IOANNIS DE PINEDA
Societatis Ieſu,
COMMENTARIORVM IN IOB
TOMVS PRIOR,
IN VI. LIBROS, DOCTRINA ADMIRABILI,
Fideiq. noſtræ vtiliſsima, Diſtinctus.

IOANNIS DE PINEDA

Societatis Ieſu,

COMMENTARIORVM IN IOB LIBRI TREDECIM,

In duos diuiſi Tomos varijs Capitibus, doctis Colloquijs, Et alternis Certaminibus ornatos,

Quibus, præter luculentam Hebraici Textus interpretationem, & copioſam Authorum, tum è Sacra, tum è Prophana Schola annotationem, ipſa Verſionis Latinæ vulgatæ authoritas aſſeritur:

PRÆFATIONIBVS AD SINGVLOS LIBROS, Summarijs ad quarumque Sectionum initia, ac cuiuſque Capitis Anacephalæoſi Paraphraſtica illuſtrati:

Indice præterea ſeptemplici, noua, & facili non minùs, quàm artificioſa methodo, cuiuis Editioni commoda concinnato, locupletati.

Ad Illuſtriſ. & Reuerendiſ. D.

D. CAROLVM MADRVCCIVM

S. R. E. CARDINALEM AMPLISSIMVM,

Et Tridenti Principem meritiſſimum.

PERMISSV SVPERIORVM, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M DC XIX.

Apud Iacobum Sarzinam.

Google

ILLVSTR.MO ET REVEREND.MO D.

D. CAROLO MADRVCCIO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO, Et Tridentino Principi digniſsimo.

IN gemmiferis fęlicis Arcadiæ montibus petram quandam tanta virtute à natura prędıtam, Albeſtum nomine, reperiri, naturalium rerum fidiſſimi Scriptores referunt, vt, atro licet, & infirmo ſit colore, nullis tamen vnquam tempeſtatibus, alijs ve minantis Cęli iniurijs accenſa extinguatur, neque (quod mirum eſt) non extinguibilis, conſumatur. Hanc ego, Clementiß. Princeps, Cardinalis Reuerendiß. non immeritò hodierna die cum noſtris huiuſce ſeculi impreſſionibus conferre, collatam proferre, meo quidem iudicio poſſum, quæ licet craſſa, vt aiunt, procedant Minerua, rudiq. colore, formam nihilominus conceptam, famam inquam alicuius nominis ſi illuſtrent, vix dum, ac ne vix quidem illam imminori patiuntur: tanta eſt iſtarum virtus, tam excelſa gloria, & adeo firmiter earumdem ad Poſteros vſque redundatura memoria. Teſtis tui digniſſimi nominis Celſitudo, quæ, cum pręteritis annis, meis hic in Typis ſuſcitata, quamuis alterius nomine fuiſſet, ita meo impreſſa hęſit in animo, vt afflante meę in te obſeruantiæ deſiderio in dies accreſcens nouas ſcintillas, lumen ardentius, altiores immortalitatis flammas producere, productas offerre quęſierit. Nec qua ratione huic ſopitæ voluntati dignè ſatisfacere poſſem, ſolicito quantumuis animo optarem, optata auidus quęrerem, quæſita citus reperirem, aduertebam. Quid enim Amplitudini Tuæ, quod illuſtres honores, cæleſtem gloriam, famam non intermorituram non obſcuraret, obtuliſſem? Petram hanc fortaſſe ferreo, & inualido colore diſtinctam? at vnde lumen, meritis aliqua in parte tuis, meoq. obſequio conueniens acciperet, non videbam. Te enim ditiſſimum, Te pretioſiſſimum, Te fęliciſſimum gemmarum omnium montem intuebar: Te petram illam, quam Pirrhum Epirotarum Regem ferunt geſtare ſolitum eſſe admirabar, in qua nouem Muſas adeo ſcitè inſculptas, ſuis quasq. diſtinctas inſignibus, Apollinemq. aurea decoratum cithara impreſſum licebat inſpicere; has naturaliter retulere factas; Te verò à natura gemmam virtutum artibus ornatam, ornatu immortalem dico, fateor, pronuntio. Te clariſſimum Nobilitatis Adamantem, Te viuaciſsimum Amoris, & Honoris Magnetem, Te celeberrimę Famæ Andachatem, fructiferæ Virtutis Gargitem, lucidiſſimam Splendoris Aſteriam, ardentiſſimum Cardinalitię dignitatis Carbunculum, perfectiſſimum Prudentia Chryſocomum, ſecuriſſimam Fidei Dracontiam, Te tandem continuum liberalitatis [illegible] ſcribunt alij, ſcriptumq. æternitati conſecrant. Titubabat his viſis animus, vagabatur cogitatio, creſcebat offerendi muneris conſideratio, dum mediante tua Illuſtriſſimi nominis luce clari fama, ſed nudi viribus, & ferè deſtituti nomine ſe mihi obtulit ditiſſimi quondam, miſerrimi poſtea, nunc fęliciſſimi Iobi memoria, quem mira grauitate ipſius Auctoris, doctrina incredibili, virtute ſingulari ferè peremptum euolaſſe dum vidiſſem, huius noſtræ Petrę lumine, Typorum ſcilicet arte, tua præeunte flamma, fa-

† 3 mam

mam intelligo, me illum ad lucem reuocare poſſe, nec tibi non inconuenientem, confidi: cui enim Digniſſimo Principe, Sacerdote Purpurę dignitate Reuerendiſſimo potiùs Iobum Regem, & Sacerdotem dicare debui? Te quis melius noſſe virtutes illius, probare eruditiſſimi viri ſcientiam prudentiùs, noſtris fauere laboribus fortiùs poſſe exiſtimaſſem? Hic enim virtus diuina relucet, hic cęleſtia apparent oracula, hic immortalitatis manifeſta ſigna ſcintillant, hic ſacrę perfecta lingua Theologię, hic omnium ferè ſcientiarum lumen reperitur: Tibi vni igitur diuina oracula, qui diuinus es, Tibi vni, qui Ciuitatis illius Princeps, in qua fidei noſtrę lumina accenſa fuerunt, & probata, has eiuſdem fidei dotes, & odoriferos diuinę ſcientiæ flores donandos putaui, Tibi vni noſtrum laborem voto, obſeruantia, meritis, & libri conuenientia debitum defero. Nec hic ampliſſimas Celſitudinis Tuę laudes, Scientię decorem, Auctoris honorem, Operis vtilitatem, Voti in te mei æternitatem deſcribere fuſiùs fuit animus: Tuæ in oculis, & ſcriptis omnium Nobilitatis, Honoris, Famæ, Virtutis, Splendoris, Dignitatis, Prudentiæ, & Liberalitatis eſt laudatio: Te enim ſi vndique virtutibus ornatum cernimus, quem mortalium, non ſolùm tibi non præferimus; ſed nequidem conferimus? Has ſi quis profectò referre laudes cuperet, Illuſtrium quorumque virorum honores animaret opus eſſet, vt in eis Heracleotis inſtar, tanquam in ſplendido ſpeculo clariſſimas animi tui dotes adumbraret. Quid pluribus? Si ſcientiam ſpectemus, iſta quę pulchrior? quæ excellentior? quæ amabilior? hanc inter cæteras, ſicuti anima in creatis eminet, triumphare fidei Coriphæum, Religionis Chriſtianę Monumentum, Diuinæ legis Receptaculum videmus, probamus; Sacra hæc eſt ſcientia, ſacris vndique referta authoritatibus, probata exemplis, diſtincta authoribus, & varijs pro rei neceſſitate allata idiomatibus. At quo Authore? IOANNE DE PINEDA *Societatis* IESV, *cuius præfixum nomen ſingulis eiuſmodi litterarum Profeſſoribus omen porrigit, amorem donat, deſiderium commouet, ad legendum incitat; Viro, non minùs loquendi grauitate, & ſcribendi ſinceritate erudito, quàm eruditione variarum ſcientiarum graui, & ſincero; ob ipſius laudem patent volumina, voluminibus induſtria, induſtria, quam reliquit, vtilitas; bis enim, ter vè hæc noſtra, quæ tibi dicamus Commentaria Typis mandata virorum vrgenti auiditate citò citiùs euanuerunt. Ecquis ea, vbi perfectus doctrinarum cumulus congeſtus eſt aſpernaretur? Neque Tua Amplitudo, vt arbitror, Vir Illuſtriſſ. quæ tot, tantiq; heroes adoptant, renuet; Virtutem enim virtuti ipſi offero, & obſeruantiam in te meam hactenus in motu retentam, in actione licet debili demonſtro. Sermones Quadrageſimales R. P. Didaci Morilli in Sarzinę Typis editas ab altero dicatas habuiſti; C*OMMENTARIA IN IOB *in Sarzinæ Typis, à Sarzina donatas, & Sarzinam ipſum (ni dedignere) recipies. Hæc ſunt, quę dicenda habui, nam in tuarum laudum profundum ingredi Oceanum haud ignaro licet Nautæ; Nihil enim eſt, quod præclarius tuam famam illuſtret, quam continuæ virtutum relatarum actiones: Illę ſunt Orationes, illę Colloquia, illæ Imagines, tua abundant in vrbe, relucent in orbe, nulli ignotæ, mihi clariſſimę. Viue bis diù fęlix, beatus his vt reuiuas; Tuarum Gemmarum ſplendore, Albeſtum noſtrum tua accenſum flamma foue, nunquam vt extinguatur, nunquam vt conſumatur. Solo cedere poteris (quod tardè ſit, & fæliciter oro) Cælo immorari, tuę viuent res geſtę, & lumen accenſum quocumque ſuis radijs vagabitur; In me vero eluceſcet, ex Typis noſtris emicabit, dummodo humile ſeruitutis in te meæ votum (quod continuum fore polliceor) Tua Celſitudo grato recipere non dedignabitur animo. Tandem, hęc vt longiori ne ducam clauſula, diuturnum obteſtor Numen, vt diuturnam tibi in Terris vitam, fælicem in Cęlo ęternitatem, quò hic diuinis Tuę Amplitudinis factis ornemur, illic ea tibi remunerentur, concedat, largiatur, donet. Datum Venetijs 4. Idus Sextileis 1619.*

Tuæ Celſitud.

Seruus addictiſſ.

Iacobus Sarzina Typogr. Ven.

CENSVRA OPERIS.

Accuratè legi hæc doctiſſimi Ioannis de Pineda Hiſpalenſis in Iob Commentaria, Regij Senatus decreto mihi commiſſa, vna cum Paraphraſibus ſingulorum capitum. Opus, quod Fidei nihil habet aduerſum, & Eccleſiæ Catholicæ eſt vtiliſſimum: in quo elucet magnum & fęlix Auctoris ingenium, ſtupenda eruditio, trium linguarum peritia mirabilis; varia Veterum Patrum lectio, & electio rara; in eruendis explicandisq. genuinis, & huc vſque non auditis Iobi ſenſibus, inaudita fœcunditas, miraq. dexteritas, vnà cum modeſtia, pietate, & religione ſingulari. Quare opus digniſſimum mihi viſum eſt, quo omnes fruantur. Quod vtinam integrum haberemus, & multis ab hinc annis typis eſſet mandatum, vt magnis eius vtilitatibus eſſemus ditati. Madriti in noſtro monaſterio Sanctiſſimæ Trinitatis, die duodecima Aprilis. Anno 1597.

Fr. Didacus de Auila.

FACVLTAS P. PROVINCIALIS.

Petrus Bernal vice Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Bætica, poteſtate ad id mihi facta à R. Admodum P. N. Claudio Aquauiua Generali Præpoſito, facultatem concedo, vt prior tomus Commentariorum in Iob, à P. Ioanne de Pineda Sacrarum Litterarum profeſſore compoſitus, et noſtræ Societatis virorum grauium, atque ſapientum iudicio examinatus, et approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, et noſtri officij ſigillo munitas dedimus. Hiſpali. Die duodecima Ianuarij, Anni Milleſimi Quingenteſimi Nonageſimi ſeptimi.

Petrus Bernal

Vice Prouincialis.

Ego Fr. Io. Ludouicus Secchiarius Rauen. Sac. Theologiæ Lector, Ordinis Prædicatorum, & Commiſſarius Inquiſit. Venet. Commentaria P. Io. de Pineda è Societate Ieſu in lib. Iob, Venet. 1604. apud Societatem impreſſa perlegi, & pro altera editione, ac publicatione approbaui. Venet. die 28. Iunij. 1619.

Viſa approbat. conced. typis.

Fr. Io. Dom. Vignut. Sac. Theol. Doct. Inquiſit. Gener.

SVMMA TOTIVS OPERIS:

Quam ideò præponimus, vt Lector in vno quaſi aſpectu, habere poſſit totius libri Iob filum & contextum, atque etiam commodam partitionem librorum, & capitum vtriuſque tomi; id eſt, tum huius prioris, quem nunc damus; tum verò alterius, qui iam prælo paratus eſt.

TOMVS PRIOR COMMENTARIORVM IN IOB

continet Libros ſex, Capita decem & ſeptem, Colloquia ſeptem, Certamina ſex.

I. PRIMVS LIBER *conſtat duobus prioribus capitibus: deſcribit verò vtramque Iobi fortunam, proſperam, atque aduerſam: illam ab omnibus bonis; hanc ab omnibus propemodum ærumnis, & morbis. In his verò inſunt duo Certamina: alterum iobi cum Satana; cum vxore alterum: tria verò Colloquia: vnum & alterum Dei cum Satana; tertium verò vxoris cum Iob.*

II. LIBER SECVNDVS *vnico, id eſt, tertio capite contentus eſt. Nihil verò aliud continet, quàm Iobi lamentationes, atque lamentandi cauſas, tædium vitæ, mortis votum.*

III. TERTIVS LIBER *comprehendit capita quatuor à 4. vſque ad ſeptimum: Colloquium quartum, Certamen tertium, id eſt, primam Iob cum Eliphaz diſputationem: Duobus enim capitibus Iobum accuſat Eliphaz; tum occulti alicuius ſceleris, tum manifeſtæ aduerſus Deum inſolentiæ. Ad reſipiſcentiam verò (qua opus eſſe Iobo exiſtimabat) conatur illum adducere, propoſita præſenti piorum hominum proſperitate; præſenti etiam impiorum ſupplicio. Duobus verò capitibus poſterioribus reſpondet Iob ex grauitate ſuarum ægritudinum, atq; vitæ huius ærumnarum.*

IV. LIBER QVARTVS *ab octauo capite vſque ad decimum procedit; atque deſcribit Certamen quartum, Colloquium verò quintum, id eſt, primam diſputationem Baldad. Is enim capite vnico, vt ab omni iniuſtitiæ ſpecie Deum vendicet, in vniuerſum aſſerit Deum neque innocentes punire, neque non Iobum eiusque filios, propter ſcelera grauiſſima tantum ſupplicium commeritos. At duobus ſequentibus capitibus occurrit Iob, benè conſentire cum ſumma Dei æquitate, poteſtate, ſapientia, quòd interdum velit innocentes calamitatibus exercere.*

V. QVINTVS LIBER *quatuor capitibus clauditur, ab vndecimo vſque ad decimum quartum. Certamen hic initur quintum, Colloquium verò ſextum. Nam tertius*

tius

tius iam procedit Sophar loquacitati vertens, Jobi de diuinis rebus orationem, atque ſuæ innocentiæ defenſionem: tum verò audaciæ, & temeritati, quòd Diuinæ Prouidentiæ rationes, & ſuarum calamitatum cauſas perſpectas habere deſideret. Per tria verò ſequentia capita ſapienter ſe ab obiectis purgat Job: & ſuam pietatem veriſſimamque Theologiam, longè magnifica, æquè ac ſapiente, de Diuinis natura, & proprietatibus, diſputatione, illuſtrem, atque teſtatam relinquit.

VI. LIBER SEXTVS *tribus tandem capitibus abſoluitur, & conſiſtit in decimo ſeptimo. Ad Certamen enim ſextum, ſeptimumque colloquium procedit ſecundò Eliphaz, multo contentioſiùs, & amarulentiùs: & ingentibus impiorum ſupplicijs propoſitis, ad meliorem (vt ipſe iactabat) mentem adducere illum conatur. At Job meritò carpit immiſericordes amicos, & conſolandi imperitos; & ex huius vitæ contemptu, ardenteq. mortis deſiderio ſuam ſapientiam commendat, & Deum iudicem incorruptiſſimum appellat.*

TOMVS

TOMVS POSTERIOR CONTINET COMMENTARIORVM
Libros ſeptem, Capita viginti ſeptem, Colloquia quinque, Certamina ſex, atque totius diſputationis clauſulam, finemq. Certaminum.

VII. SEPTIMVM LIBRVM efficiunt duo Capita; videlicet decimum octauum, & decimum nonum: in priori ſecundam diſputationem, & Certamen ſeptimum aggreditur Baldad, loquiturq́ contentioſiùs, & ardentius, & Iobum impatientis animi accuſat; & tum illius, tum omnium impiorum ingentia ſupplicia proponit: at in poſteriori conqueritur Iob, quòd & veræ amicitiæ officium, & ſuæ innocentiæ afflictæ ſolatium in ſuis amicis deſideret, illudq́ ex ſpe, & cogitatione Reſurrectionis ipſe captat.

VIII. LIBER OCTAVVS duo alia habet capita, vigeſimum, & vigeſimum primum; in quibus & ſecunda Sophar diſputatio, & Certamen octauum, atque nonum Colloquium continentur; proponente priùs Sophar miſerandum exitum impiorum poſt momentaneam fælicitatem, vt Iobum impietatis, & hypocriſis perſtringat, redarguente verò Iobo ſuos amicos, ex præſenti, & diuturna multorum impiorum fælicitate, vt ſuam innocentiam afflictam ab omni ſcelere tueatur.

IX. IN NONO LIBRO deſcribitur tertia Eliphaz diſputatio, Colloquium decimum, Certamen nonum. Continentur omnia tribus capitibus, videlicet, vigeſimo ſecundo, in quo Eliphaz contendit non debere calamitatum cauſam reuocari in occultam aliquam Diuinæ Prouidentiæ diſpoſitionem, ſed in manifeſta aliqua hominis ſcelera: atque vigeſimo tertio, & vigeſimo quarto, in quibus Iob appellat ad tribunal Dei; cuius poteſtatem deſcribit, atque ſapientiam, qua permittat innocentes affligi.

X. LIBRVM DECIMVM efficit tertia argumentatio Baldad, ſed ea breuiſsima, nimirum cap 25. Conatur enim propoſita Dei maieſtate terrifica, à diſputando, & ab appellando Deum, deterrere Iobum: ſed is longiſsima, & luculentiſsima reſponſione, multò vberius, atque honorificentiùs de Deo, deque diuina maieſtate, & poteſtate, ſapientia, impiorum interitu, priſtina ſua fælicitate, præſenti calamitate, virtutum officijs, & ſuæ vitæ innocentia diſſerit, à cap. 26. vſque ad 31. Includit hoc decimum Certamen, ſeptem omnino Capita.

XI. PRODIT tandem concertaturus Eliu, tumenti, & inſolenti oratione, vt iunior, ita & imperitior cæteris. Iobum itaque non minoris impietatis aduerſus Diuinam Prouidentiam accuſat. Docet interim non contendendum, neque expoſtulandum cum Deo, quacumque ille ratione agat cum homine: Deum pro ſua potentia, & æquitate adminiſtrare res humanas: Iudicaturum omnia: Quas ille immittit ærumnas, patienter excipiendas; Mirabilem illum eſſe in ſuis operibus. Certamen hoc vndecimum longiſſimum eſt, vt quod ſex item Capita comprehendat, Colloquium verò nullum: quamuis enim Iob nihil omnino reſponderit, ſed oppidò tamen audiendo defatigatus eſt. Hic eſto Liber vndecimus.

XII. NOVVM aliud, & inauditum Certamen deſcribit Duodecimus Liber. Nam Deus ipſe & athletam & diſputatorem agit; atque enumeratione mirabilium naturæ operum, & propoſita ſua, Conditoris, maieſtate et ſapientia, Iobo materiam et cogitationem affert maioris ſuſtinentiæ, maiorisq́ demiſsionis coram ſupremo numine. Eſt hoc certamen duodecimum: duodecimum item Colloquium: nam poſt diuinum ſermonem à cap. 38. vſque ad 41. reſpondet, ſed breuiſſimè Iob, Diuinam maieſtatem reueritus, initio cap. 42.

XIII. QVOD reliquum eſt capitis 42. continet Dei cum Iobi amicis colloquium. 3. et Certamen nullum: ſed Certaminum finem fælicisſimum, et patientiſsimi Iob coronam, regnumq. reſtitutum. Conſiſtit itaque vniuerſum opus in Libris tribus & decem.

EPISTOLA AVCTORIS.
ADMODVM REVER. P. N.
CLAVDIO AQVAVIVÆ
PRÆPOSITO GENERALI
SOCIETATIS IESV.

IOANNES DE PINEDA, THEOLOGVS ex eadem Societate, & Filius minimus. S.

COmmentarios in IOB diu conceptos, lucem nunc tandem adſpicientes, in adoptionem humaniſſimæ tuæ Paternitati emancipare ſtatui, atque adeò debui; quod ſuo iure à me exigebat iſte mei animi, atque laboris fœtus, ſatis per ſe obſcurus, & inglorius; qui, ne tenue quidem ſplendoris patrimonium ex me ſperare, ex tua verò humanitate, & nomine ſatis lautum, & copioſum ſibi poterit polliceri. Et verò, vt iſti meorum ſtudiorum partui præclarè conſulam, quem vel meliorem, vel amantiorem parentem quæram, quàm ipſum meum? Debetur is etiam tibi, tanquam domi natus; non modò adoptionis iure, ſed mancipij & nexi. Filium itaque, non omnino alienum, facies; ac ne alienum quidem; tuus fuit cùm primùm natus, cùm primùm conceptus fuit: Capitis nimirum, atque fontis eſt ipſa riuulorum aqua. At quàm multa, hoc fęliciſſimo tuæ gubernationis tempore, Scriptorum flumina ex abditis diſciplinarum omnium fontibus orta, & quaſi ab iſto capite Societatis accerſita, & ducta, vberrimis aquis redundantia, per omnes terrarum oras ſimul hæreticorum moles oppoſitas obruerunt, ſimul pietatis hortos vbertim irrigarunt? Vberem dico variæ, & exquiſitæ doctrinæ librorum copiam, quos per hoſce annos, non iam clauſis, ſed apertis oſtijs; minimè ſtagnantibus, ſed Viuis aquis, erumpentibus quoque longo interuallo compreſſis, tua Societas effudit. Veriſſimè namque, quod de Oniæ filio Simone ſcripſit Eccleſiaſticus, de te dicam optimo Societatis Parente; *In diebus ipſius emanauerunt putei aquarum, & quaſi mare, adimpleti ſunt ſupra modum. Qui curauit gentem ſuam, & liberauit eam à perditione.* Eccl. 50; verſ. 3. Sed hæc cum tua propriè ſint, ſunt tamen, quod ad me attinet, mihi cum Socijs reliquis communia: ad illud venio peculiare, & proprium meum. Eſt quidem ſanctiſſimus IOB abſolutum exemplar virtutum omnium: ſed præſertim elucet in eo præclara illa in omni vita æquabilitas, vultusq. idem; in proſperis, Modeſtia, & Temperantia; in aduerſis, excelſa exaggerati animi altitudo, inuictaq. Conſtantia; quæ illis qui præſunt, in tam diuturnis, & ſanguinarijs teterrimi hoſtis incurſionibus, etiam atque etiam neceſſaria eſt; vt eius præſidio aduerſos caſus ſapienter ferre, filiorum iacturas æquo animo tolerare, & in medijs perturbationum fluctibus tranquillum, & conſtantem curſum tenere poſſint. Hanc tibi, Pater Optime, quàm altiſſimam exaggerationem animi, & ad euentus omnes ęquabilitatem diuino munere conceſſam, ſuſpiciunt, qui te nouerunt omnes. Ego verò nequeo ſatis mirari, incenſum illud, & inflammatum ſtudium promouendi tuos ad optatam perfectionis metam; crebras, & ardentes litteras, ardorem tui pectoris ſpirantes; aliaq. id genus præclara ſubſidia, ad nos ſubinde ex Vrbe tranſmiſſa; vt nemini dubium ſit, quin *Conſurgens diluculo, offeras holocauſta pro ſingulis, mittensq. ſanctifices nos.* Videlicet tanquam alter IOB, in eam pręcipuè curam toto pectore incumbis, vt filios tuos puros ab omni labe, ſartos, tectoſq. cuſtodias. Neque verò deeſt tibi præſtantiſſima illa rerum humanarum; atque Diuinarum ſcientia, qua inſtructus, & armatus ſapientiſſimus IOB, nodoſas amicorum argumentationes diſſoluit; & tortuoſas interrogationes prudenter eluſit; Teſtis eſt Societas vniuerſa; quæ cœleſti ſubnixa præſidio, ac tanto

duce

duce bene animata, oblatrantium quorumdam fauces compreſſit, & petitiones multas ita coniectas, vt non brachium, aut latus, ſed rerum optimarum, & nobis cariſſimarum iugulum ipſum appeterent, præclarè ſapientia tua gubernata, parua quadam, atque facili declinatione, &, vt aiunt, corpore, effugit: vt vel ex hac re, clariſſimum ſuæ erga Societatem prouidentiæ Diuina bonitas argumentum ediderit, cùm ad illius gubernacula tractanda, eum moderatorem admouit, qui ſedens in puppi, clauumq. tenens, non modò vela panderet ad eam partem, vnde flatus cœleſtis oſtenderetur, ſed aduerſos etiam caſus inuicto animi robore coerceret, & motos fluctus dexteritate mirabili ſedaret Commentanti itaque mihi, aut etiam ſcribenti, hæc ſæpe occurrebat cogitatio, quæ non minuebat modò laborem aſſiduum, ſed incredibilem etiam faciebat voluptatem: ſcilicet iuuabat, identidem iſtas tui animi dotes cum ſanctiſſimi IOBI factis contendere: atque illorum in te non conatum, & adumbrationem ſolùm, ſed perfectionem ipſam contemplari. Hinc tibi profectò ardens quoddam (vt cognoui) ſacri iſtius libri ſtudium: atque erga illum ſic te affectum & animatum eſſe, vtminimè tibi ingratas futuras has commentationes. P. Bartholomæus Perez de Nueros, raræ probitatis, & ſingularis doctrinæ vir, qui nunc tibi pro Hiſpaniarum Prouincijs aſſiſtit, dum Bæticam hanc adminiſtraret, mihi non ſemel affirmauerit. Ergo iam inde ab eo tempore mei laboris fructum, qualiſcumque demum eſſet, tuæ Paternitati animo conſecraui. Nec dubito, quin benigna fronte accepturus ſis filij munuſculum; exiguum illud quidem; ſed in quo & præteritæ vitæ tuæ imaginem, & futuræ, quam longam & diuturnam boni omnes exoptant, ad viuum expreſſam intuearis. Vale.

IOAN-

IOANNIS DE PINEDA
SOCIETATIS IESV
AD COMMENTARIORVM
IN IOB
LIBROS TREDECIM
PRAEFATIO:

De huius hiſtoriæ, atque libri veritate, auctoritate, obſcuritate, præſtantia; ratione interpretandi, atque totius operis partitione.

Lib. 1. Pād. l. 1. tit. 2. de Origin. iur. Præmuniēdi eſſe, & ratio.

DVM vir ille Iuriſconſultiſſimus Caius ad ſuam veteſtarum id eſt, duodecim Legum interpretationē præfatur, tantum iure optimo, non ſuæ ſolum, ſed cuiuſque operis præfationi tribuit, quantum ſapientes ſemper optimis rerum initijs tribuēdum cenſuerunt, nam & rei partem potiſſimam, principium eſſe ſtatuit, & iſtis præfationibus, inſtructos, libentiùs nos ad legendū, faciliùs ad intelligendum perduci. Sed ſi non aliud, illud certè fuerint iſta in libris initia, quod in templis, ædibuſque ueſtibula, quæ inter potiſſimas ædium partes, ſi non ad vſum, & neceſſitatem, ſaltem ad ornatum, & decorem ab architecturæ magiſtris æſtimantur. Quemadmodum enim qui patronum, aut virum diuitem ſalutatum clientes ueniebant, tantiſper iubebantur expectare in ueſtibulo, dum intrò admitterentur: ſic ſanè, neque incommodè, neque inutiliter nos præambula iſta detinent, anteequam ad libri ſacri expoſitionem ingrediamur: atque equidem ut architecti regias, magnificaſque arces, ita optima ratione architectari ſoleant, ut aditus, in quibus & Corinthia opera, tabulas, ſigna exhibent, quibus expectantis hoſpitis deſideria expleant, dum ſenſim in totius domus penetralia deducantur, eoque veſtibula omnino pari magnificentia, & dignitate præponant; certè ſacer hic liber, quem præ manibus habemus, ut longiſſimus, ita rerum tractandarum amplitudine ſplendidus, & obſcuritate abſtruſus, & utilitate fructuoſiſſimus, nullo ſatis auguſto, ſatiſque totius ædificij magnificentiam æquante ueſtibulo decorabitur: cum regium præſertim opus ſit, quod Regis uitam, fortunam, uarios & admirandos caſus, vnaque cum tribus alijs regibus ſuſceptam diſputationem ſapientiæ atque dignitatis plenam contineat; in quam neque fas ſit illotis pedibus ingredi, neque rem puriſſimam attrectare illotis manibus; imò neque illoto (vt Nicet. dixit) ore Iobum ſanctiſſimum vſurpare. [Purum, uidelicet impuris labris contingere nefas.] Atque illud in primis noſtrum eſſet, auctoris, libri, & cuius doctrinæ, atque ſententiæ in hoc libro deſcribuntur, hiſtoriam, vitamque ſcribere; ualde, uidelicet, iuuat, quem loquentem auditurus ſis, eundem viuis expreſſum coloribus, & quaſi ſpirantem uidiſſe; & cum ſpecioſis factis, formaque vitæ egregia, quam contemplatus fueris, elegantes eiuſdem uiri ſententias deinde comparare. Verùm hoc ipſum quod agere, & præmittere tenebamur, liber ipſe antevertit; totus in Iobi vitæ, rerumque geſtarum commemoratione poſitus; ita vt ſi quæ ad Iobi patriam, genus, fortunas, conditionem, vitæque ſeriem uniuerſæ pertinent, huc auellere è proprijs ſedibus uellemus, commentarios ipſos huius ſcripturę ſacrę, lectoreſque ſumma uoluptate fraudaremus & quæ in alieno loco uix benè cohęrentia ſtrictim oporteret percurri, poſtmodum perſequi, & repetere cogeremur, non ſine tędio; extincta, uidelicet, aut maiori ea parte iā ſedata, inſita illa ſciendi cupiditate, & uoluptatis conciliatrice incerti animi expectatione, ab ipſo narrationis initio ad extremum vſque exitum pendentis. Sed dum hęc in propria loca ſeruamus, Vlpiano Tyrio (& ſi qui ſunt illius palati) minimè placeremus: cui pro cœnæ condimento, atque primo ferculo erat importuna excitandarum, percontandarumque quæſtiuncularum fames, de quolibet propoſito cibo, an alicubi extaret? vbinam extaret? apud quem? quanti veniret? aliarumque ſimiliū, quas Athenęus commemorat: ita ſanè quibuſdam nihil eſt iucundum, niſi illa odio præmittant, quæ Commentator initio cuiuslibet libri præponi iubet. Verùm ut neque his quoque diſpliceamus, ſtudendum eſt; fecimus enim præfationi reliquas, nonnullas dubitationes, ad ipſam hiſtoriam librumque recurrentes, paucis capitibus expediendas.

Aedificiorū veſtibula. Vitru. li. 6. cap. 8.

Liber Iob, Regiū opus.

Nicetas in vita Catena.

Vlpianus Tyrius.

Athen. li. 6. cap 3.

Auer. initio Phyſ.

CAPVT I.

Sitne vera hiſtoria IOBI, an verò parabola.

1 *Quæ aduerſus huius hiſtoriæ veritatem obijci poſſunt.*
2 *Hæreticorum aduerſus priſcas hiſtorias noſtrorum bellum, atque belli cauſa.*
3 *Illuſtratus locus Eccleſiaſtici. 10. Stultus omnes ſtultos æſtimat.*
4 *De rebus diuinis hæretici iudicant humano ſenſu.*
5 *Hiſtoriæ Iobi veritas probatur.*
6 *Patientię exemplum, niſi re ipſa verum ſit, efficax non eſſe.*
7 *Nomina propria tacentur in parabolis; dicuntur in hiſtoria; & Lazari vlceroſi veritas.*
8 *Qui neget veram hiſtoriam Iobi vnquam fuiſſe, quæ nota inueniendas.*
9 *Nominum imponendorum ratio, ſcientia, & arcana ſignificatio apud quas nationes.*
10 *Nomina propria in comœdia, non ſemper ficta.*
11 *Notatur Ioſephus hiſtoricus.*
12 *Iob multis nationibus cognitus.*

FIctam omnino hiſtoriam, vereque fabulam, & argumentum ſcenicum hoc libro contineri aſſerunt perfidi, ſiue Iudęi in Thalmuld, ſiue Hęretici, vt Lutherus, & Anabaptiſtę noſtrę ętatis: Probare conantur. 1

Aduerſariorum argumenta.

Primò, ex nominibus Iobi, & amicorum: aiunt. n. ipſa ſe nomina prodere, quę ſcenica ſunt, & rei quę agitur videlicet patientię exemplo, quod proponitur, congruentem ſignificationem habent: nam Iob interpretatur, dolens, Hus, conſilium; ſuas quoque nominum arcanas ſignificationes atque interpretationes habent amicorum nomina, quę ſuis locis indicabuntur; atque filiarum etiam, capite vltimo.

Secundò, quoniam carmine ſcriptus eſt liber hic, ut ſolent comœdiæ, & tragędiæ. Sic namque liber Canticorum, qui carmine etiam conſtat, paſtoritiam quandam fabulam, & argumentum bucolicum continet.

Tertiò, quoniam neque qui hiſtoriam à primis initijs texuerunt, illius meminerunt; vt Ioſephus, qui nuſquam Iobum nominat.

Quartò, ipſe narrandi ſtylus ad parabolam facit: non enim dicitur, Fuit quidam vir, ſed, Erat: ſic aniles fabellæ

habent

habent initium, *Era ſe lo que ſe era*: nam hiſtoria perfectã præteriti aſſecutatione habet, vt 1. Reg. 1. Fuit vir vnus. *1. Reg. 1. 1.* *Iob. c. 1. 1.* Iob c. 1. Et factum eſt, in Hebræo. Et fuit; ſimiliter ét. 1. Iudicũ, in originali, Et fuit; ſimileq. initiũ habent liber Ruth, & primus & ſecundus Regum, atq. liber Eſther. *Iudic. 1. 1.*

Quinto, quod ét viri catholici ſentiant, quaſdã huius libri partes non poſſe hiſtoricè accipi, ſed per parabolã; qualis eſt illud angelorum concilium, præſidente Deo, colloquium Satanæ, interrogationes, & reſponſiones.

Denique quod quædam impoſſibilia ſint, neque ita vt ſcribuntur geri potuerint: vt ꝙ ſeptẽ diebus et noctibus, immoti aſſederint Iobo tres illius amici, ſine cibo, & potu: ꝙ locupletiſſimus inter oẽs Orientales repente nudus ſederit in ſterquilinio; quod illius vxor in ſuo regno, ſuaq. vrbe nullo ſuo merito, aut culpa ancillæ mun⁹ obierit, & ſtipem coegerit, vt Sept. diſertis uerbis tradunt: ꝙ nulla ſanitatis recuperatæ, ueq. reſtitutarum facultatũ, verοſimilis ratio, & via ſcribatur; atque iis ſimilia.

2 Hęc illi argumẽta prętẽdere poſſunt ſuæ aſſertionis: ſed nos tamen alias veriſſimas cauſas ſuæ illorum perfidiæ, proferemus. Primam, quòd id ſit hęreticorum ingenium, vt certa, & explorata, & communi Eccleſiæ voce ſtabilita, ſuſpectæ veritatis nomine in iudiciũ vocẽt: omnem igitur ueteris hiſtoriæ auctoritatem eleuant. Nã cũ ipſi conſcientia ſcelerum conuicti tenebras amẽt, & lucem ipſam, qua nihil eſt amabilius, auerſentur, hiſtoriã quoque deteſtantur, quæ à ſapientib. viris lux vitæ, meritiſſimè appellatur. Verentur itaque ne, ſi in hiſtoriæ lucem incurrant, ipſorum, & mores, & dogmata, non ad Chriſti lucernam, ſed ad Satanæ caliginem elucubrata, prodantur. Recepto, & probato Sanctorum catalogo adſcriptos pleroſque ſanctus expungit Lutherus; uetera miracula noui Euangelici magna ex parte abnegant; perfidi, & mendaces hiſtorici, ueræ hiſtoriæ perfidi, & mendaces calumniatores.

Hæreticorũ in tollendis veriſſimis hiſtoriis impudentia, prima cauſa.

Hiſtoria, lux.

Lutherus.

Secundũ, quod ex ſua vita aliorum mores æſtimẽt ac metiantur; & ex ſua imbecillitate, aliorũ conſtantiæ cõiecturã faciant, & quæ ſe aſſequi poſſe diffidunt, impoſſibilia eſſe credant. Quare ſapienter Ariſt. ſcripſit, uirum ſtudioſum, non eſſe iudicem ſolum, verum ét normã quãdam, atque menſuram ueri, atque boni; Nam ſicut ſanis corporibus ea iucunda, & amica ſunt, quæ ſalubria exiſtunt, ægrotantibus autem pleraq. ét inſalubria, & nociua placent; ſic ſane uiri boni, & boni atq. ueri amatoris palato illa ſapiunt, quæ vera, & bona ſunt; improbis, atq. mendacibus, improba atque mendacia. Eſt enim q. pietas ſuadibilis, ut Iacobus dixit; congaudet ueritati omnia credit, ut Paulus docet. Quod ſi ſic uelit impietas, atque perfidia, non ſolùm arbitrari, ſed ét regulam atque legẽ animatam ueritatis, atq. probitatis conſtituere, quod erit tantum mendacium quod non obtineat fidẽ? aut quod tãtũ ſcelus, quod laudem, & pręmia non referat? aut quid tam verum, tamq. honeſtum, quod ab iniquo iudice ignominiam, & repulſam non accipiat? [Stultus igitur ambulans in uia, cũ ipſe inſipiens ſit, oẽs ſtultos ęſtimat; quo loco Hieronym. ait, Stultus, ut ipſe peccat, ſperat omnes peccare ſimiliter, atque ex ſuo ingenio omnes iudicaut;] quem locum in eandem quoque rem uidetur Symmach. interpretari, [in uia ſtultus cum ambulat, ipſe inſipiens ſuſpicatur de omnibus, quia ſtulti ſunt] a quo non lõgè abeſt illud Hiſpanorum vulgi ſermonibus iactatum, Latrones oẽs ſibi ſimiles ſuſpicatur: ſic Aug. ingenue fatetur in ſuis confeſſionibus, Ambroſij cælibatum ſibi viſum laborioſum, quòd ipſe nec conijcere nouerat, neque expertus fuerat illius interna animi gaudia, ſolamen in aduerſis, ſpei robur; uerum eſt. n. illud prouerbiũ, [ut omnis affectus, in quo ipſe inſanit, reliquus furere putet:] eleganter Nazianz. in præceptis ad uirgines cecinit;

2. Cauſa. Hæretici ex ſe alios iudicant.

Ar. 3. Ethic. c. 4. & li. 9. c. 4.

Studioſus norma veri, atque boni.

Simile.

Iacob. 3. 17

1. Cor. 13. 6.

Eccl. 10. 3.

Hieronym.

Symmach.

Aug. 6. confeſ. c. 3.

Ser. in prouer.

Nazian.

Hi fieri non poſſe put[ant], ut carnea moles
Fulgeat ex[pendunt] propr[iis] qui ſordibus omnes
Aſt a[gri] eſt oculis, ne[...] cernere caeli
Sydera, ſic illius, qua[...] quieſcat,
Volatur ipſa tamen [...] vertigine captis.

In rem hanc, atque ad fidem mirabilium exemplorũ patientiæ, & tranquillitatis animi in reb. aduerſis, his uerbis grauiſſimus Plutarch. ſcribit, [Neque eſt eiuſmodi dictis deroganda, aut infirmanda fides, ſed cum admiratione, æmulatione, & afflatu quaſi numine aliquo perculſum faciendum, & ſpecimen capiendum in minoribus, ad maiora ſui ipſius; non meditanda fuga, neque curã abijciẽnda animi ſui, neque vagandum.]

Plutarch. de tranquil. Animi.

3 Tertiam, quod cum diuino lumine deſtituãtur, & humano tantũ ſenſu de rebus iudicent, id ſtatim exiſtimãt impoſſibile, quod humanis uiribus ſuperius uiderint: atque adeò non credenti (id eſt nihil fidenti, aut ſperanti de diuina ope, atq. potentia) impoſſibilia uidentur, quæ credenti poſſibilia eſſe Chriſtus Ieſus docuit Marci. 9. Atq. in primis ea, quæ ad rerum aduerſarum, dolorũque tolerantiam pertinent, quæ ſi magna ſint, primò deterrent humanam imbecillitatem, deinde uerò humanam etiam fidem, & exiſtimationem uincunt; ſanè ſi ab homine petas, poſſitne [abũdantius omnib. Apoſtolis laborare?] reſpondebit, Non ego; ſi aũt ab Apoſtolo Paulo idẽ rurſus percontaris; reſpõdebit utiq. Gratia Dei mecũ. Quid. n. ſolus ſine charitate homo ſuſtinere, aut ſperare poſſit? at charitas omnia ſuſtinet, omnia ſperat. Itaq. homines otio, atque uoluptate diffluentes, & ad ſanctitatis, & tolerantię imitationẽ ineptiſſimos, de Iobi hiſtoria neceſſe eſt iudicaſſe, non ſecùs, atq cæcũ de coloribus, aut molliſſimum Epicurum de Stoicorũ indolentia & apathia. Atque de his ipſis illud dici pro Iobo põt, quod de ſuarũ calamitatũ ſpectatorib. dicebat Dauid: Tanquã prodigium, ꝙ uix ſidem tantæ in tantis calamitatibus tolerantię obtineat, factus ſũ multis, & tu adiutor fortis. Quare ſicut impij Sapientiæ. 2. dicebãt, Sit fortitudo noſtra, lex iuſtitiæ; ita illi ſuã delicatã animi effæminati mollitudinẽ, legẽ, & normã ſuæ fidei efficiũt; ut nihil apud illos uerũ ſit, quod cũ uoluptate, & turpitudine nõ ſit cõiunctũ; nihilq. de conſtantia, & tolerantia legere æquo animo poſſint, ꝙ legendis, atq. tractandis aliorũ exẽplis, ſua ipſi tractent vulnera: quæ dum refricantur, recrudeſcunt.

Tertia cauſa.

Marc. 9. 23

1. Cor. 15. 10.

1. Cor. 13. 10.

Iuſtus afflictus, prodigium voluptuarijs hominibus.

Sap. 2. 11.

5 Igitur ueriſſimã hanc fuiſſe hiſtoriã, uerumq. hominẽ Iobum; atque pro ueritate nobis fabulam obtrudere, ſed nequicquam, conatos hæreticos, hęc probant. Primò, ꝙ non aliter intelligi poſſit ſacra Scriptura Tob. 2. ubi exẽplũ patientię Tobię, ſicut & ſancti Iob ſtatuitur; ergo oportet, aut utrumq. uerũ fuiſſe, aut fictum utrumque, ſicut Chryſoſtomus pro ueritate illius hiſtorię diuitis epulonis argumẽtatur, [Vbi dicitur Abrahã, & Prophetę & Lazarus, & Moyſes, hic uerus Lazarus; Si uerus eſt Abrahã, uerus eſt Lazarus, neq. n. vmbra corpori, & mendaciũ põt congruere ueritati.] Nõ aliter Ezech. 14. veriſſimis hominib. Noe, & Danieli, tertius adiũgitur Iob; Si fuerint tres viri illi, Noe, Daniel, & Iob: & Iacobi c. 5. cũ ait; Sufferentiã Iob audiſtis, & finẽ Domini vidiſtis: de veriſſima re loquitur, cuius tandẽ finis, & exitus uideri potuit, multoſq. habuit teſtes. Accedit illius primę uocis põderatio. *Arab* ..., ꝙ Origenes, Chryſoſt. & Græci afferunt, Virũ, aut hominẽ dici, Ne peregrina illũ, & nõ humana natura præditum arbitraremur, quaſi dicant, ueriſſimum hominem. Secundò, omnium Sanctorum concors ſenſus, qui uſquam Iobi meminerunt, hanc tanquam veriſſimam hiſtoriam uſurpantium.

Vera hiſtoria Iob, verusque homo deſcribitur.

1. Ratio.

Chryſ. hom. de diuite epulone tom. 2.

Ezech. 14. 14.

Iacob. 5. 11.

2. Ratio.

Iob. 2.

6 Tertiò, librũ hunc ad patientiæ exẽplum conſcriptum fuiſſe, ét ipſi hæretici fatentur. Quale aũt patientiæ exẽplũ ſit, ꝙ uerũ non ſit, ſed per otiũ ab aliquo fictum, excogitatũ, conſcriptũ? Sed dices, ex fabulis interdũ bene, aut male viuendi exẽpla peti ſolere. Sanè; ſed cũ rẽ eiuſmodi proponunt, quæ neq. impoſſibilis ſit, neq. nõ imitabilis: atqui ideo ueritas huius hiſtoriæ abnegatur ab hęreticis, quod incredibilẽ exiſtiment tantã patientiã, nedũ a nobis imitabilẽ. Neq. uerò patientiæ magiſter idoneus eſſe poterit, quãuis multa de patientia diſſerat, qui non fuerit ueriſſimè tentatus per oĩa. Propterea uidetur Paulus cõparaſſe eos, a quib. deberemus exẽpla ſuſtinẽdi petere, cũ nubibus; [Habentes, *inquit*, tantã impoſitã nubẽ teſtium, per patientiã curramus; aſpicientes in auctorẽ fidei, & cõſummatorẽ Ieſum;] uidelicet nubes, niſi effundant imbrẽ, & ſuo diſpendio terrã irrigent, uanæ cenſentur: ſic ſane, qui de patientia, aut alia quacunq. uirtute præclarè diſputet, non valde nobis proderit, niſi ipſa ét re: atq. opere, & tolerantia malorum imitandum ſe præbeat; cum ſcriptũ ſit [Nubes, & uentus, & pluuiæ non ſequentes, uir glorioſus, & promiſſa non complẽs.] Ideò Chriſt⁹ Ieſus fidei, & Euangelicæ doctrinæ auctor idẽ eiuſdẽ cõſũmator atq perfector à Paulo proponitur.

3. Ratio.

Quale oporteat eſſe exẽplum.

Hebr. 12.

Cur ſanctorũ exempla ſimilia nubibus.

Prou. 25. 14

7 Quartò, tantũ abeſt vt nomina Iobi, & amicorũ, hiſtoriæ veritati obſint, ut potiùs illã cõfirment: nã, ut Chryſ. ait, [Neque in parabola dicenda nomina ſunt: Parabolæ illæ ſunt vbi ponuntur exempla, & tacentur nomina;]

Quarta ratio.

Chryſ. hom. de diuite.

ſic

Tertul. Luc 16. Theophyl. Lazarus, & diuitis hiſtoria an parabola. ſic etiam Tertul.lib.de reſurrect.car. Lazari hiſtoriam ex nomine confirmat; Quid illic Lazari nomen, ſi non in veritate res eſt? Quare omnes Patres, vno excepto Theophylacto, Lazari. & diuitis hiſtoriam eſſe cenſuerũt, non parabolam: imò neque Theophylactus, Lazarum fictam perſonã, aut parabolicam exiſtimauit, cũ nomen habeat, licèt quidem parabolæ (vt ipſe cenſet) diuitis, cuius nomen ſubticetur, admiſceatur. Sic enim ait; Fert Hebræorum traditio, Lazarum quendam per illud tempus extrema inopia, & infirmitate laboraſſe, cuius memor fuerit Dominus in parabola hac, vtpote noti & manifeſti: *Eraſmus.* ſolus igitur eſt Eraſmus, qui eadem, qua Hæretici cõiectura ductus, aut certè deluſus, aberranſque ait, [Lazarus Hebræis ſonat adiutus a domino, vt ipſum etiam uocabulum faciat ad parabolam.]

Accedit etiam nomen terræ, Hus, Theman, Naamath, & amicorum nomina, quæ veras vrbes, veroſq. homines *Quarta ratio.* referunt ex cognatione Eſau. Quare ſapienter, & in rem noſtrã aduerſus eos, qui Scripturæ loca pro reſurrectione non verè & ſimpliciter, ſed parabolice interpretarentur; *Tertu. de reſurrect. carnis, c. 33.* Tertul. ait; [Si nomina abſoluta ſunt rerum, vt nihil eorum in parabolã comprimi poſſit, nec ea in parabolis comprimantur: atq; ita corporalia defendentur, vt corporalibus deſtinata, i. non ſpiritualia, quia nõ figurata.]

8 Ex his efficitur, ſi non apertam hæreſim, ſaltem mani- *Qui negat veritatẽ huius hiſtoriæ, quo nota inurendus.* feſtum errorem eſſe, de huius hiſtoriæ veritate dubitare. D. Th. ait auctoritati ſacræ Scripturę obuiare; Nicolaus, non eſſe conſonum ſcripturæ, Caiet. non licere hac de re dubitare; Sixtus Senenſi, lib 8 Hæreſi. 10 impium errorẽ, atque hæreſim vocat; Bellarminus lib. 1. de verb. Dei c. 5. hæreſim Hebræorum. Quæ minutatim adduxi, quòd nouerim fuiſſe noſtra ætate, qui rem hanc exiſtimauerint alienam eſſe à fidei, erroriſve periculo.

9 Ad ea quę primùm obiecimus, ſic occurrendũ. Ad primum, ſæpè nomina ſacra ſignificationẽ habere congruen- *Reſpõdetur ad obiecta. Sacrorũ nominum interpretatio. Abelis nomen vnde. Noe nomẽ. Gen. 5. 29. Dan. 1. 7.* tem rebus ipſis, quæ geruntur, ſic Deo volente, aut præſagientibus parentibus nominum impoſitoribus: nam Abelus quòd citò euaneſcere deberet, & luctum afferre parentibus, ſic appellatus eſt: ſic quoq; Noe, ꝙ conſolaturus eſſet parentes ſuos, ab operibus manuum ſuarum; & huiuſmodi ſexcenta alia: non ſecus Iob, nomẽ accepit ærumnis, & doloribus congruens: ſic etiã Daniel, ab iniquo licet rege, eorũ quę paſſurus eſſet præſagium nomine accepit: nam Baltaſſar eſt idem, quod portans anguſtiam. Verorum autem virorum, vrbium, montiũ nomina, & illorum arcanas interpretationes paſſim notat ſcriptura: atq; hinc ſumi exquiſitæ Hebræorum Sapientiæ *Euſeb. Chryſoſt. Cyprian.* firmum argumentũ, oſtendit Euſeb. de præparat. euang. c. 3. Cypria. de Mõtibus Sinai, & Sion, aduerſus Iudęos, & Chryſoſt. hom. 51 in c. 26 Geneſ. vbi obſeruat, rarò parentum nomine filios appellari, vel fortè nuſquam, ſed rarum quoddam & nouũ nomen imponi à parentibus vt per illud aliqua futura præſignificarent. & in Epiſtola ad Rom. c. 16. hom. 15. Magnum theſaurum in nudis nominibus, multarum rerum hiſtorias, non modicam denique philoſophiam contineri docet. Et peculiari hom. ſuper id ex Roma. 16. Salutant vos Aquila, & Priſcilla, nomina, & cognomina in arcanis ſcripturis diligenter excuti iubet. *Plato.* Vnde Plato in Cratylo dixit, cum ratione impoſita eſſe rebus nomina, tam apud Græcos, quam apud Barbaros; *Euſeb. ſup.* per barbaros, Hebræos intelligens, vt Euſeb interpretatur: cùm vero ait, eam cum ratione nominũ impoſitionem ad virum non ad mulierem pertinere, ad id videtur reſpicere, quod ex ſacris litteris acceperat, Adamũ cunctis rebus indidiſſe nomina, à quo profectò ad reliquos ſapientes imponendorũ nominum ſcientia permanauit; nã *Gen. 41. 45.* & in Ægypto Pharao, Ioſepho nomen vertit, & vocauit eum, lingua Ægyptia. (*Tſaphnaph*) Saluatorẽ mundi, & in *Dan. 1.* Chaldęa rex Babylonis Danieli, atq. ſocijs, noua nomina ſuarũ quoq; ſignificationum, atq; virtutum dedit. At nominum Iobi, & ſuorum amicorum interpretationes ſuis quæq; locis indicabuntur. Vt vero necti poſſunt inter ſe ſignificationes oẽs, ad efficiendam morũ inſtructionem, & allegoriam: vide in Greg. Philip Bed. & Didymo.

10 Hinc perſpici poteſt, propria nomina arcanæ alicuius *Nomina, q. ſignificationẽ habent, nõ eſſe omnia ſcenica.* ſignificationis, non eſſe ſcenica, nec comicas tragicaſve perſonas illis tantùm inſigniri. Quid? quod etiam pleraq; nomina propria, fatali quadam, ſi nõ neceſſitate, at ſignificatione impoſita fuiſſe, ſunt qui oſtendere conentur? & Hectorem lingua Phrygia, poſſeſſorẽ, ſonare, vt qui patriæ poſſeſſionem tutaturus eſſet: Tantalum, quaſi, Talantaton, id eſt infęliciſſimum, Plato in Cratylo ſcribit, vt cui aduerſa multa euentura eſſent. Priamus, Redemptũ ſonat; vt qui adhuc infans in Troiæ euerſione captus redimendus eſſet. Perſequitur huiuſmodi ſignificationes propriorum nominũ Ariſtotelis, Galeni, Melampi, Epicuri, Camilli, Scipionis, Cęſaris, & aliorum, Galeotus *Galeotus.* Martius ſuo primo cap. de doctrina promiſcua. Quam quoque rem eleganter deſcripſit Auſonius Gallus. *Auſonius.*

Nam dominare eſt nomen componere, quod ſit
Fortunæ, & morum vel nota vel indicium.
Proteſilae tibi nomen ſit fata dederunt,
Victima, quòd Troiæ prima futurus eras.
Idmona quòd vatem, medicum quod Iapyga dicunt,
Diſcendas artes nomina præueniunt.

Addo etiam in comędijs nõ ſemper nomina perſonarum ficta, excogitatave eſſe; licèt enim aliqũ confingantur, vt apud Plaut. in Bacchid. *Chryſalus* ille ſubdolus ſeruus ab auro nomen habet, quaſi Latinè dicas, Aurelium, ꝙ herũ auro emunxerit; tamen frequenter nomina ſumuntur ex hominibus aliqua re inſignibus, vt apud Terent. paraſitus eſt, de nomine Siculi Gnatonis: & Thais, antiquę meretricis nomen habet: & Formio à Formione Paraſito regis Seleuci, nomẽ mutuatur. Turnebus lib 28. ſuorum aduerſar. c. 4. & lib. 30. c. 38. Petrus Nannius in Miſcella. lib. 7. nonnulla in hanc rem. Hæc petebat prima obiectio.

Secunda verò, quare carmine maxima ex parte conſtet liber hic explicabitur c. 4. nunc ſatis fuerit indicare, prima capita, quæ ſimplicem narrationem continent, ſoluta eſſe, atque oratione ſimplici pro more hiſtoriæ, reliqua, quę affectibus plena ſunt, carmine quoque deſcribi, ad explicandos varios affectus, opportuno.

11 Quare Iobi non meminerit Ioſephus hiſtoricus, quod *Ad 3. Notatus Ioſephus.* tertio loco proponitur, ille viderit: certè non ſolus Iob, ſed aliæ etiam hiſtoriæ ſacrę in illo deſiderantur; multa ex ſacris prętermiſiſſe, multa addidiſſe ex ſuo, in multis lapſus deprehenditur, atque reprehenditur: denique Iudæus homo hæreticis, quã Catholicis probatior aliquantò eſt. Scio dici pro Ioſepho poſſe, mirandum, hominem Hebręum, qui de rebus ſuę gentis ſcriptionem moliebatur, de Iobi hiſtoria grauiſſima, & veriſſima non meminiſſe. Sed vtcumque ſit, non ideò tamen ignotus eſt Io- *Orig. lib. 1. in Iob.* bus: Nam, vt Origenes ſcribit, primùm apud Syros, deinde apud Ægyptios, tandem per vniuerſas gentes Iobi ſcriptura, Syriacè, Hæbraice, Græcè, omnibus denique linguis diuulgata eſt.

12 Ad quartam; In originali voce habetur, Fuit vir: quid verò peculiare interpres voluerit reddendo, Erat, explicabimus ſuo loco. Peculiarem quoque quæſtionem poſtulat illud Angelorum concilium, quale, aut qua ratione extiterit. Neque verò hiſtoriam lędit vniuerſam, quod quędã particula non accipiatur, vt ſonat: non enim ideò Auguſtinus creationis rerum veritatem eleuat, quòd iſtos creationis dies, non re ipſa, vt ſonat, ſed in mente, & cogitationibus angelorum diſtinguat. Sic quinto reſponſum eſt. Sexto vero & vltimo, illarum omnium dubitationum explicationes, è ſuis locis petendæ, facient ſatis.

CAP. II.

An liber IOB ſit ſacræ fidei, atque auctoritatis.

1 *Libri huius impugnatores.*
2 *Fides, & auctoritas vel ex ipſius Iobi teſtimonio.*
3 *Quid ſentiendum, cenſendumve de extrema huius lib. parte.*
4 *Quid de hoc libro apud Græcos.*
5 *Septuaginta Complutenſes, vt breuiores, ita minùs correcti, quàm Vaticani.*

1 GEnebrar. lib. 2. Chronol. affirmat neminem vnquàm *Genebrard.* dubitaſſe hanc eſſe authenticam & ſacram ſcripturam. Nihilominus Græcè Catenę auctor (quiſquis ille *Auctor Catenæ.* fuerit, ſiue Olympiod. ſiue Nicetas Heracleſis) ſcribit, quibuſdam viſum fuiſſe, ad aliquem è ſapientibus Hebræis hiſtorię huius famã, notitiamq; perueniſſe, quam *Thalmudiſtæ.* ille ad ſuę eruditionis ſpecimẽ ſcripto mandauerit. Thalmudici hunc librum non recipiunt. Ioſephus lib. 1. contra Appionem prætermittit. Hęretici ſuperiùs adducti *Ioſephus.*

con-

contemnunt. Lutherus incredibilem cenſet.

5 *Hic liber protocanonicus.* *Hieron.* Cæterũ ſemper hic liber inter protocanonicos nume-ratus eſt; illos videlicet de quibus iure, aut meritò nun-quam dubitare licuerit; quare & Hebræi illum recipiunt, vt ait Hieron in prologo: & ſacra Concilia, quæ in cano-nem referunt ſacros libros, atque orthodoxi omnes, di-uinam huic ſcripturæ fidem habendam eſſe cenſuerunt, quam nemo ſine hæreſis nota, vllo tempore negauerit vnquam; adeò ſemper fuit firmæ, & conſtantis veritatis.

Iob 31. 35. Hanc ſuo libro fidem habendã fore, præuidiſſe, præſi-gnificaſſeq. profectò videtur ipſe Iob c. 31. cũ ait: [Quis mihi tribuat auditorem, & deſiderium meũ audiat Om-nipotens, & librum ſcribat, ipſe qui iudicat:] eũm enim optat ſua geſta, ſuaq. dicta à diligente aliquo auditore ſcripto excipi, certò credit fore, vt deſiderium ſuũ audiat Omnipotens; propriè ex Hebræo; vt ſcriptionem ſuam teſtificetur Deus; id eſt, fore, vt ſuæ hiſtoriæ conſcriptæ ſigillum ſuum admoueat, & ſubſcriptionem ſuam appo-nat Deus, velut inſtrumento publico, quod publicam, & indubitatam apud omnes fidem mereatur: tranſlatione ſumpta a publicis notarijs, publicisq. inſtrumentis au-ctoritate publica munitis; vt ſuo loco diligentius ex-plicabimus.

De illa verò libri parte, quæ ſequitur poſt illa verba in fine c. 31. Finita ſunt verba Iob, ad finem vſq; libri, fuere *Hebræorũ opinio.* Hebræi, qui cenſerent reijciendam, & reſecandam ab hoc libro; quos refert, reijcitq. Leui. Ben. Gerſon. in commẽ-tarijs; lõgè, videlicet, alius ſenſus eſt illorum verborum, vt ſuo loco dicemus; atque ea de re dubitare non licet.

4 *Editio Septuaginta.* Quid vero de libro Iob, qui apud Græcos habetur cẽ-ſendum ſit, qui multis partib. copioſior eſt, quam ſcriptu-ra Vulgata; præſertim c. 2. vbi deſcribitur vxoris collo-quium cũm Iob, pluribus quàm apud nos; & c. vltimo, cui additur appendix genealogiæ Iobi, quæ etiam apud nos deſideratur; Idem, inquam, de hoc libro cenſendum, quod in vniuerſum de auctoritate editionis Sept. Certè id nunc ſatis fuerit dixiſſe, ſicut nihil ſacræ auctoritatis hactenus eſt, niſi quod in Latino Codice vulgato habe-mus; ita ſanè incertum eſt, an ea, quę nunc in Sept. habẽ-tur, in Latino deſiderata, vera ſint, & a ſacro ſcriptore tradita: idẽ enim eſt apocryphum eſſe, quod incertum, & *Apocryphũ quid.* occultum eſſe, & iudicio Eccleſiæ nondum approbatum. Neque propterea quod hactenus approbatum non ſit, ideò damnatũ eſt auctoritatis humanæ, aut alicuius fal-ſitatis. Liber autem Iob in Sept. Complutenſibus, qui & Hebræo, & Vulgatæ Latinæ lectioni reſpondet, minùs purus, minusq. emendatus eſt, quam qui illis, quas dixi-mus, additionib. auctior habetur, & a Sixto Quinto pro *Editio Septuaginta.* vera & pura Septuag. lectione Eccleſiæ propoſitus, & *Vaticana.* cõmendatus. Licet Hieron. procemio in Iob, non tam ali-*Hieronym.* qua addita, quàm omiſſa conqueritur in eo codice Sept. quę ipſe habuit [Audiant, *inquit*, mei canes, idcirco me in hoc volumine laboraſſe, non vt interpretationem anti-quam reprehenderem, ſed vt ea, quæ in illa aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut ſcriptorum vitio deprauata, manife-ſtiora noſtra interpretatione fierent.]

CAP. III.

Quis huius libri auctor fuerit.

1 *Lapſus Billij, & aliorum ſententia.*
2 *Salomon non ſcripſit aliorum res; vix ſuas.*
3 *Lapſus memoria Nazianz. & aliorum.*
4 *Iob auctor ſui libri.*
5 *Iucundum res ſuas cuiq. ſcribere, videlicet fructus laboris.*
6 *Qui tentatus eſt, aptus quoque eſt docendo atque ſcribendo.*
7 *Auctores ſacri de ſe, tanquam de aliena perſona loquuntur.*

1 *Billius, in Orat. quę, aſſ ſubtunt tribu'orum exęquato-rem.* Mirum ſanè, quòd Iacobus Billius in annotationib. ad Gregorium Nazianzenum, ſcripſerit de auctore huius libri nunquam fuiſſe dubitatum, cùm tamen nun-quam fuerit aliquid certum: in ſecũda igitur editione (vt decuit virum ſapientem) ſuam illam annotatiunculam recognouit, atque correxit, potius deleuit & expunxit.

Variæ ſententiæ. Prætermiſſo igitur illo errore, quem refert Catenę au-ctor, huius libri ſcriptorem fuiſſe aliquem ex Hebręis ſa-pientibus diuinitus non afflatum; alij non idem ſentiũt:

Nicetas. Prima ſententia apud eundem, illorum eſt, qui amicos Iob auctores libri ſtatuebant; ſic enim congruẽs videba-tur, vt qui teſtes adfuiſſent, atq. audiſſent Iobum, ijdem ſcriberent, quæ audiſſent, & vidiſſent, præſertim cum id exoptaſſet Iob, vt auditor aliquis ſua verba fideliter ex-ciperet, & ſcripto mandaret, loco nuper adducto.

Secunda, quam refert Iſidorus 6. Etymolog. c. 2. tribuit alicuius ex prophetis.

Tertia facit Salomonem auctorem: ſic ſenſiſſe viſus eſt Nazianz. Oratione ad Iulianum tributorum exęquato-*Naziam.* rem: nam cum locũ ex c. 3. Illic paruus & magnus, & ſer-*Iob 3. 19.* uus cũ domino ſuo, ait eſſe Salomonis: atq. in ea Naziã-zenum ſententia fuiſſe, affirmat Nicetas eo loco, & *Nicetas.* Olympiod. in præſ. probabiliſq. hæc quoque ſententia *Olympiod.* viſa eſt Polychron. qui ad id c. 18. Quis mihi det, vt ſcri-*Polychr.* bantur ſermones mei? hic ſcribit; Conſequutum eſt per-*Iob 9. 23.* inde vt illi poſtulata fuerũt; idq. Moyſis, Salomonisve opera, Deiq. decreto. Noſter quoque Paul. Comitolus, *Comitolus.* cuius labore & diligentia illam Græcorum catenam La-tinam legimus, exiſtimat Nazianzeni ſententiam confir-mari poſſe ex Athanaſio in Synopſi, qui librum hunc *Athanaſ.* Canticis canticorum ſubiungit; quod etiam faciunt Bi-blia quædam Vaticana, uetuſtiſſimis litteris conſcripta: & quidem ſi hoc ex ordine numerandi, argumentum vl-lum eſt (quod ſanè aut nullum, aut tenuiſſimum eſt) con-firmari luculentius poterit auctoritate Concilij Laodic. *Cõc. Laod.* quod Canticis etiam librum Iob ſupponit.

2 *Salomõ non fuerũ librorũ ſcriptor. Librorũ Salomonis qui ſcriptor.* Verum hæc etiam nemini placere debet; nam Salo-mon non aliorum res, & vix ſuas ipſe parabolas ſcripſit; cum non deſint viri docti, qui exiſtiment eos libros, qui dicuntur Salomonis, non tam ab ipſo Salomone, quàm a ſuis familiaribus in librum redactos, & concinnatos ex ſententijs, & verbis a Salomone exceptis. Pręterea quod liber Iob Syriacis, & Arabicis loquutionibus ſcateat, te-ſte Hieronymo, quæ alienæ ſunt à Salomone. Tandem quòd ante Salomonem oportet librum hunc fuiſſe con-ſcriptum; cum ex illo plures ſententias mutuatus fuerit Dauid; qualis eſt illa Pſalmus 146. Eſcam ipſorum, pullis *Pſ. 146. v. 9* coruorũ inuocantibus eum, ex c. 38. verſ. 3. & Pſalmo 48. *Pſ. 48. 8.* Quoniam cũm interierit, non ſumet omnia; ex c. 12. v. 19. Librorum vero ordo nihil contra hoc efficit; neque Na-zianzeni auctoritas, alio qui grauiſſima: nam cum Iob, Pſalmorum, Salomonisque ſententiæ ſimiles ſint, vt ip-ſe Nazianzenus dixit, ſcribẽos de veris Scripturæ libris, *Nazian.* facile fuit Iobi ſententiam Salomoni ſupponere: memo-ria itaque lapſum Nazianzenum, Iacubus Billius aſſerit: neq; deſunt in Patribus exempla ſimilium lapſuum: con-gerit nonnulla Cantapetrenſis lib. 6. Hypotypoſ. & ferè *Cantapetr. lib. 6.* nemo verſatus fuerit in lectione ſrequenti patrum, qui næuum huiuſmodi aliquando non viderit.

Quarta ſententia. Quarta Sententia eaque frequentior, Moyſem vult huius libri ſcriptorem: & Origenes quidem exiſtimat *Origenes.* bona ex parte a Moyſe conſcriptum, & ab eo addita, quæ ad hiſtoriæ Syriacæ complementum deſiderari viderentur: [Na nemo, *inquit*, poterat niſi ex reuelatione cogno-ſcere quomodo Diabolus Deum ſollicitauerat ad affli-gendum Iob. Hoc autem, ſicut & cætera de creatione, Moyſes a Deo accepit.] Colloquia deinde amicorum ab eiſdemmet conſcripta Syriacè, & a Moyſe deſcripta He-braicè, propter leniendum populum in deſerto tunc pe-regrinantem. Moyſi præterea tribuit Rab. Moyſ. Kimhi. *R. Moyſ.* Iſid. libro primo officiorum, Philip. initio cap. 3. Abu-*Iſidor.* lenſ. initio Geneſis ſuper Hieronymi prologum cap. ſep-*Philip.* timo, & ſuper ſolue quæſtione quarta. Eugub. in præfat. *Abul.* Deuter. annotat 6. fauetque coniectura probabilis; non *Eugub.* enim tanti fieret iſte liber ab Hebræis, ſi ſuus non eſſet *Deutero.* auctor, & ſcriptor, vt quem alienum iudicarent. Verum ad eam rem ſatis illi habuerint, ſi a Moyſe trãslatus eſſet in Hebręum: ad ratione uerò Origenis ſatis quoq; fuerit quilibet ſcriptor, quem Deus illuminauerit: Tãdem cum hac ſententia non congruũt locutiones, & verba Syriaca.

3 *Verior ſententia.* Vltima, & quæ mihi verior ſententia eſt, ipſum Iob ſui libri auctorem & ſcriptorem aſſerit. Ita certò exiſtimat *Greg. in Præf. c. 1.* Gregor. Suidas verbo Iob. Albertus Magnus vocat ſen-tentiam veriſſimam: ſequitur Dominicus Brixienſis pre-fat. ad Gregorij moralia. Ioannes Arboreus in Theoſo-phia. lib 9. c. 12.

Sacri libri plerumque inſcripti a ſuis auctoribus. Prima probatio ex eo fit, quòd hic liber non ſolùm inſcribitur Iob, quod Iob hiſtoriam contineat, vt Atha-naſius dixit; ſed vt ab ipſo etiam auctore nomen habeat, vti plures alij libri, qui ſuorum auctorum, quorum hiſto-

riam

tiam continent, inſcriptionem habent: nam liber Iudicum ab ipſis iudicibus exiſtimatur ſcriptus; liber Ioſue, ab ipſo Ioſue; primus, & ſecundus Samuelis ab ipſo Samuele. Eſdras ab Eſdra; non aliter Prophetæ maiores, atque minores ſuas ipſi hiſtorias, atque prophetias ſcripſerunt, nominaque ſua inſcripſeruut. Secundo Arabicæ locutiones, quibus hic liber ſcatet, teſtantur ſcriptum à viro propè Arabiam, atque Syriam degente.

4 Tertiò, quòd id videatur iure debitum, meritoq. tributum optimo viro ampliſſimi loco premij, quod etiam ipſe poſtulaſſe viſus eſt, vt ſuas ipſe victorias certaminaq. deſcriberet, & quę paſſus eſſet meminiſſet aliquando, varios caſus, tot rerum diſcrimina: nam & in ipſo morbo dicere licuit Gregorio Theologo, ſcribenti ad Philagrium Rhetorem; Morbo crucior, & gaudeo, non quia crucior, ſed quia alijs patientiæ ſum magiſter: quid Iobus gaudij & voluptatis non caperet, cùm morbis, & ęrumnis liber, patientiæ præcepta, ſuæque vitę exempla libro mandaret, & ad mortalium omnium inſtitutionem poſteritati commendaret? ſic ille quoque vitam ſuam Iambicis deſcripturus orditur. [*Naz. epiſt. 64.*]

Liber ſiniſtras res meas perſcribere,
Liber ſecundas, forſan & quidam vocent.

[*Sen. in Her. fur. Act. 3. ſc. 2.*] Sic quoque Amphytrion ſuadet Theſeo;

. . . . Ne te fructu optimo
Fraudes laborum. Quod fuit durum pati,
Meminiſſe dulce eſt: ſi fare caſus horrido.

[*Macrob. li. 7. cap. 2.*] Eleganter Macrobius li. 7. Sat. inter ea de quibus quiſque libenter interrogatur, vel in primis hęc numerat: Pericula pręterita, uel ęrumnas penitus abſolutas qui euaſit, ut referat grauiſſimè prouocatur. Nec non ij qui obierunt maria, gaudent, cùm de ignoto multis, uel terrarum ſitu, uel ſinu maris interrogantur: libenterq. reſpondent, & deſcribunt modò uerbis, modò radio loca; glorioſiſſimum putantes, quę ipſi uiderint, aliorum oculis obijcere. Quid duces, & milites, qui fortiter à ſe facta dicturiunt &c. & quod Seneca. Quod acerbum fuit, retuliſſe iucundum eſt. Naturale eſt, mali ſui fine gaudere.

5 Quartò, quoniam ſic exigebat ſuauis diuini ſpiritus diſpoſitio, vt ad hanc ſcripturam aptiſſimo calamo vteretur, ſcilicet, & expoſito mille vulneribus; & ab eo ipſo, qui quę ſcribenda eſſet, rem perpeſſus fuiſſet: namq; habent hoc mala omnia, & calamitates, ut uix aut leuiter intelligas, & ęſtimes, frigidè etiam, aut languide explices, ſi expertos non fueris. Primùm exuritur labijs Iſaias, ut non [*Iſa. 5. 7.*] frigide, ſed ardenter loquatur: & Paulus parturiens loqui- [*Gal. 4. 19.*] tur; namque doloribus, & ęrumnis toleratis, quaſi adigitur ad clamandum, & ardenti ſpiritu pręedicandum Euan- [*Matt. 20. 22.*] gelium: & qui Apoſtoli, & diuini uerbi diſſeminatores eſſe uellent, audiunt, Poteſtis bibere calicem? & qui Epiſco- [*1. Tim. 3. 1.*] patum deſiderat, bonum utique opus, quod cum pręedicatione, & docendi munere coniunctum eſt, deſiderat.

Denique ſapientis cum ſit ſcribere, ſapientem, & ſcribendo idoneum Salomon definaſſe uidetur non alium, [*Prou. 19. 11.*] quam eum, qui laboribus, & ęrumnis probatus ſit. Prou. [*Eccl. 34. 11.*] 19 Doctrina uiri per patientiam noſcitur: & Eccl. 34. Qui non eſt tentatus, quid ſcit? Vir in multis expertus, cogita- [*Heb. 5. 8.*] bit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum, quo loco diſcere ſinde eſt illi, Didicit ex his quę paſſus eſt. Ad- [*Greg. in pra fat. c. 4.*] de huius libri idoneum interpretem non niſi illum futurū. qui ut Gregor. ſapienter ſcripſit de ſe ipſo, Percuſſus per- [*Greg. c. 5.*] cuſſum Iob exponat, & flagellati mente meliùs per flagella ſentiat: illud etiam elegãter Greg. de Iobi querimonijs, & diſputationib. ait; Quędam uerba reſponſionum illius, imperitis lectoribus aſperè ſonant, quia ſanctorum dicta pie intelligere (ſicut dicuntur) ignorant, & quia animum dolentis, & iuſti, in ſemetipſis aſſumere neſciunt, ideò doloris uerba benè interpretari non poſſunt; mentem quippè patientis bene penſare nouit condeſcenſio paſſionis. Videre licet rem in Heli ſacerdote ſuorum filiorum, quã oporteret amantiori, & indulgentiori, qui Annæ ſterilis orationem, & pro obtinendo filio poſtulationem, ex dolenti, & a- [*1. Reg. 1. 14.*] maro animo profectam ebrietatem eſt interpretatus. Lon- [*4. Reg. 4. 26.*] ge profectò aliter Eliſeus propheta, tum Elię calamitatū, & perſecutionū gnarus, tum ſuarum quoque ęrumnarū, uti prophetã decebat, in medio pręuaricatorū populo degentē, non ignarus, uel procul cõſpectã muliere illã Sunamitidē, rem totam ſuſpicatus, cuius gratia ueniſſet. Cum uidiſſet eã è contrà, ait ad Giezi puerū ſuū, Vade in occur- [*Cap. 6.*] ſum eius, & dic ei Rectène agitur circa te, & circa uirum

tuum, & circa filium tuum? & inferiùs; Anima eius in amaritudine eſt. & Dominus celauit a me: ergo qui opulenti ſunt in Sion, rectè, & ſyncerè de patientia non iudicant, nec patiuntur ſuper contritione Ioſeph. 7

Ad extremum, ſententiam hanc minime lædit, quin confirmat potiùs, quod de ſe Iob, tanquam de aliena perſona loquatur, cùm id proprium ſit ſacrorum ſcriptorum, vt ſe non indicarent auctores ſuorum librorum, ſed Spiritum ſanctum, qui illorum linguis, ceu calamo velociter ſcriberet: de quo eleganter Gregor. initio ſuæ præfationis: atque adeò illa etiam extrema verba Deuteron. quę agunt de morte Moyſis, ab ipſo Moyſe iamiam morituro, tanquam de alio quopiam conſcripta Ioſephus hiſtoricus aſſeruit; Mortuus eſt ibi Moyſes. [*Scriptores ſacri nō ſēper indicāt ſe auctores librorum. Pſal 44. 5. Greg. in pręfat. cap. 1. Martinez. li. 9. Hypot. Reg. 29. Arbor. lib. 9. Theoſoph. c. 12.*]

CAP. IIII.

Qua lingua, & quo dicendi ſtilo ſcriptus liber iſte fuerit.

1 *Cuiuſmodi materia fuerit liber, in quo primum hæc hiſtoria exarata fuit.*
2 *Scriptuſne lingua Syriaca; & an hæc à Chaldæa & Hebr. differat.*
3 *Carmine deſcribitur à Moyſe ex Syriaco in Hebræum.*
4 *Sacra Hebræorum poeſis.*
5 *Iobus, & Moyſes præluxere omnibus poetis.*

In quam materia primum liber hic exaratus & ſcriptus fuerit, non conſtat, quamquam Chryſoſt. ſuper id c. 19. Vtinam ſcribantur ſermones mei ſtilo ferreo, aut plumbi lamina &c. ea de re dubitare uidetur, ait enim; Si factū eſt, illud iam tempus obliterauit: ſed de hoc, eo loco plura. 1 [*Chryſoſt. Iob 19. 24.*]

Quod ad linguam attinet, Syriaca illa fuit, qua Idumęa regio utitur, & quam Iobus Idumęus etiam coluit, vt Septuag. infra cap. 42. & vt Hieronym. in prologo indicat, neq. verò eſt illa, quam nunc Syram vocamus; Syrochaldaicam potiùs, quæ duarum potiùs mixtio, & confuſio in vna coaleſcentium cenſenda eſt; videlicet ex Hebręa, & Chaldęa, vt doctè admonuit Andreas Maſius, pręfatione ad ſuam artem Syriacam; & Guido Fabricius pręfatione ad ſuam interpretationem noui teſtamenti ex Syriaco. Catenæ Græcę auctor, quod Septuag. dixerunt. cap. 41. Hic interpretatione redditur ex libro Syriaco; Hebraicam linguam intelligit, quæ Syriacè ſimilis ſit, & ex eo probare nititur, quod Syri duabus, & viginti litteris, quemadmodum Hebręi vtantur, & Syriam, Iudęam, Syros autē Palęſtinos plerique nominant: ad quam rem utitur Herodoti teſtimonio, cuius hęc verba profert, Circunciduntur Indi, & Aegyptij, & Arabes, & qui in Paleſtina ſunt Syri, quare illa appendix cap. 42. Septuag. Significabit ex Syriaco, id eſt, ex Hebręo conuerſum eſſe librum hunc in Gręcum; ita vt Septuag. non loquantur de prima, & antiquiſſima libri translatione, ſed de ſua ipſorum. Alij Chaldęam linguam eo loco Syriacam dici exiſtimant, alij Arabicam; eùm eſſe Hieronym. Arabicis hic liber ſcateat locutionibus, pręfatione in Iob. & Danielem. Res incerta: ſed veroſimilius, & certius, quod primò indicauimus. 2 [*Lingua Syriaca, qualis. Maſius. Fabric. Nt. etas.*]

Quod ad ſcriptionis genus attinet, ignoratur an ab ipſo Iobo fuerit hic liber carmine ſcriptus, an verò a Moyſe interprete deſcriptus ſoluta oratione. Fortè Suidas exiſtimauit ab ipſo Iobo carmine eſſe conſcriptum, dum ſic de illo ſcribit; Habes huius philoſophi librū, multò et Homerica, & Platonica laſciuia cauillantè argutiùs: certè apud Hebręos carmine conſtare aſſerit Hieron. A principio, inquit, vſque ad initiū c. 3. & 42. vſque ad finem proſa, eſt, reliquum hexametris uerſibus cõſtat: & in prologo Bibliorum ad Paulinum; Proſa incipit, verſu labitur, pedeſtri ſermone finitur. Genebrard. affirmat Moyſē Spondaicis verſibus repręſentaſſe Iobi hiſtoriam: alio uerò loco ſcribit, veterum ſacra carmina, vt in Pſalmis, Iob Prouer. eſſe diſticha, licèt à pleriſque Hebręis ſcandendi ratio ignoretur. Marianus Victorius in annotat. ad Epiſt. 112. Hieronym. ait ſe inueniſſe experimento verſus libri Iob eſſe Hexametros ex Spondeo, Dactylo, & alijs pedibus, vt Trocheo, Iambo, & Proceleuſmatico currentes, non tam ſyllabarum, quàm temporum in eis habita ratione: attingit etiam de huiuſmodi verſuum, & menſurę ratione nonnihil ad epiſt. 117. & 155. Certè ſuam poeſim eſſe in ſacris Scripturis, & ſuam carminis, metrique menſu- 3 [*An Iob ipſe carmine ſcripſerit. Suidas. Hieronym. Genebr. in Chronol. an. 2013. An. 316. Marian. Vict.*]

ram cuſiam ab Hebræis, conſtitutum eſt apud omnes doctores ſacros, qui uſpiam Pſalmorum meminerunt: quam rem diligenter, & copioſè diſcuſſit Alphonſus Mendoça peculiari quæſtione; An Pſalmi Dauidis, ſint uera carmina: vide Hierony. in præfat. Chronic. Euſeb & præfatione in lib. Reg. & Iſa. quo loco ait Pſalmos, & Lamentationes eſſe diuerſo metri genere compoſita, & præfatione in Iob, & Epiſtola ad Paulum Vrbicam ait, extremam partem lib. Prou. conſtare tetrametris Iambicis; Lamentationes Sapphicis, Adonicis, Heroicis. De peculiari autem quodam carminum genere, cui nomē eſſet Ignorantiæ, neſcio quid Arias Montanus autumat in oratione Habacuc, Pro ignorantijs: de Cantico quoque Moyſ. vide Euſeb. lib de præparatione Euangelica, 11. c. 3. Poeſim vero & carminum Heroicorum ſcientiam, non omninò intercidiſſe Hieronymi tempore, doctè colligit Andreas Maſius ad cap. 10 Ioſue v. 11, iam nunc omnino ignorari, contendit Robertus Bellarminus in ſuis inſtitutionibus; reuocare, & docere, ſummo cum labore conantur alij: vide lib. Iluai R. Dauid Iabaiæ de metris Hebraicis, quem Latinum reddidit Gilb. Genebrardus, vbi decē, & octo numerat carminum genera, non tam ea Sacra ſcriptura deprompta, quam ex Rabbinorum doctrina, & vſu: nullum autem illorum nomen, aut menſura cum Latinorum carminum ratione conuenit. Illam autem carminis, poeticæuè orationis deſcriptionem tradit, vt locutio ſit elegans, dulcis, & compendioſa, & quodam quaſi libratа pondere. Certe vtcumque nunc ſe res habeat, non minima laus Moyſi, aut Iobo fuerit, poetis omnibus præluxiſſe; cùm illi antiquiſſimi poetę, cantu potiùs, quam ſcriptis operibus claruerint, Linus, Demodorus, Phræmius, Amphion.

Poeſis Hebræa, & ſacra.
Alphonſus Mendoça.
A. Montanus.
Hab. 3.
Naſi-t.
R. Dauid.
Bellarminus.

C A P. V.

Quæ huius libri materia, & finis.

1 *D. Thom. & aliorum ſententia.*
2 *Amici Iobi non errauerunt in fide futuræ vitæ, & præmij iuſtorum.*
3 *Germana, & propria huius libri materia.*
5 *Concertatio inter Deum, & Dæmonem, Dei victoria, Iobi encomium, pro materia & fine. Tertullianus explicatus.*

1 *D. Tho. Alber.* Libri materiam D. Tho. exiſtimat theſim diſputandā de diuina prouidentia; atque eundem eſſe totius libri finem vult Magnus Albertus; nam ſi Deus mala iuſtis immittat, exiſtimant amici Iob, vel tolli, vel labefactari diuinam prouidentiam: propterea pugnant probare bonis bona, malis mala euenire; non enim videbantur agnoſcere alia, aut ſanctitatis præmia, aut peccatorum ſupplicia, quam temporalia: quem errorem illis affingit Diuus Thomas ad finem cap. 2. & Lyra hic, & Baruch. 3. vide etiam Burgenſem. addit. 1. ad cap. 3. at vero Iob defendit diuinam prouidentiam, iuſtis etiam afflictis, & improbis proſpere agentibus; de quo etiam dicendum initio c. 4. vbi peculiarem diſputationem inſtituemus de amicorum Iobi fide, & pietate.

An amicorum Iob diſputatio, ſit de Prouidentia.

Verum eſt illis viris ſapientiſſimis, & in fide religionis, & immortalitatis animorum inſtructis, indignum eſſe eiuſmodi diſputationem de Dei prouidentia, & de futura iuſtorum retributione, & improborum ſupplicio, quæ cum immortalitate animorum nexa eſt. Erant igitur hæc non tam apud illos controuerſia, quam totius diſputationis principia, & fundamenta probe ſtabilita, & fixa. Rem hanc ſępius inculcabimus.

3 *Vera, & propria huius libri materia.* Illa ergo potiùs videtur diſputationis materia, an ſuppoſita Diuina prouidentia, & cura rerum humanarum, ſic Deus cum iuſtis agat, vt non ſolùm futura præmia illis conſtituat, ſed etiam præſentia, & temporalia conferat, an verò hæc, quæ temporalia ſunt, bona & mala, ſine diſcrimine nunc probis, nunc improbis immittat Deus: nam ſic cenſet, atque tuetur Iob, & acriter repugnat amicis hanc ſibi innocentiæ afflictæ laudem eripere conantibus: quare iuſtos manere ſua, in reſurrectione iuſtorum conſtituta, præmia; hic, frequenter impios agere fœlices, & abundare tabernacula prædonum: e contra illi contendunt, malis euenire mala; & ideò Iob, ſi reſipiſcat (nam

Iob 12. 6. afflictum à Deo ad ſcelerum ſupplicium iudicant, & hypocritam) meliorem fortunam pollicentur, atque vniuerſas calamitates, & incorporis incommoda in occulta inciuis peccata referunt. Hic videtur totius diſputationis cardo, hic decurſus obiectionum, atque reſponſionum.

Tertiu etiam non incommodè dicitur, concertationem potiſſimam Deum inter atque Dæmonem verſari, cuius hęc ſumma ſit; Deum poſſe ex carne, & ſanguine hominem reddere, ipſis etiam nequam ſpiritibus ſuperiorem, atque fortiorem, tentatum per omnia abſque peccato. Inuidum vero Dæmonem contendere nullum hominem poſſe eiuſmodi eſſe, ex quo ſemel, qui primū à Deo creatus ſuit, Adam, tam facile ſuperatus eſt; oportere ergo, quem habeat Deus fortiſſimum atque probatiſſimum ſibi tradi explorandum, & excutiendum, cum quo certamen ineat, quod paupertate, contumelijs, filiorum necibus, damnis, morbis moleſtiſſimis, totius corporis cruciatu, doloreque decernatur. Ergo quidquid in hoc libro geratur, aut diſſeratur, ad hanc Dęmonis cum homine concertationem pertinet; iſque ſit finis, qui fuit quoque Iacobi cum angelo certaminis, vt teſtatur Sapientia; Certamē forte dedit illi, vt uinceret. & ſciret quoniā omniū potentior eſt ſapientia. Hoc eſſe libri totius argumentum indicat Dionyſ. de Eccleſiaſt. Hierarch. cap. 3 par. 3. qui dum librorum ſacrorum materiam explicat, de libro Iob ſic ait; [Veterum hominum, inter varios, & multiplices iuſtorum caſus mirabilem conſtantiam, immobilemq. philoſophiam eloquitur.] Clemens quoque. 8. conſtitut. cap. 11. ſcribit D. Iacobum præcepiſſe, vt inter alia diuina opera Diaconus recenſeret,] Qui famulum tuum Iob patientiſſimum, ſerpentis, qui origo peccati fuit, victorem declaraſti.] Sane Tertullian. de patient cap. 14 non aliud in Iobi patientia obſeruat, quamā Deo reportatam de hoſte victoriam. [Quale, *inquit*, in illo viro feretrum Deus de Diabolo extruxit? quale vexillum de inimico gloriæ ſuæ extulit? ridebat Deus, diſſecabatur malus, cùm Iob immundam vlceris ſui redundantiam magna æquanimitate diſtingeret. Itaque operarius illa victoriæ Dei &c.] cum autem ait, feretrum Deum extruxiſſe de Diabulo in beato Iobo, ne intelligas Iobum extruxiſſe velut defuncti lectulum, quo Diabolus efferretur: nam ſum per ſe minimè leuis, tum à propoſito longe aliena fuiſſet translatio; *Quo ... Dei ... Dæmoni* ſed ad triumphi inſtrumenta referendum feretrum igitur erit, in quo pompa fertur, Iobusque fuit velut ferculum, in quo Deus triumphauit, & deuictum, triumphatumque hoſtē palàm traduxit, atque circumtulit: ea enim translatione longe pulcherrima Paulus quoque vſus eſt, cum corpus Chriſti Ieſu, cruci affixum, & incredibilibus doloribus affectum, Dei, triumphum de hoſte agentis effecit ferculum & ſellam triumphatoriam, Coloſſen. 2. [Spolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.] Gaudentius quoque Brixianus præfatione ſui tractatus in Scripturam, de Iob loquens; [Diaboli, *inquit*, probatam vult Deus ingerere ſanctorum ſuorum iuſtitiam, vt de bonorum operum meritis ad amicitiam Dei, & ad regnum cæleſte, vnde ipſe decidit, eſſe perfectos doleat, indignetur, inuideat, ingemiſcat; neque tamen audeat quiſquam de diuino iudicio cauſari.] Similem quoque indicat, finem, atque materiam Diuus Proſper, dicens productum fuiſſe Iob [in patientiæ exemplū, & confuſionem Diaboli.] Non aliud Suidas agnoſcit libri argumentum, quam ueritatis pugilem, certamina, triumphum, præmia, & illud prætereà obſeruat, quòd Iob primus Diabolum deuicerit quaſi nemo alius difficili, atque periculoſo prælio cum hoſte commiſſo, uictor euaſiſſet uoluiſſe igitur Deum de primo homine hoſtem triumphantem, atque gloriantem, per Iobum triumphare, atque comprimere; Proptereaque tam accuratè ſemel, & iterum deſcribitur angelorum ille cœtus, Dei præſidis, iudicisque ſupremi interrogationes; Satanæ reſponſiones; Iobi præconium, vnde rei, totiusque hiſtoriæ initia pendent, vnde etiam finis, & ſcopus duci poſſint. Huc ferè pertinet, quod Philippus ſuper id cap. 1. [Nunquid conſideraſti ſeruum meum &c.] exiſtimat de Dei veritate, & præconio Iobi, eſſe totam inter Deum, & Dæmonem concertationem; [Hoc enim, *inquit*, Diabolus totum agebat, vt mendacem Dominum ſtatueret, qui de Iobo tale, & tam grande teſtimonium perhibuiſſet.] Sed quod in alios quoque fines librum, & res Iobi referri Deus uoluerit, deinceps oſtendemus.

4 *Cōcertatio potiſſima inter Deum, & Satanā.*
Sap. 10. 12.
Dionyſ.
Clement.
Tertul.
Explic. Tert.
Coloſ. 2. 15
Gaudentius.
Proſp. de prædi. p. 1. c. 23.
Suidas, verbo Iob.
Philip.

C A P. VI.

Alij duo peculiares fines huius libri, ſeu potiùs patientiæ Iobi.

1 Dei opera ad plures peculiares fines opportuna.
2 Iobi laudem, & meritorum cumulum, ex eius ærumnis procuraſſe Deum: expenſus locus ex cap. 40. ſecundum Sept.
3 Patientiæ, atque imitationi Christi patientis peculiariter propoſita beatitudo: illuſtratus Paulus Hebr. 2.
4 Pax Chriſti, quæ.
5 Exemplum patientiæ redundat in totius eccleſiæ bonum.
6 Ipſius Chriſti in ... patientiæ exemplum: explicatus Petrus.
7 Nullius virtutis tam illuſtria exempla, perinde ac patientiæ: illuſtratus Paulus.

1 SVæ prouidentiæ æquitatem atque rationem apud illos ſapientes, deinde etiã apud fideles omnes, ad quos Iobi hiſtoria & liber perueniret, ſuæ etiam gloriæ laudem apud aduerſarium ſtatuere Deum uoluiſſe, ex Iobi ærumnis, & patientia capite præcedenti docuimus: Nunc duos alios fines indicabimus; uidelicet, peculiarẽ ſui iuſti laudẽ atq; meritum, tum etiam cõe ſuæ Eccleſiæ ſolatium & exemplum. Sunt enim diuina opera eiuſmodi, ut in multos, eoſdemque præclaros fines, quales à nobis fingi & cogitari poſſent, & quales Diuina bonitas ſibi præſtituere, & proponere voluerit, apta & appoſita ſingula videãtur; vti pronuntiauit Dauid Pſal. 110. [Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius;] hominum videlicet opera valde anguſta ſunt, vt quæ noſtræ voluntati, noſtræque ſapientiæ reſpondeant. At Deus, qui in agẽdo vult omne bonum, magna quædam, ampliſſimaque opera edit, quorum fines longe lateque pateant, & ad ſingulos videantur exquiſita, & maximè accommodata: vel etiam, vt ex originali, & D. Hieronym. habemus, [Exquirenda in omnes voluntates eorum:] quidquid enim velint homines, in ſingulis diuinis operibus habere poterunt; quaſi Deus omnes peculiares fines ſingulis ſuis operibus præſtituiſſet.

Diuina opera opportuna ad multos fines.
Pſa. 110. 2.
Hieron.

2 Iobi igitur ſanctitatis, & patientiæ laudem, & meritorum atque præmiorum copiam augere & amplificare voluiſſe Deum, non ſolùm ex communi illa ratione, quod omnia propter electos faciat, [vt & ipſi ſalutem conſequantur;] ſed peculiariùs hoc libro, declarauit ſententia illa quam multi ſancti Patres, tãquam ſacram ex hoc lib. c. 40. ſecundùm Septuag. proferunt, neque omnes eodem modo legunt. Nazian. oratione 21. in laudem Athanaſ. ſic ait, [Deus in fine certaminis illuſtri præconio athletam ſuum victorem pronũtiat, atq; afflictionis arcanum aperit: Num tu cenſes (inquit) me aliam ob cauſam hæc in te decreuiſſe, quam vt iuſtitia tua eluceſcat?] Chryſoſt. peculiari hom. de aduerſa valetudine habet ſententiã hanc: [Putas me tibi fœneraturũ eſſe vt iuſtus appareas?] quanquam in alijs codicibus ſic legamus. [Ait Deus ad eum: fruſtra me tibi oraculo præcepiſſe putas, vt exiſtas victus?] at idem hom. 1. de patientia Iob: [Nunquid vanũ putaſti iudicium meum? ſed vt videaris iuſtus] Theoph. Nicænus (quẽ nuper Hiſpalenſis noſter D. Gonſalus Pontius Leonius Latinum fecit) epiſt. 2. de patientia: [Putas me aliam ob cauſam allocutum te eſſe, niſi, vt iuſtus appareas?] Sic vero Theophanes ſubiungit: [Hoc eſt: quam aliam ob rem permiſi, vt tentationes te inuaderẽt dignatuſq; nunc ſum colloquio, niſi vt iuſtus appareas, & iuſtitia tua, viuendi ratio, amorq; erga Deum, ipſi Diabolo omnibuſq; hominibus, qui erunt uſque ad conſummationem mundi, manifeſtetur?] Tandem Philippus preſbyter ſuper id c. t. [Adfuit etiam Satan &c. An putas me tibi aliter locuturum, quàm ut iuſtus appareres?] Septuaginta Vaticani ſic habent; [Putas me aliter tibi reſpondiſſe, quàm ut appareas iuſtus?] Mira Dei in ſuo iuſto illuſtrando & proponendo mundo, & angelis & hominibus prouidentia, atque ſolertia, iam non ſolùm, ut electus ſalutem conſequatur, ſed etiam ut honorẽ & laudẽ. Tantùm ille auram popularem non capiet, neq; quærat gloriam hominum, neque humanum diem, ſed potiùs amet tenebras, atque latibula, & ſit, ut Iſai. ait, [ſicut uir qui abſcondit ſe à uento, & celat ſe à tempeſtate,] Deus certe dicet, [de tenebris lumen ſplendere: & lucem proferet iuſti, tamquam meridiem.] Adeoque ſemper hunc iuſti ſplendorem, nominiſq; celebritatem ſibi ſemper ob oculos proponit curandam, atque promouendam. Sed de hac re non ſemel nobis dicendum erit.

2. Thim. 2. 10.
Nazian.
Chryſoſt.
Theoph.
Theoph.
Philip.
LXX. Vatica.
Dei prouidentia in honorificandis ſuis ſanctis.
Iſa. 35. 2.

3 Accedit præterea, quòd cum Deus augere & amplificare vult præmia iuſtorum, offert & affert mille patiendi opportunitates, quod cùm virtutibus alijs, tum vero patientiæ & tolerantiæ præmia promittantur; quaſi merita, non tam aliarum uirtutum actionibus, quàm ſolius patientiæ cõſtent. Pari namq. proportione, ſicut glorificationis ſuæ, & noſtræ redemptionis meritum, non tam in prædicatione, aut operibus miſericordiæ, quàm in paſſione ſua Dei filius conſtituere potiſſimum uoluit; ſic ſane noſtræ ſalutis, & efficacitatis ſuæ paſſionis, non tam in aliarum uirtutum imitatione, quam in paſſionis, patientiæque tolerãtiæ rône colluceant. Huc illud Paul. [Si tolerabimus, & conregnabimus, & Oportebat Chriſtum pati, & ita intrare in glorià ſuam. Et, Patientia uobis neceſſaria eſt, ut reportetis promiſſionem. Iterũ; Non ſegnes efficiamini, uerùm imitatores eorũ qui in fide & patientia hæreditarunt promiſſiones:] & rurſus, cruci & paſſioni gaudiũ eſſe propoſitum docet Paulus, cũ ait; [Propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem, & ; Momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis:] ſexcenta ſunt huiuſmodi: illud notãdum Hebr. 2. Decebat eum, propter quem omnia (id eſt, decebat Dei patris prouidentiam, atque ſapientiam, qui principium eſt, & finis omniũ, ſic vltimi hóis conſequutionem diſponere in ſua Eccleſia) qui multos filios in gloriã adduxerat (certiſſime adducere decreuerat, prædeſtinarat) auctorem ſalutis eorum, Chriſtũ Ieſum, Græce, ἀρχηγὸς Ducem agminis, quem ſequũtur, & imitantur cæteri, per paſſionem conſummare Tres cõſummádi ſignificationes aliæ ex alijs nexæ, mirifice in rem præſentem conſpirant, videlicet: Prima abſumere, conſumere, conterere; vox peculiaris ſacrificijs & holocauſtis, quæ tota abſumebantur, & cremabantur; Secunda, abſoluere, perficere; ſicut dicitur Chriſtus Ieſus [fidei auctor & conſummator.] Heb. 5. Tertia in ſummam redigere; ſicut dicitur de Chriſto, Iſa. 10. [Conſummationem & abbreuiationem faciet Dominus,] id eſt, ſummam, & caput ſuæ Eccleſiæ, in quo tum oĩa illa multiplicia legis ſacrificia, tum oẽs fideles, quaſi in ſuo exemplari vniantur, cõtineantur, repræſententur, & recapitulentur. Hic vides Chriſtum, dum conſumitur per paſſionem, conſummari, & perfici per gloriam & præmium ſuæ paſſionis; & dum conſumptus conſummatur fieri exemplar noſtræ cõſummationis, & gloriæ per patientiam & paſſionum tolerantiam. Semper igitur patientiæ proponitur præmium atq; corona. Hinc gratias agũt viginti quatuor illi ſeniores, ad regni gloriam & coronam euecti per laborũ perpeſſionẽ, dum Apoc. 5. Procidentes dicunt Agno; [Feciſti nos Deo noſtro regnũ, (reges ex Græco.) & ſacerdotes; & regnabimus ſuper terram,] explicant ſcholia Græcanica, [Per tolerantiam afflictionum regni uictoriæ Corona inſignitos.] Tandem hac de cauſa hortatur Paulus; Pax Chriſti exultet in cordibus ueſtris. βραβεύω palmam, præmiũ, coronam referat. Quid autẽ eſt, Pax Chriſti, niſi illa, de qua idem Dñs Ioan. 14. dicit. [Pacem meam do uobis; non quo mundus dat, ego do uobis;] uidelicet non temporalẽ, quæ excludit belli incommoda, perſecutiones, hoſtes, inſidias, ſed potiùs quæ ingentia damna ſuſtinet, & perfert ab hoſtibus illata; & ideo ſuam pacem cum mundi perſecutionibus, & pertinaci dimicatione, cum immaniſſimis hoſtibus coniungit Ioan. 16. [Hæc loquutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis; in mundo preſſurã habebitis, ſed cõfidite; ego uici mundum:] namque hæc pax inuicta quadã conſtantia, imminentia, mala non perhorreſcit; præſentia cõtemnit, & micanti gladio, & ante oculos uerſanti, ſumma animi ſecuritate nudã ceruicem præbet. Id igitur propoſitũ Deo fuit in affligendo Iob, ut is aliqñ fructũ manuũ ſuarũ lætus, & fœlix comederet, & gratulantes illi de tam fœlici ærumnarum exitu diceremus? Quoniam benè.

Deus offert patiendi opportunitates.
2. Tim. 2. 12.
Luc. 24. 26
Heb 10. 36.
Heb. 6. 12.
Heb. 12. 2.
Heb. 2. 10.
ἀρχηγὸς
Cõſummare quid.
Heb. 5.
Iſa. 10 22.
Apoc. 5. 10.
Coloſ. 3. 15.
βραβεύω
Ioa. 14 27.
Pax Chriſti quæ.
Io. 16. 33.

Neque uerò ſolùm peculiare Iobi bonum, ſed commune ſuæ Eccleſiæ ſolatium, & commodum Deus ſpectat in affligendo quolibet iuſto: ſicut enim ait Dauid; [Pretioſa in conſpectu Dñi mors ſanctorum eius;] quod uidelicet non permittat illorum uitam atque ſalutem inimicis, aut morti, quaſi flocci uenalem, niſi pro ingenti quodam pretio, & bono ſuæ Eccleſiæ, ſic ſanè neque vult ſuum iuſtum affligi, niſi ingens quoddam, & publicum bonum ſuæ Eccleſiæ inde eliciat; illud autem eſt patientiæ exemplũ. Hic

Iuſtorũ ærũna ſunt cõmune Eccleſia bonum.
Pſ. 115. 15
5

finis indicatur. Tob. 2. tum Iobi, tum Tobiæ erumnarum,
Tob. 2. 15. [Hanc tentationem ideò permiſit Dominus euenire illi,
ut poſteris daretur exemplum patientię eius, ſicut & ſan-
Cæſarius. cti Iob: atq. eleganter Cæſarius, Nazianzeni frater, dia-
logo. 3. Cum de multiplici tribulationum genere, atq. af-
fectu loquitur; [Alia inquit, latentem uirtutem & forti-
tudinem oſtendunt, ut eam ſpectatores imitentur: nullus
Luc. 8. 5. enim accendit lucernam & ponit eã ſubter modium, aut
lectum, ſed ſuper candelabrũ, vt luceat omnib. qui ſunt in
domo, inquit Dñs, quaſi dicat, propter hoc inſtar facis ac-
cendi Iobum, & extra ciuitatẽ ſuper candelabrum ſterco-
reũ poſui, ut luceat omnibus in orbe terrarum.] Quãtò
aũt faciendũ ſit patientiæ exemplũ, ea proximè dictis co-
gnoſcere licet; nã ſit patientiæ potiſſimùm corona datur,
qui multos ad patiẽtiã ſuo exẽplo confirmat, multis pro-
fectò eſt cauſa ſalutis. Qua cõſideratione ſe Paulus quo-
1. Cor. 11. 33. que roborabat. 1. Cor. 11. [Non quærens ꝙ ſibi vtile erat
ſed quod multis, vt ſalui fierent;] Hic nõ ultimus fuit in-
6 carnationis filij Dei finis: nã licet Deus factus fuerit ho-
Incarnatio nis filij Dei finis Auguſtin. mo, ut Auguſt. dixit: [Vt exhiberetur homini, & qui ui-
deretur ab homine, & quẽ homo ſequeretur; uidelicet, vt
ſe nobis præberet exemplum bonorũ operum, vt Gregor.
quoque docet lib. 21. moral. c. 5. Cyprianus l. 3. ad Quirin.
Gregor. cap. 39. Theologi cum D. Th. 3. par. q. 1. arti. 2. tamen illud
D. Thom. exemplum maximè in paſſione præbuit, imò quidquid
exempli dedit, totũ id ad patientiã reuocauit: D. Petrus,
1. cap. 1. [Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens
1. Pet. 2. 21. exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius, qui cũ maledicere-
tur, non maledicebat, &c.] Hinc videas cùm Chriſtus Ie-
ſus in monte Tabor transfiguratus eſt in glorioſũ illũ to-
tius corporis habitum, ſplendẽti facie, candicantib. velli-
bus, audiri tantum iubetur, ita vt Tabor dici poſſit, mons
auditionis; at cùm Chriſti patientis vmbra repræſentata
eſt in monte Sinai. Exo. 25. iubetur Moyſes [inſpicere, &
Mat. 17. 5. facere ſecundùm exemplar] ſibi in monte demonſtratum.
Verus hic mons eſt, mons Caluariæ, non auditionis, ſed
mons inſpectionis, mons Dominus videbit, mons Maria,
Exod. 25. 41. mons Chriſti patientis, & patientiæ exemplũ præbentis.
Quare potiſſimũ ad paſſionis ſuæ imitationẽ illis verbis
cõuocat exhortationem, [Pone me vt ſignaculũ ſuper cor
Ge. 22. 14. tuum & ſuper brachium tuum; quia fortis eſt vt mors,
Cant. 8. 6. dilectio, & dura ſicut infernus, æmulatio;] D. Thomas at-
D. Thom. que gloſ. eo loco docent.
Gloſ.
Hinc eſt, vt cùm aliarum virtutum exempla in ſanctis
7 viris ſæpe nobis propoſuerit Deus, tamẽ nullius alterius
Patientiæ exempla, et plurima, & illuſtriſſima. tot, tamque illuſtria, ſicut patientiæ ſuæ Eccleſiæ reliquerit;
atque eam ob rem Paulus dixit, habere nos [impoſitã
nubem teſtium, vt per patientiam curramus.] Teſtes vocat
martyres, & qui fœlici laborũ omniũ & erumnarũ exitu,
ſuę glorię adepta corona, teſtes nobis adhuc in ſtadio ver-
Heb. 12. 1. ſantibus, & patronos ſe præbẽt; quos imbri, aut nubibus,
comparat, rebus videlicet quæ abundantiam & copiam
ſignificare ſolent; quaſi dicat, *Tenemos exemplos de paciencia, como agua; y tantos, como ñuuedes*, ſic hoc loco tum multitudi-
nem, tum exemplorum vim nobis propoſitam, Theodo-
retus agnoſcit; [Pietatis (inquit, diceret etiam patientiæ)
exempla ſunt nobis vndique propoſita; & tanta multitu-
do, vt nubem denſitate exæquent.] Sed inter tot teſtes
vnum Iob per excellentiam, patientiæ exemplum appel-
lari, quantum illius patientiæ laudem, & apud mortales,
imò apud cælites omnes exiſtimationem & decus ampli-
ficat? Et quantum eſt in Eccleſia, patienter tolerandi res
aduerſas exemplum alijs eſſe, in quod inſpicere debeant
violenti illi regni cælorum raptores & immortalis coro-
næ, non auri, ſed iuſtitiæ, ſed gloriæ conſequutores?

CAPVT VII.

IOB paſſum eſſe, vt Chriſti patientis figuram exprimeret.

1 *Iuſti afflicti referunt Chriſtum patientem: Explicatus Ioan.*
2 *Plures figuræ Chriſti paſſionis, quam reſurrectionis & gloriæ.*
3 *Quare dicatur Deus cum tribulatis eſſe: Illuſt. Dauid & Ioan.*
4 *Qui Chriſti figura fuerunt, non in omnibus ſuis actionibus illum repræſentarunt.*
5 *Iobi vniuerſa ferè geſta Chriſtum adumbrarunt.*
6 *Iob & Iſaac Chriſtum reſurgentem exprimunt: Illuſtratur Ioan. & Paulus. An Iob etiam ſeruatus viuus, Chriſti mortem repræſentans.*

CHriſtum Ieſum non ſolum caput, & auctorem, ſed fi-
nem etiam reliquorum iuſtorum eſſe, nõ ſemel Pau- 1
lus indicat; Theologi clarius docent: ſed ita iuſtos ad
Chriſtum referri, vt illius figuram, & typum gerant, Gre-
gorius hic ſapienter docet. [Nullus inquit, iuſtus fuit, q *Greg. 1 præfat. cap 6.*
non eius per figurã nuntius exſtiterit. Dignũ quippe erat,
vt in ſemetipſis bonum omnes oſtenderẽt, de quo & om-
nes boni eſſent, & quod prodeſſe omnibus ſcirent. Sed id
ad rem præſentem facit, quòd Iobi paſſio, & patientia ad
Chriſtum patientem referendum, tanquam ad finem refe-
ratur, & (vt Gregor. ait) per ea quæ pertulit, quæ paſſurus
eſſet, redemptor oſtẽdit, tantoq. verius paſſionis illius ſa- *Gregor.*
cramenta prædiceret, quantò hæc non loquendo tantum-
modo, ſed etiam patiendo prophetaret.] Quare Iob nõ tã
lætus & fœlix Chriſtũ repræſentat regnantẽ in cœlis, q̃
percuſſus & humiliatus à Deo, Chriſtũ patiẽtẽ, percuſſũ
& humiliatũ: grauiſſimè in toto corpore affectus, & dolẽs
ait; [* Videbo Deũ in carne mea,] id eſt, circundabitur ille *Iob. 19 26.*
aliquando infirmitate, carne videlicet paſſibili, & pęnis ** Verele, y veraſe quel yo mo veo.*
obnoxia. Poſſet etiam dicere; [Video Deũ in carne mea:]
ſicut non per verba futuri, aut præſentis tẽporis, ſed præ-
teriti quoque dixit Chriſtus Ieſus, Ioan. 8. [Abrahã exul-
tauit, vt videret diem meũ, & vidit, & gauiſus eſt.] Diem *Ioan. 8. 56.*
paſſionis interpretante Chriſ. homil. 54. & Procop. Gene. *Chryſoſt.*
22. ſuper id, [Leuauit Abraham oculos ſuos, viditq. poſt *Procop.*
tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quẽ aſ- *Ge. 22 13. 14.*
ſumens, obtulit holocauſtũ pro filio, appellauitq. nomen
loci illius, Dominus videt, vnde vſque hodie dicitur, in
monte Dominus videbit,] id eſt, in monte in quo Deus
videri ſe fecit, vt interpretatur Aug. 16. de ciuit. cap. 32.
vel, vt Septuag. legunt, in monte Dominus apparuit. Et in *Auguſt.*
vniuerſum illud affirmare licet, plures atque illuſtriores *LXX.*
ſemper preceſſiſſe Chriſti paſſionis, & mortis figuras, quã 2
reſurrectionis & gloriæ; cuius illa ratio eſſe poteſt; quod *Plures figuræ Chriſti paſſionis quàm reſurrectionis.*
noſtræ ærumnæ & calamitates, veriſſimæ ſunt; noſtra ve-
rò gaudia, adumbrata, & inſtar fluentium imaginum vi-
ſiones, quarum aduentitia tranſitione noſter animus
velociſſimè pulſatur; quare illæ potius veram Chriſti
paſſionem repræſentare aptæ ſunt; quàm hæc veram
gloriam.
Hinc eſt, vt ſæpe Deus dicatur cum ipſo iuſto afflicto 3
ſimul ſe præſentem exhibere; [Cum ipſo, inquit, ſũ in tri- *Pſ. 90. 16.*
bulatione; Deſcẽditq. cũ ipſo in foueam, & in uinculis nõ *Sap. 10. 13.*
dereliquit eũ,] quaſi in eaſdem compedes, eademque uin-
cula Deus quoque manus, ac pedes mitteret. Tribus pue- *Dan. 3 92.*
ris in fornacem Babylonicam coniectis ſocium ſe adiun-
git. Et cum rebus ille conflagraret, qui populum in Ae- *Exod. 3. 2.*
gypto laborantem malis grauiſſimis ſignificabat, in eodẽ *2. Re. 7 23.*
ſe igne, iiſdemque ſpinis ardentibus medium conſtituit.
Sic Dauid enumerans diuina beneficia in populum colla-
ta; [Quem, inquit, redemiſti tibi ex Aegypto, gẽtẽ & Deũ
eius,] id eſt, non ſolùm vulgus, ſed populi primores, & iu-
dices, aut potius, gẽtem, & [Te ipſũ, quod uidearis affligi,
cùm tui affliguntur.] Ita annotat Vatabl. Illud uerò mul- *Vatabl.*
tò clarius atque mirabilius; cùm eos, qui ingentib. ſcele-
ribus ſe polluerant, ſtatuiſſet in captiuitatem duriſſimã,
atque ignominioſiſſimam ſeruitutem redigere, ſe quoq;
tũc pijſſimus Deus ſeruitutem ſeruiturũ cũ ſuis captiuis, *Iſa. 43. 24.*
diſertis uerbis affirmat, uel potius conqueritur, Iſaiæ 43.
[Seruire me feciſti in peccatis tuis; præbuiſti mihi laborẽ
in iniquitatib. tuis; perinde quippe uidebatur illi, populũ
captiuũ ſeruire Chaldæis, ac ſi ipſe captiuus, ſeruuſque
Chaldæorũ eſſet; ut iã non ſolùm redemptũ cũ redempto
populo, ſed id, quod & dictu, & creditu difficilius erat,
ſeruire, & laborare cum captiuo populo, teſtatũ ipſe ſuis
faceret, quo illos à peccatis deterreret, ut quæ moleſtiſſi-
mã ſeruitutẽ illi uiderentur afferre. Quare in Iob patien-
te paſſus quoque ipſe eſt; atque adeò, ut filij Dei paſſu- *Apoc. 3. 8.*
ri imaginem præferret, Iob profectò paſſus eſt. Quod eo
minùs mirandum, quòd iam ab origine mundi occiſus di-
catur Dei agnus, id eſt, non ſolùm in ſanguine Abel iuſti,
& alijs ſacrificijs, quæ in lege naturæ erant, eius paſſio,
& mors præfigurata, ſed etiam in ipſa mundi conſtitutio- *Auguſt.*
ne, & formatione primorum parentum, cùm de uiri dor- *Iſidor.*
mientis latere ædificata eſt mulier, Eccleſia de Chriſti mo- *Procop.*
rientis latere, & ſanguine in paſſione formanda ſignifica- *Raban.*
ta fuit. Sic interpretantibus Auguſt. c. 12. contra Fauſtum *Eucher.*
& tractatu nono, in Ioannẽ, Iſidoro, Procopio, Rabano, *Rupert.*
Eucher. Ruperto Geneſis 1. Proſper. de prædict. parte 1. *Proſper.*
capite 1. Philip. ſuper Iob, cap. 13. atq; eandem eiuſdã rei *Philipp.*
figuram

figuram agnoſcunt Scholaſtici omnes cum Magiſt. 2.ſ.d.
Magiſt. 18 diſputantes de Euæ formatione.
Et verò licet vera ſit illa myſticos ſenſus indagandi
4 regula, quam Phylippus presbyter tradit ſuper cap. 13.
Philipp. Iob his verbis: [Hoc ſciendum, quòd hi, qui typum præ-
Regula e- ſerunt Chriſti, vt Dauid, & Salomon; cæteri quoq. & Sā-
ruendi my- ſō, ſiue etiā Iob, nō in omnib. actibus ſois, ſed rebus cer-
ſticos ſēſus. tis quibuſdam, in ſe ſignificant Saluatorē.] Sed Iob tamē
5 ita Chriſtum non ſolum patientem, ſed docentem, bene-
Iob, vniuer- facientem, à Synagoga contumelias, ab improbis tortori-
ſalis quodā bus alapas, ſputa accipientem, deniq. reſurgentē, verbis
Chriſti Ie- atque geſtis exprimit, vt nō ſolùm peculiaribus quibuſ-
ſu figura. dam rebus, ſed vniuerſam illius hiſtoriam, imagine eſſe
credas Chriſti Aſſertoris, atque Euangelicę hiſtoriæ, aut
mutatis verbis aut mutuatis ſeorentijs; quæ nunc ad
prototypum, id eſt, Chriſtum, nunc ad imaginem & figu-
ram, id eſt, Iobum, verè & propriè referantur: & quod de
Iobo dicitur, propter Chriſtum dictum ſit: rurſus quæ
de Chriſto, ab illius figura & typo aliena non ſint.
Sed age, breuiter quædam percurramus; nam omnino
omnia minutatim percenſeri nō poſsūt. Virerat in terra
Iob. 1.1. Hus; vir in Eccleſia Chriſtus, quæ eſt columna & funda
mentum veritatis. Nam Hus conſilium eſt; & Sapientia
Prou. 8.12. de ſe teſtatur, Prouer. 8. [Ego ſapiētia habito in cōſilio;]
Greg. ita Gregorius. Virginem ſanctiſſimam conciliatricem, &
Philipp. ſapientiæ matrem; ita Philipp. nomen Iob, nam dolens
Iſa. 53.3. Chriſtus, vir dolorum; rurſus Iob [pauper, & dolens, &
Apoc. 9.14. ſciens infirmitatē. Rex regū] Chriſtus, rex quoq. ac rex
Iob 1.3. regū Iob, vt nō multò poſtea explicabimus. [Magnus in-
Ioan. 1.9. ter oēs oriētales Iob;] At Chriſtus, Oriens nomē eius. Et
quòd non ſicut cæteri illuminati à Deo, ſed Deus ipſe, &
[lux vera illuminans omnem hominē venientē in hunc
mūdū] princeps Oriētaliū omniū, & caput illuminatorū
eſt. Huius generis præclara multa, & arguta in Origen.
Origen. Gregor. Philippo, Beda. Certè cùm lego id, cap. 29. [Pro-
Gregor. cedebā ad portam ciuitatis & in platea parabant cathe-
Philipp. dram mihi, principes ceſſabant loqui, & digitū ſuperpo-
Beda. nebant ori ſuo; qui me audiebāt expectabāt ſententiā, &
Iob. 29.7. intenti tacebant ad conſiliū meum;] videor mihi legere;
Marc. 4.1. [Cōgregata eſt ad eū turba multa, & docebat eos in pa-
Luc. 8.4. rabolis] Marc. 4. Rurſus cùm Chriſtū [ſequebātur turbę,
Iob 24.11. & de ciuitatibus properabant ad eū;] recordor ſcriptum
eſſe; [Auris audiēs beatificabat me. & oculus videns te-
ſtimoniū reddebat mihi; verbis meis addere nihil aude-
bāt, & ſuper illos ſtillabat eloquiū meū; expectabāt me,
ſicut pluuiā, & os ſuū aperiebant, quaſi ad imbrē ſeroti-
nū.] Iob profectò tam fuit erga ſuos beneficus, atq. gra-
tuitus, ut dici merito de illo poſſit, illud Act. 10. [Pertrā-
Act. 10.38. ſit benefaciēdo, & ſanādo.] Chriſtus Aſſertor erat pater
Iob 29.15. pauperū, cor uiduæ conſolabatur, mœrentiū omniū con-
25. 16. & ſolator, [oculus fui cæco, pes claudo, manus laſſas robo-
c. 4.3. raui, uacillātes cōfirmauerūt ſermones illius, genua tre-
mētia cōfortauit. Cū de ſe Iob aſſerit, c. 31. nō comediſſe
Iob. 31.17. buccellā ſuā, ſolū, ſed comediſſe quoq. peregrinū ea ca-
Luc. 22.15. quia ab infantia creuit] cū illo miſeratio; Quid aliud ui-
Luc. 14.2. detur ſuis conuiuis dicere, quàm illud: [Deſiderio deſi-
deraui, paſcha māducare vobiſcū, anteq̄ patiar?] atq. ſuis
famulis ſic pcipere, Facite homines diſcūbere? Rurſuſq.
[exire in vicos & plateas, & pauperes ac debiles, cęcos, &
Iob. 29.9. claudos] introducere? Cùm verò Xp̄s Ieſus cœna vltima
Iob. 31.31. ſuos diſcipulos excipit lætus, & gaudens, illud dicit: [In
circuitu meo pueri mei. Et; Si nō dixerūt, viri tabernacu-
li mei, quis det de carnib. eius, ut ſaturemur?] Cùm Iob
extra ciuitatē ſub dio pernoctat, mœrētib. amicis, & ad
tanti doloris cōſpectū obmuteſcētibus in mētē veniunt
Marc. 14 tres Chriſti Ieſu ſocij orantes in horto, in noctis ſilētio,
40. ſilentes, & dormitabundi [Erāt enim oculi eorū grauati
Iob 2.13. præ triſtitia.] Cū vero dormiunt tres Apoſtoli, orante &
Luc. 22. vigilāte Chriſto, video id impletum; [Sederūt cum eo in
53. terra, & nemo loquebatur ei verbum; videbant. n. dolorē
Iob. 2.3. eſſe vehemētē.] Cùm Iobus pmittitur poteſtati Satanę,
Iſa. 58.2. & alij ſęuiſſimis tortoribus, dici poteſt: [Hęc eſt hora ve-
ſtra, & poteſtas tenebrarum;] cùm uerò comprehenditur
Ioan. 19.6. Chriſtus, Satanę quoq; id dictum eſt; [Ecce in manu tua
eſt.] Cùm ſedentem in ſterquilinio amici, procul adhuc
ſtantes, non agnoſcebant, dixiſſe niſi ſunt. [Vidimus eū,
& nō erat aſpectus, uirū dolorū, & ſcientē infirmitatēs]
cùm uerò Pilatus nudum & flagellatum Ieſum protulit
ad Iudæos, dicens; Ecce homo, utiq. cæci illi non agnoſce-
bant eum. Quid aliud ſtulta Iobi uxor importuno, & im-

probo illo benedicendi Deo, conſilio dixiſſe videtur, quā
Blaſphemauit; dignus eſt morte. Quid porrò Synagoga, *Matth. 26.*
& Synagogæ princeps Caiphas, Chriſto IESV, quē prę- *66.*
ſentē habebat, niſi illud; [Imitaris linguā blaſphemātiū
cōdemnauit te os tuū, &; Benedic Deo, & morere;] Iob *Iob. 15.5.*
per ſummā iniuriā ab amicis, à ſeruis, & familiaribus irā-
ſum, & gratis odio habitum, prętereuntes quoq, [Bla-
ſphemabant, mouentes capita ſua, & dicētes; Vah;] Hęc *Matth. 27.*
verò imago fuit Chriſti in Cruce pendentis, atq; dicētis; *36.*
[In eorū canticū verſus ſum, & factus ſum eis in prouer-
bium.] Potatur felle & aceto, vt illud poſſit dicere, [Ani- *Iob. 30.9.*
mæ eſurienti, ēt amara, dulcia eſſe videtur. Et, Quę priùs *Iob. 6.6.*
nolebat tāgere aīa mea, nūc præ anguſtia cibi mei ſunt.]
Latus lāceæ perfoditur, vt illud quoq; repetamus memo-
ria; [Concidit me vulnere ſuper vulnus.] Nudus vterq;
Chriſtus in Cruce pendens, Iob ſedens in ſterquilinio; vt *Iob. 16.14.*
non ſemel Chryſoſt. hom. 4. ad Antioch. & in Caten. ſu-
per id: Si bona ſuſcepimus, &c. Cùm Iob pro amicis ſup-
plicat, & ſacrificat illis verbis vti potuit: [Pater ignoſce *Luc. 23.34*
illis, quia neſciunt quid faciunt.] Amicis quoq; illa con- *Ibid. v. 48.*
uenire potuerunt; [Percutientes pectora ſua, dicētes: Fi-
lius Dei erat iſte.] Aeternus verò Pater reſpiciēs in faciē
Chriſti ſui, ſe ipſum immaculatū offerētis, ſic pronūciat;
[Faciē eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia] *Iob. 42.8.*
Deniq; cum priſtinæ ſanitati, atq; fœlicitati multò ma-
iori reſtitutus eſt, [Recumbentibus cōueſcitur, &, Viſus *Mar 16.12*
eſt pluſquā quingentis fratribus ſimul, & Adorauerunt *1. Cor. 15.6*
eū.] Viua procuſdubio Chriſti reſurgentis, & diſcipulis
ſuis apparentis imago, de quo illud veriſſimè dici poteſt;
[Comederūt cū eo panē & cōſolati ſunt eū ſup omni ma *Iob. 42.14.*
lo, quod intulerat Dn̄s ſuper eū, & venerūt ad eū oēs fra
tres ſui, & oēs ſorores ſuæ, & cūcti q̄ nouerāt eū priùs.]
Illud tantùm deſiderari in Iobo poſſe videtur, vt ex- 6
preſſior & clarior Chriſti patientis imago eſſet, vt re ipſa *Iob quāuis*
morte illi, tā acerbi doloris & cruciatus attuliſſent. Sed *in ærumnis*
certè ad eā rē ſatis fuit, morbos lethales accepiſſe, vt po- *mortuus nō*
ſtea explicabimus, atq; dolorū vi, ad extremū ſpiritū ad- *fuerit figu-*
ductum fuiſſe. Paratum quoq; ad moriendū Dei volūta- *ra fuit mor-*
re & iuſſu, dicentem: [Etiā ſi me occiderit, in ipſo ſpera- *tis Chriſti.*
bo:] nā illuſtris quoq; Chriſti moriētis figura fuit Iſaac, *Iob. 13.15.*
non quidē mactatus; ſed mactari, & iugulari paratus, qui *Iſaac, Chri-*
propterea dictus ſit iam occiſus à parēte, nā Abrahamus *ſti patientis*
audiuit; [Feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vni- *figura.*
genito pp me;] atq; ea ipſa re dū neutiquam moritur, Chriſti *Gen. 22.16*
reſurrectionē retulerunt: nā cùm id Pſ. Ego hodie genui *Pſal. 2.7.*
te de die reſurrectionis intelligat Paul. Actor. 13. de re-
ſurrectione quoq; viſus eſt intellexiſſe, id Io. 8 [Abrahā
exultauit, vt videret diē meū,] quòd in Iſaac morti pro- *Ioan. 8.56.*
ximo, ſed voce Angeli à morte proxima reuocato, Chri-
ſti reſurrectionē gaudio & exultatione plenā conſpexiſ-
ſet: & propterea Paul. Heb. 11. ait de Abrahā; [Arbitrās *Heb 11.19*
quia & à mortuis ſuſcitare poteſt eſt Deus, vnde eum in
parabolā accepit,] id eſt, vt interpretatur Theod. in ſym- *Theodor.*
bolū & typū reſurrectionis. Neq; tūc ſolùm, ſed ēt vt ex
proprietate Græcæ vocis legere poſſumus, eum in para-
bolā acceperat, videlicèt reſurrectionis, qn̄ accepit pro-
miſſionē naſcituri Iſaac, vt non obſcurè, Paul. Ro. 4. do- *Rom. 4.19.*
cuiſſe videtur; [Non infirmatus eſt fide, nec conſiderauit
corpus ſuū emortuū, cū ferè cētū eſſet annorū; & emor-
tua vulua Saræ.] De hac morte ſuſcitauit filiū Iſaac, p-
pterea q; paulò ante dixerat, [Cui credidiſt, qui viuifi- *Verſ. 17.*
cat mortuos:] & rurſus: [Nō eſt aūt ſcriptū tantū pp ip-
ſum, quia reputatū eſt illi ad iuſtitiā; Sed & pp nos, qui- *Verſ. 23.*
bus reputabitur credentibus in eū, qui ſuſcitauit Ieſum
Chriſtū à mortuis, &c.] Nō aliter ſanè, q̄ cū de Iobo mor- *Iob. 2.6.*
tiferè vulnerando præceptū Dæmoni eſt; Animam illius
ſerua, cui poſtea illud reſponderet: [Nō derelinques ani- *Pſ. 15.15.*
mam meam in inferno, nec dabis ſanctū tuū videre cor-
ruptionem.] Hactenùs de fine, atque materia communi.

Cap. VIII.

Multiplex materiæ varietas, atq; libri obſcuritas; & de commentariorum, interpretandique ratione optima.

1 *Multiplex materia ſacrarum literarum. Scriptura, mundus intelligibilis.*

2 *Quæ in alijs libris diſperſa ſunt, vnicus liber Iob continet, qui*

eſt Dialecticus, Phyſicus, Theologicus.

3 *Iob Dialecticam docet.*

4 *Libri obſcuritas.*

5 *Orandus Iob pro intelligentia ſui libri obtinenda. Quæ optima præparatio ad intelligendam Scripturam.*

6 *Vnius vocis ſacræ multiplex, latenſq; virtus.*

7 *Vtendum humana philoſophorum ſapientia, ſed ſanctorum Eccleſiæ patrum potiſſimùm.*

8 *Non eſt omnino abijciendum inueniendi ſtudium & induſtria vtilia proiectis addendi.*

2 *Sacræ ſcripturæ diuiſio & partes.* *Ambroſ.* Diuitem, atque multiplicem ſacrarum litterarũ ſupellectilem, ex omni rerum, materiæque genere cõparatam, varijs quoque rationibus atque nominibus ſãcti omnes Patres celebrant, atque explicant: ſed nihil de illa in vniuerſum dicitur, quod in librum Iob propriè & verè non conueniat. In Naturalem, Ethicam, Theologiam, propter rerum varietatem, diuidunt Ambroſ. Pſ. 36. *Baſil.* Baſilius præfat. ad Prouerb. *Hieron.* Hieronym. præfatio ad Eccleſiaſtẽ. *Auguſt.* Auguſtinus in Epiſtola ad Voluſianum. *Clẽ. Alex.* Clemens Alexandr. ad finem primi libri Stromat: quartam aliam partem addidit, videlicet, Hiſtoricam. *Origen.* Origen. argutiſſimus vir ingenio, dum primum Ioánis caput explicat, qui poſt diuini verbi generationem ſignificatam, ad Ioannis Baptiſtæ hiſtoriam enarrandam, tanquam ex altiſſimo Theologiæ vertice in profundiſſimam hiſtoriæ vallem ſe demittit: *Diuina ſcriptura mundus intelligibilis.* Diuina (inquit) [Scriptura, mũdus eſt intelligibilis, ſuis quatuor partibus, veluti quatuor elementis cõſtitutus, cuius terra eſt veluti in medio, inſtar centri Hiſtoria; circa quam aquarum ſimilitudine, abyſſus circumfunditur Moralis intelligentiæ. Circa Hiſtoriam, & Ethicam, veluti duas præfati mundi inferiores partes, aer ille naturalis ſcientiæ circũuoluitur. Extra autem omnia, & vltra, Aethereus ille igneus ardor Empyrei cœli, hoc eſt ſupernæ contemplationis diuinæ naturæ, quam Theologiam nominant, circumglobatur] Partes has ſingulas, nõ in ſingulis Scripturæ libris inueniũt, ſed in alijs alias. Nos in Iobo vniuerſas; videlicèt antiquiſſimã hiſtoriam, ante Reges; Indices, Exodũ. Deinde Phyſicam ſeu Naturalem; nam ſicut in Geneſi docet rerum creationem, terræ, maris, cap. 5 35. 36. 38. & Meteororum generationem, pluuiæ, grandinis, gelu, niuis tonitrui, fulguris. 35. 36. 36 37. 38. & ſolis aſtrorũq. creationem atq. naturam multo latius, quàm in Eccleſiaſt. 9. 36. 38. Gemmarum & Mineraliũ. 28. animantiũ quadrupedum, auiumque præcipuarum, atque etiam piſcium immaniũ, Leuiathã, Behemoth, Rhinocerotis, Leonis, Leænæque, Equi, Onagri, Struthionis, Ibicis, Aquilę, Vulturis, Galli, cap. 28. 38. 39 40. 41. Hominis, 10. 12. & eius infirmitatum poſt peccatum, 3. 6 9. 10. 13. 14 15.

3 *Hiſtoria Iob antiquiſſima. Naturalia, quę docebat liber Iob.*

Mores informat liber Iobi. Moralibus præterea pręceptis, virtutum laudationib⁹ vitiorum deteſtationibus, honeſtę amicitię colendę pręceptionibus, & vniuerſę vitæ ſanctè & piè inſtituendæ regulis totus liber refertus eſt, non minùs quam Prouerbia, & Eccleſiaſtea, aut quàm Prophetæ, & Pſalmi: perfecti nãque viri vitam, & normam proponit; rebus proſperis non inſoleſcentis, aduerſis non cedentis: domum, Ciuitatem, Regnum, ex ęquo & bono moderantis; & religionem præcipuè docet, ſacrificiorũ oblatione, & Dei laudibus. cap. 1. 30. & 42. Caſtitatem, Dilectionem inimicorum, Cogitationum & cordis curam, rectum diuitiarum vſum paſſim, ſed præcipuè. cap. 30.

Liber hic Theologicus. *Hieron.* Tandem Theologicus eſt liber. Quæ non myſteria (ut Hieronymi ad Paulinum uerbis utar) [ſuo ſermone cõplectitur? Singula in eo uerba, plena ſunt ſenſibus; & in peculiari præfatione hunc librum eſchematiſmenon uocat, dum aliud loquitur, aliud agit. De Chriſto Dño non raro prophetat, deq; illius & uniuerſali omnium reſurrectione, cap. 14. 19. De iuſtorum pręmijs, cap. 5. 8 22. 29. De impiorũ ſupplicij, c. 4. 5. 7. 8. 15. 18. 20. 21. 25. 24. 27. 36. De Dei ſuprema maieſtate & potẽtia, c. 12. 35. 36. 37. De illius Sapientia, 9. 11. De Prouidentia, cap. 7 35. De Æquitate & Iuſtitia. cap. 8. 13. 33. 34. Denique Dei, hominis, bonitatis & muneris ſanctorum Angelorum. & il- *Peculiaria libri huius.* lorum cuſtodiæ; aſtutiæ & malitiæ ſæuiſſimi Dęmonis, cognitionem hic docemur. Ita liber hic ea continet, quæ in alijs libris diſperſa ſunt. *Liber hic Euangelio proximus.* Quædam præterita, quę nuſpiam reperias in Philoſophorũ uoluminibus: nã Crucem & calamitates probat, & malorum patientiam inter bona numerat; quæ doctrina aut Euangelica & Chriſtiana eſt, aut ſimillima atque proxima Euangelio: nã cæteri omnes à cruce ad delicias vocãt; & *Peripatetici mala horrent.* Peripatetici oĩa mala horrent; *Stoici.* Stoici vero præcipiunt miſeros ſibi conſulere aut laqueo, aut præcipitio, aut alicuius generis morte alia.

3 *Liber hic Dialecticus.* Illud tamen huic libro valde peculiare, & proprium eſt, vt Dialecticam doceat, & Sophiſtica deſtruat, vera & neceſſaria probet & proponat, omniaque examinet: nam vt *Hieron.* Hieronymus ad Paulinum dixit, [Iob omnes leges Dialecticæ propoſitione, aſſumptione, cõcluſione determinat.] Sic videas Iobi amicos paralogiſmis laborare, atque ex particularibus argumentari; Iobum verò illarum argumentationum defectus detegere. *Cle. Alex. Theſ. 5. 21.* Clemẽs Alexandrinus ad finem, 1. lib. Stromat. [Scriptura (inquit) tales nos eſſe volens Dialecticos, ſic hortatur, efficiamini autem Trapezitæ: alia quidem reprobrantes, quod autem bonum eſt, tenentes.] Quare quod ille de vniuerſa ſcriptura dixit, in hanc noſtram in primis conuenit; quã maximè. videlicet, [Dialecticè fieri poteſt, ad eam accedendum, conſequentiam diuinæ doctrinæ venantibus.]

4 *Libri obſcuritas, & difficultas.* Iam verò tũ ex alijs, quæ vniuerſę ſcripturę ſacrę cõmunia ſunt, tum ex hac, quã diximus multiplici, variaq; rerum ſylua, facilè perſpici poteſt, quanta ſit libri huius difficultas atq; obſcuritas. Nam vel de hoc vno libro intelligi poteſt, quod *Clemens.* Clemẽs Alexandrinus 1. Stromat de Scripturis in Vniuerſum dixit: [Scripturę artificioſas doctrinas exigunt;] quippe ſapientiſſimis atq; artificioſiſſimis ſenſibus, & ſententijs plenę. Illud pręterea *Auguſt.* Auguſt. 2 de doctrina Chriſtiana, cap. 6. huc facit: [Rerum (inquit) ignorãtia facit, obſcuras eſſe figuratas locutiones, cum ignoramus, vel animantium, vel lapidũ, vel herbarum, aliarumve rerũ naturas.] Sed ita tamẽ ſunt in hoc libro clariora quędã & perſpicuiora, obſcurioribus alijs tẽperata, vt fami occurrere poſſint apertiora; at verò faſtidium, quod facilia ſæpe generant, obſcuriora depellant, vt eleganter idem Auguſtinus eodem loco explicat. *Hieron.* Hieronymus librum hunc obliquum, lubricum, ſchematicum, & dum aliud loquitur, aliud agentem dicit; vt ſi velis Anguillam, aut Murenulam ſtrictis tenere manibus quãtò ſtrictiùs preſſeris, tãtò citius elabitur. Certè cùm in quempiam obſcuriſſimum huius libri locum inciderimus, vſurpare licebit quod dixiſſe fertur *Socrates.* Socrates, cùm in Heracliti libros de natura incidiſſet; [Præclara ſibi videri quæ quidẽ intellexiſſet: arbitrari etiã ſe, & quæ non intellexiſſet. Sed opus eſſe ad illa Delio natatore.]

5 *Nice. ſuper id. cap. 21. dulcis fuit gloreis, etc.* Hunc ſibi nõ alium quàm Iob adeſſe Nicetas precatus eſt, cùm aliquando vix ſe ex loci alicuius ſalebra, & difficultate expedire poſſet. [Tu ergo (inquit) o beate, qui iſthæc philoſophatus es, nos cõplectere, & nobis dux eſto, neq; antea deſeras, quàm in complanatã viã deduxeris, qua iter rectũ facere poſſimus, & à verò minimè aberremus. Nã vt nunc eſt, ipſi prope deprehenſi in triuio, quã intelligẽdi viam ingredi debeamus, ignoramus] Et Catenę initio in eandem rem ſcripſit; [A beata Iobi anima contendendum eſt precibus, vt id à Deo nobis impetret, vt viri huius magnanimitate dignum aliquid excogitare, ac dicere poſſimus.] *Prophetæ ſuarum viſionũ intelligentiã ab angelo ſolẽt requirere.* Sapienter quidem; nam ſicut Prophetæ ab Angelis, qui ſibi aderant, ſuarum viſionum ſignificationem & ſenſum confeſtim precibus efflagitabant, ita ſanè ab ipſo huius libri Scriptore, eorũ quę ſcripſit, intelligentia obtinenda eſt, tum precibus, tum ipſa illius patiẽtiæ imitatione; vt lector ad agendum quæ legerit, promptiſſimus ſit; quæ eſt optima ad ſcripturam intelligendã *Quæ ſit optima præparatio, ad ſcripturarũ intelligentiam.* præparatio, vt ſanctus *Iſidor.* Iſidorus dixit, in lib. 3. ſentent. ca. 8. *Auguſt.* Auguſtinus in Pſal. 11. & de opere Monachorum, cap. 17. *Hieron.* Hieron. Mich. 2. & in Epitaphio Marcellæ.

His nos duabus rebus, tum mirabili rerum optimarũ vbertati, & copiæ, tum obſcuritati, vt commentarij noſtri reſponderent, pro noſtra tenuitate laborauimus, id eſt, vt neq; omnino ieiuni & inopes eſſent, neq; non lumen aliquod rebus difficillimis afferrent. Vni interdũ voci longiuſculum commentatiũ ſubijcimus: neq; mirùm; 6 *Verbũ Dei ſimile grano ſinapis. Mat 13. 35 Nyſſen. nitio bel'am.* nam verbũ Dei, & vel minimus ſcripturæ apex, eſt velut granum ſinapis, [quod cùm ſit minimũ omnibus ſeminibus,] ſuſceptum tamen mente excolitur, cogitationũ magnitudine (vt Nyſſenus dixit) dilatatur, & ramorum loco præceptis, & inſtitutis expanditur, & propoſito pietatis fine ſic effertur in ſublime, vt excellæ etiam, aliæq; mentes, veniant, & habitent in ramis eius: & poſt multiplicem diſcurſum, & volandi laborem, in multarũ rerum explicatione, tanquã in nido demũ conſidant. Per varias

res

res interdum excurrimus; ſed in vna tandem conquieſcimus; ea eſt ſimplex & germana ſacræ ſcripturę intelligẽtia, & noſtræ vtilitatis, morumque inſtitutionis comparatio: non aliter atque nauigantes littora attingũt, oraſque diuerſas regionis alicuius commeatus gratia inuiſunt, ſed in commodo portu tranquilli, & tuti tandẽ conquieſcunt. Scio ieiuniores, & aridiores, id eſt, breuiores commentarios quibuſdam placere, quod rerum multarum varietate ſentiant ſe opprimi; locupletiores, & vtilium, opportunarumq. obſeruationum acceſſione ſplendidiores expeti ab alijs; hoc illo laborioſius, & difficilius; omnibus placere difficillimum, vt pluribus non omnino diſpliceremus, & optatum, & curatum à nobis eſt.

Auguſt. Origen. Hieron. Baſil. Theodor.

In Poetis, & prophanis ſcriptoribus, aliquid vtile.

7 Non rarò humana Philoſophorum, Poetarumque ſapientia vtimur, ex ſanctorum quoque Patrum præcepto, Auguſtini ſecundo de doctrina Chriſtiana, cap. 40. & 8. de ciuitate, c. 11. Origenis homi. 2. in Exodo. Hieronymi homil. ad Damaſcum, de filio prodigo, & epiſtol. ad Magnum oratorem, Baſilij homil. ad adoleſcent. Theodoreti, lib. 10. de curand. Græc. affect. & in primis ad finem, li. 1. namq. eſt inter ſpinas flos aliquis, quem legamus; & in amaris, & auſteris herbulis, aliquid cui inſidamus, & apum more dulcedinem hauriamus. Ac veluti pluuiam cultis præcipuè, ſubactiſq. agris, vt humano generi conſuleret, munificus ac liberalis Deus infundit; ex vbertate autem, & copia liberalitatis, ipſas quoq. ſolitudines, & montes irrigat, quæ nonnihil et producunt, quod eſui, & vſui mortalibus ſit; ita ſcientiæ veræq. ſapientiæ donum fidelibus, ac pijs hominibus impertitur Deus; interdum aũt Ethnicis, & extra Eccleſiam poſitis, particulã pluuię, veræque ſciẽtiæ elargitus eſt, ex qua vtilitatem aliquam capere poſſimus. Sic videas de ſapiente dictum à ſapiente eſſe, Eccleſiaſtici 39. [In terram alienigenarũ gentium pertranſiet: bona enim, & mala in omnibus tentabit.] *Eccl. 39. 5.* Sed vt in his neque multum, neque diù immorãdum eſt ſcripturarum interpreti, ita ſanè potiſſimum ſuas commentationes, ex ſanctorum Patrum lectione, ſenſu, ſententijs, locupletare debet; ex quibus multiplex veræ ſapientiæ ſupellex nobis comparanda eſt; cùm ſcriptũ ſit: [Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiẽs, & in Prophetis vacabit, narrationem virorum nominatorum conſeruabit.] Qua in re mirari nunquam deſinam Scripturæ interpretem, in cuius commentarijs Catullũ, Tibullum, Horatium frequenter legas; Hieronym. Auguſt. Greg. Ambroſ. Chryſ. vno dicam verbo, neminẽ ex ſanctis Patribus inuenias, ne ſemel quidem, quòd ſi ſemel (nam oſcitationi lectori id fortè concedam) nõ iterum; ſi iterum, at certe non terque, quaterque, quaſi in obſcęnis & delirijs poetis omnia pulchra ſint; at nihilo ab Auguſt. acutè, nihil a Hierony. ſolidè, nihil ab Ambroſ. argutè, a Greg. nihil vtiliter, a Chryſ. ornatè, & copioſè, a Naz. ſapiẽter nihil, nihil bellè a Nyſſ. a Baſil. nihil ſanctè, & piè, nihil ab Hilar. orthodoxè, ab Irenæo nihil accuratè, & laborioſè, nihil ſuauiter a Bernardo, deniq; a Latinis patribus verè, & grauiter, a Græcis eleganter & luculẽter, nihil dictum, nihil excogitatum ſit. Quaſi poeticus ille furor ſordidiſſimorum, & vinocalentium hominũ, diuinum aliquid ſit, quod ſcripturam illuminare poſſit, & nõ potius diuino ſpiritu intellexerint, ſcripſerint, interpretati fuerint ſcripturas ſancti Dei homines. [Ridiculum certè fuerit (verba ſunt Clementis, 1. Stromat.) eorum, qui ſuos boni ac ſtudioſi, ſcriptis repudiatis, eos qui tales non ſunt, componẽtes admittere.] At vereor ne dum nihil iſti in interpretandis ſcripturis a Patribus accipere, edocerique volunt, ſubuentaneos in Eccleſiã libros proferant. [Perinde enim (libenter vtor Plutarchi verbis) atque in pariendo natura conſtituit, vt non edatur in lucem fœtus, niſi fœmina conceperit, & in aluo diu illum retinuerit; itaque auibus ſubuentaneos quoſdam partus aiunt accidere, ex imperfectis nimirum, & inanimis conceptibus: non aliter ſane de illo æſtimandum eſt, qui nihil ab alio audire, nihil veluti ſapientiæ (addo ego, a Patribus Eccleſiæ) accipere curet: omnem quippe fructum concipere negliget.]

Sanctorum patrũ lectio ad ſcripturarum intelligentiã. *Eccl. 39. 1.* *Catull. Tibul. Horat. Hieron. Auguſt. Gregor. Ambroſ. Chryſoſt.* *Cle. Alex. initio Strom.* *Plut. de audientis officio initio.*

8 Sed extrema ſane vitia declinanda ſunt, & vtrinque reducenda ſcripturarum tractatio: namque ſunt aliqui, qui nihil libenti animo accipere, nihil audire, aut admittere volunt, niſi quod ab alio dictum prius, aut ex aliorum commentarijs, & libris deſcriptum, depromptumve ſit. In quo ſi nihil illi laboris in quærendo, & inueniẽdo ponere vellent, ferendi eſſent; ſed ſi neminem in inueniendo, & excogitando contendere debere, neminẽ laborare, vt ſcientiam addat, & noui aliquid in litterariam rẽpublicam inuehat, male profecto de humano labore, & induſtria, male de humanę mẽtis vi, acumine, ratiocinatione merentur. Illa Gregorij Nyſſeni in re hac explicanda moderatio optima, & cũ veritate virtuteq. coniuncta, nã in medio conſiſtit, videri omnino debet; cũ enim poſt ſui fratris Baſilij explicationem Hexameron, ſuam præterea ipſe commentationem conſcriberet, agricolas ſe imitari profitetur, qui mirabili inſerendi artificio ex eadẽ planta varios fructus percipiunt: nam germen, aut gemmam, ex arbore quapiam decerptam, in alterius arboris maioris cortice inciſo includũt, vt ſubiectæ arboris humore germen illud enutriatur, & coaleſcat, ramuſq. fiat, & peculiarem ſibi fructum proferat: ſic ſanè lucubrationes noſtras ſanctorũ Patrũ libris, folijs doctrinæ inſerere oportet, vt illorũ virtute, & humore coaleſcant, atq. veluti illorum rami efficiantur, non ſine ingenti vtilitate, neque ſine noſtri laboris proprio quodam, & peculiari ſucco, & fructu. Tum etiam, quæ ab illis accepimus, ſemini vice nobis erunt, vnde fœtum concipiamus, qui labore, meditatione, induſtria coaleſcat, & in lucem prodeat. Neq. enim ingenia deſiderant repletionem, veluti vaſa; ſed accendi volunt, ceu materia, quo vis inueniendi ſimul cum appetentia veritatis incitetur. Denique (ait Plutarch.) [Quemadmodum inurbanum eſt, ad vicinum proficiſci ignis accipiendi gratia, ibiq. inuento luculentiſſimo foco deſidere, ædibus proprijs neglectis: ita prorſus indecens eſt ab alio ſermonẽ doctum audire, minimeq. curare, vt domeſticus ignis, nẽpe vis ingenij accẽdatur.] Si nõ alio peiori falſitatis, & mendacij nomine, at certe, deſides, ſomniculoſi, minime vidẽtes Prophetę illi, in quos Deus Ierem. 23. [Ecce ego ad Prophetas, ait Dñs, qui furantur verba mea, vnuſquiſque a proximo ſuo.] Hæc de rerum in commentarijs varietate, & interpretandi, quam ſequimur ratione, paulo fortaſſe vberius, ſed ſemel dicta fuerint. Iam ad totius libri partitionem & ordinem.

Qui nil admittunt, niſi quod ab alio acceperunt. *Eccl. 1. 18.* *Nyſſen. initio Hexam.* *Simile.* *Humana ingenia non ſũt replenda, quam excitanda.* *Simile.* *Plut. de off. aud.* *Ier. 23. 39.*

CAP. IX.

De libri loco, & ordine, atque totius operis diuiſione.

1 *Diuiſio, & ordo librorum ſacrorum.*
2 *An Iob propheta fuerit, & inter prophetas numerandus.*
3 *Multiplex prophetiæ ratio, & appellatio Iobo conueniens.*
4 *Non eadem apud Græcos, & Latinos libri diuiſio, neque apud Græcos inuerſio.*
5 *Commentariorum diuiſio & ratio, per certamina.*

1 CVm libri omnes ab Hebræis in tres ordines diſtributi ſint, vt ait Hieronymus ſuper Danielem, & in prologo Galeato, videlicet in Legẽ, Prophetas, & in eos, qui Hebraice *Chetubim*, per excellentiam dicuntur, id eſt, ſcripturæ ſanctæ, Græce, Agiographa, quam diuiſionem indicaſſe viſus eſt Chriſtus Dominus, Luc. 24 dicens: [Oportet vt impleantur, quæ ſcripta ſunt in Lege, Prophetis, & Pſalmis de me: certẽ hunc librum ad tertium ordinem Agiographorum reducũt cum Pſalmis, & alijs Salomonis libris, Epiphan. opere de Aſteriſco & Obelo; & notis in interpretatione ſcripturarũ; cùm libros omnes ſacros in quatuor quaternarios reducat; primum, qui ex Lege; ſecundum, qui ex Iudicum, & Regum hiſtoria cõficitur; tertium, ex libris verſu conſcriptis cõponit, Iob, Pſalmis, Prouerb. Eccleſiaſte. Canticis; quartũ, ex Prophetis. Eadem habes apud Damaſc. lib. 4. cap. 18. Propter antiquitatem vero ſemper alijs ſcripturis poeticis præponitur Iob: quanquam aliquando poſtpoſitũ libris Salomonis ſuperius indicauimus. Sed Dionyſ. tamen, non tam ex dicendi ſtylo, quàm ex materia libros omnes ſacræ ſcripturæ diuidit, atque componit, & Iob coniungit cũ alijs hiſtorialibus. Sic enim de Eccleſ. Hierar. c. 3. par. 3. poſt aliorum librorum materias deſcriptas, cum ait: [Veterum hominum inter varios, & multiplices triſtium caſus, mirabilem conſtantiam, immobilemque philoſophiam eloquitur.] Iob cũ Iudith, Eſther, Tobia, Machabæis connumerare videtur.

Tres ordines librorũ ſacrorum. *Hieron.* כתובים *Ἁγιόγραφα.* *Luc. 24.* *Epiphan.* *Damaſc.* *Vid. ſup. c. 3. nu. 1.* *Dionyſ.*

2 Quare tamen Prophetis non connumeretur liber hic; quæſtionem habere poteſt, ſed minime difficilem: ab il- *An hic liber*

la ſe

annumerā dus Propheris. *Abul.* la ſe facilè expediuit Abulenus in prologo, Ioſue quæſt. 4. videndus quoque in prologo ad lib. Reg. quæſt. 52. Ait itaque non tantæ auctoritatis habitum huoc librum ab Hebræis, atq. a nobis, quantæ alios, propterea nō pręponi loco, & ordine alijs, quamuis tempore præceſſerit: ratio minime ſolida, & patens calumniæ. Sed Prophetę appellationem negant aliqui conuenire Iob, continuo *An Iob ſit appellandus Propheta.* *Genebrar.* negatum inter Prophetas adnumerandum, & id contendit acriter Gilbertus Genebrardus, ſeu quiſquis ille fuerit, qui præfatiunculam de Prophetica facultate, non indoctam, præfixit Perionij libello de vitis Prophetarum. Illam enim tantum Prophetiam proprie dici exiſtimant, *Quę proprie dicēda ſit Prophetia.* quæ in ſomnis fit, aut in vigilia quidē, ſed cum humanos ſenſus Vates amittit, & diuinos conſequitur, vt Cicero loquitur 2. de Diuinatio. Tale quid ſignificare viſus eſt *Cicer.* *Ariſt.* Ariſt. cum ex omnibus diuinandi generibus, ſolas diuinationes recipiat, quæ per furorem, & per inſomniū exiſterent. Idq. confirmari poteſt ex Numerorum 12. [Si *Nu. 12. 6.* quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes, &c.] Reuelatio vero, quæ integris ſenſibus, ſine ſomno, ſine ecſtaſi, ſine peculiari viſione fit, Prophetia apud illos non eſt, ſed cōmuni nomine re- *Iob, propheta.* uelatio, aut inſpiratio Dei. Hanc, non illam Iobo, Moyſi, Iacob, Dauid, Danieli etiam contigiſſe aſſerunt. Sed vt ſubtilem & accuratam de Prophetię, & Prophetæ appellationibus, atq. generibus diſputationem, quæ huius loci non eſt, nunc prætercam, certè ſi non vt Iſaias, Ieremias, Ezechiel, ſaltem, vt Moyſes, atque Dauid, Iob quoque Propheta exiſtit; atque illum Prophetæ nomine di- *Aug. ſerm. 6. de temp. qui eſt ſecūdus de Natiuit.* gnatur Auguſtinus, eximiumque Prophetarū appellat, quod de Chriſti incarnatione, & reſurrectione prędixit, & lib. 2. contra Pelagium ait: [Fidem reſurrectionis ſine incarnatione, & morte veraciter credi non poſſe.] Multa igitur de Chriſto, & Eccleſiæ myſterijs prophetauit, vt *Philipp.* *Beda.* Philippus & Beda aiunt. Prophetam quoque tam Græci, quam Latini in ſuis Martyrologijs appellant.

3 *Quib. titulis meruerit Iob prophetæ appellationem.* Et licet quidē non eo modo, quo Iſa. & Ezechiel prophetauerit, quamobrē ad eum Prophetarum ordinē non pertineat; ſed multis prætere a titulis Prophetæ cognomē promeruit; non ſolum quod de Chriſto, & de futuro iudicio, & iuſtorum præmio, impiorumque ſupplicio multa prædixerit, quod ſatis erat ad prophetandi appellatio- *Marc. 7. 6.* nem, vt cū Mar. 7. dr̄; Bene prophetauit (id eſt, prędixit) de vobis Iſaias; Sed quod ſacrorum interpres apud ſuos, *Exod. 7. 1.* atq. concionator fuerit, ſicut Exodi 7. dr̄ Moyſi; [Aaron frater tuus erit Propheta tuus. (Tu lengua) tuus inter- *1. Co. 14. 3.* pres. Et 1. Corin. 14. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ędificationem, & exhortationem, & conſolationem.] Tū etiam quod Dei amicus, & familiaris; qua ratione de *Gen. 20. 7.* Abrahā, Geneſ. 20. dr̄: [Quia Propheta eſt, & orabit pro *Deute. 34. 10.* te, & de Moyſe, Deuter. 34. Non ſurrexit Propheta ſicut Moyſes, quem noſſet Deus facie ad faciem, in omnibus ſignis, atque portentis, quæ miſit per eum.]

4 *Diuiſio libri.* Quod ad diuiſionem pertinet, Græci interpretes, Septuaginta, pariter ac Latini in quadraginta duo capita partiti ſunt librum vniuerſum, vt Hebręis reſponderet. In Catena, in triginta tria capita omnino diuidūt: neque hanc eſſe peculiarem diuiſionem ab auctore Catenæ factam, ſed Græcis omnibus receptam atque familiarem, ipſę capitum inſcriptiones indicant; dum Catenę auctor ſuas capitum Protheorias pręfigit diſertis verbis, iuxta Græcos; quorum numerus cum noſtro minimè cōſentit quare itaque Latinus Catenę interpres eam diuiſionem *Pontus.* *Comitolus.* Græcorum ſoli Olympiodoro tribuerit, in prefatiuncula ad lectorem, plane non aſſequor. Alij per colloquia diuidunt, ſiue Dei ad Satanam, & ad Iob, ſiue Iob, & amicorum inter ſe mutuo. Alij aliter. Nos vulgata capitum diuiſione ſeruata, commentariorum libros tredecim effecimus. Hanc eſſe tum ipſius rei, tum laboris atque ſcriptionis noſtræ opportunam partitionem rati, vt uiri fortiſſimi certamina ſingula enumeraremus, quo ęqui eſſe poſſemus totius pręlij ſpectatores.

5 Prima igitur duo capita, quib. bona hiſtorię pars continetur, duo certamina continet, cum Satana alterum, alterum cum vxore: hęc quia continenter initia ſunt, & in ipſa narratione & ſtylo ſcribendi valde cōiuncta, ſeiungi non potuerunt; efficitur ex his primus liber, cōmentariorum, aliquanto, quā m vellemus, longior, & quęſtionum ac rerum multiplicium explicatione auctior; ſed aliquid initio, ex quo cętera pendent, condonandum eſt.

Lamentationes capitis tertij ſuum librum ſibi uendicant. Deinde ſingulę diſputationes amicorum cum ſuis Iobi reſponſionibus, certamina ſunt ſeorſum ſpectanda; propterea ſingula ſingolos libros efficiunt.

Tertius itaque liber conſtat ex diſputatione Eliphaz a cap. 4. vſque ad 7. Quartus habet diſputationem Baldad, ab 8. vſquè ad 10. In quinto libro argumentatur Sophar, & pluribus ſatiſfacit Iob, ab 11 vſque ad 14. Rurſus Eliphaz certamen inſtaurat, quod tria capita, videlicet a 15. vſque ad 17. continet, id eſt, librum ſextum. Secundo Baldad loquitur contentioſius & ardentius, quo Iob ſe oppido defatigarum ſignificat, duo hæc ſunt capita 18. & 19. & liber ſeptimus. Liber prętereaoctauus, alia duo comprehendit 20. & 21. videlicet ſecundam diſputationem Sophar. Confligit iam tertio Eliphaz, atque hoc iam eſt ſeptimum diſputandi certamen, & liber nonus a 22. uſque ad 24. Tertiò item, ſed breuiſſime Baldad loquitur, Iob vero longiſſime reſpondet, pariterque ſapientiſſime; propterea liber hic decimus, ſeptem capita ambit, a 25. uſque ad 31. Hactenus in uniuerſum certamina decem.

Prodit tādem Eliu, & quamuis uerboſa potius, quam neruoſa diſputatione ſolus ipſe laboret, ut cui nihil omnino reſponſi dederit Iob, certauit tamen quoque ac laborauit Iob, patienter audiendo orationem longiſſimam a 32. vſque ad 37. caput, hic eſto liber undecimus. Mirū ſ etiam ipſe Deus athletam ſimulat, & diſputatorem agit, & certamen duodecimum peragit, cuius uim: uix poteſt ſilentio, nedum retortis uerbis, aut reſponſione ſuſtinere Iob; capita quatuor, a 38. uſque ad 41. atque liber duodecimus. Vltimum tādem caput, liberque ultimus, nullum amplius certaminis laborem deſcribit, ſed coronam, pręmiumq. athletę fortiſſimi, & fœlicitatem priſtinam bonorum omnium longe cumulatiſſime reſtitutam. 2

CAP. X.

Libri vtilitas; commentariorum quoque, atque paraphraſis vſus.

1 *Vniuerſa ſcriptura, patientię exempla nobis ſuppeditans, Iob præſertim: explicat Paulus, & Petrus.*
2 *Liber Iob ad omne hominum genus, opportunus.*
3 *Vtilia conſectari debet ſcripturarum interpres.*
4 *Quid ſit campenari verbum Dei, ex Paulo & Iſaia, & locus Cantic. indicatur.*
5 *Vſus paraphraſis.*
6 *Laus defenſioq. Vulgati interpretis.*
7 *Hiſpaniſmorum ratio, ad ſcripturę l. quæſtiones opportuna.*

VT libri huius eloquentiā atq. iucunditatē mirabilē, 1
quę ex iucūdiſſima hiſtoria, mult a uarietate referta naſcitur, pętercā, prętereunda tamen non eſt utilitas, ea pręſertim de qua Paulus loquitur, Rom. 15. [Quęcumq. *Rom. 15. 4.* ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinā ſcripta ſunt, ut per patientiam & cōſolationem ſcripturarū ſpem habeamus.] Quib. uerbis, uel ab hoc libro uniuerſam ſcripturā denominat, uel illa quę ex uniuerſa ſcriptura capitur doctrinę utilitas, ex hoc potiſſimū, poſt Euāgelia, lib. petenda eſt. Nāq. patientię nobis, & conſolationis, exēplū ſuppeditat, & in eā ſpem iubet nos erigi, quā operatur patiētia. Conſolationem aūt uocat Paulus, quam Iacobus, finem Domini dicit, loquens de Iob, & Petrus, poſteriores glo- *Iaco. 5. 11.* rias, de Chriſti glorificatione loquutus; atq. ex hoc pa- *1. Pet. 1. 11.* tientię exēplo a nobis imitando, ſalutem animarum noſtrarū pendere docuit illis uerbis: [De qua ſalute exquiſierūt, atq. ſcrutati ſunt Prophetę, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod, uel quale tēpus ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti, pręnuncians eas, quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias.] Sicut igitur dr̄, Lucę vlt. [Et dixit ad eos: ò ſtulti, & tar- *Lu. 24. 26.* di corde ad credendū in omnibus, q̄ locuti ſunt Prophetę: nōne hęc oportuit pati Chriſtū, & ita intrare in gloriam ſuam? & incipiens a Moyſe, & oībus Prophetis, interpretabatur illis in oībus ſcripturis, quę de ipſo erāt.] Scripturę, patientiam & conſolationē loquuntur, in noſtrā ſalutē. Hęc pręnunciauit olim in Prophetis ſpiritus Chriſti; hęc ſemper nobis in libro Iob inſpicienda atque imitanda

imitanda proponuntur, vt maximum ſalutis animarum
noſtrarum ſubſidium; in hoc libro poſitum eſſe intelli-
Chryſo. in Cat. gamus. Chryſoſt. eleganter, & copioſe explicat, vtilem
omnino librum eſſe cuiuis, in omni vitæ genere, & condi-
2 tione, viris, mulieribus, ſenioribus, medijs, diuitibus,
pauperibus, ſecūdis, aduerſiſve rebus utentibus, ad imi-
tationem virtutis omnis, atq. librum vniuerſum illa ſi-
militudine clauſit. [Ad hunc librū, tanquam ad matrem
quampiam prolis amantem, & quouis loco manus ten-
dentem, trepidanteſq. natos excipientem, uſque confu-
giamus. Nam nemo eſt, quem liber hic ſalutaribus præ-
ceptis non excipiat; nemo, cui tanti uiri afflictationes
morborum, cruciatus, atque læuæ malorum omniū pro-
cellæ, ſolatium, medicamentum, portum non præſtent.]
Præterea, frequenter omnium præcepta uirturum nobis
tradi, quæ ſupra indicauimus, cùm de materiæ uarietate
ageremus.

3 Ad eam quoque rationem commentarios noſtros ac-
Scripturarum interpres vt ha ob ſeruetur. cōmodauimus, vt alicuius utilitatis fructus ex illis per-
cipi poſſet, dum ea ad ſacræ ſcripturæ interpretationem
adducere conamur, quæ animis quoq. utilia & ſalutaria
exiſtant. Id quod appoſita ſimilitudine, tū in hoc libro,
tum in uniuerſum ſcripturę interpreti faciendū, Sanctus
Gregor. in præf. cap. 2. Greg. præcipit. [Sacri, *inquit*, tractator eloquij morem
fluminis debet imitari; fluuius quippe dum per alueum
defluit, ſi ualles concauas ex latere contingit, in eas pro-
tinus ſui impetus curſum diuertit, cumq. illas ſufficien-
ter impleuerit, repentè ſe in alueum refundit; ſic nimirū,
ſic diuini uerbi eſſe tractator debet; vt cùm de qualibet
re diſſerit, ſi fortaſſe iuxta poſitam occaſionem congruæ
ædificationis inuenerit, quaſi ad uicinam uallem linguæ
undas intorqueat; & cùm ſubiectæ inſtitutionis cāpum
ſufficienter infuderit, ad ſermonis propoſiti alueum re-
Senſus primus, & literalis, vel ſe ruendus ad utilitatem. curtat.] Non quòd alium, quàm primum illum, & litera-
lem ſcripturæ ſenſum conſectari, aut ſecundum illum,
quem Moralem vel Tropologicum appellant venari, aut
perſequi animo ſtatuerim; ſed quod primus ipſe ſcriptu-
ræ ſenſus multa nobis præclara, & ſalutaria monita ad
morum diſciplinam ſuppeditat, & nihil ſit in hiſtoria, &
ſimplici narratione aliqua, aut nuda ſententia tam aridū
& exile, ex quo, ſi premas & vrgeas, non ſucci multum,
Rom. 15. 4. atque vtilitatis elicias. Nam quæcunque ſcripta ſunt, ad
noſtram vtilitatem, noſtramque doctrinam ſcripta ſunt.
Iſa. 48. 17. Deus enim noſter, docet nos vtilia. Propterea non ſolum
melli, & dulcedini, non ſolum auro, argēto, gemmis pre-
tioſiſſimis, quæ ad guſtum & ſplendorem pertinent, ſed
ijs quoque, quæ vtilia & neceſſaria ſunt mortalium vitę,
& incolumitati comparantur ſanctæ ſcripturæ, pani, vi-
Ezech. 2. 9. no, aquæ, pinguibus, atque ea deuorare, & comedere, iu-
Apo. 10. 9. 10. bemur, in noſtramq. vtilitatem conuertere. Qui frigidè
tractat, quod ex ſe meraciſſimum eſt, tū efficacitatis, tum
commoditatis mirabilis verbum Dei, ingentes is à Pau-
lo minas accipiat; qui dum de vita, & incolumitate ani-
2. Cor. 2. 4. morum ſe ſolicitum eſſe ſcribit ad Corinth. [Non ſumus
inquit, ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ex
ſynceritate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto lo-
quimur.] Namq. illi adulterant, & cauponantur verbum
Dei, qui frigida miſcent, & diluunt, atque efficacitatem
(quod in ſe eſt) retundunt, neque eo modo nobis propi-
nant, quo ſibi à Deo traditum eſt, purum atque ſyncerū;
videlicet cū vel inutilibus, aut mollioribus facetijs, aut
fucatis potius, quàm ſolidis vtuntur in verbo Dei tra-
ctando; quæ omnia Paulus aquæ adulterium, id eſt, fri-
Eccleſiæ doctores, quō ſimiles. gida appellat (trialdades) ſicut ſcriptum eſt. Iſai. 1. [Vi-
num tuum mixtum eſt aqua. Septuag. Caupones tui mi-
ſcent vinum aqua] Propterea ſponſus ſponſæ ventrem.
Cant. 7. 2. id eſt, animam & cogitationem Doctorū, & diuini verbi
interpretum, (quæ frequenter ventris nomine ſignifica-
tur) comparat aceruo tritici, deiectis inutilibus paleis,
vallato lilijs; nihil enim debet admittere doctoris, aut
interpretis mens, quod inutile aut ſine fructu ſit; quam-
quam quæ dicit ſcribitve vtilia & ſalutaria, cum iucūdi-
tate & ſuauitate quadam condire debeat. Atque iterum
Cant. 4. 2. ſponſæ dentes (hi ijdem ſunt Eccleſiæ Doctores, & tra-
ctatores diuinarum Scripturarum, qui dum ſolida & du-
ra comminuunt & præmandunt, difficilia ſacræ Scriptu-
ræ explicant, & obſcuriora interpretātur, vt diſertis ver-
Nyſſenus. bis Nyſſe. Theodor. Ambroſ. interpretantur) comparat,
Theodoret. inquam [dentes gregibus tonſarum, quæ aſcenderunt de
Ambroſ. lauacro; omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter

eas:] nam nemo interpres in enarrando ita ſterileſcere
debet, vt non aliquem, imò duplicem fructum non profe-
rat; & multa pulchra, ſalubriaque conſilia, & vitæ pręce-
pta, in audientium atque legentium mentibus non pro-
gignat. Ergo qui nullius vtilitatis fructu fœcundus ſit, is
profectò ſterilis erit, & inter Spōſæ dentes nullomodè con-
numerandus: is quoque non rectè tractabit verbum ve-
ritatis. Quid enim exiſtimas exigere Paulū à Timotheo, *2. ad Ti. 2.*
dicentem, [Solicite cura te ipſum probabilem exhibere
Deo, operariū inconfuſibilem, rectè tractantem verbum
veritatis;] quam vt rectè ſecet, & abſcindat, reſecetque
(vt ex Græco legitur) inutilia in tractando verbo, ut
Chryſoſt. quoque, & Ambroſ. interpretantur, atque in
ea tantum incumbat, quæ vtilia fore intellexerit? Tum
etiam vt ſecet, diuidat, diſtribuat cuiq. ſuam portiuncu- *Gloſſa.*
lam, &, vt ait gloſſa, altis ſpiritualia, lac paruulis, vt in eo
creſcant in ſalutem: namque non aliud debet efficere
verbum Dei interpretatum à doctore, quàm quod Pater
ipſe reuelans, & Chriſtus Ieſus docens, & prædicans ef-
ficiendum voluerūt, videlicet, vt omnis qui audit, & di-
ſcit, veniat ad filium Dei. Omnis enim ſapientia, ſacra *Ioan. 6. 45*
præſertim, quæ deriuatur ab ipſo primo capite, & fonte
Deo, debet nos ad illum conuertere, & deducere, media
obſeruatione mandatorum. [Omnis enim ſapiētia à do- *Eccleſ. 1. 1.*
mino Deo eſt, & eſt ante æuum. Fons ſapientiæ verbum
Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna.]

Sed vt de vſu paraphraſis, quam in fine commentario- 5
rum cuiq. capiti appendimus, aliquid quoque dicamus,
curauimus ſane, vt ſi quid in paulò uberioribus expla-
nationibus diſpendij laboris, aut temporis fieri cuipiam
lectori uideretur, id totum repararemus compendio Pa-
raphraſis. Nam vt vere Gregor. Nazianze. oratione 3 de *Nazianz.*
Theologia dixit; [Quemadmodum aqua, quæ non certis
canalium marginibus dirigitur, ſed per areæ diffunditur
planitiem, euaneſcit, ita & res per ſermonis vaſtitatem
diffuſa, lectorem fallit.] Ita longiores commentarios
compreſſimus, & in anguſtias, potius ad ſummam, rede-
gimus. Sic autem compendia fecimus, vt, quoad fieri in
tanta breuitate potuit, rerum uariarum atque multipli-
cium, quę fuſius in commentarijs explicantur, ſemina in
paraphraſi reponeremus; neque noſtras ſolum, ſed alio-
rum etiam interpretationes, & peculiares alias, vel ad
mores, vel ad Sacræ Scripturæ intelligentiam, obſerua-
tiones opportunas indicauimus, eadem ratione conte-
xtas, locis etiam in margine notatis, ex quibus vberiorē
explicationem ſine diſpendio temporis lector petere
poſſit. Vnum affirmo, illud quidquid eſt, ſi lectori tantæ
utilitati, & commodo eſt, quanto mihi labori fuit, fore
ſanè, ut nonnihil omnino iſtinc proficiat.

Vt uerò nihil noſtro labori deeſſet, in hoc non mino- 6
rem curæ, ſolicitudiniſque partem deriuauimus, ne quid *Vulgatę editionis tuē da ſtudiū.*
nobis, quod editionis Vulgatæ auctoritati derogaret, ex-
cideret, uel per incuriam. Et quidem non auſpicatò, pe-
dem (quod aiunt) in Diuinarum litterarum limine fige-
ret, cui alia uel minimum diuerſa mēs eſſet. Nam ut ea,
quæ pro religione pietateque ſuſcepta ſunt, optimis au-
ſpicijs geruntur, ſic illa quæ cum his duobus humanæ
uitæ præſidijs pugnant, ut quę à peſſimis initijs exordiā-
tur, peſſimo ſine terminari neceſſe eſt. Id ergo ſemper an-
te oculos verſabatur, vt variarum lectionum ornamen-
ta, quibus paſſim Diuinæ litterę, non ſine ſplēdore abun-
dant, nemo in noſtris commentarijs deſideraret: tum ne
ita multi in ijs eruēdis eſſemus, ut aliorum uerſiones ni-
mis ſuſpiciendo, ſapientiſſimi, ſanctiſſimique Hieronymi *Interpretatio Vulgata Hieronymi.*
(huius enim magna ex parte uerſio Vulgata eſt) lectio-
nem, aut exiſtimationem læderemus. Itaq. id effecimus
ut reliquæ uerſiones, tanquam ancillæ, & pediſſeque, no-
ſtræ editioni dignitatem auctoritatemque conferrent; in
quo bonam operam maximè Septuag. pręſtabunt: qui- *Editio Vaticana Septuaginta.*
bus iam correctioribus diſtrictè iubemur à Sixto Quin
to Pontif. uti, ad Latinę noſtræ lectionis interpretationē.
Et quidem Hebraizantium quorundam ſtudium, ſi tan- *Hebraizantium quorundā ſtudium notatum.*
tum in illuſtrandis eruendiſque Sacrarum Litterarum
intelligentijs adhiberetur, apud neminem iure malè au-
diret. Sed illud eſt omni uituperatione digniſſimū, quod
Latinum interpretem fictis ſæpè criminationibus pro-
ſcindunt, lacerantque; atque aperto contradicendi ſtu-
dio, ubi ille Hebraiſmum retinet, diſſoluunt iſti; ubi ille
illuminat, & quaſi breuiſſima paraphraſi explicat, reti-
nent iſti nimium religioſè, & uerbum uerbo curant red-
dere

dere non fidi interpretes: Ita dum ſibi proponunt, ab interprete Latino diſcedere, è vero frequenter diſcedunt, aberrantque. Eſt ſane ille (ſiue Hieronymus, ſiue quis alius ſit) Hebraicæ, Græcę, Latineque linguę, atq. omnis antiquitatis peritiſſimus; tum illud, prudens cautuſque, & utilitatis atque pietatis apprime ſtudioſus. Quare dum per uariarum lectionum ſcopulos aberrare continget, ad Vulgatam noſtram, tanquam ad portum, ubi ſecure conſiſti poſſit, curſum dirigemus. Cùm uerò, uel ex alijs ſcripturis, uel ex alijs tranſlationibus exempla accerſere neceſſe ſit, illa certe ſemper delegimus, quæ tum uel ad Scripturę phraſim explicãdam, noſtrę lectioni ualde familiarem, aptiſſima eſſent; tum quę minime ieiuna & arida pijs concionantibus ad morum compoſitionem uideri poſſent, ut cum obſcuriora libri noſtri loca illuminarent, ſimul etiam lectorem utilitate aliqua, uoluptateque iuuarent.

Latinus interpres ſapientiſſim⁹.

7 Denique ſuam quoque prefatiunculam, præcaſtigationem potius, Hiſpaniſmi quidam & vulgaria quędam uocabula interſerta reliquę ſcriptioni, poſtulare uidebãtur, ad quæ forte Latiniſſimi, atque delicatiſſimi palati homines nauſeabunt; neque immeritò: nam uim Latinę orationis extenuant, & neruos dicendi infringunt, & quod in publicum, ad communem omnium utilitatem editur, ſi peculiaribus cuiuſpiam linguę uocibus, aut ſententijs vulgaribus reſpergatur, nõ poteſt non moleſtiam lectori aſpergere alieno. Statueram igitur ab illis abſtinere, ne qui in publicis prelectionibus, noſtris auditoribus gratiſſimi extitiſſent, alienos lectores aut obſcuritate aliqua & impedimento, aut offenſione retardarent: ſed aliter de re facienda emunctę naris homines ſtatuerunt, ex quorum authoritate & conſilio, meũ illud mutare, inuitus licet, & nunc quoque repugnans, & dolens neceſſario cogor: atque his etiam cauſis impellor. Primùm, quod multum ſubſidij ad Scripturæ phraſim, & dicendi rationem cognoſcendam ex lingua Hiſpanica peti poſſe exiſtimem; aut quod vtriuſque per ſe Dialecti perſimiles ſint, aut quod ratione aliqua multi linguæ ſanctæ idiotiſmi ad Hiſpanicam redundarint. Rem ſexcentis exemplis teſtatam facerem, niſi iam longiores moras, atque tædium præfationis vererer, & niſi eiuſmodi teſtimonia, paſſim eſſent a nobis producenda. Quædam igitur ea Hiſpano, ſacræ Scripturę reſpondent, non ſine venuſtate, & intelligendi operę pretio; quę ſi velis alia lingua exprimere, non omnino fœliciter preſtare poſſis, neque ea gratia, quam vel in ſua, vel in alia perſimili habent; vt ſi vinum in non valde commodum, neque antiquum vas transfuderis, nõ ſine periculo aceſcendi. Quam rem Eccleſiaſtici author, in ſuo prologo plane docuit; veniam videlicet petit, in quibus videtur deficere in verborum compoſitione. Tranſlationem intelligit ex Hebręo in Grę̨cum. [Nam deficiunt, *inquit*, & verba Hebraica, quando fuerint tranſlata ad alteram linguã, non autem ſolum hæc, ſed & ipſa Lex, & Prophetæ, cæteraq. aliorum librorum, non paruam habent differentiam, quando inter ſe dicuntur.] Deinde quoniam Scripturæ interpreti illis omnibus vtendum eſt, quæ ad vim ſacrę locutionis percipiendam facere poſſint, quęcumque tandem illa ſint. Ad hęc, rem facimus non ſine exẽplo; nam viri optime de Litteris Sacris meriti, ſiue in ſuis Linguę Sanctę Theſauris, ſiue in ſuis Sacræ paginę commentarijs, quędam etiam Germanorum, quędam Gallorum lingua explicant lectoribus neque repugnantibus, neque ingratis. Atqui nec Germanus, neque Gallus, aut preclarius canit, aut ſępius non ſua lingua ad Scripturę locutionis alicuius intelligẽtiam excitare poteſt, quam Hiſpanus. Quare vitio non uertendum, ſi quod illi ſemel aut iterum, Hiſpanus homo, bis & ter quod neque inutile, neque deforme ſit, vt Hiſpanis morigerari videatur, ſcribere audeat; ea preſertim ratione, ut integrũ ſententię ſenſum, etiam neſcienti Hiſpanicè ſemper relinquat, nec non etiam lectionem ipſam expeditam; nam plerumque ex ipſis commentarijs, & textu expunguntur Hiſpaniſmi, multi licet, & commodum in marginelocum queritare coguntur. Verùm cum facilem nobis aditum ad libri explicationem prefatio dederit, diutius immorandum non eſt.

Hiſpaniſmi ad Scripturę intelligentiam opportuni.

Ieſus Syrach.

TO-

TOBIAE CAP. II.

HAnc autem tentationem ideò permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob: nam cum ab infantia ſua ſemper Deum timuerit, & mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum, quod plaga cęcitatis euenerit ei, ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Nam ſicut beato Iob inſultabant reges, ita iſti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas, & ſepulturas faciebas? &c.

S. IACOBVS CAP. V.

SVfferentiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis; quoniam miſericors Dominus eſt, & miſerator.

Q. SEPTIM. FLOR. TERTVL. LIB.
DE PATIENTIA.

O Fęliciſſimum illum quoque, qui omnem patientiæ ſpeciem aduerſus omnem Diaboli vim expreſſit: quem non abacti greges, non illæ in pecore diuitiæ, non filij vno ruinæ impetu adempti, non ipſius denique corporis in vulnere cruciatus, à patientia, fide Domino dedita, excluſit, quem Diabolus totis viribus fruſtra cędit. Neque enim à reſpectu Dei tot doloribus auocatus ille eſt, ſed cõſtitit nobis in exemplum & teſtimoniũ, tam ſpiritu, quàm carne, tam animo, quàm corpore patientiæ perpetrandæ: vt neque damnis ſæcularium, nec amiſſionibus chariſſimorum, nec corporis quidem conflictationibus ſuccidamus. Quale in illo viro ferculum Deus de Diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ ſuæ extulit? quum ille homo ad omnem acerbum nuntium nihil ex ore promeret niſi Deo gratias; quum vxorem iam malis delaſſatam, & ad praua remedia ſuadentem execraretur? quid? ridebat Deus; quid? diſſecabatur Malus; quum Iob immundam vlceris ſui redundantiam magna æquanimitate diſtringeret, quum erumpentes beſtiolas inde in eodem ſpecus, & paſtus foraminoſæ carnis ludendo reuocaret. Itaq. operarius ille victoriæ Dei, retuſis omnibus iaculis tentationum, lorica clypeoq. patientiæ, & integritatem mox corporis à Deo recuperauit, & quæ amiſerat centuplicata poſſedit. Et ſi filios quoque reſtitui voluiſſet, pater iterum vocaretur: ſed noluit in illo die reddi ſibi tantum gaudij; ſecurus de Domino, diſtulit. Suſtinuit tum voluntariam orbitatem, ne ſine aliqua patientia viueret. Adeò ſatis idoneus patientiæ ſequeſter Deus.

D. CAECIL. CYPRIANVS LIB. DE
BONO PATIENTIÆ.

SIc Iob examinatus eſt & probatus, & ad ſummum faſtigium laudis, patientiæ virtute prouectus. Quanta aduerſus eum Diaboli iacula emiſſa? quanta admota tormenta? iactura rei familiaris infligitur, numeroſæ ſobolis orbitas irrogatur, diues in cenſu dominus, & in liberis pater ditior, nec dominus repente, nec pater eſt: accedit vulnerũ vaſtitas, & tabeſcentes ac fluentes artus edax quoque vermium pœna conſumit: ac ne quid omnino remaneret, quid non Iob in ſuis tentationibus experiretur, armat Diabolus, & vxorem. illo antiquo nequitiæ ſuæ vſus ingenio, quaſi omnes per mulierem decipere poſſet, & fallere, quod fecit in mundi origine: nec tamen Iob grauibus ac denſis conflictationibus frangitur, quominus inter illas anguſtias, & preſſuras ſuas, Dei benedictio, victrice patientia, prędicetur.

D. AVGVSTINVS LIB. XVIII. CAP.
XLVII. DE CIVIT. DEI.

NEc ipſos Iudæos exiſtimo audere contendere, neminem pertinuiſſe ad Deum præter Iſraelitas, ex quo propago Iſrael cepit eſſe, reprobato eius fratre maiore: populus enim reuera, qui propriè Dei populus diceretur, nullus alius fuit; homines autem quoſdam non terrena, ſed cœleſti ſocietate ad veros Iſraelitas ſupernæ ciuieis patriæ pertinentes etiam in alijs gentibus fuiſſe, negare non poſſunt: quia ſi negant, facillimè conuincuntur de ſancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec proſelytus populi Iſrael fuit, ſed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus eſt: qui diuino ſic laudatur eloquio, vt quod ad iuſtitiam, pietatemque attinet, nullus ei homo ſuorum temporum coæquetur. Quæ tempora eius quamuis non inueniamus in chronicis, colligimus tamen ex libro eius, quem pro ſui merito Iſraelitæ in authoritatem canonicam receperunt, tertia generatione poſteriorem fuiſſe, quàm Iſrael. Diuinitùs autem prouiſum fuiſſe non dubito, vt ex hoc vno ſciremus, etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritualem Ieruſalem.

SVLPICIVS SEVERVS LIB. I.
HISTORIÆ SACRÆ.

Cum Hebręorum in Aegypto ſeruitutem deſcripſiſſet.

HOc, *inquit*, tractu temporis Iob fuit, lege naturæ, & agnitionem Dei, & omnem iuſtitiam complexus: prædiues opibus, atque eò illuſtrior, quod ijs neque integris corruptus, neque amiſſis deprauatus eſt. Nam cum per diabolum exutus bonis, filijs etiam eſſet orbatus, ad extremum diris vlceribus affectus, non potuit vinci, vt præ doloris impatientia, aliqua in parte peccaret. Mercedem deniq. diuini teſtimonij conſecutus, ſanitati redditus, omnia, quæ amiſerat in duplum recepit.

GREGORIVS TVRONENSIS LIB. I.
HISTOR. FRANCOR.

ABraham cum centum eſſet annorum genuit Iſaac: porrò Iſaac ſexageſimo ętatis anno nati ſunt filij gemini de Rebecca: primus Eſau, qui & Edom, id eſt, terrenus, qui propter gulam vendidit primogenita ſua: ipſe pater eſt Idumęorum, de cuius generatione quarta natus eſt Iobab, hoc eſt, Eſau, Raguel, Zara, Iobab, qui & Iob. Is vixit annos C C X L I X. octogeſimo nono ab infirmitate liberatus eſt; poſt infirmitatem autem C L X X. annis, reſtituta in duplum omni facultate, cum tot, quot perdiderat, filijs iocundatus eſt. *Locus eſt Geneſ.* Cap. X X X V I.

B. GREGORIVS MAGNVS PP.

BEatus Iob ſancto Spiritu afflatus potuit ſua geſta, quę erant, videlicet, ſupernę aſpirationis dona, quaſi non ſua ſcribere; quia eò alterius erant, quæ loquebatur, quò homo loquebatur, quæ Dei ſunt: & eò alter, quę erant illius loquebatur, quò Spiritus ſanctus loquebatur, quę hominis ſunt.

HVIVS OPERIS
INDICES SEPTEM.

I. Simplicium vocum Hebraicarum, atque Græcarum, quarum vis, & proprietas ad Scripturarum intelligentiam diligentiùs examinatur; indicata primùm Vulgati interpretis verſione, deinde etiam varia, aut ipſius Vulgati, aut aliorum interpretum lectione.

II. Simplicium dictionum Latinarum, quæ frequenter occurrunt in ſacro ſermone, quarum vſus, & ſignificatio accuratè traditur.

III. Peculiarium quorumdam Hebraiſmorum, Phraſium, & quarumdam etiam Scripturæ intelligendæ regularum, quæ tum in hoc opere, tum in alijs libris obſeruantur, & explanantur.

IIII. Quæſtionum, quæ tum ad aliarum rerum, quæ inter interpretandum occurrunt, tum ad huius libri intelligentiam, proponuntur, & explicantur.

V. Aliorum Scripturæ locorum, qui in hoc opere, explicantur, aut illuſtrantur: & interdum vbi peculiaris difficultas, vel vtilitas exigit, cũ breui notatione interpretationis.

VI. Earum rerum, quæ pro concione vſui eſſe poſſunt ad ſingula Euangelia totius anni.

VII. Rerum, & verborum generalis, & alphabeticus.

INDEX VOCVM HÆBRAICARVM,

QVÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

In quo minutioribus characteribus primùm indicatur verſio Vulgata, qua Latinus interpres in hoc Libro vtitur; deinde vero vel ipſius Vulgati alijs in locis, vel aliorum interpretum varia lectio.

א

אב אבו אביב A B, Pater. Iobo uirgultum. lignum virens. Abib, Menſis nouorum, Aprilis, cap. 8. v. 12. num. 1.

בשר Abad, *Perire*, deſtrui, perdi. c. 8. v. 13. nu. 2.

אבה Abah, Egere, deſiderare, c. 5. v. 15. nu. 2. & c. 9. v. 26. nu. 1.

אהב Ebch, *Poma portans*, deſiderium, voluntas, c. 9. ver. 26. nu. 2.

אדוניצדק Adoni-ſedec, Dominus meus iuſtitiæ, c. 1. ver. 1. num. 17.

אדמה אדם Adama, Terra rubra, argilla. Adam, homo, Rubens, argilloſus, c. 10. v. 11. num. 3. & c. 14. v. 1. num. 2.

אזן Ozen, *Statera*, auris, c. 6. v. 1. nu. 4. *Auris*, c. 12. v. 12. num. 4.

אויל Euil, *Stultus*, inſipiens, impatiens, c. 5. v. 2 nu. 2. & v. 3. num. 1.

אולם Vlam. *Quamobrem*, verumtamen, certè, capit. 5. v. 8. num. 2. *Nimirum*, eia, age, quæſo, cap. 12. verſ. 7. nu. 2. *Sed tamen*, propterea, ſanè, cap. 13. v. 3. num. 2.

און Auen, *Dolor*, c. 5. v 6. nu. 2. *Iniquitas*, concupiſcentia, c. 11. v. 11. nu. 3. & v. 14. nu. 3.

אופל Ophel, *Tenebra*, c. 10. v. 22. nu. 15.

אות Auath. *Supplantare*, peruertere, detorquere à recto, c. 8. v. 3. nu. 1.

אזל Azal, *Recedere*, abire, perire, deficere, c. 14. verſi. 11. num. 2.

אחו Ahhu, *Loca paluſtria*, palus, uiriditas, cap. 8. v. 11. num 3.

אחז Ahhaz, *Tenere*, firmiter apprehendere, inhærere, c. 17. v. 9. nu. 1.

איב Aiab, Inimicari, inimicitias exercere, c. 9. uer. 26. num. 1.

איוב Ioh. cap. 1. uerſi. 1. num. 33. Dolens, aut gemens, num. 46.

איש Is, *Vir*, homo, c 1. v. 1. nu. 1.

איתן Ethan, *Saxoſum*, ſalebroſum, aſperum, cap. 5. uer. 20. nu. 1 *optimates*, robuſtus, fortis, cap. 12. v. 19. num. 4.

אך Ach, forſitan, c. 1. v. 1. nu 73.

אל אלוה El, *Deus* fortis, c. 4. v. 1. num. 2. & c. 8. v. 3. num. 1. Iudex, c. 13. v. 3. nu. 2 Eloah, *Deus* iudex, c. 5. v. 17. nu. 3 & c. 11. v. 7. nu. 1.

אללא Allai, *Va*, c. 10. v. 15. nu. 6

אלח Alahh, *Inutile*, putridum, fœtere, c. 12. v. 12. nu. 7. & c. 15. v. 16 nu. 3.

אם Im, particula conditionalis, c. 14. v. 14. nu. 1.

אמיר Amir. Ramus, arbor, c. 14. v. 7. nu. 3.

אמן Aman, Fidelem eſſe, nutritium, c. 1. v. 1. num. 76. & cap. 4 uer. 18. un. 3. *Veracem* eſſe, & conſtantem in dictis, & promiſſis, cap. 9. uer. 9 uum. 5. Immutabile, c. 15. v. 15. nu. 3.

אמנם Amnam, *Ergo*, verè, profectò, c. 12. v. 2. nu. 2.

אמץ Amats, *Fortis*, Rufus, c. 9. v. 4. nu. 3. *Robuſtus*, ſuperior, præualens, v. 19. nu. 1. *Roborare*, obdurare, obfirmare, c. 16. v. 6. nu. 1.

אמר Amar, *Loqui*, dicere, c. 3. v 2. nu. 1. & c. 4. v. 1. nu. 1. & c. 9. v. 22. nu. 3. & c. 15. v. 20. nu. 1. Præcipere, c. 9. v. 7. nu. 1.

אנא Ana, *Ergo*, obſecro, eia, ergo, c. 5. v. nu. 3.

אנש Anas, *Deſperatum eſſe*, deſperatè ægrotare.

אנוש Enos, *Homo*, miſerrimus, deploratus æger, cap. 7. uer. 1 nu. 11. & uer. 16. num 7 & cap 9. uerſi. 2. num. 3. & c. 10. uer. 4. num. 7. & cap. 14 uer. 19. num. 6.

אף Aph, *Et dignum ducis*, etiam, adhuc, quantò magis quanto minus, c 14 v. 3. nu. 2.

אפיק אפק Aphic, Impetus, aqua fluens rapidè. Aphac, cum impetu, & rapiditate decurrere, cap. 6. ver. 15. num. 2.

אפר Epher *Sterquilinium*, cinis, puluis, c. 2. in enumer. morb. Sect. 11. nu. 2.

ארג Ereg. Tela, radius textoris, liciatorium texentiũ, c. 7. v. 6. nu. 1.

ארח Arahh, Terere, calcare, *Via* quæ teritur & calcatur, c. 8 v. 13. nu. 2.

ארנח Arichh, *Leo*, c. 4. v. 10. nu. 3.

ארדאפים Brec apajim, *Longanimis*, patiens, longus latuſque naribus, c. 10. v 8. nu. 18.

ארך Arac, *Patienter agere*, prolongare, in longum differre, c 6. v. 11. nu. 3.

ארץ Erets, *Terra*, c. 14. v. 8. n. 1.

אשה Iſa, *Mulier*, Virago, c. 14. v. 1. nu. 2.

אשרי Aſre, *Beatus*, Beatitudines, bene, diuitiæ, cap. 5. v. 17. num. 1.

אתה Athad, Fortiter & pertinaciter reſiſtere, c. 12. v. 19. nu. 4.

ב

בגד Bagad, *Preterire*, præuaricari, contemnere, c. 6. v. 15. nu. 1.

בדא בד Bada, Facere aliquid ſeorſum, mentiri, machinari. Bad, *Solus*, Ramus, Magiſtratus, qui per ſe aliquid fingit, aut molitur, c. 11. uerſic. 3. nu. 2. *Profundiſſimum*, vectes, fulcra, nouiſſima, capit. 17. uerſic. 15. nume. 3. Badad, ſolitarius, ibidem.

בדד

בהמות Behemoth, *Iumenta*, beſtiæ, feræ, pecora campi, c. 12. v. 7 nu. 1.

בוז Bua, *Contemnere*, rei uiliſſimæ, & inutili detrahere, c. 12. v. 5. num. 2.

בור Bor, *Mundum*, purum, lucidum, cap. 9. uerſicul. 30. num. 6

בחן Bahhan, Dijudicare, probare, explorare, cap. 12. v 12. num. 4.

בחר Babhar, *Loqui*, eligere, dicere ſelectis uerbis, cap. 9. v. 14 nu. 2. *Imitari*, ſumere, & eligere ad imitandum, c. 15. v. 15. nu. 2.

בטן Beten, *Stomachus*, uenter, c 15. v. 2. nu. 3.

בין Bin, *Conſiderare*, diſcernere, c. 11. v. 11. nu. 4.

בית Beth, *Tela*, araneæ, domus, c. 8. v. 14. nu. 4.

בלג Balag, *Torquere*, Confortari, roborari, cap. 9. uerſi. 27. num. 4. *Plangere*, refrigerari, capit. 10. uer. 20. num. 7.

בלה Balah, *Conſumere*, ueteraſcere, ſeneſcere, c. 13. uer. 28. num. 2. *Atterere*, uetuſtate conſumi, c. 14. v. 11 num. 4.

בליל Belil, *Preſepe*, pabulum, migma, capit. 6. uerſicu. 5. num. 5.

בלע Balagh, *Affligere*, præcipitare, deglutire, perdere, c. 2. v. 3 nu. 8.

בעבור Baghabur, *Pro*, propter, c. 2. v. 4. nu. 3.

בעד Beghad, Pro, ſubter, propter, cap. 8. v. 4. nume. 3.

בעת Baghath, *Terrere*, exagitare, cap. 9. ver. 34. num. 5. *Turbare*, obſtupefacere, c. 13. v. 11. nu. 5.
בצע Baiſagh, *Succidere*, auarè calumniari, implere opua c. 6. v. 8. nu. 4.
בקש Bicca, *Quærere*, diligenter inquirere, capit. 10. v. 6. num. 1.

ג

גאה Gaah, *Virere*, eleuari, ereſcere, cap. 8. v. 11. num. 3. *Superbire*, ſuperbia, augeri, capit. 10. uerſicu. 16. num. 1.
גאל Gaal, *Obſcurare*, polluere, jure, aut pretio redimere, c. 3. v. 5. nu 1.
גב Gab, *Ceruices*, corpua, dorſum, c. 13. v. 12. nu. 6.
גבור Gibbor, *Gygas*, c. 16. v 15. nu. 3.
גבר Gaber, *Homo*, cap. 3 uer. 3. nu 7. *Fortis*, præualens, cap. 12. uerſi. 13. num. 9. *Roborari*, cap. 15. v. 25. num. 2.
גדול Gadol, *Magnus*, diues, ſapiens, honoratua, c. 1. v. 3. num 17. 18. 19.
גדיש Gadis, *Aceruus messis*, frugum cumulus, fruges, c. 5. v. 16. nu 4.
גומח Gomeh, *Scirpus*, Iuncus. bibens, exorbens. Gama,
גמה Bibere, exorbere, c 8. v. 11. nu. 2.
גור Gur, *Commoulus*, c. 4. v. 10. nu. 3.
גוש Gus, *Sordes* Gleba, c. 7. v. 5. nu. 2.
גל Gal, *Aceruus*, Fooa, puteua, irrignum, hortus, c. 8. v. 17. nu. 3.
גלל Galal, inuolui, reuolui, confundi, cap. 8. uerſic. 17. num 3.
גן Gan, *Ortus* hortus, paradyſua, c. 8. v. 16. nu. 1.
גנן Ganan, *Reſpondere*, expoſtulare, c. 9. verſicu. 14. nume. 2. 3.
גנה Ganah, *Exaudire*, reſpondere, adeſſe, c. 13. uerſ. 4. nu. 4.
גפן Gephen, *Vinea*, uitia, c. 15. v. 33. nu. 1.
גרע Garag, *Ferre*, auferre, prohibere, diminuere, c. 15. v. 4. num. 7.

ד

דום Dom, ſilere, Dumah. ſilentium, ſepulchrum, c. 3.
דומה v. 13. nu. 2 & c 4. v. 16. nu. 4.
דור Dur, *Generatio*, ætas, duratio, tempus, cap 8. ver. 8. num. 2.
דחה Dahhah, *Recedere*, impellere, expellere, euertere, c. 6. v. 13. nu. 3.
דכא Daca, *Conteri*, humiliari, c 5. v. 4. num. 2.
דל Dal, *Egenus*, attenuatua, exhauſtua, capit. 5. v. 16. num. 1.
דרך Darac, *Gradi*, calcare, conculcare, c. 9. v. 8. nu. 3. & c. 1 v. 7. nu. 4.
דרש Daras, *Requirere*, quęrere, interrogare, efflagitare, c. 3. v. 4 num. 3. 4. 5. *Deprecari*, cap 5. uerſi. 8. num. 2. & c. 11. uer. 19. num. 3 *Scrutari*, cap. 10. v. 6. num. 2.

ה

הבל Habal, euaneſcere, uanum eſſe aut fore. Hebel,
הבל Abel, Nihil, uanum, uanitas, cap. 7. uerſicu. 16. num. 4.
הוה Hauah, *Calamitas*, Dolor, contritio, afflictio, infortunium, c 6. uerſi. 3. num. 3 *Iniquitas*, videlicet digna ſupplicio, & calamitate, cap. 6. v. 3. num 6.
הוה Hoeh, *Esse*, c. 5. v. 17 nu 1.
הלל Halal, Gloriari, attollere uocem, inſanire, cap. 4. uerſic 18. num 4. Stupere, *Stupor*, cap. 12. v. 17. num. 5.
הלך Halac, *Perambulare*, egredi, incedere, tranſire, c. 1. v 7. nu. 4.
הפך Haphac, *Subuertere*, obruere, c. 12. v. 15. nu. 3.
הרה Harah, Concipere, grauidare. c. 3. v. 3. nu. 7.
השך Hacac, *Carere*, Ceſſare, prohibere, cap. 16. ver. 6. num 2.
התל Hathal, Peccare, illudere, decipere. c. 17. v. 2. n. 1.
התלים Hathulim, illuſio, illuſor, cap. 17. uer. 2 num. 4.

ז

זכה *Zacah*, *Fulgere* mundare, purificare, cap. 9. v. 30. num. 6. *Apparere*, declarari, iuſtificari, cap. 15. v. 14. num. 1.
זכן Zacan, *Mundum*, ſyncerum, ſine labe, & uitio, c. 8. v. 6. num. 3.
זכך Zacac, *Mundum*, lucidum, diaphanum, c. 15. v. 16. num. 3.
זעך Zagbac. *Breuiari*, ampuiare, præcidere, c. 17. v. 1. num. 3.
זרח Zarah, *Oriri*, manè uidelicet, capit. 9. uerſicul. 7. num. 1.

ח

חבל Hhabal *Attenuare*, diſſipare, demoliri, compuireſcere, obligare, parturire, capit. 17. uerſicul. 1. nu. 2.
חבר Hhabar, *Conſolari*, adjungere, accumulare, c. 16. v. 5. num. 2.
חבש Hhabaa, *Mederi*, faſciare, alligare, circumligare vulnera, c. 5. v. 18 nu. 1.
חגר Hhagar, Cingere, accingere, c. 12. v. 18 nu. 2.
חדל Hhadal, *Parcere*, ceſſare, capit. 7. uerſi. 16. num. 2. *Quieſcere*, c. 14. uerſic. 6 num. 2. *Finire*, deſinere, c. 10. nu. 5.
חדש Hhadaa, *Inſtaurare*, conquirere, conducere, c. 10. v. 17. nu. 1.
חוה Hhaoah, Eua, c. 2. v. 9 nu. 3.
חול Hul, *Dolere*, enti, & parturire cum dolore, cap. 6. uer. 1. num. 2. *Superbire*, commoueri, cap. 15. v. 20 nu. 1.
חוץ Hhuis, *Vniuerſi*. Plateæ, foras, capit. 5. uerſicu. 10. nu. 3.
חזה Hhazah. *Videre*, diſcere, accipere, cap. 15. ver. 17. num. 1.
חוט Hhazahh, *Oſtendere*, annuntiare, declarare, c. 15. v. 17. nu. 1.
חזק Hhazac, *Confortare*, inualeſcere, c. 4. ver. 2. num. 2. *Violentum* eſſe, fortem, prȩualentem, conſtringentem, c. 5. ver 15. num. 4. *Capere*, fortiter apprehendere, ſuffulcire, roborare, c. 8. v. nu. 5. & v. 20. nu. 2. *Retinere*, c. 1. v. 3. nu. 1.
חטא Hhata, *Peccare*, errare, declinare à recto, & lege, c. 3. ver 5. num 21. & c. 8. v. 4. num. 1. & cap. 13. v. 23. nu. 2.
חיה Hhajah, *Viuere*, uiuens, animans, animal, c. 5. ver. 22. nu. 3. ſerpens, beſtia, c. 2. v. 9. num. 3.
חיל Hhajil, *Fortis*, ſapiens, aliqua animi, aut corporis uirtute ualens, c. 12. v. 12. nu. 9.
חיים Hhajim, *Vita*, uita, c. 10. v. 12. nu 2.
חכה Hhaca, *Expectare*, inhiare, hamus, cap. 3. uerſ. 21. num. 1.
חלא Hhala, contemptibile eſſe, Rubigo, ſpuma ollæ, c. 15 v. 16.
חלב Hhalab, *Pingue* eſſe, craſſum, altum, cap. 15. v. 26. num. 6.
חלד Hheled, *Veſpera*, ſubſtantia, uita, cap. 11. verſ. 17. num. 1.
חלה Hhalah, *Deprecari*, opem ſuppliciter implorare, c. 11. v. 19. nu 3.
חלם Hhalam, incraſſari, delari ſomniare. Hhalamoth,
חלמות Craſſum, Denſum, ſaliua, albumen oui, *quod affert mortem*, c. 6. v. 5. nu. 8.
חלף Hhalaph, *Pertranſire*, recedere, abire, cap. 6 v. 16. num. 1. *Pœna*, contritio, ſucciſio, perforatio, c.
מחלם 10. uer. 17. num. 1. & Mahhalaph, Gladiua perforans, ibid. *Subuertere*, ſuccidere, c. 11. v. 10 nu. 6. *Vireſcere*, inſtaurari, c. 14 v. 7. nu. 5. *Immutari*, tranſire, v. 6.
חלף Hheleph, *Pro*, c 2. v. 4. nu. 3.
חלק Hhalac, Prædari, *Præda*, partiri, diſpertiri, diuidere, c. 17. v. 5. nu. 1.
חלש Hhalaa. *Nudari*, vulnerari, excidi, infirmari, c. 14. v. 10. nu. 5.
חמם Hhamam, *Indignari*, incaleſcere, feruere, æſtuare, c. 6. v. 4. nu. 4.
חמס Hhamac, *Iniquè agere*, contemnere, capit. 18. verſicu. 18. num. 1. *Lædere*, diſſipari, rapere, cap. 1. v. 33. nu. 2.
חמר Hhemar, Bitumen, cæmentum, lutum. c. 4. v. 19. num. 2.
חמר Hhamar, Rubeſcere, Hhemer, uinum rubeum, c. 6. v. 4. num. 6. *Intumeſcere*, conturbari, c. 16. v. 17. num. 1.
חנן Hhanan, *Deprecari*, Gratuitò & ex miſericordia petere, cap. 8. ver. 5. num. 2. & cap. 9. verſicu. 15. num. 3.

Hha-

חנף Hhaneph, *Hypocrita*, pollutus, contaminatus, alieno colore infectus, acceptor perſonarum, c. 8. v. 13. nu. 4. & c. 13. v. 16 nu. 1.
חפר Hhaphar, *Fodere*, explorare, contemplari, c. 11. v. 18. nu. 2.
חפץ Hhaphars, *uelle*, eligere, amare præ alijs, c. 11. v. 13. nu. 1. *Acceptare*, c. 13. v. 3. nu 3.
חפש Hhaphas, *Nudare*, mutare habitum, c. 14. verſ. 10. num. 5.
חקה מקקים Hhakah. *Conſiderare*, exarate, exprimere imaginem, Mecacim, Impreſſorea librorum, c. 13. v. 27. nu. 5.
חקה Hhucah, lex, uitæ imago, ibid. *Terminus*, ſtatuta, præcepta, c. 14. v. 5. nu. 2.
חקר Hhacar, *Calare non poſſe*, quærere, inueſtigare, c. 13. v. 9. nu. 1.
חרם Hharam, *Deſtruere*, delere, diſſipare, c. 12. ver. 14. num. 1.
חרץ Hharats. *Breue* eſſe, acuere, definire, præſcindere, c. 14. v. 1. nu. 1.
חרש Hharas, *Operare*. arare, c. 4. v. 8. nu. 2. *Tacere*, cap. 6. v. 24 nu. 5.
חרש Hheres, *Teſta*, tegula, coctus later, ca. 2. in enum. morb. ſect. 10. nu. 3.
חשב Hhalab, *Conſtenare*, cogitare, excogitare, capi. 6. uer 26. num. 4. *Arbitrari*, æſtimare, cap. 13. v. 24. num. 4.
חשך Hhacac, *Parcere*, continere, deſinere, prohibere, c. 7. v 11. nu. 1.
חתל Hhathal, *Decip re*, illudere, c. 13. v. 9. nu. 4.
חתף Hhathaph *Interrogare*, rapere, abducere, c. 9. v. 12. num. 1.

ט

טבל Tabal, *Tingere*, demergere, uolutare, cap. 9 v. 31. num. 1.
טוב Tob. *Bonum*. utile, jucundum, c. 10 v. 3. nu. 3.
טהור Tahor, *Mundum*, candidum, integrum, c. 14. ver. 4. num. 3.
טמא Tame, *Immundum*, ſordidum, contaminatum, cap. 14. v. 4. nu 3.
טעם Tagam, *Doctrina*. Guſtare, cognoſcere, experiri, ſapor, guſtus, c. 12. v. 20. num. 2.
טפל Taphal. *Fabricare*. componere, concinnare, c. 13. v. 4. num. 1. *Curare*, adjungere, applicare, c. 14. v. 17. nu. 3.
טרף Taraph, *Colligere furorem*, capere, diſcerpere, c. 16. v. 10. nu. 4.

י

יאל Iaal, *Incipere*, uelle, c. 6. v. 8. nu. 2.
יאש Iaas, *Proferre verba*, deſperare, c 6. v. 26 nu 5.
יבב Iabab, vlulare. c. 1. v. 2. nu 46.
יגד Iagad, *Polliceri*, annuntiare, cap. 17. uerſicul. 5. numero 2.
יגר Iagar, *Oſtendere*, docere, explicare, c. 11. uer. 6. nu. 1. Vereri, timere, contremiſcere, cap. 9. uer. 28. num 2.
יד Iad, manus. c 1. v. 3. nu. 4.
ידע Iadagh, *Scire*, intelligere, experiri, cap. 8. uerſic. 9. num. 2.
יובב Iobab. c. 1. v. 1. nu. 33.
יחל Iahhal, *Suſtinere*, expectare, cap 6. uerſi. 11. num. 2. *Sperare*, longanimiter ſuſtinere, c. 13. verſic. 15. num. 1.
יין Iajn, *Vinum*, c. 1. v. 13 nu. 3.
יכח Iacahh, *Corr pere*, ſeuerius reprehendere, & inſtituere, cap. 5 verſicu. 17. num. 2. Arguere, cap. 9. uerſic. 32. num. 2. *Corripere*, erudire, diſputare, c. 13. uer. 6 num. 1. *Arguere*, reprehendere, c. 15. v. 13 nu 6.
ילד Ialad, *Naſci*, parere, cap. 3. uerſic. 3. num. 7 *Natus*, genitus, conceptus, c. 4. uerſi. 1. num. 3. *Gignere*, Parturire, c. 14. v. 14. nu. 5 *Naſci*, formari, condi. c 15. v. 7. num. 1.
ילך Ialac, *Recedere*, abire, c. 16. v. 7. nu. 3.
ימם Iamim, dextra, dextrum, c. 1. v. 1 nu. 28.
ינק Ianak, *Pullulare*, nutrire, lactare, c. 14. v. 7. nu. 5. *Ramus*, ſurgens, lactans, c. 15. v. 30. nu. 2.
יסר Iacar, *Baltheus*, Conſtringere, diſciplina, c. 12. v. 18. nu. 1.
יעד Iaghad. *Conuenire*, uidelicet inito fœdere, & certo loco, & tempore, c. 2. ver. 11. num. 3. *Teſtificari*, ſtatuere fœdus, condicere tempus, & locum cap. 9. uerſi 19. num. 3. *Tempus ſtatutum*, cap. 12. uerſi. 5. num. 2. *Congregatio*, amici, familia, opes, c. 15. v 34 num. 1. *Artus*, membrorum congregatio, c 16 v. 8. nu. 3.
יעם Iaghat, *Opus*, operari cum labore & laſſitudine, c. 10. v. 3. nu 8.
יעץ Iagats, *Conſul*, Conſiliarius, iudex, magiſtratus, c. 3. v. 14. nu, 2. & c. 5. v. 13 nu. 8. *Conſilium*, Concilium, c. 10. v. 5. nu. 11. *Conſiliary*. Conſilium inire, c. 12. v. 17. nu. 3.
יפע Iaphag, *Ad mouere*, illuſtrare, inclareſcere, c. 10. v. 3. num. 9.
יצא Iatſa, *Egredi*, naſci c. 14. v. 2. nu 3.
יגע Iatſagh, *Laborare*, uexare, deficere, c. 9. uerſicu. 29. num. 2.
יצרי Iatſure, *Membra*, formationes, figmenta, c. 17. v. 7. num. 2.
יצר Iatſar, *Formare*, fingere ex luto, c. 10. uerſi 9. num. 4. & 6.
ירד Iarad, *Deſcendere*. deuolui ad conditionem, & ſtatum ſimum, c 17. v. 16 nu. 2.
ירה Iarahh, *Docere*, fæcundare auditoris animum pluuia doctrinæ, c. 6. v. 24 nu. 1.
ירח Iareahh, Luna, c. 1. v. 6. nu 3.
ירש Iaras, *Conſumere*, poſſidere, hæreditare, c. 13. uerſ. 27. nume. 6. *Cogitatio*, poſſeſſio, capit. 17. uerſi. 11. num. 4.
יש Ies, eſſe, ſubſiſtere, c 5. v. 12. nu. 5.
ישע Ieſagh, *Soſpitas*, ſalus: c. 1. v. 11. nu 1. *Saluator*, c. 13. v. 16. num. 1.
ישר Iaſar, *Rectum*. eſſe, jucundum, cap. 1 uer. 1. nu. 57. *Optimum*, cap. 10. uer. 3. num 5. *Iuſtus*, c 17. v. 8. num. 1.
יושר Ioſer, *Veritas*, Rectitudo, planities, ibid.
ישש Iſſes, Prudentia, intelligentia, ſolers cognitio, c. 12. v. 12. nu. 8.
יתר Iathar, ſupereſſe, reliquum eſſe, ſuperare, excellere, c. 4. v. 21. nu. 2.

כ

כאב Cab *Vulnerare*, dolore afficere, dolere, facere, c. 5. uer 18. num. 1. *Dolor*, cruciatus, cap 16. uerſi. 7. num. 3.
כבד Cabad; *Multiplum*. eſſe, abundans, copioſum, graue, c. 8. uer 2. num 2. *Nobilis*, honorari, c 12. v. 22. num. 3.
כדר כידר Cadur, uel, Cidor, Prælium, globus, ſpæra, c 15 v. 24. nu. 3.
כחד Cahad, *Delere*, Tollere, ſuccidere, cap. 4. uerſic. 7. num. 2.
כהן Cahan, Miniſtrare in ſacris, *Sacerdos*, c. 12 v. 9. nu. 1. Decoratum eſſe, num. 3.
כון Cun, *Formare*, confirmare, perficere, cap. 11 uerſic. 13. num. 4. *Paratum* eſſe, parare, c. 12. uer. 5 nu. 4. *Præparare*, formare, fingere. cap. 15. uerſi. 35. num 4.
כוסר Cocer, *Botrus* labruſca, c. 15. v. 33. nu. 2.
כחד Cabhad, *Contradicere*, negare, abſcondere, cap. 6. uer. 10. num. 4. *Falſiloquus*, mendacium, macies, mentiri, immutare, c. 16 v. 9. nu. 2.
כי Ci, *Vere*, etenim, juſtè, quidem, c 5. v. 2. nu. 1. *Quia*, ut. c. 7. v. 7 nu. 1.
כלה Calah, *Conſumere*, abſumere, diſperdere finire, c. 7 v 5. nu. 3. & c 9 v. 22. nu 3. Deſiderare, *Lumbi*, renes concupiſcentia, c. 16. v. 14. nu. 2.
כלה Calahh, *Abundantia*, uita, ſenecta, c. 5. v. 46 nu. 1.
כימה Cimah, *Hyades*, paluſtrum, Vergiliæ, ſuculæ, c. 9. v. 9. nu 4.
כלם Calam, *Confutare*, pudefacere, confundere, cap. 11. v. 13 nu. 4.
כמה Cammah, *Quanta*, quot, c. 13. v. 23. nu. 2.
כמר Camar, Incendere, incaleſcere, *Amaritudo*, c. 3. v. 5. num 3.
כסה Cacah, *Operire*. celare, diſſimulare, c. 16. v. 19. nu. 4.
כסל כסל Cacal, *Vecordia*. ſtultitia, c 8. v. 14 num 2 & c. 9. v. 9. nu. 3. Ceſil, *Orion*, Arcturus, ibidem. *Latera*, uertebra, c. 15. v 27. nu. 4.
כסף Cacaph, *Porrigere dexteram*, concupiſcere, deſiderare, c. 14. v. 15. nu. 5.

כעס Caghac, *Indignari*, Iraſci, prouocare, prnuocari ad tram, & indignationem, c. 5. v. 2. nu. 5.
כפף Capbaph, Curuari, ingraueſcere, *Ramus*, uola, c. 15. uer. 35. num. 4.
כף Caph, Palma, manus, c. 17. v. 3 nu. 4.
כפירים Cephirim. *Catuli Leonum*, Leones, cap. 4. verſi. 10. num. 3.
כשדים Caſdim, *Equites*, Cbaldæi, c. 1 v. 17. num. 1. 2.
כתת Cathat, *Succidere*, hoſtiliter deſtruere, c. 4. ver. 20. num. 8.

ל

לוא Lo. *Non*, ei, c. 13. v. 15. nu. 1.
לאה Laah. *Opprimere*, c 16. v. 8. nu. 1. & , *Opprimere*, cum faſtidio & laſſitudine, c. 16. v. 8 nu. 1,
לבא Labi, *Catulus Leonis*, Leo, c. 4. v. 10. nu. 13.
להבת Lahcbet, *Flamma*, uentus, ignis, cap. 15. uerſi. 30. num. 1.
לו Lu, ei, non, c. 13. v. 15. nu. 1.
Laua, adhęrere, c. 3. v. 8 num. 4.
לוה Liuiathan, *Leuiathan*, copulatio eorum, luctus ſuus, c. 3. v. 8 nu. 4.
לויתן
לון Lun, *Morari* pernoctare, peruigilare, c. 17. uerſi. 5. num. 5.
לוע Luagh, *Deloce impleri*, abſorbere, deuorare, corrumpere, c. 6. v. 3. nu. 8.
לוץ Luts, *Verbosum* eſſe, illudere, deridere, *Verb ſus* illuſor, c. 16. v. 21. nu. 1.
ליש Lais, *Tygris*. Leo, c. 4. v. 10. nu. 3.
לכד Lacad, *Apprehendere*, capere.
לעג Laghag. *Ridere*, ſubſannare, c. 9. v. 23. nu. 5. *Irridere*, c. 11. v. 3. nu. 4.
לפיד Laphid, *Lampas*. pruna, carbo accenſus, c. 12. v. 5. nu. 1. coruſcatio, lua, ibid.
לקח Lakahh, Doctrina, accipere, acceptum, donum c. 11. uer. 4. num. 1. *Eleuare*, capere, cap. 15. uerſic. 12. nu 1.
להע Latbag *Conterere*, auellere, eradicare, cap. 4. v. 10. num. 7.

מ

מאס Maac, *Reprobare*, abijcere, faſtidire, repellere, cap. 5. uer. 17. num 4. *Contrahi*, diſſolui, c 7. uerſi. 5. num. 4. *Deſperare*, c. 7. v. 16. num. 1. *Opprimere*, c. 10. v. 3 num. 7.
מזנים Moznaijm, *Statera*, bilances, aures, cap. 6. uerſi. 3. num. 4.
מדד Madad, *Expellare*, Metiri. Midda, *Menſura*, c. 7. v. 4. nu. 2 & Statura, c. 11 v 9. nu. 4.
מדורה Medutab, *Nutrimenta*, ſtrues, ſeries lignorum, cap. 18. v. 22. nu. 21.
מרורה Medorah, *Viſcera*, fel, Vaſculum fellis, cap. 16. ver. 14. nu. 3.
מהר Mahar, *Diſſipare*, diſturbare, accelerare, feſtinare, c. 5. v. 13 num. 10.
מול Mol, *Conterere*, præcidere, c. 14 v. 2. num 3.
מועד Moghed, Tempus, ſolennitas, teſtamentum, c. 3. v. 4. nu. 5.
מופת Mopheth, *Exemplum*, prodiginm, portentum, c. 17. v. 6. num. 4.
מות Muth, Mori, mortalis, *Homo*. c. 11. v. 3. nu. 2.
מזח Meziahh, *Oppreſſio*, cingulum, fortitudn, c. 12. v. 24. num. 5.
מחץ Mahhats, Percutere, contundere, ictu & percuſſinne conquaſſare, c. 5. v. 18. nu 5.
מים Majim, *Aqua*, turbo, procella, c. 11. v. 16. nu. 3.
מישר Milor, Directio, planities, c. 1. v. 1 nu. 57.
מעט Maghat, Ad *Paucitatem* redigere, & ad anguſtias, imminuere, c. 10. v. 20. nu. 4.
מלא Malc, *Implere* perficere, c. 15. v. 32. nu. 1.
מלכיצדק Melci-tſedek, *Melchiſedech*, Rex meus iuſtitiæ, c. 1 v 1. num. 17.
מנה Manah, *Numerare*, in ſummam redigere, cap. 7. v. 3. num. 3.
מנע Managh, *prohibere*, diuertere, c. 15. v. 11. nu. 3.
מסס Macac, *Tollere*, liqueſacere, diſſoluere, c. 6. ver. 14. num. 1.
מסת Macath, *Parua*, quod eleuatur, eleuatio, c. 9. v. 23. num 3.
מקנה Mikneh, *Poſſeſſio*, Pecora, armenta, peculium, c. 1. v. 3. nu. 1. 2.
מעג Maghag, Nutare, uacillare, c. 12. v. 5. nu. 2.
מעל Maghal, præuaricari, c. 4. v. 8. nu. 4.
מעלה Magnelab, Caſta, rotundum, cap. 5. vesficul. 54. num. 4.
מרה Marab, irritare, exacerbare, c. 17. v. 2. nn. 5.
מרץ Marats, *Delonbere*, roborare, fortificare, c. 6. verſic. 25. nu. 1. *Moleſtum eſſe*, confirmare, juuare, prodeſſe, c 16 v 3. nu. 2.
מרר Marar, *Amarum* eſſe, *amaritudo*, c. 3. v. 5. nu. 3. & c. 17. v. 2. nu 5.
משל Maſal *Prouerbium*, Dominari, poteſtatem habere, parabola, dignitas, c. 17. v. 6 nn. 1.
משפט Miſphat, *Iudicium*, recta & ordinaria cauſarum cognitio, c. 8. v 3. num. 1. contentio, lis, diſputatio, c. 13. v. 0. nu. 2.

נ

נא Na, *Ergo*, obſecro, eia, age, c. 5. v. 1. nu. 3.
נבוב Nabuc, *Vanus*, Vacuus, concauus, inflatus, c. 11. v. 12 nu. 1.
נבל Nabal, *Stultum* eſſe, uita, humore, ſapientia deſtitus, c. 2. uer. 10 num. 3. *Defluere*,, imminui, c. 14. v. 19. nu. 3.
נגע Nagagh, *Tangere*, lepra percutere. cap. 2. in enum. morb ſect. 4. nu 1.
נגש Nagas, *Exigere*. Noges, *Exactor*, præpoſitus, uel præfectus operum, c. 3. v. 18. nu 2.
נדש Nadas, *Princeps*, liberalis, gratuito benefaciens, c. 12. v. 21. nu. 3.
נדד Nadad, *Dolere*, *dolor*. commoueri, iactari, c. 7 uer. 4. num. 3. *Mouere*, fugere, diſcedere feſtinanter, c. 15. v. 23. nu. 3.
נוד Nud, *Viſitare*, uenire, moueri ad conſolandum, conſolari, c 2. v. 11. nu. 4. *Mouere*, miſereri, c. 16. v. 5 nu. 4.
נוה Naue, *Pulchritudo*, habitaculum, requies, ſpecioſa paſtorum, cap. 5. uer. 3. num. 6. *Species*, uer. 54. num. 3.
נכח Nocahh. *Pre*, coran, in conſpectu, è regione, cap. 2. v. 4. nu. 3.
נחה Nahhah, *Reſtituere*, ducere, ducem itineris eſſe, c. 12. v. 23. nu 3.
נחל Nabhal, *Vallis*, Hæreditare, c. 6. v. 15. nu. 3. *Habere*, c 7. v. 3. nu. 2.
נחש Nahhas, *Serpens*, callidè, & curioſè inſidians, c. 3. v. 14. num 1.
נטה Natah, *Tendere*, extendere, c. 15. v. 25 num. 1.
נטע Natagh, Quod *Primo plantatum* eſt, nouella plantatio, germen, c. 14. v 9 nu 3.
נלה Nalah, Perficere, conſummare, *Radix*, conſummatio, complementum, capit. 15 uerſic. 29. numero 1.
נסה Nacah, *Incipere*, tentare, c. 4. v. 2. nu. 1.
נסע Nacag, *Auferri*, transferri, proficiſci, c. 4. ver. 21. num. 3.
נער Naghar, adoleſcere, *Adoleſcentes*, adoleſcens, excuſſus, c 13. v. 26. nu 9.
נפח Naphahh, Abominari, *Abominatio*, inſufflare, exufflare, c. 11. v. 20. nu. 4.
נפל Naphal, cadere, Nephel, *Abortiuum*, deciduum, c. 6. uer. 16. nu. 3. *Irruere*, c. 6. v. 27. num. 1. & c. 13. v. 11. nu 6.
נפק Nap bak, *Ignorare*, eructare, c. 12. v. 25. nu. 2.
נצח Natſahh, *In perpetuum*, uincere, triumphare, ad finem perducere, c. 14. v. 20 nu. 2.
נצר Natſar, *Cuſtodire*, ſeruare diligenter. cuſtodem & ſpeculatorem agere, c. 7. v 20. nu. 1.
נשא Naca, Tollere, extollere, eleuare, numerare, c. 7. v. 12. nu. 1 *Suſcipere*, nu 3. *Commouere*, c. 13. v. 10 nu. 3. *Leuare*, c. 13. v. 14 nu. 3.
נקה Nacah, *Parcere*, mundificare, declarare aut ſinere innocentem, c. 9. v. 28. nu. 3.
נשה Naſah, *Exigere*, obliuiſci, differre, cap. 11. uerſic. 6. num. 3.
נשיאים Neſiim, *Nubes*, eleuatę, c. 13. v. 11. nn. 4.
נשף Naſaph, *Inſidiari*, conterere, c 9. uerſic. 17. num 1. *Calumniare*, obtinere per uiolentiam, & fraudē, c. 9. v. 3. nu. 1.
נשף Neſeph, *Tenebra*, nox, crepuſculum matutinum, aut veſpertinum, c. 7 v. 4. nn. 4.
נתך Natbac, *Mulgere*, ſtillare, fundere, conflare, rigare, c. 10. v. 10. nu. 3,

Na-

פקד

פקודים

פרא

פרץ

פשט

רגז

רוב

רים

רוע

רום

רעד

שאן

שדי

[illegible]

שלח Salah, *Emittere* [illegible] c.12. [illegible]

שרף [illegible] tere [illegible] terram, [illegible]

שליך [illegible] 17. [illegible] 3. Inglo- [illegible]

שמם Samam, *in* [illegible] perdere, c.16. v.8 num 2

שמר Samar, [illegible] 4. verſ. 16. num. 3. Cuſtodire [illegible], cap. 6. verſ 12. num 6.

שעה S[illegible] Dimittere, [illegible] excęcar [illegible] 4. ver [illegible] num. 1. Parcere [illegible] cap. [illegible] c. 19. [illegible]

שפט [illegible] es, [illegible] peri [illegible] v. 17. [illegible]

שק [illegible] 16 [illegible]

שר [illegible]

שתה [illegible] Bibere, [illegible] potare, cap. 1. [illegible]

ת

תוהו T[illegible] *vacuum*, [illegible] v.18. [illegible]

תוף [illegible]

תופת [illegible] *Extre* [illegible] ra- [illegible]

תור [illegible]

תושיח [illegible] ueri- [illegible] *Neceſſary* [illegible] 6 [illegible]

תחכם T[illegible] pax, noctua, nycticora, c.16. v. 16 [illegible]

תחת [illegible] co[illegible], cap. 2. v. [illegible] 4. [illegible]

תימן [illegible] *Meridies*, dextrum c 1. v. 1. nu [illegible]

תם [illegible] *implex*, innocens, pe[illegible] s, [illegible] 9. [illegible] 4.

תנין [illegible]

תעב [illegible] m[illegible] c. [illegible]

תעה [illegible] *Decipere* [illegible] c. 1. v. 24 n. 4 *Errore* [illegible]

תפל [illegible] ra- [illegible] a, [illegible]

תפר [illegible] c, [illegible] 6. v [illegible]

תקע T[illegible] are [illegible] co[illegible] c[illegible] plod[illegible] 3

תרף [illegible] , præ[illegible] ere, [illegible] c. 1. ver. [illegible]

INDEX

INDEX PECVLIARIVM QVARVNDAM GRÆCARVM VOCVM.

A

INDEX SIMPLICIVM DICTIONVM LATINARVM, QVÆ IN SACRO SERMONE FREQVENTER OCCVRRVNT:

Et quarum proprietas atque varius vſus diligenter in hoc opere examinantur.

A

AVel Ab,c.4.v.17.nu.1.
Abel in præf.c.1.nu.9.& c.7.v.16.nu.6.
Abimelech,c.1 v.1.nu.18.
Abominabilis,c.15.v.16.nu.1.& 2.
Abortiuum,c.3.v.16.nu.1.
Abbreuiare,c.14.v.1.num.4.
Abundare,c.12 v.6.nu.2.Abundantia,c.5.v.26.nu.1.
Aceruus,c.5 v.26.nu.4.& c.8.v.17.nu.3.
Adam,c.1.v.1.nu.11.& c.10.v 9.nu.5.& v.11.nu.3.& c.14.v.1 nu.2.& c.15.v.17.nu.1.& 2.
Adoleſcentia,c.15.v.26.nu 9.& 10.
Adorare,c.1.v.20.nu.16.
Aduerſus,c 10.v.1.nu.4.
Aduocatus,c.9 v.19.nu.4.
Aedificare,c.12.v.14.nu.1.
Aeſtus,c.11.v.17.nu.1.
Aetas,c.8.v.8.nu.2.
Afflictio,c.10.v.5.nu.8.Affligere,c.2.verſ.3.nu.8.& c.6.v.10.nu.1.
Ager,c.5.v.23.nu.5.
Album,c.9 v.30.nu.6.
Adiuuare,c.10.v.3.nu.9.
Affectio,c.1.v.20.nu.21.
Alienus,c.15.v.19.nu.5.
Ambulia,c.1.v.1.nu.58.
Amaritudo,c.3.v.5 nu.3.& c.9.v.8.nu.4.& c.13.v.26.nu.1.2.3 4.
Ambulare,c.1.v.7.nu.4.
Amen,c.9.v.2.nu.2.
Amicus,c.2.v.11.nu.2.
Amphora,c.12.v.5.nu.3.
Angulus,c.1.v.13.nu.4.
Anima,c.2.v.4.nu.5 & v.6.nu.4 5 6.7.8.& c.6.v.6.num.10.& c.7.v.15.num.5.& cap.11.verſ.20.nu.4.& c.15.v.10.nu.5.& c.13.v.14.nu.4.
Apprehendere,c.5.v.13.nu.1 4.7.
Appropinquare,c.13.v.18.nu.3.
Aqua,c.15.v.16.nu.6.& 8. Aquę,c.11.v.16.nu 3.
Arbitrari,c.13.v.24.nu.4.
Arcturus,c.9 v.9 nu.1.
Arctus,c.16.v.8.nu.3.
Ardor,c.15.v.2.nu.4.
Arena,c.6.v.3 nu 6.
Arere,c.7.v.5.nu.3.
Arguere,c.6.v.25.nu.3.& c.9.v.32.nu.2.& 15.v.3.nu.6.
Armatus,c.5.v.5.nu.8.
Aruina,c.15.v.27.nu.4.& 6.
Aſſidere,c.1.v.6.nu.5.
Aſtutia,c.5.v.13.nu.1.
Athlantes,c.3.v.8.nu.5.
Attenuare,c.2.in enum.morb.Sect.8.n.2.& c.17.v.1.n.2.
Auaritia,c 6.v.8.nu.4.& c.15.verſ.16.nu.4.
Auctor,in præf.c.6.nu.3.
Audere,c.9.v.19.nu.4.
Audire,c.9.v.32.nu.2.& cap.11.verſ.2.nu.4.& c.16.v.2.num.2.
Auertere,c.10.v.4.nu.3.
Auis,c.5.v.7.nu.5.& nu.9.& c.9.v.25.nu.5.
Aura,c.4.v.16.nu.4.
Auris,c.6.v.3.nu.4.c.13.v.1.nu.1.
Auſitis c.1.v.1.nu.31.
Auſter,c.9.v.9.nu.5.& c.11.v.17.nu.1.
Aut,c.10.v.4.nu.7.
Autem,c.1.v.6.nu.1.

B

BAalpharaſim,c.16.v.15.nu.1.
Barbarus,& Barbaricari,c.3.v.8.nu.5.
Baldad,c.8.v.1.nu.1.
Baltheus,c.12.v.13.nu.1.
Beatus,c.5.v 17.nu.1.
Beelzebub,c.1.v.16.nu.2.
Bene,c.5.v.11.nu.2.
Benedicere,c.1.v.5.nu.23.24.25.& v.9.nu.7.& 8.& v.10.nu.7.& v.21.nu.17.
Beſtia,c 5.v.23.nu.8.
Bibere,c.1.v.4.num.18.
Bilibris,c.5.v.20.nu.3.
Blaſphemare,c.15.v.nu.2.
Bonum,c.1.v.4.nu.10.& v.9 nu.2.& c.10.v.3.nu.3.
Bos,c.6.v.5.nu.5.
Botora,c.1.v.1.nu.3.
Boſra,c.1.v.1.nu.32.
Botrus,c.15.v.33.nu 2.
Breue,c.14.v.1.nu.4.& v.5.nu.1.
Breuiari,c.17.v.1.nu.3.

C

COelum,c.9.v.5.nu.1.
Calamitas,c.6.v 3.nu.3.
Calcare,c 9.v.9.nu.4.
Caligo,c.3.v.5.nu.3.& c.16.v.17.nu.3.
Callidus,c.5.v.12.nu.1.
Calumniari,c.10.v.3.nu.1.
Calumniator,nu.4.calumnia,nu.6.
Candidum,c.8.v.30.nu.6.
Capere,c.5.v.15.nu.3.& c.8.v.15.nu.5.
Capillatura,c.5.v.13.nu.9.
Capilli,c.16.v.15.nu.3.
Carcer,c.7.v.12.nu.6.& c 9.v.8.nu.3.
Carectum,c.8.v.11.nu.3.
Caro,c.10.v.4 nu.1.3.& c.14.v.22.nu.4.& c.16.v.16.n.2.
Catillare,c.5.v.4.nu.3.
Catulus Leonis,c.14.v.16.nu.3.
Celare,c.10.v.13.nu.3.& c.13.v.9.nu.1.
Celeuſma,c.6.v.4.nu.6.
Ceruices,c.13 v.12.nu.6.
Cetus,c.7.v.12.nu.5.& c.8.v.13.nu.5.
Chaldæus,c.1.v.17.nu.1.
Chirotheca,c.1.v.1.nu.35.
Cilicium,c.16.v.16.nu.1.
Cingere,c.12.v.18.nu.2.
Cinis,c.13.v.12.nu.1.2.3.4.5.
Circuire,c.1.v.7.nu.3.
Circulus,c.10.v.15.nu.1.
Circundare,c.3.v.23.nu.2.
Circumſpectare,c.15.v.22.nu.3.
Clamare,c.16.v.19.nu.2.clamor,c.8.v.21.nu.3.
Claues,c.12.v.14.nu.3.
Coagulare,c.10.v.10.nu 4.
Coarctare,c.11.v.10.nu.7.
Cogitatio,c.5.v.12.nu.2.& c.17.v.11.nu.4.
Cognoſcere,c.1.v.2.nu.2.
Colere,c.13.v.4.nu.2.
Colles,c.15.v.7.nu.3.& 4.
Columna,c.9.v.6 nu.3.& 4.
Comedere,c.1.v 4.nu.18.
Comminari,c.16.v.10.nu.5.
Commouere,c.2.v.3.nu.7.

Com-

Commutare,c.9.v.27.nu.2.&c.12.v.20.nu.1.
Compingere,c.10.v.11.nu.4.
Comprehendere,c.5.v.13.nu.6.
Concinnare,c.6.v.20.nu.4.
Concipere,c.3.v.3.nu.7.
Concuti,c.9.v.6.nu.3.
Condemnare,c.9.v.20.nu.2.
Conſabulari,c.7.v.11.nu.3.
Conformare,c.4.v.4.nu.2.
Confringere,c.16.v.13.nu.3.
Confutare,c.11.v.3.nu.4.
Congregatio,c.15.v.34.nu.1.
Conſiderare,c.11.v.11.nu.4.
Conſcius,c.16.v.20.nu.2.
Conſiliarius,c.12.v.16.nu.3.
Conſilium,c.9.v.13.nu.8.&c.15.v.8.nu.2.
Conſolari,c.16.v.5.nu.2.
Conſul,c.3.v.14.nu.2.
Conſtituere,c.14.v.5.nu.2.
Conſumere,c.1.v.16.n.5.&c.7.v.6.n.3.&c.9.v.22.n.3.
&c.13.v.26.nu.6.&7&v.28.nu.2.&c.14.v.10.nu.5.
Conſummare,in præf.c.6.nu.3.
Conſummatus,c.15.v.32.nu.3.
Conſurgere,c.1.v.6.nu.6.
Contentio,c.6.v.29.nu.5.
Conterere,c.4.v.10.nu.7.&c.5.v.4.nu.2.&c.9.v.17.n.1.
&c.14.v.2.nu.3.
Contritus,c.16.v.13.nu.2.
Continere,c.12.v.15.nu.1.
Cõtradicere,c.6.v.10.n.4.&c.11.v.10.n.8.&c.16.v.9.n.3.
Contrahi,c.7.v.5.nu.4.
Contrarius,c.7.v.20.nu.3.
Conuertere,c.17.v.10.nu.4.5.
Conuiuium,c.1.v.4.nu.8.
Cor,c.7.v.17.n.5.&c.8.v.10.n.5.&c.11.v.12.n.2.&c.12.
v.3.n.6.&v.24.n.1.&2.&c.15.v.12.n.4.&c.17.v.4.n.1.
Coram,c.1.v.6.nu.6.c.2.v.4.nu.3.
Cornu,c.1.v.1.nu.16.
Corripere,c.5.v.17.nu.2.&c.13.v.6.nu.1.
Corybantes,& Corybantia,c.7.v.14.nu.3.
Credere,c.15.v.15.nu.3.&v.31.nu.2.
Cum,c.9.v.2.nu.3.
Cupere,c.13.v.3.nu.3.
Cur,c.10.v.2.nu.2.
Curare,c.5.v.18.nu.3.
Curuari,c.9.v.13.nu.2.
Cuſtodire,& cuſtos,c.7.v.20.n.1.&c.10.v.11.n.1.&9.
Cymphes,c.2.v.7.in enum.morb.Sect.13.nu.4.

D

DAre,aut dari,c.5.v.19.nu.4.
Decipere,c.13.v.9.nu.4.
Declinare,c.12.v.12.nu.6.
Defluere,c.14.v.19.nu.3.
Delere,c.4.v.7.nu.2.
Deprecari,c.5.v.8.nu.2.&c.9.v.15.nu.3.
Deprehenſus,c.5.v.13.nu.3.
Deſcendere,c.17.v.15.nu.2.
Deſiderare,c.7.v.2.nu.2.
Deſolari,c.16.v.8.nu.4.
Detrahere,c.6.v.25.nu.1.
Deuorare,c.8.v.18.nu.4.
Deus,c.4.v.1.nu.2.&c.5.v.17.nu.3.&c.10.v.2.nu.1.&
c.16.v.12.nu.5.
Dextra,c.9.v.32.nu.4.
Diabolus,c.1.v.6.nu.3.
Dicere,c.4.v.2.nu.1.&c.17.v.14.nu.5.
Dies,c.1.v.6.n.2.&c.3.v.1.n.8.& in peculiari conſider.
lamentationum.Sect.4.&c.3.v.5.n.4.&c.7.v.1.n.13.
Diluculo,c.1.v.5.nu.10.&c.7.v.18.nu.2.&c.8.v.5.nu.1.
Dimittere & dimitti,c.7.v.19.nu.1.c.8.v.4.nu.2.&c.10.
v.1.nu.3.&v.20.nu.6.
Diſcedere,c.1.v.1.nu.62.
Diſperdere,c.16.v.8.nu.2.
Diſpertiri,& diſpertitus,c.17.v.5.nu.1.
Diſſipare,c.5.v.12.n.3.&v.13.nu.10.&c.17.v.11.nu.3.
Diues,c.1.v.3.nu.24.
Docere,c.4.v.3.nu.3.&c.6.v.24.nu.5.
Doctrina,c.12.v.20.nu.2.
Dolere,c.4.v.7.nu.2.Dolor,v.8.nu.4.8.&c.5.v.6.nu.1.2.
&c.6.v.10.nu.2.&c.11.v.11.nu.3.
Domus,c.1.v.4.nu.3.&4.
Dormire,c.7.v.4.nu.1.&3.
Donec,c.14.v.6.nu.4.&v.12.nu.3.&4.
Duplex,c.1.v.1.nu.55.

E

ECce,c.1.v.18.nu.1.c.14.v.3.nu.1.&v.18.nu.2.
Eccleſia,c.1.v.1.nu.63.
Ænigmata,c.13.v.17.nu.2.
Effundere,c.2.in enum.morb.c.2.v.3&c.18.v.21.nu.3.
Egenus,c.5.v.16.nu.1.
Egredi,c.1.v.12.nu.5.
Eleuare,c.15.v.12.nu.1.
Eliphaz,c.4.v.1.nu.2.
Eloah,Eloi,c.3.v.4.nu.2.
Elohim,c.1.v.nu.24&v.6.nu.13.
Eloquium,c.10.v.1.nu.1.
Emitti,c.12.v.15.nu.2.Emittere,c.14.v.20.nu.4.
Enutrire,c.1.v.1.nu.22.
Epulari,c.1.v.4.nu.10.&v.5.nu.3.
Erat,c.1.v.1.nu.23.
Ergo,c.5.v.1.nu.2.
Erigere,c.5.v.11.nu.4.
Errare,c.12.v.16.nu.1.&v.25.nu.2.&c.15.v.31.nu.2.
Eruere,c.6.v.23.nu.3.&c.2.v.21.nu.10.&cap.5.ver.7.
nu.4.&c.8.v.9.nu.2.&c.10.v.8.nu.1.
Ethan,c.3.v.8.nu.7.
Eua,c.2.v.9.nu.3.
Euacuare,c.1.v.1.nu.8.
Exactor,c.3.v.18.nu.2.
Exaltare,c.5.v.11.nu.4.
Exaudire,c.12.v.4.nu.4.
Excipere,c.3.v.12.nu.1.&v.21.nu.2.
Exemplum,c.17.v.6.nu.3.4.5.&6.
Exigere,c.11.v.6.nu.3.
Expectare,c.3.v.22.nu.2.&c.7.v.4.nu.2.
Exterminari,c.7.v.9.nu.1.
Extollere,c.7.v.21.nu.1.&2.

F

FAbricator,c.13.v.4.nu.1.
Facere,c.1.v.1.nu.76&v.5.nu.27.&c.7.v.20.nu.2.&
c.10.v.8.nu.3.&4.
Facies,c.16.v.17.nu.1.
Falſiloquus,c.16.v.9.nu.2.
Famelicus,c.9.v.5.nu.3.
Familia,c.1.v.3.nu.13.&14.
Familiaris,ibidem.
Fatuum,c.1.v.22.nu.4.
Fauces,c.1.v.14.nu.8.
Ferctrum,in præf.c.5.nu.4.
Ferre,c.1.v.14.nu.8.c.7.v.21.nu.2.
Filius,c.17.v.5.nu.4.
Finis,c.6.v.11.nu.13.&c.7.v.2.nu.3.
Finire,c.10.v.20.nu.5.&c.14.v.20.nu.1.&2.
Firmare,c.11.v.13.nu.4.
Flagellum,c.9.v.23.nu.2.
Flos,c.14.v.2.nu.1.2.3.
Fodere,Foſſio,c.11.v.18.nu.2.
Fœdus,c.1.v.2.nu.1.
Folium,c.13.v.25.nu.4.
Fons,c.10.v.9.nu.3.
Formare,c.10.v.9.nu.4.
Fornicator,c.1.v.5.nu.17.
Fortitudo,c.9.v.13.nu.5.
Frater,c.6.v.14.nu.1.
Fruſtra,c.1.v.9.nu.1.
Fulgere,c.9.v.30.nu.6.

G

GAlaad,c.1.v.1.nu.30.
Generatio,c.8.v.8.nu.2.
Gigas c.16.v.15.nu.3.
Gladius,c.10.v.17.nu.5.
Globus,c.15.v.24.nu.3.
Gradi,c.9.v.8.nu.4.
Gratus,c.1.v.1.nu.53.
Greſſus,c.14.v.16.nu.2.
Guſtare,c.6.v.5.nu.8.

H

HAbere,c.7.v.3.nu.2.
Hæreditas,c.7.v.3.nu.2.
Hamus,c.3.v.22.nu.2.

Herba, -

Herba,cap.5.v.25.nu.2.
Hermon,c.1.v.1.nu.28.
Homo,c.2.v.1.nu.11.& c.7.v.1.nu.11.& ver.16.nu.7.& c.10.v.4.nu.7 & c.12.v.2.nu.2.& c.14.v.17.nu.6.& c.15.v.14.nu.1.Humanum,c.10.v.5.nu.4.
Horror,c.4.v.13.nu.1.
Hoſanna,c.5.v.1.nu.3.
Hoſtis,c.6.v.43.num.1.
Humectus,c.8.v.16.nu.6.
Humilis,c.5.v.11.nu.1.
Hus,c.1.v.1.nu.26.29.&36.
Hutan,c.1.v.1.nu.36.
Hyades,c.9.v.9.nu.4.
Hypocrita,c.8.v.13.nu.4.& c.13.v.16.num.1.&c.15.v.34.nu.1.

I

IAnus,c.1.v.13.num.3.
Idolum,c.13.v.4.nu.3.4.
Ierobaal,c.9.v.3.num.1.
Ichoaa,c.1.v.6.nu.13.& v.21.nu.14.
Ignis,c.1.v.10 nu.4.& 16.nu.4.& c.10.v.15.nu.8.&c.15.v.34 nu.3.
Ignobilis,c.14.v.22.nu.3.
Ignorare,c.1.v.2.nu.2.&c.8.v.2.nu.2.c.6.v.24.nu.5.&c.9.v.21.nu.2.
Illuſor,c.17.v.2.nu.2.
Imitari,c.15.v.5.num.2.
Immutare,c.12.v.24.nu.2.
Immutabilis,c.15.v.15.nu.4.
Immutatus,c.16.v.9.nu.2.
Impius,c.3.v.17.nu.1.c.9.v.22.nu.3.& 24.nu.2.c.10.v.3.nu.9 10.11.12 13.c.15.v.20.nu.1.
Implere,c.1.v.5.nu.16.& c.5.v.12.nu.5.&c 9.v.18.num.
In,cap.1.v.1.nu 6.& nu.30.& c.4.v.21.nu.5.& c.5.v.13.nu.2.& c.7.v.11.nu.2.
Incipere,c.4.v.2.nu 1.& c.6 v.8.nu.2.
Includere,c.12.v 14.nu.3.
Indignatio,c.3.v.26.nu.3.&c.6.v.4 nu.4.& cap.17.v.7.num.1.
Infremere,c.16.v.10.nu 6.
Infruitum,c.1.v.5.nu.22.
Ingredi,c.5.v 26.nu.4.
Internus,c.7.v.9.nu.2.cap.10.v.22.nu.10.& cap.11.v.8.num.3.
Iniquitas,c.7.v.21.nu.3 &c.10 v.6 nu.2.& v.14.nu.4.&c.11.v.11.nu.3 &c.13.v.23.nu.3.&c.16 v.18.num.1.Iniquus,c 5.v.16 nu 2.
Innocens,c.9.v.20.nu.3.
Ira,iracundia,c.5.v.2.nu.5.& c.6.v.3.nu.2.
Ire,c.1.v.4.num.1.
Irritum,c 3.v.3 nu.2.
Irruere,c.1.v.13.nu.5.&c.3.v.3.nu 2.&c.6.v.18.nu.2.&v 27.num.2.& cap 13.v.11.num 6.& cap.16.verſic.15.num.3.
Inſidię,c.1 v.13 nu.3.
Inſtanter,cap 1.v.5 nu.10.
Inſtaurare,c.10.v.17 nu.1.
Inſulſum,cap 6 v.5.num.6.
Interrogare,c.9.v.12.nu.1.
Introire,c.2.v.5.num.1.
Intumeſcere,c.16.v.17.nu 1.
Inuadere,c 1.v.17 nu.4.
Inueſtigare,c.5.v.27 nu.1.
Inuocare,c.12.v.4 num.3.
Inutilis,c.12.v.12.nu.7.& c.15.v.16.nu.3.
Iob,in præfatione.c.1.num.7.& c.1.v 1 nu.33.& 46.
Irridere,c.11.v.3 nu 3.
Iubilare,Iubilum,c 8.v.21.n.3.
Iudicare,cap.10.verſ.2.num.2.& cap.13.verſic.18.num.3.Iudicium, Iudicia, capit.8.verſic.3.num.1.&c.9.v.19.num.2.
Iugerum,c.1 v 3.num.10.
Iugum,cap. .v.2.num.10.
Iumenta,c.12.v 7.num.2.
Iuncus,cap.8.verſic.11.num.2.& ver.12.nu.2.3.& v.16.num 2.
Iuſtificare,c.8.v.6.num.3.&c.5.v.14.num.2.Iuſtificari,c.4.v.nu.2.& c.9.verſ.20.nu.1.
Iuſtitia,capit.8.verſ.3.num.3.4.Iuſtus,capit.17.verſic 8.num.1.

L

LAbia.c.11.v.2.nu.5.
Laborare,c.4.v.8.nu.4.& c.9.ver.29.nu.2.Laborioſum,c.7 v.3.nu.3.
Lacerare,c.13.v.14.nu.3.
Lætitia,c.13.verſ 19 nu 5.
Lancea c.16.v.14.nu.1.
Lanugo,c.9 v.25.num.5.
Lapis,capit.5.verſic 23.num.1.& 2.
Laſciuire,capit.2.verſic.4.num.10.
Latria,capit.1.verſic.1.num.59.
Latrones,capit.17.verſic.3.num.5.
Lauare,capit.9.verſic.30.num.2.3.& 4.
Laudare,lau,cap.3.v.7.nu.2.
Leæna,c.4.v.10 nu.3.& c.10.v.16.nu.2.
Leo,c.4.v.10.nu.1.& c.5.v.22.nu.4.
Leuiathan,capit.3.verſic.8.num.4.
Limus,capit.10.verſic.9.num.4.
Lingua,cap.14.v.5.nu.2.
Locus,c.7.v.10.nu.3.& 4.
Locuſta,c.14.v.2.nu.6.
Longanimis.c.4.v 9.nu.2.
Loqui,cap.9.verſ.14.num.2.& verſic.22.num.3.& c.18.v.5.num.5.
Lucifer,capit.11.v.17.nu.1.
Lutum,c.10.verſi.9.num.6.vide etiam,capit.4.verſ.19.num.2.
Lux,capit.3.verſic.20.num.2.

M

MAcies,capit.15.verſic.27.num.2.
Mœrens,c.5.v.11.nu 3.
Magnus,c.1.v.3.nu.17.18.19.20 21.22.& c.3.v.19.nu.2.& c.5.v.9.num.2.&c.8.v.7.nu.1.
Malum,capit.3.verſic 10.num.3.
Maledicere,cap.3.verſic.1.num.7.& capit.5.ver.3.nu.6.
Malignus,c.5.v.12.nu.1.
Mane,c.7.v.18.nu.2.
Manere,capit.11.verſic.14.num.3.
Manica,capit.5.verſic.1.nu.35.
Manifeſtari,c.9.v.21.nu.1.
Manus,capit.1.verſ.1.nu.48.cap.6.v.8.nu.3.&c.15.v.23.num.5.6.& v.32.nu.4.
Melchiſedech,c.1.v.1.nu.2.
Membra,c.17.v.7.nu.2.
Menſis,c.3.v.6.nu.3.
Menſura,c.11.v.9.num.4.
Menſurabile,c.7.v.16.nu.7.
Meridies,c.1 v.1.nu.28.
Meum.c.9.v.14.num.2.
Militare,Militia,cap.6.verſ.4.nu 8.& cap.7.v.1.num.1.2.3.4.10.11.& cap 10.verſ.17.nu.6.
Mille,capit.9 verſic.3.num.2.& 3.
Mirabilia,capit.5.verſic.9 num.4.
Miſer,capit.14.verſic.1.num.5.
Miſeria capit.10.verſic.15.num 9.& v.22.nu.13.& c.21.v.16.num.1.
Miſericordia,cap.6.v 14.num.2.4.& cap.20.verſic.12.nu.3.4.
Mittere,Miſſus,c.1.v.4.nu.13.
Moleſtum,c.16.v.3.nu.2.
Montes,capit.9.verſic.5.num.1.&capit.15.v.7.num.34.
Mors,capit.6.verſic.6.num 9.
Monere,Moueri,cap.2.verſic.11.nu.4.& c.15.v.23.nu.3.
Mulgere,cap 10.v 10.nu 2.
Mulier,cap.14 v.1.nu.23.
Multiplicare,c.9 v.17.nu.3.&c.10.v.17.nu.4.
Multiplex,c.11.v.6.nu.1.
Mulus,c.1.v.3.nu.11.
Mundum cap.8.verſic.6.num.1.&c 9 v.30.nu.6.& c.14.verſ.4.nu.1.2.3.& c.15.verſ.15.nu.3.
Munus,c.15.v.34.num.3.
Murus,cap 1.v.10.nu.2.3.& 4.
Muratio,cap.14.v.14 nu.6.
Myrmecoleon,c.4 v.11.num.3.

N

NAamath,capit.11.verſic.1 num.1.
Naſci,capit.15.verſic.7.num.1.
Natus,capit.14.v.13 nu.4.
Neceſſarij capit.6.verſic.13.num.3.
Nequitia,capit.1.verſic.14.nu.1.

Neruus,

Neruus,c.13.v.27.nu.3.
Nihil,c.7.v.16.nu.3.
Niſi,c.1.v.11.nu.4.
Noctua,c.16.v.18.nu.1.
Nox,in prælat.c.1.nu.9.
Nomades,c 1.v.1.nu.28.
Nomen,c.1.v 21.nu.17.
Nominati,c.1.v.1.nu.40.
Nouember,c 9.v 9. nu.3.
Nox,in peculiari conſideratione lamentationum,c.3.v 1. Sectio.4.& v.3 nu.5 & v.6.nu.3.
Nubes,c.13.v.9 nu 4.
Nudatus,c.14.v 10.nu.5.
Numerare,c.7.v 3.nu.3.
Nuntius,c.9.v.25.nu.1.

O

OBliuiſci,c.8.v.13.nu.3.Obliuioſus, ibi.& c.14.v.13. num.6.
Obmuteſcere,c.5.v 16.nu.4.
Obſcurare,c 3.v.5.nu.1.
Oculus,c.10 v.4.nu.1.& c.16.v.17.num.2. & c.17.ver.2. num.5.
Odor,c.14.v.9.nu.3.
Offerre,c.1.v.5.nu.13.
Omne.c.1.v.1.nu.52.
Omnipotens,c.8.v.3.nu.4.& c.15.v.25.nu.2.
Onager,c 6.v.5.nu.2.& c 11.v.12.nu.5.
Operire,c.16.v.16.nu.2.& v.19 nu.4.
Operari,c.4. v.8 nu.2.
Opus,c.7.v 2.nu.3.& c.9 v.28.num.2. & cap. 10. ver.3. num.8.
Opprimere,c.10.v.3.nu.7.& c.16.v.8.nu.1.
Opulentus,c.16.v.13.nu.1.
Optimates,c 12.v.19.nu.4.
Oratio,c.16 v.18.nu.4.
Orbis,c.9.v.13.nu.6.
Orcus,c.7 v.7.nu 1.
Orientalis,c.1.v.3.nu.23.
Orion,cap.9 v.9.nu.3.
Ortus,c.9.v.16.nu.1.
Olla,c.7.v.15.nu.5.
Oſtendere,c.15.v.17.num.1.

P

PAnis,c 15 v 23.nu.3.
Papyrus,c.8.v.11.nu.2.& c.13.v.23.num.3.
Parabola,c.17.v.6.nu.1.
Parare,c.12.v.5 nu.4.
Parcere cap 6.verſ.10.num 3. & cap. 7.verſic.11 num.1. & verſi.16.nu.2. & verſi.19. num.1.& capit.16.verſ.6. num 2.
Pars,cap.17 v.5.nu.1.
Partiri,ibid.
Pauper,c 5.v.15.nu.2.
Paruulus,c.5.v.2.nu 6.& c.9.v 23.nu.3.
Paruus,c.3.v.19.nu.2. & c.8.v.7 nu.1.
Pater c.8 v.8.num.4.& c.15.verſ.7.num. 2. & verſic.17. num.2
Patientia,c.4.v 6.nu.6 & c 17.v.15.nu.1.
Paucitas,c.10.v.20.nu 4.
Paululum,c.1.v.11.nu 3.
Pauor,c 12 v.17.nu.5.
Pax,c.8.v.6 nu. 6.
Peccare,c.1.v.5.nu 21.& cap.8.v.4.nu. 1. Peccatum,c.7. v.21.nu.3.& c.10.v 6.nu 2.
Pellis.c.2.v 4.nu 2.& 4.
Percuſſor,& percutere ,c.1.v 5.nu 9.& c.5.v.18.nu.5.& v.21.nu 3.& c.16.v 11.nu.3.
Peregrinus peregrina,c.15.v.19.nu 5.
Perire,c.3.v.3.nu.2.& c 8.v.13 num.1.
Perpetuum,c 14.v.20.nu.1. & 2.
Perſeuerare c 15.v.29.nu.4.
Petitio,c.6 v.8.nu.1.
Pertranſire,c 9.v.26.nu.2.
Phares,c.16.v.15 nu.1.
Piloſus,c.5.v.5. nu 5.
Pinguis,c.15.v.17.nu.1.2.3 4.& 5.
Plangere.c 10 v.20.nu.7.
Plantare,c.14.v 9 nu.4.
Plaſmare,c.10.v.8.nu 3.& 17.
Pœna,pœnæ,c.9 v.23.nu.6.& c.17.nu.5.
Polliceri,c.17.v.5.nu.2.
Porrigere,c.8.v.20.num.2.
Portare,c.7.v 21.nu 2.& c.9.v.13.nu.7.& c.10.v.8.n.13.
Poſſeſſio c.1.v.3 nu.1.
Poſt,c 17 v.12.nu 6.
Præcinere,c.1.v.9.nu.2.
Præcipitare,c.10.v.8.nu.1.
Prędo,c.12.v.6.nu.2.
Pręparare,c.15.v.35.nu.4.
Pręſepe,c.6 v.5.nu 5.
Pręterire,c.6.v 14.nu.2.& v.15 nu. 3. & c.14.v.5.nu.2.
Pręuaricari,c.4.v.8.nu.4.
Peruertere,c.5.v.13.num.9.
Prauum,c.4.v.18.nu 4.
Preces,c.16 v.18.nu.4.
Pretioſus,c.3.v.1.nu.6.
Primogenita,c.1.v.1.nu.17.& v.5.nu.17.
Primitiua,c.1.v.5 nu.17.
Primum,c.15.v.7. nu.2.
Princeps,c.12.v.21.nu.3.
Pro,c.2 v.4 nu 2.3.4.& 5.
Probare,c.7.v.1.nu.8.
Prohibere,c.15.v 11.nu.3.
Proijcere,c.15.v.33.num.3.
Propheta,in Pręf.c.9.nu.2.
Protegere,c.14.v.13.nu.2.
Prouerbium,c.17.v.6.nu.1.2.3 & 4.
Puer,c.5.v.15.nu.9.
Pugnare,c.17.v.3.nu.3.
Pulchritudo,c.5.v.3.nu.2.
Pullus,c.11.v.12.nu.3.
Puluis,c.10.v 9 nu.8.
Purus,c. 11.v.4.nu 1.
Putredo,c.7.v.5.nu.1. & c.13.v.28.nu.2.

Q

QVerere,c.10.v.6.num.1.
Quamobrem, c.5.v.8.nu.2.
Quantum,c.13 v.23.nu.1.
Quaſi,c.1 v.1 nu.16 & c 2.v.10 nu.2.
Quia,c.3.v.25.nu.2.& cap.7.v.17 nu.1.
Quies,c.5.v.13.nu 4.
Quieſcere,c.3.v.25.nu.1.& c.14.v.6.nu.2.& c.16.v.7.n.3.

R

RAdix , c.5.v.3.nu.3. & c.13. v.27.num 7 & cap.14. verſic.9.nu.1.& cap 15.verſic.29.num.5.& cap.17. v.15.nu.3.
Rami.c.15.v.30 nu.1.
Raptim tranſire,c.6.v.15.nu 3.
Recedere.c.1.v.1.nu.61.& c.6.v. 13. num.3. & c.14.v.4. nu.1.& v.12.nu.2.
Recordari,c 8.v.13 nu.3.& c.10.v.9 nu.1.2.
Rectum,c 1 v. 1.nu 56.57.
Rectitudo,c.6 v.25.nu.2.
Redemptio,c.6 v.23.nu.3.
Referre,c.9 v.20 nu.2.
Refrigerare,c.10.v.20.nu.7.
Reliqui,c 4.v.21.nu.1.
Reliquum,c.7 v.2 nu.3.
Repente,c 1.v 18 nu.1.
Repleri,c 14.v.1.nu.5.& c.16.v.11.nu.4.& c.9.v.18.nu.4.
Reprobare,c.5.v.17.nu.4 Reprobum,c.15.v.17.num.3.
Requirere,c.3.v.4.nu.2.3.4.5.& 6.
Reſiſtere,c.9.v.3 nu 3.
Reſpondere,c 4.verſ.1 num 1.& cap. 9.v.12.num.1.v.14. nu.1 & v 33 nu.1.& cap.13 v.22.nu.1 & cap. 14.v.15. num.4.& cap.15.verſ.1.num.1. & verſ.nu.5 & cap.16. v.1.& 2.nu.2.
Retinere,c.2.v.3.nu.1 & 4.
Reuerti,c 7.v.12.nu.2.
Rex,cap.7.verſ.13 nu 5.Rex regum, c.1.v.1.nu.17.
Ridere,c.5.v.22.nu.1.& c 9.v.23.n.5.Riſus,c.8.v.21.n.2.
Roborare,c 14.v.20.nu.2.& c.16.v.6.nu.1.
Robuſtus,c.6.v.23.nu.2.& c 9.v.19.nu.1.

S

SAbba , c.1.v.15 nu.6.
Sabbatiſmus.c.5.v.19 nu.3.
Saddai,c.6.v.14.nu.3.& c.8.v.3.nu.4.
Saccus,c.16.v.14.num.1.
Sacerdos,c 12 v.15 nu.1.& c.1.v.5.nu.16.
Sacrificium,c.1.v.5.nu.13.

Sagitta,c.6 v.4.nu.1. Sagittarij,c.16.v.14.nu.1.
Sal,cap.6.verſ. 5.num. 6.
Saluus,cap.7.verſ.19 nu.3.
Saluator,cap 13.verſ.16.num.1.
Salus,cap.5.verſic.4.num.1.
Sanguis,c.16 verſic.58 nu.2.
Sanctum,c.5.v.1 nu.5.& c.6.v.10.nu.5. Sanctus, Sancti, c.6.v.10.nu.5.& c.15.v.15.nu.5.
Sanctificare,c.1.verſ.5.nu.3.4.5 6.
Satan,cap.1.verſ.6.num.8.
Satiare,cap.16.verſ.11.num.4.
Saturari c.10.verſ.6.nu.1.& verſ.15.nu 7.
Saturitas,cap.3.verſ.24.num.1.
Scandalum,cap.1.verſ.6.num.8.
Scelus,cap.13.verſ.25.num.3.
Scire,c 5.verſ.25.nu.1.& c.8.verſ.9.nu.2.& c.9.v.28.nu. 2.& c.10.v.2.nu.2.
Scirpus,cap.8.verſ.11.nu.2.
Scenitæ,cap.1.verſ.1.num 28.
Scopus,cap.16.verſ 13 num 5.
Scribere,cap.13 verſ.2.num.5.
Sectari,ſectator,cap.5.verſ.7.num.7.
Sedere,cap.2.verſ.12.nu.3.& c 6.verſ.29.nu.4.
Sed tamen,cap 13.verſ.3.num.2.
Seir, cap.1.verſ.1.num.36.
Semel,cap.9 verſ.23.num.3.
Semen,cap 5.verſ.25.num.1.
Sequeſter,cap.9.verſ 32.num 5.
Sermo,cap.11.verſ 4.num.1.
Serpens,cap.1.verſ 14.nu.1.& c.2.v.9.num.8. Serpentes, c.2 in enum morb ſect 6 num.3.
Siccare,cap.12.verſ.23.num.4.
Signare,cap.14 verſ 17.num.1.
Signum,cap.16.verſ.13.num.5.
Signaculum,cap.9.verſ.7.num.3.
Silere,ſilentium,cap.3.verſ.2.num.3.& ver.13.nu.2.
Simplex,ſimplicitas,c.1.v.1.nu.51.52.53.54.55.
Socius, cap.17.verſ.5 num 2.
Solennitas,cap.1.verſ.5.num.1.
Solitudo,cap.3.verſ.24 num.3.
Soluere,cap 6.verſ.8.num 3.
Sonitus,cap.15.verſ.21.num.1.
Sophar,c.11.verſ.1.num.1.
Sordes,c.17 verſ.5.nu.2 & c 9.ver.13.num.1.
Soror,c.1.verſ 4.nu.15.19 & c.17.ver.14.nu.6.
Sperare,cap.13.verſ.15.num.2.
Spiritus,c 5.v.13.nu.1.& nu 4 c.6.v.4 nu.5.& cap.7.v.7. nu.2.& c.12.v.10.nu.5.& c.17.v.1.nu.1.
Splendidè,cap.1.verſ.4 num.10.
Suſpiras,cap.5.verſ.11.num.5.
Stare,cap.1.verſ.1.nu.61.& verſ.6.num 5.
Statera,cap.6.verſ.3 num.4.
Statuere,cap.15.verſ.16.num.2.
Sternere,cap.15.verſ 34.num 2.
Sterquilinium,cap.2.in enumerat. morb. ſect.11.n.1.2.3.
Stipula,cap.13.verſ.21.nu.5.6.7.
Stomachus,cap.15.verſ.2.num.3.
Stultus,ſtultitia,c.1.v.20.nu.3.& c.2.v.10.nu.3.& cap.5. v.2.nu.2.& cap 6.v.27.num.2 & v.30.num.6 & cap.8. verſ.14.num.23.
Subito,cap.7.verſ.18 num 4.
Sublime,cap 5.verſ.11.num.2.
Subſtantia,cap.1 verſ.10.num.6.
Subuertere,c.11.v.10.nu.6.& c.12 verſ.15.nu 3.
Succidere,cap.4.verſ.20.num.8.
Suggrundaria,cap.10.verſ.19 num.2.
Superbia,c.10.v.16 nu.1. Superbire,c.15.v.20.nu.2.
Supplantare,cap.12.verſ.19.
Surgere.c.1.v 5.nu.9.& ver.20.nu.2.3.ver.4.nu.2.3.
Suſcipere,cap.17.verſ.3 nu.2.
Suſcitare,c.3.v 8 nu.4.& c.16.v.9.nu.3.& c 17.v.8.n.3.
Sumere,cap 6.verſ.11.num.2.
Sycophanta,c.10.verſ 3.num.5.

T

TAbernaculum,c.5.ver 24.nu.1.& c.8.v.22.nu.3.
Tacere,cap.6.verſ.24. num.5.
Tædere,cap.10.verſ.1.num.2.
Tangere,c.1.v. 11.nu.3.& v 16.nu.5.& c.2 in enumeratione morb.ſect.4.num.1.
Tela,c.7.verſ.6.num.1.
Tempus,c.1.v.21.num.19.& c.3.v.1.num.8. & c.12.verſ. 5.num.5.& 6.
Tenebræ,c.5.v.14.nu.1.& c.17.v.4.num.14.& c.10.v.22. nu.1.& c.15.ver.25.nu.1.
Tentatio,cap.7.verſ.1.num.5.6.7.
Terminus,cap.14.verſ.5.num.3.
Terra,c.1.ver.1.nu.24. & v.10.nu.8 & c.14. v.19.nu.1.3. & 4. Terrenum,cap.4.verſ.19 nu.4.
Terrere,cap 9.verſ.34.num.5.
Thynnus,cap.17.verſ.12.
Tibicines,cap.3.verſ.8.num.5.
Tigris,cap.4.verſ.10 num.3.& verſ.11 nu.1.
Theman,cap.4.verſ.1.num.3.
Themanitæ,cap 6.verſ.20.nu.3.
Timere,timens,c.1.v.1.nu.59.& 60. & c.6.v.15. num.2. Timor,cap.15.verſ.4.num.7.
Tinea,cap.4.verſ.19 num.5.
Tingere,cap.9.verſ 31.num.1.
Tollere,cap.6.verſ.14 num.1.
Torqueri,cap.9.verſ.17.num.4.
Transferre,cap 9.verſ.5 num 7.
Tranſire,c.13.nu.1.& c.15.v 19.nu.6.
Tribuere,cap.10.verſ.12.num.2.
Tribulatio,cap.7.verſ.11.num.2.
Tumultus,cap.3 verſ.17.num.1.
Turbo,cap.9.verſ.8 nu.3 & c.13.verſ.2.nu.3.
Turma,cap.1.verſ.17 num.3.
Tyrannus,cap.15.verſ.20.num 3.

V

VAcuum,cap.6 verſ.18.num 3.
Ve,cap.10.verſ 15 num.6.
Væcordia,cap.8.verſ.14 num.2.
Vallare,uallum,c.1.v.10.nu.2.& c.15.verſ.24.nu.1.
Vallis,cap 6.verſ.15.num.3.
Vanitas,cap 7.verſ.16.nu.5.& 6.& c.11.nu.1 & 2.& verſ. 11.num.1.
Veſtis,cap.1.verſ.13.num.1.
Velox,cap.7.verſ.6.num.1.& c 9.verſ.25.num.2.
Veluti,cap.9.verſ.30.num.5.
Venire,cap.1.verſ.7 nu.4.& cap.9.verſ.11.nu.4.
Venia,c 15.v.2.nu.2. Veniosum,cap.16 verſ.3.nu.1.
Verber,cap.5.verſ 21 num.3.
Verbum,cap.15.verſ 11.num.2.
Vere, Veritas,c.5.v.2.nu.1.& c.6.v.25.num.2.& c.9.v.2. nu.2. Verus,cap.1.verſ.1 nu.52.
Verax,cap.11.verſ 20.num.1.
Veruntamen,cap.15.verſ.2.num.3.
Vereri,cap 9.verſ.28.nu.2.
Vermis,cap.4.verſ.19 num.5.
Vertere,cap.17.verſ.12.num.5.
Veſpera,cap.11.verſ 17.num.1.& 2.
Veſtis,cap.8.ver.22.nu.2.& c 9.v.31.nu.2. Veſtire, c.10. verſ.11.nu.4.
Via,& iter,c.8.verſ.13.nu.2.& c.13.ver.13.nu.5.
Videre,c.3.v.10.nu.3.& c.4.v.8 nu.1.& c.7.v.7.nu.4.& verſ 8.nu.2.& c.10.verſ.4 nu.1.& 7.& c.15.v.19.nu.1. Viſio,cap.4.verſ.13.nu.2 & c 7.v.14.nu.3.
Vigilare,cap.8.verſ.6 num.5.
Vinctus,cap.3.verſ.18.num.1.
Vinea,cap.15 verſ.33.num.1.
Vinum,cap.1.verſ.13.num.3.
Violentus,cap.5.verſ.15.num.4.
Vir,c.1.v.1.a nu.1.uſque ad 13 & n.41.& c.10.v.5.nu.4.
Vireſcere,cap.14.verſ.7 num.5.
Virga,cap.9.verſ.34 nu.2.3.4.& 5.
Viſcera,c.1.v.18 num 7.c.2.in enumeratione morb.ſect.7. num.1.& c.16.verſ.14.nu.3.
Viſitare,c.2.v.11.nu.4 & c 5.v.24.nu.4.& c.7.v.18.nu.1. 2.& 3 & c.10.verſ.22.num.6.
Vita,cap.10.verſ.12.num.2.
Vltra,cap.7 verſ.16 num.1.
Vmbra,c.7.v.2.nu.2 & c.9.v.25.nu 5.& c.14.v.2.nu.4.5. & 6.c 16.verſ.17.nu.3.
Vniuerſa,cap.5.verſ.10.num.3.
Vnum,cap.9.verſ.3 num.2 & 3.
Vocare,uocatus,uocator,& uox,c.1.v.4.num.13.& c.14. v.10.nu.6.& c.14 v.5.nu.1.2.3.
Vterus,cap.15.verſ.35.num.4.

Z

Zara,cap.1.verſ.1.num.33.

INDEX PECVLIARIVM QVORVNDAM HEBRAISMORVM,

PHRASIVM, ET SCRIPTVRAE INTELLIGENDAE REGVLARVM, QVÆ IN HOC OPERE TRADVNTVR, ET EXPLICANTVR:

Præter minutiores alias obſeruationes, quas ſtudioſus ſacri ſermonis paſſim inueniet, & ad formam certæ alicuius, & peculiaris regulæ exigere facilè poterit.

A

ABominationi eſſe hominem ſuis veſtimentis, c. 9. verſ. 31. nu. 2.
Angelus Domini, c. 2. verſ. 8. nu. 2. Angelus Satanæ, c. 2. n. 8. num. 3.
Anima pro anima, c. 17. v. 4. nu. 4.
Animam ſeruare, c. 2. verſ. 6. nu. 3.
Aperire os, c. 3. verſ. 1. nu. 4. & 5. & c. 16. verſ. 11. nu. 1. 5.
Apponere cor. Vide Cor.
Arca teſtimonij, c. 9. verſ. 19. nu. 4.
Aura lenis, c. 4. verſ. 16. num. 4.
Aures Zeli, c. 12. verſ. 12. num. 5.
A, & Ab, præpoſitiones ultimi caſus, exprimere ſolent comparationem, c. 4. v. 17. nu. 1.
Ad audiendum, res mutas & mortuas quorſum compellent Prophetæ, c. 16. v. 19. nu. 3.
Affixum apud Hebræos idem valet, quod nomen reciprocum, c. 15. verſ. 30. nu. 2.
Auctores ſacrorum librorum de ſe tanquam de aliena perſona loqui ſolent, in Præfat. c. 3. nu. 7.
Res dicuntur eſſe in Scriptura, cùm apparere, & cognoſci incipiunt, c. 15. verſ. 7. nu. 4.

B

BAculus arundineus, c. 10. v. 3. nu. 1.
Bibere aquam, & bibere iniquitatem, cap. 15. verſ. 16. nu. 5. 6. 7. & 8.
Bonum videre. Vide Videre.

C

CAdere in faciem. Vide Facies.
Cadere in terram, c. 1. verſ. 21. nu. 3.
Cadere ab aliquo, c. 12. v. 3. nu. 6.
Caput mouere, c. 16. ver. 5. nu. 1. 2. 3. 4. Erigere, c. 1. verſ. 2. nu. 3. Leuare, Attollere, Demittere, c. 10. v. 15. num. 2. 3. 4. 5. Contegere, c. 10. v. 15. nu. 1.
In capite libri, c. 18. verſ. 13. nu. 2.
Carnes humanas lacerare, aut induere dentibus, cap. 13. verſ. 13. num. 3.
Eſſe ex catalogo, i. extra catalogum, c. 7. verſ. 1. nu. 11.
Catena caliginis. Vide Tenebra.
Caupones belli num, c. 5. verſ. 5. nu. 4.
Sine cauſa, c. 9. verſ. 17. nu. 2.
Colligere furorem, c. 16. verſ. 10. num. 4.
Columnæ terræ, c. 9. ver. 6. nu. 5.
Collum erectum, c. 15. verſ. 16. nu. 4.
Commutare labia. Vide Labia.
Commutare faciem. Vide Faciem.
Concludere ventrem, aut vuluam, c. 3. v. 10. nu. 1.
Contrahere os. Vide Os.
Cor in ore, aut econtrà, Os in corde, c. 8. v. 10. nu. 5.
De corde proferre aliquid, ibid.
Dicere in corde. Vide Dicere.
Cor apponere, c. 1. v. 8. nu. 1. 3. & 4. & c. 7. verſ. 17. nu. 5. Diſſolui, c. 6. verſ. 14. nu. 1. Inuenire, c. 10. verſ. 8. num. 2. Firmare, cap. 11. verſ. 13. nu. 1. & Exultare, c. 1. ver. 5. nu. 52. Apertis, aut exregare, c. 10. ver. 4. num. 1.
Cor duplex, cap. 1. verſ. 1. nu. 55.
Coram aliquo eſſe, c. 1. v. 3. nu. 9. & c. 9. v. 2. nu. 3.
Corpus mortis, c. 11. verſ. 3. num. 2.
Quod ſub aliqua conditione tacita, & quaſi ex data Hypotheſi debet intelligi, abſolute & ſine ulla conditione dicere & proponere ſolet Scriptura, cap. 11. verſic. 13. num. 4.
Qui Chriſti figuram geſſerunt, non in omnibus ſuis actibus illum repræſentarunt. in Præfat. c. 7. nu. 3.
Particula cauſalis ſæpè redundare ſolet, c. 1. v. 8. num. 11. & c. 3. verſ. 25. nu. 2.
Verba cognoſcendi afferre ſolent publicam rei notitiam atque certitudinem, cap. 5. verſ. 24. num. 1. & verſ. 25. nu. 1. Senſum etiam, & experimentum, c. 7. verſ. 7. nu. 4. & cap. 8. verſ. 9. nu. 2. & c. 9. verſ. 28. nu. 2. & c. 10. verſ. 2. num. 2.
Comparatiua, & ſuperlatiua, quibus carent Hebræi, circumloquuntur alijs particulis, c. 1. v. 3. nu. 17.
Cùm conſtructio unius uerbi tribuitur alteri, ſignificatio utriuſque iungenda præcipitur, c. 12. verſ. 22. nu. 1. & c. 5. verſ. 8. nu. 3.
Qui Chriſti figuram geſſerunt, vt Dauid, Salomon, Samſon, Iob, nō in omnibus ſuis actibus, ſed certis quibuſdam rebus illum repræſentant. in Præfat. c. 7. nu. 4.

D

DEi ſeruus, cap. 1. verſ. 8. num. 5.
Filij Dei, cap. 1. verſ. 6. nu. 3. 4.
Dei oculus, cap. 7. verſ. 8. num. 3.
Sagittæ Dei, cap. 6. u. 4. nu. 2. Dei flatus, c. 4. v. 9. nu. 1.
Dei manus, c. 2. in enumeratione morb. Sect. 11. nu. 5. & c. 7. v. 19. nu. 2. & c. 10. verſ. 8. nu. 9. 10. 11. 17. 18.
Dei timor. Vide Timor.
Dei facies, vel à facie Dei. Vide Facies.
Deum iraſci, c. 9. u. 6. nu. 5. Commoueri, c. 2. v. 3. num. 7. Redire, cap. 9. ver. 23. num. 5. & 7. ver. 24. nu. 1. Venire, aut abire, c. 9. verſ. 11. num. 2. Ignorare, c. 1. ver. 7. nu. 1. & c. 9. verſ. 21. nu. 2. Vocare, c. 14. verſ. 15. nu. 1. Inſpirare, reſpirare, exhibere ſpiritum, cap. 10. verſ. 8. nu. 18. Obliuiſci, aut recordari, c. 7. verſ. 7. nu. 1. & c. 10. verſ. 9. nu. 2. Requirere, c. 3. verſ. 4. nu. 2. 3. 4. 5. Reſpicere, c. 7. verſ. 8. nu. 2. & c. 14. verſ. 3. num. 1. Reuerti, c. 10. verſ. 16. nu. 5. Conſurgere, & excitare, c. 1. verſ. 20. nu. 4. Dormire, c. 8. verſ. 6. nu. 5. Vigilare ibid. nu. 4. Egredi, cap. 9. verſ. 8. nu. 4. Stare, ibid. Gradi, calcare, nu. 5.
Dexteram porrigere, c. 14. u. 5. nu. 4. à dextris eſſe, c. 17. v. 3. nu. 6.
Dicere in corde, c. 1. verſ. 5. nu. 20.
Diem perire, cap. 3. verſ. 3. num. 2.
Dies hominis, cap. 3. verſ. 1. num. 8.
Dies illa, cap. 1. verſ. 6. num. 2.
Dies heſterna, cap. 8. verſ. 9. num. 1.
Dies magnus, cap. 1. verſ. 1. num. 39.
Dies mane, cap. 10. verſ. 5. nu. 1.
Dies tenebrarum, c. 15. verſ. 23. nu. 5. Optata, c. 14. verſ. 6. nu. 3. & 4. Amara, c. 13. verſ. 26. num. 4.
Dies iudicij, cap. 1. verſ. 6. num. 5.
Dies irætis, cap. 3. verſ. 3. nu. 2.
Di igere ſalutare Dei, cap. 3. verſ. 23. nu. 3.
Dirigere cor, aut dirigere uiam, c. 11. verſ. 13. nu. 4.
Diſpertita lingua, cap. 17. verſ. 5. nu. 1.
Domus lutea, cap. 4. verſ. 19. nu. 2.
Domus anima, cap. 1. verſ. 4. nu. 3.
Domus aranea, cap. 8. verſ. 14. num. 4.
Deprecari faciem. Vide Facies.
Detrahere cælo lunam, & ſtellas. Vide Stellas.
Dandi caſus ſæpe redundare ſolet in Sacro ſermone, c. 1. verſ. 2. nu. 2. & cap. 5. verſ. 27. nu. 1. Sæpè etiam eſt commodi, ibid. & c. 3. v. 23. nu. 1. Sæpè ſumitur pro ablatiuo cum præpoſitione, De, c. 15. verſ. 6. nu. 5.
Deus interrogationibus vtitur, & quaſi dubitādi formulis, ut certam ab homine confeſſionem eliciat, & aliam etiam efficiat, c. 1. verſ. 9. nu. 1.
Deo, quamuis neque uolenti, neque præcipiēti, ſed tātum permittenti, tribui ſolet effectus, c. 1. v. 21. nu. 13. 16.
Diem nouum diſtinguere, & numerare ſolet Scriptura, propter nouum factum, c. 1. verſ. 2. nu. 2.

Eſſe-

E

EFfugium petire,c.11.verſ.20.nu.3.
Effundere contemptionem, aut deſpectionem,c.8.v.22.nu.4.
Enaſcentes cinerem,cap 1.v.1.num.6.
Extendere manus. Vide Manus. Extendere calcaneum,c.1. verſ.1.in appendice prima ad Iobi genealogiam.
Exterminare faciem,c.7.verſ.9.nu.1.
Cùm Scriptura duo extrema proponit,media etiam quæ inter illa ſunt,vult intelligi,c.3.v.19.nu.3.
Verbum Eûdi iunctum alijs verbis, illorum ſignificationem auget, & frequentiam atque conſuetudinem affert,c.1.verſ.4.nu.1.
Epitheti perpetui vim habere ſolet in Scriptura ſextus caſus nominis ſubſtantiui,cùm regitur à nomine adiectiuo,c.9.v.4.num 2.

F

FAcere contem,cap.14.verſ 9.nu.3.
Facere iudicium,c.8.verſ.3.nu.1.
Faciem ſuſcipere,aut reſpicere,c.9.verſ.34.num.4 Accipere,cap.33.verſ.8 nu.2. Leuare,c.11.verſ.15.nu.1. Deprecari,cap.11.verſ.19 nu.3. Commutare,c 9 verſ.27 nu.2.3. Immutare,c.14.verſ.20.nu.5. Abſcondere,c.13.verſ.24.nu.2. Cadere in faciem,c.3.verſ.25.nu.4. à facie. Vide Dei.
Faſciculus viuentium,c.14.verſ.3.nu.2.
Filij Dei.cap.1.verſ.6.nu.3.4.
Filij Ignis,cap 5.verſ.7 nu.5.
Filius Domini,cap.1.verſ.10 nu.5.
Filius putredinis,cap.17.verſ.14.nu.4.
Finis operis, cap.7.verſ.2.nu.3.
Flagellum linguæ. Vide Lingua.
Flagellum inundans,c 9 verſ.23.nu.2.
Flamen exundans, cap.11.verſ.16.nu.3.
Fortis in iuſtitia,cap.1 verſ.1.nu.9.
Frenum erroris,c.14.verſ.24.nu.4.
Fune præcingi,cap.12.verſ.18 nu.3.
Facta ipſa,id eſt, res quæ fiunt ſignificare ſolet Scriptura verbis dicendi,cognoſcendi, prænuntiandi, & ſimilib. cap.4.verſ.5.nu 7.
Verba futuri temporis perpetuam conſuetudinem ſignificare ſolent,c.1.verſ.4 nu.7.& verſ.7.nu.1.

G

GLadius eris. Vide Os.
Gladij manus. Vide Manus.
Gloria ſpei,& Spei gloria cap.5.verſ.17.
Grammaticæ regulas interdum negligit Scriptura, c.11. verſ.6.nu.3.
Genera ſæpe confunduntur in Scriptura, c.3. verſ.8.nu.5.& c.4.v.21.nu 2.
Verba, quæ in Hebræo ſunt fœminini generis, nominibus maſculinis,aut verba maſculina nominibus fœmininis,adiungere ſolet lingua Hebraica, ad myſterium aliquod iudicandum,cap.1.verſ.1.num.11. & verſ.20. num.19.

H

HErba terræ,cap.5.verſ.35.nu.2.
Heri,& nudius tertius c.8.v.9.nu.1.
Hominem eleuare,c 13.v.11.num 7.
Cum rem ab homine factam maiorem humanis uiribus narrat Scriptura, confirmare ſolet veritatem humanę naturæ,ne fictam arbitremur,c.1.v.1.nu.2.& 3.

I

INcircumciſus labijs. Vide Labia.
Indue confuſione,c 8.verſ.22.num.1.
Inferiora terræ,c.3.v 21.nu.5.& c.10.v.8.nu.17.
Ignis Dei, cap.1.verſ.16 num.4.
In furorem,cap.1.verſ.11 num.6.
Ingredi ſepulchrum,cap.5 verſ.26.nu.3.
Iniq à egere, cap.5 verſ.16.nu.2.
In oculum, aut manum relinquere,c.9 v.28.num.3.
Iuſſum verbum, cap 1 verſ.1 nu 50.
Interitus Auſtri,c.9.verſ.9 nu.5.
Interrogare legibus, cap.9.verſ.12.nu.2.
Imperatiuus in Sacro ſermone ſępe vſurpatur pro Optatiuo,c.3.v.3.nu.3.
Præpoſitio,in, cum nomine ſubſtantiuo iuncta, ſolet valere aduerbium,c.4.v.21.nu 5.
Inſenſibilia dicuntur in Scriptura ſentire, cũ rerum, vel ſcelerum indigniſſimorum magnitudo ſignificatur, c.9.v.31.nu 2.& c.16.v.19.nu.2.3.4.
Interrogatione aſſerente vtitur Scriptura pro oratione negante, & è contrario, interrogatione negante, pro oratione aſſerente,c.14.v.14.nu.1.
Iuſtorum liberationem & felicitatem,ſtatim poſt impiorum minas & ſupplicium, ſubijcere ſolet Scriptura,c.5.v.15.nu.1.& c.7.v.7.nu.3.
Sub interrogationis, & dubitationis ſpecie, aliquando proponit Scriptura quæ certiſſima ſunt,cap.14.verſic.14.num.1.
Interrogatio de re iam præterita,per verbum futuri temporis, deſignare poteſt cõſuetudinem nunquam intermittendam,c.1.v.7.num.1.

L

LAbia commutare,c.12.v.20.nu.1. Aperire, c.11.v.5.nu.5. Mouere,aut mordere,c.16.v 6.nu.2.
Incircumciſa,c.11.v.2.nu.5.& c.15.verſ.5.nu.2.
Linguæ flagellum,c.5.v.21.nu.1.2 3.4.& 5.
Lingua doctrinarum,c.15.ver.5.nu.2.
Lingua patrum,c.5.ver.21.nu 1.
Sub lingua,cap.11.ver.11.num.3.
Leuare faciem. Vide Faciem.
Indiſtinctum aut iuſtu loqui,c.13.verſ.6.nu 2.

M

MAnè quærere,cap.7.ver.31.num.4.
Manus gladij,c.5.v.20.nu.5. Manus.i.in manu iniquitatis,c 8.v.4.nu.3.
In manu eſſe,c.1.verſ.12.nu.1.& c.2.v.6 nu.1.
Manuum munditiæ,c.9.v.30.nu 6.
Manus extendere,c.1.v.11.nu 1 & c.9.verſ 30.num.7. Expendere,c.11.verſ.13.num.3. Manum implere, c.1.v.5.num.6. Porrigere,c.8.v.20.nu.2. Ponere,c.9.v.32.num.4.
Medicus idoli,cap.13 ver.4.nu.3.
In medio eſſe,cap.1.ver.6.num.6.
Menſis nouorum,cap.8.ver.12.nu.1.
Miſericordiam facere,aut tribuere,c.10.v.12.nu.3.
Murus ignis,cap.1.ver.10.num.4.
Multitudo virtutis,c.9.verſ.4.num.3.
Cum alicuius parentes nominantur, Hebræi matrẽ conſtruunt cum præpoſitione,de,c 1.v.1.nu.33.
Vbi maledictio,aut maledictum nominatur in Scripturis nunquam Dei nomen adiungitur,c.1.v.11.nu.7.

N

NAſus. V de Spiritus.
Nomen Dominus,c.1.verſ 21.nu 17.
Non omnis,id eſt, aduerbia negandi præpoſito ſigno vniuerſali, Omnis, vniuerſaliter negant, quidquid poſt ſe inueniunt,c 13.ver.16.nu.1.
Nomina abſtracta, ſæpe ſumuntur pro adiectiuis & concretis,c.3.ver 25.nu 1.& c 5.ver.16.
Aliquando negat, & reijcit Scriptura, quod licet præcipiat & admittat,ſed tamen nõ eſt potiſſimum, nec primò requiſitum,c.1.ver.20 nu.6
Nomina verbalia ſeu abſtracta frequenter,ſed nõ ſemper augent ſignificationem,c.6.verſ.9.nu.1.
Nominis proprij compellatio, & memoria,familiaritatẽ, charitatem,& curam afferre ſolet,cap.1.verſ.6.nu.11.& verſ.8.num 10.
Nomina propria antiqua cum recentioribus alijs, & clarioribus commutare ſolet Vulgatus interpres, cap.3.verſ.14.nu.2.
Nomina propria Hebræa,appellatiuis vocibus, & è contra, appellatiua, quaſi propria ſint reddere ſolet interpres,c.3.verſ.8 num.5.
Cùm verbum ſingularis numeri conſtruitur cũ nomine plurali, verbi ſignificatio diſtribuitur in omnibus ſub nomine contentis,c.12 verſ.7.nu 1.
Vbi nomina propria perſonarum ſcribuntur, nõ fingitur parabola,ſed vera hiſtoria narratur, in Præfatione,c.1.num.7.
Numeri pro numero poſitio,cap.3.verſ.8 nu 1.& cap.5.verſ.5 num 1.
Nomina pluralis numeri abundantiam ſignificare ſolent, cap.12.verſ.6.nu.3.

O

OCulus currentis,cap 10.verſ.4.nu.3.
Oculi attoniti,cap.15.verſ 12.nu.2.
Oculorum amaritudines,c.17.verſ.2 nu.5.

Oculum ſtillare,c.16.verſ.11.nu.2. Deſicere,c.11.verſ.1c.nu.8. & c.17.verſ.5.nu.4.
In oculis rectum eſſe,cap.1.ver.1.nu.57.
Odor aquæ,cap.14.verſ.9.nu.3.
Oleum lætitiæ,c.1.verſ.1.nu.62.
Os gladij, & gladius oris,c.5.verſ.15.nu.3.
Os contrahere,cap.5.verſ.16.nu.3. Aperire,vide Aperire.
Oſtendere potentiam,c.13.verſ.25.nu.2.
Oua Aſpidum,c.3.verſ.12.num.2.

P

Palpebræ Auroræ,c.3.verſ.10.num.5.
Pacem habere,aut in pace eſſe,c.9.verſ.4.nu.5.
Palpare in meridie,cap.5.verſ.14.nu.2.in tenebris,cap.12.verſ.25.num.1.
Patientia Iſrael,c.4.verſ.36.num.3.
Peccatum ita Scriptura narrat,vt quamuis actionem prauam tribuat homini,voluntatem tamen,ut poſſit fieri,tribuat Deo,c.1.verſ.21.num.16.
Pellis pro pelle,cap.2.verſ.4.nu.2.3.& 4.
Pes ſuperbiæ,cap.15.verſ.20.nu.2.
Non placere,cap.8.verſ.14.num.1.
Potentia arcuum,cap.5.verſ.7.nu.9.
Prauum comprobare,cap.9.verſ.20.nu.4.
Prauitatem reperire,c.4.verſ.18.num.4.
Primi accubitus, & primæ Cathedræ,c.5.verſ.11.nu.2.
Proteruiam facere,cap.1.verſ.16.nu.6.
Prouocare ad iracundiam,c.1.verſ.5.nu.14.
Præteritum perfectum,continuationẽ & perſeuerantiam actionis ſignificat,c.1.verſ.4.nu.7.
Verba præſentis temporis,firmitatẽ & decretum mentis adferunt,c.9.verſ.27.nu.3.& c.14.ver.4.nu.4.
Præteritum perfectum, & imperfectum apud Hebræos, vnum & idem, ſed cùm per imperfectum latinè uertitur,peculiarem affert uim & ſignificationem,c.1.verſ.3.nu.23.

Q

Quærere iniquitatem,cap.10.verſ.5.num.1.
Quærere ſanam,cap.15.verſ.23.nu.1.2.& 3.

R

Renes configi,c.16.verſ.13.nu.4.& verſ.14.nu.2.
Retinere innocentiam,cap.2.verſ.3.nu.1.
Relatiuum aliquando nihil refert expreſſum,ſed tantùm indicat aliquid ad intellectum & cognitionem, cap.1.verſ.21.nu.6.
Cum poſt verbum *reſpondendi,* ſequitur in Scriptura *dicere*,exordium ſequentis orationis ſignificatur,c.4.verſ.1.num.1.

S

Sagitta ſalutis,cap.5.verſ.4.nu.1.
Sagitta Dei. vide Deus.
Sagitta paruulorum,c.9.verſ.23.nu.3.
Sagittam eſſe in aliquo,c.6.verſ.4.nu.3.
Scribere ſermonem,c.p.13.verſ.26.nu.5.
Seruus ſeruorum,cap.1.verſ.8.num.6.
Species domus,cap.9.verſ.24.nu.3.
Spes gloriæ. vide Gloriam.
Spiritus Domini,cap.1.verſ.11.nu.7.
Spiritus naſi,cap.4.verſ.19.nu.2.
Stellas de cælo cadere,c.3.verſ.9.nu.3.& c.14.verſ.12.num.5. Detrahere ſtellas aut lunam. Vide Detrahere.
Spiritus ſeruitutis,cap.10.verſ.25.nu.1.
Verba dicendi, ſciendi, cognoſcendi, ad rem ipſam, quæ cognoſcitur,pertinent,c.7.verſ.10.nu.2.
Scriptura accipienda eſt,vt ſonat,& non ſecundum figuram,vbi nihil continetur abſurdi,c.1.v.6.nu.11.
Scriptura aliquando res vocat, non ut ſunt, ſed ut exiſtimantur ab his,qui loquuntur,c.2.v.11.nu.2.
Scriptura à ſermone familiari non diſcedit, cap.2.v.13.nu.5.& c.11.v.9.nu.5.
Eiuſdem aut ſimilis ſignificationis duæ voces,aut plures ſimul poſitæ, epitaſin habent & ſignificationem amplificant,c.1.verſ.5.nu.9.& verſ.20.nu.2.3. & 4.& cap.9.v.4.nu.2.& c.10.verſ.20.nu.11. & 22. & c.17.verſ.16.num.2.& 3.& cap.13.verſ.17 num.2. & verſic.23. nume.3.& 4.
Non rarò duæ uoces,aut duæ ſententiæ, quarum una exponit alteram,ſine noua ui,aut ſignificationis amplificatione,per Pleonaſmon iunguntur, c.11.verſ.5.nu.5.
Verbum ſurgendi adiunctum alicui verbo,illius etiam ſignificationi adiungit promptitudinem & celeritatem, c.1.v.5.nu.9.& verſ.20.nu.2.3.& 4.

T

Tempus ſtatutum,cap.12.verſ.5.nu.5.
Tenebræ in die,cap.5.verſ.14.nu.1.
Tenebrarum,vel caliginis terra,c.10.v.22.nu.11.
Tenebræ exteriores,cap.10.verſ.22.num.11.
Tenere ſermonem,cap.4.verſ.2.nu.2.
Terra tenebroſa,cap.10.verſ.21.nu.5.
Terra Inferiora. vide Inferiora omnis terræ, cap.1.verſic.10.num.8.
Terra naſcentiæ,cap.1.verſ.21.num.1.
Teſtes veſtri,cap.10.verſ.17.nu.3.
Timor Dei,cap.1.verſ.1.num.59.
Turba tumultuans,cap.3.verſ.8.num.5.
Cum oratio nullius temporis verbo reſtringitur,ad multas temporis differentias extendenda eſt,cap.5.ver.17.num.2.
Temporis circunſtantias,noctis,diei,obſeruare ſolet Scriptura,vt indicet rei euentum,c.1.v.6.nu.2.
Tertia perſona,ſæpe ponitur pro prima in Scriptura,c.3.ver.3.nu.6.& c.7.ver.1.nu.1.

V

Veritas mea,cap.4.verſ.1.nu.59.
Ventus deſerti,c.1.verſ.8.num.3.
Verbum abſconditum,c.4.verſ.12.nu.5.
Verba viri,cap 8.verſ 4.num.2.
Veritatem dicere,cap 6.verſ.28.nu.3.
Via iuſtitiæ aut æquitatis,cap.1.ver.1.nu.56. Abſcondita,cap.13.verſ.23.num.1.
Videre bonum,cap 9.verſ.25.nu.4.
Vindictæ ſpe,cap.5.verſ.16.num.1.
Vinea electa,cap 6.ver.4.num 6.
Virga directionis,cap.1.ver.1.nu.57.
Viri ſanguinum,c.8 ver.3.num.3.
Vis diuina,aut vis maior,cap 9.verſ.9.nu.2.
Vlcus peſſimum,cap.2.verſ.8.in enumeratione morborum,ſect.3.num.1.
Vlcus Aegypti,c.2.in enum.mor.ſect.3.nu.1.
Vmbra mortis,cap.3.verſic.5.num.2.& 1.1.num.16.& cap.16.verſ.17.num.3.
Vnum & mille,c.9.verſ.3.nu 1 & 3.
Verba actiua in ſecunda coniugatione Hebræorum, paſſiue & impersonaliter exponi debent, cap.3.verſic.3.nume.6.
Cum vir opponitur homini in ſacro Sermone, ille nobilem,hic ignobilem ſignificat,cap.1.verſ.1.nu.10.

INDEX QVÆSTIONVM ET DVBITATIONVM,

Quarum explicationem, vel huius Libri hiſtoria, & intelligentia, vel loci alicuius obſcuritas atque neceſſitas poſtulauit.

In Præfatione.

AN vera ſit hiſtoria Iob, an verò parabola, in Præfatione, c. 1. per totum.
Lazari, & Diuitis hiſtoria, an parabola, ibid. num. 7.
Qua nota inurendus, qui neget hiſtoriam Iob ueram nunquam fuiſſe, ibid. verſ. 8.
An liber Iob ſit ſacræ fidei, & auctoritatis, in Præfatione, c. 2 per totum.
Quid ſentiendum cenſendumque ſit de extrema huius libri Iob parte, ibid. nu. 3.
Quid cenſendum ſit de libro Iob, qui apud Græcos habetur, ibid. num. 4.
Quis fuerit huius libri auctor. in Præfatione, cap. 3. per totum.
An Salomon fuerit librorum ſuorum ſcriptor, ibidem. num 2.
Qua lingua & quo dicẽdi ſtylo ſcriptus fuerit liber Iob, in Præfat. cap. 4.
Ex qua materia fuerit liber, in quo primum hiſtoria Iob exarata fuit, ibid. nu. 1.
An lingua Syriaca à Chaldæa, & Hebræa differat, ibi. nume. 2.
An Iob ipſe carmine ſcripſerit, ibid. nu. 3.
Quæ ſit materia, & finis libri Iob, in Præfat. cap. 5. & cap 6. & 8.
Quis fuerit finis patientiæ Iob, in Præfatione c. 6.
Quis fuerit finis non ultimus Incarnationis filij Dei, ibi. nume. 6.
An Iob paſſus fuerit, ut Chriſti patientis figuram exprimeret, in Præfat. c. 7.
An Iob etiã ſeruatus minus, atque ſimiliter Iſaac, Chriſti mortem repræſentauerint, ibid. nu. 6.
Cur plures figuræ Chriſti Paſſionis, quàm Reſurrectionis extiterint, ibid. nu 6.
Quæ ſit optima ratio interpretandi librum Iob, & Scripturam, in Præfatione cap 8.
Quomodo ſit utendum Philoſophorum ſapientia, ibid. num 7.
Quis locus, ordo, atque totius libri Iob diuiſio, in Præfatio. cap 9.
An Iob Propheta fuerit, & inter Prophetas numerandus ſit, ibid. nu. 2. & 3.
Quæ ſit utilitas libri Iob, quis uſus commentariorum, ac periphraſis, in Præfat. c. 10 per totum.

In primo capite.

An Iob fuerit Rex, c. 1 ver. 1. à nu. 14. uſque ad 22.
An Palæſtinorum Reges crearentur ſuffragijs, ibid. num. 17.
An Iob fuerit Rex Regum, ibid. nu. 18.
An Iob fuerit primogenitus, & quod primogeniti ius, ibid. num. 19.
An Iob regnum hæreditario iure obtinuerit, ibid. n. 20.
An iudices quondam externi, aut peregrini crearẽtur, ibid. nu. 22.
Quis fuerit ſitus, & quæ deſcriptio terræ Hus, ibidem nu 28 & 29.
An terra Hus ad Idumæam pertineat, ibid. nu. 28.
Quis fuerit Iob, & quod illius genus, ibid à nu. 31. uſque ad 37.
An Iob ab ſit idem qui Iob, ibid. nu. 32 33.
An Reges Idumæi à Moyſe numerati, imperarint uniuerſæ Idumeæ ibid. nu. 34.
An amici Iob duces aut reguli, & an Iobo ſubditi, ibi. num. 35.
Duces qui olim, & an regibus parerent, ibid.
Quæ Iob patria, qui parentes, ibid à nu. 37. ad 40.
Quonam tempore Iob extiterit, cap. 1. v 1 nu. 43. 44. & 45.
An regnum Iob Deum quoque timuerit, & ad Eccleſiam pertinuerit, id eſt, an Huſitæ fideles, & pij extiterint, cap. 1. ver. 1. à nu 63. uſque ad 77.
An alia Regna, Regiaque urbes Deum coluerint in lege naturæ, c. 1. ver. 1. nu 73.
An Amorrhæi quondam extiterint fideles, & pij, c. 1. verſ. 1. num. 74.
An Rex Abimelech fuerit fidelis & pius, ibid. nu. 73.
An Chananæi aliquando pertinuerint ad Eccleſiam, ibid. num 74.
An Iob ſponte abſtinuerit à numeroſioribus gregibus, & ſibi certum numerum præfixerit, cap. 1. verſ. 2. & 3. num 5.
An Iob fuerit auri diues, c. 1. v. 3. nu. 4. & 10.
Quæ & quales oues Arabiæ, ibid nu. 6.
Cur inter poſſeſſiones Iob nulla fiat agrorum mentio, cap 1.
Cuiuſmodi Arabici & Palæſtini muli, & an bello & currendo apti e. 1. v. 3. nu. 12.
An filij Iob iam tunc eſſent patresfamilias, & in ſeparatis domibus, c. 1. v 4. nu. 2. 3 4.
An filiorum Iob conuiuia quotidiana perpetuaq. fuerint, c. 1. uerſ. 4. nu 6. 7. & 8. uſque ad 13.
An quotidiana conuiuia filiorum Iob pertineant ad parentis laudem, ibid nu 11. & 12.
An filiæ Iob fuerint iam matrimonio locatæ, ibi. n. 17.
Quæ fuerit præparatio requiſita apud nationes omnes ante eſum ſacrificiorum, ibid. nu. 5.
An Iob ſingula pro ſingulis filijs ſacrificia obtulerit, c. 1. uerſ. 5 nu 14.
An Iob fuerit ſacerdos, ibid. nu 15. 16 17. 18. & 19.
An ad laicos, offerre ſacrificium pertineret, ibid. nu. 15.
An ſoli primogeniti olim fuerint ſacerdotes, ibid. à nume. 17. uſque ad 19.
An filiorum Dei appellatio in homines, uel potius in Angelos conueniat, c. 1. uerſ. 6. nu. 4.
An Angeli loco definiuntur, ibid. nu. 5.
An Satana nomine ipſe Satan, uel aliqua alia perſona

figuratè, & quis hic Satan fuerit, c.1.verſ.6.nu.7.
An acta Concilij Angelorum, cuius in hoc lib. ſit mentio, ſint accipienda per metaphoram, vel ſecus, ibi. à nu.9. ad 13.
An Angelus, vel Deus huic Angelorum concilio præfuerit, ibid.nu 13.
An Angelus aliquando appelletur Iehoua, c.1.ver.6. num.17.
An Iob ſanctior fuerit antiquis Patribus, Abraham, Iſaac & Iacob, c.1.ver.18.nu.12.
An Deus in Scriptura aliquando iuret ſub forma imprecationis, c.1.verſ.11.nu 5.4.
Quænam illa Saba, vnde venit Regina Auſtri, cap.1. verſ.14.nu.7.
An filij Iob fuerint ſancti, c.18.nu.2.
An Iob habuerit filios aliquos ſuperſtites, & quoſnam, c.1.verſ.18.nu.5.
Quorſum fieret olim veſtium dilaceratio, c.1.verſ.20. num.5 6.& 7.

In capite ſecundo.

An quis ex charitate teneatur ſuam vitam exponere pro alio, c.2 verſ.4.nu 6.
An ſecundus Angelorum cõuentus eodem die coactus fuerit, quo primus, c.2.verſ.1.& 2.nu 2.
An Deus prohibuerit Satanæ, ne Iobum corriperet, & infatuaret, c.2.ver.6 nu.4.
An Dæmon fuerit prohibitus lethalem morbum Iobo inferre, c.2.ver.6.nu.6.& 7.
An Dæmon ſemel ab homine victus, eundem iterum hominem tentet, c.2.ver.7.& 8.nu.1.
An Angeli boni, aut verò mali puniant impios, cap.2. ver.7.nu.2.3.
An Iob uno tantum morbi genere, uel pluribus laborauerit, cap 2.ver.8. in enumeratione morborum, ſect. 1 nu.1.2.3.& 4.
Cur Satanas ſolam Iobi linguam intactam reliquit in enumeratione morborum, ſect.1.nu.4.
Num fuerit affectus morbi deſperatus atque mortifer, ibid.nu.2.3.4.
An beatus Iob inter Martyres ſit numerandus, ibid. num 4.
An Iob Phagedænam, ignem ſacrum, Eriſipelas, Cancrum, & animi deliquium paſſus fuerit, ibid ſect.3. nu.1.2.& 3.
An lepra, ſcabie, elephantiaſi & pruritu ſit affectus, ibid.ſect.4.nu.1.2.& 3.
An luem veneream, arthritim, ſeu articularẽ dolorem habuerit, ibid.ſect.5.nu.1.2.3.4.& 5.
An uermes, pedicularemq́, morbum ſuſtinuerit, ibid. ſect.6 nu.1.2.& 3.
An plagis Ægyptiacis ſit læſus, ibid.nu 4.& 5.
An uiſcerum putredine, renum dolore, pulmonum ulcere laborauerit, c.2.in enumeratione morborum, ſect. 7.nu.1.2.3.4.& 5.
An pleuritide, linguæ, faucium, tõſillarum phlegmone, angina, aſthmate ægrotauerit, ibid. ſect.8. nume 2. 3.& 4.
An affectus fuerit Incubo, uigilia, & penè ad inſaniam mæſtitia, eſuritione canina, maraſmo, febri hectica, ibid.ſect 9.nu.1.2.3.4.& 5.
An ad morbũ pertinuerit, quòd teſta ſaniem roderet, & de unguium uitio, corporisq́, pruritu, ibi.ſect.10. num.1.2.& 3.
Cur teſta & non unguibus ſe ſcaberet, & qualis fuerit teſta, c.2.enumeratione morborũ, ſect.10.n.1 & 2,
An ex morbo prouenerit, quod ad ſterquilinium diuerterit, ibi.ſect.11.nu.1.uſque ad 7.
Num Iob uexauerint oculorum morbi, capitis dolor, aurium & narium ulcera, cordis ſyncope & palpitatio, ſingultuſque, occultiores morbi, diuturnitas omnium, ibid.ſect.12.nu.1.2.3.& 4.
An nudus: an ſine domo & lectulo, ſect.11.nu.6.& 7,
Vter calamitoſior extiterit, Iob an Lazarus, ibid. ſect. 13.nu.1.& 2.
An Iobi calamitas acerbior fuerit plagis Ægyptijs, nu.3.& 4.
Quantum tempus durauerit Iobi calamitas, ſect.12.
Quæ Iobi uxor, & cur ſeruata.1.& 2.
An Satan ementitus fuerit habitum uxoris Iobi, ibid, num.4.
An Iob unquam uerbo lapſus fuerit, c.2.verſ.10. nu 8.
An amici Iob ex uera amicitia illum conſolaturi uenerint, c.2.verſ.11.nu.2.
Quomodo cognouerint Iobi cladem, c.2. verſ.11.nu. 1.
An amici Iob prius conuenerint in aliquo peculiari loco, ibid.nu.3.
An amici Iob ſeptem cum illo integros dies aſſederint, c.2.ver.12.13.nu.5.
An antiphraſis in uoce tantum, an in mente etiam ultimata poſſit reperiri, c.1, ver.11.nu.1.

In capite tertio.

Quo tempore Iob ſuas lamentationes inceperit, cap.3. verſ.1.nu.1.
An poſt ſilentium, peculiaris aliqua ægritudo Iobum impulerit ad lamentandum, c.3, verſ.2. in conſideratione lamentatio, ſect.1.
An fuerit agitatus ſcrupulis, ibid.ſect.1,
An uitæ deploratio peculiaris Iobi, an uerò communis ſit morſus mortalium omnium, ibid.ſect.3.
Qua mente Iob maledixerit diei, uitæq; ſuæ, ibid. ſect. 5.6.7.& 8,
An lamentationes Iob acerbiores fuerint, quàm Ieremiæ, c.3.nu.8.
An lamentationes iſtæ procedant ex affectu ſenſitiuæ partis, ſect.6,
An in his lamentationibus utatur Iob ſcientia præſcindendi unam conſiderationem ab alia in re eadem, & uitæ mala à bonis. ſect.8.
An procedant ex ardenti in Deum charitate, ſect.9.
Vnde apud Iob diei naturalis computatio inciperet, c. 3.verſ.6.nu.2.
An nomen menſis deducatur à nomine lunæ, an uerò nomen lunæ a menſe, c.3.verſ 6.nu.3.
An ſolùm fœminæ lamentatrices fuerint, an etiam uiri lamentatores, c.3.verſ.3 nu.5.

In capite quarto.

An amici Iob ſancti, atque ſapientes fuerint, c.4.in annotatione præuia, & in præfatione, c.5.nu.1.& 2.
An principia, quibus inter argumentandum amici Iob utuntur, ſint de fide, c.4. in annotatione præuia, n.4.
An amici Iob digni ſint appellatione prophetarum, ibi. num 7.
Quod fuerit peculiare erratum, et peccatum amicorum Iob, ibid.nu.8.& c.2.verſ.11.nu 2.& c.3.in conſiderat.lamentat.ſect.5.nu.2.& c.13.ver.4.nu.2.

An

An Theman fuerit olim academia, c.4.verſ.1.num.3.
An reuelatio narrata ab Eliphaz, c.4.fuerit uera, c.4. v.12.nu.2.
Quare prophetia dici ſoleat uiſio, & uerbum, cap.4. ver.3.nu.2.
Quæ ſint notæ ad ueras reuelationes diſcernendas, c.4. verſ.16.nu.5.
An Angeli creati fuerint in cælo empyreo, cap.4 ver. 19.num.3.

In capite quinto.

Quales olim ſedes & accubitus in iudicijs, conuiuijs, & publicis conuentibus, c.5.v.11.nu.2.
An ueræ beſtiæ fuerint, ad quas Paulus Epheſi pugnauit, c.5.v.12.nu.4.

In capite ſeptimo & nono.

An Iob agnouerit myſterium Reſurrectionis, cap.7. uer.9.nu.3.
An aliqui montes in diluuio explanati fuerint, uel tunc etiam, aut aliquando à ſuis ſedibus in alias trãslati, c.9.uer.5.nu.3.4.5.6.& 7.
An terra moueatur quieſcẽte cælo, c.9.v.6.nu.1.& 2.

In capite decimo & reliquis.

An Iob reuelata fuerit criminatio Satanæ, cap.10.v. 8.num.15.
An Angeli in hominis creatione aliquod miniſterium obierint, c.10 uerſ.8.nu.6.
An homo uerè formatus fuerit Dei manibus, Deo tunc humanam ſpeciem ſumente, cap.10.uer.8.num.9. 10.& 11.
An homo creatus fuerit ex luto, id eſt, ex terra & aqua, an uerò ex puluere arido, cap.10.uerſi.9.num. 3.& 4.
An corpus primi hominis prius fuerit à Deo formatum ex luto, quàm anima infuſa, cap.10.uerſic.12.nu.5. 6.& 7.
An Angelus, uel Verbum ſub ſpecie uiſibili loquutum fuerit Patribus antiquis, c.10 uer.8 nu.11.
An Iob criminationi ſuorum amicorum cauſam præbuerit, c.11.uer.4.nu.3.& 4.
An damnatorum cruciatus unquam mitigentur, c.11. uerſ.19.nu.2.
An Iob fuerit ſenior ſuis amicis, cap.12.uer.12.nu.2. & cap.15.uer.19.nu.6.

DE SEQVENTIS RERVM INDICIS VSV, ET ORDINE, AD LECTOREM.

LICET hic Index (optimè Lector) in vltimum locum reijciendus videbatur, ſed tamen, vt hoc quarto loco reponeremus, his cauſis adducti ſumus. Prima, quoniam alij præcedentes Indices ex hoc ipſo generali multum iuuari poſſunt: tum etiam hic ipſe, ex alijs locupletari, & perfici debet: vt alij ſine alijs mutili, & imperfecti meritò videri debeant. Deinde, quoniam cùm ex alijs peti oporteat, quæ vel ad ſimplicem aliquam vocem, & ſignificationem ſacri Sermonis cognoſcendam, vel ad Hebraiſmi alicuius vim & proprietatem pertinent: iam nunc hic Index rerum illa ſuppeditat, quæ ſententijs integris continentur, & explicantur, quod in alijs maximè deſiderari videbatur. Separari igitur minimè debuerunt; ſed ſeparatim tamen ſingulos tradi, non inutile viſum eſt: ne, ſi in vnum & eundem locum omnia cogerentur, multitudine & confuſione Lectorem opprimerent. Tandem quoniam, qui duo reliqui ſunt Indices locorum Scripturæ, & rerum pro concione, & Euangelijs, alios Indices iam præmiſſos, & ordinatos iure ſuo poſtulant, vt ad quos identidem recurrendum ſit.

INDEX RERVM.

A

ABANTES.

ABantes anteriorem capitis partē radebant, c. 1. v. 20. nu. 12. Erant natura pugnaces, ibid.

ABEL.

Quid illius nomen ſignificet, in Pręfat, cap. 1. n. 9. & c. 7. v. 16. nu. 6. Typus viuentium, ibid. Et mortuorum etiam, ibid. In illo nullam poſteritatis ſpem parentes collocarunt, ibid.

Quomodo illius corpus occultare conatus fuerit Cain, c. 16. v. 19. nu. 5.

Vide etiam Sanguis, Clamor, Cain.

Non poterit eſſe Abel, qui tenuerit habere fratrem inimicum, c. 1. v. 1. nu. 66.

ABIMELEECH.

Quid illius nomen ſignificet, cap. 1. verſ. 1. num. 18. Pater erat pauperum, ibid. Rex fidelis & pius, nume. 75. & adulterij deteſtator, ibid. Loquebatur illi Deus per reuelationem, ibid. illius regnum fidele, ibid. & huius rei probationes, ibidem Comparatus cum Pharaone, ibidem.

ABLVTIO.

Vide Aqua & Mare.

ABORTIVVM.

Duplex abortiui deſcriptio, c. 3. v. 16. nu. 1. & 3. Abortiuo non dabatur peculiare ſepulchrum, ibid.

Neque dicebatur edi in lucem, ibid.

Cur ſe Paulus vocet abortiuum, ibid. Abortiuus cenſetur pro non nato, c. 10. ver. 19. nu. 2. & ſi parum vixit, cenſetur in iure non vixiſſe, ibidem Sordibus auarus, abortiui ſimilis, ibid.

Vide etiam Obſtetrix, partus.

ABRAHAM.

Quomodo in ſpem, contra ſpem credidit, c. 13. v. 15. nu. 4. Ex illius genere Iob per Eſau. *Vide Iob.*

Abrahæ ſinus portus Lazaro, c. 3. v. 13. nu. 7.

Quem diem viderit, cum exultaſſe dicitur, in Præfat. c. 7. num. 9.

ACADEMIÆ.

Priſcæ Academiæ apud Hebræos, c. 4. v. 1. nu. 3. Et apud Themanitas, ibid. Academiæ, Theman Doctores & magiſtri, c. 15. v. 10. nu. 5.

ACCEPTIO PERSONARVM.

Cur dicatur faciem accipere, c. 13. v. 8. nu. 2. Non attendit æquitatē & ius, ibid. Quibus alijs modis explicetur, ibid. Dat indigno auſum, & confidentiam in iudicio, ibid.

Amici Iob huius vitij notati, ibid. Deus non accipit perſonas, ibid.

Vide etiam Adulator, Iudex, Princeps.

ACETVM.

Acetum cum nitro ad curationem aurium purulentarū, c. 16. v. 2. nu. 4. Sed conſolatio inſtillanda auribus, illius diſſimilis, ibid.

ACTIO.

Actionem à paſſione ſubtiliter diſtinguunt Sacræ litteræ, c. 1. v. 21. nu. 16. illam reprobat Deus, etiamſi uelit paſſionem, ibid.

ADAM.

Vnde dicatur in Hebræo, c. 1. v. 1. nu. 12. & triplex illius nomen, triplex etiam ſignificatio, ibid. & c. 10. v. 11. nu. 3. & v. 9. nu. 5.

Adami corpus priùs formatum ex luto, quā anima infuſa, c. 10. v. 12. nu. 5. & 6. ex humo fermentata. v. 10. nu. 3.

Illius formatio, ſimilis formationi caſei, nu. 2. 3. & 4.

Non eſt formatum ex puluere arido, ſed ex luto & limo, v. 9. nu. 4.

Ante animationem priùs diſtinctum & organizatum in luto, v. 11. nu. 2.

An formatum ex terræ quatuor particulis, collectis ex quatuor orbis partibus, v. 9. nu. 5.

An Angeli in illius formatione aliquid miniſterij obtinuit. *Vide Angelus.*

Primi & ſecundi Adami diſcrimen, c. 1. v. 1. nu. 4.

Primus homo, non vir. ibid. Sapientiſſimus, c. 15. v. 7. n. 1.

Vide etiam, Homo, Corpus.

ADOLESCENTIA.

Adoleſcentiæ propria ignorantia, cap. 13. v. 26. num. 10.

Cur illius peccata dicantur aliena, ibid.

Merentur veniam & excuſationem, ibid. & n. 11. Flos caducus, c. 14. v. 2. num. 1. Quaſi flos & planta ex Adonidis horto, ibid.

Immaturæ mortis in medio dierum, conqueſtionis formula, c. 14. v. 20 nu. 1.

Eſt ætas ad miniſtrandum apta. c. 13. v. 26. num. 9.

Nemo iuſtus puer, ſed ſenex *Vide Iuſtus. Vide etiam Puer, Filius, Homo, Vita, Senex, Mors.*

ADONIS.

Adonidis horti, qui, c. 14. v. 2. nu. 1. Repræſentant humanam fragilitatem, ibid. & florem caducum adoleſcentiæ, ibid.

Nihil ferebant fructiferum, ibid.

Sunt iidem qui horti mulierum, ibid.

Vide etiam Adoleſcentia, Homo, Flos.

ADONISEDECH.

Quid ſignificet illius nomen, c. 1. v. 1. nu. 17.

Non tam videtur nomen proprium, quàm appellatiuū, ibid. videlicet compellatio Regis Regum, ibid.

ADORARE.

Adoratio quid ſit, c. 1. v. 20. num. 16. Diuerſi adorantium habitus, & geſtus, nu. 15. & 16.

Quorſum adoraturi prociderent, ibid. *Vide etiam Oratio.*

Quomodo manipuli fratrum dicantur adoraſſe manipulum Ioſeph, nu. 15.

Quomodo Elephantes dicantur regem adorare, num. 16.

Quorſum Pythagoras iuberet adoraturos ſedere, nu. 5.

ADVLATIO, ADVLATOR.

Interdum infligit lethale vulnus, c. 15. v. 2. nu. 3.

Dicitur bilinguis, ibid. Miratur perſonas quæſtus gratia, c. 13. v. 9. num. 2. Dicuntur negotiatores auaritiæ, ibi. Deus odio illum habet, num. 4. Qui adulatione gaudent, ſeipſos decipiunt, ibid. Deus non capitur adulatione, ibid.

Afflicti, qui conſolationem non admittunt, adulatione gaudent. *Vide Tribulatio.*

ADVOCATVS.

Aduocatorum peccata quæ ſint, c. 13. v. 7. nu. 4. & uerſ. 9. nume. 3. Solent decipere iudicem, ibi. & falſa crimina obijcere, & rem dubiam uelut certam proponere, ibid. Et qui aduocatum non haberet, Prætor dabat, cap. 9. v. 19. nu. 4.

Dat clienti ſuam fidem ex publico pacto, ibid.

AEGYPTVS.

Abundant venenatis ſerpentibus & feris, c. 5. v. 7. nu. 10. Præſertim alatis ſcorpionibus, ibid.

Aegypti vlcus quale, cap. 2. v. 8. in enumeratione morb. ſect. 3. nu. 1.

Quare Deus voluerit fieri præmiſſa priùs conſperſione cineris, ex camino ardente, ibid.

Illius deſcriptio ex Philone, ibid.

Quale morbi genus, apud Hippocratem, nu. 2.

Aegypti plagę numerantur & explicantur, cap. 2. v. 8. in enumeratione morborum, ſect. 13. nu 4. Comparatur cum Iobi calamitate, ibi. & Iobi calamitas ex illa cōparatione amplificatur, ibid.

ÆTAS.

Aetates medici diſtinguunt per interualla ſeptem annorum, c. 7. v. 8 num. 2.

Quomodo dicatur Græcè, ibi. Quare Medici vetent homini duas ætates habenti venam incidi, ibid.

AER.

Cur dicatur Firmamentum, c. 9. v. 8. nu 2.

Aere vtitur Deus, ut tentorio militari, c. 9. v. 8. nu. 3. Ibi habet Deus armamentaria publica, ibid. Inde expugnat impios, ibid.

Quomodo Stephanus Ieſum uiderit ſtantem in ae... ibi. & Paulus etiam inde tonantem audierit, ibid.

Cur milita, cœleſtis ex aere precetur pacem mortalib. ibidem.

AGER, AGRICOLA.

Agri quondam non valdè pretioſi. cap. ... 3. num. 9. Illorum modus ſeruandus, nu. 13. Super... à famulis & agri-

& agricolis, num. 16. Illorum mala, & iniuriæ cœlorum propter peccata, cap. 5. verſ. 6. nu. 3. Agri limitati, quales, cap 5. ver. 23. num. 4. Agricola terræ ſeruit. c. 1. ver. 3. nu. 13. Cenſiti Agricolę, qui apud Romanos. nu. 14 *Vide etiam ſterilitas*.

A M A R A.

Amara omnia, acerba, & inimica naturæ, c. 9. v. 18. nu. 4. Dulcia in amara conuerti, c. 13. v. 26. nu. 2. Efficiuntur à caloris exceſſu, nu. 3. Amara in quo differant a bilioſis, ibid. Perpetuum mortis epithetum, nu 4.

A M C I I T I A, A M I C I.

Quibus rebus lædatur amicitia, c. 12. verſ 4. nu. 1. Debet eſſe gratuita, cap. 1. ver. 9. nu. 3. Deus, amicitiæ violatę Iudex ſeueriſſimus, cap. 12. verſ. 4 nu. 3. Adeſt propitius homini derelicto ab amicis, nu. 24. Amicus, medicus, cap. 2. verſ. 13. num. 4. Quaſi frater, c. 6. v. 15. nu. 1. Amicorum contumeliæ moleſtiſſimæ, cap. 12. verſic. 4. nu. 1. Amici infideles notati, cap. 6. verſ. 13. nu. 3. & v. 14. nu. 2. & verſ. 15. num. 2. Deo ingrati, nu. 3. Dicuntur præterire, & contemnere miſeros, c 6. v. 15. num 2. & 3. Illos pudet videre miſerum, verſ. 19. nu. 1. Sordida illorum parſimonia, verſ. 22. nu. 5. Sunt ſimiles torrenti. c. 6 v. 15. nu. 4. & v. 16. nu. 3.

Amici Iob bono animo acceſſerunt ad conſolandum, c 2. verſic. 11. num. 2. Sancti & pij, ibid. & initio capitis 4. num. 1. & 2. & initio capitis 7. nu. 2. Errarunt ex ignorantia, initio capitis 4. nu. 1. & 2. Non ſēper illis repugnat Iob, nu. 3. Vſurpant Fidei principia, n. 4. Non errarunt in fide, locis citatis, & cap 13. v. 4. nu. 2. An appellandi ſint prophetæ, initio capitis 4. n. 7. In quo peculiariter errauerint & peccauerint, nu. 8. Repræſentant Hęreticos, c. 2 v. 11. nu. 2.

A M O R R H A E V S.

Amorrhęi aliquando fideles & pij, c. 1. v. 1. nu. 74.

A M O R.

Cum ira coniunctus, c. 3. verſ. 2. in conſiderat. lament. ſect. 8. nu 1.

Amantium iræ, ibidem. Amor iratus, magnus dolor, ibi. Amantium notæ, nu. 2. Amoris nomen in diuinis, ibi. magis propriè, quàm in humanis, ibi. Ex impuro amore ſimilitudines in Sacris, ibid. Iobi lamentationes ex amore, nu. 1. & 2.

A N G E L V S.

Angeli potiùs, quam homines dicuntur filij Dei, c. 16 v. 6. num. 4 Non ſunt præſentes omnibus locis, num. 5. Qui dicantur aſſiſtentes, ibid. Plures nobiſcum, quàm inimici, & Dęmones contra nos, n. 7. Celebrarunt cōcilium, pręſente Satana ipſa, & non per imaginationem à nu. 9. uſq. ad 13. Conuenerunt Angeli cuſtodes Iobi, & filiorum, & uniuerſę illius familię, nu 92. Pręfuit concilio Angelus vice Dei, nu. 13. Qui aliquando dicitur Iehoua, aut Elohim, ibi. Illorum loquutio non alligatur corporeo loco, nu. 12.

Non eodem modo loquitur Angelus Deo, ſicut Deus Angelo, v. 7. num. 2. Mouentur incredibili celeritate, nume. 3.

Sunt ſeptem oculi ſuper iuſtum, verſic. 8. num. 2. Illorum etiam cuſtodia & patrocinium, cap. 1. verſi 10. num. 3. & c. 5. ver. 5. nu. 5. & verſi. 23 nu. 9 Sunt intra nos, c. 1. v. 10 nu 3. Iuſtum circundant, ſicut etiam Dei Thronum, ibid.

Maximè in illis requiritur fidelitas, c. 4. v. 18. nu. 3. Nihil eſ ſe boni habent, nu 4. Militant Deo, c. 7. v. 1. nu. 3. Illorum periphraſis, Seruire Deo, c. 4. v. 18 nu. 1. & portare orbem, c 9. v. 13. nu. 3. Dicuntur cœli, c. 15. v. 15. nu. 4. Sancti & fideles & ſerui Dei, ibi. & c. 5. v. 5. nu. 5. Comitantur Deum ab hominibus derelictum, ca. 16. v. 8. nu. 4. Creati in cœlo empyreo, c 4. v. 9. nu. 3.

An aliquod miniſterium pręſtiterint in hominis creatione, c 10 v. 8. nu 6. An aliquod etiam pręſtabunt in reſurrectione, ibid.

Angelorū peccatū amplificatur ex dignitate ſui domicilij, in quo conditi fuerunt, c. 4. verſ. 19. num. 3. & ex eo, quod maximè fideles eſſe debuerant, verſ. 18. num. 3.

Angelus Satanæ colaphizans Paulum, quis, c. 2. verſic. 7. nume. 3.

A N G V L V S.

Anguli ædificiorum oſſia. c. 1. v. 18 nu 4. ſignificant Principes & magiſtratus, ibi. Conſtant maximis, & firmiſſimis lapidibus, ibid.

A N I M A.

Cur dicatur ignis, aut ſcintilla, c. 13. v. 12. nu. 4.

A N N V S.

Quot menſibus conſtabat apud Romanos, c 7. v. 16. nu. 7. Anni magni, qui, ibid.

A N T E R O S.

Cupidinis frater, mutuus amor. c. 1. v. 1 nu. 66.

A N T I P H R A S I S.

In quo differat ab Ironia, cap. 1. v. 11. nu. 7. Illam qui tollant, ibid. Oſtenditur, c. 1. citato, & c. 6. verſ. 14. num 4. An detur in mente vltimata, c. 1. v. 11. nu. 6.

A P O C R Y P H V M.

Quid ſit, in Præſ. c. 2. nu. 4. Non ſtatim eſt vt falſum, reijciendum, ibid.

A P O S I O P E S I S.

Reticentia cum vehementia & amplificatione ſententię, c. 1. v. 8. nu. 11. & v. 11. nu. 4. & c. 17. v. 1. nu. 4.

A Q V A.

Aquarum ſonitus, magni clamoris ſymbolum, c. 3. v. 24. nu. 3. Aqua & ablutio, mondiciei ſymbolum, c 9. v 30. nu. 2. Ad luſtrationem adhibita, ibi & adoratione, ibi. & nu. 5. Scelus quod ablui non poſſet, maximum, ibid.

Aqua marina, antiquis religioſa, nu. 3.

Ablutiones & purificationes legis, ibid.

Ablutio manuum. Vide Manus.

A R A B I A, A R A B E S.

Arabia eſt ad meridiem terræ ſanctæ, c. 1. ver. 18. nume. 3. Thure abundat, c. 1. verſ. 14. nu. 6. Fertilitas unde, v 3. nu. 3. Paſtores potentiſſimi, ibi. Oues magnarum caudarum, nu 6. Muli quales, Vide Mulus. Aſini, uide Aſinus. Abundat Camelis, nu 7.

Arabes latrocinijs uiuunt, verſ. 14 nu. 7. Illorum cęremonia in percutiendo fœdere, c. 9. v. 33. nu. 5.

A R B O R.

Arboribus etiam peculiares morbi, c. 14. v. 7. nu. 5. & ſenium, v. 11. nu. 1.

A R C T V R V S.

Quæ conſtellatio, c. 9. verſ 9 nu. 1. Quę illius nomina, ibi. Tempeſtates efficit, ibid. Quando oriatur, ibid.

A R E N A.

Arena maris cur grauiſſima, c 6 v 3. nu. 7. Quę illius genera, quæ generatio, ibid. Symbolum innumerabilitaſis ibid. Cur careat numero plurali, ibid. Etiam ſingulariter dicta ſignificat multitudinem, ibid.

A R G V M E N T A R I.

Argumentantium ineptieulorum uitium, c 9. v. 26. nu. 4. Decorum in argumentatione ſeruandum, c. 15. v. 1. nu. 1. Vide Diſputatio.

A R M E N I A.

Armeniorum Regum in percutiendo ſœdere cęremonia, c. 9. v. 33. nu. 7.

A R T I F E X.

Magis diligit ſuum opus, quàm ipſe diligeretur ab opere c. 10. v. 8. nu. 17.

A S I N V S, A S I N A.

Aſinarum utilitates, c. 1. v. 3. nu. 12. Aſini opportuni agriculturę. ibid. Aſini Arabici quales, ibi. Aſinina ſtoliditas, c. 11. verſ. 12. nu. 5. Cur Deus ex maxilla Aſini præbuerit aquas Samſoni, c. 6. v. 5. n. 4. Aſinus piſcis dicitur habere cor in uentre, ibid. Symbolum Guloſi ibid. *Vide Onager & Mulus.*

A S S I S T E R E.

Aſſiſtere, quibus Angelis conueniat, cap. 1. uerſ 6 num. 5. Eſt inferioris, & miniſtrantis, ibid. Tum etiam militis, aut orantis, ibid.

A S T V T I A.

Aſtutia, an uiolentia plus ualeat in hoſte, c. 1. uer 13. n. 1. Sæuitiæ comes, ibid. Aſtuti qui, & quibus ſimiles, c. 1. uer. 1 nu. 54. & 55. Illorum aſtutiam Deus traducit, & detegit, c. 5. uerſ. 12. nu. 3.

Suis illorum conſilijs cōſtringit & capit nu. 4. & 5. Erraſſe illos conuincit, n. 7. Peruerſum colluctatorem ſe illis præbet, nu. 9. Infatuat illorū conſilia, nu. 10. Apponit illis impedimenta, nu. 4. & uerſ. 13 nu. 1. & 2. Illos tandem expugnat Deus, c. 5 uer. 12. nu 4. Aſtutia ſeipſam deſtruit, & ſibi nocet, nu. 1. *Vide etiam in Verbo, Conſilium, & in verbo, Cogitatio*

A T H L A N T E S.

Athlantes qui, c. 3. verſ. 8. num. 5. Solem & diem execrabantur, ibid.

A V A-

AVARVS.
Ab auaris iuſtè auferuntur diuitię,c.1.v.3.num.8. Auari hominis periphraſis,c.15.v.34.num.5. Sitis inexplebilis,v.16.nu.4.
Auaritia ſignificat aliquando quamcumque prauam cupiditatem,ibid.

AVDIRE.
Benè audiendi præcepta,cap.5.v.2.nu.4. & c.15.verſ.15.num. 5.

AVGVSTINVS.
Auguſtino ante conuerſionem uidebatur ualde laborioſus Ambroſij cælibatus,in Præfat.c.1.nu.2.

AVGVSTVS.
Auguſti Cæſ.oculi ſplendidi,c.10.v.22.nu.10.

AVIS.
Auis laboris expers,c.5.ver.7.nu.6. Facilè declinat periculum,ibid. Frequenter ſumitur in malum,c.9. Pecularis Dei circa aues prouidentia, cap.15.v.9.nu.4.& verſ.10.num.6.

AVRIS.
Auris quare in Hebręo appellatur ſtatera,c.6.v.3 nu.5. inter aures medium ſtat iudicium rationis,ibid.
Auricularum magnitudo, ſtultitiæ & loquacitatis nota.c.1.v.52.nu.3.

AVRORA.
Auroræ palpebræ primus illius ſplendor,c 3.ver.9.nu.9.

AVRVM.
Aurum ad Deorum & Regum honorem,c.3.v.15.nu 2.
Aurea & argentea ſuppellex,nobilium,nu.3.cum cadaueribus condita,nu.4.

AVSTER.
Auſter quare ſumatur pro deſerto,c 1.v.18.nu.3. Ventus a regione deſerti,ibi. & c. 9.v.9. nu.5. Pro Polo Antarctico,ibid. Quæ dicantur interiora Auſtri,ibid.

B

BABYLON.
BAbylonicæ turris deſtructio,c.11.v.14.nu.1.

BALDAD.
Sapientia ſecundus inter amicos Iob,c.8 v.1.nu.1. Illius nominis etymologia & ſignificatio,ibid.

BALTHEVS.
Cuiuſmodi eſt,c.11.v.18.num.1. Erat ornatus Regius,& militaris,ibid. tum etiam & ſacerdotum,ibid.
Videre Cingere & Cinctus.

BARBA.
Virilitatis indicium,c.1.v.5 nu. 8. Barbę abraſio quorſum fieret.v.20.nu.11. Barba, familię ſymbolum,ver.5.nu.8 Barba prolixa apud Romanos reorum erat.v.20.num.11.

BEELZEBVB.
Deus muſcarum,c.1.v.16.nu.5. Idolum Accaronitarum,ibid. Pro Principe Dæmoniorum,ibid.

BELLVM.
Bellum iniuſtum gerentium ſupplicium,cap.5.verſic.15.num.3.

BENEDICERE.
Benedicendi,uariæ acceptiones,c 1.v.5.à num.23 uſque ad 26 & uer.11.nu.6 & 7. Varietatem capit ex adiunctis,v.10.nu.7.

BENEFICIVM.
Debet eſſe gratuitum,c.1.v.9 nu.4. Differt a negotiatione,ibid. Beneficia cur Deus conferat,aut deneget,cauſam ignorat homo,c.9.v.11.nu.2 Beneficij recordatio grata ei,qui contulit,c.10. uer.8.nu.2. & v.9.nu.1. Excitat diuinam miſericordiam & benef[illegible],uer.8.num. 2. Beneficium plus diligit conferens,quam accipiens,num.17. Deus cum iucunditate benefacit,n 18. Dicitur reſpirare, cum beneficia confert, & cohibere ſpiritum,cum negat,ibid.
Diues impius abutitur beneficijs Vide Dives,& *Impius.*

BEROALDVS.
Beroaldus notatus,c.1.v.1.nu.58.

BESTIA.
Beſtiæ ſcelerum uindices,c.5.v.23 nu.5. Dicuntur impij ferinis moribus,nu.3. & 4. Quomodo Paulus pugnauerit ad beſtias,ibid. Iuſto beſtię pacificæ,num.3.4.& v.23.nu.9. Arabia illis abondat,ibid.

BILLIVS.
Billius notatus in Prefat.c. 3.nu.1.

BLASPHEMIA.
Cur dicatur eſſe contraria morti,c 1.v.11.n.7. Illius pœna capitalis,c.5.v.9.n.8. Ad illius deteſtationem veſtium dilaceratio,c.1.v.20.nu.7.

BONVM.
Boni appellatio ad cibũ,& diuitias relata,c.5.v.4.nu.10.

BOS.
Boum vſus in ſacris & prophanis,c.1.v.3.nu.8.
Pinguis,vbertatis ſymbolum,macilentus,ſterilitatis,c.15.v.27 nu.2.

BOSRA.
Quæ vrbs,c.1.v.1.nu.31. Plures illius nominis urbes ibi. Quæ illius nominis uariatio,ibid. Iobi Patria,nu.32. An etiam fuerit mater Iobi,nu.33.

C

CADAVER.
CVr iuberetur eadem die deponi de cruce,cap.15.v.14.nu.3. An poſſit appellari homo. *Vide Homo.*

CADERE.
Iuſti cadunt in faciem,impij retrorſum,c.3.v.25.num.4. Propriè dicitur ſomnus cadere. *Vide Somnus.*

CÆCVS.
Vt cæcus palpare ſoleat in tenebris,c.15.v.25 nu.1 Munera excęcant. *Vide munus,& Cupiditatis. Vide Cupiditas.* Iudices cęci. *Vide Iudices.*

COELVM,ET COELVM EMPYREVM.
In cœlo empyreo Angeli creati. *Vide Angelus.* Cœlum dicitur magnũ per excellentiã,c.5.v.9 num.2 Illius magnitudo ex ſola diuina uoluntate,ibid. pulchritudo & ordo,c.15.v.16.nu.1 Illius pars pulcherrima, Sol,ibid. Cæli extenſio, & expanſio qualis,c 9.v.8.nu. 2. E cęlo egreditur Deus pręliaturus,nu. 3. Cœli innouandi quomodo,c.14.v.11.nu.4. videbuntur ſeneſcere & deficere luminibus,nu.5. Illius partes deteriores,ſunt velut maculę,c.15.v.15.nu.4. Non ſunt animati,ibid. ſignificant Sanctos aut Angelos. *Vide Angelus.*

CAERIMONIA.
Cęremonię externę iungẽdę cum interna ſanctitate,c.11.v.13.nu.1. Prę illis requiritur interna ſanctitas,ibid.

CAIN.
Quod illius nomen ſignificet,c.7.v.16.nu.6. Quõ occultare conatus fuerit cadauer Abelis,c 16.v.19.nu.5.

CALCEAMENTVM.
Calceamentũ aut chirothecea,ſolebant proijci intra vrbẽ obſeſſam,c.1 v.1.nu.35. An illis Chriſtũ usũ fuiſſe colligatur neceſſariò ex verbis Io.Baptiſtę,c 3.v.14.nu.3.

CALVINVS.
Illius impietas,& imperita elegantia,c.1.v.21.nu.13.

CALVMNIA.
Dicitur flagellum linguę,c.5.v.21.nu.1. Quid apud Iuris Conſultos,c.10 v.3.nu.4.& 5. Pro ſophiſmate,n.6. Calumnias impoſitorum uindicabit Deus,c. 13.v.16.nu.1. Calumnię & errores ſeruiunt Diuinę prouidentię,ibid. Diuinę Sapientię eſt,fraudes & calumnias detegere,& deſtruere,c.15.v 22 nu.2.

CAMELVS.
Cameli Arabici quales,& ad quos uſus,c.1.v.3.nu. 7. Illorum multa genera,ibid.

CANIS.
Canis impatientię & iracundię ſymbolum,c.5.v.2.nu.4. & illius,qui cęca patiar conſilia,ibid.

CANTVS.
Cantus lugubris inuentores Phryges,c.3.v.8.nu.5.

CAPILLVS.
Symbolum ſolicitudinum & negotiorum,quibus implicatur homo,c.1.v 10 num.7. Abciſſi ſacrificabantur,v.20.nu.13. Symbolum infirmitatis muliebris,cap.16.v.13.nu.3. Cur in illis repoſuerit Deus fortitudinem Samſonis,ibid.

CAPVT.
Capitis & barbę abraſio,quando & quorſum fieret,c.1.v.20.nu.11.12.13
Membrum digniſſimum,cui cętera parent,cap.16.ver.5.nu.3 Ceoſetur totus homo,ibid Varij illius motus,& varię ſignificationes,ibid. Caput obuelabatur damnatis,c.13.v.24.nu.3

CARCER.
Non ad puniendum inuentus,c.7 v.13 nu.6. Sed ad continendum,cap 10.v.25.num.12. Carceris teterrimi deſcriptio,

ſcriptio,c.13.v.27.nu.4. Eſt tenebricoſus & lugubris, c.10.v.22.nu.11.& 12. appellatur ipſe tenebræ, ibid. Videtur fuiſſe extra Hieruſalem,n.11. *Vide etiam Tenebra,& Tribulationes.*

CARECTVM.

Carecto libenter paſcuntur boues, c.8.v.11.nu.3. Quibus alijs nominibus appelletur, ibid. Quæ illius folia, quis fructus, ibid.

CARO.

Eſt quicunque externus ſplendor,c.16.v.16.num.2 Carnes humanas lacerare aut comedere, ſymbolum ſæuitiæ,c 13 v.14.nu 3. Carnis imbecillitas.
Vide Homo & Fœmina.

Carne noſtra vtitur aduerſarius, ad nos ipſos oppugnandos,c.2.v.5.nu.2.

CARMEN.

Carmina ſacra noſtris ſimilia. in Præfatio. cap.4.num.3. *Vide Poeſis.*

CASTITAS.

Videtur lædi contaminata veſte,c.1.v.20. num.9. Indiget muro,c.14.v.4.nu 4. Et peculiaris etiam mentis firmitate & conſtantia, ibid.

CATO.

Catonis iocus in Albidium, c 1.v.16 nu.6.

CERAVNIA.

Ceraunia gemmæ natura,c.1.v.16.nu.6.

CEREALES.

Cereales ludi quomodo celebrarentur, c.1.v.14.num.3. Videbantur imitari vulpes Samſonis, ibid.

CERVICES.

Rigidæ ad ſuperbiam,cap.13.verſ.12.num. 6. *Vide etiam Superbia.*

Pingues ad ſuperbiam & ſæuitiam, c.15.v.26.nu.6. *Vide etiam Collum.*

CERVVS.

Sitit,& ſitiendi cauſæ,c.7.v.2.num.1. Confligit cum ſerpentibus, ibid.

CETVS.

Leuiathan.c.3.ver.8.num.2. Die an nocte facilius capiatur, ibid.

Nauigantes territat, ibid. vnde dicatur in Hebręo,cap.7. v.12.nu.5. An ſit Thynnus, ibidem.

CHALDAEVS.

A quo nomen Chaldæi acceperint, c.1.v.17.nu.1. Quid illorum nomen ſignificet, ibid. Sapientes, ibid. Cur dicantur Equites, ibid.

An debeant connumerari Babylonijs, ibi. Equitandi periti & ſtudioſi, nu.2. Viuebant ex pręda, ibid. à Iudæa non parum diſtantes, ibid.

CHANANEVS.

Cananæi aliquando fideles & pij, c.1.v.1.nu.74.

CENCHRIS.

Serpens,c.5.v.7.nu.10

CHIRVRGVS.

Vulnerando medetur, c.5 v.18.nu.2. In illo maximè requiritur ſcientia ligaturæ, nu. 1. Omnia chirurgi munia præſtans Chriſtus. *Vide Chriſtus.*

CHRISTVS, CHRISTIANI.

Incarnatio, & Natiuitas.

Chriſti genealogiæ Series inuerſa in Matthæo, & Luca, c.1.ver.1.in appendice.3.ad Iobi genealogiam,nu.40. Chriſtus incarnatus dicitur deſcendiſſe ad inferiores partes terrę, c. 5.v.21.nu.1. Illius caro hamus, quo expiſcatus ſuit Leuiathan. c.3.v 8.nu.1. Cur dictus Vermis.c 4.v.19 nu.6. Cur illius corpus templum, c.5.v.24.nu.1. In Chriſti aduętu abundantia virtutum omniũ,c.5.v 55.nu 5 Illius natiuitas æterna, & temporalis, munda & ſplendida,c 14 v.4 nu.4. Illius cum natura humana nuptię indiuiſibiles,c.9.v.33 nu 7.& 8. Dicitur Dei brachium,& dextera, ibid. Cur vocetur Dei filius, Logos & Ratio,c.1.v.21 nu.15.

Vita, & Conuerſatio.

Chriſtus iuſtorum finis & caput in Præfat. 7 nu. 1. Mediator & ſequeſter.c.9.v.53 num.7. & 8. Angelus Teſtamenti, ibi. Illius miracula & ingreſſus ſuper mare, prędicta a Iob,c.9.v.8.num.5. Euigilat ad miſerorum preces,c.8.v.6 nu.4. Præteriens, videt attenius,& miſeretur miſerorum,c.6.v.15.nu.3. Forma optimi Principis,cap.3.v.15.nu.3. Cur ſimilis caprię.c.10.verſ.4. num.4.

Paſſio.

Chriſtus noſtros labores ſibi impoſuit, c.7.v.21.num.2. & 3. Leuauit, exportauit, tranſtulit, ibi. Chriſti patientis figura,c.16.v.9.num. 2. Plures figuræ illius Paſſionis, quàm Reſurrectionis. in Pręfat. c.6 nu.2. Per paſſionem conſummatus, num.2. Chriſtus partes admirãdi cauſam io iuſtorum ærumnis abſtulit, c. 17.verſ 8. nu.2. Quomodo dicatur traditus poteſtati tenebrarũ, cap.3.ver.2.in conſiderat. lamentat, lect.2.nu.6. Illius dolores, maximi, ibid. Repræſentati & comparati cum Iob, ibid. Illius corona ſpinea. *Vide Corona.* Morti proximus non tam de ſe, quam de ſuis ſolicitus,c.14.verſ. 22.n.2. Cur uoluerit eſſe uelata facie inter opprobria, c.10.v.4.nu.6. Cur, cùm guſtaſſet vinum, noluerit bibere,c.1.v.20 nu.1. Planctus a viris & mulieribus,c.3. v.8.num 5. Exemplum potiſſimum in ſua paſſione prębuit, in Præfat. c.6.nu. 6. Mons Caluarię Chriſti patientis eſt, mons Domini uidebit, ibid Cur dicatur occiſus ab origine mundi, in Pręſ.c.7.nu.3. De illius morientis ſanguine & latere ędificata Eccleſia, ibid.

Reſurrectio.

Chriſti Reſurrectio uelut altera natiuitas, c 14.ver.14. nu.3. Terrę parturientis dolores in illius Reſurrectione, ibid. Facta uirtute diuina, nu.5. Illius figurę, Iob & Iſaac in Pręfat. c. 7. nu. 9. Ruſus Iſaac conceptus in mortua vulua Sarę, illius figura, ibi. Abraham exultauit, ut uidere hunc diem Reſurrectionis, ibid. Chriſti deſcenſus ad inferos, c. 7.v.9.nu.2.

Chriſtiani.

Ad leonem, vel ad beſtias, antiqua infidelium conclamatio,c.2.v.6.nu.9.

CICERO.

Cicero illuſtratus,c.1.verſ.1.in appendice 1.ad Iobi genealogiam,nu.35.

CINGERE, CINCTVS.

Cingere, militare uerbum,c.12.v.18.nu.2. Cinctus Gabinus quis, ibi Cerbegi, cur dicti Cincti, ibid. Cingulum pro fortitudine & uiribus, c.12.v.21.num. 5. *Vide etiam Balteus.*

CINIS.

Symbolum ęterni ignis,c. 1.v.12.nu. 3. Memoria deleta, nu.2. Supplicij monumentum, ibid.

CIRCVMCISIO.

Circumciſionem & cęremonias Abrahami retinuerunt Moabitæ, Ammonitæ, Idumęi, capit. 1. verſicu.10.numero 74

Circumciſio cordis in ſpiritu,c.1.verſ.1. in appendice ad Iobi genealogiam,nu.42.

CLAMOR.

Clamare dicuntur, quę acerbiſſima ſunt,c.16.v.19.nu.2. & 3. Magnus clamor, ſimilis ſonantibus aquis. *Vide Aqua, Clamor Abel.*

CLAVIS.

Symbolum liberæ adminiſtrationis,c.12.v.14.num.2. Quatuor Dei claues quæ ſint,c.3.v.10.num. 2.

CLAVVS.

Claui figura iuſta frontibus ſeruorum, vnde. *Vide Sclaus.*

COGITATIO.

Cogitationes humanę ſunt Deo uoces,c.12.v 12.num.5. Deus illarum inſpector,c. 1.uer.5.num.25.& c.9. uerſ. 21.num 1. Debent eſſe puræ & lucidæ,c.12.uerſicu. 5. num.3. Illarum importunitas cap 5.uer.5.nu.25. Inutilitas.cap.8.verſic.14 num.4 Cur dicantur poſſeſſiones cordis,c.17.v.11.nu.4. & compages atque articuli cordis, ibid. Coniunctæ cum affectione & deſiderio ſi auellantur, dolorem grauiſſimum efficiunt, ibid.

Dei cogitationes perficiuntur,c.5.v.12.num.3. & iuſtorum, ibid. Impiorum fruſtratæ,nu.3.& 6. poſt multum diſpendium,nu.7.

Impiorum cogitatio ſemper molitur malum,capit. 15.v. 35.num.4. in illa prima peccati conceptio,capit.3.uer. 12.nume 2. Sunt oua aſpidum, ibidem. *Vide etiam conſilia.* Dei mirabiles cogitationes pro iuſtis, *Vide Iuſtus.*

COLLVM.

In collum inuadere ſolebant magiſtratus, cum quis inobediens erat, c.15. v.26. nu.4. Collum erectum & rigidum, ſuperbiæ ſymbolum, ibid.
Vide etiam Superbia, & Ceruices.

CO-

COLVMNA.

Columnæ duæ inſcriptæ a nepotibus Adam, cap. 8. v. 8. num. 4.

CONCEPTIO.

Tribuitur nocti, ſicut natiuitas diei, c. 3. v. 3. n. 4. & 5. Cõceptio Beatiſſimę Virginis immaculata, c. 14. v. 4 nu. 4. & Chriſti Ieſu pura & lucida. *Vide Chriſtus.* Reliquorum mortalium ſordida. *Vide Cap. 14. citato.*

Terra excipiens cadauera, videtur illa concipere, vt poſteà pariat. *Vide terra.* Et mens concipiens cogitationem. *Vide Cogitatio.*

CONSCIENTIA.

Conſcientia pædagogus, cap. 1. verſ. 1. nu. 50. Teſtis, c. 9. verſ. 20. num. 2. Solum illius teſtimonium non ſufficit, ibid. Illam non iudicat homo, ſed Deus, c. 4. verſ. 17. num. 2.

Bonę conſcientię teſtimonium in diuino iudicio, cap. 13. ver. 3. nu. 4. Conſtantia, & fiducia, ibid. & ver. 10. nu. 1. Malæ conſcientię terrores, & perturbatio, c. 15. verſ. 21. nu. 1. 2. 7. & verſ. 28. nu. 2. Quod alijs eſt harmonicus ſonus, mala conſcientia male interpretatur, verſ. 21. num. 3.

CONSILIVM.

Conſilia debent eſſe ſecreta, c. 55. verſ. 8. nu. 3. Illa reuelat Deus, nu. 2. Notantur vana & laborioſa, c. 16. verſ. 8 nu. 1. Conſilia aſtutorum irritat Deus, c. 5. verſ. 12. nu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & verſ. 13. nu. 10. & 11. Illorum conſilia perturbata & ſtulta, ibid. In rebus clariſſimis cæca, & errantia, verſ. 14. nu. 1. & 2. Fatiola, ver. 15. num. 3. habent ſtultum finem, cap. 12. verſ. 17. nu. 4. Illa infatuat Deus, ver. 19. nu. 4. Ex impiorum conſilijs Deus eripit iuſtos, c. 5. v. 15. nu. 3. Quod ſit impiorum & dæmonis aduerſus iuſtos conſilium. *Vide Iuſtus*

Vbi innititur conſilium iniuſtum, non eſt Regi acquieſcendum, cap. 12. verſ. 14. nu. 1. Regum deprauata conſilia, Deus commutat in melius, nu. 5. Eos, quorum intereſt conſilia præbere, Deus permittit errare, cap. 12. v. 20. num. 1.

Conſilia inſulſa, quæ ingrata, c. 5. verſ. 5. nu. 6. Salus, vbi multa conſilia, cap. 3. verſ. 14. nu. 1. *Vide etiam Cogitatio.*

CONSOLATOR, CONSOLATIO.

Conſolatores inepti, idola inutilia, c. 14. verſ. 4. n. 4. Medici inepti, nu. 3. Oneroſi, cap. 16. verſ. 2 nu. 3. Conſolatio optima, ſimilem ſe prębere dolenti, cap. 16. verſ. 5. n. 2. Eſt ars incãtatoria, ibid & arma aduerſus ęrumnas, ver. 6. nu 1. Non debet eſſe longior, verſ. 2. num. 3. Nec importunè eadem repetere, nu. 4 Debet eſſe inſtar margaritæ pendentis ex aure, ibidem. & aceto diſſimilis quod inſtillatur auribus, ibidem. Initio conſolationis ſilentium, c. 2. verſ. 13. nu. 16. Quomodo Angelus confortans conſolatus fuerit Chriſtũ orantẽ, ibid.

CONSVETVDO.

Significari ſolet in Scriptura uerbo Eundi, c. 1. verſ 4 nu. 2. & præterito imperfecto uerbi ſubſtantiui, Erat. *Vide in Indice Regularum Scripturæ.* Praua conſuetudo peccãdi, etiam ſine peculiari uoluptate, cap. 15. verſ. 16. nu 7. *Vide etiam in Indice ſimplicium vocum Latinarum, Via.*

CONSVL.

Cur hoc nomine recẽtiori uſus fuerit Latinus interpres, c. 3. v. 14. nu. 1. Pro iudice & prætore, ibid.

CONCIONATOR.

Non aucupetur nominis ſplendorem, nec iucunditatem, c. 3. v. 1. num 8. Docendo & concionãdo ineptus, qui moribus ſit diſſimilibus, cap. 4. verſ. 3 nu. 2. Debet eſſe uerbis modeſtus & humilis, inſtar Pauli, c. 4. verſic. 12. num. 2.

Debet eſſe probatus per patientiam & labores, in præf. cap. 3. nu. 5. & 6. Debet priùs diu ſiluiſſe, cap. 3. verſ. 1. nu. 3. Obſeruatur ab alijs, etiam cùm os aperit. *Vide in Indice Hebraiſmorũ, Aperire os.* Debet eſſe Dei familiaris & amicus, ſicut Propheta. *Vide in Indice ſimplicium vocum, Propheta. Vide etiam verbo Doctores, & verbum Dei.*

CONTENTIO.

Contentionis uitium, c. 6. v. 29. num. 5. In quo differat à rixa, ibid.

CONTVMELIA.

Difficilis toleratu, etiam à uiris bonis, cap. 3. verſ. 2. in conſideratione lamentat. ſect. 2. nu. 5. Iuſtus in conuitijs ſurdus, & mutus, cap. 56. ver. 2. nu. 1. Deus audit & reſpondet pro illo tacente, ibid. Et conuertit opprobria in bonũ, c 3. citato. Contumelia, eſt fuſtis & gladius, c. 16. v. 11 nu. 3. & uehemens percuſſio, ibid. *Vide etiam Lingua.* Et cur Chriſtus in contumelijs uoluerit eſſe uelata facie. *Vide Chriſtus.*

CONVIVIVM.

Nominis illius etymologia, cap. 5. uer. 4. nu. 8. Leges quæ nu. 6. Caritatem promouent conuiuia, ibidem. Qualia quondam fuerint, num. 9. Quot illis fercula & pocula, ibi. In illis Perſę diſputabant de modeſtia & temperantia, ibidem. Illorum cõdimentum, temperantia, num. 12. Sunt fœderis & amicitię ſymbolum, cap. 11. v. 4. num. 19. Perſarum Regum inter epulas ſeueritas, v. 5. num. 7. Spartanorum comitas & humanitas, ibid. Conuiuijs affinia plurima uitia, v. 5. nu 22. Conuiuarum numerus, quis probatiſſimus, v. 4. n. 14. Duodenarius conuiuarum numerus à Chriſto ſacratus, ibid. *Vide etiam Gula, & Ebrietas.*

COR.

Cordis mundities quid, cap. 1. uer. 1 num. 53. Simplicitas aut duplicitas, nu. 54. & 55. Cordis durities & inſenſibilitas, cap 11. v. 13. num. 1. 2 & 3 *Vide etiam Cogitatio, & Obſtinatio.*

CORNELIVS TACITVS.

Scriptor mendaciſſimus, c. 6. v. 5. nu. 4.

CORONA.

Coronæ Deorum ex floribus iunci, aut papyri, cap. 8. v. 12. Chriſti Ieſu, ex ipſis ſpinis & cuſpidibus iunci, ibi. Diadema papyraceum ab Alexandrinis uſurpatũ per ludibrium, ibid.

CORPVS.

Corpus Adam. *Vide Adam.* Corpus mortale dicitur nox, c. 3. v. 6. num. 5. Domus lutea, c. 4. v. 19. num. 2. Dicitur veſtis animę, cap. 10. v. 8. num. 7. & infirmitas, ibidem, & Corpus mortis, cap. 15. ver. 3 num. 2. *Vide etiam Caro & Homo.*

Humanus ſenſus tãtum numerat in bonis, quę corporea ſunt, cap. 9. verſ. 29. num. 1. Non ſunt vere bona, cap. 2. ver. 20. num. 10. Debent exponi pro conſeruandis bonis animæ, ibidem. Significantur per ſiniſtram maxillam, ibidem. Et Deus illa exponit periculo, vt ſuorum animas ſeruet, cap. 2. v. 6 nu. 2 & 3. Corporis damna parui ęſtimanda, c. 1. v. 11. nu. 3. Valetudo pretioſa, c. 7. v. 16. num. 7. Pro illa conſeruanda pendimus ingens vectigal. ibid. Illius ſtructura, ſimilis vrbi. cap. 16. v. 8. num 2. In morbo, ſimilis vrbi deſolatę, ibidem. Dicitur ciuis mortuorum, c. 13. v. 12. nu. 4. Cur Chriſti corpus ſuum appellet templum. *Vide Chriſtus.* An corpus mortuum dici poſſit homo. *Vide Homo.*

CORREPTIO.

In correptione modus ſeruandus, cap. 2. ver. 10 nu. 2. debet eſſe benigna, c. 5. v. 24. num. 2. Non debet eſſe nimium falſa, c. 6. v. 6. num. 6. vbi nulla ſubeſt cauſa, neque culpa manifeſt, c. 6. v. 26. nu. 4. Qui cum cauſa iraſcitur, & corripit, non erit reus, c. 2. v. 10. num. 1. Vbi Dei honor periclitatur, debet eſſe ardens, & vehemẽs & inſtar grani ſinapis, ibid.

CORYBANTES.

Qui, & quod eorum inſtitutum, c. 7. v. 15. nu. 3. Corybantia, morbus, ibid

CREATOR.

Cum creatore non eſt litigandum, c. 9 v 3. num. 1. & v. 12. num. 5. & c. 11 v. 10. num. 8 Iure imperat creaturis, ibidem & iure Creatoris poteſt illas deſtruere, c. 1. v. 8. num. 10. Sua bonitate impulſus creauit omnia c. 10. v. 8. num. 18. Diligit creaturas, num. 17. Quibus manibus vſus in creatione, num. 10. & 13. *Vide etiam Hominis creatio, & Deus, & Creatura.*

CREATVRÆ.

Ex ſe nihil habent boni, c. 4. v. 18. num. 1. Omnes teſtantur, ſe eſſe creatas propter hominem, c. 12. v. 9 num. 2. Videntur laſſatæ multo labore ſeruiendi, nu 3. Potiùs creatori, quàm homini ſeruiunt, ibid. Natura ſua propendent ad ſeruiendum homini, c. 12. v 15. n. 2. Sæuiunt in impios, ibid. Vniuerſis Deus mala & bona diſpenſat, v. 10. nu. 6.

CRVX.

Crucem Chriſti euacuare, quid, c 1. v. 1. nu. 5. Plena diuitijs, & virtute ſub infi. miratis ſpecie, ibid.

CVPIDITAS.

Cur Latinus vocet cupiditates, luantes, c. 16. v. 11. num. 1.

Sunt

Sunt ſimiles cani hianti in prædam, ibid. Cur omnes comineantur appellatione auaritiæ. *Vide Auaritia.*
Dicuntur etiã funes, & vincula, quibus alligatur humo bonis terrenis, c. 4. v. 21. nu. 4.

CVRA

Curæ & [illegible] dines ſæcul[illegible] s, & ſæpè [illegible] ſtra[illegible] [illegible] u. 12. *Vide etiam* [illegible] *Conſilium, Diuitiæ*

CYNIPHES, ET CYNOMYIA.

C[illegible] ſolę, c. 2. [illegible] enume. morb. cęt. 15. nu. 4.

CYRVS

Cyri tabernaculum quale, c. 5. [illegible] 24. nu. 1.

D

DÆMON.

DÆmon [illegible] di[illegible] c. 1. v. 6. num. [illegible] impudentia, & ca[illegible] 25 v. 6 [illegible] 6. [illegible] om [illegible] o [illegible] Deo, ib. [illegible] A[illegible] o[illegible] captu [illegible] & u [illegible] ẽ[illegible] u, car [illegible] Dæmon im [illegible] [illegible] te, v. [illegible] n. [illegible] &. [illegible] ex [illegible] nu. 4. *Vide etiam Diabolus, & Satanas.*

DAMNATVS.

Vide Infernus.

DAVID.

M[illegible] gens Amnon, [illegible] v. [illegible] 9. Dauidis ſepul[illegible] tru[illegible] v. 15. nu. 4. Diuitiæ inde extractæ, ibid. Ap[illegible] p[illegible] m, ibidem.

DENARIVS.

N[illegible] me[illegible] s [illegible] nis, c. 1. v. [illegible] nu. 7.

[illegible] ICATIO.

Q[illegible] apu [illegible] 6. n[illegible] 1.

DESIDERIVM.

[illegible] c [illegible] præſ[illegible] ta [illegible] omnis c. 7. v. [illegible] 13. [illegible] comes, inconſtantia, c[illegible] verſ. 15. [illegible] eſi[illegible] a nociua [illegible] tum alijs, c[illegible] 3 [illegible] s i laau [illegible] e [illegible] cor[illegible] m nu[illegible] re. *Vide* [illegible] *Cupiditas, Cogitatio, Conſilium. Concupiſcentia.*

DETRACTIO

D[illegible] lingua, flagellum, [illegible] 5. ver. 21. nu. 12 n. 3. & 5. *Vide Lingua.*

DEVS.

D[illegible] trian[illegible] cum Satana pot[illegible] uam Iob, [illegible] præ[illegible] um. 4. a Deo & [illegible] ca[illegible] iendum [illegible] num 9. D[illegible] anda, [illegible] 27. D[illegible] opera opportuna [illegible] mul[illegible] os & [illegible] prætar [illegible] Dei, tam an[illegible] g[illegible] homi[illegible] 6. nu[illegible] Deus [illegible] v. 5. nu[illegible] s, [illegible] & extra omnia [illegible] Principium, & fi[illegible] n[illegible] ou[illegible] num. 3 [illegible] s, ibid. [illegible] ctus, e[illegible]
I[illegible] cap 9. [illegible] num. [illegible] & cap. 8 v. 4. num. 1. [illegible] pote[illegible] cap. 12 [illegible] 4. num. 1. O[illegible] en[illegible] tat [illegible] & [illegible] tentiam in nubibus, [illegible] p. 13. v. [illegible] nu[illegible] uinis attributis incluſa fortitudo, c. 9 [illegible] 3.
D[illegible] & ſapientiæ opus, multiplicatio rerum ex [illegible] 10, cap. 12. [illegible] 23. nume. 3 [illegible] A[illegible] mus, ca[illegible] v [illegible] 4 & Celſiſſimus [illegible] v. [illegible] um 1. [illegible] am ex [illegible] acca[illegible] m, nume. 2. Nihil [illegible] lo [illegible] mu[illegible] bus, num. [illegible]. Dei ma[illegible] in creando ho[illegible] v. 8. [illegible] 9 [illegible] 18. Nihil [illegible] aci fruſtra, c. [illegible] 3. [illegible] tione firmæ, & efficaces u[illegible] que [illegible] v. 12 [illegible] u. 3.
[illegible] licet tardo gradu procedat ad punien[illegible] v. 5. nu [illegible] Ante [illegible] pl[illegible] a præmonet iuſtos, [illegible] ia & iuſtitia cũ [illegible] ra condi[illegible] um, c. [illegible] v[illegible] n [illegible] œnerator & exactor, [illegible] reperen[illegible] p[illegible] a orum, nu. [illegible] Illius ſeueritas contur[illegible] at in [illegible] v. 10 [illegible]
[illegible] rœliaturus cum impio [illegible] gat tentorium, cap. 9. v. 8. num 3. & 4. De cœlo [illegible] micat aduc[illegible] ſus impios. [illegible] quibus armis, cap. 6. [illegible] 4. nume. 2. Cur a[illegible] pelle[illegible] Triumphator, cap. [illegible] 9. verſ. 28. nu. 3. Poteſt pœnas ab inno-
cente exigere, ibid. v. 33. num. 1. Non minus amabilis caſtigans, quam beneficiens, c. 3. v. [illegible]. Inconſideratione lamen ſect. 8. nu. 2 [illegible] lnerat, ut optimus Chirurgus, c. 5. v. 18. nu. 1. 2. 3. & 4.
Solus D[illegible] us timendus, c. 13. v. 2[illegible] nu. 2. Diuinæ uiſiones credebantur afferre mortem, v. 21. nu. 6. cum Deo non contendendum, c. 9. v. 3 nu. 1.
Dei Potentia & Sapientia, c. 12. v. 13. 14. 15. & 16. & ver. 22. nu. 2. Nihil eſt illi [illegible] pertum, ibid. [illegible] ius ſapientiæ, & prouidentiæ dimenſiones quæ, c. [illegible] v. 7. n[illegible] m. 4. [illegible] ſ[illegible] ad clarè uidendum [illegible] ceſſaria, c. 10. v. 4. nu. 4. Verax cap. [illegible] v. 25 [illegible] m. 3 Cur dicatur habere ſcientiam uocis, c. 12. v. 12. num. 5 & Aurem [illegible] li, ibid. Guſtatu etiam cognoſcit, & d[illegible] cernit hominũ [illegible] ctiones, nu. 3. 4. 5. 6. & 7. Diuinæ Sapien[illegible] ę deſcriptio, c. 15. v. [illegible] nu. 1. Actionum humanarum inſpector, c. 14. v. 16. nu. 1. & c. 10. [illegible] nu. 2.
Dei ocul[illegible] bo[illegible] c. 7. v. 8. nume. [illegible] & in malom ibid. Vi[illegible] ctu[illegible] nonita ex creaturis accipere, cap. 3. v. 4. nu. 3 R[illegible] & [illegible] catu[illegible] in homi ni, catu[illegible] nu. 3. [illegible] D[illegible] ex nullo [illegible] m[illegible] s oſſ[illegible] [illegible] Sn[illegible] ponit[illegible] num. 15. De[illegible] bl[illegible] o[illegible] ctur [illegible] s & r[illegible] no more loquitur, cap. 2 uerſicu. 4. nu 7. N[illegible] eodem modo loquitur Angelus Deo, ſicut Deus Angelo, c. 1. uer. 7. num. 2.
Diuinæ ou erico[illegible] Th[illegible] auri, non [illegible] [illegible] uſtitię, c. 14. v [illegible] nu. 1 [illegible] iua miſericor[illegible] ia ſpont[illegible] nos propter ſa, c. 15. v. 11. num. 3. Illam prohibent peccata, ibid. Diuina miſericor[illegible] a prot[illegible] a diuina ira & iuſtitia, c. 14. uer. 13. nu[illegible] Diuina [illegible] a breuis, num. 4 cum tranquillitate com[illegible] nu 5.
De[illegible] s protector [illegible] ap 13 uer. 28. num [illegible]. Videtur dolere in noſt[illegible] in[illegible] cijs, cap. [illegible] uer. 7. num. 2. Illius o[illegible] cera ad bene[illegible] ſponte propenſa, v. 8 nu. 2. Maxima illius charitas, etiam cum ſe ſimulat iratum, uer. 13. num. 1. D[illegible] ſimulat iram, num. 13 [illegible] uſtus & paſſi[illegible], v. 12. [illegible] m [illegible] tabili inhærere [illegible] & [illegible] m, cap. [illegible] v [illegible] nu[illegible] 2. Sequeſter. *Vide Se[illegible] queſter.* Lenis & ſuauis poſt tribulationes, c. 5 v 18. num. 6. Dicitur org[illegible] s la[illegible] q[illegible] naribus, cap. 4. v 9. num 2. Req[illegible] s[illegible] is [illegible] fa[illegible] at, cap. 3. uerſic. 4. num 5.
Dei ma[illegible] us ben[illegible] c[illegible] v. [illegible] 6. De il[illegible] a nihil ſpernendum [illegible] Cum Deo ine[illegible] ia ſocietas damni & lucri, c. 2. v. [illegible] nu. 6. E[illegible] deplorata, c. 2. v. 6. nu. [illegible] Dei [illegible] ne[illegible] ia confert gratuito, c. 1. [illegible] 9. nu. 4.
Er[illegible] a lu[illegible] s [illegible] ues laborantes munificentiſſimus, c. 1. uerſi. 10. [illegible] No[illegible] ſfer[illegible] um, ibi[illegible] I[illegible] los [illegible] nos cuſtodi[illegible] num 3. & 4. Inſtar paſtoris ibid. i[illegible] ga[illegible] æ, [illegible] num. 4 Il[illegible] s miſericordia ſine m[illegible] ra, [illegible] Dans non abdicat à ſe rerum dominium, c[illegible] num. 14 In noſtris tribulationibus uidet[illegible] & [illegible] olere, in præfat. c 7 nu. 3. c. 2. v [illegible] nu. 7. Coercet d[illegible] m[illegible] s poteſtatem, ne multum n[illegible] p. [illegible] n. 8. & 9. Gloria ur de ſuo [illegible] uo, c. [illegible] il[illegible] s protector & H[illegible] pe[illegible] c. 17 v. 3. nu [illegible] dicatur eſſe ad dexteram [illegible] ibid. & [illegible] 6.
N[illegible] qu[illegible] ta, n[illegible] p[illegible] lum, fides num. 1. [illegible] & ſp[illegible] r, ibidem. Non præcepit Satanæ, [illegible] Iob[illegible] m. 8. Non ſol[illegible] negatiue, [illegible] etiam po[illegible] e d[illegible] permittere, c. 1. v. 21 n[illegible] 3. Diſcedere a Deo, ex[illegible] re eſt c 1. v. [illegible] num. 62. Deus [illegible] nur Timor iuſtorum. nu 60.
Deus Iudex. *Vide Iudicium, & Iudex Deus.*

DIXTRA

Dextra & ſiniſtra maxilla, quid [illegible] nificent, c. 1. v. 10. nu. 10. Dextra manus in [illegible] ione [illegible] numeros maiores, [illegible] 9. v. 3. nu. [illegible] pe[illegible] do œ[illegible] v. 33. nu. 4. Fid[illegible] ſym[illegible] um, [illegible] & in con[illegible] hendis nuptijs nu. [illegible] in bello pro[illegible] p[illegible] ra[illegible] e & protectore [illegible] 17. v 3. nu. 6. Deus conſtituitur ad d[illegible] m ſui iuſti, ibi. Hol[illegible] os à dextris hominis, quid ſignificet, nu. [illegible]

DIABOLVS.

Diaboli nomen [illegible] quid ſignificet, cap. 1 v. 6. nu. 8. Illius catena, quæ, v. 12. nume. 9. Coercet De[illegible] illius poteſtatem nocendi, cap. 2. uer. 6. nu. 3. & c. 6. [illegible] 9 nu 3.

c Impius,

Impius, diaboli cognomen, cap. 10. v. 3. nu. 15.

DIES.

Magnus, de maxime ſolenni, c. 5. verſ. 1. in appendice, a ab Iobi genealogiam, num. 39. Dies unuus dici[illegible]r in Scriptura, propter unum factum, c. 1. verſ. 2. num. 2. Dies natalis, celebris, c. 3. v. 3. num. 1. Diem perire per embolimum, nu. 2. Diei tribui natiuitatem, & plures die, quam nocte naſci. nu. 4.

Aliqui feſti, & ſacri in omni lege, c. 3. v. 4. nu. 6.

Diei computandi varietas, v. 6. nu. 3.

Aliqui apud antiquos infauſti rebus gerendis, verſicu. 7. num. 3.

Di[illegible] maledicunt impij, v. 8. [illegible]u. 3.

Diem execrantur Athlantes *Vide Athlantes.*

DIFFICVLTAS.

Rerum cognoſcendarum di[illegible] unde, cap. 7. verſ. 9. num. 3.

DIGITVS.

Ratio numerandi per digitos, cap. 9. v. 3. nu. 3.

DISPVTATIO.

Quis modus accedendi ad diſputationem, cap. 3. v. 2. in conſideratione lamentorum, [illegible] t. 1. nu. 4.

Diſputatio [illegible] deberat[illegible], c. 16. v. 4. nu. 4.

Facile eſt, aduerſus quæ audieris, diſputare, ibid.

Diſputatio cum amicis, an uno die peracta, & ſine intermiſſione, cap. 3. v. 1. nu[illegible]. 1. [illegible] etiam Argumentum, Contentio, Audi[illegible].

DIVES DIVITIÆ.

Diuitiæ naturales, quæ, c. 1. [illegible] 2. nu. 3.

Mortuæ, quæ, num. 4.

Patribus & Patriarchis fuere quondam in pecoribus, ibidem.

Quare dicantur ſubſtantia d[illegible] v. 10. nu. 6.

Dicuntur excellentia & ſuperfluitas c. 4. v. 21. num. 2. & 3. Cur dicantur facultates, [illegible] 12. v. 6. num. 2. Dicuntur pinguedo, c. 25. v. 6. nu. 7. [illegible] obediunt omnia, [illegible]. Diuites maxime o[illegible] ſtricti diuino obſequio, c. 1. ver[illegible] 9. nu[illegible]. 2.

Dei donum, c. 5. v. [illegible] nu. [illegible]

Negatur impijs, ibid.

Diuitijs comparatis poſſe fr[illegible], Dei donum ibid. Pro his gratiæ Deo agendæ, c. 5. v. 24. nu. 4.

Coniunctæ cum pietate, ſtabiles, c. 5. v. 7. nu. 2.

Sunt præmi[illegible] in laboris, ibid.

Raro cum ſanctitate coniunctæ, c. 1. v. 1. nu. 8.

Sunt ut[illegible]tum pab[illegible]m, [illegible] u[illegible] 4.

Diues d[illegible]itur peccat[illegible]

Diuites rac[illegible] & [illegible] 5. v. [illegible] nu. [illegible]

Diuitis pul[illegible] ſpe[illegible] cata, c. 1. v. 4. [illegible] 10. Vol[illegible]ptu[illegible] diuites [illegible], c. 5. v. [illegible] nu. 3.

Siue labore, & c[illegible] qui[illegible] ate compa[illegible] [illegible] nt, c. 5. v. [illegible] n. 18.

Ma[illegible] partæ mane dilabu[illegible]tur, c. [illegible] v. 2[illegible] nu. 14.

Qui d[illegible] ſuæ induſtriæ a[illegible] Deu[illegible] [illegible] cant, [illegible]m.

Qui De[illegible] non referi accepta [illegible]

[illegible] & depræda[illegible] [illegible] nu. 1.

D[illegible] in fures, & p[illegible] c. 12. v. 6.

E[illegible] adorant Idolum, ibid. Nemo au[illegible] rep[illegible] h[illegible] e, ib[illegible]

Frequenter d[illegible] reſcunt ex rapina, ib[illegible] & c. [illegible] v. [illegible] nu. 2.

Diuitium com[illegible] tia, c. [illegible] v. 20. nu. [illegible]

Faciunt [illegible] ap[illegible] as inutiles, v. 28. nu. 1.

Propria [illegible] ur [illegible] inconſtantia, cap. 8. verſ. [illegible] num. 3.

Æſtiuo torrenti ſi[illegible]iles, c. 6. v. 16. nu. 4. & a[illegible] infirmis radicibus, c. 5. v. 3. [illegible] 14.

De terra ſunt, ibid. [illegible] acile [illegible] reſcunt & germinant, [illegible] Re[illegible] non habent ta[illegible] n. 4. [illegible] De[illegible] ibi[illegible]m, & [illegible] orum d[illegible] in vſum pauperum, c. 5. v. [illegible]

Diuites frequenter oppri[illegible] tu[illegible]

Decipiunt [illegible] diuitijs, c. [illegible] 5. v. [illegible] ipſis [illegible] ludunt, c. 19. v. 2. nu. 3. [illegible] lud[illegible] & Caro, [illegible]ulta pollicentes

DOCTOR.

Eccleſiæ Doctores quibus ſi[illegible] præſ. c. 10. [illegible]u 4.

Debent reijcere inutilia, & profecua [illegible]

Non debent [illegible] eſſe[illegible], ib[illegible]d.

Nec debent adulterare verbum Dei, ibid.

Sed recte illud tractare, ibid. Vide etiam Concionator, & Scriptura.

DOLOR.

Iuſtum dolorem in malis à iubis exigit Deus, c. 1. v. 20. nu. 1. & c. 6. v. 10. num. 2.

Dolori [illegible] ua [illegible] c. 6. v. 5. num. 1. & [illegible] & cap. 3. ver. [illegible] conſide[illegible] atione [illegible] ament[illegible] 6. nu. 1. [illegible] ius [illegible] & nu. 2.

Non [illegible] fortitu[illegible], nu. 3.

Extrinque [illegible] uocet & [illegible] nu. 4.

Suſpirijs & uoc[illegible] ius acerbitas, nu. 3. & c. 6. v. 3. num. 6.

Multiplicite[illegible] p[illegible] c. 16. v. 10. nu. 3.

Dolores dic[illegible] ntur [illegible] c. 6. v. 4. nu. 1. *Vide Stoicus, Morbus, Tribulatio, Pa[illegible]*

DOMVS.

Vniuer[illegible] hendit, cap. 1. v. 4. nu. 4.

Vi[illegible] domos c. 1. [illegible] 4. nu. 2.

Domorum [illegible] & [illegible] ædificandarum cupiditas, c. [illegible] 2[illegible] num. [illegible]

[illegible] domus [illegible] & [illegible] pienda, nu. 3.

[illegible], & [illegible] 14.

DVX.

Duces olim pri[illegible] s, c. [illegible] nu. [illegible] 5.

Re[illegible] & [illegible] 33.

An[illegible] ni 35.

Duce[illegible] duces pro Regibus, [illegible] nu. 34.

Vide [illegible]ex, [illegible]

EBRIVS

E[illegible] prin[illegible] p[illegible] c. [illegible] 2[illegible] nu. 1. & cap. 5. v. 21 [illegible] n. 6.

[illegible] qua[illegible] p. 1[illegible] v. 2[illegible] u. 2.

[illegible] m, & E[illegible] natę p[illegible] n[illegible] s, c[illegible] ve[illegible] 21. [illegible] 6.

ECCLESIA

Ornatus il[illegible]ius, [illegible] tas, c. [illegible] u. [illegible]

Non habet rug[illegible] Cur ſi, & dicatur [illegible] c. [illegible] 03.

Nunc contin[illegible] m[illegible] tos bono[illegible] u. 64.

Eccleſiæ Doctores *Vide Doctores.*

ECLIPSIS.

Eclipſis ci[illegible] cum loqu[illegible] c. [illegible] 4. [illegible] 6.

ELEPHANTIASIS.

Il[illegible] s mo[illegible] d[illegible] p[illegible] n, cap. 2. v. [illegible] mo[illegible]b [illegible] 4. [illegible] n. 2.

Peculiar[illegible] Ægypti Regibus, [illegible] C[illegible] tio. e[illegible] ero[illegible] m [illegible] c, ibidem. An ob [illegible] laborauer[illegible], ib[illegible] *Vide etiam Lepra.*

ELOQVENTIA.

Eloquentia Sapientiæ p[illegible] v. [illegible]

Dei Donum ibid. [illegible] cata p[illegible] a [illegible] al [illegible] uncis inſtr[illegible] nia, [illegible] u [illegible]

I[illegible] ns au[illegible] cus a[illegible] us ad [illegible] cium, c. 12. v. 20. nu. [illegible] 1.

[illegible] c. 9. v. [illegible] 2.

Vide etiam [illegible] ingua.

[illegible]ALIAGE.

Cap. 5. v. [illegible] nu. 2.

[illegible]NIADIS.

Cap. 5. v. [illegible] 5

EN[illegible]

Vnde [illegible] n Hebræ[illegible] & [illegible] c. [illegible] nu. 1.

EP[illegible] IS.

Cap. [illegible] 5.

EQVVS, EQVIT[illegible]

[illegible] & [illegible]

E[illegible] ex[illegible]

[illegible] equita[illegible] pe[illegible] [illegible]

ERYNGION.

Herba v[illegible] tutis mirabi[illegible] p. [illegible] v. [illegible]

V[illegible] & pietatis, q[illegible] ſymbol[illegible] m, [illegible] dem.

ERROR.

Hominum errores & deceptiones [illegible] x [illegible] diuina prouidentia & permiſſione, cap. 12. ver[illegible]

Seruiunt diuinæ ordinationi, i[illegible]

Deus puoit eos,qui alios in errorem indoeunt, ibid.
Quomodo Deus dicatur inducere in errorem,ibid.
Ebriorum error qualis. *Vide Ebrius.*

ESAV.

Quare dicatur prophanus,& fornicator,capit.1. verſic.5. num.17.
Quæ fuerint illius primogenita,aut primitiua,ibid.
Quę illius veſtes valdè bonę,ibid.
Habitauit in monte Seir,c.1.v.1.nu.28. & 30.
An Iob fuerit de genere Eſau. *Vide quæſtionem de genere Iob.*
Duces de genere Eſau. *Vide Eſau.*
Poſteritas Eſau,& Idumęorum malè audit,c.1.v.5. in append.3.ad Iobi genealog.nu.40.

EVA.

Euæ cum ſerpente cognatio re,& nomine,cap.2.v.9.num.3. Eua quomodo radix & cauſa peccati,cap.14. verſi.5. num.2.

EVPHEMISMOS.

Euphemiſmos quid,c.1.v.11.nu.7.

EVRVS

Eurus,quis ventus. Quæ illius nomina, & epitheta,c.15. v.2.nu.4.

EXORDIVM.

Exordij perfecti leges,c.1.v.1 nu.1.

EXACTOR.

Exactorum inhumanitas & ſæuitia erga debitores,c.11.v. 6.nu.3.& c.3.v.18.nu.2.& 3.
Illos compelcit mors,nu.3.
Deus quomodo exactor, in debitis noſtrorum peccatorũ. *Vide Deus.*

EXEMPLVM.

Exemplorum vis,in vtramque partem maxima,c.1.ver.1. nu.67. & 68.
Prauis exemplis viſis vel auditis læditur pietas,ibid.
Exemplorum, quæ à Regibus ſumuntur efficacitas, numero 77.
Exempla patientiæ *Vide Patientia, Vide etiam Societas.*

EXTENVATIO.

Cap.6.v.21.nu.5.& c.8.v.14.nu.1.& c 12.v.3. nu.7. & c. 15.v.4.nu 6.

FACIES.

Facies Hippocratica in Iob,c.12.in enumer.morb.Sect. 2. nu 3.& c.14.v.20.num.3.
Totus homo in facie,c.9.v.27.nu.2.
Impiorum facies,triſtis, & nigra;iuſtorum læta, & ſplendida,ibidem.
Iuſti dicuntur cadere in faciem,impij retrorſum. *Vide Iuſtus.*

FELICITAS.

Quò maior eſt,magis debet eſſe ſuſpecta, cap.5. verſic.3. num. 8.
Illi maledicunt,etiam impij damnari,num. 9.
Sed oportet ſtatim in vita illi maledicere, ibid.
Eſt ſimilis ſcintillæ,& fulgetro,aut Soli deficienti, c. 5. v. 7.num.5.Similis herbis paluſtribus, cap. 8. verſicu. 11. num. 2.
Flos abſque fructu,breui areſcens,verſi.12.nu.3. Eſt quædam Hypocriſis,v.3.num.4.
Perfecta felicitas excludit timorem,c.11.v.15.nu.4.
Affert ſtabilitatem, ibidem. Eſt lua, capit.15.verſicu.17. num 3.
Felicitas impiorum, non eſt ſtabilis, iuſtorum conſtans, capit.15. verſic.29.num.5. *Vide etiam, Vita, Diuitia, Corporis bona.*

FOEMINA.

Fœminarum curæ, non publicæ, & propria munera quæ, c.1.v.1.nu. 12.
Fœminæ apud quas gentes regnauerint, uerſicu. 14. numero 6.
Diaboli inſtrumentum,c.2.v 9.num.2.& 4.
Non rogata obtrudit conſilium,nu. 3.
Eſt viro occaſio errandi,ibid.
Verba illius uenenata,ibid.
Maledicentia,& inuidia fœminarum ſuppellex,c. 2. verſ. 9.numero 6.Stultitia,& loquacitas,capit.5.verſicu. 10. num. 3.
Amat ornari,c.5.v.24.nu.3.
Fœmina,imbecillitatis ſymbolum, cap.14. verſi.1. num. 2. Appellatur caro, ibid. Ex molli carne formata, ibidem.
Initium & radix iniquitatis. *Vide Eua, & Iobi uxor.*

FAMES.

Fames,belli comes,c.5.v.20.nu 4.
Famis imago,ibid. *Vide ſterilitas, & Ager.*

FAMILIA.

Comprehendit omnes,qui in miniſterio ſunt,c.1. v. 3. nu. 14.& quid apud Iuris Conſ.ibid.
Cur ſerui familiares dicti, ibid.
Familia agricolarum. *Vide Agricola, Ager Seruus.*

FATVVS.

Quis dicatur,c.1.v.22. num. 4.
Fatua Fauni uxor,ibid.

FIDELIS.

Fideles omnes cuiuſcunque nationis, Eccleſiæ indigenæ, c.1.v.1.in append.3. ad Iobi genealog.nu.41.
Huſitę olim fideles. *Vide Huſita.* Et Chananæi. *Vide Chananæi.* Et Moabitæ. *Vide Moabita. Vide etiam Eccleſia.*

FIDVCIA.

Fiducia in Deum non præfinit illi tempus aliquod,c.13.v. 15.num.3.
Qui Deo non credit,errabundus vagatur,cap.15. verſi.31. num.3.
Deo,vt potè immutabili,inhærendum,& nitendum,c. 10. verſicu.5.num.2. *Vide etiam, Spes, Tribulatio, Humanis infirmitas.*

FIGVLVS.

Deus,creator,Figulus,c.10.v.8.num.14.& verſicu.9.num. 4.5.6.
Figulinum opus,laborioſum,ibid. Membra humani corporis,figmenta, ibid. Deus non ſolum hominis, ſed aliarum etiam creaturarum figulus,ibid.
Quæ ſit domus figuli,apud Zacharia,ibid. *Vide etiam Adæ corpus.*

FILIVS.

Filiorum poſteritas,iuſtis quondam pietatis præmium, c. 1.v.2.nu.1.
Sunt paterna ſuppellex,numero 4. & Viſcera, verſicu. 4. num.7.
Parentum in illos poteſtas,v. 2. nu. 5.
Sclaui,filijs pro ſeruis vtuntur, ibid.
Debent eſſe parentibus vtiles,num.7.
Cur dicantur naſci patri,aut matri,& non ſolùm ex parẽtibus,ibid.
Ex vtroque ſexu ſuſcepti, gratiſſimi, nu. 9.
Parentum erga illos charitas,v.18.nu 6. & 7.
Potiùs illos ſuperſtites,quam ſe volunt parentes, numero 7.
Excruciantur erratis filiorum,c.14.v.22.nu 1.
Numeroſa ſoboles, non numeranda in maximis bonis, c. 14.v.22.nu.1.
Filij impiorum,malè pereunt,c.4.v.21.nu. 5.
Dicuntur manus,& rami,c.15.v.30 num. 5.
Filij Iob,an fuerint patresfamilias,capit.1 verſic. 4. num. 2.3.4.
Filij Iob,Filij oliuæ,ver.5.nu.8.& Barba ſacerdotis, ibid. Illorum interitus multis de cauſis acerbus, verſicu. 18. num 6.

FINIS.

Finis ſtultorum,non præuiſus,c.12.v.17.nu. 4.
Eſt finis ſtultus, ibid. Propterea tandem dicuntur cadere retrorſum, ibid.
Impiorum cogitationes fruſtratæ optato fine,cap.5.v. 12. nu.5.& 6.
Incipiunt ædificare,& non poſſunt conſummare, ibid.
Deus ad finem cuncta perducit,c.9.v.28. nu. 3. Ideò dicitur triumphator ibid.
Diuina opera,opportuna ad multos fines,in præfat.cap.7. num. 1.

FLOS.

Vitæ inconſtantiæ,& fragilitatis ſymbolum,c.14.verſic. 2. nu.1.& 2. Pulchritudinis,nu. 3. Breuitatis, & Fugacitatis,v.20.nu 1.
Ex quibus floribus texerentur olim coronę Deorum, c. 8. v.12 num. 2.
Quales ſint flores iunci, aut Papyri. *Vide Iuncus, & Papyrus.*

FLVMEN.

Diuina potentia in fluminum, & fontium arefactione, c. 12.v.15.nu.5.

Areſacta flumina, ſymbolum extremæ ſterilitatis, ibidem Sunt ſupplementum pluuiarum, c. 5. v. 10. nu. 1.

FOLIVM.

Inconſtantiæ ſymbolum. cap. 13. verſi. 25. num. 4. & perpetuæ trepidationis, ibidem & humanæ imbecillitatis, ibidem.

FORMA.

Bonum fragile, c. 14. v. 20. nu. 3. *Vide etiam Facies, & Speculũ, & Mors.*

FORTITVDO.

Fortes iuſtitiæ, qui, c. 5. v. 1. nu. 9.

Fortitudinem humanam Deus ſupplantat, c. 12. v. 19. nu. 4. & 5.

De fortitudo ſub infirmitate humana, c. 1. v. 5. num 6. & 9. *Vide etiam Deus, Vir, Hominis imbecillitas.*

Fortitudo Sapientię diuinæ, & aliorum attributorum. *Vide Deus.*

FORTVNA.

Cur pingeretur bicolor, c 1. v. 21. nu. 12. Nõ colitur, neque agnoſcitur à Iob, ibidem, & cæca, c. 9. v. 24. num. 3. *Vide etiam Dei oculi, Prouidentia.*

FRATER, FRATERNVS.

Fraterna Charitas, tum etiam inimicitiæ grauiſſimæ, c. 1. v. 4. nu. 10. Fraternæ diſcordiæ diem execrabantur Athenienſes, nu 5.

Fratrum gratia rara, nu. 20. Facilè perditur, ibidem.

Charitas fraternitatis apud Patrem, quæ, ibidem.

Fratres vocabantur olim fideles, ibidem.

Fraterna odia, vnde, nu. 21. Supplicium conſtitutum fratrum oſoribus, ibidem.

Fratrum mutua officia, nu. 20.

Mutua Beneuolentiam naturalis, ibid.

Crimen peſſimum fratrum Ioſeph, fuit fraterna inuidia, & odium, nu. 21.

Eſau, & Idumæi fraternitatis violatores, ibidem.

Fratrum in ſorores Charitas. *Vide Soror.*

FVLMEN.

Fulmine iacta, nefaſta habebantur, cap. 1. verſ. 16. num. 5. Religioſa etiam, & ſancta, num. 6. Dicuntur ignis Dei, cap. 1. verſ. 16. num. 4. & Sagittæ Dei, cap. 6. ver. 4. nu. 2. & Fulgurans haſta, ibidem. Illis Deus vtitur cum pugnat aduerſus impios, ibidem. Symbolum abſumpti, & acceptati à Deo ſacrificij, ibidem.

FVNIS.

Fune præcingi, captiuorum, & miſerorum, c. 12. verſ. 18. num. 3. Capita funiculo cincta, ibidem. Dicitur anima, quæ colligatur, & vnitur cum corpore, cap. 4. verſic. 21. num. 4. & vires, aut nerui, ibidem, & affectus, atque cupiditates terrenę, ibidem, & morbi, atque dolores, *Vide Morbus.*

FVNVS.

In funetibus, veſtium dilaceratio, cap. 1. v. 20 num. 5. Cadauera condebantur cum pretioſis veſtibus, ſed dilaceratis, nu. 8.

Vide etiam Cadauer, Mors, Cantus, Sepulchrum.

FVRTVM.

Furto ablata, tenaciter hærent manibus. cap. 18. verſi. 14. num. 1.

Cruentant manus, ibidem. Sunt longè lateque proijcienda, nu. 2. & 3.

Diuites plerumque fures & latrones, & diuitiæ plerumq. ex rapina. *Vide Diuitiæ, & Rapina.*

G

GAlaad montis initium, & finis, & nomina, cap. 1. ver. 1. num. 30.

GALLICVS MORBVS.

Quo tempore in Hiſpania cęperit, cap. 2. in enumer. morb. ſect. 5. nu. 4.

Vnde ortum habuerit, ibid.

An ſit nouum noſtræ ętatis malum, ibid.

An Iob illo laborauerit, vel potuerit laborare, nu. 1. 2. & 3.

GENER.

Gener, & Nurus loco filiorum, c. 1. v. 2. nu. 9. Gener etiam eſt ille, cui filia nondum locata, ſed locanda eſt, v. 4. nu. 17. Pertinet ad familiam Soceri, ibid.

GENS.

Gentium conuertendarũ ad Chriſtum, figura, Iob, c. 1. v. 1. in append. 2. ad Iobi geneal. n. 35. & 36 Illarũ cõuerſio, ſecretũ, quod formidaret Iſaias palam prædicare, n. 39.

Aliqui ex gentibus pares Iſraelitis, nu. 72.

Fideles ex gentibus comprimunt ſuperbiam Iudęorum, c. 1. v. 1. in append 2. ad Iobi geneal.

Gentium pignus, tres Magi. in append. 2. nu. 36.

Gentium Apoſtolus Paulus, in append. 2. ad Iobi genealogiam, cap. 1. verſi. 1. num. 39. ab illis abſtinebant Iudæi. *Vide Iudaei.*

GENVA.

Tremere, & infirmari arguit vehementiam timoris, c. 4. v. 4. num. 2.

Confortata, & firma, ad ſtrenuitatem currendi, ibid.

Illorum incuruatio, afflictionis, & languoris ſymbolum. ibid. Et rei turpis, ibidem.

GENVS.

Generis ignobilitatem iuſtus non erubeſcit apud Deum, cap. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealog. nu. 40. Nemo iuſtus cenſetur filius parentum ignobilium, ibid. Sed Dei, ibidem. Fideles omnes, cuiuſque generis ſint, Eccleſiæ indigenæ, & filij, num. 41. Vera nobilitas ex pietate, & Deo, non ex ſanguine, nu. 40.

Vide Nobilis, Princeps.

GEOGRAPHIA.

Geographia, & vera regionum, regnorum, vrbiumque antiquarum deſcriptio, nunc perdifficilis, capit. 1. verſi. 2. nu. 27.

GIGANTES.

Gigantum periphraſis, c. 9. v. 13. nu. 5. & cur dicantur portare orbem, ibidem.

GLOBVS.

Apud Latinos, armatorum militum Cuneus, c. 5. v. 24 nu. 4. Eſt etiam ſupplicij genus *Vide Sphæra, & Seruus.* Eſt orantis habitus. *Vide Oratio.*

GORDIANVS.

Gordiani Imperatoris luctus, & dolor in morte filij, c. 1. v. 20. nu. 19.

GRATIA.

Gratiæ Diuinæ efficacitas, roborantis infirmitatem humanam, in præfat. c. 1. nu. 3.

Gratiæ noſtræ incertitudo, c. 9. v. 12. nu. 3. & v. 21. nu. 1. & c. 17. v. 4. nu. 2.

GVLA.

Idololatriæ proxima, c. 1. v. 5. num. 24. & cum alijs vitijs coniuncta. *Vide Conuiuium.*

H

HÆRES.

Hæres diuitis, dicitur famelicus, c. 5. v. 5. nu. 3. Citò deuorat hæreditatem ampliſſimam, ibid.

Hæreditatis nomen, tribuitur præmio, c. 6. v. 3. numero 2. *Vide etiam Premium.*

Pœnę, & tribulationes, dicuntur hæreditas hominis, ibid. *Vide Tribulationes.*

A qua dicitur, vallium hæreditas, c. 6 v. 15. nu. 2.

HÆRETICVS.

Hæretici, figurati per amicos Iob. *Vide Amicus.* Abnegant veras hiſtorias, ex ſe alios iudicant, in præfat. c. 1. nu. 2. Humano ſenſu de rebus iudicant, num. 3. Hoſtes parietię & laborum, ibidem. Cauendum ab illorum imperita elegantia, c. 7. ver. 9. nu. 2. Non admittunt veritatem hiſtoriæ Iob, in præfat. c. 1 nu. 1.

HEBRÆVS.

Voces Hebrçæ, & Græcæ retentæ ab Eccleſia Latina, c. 3. v. 8. num. 5.

Hebraiſmi non omnino perfectè transferri poſſunt in alienam linguam, in præfat. c. 10. nu. 7. ſunt perſimiles pluribus Hiſpaniſmis, ibid. Quomodo lingua Hebrça differat à Chaldæa, & Syriaca, in pręfat. c. 4 nu. 2.

Plura etiam ad Hebraiſmos, & Hebraicæ linguæ proprietatem, vel ex Indice Hebraicarum vocum, vel ex altero Hebraiſmorum & Regularum petenda.

HEPHÆSTION.

Hephęſtionis monumentum multis talentis ędificatum ab Alexandro, c. 3. v. 14. nu. 4.

HERODES.

Herodes conſumptus morbo pediculari, c. 2. in enumerat. morbor. ſect. 6. nu. 3.

Tactus auaritia aperuit ſepulchrum Dauid, c 3. verſic. 15. num. 4.

Herodes Aggrippa illuſus ab Alexandrin. cap. 8. verſi. 12. num. 2.

HISPANVS, HISPANISMI.

Hiſpanorum cæremonia prouocatiuum ad ſingulare certamen, c.1.ver.1.in append.1. ad Iobi genealogiam, num.36.

Hiſpaniſmorum obſeruatio perutilis ad Scripturarum intelligentiam, in præf. c.1c.nu.7.

HISTORIA.

Hiſtoria, vitæ lux, in præf.cap.1.nu. 2.

Illius hoſtes, Hæretici, ibidem.

Hiſtoria Iobi antiquiſſima, in præf.c.8.nu 2.

HOMO.

Homo verus, qui dicatur, c.1.v.1.num.55. Quia præditus ratione, non habuit alia inſtrumenta à natura, verſ.7. num.1.

Hominem eſſe, & diei puluerem, quid indicet, c.10.ver.9. nu.8. Similis veſtimento corroſo à tinea, c.13.v.28.nu. 3. Res putrida, & feneſcens, num.2. Similis folio caduco, c.13.v.25.nu.4. Arbori ſimilis, c.1.v.1.nu.49. Similitudo, & imago Dei in hominem, potiſſimum in anima, c.10.v.8.nu.3.

Hominis nomen & appellatio in bonum, tum etiā in malum, cap.12.v.2.num.2. Vilis, cap.15. verſ.14.nu.1. Ignobilis, cap.1.v.1.num.10. Eſt nomen miſeriæ, & infirmitatis, cap.7.verſ.1 nu.11. Triplex hominis nomen, ibidem.

Hominis generatio, Dei opus, & beneficium, c.10.v.10. num.1.

Coagulationi caſei ſimilis, nu. 2. Totius formationis deſcriptio, v.11.nu.1.

Diuina prouidentia in cuſtodiendo fœtu in aluo matris, v.12.nu.3.v.18.nu.1.

Dei in creando homine affectus, & diligentia, c.10.ver 8. nu.3. Totus in circuitu creatus à Deo, nu.5.

An aliquod miniſterium in illius creatione præſtiterint Angeli, nu.6. Dei manibus formatus, nu.9.10.11. Laborioſa illius creatio, nu.13. Studioſa, & charitate plena, num.17 & 18. Subtilis & artificioſa, nu.19. Cur creatus à Deo, num.20.

Deum etiam dixiſſe, vt homo fieret, cum illum creauit, n.10. Cur ſpiraculū vitæ in illius faciem potiſſimum inſpiratum fuerit, v.12.nu.2.

An totus homo appelletur lutum, an verò ſolùm corpus c.10.v.9.num.4.

Lutei hominis fragilitas, num.6. Immunditiæ, ibi. Illius periphraſis, Habitare domum luteam, cap.4.verſ.19. num.2.

Hominis proprium epithetum miſer, cap.14.verſ.1.nu.5. Sunt ærumnæ illi pro cibo, & potu, ibid. Propria illius vibtas, & miſeria, ver.3.num.2. Proprius labor, cap.5. verſ.6.num.1. Hęreditario iure debentur illi miſeriæ, cap.7.verſ.3.num.2. Propria illius mutatio, & inconſtantia, cap.10.verſicu.5. num.2. Eſt deploratus æger, num.4.

Habet ingentium mortis initium, c.13.v.28.nu.2.

Homo dimittitur à Deo liberè agere, cap. 8.verſ.4.nu.2. Abuti ſolet potentia, verſ.3.nu.3. Sibi ipſi ignotus & obſcurus, at Deo diaphanus, & perſpectus, c.9.ver.21. num.10.

Animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei, c.12. v.4.num.6.

Homo appellatur, etiam non viuens, c.20.v.18.nu.7.

Humana imbecillitas, roborata diuina gratia, c.1.v.1.nu. 2.6 9.

Solus humanus, ſplendor, virtute vacuus, nu.5. Roboratur ex pietate, & precibus, cap.6. v.11.nu.1. & ver.12. nu.1.& v.13.num.2.

Plus poteſt homo, quàm ipſe ſibi perſuadeat, cap.2.v.5. num 4.

Rerum humanarum viciſſitudo, cap.2.v.10.nu.7 Omnia ex proſperis, & aduerſis temperata, ibid.

Singulæ hominis actiones, ſunt Deo cibus & uoces, c.12. v.12.nu.4.5.6 7.

Humana ingenia, non tam ſunt replenda quàm excitanda, in præfat.cap.18.num.8.

Vide etiam Deus, Prouidentia, Iuſtus, Impius, Adam, Corpus.

HOMICIDIVM.

Quomodo expiaretur in lege, c.5.ver.20.nu.1. Sterilitate, & fame puniebatur terra polluta ſanguine, ibid.& nume.2. *Vide Cain, Abel, Clamor.*

HONOR.

Honores & dignitates conferuntur à Deo, cap.5. ver.11. num.1. Etiam cum mittuntur ſortes, à Deo temperantur, ibidem.

Honores & dignitates, locis ſublimioribus diſcernuntur num. 2.

HOSTIS.

Hoſtium ſæuitiam, & vindictæ cupiditatem odio habet Deus, c10. verſic.3 num. 13. Non adiuuat illos in malum, ibidem.

Qui ſibi victoriam tribuunt, Deum prouocant, c.15.v.6. num.4.

Cur hoſtes appellarentur peregrini. Vide Peregrinus. Vide etiam Bellum.

Sęuiſſimi hoſtis deſcriptio, c.16.v.10.11.11.

HVMIDITAS.

Corpora unit, ſiccitas diſſoluit, c.10.ver.9.nu.8.

Hominis corpus formatum, non ex arido puluere, [illegible] ex humectata terra. *Vide Adam, & Corpus.*

HVMILES.

Humiles relinquit mundus, elegit Deus, c.4 v.21.nu.1. *Vide, Honores, Superbia, Diuitiæ.*

HVS, HVSITA, HVSAM.

Id nomen, qua ratione ſcribendum & pronuntiandum, c. 1.v.1.nu.26.& 27.

Quibus alijs nominibus appelletur, ibi. Illius ſitus, & deſcriptio, ibid.& nu.28.29. & 30 à quo nomen acceperit, nu.36. ab alia radice deriuatur, quàm Husam. ibid.

Qui uiri appellati fuerint Hus, nu.36. Huſitas pios & fideles fuiſſe ſub Iob, à nu.64.uſq. ad 77.

HYADES.

Quæ conſtellatio, c.9.v.9.nu.4. Nimboſæ & pluuiæ, ibi. Varia illarum numina, ibid.

HYPERASPISTES.

Quis, & quod illius munus, cap.17.v.3.num 5. In bello protegebat ſuo ſcuto, ibid Deus Hyperaſpiſtes, hominis, num.6.

HYPALLAGE.

Cap.5 verſ.4.nu 1.& verſ.20.nu.5.& c.7.ver. 10.nu.1.& c.8.v.4.nu.3.c.17.v 4.nu.3.& v.12.nu.5.

HYPERBOLE.

Cap 5.v. 9.nu.5.

HYPOCRISIS, HYPOCRITA.

Cur contraria loci, c.8.v.6.nu. 3.

Hypocrita alieno colore maculatus, c.8.v. 13.nu.4.

Omnis peccator, hypocrita, ibi.& Princeps & Iudex impius, c.25.v.34.nu.1.

Humana felicitas, Hypocriſis quædam, ibid.

Hypocritam abominantur ſua ueſtimenta, c.9. v.31.n.1.

Hypocrita, vanus, c.11.v.11 nu.1.

HYRCANVS.

Reſerauit & ſpoliauit ſepulchrum Dauidis, cap. 3. uer. 55.num.4.

I

IACOB.

Lugens Ioſeph, quot annos tranſegerit in luctu, cap.1. uer.20.nu 19 illius luctus & dolor comparatus cum Iob, ibidem.

Cur Angelus permiſerit ſe ſuperari in lucta à Iacob, ibi. & c.2.uer.5.nu.4.

IANVS.

Idem qui Noè, c.1.uer.13.num.2.

IDOLVM, IDOLOLATRIA.

Cur uocetur ſtultitia, c. 2 uer. 10.num.3 & ſpiritus fornicationis, c.12.uer.25. num.1. eſt guloſitatis proxims. *Vide Gula.*

Idola, inutilia, cap.13. uerſ.4.num.4 & rei inutilis ſymbolum, ibid.

Medicus idoli. *Vide Amicus, & in Hebraiſmis.*

IDVMÆA, IDVMÆVS.

Iob Idumęus genere, non moribus. *Vide Iob.*

Idumæorum cum Iſraëlitis inimicitiæ, cap. 11.uerſic.14. num.2.

Idumæorum Duces & Reges, c.2.verſ. 1. num.34. & 35.

Quando in Edom Duces pro Regibus eſſe ceperūt, n.34. An Amici Iob pertinuerint ad ditionem Idumęæ, nu. 35. An terra Hus ad Idumęam pertinuerit, num. 29. Idumæa ſtrictè, aut largè accepta, nu 34. Reges, Idumęæ, antequam haberent Regem filij Iſrael, num.32. *Vide etiam Eſau.*

IGNIS.

Id quod eſt terribile,& inacceſſum, cap. 1. verſ. 10. nu 4. An fuerit uerus ignis, qui tetigit oues Iob, verſ. 16. num 4.

Pro fulmine,ibid.

Ignis tribuitur lingua & os, verſ. 16. nu. 5. ſignificat quoſcunque cruciatus grauiſſimos, c. 10. v. 15. num. 8. Lapidatio etiam poteſt dici combuſtio, ibid.

Ignis Dei. *Vide in Hebraiſmis.*

IMAGINATIVA.

Ventri ſimilis, cap. 3. v. 2. in conſider. lamentat. ſect. 7. nu. 4. Separat utile ab inutili, ibidem.

IMPIVS.

Impij habent beſtiarum nomina, c. 5. v. 22. nu. 4. Sunt falſi homines, Hiſtrionibus ſimiles, c. 1. v. 1. nu. 52.

Similes Lunæ, c. 8. v. 15. nu. 5. Omnes ignobiles, c. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi Genealog. num. 42.

Cur dicantur quieſcere in locis petroſis, v. 17. num. 7.

Pollent ſapientia carnis, c. 12. ver. 5. nu. 3. ſed vere inepti negotijs gerendis, cap. 1. verſ. 1. nu. 7. Turpes & deformes, c. 15. v. 16. nu. 1 & ſibi ipſis abominabiles, num. 2. Sunt inutiles ad bonos vſus, nu. 3. Igni opportuni, ibidem. Ad peccandum alacres, num. 5. Ad omne ſcelus proiecti, num. 7. Quærunt occaſiones peccandi, ver. 8. num. 3.

Cur dicantur alieni, vel alienati, cap. 15. v. 19. nu. 5.

Impiorum perturbata conſcientia, ſemper præſumēs ſæua, cap. 15. v. 21. nu. 1. & 2.

Quod alijs eſt dulcis harmonia, illis fit ſonitus terroris, num. 3. Mala illorum ſecuritas, nu. 4. Mala etiam pax, num. 5. Cum minus ſentiunt, magis laborant, num. 6, Tantùm metuunt, quantum nocent. c. 5. v. 51. nu. 7.

Interius uinculis & tenebris conſtringuuntur, c. 15. v. 28. num. 2. Etiam inter edendum cruciantur, v. 53. num. 2. Vagi, & mendici, num. 3. Expoſiti diſcriminibus, nu. 5, & 6. & c. 5. v. 14. nu. 3.

Suis ipſis factis, & peccatis produntur, ibid. & ſuis peccatis cruciantur, cap. 8. ver. 4. nu. 3. Iiſdem obſidentur, & oppugnantur, cap. 15. v. 16. nu. 2 Suis deſiderijs & cogitationibus torquentur, cap. 15. ver. 20. nu. 1. & c. 5. verſ. 5. num. 7. Seipſos coniiciunt in magnas difficultates, ibid. In illorum corde, vmbra mortis, cap. 3. verſ. 5. nu. 1. Diei maledicunt, & lucem oderunt, cap. 3. ver. 8. nu. 3. Perturbato ſunt animo, cap. 3. verſ. 17. nu. 1. & 4. Illorum perturbationi quomodo finem imponat mors, num. 2.

Quem Deus auerſatur, inuiſus omnibus, cap. 5. verſ. 4. num. 2. Non audent in oratione petere, verſ. 17. num. 3. Obmuteſcunt, & confunduntur, nu. 4. Sunt amari diuino palato, c. 9. ver. 18. nu. 4. Prouocant Deum ad nauſeam, c. 12. v. 12. nu. 7. Sunt cibus abominabilis, & fœtidus, ibidem.

Impiorum munera Deo ingrata, cap. 8. verſ. 20. nu. 2. Non fauet iniquitati Deus, neque præbet uires ad malum, num. 2. & 3. licèt præbeat vires naturales, quibus impius abutitur, ibid.

Impij indicunt Deo bellum, c. 15. v. 24. nu. 3. & v. 25. nu. 3. & v. 26. nu. 4.

Sed Deus per ludibrium irridet impios, c. 8. verſ. 18. nu. 8. Recedunt à Deo ad certum exitium, verſ. 4. num. 2. In supplicijs obliuiſcuntur Dei, & ſuorum ſcelerum, c. 9. v. 9. nu. 5.

Impiorum bellum aduerſus iuſtos, cap. 20. verſ. 3. nu. 11. Arma, ibidem. Vehementer illos inſectantur, cap. 13. verſ. 19. nu. 5. Etiam non prouocati lædunt iuſtos, c. 16. verſ. 3. num. 25. & inuident illorum felicitati cap. 11. v. 20. nu. 1.

Deus ſuorum iuſtorum vindex aduerſus impios, c. 20. v. 3. num. 13.

Impiorum lus & proſperitas, quid, cap. 12. verſ. 5. nu. 3. Spes inanes, c. 11. v. 24. nu. 4. Quamuis initio floreant, breui areſcunt, c. 8. v. 13. nu. 2. Cogitatione etiam fruſtratæ, c. 5. v. 12. n. 4. 5. 6. 7.

Inhærent temporalibus bonis tanquam perpetuis, ca. 9. v. 25 n 5.

Sua felicitate contenti, malè ſentiunt de præmio iuſtorum, c. 2. v. 3. n. 4.

Viuunt pacati & tranquilli, cap. 3. verſic. 26. nu. 1 Velut agricolæ, excolunt terram iniquitatis, c. 4. verſ. 8 nu. 2. Quid ſeminent, Quid poſtea metant, num. 4. 5. 6. Fruſtrantur ſpe ſementis, num. 9 Non ſolùm ſunt Agricolæ, ſed etiam bos iunctus aratro, ibid.

Impij arcte inhærent uitæ bonis, ſed facilè auelluntur, c. 4. v. 21. num. 4. Illorum felicitas falſa & breuis, c. 5 v. 3. num. 5.

Inſtar fœni, ibid. ſimiles ſcintillæ, & fulgetri, & ſoliæ deficientis, v. 7 nu 5.

Flos abſque fructu, c. 8. v. 13. nu. 1. & 4.

Eſt illorum felicitas Hypocriſis quædam, ibid.

Conantur, ſed fruſtra, conſequi immortale nomen, c. 1. v. 1. nu. 48 illorum memoria & nomen moleſtum audienti, nu. 49. Sunt ſimiles fructibus fugacibus, ibid.

Supplicia & calamitates diluere conantur voluptatibus, c. 1. v. 20 nu. 6.

Peccata, & peccatorum occultas cauſas non intelligunt. c. 4. v. 20. nu. 8. Nec ſua ſupplicia eſſe propter peccata, ibidem. Ideò vocantur, non intelligentes, ibid.

Proprium impiorum eſt, occultam aliorum intentionem calumniari, c. 1. v. 19. nu. 1. Ex ſe alios iudicant in præf. cap. 1. num. 5. Volunt ſe conſtituere legem fidei & vitæ, num 3.

Ingens illorum ſupplicium, humiliari ante ianuam ignobiliorum, cap. 5. verſ. 4. num. 2. Et non frui bonis congregatis, verſ. 5. nu. 2. Sed potiùs exponitur prædæ omnibus, num. 4 & 5. Ideò uidetur impius ad ignem natus, verſ. 7. num. 5. ideo vocatur ſtipula. cap. 13. ver. 25. nu. 7. Illius memoria cinis, v. 12. nu. 2. Exponitur omnium ludibrio, c. 8. v. 51, nu. 3. Impietatis merces, confuſio. v. 25. nu. 2.

Incedit per inuium, ignorato uitæ exitu, c 15. v. 24. n. 4. & 5. Illius impietatis comes ignorantia, & tenebræ, cap. 15. v. 30. nu. 1. & diſcrimina, ibid.

Non poteſt fugere Diuinam iuſtitiam, cap. 21. v. 9 nu. 5. Nec habet ſubleuantem ſe, c 15. v. 22. nu. 1. Præualebit ſuper eum tribulatio & anguſtia, v. 24. nu. 1. Et torquetur grauiſſimo ſupplicio, num. 3.

Nemo impius moritur ſenex, cap. 15. verſ 32. num 5. Eſt puer & paruulus. Vide Puer. Negatur illi felix ſenecta, cap. 5. verſ. 35. nu. 1. & 2. Imminet immatura mors, ibi. & cap. 15 verſ. 30. num. 3.

Auferuntur ſæpè impij leuibus incommodis, & morbis, c. 15. v. 30. nu. 5. & c. 2. v. 6. nu 8. Sunt ſtulti, c. 4 v. 21. nu. 5. Et non ſolùm ſtultè viuunt, ſed etiam ſtultè moriuntur, ibid.

Impiorum poſteritas, infirma, cap 15. v. 31. nu. 4. & v. 33. nu. 1. Intereunt miſerè, v. 30. nu. 1.

Impiorum ſocietas exitioſa, c. 1. v. 10. num. 67. Conantur iuſtos ad ſe trahere, nu. 68.

Difficile quis poteſt eſſe iuſtus inter illos, ibid. De illorum ſocietate & conuerſatione capi beneficium, ibid. *Vide etiam Peccatum, Peccator Iuſtus.*

IMPOSSIBILE.

Actus circa impoſſibile, c. 3. v. 3. nu. 2.

IMPORTVNITAS.

Importunitas vicit Adam, & Samſon, c. 1. v. 16. nu. 5.

INCVRVATIO.

Incuruatio, aut genuflexio in adoratione, cap. 1. verſ. 20. nu. 16.

INDVMENTA.

Indumenta ferina priſcarum gentium, c. 1. v. 13. nu. 2. *Vide etiam Veſtes.*

INFANS.

Infantium ſepulchra, quæ olim, c. 10. v 19 nu. 2.

INFERNVS.

Vnde dicatur, cap. 7. verſ. 9. num 2. Significat ſubterraneam mortuorum & animarum ſtationem, ibi. & c. 11. ver 8. num. 3. Inferni periphraſis, cap. 10. verſ. 22. nu. 3. & 4 Eſt carcer damnatorum, nu. 5. Vincula & compedes, num. 6. Aeterna ibi ſupplicia, num. 7. & 8. Eſt terra tenebroſa, num. 10. Regia mortis, ibid Plena vinculis tenebrarum, nu. 11. & 12. Ibi, tanquam in naturali ſolo, prouenιunt tenebræ, num. 15. & unde uidetur ad nox aſcendere, ibi. Eſt regio plena animi deliquio, num. 11, Plena terrificis ſpectris & vmbris, num. 15. Plena triſtitia & timore, num. 23. Non eſt ibi naturalis rerum ordo, num. 18. & 19. Sed eſt ordo aliquis, ut pares cum paribus, pari pœna puniantur, nu. 21. Nihil a damnatis ibi ordinatè fit, num. 22. Quæ ſit illorum ſuppliciorum profunditas, v 9 num. 4. Cruciatus nunquam mitigantur, v 19. nu. 5.

INGRATVS.

Ingrati eſt, non cognoſcere antiquum poſſeſſorem, c.7. v. 10. num.4. Quis maximè ingratus, cap.1. verſi.9. num.5. *Vide etiam beneficium.*

INTELLECTVS.

Eadem eſt proportio intelligibilium ad intellectum, quæ ſenſibilium ad ſenſum, c.11. v.12. nu.1.

INTERROGATIO.

Interrogatione extorquet Deus ab homine confeſſionem delicti, c.1. v.9. nu.1.

Cætera *Vide in indice Regularum.* De quibus quiſque libenter interrogetur, in Præfat. c.3. nu.4.

INVIDIA.

Inuidiorum ingenium quale, c.1. v.5. num.9. Quid ſit, c.5. ver.2. num.6. Puerorum propria, ibid. & num.7. & diuitum, ibid.

Occidit ipſum inuidum, ibid. Comes eſt concupiſcentiæ oculorum, ibid.

IOB.

Liber Iob, Regium opus. initio præfat. Veram hiſtoriam deſcribit. in Præfat. c. 1. Qui huius hiſtoriæ veritatem ad parabolam traducat, graui nota inurendus, ibidem, num.8.

Ad patientiæ exemplum conſcriptus, nu 6.

Protocanonicus, in Præfat c 2. num.2. Apud Sept. auctior, quàm apud Latinos, num. 4. Illius auctor quæritur, in Præfat. cap. 3. Proferuntur variæ ſententiæ, numero 1. & 2 Aſſeritur fuiſſe ipſe Iob, num.3. Deſcriptus a Moyſe, num 2. Carmine ſcriptus ab ipſo Iob, in præfat. cap. 4. Quis huius libri idoneus interpres, cap.3. nu. 6. Quæ materia & finis, cap.5. Quæ materiæ varietas, & obſcuritas, c. 8. Quis ordo, & diuiſio, cap.9. Quę vtilitas, c.10. eſt liber Dialecticus, Phyſicus, Moralis, Theologicus, c. 8. nu.2. & 3. Euangelio proximus, ibid. An ſit propheticus, in præfat. c.9. nu.2.

Nomen Iobi quid ſignificet, cap. 1. verſi. 1. num. 46. Eſt nomen patientiæ, numero 47. In quo differat à nomine Iobab. nu.33.

Iob præluxit omnibus poetis in præfat. c.4. nu. 3. Fuit ſertum diaboli, in præſat. cap.5. num. 4. Commendatus à triplici bonorum genere, cap. 1. v. 1. num. 1. Vir iuxta cor Dei, num.4. Pugil veritatis, ibid. Colluctator, non ſolum aduerſus carnem & ſanguinem, ſed etiam aduerſus ſpiritualia nequitię, nu.5. Illius certamen, fuit uera lucta, c.2. v 6 num. 1. Ante certamen & victoriam, non conſummatus, c. 1. v. 5. nu. 25.

Numerandus inter fortes iuſtitiæ, n.9. Litigauit cum Dęmone, c. 1. v. 6. nu. 2. Quis illius litis actor, teſtes, equuleus, Iudex, ſententia, c.1. v.6. nu. 2.

Iob, & Paulus eodem ſpiritu, uerbis diuerſi, cap. 1. ver. 1. nu.9. Collatus cum populo Iſraelitico, in append. 2. ad Iobi genealog. num. 37. Comprimit Iudæorum ſuperbiam, ibid.

Iob ſuo tempore cunctis hominibus iuſtior, diuitibus præſertim, cap. 1. verſi. 8. num. 12. Quodammodo ęqualis Apoſtolis, cap. 2. verſi. 3. num. 5. Vir Euangelicus, c. 1. v. 5. num. 25. Non minus ſperans, quàm Abraham, cap. 23. verſic. 15. num.4. Suis amicis ſapientior, cap. 9 verſi. 2. num. 2. Comparatus cum Adamo, cap. 10. verſic. 8. numero 20.

Iob, Idumæus genere, non moribus, c. 5. v. 5. in append. 3. ad Iobi genealog. nu. 40.

Primogenitus, c. 1. v. 1. nu. 29. Idem, qui Iobab, n. 32. & 33. Ex genere Eſau, nu. 31. Qui illius parentes, nu. 33. Quæ patria, nu. 31. Vixit ante Moyſen, nu. 43. 44. 45.

Fuit Rex, & Rex Regum, cap. 1. verſic. 5. à num. 14. vſque ad 22.

An Regnum obtinuerit hæreditario, uel ex ſuffragijs, numero 20 In pietate, & fide ſubditos continuit, num. 77. Fuit Sacerdos, verſic 5. num. 15. & Auri diues, uerſic. 2. num. 4.

Inter impios iuſtè vixiſſe, magna illius laus, uer. 1. nu. 65. Prophetarum eximius, in præfat. c. 9. num. 2. & quibus titulis meruerit Prophetæ appellationem, num. 3. De ſeriam aliquando prophetat, cap. 17. verſicu. 4. num. 4. Non habuit ſuæ gratiæ euidentiam, neque certitudinem, capit. 3. verſic. 2. in conſiderat. lament. ſectio. 2. numero 6.

Quæ illius vxor, c. 2. v. 9. num. 1. Seruata ad illius cruciatum, nu. 2.

Plus profecit paſſionibus, quàm virtutum actionibus, c. 1. ver. 3. num. 5. Illius virtus & tolerantia, maior opinione Satanæ, c. 2. ver. 5. num. 4. Illius patientia, in prouerbio, cap. 17. v. 6. nu. 2. Illius eloquentia, cap. 11. v. 1. nu. 2. In dicendo acrimonia & efficacitas, v. 3. nu. 2. In tentatione myſteria loquutus, cap. 3. v. 1. nu. 2. Illius modeſtia, c. 22. v. 4 nu. 7.

Conſtantia & fiducia, c. 13. v. 19. nu. 4.

Nunquam, agnoſcit fatum, ſed Diuinam prouidentiam, c. 1. v. 21. nu. 12.

Sapientia & Philoſophia in reſponſionibus ad nūtios, pōderatur, c. 1. v. 21. nu. 1. vſq. ad 17.

Illius merita & præmia voluit Deus tētatione amplificare, c. 6. nu. 2.

Iob, vniuerſalis Chriſti figura, in præfat. capit. 7. num. 5. Etiam viuus, Chriſti patientis figura, in præfat capit. 7. num. 9.

Figura Gentilitatis conuertendæ ad Euangelium, c. 1. v. 1. in append. 1. ad Iobi genealog. 34. num. 35. & Pręcurſor trium magorum, nu. 36.

Voluit Deus Iobum affligere. c 1. v. 12. nu. 6. Non pręcepit Dæmoni, ut affligeret, num. 7.

Quos qualesve morbos habuerit, in peculiari horum morborum conſideratione minutatim exponitur, cap. 5. v. 8. per multas ſectiones. Non vno tantum morbi genere laborauit, ſed pluribus. Sect. 1. Habuit morbos inſanabiles & mortiferos. Sect. 2. Sed non neceſſario peremptorios, nu. 5. & 3. Fuit Martyr. nu. 4.

Habuit vlcus peſſimum, quale vlcus Aegypti. Sect. 3. n. 1. & vlcera maligna, nu. 2. Ignem ſacrum, nu. 3. Cancrum, ibid. Lepram, & Scabiem. Sectio. 4. nu. 1. Elephantiaſim, num. 2.

Potuit habere luem Veneream. Sect. 5. n. 1. 2. & 3. & dolorem articularem. nu. 4.

Laborauit vermibus, & morbo pediculari. Sect. 6. nu. 1. 2. & 3. & alijs Aegyptijs plagis, nu. 4.

Habuit viſcera putrida. Sect. 7. nu. 1.

Teneſmum, nu. 2. Fluxum ſeminis, nu. 3.

Dolorem renum, n. 4. apoſtema intercus, n. 5. Grauem halitum, nu. 6.

Laborauit pleuritide. Sect. 8. nu. 1. & 2. Expuendi difficultate, nu. 3. Angina, Aſthmate, nu. 4.

Laborauit incubo. Sect. 9. nu. 1. & Vigilia, ibid. & mærore penè ad inſaniam, nume. 2. Fame canina, nume. 3. Ventris exinanitione, numero 4. Totius corporis marcore, num 5.

Laborauit vnguium vitio. Sect. 10. nu. 1. & pruritu, ibidem Cur ſibi adhibuerit teſt. ibid. nu. 2. & 3.

Laborauit oculis, capite. & corde. Sect. 12. n. 1. & 2. & alijs morbis occultioribus, numero 3. & per longum tempus, num. 4.

Illius morbi comparati cū Lazaro vlceroſo. Sect. 13. n. 1. & 2. cum plagis Aegypti, nu. 3. & 4.

Potiſſimus illius cruciatus, non fuerunt ſcrupuli: in conſiderat. lament. c. 3. v. 1. Sect. 2. n. 5. Licèt potuerit illis laboraſſe, ibid. Sed videtur pertuliſſe omne genus paſſionum, nu. 5. 6. & c. 2. in enumerat morb. Sect. 2. nu. 4.

Suorum filiorum mortis acerbitas & dolor, capit. 1. v. 18. n. 6. & 7. Comparatus ſum alijs parentibus lugentibus filios, v. 20. nu. 19.

Illius extrema inopia, c. 2. in enumerat. morborum. Sect. 11. nu. 6. Nudus eſt ſterquilinio, ibid. & an lectū vel tectum habuerit, ibid.

Iobi lamentationes ex qua cauſa, inueſtigatur in peculiari conſider. lament. per multas ſectiones, c. 3. v. 2.

An ex ſcrupulis. Sect. 2. Ex affectu ſēſitiuæ partis, & doloris magnitudine. Sect. 6. Ex ratione deteſtantis id, quod malum eſt in uita. Sect. 7. Ex perfecta in Deum Charitate. Sect. 8. nu. 1. 2. & 3. Illius lamentationes collatæ cū alijs prophanorum poetarum, nu. 3. Comparatæ cum lamentationibus Ieremię, c. 3. v. 3. nu. 8.

Amici Iob, Duces, aut Reguli, cap. 2. v. 1. numero 35. & an ſubditi fuerint Iobo, ibid. Iob & illius amici excelluerunt in parabolis componendis, c. 8. v. 11. nu. 5. Cætera. *Vide amici.*

Sepulchrum Iob, in finibus Arabiæ & Idumęæ, c. 1. verſ. 1. num. 27.

IONAS.

Quo argumento Deus vſus aduerſus Ionam, c. 10. ver. 8. num. 16.

IOSEPH.

Pallium relinquens triumphat,c.1.v.20.nu.9. De quo crimine apud patrem accuſauerit ſuos fratres.
Vide Frater.

Non poterit eſſe Ioſeph,qui noluerit habere fratres ſibi infeſtos,c.1.v.1.nu. 66.

Ioſephus hiſtoricus notatus,in præfat.c.5.nu. 12.

IRA, IRATVS.

Irati,voces inarticulatas edunt,capit.3.v.20.nume.6. Pariunt cæca conſilia,v.2.num 4.Canibus ſimiles,ibidem. Moleſti ſunt cæteris,nu.5.Peiora eligunt, ibid. Ipſi ſibi exitio,ibid.

Ira & inuidia,extremæ paſſiones,nu.6.Significant reliqua vitia intermedia, ibid.

IRONIA.

Cap.4.v.3.nu.1.& c.5.v.1. nu. 8.

ISAAC.

Iſaac ſeruatus viuus, Chriſti patientis & reſurgẽtis figura,in præfat.c.7 nu 9.

IVDÆVS.

Perfidi Iudæi incluſi in carcere infidelitatis,c.10.v.14.nu.3.A conuictu cæterarum nationum abſtinebant,cap.15.v.19.num.5.Cæteros appellabant alienos,ibid.Illorum ſuperbia & faſtus,c.1.v.1. in append. 2. ad Iobi genealogiam,nu.37.& 38. Quis ſit illorum ſpiritus compunctionis & inuidentię,nu.39.

Illorum ſuperbiam comprimit Iob,nu. 37.

Quis dicatur in manifeſto Iudæus, & quis in abſcondito. in appendice 3. ad Iobi genealog nu. 41. Filij Abrahæ ſuſcitandi à Deo de lapidibus,in append.2.nu. 38.

IVDEX.

Sæpè in iudicando errare ſolet,c.10.v.4.nu.5. & proferre ſtultam ſententiam,c.12.v.17.nu.5.

Quis dicatur habere carneos oculos, ibid. & habere duas leges,v.6.nu.2. Iudicat pro eo, à quo munus accepit,c.12.v.20.nu. 8.

Iudicum impiorum oculos excęcat Dæmon c 9. v. 24. nu. 5.Cum iſti regnant,uritur pauper.ibid.

Quis dicatur habere opertos oculos,nu. 4.

Iudex præſumitur iuſtus, cùm aliquem damnat: & qui damnatur,ſceleratus,capit.13.ver.9.num.3. & cap. 15. v.14 nu.3.

Debet virtute pollere,capit.1.v.1.nume.13. & ab ipſa uirtute,quaſi creari,& eligi,num.21. Requirere debet ſcelera,cap 3.ver.4.num.2.Exquiſita iudicis diligentia, in inquirendo delicto,cap.13.verſ.27.num. 5. Non debet eſſe triſtis,nec turbulentus,cap. 13.v.24.nume.4. Non erat externus aut peregrinus prioribus ſæculis,c.1.v.1. num. 22.

Peregrina inſtituere ſubſellia, mutua diffidentia inuenit, ibidem.

Debet eſſe nobilis & diues,cap.3.v.15.num.3.Nam inops facilè corrumpitur,c.8.v.3.nu.4.Debet fauere pauperi.c.10.v.7.nu.4.

Iudices laturi ſentiam capitalem, ſe intra cortinas continebant,& cur.capit.9.v.24.num.4.& capit.13 verſi.24. nu.3.Pronuntians ſententiam capitalem,dicitur ſcribere amaritudines,v.26.nu. 5.

Iudices incorrupti,non indignantur reis implorãtib.æquitatem,c.9.v.29.nu.5.Qui teſtes infirmat,nihil detrahit iudici,iudicanti ſecundum allegata & probata,c.16.v.9. num.5.

Iudex impius hypocrita,c.25.v.34 nu.1.

Illius ſupplicium,c.10.v.7.nu. 4.

Ex aliorum iudicum tribunalibus, prouocatio ad Deum ſupremum iudicem,c.10.v.7.nu. 4.

Deus viſitat,& deponit de ſede iudices terræ,v.17.num.5.
Vide etiam Deus, Iudex, Princeps, Rex, Prælatus.

IVDEX DEVS, IVDICIVM DIVINVM.

Deus Iudex,c.4.v.17.num.2.& 3.æquiſſimus,c 9. verſi. 19. num 2.

Si litiget cum homine,obtinet in cauſa,nu.3.

Non habet homo, quòd de illius iudicio poſſit conqueri, ibid.& nu.4.

Deus in puniendo,iudicij normam ſeruat,c.8.v.3.num.2. Iuſtus,nu 3.Non punit quantum poteſt,ibid. Corrumpi non poteſt,num.4.

Diuini iudicij ſeueritas.c.10.v.1.nu. 1.

Supremus iudex corrigit aliorum iudicum errata, c. 10. v. 3.nu.4.

Iuſti diligunt aduentum iudicis,cap.13.ver.3. num.4. In diuino iudicio eriguntur bonæ conſcientię teſtimonio, ibidem.

Diuinum iudicium,ineuitabile,c.7.v.20.nu. 2.

Formidandum,repente in illius iudicio interrogari,c. 9. v. 12. nume. 3. interrogationi quomodo reſpondendum, num.4.

In diuino iudicio,conſcientia teſtis,relator,cap.9. ver. 20. num.2.

In diuino iudicio homo tranſparens & pellucidus, c. 9. v. 21.num.1.

Deus,Iudex ſimul & teſtis,c.16.v.20.nu.2.

In diuino iudicio duo teſtes, Deus ſimul & conſcientia, ibidem.

Dies iudicij dicitur per antonomaſiam, Tempus, & dies viſitationis,c.12.v.5.nu. 5.

IVGVM, IVGERVM.

Iugum apud Latinos pro iugero,c.1.v.3.nu. 10.

IVLIANVS.

Iulianus Apoſtata ſimilis Chamęleonti,cur.c.1.v.13. n. 5.

IVNCVS.

Iuncus an ſit papyrus. *Vide Papyrus.* Iuncea corona Chriſti Ieſu *Vide Corona.* Herba hortenſis,c.8.v.16.nu.2.

IVRAMENTVM.

Iuramenti formula,Niſi,c.1.v.11.nu. 4.

Vere,& Amen,c.9.v.2.nu.2.

Iurantis habitus,leuare,manum,ibidem.

Execratio in iuramento execratorio aliquando ſupprimitur,ibidem.

Alia iuramenti formula,c.16.v 20.nu.1.& v.23. nu. 5.

Cum Deus imprecatorie iurat, quomodo exponendum, c.1.v.11.nu.5.

IVSTVS.

Iuſtus Deo omnia,nihil Dęmoni tribuit,c.2.v.21. nu. 13.

Deus in illo curando,& affligendo mirabilis,c.1.v.1.num. 18.illorum uitam tuetur, nu. 7. Non permittit profundi illorum ſanguinem,niſi pro ingenti pretio, ibid illos in tuto collocat,c 5.v.11. nu. 4. Dei pro iuſtis cogitationes mirabiles,c 5.v.12.nu.2.

Cuſtodiuntur à Deo & Angelis,v. 23. nu. 9 Iuſtorum familia,ſecura,ibidem.

Dicitur abſconditus in abſcondito faciei diuinæ, cap. 10. v.13 nu.2. Deus captat occaſionem amplificandi,& honorandi ſui iuſti,cap.12.v.5.num.6 & in præfat.cap. 6. nu.2.Eſt Deo cibus ſuauiſſimus,v.12.num.7.& c.15. v. 32.nu.3.

Iuſtos conſeruat Deus in faſciculo viuentium,c.14.v. 13. num.3.Illis reuelat Deus ſecretiora conſilia,cap. 15. v. 8.num.2.

Illorum periphraſis & nomen,Sperantes in Domino,cap. 13.v.15.nu. 3.

Quomodo iuſtus dicatur ignorare uiæ ſuę exitum, cap.12. ver.24 num 6.Ambulat per fidem, & non per ſpeciem, ibid.Illum deducit Deus per occultas ſemitas, & ignota media,ibid.

Hominis iuſtitia cum Deo comparata,iniuſtitia eſt, quomodo intelligendum,c.4.v.17.nu.2.

Iuſtorum facies lęta, & ſplendida, impiorum combuſta, cap.9.verſ.28 numero 2.Securitas in medijs diſcriminibus,cap.11.v.18.num.1.& in conſpectu hoſtium, menſę lętus accumbit,ibid.Conſcientię illius ſecuritas.& cõſtantia,cap.15.uer.21. num. 7. Semper prę ſumit meliora,c.4 uerſ.6.num.2 in medijs tempeſtatibus tranquillitate potiuntur,c 9.v.5.n. 6. Non timent infauſta nuntia,c.1.v.14.nu. 3.

Negotiatur in omnibus feliciter,c.1.v.10.nu. 7. & c. 11.v. 18. num 2. illius cogitationes felicem exitum ſortiuntur,c.5.v.12.nu.3.& 5.

Illius ſplendor eſt ſirmus & diuturnus,c.12.v 5.nu.4. Licet nunc occultus ſit,ſuo tempore ſe prodet,n. 5. Eſt ſimilis carboni accenſo,nu.6 Illius nomen, & memoria, ſempiterna,c 13.v.12.nu 2.

Iuſtus inſtar agricolę,ca colit pietatem,num.3. Quę illius ſeges,ſemina,fructus,ibid.

Iuſti in diuino honore tuendo acerrimi,c 2.v.10.n. 1. Nihil ſuorũ uolũt Dęmoni ſeruiat.c.1.v.20.nu. 8. Cõmunes miſerias deplorãt,c.3.v.2.in cõfid.lamẽt.Sec.3.n.1.

Interueniunt apud Deum in aliorum ſupplicijs,c.10.v. 7. nu.2.Dicuntur portare orbem,c.9 v.13.num.4.Sunt columnę cœli.ibid & reſiſtunt iræ diuinæ, ibid.

Sunt

Sunt erga alios comes & urbani, c.13.v.3.num.3. Miſericordes, cap. 8. verſ.15.num.3. Mitea & lenes, c.17.v.8. num 5.

Inſtua arbor perpetuò virens, c.8.verſ.13. num.1.& verſic.16 nu.1. Floret ſicut palma, c. 8.v.7.nu.1. Inſtar viſis præcipitatæ, rurſus viret, cap. 8.v.18.nu.4. & verſicu.19.num.5. Similis grano ſinapis, cap. 5.verſic.10. num.1.

Iuſtorum verba non percipit animalis homo, c.11.ver.5. nu.3. Illorum rationem reddere iuſtus ipſe paratus, c. 6.v.1.num.1.

Cur Deus permittat ſuos opprimi ab impijs, c.5.ver.15. num.5. Illorum ærumnæ etiam ipſiſmet iuſtis mirabiles, c.17.v.8.num.1. Iam non mirandæ poſt Chriſtum patientem, nu.5.

Iuſti in miſerijs erigunt caput, impij non ſubſiſtunt, c.1. v.20.num.3 & ipſi ſibi alias pœnas ſponte adijciunt, nu.6. Nunquam abijciunt vitæ ſpem, c.2.v.6 nu.6. Sæpe è mortiferis morbis ſeruantur, nu 8.

Iuſtus pro ſcopo propoſitus multarum ſagittarum, c.16. v.13.nu.4. Omnium iactibus expoſitus, nu.5. Illos ſæpe in hac vita configit, & collimat Deus, nu.4.

Quibus armis ſe tueantur iuſti ab impijs, c.10.v.3.nu.15. Impiorum aduerſus illos conſilium, nu.10.& 11 & Dæmonis etiam, nu.15. Ipſi ſunt ad vtrumque parati, c.2. v.10.nu.6.

Iuſtus cadens, reſurgit citò, c.10.v.6.nu.1. Fugit res temporales, ſed illæ fugiunt impios, c. 9.v.55.nu.3.

L

LACRYMÆ.

Lacrymæ amaræ, & ſalſæ, c.17.v.5.nu.2.& dicuntur amaritudines oculorum, ibid.

Cur dicantur refrigerare, cap.10.v.50.nu.7. Non ſemper comitantur vehementiſſimum animi dolore, ibidem.

Cur dicantur aſcendere, c. 16.v. 51.num.2. Sunt ſimiles imbri, ibidem.

Deſcendunt in caput illius, qui illas extorquet ex miſerorum oculis, ibid. *Vide tribulationes.*

LAETITIA.

De plantarum, & arborum viriditate dicta, cap.8.ver.19. num. 5.

Iuſtorum frons læta, impiorum triſtia: *Vide Iuſtus, & Impius. Vide Triſtitia, & Felicitas.*

LAMENTA, LAMENTATRICES.

Lamentationes, & gemitus, ex amore, c.3.v.2. in conſiderat.lament. Sect.8.nu 2.& 3.

Lamentatrices, & præficæ, quæ. c.3.v.8.nu.5. Erant magiſtræ, & principes planctus, ibid. Non ſolùm fœminæ, ſed etiam viri lamentatores, v.8.nu.5.

Lamentationes Iob. *Vide Iob.*

LAPIDES, SAXA.

Angelos ſignificant, c.5.v.53.num.1. Viros fortes & conſtantes, ibid. Sepes agrorum, nu. 5. Limites agrorum, nu 4. Deus, terminus lapideus, ibid. Capitoli immobile ſaxum, ibid.

Pactum cum lapidibus quid ſit, cap.5.verſi.3.nume.5.3. 4.5 6 & 7.

Lapides ponere in alieno agro, extraordinarium crimen in Arabia, c.5.v.53.nu. 7. & quid illi indicarent, ibid. Habebantur religioſi, & ſacrati, ibid.

Lapides, quos poſuit Ioſue in alueo Iordanis, an durauerint vſque ad Ioannem Baptiſtam, c.1.v.1.in appen.5. ad Iobi genealogiam, nu.38 Præfigurarunt Baptiſma, ibi. Signati à Ioanne, cum dixit, De lapidibus iſtis &c. Gentium conuertendorum figura, ibid.

LATRIA.

Affert ex proprietate vocis, intenſionem timoris, cap.1. v.1.nu.59.

LATRO.

Omnes ſibi ſimiles ſuſpicatur, in præfat.c 1.nu.2.

Latrones olim comam nutriebant, c.5 verſ 5.nu.5. Dicitur ſitire prædam, ibid & Piloſi, ibid.

Latrones unde dicti, c.17.v.3.nu.5. Erant protectores & ſatellites in bello, ibid.

Vide etiam Hypera/pites.

LATROCINIA.

Seruiunt diuinæ prouidentiæ, c.5.verſ.6.nu.8.

LAVRVS.

Lauri radix viuaciſſima, cap.14.v.11.nu.2.

Reſciſſa lætiùs fructificat, ibidem.

LAVS.

Magna, viuentem laudari, cap. 5.v.3.num.6.& Dei ore, ibidem.

Laus in ore proprio ſordeſcit, c 9. v.20.num.2.

Illa optima, quæ ab alijs tribuitur, non quam ſibi quiſq. vſurpat, ibidem.

LAZARVS.

Lazari & diuitis non parabola, ſed hiſtoria, in præfat.capit 1.num.7.

Quid illius nomen ſignificet, ibid.

Illius calamitas ponderatur, c.2. in enumer.morborum. Sectio. 13. nu.1.& 2.& nonem illius cruciatus numerantur, ibid.

Numquam fuit ſanus, aut proſper, nu.5.

Comparatur cum Iobi calamitate, ibi. Abrahæ ſinus fuit illi portus. *Vide Abraham.*

Cur Chriſtus plorauerit in reſurrectione Lazari, c. 3.v. 23.num.5.

LECTIO.

Lectio Sanctorum Patrum, adhibenda ad intelligendam ſcripturam, in præfat.cap 8.nume 7. Illorum lectio & ſententiæ, ſunt nobis velut ſemina optimorum conceptuum, ibid Quæ nos inuenerimus, illorum doctrinæ inſerenda, ibid.

Qui prophanorum Poetarum lectionem, & ſententias ad Scripturæ interpretationem adhibeant, notati, numero 9.

Qui nihil probent, aut admittant, niſi quod in alio legerint, notati, nu. 8.

LECTVS.

Lecti Regum quondam pretioſi, & ex pretioſa materia c.17.v.13.nu.1.

LEÆNA.

Leæna certæ ſpeciei leoninæ nomen, cap. 10.verſicu. 16. nume 2.

Leænæ ſæuiores maribus, c.4.verſi.10.num.2.

Leo animantium Tyrannus, c. 4.verſi.10.nu.1. Illius peculiares notæ, ibi. Symbolum Tyranni Principis, c.10. v.16.num.3.

Sub nomine leonis variæ ferarum ſpecies, c.4.v.10.nu.1. & quibus alijs nominibus dici ſoleat à Latino interprete, ibidem.

Leones ad caulas paſtorum prædam agunt, c.5.verſ.22. num.4. Non dormiunt in ſpecu, ſed in media ſemita, ver.23.nu.9. Eſt halitus & odoris teterrimi, c 6.ver 6. num.10. Cadit ſupra prædam, ver.27.num.1 Terretur ſonitu rotarum, c.7.v.1.nu.4. Fameſcens, aut prædam nactus rugit, cap.4.ver.10.num.4 Proprium illius, rugire, ibidem.

Non amittit caninos dentes, nu.7. Nec reuertitur ad prædæ reliquias, cap.10.verſ.16.num.5. Qualis ſit Leonis venatio, num.4.

Leo ſecundum diuerſas ætates diuerſa ſortitur nomina, c 4.v.10.nu.3.

Cum ſenes ſunt, inferunt iniuriam hominib. nu.1:& viuunt ex præda filiorum, c.4.v.11.nu.1.

Catulli Leonum audaciſſimi, & crudeliſſimi, c.4 ver.10. nu.5. Parentibus ſenioribus afferunt prædam, num.7. Solitarij incedunt, v.11.nu.4.

Leonis rugitus, ſymbolum irati Principis, cap 4.ver.10. nu. 5. & 6. Solo rugitu illius plura animantia conſternantur, & capiuntur, num.4. Leo formicarius.

Vide Myrmecoleon.

Leonem aliquando peperit ouis, cap.4. ver. 10.nu 5. Leo ſerpens, c.5.v.53.nu.9.

LEPRA.

Leproſi extra ciuitatem pulſi, c.2.in enumer.morborum. Sect.11.nu.5.

Illos abominantur Perſæ, ibid.

Lepra dicitur Dei manus, aut actus, ibid. nu.5.& Sect.4. nu 1. Leproſi abſcondebant vultû, ibi. Nihil abiectius carne leproſi, ibi. Supplicium Regum ſuperborum, nu. 3. Eſt morbus coniunctus cum ſcabie, nu.1.& cum elephantiaſi, nu.2. Regibus Ægypti peculiaris, nu.2. Curatur puerorum ſanguine, nu.3.

LEPVS.

Lepores dormiunt patentibus oculis.

LEX.

Cur lex tradita cum timore, cap.1.v.2.num.6.

Lex lapidea,cap.5.v.13. num.4.
Lex Diuina cur vocetur iudicium, c.8. verſ. 3.num.1.& quomodo dicatur multiplex, cap.11. verſ. 6.num. 1.Eſt vna erga omnes,ibidem. & Homine ſuperior,ibidem. Dicitur uinculum,& alligatura,c.13.v.27.nu.3. & vitę imago,num.4.
Diuinæ legi obedientia exigitur,potius quàm obſeruatio cæremoniarum externarum,c.11.v.13.nu.2.
Quid ſit accipere faciem in lege, c.13.v.8.nu.2.

L I B E R.

Libri ſacri pro varietate materiæ,diuerſis accentibus decantabantur in ſynagogis, c.3.v.1.nu.4.
Libri ſacri frequenter inſcripti à ſuis auctoribus, in pręfatio,c. 3. nu. 3. & peculiarium quorundam librorum auctores indicati,ibid. *Vide etiam Scriptura.*
Liber Iob. Vide Iob.
Vide etiam Lectio.

L I N G V A.

Lingua & Cor,velut vnius ſtateræ bilances,cap.6.ver.3. num.6.
Lingua,corculum alterum,ibi. Illi tribuitur ſtultitia,aut ſapientia,& meditatio,v.30.nu.6.
Quid ſit habere linguam in corde , aut cor in lingua, c 8. v.10.num.5.
Linguæ magiſter cor,cap.15.v.5.nu.1.
Nemo benè loquitur , qui non didicerit ſilere,cap.3.v.1. nu.3. Loquendi peritum efficit patientia.nu.2. Verborum,& linguę moderatio,ex Dei timore, c.2.verſ.10. num 8.
Verba,& uerbera,affinia,c.5.v.21.num.3. Dicitur flagellum,ibid. Pro terrifico rumore hoſtium aduentantiũ, nu.2. Pro ſuperbo,nu.3. Pro detractore, nu 4. Pro delatore,& accuſatore, nu.5.
Linguę cum ſerpente cognatio,c.2.verſ.8 In enumerar. morbor. Sect.1.nu.4. Ideò illam ſolam non læſit in Iob Satanas, ibid.
Lingua impiorum , exitioſa,c. 5.v.5.num.3. Eſt gladius, arcus,ſagitta,ibid. Lędit eminus,& cominus,ibi. Multiloquium prouenit ex cordis anguſtijs, c 3.v.1.nu 6. & c. 8.v.2.nu.3.
Multiloquium Ethnicorum, quale,c.11.v.2.nu.6.
Verboſus omnia reddit deteriora, c. 16.ver.21.nu.1. Loquacitas cum ſtultitia coniuncta,cap. 1.verſ.22.nu.3. Illius ſigna,ibid. & quis ille ſtultitię gradus ſit, c.5.v. 2.num.2.
Verba produnt,quid quiſq. ſit,c.1.v.15. num.2. Qui loquitur,etiam cum os aperit,obſeruatur ab alijs,c.3.v. 5.num.4.
Inſtrumenta loquendi pro ipſo ſermone, c. 11.v.1.nu.2. Linguæ uolubilitas , & uerba mollia, cur dicantur diſpertita & diuiſa,c.17.v.5.nu.1.
Humana procliuitas ad uerborum lapſus,c.9.v.20 nu.3.
Oris peccatum grauiter punitum,c.4.ver.2.nu.1. Sermo futuris,inſtar auri confecti & ponderati.c.3.v.1.nu.6. Pretioſus & rarus , ibid. Verba indigent uinculis & compedibus,c.4.v.2.nu. 2. Si ſint opportuna,& recta, in iniuſtitia detinentur, ibid.
Lingua & gemitus lingunt cordis vulnera , c.3 verſ.2.in conſider.lament. Sect.6.nu.2. & c.10 uerſ.1.n.2.3.5 & c.13.v.13.nu.1. Verba extorquere ſolet dolor, c.10.v. 8.nu.2.3.5.& v.2.nu.1.
Verba hominis ęgri fortiora , quàm benè ualentis,c.3.v. 1.num.2.
Obmuteſcere, ad erubeſcentiam & confuſionem, c.5.v. 16.nu.4.
Inter epulas non loquuntur Perſę & Medi. c.3.v.1.nu.1.
Vide etiam Silentium, Verba, Detractio Os.

LITTERALIS SENSVS.

Litteralis Scripturę ſenſus etiam referendus ad utilitatem,& doctrinam morum,in pręf.c.10.nu.3.

L O C V S.

Quod in ſuo loco non inuenitur,perijſſe ſignificatur, c2. 9.v.5.num.2.
Loca ſublimiora,honorificentiora. *Vide Honor.*

L O C V S T A.

Inconſtantię,& breuitatis uitę humanę ſymbolum,c 14. v.2.nu.6.

L V C I F E R.

Idem,qui heſperus uel ueſperugo, c. 11.v.17.num.3. Eſt ſymbolum vtriuſque fortunę, ibid.

L V D E R E.

De alieno corio ludere,prouerbium,c.2.v.1.num 1.

L V N A.

Menſis nomen habet a Luna,cap.3.verſic 6.nu.3.
Lunationes obſeruatæ in computatione menſium , ibid.
Lunæ,& ſtellis offundebatur nubes arte magica,c 3.verſic.9.num.4.
Illas dicebantur agi cœlo detrahere,ibidem.

L V T V M, L V T E V M.

Lutea progenies quid,cap.1.v.1.in append.2.ad Iobi genealog.num.38.
Lutei pedes aureæ ſtatuę,humani corporis imbecillitas, cap.4. verſ.19. num.4. Lutea domus , Humanum corpus,num.2.
Luteum, quod utile eſt,& immundum, cap.10.verſic. 9. nume.6.

L V X, L A M P A S.

Lampades in nuptijs,cap. 2.v.7.nu.3.
Ægyptiorum feſtum lampadibus,& luminibus celebre, ibidem.
Lucem impij fugiunt,cap 3.num.3.

L V X V R I A.

Luxuria ſignificata per pinguedinem, c.15.v.27. num.1. & num.5.
Turpis libido eſt capiſtrum, & uinculum,quo beſtia trahitur, ibidem.
Incuruatio genuum , de re turpi. *Vide Genu. Vide etiam Voluptas, Gula, Diuitia.*

L Y C I I.

Lyciorum conſuetudo referendi genus ad fœminas , & matres,c.14.v.1.num.3.

M

M A G I.

Magi Reges,fermentum Gentilitatis , cap.1.v.1. nu.75. Illorum præcurſor, Iob. *Vide Iob.*

M A G N V S.

Magnus pro nobili,c.1.v.3.nu.17.18.& 19. Pro ſapiente, nu.20. Pro locuplete,nu.21.& 22.
Dei magnitudo. *Vide Deus.* Vt dicatur facere magna, videlicet in cœlorum immenſitate,c.5.v.9.nu.2.

M A L E D I C E R E.

Maledicentiæ arguitur Iob ab Hæreticis & Iudæis, c.3. ver.2.in conſider.lament. Sect.5 nu.1.
Non poteſt maledici creaturis , ibidem Etiam non exiſtentibus,nume.2. Neque illis, quæ ad nos pertinent, nume.4.
Maledicentia,dicitur dentium morſus,& laceratio,c 13. verſ.14.num.3.
Vide etiam Lingua, & Detractio.

M A L V S.

Dæmonis nomen,c 1.v.14. nu.2. & quæ nequitia ea nomine efferatur,ibid.

M A N A S S E S.

Situs dimidiæ tribus Manaſſe,c.1.verſ.1.num.28.

M A N I C A.

Manicam accipere,quid apud Ciceronem, c.1.v.1.in append.1.ad Iobi genealog num.35.
Bellica cæremonia in obſidione, manicam uel chirotecã intra vrbem obſeſſam proijcere,ibid.

M A N I C H Æ V S.

Manichæorum error de creatione hominis , cap.10.v.8. num.5.

M A N I P V L V S.

Manipulum fœni pro vexillo cur ſuis militibus erexerit Romulus,c.3.verſ.13.nu 6.

M A N V S.

Manus laſſæ, & deiectæ, habitus legniter currentis , aut ambulantis,c.4.v.3.num.4.
Manuum ablutio,ad innocentiam conteſtandam, cap. 9. v.30 nu.4. Ad orandum,num.7.
Reliqua. *Vide in Indice Hebraiſmorum. Vide etiam Dextra.*
Quomodo iniquitati , & peccato tribuatur manus. *Vide Peccatum.*

M A R E.

Maris arena. *Vide Arena.*
Maris aqua. *Vide Aqua.*
Deus in comprimendo mari potentiſſimus,cap 7.ver.12. nu.4. Quæ maris vincula & carcer,ibi Symbolum immanitatis,& ſuperbiæ,ibid. Mari illudunt Cæti,nu.5.

M A-

MARIA VIRGO.

Maria Virgo inter Martyres numeranda,& pluſquã mar tyr.c.2.in enum.morb. Sect.1.nu.4.
Mariæ virginitas,& fœcunditas,c.14.v.4.n 4. Conceptio immaculata,ibidem

MATER.

[illegible] ſubſtantiæ trahit fœtus ex matre,quam ex patre, c. 14. [illegible] num 3.
Ad [illegible] & non ad patrem referebant Lycij genus,& nomen, [illegible]
Situs infantis in vtero matris,c.15.v.24.nu.3.
Terra mater *Vide Terra*.
Mater Iob. *Vide Iob*.

MAXILLA.

Maxillæ percuſſio,ignominioſa,c.16.v.13.nu.3.
Dextra maxilla honoratior ſiniſtra,cap.1.verſ 20.nu.10. [illegible] bonorum meliorum, videlicet animi, ibid. [illegible] percutere dextram maxillam,præbere [illegible] [illegible]em.

MEDIATOR.

Mediatoris nomen,& officium. *Vide Christus*.

MELCHISEDECH.

Qui [illegible] t,c 1.v.1.num.7. Fuit Sem, primo[illegible] v.5.num.17 [illegible] regnum, [illegible] [illegible]næi, fide,& pium ſub illo rege, cap.1. [illegible] 1.num.74.

MEMORIA.

[illegible] ventrem,c.15.verſ.2 nu.3. & per ci- [illegible] *Vid. Cinis*.
Vide etiam Nomen, Iuſtus, Impius.

MENDACIVM.

[illegible] narrationibus, ſi nõ ſint [illegible] c.[illegible]4.nu.4.
[illegible] nu.1.
[illegible] quæ ſunt,c.13.v.4.nu.1.
Vide etiam Veritas, [illegible]

MENSIS.

[illegible] habet [illegible] luna,c.[illegible] verſ.6. nu.3. Computa- [illegible] ationis, idem.

MERETRIX.

[illegible] peregrina,& peregrina,c.15.v.19. nu.3. Eſt uc- [illegible] mus hoſtis,ibid.

MESSIS.

[illegible] pore contingere in terra Chanaan,cap.1.v. [illegible] 4.
[illegible] imparata multo cum labore, cap.5.v.5 [illegible] m diripi ab alienis, eſt non poſſe frui [illegible] dem.

METONYMIA.

[illegible] v. ſ.10 nu.5.& cap 5.verſ.16.num.1. [illegible] num 3. 4. & 6 [illegible] *quam numero* [illegible]

MILES, MILITIA.

[illegible] verſ. 1.num 11.
[illegible] radere,& cur,c. [illegible] num. 12. [illegible] ad pedes Imperatoris, petituri coronam, [illegible]
[illegible] periphraſis,c.3.v.17.nu.[illegible]
[illegible] Armati,& Hoſtes,cap. [illegible] ver.5. num. [illegible] ſunt raptores,ibidem,& cauponantur [illegible]
[illegible] Aureliani Imperatoris, [illegible] nu. 2. In [illegible] requiritur obedientia,n.3 Miles [illegible] Valetudinarius ibidem.
Militem [illegible] exaudierat Deus,[illegible] 12.v.16. num.2. & ver[illegible] Dicuntur cingi,& ornari baltheo,ibid. & [illegible] c, [illegible] 17. [illegible] 5. & quieſcere in morte, [illegible]
[illegible] plena [illegible] c. [illegible] v.1.nu.4 in illa proban- [illegible] cuius [illegible] 6 7 Difficile mi- [illegible] nu.8. Tempus certum, & [illegible]
[illegible] extra catalogo, aut ultra catalo- [illegible] dem
[illegible] militiæ ſtipendia, & arma, cap.7. verſicu. 1.
[illegible] Angelorum. *Vide Angelus*.
Militia cœlorum *Vide Cœlum, & Stella*. *Vide etiam Cingere, Baltheus*.

MISERICORDIA.

Qualis affectus ſit, cap 6.ver.14 [illegible]
Ferant [illegible] ſignificat crudelitatem,num 4.
Miſericordia Iuſtorum cur humilis paratur, cap.8.v.12. num.3.
Iuſtus,miſericors. *Vide Iuſtus*.
Impius,immiſericors,cap.5.v.7 nu.3 Voluptas, & diuitiæ ſolent efficere crudeles, ibidem.
Vide etiam Diuitiæ.
Regum afflictæ fortunæ, multorum miſericordiam allicere ſolent. *Vide Reges*.

MITTERE, MISSA.

Verbum mittendi abſolutè ſumptum includit nuntium miſſum,vel rem miſſam,cap.1.verſ.4 [illegible] verſ. 5 num.2.
Miſſæ nomen, quid indicet ibidem

MONS.

Montium tranſlatio ex [illegible] unquam contigerit,c [illegible] Deus [illegible] men ſuæ potentiæ,n 5.6.7.
An in [illegible] explanari,num [illegible] & 4. [illegible] turco [illegible] cœli,num 3.
Mo[illegible] antiqu[illegible] ſymbolum,cap.15. [illegible] 7.nu[illegible]& 4. *Vide etiam* [illegible]

MORBVS.

Morbus,hoſt[illegible] & [illegible] 6 [illegible] & teſtis a[illegible] [illegible] Dei Imperato[illegible] 6. Vincula & carcer c.7. v. 12. [illegible] 6.& v [illegible] 2.
Morbo[illegible] ad debilitandum animum, cap. 3.v.5[illegible] 3. [illegible] in puero [illegible] tractat[illegible] v. 7. num 3. [illegible] 5. nu[illegible]
Iuſti in m[illegible] c.2.v[illegible] u.4 [illegible] morbis [illegible]
Morbis i[illegible] corporis,cap. [illegible] 3. Re[illegible] mo fortior ibi [illegible] es [illegible] apti [illegible]
Morborum eff[illegible] orum nu[illegible] ap.2. verſ.7. n. nu.3.
Bene ualentis [illegible] m terra, & plantis c [illegible] 4. [illegible] 9 [illegible] & tributum [illegible] bonorum pe[illegible] conſe[illegible]nda uita,c.7.v 16.[illegible]
Ægrotantes [illegible] tur, cap.7. v.4 num.[illegible]
Deus [illegible] 20 v. [illegible] Non poſſunt naturaliter [illegible] membrorum [illegible] in uno homine eſſe [illegible] Sect. num.1. Nec cont[illegible] 3. Sed [illegible] ibidem. Morbi in[illegible] non [illegible] Sect. 2 n.1. & [illegible] Ea[illegible] m [illegible] diverſum morbum generat. Sect. [illegible] nu[illegible]
Morbi Dæmoniaci,qui dicantur c p 2. in enumer.morb. ſect.22.nu.3.
Mo bus im[illegible] s,qui[illegible] 15 [illegible] 4.
Omnium [illegible] borum Iob [illegible] & [illegible] ſarſ enumeratio [illegible] conf[illegible] cap. [illegible] verſ [illegible] ltas [illegible] tores. *Vide etiam Io.* [illegible]
Vide [illegible] *Mors, Homo*.
[illegible]
Mo[illegible] atis,quo Iſraelitæ in de[illegible] ut[illegible]
[illegible] v [illegible] 1.
Sa[illegible] morbus [illegible]
Vide Satyriaſis

MORS.

Mors [illegible] natiuitat,c 1 v [illegible] & ſomn[illegible] c.3. v[illegible] nu. & c [illegible] nu 4. [illegible] lent[illegible] 3. v [illegible] amici iam cum [illegible]
Mors quies, [illegible] rus,cap [illegible] Pax poſt b[illegible] m,at ui[illegible] um,nu.5. Mors [illegible] as.& tran- [illegible] as poſt tempeſtatem, num[illegible] Tor[illegible] Cur dicatur O[illegible] s,cap.7.ver[illegible] num[illegible] cum [illegible] ne comparata, cap.4. ver[illegible] 16. [illegible] Varia Mortis nomi[illegible] [illegible] neuol [illegible] & h [illegible] cap [illegible] ver.14. num.3.[illegible] 6. Mors pater,& mater,nu.4. Vxor, Soror, nume 6.

Mors de Dei manu non aſpernanda, c.1.v.10. nu.6. Præſtantior auro, c.3.v.15.nu.1. & v.22. nu.4. Variæ mortis circumlocutiones, c.4. verſ.21.nu.4. Eſt peccati remedium, cap.6.ver. 10 nu.3.

Mortis neceſſitas, c.3.v.13.nu.3. & c.14. v.5.num.2. Sed Deus a noſtra morte immunis, c.8.v.4.num.4. Eſt propter peccatum, c. [illegible] v.4.nu.3.4.5.

Mors non paret naturæ legibus, c.10.v.22.nu.1. Illius pariter atque ſepulchri pertinacia, & durities, ibid. Difficile euomit, & reddit, quod ſemel deuorauit, ibid. Eſt inexorabilis, c.14 v.12 nu.1.

Mors habet meſſoriam falcem, c. [illegible] verſ.26.nu 4. Seruum liberat à ſeruitute, c.3.v.1[illegible].nu. [illegible] & Debitorem, nu.5. Oppreſſum a Tyranno, verſ [illegible] nu 3.4 Salutaris exiſtit indigenti, & infirmo, v.10. num.1. & [illegible] & miſero [illegible] verſ.22.num.1. Fugit miſeros, ibidem. Omnes æquat, v. [illegible] num.1.& 2.

Mors ſubita, digna impij, c.15.v.3[illegible].num. [illegible] 4 c [illegible] verſ [illegible] nu.2. [illegible] dicitur peſſima, ibid. A[illegible] repente accidit iuſtis, ibid. Quibus [illegible] acci-dere, c 3.v.22.nu.3. Subita mo[illegible] interrogatio, c 9.v.12.nu [illegible]

Mors impiorum, uix præu[illegible] c.9.v.13.nu. [illegible]

Impij moriuntur an[illegible] verſ 26. [illegible] Iuſti in tempore ſuo [illegible] M[illegible] impiorum [illegible] cap.4.verſ.21.num. [illegible] Illo [illegible] tuſe matura, [illegible] impiorum [illegible] 55.v.32.nu [illegible] & 4. Iuſti ſperant i[illegible] ta, cap.17.verſ.15.num.1. Mors [illegible] abun[illegible] c. [illegible] v.26 nu.2.3.4.

In morte iuſtus floret, impius in uita, cap. [illegible] verſiculo 7. num.1.

Iuſto mors ſecura & ſuauis poſt ui[illegible] c.1 [illegible] nu 5. Eiuſdem ſepulchrum [illegible] Mors diu obſeruatur ante iuſto [illegible] cap 9. verſic.23. nu [illegible] Segnior ac[illegible] ad impium, c [illegible] verſ. 10. num 4. [illegible] ius uenero-ſnctus, ibid.

Mors [illegible] mor hominem exa[illegible] cap.14. verſ [illegible] num 6 I[illegible] us ſe[illegible] c [illegible] verſ.11.num.4. Euellit cu[illegible] grauiſſimo do[illegible] de[illegible] & cogitationes ex corde, ibi. Impij ſe aſſ[illegible] cū vita, ſed mors illos diſſoluit, c.4 verſ.21.nu.4. M[illegible] linquenda omnia [illegible] v.1.verſ.22.nu.10. Dies [illegible] maxiſſimus c.3.ver [illegible] nu.4.

M[illegible] tis deſ[illegible] c.6.verſ.10 nu.[illegible] 20.num.2. Dies mortis appellatur Dies op[illegible] 14 [illegible] 6. nume.5

Dies mortis au[illegible] peri[illegible] tiaſiam, ſempus, c.1[illegible] v. [illegible] u.

[illegible] cog[illegible] m[illegible] tò [illegible] tas [illegible]

Moribundi [illegible] an[illegible] mam & [illegible] ſum c.1.v.10. nu.14 Vid [illegible] conc[illegible] & pa[illegible] iam, v.21.nu.4.

Moribundi hominis mi[illegible] dia [illegible] 6.ver. 10.num.3.

Defunctorum obliuio [illegible] 7 [illegible] nu.6.

M[illegible] undi hominis immut[illegible] a fac[illegible] p 14. v [illegible] 21. num

Moribundus ad[illegible] os tant[illegible] d[illegible] tes a [illegible] .11. [illegible] Chriſtus tan[illegible] etiam mo[illegible] no[illegible] ibid.

Impij mor[illegible] eſt te[illegible] mo[illegible] um impiæ [illegible] 34.num.4 Impij aliquando [illegible] modis moriu[illegible] u.5 A[illegible] uitæ, & omni[illegible] capie[illegible] m.1.

Vide etiam Mor[illegible], Homo, De[illegible] Bus.

MORTIFICATIO.

G[illegible] in corde ſ[illegible] bea[illegible] cap 5. v[illegible] 3. [illegible] Paulo mors, ibi.

Vide et[illegible] Tribulatio.

MOYSES.

An Moyſes ſcripſerit [illegible] ema [illegible] D[illegible]

Mor[illegible] eſt Moyſes, & c[illegible] præfa[illegible]

Non fuit prim[illegible] [illegible] [illegible] Tanilub[illegible] hunc [illegible] aco, [illegible] 4. nu[illegible] .1

Moyſes aut Iob præluxerunt omnibus poetis, nu.3.

MVLTIPLICATIO.

Multiplicatio rerum ex uno principio, opus Diuinæ potentiæ, & ſapientiæ, c.12.v.13.nu.5.

MVLVS, MVLA.

Mulorum origo, cap.1 verſ.3. num.1. Illis inequitabant Reges, ibidem. Arabici, & Palæſthini quales fuerint, num.15.

Mulæ in Syria pariunt, & ſunt ſui generis, ibid.

Muli in Syria ue[illegible] ociſſimi, c 6.verſ.5. num.2.

Vide etiam Aſina.

MVNDVS.

Videbitur tandem a[illegible] figuram, & mori, c.14.v.12. nu.5. Eſt ſimilis ue[illegible] nluti, aut diſſuti, nu.6.

MVNVS.

M[illegible] a impiorum Deo ing[illegible] ata, c.8.v.18.nu.2.

[illegible] excæcaut iudic[illegible] nu.1. & quaſi comp[illegible] ad ferendam ſ[illegible] ntentiam [illegible]

[illegible] inc[illegible] pes, & Iudice[illegible] habere tabernacu-la munerum, cap.15. v[illegible] 34 num 3.

Vide etiam Iud[illegible] x, Diuitia.

N

NAAMATI[illegible]

Q[illegible] ubi ſita, cap [illegible] ver[illegible] 1 nu.1.& cap.2.ver. [illegible]

MÆNIA.

Qu[illegible] n en & à quo [illegible] c.3.v.8.nu.5.

NARES.

C[illegible] data, c 10.v [illegible] num.18.

D[illegible] ibus, ibid.

Cu[illegible] aut in [illegible] ies homit is, Ip[illegible]

Pro[illegible] titur ſ[illegible] ter, ibid.

In [illegible] cap 14. verſ. [illegible] genium nat[illegible] tate au[illegible] ibid. Apud L[illegible] ſublimat[illegible] tis ſignum [illegible] dem.

NATIVITAS.

Tribuitur diei, & luci c.3.v 3.n m.4.

Illi præſſe d[illegible] cebatur Luc[illegible] & D[illegible] ibid. [illegible] feu'e [illegible] auſpicatio[illegible]

Vide etiam Homo [illegible] ſens, Conceptu[illegible]

NATRIX.

Natrix [illegible] nt a[illegible] s, ap.5 [illegible]

NAVFRAGIVM.

Naufrag[illegible] m in port[illegible] miſerrimum [illegible]

NAVIS.

Humanæ felicitat[illegible] ſymbolum, c 9 [illegible]

Naues Piratarum, uelociſſimæ, ver[illegible] 26. num.2.

Nau[illegible] xtoris. *Vide Textor, aut Radius.*

NAVTA.

N[illegible] tarum genus aſſuetum execrationibus, & maledi-[illegible] p.3.v.8.num.2.

Maledictio [illegible] ibid. Terriſantur Ceto, ibid.

Vide etiam Piſcator, Cetus

NATVRA.

Naturæ ductum, & [illegible] non infima laus, c.1 [illegible]

Naturæ ope[illegible] a, c p 5 v 9.num.4.

Aliq[illegible] and[illegible] acula, ibid.

D[illegible] nu 5.

P[illegible] s.c. [illegible] v.10 num. [illegible]

NERVVS.

[illegible] ous [illegible] nu 1.1.

[illegible] m

D[illegible] quoc[illegible] & co[illegible] uita, c.1. [illegible] num.4.

NISI.

I[illegible] form[illegible] la, c.1.verſ.11. num.4. [illegible] nomodo exponi [illegible]

NOBILITAS.

[illegible] tas uera, eſt fid[illegible] & p[illegible] in appe[illegible] 3. ad [illegible] geneal[illegible] g.oum.41.& c.14 v.22 nu.4

[illegible] neque ex ſanguine [illegible]

N[illegible] o [illegible] aptus, no[illegible] *Vide Impius.*

N[illegible] no iuſtus, non nobilis. *Vide Iuſtus.*

Ex nobilibus olim Sacerdotes. *Vide Sacerd*[illegible]

Iudices ex nobilibus. *Vide Iud*[illegible]

Nobilium aurea & argentea ſ[illegible] pellex. *Vid* [illegible]

NOMADES.

Qui, & quod eorum uitæ inſtitutum, cap. 1. v. 1. nu. 28.

NOMEN.

Nominum imponendorũ ſcientia, & ratio apud Hebræos, & alias nationes, in præfat. c. 1. nu 9.

Inueſtiganda illorum interpretatio, & ſignificatio, ibid. & num 10.

Non omnia nomina habentia ſignificationem peculiarem, ſunt ficta aut comica, ibid.

Plurimorum nominum propriorum tam ſacrorum, quàm prophanorum ſignificatio, & interpretatio. ibid.

Cum nomina rerum abſolutè ſcribuntur, non debent parabolicè accipi, num 7. in parabolis non traduntur nomina propria, ibid.

Nominis impoſitio pertinet ad virum, non ad fœminam, num. 9.

Nomina perſonarum in comœdijs, qualia, nu. 10. Vnum, & idem nomen, non ſemper eiſdem literis ſcribitur, cap. 1. verſ. .num. 33.

Nominis conſeruandi appetitus, innatus, c. 1. v. 1. num. 48. Iuſti non valde ſolliciti de ſuo nomine euulgando, ibi. Illius nomen Deus vendicat ab obliuione, ibid.

Impiorum nomen ſimile fructibus putreſcentibus, nu. 49.

Nominis cum ſtatus mutatione mutatio, cap. 1. verſic. 1. num. 47.

Adoptatus & libertus mutabant nomina, ibid.

Nomen ab alio accipere, ſubiectionis ſignum, cap. 12. verſ. 9. num. 2.

Nomen imponere, curæ & prouidentiæ eſt, cap. 5. verſic. 8. num 10.

Recordatio nominis alicuius, familiaritatem & dilectionem adfert, ibid.

Infantibus, quoto poſt natiuitatem die imponeretur nomen, c 10. verſic. 19. nu. 2.

Vide etiam Memoria.

NOVEMBER.

Vnde habeat in Hebræo nomen, c. 9. verſi. 9 nu. 3. Eſt inconſtans, ibid. Tempeſtates in illo excitantur, ibid.

NOX.

Cum turbine & tempeſtate coniuncta, periculoſiſſima, c. 3. verſ. 6. nu. 1.

Computatur ſub die, num. 2.

Obſeruatur ad computationem menſium, nu. 3.

Noctes aliquando ſolenniores diebus, v. 7. nu. 2.

Nuptijs & cantibus dicatę, nu. 3. Nocturnum feſtũ Ægyptiorum, nu. 2. Nocturnus planctus, maximus, c. 3. v. 8. num 5.

Nocte intermittebatur lamentatio, & luctus à pręficis, ibi. *Vide etiam Præfica, & Lamentatrices.*

NVBES.

Dei prælianris & iaculantis arcus, c 6. v. 4. num. 2. & velut tormentum petroſum, ibid.

Vnde in Hebręo habeant nomen, cap. 13. verſic. 11. num 4. Sunt ſubſellia Dei Iudicis, ibid.

NVMERVS.

Numerandi regula, quam uocant additionem, aut ſubtractionem, c. 5. verſ 3. nu. 3.

Numerandi ratio per digitos, c. 9. v. 3. nu. 3.

Numerandi ratio per lineas apud Chaldæos, ibid. *Vide etiam, Dextera manus.*

NVNTIVS.

Nuntiorum infauſtorum methodus ad commouendũ Iob cap 1. verſ. 14. nu 1.

An dæmon ſumpſerit formam nuntiorum, ibid.

NVPTIÆ.

Nuptię, noctu celebratę, cap 3. v. 7. nu. 2.

In illis præferebantur lampades, & deducebatur ſponſa in domum mariti, nu. 3. & laudabantur ſponſę, ibid.

O

OBSIDIO.

ANtiqua obſidentium urbem aliquam cæremonia, c. 1. v. 1. in append. 1. ad Iobi genealogiam, nu. 35.

Iniquitata dicuntur obſidere impium. *Vide Impius.*

OBSTINATIO.

Obſtinatio, & imperſuaſibilitas hominis, Deo permittente, c. 12. v. 14. nu. 3.

Obſtinatio in malo deſcribitur, c. 14. v. 2 nu. 3.

OCTIMESTRE.

Eſt, & non eſt, octimeſtris partus, c. 10. verſ. 19. num. 2.

OCVLVS.

Oculorum eleuatio in cœlum, habitus agnoſcentis prouidentiam, c. 2. verſ. 13. nu. 1.

Oculi nictantes, ſubſannatorum, c. 15. verſ. 12. nu. 2.

Oculi natura ſua humidi, c. 16. verſ. 17. nu. 2.

Fonti perſimiles, ibid. In mœrore perturbantur, ibid. & retrahuntur introrſum, nu. 3.

Oculorum ſuffuſio, & caligo, ibidem.

Oculus, orantis ſymbolum. *Vide Oratio.*

Oculorum amaritudines. *Vide Lachryma.*

Oculi in mœrore caligantes, cap. 17. verſic. 7. num. 11. *Vide etiam Tribulatio.*

OLIVA.

Quo tempore floreat, cap. 15. verſ. 33. nu. 3.

Pluuia & grandine facile læditur, ibid.

Humanæ fęlicitatis ſymbolum, ibidem.

OMNE.

Omne dicitur, quod eſt integrũ & perfectũ, c. 1. v. 2. nu. 52.

ONAGER.

Quale animal ſit, c. 6. v. 6. n. 2. Idoneus terræ colendæ, ibid. Illius feritas non eſt indomita, ibid. Eſt cibus Leonum, ibid. Libertatis, & inſolentiæ ſymbolum, nu. 3.

Rudit deficiente pabulo, nu. 4. Eſt impatiens famis, & ſitis, ibid. Adoratum à Iudæis mentitur Tacitus, ibid.

Onager inſoleſcit, & ferocit. c. 11. v. 12. nu. 5. *Vide Aſinus.*

OPERA.

Opera & merita iuſtorum deſcribit Deus in libro memoriæ, c. 2. verſ. 3. nu. 6.

Opera impiorum. *Vide Impius.*

Opera iuſtorum. *Vide Iuſtus.*

Opera naturæ. *Vide Natura.*

Opera Dei. *Vide Deus.*

Opera ſeruilia, & liberalia. *Vide Seruus.*

Opera dicuntur veſtis. *Vide veſtis.*

ORATIO.

Efficacitas orationis, & precum, c. 1. v. 8. nu. 3.

Orationem dirigi, ſicut virgulam fumi, quid ſit, cap. 9. verſ. 5. num. 15.

Eſt externum in malis remedium, c. 16. verſ. 18. nu. 4. & c. 5. verſ. 1. nu. 5. Mitigat diuinam ſeueritatem, verſ. 8. nu. 5. & 2. Suadetur, nu. 2. Roborat infirmitatem humanam, c. 6. verſ 11. nu. 1.

Orandi ſtudium aduerſus calumnias, c. 17. verſ. 2. nu. 5.

Illius ſymbolum, oculus ſuſpiciens, ibid.

Suſcitatur Deus noſtris precibus, c. 8. verſ. 6. num. 4. & noſtris deſiderijs, nu. 5.

Orationis comites, eleemoſyna, & ieiunium, c. 16. ver. 18. nu. 4. Requirit animi attentionem, ibid. Comprehendit vniuerſum religionis, & pietatis cultum, ibid.

Præparandus homo ante orationem, anteactę vitæ pœnitentia, c. 11. verſ. 13. nu. 4. & manuum puritate, cap. 16. ver. 18. num. 2.

Olim etiam purificabantur, & abluebantur, c. 1. v. 5. nu. 4. & c. 8. verſ 6. nu. 4. & c. 9. verſ. 13. nu. 4.

Orantes ſtabant, aut ſedebant, c. 1. verſ. 6. num. 5. Orantis etiam habitus, conuolutio in orbem, vel ſphęram, c. 15. verſ 24. num. 3.

Impetrare quod ores, non eſt ſignum ſanctitatis, c. 1. v. 15. num. 1. Aliquando exaudit Deus orationem, licèt non concedat poſtulata, c. 9. verſ. 16. num. 5. Submiſſe, & humiliter orandum, ibid.

In oratione non multum loquendum, inſtar Ethnicorum, cap. 11. verſ. 2. nu. 6.

Orationem fieri in peccatum, maximum ſupplicium, c. 1. verſ. 16. num. 5.

Orando reddit hominem minùs aptum, ægritudo corporis, c. 2. verſ. 5. num. 3.

Qui non audent petere, dicuntur contrahere os, capit. 5. v. 16. num. 3.

ORATORIA.

Ars Oratoria, eſt incantatoria, cap. 16. verſ. 5. nu. 2.

ORIENS.

Orientales regiones, quæ dicantur, c. 1. verſ. 3. nu. 23.

ORION.

Quę conſtellatio, cap. 9. verſic. 9. num. 3. Quo menſe oriatur, ibidem.

OS.

Os aperire, quid indicet, cap. 3. verſ. 1. nu. 4. & 5.

Qui diu ſiluit, aut ſilentium profitetur, obſeruatur ab alijs, cum aperit os, ibid. *Vide etiam lingua, & Silentium.*

OSSA.

Oſſium confractio, vel debilitatio, de grauiſſimo & extremo cruciatu, c. 7. v. 15. nu. 5.

OVIS.

Oues Arabicæ, magnarum pinguiumque caudarum, c. 1. v. 3. num. 6.

Ouium vſus in ſacrificijs, ibidem.

Ouis perdita, reducta ad nonaginta nouem, quid ſignificet, c. 9. v. 3. nu. 3.

Ouis Leonem peperit. *Vide Ouis.*

OVVM.

Ouum ſine ſale, infauſtum, c. 6. v. 6. nu. 8.

Oua aſpidum. *Vide Conſilium.*

P

PALÆSTINA.

Palæſtina, vocatur Idumæa, c. 5. v. 5. nu. 3.

Palæſtinorum regnum conſuetudo in creando cõmunib. ſuffragijs ſupremo Rege, ideſt, Rege Regum, c. 1. verſi. 3. num. 14.

PAPYRVS.

Papyrus, cuiuſmodi herba, c. 8. v. 11. nu. 1. Illius vſus, ibid. An ſit idem, qui ſcirpus, aut iuncus, ibid.

Solos flores ſine fructu profert. Illis coronabãtur Dij, ibi.

Papyri radices, duriſſimæ, v. 17. nu. 7.

PARABOLA.

In parabolis ponuntur exempla, & tacentur nomina, in præfat. c. 1. nu. 7.

PARAPHRASIS.

Paraphraſtica expoſitio cui ſimilis, in præfat. c. 10. num. 5. Illius vtilitas, ibidem.

PARENTES.

Parentum erga filios charitas. *Vide Filius.*

Doloris & luctus in filiorum morte exempla, c. 1. ver. 20. num. 19.

Parentum impietas nocet filijs, c. 5. v. 4. num. 1. Sanctorum Parentum numeroſa ſoboles, c. 5. v. 25. nu. 1. 2.

Nemo iuſtus cenſetur filius parentum impiorum, c. 1. v. 1. in append. 3. ad Iobi genealogiam, nu. 40.

Paterfamilias benignè debet corripere domeſticos, c. 5. v. 24. nu. 2. Illius felicitas & gaudium, habere domeſticos mutua charitate deuinctos, ibid. Non debet à familia longè diſcedere, nu. 4. Debet opportunè viſitare. ibid. *Vide etiam Pater, Mater, Filius, Impij poſteritas, iuſti poſteritas.*

PARTVS.

Parturientibus qui Dij præeſſe dicerentur. *Vide Natiuitas.*

Partus infeliciſſimi amplificatio, c. 3. v. 13. nu. 1.

Partus Octimeſtris. *Vide Octimeſtris.*

Vide etiam Natiuitas, Infans, Mater.

PASSIONES.

Paſſiones mentem obnubilant, c. 9. v. 24. num. 1.

Vide etiam Cupiditas, Homo.

Paſſio Chriſti. *Vide Chriſtus.*

PATIENTIA, IMPATIENTIA.

Patientia Iob, prouerbio locum dedit, c. 17. v. 6. nu. 2.

Patientia Martyres facit, c. 2. in enumer. morb. ſect. 2. nu. 4. Efficit Doctorem, & Prædicatorem idoneum, in præfat c. 3. nu. 5. & 6. Generat compaſſionem alienę calamitatis, num. 6.

Patientia minuitur pondus peccati, c. 6. v. 13. nu. 5. Eſt clypeus iuſtorum aduerſus ictus, & iacula impiorum, c. 10. v. 13. nu. 12. Patientiæ probatio vix patet aduerſarij calumniæ, c. 2. v. 3. nu. 5.

Patientia debet eſſe longanimis, cap. 2. ver. 9. num. 5. & 8. Voluntaria, eſt ſalutaris, c. 5. ver. 17. nu. 4. Illius gradus, nu. 1. & 10.

Quæ rationes nos impellãt ad patientiæ ſtudiũ, & actiones, c. 1. v. 10. nu. 6.

Patiendi occaſiones, & labores alacriter arripiendi, c. 5. v. 7. num. 7. Eſt medium ad conſequendam beatitudinem, ibid. Ad quam non ſolùm currimus, ſed volamus per patientiam, nu. 8.

Deus offert patiendi occaſiones & opportunitates, in præfat. c. 6. nu. 3.

Patientiæ exempla difficilè creduntur, præſertim à voluptuarijs hominibus, in præfat. cap. 1. num. 2. & 3. & ab Hæreticis potiſſimum, ibidem. Si non fuerint vera, ſed parabolice tantùm compoſita, inefficacia ſunt, num. 6. Plura nobis patientiæ, quàm aliarum virtutum exempla propoſita, num. 6. Cur cum nubibus comparentur, ibidem.

Impatientes timido ſunt animo, c. 2. v. 10. nu. 8. Cur dicantur duplici corde, & terram ingredi duabus vijs, c. 2. v. 10. nu. 8. Sunt anguſtis breuibusque naribus, c. 4. ver. 10. nu. 2. Et diſſoluto animo, c. 7. v. 19. nu. 2. Vagantur, & iactantur, velut in tempeſtate, ibid.

Impatientia eſt ſtultitia, c. 5. v. 2. nu. 2. 3. 4. Illam coercent quatuor potiſſimum virtutes, c. 4. v. 6. nu. 4.

Patientiam conſiderari, & obſeruari ab alijs, ingens patiẽtis hominis ſolatium, c. 17. v. 15. nu. 1.

Chriſtus noſtræ patientiæ exemplar. in præfat c. 6. nu. 3. & 6. Per patientiam & paſſionem conſummatus. ibid.

Patientia coronat, & reges conſtituit, in præfat. c. 6. nu. 3. Eſt pax Chriſti, ibid. diſſimilis, & contraria paci, & trãquillitati mundanæ, ibid.

Vide etiam Tribulatio.

PAVLVS.

Cur ſe vocet abortiuum, c. 3. v. 16. nu. 2. Illius & aliorum Apoſtolorum vocatio diſſimilis, ibid. Quomodo Epheſi pugnauerit ad beſtias, c. 4. v. 12. nu. 4.

Paulus & Iob eodem ſpiritu, verbis diuerſi, c. 1. v. 1. nu. 9.

Pauli modeſtia, c. 4. v. 12 nu. 2. Laboribus & ærumnis incitatus, & eruditus, ardenter prædicat verbum Dei, in præſat. c. 3. nu. 5.

Pauli morbus, aut dolor capitis, dicitur Angelus Satanæ illum colaphizans, c. 2. v. 7. nu. 3.

Paulus Comitolus Soc. Ieſu, Catenæ Græcæ interpres, in præſat. c. 3. nu. 1.

PAVPER, PAVPERTAS.

Pauperem præterire, qui dicantur, cap. 6. v. 15. num. 3. Illorum ſupplicium, vt ad ſimilem inopiam deueniant, ver. 16. nu. 1.

Pauperi fauendum in iudicio, c. 10. v. 7. nu. 4.

Pauperis oratio contemnitur, c. 11. nu. 3.

Paupertatis encomium, c. 1. v. 20. nu. 8. æqualis amiſſioni fortunarum, v. 21. nu. 8. Poſt diuitias infælicior, ibid. De illa poteſt homo gloriari, nu. 9.

Pauperes alit Deus ex ablatis diuitum bonis, cap. 5. uer. 5. num. 3.

Pauper propriè dicitur, cui neque amici, neque virea adſint, c. 5. v. 15. nu. 2. Dicitur quaſi omnia deſiderans, ibid. Deus illius propinquus, & vindex nu. 5.

Cur dicatur pauper ambulare in ſimplicitate. *Vide Simplicitas. Vide etiam Diuitia.*

PAX.

Pacis imago, c. 5. v. 21. nu. 4. Cum illa bona omnia coniuncta, c. 16. v. 13. nu. 1.

Pax Chriſti, quæ, in præfat. c. 6. num. 3. Eſt coniuncta cum bello, & ſuſtinentia malorum, ibid.

PECCATVM.

Peccati uis tanta, vt ſi Deus lędi poſſet, illum lęderet, c. 15. v. 25. nu. 3. peccata ſunt arma, quibus impius aduerſus Deum pugnat, ibid.

Peccati gradus quidam, & quaſi ſcalæ, c. 3. v. 12. nu. 2. Vocatur Macula, & ſordes, c. 8. v. 6. nu. 3.

Non omne peccatum ex inſtigatione diaboli, c. 3. v. 8. nu. 3. Eſt uoluntarium, c. 5. v. 6. nu. 1.

Nemo lęditur, qui non peccet, c. 1. v. 22. nu. 2.

Illos potiſſimùm infeſtat aliquado peccatum, qui ſanctiores eſſe deberent, c. 14. v. 19. nu. 9.

Cur peccati pœna, aut ipſum etiam peccatum dicatur tinea, ibidem.

Peccatoris & peccati ſtipendium, mors, c. 8. v. 4. nu. 5.

Peccata obſident, & oppugnant impium, c. 15. v. 16. nu. 2.

Sunt tortor impij, c. 8. v. 4. n. 3. *Vide etiam ſæpe Verbo, Impius.*

Peccati purgatio multo cum labore facta a filio Dei, c. 10. v. 8. nu. 13. Quædam peccata cum quibuſdam alijs peculiariter nexa, c. 1. v. 5. nu. 22.

Peccandi promptitudo, & conſuetudo, etiam ſine peculiari uoluptate, c. 15. v. 16. nu. 7.

Peccatum, hoſtis ſæuiſſimus ipſius hominis, c. 10. v. 14. nu. 3. Ab illo nos cuſtodit Deus, ut paſtor. ibid. Eſt menſura implenda ſupplicio, nu. 4. A peccati occaſione longè recedendum, c. 11. v. 14. nu. 2. & 3. Eſt macula faciei, & deformitas. v. 15. nu. 2.

Peccati comes inconſtantia, nu. 3. peccatũ, impiorum ſux, c. 12. v. 5. nu. 3. Peccata dicuntur teſtes contra ipſum hominem, c. 13. v. 22. nu. 1. & 2. Rogata a ſupremo Iudice reſpondebunt, ibidem.

Quid

Quid interſit inter peccatum,& ſcelus,& delictum,& iniquitatem,v.23.nu.3.& 4.
Cur dicantur amaritudo,c.13.v.16.nu.5.
Peccatorum quotidianorum Deus exigit rationem, c. 14. uer.4.nu.1. Peccatum originale,immundicies, ibid. Ex commemoratione peccati originalis, Iob & Dauid aliorum actualium ueniam deprecantur,ibid. Praua côcupiſcentia uelut mater peccati; ibid. Originale dicitur pluraliter,peccata,ibi. Per ſemen, tanquam per generationis inſtrumentum transfunditur in poſteros ibidem. Peccatum,ſordes,ibid. Nemo illius expers, præter Beatam Virginem,nu.5.
Quomodo dicatur tegi,& occultari peccatum, c. 14.v.13. num.3.
Diuina iuſtitia noſtris peccatis diues,c.14.v.17 num.1.
Peccata obſident,& oppugnant impium,c.15. v.16 nu.2.
Peccandi promptitudo,nu.4. & 5. Etiam ſine peculiari uoluptate,nu.7.
Peccata ſunt arma, quibus impius pugnat contra Deum, c.15.v.25 nu.3.
Peccata ſunt vulnera animæ,c.14 v.27. nu. 4.
Curantur pœnis,ibid. *Vide Impius, & Iuſtus.*

PECVLIVM.

Peculium,pars gregis,c.1.v.3.nu. 2. Non erat patrisfamilias,ſed ſeruorum,ibid Dictum quaſi parua pecunia. apud Vlpianum,ibid.

PECVNIA.

Pecunia unde dicta,c.1.v.3.nu.3 Pecudis nota Inſigniebatur,ibidem.

PEDICVLARIS MORBVS.

Pediculari morbo, qui conſumpti, c. 2. in enumera.morb. v.8.ſect.6.num.3.
Pediculi animalcula dica,ibid. Vocantur Vermes, & Serpentes,ibidem.

PELLIS.

Pellis & cutis quo differant,c 2. v 4. nu. 5. ſignificant externa bona ibid.
Pellis pro pelle,prouerbialis loquutio,nu.2.3. & 4.

PERCVTERE.

Percutere,ex adiunctis diuerſa ſignificata habet,cap.1. v. 14 num.9.

PERIPHRASIS.

In periphraſi non eſt uis facienda in uerbis, ubi de intentione conſtat,c.3 v.14.nu.3.

PERMISSIO.

Permiſſio diuina. *Vide Deus.*

PERSÆ.

Perſę in menſa diſputabant,c.1.v.4.nu. 9.
Perſarum Reges ſepulti in Regio monte,c.3.v.14.num.4.

PERSEVERANTIA.

Perſeuerantia,c.1.v.3.nu.28 & c.2.v.3.nu.1.

PES.

Pedum poſitio in acquirenda poſſeſſione,c 1.v.7.nu. 4.

PHARAO.

Pharao cur dicatur excitatus à Deo,c.2.v.6. nu. 10.

PHILIPPVS.

Philippi locus caſtigatus, c.9 v.18 nu. 3.

PHILOSOPHIA.

Philoſophię rationibus,& conſolatione utendum, c. 1. v. 21.nu.7. Et pręſertim in tribulationibus,nu.1. & 15.
Philoſophia inſtar tabulę in naufragio,v.21 nu. 9.
Quomodo humana ſapientia Philoſophorum ſit utendũ. In pręfat c 8 nu. 6.

PINGVIS, PINGVEDO.

Pro diuitijs & opulentia,c.15.v 26.nu.7.
Pingues,uoluptuarij homines,v.27.nu.1. Crudeles ,& ſęui erga alios,ibid Pinguedo pro terrę ubertate, num 2. Pinguibus interminata mors,nu. 5. Pinguedine, & uoluptate excęcantur homines,nu 3.
Sunt laſciui,& petulantes,nu 5.

PISCATOR.

Piſcatore maledicentior,prouerbium,c.3.v.8 nu. 2.
Bonus piſcatus.prouerbium,ibid.

PLEONASMOS.

Frequens in ſacris,c. 11.v.5. nu.

PLVVIA.

Pluuia oratione obtinetur. *Vide Oratio.* Pluuię clauem Deus habet,c 5.uerſ 10.num 2. Pluuiarum diſpenſatio mirabilis,c.5.v.10.num.1. De illa uidetur Deus gloriari,ibi. Pluuiarum ſupplementum,flumina,nu. 2. Ex ſua beneficentia pluit Deus in deſerto,nu.3. Aliquando eſt ſymbolum diuini ſupplicij,nu.4. Pluuia naturã ſua propenſa ad fæcundandam terram,c.12. v. 15. num. 1. Suo tempore generatur,niſi Deus prohibeat,c 12.v.15. nu. 1. Eſt Dei nuntius , uel ad ſupplicium, uel ad bonum mortalium,c.12.uer.15. nu.5.
Pluuia nociua,& tonitrua,propter peccata,c.5.v.6. nu. 2.

PODAGRA.

Bacchi & Veneris filia,c.5.in enumer.mor. ſect.3. num.4. Illius ſigna,ibidem.

POESIS, POETA.

Poeſis ſacra,quę,& qualis,in pręfat c.4.nu.3.& quæ illius genera carminum,& ſcandendi ratio, ibid.
Poetarum teſtimonia aliquando opportuna, & utilia ad ſacri ſermonis intelligentiam,c. 3. v. 3. in conſiderat.lament.ſect.6.& ſect.8.& c.16.v.10.nu. 5.
Poetę priſci cantu potiùs,quàm ſcriptis claruerunt in pręfat.c.4.nu. 3. In poetis prophanis aliquid utile, in præfat c.8.nu.6.
Qui poetarum potiùs lectione, quàm ſanctorum Patrum delectentur,notati,ibid.

PONDVS.

Pondera ſtateræ ſolebant aſſeruari in ſacculo,c 14 uer. 17. nu.5. Sunt opus,& inuentio diuinę ſapientiæ, ibid.

PORTA.

In porta dicitur fieri,quod publicè fit,c 5.v.4.nu.2. Ibi celebrabantur iudicia,ibid.& c.16.v.8. nu. 4.
Portæ cœli quæ dicantur, ibidem.

POSSESSIO.

Poſſeſſionis nomen ad pecora pertinet c.1.v.3.num. 1. Vt uarié reddatur ab Interprete, ibid.
Poſſeſſiones olim in iumentis,& pecoribus, ibid.
Vide etiam Diuitiæ.

PRÆCISIO.

Præcidendi unam conſiderationem ab alia, uel abſtrahendi,in ſacro ſermone,c.3.v.2. in conſiderat. lament. ſect. 7.nu.4. Vide etiam,c.1.v.21.nu.15.& 16.
Hac ſcientia abutitur dæmon,ibid. nu. 5.

PRÆLATVS.

Vide Rex, princeps, Iudex, Superior.

PRÆMIVM.

De præmio iuſtorum,male ſentiunt impij,c.2.v.3.nu.4.& v.9 nu.7.& c 10.v.3.nu. 10. Fideliter confertur à Deo, nu.6 Etiam uerbo,uel cogitationi honeſtę tribuendum, ibid Deſcribitur in libro memoriæ apud Deum,ibid.
Deus vult agere, & amplificare pręmia iuſtorum. In præfat.c.6.nu.3.
Præmium dicitur hæredes,c.3.v.3.nu.5.
Patientię peculiari ratione confertur, & debetur,ibid. & in præfat.c.6.nu.3.
Bonorum laborum glorioſus fructus,c.9.v.29. nu. 1. Omnes in præmium intendunt,c.12.v.5.nu.3.
Vide etiam Beatitudo, Iuſtus, Impius.

PRÆTERITVM.

Præteriti imperfecti uſus in ſacro ſermone. *Vide in Indice Hebraiſmorum, & Regularum Scripturæ.*

PRANDIVM.

Prandia antelucana,c.1.v.4.nu. 8.
Illorum mentio in Scriptura,c.1.v.4.nu. 8.
Prandẽdi tẽpus,& hora tẽrationib.opportuna,v.13.nu.2.
Hora prandij uenisse nuntios ad Iob, ibid.

PRIMOGENITVS.

Primogenitorum ius,quod,c.1.v.5.num.47. Non ſoli primogeniti Sacerdotes olim,c.1 v.5.nu.17. Ex primogenitis Sacerdotes,& Reges,ibid.& nu. 18.
Iob primogenitus. *Vide Iob.*

PRINCEPS, PRÆLATVS.

Virorum Principum periphraſis,c.3.v.14 nu.2. Princeps, reipublicæ oculus,c.10 v 4.nu.5.
Debet eſſe in medijs diſcriminibus conſtanti animo,c. 10. v.4.nu.6. Fortis,& ſapiens,c 12.v.13.nu.9. Dignus, qui ſit Imperator, & Dux alicuius exercitus, ibid. Debet expugnare murum Babylonis, ibid.
Debet eſſe Dei ſimilis,odio proſequens mẽdaciũ.c.13. v. 7.nu.3. Velut ſol,qui ſuos illuſtret.c. 10.v.23.n. 10. Suſtentat populũ c.11.v.3 n. 5. Eſt uelut Turris Dauid.c. 4.v.4.num.3. Eſt medicus,aut chirurgus,c.13.v.5.nu. 5.
Principes, liberales eſſe debent, ex proprietate ſui nominis,c.12.v.21. nu. 4. Propter liberalitatem coluntur ab alijs,ibid.& c.3.v.15.nu.3.

Optimi Principis virtutes, cap.3. verſic. 26. num.4.
Debet aliquando diſſimulare ſubditorum errata, ibid. & confortare puſillanimes. c.4.verſ.4.nu.3.
Debet habere intelligentiam diſcernendi vnum ab alio, c.12.verſ.13.num.9. Et debet cauere ſibi à ſubditis, tanquam ab hoſtibus, ibid. Et ſua ſapientia & experientia prodeſſe ſubditis, c.15.verſ.19 nu.3.
Principes & Prælati dantur à Deo, ibid.nu.4. Solent Prælatorum facta diſplicere ſubditis, quia illi non intelligunt, qua ratione facta aut dicta ſint, c.4.verſ.6. nu.4.
Principum cognomen. obliuiſci Dei, c. 8. verſ.13.nu.3. Illorum inertia & obliuio ſui muneris, 5.c.3.v.26. nu.1.
Pertinacia in ſua voluntate, c.12.ver.24.nu. 2. Aliquando etiam ſunt inconſtantes, & facilè mutantur, cap.10.verſic.5.num.2.
Principes abuti ſolent potentia, c.8, verſ.3.nu.3. Sunt venationis ſtudioſi, c.3.v.14. nu.3. Et viridariorum, ibid. & ædificandarum arcium, ibid. & amplificandarum domorum, c.15.v.28. num.1. Et faciendarum expenſarum inutilium, ibidem.
Princeps non debet eſſe inſipiens, neque fraudulentus, c.12.verſ.13.nu.9.
Principum iniquorum oculos obuelat dæmon, c.9. verſic. 24.num.5.
Principes impij, hypocritæ, c.8.ver. 13. nu.4.
Principes & Iudices miniſtri decipiunt, c.13.verſ.9. nu.3. Familiares & collaterales Principum notantur, cap 15. verſ.27.nu.5.
Principia tyranni familia, tota leonina, c.4.verſ.10.num.1. Princeps Leo, ibid.
Non ſolum manu, & opere, ſed etiam vultu, & voce debet eſſe lenis, & mitis, nu.5.
Vide etiam Iudex, Rex, Pater.

PRODITOR.

Proditorum ſymbola, quibus inter ſe vtuntur, c.15. verſ. 12.num. 2.

PROOEMIVM.

Procemiorum vſus & ratio, initio præfat. Sunt veluti domus veſtibula, ibid. Aliæ etiam vtilitates, ibid. Quæ ſoleant contineri in procemijs, ibid.

PROPHETA.

Prophetæ ſolēt requirere ab Angelis interpretationes ſuarum reuelationum in præfat.c.8.nu.5.
Quis propriè dicatur propheta in præfat.c.9.nu.2.
Variæ etiam prophetiæ, & prophetandi rationes, & appellationes, ibid.
Iob propheta, ibid.nu.3. Et an illius amici, Prophetæ, c.4. in annotatione præuia, nu. 7.

PROPITIATORIVM.

Quale fuerit, c.14.verſ.13.nu.3. & quomodo diceretur tegere peccata, ibid.

PROSOPOPOEIA.

Proſopopęia loci, c.7.verſ.10.nu.1. & c.12.v.9. nu. 2.
Per Proſopopęiam aut Mimeſin, aliqui explicant concilium & colloquium Angelorum, & Satanæ, cap.1.verſ. 6. num.9.

PROVIDENTIA.

Diuinæ Prouidentiæ currus, quadrigę, triumphus, cap.12. verſ.17.num 4.
Illius dimenſiones, altitudo, longitudo, latitudo, & profunditas, quæ, cap.11.ver.9.nu.4.
Non eſt curioſiùs ab homine perſcrutanda, c.9.v. 24.nu.2.
Prouidentiæ, non fato humanæ res tribuendæ, c.1. ver.12. nu.12. Diuina Prouidentia circa errores, & deceptiones hominum, c.11.v.16 nu. 2.
Illi etiam ſeruiunt errores, & calumniæ, ibid.
Tribulationes & ſupplicia diſpenſat, c.5.v. 5. & 6. Atque mala etiam, quæ ex culpa proueniunt, ibid.
Deus humanarum actionum ſpeculator attentiſſimus, capit 7.verſic.20.num.1. & cap. 14. verſ.16.num. 1.2. & 3. & verſ.17.nu.1.
Eſt homini inſtar muri, qui illum circundat, c.1.verſic.10. nu.2.3. & 4. & c.16.ver.15. nu.2.
Deus prouidet & curat, quæ nemo curat, & quorum nemo recordatur, c.12.ver.4.num.2. Diſpenſat etiam agris, & alijs rebus naturalibus bona, & mala, c.5.v.5. & 6.
Rerum humanarum prouidentia, cedit in hominis honorem, c.7.v.17.nu.4. & 5.
An inter Iob, & illius amicos controuertatur de prouidētia, in præfat.c.5.nu.1.

PROXIMVS.

Miſericorditer, & leniter de proximo iudicandum, cap.13. verſ.8.num.3.
Vide etiam Pauper, & Miſericordia.
Vide etiam Prouidentia circa iuſtum, in verb. Iuſtus; & circa impium; Vide Impius.

PRVDENTIA.

Prudentia carnis, c.8.verſ.14.num.4. Adducitur à Deo in ſtultum finem, c 12.verſ.17.nu.4.
Vide etiam Conſilia, Aſtutia, Cogitatio.

PVER.

Pueri appellatio non tam ad ætatem, quàm ad miniſteriū refertur, c.5.ver.15.nu.9. Quid apud Iuriſperitos ſignificet, ibidem.
Pueri ingenium, quale, c.5.v.5.num. 6. Eſt puſillo animo, & inuido, num.7. ſtultus, ibid. Leuis, & inconſtans, ibid. Facile cupidus eorum, quæ videt, ibid. Eſt impij, & peccatoris Symbolum, ibid.
Vide etiam Adoleſcentia.

PVLVIS.

Quorſum in luctu fieret pulueris iactatio in aerem ſupra capita, c.2.ver.13.nu.2.
An ex ſolo puluere arido Adami corpus formatum.
Vide Adam. Vide etiam Cinis.

PVRGATORIVM.

Fides purgatorij, & immortalitatis animarum, cap.7.verſic.9.num.1.
Vide etiam Infernus, & in Indice vocum ſimplicium.

PYRAMIS.

Pyramidum vſus, c.1.verſ.1.nu.27. An pro condendis cadaueribus, & ornandis ſepulchris, ibid. An pro condendo frumento, ibid.
Pyramis ſepulchri Iob in finibus Idumææ, & Palæſthinę, ibidem.

Q

PArticula Quaſi, frequenter non ſolùm ſimilitudinem, ſed etiam veritatem affert, c.1.v.1. nu.16.
Vide etiam, in Indice vocum ſimplicium.
Quies Mortis qualis ſit. *Vide Mors.*
Quomodo Deus dicatur Quærere iniquitatem impij.
Vide Impius.

R

RAPINA.

RApinæ nominæ vniuerſa peccata, c.16.verſ.18.nu.2. Tenaciter adhæret manibus. *Vide Furtum.*
Diuitiæ frequenter ex Rapina. *Vide Rapina.*

RECTITVDO.

Rectitudo viæ, & vitę, pro innocentia quæ nemini noceat c.1.ver.1.nu.56.
Iuſtus iucundus & gratus alijs, ibid.nu.57.

RECEDERE.

Recedere à malo, verbum bellicum, aut militare, cap. 1. verſ.1.num.61.
Recedendum longè ab occaſionibus peccati. *Vide peccatū.*
Recedendum à ſocietate impiorū. *Vide Societas, & Impius.*

RENES.

Viſcerum pars, c.2.in enumerat. morbor. ſect.7. nu.4.
Renes ſymbolum teneriorum, & molliorum affectuum, c.16.verſ.13.nu.4. & verſ.14.nu.2.
Renum & lumborum morbi grauiſſimi, ibid.
Iob laborauit Renum dolore, c.2.in enu.morb.ſect.7.n.4.

RESPICERE.

Reſpicere in aliquem, ſignum conſtantis animi, & nihil timentis, c.6.verſ.28.nu.3.
Vide etiam in alijs Indicibus, Oculus, Facies, Videre.

RESPIRARE.

Difficultas reſpirandi in Iob, vnde, c.9.verſ.18.nu.3.
Vide etiam morbus, & Iob.
Deus dicitur reſpirare, cum mortalib. benefacit. *Vide Deus. Vide etiam Nares.*

REX, REGNVM.

Rex regum quis, & apud quas nationes, c.1.v.1.num.17. Palæſthinorum Regum conſuetudo in creando ſupremo Rege, ibid.
Reges vngebantur oleo lætitiæ, c.1.verſ. 1. nu.63.
Reges ſimul & Sacerdotes quondam, ibi. *Vide & Sacerdotes.*
Rex, vnde dicatur in Gręco, c.9.v.13.n.5. Eſt baſis & fundamentum populi, ibi. Dicitur portare orbem, ibid. Eſt ſimilis fermento, c.1.v.1.nu.75. Candelabro, Ciuitati, Soli, nu.76. Vento, & ſpiritui rapidiſſimo, nu. 77.

Pij Regis munus, quod, c. 1. verſ. 1. num. 75. Illius pietate uniuntur ſubditi, ibid. Exempla vitæ, quæ ab illo ſumuntur, ſunt efficaciſſima, nu. 77.
Rex quaſi alter Deus, cap. 12. verſ. 19. nu. 1. Regi familiares dicuntur ſacerdotes, ibid. Dicitur ſedere in ſolio, & ſede Dei, ibidem.
Regum pertinax, & obſtinata voluntas, cap. 12. verſ. 24. nu. 1. Similis rapidiſſimo flumini, ibidem, Deus illam inclinat, quocunque vult, ibidem.
Reges impij exauctorati à Deo, c. 12. ver. 18 nu. 5. Regna ab vno ad alios translata, nu. 3. Regibus & Imperatoribus fortiſſimis inijcit Deus pauorem, verſ. 24. nu. 2.
Non eſt acquieſcendum Regi in re iniuſta, ibid. num. 1.
Regno & imperio dignus, qui iniquitatem odio habet, cap. 1. verſ. 1 nu. 62.
Regna ſingula, vno vel pluribus oppidis conſtantia, ibid. num. 55.

RESVRRECTIO.

Reſurrectio impoſſibilis viribus naturæ, c. 14. ver. 12 nu. 1 2 3. & c. 14. verſ 14. nu. 1 2.
Eſt ſimilis veſtimento conſuto, cap 14. verſ. 11. nu. 6. Eſt generatio, & natiuitas, nu. 3. & velut mater parturiés, terra, ibidem Eſt immutatio ad meliorè ſtatum, nu. 4. Variæ etiam illius ſimilitudines, & exempla in rebus naturalibus, ibidem. Eſt ſimilis creationi, nu 5. Et arbori reuireſcenti, c. 14. ver. 7. num. 1. quamquam tu aliquo etiam ſit diſſimilis arbori, nu. 2.
Quomodo impijs negetur reſurrectio, concedatur verò iuſtis, cap. 14. verſic. 11. num. 4. Quanta reſurrectionis, & beatæ immutationis gloria, nu. 5. Futura reſurgentium alacritas, verſ. 5. nu. 4.
Spes reſurrectionis incitat ad laborandum, c 14. verſ. 11. nu 9. Dei caritas ſuſcitantis mortuos, nu. 5. Vox Dei & tuba archangeli, cuiuſmodi futura ſit, nu. 2. Vltimæ reſurrectionis deſcriptio, verſ. 16. nu. 1.
Prouidentia, quam Deus habet actionum & rerum mortalium, ſignum eſt futuræ reſurrectionis, c 14. v. 16. n. 1.
In Reges ſolebat incumbere belli & hoſtium pondus, c. 13. verſ. 24. num. 2.

REVELATIO.

Reuelationis veræ, aut falſę, notæ & ſigna, c. 4. ver. 12. nu. 2. Quare dicatur furtiua, nu. 5. & ſuſcipi per venas ſuſurri, ibidem. Timor præcedere ſolet veras reuelationes verſ. 16. nu. 1. & 5.
Tempus nocturnum aptum reuelationibus ſuſcipiendis, c. 4. verſ. 13. num. 3.
Reuelatio, auris nomine ſignificata, c. 13. verſ. 1. nu. 1.

S

SABBATVM, SABBATISMVS.

Sabbatum, requiei futuræ ſymbolum. Sabbatiſmus æternæ beatitudinis, c. 5. verſ. 19. nu. 3.

SABA.

Saba duplex, cap. 1. verſ. 14. nu. 6. Quæ illius nominis diuerſitas in Hebræo, ibid. Quæ illa Saba, vnde venit Regina Auſtri, nu 7.
Sabęi excurſiones faciebant in regiones finitimas, verſic. 14 num. 7.
In Saba & Æthiopia regnabant fœminæ, num. 6.

SACERDOS, SACRIFICIVM.

Sacerdos, nomen honoris, c 1. verſ. 5. n. 16 Quibus titulis olim crearetur, ibid. Publico munere, & auctoritate fungitur, ibid. Eſt potiſſima reipublicæ pars, ibid. Quomodo olim conſecraretur, ibidem.
Sacerdos vſurpatur pro quocunque excellente viro, c. 12. verſ. 19. nu. 1. Pro Regis familiariſſimo, ibid. Sed propriè pro eo, qui Deo miniſtrat in ſacris, ibid.
Sacerdotes & ſacrificia, cur dicantur ſancta, c. 1. v. 5. nu. 3. & c 6. verſ 10 nu. 5.
Sacerdotes iubebantur mundi & ſanctificati intereſſe ſacrificio, c 1. verſ 5 num. 4. & 5. Qualis illa mundicies, & ſanctificatio eſſet, num. 6. Securiores illorum veſtes, c. 12 verſ. 19 num 3.
Reges ſimul & ſacerdotes olim, c 12 verſ. 19. nu. 1. Certa & matura ætas ad ſacerdotum requiſita, c. 5. v. 1. nu. 11.
Cur præcepit non tonderi caput, & barbam ſacerdotum, c. 1. verſ. 20. nu. 11.
A dextris ſacerdotis cur dicatur aſtitiſſe Satan. c. 1. verſic. 6 num 8.
Sacerdotum captiuitas in extrema calamitate, cap. 12. v. 19. num. 1.
Sacrificia in lege naturæ, & in quem finem, cap. 1. verſ. 5. nu. 51. Offerre ſacrificium etiam dicuntur laici, nu. 15.
In ſacrificijs ſumma pecudum capita abradebantur, c. 1. verſ. 20. num 13.

SÆCVLVM.

Quot annis conſtet, cap. 1. verſ. 16. nu 7. Ludi ſæculares, centeſimo quoque anno, ibid.

SAGITTA, SAGITTARII.

Sagittis peculiariter tribuitur multitudo, & cur, c. 16. verſic. 14. nu. 1. Sagittarij dicuntur Multi, ibid.
Dolores, & morbi dicuntur ſagittæ. *Vide Dolores.*
Fulmina dicuntur Dei ſagittæ. *Vide Fulmen.*

SAL.

Sal, prudentiæ ſymbolum, c 6. verſ 6. num. 6. Et teſtimonia ſacræ ſcripturæ, ibidem.
Eſt condimentum pauperum, ibidem.
Sale & cymino tenus amici, prouerbium, ibid.
Inſulſa, nutritioni inepta, num. 7.
Sapientes inſulſi, qui. num 6.
Ouum ſine ſale. *Vide Ouum.*

SALOMON.

An Salomon ſuos ipſe libros ſcripſerit, in præfat. c. 3. n. 2. Polluit arte curandi morbos Dęmoniacos, c. 2. in enumerat. morb. ſect. 13. nu 13.
Salomon aliquando forma optimi principis, c. 3. verſ. 15. nu. 3. Poſtea auaritia tactus, ibidem.
An Salomon in Eccleſiaſte aliquando loquatur ex ſententia impiorum & voluptuariorum, c. 7. verſ. 9. nu. 4.

SALIVA.

Refrigerat & humectat. cap. 7. verſ. 19. nu. 3.
Moribundi non poſſunt deglutire ſaliuam, ibid.
Silentij periphraſis, non poſſe deglutire, ibidem.
Sputum ſanioſum, & fętidum habuit Iob. *Vide Iob.*

SAMIA.

Samia vaſa olim in pretio, cap. 10. verſ. 9. nu. 5.

SANCTITAS, SANCTVS.

Sanctitas & pietas eſt tabula in naufragio aliorum bonorum, cap. 2. verſ. 3. num. 1.
Apprehendenda velut arma, & ſcutum, nu. 2.
Radicatur & fructificat velut arbor, in manibus viri iuſti, ibidem.
Dicitur mundities & perſpicuitas animi, c. 8. verſ. 6 nu. 3, & c. 14 uerſ. 4. num. 1.
Eſt Merces, Iubilum, Lætitia, c. 8. uerſ. 22 num. 4. Eſt ſimilis domui ædificatæ, uitium uerò aceruo lapidum inordinatorum, uerſic. 17. num 7.
Sanctitatis humanæ duo teſtes, Deus & conſcientia, c. 9. uerſic. 20. num. 2.
Non eſt de ſanctitate coram Deo gloriandum. c. 9. uerſic. 15. numc. 3.
Quare angeli dicantur ſancti, cap. 5. uerſic. 1. nu. 3. Erat nomen Fidelium primitiuorum, c. 6. uerſ. 10. nu. 5.
Sanctorum inuocatio, c. 5. uerſic. 1. nu. 3.
Vide etiam Iuſtus, Impius, Pietas, Peccatum.

SANGVIS.

Sanguinis profuſio vindemiæ ſimilis, cap. 6. verſ. 4. nu. 6. Significat peccata contra proximum, c. 16. verſ. 18. n. 2. Clamor ſanguinis Abel. *Vide Abel, & Clamor.*

SAPIENS.

Sapiens melioribus vtitur, deteriora expectat, cap. 3. ver. 25. num. 3.
Sapientia dicentis, attentionem conciliat, c. 4. in annot. pręuia, num. 1.
Sapientis eſt, magiſtros quærere & colere, c. 15. v. 18. n. 2.
Vide etiam Prudentia, Iuſtus, Impius, Conſilium, Aſtutia.

SAPOR.

Cognominatus eſt Rex Regum, c. 1. nu. 17.

SATAN.

Quis fuerit Satan Iobi impugnator & criminator, cap. 1. uerſ. 6. num. 6.
Idem fuit, qui ſæpè tentauit Iob, c. 2. verſ 7 nu. 1. Quæ illius nominis uis & interpretatio, c. 1. verſ. 6. nu. 8. Quid egerit in concilio Angelorum, nu. 8 9. 10. & 11.
Quid ſit Satan ſtare à dextris, ſacerdotis potiſſimum. Impedire conatur rerum diuinarum augmentum & curã, ibidem, nu. 8. Varia illius nomina, ibid. Et verſ. 16. n. 2. Non tam viribus, quàm aſtutia pugnat, ibid. Eſt aſtutus ſimul. & crudelis, ibid. & c. 2. uerſ. 6. num. 1.
Illius inſidiæ & methodus, c. 1. uerſ. 13. nu 2. Vide ẽt uerſ. 14. nu. 2. & uerſ. 16. nu. 2. Importunitas eiuſdem, nu. 3.

Illius malitia, & nequitia, verſ. 14. num. 5. Impudentia, ver.6.nu.6. & c.2.ver.2. nu.4.
Cur dicatur uolatile, c.1.ver.15.nu.5. Et Auis, c.5.ver.7. num.10. Et Famelicus, ibid. verſ. 5. num.3. Et ſerpens vectis, c.5.verſ.5.num.1.
Eſt quietis impatiens, c.1.ver.7.nu.3. Vagus, & profugus, ibi. Inſidiatur in viis, ib. Malitioſè omnia perluſtrat, ib.
Eſt ſemper impugnare paratus, c.1.verſ.10.nu. 3. Plus expetit, quàm prima facie uidebatur petere, ver.12.nu.3. Sitit humanum ſanguinem, nu.4.& cap.2.verſ.5.nu.1. Reſtringitur & coercetur à Deo.ibid.
Nec timetur, nec honoratur à iuſto, cap. 1.verſ. 15.nu.9. Eſt temerarius & mendax, verſ. 52.nu.1. Antonomaticè dicitur impius, cap.9. verſ 54.num. 3. Primùm eſt ſuaſor peccati, deinde nos de illo accuſat, c.1.v.6.nu.8.
Inſidiatur frugibus, cap.1.verſ.14. num.1.
Obruere ſolet vires internas hominum obſcuritate teterrima, cap.5.verſ 6.nu. 4. Cum virum iuſtum poſſidet, adigit etiã citra peccatum ad opera turpia, ibid. Ludificat dormientes, ibid. Extenuare conatur merita ſanctorum, cap 2.verſ 4. num.1.
Abutitur ſua ſcientia Philoſophica, & Theologica, c. 5. verſ.4.nu.6.& cap.3.verſ.2 in conſiderat.lament.ſect. 7.nu.5. Vtitur nobis ipſis contra nos, c. 2 verſ.5. nu.2.
Huius, tanquam tortoris miniſterio vtitur Deus capit.2. verſ.7.num.2.
Satanæ angelus colaphizans Paulum, quiſ, c 2.ver.7.n.3. *Vide etiam, Dæmon, Diabolus, Angelus.*
SATVRITAS.
Saturitas, qua Hebræi in deſerto puniti ſunt; an fuerit peculiaris morbus, cap. 3. verſ. 54. nu. 4. *Vide etiam Conuiuium, Gula.*
SATYRIASIS.
Satyriaſis, quis morbus, & vnde dictus, c. 5. in enumer. morb. ſect, 7.num.3.
SAVL.
Saulis nomen vnde, c.7.verſ.9.nu.3.
SCENITÆ.
Scenitę qui, cap.1.verſ. 1. num. 28. Illorum nomen à tabernaculis, in quibus habitant, deducitur, ibid. Differunt ab Huſitis, ibid.
SCEPTRVM.
Priſcorum regũ peculiaria in ſcepetris inſignia, c. 9. v.34. num.4. Babyloniorum præſertim, ibid. Tum etiam in ſacris, ibid.
SCLAVI.
Sclaui filijs pro ſeruis vtuntur, cap.1.verſ. 5.nu. 5. Ab illis manauit nota ſeruorum inuſta genis, ibidem.
SCOPELISMOS.
Capitale in Arabia crimen, cap. 5.verſ.23.nu.7. & Quod qualeve eſſet. ibid.
SCRIBERE, SCRIPTVRA.
Formula citandi ſacram ſcripturam quæ, c.4.in annotat. præuia. nu.5.
Ad ſcripturam ſacram Deus vtitur opportuno ſcriptore, & apto calamo. in præfat. c.3. nu.3.
Scriptura ſacra, mundus intelligibilis, & quæ iſtius mundi partes c.8 in præfar.nu.1. illius diuiſio & partes, ibi. Optima ad intelligendam pręparatio, num.5.& 6.
Tres ordines ſacrorum librorum, in præfat.cap.9. nu.5.
Scripturarum tractatio ſemper coniungenda cum noſtra vtilitate, in præfat.c 8.nu 6 & cap.10.nu. 3.4.5.
Scriptores ſacri de ſe, tãquam de aliena perſona loquuntur in præfat.cap.3.num.7. *Vide etiam Liber.*
Scribere, & narrare præteritos labores iucũdum, in præf. c.3.num.4.
Scribere, proprium eſt iudicis pronuntiantis ſententiam, cap.13.verſ.56 nu.5. & ſcribere formulam, ibid.
SCRVPVLVS.
Signum bonæ mentis, c.1.verſ.5.nu.51.
Creantur interdum ex melancholia, cap.3.verſ. In conſiderat. lamen.ſect 2.nu. 1. Et frequenter ex ignorantia, nu. 7. Coniunguntur aliquando cum conſcientiæ terroribus, nu.5. Quæ illorum externa ſigna nu 3. Remedia. num.1. Illorum deſcriptio.num.3. Medicina potiſſima eſt obedientia, ibid.
Scrupuloſi ſe interdum ſolent erigere animo, nu. 4.
Iobi calamitas, & querimoniæ non referendæ ad ægritudinem ſcrupulorum, nu. 5. Quamuis potuerit etiam illis laboraſſe, ibidem. Et cap. 10. verſ. 14. nu.5.
SEDERE, SEDES.
Sedendi ſignificatio, & habitus modum capit ex adiunctis, c.2.ver.13. nu. 3. Ad animi tranquillitatem pertinet, c.6.verſ.24.nu.4.
Sedes ſublimiores, honorificentiores, c.5.ver.9. n.5.& c. 7.verſ.10 nu.3. *Vide etiam Locus, & Honor.*
SEIR.
Cuius nomen fuerit, c.1.v. 1.nu.36. Et montis Seir habitator Eſau, ibid.
SEMIRAMIS.
Semiramidis ſepulchrum ſupra portam, c.3.verſ. 15.n.4. Et illius inſcriptio, ibid.
SENES, SENECTA.
Senes maximè ſapere debent, c.12.verſ.20. nu.5.
Senioribus aſſurgebant Spartiatæ, c.7. verſ. 8.nu 4.
Illorum conſilia infatuat Deus, c.12.ver.20.nu.2. Et permittit, ne ſuæ ſenectutis decorum ſeruent, ibid.
Senecta iuſtorum, in abundantia, c.5.ver.50.nu.1.2.3. Senectus negatur impijs, conceditur iuſtis, immatura etiam morte præreptis, cap.15.verſ.32.nu. 5.3. *Vide Iuſtus, impius, Adoleſcens.*
SENSITIVVM.
Senſitiui affectus ſignificatio, cap.5.verſ.2.in conſider.lament.ſect.6.& 7.nu.1. Et c.6.verſ.5.6 & 7.
Scientia aliquando dicitur de ſenſitiua & experimentali. *Vide in Indice Regularum.*
SEPTEM, SEPTENARIVS.
Septem dies dedicationis templi, læriſſimi, c.5.v.20.n.5. Alluſio ad illos in luce ſolis ſeptempliciter maiori, ibi.
Septenarius numerus pro indefinito, c 2.v.13.nu. 5. Luctui & merori dicatus, ibid. Nota multitudinis, cap 5. verſ.19.nu.5.
SEPTVAGINTA.
Septuaginta interpretes Vaticani, correctiores & ampliores, quàm Complutenſes, in præfat. c.5. nu. 4. Cuius auctoritatis, ibid. Et c.1.verſ.1. nu. 12.
SEPVLCHRVM.
ſepulchrorum claues habet Deus, c. 3. verſ. 10.nu.5.
ſepultura fidelium dicebatur Dormitorium, ver. 13.n.1.
ſepulchra ſumptuoſa in agris, c.3.v.14.nu.4. Nobiles in montibus ſepulti, ibid. In ſepulchris ædificandis Indi, & Germani perparci, ibid.
ſepulchra ex agris paulatim ad vrbes & templa adducta apud varias nationes, c.3. verſ. 15. nu. 5. ſunt ſpecula viuentium, ibid.
ſepulchra tangentes iurant Naſamones, ibid. Varij circa ſepulchra, & funera ritus & cęremoniæ, ibid.
ſunt velut capſa & ſcrinium, in quo aſſeruantur defuncti, c.14.verſ.6.nu.2.& ſunt ſpecula uiuentium, c.3.v. 15.nu.5. Et ſunt terræ vterus, c.1.ver.21. nu.5.
ſepulchri cum proprio domicilio comparatio, c.17.v.13. num.1. Vniuerſa iſtius domus & ſepulchri familia deſcribitur, verſ.14.num.5.
Non alia cura dum viuimus, quàm parandi, & ædificandi ſepulchri, c.17.verſ.13.nu.2.
In ſepulchris cum cadaueribus condebantur theſauri, & precioſa ſupellex, c 1.uerſ.20.nu.8. Et c.3.uerſ.15.n.4. & uerſ.21.& 22.
Abſolon, qui ſibi ſuperbum monumentum extruxerat, ſepulchro caruit, c. 1.uerſ. 1.nu.48.
Sepulchrum ſemiramidis quale. *Vide Semiramidis.*
Sepulchrum Dauid. *Vide Dauid.*
Vide etiam Mors, Cadauer.
SEQVESTER.
Eſt ille, apud quem controuerſia deponitur, c.9. ver. 33. nu.5. Vnde dicatur, ibid.
Deus quõ dicatᷓ ſequeſter, ibi.& præſertim ſequeſter noſtræ patientiæ, ibi. Chriſtus Ieſus ſequeſter, nu.7.& 8.
SERPENS.
Vnde dicatur in Hebræo & Chaldæo, c.1.uer.14. nu.1.
ſerpentes igniti quales, c.5. uer. 7.nu.10. Alati in Arabia, ibid. & ſerpentes Iaculi, ibid.
ſerpentis cum muliere cognatio. *Vide Fæmina.*
ſerpens vectis appellatur ſatanas. *Vide Satanas.*
SERVVS, SERVILE.
Serui erant agricolæ, c.1.ver.3. nu. 14. Cur iidẽ Familiares dicti, ibid. Ad pedes patrisfamilias cænantis aſſidebant, c.1.verſ 5.num.8.
ſerui furandi auidi, c.5.ver.5.nu.3 illis perforabatur auricula, c.21.verſ.13.nu.1.

Seruorum ſupplicium virga, & iugum, cap. 9. verſ. 34. nu. 2. & coouolutio in orbem, aut ſphęram, cap. 5. verſ. 24. num. 3.
In ſeruo requiritur fidelitas, cap. 4. verſ. 18. nu. 3. Pręſertim in Dei ſeruo, ibid.
Diſcrimen inter opera ſeruilia & liberalia, cap. 1. verſ. 8. num. 5.
Serui Dei appellatio quàm ſit honorifica, c. 1. v. 8. nu. 5. Pertinet ad opera minimè ſeruilia, ibid. Qui alteri, quam Deo ſeruit, vere eſt mancipium, n. 6. Dei ſeruitus ſuauis, dæmonis grauiſſima, num. 7.
De ſuo ſeruo gloriatur Deus. *Vide Deus, & Iuſtus.*
Serui Dei dicuntur Angeli. *Vide Angelus Vide etiam Seleni.*

SEX, SENARIVS.

Senarius numerus nota multitudinis, c. 5. verſ. 19. nu. 2. Nuptijs & generationi dicatus, ibid. Creationis ſymbolum, num. 3 & vitæ præſentis, ibid.

SILENTIVM.

Pręcedere debet, vt quis benè poſtea loquatur. c. 3. ver. 1. num. 3. Stultorum & ſapientium ſilentium, ibid. Eſt ſimile fræno generoſi equi ibid. Silentio parantur, & eliguntur dicenda, n. 6. Auguſto, & magno corde, qui diu ſilet; anguſto & breui, qui multa loquitur, ibid.
Iuſti in ærumnis ſilent, c. 3. verſ. 2. nu. 5. 3. & quid illorum ſilentium indicet, ibi. Silentium iuſtorum, eſt comes illorum ſpei, & confidentiæ, ibid Deum laudat, nu. 3. Affert cognitionem proprij peccati, ibid.
Obmuteſcere, ad confuſionem & erubeſcentiam, c. 5. ver. 17. nu. 4. Male ſibi conſcij, ſilent. c. 13. ver. 19. nu. 4.
Silentij periphraſis, c. 7. verſ. 19. num 3.
Silentium ſeruatur à Perſis inter edendum, cap. 3. verſ. 1. nu. 1. Conuenit in initio conſolationis, & ægritudinis, cap. 2. verſ. 13. nu. 6. Silentio & aſſiſtentia confortauit Angelus Chriſtum orantem in horto, ibid.
Vide Lingua.

SIMPLEX, SIMPLICITAS.

Simplicitatis, & variæ illius acceptionis tractatio fuſior, c. 1. 2 nu. 51. vſque ad 55.
Simplicia, quæ vera & fidelia ſunt, num. 51. Cur dicatur Iacob homo ſimplex, nu. 55. Eccleſiæ ornatus, ſimplicitas, num 54. Cur dicatur pauper ambulare in ſimplicitate, nu. 54. Simplex cor, & lingua ſimplex quid, ibid.

SINAPIS.

Sinapis granum refert iuſtum contritum, cap. 8. verſic 10. num. 1 Cur verba ſcripturæ, ſint illius ſimilia, in præf. cap. 8. num. 6.

SIN.

Sin & ſamech, literæ in Hebræo permutabiles, cap. 1. ver. 54. num 7.

SODOMA.

Sodomiticum pomum quale, c. 1. verſ. 1. nu. 49. & cap. 13. verſ. 12. num. 1.
Cinis Sodomiticus, Symbolum æterni ſupplicij, cap. 13. verſ. 12 num. 1.
Sodomę excidium, ſempiternum, c. 15. v. 14. num. 1. Vſurpatur pro exemplo ab amicis Iob, c. 4. verſ. 7. nu. 2.

SOL.

Cœli oculus, cap. 3. v. 9. num. 5. Potiſſima cœli pars, *Vide Cœlum.*

SOLON.

Solonis luctus in morte filij, c. 1. verſ. 20. nu. 19.

SOLENNITAS.

Solennitas dicitur, quaſi circumgyratio, eò quòd redeat in orbem, c. 1. verſ. 5. num. 1. Noctes aliquę ſolenniores diebus. *Vide Nox.*

SOLICITVDO.

Solicitudines noſtrę proijciendę in Deum, c. 7. verſ. 50. nu. 4. & verſ. 21. nu. 1. & 2.

SOMNVS, SOPOR.

Sopor quare dicatur cadere in homines, cap. 4. verſic. 14. num. 4.
Somnus ſeruit fœtui elaborando, c. 3. v. 3. nu. 5. Laborum inducię, c. 7. verſ. 4. nu. 1.
Noctu ſomniamus, quę interdiu deſideramus, c. 7. ver. 14. num 2.
Inſomnia moleſta ex ęrumnis diurnis, nu. 3.
Vitioſorum ſomnia qualia, c. 14. verſ. 1. nu. 7.
Somnus iuſtorum, obliuio laborum, cap. 11. verſic. 16. num. 2.
Somni & mortis ſimilitudo. *Vide Mors.*

SOROR.

Vnde dicatur, cap. 1. verſ. 4. num. 15.
Soror eſt chariſſima fratribus, nu. 16. ſignificat ſponſam, ibid. & c. 17. verſ. 14. nu. 6. An etiam ſumatur pro meretrice, ibidem.

SPECVLVM.

Cur ſenes & anus abijciant ſpecula, c. 14. verſ. 50. num. 4.

SPES.

Spes in Deum, non conſtituit illi tempus, c. 13. v. 15. n. 5.
Spes impiorum, inanis & leuis, cap. 11. verſ. 20. num. 4.
Spes impiorum, in vita; iuſtorum, in morte, cap. 17. v. 16. num 1.
Quomodo Abraham in ſpem & contra ſpem credidit. *Vide Abraham.*
Iuſtorum nomen, Sperantes, c. 13. verſ. 15. num. 3.

SPONSA.

Sub noctem deducebatur in domum mariti, c. 3. v. 7. nu. 3. Lampadibus comitata, ibi. Laudabatur in nuptijs, ibi.

STARE.

Stare in timore Dei habitum militarem affert, c. 1. verſ. 14. nu. 61. Eſt etiam proprium Angelorum. *Vide Angelus.*

STELLÆ.

Exercitum & militiam conficiunt, cap. 7. ver. 1. n. 1.
Stellas de cœlo detrahere. *Vide Luna.*
Quomodo dicantur de cœlo caſuræ, c. 3. verſ. 9 num. 4. & cap. 14. verſ. 12. num. 5.

STERILITAS.

Sterilitas fęminarum à Deo fit, cap. 3. v. 10. nu. 2. Et terræ, ibid. Et alia etiam agrorum mala, propter peccata, cap. 5. ver 6. num. 3. & verſ. 20. num. 1.
Nouem fami & ſterilitatis tempora famoſa, ibid. num. 2. In fame publica Deus prouidet iuſtis, num. 3.

STERQVILINIVM.

De ſterquilinio, in quo ſedit Iob, quod & quale fuerit fuſè diſputatur, cap. 2. verſ. 8. in enumer. morb. ſectio. 11. num. 1. 2. & 3.

STIPVLA.

Ignobilitatis & inutilitatis ſymbolum, cap. 13. verſ. 25. nu. 4. & ſenectutis aridæ, ibidem, & impij, num. 7. & peccatorum leuium & minutorum, nu. 6. Stipulæ, aut ignis, aut ventus minatur, num. 7.

STOICI.

Stoicorum indolentia damnata, capit. 1. verſicu. 50. nu. 1. & c. 3. verſ. 2. in conſider. lament. ſect. 6. num. 1. *Vide etiam Dolor.*

STVLTVS.

Peccatoris cognomen. *Vide Impius, & Peccator.*
Stultiloquium & loquacitas *Vide Lingua.*
Stultitię gradus temeritas, impatientia, & ira, cap. 5. ver. 2. num. 2.
Diues ſtultus. *Vide Diues.*
Finis ſtultus quis ſit. *Vide Impius.*

SVFFVMIGARE.

Suffumigandi ars apud Hebręos cap. 1. verſ. 5. nu. 3.
Illius etiam periti Alexandrini, ibidem.

SVPERIOR.

Superior conſentiens impietati ſubditorum, punitur, c. 1. verſ. 1. num. 69.

SVPERBVS.

Eſt inſipiens & ſtultus, c. 5. verſ. 2. num. 4 Deſiderijs & ambitione torquetur, cap. 55. verſ. 20. num. 2.
Dicitur filius dæmonis, cap. 5. verſ. 7. num. 5. Laborare detrectat, ibidem. Dicitur ſcintilla, aut filius ignis, ibid.
Superbi montes, cap. 9. verſ. 5. nu. 2. Illos adiuuat dęmon, verſ. 12. num. 4. Audent luctari cum Deo, c. 12. ver. 19. num. 5.
Sed illos ſupplantat colluctator Deus, ibidem.
Dicuntur eleuari, cap. 13. verſ. 11. num. 4. & c. 15. verſ. 12. num. 1.
Superbiæ ſymbolum, ceruices rigidę, cap. 13. ver. 12. nu. 6. & c. 15. ver. 26. nu. 4. Et brachium excelſum, aut manus eleuata, cap. 15. verſ. 25. nu. 2.
Superbiæ comes omnis impietas, c. 15. ver. 20. nu. 2. Quis dicatur pes ſuperbię, ibid.

SVPELLEX.

Quæ comprehendat, & unde dicatur, c. 5. v. 4. nu. 4. Aurea & argëtea ſuppellex nobiliũ, c. 3. v. 15. n. 3. Cõdebatur pretioſa ſupellex cum cadaueribus. *Vide Sepulchrum.*

SVRGERE.

Conſtantis animi eſt, cap. 1. ver. 50. nu. 3. & 4. & de varia

ſurgendi ſignificatione, & acceptione ſuſinr diſputatio.ibid.

SVSPIRIVM.

Afflicti ſuſpirant,cap.11. verſ.20. num.4.
Cur ſuſpiria,et gemitu leuetur dolor. *Vide Dolor et Lingua.*
Gemitus & ſuſpiria, non repugnant fortitudini,c.3.v.2. & in conſider.lament.ſect.6.nu.3.

SYCOPHANTA.

Sycophantæ vnde primum dicti ab Athenienſibus,c.9 v.10.num.5.
Sycophantia,calumnia;& Sycophantari,calumniari,cap.10.v.3. num.5.

SYRI.

Syri præliaturi veſtes abijciunt,c.1.v 20.nu 9.
Syri & Palæſtini vtuntur parabolis, cap.8.verſ.11.nu.1.

T

TEMPESTAS.

TEmpeſtatis de ſcripto & circumlocutio,c 9.v.7.nu.1. 2.3.In tẽpeſtate, claudit Deus ſub ſignaculo lumina cœli,nu.2.& 3.
Tempeſtatis tenebræ, quaſi ſigna & arma diuinæ potentiæ, num. 3.
Tempeſtas & procella,diuina ira,verſ.8.num.3.
Tempeſtas efficitur ab Arcturo, & alijs conſtellationib. cap.9 ver 9.num.3. Vis diuina in tempeſtatibus, quæ dicatur,num. 2.

TEMPVS.

Temporis circumſtantias obſeruare ſolét ſcriptura, boni omnis cauſa,c.1.v.6.num.2.

TENEBRÆ.

Tenebræ in meridie,de ingenti calamitate, c. 3.v.4.nu.1. Videntur polluere diem,verſ.5.num.1.
Tenebræ morientiũ,triſtiſſimæ, n.2.& plenæ timore,ibi.
Tenebræ tempeſtatem amplificant, cap. 3.verſ 6.num.1. Solitariæ ſunt,verſ 7. num 4.
In tenebris deſiderant miſeri, vel fulminis lumen,cap.3. v.9.num.2.
Tenebræ,carcer & vincula,c.3. verſ.23.n.2.& c.10.v.22. num.11.& 12. Coniunctæ ſunt cum animi deliquio,n.13.Significant miſerias & calamitates, nu. 14.Videntur prouenire & naſci ex interno,num 15.Sunt timidę, nu.16.& plenæ confuſione, num.20.
Vide etiam Nox,& Tribulatio.

TERMINVS.

Dei terminus,quis,c.4.verſ.23.nu.4.
Termini agrorum quales fuerint, & ex qua materia,ibid. Terminales lapides,ibi. Symbolum conſtantiæ, & immutabilitatis,ibid.

TERRA, TERRÆ MOTVS.

Pro regione,aut vno regno, aut una tantùm vrbe, cap.1. v.1.num. 24.
In terram corruere,eſt lugentis uel adorantis,c.1.ver.20. nu.15. & in illam cadere dicebatur puer recens natus, ver.21.nu.3.Eſt hominis mater, n.2. & ſepulchrum illius uterus,num.5.
Terra, Theatrum ſcenicum, pro tragędia humanæ uitæ, c.1.v.21.num.11.
Terram perpetuò moueri, opinio Pythagoricorum, c. 9. verſ.6.num.1.
Sed eſt omnino ſtabilis, nu.2.
In terræ motibus Deus formidandus, ibid.

TERROR.

Dictus etiam de pręſentibus malis, c.6 v.4.nu 7.

TERTVLLIANVS.

Explicatur in pręfat.cap.5.nu.4.

TESTIMONIVM.

Falſi teſtimonij grauitas,c. 16.v.9.nu.6.
Morbi & dolores teſtimoniũ cõtra hominẽ. *Vide Morbus.* Conſcientię teſtimonium *Vide Conſcientia.* Deus teſtis. *Vide Deus.*

THEMAN, THEMANITÆ.

Theman appellatiuè ſumptum,c. 1 verſ.1 num 18.Vnde dicatur in Hebræo,ibid.Vbi ſita,nu. 19.Vrbs & Regio, c.4 verſ.1.nu.3.Viri nomen,ibid.
Themanitæ fortitudine, & Sapientia clari, ibi.Themanitæ,& Sabæi,mercatores,v.19 nu.3.

THVS.

Thuris fumus ſuſtollebatur, & dirigebatur peculiari arte,c.1.v.5.num.3.
Thure abundat Arabia. *Vide Arabia.*

TIBICINES.

Adhibebantur in funeribus,c.3.v.8.n.5.

TIGRIS.

In Syria Leoni ſimilis,cap.4.v.11.nu.2. Aliquando idem, qui Leo,ibid.

TIMOR.

Cur nigredini ſimilis,c. 6.verſ.16.nu.2. Etiam dictus de pręſenti calamitate,v.21.nu.4.
Non eodem modo iuſtos & impios exercitari ſolet, cap.3. verſ.25.nu.5.
Timor Dei includit omnem legis obſeruationem, c. 1.v. 1.nu.59. Cur lex timore tradita,ibid.

TINEA.

Tinea,occultum Dei iudicium,c.4.verſ. 19.num.5.

TONITRVA.

Tonitrua Dei voces,c.9.v.6.nu. 1.

TRADITIO.

Traditio veræ religionis,inter Huſitas, c.1.v.1.num.72.
Traditiones ſacrę,cap.7.v.9.nu.3.

TRAIANVS.

Traianus,primus in foro ſepultus,c 3. v.15.num.5.

TRANQVILLITAS.

Tranquillitatis ſymbolum,lilia,cap.3.v.2.in conſider.lament.lect.7.nu. 4.

TRIBVLATIO.

Tribulatio hominem probat,cap. 1. v.11.num.2. Neceſſarium illius examen viro iuſto,ibid. Ad philoſophandum impellit,v.21.n.2.& 12.& v.16.num.6.
Tribulatio & patientia ſpem nutriunt,c.2.v.9.n.5.& cap. 5.verſ. 16. num.1. & verſ. 17. num 2. 3. Tribulationes ſunt carcer,cap.3.verſ.23.num.2.& c.15.verſ.14 num. 3.& c.13.verſ 27 nu.4 & c.16 v.12.num.5.Illius ianitor,Deus,c.5.ver.15. num 5. Non eſt conandum fores effringere,Deo non aperiente,cap.16. ſupra. Deus ſoluit calamitatum uincula, c.5.ſupra.
Tribulatio eſt uelut lapis Lydius, cap. 4. verſ.6.num. 2. Sunt peccatorum pœnæ, verſ.7. nu. 1. Sunt ſimiles funeſtis auibus,ibi.n.11. Sunt teſtes aduerſus hominem, cap. 10. v. 17. num. 2. Sunt ea proprietate ſui nominis eleuatio hominis,nu. 5. Sunt Dei imperatoria milites, num. 6.
Sunt turbo & procella,c.11.v.16.num.3.
Flumen exundans,ibid. Aquæ multæ, ibid. Æſtus, v. 17. nu. 1. Auſter,ibid. Veſpera,ibid.
In tribulationibus ſilendum, & quomodo, c. 3.v.2.nu.2.
Quę à tribulatis dicũtur,ſunt fortiora, & ſunt myſteria, ibid.verſ.1.n.2.Et initio conſiderationis lament. Non fruſtra prolata,ab afflictis,c 6 v.26.num.4.
Tribulatio eſt potio amara, cap 5.v.17. num.6. Ad illam nauſeant impij,ibidem. Ebibitur pręſidio fellis & aceti Chriſti,ibid.Eſt inſulſa,cap.6.uer 6.num.7.
Replet animæ uentriculum,c.9.v. 18. nu. 4 & c.16.v.11. num.4.
Tribulationes & pœnæ dicuntur ex proprietate nominis tentatio,aut tributum,c.9 verſ.23 nu.6. Sunt pondus, quo eleuantur peccata,c.6.v.3.num. 5. Dicuntur dolores parturientis,ibid.v.10.nu.2. Sunt medicina peccati,c.14.ver.17.nu.2.3.& 4.Probant patientiam,v.19 n. 3.4.5.& 6.
Afflictus debet ſentire de Deo in bonitate,c.16.v.12.n.6. Debet ardentius inhærere Deo, c.17. uerſ.9.nu.1.& 2.
Tribulati quibus ſint ſimiles,c.3.v 2. in conſider. lamen. ſect.3. nu. 1. Nullam conſolationem admittunt,ibid. Secum cętera etiam pati volunt, nu 3.
Tribulatis lux tenebreſcere uidetur,c.3.ver.5. num.3.& c.17.v 7.nu.1. & verſ. 11.nu.5. Imò tribulationes ſunt tenebræ,ibid. & c.10 v.22.n 14. Tribulatis lux & uita inuiſa,c.3.v.8.n.5.& c.5.v.11.nu 3.
Miſeri deplorare ſolent infauſta præſagia, c.3. v. 25.n.3.
Qui in tribulationibus non admittunt conſolationes, adulatione gaudent,c.4.v.2 num.2.
Tribulationes grauiſſimæ,quæ diuturnę, c.9 v 23.num.1. Qui diuturnis malis afficiũtur,ſunt expoſiti ludibrio, c 9.uer 23.nu.5 In proprijs malis uidere alios gaudẽtes & illudentes, ingens cruciatus,c 17.uerſ. 6 num.4.
Qui in ægritudine ſunt,languent c. 16.v. 6.num.1.
Indigent roborari,& confortari,ibi. Honeſta cogitatio & conſolatio,arma aduerſus ęrumnas,ibi. Afflicti orationibus imperioſioribus vtuntur,c.16.v.10.nu.2.

Tri.

Tribulatio pretioſiſſima, & honorificentiſſima, cap. 5. v. 57. n. 8. Affert cogitationem mortis, & tædium vitæ, c. 6. v. 6. num. 10.
Aliquando ad correptionem, aliquando ad extremum ſupplicium, c 6. v. 11. n. 1.
Tribulationes Deus offert, vt iuſtiora præmia conferat, c. 5. v. 6. n. 10. & vt præbeant tribulati patientiæ exemplum, ibid. Et vt illorum liberatione, ſuam Deus potentiam oſtendat, ibid.
In tribulationibus immittendis Diuina prouidentia occulta, c. 5. v. 6. n. 1. 5. 3. & verſ. 9. n. 3.
Deus puniens oratione placari debet, & peccatorum confeſſione, c. 5. v. 8. n. 1.
Cur Deus permittat iuſtos cadere in manus impiorum, c. 5. v. 15. n. 5.
Deus poteſt innocentem affligere, c. 9. v. 33. nu. 2.
Sed frequenter propter peccata, c. 5. v. 6. n. 1. 2. 3.
Iuſtũ in hac vita Deus aſſiduè flagellat, ne in iudicio poſtea puniat, c. 7. v. 18. num. 3. & 4. Quem vult Deus poſtea beatum, nunc corripit, cap. 14. verſ. 16. nu. 2. Vulnerando ſanat, c. 5. v. 18. nu. 1. & 5. Præſtat omnia optimi Chirurgi munia, nu. 3. Pollet ſcientia ligaturæ, nu. 4. Quæ ipſe facit vulnera, ſunt ſalutaria, ibid. Statim poſt vulnus medetur, nu. 9
Deus in tribulationibus miſericors & lenis, cap. 5. ver. 6. num. 5. Meliores ſunt ab illo immiſſæ, quàm Dæmonis blandimenta, ibid. In medijs doloribus benignus, c. 6. v. 8. num. 5.
Non penitus conterit, ibid. Miſeretur afflicti hominis, v. 50. num. 3. Reducit ex tribulatione per melius & breuius compendium ad fęlicitatem, c. 15. v. 23. nu. 5. Dicitur eſſe, & tribulari cum ipſo tribulato. in præfat. c. 7. num. 3.
Iuſti in tribulationibus, comes & vrbani, cap. 3. verſ. 2. in conſider. lament. ſect. 1. nu. 3. Muniuntur fiducia & conſtantia, in medijs tempeſtatibus, cap. 4. v. 4. n. 2. & 3. Admonere illos ſolet Deus impendentis mali, c. 3. v. 29. num. 3.
Iuſtus non ſolùm vincit, ſed ſuperuincit tribulationes, c. 4. v. 6. nu. 1. Non ſolùm ſingulas, ſed omnes ſimul conglobatas, cap. 5. v. 55. nu. 5. Triumphat de illis, c. 8. verſ. 51. num. 3.
Iuſtus in tribulationibus floret, c. 28. v. 17. num. 3. perficitur & creſcit illius virtus, cap. 17. v. 9. num. 3.
Iuſtus propoſitus pro ſcopo multarum ſagittarum, c. 16. verſ. 13. nu. 4. Illum ſæpè collimat Deus, ibid. & nu. 5. Sed impium rarò collimat, ibi. Iuſtus debet eſſe immobilis & fixus, ibid.
Tribulationes iuſtorum, Deo honorificæ, cap. 1. verſ. 21. num. 18.
Sunt Dei ingens beneficium, nu. 19. Pro illis gratię agendę, ibid. Iuſtus in tribulatione, iucundum Deo ſpectaculum, cap. 2. v. 6. n. 9.
Iuſtis benè cedunt tribulationes, c. 5. v. 17. nu. 1. Beatitudinem illis adferunt, n. 2. Spem gloriæ nutriunt in corde, nu. 3. Sunt ſignum diuini beneplaciti, n. 9. In domo Dei, filij vapulant, ibidem.
Iuſtis tribulationes ſuaues, c. 2. v. 6. num. 9. Vertuntur in xurum, c. 5. v. 15. nu. 5. Sunt ſalutares, c 6. v. 10. num. 1. Dulceſcunt, c 6. v. 6. n. 9. Et afferunt gaudium, c. 5. v. 22. n. 1. Exiſtunt illis honorificę, c. 7. v. 17. n. 5. Tum etiam cedunt in diuinum honorem, n. 3.
Iuſtorum ęrumnę dicuntur ęnigmata, c. 13. v. 17. n. 2. Quondam erant valde mirabiles, c. 17. v. 8. n. 1. Sed minus mirabiles poſt Chriſtum paſſum, nu. 2.
Tribulationis ſolatium eſt, patientiam cõſiderari ab alijs c. 17. v. 16. nu. 1. Tum etiam aliorum iuſtorum ſpes de ſalute & remedio, ibid. Vide etiam Patientia, Morbus, Dolor, Impius, Iuſtus, Prouidentia, Vita.

TYRANVS.

Leo. cap. 4 v. 10. n. 1.
Tyranni appellatio pro Rege, c. 15. v. 20. nu. 3.
Sępè male pereunt, ibid. Cruciantur timore, ibid.
Stultum eſt, mortalem tyrannidem exercere, n. 4.
Tyranni exules, c. 15. v. 58. n. 5.

V

VADES.

Solebant manus defigere & implicare ad alterius manum, c. 17. v. 3. nu. 3.
Deus, vas & ſponſor. nu. 3. & optimi vadis forma, ibid.

VENATOR.

Venatoris ferarum deſcriptio, c. 16. verſ. 10. nu. 3. & 7. & verſ. 11. num 1.
Canum venaticorum rictus, ibid. Principes uenandi ſtudioſi. *Vide Princeps.*

VENTVS.

Ventus à regione deſerti, in bonum & in malum, c. 2. ver. 18. nu. 3. Pro Auſtro, ibid.
An illius ſpeciem ſumpſerit Dæmon. ibid.
Ventorum orientalium differentia & nomina, c. 55. verſ. 2. num. 4.

VENVS.

Veneris ſtella, cap. 11. verſ. 17. num. 3.
Veneris & Bacchi filia, podagra, c. 5. v. 8. in enum. morb. ſect. 5. num. 4.

VERBVM.

Quid ſignificet, cap. 1. verſ. 1. num. 5.
Verbum Dei quomodo ſimile grano ſinapis, in præfatio. cap. 8. num. 6.
Verbum Dei non adulterandum, ſed rectè tractandum. *Vide doctor.*
Verbum diuinum ſub ſpecie viſibili loquutum antiquis Patribus. c. 10. verſ. 8. nu. 11.
Verbi diuini natiuitas & generatio. *Vide Chriſtus.*

VERITAS.

Veritas in dictis, & promiſſis, bona innocentiæ pars, c. 1. verſ. 1. num. 54.
Veritas non reformidat aduerſariorum argumẽtationes, c. 6. v. 55. n. 3. Non indiget mendacio, ſed potius mendacium indiget ueritate. c. 13. v. 9. n 4.
Formula confirmandi ueritatem, Non mentior, c. 6. v. 58. nu. 3. *Vide etiam Mendacium.*

VERMES.

Vermibus ſcatuit Iob; illos fuiſſe Dęmones, ipſum arrodentes, c. 2. in enumer. morb. ſect. 6. nu. 1. Appellantur pediculi aut ſerpentes, c. 2. in enum. morb. ſect. 6. nu. 3.
Illius conſumptus Herodes, n. 3. Eſt dignum ſupplicium contemptorum Dei, nu. 4.

VESTIBVLA.

Veſtibula inter potiſſimas partes ędificiorum, initio pręfat. Qualia fuerint, ibid. In illius iubebantur clientes expectare, ibid.

VESTIS.

Veſtes ſacerdotum ſpecioſę, c. 12. v. 19. n. 13.
Veſtium dilaceratio quorſum fieret, c. 1. v. 20. n. 5 6. 7. 8. 9. 10. Veſtium laceratum laus. c. 1. v. 50. n. 9.
Cur Ioſeph pallium dimiſerit, ibid.
Abijcere ueſtes, ad liberalitatem pertinere.
Res externas ſignificant ueſtes, ibid.
Primogenitorum pretioſę veſtes, c. 3. v. 15. nu. 2.
Peculiares veſtes cuique ordini, ibid.
Veſtes pretioſę cum cadaueribus conditę, cap. 3. verſ. 15. num. 4.
Veſtes à tinea corroſę, quid ſignificent, c. 4. v. 19. num. 6. Veſtes, amici & propinqui, vel etiam ipſa opera, c. 9. v. 31. num. 2.
Veſtes ferinę priſcarum gentium, c. 1. v. 13. nu. 2.

VICTORIA.

Qui ſibi victoriam attribuunt, Deum prouocant, c. 12. v. 9. num. 4.
Vide etiam Bellum, Hoſtis, Pax.

VIGILIA.

Vigilia morbus, c. 2. v. 8. in enum. morb. ſect. 9. num. 1. & c. 17. v. 9 nu. 3.
Vide etiam Morbus, Somnus.

VINDEMIA, VINVM, VITIS.

Hominum cędes & ſtrages, dicitur uindemia, cap 6. verſ. 4. num. 7.
Vinum & oleum, ad lętitiam, pręſertim conuiuiorum, c. 1. v. 13. n. 3. & c 5. v. 50. n. 3.
Vinum rubrum in Palęſtina, c. 6. v. 4. n 6.
Vitis pręcipitata rurſus germinat, c. 8. v. 18. n. 4.
Quo tempore floreat, c. 15. v. 33. num. 2. Maritatur etiam oleis, ibid.

VINDICTA.

Vindictę cupiditas, c. 9. v. 55. nu. 5.
Homo difficilè remittit offenſam, c. 10. v. 4. n. 6.
Auidè capit occaſionem oblatam ſe vlciſcendi, c. 4. v. 10. num. 3.

VIR.

VIR.

Viri multiplex,& uarius uſus,& ſignificatio,c.1.verſic.1. à nu.2.uſque ad 14. Eſt nomen conſtantiæ, & fortitudinis,num.4.& Chriſti,num.5.Dicitur à virtute,ibid. Opponitur homini,num. 10. Eſt nomen honoris, ibid. Multipliciter dicitur in Hebręo,nu. 11.Eſt nomen magiſtratus,& iudicis,n.13. Quæ ſint propria uiri munera,n.22.Viri pauci,num.4.

Viri uaoribus ædificabant domos,c.5.v.4.num.2.

Adam homo,non uir. *Vide Adam.*

Vide etiam Homo, fœmina.

VIRGA.

Virga. *Vide Sceptrum.*

Virga ſanguineæ,quæ,cap.9.v.34.n.5.

VISCERA.

Viſcerum pars,renes. *Vide Renes,& Fellis vaſculum*,cap.16. v.14.nu.3.

VISVS.

Viſus faciliùs meliusq. iudicat reliquis ſenſibus,c.9.v. 25.n.4.Vix poteſt conſequi & percipere res huius uitæ fugientes,c.9.v.55.nu.4.

VITA.

Vitæ humanæ cum tela comparatio,c.7.v.6.nu.1.Et cum nauicula uel radio textoris,num.2.& 3.Et cum roſa,c. 14.v.20.n.1.Et cum uia,cap.1.verſ.21.nu.11.Et cum comędia,quæ ex humanis actibus conſtat, ibi.Et cum tempeſtate, & mari feruente,c.3.v.13.num.7.Et cum uociferatione, & tumultu, nu.4.Et cum prælio periculoſo,nu.5.6.Et cum fragili flore,c.14.verſ.2.n.1.2.3.Et cum locuſta,n.6.& cum umbra,c.6.v.6.n.4.& c.14.v. 2.nu.4 5.6.

Vita humana dicitur dies,c.7.v.1.nu.13.Eſt ſimilis mercenario diario,ibid. Dicitur quies & ceſſatio,verſic.8. num.1.

Cur reſpiratione conſtet uita humana,cap.7.v.7.nu.2. Quæ illius fundamenta,c.11.v.14.nu.1.

Vitæ humanæ anguſtiæ,c.14.verſ.1.nu.4. Perturbatio & trepidatio,num.6.Ira & indignatio aduerſus ſeipſam, ibidem.

Vitæ humanæ breuitas,multis ſimilitudinibus explicata, c.9 verſ.25.nu.1.2.3.4.& uerſ.26.num.1.2.3.4.& c 7. verſ.1.nu.13.& c.14.verſ.20.num.1.& c.7.verſ.6.nu.1. 2.3.& verſ.9.num.4.& cap.14.verſ.1.num.1.& cap.7. verſ.16.nu.4. Dicitur uanitas,ibid. Obnoxia omnibus mutationibus,num.5.Fugax,num.6 Dicitur ſęculum, nu.7.anni,menſes,dies,horæ,nihil,ibid. Paucitas,c.10. ver.20.nu.4.Vitæ ſpacium concedi homini,ut matureſcat diuino palato,c.1.v.32.nu.3.

Vitæ humanæ diuerſa conſideratio,cap.3.ver.2.in conſider.lament.Sect.7.nu.3.Illius bona non ſunt uerè bona,c.9.v.26.num.5.Illius neque bona,neque mala debent totum animum occupare,c.11.v.15.nu.5.Illa imponunt impiJ nomina honorifica,c.9.v.26.num.6.Sed ſapiẽtia diuina aliJs ucrioribus nominib.illa notat,ibi.

Vita, mortis imago,c.14.v.2.nu.4. Hominis uita, quaſi deplorati ęgroti,c.10.v.5.nu.4.

Omnium humanæ uitę ſtatuum miſeria,c.3.v.19.nu.3. Huius uitæ ęrumnas,ex neceſſitate accidere,c.7.in annota.pręuia,nu.7.Vitę miſerię ſunt omnibus communes,c.7.v.1.nu.13. Nemo debet illas erubeſcere, ibid.

Sunt homini fructuoſę,ibid.

Vita hęc,tentationis locus,c.7.ver.1.num.5.6.7.Eſt plena diſcriminibus,num.4. Eſt locus ſumendi experimenti, num.8.

Quid ſit,ſe maiora in uita quęrere,c.14.v.2.nu.6.

VITIVM.

Vitium,uirtuti finitimum,c.1.v.9.nu.5.

Vitioſorum ſomnia. *Vide Somnia.*

Vide Peccatum,& Impius.

VOCARE.

Abſolute ſumptum pro inuitare,c.1.verſ.4 nu.13.Vocatores dicebantur,qui ad cęnas uocabant, ibid.

Qui dicantur uocati Ieſu Chriſti, ibid.

VOLVMEN.

Volumina quomodo fierent apud antiquos,c.11.ver.13. nume.2.

VOLVNTAS.

Fertur in bonum,c.3.v.2.in conſider. lamen. Sect.7. n.1. & in deteſtationem mali, ibid.

Voluntas,apud Deũ pro facto reputatur, in pręſ.c.7.n.9.

Regum pertinax uoluntas flectitur à Deo. *Vide Rex,& Princeps.*

Vide etiam Cor, Deſiderium, Cupiditas.

VOLVPTAS.

Quid generet in corde,c 5 verſ.17.nu.3.

VoluptuariJ puniti. *Vide Diues, Pinguis,& Pinguedo.*

VLCVS.

Vlcus Aegypti quale fuerit,c.2. in enumer.morb.Sect.3. nu.1. Cur illud pręceſſerit conſperſio cineris, ibid.

Vlcerum malignorum differentia,& nomina, ibidem numero 2.& 3.

VLPIANVS.

Vlpianus Tyrius multa quęritare ſolebat de quolibet propoſito cibo,initio præf.

VMBRA.

Humanę uitæ ſymbolum,c.14.verſic.2.nu.4.& inconſtãtię,num.5. Non omnino eſt expers lucis,ibid. Eſt fallax & fugax,nu.6.

VNVM.

Vnum, & multa, in ratione numerandi quam proportionem habeant,c.9.v.3.nu.3.

VVLGATVS INTERPRES.

Vulgatus interpres commendatus & defenſus,c.1.ver.2. nu.1.& c.3.uer.3 num 6.& uer.8.nu.5.& c.3.uerſ.6. nu 2 & c.4.uer 19.num.7.& cap.5.uerſicu.5.num.4.& cap.5.uer.18.num.1.& cap.5 uerſ.26.num 1.& uer.26. num.4.& cap 6.uerſic.3.num.2.& c.6.ver.3. num.8.& c.7.verſ.16.nu.7.& cap.8.uerſ.12.num.1.& cap 9.uerſic.12.num.2.& c 10.ver.1.nu.2.& c.10.ver.14 nu.3.& c.11.uerſic 2.nu.4 & c.11 uer.3.nu.2.& cap 12.uerſ.2. num.4.& c.13.verſ.12.nu 6 & c.13.uer.5.nu.1 & c.14. uerſ.7 num.4.& c.15.uerſ.11.nu.2.& c.16.uerſ.3.nu.2. & c.17.uerſ.1.nu.3.& uerſ.2.nu.1.& 3.& uerſ.3.nu.4. & uerſic.6.nu.4.& uer.12.nu.5.

VVLPES.

Vulpina aſſuenda leoninę,c.1.uerſ.13 nu.2.Vulpes ſtipulis accenſis alligatæ in ludis Cerealibus,cap.1.uer.14. num.3.

VVLTVR.

Vultur triduo antè prædiuinat cadauera futura,cap.9.v. 26.num.4.

VXOR.

Vxor dicitur ſpecies domus, & quare,c.5.uerſ.24.nu.3. Non debet foris uagari, ibid

Appellatur ſoror,c.1 uer.4 num 16.& c.17.uer 14.num.6. Vxorum munia,& officia.ibid.

Z

ZACHARIAS.

ZAchariæ ſepulchrum,c.3.uerſ 15 num.4.

ZELVS.

Peccatum ex zelo,facilè dimitti,cap.13.uerſ.7.num.4.

Frequenter,qui iactant ſe uti zelo diuino,ardent zelo humano,c.13.uerſ.8.nu.2.

INDEX AVCTORITATVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

QVÆ SPARSIM IN HOC OPERE EXPLICANTVR,

Præter alias plures, quas conſultò omiſimus breuitati conſulentes, quas Lector non ſine operæ pretio interpretationis paſſim offendet. C. caput. V. verſiculum capitis. N. numerum margini aſcriptum indicat.

EX GENESI.

CAp. 1. In principio creauit Deus, &c. cap. 1. verſ. 6. nu. 2.
13. Factum eſt veſpere & mane dies vnus, c. 3. v. 26. num.
16. Fecit luminaria, vt eſſent in ſigna, & tempora, &c. c. 4. v. 7. num. 3.
26. Faciamus hominem ad imaginem, &c. c. 1. v. 1. nu. 30. & c. 10. v. 8. nu. 4. & 13.
31. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, &c. c. 10. v. 8. nu. 4.
Cap. 2. 1. Perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum, c. 7. v. 1. nu. 2.
3. Formauit Deus hominem, cap. 10. verſ. 9. nu. 2. 3. & verſ. 12. nu. 7. & c. 1. v. 1. num. 2.
5. Non pluerat Dominus ſuper terram, ſed fons aſcendebat de terra, cap. 5. v. 10. nu. 2.
7. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, cap. 7. ver. 7. nu. 2. & cap. 10. v. 8. nu. 18.
7. Factus eſt homo in animam uiuentem, c. 2. v. 4. num. 1.
17. Morte morieris, c. 7. ver. 1. nu. 11. c. 8. v. 8. nu. 5.
21. Repleuit carnem pro ea, cap. 1. verſ. 1. nu. 2. c. 2. verſ. 4. num. 3.
Cap. 3. 1. Serpens erat callidior cunctis animantibus, c. 5. verſ. 12. num. 1.
14. 17 Quia audiſti &c. Maledicta terra in opere tuo, &c. c. 1. v. 12. nu. 7. & c. 4. v. 8. nu. 4. c. 5. v. 6. nu. 21. & verſ. 20. nu. 2. c. 8. v. 3. nu. 2. & c. 9. v. 28. nu. 2.
19. Donec reuertaris in terram, cap. 6. v. 10. nu. 3. & cap. 7. v. 1. num. 10.
Cap. 4. 1. Poſſedi hominem per Deum, c. 1. v. 2. nu. 6.
7. Si male egeris, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit, c. 5. v. num. 2.
10. Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me, c. 5. v. 4. nu. 1. & c. 12. v. 13. nu. 5. & c. 13. v. 22. nu. 2. & c. 16. v. 13. nu. 5. & c. 13. v. 22. nu. 2. & c. 16. v. 19. nu. 5.
11. Maledictus eris ſuper terram, &c. cap. 5. v. 20. nu. 2. & c. 9. v. 31. nu. 1.
13. Maior eſt iniquitas mea, quàm ut ueniam merear, c. 6. v. 11. num. 1.
24. Ille cœpit inuocare nomen Domini &c. c. 1. v. 6. nu. 3. & c. 5. v. 1. num. 1.
Cap. 6. 2. Videntes filij Dei filias hominum &c. cap. 1. v. 1. nu. 73. & v. 6. nu. 17.
3. Non permanebit ſpiritus meus, c. 3. v. 17. nu. 2.
6. Tactus dolore cordis, delebo (inquit) hominem, &c. c. 10. v. 8. num. 18.
9. Noë uir iuſtus in generatione ſua, c. 1. verſ. 1. nu. 70. & v. 8. num. 11.
Cap. 7. 17. Incluſit eū Dominus de foris, c. 3. v. 23. num. 3.
Cap. 8. 5. Aquæ ibant & decreſcebant, c. 1. v. 4. n. 1.
Cap. 9. 25. Maledictus puer Canaā, ſeruus ſeruorum erit, &c. c. 5. v. 8. nu. 6.
Cap. 10. 9. Nemrod fuit robuſtus uenator coram Domino, c. 2. v. 2. nu. 24. & c. 3. v. 14. nu. 3.
9. Si ad ſiniſtram ieris, ego dexterā tenebo, c. 1. v. 3. nu. 6.
Cap. 14. 21. Flante uēto uehementi, & urēti, c. 12. v. 2. nu.
Cap. 15. 1. Factus eſt ſermo Domini ad Abraham per viſionem, &c. c. 4. v. 13. num. 2.
1. Ego protector tuus ſum, c. 17. v. 3. num. 5.
6. Reputatum eſt illi ad iuſtitiam, c. 3. v. 3. nu. 6. & c. 13. v. 24. num. 4.
Cap. 16. 4. Deſpexit Dominam ſuam, c. 3. v. 2. nu. 7.
Cap. 18. 1. Apparuit ei Dominus, c. 1. v. 6. num. 13. & c. 3. v. 4. nu. 5.
19. Scio quod præcepturus ſit filijs, c. 15. ver. 7. n. 1.
27. Abſit à te ut rem hanc facias, & occidat iuſtum cū impio, c. 4. v. 7. nu. 2. & v. 17. nu. 2. & c. 18. v. 3. nu. 4.
Cap. 19. 12. Habes hic quempiam tuorum, generum &c. Omnes, qui tui ſunt, educ de urbe hac, c. 1. v. 5. nu. 17.
Cap. 20. 7. Propheta Dei eſt, & orabit pro te, in præfa. c. 6. num. 3.
A uerſic. 2. uſque ad 24. magna ex parte explicantur, c. 1. v. 1. nu. 73.
15. Terra coram uobis eſt, c. 1. v. 3. num. 9.
18. Concluſerat Dominus omnem uuluam Domus Abimelech c. 3. v. 10. nu. 1.
Cap. 21. 23. iuxta miſericordiam, quam feci tibi, facies mihi, c. 10. 12. nu. 4.
C. 22. Nunc cognoui quod timeas Deum, c. 4. v. 8. nu. 12. 1. & c. 9. ver. 28. n. 2. & c. 15. ver. 7. nu. 4.
Cap. 23. 11. Audi nos, Princeps Dei es, c. 1. ver. 1. nu. 73.
16. Quadringentos ſiclos probatæ monetæ publicæ, cap. 1. verſ. 3. nu. 4.
Cap. 25. 27. Iacob, uir ſimplex habitabat in tabernaculis &c. Eſau homo agricola & c. c. 1. v. 4. n. 54. & c. 6. v. 1. n. 2.
33. Eſau uendidit primogenita, c. 1. nu. 17. & nu. 22.
Cap. 26. 7. Cum interrogaretur Iſaac à uiris Gerarę, c. 1. v. 1. num. 13.
20 Appellauit eum inimicitias, c. 1. v. 6. nu. 8.
Cap. 27. 15. Veſtibus Eſau ualde bonis, c. 3. v. 15. nu. 2.
27. Eſto Dominus fratrum tuorum, c. 1. v. 1. nu. 19.
Cap. 29. 31. Aperuit Dominus vuluam, c. 2. v. 1. nu. 1.
Cap. 30. 2. Num pro Deo ſum ego, qui priuauit te fructu uentris tui, c. 2. v. 4. nu. 3. c. 1. v. 2. nu. 6.
32. Reſpondebit mihi cras iuſtitia, c. 13. v. 22. nu. 1.
Cap. 31. 7. Pater ueſter circumuenit me, & mutauit mercedem, &c. c. 17. v. 2. nu. 2.
15. Nonne ſicut alienas reputauit nos? c. 13. v. 2. 4. num. 4.
53. Iurauit Iacob per timorem patris ſui, c. 1. v. 1. nu. 60. c. 3. v. 25. nu. 1.
Cap. 32. 3. Abijcite Deos alienos, & mundamini, &c. c. 1. v. 5. nu. 4.
20. Forſitan propitiabitur mihi, c. 13. v. 8. nu. 2.
Cap. 33. 11. Suſcipe benedictionem, quam donauit mihi Deus tribuens omnia, c. 1. v. 9. nu. 4.
Cap. 36. 33. Regnauit Iobab filius Zarę de Boſra, c. 1. v. 1. num. 31.
Cap. 37. 2. Accuſauit fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo, c. 1. v. 5. nu. 21.
27. Viues in gladio, & fratri tuo ſeruies, c. 16. v. 15.
Cap. 38. 24. Producite eā, ut comburatur, c. 10. v. 15. nu. 8.
29. Quare diuiſa eſt propter te maceries? &c. c. 16. ver. 15. num. 1.
Cap. 41. 1. Putabat ſe ſtare ſuper fluuium, de quo aſcēdebant ſeptem boues &c. & paſcebantur in locis paluſtribus, c. 8. v. 11. nu. 3. & c. 15. v. 27. nu. 2.
14. Eductum de carcere Ioſeph totonderunt, c. 1. verſ. 20. num. 11.
Cap. 24. Erat fames in terra, c. 1. v. 1. nu. 23. & c. 5. ver. 20. num. 2.
7. Cum agnouiſſet eos, quaſi ad alienos duriùs loquebatur, c. 7. v. 10. num. 1.
Cap. 43. 9. Ego ſuſcipio puerum, c. 17. v. 3. nu. 2.
31. Deferte munera uiro illi, c. 1. v. 1. nu. 13.

Cap.

Cap. 45. 8. Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum, c. 1. v. 31. nu. 16.
8. Fecit me quaſi patrem Pharaonis, c. 15. v. 18. nu. 2.
Cap. 47. 19. Eme nos in ſeruitutem Regiam, & præbe ſemina, &c. c. 1. v. 3. nu 13.
Cap. 48. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuliſti de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo c. 3. v. 2. num. 5.
Cap. 49 3. Ruben primogenitus meus, prior in donis, c. 1. v. 1. nu. 19. & v. 5. nu. 17. & c. 4. v. 21. nu. 1.
9. Quaſi leæna, quam ſuſcitare quis audebit? c. 10. ver. 16. num. 2.
11. Ligans ad uineam pullum ſuum, c. 15. v. 33. nu. 1.
12. Pulchriores oculi eius uino, c. 6. v. 4. nu. 6.
Cap. 50. 19. Nolite timere. Num Dei poſſumus reſiſtere uoluntati? c. 1. v. 21. nu. 16.

EX EXODO.

Cap. 1. 5. Ioſeph autem in Ægypto erat, c. 11. v. 1. nu. 23.
21. Ædificauit eis domos, c. 12. v. 14. nu. 3.
Cap. 2. 3. Sumpſit fiſcellam ſcirpeam, &c. c. 7. v. 11. nu. 2.
25. Reſpexit Dominus filios Iſrael, & cognouit eos, c. 1. v. 8. num. 10.
Cap. 3. 8. Terra, quæ fluit lacte, & melle, c. 5. v. 9. n. 5.
Cap. 4 20. Reuerſusque eſt, portans uirgam Dei, &c. c 9. v. 24. nu. 3 9.
Cap. 4. 23. Dimitte filium meum, ut ſeruiat mihi, c. 1. v. 8. num. 5. 7.
Cap. 5. 12. Diſperſus eſt populus &c. c. 13. v. 25. nu. 6.
Cap. 6 6. Redimam uos in brachio excelſo, c. 15. verſ. 25. num. 1.
12. Incircumciſus labijs ſum, c. 5. v. 5. num. 2. c. 11. verſ. 2. num. 5.
Cap. 7. 1. Aaron frater tuus erit propheta tuus, in præfat. c. 9. num. 3.
Auertit ſe, & ingreſſus eſt domum ſuam, nec appoſuit cor ſuum, etiam hac uice. c. 1. v. 8. nu. 1.
14. *Explicantur omnes plagæ ſuo ordine.* cap. 2. v. 8. in enumer. morb. ſect. 13 num. 4.
Cap. 8. 9 Ego indurabo cor Pharaonis, c. 8. v. 20. nu. 2. c. 9. v. 4 num. 4.
Cap. 9 10. Vlcera, & ueſicæ turgentes, cap. 2. in enumer. morb ſect. 3. num. 2.
16. Idcirco poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meã, c. 2. v. 6. nu. 10. & in enum. morb. ſect. 13. nu. 3.
Cap. 14. 14. Dominus pugnauit pro uobis, & uos tacebitis c. 3. v. 13. nu. 2.
Cap. 15. 8. In ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ, c. 5. v. 12 nu. 1. & c. 15. v. 13. nu. 8.
13. Dux fuiſti in miſericordia, c. 10. v. 12. nu. 4.
14. Aſcenderunt populi, & irati ſunt, c. 14. v. 2. nu 6.
16. Dextera tua Domine magnificata eſt in fortitudine, c. 9. v. 4 num. 2.
18. Congregatæ ſunt abyſſi in medio mari, c. 10. v. 10.
Cap. 19. 6. Eritis mihi in regnum ſacerdotale, c. 12 uer. 19. num. 1.
C. 20. 6. Faciens miſericordiam in millia, c. 5. v. 16. nu. 6.
7. Non habebit inſontem eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtrà, c. 9. v. 28. nu. 6. In uanum, c. 11. v. 11. nu. 2.
Cap. 21. 8. Si diſplicuerit oculis Domini ſui, dimittet, &c. c. 6 v. 23. num. 3.
21. Prouide de omni plebe uiros potentes, in quibus ſit ueritas, nu. 12 v. 13. nu. 9.
C. 23. 1. Non iunges manum tuam cum impio, c. 9. v. 33. num. 4.
Cap. 29. 38. Hoc eſt quod facies, agnos anniculos duos, c. 1. v. 1. nu 17.
Cap. 30. 35. Thus luciſſimum, c. 8. v. 3. 6 nu. 3. c. 9. v. 30. num. 6.
Cap. 32. 6. Sedit populus manducare & bibere, c. 1. ver. 5. nu. 4 & nu. 22. 23.
Cap. 33. 12. Noui te ex nomine & inueniſti gratiam, c. 1. v. 9 num. 4.
20. Non uidebit me homo & uiuet, c. 13. v. 21. nu. 6.
Cap. 34. 6. Patiens & multæ miſerationis, c. 4. v. 9. nu. 2. & c. 10. v. 8. nu. 18.
7. Qui aufers iniquitatem, &c. c. 7. v. 21. nu. 1. & cap. 10. v. 14. num. 4.

EX LEVITICO.

Cap. 13 45 Quicunque maculatus fuerit, &c. Habebit os ueſte contectum, &c. *Integer locus de Leproſo explicatur*. c. 2. v. 6 in enumer. morb Sect. 4. nu. 1. & Sect. 11. num. 5.
Cap. 15. 3. Vt caueant ab immunditijs, & non moriantur in ſordibus ſuis &c. c. 1 v. 5. num. 4.
17. Veſtem, & pellem quam habuerit, lauabit aqua, c. 2. v. 4. num. 4.
C. 19. 15. Non honores uultum potentis, c. 13. v. 8. nu. 2. 27. Neque in rotundum attondebitis comã, c. 1. v. 20. nu. 11.
Cap. 25. Si attenuatus frater tuus uendiderit poſſeſſiunculam, &c. c 5. uerſ. 13. nu. 5.
Cap. 26. Viſitabo uos uelociter, c. 4. uer. 5. nu. 6.

EX NVMERIS.

Cap. 5. 18. Tenebit aquas amariſſimas, c. 13. uerſ. 26. nu. 4.
Cap. 6. 12. Dies priores irriti fiant, &c. c. 3. uer. 3. nu. 2.
Cap. 12. 7. Seruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt, c. 4. uer 18 nu. 3.
16. Si quis fuerit inter uos Propheta Domini, in uiſione apparebo ei, l. per ſomnium loquar, &c. in præf c. 9. n. 2.
C. 13. 30 Chananeus moratur iuxta mare, & iuxta fluenta Iordanis, c. 1. uer. 1. nu. 13.
C. 14 9. Receſſit ab eis omne præſidium, c. 1. uer. 1. nu. 44.
18. Auferens iniquitatem, nullumque innoxium derelinquens, c. 9 uerſ. 28 nu. 3. & c. 10. uerſ. 14. nu. 4.
C. 15. 30. Anima, quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, &c c. 5. uer. 55. nu. 1.
C. 21. 6. Miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, &c. c. 5 uerſ. 22 num 5.
Cap. 22. 17. Veni & maledic populo iſti, c. 5. uer. 3. num. 6.
C. 23 21. Clangor uictoriæ Regis in illo, c. 8. uerſ. 21. nu. 3. & c. 11. uerſ 18. nu 1.
Cap. 24. 3. Dixit homo, cuius obduratus eſt oculus &c. c. 10. uer. 4. nu. 1.
17. Orietur ſtella ex Iacob, &c c. 9. uerſ. 8 nu. 4.
Cap. 27. 18. Tolle Ioſue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus, c. 1. uer. 1. nu. 14.

EX DEVTERONOMIO.

Cap 1. 17. Non accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt, c. 13. uerſ. 8. nu. 1.
Cap. 4. 9 Cuſtodi a peccato temetipſum, c. 10. uer 14 nu 3.
C. 6. 11. Cum comederis, & ſaturatus fueris, caue diligenter, ne obliuiſcaris Dñi Dei tui, c. 2 uer. 5. num. 2 & 4.
Cap. 8 2. Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus &c. ut affligeret te atq. tentaret &c c. 2. uer. 11. nu. 2.
5. Sicut erudit homo filium ſuũ, ſic Dominus Deus tuus erudit te, c 4. uer. 3. nu. 3.
Cap. 11. 24. Omnis locus, quem calcauerit pes ueſter, ueſter erit, c. 9. uer. 8. nu. 4.
C 12. 7. Lætabimini in cunctis, ad quæ miſeritis manũ &c. c. 1. uer. 10 nu. 7.
C. 13. 14. Quære ſollicitè & diligenter, rei ueritate perſpecta, ſi inueneris &c c. 4. uer. 18 nu 2. & c. 2. uer. 27. nu 1. & c. 13. uerſ. 9. nu. 1.
C. 16. 19. Munera excæcant oculos ſapientum, & mutant uerba iuſtorum, c. 12 uerſ. 10. nu. 1.
Cap. 18. 15. Prophetam de gente tua & de fratribus ſuis, ſicut me, ſuſcitabit &c. c. 1. uer. 1 nu. 21. & uerſ 6. nu. 6. & c. 9 uer. 24 nu. 8.
C. 19. 6. Ne forte ꝓpinquus eius, cuius effuſus eſt ſanguis dolore ſtimulatus perſequatur &c. c. 11. uer. 12. nu. 2.
21. Animam pro Anima, c 16. uerſ. 4 nu. 4.
C. 21. uer. 1. 2. 3. 4. Quando inuentum fuerit in terra cadauer hominis occiſi &c. ſeniores tollent uitulam, quæ nõ traxit iugum, & ducent eã ad uallem aſperam &c. c. 5. uer. 20 nu. 1 c. 12. uer. 19. nu. 4.
6. In gente ſtulta irritabo illos, c. 2. ver. 10. nu. 2.
C. 24. 6. Non accipies loco pignoris inferiorem. & ſuperiorem molam, quia animam ſuam oppoſuit tibi, ca. 6. uer. 5 num. 10.
Cap. 28. 6 Benedictus eris ingrediens, & egrediens &c. c. 1. uer. 10. num. 7.
24 Det Dominus imbrem terræ tuæ, puluerem &c. c. 10. ver. 10. num. 8.

Per vnam viam egrediatis contra eos,& per ſeptė fugias,c.2. ver.10.num.8.& cap 3.v.23.nu 3.
27.Percutiat te Dominus vlcere Ægypti,c.2.v.8.in enumer. morb.Sect.3.nu.1.
37.Eris perditus in prouerbium, & in fabulam. &c. cap. 17. verſic.6.num.1.
50.Adducam gentem procaciſſimam, quæ non deferat ſeni, cap.13.v.8.num.2.
58. Augebit Dominus plagas eius,cap.1.v.12.nu.9.
65.Dabit tibi Dominus deficientes oculos,c.17 v.5.nu.4.
66. Erit vita tua pendens ante te,c.15.v 13.nu.6.
C 29.18. Ne ſit inter vos radix germinans fel, & amaritudinem,c.13.ver.26.num.2.
19. Cum audierit verba iuramenti huius,benedicat in corde ſuo &c.& aſſumat ebria ſitientem,c.2.v.9.ſibi,nu.7.
C.32.1 Audite cœli,quæ loquor,c.15. v.19.num.3.
13. Conſtituit eum ſuper excelſam terram, &c. vt ſugeret mel de petra &c.c.5.v.23.nu.3.& ſanguinem vuæ biberet &c.c.6.v.4.num.6.
24. Conſumentur fame,& deuorabunt eos aues morſu amariſſimo,c.13.v.26.nu.4.& c 5 v.6.nu.5.9.
27. Propterira m inimicorum diſtuli, ne fortè ſuperbirent hoſtes,c.5.v.2.nu.5.
33. Vua eorum,vua fellis &c.cap.13.verſ 56.nu.4.
36. Iudicabit Dominus populum ſuum, & in ſeruis ſuis miſerebitur,c.7.verſ.7.nu 3.

EX IOSVE.

Cap.1.8.Non recedet volumen legis ab ore tuo,ſed meditaberis in eo,c.6.v.20.nu.6.
C.2.14. Anima noſtra ſit pro vobis in mortem,c 16.v.4 n.4.
C.4.9 Alios duodecim lapides poſuit in medio Iordanis, & ſunt ibi vſque ad præſentem diem,cap.1.verſ.1.num.38.
C.24.14. Seruite ei corde perfecto, atque veriſſimo, cap. 1. verſic.1.num.5.

EX LIBRO IVDICVM.

Cap 5.20. Stellæ manentes in ordine, & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt,cap.7.v.1.num 2.
C 6.30.31.32. Explicatur fusè ſignificatio, & ratio nominis Ierobaal,c.9 verſ.3.nu.1.
C. 9. 43. Abimelech tulit exercitum ſuum, & diuiſit in tres turmas,cap.1.verſic.17.num.4.
C.13.22. Morte moriemur, quia vidimus Dominum, cap. 4. ver.16.num.5.
C.15.19. Aperuit Dominus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex ea aquæ, &c.c.6.ver.5 nu.4.
C.16.9. Rupit vincula, quomodo ſi rumpat quis filum,cum odorem ignis acceperit, cap. 14.verſ 9 nu.3.
C. 19. 23. Nolite facere malum hoc, ceſſate ab hac ſtultitia, cap.2.verſic. 10 num 3.

EX LIBRO RVTH.

Cap.4.11. Faciat Dominus hanc mulierem,vt ſit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem,c.1.ver.2.num.11.

EX I. REGVM.

7. Dominus pauperem facit, & ditat,c.13.v.26. nu.7.
C.1.11. Recordatus eſt Dominus Annę, & concepit,c. 10. ver 9.nu.2 & cap.14.verſ.13.num 4.
C.2. 3. Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes,c.5.verſ.12.nu.3.
5. Sterilis peperit plurimos, &c. c.5.v.19.nu 1.
21.Dominus mortificat, & viuificat, cap.5.verſ.18. nu.6.
35. Ambulabit cum Chriſto meo, c 1.verſ.7.nu 4.
C 4 18. Cum nominaſſet arcam Dei, cecidit de ſella retrorſum, & mortuus eſt, cap.1.verſ.20.num. 20.
19. In ipſo momento mortis eius,dixerunt ei,ne timeas,quia filium peperiſti, & vocauit puerũ Icabod.&c c.3.v.3.n.7.
C.7.3. Pręparate corda veſtra, cap.11.verſ 13.num 4.
C.9 17 Cum aſpexiſſet Samuel Saulem,Dominus dixit,&c. c.4.verſ.1.nu 1.
Cap.12.3. Si quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem &c. c.10.ver.3.num.1.
C.13.13.Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus Regnum tuum &c. c.12.v.6.nu.4 & c.1.v.5.num.18.
Cap.15.6. Dixit Saul Cinęo, abite,diſcedite,atque recedite, cap.1.verſ.4 num.1.
29. Triumphator in Iſrael non parcet, c.9.ver. 18.num.3.& c.14.ver.20 nu.2.
C 16.5. Sanctificauit Iſai, & filios eius, & vocauit eos ad ſacrificium, cap.1.ver.5.num.5.
16. Exagitabat eum ſpiritus nequam, c.9.v.34.nu.5.& c.13. verſ.11.nu.4.
23 Quandocunque ſpiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat Dauid cytharam,&c.c.3.v.2.in conſiderat lament. Sect.2.num.1.
C 17.34. Veniebat Leo.l. Vrſus, & tollebat arietem de medio gregis,c.5.v.21.nu.4.
C.18 9 Non rectis oculis Saul aſpiciebat Dauid,c. 10. verſic.4.num.6.
15. Quare inquietaſti me, vt ſuſcitarer,c.3. verſ.13.nu.5.
C.20 55. Sedit Rex ad comedendum panem ſuper Cathedram ſuam, &c. cap.5 verſic.11. num.2.
C.21.13. Dauid immutauit vultum ſuum coram Achis, c.9. verſ.27.num.3.& c.12.ver.20 num.2.
C.25.25. Nabal ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt, &c.c.2. verſ.10.num.3.
27. Suſcipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua, cap.1.verſic 1 num.11.
29 Si ſurrexerit aliquando homo perſequens te, erit anima Domini mei cuſtodita, quaſi in faſciculo viuentium, c. 14. verſ.13 nu.2.
C.26.15. Nunquid non vir tu es, & quis alius ſimilis tui in Iſrael? c.1.verſ.1 num. 10.
C. 28. 2. Cuſtodiam capitis mei ponam te cunctis diebus, c.10. verſ.12.num.9.

EX II. REGVM.

Cap. 1. 22. Sagittà Ionathæ nunquam rediji retrorſum, & gladius Saul non eſt reuerſus inanis, c 6.ver. 4.nu.3.
C. 2. 7. Quem redemiſti tibi ex Aegypto, gentem, & Deum eius, in præſ. cap. 7. num.2.
C.3.10. Eleuetur thronus Dauid ſuper Iudam,c.5. v.11.nu.5.
C.3.14. Arguam eum in virga virorum, c.2.verſ 6 nu.5.
C.5 20. Venit Dauid in Baal Pharaſim,& percuſſit eos ibi,& dixit, Diuiſit Dominus inimicos meos,&c. c 16 v.15.n.1.
C.7.18. Ingreſſus eſt Rex Dauid,& ſedit coram Domino,c.1. ver.20.num 15.
27. Inuenit ſeruus tuus cor ſuum, &c.c. 10 uerſ. 8.nu.2.
Cap. 11. 1. Factum eſt uertente anno, eo tempore, quo ſolebant reges ad bella, &c. cap. 7. uerſ.1.nu.11.
C.13 37 Luxit Dauid filium ſuum cunctis diebus, cap. 5. uerſic.20.num. 19.
C.14 2. Miſit Ioab Tecuam, & tulit inde mulierem ſapientem, cap 4.uerſic. 1. num 3.
14. Quaſi aquæ dilabimur, quę non reuertuntur,c.1.uer.51. nu.11.& c.7.uerſ 9 nu.4.
C 15 20. Heri ueniſti, & hodie compelleris nobiſcum egredi, c.7.uerſ.9.nu.1.
30. Dauid aſcendebat cliuum oliuarum nudis pedibus, & aperto capite, c.10. ver.5 num. 6.
C. 16 9 Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram, c.1.verſ.7.num.1.
12. Dimitte eum, vt maledicat, ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam,c.3.v.2.in conſid.lament.ſect.2.nu.5.
C. 18.18. Abſolon erexerat ſibi titulum &c. vocauitq; titulũ nomine ſuo,& appellatur manus Abſolon,c.1.v.1. n.4.
C 19. 16. Deſcendit in occurſum Regis illotis pedibus, & intonſa barba, cap.10.verſic.3 nu.4.
C.20 11. Non glorietur accinctus, ęquè vt diſcinctus, c. 12. verſ.18.nu.2.
26 Ira Iairites erat ſacerdos Dauid, c.1.verſ.5 nu. 16.
C.22.24. Cuſtodiui me ab impietate mea, c.10.v.14.num.3.
27. Cum peruerſo peruerteris, c 5.verſ.13.nu 9
46. Filij alieni defluxerunt,& contrahentur in anguſtijs ſuis, cap.12 uerſic.14.num 3.
C.23.8. Dauid quaſi teneriſſimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit, c.4. ver. 19.nu. 5.
C.24.4. Obtinuit ſermo Regis verba Ioab, c.2.uer.3. nu.4.
C.25.14. Ecce famula tua ſit in ancillam, ut lauet pedes ſeruorum Domini mei, cap. 16. uerſ. 14.nu 6.
Cap 29 22. Cur efficimini mihi hodie in Satan, cap. 5. uerſic.6. num. 8.

EX III. REGVM.

Cap. 2.5. Poſuit cruorem prælij in balteo ſuo, c. 22. ver. 18. nume. 2.
C. 4.59. Dedit Deus Salomoni latitudinem cordis, ſicut arenam, quæ eſt in littore maris, c. 6. verſ 3. nu. 7.
32. Compoſuit ter mille parabolas, c. 7. verſ. 11. nu. 1.
C. 5.4. Non eſt Satan, nec occurſus malus, c. 1. verſ. 6. nu. 8. & c. 7. ver. 20. nu. 3.
C. 7. v. 8. & 9. Filia Pharaonis aſcendit de domo Dauid in domum ſuã, quam ædificauerat ei Salomon, c. 1. v. 4. nu. 2.
C. 10.1. Regina Saba venit, &c. c. 1. ver 15. nu. 7.
33. Quicunque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum, c. 1. v. 5. nu. 16.
C. 18.27. Illudebat illis Elias dicens, Clamate voce maiore, c. 11. verſ. 2. 6.
41. Aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua, c. 15 v 24. nu. 3.
C. 20.32. Poſuerunt funiculos in capitibus ſuis, cap. 12. verſic. 18. num. 3.
28.29. Ambulauit Achab demiſſo capite, cap. 10. ver. 15. & c. 6. verſ. 3. nu. 5.
C. 22.27. Suſtentate hunc pane tribulationis, c. 6. v. 13. nu. 1.

EX IIII. REGVM.

Cap. 5.40 Mors eſt in olla, c. 5. verſ. 6. nu. 8.
Cap. 5. 18. Quando ingreditur Dominus meus templum Remnon, Si adorauero, vt ignoſcat mihi Dominus, &c. c. 1. verſ. 20. nu. 16.
C. 10.8. Vade dic ei ſanaberis, c. 13. v. 15. nu. 1.
11. Percuſſit Iehu omnes, qui erant de domo Achab optimates, & notos, & ſacerdotes, c. 12. ver. 19. nu. 1.
C. 13.17. Sagitta ſalutis Domini contra Syriam, cap. 5. verſic. 4. nu. 1.
Cap. 17. 20. Proiecit Dominus filios Iſrael, & afflixit eos, c. 10. ver. 3. nu. 7.
C. 20.14. De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone, c. 1. v. 17. nu. 5.
C. 21.13. Delebo Ieruſalem, ſicut deleri ſolent tabulæ, &c. c. 10. v 16 num. 5.
C. 23. 7. Mulieres texebant quaſi domunculas luci, c. 1. verſic. 4. num. 3.
C. 25.6. Loquutus eſt cum eo iudicium, &c. c. 13. ver. 6 nu. 2.
19. Sopher princeps exercitus probabat tyrones de populo terræ, c. 7. ver. 1. num 8.

EX I. PARALIPOMENON.

C. 1.51. Adad mortuo, duces pro Regibus in Edom eſſe cœperunt, c. 1. ver. 1. nu. 34.
C. 29.17. Scio Deus meus, quod probes corda, & ſimplicitatem diligas, c. 1. v. 1 nu. 51.
23. Sedit Salomon ſuper ſolium Domini, c. 13. v 8. nu. 1.

EX II. PARALIPOMENON.

Cap. 15.14. Non præparauit cor ſuum, &c c. 11. v. 13. num. 4.
C. 13.7. Roboa erat rudis, & corde pauido, c. 13. v. 26. nu. 10.
9. Quicunque venerit, & initiauerit manum ſuam in tauro de bobus, & arietibus ſeptem, fit ſacerdos, &c. cap. 1. ver. 5. num. 16.
C. 19. 6. Non hominis exercetis iudicium, ſed Dei, cap. 13. verſ. 8. num. 1.
C. 35. 25. Cantores atque cantatrices lamentationes ſuper Ioſiam replicant, c. 3. ver. 8. nu. 5.

EX I. ESDRÆ.

Cap. 7. 10. Parauit cor ſuum, vt inueſtigaret legem, cap. 11. verſ. 13. nu. 4.
C. 9. 9. Inclinauit miſericordiam ſuam, vt extrueremus ſolitudines, & daret nobis ſepem in Iuda, & Ieruſalem, c. 1. ver. 10. nu. 2.

EX II. ESDRÆ.

Cap. 1.4. Sedi, & fleui, & luxi, c. 2. ver. 13. nu. 5.
C. 3. 8. Dimiſerunt Ieruſalem, vſque ad murum plateæ latioris, c. 10. verſ. 1. nu. 3.

EX LIBRO TOBIÆ.

15. Beato Iob inſultabant Reges, c. 1. v. 1. nu. 13. & num. 35.
22. Vxor eius irata reſpondit, &c. c 2. v. 9. nu. 6.
C 10.6. Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, &c. c. 2. ver 9. num. 5.
C. 12. 12. Ego ſum Raphael vnus de ſeptem, qui aſtamus ante Dominum, c. 1. ver. 6. nu. 5.

EX LIBRO IVDITH.

Cap. 8. 53. Dixit illis, Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, &c. c. 2. v. 9. nu 5 & c 13. v. 15. nu. 2.
C. 14. 10. Nullus audebat cubiculum virtutis Aſſyriorum pulſando, aut introeundo aperire, c. 11. ver 18. num. 1.

EX LIBRO ESTHER.

Cap. 3.5. Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat, c. 1. verſ. 20. nu. 15.
3. Exaltauit Aſſuerus Aman, c. 7. ver. 51. nu. 1.
C. 14. 11. Ne tradas Domine ſceptrum tuum his, qui non ſunt, c. 1. ver. 1. nu. 38.

Ex Libro Iob, quæ non in ſuis locis, ſed in alijs, aut neceſſitate, aut vtilitate exigente expoſita ſunt.

In præfat. c. 7. multa ex lib. Iob ad Chriſti figuram & repræſentationem adducuntur.
C. 2. 9 a num. 7. vſque ad 25. Explicatur de illius regno, & Regijs inſignibus, c 1. ver. 1. nu. 15.
C. 9 25. Cum ſederem quaſi Rex, circumſtante exercitu, c. 1. ver. 1 nu. 14.
C. 3. 14. Nunc dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem cum Regibus, c. 1. ver. 1. nu. 6.
C. 3 28. Antequam comedam, ſuſpiro, c. 2. Sect. 9 nu. 3.
C. 7 13. Si dixero, conſolabitur me lectulus meus, &c. c. 5. Sect. 11. nu. 7.
7.5. Cutis mea aruit & contracta eſt, c. 2. Sect. 2. nu. 3.
C. 14. Terrebis me per ſomnia, c. 2. Sect. 2. nu. 2.
C. 14. 19. Mons cadens defluit, & alluuione paulatim terra conſumitur, c. 1 v. 16. nu. 2.
C. 13. 12 Attonitos habes oculos, c. 2. Sect. 2. nu. 3.
C. 15. 34 In fortitudine brachij tui poſſidebas terram, cap. 1. verſ. 1. nu. 13.
C. 10. 10. Hoſtis meus terribilib. oculis, &c. c. 2. ſect. 13. nu. 4.
C 10. 15. Conuulnerauit lumbos meos. c. 2. Sect. 7 nu. 4.
C. 16. 13. Circumdedit me lanceis, &c. c. 2. in cau. morb. ſe cap. 1. nu. 1.
C. 10 16. Saccum conſui ſuper cutem meam, c. 1 v. 20. nu. 5.
C. 17. 1. Spiritus meus attenuabitur, c. 2. Sect. 8 nu 1
C. 17. 11. Cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, c. 2. Sect. 9 nu. 2. & Sect. 12 num. 1.
C. 8 2. Inedia inuadat coſtas illius, c. 2. Sect. 9. nu. 4.
23. Quis mihi det, vt ſcribantur ſermones mei, in præfat. cap. 3 nu. 1.
C. 19. 17 Orabam filios vteri mei, c. 1. ver. 18. nu. 5.
19. 26 Videbo Deum in carne mea, in præf. c. 7. nu. 1.
Cap. 20 11. Oſſa eius replebuntur vitijs adoleſcentiæ, c. 2. Sect. 5. num. 1.
C. 21. 29. Interrogate quemlibet de viatoribus, c. 1. v. 1 n. 43.
24. Vtinam ſcribantur ſermones mei ſtylo ferreo, aut plumbi lamina, in præfat. c. 4. nu. 1.
C. 29. 7. Procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, in præfat. c. 7. nu. 5.
C. 30 11 Frenum poſuit in os meum, c. 3. ver. 1. nu. 3. & c. 3. Sect. 6. nu. 3.
17. Interiora mea efferbuerunt abſque vlla requie, cap. 2. verſ. 8 nu. 4.
18. In multitudine eorum conſumitur veſtimentum meum, c. 2. Sect. 6. num. 3.
C. 31. 25. Si lætatus ſum ſuper multis diuitijs meis, &c. c. 1. verſ. 3. num. 4.
C. 34. 14. Si direxerit ad Deum cor ſuum, ſpiritum illius, & flatum ad ſe trahet, c. 1. verſ. 8. nu. 4.
36 5. Deus potentes non abijcit, cum & ipſe ſit potens, c. 1. verſ. 3. num. 16.
C. 38. 15. Quis dedit vehementiſſimo imbri curſum, vt plueret in deſerto, c. 5. verſ. 10. nu 3.

Cap.

Cap. 42. 7. Non eſtis loquuti coram me rectum, cap. 4 in annot. pręuia, num. 2.
8. Sumite ſeptem tauros, & ſeptem arietes, &c. c. 1. v. 3. nu. 8.

EX LIBRO PSALMORVM.

Pſal. 1. 1. Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum, c. 1. ver. 1. num. 68.
3. Erit tanquam lignum &c. c. 14. ver. 7. num. 3.
3. Omnia quæcunque faciet, proſperabuntur, c. 1. v. 11. nu. 7.
5. Non reſurgunt impij in iudicio, cap. 1. v. 6. num. 5.
Pſal. 2. 7. Ego hodie genui te, in pręfat. c 7. nu 9.
9. Reges eos in virga ferrea, cap. 9. ver. 24 num. 4.
11. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, cap 1. v. 1. nu. 57.
Pſal. 2. 10. & nunc Reges intelligite, apprehendite diſciplinam, c 12. v. 18. nu. 2.
Pſal. 3. 5. Non eſt ſalus ipſi in Deo eius, c. 1. ver. 16. nu. 5.
Pſal. 4. 1. Exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ, c. 1. v. 1. nu. 17.
3. Filij hominum vſquequo graui corde? c 1. v. 1. nu 10.
Pſal. 5. 4. Mane aſtabo tibi, & videbo; c 1. verſ. 5. nu. 11.
Pſal. 6. 26. Cum ipſo ſum in tribulatione, in præf. c. 7. nu. 2.
Pſ. 7. 7 Propter hanc in altum regredere, c. 13. v. 11. num. 4.
13. Gladium ſuum vibrauit &c. c. 7 v. 1. nu. 2.
Pſal. 9. 10. Inclinabit ſe, & cadet &c. c. 1. verſ. 14. num. 5. & cap 6. ver. 27. nu. 3.
14. Tu laborem & dolorem conſideras, vt tradas eos in manus tuas, c. 1. v. 12. nu. 2.
21. Conſtitue legislatorem ſuper eos &c. c. 1. v. 1. nu. 60.
Pſal 11. 3. Vana loquuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum, cap. 11. verſ. 11. num 2.
9. In circuitu impij ambulant, c. 1. v. 6. nu. 7. & v. 7. nu. 14.
Pſal. 12. 4. Illumina oculos meos, &c. cap. 3. verſ. 5. num. 2. & ver. 13. num. 1.
Pſal. 13. 2. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, cap. 12. verſ. 12. num. 7.
Pſal. 14. verſ. 2. 3. Qui ingreditur ſine macula &c. Qui loquitur veritatem, &c. c. 1. v. 1. nu. 54.
7. Delicta iuuentutis, & ignorantias, c. 13. v. 26. nu. 10.
Pſal. 15. v 3. 4. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt, c. 16. verſ. 7. nu. 8.
15. Non derelinques animam meam in inferno, &c. cap. 7. ver. 9. num. 2.
Pſal. 16. 2. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? c. 3. verſ. 2. nume. 3.
3. Non eſt inuenta in me iniquitas, vt non loquatur os meũ, &c c. 13. v. 13. nu. 1.
Pſal. 17. 17. Miſit de ſummo, & accepit me, cap. 1. verſic. 4. nume. 13.
27. Cum peruerſo peruerteris, c. 5. v. 13. nu. 9.
Pſal. 21. 3. Clamabo per diem &c. & nocte, & non ad inſipientiam mihi, c. 3. v. 13. nu. 3.
7. Ego ſum vermis, c. 4. ver. 19. nu. 6.
Pſal. 22. 3. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ, cap. 1. verſ. 1. num. 57.
4. Si ambulauero in medio vmbrę mortis, c. 1. v. 5. nu. 2.
Pſal. 23. 4. Qui non accepit in vano animam ſuam, cap. 1. verſ 11. nu. 2.
Pſal. 24. 7. Quia nec ab Oriente, nec ab Occidente, &c. c. 5. ver. 11. nu. 1.
8. Legem dabit delinquentibus in via, c. 1. v. 5. nu. 21.
Pſal. 25. 4 Non ſedi cum concilio vanitatis, &c. cap. 11. verſic. 11. num. 2.
Pſal. 28. 1. Afferte Domino filij Dei, &c. cap. 1. ver. 5. num. 4. Vide etiam ver. 6. nu. 5. *& ſeq. & totus Pſalmus illuſtratur paraphraſi.* c. 1. ver. 21. nu. 19.
Pſal. 30. 18. Muta fiant labia doloſa, cap. 3 verſ. 13. nu 2.
Pſal. 33. 8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, c. 1. ver. 10. nu. 3.
22. Mors peccatorum, peſſima, c. 1. verſ. 19. nu. 1.
Pſal 35. 6 Domine, in cœlo miſericordia tua, c. 1. verſic. 12. nume. 4.
12. Non veniat mihi pes ſuperbiæ, c. 15. verſ. 20. nu. 3.
13. Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem, cap. 1. verſic. 21. num. 6.
Pſal. 36. 28. Semen impiorum peribit, c. 1. v. 1. nu. 40.
Pſal. 37. 12. Proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſteterunt, c. 2. ſect. 21. nu. 5.
Pſal. 38. *Magna ex parte illuſtratur paraphraſi*, cap. 3. Sect. 6. nume. 4.
6. Vniuerſa vanitas, omnis homo viuens, c. 7. ver. 16. nu. 5. 6.
6. Menſurabiles poſuiſti dies meos, cap. 7. v. 16. nu. 6. cap. 14. ver. 1. nu. 4.
Pſal. 39. ver. 7. 8. Sacrificium & oblationem noluiſti, aures autem &c. cum ſeq. c. 11. v. 13. num. 1.
1. Obmutui, quoniam tu feciſti, c. 4. ver. 17. nu. 4.
Pſal. 43. 13. Oratio mea in ſinu meo conuertetur, cap. 1. verſic. 11. num. 6.
Pſal. 44. 7. Virga directionis virga Regni tui, cap. 1. verſic. 1. num. 57.
11. Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, c. 1. verſ 4 nu. 15.
Pſal. 47. 11. Iuſtitia plena eſt dextera tua, cap. 8. v. 3. nu. 3.
Pſal. 48. 13. Hæc via illorum ſcandalum ipſis, &c. cap. 8. verſic. 14 num. 3.
Pſal. 49. 12. Statuam contra faciem tuam, cap. 15. verſic. 16. nume. 2.
Pſal. 50. 7. In iniquitatibus conceptus ſum, c. 14. ver. 4. nu. 2. & c 15. v 24. num. 3.
6. Dilexiſti omnia verba pręcipitationis, c 10. ver. 8. nu. 1.
Pſal. 54. 19. Redimet in pace animam meam, ab his qui appropinquant mihi, c. 6. v. 23. nu. 3.
22. Diuiſi ſunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius, c. 17. verſ. 5. nu. 1.
Pſal. 56. 4. Miſit Deus miſericordiam ſuam, & eripuit, &c. c. 1. v. 4. nu. 13.
Pſal. 57. 7. Supercecidit ignis, & non viderunt ſolem, cap. 3. verſ. 16. nu. 1.
11 Manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris, cap. 9. verſic. 30. nu 4.
Pſal. 59. 10. In Idumæam extendam calceamentum meum, cap. 1. uerſ. 6. nu. 4.
Pſal. 66. 3. A conuentu malignantium, *& deinde per multos verſiculos.* c. 5. uerſ. 13. nu. 10.
Pſ. 67. 13. Speciei domus diuidere ſpolia, c. 5. uerſ. 24. nu. 3.
14 Si dormiatis inter medios cleros, c. 5. uer. 22. nu. 1.
Pſal. 70. 15. Quoniam non cognoui litteraturam, introibo in potentias Domini, c. 1. uer. 10. num. 7.
Pſal. 71. 14. Ex uſuris, & iniquitate redimet animas eorum, c. 2. uerſ. 6. nu. 7.
2. Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum, cap. 15. uerſ. 27. nume. 3.
Pſal. 72. 5. in Labore hominum non ſunt. *cum ſequentibus paraphraſi explicatur.* c. 5. uerſ 7. num. 3.
Pſal 73. 19. Ne tradas beſtijs animas confitentes tibi, cap. 5. uerſ. 21. num. 3.
Pſal. 77. 2. Aperiam in parabolis os meum, c. 3. uerſ. 1. nu. 4.
3. Et uirgines eorum non ſunt lamentatę, c 3. v. 7. nu. 3.
33. Defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum feſtinatione, c 4. v. 5. nu. 1. & c. 7. verſ. 16 nu. 6.
49. Immiſſiones per Angelos malos, c. 2. ver. 8. nu. 2.
72. In intellectibus manuum ſuarum, &c. c. 6. v. 30. nu. 6.
Pſal. 81. 2. Facies peccatorum ſumitis, c. 1. v. 3. nu. 24.
Pſal. 86. 4. Memor ero Raab, & Babylonis. *cum alijs ſequentibus*, c. 1. verſ. 1. nu. 41.
8. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, cap. 13. uerſic. 26. nu. 10.
8. Sæculum noſtrum in illuminatione vultus tui, c. 3. verſic. 4. num 3.
Pſal. 89. 10. Et amplius eorum labor &c. cap. 7. verſic. 16. nume. 7.
11. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur, c. 7. ver. 16. nu. 6. & c. 8. ver. 14. nu. 4.
Pſal. 90. *Magna ex parte illuſtratur paraphraſi*, cap. 5. verſic. 22. num. 9.
Pſal. 91. 3. Iuſtus vt palma florebit, c. 8. verſ. 7. nu. 1.
Pſal. 95. 7. Afferte Domino patrię gentium, cap. uerſic. 1. num. 40.
Pſal. 96. 11. Lux orta eſt iuſto, c 4. uerſ. 8. num. 6.
Pſal. 102. 1. Et omnia, quæ intra me ſunt, &c. cap. 1. uerſ. 10. nume. 3.
Pſal. 105. 5. Miſit ſaturitatem in animas eorum, cap. 3. uerſic. 24. num. 1.
6. Conſtitue ſuper eum peccatorem, c. 17 uer. 3. nu. 6.
Pſal. 108. 7. Oratio eius fiat in peccatum, c. 1. v. 16. nu. 5.
18. Fiat ei ſicut veſtimentum, quo operitur, cap. 8. verſic. 22. nume. 1.
23. Sicut vmbra &c. & excuſſus ſum ſicut locuſta, cap. 14. verſic. 2. nu. 6.
24. Caro mea immutata eſt propter oleum, c. 16. v. 9. nu. 2.

Pſal. 110. 2. Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius, in præfat. c. 6. nu. 1.
Pſalm. 115. 15. Pretioſa in conſpectu Domini, &c. in præf. c. 6. nu. 5 & c. 2. v. 6. nu. 7.
Pſalm. 118. 37. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem, c. 10. ver. 4 nu. 3.
96. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, cap. 10. ver. 8. num. 4.
109. Anima in manibus meis ſemper, c. 15. v. 14. nu 4.
120. Confige timore tuo carnes meas, c. 4. v. 16. nu. 2.
128. Ad omnia mandata tua dirigebar, cap. 1. ver. 1. nu. 57.
Pſalm. 119. 1. Habitaui cum habitantibus Cedar, &c. c. 16. verſ. 3. num. 2.
Pſalm. 120. 8. Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum, c. 1. v. 10. nu. 7. & c. 3. v. 19. nu. 3.
Pſalm 125. 1. Facti ſumus ſicut conſolati, c. 1. ver. 1. num. 16. & c. 11. v. 16. nu. 2.
Pſal. 125. 6. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua, c. 4. ver. 8. num. 7.
127. 3. Vxor tua in lateribus domus tuæ, cap. 1. v. 1. num. 18. & c. 5 ver. 24 nu. 3.
Pſal. 128. 6. Fiant ſicut fœnum tectorum, c. 5. v. 3. nu. 5.
Pſal. 133. *Integer paraphraſi illuſtratus*, c. 1. v. num. 5.
Pſal. 137. 2. Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo, c. 1. v. 1. nu. 59.
Pſal. 138. 2. Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam, c. 3. v. 19. nu. 3.
15. Subſtantia mea in inferioribus terræ, cap. 1. v. 51. num. 5. & cap. 10. ver. 8. nu. 17.
2. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum, &c. c. 1. v. 5. num. 13.
Pſal. 140. 5. Corripiat me iuſtus in miſericordia, &c. cap. 2. v. 6 nu. 2. & c. 5. v. 18. no. 4.
Pſal. 141. Voce mea, &c. *Magna ex parte explicatur paraphraſi*, c. 2. ver num. 8.
Pſal. 146. 1. Laudate Dominum quoniam bonus eſt Pſal. &c. c. 1. v. 9. nu. 2.
7. Præcinite Domino in confeſſione, c. 5. v. 8 nu. 1.
Pſal. 148. 12. Exaltatum eſt nomen eius ſolius, c. 5. v. 11. nu 4.

EX LIBRO PROVERBIORVM.

C. 1. 32. Auerſio paruulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet illos, c. 5. v. 2. nu. 9.
C. 3. 11. Negligere diſciplinam Domini, &c. c. 5. v. 17. num. 7.
18. Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderint eam, cap. 2. ver. 3 num. 2.
C. 4. 26. Dirige ſemitas pedibus tuis, & omnes viæ tuę ſtabilientur, c 1. ver. 5. nu. 56.
C. 5. 20. Quare ſeduceris fili mi ab aliena? cap. 15. verſic. 19. num. 5.
C. 6. 1. Si ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam, c. 17. v. 3. nu. 2.
13. Homo apoſtata vir inutilis, c. 14. v. 12. nu. 2.
C. 8. 4. O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum, c. 1. v. num. 10.
22. Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum, cap. 15. ver. 7. num. 4.
C. 16 9. Qui deprauat vias ſuas, manifeſtus erit, capit. 10. ver. 2. num. 2.
C. 11. 18. Impius facit opus inſtabile, c. 4. ver. 9. nu. 9.
C. 11. 30. Qui ſuſcipit animas, ſapiens eſt, c. 2. v. 6. nu. 4.
13. 8. Viam prauam, & os bilingue deteſtor, cap. 8 verſic. 1. num 54.
C. 13. 24. Qui diligit filium, inſtanter erudit, cap. 1. verſi. 5. num. 10.
C. 14. 10. Cor, quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus, c. 3. ſect. 3. nu. 2.
17. 9 Qui altero ſermone repetit, &c. c. 11. v. 4. nu. 4.
17. 17. Frater in anguſtijs comprobatur, c 6. v. 15. nu. 1.
C. 17. 27. Pretioſi ſpiritus vir eruditus, c. 3. v. 1. nu. 6.
C. 18. 15. Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam, &c. c. 2. ver. 10. nu. 4.
C. 21. 1. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, c. 12. verſ. 24. nu. 1.
25. Deſideria occidunt pigrum, c. 5. ver. 2. nu. 7.
Cap. 23. 10. Ne attingas paruulorum terminos propinquus enim illorum fortis eſt, &c. c. 5. v. 25. nu. 5.
C. 24. 10. Si deſperaueris laſſus in die anguſtiæ imminuetur fortitudo tua, c 7. v. 19. nu. 2.
25. Septies cadet iuſtus, & reſurget, cap. 10. v. 6. num. 1.
C. 25. 20. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo, c. 16. v. 8. nu. 4.
C. 27. 3. Ira ſtulti vtroque grauior, c. 5. v. 2. nu. 5.
13. Aufer veſtimentum eius, qui ſpopondit pro extraneo, cap. 1. uer. 20. nu. 9.
C. 31. 12. Reddidit bonum, & non malum, &c. c. 2. v. 9. nu. 6.
31. A nu. 13. vſque ad 24. *Explicatur de officio viri, atque feminæ*, c. 7. v. 1. num. 12.

EX ECCLESIASTE.

C. 1. 8. Cunctæ res difficiles, cap. 12. uerſ. 9. nu. 3.
5. 2. Multas curas ſequuntur ſomnia, c. 7. v. 14. nu. 3.
C. 7. 5. Cor ſapientis ubi triſtitia, c. 1. v. 20. nu. 3.
15. Malam diem præcaue, c. 2. v. 10. nu. 6.
18. Ne impiè agas multum, c. 3. v. 17. nu. 1.
C. 8. 1. Sapientia hominis lucet in vultu eius, &c. c. 9 uer. 27. nu. 2. & c. 10. v. 5. nu. 2.
C. 10. 4. Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum ne dimiſeris, &c. c. 1. v. 20. nu. 3.
8. 9. Qui fodit foueam, &c. c. 10. v. 13. nu. 5.

EX CANTICIS.

Cap. 1. 8. Si ignoras te, &c. c. 1. v. 8. nu. 2. & c. 9. v. 21. nu. 2.
C. 3 6. Sicut uirgula fumi, c. 1. v. 5. nu. 13.
C. 4. 2. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quę aſcenderunt de lauacro; omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas, in prefat. c. 10 uerſ. 4.
C. 5. 14. Venter eius eburneus, c. 12. v. 5. nu. 3.
C. 7. 2. Venter tuus aceruus tritici, vallatus lilijs: in prefatione, cap. 10 nu. 4. & c. 3. ſect. 7. nu. 2. & c 14. uer. 4. nu. 4. & c. 15 uer. 2. nu. 3.
Cap 8. 6. Pone me ut ſignaculum ſupra cor tuum, in præfatione, cap 6. num. 6.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

Cap. 1 10. Auris zeli audit omnia, c. 12. v. 13. nu. 5.
13. Sanabiles fecit nationes orbis terrarum, &c.
Cap. 2. 15. Grauis eſt nobis etiam ad videndum, &c. cap. 1. ver 9 num. 11.
19. Contumelia & tormento interrogemus eum, &c. cap. 9. ver. 12. num. 2.
Cap. 4. 14. Propter hoc properauit educere illum, &c. c. 13. ver. 17 num. 3.
12. Inconſtantia concupiſcentię tranſuertit ſenſum, cap. 11. ver. 15. nu. 3.
Cap. 5. 6. Ergo errauimus, *vſque ad ver. 15. illuſtratur*, cap 9. ver. 25. nu. 5.
Cap. 7. 2. Decem menſium tempore coagulatus ſum, &c. c 3. ver. 3. nu. 5.
3. Ego natus in ſimiliter factam decidi terrã, c. 1. v 21. nu. 3.
C. 8. 18. In certamine loquelæ illius ſapientia, c. 15. v. 1. nu. 1.
C. 8 21. Quoniam non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, &c. c. 1. v. 5. nu. 22.
C. 10. 12. Cõpleuit labores illius, c. 8. v. 6. nu. 1. & c. 5. v. 7. n. 2.

EX ECCLESIASTICO.

C. 1. 1. Fons Sapientię uerbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata ęterna, in pręf c. 10. nu. 4.
Cap. 1. 26. Melior eſt pauper, qui ambulat in ſimplicitate ſua &c. c. 1. v. 1. nu. 53.
28. Iracundia animoſitatis, illius ſubuerſio eſt, c. 5. v. 2. n. 5.
29. In theſauris ſapientię, ſignificatio diſciplinę, c. 3. Sectio. 7. num. 2.
C. 2. 2. Ne feſtines in tempore obductionis, c. 16. v. 2. nu 3.
15 Væ duplici corde, & labijs ſceleſtis, &c. c. 2. v. 10. nu. 8.
15. Vę diſſolutis corde, &c. c 4. v. 6. nu. 2.
19. Qui diligunt eum, replebuntur lege ipſius, c. 1. v. 9. nu. 3.
C. 11. 14. Oculus Dei reſpexit illum in bono, c. 1. v. 21. n. 12.
24 Benedictio Dei in mercedem iuſti feſtinat, & in hora veloci proceſſus illius fructificat. c. 1. v. 10. nu. 1.
C. 18. 7 8. 9. Quid eſt homo natus de muliere, & quę eſt gratia illius? &c. c. 14 v. 1. nu. 4.
C. 20. 6. Eſt tacens non habens ſpiritum loquelę, c. 3. v. 2.
C. 23. 15. Eſt & alia loquela contraria morti, c 1 v. 11. nu. 7.
Cap. 25. 24. Nequitia mulieris immutat faciem eius, &c. cap. 14. ver. 20. nu. 3.

Cap.

Cap. 27. 5. Sicut in percuſſura cribri remanebit puluis, ſic aporia hominis in cogitatu illius, c. 1. ver. 2. nu. 2.
18. Qui ſeruat ficum, comedet fructus eius, & qui cuſtos eſt Domini ſui, glorificabitur, c. 1. ver. 3. nu. 13.
C. 28. 30. Aurum tuum, & argentum tuum conſla, & verbis tuis facito ſtateram, c. 3 ver. 1. nu. 6.
C. 33. 7. Quare dies diem ſuperat, & iterum lux lucem à ſole? c. 3. ver 4. nu 5.
C 38. 9 Fili, in infirmitate ne deſpicias teipſum, cap. 2. verſic. 5 num. 3.
C. 40. 1. Occupatio magna creata eſt, &c. *Explicatur paraphraſi, vſque ad verſ. 8.*
C. 43. 7. A luna ſignum diei feſti, menſis ſecundum nomen eius eſt, c 3. ver 6. nu. 3.
C. 47. 2. Quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic Dauid à filijs Iſrael, c. 1 ver. 9. num. 11.
C. 49. 1. Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris, &c. cap. 1. verſ. 1. num. 49.

EX ISAIA.

Cap. 1. 3. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, c 7. ver. 10. nu. 4.
13. Neomeniam & ſabbatum, & feſtiuitates alias non feram, c. 1. ver. 1 nu. 39.
21. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis? iuſtitia habitauit in ea, &c c. 1. v. 1. nu. 17.
C. 2. 9. Incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir. c. 1. verſic. 2. num. 10.
22. Cauete ab homine cuius ſpiritus in naribus eius eſt, c. 4. ver. 9 nu. 2.
C. 6. 5. Væ mihi, quia tacui, &c. cap. 13. verſ. 21. nu. 6. & c. 3. ver. 13. nu. 2.
C. 8. 18 Qui ſtrident in incantationibus, &c. c. 4. ver. 12. nu. 2. & c. 15. ver 30. nu. 5.
21. Cum eſurierit iraſcetur, & maledicet Regi ſuo, & ſuſpiciet ſurſum, c. 5. ver. 8. nu. 1.
C. 9 1. Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, c. 11. verſic. 12. nu 1.
C. 10. 12. Conſummationem, & abbreuiationem faciet Dominus, &c. in præf. c. 6 nu. 3. & c. 14. ver. 5. num. 1.
C. 11. 1. Egredietur virga, &c. & flos de radice eius, &c. c 9. verſ 24. nu. 4.
3. Replebit eum ſpiritus timoris Domini, c. 14. verſ 9. nu. 3.
C. 14. 29 De radice colubri egredietur Regulus, c. 5. verſ. 7. num. 10.
C. 24. 22. Claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur, c. 10. ver 21. nu. 6.
1. In tribulatione murmuris, doctrina tua eis, cap. 3. ſect. 6. nume. 3.
C. 26. 13. Tantum in te recordemur nominis tui, c. 1. verſic. 9. num. 4.
29 Concepimus, & quaſi parturiuimus ſpiritum ſalutis, c. 6. verſ. 10. num 2.
C. 27. 1. Super Leuiathan ſerpentem vectem, cap. 1. ver. 12. nume 4.
7. & 8. In menſura contra menſuram, c. 1. verſ. 12. nu. 4.
C. 30. 26. Erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, &c. c. 3. verſ. 5. num. 3. & c. 5. ver. 19. nu. 5.
31. Erit tranſitus virgæ fundatus, c. 21. verſ. 9. nu. 4. & verſic. 19 nu. 2. & c. 7. ver. 15 nu. 3.
C. 32. 4. Lingua balborum velociter loquetur, & planè, c. 5. verſ. 13. nu. 10.
38. 12. Præciſa eſt velut à texente vita mea. c. 7. v. 6. nu. 1.
C. 40. 3. Rectas facite ſemitas, &c. verſ. 1. nu. 57.
C. 41 10. Suſcepit de dextera iuſti mei, c 9. ver. 23. nu. 8.
C. 43. 24. Seruire me feciſti in iniquitatibus, cap. 16. verſic. 3. nu. 5. & in præf. c 7. nu 3.
C. 44. 20. Forte mendacium eſt in dextera mea, c. 9. verſic. 32. nume. 4.
C. 45. 7 Formans lucem, & creans tenebras, &c. cap. 1. verſic. 21. num. 12.
9. Teſta de lamijs terræ, c. 3. ver. 14 nu. 2. & c. 10. ver. 9. nu. 5.
C. 49. 7. Reges videbunt, & conſurgent Principes, &c. cap. 1. ver. 6 nu 5. & verſ 20 nu. 15.
23. Erunt Reges nutritij tui, c. 1. verſ. 1. nu. 75.
C. 53. 4. Verè languores noſtros ipſe tulit, c. 7. ver. 21. nu 2.
10. Voluntas Domini in manu eius dirigetur, c. 1. uerſic 10. nume. 7.
C. 56 6 & 7. Non dicat filius aduenæ, Separatione diuidet me Dominus, &c. c. 1. ver. 2. num. 41.
Cap. 58. 5. Contorquere quaſi circulum caput ſuum, cap. 10. verſ. 15. num. 1.
C. 60. 17. Ponam viſitationem tuam, pacem, cap 3. verſic. 18. nu. 2. & 16 nu. 3.
C. 62. 11. Ecce merces eius cum eo, c. 1. ver. 10. nu. 1.
C. 63. 15. Vbi eſt multitudo viſcerum tuorum? &c. cap. 10. verſ. 8 nu. 18.
C. 64. 7. Alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtrę, cap. 8. verſic. 4. num. 3.
C. 65. 2. Numerabo uos in gladio, c. 7. verſ 3. nu. 3.

EX IEREMIA.

Cap 2. 9. 10. Vt dem vobis finem & patientiam, c. 7. verſic. 1. nume. 2.
C 3. 4. Amodo uoca me, Pater meus es tu, c. 3. ſect. 8. nu. 3.
C. 5. 25 Peccata ueſtra prohibuerunt bonum a uobis, cap. 15. ver. 12. nu. 3.
C. 6 4. Sanctificate ſuper eam bellum, c. 1. uerſ. 5. nu. 3.
C. 8. 14 Ingrediamur ciuitatem munitam, & ſileamus, ib. &c. c. 3. verſ 2 nu. 3.
C 9. 37. Vocate lamentatrices, vt veniant, &c. c. 3. v 8. nu. 5.
C. 12. 3. Sanctifica eos ad diem occiſionis, c. 1. uerſ. 4 nu. 3.
C. 19. 23. Fecerunt ſtultitiam Iſrael, c. 2. verſ 10. nu. 3.
C 22 6. Galaad, tu mihi caput Libani, c. 1 v. 1. nu. 30.
C. 29. 22 Ponat te Dominus ſicut Sedeciam & ſicut Achab, quos frixit Rex Babylonis in igne, c. 10 verſ. 15. nu. 8.
C 41. 22. 23. Curſor leuis explicans uias tuas, &c c. 11 uerſic. 15. num. 3.
C. 43. 12 Amicietur terra Ægypti, ſicut amicitur paſtor pallio ſuo, c. 8. uerſ. 22. nu 2.
C. 51. 10. In diebus illis quęretur iniquitas Iſrael, & nõ erit, c. 10. ver 6 nu. 1.
26. Non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, c. 1. uerſ. 18 no 4.

EX THRENIS.

Cap. 3. 25. Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, &c. *Paraphraſi explicatur vſque ad verſ. 29.*
47 Quis eſt iſte qui dixit, vt fieret Domino non iubente? c. 1. verſic. 21. no. 16.
C. 4. 7. Candidiores Nazaræi niue, &c. c. 9 uerſ. 30. nu. 5.

EX BARVCH.

6 30. Sedent habẽtes capita, & barbam raſam, c 1. v. 20. n. 11.

EX EZECHIELE.

Cap. 14 14. Si fuerint tres viri iſti in medio eius Noè, Daniel, & Iob, &c. in præfat. c. 5. num. 5 & verſ. 18. nu 7 & cap. 1. verſ. 1. nu. 70.
C. 27. 21. Arabia, & vniuerſi principes Cedar, cum agnis, & arietibus venerunt ad te, &c c. 1. ver. 1. nu. 28.
C. 28. 17. Ante faciem Regum dedi te, ut cernerent te, cap. 10. verſic 5. num 7.
C. 29 18. Nabuchodonoſor ſeruire fecit ſeruitute magna: omne caput decaluatum, &c c. 1 verſ. 20 nu. 11.

EX DANIELE.

Cap. 4. 1. Ego Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo, c. 1. verſ. 1. nu. 23.
C. 7. 10. Millia millium miniſtrabant, &c c. 1. verſ. 6 nu. 5.
C. 10. 8. Deum, qui habet flatum tuum in manu ſua, & omnes vias tuas non glorificaſti, c. 12. ver. 10 nu. 5.
Cap. 11 6. Veniet ad Regem Aquilonis facere amicitiam, c. 1. uerſ. 1. num 56.

EX OSEA.

Cap 1. 4. Aſcendet de terra quia magnus dies Iezrael, cap. 1. uerſ. 1. num. 39.
C. 5. 4. Ego quaſi leæna, &c. capiam & vadam, &c cap. 10. uerſic. 16. num. 5.
C. 5 12. & 13. Ego quaſi tinea Ephraim, &c. cap. 4. uerſ. 19. nume. 5.
C. 6. 1. Percutiet & curabit nos, c. 5. uerſ. 18. nu. 3.
7. Miſericordiam uolo, & non ſacrificium, c 1. uerſ. 20. nu. 6.

9. Quaſi fauces virorum latronum, cap. 3. verſ. 22. nu. 5.
C. 9. 7. Scitote Iſrael ſtultum Prophetam, virum ſpiritualem, cap. 5. verſ. 5. num. 5.
C. 10. 7. Tranſire fecit Samaria Regem ſuum, quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ, c. 1. verſ. 1. nu. 69.
C. 11. 9. Non faciam furorem iræ, quoniam Deus ego, & non homo, c. 8. verſ. 3. nu. 3.
C. 12. 8. Diues effectus ſum, inueni idolum mihi, &c. c. 15. verſ. 6. num. 5. & 5.

EX IOELE.

Cap. 3. 14. Populi populi in valle concisionis, c. 14. v. 5. nu. 1.

EX AMOS.

Cap. 1. 11. Super tribus ſceleribus Edom, &c. & tenuerit vltra furorem ſuum, c. 1. v. 4. nu. 51. & c. 5. ver. 19. nu 2.
C. 4. 1. Quæ dicitis Dominis veſtris, Afferte, & bibemus, c. 4. ver. 10. nu. 7. & c. 8. verſ. 3. nu. 3.
C. 6. 1. Ingredientes põpaticè domum Iſrael, c. 1. v. 5. nu. 2.
5. Putauerunt ſe habere vaſa cantici, c. 7. ver. 16. nu 6.
C. 9. 7. Nũquid non vt filij Æthiopum, &c. c. 1. v. 1. num. 41.

EX ABDIA.

Cap. 1. 3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in ſciſſuris petrarum, & c. 1. verſ. 1. nu. 30.
13. Non deſpicies in die fratris tui, &c. c. 3. ver. 1. nu. 8.
7. Viri fęderis tui, viri pacis tuæ, qui comedunt tecum, c. 1. ver. 4. nu. 19.

EX IONA.

Cap. 2. 3. De ventre inferi clamaui, c. 1. ver. 21. nn. 5.
4. Vſque ad 9. Paraphraſi explicatur, c. 3. ver. 23. nu. 3.

EX MICHÆA.

Cap. 7. 4. Qui optimus eſt in eis, quaſi paliurus, c. 10. verſic. 3. num. 2.
19. Proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra, c. 9. ver. 19 num. 3.

EX NAHVM.

Cap. 1. 2. Dominus habens furorem, & iraſcens inimicis ſuis, c. 10 verſ. 14. nu. 3.
C. 3. 8. Numquid tu melior es Alexandria populorum? c. 3. verſ. 14. num. 3.

EX HABACVC.

Cap. 1. 6. Chaldæos gentẽ amarã & velocẽ, &c. c. 9. v. 18. n. 4.
C. 3. 5. Egredietur Diabolus ante pedes eius, c. 1. verſic 12. nu. 5. & c. 5. ver 7. nu. 5.
9. Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum, c. 3. verſ. 8. nu. 4.

EX SOPHONIA.

C. 1. 7. Iuxtà eſt dies Domini, præparauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos, c. 1. ver 5. nu. 3.
17. Dies tubæ, & clangoris ſuper angulos excelſos, c. 1. verſic. 18. nu. 4.
C. 2. 1. Conuenite, congregamini, gens non amabilis, &c. c. 13. verſ. 55. nu. 7.

EX ZACHARIA.

C. 2. 5. Ego ero eis murus ignis in circuitu, c. 1 verſ. 10. nu. 4.
C. 3. 1. Satan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei, c. 1 ver. 6. nu. 8. & c. 17. verſ. 3. nu. 6.
9. Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt, c. 1. verſ. 8. num. 2.
C. 9. 8. Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi, c. 1. verſ. 6 nu. 5.
9. Aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinę, c. 1. verſ. 3. num. 22.
C. 11. 4. Paſce pecora occiſionis, quæ qui poſſederant occidebant &c. & vendebant dicentes, Benedictus Deus, &c. cap. 1. verſ. 5. nu. 53.

EX MALACHIA.

Cap. 1. 13. Dixiſtis, Ecce de labore, & exufflaſtis illud, c. 11. verſ. 20. num. 4.
C. 2. 9. Accepiſtis faciem in lege, c. 13. verſ. 8. nu. 1.
C. 3. 1. Angelum teſtamenti, c. 9. verſ. 23. nu. 8.

EX LIBRIS MACHAB.

Lib. 2. c. 7. 23. Mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem, c. 21. verſ. 53. nu 3. & c. 10. verſ. 8. nu. 13.

EX MATTHÆO.

Cap. 2. 1. Ecce Magi ab Oriente uenerunt, c. 1. uer 3. num 28.
C. 3. 18. Qui fuit Adam, qui fuit Dei, c. 1 v. 1. in appen. 3. n 40.
C. 4. 10 Dominum Deum tuum adorabis, c. 1. v. 2. nu. 19.
11. Tunc reliquit eum diabolus &c. c 2. ver 8. nu. 1.
2. Aperiens os ſuum, &c. c. 3. ver. 1. nu. 4.
7. Orantes nolite multum loqui, c. 11. ver. 5. nu. 5.
8. Beati mundo corde, c. 1. ver. 1. num 53.
C. 5. 13. Vos eſtis ſal terræ, c. 6. uer 5. nu. 6.
22. Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, &c. c. 2. uer. 10 nu. 1.
26. Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es in uia cum eo, ne forte, &c. c. 1. uer. 6. num. 8.
39. Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, &c. cap. 1, uerſ. 20. num. 10.
C. 6 16. Exterminant facies ſuas, c. 7. uer 9 nu. 1.
17 Qualis eſt hic, quia uenti, & mare obediũt ei? c. 1. v. 18 n 6.
26 Conſiderate lilia agri, &c. c. 3. Sect. 7. nu 4. & c. 15. uerſic. 5. num. 3.
C. 7. 23. Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, cap 1. uerſ. 1. nu. 61.
C. 8. 17. Ipſe infirmitates noſtras accepit, c. 7. uer. 28. nn. 2.
C. 9 23. Tibicines, & turbam tumultuantem, c. 3. v. 8. nu. 5.
C. 11. 19 Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis, cap. 4. uerſic 17. nume. 1.
26. Si Satanas Satanam eijcit, aduerſus ſe, &c. cap 1. uerſ 6. nume. 8.
C. 12 40. Sicut fuit Ionas in uentre ceti, ſic erit filius hominis in corde terræ, c. 1. v. 21. num. 1.
17. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, &c c. 10. v 4. nu. 3.
C. 16. 19 Tibi dabo claues regni cœlorum, cap. 12. uerſ. 14. nume. 3.
20. Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es, cap. 1. uerſ. 6. nume. 8.
C. 17 2. Veſtimenta facta ſunt alba, &c. c. 9. uer 30. nu 5.
C. 22. 12. At ille obmutuit, c. 3. uerſ. 2. nu 3 & c. 5. uerſic. 16. num. 4.
13. Mittite eum in tenebras exteriores, c. 10. uer. 21 nu. 11.
C. 23 14. Væ uobis, &c. quia comeditis domos uiduarum, &c. c 10. ver. 8 num. 12.
C. 24. 29 Erunt ſigna, &c. c. 9. uer. 7. nn. 3. Stellę de cœlo cadent, c. 3. uer. 9. nu. 3. & c. 14. verſ. 12. nu. 4.
C. 25. 6 Clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit: exite, &c. c. 14. ver. 15 nu. 1. & c 8. uerſ. 6. nu. 5.
C. 26. 41. Spiritus promptus eſt, &c. c. 5. ver. 7 nu. 10.
61. Soluite templum hoc. &c. cap. 11. uerſ 4. nu. 4
C. 27. 53. Et venerunt in ſanctam ciuitatem, c 3. v. 14. nu. 4.

EX MARCO.

Cap. 3. 21. Exierunt tenere eum, &c. cap. 11. ver. 2. nn. 3.
C. 7. 22. Blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia, c. 5. v. 2. nu 2.
Cap 9. 19. O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? c. 10. verſ. 1. num. 2.
23. Omnia poſſibilia ſunt credenti, in præfat c. 1. nu. 3.
48. Omnis igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur, cap. 5. verſ. 7. num 4.

EX LVCA.

Cap. 1. 34 Virum non cognoſco, c. 14. uerſ. 4. nu. 4.
35. Quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur, &c. cap. 14. verſ. 4. num. 4.
53. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes, c. 1. ver. 1. nu. 4 & c. 11. verſ. 12. nu 1.
C. 2. 19. Maria conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo, c. 10. verſ. 15. nu. 3.

Nunc

29. Nunc dimittis ſeruum tuum in pace, c.3.v.13.nu.5.
Cap.6.45. Ex abundantia cordis os loquitur, c.3.ver.1. nu.6.
C.9.28. Veſtitus eius refulgens, c.9.ver. 30.nu.5.
C.10.10. Sacerdos viſo illo præterijt, c.6.ver.15.nu.5.
C.11.28. Qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud, c.10. ver.21.nu.9.
C.12.15. Cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiuſque, uita eſt eius, c.11.ver.19. nu.1.
19 Anima mea requieſce, &c. c.3.v.26.n.1.& c.11.v.19.n.1.
20 Stulte, c.5.v.3 n.1. Quæ paraſti cuius erunt? c.5.v.5.nu.2.
C.13.12. Qui prior deſcendiſſet, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate, c.7.ver.15.nu.6.
C.15.4. Ad nonaginta nouem, &c. c.9.ver 3.num.3.
C.16.19. Epulabatur quotidie ſplendidè, c.1.v.4.
25. Memento, quod recepiſti bona in vita tua, cap. 2.ver.10. nu.7.& c.7.ver.7.nu.4.
22. Vt portaretur in ſinum Abrahæ, c.3.ver.3.nu.7.
C.24.31. Euanuit ex oculis eorum, c.7.ver.9.nu.1.

EX IOANNE.

C.1.13. Non ex ſanguinibus, nec ex voluntate carnis, c.14. ver.1.nu.2.
16. De plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia, cap.5. ver.4 nu.3.
29. Ecce qui tollit peccata mundi, c.14.ver.4.nu.1.
27. Non ſum dignus, vt ſoluam, c.3.ver.14. nu 5.
C.5.30. Non poſſum ego à me ipſo facere quidquam: ſicut audio, iudico, c.1.6.ver.9 nu.5.
C.6.44. Quò ibimus? verba vitæ æternæ habes, c. 8. ver. 4. nume. 2.
C.7.23. Totum hominem ſaluum feci, c.10. v.8.nu. 8.
C.8.56. Abraham exultauit, vt videret diem meum, in præfat.c.7.nu.1. & 9.
C.9.1. Præteriens vidit cęcum, &c. c.6.ver.15.nu.3.
5.6. Expuit in terram, & fecit lutum, &c. c.10.v.8.nu. 11.
C.10.3. Proprias oues vocat nominatim, & educit eas, c.1. ver.8.nu.10.
19. Dicebant, Dæmonium habet, & inſanit, c. 11. v.2. num.3.
C.11.34 Vbi poſuiſtis eum? c. 11.ver.9.nu.1.
43. Voce magna clamauit, &c. c.14.ver.5.nu.2.
50. Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, c.1. ver.21.num.26.
3. Veniebant, & dicebant: Aue Rex, &c. c.8.v.12. num. 2.
C.14.27. Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, &c. in pręfat. c.6.nu 3.
C.17.9. Pro eis ego ſanctifico meipſum, c.1.ver.5.nu.3.
C.19.22. Quod ſcripſi, ſcripſi, c.12.ver.24.nu.1.
C.19.31. Erat magnus dies ille Sabbathi, c.1.ver.1.nu. 39.

EX ACTIS.

Cap.1.11. Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum, cap. 15. ver.3.num.4.
15. Erat turba hominum ſimul, ferè centum viginti, cap. 1. ver.21 nu.17.
C.2.3. Apparuerunt illis diſpertitæ linguę, c.17.v.5. nu.1.
24. Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, cap. 14. ver.14.nu.3.
Cap.4. Lapis, qui reprobatus eſt à vobis, c.5.ver.17.nu.5.
C.7.54. Diſſecabantur cordibus ſuis, c 10.ver.1.num. 2.
C.9.5. Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare, cap. 5. ver.2.num 3.
15. Ego oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati, & abijt Ananias, c.1.ver. 12. nu.2.
C.10.2. Religioſus ac timens Deum, c.1.ver.1.nu. 59.
38. Pertranſijt benefaciendo, & ſanando, c. 1.ver.7. nu.4.
C.12.13. Eò, quod non dediſſet honorē Deo, c.1.v.20. nu.7.
C.14.13. Conciſſis tunicis ſuis exilierunt in turbas, &c. c.1. v.20.nu.7.& c.1.v.1.& nos mortales ſumus ſimiles vobis; & c.1.ver.1.nu.3.
C.17.30. Deſpiciens ignorantię noſtrę tempora, cap. 3. verſic. 26.nu.4.
31. Iudicaturus eſt orbem in viro, in quo ſtatuit, c.1. ver.26. nume. 13.
C.20.23. Nec facio animam meam precioſiorem, quàm me, c.5.ver.17.nu.8.
C.25.21. Feſtus cum veniſſet in prouinciam, c.1.v.7.num.4.
C.26.29. Opto apud Deum, & in modico, & in magno, &c. Fieri tales, qualis ego ſum, c.5.ver.17. nu.8.
24. Inſanis Paule, &c. cap.11. ver. 2. nu. 3.
C.42.23. Coquenerunt aduerſus ſanctum tuum puerum Ieſum facere, quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri, c.1.ver.51. nu.17.

EX EPIST. AD ROMAN.

Cap.1.3. Factus eſt ei ex ſemine Dauid, ſecundum carnem, c.1.uer.2.nu.8.
16. Vos eſtis uocati Ieſu Chriſti, c.1.uer.4. nu. 13.
31. Sine affectione, abſque fędere, abſque miſericordia, c.1. uer.20.nu.1.
C.2.5. In die reuelationis, &c. c.15.uer.16.nu.2.
5. An diuitias bonitatis eius contemnis? tu autem theſaurizas tibi iram, c.14.uer.17.nu.1.
C.7.17. Quod habitat in me peccatum, c.14. uer. 4.nu.2.
C.8.19. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, &c. c.2. uer.9. nu.5.& c.12.uer.9. nu.7.
C.9.17. In hoc ipſum excogitaui te, ut oſtendam in te uirtutem meam, c.2.uer.6. nu.10.
C.12.9. Odientes malum, adhęrentes bono, c.1.v.1. nu.61.

EX I. AD CORINTH.

Cap.1.17. Non in ſapientia verbi, c.1.ver.1.nu. 6.
C.4.2. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inueniatur, c.1.uer.1.nu.75.
C.5.5. Decreui tradere Satanę in interitum carnis, cap. 2. ver.8.num.3.
8. In azymis ſinceritatis, & ueritatis, c.1.uer.1. nu. 53.
51. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur, c.14.uer.14.nu.4.
C.7.28. Ego autem uobis parco, c.6.uer.10. nu.3.
40. Puto, quod & ego ſpiritum Dei habeam, cap. 14. uerſic.14.num.1.
C.8.4. Quia nihil eſt idolum in mundo, c.13.v.4. nu. 4.
C.10.13. Faciet cum tentatione prouentum, cap. 1. uer. 12. nume. 8.
C.14.13. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ędificationem, in pręfat.c.9.nu. 3.
38. Si quis ignorat, ignorabitur, c.9.ver.21.nu.2.
C.15.44. Si eſt corpus animale, eſt ſpirituale, &c. c.2. verſic.4.num.5.
54. Abſorpta eſt mors in uictoriam, c.10.v.8.num.12.
C.16.22. Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, c.15. uer. 16.nu.2.

EX II. CORINTH.

Cap.2.51. In inſipientia, dico plus ego, c.5.ver.2. nu. 4.
C.3.7. Adulterantes uerbum Dei, in pręf. c.10.nu. 3.
C.3.7. Propter gloriam vultus eius, quę euacuatur, cap. 7. ver.16.num.4.
C.4.8. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur, c.6.uer.23.nu. 1.
C.5.1. Terreſtris domus noſtra huius habitationis, quę diſſoluitur, &c. c.4.uer.19. nu.2.
17. Ergo mors in nobis aliquid operatur, uita autem in uobis, c.5.uer.17.nu.3.
C.6.11. Os meum patet ad nos, c.3.uer.2. nu.5.
12. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt, c. 7. uerſic.1.num. 8.
C.12.7. Angelus Satanę, qui me colaphizat, cap.2. uerſ. 8. nume. 3.
7. Ne magnitudo reuelationum extollat me. cap.4. uerſ.13. nume. 1.
10. Cum infirmor, tunc potens ſum, c.2.ver.5.nu.3.
C.15.10. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, c.9.ver.21.nu.1.

EX EPIST. AD GALAT.

C.2.20. Quod nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, &c. c.6.ver.11.nu.6.
Cap.3.19. & 20. Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris: mediator autem vnius non eſt, cap. 9. uerſic. 35. nume. 5.
C.4.4. Factum eſt ex muliere, c.14.uer.1.nu.2.
14. Tentationem ueſtram, quę erat in carne mea, non ſpreuiſtis, cap.2. uer.8.nu.3.

Cap. 6. 1. Si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, c. 13. verſ. 4. nu. 5.
C. 6. 7. Stigmata Domini mei in corpore meo porto, c. 1. ver. 31. nu. 28.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

Cap. 3. 8. Quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſæculis in Deo, qui omnia creauit, c. 1. ver. 1. num. 40.
15. Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, c. 1. ver. 5. nu. 4. & ver. 10 append. 3. nu. 40.
C. 4. 9. Deſcendit primum ad inferiores partes terræ, cap. 1. ver. 21. num. 5.
C. 5. 25. Chriſtus dilexit Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, c. 5. ver. 13. num. 9.
C. 6. 12. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, &c. c. 3. ſect. 7. nu. 4. & c. 1. ver. 1. nu. 3.

EX EPIST. AD PHILIP.

Cap. 2. 6. Non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe ęqualem Deo, c. 9. ver. 20. num. 1.
9. Exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, c. 12. ver. 11. nu. 4.
C. 3. 19. Quorum Deus venter eſt, c. 6. ver. 5. nu. 4.
C. 4. 8. Quæcumque amabilia ſũt, hęc cogitate, c. 1. v. 1. n. 58.

EX EPIST. AD COLOSS.

Cap. 3. 15. Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in præfat. cap. 3. nu. 6.
C. 13. 15. Grati eſtote, c. 2. ver. 1. nu. 58.

EX I. EPIST. AD THESSAL.

Cap. 2. 16. Peruenit ira Dei in illos vſque in finem, cap. 14. verſ. 10. num. 1.

EX II. AD THESSAL.

C. 3. 4. Dominus dirigat corda veſtra in charitate Dei, & patientia Chriſti, c. 11. ver. 13. nu. 4.

EX I. EPIST. AD TIMOTH.

Cap. 1. 2. Qui eſt ſaluator omnium hominum, maximè fidelium, c. 17. ver. 9. nu. 1.
C. 2 9. Non in tortis crinibus, c. 5. ver. 13. nu. 9.
C. 3. 3. Non percuſſorem, c. 16. ver. 11. nu. 3.
C. 6. 17. Diuitibus huius ſæculi pręcipe, non altum ſapere, c. 8. ver. 13. nu. 4. & c. 5. ver. 3. nu. 1.

EX II. AD TIMOTH.

Cap. 2. 8. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, c. 9. ver. 30. nu. 7.
15. Rectè tractantem verbum veritatis, in præf c. 10. num. 4.
21. Si quis emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile domino, & ad omne opus bonum paratum, c. 14 ver. 16. nu. 13.

EX EPIST. AD TITVM.

Cap. 1. 7. Non percuſſor, c. 5. ver. 21. nu. 3.
16. Abominati incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi, c. 15. ver. 16. num. 3.

EX EPIST. AD PHILEMON.

18. Illum, vt mea viſcera ſuſcipe, c. 1. ver 19. num. 7.

EX EPIST. AD HEBR.

Cap. 1. 3. Portans omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, c. 10. ver. 8. nu. 13.
5. Cui Angelorũ dixit aliqñ, filius meus es tu. c. 1. v. 6. nu. 3.
C. 2. 10. Decebat eum, propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eam per paſſionem conſummare, in præfat. c. 9. num. 3.
12. Vendidit primitiua ſua, c. 1. ver. 5. num. 17.
C. 3. 6. Si gloriam ſpei vſque ad finem firmam teneamus, c. 5. verſ. 17. num. 3.
C. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, &c. cap. 1. ver. 5 nu. 10.
C. 7. 1. Melchiſedech, Rex iuſtitiæ, c. 1. ver. 1. nu. 14.
C. 9. 15. Noui teſtamenti mediator eſt, c. 9. ver 33 nu. 8.
C. 9. 27. Statutum eſt hominibus ſemel mori, c. 14 v. 5. nu. 2.
C. 10. 5. Corpus autem aptaſti mihi, c. 11. ver. 13. nu. 1.
31 Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis, cap. 9. ver. 3. nu. 3.
C. 11. 19. Arbitrans quia, & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus, vnde eum in parabolam accepit in pręf. c. 7. nu. 9.
C. 12. 4. Obliti eſtis conſolationis, quę vobis tanquam filijs loquitur, &c. vſque ad ver. 7. c. 15. ver. 17. nu. 9.
12. Remiſſas manus, & ſoluta genua, c. 4. ver. 4. nu. 1.
16. Ne quis fornicator aut prophanus, vt Eſau, &c. c. 1. n. 17.
C. 13. 1. Charitas fraternitatis maneat in vobis, c. 1. v. 5. n. 20.

EX EPIST. IACOBI.

Cap. 1. 2. Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in varias tentationes incideritis, c 5. ver. 22. nu. 2.
8. Vir duplex animo, &c. c. 2. ver. 10. nu. 8.
15. Concupiſcentia cum conceperit, &c. c. 15. ver. 35. num. 4. & c. 14. ver. 4. nu. 2. & c. 3. ver 12. nu. 2.
17. Apud quem nulla eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, c. 7. ver. 18. nu. 3. & c. 14 ver. 2. nu. 5.
21. Suſcipe inſitum verbum, c. 2. ver. 1. nu. 50.
C. 2. 23. Tu ſede hîc bene, &c. c. 5. ver. 11. num. 2.
C. 4. 8. Purificate corda veſtra, duplices animo, c. 1. verſ. 1. nume. 53.
Cap. 5. 13. Infirmatur quis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, c. 2. ver. 5. nu. 3.
17. Orate pro inuicem, vt ſaluemini, &c. vſq. ad v. 19. c. 1. n. 3.

EX EPIST. I. IOAN.

Cap. 3. 2. Nondum apparuit, quod erimus, c. 10. v. 13. num. 1.
4. Peccatum eſt iniquitas, c. 13. ver. 23 nu. 3. & 4.

EX I. PETRI.

Cap. 2. 7. Iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria, &c. c. 1. ver. 1. num. 68.
C. 5. 5. Deus ſuperbis reſiſtit, c. 5. ver. 12. nu. 4.
C. 14. 4. Quod eſt honoris, & glorię, & virtutis Dei, ſuper vos requieſcit, c. 1. ver. 21. num 28.

EX II. PETRI.

Cap. 2. 3. In auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, c. 13. ver. 10. nu. 2.
4. Deus Angelis peccantibus nõ pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, cap. 11. verſic. 21. num. 11.

EX EPIST. IVDÆ.

6. Angelos, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, in iudicium magni Dei, vinculis æternis ſub caligine reſeruauit, c. 11. ver. 21. nu. 11.
16. Mirantur perſonas quęſtus gratia, c. 13. ver. 9. nu 2.

EX APOCALYP.

Cap. 1. 3. Tempus propè eſt, c. 1. verſ. 21. nu. 19.
C. 5. 10. Feciſti nos Deo noſtro Regnum, & Sacerdotes, in prętat. c 3 nu. 6.
C. 6. 6. Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, c. 5. ver. 30. nu. 3.
C. 9. 6. Quęrent homines mortem, & non inuenient eam, c. 3. uer. 22. nu. 1.
C. 21. 1. Vidi cœlum nouum, & terram nouam, &c. cap. 14. verſ. 12. num. 4.
C. 14. 15. Mitte falcem tuam, & vindemia botros vineę terrę, c. 6. ver. 4. nu. 6.
C. 20. 1. Habent clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua, c. 1. verſic. 12. nu. 9.

INDEX EORVM, QVÆ PRO EVANGELIIS ET CONCIONE VSVI ESSE POSSVNT.

QVAMVIS hos commentarios ita cum aliqua morum vtilitate condire curauerimus, vt inde ad ea, quæ pro concione proponi ſolent, Lector multiplicium indicum vſu non parum iuuari poſſet: tamen, vt multorum votis reſponderemus, quaſdam, non omnes, conſiderationes, vel, vt vocant, diſcurſus, qui opportuni viderentur, in peculiaria ſingillatim Euangelia diſtribuimus. Neque dubium, quin pro ſuo quiſque vel palato, vel neceſſitate vtiliora, & opportuniora multa inter legendum obſeruare poſſit. Quę autem in hoc Indice citantur, ferè ſemper copioſè tractantur ſuis locis, vt quærendi, laborem non minori inueniendi fructu Lectori compenſaremus.

Domin. I. Aduen. Luc. 21.

Erunt ſigna. Solet Deus præmonere iuſtos futuræ calamitatis, c. 3. v. 25. nu. 3.* Eruut autem hæc ſigna velut inſignia Diuinæ potentiæ, ſtellas claudentis, *quaſi ſub ſignaculo*, c. 9. verſ. 7. Et propter mirabilem rerum immutationem, c. 14. v. 12.

In ſole, Luna & Stellis. In his Deus ſuam potentiam oſtentat, c. 9. v. 7. & v. 9.* Et ſunt milites Dei imperatoris aduerſus impios, c. 7. v. 1. nu. 2.* Videbuntur itaque creaturæ laſſatæ multo labore ſeruiendi homini, & ſæuire in illum, c. 12. ver. 9. num. 3. & v. 15. nu. 2.* Maxima autem tribulatio ſemper cum obſcuritate, & tenebris coniuncta, cap. 3. ver. 5. nu. 3. & c. 17. v. 7. nu. 1. & v. 22. nu 5.

Areſcentibus hominibus. Impij præſertim, quorum conſcientia ſemper præſumit ſęua, c 15. v. 21. 22. & 23.

Quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Etiam res inanimatæ huius mutationis participes. Et cœli innouandi, &c c. 14. v. 12 nu. 3. & 4.* Et videbitur tunc mundus diſſolui, aut dilacerari, nu. 5. & 6.

Virtutes cœlorum mouebuntur. Stellæ videbuntur præ langore de cœlo cadere, aut cometæ, cap. 3. verſ. 9. num 3. & cap. 14. v. 12. num. 1.

Videbunt filium hominis venientem. Veniet tandem, licet tardo gradu diuina procedat ira, c 10. v. 5. nu. 4.* E cœlo autem dicitur egredi præliaturus cum hoſte, cap. 6. v. 4. num. 2. & cap. 13. v. 11. num. 6.* Et in aere figit tentorium, c. 9. v 8. num. 3. & 4.* Primus autem iudicis conſpectus erit impijs maxime terrificus cap. 13. v. 11. nu. 3 4. & 5.

In nubibus. Quæ ſunt iudicis tribunal, & Imperatoris tentorium, c. 13. v. 11. nu. 4.

Reſpicite & leuate capita, &c. Leuare caput accipitur in bonum, c. 10. v. 15. nu. 3. 4. 5.* Deus iuſtis caput ſuſtentat, at impij concidunt facie, & capite, nu. 5.* Illi in media tempeſtate tranquilli, c. 9. v. 5. nu. 6* Vnde impij areſcunt præ timore, iuſti lætantur, c. 15. v. 21. nu. 3.* Iuſtis autem ipſæ tribulationes bonam ſpem inijciunt, c. 4. v. 9. nu. 5.* Et expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat, c. 5. v. 16. num. 1.

Videte ficulneam, &c. Iuſtus in fine floret ſicut palma, cap. 8. v. 17. nu. 3. & v. 7. num. 1.

Cœlum & terra tranſibunt. Omnia enim præter Deum mutationi obnoxia, c. 10. v. 5. nu. 2. & c. 7. v. 16. nu. 4. 5. 6. & 7.

Verba mea non præteribunt, c. 14. v. 5. num 2. & v. 12. num. 3.

Dom. II. Aduen. Matth. 11.

Cum audiſſet, &c. Tribulationes ſanè aperiunt auriculam, & erudiunt, in præf. c. 3. nu. 6.* Et ad philoſophandum impellunt, c. 1. v. 16. nu. 6. & v. 21. nu. 2. 12.

Ioannes in vinculis. Eſt enim *Vinctus ſpei.* c. 1. verſ. 16. num. 1.* Tribulationes autem carcer ſunt, & Vincula, c. 3. v. 23. nu. 2. & c. 12. v. 14 nu 3. & c. 13. v. 27 nu. 4. & c. 16. v. 12. num. 5.* Huius carceris Ianitor Deus, c. 15. v. 15. nu. 5. & c. 16. citato.

In Vinculis. Cur permittat Deus iuſtos cadere in manus impiorum, c. 5. v. 15. num. 5.* Et quid ex illorum ærumnis eliciat Deus, in præſ. c. 6. num. 5. 6.* Iuſtorum autem ærumnæ ſunt valdè mirabiles, c. 17. v 8. Vide etiam in uerbo *Tribulatio.** Cõiectus autem in vincula ab Herode, quod diuites grauiter ferant reprehendi, c. 12. ver 6. nu. 2. Fœmina autem viro exiſtit cauſa errandi, c. 14 v. 1. nu. 2. & c. 2. v. 9. num. 3.

Qui venturus es. Loco Moyſis, Mediator & Sequeſter, *qui ponet manum ſuam in ambobus*, c. 9. v. 33. nu. 5. 7. 8.

An alium expectamus. Iuſtorum nomen, Sperantes in Domino, c. 13. v. 15. nu. 3.* Sed expectandum longanimiter, & non præſcribendum Deo tempus, nu. 2.

Euntes renunciate, &c. Principum propria beneficientia, c. 12. v. 21. nu. 4. & c. 3. v. 15. nu. 3.* Debent etiam requirere, quibus prodeſſe poſſint, c. 3. v. 4. Dei viſcera ad benefaciendum ſponte propenſa, c. 10. v. 8. nu. 2.

Cæci vident, claudi ambulant, &c. Chriſtus Ieſus medicus uitæ, & morborum deploratorum, c. 2 verſ. 6. nu. 8* Languores noſtros ad ſe tranſtulit, c. 7. v. 21. nu. 2. 3.* Eſt Chirurgus, qui vulnerando medetur, c. 5. verſ. 18. nu. 1. 2. 3. At mũdus, medicus inutilis, cap. 13. verſ. 4. nu. 3. & 4.

Pauperes euangelizantur. Diuites ſcandalizantur paupertate Chriſti, ſub qua latet Dei virtus, c. 1. v. 1. n. 5. & 6. Et contemnunt diuina, cap 8. verſ. 13. nu. 3.

Illis abeuntibus. Captat nimirum opportunitatem honorandi ſui iuſti, c. 1. v. 8. nu. 2. & 15. & in præſ. c. 6. nu. 2* Magna verò laus, viuentem à Deo commendari, c. 2 v 3. nu. 6.* Gloriatur vero de ſuo ſeruo Deus, c 1. v. 8. num. 8.

Cœpit dicere. Cum ante uincula non laudaſſet, nam ſanctitatis laus poſt tribulationem, nun patet calumniæ, c. 2. v 3 nu. 5.

Arundinem vento agitatam. Videtur ex oppoſito Herodem, & principes alios notare inconſtantię, c. 10. v. 1. nu. 2 Iuſtus conſtans in bono, c. 13. v 13 nu 4. Damnatur obſtinatio c. 14. verſ. 2. nu. 5. & c. 12. v. 14. num 3.

Arundinem. Humanę fęlicitatis ſymbolum, eſt enim ſine fructu, ſicut *iuncus*, c. 8. v. 12 num. 2. & 3.

Hominem mollibus veſtitum. Videtur prędicator mollis, cum mollia conſectatur, cum deber villa, in pręf. c. 10. nu 3 & 4.

Ecce qui mollibus veſtiuntur, &c. Vide Verbo Diues.

Et pluſquàm Prophetam, &c. Propheta familiariſſimus Deo, & aliæ etiam acceptiones, in pręfat. c. 9. nu. 2.

Domin. III. Aduen. Ioann. 1.

Miſerunt Iudæi. Captiuitate, & ſeruitute mũdi oppreſſi, Dei ſeruitutem ſuauiſſimam quęrere tenebantur, c. 1. verſ. 8. nu. 5. 6. 7. & 8. & v. 9. num 4.

Ad Ioannem. Longè abſentem, cum tamen prælatus debeat adeſſe, & viſitare, c. 5. v. 24. nu. 4.* Non ad Chriſtum, cuius vita diſſimilis illis erat, *grauis etiam ad videndum*, c. 1. v. 9. nu. 11.

Vt interrogarent, &c. Deſiderant principem qui illorum voluntati obſequatur, c. 1. v. 1. nu 69.* Et velut Idololatræ prouocant Deum, uolentes illum ſua manu efficere, c. 13. v 6. n. 5.

Et confeſſus eſt, &c. Sapiens Ioannes, nam inſipiens eſſet, ſi ſuperbiret, & colluctaretur cum Deo, ut illius diuinitatẽ ſubriperet, c. 11. v. 19. nu. 5. & c 5. v. 12. nu. 4. Vide etiam verbo Superbia.* Eſt etiam Angelus cuius propria eſt fidelitas in miniſtrando, c. 4. v. 18. nu. 3.* Et qui dicitur ex ſe nullam habere lucem coram Deo, ibid. num. 4.* Sicut etiam creata ſanctitas coram Deo euaneſcit, c. 4. v. 17. nu. 2.

Quid dicis de teipſo? Laus ore proprio ſordeſcit, cap. 9. verſ. 20. num. 1.

Ego vox. Simplex videlicet, & non inſtar falſorum prophetarum ſtridentium, &c. c. 4. uerſ. 12. nu. 2.

Dirigite viam, &c. Explicatur, cap. 1. uerſ. 1. nu. 56. & ca. 11. uerſ. 13 num. 4.

Quid ergo baptizas? Fauoris humani inconſtantia, c. 8. u. 11. nu. 3. & 4. uer. 13. nu. 4.

Medius veſtrum ſtetit. In medio eſſe, quid ſit, c. 5. uer. 6. nu 6.* Et Chriſtus mediator, ſuprà in 2. Domin.

Quem

Quem vos neſcitis. Idem contingit nobis obliuiſcentibus Deum, *in quo viuimus, &c.* cap. 9, verſ. 11. num. 1. 3. 4. & verſic. 8. num 3.
Ante me factus eſt. Explicatur, cap. 15. verſ. 7. nu. 2. Eſt autem Chriſtus exemplar iuſtorum, tribulatorum præſertim, in præfat, cap. 7. num. 1.
Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam, &c. cap. 3. v. 14. nu. 3. * Et quid *Calceamentum* Chriſti, cap. 1. verſ. 1. nu. 35.

Domin. IIII. Aduen. Luc. 3.

Anno quintodecimo. Reges proprios aufert Deus propter peccata, c. 12. v. 18. & v. 19. & v. 21.
Sub Principibus Sacerd. &c. Reliquæ dignitates, inferiores Sacerdotali. cap. 1. v. 5. nu. 15. 16. 17. & 18.
Anna & Caipha. Abundant tunc iniquitas, propter praua maiorum exempla, c. 1. verſ. 1. nu. 75. 76. & 77.
Factum eſt verbum, &c. Reuelatio verbum, aut viſio, c. 4. verſ. 13. nu. 2. & c. 11. verſ. 5. & 6. * Expectandum autem ſacerdoti, & prædicatori matura ætas, ſicut militi, c. 7. v. 1. nu. 11.
In deſerto. Iuſtus *abſtinet à ſe vijs* impiorum: impij autem illum inſectantur velut feram aggreſſem deſerti, cap. 16. v. 10. nu. 7. * Fugit etiam ille ſæculi, & vitæ tumultum, in præf. c. 6. num. 2. & cap. 3. verſ. 13. nu. 5. 6. 7. * Requirit autem Deus iuſtum abſconditum, c. 3. v. 4. num. 5. * Sic Iohannes eſt *Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum*, cap. 12. verſ. 5.
Et venit prædicans. Poſtquam diuturno ſilentio, didicit loqui, c. 3. ver. 1. nu. 3. * Et poſtquam tolerantiam laborum, effectus eſt magiſter. ibid. nu. 2. & in præf. cap. 3 nu. 6.
Baptiſm. Pænit. Propter quam Deus diſſimulat peccata, c. 3. ver. 26. nu. 4. * Et propter quam occultantur, ne pateant Diuinæ iuſtitiæ, cap. 14. verſ. 13. * In quo Diuinæ prouidentiæ longitudo reſplendet, cap. 11. verſ. 9. nu. 4.
Omnis vallis implebitur, cap. 1. verſ. 1. num. 57.
Rectas facite ſemitas, &c. Semitæ impiorum, incuruatæ, ca. 6. v. 18. * Illi enim errant & delinquunt in via, c. 8. v. 4. nu. 2. * Et *fruſtra incedunt per inanem*, c. 12. v. 24. nu. 4. & 5.

In die Natiuitatis.

Filij Dei natiuitas temporalis, & æterna, munda & lucida, cap. 14. verſ. 4. nu. 4. * Illius nuptiæ cum natura humana indiſſolubiles, cap. 9. ver. 33. nu. 7. * Deus & homo eſt perfectus Mediator, ibidem. Et eſt *Germen nominatum*, c. 14. v. 9. nu. 4. Illius caro cum diuinitate, hamus ad *ſuſcitandum Leuiathan*, cap. 3. v. 8. nu. 1. * Deum igitur in carne paſſibili deſiderabat Iob videre, in præf. cap. 7. nu. 1.
Per Chriſtum Deum & hominem reducimur in Deum, *ex quo omnis paternitas, &c.* cap. 1. ver. 1. in append. 3. num. 40. * Et quod infans licet, tamen incipit tentare pondus peccatorum, c. 7. verſ. 1. num. 2.
Peculiaria etiam Euangelij illius Diei, de militia angelorum, cap. 7. v. 1. nu. 3. De feſtinatione paſtorum, & diligentia in rebus diuinis, c. 1. v. 5. n. 10. & 11. Pro tenuitate præſepis, contra luxum magnificarum domum, c. 15. v. 28. nu. 8.

In die Circumciſ. Luc. 2.

Vocatum eſt nomen, &c. Nominum imponendorum ſcientia, & ſignificatio quærenda, in præf. c. 1. v. 9. num. 10. * Quoto autem die imponeretur nomen infantibus, c. 10. v. 19. nu. 2. * Et in hac ſtatu paſſibilis mutatione, nomen nouum accipit. c. 1. v. 1. nu. 47. * Et ſuo ſanguine, & dolore glorioſum nomen obtinet, cum in iuſtorum aliorum ærumnis, *ſit nomen eius benedictum*, c. 1. v. 21. num. 17. * Et cum in natiuitate fuerit Germen, nunc eſt *Germen nominatum*. c. 14 v. 9. nu. 4.
Vt circumcideretur. Patris, Regis dextera cruentata, fœderis ſymbolum, c. 9. v. 33. nu. 7. * Et cum hominem quodam quaſi labore manuum crearit, nunc maiori purgationem peccatorũ facit, c. 10. v. 8. num. 13. 14. * Ergo iam nunc eſt *homo natus de muliere, &c. Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, &c.* c. 14. verſ. 1.

In Epiphan. Matth. 2.

Ecce Magi. Sapientes videlicet, qui olim erant reges, cap. 1. v. 1. nu. 14. * Debet enim eſſe rex ſapiens, c. 12. v. 13. num. 9. * Ex ſapientibus, etiam olim Sacerdotes, c. 1. v. 5. num. 19.
Ab Oriente, c. 1. v. 1. nu. 6. Vt multi ab Oriente venientes recumbant in regno, & c. c. 1. v. 1. nu. 39.
Venerunt. Primitiæ Gentilitatis, horum etiam præ ullor, & figura Iob c. 1. v. 1. nu. 35. & 36. * Gentes autem agnoſcentes Chriſtum comprimunt ſuperbiam Iudæorum, nu. 37.
Vbi eſt? Quærenda & curanda Diuina diligenter, c. 1. ver. 5. nu. 9. 10. & 11. & c. 3. v. 4. nu. 5.
Herodes turbatus. Tyrãni comes perturbatio, & timor, c. 3. v. 25 nu. 5. & c. 15. v. 20. * Et incumbit potiſſimum anguſtijs *in regem, qui preparatur ad prælium*, cap. 15. v. 24. Inde autem turbatur impius, vnde iuſti lætantur, c. 15. v. 21 nu. 2. 4. 7. * Honorem autem iniuſtum timet amittere, c. 9. ver. 20. num. 1. * Sed fruſtra timet; nam iuſtorum regnum ſtabilit Deus, ab impijs aufert. c. 12. v. 16. 19. 21. 23. & c. 5. v. 11.
Et omnis Ieroſolyma. Nam regis ad exemplum componitur vrbs tota, c. 1. v. 1 nu 77.
Et congregans, &c. Conſilia impiorum *addicit* Deus *in ſtultitiam*. c. 12. v. 20. & 24. & c. 5. ver. 12. 13. 14. * *Fruſtra igitur conatus innititur ſuper domum ſuam, & non ſtabit*, c. 8. v. 15.
Diligenter diſcite. Sapientia carnis inutilis, imò nociua, c. 8. v. 14. nu. 4. Vide etiam verbo *Aſtutia, & Conſilium.* * Excogitant vero impij aduerſus iuſtos conſilia, c. 10. v. 3. num. 11.
Et procidentes adorauerunt, cap. 1. v. 20. nu. 15. 16. & 17. Immutat tandem Deus cor principum populi terræ, c. 12. verſ. 24. nu. 3. * Deponentes igitur coronas in conſpectu agni, verè regnant, c. 1. v. 8. nu. 5. * Declaratur autem nunc Chriſtus Rex Regum. De qua dignitate, & quibus titulis obtineretur, ca. 1. verſ. 1. num. 14.
Apertis theſauris. Principes, liberales, præſertim erga tenniores, c. 3. v. 15. nu. 3. & c. 12. v. 21. num. 4.
Obtulerunt ei munera. Diuites grati eſſe debent erga Deum largitorem, c. 1. v. 9. nu. 2. * Nam qui ſibi diuitias attribuunt; *Audacter prouocant Deum*, c. 12. verſ. 6. num. 4. & 5. * Qui autem Deo offert, non iam idolum adorat. num. 2. * Et iſti vtiliter expendunt, cum plerique faciant expenſas inutiles, cap. 3. ver. 14 cap. 15. verſ. 28. nu. 1.
Aurum. Quod tantum ad Deorum, & Regum cultum adhibebatur. c. 3. v. 15. n. 2. & 4. * Coniunctum autem cum Thure funus & mortalitatem olet, nam aurea ſuppellex, & vnguenta condebantur cum cadaueribus, c. 3. v. 15. & 22.
Thus. Quo abundat Arabia, cap. 1. verſ. 15. num. 6.

In die Purificat. Luc. 2.

Secundum dies purgationis. Sanctus Deus non niſi mundos vult ad ſe accedere, c. 6. v. 11. nu 5. * In conſpectu enim eius etiam *cæli non ſunt mundi*, c. 15. v. 15. * Quod autem ſe purgari non permittit, *argumentum reprobum eſt*, c. 15. v. 16. nu. 3.
Quia omnis maſculinum, &c. cap. 3. verſ. 25. nu. 2.
Iuſtus & timoratus, c. 1. v. 1. num. 59. & 60. Timor enim eſt perpetuus comes iuſtorum, c 3. v. 25. nu. 6.
Expectans, &c. Iuſtorum nomen. *Sperantes in Domino*, cap. 13. v. 15. nu. 2. & 3. * Et deplorant mala communia, c. 3. lect. 3. n. 1.
Vt facerent. Faciendi verbum, curam, & diligentiam in ſacrificio, & re diuina indicat cap. 1. nu. 26.
Secundum conſuetudinem legis. Lex præcipuè exigebat, quod internum erat. Nam *Sacrificium & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti, &c.* c. 11. v. 13. nu. 1. & 2.
Nunc dimittis. Felix & lætus *Ingredietur in abundantia ſepulchrum, &c.* cap. 5. ver. 26. num. 1. 2. 3. 4. * Impij enim pœnam habent in vita, at iuſtus in morte, c. 17. v. 15.
In pace. Nam mors, pax; Vita, bellum, & tumultus, c. 3. v. 23. nu. 5. & militia periculoſa, cap verſ. 1.
Ante faciem omnium populorum. Iuſtus propoſitus in ſignum multarum ſagittarum, *cui contradicetur*. c. 16. ver. 13. nu 5. & 6.

In Septuag. Matth. 20.

Patriſamil. Ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra, &c. c. 1. v. 1. nu. 40. & v. 5. nu. 4. * Seruus autem etiam comprehenditur in familia, vt Dominus, ſit erga illum pater, c. 1. uerſ. 3. nu. 14. * Famuli autem & ſerui in domo Dei, filij ſunt, & nobiles, cap. 1. uerſ. 18. nu. 5.
Exijt primò manè. Vt nos exſuſcitet primo manè ad diuina, c. 1. uerſ. 5. nu. 9. 10. 11. & c. 8. uerſ. 5. * Præuenit etiam ille nos; cap. 8. uerſ. 6. nu. 4. & 5.
Conducere operarios. Mortales omnes conducti ad labores, & ærumnas, *ſicut mercenarij*, c. 7. uer. 1. nu. 13. * Homo enim aliquid ærumnoſum ſonat, nu. 11. & c. 5. v. 7. nu. 2. * Deus autem nos ad laborandum uocans, pater eſt, c. 15. uer. 17. nu. 3. 4. & 9.
Conuentione facta. Humanum ingenium præmio incitatur, c. 7. uer. 1. n. 13. & uer. 2. nu. 3. & c. 12. v. 5. n. 3. * Eſt autem conuen-

uentio & ſocietas nobis cum Deo facienda, damni & lucri, c. 2. verſ. 10. num. 6.

Ex denario diurno. Quoniam iſtius vitæ labor, diarius eſt, & forte breuior, & paucarum horarum, c. 7. v. 1. nu. 11. & v. 16. n. 4. & c. 14. v. 1. nu. 4. Vide etiam verbo *Vita* & *Homo.* * Sed conuentio non fit victus quotidiani, qui Dei ſeruis nunquam deficit, c. 5. v. 20. nu. 3. & v. 22.

Et egreſſus circa horam tertiam. Quærit Deus opportunitatem munerandi hominis, proponendo illi opportunitatem merendi, in præf. c. 6. nu. 2. & 3.

Alios otioſos. Qui cùm homines ſint, *in labore hominum non ſunt*, c. 5. v. 7. nu. 3 & 5.

Et quod iuſtum fuerit, &c. Labor, præmij menſura. c. 1. v. 6 n. 1. & c. 5. v. 7. nu. 5. * Præmium etiam dicitur hæreditas, cap 7. verſ. 3. nu. 2. * Et labori, & patientiæ peculiariter confertur, in præf. c. 6. num. 3.

Quid hic ſtatis, &c. Videtur eſſe immaturorum ſenum obiurgatio, quibus vitæ dies conceſſus eſt, vt matureſcerent, c. 15. verſ 32. num 2. 3. 4.

Cùm ſerò factum eſſet. Dei liberalitas non differt præmium, c. 1. v. 10. nu. 2. & c. 11. v 17. & 18. num. 2.

Redde illis mercedem. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus, c. 9. v. 29. nu 1. * Impietatis merces confuſio, c. 8. v. 22. & 8. nu. 9. * Sunt autem iuſtorum labores & opera, in libro memoriæ apud Deum, c. 2. v. 5. nu. 3 * Licet de præmio iuſtorum male ſentiant impij, c. 2. v 9 nu. 7. & c. 10 v. 3. nu. 10.

Pares illos nobis, &c. Aliqui ex gentibus quondam pares, & forte ſanctiores Iſraelitis, cap. 1. verſ. 1. nu. 72.

Domin. in Sexag. Luc. 8.

Qui ſeminat. Sementis & meſſis allegoria ad iuſtum, & ad impium relata, c 4. v. 8 & 9.

Volucres cæli. Aues, ſymbolum liberioris vitæ, *quæ non ſerunt, &c.* c. 5. v 7. nu. 6.

Supra petrã. Impij dicuntur radicati in locis petroſis c. 8. ver. 17 num 7. * Et de cordis duritie, c. 11. v. 13. nu. 3 & c. 12. verſ. 14. num. 3.

Et natum aruit. Imo *ante omnes herbas areſcit*, impij ſeges, c 8. v. 22. & c. 5. v. 3. nu. 1. 2. 4. 5.

Qui habet aures audiendi, &c. Attentio requiſita in auditore, c. 15. v. 12. n. 2. * Præſertim in diuinis, & in oratione, c. 16. v. 18. num. 4. * Et cum aure debet coniungi ponderatio rationis, ut *appendantur verba in ſtatera.* c 6. v. 2 nu. 4.

Semen eſt verbum Dei. Quomodo ſeratur, & creſcat, &c. in præfat. c. 8. num. 6.

Venit diabolus. Cur dicatur auis, aut uolatile, c. 1. uerſ 12. nu. 3. & c. 5. uerſ 7 num 10.

Et tollit verbum de corde. Quod tamen debet cuſtodiri, c. 20. v. 12. nu 9. * Et firmiter retineri, c 2. uerſ. 3. nu. 1. 2

In tempore tentationis recedunt. Tunc tamen firmiùs perſtandum, c. 16 uer. 13. nu. 4. * Debet enim patientia eſſe longanima, c. 2. uer. 9. nu. 7. & 8. & c 16. uerſ 9. nu. 1. 2. 3.

A ſolicitudinibus & diuitijs, &c. Penè proprium diuitum, obliuiſci Dei, c. 8 uer. 13 num. 3. * Ergo Eſau agricola, inquietus: Iacob *ambulans in ſimplicitate*, c. 1. uer. 1. nu. 54. & 55. * Non implicari autem ſolicitudinibus, Dei donum eſt, c. 1. uerſ. 10. num. 7.

Dom. in Quinquag.

Vide Feriam 2. poſt 2. Domin. Quadrageſimæ.

Feria IV. Cinerum.

Cum ieiunatis. Certa & ſolennia pęnitentiæ opera, vt ieiunium, & ſaccus, c 16. v. 16. n. 1. * Et conſperſio pulueris, aut cineris, nu. 2. & c. 2 v. 13. nu. 2. * Veſtium etiam dilaceratio, c. 1. v. 20. n. 5 6. 7 8. & 10. * Nunc eſt ſacra cęremonia cineris, quæ humilitatis, aut mortis nos admoneat, c 13. v. 12. * Ex cuius cõmemoratione peccatorum veniam impetremus, c. 10. v. 9. Vbi plura de puluere noſtrę creationis. * In capite autem cinis; ne ſuperbi, *leuemus caput* c 10. v. 15. * Simul autem cum ieiunio, Dei atq. noſtri recordatio & memoria imperatur, nã cũ guloſitate cõiũcta. eſt Dei obliuio, & alia vitia, c. 1. v. 5. n. 23. & 24.

Hypocritæ. Quod in iuſto eſt bonus & naturalis color, in Hypocrita eſt macula, c. 8. v. 13. n. 4 & c. 13 v. 16. & c. 15. verſ. 34. nu. 1. * Princeps autem aut iudex impius, eſt Hypocrita, ibid. * Hypocrita vanus c. 11. v. 11. Et homo fictus, aut hiſtrio, c. 1. v. 1. nu. 5. 2. * Et ficta capitis incuruatio, eſt hamus ad piſcandum honorem, cap. 20. verſ. 15 nu. 2.

Exterminant facies ſuas. Explicatur, capit. 7. verſic. 9. numero 1.

Faciem tuam laua. Impiorum facies ſordida, & obſcura, iuſtorum lęta, c. 9. v. 27. num. 2. * Suſtinentia autem debet eſſe voluntaria, & hilaris, aut quæ gignat ſpem beatitudinis, c. 5. verſic. 17. nu 3

Ne videaris ab hominibus. Interna ſanctitas potiſſima, *& cordis ſerſio.* c. 11. verſi. 13. nu. 1. & 2. * Ducuntur autem humani oculi vano rerum externarum ſplendore, c. 10. v. 4. nu. 3. * Diuini oculi intimè penetrant, nu. 1. 2. 4.

Pater tuus, qui videt in abſcondito. Eſt enim cùm illo lux, & cætera requiſita ad clarè videndum, c. 10 v. 4. nu. 4 & cap. 13. v. 9. & c 12. uerſi. 22. nu. 2.

Nolite theſaurizare, &c. Vbi fures, &c. Huius ſæculi bona piratis, & prædonibus, atque famelicis expoſita, c. 7. v. 1. nu. 6. & 9. & c. 1. v. 5. & c. 1. uerſi. 20. nu. 8.

Theſaurizate in cælo, &c. & Pater tuus reddet, &c. Deus ſequeſter, apud quem tutò merita, & patientiam deponimus, c. 9. v. 33. num 8.

Fer. VI. poſt Cin. Matth. 5. & 6.

Et odio habebis inimicum, &c. Vindictæ cupiditas innata humanæ prauitati, c. 9. v. 25. nu. 5. * Captatque diligenter opportunitatem ſe vlciſcendi, c. 10. v. 5. nu. 3. & v 6. * Et moleſtè uidet eum, à quo læſus eſt, c. 10. v 4. nu. 6. * Sunt ego quidam, *ſine pietate, abſque fędere.* c. 1. uerſi. 20 nu. 1. * Et requieſcunt, *ſuper acerrum verrarum*, diſcordium, c 8 v. 17. nu. 7.

Diligite inimicos, &c. Hęc enim eſt *Pax Chriſti*, in præfat. c. 6. nu. 3. * Qui enim fratrem inimicum fugit, renuit eſſe Iacob, aut Ioſeph, c. 1. v. 1. num 66 * Iuſti verò ſimul cum ſuis inimicis, tribulationes ſibi accumulant, c. 1. v. 20. num. 6. * Et ne hoſtes uideant, ſed rem Deo committant, oculos operiunt, c. 10. v. 4. nu. 6. * Oratione tantùm aduerſus calumnias utentes, c. 17. uerſi 2. nu. 5.

Benefacite his, qui oderunt, &c. Vera amicitia, & miſericordia erga proximum, c. 1. v. 14. nu 2. 3. & 4 Exigitur autem & à nobis *Charitas Fraternitatis*, c. 1. v. 4 num. 20. & 21. * Supplicium autem obedientibus fratres, c. 8. verſi 17 num 7. Vide etiam in Verbo, *Miſericordia.*

Vt ſitis filij Patris veſtri, &c. Eſt ille munificentiſſimus erga mortales, c. 1. v. 19. nu. 1. & c. 1. uerſi. 10 nu. 6. * Gratuito omnibus benefaciens, c. 1. uerſi. 9 nu. 4 * Requirens etiam cui benefaciat, c. 3. uerſ. 4. nu 5 * Benignè autem ſuſcipit orationes miſericordia, c. 16 uerſ. 28. nu 3.

Super bonos & malos. In eo enim longanimitatem ſuam oſtẽdit, c. 4 uerſ. 9. nu 2 & c. 10. uerſ 8 nu. 18 * Recreat enim ſe benefaciendo, nu. 2. * Et illius miſericordia per ſe diues, non ſic ſua iuſtitia, c. 14. verſi. 17. nu. 1.

Et pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Pluuia, diuinę beneficientię teſtimonium, c. 5. v. 10. nu 2. & 3.

Cum facis eleemoſynam. Orationis comites, ieiunium, & eleemoſyna, c. 16. v. 18. nu. 4.

Dom. I. Quadrag. Matth. 4.

In deſertum. Viſus eſt enim Tentator pręoccupaſſe locum certaminis, *egreſſus ante pedes eius*, c. 10 v. 12. nu. 5.

Vt tentaretur. Vicem quodammodo rependit populo ſuo, quem *cum eduxit per deſertum, vt tentaret, &c.* cap. 1 v. 11. num. 2. * Eſt autem iuſto neceſſariam per labores tentatio, ibid. * Tentatio verò eſt tributum, quod pendimus, cap. 9. v. 23. nu. 6. * Et quod tentatio ſit uita hominis, ſuper terram, c. 7. verſ. 1. nu. 5 6 7. & 8.

A diabolo. Quid hoc nomen ſignificet, c. 1. v. 6 nu. 8. Noſtrę redemptionis initio obſiſtere conabatur, *Stans à dextris Ieſu*, ibidem.

Et cum ieiunaſſet. Fructum bonorum operum in fine perdere conatur aduerſarius, c. 5. v. 5 nu. 3.

Eſuriit. In Chriſto tentatio tantum ex externa ſuggeſtione, in nobis autem etiam peccatum aliquando ſine inſtigatione, c. 3. v. 8. nu 3. * Nunc verò in ieiunio, alios hora prandij tentat, c. 2. v. 15. nu. 2. * Et noſtra carne contra nos ipſos utitur, c. 2. v. 5. nu. 2. * Et *ſpiritus* malignus *promptus, caro autem* noſtra infirma, c. 5. v. 7. nu. 10.

Accedens tentator. Tanquam ſęuiſſimus venator ſolitarium hominem adoritur, cap. 16. 2 v. 10 * Tentatoris autem nomen propter illius perpetuum impugnandi ſtudium, c 1. v. 10 nu. 2. * Omnia autem illius nomina ſunt aut aſtutię; aut crudelitatis, c 1. v. 6. nu. 8. & v. 13 nu. 3. * Accedit autem ad ſanctos prima

ma ſpecie humilis, ſicut Myrmecoleó.c.4.v.11.nu.3.* Et plus intendit, quàm prima facie petere videbatur, c.1 v.12.num.3.

Non in ſolo pane. Nam iuſto promiſſus eſt neceſſarius victus, cap.5.verſ.20.nu.1.2.3.

Angelis ſuis, &c. Cum integro Pſalm. 90. explicatur paraphraſi.

Oſtendit ei omnia regna mundi, &c. & cui volo, &c. Mentitur ſe illorum dominum, c.1.v.7.num.4 & v.21. Vide etiam, c 5.v.5. nu.2.* Dæmon autem & mundus illudunt multa promittentes, cap.17.verſ.2.nu.3.

Iterum. Dæmon, importuniſſima muſca, cap. 1 v. 16.num 2.

Dominum Deum tuum adorabis, c.1 .v.20.num.16 & v. 4. n.59.

Tunc reliquit eum Diabolus. An idem Dæmon victus ab homine, eundem iterum tentare audeat, cap.2.ver.8.nu.1.

Fer. II. poſt Domin. I. Quadrag.

Cum venerit, &c. Videlicet ſtatuto tempore, quod dicitur per antonomaſiam, Tempus, c.12.v. 6.num.5. * Iudex etiam, iam decretus eſt, & paratus, c.1.v. 1.nu.13.

In ſede maieſtatis. Nubibus videlicet. Vid. Dominicam I. Aduent.* Sed indicatur ſeſſurus, & eum tranquillitate iudicaturus, c.6.v.59.nu.4.& c.14.v.13. nu.5.

Et omnes Angeli. Qui aſſiſtunt in circuitu throni, c.1.verſ.6. nu.5. * Vt comitentur Deum ab hominibus derelictum, c. 6. v.8.nu.4. * Velut Dei Imperatoris milites, c.7.v.1 nu.3.

Congregabuntur. Voce videlicet Archangeli, cap 14.verſ.15. * Sed congregabuntur, ſeparandi pauci ex infinita multitudine, cap.14.verſ.5. nu. 1.* Nunc enim in mundo confuſa omnia, cap.1 verſ.1.nu.64.

Ante eum. Homo, qui ſibi fuerat obſcurus, & ignotus, in diuino iudicio erit totus perſpicuus, & tranſparens, c.9.v.51.

Separabit Eos. Impij etiam per ſe ſeparandi, vt cum aliquo ordine pares eum paribus puniatur in inferno, vbi nullus eſt ordo, c. 10.v.25.nu.18.19.20 21.& 22.

Venite benedicti Iudex benignus deſiderantibus illius aduentum, & beatam reſurrectionẽ, c.13.v.3. nu.4.& c.14.v.14.

Poſſidete paratum vobis regnum. &c. Beatitudo eſt hæreditas. Vide verbo *Præmium.*

Eſuriui enim. Deus iudicat ſecundum allegata, & probata, c.8.v.3.num.2.* Recenſet etiam iuſtorum merita, deſcripta in libro memoriæ. Vt fideliter remuneret, c. 5. v.3.nu.6.* Ex operibus autem miſericordię potiſſimum, videtur pronuntiare ſententiam, c.6.v.14. & 17.

Dicet his, qui à ſiniſtris, &c. Horrendum ad rationem reddendam vocari à Deo, c.9.v.3.num.3.* Proponet impijs ſua peccata, vt nemo tandem dicere poſſit; *Cor meum mundum eſt?* cap.10. verſ.2. nu.5.

Diſcedite. Diſcedere à Deo, eſt exulare ab omnibus bonis, c. 1.v.1.num 62.* Dimittentur autem, ad ſempiternum interitum, c.8. v.4 nu.2.3.4.

In ignem. Nulli alij rei impius vtilis, quàm igni. c.13.v.55. nu 7.* Eſt autem filius ignis, c.5.v.7 n.5. & c. 15.v.5.nu.5.

Aeternum. De æternitate pœnarum inferni, ca 10. verſ 55. num.21. & 6.7 8.

Eſuriui enim, &c. Videtur eum diuitibus immiſericordibus loqui, quos diuitiæ reddunt crudeles, c.3.v.58.nu.1.& in præf. c.3.nu.6.* Sunt autem peccata, & greſſus impiorum dinumerati, c.14.v 16.& 17.* Teſtatur autem Deus illorum peccata, quòd ſit ſimul teſtis, & iudex, c.16.v.20.nu. 2. * Teſtabitur etiam & recenſebit ipſa cõſcientia ſimul cum iudice, c.9.v.20. nu.2. Peccata verò ob oculos ipſorum impiorum propoſita, quantus cruciatus.* Proponet autem Deus impij peccata ſuo ordine, quaſi educendo contra illum hoſtium exercitum, c 15. verſ.16 nu.2.

Vide etiam verbo *Deus, Iudex, & Conſcientia.*

Fer. IV. poſt Domin. I. Matth. 12.

Acceſſerunt ad Ieſum, &c. Videlicet in dolo, & aſtutia, quam ſupplantat Deus, c.3.v.12.&13.

Volumus. Impiorum & Hæreticorum vox, qui conſtituunt ſe legem & normã faciendorum, in præfat. cap.1.nu.3.* Appellant igitur ad ſigna. *Detrahentes ſermonibus veritatis,* cap. 6. verſ. 55.

Signum videre. De cœlo vel circa ſolem, aut in tempeſtate aliqua, quæ ſunt materia Diuinæ potentiæ, c.9.à v.9.vſque ad 10.* Deum igitur occultatum ſub humilitate non agnoſcunt, cap. 1.ver.1.à nu.4.vſque ad 10.* Et laborant concupiſcentia oculorum, cap.10.verſ 4.num. 3.

Generatio praua, &c. Oportet interdum reprehenſionem eſſe vehementem, c 2.v.10.nu 1.

Sicut fuit Ionas in ventri ceti. Explicatur, c.1.v.51.nu.5. * Et reſurrectio Diuinæ potentiæ ſignum, c.14.v.14.

Viri Niniuitæ condemnabunt, &c. Explicatur, c.15.verſ.16.nu. 4.* Comparatio autem eum gentibus valdè pungit Phariſæos, c.1 v.1.nu.37.38.& 39

Regina Auſtri venit à finibus terræ, cap.1.verſ.15.nu.5.

Ambulat per loca arida. Eſt Dæmon vagus, & quietis impatiens, c.1.v 7.nu.3.

Septem ſpiritus nequiores Nequitiæ nomen quadrat in dæmonem, c.1.v 14.nu. 1.

Qui fecerit voluntatem patris, &c. Generatio filiorum Dei, non ex ſanguine, cap. 1.v. 1 nu 40. & 41. * Et non ſolum ſoror aut frater, ſed filius etiam Dei eſt iuſtus, c.1.v 5.nu.4.

Fer. VI. Dom. I. Quadrag. Ioan. 5.

Erat dies feſtus. Dicatur operibus pietatis. cap. 1. verſ.8.nu. 5.& 6.

Multitudo magna languentium. Omnibus mortalibus miſeriæ communes, c.3 ſect.3.nu 1.v.19.nu.3 & c.5.v 17 * Homo autem ſonat aliquid ægrotans, & ærumnoſum, cap.7.verſ.1 nu. 11.* Pendimus autem omnes ingens tributum morborum, c. 7.v.16 num.7.

Expectant aquæ motum. Solennes in aqua purificationes, c.9.v.30 à nu.1.vſque ad 7.

Angelus autem Domini. De Angelorum ope, & patrocinio verbo *Angelus.* * Hunc autem appellabat Dauid Dei miſericordiam, quæ illum ex aquis educeret.c.1.v 4.nu.13.

A quacunque detinebatur infirmitate Detineri vinctorum eſt; nam morbi, & tribulationes ſunt vincula, & carcer, c.7.v.15. num.6.& v 19.nu. 2.

Triginta & octo annos, &c. Morborum diuturnitas grauiſſima eſt, cap.2.ſect 15.nu.4 * Requiritur autem in tribulationibus, & morbis longanimitas, c.2 v.9.num 5.& 8. * Conſeruat autem Deus vitam in malis diuturnis propter multos præclaros fines, c.2 v.6.à nu.6 uſque ad 10

Hunc cùm vidiſſet, &c. Conſpectus miſeriæ compaſſionem generat, c.6.uer.15 nu. 1. & 3.

Vis ſanus fieri Interrogatione elicit Deus animum reſpondentis, c.1.uerſ 9.nu 1.* Et excitat ad ſperandum & orandum ſi natam languent ægrotantes, c.2.v.5 nu 3. & v.13.nu.4.

Hominem non habeo. Eſt enim infidele humanum auxilium, cap.6.v.13 14.15.16. * Adeſt uerò Deus derelicto ab hominibus, c.15 verſ.4 nu.2.

Iam noli peccare Morbi & tribulationes propter peccata; ſunt autem medicina animi, c.14. v.17.

Domin. II. Quadrag. Matth. 7.

In montem excelſum ſeorſum. Iuſtus enim eſt abſconditus, in præfat.c.6.num. 2. c.10 v. 14. nu.1 * Reuelat autem Deus iuſtis ſecretoria conſilia, c 15.v.8.nu.1 2.& 3.

Reſplenduit facies, &c Iuſtorum facies læta & ſplendida, impiorum obſcura, c.9.uer. 27 nu.2. * Iuſti autem ſplendor nũc latens ſuo tempore ſe prodet, c.12.v.5.nu.4.5.& 6.* At impij nunc lucentes deficient in omnium oculis, c.5.uer 6 nu.5.

Veſtimenta alba Explicatur, c.9.v.30. nu. 6 * Iſto autem externo ſplendore occurrere Deus uoluit noſtrorum oculorum concupiſcentiæ, c.5.uer.2 nu.7.

Bonum eſt &c. Humanus ſenſus tantum numerat in bonis, quæ corporis ſunt, cap.9 uerſ.29.nu.1.& 2. Vide etiam Verbo *Corpus.*

De exceſſu. Nimirum, fuit illius glorificatio, & conſummatio, in præfat.c.6 nu.3.* Et quod plures figuræ illius paſſionis fuerint, quàm reſurrectionis, nu 2.

Ipſum audite. At in monte Caluarię, iubetur etiam inſpici, in pręfat.c.6 nu.6

Ceciderunt in faciem Quod iuſtorum proprium eſt, c 3.uerſ. 25.nu.4. * Eſt enim adorantis, & reuerentis habitus, c.1.v.20. num.15 & 16 * Timor etiam comes uerarum reuelationum, cap.4.uer.14. num.5.

Fer. II. poſt Domin. II. Ioan. 8.

Ego vado. Poſtquam illi uidelicet longè receſſerant *à ſalute,* cap.5 uerſ.4.nu.1.

Et quæretis me. Serò tamen, & non ut oportet, eum tamen oporteat *ſtatim,* capit. 5. uerſic 3.nu.9. & capit.5. uerſic. 8. &

& cap. 8. verſ. 5. * Ridebit tandem Deus impios obſtinatos, cap. 9. v. 23. nu. 5.

In peccato veſtro moriemini. De hominis obſtinatione, & imperſuaſibilitate in peccato, c. 12. v. 14. nu. 3. c. 14. v. 2. nu. 3. & c. 11. v. 13. nu. 2. & 3. * Dimittitur autem impius *in manu iniquitatis*, ſuæ ad certam mortem, à qua Deus eſt immunis, c. 8. v. 4. nu. 3. 4. 5. * Peccatum autem eſt hoſtis, & tortor impij: vide verbo *Peccatum*, & verbo *Impius*. * Moriūtur autem impij, non in ſapientia, c. 4. v. 21. nu. 1.

In peccato veſtro. Propria videlicet illius gentis cordis duritie, ſimiliter Idumæorum. *Et ſuper quatuor non conuertam eum, &c.* c. 5. v. 19. num 2.

Si non credideritis. Iudæorum infidelitas, velut carcer damnatorum ad mortem, cap. 11. v. 14. num. 3.

Fer. IV. poſt Domin. II. Matth. 20.

Ecce aſcendimus. Tribulatio, eſt eleuatio hominis, & aſcenſus, c. 9. v. 23 nu. 6. * Et erigit hominem in ſpem, c. 5 verſ. 16 n. 1. & v. 17. nu. 1. & 2. * Eſt autem ad patientiam alacriter currendum, & conuolandum, c. 5. v. 7. nu. 7.

Principibus ſacerdotum, &c. Peccatum eos interdum magis infeſtat, qui ſanctiores eſſe deberent, c. 4. v. 19. nu 6.

Ad illudendum. Proponitur initio Paſſionis contumelia, & opprobrium, tanquam res difficilis ad tolerandum, c 3. ver 2. 1. & ... nu. 5. & c. 16. v. 11. n. 3. * Cur voluerit autem eſſe Christus velata facie inter opprobia, c. 10. v. 4 nu. 6.

Et tertia die reſurget Reſurrectionis mentio ſemper coniungitur cum Paſſione pro ſolatio, c. 14. v. 14. nu. 456.

Mater filiorum Zebedæi. Nimius parentum amor in filios, c. 1. v. 18. nu. 6. & 7. * Fœminarum autem conſilia ſæquenter incommoda, & nociua, c. 2. v. 9. un 3. & 4.

Adorans & petens De ſignificatione, & habitu adorandi plura, c 1. v. 20. nu. 15. & 16. * Et quod aliquando, quæ videtur pietas, ſit veſtiaria cupiditas, c. 1. v. 9 nu 3.

Vnus ad dexteram, &c. Quid ſit à dextris eſſe, cap. 17. verſ. 3. num. 5. & 6.

Neſcitis, &c. Dei ſeuerior correptio ſpem inijcit obtinendi præmij, c. 15. v. 17. nu. 2. 3. 4. * Homo autem naſcitur ad laborem, non ad ambiendam ſedem, c. 5. v. 7. nu. 3. & 5.

Poteſtis bibere, &c. In Principe, & Doctore animi virtus, c. 1. v. 1 nu. 13. & c 12. v. 13. nu. 9. * Et debet eſſe per patientiam probitua in præſ. c 3. nu. 5. & 6. * Non tam vt exerceant quicquid poſſunt, quam vt ſibi temperent, initar Dei, c. 8. v 3 n. 3.

Calicem meum. Tribulatio potio amara, c. 5 v. 17. nu. 6. Et inſipida, c 6. v 6 nu. 7. * Christi autem calix per ſuos iuſtos circumfertur, c 5. v. 17 nu. 6.

Non eſt meum dare, &c Dei eſt honores conferre, c. 5. v. 11. nu. 1. & c. 15. v. 19 nu. 4. * Sedent enim Principes in ſede Dei, cap. 13. v 8. nu. 1. c 11. v. 19.

Indignati ſunt de duobus fratribus. Cur inter fratres grauiſſimę diſcordiæ, cap 1. v. 4. num. 11. 20.

Fer. VI. poſt II. Domin. Matth. 21.

Sepem circumdedit Diuina cuſtodia, vallum & murus, c. 1. v. 10. nu 1. 3. & 4.

Et ædificauit turrim Prælati ſolertia, velut *Turris Dauid*, contra ſubditos, c. 4. v. 4. nu. 3.

Peregrè profectus, &c. Dimittit enim hominem ſuæ libertati, c 8. v 4. nu. 2. * Deus autem abiens, aut veniens nobis ignotus. c. 9. v. 11. nu 5.

Miſit ſeruos, vt acciperent fructus, &c. Impij ſemper conqueruntur ante tempus exigi ab illis rationes, c. 15. v. 23. nu. 1. & 2. * Exigit autem Deus fructus, ne homo ſit inutilis, cap 15. verſ 15 n. 3. * Exactores autem fructuum ſunt prælati, & prędicatores, c. 3 v. 18. nu 5.

Iterum miſit alios, &. Deus longanimis, & patiens, cap. 10. v. 8. nu. 18. & c. 4 v. 9 nu 2 & c 1. v 9. nu 4.

Nouiſſimè autem, &c. Nam moram faciente Domino, cœperunt percutere conſeruos ſuos, c. 15. v. 10. & c. 16. v 11. nu. 3.

Quid faciet agricolis? &c Interrogatione elicit veram ab impio confeſſionem, c 1. v. 9 nu. 1. * Repentina autem Dei interrogatio pertinet ad hominis condemnationem, cap. 9. verſ. 15. num 1. 2 3.

Aiunt illi. Ore ſuo condemnantur, c. 9. v. 20. nu. 2 3 * Deus autem litigans cum homine, ſemper vincit, c. 9. v. 19. n. 2. & 1. & v. 2 nu 3. & c. 4. v. 17. nu. 1. 2. & 3.

Lapidem, quem reprobauerunt, &c. Explicatur, cap. 5. verſ. 17. num. 7.

Auferetur à vobis, &c. Quod illi dixerant, *Malos malè perdet.* Nunc non dicit, perdam, aut auferam; nam Deus à noſtra morte immunis *& perditio ex nobis*, c 8. v. 3. * Diuinam igitur liberalitatem prohibent peccata, c. 15. v. 11.

Dabitur genti. Hinc ille ſpiritus compunctionis Iudæorum c. 5. verſ. 1. num. 39.

Domin. III. Quadrag. Luc. 11.

Erat Ieſus. Ex proprio officio. De ſignificatione autem illius præteriti imperfecti, c. 1. v. 1. num. 23.

Dæmonium. Dæmonis ſeruitia, & humani ſanguinis ſitis: Vide Verbo *Satanas.*

Mutum. Linguam in Iob non læſit, c. 1. ſect. 5. num. 4. * Nunc autem alligat illam, nam tentat omnia media in noſtram perniciem, c 2. v. 5. nu. 2.

In Beelzebub. Quis ſit explicatur, cap. 1. verſ. 16. num. 2. * Proprium eſt autem dæmonis, calumniari occultam intentionem, c. 1. v. 9 num. 1.

Vidit cogitationes. Humanæ cogitationes ſunt Deo voces, ca. 12. verſ. 12. nu. 5. * Et Deo ſunt perſpectæ, c. 1. v. 5. num. 25. & c 9. v. 12. nu. 1.

Si Satanas in ſeipſum diuiſus eſt, &c. Explicatur ex propria ſignificationes Satanæ, c. 1. v. 6. nu. 8.

Filij veſtri in quo eijciunt? Artem curandi morbos dæmoniacos edoctos à Salomone ex Ioſepho, c. 2. in euum. morb. ſect. 52. num. 3.

Cum fortis armatus. Dæmonis nomen. cap. 5. v. 5. num. 3. & 4.

Septem ſpiritus nequiores. Nequitiæ nomen proprie in dæmonem quadrat. c. 1. v. 14 nu. 2.

Cuſtodiunt verbum Dei Explicatur, cap. 10. verſ. 12. num. 9.

Fer. II. poſt III. Domin. Luc. 4.

Fac & hic in patria. Vt & ſuam patriam dignaretur externo illo honore miraculorum. Deſiderare autem & inuidere quod in alijs videas, puerorum eſt, c. 5. v 2 nu. 6. & 7. * Quæ Dei autem ſunt, non obtinentur titulo carnalis cognationis, c. 1. v. 1. nu 40. * Diuina autem ſapientia, & prouidentia quare hic & non ibi aliquid operetur, non eſt curioſe perſcrutandum, c. 9. v. 12 & c 11. v. 7. nu. 1. & v. 7. nu. 1. & v. 8. & 9.

Nemo Propheta, &c. Quondam nemo peregrinus iudex, aut magiſtratus erat acceptus. c. 1. v. 1. nu. 21.

In diebus Eliæ, quando clauſum eſt cœlum, &c. Explicatur locus, ut habetur in Iacobi epiſtola, c 1. v. 1. nu. 3.

Tranſiens per medium illorum ibat. Tranſire, uincentis eſt, cap. 55. v. 19. nu. 6. * Tum etiam ire aut ambulare, c. 1. uerſ. 7. nu. 4. & c. 9. uer 8. n. 4. * Illud autem præteritum imperfectum, indicat eandem animi conſtantiam, & gradiendi moderationem, quæ antea in illo fuerat, c. 1. v. 1. nu. 23.

Fer. IV. poſt Domin. III. Matth. 15.

Non lauant manus, &c. Calumniator eſt, qui litem intendit propter leuiſſima, c. 10. v. 1. nu. 4. 5. 6. * Imitantur uerò iſti accuſatorem fratrum ſuorum, c. 1. v. 6. nu. 8. Vbi de nomine Diaboli, id eſt, criminatoris. * Flagellant autem lingua famam aliorum, ſub ſpecie correctionis, cap. 5 v. 21. num. 4. * Fruſtrà *quæritis quietem in domo iuſti*, c. 10. v. 5. nu. 1.

Quare, & vos, &c. Ad Dei repentinam interrogationem obmuteſcit impius, cap 5. verſ. 16. nu. 4. & cap 9. v. 12 nu. 1. & 2. & c. 13. v. 19. num. 4.

Propter traditiones veſtras. Humanas uidelicet, nam aliæ ſunt ſacrę, c. 8. v 8. nu 3. * Qui autem unum mandatum obſeruat, & non aliud, *eſt ipſe ſcortem in lege*, cap. 13. v. 8. nu. 2. * Et reddit unicam Dei legem, *Multiplicem*, c. 11. v. 6. nu. 2.

Hypocritæ. Vt qui tantum externa curarent. Vide feria 4. Cinerum.

Cor autem eorum, &c. Potiſſimum curandum, ut lex ſit in medio cordis, c. 11. v. 13. nu 2. * Et cordis mundicies, c. 1 uerſ. 1. n. 5 3. & uer. 5 n. 4. * Debet enim eſſe cor, ſicut *pyxis eburnea*, cap. 12. uer. 5. nu. 3. * Debet autem lingua reſpondere cordi, cap. 6 uerſ. 3. num. 6.

Omnis plantatio, &c. Nam non dat radices alias, c. 5. uer. 3 a nu. 2. uſque ad 6.

Si cæcus cæco ducatum præſtet. Miſerum eſt reipub. oculum cæcum eſſe, c. 10. uer. 4. nu. 2. & c. 9. uerſ. 24. nu. 2.

Quæ procedunt de ore, de corde exeunt. Cor docet linguam, c. 15. uer. 5. nu. 1. * Ita *ex abundantia cordis os loquitur*, & tanquam *ex theſauro* promit uerba, c. 3. uerſ. 1. num. 6.

Fer.

Fer. VI. poſt III. Domin. Ioan. 4.

Fatigatus ex itinere. Diligere illum oportet ea, quæ tanto labore conſtant, c. 10.v.8.nu.13.14.15.16.17.

Hora erat, &c. Temporis circumſtantia notãda ad rei ipſius intelligentiam, c 1.v.6.nu.2.* In feruore autem diei ardenter requirit, cui benefacias, c.3.v.6.nu.5.

Venit mulier haurire. Mundi ſeruitus, laborioſa, c.1.uerſ.8. nu.5.6.7.* Et quæ deſideres, non niſi manuum, & brachiorũ labore comparanda, c.1.uerſ.1.nu.48.

Quomodo tu, Iudæus cùm ſis, &c. Abſtinebant enim Iudæi nimium religioſè à reliquorũ conuictu, c.15.uerſ.19.nu.5.* Eſt autem vitanda praua ſocietas, c.1.v.1.num.66.67.68.

Tu forſitan petiſſes, & daret, &c. Quæ certa ſunt, ſolet aliquãdo Scriptura proponere ſub quadam dubitationis ſpecie, c. 14.uerſ.14.nu.1.* Obſequio autem ſuorum ſeruorum par rependit Deus, c.1.v.10.nu.4.

Sitiet iterum. Cupiditates humanæ, inexplebiles, c.16.v.21. nu.1.& c.15.v.16.nu.4.* Et alia etiam de *bibendo*, ibidem, nu. 5.6.7.* Impius ſua ſiti, ideſt, deſiderijs eruciatur, c.5, v.2, nu. 6.& 7. c.15.v.30.

Domine, vt video, Propheta es, &c. Correptio ſalutaris, quæ cum humilitate, & pœnitentia ſuſcipitur, cap.5.uerſ.17.nu. 3.& 9.

Ego cibum habeo, &c. Iuſti, & illorum virtutes ſunt Deo cibus gratiſſimus: ad impios verò nauſeat, c.12.v.11.num.7.

Videte regiones, &c. De *Regionis* nomine, vtilia quædam, c.5. verſ.23.nu.5.

Domin. IV. Quadrag. Ioan. 6.

Sequebatur eum multitudo, quia videbant, &c. Dei obſequium debet eſſe gratuitum cap.1.v.9, nu.3.* Sicut Deus gratuitò benefacit, nu.4.

Cùm, ſubleuaſſet oculos. Oculi Dei in bonum, c.13.v.24.nu.2. Faciem verò abſcondere, indignantis eſt, c.13.verſ.24.nu.2. * Eſt autem princeps, miſerorum oculus, cap 10.ver.4 nu.2. * Cum illo autem videndi ſtudio coniuncta commiſeratio, c. 6.v.15.nu.2.3.

Vnde ememus panes? Interrogatione elicit Deus mentem Philippi, c.1.v.9 nu.3.

Sed hæc quid ſunt; &c. Requiritur ab homine fiducia de Diuina ope, & potentia, c.1.v.31.nu.3.* Vbi verò deficit humanum auxilium, deprecandus eſt Deus, *Qui facit mirabilia*, c.5. v.8 & 9. Vide etiam, c.13.v.4.nu.2.

Accepit ergo Ieſus panes. Prouidet ſuis ſeruis de victu neceſſario, c.5.v.20 nu.3.& v.22.

Quantum volebant, &c. Rerum multiplicatio ex paruis initijs, opus Diuinæ ſapientiæ, atque potentiæ, c.5.verſ.9.nu.4. & c.12.v.23 nu.3.

Et facerent eum Regem. Ij, quibus Deus victum, & diuitias contulit, vel ex ſola gratitudine, debent eſſe abdicti diuino obſequio, c.1.v.9.nu.2.* Cum tamen diuites frequenter ingrati ſint, cap.22.uerſ.6.num.4.* Nam ſaturati obliuiſcuntur Dei, c.1.v.5.nu.24.

Fer. II. poſt Domin. IV. Ioan. 2.

Inuenit in templo Vendentes, &c. Qui inter orandum attendunt animo ad ſuas negotiationes, c.16.v.18.nu.4.* Videbantur igitur accedere ad templum, & ad Deum propter ſuas vtilitates, c.1.v.9.nu.1.

Et cum feciſſet quaſi flagellum, &c. Iuſti in diuino honore tuendo acerrimi, c.2.verſ.10 nu.1.& 2.* Videtur autem horum hominum peccatum fuiſſe ex illis, in quibus Deus dicitur *non habere patientiam*, c.10.v.7.num.4.* Fiunt autem funiculi & flagella, ex ipſius impij peccatis, quibus conſtringitur & torquetur, c.8.v.4.nu.3.& c.15.v.16.nu.2.& v.20.nu.1.& c.5.v.2.num.7.

Et oues. In iudice & prælato, animi robur, c.1.v.1.nu.18. Vide etiam feriam 2. poſt Dom.2.

Domum patris mei. Templum, & dies feſtos ſua propria, & peculiaria requirit Deus, c.3.v 4.nu.5.* Ex eo autem quod templum dicatur *Domus orationis*, ſignificatur vniuerſus religionis cultus, c.16.v.18.nu.4.

His qui columbas, &c. In correptione modus ſeruandus, c.2. v.10.nu.2.* Et vbi culpa non exigit, non debet eſſe nimium ſeuera, c.5.v.24.nu.2.* Ergo debet culpa cum pœna *In ſtatera append.* c.6.v.2.& v.6.nu.6.

Quod ſignum oſtendis? &c. Stultè ſignum poſtulant, cum ille ipſe zelus tuendi diuini honoris, eſſet quaſi ſigillum ſuæ poteſtatis, c 1.v.1.nu.12.

Soluite templum hoc, &c. c.16.v.8.nu.4.

Fer. IV. poſt Domin. IV. Ioan. 9.

Præteriens. Qui prætereant, & quid ſit præterite miſeros, c. 6.uerſ.15.nu.2.& 3.* Ieſus autem, *Præteriens vidit.* Diligenter intuitus, ibid.* Solatium vero in malis a Deo videri, in præfat.c.7.num.1.& 2.& c.13.uer.24.num.4.* Videre autem & conſiderare eſt cum cordis affectu, & beneuolentia, cap 1.v.8. nu.1 3.4.& c.7.v.17.nu.5. Vide etiam Dom.4. ſuper id, *Cum ſubleuaſſet oculos.*

Quis peccauit, &c. Tribulationes frequenter propter peccata. Vide verbo *Tribulatio*. Impij autem in tribulatione obliuiſcuntur ſuorum peccatorum, c.4.uerſ.20.nu.4.& 5.& c 5.v. 6.num.2.

An parentes eius? Parentes puniti in filijs, c.5.v.18 nu.7.& c 14.v.21 nu.1.& c.4.ver.21.nu.2.& c.5.v.4.nu.1.& 3.

Neque hic peccauit, &c. Tribulationes præſertim iuſtorum in Dei gloriam, c.1.v.12.nu.17.18.* Deus autem poteſt innocentem affligere, cap.9.v.32.num.1.* In quo eſt diuina prouidentia occulta, & mirabilis, c.1.v.21.nu.15.& c.17.v.8.nu 1.

Me oportet operari opera eius, &c. Ideſt, opera creationis, nã ex hoc miraculo oſtendit ſe eſſe creatorem totius hominis *in creatione*, c 10 uerſ.8.nu.11.

Fecit lutum ex ſputo. Repræſentat limum de quo formatus eſt homo, c.10.v.9.num.4.* Quod admonet hominem ſuæ imbecillitatis, ibidem, num.6.* Et ſuę etiam vtilitatis, c.4.verſ. 19.nu.3 4.

Et linuit oculos. Deus mirabilis chirurgus, medicinis contrarijs ſanans, c.5.v.18.à nu.1.uſque ad 6.* Quam uerè facile Deo eſt conſolari miſerum, c.15.uerſ.11.nu.2.

Vt ſiquis eum confiteretur, extra ſynagogam fieret. Imò qui *non amat Dominum Ieſum, anathema*, c.16.v.16.nu.2.

Quis eſt Domine? Ex beneficio accepto erigitur ad alia noua petendum, c.10.uerſ.8.nu.2.

Fer. VI. poſt IV. Domin. Ioan. 11.

Quæ vnxit Dominum, &c. Deus habet deſcripta in libro memoriæ iuſtorum opera, c.2.v.3.nu.6.

Ecce quem amas. Breuiſſima oratio, & ſine multiloquio, c. 11.verſ.2.nu.1.& 5.* In tribulatione autem ſilendum, re tota commiſſa Diuinæ prouidentiæ, c.4.uerſ.2 nu.2.& 3.* Sed illud, *Ecce.* Indicat mirum eſſe, Dei amicum ab illo tribulari, c.13.v.17 nu.2.& c.17 v.8.nu.1.

Quem amas. Deſiderant ſanitatem, ſed non exprimunt: nã deſiderijs iuſtorum excitatur, & reſpondet Deus, c 8.v.6 nu. 4.* Tribulationes autem ſunt ſignum Diuinæ beneuolentię, c.17.nu.9.* Et ingens beneficium, c.1.v.21.num.18.19. Vide etiam uerbo *Tribulatio*, & *Iuſtus*.

Amicus noſter. Solus Deus, uerus amicus, c.12.uer.4.num.1. * Et in illum quadrat, quod, *amicus eſt medicamentum vitæ, & immortalitatis*, c.2.v.13.nu.4.

Dormit. Mors ſomnus, & tranquillitas. Verbo, *Mors.** Habet autem Deus ſuos iuſtos *conſeruatos in ſaſe coelo venenum*, c.14.v.13.nu.2.

Si fuiſſes hic, &c. Deus medicus uitæ deploratæ, c.2.ver.6. num.8.

Vbi poſuiſtis eum? c.1.v.9 num.1.

Lacrymatus eſt. Similem ſe præbet tribulato, in præf.c.7.nu. 3.* Damnauit igitur indolentiam Stoicorum. Vide Verbo, *Stoici* & Verbo, *Dolor.** Sed peculiariter videtur tangi mortis, & defunctorum commiſeratione, c.6.v.10.nu.3.

Tollite lapidem. Verbo, *Obſtinatio*.

Domine, iam fœtet. Peccator fœtidus, abominabilis, c.15.v. 16.nu.1.2.3.& c.12.uerſ 11.nu.7.

Quoniam ſi credideris, &c. In ſimili fides Abraham *in ſpem contra ſpem*, fides etiam Iob, *etiamſi* illum Deus *occideret*, c.13. verſ.15.nu.4.

Voce magna clamauit. Signum & figura uocis Dei, & tubæ Angeli in vltima reſurrectione, c.14.v.15.num.1.2.3.* Signũ etiam Diuinæ Charitatis ſuſcitantis mortuos, nu.5.

Et ſtatim prodijt. Futura iuſtorum reſurgentium alacritas, & reſpondendi velocitas, ibid.nu.4.& 5.

Domin. V. Quadrag. Ioan. 8.

Quis ex vobis, &c. *Detrahebant iſti ſe mentibus veritatis, cùm nullus poſſet* Chriſtum *arguere*, c.6.verſic.25.num.1.2.3.

Sa.

Samaritanus es. Contumelia, grauiſſima ad tolerandum, c. 3. v. 2. ſect. 2. num. 5.* Eſt crudelior flagello, fuſte, gladio, c. 5. v. 2. nu. 3. & 4. & c. 16. v. 11. nu. 3.*

Ego non quæro gloriam, &c. Prædicator veritatis non quærat falſam gloriolam vulgi, c. 3. v. 1. nu. 8.

Eſt qui quærat, &c. Iuſto tacente Deus pro illo reſpondet, c. 16. v. 1. nu. 1. & 3.* Eſt etiam Deus ſequeſter noſtræ patiētiæ, c. 9. v. 33. nu. 1.

Exultauit, vt videret diem meum, &c. Paſſionis videlicet aut Reſurrectionis, in præf. c. 7. nu. 1. & 9.

Nunc cognouimus, &c. Animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei, c. 12. v. 4. nu. 6.

Abſcondit ſe. Quaſi illos ſuæ obſtinationis condemnas: nam iudices laturi ſententiam capitalem abſcondebant ſe, c. 9. v. 24. nu. 4. & c. 13. v. 24. nu. 4.

Fer. II. poſt Domin. V. Ioan. 7.

Quædam ſunt communia etiam Feriæ, 2. poſt Domin. 2.

Quò hic iturus eſt? &c. Semper Iudæos pungit ille ſpiritus compunctionis, & inuidentiæ aduerſus gentes, c. 1. verſ. 1. numero 39.

Clamabat. Vehemens animi ſenſus, & viſcerum ardor clamorem extorquent, c. 3 v. ſect. 9. nu. 3. & 4.

Si quis ſitit, veniat, & bibat. Eſt videlicet omnium bonorum fons vberrimus, c. 8. uer. 3. nu. 4.* De cuius plenitudine accepimus, c. 2. v. 4. num. 3.* Cum tamen Mundi felicitas ſit ſicut ſorte 15, *quæ rap im tranſit ia conuallibus*, cap 6. v. 15.* Oportet igitur ſine fonte aquę viuæ, ſicut iuncum ante omnes herbas areſcere, c. 8. v. 11. & 12.

Fer. IV. poſt Domin. V. Ioan. 10.

Hyems erat. Obſeruanda circunſtantia temporis, c. 1. verſ. 6. num. 2.

Ambulabat Ieſus in porticu. Indicabat Deum minimè in illorum cordibus eſſe, ſed tantùm in labijs, & externis cæremonijs. Debet autem eſſe *in medio cordis*, capit. 11. uerſ 13. numero 1. & 2.

Circumdederunt ergo eum. Hoſtilem animum, & obſidionem bellicam indicat verbum *circumdandi*, aut circumeundi, c. 16. v. 14. c. 1. v. 7. nu 3. & v. 9 nu. 3.

Non rapiet eas quiſquam de manu mea. Vt iuſtum ſuum Deus in tuto collocet, c. 5 verſ. 11. num. 4.* Et vt cuſtodiat quaſi paſtor, ne rapiat lupus circumiens, c. 1. ver. 10. num. 2. & c. 2. v. 6. num. 7. & c. 5. v. 23. num 9. & c. 10. v. 12. num 9.* Ideò dicitur iuſtus *abſconditus in abſcondito faciei diuinæ*, c. 10. v. 3. nu. 1. Vide etiam verbo *Iuſtus*.

Propter quod eorum opus, &c. Ingratiſſimus, qui beneficiorū obliuiſcitur, c. 1. v 9 nu. 2.

De bono opere. Cum *multa bona opera*, illis exhibuiſſet Chriſtus, ipſi *opus* appellant, extenuando, & imminuendo, quod dæmonis proprium eſt, c. 1. v 9. nu. 1.

Dij eſtis. Principes, & iudices, velut dij quidam, c. 12. v. 19. nu. 1. & c. 13. v. 7. nu. 5.

Fer. VI. poſt Domin. V. Ioan. 11.

Concilium aduerſus Ieſum, &c. Multa de impiorum concilijs, & conſilijs, & quod ſua aſtutia illos Deus apprehendat, & in rebus clariſſimis palparent, velut in tenebris, c. 5. à. ver. 12. vſque ad 14. & c. 12. v. 17. 20. & 25.* Et verè ſunt inepti negotijs gerendis, c. 1 v. 10. nu. 7.* Quod autem ſemper impij ineant aduerſus iuſtos concilia, c. 10 v. 1. nu. 11.

Quid facimus. Impius proiectus ad omne ſcelus, & ſuam in peccando tarditatem accuſat, c. 15. v. 16. nu. 4. 5. 6. 7.

Hic homo. Cum illius nomen nolint ore uſurpare, indicant illum ſibi eſſe ualdè infenſum, c. 1. uerſic. 1. num. 49. & v. 8. num 10.

Multa ſigna facit, &c. Ingratiſſimi omnium. Vide verb. *Beneficium.*

Venient Romani, & tollent, &c. Vide ſuprà, c. 5. Vbi de concilio.* Impij autem ſolùm in vtilitatē temporalem intendūt, c. 12 v. 5. num. 3.* Et illi arctiſſimè inhærent, c. 4. v. 21. nu. 4. Tanquam perpetuæ. c. 9 v 25. nu. 5.

Expedit vobis. Sub vtilitatis ſpecie occultant iniquam intentionem, velut ſemen occultatum in terra, c. 4 v. 8 nu. 1.

Vt moriatur. Mori quidem expediens; ſed interficere inauditum ſcelus. De hac autē ſubtili diſtinctione, actionis à paſſione in ſacro ſermone, plura, c. 1. v. 12. nu. 16.

Domin. in Palmis, Matth. 21.

Cum appropinquaſſet Ieſus. Alacriter accedit ad locum, & tempus paſſionis, ſicut ipſe vult nos ad patientiam properare, c. 5. v 5 nu. 7.

Et veniſſet, &c. Venit quidem in propria, inſtar iure proprio legitimè poſſidentis, c. 1. v. 7. nu. 4.

Miſit duos. Nam Charitatem fraternitatis ſemper à uobis exigit. Vide plura verbo *Frater*.

Dominus his opus habet. Qui enim omnia dat, non abdicat à ſe rerum dominium, c. 1. v. 21. nu. 14. *Dominus* igitur *dedit, Dominus abſtulit*, nu. 12. 13. 14. 15. 16.

Strauerunt veſtimenta. Seruiunt Deo externa omnia, quæ per ueſtes ſignificantur, c. 1. v. 20. nu. 9.

Plurima turba. Humani fauoris, & fælicitatis inconſtantia, quæ ad paucos dies, fortè etiam horas euanuit: ſicut *fœnum, quod cum ſit in flore, ante omnes herbas areſcit*, c. 8. v. 11. nu. 2. & v. 12. num. 3.* Eſt etiam ſimilis ſcintillæ, aut ſoli deficienti, c. 5. v. 7. num. 5.* Et quò maior eſt, debet eſſe magis ſuſpecta, ibidem nu. 8.

Alij cædebant ramos, &c. Neque ramos ſolum, ſed & flores iuncorum, qui ad Deorum, & Regum coronas adhibebantur, videntur illi obtuliſſe. Sed confer hos flores, cum iuncea, & ſpinea corona, c. 8. v. 12. nu 1. & 2.

Ecce Rex tuus venit tibi, c. 3. v. 15. nu. 3.

Oſanna, c. 5. v. 1. nu. 3. & c. 3. v. 8. nu. 4.

Fer. V. in Cœna Dom. Ioan. 13.

Quia venit hora. Mors venire dicitur expectanti, & optanti, c. 3. v. 21. nu. 2.

Cum dilexiſſet, &c. Maxima Charitas, cū morti proximus, eſt ſolicitus ſuorum, c 14 v. 22. nu. 2.

In finem, &c. Diuinæ ſapientiæ, & Charitati dimenſiones, c. 11. v. 9. Vide etiam, v. 7. & 8.

Cum Diabolus miſiſſet, &c. Quæ ſunt proditionis, & criminationis fratrum, videntur eſſe à diabolo peculiariter, qui eſt *accuſator fratrum ſuorum*, c 1. v. 6. nu. 8.

Ponit veſtimenta ſua. Luctaturus iam cum hoſte, & peccato, *ab omnibus ſe abſtinet*, c. 1. v. 20. nu. 9.

Et cœpit lauare, &c. Sunt ſanè peccata, animi & affectus ſordes & maculæ, c 8. v. 6. nu. 3. Vide etiam, c. 9. v. 30.

Pedes. Obſeruat quidem Deus veſtigia, & pedum radices conſiderat, & omnes *greſſus dinumerat*. c. 13. v. 27. nu. 5. & cap. 14. v. 16 nu. 2.

Exemplum dedi vobis, &c. Maiorum, atque principum exēpla efficaciſſima, c. 1. v. 1. nu. 77.

Fer. VI. in Paraſceue.

De Chriſti Paſſione, & varijs illius circumſtantijs, multa in Indice, verbo *Chriſtus*.

Domin. Reſurrectionis, & Fer. II. de duobus diſcipulis, &c. Luc. 24.

De Reſurrectione Chriſti, & quòd terra tremēs fuerit inſtar parturientis, & illius figuræ, aliaque id genus, uerbo *Chriſti reſurrectio*.

De reſurrectione autem noſtra, & uariæ illius ſimilitudines, & exempla, & de illius Spe, & Fide, uerbo *Reſurrectio*.

Quod Chriſtus reſpondens duobus diſcipulis agentibus de illius Paſſione? *Quæ?* quaſi iam Paſſionis oblitus, indicet magnitudinem gaudij, quæ affert obliuionem laborum, c. 11. v. 16. nu. 1. & 2.

Oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam, &c. Patientię neceſſitas, & quod illi potiſſimum conferatur prẹmium in prẹfat. c. 6. nu. 2. & 3.

De diuite epulone prætermiſſum: & ſuo loco reponendum.

Fer. V. poſt Domin. Quadrag. Luc. 16.

Homo quidam erat. An hæc ſit parabola, an uerò hiſtoria, in præfat. c. 1. nu. 7.

Erat diues. Videtūr principium reliquorum peccatorum indicari, nam diuitię ſunt pabulum vitiorum. Vide Verbo *Diuitiæ.** Vt Diuites ſint immiſericordes, & nihil *patiantur ſuper contritionem Ioſeph.* ibidem, & verbo *Patientia*.

Epu-

Epulabatur ſplendidè. Explicatur, c. 5. v. 4. nu. 10. Vbi etiam de quotidianis conuiuijs, & illorum frugalitate.

Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, in præf. c. 1. num 7. * Et nomen peculiares Lazari cruciatus nunciantur, & cõparantur cum ærumnis Iob, c. 2. v. 8. ſect. 13. nu. 1.

In ſinum Abrahæ. Is ſinus, Lazaro portus fuit poſt tempeſtatem vitæ, c. 3. v. 13. nu. 7.

Fili Recordare. Eſt enim diuitum propria, Dei obliuio, c. 8. v. 13. nu. 3. * Et magnitudo cruciatuum *obliuionem faciet luxuriæ multæ* c. 11. v. 16. nu 2.

Recepiſti bona. Vide, c. 2. v. 10. num. 7. & c. 7. ver. 7. nu. 4. * Eſt autem bonorum nomen ad cibum pertinens, c. 1. verſ. 4. nu. 30. * Et eſt bonorum huius vitæ commutatio cum pœnis alterius, cap. 2. citat. & cap. 21. verſ. 16. nu. 5. Vide etiam Verbo *Impius,* & *Mors.*

Nunc autem hic conſolatur, &c. Tribulationes Deus immittit, quibus vult beatitudinem conſcire, cap. 7. ver. 18. num. 3. & 4. & c. 24. v. 16 nu. 5. * Et ita cum tribulationibus coniuncta beatitudinis ſpes, c. 2. v. 9. nu. 5. & c. 5. v. 16. nu. 5. & v. 17. nu. 2. & 3. Vide etiam Verbo *Tribulatio.*

In die Aſcenſionis Actu 1. Marc. 16.

Chriſtus *Increpans incredulitatem* diſcipulorũ, docet reprehenſionem cum moderatione faciendam. Vide Verbo *Correptio.* * Et quòd Dei increpatio non eſt reprobanda, c. 5. v. 17.

Prædicandum Euangelium omni creaturæ. Oportet enim nomen Dei vbique benedici, & glorioſum haberi, cap. 1. verſ. 21. nu. 17.

Aſcendens autem poſt paſſionem, indicat *Laborum glorioſum eſſe fructum.* Vide Verbo *Premium* & *Patientia.*

Angeli dicentes; *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum. &c.* Indicat & tunc benignum ſe, præbuiſſe ſuis, & benignum et ſe præbiturum expectantibus aduentum, & iudicium, &c. c. 13. v. 3. nu. 4.

In Pentecoſte Actu 2. Ioan. 14.

Sonus, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, fuit Apoſtolis gaudium, & lætitia: nam quod impio eſt ſonus terroris, iuſto eſt harmonia & concentus, c. 15. verſ. 21. nu. 3. * Et quod Diuinas reuelationes initio comitari ſoleat aliquis terror, c. 4. v. 13. num. 3.

Apparuerunt diſpertitæ linguæ. Explicatur, capit. 17 verſic. 5. num 1.

Exiſtimabant autem Apoſtolos eſſe *muſto plenos*; nam animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei, c. v. 4. nu. 6.

Ebrietatis autem ſpiritualis, ſimilitudo poteſt deſumi ex ebrietatis corporea deſcriptione, c 1. ver. 20. cap. 1 & cap. 15. v. 31. nu. 6.

De Euchariſtia.

De conuiuijs, & quòd Charitatem mutuam nutriant, c. 1. v. 4. nu. 8. & 9. * Quòd conuiuium Euchariſtiæ videatur Sacerdotale, vt in quo caput ſit ipſe Chriſtus, a cuius capite, & *barba deſcendit vnguentum,* &c c 1 v. 5 n. 8. * Et quod inter reges fœdera quondam ſancirentur ſanguine, c. 9. v. 33. num. 7. * Deus autem ſe nobis edendum præbens, vult vt mutuò illi nos in cibum offeramus appetit verò ille iuſtum, nauſeat ad impium, c. 12. v. 11. nu. 7.

In commune Martyrum.

Hæc obſeruari poſſunt. * Humana imbecillitas roborata virtute Diuina, cap. 1. v. 1. nu. 4. 5. 6 7. * Et dicuntur *fortes iuſtitia,* nu. 9. * Conſtantia in aduerſis, c. 1. v. 20. nu. 3. * In ipſis tormentis firmius adhærebant Deo, cap. 17. verſic. 9. * Quid ſit *pretioſam eſſe apud Deum mortem ſanctorum eius,* cap. 3. v. 1. nu. 18. * Quomodo dicantur ſeminaſſe in lacrymis, c 4. v. 9. nu. 7. * Alacriter currebant, imò volabant ad tormenta, c. 6. v. 7. nu 7. & 8 Quæ loquebantur, erant plena myſterijs, nam quæ in tribulatione iuſtus afflictus loquitur, myſteria ſunt, capit. 3. v. 1 nu. 2. * Patientia autem eſt, quę Martyres facit, c 2. v. 8. Sect. 2. nu. 4.

Pleraque autem opportuna inuenies Verbo *Tribulatio, Patientia, Iuſtus, Mors.*

In commune Doctorum.

Quales oporteat eſſe Doctores, & quibus ſimiles ſint. Vide Verbo *Doctor.*

De Sale etiam, & de illius ſignificatione peculiaria quędam, c. 6 v. 6.

Quomodo Prælatus, & Doctor ſint ſimiles Soli, & oculo. Vide Verbo *Princeps, Rex, Pater.*

In commune Virg. Matth. 25.

Explicatur cur Virgines *lampadibus* vterentur; cur item dicerentur. *exire obuiam ſponſo,* c 3. v 7. nu. 3.

Quod autem impij *lampas extinguatur,* Oleum autem iuſti non deficiat, ſed *parata* ſit, c. 12 v. 5 nu. 4.

Neſcitis autem *diem, neque horam,* indicat vitæ vmbram eſſe fallacem, c 14. v. 2. nu. 6. Et plura etiam verbo, *Vita, Mors, Iudicium, Homo.* Tum etiam impio mortem inopinatam, & peſſimam accidere. Verbo, *Impius,* & *Mors.*

In commune defunctorum.

Defunctorum, & mortis memoriæ integer liber Iob ſeruire poteſt: quare facilius ſit obſeruare, quæ ab hac re aliena videantur, quam quæ cum illa faciant. Ergo in rerum Indice tum alia, tum vero hæc, quæ præcipua ſunt, indicantur.

Vitæ Humanę Breuitas, Vanitas, Inconſtantia, Tędium, Tumultus, Aerumnę, Morbi, & alia mala.

Mortis Neceſſitas, Bona, & commoda, Deſideriũ, Quies, & tranquillitas, Cogitatio, & memoria, Obliuio, Acerbitas, & ſtimulus, Variæ etiam illius ſimilitudines.

Mors Iuuenum, Senum, Iuſtorum, Impiorum, Pręuiſa, Subita, Optata, Amara.

Sepulchrorum, & Funerum cęremonię, variæ etiam ſimilitudines.

Moribundi Hominis affectus, animi dolor, rerum aliarum obliuio, Ritus obſeruati, ſpes, aut ſpei abiectio, & alia id genus.

Quę inuenies Verbo *Mors, Vita, Homo, Morbus, Sepulchrum, Iuſtus, Impius.*

FINIS.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER PRIMVS.

De vtraque Iobi fortuna, & primo cum Satana certamine, ſecundo cum vxore.

CAPVT PRIMVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobo viro ſanctiſſimo, & ſuæ domui benè præpoſito inuidens Satanas poteſtate ſibi à Deo permiſſa bona omnia diripit; ſpoliatus verò ille vniuerſorum Domino gratias agit.

I. VIR ERAT IN TERRA Hus nomine Iob: & erat vir ille ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

1 *Hiſtoriæ, atque libri exordium.*

PRIMIS quatuor vel quinque huius primi capitis ſententijs vniuerſarum ſancti Iobi rerum narrationis ſumma, atque libri totius exordium continetur, omnibus ſuis numeris perfectum: vt quod aptiſſimè in libri materiam, finemque conueniat; neque alienum ſit, longiuſve, ſed ea rei ipſius viſceribus petitum; tum (quod hiſtoriæ, & docilitatis, atque beneuolentiæ conciliandæ leges exigunt) ſimplex, breue, dilucidum. Perſpicuè namque, æquè ac breuiter illa omnia complectitur, ſiue, quæ hiſtoriæ fidem certis argumentis confirmare, ſiue, quæ virum clariſſimum ex triplici illo bonorum genere commendare potuerunt. Quæ naturæ, & corporis ſunt, patria, genus, nomen ductum, vel impoſitum à maioribus; tam integra, tamq. firma valetudo, cui humanæ ſalutis hoſtis acerrimè inuiderit. Deinde quæ fortunæ dicuntur, opes maximæ, filij iucundiſſimi, familia ampliſſima, ſummus apud omnes honoris, & exiſtimationis gradus, regia denique dignitas, atque poteſtas. Poſtremò, quę præcipua ſunt animi candor, ſimplicitas, rectitudo, integritas, ſancta liberorum inſtitutio, in Deum pietas, atque religio ſingularis: in quibus ſic ſe vir ſanctiſſimus exercuiſſe proponitur, vt animi bonis inſtructus, atque munitus, aliorum, quæ corporis, fortunæque ſunt, iacturam, non conſtanter modò, ſed cum gaudio etiam, ſuſtinuerit.

Perfecti exordij leges ſeruatę.

Commendatus Iob à triplici bonorum genere.

VIR.

SVMMA COMMENTARII.

2 *Vir à Græcis pro imbecillo.*
3 *Iacobi locus de oratione ex Græco illuſtratus.*
4 *Vir Latinis pro forti.*
5 *Iobi elogium ex Suida.*
6 *Adam homo; Chriſtus vir.*
7 *Vir Hebræis, ſicut & Latinis.*
8 *Deo virtus ſub humana imbecillitate, & euacuatio in ſacro ſermone quid pro Crucis virtute.*
9 *Iob, atque Paulus eodem ſpiritu, ratione diuerſi.*
10 *Vir Hebræis pro nobili.*
11 *Vir dicitur ab conſtantia. Myſterium etiam Hebraicæ linguæ.*
12 *Illuſtratus Salomon de viri, & feminæ officijs.*
13 *Vir hoc loco pro magiſtratu, & principe.*
14 *Magiſtratus virum eſſe.*

IN illa verò bonorum enumeratione, (vt iam totius ſententiæ vim, atq. vocum ſingularum proprietatem expendamus) viri appellatio continetur; cuius Græci vnam, Latini ſignificationem alteram tradunt; tertiam nos quoque loco, & materię conuenientem adiungemus. Et quidem emphaticōs virum hoc loco dici Græci, Latiniq. conſentiunt, ratione licet diuerſa: illi cum in Septuaginta non legerint ἀνὴρ. id eſt vir, ſed ἄνθρωπος id eſt homo, ſignificari exiſtimant veriſſimam humanę naturæ imbecillitatem, quæ in Iob incredibiliter vlcerato, & morbis grauiſſimis, atq. mortiferis affecto, admirandum ſpectaculum, mundo, angelis, & hominibus dederit, immaniſſimo hoſte penitus ſuperato, atq. triumphato. Sic obſeruat Origines; explicat verò eleganter Chryſoſt. [communem, inquit, naturam ſcriptor indicauit, ne quis certaminum, ac patientiæ ſpectata magnitudine incredibili, peregrina quadam, & non humana cum natura præditum arbitraretur.] Idem obſeruare ſolent ſacri ſcriptores, cùm rem proponunt, aut narrant maiorem humanis viribus: vti Iacobus Apoſtolus, cũ vim incredibilem orationis, & precum exponit, & longè mirabile exemplum Eliæ, cęlum arbitratu ſuo claudentis, & aperientis adducit; Orate, inquit, pro inuicem, vt ſaluemini, vt curemini, & ſanemini. Sic enim exigit contextus; oratio enim eſt præſentaneum morborum remedium, multum enim valet deprecatio iuſti (pro illo, qui corporis, aut animi ægritudine laborat) aſſidua. (propriè ex Græco, efficax, intenta, & minimè languida: cùm enim huiuſmodi eſt, non poterit aſſidua non eſſe) Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis, in Græco ſimilis paſſibilis, vnica dictio, ὁμοιοπαθὴς. non ſolùm ſimilium paſſionum, & affectionum, ſed, quod laboris eſt, ijſdem ærumnis obnoxius, multa quoq. & bello humanitus paſſus: vox eadem quæ Actorum 13. cum Liſtrenſibus aliquid homine maius de Paulo, & Barnaba opinantibus, reſponderunt Apoſtoli: [Et nos mortales ſumus ſimiles vobis homines ſimiles paſſibiles,] ſimiliter infirmi, & ærumnoſi, ſimili conditione pęnarum vobiſcum humanitus afficimur, [& oratione orauit, vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex: & rurſum orauit, & cœlum dedit pluuiam.] Ergo S. Iob dicere ſuo iure poteſt, quod Paulus in ſuis infirmitatibus gloriatus, ſuaſq. pugnas victoriaſq. cantans, ſcribebat Epheſijs, Non eſt nobis (infirmis hominibus ex carne, & ſanguine concretis, colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, non certamus pares cum paribus) ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus rectores tenebrarum harum. Ita vt cùm illi oculatiſſimi ſint, nos tamen quaſi agentes in tenebris minime illos videamus, neceſſeq. ſit, veluti Andabatarum more, qui clauſis oculis digladiabantur, cum illis pugnare. Hoc inquam, non minori iure Iob dixerit; atq. ea ex parte fortè maiori, quòd Paulus depugnabat quidem cum hominibus, verùm hæreticis, vbi ſedes eſt Satanæ; ideò præcipua colluctatio aduerſus illum erat; at vero Iob non ſolum aduerſus vxorem, & reliquos ſapientes Reges agitatos maligno atque furenti ſpiritu, ſed cum ipſo Satana ſingulari certamine conflixit, illiuſq. impetum ſuſtinuit, atq. confregit.

Triplex viri ſignificatio. 1

2 *LXX.* *ἀνὴρ.* *ἄνθρωπος.* *Homo pro imbecillo.*

Orig. lib. 1. *Chryſoſt. an. Cat.* *Scriptura exaggerat.*

Iacob. 5. 17.

3 *Vis, & efficacitas precum.*

ὁμοιοπαθής.

Act. 13.

3. Re. 17. 1. *Luc. 4. 25.*

Eph. 6. 12.

Apoc. 2. 13.

At ea Latinis pleriq. poſt Hieronymum, ſeu potiùs Bedam, atq. Philippum presbyterum, Viri, nomine (& quidem Latino, atq. Hebraico congruentius) animi robur, & virtutem verè maſculam ſignificatam intelligunt; quaſi non fuerit infirmus homo, qui tam animoſe pugnauerit, ſed Vir ve-

4 *Philo. & Bed.* *vir pro forti.*

5 rē magnus, qui tā fortiter vicerit, & tam glorioſè triūpha-
Iobi elogiū uerit; quare arma, virumq. canit liber hic. Singularis huius,
ex Suida. præſtantiſſimæq. virtutis pulchrū eſt apud Suidam elogiū,
atq. in primis elegans, quod hic ad ſcribam lubens; ſic ille
ſcribit. [Iob verè magnus ille, & generoſus veritatis pugil
primus aperuit gymnicū illud & ingēs atq. adeò totū terra
rū orbē includēs ſtadiū. Hic aduerſariū omnib. congreſſib.
ꝓſtrauit. Hic vibicib. & plagis ad ipſa oſſa penetrātib. acce-
ptis, permanſit inuictus; hic vermib. ſcatēs coronā meruit;
hūc neq. mors proſternere potuit, neq. a tergo inuadere; in-
ſtar.n. firmiſſimæ columnę, aut incudis impenetrabilis ꝓſti-
tit ꝑ omnē ætatē ſubigēs, & proſternēs aduerſariū. Hic pri-
mus diabolū deuicit: hic de improbo illo triūphauit non vi-
ctor in Olympijs, aut Nemæis, aut Iſthmijs, aut Pythijs,
aut certaminib. cæteris, quæ arrogātib. Græcorū ſermonib.
celebrātur: ſed ꝓ liberis, & poſſeſſionib. & gregib. & armē-
tis, & omni ſeruitio, cultuq. vitæ, ædes ſuas collapſas inui-
Proſp. de ꝑ- cti animi vir, & ſepulchra, & cœmeteria filiorū ſuorū factas
dict. p. 1. ca. cōſpicatus. Neq hic rabies, et inuidia quieuit aduerſarij, do-
32. nec ipſū pugilē nudū in ſterquiliniū euocatū, & totū vlce-
Viri pauci. rib cōpunctū, vermibusq. repletū ſpectaculū horrendū, &
Herodot. in inuiſitatū tot terrarū orbi effecit; donec tādē ſuccubuit cō-
Polym. ſceleratus ille, & cū dedecore receſſit.] Suidas hactenus: bre-
Laert. in uius Proſper; ſed nō inelegātiùs in eādē rē: [Inter cæteros,
Diogene. inquit, Idumeæ gētis Duces Iob ille fortiſſimus athleta Dei
Plutarch. enituit, in exēplū ois patientię productus, vt agoniſtico cer-
Iſa. ca. 59. tamine principē totius militiæ Diabolum ſuperaret fultus
56. 46. auxilio Dei.] Sed plura de certaminibus poſtea; nunc de uiri
Greg. 1. Re- cōcertaturi uirtute; quippe ſunt (ut quidam dixit) homines
gum. c. 1. permulti, uiri perpauci: horum enim, uel unum in media
6
Primi & ſe illorū turbis; atq. adeò ad exiguū lucernæ lumen in media
cūdi Ada- luce quęritabat Diogenes; inueniri uerò niſi apud Lacęnas,
mi diſcri- ꝑnegabat, qui ſolas illas affirmabat, uiros parere. Sed neq.
men. apud Lacedæmonem quidē, uerum in terra Hus inuenium
Zac. 6. 12. prima ipſius huius ueriſſimæ hiſtoriæ uerba renunciāt, [Vir
Luc. ult. 19. erat in terra Hus nomine Iob.] Ipſeq. Deus optimus, q ali-
Ier. 31. 22. quādo, ut Iſaias ſcribit, uidit, q a nō eſt uir; ſed Iobi tū ęta-
Act. 2. 22. te inueniſſe uirū iuxta cor ſuū illis uerbis teſtatus eſt; [Nū-
Vir à vir- quid conſideraſti ſeruū meū Iob, q nō ſit ei ſimilis in terra,
tute. uir ſimplex.] Ex hoc hominis, uiriq. diſcrimine, illud aliud
Act. 8. 27. inter primum, & ſecundū Adamū obſeruauit Gregorius, q
Hier. contra primus homo, homo fuerit, non uir, [Fortis, inquit, cōditus,
Iouin. c. 7. ſed eneruiter ſubiugatus, uir nō fuit ex cōgreſſione, qui fuit
& Iſai. 53. ex munere. Sed ecce uir, cuius oriens nomē eius, ſecundus
ep. 103. ad Adam uir potēs opere, & ſermone, uir a fæmina circūdatus,
Paul. to. 3. uir approbatus uirtutib. & prodigijs, dū in deſerto angelū
7
apoſtata uicit, primā illā uiri nobilitatē reparauit; nāq. fa-
3. Reg. 2. 3. cta eſt in Redemptore natura noſtra infirma, ualida; quæ in
3. Reg. 4. 9. Adā facta fuerat fortis, infirma. Sic ferè Greg. qđ ex omni
8
nirtute, & Fidei robore euiratus ille Reginę Candacis eunu-
Imbecillita chus, nō homo ſolùm, ſed uir etiam dicitur Actor. 8. Quod
tē humanā notauit nō ſemel Hieronymus. Significatio quidē, Viri, pro
fulcit Deus fortis Hebręis familiaris, q̄ noſter interpres illuminauit. 3.
fortitudine Reg 2. Confortare, & eſto uir fortis; qđ Hebr. tātū eſt, Co-
virili. fortare, & eſto uir, Hiſpanus nō plurib. uerbis exprimeret
Humanus Animare, *y ſed hombre.* Eādē reliquit, ut erat in fonte. 1. Re. 4.
ſplēdor vir- [Cōfortamini, & eſtote uiri Philiſthijm, ne ſeruiatis Hebr.]
tute vacuus. Duo hic obſeruanda; alterum, has duas Græcorū, & La-
Pſ. 106. 9. tinorum interpretationes unius uerbi omninò cōtrarias re
Luc. 1. 53. ipſa ita eſſe nexas, ut ſeparari nō poſſint; nam ſicut carne ab
2. Cor. 1. 17. ditus latet ſpiritus, ita illam hominis imbecillitatē ab om-
Quid ſit, ni humanæ opis, uiriumq; ſuarum fiducia uacuam implet
euāgeliū nō Deus uirtute, & fortitudine plané uirili, nam externā illam
eſſe in ſapiē potentiæ, & humani ſplendoris faciem, & magnam de ſe fi-
tia verbi. duciam, & æſtimationem conceptam, qua ſæpe nititur, &
λόγος inſoleſcit deluſa carnis ſapientia, ab omni uirtute uacuam,
Verbū, qd & inanē ꝓrſus dimittit; ſicut ſcriptū eſt: [Eſurientes imple-
ſignificet. uit bonis, & diuites dimiſit inanes.] In q̄ rē ſcribit Paulus,
Propoſitio Euangeli prędicationem non eſſe in ſapientia uerbi, id eſt,
In, quid de- non niti, aut eloquentię, aut humanę rationi, aut Philoſo-
notet. Eua- phię, uel diue ſcientiarū naturalium; ea enim omnia comple-
cuari Cru- ctitur Verbi ſignificatio, quod Gręcè eſt, λόγος: & eā funda-
cē, q id. mentis, radicis, aut principij rationem. denotat prępoſitio
Quid eua- In, Vt non euacuetur crux Chriſti. uidelicet, Si crux conſta-
cuare in ſa- re externo illo ſplendore, & humana ui, eſſet à Dei uirtute
cris. uacua, atque ab illo pondere grauiſſimo theſaurorum ſa-
κενόω pientiæ, & ſcientiæ Dei; id enim Euacuandi uerbum ſigni-
Eccl. 13. v. ficat, exinanire, & penitùs ſpoliare: eſt enim hic uerbum
6. & 8. Græcum idem, Eccleſiaſtic. 13. dum de ſuperbo diuite, dici-
Verbū Cru tur: [Euacuabit te, & ipſe non dolebit ſuper te, & confun-
cis. det te, donec te exinaniat bis, & ter.] Quare ſubiungit Pau-

lus; [Verbum crucis, pereuntibus (qui tantùm externa ui- Iſa. 45. 15.
dēt, & ſapiūt; interna, & ſpiritualia nō credūt) ſtultitia q dē
eſt; ijs aūt, qui ſalui fiunt (id eſt, nobis fidelib.) Dei virtus.
Certè dū Iſa. vates Iſraeli, & virib. & numero ſuis hoſtib.
longè impari, glorioſas victorias, atq. triūphos pollicetur,
ſub tanta imbecillitate diuinā ſeſe fortitudinē inſinuantē,
atque deliteſcentem miratus, ne populum lateret id, quod
latebat in populo, publicè, atque apertè exclamat, latitan-
tem Deum alloquutus; [Verè tu es Deus abſcōditus, Deus
Iſrael Saluator,] qui arundinem leuem, & fragilem tuæ pō-
dere fortitudinis, quaſi ferrea virga indita firmam, infra-
ctamq. reddis. Ergo in homine Iobo, vir lateat Iobus.
Hinc ſequitur alterum; quoniā vt ait Theodoretus, quę Theod.
videtur imbecillitas, veram potētiam conciliat, Paulus, at- Iob et Paul.
que Iobus eodem ſpiritu, vocibus diuerſis de ſuis infirmi- euſdem ſpi
tatibus loquuntur. Ille libenter, imò vt eſt in Græco, liben- ritus.
tiſſimè gloriatur, cum etiam placet ſibi in infirmitatib. Nam 9
(ut ait Ambroſ.) plus addit medicina Chriſti ad ſalutē, quā 2. ad Cor.
infirmitas detrahit ſanitati. At uerò Iobus (non ſemel etiā 12. 2. Cor.
Dauid) ſuas miſerias non modò non extenuat, ſed dolo- 11. & 1. 12.
re, & gemitu incredibili recenſet: ſanè uterque ut Deum 5. 9. 12.
aduocet ſuæ imbecillitati adiutorem; nam qui in infirmi- Ambroſ. eo
tatibus gloriatur, nihil habet melius, aut fortius, cui nita- loco ad cor.
tur; qui ſuas infirmitates tantopere amplificat, nihil fir-
mum in ſe agnoſcit; euocat igitur uterque diuinam ad ſe
uirtutem, quæ in illis inhabitet: Sic uerò euocatus audit, 2. Cor. 12.
adeſtque opportunè Deus, quòd in ipſiuſmet gloriam, &
hominis bonum redundet. Nam uirtus (Dei) in infirmitate
(hominis) perficitur, dum perfecta, & admiranda fortitu-
dinis opera per hominem edit. Ergo uir Iob inter prima-
rios illos Fortes Iuſtitiæ, quos nimirum Iuſtitia inſtruit Epheſ 6.
Panoplia Dei, ut poſſint reſiſtere aduerſus inſidias Diabo-
li, iure cenſendus eſt; ſed non omninò quales Iſaias deſcri- Iſa. 61. 3.
bit, plenos oleo gaudij, & amictos pallio laudis. [Vt pone- Fortes Iuſti
rem inquit, fortitudinem lugentibus Sion, & darem eis co- tiæ, qui.
ronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, palliū laudis pro
ſpiritu mœroris, & uocabūtur in ea fortes Iuſtitiæ.] Cuiuſ-
modi certè Diſcipulorum Chriſti ouatio narratur à Luca: Luc. 10 18.
[Reuerſi ſunt Septuaginta duo cum gaudio dicentes: Do-
mine etiam dæmonia ſubijciuntur nobis in nomine tuo. Et
ait illis: Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem;
Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, &
ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici, & nihil vo-
bis nocebit.] At verò Iob Fortis quidem iuſtitiæ, ſed in ci-
nere, luctu, & mœrore, non minus glorioſam de inimico vi-
ctoriam adeptus, etiam dęmonia ſibi ſubiecit.
Sed tertiò tandem, quamuis quæ de viri ſignificatione 10
ab alijs ſunt ſapienter indicata, à nobis uerò etiam propoſi- Tertia viri
ta, & illuſtrata, quòd re ipſa uera ſint, & multum conferant acceptio.
ad Iobi laudem; ſed mihi tamen perſuadeo Viri nomen, hoc Viri appel-
loco, eſſe honoris, & dignitatis; quæ uſurpatio frequentiſ- latio eſt ho-
ſima eſt in ſacro ſermone, præſertim cum in originali ſubeſt norifica.
nomen (*Is*) Sic *vir*, opponitur homini, Prouerb. 8 [O viri ad איש
vos clamito, & vox mea ad filios hominū.] Id eſt, tā nobi- Prou. 8. 4.
les, quam ignobiles alloquor, Iſa. 2. [Incuruauit ſe homo, & Vir opponi-
humiliatus eſt vir,] Id eſt, cum vulgo & plebe, Principes ēt, tur homini
& magiſtratus genuflectunt idolis: Vel, ut homo, & uir ad in ſacris.
eundem pertineant; homo, qui pro ſua terrena, & fragili Iſa. 2. 9.
conditione a ſuo tantùm creatore auxilium implorare de-
beret; quique ita creatus eſt, ut eſſet Vir, id eſt, imperium &
dominationem exerceret in reliquas creaturas, vtpotè cor-
porearum nobiliſſimus, is (inquam quod indigniſſimum
eſt) ſe abijcit coram ligno, & lapide. Eandem etiam uim
habet ſolitariè poſitum, 1. Reg. 26. Cùm dixit Dauid ad 1. Reg. 26.
Abner Principem militiæ Saul, & ſub eodem pariter tento- 15.
rio dormiētem. Numquid non Vir tu es? præclarus, inſignis,
Regi amiciſſimus, [Et quis alius ſimilis tui in Iſrael. Scitum
uero eſt id Pſal. 4. Filij hominum (Hiero. iuxta Hebræum, Pſ. 4. 3.
Filij uiri, pro uirorū, id eſt uiri, uſquequo graui corde (Hie-
rony. inclyti mei; explicat quos uocet Viros atque graues.
11
Hyosdalgo y gente graue haſta quando? Conqueritur nimi- Triplex no-
rum de Saule, & eius principibus indefeſsè illum perſe- mē hominis
quentibus. Huius autem ſignificationis ratio, & Analogia in ſacris.
eſt, quod ex triplici nomine, quod in ſacro Sermone homo Vnde nomi-
habet, Sicut nomen *Adam*, id eſt, rubeus uel argilloſus à na Adam,
terrena conditione, & rubeo limo, ex quo formatus eſt; & & Enos.
nomen *Enos*, id eſt, miſer, & deſperatæ ſalutis, aut æger de-
ploratus, ab ægritudine, & ærumna ductum eſt; ſic Is, id eſt, Vnde dica-
Vir, hoc loco & alijs frequentibus non ſolùm à ſexu, & uir- tur Vir.
tute, ſed à præſtantia, dominatione, nobilitate, dignitate,
officio, & muneris publici adminiſtratione dicitur; quibus

R. Mardoc. omnibus Vir præſtat Feminæ. nam licet pleriq; ex Hebrai-
Complut. zantibus id nomen nullius radicis ramum faciãt, acutè ta-
Pagn. meo alij deducunt à verbo ſubſtantiuo *Ies*,quod exiſtentiã
Ian. Forr. ſignificat;ita vt vir dicatur *Is*,quaſi ens,aut primò exiſtẽs,
אש videlicet ante fœmioam,quare ſicut exiſtentiæ, ita hono-
Hebræa lingua myſterium. rit, omnitq; dignitatis pæmas ferat. Hinc illud Hebraicæ
linguæ myſterium, vt dum aliquid fœminæ tribuitur pu-
blici muneris,aut quod poriùs ad virum ſpectaret,coniun-
Nomina fœminina cum verbis maſculinis. gat nominibus fœminarum,uerba maſculina, vt cùm Booz
beoè precabantur de coniugio Ruth; [Faciat Dominus
hanc mulierem,vt ſit exemplum virtutis io Ephrata, &
habeat celebre nomen in Bethlehem.] In Hebræo eſt apo-
Ruth 4. 11. ſtrophe ad ipſam Ruth per verba maſculina, [ſtrenuè age,
& acquire nnmẽ celebre;] nam ſtrenuè,& cũ virtute age-
re,& comparare celebritatem nominis ad virũ potius per-
1. Reg. 25. tinet,quam ad fœminam. Similiter etiam primo Reg. 25.
cùm Abigail occurrens Dauid animo pluſquam uirili id
præſtitit, quod Nabal,ſi vir fuiſſet, maturiùs præſtare de-
buiſſet. cum uerbo maſculino attulit iungitur in Hebræo:
Dixit Abigail: [Suſcipe benedictinnem,quã attulit ancilla
12 tua. Præclare rem hanc docuit Sapiens,cùm propria cuiq;
Prou. 31. à v. 13. muoia,uiro,atq; fœminæ attribuit; [Mulier *inquit*, Fortis,
ſiue uirago,quæſiuit lanam,& linum;& operata eſt cõſilio
Partitio munerum viri, atq; fœminæ in Salomone. Manuum ſuarum: Maoum ſuam miſit ad fortia(propriè ad
colum,uel ad uertibulũ) & digiti eius apprehenderunt fu-
ſum.] deinde textrinã exercet, Sindonem fecit: Acupoly-
mitat telas confecit,[& cingulum tradidit Chananæo] do-
meſticis ueſtiendis ſollicita eſt,[Oẽs domeſtici eius ueſtiti
ſũt duplicibus:] prioſiores ſibi ipſa ueſtes elaborat,[Stra-
gulatam ueſtem fecit ſibi; byſſus & purpura indumentum
Fœminæ priuata cura, muneri publica. eius.] Omnes quidem hæ priuatæ curæ,& quæ iotra priua-
tos parietes in Gynæceo ipſo,id eſt,extremo domus angu-
lo ſuſtineri,adhiberiq; poſſunt,ſcriptũ eſt enim: [Vxor tua
Pſal. 127. 3. in lateribus domus tuę.] At uiro tribuit Sapiẽs,ut oobilis,
** Hiſp. Sea hombre de plaço, y de pueſto de Ayuntamiento, Regidor, o que trega vara.* notusq; ſit i portit;uidelicet publico urbis foro; * Sedeatq;
cũ ſenatorib terrę. Eadẽ profectò priuata,& domeſtica mini
ſteria ſapiẽter fœminas edoceri à Pallade ſcripſit Homer*.

Pallas docuit muliebres labores,
Pingere acu veſtes,opera ardua texere telis.

Homer. Odyſ. 21. Telemachus uerò omnem publici muneris curam, matri
denegat Penelopi;& ad colum,fuſumq; ac telam mittit,

Homer. li. 1. Odyſ.
Ergo domum mater repetens,muliebria penſa,
Atque opera exercens,telaſq; & pendula fila,
Et calathos relegas,famulaſq; ad lumina longis
Admoneas penſis,operumq; adeſſe labores,
Ipſa iube; nam ſermo viris debetur,& oris
Officium,& ratio,& cui veſtis plena poteſtas
Telemacho eſt artis dicendi atque rogo.

Sapienti uero conſilio paret fœmina prudentiſſima.

Obſtupefacta domus mater cœnacula ſumma
Aſcendit rurſus: animis ſeruata ſui ſuis,
Dictaq; Telemachi deſigens corde ſu menti.

13 Hinc iam uideat proximum eſſe,ut Vir magiſtratũ ſignifi-
Vir pro magiſtratu. cet, qua ratione Romani ſuos Duum-viros, ac Trium-vi-
ros nominabant. Sic Geneſ 26. Cùm interrogaretur Iſaac
Gen. 26. 7. à viris Geraræ ſuper uxore ſua. Intellige uiros, qui,& in-
terrogandi,& inquirendi de rebus publico munere funge-
Gen 43. 15. rentur. Sed clariùs Iacob filijs,Gen. 43. [Deferte munera
uiro illi,] uidelicet ſupremo magiſtratui Aegypti,Ioſepho.
Act. 17. 31 Eadem nominis uim expreſſiſſe uidetur Paulus, Actor 17.
** Que ya tiene dada la ploga de ſupremo juez, y publicado quien ſea.* [Iudicaturus eſt orbem in uiro (iudice ſupremo) * in quo
ſtatuit] Ergo Iob uir in terra Hus, certè ſupremus illius
regionis,aut ſuæ prouinciæ,ciuitatiſve Magiſtratus, Dux,
vel Rex fuit;de quo ſtatim plura. Obiter illud notandum,
quòd,ſicut primam illam uiri interpretationem nexuimus
cum ſecunda,ita certè ſecunda cum noſtra hac tertia benè
Magiſtratus vir eſſe. cõtenit: itaq; ut quis princeps, aut Rex imperio dignus
futurus ſit, uir eſſe debet, [Virtute ualens irrumpere ini-
Eccl. 7. 6. quitates.] Quod cùm Moyſes expertus munus ſuum,tum
Nu 27. 16. & 18. etiam humanorum humerorum imbecillitatem agnoſce-
ret, Deum ſic precatur Numero. 27. [Prouideat Dominus
Deus Spirituum omnis carnis (cuius eſt carnis imbecilli-
tatem, uirtute, & robore ſpiritus fulcire, & confirmare)
** Hombre de pechos no remiſſo ni muerto.* hominem (propriè Is,uirum) qui ſit ſuper multitudinem
banc. Dixitq; Dominus ad eum, Tolle Ioſue filium Nun
* uirum,in quo eſt Spiritus Dei.] quaſi diceret uiuidæ cu-
iuſdam,& actuoſæ uirtutis,atque efficacitatis in negotijs
tractandis,minimè languidum,aut inertem, mortui,& ca-
daueris inſtar,ſed in quo ſit ſpiritus. Sed rẽ hanc ſatis hoc
loco fuerit indicaſſe, ne cùm plura dixerimus in vnius uo-
cis tractatione,commentarij leges negligere uideamur.

An Iob fuerit Rex?

54 *Caietani ſententia Iob non fuiſſe regem.*
55 *Iob regem fuiſſe veterum Patrum conſenſus,& probationes.*
56 *Particula, quaſi, uſus & vis in ſacro ſermone; & alia rei ſuperioris confirmationes.*
57 *Paleſtinorum Regum conſuetudo de creando Rege regum: & quid nomen Melchiſedech.*
58 *Iob Rex regum.*
59 *Iob primogenitus,& quod primogenij ius.*
60 *Iob regnum obtinuit ſapientia,& virtute.*
61 *Zelus,& charitas proximorum Iudicem conſtituit.*
62 *Iudices quondam non peregrini.*

Qvod ſupra de Iobi regno indicauimus, nunc cooſir- 54
mandum eſt. Et quidem ſolùm inuenio Caietanum *Sententia Caiet. cap. 39. in fine.*
de re non valde dubia dubitantem; imò negantem
rem fuiſſe; id quod probat ex ipſius Iobi verbis infra c. 29. *Iob. 29. 25.*
[Cum ſederem quaſi rex circumſtante exercitu] vnde colli-
git duo; primum, non fuiſſe regem, ſed quaſi regem; alte-
rum,fuiſſe principem ciuitatis, atque exercitus.

Sed quidem regem appellant Septuaginta, hi enim ſcri- 55
bunt in fine capitis. 42. [Hi ſunt reges,qui regnauerunt in *Iob Regem fuiſſe, plurimorum Patrum conſenſus.*
Edom,cuius regionis etiam ipſe Iob dominatus eſt.] His li-
cet ferè omnes Græcos adiungere. Aſſerit Theophanes Ni-
cænus,epiſt. 2. de Patientia,profertque aliud ex LXX. teſti-
monium, cap. 2. (quod tamen non habetur,neque in Com- LXX.
plut. neque in Vaticanis) a capite enim,inquit, vſque [ad pe- *Theoph.*
des inſanabilis,& doloribus plenus,& nudus ſuper humum *Iſidorus.*
ſedet, qui paulo ante,potens & rex erat.] Iſidor. lib. de vita, *Cæſarius.*
& mortem ſanctorum appellat regem Idumæorum: Cæſa-
rius germanus Nazianzeni, dialogo 3. ait: [Concedit Deus
hoſti externa, vt innoteſcant omnibus interiora regis ſce-
ptra,ſuis fulgoribus obſcurantia purpuram adſpectabilem,
& diadema: præerat enim ſolus regioni Vſitarum cum
imperio.] Gaudentius Brixianus regem Arabiæ; D. Pro- *Gaud. in præf. tract. in ſcrip.*
ſper de promiſſionibus numerat, inter Duces de genere *Proſp. de promiſ. p. 1 c. 22.*
Eſau; idem planè docent Philippus, Beda, & alij mox
adducendi.

Et primò quidem probari poteſt ex ipſius Iobi non vno
tantùm teſtimonio: nam eam regis, ſupremiq. iudicis con- *Prima probatio.*
ditionem ipſe deſcribit, cap. 29. ad portam enim ciuitatis,
publicum videlicet vrbis forum, ait, ſolitam ſibi parari ca- *Iob 29. 7.*
thedram procedenti ad exercẽda publica iudicia,publicæq.
rei adminiſtrationem. Commemorat aſtantes ſibi princi- *v. 8. & 9.*
pes, duces, ſenes; meminit diadematis, quod erat regium *v. 14.*
inſigne, & iudiciariæ veſtis, quam principes iudicaturi aſ- *v. 14.*
ſumere ſolebant: [Iuſtitia, inquit, indutus ſum, & veſtiui *v. 25.*
me ſicut veſtimento;& diademate,iudicio meo;] & tandem
concludit: Cùm ſederem quaſi rex circumſtante exercitu.]

Illud autem quaſi, in quo Caietanus hæſit, vt ſæpè do- 56
cent ſacri doctores, non tam ſimilitudinem, quàm verita- *Particula quaſi in ſacro ſermone.*
tem adfert: Hiſp. ſic exprimit, *Como Rey que era,con ſu gente de*
guarda. Quod ipſo loco agnoſcit Beda. Et Nicetas in fine
capitis 42. eundem locum tractans ait: [Illud, ſicut, non
propter ſimilitudinem adhibetur, ſed vt re vera eum pote- *Beda.*
ſtate regia viguiſſe intelligamus.] Simile id Ioan. 1. [Glo- *Nicetas.*
riam quaſi vnigeniti à Patre] ex Hieron. & Pſalm. 125. [Fa- *Ioan. 1. 14.*
cti ſumus ſicut conſolati.] ex Auguſt. Marc. 6. [Alij dice- *Pſ. 125. 1.*
bant, quia Propheta eſt, quaſi vnus ex Prophetis.] Quod *Hier. in 1.*
verò illum circumſtaret exercitus, nihil minuit regiam di- *Chryſ. ho. 10. in ſed.*
gnitatem, imò potiùs confirmat; nam in illo tempore reges
ſolebant ad bella procedere; nec aliud erat Rex, quàm dux, *Auguſt. ſuper Pſ. 125.*
& Imperator. Neque uerò ualde moror quòd Regem, prin- *Marc. 6.*
cipem, aut ducem appellari uelit Caietanus, dum concedat
fuiſſe eius terræ magiſtratum ſupremum.

Deinde uero c. 19 cõqueritur: [Spoliauit me gloria mea] *2. probatio*
(opibus, quæ glorioſum reddunt hominem, uel glorioſo, *Iob. 19. 9.*
& inclyto regni ſtatu) abſt. lit coronam de capite meo.
Quod cum Polychronio eo loco uolo potiùs ad regnum re- *Polychron.*
ferre, iuxta ſimplicem, & propriam uocum ſignifica-
tionem; quam, ubi ſenſus nihil abſurdi habet, cum alijs
detorquere ad metaphoram. Tandem rem olet, quod cap.
3. ait: [Nunc dormiens ſilerem,& ſomno meo requieſcerem *Iob. 3. 14.*
cum regibus, & conſulibus terræ.] Significat enim pari
conditione fuiſſe cum Regibus, & ſupremis magiſtra-
tibus; proptereaque nihil mirum, ſi mors illum præri- *Iſidor. de vita et morte ſanctorũ.*
puiſſet, quæ innumeros alios reges proſtrauit. Huc tan-
dem D. Iſidorus refert, quòd cap. ult. filiam oocauerit

Cornu-ſtibij; nam cum in ſacro ſermone per Cornu, ſignificari ſoleat regni potentia, & robur, eo nomine ſignificauit regnum ſibi reſtitutum.

Tertia ratio.
Secundus probationis locus, eſt trium amicorum Iobi non leue hac de re teſtimonium; nam pro regni paterna adminiſtratione tyrannidem illi paſſim obijciunt; Leonem illum appellant, vxorem leænam, filios catulos Leonum c. 4. quæ dicendi forma in regem crudelem, regiamque familiã refertur Prouer. 19. Præterea quòd munera acceperit, iusq; peruerterit, inque adminiſtrando iudicio manus c. 15. & c. 36. Accedit quod Eliphaz, ait c. 22. [In fortitudine brachij tui poſſidebas terram, & potentiſſimus obtinebas eam.] Et quod ab Elіu dicitur c. 34. quod dubium non eſt tacite pp ipſum Iobum dici: [Qui dicit regi apoſtata; qui vocat duces impios; qui non accipit perſonas principũ, nec cognouit tyrannũ cùm diſceptaret aduerſus pauperẽ. Et rurſus: Qui regnare facit hoĩem hypocritã pp peccata populi. Et iterũ c. 36. Deus potentes non abijcit (cũ & ipſe ſit potẽs) & reges in ſolio collocat in perpetuum, & illic eriguntur.]

Iob 4. 10. 11. Prou. 19. Iob 15. 34. & c. 36. 18 & c. 22. 8. c. 34. 18. 19 v. 30. cap. 36. 5.

Tertia confirmatio. Tob. 2. 15. Iob ſuis amicis regno ſuperior.
Tertius locus ex lib. Tobiæ, vbi tres amici illi Iobi, reges dicuntur; qui aut æquales, vt amicitia exigit, aut certe inferiores Iobo fuerunt, & ſapiẽtia, & potẽtia: quę duæ res regnũ ei conciliarãt: quod ex totius libri decurſu aperiẽ colligitur: quare & rex, & regno illis ſuperior exiſtimãdus eſt.

17 Quod ſi ea, quæ inter Palæſtinos reges viguiſſe videtur cõſuetudo, pertranauit ẽt ad Huſitas, quippe vicinos; profectò non ſolùm Regem, ſed Regem regum aliorum, id eſt ſupremũ inter alios illius regionis reges, vtpotẽ ſapientiſſimum, & ſanctiſſimum, exiſtimare Iobũ debemus. Enimverò Chananæi reges vnum aliquem ex ipſiſmet delegiſſe videntur cõibus ſuffragijs, ad quem ex aliorum tribunalibus prouocatio, & appellatio eſſet, tanquam ſupremũ, iuſtiſſimum & incorruptiſſimum; qui ẽt aliorum priuatorum regum cauſas, liteſq; componeret. Non.n. ſine cauſa factũ credẽdum, eſt vt ex illis aliquis cõi noĩe appellaretur Melchiſedech, id eſt, Rex iuſtitiæ, vt interpretatur Paulus; aut Adoniſedech, id eſt, Dominus iuſtitiæ; ſicuti apud Aragonios nunc ẽt ſupremus magiſtratus dr, *el Iuſticia*. Rei huius cõiectura fieri põt ex ipſorum nominũ ſignificatione, quæ non tam propria videntur, quam appellatiua; cõſtant.n. ex partibus ſignificantibus, Melchi-ſedech, id eſt, Rex meus iuſtitiæ: Adoni ſedech, id eſt, Dñs meus iuſtitiæ; dignitatis enim vr̃ hæc appellatio, Melchiſedech, & Adoni ſedech, quã veroſimile eſt habuiſſe reges Ieruſalẽ, vrbis imprimis nobilis; atq; eò videtur Iſaias alludere, c. 1. cum ait cognomẽ illud ciuitatis Iuſtitiæ, quod propter peccata amiſerat, fore vt aliqñ illi reſtituatur: [Quõ facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij? Iuſtitia habitauit in ea, nunc autẽ homicidæ. Deinde: Reſtituã iudices tuos, vt fuerũt prius, & cõſiliarios tuos, ſicut antiquitùs: poſt hoc vocaberis ciuitas iuſti (Heb. Ghir-Sedech, ciuitas iuſtitiæ) vrbs fidelis.] Dauid verò vim & iniuriã paſſus ab hoſtibus, ſupremum regẽ appellat, à quo, pro ſuo iuſtitię tuendę munere, aduerſus potentiſſimos quoſque tyrãnos ſtatim exauditus eſt Pſ. 4. Cùm inuocarem exaudiuit me Deus (Eloah iudex ſupremus) iuſtitiæ (Sedech) meæ, ſuam aũt Dauid appellat iuſtitiã Dei, quod iudicis, ſicut Dei, æquitas in miſerorũ, & oppreſſorum defenſionem incumbere debeat. Neq; hæc Regis regũ appellatio, & dignitas incognita fuit apud nationes alias; nam præter quam quòd apud Parthos, Artabanus Rex magnus primus appellatus eſt, duplicique diademate vſus, vt Herodian ſcribit, vt apud Perſas, vt Plut. author eſt; vnde illud Ageſilai, Aſiaticis ex conſuetudine, regem Perſarum magnum vocantibus: Ecquid ille, inquit, me eſt maior, niſi & iuſtior, & modeſtior? Certe tũ hęc magni Regis appellatio apud Parthos, & Perſas ad Regẽ regum pertinebat. Nam & Sueton in Caligula Regem Parthorum, Regem regum appellat: & Plutarc. in Põpeio tradit, Pompeium noluiſſe Parthorum regem appellare Regẽ regũ vt a cæteris appellabatur. Perſarum ẽt regem Saporẽ Regem regũ appellat Iulius Capitolinus; illumq; ad Cõſtantium Imper. hoc ſtatim ſcripſiſſe: [Rex regum Sapor, particeps ſyderum, & frater Solis & Lunę, Conſtantio fratri meo S. P. D.] Marcellin ſcribit: Magica quoq. in Oriente Regum regibus imperare tradidit Plin. Armeniorũ regẽ Tygranem Plutarchus in Lucullo, Regem regum dicit: deinde Aegyptiorum reges Simandrum, & Seſoſtrin ſe Reges regum in ſuis tumulis cognominaſſe Diodo meminit.

Hebr. 7. 1. Ioſue 10. 1. מלכיצדק *Notio nominis Melchiſedech, & ſimilium.* אדוני־צדק *Iſa. 1. 21.* עיר־צדק *Pſal. 4. 1. Rex regum apud nationes alias. Artabanus Herodianus lib. 6. Plutarchus in Laconicis. Dictum Ageſilai. Sueton c. 6. Plutarchus Iulius c. 34 Marcel. li. 17. Plin. l. 30. cap. 3. Plutarchus Diodor. lib. 2 cap. 1.*

18
Igitur (vt ad Iobum redeamus his proculdubio conſonãt, quæ de Iobo dicuntur: quòd fuerit, [Vir, vel Rex magnus inter oẽs Orientales.] Quæ magnitudo non ad opes ſolũ ſed ad dignitatis, & honoris gradũ, pietatiſq; & ſapientiæ peruulgatã apud oẽs de illo exiſtimationẽ referẽda eſt. Deinde c. 29. Quod auris audiens beatificaret illum, eò quòd [liberaſſet pauperem vociferantẽ, & pupillũ, cui non erat adiutor.] Quo indicatur nõ ſolũ ſuis ius dixiſſe, ſed ẽt exteris, qui in alijs tribunalibus aut iniuriã patiebantur, aut ius ſuũ non aſſequebantur. Præterea ex eodẽ cap ꝙ principes illi aſſiſtebãt, duces (proprie gubernatores, & iudices) cohibebãt vocẽ ſuã, & lingua eorũ gutturi ſuo adhærebat: [Principes ceſſabãt loqui, & digitũ ſuperponebãt ori ſuo.] Adde ꝙ illud idẽ officiũ præſtabat, quod reges Geraræ regio, eodemq; cõi nomine profitebatur, cùm ait: [Pater erã pauperum;] quid.n. aliud ſignificat Abi-melech, niſi pater meus Rex? Ergo iudices alij, exteriq; magiſtratus indicanẽ ab illo expectaſſe poſtremũ de litibus iudicium, & partẽ ẽt ſe præbuiſſe miſerorũ aduerſus aliorũ principũ potẽtiam.

Iob Rex regum. Iob 13. Iob 29. 11. verſ. 11. verſ. 16. Abimelech quid.

19 Hinc iã pro totius huius rei coronide, pauca quædã colligamus. Primũ cũ Philippo, & Beda, Iobũ fuiſſe primogenitũ, nã regia, tũ ẽt ſacerdotalis dignitas non niſi primogenitis deferri ſolebat. Id qđ ẽt ante datã legẽ in Abrahami familia obſeruatũ videmus; nã illa erãt primogenita Eſau; tũ ꝙ ſacerdos eſſe deberet; ſacerdotales nãq; fuiſſe veſtes illas valde bonas, quas apud ſe Rebecca domi habebat, veroſimile eſt ex multorũ ſnĩa; tum ꝙ eſſet quaſi Rex, duxve contribulũ ſuorũ, & caput vniuerſæ familiæ. Id qđ apertẽ indicat Iſaac benedictione impertiẽs Iacob, quẽ exiſtimabat eſſe primogenitũ Eſau. [Seruiant tibi populi & adorẽt te tribus: eſto dñs fratrũ tuorũ, & incuruentur ante te filij matris tuæ.] Deinde ad Eſau reſpondit: [Dñm tuũ illũ cõſtitui, & oẽs fratres eius (Iacob) ſeruituti illius ſubiugaui.] Idẽ confirmauit Iacob moribundus filiũ allocutus primogenitum: Ruben primogenitus meus prior (eſſe debuiſſes iure primogenij) in donis (capiebat.n. duplicem hęreditatis partẽ pię alijs fratribus) maior in imperio (regis, aut ducis: iudicis ve, tũ ẽt ſacerdotis) non creſcas (prop. non excellas, neque caput attollas.) Res quidem ab alijs etiam gentibus obſeruata. De Iobi verò ſacerdotio inferius dicem⁹.

Iob primogenitus ex Philippo, & Beda Primogenita Eſau, que. Gen. 25. 31 Gen. 27. 15 Primogenitus ſacerdos & ſua familia caput. Gen 27. 27 verſ. 37. Gen 46. 3.

20 Secundo non cõſtat, an Iob regnũ obtinuerit à ſuis maioribus iure hæreditario propter ſanguinẽ, & genus; an verò electione, & ſuffragijs populi. Licẽt quidẽ probabilius ſit, non accepiſſe à parente regnũ, ſed ſuę ſapientiæ, & ſanctitatis merito ſibi cõparaſſe delatũ a populo. Nã Septuaginta, qui parentẽ Iobi nominant Zarem, regni aliquid habuiſſe non ſcribunt; nec verò legimus illius nominis regem vllũ. Tum & Moyſes deſcribens catalogum regũ Idumæorum, quamuis quidem recenſeat Zaram Ducem, nepotem Eſau, & deinde ſcribat Iobab (quẽ dicemus paulò poſt eũdẽ eſſe, qui Iob) tñ Iobab filius Zaræ ſcribitur ſucceſſiſſe in regno Belę, non Zarę: & regi Huſam Themanitę ſucceſſit in regno Adad filius Badad: & Sauli ſucceſſit in regno Balanam filius Achobor. An verò à Patre Zara imperium, poteſtatemve vllam iure primogenij Iob acceperit, tũc dicemus, cum de illius genealogia diſſeruerimus; tum etiã de opulentia, & nobilitate, quæ illi ad regnũ viã patefecerũt.

An Iob Regnum hæreditariò obtinuerit. LXX. Gen. 36. 13 & 15.

21 Deinde vero cõſequẽs hoc loco eſt illa in hanc ipſam rẽ Chryſoſt. interrogatio, atq; reſponſio. [Quis eũ iudicẽ cõſtituit? a ſe ipſo, hoc eſt ab ipſa virtute creatus eſt iudex, quemadmodũ Moyſes; tales videlicet decebat eſſe principes.] Vere quidẽ, atq; ſapienter: Quẽadmodũ.n. Ariſtoteles docuit, quoſdã eſſe, naſciq. natura ſeruos; quoſdam ad imperandũ; illos, qui corpore; hos, qui mẽte plus valẽt; ita ſane quos fratrũ ſuorũ amor, iuſtitiæque, & veræ pietatis zelus inflamat, licẽt non nati, ſed à virtute tñ informati, & facti ad imperandũ, iudicandûque, vel ſoli, vel primi cenſeri deberẽt. Stulte ſanẽ Hebræus ille cũ Moyſe expoſtulauit: [Quis te conſtituit iudicẽ, & principẽ ſuper nos?] Puerum duodecim annorũ Danielẽ animi cãdor, & Dei ſpiritus cõſtituerũt iudicẽ presbyterorũ iudicũ nemine, vel reclamãte, vel prouocante ad tribunal aliud; ſicut ſcribitur, [cũ Suſanna duceretur ad mortẽ, ſuſcitauit Dñs Spiritũ ſanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel, & exclamauit voce magna, Mundus ego ſum a ſanguine huius. Et dixerunt ei ſenes, Veni, & ſede in medio noſtri, & indica nobis, quia dedit tibi Deus honorem ſenectutis.] Ergo ſtulti, atque improbi Iudæi, qui Chriſto redemptori eijcienti de templo vendentes, & ementes, oues, & boues, & publico iure per flagellum iudicis officio fungenti dixerunt: [Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis?] cum ex ipſo zelo domus Dei tuendæ facere poſſent coniecturam iudiciariæ illius, atque legitimæ poteſtatis; tunc enim diſcipuli [recordati ſunt, quia ſcriptũ eſt: zelus domus tuæ comedit me.]

Chryſoſt. in catha. c. 30 Ariſtot. 1. Pol. c. 1. 3 4 Exo. 2. 14. Dan. 13. 45. Ioan. 2. 18. Pſ. 68, 10.

Tandem

22 Tandem illud; nō fuiſſe opus prioribus ſæculis externos reges, aut iudices accerſere ex remotis regionibus, & gente ignota, vt procul eſſet, & de vltimis finibus pretiū, & exiſti matio illorū: creabant n. principes, & magiſtratus de genere ſuo, & de gente ſua; & præter generis, & familiæ claritatē, vtquiſq; ſapiētia, fortitudine, pietate, & beneuolētia in ſuos pſtabat cæteris, ita erat in patria ſua acceptus, & ſuis ciuibus ſomma fide, & charitate imperabat. De poſteriori bus aūt ſæculis ſapienter dixit Plut. [Appellationes & peregrina inſtituere ſubſellia, Græci primùm ob mutuā diffidentiam, cōmenti ſunt; quaſi aſcititiam iuſtitiā, ſicut rē neceſſariā aliā, quæ apud ipſos non proueniret, deſiderarēt.] Sed nunc de hoc non plura; neque verò de Viri honorifica appellatione, & S. Iobi regali propter virtutem honore.

Iudices quādā non externos, aut peregrinos. Prou. 31. 10. Deut. 18. 15. Luc. 4. 22. Plutarc. de amore in progeniem ſuam charitate.

Erat in terra Hus.

23 *Quæ proprietas, præteriti imperfecti in ſacro ſermone. Vulgati quoque defenſio.*
24 *Quid terra in ſacro ſermone comprehendat.*
25 *Regna vno, vel pluribus oppidis conſtantia.*
26 *Nomen Hus multiplicit. vſcr ptum. Et de Hebræorum denſiori aſpiratione.*
27 *Retinenda communi vſu recepta pronuntiatio. Et rurſus de nomine Hus.*
28 *Situs terræ Hus, & dimidiæ tribus Manaſſe. Mons Hermon, Sænuta & Nomades. Theman.*
29 *An Hus ad Idumæam pertineat?*
30 *Propoſitio, In, quid valeat. Idumæa duplex. Mons Galaad, Hermon, Libanus.*

23 Minuta interrogatio, ſed non omnino inutilis; Quare quod iuxta Hebræum, & Græcum vertendum videbatur, fuit, quo etiam modo legerunt Septuaginta, Interpres præterito imperfecto reddit? An quia Hebræum præteritum valet vtrumque? Liberū ergo fuit hoc, vel illo modo vertere. An quia hic liber potiùs vitam Iobi, quàm mortem deſcribit? quare non tam illum præteriſſe, quàm eam, in qua tunc erat vitæ conditione, cùm in hoſtem, & latronem incidit, ſignificare voluit? Imperfectum namque præteritum ſeruire ſolet exprimendo continuum aliquod viuendi inſtitutum, aut indeſinētem vitæ curſum; vt id Geo. 10. quod in Heb. eſt: Nemrod fuit robuſtus venator doctè reddit interpres, [erat robuſtus venator coram Domino,] id eſt, continuò ſe in venatione exercebat. Gen. 41. erat fames in terra. Hebraicè, fuit, id eſt, durabat, & inualeſcebat quotidie. Exo. 8. erant Ciniphes, Heb. fuerunt, indeſinentē tum eorum ſignificat. 3. Reg. 5. [Erat pax inter Hiram, & Salomonē,] Heb. fuit, firma, ſtabiliſque amicitia indicatur. An quia ea loquendi ratione exprimitur ſecurum quoddam vitæ genus, conſtans, tranquillum, eatenus nunquam abruptum? Sic ſanè Nabuchodonoſor ſubitam ex terrifico ſomnio conturbationem animi ſui, hiſtoriamq. vniuerſam narraturus, orditur ab illis verbis: [Ego Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo.] Et id Exod. 1. poſt recenſitam omnem familiam Iacob ſubiungitur, [Ioſeph antè in Aegypto erat] Heb. fuit. id eſt, proſperè agebat Ioſeph, illiusq. ac ſuorum fratrum domus ſecurę omnino, atq. pacatæ florebant. Sic etiam de ſe vir Iob: [Ego ille quōdā opulentus (prop. quietus, & ſecurè agēs) repētè contritus ſū. Igitur, vir erat in terra Hus,] quietus in domo ſua, florēs in palatio ſuo. q. ſubitò, & inſperatò cōtritus eſt.

Per præteritum imperfectū quid exprimatur in ſacris. Apud Hebræos perfectū in præterito & imperfectum idem. Gen. 10. 9. Gen. 42. 5. Exo. 8. 18. 3. Reg. 5. Dan. 4. 1. Exod. 1. 5. Cap. 16. 13

24 In terra Hus. Terram pro regione accipio latiore, & quæ plura ſub ſe regna complectatur. Licèt enim pro vno tantū regno accipiatur aliquando. 3. Regū 5. [Fecit Aſa rectū, & abſtulit effœminatos de terra.] id eſt, de regno ſuo. Imo & ſtrictiùs pro vnā tātū vrbe, Deut. 34. [Nō negabis mercedē aduenę, qui tecū moratur in terra, & intra portas tuas eſt.] Sed hoc tamē loco latiùs patere hoc nomen, res ipſa poſtulat; nā plures eſſe reges Auſitidis, Ierem teſtatur c. 25. dicit. n. [propinatū calicē, acceptum de manu Dñi cūctis regibus terræ Auſitidis.] Sed an ita late accipi debeat terra Hus, vt, vel vniuerſam Idumæam, vel maximam illius partem comprehendat, paulò poſt diſſeremus.

Terra in ſacro ſermone 3. Reg. 5. 12 Deu. 24. 14 Ierē. 25. 17 & 20.

25 Illud hoc loco animaduertendum, regna ſingula non ſingulis tantum ciuitatibus, ſed pluribus etiam oppidis conſtare potuiſſe; nam licet Hebræi regem aliquando appellent, qui vnius tantū vrbis, aut oppidi princeps eſt, vt obſeruant Lyra Tob. 5. Andreas Maſius Ioſue 13. ſed eiuſmodi potiùs regulos, quam reges dixeris: Tamen Ioſue 10. reges numerantur, quibus plura parebāt loca: [Sehō rex Amorrhæorū, & Og rex Baſam] id, quod etiam in alijs regnis, atque regibus Iericho, Hai, Ieruſalem cum alijs viginti octo, quos percuſſit Ioſue, annotauit eo loco Dauid Kimhi.

Regna quædam ſingulis oppidis conſtantia, non etiam & pluribus. Lyra. Maſius. Ioſue 5. 10. & cap. 10. Dauid Kimhi.

26 Quod verò ad ipſum nomen terræ Hus attinet, nil mirū ſi a ſuo fonte aliquantulum detortum ſit: nam cùm nomina propria ex propria in aliam linguam trāſeunt, magnam mutationem ſubeunt; & pleraque Hebræa corruptè legi in Græcis, Latiniſque codicibus Hieronymus ipſe conqueritur ad Fabiolam manſione 9. Septuaginta ergo, atque Græci terram Auſitidem dixerūt quaſi Huſitidem, vt Hieronymus dixit de locis Hebraicis; quā etiam nominis inflexionem ſeruauit Latinus interpres Ierem. 25. nominans reges terræ Auſitidis. Licet quidem Aquila Hebręum, quoad fieri potuit, retinuerit in Græco, vertens terram *Vs*, quomodo legerunt etiam Septuaginta Complutenſes, & Chryſoſtomus ſermone de patiētia Iob. Huius mutationis cauſa eſt, lenior Græcorum, & Latinorum pronūciatio; Hebræorum verò longè aſperior, & denſior, fortè etiam ſignificantior, præſertim in prolatione aſpirationum, & gutturalium. In Hebræo autem *Hus* ſcribitur per *Ghain*, quæ eſt denſiſſima aſpiratio rurſus in fine per *Tſade*, quæ vix habet litteram ſibi reſpondentem ex æquo apud Græcos, & Latinos. Quare Græci, qui aſpiratione carent, non aliter potuerunt vertere denſiſſimam aſpirationem Hebræorum; de quo ſcribit Hieronymus ad Titum 3. [Septuaginta nō potentes cōuertere in Græco aſpirationes Hebraicas, alijs litteris additis vt poſſunt, exprimunt,] idemq; aſſerit, Latinos ēt in prolatione gutturalium ſolere ab Hebræis irrideri imperitiæ; cùm pleraque a Latinis corruptè proferantur.

Dauid Kimhi. Hus quare varie ſcribatur. Hieron. LXX. Aquila. Cōplutēſes. Chryſoſt. Denſior ſpiritus Hebræorum. ע *ץ* *Hieron. de Græca verſione.*

27 Sed præſtat tamen poſt confirmatum vſum veterem, atq; cōem proferendi conſuetudinem, ab illa non diſcedere, quàm, ſi ſemel nomina propria ad ſua exemplaria exigas, ſcribas, & proferas, nomina ignota, & inaudita audientium auribus ingerere; quis enim cum nimium Hebraizantibus quibuſdā iam nunc, & proferre & ſcribere inter Latinos velit, Ieſahiahu, Irmeiahu, Iechezchel, Chaggahai, pro Iſaia, Ieremia, Ezechiele, Aggęo. Rurſus, Selomoh, Iarden, Ioſiahu, Itſchak, pro Salomone, Iordane, Ioſia, Iſaac. Paratb pro Eufrate; Chaldim ꝑ Chaldea, Madai, & Paraz ꝑ Medis, & Perſis?

Retinenda antiquis, & vſu communi recepta pronunciatio.

Sed vt reuertamur ad *Hus*. quot ſunt in Hebræo aſpirationes, tot modis variari poteſt ſcriptura illius, atque totidē etiam, quod ſunt litteræ latinæ ſimiles litteræ *Tſade*, videlicet Hus, Huts, Huz, Rurſus, Hus, Hhus, vel Chus, ſed proxime exemplari Cuts atque hæc de nomine dicta ſunt.

Varietas nominis Hus.

Quod verò ſpectat ad ipſam terram Hus, non multum differre videtur diſſenſio authorum nomine tenus, re tamen ipſa conuenientium. Nam Chaldæus hanc ipſam vocat terram Armeniæ, Chryſoſtomus in caten. Arabiam; alij communi nomine Idumæam; nam a vicinis prouincijs, aut regionibus hæc omnia deriuari poſſunt in terram Hus: ſuiſſe namque in confinio illarum terrarum teſtantur Septuag. cap. vltimo: [Habitauit, inquiunt Iob in terra Auſitide in finibus Idumææ, & Arabiæ.] & Euſebius lib. 1. de præparatione euang. cap. 4. profert Ariſtæam in Iudaica hiſtoria ſcribentem, Iobum habitaſſe in Idumææ, & Arabiæ finibus; conſentiunt Plinius lib. 5. ca. 13. & Ptolemæus dicentes, terram Hus eſſe in Arabia, & vtramque affinem eſſe Idumææ. Id quod Ieremias indicat Thren. 4. [Gaude & lætare filia Edom, quę habitas in terra Hus.] Adde etiam quod Olympiod. ait, ſermone tunc temporis celebratum eſſe extare ſepulchrum ſancti Iobi in Arabia. Idemque aſſerunt Abul. Brochard. Fretelius, Breidenb. permanere etiam nunc Pyramidem ſepulchri S. Iobi in finibus Idumæę, & Paleſtinę. Quod verò ſimile eſt, cùm in omni ſeculorum memoria illam ſepulchris regum ſuperſtruendis Pyramidea cōſuetudinem viguiſſe, Aegyptus teſtetur ſuarum miraculo Pyramidum; non quidem pro condendo frumento vt nonnulli frigidè ſenſerunt, ſed pro condendis regum cadaueribus, vt ſcripſit Herod.

Hus alijs nominibus nominata. Chaldæus. Chryſ. Situs terræ Hus. LXX. Euſeb. Plinius. Ptolemæus. Thren. 4. 21 Olymp. in catena. Abulenſ. ſuper prolog. Hieron. & Numer. 20. Brochard. Fretelius. Breidenbachius in deſcriptione terra ſancta. Sepulchrum Iob. Pyramides ſuper ſtructa ſepulchris Regū. Herodot.

Cæterū pro clariori intelligentia terræ Hus breuē quādam illius tabellam libuit ſubijcere, quam magna ex parte elaborauit, atq; in ſuo terræ Sāctæ Theatro repoſuit Chriſtianus Adrichom diligentiſſimus terræ Sanctę deſcriptor, & quam nos in paulo diuerſam formam redactam ſubijci curauimus, non quòd exiſtimemus minutiora quæque loca, quæ nunc viſuntur, antiquis reſpondere omninò, quamuis nomine aſſonent, aut certo quodam milliarium, atque paſſuum numero antiquam illam locorum, vrbium, prouinciarum diſtantiā nunc certò poſſe, vbique conſtare, poſt tot annorū ſeries tot locorum ruinas, quę aut bello, aut rerum viciſſitudine, aut temporum vetuſtate, aut loci tædio, incolis aliò migrantibus, aut alia de cauſa vbiuis gentium contigerunt;

Georg. in Hermat. Deſcriptio terræ Hus.

tigerunt; in minutiſſimis enim huiuſmodi deſcriptionibus, quantum fidei mereantur Geographi quidam alij, viderint: ſed præcipuarum partium, montium, regionum, regnorum, & quas vocant poſitionum ratio conſtet ad ſacræ noſtræ hiſtoriæ, & terræ Hus intelligentiam non inutilis.

28 Eſt igitur terra Hus cis Iordanem in ea ſorte, quæ dimidiæ tribui Manaſſe attributa eſt. Cùmq; dimidia tribus Manaſſæ porrigatur vſque ad montem Hermon, amplectatur etiam regionem Argob; quæ eſt ſita ſuper Iordanem, vt ait Hieronymus de Locis Hebraicis; & erat in ditione Baſan, vt dicitur 3. Regum 4. [Bengaber præerat in omni regione Argob, quæ eſt in Baſan.] tum etiã cõprehẽdat ſub ſe iuxta Argob regionem Trachonitidem etiam ſuper Iordanem, vt ſcribunt Hieronymus de locis Hebraicis, & Ioſeph. li. 3 de Bello. certe Hus, media eſt inter Trachonitidem, atque Argob, & montem Hermon. Habet igitur ab Occidente Iordanem, Trachonitidẽ, & Argob; ab Oriente verò Hermon; non illum, qui citra Iordanem monti Tabor coniungitur, ſed alium maiorem, & celſiorem trans Iordanem, qui etiam Sanir dicitur: Ezech. 27. & Sion Deut. 4. abundatque leonibus, & pardis. Cant. 4 tum etiam laudatiſſimis abietibus ad tabulata nauium Tyriarũ Ezech. 27. à Meridie verò habet montem Seir, ſiue Edom, quẽ incoluit Eſau; tum etiam Idumeam, & deſertũ Arabię paulò inferiùs ad latus Meridiei habet regnum Baſan, & regionem Galaaditidem, & Lacum Geneſareth: tandem ab Aquilone habet Damaſcum, & Libanum. Matthæus verò Beroaldus parũ exactè videtur de Huſitia loquutus, dum illos miſcet, vel confundit potiùs, cũ Scœnitis: namque Scœnitæ ſunt incolæ Arabiæ deſertæ autore Plinio; qui propterea Scœnitæ, id eſt, tabernaculorum habitatores dicti ſunt quòd facilè frequenterque tentoria mutent, & commigrent libenter, quò illos meliora paſcua vocauerint; proptereaque etiam Nomades, id eſt, vagi dicũtur ſicut eorum, qui illas ſolitudines incolunt, paſcẽdis pecoribus viuunt; vt enim ait Hieron. Ezech. 27. [Arabia, & Cedar abundant agnis, arietib., & bœdis, & Tyri nũdinas hac illatione multiplicant;] ſicut ſcriptũ eſt Ezech. 27. [Arabia, & vniuerſi principes Cedar cũ agnis, & arietib. venerunt ad te negotiatores tui.] Hus verò licèt ſit contermina Arabiæ deſertæ, cæterùm neque tã raros, neque tã vagos habitatores habuit. Qui verò fuerint fines terrę Hus, quę vrbes, quã latè patuerint, omnino reticetur ab illius terrę deſcriptoribus. Hoc ſolùm indicant peculiare, videlicet Brochard. & Guillel. Tyr. in ſuo Bello Sacro ad meridionalem partem terrę Hus proximam eſſe Suetam, vnde nomen originem que duxerit Baldad Suhites; ad Septẽtrionem Fretelius cõſtituit Naamath, vnde Sophar Naamathites; proximiorem verò Iobi ſepulchro iidem deſcriptores faciunt Theman, ex qua Eliphaz Themanites, & ſimiliter Septentrionalem. Qua in re omninò contrarium habent Hieronymum, qui tum de Locis Hebraicis, tum etiam ſuper id Amos 1. [Mittam ignem in Theman, ait Theman eſſe auſtralẽ prouinciã, & ipſam nominis Etymologiam id ſignificare. Quare Theman appellatiuè ſumptum ſępè in Scriptura pro meridie vſurpatur, quod noſter interpres Auſtrũ vertit Iob. 9. & 39. Exod. 26. Habac. 3. & mare, quod ſit ad meridiem, Pſal. 88. Aquilonem, & Mare. Cuius ſignificationis illa analogia eſt, quòd cùm, Theman deſcendat a Iamin, quod eſt dextera, aut dexter, vel dextrum, reſpicientibus Orientem, quę eſt quaſi prima, præcipua, & anterior mundi plaga, Meridies dexter eſt; ideo dextrum pro Meridionali plaga. Tum etiam Thodoret. ſuper id Ezech 20. Contra viam Auſtri, ait, Theman Græcè Meridiem eſſe, quanquàm, id quod Cantic. 4. Super id veni auſter &c. addit, Theman Hebræorum, & Syrorum lingua ſignificare, vocem, neſcio vnde hauſerit. Sed ſtatim pauca alia de Theman.

Situs, & topographia terræ Hus. Dimidia tribus Manaſſæ vbi quondam. 3. Re. 4. 13. Hermon. Ioſeph. de Bello li. 3. cap. 2. Montis Hermon varia appellationes. Eze. 27. 5. Deut. 4. 48. Cant. 4. 8. Ezec. 27. 5. Beroaldus notatur. Scenitæ qui & vnde dicti. Plin. li. 6. c. 28. Nomades, qui. Hierony. Ezech. 27. 21. Fines terræ Hus, & laxitudo. Brochardus in ſuo Itinerario. Guillel. Tyr. de Bello ſacr. l. 23. Sueta. Fretelius. Naamath. Theman. Hierony. Amos. 1. 12. Themã appellatiuè ſumptum. Iob 9. 9. Iob. 39. 29. Pſa. 88. 13. Theodoret. Theman à quo dictũ. הימן ימן *Theodoret. Eze. 20. 45 Cant. 4. 16*

29 His tamen, quæ diximus obijci poteſt, non videri terram Hus ſeparandam ab Idumæa, neque à mõte Seir; imò omnino ad Idumæam pertinere; id quod probari poteſt. Primò ex ſacra Scriptura quæ terram Hus coniungit cum Idumæa Thre. 4. [Gaude, & lætare Filia Edom, quæ habitas in terra Hus,] vbi uidetur non ſolùm contineri terra Hus in Idumæa, ſed potiùs Idumæa in terra Hus.

An terra Hus ad Idumeã pertineat. 1. obiectio. Thre. 4. 21

Secundò, quoniam Iobab, quem dicemus fuiſſe Iob, recenſetur inter Duces Idumęos Gen. 36. atq; adeò Idumeum illum appellant ducti coniectura terræ Hus, Iſidor. Proſp. Euſe. Ariſtæas ſuperiùs adducti: neque verò exteris imperaſſe, ſed ſuis certum eſt, ergo terra Hus Idumæa eſt.

2. ratio. Gen. 36 33 Proſper. Ariſta.

Tertiò quoniã Theman, quæ vicina erat terræ Hus, erat etiam uel coniuncta Idumęæ, vel potiùs in ipſa Idumęa: Iere. 49. [Ad Idumęam hæc dicit Dñs exercituum; numquid non vltrà eſt ſapientia in Theman?] Et Amos 1. tãquã caput aut præcipua Idumææ vrbs proponitur Themã; [Hæc dicit Dominus ſuper trib. ſcelerib. Edõ, & ſuper quatuor nõ cõuertam eum, &c. Mittã ignẽ in Theman, & deuorabit ędes Boſrę.] Cõfirmo, ex Abdia, [Perdã ſapiẽtes de Idumęa, & prudẽtes de mõte Eſau.] Quo loco originali, pro meridie ẽ, Theman, eãdemque uocem retinuerũt Septuaginta: [Pauebũt pugnatores tui q de Themã] Rurſus corroboro ex Gẽ. 36. vbi inter Idumęos duces annumerat Dux Themã; ſic. n. ſcribitur: Hęc nomina ducũ Eſau in cognationib. & locis, & uocabulis ſuis, Dux Thamna, Dux Alua, Dux Ietheth, Dux Oolibama, D. Ela, D. Phinõ, Dux Cenez, Dux Themã, etc.]

3 ratio. Iere. 49. 7. Amos 1. 11. 1. Cõfirmatio. Abd. 1. 8. LXX. 2. Confirmatio Ge. 39 40.

Primę obiectioni quidam ſatisfaciunt cõſtituentes duas prouincias, aut urbes eiuſdem nominis Hus, alterã in Idumæa, de qua ibi loquatur Ierem. alteram uerò, in qua Iob uixerit. Sic Lyranus; proptereaq. diſtinguendæ æquiuocationis cauſa dictum uidetur, quæ habitas in terra Hus.

Reſponſio ad obiectionem. Lyran.

Secundo dici poſſet, habitare in terra Hus, idem eſſe qđ 30
ad Hus, uel iuxta Hus: nã prępoſitio illa In, quę in Hebręo eſt ſimplex littera Beth, non uno tantùm modo uſurpatur à noſtro interprete, uertitur enim etiam, ad, uel iuxta Gen. 1. [Faciamus hominẽ ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ noſtrã, uel, iuxta imaginem noſtrã, quod alij dicunt; uel ſecundum imaginem;] quod Chaldæus Onkelos in ſua Paraphraſi perinde referre exiſtimauit, ac dicere: [Faciamus hominem in imagine noſtra.] Idumęam autẽ eſſe contermină terræ Hus, ſupra diximus, cum terrã Hus, conterminam eſſe Idumeę, & Arabię ex multorũ teſtimonio probauimus. Sed illa facilior, ſimpliciorq; reſponſio, Idumæam ibi latè ſumi, ut comprehendat etiam terram Hus; ſecus, cùm ſtrictè ſumitur, neq. includit terrã Hus, neq. Galaaditidem, regnumùe Baſan, ſed montẽ Seir, uel Edom, & que illi adiacet regio, ubi habitauit Eſau; quę nõ tam eſt campeſtris, & plana; quàm montoſa & aſpera, atq. in ſciſſuris petrarũ ſita, totaq; montiũ faſtigijs cincta, ut deſcribit Abdias: [Superbia cordis tui extulit te habitantẽ in ſciſſuris petrarum, exaltentem ſoliũ tuũ, qui dicis in corde tuo, Quis detrahet me in terrã? [Proptereaque Eſau ditio, atq. regio, quã incoluit, nominatur in ſacra Scriptura Mõs Gen. 36 [Habitauit in monte Seir.] Cæterum à monte Seir, & à poſteris Eſau, qui ex Seir, ſiue ex mõte Edõ deſcẽdentes maximã illorum campeſtrium partem, quæ inter Edom, & Iordanem interiacent, occuparunt, totus ille terræ tractus Idumæa dicitur, paulò largiori nomine: præſertim cum Mons Edom, idem mons, continenter ſit cum monte Galaad, Hermon, & cum monte Libano, qui montes claudunt totam illam regionem à Meridie, Oriente, Aquilone; licèt in diuerſis partibus diuerſa obtineat nomina. Nam cum Galaad mons coniungatur à Iere cap. 22. cum Libano, oportet medios etiam montes, coniũctos eſſe; ſeu potiùs continuos. Ergo cùm Ieremias ait, [Galaad tu mihi caput Libani;] Docet Galaad eſſe initium, & primum caput reliquorum montium; tum quia primum ſitus ordine locũ, tum quia cæteris prominentem occupat. Prima igitur pars montis illius longiſſimè extenſi appellatur Galaad mons. Secunda appellatur mons Seir, vel Edom, quem incoluit Eſau; tertia mons Hermon: quarta Libanus. Dicitur verò [Habitare Idumæa in terra Hus,] vt ſignificetur Propheta locutus de Idumæa, etiam ea ratione, qua complectitur terram Hus. Niſi malis terram Hus, vel ob ſoli ubertatem, vel ob cœli temperationem, vel ob aliquid aliud ſingulare, & excellens præ cæteris regionibus Idumeæ quodam quaſi priuilegio peculiariter à Propheta deſignatam. Atq. eò referri poſſet, quod Septuaginta Vaticani eum locum vertunt omiſſo nomine Hus: [Gaude & lætare filia Idumææ, quæ habitas ſuper terrã.] Quaſi dicat, de illa præcipua Idumeæ parte loquor, quæ habitat ſuper terram, id eſt, fœliciter, & beatè viuit; quòd nos dicimus. *Que viue y reyna ſobre la haz de la tierra.* ſicut eodem ſenſu, eademq. phraſi dicitur Prou. 2. [Qui recti ſunt habitabunt in terrã, & ſimplices permanebunt in ea; impij verò de terra perdentur.] Ad ſecundũ eadẽ reſponſio. Ad tertium cum ſuis confirmationib. nõ alia.

Prepoſitio In, quid ualeat. Gen. 1 26. Onkelos. Verior reſponſio. Abd. 1. 3. Gen 36. 8. Iere. 22. 6. Initium, & finis montis Galaad. LXX. Prov. 2. 21. Reſponſio. ad 2. obie. & 3.

Quis Iob fuerit: quod illius genus;

31 Iobum fuiſſe Chananæum, Sententia Rab. Salomonis. Refellitur Benedict. Nemo filiorum Iacob Huſita.
32 3. 4. Sent. de Iobi genere. 4. verior & aliæ probationes, & Septuag. interpretum authoritas.
33 Variæ obiectiones. Nominum Iob, & Iobab diſcrimen.
34 An Reges Idumæi numerati à Moyſe imperarint vniuerſę Idumeę?

35 Quæ, & qualia regna amicorum Iobi, et an Iobo ſubdita, & de priſcis Regum conſuetudinibus, ex 1. paral.
36 A quo terra Hus nomen acceperit. Qui etiam viri nom nati Hus. Quis etiam Huſam.

31 His quæſtionibus proponendis anſam præbet, præbebit etiam coniecturã ſoluendis, terra Hus. Quamquam illa, quę præcipua eſt, de genealogia Iobi, ſit pariter minime facilis, vt quod Hierony. ad Vitalem presbyterum ſcripſit, [in rebus, *inquit*, obſcuris diuerſas debemus proponere opiniones, vt non tam ſcribere, quam familiariter loqui uideamur, certè quadret in rem præſentem; adeò eſt incerta & plena ſententiarum uarietate.

Hieronym.

R. Salom. 1. ſent. Primò R. Salomon potius patriam, quàm certũ genus aſſignauit, dicens fuiſſe Iobũ Chananęũ, & in Chanaan mortuũ ante egreſſum Iſrael de Ægypto. Sed de tẽpore, quo uixit, poſtea. Ad Chanaan igitur, uel potius ad Chãanæorũ caput Iobi genus referendũ cenſuit. *Chananæi citra Iordanem.* Chananęã verò eum dixit, non ultra Iordanẽ, ſed potius citra Iordanem in ipſa Palæſtina vixiſſe. Nã licet Chananæi ſtrictè dicantur Palęſtini illi, uel Phęnices, qui iuxta mare Magnũ, Mediterraneumve habitabant, ut cõſtat ex *Nu. 13.30* Nu. 13. Chananęus moratur iuxta mare, & iuxta fluenta Iordanis, Videlicet iuxta Libanum, & duos illos fontes *Ior*, & *Dan*, vnde Iordanis deriuatur, quare ab illis ẽt patribus mõtanis dr̃ mons *Nu. 14.45.* Nu. 14. Chananęus, qui habitabat in monte: Tamẽ ẽt Palæſtinã Chananęã dici apertè *Gen. 10. 15. 16.* liquet ex Gen. 10. vbi ex Chanaan diſſeminati dicuntur Sidonij, Hęthęi, Amorrhęi, Gergeſęi, cũ alijs gentibus, quas expugnarũt filij Iſrael in ingreſſu terrę Sãctæ: qui oẽs appellantur populi Chananęorũ, ibiq. aſſignãtur termini Chananęæ à Sidone uſq. ad Gerarã, Gazam, Sodomã, & Laſa. Ergo R. Salo. autumat Iobũ fuiſſe Palęſtinũ.

2. Sen. Ioa. Bened. 1. Para. 7. 1. Gen. 46. 13 Biblia Vaticana. Secunda ſententia ur̃ eſſe Ioannis Benedicti in annot. ad c. 7. 1. Paralip. qui exiſtimat Iobum fuiſſe filium Iſſachar, & nepotẽ Iacob: Nã eo loco filius Iſſachar nominatur Iaſub; & idẽ Gen. 46. appellatur Iobab, ſiue, ut in Biblijs Vaticanis correctius iã legimus, nõ Iobab, ſed Iob; Hũc ergo ait eſſe noſtrũ Iob, quartũ ab Abrahã ꝑ Iſaac, & Iacob; atq. idem ur̃ docere in interpretatione nominũ Hebraicorũ, quę in fine Bibliorum Regiorum habetur. *Refellitur Benedict.* Sed plane ur̃ hęc ſententia falſa; nemo enim ex filijs Iacob Huſita fuit, cum tã illius filij, quam nepotes in Ægypto mortui fuerint. Cum aũt illorum familia, & tribus poſtea ſortem habuerit in terra promiſſionis, terrã Hus obtinuit dimidia trib. Manaſſe, ut ſupra expoſuimus, & *Tribui Ruben, & Gad. Tribus Iſachar. Ioſue. 19.* trans Iordanẽ ſortẽ quidem habuit Ruben, & Gad: citra Iordanẽ uero cũ alijs tribubus Iſſachar ſortitus eſt terrã a Iordane uſq. ad campum magnum Eſdrelon non longe diſſitum a mari magno, ut deſcribitur. Ioſ. 19. Quare illa nominis coniectura ſola non ſufficit, cũ cętera repugnẽt.

35

3. Sent. Hieron. Iſidorus. Rup. Rab. Pet. Com. Philip. Bed. Ly. & Gloſ. Dion. Hug. Arboreus. Adrichom. Tertia ſententia, & quidem celebrior vult Iobum eſſe ex poſteris Nachor fratris Abrahã. Hanc docent Hieronym. in tradit. Heb in Gen. & non obſcure Iſid. de uita, & morte Sanctorum c. 53. Rupert. lib. 6 in Gen. c. 34. Rabanus li. 3. c. 25. Magiſter hiſtor. Scholaſ. in Gen. c 38. Philip. presbyter, & Beda initio huius c. Lyra, & Glol. Carthuſ. & Hugo Gen. 12. Arboreus lib. 9. Theoſop. cap. 15. Chriſtianus Adrichõ in ſuo theatro terrę Sanctæ in deſcriptione Manaſſę Nu. 95 Probant autem ex coniectura nominis Hus: Videtur. n. a terra dixiſſe nomen, & genus Huſi ę. ab Hus filio Nachor; de quo argumento poſtea.

4. Sent. Iob fuiſſe ex poſteris Eſau veteres. Orig. Aug. Chryſ. Gregor. Ambroſ. Sedul. Greg. Turo. Perion. Abul. Senenſ. Volater. Albe Mag. & alij. 1. ratio. Orig. Quarta ſententia affirmat Iobũ eſſe ex poſteris Abrahami per Eſau, videlicet quintũ, aut ſextum ab Abrahã; tertium vero, vel quartum ab Eſau. Hanc docent Orig. hic, Aug 18. de Ciuit. c. 47 Chryſ. concione 2. de Lazaro. D. Greg. in Præfatione. Ambroſ. & Sedulius ad Romanos 9. ſuper id, Rebecca ex vno concubitu, &c. Theodo. q. 92 in Geneſ. Proſper de prædict. pat. 1. c. 55. Euſeb. li. 1. de demonſt. Euang. c. 2. & 4. qui adducit Ariſtæã in Iudaica hiſtor. Greg. Turonen. li. 1. hiſtoriæ Francorum c. 8. Perionius li. 1. de viris Prophetarũ. Abul Gen. 22. Sixtus Senenſ. li. 1. verbo Iob, & li. 8. hæreſ. 10. Volater. lib. 13. ſuæ antropologię. Initio vero huius libri Albert. Magn. & cum Titelmano recentiores alij. Eugub. idẽ tenet; ſed in eo quod dicit hanc eſſe Hebræorum ſententiam, apertè contradicit Hieronym. Huius rei prima probatio, & quidẽ firma, vt cenſet Orig. & Chryſ. ſumitur ab authoritate Septuag. interpretum, in quibus, tum ẽt in interpretatione Theodotionis, reperiri hæc verba aſſerit Orig. in epiſt. ad Iulium Africanum, & iam id certo conſtat ex editione, & correctione Vaticana e vlt. [Iob fuit de filijs Eſau filius, vt ipſe quintus ſit ab Abraha.] Ijdemque faciunt regem Idumæorum, vt ſupra diximus; qui oẽs videntur fuiſſe poſteri Eſau. Huic teſtimonio Hieronym. Rupert. & alij Latini conantur ſatiſfacere, ex eo, quòd ea verba non ſint in originali Hebræo, neq. etiam in Latina editione. Bene quidẽ, neq. enim tanquã teſtimoniũ de fide rẽ hanc penitus euocit: Sed magnã eſſe Septuag. *LXX. Interpretũ authoritas.* interpretum authoritatẽ, nec leuiter aſpernandam, præſertim, vbi Latinæ noſtræ lectioni non repugnat, negari a nemine poteſt: imò vero amplectendã, & ſuſcipiendã, & vulgatæ lectioni, quoad fieri *poſſit*, adiungendã, Sixtus *Sixti Quinti ſanctio.* Pap. V. illis ſuæ ſanctionis verbis grauiſſime præcepit [Volumus & ſancimus ad Dei gloriã, & Eccleſię vtilitatem, vt vetus Græcum Teſtamentum iuxta Septuag. ita recognitum, & expolitum ab omnibus recipiatur, ac retineatur, quo potiſſimum ad Latinę vulgatę editionis, & veterum Sanctorum Patrum intelligentiam vtantur.]

2 ratio. Deinde, quoniam proculdubio Iobab Rex Edõ (quem dicemus Iobum fuiſſe) fuit ex genere Eſau; tum etiam amicorum illius nomina, & cognomina ſapiunt cognationem, & genus Eſau. Nam Eliphaz Themanites nomine refert primogenitum Eſau. Gen. 36. & cognomine re- *Gen. 36. 4. 11.* fert Themã, nepotem Eſau: qui regioni Themanitarum nomen dedit; cui etiam regioni idem imperauit, appellatur. n. [Dux Theman, filius Eliphaz, primogeniti Eſau.]

Ergo oẽs authores huius ſuæ exiſtimant noſtrum Iobum eſſe diũ Iobab, qui Gen. 36. numeratur a Moyſe in- *Gen. 36. 31* ter Reges Edõ [Reges, qui regnarunt in Edõ antequam haberent regẽ filij Iſrael, fuerunt hi; Bela filius Beor, nomẽq. vrbis eius Denaba. Mortuus eſt aũt Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Boſra; cumq. mortuus eſſet Iobab regnauit pro eo Huſan de terra Themanorũ, &c Ita ẽt ſenſerunt: Septua. ſcribentes Iob vlt. Hi ſunt *LXX.* Reges, qui regnauerunt in Edõ, cuius regionis etiã ipſe (Iob) dominatus eſt. Primus Balac filius Beor, & nomen ciuitatis eius Dennaba: Poſt Balac aũt Iobab, qui vocatur, Iob.] Et ratio vr̃ idem ſuadere; nã cum Iob ante legẽ vixerit, & Moyſes regnũ Idumæorum, & Huſitarũ, Ducũ, & Toparcharũ vniuerſæ illius ditionis, quæ trãs Iordanẽ ad montem vſq. Edõ, & gentiũ alium, quæ ex Eſau deriuatæ ſunt, catalogũ texat, non vr̃ ab illo prætermitti potuiſſe Iob ditiſſimus, atq. notiſſimus toto Oriẽte; atq. adeo non ſub alio noĩe recenſitus, q̃ ſub nomine Iobab.

Quæ diximus tamen nõ carent impugnationibus. Pri- 33
1. obiectio. ma ſumitur ex diſcrimine nominum Iob, & Iobab; nam ſi eiuſdẽ hominis nomina ſunt, profecto non diuerſa, ſed vnum, & idem eum contractione quadam cẽſenda ſunt. *יובב איוב* Atqui non ſolum differunt in contractione, ſed etiam in ipſa radicali littera, nã Iob per *Aleph*, at vero Iobab, per ſimplex (*Iod*) ſcribitur; ergo diuerſa nomina diuerſorum hominum ſunt. Hoc argumentum tanti facit Oleaſter. *Oleaſter.* Gen. 36. vt aduerſus omnes ferè patres antiquos euincere exiſtimet, Iob non eſſe eundẽ, qui Iobab. Idem aperte ſentit Bellarom. tom. 1. cõtrouer. li. 1. de verbo Dei c 50. *Bellarm.*

Reſp. 1. obiecti. Reſpondent quidã, non ſemper idem nomẽ ſcribi ijſdẽ characteribus, & vere; nã contractiones, aut diuerſæ nominis eiuſdẽ inflexiones, cũ in Hebræa, tũ in alijs linguis frequẽter fiunt; Adde non eſſe valde difficile litterã *Aleph*, aliquando deficere, cum adeſſe deberet, cum ſit ex *Iob, & Iobab diuerſa nomina.* litteris deficientibus: atq. in illo nomine, ẽt cum ſcribitur. ſed tamen ſono, aut pronuntiatione non exprimitur, quippe quieſcit. Ego vero facile admitterẽ, illa eſſe diuerſa nomina, binominẽq. fuiſſe Iob: ſed de nomine poſtea.

2. Obiect. Secunda; Iob an in Idumæa regnauit, at Iob Vir erat 34
in terra Hus; vir vero ille in Denaba. Ad hoc reuocanda ſunt, quæ de terra Hus diximus, pertinet enim Hus ad Idumæam, & Huſitæ Idumæi ſunt. An verò Iob patria fuerit Huſita, peculiari dubitatione explicabimus.

Roboratur ob ratio. An Reges Idumæi fuerint priuati, an vero totius Idumęæ. Sed vrges; Iobab, & alios Reges Edom numeratos a Moyſe, nõ priuatos duces, aut regulos, ſed vniuerſæ Idumæę Reges fuiſſe, manifeſte. n. ibi Duces ſeparãtur à Regibus. Primò. n. dominabãtur Duces priuati, deinde ſucceſſerunt Reges octo, qui nõ priuatæ alicuius prouinciæ ſed nulla addita reſtrictione dicuntur Reges Edõ, i. vniuerſæ Idumęæ; nã duo ſimul Reges exiſtere non poterãt; propterea enim ſucceſſio ſingulorum Regum ſcribitur in locum alterius, & vita, & regno defuncti: [Mortuus eſt Bela, & regnauit pro eo Iobab, cumq. mortuus eſſet Iobab, regnauit pro eo Huſã &c.] At vero primus Rex Bela non dr̃ ſucceſſiſſe in locũ alicuius, qui mortuus eſſet,

quoniam

quoniam Duces ſimul plures in pluribus prouincijs ſuas ditiones moderabantur. Tandē poſt octo Rreges iterum adminiſtratio,& regimen rediјt ad Duces, vt ſcribitur 1.

1.Paral.1. Paralip.1.Adad mortuo (is fuit vltimus Rex Edō) Duces pro Rregibus in Edō eſſe cæperunt: Iob autem non potuit eſſe Rex vniuerſæ Idumææ, nā tres illius amici Idumæi fuerunt, & Reges ſuarū prouinciarū in Idumæa eodem tēpore. Fateor hoc mihi argumentū viſum eſſe difficile, & cuius ſolutionē libentius diſcerem, quā dicerem. Sed tentandum aliquid dicere, & primo quidem videri alicui poſſet non ineptū, aſſerere, terram Hus poſitam eſſe pro Idumæa, partē videlicet præcipuā pro toto, vti diximus

Superius n. 30. ſupra, cum ageremus de terra Hus. Quare idē Iobabne Rex terræ Hus, & Rex Edō. Sed eſto, hoc admittatur, adhuc obſtant illa triū Regum amicorū, Ducumve regna, aut imperia eadē Iobi ętate. Rurſus ſi dicas, cū recenſentur Rreges Edō, Idomęam accipi ſtricte pro monte Seir; non large, vt cōprehēdat alias vicinas prouincias, aut toparchias; falſum dices, cū terra Hus ſubiecta fuerit Iobo

Gen.36. Regi Edō, in illaq. habitauerit, & inter Duces, quib. ſuc-

1.Paral.1. ceſſerunt Reges Edō, annumeretur etiam Gene 36 & 1. Paralip 1. Dux Theman, a quo Eliphax Themanites, amicus Iobi, & genus, & nomen, & imperium acceperit.

31 Ergo quid tandem vero ſimilius exiſtimem his propo-

Vera re-ſponſio. ſitionibus, accipe. Prima; forte tres Reges amici Iobi nō pertinebant ad ditionem Idumæi regni, Regumve Edō. Huius rei cōiectura fit ex eo, quòd inter Duces illos Idumæos non fit vlla mentio horum nominum Sophar, &

LXX. Baldad, & Septuag. in fine c.42. cum tres amicos numerant, tantum dicunt Eliphaz fuiſſe de filijs Eſau, neque etiam fit ibi mentio Ducis Suhę, &c. Neque Ducis Naamath, quibus imperauit Sophar Naamathites, & Baldad Suhites. Potuerunt ergo eodem tempore, tum illi in ſuis regnis, tum Iob in Idumęa regnaſſe.

Secunda; quoniam Dux Theman, & Dux Eliphax ibi nominantur, & Eliphax Themanites Rex etiam dicitur

Tobiæ 5.15 in lib. Tobiæ (quippe tres Reges numerātur) vero ſimile eſt, omnes iſtos tres Reges, regulos potius, aut Duces fuiſſe, id eſt, priuatos Reges, & priuatarum regionū, qui tamen imperium, & poteſtatem haberēt, ſicut & Reges,

Gen.36.43 licet non ita longe patentem. Sic enim dicitur Gene. 36. [Hi Duces Edom habitantes in terra imperij ſui.]

Montanus. Tertia; Duces nihilominus vnicuipiam parebant, vel quem ipſi elegiſſent, vt indicauit Montanus lib. de duodecim Gentibus c 6. vel qui alia ratione, & via Regnum occupaſſet; ſicut & noſtrates Duces, aut Marchiones Regibus vel Imperatoribus parent.

Quarta; Cū Reges regnabāt, aliquid publicæ adminiſtrationis, & regiminis ēt in priuatas Ducū ditiones exercebant. Cum verò ceſſarunt Reges, omnis adminiſtratio rerū publicarum, & prouinciarū ad ſuos Duces deuoluta eſt, & hoc eſt, ꝙ ille locus 1. Paralip. ſuperius adductus

Amici Iobi Duces, aut Reguli. probat. Ergo potuit Iob Rex eſſe in Idumæa, & amici illius Duces, & Reguli: atq. Reges quidē, ſi priuatos intelligas, vti iā explicuimus; qua ēt ratione accipiendum eſt illud teſtimonium libri Tobię, & quod in fine libri Iob le-

LXX. gunt etiam Septuag [Eliphaz de filijs Eſau Themanorū Rex; Baldad Tyrānus Sauchęorū; Sophar Rex Minęorū.]

3. Obiect. 36 Tertia obiectio; Terra Hus profecto nomen accepit ab Hus filio Nachor, quippe ab illius habitatore, & principe, eiuſmodi autem prouinciæ ſemper videntur in poſſeſſionem, & hæreditatem ceſſiſſe filijs, & poſteris eorū; qui primi, vel illas occuparunt, vel in prouinciæ, aut regni formam redegerunt: ergo Iob Huſita, & Huſitarum Rex a Nachor, & Hus ducit genus.

Reſp. Olympiod. Eugub. Sane Olymp. in catena, & Eugub. aliud agens ait, Hus fuiſſe filium Eſau, atq. ab eo regionem, in qua regnarunt poſteri Eſau, fuiſſe appellatā terram Hus. Verùm hoc ex

Plures appellati Hus Scriptura non cōſtat, cum nuſquā reperiatur Hus, qui fit filius Eſau; licet tres eius nomenclaturę viri numerentur:

Gen.10.23. Primus filius Aram, nepos Sem, pronepos Noe, Gen 10.

Gen.22. Secundus primogenitus Nachor fratris Abraham, Gene.

Gen.36. 22. Tertius filius Diſam, & nepos Seir Horręi, Gen. 36.

Seir nomen Eſau. Forte autem Eugubinū feſellit nomen Seir, quod fuit ēt nomen, aut (ſi mauis) cognomē Eſau, ſed primum ſi fuit nomen viri Horręi, tum etiam montis, in quo Horręi habitarunt. Inde autem vr̄ Eſau accepiſſe cognomē Seir, quod expulſis Horręis occupauerit montem. Seir, ſicut

Deut.2. dr̄ Deut. 2. [In Seir prius habitauerunt Horręi quib. expulſis atq. deletis habitauerūt filij Eſau, ſicut fecit Iſrael in terra poſſeſſionis ſuę, quā dedit ille Dn̄s.] Licet quidē Eugubinus anſam potuerit accipere ex eo, quod ait Hieronymus de locis Hebraicis littera V. vnum de poſteris Eſau hoc nomine appellatum. Alij exiſtimant terrā Hus nomen accepiſſe ab Huſam, qui regnauit in Edō poſt Iobab Gen.36. quod nomen licet nondum habuerit tēpore *Gen.36.* Iobi, potuit tamē habere tempore Moyſis, qui deſcripſerit hunc librum, & notiori iā tunc appellatione illam nominauit. Sed neq. hoc conſtare poteſt; nā Hus, & Huſam *Hus, et Huſam à diuerſis radicibus.* in ſuo originali in nullo oīno littera conueniunt; Huſam enim per *Heth, Sin, & Mem*, ſcribitur; Hus vero per *Ghain, Vau, & Thſade*. Tādem ergo dici poteſt ab aliquo illorum trium potuiſſe ſic nominari terrā Hus, licet nemo fuerit ex filijs Eſau; neq. oportere ſemper a poſteris primi conditoris, vel habitatoris alicuius prouincię illā poſſideri; cum tot ſint hominum, locorum, belli, temporū mutationes. Et quòd ſi, quę eſſet in hoc difficultas, illam prorſus tolleret, ſic appellatā eſſe terrā Hus non a filio Nachor; ſed a filio Arā, nepote Noe clara coniectura eſt, quod docet Hieron in q. Hebr. Gen. 10. & Ioſeph. 1. antiquita ꝙ iſte Hus primus inſtituit, & incoluit Trachonitidem, & Cœleſyriā, & gentem harum regionum, atq. adeò oportuit ēt conditorem, & inſtitutorem extitiſſe terrę Hus, & gentis Huſitanę; nam Hus media eſt inter Trachonitidē, & Cœleſyriam. Adde etiam quod ait in q Heb. Gen. 10. quod ab Hus filio Aram Septuag Interpretes in lib Iob, regionem Auſitidem, quaſi Huſitidem tranſtulerūt; vnde non ſolum ſuſpicari, ſed & clare opinari poſſumus Hieronymum non fuiſſe alienum ab hac noſtra ſententia de Iobi genealogia ex Eſau, cum hanc referat, nec reijciat ſcribens ad Euagrium, imò aſſerat ex propria ſententia ad Theraſiam. Atque adeò illam de Hus filio Nachor potius ex Hebręorum traditione retulit, quam aſſeruit.

חשם
ערץ

Hieron. Ioſep 1. Antiqui. c.14.

Hiero. tom. 3. ep. 126. To. 3. ep. ſ. 20 de vera circum.

Quæ Iobi patria: qui parentes?

31 *Multiplex Boſra. Illuſtratus locus Ioſue.*
32 *Iobi patria Boſra in Idumæa, vel Thrachonitide.*
33 *Septuaginta de Iobi matre refelluntur. Illius pater Zara, & de iure Priſcorum Ducum.*

VNanimis omnium vr̄ fuiſſe conſpiratio in aſſerenda Iobi patria, videlicet terra Hus: hunc.n. exiſtimāt illorū verborū ſenſum, vir erat in terra Hus. Sed certè hinc 31 tantū colligi pōt in Hus habitaſſe, nā quod deinde infertur, ergo ortu fuit Huſita, nō neceſſàrio ſequitur. Quare *LXX.* Septuag. ad habitationē referunt c 42. dum legunt, In terra Auſitide habitans. Cæterū conſtat ex Gen 36. Iob fuiſſe *Gen.36.33* Iobab, habuiſſe patriā Boſram; regnauit Iobab de Boſra. *Multiplex Boſra.* Eſt aūt triplex eius nominis vrbs, prima in regione Trachonitide, in ſorte dimidiæ tribus Manaſſæ, q̄ data fuit Sacerdotibus, & vna ex ciuitatibus cōfugij, ſicut dr̄ Ioſ. 21. *Ioſ.21.27.* [Filij Gerſon Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manaſſe confugij ciuitates Gaulō in Baſan, & Boſrā cū ſuburbanis ſuis ciuitates duas.] Hæc in Heb. dr̄ *Beſthera*. vnde Maſius exiſtimat, Latinū nomē eſſe corruptū, & men- *And. Maſ.* doſe legi. Græci tamen, & Septuag eodē fere modo nominant Boſorā. Secunda eſt in regione Moabitide, cis mōtes *LXX.* Abarim ad mare mortuū in ſorte Ruben nō valde lōge a Iordanis influxu. Hęc dr̄ Boſor, in Heb. Beſer, & Boſra ēt nominatur, vrbs ēt refugij & Sacerdotibus data, & de- *Ioſ.20.8.* ſcribitur his verbis Ioſ. 20. [Trans Iordanē contra Orientalē plagam Iericho ſtatuerūt Boſor, q̄ ſita eſt in cāpeſtri *Ioſu.21.* ſolitudine de Tribu Ruben. Et Ioſ. 21. Filijs Merari Leuitis data eſt de Tribu Rubē, vltra Iordanē contra Iericho *Deut.4.43* ciuitas refugij Boſor in ſolitudine. Et rurſus Deuter. c. 4. verſ. 43. Boſor in ſolitudine, quæ ſita eſt in terra cāpeſtri de Tribu Ruben:] erat quippe in cāpeſtribus Moab, atq. In ea parte, quę erat, dicebaturq. deſertū; ciuitas quidem munita, & magna, vt dicitur Mach. 5 Tertia Idumææ; cū *1.Mach.5.* Edom enim ſemper iungitur. Iſa. 34. & 63. & Amos. 1. Iā *Iſa.34.36* ergo certū videtur patriam Iobab non fuiſſe Boſrā Moa- *Amos.1.* biticam; illa enim erat poſterorum Loth: nō improbabi- 32 le fuiſſe alterū illam vrbē Idumæā, cum Idumæus appel- *Boſra Iobi patria.* letur Iob, fueritq. ex poſteris Eſau: Nō minus vero ſimile, fuiſſe primā illā in regione Trachonitide, vel iuxta illā de dimidia Tribu Manaſſe: nam vel erat intra ipſam terram Hus; vel cum illa coniuncta, & Arabiæ proxima, & fatere etiā, vxorem Iobi fuiſſe Arabiſſam, vt ex Septuag. poſtea dicemus; & idem docuit Iulianus in Cat. cap. 42. *Iulianus.*

Nunc de Iobi parentibus. Et qm̄ Septuag. matrē illius 33 nominant, prius de illa. Aiunt enim matrem fuiſſe Boſo- *LXX.* ram; vnde autem hoc acceperint, ignoro prorſus. Quòd ſi *Iobi mater.*

Gen.36. ex Gen.36.deſumpſerũt, certè ibi non recenſetur mater Io-
bab, ſed patria, ſicut & reliquorum regum Idumæorũ, [Be-
la filius Beor, nomenq. vrbis eius Denaba: mortuus eſt au-
tem Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zarę de Boſra; cũ-
que mortuus eſſet Iobab, regnauit pro eo Huſan de terra
Themanorum.] Nec fateor etiam eſſe familiarem He-
bræis locutionem, vt matrem conſtituat cum præpoſitione
De, cum vtrumque parentem alicuius exprimunt, vt Matth.
Matth.1. 1. Iudas genuit Phares, & Zaran de Thamar; ſed non ſem-
per ea locutione matrem ſignificant. Niſi velis dicere pa-
triam eſſe hominis matrem, ſicque allegorice locutos eſſe
Septuaginta. Hinc collige non ſignificari eo loco Geneſis
regias vrbes regni Metropoles, & capita, vt quidã opinan-
tur; ſed regum patrias, vt clare conſtare poteſt legenti.

Iobi parens. Tandem, pater Iobab Zara fuit, Dux quidem, filius Ra-
phael, nepos Eſau. Inter Duces autẽ, & Reges id diſcrimen
conſtituunt quidam ex Hebræorum doctrina, vt duces tan-
Ducum, & tum nõ eſſent redimiti corona, periode ac Reges; alij ꝙ du-
Regum diſ- ces tantum eſſent capita familiarum; alij aliter, ſed certe an-
crimen. tiqui illi Duces hæc ſimul omnia videtur habuiſſe, vt & ca-
pita familiarum eſſent & populi, ciuitatiſq principes, & do-
minationem, imperiumq exercerent; hoc enim illis verbis
Gen.36. 43 Gen.36 ſignificatur, hæc ſunt nomina Ducũ in cognationi-
bus & locis. Et deinde: habitantes in terra imperij ſui, Iob
Quid Iob ergo a parente Zara hęreditario primogenij iure accepit, vt
acciperet à cognationis ſuę caput eſſet; cũ quo facit, ꝙ cum a Deo re-
ſuo parente. ſtitutus eſt ſanitati, & priſtinæ dignitati, venerunt ad eum
omnes fratres ſuæ familię, & vniuerſę ſorores ſuæ. Eodem
iure priuatã dominatione habuit in Boſrã, quippe patriam
ſuam, vel in aliquã aliam ſuæ gentis ciuitatem. Sed id quod
Rex eſſet, id non accepit a parente, vti ſupra expoſuimus.

APPENDIX NOTATIONVM ad Iobi Genealogiam.

APPENDIX I.

34 *Iob Gentium ad Fidem adducendarum figura, & pſal.107. Il-
luſtratus.*

35 *Iob Chriſti Chirotheca, aut calceamentum. Lucas & Matth. ex-
plicati. Antiquus belli mos.*

36 *Hiſpanis certandi conſuetudo. Iob trium Magorum præcurſor.*

34 PRimò obſerua cum Proſpero, id, quod multum facit ad
Proſp. de ſanctitatẽ, & encomium S. Iobi gentium ad verã Chri-
prædiction. ſti fidem conuerſionẽ quodammodo in Iob præfiguratam;
[iã, inquit, per iuſtum virum tranſitura Chriſti veſtigia in
Pſ.107. 10. gentes ſignabantur; de quibus Dauid in perſona eius dicit,
in Idumæã extendam calceamẽtum meum, mihi alienigenæ
amici facti ſunt.] Quaſi diceret, redigam mihi meã poteſta-
te, meamq. poſſeſſionem, penituſq ſubijciam: Sed ita tamẽ, vt
ſubiectum populum non habiturus ſim vt mancipia, neque
Ioan.16. 15. enim dicã, vel nominabo eos, qui in me crediderint, meq di-
35 lexerint ſeruos, ſed amicos: quia omnia, quæ audiui a patre
meo, nota faciã eis. Tum etiam promitti Chriſtus extẽſu-
rum, proiecturumq. ſe ſua calceamẽta in Idumæã, i. ſuæ in-
Luc c.3. 16 carnationis, atque conuerſationis cum hominibus myſteria
Matt.3. 11. gentibus reuelaturũ; hæc enim per calceamẽtũ intelligũt
Iob portauit Patres Lucæ c.3. & Matth.3. huius igitur corrigiã licet non
Chriſti cal- ſit dignus ſoluere S.Iob, inſtar Ioan. ſed ſoluit tamen, atq.
ceamenta. portauit (vt Matth. loquitur) dum Chriſti myſteria, & fidẽ
Aug.ſer.6. habuit, atq. decantauit illuſtratus prophetico etiã lumine.
de temp. Propterea enim Aug. ſerm.6 de tempore illum appellat, exi-
Iob.19. mium prophetarum, ꝙ c.19. prædicauerit, [In carne mea vi-
R. Himma- debo Deum ſaluatore meum. Quod (inquit Aug.) ad id tẽ-
nuel. pus pertinet, cum Chriſti Deitas habitu noſtrę carnis indu-
Pſal.60. ta eſt. Cũ quo illud facit quod R. Himmanuel, apud Pag. in
Antiquus radice Naghal, ait, in eo loco Pſ.60. non ſolũ calceamẽtum,
mos obſidio- aut copedem legi poſſe, ſed etiam chirothecam meam. Mos
nis. enim (inquit ille) erat regũ, cum aliquã obſidebant vrbem
fortè, vt chirothecam proijceret Rex intra vrbẽ, ſignificãs
nunquam ſe ab ea receſſurum niſi vrbe capta.] In cuius con
ſuetudinis confirmationẽ affertur, quod in Antonium dixit
Cicero illu- Philip.11 Cicero [Miror tãdiu morari Antonium: ſolet n.
ſtratus. accipere ipſe manicas, nec diutius obſidionis metũ ſuſtine-
re.] Sed Cicerone omiſſo, cuius longe alius intellectus eſt
(notat enim Antoniũ animi languentis, & timidi, vt qui fa-
cile ſoleat ſe dedere hoſti, & præbere manus vinciẽdas; ſunt
enim manicæ manuum vincula) Certè ſi cũ illa conſuetu-
dine locus ille Pſ. colludit, dices Iobum fuiſſe ſignũ, & qua-
ſi pignus Gentilitatis aliqñ manus daturæ, & ceruicẽ ſub-
miſſuræ Chriſti iugo, proiectum ab ipſo Deo inter medios
hoſtes, atq. conteſtante, nunq̃ ſe ab illis receſſurũ, niſi prius

captis atque deuictis. Porrò antiqua ſolenniſque fuit apud 36
Hiſpanos bellica cærimonia, vt qui alicuiũ laceſſeret ad ſin- Mos ſeu Hi-
gulare certamen, hoſti præſenti, & hoſtiliter appellato, mul ſpanorum
tis præſentibus, chirothecam proijceret, illumque depoſce- mos.
ret ad pugnam: Vnde etiam aſſimilare poſſis Deũ velut ex-
tendere calceamentum, & cõtorquere chirothecam in Dæ-
monum turbas, viro ſanctiſſimo, atque fortiſſimo Iobo in-
ter Idumæos conſtituto, atque angelorum, hominumq. cir-
cumfuſa multitudine auide expectante, furialibus dæmo-
num exercitibus bellum denunciare periculoſum, & acerri-
mum. Vides igitur, vt tres Reges, qui ab Oriente venerunt Iob prægu-
primitiæ gentiũ, Deum hominẽ adoraturi, & regẽ Iudęorũ ſtator triũ Ma-
veneraturi, pręuium altum Regem habuerint magnum in- gorum.
ter omnes Orientales, & quaſi pignus etiam gentium; qui
non minori Deum hominem videndi arſit deſiderio, [Vide-
bo, inquit, in carne mea Deum Saluatorem meum.] Iob c.9. 26.

APPENDIX II.

37 *Pulchra Iobi cum Iſraelitico populo comparatio ex Hieronymo.*

38 *Iudæorum ſuperbia. Illuſtrantur Ioſue, & Matthæus de lapidibus
ſuſcitandis in filios Abrahæ.*

39 *Gentium fidei, & incrementum. Quod dies magnus. Iudæorum
Zelotypia, & ſpiritus compunctionis.*

SEcundũ notandum cum Hierony. ad Theraſiã de vera cir 37
cumciſione Iudęorũ corpore, & littera, non corde, neq. Iob contun-
ſpiritu circumciſorum ſuperbiã valde pungi atq. cõprimi, dit Iudęo-
hoc propoſito Iobi Idumęi exemplo. Quam enim eleganter, rũ ſuperbiã.
& copioſe perſequitur Hier. [Vbi, inquit, es in ſola carne cir- Hieronym.
cumciſa Iudæa? confer cum hoc viro pedẽ, concede & glo- Iobi, cũ Iſ-
ria: attolle te maiorum ſuperba virtutibus: Iob aduerſum raelitico po-
te procedit in mediũ ſanguinis auctore non erubeſcens, ne- pulo colla-
que per Eſau in conceſſa benedictionis ſortẽ tranſfuſione tio.
mentitus Iob ſpoliatus bonis oĩbus nihil requirit, tu Ægy-
ptum in eremo poſt manna delitioſa ſuſpiras. Illum ab ſpe
in Deo poſita tot malorum tentamenta non auocant: te ad
eã ſpem, bonorum oĩum blandimenta non prouocant. Ille
manum Dñi ſentiens benedicit in vulnere, tu virtutibus de
Pharaonis iugo exuta non ſubiaces. Illi pro circumciſis ve-
niã poſtulare conceditur; tibi vero velut incircũciſæ Amo-
rhæus pater, & mater ingeritur eſſe Cethæa. Hæc & alia
pulchra Hierony. Quare hinc in veritate compertum eſt, vt
Petrus dixit, [Quòd non eſt Deus acceptor perſonarũ, ſed Act.10 34
in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acce-
ptus eſt illi.] Si igitur filius Iſrael nolit benedictionẽ, quam
Iſrael pater ſuus acquiſiuit, benedictio elõgabitur ab eo, &
tranſibit ad Idumæã, & ad filios Eſau. Fruſtra. o. gloriãtur, 38
vaneq. intumeſcunt nomẽclatura iſta, & inſigni nobilitatis Illuſtratus
filiorum Abrahã; cum poſſit Deus de lapidibus ipſis, videli- Matth. loc.
cet gentibus abiectis, vilibuſq. & terræ (quos vocã:) filijs, de lapidib.
ſuſcitare filios Abrahæ. Quo et modo loquẽdi dixit Home- ſuſcitandis
rus Odiſſ 18. [Dic tuum genus, vnde es, non enim a querco in filios A-
es antiqua, nec a petra, quod alij dicunt, neq. lutea, neque braha.
terræ progenies.] Cum vero Ioan dixit, Potẽs eſt Deus de Homer.
lapidibus iſtis, demonſtrauit quaſi digito in ipſo Iordanis
alueo, & eo loco, per quẽ traiecit populus Iſrael in terram
promiſſam, vbi baptizabat Ioan (videlicet in Bethabara, ꝙ
tranſitum ſonat) illos lapides, quos poſuit Ioſue in medio
Iordanis alueo, vbi ſteterunt Sacerdotes, de quibus eo loco Ioſue 4. 9.
dr̃, & ſunt ibi vſq ad præſentem diem. duraſſe ẽt vſque ad
Ioannem, ab eodemq. indicatos illis verbis Matth.3. docent Remig. &
Remig. & Anſel. illi itaq. lapides demerſi, & obruti in ipſo Anſelm. in
alueo Iordanis, atq. vſque ad Ioanẽ baptizãtem ſuperſti- Matth. c.3.
tes, gentium figura erant, errorum, & ignorantiæ fluctibus Lapides Ior
obrutarum, ſed tandẽ ad Chriſti fidem, & Eccleſiã per Ba- danis quid
ptiſmi ianuã ingreſſurarum, & ſuſcitandarum de imò alueo præſigura-
& de terra, in qua miſere iacebant, ad filiorum Dei gloriã, rent.
& nobilitatẽ: filios autem deturbandos de ſede, quã ſuper-
bo ſaltu potius, q̃ vllis virtutum meritis occupabant: ſicut
ſcriptum eſt: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humi- Luc.1.52.
les. Illi ſane vocabant Geotes * non gentẽ, & Ethnicorum * Hiſp. que
populum, non populum; ſicut ẽt Eſter 14. dr̃; Ne tradas Do- no erã nada
mine ſceptrum tuum his, qui non ſunt, i. gentibus alienis à no nada, vi
vera Dei cognitione, & cultu: ſed qui aliquando nõ popu- gẽte di quiẽ
lus, poſtea populus Dei, & qui non conſequuti miſericor- ſe no haze
diã, poſtea miſericordiam conſequuti, vt ex Oſeæ a repetũt hazer caſo.
Paulus, & Petrus, dum vterq ad eos ſcribunt, qui ex genti- Eſter.14.11
bus crediderant, cum honorem illis deferentes, quẽ ſuper- Rom.9 25.
bi Iudæi non credentes amiſerant [Aſcendit igitur de terra, 1.Pet.2.10.
(vt Oſeas dixit) quia magnus dies Iezrahel: ſuſcitabit ni- 39
mirum, de lapidibus filios Abrahę: ſuſcitabit de puluere Oſee.1.4.
egenos, & de ſtercore eriget pauperes;] tum etiam pullu- Matth. 3.
labunt, & creſcẽt in magna copia, & numero, ita vt videan- Luc.1.
tur

cut terram vniuerſam implere, idq; eueniet Iezrahel, id eſt ſemini, & filijs Dei, ſuſceptis ea gentilitate, in Die magno, lætiſſimo, maximè feſtiuo, epulis, & conuiuijs dicato; Hoc

Quid Dies magnus in ſacris.

enim Dies magnus ſignificare ſolet, vt colligitur ex Ioa. 19. Erat magnus dies ille Sabbathi & Iſai. 1. vbi nos habemus: Neomæniam, & Sabbathum, & feſtiuitates alias nõ feram. Septuag. legunt, Neomenias ueſtras, & Sabbatha, & Diem magnum non fero.

Ioa. 19. 31. Iſa. 1. 13. Septuag.

Ad magni igitur diei conuiuium opiparum ſuſcipiendæ fidei Chriſti, quoniã qui vocati primi ſunt, non fuerunt digni; iuſſi ſunt conuenire, atq. diſcũbere menſę regali, quotquot per vicos, & plateas reperti ſunt pauperes, debiles, cæci, claudiq; vt uerisſimè dictum ſit: [Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cũ Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum] Inter eos vero, qui uenerunt ab Oriente Iob nõ vltimus eſt, ſed omnino numerandus inter primos conuiuas, qui nullam vxoris ductę excuſationem prętexuit, vxore licet atque liberis onuſtus; non quinq. boum iuga prętendit, quãuis quingenta habuerit; non quod cęptam uillã eſſet uiſurus, qui regno ampliſſimo prouidebat. Interim filij regni rumpuntur dolore, & tabeſcunt inuidia, diſſecantur cordibus ſuis, & ſtridẽt dentibus in eos, quos vidẽt eò admiſſos honorifice, vnde ipſi turpiter deiecti ſunt: ſicut ſcriptũ eſt. Dedit illis Deus Spiritum cõpunctionis i. pungentem, & exacerbantem corda illorum; tum ẽt Zelotypię, & inuidentię ſpiritum aduerſus gentes fidei participes, vt illa comminatio adimpleretur: [Ipſi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus, & irritauerũt in uanitatibus ſuis, & *ego prouocabo eos in eo, qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos.] Nã inuidentia, & Zelotypia, faſtum & arrogantiam, immoderatũq. ſui ipſius amorem, tanquã umbra, ſemper comitatur. Quare Paulus Hebręus, & Hebræis, qui bene illos intus, & in cute nouerat, ait Rom. 11. Quamdiu ſum gentiũ Apoſtolus, miniſterium meũ honorificabo (id eſt, ſtrenue, ac diligenter inſeruiam gentium ſaluti, & conuerſioni, atq. id in ſumma gloria, & laude ponam) ſi quo modo ad ęmulationẽ prouocem carnem meam, & ſaluos faciã aliquos ex illis. Sed rem tamen hanc, & Sacramentum abſconditum prioribus ſęculis, & generationibus cum Iſaias c. 24. diuerſis vijs, & rationibus indicaſſet (rem uidelicet ſuo populo minimè gratam, ſed plenam inuidiæ, & offenſionis) quaſi latentem animi ſenſum aperire formidaret, denique totam ſilentio premere conaretur, & erumpentia uerba compeſceret, ait: & dixi: ſtatui deinceps. Secretum meum mihi: adeo illos pũgit electio gentium, & niti ſanctiſſimi Idumæi, non Iſraelitę, ſanctitatis, veriſſimęque fidei, & religionis celebritas.

*Matth. 8. 11. Luc. 13. Acto. 7. 54. Ro. 11. 8. 2. Iſa. 29. ſecundũ 70. Deu. 32. 21 * Hiſp. yo los darè un ma' cato de zelos. Philip 3. 5. Ro. 11. 13. Iſa. 24. 16.*

APPENDIX III.

40 *Nemo ſanctus refertur ad parentes impios, & ignobiles. Illuſtratus locus Pſalm. 36 & Epheſ 3.*

41 *Vera nobilitas non ex genere, ſed ex Sanctitate.*

42 *Eſt generis, & ſanguinis ſuus honos, ſed ſine pietate inanit.*

40

Ambroſ. in Pſ 36. 28. Nemo iuſtus cenſetur parentũ impiorum filius.

Tertio cum Ambroſ in Pſal. 36. colligẽdus eſt illius uerſiculi ſenſus; [Semen impiorum peribit Semen, inquit illic, non corporalis generationis, ſed mentis internę, & impietatis ſucceſſio. Nam utiq. Iob de ſemine Eſau ſcripturæ ſignatur teſtificatione Quo modo ergo ſemẽ Eſau perijt in Iob, cũ ſanctus uir fuerit, & uenturum in terram Dominum prędixerit, qui cœtum illius ſęculi & Diabolum ſubiugaret. Ergo hoc quęritur, ne malitia transferatur in poſteros.] Fieri ergo poteſt, ut ait Ambroſ. ut cauat unuſquiſq. quod natus eſt; & qui impio patre natus eſt, minime cenſeatur illius filius, cuius impietatis particeps non eſt. Iam ergo Iob minime Idumæus ſit, neque filius Eſau prophani, neq. ſędo ſanguine peccatorum, ꝙ ſonat, nomen Edom cruentatus; ſint uero Idumęi, quamuis non ſint ex poſteris Eſau, quorũ manus ſanguine plenę ſunt, uiri ſanguinum & doloſi, apud quos neq. ueritas, neq. miſericordia, ſed maledictum mendacium, furtum, homicidium, & ſanguinis ſanguinẽ tetigit. Ergo ut Hierony. dixit, nemo debet apud Deum erubeſcere ob ſanguinem: nam filiorũ Dei generatio non eſt ex ſanguinibus, neq ex uoluntate carnis, neq. ex uoluntate uiri, ſed ex Deo. Quare cũ Paulus myſterium de gentium conuerſione, & cõcorporatione, & cumparticipatione promiſſionũ, quę Iſraelitis a Deo factę fuerant, ſcriberet Epheſijs, qui ex gentibus crediderant, ne, ꝙ non eſſent ex genere Iudęorũ, putarẽt inueſtigabiles illas Chriſti diuitias ad ſe non pertinere, huius, inquit, rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur. Paternitas, proprie cognatio, familia, generis alicuius cõtribules, tribus; quod Pſ. 95. nomine Græco retẽto, πατριά dicitur: Quamuis, inquit, non ſitis ex patre Abraham, neq. ex aliqua illarum duodecim illuſtrium tribuum, non ideò minus nobiles cenſebimini apud Deum, cum filij Dei ſitis: nam ſi quæ tribus, aut paternitas nominatur; id eſt celebre, & illuſtre nomen habet, non tam ex ſanguine habet primi progenitoris, quã ex Deo. Eritis ergo & vos patriæ gentium, in honore, & gloria. Adde etiam, quod in hanc ipſam rẽ facit, omnem paternitatem nominari a Deo; namque omnis familia ad Deum primi generis authorem, & creatorem reducitur, nobiles, & ignobiles; Iudæi, & gentes: ne ſuperbiant illi, ne illi concidant animo, quod ſonuit Paulus illis verbis; [Mihi data eſt gratia hæc in gentibus euangelizare, &c. quæ ſit diſpẽſatio Sacramenti abſconditi a ſęculis in Deo, qui omnia creauit.] Id quod ẽt Lucas docuit, dum Chriſti generationem retro conuerſo ordine ac Matthæus diuit; Vniuerſos illos Patriarchas referens in Adamũ deinde in Deum plaſmatorem corporum, & patrẽ Spirituũ. qui fuit, inquit, Adã, qui fuit Dei. Vt ex Deo oĩs paternitas nomineiur. In Dei igitur Eccleſia non eſt diſtinctio Iudæi, & Græci, nã diues eſt in oẽs, qui inuocant illum, & iure nobilitatis gaudent, qui Fidei, & religioni nomen dederunt; in hac Dei ciuitate Rhaab (i. Ægypti, Babylonij) alienigenę, (Philiſtęi) & Tyrus, & populus Æthiopũ, hi fuerunt illic; Nunquid Sion dicet (dicetur) homo, & homo (proprie, vir, & vir) natus eſt in ea? Valde mirãdũ, vt Eccleſię gratulantes dicere poſſimus, oẽs illius ciues non ſolum numero immenſo, ſed nobilitate ẽt, & ortu eſſe clariſſimos: oẽs videlicet naſci principes, viros, magnos, inſignes, & ex prima nobilitate, quos Deus in numerato habeat collectos ex oĩbus populis, omniumq. ordinum & omnis conditionis hominibus: videlicet Dñs narrabit (numerabit Hiſpanus ſic pulchre explicabit; *Los contarà, y los tendrà por cuenta, y los tomarà por memoria*) in ſcripturis populorũ, & principũ horũ, qui fuerũt in ea. Quid enim nocuit Iephte, ꝙ filius eſſet meretricis, quamuis vt ille diait; [Oderũt natos de pellice, quo minus adipiſceretur repromiſſiones? Quid Rahab meretrici, ꝙ cauponariam exerceret, & ꝙ alienigena eſſet? Non dicat, inquit Iſaias, Filius aduenæ, qui adhæret Domino dicens; Separatione diuidet me Dominus a populo ſuo: quia hæc dicit Dñs, filios aduenæ, qui adhęrent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos, adducã eos in montem ſanctũ meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ; holocauſta eorũ, & victimę eorum placebũt mihi ſuper altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur a cunctis populis. Quid refert, ꝙ comedenti Patres vuã acerbã vt dentes filiorum obſtupeſcãt? cum dicat Deus Ezech. 18. Viuo ego, ſi erit vltra vobis parabola hæc in Iſrael; ecce omnes animæ meæ ſunt; vt anima patris, ita anima filij mea eſt; anima, quę peccauerit, ipſa morietur. Quod ſi genuerit filiũ, qui videns omnia peccata patris ſui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis, hic non morietur in iniquitate patris ſui; iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. Et rurſus Iſaias eodẽ loco. Beatus vir, qui facit hoc; & filius hominis, qui apprehendet illud cuſtodiens Sabbathum, ne polluat illud, cuſtodiẽs manus ſuas, ne faciat omne malum.] Pro Viro eſt in origine enos, quod ignobilitatis, & miſeriæ nomen eſt; pro, filio hominis, filius Adam, ꝙ terrenã, & vilem originem indicat. Quaſi dicat, oẽm hominẽ cuiuſcumq. gentis, & cõditionis alloquens, ſiue virum, ſiue hominẽ, nemo miſer, nemo ignobilis, nemo obſcurus natalibus, qui Dei præcepta cuſtodiat, & per innocentiã fiat noua creatura; morumq. innocentia, & ſanctitate quaſi de integro interpoletur. Sed deſipiunt plane filij Belial, dum Saulẽ contemnunt, ꝙ filius Iemini ſit de minima tribu Iſrael, & cognatio eius nouiſſima inter oẽs familias de tribu Beniamin; cum inſiluerit in eum ſpiritus Dñi: turpius etiã deſipit, improbat Iudęorum, ſiue amẽtia, ſiue ſtultitia, ſiue fatuitas, qui frequenter illam vocem vſurpant. Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nouimus patrẽ, & matrẽ? Sanum verò ſapientis conſilium Eccl 8. Nec cõmunices hoĩ indocto, ne male de progenie tua loquatur. Sanè generis, & natalĩũ claritas ſuũ ſibi honorẽ deferri iure poſtulat; argentũ eſt, & ſplẽdorẽ habet; ſed niſi cũ pietate coniungatur, audiemus clamantẽ Iſaiã; Argentum tuum verſum eſt in ſcoriã; & qui filij candidorũ pro ſua nobilitate, & generis candore habebantur, in non minus obſcuros, quãm æthiopes ætetrimos, & abiectiſſimos euadunt. Nunquid nõ vt filij ęthiopum vos eſtis mihi filij Iſrael? ait Dñs. nonne verò eiuſmodi homines contaminatos ſceleribus, æthiopes vocat Amos, & mancipia viliſſima, quãtumuis ab Iſraele, & Abrahamo progenitos, Idumæos vocat cap. 9. Et

Ioſ. 6. 45? — Eph. 3. 14. Quid paternitas. Pſal. 95. 7. Iſai. 2. 15. Pſ. 5. 7. & 24. 24 Oſea. 4 5. Hieron. Nemo debet apud Deũ erubeſcere propter ſanguinem, & genus. Ioan. 1. 13. Ephe. 3. 14.

πατριά. Quid ſit nominare in ſacro Sermone. Epheſ. 3. 8. Luc. 3. 38. Matth 1. Matthæus, et Lucas diuerſo Genealogiã ſeriẽ texuerunt uerſo.

41

Fidei, et ſanctitatis merito vera nobilitas. Pſ. 86. 4. Fideles omnes cuiuſcũque generis Eccleſia indigena. Heb 11. 32 Iuuenal. Satyr. 6. Iſa. 56. 6. Ier 31. 29. Ezec. 18. 3. 25. Iſai. 56. 2. 1. Reg 9. 21 & 10. 27. Ioan. 6. 42. Eccl. 8 5.

42

Iſai. 1. 22. Amos 9. 7. Iſai. 1. 10. Eze. 16. 3. Rom. 2. 28. 29.

Iſaias principes Sodomorum,& Gomorræ populũ : Ezech. Chananæos,Amorrhæos Cethæos: Paulus Rom. 2. Non veros Iudæos,ſed Iudæos, cognomine tantum, & tandè poſtquam multa diſſeruerat hac de re ſubiungit; Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt , (id eſt,qui ſuum genus manifeſte probare poteſt ex Abraham Patre circuncisionis) neque , quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio,ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circumciſio cordis in ſpiritu , non littera,cuius laus non ex hominibus,ſed ex Deo eſt .

Quonam tempore Iob extiterit ?

43 *Varia ſententia.*
44 *Iobum extitiſſe ante Legem, & Moyſem.*
45 *An Iob fuerit tempore Patriarcharum,& filiorum Iacob.*

43 *Primo ſolu Gregor. Gen 36 34* Vir quidem erat Iob in terra Hus; ſed quonam erat tempore,Scriptura non dicit;quare hæc res non minus eſt incerta,quam illa de genealogia. Et primo Greg.exiſtimat fuiſſe poſt Legẽ,& Moyſem; Moyſem verò ſpiritu prophetico de illo in Geneſi locutum ſub nomine Iobab: ait ergo vixiſſe tempore Iudicum,probatq.ex Geneſ.36.vbi dicitur Iobab regnaſſe cum alijs Regibus Edom , antequam haberent Regem filij Iſrael. *Bona externa ſæpius impijs conceſſa.* Sed hoc non habet magnam vim,illorum enim verborum is potius ſenſus,& energia eſt, vt indicet rem cõſideratione dignam, Filios videlicet Eſau prius perueniſſe ad regni faſtigium , & humani honoris culmen , quam poſteros Iacob,quem Deus dilexit . Hęc enim humana, & ad aſpectum ſplendida amicis,& inimicis communia vult eſſe Deus;non rarò denegat amicis;concedit inimicis; ſæpè differt in poſterum,& nõ niſi poſt multos labores tandem largitur .

Secunda ſententia Burgenſis. Gen 21. Iob 21.29. Secundò Burgenſis Geneſ.21. opinatur Iob vixiſſe poſt egreſſum populi Iſraelitici ex Ægypto,dum adhuc peregrinaretur in deſerto; quare illud Iob c.21. Interrogare quelibet de viatoribus,intelligi vult de Iſraelitis,adhuc peregrinantibus. Sed ſi nullum aliud firmius fundamentum habet Burgenſis,facilè concidet, cum eo loco illam expoſitionem minimè ſimus probaturi : tum etiam, quia oportuit multò antea præceſſiſſe Iobum,& illius amicos,atq. veram Dei cognitionem, & cultum iam pridem exoleuiſſe ibi gentium, antequam vniuerſam regionem illam filij Iſrael occuparēt vi armorum impijs habitatoribus profligatis , atque deletis. *Replicator.* Acriter eo loco inuehitur Replicator aduerſus Burg.

Tertia ſent. Seuer. Sulp. Tertiò; Seuerus Sulpitius lib.1. Sacræ hiſtoriæ, ſcribit eo tẽpore extitiſſe Iob,cũ Moyſes diuerſabatur apud Ietro ſocerum ſuum. Verũ eadẽ poteſt eſſe huius ſententiæ cõfutatio,quæ præcedentis: nulli .n. firmæ cõiecturæ innititur.

4. Sentent. Hieron. Quartò Hieronym.de locis Hebrai. viſus eſt multo ſuperiorem Iobi ætatem, ſæculumque feciſſe, cum Eliphaz Iobi amicum, & coætaneum,ſcribat eſſe illum Eliphaz, qui Geneſ.36.Scribitur eſſe filius Eſau. de qua Hierony. ſententia poſtea c.4 cum de Eliphaz,diſſeremus .

5. Sentent. Adrichõ in Chro. ann. 2235. Quintò Chriſtianus Adrichom Iobum conſtituit circa tempora Iacobi demortui in Ægypto . Genebr. vero paulò ſuperiorem ſtatuit Iobi natiuitatem,tunc nimirum, quãdo Iacob cum tota familia deſcendit in Ægyptum.

Genebr. in Chrono. an. 2239. Sed cum nihil certò hac de re conſtare poſſit , id quod ad veritatẽ propius accedere videtur,paucis exponamus. Primum vixiſſe Iob ante exitũ Iſrael ex Ægypto, in quo oportet conuenire Patres omnes mox adducendos. 44 *Statuitur vera reſponſio. Iob ante exitũ Iſrael de Aegypto. R. Salom. Num. 14. 9 Onchel.* idem docuit Rabbi Salomon , ad confirmationem adducens illud Num. 14.[Ne timeatis populum terræ huius; receſſit ab eis omne præſidium; Quod Hebraicè eſt,receſſit vmbra eorum. Onkel,receſſit fortitudo eorum. per Præſidium autem,vmbrã, fortitudinem,] quæ omnia idem ſignificant, nimirum protectionem ac defenſionem , Hebræi intelligunt vel Deum , in cuius vmbra alarum,& protectione ſperamus, & cõmoramur; vel duces,& principes,quorum præſidio,& fortitudine vti non poterant, quòd iam nulli ſupereſſent , & præſertim Iob,qui ſuę vitę , atque pietatis meritis illos deſendebat, vniuerſamq. prouinciam velut vmbra protegebat .

Iob ante Moyſem. Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ. Theodoret. Orig. Euſeb. Exodi 6. Deinde vero videtur etiam vixiſſe non ſolũ ante Legem, ſed ẽt ante Moyſem. Primum docent,ſecundum non obſcure indicant Chryſ. Auguſt. Ambr. Theodor. ſuperius adducti. Et Theodoret. præterea in Epitome diuinorũ decretorũ lib. 5. de creatione. Orig. homil. 4. ſuper Ezech. Euſeb. lib. 1. demonſtrat. Euang. c. 3. & 4. namq. Moyſes ſeptimus videtur fuiſſe ab Abrahã, Iob vero quintus, vt deſcribitur Exo. 6. Leui genuit Caath; hic genuit Amrã ; hic vero Aaron , & Moyſen. Cũ ergo Leui fuerit pronepos Abraham, Moyſes vero pronepos Leui,ſeptimus eſt Moyſes ab Abraham.

Tandem ſubtilis illa computatio , qua Titelmanus conatur Iob referre ad tempora Phares, vel Eſron ſecundum ordinem generationum Iacob, & Eſau (eſt enim Eſron quartus a Iacob,ſicut & Iobab ab Eſau) elegans eſt,atque legi, probatq. digna ; quam ille latè,& copioſè ſcribit,ego vero minime deſcribam: illud tantum adiungam, Origenem ita loquutum loco ſuperius indicato , Iob vixiſſe temporibus patriarcharum,& Moyſis . Verùm iam nos in quæſtionibus (genere videlicet ſcriptionis aridiori,minuſq. iucundo) diu immoratos, liberiores iam, & expeditiores ad ſacrarũ ſententiarum pleniorem tractationem pergere oportet . 45

DE NOMINE IOB.

46 *Ratio,& notio nominis Iob.*
47 *Iobi nomen prædictum idem eſt patientia nomen : nominiſ quoque mutatio cum ſtatus mutatione.*
48 *Iuſtorum , & impiorum in conſeruati nominis diuturnitate diſcrimen .*
49 *Memoria iuſti iucundiſſima , impiorum longè moleſtiſſima , ex Salomone,quadam de Pomo Sodomitico .*

46 *Præf. cap. 1. Etymologia & interpretatio nominis Iob. Cyprian. Didymus. Gregor. Chryſ. Hieron. Philipp.* Diximus nonnulla de nomine Iob in pręfatione,ſed nominis nunc enucleatior Etymologia tradenda. Nomen itaque Iob arcanam habet ſignificationem, & quidem a Cypria. aduerſus Iudæos,Iob interpretatur,Chariſſimus Dei. Sed ignoro,vnde hanc nominis interpretationem haurire potuerit. Didymus in catena,ait: nomen Iob eſſe nomẽ patientię; aliquanto etiam diuerſum a reliquorum Patrum interpretatione.nam a Greg. Chryſoſt. Hieronym. Philipp. illa probatur,quę in vulgari nominum Hebraicorum interpretatione circumfertur, vt ſit idem, quod dolens,aut gemens , a Iobab,quod eſt eiulare,aut vlulare,quod uerbũ ſemel tantum habetur Iudic. 5. Per feneſtram reſpiciẽs vlulabat mater eius. dicuntq. peritiores Hebraicæ linguę eſſe clamorẽ, aut uociferationem bellicam; quod etiam a Iobi certaminibus cum communi hoſte non eſt alienum . Mihi magis arridet illa interpretatio Origenis hom. 14. in c. 11. Ioſue, quòd Iobab (eadem eſt autem Etymologia nominis Iob) idem ſit, quod inimicitiæ ; nam cum nomen Iob , ab Aleph incipiat, rectè conuenit cum radice *aiab* , quod eſt inimicum eſſe ; quaſi, qui Dęmonis, tum etiam ſuorum quondam amicorum graues aduerſus ſe inimicitias ſuſtinuerit.

יבב *Iudic. 5. 28.*
איןב
איב

47 *Iobi nomen prædictũ ex Gregor.* Paucula quædam nunc obſeruanda . Primum ; ſi verum eſſet id,quod ſupra ex Gregorio attulimus , Iob poſt Moyſem,& legem fuiſſe ; magna fuiſſet illius laus nomen fuiſſe prædictum a Propheta,antequam naſceretur;quod non niſi pauciſſimis,atque ſanctiſſimis viris contigit .

Iobi nomen eſt nomen patientia ex Didymo. Mutatio nominis cum ſtatus mutatione. Secundum: cum Didymus ait, Iobi nomen patientię nomen eſſe; vt id iam fuerit,quod antea vocatum erat,aut vero vocatum ſit, quod quidem fuit ; indicare uidetur nomen hoc illi impoſitum poſt dolores perpeſſos,& admirãndę patientiæ exemplum pręſtitum, vt cum nouo ſtatu , nouum etiam nomen acceperit ; id quod frequenter factitatum uidemus cum alicuius conditio commutabatur in melius , ea ratione, quod cum poſt eam commutationem alius cenſeatur homo,& quaſi noua creatura,nomen etiam nouum obtinere debet; quod recenter natis, nouiſque hominibus imponi ſolet. *Adoptatus, & libertus nomina mutabãt apud Rom.* Vnde uideas eum,qui adoptabatur apud Romanos,nomen, & cognomen adoptatoris aſſumere, quaſi tunc denuo adoptatori filius naſceretur , illiq. ſuum nomen imponeret; & ſeruo libertate donato nomen etiam donabatur Patroni, quaſi tunc homo eſſe inciperet , qui liber eſſe incipiebat . Sed de hoc alibi . nunc tantum repetendum , quòd ſupra diximus,forte Iobum binominem fuiſſe.

48 Tertium; hoc loco quidam obſeruant pro peculiari iuſtorũ ſolatio nomina iuſtorum ſcripta eſſe in libro vitę ; cuius rei exemplum hic locus prębet, pręferens Iobi nomen . Sed quid, quod impiorum etiam nomina ſcribuntur ? neque ſolum egregia ſanctorum facinora , ſed deteſtanda etiam corruptiſſimorum hominum ſcelera deſcribuntur ? ergo vt verior,& ſolidior,atq. loco pręſenti congruentior ſit obſeruatio, in hunc modum habenda eſt ; *Inſitus appetitus conſeruandi nominis.* inſitam quidem eſſe omnibus cupiditatem illam conſeruandi nominis, atque tranſmittendi ad poſterorum memoriam ſempiternam; ſed in ea re dupliciter differunt pij,& impij; primo,quod illi nõ ſunt valde ſolliciti de propagatione ſui nominis,quippe Deo relinquunt eam curam,cum ſcriptũ ſit, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei . *Iuſti nõ valde ſoliciti de nomine ſuo euulgãdo. Iſa. 49. 1.* qui igitur nomina ſanctorum ſuorum celebrauit antequam naſcerentur, pari etiã ratione poſtquã deceſſerint è uita,celebria reddet, & ab omni temporis,

Deus iuſtorũ nomina vindicat ab obliuione.

poris, vetuſtatiſq. iniuria vindicabit. Sicut enim filius non valde laborat pro cõparanda, & augenda re familiari, cuius futurus eſt hæres, quòd ea cura potiſſimum pertineat ad parentes; ita ſanè cuius hæreditas filiorum Dei hanc nominis, conſeruatæq. memoriæ perennitatem complectatur, certique ſint de Dei optimi maximi paterna erga ſe prouidentia, & cura, illud tantum laborant, vt Deo placeant; quid ſibi inde lucri, & acceſſionis in hæreditate prouenturũ ſit, non valde curant: Vnigeniti filij Dei exemplo, dicentes: [Ego nõ quæro gloriam meã, eſt qui quærat: nam, Nonne æterno hæreditabit illum dominus Deus noſter. Et rurſus: Dabo eis nomen æternum, quod non peribit.] Impij vero planè vident non ad ſe propagandi nominis curam ad ſe pertinere, Poſt hæc (inquiunt) erimus, quaſi non fuerimus, & obliuionem accipiet nomẽ noſtrum. Neq. enim procurabit res illorũ Deus, quorum nomina digna non fuerunt, quæ in libro vitæ deſcriberentur: neq. homines, quos ſibi nullis beneficijs demeriti fuerunt. Ergo ingentis molis, & laboris immẽſi opus aggrediuntur, dicẽtes; Celebremus nomen noſtrũ, ante quã diuidamur. Primà ponunt vrbiũ, memoriũq. fundamenta, vt vocent nomina ſua in terris ſuis; extruunt ſibi magnificẽtiſſima ſepulchra ſumptibus maximis, ſicut ille cui dicitur eſt; Excidiſti tibi hic (in templo) ſepulchrum: excidiſti in excelſo memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. Erigũt ſibi ſtatuas; excitant fornices, arcus vè triũphales, extruunt pyramides, nominis videlicet, memoriæq. monumenta, vt Abſalon, qui erexerat ſibi, cum adhuc viueret, titulũ, qui eſt in valle regis; dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei; vocauitq. titulum nomine ſuo. Sed quanto, Deus bone, labore, quantis ſumptibus? ſanè appellatur Manus Abſalon vſq. ad hanc diẽ. cum audis * Manum, opus intellige laborioſum, & graue, maximaq. ſollicitudine, & labore quęſitum. Quam vero infirmum, quam leue id monumẽtum nominis, quam fallax memoria? non ſuis enim tituli pyramidem non eſt illatus Abſalon, neque ſuo monumento mandatus; aliam enim congeſtorum lapidum pyramidem aggerarunt ſuper eum, quibus obrueretur, conſepeliretur q. eius memoria; quippe [Tulerunt Abſalon, & proiecerunt eum in ſaltu in foueam grandem, & comportauerunt ſuper eum aceruum lapidum magnum nimis.]

Ioan. 8. 50. *Eccl. 16. 6.* *Iſai. 56 5.* *Impij ſua noſtra ſua nomina æternitati conſecrant.* *Sap. 2. 4.* *Gen. 11. 4.* *Pſ. 48. 12.* *Iſ. 22. 16.* *2. Reg. 18. 18.*

* *Coſa que ſe ayn diba xer à fuerça de braços, y que pide de mano ſe ſtar en el trabajo, y largas en el gaſto.*

Sap. v. 17.

49 Alterum diſcrimen ex Prouerb. 10. Memoria iuſti cũ laudibus, & nomen impiorum putreſcet. quantũuis pari ad poſteros paſſu piorum, impiorumq. nomina currat, ſed tamen laudatiſſima ſemper erit memoria iuſti in frequenti hominum conuentu, aut quocumq. alio familiari ſermone, & illius vſurpatio nominis gratiſſima, multoq. iucundiſſima loquenti, audienti, legenti, roganti, reſpondenti. His vero omnibus impiorũ nomen putridum, putidum, graue-olens, ingratiſſimũ auribus, iniucundum naribus, ori, linguæ, palato moleſtiſſimum, & quod nauſeã prouocet, ſemel ori admotũ. propterea enim delicatioris palati Rex piiſſimus, dixit, Nec memor ero nominum illorum per labia mea. Sed cum audio putre eſſe impiorum nomen, neſcio quid fructibus, qui ex arboribus decerpuntur, ſimile intelligo; quorum quidã putreſcũt facile, & quamuis ad ſpeciẽ pulchri, ſed intus ſunt corroſi vermibus, reſoluti, fœtidi, omnino inutiles eſui multo minus ad ſeruandũ in poſterum. ergo hominis opera, atque vita arbor eſt, quæ nominis celebritatẽ, & diuturnitatem tanquam fructum profert, quòd ſi vita corrupta ſit, putre, & quod facile pereat nomen efficit. Quare impiorũ nomen licet ad ſpeciem ſplendidum, ad auditum ſonorum, ad poſteritatẽ, vt vr, diuturnum; ſed fructus tamen eſt corruptiſſimorum operũ, facile putreſcens, & ſimilis Sodomitico pomo, quod, vt ait Solin. c. 38. de Sodoma loquens: [Licet ſpeciẽ habeat maturitatis, mandi non põt, nam fuliginem intrinſecus fauillaceã ambitio tantum extimæ cutis cohibet, quæ vel leui tactu percuſſa fumũ exhalat, & fatiſcit in vagum puluerẽ.] At bonorum operũ fructus, videlicet glorioſa, & honorifica alicuius vſurpatio, ex bonis operibus proueniens, ex illis fructibus eſt, quæ ſeruari integri, diuq. durare poſſunt, & quos Eccleſia ſponſa recondit libenter in ſuo penu, vt ad ſponſi delitias proferat, dicens; Omnia poma noua, & vetera ſeruaui tibi dilecte mi. Tum ẽt melle, & ſaccaro condit, permiſtis ẽt aquis, atq. pulueribus odoratis, vt loquenti dulceſcat in ore: audiens, & percipiens, famæ odorẽ ſuauem trahat, & reſpiret, ſicut de S. Ioſia ſcriptũ eſt: [Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris facta opus pigmentarij; in omni ore quaſi mel indulcabitur eius memoria, & vt Muſica in cõuiuio vini.] Illã verò celebritatẽ, & diuturnitatẽ nominis, & famæ cum laude diuulgationem proprium genuinumque eſſe Sapientiæ, & pietatis fructum, Sapientia ipſa teſtatur cap. 24.

Gratiſſima iuſtorũ memoria. *Moleſta impiorum memoria.* *Nomen impiorum ſimile fructibus putreſcentibus.* *Vita humana arbori ſimilis.* *Pomum Sodomiticum. Solinus.* *Cant. 7. 13.* *Eccleſia ſaccaro condit ſui ſponſi poma.* *Eccl. 49. 1.*

Ego quaſi Terebinthus extẽdi ramos meos, & rami mei honoris gratię; ego quaſi vitis fructificaui ſuauitatem odoris, & flores mei fructus honoris, & honeſtatis. Et iterum: Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Eſt ſanè immortalis memoria illius, & nota apud Deũ & homines rurſus; Non recedet memoria eius, & nomẽ eius requiretur a generatione in generationem: ſi permanſerit (in vita diuturna) nomen dereliquet, pluſquam mille, & ſi requieuerit (in morte) proderit illi, ad nominis videlicet diuturni propagationem. Exemplum huius rei clariſſimum eſt Iob, quem, dum viueret, auris audiens beatificabat: nunc poſt tot ſæcula nemo non ſumma cum voluptate loquitur, audit, legit virum, qui erat in terra Hus nomine Iob.

Eccl. 24. 22. *Sap. 3. 15.* *Eccl. 39. verſ. 13.* *Iob. 29. 11.*

Et erat vir ille ſimplex, & rectus, actimens Deum, & recedens à malo.

50 *Natura ductum, & rationem inſitam ſequutus Iob. quædam de Ratione naturali, & Conſcientia, & quod inſitum verbum apud Iacobum.*

51 *Quid ſimplicitas in ſacris: varia quoque ſimplicitatis diffinitiones. & quæ veriter.*

52 *Simplicitas pro veritate apud Græcos. Quis verus homo, quid omnis, in ſacro & Latinorum vſu.*

53 *Simplicitas pro ſynceritate, & impermiſtione ſceleris quid cordis munditia, quid natura ſimplex, quid Axioma Syncœ. iatis.*

54 *Simplicitas pro veracitate, rurſus veracitas magna innocentia pars. Quid ruga apud Paulum, quid duplex os, & lingua apud Salomonem.*

55 *Simplicitas pro quieta viuendi ratione, & ſuis vacua, & quædam alia in bonã rem.*

CVm cõmendatus iam ſit Iob a dignitate, patria, nomine; nunc ab animi bonis, atq inter ea primum iconſtituuntur, quæ ad ęquitatẽ rationis naturalis pertinere uidentur, ſimplicitas, veracitas in dictis & factis; rectitudo, virtutis & boni amor, odiũ mali. Neque. n. infima laus eſt, naturam ducẽ rectè, & rõnem ęquitatis magiſtram ſequi; & cum legẽ non habeas, naturaliter ea, quę legis ſunt facere; ab interna illa regula, inſitaq. lege boni proſequendi, maliq. vitandi nunquã deflectere; vt tibi ipſi lex ſis & oſtendas opus legis ſcriptũ in corde tuo; & pędagogũ illum animæ (ſic. n. Orig. conſcientiam vocat) recta ſemper docentem, atq monentem, libenter audire, & obſeruare. Certè Paulus huius recti dictaminis & naturalis legis, etiam poſt euangelicam acceptam, minime nos obliuiſci vult, cum ita Euangelio, & Chriſti fidei obſequendũ doceat, vt obſequium rationabile ſit; neq. enim Euãgeliũ legem naturalẽ, quę ſecundũ rationem eſt, abrogauit, ſed potius inſtaurauit, redintegrauit, atque errorum caligine deiecta protulit in lucem, vt priſtinæ pulchritudini reſtituta, euangelica diſciplina & fide colluſtrata niteret, & Iacob. c. 1. Inſitũ verbum ſuſcipere iubet, quod Oecumen. interpretatur naturalem ſermonẽ, qui diſcernit melius a peiori; a quo etiam rationales ſumus, ac dicimur. Eſt enim hoc a natura inſitum ue tbũ fidei comes, & diuinæ gratię pręcurſor; quo ſuſcepto diuinę gratię, & fidei ſe pręparaſũt ſancti illi Patriarchę, qui ſine lege ſcripta iuſtificati ſunt. Ille uero Dei filius, ex cuius fide iuſtificati ſunt omnes, quotquot Deo placuerunt, uerbum dr̃, Λόγος, ratio; diſponit enim omnia ſumma cum ratione, & ſuos fideles ſiue antiquos, ſiue poſteriores ad rectę rationis regulam, & legem inſtituit, & conformat, vt ſicut Apoſtol. Corinthijs ſcribit: Omnia rectè, & ſecundum ordinem fiant.

50 Commendatur Iob ab animi bonis. *Natura ductum ſequi, non infimum laus.* *Rom. 2. 14.* *Orig. Ro. 2.* *Conſcientia pædagogus:* *Rom. 12.* *Iacob. 1. 21* *Oecumen.* *Facientes quod in ſe eſt ſe præparant ad diuinã gratiam.* *1. Cor. 14. 40.*

51 Primo igitur dr̃, ſimplex, a radice (Thamã) quod finire, vel conſummare, aut cõſummari ſignificat, *ſer, o eſtar acabado* & cũ ad mores refertur, conſummatũ, atq. perfectum, & omni ex parte abſolutũ ſignificat. Latinus interpres nõ uno modo hanc vocẽ uertit; nã Iob 9. reddit. Innocentẽ, Gene. 6. Perfectũ, Leu. 23. Plenum, Iſa 1. Sanum vel Sanitas, Ezech. 5. Integrũ, Leu. 1. & Pſ. 118. Immaculatum. Quare ut hoc quoq. obiter annotemus, cum ſacrificij pecus iubebatur eſſe immaculatũ, non pertinebat ad ſimplicitatem, uel uarietatem pellis, aut coloris; ſed ad perfectionẽ & integritatem ut eſſet integrũ, perfectũ, ſanũ, minime claudũ, aut debile. Sæpe ĩñ etiam illa eadem uox redditur ſimplex, hoc loco, & infra c. 9. & Gen. 25. & paſſim in lib. Prou. eodemque modo Aquila, & Theodotion ſimplicem hoc loco legerunt; quamuis Symmachus, immaculatum dixerit. Quare illa omnia in hac ſimplicitate continẽtur; cõſummatio, perfectio, integritas, ſanitas, & quedã innocẽtię & ſanctitatis plenitudo. Sed quare interpres ſimplicitatem verterit, aut quid peculiare nomine ſimplicitatis intellexerit, quave ratione ad ſimplicitatem

תָּמִים *Quid ſimplicitas in ſacris.* *Iob 9. v. 10* *Gen 6. v. 9.* *Leuit. 23. verſ. 15.* *Iſ. 1. v. 15.* *Aquila, & Theodot. Symmach.*

Gregor. *Chryſoſt.* *D. Tho.*

tatem retulerit perfectionem, & conſummationem viri iuſti, mirè variant interpretes. nam Greg. c. 5. & 3. eam ſimplicitatem ad manſuetudinem quandam refert, quam ſimplices etiam columbas habere videmus. Chryſo. ad veritatem quandam, rationalis naturæ nullo fuco permiſſam: D. Tho. virtutem doloſitati oppoſitam intelligit, quòd nemini iniuriā intulerit; ideo. n. ſubiicitur, & rectus. Alij referunt ad veritatem quādam dictorum & factorum; Alij ad vnitatem rectæ intentionis, quæ dicitur oculus ſimplex in ſolo Deo defixus, & nihil præter Deum quærentis. Sed quod huic loco maximè quadrare videtur, proximeq; accedere ad vim ſimplicitatis exprimēdam, eſt, vt ſimplicitas veritatē quandam afferat, omnis falſitatis & ſimulationis expertem: ſic. n. ſimplicitatem vſurpauit Cic. 5. de finib. cùm dixit: Vera diligimus, id eſt, [fidelia, ſimplicia, conſtantia: tū vana, falſa, fallentia odimus, vt fraudem, periurium, malitiam, iniuriam.] Huius ratio, & analogia eſt, quòd ſimplicia tamdiu ſyncera, & pura ſunt, quamdiu non ſunt cōpoſita, aut aliorū admiſſione corrupta: cum aliquid habent cōpoſitionis, diſpar, atque diſſimile ſui iā apta ſunt fallere, & fucum facere, duplicia q; ſunt. Sic dixit Cic. de ſene. [Cùm ſimplex animi natura eſſet, neq; haberet in ſe quicquā admiſtū diſpar ſui, atq; diſſimile non poſſe eū diuidi.] Ergo cùm Iob dicitur * ſimplex & rectus, puritatem quādam ſanctitatis, & veritatis ſignificat. Is. n. eſt pfectus, & integer; ſic videas Ioſ 24. Coniungi perfectionem, cū veritate. [Seruite ei corde perfecto, atq; veriſſimo.] vnde èt, qui vere amicus alicuius eſt; habere dicitur animum ſimplicē atq; ſyncerum. Hanc Deus animi verè pij, verè amici, propenſam voluntatem obſequendi, & ſynceram cordis ſimplicitatem diligit. [Scio Deus meus inquit Salom. quòd probes corda, & ſimplicitatem diligas. Vnde & ego in ſimplicitate cordis mei lętus obtuli vniuerſa hæc;] id eſt ſimpliciter, verè, amicē, ſicut 1. Pet. 1. c. In fraternitatis amore ſimplici ex corde diligite attēiùs.

Mat. 6. 22. *Vera ſimplicitatis va[?]rio.* *Cicero.* *Cicero.* ** Vn hombre de veras, ſano y puro.* *Ioſ. 24. 14.* *1. Parà. 29 17.*

52 Hanc tū veritatem, cū omnes ferè in ſimplicitatem collimare contenderint, licet non omnino, ex parte tamen attigerunt: primò Orig. & Chryſ. cùm legerint in Septuag [Et erat ille homo verus,] intelligūt eū verum hominē dici, qui diuinam in ſe ſimilitudinem, ad quā eſt cōditus, prauis moribus non confuderit, neq; corruperit, & diuinā imaginem ſuo animo impreſſam flagitioſè viuendo nō affecerit iniuria; ſecus non cenſebitur verus homo, ſed falſus aut ſimilitudinarius; comparabitur enim [iumentis inſipientibus & ſimilis fiet illis. Improbi inquit Orig. non ſecus quàm picti falſi ſunt hoīes; Nam velut hiſtrio habitu, & corporis figura, ementitur hoīem ratione vtentem, & diuinā ſimilitudinem prauis actionibus non obſcurātē.] Quare Sapiēs, veri hominis definitionem ex virtutis & pietatis ſtudio tradit, Eccleſ. vlt. [Deum time, & mādata eius obſerua, hoc eſt. n. omnis homo, vel totus homo, vel pfectus, vel quidquid homo eſt.] Hoc n. èt capit Originalis vox, nec non èt Latina, nam, omne, interdum eſt idem, quod totum, & perfectū aliquid, integrumq; ſignificat. Paraphraſis Tygur. habet, [in hoc conſiſtit omnium hoīum perfectio.] Vide in hāc rē pulchra quædam in Hilar ſuper id Pſ. 118. [Manus tuę fecerūt me,] Niſſ. in oratione cui titulus, Quid nomen, profeſſiove Chriſtiana ſignificet, qui exemplum adducit de ſimia emēntita ſaltatorem: & Euſ. lib. 7. de præparatione euangelica, c. 6. dū de hominis natura diſſerit & Philo in li. Abrahamo.

Origen. *Chryſoſt.* *LXX.* *Quis verus homo apud Græcos.* *Pſ. 48 13. & 21.* *Origen.* *Impios hiſtriones ſimiles & falſus homo.* *Vers hominis definitio.* *Eccl vlt.* *Quid omne apud latinos ſonet.* *Paraphraſ. Tygur.* *Hilar.* *Niſſen.* *Euſeb.* *Philo.*

53 Secundò ea veritas ſimplicitatis poni poteſt in Innocentia animi impermiſſa peccato, & incontaminata flagitio, in qua èt puritate integritatem, & perfectionem Lyricus conſtituit canens: *Integer vitæ, ſcelerisq; purus.* Apud Græcos ἀκέραιος, eſt purus, mundus, impermiſſus, incontaminatus ſcelere aliquo. Hoc apud Cic. purum dicitur, integrum, candidum, omni admiſſione liberum. Sic. n. ſcribit de Sene. [Animus omni admiſtione corporis liberatus, purus, & integer eſſe cœpit.] Hac ratione Niſſen. lib. ſeu diſput. de anima, & reſurrectione, definit naturam ſimplicem, [ſimplicē inquit, & vnius modi voco eam, quę in ſolo bono animaduertitur, & nullius mali communione permiſta eſt.] Quare Iacob. c. 4. dum animo duplices ad meliorem ſimplicitatis frugē reuocare conatur, hanc munditiē & puritatē præcepit, [Emūdate manus peccatores & purificate corda veſtra duplices animo.] Atq; hæc ipſa eſt illa mundicies cordis, Mat. 5. Videlicet, ſimplicitas cordis, puritas ſceleris. Beati mūdo καθαροὶ corde; vide Paul. in 1. Cor. 5. vbi vult eſſe [azimos in ſynceritate & veritate,] id eſt impermiſtos [fermento malitię, & nequitię,] quibus vitijs ſynceritatē, & veritatē opponit. Ergo ſynceritas, quę eadē eſt ſimplicitas, veritatē affert; rurſus veritas malitiæ, & nequitiæ permiſtionem excludit.

Simplicitas & veritas pro innocentia impermiſta ſcelere. *Horat.* *ἀκέραιος* *Cicer.* *Niſſen.* *Quæ ſit natura ſimplex.* *Iacob. 4. 8.* *Cordis mundicies, quæ.* *Matth. 5. 8.* *1. Cor 5. 8.* *ἀζύμοις*

54 Tertiò, ſimplicitatem interpretari licet veritatē in dictis & factis, omnis fraudis, & doli expertem; cum quo faciunt Septuag. Vaticani, qui habēt. Et erat homo ille verax. Huc vī perfectionē, & innocentiā vitæ immaculatæ vniuerſam reuocaſſe Dauid, pſ. 14. nā deſcribere vīrum, qui ingreditur viuit, ſine macula, i. perfecte, integre, immaculate, ſimpliciter ex eo, quòd operetur iuſtitiam, i. vniuerſam legē impleat; rurſus operari iuſtitiam eū, qui loquitur veritatem in corde ſuo: id eſt, quòd loquitur non ore tantum, ſed ex corde loquitur; per expoſitionē addit, & nō egit dolū in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malū, non detrahit neq. accipit quis auribus detractores, non decipit, aut inſidioſam mente gerit, cū exterius lingua iurat. Imò Paul. Epheſ. 5. oēm ſponſæ gloriam, mundiciemq. ois maculę expertem, in hanc animi ſimplicitatē, atq. candorem retulit, & vt ſimplicē redderet oi duplicitate, quæ in rugis ineſt, reiecta, Chriſtū ſponſum ſumma charitate laboraſſe. [Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiā, & tradidit ſemetipſum pro ea. vt eā ſanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitę, vt exhiberet ipſe ſibi Eccleſiā, non habentē * rugā, neq. maculā, vt ſit ſancta, & immaculata.] vbi vides maculā, & rugas coniungi; haſq. ad animi duplicitatē pertinere. Vafri nēs, & verſipelles duplices ſunt; In corde, & corde loquuntur, dum aliud cor labijs doloſis profitētur ſe habere, aliud verò imò pectore gerūt: quin èt duas in eodē ore linguas geſtant, non ſolū vt nunquā tacere poſſint, ſed vt nunquā ſuqui ſibi conſtantia valeāt. Mirum, quòd oderit Salomon duplicis linguę hoīes, viam (inquit) prauam (cuniculis, & ambagibus interceptā, & difficultatibus detortā, iā accliuem, deinde præcipitē) & os bilingue (quod nunquam ſibi conſtanter loquitur) deteſtor. Neq. verò vna ea via, & caprauā cōtenti ſunt; ſed. quod mirū eſt, terrā ingrediūtur duabus vijs: hac ſe tibi offert obuiā, & comitē viæ præbent, illa diſcedūt lōgius & penitus auerſantur. Et non ſecus atq. duo hoīes, qui in eadem via cōtrarijs omnino motibus aguntur, dū alter a capite viæ, alter a fine proficiſcitur; ſic verſutus, & callidus eū duplex ſit, non ſimplex homo, duabus vijs idē iter conficit ſibi ipſi contrarius, omnibus, vt apparet, externa facie amicus, nulli vero nō inimicus: quippe gradiens èt auerſa facie, cōuerſo dorſo. Geſtāt èt (vt non omnino latere poſſint, nā vt ait Sapiens: Qui deprauat ſuas vias manifeſtus erit) non ſolū veſtimenta ouiū intrinſecus vero lupina, ſed veſtem èt, quę ex duobus texta eſt, & vilum vel leuiter cōmota fallit. Agrū ſuū ſerūt diuerſo ſemine; nituntur, vt duobus dnīs ſeruire videātur, Deo & Mamonæ, & in duas partes claudicant. Sed miſeri concident * ſemel (penitus corruent ſaplu irreparabili,) ſicut è contra, lenis ille ſimplicis hominis greſſus, de fœlici exitu ſecurū illū reddit, cū prouerbiū ſit; [Qui ambulat ſimpliciter, ſaluus erit: qui peruerſis graditur vijs, cōcidet ſemel.]

Simplicitas pro veritate in dictis, & factis. *Pſal. 14. 5.* *Maxima in[?] ponitur in veracitate.* *Ephe. 5. 27* *Eccleſia ornatur ſimplicitate.* ** Sin doblezas, ni pliegues, ni bolſillos.* *Pſal. 11. 3.* *Qui duplici corde, duplici etiam lingua homines.* *Prou. 13 8.* *Eccl. 2. 14.* *Vafri, quibus ſimiles.* *Prou. 10. 9.* *Leu. 19. 19* ** Darā vna y buena.* *Prouer. 28 verſ. 18.*

55 Ad extremū non incongrue dici poterit, Iob vir ſimplex, ſicut & Iacob, Genes. 25. Similiter nominatur vir * ſimplex habitans in tabernaculis. Nimirū, qui ſe in externas res, & vanas ſolicitudines minime effunderet, vt Deo, & ſibi vacaret habitans in interiorijs, quietus, domi conſiſtens. Vel, vt Chaldæus dixit: Miniſter domus doctrinę, quòd ſcholā frequētaret, ubi de Deo, diuiniſq. rebus ageretur ſub magiſtro aliquo pietatis, veritatiſq. unius Dei cultori, & ut quibuſdā placuit ſub Melchiſedech. Simplex autem Iacob opponitur Eſau, qui fuit Vir agricola, & venator. Onkelus, oberrās in agris, quippe impatiens quietis, oſor domus, amator ruris, venationis ſtudioſus, & ſectator ferarū, & ut ſemel dicam, externarū rerū delectationi, & curia, & rei faciendæ deditus. Certè qui externa nimiū ſolicite, & cupidè procurat, extra ſe uagatur deſerta interni animi domo; qui vero ſibi, Deoq. vacat, is ad cordis penetralia ingreditur, & ſuę domi quieſcit, ſicut ſcriptū eſt; [Dnīs cuſtodiat introitum tuū, & exitum tuū, quem locū hac paraphraſi illuſtrat Chald. Dnīs cuſtodiat introitū tuum ad ſtudia legis, & exitum tuum, ad negotiationes mundi.] Atq. id alere èt vī, quod Eſau fuerit totus in morē pellis hiſpidus, & piloſus, Iacob vero lenis, id eſt, læuis & glaber, nam vt eſt in prouerb. Hiſpa. *hombre velloſo, o rico, o luxurioſo.* homines villi aſperi, aut diuites, aut induſtrij: hi ſunt ſapientes, & prudentes ſæculi huius, quique profitentur illius ſapientiæ ſtudium terrenæ, animalis, diabolicæ; ſimpliciorem viuendi rationem contemnunt, & ſe ſolos viros putant; ſimplices paruulos, ignaros rerū gerendis, adminiſtrandiſque negocijs inutiles, & planè ineptos, quo nomine ignauiæ, & ſtultæ cuiuſdam inertię accuſati ſunt quondam ab ethnicis Chriſtiani, quòd viderentur infructuoſi in negocijs, & ſimplicius viuendi inſtitutū colerent, & profiterentur, vt Tertullia. ſcribit in Apolo. Nimi-

Gen. 25. 27 ** Hōbre de buen trato, liſo, y quitado de peſadūbres, y ruydo. Simplex pro quieto.* *Chaldæus.* *Onchel.* *Pſ. 120. 8.*

Teri. in A. poleg a cap. 42. v. ſq. ad 45. Eccl. v. 4 et c. 1. v. 36. rum ſapiens ſibi videtur vir diues. Sed eo ipſo nomine, non ſimplex, ſed duplex eſt. Melior, inquit ſapiens, [eſt pauper, qui ambulat in ſimplicitate ſua, quàm diues torquens labia ſua, & inſipiens.] Et iterum: [quàm diues in prauis itineribus.] Huiuſmodi enim, qui de ſua duplicitate gloriantur, illa comminatio intenta eſt, væ *duplici corde (id eſt, multiplicis cogitationis & intelligentiæ) Sed iam longior fuerit huius vocis, ſimplex, non ſimplex, ſed multiplex tractatio: illud modò dictum ſit in ſimplicitate Iobi peculiarem omnem ſimplicitatis vim, atque laudem eſtituiſſe.

** Hombres de muchas inteligencias y mañas.*

Et rectus, ac timens Deum.

56 *Quæ rectitudinis ratio, & varia acceptio in ſacris, quæ via recta, & via iuſtitiæ. Illuſtratus Salomon, & Daniel.*
57 *Rectum pro iucundo, & huius analogia ratio.*
58 *Iuſtus placere omnibus, diſplicere carni, & ſanguini, Pauli exemplo.*
59 *Quid Dei timor, quæ vis latriæ.*
60 *Quondam omnia a timore ſiebant, & timoris nomine lex vniuerſa, & Deus ipſe nominabantur.*
61 *Iuſtitia pars recedere a malo, quid recedere, quid ſtare in ſacro ſermone quid prapoſitio à, ex Græco.*
62 *Illuſtratus Matth. locus ex Græco, non communicandum cum impijs.*

ET rectus. Videri poterit hoc additum per expoſitionem, nam aliquando etiam vocem originalem latinus interpres vertit per ſimplex, infrà c. 15. v. 3. & quæ ſæpe dicitur [via recta,] id eſt plana, & minimè difficilis, Iſ. 40. v. 3. et 40. Oſeæ 14. v. 10. Prou. 19. & 27. eſt eadem, quæ viæ prauæ opponitur; videlicet ſimplex. Sed verius eſt, vt illam viri iuſti perfectionem iam explicet ſigillatim, & per partes. Nam re-
Rectitudo pro æquitate. ctitudo hæc, ea eſt, quæ dicitur æquitas infra cap. 23. v. 7. Pſal. 10. v. 7. Deut. 9. v. 7. Prou. 4. v. 11. & iuſtitia, Pſ. 47. v. 11. Sicut autem hoc loco *ſimplex & rectus* iunguntur, ita etiam ſimplicitas & æquitas cohærent. 3. Reg. 9. v. 4. [in ſimplicitate cordis, & in æquitate.] Quod ſi ad alterum hæc rectitu-
Rectus, qui nemini nocet. do referatur, rectus, & æquus eſt, qui nemini nocet. Sic Dan. 11. vbi nos habemus, [venient ad Regē Aquilonis *facere amicitiā.] Septuaginta, facere fœdera: in fonte eſt, facere rectitudines; *æquitas*, id eſt, æquis conditionib fœdera inter duos Reges componere. Si verò ad cor & animū, rectus eſt, qui recte viuit, recta incedit, non declinat ad dexteram, neq. ad ſiniſtram, media ſemper inſiſtit via; virtutis, quæ in medio conſiſtit fidus comes: qui nec inſoleſcit proſperis, nec frangitur aduerſis, nec metu, aut minis, prece, aut pretio a recte, & ſincerè iudicando dimouetur. Sic enim rectitudo exponitur a Salom. Pro. 4. [Dirige ſemitas pedib. tuis, & omnes viæ tuæ ſtabilientur. Septuaginta, rectas orbitas fac tuis pedibus, & vias tuas dirige. Propriè ad Hebr. pondera, complana, rectifica, libra ad æqualitatem,] vt nihil ſit eminens, nihil depreſſum; illæ. n. ſunt, ſemitæ æquitatis, & ſemitæ iuſtitiæ: iuſtitia. n. æquale reddit, id eſt pōdus, æqualitatem, æquitatem ſeruat; & deinde per expoſitionem adiungitur: [Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram, auerte pedem tuum a malo.

Dan. 11. 6.
** Hazer las amiſtades y gauo, y ſiu que nada quede cargado.*
LXX. Quæ ſit rectitudo, & vera rectitudo.
Iroa. 4. 26.
LXX. Quæ via iuſtitiæ, & æquitatis.

57 *Rectum pro iucundo.* Cæterùm idem verbum *Iaſar* quod ſignificat rectū eſſe, ſignificat ēt placere, & iucundum eſſe. hac analogia, quòd quæ recta ſunt, eadem ſunt oculis pulchra, & venuſta: quare ab hac radice frequenter dicitur aliquid rectum eſſe in oculis alicuius, aut placere in oculis: rurſus quæ recta ſunt & plana, eadem ſunt minimè aſpera, ſed læuia, æquabilia, ſuauia, amica tactui: nam rectitudo hæc, non tam ea eſt, quæ in directum, & longū protēditur, quàm quæ ad amuſſim & rectitudinem complanata eſt, vti explicatur Iſa. 40. [rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri, Omnis vallis exaltabit, & omnis mons & collis humiliabitur; & erūt praua in directa, & aſpera in vias planas.] Plana ergo læuia, & recta, ſen ſib. amica, & ſuauia exiſtūt. Hinc rectū idē eſt, qđ ſuaue, atque iucundū, Pſal. 118. Ad oīa mandata tua dirigebar, id eſt ſuauiter, facilè, iucundè ad illa ferebar, recto, prompto, facili animo cōplectebar, in Hebr. omnia mandata tua direxi, aut rectificaui; id eſt recta, ſuauia, iucunda, facilia duxi, digna, quæ totis uiribus & corde cōplecterer: & ideò ſubdit, [omnem uiam iniquitatis odio habui. Similiter Pſa. 44. uirga directionis, uirga regni tui, propriè uirga planiciei, uel rectitudinis;] nam *Meſor* eſt planicies, aut rectitudo terræ exculta, atq; arboribus, hortiſq; amęna, quæ dicūtur cāpeſtria: quare uirga directionis, eſt ſceptrū, & regni guberna-

ישׁ *Rectū eſſe ī oculis gd.*
Iſa. 40. 3.
Pſal. 118. 128.
Pſal. 44. 7. מישׁור

tio iocūda, facilis amœna, minimè aſpera, aut dura: iuxta id: [Dominus regit me, & nihil mihi deerit, ī loco paſcuę (hęc eſt planicies, & cāpeſtriū rectitudo) ibi me collocauit; Super aquas refectionis educauit me, & animā meā conuertit; deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ (hæ item ſunt ſemitæ rectę) pp nomen ſuū: tandē explicat clariùs, uirga tua, & baculus tuus ipſa me cōſolata ſunt. Et Prou. 23. Ne intuearis uinū, qñ flaueſcit, ingreditur blādè. Heb. illabitur in rectitudinib.] id eſt. ſine offenſione, ſine aſperitate, ſuauiter. Ergo cū Iob rectus dr̄. aut quicūq; alius uir iuſtus, dilectum Deo & hominibus ſonat, omnibus gratū atq; iucūdum, nulli moleſtū, aut aſperum, ſuauem, mitem, comem erga uniuerſos. Hoc illud Pauli eſt, Coloſſenſibus, imò uniuerſis Chriſti fidelibus præcipientis, *Gratioſi eſt ead. eſt*, gratioſi, amabiles omnibus *εὐχάριστοι* bene meriti de omnibus; & alio loco, Quæcu . . . amabilia ſunt, hæc cogitate. propriè ex Græco *προσφιλῆ* amicabilia, amata, & chara omnibus, licet enim paſſiue accipere, id ſe præſtare Paulus profitetur. 1. ad Cor. 10. Ego per omnia omnibus placeo, non quęrens quod mihi utile eſt, ſed quod multis.

Pſal. 22. 1.
Pro. 23. 31.
58
Iuſtus placere omnibus ſtudet.
Col. 13. 13. εὐχάριστοι. Phil. 4. 8. προσφιλῆ.
** Eſtimaſe no a poderes hazer amiſtad, y dar guſto, y contento a otros.*
1. Cor. 10. 33.

Sed Paulum ſibi ipſi obijciamus ſcribentem ad Gal. 1. Si hominibus placerē, Chriſti ſeruus nō eſſem. Pro reſpōſione non indigemus alio, q̄ ipſo Paulo explicatore; na, homine, uſurpat pro carnali, pro carne uidelicet, & ſanguine, & pro ijs qui non ſapiūt, q̄ ſunt ſpiritus Dei: his in cauſa religionis, omnino acquieſcēdū eſt. ſicut & Paulus ipſe, ut uocāti Deo reſponderet, nō acquieuit carni & ſanguini: Neq. Chriſti ſeruus eſſet, ſi ſuæ genti placere uellet, Chriſtū & euāgeliū nō agnoſcēti; anathemate ferit infideles, & hęreticos cū opus eſt, quis ex ea ſe offenſione multorū ſciat ſe incurſurū; terribilē ſe ſtiar p epiſtolas, uā illius epiſtolæ graues, & fortes, qualis aūt ueniū eſt per epiſtolas, talē ſe præſens 10 facto exhibet; cōtriſtat ēt ſuos, nec illū pœnitet, ſed gaudet ēt: quare minimè mirādū, quòd impij grauiter de iuſto conqueruntur, & grauē ſibi eſſe et ad uidendū proclamēt; ac propterea habito inter ſe conſilio ſic ſtatuant. Circūueniamus iuſtū, quoniā inutilis eſt nobis. Septuaginta, quonia in ſuauis eſt nobis, quo et modo legūt Cypr. lib 2. teſtim. ad Quirinum c. 14. Aug. 17 de ciuit. c. 10. uox Græca difficilē, moroſum, & intractabilē ſignificat. Ergo uiri iuſti lenitas illa, ſiue rectitudo, & ingenij facilitas, atq; ſuauitas, ad aras uſq. eſt.

Iuſtus non placet homini nibus.
Gal. 1. 10.
Gal. 1. 16.
1. Cor. 5. 5.
2. Cor. 10. 10.
2. Cor. 7. 8.
Sap. 2. 15. v. 12.
LXX.
Cypr. & Aug.
Iuſtitas alit placere, uſque ad aras.

Ac timens Deum. Subiungit alterā, q̄ erga Deum eſt, iuſtitiæ partem, Dei uidelicet timorē, id eſt, pium & religioſum ueri Dei cultum, & uenerationem. Quod maxime obſeruādū fuit illo ſęculo corruptiſſimo idololatria, & ueri, uniuſq. Dei ignoratione. Latria aūt, ut periti Græci, & Phauorinus in Lexico tradūt, affert ſua ſignificatione uehementiam, & intenſionem timoris; quare ſapienter D. Th. debitum Deo honorem, & reuerentiam refert ad donū timoris. 2. 2. neque uerò hæc timoris ſignificatio inaudita eſt apud Latinos, cū Poeta dixerit: *Emathion, æqui cultor, timidusq. deorum.* Idē prorſus, quod rectus ac timens Deum quare frequenter in ſacro ſermone timor, eſt Dei adoratio, & cultus, Matt. 4. Deū tuū adorabis, quòd Deute. 6. unde id ſumptum eſt, habetur, Deum tuū timebis. Quoniā aūt Dei religioſa ueneratio, & cultus duo affert, & internā numinis reuerentiā, & externū cultū, cęremoniarumq; piarum obſeruationē: utrumque timoris noīe ſignificauimus. Primum Pſ. 2. Seruite Domino in timore, & exultate ei cū tremore, id eſt, horrendi numinis maieſtatē, & excellentiā debito honore, & reuerētia proſequimini, ueluti ſerui (ſeruitutem. n. latria ex ui ſignificationis affert) ſed ita ſi, ut exultare coram illo poſſitis, beneq; uobis de ueſtra ſeruitute, & timore gratulari: uil. n. magnifica, & glorioſa ſerui Dei, & illius maieſtatem, numenq. timentis, compellatio, & magni cuiuſdam pręmij ex huiuſmodi ſeruitute, & timore prouenturi ſpeciem efficit. Secundūm uerò Pſ. Adorabo ad tēplum ſanctū tuū in timore tuo, id eſt, iuxta ritū ceremoniarū, & præſcriptū legis obſeruandę ijs, qus tēplū adeūt te adoraturi. Hinc timēs Deū, uel timoratus, pro legis obſeruatore, & religioſo cultore: & iungūtur quidē, religioſus: ac timens Deū. Actor. 10. Iuſtus uerò, & timoratus Luc. 2. Qđ timor aūt in lege naturę, & in ueteri pręſertim, oēm cultū, & legis uniuerſę obſeruationē ſignificaret, & comprehēderet, illa ratio eſt, quòd tunc timore peragebantur omnia, & ueluti ſerui colebant Deum, pœnę potius, & uindictę declinandę gratia, quā amore numinis: timebant nimirum ſibi, niſi timerent punientem Deum, legemq. minantem. Quare Dauid dom penitus compreſſum hoſtium audaciam, & uel ſupplicio, uel terrore inflicto ab inferēda ſibi iniuria coercitos deſiderat, [Conſtitue, *inquit*, legiſlatorem ſuper eos, ut ſciāt gētes quoniā homines ſūt.

59
Latria affert intenſionē timoris.
Phauorin'.
D. Th. 2. 2. q. 19. a. 9. et q. 18 ar. 2.
Ouid. 5 meta.
Timor, Dei cultus.
Matt 4. 10
Deu. 6. 13.
Quæ includat timoris nomen.
Pſ. 2. v. 11.
Pſ. 137. 1.
Act. 10. 2.
Act 2. 25.
60
Timor ſcludebat quondam omnē legis obſeruationem.
Pſal 9. 12.

Hier.

Hier. iuxta Hebr. Pone terrorem, ſiue timorē. Idem nimirū
cēſebatur, lex, aut legiſlator, quod terror, aut timor. Quare le-
gē illam terrificā, timorē appellabāt; nominis huius rōnem
Exod. 20. & verſu. 18. reddēre Moyſe, Exo. 20. [Cum.n. cunctus populus uidebat
uoces, & lāpades, & ſonitum buccinę, montēq. fumantē; &
Cur lex timore tradita. perterriti, ac pauore cōcuſſi ſteterūt procul, dicētes Moyſi,
Loquere tu nobis, & audiemus: nō loquatur nobis Dñs, ne
forte moriamur, ait Moyſes ad populū: Nolite timere; ut. n.
Deus timor. probaret vos, uenit Deus, & ut terror illius eſſet in uobis,
Ge. 31. 53. & non peccaretis.] Nec uerò modò lex, Deus et legiſlator
timor dicebatur iuſtorū, Iacob, & patris ſui Iſaac: abſtra-
cto illo nomine ſignificāte nō leuiter, ſed uehemēter timē-
dum illius numen. Sed iam lex gratię, & Deus ipſe, Chari-
tas; nomine abſtracto, ſignificante Dei [nimiam charita-
1. Ioa. 4. 8. tem, qua dilexit nos in Chriſto;] redamandumq. à nobis
Deut. 5. 6. [ex toto corde, ex tota anima, & uniuerſis uiribus;] quippe
Matt. 22. 37. optimū, & indulgētiſſimū parentē, non à ſeruis, ſed à filijs;
Non.n. accepimus ſpiritū ſeruitutis iterum in timore, ſed
Luc 10. 27. accepimus Spiritū adoptionis filiorum, in quo clamamus,
Rom. 8. 15. (dulciſſimam uocem ingeminantes, ſuauiſſimeq. ſonantem
nationibus uniuerſis, Hebręis, Gręcis, Latinis) abba pater.

61 *Et recedens à malo.* Explicuit proſecutionē boni, videlicet
Iuſtitia pars declinare à malo. facere bonum, nunc alteram iuſtitiæ partem adiungit, quod
eſt declinare à malo. Receſſus autē hic iuxta originale pro-
priè eſt, rebellio quædam, & defectio à tota malorū cohor-
te, & peccatorum factione, & ſtatas inimicitias cum pecca-
Pſ. 33. 36. to genere, hoſtium inſtar inferentium hoſtibus bellum, quo
Quid recedere in ſacris. recedendi verbo, licet ab alia radice, ſignificatur rebellio,
3. Reg. 12. Receſſit Iſrael de domo Dauid. & 4. Reg. Rex
Moab receſſit à me; veni mecū cōtra eū ad prælıū. Quare et
3. Reg. 12. 19. bellicum aliquid ſonat, quod è contrario Eccleſiaſticus di-
4. Reg. 3. 7. xit, cap. 2. [Accedēs ad ſeruitutē Dei, ſta in timore, & præ-
Eccl. 2. 11. para animā tuā ad tentationē. Ille. n. acceſſus ad factionem
ſanctitatis, fit recedendo à malo, illud autem eſt virtuti, &
pietati nomen dare, & Domino exercituum militare. Cūm
quo facit, quoòd ſtare, fit etiā, ſtationem ſuā ſeruare inſtar
ſtrenui militis; [& præparare ſe ad tentationē, fit & diligē-
Quid ſtare in ſacris. ter ſe cōparare, vallare, atq. ſepire ad ſuſtinēdum impetū
aduerſariorū, quod Paulus dixit Ephes. 6. Accipite armatu-
Epheſ. 6. 13. ram Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo. Et deinde: ſtate er-
go ſuccincti lumbos veſtos. Hunc aūt à malo, velut ab hoſte
Rom. 12. 9. receſſum, Paul. etiam expreſſiſſe videtur, Rom. 12. odij no-
Chryſ. hom. 21. ſuper ad Rom. mine, odientes, inquit, malum, adhærentes bono, quo loco
Chryſoſt. ait: Multā uos iubere Apoſtolū aduerſus malitiā
habere inimicitiā, multū odij, multū belli. Atq. illud pręte-
rea obſeruat, vehemens quoddam mali odiū ſignificari par-
ἀπὸ ticula Græca (ἀπὸ) ac ſi propriè dicas, valde abhorrentes a
malo, longe recedentes, non enim tantū valet ea prępoſitio
62 A, vel, ex, ſed etiam longè, procul: quam etiam habet vim
Matth. 7. 23. Matth. 7. * Diſcedite à me oēs, qui operamini iniquitatem,
id eſt, procul recedite, neq. in eadem regione mecum babi-
** Soſſu recedatis de me, y de mi reyno.* tare, id enim etiam ſignificat verbum ipſum *apochoreo*, ſolum
vertite; inter me, & vos, non modū murus interficit, ſed
etiam lōgiſſimum ſpacium, vt ſignificet nulla ratione com-
municandum operibus tenebrarum; procul recedendum à
ἀποχωρέω tabernaculis impiorum; non ſtandum in via peccatorum:
Eph. 5. 11. atque illud frequēti orōne poſtulandū à Deo, Vide ſi via
Nu. 26. 26. iniquitatis in me eſt, & deduc me in via tua. Exemplum
Pſ. 1. 1. omnis ſanctitatis tibi proponitur Iob, ita *à malo recedens*, vt
Pſ. 85. 11. longe, lateq. ab iniquitate abfuerit: cumq. eo etiam nomi-
ne cum ſcelere, & impietate immortales inimicitias ſuſce-
Regno dignus quisquis malo odio habet. perit, regno ſe, & imperio digniſſimū præſtitit; cū de Rege
Chriſto dictum ſit, [dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatē,
propterea vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ.] Oleū aūt
lætitiæ id dicebatur, quo rex vngebatur in die lætitię, Ca. 3.
Pſ. 44. 8. die videlicet, quo coronabatur, & inaugurabatur in regnū.
Oleum lætitiæ quale.
Cant. 3. 11.

An Regnum Iobi Deum quoque timuerit, & ad Eccleſiam pertinuerit?

63 *In lege naturæ fuere multi, qui ad ciuitatem Dei pertinuerunt. Eccleſia quid: cur catholica.*
64 *Iobi lux, circumfuſa tenebris impiorum, omnia in hoc mundo confuſa, & permiſta.*

63 IObi ſingularis pietas, ſanctitas, religio, nos in hanc dubi-
Auguſtin. tationē adducit, quale videlicet regnū extiterit ſub rege
In lege naturæ fuere multi ciues ſpirituales Hieruſalē. ſanctiſſimo: cui, vt cumulatē ſatisfaciamus, vnū, aut alterū
præmittemus. Primùm cum Auguſt. de ciuit. 18. c. 47. San-
ctitatem Iobi, manifeſto argumento eſſe, in lege naturæ, &
extra Iſraeliticum populum fuiſſe, qui ad ciuitatem Dei, &
ſpiritualē Hieruſalē pertinuerint, probatę fidei, & ſāctita-
tis ciues. In hac nimirū ciuitate, homo, et homo natus eſt in
ea: id eſt, quilibet poteſt eſſe eius ciuis, & indigena, qui leges
ciuitatis; iuraq. obſeruet; atque fidem, & ſanctitate colat.
Quid enim aliud eſt ſpiritualis Hieruſalem, quàm Eccleſia, ho- *Quid ſit Eccleſia.*
minumque multitudo, quos verus Dei cultus, veraq cogni-
tio in vnam ciuitatem conuocat, & coniungit? Cuius muri,
atque mœnia erecta & ſuperſtructa ſunt lapide angulari, qui *Eph. 2. 20.*
non ſolùm vtraque id eſt, antiquæ, & nouæ legis fideles in
Eccleſiam vnam, vnū effecit, ſed ab Adamo quotquot fidē,
& religionem veram tenuerunt, ſub eodem ſcepto, eodéque
domus Dei tecto continuit. Quippe Eccleſia Catholica, & *Eccleſia cur vniuerſalis.*
vniuerſalis eſt, tum ob alia, tum quod vniuerſa tēpora cō-
plectatur, id eſt, ab exordio mūdi cōſtans perpetuò extite-
rit, ad finem vſque conſtanter, perpetuoq perſeueratura. 64
Secundùm, cum Orig. hom. 1. & D. Gregor. lib. 20. ca. 1. *Origen.*
Iobi ſanctitatem mundo extitiſſe velut fulgētiſſimū lumē; *Gregor.*
quippe iuſti in medio nationis prauæ, atq. peruerſæ, vt ait *Phili 2. 15.*
Apoſtolus, lucent, velut luminaria in mūdo. Sūt itaq. nunc
lumina circūdata tenebris, tenebræ reſperſæ luminib. im-
pijs intermiſti ſancti, pijs circumfuſi peccatores; confuſa
omnia, & perturbata; & vt Aug. dixit, perplexæ nunc ſunt *Auguſt. 1. de ciuit. ca. 35.*
duæ illæ ciuitates, inuicemq. permiſtæ, donec vltimo iudi-
cio dirimantur: nunc triticum, & zizania in eodem agro
creſcunt vſque ad meſſem: in eadem area grana frumenti *Matth. 13. 30.*
nondum à paleis expurgata, vſq. ad ventilabrum: in eadē
ſagena mali, boniq. pariter piſces concluſi, vſque ad ele- *Mat. 3. 12. & Luc. 3. 17.*
ctionem bonorum in vaſa ſua: in eadem Aegypto commo-
rantes aduenę Iſraelitę cum indigenis, vſque ad exitum de
populo barbaro: Babylone inter Chaldęos detenti Hiero- *Matt. 13. 40.*
ſolymitani, vſq. ad conuerſionē captiuitatis: in ijſdem pa-
ſcuis hœdi, agniq. pariter verſantes, vſq. ad ſeparationem; *Pſ 113. 1.*
in eadem domo magni patrisfamilias [uaſa in honorem, & *Pſ. 125. 1.*
uaſa in contumeliam, aurea, & argentea, lignea, atq. fictilia, *Matt. 25. 32.*
uſque ad uirgam ferream, quę uaſa figuli confringat. *Rom. 9. 21.*
Pſ. 2. 9.

PARS PRIMA.

Huſitas impios, atque infideles extitiſſe.

65 *Prima ſent. de Huſitarum infidelitate.*
66 *Iuſtorum lucrum ex impiorum perſequutione. Iob ab impijs multa paſſus.*
67 *Impiorum conuictus exitioſus.*
68 *Impij conantur iuſtos corrumpere. Non tangenda, quæ illorum ſunt. Auditu, & viſu lędunt prauorum exempla.*
69 *Reges ipſi accuſantur etiam impietate ſubditorum.*
70 *Miraculi inſtar, bonum inter malos eſſe.*

IAm nūc de dubitatione propoſita Gręci atq. Latini con- 65 *Prima ſententia.*
ſentire uidentur, non ſolum Iob ex gentibus alienis à ue-
ri Dei cognitione, & cultu genus ducere, ſed regionem Hus
pari etiam infidelitatis, & idololatrię impietate aſtrictam
fuiſſe; nihilo enim melioris conditionis Idumęis, cæteriſq.
Arabibus Huſitas cenſent. Ergo in ea regione errores illos
peruagatos fuiſſe oportet, quos tres illi viri Iobo affingunt,
& quos à ſe Iob conſtanter depellit, adorati uidelicet Solis
& Lunæ, & abnegatæ diuinæ prouidentię; ex quo facilis, &
planus patefit aditus ad omnia ſcelera. Sententiam hanc
pluribus explicuit Orig. appellans Huſitas, uniuerſoſque *Orig. ho. 1.*
poſteros Eſau iniuſtos, impios, profanos, infideles, obſcœnos
Chryſoſt. qui Auſitidem concludit intra Arabiam, ait cor- *Chryſ. in cathen.*
ruptos oēs in Arabia fuiſſe, & nullū ibi nō extitiſſe impro-
bitatis exemplum. Gregorius impios illos, quibuſcum ui- *Greg. lib. 1. c. 1. & l. 20. cap. 29.*
xerit, ſignificatos ab ipſo Iob, illis uerbis, c. 30. [Frater fui
draconum, & ſocius ſtruthionum; multaq. ab iniquis illata
ſuſtinuiſſe mala exiſtimat; propterea q. roſę comparat, quā
pungunt ſpinæ circumfuſę, pūcturis licet ipſis ſuaue ſpirā-
tibus; quare ſicut fingitur ille Cupidinis frater Anteros, 66
mutuus uidelicet amor, & beneuolentia, ſine quo neq. cu-
pido creſcere ad debitam uiti menſuram, neque exultare
in infantili ætate mutuis luſibus, & puerilibus confabula-
tionib. lætus poterat; quippe ſolus, & parili ætate, ſocieta-
teq. deſtitutus; ſic ſane neq. perfectus vir eſſe poſſe uidea-
tur, qui fratrem non habeat, cum quo creſcat pariter; ſed nō *Pſ. 119. 7.*
ſicut ille amor mutuum amorem, & beneuolentiā; ſed odiū *Geneſ. 4.*
potiùs, & inimicitiā, ut cū his qui oderūt pacē, ſit pacificus;
& inter eos uiuat, qui retribuūt mala pro bonis, quoniā ſeq. *Geneſ. 21.*
tur bonitatē. Ille ergo renuit eſſe Abel iuſtus, qui Cainū fra- *& Gal. 4. verſ. 29.*
trē hēre renuit fratris olorē, & fraterni sāguinis effuſorē ſę
uiſſimū. Iſaac eſſe non uult, qui Iſmaelem fratrē plequuto- *Gen. 27. v. 41.*
rē hēre recuſat; Nō Iacob, princeps cū Deo, qui germanus eſ-
ſe nolit profani Eſau, nunquam nō fraternam cædem anhe-

& 42. lantis, neq. Ioſeph erit, cui non fuerint fratres plures (non
Oſee 1.2. vnus modo) qui ſemper illum oderint. Propterea Iob ad tā
Gen. 37. excelſum creuerit ſanctitatis faſtigium, quod frater draconum
fuerit, mortiferū vbiq. in illum malitiæ, & inuidiæ virus ia-
culantiū. Cuius rei non obſcurum argumentū eſt, quod data
occaſione, virus in Iobum conceptū euomuerint ſui ipſi ci-
ues, deridentes, abominātes, longe fugiētes, & minime ve-
rentes in illius faciē ſpuere, c. 30. v. 19. 10 opprimētes ēt ne-
mine opitulante, v. 12. 13. 14. ſe ēt odio habitū teſtatur, cū
c. 31. 29: [Si gauiſus ſum ad ruinā eius, qui me oderat, &c.
Origen. Eadē Greg. mentē habuiſſe vr̄ Orig. qui Iobum inter Huſi-
tas conſtitutū appellat, columbā inter rapaces aquilas; a-
gnū in medio luporū diripientiū; inter tribulos liliū Abra-
hamo perſimilē, qui credidit in medio Chaldæorum idola
Gen. 15. 7. colentiū, eductuſq. eſt de Viro] (de flāma & igne exarde-
ſcentis perſecutionis) Chaldæorū, & argutē illud obſeruat
videri aduerſus Satanā apoſtatā, illa verba directa & con-
Iſ. 14. 12. torta vir erat in terra Hus. Nā qui in terra ſanctorū iniqua
Ezech. 28. geſſit, & de cęlo cecidit cū Lucifer eſſet, & in ignē ęternum
14. conjectus eſt, qui in medio lapidū ignitorū ambularat, non
pōt nō acriter vulnerari, penituſq. transfigi propoſito hominis
exēplo, qui in terra Hus videlicet impiorū, ibidē natus, ibi-
dē alitus, & educatus, fuit vir ſimplex, & rectus, & timens
Deū, & recedens a malo; nunquā a bono deficiens, nūquam
ab officio diſcedens; nihil mali, nihil vitij ea impiorū cōui-
ctu quaſi contagione cōtrahēs. Quare niſi Huſitæ impij, &
infideles fuerint, non vr̄ magna Iobi laus, rectū, & ſimplicē
fuiſſe. [Neq. enim, ait Greg. valde laudabile eſt, bonū eſſe
cum bonis: ſicut.n. grauioris culpæ eſt inter bonos bonum
non eſſe, ita immenſi eſt præconij bonum ēt inter malos ex-
67 titiſſe.] Quis .n. neſciat ex impiorū conuictu ſummū peri-
Impiorū ſo- culū ſanctitati creari; prauis exēplis ſæpe, multūq. lædi, nō
cietas exi- raro ēt vinci, & opprimi? nōne [cōmiſti ſunt inter gentes,
tioſa. & didicerūt opera eorū, & ſeruierunt ſculptilibus eorū, &
Pſ. 105. 35. factū eſt illis in ſcandalū?] Ea verò cōmiſtio qualis ſit, ex
vini cū aqua tēperatione cōmodē intelligi poterit; eſt enim
ab Iſa. dictū, Vinum tuū mixtum eſt aqua; ſicut enim vinū
Iſa. 1. 22. aqua dilutum languet, friget, decoloratur, odorem amittit,
Pietas cum tandem euaneſcit; nō aliter ex impiorum familiaritate lan-
impijs iūcta guet, friget, decolor, & acida redditur pietas; ſui cōmiſtio-
contamīata, ni faciendæ, & adulterandę, cauponandæq. virtuti nūquam
aliquando non inuigilat calidiſſimus ille caupo dæmon, ſui ſemper q-
euaneſcit. ſtus, noſtri diſpendij, damnique diligētiſſimus procurator.
68 Neque mūdō feruentioris, puriorisq. ſanctitatis vinum
Impij conā- corrūpere, & diluere ſtudet iniecta familiaritate impiorū,
tur pios ad ſed eā mentem impijs omnibus inijcit, vt pelliciant, intro-
ſe conuerte- teniq. iuſtos, quos apud ſe habent (ne quis ſe ab illorū vi-
re. uendi rōne abſtineat) ad impuriſſima Babylonis pocula,
turpeſq. cōpotationes, & turbidū, fęculentumq. fęditiſſima-
Apoc. 17. 4. rum vinum voluptatum: grauiter, nequiſſimū hunc dolum
ferente Deo, grauiter etiā conquerente, Amos 2. Suſcitaui
Amos 2. 11. de iuuenib. veſtris Nazaręos, & propinabatis Nazaręis vi-
num. a quibus, videlicet abſtinentiā diſcere debuiſſetis; il-
los veſtro vos exemplo, conſilijs, vinolentia oblato ēt pocu
lo, & propinato vino, ad veſtræ ebrietatis, & vitæ impuriſ-
ſimæ imitationē conuertere ſtuduiſtis. Ergo tā difficile eſt
bonū, iuſtumq. inter malos eſſe, vt ille tantū felix, beatuſq.
Difficile bo- eſſe poſſe Dauidi regi viſus ſit, non qui inter improbos non
num inter vixerit; ſed qui non abijt in conſilio impiorū, & in uia pec-
malos eſſe. catorū non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Id eſt,
Pſal. 1. 1. qui tā diſceſſerit ab impijs procul, vt non ſolū non excipere
auribus conſilia, voceſq. impiorum, ſed neque poſſit tange-
re, quæ ad illos pertinent, non ſedē, quam illi ſemel occupa-
rint; non viā, quam illi calcauerint; non veſtē quam illi ceſ-
gerint, quāuis nunquam induerint; (propterea enim caſtus
Gen. 39. 12. Ioſeph reliquit pallium in manu fęminæ turpiſſimæ, quod, vt
Hieron. obſeruauit Hieron. v cōtactu impuriſſimæ manus, cōtagio-
ne peſtilenti contaminatum eſſet:) non accipere illorum ēt
ſponte oblatum auxilium ad operarum laborem minuēdū;
Eſd. 4. 2. exemplo Zorobabelis, & populi Principum, 1. Eſdr. 4. qui
idololatris dicētibus, [ædificemus vobiſcū, quia ita, vt vos
quærimus Deū veſtrū, reſponderunt: Non eſt nobis, & vo-
bis vt ædificemus domū Deo noſtro, ſed nos ipſi ſoli ædifi-
cabimus.] Quid, quod etiā impiorum nomen ſumptum ore, &
verſatū lingua lędere hominis animū poteſt? Eapropter ſic
Pſ. 15. 4. apud ſe ſtatuerat Dauid; Nec memor ero nominū illorū per
labia mea. Quare quæ actione, vt vocāt Phyſici, lędere nō
poſſunt hominē, ſi ad impiorum familiaritatē & conuictum
1. Cor. 15. referantur, bonos corrumpere mores potentia ſunt; qualia
33 ſunt colloquia mala, atq. adeò ēt tacētem excipere eorum
Pſ. 140. 4. voces exitioſum eſt: in quā rem id Pſ. 140 Nō communica-

bo cum electis eorū, ita a Chaldæo explicatū eſt, nō ſuſten- Chaldæus.
tabor cantilena domus conuiuij eorū. Si illorū videas exē-
pla improbitatis (mirum) tuis ipſis oculis faſcinaberis; mi- Prauorum
nimum, ſi te nimium geſſeris cautē & ſanctē, cruciaberis exempla nō
acerbiſſimē. Tantum audi Apoſtolum Petrum, rē hanc ver- vis, atque
bis grauiſſimis, grauiſſimoq. exemplo cōfirmantē. Iuſtum, verba.
inquit, Loth oppreſſum (opprimitur nimirum inter impro- 2. Petr. 2.
bos virtus) a nefandorum iniuria (vexant enī contumelijs verſ. 7.
omnibus pietatē impij) ac luxurioſa conuerſatione eripuit Illuſtratur
(videlicet redemit quaſi ex ſeruitute; nā iniuſtitia iuſtitiam bona ex par
detinere, & conſtringere, veluti captiuam nititur) Aſpectu te.
enim, & auditu iuſtus erat, (nam quæ ille videbat, quæ au-
diebat, grauiſſima, & moleſtiſſima illi erant) habitās apud
eos, qui de die in diem (ſingulis diebus, quotidie quotidia-
nis exēplis improbitatis) animā iuſtam iniquis operibus
cruciabant, (quippe non aliter quā iudex cruciatibus, tor-
mentiſque extorquere ſolet a reo admiſſi ſceleris confeſſio-
nem, ita prauum exemplum hominē excruciat ad abnegan-
dam pietatem, & vitæ honeſtatem deſerēdam.) Nouit Do-
minus pios de tentatione eripere, id nimirum eſt diuinum
quoddam, & immortale Dei beneficiū, clariſſimum etiam Dei benefi-
diuinæ beneuolentiæ argumentum, iuſtum de medio im- cium de im
piorum, qui pietatem perdere tentant, educere, quamuis piorum ſo-
ex illo, quamuis morte faciat; ſicut ſcriptū eſt, [Henoch pla- cietate ho-
cens Deo factus eſt dilectus, & viuēs inter peccatores trāſ- minem eri-
latus eſt; raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, pere.
aut ne fictio deciperet animam illius. Propter hoc propera- Sap. 4. 10.
uit educere illum de medio iniquitatum.]
Sed quantumuis (inquis) hæc veriſſima ſint, Rex tñ, aut 69
Princeps non verſatur in magno diſcrimine, cum impijs li-
cet conuerſetur; non.n. tangi, lædi ve poterit prauis ſuorum
moribus, & exemplis. Quare minus iā miranda fuerit Iobi Princeps
Regis pietas: Minimē verò, nā non ſolum caput in reliqua ſubditorum
mēbra influit, ſed ēt, vt medici docent, alijs membris ęgro- ſceleribus
tantibus cōſentit, & parē ægritudinē participat; præſertim conſentiēs.
ab ſtomacho, in quē humores praui, ſordeſq. ciborum oēs
confluunt. Quare ſicut caput, ita Rex per cōſenſum patitur
nocumentum, quēadmodum ex rege illo intelligi pōt, qui
ſatraparum ſui regni conſilijs, & voluntati ita conſentiens
erat, vt nullā aliam ablegati a ſe Dauidis rōnem redderet,
quā illam: [Rectus es tu, & bonus in cōſpectu meo, ſed ſa- 1. Reg 29.
trapis non places; reuertere ergo, & vade in pace, & nō of- 6 & 7.
fendas oculos ſatraparum.] Neq. verò de regni ſtatum pro-
ceribus; de tota plebe, & ignobili vulgo dictū eſt ab Hoſea
Tranſire fecit Samaria Regē ſuum quaſi ſpuma ſuper faciē Oſee 10. 7.
aquæ. Rex.n. populo in idololatriā procliui, atq. præcipiti
placere volēs, vſq. ad ipſas aras idolorū, vitulos erexit: cū-
que populus tanti ſceleris non modò non pęnitens, verum
ēt cupidus, atq. ſuſceptor improbo Regi minimē repugna-
ret, ſed potius lubens aſſentiretur, tū ſui Regis, tum regni
totius exitij cauſa extitit: ſic tranſire (propriē excidi, peri-
reque) fecit Regē ſuum, ſicut ſpumā ſupernatantem; nam Apoc. 17.
aquæ multę, populi ſunt; ſpumā aūt non ſolū uētus diſper- 15.
git, uerum ēt aqua in ſeipſam illā cōuertit, penituſq. cōſu-
mit. Omni ergo ex parte mirabilis iā fuerit Iobi pietas, & 70
Dei timor integer, & illæſus in medijs turbis infidelium, & Miraculi
numinis contēptorū, & perſimilis miraculis illis omnium ſer- inſtar, bo-
mone celebratiſſimis, Danieli inter ſęuiſſimos leones ſoſpi- num inter
ti, & incolumi: Ananiæ, Azariæ, Miſaeli ambulātib. in me- malos eſſe.
dio flammæ, laudantibus Deū, & benedicētibus Dño: Rubo
igne toto perfuſo, & ad ſpeciē ardenti, ſed minimē combu-
ſto; Iſraelitis maris alueo imprimētibus ſicco pede ueſtigia
Heliſeo vati nihil dāni perferenti ab equorū, curruū, & ro-
boris exercitus Regis Syriæ obſidione; atq. cum hoſtibus
ſuis pariter gradienti. Rarū hoc, ſicuti & miracula, & cuius
exēpla uix pauca inuenias; vnū reliquit Tobias: [Qui in ca- Tob. 1. 5.
ptiuitate poſitus uiā ueritatis non deſeruit, & cū irent oēs
ad uitulos aureos, hic ſolus fugiebat conſortia oīum, & cū * Hiſp. pro-
oēs ederent ex cibis gentiliū, iſte * cuſtodiuit aīam ſuā, & priè, guar-
nunquā contaminatus eſt in eſcis eorum.] & alterū in trib. daba bien.
illis uiris ſanctiſſimis inueniri poſſe forte ſignificatū eſt il- Ez. ch. 14.
lo Ezechielis loco, Si fuerint tres uiri iſti in medio eius, (ui- v. 17.
delicet terræ, quæ peccauerit & pręuaricās pręuaricauerit)
Noe, Daniel, & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt aīas ſuas. Si-
millimi nāq. extiterunt pietate inter impios cōſeruata. Si-
cut.n. Iob inter Idumæos Deū timuit, & receſſit a malo, ſic
Daniel ēt propoſuit in corde ſuo ne pollueretur de menſa Dan. 1. 8.
Regis, neq. de uino potus eius, abſtinēs a profanis, cōibuſ-
que cibis, quib. alij pueri Regij ueſcebātur, & pp eximiam
ſanctitatē, & ſingularem pudicitiā de medio ſæuiſſimorum
leonū illęſus euaſit, miraculo ſignificante illęſam pietatem Dan. 6.
in medio

In medio Chaldæorum impijſſimorum; tandemq. [Noë vir iuſtus atq. perfectus * in generatione ſua,] ſæculo videlicet corruptiſſimo; [Omnis quippe caro corruperat viam ſuam ſuper terram.] Propterea que dictum eſt ab Ezech. [Si fuerint tres viri iſti in medio eius] quod Iob, pariter, ac Noë, & Daniel in medio infidelium, & improborum vixerit; ideo etiam prædicatur receſſiſſe à malo, [quòd in circuitu eius impij ambularẽt.] Iobi ergo regnũ, neq. Deũ timuiſſe, neq. ad Eccleſiã pertinuiſſe, ex dictis abũdè cõfici poſſe videtur.

*Gen. 6. v. 9. * Hombre ſencillo, ſi en ſu tiempo lo fue.*

ALTERA PARS VERIOR.

Huſitarum fides, & religio probatur.

71 *Statuitur fides, & religio regni Iob.*
72 *Traditio vera religionis. Quidam ex gentibus, religioſi & pij, non minùs, quàm Iſraelita.*
73 *Regna, Regiaſq. urbes in lege naturæ Deum coluiſſe. Explicatus locus ex parte leſus Gen. 20.*
74 *Rei ſuperioris confirmationes, & exempla.*
75 *Pij Principis officium, quid Lac, Mamilla, Nutritius, Diſpenſator quid.*
76 *Regis & Sacerdotis munus. Locus Geneſis illuſtratus.*
77 *Exemplorum, quæ Princeps præbet, efficacitas.*

71 QVi Huſitarum regnum ſub Rege ſanctiſſimo impiũ, & infidele aſſerunt, atque ex eo celebrant pietatem Iobi, exiſtimare videntur plus apud Regem valere ſolitum ſubditorum exemplum, quam Regis vitam, & morum diſciplinam apud ſuos. Quod cùm verum eſſe non poſſit, aliter videtur de propoſita dubitatione ſtatuendum; neque Iobum, dum floreret in regno, odio habitum à ſubiecto populo, neque perſecutionem ſuorum, malive quidquã ſuſtinuiſſe; imò verò ſumma omnium beneuolentia & obſeruantia ſuſcepũ, & cultũ; nec non illius regnũ aut ſaltẽ vrbem regiã veræ fidei, & veræ religionis cultricẽ fuiſſe, proptereaq. ꝑtinuiſſe ad Eccleſiã. Rei huius ꝓbatio, vel coniectora potiùs, nõ oĩno leuis, peti poteſt ex his, quę ſequũtur.

Iob imperauit fidelibus, & verè Dei cultoribus.

72 Primò; (quod & aliarum probationum fundamentũ ſit) nam licèt vera Dei cognitio, atq. religio à Noë vſq. ad Heber; & ab Heber vſq. ad Abraham, à quo ad Iſraelitas, quaſi per manus tradita permanauit; tamen ante inſtitutam Synagogã, & Legẽ traditam, in Lege etiam, & populi Dei Republica fundata, & cõſtituta nõ fuit vera religio, & Dei cognitio vni tantũ populo adſtricta; nã licèt antiquitus ille tantùm cognominatus eſt Dei populus, peculiũ, acquiſitio, propter peculiarem, quã illius gerebat curã, peculiareſq. leges, & cæremonias traditas, tamen, licèt non eadẽ lege, eadẽ tñ veri Dei cognitione & reuelatione vnius mediatoris Dei, & hominum, aut diuinitùs, aut per doctrinã accepta, potuerũt nõ pauci inter gentes pares eſſe pleriſq. ex populo Dei; atq. adeò non ſolùm priuati quidã homines, ſed integra aliqua Reſpublica, & populus cum ſuo Rege, & capite verum Deũ agnouiſſe & coluiſſe. Quã rem docuiſſe videtur Auguſt. 12. de ciui. c. 47. ſic ſcribens: [Nec ipſos Iudæos exiſtimo audere cõtendere, neminẽ pertinuiſſe ad Deũ, præter Iſraelitas, ex quo propago Iſrael cœpit eſſe, reprobato eius fratre maiore; populus. n. reuera, qui propriè Dei populus diceretur, nullus alius fuit; hoĩs aũt quoſdã nõ terrena, ſed cæleſtis ſocietate ad veros Iſraelitas supernę Ieruſalẽ ciues ꝑtinẽtes etiã in alijs gentib. fuiſſe negare nõ poſſunt; quia ſi negant, facillimè conuincuntur de ſancto, & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec proſelytus, id eſt, aduena populi Iſrael fuit, ſed ex gẽte Idumæa genus ducẽs, ibi ortos, ibidẽ mortuus eſt.] Hoc loco Aug. quamuis ſingularis his exẽplũ protulerit, nõ tantùm ſentit ſingulares quoſdã hoĩs iuſtos eſſe potuiſſe præter Hebræos, quippe hoc iam docuerat ſuperioribus, lib. 11. & 15. Eccleſiæ initia, progreſſuſq. deſcribens; ſed illud procul dubio docet, gentem aliquam, aut populũ, quãuis nõ diceretur propriè Dei populus, Deũ agnouiſſe, & religioſè coluiſſe: tũ ẽt loquitur poſt Dei populum, & rempublica a reliquis gẽtibus ſeorſum inſtitutã, cũ erat, atq; prædicabatur: [Notus in Iudea Deus;] non ſolùm propter ueram atq; ſupernaturalem Dei cognitionem, ſed propter peculiarem aliam ex legibus. præceptis, reuelationibus prodigijs, & miraculis frequẽtiſſimis, quaſi experiẽtia quadam collectam, ut indicarũt Theod. & Baſil. [Ne Iudęi omnibus noti (ut Aug. dixit in huius Pſal. præfatione) gloriẽtur, & inſultent gẽtibus, quibus Deus nõ diceretur notus.] Non loquitur itaque Auguſtin. de prioribus ſęculis, quibus nulli Dei populo alligata uagabatur Dei agnitio, & cultus.

Gen. 10 & 11. 1. Paral. 1.

Traditio veræ religionis.

Exo. 19. 4. Pſ. 114. 2.

Aliqui ex gentibus pares Iſraelitis.

Auguſt.

Proponitur Auguſtini locus.

Pſal. 75. 1.

Baſil. & Theo. ſuper Pſ. 75.

73 Secundò, nam alia etiam regna, aut regias urbes tũc ferme tẽporis ſub iuſtis, Deumq. timentibus regibus piè, & fideliter Deũ coluiſſe uerosimile eſt; vt de Gerara, & eius Rege Abimelech, exiſtimare oportet, ex circunſtãtijs explicatis, Gen. 20. Primò, ꝙ non uoluerit Sarã prius coniugem, q̃ intellexiſſet eſſe ſolutam uiro, & ſororem Abrahami; natu Dei, & religioſis cõtemporiores Reges, [Vidẽtes filias hominũ, ꝙ ſint pulchræ, accipere ſolent ex omnib.] nullo uxorũ, aut alijs uiris deſpõſatarũ habito delectu, quas eligunt. Secundò, ꝙ familiariter loquebatur Deus Regi, familiariter reſpondit etiã Abimelech, atq. ſubmiſsè, ſi quid peccaſſet, deprecatus eſt; Deũ agnoſcẽs, & religioſe compellans, Domine, in Heb. Domine mi, quam lectionem retinuerunt etiã vulgati quidam codices. Tertio, quod fidẽter appellat ſuos, gentem iuſtam, & non niſi per ignorantiam peccaturam; ſe verò ipſum ſimplici corde, & mundis manibus; cui etiam munditiei manuum ipſe Deus atteſtatus eſt. Quòd non videtur in hominem idololatriæ impietate contaminatum conuenire poſſe. Quarto, quod poſtquam expoſtulaſſet Abimelech cum Abraham, [quid feciſti nobis, quid peccauimus in te, quia induxiſti ſuper me, & ſuper regnum meũ peccatũ grande?] ſubiecit [* Quid vidiſti vt hoc faceres?] Quid nihil in meis ciuibus videre potuiſti, aut iniquum, aut impiũ, quod te in hanc neceſſariam ſimulationem compelleret. Reſpondit Abraham; [Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto (rectè Septuaginta, Θεοσέβεια. Dei cultus, & interficiẽt me ꝓpter vxorẽ meã. plaue videtur ſignificare nondum fuiſſe * ſibi cognitam eius regni, & loci religionem & pietatem.

Abimelech fidelis, & pius.

Geneſ 20.

Magna ex parte explicatur.

Gen. 6. 2.

** Que viſtes en mi, o en mis gentes para vſar de eſſe termino.*

LXX. Θεοσέβεια

Sed oppones eum locum non per dubitationem, ſed per aſſertionẽ debere legi. Pagn. Verẽ nõ, in theſauro. profectò non eſt timor Dei loco iſto. Vatabl. in annot. certè non eſt timor; id eſt, huius loci homines non timẽt Deum. Onkelos, vtiq. non eſt timor Dei. Forſterus, Caiet. Regia, ſolum, vel tantùm nõ eſt timor Dei. Quaſi diceret, hoc ſolum vidi, vel cogitaui apud me, quo ẽt modo particulã originalẽ (RAK) ſæpè vetus vulgatus per particulas excluſiuas, Gen. 14. v. 24. Deuter. 3. 11. Ioſue 1. 17 [Tantũ ſit Dñs Deus tecũ. Reſpõdeo, eum ſub illa particula, & tota ſententia latere ſenſum, quẽ noſter interpres ſapienter expreſſit; quippe nullus alius quadrat; & argumento eſt conſenſus Septuag. [Forſitaſſe non eſt Dei cultus.] Chaldæus in Biblijs regijs. Forſitan, Tigurin; [Fortaſſis non viget timor Dei in loco iſto.] Et quidem hoc etiam modo particula (Ach) quæ alteri eſt ſynonyma vertitur Pſ. 138. [Forſitã tenebrę cõculcabũt me.]

Obiectis. Pagn. Vatab. Onkelos. Forſterus. Caiet. Regia. רק *Ioſue. Reſpond. Chald. Tygurin.* אך *Pſa. 138.*

Quinto, ꝙ vt pium dicebat Regem, & Dei cultorẽ, inuitat ſanctum Abrahamũ, vt quam maluerit regni ſui Deum quoque colentis ſedem, & habitationem deligat, Terra, inquit, [coram uobis eſt, ubicunq. tibi placuerit, habita.] Cũ tamen in re proriùs ſimili Pharao Rex à ueri Dei religione alienus iuſſũ Abrahã exegerit tota Aegypto, honorificẽ licẽt; [Præcepit Pharao ſuper Abrahã uiris, & deduxerũt eũ, & uxorẽ illius, & omnia, quæ habebat. quare Theodo. q. 62. in Gen. ait, Abimelech ꝓbiorẽ fuiſſe Pharaone. Addit ẽt q. 64. Abrahæ tẽpibus fuiſſe uiros pios; idq. cõſtare ex Melchiſedech, & Abimelech, & Hebronitis. nã hi Patriarchã magnoperẽ uenerati ſunt: cũ enĩ pro ſepeliẽda uxore peteret à Chananæis ius ſepulchri, reſponderunt filij Heth, dicẽtes: [Audi nos Dñe, princeps Dei es apud nos, in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuũ. Theod cũ Septuag. Rex à Deo tu es in nobis] Quaſi diceret, pro Rege, & Principe diuinitùs nobis cõceſſu te uolumus, aut te habemus; neq; uerò impius populus iuſtũ, & fidelẽ uirũ uellet regnare ſuper illos.

Gen 12. 20. Theod.

Gen. 23. 11. Theod. LXX.

Eiuſdem cõfirmatio eſt, idem de Amorrhæis exiſtimaſſe Theod. in quẽ ſenſum aduocat id Gen. 15. [Nondũ impleta ſunt peccata Amorrhæorũ, nondũ inquit Theod. exitio digna perpetrarunt; non decet aũt ante peccatũ ex pręſciẽtia pęnã infligere;] ſubiungens illis tẽpibus extitiſſe uiros pios. De regno uero Salẽ (ſiue eadẽ fuerit quę Ieruſalẽ, ſiue quędam alia urbs regia, cui imperauerit Melchiſedech, Rex iuſtitiæ ac Sacerdos Dei altiſſimi) aliter apud me ſtatuere nõ poſſum, q̃ fidele, & religioſum regnũ extitiſſe. Cum. n. Rex ipſe, & ſacerdos pariter, Deo vero ſacrificia ſui populi offerret, nullas alias habebat Idolorũ aras, aut tẽpla, nullam falſam religionem. Idemq; tãdem conſtanter aſſeri oportebit de S. Iobi regno, cũ ex ſupra dictis fuerit rex iuſtitiæ; ex dicendis uerò ẽt Sacerdos Dei altiſſimi. unde Geneb. in Chronol. exiſtimat in tẽporibus Patriarcharum, atq; Iobi ætate, pleroſque Chananęorum ad Eccleſiam Catholicam pertinuiſſe; tum etiam Arabes, a quibus liber Iob acceptus eſt, indeq; à Moyſe trãſlatus; filios præterea Loth in Moab, & Ammon; & Eſau in Idumæa, ut qui circũciſionem, & ritus Abrahami retinerent. addit ẽt nondum defeciſſe ab eccleſia

74 *Theod.*

Amorrhæi quidam fideles & pij. Gen. 15. 16. Regnũ Melchiſedech fidele.

Genebra. in chronol. an. mũd. 2239.

Chananæi pertinentes quidam ad Eccleſiam. Arabes filij Loth.

Meſopotam. Meſopotamios, apud quos prophetabat Balaam. Neque
Madianita. Madianitas, apud quos Sacerdotij munere Iethro funge-
Aethiopes. batur. Deum quoque cultum in Aethiopia à filijs Abrahæ
ex Cetura; in India à poſteris Iectan, qui & circumcide-
Niniuita. bantur; in Aſſyria à Niniuitis vſque ad Ionam.
Tertio ex teſtimonio Eliphaz, c. 4 idem confici videtur;
Iob. 4. v. 3. [Ecce docuiſti multos, & manus laſſas roboraſti, vacillan-
tes confirmauerunt ſermones tui, & genua trementia con-
fortaſti,] quod manifeſtè pertinet ad veræ fidei, & doctrinæ
ſanæ inſtructionẽ, tũ etiã ad pietatis officia, quibus ſubiectũ
Sancti Prin- ſibi populũ informabat, vt eo loco dicemus. Id porrò ſancti
cipis officiũ Regis, principiſve munus propriũ eſt; eiuſmodiq; futuros
quod. in Chriſtiana eccleſia pijſſimos principes, qui vita, cõſilijs,
Iſa. c. 60. 16 verbo, ſuorũ fidẽ, pietatẽq; promoueant Iſaias pollicetur,
Lac, & ma- Mamilla Regũ lactaberis. Quis porrò neſciat lac ad doctri-
milla in ſa- nã referri, qua teneræ fideliũ mentes in fide & pietate nu-
cris. triũtur & creſcũt, dicẽte Paulo: [Tãquã paruulis in Chri-
1. Cor. 3. 2. ſto lac vobis potũ dedi.] & Petro, [Rationabile, & ſine do-
1. Pet. 2. 2 lo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutẽ.] Conſequẽs
verò ex hac Regũ doctrina ſubiungit vates, [& ſcies, quia
ego Dñs ſaluãs te, & redẽptor tuus fortis Iacob] Sic vide-
licet ꝓficies in me cognoſcendo, atq; timendo. Neq; modò
fideles ex Regũ pietate, & fide exugũt fidei, & pietatis in-
citamenta; ſed in ſemel concepta ſanctitate confirmantur,
eriguntur, manu ducuntur, brachijs etiã geſtantur, ne cadãt,
Iſa. 49. 23. neve offendãt in viarũ diſcrimina; eodẽ vate dicẽte: [Erũt
Nutritij no- Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ.] Porrò nutritij
men vnde nomen ab illius fide, ſeu fidelitate dicitur, cui puer educã-
ductum. dus, atq; inſtituẽdus cõmittitur; aut ab eo, qui officiũ, mu-
אמן nuſve aliud, quale eſt œconomi, fideliter adminiſtrat; id. n.
ſignificat radix *Aman* fidũ, aut fidelem eſſe, & cui credi ali-
quid, cõmittiq; iure debeat. vt; conſtat ex eo, quod Eſther
Quis nutri- 2. dicitur Mardochæus nutritius Eſther, nõ ſolũ educator,
tius, & di- ſed et tutor, atq; curator Idẽ verò nutritij officiũ tũc Pau-
ſpenſator lus explicat per miniſtrũ, & œconomũ fidelẽ, cũ refert ad
apud Pau- diſpẽſationẽ myſteriorũ Dei, & puræ, lacteæque doctrinæ
lum. prædicationẽ. [Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chri-
1. Cor. 4. 1. ſti, & diſpenſatores myſteriorũ Dei: hic iã quæritur, inter
Reges pij q̃- diſpenſatores. vt fidelis quis inueniatur.] Ergo Reges nu-
dam ſunt & tritij ſunt, atq; diſpenſant fidelibus myſteria Dei; nõ quod
ſubditorum vſurpare vlla rõne debeant Sacerdotũ miniſteriũ, quorum
nutritij. eſt paſcere verbo, & verbi interpretatione gregẽ, qui in il-
lis eſt; ſed ꝙ illorũ etiã pietati, & fidei cõmittatur regnũ in-
ſtituendũ in fide, & ad pietatẽ excitandũ. Quã igitur fide-
liter, & ſollicite exiſtimare oportet, Iobum Rege ſanctiſſi-
mũ nutritij, & diſpenſatoris myſteriorũ Dei munus apud
ſuos præſtitiſſe? Vis et magis priuatũ, magiſq; domeſticũ
Rex, et prin- officium veriſſime in Regibus agnoſcere? certè [Simile eſt
ceps fermẽ- regnũ cælorum,] atq; Reges Eccleſiæ ſimiles [fermento,
to ſimilis. quod acceptũ mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, do-
Luc. 13. 21 nec fermentatũ eſt totũ.] namque Regũ, & principũ pie-
tate, quaſi in ſubditorũ animis abſcondita, fermentatur to-
Matth. 2. tũ Regnũ. & diuino Spiritus igni præparatur. Tres profe-
Tres Magi ctò Orientis Reges in recẽs nati Chriſti fide inſtructi, atq;
fermento ſi- edocti, velut tria fermẽti fruſta, ad tria ſua Regna redierũt
miles abſcõ- ꝙ ſinguli non ſatis farinæ ſingulis, ſed ſingulis Regnis fer-
ditæ in fari- mẽtãdis, & ad verã fidẽ, & religionẽ adducẽdis ſatis eſsẽt.
na ſatis tri- Quartò, nã ſi Sacerdotis miniſteriũ cũ regio iũgatur, ni-
bus. hil erit, ꝙ ad ſubditorũ in fide, & pietate inſtitutionẽ deſi-
76 derari poſſit amplius Legẽ n. requirent de ore eius. de ma-
Malac. 2. 7 nibus verò, & poteſtate, qua fungitur, obſeruationẽ & exe-
Quid de o- cutionẽ legis, præmiũ obſeruatoribus debitũ; tranſgrediẽ-
re quid de tibus ſupplicia digna; tũ præterea de illius vita, & moribus
manibus, requirent benè viuẽdi exẽpla Nã cùm propriũ Sacerdotis
& moribus munus ſit docere, certè Regis etiã eſt, prælucere ſubditis ob-
principis re- ſeruatione legis, cũ de illo ſcriptum ſit: [Poſtquã ſederit in
quirendum. ſolio Regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius
Deu. 17. 18 in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ
tribus, & habebit ſecũ, legetq; illud oĩbus diebus uitæ ſuæ
ut diſcat timere Dñm Deum ſuũ, & cuſtodire uerba & cæ-
remonias eius, quæ in lege præcepta ſunt.] Quorſum. n. in
ſublime euehatur princeps, ponaturq; [ſuper candelabrũ,
niſi ut luceat omnibus, qui in domo ſunt?] Quorſum Rex
ſit, ciuitas ſupra montẽ poſita, niſi ut ſuos, intra ſuos mu-
Rex Cãde- ros, ſuoſque mores contineat? Quorſum idẽ Rex, & popu-
labrum, ci- li princeps, lux mũdi, & Sol quidã ſit, niſi ut ipſo exoriẽte,
uitas, Sol. atq; affulgẽte diſpareãt tenebræ; & expergefactus homo,
excitatuſque, exeat [ad opus ſuũ, & ad operationẽ ſuã uſ-
Pſ. 103. 23 que ad ueſperã?] Iam ergo Iob Rex, pariterque Sacerdos
ſuis ita præluxit, ut ignorãtiæ, & infidelitatis tenebras ue-
riſſimæ doctrinæ ſplendore ex ſuo regno diſpelleret. Certè
propter Sacerdotiũ, & publicũ miniſteriũ Abrahã quoque
in id incumbebat, vt nõ ſolùm numeroſam vernaculorum
turbam, ſed alios quoque pro tẽporis, & loci occaſione na-
ta, verbo, & prædicatione ad veram fidem, & religionẽ ad-
duceret: adductos verò ne deficerent, ſecũ et duceret. nam
egrediens de terra ſua [Tulit Sarai vxorẽ ſuã, & Loth fi- *Gen. 12. 5*
liũ fratris ſui, vniuerſamq; ſubſtantiã, quã poſſederant, &
animas, * quas fecerant in Haran. & egreſſi ſunt, vt irẽt in ** Ill. noſe conſigo in gente, que au a hecho.*
terram Chanaan.] quẽ locũ ſic legit Onkelus [Et animas
quas ſubiecerant legi in Haran;] nã Hebræi docẽt, Abra-
hamũ viros, Sarã verò fœminas inſtituiſſe in vera Dei re- *Onkel.*
ligione Quare illorũ animas feciſſe, id eſt, illos Deo, & eius
præceptis procreaſſe. & genuiſſe dicuntur; tũ etiam feciſſe
quaſi ſacrificaſſe, & Deo obtuliſſe per conuerſionẽ ad ve-
rã religione dici poſſunt, aut feciſſe, id eſt, acquiſiuiſſe, cõ-
paraſſe Deo, & eius cultui: aut congregaſſe, & redegiſſe ad
fidelium Eccleſiã. Hæc enim omnia cadere poſſunt in pro-
priã ſignificationem verbi faciẽdi, quod in fonte eſt, *Ghaſa.* עשה
Tandem, quod incredibilis ſit in vtramque partem, quæ 77
à Regibus ſumuntur, exemplorum vis, vt nõ modò facilè, *Princip. exempla ef-*
verùm etiã efficacitate, & neceſſitate, quadã ad religionis, *ficaciſſima.*
morumque principis imitationem animi ſubditorũ agan-
tur; nõ aliter, atque vmbra corpus ſequitur, & illud refert, *Conglobatio*
a quo expreſſa, & effecta eſt; ſi corpus rectũ, ſi curuũ ſit, ſi *ſimilitudinum ad*
ſtet, ſi moueatur, in vmbra ipſa expreſsũ videbis, mouetur
videlicet cũ principe mobile vulgus; fruſtra tẽtabis vmbrã *exprimẽdã*
cõmouere immoto corpore, fruſtra inflectere, ſi illud ſtet *exẽplorum*
rectũ, fruſtra ad rectitudinem adducere, inflexo & recur- *vim.*
uo illo. Non aliter mare, quamuis tranquillũ ſit, ventorum
vi agitatur, quam cõmouetur vulgus vita, exemplo, verbo,
& ſpiritu poteſtate habentis; aquæ, videlicet multæ populi *Eccl. 14. 4.*
ſunt; princeps vero aut magiſtratus Spiritus eſt apud Ec- *Dan. 7. 2.*
cleſiaſten, & Ventus apud Danielẽ. Nõ aliter Gubernator
clauo in vtramque partem nauim reducit, q̃ vtiq; exemplo,
qui reipublicæ clauũ tenet. Neq; tandẽ aliter primũ mobi-
le inferiores oẽs orbes rapit contra proprias, peculiareſq;
in parte aduerſam inclinationes, diurnũ motũ a ſuperiori
quaſi imperatum, & impreſſum incitatiſſimè, breuiſſimeq;
conficientes in proprio, & peculiari curſu ſegnes, quaſi vix
audeant ſuo regi, & gubernatori repugnare, q̃ facile prin-
ceps ſecũ adducit, trahit, rapit quoquò pergat, ſubditorũ
animos. *Eryngion* inquit Plutarc. [puſillam herbã, ſi vna ca- *Plut. quod*
pra in os ſumpſerit, illã ipſã ferunt, ſimulq; reliquũ gregẽ *Philoſ. de-*
cõſiſtere, quouſq. occurrat caprarius, herbamq; ex ore ea- *beat cũ prin*
niat; vſq; adeo acres efflantur è rebus vires; ſimili proſtus *cipibus ſer-*
rõne, ſi viro in magiſtratu poſito quis virtutem infuderit, *mocinari.*
hic multis per vnũ profuerit, & ab incœpto curſu reuoca- *Gen. 34.*
bit.] Præterea Rex Hemor, & princeps Sichẽ, nullo nego-
tio ſuadentes populo circũciſionẽ, grauiſſimũque dolorẽ,
& religionẽ, cæremoniaſq; ignotæ apud illos gẽtis, potue-
runt illud oratione ad perſuadẽdũ appoſita per facile ob-
tinere. Sed illud non prætereundũ, ſolo cõſpectu regis mi-
ſerabiliter interfecti, adduci poſſe hoĩẽ, vt ſibi ipſi manus
afferat, mortẽq; conſciſcat: nã [arripuit Saul gladiũ, & ir- *1. Reg. 31. 4.*
ruit ſuper eũ; ꝙ cũ vidiſſet armiger eius, videlicet ꝙ mor-
tuus eſſet Saul irruit, et ipſe ſuper gladiũ ſuũ, & mortuus
eſt cũ eo.] Ex hac tanta vitæ Regũ efficacitate in ſubditorũ
aĩs permouendis facilè colligi põt Iobi ſanctitatẽ & reli-
gione, ita permanaſſe in vniuerſũ regnũ, ut ad illius exẽplũ
ſe cõpoſuerit; prætertim cũ Regẽ piiſſimũ ſingulari pieta-
te coluerint, & unicè dilexerint: dicebãt enĩ, ꝙ illum certa-
tim amarent uiri tabernaculi ſui, [quis det carnibus eius, *Iob 29. ver.*
ut ſaturemur.] externi quoq; ꝙ mœrentiũ eſſet conſolator, *24.*
ꝙ cor uiduarũ reficeret, ꝙ oculus eſſet cæco, & pes claudo,
pater pauperũ, patronus pupillorum, liberator pereuntium. &
unica populi, regniq; lætitia, ſolæq; delitiæ; expectabãt enĩ
illũ ſicut pluuiã. Scriptũ uerò eſt: [Sicut ros ſuper herba, *Pro. 19. 12.*
ita & hilaritas Regis.] Deinde nihil ſapere uidebantur ſa-
pientiſſimi quiq; niſi ꝙ ab illo audiſſent, uſ [qui illũ audie-
bant, expectabant ſniã, & intẽti tacebant ad cõſiliũ illius.]
Quæ audiſſent uerò, excipiebãt auidiſſimè, & memori mẽ-
te cõplectebantur, quippe os ſuũ aperiebãt quaſi ad imbrẽ
ſerotinũ. Ex hoc uerò imbre quantũ fuerit bonarũ fœcũda
frugum effecta terra Hus, q̃ floruerit religione, & pietate,
quantũ profuderit optimorũ fructuũ, diuinare opus nõ fue-
rit, neq; uerò dubitare amplius ad Eccleſiæ, & fidei ouile v-
nũ adductũ eſſe à Rege, eodẽq; paſtore uigilãtiſſimo Huſi-
tarũ populũ: cõuenient enĩ in unũ populi, & timẽt Deũ, cũ
Reges Deũ timẽt, pſallẽte rege alio, [In cõueniẽdo popu- *Pſ. 101. 23*
los in unũ, & Reges ut ſeruiant Dño. Et ruſus: Timebunt *& 56.*
gentes nomen tuũ Dñe, & oẽs Reges terræ gloriam tuã.]

II. Natque

II. Natique ſunt ei ſeptem filij, & tres filiæ.

1 *Numeroſa proles præmij loco viris iuſtis olim conceſſa.*
2 *Dandi caſus ſæpè redundat in ſacro ſermone, elucidatur locus Amos 6. & Cāt. 1. Quid ignorare, & quid cognoſcere in ſacris.*
3 *Dominus acquiſitionis in ſacro ſermone.*
4 *Filij poſſeſſio paterna.*
5 *Qui pater, idem dominus. Perſarum, & Sclauorum mos. Illuſtratur locus, Gen. 49.*
6 *Diſcrimen inter filios, & reliqua externa bona.*
7 *Filij parentibus vtiles.*
8 *Filius ille naſcitur, à quo verò genitus eſt. Ex Matth. 1. Luc. 1. Rom. 1.*
9 *Promiſcua filiorum ſoboles iucunda parentibus; nurnum, & generorum charitas erga ſoceros.*

1 *Filij quondā pœnarum præmium.* COmmemoratæ Iobi ſanctitati rectè ſubiūgitur liberorum enumeratio; namque hi, antiquo præſertim tēpore, non niſi a Deo propitio, & beneuolo cōcedebantur viris ſanctiſſimis, quos ille caros haberet, *Cum* dederit, inquit, dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini filij, merces, fructus vētris. id eſt, dabit vtique Deus optimus ſuis dilectis, quietam, & felicem vitæ rationem, numeroſæ prolis ſuſceptione, & benedictione, quæ iuſtis viris mercedis, & præmij loco tribui ſolet, ſic exponente Theodoreto. *Pſ. 126. 2.* *Theodoret.*

2 *Dandi caſus redundans.* *Nati ſunt ei.* Dandi caſus frequenter per Pleonaſmon redundat in ſacro, & Hebraico ſermone, Exod. 34. Præcide tibi duas tabulas; idem, ac ſume, vel præcide duas tabulas, Amos 6. Ingredientes pōpaticè domum Iſrael, Hebr. venerunt ſibi Hiſp. *Andanſe, contoneanſe, paſſeanſe* Nam quod additur a Hierony. pompaticè, potius pertinet ad exprimendā vim verbi veniendi, quam caſum illum redundantem. Quare viri docti exiſtimant typographorum vitio quartum caſum pro tertio irrepſiſſe in id, Cant. 1. Si ignoras te. Cum ex Hebræo videatur legendum, ſi ignoras tibi, ſicut & ſtatim, egredere, & abi. Hebr. Egredere tibi Cæterùm bene vertiſſe noſtrum interpretem abunde probat conſenſus Septuag. tum etiam verbi originalis proprietas expoſcentis accuſatiuum; ipſeq. ſenſus cōmodiſſimus, ſi ignoras te. Ex Hebr. Si te non cognoſcis, id eſt, non curas, ſi negligis tuā pulchritudinem, egredere, qua ſignificatione & verbo ignorandi, & verbo cognoſcendi vſus eſt, Paul. 1. Cor. 14. quod obiter pro vulgato dictum ſit. *Exo. 34. 1.* *Amos. 6. 5.* *Hieron.* *Cant 1. 8.* *LXX.* *Quid ignorare, & quid cognoſcere.* *1. Cor. 14.*

3 Sæpè vero is datiuus caſus acquiſitionis (quem vocant) eſt, & commodum aut incommodum ſignificat, ea prorſus ratione, qua apud Latinos datiuus communis, Zach 9. Rex tuus veniet tibi, vtilis maximè & ſalutaris, iuſtus, & ſaluator. Iſa. 63. Saluabit mihi brachium meum, id eſt, cedet victoria in meam gloriam. *Zach. 9. 9.* *Iſa. 63. 5.*

4 *Filij ſunt paterna ſupellex.* Hinc conſequens eſt, vt cū eſt de filijs ſermo, dicantur parentibus ſuis naſci, quòd tum ad rem, atque ad ſuppellectilem paternā, tum etiam ad bonum, commodumq. pertineant. Quare Iobi externa bona iam incipiunt numerari; eſt namque ex iure naturæ patria, in filios poteſtas, & propterea acquiri, vel poſſideri a parentibus dicuntur, Gen. 4. [Poſſedi hominem per Deum, Deut. 32. Ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te.] *Patria in filios poteſtas.* *Gen 4. 1.* *Deut. 32. 6*

5 Quare frequenter patris, & domini nomina iungūtur, quaſi per expoſitionem. Idem enim eſt dominum eſſe, quod patrem, Matth 11. Pater, ac domine cæli, & terræ. Eccleſ. 23. Domine, pater, & dominator vitæ meæ propterea Perſæ (vt author eſt Ariſt. in Poli.) liberis vtebantur, quaſi ſeruis; Et in eandem rem de patria poteſtate, diſſerens Accurſius ſcribit, Sclauos (a quibus non multum abſunt Romani) filios arbitrio ſuo vendere, & occidere. Ex quo forte videtur ad Hiſpanos deriuatum, vt mancipia, *Eſclauos*, nominēt, & genas illorum inſigniant, & inurāt duplici illa nota. S. & † videlicet figura claui. Sed de hoc plura I. C. Porrò Chryſoſ. homil. 67. in Geneſ. in hanc rem affert id Iacob moribundi benedicentis Ioſepho: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli in arcu & gladio meo. Certè nō ipſe Iacob, ſed ſui filij Sichimam cæperāt, atq. vaſtauerant; ſed ſi filiorum dominus pater eſt, multo magis eorum, quę a filijs poſſidentur; ſi autem dominus, cui voluerat, dare poterat. *Matth. 11. 25.* *Eccl. 23. 1.* *Perſa.* *Ar. 1. Pol. 8* *Accurſ. C. de I. et. 47.* *Id patrio poteſtate 1 5.* *Sclauos autem.* *Chryſoſt.* *Gen. 48. 22*

6 Sed hoc diſcriminis inter filios, & reliqua bona externa conſtituunt ſacræ litteræ, quòd peculiariter filij a Deo dentur; cętera ſubiaceant humanæ induſtriæ; nam niſi Dominus ędificauerit domum (familiam liberorum, poſteritatem) in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Rurſus dicuntur, hęreditas Domini, id eſt, a Domino ſanctis ſuis conceſſa; hoc illud eſt, Gen 4. cum Eua peperit Caym, Poſſedi hominem per Deum. Quaſi diceret, natus filius, & mea poſſeſſio, & Domini etiam hæreditas eſt mihi a Deo donata. Sic exponit Chryſ. hom. 18 ſuper Geneſ. Non, inquit Eua, natura mihi puerum dedit; ſed diuina gratia. Quo illud pertinet Geneſ. 30. cernens Rachel, q̄ infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuę, & ait marito ſuo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus reſpondit Iacob: Nunquid pro Deo ego ſum? Et iterū c. 33. Eſau percontanti quid ſibi volunt iſti, & ſi ad te pertinent? reſpondit, paruuli ſunt, quos donauit mihi Deus ſeruo tuo. *Pſ. 126. 1.* *Gen. 4. 1.* *Chryſoſt.* *Ge. 30. 1. 2.* *Gen. 33. 5.*

7 *Filij profuturi parentibus.* Dicuntur præterea filij naſci parentibus, quòd vtiles illis futuri ſint, Iſa. 9. paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Referuntur namque inter bona vtilia, vt qui timere & colere debeant parentes Leu. 19. veſ. 3. & 3. Reg. 2. verſ. 19. Honorant illos, & victum ſubminiſtrant, Gene. 57. verſ 1 Exod. 20. v. 12. Deuter. 5. v. 16 & 27. v. 16. Eccl. 3. v. 1. & c. 6. v. 18. & c. 7. v. 59 Prouer. 28. v. 24. Matth. 15. v. 4. & 19. v. 19. Epheſ 6. v. 2. Operiunt ignominiam illorum, Geneſ. 9. v. 23. Propulſant iniurias, & defendunt, Pſal. 126. verſ. 4. & ſunt fortitudo parentum, Gen. 46. v. 3 & lætitia, Prouer. 10. v. 1. & 13. 20. & 24. Gen 21. v. 6. *Iſa 9. 6.* *Enumeratio vtilitatum, quas parētes percipiunt a filijs.*

8 Tandem illi dicitur naſci filius, a quo genitus eſt, Rom. 1. Factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundū carnem (ei) quo loco quamuis in Græco illud, ei, nunc non extet, ex ſacræ tamen ſcripturæ more ſapiēter potuit ab interprete addi, vt ſignificaret hominem Chriſtum verum eſſe Dei filium, verumque Deum. Hanc ipſam dicendi rationem ex Hebræo retinent Septuag. cū de alicuius familię primo parēte loquuntur Num. 27. vbi nos habemus, [Filius Rubē Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Heſron, a quo familia Heſronitarum. Septuag. ſic, ipſi Phallu populus Phallui; ipſi Aſrō populus Aſroni, & 1. Paralip. 7 vbi nos habemus, de ſtirpe Thola viri fortiſſimi. Septuag leguni, ipſi Thola fortes virtute.] Quare cū Luc 1. dicat Angelus Zachariæ, Eliſabeth pariet tibi (ex te parente) filium; Ioſepho virginis ſponſo tantū dicitur, pariet filium, non tibi, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt, Matth. 1. ſignificat ergo hæc locutio non dubiam, ſed certam prolem, torum caſtum, omnis ſiniſtræ ſuſpicionis expertem: ex quo fit, vt filij chariſſimi habeantur patri; propterea namque filios minus ſolent patres amare, quàm matres, quòd hę certiores ſint de ſuſcepta prole, illi minus certi, ſæpè etiam dubij, vt Ariſt. ſcripſit. *Rom. 1. 3.* *LXX.* *Num. 26. 6* *1. Par 7. 2.* *LXX.* *Luc. 1. 13.* *Matt. 1. 23* *Ariſtot. 9. Eth. 7.*

9 *Promiſcua ſoboles.* *Septem filij & tres filiæ* Perfectus filiorū numerus ex vtroque ſexu; ipſi etiam per ſe maſculi Septenario, perfectoque numero; quo, vt inquit Philo, gaudet natura, vt quæ ſeptem diebus perfecta fuerit: rurſus filiæ ternario, eodemque inſigni numero. Promiſcuam filiorum, & filiarum ſobolē maximè eſſe parentibus iocundam obſeruat Origen. quòd familia multum creſcat, & cognatio cum externis multo facilius iniri poſſit ex permutatione filiorū, & filiarum; ſi, cum pater dederit filios, & filias, rurſus accipiat alios filios adoptiuos, ſimileſque filias, generos videlicet, atque nurus; qui interdum erga ſoceros ſynceriores, atque beneficentiores ipſis filijs eſſe ſolent. *Philo.* *Orig.* *Generi, & nurus, loco filiorum.*

III. Et fuit poſſeſſio eius ſeptem millia ouiū, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis, eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

1 *Quid poſſeſſio in ſacris.*
2 *Poſſeſſio incommode redditur peculium, & quæ peculij ratio.*
3 *In Arabia paſtores potentiſſimi. Arabiæ fertilitas vera naturaliſq. diuina, vnde prouerbij nomen.*
4 *Iobus aureis dentes aureo ſæculo aurum non magni æſtimatum.*
5 *Omnium certus numerus non ad paruitatem, ſed ad opulentiam expreſſus.*
6 *Oues Arabiæ quales; & pecorum vſus.*
7 *Camelorum vſus, & copia in Arabia.*
8 *Boum vſus.*
9 *Agri quondam ſ.e:ſſe parabiles.*
10 *Iugerum, ſub iuge comprehenſum, & vtriuſque nominis ratio.*
11 *Aſinarum & aſinorum quæ vtilitates, elucidatur locus, Gen. 36.*
12 *Mulorum genus in Syria quale.*

1 *Quid poſſeſſio.* ET *fuit poſſeſſio eius* Alteram bonorum partem ſubiungit, opes videlicet, non quæ auro & argento, ſed quæ pecoribus cōſtarent; non enim alias opes videtur locus hic, poſſeſſionis, nomine dignas admittere. quare vim vocis eneruant, ne dicam corrumpunt, qui non ſimpliciter, & vniuerſè poſſeſſionem vertunt, cum Latino interprete, ſed reſtringunt

gunt ad rem pecuariam legētes, & fuit poſſeſſio pecudum,
Pag. & Regia vertunt. vt Pagn. poſſeſſio pecoris ipſius, vt Tyg. pecuaria res eius,
vt Regia. Nam non ſolum pecuaria poſſeſſio eiuſmodi fuiſ-
ſe aſſeritur, ſed in uniuerſum non alia illius poſſeſſio fuiſſe
מקנה ſcribitur; præſertim cum vox originalis *michne* nullam pecu-
liaris rei poſſeſſionem, ſed in vniuerſum quamcumq. ſigni-
ficet, & hoc loco nulla alia voce addita reſtringatur, quę ta-
men addi ſolet, cum peculiarem aliquam poſſeſſionem ex-
primere uolunt ſacræ literę; vt Gene. 13. [Erat diues valde
Gen. 13. 2. in poſſeſſione auri, & argenti, Gen. 26 Habuit poſſeſſionem
Gen. 26. 18 ouium, & armentorum. & licet quidem eādem originalem
Diligēter vulgati interpretis. vocem ſępe uerterit Latinus interpres, pecora, aut armēta;
ſed tamen id facit explicationis gratia, quòd ex anteceden-
tibus, aut conſequentibus, aut aliqua alia uoce oporteat ſic
Exod. 17. 3. intelligi, vt cum Exod. 17. legimus: [Cur feciſti nos exire de
Ægypto, vt occideret nos, & liberos noſtros, ac iumēta ſiti?
iuxta Hebr. propriè, ac poſſeſſionem ſiti. certè non eſt alia
poſſeſſio quæ ſiti interire poſſit, quàm iumenta & pecora.
Nu 20. 19. Sicut etiā Num. 20 [Si biberimus aquas tuas, nos & pecora
noſtra dabimus quod iuſtum eſt. Iuxta Heb. ego, & poſſeſ-
ſiones meæ;] nulla autē alia poſſeſſio aquam bibit, quā pe-
Paguin. cora. Quare cum bene hunc locum vertiſſet Pag. ego, & pe-
Chald. cudes meæ, & Chald. etiam ego, & iumenta mea, Tyg. ego,
Regia. & pecora, tamen Regia, ut a vulgato recederet, Hebraiſmū
retinuit, & obſcure reddidit, ego, & acquiſitionis meæ.

2 Sed redeo ad noſtrum locum. Vatablus in annotationi-
Vatabl. bus uertit, peculium ipſius. Quod impropriè vr dictum;
Quid peculium. nam priſcis ſæculis peculium erat, dicebaturque, quaſi par-
ticula quædam gregis, quam patres filijs, domini ſeruis, in-
Vlpia. ff. de pecul. l. depoſit. duſtriæ exercendę cauſa concedebant, quanquam Vlpian.
peculium dictū vult, quaſi puſillam pecuniam, puſillumve
patrimonium; tum uerò peculium propriè non eſſe patrū-
Cicero. familias, atque nobilium, ſed ſeruorum, Cic in Parad. aper-
te ſcribit [An eorum, *inquit*, ſeruitus dubia eſt, qui cupidi-
tate peculij nullam conditionem recuſant duriſſimę ſerui-
tutis;] Pręterea neſcio quid affert lucri, & induſtrię, cupidi-
tatiſq. mercatorię, cura peculij conficiendi, quod in Iobum
nulla ratione conuenit; commodiſſimum igitur nomē, poſ-
ſeſſio, quod licet primum dictum fuerit de agris, & fundis,
Feſtus. ut ait Feſtus; poſtea tamen de quibuſcumq. mobilibus bo-
nis uſurpatum eſt. Adde quod potētiſſimi Arabes, paſtores
3 erāt: quare rectè potuit Iobi poſſeſſio in uniuerſum deſcri-
Potētiſſimi Arabes, paſtores. bi a gregibus potiſſimū, & armentis. de illa ſic ſcribit Dio-
dor lib 3. ſuæ Biblio. c. 7. [Pecorū adeò fertilis Arabia eſt,
Diodor. ut nationes plurimas uitam paſtorum ducentes enutriat.]
atque huius fertilitatis tot animantium, quæ ibi longe, la-
teq. enumerat, rationē aliquam Phyſicam afferre uidetur.
[Videtur, inquit, Sol regioni ad meridiem poſitæ, plurimam
gignendi uirtutem afferre, proptereaq. plurima in eis locis
uaria, ac pulchra animantia natura fieri. Igitur ſi quæ ſunt,
Veræ, et naturales diuitiæ. aut dici poſſunt non fallaces, aut falſę, ſed ueræ diuitię, &
poſſeſſiones honeſtę, quæ quidem ſunt, quas Ariſt. tum ue-
ras, tum naturales appellat, 1. Poli. c. 5. & 6 ut quæ uitę ſer-
Ariſtotel. uiant, & quibus finis poſitus ſit, pro uitę & uictus exigen-
tia; cum acquirendę pecunię nullus ſit finis: nam quo plus
ſunt potę, & deuoratę, plus ſitiuntur. quando enim nullus
Oui. 1. Metamorph. erat auri ſplendor, nullusque uſus, aureum erat ſęculum;
cum uero effuſæ ſunt opes irritamenta malorum, ferrea
ętas, & ſęculum ferrugineum eſſe iam cœpit.
Poſtea res inuenta eſt, aurumq; repertum,
Quod facile & validis, & pulchris demṗſit honorem.

Vnde pecunia dicatur. Varro. Harum autem veriſſimarum opum antiquitatem, atque
præſtantiam ipſum pecuniæ nomen nunc quoque teſtatur,
vtpote quod a pecu, vt ait Varro, vel a pecore, ſiue a pecude
dictum fuerit: & ipſi etiam antiquiſſimi numi, pecudis no-
ta, videlicet ouis, aut bouis inſigniebantur, vt autor eſt Pli-
Plinius. nius lib. 8. cap. 3. & lib. 33. cap. 1. & 3. & Marcus Varro lib.
Varro. 4. de lingua latina, & de re ruſtica cap. 5. qua de re plura ali-
quando dicendi, & occaſionem, & locum expecto.

4 Neque verò exiſtimandum eſt, Iobi tēpore nullum fuiſſe
aut auri, aut pecuniæ vſum; namque iam Abrahami tempo-
Gen. 20. 16. re Sara accepit mille argenteos ab Abimelech. Geneſ. 20. &
emit ius ſepulchri quadringentis ſiclis argenti probatę mo-
Gen. 23. 16 netę publicæ a filijs Heth. Gen. 23. in Hebręo, monetę tran-
** De hanc mercedey correntia.* ſeuntis vel * currentis, videlicet quæ iam in communi vſu
eſſet, & de manu in manum (quod dicitur) pro exercenda
mercatura, vel contrahenda emptione, & venditione tran-
LXX. ſire ſoleret. Septuag. habent, quadringenta didrachma ar-
Onckel. genti probati mercatoribus. Onkelus vero legit, quadrin-
gentos ſiclos argenteos, qui recipiuntur pro mercimonijs in
qualibet prouincia. Habuit etiam procul dubio Iob aurū, &
argentum, vt colligitur ex c. 3. & 23. & 28. quo non tā indi- *Iob 3. 15. et c. 23. et 28. 1. & 6.*
cat ſe abſtinuiſſe ab auro, quam cum illo abundaret, contē-
pſiſſe plane, & minime illius ſe cupiditati tradidiſſe; tum
etiam ex cap. vlt. cum a ſingulis propinquis accepit inaurē *Iob. 1. vlt. 11*
auream vnam, & c. 28. manifeſte probat iam tunc auri diuer- *Iob 28 15.*
ſas ſpecies, lapideſq. pretioſos in pretio fuiſſe, & ex regio-
nibus remotis peti ſolere. Quare Origeni dicenti, non fieri *Origen.*
hoc loco auri, atque argēti mentionem, quòd aurum, atque
argentum minime habuerit, minimè aſſentior: ſed rectè il-
lud, homines primis illis ſęculis viuo adhuc mundo, & con-
ſtituto in primo quaſi iuuentutis flore, viuas diuitias, & flo- *Viuētes diuitiæ, et mortuæ quæ.*
rentes, atque creſcentes amaſſe, videlicet viua pecora, & ea
quæ homines proferri: at vero iam nunc ſeneſcente, & prope
mortuo mundo inhiare diuitijs mortuis, atque ſepultis, au-
ro uidelicet, atque argento in ipſis terræ viſceribus recōdi-
to, & conſepulto. Sane viri ſancti primęuam illam viuendi
rationem, paſtoritiamq. vitam colebant; paſtoribus autem
cenſus, atque diuitiæ, conſtant pecoribus, vt Varro dixit:
quare Iobo fuit poſſeſſio ſeptē millia ouium, &c. Hinc illos *Varro.*
videas ita aurum, & argentū habuiſſe, vt ab auri, & argenti
comparandi, & congerendi immodica cupiditate abſtinue-
rint; vt de ſeipſo teſtatur Iob. Si putaui aurum robur meū, *Iob 31. 24.*
&c. has opes parentes relinquebant, & precabantur filijs,
vt Iacob Gen. 49. benedicens Ioſepho, [Benedicat tibi Om- *Gen. 49 25*
nipotens benedictionibus vberum, & vuluę.] Quòd ad pe-
corū fęcunditatem, & lactis vbertatem pertinet, eademque
res intelligitur commode per terrę pinguedinem Gen. 27. *Gen 27. 28*

Septē millia, &c. Catenę autor ſuper id capitis 31. [Si lę- *Nicetas.*
tatus ſum ſuper multis diuitijs meis & quia plurima repe- *Iob 31. 25.*
rit manus mea. ſic ſcribit: Id eſt, neque mearum opum vſu *Certus pecorū numerus quid indicet.*
eſſent infinita, fortaſſe igitur oues, cameli, omniaque ipſius
certo fuerunt numero; vt quęcumque ſuperaſſent, in egen-
tium vſum, ac ſumptum conuerterentur.] Quibus uerbis
exiſtimaſſe videtur, ſibi, ſuæq. familiæ certum hunc ouium,
camelorum, aſinarumq. numerum præfiniſſe, vt reliquum
pecorum cederet pauperibus. Sic enim legunt Septuagin- *LXX.*
ta. [Si lætatus ſum; cum eſſet mihi cenſus multus, & ſi in
innumerabilibus poſui manum meam] videtur eſſe ſenſus
certo numero, certoque termino opes auxiſſe, & pro neceſ-
ſitate domus, atque familiæ dimenſum eſſe. Sed cum hic
ouium, & camelorum numerus proferatur, non in argumē-
tum rei cuiuſdam parcæ, opumque ad mediocritatem quan-
dam comparatarum, ſed potius fortunæ cuiuſdam ſplendi-
diſſimæ, & diuitiarum magnitudinis prę omnibus Orienta-
libus, non poteſt hic numerus is eſſe, quem Iob pro ſua ſo-
brietate & animi moderatione in acquiſitione, & vſu ſuæ
poſſeſſionis ſibi ſtatueret, ſed quem illi prę cęteris Regibus
augendo, & locupletādo larga Deus manu contulerit: qua-
re innumerabiles fuiſſe illius diuitias ex illo cap. 31. loco
colligi oportet, vt ibi dicemus.

Septem millia ouium. Illud tātum de his ouibus ex Dio- 6
doro Siculo afferri poteſt non omnino ſcitu indignū, dum *Diodor.*
de Arabię fœcunditate ſcribit lib 3. cap. 12. copioſam eſſe *Oues Arabicæ magnarum, pinguiumq. caudarum.*
ouium magnas, pingueſq. caudas habentium. Nos dicimus,
carneros de cinco quartos. Sed, quod ad vtilitatem horum peco-
rum pertinet, D. Th. poſt Origenem obſeruat, in ouibus in-
dicari, quę ad victum, & veſtitum; in camelis, quæ ad one-
ra ferenda; in bobus, quæ ad colendam terram; in aſinabus *Origen. & D. Tho.*
propter mulorum generationem, quæ ad vehendum erant
neceſſaria. eleganter, & ſubtiliter, ſed dicemus tamen ſigil- *Vtilitates pecorum.*
latim. Et ſane Ouium pręterea non vltimus vſus in ſacrifi-
cijs. [Magna (inquit Plinius) pecori gratia, uel in placamē- *Pli lib. 9 c. 47.*
tis Deorum, uel in uſu uellerum; vt boues victū hominum
excolunt, ita corporum tutela pecori debetur.] Ouiū vero *Ouiū vſus in ſacrificijs.*
in ſacrificijs uſus frequentiſſimus apud uniuerſas nationes,
exceptis Ægyptijs, vt Exod. 8. conſtat; & Thebanis, ut ſcri-
bit Herodotus in Euterpe, qui capras Dijs immolabant. *Exo 8. 26.*

Et tria millia camel. Poſt oues, camelos, & eo ē numero, *Herodot.* 7
ut cū ouibus perfectum numerum denariū expleant, adnu-
meratos fuiſſe ex eo fortaſſe fuerit, q; [Camelos (autore Pli
nio) inter armenta paſcit Oriēs. Nec uero inſū Arabici ge- *Pli. lib. 8. c. 17.*
ſtadis oneribus, ſed pręlijs ēt apti ſunt. Sic idē Plin. Came-
lorum duo genera; Bactriani, & Arabici: differunt, q; illi bi-
na habent tubera in dorſo: hi ſingula, & in pectore alterū,
cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine, vt boues, carent
in vtroq genere; oēs autem iumentorum in loco ijs tertis
dorſo franguntur, atq etiam equitantur in prelijs; velocitas
inter equos, ſed ſua cuiq. menſura ſicut uires. Solinus quo- *Solinus.*
que ſcribit Arabiā plurimos camelos gignere; a Bactrijs ue-
ro camelos mares caſtrari, ut pugnaciores, atq. robuſtiores
ſint exciſa petulantia. Sicuti Ælianus, fœminas etiam, quo *Aelianus:*
ad

Vegetius. ad bellum aptiores exiſtant, vuluas ferro exulcerari. Vegetius quoque lib. 3. de re militari c. 23. [Camelos, inquit, aliquantæ nationes in aciem produxerunt.] Sed de Arabicis etiam camelis, atq; illorum uſu, & opera prætereundũ non eſt Diodori teſtimonium; *Diodor.* Is igitur lib. 3. ſuæ bibliothecæ c. 12. de illa Arabiæ parte, quæ ſupra Fœlicem Arabiam poſita eſt, loquens ſic ſcribit; *Camelorum diuerſa genera.* [Multa, & diuerſa camelorũ præbet genera; tum pinguium, tum macilentorum: quorũ nonnulli gibbum duplicem in dorſo habent, à quo, & Dituli nominantur. Horum carnibus, lacteq; veſcuntur incolę. Quidam ferendis oneribus apti ſupra decẽ medimnas frumenti, homines verò quinque in lecto iacẽtes uehunt. Anacoli verò, Lagariq; qui Dromadum ſunt forma, plurimum uiæ conficiunt, præſertim per deſerta, & aquis carentia loca; in bello quoq; duos in certamen ſagittarios ſeruant dorſo contrarie inuicem inſidentes, alterum à fronte aduerſus hoſtẽ, alterum contra perſequentem pugnantes.] Cum igitur tũ ad pugnandum, tum ad gerenda onera, tum ad cibum Arabes camelis utantur, nemini iam mirum fuerit, quod 1. Paralip. 5. ſcribitur, quòd filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manaſſes, qui terram illam, quę quondam Iobi fuerat, & amicorum illius, pugnantes contra Agarenos cęperunt camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & aſinos duo millia. *1. Paral. 5. 21. Camelorum ingens ſiue numerus.*

Neſcio quid de ſeptem millibus ouiũ pro ſeptẽ filijs; & de tribus millibus camelorũ, pro tribus filiabus, ut ſingulis filijs appropriarentur mille; rurſus idẽ de quingẽtis iugis boum, & quingentis aſinabus efficientibus ſimiliter decem millia, excogitauit Origen. acute potiùs, quam ſolidè. *Origen.*

8

Quingenta quoq; iuga boum. Boum uſus non ſolùm in terræ cultura, quam non Buziges Athenienſis, aut Triptolemus, ut ſcripſit Plin. ſed Noe inuenit, de quo prædixerunt illius parentes, [Iſte conſolabitur nos ab operibus manuum noſtrarũ in terra, cui maledixit Dominus.] boue inimicũ, atq; aratro inuentis. Sed prętetea in ſacrificijs uictimę optimę, & laudatiſſima Deorum placatio, ex Plin. ſed apud Iob, & illius amicos æqualis vtriuſque victimę vſus, & honor; par etiã numerus, ſic exigẽte Deo; [Sumite ſeptẽ tauros, & ſeptẽ arietes, & offerte holocauſtũ.] Ratiùs videntur ceſſiſſe bouillæ carnes in cibum. Danaius aliquando, qui vt omaſo veſceretur, bouem occidiſſet, Iudicium laboris, agriq; culturæ; actusq; in exilium. Quamquam Orig. dixerit boues viuos pro agricultura; occiſos pro cibo, & calceamẽtis fuiſſe. *Plin. lib. 7. c. 6. Gen. 5. 29. Plin. lib. 9. c. 44. Iob 42. 8. Valer. M. l. 8. cap. 1. & Plin. ſuprà. Origen.*

9

Sed verò exoritur hoc loco dubitatio cur inter poſſeſſiones S. Iobi agrorum nulla mentio fiat, neque terræ iugerum poſt iuga boum? D. Tho. illam cauſam aſſignat, quòd propter infrequentes terræ habitatores, præſertim in Arabia, tum etiam propter ſoli vbertatem non erant agri valde pretioſi; quare antiquis patribus facile erat mutare ſubinde loca, & agros, numeroſiſſimos, licèt greges ſecum cõueherent; vt patet in Abraham, Loth, Iacob. Poterant ergo ſedẽ ſibi, ſuiſq; pecoribus deligere: ſic enim potuit Abraham dicere Loth [Ecce vniuerſa terra coram te eſt, recede à me obſecro: ſi ad ſiniſtram, Aquilonem, ieris, ego dexteram, Auſtrum, tenebo: ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtrã pergã, elegitq; ſibi Loth regionem circa Iordanẽ, &c.] *Cur inter poſſeſſiones nulla fiat agrorum mentio. D. Thom. Agri quondã non valde pretioſi. Gene. 13. 9.*

Terram autem coram aliquo eſſe, idem eſt in ſacro ſermone, quod alicuius poteſtati, arbitrioue, & oculorum delectui ſubijci; vt Genel. 20. [Terra coram vobis eſt: vbicumque tibi placuerit habita. & Ierem. 40. Terra in conſpectu tuo eſt: quo elegeris, & quo placuerit tibi, vt vadas, illuc perge] *Quid ſit terram coram aliquo eſſe. Gen. 20. 15. Iere. 40. 4.*

10

Sed verior, æquè ac breuior reſpõſio, in iugis boum terræ iugera intelligi: id ne quemquam lateret, expreſſerũt Septuag. legentes, [& opera magna erant ei ſuper terrã.] Ipſaq; Latina vox iugum aliquã pro iugero terrę accipitur, ſic.n. ſcribit Varro 1. de re Ruſtic. c. 10. [Iugũ vocant, quod iuncti boues vno die exarare poſſunt.] quæ eſt eadem iugeris ſignificatio, & diffinitio, auctore Plin. l. 18 c. 3. cõſentit ẽt proprietas Hebraici nominis, quæ iugum vertitur, aliquã etiam iugerum, vt Iſai. 5. Decem iugera vinearum facient lagunculam vnam.] Cum autem iugerum vnũ ex Varrone ſuperius adductũ, claudat bis cẽtum pedes quoquo verſus quadratum, facilè erit ſummam colligere ampliſſimorum agrorum; præſertim cùm oporteret non eundem quotannis agrum ſeri, ſed veruacta multa, & nouralia eſſe. Neque verò ſolùm frumentarios agros habuiſſe vult Origenes; vineas quoque illi attribuit; Chryſoſtomus etiã conſitiones, prata, hortos. Non indignum animaduerſione, quod aduertit Chryſoſtomus, Regem hunc ſanctiſſimum non habuiſſe auratis laquearibus ornatas domos; non auro conglutinatos currus; nullam fieri mentionem equorũ: adde etiam *Verior reſponſio. LXX. Quid iugũ apud Latinos. Plin. Iſa. 5. 10. Varro. Origen. Chryſoſt. Iob agros poſſidet, quãm auium commentari.*

non venaticorum canum, non accipitrum, non deniq; theſaurorum auri, & argenti, lapidumq. pretioſorum; ſed illa tantùm inter poſſeſſiones referri, quæ ad vitæ neceſſitatem ſunt accommodata, & quæ facultatem conferunt benè merendi de omnibus, atque egentibus opitulandi.

11

Et quingentæ aſinæ. Has requiri ſolitas propter mulorum, & mularum generationem, quod D. Thomas cum Origene cenſuit, confirmari poteſt; muli enim quondam in pretio fuerũt, & illi pręſertim, qui ex equo, & aſina eſſent, vt indicatur Iudic. 10. [Iair Galaadites iudicauit Iſraelẽ p viginti, & duos annos, habens triginta filios ſedentes ſuper triginta pullos aſinarũ,] & c. 12. Abdon habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes aſcendentes ſuper triginta pullos aſinarũ. Quos mulos eſſe, Vatabl. alijq. cẽſent. Hinc Hebraizantes tantopere celebrãt Ana illũ, propter excogitatã artem admittendi equos ad aſinas; vbi n. Gen. 36. legimus; [Iſte eſt Ana, qui inuenit aquas calidas (Iamin) in deſerto, dũ paſceret aſinas,] Hebraizantes retẽtis ijſdẽ litteris, variatis punctis, legunt, iſte eſt qui inuenit (Iemim) mulos dũ paſceret aſinas. Reges ẽt vehebãtur mulis. 2. Regum. 18. & 3. Reg. 1. & 18. & ad publicam lætitiã, & ouationem adhibebãtur, vt colligitur ex Iſai. 66 [Annunciabũt gloriã meã gentibus, & adducent oẽs fratres veſtros de cũctis gentibus donũ Dño in equis, & in quadrigis, & in lecticis & in mulis, & in carrucis ad montẽ ſanctũ meũ Ieruſalem, dicit Dñs.] *D. Thom. Origen. Iud. 10. 3. Iudic. 12. 13. Vatabl. Mulorum origo. Gene/. 36. 24. Reges mulis ad equitandũ vſi. 2. Re. 18. 9. et c. 13. 29. 3. Re. 1. 38. Iſai. 66. 20.*

12

Cęterum aſinarũ hic mentionem fieri propter mulos, quibus inſidebant quondam uiri principes, mihi valdè dubium eſt; nam mulos huiuſmodi non eſſe eiuſdem generis cum noſtratibus, ſed ſui generis, Ariſt. planè teſtatur li. 6. c. 36. de hiſtoria animaliũ. [Sũt, inquit, in Syria, quos mulos appellant, genus diuerſũ ab eo, quod coitu equæ, & aſinæ procreatur, ſed ſimili facie; quomodo aſini ſylueſtres ſimilitudine quadã nomẽ urbanorũ accepere. Et quidẽ ut aſini illi leui, ſic muli præſtãt celeritate: procreãt eiuſmodi mulæ in ſuo genere. Et idẽ c. 24. ſcripſerat, in terra ſuper Phœnicẽ mulæ, & coeunt, & pariunt oẽs, ſed id genus diuerſum eſt, quãquã ſimile] Ergo uel aſinarũ oiẽtio fit, quòd neceſſariæ eſſent ſimul cũ bobus ad terræ culturã; ſic.n. Iſai. 30. utriq. coniunguntur. [Tauri tui, & pulli aſinorũ, qui operantur terrã, cõmiſtũ migma comedent, ſicut in area uentilatũ eſt] Vel quod uehẽdo eis deſeruirent, ſi enim nõ mulos aut hinnulos, ſed iuniores aſellos illis locis Iudicũ intelligunt Rab. Dauid in lib. radicum, quem ſequitur Paginus & non eſſe ineptos triumphis, aut uehẽdo, colligi poteſt ex Zach. 9. [Aſcendes ſuper aſinã, & ſuper pullũ filiũ aſinæ] Quos aſinarum uſus etiam apud Romanos fuiſſe Plinius teſtis eſt lib 8. cap. 43. [Aſinum, inquit, CCCC. nummum emptũ Q. Axio Senatori auctor eſt Marcus Varro, haud ſcio, an omnium pretio animalium uicto, opera ſine dubio geruli mirifica, arando quoque, ſed mularum maximè pro generatione.] Idem confirmat Orig. dicens in regione Arabiæ, & Palæſtinæ pares eſſe equis in uelocitate eundi, & redeundi; & ualere ad negotia peragenda, & afferenda; eademq. officia præſtare, quæ nunc equi, & muli. Aſinarum autem potiùs, quàm marium, uidetur facta mentio, quòd ut eodem loco ſcribit Plin. mares ſint in opere remiſſiores, ac deteriores. *Cuiuſmodi fuerint Arabici, & Palæſtini muli. Ariſt. Aſini opportuni agro cultura. Iſa. 30. 24. R. Dauid. Pagn. Zach. 9. 9. Plinius. Quæ aſinarum apud Romanos utilitates. Origenes. Aſini Arabici. Plin.*

Ac familia multa nimis.

13 *Familia nomen à miniſtrando, & ſeruiendo ter æ. Agricola ſeruus. Explicatus Eccleſiaſticus.*

14 *Familia quos comprehendat. Qui familiares; qui Conſiti Agricola.*

15 *Familia potiùs, & ruſticum inſtrumentum comparandum, quàm Latifundia, Correctus Plinius.*

16 *Superandus agrorum & pecorum numerus à familiaribus. alia etiam præcepta Rei Ruſticæ.*

17 18. 19. 20. 21 22. *Varia Magnitudinis, & Magni acceptiones in ſacro Sermone. Quid Paruulus, Puerne. Comparatiua, & Superlatiua Hebræorum.*

23 *Quid Orientalis & Oriens apud ſacros.*

24 *Diuitiarum compellatio in Scriptura. Diuitiæ nutrimentum vitiorum Iobi laus.*

13

AC *familia multa.* Numeroſum videlicet famulitium, quo opus erat ad pecorum & agrorum curam: Sept. [Miniſterium multum valdè:] Aquila, ſeruitiũ. Symmachus, cùm noſtro, famulitium, aut familia: conſonant omnia, & conſpirant cum fonte; nam familia, in Heb deſcẽdit à radice (*Ghabad*) quod eſt miniſtrare, aut ſeruire; Inde operari, uel colere terram, quod propriè eſt ſeruire terræ: ſicut etiã Colum dixit l. 3. c 4. Sũma ſedulitate cultoræ ſeruiat. *LXX. Aquila. Symmach.* עבר *Agricolæ terra ſeruit. Columel.*

Nam

Nam ſicut ſeruus alitur ab eo, cui ſeruit, & uitę neceſſaria
accipit, non aliter homo à terra, quam excolit: & ſicut ſer-
uus non recipit laboris, & ſeruitutis aliā mercenarij mer-
cedem, uidelicet denarium diurnum; ſic agricola pręter vi-
ctum, & veſtitum, non alias pecuniç vſuras exigit a terra.
Hanc ſeruiendi tranſlationem, & rationem, quę in agricul-
Eccl. 27.18 tura poſita eſt, indicauit Eccleſiaſt. c. 27. v. 18. dum eum, qui
ficum ſeruat, quod agricolæ eſt, coniungit cum ſeruo, & mi-
niſtro, qui ſumma obſeruantia & cura hero ſuo miniſtrat.
[Qui ſeruat, inquit, ficum (Tyg. qui colit ficum) comedet
fructus eius; & qui cuſtos eſt Domini ſui, glorificabitur.]
Ergo ſeruit terrę agricola; tū etiam in ſeruitio alicuius Pa-
Iob 7. 2. tris-familias eſt; ſic apud Iob c. 7. dicitur ſeruus, qui opera-
Gen 47.19 tur terram, deſiderare vmbram; & Gene. 47. cum Aegyptij
vendiderunt agros, ſeq; ipſis addixerunt colendis, dicitur
facti ſerui Pharaonis. [Eme, inquiunt ad Ioſeph, nos in ſer-
uitutem regiam, & præbe ſemina, ne pereūte cultore redi-
14 gatur terra in ſolitudinem.] Deinde verò: [quintam partē
Familia de Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis,] &c. Qua-
quibus di- re licèt familiæ appellatio in liberis tantùm hominibus di-
catur. ceretur, quorū Dux, & princeps generis vocabatur Pater,
Feſtus. & Mater familiæ, vt ſcripſit Feſtus; deinde verò ita liberos
Vlpia. l. 195 contineat, vt ait Vlpia. [vt comprehēdat eos omnes, qui in
ff. de verb. miniſterio ſunt, etſi liberi eſſe proponantur; vel alienos bo-
ſig. na fide nobis ſeruiētes.] at de ſeruis, aut famulis itā dicitur;
non quidem de vno, aut altero; ſed de pluribus, nec duo, in-
Cicer. quit Lex, familiam faciunt. Eandē rē elegāter dixit Cic. pro
Cæcin. [Quid facilius, quàm probari ijs, qui Latinè ſciant,
in vno ſeruulo familiæ nomen non valere. Deinde neq; du-
bium eſt, quin ſi ad rem iudicandam verbo ducimur, nō te,
Familiares familiā intelligamus, quæ cōſtat ex ſeruis plurimis.] Hinc
qui dicerentur. eſt, quòd olim qui ſerui eſſent, familiares dicebātur, autho-
re Macrob. in Satur. lib. 1. cap. 11. [Noſtri, inquit, maiores
Macrob. omnem dominis inuidiam, omnē ſeruis contumeliā detra-
Senec. hentes, dūm patrēfamilias, ſeruos familiares vocauerunt.]
Idem ferè ijſdem verbis apud Sene. li. 6. epi. 47. Serui itaq;
agricolæ, alij erāt verè ſerui in dominorū mancipio poſiti;
alij liberi quidem, ſed tū ita addicti, vt quaſi ſerui numera-
rentur, quippe qui ne peculiū quidem ſuum haberēt; & hi
Cēſiti Agri- Cenſiti agricolæ dicebantur apud Rom. Vt fuerit poſterio-
colæ. ribus ſęculis, Iobi ſeruitia ampliſſima erāt, & familia mul-
ta nimis, ex ſeruis, & aſſeriptitijs agricolis, vt tandem illud
Eccl. 5. v. 10 veriſſimū ſit. Vbi multę ſūt opes, multi & q̄ comedunt eas.
15 Sed mirabilis ſanè ſacræ huius hiſtoriæ ordo in enume-
Cur fami- randis, & proponendis, quæ faciūt ad Iobi laudem. Deſcri-
lia potiùs bit enim optimum Patremfamilias, cùm potiùs ruſtica in-
mentio, quā ſtrumenta, boues, iuga aratra, familiam recenſet; quàm la-
latifundio- tifundia, aut agrorum multitudinem & amplitudinem; in-
rum. ter alia enim de agro colendo pręcepta, hoc quoque in hęc
Plin. 18 c. 6. uerba ſcripſit Plin. Modum agri in primis ſeruandum anti-
qui putauere: quippe ita cenſebant, ſatiùs eſſe minùs ſere-
re, & meliùs arare. Qua in ſententia & Vergilium fuiſſe
uideo (eò alludit ex 2. Georg.

——— Laudato ingentia rura,

Exiguum colito. quam ſententiam expendit Colum. li. 1. c.
3.) Verumq; confitentibus latifundia perdidere Italiā: iam
verò & prouincias. Sed qualem oportuerit eſſe optimi Pa-
trisfamilias, ſolertiſſimiq; agricolę Iobi familiā, tum quid
familię nomē ſignificet, ex ijs, quę de Furio Creſino ſubij-
cit Plinius, intelligendum eſt. [C. Furius Creſinus è ſerui-
tute liberatus, cum in paruo admodū agello largiorex mul-
tò fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas, in in-
Qualis fu- uidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficijs.
erit fami- Quamobrē à Sp. Albino Curuli die dicta metuens damna-
lia. tionem, cùm in ſuffragiū tribus oporteret ire, inſtrumentū
ruſticum oē in forum attulit, & adduxit familiam ualidam
Plinius cor- atq; ut ait Piſo, bene curatam, ac ueſtitam] ſic omnino cor-
rectus & il- rigendus eſt, & legendus hic locus, non ut exemplaria ferè
luſtratus. oīa habēt, filiā ualidā, parū. n. aut nihil ad agriculturā filia;
multū familia [ferramēta egregiè facta, graues ligones, uo-
meres ponderoſos, boues ſaturos. Poſtea dixit; Veneficia
mea, Quirites, hæc ſunt; nec poſſum vobis oſtēdere, aut in fo-
rū adducere lucubrationes meas, uigiliasq; & ſudores: ita
Ex eodem omniū ſentētijs abſolutus eſt.] Cauit ēr Cato inter prima
Plin. rei ruſticę pcepta, ne familię malę ſint. Igitur Iobi familia,
tum multa nimis, tū minimè mala, ſed optima, valida, be-
nè curata, beneq; ueſtita. boues ſaturi. uomeres ponderoſi.
Multa nimis. Certus familiarium, & agricolarum nume-
rus colligi ex quingentis iugis boum, & certo quodam nu-
mero iugerum terræ curioſa quantumuis computatione
Cato. c. 10. minimè poteſt. Quamuis enim M. Cato operariorum nu-

merum præfinire voluerit ſingulis agri iugeribus; idemque *& 11. de re*
conatus fuerit Saſerna; ſed quidem (vt rectè dixit Varro) *ruſtica.*
non poteſt ad certam metam, aut numerum familia dirigi; *Varro. 10.*
neque de huius magnitudine, aut multitudine aliter ſtatui, *Vt ſit cēſen-*
quàm pro agri proportione; nam ſi ſit ita diſſimilis, vt to- *dū de mul-*
rus arari non poſſit, vt ſi ſit confragoſus, atque arduus, pau- *titudine fa-*
cioribus eget bobus, atque bubulcis. Sed tamē cùm nume- *milia.*
roſiſſimam familiam, & non niſi certum numerū iugerum,
boum, certoſq; pecorum greges locus hic deſignet, videtur
planè indicare agrorum numerum, ab agricolarum &
multitudinem pecorum, à paſtorum, & magiſtrorum peco-
ris familia, & numero ſuperatam fuiſſe, vt maior & nume-
roſior fuerit familia, quàm res neceſſaria agrorum poſtula-
ret. Pręſtat enim paruulus agellus benè cultus, quàm mul- *Agros ſupe-*
tò laxior malè. Quippe acutiſſimam gentem Pœnos dixiſ- *randos eſſe*
ſe conuenit, referente Columella [imbecilliorem agrum, *à familia,*
quàm agricolam eſſe debere; quoniam cùm ſit colluctan- *Pœnorū ſen-*
dum cum eo, ſi fundus præualeat, allidit dominum.] *tentia.*
Eratq; vir ille magnus inter omnes Orientales.] He- *Columel. li.*
braiſmum retinuit interpres, carent enim Hebræi compa- *1. c. 3.*
ratiuis, & ſuperlatiuis; circumloquuntur verò particulis; 17
[Præ, ualde, inter.] Latinus diceret, Maximus inter omnes *Hebræi cō-*
Orientales. Magnitudo uerò hęc cùm ex multis rebus ſpe- *paratiuis,*
ctari poſſit, etiam ex proprietate originalis uocis, quæ ali- *& ſuperla-*
quando refertur ad nobilitatem, & honorem, ad tumorem, *tiuis carēt.*
& arrogantiam animi; ad diuitias, & ad eiuſmodi generis *Magnitudo*
ullam præſtantiam, & magnificentiam; hoc etiam loco mul *quid cōprę-*
tiplex exiſtit interpretatio. *hēdat.*
גדול
Prima Septuaginta, legentium, [Erat homo ille nobilis
inter eos, qui ab ortu ſolis] ſic enim habent Vaticani: quā- *LXX.*
uis Cōplut. habeant, magnus; & illo modo accepiſſe Græ-
cos conſtat, nam referunt ad generis nobilitatem ducti ab *Prima expo-*
Abrahamo. Author Catenæ, Chryſ. Dydi. Sic magni dicū- *ſitio.*
tur in ſcriptura, quos appellāt Græci, μεγιστᾶνες, quaſi di- *Nicetas.*
cas, magnos, aut maximos: eandem vocem Marc. 6. reddidit *Chryſoſt.*
interpres, [Principes, Herodes natalis ſui cęnam fecit prin *Didymus.*
cibus.] nos, *Los grandes del Reyno.* Latinus etiam magnum *μεγιστᾶνες.*
pro nobili accipit, quale illud Horatij eſt ——— *Magni* *Magnates qui.*
Quo pueri magnis è centurionibus orti, &c. *Marc. 6. v.*
Secundò, alij pro famoſo & glorioſo nomine accipiunt. *21.*
Quaſi dicat fama Iobi occupauerat regiones illas orienta- *Hora. 1. ſer.*
les; ſic exponit D. Thom. & Lyranus, qua etiam ratione di- *Sat. 6.*
citur. 2. Regum 7. [Feci tibi nomen grande, iuxta nomen 18
magnorum, qui ſunt in terra.] *2. Expoſit.*
Tertiò, vt referatur ad honorem; colebatur Iob ſumma *2. Reg. 7.*
oīum reuerentia, & obſeruantia pręcūctis Regibus Oriē- *ver. 9.*
talibus; uel ab Oriētalibus: oīum honoratiſſimus. ſic Ioſ. 4. 19
[Magnificauit Dūs Ioſ. 4. Reg 5. Naaman Princeps militiæ *Tertia expo-*
regis Syriæ, erat uir magnus apud Dōm ſuum, exponitur, *ſitio.*
& honoratus. Exod. 11. Fuit Moyſes uir * magnus ualde in *Ioſ. 4. 14.*
terra Aegypti * coram ſeruis Pharaonis, & omni populo.] *4. Reg. 5. 1.*
Quartò referri poteſt ad ſapientiā: cū m. n. ſapiētiſſimus *Exod. 11.*
Philoſophus, atq; Theologus fuerit (quā laudē ipſe ſpon ** Tenianle*
te, licèt a cæteris ēt delatam, ſibi arrogat, cū in platea pro- *todos mu-*
deunti ſibi parari cathedram, & intentos ad illius doctrinā *cho reſpeto.*
inhianti ore, ſingula verba quaſi cęleſtis pluuię ſtillas exci- 20
pi ſolere teſtatur) Certè non uidebatur prætermittenda tā *4. Expoſitio*
illuſtris laus; neq; uerò alio loco recenſita. Et de ſapientia *Iob 29. 7.*
quidem uidetur illud accipiendum Eccleſ. 1. [Ecce magnus *Eccl. 1. 16.*
effectus ſum, ſequitur expoſitio, & præceſſi omnes ſapien-
tia, qui fuerunt ante me in Ieruſalem, & mens mea contē- *Qui dican-*
plata eſt multa ſapienter.] Quare per antitheſin dicuntur *tur Paruuli*
[paruuli, & diligere infantiam [qui deſipiunt; effici pueri *in ſacris.*
ſenſibus,] qui non rectè, neque uerè de rebus ſentiunt, & *Prou. 1. 22.*
iudicant. Quare Paulus 1. Cor 13 a11; Cū eſſem paruulus, *1. Co 14. 20*
loquebar ut paruulus, ſapiebam ut paruulus, quando autē *1. Co 13. 11*
factus ſum uir, euacuaui quæ erant paruuli. Magnus] ergo
erat Iob, uir ſapientiſſimus, nihil puerile, nihil iuuenile, aut
laſciuiens uerbo, aut opere; ſed mature omnia, & præmedi *Hus conſi-*
tato conſilio faciens, ut qui in terra Hus habitauerit; quæ *lium.*
interpretatur Conſilium; ſic obſeruante Didymo; & rectè, *Didymus.*
cùm ſapientia de ſe dicat: [Ego ſapiētia habito in cōſilio] *Prou. 8. 12.*
Quintò illud uidetur cōmodiſſimū, ut ad diuitias refera- 21
tur, & poſſeſſiones ampliſſimas: namq; uerbis ſimillimis (ſi *5. Expoſitio*
nō ijſdē) locupletiſſimus Iſaac deſcribitur Gen. 26. [Seuit *Gen. 26. 12*
Iſaac in terra illa, & inuenit in ipſo anno centuplū; benedi-
xitq; ei Dūs, & locupletatus eſt homo, & ibat proficiēs, at-
que ſuccreſcēs, donec magnus uehemēter effectus eſt; habuit-
que poſſeſſiones ouiū; & armētorū, & familię plurimum.]
Nō aliter deſcribitur ſtultus ille diues Nabal 1. Reg. 25. [Poſ
ſeſſio eius in Carmelo, & hō ille magnus nimis, erātq; ei oues

tria

1. Reg. 25. 12. tria millia, & mille capræ. Ergo dicetur Iob omniũ Orientalium locupletiſſimus; quæ non eſt leuis opulentiæ amplificatio, cum Orientales gentium omnium ditiſſimi habiti fuerint.

Orientales ditiſſimi.

22 Sextò tamen ſi velis non ſeiungere omnes, quas enumerauimus magnitudinis formas, rectè poterunt claudes omnes intra magnitudinem, & amplitudinẽ huius uocis, Magnus; pluribus namque titulis magnus extitit Iob inter Orientales; ſicut etiam Salomon propter celebritatem nominis, ſapientiæ, diuitiarum, & vniuerſæ illius gloriæ, magnus dicitur 3. Reg. 10. [Magnificatus eſt ergo Rex Salomõ ſuper omnes Reges terræ, diuitijs, & ſapientia, & uniuerſa terra deſiderabat vultum Salomonis.]

6. Expoſit. quo ſuperiores alias cõplectitur. *3. Reg. 10. 23.*

Orientales. Armeniam, Arabiam, Meſopotamiam, & alias conterminas Prouincias intelligit; nam reſpectu Palæſtinæ, & Ieruſalem, quæ in meditullio terræ habitabilis cõſtituta eſt, tota Aſia eſt Orientalis; ſicut Europa Occidentalis: quare uniuerſus ille terræ tractus, quẽ terminat Syria, ſurſum uerſus, Oriens, aut Orientalis dicitur. Sicut, & Balaam Chaldæus Syriam Orientem nominat Num. 23. De Aram, hæc eſt Syria; adduxit me Balaac, de Montibus Orientis. Non aliter dicti ſunt Magi ueniſſe ab Oriente, quòd, vel ab Arabia, vel a Chaldæa, Ieroſolimam uenerint.

Matth. 2. 1.

23 Illud indicabo potius, quàm dicam, ex ingentibus Iobi diuitijs valde locupletari illius ſanctitatem; cùm enim diues in Sacro ſermone peccatoris nomen habeat Pſal 81. Facies peccatorum ſumitis. id eſt, potentum, atque diuitum: ſubiungitur enim; Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris. id eſt ditioris, atque potentioris, cum ſuperbæ opes non ſuperbiæ ſolũ, ſed libidini, cæteriſque vitijs materiam, & facultatem præbeant; Iobo tamen omnium uirtutum pabulum, atque nutrimentum extiterunt; vt neque impoſſibile iam uideatur (quod Plato exiſtimauit) ualde diuitem, pariter, ac ualde probum eſſe; neque ita uirtutem a diuitijs diſcrepare (quod plerũque uidemus) quaſi utraque in lance ſtateræ ſint poſita, ſemperq. in contrariam partem declinent; cum in Iobo æquis librata ponderibus, opes ampliſſimæ, æque ac pietas ſingularis reperiantur.

Diuitiæ nomen peccatoris. *Pſal. 81. 2.* *Diuitiæ virtutum pabulum.* *Pla 5. de rep. ul dial. de ueſte.* *Iob ditiſſimus, æque ac ſanctiſſimus.*

IV. Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, vnuſquiſque in die ſuo: & mittentes vocabant tres ſorores ſuas, vt comederent, & biberent cum eis.

1 *Quis vſus, & proprietas verbi, Eundi, in ſacro ſermone.*
2 *Virorũ, ſponſis domos ædificandi vetus conſuetudo: filij Iobi iam patresfamilias.*
3 *Origenis ſententia, filios Iobi adhuc fuiſſe filiosfamilias, quid domus appellatio contineat.*
4 *Superioris difficultatis ſolutio. Illuſtratus locus Iudicum.*
5 *Concordia fraterna ſacer dies, feſtus.*

IBant, & fac ibant. Hebraiſmus uidetur; quem quidam explicant, ut ſingulare quoddam ſtudium, & curam ſignificet; pro, ſummo ſtudio celebrabant conuiuia ſicut, & Deu. 13. Ire poſt Deos alienos, peculiare quoddam ſtudiũ, & animi contentionem affert. Alij etiam addunt uerbum eundi, Epitaſim, & incrementũ habere. Oſee. 14. Ibunt rami eius. id eſt uehementer creſcent, & expandentur, conſurgentq; in altum. 1. Reg. 15. Dixit Saul Cinæo; abite, recedite, atque deſcendite ab Amalech; id eſt celerrime diſcedite; curam, diligentiam, celeritatem fugiendi importat. Sed certe hoc loco, & plerijſq. alijs ſignificare uidetur conſuetudinem, aut curſum nunquam intermiſſum in ea re, quam uerbum ſubſequens ſignificat; conſuetudo nũquam intermiſſa hæc apud illos erat faciendi cõuiuia Hiſpanus eodem idiotiſmo, pulchre explicaret, *yuan por ſu vez da combidandoſe*. Geneſ. 8. Aquæ ibant, & decreſcebant vſq. ad decimum menſem. id eſt aſſidue, ſine intermiſſione decreſcebãt. Ionę 1. Mare ibat & intumeſcebat Id eſt inceſſanter æſtus creſcebat. Ezech. 1. Animalia ibant, & reuertebantur. i. continuò, ſine mora, atque adeo celeriter. Geneſ. 26.* Ibat proficiens, atq. ſuccreſcens. Forte verbũ eundi ſimplicem ſignificationem hẽt hoc loco; cum enim oporteret conuenire in aliena domo, ire oportebat in domũ conuiuij. Ibant igitur, & celebrabãt conuiuia Sic ſane Septuag. intellexiſſe videntur. * Conuenientes filij eius faciebant conuiuiũ. Quid ſi redundet hoc loco illud ipſum verbum, eundi; neque aliud ſit ibant, & faciebant, quàm ſi tantum dixiſſet, & faciebant? Verbo veniendi, aut eundi, redundat, ſimilis Hiſpaniſmus. *yuan y combidauanſe.*

1 *Hebraiſmus illuſtratus.* *Deut. 13. 2.* *Quid verbũ eundi in ſacris.* *Oſee 14. 7.* *1. Reg. 15. 6.* *Conſuetudo ſignificata verbo eũdo.* *Geneſ. 8. 1.* *Ionæ. 1. 11. & 12.* *Ezec. 1. 14.* *Gen. 26. 13* *Yuaſe aumentando y creciendo.* *LXX.* * *Ἀναγιν.* *ſe de caſa en caſa y de ſieſta en fieſta.*

Per domos. Vxores iam duxiſſe ſeptem filij hinc videntur, vt qui ſeparatis in domibus eſſent, & patresfamilias; nam ſolebant viri ſponſis domos ædificare; atque idem a Salomone, vel ea Palæſtinorum, vel Ægyptiorũ more ſeruatum eſt, ædificauit enim domum filiæ Pharaonis, quam vxorem duxerat; de qua dicitur, [Filia Pharaonis aſcendit de domo Dauid in domũ ſuam, quam ædificauerat ei Salomõ.] Erãt ergo iam filij Iob, Filij excuſſorum, id eſt, excuſſi, & truſi è paterna domo aut, Iuriſperitorum verbo, emancipati.

2 *An filij Iob fuerint, cũ hæc contingerent, filijfamilias.* *Reg. 7. 8. & 9.* *Pſ. 126. 4.*

Verùm Orig. ſenſiſſe vr̃ fuiſſe tunc temporis filios familias, aut certé in paterna domo habitaſſe; cum enim differit de promiſcua ſobole, quę parentibus multo iucũdior eſt, q̃ ſi ex altero tantũ ſexu ſuſcipiatur, ſic ait: [Si alicui filij tantũ naſcerentur, alij autẽ filiæ, cum eas viris omnes traderet domũ vacuam relinqueret, atq. hæreditatem ſuam deſolatã; nunc verò filias ſuas ſane dat foras, filijs aũt intus accipit vxores, ac per hoc, & extrinſecus hẽt cognationẽ, & intrinſecus hæreditatem. Quibus verbis ad eum locum alludere vr̃ Iudi. 12. Abeſan de Bethlehẽ, qui habuit triginta filios, & totidem filias; quas emittens foras maritis dedit, & eiuſdem numeri filijs ſuis accepit vxores, introducens in domum ſuam.] Neque huic ſententiæ obeſſe poterit nomen plurium domum; nam domus in ſacro ſermone quodcũque receptaculum, aut partem domus ſignificare ſolet, cum Paſſer dicatur inueniſſe ſibi domum, videlicet foramẽ parietis, & Lepuſculus plebs inualida, in petra collocat cubile (Hebraice domũ) ſuum, & mulieres texebant domunculas, id eſt, cortinas tabernaculorum; Non aliter olfactoriola, ſeu capſulæ plenæ odoribus, rebuſque ſuaue ſpirantibus dicũtur ab Hebręis, domus animæ, aut ſpiramenti.

Origen. 3 *Iudi. 12. 9.* *Domus qd comprehendat.* *Pſal. 83. 4.* *Pro. 30. 26.* *4. Reg. 23. 7.* *Domus animæ quid Hebræis.*

Cæterum hęc domus acceptio ex adiunctis facilè colligi poteſt, cũ tranſlatitia eſt, aut paulò laxior, vel ſtrictior; ſed in pręſenti loco propria non eſt deſerenda, neq. detorquenda; pręſertim, cũ illud, quod eſt, Mittere, & vocare, domicilia ſeparata oſtendat; idemq. neceſſario conuincat nũcium acceptum a Iobo de euerſione domus primogeniti; non enim potuit eſſe pars aliqua paternæ domus, cum tota ipſa, quatuor angulis concuſſa, & labefactata ventorũ violentia corruerit. Et ne maneat ſcrupulus ex Iudic. loco cũ dicuntur nurus introduci in domũ ſoceri, non intelligo domum ipſam lateribus conſtantem, parietibus, & tecto; Quanta enim deberet eſſe, vt pręter ipſum Abeſan iudicẽ, & principem virũ, caperet triginta alias virorũ, & vxorem peculiares familias? Sed per domũ intelligo familiam, & cognationem: eſt enim vxor de familia viri, vt Iuris periti docent.

4 *Difficultatis ſolutio.* *Illuſtratus locus Iudicum.* *Domus, pro familia.* *l. quicũque. C. de re militari. lib. 12.*

Vnuſquiſque in die ſuo Hebdomadam integram implebant ſeptem filij; & cum ſuum diem cuiq. aſſignatũ dicit, forte illum diem intelligit, qui cuiq. ex ordine reſponderet incipiendo a primogenito, & a Sabbatho, cuius diei prima quondam obſeruatio, primuſq. honor fuit; deinde ſecũdo natus, ſecundo diei ſuccedebat. Certè huius conuiuij dies notandus albo lapillo, vt qui fraternam cõcordiam promoueret; ſicut è contrario Athenienſes referente Plutarcho, in deteſtationem fraternæ diſcordiæ, vnum ſemper ex quolibet menſe diem eximere ſoliti erant, quo inter Mineruã, & Neptunum nata fuerit contentio.

5 *Dies ſacer fraternę cõcordia.*

An filiorum Iob conuiuia quotidiana, perpetuaq; fuerint?

6 *Filios Iobi ſemel tantum in anno conuiuia celebraſſe. 2. ſentent. Quotidianas compotationes ad luxum pertinere.*
7 *Secunda ſententia vera: verbum futuri temporis quid valeat in ſacris. Illuſtratus Eccleſiaſtes. Vulgatus, de ſenſu.*
8 *Quotidiana conuiuia fraternam caritatem promouent. Conuiuij Etymologia apud Hebr. Gręc. Latinos.*
9 *Priſcorum conuiuiorum ritus, & frugalitas.*
10 *Diuitis epulonis locus, & peccatum. Illuſtratus Lucas ex Græco.*
11 *Filiorum concordia parentibus grata, & conuiuia procurata.*
12 *Quotidiana conuiuia pertinere tum ad filiorum, tum ad parentis laudem. Temperantia condimentum quotidiani cibi.*
13 *Mittere & miſſus; vocare, & vocatus in ſacris. Vocatores qui apud Latinos.*

SEd illud quæſtionẽ habet, an quotidiana eſſent hæc conuiuia, ita vt nulla hebdomada conuiuio vacaret; an verò 6

pecu-

Hebræorum ſententia. Origenes. Eugub. Aſſumica. Caietan.

peculiari quadam, & certa hebdomada, ſemel videlicet in anno, ſeptem diebus continuis conuiuarentur. Hebræi exiſtimant non niſi ſemel in anno huiuſmodi conuiuia celebrata; illos ſequuntur Origen. Eugub. & Aſſumica. Caietanus verò paululum de hac ſententia remiſit; cum enim dicat ſe dubitare, quantum temporis inter conuiuium & conuiuium interceſſerit, & neſcire an menſtrua fuerint, an crebriora, rarioraue; tandem concludit rationi conſentaneum videri non fuiſſe quotidiana, ſed moderatum temporis ſpatium conuiuium à conuiuio ſeparaſſe.

1. Ratio. Deut. 16. 2. Ratio. Luc. 16. 19. Ho. Odyſ. 1.

Probari hæc poſſunt primò, quòd videantur hæc conuiuia quaſi vmbra quædam legis præceſſiſſe: In lege autē præcipiebatur ſeptem diebus epulum celebrari, Paſchæ, Hebdomadarum; tum etiam Scenopegiæ, hac coniectura vtitur Origen. s. Deinde, quoniam quotidianæ compotationes ad nimium luxum, & crapulam potiùs referrentur, quàm ad charitatem fraternam, quam filij Iob, quippe ſancti, ſanctoq. parente nati, coluerunt, cum modeſtia, & frugalitate coniunctam. Vitio enim ingenti datur epuloni diuiti, quòd quotidie epularetur ſplendide. Non aliter luxuriantibus, & intemperantibus procis, atque opes ſuperbas iactantibus dicebat Telemachus.

Qui & domitias, & opes aſſumite veſtras.
Mutua perque domos conuiuia ferte vicißim.

3. Ratio.

Ad hæc, ſi ſemper ſympoſia agitarent, id inter illorum, & ſui parentis laudes minimè nunc videretur referēdum; neque verò Iobi ſacrificium ſemper pro filijs offerendum, & pro expiandis conuiuiorum ſordibus, quod nunquam intermittendum eſſet, ſed craſtina die reparādum: hac ratione vtitur Eugu. Tum verò illud (quod Caietanum mouet) non eſt prætereundum, minùs grata, minuſq. iucunda conuiuia futura, nauſeam potiùs, & faſtidiū allatura, quę quotidiana eſſēt, & nulla intermiſſione, nullaq. abſtinentia prętereæ diei cōdita: deeſſet nimirū illis tertia illa valde commendata lex conuiuij, vt certa, & delecta quadam die celebrentur, non promiſcuis, & profeſtis. Conſtare enim debere conuiuium his tribus dixit Varro, lectis viris, lecto loco, lecto tēpore, quod etiā inter ipſos fratres, filioſq. obſeruādum eſſe Aug. docuit de hac re diſſereos. Rogandi, inquit, [ſunt parentes, & vicini, ſed rariùs rogandi ſunt.] Sane qui ſingulis diebus vel conuiuia, vel conuiuij apparator eſſet, familiæ ſuæ bene præpoſitus, bonuſq. ſuorum liberorum educator eſſe non poſſet: nihil enim ſibi, ſuiſq curandis tēporis reſeruaret, integra menſis, & iocis vita conſecrata.

Eugub. 4. Ratio. Cōuiuij lex. Var. in Menalip. Aug. ſer. 2. de tēp. Dominica. 2. Aduētus.

7 Verùm communior ſenſus interpretum quotidiana, perpetuaq. conuiuia planè aſſerit: & licèt pauci apertis, & dilertis verbis rem hanc doceant, nemo non videt ita ſenſiſſe, cum ipſa ſententia minimè ſit obſcura; vnuſquiſq. inde ſuo, & deinde. [Sic faciebat Iob cunctis diebus.] Quid quòd perpetua illa, & indefeſſa conſuetudo verbo eundi ſignificatur, vt ſupra explicuimus: tū ēt quia (vt Hebræus apud Caiet. dixit) poteſt exemplar ita verti, [& ibunt filij eius & facient cōuiuiū] quæ verba futuri tēporis rē perſeuerantem, & nunquam intermittendam ſolent indicare; licet ſoleat verti à Latino interprete per alia tempora; vt Eccle. 1. [Quid habet amplius homo de vniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub ſole? Heb. quo laborabit ſub ſole.] vt ſignificetur labor, perpetuus humanę vitę comes, & graue iugū ſuper filios Adā à die natiuitatis vſq. in diem mortis eorū. Cæterum licet futurum hoc loco non ſit in exēplari, quod nunc extat (aliud enim forte tūc habebat pre manibus Hebræus ille) ſed pręteritū; ita vt proprie ſit, Iuerūt filij eius, & fecerunt conuiuium. Sapiēter Latinus interpres intellexit præteritum illud perfectum, idem valere, quod imperfectū, quod continuationem etiam, & perſeuerantiā actionis ſignificat, vt ſupra oſtendimus. ſicut Eccleſ. 1 ex Hebręo ad verbum dicas, ortus eſt Sol, & occubuit, quod rectè Vulgatus legit; Oritur, & occidit vt ſignificet, eundē ſemper mouendi, oriendi, & occidendi curſum tenere, quem tenuit ab initio. Quòd ſi dicas huic tot ſignis conſuetudini ſignificandæ ſufficere vnam totius anni hebdomadam; ridiculè dices. certè ſemel in anno hanc vitæ, & menſæ communionem intermiſſæ illi conſuetudini dediſſe ſatis non eſt: deficeret enim tam longo vniuſ anni ieiunio, quantumuis ſemel in anno ſeptem integris diebus continenter epularetur.

Verior quæſtionis ſolutio. Verbū futuri temporis ſignificat. Eccle. 1. 3. Hebræus vi ſollicitur. Quod valeat præteritum perfectum in ſacro ſermone. Eccle. 1. 5. Vulgatus interpres defenditur.

8 Ergo vt hæc pars ſtabiliatur, ſatisfaciamus his, quæ pro parte aduerſa obiecta ſunt. Quod Origeni quaſi vmbra, & præambulum legis, & epulorum Paſchæ, & ſcenopegiæ eſſe videtur; alijs non videtur, facilis, & vera reſponſio in re, quæ negari tam facilè poteſt, ſicut dici.

Reſpōdetur ad obiecta. Ad 1. Ad 2. obiectum.

Quòd ſecūdo loco additur, quotidianas compotationes pertinere ad luxum, minimè aſſentior: ad cōfirmandam, & augēdam charitatem, & communis vitę ſocietatem, concedo. Eleganter quidem docuit Cicero ex ipſa ratione nominis conuiuij, quorſum res ipſa conuiuiorum, & epularum ſolemnitū inſtituta eſſet. [Bene, inquit, maiores noſtri accubationē epularū, quòd amicorū & vitæ coniūctionē haberet, conuiuiū nominarunt; meliùs quàm Græci, qui hoc idē tū cōpotationē, tū concœnatione vocant, vt quod in eo genere minimū eſt, id maxime probare videantur.] Et licet quidē Lingua Sancta conuiuium nominet à *Sathah* quod eſt bibere, quaſi dicat potationem, aut compotationem; & profuſiora conuiuia, non ex alio quàm ex vino, & largiore potu nota Iſa. c. 5. [Vę qui cōſurgitis manè ad ebrietatē ſectandā, & potādū vſq. ad veſperā, vt vino æſtuetis; Cythara, & Lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in cōuiuijs veſtris.] vigebant fortè apud intēperātiores Iudæos prandia ante lucana, quæ apud Priſcos in vſu erant, & quorū meminit Hom. odiſſ. li. 14. Strabo etiā li. 15 ſcribit, Perſis abuſum inualuiſſe, vt à manè ad veſperā quidquid eſt temporis, vnico prandio concluderent: & de Alexandro ſimiliter loquitur Plu. [Alex. prādio, cùm diluculaſſet, accūbebat.] Author eſt Sueto. Galbam ante lucem veſci ſolitum; ſicut Aelianus, Tarētinos matutinis ſe poculis ingurgitaſſe. Sed redeo ad Hebraicam conuiuij appellationem, quæ quāuis à potando ſumpta fuerit, ſed tū vt dixit Cic. [qui Græcorū more bibunt, ex hoc conuiuij magnificentiā conſiderant, quod maximum apud illos eſt;] at verò viri ſobrij id minimum ducunt amicitiæ, & vitæ coniunctionem, quæ conuiuiorū ſobrietate alitur, & confirmatur, maximam Noo madebāt olim menſę multo mero; non replebantur vomitum, ſordibuſque, quod Iſa. deplorat, non onerabantur infinitis ferculis, quod noſtri nunc (deplorandum) mores, noſtra ferunt tempora; ſed cibus mundus, ſimplex, nullis fictitijs cōditus, atq. palati & gulæ irritamētis; qualia exiſtimare oportet hæc familiæ Iobi conuiuia extitiſſe. Certè menſa, res apud antiquos ſacra ſuit, vt ait Macro. &, quod de Perſarum regibus Serinus apud Stobæum, ſerm. 42. & 44 memoriæ prodidit, ante cibum de modeſtia diſputaſſe, & ante potum de temperantia; hoc idem à conuiuijs piiſſimis, & frugaliſſimis minimè prętermiſſum credendum eſt; ſicut neque illa, quæ apud alias gentes à vera religione alienas obſeruata fuerunt, referente Macrob. vt numinis primum, & religionis pro conuiuij capite meminiſſent; deinde benè precatione conuiuas, & ſecundum præcationem dapibus cum modeſtia veſcerentur. trinis tantum ferculis conuiuia exhibuit Auguſtus; ſcribente Sueto. Seruius in 1. Æneid. duobus tantum viſos antiquos Romanos dixit (non pluribus fortè Iobi filij) neque poculis pluribus; quare ex quatuor poculis, quorum primum Anacharſis referente Laertio, & Aſclepiades, ſcribente Apuleio, dixerunt pertinere ad ſitim, ſecūdum ad hilaritatem, tertium ad voluptatem, quartum ad inſaniam; fratres iſti ſancto parente nati, tantum duo prima ſumpſerunt neceſſitati, honeſtati, fraternæque hilaritati ſeruientia. Rurſus ex nouem poculis alijs, quæ Eubulus enumerauit, cum Bacchum inducit ſic loquentem apud Athenæum.

Conuiuia charitatem promouent. Cic. de ſene. ctu. Cōuiuij etymologia apud Latinos. Vnde dicatur cōuiuiū Hebræis. שתה *Iſa. 5. Prandia ante lucana. Hom. Strabo. Perſarum abuſus. Plutarch. 2. de Fortu. et Fortuna Alex. Sue t. in Galb. c. 22. Aelian lib. 12. cap. 30.*

9 *Priſcorum conuiuia qualia. Iſa. 28. 8. Macr. li. 3. cap. 11. Stob. Perſarum conuiuij mores. Quot apud antiquos fercula, & pocula. Macrob. Sueto. in Auguſt. c. 74. Seru. Laer. in vita Anach. Apul. lib. 4 Floridorum. Eubul. Athe. lib. 2. dipnoſ c. 1. Nouem Bacchi pocula qualia.*

Prudentibus vero ego tres miſceo
Crateras, vnum ſanitatis gratia:
Primum bibunt hunc: gratia amoris alterum,
Et alter voluptatiſq. : at inde tertium
Somni: bibunt hos turba iam prudentium
Redeuntium domum : nec eſt is de amplius
Quartus verorum potus, eſt iniuria:
At quintus eſt clamori : eſt Laſciuia
Sextus ſacratus: fuggi ationibus
Eſt ſeptimus: vocantia eſt octauus: hinc
Eſt nonus ira. ——

10 Ex his, inquam, duo tantum prima ebibebant; ſanitatis primum; mutui amoris, & beneuolētiæ alterum, quę quorum ſemper perſeuerare, vigereq. debebant, nunqua conuiuiorum celebritas intermittebatur.

Diuitis epulonis petita. Propter ſupērbos.

Quę deinde affertur in exemplum diues epulo, longè eſt diſſimilis; Is enim epulabatur *Ephronemenos* lętū ſe reddebat, delitiabatur, beatificabat ſe, depellebat oēs animi ſolicitudine, & curas, ſolam voluptatem conſectans in epulis: vt colligitur ex Phauorino in *Euphron*, & in *Diſphron*, quæ contraria ſunt; poteſt illud verbum epulandi, & delitiadi aſſerere abundantiam quadam, vt nullum voluptatis genus prętermiſerit, nullamq. occaſionem voluptatis; quam ēt abundantiam ſignificat verbū Laſciuiendi; Amos 6 ex proprietate radicis *Sarach* ſic enim quod Latinus dixit, laſciuientes,

Quid epulo. Phauorin. Diuitis epulonis luxu multa quid. סרח

LXX. uientes, Septuag. legerunt, delitijs affluentes. Epulū verò non fratribus, non hoſpitibus, non peregrinis, non egenti Lazaro apparabat, ſed ſibi ipſi: ſplendidè, *lampros*, largè, lautè, magnificè, exquiſitis cibis, atq. cupedijs. Ergo iſte erat mancipium ſui corporis, ventre pro Deo colens, huic libamina, & ſacrificia offerebat, quę non ſacro, ſed execrando voracitatis igne abſumebantur: Simillimus profectò illis, quorum immenſam gulam, & turpem laſciuiam deſcribit comminabūdus Amos; [Opulenti in Sion, dormientes in lectis eburneis, & laſciuientes in ſtratis, comedentes agnū de grege, & uitulos de medio armēti, bibētes vinum in phialis, optimo unguēto delibutos, &c. nihil patiētes ſuper cōtritione Ioſeph.] Quare ille audire meruit in inferno, ſitiens, & eſuriens, Memēto quod recepiſti bona; (*Agatha*) largam, & lautam ciborū, & potius fruitionē.

λαμπρῶς *Luc. 16. 19.* *Amos 6.* *Boni nomen ad cibū pertinere.* *ἀγαθά*

11 Iam tertia ratio petit, an hęc conuiuiorū narratio pertineat ad laudem filiorum, an uerò ſolius parentis; poſſet enim uideri alicui ex hoc ſolùm commendari Iobus, quod ſacrificaret pro filijs intēperantioribus; tam erat religioſus, & de filiorū pietate ſolicitus; tum etiam quàm fuerit fratrum concordia ſuo parenti grata, ut hoc quoque ad fœlicitatis cumulum accedat, ſignificatur: nam ut ille dixit, [fratrū inimicitię parēti graviſſimę.] Certè Plu. author eſt, Xerxem, cū audiuiſſet Ochū filiū inſidiatum fratribus, mœrore contabuiſſe. Mortemq. potiùs, quàm filiorum diſcordiam mater ſapientiſſima probabat, precabaturq. ſibi Iulia Seueri Imperatoris uxor; hęc, vt Herodianus ſcribit l. 4. cū Getā, & Antoniū filios à cōtentione, & imperij diuiſione reuocare nō potuiſſet, talē habuit apud eos orationē; [Terrā quidem, & mare ò filij iā inueniſtis, quo pactis diuidatis; matrem verò quonam modo diuidetis? Quomodo infęlix ego diſtribuar inter vtrūq. veſtrū? me primā igitur occidite, dimidiamq. vterq. apud ſe partē ſepeliat:] ergo conuiuia per ſe nulla eſſe laudis materiam.

Ad obiectio nem tertiā. *An conuiuia ſi ueni commemoratio pertineant ad parentis laudem.* *Filiorū concordia parētibus gratiſſima.* *Euripides.* *Fratrū diſcordia grauiſſima parētibus.* *Herodian.* *Iulia Seueri Oratio.*

15 Cęterùm vtrique commendantur; tum filij, qui mutua charitatis officia honeſtis conuiuijs obibant; tum etiam illorum parens, qui tam benè inſtitutos filios habuit, ut quam ſemel didiciſſent in paterna domo fraternę beneuolentię diſciplinam, perpetuò colerent. Quare non pro conuiuijs intemperantioribus expiandis ſacrificabat, ſed pro occultis defectibus, ſi quos fortè in conuiuijs temperantiſſimis, & honeſtiſſimis, per incuriā incurriſſent. Neque repetito conuiuio repetebatur parum honeſta conſuetudo, ut fruſtrà cenſeretur repeti etiam ſacrificium; nō enim homo ſapientiſſimus ignoraret veriſſimè dici poſſe: [Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius? ſic homo qui ieiunat in peccatis ſuis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? Orationem illius quis exaudiet?] Caietanus uerò benè nouerit, temperantiam, & frugalitatem eſſe condimentū quotidiani cibi, atq. quotidianarum etiam epularum; eaſdemq. illas, ſobrietatem uidelicet, atque modeſtiam tantùm abeſſe, ut tempus adimant rebus neceſſarijs, ut potiùs modum, ordinemque ſeruent in rebus, & tempus ſuum cuique pręſcribant, liberumque relinquant.

Solutio propoſita difficultatis. *Ad 4. obiectionem.* *Eccleſ. 34. 30.* *Tēperantia condimentū quotidiani cibi.*

13 *Et mittentes vocabant.* Miſſo nuntio accerſebant, & inuitabant ad conuiuium; cum enim, mittere, & vocare, iūguntur, miſſus nuntius vocare, vel inuitare quempiam iubetur; vt Gene. 31. Miſit Iacob, & vocauit Liā; &c. id eſt vocari iuſſit, *Embiò allamar*; quo etiam modo Pau. Rom. 1. dixiſſe videtur; [Vos eſtis vocati Ieſu Chriſti:] id eſt, adductì ad fidē per Apoſtolos, qui ſunt miſſi internūtij ad prędicandum Euangelium omni creaturæ. Verbum autem, mittendi, ſolitariè poſitum aliquando habet nūtiū adiūctum, vt 2. Reg 5 & Prouerb. 9. & frequenter alibi: interdum verò, nuntius, qui non exprimitur, in ipſo verbo latitat, præſertim ſequente præpoſitione, ad; ſed abſolutè Pſ. 17. [Miſit de ſūmo, & accepit me:] ſub intellige miſsū à Deo miniſtrū, aut angelum ſaluatorem, & diuinæ propitiationis nuntium. Pſ. 56. miſit, angelos, de cælo, & liberauit, me: et iterū; [Miſit Deus miſericordiā ſuā, et eripuit animā meā: id eſt, miſericordiæ hominibus impendendæ adminiſtratorios ſpiritus. Hinc miſſi dicuntur, qui diuinæ voluntatis, diuiniq. verbi perlatores ſunt ad homines, videlicet Apoſtoli, quaſi internuntij: ideo miſſus, quando de homine dicitur, eſt miniſtri, & inferioris nomē Ioa. 13. [Apoſtolus nō eſt maior eo, qui miſit illū,] Vocare aūt nō ſolùm ex re ſubiecta pertinet ad conuiuiū, ſed etiam ex vi ipſius vocabuli; eſt enim idē, quod inuitare. Nu. 25. [Fornicatus eſt populus cū filiab. Moab, q̄ vocauerunt (inuitauerunt) eos ad ſacrificia ſua: at illi comederūt, & adorauerūt Deos earū. 1. Reg. 15. Poſtea comedēt vocati. Prou. 9. Miſit ancillas ſuas, vt, vocarēt, inuitarent, ad arcē; & inſipientib. loquuta eſt; Venite, comedite panē meū, & bibite vinum, q̄ miſcui vobis. Et multi ſunt vocati, pauci electi] Hinc fideles ſæpè dicuntur à Paulo Vocati, neque ſemper exprimit ad quid ſint vocati; intellige inuitatos ad Euangelij conuiuium, & cœnam nuptiarum agni. Gręcis ſimiliter, *Caleo*, eſt vocare ad cœnam, & *Cleſis*, id eſt, vocatio ad cœnam: ſicut etiam *autoclétos* eſt, qui vltrò, & ſpontanea vocatione à nemine inuitatus venit ad epulas: idem vſus Latinis; qui etiam Vocatores appellabant eos, qui ad cænas vocabant, & quibus negotium inuitandi demandabatur, vt ex Plinio conſtat lib. 35. c. 10. cùm de Apelle ſcribit per fraudem inuitato ad Regis Ptolemæi cœnam ab impoſtore quodam, non ab ipſis Ptolemæi Vocatoribus.

Mittere, & vocare in ſacris. *Gene. 31. 4.* *Rom. 1. 16.* *2 Reg. 2. 5.* *Prou 9. 3.* *Verbū, mittendi quid ſignificet.* *Pſ. 17. 17.* *Iſ. 56. 4.* *Miſſus in ſacris quid ſit.* *Ioan. 13.* *Vocare pro inuitare.* *Nu. 25. 2.* *1. Reg. 15.* *Prou. 9. 3.* *Vocatus.* *καλέω* *κλῆσις* *αὐτόκλητος* *Vocatores qui.* *Plinius.*

Tres Sorores.

14 *Optimus conuiuarum numerus: quod de duodecim conuiuis.*
15 *Fœminas non tangunt conuiuiorum curæ. Sororis Etymon. Græcarum fœminarum in conuiuijs mos.*
16 *Cur ſorores conuiuijs adhibitæ, opinio D. Tho. Fratrum erga ſorores auitas.*
17 *An filiæ Iob virgines fuerint, Go̅ … eſt de familia ſoceri, & quis Gmeri appellat ons continentur.*
18 *Comedere, & bibere in ſacris.*
19 *Communio menſæ, & ſaleis concordiæ Symbolum. Illuſtratus Abdias.*
20 *Fraterna beneuolentia: plura ex ſacris, & profanis ſcriptoribus.*
25 *Fratrum odio grauiſſimo: plura ex ſacris, & profanis.*

TRes *ſorores*. Cùm multum laborarint antiqui in præfiniendo certo quodā numero conuiuarum, qui opimus videretur iucūditati, & ſobrietati; & tandē tres, quatuor, aut quinq. Græci ſtatuerint, ut ex Archeſtrato Syracuſio refert Athenæus. lib. 1. cap. 1. & Plato in Timæo, tres, aut quinq. requiſierit; Homerus verò uſq. ad decem probauerit; ſed tamē illud tanquā optimū, inualuit, quod Gel. ex authoritate M. Varronis ſcribit præcipiens, conuiuarū numerū incipere oportere a gratiarū numero, & progredi uſq. ad Muſarū, id eſt, proficiſci a tribus, & conſiſtere in nouē, ut non pauciores tribus, non plures nouem in eadē menſa accumberent: quod idē in his filiorum Iobi conuiuijs ſeruari neceſſariò debuit; nā cùm ſeptem eſſent filij, filię vero tres conuiuator vnus nouē excipiebat conuiuas, vt vel hinc colligas falſum eſſe id quod prouerbio iactatur, Septem conuiuium, Nouem verò conuitium facere. Iam numerum illum duodenarium ſacrauit Chriſtus Ieſus duodecim adhibens conuiuio corporis, ſanguiniſque ſui: quod Lucium Verum Imperatorem feciſſe primum cū duodecim accumbentem ſolemni conuiuio; ſcribit Iulius Capitolinus in vita illius.

14 *Conuiuarū numerus quis optimus.* *Archeſtratus apud Athenaū.* *Plato.* *Homerus.* *Gel. lib. 2. c. 7.* *Duodecim conuiua.* *Iulius Capit.*

Sorores ſuas. Olympiodorus ſolos filios in obeundo conuiuiorum munere occupatos fuiſſe, neq. harū rerū curas requiſijſſe à fœminis: rectè; nā fortè virgines erant, quas non tangunt eiuſmodi curæ; quòd ſi erat maritis locatæ, ſuæ tantùm domus, ſuorumq. virorū, atq. liberorum meminiſſe debuerunt: nā propter hos relinquit quoque mulier, vt vicē rependat viro, patrē, matrem, fratres. Neſcio enim quid magis ſeparatū à parentum domo filia habet; quàm filius: quod ipſum etymō vocabuli indicat, nam vt Labeo dixit, referente Gellio. 13. cap. 10. Soror appellata eſt, quod quaſi ſeorſim naſcitur, ſeparaturq. ab eo domo, in qua nata eſt, & in aliā familiā trāſgreditur: quare iubet ſponſa [obliuiſci populum ſuū, & domū patris ſui,] Pſ 44. filia, inquit Epictetus, aliena poſſeſſio eſt patris: quò reſpicit illa Bœotiorum cōſuetudo, referēte Plutarch. in cētur. quæſt. Roma, ut cum ſpōſa curru vehebatur in domū mariti, axem currus pro ianua incenderent, quaſi ſublato eo, qui poſſet eā aliò abducere, aut in domum paternam reducere. Addit Chryſoſt. ſuæ ſobrietatis, atque temperantiæ ſorores teſtes adhibitas eſſe a fratribus, nullaſq. alias fœminas interfuiſſe conuiuijs, & rectè; nam fortè Chryſoſt. reſpicit his uerbis antiquam illam fœminarum Grę carum conſuetudinem, quibus non licebat accumbere conuiuio, niſi propinquorum; quod apud Macedones ſeruatum ſcribit Herod. lib. 5. apud alios etiam Probus Aemil. in proœmio virorum illuſtrium, & Iuſtinus lib. 7

Olympiod. *Gellius.* *Sorores Etymon.* *Pſ. 44. 11.* *Epictetus.* *Plutarch.* *Romanorū mos.* *Chryſoſt.* *Fœminarū Græcarū cōuiuādi mos* *Herodotus.* *Probus Aemil.* *Iuſtinus.*

16 D. Thomas ideò ſororū mētionē fieri exiſtimat, quòd communiter ſoleant deſpici à fratribus: commendatur

D. Thom.

itaque comitas, & beneuolētia fratrum erga ſorores. Ego verò ſic exiſtimo, fratribus erga ſorores beneuolentiam, & amorem ab ipſa natura peculiari ſenſu inditū, & commēdatum eſſe; quare illarum iniurias acriter propulſant, vehementerq. vindicant; exempla ſunt Simeon, & Leui, cæteriq. filij Iacob, grauiſſimè ferentes, atque vlciſcentes Dinæ ſororis ſtuprum, & Abſalon pro violata ſorore Thamar interficiens fratrem Ammon. Fratres verò Rebeccæ ipſa illorum matre in diligenda ſorore ardentiores videntur fuiſſe, primiq. ipſi ſororis diſceſſum, quē grauiter ferebant, comperendinabant; nam Elierer vrgēti profectionem reſponderunt. [Fratres eius, & mater, Maneat puella ſaltem decem dies apud nos.] Dimiſerunt tandē precantes proſpera ſorori ſuæ, atque dicentes: Soror noſtra es, creſcas in mille millia. Quaſi dicerent, quid non boni precemur ſorori, in cuius germanitate omnem dilectionis rationem habemus. Præterea, quòd ſponſa nomen habet Sororis in Canticis; ſicut & Sponſus nomen fratris; quo mutua dilectio, eaq; feruentiſſima ſignificatur, qua proſequitur Sponſam ſororem.

Fratrum in ſorores charitas. Quæ ſororū iniurias vlti fuerint. Geneſ. 34. 2. Reg. 13. Gen. 24. 55. Sponſa ſoror, & ſponſus frater.

17 Sed expedienda nūc facile eſt iā indicata quæſtiuncula, exiſtimarene oporteat locatas fuiſſe ſuis viris filias Iobi; curioſum hoc potius, q̄ neceſſarium; ſed non oīno inutile. Partem aſſerentē docuit Orig. ſuperiùs adductus. Sed tū non deeſt ſua coniectura parti neganti; nulla enim generorū Iobi mentio fit, quorum tñ, perinde ac filiorū, ſoleat Scriptura meminiſſe, & quæ ad bonū pertinent filiorum, ad illos quoq. pariter pertineant. Gen. 19. dixerunt Angeli ad Loth: [Habes hic quempiā tuorum, generum, aut filios, aut filias? omnes qui tui ſunt, educ de vrbe hac.] & (quod obſeruari debet) eo quòd ad virum iuſtum pertinerent quodammodo, generos vocat, non quibus iam nupſiſſent filiæ, ſed quibus locandæ, & iam deſponſæ eſſent, ſubditur enim; [Loth loquutus eſt ad generos ſuos, qui accepturi erant filias eius, & dixit: Surgite, egredimini de loco iſto,] quod idē eſt, q͂ poſtea l. 8. ff. de gradib. ſtatuitur Generi appellationē etiam ex ſponſalibus contrahi; quod non eſt ab eruditiſſimo Seruio prætermiſſum ad id Virgil.

An filiæ Iob fuerint iam matrimonio locatæ. Origen. Iobi filias virgines fuiſſe. Gen. 19. 12. Generi appellatione qui contineatur. l. 8. ff. de grad.

> *Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat*
> *Infœlix, qui non Sponſæ præcepta furentis*
> *Audierat.* ——

Seruius in 2 Æneid.

Quare ſicut Dauid meritò dicebat. Num parum vobis videtur generum eſſe Regis? ita ſanè permagni æſtimandum eſt, viri ſancti generum eſſe: non videtur itaq. integra Iobi familia numerata, prætermiſſis generis, neq. præteriret hiſtoria generos etiam cum filijs oppreſſos ruente domo; multum enim valeret ad explicandam cladis magnitudinem, æquè ac doloris, patientiæ quoque S. Iob.

1. Reg. 18. 19. Viri familia Generos comprehendit.

18 Vt comederent, & biberēt. Sicut panis, & aquę nomina quodcumq. eſculentū, & poculentū comprehendunt, ita ſanè comedere & bibere quęcumq. cibi, & potus genera, tum ēt pertinent ad ſolēne epulum, & lautū, hilareq. conuiuiū. Luc. 12. pecuinus ille diues ſic ſecū colloquebatur, [Anima mea comede, bibe, epulare, habes multa bona poſita in annos plurimos.] Et qui ſe ad compotandū adhortabantur, apud Iſai. Comedamus, & bibamus. Et Sapiens dū docet conſectādam hilarem quandā vitam, cū honeſto, & frugali diuitiarū vſu, depulſis animi curis inutilibus, & ſordida parſimonia: [Nōne melius eſt comedere, & bibere, & oſtēdere animę ſuę bona? & hoc de manu Dei eſt.]

Luc. 12. 19. Iſai. 22. 13. Eccl. 2. 24.

19 Cum eis. Cōmunio menſæ, & calicis, cōcordiæ, & amicitiæ ſymbolū; nam ſeueritas illa, & grauitas, quā dicunt, quæ amicitiam lædit, dimittitur inter epulas, vbi omnia communia ſunt, & æqualia; atq. adeò amicitiam cōciliantia. Certè ad magni cuiuſdam amoris ſignificationē, videlicet viri erga vxorē., dixit Natham Propheta ad Dauid: [Pauper nihil habebat præter ouē vnam paruulam, quam emerat, & nutrierat, de pane illius comedens, & de calice eius bibēs.] Illud verò ad magnā conſuetudinē, & animorū coniunctionē refertur, Simul mecū dulces capiebas cibos. Sed elegās in primis eſt illa in hac ipſa re ſynonymia, & eiuſdē ſententiæ expolitio, & expoſitio apud Abdiam, Viri fęderis tui, viri pacis tuæ, qui comedunt tecū. Hebr. viri panis tui: ſicut. n. hoc loco Fędus, Pax, Panis iunguntur, ita ſanè in conuiuijs fœdera, & amicitiæ celebrantur, cuius rei multa extant antiquitatis exempla apud Alex.

Communio menſæ, & calicis, amoris ſymbolum. 2. Reg. 12. 3. Pſal. 54. 15. Abd. 7. In conuiuijs celebrata fœdera. Al. li. 5. c. 3

20 Mirantur verò hic Græci, atq. Latini mirabilē fratrum concordiā quotidiano cōuictu, & familiaritate conſeruatam, & confirmatam: nam quotidianus conuictus, ad conciliandam, promouendam, reuocandam beneuolentiam in primis valet, ſcriptum eſt enim Prou. 27. [Melior eſt vicinus iuxtā, quam frater procul.] Nā ſi ſe frater à cōnictu, & familiaritate ſubtrahat, fraternitatis iura lædet, vel violabit potiùs; quæ ſicut in eodem vtero ſancita ſunt, ita ēt eodē conuictu, & eadem domo ſeruari petunt: conuiuere nāq; deſiderāt, qui amant, vt Ariſt. dixit li. 7. Ethic. Hanc igitur fraternæ charitatis legē ſi conſideres ab ipſa natura acceptam, hauſtam, impreſſam fratrum animis; non valde mirabetis: at ſi illā, quæ à natura inſita eſt, facilè quacunq. occaſione ex ipſis animis conuelli, penituſq. extingui, ſubeuntibus in eius locū rixis, contentionibus, odijs inueteratis; rē miraberis, quę vt optima, & à natura ipſa poſtulata, ita vulgò minimè euenire ſoleat, ſed inſolēter, & raro. Mirabundus. n. exclamauit ille, [Fratrū quoq. gratia rara eſt.] Fratrū quidē amicitiā efficit, & commendat naturæ & ſtudiorū æqualitas, & ſimilitudo quàm maxima eſſe poteſt; cum illis communes ſint parentes, vterus, ſanguis, ortus, educatio, domus, generis claritas, res familiaris, patrimonū, diſciplinā ēt, atq. mores vt Ariſt. ſcripſit; vt veriſſimū ſit illud etymon, Frater, quaſi ferè alter, ex ſententia P. Nigidij, vt ſcribit Gell. veriſſimaq. illa Xenophontis ſententia, [Se ipſū curat, qui fratri prouidet.] Porrò, *Omion Omio Philon*; ſimile ſimili amicum, ex Plat. in Phęd. Quis itaq. amicior quàm frater fratri? Neq. enim tā ſimilis eſt oculus oculo, & pes pedi. Quare id à Plutar. acutè obſeruatum eſt, in ipſa natura multiplex obſeruari fraternę beneuolentiæ argumentū, cùm ea, quæ valdè neceſſaria ſunt in noſtro corpore, gemina effecerit, manus, pedes, aures, brachia, oculos; ita ſanè duos ex eodē vtero procreat, vt alter alterū mutuis officijs iuuent, & conſeruent; neq enim pes pedem ſupplantat; neq. manus nocet manui, neq. oculus germanū oculū eruit. Quare qui fratrē abijciet, vt alios amicos paret, is certè ſuū pedē abijciet, & abſcindet, vt ligneū ſibi aſciſcat, qui multò minus vſui eſſe poterit, multoq. magis dedecori, oneri, moleſtię. Fraternitatis charitatem cōmendat ad Hebręos Paulus, vt quę maxima videatur eſſe, atq. ardētiſſima, Charitas fraternitatis (fraternę ſimilis) maneat in vobis. Neq. ſanè illā à Chriſto ſeruatore pfectę charitatis Legē, alio quàm fraternę dilectionis exēplo, aut nomine nobis tradidit, Vt eſſemus filij patris cœleſtis. Arnobius & pſtringēs barbaros ethnicorū animos, & obiectionib. quę ab illis in primos Eccleſię fideles iactabātur, ſapiēter, pariter ac Chriſtiane reſpondēs, [Sic nos mutuò, inquit, q͂ doletis, diligimus, quoniā odiſſe non nouimus. Sic nos, quod videtis, fratres vocamus, vt vnius parētis Dei homines.] Qui ſe diligebāt ardenter in prima Eccleſia fideles, fratrū nomine ſe in amore confirmabant, & complectebantur, vt apud illos non aliud eſſet Chryſtianus, quàm frater; qđ tū ex Paulo ſcribente ad Corint. apertè conſtat; tū ex his, quæ ſcribunt Clem. li. 5. Strom. Aug. li. 1. de ſerm. Domini, c. 43. Euſeb. 3. de hiſto. c. 43. Niceph. lib. 1. c. 3. Tertull. de corona mili. Tandem fraternus amor, exemplar, & imaginem præferre videtur omnis verę, conſtantiſq. amicitiæ, atq. mutuæ beneuolentiæ; cùm etiam Spōſus Sponſam ſororem vocet; Sponſa verò fratrem Sponſum. Et vt aliquid etiam de fratrum honore, & dilectione (quod ad Huſitarum mores pertineat) proferamus, certè apud Arabes Lege ſtatuebatur (autore Strabone lib. 16.) vt fratres gentilium hæreditatū ſucceſſores antecederēt filios. Magna inter coniugatos charitas, ſed aſcititia, non accepta, neque hauſta ab ipſa natura; maior parentum erga filios; ſed minime reciproca, propter diſſimilitudinem, & inæqualitatem; maxima inter fratres, vt cui æqualitas adſit, & mutuæ beneuolentię procreatrix ſimilitudo.

Pro. 27. 10. Ariſt. Fraterna beneuolentia à natura inſita facilè amittitur. Ou. 1. Met. Ar. lib. 8. eth. c. 12. Gel. lib. 13. c. 10. Xenoph. in Cyrop. li 8. ὁμοίων. ὅμοιον φίλον. Plato. φιλοῦντα ὅμοιον ὁμοίῳ. Salluſt. in Iugurt. Plutar. de frater. beneuol. Fratrū mutua officia. Simile. Heb. 13. 1. Arnobius contra Gēt. Chriſtiani gētis fraterna charitas. 2. Cor. 7. 15. Clemēs Alexandrin. Auguſt. Euſebius. Nicephor. Tertul. Arabum mos. Strabo. Fratrum quam parentum, & coniugū dilectio maior.

21 Sed mirum; tria hominū genera, qui ſe mutuo amore proſequi aut ex naturę, & conſanguinitatis, aut ex vicinitatis, & cohabitationis, aut ex coniugij lege tenētur, minimùm ſe diligere ſolēt, multùm odiſſe. Rariſſimam namq. rem Sapiens requirebat dicens: [In tribus placitum eſt Spiritui meo, quę ſunt probata coram Deo, & hominibus; Concordia fratrum; Amor proximorum (vicinorum) & vir, & mulier ſibi benè conſentientes.] Sicut enim quę calidiſſima ſunt, eadem fiunt frigidiſſima; ita & ſanè ex amiciſſimo redditur quis inimiciſſimus, & ex fratre hoſtis acerrimus: videlicet non ſolùm, ut Poeta dixit.

Eccl. 25. 2. Ari. 4. meteo. cap. 3.

> *Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.*

Sed primo illo fraterno Abelis ſanguine iniuſtus Cain terram madefecit, quę aperto ore ſanguinem fraternum excipiens, tantique ſceleris debitas pœnas fratricidę expetijt,

Fraterna odia. Luc. lib. 1. Gen. 4. 8.

expetijt, atq. imprecata eſt, Per irã homicidij, ait Sapiẽtia fraternitaa deperijt: quod enim in ſe erat, fraternitatẽ ex mundo tollere viſus eſt, qui primã, quæ in mundo extiterat, fraternitatẽ ſuſtulit, fratremq. peremit. Et vt alia fraterni odij exempla prætercam, illud eſt mirabile, quod de Eteocle & Polynice fratribus proditũ eſt; qui cum ſe mutuis vulneribus confeciſſent, & rogo cadauera mandarentur, ex eorũ corporibus naſcentes flammę ſeſe diſſociauerunt; quare in prouerbiũ abijſſe. Graues fratrum inimicitiæ: tum ẽ illud. Quorum amor ſummus eſt horũ ſumma odia, vt Ariſt. ſcribit in Polit. atq. huius rei Phyſicam rationem tradit, ꝙ cum eadem pars appetitiua ſit, quæ iraſcibilẽ, & concupiſcibilem continet, vt homo a natura ita conſtitutus, & diſpoſitus, vt cũ propter naturæ, & ſanguinis coniunctionẽ aliquem amare teneatur, ſi ab illo ſe lædi contẽnive intelligat, incredibiliter iraſcatur, acerbiſſimumq. odium concipiat, quod in fratris fortunas, honorem, vitamq. ipſam erumpere ſolet; atque eiuſmodi interdũ eſt, quod neq. mitigari precibus, neq. utilitate deponi, neq. ſedari uetuſtate poſſit. Sunt enim fratres quidã, in quibus infinitum fit odiũ, in quo ſemel ſuſceptum fit. Crimen profectò peſſimum apud Deum, & nefariæ turpitudinis, infamiæq. nota inurendum apud homines. De quo ſanè amator ille fratrum ſuorũ Ioſeph, accuſauit fratres apud patrẽ crimine peſſimo. prop. detulit infamiã, ſeu rumorẽ illorum malum apud patrẽ. Onkelus. Deferebat Ioſeph ſermonẽ eorum malũ, videlicet uel mutua illorũ diſſidia, & fraternitatis charitatẽ minimè ſeruatãm, vt Rabanus, & alij interpretantur, vel ſanè conqueſtus eſt Ioſeph apud Patrem, de opprobrijs, quibus afficiebatur a fratribus, & de detractione, ꝙ obloquerentur inter ſe, patrẽ contra ius, faſq. plus diligere Ioſephum, quã cæteros: vnde natum eſt, tum etiam ex eo, ꝙ ipſe a fratribus iniuriæ, & mali acceperat, ut multis experimẽtis probare poſtea vellet ſuorum fratrum animum, & charitatem fraternitatis, primũ detento Simeone, deinde ẽt reuocato ex itinere Beniamin, ꝙ Ioſephus. 2. Antiqu. c. 6. ſapiẽter obſeruauit, dum ſic inducit Ioſephum loquentem cũ ſuis fratribus ex Gen 45. [Diſcedentibus oĩbus ſemetipſum fratribus indicauit dicens: uirtutẽ quidẽ ueſtram, atq. fauorẽ circa fratrem noſtrum ualde collaudo, & meliores quã ſperarẽ ea his, quæ in me cogitaſtis, inuenio; hæc autẽ omnia feci, experiri uolens, amorem noſtræ fraternitatis.] Sed quæ non manent pœnæ huiuſmodi fraternæ beneuolentiæ contra naturæ legis uiolatores? acerbiſſimæ ſanè, atq. grauiſſimæ: quales & poeta agnouiſſe uiſus ſit, dum inter eos qui apud inferos cruciãtur, hos quoq. cõſtituit.

Hic quibus inuiſi fratres, dum uita manebat. Ignem quoque, qui non accenditur, neque extinguitur, in Eſau, & in illius imitatores, qui nunquam ſibi ab odio fraterno temperarint, iaculaturum ſe Deus ipſe cõminatur, Amos. 1. [Super tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non conuertam eum (quartum hoc uidelicet inexpiabile) eo quod ſequutus ſit in gladio fratrem ſuum, & * tenuerit ultra furorem ſuum, & indignationẽ ſeruauerit uſq. in finẽ. Mittam ignem in Theman, & deuorabit ędes Boſræ. Nam ſi illum, qui ſeminat inter fratres diſcordias, deteſtatur Deus, ei ſane placere nunquam poterunt, qui fratres inuicem non dilexerint, ſicut ille dilexit nos, qui non confunditur fratres uocare dicens. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis; vnde uoluit, debuitque per omnia fratribus aſſimilari.] Ergo iam non ſolum Iob, ſed Iobi etiam familia Deo, & hominibus probata extitit.

*Sap. 10. 3. — Iob. Emiſſ. 5. lib. 7. — Ariſ. 7. pol. cap. 7. — Vnde fratrum odia naſcantur. — Illuſtratus locus. — Gen. 37. 2. — Onkel. — Raban. — Geneſ. 42. & 44. — Ioſephus. — Gen. 45. 3. — Pœna eſſeti inter fratrũ odiũ. — Virg. lib. 6. — Amos. 1. 11. — * Por auer poſſada ſu adelante ſu ſaña. — Prou. 6. 19. — Heb. 2. 11. — Pſ. 21. 23. verſ. 17.*

V. Cumq; in orbem tranſijſſent dies conuiuij mittebat ad illos Iob, & ſanctificabat illos, cõſurgensq; diluculo offerebat holocauſta pro ſingulis. Dicebat enim, Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.

1 *Vnde dicatur ſolemnitas in Hebræo.*
2 *Mittere in ſacris.*
3 *Quid Sanctum, quid Sanctificare. Illuſtratus Sophonias. Iſa. Ioel Paulus*
4 *Sanctificare, id eſt, præparatio ante ſacrificandum, & orandum, qualis olim requiſita.*
5 *Præparatio requiſita ante uſum ſacrificij apud nationes omnes & in omni Lege.*
6 *Iobi ſacrificia non exigenda ad uiuus legis. Quibus rebus ſanctificatio fieret.*
7 *Iob ad ſacras, & ſacerdotales epulas inuitaſſe filios. Paterna, & Regia id humanitatis, ut ſeueritatis exẽpla ex ſcriptura.*
8 *Pſal. 132. Illuſtratũ paraphraſis ad fratrum concordiam, & parentum charitatem erga, uam ſamiliam.*

C*Vm in orbem &c.* Id eſt, ſeptem exactis diebus, ſeptẽque conuiuijs peractis: vel potius, ut cohæreat cum eo quod additur, ſic faciebat Iob cunctis diebus, nõ ſignificat poſt exactos ſeptem dies, & euolutos in orbem, ſed cùm tranſijſſent, perinde ualet ac * cum tranſirent, labentibus diebus, & uertente tempore. Quare tantum abeſt, ut hinc colligatur ſemel tantum in anno ſeptimanã conuiuialem celebraſſe, vt potius locus hic probet quotidianis repetitionibus, ſemper inſtauratũ fuiſſe ſeptenarium illum, & hebdomadarium conuiuiorum numerum. Quod autem hic dicitur, in orbem tranſire, aut circumire, Iſa. 29. dicitur, ſolẽnitates euolutæ ſunt actæ ſunt in orbẽ, quod ad ſtatutum aliquem diem, aut feſtiuitatem uel quotãnis, uel menſibus, aut hebdomadibus repetendam pertinet. Quare ſolemnitas etiam nomen habet in Hebr. a *Kagag*, quod eſt gyrare, aut circundare, quaſi circumiẽs, aut dies euolutus in orbem, & rediens iterum: quare quod Epulans, uertitur Pſ. 41. in uoce exultationis, & cõfeſſionis ſonus epulantis. Hieronym legit, feſta celebrantis, reddiq; poteſt gyrantis, aut circumeuntis, uel gyrantis in orbem: non tam quod ſolemnitates celebrarentur choreis, & circumuolutionibus tripudiantium, quàm quod ipſe feſtiuitates ſolemnibus diebus ſuam circuitionẽ temporis efficerent, & quotannis recurrerent.

*1 * Yendoſe paſſando por ſu rueda, y dando la buelta ſe cumbrer, la y uan rodando los ſacrificios. — Iſai. 29. 1. Vnde dicatur ſolemnitas. — קגג — Pſ. 41. 5. Hieronym.*

Mittebat ad eos Iob. Quid mittebat? reſpondere Orig. orationes ad Deum, preceſque ſuas, confeſſionem quoque ac gratiarum actionem pro filijs: addit etiam, mittebat ad eos, qui pietatem admonerent. Eugub. miſiſſe ad templum hoſtias, quod ex Chryſo. uidetur ſumpſiſſe, qui uerbo, mittendi, munus ſacerdotale agnoſcit: quaſi intelligatur miſiſſe ad Deum ſacrificium: Miſſam uocat Eccleſia catholica, ex Innocentij, D. Tho. Hugo. & aliorũ Theologorum ſententia. Sed huic loco maximè congruit, ut intelligatur nuntius miſſus ad filios, qui eos admoneret, & conuenire iuberet ad ſacrificium præparatos, & prius ſanctificatos.

2 Orig. — Eugub. Chryſoſt. — Innocen. D. Thom. Hugo.

Et ſanctificabat illos. Non dubium, quin ſanctificandi verbum ad rem ſacrificij pertineat, ex cõmuni ſacri ſermonis uſu Poteſt itaq. particula (Et) ſumi per expoſitionẽ in ſequenti hemiſtichio, ſanctificabat & offerebat, id eſt, mundos, ſanctoſq. reddebat, expiatis culpis, & ſordibus per ſacrificium; ſanctificabat offerendo: uel poteſt aliquid ſacrificio prævium ſignificare, ut rectè, riteq. fieret, quod Septuag. probarunt, legẽtes Mittebat Iob, & purificabat eos; ſed hęc tamen indigent maiori dilucidatione.

3 Particula (&) per expoſitionem.

Obſeruandum ergo eſt, uerbum *Kadas* ſignificare ſanctum aliquid, ſacrum, Deo conſecratum, aut dicatum, ſanctificatum, uel ſactum ſanctũ ex oblatione, aut aliqua alia ſancta cæremonia, ritu ve ſacro, quo ſeparatur à communi, & profano uſo, & deſtinatur ad Dei cultũ, ſanctum habendum ab omnibus, & religioſè uenerandum, atque tractandum. Quæ omnia rectè conueniunt in oblationes, & ſacrificia, atque in Sacerdotes: nã his rebus, quippe ſacratis & Deo deuotis, ſanctitas, aut ſanctificatio ineſt: 1 Regum 7. de Sacerdote: Sanctificauerunt (conſecrarunt, ſacris initiarunt) Eleazarum ut cuſtodiret arcam Domini. De ſacrificio paſſim in Exod. Leuit. Num. Deut. Ioan. 17. Pro eis ego ſanctifico (offero in ſacrificium) meipſum. Deinde que per tranſlationem a ritu ſacrificantium, & mactantium uictimas transfertur ad occiſionem, & ſanguinis effuſionem quę in bello fit. Iere. 12. ſanctifica (ſepara, ſepone tanquam rem ſacram, ne quis tangat, aut ad alium uſum deſtinet, accommodetve) eos ad diem occiſionis. Sophon. 1. [Iuxta eſt dies Domini, preparauit Dominus hoſtiam] (impios ſtatuit mactandos, & cædendos; ſeparatos, & deſtinatos habet gladio, & neci: & ſacrauit, deuouit, ſibi ipſi Deus, lue ſuiſſe ſacrificium, & uictimam futuros: punitio impiorum in Dei gloriam, & cultum, ſicut ſacrificium.) Sanctificauit (huius mactandę hoſtię, & offerendi ſacrificij uelut Sacerdotes conſecrauit, & ornauit Chaldæos hoſtes, qui cędant, & profundant ſanguinem, & deuorent impios Iſraelitas; comedebat enim etiam Sacerdos de ſacrificio) vocatos

קדש — Quid Sanctum. — 1. Reg. 7. 1. — Ioan. 17. 9. — Iere. 12. 3. — Soph. 1. 17. Supplicium impiorum, eſt quoſi ſacrificium.

Iſai.34.6. (inuitatos ad ſacrũ epulum) ſuos. Iſai.34. Gladius Domi-
ni repletus eſt ſanguine, incraſſatus eſt adipe, de ſanguine
agnorũ, & hircorũ (impiorum videlicet, qui ſunt uiri ſan-
guinum) de ſanguine medullatorum arietum, (qui ſcurãt
cuticulam, & pingueſcunt ſordibus voluptatum impuniſ-
Cur Palæſtina vocetur Idumæa ſimarum) victima enim Domini in Boſra (nam Palæſtina
ea peccatorũ ſanguine, & colluuione, & ea ſupplicij pro-
fundendo ſanguine conuerſa videbitur in Idumæã rubẽ-
tem, & ſanguinolentam) & interfectio magna in terra
Rom 15.16 Edõ. Hinc Paulus vocem hanc accommodat ad ſpirituale
Sacrificium ſpirituale animorum. animorũ, per Euangelij ſuſceptionẽ, ſacrificium. Rom 15.
Propter gratiã, quæ mihi eſt data, vt ſim miniſter (Sacer-
dos Deo offerens, & faciens animas) Chriſti Ieſu in gen-
tibus ſanctificans (faciens quaſi per prædicationẽ meam
Sãctificatio pro præparatione ad ſacrificium. ſacrificium animorum) Euangeliũ Dei, vt fiat oblatio ge-
tiũ accepta, & ſanctificata in Spiritu Sancto. Hinc extẽdi-
tur ad præparationẽ, quæ antecedit ſacrificium, cum quis
abſtinet ab immundis, & profanis, quæ inceptum illũ red-
1.Reg 16.5 derent rei ſacræ, vel offerendo, uel faciendo ſacrificio. 1.
Exo.19.10 11. Reg.16. [Ad immolãdum Dño ueni, ſanctificamini, & ue-
nite mecum, ut immolẽ. Exod. 19 Sanctifica illos hodie, &
Quid ſanctificare ieiunium, & bellum. cras; lauentq. ueſtimenta ſua, & ſint parati in diẽ tertiũ.]
Quæ alij afferunt huius præparationis exempla, non ſunt
ualde congrua; nam Sanctificare ieiunium. Ioel. 1. & San-
ctificare bellum. Iere. 6. non eſt præparare, aut diſponere,
Ioel.1 14. ſed indicere ſolemne, ſanctumq. ieiunium, Deo dicatum,
Ierem 6 4. & quod nefas ſit uiolare, & indicere certò futurum bellũ,
certis ritibus, & ſolennitatibus Dei iuſſu, quod ſanctum
ſolenneq. haberi oporteat. Ita ergo Iob Sanctificabat, ſan-
ctificari, & præparari curabat, atq. iubebat, vt ab immun-
dis abſtinerent, vt vel ſic puriores intereſſent ſacrificio,
quod eſſet pro illorum peccatis offerendum.

4
Sed preſſius rogas, quorſum hæc ſanctificatio ſpecta-
Cur ſanctificari iubebantur filij Iob. ret, quorſumve ab illis requireretur, qui Sacerdotis mune
re fungi non deberent, neq. offerre, aut tangere victimã?
Reſponderi dupliciter poteſt: primò eã ſanctificationem
atq. munditiam non ſolum forte, requiſitam, vt ſacrificio
1. Reſpõſio. Mundi, & ſancti iubebantur intereſſe ſacrificio. ſancto ſanctè, digneq. etiam ipſi, quorũ intererat, filij in-
tereſſent; ſed ut etiam ipſi non niſi mundi Deo ſupplica-
rent, mundaſq. preces adhiberent, comites ſacrificio: non
aliter atq. Iacob hunc religioſum ritũ uniuerſæ ſuæ fami-
liæ indixit ante ſacrificij oblationẽ; [Abijcite Deos alie-
nos, qui in medio ueſtri ſunt, & mũdamini, ac mutate ue-
Gene.35.3 ſtimenta ueſtra, ſurgite, & aſcẽdamus in Bethel, ut facia-
Sacrificaturi, vel oraturi purificabantur. mus ibi altare Deo.] Idẽq. mos apud gẽtes alias ſeruatus
eſt, vt acceſſuri, uel ad ſacrificium, uel ad orationem præ-
mitterent purificationẽ, aut religioſam aliquam præpara-
tionẽ. Vti Telemachus Palladi ſupplicaturus, lauit manus
aqua marina, qua utebãtur in ſacris purificationib. apud
Homer.1. Iliad. Aen. Homerũ. Puraq. ſumpſit veſtẽ ſacrificaturus apud Virg.

Puraq; in veſte ſacerdos.

Plutar.1. Quam in re plura affert Plutarch. de Iſid. & Oſyrid. Reli-
gioſum præterea præparationis, aut purificationis ritum
Deus uoluit ad Legem trãsferri, uti non ſemel præcipitur
Leui.15.31. in Leuit. & c. 15. [Docebitis filios Iſrael, ut caueãt ab im-
munditijs, & non moriantur in ſordibus ſuis, cum pollue-
rint tabernaculũ meum, quod eſt inter uos:] id eſt, ne ſi pol-
luerint tabernaculum meũ, pollutiq. ad ſacra acceſſerint,
Iſai.1.16. morte mulctentur. Idem indicatur Iſa.1. cum de ſacrificijs
ſermo præceſſiſſet. Leuamini (forte corpore) mũdi eſto-
te (forte veſtimentis puris, minimeque pollutis) auferre
malum cogitationum ueſtrarum (ne putarent externam
tantum munditiã, & puritatẽ requiri, & non potius inter-
nam) igitur ne filiorum immunditia obeſſet, aut ex pec-
catorum ſordibus cõtracta, veluti nubes interponeretur,
quominus ad cœlum tranſiret filiorum oratio, & odor ſua-
uiſſimus ſacrificij oblatus a parente, præcipiebat Iob ſuis
filijs ſanctificationem, & expiationem præmittere.

5
Secũdò potuit hæc ſanctificatio eo ſpectare, vt poſſent
2. Difficultatis propoſitæ ſolutio. de ſacrificio, quippe ſancto, digne comedere; nã ſacrificiũ,
ſacramve oblationem non licebat niſi mundis, & ſanctifi-
catis tangere; vti ille pius apud poetam de ſe profitetur.

Virg.4. Aen.

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq; penates.
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero —— ——

Ad hanc verò coniecturam, atque expoſitionem innitor à
Chaldæo ſic locum hunc elucidante, Mitteos inuitabat
eos: cuius is videtur ſenſus, vt filios inuitaret ad eas epu-
las, quæ ſanctificationem, & munditiam poſtularẽt; quip-
pe iam Deo ſacratas, & oblatas. Nam apud nationes om- *Præparatio requiſita ante eſum ſacrificiorũ apud nationes omnes.*
nes videtur ritus inualuiſſe, ut ſacrificio, & oblatione pe-
ractis, vel in ipſo ſacrificio epularentur, veſcerenturque
oblatis cibis, atque pecoribus: quale deſcripſit Virgil.
Euandri ſacrificium, cum excepit Æneam, atque ſocios
paratis iam menſis.

Dapes iubet, & ſublata reponi.
Pocula ——
Tum lecti iuuenes certatim, araq; ſacerdos
Viſcera toſta ferunt tau orum, onerantq; caniſtris
Dona laborata Cereris, Bacchumq; miniſtrant.
Veſcitur Aeneas ſimul, & Troiana iuuentus.
Perpetui tergo bouis, & luſtralibus extis.

De Moabitis verò ſcribitur Nu.25. [Fornicatus eſt popu- *Nu.25.1.2.*
lus cũ filiabus Moab, quæ vocauerũt eos ad ſacrificia ſua.
At illi comederunt & adorauerũt Deos earum.] Atq. huc
ſpectat id Exod. 32. cùm corã vitulo obtulerũt holocauſta *Exo.32.6.*
& hoſtias pacificas. Et ſedit populus mãducare & bibere,
& ſurrexerunt ludere. Idẽq. clarè conſtat ex Act.15. & 21. *Act.15.29 & 21.25.*
cũ iubentur fideles ab immolatis abſtinere, & ea 1. Corin.
propter infirmorũ ſcandalum prohibetur eſus idolothiti, *1. Cor. 10.*
& c. 10. [Quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, non *19 20.*
Deo. Nõ poteſtis calicẽ Domini bibere, & calicem dæmo-
niorũ.] Hunc ergo vniuerſarũ gentiũ ritũ tranſtulit ad le-
gẽ Deus, cum ſacrificij pars iuberet cadere in vſum offe-
rẽtis, aut ſacerdotis, eiuſq. familiæ. Huiuſmodi vero ſacras
epulas ſanctificationẽ poſtulaſſe apertè ſcribitur Leu.22. *Leui.22.7.*
Mundatus veſcetur de ſanctificatis, &c. Idemque Samuel *1.Reg.16.5*
præſtitit. 1. Reg. 16. Sãctificauit Iſai, & filios eius, & voca-
uit eos ad ſacrificium, i. inuitauit ad eſum vituli ſacrifica-
ti, & ſubditur. Non diſcũbemus prius, &c. & c. 21. militi- *Cap.21. 4.*
bus Dauidis non niſi mundis, cõceduntur Panes propoſi-
tionis ſanctificati ab Achimelech. In Eccleſia vero Chri-
ſtiana, & de noſtro ipſo ſacratiſſimo ſacrificio corporis, &
ſanguinis Chriſti proponitur nobis menſa lautiſſima, & *1. Cor. 11.*
nõniſi mundis diſcũbere licet, [nã qui manducat, & bibit *29.*
indignè, iudiciũ ſibi manducat, & bibit, non dijudicãs cor-
pus Domini.] Ex his ergo omnibus efficitur, ẽt in lege na- *In lege natura requiſita ſanctificatio ante eſum ſacrificij.*
turæ aliquam ſanctificationis, & præparationis rationem
requiſitam eſſe ab ijs, qui ſacris epulis diſcumbere debe-
rent; & hanc eſſe illam filiorum Iob procuratam, atq. in-
dictam a parente, eodemq. ſacerdote, ſanctificationem.

Verũm obijcies rem hanc eſſe alienam à præſenti inſti- *6*
tuto; nã in holocauſto, & in hoſtia pro peccato nihil relin- *Obiectio.*
quebatur ſacerdoti, nihilque offerenti, ſed integra hoſtia
comburebatur, Leu. 1. 4. & 6. quod offerebat verò Iob ſa- *Leui.1.12.*
crificium, holocauſtum erat, & pro peccato. Reſponſio in *13.4.22.9.*
promptu eſt; holocauſtum, & victimam pro peccato non *20.21.*
eſſe hoc loco exigendam ad legem, & ritum Leuitici, cum *Reſpond.*
fuerint ante legem: neque verò holocauſti nomen ex vi
ſuæ originis, aliud eſt, quàm ſacrificium; de quo ſtatim.

Qui verò rogaret, quibus rebus illa ſanctificatio puri- *Quibus rebus ſanctificatio peragetur.*
ficatiove fieret; certè ex his, quæ diximus, ſolutionem ſibi
parare poterit; nam vel ablutione, aut mutatione veſtiũ,
aut abſtinentia ab immundis, præſertim a mulieribus, aut
religioſa aliqua ratione alia, ſimilive aliquo ritu præſtari
potuit: quarum rerum exempla nuper adduximus: con-
ducetque conſulere in hanc rem, quæ de immũdis cauen-
tur, Leu. 22. Num. 15. Exod. 19. 1. Reg. 21. Certè acceſſuri
ad ſacrificia apud Ethnicos Venere abſtinebant, & certis *Leui.22.3. 4.*
quibuſdam cibis, vt capris, fabis.

Ergo, vt rem hanc totã unica obſeruatione claudamus, *7*
ſanctificatos filios ad ſacras epulas inuitabat parens ſan-
ctiſſimus, tum quòd, cùm eſſet ſacerdos, id videbatur per-
tinere ad ſuũ ſacerdotale munus; tum, ne laicus conuiuijs
tam frequentibus intereſſet vir pietate grauis, ac ætate; ve
enim illius tenera, ſuauiſq. amoris ſignificatio, & in filios
indulgentia fuit, natis conuiuia, & honeſtam a moleſtijs *Sacra epula Paterna, Regiaque ſeueritas.*
aberrationẽ permittere; ita ẽt viri grauitas, ſingulariſque
conſtantia eluxit; cùm illud ipſum hilarioris uitæ inſtitu-
tum ipſe vſq. adeo uitarit, ut neque filiorum cõuiuijs in-
terfuiſſe dicatur, neque illa quotidiana, & alia ea alijs ne-
xa gaudia, ſibi voluerit eſſe cõmunia; quod fortè regiæ di-
gnitatis & ſeueritatis fuit. Nam Heraclit. Cuman. qui res
Perſicas ſcripſit apud Athen. [Rex *inquit* apud Perſas ſæ- *Athen. lib. 4 c.6.*
pius ſolus, & prandet, & cœnat; quãuis aliquando vna mu
lier cœnet, & nonnulli filiorũ,] atq. Plut. in Artaxerxe ſcri- *Perſarũ reges ſoli menſa accũbit. Plutarch.*
bit, regiæ Perſarũ menſæ præter matrem, & Regis coniu-
gẽ nemini intereſſe permiſſum. Quod ſuo quoque exem-
plo confirmauit Dauid Rex, nam ſe inuitanti Abſalon
cum

cum oĩbus filijs Regis, reſpondit; Noli fili mi, noli rogare, vt ueniamus oẽs, & grauemus te. *2. Reg. 13. 25.* Cęterũ hanc quoq. lętitiæ, & fęlicitatis partẽ non debuit perpetuo Iob deſiderare, vt filij eius eſſent ſicut nouellę oliuarũ in circuitu mẽſæ illius: *Iob 29. 2.* cũ infra dicat c. 29. priſtinã ſęlicitatẽ recenſens; [Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos, quando erat omnipotens mecũ, & in circuitu meo pueri mei:] erãt ergo filij in circuitu menſæ, i. illi aſſabãt, vt pulchra & elegantii ſpecie patrẽ epulantẽ oblectarent, & illũ ornarent, & conueſtirent, ſicut rami truncũ, atq. radicẽ arboris, cui adnaſcuntur, & ipſi quoq. epularentur, ſicut nouellæ oliuarum, & ſurculi ſemper uirentes, optimeq. de ſe ſperare iubentes; cibũ quoq. ex illius manu capientes, in paternæ indulgentiæ. & amoris ſignificationem, ſicut ſurculus oliuæ ſuccũ exugit ex radice & trunco, a quo alitur, & ſuſtinetur. Humanum illud, & regia benignitate dignũ, quod Herodotus Spartanorum Regũ iura, dignationeſq. recenſens ſcribit; *Herod. li. 3* Quoties, inquit, aliqua publica viſceratio ſit (viſceratio autem dicebatur, cũ in ſolẽnitate aliqua, publicis ve ludis, aut funere inſigni, epulum dabatur, & carnes diſtribuebantur populo) [primi in cęna Reges diſcũbant, & ijs primũ diſtribui incipiat duplum omniũ, quam cæteris conuiuis: videlicet, ut quem uellent, elargito obſonio honorarent, vt eleganter rem explicuit Xenophon, *Xenophon.* in oratione de laudibus Ageſilai. Duplicẽ, inquit, portionem in conuiuijs ex conſtituto accipiens, nec ſic quidẽ tota utebatur, verũ ſimplici, nec integra contentus, reliquum diſtribuebat. Ratus geminam Regi portionẽ dari non ſatietatis gratia, ſed quo poſſit, quẽ uelit, honorare.] idemque author rẽ eandem a Lycurgo Lacedęmonijs traditã teſtatur. *Io. 13. 26.* Amoris illa ſignificatio mirabilis, cum Chriſtus Ieſus proditori impijſſimo intinctũ panem porrexit. Capiebant ergo filij Iob ſuauiſſimas cũ buccellis, paternę charitatis ſignificationes, quibus virebant, & nitteſcebãt ſicut ſurculi oliuarũ; *Oliua quid ſignificet.* ex oliuę autem nomine, & ratione cuius ſimiles erant, pacem illi, & bonorũ omnium abundantiam, & cęli rorem, terræque pinguedinem parenti pollicebantur.

Porrò filij oliuę, filij olei ſunt, filijq. ſacerdotis inuncti oleo ſacro, & licet id vnguentũ oleumq. ſuauiſſimum uideamur iam ſubolfacere, quo capita conuiuantium vngebantur; illud tamen redolet potiſſimũ, quo delinitus ipſe Sacerdos, qui caput erat conuiuij, atq. menſe, liberos dein de ſuos perfundit, nam cũ pater non aderat, læta erãt, atq. iocunda amiciſſimorũ fratrũ ſympoſia, ſed acephala, ſine patre, ſine capite; at conuiuatore patre, atq. eodẽ ſacerdote, multò lætiſſima, atq. iocundiſſima. Ecce (res mirabilis, & quę non ſatis poſſit pro meritis explicari verbis) quãm *Pſal 132. Illuſtratur paraphraſis* bonũ (honeſtũ, ſalutare, vtile, probatum Deo, & hominibus) & quam iucundũ (ſuaue, dulce, non ſolum propter honeſtatẽ, & cõmoditatem gratũ, ſed propter ſuauitatem & delectationem iocundũ) habitare (conuiuere, & cõcordiã atq. mutua charitatis officia colere) fratres (vt natura & corpore, ita animis, & beneuolentia germanos) in unũ, (pariter, non ſolũ vno, atq. eodem conuiuio iũctos; ſed vno parente, & capite colligante, & deuinciente illorũ omnium animos uinculo dilectionis. Cũ aũt videretur Pſaltes ſentire conuiuialis unguenti fragrantiã, occaſione arrepta lubõit) ſicut unguentũ (ſacerdotale, quod ex multis ſuauiſſimiſq. aromatibus cõficiebatur) in capite (caput hoc Aaronis, ſacerdotis uidelicet; fragrat in conuiuio ſuauiter ſacerdotis caput, ſed non minus fragrat concordia fratrũ, filiorumq. ſacerdotis, latẽ etiam ſpargitur bonus odor, non unius tantũ rei, ſed multorum odorum commiſtio & tẽperatio, ita non unius tantũ uirtutis, ſed omnium bene conſentientium temperamentũ, & coniunctio (quod deſcendit in barbam) a capite, & a parente piijſſimo & religioſiſſimo deſluit vnctio, atq. in barbæ pilos, filios adnatos, & cohęrentes barbæ, oleum charitatis fraternæ: docentur enim a parente, vt ſe diligãt inuicem, ſicut ipſe illos diligit; vt ponant ſibimet caput vnũ, id eſt, idẽ inter ſe ſentiant, quod illorũ caput, & patrem ſentire velleq. viderint) * barbã Aaron (repetitio emphatica, qui pater eſt, vir eſſo bene ſuæ familiæ præpoſitus, filios habens ſubditos cũ omni caſtitate, fideles, non in accuſatione luxuriæ; in his ergo virũ ſe præbeat. Barba, vt Hierony. ait, virilitatis indicium, virum oſtendit: vir erat Iob) quod deſcendit in oram veſtimẽti eius, (deinde recta inſtitutio, & pietatis cultus diffunditur in reliquam familiam, quæ etiam particeps erat conuiuij, & ſacrarũ epularum. Serui ad pedes menſæ & lecti, cœnanti patriſamilias aſſidebant

** El ſacerdo ... y el padre ... familia, ... barba y ... preba*
Adri. 1. 6.
Hiero. l. ſ. 7.

cœnaturi pariter: ſic etiam Iob non comedit buccellam ſuam ſolus) *et Ezech. 5.* ſicut ros Hermon. (ſimilis eſt paterfamil. mõti Hermon canis operto niuibus.) *Senec. li. 3. de beneſic.* Qui deſcendit (diſtillat roris guttas) in montem Sion *c. 57.* (non aliter paterfamil. fæcundos, & fertiles reddit domeſticorum animos, inductione roris doctrinæ, vitæ exemplo, morũ lenitate; *Cice. act. 3. in Verrem.* non aliter illis honeſta conuiuia indulget, honeſtamq. lætitiã, quam *Mart. li. 3. epig. 40. & lib. 7. epig. 19. & li. 15 epig. 88.* ros Hermonicus exhilarat arbores, atque herbas montis Sion; ſcriptum eſt enim, Sicut ros ſuper herbam, ita & hilaritas regis) quoniam (propterea) illic (vbi fuerint congregati filij, domeſtici, familia tota, cũ patreſamilias, coe. de vno, & anima vna) mandauit (præcepit) *Pro. 19. 12.* Dominus benedictionem, ibi eſſe, & perſeuerare perpetuò bonorum omnium abundantiam, vbi concordia eſſet, quaſi cornu copiæ: pacis ſimulachrum tenet manu cornucopiæ, & vitam vſque in ſæculum: viuunt quippe diu ſœlices, qui ſe mutuis officijs iuuant, & proſequuntur.

Conſurgensq́ue diluculo.

9 *Quid ſurgere, aut conſurgere in ſacris.*
10 *Duæ voces eiuſdem ſignificationis in ſacris. Quid, Manè conſurgere, & diluculo agere.*
11 *A Deo capienda agendi principia prima luce.*
12 *Quærentibus primo mane Regnum Dei præmia ampliſſima propoſita. Illuſtratur Pſal. 124*
13 *Quæ vis & notio holocauſti ex Græco, & Hebræo.*
14 *An ſingula pro ſingulis ſi ijs ſacrificia obtulerit Iob.*

6 *Olymp.*
CONſurgenſq́ue diluculo. Olymp. ait verbo mittendi, patris curã non qualibet, ſed inſomnẽ declararis ſed potius id ſignificat, verbũ, ſurgendi, videlicet celeritatem, & diligentiã in re conficienda; conſurgens offerebat; diligenter, ſedulo ſacrificabat, prima cura, prima cogitatio de ſacrificio. *Quid efferat verbum ſurgendi.* Quare hoc verbũ ſubire ſolet aduerbij locũ, hortãtis, & vrgentis, 2. Reg. 15. Surgite fugiamus, i. ſtatim, ſine mora; *2. Reg. 15. 14.* exponitur deinde, Feſtinate egredi ne fortẽ veniẽs occuper nos, 1. Paral. 22. Conſurgite, & ędificate ſanctuariũ Dño Deo, i. ſtatim agite de ædificãdo ſanctuario, incũctãter aggredimini opus. *1. Paral. 22. 19.* Quare quod in Heb. dr̃ Gen. 28. Surge, & proficiſcere in Meſopotamiã, *Gen. 28. 5.* vulgatus docte vertit, vade, & proficiſcere: duobus o. verbis rẽ eandẽ ſignificãtibus, ſignificatio vim, & auxeſin capit; vade celeriter, citò ſuge, excede, erũpe, ꝙ clariorib. verbis dixerat Rebecca, Conſurgens fuge. Sed creſcit celeritas & diligentia adiuncto, mane, vel diluculo, tũ quod duæ iſtæ voces ad candẽ re pertinent; nam conſurgere hoc loco a radice שכם ſignificat manicare, nos dicimus; *leuantarſe de mannana, madrugar*: quod iunctũ diluculo, valde mane, & magnã diligentiã ſignificat. *10 שכם Duæ voces eiuſdem ſignificationis in ſacris* Sicut enim aurora eſt prima diei pars, ita primã curam ſignificat, & primũ negotium peragendum. Cõduplicatur enim eadem res, diuerſis licet vocabulis ſignificata; quare quod Prouerb. 7 dr̃; *Prou. 7. 15.* Deſiderans te videre: Hebraicẽ habetur; Vt mane conſurgerem ante faciem tuã. Licet enim in tenebris & caligine occurrerit meretrix & ad opera tenebrarũ pellexerit iuuenẽ, donec illuceſceret dies, tñ illud mane, aut de manẽ vigilare, quod eſt in fonte, ſignificat curam, diligentiam, deſiderium, quod doctẽ expreſſit vulgatus, quod etiã, inſtanter vertit, Prouer. 13. *Vulgatus. Prou. 13. 24* Qui diligit filium, inſtanter (ſemper, omni cura, & diligentia, Heb. manẽ, diluculo, nullã prętermittens occaſione) erudit. Eadẽ analogia, Pſ. 100. In matutino interficiebam oẽs peccatores terræ, i. diligenter, & ſedulo puniendos curabam, *Pſ. 100. 8.* non differebam per incuriam impiorũ ſupplicia: ſic etiam prodigus ille filius, quem fames vrgebat, Luc. 15. dixit: Surgam & ibo; *Luc. 15. 17.* ſtatim ſine mora, nihil cunctatus. Eleganter Hebraiſmũ Hiſpanus exprimit nã *madrugar*, idẽ eſt quod adeſſe tempori, non dormire in vtramque aurem, neq. ſurgere oſcitabundum. Sicut etiam ẽ contrario veſpera ad negligentiam, & obliuionem pertinet; nam *tardarſe* perinde valet, ac non curare, vel per incuriã, occaſionem, & opportunitatem rei gerendæ prętermittere. Vſus autem varius eſt; nam multis uerbis aduerbiũ hoc ſolet nubere; multis etiam modis ipſa hæc res dicit: [Manẽ quærere, Iob 7. *Iob 7. 21.* Diluculo venirẽ. Pſ. 77. *Pſ 77. 34.* De nocte conſurgere. Ier. 25. *Iere. 25. 3.* Mane vigilare. Prouerb 8. & Iſa. 26. *Prou. 8. 17. Iſa. 26. 9.* De luce vigilare. Pſ. 62. *Pſ. 62. 2.* Mane conſurgere. Prou. 1. *Prou. 1. 28.* Ante lucem ſurgere. Pſ. 126. Diluculo conſurgere, hic & Prou. 11. hic autem ita diligentia, & ſolicitudo ſignificatur, vt proprie etiam accipi debeat de ipſo diluculi, & auroræ tempo-

Pſ. 136. 2. *Prou. 11. 27.* 11 *A Deo nobis agendi exordium principium.* *Homer.*

re, quod ſacrificando impendebatur a Iobo. Sunt enim a Deo, diuiniſque rebus agendi a nobis cupienda principia, & ſ eundem habet laudẽ Vlyſſes, apud Homer. 2 lib. Odyſſ. non ab alio quàm ab ipſo Ioue.

—— Qui ſemper ſacra Deorum,
Ante alios ſacit immolans altaribus diuis.

Cuius rei contemptum & negligentiam videtur ſcriptura obſeruaſſe in Cain, vt obſeruat Ambroſ. ſuper id Gen. 4. [Factũ eſt poſt multos dies, obtulit Cain ex fructibus terræ. ſic enim ſcribit lib. de Cain & Abel, c. 17. Duplex culpa, vna, quod poſt dies obtulit, altera, quod ex fructibus, non ex primis fructibus. Sacrificiũ autem, & celeritate cõmendatur, & gratia.] Matutino tẽpore ſe inuiſurum templũ, & vacaturum matutinis precibus, & matutino ſacrificio pollicetur Dauid, Pſ. 5. Mane aſtabo tibi. (ſiſtam me ante tuũ tabernaculũ, ubi te præſentem exhibes, locũ ſacrum adibo ante alia negocia, ut tecum agam, conſulamque de agendis per diem) & * uidebo (ſubaudi te) quare ſacrificij matutini ſit peculiariter præ cæteris mẽtio Amos 4 Offerte mane uictimas ueſtras. Atque hæc eſt, illa tantopere celebrata oratio, Orientem uerſus, quaſi ipſa orantis conſtitutio corporis indicaret, Deum ſummo mane, & prima quaq. luce adeundum, & orandum, quod fuiſſe Magis, & Perſis ſolẽne, ut primo ſemper diluculo dijs canerẽt, hymnoſque, & laudes darẽt, ſcribit Herod. li. 1. de illoq. Apollonio Thyaneo hæc refert Philoſt. [Cũ ſacerdotib. habitabat, & Oriente ſole ſacra quædam in occulto faciebat.]

Ambroſ. *Geneſ. 4. 3.* *Pſ. 5. 4.* ** Todas las mãanas me mogo de yr a ver.* *Herodot.* *Philoſt.*

12 Sed ſunt, qui inanibus uigilijs ſe macerant, & de multa nocte conſurgunt, ut filiorum rem, commodumq. procurent, quorum inanem fuiſſe laborem, & ſolicitudinem ſuperuacuam, tũ euentus ipſe, & caſus cõprobat, tum Pſ. 126. aperte docemur; qui enim domus ædificandæ, atque amplificandi familiam prima, eademq. bene firma fundamenta ponere uelit, in pietate, in filiorũ honeſta religioſaque diſciplina, in Deo ponat, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit; ſecus, nulla erit tam ampla domus, quæ diù ſtare poſſit: nam niſi Dominus ædificauerit domũ, in uanum laborauerunt, qui ędificant eam, (uigilare, & ſummo mane exurgere, niſi oraturos, & ſacrificaturos pro filijs, uanũ) uanũ eſt uobis ante lucem ſurgere (nam, ſurgetis ſtatim ac ſederitis, id eſt, uix tantillo quietis ſumpto, cogemini iterum ſurgere; inſomnes peruigilabitis noctem integram) ſurgite (ſurgetis ad laborem moleſtias, & ſolicitudinem) poſtquam (ſtatim ac ſederitis) ut tantillum quietis poſſetis capere, qui manducatis panem doloris, nam quidquid uobis liberiſq. ueſtris comparaueritis, ingenti labore comparabitis, cũ tamen quærentibus primũ regnum Dei, & iuſtitiam eius, pro ſe, pro liberis, pro tota familia, reliqua adijciantur: nam, cum dederit (id eſt dabit) dilectis ſuis ſomnũ (quietem, & tranquillitatem animi, & uitę) ecce (nimirum, ut cũ filijs, ſimul etiam bonorũ copiam & quę ad uictũ neceſſaria ſunt parentibus pijs largietur Deus) hæreditas Domini (magna neceſſariarũ rerũ copia; præterea) filij (ne triſtis dicere cogatur, ſicut Abrahã, Domine Deus quid dabis mihi, & ego uadã abſque liberis, id eſt, quorſum mihi opes in unicum, & ſine filijs hominem confers) merces (lucra rei familiaris) fructus uentris (benedictio uberũ, & vuluę, & pecorũ multiplicatio.) Is igitur deſcribitur Iob, qui, quòd quæſierit primũ regnum Dei, & ſummo mane ſacrificauerit pro filijs, cũ filijs ingentes quoque diuitias conſequutus fuerit.

Pſ. 126. 1. *Gen. 15. 2.*

13 עלה *Offerebat holocauſta.* Iſta quoque uox ab eadem radice, *Ghala*, quaſi diceret offerebat oblationes, uel ſacrificabat ſacrificia. Non enim hic attendenda eſt holocauſti ab alijs ſacrificijs differentia, quę poſtea in lege pręſcripta fuerunt. Quare, quod quidam obſeruant hoc loco, liberalẽ, & ſpontaneam Iobi oblationem, qui uictimam offerebat, totam comburendam, & conſumendam in Dei honorem, potius pertinet ad Gręci uocabuli etymologiã (nam, holocauſtũ ſignificat, totum combuſtum) quàm ad Originale, quod eſt indifferens ad quodlibet ſacrificium. Quòd ſi uim radicis attendas, ſonat, eleuabat; uel, ſurſum efferebat eleuationes; uel, faciebat aſcẽdere, aſcenſiones. Sumũt autem Hebręi, eleuationem pro re oblata, & eleuata ſuper altare, uel aſſũpta, & ſublata manibus ſacerdotis, cuius odor dicebatur aſcendere in cęlum, & ſuauiſſime olere Deo: propterea enim precabatur Dauid: [Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuũ mearum ſacrificiũ veſpertinum.] Cùm enim eſſet in exilio, & ſacrificijs intereſſe non poſſet, precabatur eleuationem manuũ ſupplicantis, reputari a Deo pro eleuatione ſacrificij ſuper altare, & orationẽ ſiue preces, quas mane dirigebat ad Deũ, pro ſacrificio matutino, & puro thure, ſiue thimiamate, quod mane incẽdebatur, & cuius fumus & odor videbatur eſſe Deo gratiſſimus, & quaſi ab illo propter ſuauitatem inſpirando attrahi, cũ ſurſum eleuabatur, quaſi in cęlũ vſque penetraret. Ne igitur, inquit, reſſes, o Deus in meam orationem, neque illius odorem, & fumum quaſi diſpergas, quod tibi probata non ſit; quare quæ Deo probata, & accepta non erant, dicebantur non eleuari, neq ferri ſurſum, neq penetrare in cælum, & in conſpectum Dei. Thren. 3. Oppoſuiſti nubem tibi, ne trãſeat oratio: quæ vero probantur Deo, penetrare vſque in Dei tribunal, Eccl. 35. [Qui adorat Deum in oblectatione, ſuſcipietur, & deprecatio illius vſq. ad nubes propinquabit: oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit.] Et vt de hac thuris eleuatione, & directione illud obiter dicamus, Kimhi exiſtimat alluſionẽ fieri ad antiquam ſuffumigandi artem: ait enim, quòd veteres, ex Alexandria vſq. artifices euocabant, ſuffumigationis faciendæ peritos, quæ inſtar palmæ ſurſum recta aſcenderet, nec oblique hac illac fumus eius diſtraheretur. Nam licet Iſraelitæ ſuffumigandi gnari eſſent, non tamen ſuſtollendi fumi. Ideò Can. 3 dicitur. Sicut virgula fumi, vtrobique autem eſt palma fumi; propter rectitudinem, qua ſurſum ferebatur. Hæc igitur tantum ad originalem eleuandi vocem pertinent.

Sacrificium dicitur ab eleuando. *Pſ. 140. 2.* *Quæ Deus probata habet, dicuntur penetrare in cælum.* *Thre. 3. 44.* *Eccl. 35. 20.* *Kimhi.* *Ars ſuffumigandi apud Hebr.* *Cant. 3. 6.* *Ioel. 1. 30.*

14 *Pro ſingulis.* Vera hæc lectio ex correctione Vaticana, non * per ſingulos, vt in cæteris ferè codicibus Vulgaris legebatur; licet ſenſus vtriuſque idẽ. Id quod diſertè explicuerunt Septuag legentes ea Hebr. ſecũdum numerum eorum. Quot autem eſſent peculiaria ſacrificia non conſtat, potuerunt enim ſeptẽ eſſe, ſeptem filijs reſpondẽtia, vt Greg numerat; filiarum vero, ut quæ non eſſent conuiuiorũ capita, nulla eſſet peculiaris uictima, ſed ũbi ac fratribus cõmunis. Vel certe fuerint decem victimæ, id quod indicat Cypria. de opere, & eleemoſyn. numeroſa vocans ſacrificia. Atque ſapienter animaduertit, plures filios non debere patrem familias negligentiorem reddere in rebus diuinis, ſed multò magis ſolicitum: ſic ille ſcribit. [Vt in hac vita ſæculari alendis, ſuſtinendiſque pignoribus, quò maior eſt numerus hoc maior, & ſumptus eſt; ita & in vita ſpirituali, atque cæleſti, quo amplior fuerit pignorũ copia, eſſe & operum debet maior impenſa. Sic & Iob ſacrificia numeroſa pro liberis offerebat: quantuſq. erat in domo pignorũ numerus, tãtus dabatur Deo, & numerus hoſtiarum.] Potuit etiam vnum, tantum holocauſtum offerri pro conuiuatore, & conuiuis ſingulis diebus; id quod vi detur iudicare author catenæ explicans illud, ſecundũ numerum eorum, pro vnoquoque & ſingulis ordine; neque ab hoc ſenſu aliena eſt lectio Latina. Iam pręter exemplar Hebræum, & præter vulgatam lectionem, Septuag. Vaticani addunt holocauſtis, & uitulum unum pro peccato, pro animabus eorum; interpres Origenis, pro peccatis animarum eorum: quam lectionem licet Compluten. non agnoſcant, habent tamen Orig. Chryſ. Olymp. in catena. Anton. Monach. Græcus, lib. 2. Sermonum, ſerm. 9. quod, ut cum Latino conſentiret, poſſet ſumi expoſitiue, ita ut holocauſtum eſſet uitulus pro peccato oblatus; nõ enim, ut ſupra diximus, eſt hoc loco magnifacienda diſtinctio illa holocauſti, & ſacrificij pro peccato; licet Græci in catena, præſertim Didymus, & Origen. voluerint diuerſa eſſe ſacrificia, uidelicet holocauſta, quæ præceſſerint quaſi prophetia, & præludium legis, & vitulum unum, in figuram unici legis gratiæ ſacrificij, corporis, & ſanguinis Chriſti.

Vaticana. ** Per ſingulos et ſuyo.* *LXX.* *Gregor.* *Cyprian.* *LXX.* *Complutẽſ.* *Orig.* *Chryſoſt.* *Olympiodo.* *Anton. monachus.* *Græci.* *Didymus.* *Origen.*

Fuerit ne Iob Sacerdos?

15 *Offerre ſacrificium, ad laicos quoque pertinere.*
16 *Sacerdos aliquando honoris, aut, familiaritatis nomen, & quare publico munere, & authoritate fungitur. Illuſtratur Paulus.*
17 *Primogeniti quondam ſacerdotes.*
18 *Sacerdotium olim regibus delatum.*
19 *Sacerdotium aliquando penes Principes, & nobiles viros.*

15 APpellatio offerendi ſacrificium communis eſt ſacerdoti, & laico; nam etiam in Scriptura offerre ſacrificium dicuntur, qui illud ad ſacerdotem deferunt, vel qui interſunt ſacrificio, & qui quauis alia ratione a Sa-

Offerre ſacrificiũ ad laicos etiã pertinere.

Exod. 5. 1. Nu. 28. 3. Auguſtin.

cerdote faciendum procurant. Quare Exod. 5. dicitur: [Dimitte populū meū, vt ſacrificet mihi:] & Nu. 28. [Hęc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis:] vt enim Auguſt. dicit li. quæſt. veter. teſtam. q. 46. ille dicitur offerre, cuius ſint oblationes, quas ſuper altare ponit ſacerdos: ipſiq. imputatur ſacrificium, cuius munere offertur. Quare ex verbo offerendi holocauſtum, non continuò ſequitur Iob fuiſſe ſacerdotem, id eſt, facientem & conſecrantem victimas, & ex publico munere, & dignitate offerentem.

Alber. Magn.

Et quidem negaſſe viſus eſt Albertus Magnus, qui cùm dicitur Iob miſiſſe ad filios, ſubintelligendum putat, nūcium, vel ſacerdotem; ſi enim ipſe ſacerdos eſſet, aliena ſacerdotis opera non vteretur.

16 Alij etiam quamuis ab antiquioribus Eccleſiæ patribus videant vocari Iobum Sacerdotem, non continuò acquieſcunt; quòd nomen

Sacerdos nomē, honoris aut familiaris conſuetudinis.

ſacerdotis non ſemper ſit miniſterij, & officij, ſed interdum honoris: nam 2. Reg. 8. filij Dauid dicuntur fuiſſe Sacerdotes quod explicatur, 1. Paral. 18. cum iidem dicuntur, primi ad manum Regis: nam ſicut ſacerdos Deo aſſiſtit, & familiariter cum illo agit, ita qui regi eſt ad manum, & ex primoribus aulæ, cùm rex dicatur ſedere in ſolio Dei, ſacerdotis appellationem habet 3. Reg. 4. poſt enumeratos ſacerdotes ex officio ſacro, Sadoc & Abiathar ſubditur, [Zabud filius Nathan ſacerdos, (per expoſitionem) amicus Regis,] & ſimiliter, 2. Reg. 20. [Ira Iairites erat ſacerdos, amicus familiaris, Dauid:] quamuis Hier. ideò filios Dauid ſacerdotes vocatos velit, quòd eſſent ſuorum fratrum magiſtri. Ergo propter ſapientiam, aut honorem, & reuerentiam, in qua erat Iob apud omnes, potuit etiam ſacerdotis nomine appellari.

2. Reg. 8. 1. Par. 18. 17. 3. Reg. 20. 26.

Chryſoſt.

Tum etiam Chryſoſt. loquens de ſacerdotio Melchiſedech, hom. 35. in c. 13. Gen. ait, dici ſacerdotem, fortè quia ætate prouectior erat, à ſuis colebatur. Sed certè cum hoc loco non nocetur Sacerdos, de nomine curandum nobis non eſt, ſed res ipſa inueſtiganda. Iobum aſſerūt ſacerdotē Orig. lib. 1. Chryſoſt. in cate. Hieronym. epiſt. ad Euagrium, quę eſt de Melchiſedech. Philip. presbyt. Beda & frequens poſteriorum interpretum ſententia: quod non ſolùm colligunt ex cura, & ſolicitudine quotidiani ſacrificij, & procuratæ ſanctificationis filiorum, ſed etiam ex Regia dignitate, & primo honoris & ſanctitatis gradu apud ſuos.

Origen. Chryſoſt. Hieron. Philip. Beda.

Iob ſacerdos.

Sed clarior erit, firmiorque huius rei probatio, ſi prius inquiramus, quo iure potuerit Iob ſacerdotis miniſterio fungi. Chryſoſt. ſic ait: [Aiunt nōnulli priſcos illos ſacerdotes more Melchiſedecis per ſeipſos creatos fuiſſe: hoc ergo ſignificat, mittebat.] Et eandē rē ex propria ſoi a docet hom. 35. in Gen. agens de Melchiſedech. Sacerdos inquit, [erat fortè à ſemetipſo ordinatus, ſic. n. tunc ſacerdotes erant:] quibus nobis, ſi uelit quoſdam ſacerdotale munus ex antiqua gentis inſtitutione, aut propter ſingularem alicuius rei excellentiam habuiſſe, & ſine noua populi electione, aut conſecratione exiſtiſſe ſacerdotes; recte quidem, ut mox dicemus; ſi uerò quēuis potuiſſe munus ſacerdotale uſurpaſſe prohibito, minimè id uerum eſt.

Sacerdos publico munere, & auctoritate fungitur.

Nam cùm Sacerdos publico munere, publica etiam auctoritate fungatur, fieri aut eſſe Sacerdos non potuit, qui neque à Repub aut Principe Reip. uices habente electus, neque a Deo, aut ab eo, cui a Deo demandatum eſſet, inſtitutus, & initiatus non fuiſſet. Certè Ariſto. non minùs ad publicam rem pertinere exiſtimauit ſacerdotem, quàm magiſtratum alium; quin potiùs inter magiſtratus, quibus nititur Reipubl. dignitas, integritas, & conſeruatio, ſacerdotes conſtituit; qui certè publicam rem agunt: nā pro uniuerſo populo offerunt, tum etiam, omnium illud ſacrificium offeruot, de quo inter eos conueniat, ex quibus tota reſpublica unum corpus efficitur: nam in ſacrificio conueniunt, qui in unica religione conueniunt; dicente Paulo: [Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat.] Externus ille ſacerdotij, & ſacrificiorū uſus unica religione, unico cultu, unica legis ratione homines cōtinet. Sed rem totam elegāter docuit Paul. Heb. 5. *Omnis* (in omni politia, quæ uno religionis nomine fundata eſt) *Pontifex* (non ſolùm princeps ſacerdotum ſed Sacerdotes; quicunque etiam Pontifex eſt, id eſt, potens facere, & ſacrificare *ex hominibus aſſumptus* (delectus ſeparatus, ſegregatus à reliquis hominibus, aliorum ſuffragijs & uoluntate electus: tum etiam, qui eiuſdem cum alijs hominibus naturæ ſit, nam illos repræſentat, homo hominem. Syriaca, [omnis Pōtifex, q. eſt ex filijs hominis] neque enim Angelus hominum Sacerdos eſſe poteſt, pro hominibus (loco & vice aliorum hominum, tū etiam pro illorum commodo & bono) conſtituitur (ſtatutis, conſtitutiſq; cæremonijs, & religioſis ritibus initiatur, qualis conſtitutus eſt Aaron, Exod. 28. 29. & 39. ſicut etiam dicitur, Act. 14. Cū conſtituiſſent per ſingulas Eccleſias preſbyteros: & ad Tit. 1 & alibi non ſemel) in his quę ſunt ad Deum (pereunt enim male laici inuolantes in ſacerdotū functiones, cū Dathan & Abiron) vt offerat dona (ſpontaneas, & liberales oblationes panis, vini, olei, aut aliorum terræ fructuum) & ſacrificia (victimas ea videlicet, quæ viuunt, & in ſacrificio iugulantur, mactantur, immolantur) Itaque nunquam ſe ipſum conſtituit quis ſacerdotem

Arist. 6. Polit. cap. 8. & li. 7. cap. 8. Sacerdos potiſſima reip. pars.

Heb. 7. 12.

Ad Hebr. 5. 1. Illuſtratus locus de eſſe Pontif.

Exo. 28. & 29. & 39. Act. 14. 22. Tit. 1. 7. Nu. 16. 17.

Quod autem in 3. Reg. 13. dicitur; [Quicūque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum,] tantū oſtendit facilem fuiſſe aditum in falſa illa religione vitulorum, ad falſam ſacerdotij conſecrationem: at verò præterquā quod illi ſacerdotes ſuos habebant cōſecrandi ritus, nam implebant manum, id eſt, conſecrabātur, vel vnctione manuum quæ implerentur vnguēto; vel potius, vt colligitur ex 2. Paral. 13. cùm ſummus Sacerdos oblatiuues, & ſacrificia imponebat in illorum manus ita vt impleret manus ſacrificio. Quod enim in Hebr. dicitur, Exod. 28. [Cunctorum conſecrabis manus, ſanctificabiſq; illos, vt ſacerdotio fungantur mihi,] in Heb. Cūctorum implebis manus, & 2. Paral. 13. [Quicunque venerit, & initiauerit manū ſuam in tauro de bobus, & arietibus ſeptem, fit Sacerdos eorum, qui non ſunt Dij] Heb. quicunq; impleuerit manum. Non ſibi quiſq; ſacrificandi officium vſurpabat, ſed à Rege deſignatus. Dicitur enim, [Ieroboam fecit de nouiſſimis populi Sacerdotes]

3. Reg. 13. 33. Implere manum.

2. Para 13. 9.

Exo. 28. 41 2. Par. 13 9

3. Reg. 13. 33.

17 At veriorem aliam cauſam obtinendi muneris ſacerdotalis Hieron. tradit epiſt. citat & in trad Heb. in Gen. Iſidor. in Gen. cap. 23. Philip. & Bed hic. gl. ſuper id Gen 56. [Vende mihi primogenita:] & Heb. 2 [Vendidit primitiua ſua.] D. Th. 1. 2. q. 103. ar. 1. ad 3. & 2. 2. q. 87. ar. 1. ad 3. videlicet primogenitos, illuſtrium præſertim familiarum, ſacerdotes fuiſſe: additque Hier. Melchiſedech fuiſſe Sem primogenitum Noe: deindeq; primogenitos omnes vſque ad Aaron ſacerdotali honore præcelluiſſe; atque hæc ipſa eſſe primogenita, quæ Eſau vendidit. Quamuis Iſido exiſtimet, primogenita fuiſſe veſtes illas valde bonas, quę ſacerdotales erant, quas induti primogeniti victimas offerebant. Propterea itaque Paul. Heb. 12. vocat Eſau, profanum, quaſi laicum, non conſecratum, neque initiatum; indignum, qui fanum intret, & in locis ſacris diuerſetur, aut ſacra contrectet; denique priuatum ſacerdotio; vocat etiā fornicatorem: quod vitium cùm in Eſau ſcriptura alio loco non notarit, certè videtur ad rem eandem de religione, & ſacerdotio referendum: vt qui veri Dei cultum in idololatriam cōuerterat, quod in ſacro ſermone, fornicari dicitur. Idem indicatur Ge. 49. à Iacob benedicente Ruben; [Ruben primogenitus meus, prior in donis, maior in imperio;] vbi Chaldæus ſic legit: [Te decebat, vt acciperes tres partes, primogenituram,] ſcilicet (id eſt, duplicē hæreditatis portionem) Sacerdotium, & regnum: quod & in Aegypto ſeruari ſolitum Heliodorus Phœnicæus auctor eſt, lib. 1 & 7. Scribens in vrbe Memphitica, quæ totius Aegypti caput erat, filium primogenitum Pontificis Maximi in patris locum, & dignitatem ſuccedere. Oportuerit ergo Iobum primogenitum filium Zaræ fuiſſe, penes quem etiam fuerit ius Sacerdotij.

Hieron. Iſidor. Philip. Beda. Gloſ. Heb. 2. 12. D. Thom. Primogeniti olim ſacerdotes. Hieron. Gen. 25. 33 Heb. 12. 16 Quare vocetur Eſau profanus & fornicator.

Gene. 49 3. Primogenitus accipiebat tres partes hæreditatis. Chaldæus. Helio. Phœni. Iob primogenitus.

Verùm neque hæc primogeniturę ratio omninò ſolida, aut ſola viguit in obtinendo ſacerdotio: non enim alligatum fuit ſolis primogenitis; cùm Abel natu minor Sacerdos aſſeratur à Hieronymo loco ſuperiori, & Auguſt. de mirab. Sacræ Scripturæ, c. 3. Philip. Beda hic: & clarè indicatur, Gen. 4 cum dicitur obtuliſſe Deo [de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum;] videlicet nō alterius Sacerdotis manu, aut miniſterio. Deinde Sem, qui aſſeritur fuiſſe idem qui Melchiſedech, à pleriq; negatur primogenitus Noe, Tum etiam Abraham, qui ex ſententia Origen. hoc loco, & auctore operis imperfecti in Matth. hom. 1. Sacerdos fuit, & Sacerdotali miniſterio functus, Gen. 15. non fuiſſe primogenitum Thare, Geneſ. 11. ſed natu minorem alijs fratribus, colligi non omninò malè poteſt ex illius, atq; Zaræ, cuius erat auunculus, ætate. Chryſo licèt oratione 4. contra Iudæos affirmat laicum fuiſſe, & laici nomine benedictionem ſuſcepiſſe à Melchiſedech Sacerdote. Quāuis & hæc Chryſoſt. ratio ſuam ſolutionem habeat; cùm fortè Pontifices Summi, & Sacerdotes Maximi ſoli primogeniti

Non ſoli primogeniti ſacerdotes. Hieron. Auguſt. Philip. Beda. Gen. 4. 4.

Origen. Auctor operis imperfecti. Gen. 15. Gen. 11. 26 Chryſoſt.

mogeniti

Prou. 30. 9. & Dei obliuio; ſic Salomon Prou. 30. Petit ſibi tãtum tribui neceſſaria victui, [ne fortè ſatiatus illiciatur ad ne- *Iſa 5. 12.* gandum. & Iſa. 5. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia in conuiuijs veſtris, & opus Domini non reſpiciris.] Honeſtatis, dignitatis, rerumque aliarum precioſiſſimarum nullam ducit guloſus rationem; ſicut ille, qui lente bene infartus, [abijt paruipendens, quòd primogenita vendi- *Ge. 25. 33.* diſſet.] De eiuſmodi certè illud dici poteſt, [Anima ſatu- *Prou. 27. 7.* rata calcabit fauum.] Inuerecundia præterea, & impudẽtia quædam comes eſt ventris; quare cum Sapiens deprecatur auferri à ſe ventris cõcupiſcentias, ſubiecit [animo irreuerẽti & infrunito ne tradas me. Infrunitum] autem aliquando Latinus interpres, pro inſatiabili, & ventri dedito ſumpſiſſe viſus eſt, & irreuerẽter ſequente vocabu- *Eccl. 23. 6.* lo exponit. Similes certè inſatiabiles impudentiſſimis ca- *Quid infrunitum.* nibus; cùm ſcriptum ſit: [Canes impudentiſſimi neſcierũt ſaturitatẽ.] Denique; cùm Cerere & Baccho incaleſcit, vel *Iſa. 56. 11.* ardet potius, Venus. vide Ro. 14 v. 21. Gal. 5. v. 21. Epheſ. 5. v. 18. Iac. 5. v. 5. 2. Pet. 2. v. 13. 1. Pet. 4. v. 3. In hæc igitur vitia trahuntur, qui, vt ait Iudas Apoſt. [Conuiuãtor ſine timore;] cum. n. conuiuiũ res ſit plena periculo, opor- *Iud. v. 12.* tet, vt conuiuatores pleni ſint timore. Vides igitur ſingularem Iobi pietatem, & ſolicitudinem liberorũ, cùm pro illis conuiuantibus timeat, abſens ipſe conuiuio, nouerat quippe ſanctiſſimus, ſapientiſſimusque vir cum corporis vires incaleſcunt, & reficiũtur, corporis etiam prauas appetentias, & affectiones excitari, viresq; ſumere; & via *Gregor.* (quod dixit Greg) celebrari conuiuia ſine culpa poſſe. *Iacob. 5. 5.* Sic enim Iacob. Apoſt. dixit, in conuiuio enutriri corda, *Quid enutriri corda apud Iacobum.* quæ ſedes eſt appetitus, id eſt, excitari, creſcere, vires ſumere & pingueſcere concupiſcentiam, & ad omnem licẽtiam, audacio rem fieri cibi copia & ſaturitate. [Epulati, inquit, eſtis ſuper terram, & in luxurijs enutriſtis corda *Sap. 8. 21.* veſtra.] Vides igitur quàm ſit neceſſaria ſapientia in conuiuijs; illius enim munus eſt, hominem ſobrie deducere in operibus ſuis, & ab omni intemperantia continere; non *Græc.* enim poteſt eſſe continens (ex Græc ſobrius, moderatus, quæ maximè virtus in menſa requiritur) niſi Deus det.

23 *Benedicere in vtramque partem.* *Et benedixerint Deo*. Verbum benedicendi medium eſt, quod in bonam & in malam partem accipi poſſit; pro laudare, gratias agere, adorare, & colere; tum etiam pro maledicere, irreuerenter & impudenter ſe gerere erga aliquem; de quo enucleatiùs dicemus, v. 11. Nunc ſenſũ etiam germanam ex varietate interpretum colligamus. Quidam vtramque præſentis verſiculi partem connectunt, vt Iob vereatur, ne ſi peccauerint filij, gratias egerint pro ipſa voluptate intemperantiori percepta; quaſi pro beneficio *D. Thom.* quodam diuinitùs ſibi conceſſo, hæc eſt D. Thomæ expoſitio, ſicut ſi latro famoſus Deo gratias ageret, quòd in prædam opimam incidiſſet, & qui turpiter viuit, quòd *Zacch. 11. 4* optata voluptate potiri potuerit. Simile eſt id Zacch. 11. Cùm Deus pater loquitur filio ſuo, hominum iam duci & præceptori, Paſce, inquit, pecora occiſionis, (id eſt, cùm paſtores alij non gregem, ſed ſemetipſos paſcant, tu fili paſtor bonus eſto populi Iſraelitici) quæ, qui poſſedebãt, occidebant (non enim paſtores, ſed immites & ſæui tyranni in illos dominantur, & quotidie mortificant & mactant, tanquam morti, occiſioni, & macello deſtinata) & non dolebant (Hebr. non delinquebant; non ſibi videbantur conſcij alicuius peccati, exiſtimantes obſequium ſe præſtare Deo) & vendebant ea (vt ex populi damnis, & detrimentis lucrum facerent) dicentes; Benedictus Deus (gratias agunt quaſi pro cæleſti beneficio) diuites facti *D. Thom.* ſumus: rectè omnia D. Tho. Sed ſenſus hic paulò durior, & non valde è proximo petitus.

Caietan. Caietanus verò vtramque etiam partem cõiungit, ſed diuerſa ratione, videlicet, [ne, ſi fortè filij peccauerint,] non tantùm verbo, aut ioco, ſed quod grauius eſt, corde & conſenſu prauo, cùm pro more prandentium & conſurgentium à mẽſa debuerint benedicere, id eſt, gratias agere Deo bonorum omnium largitori, & deprecari cuiusq; delicti ueniam; illi tamen ſurrexerint peccatorum & pœnitentiæ obliti, & ieiunam quandam, & ſine pœnitentia, *Benedicere in bonam partem.* & lachrymis aridam gratiarum actionem retulerint. Probat autem, ille verbum benedicendi, in bonam partem debere accipi, in malam non poſſe. Primò quoniã blaſphemia, maledicentiaque in Deum ſcelus tetriſſimum, & non niſi flagitioſiſſimorum, atque impudentiſſimorum hominum eſt; cuiuſmodi minimè cenſendi ſunt extitiſſe filij uiri ſanctiſſimi. Secundò, quoniam non decuit parentem ſanctiſſimum, & liberis ſanctiſſimè educatis honeſta conuiuia permittentem ſuſcipere dubitationem de grauiſſimo aliquo flagitio: potuit tantùm leuioris alicuius errati, & interni quidem, quod occultius eſt, ſuſpicione & ſcrupulo commoneri. Tertiò, quòd putet Caiet. [Peccare, & benedicere] ad diuerſas actiones referenda; nam in Heb. diuerſis temporibus dicuntur: poteſt enim ſic reddi ex exemplari. [Forte peccauerint filij mei, & benedicent Elohim in cordibus ſuis.] Acutior Caietanus, quàm ſolidus. Sed cùm aduerſus has duas interpretationes nihil maioris momenti obijcere poſſimus, non uideo, cur Titel- *Titelmanus notatur.* manus neotericos quoſdam, uerbum benedicendi propriè & ſine antiphraſi uſurpantes appellare auſus ſit ſuperſtitioſos, & uano timore anxios.

24 *Tertia expoſitio.* Tertia, & quæ nunc dicam, minùs commoda, minusq; lenis interpretatio aliorũ, ut benedicere ſit adorare, idq; non ſine exemplo, cum dicatur Iſa. 66. & 2. Paral. 6. [Fle- *Benedicere pro adorare Iſa. 66. Para. 6. 13.* xis genibus cõtra uniuerſam multitudinem Iſrael, & palmis in cęlũ eleuatis ait, Domine,] &c. pro flexis genibus, eſt idem uerbum benedicendi; nam affert ea ſua proprietate genuflexionem, qui enim benedicit ſolet genu flectere, & qui genu flectit, benedicit; qui autem flexo genu benedicit, etiam adorat Quoniam uerò Dei nomen hoc loco *Nominis Elohim varia acceptio* eſt, Elohim, quod nomen cùm plurale ſit, aliquando accipitur pro Angelis, Pſ. 8. 62. & Pſ. 137. 2. pro falſo ẽt Deo, Dan. 11. 38. & pro multis dijs, atq; idolis gentium, Exod. 18. 11. Deut. 4. 7. Hunc ſenſum eliciunt; Ne forte peccauerint in conuiuio, & ex ſaturitate, & ingluuie ad Angelorum, uel plurium deorũ benedictionem, laudes, hymnos, adorationem, cordibus ſaltem, & interno affectu inclinauerint. Huius interpretationis ratio illa eſſe poterit, quod peculiaris ſit gulæ cum idololatria, & apoſtaſia a fide co- *Gula idololatria proxima.* gnatio & uicinitas. De qua re ſapienter diſſerit Ambroſ. lib. 6. epiſt. 36. utens illo Exo. 32. [Sedit populus mãducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.] Conſonant alia teſti- *Amb epiſt. 36. ad finẽ. Exo. 32. 6. Deut. 6. 11.* monia, Deut. 6. [Cùm comederis, & ſaturatus fueris, caue diligenter ne obliuiſcaris Domini Dei tui.] Chaldæus hac paraphraſi illuſtrat; [Cùm comederis, & ſaturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, in terra illa bona, quã *Chaldaus.* dedit tibi. Caueas tibi ne fortè obliuiſcaris timoris Do- *Deu. 31. 20* mini Dei tui & Deut. 31. Cùm comederint, & ſaturati, *Deu. 32. 15* craſſiq; fuerint, auertentur ad Deos, alienos, & ſeruient eis, detrahentq; mihi, & irritum facient pactum meum.] & Deut. 32. Poſt enumerationem mellis, olei, butyri, lactis, adipis, arietum, hircorum, medullæ tritici, & rubentis uini meraciſſimi, ſubiungitur; [Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit; incraſſatus, impinguatus. dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuũ, & receſſit a Deo ſalutari ſuo. Prouocauerunt eũ in dijs alienis. Prou. 30. Tribue tãtum *Prou. 30. 8.* uictui meo neceſſaria: ne forte ſatiatus illiciar ad negãdũ, & dicã; Quis eſt Dominus?] Huc reſpexiſſe uideri poteſt *Chaldaus.* Chaldæus legens; [Ne forte filij mei ad iracundiam prouocauerint Deum:] nam prouocationis, exacerbationis, aut irritationis nomine Zelotypia propter idololatriam *Prouocare ad iracundiam quid. Deu. 32. 16* ſignificari ſolet iuxta id; [Prouocauerũt eum in dijs alienis, & ad iracundiam concitauerũt.] Ergo cũ uideret Iob comeſſationibus, compotationibus, ebrietatibus idolorũ feſtiuitates celebrari, timere potuit, ne ex cibo, & potu cõuiuiali, ad idolorum recordationem, & cultum aliquem, aut religioſam inuocationem deſiliiſſent. Hæ omnes interpretationes benedicendi uerbum in bonum uſurpant.

25 *4. Expoſitio Titelm.* Sed uerò in malum debere accipi, pro maledicere & blaſphemare, acriter contendit Titelmanos, & neceſſario ſe probare exiſtimat ex alijs locis, quibus benedictio eſt *Benedicere pro blaſphemare.* idem quod maledictio, & blaſphemia: certè coniectura ueroſimilis; argumentum uerò minime efficax, aut neceſ- *Carthuſ.* ſarium. Carthuſianus, quam præ ſe fert hæc expoſitio duritiam, & acerbitatem ingentem blaſphemiæ, emollire conatur, quòd non exiſtimauerit Iob ſuos filios eos eſſe, qui blaſphemię aſſenſum prębuiſſent, ſed uerius tãtummodò fuerit, ne parùm cautè ſe geſſerint in ſedandis primis motibus, primisq; blaſphemię impulſionibus, & cogitationibus depellendis.

5. Expoſitio Quintò, tãdem illa uideri poteſt, ut leniſſima, ita optima interpretatio, ut benedicendi uerbum accipiatur quidem in malum, ſed non tamen pro blaſphemia, ſed pro quouis peccato quantumuis leuiſſimo, ſiue interno; ſiue etiam externo; quodcunque enim, cùm in Dei cultus cõtemptum quendam, & obliuionem cedat, contrarium eſt diuinis laudibus, & benedictioni: quare per contrarium intel-

Origen. Baſil. Polychron. Olympiod. Hieron. Beda. intellectū rectè ſignificari verbo benedicēdi, poteſt. Quare leuem aliquam cogitationem, errabundam, & ab honeſto, rectoq. alienam, peccati, & benedictionis nomine intelligunt Origenes, Baſilius, Polychronius, Olympiodorus, cum etiam Hieronymus & Beda. Præter quam enim, quod ex adiuncto illo, *in cordibus ſuis*, ſic oporteat intelligi; Septuaginta rem hanc illuminarunt legentes: [Ne forte filij mei in mente ſua cogitauerint mala erga Deū, *LXX.* lenius legit Polychron. Ne fortè cogitatione conceperint, *Polychron.* quæ Deo diſpliceant.] Certus itaq; Iob de honeſtate operum, & verborū puritate, & candore, de cogitationib. tantùm filiorum erat ſolicitus, nam cum opera, loco, & tempore, atque opportunitate indigeant, neque ſine labore perficiantur, cogitationes tamen momento abſoluuntur, & facile irrepunt, & nullum eſt illis tempus importunum, nullus locus imperuius, in medio etiam honeſtiſſimorum hominum cœtu, in abdita cordis officina latentem, & occultam, ſed certam voluptatem fabricare ſolēt. *Cogitationū ſemper, & ubique, & temporum ſat.* Veritus igitur Iob Deum, cui à videndo, & penetrando cuncta (*Theos*) nomen eſt; nam nouit in tenebris conſtituta, & lux eſt cum eo; qui cor prauum & inſcrutabile ipſi homini, cognoſcit; qui probat renes (internas affectiones) & corda (cogitationes & reconditos, tacitosq. animi ſenſus) certo, & conſtituto ſacrificio quotidiano incertum, dubium, occultum, ſed veroſimile (quæ infirmitas cordis humani, & pronitas figendi interiùs mala) filiorum peccatum expiabat. Propterea Chryſoſtomus homil. in Iob & Abraham, appellare videtur Iobum virum Euangelicum, quòd tantam curam, & ſolicitudinem de internis cogitationibus ſuſciperet, quantam Euangelicæ leges præcipiunt: de quo plura, cùm iterum recurret ſermo de ſuis ipſius Iobi cogitationibus.

Dan. 2. 22. Iere. 17. 5. & 20. 12. Chryſoſt. Iob vir Euangelicus. Inferiùs, c. 31. 1.

26 *Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Verbum faciendi, curam & ſolicitudinem affert in re paranda, præparanda, impigrè, & diligenter præſtanda, aptè, commodè, opportunè, ornatè efficienda: quo verbo dicitur, Geneſ. 2. [Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat.] Indefinenti ſtudio *faciebat*, id eſt, ſacrificabat pro filijs, *Cunctis diebus*, videlicet, vel quotidie, ad præcedentis diei expiationem, vt legit Hieronymus in epiſt. ad Euagrium, & admittit Olymp. in catena: vel cum diſtributione accommoda, octauo quoque die, poſt alios ſeptem conuiuiales euolutos, quod verba illa indicant: Cumq. in orbem tranſiſſent dies conuiuij: ad quem locū recurrere oportet. Genebrar. in chronol. in continuatione religionis, & doctrinæ, anno mundi 2269 ait ſingulis diebus ſeptimis obtuliſſe pro ſeptem filij holocauſta; celebraſſe etiam ſuum proſabbathum, aut peruigiliū ſabbathi, & quaſi paraſceuen, ſiue præparationem, qua præſanctificabat, præparabatque filios in craſtinum holocauſtum; nam quædam legalia, tempore, & lege naturæ fuiſſe obſeruata, vt ſacrificium de animalibus mundis, & abſtinentia à ſuffocato, indicatur Geneſ. 8. 9 17. & ſimiliter fortè ſabbathizarunt antiqui patres ante legem latam; vt affirmarunt Aben Ezra in Decalogo, & R. Salom. Gen. 26. Lyran. Gen. 7.

עשה Gen. 2. 2. An Iob ſacrificauerit diebus ſingulis. Hieron. Genebrar. Gen. 9. 17. Aben Ezra. R. Salom. Lyranus.

Sed quanta deuotio, quanta alacritas, quantum gaudium, de quo nihil detrahebat frequentia quotidiani ſacrificij? familiaritas ſacrorum nullum efficiebat contemptum, nullam acediam; idem ſurgebat quotidie, eandem adhibebat curam & ſolicitudinem; in eodem ſemper cordis propoſito manebat; mutabat quotidie fortitudinem; quod ab Iſaia de illis dicitur quorū virtus renouatur de die in diem, & commutant priſtinæ diei fortitudinem, cum hodierna nihilò ſegniori, aut minori in rerum diuinarum cura: ſicut familiari Hiſpaniſmo de illis qui recentibus in dies ſingulos veſtibus vtuntur, dicere ſolemus, *Cada dia muda ſu veſtido.* Sic igitur *faciebat Iob cunctis diebus.*

Iſa. 40. 32.

27 Verbum præterea, faciendi, ad ſacrificia pertinet: nam facere, eſt ſacrificare, vt ille dixit: [Facere vitula pro frugibus:] & Varro lib. 5. de lingua Latina, Agnam Ioui facit: Idemq. lib. 4. etymologiam huius nominis Pontifex, tradit ex ſententia Q. Sceuolæ, quòd ſit, potens facere, id eſt, ſacrificare. Sacris ſcriptoribus familiaris etiam ſignificatio: Exo. 29. ab hac ipſa radice, [Vitulum pro peccato offeres p ſingulos dies.] Heb. facies p diē, & vſr. 38. [Hoc eſt, quod facies, ſacrificabis, agnos anniculos duos p ſingulos dies. Num. 28. Holocauſtū iuge eſt, quod obtuliſtis (quod factum eſt iuxta Hebr.) in monte Sinai. 3 Reg. 18. 23. Ego faciam bouem vnum, & imponam ſuper ligna. Ezech. 46. 22. Faciet vitulum pro peccato: & verſ. 44. Sacrificium Ephi per vitulum faciet. Oſeæ 2. Ego dedi ei frumētum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt (ſacrificarunt & obtulerunt) Baal. Pſal. 66. Offeram (Hebraic. faciam) tibi boues cum hircis. Et de noſtro ſacrificio Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem.] Et ijſdem faciendi verbis, eiuſdem ſacrificij ſit mentio. 1. Cor. 11. Huius autem ſignificationis analogia ad primariam, & propriam hæc eſt, quòd quæ Deo offerri, & ſacrificari debent, diligenter parari, & præparari debent; opportunè, ornatè, & quo ad fieri poſſit, exquiſitè, & ſedulo quæ ad ſacra ſpectant, cùm ſcriptum ſit: [Maledictus qui opus Domini facit fraudulenter. Et iterum: Si offeratis cœcum ad immolandum, nonne malum eſt? Et ſi offeratis claudum, & languidum, nonne malum eſt? Offer illud duci tuo, ſi placuerit, ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum? Et tandem: Domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis vnuſquiſque in domum ſuam. Quod ſi quis mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua opera diſſipantis;] Quid, qui in diuino opere mollem & diſſolutum ſe præſtiterit?

Facere pro ſacrificare. Vir. eclo. 3. Varro. Q. Sceuola. Exod. 29. 36. Nu. 28. 6. Hebræus. 3. Reg. 18. 23. Ezech. 46. 22. et v. 44. Oſee. 2. 8. Pſ. 66. 15. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. Iер. 48. 10. Mala. 1. 8. Hag. 1. 9.

VI. Quadam autem die, cum veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

1 *Particula, autem, nota illationis. Iuſto viro deeſt probatio.*
2 *Quid deſignet in ſacro ſermone dies illa: quid dies iudicij. Totus controuerſia, inter Iobum & Dæmonem ſtatus.*
3 *Filij Dei pro Angelis: notatus Chryſoſt.*
4 *Varia acceptio filiorum Dei pro Angelis, ſiue pro ſanctis hominibus. Hoc loco potiùs pro Angelis, quibus ea appellatio peculiaris eſſe probatur.*
5 *Septem aſſiſtendi acceptiones, & modi Angelorum coram Deo.*
6 *Venire in ſacris. In medio eſſe, Dæmonis impudentia, & quomodo Deo aſſiſtat.*
7 *Quis Satan: quæ illius nominis notio.*

Quadam autem, &c. Illud, *Autem*, quod in Hebr. eſt, Et fuit dies, in Septuag. Et factum eſt: non ſolùm videtur eſſe particula tranſitioni ſeruiens, ſed etiam propriè copula, atque nota conſecutionis, ergo, itaque, ex tot, ac tantis virtutibus ſanctiſſimi hominis cōſequens fuit inuidia dæmonis, tentatio, perſecutio, & vt manifeſtum fieret, quem verborum ſonitum, & tinnitum percuſſus redderet, vacuuſne, an ſolidę ſanctitatis plenus exiſteret. Tantum itaque virum non potuit ampliùs ſuſtinere inuidus dæmon ſine calumnia, ſine delatione & criminatione, qui ſuorum fratrum accuſator eſt, nedum hominum. *Affuit* itaque *Satan*. Igitur, quod Dei optimi ingeniū eſt, virum hunc non externis tantùm opibus locupletatū, ſed virtutum cumulo exaggeratum probari voluit, & mundo proponi omnis patientiæ & ſanctitatis exemplar, atque ipſis etiam Angelis ſpectaculum fieri; propterea illis concilium indixit, cui interfuit quoque Satan: nihil enim viro recto, ſimplici, timenti Deum, recedenti à malo deeſſe amplius videbatur, quam vt tentaretur & probaretur; vt illi quoque, ſicut & Abraham diceret Deus: [Non cognoui, quòd timeas Deum.] Quod ſi dicas, Bene Deo probatam extitiſſe ſanctitatem Iobi: Rectè: Sed illud deerat adhuc, vt vinceret, & fortitudinis ſpecimen aliquod præberet. Eleganter Ambroſius dixit: [Iob erat Deo probatus, victor tamen non erat: probata erat deuotio, tamen præmium non habebat.] Ergo Iobo ſanctiſſimo diuina ſapientia *certamine forte dedit, vt vinceret; & honeſtauit* (locupletauit) *illum in laboribus, & compleuit* (menſuram bonam & confertam, & coagitatam, et ſupereffluentem; ſunt enim labores, velut vacua menſura, in quam confertur præmium) *labores illius.* 1 *LXX.*

Ge. 22. 12. Ambroſ. ſuper id Luc. 4 Diabolus receſſit ab illo. Sap. 10. 12. & Luc. 10. Labor eſt præmij menſura.

Quadam die. Dies pro tempore frequēter in ſacra Scriptura. Vide Iuſtinum oratione ad Gentes, qui etiam ait, à Platone, *diem* vocari tempus, cum ait, tempus vnà cum cælo natum eſſe; hoc enim illud eſt, quod dicitur: [In principio creauit Deus cœlū & terrā.] Et deinde: Factus eſt dies vnus; ſed abſtinuiſſe Platonem à verbis Moyſis, ne, ſi illum ſequeretur, ab Athenienſibus deferetur. Quodam igitur tempore hæc acciderunt, &c. Niſi malis cum Gregorio, diem accipere nocti oppoſitum, in quo Sol lucet: atq. eam temporis circumſtantiam hic notari, boni 2

Dies pro tempore. Iuſtinus. Plato. Gen. 1. 1. Ibid. v. 5. Gregor.

omnis

omnis cauſa. [Quia, inquit, Iobi tentatio à die cępta perhibetur, ad victoriam deducebat:] eiuſmodi multa ſolēt myſtice, & tropologicè obſeruari à Patribus; & ſimilia quædam exempla proponuntur à Greg. hic lib. 2. & hom. 12. in Exech. Sic etiam Ambr. Luc. 22. ait: [Petrus negauit in nocte, confitetur in die.] Diem autē hunc, quo Angelorum concilium coactum, & peractū eſt, ſic deſcribunt Septuaginta. [Et factum eſt, ſicut dies hæc:] nihil mirum ſi in illa hebdomadæ die, quo Iob ſacrificabat, cùm iam in orbem tranſijſſent dies conuiuij, Satan criminatus Iobū, illum expetierit ad pugnam. Rurſus, ſi ſimili die, hæc poſtea à Iobo literis, & memoriæ mandata, aut à Moyſe deſcripta ſunt, dici ab autore, vel à deſcriptore potuerit, factum eſt ſicut dies hæc. Nos exempli gratia dicere ſolemus; *Paſſò eſto tal dia como oy.* Origen. legit: Sicut dies illa, atq; cùm à ſeipſo peteret, quæ dies illa? Reſpōdet; [illa dies quæ Dei longanimitatem, & Iob alacritatem, & diaboli nequitiam publicauit, quemadmodū ille dies manifeſtabit, qui in igne reuelabitur:] quibus verbis deſcribit iudicij diem: licet incerta omninò ſit, & de die illa nemo ſciat tamen quia cùm certò futura ſit, & quaſi digito propter certitudinem indicari poſſit, hac circuitione verborū notari ſolet, Dies illa. Iſa. 34. v. 8. & Marc. 13. verſ. 11. 19. 24. Quod videtur à Chaldæo ſumptum, qui legit: [Et fuit tanquam dies iudicij magni, & venerunt Angelorum cateruæ, vt ſtarent coram Domino:] quod fortè ideò dictum à Chaldæo eſt, quòd eo tempore inter dæmonem & Iobum cauſa agenda, & exequenda eſſet, diuturnæq; patiētiæ, & incredibilium ærumnarum exempla proponenda. Sic enim in ſubita, repentinaq; calamitate Hiſpani noſtri illam vocem vſurpant, *Fue vn dia de juyzio*: neque immeritò: cùm Iobo, eiuſq; familiæ ille dies miſer, & luctuoſus extiterit; Aut etiam diem illum iudicij magni vocat, quaſi audiendæ, dirimendæque liti grauiſſimæ, & magnæ controuerſiæ peragendæ ad Dei ſubſellia deſtinatum. Inſtat dæmon, accuſat acriter, ipſe eſt enim [accuſator fratrum ſuorum;] qui accuſat illos die ac nocte. Iobus rapitur ad iudicium, ſeque tuetur; Iudex litem admittit, conteſtari iubet; accuſatoribus poteſtas fit, vt accuſatorio iure ea omnia conquirant, quibus Iobi innocentiam criminari, & labefactare poſſint; calumniantur, & mendacijs circumueniunt; producuntur iurati aduerſus Iobum teſtes, videlicet coniurati illi tres, quatuorve quondam amiciſſimi; Iobus cōtra, fideliſſimis & grauiſſimis pro ſe teſtibus vtitur, videlicet calamitatibus, & cladibus ingentibus ſumma conſtantia toleratis. Inſtat iudex, vt videtur, ſeueriſſimus; conqueritur Iobus, dum ait: [Inſtauras teſtes tuos contra me.] Interea vt ab illo vel verbum elicere aduerſarius poſſit, acerbiſſima tormenta parantur. Neque ſolùm ponitur ante oculos vincula, verbera, equuleus, carnifex, tortorq; ſæuiſſimus; ſed in manu tortoris ipſe, omniaque ſua ponuntur, iudice poteſtatem torquendi faciēte: [Ecce, inquit, in manu tua eſt:] percutitur, vulneraturque grauiſſimè à planta pedis vſque ad verticem capitis. Nullam aliam vocem extorquere poſſunt hoſtes, quàm illam: Sit nomen Domini benedictum,] quam ipſe quaſi confirmans crebrò repetit, certus in tormentis potiùs vitam profundere, quàm à veritate & innocentia diſcedere; etiam ſi me occidat, inquit, nullum aliud à me uerbum extorquebitur. Tandem fertur ſententia, ſanctiſſimusque vir abſoluitur; ſi abſolui poteſt, qui nihil piaculi admiſerat, liberque ab omni culpa ſumma cum laude, & gratulatione declaratur.

Gregor. in Ezechiel. Ambroſ. — *LXX.* — *Dies illa, de qua dicatur.* — *Chaldæus. Dies iudicij quod ſignificet.* — *Litis grauiſſimæ inter Iobum, & Dæmonem ſtatus.* — *Iob 10. 17.*

3
Cùm veniſſent filij Dei. Propriè filij Elohim, fortium, potentium, magnatum; uel Dei fortis, potentis, efficacis. De nomine Elohim plura aliquando, nunc tantùm examinādi, qui ſint filij Dei, aut filij Elohim: in qua re duę extremę ſententię ſicut à media, ita à veritate receſſerunt.

Qui filij Dei. — *Filij Dei pro Angelis Gen. 6. 2.* — *LXX.* — *Philo. li. de Gigan.* — *Aug. 15. de ciuit. c. 23.* — *Tertul.* — *Iuſtin.* — *Cyprian.* — *Clem. Alexand.*

Prima exiſtimauit eo nomine Angelos tantummodò ſignificari: audientes itaque Gen. 6. [Cùm uidiſſent filij Dei filias hominum, &c.] & Septuaginta eo loco dicētes: Videntes Angeli Dei (quam lectionem habent Philo, & Auguſt.) intellexerunt Angelos, ſiue bonos, ſiue malos captos impuro mulierum amore progenuiſſe gigantes: in quem ſenſum Tertull. Iuſtin. Cyprian. Clemens Alex. & poſt hos alij lapſi ſunt: cùm tamen hoc loco, filij Dei ſint filij potentum, procerum; id eſt, potentes viri, atque magnates (nam quæ Dei dicuntur, excellentiam habent in ſacro ſermone:) tum etiam filij potentum, Hebraiſmo dicuntur ipſi potentes; aut certè filij Dei, erunt pietatis, & diuini numinis cultores, Dei omnium parentis ueneratores tanquam filij chariſſimi. Niſi fortè ſint filij, & poſteri Seth & Enos; quorum illum, appellatum fuiſſe ſuo tempore Deum Suidas ſcribit: Hunc verò etiam Dei cognomento inſignitum fuiſſe auctor eſt Cyrillus Alex. & quod Gen. 4. dicitur: [Iſte cœpit inuocare nomen Domini;] Theodoretus explicat, & legit cum Aquila; [Iſte ſperauit uocari nomine Domini,] id eſt, uocari Deus. Eadem eſt expoſitio Euſeb. Emiſſ. eadem lectio Chryſoſt.

Suid. et in Seth. Cyrill. Alex. libr. 9. aduerſus Iulian. — *Gen. 4. 26.* — *Theodoret.* — *Aquila.* — *Euſeb. Emiſſ.* — *Chryſoſt.* — *Heb. 1. 5.* — *Chryſoſt.*

Secunda ſententia Chryſoſt. affirmat Angelos nunquā appellatos filios Dei, cum Paul. Heb. 1. ſcribat. [Cui angelorum dixit aliquando, filius meus es tu?] Sed Paulus non de filiatione adoptionis, ſed de naturali & ſubſtantiali locutus, nihil fauet Chryſoſt. neque placere poteſt choro reliquorum Patrum, non ſemel id nomen accipientium de angelis, quod illis conuenit, tum propter gratiam adoptionis, tum propter naturę præſtantiam, & virium robur; quare è conuerſo nomen angeli pro forti & potenti ſumitur, ut dicetur infrà cap. 41 v. 16. *Iob 41. 16.*

4
Tertia ergo, eaque ueriſſima ſententia eſt, nomen filiorum Dei anceps eſſe, ut angelis, uel hominibus, aut propter potētiam, aut propter ſanctitatem tribuatur. Sic hoc loco Philip. Angelos, aut Sanctos homines intelligi vult, eſtque etiam ad utroſque procliuis, Pſ. 28. [Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.] Nā Chaldæus angelicos choros inuitatos ad diuinas laudes exponit. Alij filios potentum, & inſigniū uirorum, filios Abraham, Iſaac, & Iacob, uerę religionis cultores, piorum poſteritatem. O nos, inquam, uerè pij, & ueri Dei adoratores, ſacrificijs & oblationibus honorare Deum. Sic Daniel 3. Species (ſplendore, & maieſtate inſignis) quarti, ſimilis filio, Dei, id eſt, angelo: exponitur enim uel ab ipſo Nabuchodonoſore dicente, [Benedictus Deus eorum, qui miſit angelum ſuum, & eruit ſeruos ſuos,] & Malach. 2. dicitur, filia Dei alieni, mulier alienigena cultrix idolorū, Cōtaminauit Iudas ſanctificationem Domini, & habuit (uxorem duxit, & iure coniugij poſſedit) filiam Dei alieni. Rurſus filij Dei pro angelis, Iob. 38. 7. & pro hominibus ſępè in nouo teſtamento. Hinc Paul. ad Ephes. ſcribit: [Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur:] eſt enim Deus paterfamiliàs, ex quo omnis paternitas (id eſt, cognatio & familia) habet appellationem filiorum Dei, in cœlis (id eſt, inter angelos, qui ſunt filij Dei) & in terra (inter homines iuſtos, quos adoptionis gratia dignatus eſt Deus: quare illi de meliore parente, aut nobiliori cognatione gloriari non poſſunt; natura enim ſuperiores ſunt hominibus, ſed gratia adoptionis, & diuinæ conſortio naturæ, homines minimè inferiores. Quare ſapienter D. Thom. docuit, 3. parte, q. 13. diſſerens de adoptionis gratia, nomen filiorum Dei, non conuenire primò & præcipuè angelis. Quamuis peculiari quadam ratione illis potius, quàm hominibus conuenire negandum non ſit. Primò, quia vt idem D. Thomas auctor eſt, illi primò adoptionem filiorum receperunt. Secundò, quoniam in rerum gerendarum alacritate, & obedientia, exequendisque iuſſis ſunt ſimillimi filijs. Tertiò ſunt optimè affecti erga res humanas, atque ea charitate referunt Dei optimi parentis, naturæ & viſcerum imaginem, & ſimilitudinem filiorum. Quartò, ex etymologia, & proprietate vocabuli, ſunt verè filij fortium, & potentum; potentia, & robore mirabili Deum potentiſſimum atque fortiſſimum repræſentant, tanquam filij primogenitorem, & creatorem. Quintò, (quòd etiam pertinet ad proprietatem nominis, & phraſis Hebraicæ,) filij dicuntur, adminiſtri, & diſcipuli, vt filij Prophetarum; quare in illos etiam quadrat nomen filiorum Dei, qui miniſtrant & aſſiſtunt Deo: ex quibus omnibus efficitur, vt qui filij Dei venerunt, vt aſſiſterent coram Domino, ſancti angeli neceſſariò fuerint.

Filij Dei tā Angeli, quam Sancti homines — *Philip.* — *Pſal. 28. 1.* — *Chaldæus.* — *Dan. 3. 92.* — *Malach. 2. 11.* — *Epheſ. 3. 15* — *Mat. 13. 15.* — *Luc. 24. 22* — *D. Thom.* — *Angeli potius, quàm homines filij Dei.*

5
Sed duo illa verba, quod ad Angelos attinet, premenda ſunt. Cùm veniſſent, vt aſſiſterent; ex primo namque Origen. Athanaſ. & Gregor. tanquam fidei dogma tradunt angelos moueri localiter, neque omnibus locis præſentes eſſe, ſed eſſe cuique ſuum locum, & ſpatium præfinitum. cùm illud neceſſariò requiratur, ſi ex vno loco in alium veniunt. Eadem ratio conficitur à patribus, ex verbis illis Satanæ [Circuiui terram, & perambulaui eam.] Simili ratione confirmant hanc Theologicam veritatem Tertul. in Apolog. ca. 22. Chryſoſt. ſuper id Heb. 1. [Omnes ſunt adminiſtratorij Spiritus.] Ambr. lib. 1. de Spiritu ſancto,

Origen. — *Athanaſ.* — *Gregor.* — *Angelos definiri loco.* — *v. 7.* — *Tertull.* — *Chryſoſt.* — *Ambroſ.*

Nazianz. Athanaſ. Damaſc. Deus præſens ſpatio imaginario. Greg. Circumſcribi Angelos quomodo accipiendum.

ſancto,cap.10. Nazianzenus oratione 2. de Theol. rurſus Athan. in epiſtola ad Serapionem de Spiritu ſancto. Damaſcenus lib.2.de fide, cap.3. nam omnis creata ſubſtantia ſicut mutationis ſecundum locum capax eſt, ita loco definita eſt;ſolus Deus, qui mutari non poteſt, quippe immenſus,vniuerſo ſpatio,etiam quod fingi, & imaginatione concipi poteſt,præſens eſt. Illud tantum in Gregor. obſerua,cùm ait angelos eſſe loco circumſcriptos,non tribuere illis continentiam in loco inſtar corporum , ſed definitionem in loco;qua etiam dicendi ratione, & circumſcribendi vocabulo vſi ſunt tum alij patres , tum decima generalis Synodus.

Angelos aſſiſtere quomodo.

In ſecundo verbo,cùm de angelis dicitur,multiplex aſſiſtendi,aut ſtandi coram Deo ratio,& modus conſiderari poteſt. Primus ſtrictè,& anguſtè eos ſolùm angelos comprehendit,qui non exeunt ad miniſteria , neq. ad externa munera peragenda mittuntur. Ideoq; Deo aſſiſtere dicũtur,quia in Deo immediatè multorũ miniſteriorũ,rerũq; agendarum rõnes vidẽt,de quibus alios inferiores illuminant,qui exequuturi ſunt eiuſmodi miniſteria Quare alij dicuntur Aſſiſtentes,Seraphim, Cherubim, Throni, Dominationes;alij Miniſtrantes,videlicet reliqui ordines;de qua diſtinctione vide Dionyſ.cap. 9.& cap. 13. de cæleſti hierar. Greg.17.mor.cap.9.D.Thom.cùm Theologis 1.p. q. 112. art.3. Hic aſſiſtendi modus non quadrat præſenti.

Dionyſ. Gregor. D.Thom.

Aſſiſtere inferioris eſt. Pſ.38.10. Luc.1.33. Aſſiſtere, ſtare,& conſurgere in factus. Iſa. 49. 7.

Secundus importat habitum inferioris ad ſuperiorem, nam ſicut ſedere Regum, principum , & ſupremorum iudicum eſt,cùm ſcriptum ſit;[Sedebit Dominus rex in æternum. Et, Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius,& regnabit,&c.] Ita etiam aſſiſtere, vel ſtare, tum etiam coram aliquo conſurgere,eſt honorem & reuerentiam exhibentis . Iſa. 49. [Reges videbunt & conſurgent Principes , & adorabunt propter Dominum Deum tuum,qui legit te.] Sic igitur aſſiſtunt coram Deo, quem honorificant angelorum chori, horum enim propriũ munus eſt laudare Deum,dicente Deo ipſo: [Cùm me laudarent aſtra matutina,& iubilarent omnes filij Dei:] & propterea videntur dici filij Dei,& angeli Dei , quòd diuinis laudibus celebrandis addicti ſint,iuxta id: [Benedicite angeli Domini Domino.] Ideò in maieſtate,& gloria apparituru, Dominus , angelorum comitatum præferet; [Filius hominis venturus eſt in gloria ſua cum angelis ſuis.] Quare cùm vidit Iſaias, [Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum. vidit ſtãtes Seraphim,] & millia millium Seraphinorum,qui ſtantes honorem & reuerentiam exhibebant,verbis etiam illis: Sanctus,Sanctus,Sanctus,conteſtantes digniſſimum eſſe , quem creaturarum vniuerſitas coleret , & cuius nomen religioſiſſime ſanctificaret . Verùm neque hic modus requiritur ab hoc loco;nam non dicerentur angeli veniſſe,vt aliquando aſſiſterent Deo,quem ſemper laudant,ſicut neque qui ſequitur eadem ratione.

Iob 38.7. Dan.3.58. Iſa.6.1.

Aſſiſtere pro miniſtrare. Pro. 22.29 3.Reg.10.8

Tertius eſt miniſtrantis,Prou.22 [Vidiſti virum velocem in opere ſuo,coram regibus ſtabit (regibus miniſtrare dignus) neque erit ante ignobiles.3.Reg.10 Beati ſerui tui hi,qui ſtant coram te :] hac etiam ratione aſſiſtunt Deo adminiſtratorij Spiritus , & apud Danielem : millia millium qui miniſtrant,iidem aſſiſtunt, niſi fortè eo loco diſcrimen fiat miniſtrantium,ab ijs,quos peculiari ratione aſſiſtentes ſuperiùs nominauimus.

Aſſiſtere, aut ſtare militum eſt.

Quartus miniſtrantis etiam eſt; ſed id peculiare importat,quòd veluti miles paratus ſit, & in procinctu ad Ducis nutum,& imperium;nam ſtare militis eſt,ſiue dimicaturi cum hoſte,ſiue alium ab hoſte defenſuri, qui ſuæ tutelæ,& fidei commiſſus ſit: Sic apud Iob. [Cùm ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu.] Sic angelus euaginato gladio dicitur ſteriſſe cõtra Balaam;& princeps ille exercitus Domini,quem Ioſue vidit;[Stantem contra ſe,euaginatum tenentem gladium:& apud Dan. Conſurget Michael princeps magnus,qui ſtat pro filijs populi.] Angeli itaque veluti parati,& præcincti milites aſſiſtunt coram Deo,cùm dicantur militare Deo,id eſt,aſtare illi tãquam Duci milites imperata executuri , Zach. 9. [Circundabo domum meam ex his qui militant mihi euntes , & reuertentes:] Sed neque hæc ſtandi ratio conſiſtit in hoc loco.

Nu.22.27. Ioſue 5.13. Dan.12.1. Zach. 9. 8.

Iere 18.20 Stare,orantis habitus. Apoc. 8. 3. Tob.12.12

Quintus habitus eſt orantis,Iere.18.[Recordare quòd ſteterim in conſpectu tuo,vt loquerer pro eis bonum.]Sic dicitur angelus ſtare ante Altare,Apoc.8. quod idem eſt, quod aſſiſtere coram Domino : & cùm Raphael dixiſſet Tobiæ:[Quando orabas cũ lachrymis,& ſepeliebas mortuos,ego obtuli orationem tuam Domino: ſubiũgit; Ego ſum Raphael vnus de ſeptẽ,qui aſtamus ante Dominũ.] Atque hic aſtandi modus poſſet conuenire in præſentem locum;non enim incommodè dicetur,aut intelligetur veniſſe angelos,vt aſtarent coram domino oraturi, & pia opera,ſacrificiaq; & preces Iobi oblaturi coram Deo.

Stare formã ſo. Exo.18.13

Sextus ad iudicij & ſubſelliorum formam,ordinemque refertur ſedente iudice, & ſtantibus ijs, qui vel rationem requiſiti reddunt,vel ſententiam expectant; ſicut Exo 18. [Sedit Moyſes,vt iudicaret populũ. Qui aſſiſtebat Moyſi a mane vſque ad veſperam.] Quid autem ſit aſſiſtere iudici,explicuit deinde Moyſes;[Venit ad me populus quærens ſententiam Dei.] Ideò de impijs qui propter ſcelerũ conſcientiam non audebunt prodire ante tribunal, dicitur;[Non reſurgent (non ſtabunt) impij in iudicio.] Sic etiam cùm apud Danielem dicatur,[Millia millium aſſiſtebant, & miniſtrabant ; ſubiungitur , Iudicium (iudex cum iudicij forma) ſedit & libri aperti ſunt.] Hoc etiam cadit in rem præſentem; nam vt ex Chaldæo diximus,hic concilij dies,fuit dies iudicij magni, in quo ſedente iudice Angeli aſſiſtunt,patroni hominum cauſas acturi,& pia hominis opera a nequiſſimi dæmonis calumnijs , & criminationibus defenſuri : Adſtat Satan reos agens homines ; expectant vtrique ſententiam: boni ergo angeli apparitores aſtant iudici,& dæmon tortor & carnifex.

Pſal. 1.5. Dan.7.10.

Aſſiſtere angelos, cum ad Deũ loquuntur. D. Th.1 p. q. 107. ar. 3.ad 2.

Septimus tandem eſt peculiaris Deo aſſiſtendi modus, cùm Angelus cum Deo loquitur,& noua quadam ratione illi præſens efficitur,petens illuminari , aut certior de diuina voluntate fieri ſuper re aliqua agenda. Qua de re ſapienter D. Tho.ſcribit.1.part in hæc verba : [Loquutione,qua angeli loquuntur Deo laudantes ipſum , & admirantes; ſemper angeli Deo loquuntur , ſed locutione, qua eius ſapientiam conſulunt ſuper agendis tunc ei loquuntur,quando aliquid nouum per eos agendum occurrit ſuper quo deſiderant illuminari.] Hæc ergo de aſſiſtentia angelorum dicta ſint. De illa verò particula , coram , hoc volum;non eſſe in hoc loco eã,quæ alibi occurrit in Sacro ſermone , ſed quæ ſingulariter verſa ſit ab interprete Latino,coram,cum ſæpè eandem verterit, ſuper, aut ſupra, interdum etiã,iuxta,propè, eſt enim in fonte *Ghal* à *Ghalah*,quod eſt aſcendere;quaſi dicas ſuper, aut iuxta Dominum. Sed ſenſus idẽ: de voce verò Domini, aliqua ſtatim.

עַל
עָלָה

6 *Aſſuit inter eos.* Illud obſeruarũt Albert.& D. Th.ſanctos angelos veniſſe; Satan verò non veniſſe,ſed affuiſſe,quaſi coactum coram iudice . Sed certè alij patres potiùs hinc colligunt dæmonis impudentiam,& calumniandi deſiderium , nullamque prætermitti ab illo aduerſandi occaſionem,& ſanctorum hominum merita vel extenuandi , vel falſis criminationibus & mendacijs obſcurandi. Nec verò in illo verbo, veniendi , vllum diſcrimen ſolidè aſſeri poteſt,nam in Septuag.[Venerunt angeli,vt ſtarẽt coram Domino,& diabolus venit cum eis.] Aquil. Chyſ. Complut. In medio eorum: & hoc ſumptum eſt ex fonte ; quæ locutio æqualitatem quandam afferre ſolet, vt Prouer. 1. [Sortem tuam mitte nobiſcum. Heb. ſortem tuam proijce in medio noſtrum. Et Deut. 18. Prophetam ſuſcitabit eis de medio fratrum ſuorum , ſimilem tui :] idem rectè explicatur à Latino inter eos, videlicet. Spiritus ſeſe interſeruit angelis alijs ſimilis naturæ , conatus ſi quomodo poſſet deliteſcere inter angelos lucis, ementito ſplẽdore. Sed qua tandè ratione adeſſe præſens potuit dæmon, aut [quæ communicatio lucis ad tenebras.] Reſpõdet Greg. Satanam præſentem adfuiſſe Deo,ſicut cæcum ſolis luci: non enim affuit vt contemplaretur Deum , aut ſplendorem ſanctorum Angelorum , ſed vt potiùs videretur ab illis;atque in eandem ſententiam ferè Nazianzenus.

Albertus. D.Thom. Verbum veniendi. LXX. In medio eſſe quid. Prou.1.14. Deut.18.15 Greg.lib.2. c.5.

7 Satan. Ingens ſolatium, quòd cùm vnus Satan adfuerit,plures tamen hominis patroni numerentur; ut veriſſimè à nobis dici poſſit.[Plures nobiſcum ſunt,quàm cum illis.] Rurſus ingens timor , dum in terris agimus ; nam etiam irrepit in angelorum cœtum Satanas , quippe [In circuitu impij ambulant;] id eſt, quocunq; te uertas , in medio iniquitatis,& improborum verſari uidearis;abundat tandem iniquitas.

Angelorum patrocinia. 4.Reg.6.16 Pſal. 11.9. Mat.4. 15.

Sed quis tamen nomine,Satan,intelligi oportet ? Steuchus ueroſimile putat eſſe diuinam Nemeſin,aut iuſtitiã, quæ omnia luſtrat , & circumſpicit, & circuit uniuerſam terrã,quæq. vult nos Dei amatores,perfectos,& in aduerſis conſtantes;& ad eam Nemeſis, & diuinæ Iuſtitiæ perſonam accommodare nititur omnes interrogationes, &

Eugubinus. Qui Satanæ nomine intelligi oporteat.

reſpon-

reſponſiones, quæ ſcribuntur in hoc Dei cum Satana col-
loquio. Hebræi alij commenti ſunt, hunc Satanam fuiſſe
vnum aliquem hominem, Iobi inimiciſſimum, qui dignus
fuerit & Satanæ, & diaboli nomine. Cæterum veriſſima,
dicam etiam, catholica omnium Patrum interpretatio dæ-
LXX. monem ſpiritum nequam intelligit. Septuaginta [Diabo-
Proſper. lum] dicunt. Proſper non quempiam vnum ex Angelis
apoſtatis, ſed ſupremum cenſet: appellat enim illum totius
militiæ principem, qui popoſcit Iobum fortiſſimum ad
certamen. Neq; mirum, vt cum Iobo figuram, perſonamq;
geſſerit Chriſti domini, vterque vtriuſque tentator fuerit.
Quam ſententiam ex Hebræis affert Hieron Habac. 3.
8 Sed quid *Satana* nomen ſignificet, petendum eſt ex ra-
שטן dice Hebræa: dicitur enim a verbo, *Satan*, quod eſſe idem
N. accu quod declinare, aut diuertere, docet Oleaſter, ad id Geneſ.
Satana in- 26. [Appellauit eum (puteum) inimicitias:] ſed eiuſmodi
terpretatio. ſignificatio non placet Hebraicè peritis, potiuſq; pertinet
Oleaſter re- ad verbum (*Satha*) quod eſt diuertere, aut declinare, quàm
ſellitur. ad *Satan*: quamuis Irenæus lib. 5. aduerſus hæreſes c. 21 ait,
שטה *Satana* verbum, Hebraice apoſtatam ſignificare, idemque
Irenæus. docet Iuſtinus in dialogo, his verbis. [Satan, Iudæorum, Sy-
Iuſtinus cō- rorumq; lingua deſertorem ſignificat:] quod deinde Iu-
tra Tryphō. ſtinus addit, minus congruit, [Hæc, inquit, vox *Nas* quod
interpretatur, ſerpens, Hebræis, idem quod Satan valet:
ita ex vtroque vnum vocabulum componitur Satanas:]
cum certum ſit, Satanas, ad terminationem, & inflexionē
Græcam, aut Latinam pertinere; Satan, verò ad Hebrai-
Tertul. cam; quo etiam indeclinabiliter vtitur Tertul. lib. 3. aduer
ſus Marci. c. 10. Illud ergo verius apud cæteros ſignificat,
odio habere, inimicum eſſe, aduerſari, detrahere alicui ma
Vera ſignifi- litioſe, propter odium, & inimicitiam. Ego vt vnico ver-
catio verbi bo plura complectar, exiſtimo hoc ſignificare, obſiſtere
Satan, mul- alicui hoſtili animo; atq; in hac ſignificatione, quæ pro-
tis exemplis pria, & germana eſt, cæteras omnes contineri. Sic enim il-
confirmata la aduerſandi tanquam germana a Hieronymo agnoſci-
tur, eaq; apud Latinos non alia eſt, quam repugnandi, &
Cicero. obſiſtendi Hæc enim apud Cic. ſynonyma ſunt, [aduerſus
Baſilius. & repugnans.] Tum Baſil homil. [quod Deus non eſt au-
thor malorum: Satanas, inquit, quod bono aduerſetur, ap-
Cyrill. Hie- pellatur: id enim ſignificat vox Hebræorum:] idem Cyril.
roſolimit. Hieroſoli. cathec. 2. Res exemplis confirmabitur Zach. 3.
Zach. 3. 1. [Satan ſtabat a dextris eius, vt aduerſaretur ei:] alluditur
enim verbo aduerſandi, ad nomen, Satan: vel potiùs per
coniugata, cùm ex eadem radice ſint, vis, & proprietas vo
cabuli exprimitur: quaſi diceret, aduerſarius, vt aduerſare-
tur, vt conanti Ieſu ſacerdoti magno religionis inſtaura-
tionem, & meliorem ſtatum, obſiſteret, mente inimica,
& hoſtili animo oppugnaret diuinarum rerum augmen-
Matth. 16. tum, & curam. Matth. 16 Petro diſſuadenti mortem, & paſ
23. ſionem acerbiſſimam dictū eſt a Chriſto Ieſu, [Vade poſt
me Satana; ſcandalum es mihi:] ne mihi impedimentum,
obſtaculum ve fueris; ne obſiſtas velut meæ crucis inimi-
cus; ſed potiùs amicum & ſocium te mihi paſſuro præbe.
Gen. 26 20 Geneſ. 26. cùm exhauriendis puteis paſtores Geraræ obſi-
ſterent, & hoſtili animo repugnarent paſtoribus Iſaac, ri-
xati ſunt, [Appellauitq; eum, puteum, inimicitias:] quaſi
3 Reg 5. 4. dicas, reſiſtentiam & oppugnationem inimicam 3. Reg. 5.
[Non eſt Satan, neque occurſus malus;] nemo eſt qui re-
bellet, qui repugnet, qui obſiſtat. Non malè hoc loco ver-
Tygurina. tit Tyg. [vt non ſit qui ſe mihi opponat, aut malum obij-
ciat:] videlicet Salomoni ſe ſponte ſubijciebant vicini om
Nu. 22. 32. nes amicè & beneuole. Num. 22. [Ego veni, vt * aduerſa-
** Para im-* rer tibi, quia peruerſa eſt via tua, mihiq; contraria (dein-
pedirte el de explicatur idem eſſe aduerſari, quod hoſtiliter reſiſte-
paſſo. re) Niſi aſina receſſiſſet de via dans locum reſiſtenti, te oc-
2. Reg. 19. cidiſſem.] 2 Reg. 19. filijs Saruiæ repugnantibus, & aduer-
22. ſantibus voluntati, & animo Dauidis mitiſſimo erga Se-
mei, ait; Quid mihi, & vobis filij Saruiæ? cur efficimini mi-
Matth. 12. hi hodie in ſatan?] Tum etiam Matth. 12. opportunè vide-
26. tur Chriſtus Dominus vſus vocabulo Satanæ, cum ait: [Si
Satanas Satanam eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt; quomodo
ergo Regnum eius ſtabit?] id eſt, ſi Satanas ſibi ipſi aduer-
ſatur, & repugnat ſuiſmet conatibus, & ſeipſum oppu-
gnat, vti fieri ſolet, cùm regnum in ſeipſum diuiſum eſt.
1. Eſd. 4. 4. Tandem. 1. Eſd 4. [Factum eſt, vt populus terræ impediret
manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando:] dein-
** Dieron a-* de ſubijcitur; [In Regno autem Aſſueri in principio Re-
uiſo de la re gni eius ſcripſerunt * accuſationem aduerſus habitatores
ſiſtencia, q Iudæ, & Ieruſalem.] Hebr. * (*Sitnah*) id eſt aduerſationem
ſatanā ſe animo inimico, & calumniatorio. Quare quod hoc loco di-

[impedire manus populi,] idem eſt quod aduerſatio, aut *cho, y del*
aduerſari. Rurſus hoc illud eſt, [Satan ſtare à dextris] *yr à* *embargo d-*
la mano, & optimarum rerum conatibus obſiſtere. Hinc *la obra.*
primò obſeruandum, cū dæmon appellatur [aduerſarius,]
certè alludi ad nomen [Satanæ. 1 Petr. 5. & 1. ad Thim. 5. *Zach. 3. 1.*
Secundo Satanam verti a Septuagin. Diabolum, hoc loco, *LXX.*
Zach. 3. Pſalm. 99. & duo hæc nomina ſibi reſpondere mu- *Quod no-*
tuo indicatur Apocalyp 12. [Proiectus eſt Draco ille ma *me Diabo-*
gnus, Serpens, antiquus, qui vocatur Diabolus, & Satanas.] *lus.*
Diaboli autem nomen licet Iſidorus voluerit Hebræum *Apoc. 12 9.*
eſſe, certè conſtat eſſe Græcum a (*diaballein*) quaſi dicas cri- *διαβάλ-*
minatorem, mendacem, calumniatorem; ſic enim nomi- *λειν.*
nis explicatio, & ratio redditur eo ipſo loco Apocal 12 10.
[Proiectus eſt accuſator fratrum ſuorum, qui accuſat illos
ante cōſpectum Dei noſtri die, ac nocte,] forte vt creſcat,
quod hic dicitur, [Quadā die] imò etiam, [die, ac nocte.]
Tertul. lib. 2 aduerſus Marcio. c. 10. Delatorem, quod idem *Tertull.*
eſt, explicat: & lib 5. c. 18 Sed qua ratione Satanas, & Dia-
bolus ad eandem ſignificationem reuocari poſſint, expli-
candum eſt, cum certè omnino diuerſæ ſignificationis vi-
deantur, aduerſarius, & calumniator, aut criminator. Scien
dum eſt ergo, Aduerſarium, ex proprietate Latini ſermo-
nis non ſolum eſſe eum, qui quoquo modo alteri aduerſe-
tur, aut repugnet; ſed etiam qui in iudicio aduerſus nos cō
tendit, qui nobis litem intendit, & noſtræ cauſæ contradi-
cit; quæ nominis proprietas ex illo conſtare poteſt Mat. 5. *Matt. 5. 26.*
[Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cū eo, *Significa-*
ne forte tradat te aduerſarius iudici,] &c. Et Lucæ. 12 58. *tio Diaboli*
Eadem autem eſt vis, & ſignificatio calumniatoris, diabo- *proxima Sa*
li, & malitioſi criminatoris; quare illud, quod eſt aduerſa- *tanæ.*
ri, Septuaginta dixerunt, [detrahere alicui;] quaſi apud iu- *LXX.*
dicem Pſal 108. [Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mi *Pſal 108. 4*
hi. Hieron. aduerſabantur mihi. Et iterum: Hoc opus eorū,
qui detrahunt mihi apud Dominum.] Hieron. [qui aduer-
ſantur mihi a Domino;] id eſt, qui calumnijs, & mendacijs
in iudicio prolatis meam innocentiam obſcurare conan-
tur. Ea propter Iudas opportunè dicitur diabolus. Ioan. 6.
Qui & pijs operibus repugnabat, & aduerſabatur, & ca- *Ioan. 6. 70.*
lumniabatur, atq; accuſabat Chriſti Domini facta, & alio-
rum Apoſtolorum; tum etiam Diaboli, & Phariſæorum
Chriſtum calumniantium, miniſtrum ſe præbuit, vt defer
ret Ieſum apud Iudicem iniquum. Ergo cùm non tam vi-
ribus ad nocendum, quam malitia, & mendacio, ac fraude
valeat Dæmon, non tam nobis aduerſatur viribus, quàm *Dæmon nō*
calumnijs & criminationibus falſis: atq; in eo peculiariter *tam virib.*
mendacij, & falſæ criminationis verus author & pater eſ- *quam cal-*
ſe cognoſcitur, quòd cùm nobis ad peccatum author ſit, *liditate, &*
deinde peccati, ad quod nos incitauit, reos agit; veri qui- *malitia no-*
dem peccati, falſus tamen criminator, & malitioſus accu- *bis aduerſa*
ſator: in quem illud quadrat, quod in Ioab ſuadentem cui- *tur.*
dam necem Abſalō, ſapienter ab illo reſponſum eſt: [Ne- *2. Reg. 18.*
quaquā mitterem manum meam in filium Regis; ſed etſi *12. 13.*
feciſſem cōtra animam meam audacter, nequaquam hoc
regem latere potuiſſet, & tu ſtares ex aduerſo.] Baſil. ho.
quod Deus non eſt author malorum: ſic ait: [Diabolus di-
citur, quoniam idem & in peccato nobis cooperatur, &
accuſator noſter eſt.] Ab hac igitur aduerſandi, & calum-
niandi libidine Satanæ, & Diaboli nomen habet. Quamuis
etiam aduerſandi officium habeat ſanctis angelis, qui no-
ſtras res procurant, & nobis ipſis, ne conſequamur quod il
le amiſit: tum etiam calumniatus fuerit Deum apud pri-
mos parentes, vt explicant Tertul lib. 2. contra Marci. Iuſt. *Tertull.*
ad gent Chryſoſt. hom 2. in 2 ad Corinth. *Iuſtin.*
Ex his videas iam appoſitè omnia in rem præſentem *Chryſoſt.*
conuenire: nam vbi angeli conueniunt, acturi de rebus ho
minum procurandis, & promouendis, ille adeſt continuò
pro ſuo Satanæ munere, vt aduerſetur & obſiſtat; cùm
ſubſellia, & iudicium aperiuntur, & parantur, adeſt crimi-
nator, & aduerſarius pro ſuo Diaboli officio; cùm lauda-
tur Iob, calumniatur ille malitioſiſſimè, & detrahit apud
iudicem. Sed iam hæc quanam ratione peracta fuerint,
tandem diſcutiendum eſt.

An huius Angelorum concilij acta ita, vt ſcribuntur, vel potiùs per Metaphoram accipienda ſint?

9 *Prima ſententia. hæc non accidiſſe vt narrantur, ſed dici propter ſignificationem.*

10 *2. Sent. Concilium hoc imaginaria viſione repræſentatum.*
11 *Tertia ſent. verior, rem ita contigiſſe vt narratur.*
12 *Angelos, præſertim Iobi & filiorum cuſtodes in locum certum conueniſſe, & quorſum?*
13 *Angelusne, an Deus ipſe concilio huic præfuerit?*

9 *Prima ſententia.* IN re non omnino facili, triplex eſt ſententia. Prima negat hæc ſecundum hiſtoriam debere intelligi; affirmat tantùm quaſi fictione quadam poëtica, aut figurata ſcriptione rem nobis proponi; non tamen falsò aut inutiliter, ſed vt vtilia multa, atq; veriſſima nobis ſignificarentur: nam certa illa, & ſtata dies, qua dicitur conuocatum hoc concilium, ſignificat certum & conſtitutum à Deo tempus, quo cuncta hæc funeſta, & calamitoſa Iobo acciderũt. Non aliter, licèt dicere Deū ſit æternum, intelligendum, dixiſſe primo, aut ſecundo die, [Fiat lux,] aut quidu is aliud, *Gen. 1. 3.* quòd res eo die, vel tempore creata extiterit. Deinde conuenire ſanctos Angelos, manifeſtat illorum in Deo laudando alacritatem, & curam adminiſtrandi, & piæ hominum opera Deo ſiſtendi: illos Deo aſſiſtere eſt, aut Dei viſione frui, aut paratos eſſe Dei imperata exequi; aut nihil Deum latere poſſe, cùm nuda ſint omnia, & aperta oculis eius. Adeſſe etiam inter illos Satan, indicat hunc etiam ſub eſſe diuinis oculis, & iuſſibus; aut etiam ſimilis eſſe naturæ alijs Angelis, proptereaq; quaſi inter illos delitescere. Non interrogari ſanctos Angelos vnde veniant, eſt illorũ, atq; in vniuerſum filiorum Dei opera probari Deo. Satan verò interrogari, inde naſci, quòd illius, atque impiorum conatus, & actiones Deo quaſi ignoratæ ſint, id eſt, minimè illi probatæ. Dæmonem deambulare, & circuire vniuerſam terram, declarat vagum eſſe, & inquietum ſpiritum, celerem in cognoſciendo, & peragendo, nocendi cupidum poſſidendi, dominandi; iactabundum, ſuperbum, mendacem, quærentem quem deuoret, & omnia tentantem, atq; explorantem, vt nocere poſſit. Iobi virtutes recenſeri à Deo, exprimit Iobi pietatem & ſanctitatem benè Deo perſpectam, atque probatam. Satanæ calumnia prodit officium Diaboli, criminatoris, inuidi, malitioſi. Collocutiones denique cæteræ oſtendunt dæmonem nocere minimè poſſe, niſi permiſſa ſibi à Deo facultate; atque ea, non quã vellet dæmon, ſed quam Dei bonitas & prouidentia præfinit, atq; præſcribit. Hanc interpretandi rationem videntur ſequi Origenes, Greg. Saluianus lib. 5. Anticim. Philip. presbyter. D. Tho. & alij recentiores. Caiet. Carthuſianus. Iſidorus Clarius, Titelm. cenſent namq; hic ſubeſſe Proſopopæiam quandam, fictamq; perſonarum inductionem, quæ potius eſſet dicenda Mimeſis, per quam verarum perſonarum verba & dicta, interdum etiam geſtus per imitationem effinguntur, & repræſentantur. *Origen. Gregor. Saluianus. Philip. D. Thom. Caietan. Carthuſian. Iſid. Clar. Titelm. Mimeſis.*

10 *Secũda ſententia. conciliũ hoc imaginariò repræſentatũ eſſe.* Alij ſecundo exiſtimarunt hanc eſſe viſionem quandam huius libri ſcriptori oſtenſam imaginariò; qua illi ſignificarentur ea omnia, quæ in prima interpretatione expoſuimus: rem itaq; quæ hoc loco narratur, non ita eſſe peractam, ſed ita eſſe viſam & repræſentatam, vt ſcribitur. Quę exponendi ratio confirmari ex ſimili poteſt. 3. Reg. 22. vidiſſe namque Michæas teſtatur Dei & Angelorum concilium, in quo omnis exercitus cœli aſſiſtebat Deo: adfuit *3. Reg. 22.* quoque ſpiritus nequam & mendax paratiſſimusq; ad decipiendum; vltrò, citroq; habitum eſſe inter Deum & dęmonem colloquium, permittente Deo facultatem decipiendi Regem Achab. Hanc exponendi rationem indicauit Polychron: & in exemplum adducit illam alteram viſionem Zachar. 3. [Oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem magnum ſtantem coram angelo Domini, & Satan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei.] Idem videtur placuiſſe Vatablo, veroſimile putat Hugo, latè perſequitur Euſeb. cenſens quòd Moyſes, aut tres Iobi amici, qui hunc librum ſcripſerint, cum quibus etiam locutus eſt Deus, rem hanc per viſum internum exceperint. Niſi fortè ipſi Iobo reſtituto in priſtinum ſtatum ſuæ tragædiæ initium, & quaſi primus actus phantaſiæ ſpectandus datus eſt; qui poſt peractam vniuerſam tragædiam tragicus eſſe non potuit, ſed multò lætiſſimus, atque iocundiſſimus. Et verò nihil huic expoſitioni obeſt, quòd nullum hic verbum exprimatur, quod viſionem aut oſtenſionem imaginariam indicet; nam cùm hæc non per modum prophetiæ, ſed per modum hiſtoriæ narrentur, vt ipſi veriſſimæ Iobi hiſtorię reſponderent, hiſtorica & ſimplici narratione dici, & ſcribi debuerunt. Quædam alia obijcit Aſtunica contra expoſitionem hanc, ſed nihil aduerſus illam efficit. *Polychron. Zach. 3. 1. Vatablus. Hugo. Euſeb. Aſtunica.*

Tertiò poteſt ſimplici intellectu accipi res ita geſta, atq; 11 peracta vt ſcribitur; non quidem corporea ratione, ſed ea, quæ veriſſimè inter Spiritus poteſt intercedere, vt in certum quendam locum angeli conuenerint cùm ſe præſentes exhibuerint; adfuerit Satan per ſuam ſubſtantiam, habitæ fuerint inter illos ſpirituales collocutiones & manifeſtationes ſuarum cogitationum; vnus aliquis ex ſuperiorib. Angelis Dei loco & nomine toti cœtui præfuerit; Dęmoni innotuerit peculiaris aliqua Dei voluntas, aut permiſſio, ſicut & ſanctis Angelis; qua in re tractanda, minus Phyſicè, minusq; Theologicè quidam hoc loco ſcripſerunt. Ego verò ab hac exponendi ratione non diſcedam, tum quod videam nihil incommodi ex illa ſequi; vbi verò nihil abſurdi in ipſo primo, & Grãmatico ſenſu ineſt, non oportere ad figuram, aut Metaphoram diuertere, ſed vt dicitur, & vt verba ſonant, rem intelligere, veriſſima eſt Sacræ Scripturæ regula: tum etiam quod grauiſſimis Patribus non diſplicuerit. *Scriptura regula.* Nam Athan. in quæſtionibus in Sacram Scripturam, ad Antioch. q. 8. clarè hac de re loquitur; ſic ille *Athanaſ.* quærit; [Cùm ex cœlo Diabolus prolapſus ſit, quo modo ſcriptum eſt in lib. Iob, quod ingreſſi ſunt Angeli Dei, vt ſtarent in conſpectu Dei, & in medio eorum Diabolus? Reſponſio: Non dicit Scriptura, quod in cœlis Diabolus venerit in medium angelorum; manifeſtum igitur eſt, quod in terra. Etenim vbicumq; ſunt Angeli, aſtant Deo. Verùm ſciendum eſt quod per ſanctum aliquem angelũ Diabolo eſt Deus locutus. Quemadmodum etiam Reges per hominem aliquem intermedium ſuum alloquuntur aduerſarium.] Ecce, vt certum reipſa locum conuentui angelorum, atq; veram & realem colloquutionem per intermedium angelũ Satanæ cum Deo ſine vlla figura aut metaphora doceat Athanaſius. Eandem rem indicauit Auguſ. in annotation. *Auguſt.* in Iob: rogans enim quare Satan cùm angelis dicatur veniſſe: [Nunquid, reſpondet, quia niſi per illos audire non potuit?] realem collocutionem & aduentum præſentiamq; dæmonis planè concedit Nazianz. ex eadem dæmonis præ *Nazian.* ſentia impudentiam illius conſiderat, quòd niſi re ipſa euenniſſet, inanis videretur conſideratio. [O impudentiam, inquit, eius, qui talia audeat; iam inde à principio in paradiſum ille contra figmentum irrepſerat, nunc quoque inter angelos medius conſiſtit, vt Iobum ad ſupplicium depoſcat.] Simili ſententia idem videtur ſenſiſſe Lactan. lib. 1. *Lactan.* cap. 10. dum de Satana in idolo Apollinis reſponſa dante, & ſe non dæmonem, ſed angelum dicente ſcribit; [De ſe ille mentitus eſt, qui cùm ſit è numero dæmonum, angelis ſe Dei aggregauit.] Olymp. rem totam confirmat Ange- *Olympiod.* los, inquit, cum Diabolo diſceptando ſermocinari, ex ijs quæ apud Zachariam leguntur perſpicuum fieri poteſt; ſic enim Angelus Diabolo; imperet tibi, &c. Tum ex epiſtolis Catholicis, cum Michael contenderet de Moyſis corpore cum Diabolo, &c. Itaq; exiſtimare poſſumus angelũ quempiam diuina mandata exhaurientem, cum Diabolo collocutum eſſe: neque enim ſuo ſermone dignatur Deus Diabolum.] Ex alijs interpretibus Lyranus in hanc ſententiam non inuitus trahi poterit; Hugo verò Cardinalis lubens ipſe deſcendit; Ioann. verò Ferus non longe recedit. *Lyranus. Hugo. Car. Ioan. Fer.*

12 *Obiectio.* Sed quorſum, inquis, hic angelorum conuentus, vt verba ſonant intelligi debeat, cum & realis ipſa, & vera angelorum locutio, quæ non eſt aſtricta corporeo loco, potuerit inter Angelos interceſſiſſe, vbicunq. extiterint, & locis valdè diſſitis, dummodò ſuæ mentis conceptus alter ad alterũ direxerit, volueritq; alteri innoteſcere? Reſpondeo; Cùm *Reſponſio.* dæmon Iobi aduerſarius, & tentator circa ipſum Iobum verſaretur, adeſſetq; præſens non ſolùm in terra Hus, ſed etiam à dextris ipſius Iobi, vt illi aduerſaretur; cumq; etiã Angelus cuſtos in eodem eſſet loco, res ipſa poſtulare videbatur, vt & Angeli, qui nouam illuminationem petebãt *Angeli cuſtodes Iobi & filiorũ, conuenientes in concilij locum.* ſuper Iobi ſalute, & rebus, aut procurandis, aut promouendis, ſimul etiam cum alijs cuſtodibus filiorum Iobi, tum etiam Satanas petens facultatem nocendi, & perdendi, ibi locorum conuenerint, vbi res ipſa, & Iob atque filij verſabantur. Tum etiam in Angelorum cuſtodum auxilium ad dæmonis audaciam comprimendam, & illius calumnijs, & criminationibus repugnandum alij Angeli in eundem locum accurrerint. Quare potius hunc localem conuentum, & concilium res ipſa peragenda petebat, quam vlla neceſſitas propinquioris loci ad colloquendum.

13 *Athanaſ. Olympiod. An toti concilio quiſpiã angelorum præfuerit.* Rurſus quod Athan. & Olympiod. dixerunt, aliquem ex ſuperioribus Angelis colloquutum eſſe cum Satana, non Deum, quodq; nos indicauimus eum angelum fuiſſe, qui toti

toti concilio præfuerit, vocari poteſt in dubium, ex eo q̃ cùm adſuiſſe dicuntur coram Domino, ſubeſt in Hebræo nomen, *Iehoua*, quod non niſi Deo vero tribuitur, & nunquam eo nomine angelum appellatum inuenimus, cùm tamen non rarò, *Elohim* appellentur: Reſpondet: Angelum quidem in propria perſona nunquam appellari, *Iehoua*, quamuis *Elohim*, aut Dominus aliquando ipſe dicatur: at verò qua ratione Deum repræſentat, & illius perſonam vicemque gerit non ſemel dicitur, Iehoua; videlicet cùm dicitur *Iehoua* apparuiſſe, vel locutus vt Geneſ. 12. 13. 15. 18 vbi tres viri vel angeli vocantur nomine *Iehoua*; & in vniuerſum non Deum ſed angelum apparuiſſe, aut locutum hominibus quotieſcunque dicitur Deus apparuiſſe, docuerunt Dionyſ. Origen. Cyprian. Nazian. Athan. Ambroſ. quos refert Auguſt. epiſt. 111. eademque eſt D. Tho. & Scholaſticorum ſententia, Adde id nomen *Iehoua* idolo tribui Iudicum 17. quòd exiſtimaretur ab Ethnicis verus Deus.

Gen. 12. 13. 15. 18. Dionyſ. Origen. Cyprianus. Nazian. Athanaſ. Ambroſ. D. Thom. Iudic. 17.

VII. Cui dixit Dominus; Vnde venis? Qui reſpondens ait, Circuiui terram & perambulaui eam.

1 *Dicere, pro interrogare, aut reſpondere. Verbum futuri temporis cum interrogatione. Deum interrogare, aut dubitare quid?*
2 *Reſpondere Deo angelum, aut Deum angelo, quomodo.*
3 *Circuire, celeritatem, malitiam, ſæuitiam affert. Illuſtratur locus. 1. Petr. 5. 8.*
4 *Perambulare, pedem ponere, circuire, venire, ad poſſeſſionem & adminiſtrationem publici muneris refertur. Dæmonum impudentia. Chriſti Ieſu verus dominatus.*

1 CVI *dixit*. Verbum dicendi commune eſt interrogando & reſpondendo; itaque Dominus *Iehoua* qui Dei loco præſidebat, & exteris quaſi ius dicebat, ſedens in cathedra Dei, *dixit*, rogauit Satanam, *vnde venis?* in Hebræo per futurum effertur hæc interrogatio, *vnde venies?* quo etiam modo legunt Regia, & Hebræus apud Caietan. habebitque admiſtam increpationem quandam perverſæ conſuetudinis, & prauarum excurſionum: qua etiam ratione vago, & inquieto filio indignabundus pater redeunti domum dicere apud noſtrates ſolet, *De adonde vendras tu aora?* Nam interrogatio de re tam facta, & præterita per verbum futuri temporis deſignare poteſt conſuetudinem nunquam mittendam. Simile quid obſeruauimus ſuperius. verſ. 4.

Regia, & Hebræus.

Alij ex proprietate linguæ Hebrææ exiſtimant, futurum illud cum interrogatione idem valere, quod præteritum, quaſi dicat, [vnde veniſti?] neque deeſt illis exemplum ex Gen. 31. Sed benè vertiſſe Latinum interpretem ipſa lenitas interrogandi per verbum temporis præſentis abundè probat. Poteſtque quaſi ex geſtu habere ſuſpicionem, aut ſignificationem ſceleris alicuius perpetrati; vt non tam dubitando interrogatio fiat, quam aſſerendo; quaſi dicat, * Venis vtique ab homicidijs, adulterijs, furtis, & omnis generis ſceleribus procurandis, vt Origenes hoc loco notauit. Quod autem per interrogationem, & ſpeciem quandam dubitationis, aut ignorationis oſtendat ſe Deus reprobare, id quod ſibi eſſe ignotum ſignificat, eleganter explicat Orig. & D. Greg. & varijs exemplis illuſtrant. Illud in præſenti ſatis fuerit ex Hoſeæ 8 [Ipſi regnauerunt, & non * ex me, principes extiterunt & * non cognoui. Septuag. Principes extiterunt, & non indicauerũt mihi:] etiam enim de peccatis neque conſilium à Deo petatur, neque auxilium, neque prauam cupiditatem homo fuſis ad illum precibus Deo manifeſtet, dicitur Deus ignorare, quod ex illo hominis officio cognoſcit.

Origen.
** Hiſpanus familiariter dicimus dicere, De adõde venies tu agora; q̃ de yo ſeguro q̃ dexes hecho algũ buen recando.*
** Alemenos no por mi, ni por me conſeio.*
** q ua ſe ego nello ſcripto in græc. LXX.*

Qui reſpondens ait. Subtiliter docuit Diuus Thom. 1. p. non eodem modo Deum loqui angelo, atque angelum Deo: nam Deus loquens ordinatur ad angelum ſicut agens illuminans, & reuelans; angelus verò loquens ad Deum, velut paſſum, admirans, conſultans, cognoſcens, & accipiens ex Deo aliquid; vide Gregorium copioſè hac de re diſſerentem, atque diſtinguentem quatuor modos, quibus Deus Diabolo loquitur; tres verò alios, quibus Deo Diabolus.

Quid dicatur Deus interrogare.
2
T. 1 p. q. 13 art. 3.
Gregor.
3
Angelorum in mouẽdo celeritas.

Circuiui terram. In fonte, à circumeundo in terra: ſed vim latentem in Hebraiſmo expreſſit Vulgatus, cũ terram circundari dixit. Quod ad naturam Satanæ pertinet, mira illius & aliorum ſpirituum celeritas indicatur; quam eſſe tantam, vt nulla mora, nullo tempore moueri loco, & circuire etiam vniuerſam terram Theologi quidam exiſtimauerint. Sed illud tamen verè aſſeritur, infinitam videri illorum celeritatem: quippe ſi velint, quodcunq; iter, ſpatiumve loci, tempore quantumcunque breuiſſimo, conficiant. Tertull. in apolog. ex eo q̃ aues in Scriptura nominentur Dæmones, id colligit. [Omnis, inquit, Spiritus ales eſt: hoc angeli, & Dæmones; igitur momento vbiq; ſunt; totus orbis illis locus vnus eſt; quid vbiq; geratur tam facile ſciunt, quam enunciant; velocitas, diuinitas creditur, quia ſubſtantia ignoratur.] Quod vero attinet ad ingeniũ & mores prauitatemq; naturæ, cùm in malo fixi & obſtinati hæreant, ſunt tamen ad malum procurandum & res humanas perturbandas, inſtabiles, inquieti, vagi. Ab his notis illos deſcribit Iſid. [Dæmones ſunt impij ſpiritus, ſubtiles, & vagi, commouent ſenſus fingunt effectus, vitã turbant, ſomnos inquietant; morbos inferunt, mentes terrẽt, inuocati adſunt, mutantur in diuerſas figuras, &c.] Quippe vagi, & profugi in terra, ſicut Cain, poſtquam à facie Dei eiectus eſt, [Ambulabunt per loca arida & inaquoſa, quærentes requiem, & non inuenientes.] Et quòd quietis ſit impatiens, circumeundi, & itinerum amator, illa nomina indicant, [Coluber in via, Ceraſtes in ſemita.] Sed verbum circumeundi affert præterea malitiam, & nocendi cupiditatem; Chaldæus [à perſcrutando.] Et rectè; nã ſubeſt in Hebræo. *Sut*, quod eſt perluſtrare, attentè diſcurrere, & circunſpicere. Quod benè poſſet illis verbis exprimi quibus Euclio Plautinus odioſam vetulã inſectatur, [Circumſpectatrix cum oculis emiſſitijs.] Idem verbum eſt. 2. Reg. 24 [Luſtrata vniuerſa terra. Et 2. Reg. 16. Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram. Zach. 4 Oculi Domini qui diſcurrunt in vniuerſam terram] Sic ergo Satan [circuit,] peruagatur, omnia contemplatur, perſcrutatur, circumſpicit, quid in mundo agant mortales, qua via poſſit illis nocere, qua parte aggredi, irrepere. Hunc ſanè locum videtur Diuus Petrus paraphraſticôs illuſtraſſe. [Aduerſarius Diabolus circuit quærens:] non deambulat recreationis gratia, aut capiendæ auræ ſed ſtudio quærendi; inueniendi ſtudioſiſſimus; incredibili fame ſtimulatus; nocendi cupiditate exagitatus; [Circuit,] ſicut hoſtis, eũ murum vrbis obſeſſæ explorat, quanam parte imbecillior ſit aut oppugnari & expugnari facilior; tum etiam [circuit,] circumuenitq́ue; non enim eſt ſimplex, aut aperta circuitio, ſed perfidiæ plusquam Punicæ, atque malitiæ, & omnis doli plena circumuentio [Se ipſum, ait Chryſoſt. accuſat, quod nullum fixum habeat domicilium, ſed cunctas regiones perluſtret, aduerſus cunctos mortales pugna ſuſcepta.] Deinde quod addit Petrus; *Sicut leo*, quem fames ſtimulat, & exagitat, neque patitur vſquam conſiſtere. Sic Didymus circuitionem hanc ad feritatem, & immanitatẽ refert: [Inſani, inquit, & præ furore circumcurſantis ſunt illa verba.] Simile id. Pſal. 58. quod in hoſtes Dauidis, & in apparitores à Saule miſſos primò dictum eſt, veriſſimè autem in Dæmones quadrat; [Conuertentur ad veſperam, & famen patientur vt canes, & circumibunt ciuitatem,] videlicet ne elabi poſſit homo. [Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi verò nõ fuerint ſaturati, & murmurabunt.] vides [circumeuntes] dæmones, illos ipſos eſſe qui per vniuerſam terram diſperguntur ad mãducandum, ſemper famelici nunquam ſaturi, ringentes ſemper, & in prædam inhiantes: non aliter calliditate & nocendi cupiditate ſtimulabantur, qui eundem Dauidem quæritabant huc illuc aberrantes, & vias omnes occupantes, & intercludentes, eum dixit, [In circuitu impij ambulant:] vide Cyprian. de zelo, & liuore eleganter hac de re diſſerentem.

Greg. Palu. Mat. Gab. a.
Tertull. in apolo. c. 22.
D. Iſid. li. 1 differ c. 12. Damõ quo tu ipanes.
Luc. 11. 24.
Gen. 4. 12.
Gen. 49 7.
Chaldæus.
שׁוּט
Plautus.
2. Reg 24. 8
2. Reg. 16. 9
Zach. 4. 10.
1. Pet. 5 8.
Chryſoſt.
Didymus.
Pſ. 58 18.
Pſal. 55. 9.
Cyprian.

Et perambulaui eam, Perambulare terram, Hebræis eſſe, 4
eam ſubigere, in poteſtatemq́; redigere, quidam hoc loco docent, reſpondente etiam Hiſpaniſmo: *Poner debaxo del pie*: ſicut in Pſalmo dicit Dauid: [In Idumæam extendam calceamentum meum, mihi alienigenæ ſubditi ſunt.] Et quidem Didymus ſcribit hanc eſſe Satanæ ſententiã: [Cũ terrena & aerea ſubegerim, ſolus mihi Iobus aduerſatur; ego illius depoſcendi cauſa venio.] Sed quod ad verbum attinet, certè hic non ſubeſt *Darac* quod eſt ambulare, conculcare, triturare, aut pedibus proterere, & ad dominationem, ſubigendiq; poteſtatem refertur. Vnde dicitur Deut. 11. [Omnis locus, quem calcauerit pes veſter, veſter erit. Et Ioſ. 1. Omnem locum, quem calcauerit veſtigium pe-

Pſal. 59 10
Didymus.
דרך
Deut. 11. 24
Ioſue 1. 3.

dis veſtri, vobis tradam.] Et cum ad homines refertur, eſt

Deu. 33.29 id vulgatum; *Tener el pie ſobre el peſcueço.* Deut. 33. [Et tu

Iud. 5. 21 eorū colla calcabis. Iud. 5. Conculca anima mea robuſtos]

Pſal. 90. 13 Atq; eodem ab eademq; radice illud pertinet. Pſ. 90. [Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis.] Subeſt igitur hoc

הלך

loco *Halac* quod eſt ſimplici quadam ſignificatione egredi, incedere, procedere, tranſire. Sed quidem licèt nō ex vi & proprietate vocabuli, ex ipſa tamen actione ambulādi, & liberè incedendi, iuris ſui, ſuæq; tyrannidis terram, vniuerſoſq; mortales eſſe ſignificat. Eſt namq; naturalis actua

Pedis poſitio apud I C (quem iuriſperiti dicunt) in acquirenda poſſeſſione pedū

Paul. l. 3. ff. de acq. poſſ. poſitio, vti decreuit Paul. l. 3. ff de acq poſſ. [Adipiſcimur, inquit, poſſeſſionem corpore, & animo. Sed non ita vt qui fundum poſſidere velit, omnes glebas circumambulet; ſed ſufficit quamlibet partem eius fundi introire: addit præterea. Quòd ſi ibi ſcias eſſe theſaurum, & velis etiam illius poſſeſſionem quærere, acquires terræ inambulatione.] Et

Cælius. Cælius ad Ciceronem ſic ſcribit lib. 8. epiſtolarum 11. [Firmus & Lentulus quaſi res eorum eſſet, vna nobiſcum cir-

Venire gd. cumierunt.] Græcis verò *embateuo* quod eſt pedem infe-

ἐμβατεύω to, aut pedem pono, ad acquirendam poſſeſſionem refert, vt Actor. 25. [Feſtus cùm * veniſſet in prouinciam:] &c.

Act. 25. 21. propriè, cum ingreſſus eſſet prouinciā, aut, cùm pedes po-

** Auiendo entrado en ſu officio cō buen pie.* ſuiſſet in prouincia; i cùm ſuſcepiſſet prouinciam. Idem ab alia licèt radice eſt, Prouer. 23. [In agrum pupillorum ne introeas,] id eſt, non vſurpes tibi ius, neq; per vim occupes. Similis eſt apud Io. 1. phraſis. [In propria venit.] Illud

Prou. 23. 10 enim [venire,] ingredi, ambulare, eſt tanquam Dominum

Ioan. 1. 11. legitimumq; hæredem. Tandem illa libera inambulatio videtur ad publicam officij, & magiſtratus adminiſtrationem pertinere, iuxta quod accipiendum videtur id. 1. Re-

1. Reg. 2. 35 gum 2. [Ambulabit cum Chriſto meo;] id eſt, publico, & Sacerdotali officio fungetur; miniſtrabit mihi in templo:

Pſal. 11. 9. fortè huc reuocandum id Pſal. 11. * In circuitu impij ambulant.] Id eſt, circumquaque, vbique, publicè, impij poſiti ſunt in dignitate ſublimi, & publicis muneribus funguntur; videtur enim ſermo eſſe de proſperitate, & honore impiorum, ſubditur enim; [Secundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.] Iam ergo ſuperbiſſimus Dæmon, idemq; ſui lucri cupidiſſimus, non eſt contentus in qualibet terræ parte pedem ponere, ſed vniuerſas terræ glebas terit pede, circuit, & perambulat, quo theſaurum animarum, qui in fundo huius mundi eſt, ſibi acquirat, & in omnia, omneiq; dominetur, mundiq; ſe rectorem, & publicum ſupremumq; magiſtratum conſtituat. Mentitur ergo poteſtatem & dominationem, ſicut & mentitus eſt

** Los menos buenos ſon los que lo andā todo; y los que ſe lleuan las plaças y officios.*

Luc. 4. 6. oſtendens Chriſto, [Omnia regna mundi, dicens: Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo do illa.] Mentitur, inquam;

Cypr. hom. de dæmonio. nā licèt dominatus hic non ſit naturæ, ſed malitiæ, vt Cyp. dixit, ſed nequiſſimus ſeruus, & viliſſimum mancipium ni-

Ioan. 12. 31 hil poteſt ſibi acquirere, ſed vero Domino. Quare cū [iudicium mundi] factū eſt, [princeps mundi,] qui ingreſſus

Io. 12. 32. alienum fundū circuibat, & perambulabat,] eiectus eſt fo-

Luc. 11. 22. ras; & ille, qui exaltatus] eſt, cæli atq; terræ verus Dñs, fixis

Act. 10. 38 licèt pedibus in cruce, cùm antea circuiſſe [ciuitates, & caſtella, pertranſijſſetq; benefaciendo,] oīa traxit ad ſe ipſū.

VIII. Dixitq; Dominus ad eum: Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?

1 *Ponere cor ſuper aliquid. Iuſti pulchritudo allicit ad ſe diuinos oculos.*
2 *Iuſtus vir ſpectaculum dat Angelis gratiſſimū. Expl. Zach.*
3 *Homines iubentur attentius conſiderare vitam, & mortem viri iuſti.*
4 *Apponere cor, ſolicitudinem, & anxietatem affert. Iuſtus grauis eſt Dæmoni ad videndum.*
5 *Serui Dei appellatio honorifica. Quod ſit diſcrimen inter pia, & ſeruilia opera.*
6 *Qui alteri, quàm Deo ſeruit, ſeruus eſt viliſſimus.*
7 *Diſcrimen inter Dei, & Dæmonis ſeruitutem.*
8 *Iuſtum verum in creaturas omnes, & ipſum etiam Satanam dominari.*
9 *Vnicum ſeruum ſuum præ reliquis creaturis magni facere videatur Deus.*
10 *Nominis proprij compellatio, aut recordatio, quid indicet.*
11 *Qui ſi ſiguris iuſtus eſt, non ſolum improbis, ſed etiam ipſis iuſtis eſt diſſimilis. Iobi laus.*
12 *Cum quibus comparetur Iob ſanctitate: an Moyſe & Patriarchis ſanctior?*

NVmquid conſideraſti. Quod in Hebr. eſt; Numquid poſuiſti cor tuum ſuper ſeruum meum? Eleganter ſeptuaginta reddiderunt: *[Attendiſti mente tua?] nam Hebraiſmus ille obſeruationem, & attentionem animi affert ſtudioſam, atque diligentem, cùm quod oculis videtur, mente percipitur, & intimæ cogitationi, atque conſiderationi mandatur. Conſideraſti virum omni attentione, & conſideratione digniſſimum? cùm ad Iobum perueniſti leniterne præterijſti, an vero illius te conſideratio fixum, & hærentem tenuit? 1. Reg. 25 * [Ne ponat oro Dominus meus Rex cor ſuum ſuper virum illum iniquum, quia ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt.] Exo. 7. 23 Poſt illud inſigne miraculum verſi in ſanguinem fluminis, dicitur de Pharaone: * Auertit ſe, & ingreſſus eſt domum ſuam, nec appoſuit cor etiam hac vice.] Id eſt non curauit, nihili fecit, nihilo melior, aut mollior redditus eſt tanto miraculo. Fieri igitur, inquit Deus, non poterit, quin rem pretioſiſſimam, iuſtum meum, longeq; pulcherrimam conſideraris. Enimuerò ea eſt iuſti viri ſpecies, & pulchritudo, vt & meum cor, meoſq; oculos ad ſe conuerterit, neque de illo vnquam deijciam. Neque verò oculos tantum, ſed quod in oculis acerrimum eſt, cui ipſa ineſt videndi facultas, pupillam dico, id eſt ipſam videndi, & contemplandi vim, & optimam prouidentiæ partem in iuſto defigit. Quid quòd non ſolum illum aſpicit, atque contemplatur, ſed videndo & contemplando attentiùs, oculis & animo ita in illum fertur, vt velut diſſilientes (quod aiunt) oculi ipſum iuſtum contingant, & ipſa diuina lumina hominem penetrent, vt veriſſimè dicere poſſit: [Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.] Quippe inhærent iuſto Dei lumina, luminumq; pupillæ. Hoc cùm probè noſſet Dauid, ſic precabatur Pſalm. 16 [Cuſtodi me vt pupillam oculi tui.] Quaſi dicat, tuos oculos cuſtodes, ſi me, ô Deus, cuſtodies: ſcio enim in me tuos oculos defixos eſſe; tuam igitur rem ages, ſi meam procurabis.

1 *LXX.* ** Reparaſte enel quando lo viſte. Ponere cor ſuper aliqd.* ** Nabagayr, ſennor, caſo deſte ruyn y necio de mi mandez, nō reparays en ſus coſas.* ** A bulta de cabeça, no ſo eu o mai del mi lagre que ſi acontecea poſſado delante del.* *Iuſtorū pulchritudo allicit diuinos oculos.* *Zach. 2. 8.* *Pſal. 16. 8.*

Hinc iam videas iuſtum fieri ſpectaculum mundo, angelis, & hominibus, velleq; Deum vt vndique accurrant ſpectatores; ex cœlis ſancti angeli, vt congaudeant ſancto homini, & præliantem adiuuent, vincentem coronent, triumphantem deducant, & in natura diſſimili ſimilem, forteque maiorem ſanctitatem ſuſpiciant, & colant. Certè de illo qui eſt ſuæ Eccleſiæ primum, idemque veriſſimum fundamentum dictum eſt. Zach. 3. [Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt.] Eſt, inquit, lapis angularis, non lapis inanimis; ſed viuus, oculatus, qui non duobus oculis ſed ſeptem præditus eſt, vt ſuæ Eccleſiæ prouideat, vt ſuorum iuſtorum conſpectu iucundiſſimo abundè ſuos oculos paſcat, & animum ſingulari voluptate exaturet. Hi igitur eſſe etiam poterunt oculi illi ſeptem, qui ſuper vnum lapidem ſunt, videlicet beati Spiritus hominum cuſtodes, atque rerum humanarum patroni, vigiles, qui nunquam [dormitabunt, neque dormient, cuſtodientes Iſrael. Qui ſuper lapidem vnum] videlicet iuſtum in fide & pietate conſtantem, & viuum lapidem coniecti, & poſiti ſunt, illum conſiderant, atq; ſuſpiciunt, illi prouident atq; proſpiciunt, apponentes ſuper illum cor, & intima cogitatione attendentes. Et verò huiuſmodi adminiſtris humanæ ſalutis Deus vtitur in ſuæ illo gloriæ curru magnificentiſſimo præſidens, & prouidens ſuæ Eccleſiæ; quippè vehitur quatuor Cherubinis, quæ [plena ſunt oculis antè, & retro,] vt vndiq; ſanctis proſpiciant, & vndequaq; contemplentur.

2 *Angelis iucundiſſimū ſpectaculū vir iuſtus.* *Zach. 3. 9.* *Pſal. 120.* *Ezec. 10. 12*

Spectatum etiam ex terra accerſuntur homines contemplaturi hominem ſimilis naturæ, diſſimilium morum. Et quidem tum iuſti hominis vitam, tum mortem cæteri iubentur contemplari attentius, atque inde ſalutaria ſibi documenta colligere; quod etiam in iuſtorum cultum & honorem redundet; ſic enim [perficit Deus (parat, efficitque ſuis iuſtis honorem & cultum) his qui] in illum ſperauit, in conſpectu filiorum hominum.] Sed dolendum; nam iuſtus [grauis eſt] impijs [ad videndum:] & cū lampas ſit iucundiſſima, atq; fulgentiſſima, contemnitur planè; id quod ſibi ipſe euenire conquerebatur Iob;

3 *Homines iubentur cōtemplari vitā & mortē ſanctorum.* *Pſ. 30. 20.* *Sap. 2. 15.* *Iob 12. 5.*

[Lampas

Ad Heb. 13. 7. *Iſa. 57. 1.*

Lampas contempta apud cogitationes diuitum. Cùm verò etiam iubeamur Sanctorum intueri exitum conuerſationis, vt imitemur fidem, nihilo attentiores efficimur in illorum obitu; Iuſtus perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo, & viri miſericordiæ colliguntur, quia non eſt qui intelligat: & tandem ex regione, & ſedibus inferorũ euocati maligni ſpiritus conſiderare iubetur Dei ſeruum, eò ſanctitatis euectum, vnde ipſi ceciderunt.

4 Sed quod ad hanc Dæmonis conſiderationem facit; notandum præterea eſt, illam locutionem apponendi cor, poſſe etiam referri ad curam, & ſolicitudinem, tum etiam ad timorem aliquem, & anxietatem animi: aliquando etiam ad indignationem. 1. Reg. 9 De aſinis, quas perdidiſti, ne ſolicitus ſis: Heb. aſinis quæ perierunt ne apponas cor tuum 2. Reg 13. Cùm fama peruenit ad Dauid dicẽs: Percuſſit Abſalon omnes filios Regis; Dauide ſcindenti veſtimenta ſua dixit Ionadab; [Ne ponat Dominus meus Rex ſuper cor ſuum verbũ illud, dicens: Omnes filij regis occiſi ſunt.] Tandem ad Iob 34. Si direxerit (Heb. poſuerit) ad (ſuper) eum cor ſuum, ſpiritum illius, & flatum ad ſe trahet: id eſt, ſi indignatus Deus cogitet de perdendo homine, &c. Hinc ea ſententia confici poterit; Cùm liber tibi pateat inceſſus in terram vniuerſam, quantam ſolicitudinem afferet tibi vnus Iob, quem ſubigere non potes? quantam curã efficiet vnus homo cæteris diſſimilis, æqualis angelis, te quoque ſuperior? nunquid itaque illum ſolicite, & anxiè conſideraſti? grauiſne tibi ille extitit ad videndum? plus ne ex illo moleſtiæ, ignominiæ, damniq. ſuſtines, quam ex cæteris, qui te colũt, honoris & lucri? nunquid indignabundus illum contuitus es toruo vultu, minacibus oculis, illius perdendi ſtudioſiſſimus, aggrediendi inuadendique ſolicitus, vincendi dubius, malèque ſecurus? Hac ratione interrogatio hæc vim aſſertionis habebit, vt Olympiod. exiſtimauit Scio, inquit, Scio te aduertiſſe animum ad ſeruum meum Iob, anxiè, ſolicitè, furenter. Et verò in ſuperbiſſimum Dæmonem, quem iuſtus vnus eludat, illud conuenit, quod contumaciter, & arroganter dum a Mardochæo, neque adorãte, neque genuflectente contemneretur Aman, cùm vidiſſet illum ſedẽtem ante fores palatij non ſolùm non aſſurrexiſſe ſibi, ſed nec motum quidem de loco ſeſſionis ſuæ, indignatus valde, dixit: Cùm hæc omnia habeam, (videlicet magnitudinem diuitiarum, filiorum turbam, & magnam ſuper omnes principes & ſeruos Regis gloriam) nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum.

Ad Heb. 13. 7. *Iſa. 57. 1.* *Apponere cor, curã, et indignationem affert.* *1 Reg 9 20* *2. Reg. 13 33.* *Iob. 34. 14.* *Olympiod.* *Eſther. 3.* *Eſther. 5. 13*

Seruum meum. Ex tanta in vniuerſam terram dominatione inſoleſcenti Satanæ obijcit Deus vnicum ſuum ſeruum, vt illius contumaciam, & arrogantiam comprimat. Porro Serui Dei, ex ipſa proprietate nominis, nomen honorificentiſſimum eſt, & ingenuo vereque libero homine dignũ; tum quia ſerui nomen miniſtros, & famulos comprehendit; tum præcipuè quia ſeruire Deo omnem pietatis cultum, & ſancta omnia obſequia, & miniſteria minimè ſeruilia comprehendit. Quare Paulus propter Euangelij prædicationem ſe appellat [Chriſti ſeruum; Sic Exo. 7. Dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi. Heb. vt ſeruiat mihi. Et Iſa 43. Non te ſeruire feci in oblatione, neque laborem tibi præbui in thure: id eſt, non exegi a te laborioſam, ſumptuoſamque pecudum, & thuris oblationem: quantùm ergo diſtat inter dies feſtos, & profeſtos, tantum inter opera hæc pia, religioſa, & alia opera, quæ ſeruilia appellantur, & ad animum non referuntur: certè dies feſtus liber eſt, ingenuus, nobilis; dies alij ſeruiles ſunt, & velut ſerui atque mancipia; non aliter pia, & religioſa opera libera ſunt, ingenua; reliqua, quæ ad corpus attinet, ſeruorum conditione continentur: qui in illis ſe exercet liber eſt, ingenuus, nobilis; qui in illis, mancipiũ. Seruus igitur Dei liber eſt, atque ingenuus. Hinc eſt, vt qui in conſpectu Agni ſunt interdum imponant ſibi coronas, & ſedeant; interdùm deponant, & procidant; vt ex hoc ſeruire ſe Deo, ex illo verò nihil ſibi veræ libertatis, regiæque nobilitatis imminui, vel auferri ſignificent, ſi Dei ſerui ſint.

Appellatio ſerui Dei honorifica. Seruire Deo pertinet ad obſequia minimè ſeruilia. *Exo. 7. 16.* *Iſa 43. 23.* *Diſcrimen inter pia, et ſeruilia opera.*

6 Hinc rurſus conſequens eſt, vt qui alteri, quàm Deo ſeruit, verè ſeruus ſit, minimeque ingenuus, quippe dignus, qui appelletur ſeruus ſeruorum: quo nomine extremam, abiectiſſimamq; ſeruitutem Sacra Scriptura ſignificat; vt Geneſ 9 Maledictus puer Chanaan ſeruus ſeruorum erit. Satanas ergo cum ſeruus ſit, & viliſſimum mancipium, qui ſe illi ſeruũ exhibet, ſeruum ſeruorum ſe efficit. Hoc igitur inter ſeruitutem Dei & ſeruitutem Dæmonis atque peccati diſcrimen eſt. Seruiẽt (inquit Deus) ei (videlicet Regi Ægypti Seſac) vt ſciant diſtantiã ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum.

Qui alteri quàm Deo ſeruit, mancipium eſt. Seruus ſeruorum extremam ſeruitutem ſignificat. *Gen. 9 25.* *2. Par. 12. 8*

7 Sed ſi hæc (inquis) vera ſunt (ſunt autẽ veriſſima) quid cauſæ eſt, vt in Sacra Scriptura nomen ſerui Dei, tam frequens ſit, & iugum, vincula, alligatura, quæ ſeruis Dei imponuntur, toties repetantur; At verò cum de Dæmonis, Mundi, Carnis obſequio, & ſeruitiu agitur, vix aut raro ſerui nomen detur hominibus; iugum verò vincula, lora, quibus alligantur improbi, nunquam veniant in ſermonem? Reſpondeo quidem primò: ſeruitutem duriſſimam atque ignominioſiſſimam peccati, non ſemel dici in ſacris Deutero. 5. v. 6. Ierem 16. v. 13. & 34. v. 13. Exo. 13. ver 3. Micheę. 6. v. 4 Roma 6. Sed tamen illud Serui Dei nomẽ, quod honorificentiſſimum eſt, & creaturis cæteris colendum, atq. formidandum, frequentius reperi, quòd huiuſmodi nomine velit Deus iuſtos ſuos ſępe mundo, angelis, hominibus commendare Iugum verò, quod ſuſtinent, trahuntq. miſerrimi peccatores, non ſemel etiam indicatur. Num. 25. Initiatuſque eſt Iſrael Beelphegor; propriè ex Heb. alligatus, vel ſubiugatus, aut ſub iugum miſſus: proptereaq. eò reſpiciens Paulus monet Corinth. ne velint iugum ducere cum infidelibus. At quia Dæmon non iugum, non uincula, nõ ſeruitutem proponat, nihil de illius tyrannide minuit: nam (quod non eſt indignũ conſideratione) ad iugum Deus vocat ſuos, ſed non meminit ſtimuli, non aratri, non trituræ: proptereà iugum & ſeruitutem ſuauia dixit, onera leuia, quę non re, ſed ſolo nomine terreant: At Satanas ſupprimit nomina ſeruitutis, & iugi, cùm tamen miſeros peccatores grauiſſimis oneribus defatiget, fortiſſimis atque duriſſimis vinculis conſtringat, & intolerabili triturã ſudabore ducxet. Scriptũ eſt enim: [Vę qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Et: Funibus peccatorum ſuorum conſtringitur impius; Et: Ephraim vitula docta diligere trituram.]

Dei, iugũ, & ſeruitus ſuauia: at Dæmonis grauiſſima. *Num. 25 3* *2. Cor. 6. 14* *Iſa 5. 18.* *Prou. 5. 22* *Hoſ 10. 11.*

8 Sed cùm Meum dicit, emphaſim habet. Si ad Deum referatur, videbitur Deus de ſeruo ſuo gloriari cõtrà impudentem Dęmonis ſuperbiam. Quaſi dicat; Quid te iactas dominari in vniuerſam terram, cum vnicus ſeruus meus vniuerſę terę præſtet multis partibus? Hoc igitur nunc mirandum, quod non ſolùm nomen ſerui Dei ſit homini glorioſum, ſed (quod maius eſt) ipſi etiam Deo glorioſum, & honorificum exiſtat; Seruus meus (inquit) es tu Iſrael, quia in te glorìabor: illud, quia, aſſeueratis eſt: Licèt quidem ſeruus meus ſis, & cùm feceris omnia quę pręcepta ſunt tibi, dicere debeas ſeruus inutilis; inutilis, inquã, Domino tuo, qui cum Deus ſit, bonorum tuorum non indiget (Quid enim etiã ſi iuſtus ſis de manu tua accipiat?) ſed tamen præter omnem exiſtimationẽ affirmo veriſſimam fore, vt multum mihi honoris, & glorię per te accreſcat apud homines, & Angelos: quia, etiam, adhuc, licèt ſeruus ſis, &c. Quòd ſi ad ipſum iuſtum emphaſis pertineat, hæc erit ſententia; Quid tã magnificũ, & ſingulare iactas, cùm ais tibi obſequi terrã vniuerſam, cũ multò verius in creaturas vniuerſas ſeruus meus dominetur, & multò libentius illi cuncta obediant? Tyrannidem tu exerces, ſeruus verò meus verè regiam poteſtatem; in terram tu, in cœlum ille; tu non tam circuis perambulando, & terẽdo terram pedibus, quam ſuper pectus gradiendo; os ille gerit ſublime, & ad ſydera tollit erectos vultus, interim te quoque pedibus calcat, & ſuper aſpidẽ, & baſiliſcũ ambulat, & conculcat leonem, & draconem. Vel ignis e cœlo vocatus adeſt ſeruo meo; Si homo (inquit Elias;) Dei ſum, deſcendat ignis de cælo. Dominatur aſtris, Soli, Lunę, & ad nutũ illi obediunt, atq. illorum motui ſempiterno, legiq. perpetuæ poteſt vim afferre. An non in iracundia Ioſue impeditus eſt Sol, & vna dies facta eſt quaſi duæ? Retrò ẽt aget, ſi oporteat, quaſi adductis, & contẽtis habenis, & quoquo velit furentes Solis equos circumaget. [Ecce (inquit Dei nomine Iſaias) Ego reuerti faciã vmbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in Sole retrorſum decem lineis. Denique tibi imperat ſeruus meus, poteſtatemque omnem, atque faſtum conculeat; quippe: Reuerſi ſunt Septuaginta cum gaudio dicentes: Domine etiam Dæmonia ſubijciuntur nobis, & ait illis, Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem, Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & Scorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.]

Deus de ſuo ſeruo gloriatur. *Iſa 49.* *Pſal. 15. 2.* *Iob. 35. 7.* *Iuſti in vniuerſas creaturas dominantur.* *Pſ 90. 13.* *4. Reg. 1. 10 11 14.* *Eccl. 46. 5. & Ioſ. 10.* *4. Reg. 20. 11.* *Iſa. 38. 8.* *Luc. 10. 9.*

9 *Seruum meum Iob.* Non producit hic Deus aduerſus

contumaciam dæmonis numeroſum famulitium, aut angelorum, aut hominum; ſed vnico ſeruo contentus pro ſua regia, & diuina maieſtate comitatus incedit. Olim ſe Elias exiſtimabat derelictum ſolum, qui Deo ſeruiret, & tantam Dei maieſtatem vnico tantū ſeruo comitatam, rem videlicet indigniſſimam, conquerebatur ſemel & iterum: Derelictus ſum ego ſolus. Sed tum ad Prophetæ ſolatium, tum vt ſuam apud illum Deus maieſtatem, & exiſtimationem tueretur, plura præterea ſeruorum millia ſibi ſupereſſe expoſuit. [Dereliuquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curuata ante Baal.] At nunc vnicum proponit Iobum vnicè dilectum, cuius ſe Deum, Dominumque teſtetur; non aliter atq. cùm crebris ſermonibus repetit, Se Deum Abrahā, Deum Iſaac, Deum Iacob; ſingulis videlicet ſeruis ſe totum tribuens, & tribus hominibus ter Dei nomine repetito ſe adiungens: vt vnicum ſeruum ſuum cæteris rebus prætermiſſis, ſibi eſſe in pretio, & in honore ſignificet. Hoc ſi animaduertiſſet Abraha, poterat certè Sodomæ veniam tanti excidij petere, & impetrare, non ſolū propter quinquaginta iuſtos, vel propter quadraginta quinque, propter quadraginta, propter triginta, propter viginti, aut propter decem Dei ſeruos, qui Sodomis reperirentur; ſed ſi pauciores decem, vel ſi vnicum Loth, proponeret, propter hunc toti populo parceret Deus, qui terra vniuerſam præ vnico ſeruo ſuo Iob videtur hoc loco deſpicere.

Vnico ſuo ſeruo comitatus incedit glorioſè Deus.

3. Reg. 19. 18.

Singulis ſeruis ſuis ſe totū tribuit Deus.

Geneſ. 18.

Pro viro iuſto relinquā terra deſpicit Deus.

10 Sed cùm Iob nominat, cariſſimum ſibi eſſe ſignificat, & familiariſſimum, & cuius peculiarem valdeque ſolertem curam habeat; hæc enim omnia ſignificat nominis proprij alicuius hominis cognitio, & memoria. Sic Ioa. 10. Inter alias veri, boníque paſtoris conditiones numeratur, quod proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Nā cùm ſua nomina ſingulis imponit, indicat ſingularem omnium curam gerere, beneque ſibi notas, & familiares eſſe: quare cùm vocatur proprio nomine, vocem eius * audiunt, & educit eas; nam compellatione proprij nominis quaſi delinitæ, & allectæ facile ſequuntur paſtorem quocumque illas ducat. Nam fieri non poteſt, vt qui illas nominatim cognoſcit, ſolerter non curet, & ſplendide non paſcat. Propterea Chriſtus Ieſus, vt homo erat; aut Chriſti præcurſor Ioannes, ſeu quilibet iuſtus, quē Deus peculiari prouidentia tuetur, ait apud Iſai [Dominus ab vtero uocauit me, de uentre matris meæ recordatus eſt nominis mei.] Id eſt antequam prodirem in hanc lucem, Deus me uocauit nominatim, me dilexit, mei rationem habuit; antequam hominum aliquis meum nomen noſſet, aut mei rationem duceret, iam Deo meo curæ eram. Idem eſt cum illo: [De ventre matris meæ tu es protector meus; & cum illo Ierem. 1. Priuſquam te formarē in utero noui te, & antequam exires de vulua ſanctificaui te.] Conſuetudo autem, & familiaritas coniunctiſſima ſignificatur: Exod. 33. cùm præmittatur: Loquebatur Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum, ſubiungitur; Non indicas mihi, quē miſſurus es mecum, præſertim cùm dixeris, noui te ex nomine (exponitur in ſequenti) & inueniſti gratiam coram me: pro illo, noui te ex nomine; Septuaginta habent, Scio te præ omnibus; id eſt tu mihi probaris præ omnibus alijs; ſic exponit Auguſt. q. 152. ſuper Exodum. Præ omnibus Deus Moyſem ſciebat, quia Deo præ omnibus Moyſes placebat.] Hinc collige quoſdā inſigniter iuſtos dici Deo notos ex proprio nomine, quaſi ex ſuis meritis, nō propter aliorum patrocinium commendatitios; alios uerò Deus alieno nomine notos, & caros habet, ut populum illum, qui opus habebat ſubinde uſurpare non ſuum nomen, ſed nomina aliena; [Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum; ſicut Exod. 2. dicitur; Audiuit gemitum eorum, ac recordatus eſt fœderis. quod pepigit cū Abraham, Iſaac, & Iacob;] & reſpexit Dominus, Filios Iſrael, & * cognouit eos (hæc enim eſt vera lectio Variabilis) id eſt, illos nōn ex ſe, ſed ex ſuorum parentum meritis, notos eſſe declarauit.

Cāpellatio nominis proprij, quid indicet.

Ioan. 10. 3.

Nomen imponere curæ & prouidentiæ eſt.

** Recognoſcebat vel vocabat paſtor.*

Iſa. 49. 1.

Recordari nominis alicuius.

Pſ. 70. 6.

Ierem. 1. 5.

Exo. 33. 12

LXX.

Auguſt.

Notum eſſe Deo in nomine.

Exo 32. 13

Exod. 2. 25

** Recenſebat eos non per ſe, ſed propter ſuos patres.*

Quod non ſit ei ſimilis. Vel particula illa cauſalis (*quòd*) redundat in ſenſu, ſicut ſæpe ſolet, ut tantundem reſerat, ac ſi diceretur; Conſideraſti Iob cui non eſt ſimiles; vel cauſam reddit, conſiderare te oportuit, quia illi nemo ſimilis eſt; latere enim non poteſt inter alios, ſibi diſſimiles, conſtitutus; vel explicat id, quod cōſiderandum eſſet à Satana; conſideraſti ne Iobum eſſe alijs diſſimilem, & abſtinere ſe à vijs aliorum, neque agi communi errore reliquorum mortalium? in Hebr. non eſt nomen, ſed aduerbium ſimilitudinis; Non ſicut ipſe: quo Hebraiſmo pariterq. Hiſpaniſmo, *nadie como el*, quaſi quædam Apoſiopeſis eſt maximarum laudum. Singularis igitur Iobi ſanctitas ſignificatur: atque in hanc rem Origenes accepit id, quod ſupra dictum eſt ex lectione Septuaginta: Erat quidam homo: videlicet unus, ſingularis, cui nemo ſimilis; ſicut & id, quod de patre Samuelis ſcribitur. 1. Reg. 1 Fuit uir unus de Ramathaim Sophim: quaſi ſingularis præ cæteris. Cæterum hac comparatione duo continentur; alterum, diſſimilitudo uitæ ab alijs improbis, ſicut Sapien. 2. de iuſto ægre id ferentes, dicebant, impij; [Grauis eſt nobis etiam ad uidendum, quoniam diſſimilis eſt alijs uita illius, & immutatæ ſunt uiæ eius.] Hæc enim diſſimilitudo morum, & diuerſitas uitæ redundat in ignominiam, & deteſtationem improbæ illorum uitæ. Ideo enim ſubiungitur; Abſtinet ſe à uijs noſtris tanquam ab immunditijs: nam qui ita ab improbis recederet, ut tantùm loco cederet, & eorum exiſtimationem nihil læderet, hic minimè illis eſſet moleſtus: iuxta id quod, Chriſtus Ieſus ſuis fratribus dixit. Ioan. 7. [Non poteſt mundus odiſſe uos: me autem odit, quia ego teſtimoniū perhibeo de illo, quod opera eius mala ſunt] Sanè nemini uellet impius ſui ſimilem; ſuperbus iurgatur cū ſuperbo: diues inſidiatur diuiti: libidinoſus ſolus ſua præda potiri vult. Alterū uerò, in morum & uitæ ſimilitudine cū alijs iuſtis, excelſus quidā, & præſtantia, & ſublimioris cuiuſdam gradus diſſimilitudo ſignificatur in Iob fuiſſe; ſicut etiam ſimilitudinem cum diſſimilitudine coniunctam habet, comparatio illa Eccle. 47. Quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic Dauid à filijs Iſrael. Intelligit autem adipem, qui ex carne hoſtiæ pacificę ſeparabatur, ſoluſq. in honorē Dei cremabatur. Quaſi diceret; Licet reliquæ hoſtiæ caro ſancta ſit, ſed adeps multò ſanctior; ita Dauid cōparatus alijs iuſtis ſui tēporis; quare nō ſolū erat ſegregatus, ab improborū ſocietate; ſed ēt ſanctitatis præſtantia ab aliorum iuſtorum cōiorsuitæ, & morum ratione: utrumq. itaq. includet hæc Iobi laus.

Particula, quod, ad multos ſenſus accipi.

11

v. 1.

1. Reg. 1.

Sap. 2. 15.

Ioan. 7. 7.

Eccl. 47. 2.

12 Sed quæſtio hoc loco oritur, an cum Abrahamo quoq. Iſaac, Iacob, Moyſe, hęc Iobi comparatio fiat, atque illis etiam ſanctior aſſeratur? Lyranus conſtanter negat fuiſſe Abrahamo, aut Moyſe ſanctiorem. Carthuſianus Moyſi non præfert. Caietanus exiſtimat tunc temporis potuiſſe etiam inferiorem fuiſſe Iobū ſanctitate, & charitate alijs hominibus (id quod etiam priùs placuerat Lyrano) quod uerò ad huius comparationis ueritatē ſpectat, aliqua peculiari prerogatiua ſuperiorem alijs omnibus fuiſſe; ſicut & de quolibet ſancto propter eximium aliquid, & ſingulare donum, canit Eccleſia; Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem excelſi; aut quia nemo tunc temporis cum tantis opibus tantam pietatem coniunxerit.

1. Sent. Iob nō fuiſſe patriarchis ſanctiorē.

Lyran.

Carthuſ.

Caiet.

At partē oppoſitam docere planè videtur Orig. ſuper id. Sic faciebat Iob cunctis diebus, efficit enim illū non ſolùm parem, ſed etiā alijs prioribus, poſterioribus etiā iuſtis ſanctiorem. [Magnus, *magnus*, erat Abraham in fide, ſed excellit illum Iob in tolerātia; Magnus erat Iacob in cordis munditia, ſed non fuit illo minor Iob in miſericordia: aduerſus cęteros omnes priores, & nouiſſimos non ſuccubuit in uirtutum ſtudijs: omnia enim quæ fecerūt ſancti, fecit etiam Iob: quod autem ſuſtinuit cum gratiarum actionibus, hoc nihilominus nullus alius ſuſtinuit.]

Orig. ſent. Iob fuiſſe patriarchis ſanctiorem.

Ego duo, aut tria aſſero. Primū m comparationem fieri cū cæteris mortalibus illius ætatis; quod indicatur, cum dicitur; Quòd non ſit ei ſimilis in terra: terram autē oportet intelligi uniuerſam; nā de uniuerſa locutus fuerat Satanas; tum verò de illa ipſa ętate, & ſæculo; ſicut & comparatur Noe cū alijs omnibus ſui temporis hominibus, Gen. 6. Noe uir iuſtus, atq. perfectus in generatione ſua. Et: te uidi iuſtū coram me ex omnib. gentibus. Alterum, comparationē fieri non in peculiari aliqua uirtute, ſed ui ſanctitate, quæ illis uocibus explicatur, ſimplex, rectus, timens Deum, recedens a malo: nā hęc explicationis gratia poſt factā comparationem ſubiunguntur. Tandem, cùm ſuperius ſtatuerimus Iobum poſt Abrahamum & Iſaac, atque Iacob fuiſſe, Moyſe quoque priorem, certè cum his comparatio non fiet, quòd ſi Ioſeph aut alij filij Iacob, tunc temporis exiſtebant, illis quoque ſanctis ſanctiorem fuiſſe ſanctum Iob. Illud uerò quod de Abrahā Eccleſiaſticus ſcribit: Non eſt inuentus ſimilis illi in gloria; quòd videlicet ualde illum Deus apud homines glorioſum opibus, honore, ac gloria, & numeroſa ſobole reddiderit,

Quæſtionis vera abſolutio.

Gen. 6. 9.

Gen. 7. 1.

Eccleſ. 44. 20.

præte-

prætereaque commendauerit, in Iob noſtrum appoſitè conuenit. *Luc. 7. 24.* Quàtam enim illi gloriam dedit hoc Dei ipſius præconium, & in concilio angelorum (non ad turbas, ut cum cœpit de Ioanne dicere) publica laus, & prædicatio? Quos Deus ipſe commendat, hos iuſtos ſuos nominat, quippe veriſſimo iudicio probatos, atque commendatos; *Heb. 10. 38* vti Paulus ex Abac. ad Hebr. ſcribit; *Abac. 2. 4.* [Iuſtus meus ex fide viuet.]

IX. Cui reſpondens Satan, ait: Nunquid IOB fruſtra timet Deum?

1 *Particula, fruſtra, quid valeat. Dæmon malitioſè calumniatur intentionem: à contrario iuſtis excuſans etiam praua aliorum opera.*

2 *Dæmonis malitia. Diuitum obliuioſorum ingratus animus ergà diuina beneficia Iob nunquam immemor.*

3 *Quæ gratuita charitas & amicitia: quæ mercenaria. Virtus ſui ipſius præmium.*

4 *Deum non mouere ulla ſua utilitate. Multosque habere ſeruos gratuitos, dat gratis, & miſeretur ex gratia.*

5 *Vitium virtuti finitimum. Improbi veram aliorum virtutem non admittunt.*

1 *Chryſoſt.* *Quare Deus vtatur interrogatione* Hinc iam verum eſſe conſtat id, quòd paulò ſuperiùs obſeruauit Chryſ. Solere Deum interrogationibus vti, ut uel hominis, vel Dæmonis mentem & conſiliū eliciat, & à ſe ipſa improbitas vulneretur, ſuaque confeſſione, & uerbis contra ſe ipſam ferat ſententiam. Hoc loco inuidiam, & impietatem ſuam rogatus Dæmon prodit ſua reſponſione. *Luc. 24.* Diſcipuli euntes in Emaus ſuam in fide reſurrectionis inconſtantiam. *Io. 11. 34.* Martha cum reſpōdit, [Domine iam fœtat, quatriduanus eſt enim] modicam fidem: eius rei paſſim exempla occurrunt. Præterea ait Chryſoſ. [Vt is qui egregium habet athletam, de eius uirtute periculum fieri cupit, ea propter percontatur Diabolum, ut luctæ ipſi cauſam afferat.] *Interrogatio quæ non expectat reſponſum.* Ille uerò reſpondit, interrogādo etiam; ſed ea interrogatio non aſpectat reſponſum, & æqualis eſt malitioſæ affectioni; [Iob non fruſtra timet Deum:] exiſtimat quæſtum eſſe pietatem, uirtutemq́ religionis autoritate ad lucrum traducit. Quaſi dicat, lucro *Particula fruſtra quid ſignificet.* allectus, aut pretio conductus colit Deum; non fruſtra; nō gratis; non ſine pretio; ex conuentione & mercede pietatis; non ſine cauſa. Noſtrates dicerent, *No ſin bien porque.* Ezec. 6 Immiſſo ſupplicio, [Scient quia ego Dominus non fruſtra loquutus fuerim: id eſt, ſcienter vera iracūdia minas proceſſiſſe, non fuiſſe inanes, & ſine cauſa; eadem particula vertitur gratis, ſuperuacue. Pſalm. 34. [Gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui, ſuperuacue *Pſal. 34. 7.* exprobauerunt: id eſt, ſine cauſa aut nulla occaſione; minimè à me læſi, aut laceſſiti; vel gratis, id eſt, ex grata amicitiæ, & grato ac beneuolo animo, ſine alia mercede, & pretio. Gen. 29. [Num quia frater es, gratis ſeruies mihi:] quare *Gen. 29. 15.* illa particula duo aſſert, & gratiam, beneuolentiamque animi; & præterea excludit quiduis aliud præter gratiam: vtrumq; ergo negat Diabolus, cùm ait: Non fruſtra, id eſt, *Mirabilis Iobi ſanctitas.* non ex vera amicitia, ſed neque ſine pretio, & mercede; aut ſine animo & intentione conſequendi lucrum, & vberem prouentum ex pietate, & labore colendi Deum. Vbi primò obſeruanda eſt Iobi ſanctitas mirabilis, cui nihil à *Damon ſolam intentionem calumniatur.* Satana obijcitur, aut affingitur mali, præter intentionem, quam iſ. prauam eſſe mentitur; & ignorās certis calumnijs criminatur. Eſt hoc ſuperbi, doloſi, & proſpectoris in- *Eccl. 11. 33.* genium, vt ſcribit Eccleſiaſticus cap. 11. [Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis (bonis, laudabilibuſque operibus, aut veris ipſis iuſtis) imponet maculam.] *Improbi intentionē calumniantur in bonis operibus.* Sicut qui in electione Dæmoniorum ex corporibus obſeſſis, latentem virtutem, & quam ipſi ignorabāt, calumniabantur, dicentes, [In Beelzebub principe Dæmoniorum *Luc. 11. 15* eijcit Dæmonia:] è contrario tamen vir ſimplex, & iuſtus *Iuſtus aliorum etiam prauorum operum excuſationem quærit.* in aliorum improbè factis, vel ignorantiæ, vel intentionis, vel rei alicuius excuſationem quærit; [Non enim ſciunt, quid faciunt.] *Luc. 23. 24* Exemplum ſit ipſe Iob, qui ſe de interna cordis ſuorum filiorum ſanctitate merè iudicare videretur, quamuis conuiuiorum frequentia ſuſpicionem non omnino leuem alicuius peccati efficeret, ſacrificabat tamen incertus, dicens: [Ne fortè benedixerint Deo in cordibus ſuis:] *Gregor.* vide Greg. lib. 1. cap 5.

2 Secundò dæmonis malitia, & calliditas in his ſuis temerarij iudicij tenebris relucet; nam ſua illa reſpōſione, & verbis nihilo mutatis, tantùm mutato geſtu, & animi prauo affectu, poterat Iobum virtutis & grati animi laudare. Ad Iobi enim ſanctitatem pertinuit, quod propter acceptas à Deo ingentes diuitias, & beneficia ſingularia, *Diuites diuino obſequio valde obſtricti.* gratum ſe, piumque diuinæ munificentiæ præberet, & ſuæ pietatis & cultus cauſam debitum, & obligationem frequenter cogitaret, dicens: Non fruſtra Deum timeo, cùm ille ſummis beneficijs, & liberalitate diuina me obligauerit. Quid. n. tam pium, quam illa opulentiſſimi Regis grati animi vox; [Quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi.] *1. Para. 14.* Hinc & ſe, & alios inuitabat Pſaltes, ad diuinas laudes. Pſ. 146. [Laudate Dominū, quoniam *bonus eſt Pſalmus,] *Pſ. 146. 1.* ** No os gran mal conſentille y alaballe.* bonus, inquam, vtilis, in ſe vel ratio, & ex quo multa in vos redundant bona: & deinde, [Præcinite Domino in confeſſione] Heb. propriè, reſpondete, accinite illi. Cū enim illum laudamus, ille reſpondet, & accinit nobis conferendo beneficia, & præmium noſtri obſequij; cùm verò ille nobis cōfert beneficia, iterum quaſi ſono muſico nos excitat, & prouocat ad ſuas laudes, vt illi reſpondeamus, & accinamus noſtro pio, & religioſo obſequio. Certè Xenophon (referente Plutarcho) iubebat ſecundis maximè *Plutarc. 1. de trāquil. animi.* rebus, homines Deorum meminiſſe, eosque tunc enixius *Xenophon.* venerari: quo nomine Ieruſalem tum ſæpe ingratitudinis *Ingrati domeſt.* arguit Deus, tum verò Iſa. 2. [Repleta eſt terra argento, & auro, & repleta eſt idolis.] Quaſi dicat, cùm illos locupletauerim, eaque ipſa te deum aerim ad meum cultum; *Iſa. 2.* illi tamen beneficiorum immemores, me quoque idolis poſthabent. Cui ſimilis eſt illa altera per Hoſeam vatem querimonia; [Hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, *Hoſ. 2. 8.* & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei & aurū, quæ fecerunt Baal] Acriter hac ipſa de cauſa expoſtulat cum Dauid; [Ego vnxi te in Regem ſuper Iſrael, & ego *2. Reg. 12. 8. 9.* erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Domini tui, & vxores Domini tui in ſinu tuo, dediq; tibi domum Iſrael, & Iuda: & ſi parua ſunt iſta adijciam multo maiora: quare ergo cōtempſiſti uerbum Domini, ut faceres malum in conſpectu meo?] Hi ſunt diuites obliuioſi, quos intelligere & meminiſſe iubet acceptorū beneficiorum ſermo diuinus: [Intelligite hæc, qui obliuiſcimini Dominum. *Pſ. 49. 22.* Incraſſatus enim, impinguatus, dilatatus dereliquit dilectus *Deu. 32. 15* Deum factorem ſuū, & oblitus eſt Domini creatoris ſui:] quod ingratitudinis genus cùm proprium diuitibus ſit, peſſimum tamen eſſe ſapienter Seneca ſcripſit li. 3. de bene. c. 1. [Ingratus, inquit, ille eſt, qui beneficium accepiſſe *Seneca.* ſe negat quod accepit; ingratus eſt, qui diſſimulat; ingratus qui non reddit, ingratiſſimus omnium, qui oblitus eſt. Hic enim nunquam fieri gratus poteſt]

3 Tertiò illud obijcit ſanctiſſimo viro nequiſſimus delator, quod multum ualere cognoſcit ad amicitiam uel diſſoluendam, uel diluendam & debilitandam: quòd Iobi erga Deum charitas, & amicitia non ſit gratuita; *Charitas gratuita.* quam ſi, ut Cicero dixit, [ad fructum noſtrū referemus, non ad illius *Cicer. 1. de nat. Deor.* commoda quem diligimus, non erit illa amicitia, ſed mercatura quædam utilitatum ſuarum.] idemq; lib. 1. de leg. *Cicer. 1. de legib.* [Qui non ipſo honeſto mouemur, ut boni uiri ſimus, ſed utilitate aliqua, atq; fructu, callidi ſumus, nō boni.] Eiuſmodi ſunt, quos Sapiēs uocat amicos dona tribuētis, quæ *Qui utilitate ſua ducuntur non ſunt veri amici.* locutio (ut Logicorum more dicam) formalis eſt; habent enim amicum, dona tribuētem, qua ratione dona tribuit; ſecùs neque amici ſunt hominis illius, neque illum de nomine aut de facie notum habere uolunt: quam falſæ amicitiæ rationem expreſſit eleganter Seneca, cùm de turba *Prou. 19. 6.* *Seneca.* adulatorum loquitur; [Prędam, inquit, ſequitur turba iſta non hominem.] *Gen. 2. 17.* Qui ergo apud primos homines Deū calumniatus eſt, quòd non propter hominis bonum, ſed propter ſuam ipſius utilitatem pomum interdixiſſet, nimirum ut ſolus ipſe Deus eſſet & omniſcius, ut hac ratione hominis à Deo animum abalienaret: idem nunc calumniatur hominem apud Deum, falſę, & minimè gratuitę pietatis atque religionis: ſordida namque eſt pietas, quę pręter Deum, pręterque ipſam pietatem pręmium aliud quęrit. Sicut enim ipſa impietas eſt pœna impio, ut Plato dixit, [Pœna iniuſtitię comes,] ita ſanctitas pręmium eſt ſancte operāti: utrunque teſtatur Sapiens Prou. 13. [Peccatores perſequetur malum, & iuſtis *Prou. 13. 21* retribuentur bona:] propriè dicas, peccatores perſequitur, ſequitur, perpetuò inſequitur, inſectatur malū (quod ipſi agunt) iuſtis uerò retribuet bonum; quia uidelicet ipſa bona opera ſibimet ſunt pręmia: [Pax enim, & gaudium

dium

Rom. 2. 10. dium omni animæ operanti bonum: eodem pertinet id
Eccl. 2. 59. Eccleſiaſtici. 2. [Qui diligunt eum, replebuntur lege ipſius: quòd videlicet lex ipſa benè ſeruata ſatis faciat non ſolùm voluntati hominis, ſed ſuo labori & honeſtis actionibus lex ipſa præmium ſit, & cumulatè menſuram honeſti laboris impleat præmio. Grauiter rem hanc, æquè ac ſapienter docuit Seneca de beata vita, & de benefi. 4.
Oui. de Pō. Lib. 3. eleganter etiam ille cecinit.

Nec facilè inuenies multis in millibus vnum.
Virtutem, pretium, qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti factis ſi præmia deſint.
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum.

Ergo inquit dæmon, Non eſt Iob gratuitus Dei cultor; non amicus, ſed mercenarius, ſed præmij & lucri temporalis ſpe conductus.

Quartò tandem, tantò iniquius, quantò latentiùs Deū calumniatur Satanas, quòd præmio & pretio conducat ſuos ſeruos, quodque nemo illi gratuitò ſeruire velit: quaſi diceret; Quid mihi obijcies vnicum ſeruum tuum, quem etiam non haberes, niſi præmio & vtilitate allicere? nulla itaque tibi cum illo vera amicitia, ſicut ille gratuitus non eſt, ita neque tu erga illum verè beneficus, aut liberalis; nam qui beneficium ſua cauſa dat, non verò, vt proſit illi, cui dat, is neque eſt liberalis neque beneuolus.
Senec. lib 6. de benef. c. 12. *Multum* (inquit Cleanthes, referente Seneca,) à beneficio diſtat negotiatio. Sed mentitur diabolus nō eſſe qui Deo ſeruiat gratuitò; ſunt enim multi, fuit etiam olim Iob, qui
Iſa. 26. 13. illam vocem emiſerint. [Poſſederunt nos domini abſque te, tantum in te recordemur nominis tui.] Id eſt, hoc ſolum volumus, & enixè precamur, vt ab aliorum dominorum tyrannide liberi nullo alicuius domini nomine appellemur, quam tuo; non ſerui peccati, non mundi, non dæmonis, non carnis mancipia; ſed ſerui Dei: hoc tantum ſerui Dei nomen ingentis mercedis loco nobis erit, nullo alio præmio, aut mercede poſtulata. Et quidem innumeri etiam grauiſſ. Martyres, qui illam vocem fortiſſimorum iuuenum vſurparunt: [Ecce Deus noſter, quem
Daniel. 3. 17. colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, quòd ſi noluerit, notū ſit tibi Rex, quòd deos tuos nō colimus.] Mētitur etiam Deum ex nobis vtilitatem aliquam captare. Dei, enim qui verſa eſt, eſt illa vox veriſſima: [Miſere-
Exo. 33. 19. bor cui voluero,] ipſa miſerendi voce, quę ex mera gratia, & voluntate gratuita deducitur, rem totam explicante. Quod Paulus Rom 9. Miſerendi voce conduplicata, vt
Rom 9 15. omnem vtilitatis rationem à veriſſima, & prorſus ſyncera Dei miſericordia excluderet ſic repetit; [Miſerebor cui miſertus ſum.] Non vendit Deus ſua beneficia accepto pretio noſtri obſequij, ſed donat gratis; Paruuli (inquit Iacob) ſunt, quos donauit mihi Deus. Et deinde v. 11.
Gen. 33. 5. [Suſpice benedictionem, quam donauit mihi Deus tribuēs omnia.] Hoc enim eſt Dei gratis nobis benefacientis proprium, in Sacro ſermone epithetum, profuſam illius munificentiam exprimens; * Tribuens omnia. Idem
* El que todo lo da y nada vēde. dicitur: Miſerator, id eſt gratus, beneficus, & propenſus ad benefaciendum gratis, & * propter ſe ipſum, aut propter nomen ſuum. Eſa. 55. v. 27. Pſal. 85. v. 15. Pſalm. 110.
* Por ſer q̄ el, y por el nō bre y obras quotiene de liberal y da diueſe. v. 4. Sed quid mirum; nam etiam hæc eſt viri iuſti nota, & proprietatas. Pſ. 111. Iuſtus miſeretur (gratis) & commodat, dat, donat: magna eſt igitur gloria gratię Dei, id eſt illius gratuitæ voluntatis, & diuini beneplaciti erga homines ſine vlla ſua vtilitate aut ſpe fructus. De quo aliquando dicendi locus, & tempus erunt, c. 38. v. 26.
Pſa. 111. 5. Sed duo hic obſeruanda; alterum, quod acutè colli-
3 git Baſil. vitium uirtuti eſſe finitimum, & facilem eſſe
Baſil. tranſitum ab uno in aliud. Propterea temeritas interdum
Vitiū virtuti finitimū. exiſtimatur fortitudo; & è contra; & hoc loco gratuita Iobi pietas, & Dei timor, appellatur à Dæmone mercenarij auarique hominis inſatiabilis cupiditas, & ſtudium proprię utilitatis. Alterum, quod eleganter ſcripſit Di-
Didymus. dymus, eſtque dignum quod illius ipſius uerbis deſcribatur. [Proprium, *inquit*, eorum eſt, qui uirtuti sūt inimiciores, cæterorum bona minimè uera eſſe exiſtimare; ſed potiùs per calumniam dicere, hic quidem ob ereptam ſibi nocendi poteſtatem, iuſtus eſt: ille verò frugi, ac temperans propter ſtoliditatem: ille alter pecunijs, opibuſque caret, quia ijs parandis haud eſt idoneus. Denique nemo improbus cuiuſquam virtutem vt legitimam, ſolidamque admittit.]

X. Nonne tu vallaſti eum ac domum eius, vniuerſamque ſubſtantiam per circuitum, operibus manuum eius benedixiſti, & poſſeſſio eius creuit in terra?

1 *Deus erga ſuos ſeruos munificentiſſimus. Non differt præmium laborantibus, ex Deut. Eccleſi. & Iſai.*
2 *Quid vallum, aut murus in Sacro Sermone, & ad rem paſtoritiam pertinere.*
3 *Vallum pro Angelis: horum proprium munus eſſe in circuitu.*
4 *Deus ipſe murus, & murus igneus, Galea, Scutum, vt ſuis ſeruis proſit.*
5 *Domus pro familia, quid filij domus apud Hebræos.*
6 *Subſtantia quid, & quare Pauper exinanitus.*
7 *Quid Opera manuum. Benedicere ex adiunctis varietatem accipit. Iuſtorum fœlicitas in rebus gerendis, e contrà impiorum infœlicitas. Illuſtratur Dauid & Deut.*

VErè iſta dicuntur à Satana; ſed malignè interpretatur: quamuis enim ſit lucrum reportatum ex pietate, ſed neque Iob propterea Deum timet; neque Deus propterea Iobum tuetur, vt ſeruum ſibi vtilem cōparet; at ſicut Iob beneficij acceptis gratum ſe, atque gratuitū ſeruum Deo exhibet; ita Deus ſeruis ſuis, ſtrenueque laborantibus, munificum ſe & liberalem, quaſi ex diuina quadam gratitudine præbet. Niſi enim aliud ſaluti, & ampliori iuſtorum merito expediat, bonis etiam temporalibus, vellet Deus iuſtos ſuos cumulare: neque ſolùm
in futura vita, ſed etiam in præſenti centuplum conferre. Deus erga ſuos ſeruos munificentiſſimus.
Benedictio Dei in mercedem iuſti feſtinat: (neque enim expectat noctem, ne cum illo pernoctare videatur labor
mercenarij; ſed ante noctis tenebras: Cùm ſerò factū eſt, Eccl 11. 24.
veſperè: ante veſperum etiam, nam feſtinat) & in hora Matt. 20 8.
veloci proceſſus illius fructificat; id eſt velociter, in ea- Eccl 11. 24.
dem etiam laboris hora & iactu ſeminis boni operis, germinat, & creſcit culmus, & matureſcit, & fructum, præmiumq. colligere licet; vix pedem mouebit homo vt procedat in Dei obſequio, cùm ſtatim mouebit, porrigetque
manum Deus, vt præmium largiatur. Non enim Deus ſi- Deus nō differt laborātib. premiū.
cut alij patresfamilias, qui quamuis liberales ſint & iuſti pariter, atque benigni erga mercenarios, tamen laboris pretium non ſecum deferunt, ſed domi in ſcrinijs ſeruāt; eò mercenarios ire iubent, mercedem ſui laboris accepturos: at Deus ſecum defert præmia noſtri laboris, &
ad manum parata habet: *Ecce* (inquit Iſaias, quod mira- Iſa. 62. 11.
bilis cuiuſdam liberalitatis, & benignitatis eſt) *merces eius* (quam ipſe proponit ijs, qui ſe coluerint) *cùm eo* (ad manum habet, ſecum defert, ſtatim redditurus laborantibus: neque ſatis fuit hoc ſemel dixiſſe: repetit iterum, quò de Dei liberalitate, & benignitate erga ſuos ſeruos nos certos faceret (*& opus illius coram illo*: neque oportet feſtinare mercenarios pro accipienda mercede; ille mercedem redditurus feſtinat. Nam homo ſui præmij ſuæque vtilitatis licet auidiſſimus, tardior atque ſegnior eſt præ velocitate, & feſtinatione diuinæ munificentiæ. Eleganter res hæc delineata eſt illis verbis, quibus terra promiſſa deſcribitur, & commendatur à diuina proui-
dentia; [Non eſt ſicut terra Aegypti, vbi iacto ſemine in Deu. 11. 11.
hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ (vide quāto labore conſtet perceptio fructuum his, qui in Aegypto terræ ſeruiunt) Sed montuoſa eſt & campeſtris (quidquid diuina ſea montuoſum, & aſperum habere videtur, diuina gratia & largitate, benigniſſimaq. Dei prouidentia emollitur) de cœlo expectans pluuias (vberes fructus ſine vllo labore noſtro, aut perquam tenui cœlum pollicetur) quā Agricolæ Aegypti multo labore fructus percipiunt.
Dominus deus tuus ſemper inuiſit (ipſe accurrit viſurus quid ſui ſerui, ſuiq. agricolæ opus habeant, quid præmij, quid fructus debeant accipere) & oculi eius in ea ſunt a principio anni (non enim in finem anni fructum reſeruat, ſed ſingulis menſibus, perpetuiſq. fructibus, alijs atque alijs terram locupletat, & agricolas reficit) vſque ad finem eius. Eleganter, inuitus licèt, inuiduſque Satan rem alijs tranſlationibus illuſtrat in ſequentibus.
Nonne tu vallaſti eum. Singula verba emphaſim habēt: 2
& primò quidem uallandi, aut valli nomine, muri, ſepis Vallum aut
circumiectæ fundo, aut urbi, firmum præſidium fidaque murus, ſin-

ma, tutaq́; cuſtodia. ac tuta cuſtodia ſignificatur: cuiuſmodi eſt illud. 1. Reg. 25. [Pro muro erant nobis tam in nocte, quam in die.] Et 2. Eſd 9. [Inclinauit miſericordiam ſuam, vt extrueremus ſolitudines, & daret nobis ſepem in Iuda, & Ieruſalem.] Id eſt, vt haberemus, vbi nos poſſemus tutos defendere ab hoſtibus; & aliquam vrbem muratam, quò poſſemus confugere. Sic Pſal 31. [Sperantem in Domino miſericordia circundabit,] inſtar valli, aut muri: Ergo Iobum vallabat, cuſtodiebat, muniebat diuinum præſidium; pateret profectò quaqua verſum iuſtus dæmonis incurſibus, niſi interpoſito muro diuina illum prouidentia tueretur, & [miſericordia circundaret.] Quare cùm [vallari] iuſtus dicitur, ſimul etiam ſignificatur, paratos eſſe hoſtes humanæ ſalutis ad noſtram impugnationem, qui nos obſideant & circumeant, & niſi hoc munimento interiecto, non poſſe mortales vlla pace aut tranquillitate potiri: cùm enim Satan circuit, & obſidet, & inuadere conatur, ea petitur murum ſibi obſtare, & vndique negari ſibi acceſſum, prohiberique, ne iuſtis noceat. Quid, ſi fortè hoc vallum etiam pertineat ad paſtoritiam cuſtodiam, qua paſtor circuit gregem ſuum, quærens ne quis deuoret, atque circuitiones lupi ſua cura, & circuitione propulſans? Deum verò cuſtodire homines, [ſicut paſtor cuſtodit gregem ſuum,] dixit Ierem. ſe verò à Deo cuſtodiri Iob ipſe teſtatur inf. cap. 29. v. 2.

1. Re 25.16
2. Eſd. 9. 9.
Aduerſarij ſemper parati ad nos impugnandum.
Vallandi verbum ad paſtoritiam curam pertinere.
Ier. 31. 10.

3 Sed quod, qualeue ſit hoc diuinæ cuſtodiæ vallum, dupliciter poteſt intelligi; primò, vt referatur ad Angelorum cuſtodiam, qui dicuntur nos vallare, & cingere; licet enim velit Origenes etiam intra nos multos eſſe Angelos, quibus animarum, corporumq́; noſtrorum cura, atque cuſtodia demandata ſit; de qua re accipit id Pſal 102 [Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius.] Tamen ſæpiùs Scriptura circa nos illos deſcribit; ſicut cùm Syris obſidentibus ciuitatem Dothan, vidit miniſter Eliſei, montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſæi: & illud Pſal. 33 [Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum;] ſingulare pro plurali, id eſt, ſeſe Angeli immittent, aut diffundentur, caſtrametabuntur in circuitu iuſtorum; cingentq́; illos militari cuſtodia Hieronymus ex Heb. [Circundat angelus Domini in gyro timentes eum.] Eodem pertinet illa ſuæ Eccleſiæ promiſſa tutela; [Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi, euntes, & reuertentes] Vnde licet colligere iuſti hominis dignitatem, & pretium apud Deum, quem velit Deus, perinde ac ſe ipſum, ſuis angelis circundari, atque ſtipari, id enim eſt angelorum munus, eſſe [in circuitu throni,] & coronare, ac cingere ſuum regem; ſicut ſcribitur, Pſ. 88. [Deus qui glorificatur in concilio ſanctorũ, magnus & terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt.]

Orig. ho. 20 in Ioſ.
Angeli intra nos ex ſ... Orig.
Pſal. 102. 1.
Angeli nos circundãt.
4. Reg. 6. 17
Pſal. 33. 8.
Hieron.
Zach. 9. 8.
Angeli in circuitu throni.
Pſal 88 8.

4 Secundò poteſt referri ad Deum ipſum, cum emphaſi illius pronominis, [Tu.] Tu ipſe pro muro es Iobo, ac domui eius; tuam ego cuſtodiam, atque potentiam expertus ſum in illo defendendo, meq́; prohibendo, ne cum illo cõfligerem, aut propiùs accederem tentaturus. Verè hoc quoque dicit dæmon: nam videtur Deus grati animi vicem rependere hominibus: egit enim quondam Dei populus excubias, & cuſtodias inſtar valli, & muri in circuitu Dei, cùm [caſtrametabantur filij Iſrael per gyrum Tabernaculi fœderis;] erat ergo tunc Deus in medio cuſtodiæ eorum, nunc nos viciſſim in medio diuinæ cuſtodiæ: coronabant illum quondam homines, & vallabant illius tabernaculum; nunc nos ille coronat, & vallat iuſtum ſuum ac domum eius: non ſemel ſeipſum murum opponit noſtris hoſtibus, & Eccleſiæ ſuæ vallum, atque munimentum, viciſſimq́; petit, vt in circuitu eius conſiſtamus. [Ego ero ei, inquit ille, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.] Murum verò ignis ſe dicit, vt rem terribilem hoſtibus, inacceſſam, & in quam nemo audeat, aut tentet irrumpere, niſi ſuo malo: tum etiam ea qua multas ad vitam commoditates lucis, & temperati, proficuiq́; caloris petere homo poſſit. Hunc igitur murum igneum reformidabat [Leo, qui circuibat rugiens, & quærens quem deuoraret:] terretur enim Leo vel accenſo titione, nam cùm alia timeat, ſed maximè ignes, vt naturæ ſcriptores tradunt. Sed quid mirum Deum muri, & valli vices ſubire pro ſuo iuſto defendendo, hoſteq́; propulſando? Galea eſt iuſto, vt caput illius coronet, dicente Dauid. [Obumbraſti ſuper caput meũ in die belli.] Veriſſimè pollicitus eſt, præſtat etiam fidus, fore vt circundet, & contegat inſtar ſcuti hominem in die belli: *Scuto* (inquit ille, tantùm Dei præſidium expertus) *circundabit te veritas eius*, vndiq́; videlicèt ſe vertet (vt humano modo dicamus) vt te contegat inſtar ſcuti, aut parmæ, quàm quoquo verſus vertat, & circumagit homo, quo ſe ab hoſte defendat; quaqua verſum te ille proteget ſicut ſcutum: ad dexteram hominis ſe conſtituit, vt extento brachio hominem etiam ſua virtute complectatur, & contineat tutum ab hoſtis ictibus; [Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.] Inde: [Dominus à dextris tuis confringet hoſtes.] Sed tandem obſerua cùm audis Deum ſuorum iuſtorum murum eſſe, intellige etiam propugnaculum, qualia in muris extrui ſolent: tum etiam vigilem, & ſpeculatorem, qui in muris, turribuſve eminentioribus excubias agere ſolent, vt nihil hoſtes agere, nihil moliri, aut cogitare poſſint, de quo ſuos ſtatim non admoneat.

Deus murus eſt ſuis ſeruis.
Grati animi vicẽ rependit Deus uoris iuſtis.
Num. 2. 2.
Zach. 2. 5.
Quid ſignificet murus ignis.
1. Petr. 5. 8.
Plin. lib. 8. cap. 16.
Deũ galeã eſſe, ſcutũ, propugnaculũ, vigilẽ.
Pſal. 139. 8
Pſal. 90. 4.
Pſal. 120 5
Pſ. 109. 6.

Cùm verò [eum] dicit, intelligit quæ ad Iobi corpus, & animam pertinent vniuerſa, vt & capillos illius non ſolùm in numerato habeat, ſed etiam in tutela, atque præſidio; de cuſtodia enim rerum aliarum externarum eſt, id quod ſequitur.

5 *Ac domum eius* Chaldæus dixit: [Homines domus eius,] videlicet non ſolùm vxorem, & liberos, ſed vniuerſam familiam ex ſeruis, & vernaculis, nam hi cùm domi continentur, per metonymiam domus dicũtur: vnde Hebræus ſermo, famulos, aut vernaculos appellat viros, vel filios domus, vt Gen. 15. *Filius procuratoris* (id eſt, procurationis, vel diſpenſationis) *domus meæ*: id eſt, diſpenſator, & famulus, & cap. 17. [Circumciſus eſt Abraham, & Iſmael, & omnes viri * domus illius, tam vernaculi, quàm empititij, & alienigenæ:] & ita vir domus, aut natus domi, vertitur [vernaculus,] à Ierem. 2. v. 14. & [familia,] Eccleſ 2. v. 7. quod manifeſtè ad ſeruos, & ancillas pertinet. [Acquiſiui ſeruos, & ancillas, & familiam (Hebr. filios domus) multam nimis,] ſed exiſtimo hoc loco potiùs pertinere nomen, domus, ad filios, iuxta communiorem vſum domus in ſacro ſermone; vt eodem ordine hæc enumeratio reſpondeat initio capitis. Nam poſt Iobum, ſtatim recenſentur filij, deinde cum poſſeſſione armentorum iungitur familia ſeruorum, ita & hoc loco adiungitur ſubſtantia, quod ad poſſeſſiones, & famulitium pertinet.

Chaldæus.
Metonymia.
Filius domus Hebræis pro famulo.
Gen. 15. 2.
Gen 17. 26 & 27.
** Todos los criados y gẽte de caſa.*
Eccleſ. 2. 7.

6 *Vniuerſamq́; ſubſtantiam.* Hæc facultates, & rem omnem familiarem continet: Rectè explicatur à vulgato, quod in Hebræo obſcuriùs dicitur; [Et omne quod ei,] id eſt, quidquid ad illum pertinet. [Subſtantia] autem facultates dicuntur, tum in ſacro ſermone, tum apud profanos ſcriptores, quòd illæ ſint velut firma, ſolidaque materia, robur, ac firmitas hominis; ſicut Prouerb. 18 ſcribitur: [Subſtantia diuitis, vrbs roboris eius, & quaſi murus validus circundans eum:] inde pauper dicitur exinanitus, exhauſtus, euacuatus, Eccleſiaſt. 13. v 8 Philip. 2. v. 7.

Vulgatus.
Quare ſubſtantia diuitias ſignificat.
Prou. 18. 11

7 *Operibus manuum eius benedixiſti.*] Hoc Polychr. refert ad rem agrariam, vt reſpondeat ei, quod ſupra dictum eſt: [Et quingenta iuga boum:] ſed fortè commodiùs, ſi in vniuerſum accipiatur de negotijs & rebus gerendis, & procurandis, in hunc ſenſum; tu efficis, vt quæcunque ille aggreditur, aut inſtituit, procuratve, proſperè illi ſuccedant, velociter, & fœliciter conficiat: ſignificatio autem verbi [benedicendi,] quod ex ſua proprietate eſt cum geniculatione, aut corporis incuruatione benignè, & blandè atque beneuolè loqui ad aliquem, modum peculiarem accipit ex circunſtantia perſonarum. Nam Deus benedicit homini, aut alicui creaturæ, cùm propitius, atque beneficus erga illam vult illi, & confert bona, aut cùm in bonis collatis cõplacet. Homo homini benedicit, bona illi à Deo precando, & omnem fœlicitatem, aut deſiderando, aut gratulando. Homo Deo benedicit, illum propter infinitam bonitatem, & excellentiam laudando, & in tanta bonitate complacendo. Ergo Deum operibus manuum hominis benedicere, erit hominem in agendo dirigere, benè agendi facultatem tribuere, inſtitutis & votis fœlices progreſſus, fœliciores etiam abſolutiones dare, vt proſperè cuncta cadant, & nihil maneat infectum. Sic Iſa. 53. Dei voluntas, & beneplacitum coniungitur, cum operibus, & manibus Chriſti Domini, [Voluntas Domini in manu eius dirigetur.] Quaſi diceret, Dei voluntati & decreto, tum etiam illius benignitati, & charitati erga genus humanum adſcribendus eſt fœlix quicunque euentus operum, & prædicationis Chriſti: ſic etiam Dei benedictioni tribuendus eſt proſper exitus operum manuum hominis: illam vero pollicetur Deus iuſtis ſuis, Deuteron. 12. [Lætabimini in cunctis, ad quæ miſeritis manum vos, & domus veſtræ, in quibus

Polychron.
Verbũ benedicendi ex adiũctis variatè capit.
Iſa. 53. 10.
Gerendarũ rerum fœlicitatẽ quandam, & facultatẽ confert ſuis iuſtis.
Deut. 12. 17

bus benedixerit vobis Dominus Deus veſter,] benedictio Domini tanquam cauſa præcedentis ſubiungitur; quare propriè vertendum, vt annotauit Varabl. [Quia benedicet te Dominus,] Deuteron. 28. [Benedictus eris * ingrediens & egrediens.] Per ingreſſum autem, & egreſſum, cunctorum gerendorum ratio, initium, et exitus ſignificantur. Fœliciter ad negotia gerenda pedem efferes; & manum lætus admouebis: lætus etiam redibis domum re confecta. & ad finem optatum perducta. Neque arctandus eſt locus ad ingreſſum ex bello, vel egreſſum ad confligendum cum hoſte, vt Hebraizantes volunt, ſed ad quæcunq; opera pertractanda, ex ſcripturæ phraſi & more, ſimilis locus. Pſal. 120. [Dominus cuſtodiat introitum, & exitum tuum.] Te comitetur euntem, & redeuntem, quocunque pergentem ad aliquid operis agendum. Chaldæus: [Dominus cuſtodiat introitum tuum ad ſtudia legis, & exitum tuum ad negotiationes] Idem ſub arboris metaphora promittitur iuſto, Pſal. 1. [Omnia * quæcunque faciet, proſperabuntur.] Cum enim iuſtus conſitus ſit ad decurſus aquarum diuinæ benedictionis, & largitatis, neque flores (idelt gerendarum rerum initia, vota, deſideria) habet decidnos, & inutiles; neque folia (idelt, verba, quæ in rebus tractandis fieri ſolent) defluentia, languida, arida paruin efficacia; ſed ad fructum, & debitam maturitatem ſuo tempore perueniunt cuncta. Sed [Omnia quæcunque faciet, proſperabuntur.] Mirum, quam torqueantur impij fruſtrati votis, & triſtibus infauſtisq; conſiliorum, & operum ſuorum, euentibus, ſententiam hanc in illos ferente Deo : [Maledictus eris ingrediens & egrediens, & nõ dirigas * vias tuas.] Ergo pietate, & frequenti oratione promerenda eſt a Deo iſta operum & conſiliorum benedictio; [cùm ignoremus quid agere debeamus. Quoniam (inquit Dauid) non cognoui litteraturam, (Pſal. Romanum, Auguſtinus, Arnobius; Non cognoui negationem. Idelt, negotiorum tractandorum rationem) introibo in potentias Domini:] me totum committam diuinæ potentiæ, atque ſapientiæ, quæ me de rebus agendis inſtruat, ſatisq; inſtructum implicari me difficultatibus non patiatur, ſed expediat, & facilem exitum commonſtret. Propterea ſuam ſponſam à capillis benè pexis, atque compoſitis à ſponſo commendatam ait Theodoretus, quo ſignificaret in humanis negotijs, in quibus non poſſumus, non implicari, laudabiliter, decorè, fœliciter ſe gerere.

Deut. 28. 6
Vatablus.
** Entraras con bué pie en qual quier negocio, y ſaldras bié del.*
Pſal. 120. 8
Chaldæus.
Pſal. 1. 3.
** Ni aŷ flor que no lleue fruto: ni ouo ne la fruta vn ſolo vedrejo, que de deſmedrado.*
Impŷ inpsi negotijs tractandis.
Deuter. 28. 19.
** No acierte a dar paſſo, ni a encaminar vn negocio.*
Pſal. 70. 15
Pſalt. Rom.
Auguſt.
Arnobius.
Cur ſponſa à capillis cõmendata.
Theodoret.

8 *Et poſſeſſio eius.* Septuaginta, [Pecora eius multa;] Et rectè, licèt vox originalis tam bona mobilia, quàm immobilia comprehendat; de quo diximus ſuprà. * [Creuit,] propriè, excreuit, erupit, effudit ſeſe, terminum tranſiuit; oportet nouos pro tot gregibus paſcendis agros, & alia paſcua quærere, à radice (*Farats*) In terra, videlicet in terra Hus; aut in ea terra orientali, vt ibi comparatio fiat cum alijs illius regionis diuitibus; vt reſpondeat illi, quod ſuprà dicitur: [Erat magnus inter omnes Orientales.] Cum verò dicitur [terra,] aut etiam [omnis terra,] in ſacra Scriptura, non oportet vniuerſam intelligi. Sic enim Hieronymus, Iſa. 13. ait: idioma ſacræ ſcripturæ eſſe, vt omnem terram, illius ſignificet prouinciæ, de qua eſt ſermo. Quid ſi hac enumeratione omnium facultatum Iobi latenter ſignificare contendat Dæmon, fieri non poſſe, vt tanta ſanctitas quanta de Iobo prædicatur, cùm tanta diuitiarum copia bene conſentiat? cùm illud maiori ex parte verè dicatur : [Si diues fueris, non eris immunis à delicto.]

LXX.
Ya no le cabe el granado en las dehe ſas.
פרץ
Hieron.
Eccleſ. 11.

XI. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi;

1 *Extendere, dare, mittere manum, quid in ſacro ſermone.*
2 *Probatio per tribulationes rei veris iuſtis neceſſaria.*
3 *Tangere, tum de grauiſſima, tum de leui plaga dicitur. Multiplex Dæmonis calliditas.*
4 *Particula, Niſi, ad iuramentum imprecatorium refertur, & quid ſua ſignificatione contineat.*
5 *Quid ſuppleri oporteat, cùm Deus vtitur imprecatoria iurandi formula.*
6 *Quid ſit in faciem: quid benedicere, in bonumne an in malum?*
7 *Benedicere, pro maledicere, an per Antiphraſim, vel potiùs per Euphemiſmum: rei vtriuſque plura exempla.*

Extende. Extendere manum, aut brachium, habitus eſt percutere volentis, Iſaiæ 5. [Adhuc manus eius extenta, Pſal. 10 Exurge Domine Deus, & exaltetur manus tua. Pſal. 105. Eleuauit manum ſuam ſuper eos, vt proſterneret eos in deſerto.] Inde extendere manum non ſolum ad animum percutiendi refertur; ſed etiam eſt idem quod percutere, 1 Regum 26. [Quis extendet manum ſuam in Chriſtum Domini, & innocens erit? Ezechiel. 6. 14. Extendam manum meam ſuper eos & faciem terram deſolatã:] quod alioetiam Hebraiſmo ſolet ſcriptura ſignificare, videlicet; dare manum: nos dicimus: *Darle vna mano.* Quod enim Exod 7 dicitur, [Immittam manum meam ſuper Ægyptum,] proprie in Hebr. eſt. Dabo manum meam. Alij; ponam manum, *Yo le aſſentaré la mano*. 1

Iſa. 5. 25.
Pſal. 10. 12
Pſ. 105. 26.
Extendere manum
1. Reg. 26. 9
Ezec. 6. 14.
Exod. 7. 4.
Chald. & Vatabl.

Itaque percute (inquit dæmon) Iobum, ſentiat vim atq; duritiam manus tuæ, da illi manum: ſed quia hic ad externa bona Dei manum immitti petit, fortè hæc locutio referenda erit ad habitum auferre aliquid volentis, aut diripientis: vt illud Threnor. 1. [Manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia eius] *Dode ſacomano.* Ait ergo, repete ab illo, quæ illi dediſti; quæ ille habet multa, atque pretioſiſſima aufero; hoſtem te ſimula; diripe, ſpolia, detrahe. Sic tandem ille ſuæ pietatis veræne, an ficta ſit, certiſſimum ſpecimen præbebit.

Thren. 1. 10

Verè hoc Satanas, cùm ſcriptum ſit, [Tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem:] nam ad patientiæ, & tribulationum cotem attritum aurum, prodit quale ſit: [ſicut probatur vas figuli in fornace, & aurum, vel argentum igne.] Rem verò proponit Deo per ſeſe gratiſſimam; quippe vult (quod ad ſuum honorem, & gloriam pertinet) vt de vera ſolidaq; pietate ſuorum ſeruorum conſtet apud homines, & Angelos: neque aliter fieri poteſt, quaſi ex pacto firmo & ſtabilito, quin Dei ſeruus probetur, & grauiter de illo ſumatur experimentum. 2

Rem neceſſariam dixit Angelus Raphaël Tobiæ; [Quia acceptus eras Deo, neceſſè fuit, vt tentatio probaret te.] Non aliter dicitur, [Oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam:] ſic ante legem tradendam, & teſtamentum paciſcendum veræ amicitiæ, quo illos in ſuum populum & peculium reciperet Deus, & ante ingreſſum in terram promiſſam probauit Iſraëlitas, Deut. 8. [Recordaberis cũcti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per deſertum, vt affligeret te, atq; tentaret, & nota fierent, quæ in tuo animo verſabantur, vtrùm cuſtodires mandata illius, an non.

Rom 5 3.
Tribulatio, & patientia probatio qualis quiſq; ſit
Eccl. 27 7.
Sap. 3. 6.
Zach. 13. 9
Eccleſ 2. 5.
Tribulationum, & patientiæ examen res neceſſaria.
Tob. 12. 13
Luc. 24. 26
Deut. 8. 2.

Denique quicunque [acceſſerit ad ſeruitutem Dei, ſtet in timore,] & paratus ad tentationem, ſic accedat, vt [in tempore tentationis,] quæ proculdubio de illo fiet, [non recedat.] Certè cum Ananias in viſione admonitus, vt quæreret Saulum, dubitaret ea de re, atque timeret lupum infeſtiſſimum gregi dominico inferre, neq; planè cognoſceret, qua ratione ſeruus Chriſti effici poſſet ex inimico & hoſte, ſtatim vt accepit à Deo, fore vt in ſuam ſeruitutem & fidelium congregationem per patientiam, & tribulationes pateret illi aditus, neque niſi probatus admitteretur, & ſciens atque volens experimentum, quod de ſe ſumendum eſſet; dubitationem omnem, & cunctationem depoſuit. [Dixit ad eum Dominus, vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte. Ego enim oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati : & abijt Ananias.

Eccleſ. 2. 1
Act. 9. 15.

Et tange. Licet verbo tangendi grauior plaga ſignificari ſoleat, nonnunquam tamen quæcunque etiam leuiſſima, Geneſ. 26. [Nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet :] quo ſenſu videtur dictum à Satana, [tange,] etiam leuiſſimè; non enim auderet magnas clades ſtatim imprecari Iobo Dei amiciſſimo, & id videtur Latinus interpres explicuiſſe, cùm dixit; [paululùm;] cùm in Hebr. non ſit paululum, ſed [extende * nunc manum tuam,] quaſi diceret, ad breue ſaltem tempus, ne videretur ex inueterato odio, & inuidia veteri perpetuis ærumnis velle Iobum conficere : tum etiam, vt rẽm non omninò difficilem poſtulaſſe videretur. D. Gregorius ideò paululum dixiſſe notat, quoniam quæcunque externa mala inferat Satanas, parui æſtimat, niſi animam læſerit. Porrò callide petijt, vt Deus ipſe faceret, quod ſibi horum malorum procuratori, & executor: demandandum fore intelligebat. Cùm verò dixit : [Cuncta,] videtur Chryſoſtomo crudelitatem ſuam prodidiſſe, vt qui cuiuſdam partis bonorum direptione non fuerit contentus, ſed cupierit penitus euertere & exuere bonis omnibus. 3

Verbũ tangendi.
Gen. 26. 29
** Por aora.*
Gregor.
Chryſoſt.

Particula niſi quid ſignificet. Vide Fran. Rib. Hau. 8. an 21. Iſa. 5. 9. Iudic. 5. 8.

4 *Niſi*. Particula compoſita tum apud profanos ſcriptores, tum apud ſacros ex duplici, [Si, Non.] Sed quã habeat vim illa particula controuerſum eſt. Nam quidam nõ obſcuri ſacrarum litterarum interpretes exiſtimant tantùm habere vim ſimplicis affirmationis, aut negationis: vt hoc loco, [Si non, aut niſi in faciem benedixerit.] ideſt, certiſſimè benedicet, Iſa. 5. [Niſi domus multæ deſertæ:] ideſt, proculdubiò efficiam, vt deſertæ & abſq; habitatore ſint, Iud. 5. [Noua bella elegit Dominus: clypeus, & haſta, ſi apparuerit in quadraginta millibus Iſrael,] ideſt non apparuerunt. Sic Septuag. Vaticani per ſimplicem affirmationẽ conuertunt; [Certè in faciem te benedicet.] Sed exiſtimo tamen illam particulam. [Niſi,] aut, [ſi non,] aut particulã [Si,] quando neque interrogat, neque conditionalis eſt, habere vim iuramenti; tũ vbi iuramenti fit mentio, vt Pſ. 88 [Iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, Pſal. 94. Iuraui in ira mea ſi introibunt in requiem meam, Iſa. 14. Iurauit Dominus exercituum, ſi non vt putaui, ita erit,] vel cum ipſa iuramenti verba exprimuntur, Exech. 5. [Viuo ego dicit Dominus, niſi pro eo q; ſanctum meum violaſti, [Gen. 14. Leuo manum meam, (habitus eſt iurantis) ad Dñm Deum excelſum, quod (Heb. ſi) a filo ſubtegminis, vſq; ad corrigiam caligæ non accipiam] Tum etiã cum nulla iuramenti forma, aut mentio præcedit, Iſa 22. [Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini. Ier. 15. Si nõ reliquiæ tuæ in bonum, ſi non occurri tibi in tempore afflictionis.] Sed notanda in hac iuramentorum forma duo; alterum cùm negatiue effertur idem valere, quod iuramentum affirmatiuum: [ſi non,] ideſt, iuro ita eſſe, aut ita fore: cùm verò ſine negatione dicitur idem valere, ac iuramenti negatiuum, non ita eſſe, vel non ita fore. Alterum, huiuſmodi iuramentum eſſe execratorium, aut imprecatorium: aliquãdo autem imprecatio, vel execratio imprimitur, vt Pſal 7. [Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis, 4 Regum 6 Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſæi ſuper ipſum hodie.] Aliquando verò execratio ſupprimitur per Apoſiopeſin, cum vehementia affectus, ſicut illud Teren. [Ne me attingas ſcelеſte, ſi Pol Glicerio non omnia hæc: ſupple, diſperеã, aut, me dij perdant.] Hæc autem reticentia fieri ſolet religionis cauſa, & vitandi mali ominis. Orationem ergo ſic complet Auguſtin. [Niſi in faciem, &c. ſupple, * quid iubes?] quaſi diceret, vel ſuſtinebo, aut patiar, quod mihi pro pœna iniunxeris. D. Thomas ſupplet, malum mihi accidat. Alij, mendax inueniar, aut diſperеam, vel quid ſimile. Sicut dixit ille.

*Particula, niſi, eſt nota iurame(n)ti. Pſal 88. 36 Pſal 94. 12 Iſa. 14. 24. Exec. 5. 11. Gen. 14. 23. Iſa 22. 14. Ier. 15. 11. Pſal. 7. 5. 4 Reg. 6 31 Apoſiopeſis. Terent. Auguſt. * Vaya lo que mãdares. D. Thom. Oui. 2. met.*

Mentiar obſcurum, niſi cùm nox fecerit orbem.

5 Sed tamen non deerit, qui his, quæ diximus, objiciat; cùm Deus in Scriptura iurare dicitur ſub hac iuramenti imprecatorij forma cum reticentia, nihil poſſe cõmodè ſuppleri. Neque verò in aliquo Scripturæ loco exprimi, vt inde petatur ad ſupplenda alia loca. Reſpondetur, ſubaudiri poſſe, non ſim Deus, aut non habear fidelis, & verax; ne meis verbis fidem adhibeatis poſthac, vel quid ſimile; quòd verò id nunquam exprimatur, eam cauſam eſſe Titelmanus cenſet, quòd Deus non habeat maiorem ſe, per quem iuret. Sed hoc dubitationi non ſatisfacit, cùm iuramentum execratorium non videatur requirere alium maiorem, per quem fiat: commodius dici poterit, cauſam huius reticentiæ eſſe, quòd impoſſibile ſit execrationem in Deum cadere; ideò nuſquam exprimi, quod fieri nuſquam poteſt. De re hac docti quidam ſapienter diſputant.

Titel. ſuper Pſalm. 94. Titel. ſuper Pſ. 94. Fon. Iſ 5. lãſ. c. 62. concor.

6 *In faciem*. Publicè, apertè, impudenter, tuam maieſtatem nihil reueritus; ſicut & id, Gal. 2 [In faciem ei reſtiti, (ſtatim ſe explicat.) coram omnibus:] ait ergo, * ſi illum tangas, aduerſum te excandeſcet, & in tuam ipſam faciem iratus inuolabit. D. Thomas aliter, [faciem,] ſumit. D. Gregor. aliter, de quo ſtatim.

*Galat. 2. 11 * Toca'ldo y verеis ſi ſe os viene a las barbas. D. Thom.*

Benedixerit tibi. Benedicendi verbo impudentiſſimum Diabolum minimè vſum fuiſſe, ſed potiùs maledicendi cõſiderat Origenes, Philippus, Beda: Moyſen verò, vel quicunque alius fuerit huius libri ſcriptor, ſanctè & modeſtè locutum verbo benedicendi, pro maledicendi. Didymus è contra exiſtimat; ſic enim ſcribit [Pro diris precationib. & maledictis proſequetur, benedicet, à Diabolo poſitum eſt: in quo verbum adhibuit ſpecioſius, ne Deum verbo aſperiore offendere videretur:] idem dixit Hieron. ſuper id, Gal. 3. [Maledictus omnis. Etiam ipſe Satanas, cum de Iob polliceretur, q; ſi grandibus preſſus fuiſſet anguſtijs, blaſphemaret, à meliori parte hoc ſignificauit dicens: Niſi te benedixerit.] Mihi Didymus placet; poteſt enim etiam in mente, quam Logici dicunt, vltimata, & inter ſpiritus colloquentes eſſe hæc antiphraſis, cùm notitia, aut conceptus benedictionis dirigitur ad alterum, ita vt ex ea ille alius neceſſariò colligat benedictionem pro maledictione ſibi eſſe repræſentatam; ſed hæc alterius negotij ſunt.

Origen. Philip. Beda. Didymus. Hieronym. Antiphraſis in mente vltimata. Didymus.

Quod verò ad ſignificationem [benedicendi] attinet, D. Thomas exiſtimat poſſe accipi propriè in hũc ſenſum; ſi ſubitum tangas, manifeſtum erit, quòd non benè, & ex corde tibi benedixerit; ideſt, laudauerit, coluerit: [Sed in faciem,] ſecundùm apparentiam, & ſpeciem externam, ſicut Paulus Epheſ. 6. dixit; [Serui obedite Dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus, placentes, ſed vt ſerui Chriſti facientes voluntatem Dei ex animo:] quare idem erit [in faciem, q; ad oculum.] Certè paulò durior & coactior interpretatio. Chaldæus etiam propriè videtur accepiſſe, ſic enim legit; [Niſi coram te orauerit,] quaſi diceret, ſi illi eripueris, quæ dediſti, orabit inſtanter, vt illi ablata reſtituas: neque enim volet tibi ſeruire, bonis ſpoliatus; videbis ipſa quantùm amet diuitias, cùm pro illis obtinendis ſupplicem ſe tibi præbuerit, niſi forte per contrariũ intellectum [orare] accipiat Chaldæus, pro maledictis, & contumelijs cum Deo agere, aut murmuratione, quam dicunt, & diuinæ maieſtatis detractione quadam; ſic enim etiam Hiſpanus detractionem ſignificare ſolet, *Rezar por alguno*. cùm alicui detrahit: cum quo videtur facere id, Pſalm. 34. Cum Dauid teſtatur ſe ab odio & maledicentia ſuorum inimicorum abſtinuiſſe; [*Oratio mea in ſinu meo conuertetur.]

*D. Thom. Epheſ 6. 5. Chaldæus. Pſal. 34 13 * Eſſo me tenga, lo q yo les deſſeo y por mi alma vaya lo que por ellos rezo.*

Tandem Latinorum, atq; Græcorum ſummus in hac re conſenſus aſſerit hoc loco [benedicere,] pro maledicere poſitum. Rurſus licet Greg. [benedicere in faciem, ſic expoſuerit, Si accepta perdiderit, faciem, i. reſpectum tuæ gratiæ non requiret. Si enim ea, quibus delectatur non habuerit, fauorem tuum etiam maledicendo contemnet;] 7
quaſi diceret, amicitiam tuam nihili faciet; nã illam propter lucrum colebat; tum etiam te maledictis & contumelijs laceſſet; vt quæ non ſit firma & ſtabilis, ſed quæ ſemel dederit, repetat: hoc, inquam, acutè potius a Gregorio, quam ad ſcripturæ phraſim accõmodatè dictum eſt; cùm cæteri exponant, [benedicere in faciem,] eſſe, palàm, & impudenter maledicere, vt ſupra diximus Sed huius rei contrariæ ſignificationem, ad Antiphraſim, ſeu cõtrarium intellectum refert Auguſtinus, libro contra mendacium ad Conſentium, capit. decimo, in cuius tropi explicatione, & exemplum hunc ipſum locum adducit; ſicut & id 3. Regum 21. [Benedixit Deo & Regi,] eundemq; tropũ nominant Philippus & Beda; qui eò dicitur ab Ironia differre, quòd hæc geſtu indicet contrarium ſenſum; Antiphraſis verò non geſtu, ſed ipſis rebus: & quidem etiam Quintilianus, libro 8. Antiphraſin ſub Ironia comprehendit. Sed qui grammaticorum antiphraſin explodunt, quamuis ex illorum grege ſint, non omnino male cõtrarios hos verborum intellectus, non tam ad antiphraſim, quam ad Euphemiſmon, ideſt, bonam ominationem pertinere volunt. Eſt autem Euphemiſmos, vt Demetrius Phalereus docuit, cùm res odioſas bonis verbis, & impia itidem facta pijs ſignificamus, boni ominis cauſa. Nam Pythagoræi, vt Cicero author eſt, non ſolùm deorum voces, ſed etiam hominum obſeruabant, quæ vocant omina. Quæ politica Romani, quia valere cenſebant; idcirco omnibus rebus agendis, Quod bonum, fauſtum fœlix, fortunatumq; eſſet præfabantur, præſertimq; in ſacrificijs, quocunque temerè prolato verbo triſti, aut miſerando, rem ſacram temerari credebant. Quare rebus diuinis quæ publicè fierent, vt fauerent linguis imperabatur; ideſt, vt bona & fauſta loquerentur, a malis & ominoſis verbis abſtinerent; vnde id Tibull.

Greg. lib. 2. c. 6. Auguſt. 3. Re. 21 10 Philip. Beda. Quintil. Frãc. Sãct. Cicer. 1. de diu. Tibul. eleg. 2 lib. 2.

Dicamus bona verba (venit natalis) ad aras;
Quiſquis ades lingua, vir, mulierq; faue.

Ergo cùm ſermo ſanctarum Scripturarum ſacer ſit, per Euphemiſmon oportet triſtia, & mala verba in bona, & fauſta conuertere, non tam boni augurij captandi gratia, quam puritatis & ſanctitatis diuinarum Scripturarum conſeruandæ; tum etiam diuini honoris, & laudis colendæ. Quare Hieronymus ad Galatas 3. negat vbi [Maledictum, aut Maledictus] dicitur, nomen Dei exprimi. [Audacter, inquit, pede ad hoc procedo certamine, vt ad libros prouocem, nullo loco ſcriptum a Deo quenquam eſſe maledictum; & vbicunq; maledictio ponitur, nunquam Dei nomen

Hieron.

men

men adiunctum. Si ergo vbi Deus maledicit creaturæ, non dicitur maledicta a Deo, ſed tantùm, [Maledicta terra in opere tuo; Maledictus Serpens,]&c. quantò magis cùm de hominis maledicto, & blaſphemia agitur, aut Deus nominandus non erit, aut malum verbum in bonum conuertendum, vt hoc loco; aut alia periphraſi circumloquendum fuerit, quale eſt in Eccleſiaſt 23. [Eſt & alia, præter iuramentum, loquela * contraria morti,] id eſt, proxima, vicina, è regione mortis habitans, tendens verſus mortem: intelligit blaſphemiam, quæ Leuit. vigeſimoquarto, morte & lapidatione mulctari iubetur. Alia periphraſi explicant Septuaginta. [Eſt alia loquela induta morte.] Quaſi diceret, tota obuoluta morte, comprehenſa, poſſeſſa a morte, diceres blaſphemum ita eſſe morti certiſſimè deſtinatum, vt iam ſit indutus morte, illis videlicet veſtibus miſerandis, quibus capitis rei induti ducuntur ad ſupplicium. Sed de hac Sanctarum ſcripturarum puritate, & candore verborum, quæ honeſtiſſimæ inſtar matronæ nullum verbum parùm decens, aut profert, aut audire æquis auribus poteſt, plura dicemus, cùm aliquando locus alius feret. Sed illud tandem explicandum eſt, quale nam maledictionis, aut blaſphemiæ genus intellexerit Satanas, cùm affirmauit Iobum benedicturum Deo? Reſpondeo; Maledictionem quamcunq; intellexiſſe, id eſt, quicquid in Dei contemptum, aut contumeliam caderet, detractionem, aut criminationem diuinæ bonitatis, & prouidentiæ; quod ad iram, & blaſphemiam refertur, ex doctrina D. Thomæ.

Gen. 3. 14. & 27. — *Eccl. 23. 15* — ** Palabras ay que van a parar a la boca y eſtan pared en medio & la caſa de la muerte.* — *Leu. 24.* — *LXX.* — *D. Thom.*

XII. Dixit ergo Dominus ad Satan; Ecce vniuerſa, quæ habet, in manu tua ſunt; tantùm in eum ne extendas manum tuam. Egreſſusq; eſt Satan à facie Domini.

1 *Impetrare ſtatim quod petas, non eſt argumentum Dei propitij.*
2 *In manu eſſe, quid?*
3 *Dæmonis fames, humani potiſſimum ſanguinis.*
4 *Dæmon expleri non poteſt, niſi extrema hominis ſtrage; illum coërcet Deus. Illuſtratus Iſai. Dæmonis quadam nomina.*
5 *Egredi, quid denotet. Dæmonis celeritas, cur appelletur volatilis, & quid, A facie Domini, hoc loco & alijs.*

1 ECce.] Lubens protinùs tibi meum athletham concedo. Iniquiſſimo Satanæ concedit Deus ſtatim quod poſtulat; vt hinc diſcas, neq; eſſe ſanctitatis argumentum, ſi ſtatim obtineas a Deo, quod petis, neque diuinæ iræ, ſi non obtineas. Simili de re quæſtionem mouet Auguſtin. tractatu 6. in epiſtolam Ioann. 2 [Diabolus, inquit, petijt Iob, & accepit. petijt Apoſtolus, vt auferretur ab eo ſtimulus carnis, & non accepit. Sed Apoſtolus magis exauditus eſt, quam Diabolus. Apoſtolus enim exauditus eſt ad ſalutem, etſi non ad voluntatem; Diabolus exauditus eſt ad voluntatem, ſed ad damnationem: ideo enim conceſſus eſt iſte tentandus, vt eo probato, eſſet ille cruciandus.

Impetrare quod ores, non eſt ſanctitatis argumentum. Auguſt.

2 *In manu tua.* Ne poſtea calumniaretur leniorem Dei manum, quàm oporteret, ad probandum illius ſanctitaté. Non ego eum tangam, tuæ manui & poteſtati committo. [In manu eſſe, vel, in manus tradi,] protectionem, & defenſionem ſignificat aliquando; qua ratione iuſti dicuntur eſſe in manu Dei, Pſal. 9 [Tu laborem, & dolorem conſideras, (quo opprimuntur iuſti ab iniquis) vt (deinde) tradas eos in manus tuas, (id eſt, vt illos tuearis, & illorum patrocinium ſuſcipias: & ſic cohæret; quòd ſequitur) Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor:] hoc verò loco [manus] poteſtatem denotat: ſicut & Pſal. 88 * [Ponã in mari manum eius:] per Hypallagen: ponam mare in manu eius, vt non ſolùm terræ imperet, & cum lapidibus regionis pactum ineat, atque terræ beſtiæ pacificæ ſint illi; ſed vt & [venti & mare obediant ei. Exod. 4. Reuerſus eſt Moyſes in Ægyptum portans virgã Dei in manu ſua. Dixitq; ei Dñs: Vide vt omnia oſtenta, quę poſui in manu tua (in tua facultate, & voluntate) facias coram Pharaone.]

In manu eſſe ad protectionem refert. — *Pſal. 9. 24* — *Manus poteſtaté denotat.* — *Pſal. 88. 14.* — ** Dareles mano en la mar.* — *Matt. 8. & Luc. 8.* — *Exo. 4. 20.*

3 *Tantùm in eum ne;* &c. Non permitto tibi poteſtatem illius ſaluti & incolumitati corporis nocendi. Bene hinc licet cum Apollinari colligere, voluiſſe Satanam, vt totus ipſe Iobus illius arbitratui, & poteſtati permitteretur; negaſſe verò Deum. Vt hinc primò diſcas, plus à te Diabolum elicere velle, quàm prima ipſa facie oſtendat, primiſque verbis exigat: nam cùm ille poſtulauerit, vt tangeret Deus cuncta, quæ Iobus poſſideret, deinde vero Deus permitteret, quæ habebat vniuerſa perdenda, & diripienda; contentus tamen non eſt? & ab illius voluntate, & intentione poſtulandi excipit Deus, potius ab illius inexplebili fame, eripit potiſſimũ bellum, Iobum ipſum; hunc enim ille ſitiebat, hunc fameſcebat vaniſſima elatus fiducia, (quod influeret Iordanis in os eius:] nunquid enim de bobus cura illi erat? Homines ille appetit. [Væ, inquit angelus, terræ & mari.] Sed quid tandem Satanæ inimicitiarũ eſt cum terra, & mari? hominibus ſanè cauendum admonet angelus, terra mariq; degentibus. [Quia deſcendit diabolus ad vos habens iram magnam.] Omnia ille mundi regna facile tecum commutabit; neque æſtimabit precium vllum pro commutatione animæ tuæ.

Apollinar. — *Satana non cedi fame ſatiatur, & exiguis, quã potere videatur.* — *Luc. 22. 31* — *Apo. 12. 12.* — *Matth. 4. 8.*

4 Secundo hinc doceberis, Dæmonis inexplebilem humani ſanguinis ſitim, quæ tantis hominum ſtragibus extingui non poteſt; non niſi omnium mortalium extremis calamitatibus ſatiari potuiſſe, niſi illius belluæ hiantè cupiditatem iniecto fræno Deus comprimeret, & ea noſtrarum virium tenuitate nocendi illius facultatem opportunè metiretur. Quam rem clariſſimo experimento diſces, ſi cruciatus implacabiles obſerues, quibus illorum corpora afficit, in quos iuſto & occulto Dei iudicio ſæuiendi poteſtas illi a Deo ſit: nam ſi cuiuſquam corpus inuadat, ſenſus omnes lædit, & a propria natura & ſtatu euertit, obſcurat lumina, obſtruit aures, debilitat crura, obſtupefacit linguam, turbat (qua poteſt ratione) mentem, & corpus vniuerſum velut inanimem truncum efficit; tundit, vulnerat, cruentat, allidit ad ſaxa, & in obuia quæque vitæ diſcrimina præcipitem agit miſerum hominem. Ille igitur hominum amator, qui [venit, vt vitam habeant, & abundantiùs habeant,] in hoc venit, [vt diſſoluat opera Diaboli. [Quare quod ad noſtrum aduerſarium attinet, nunquam noſtris malis expleri poterit, quod duo illa, quæ apud Iſaiam habet nomina, indicant, [Viſitabit Dominus ſuper Leuiathan ſerpentem vectem.] Dicitur [Leuiathan,] id eſt, additamentum, vel augmentum, nam nullo noſtro malo cõtentus eſt, nullam poteſtatem ſibi ſatis eſſe, plus ſibi poteſtatis addi, nobis malorum plus inferri ſemper poſtulat. Appellatur præterea, [Serpens vectis] Pagnin. legit, [Serpens tranſiens.] Alij etiam iuxta Hebr. [Serpens fugiens,] aut velox, aut diſcurrens de extremo ad extremum, videlicet omnem locum occupans, omnem exitum obſtruens velut inductus * [vectis,] ab extremo in extremum littus; in nos totos, omniaque noſtra, nulla re excepta dominari cupiens. Quia vero Deus dæmonis poteſtatem, calamitateſq; noſtræ imbecillitati attemperat, ſubditur; [Nunquid, iuxta plagam percutientis ſe percuſſit eum, aut ſicut occidit interfectos eius ſic occiſus eſt?] Quaſi diceret minimè, ego cùm percutio aut percuti Iſraelem permitto, eo ſum animo, quo illius hoſtes: iſti enim penitùs delere, ſtirpitùs excindere, ſibiatq; ipſas radicem euellere conantur; neq; nocendi modum aliquem ſibi ſtatuunt: Sed ego, & iræ meæ modum, & menſuram ſtatuo, atque hoſtium furorem intra certos limites coërceo. [In menſura cõtra menſuram.] Id eſt, non ſemel, funditusq; deleo, & conſumo hominem; ſed calamitates diuerſis vicibus immitto; ſæpius impleo menſuram, ſæpius effundo: non totam ſimul, neque ſemel Satanæ nocendi copiam facio. Quæ Dei mirabilis prouidentia hoc loco maximè relucet, cum ſemper aliquid ſubtrahat cupiditati Satanæ, neque totum Iobum ſemel illi permittat. Secus cum bona, & beneficia cõfert: [Miſericordiæ eius non eſt numerus:] quaſi diceret, nulla menſura. [Domine in cælo miſericordia tua: (nam nullis terminis conſtringitur) & veritas, (fidelitas promiſſorum) vſque ad nubes: iuſtitia tua ſicut montes Dei (gradatio quædam eſt, quæ deorſum verſus redit.) Quemadmodum (quo modo? quantum? res admiratione digniſſima) multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.]

Satana ſitit humani ſanguinem. — *Iſa. 27. 1* — *Pagnin.* — ** Es vna tranca que todo la atra ueſſa & por ſe aparte.* — *Pſal 35. 6.*

9 *Egreſſusq; eſt Satan à facie Domini.* Alacritatem, ſtrenuitatem, ſolicitudinem in re gerenda videtur ſignificare verbum, [egrediendi:] nihil enim aliud expectabat, quã facultatem nocendi Iobo; ea igitur obtenta, nihil moratus, nihil reſpondens ampliùs egreſſus eſt, abijt, exceſſit, erupit, rẽ perfecturus celeriter: eadem ferè vis huius verbi, Hab. 3. [Egredietur Diabolus ante pedes eius:] in Heb. egredietur

Egredi, qd denotet. — *Dæmonis celeritas.* — *Hab. 3. 5.*

רשק *Cur dæmon appellatur volatile. Matt. 4. 1. LXX. A facie Domini quid ſignificet. Gen. 4. 14.*

tur *Reſeph* id eſt, volatile, vt Hieronymus eo loco exponit, atque ex Hebræorum ſententia propter nimiam velocitatem principi Dæmonum id nomen conuenire ſeribit, quia Chriſto poſt baptiſmũ ſtatim occurrerit: nec ſolùm [poſt pedes eius, vt inſidiaretur calcaneo,] ex lectione Septuaginta; ſed ante pedes eius, egreſſus fuerit in campum, locumq; certaminis, tempus, & locum præoccupans. Quòd verò eſt, à facie Domini, id eſt Angeli, qui ex Dei perſona illi loquebatur. Sicut dixit Cain: [Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar:] id eſt, non permittis mihi habitare in hoc loco, vbi te præſentem exhibes. Secus in alijs locis Scripturæ, illud, facie Domini, habet longè alium ſenſum.

AN HAEC DEI VERBA SOLAM permiſſionem Dæmoni faciant: an verò etiam nouam illi facultatem aliquam præbeant.

6 *Teſtimonia Patrum, quæ videntur probare his verbis contineri Dei præceptum, aut determinatam voluntatem.*
7 *Vera quæſtionis ſolutio. Deus tantùm velle potuit paſſionem Iobi, non verò iniquam torioris actionem.*
8 *Dæmonis manus, & poteſtas à Deo ligata circa naturalia.*
9 *Illa eadem conſtricta in tentando, & ſuperando.*

6 *An hæc Dei verba contineant Dei imperium, an verò ſolam permiſſionem.*

SEd iã hoc loco duas nobis quæſtiones excitabit Theologus: Primam, an his Dei verbis contineatur imperium, præceptumve diuinum, aut Dei voluntas (quam dicunt) determinata; an verò ſola permiſſio facta Dæmoni? nam cum hoc loco de pœnis infligendis ſermo ſit quarum Deus author eſſe poteſt, neque ſolùm permittere, ſed præcipere etiam, atque determinatè velle, vt Dæmon Iobum affligeret, nihil videretur ea res lædere diuinam bonitatẽ. Adde etiam Deum voluiſſe Iobum affligere, cùm illum ipſe Dæmoni obiecerit, vt illum expeteret, & poſtularet ad certamen, expetitum verò concederet aduerſario. In quam rem Gaudentius Brixianus dixit: quòd Deus quaſi ingeſſit Diabolo Iobi ſanctitatem, vt doleret, indignaretur, inuideret. Et Chryſ. voluiſſe Deum, vt Iobus tentaretur; proptereaque percontatum fuiſſe, Numquid conſiderasti, &c. Vt luctæ ipſi cauſã afferret. Olymp. crebris laudibus ſuum iuſtum efferre Deum, ut ad ineundum cum athleta certamen, laceſſeret aduerſarium. Gregor. Deum prædicaſſe laudes Iobi in deſpectum Diaboli, neque conceſſiſſe ſemel poteſtatem ſæuiendi in illius corpus, quòd pluribus illum tentationibus, atq; certaminibus ſeruaret.

Gaudẽ. Brixian. tract. in ſcriptur. ex proſa. Chryſoſt. Olymp. Gregor.

7 *Reſponſio.*

Reſpondeo; Cùm hæ Iobi pœnæ, atq; perpeſſio tot cladium per iniquam ſiue Dæmonis, ſiue aliorum latrunculorum operam, & uoluntatem effectæ, & exercitæ fuerint, certè Deus non præcepit, & moraliter tantùm uelle potuit paſſionẽ, quæ in Iob fuit bona; minimè uerò actionem, quę in agentibus iniqua fuit. Permiſit tamen Deus, dum Dęmonis manum, id eſt, potentiam, quę arctata, & ligata erat, ſoluit, id eſt non coercuit, neq; frænauit; quod illa verba declarant: [Ecce in manu tua eſt;] quam cum adhuc coercuerim, nunc expeditam, & liberam relinquo. Quare dixit Greg quòd vnus, & idem ſpiritus, 1. Reg. 18. [Dicitur Spiritus Domini malus irruens in Saul. Domini] per licentiam poteſtatis, quę iniuſta non eſt; malus per deſiderium uoluntatis iniuſtę. Quare illud tange, fortè eſt, permitte vt tangam; nam quod Deo permittente fit, Deus facere dicitur. Neque uerò excluderetur Gregorij ſenſus, ſi dicas, illum Spiritum Domini malum irruentem in Saul, ita ut propheraret in medio domus ſuę fuiſſe uehementiorem quendam * irę motum, qui illum propemodum ad inſaniam adigebat.

Greg. lib. 2. cap. 10.

** Vna palabra diabolica que lo hazia hablar locuras*

8

Altera quæſt. An nunc det nouam aliquam facultatem dæmoni Deus, quam ille natura ſua non haberet. Reſpondeo; Naturalem Dęmonis, ſicuti aliorum angelorum potentiam duplicem eſſe circa hęc inferiora; alteram ad applicanda actiua paſſiuis per motum localem; alteram per ſuggeſtionem internam, & propoſitionem obiectorum, commotionem ſpecierum, & ſpirituum, & id genus alia: de quibus Theologi cum D Thom. diſputant. 1. p. q. 111. & utraque hęc manus, ſiue facultas dęmonis ligata eſt à Deo, ne tantum noceat, quantum poſſet. Et de prima quidem ex hoc conſtat, cum ad diripiendas facultates, & domum euertẽdam, petat & obtineat facultatem; ſiũ etiam quòd ſine peculiari Dei facultate non potuit gregem illum porcorum in mare pręcipitem agere, Matth. 8. Marci. 5. Lucæ. 8. quem locum in hanc rem notauit Tertullianus. lib. de fug. in perſecutione: & acutè in eo loco Diuus Thomas obſeruat non petiſſe legionem illam, ut in homines mitterentur, quia Chriſtum Ieſum de noſtra ſalute ſollicitum minimè id permiſſurum ſibi perſuaſerant. In uniuerſum autem D. Auguſt. 7. de ciuit. ca. ultimo de dęmonibus agens: [Non poſſunt, inquit, quod non ſinuntur facere.] Et lib. 2 cap. 23. [tantum poſſunt, quantum ſecreto Dei arbitrio permittuntur:] uide etiam lib. 18. cap. 18. Greg. hoc loco. Cypria. lib. 3. teſtimo. ad Quirin. cap. 80. Theophil Marci. 5.

D. Thom.

Mat. 8. 30. Marc. 5. 13 Luc. 8. 32. Tertullianus. D. Thom. Auguſt. Gregorius. Cyprianus. Theophil.

9 *1. Co. 10. 13.*

De ſecunda verò illa Dæmonis facultate videtur locutus Apoſtolus. 1 Cor. 10. [Non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis; ſed faciet cum tentatione prouentum:] videlicet vt non ſolùm creſcente, & amplius ſęuiente tẽtatione vires vobis ſuppeditet, quo pares ſitis ferendę & perferendæ tentationi; ſed vt eas vires ſubminiſtret, quæ vos validiores, & ſuperiores ipſa tẽtatione efficiant. Propterea Apocalip. 20. Vidit Ioannes: [Angelum deſcendẽtem de cęlo (Chriſtum Dominum) habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua. (id eſt, vt Aretas exponit, vim cohibendi operationem vitiorum) & apprehendit draconem, ſerpentem antiquum, qui eſt Diabolus, & Satanas, & ligauit eum per annos mille:] detinet itaq; in carcere, & vinculis Satanam, ne egrediatur à facie ſua ad nocendum, & ſeducendum gentes) & poſt hæc (videlicet tempore Antichriſti) oportet illum * ſolui modico tempore. Eleganter uerò Gregorius hanc ipſam Diaboli catenam, & vincula habenis comparat: nam Deus optimus, qui prouidentiæ ſuę curru vehitur, & ad debitum finem creaturas omnes confert, nunc Dæmoni remittit, nunc intendit habenas; calcaria uerò nunquam adhibet.

Apoc. 20. 1. Aretas.

** Por algun tiempo andará el diablo ſuelto. Gregor. as. Quid, quaſi ſtrena diaboli.*

Hinc eliciunt Cyprian. Sermone 6. de oratione Dominica, & Auguſtinus lib. 2. de ciuitat. ca. 23. Diabolum nec timendum, nec honorandum, cùm nihil niſi ex Dei permiſſu agere poſſit. Sed Deum quidem colendum; quem [qui timẽt, magni ſunt per omnia.] Qui uerò non timuerit, [Angebit Dominus plagas eius.] Hebr. mitificabit; id eſt mirabiliter augebit, & multiplicabit: uidelicet inueniet mirabilia quædam tormentorum genera, quibus impium excruciet; & ſoluet Satanam, qui liber minimeque coercitus exquiſitis illum cruciatibus conficiat.

Cyprian. Auguſt. Diab. nec timendus nec honorandus. Iudith. 16. 19. Deu. 28. 58

XIII. Cùm autem quadam die filij, & filiæ eius comederent, & biberent vinum in domo fratris ſui primogeniti:

1 *In noſtro aduerſario tam violentia, tum aſtutia Ate Homerica.*
2 *Priſca indumenta. Dæmonis pellis ex leonina & vulpina, Lyſandri apophtheg. Naz. de Iuliano.*
3 *Quo tempore inierit Satanas cum Iobo certamen. Ars Dęmonis: & quæ ſint inſidię, ſiue methodię apud Paulum.*

1 *Vtrum in hoſte valeat aſtutia an violẽtia. Satanas nõ callidiſſimus, ſaniſſimus. Homer. l. 19 Iliad.*

VEtus illa controuerſia, plusne in hoſte ualeat, & commendetur aſtutia, an uiolentia? certe utrumque ualere plurimum in aduerſario humani generis; nihil uero cõmendandum, ſed cauendum & timendum utrumque, vel ex hoc loco licet colligere; ex quo perſpici poteſt tum immanitas incredibilis, teterrima feritas, & immaniſſima audacia; tum fraudulenta aſtutia, malitioſa calliditas, fallax obſcuritas, ueteratoria, multiplex, uerſuta nocendi ars: quid inquam ars, [cui nomina mille, mille nocendi artes?] qualis Ate ab Homero deſcribitur, quæ ex Iouis filia in teterrimam mortalibus noxam conuerſa eſt.

Ipſa Iouis proles, mortalibus omnibus Ate
Noxia mille modis, pedibus non mollibus vnquam
Repit humi, verùm capita ipſa, & maxima rerum
Aggrediens homines affligit.——

Homerica Ate.

Hunc ſe eſſe Dæmon ipſe teſtatus eſt, dum monacho roganti quiſnam eſſet, aut qui uocaretur, reſpondiſſe fertur, Mille modis artifex uocor. Hercules Nemęi ſe Leonis tergore contegebat. Mauri, ut ſcribit Strabo, Leonum & pardalium, & urſorum pelles induunt; & dormientibus ſubſternunt: ſimilibusq; indutos pellibus in Xerxis exercitu Aethiopes fuiſſe, ſcribit Herodotus. Barbarorum

Dęmonis nomen.

2 *Fera priſcorũ gentium indumenta.*

Strabo l.17. Herodot. li. 57. Senec. li. 2. epiſt.90. Herodotus.

alij eodem autore, ſerpentum, ac piſcium corijs, indumentis, ac ſtramentis utuntur. Alijs quibus tam inmanis feritas non placuit, ut magna Scytharum pars, tergis uulpium induitur, teſte reote Seneca: tum etiam Thracib. in more fuit autore Herodoto, caſſides ex pelle uulpina cõficere. Sed uerſutus Dæmon utramque coniungens Leoninæ uulpinam aſſuit, qua ſe totum Pelle contegat; ut quod ui non poteſt, aſtu tandem perficiat. Ad quod alludere uidetur familiare id noſtratium hominum prouerbium, quo ueteratorem appellant, Pellem Diaboli, Lapiel de Satanas; Quod uſurpaſſe aliquando Lyſandrum Lacedæmoniorum ducem Plutarchus ſcribit: nam ad eos qui ipſum concidebant; quod pleraque fraude tranſigeret, ut indignum Hercule, diait, [Quò non pertingat Leonina, ibi aſſuendam Vulpinã.] Quod prouerbiũ à Nazãzeno in Iulianum torquetur, ferum ſimul æque ac ueteratorem: atque illud etiam quod de eodem Iuliano ſcribit, In humani generis hoſtem melius, ueriusq. conueniet; ſic ille ait [Quemadmodum chamalæõtem aiunt in quiduis facile mutari, atque omnes ſubinde colores, candore vno excepto, ſuſcipere; ſic & ille Chriſtianis, præter clementiam, in quiduis ſe vertebat, ac perquã crudelis erat ipſius lenitas, & violenta perſuaſio.] Non aliter ſanè Dæmon cùm vulpem agit, leoninam crudelitatem ſpirat; cùm leonem vulpina ſe pelle contegit: veriùs, totus ipſe Leo eſt, totus vulpes, totus crudelitas, totus fraus. Simul vtrũq. in Iobo tentando videas, ſeſe mille modis verſare, verſutiorẽ, vt aiunt, totã ſingulari; mille laruas ſumere, mille artibus in mille figuras, inſtar Prothei, ſe conuertere; tẽpora obſeruare; occaſiones captare; verba componere; ſemper vulpem, nunquam non leonem. In ſumma, omnia dæmonis nomina, quæ plurima ſunt, & illius ingeniũ ſignificant, aut ſunt violentiæ & crudelitatis, ſiue aſtutiæ atque malitiæ, aut odij & inimicitiarum aduerſus hominem, & ſicut aſtutia vires acuit, & ſæuitiam extimulat; ita odium, & inuidia ſæuitiam, atque aſtutiam exacuit, & incitat: eſt ergo nouacula acuta, quæ excindit faciẽdo dolũ.

Plutarch. in Apophs. Lyſandri apophtegma. Naz. orat. 3. in Iulian.

Omnia dæmonis nomina, aut ſæuitiæ, aut aſtutię. Pſ. 51. 4.

Sed vt ad rem præſentem veniamus, expectauit calidus hoſtis primum conuiuiorum diem lætiſſimum, atque ſplendidiſſimum, vt qui in domo primogeniti celebraretur; atque eò pertinet, quod cùm v. 4. tantùm dicatur, Comederent, & biberent; nunc, uinum addatur, quod ad lętitiam, lautitiamq. maiorem pertinere uideretur: nam non niſi potentiores, & opulentiores bibebant vinum: Iſai. 5. v. 22 & Pſal. 68. Eſt autem in fonte vini nomen, *Iaijn*, vnde forte dictus eſt, Ianus, quem dicunt fuiſſe Noe, vſus vini inuentorem: de quo vide Beroſ. lib. 3. Chryſoſtomus quandam diem, intelligit, tempus ante meridiẽ, cùm prãdiandi initium factum eſt; nam vltimus nuntius meridie venit, tempore videlicet prandendi. Atque oportuit tem à Diabolo eo tempore procurari, vt vnius diei ſpatiũ tot acerbitatibus, & certaminibus commodè ſuffecturũ videretur. Sed Origenes tempus primi nuntij colligit meridiem fuiſſe, videlicet ipſam horam prandij, vt Iobo diſcumbenti ad menſam acerbiùs & inopinatius exiſteret. Hę ſunt illę techną, & inſidię Diaboli, aduerſus quas paratos ſtare iubet Apoſtolus: quę Gręcè dicuntur, *Methodia*, id eſt inſidię, & aſſultus cum methodo, cum ratione & arte ad fallendum, ad ſeducendum commodiſſima.

Iſa. 5. 22. Pſ. 68. 13. יין *Ianus idem qui Noe. Beroſus. Chryſoſt. Origenes. Ephe. 6. 11. Μεθοδείας*

XIIII. Nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos:

XV. Et irruerunt Sabæi, tuleruntq. omnia, & pueros percuſſerunt gladio, & euaſi ego ſolus, vt nuntiarem tibi.

1 *An nuntij fuerint Dæmones, ementiti famulorum habitum. Nomen ſe ponis à nuntiando.*
2 *Nequitia pœnarum ſpirituum quid apud Paulum, tum etiam apud profanum. Iuſtorum nuntiorum acerbitas.*
3 *Nondum ſatis ſubacta terra ab aratoribus Iobi. Ludi Cereales reſtituere potuerunt Sanſonis artem cremandarũ frugum.*
4 *Quo ac ni tempore hęc contigerint.*
5 *Amplificatio huius cladis. Quid irruere, ſiue cadere ſuper prędam.*
6 *Qui Sabæi. Saba duplex. Vnde Regina Saba & quibus litteris hæc nomina ſcribantur in fonte.*
7 *Aliorum ſententia de Sabæis: diſcrimen in ſcriptura nominum non eſt ſolidum. Illos Sabæos fuiſſe Arabes. At Regina Saba non de Arabia ſed ex Aegypto. Sabæos, & Trachonitas latrocinijs viuere.*
8 *An Sabæorum habitum ementitus fuerit Dæmon.*
9 *Quid percutere: quid puer. Iudæorum ingenium.*

NVntius. Id quod Orig. in tertio nuntio exiſtimat fuiſſe vnum aliquem è famulis Iobi, idem ferè interpretes omnes de omnibus nuntijs intellexiſſe videntur; ſed ita tamen, vt ſemper in illis reluceat Dæmonis tum immanitas, quæ hoſtes ad prædam & cædem accenderit, tum calliditas, quæ à communi plaga nuntios exceperit, & miſerabili oratione inſtruxerit, atque eo ordine, temporeque diſpoluerit, vt vni alius oportunè ſuccederet, vt importunitate tot cladium, & infauſtorũ nũtiorum Iobi conſtantiam commouerent. Sed Chryſ. Hom. 2. & 3. de patientia Iobi; exiſtimat Dæmonem ipſum nũtiorum formam, & ſpeciem ementitum: ſimile verò exiſtimant Polychro, & Olympiodorus: Et quidem non ſolùm ſæuus, & ſanguinarius nuntius, ſed etiam infœlix & ominoſus, quidquid noui afferat, aut indicet, ſemper Satanas eſt: vnde etiam ſerpentis nomẽ, quod hebraicè dicitur *Nachas*, curioſitate, & callida inſidioſaq. obſeruatione: in Chaldaica paraphraſi dicitur *Chiuia*, ab indicãdo, ſeu nuntiando, quaſi dicat, nuntium, qui nũtiauit Euę pomum vetitum. Ergo cùm ingens lucrum reportauerit ea prima illa nuntiatione; nõc alicuius vtilitatis ſpe allectus nuntij formam, & officium iterum aſſumit. Et videtur ipſa rei geſtæ narratio ſic exigere; non enim aliter videretur fieri potuiſſe, vt vnus ſemper ex his cladibus liber euaderet, & renuntiare poſſet, an alij omnes famuli perijſſent, an verò quidam alij euadere etiam potuiſſent; nec etiam ſi homo eſſet, potuit tam opportunè vnius aduentus alterius extrema verba excipere; vt quoad fieri poſſet nullum reſpirandi ſpatiũ Iobo cõcederent. Quid, quòd verba ipſa, in quibus multùm erat momenti ad cõmouendum animum, non videretur Dæmon commiſſurus homini ruſtico, ſed ſuæ tantummodò aſtutiæ & calliditati crediturus? & ſicut, qui boni aliquid volunt afferre, affingunt aliquid, quo faciant id quod nũtiant lætius; ita certè nuntius improbiſſimus multa affingeret acerbitatis, & doloris plena, quò rem efficeret luctuoſiorem. Quare ementita figura, habitu, & geſto miſerabili, dilaceratis veſtibus, tunſus, & fortè etiam ſaucius; facie & manibus cruentatus, fugiendi celeritate creberrimè anhelans, & via interclusum ſpiritum potens emittere, ſingulis quibusq. verbis inſiſtens, orationem diluens lachrymis, inauditis verborum exaggerationibus, & ad efficiendam in Iobi animo mollitudinem, & doloris ſenſum comparatis, & qua potuit acerbitate conditis, atque compoſitis, rem totam expoſuit.

1 *Origenes.*
Chryſoſt.
Polychron. Olympiod.
נחש
חויא

Hinc perſpicies veriſſimũ id Pauli ad Ephef. ſcribẽtis, colluctationem nobis eſſe aduerſus ſpiritualia nequitię: id eſt, aduerſus ſpirituales nequitias; vel aduerſus ſpiritus nequiſſimos. Per nequitiam autem quæ Græcè eſt (*poneria*) malitiam & uerſutiã intelligit: qua etiam voce poſtulamus oratione dominica liberari (*à pò tù ponerù*) *à malo*. Quo nomine etiam Hiſpanus callidum, & veteratorẽ atque mendaciorum, & fraudum non ſolùm architectũ, ſed etiam diſſimulatorem aliquem appellare ſolet, *Es un malo y diſſimulado, que ſabe mil rruyndades*. Certè apud Latinos autores illam ipſam uim habet uocabulum, nequitiæ: quam expreſſit Cicero ijs uerbis, quæ in nequiſſimũ Dæmonem, ſeſe hic ementita nuntij figura ſimulantem, & contegentem rectè quadrent; inuehitur ille in Antonium, ad amiculam diuertentem: Delituit, inquit, in quadam cauponula, atq. ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum, ad urbem aduectus domũ uenit, capite inuoluto; Ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. O hominẽ nequã; nihil enim magis proprium poſſum dicere: neq. uerò nos hic, quàm, ò ſpirituales nequitias. i. ſpiritum nequã. Quanta uerò fuerit horum ſeruorum acerbitas, tum ex re ipſa, tũ ex comparatione cum illis mæſtiſſimis nuntijs, qui ſcribuntur. I. Machab. cap. 5. colligi poteſt. Cum enim Galaaditæ congregati ſunt aduerſus Iſraelitas, huiuſmodi litteras, nuntioſque miſerunt ad Iudam & fratres eius. Congregatæ ſunt aduerſus nos gẽtes per circuitũ, ut nos auferant.

Ephe 6. 12.
2 *Quid nequitia apud Paulum. πονηρία ἀπὸ τοῦ πονηροῦ Malus, dæmonis nomen. Quia nequitia apud Latinos. Cic. Phi. 2. 1. Mach. 5. 10.*

auferăt. Cecidit multitudo de nobis; & omnes fratres noſtri, qui erant in locis Tubin interfecti ſunt, & captiuas duxerunt vxores eorum, & natos, & ſpolia & peremerunt illic ferè mille viros: & adhuc epiſtolę legebantur, & ecce alij nuntij venerunt de Galilæa conſciſſis tunicis, nuntiantes conueniſſe aduerſum ſe à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone.] Hi, inquam, nuntij adferunt diſcrimen, in quo prouincia verſabatur. At vero ſuccelſiores alij, plures etiam numero, rem iam confectam, cum ſummo malo cladeq; renuntiant. Sed eſto, nuntium triſte perferat nuntius ipſe
Pſa. 111. 7. Dæmon, iuſtus nihil ſibi ab infauſto nuntio timet, cum de illo ſcriptum ſit: [Ab auditione mala non timebit.]

3 *Boues arabant.* Singulis verbis amplificatur calamitas:
Amplificatur infauſti nuntij. nondum n. erat ſatis ſubacta terra, neq; ſatis cultus ager excipiendo ſemini, vt ſementis, aut frugis ſpes vlla relicta fuerit. Nondum tunc temporis natæ fruges, nam illas Dæmon, non reliquerer intactas; cùm enim ipſe ſit [turbo, grando, & Spiritus procellarũ,] illas dilapidaret, atq; conuelleret; aut ſi iam maturuiſſent, violentus pariter atque
Iudic. 15. aſtutus velut Samſon alter, vulpina opera vſus, pluſquam trecentas vulpeculas accenſis facibus ligatis ad caudas in ſegetes dimitteret, quas, cum vineis quoque & oliuetis demolirentur, atq; comburerent. Vim. n. ignis, & vulpinas artes ſibi eſſe ad perdendas fruges, commonatus eſt nominibus, cum deluſam antiquitatem docuit, ut in ludis Cerealibus, qui in Cereris honorem magnificentiſſimè fiebant, vulpes ſcipulis alligatæ accenſa flamma curſitare in
Alex. lib. 5 cap. 26. Circo maximo cogerent. Cuius rei Alexander meminit.

4 Quo autem anni tempore hæc contigerint, non erit facile diuinare; nam pro varietate regionum tempus etiam colendi agros diuerſum eſt. Et ſunt etiam terrę, quę bis in anno frumentum, & fructus ferant. In terra autem Chanaan tempus meſſis hordeaceæ cadebat in menſem Mar-
Ioſue. 3. Leuit. 23. Abulenſis. tium, vt patet Ioſue, 3. & Leuit. 23. Meſſis vero triticea in finem Aprilis, & initium Maij: de qua re doctè differit Abulen. 1. Reg. 12. q. 15.

5 *Et aſinæ.* Septuaginta, Fœminæ aſinæ, vt fœtus, & propa-
LXX. gationis ſpes adempta fuerit iuxta eos; vt non per cuſtodum incuriam furto ſublatæ intelligantur, ſed per iniuriam, & vim prædonum. Tum etiam, vt amplificetur infortunium, quaſi ex Iobi infęlicitate natum fuerit, vt adeſſent ibi aſinæ in prædam Sabæorum: quæ, ſi longius paſcerentur, vt quondam ſolebant, euaſiſſent prædonum
** Q. d. quiſe. a deſignata, que aſſi n ceſſen a mano.* manus. Hebr. [Aſinæ paſcentes * ad manus eorum.]
*Et * irruerunt.* Lapſi ſunt, præcipites ruerunt in prædam more hoſtili, à *Naphal* quod eſt ruere, & cadere ſuper prædam, vnde dicitur Pſal. 9. [Inclinabit ſe, & cadet cum do-
נפל minatus fuerit pauperum:] translatione ſumpta à venatoribus, qui dum feram illaqueatam tenent, aut ſagittis
** Diruen ſo fere ailos. Pſal. 9.* confixam proſtrauerunt, irruunt in eam, & cadentes ſuper eam opprimunt.

6 *Sabæi.* in Hebr. *ſeba*; metonimicos, pro Sabæis. Cęterum
Duę ex Saba. duplex eſt Saba; altera, quæ non tam eſt regio, quam vrbs in Aethiopia, vel inſula Nili; cuius meminerunt Ioſeph.
Ioſe hus. Strabo. li. 2. antiquitat. & Strabo lib. 7. cuius Regina erat illa quæ venit ad Salomonem. 3. Reg. & quę dicitur Regina Auſtri, Matth. 12. & ſic Saba coniungitur cum Aethiopia, & Aegypto, Iſa. 43. v. 3 & 45. v. 14. cum quo etiam facit quod fœminas in Saba, & Aethiopia regnaſſe ſcribunt Plinius
Plinius. Strabo. Euſeb. Claud. in Eutrop. lib 6 cap. 29. Strabo lib. 16 Euſeb. lib. 2. hiſto. cap. 1. & res clare colligitur ex 3. Reg & Act. 8. propterea Claudianus dixit.

——— Medis, leuibusq; Sabæis
Imperat hic ſexus, Reginarumq; ſub armis,
Barbariæ pars magna iacet.

Sicut etiam Aegyptus paruit Cleopatræ; Maſſagetæ, Thomyri; Aſſyrij, Semiramidi: & ſuis etiam Scythæ Re-
Altera Saba Syriæ regio. ginis. Altera vero fuit Saba Syrię regibus ſeu potiùs eadem, quę dicitur Arabia fœlix, ut Hieronymo placet, in locis. Act. apoſt lit. A, & Strab. lib 16. Plin. lib. 6 ca. 28. vo-
Hieron. Strab. Plin. cant enim incolas Arabiæ fęlicis Sabęos; & ita Pſalm. 71. Saba iungitur Arabiæ [Reges Arabum, & Saba dona adducent: & Iſa 60. Omnes de Saba uenient aurum & thus
Pſ. 71. 10. Iſa. 60. 6. deferentes:] quod dubium non eſt dictum eſſe de Arabia fœlici, quæ auro & thure abundat, ut indicatur Ezec. 27.
Arabia falix thure abundat. & ſcribunt Hieronymus in loca apoſt. litt. A, & qu. Hebr. in Gen. 25. Plin lib 1. cap. 11. & lib 18. cap 17 & lib. 37. cap. 6. & 10. Huius autem Sabæ regionis, urbiſq; diuerſitatis argumentum, eſt diuerſitas nominum in Hebr. nam alte-
Nominis rum ſcribitur cum *ſchin*, *Scheba*, hoc loco, & Iſaiæ. 60. &

Saba diuerſitas in Hebræo. Ezech. 27. 23. & tunc Ianſenius Pſalm. 71. exiſtimat ſignificare Arabiam fœlicem, aut eius regionis vrbem: alterũ uerò ſcribitur per *C, Samech, Seba*, & tunc ait ſignificare
שבא regionem Aethiopiæ, ut Iſa. 43. v. 3 & 45 v. 14. Contrario
Ianſenius. modo Genebrardus, & Interpretatio hominum Hebraicorum; quę in fine Bibliorum circuminſertur, rem tradunt;
סבא *Genebrard.* nam aiunt priori modo ſignificare Sabęorum Aethiopiã, poſteriori Arabiam fœlicem, cuius metropolis *Saba* in monte ſita erat. Ruſus horum nominum diſcrimen natum uidetur ex nominibus ſuorum primorum habitatorum; nam filius Regma, dicitur, Saba, Geneſ. 10. v. 7. & ſimiliter filius Ieclan. Gen. 25. v. 3. At uerò Ceba dicitur filius Chus, Gen. 10 v. 7. & 1. Paralip 1. v 9. à quibus utraque Saba ſua nomina acceperunt.

7 Ex his argumentum ſumit Caiet. exiſtimandi hos Sa-
Caietan. beos, eſſe quidem Syrię conterminos, atque hanc ipſam eſſe regionem Saba, unde Regina Auſtri dicitur Ieroſolimam ad Salomonem ueniſſe. Quam rem docuit etiã Ioan-
Io. Bened. Adrichom. Hieron. nes Benedictus in annotat. ad cap. 10 3. Reg. & idem ſenſiſſe uidetur Chriſtianus Adrichom. in ſuo Terræ Sanctæ Theatro, in tabula tribus Manaſſe. Quibus fauet Hieronymus in Iſa. 65. dicens, Madian & Epha eſſe regiones trans Arabiam, omnemq; prouinciam appellari Saba, unde fuit Saba Regina, quæ uenit audire Sapientiam Salomonis. Argumentum, inquam, Caietani eſt, quoniam per
ש litteram *Sin* ſcribitur Saba, tum hoc loco; tum etiam. 3. Reg. 10.

Sed in hac re primùm cenſeo, differentiam illorum nominum, non debere, admodum religioſe obſeruari, ita
Sin & C, amech permutabiles. ut, *Scheba*, & *C, eba* perpetuo differant; cùm enim *Sin*, &, *C, amech* ſint ſimilis ſoni poſſunt etiam in eodem nomine, & re ſignificanda permutari. Quare potiùs ex re ſubiecta, & antecedentibus & ſubſequentibus uera ſignificatio petenda eſt; & ita Hieronymus qui Saba per *Sin*, ait ſignificare Arabiam de locis Hebraicis Gen. 16. ait accepiſſe nomen à Saba filio Chus; qui tamen ſcribitur per *C, amech*.

Vnde venerit Regina Saba. Secundò non uenit Regina Saba de Arabia fœlici, ſed de Aegypto, aut Aethiopia, aut de inſula Meroe: in quo
Ioſeph. Origen. Hieron. fere omnes conſentiunt. Ioſeph. 8. antiquitat. ca. 6. Orig hom. 1. in Cant Hiero. ſuper id Iœlis 3. [Venundabunt eos Sabæis genti longinquæ. Sic ait: Sabaim gẽs trans Iudæam dicitur, de qua fuit & Regina Saba, quę uenit ſapientiam audire Salomonis: de quibus & Iſai loquitur c. 45. & Sabaim uiri excelſi ad te tranſibunt: unde & thus uenire perhibetur, licet quidam Sabæos Arabes ſuſpi-
Abul. centur. [Vide Abulen 3. Reg. 10. q. 21. & 2 Paralip. q. 2.

Tertiò tandem iſti Sabæi ex Arabia fœlici, excurſiones facere ſoliti in regiones uicinas hoc loco nominantur.
Strab. Plin. Sic Strabo lib. 16. ait; [Sabæos qui erant in Arabia fœlici, ſolitos excurrere in Syriam & Arabiam petræam:] & Plinius lib 6. cap. 28. dum agit de Arabibus fœlicibus, qui uel ſunt ipſi Sabęi, uel his uicini iuxta mare Rubrum ait; Ex innumeris populis pars cœqua in commercijs, & la-
Diodor. trocinijs degit.] Diodorus quoque lib 9. bibli cap. 12. de Arabia ſic ſcribit: [Quę uergunt ad Orientem partes, Arabes incolunt, quos nominant Nabathæos, habitantes patriam, tum deſertam, tum inaquoſam, tum in paucis ferentem fructus: ideò latrocinijs uicinis gentibus infeſti ſunt, atque inuicti bello.] Adde etiam quod Trachonitæ
Ioſeph. Huſites etiam uicini, latrocinia exercebant, prædaſque agebant, ex uicinis agris, ut teſtatur Ioſeph lib. 15. antiq. cap 12. & 1. de bello cap. 15.

8 Ruſus hoc loco Origenes cenſet, id, quod Olympio-
Sabæorum habitum aſſumpſerunt dæmones. LXX. doro non diſplicet, hos non fuiſſe ueros Sabęos, ſed potiùs dæmones, habitum, & figuram Sabęorum ementitos propterea; legi apud Septuaginta. Venerunt prædones; iſti enim ſunt dęmones nequiſſimi, non niſi ex rapto uiuentes, poſtquam ſemel diuinę gloriæ rapinam ſectati ſunt, Dęmones ergo, pro ſuo incredibili in res humanas odio, tulerunt omnia; proprie, aſſumpſerunt, acceperunt
לקח prędam, deprędati ſunt: unde à radice, *lakach*, nomen prędę,
מלוח *malkoah*; inde etiam dicuntur fauces quę accipiunt & deuorant, & forcipes, quę extrahunt & eruunt aliquid, & fortiter capiunt.

9 *Et percuſſerunt.* De ingenti plaga dicitur & propriè
Percutere ad magnã plagam pertinet. ad pulſationem aut uerberationem pertinet: Hiſpani de quacunque plaga, aut dolore, aut clade alia dicere ſolent, *eſto golpe es eſto*. Sed ex adiunctis diuerſas ſignificationes obtinet; nam percutere cęcitare. Geneſ. 19 eſt

cæcos reddere: percutere lingua. Ierem. 18. eſt falſum teſtimonium dicere contra aliquem, aut deferre apud iudicem: percutere ciuitatē, eſt vaſtare: percutere gladio, vel in gladio, eſt vulnerare, interficere: percutere in ore gladij vel in acie gladij, eſt adigere mucronem, & ipſam aciem gladij: qua ratione hoc loco etiam ſcribitur in Hebræo, Percuſſerunt eos in ore gladij.

Puer ad miniſterium refertur. *Pueros* Famulos, ſeruos, cuſtodes pecorum, bubulcos, aratores. Pueri autem nomen licet aliquando ætatis ſit, ſæpè eſt miniſterij, & obſequij; inde ducta ratione, quòd maioribus, & ſenioribus aſſurgere, obſequi, inſeruire debeant iuniores adoleſcentioresque, quos Hiſpanus non tam ex ætate quàm ex officio vocat mocos: eadem analogia ætatis & miniſterij, in Græco, *Pes*, ſignificat enim omnes qui in familia ſunt, domeſticos, præter patrem & matremfamilias; tum etiam in Latino Puer, vt ait Paulus de verb. ſignific. l. puer. [Pueri, inquit, appellatio tres ſignificationes habet; vnam cùm omnes ſeruos, pueros appellaremus: alteram, cùm puerum contrario nomine puellæ diceremus: tertiam cùm ætatem puerilem demonſtraremus.] Vt igitur acriùs pungat, cædes, & hoſtium immanitas cum rerum amiſſione miſcetur à Dæmone.

Paulus.

Et euaſi ego ſolus. Bis in Heb. repetitur, ego tantùm, ſolus ego, vt cladem exaggeret, ex qua mirum fuerit vnū tantùm euadere potuiſſe, tum etiam vt indicet non per hyperbolem loqui, ſed nullum alium fuiſſe ipſa ſuperſtitem, & incolumem ex omnibus famulis.

Vt nuntiarem. Vel inuitus fatetur Dæmon, aut is cui Dæmon ſuppeditabat verba, non ſolatij, ſed augendi doloris, & Iobum pungendi cauſa hunc famulum à communi clade ſeruatum eſſe. Illa autem eſt inuidi hominis natura, illud ingenium inuidi Dæmonis, vt Baſilius notauit, vt cùm fortunæ commutationem dolere ſe oſtendit, & verbis priora narrat, aut collaudat, non id faciat humanitate aut charitate commotus, ſed vt grauiorem proximo calamitatem ex horum memoria, ac deſiderio faciat.

Ingenium inuidorum. Baſil. hom. de inuid.

XVI. Cumq; adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cœlo, & tactas oues, puerosq; conſumpſit, & euaſi ego ſolus, vt nuntiarem tibi.

1 *Dæmonis methodus & ordo ſeruatus in his cladibus.*
2 *Dæmonis improbitas & importunitas muſcæ ſimilis. Beelzebub, aſſiduitas tentationum.*
3 *Tot cladium perpetua, continensq; ſeries.*
4 *An verus fuerit ignis qui oues tetigit. Quid ignis Dei in Sacro Sermone.*
5 *Quid tangere, cùm ad ignem refertur. Quid conſumere. Os & lingua tributa igni. Dæmonem fingere. Deum faſtidientem ſacrificia. Fulmine tacta nefaſta in ſacrificijs.*
6 *Patientiſſimi Iobi cogitatio opportuna. Fulmine tacta, Deo conſecrari exiſtimata. Præterniſum facere apud Latinos. Patientia Ceraunia gemma ſimilis.*

1 *Methodus à dæmone in cladibus ſeruata.* CVm prima plaga ex hominibus, ſecunda ex cœlo prouenerit, rurſus tertia ex hominibus, quarta ex cœlo & ſuperiori impreſſione: obſeruanda eſt Methodus à dæmone ſeruata, & ordo ille vicibus alternis: cum enim humanus animus aliquid mali paſſus ab homine, ſoleat ad Deum confugere, & opem ex cœlo implorare; rurſus percuſſus à Deo atque repulſam ferens, regrediatur ad humanam opem, & ſolatia rerum externarum captanda: vt omnem ſolatij & remedij ſpem præcideret, & aditū præcluderet, poſt Sabæorum ſæuitiam fingit Deum iratum, & cœlum aduerſum ſe exardeſcens, ne eò confugiat. Deinde ad homines reuertenti, Chaldæos obijcit; tandem ne filios, neue iterum Deum requirat, vllamve hominum aut numinis fidem implorare poſſit, ventum è cœlo vehementem immittit, qui domus ruinam, & miſerandam filiorum cædem efficiat.

2 *Beelzebub Deus muſcarum. Dæmonis improbitas & importunitas.* Deinde iam hic non ſolùm hoſtis noſter Satanam & calumniatorem ſe exhibet, ſed quod illius etiam propriū nomen eſt, Beelzebub; licet enim id nomen ſit idoli Accaronitarum 4. Reg. 1. tamen rectè tribuitur principi dæmoniorum, Matt. 12. v. 24. Luc. 11. v. 15. idem enim ſignificat, quod Deus muſcæ, aut Deus muſcarum. Sicut enim muſca, ſordida, & importuna beſtiola, quod viribus non poteſt, pertinacia tamen, & importuna atq; infeſta impudētia è vincere conatur, & omnibus locis incommoda nobis eſt; ſæpè repulſa, redit ſæpè, & ab vno loco fugata, incerto itinere in eundem locum reſilit; non aliter muſcoſus, & infeſtiſſimus Dæmon inſtat, & iterat tētationes, vt importunitate, & infeſtatione obtineat, quod viribus non poteſt; ſcit namque aſſiduitatē tentationum multum valere ad labefactandam viri fortiſſimi conſtantiam. Importunitate Dalilæ victus eſt Samſon; victus Adam in portunitate Euæ, ſæpius ingerentis pomi dulcedinem. In hāc rem D. Gregor. explicat id cap. 14. [Mons cadens defluit, & alluuione paulatim terra conſumitur, & homines ergo ſimiliter perdes?] atque de duarum tentationum generibus ſapienter diſſerit lib. 12 cap. 13. *Iudic. 14.* *Iob 14. v. 19.*

3 Cumq; adhuc ille loqueretur.] Nazian. oratione in laudem Athanaſij, [Ita, inquit, hæc amiſit, vt nec luctibus ipſis ob afflictionum ſeriem; perpetuamq; connexionem locus eſſet:] Vnde colligo non plures ſtas clades, ſed vnam continentemq; fuiſſe, ne ſingulæ poſſent deſcribere, ſi luctu & lachrymis per partes ſentirentur: imò neq; piæ alicui cogitationi iucundæ, qua vires & animum colligeret aduerſus dolorem, & acerbitatem ſecundi nuntij, neq; reſpirandi locum relinquere voluit dæmon. Quare piè potius, quàm commode, aut ſolidè cōſiderat Origenes, multa in primo nuntio Iobum mente loquutum fuiſſe, de hoſtium rapina, quos ille nulla iniuria prouocaſſet: de diuitiarum inſtabilitate; de Dei benignitate, quem alia multò plura reſtituturum ſperaret: Dæmonemq; huiuſmodi pijs cogitationibus occurriſſe nuntio ſecundo.

4 *An ille fuerit verus ignis.* *Origen. Chryſoſt.* Ignis Dei. Hunc non fuiſſe verū ignē, ſed à Dæmone per ſpeciē ſimulatum, vel dæmonē ipſum ſub ſpecie ignis, dicunt Orig. & Chryſ. tanquam fulgur: o aut fulmen ſatanas de cęlo cecidit. Cæteri verum ignē intelligunt, potuit enim Dæmon applicando actiua paſſiuis, ignem in aere accendere, vel e ſuperiori regione partem aliquam ignis delatam aduehere in terras. Porrò ignis pro fulmine; ſicut & Pſ. 147. Ignis (fulmina) grando, nix, glacies. & Pſ. 104. [Dedit pluuias eorum grandinem. ignem, fulmina, comburētem in terra ipſorum. Pſ. 103. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis:] id eſt, qui tēpeſtate, ventis, fulgetris, fulminibus tanquā miniſtris vtitur & imperat. vide Exod. 9. v. 24. & Sap. 16. v. 16 [Nouis aquis, & grandinibus & pluuijs perſecutionē paſſi, & per ignem conſumpti.] Cęterùm ignem Dei, Caietanus dici exiſtimat, quia etſi productus fuerit procurante dæmone, ſed tamen non debet dici creatura dęmonis, ſed Dei Bella philoſophia, ſed alio in loco opportunior. Cum Gregorio Carthuſianus, qui à Deo permiſſus. D. Thomas, Lyranus, quaſi à Deo miſſus, vt fingat Deum aduerſus Iobum iratum, & cœlum exardeſcens in ſuam vltionem. *Luc. 10. 18.* *Ignis pro fulmine.* *Pſa. 147. 8.* *Pſ. 104. 32.* *Pſa. 103.* *Caietan.* *D. Thom.* *Lyranus.*

Acerbiora certè huius ſecūdi nūtij uerba: quare Chryſoſtomus dixit, pęnituiſſe diabolum primi nuntij, quod minus rectè cladem expoſuiſſet. Sed, quod ad Scripturæ phraſim pertinet, ignis Dei multipliciter dici poteſt; aut quia ad Dei cultum, & miniſterium peculiari ratione pertinet, ut Leuit. 21. incenſum (propriè, ignem) Domini, & panes Dei ſui offerent; aut quia à Deo irato immiſſus, ut Num. 11. [Dominus iratus eſt, & accēſus in eos ignis Domini deuorauit extremam caſtrorum partem;] aut quia magnus, & uehemens; ſicuti frequēter, quæ magna, & excellentia ſunt in quoque genere, Dei aut diuina, aut ſacra, eſſe dicuntur; ut etiam apud profanos Auri ſacra fames: id eſt inextinguibilis, magna: & ſacra anchora, maxima & ualidiſſima, & quam nulla uis poſſit abrumpere. Aut dicetur ignis Dei, quaſi cœleſtis, ex cœlo delapſus, ut per expoſitionem addatur, cecidit de cœlo; ſicut etiam dicuntur montes Dei, montes altiſſimi, & cœlum ſummis cacuminibus ferientes, & Geneſ. 19. [Dominus pluit ſuper Sodomam ſulphur, & ignem à Domino de cęlo] id eſt cęlitùs: cœlum uerò pro aere aut regione ſuperiori. *Chryſ. ho. 3. de patien.* *Ignis Dei multipliciter dicitur.* *Leu. 21. v. 6* *Num. 11. 1.* *Virgil. 3. Aen.* *Gen. 19. 24*

5 Et tactas oues. D. Tho. primum ipſum leuemq; contactum ignis uidetur intellexiſſe; nam ait eſſe ſupra uim naturalem ignis, quòd ad primum tactum res cōſumpſerit. Sed præterquam quòd uerbo tangendi quęlibet etiā grauior plaga ſignificari ſoleat, & quòd in Originali propriè ſit, [ignis exarſit in pecore & in pueris,] certè Latinus interpres latiniùs reddidit uerbo tangendi, quod de fulminum ictibus dicitur: ſicut & Pſal. 103. [Qui tangit montes, & fumigant: & Pſalm. 143. Tange montes, & fumigabunt:] & ſtatim exponitur per fulgura, coruſcationē &c. *Pſ. 103. 32.* *Pſ. 143. 6.*

Con-

Conſumpſit. Propriè deuorauit. Solet lingua,os,ventriculus,fames,tribui igni voraci & conſumptori. Cùm autem oues potiùs,quam aſinas,aut camelos,tactas,& concrematas fulmine dicit, videtur velle dæmon non ſolùm percellere Iobum cœlo irato, ſed etiam præteritorũ ſacrificiorum pœnitentiam ſuggerere, aut ad deſperationem quādam adducere defectu pecorum, quæ deinceps poſſit mactare, ad placandũ iratum Deum; vt extremam illius cladem amplificet, cui extremum Deum placandi & deprecandi remedium negari iam videatur. Cui ſimile eſt id Pſal. 108. imprecantis Iudæ proditori extremam miſeriam. Oratio(quæ in malis extremũ ſolet eſſe perfugium miſeris)eius fiat in peccatũ: non ſolùm oratione nihil obtineat, ſed eo eã dignior maiori ſupplicio cenſeatur: rem eandem Salomon explicat Prouerb. 15.[Victima impiorum abominabilis.]Sed in hoc loco augetur vis; nõ ſolum victima abominabilis fuiſſe indicatur, cùm Deus iramve victimæ faciendæ pecora ſubtraxerit, ſed iam nulla victima. Suggerebat itaque illi dæmon, quod ſui hoſtes Dauidi Regi Pſal. 3. Non eſt ſalus ipſi in Deo eius. Illud eius energiam habet, quod non inutiliter addiderunt Septuaginta; cùm Heb. deſideretur. Quaſi diceret. Deus à ſe reijcit, qui ad illum confugere ſolebat; faſtidit illum; abominatur ſacrificia; inimicum ducit; & neque aures oranti,neq. ſacrificanti benignum vultum præbere deinceps volet Quæ fulmine tacta eſſent,nefaſta habebantur ſacrificijs: ſic Plin.lib.14.cap. 19. ſcribit, fas minimè fuiſſe prolibare dijs vina vitis fulmine tactæ: tum etiam homines de cœlo tangi malum auſpicium, triſtemq. euentum portendiſſe ſemper obſeruatum eſt, vt Titus Liuius ſcribit lib. 2.Deca.3. & Iulius Obſequens Prodigiorum. cap.71.83.87.

Pſ. 108 7.
Prou. 15.8.
Pſ. 3. 3. LXX.
Fulmine ta Eta, ne fuſta ſacrificij.
Plinius.
Tit. Liuius.
Iul. Obſeq.

Sed Iobum tamen huic ſuggeſtioni dæmonis ſapienter occurriſſe elegãter ſcribit Orig. Ego inquit,paulatim oues ſacrificaturus erã: ſed diligitarias,qui omniũ ouium vnicum holocauſtũ ſuo ipſe igne effecit, atque ſuſcepit. Mactaſſe me omnes boues in Dei honorẽ, immolaſſe & cõbuſſiſſe oues & dico, & glorior. Adde ẽt potuiſſe Iobũ hunc cęleſtem ignem accepiſſe in ſignum Dei propitij, & ſibi ſolis,ſacrisq. vſibus tantũmodò Iobum, & omnia eius pecora depoſcentis. Nam ſic etiam eſiſtimatum eſt à priſcis, vt quæ loca aut res fulmine tacta fuiſſent, in nullius bonis fierent, ſed religioſa haberẽtur, quòd ea Deus cõſecraſſe ſibi videretur. Honorique, & pietatis teſtimonio, & laudi duxerunt, quod Lycurgi reliquiæ, quòd Euripides item iam conditus, & mortuus de cœlo tacti fuiſſent, vt Plutarchus ſcribit,his verbis rem totam claudẽs: [Itaque argumentum ac teſtimoniũ magnum ijs eſt, qui ſunt Euripidis ſtudioſi,illi ſoli poſt mortem cõtigiſſe,quę priùs dijs immortalibus dilectiſſimo,pijſſimoq. Lycurgo contigiſſe ot] Et quidẽ quod de Albidio quodam per iocum dixiſſe fertur Cato, grauiter ac ſeriò de ſe ipſo dicere potuit Iob. Albidius ille patrimonium vniuerſum luxu abſumpſerat (autor eſt Macrob.) viii ſexceptis ædibus, quæ incendio conflagrarunt. Tum feſtiuiter in illum Cato;[Proteruitam,inquit,fecit: propterea quòd ea,quæ comeſſe non potuerat,quaſi combuſſiſſet.] Proteruitam autem facere genus ſacrificij erat,cùm ea quę ex ſacris epulis reliqua fuiſſent, igne abſumebantur. Iob vero exiſtimare potuit uerùm ſe Deo ſacrificium obtuliſſe ouium, cùm ea quę comeſſe non potuit, neque in alios uſus conuertiſſe,igne cœleſti abſumpta fuerint: patientiſſimo,ſapientiſſimoque viro dignā ſanè cogitatio, longeque apud Deum pretioſiſſima. Quare ſicut naturę ſcrutatores tradunt, quoddam gemmę pretioſiſſimę genus, quàm Ceranniam vocant, quamq. Magi apud Parthos diligenter quęrunt,non alibi inueniri quàm in loco fulmine icto; ita ſanè & hoc fulminis ictu, & conflagratione in Iobi mente ſapientiſſimi hanc cogitationem pijſſimam gigni,& inueniri potuiſſe credendum eſt. Ex qua diſcere poteſt,qui uel ob afflictam ualetudinem, uel rei familiaris iacturam angitur, non debere ſe nimiùm macerare, quod neq. habeat uires integras ad quotidiana pietatis opera, neque intactas fortunas ad quotidianam egenorum ſubleuationem: quam enim uictimam uelut per dies, & per partes diſtributam ipſe Deo deſtinarat, Deus auertit, ſemelque totam,& integram ſibi ſacrificari,offerrique non ſine ſingulari in eum amore prouidentiaque decreuit.

Alex.l. 14. cap. 14.
Plutarch. in Lycurg.
Catonis. Iocus.
Macr. li. 2.
Quid proteruiã facere.
Plin. li. 33. cap. 9. 28.
Ceraunium gemme natura.
Tribulatio pacienter tolerata, ſugge- rit ſapientem cogitationẽ.

XVII. Sed & illo adhuc loquente venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaſerunt camelos, & tulerunt eos, nec non & pueros percuſſerunt gladio, & fugi ego ſolus, vt nunciarem tibi.

1 *Chaldæus profeſſionis & ſcientiæ nomen; tum etiam & Gentis. Chaldæa Regionis ſitus.*
2 *Chaldæi quare equites. Chaldæi equi & Parthici. Ex præda illi viuunt. Quid nomen Chaldæorum ſonet.*
3 *Quid turma apud Latinos & in Sacra Sermone Numerus ternar ut acierum ex militaris diſciplina præcepto.*
4 *Inuadere quid.*

CHaldæus. Chaldæorũ nomen aliquando eſt ſcientiæ, profeſſionis,& viuendi inſtituti; quaſi dicas ſapientes aut diuinos: de his ſic Strabo lib. 16. ſcribit: [Diuinatores in pretio erant,vt etiam imperio digni iudicarẽtur: vt apud Boſphoranos Achaicaras, apud Indos Gymnoſophiſtæ,apud Perſas Magi,apud Aſſyrios Chaldęi,apud Romanos Hetruriæ haruſpices:] cum quo id facit, quod ſcribit Hieron. Iſa.48.& Ezec 11.Chaldæos interpretari dæmones,id eſt ſcientes. Cæterum frequentius eſt nomẽ gentis,& regionis ipſius,& apud quam illa Aſtrologiæ,& diuinandi ars colebatur. Cùm autem in Hebr. *Caſdim*, id eſt Chaldæi,legatur, Septuaginta legerunt, Equites, quos dubium non eſt eoſdem intelligi,atque Chaldęos. Eſt autem Chaldæą regio finitima Arabiæ deſertę; quę, vt ſcribit Hieron.de antiq Heb.in Gen.10.& 22.Hebraice Caſdim,dicitur; a Chaſed filio Nachor fratris Abrahami. Geneſ. 12. Ioſeph. 1.antiquit.cap.14.ſit ab Arphaxad illo iũ principe Arphaxadæos nominatos, Chaldæos. Quidam cum Babylonijs miſcent,cum Syris,cum Aſſyrijs. Alij ab his omnibus diſtinguunt,& nomine terraq; ſeparant. Sed magna eſt Syriæ,atque Aſſyriæ varietas apud ſcriptores, & quam enodare non ſit præſentis loci. Chaldæos paruiſſe,adhęſiſſeq; Babylonijs dubium non eſt. De his ſic ſcribit Plin lib.6.cap. 16.[Babylon Chaldaicarum gentium caput,diu ſummam claritate obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Meſopotamię,Aſſyriæq; Babylonia appellata eſt.] Strabo.lib. 3. Chaldæos,& Tybacenos Armenijs ſubijcit; & qui nunc Chaldæi olim Chalybes dictos fuiſſe Xenoph.lib. 3. Cyripæd Armenios & Chaldęos coniungit. Sed certe ſacrę litterę Babylonios, & Chaldęos pro ijſdem accipiunt, vt patet Ezec. 2. [Adducam eum in Babylonem,in terram Chaldęorum.]

1
Chaldæos idem quod ſapientes.
Strabo.
כשדים
LXX.
Chaldæa regio.
Hieronym.
Ioſephus.
Chaldæos ad Babylonios pertinere.
Plinius.
Strabo.
Xenophon.
Ezec. 12. 13

Sed quia reſpectu Paleſtinę,& Iudæę dicitur Chaldęa, terra lõginqua 4. Reg. 20. oportet etiam remotiores fuiſſe Chaldęos à terra Hus: propterea non pedites, ſed equites excurſiones in alias regiones facere ſolitos: ideoque à Septuaginta equites meritò dicti ſunt: commendantur autem velocitate,& ferocia equites,equique Chaldæi,tũ etiam gens illa à latrocinandi & prędandi induſtria, & inueteratam conſuetudine. Hab. 1. [Ego ſuſcitabo Chaldęos,gentem amaram,& velocem, ambulantem ſuper latitudinem terrę, vt poſſideat tabernacula nõ ſua, leuiores pardis equi eius,& velociores lupis veſpertinis,& diffundentur equites eius; equites nãque eius de longè venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum; oẽs ad prędam venient.] Quod de velocitate equorum & equitum ait Habac. traditur etiã à profanis ſcriptoribus. Oppianus namque dũ de equorum velocitate ſcribit, ſic ait.

a
4. Re. 20. 14
Quare dicãtur Chaldæi equites.
Haba. 1. 16
Oppianus.

Armenij Stenis, Parthiq; Euphratis ad vndas
Preſtant.

Et iterum alio in loco,

Qui virides habitant Euphratis ad vndas
Magnanimis vtuntur equis in bella ferentum;
Accedit leuitas curſus,quodq; ora leonis
Intrepidè perferre valent,vocesq; ſuperbas:
Cum reliqui fremitus nequeant tolerare minaces.

Cum quo facit, quod Parthi & Perſę Chaldęis vltra Tigrim contermini equitandi fuerint ſtudioſi; & Parthicos equos agilitate & curſu excelluiſſe ſcribit libr. 3. Strabo. Quod verò de viuendi inſtituto ex præda, & rapina ſupra diximus, teſtatur etiam Xenophon. lib. 3. de Pędia Cyri, ſcribens Chaldęos quoſdam ex prẹda viuere, neſcireque terram colere, ac nec poſſe quidem, aſſuetos ex rebus bellicis vitam degere. lib. autem 4. de expeditione Cyri minoris, arma Chaldęis propria deſcribit, quæ non

Equi Parthici.
Strabo.
Chaldęi viuunt ex præda.
Xenophon.
Vnde dicãtur Chaldæi.

שדי שדד

niſi ab equitibus geſtari ſoleant, videlicet prægrandes cetras, & lanceas: & nomen ipſum, conſentit cum eadem re, nam *Caſdim*, id eſt Chaldei Hebrai. ſonat prædatores, aut vaſtatores, à radice *Sadad*, quod eſt vaſtare, aut deprędari.

3 *Turma quid in ſacro ſermone.*

LXX. Vatica.

Aquila.

Ternarius numerus a certum ex ſpecto militaris diſciplina.

Iudic. 9. 43 v. 44.

Hi ergo excurrentes per Huſitarum fines, & agros, [fecerunt tres turmas, nomē Latinū propriè ſignificat equitum aciem; licèt quidem in ſacris libris dicatur etiam de peditum, aut quorumcunque hominum cohorte, aut peculiari aliqua congregatione, vt patet Gen. 32. v. 7. Exod. 6. v. 16. Hebraicè habetur, Poſuerunt tria capita, aut tres duces; ſic etiam Septuaginta Vaticani. Fecerunt nobis capita tria. Aquila, Tria principia: eodem recidunt omnia; quia ſingulis turmis ſingulos duces, aut Præfectos, aut Decuriones conſtituerunt. Quòd autem numerum ternariū dicit, ad bellicam diſciplinam, & ordinem bene inſtructæ aciei pertinet: eſt namque is numerus in diuidendis, & inſtruendis militum turmis ſeruatus Iudic. 9 [Abimelech tulit exercitum ſuum, & diuiſit in tres turmas tēdens inſidias in agris. & infrà, Cum cuneo ſuo oppugnans, & obſidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduerſarios perſequebantur.] Eò etiam reſpexiſſe videtur Iacob, qui poſtquam ſe in caſtris exercuit luctatus cū

Gen. 32.

Angelo, tres omnino turmas inſtruxit, obuiam Eſau proceſſurus. Licèt enim Geneſ. 32. v. 7. dicatur diuiſiſſe populum, qui ſecum erat in duas turmas, ſed tamen poſtquam Geneſ. 33. doctior & peritior militaris diſciplinæ euaſerat ex luctatione cum angelo, tres ordines, ſiue tres acies inſtruxit: diuiſit filios Liæ, & Rachel, ambarumque famularum, & poſuit vtramq; ancillam, & liberos earum in principio in prima acie: Liam verò & filios eius in ſecundo loco; hæc eſt cohors ſecunda: Rachael autem & Ioſeph nouiſſimos; tertia hæc turma erat. Oportuit autem à Chaldæis plures turmas, & cohortes inſtrui, vt alij prædam abigere, alij cuſtodes & famulos cædere, alij vel cædentibus, vel prædam agentibus auxilio eſſe poſſent. Ait ergo nuntius non caſu, ſed hoſtili animo, & præmeditato aduēniſſe Chaldæos, inſtructo exercitu, & cohortibus ex militiæ præcepto ad inuadendum diſpoſitis.

4 *Inuadere quid.*

פשט

1. Re. 27. 8

Quod autem dicit, inuaſerūt camelos, propriè ex Heb. irruerunt prædonum aut graſſatorum more, vt ſpolia detraherent, & prædam agerent. Quare quod ab hac radice, *Paſat*, dicitur. 1. Reg. 27 [Dauid, & viri eius agebant prædas de Geſſuri;] propriè dicas, excurrebant, vel inuadebant ad prędandum: rurſus per idem verbum dicebat ei Achis. [In quem irruiſti hodie?] id eſt quem inuaſiſti, quem ſpoliaſti, aut ex quo prædam egiſti; In reliquis verbis eadem vis quę in ſuperiori verſiculo; gladio, in ore gladij: Ego ſolus, ſolus ego.

XVIII. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus bibentibus vinum in domo fratri ſuî primogeniti.

XIX. Repentè ventus vehemens irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus, quæ corruens oppreſſit liberos tuos, & mortui ſunt: & effugi ego ſolus, vt nuntiarem tibi.

1 *Particula Repente, quid valeat.*

2 *Mors ſubita non ſemper cum peccato coniuncta. Filij Iob ſancti. Repentinus interitus impijs dignus. Illuſtratus Dauid ex Græco.*

3 *An verus ventus iſte fuerit? ventus à regione deſerti in bonum, & in malum, idem qui Auſter. Hebræorum ſententia.*

4 *Anguli ædificiorum oſſa pro Principibus. Fundamenta etiam conuulſa.*

5 *An Iob habuerit filios alios ab hac plaga exceptos.*

6 *Extremi nuntij acerbitas ex malis accipitur. Conſideratus Dauidis pro Abſalone luctus. Veniâ Deo, non hominibus cedendum.*

7 *Parentum Charitas erga liberos maxima. Dolor ex illorum morte grauiſſimus. Quædam ex profanis. Explicatus Euſebius.*

1 *Particula*

Repente. Particula originalis idem valet quod Ecce; quæ aut referri poteſt ad venti vehementiam & vim formidandam; ſic enim ea particula ſeruire ſolet admirationi excitandæ rerum maximarum, vt Gen. 6. [Ecce ego adducam diluuij aquas ſuper terrā:] aliquando ad tempus refertur, cùm preſto eſſe, aut ſine vlla temporis mora rem eſſe, aut fieri ſignificamus. Quo modo frequenter eſt particula reſpondentis, & paratum ſe præbentis ad iuſſa præſtāda. Iſai. 58. [Primus ad Sion dicet, ecce ad ſū] Hoc ergo modo Latinus interpres & Septoaginta acceperunt legentes, repentè, quaſi diceret nulla mora, adhuc illis accumbentibus, nemine quippiam tale ſuſpicante, cælo adhuc ſereno, & tranquillo. Repentina verò mors, & inauſpicatus interitus, non eſt manifeſtum, & indubitatum hominis peccatoris teſtimonium, cùm hi filij Iob iuſti fuerint, vt hoc loco aſſerunt Origenes. Greg. Anaſtaſius Epiſcopus Nicænus. q. 19. in Scripturam, vbi rē hanc luculenter tractat. Sic enim Chriſtus Dominus Lucę 13. docuit illos ſuper quos cecidit turris Siloe non fuiſſe ſceleratiores alijs. Sed frequenter ſanè inſignibus peccatoribus ſubitam mortem, tanquam illis commeritum, dignumque ſupplicium Sacræ litteræ comminantur, quale illud eſt Pſal. 33. [* Mors peccatorū peſſima.] Supple, eſſe debet, aut eſſe ſolet. Sed quid ſit mors mala aut mors peſſima eleganter explicuit Theodorus ex proprietate linguæ Græcæ: Poneros, inquit, eſt prauū & malū genus mortis; mors non communis, & ſimilis cū reliquis hominib. ſed amplius aliquid, & grauius habet, ſicuti Aſſyriorum interitus, qui morte formidabilem ſubiere, vſque adeo repentè, & inopinatè angeli cæde proſtrati, ac ſublati ſunt. Sic fere paucis demptis Theodorus: quare admonetur tanti diſcriminis improbus illis Sophoniæ verbis, [Conuenite, cōgregamini gens non amabilis, antequam pariat iuſſio quaſi puluerem tranſeuntē diem:] id eſt antequam repentino turbine, & ſæua tempeſtate ſubitò exorta, & puluere excitato obruamini; id eſt repentino interitu, qui velut æſtiua tempeſtas vos momento proſternat, & breuiſſimè tranſeat nullo afflictu aut morbo aut dolore.

repentè quid valeat.

Genc. 6. 17.

Iſa. 58. 9.

2 *Subitus interitus nō ſemper eū peccato coniūctus.*

Iobi filij, ſancti fuerunt.

Origenes. Gregorius. Anaſtaſ.

Luc. 13. 4.

Mors ſubita dignū impijs ſupplicium.

Pſ. 33 22.

** La mala muerte para el malo es la Peor.*

Sophon. 2. 1.

3 *An verus iſte ventus fuerit. Origen. Chryſoſt.*

Vētus. Rurſus de hoc quoq. vēto, ſicut & de nūtijs ſētiunt Græci, Origenes, & Chryſoſt. & Hieronym. ſuper Oſeam infra adducendus; non verum fuiſſe ventum, ſed dæmonem, qui ſpiritus nequiſſimus eſt; potuit autem vi dæmonū excitari interim ea colliſis corporibus vel aere vento ſimili cōcuti, & cōuelli tota domus. Addūt præterea Gręci plures dæmones illius ruinæ efficiēdæ cupidiſſimos accurriſſe, & in angulos domus incubuiſſe, de quo ſtatim. Si verò fuit verus uētus, qui a regione deſerti ſpirabat, videtur certè Auſter fuiſſe; propterea Hieronymus ait in trad. Hebr. quia deſerta Arabia erat ad meridiē terræ ſāctæ, Auſtrū, & deſertū pro eodē uſurpari, de quo ſupra diximus. Fortè etiā quia uaſtiſſima illa ſolitudo Pharā ad Auſtrū erat, Auſter intelligitur p regionem deſerti; ſicut exponit Habac. 3. [Deus ab Auſtro ueniet, & ſāctus de mōte Pharā.] Accipit uerò uētus de deſerto ueniēs in malum, cum tamen Oſeæ 13. accipiatur in bonū; Adducet urentē ventū Dñs (Chriſtus Ieſus autor vitæ) de deſerto aſcendentem, & ſiccabit venas eius, mortis videlicet. Sed de hoc vento ſic eo loco ſcribit Hierony. [Legi in cuiuſdā cōmentarijs ventū vrentē, quē adducit Dñs de deſerto, illū eſſe, qui percuſſerit domū Iob in quatuor angulis, & fecerit eā ſuper filios ruere conuiuantes: & vnum eſſe de his ventis, quos in euangelio legimus flare & venire cum turbine, pluuijs, atq. fulminib. vt ſubuertant domū, quæ ſuper petrā ędificata eſt, ſiue ſuper arenas; q nequaquam mihi videtur; neque enim in Iob ſcriptum eſt, quod uentum de ſerto Dominus adduxerit, ſed nomeo Domini tacitum eſt; ut uentus de ſolitudine qui contra ſanctum uirum ſua uenerat uoluntate, contraria poſſit accipi fortitudo; & uenti, qui domorum fundamenta ſubuertunt, utique ad bonam partem non poterunt referri.]

Ventus à regione deſerti, Auſter.

Hab. 3 3.

Vētus à regione deſerti, in malū, & in bonū.

Hoſ. 13. 15.

Hieronym.

4 *Anguli ędificiorū oſſa.*

Vitruuius.

Soph. 1. 16.

Et cōcuſſit quatuor angulos. In angulis tota domus firmitas conſiſtit, ſunt enim ueluti ędificiorum oſſa; quapropter negat Vitruuius in angulis feneſtras fieri, ne angulorum iuncturę diſſoluantur, & firmitas debilitetur. Sic Sophonię 1. comminatur ruinam & uaſtationē; [Dies tubę, & clāgoris ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſo:] turres pleriq. intelligunt, quib. munimenta ciuitatum murorumq firmitas continetur, & nititur; ego omnem firmitatem intelligo, metaphora ducta à domo, cuius firmitudo angulis conſtat. Solent uerò anguli ędificari prægrandibus, æquè ac firmiſſimis lapidibus; unde pro ducibus, principibus, regibus, quibus totius regni

Anguli principes.

fortu-

Iud. 20. 2. fortitudo, & firmitas tranſlatione accipitur: ſicut Iudic. 20. Omnes anguli, (Duces, Principes, Decuriones) populorũ, & cunctæ tribus Iſrael in Eccleſiam populi Dei conuenerunt. Quare cum Babyloni minatur Deus, deinceps neq. proprium Regem, aut Ducem habituram, neque vllam Principis poteſtatem aut fortitudinem, ſic per Ierem. 51. *Iere. 51. 26* loquitur, [Dabo te in montem cõbuſtionis, & non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamẽta.] Vnde non diſſimili forte metaphora quoſdã Duces quaſi angulares dicimus, *el Cabo*; Heluetij etiam vocant Cantones: ergo angulos, qui erat prægrandibus firmiſſimiſque lapidibus erecti, ventus vehemens diſſoluit, atque diſiecit. Quia verò ædificiorum firmitas non ſolum in angulis eſt, ſed etiam in fundamentis, conſiderant in Catena Græci non ſolum concuſſos, & proſtratos angulos; ſed etiam fundamenta ipſa eruta, quod extremæ crudelitatis, & odij acerbiſſimi eſt; quale illud, [Exinanite, exinanite, vſq. ad fundamentum in ea.] *Pſ. 136. 7.*

5 *An Iob habuerit ſuperſtites alios filios.* Oppreſſit liberos. Cùm reliquos domeſticos ruina oppreſſerit, ſolum meminit liberorum, vt Iobum exulceret. An vero alij quidam fuerint filij Iobo, non ex matrefamilias, ſed ex ancillis ſuſcepti, qui ex hac clade excepti fuerint, indicare videtur auctor Catenæ ſuper id cap. 22. Per hæc habebis fructus optimos: idemque ſeſe ferunt Septuaginta *LXX. Iob. 19. 17.* ſuper id c. 19 Orabam filios vteri mei. Hos ergo, vtpote minus præcipuos, & qui liberorum primorũ nomine non comprehenduntur, ſuperſtites fuiſſe non ad miſeriarum leuamen, ſed ad augmentum, fieri potuit. De quo ſuo loco. Et mortui ſunt. Acerbitatem huius nuntij hæc efficiunt; Primò, quòd repẽtina domus ruina nemini conceſſerit euadendi locum. Secundò, quòd oppreſſi fuerint

6 *Acerbitatis huius nũtij multa capita. Lyran.* edentes, & bibentes, nondum pro illo conuiuio expiari ſacrificio aliquo, ne forte benedixiſſent Deo in cordibus ſuis quod oportuit eſſe patri ſanctiſſimo magnam ſegetem doloris; qualis Dauid extitit inopinatus Abſalonis interitus in peccatis ſuis mortui; propterea enim tam largiter fleuiſſe, & intime doluiſſe credendus eſt. Tertiò, quod cũ filij omnes mortui fuerint, ſeruus tamen aliquis, qui nuntium afferret, euaſerit incolumis; atque eodem reſpicit, quod cum omnes qui in ea domo eſſent, oporteret opprimi, ſed tamen ſolum filiorum ſtrages commemoratur, vt *Olympiodo.* acrius pungat; ſic obſeruauit Olympiodor. Quartò, quòd *Chryſoſt.* notat Chryſoſt. ſic fuiſſe filios Iobi obrutos, & cadauera ita deformata, & compreſſa, vt quod cuiuſque corpus eſſet ſepulturæ mandandum, internoſci non poſſe. Quintò, quòd cum ventus non hominibus, ſed Deo obſecundet *Matt. 8. 27* (ſic enim cum Chriſtus Ieſus [imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna; homines mirati ſunt dicentes, Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei) Deum immiſſione vehementiſſimi venti fingit iratum aduerſus vnum etiam Iobi familiam, & elementa omnia in illius malum coniurata; ignem prius dixit, nunc ventum. Vnde peti poteſt reſponſio illi dubitationi, quam propo- *Polychronij interrogatio.* nit Polychro. Cur in liberorum interitu non armauit hoſtes? Reſpondet ipſe; Ne irruptione perturbaretur vniuerſa ciuitas, cum tamen in Iobum tantùm, illiuſque domum, non item in cæteros poteſtas illi data eſſet. Sed *Aptior reſponſio.* aptior reſponſio; vt Deum cœlumque iratum repreſentaret, & pugnare contra Iobum orbem terrarum. Adde etiam non fuiſſe facilè credendum regiam prolem ſublatam iri in ſua ciuitate, & domo inopinatis inſidijs: aut hoſtes tam fuiſſe temerarios, & proiectos, vt in regiam ciuitatem irrumpere tentarent, niſi magno quodam, beneque inſtructo exercitu.

7 Tandem acerbiſſimum nuntium extremo loco ſeruatum eſſe, Satanæ methodus, & inſidiarum ars petebat; dolorem autem ex liberorum morte conceptum fuiſſe maxi- *Parentum erga liberos amor.* mum amor parentum erga liberos, qui maximus eſſe ſolet, planè teſtatur: ſunt quippe filij parentum viſcera, in *Filij parentũ viſcera.* quibus ſenſus doloris, & vt ita dicam, animi mollitudo ſita eſt. Quo nomine cum Paulus ſeruum Oneſimum dignatus eſſet ſcribens ad Philem. Obſecro (inquit) te pro meo *Ad Phile. 12.* filio, quem genui in vinculis; ſubijcit, tu autem illum, vt mea viſcera ſuſcipe: ſunt enim, vt inquit eo loco Hieron. *Hieronym.* omnes filij, parentum viſcera. Appollonius Tyaneus (re- *Phil. lib. 2.* ferente in illius vita Philoſtrato) cum multa de animaliũ in ſuos fœtus charitate diſſeruiſſet, illud Euripidis dictum commẽdat. Omnibus profectò hominibus filij ſunt anima: ſed videri ſibi verius, atque ſapientius, ſi de cæteris animalibus eandem ſententiam protuliſſet. Certè Ariſt. in Ethic. æquè (inquit) parentibus vita liberorũ cara eſt, *Ariſt. li. 8. ethic. c. 12.* atque ſua. Sed paulò amplius Latinus Pacatus in Panegyrico quem Theodoſio dicit, Inſtituente (inquit) natura *Latinus Pacatus.* plus fere filios, quam noſmetipſos diligimus. Hinc ſapienter Paulus Iureconſ. dixit, Nihil intereſſe an aliquis in ſe malum veritus ſit, an in ſuis filijs, cùm parentes (inquit) *Paul. l. iſti quidem ff. de eo quod met. cauſ.* magis in liberis terreantur: quare iudices in filijs torquere ſolent parentes, vt citius ab illis criminis confeſſionem extorqueant, cùm dubij ſunt, vter illorum crimen admiſerit. Hinc eſt vt decedentibus parentibus filijs ſuperſtites maximum ſint mortis ſolatium; non enim omnino mori ſe exiſtimant, qui viuentes relinquunt filios; nam *Eccl. 30. 4.* vt ait Eccleſiaſticus, [Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem n. reliquit ſibi poſt ſe. Si vero filius mortuus ſit viuente patre, & ſe, & filium eiuſdem mortis participes exiſtimant; quare plerique parentes cuperent alterna, vicariaq. ſua morte filiorum vitam redimere, illud Dauidis lugentis vſurpantes. Quis mihi det, vt *2. Reg. 18. 33.* ego moriar pro te fili mi? vnde & id apud Iuriſperitos; vt ſi accuſato filio pater iudicium, ac defenſionem ſuſceperit is æque tranſfigere poſſit, ac ſi ſuam ipſius vitam, ſanguinemque redimeret.

Hinc ille locus Ezech. 14. elucidari poteſt. [Si fuerint *Ezech. 14. 20.* tres viri iſti in medio eius Noe, Daniel & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas, ſed nec filios, nec filias liberabunt: proponuntur enim hi viri ſanctiſſimi tanquam oratores feruentiſſimi, pro aliorum ſalute & vita; quorum tamen orationes pro aliorum ſalute exauditæ non ſint, ita Deo diſponente: videlicet non eripuit Noe ſui ſæculi homines a diluuio; neque Daniel fratres ſuos Iudæos a captiuitate; neque Iob filios ſuos a miſerando interitu.

XX. Tunc ſurrexit Iob, & ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram adorauit, & dixit.

1 *Iuſti doloris ſigna. Stoicorum ſtupor, & indolentia. Explicatus Paulus. Doloris ſenſus commendat aliquando fortitudinem.*
2 *Surgere, celeritatem rei conficiendæ affert.*
3 *Surgere, habiens conſtantis animi. Iuſti in ærumnis caput attollunt; impij non ſubſiſtunt. Eccleſiaſtes explicatus.*
4 *Surgere, inuicti animi, & hoſtem laceſſentis habitus.*

Tunc, Græci ad nuntium extremum hæc referunt, videlicet cùm exceptis alijs nuntijs Iob immotus perſtitiſſet; ſed tamen cognita morte filiorum iuſte, pro humanitatis & patris debito commotus, ſurrexit. Poteſt ta- *1 Iuſti doloris ſigna.* men ad omnia referri, ita vt cùm omnes quatuor nuntios ſine vllo temporis interuallo excepiſſet, tam tunc ſibi copia temporis facta ſurrexerit, vt iuſtæ triſtitiæ, & luctus documenta præberet. Ex quo loco inſenſibiles Stoicos ſancti Patres damnant, quippe ad omnem dolorem, & huma- *Stoicorum dedolentia.* nitatis ſenſum dedolentes, & ſine ſenſu: quos carpunt August. de ciuitat. cap. 9 Lactant. lib. 7. a cap. 14. pluribus *Auguſt.* ſequentibus cap. Senec. libro 1. epiſt. Cice. Tuſcul. 3 Pli- *Lactant.* nius libro 7. Hos Paulus perſtrinxit, cum ad Roman. 1. di- *Seneca.* xit, ſine affectione, abſque fœdere, id eſt ſine vllo commi- *Cicero.* ſerationis affectu: Qui ex proprietate Græcæ vocis, ſtor- *Rom. 1. 31.* ge, quæ eſt ille affectus charitatis, quo parentes afficiun- *στοργή* tur erga liberos, viciſſimque liberi erga parẽtes, frater erga fratrem, &c. etiam ſunt abſque fœdere, vt qui cum nemine velint vllo pacis, aut communis vitæ fœdere copulari: tandem abſque miſericordia, vt qui nullius miſeria *Matth. 27. 34. et Mar. 15. 23.* tangantur. Et ſane idem ipſe, qui cùm guſtaſſet myrrhatum vinum, noluit bibere; ne in medijs doloribus ſenſus retunderetur, aut ſtuperet, vult, ne in calamitatibus, & ærumnis hebeſcamus, aut conſopiamur indolentiæ, vel ſtupiditatis veterno; neve nobis conueniat, quod in ebrium dicit Sapiens. [Eris ſicut dormiens in medio ma- *Prouer. 23. 34.* ri, & ſicut ſopitus gubernator amiſſo clauo & dices, verberarunt me, ſed non dolui; traxerunt me, & ego non ſenſi. Monet ergo Ierem c. 2. Scito, & vide, quia malum & ama- *Iere. 2. 19.* rum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem eius apud te,] id eſt, ut amaritudinem calamitatum ſapiamus, & guſtum ſumamus ærumnarũ, quas pro peccatis ſuſtinemus, ut uel hoc ſenſu & amaritudine ad ſanam mentem reuocemur. Tunc præterea, tantùm abeſt, ut doloris ſenſus extenuet fortitudinem, vt potiùs amplificet,

Ambroſ. ficet, & commendet: vide Ambroſ. ſuper id Lucæ. 22. [Pater ſi vis, &c. Non habet (inquit) fortitudinis laudem, qui ſtuporem: magis vulnerum tulerunt, quàm dolorem: propterea dicitur Iſa. 53 Sciens infirmitatem.] *Iſa. 53. 3.*

2 *Surgere celeritatem affert.* Surrexit Iob. Videlicet è ſede regia, aut è menſa, vt ſe proſterneret humi, niſi fortè Hebraiſmus ſit, ſurrexit & ſcidit veſtimenta ſua: id eſt, ſtatim ſcidit veſtimenta ſua; ſicut id Iudic. 20. Surgentes venerunt in domum Dei: id eſt, confeſtim. 2. Reg. 14. Surrexit Ioab & venit ad Abſalom: id eſt, ſtatim vt accepit nuntium: nam venientes ſerui ſciſſis veſtibus ſuis dixerunt, ſuccenderunt ſerui Abſalom partem agri igni; ſurrexitq. Ioab & venit.] *Iud. 20. 18. 2. Reg. 14. 30. & 31.*

3 *Surgens, conſtantis animi habitus.* Philip. ad animi conſtantiam, & patientiæ firmitatem pertinere exiſtimat hunc ſurgentis habitum: tantù enim abfuit, vt conſternaretur cadere tve animo, vt ſurgeret potius, atque ſurgendo animum quoque aduerſus tot mala erigeret, & firmaret. Surgens itaque non eſt obrutus tot calamitatum fluctibus, ſed caput extulit vndis, iuſtorum more, qui dum de torrente laborum in huius vitæ via bibunt, exaltant caput, & ſe ſuperiores laboribus, & calamitatibus oſtendunt, eoque altius ſurgunt, quò magis intumuerit pelagus, magiſque fluctus æſtuauerint, ſicut ſcriptum eſt, [Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime à terra. Cùm è contra impij in miſerijs non ſubſiſtant. In miſerias (inquit Theodoretus) incident, ſed his ſuperiores non erunt;] obruentur, ſubſidebunt in fæce miſeriarum, hærebunt in profundo, non emergent, neque enatabunt. Hi ſunt ſapientes illi, quos a cordis fortitudine, & conſtantia deſcripſit Salom. Eccleſ. 7. Cor ſapientis, vbi triſtitia: quia videlicet, non vecordes, aut languidos ſe exhibent in rebus triſtibus, & aduerſis, ſed animo conſtantes, corde inuictos, & inſuperabiles; ſurgere itaque Iob, non eſt locum in quo conſidebat deſerere, ſed potius antiquam conſtantiam, & mentis ſedè nunquam dimittere, ſed perſtare firmum, immoto pede, erecto animo, recto corpore, & ad obſiſtendum parato: quo id præſtitit eumulare, quod faciendum præcipit Sapiens Eccleſiaſt. 10. [Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris, quia curatio faciet ceſſare peccata maxima.] Id eſt, ſi ſpiritus nequam obtenta a Deo facultate, in te irruat, ne te moueat; neque tua ſede & tranquillitate deijciat; neque te extra te poni permittas; ſic enim optima per ærumnas, & tentationes tuæ vitæ, ſalutariſque medicina peccatis reſcindendis, & præcauendis adhibebitur: ergo ne fugias vſtiones, & ſectiones, ſed conſiſte firmus, neque loco mouearis, vt te dolori ſubtrahas. *Iuſti erigût caput. Pſ. 119. 7. Gen. 7. 17. Pſ. 139. 17. Impij in miſerijs non ſubſiſtunt. Eccle. 7. 5. Eccl. 10. 4.*

4 Si verò habitus ſurgendi referatur non ſolùm ad conſtantiam in perferendis laboribus, ſed ad virtutem, & robur animi ſe ad victoriam comparantis, & de hoſtibus triumphum ſibi pollicentis, certè dices Iobum prætentas ærumnas ita ſuperaſſe, vt reliquas, ſi quæ eſſent grauiores & acerbiores, ſurgens, ſtanſque laceſſeret, & expectaret alacris, victoriam ſibi de omnibus pollicitus, ſimilem ſignificationem habet id cùm in extremis iam malis, deſperatiſque propemodum cladibus populus Dei verſaretur, cùm videlicet, [Luxit & elanguit terra, confuſus eſt Libanus, & obſurduit, & factus eſt Saron ſicut deſertum, & concuſſa eſt Baſan, & Carmelus:] tunc ſe Deus non ſolùm in tantis malis ſubſidium, atque perfugium, ſed cladium omnium, ærumnarumq. triumphatorem, hoſtiumq. debellatorem pollicetur; & numen ſuum atque potentiam manifeſtaturum, [Nunc conſurgam dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc ſubleuabor.] *Iſa. 33. 9.*

Et ſcidit veſtimenta ſua.

5 *Dilacerare veſtes, lugentium habitus apud ſacros, & profanos. Iobum lugere filiorum mortem.*

6 *Lacerata veſtes pœnitentiam agentium. Iob ſponte pœnas alias ſuſcipit: tultis in ærumnis ſe præterea macerans. Illuſtratur Pſal. 34.*

7 *Conſciſſio veſtium ad blaſphemia deteſtationem. Iob occurrens primæ ſuggeſtioni blaſphemiæ.*

8 *Priſcus mos donandi cadauera vilius cum pretioſa veſte, ſed diſciſſa. Illuſtratus Chryſoſt. Iob cum hoſte, quaſi cum viliſſimo ſurnunculo agens.*

9 *Abiectio veſtium, ad ineundum certamen ex Paulo, & Salom. Iob laceris veſtibus hoſtes laceſſens.*

10 *Abiectio, & conſciſſio veſtium ad liberalitatem pertinent. Matthæus de dextera, & ſiniſtra maxilla explicatus ex Auguſt.*

5 *Veſtis dilaceratio quotſum fieret.* ET ſcidit, &c. Diſciſſio veſtium ad ingentem calamitatem, & ſenſum doloris pertinet, quò ſignificetur cor diſrumpi, & lacerari dolore. Fiebat tamen non in vnam tantum doloris, aut infauſti euentus ſignificationem; ſed plures; vt poſſit etiam hæc Iobi veſtimentorum dilaceratio ad plura referri. Et primò quidem is erat mos, habituſque lugentium in alicuius obitu, & funere 2. Reg. 1. [Apprehendens Dauid veſtimenta ſua, ſcidit, omneſque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam ſuper Saul,] & cap. 3. verſ. 31. dixit Dauid ad Ioab, & ad omnem populum, qui erat cum eo, [Scindite veſtimenta, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner: idque etiam ante legem Geneſ. 39. Iacob ſciſſis veſtibus indutus eſt cilicio lugens filium ſuum multo tempore.] *Lugentium habitus. 2. Reg. 1. 11. 2. Reg. 3. 31. Gen. 37. 34.*

Idem apud profanos. *Verg. 12. Æn.*

Si ſciſſa veſte Latinus,
Coniugis attonitus fatis, vrbiſq. ruina:
Canitiem immundo perfuſam puluere turpans

Et iterum alius. *Iuue. Saty.*

vt primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſaq. Polyxena palla. Lacedæmoniorum hanc fuiſſe in luctu cæremoniam teſtatur Herodot. libro 6. & Græcorum, Lucian. dialogo de luctu, & Romanorum, Dionyſ. Halicar. lib. 7. cum de condemnatione Martij Coriolani ſcribit. Ergo vt lugeret miſerandam omnium filiorum necem, non ſolùm diſcidit veſtes humeris, atque pectore; ſed quod conſequens erat, lugubrem, & pullum ſaccum induiſſe credendus eſt, atque etiam cinere, & puluere conſperſiſſe caput: cù ipſe quoque dicat cap. 16. ſaccum conſui ſuper cutem meam, operui cinere carnem meam. *Herodot. Lucianus. Dionyſ. Halicar. Iob. 16. 15.*

6 Secundo hæc actio pœnitentiam agentibus, & ſeſe coram alijs deprimentibus, & coram Deo humiliter deprecantibus conueniebat; Ioſue. 7. Ioſue ſcidit veſtimenta ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini. Vide etiam 2. Paralip. 34. v. 19 & 1. Machab. 3. verſ. 47. hinc illud Ioel 2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra: id eſt plus corda, quam veſtimenta; ſicut & id Miſericordiam volo, & non (pluſquam) ſacrificium: nam illa externa declaratio, niſi ficta & inanis eſſet futura; internæ contritionis, & doloris cordis ſignificatio quædam erat; ſicut & carnis circumciſio, cordis circumciſionem ſignificabat, & expoſcebat. Ergo tot acceptis cladibus, & plagis ſcindit præterea ipſe veſtimenta ſua, & ſpontaneam pœnitentiam agens, ſubiectum ſe & humilè Deo exhibet, vir ſapientiſſimus, & Deo flagellanti comitem ſe adiungit; quò ſe amplius maceret, & fatiget. Tã enim longe abſunt viri ſancti, vt immiſſas a Deo calamitates reſpuant, vt cum illas placere Deo intelligunt, alias etiam ipſi adijciant, ſponteque ſuſcipiant. Hoc ſuorum malorum vnico leuamine vtebatur Dauid. Pſalm. 34. Cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio: (non contentus videlicet hoſtium moleſtijs, mihi ipſi hoſtis eram ego ipſe, & moleſtiſſimo cilicio ex animalium ſetis contexto me macerabam) Humiliabam in ieiunio animam meam (præter hoſtis inſidias, ego mihi cibum ſubtrahebam, & ieiunio animales, corporeaſque vires debilitabam) & oratio mea in ſinu meo conuertetur (cum mihi illi male precarentur, bene illis precabar; quod & difficile, & moleſtum humano ſenſui eſſe ſolet, ijs bene velle, a quibus læſus ſis.) Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam. (Cum illi mihi moleſti, & infeſti exiſterent, ego mihi ipſi vim afferebam, vt omni via, & ratione illis poſſem placere, & proximi fratriſque officio prodeſſe) Quaſi lugens, & contriſtatus ſic humiliabar (illi me ſublatum de medio cupiebant; ego verò, quò illorum conatus promouerem, & anteuerterem, lugubrem veſtem ſumebam, qua honorificè quaſi meum feretrum proſequerer, in quod me illi iam dudum illatum, & repoſitum cupiuiſſent. Forte ad id alludit, cum 2. Reg. 15. fugiens Abſalonem ſponte vrbe fortiſſima ceſſit, cùm in vrbe, quã in agro meliùs ſe tueri, & defendere poſſet, vt obſeruauit Abulen. tamè ſponte ignominioſam fugam ſuſcepit, ceſſit regia vrbe, regaliq. ſede, fugit nudis pedibus, nõ enim tam fugam celerem, quàm moleſtam, & laborioſam ini- *Ioſue. 7. 6. Hoſ. 6. 7. Pſ. 34. 13.*

bat; non equo, non calcaribus vſus, ſed calceis etiam, qui in montes arduos, & difficiles aſcendentē leuare poſſent, depoſitis: tum etiam, Scandens & flens, & nudis pedibus incedens, & * operto capite aſcendebat plorans; videlicet pro more lugentium lugēs & contriſtatus; ſic igitur ſuam mortem, quam expetebat Abſalon, lugebat, & contriſtatus humiliabatur. Non aliter ſe feciſſe teſtatur Iob; poſtquam multa, quæ pertulerat mala commemorauit, & mille ſe vulneribus proſciſſum dixit, Conſcindit me vulnere ſuper vulnus; quas ipſe pœnas alias adieciſſet, ſubiungit, ſaccum conſui ſuper cutem meā, & operui cinere carnem meam; quaſi diceret, accepta vulnera non oleo, non reſina, non malagmate leniui, neque obligaui; non ſanguinem fluentem compeſcui, neque vinciui; ſed quaſi aceto, ſaleque perfunderem, ſetoſo cilicio cooperui, & cinere conſperſi. Scidit etiam veſtimenta ſua, quaſi primis verberibus admonitus, vt veſtem proijceret, quo ſe nudū flagellanti præberet: quaſi illud vſurpans Pſ. 37. Quoniam ego in flagella (futura infligenda) paratus ſum; & (quamuis) dolor meus (quem nunc iam perfero à te, ab hoſtibuſque meis illatum) in conſpectu meo ſemper. Non hoc impiorum ingenium, qui Dei comminationibus, ſupplicijs etiā, quibus poſſunt voluptatum generibus occurrere nituntur; nam [Vocabit Dominus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, & ad caluitium, & ad cingulum ſacci; & ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum.]

2. Reg. 15. — ** Cūm vna ſolea, & cum via capitis deluce.* — *Pſ. 37. 18.* — *Iſa. 22. 12. 13.*

7 Tertio hæc veſtium dilaceratio, & intimi doloris ſignificatio ſæpe vſurpata eſt in blaſphemiæ deteſtationem, & Dei honorem; vt qui Dei iniuriam accepiſſet, rumperetur præ dolore. Sic fecit Ezechias. 4. Reg. 19. & Iſa. 37. Audiens blaſphemias Rabſacis: atque Iere. 36 cum ſacrum volumen dilaceratum, & combuſtum eſt, criminis ingentis notantur, qui nullam doloris ſignificationem ad tantum ſacrilegium præbuerunt. [Non timuerunt, neque ſciderunt veſtimenta ſua rex, & omnes ſerui eius, qui audierunt omnes ſermones illos.] Eodem videtur ſpectare id Act. 12. cùm Rex Herodes argentea veſte coruſcans, & diuinos ſibi honores deferri à populo intelligens, miſere interijt, eo quòd non dediſſet honorem Deo, videlicet diſciſſa veſte; quæ tunc peculiari ratione debuiſſet diſcindi, cum ea fuiſſet populo erroris occaſio: aliter Paul. & Barnab. Act. 14. quibus cum Iouis ſacerdos ſacrificare pararet, conſciſſis tunicis exilierunt in turbas clamantes, & dicentes, Viri quid hęc facitis? & nos mortales ſumus.] Iam ergo, licet de hac veteri cæremonia nihil ſciatur ante legē ad blaſphemię deteſtationē præceſſiſſe; ſed pulchrè tamen extendi eo vſq. poterit, atque cum dilaceratis Iobi veſtibus conſui. Namque cum illud propoſitum eſſet dæmoni, idq. pollicitus eſſet, fore vt Iobus Deo benediceret, credendus eſt multos ſtimulos hominis animo adhibuiſſe, & multas blaſphemię cogitationes ſuggeſſiſſe, vt illum ad aliquod blaſphemię verbum pertraheret. Sed blaſphemaret, ſcilicet, aut diuinæ prouidentię detraheret, qui ad primam cogitationē, primamq. tanti criminis ſuggeſtionem, quā interius ſibi audire videbatur, illico ſurrexit, & quaſi præcordia in Dei honorem, & blaſphemiæ deteſtationem dirumperet, veſtimenta etiam conſcidit.

Dilaceratio veſtium in blaſphemię deteſtationem. — *Iere. 36. 24.* — *Act. 12. 23.* — *Act. 14. v. 13. & 14.* — *Iob primæ blaſphemię ſuggeſtioni conſurgit ſe ... deteſtatione.*

8 Quartò huc vocat Origenes illam aliam condendi cadauera antiquam cæremoniam: nam ſi quando pretioſa veſte contectum cadauer condi oporteret, veſtem prius conſcindebant, ne forte, ſi integra eſſet, furandi occaſio daretur, & cupiditas furibus inijceretur exhumandi corpus, & indigne tractandi. Neſcio an de hac re intelligēdus ſit Chryſoſt. hom. ſuper orationem Annæ, paulò ante finem, dum de diuitum morte, & funere loquitur in hęc verba. [Cùm defuncto multam inculcaueris veſtem pretioſam, & auratam, nihil aliud niſi maiorem inuidiam, & accuſationem attuleris, & aduerſus defunctum omnium ora reſeraueris, & accenderis acriorem auaritiæ accuſationem, ſingulis lacerantibus, & ſuffocantibus defunctū, ac maledicentibus, quòd neque mortuus circa pecunias inſaniam diſſoluit, nec hoc tantùm eſt graue, verùm & quòd furum oculos aperit.] Hoc ſibiipſi officium præſtitit Amata Regina Latini Regis vxor; nam cum furore ad ſuſpendium adigeretur.

Origen. — *Antiquus ſepulturæ ritus.* — *Chryſoſt. ... ſcatens.*

Virg. 12. Aen.

Purpureos moritura manu diſcindit amictus,
Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.

Iob itaque viuus adhuc, paratus in quamcunque ſortem, pro ſingulari ſui animi virtute ſcidit veſtimenta ſua, & aduerſarios ſpiritus his verbis compellat; Iā vos nequiſſimi hoſtes de me actum putatis; iam me ſublatum vultis de medio, & repentino aliquo caſu obrutum; iam de præda diſceptatis, & ſuper veſtem meam ſortem mittitis, ſed furunculi viliſſimi, regales has meas veſtes ego prius dilacerabo, ne me mortuo hanc vos prędam inſultantem, & integram oſtentare, aut iactare poſſitis. Non aliter vir fortiſſimus ſtipatus latronum caterua, hoſtibus inſultaret, priùs vitam profuſurus cùm ſanguine, quàm pallium largiturus. Hiſpanus id diceret, *primero ſalda a do ... mis ... hechos tres*: Non ſeruias hoſti, non dæmoni tuum pallium, non oculi, non manus, nō pedes; rumparis priùs, & membratim conſcindaris, quā de te victo, & ſoſpite ille triumphet, quàm ve illi ſeruias integer. Elegans illud in primis eſt, & quod huc faciat, quod de mundi contemptu Seneca diſputans ſcripſit ad Lucil. [Circumſpiciendum nobis (inquit) eſt quomodo à vulgo tuti eſſe poſſimus. Primū inde nihil concupiſcamus, vnde rixa eſt inter competitores: deinde nihil habeamus, quod cū magno emolumento inſidiantis eripi poſſit; quàm minimum ſit in corpore tuo ſpoliorum, nudum latro tranſmittit: etiam in obſeſſa via pauperi pax eſt.]

Iob cum hoſte, quaſi cum furunculo agens. Simile. — *Nō ſunt noſtra ſpolia tradenda hoſti.* — *Sen. ep. 14. ad Lucil.* — *Paupertatis, & laceratarum veſtium laus.*

9 Quinto, Græci, Orig. atque Nilus, eximium luctatorem, & inſuperabilem monomachum Iobum agere, dum veſtes laceret, exiſtimant. Nam Syrorū gens, teſte Origē. cum congrediendę erant cùm hoſte manus, veſtes conſcindebant, & abijciebat, & nudo pectore ſeſe in medios hoſtes audacter conijciebant: alię quoq. barbarę nationes ſpoliatę, atq. tunicis ſuccinctę, nudis pectore & humeris hoſtes excipiebant, Omnis (inquit Paulus) qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: non enim niſi nudos, vt Nilus ait, in ſtadium lex certaminis deducit. Hinc illud vulgatū Gregorij dictū: [Qui ad fidei agonem venimus, luctamen cōtra malignos ſpiritus ſumimus. Nihil autem maligni ſpiritus proprium in hoc mundo poſſident: nudi ergo cū nudis luctari debemus: nam ſi veſtitus quiſquam cum nudo luctatur, citiùs ad terram deijcitur; quia habet vnde teneatur: qui ergo contra diabolum ad certamē properat, veſtimenta abijciat, ne ſuccūbat.] Non aliter Ioſephus ille caſtitatis athleta in manu voluptatis illū tenere conantis veſtimenta reliquit, nuduſq. profugit victoriam triumphumque reportans; non aliter primus homo dum in ſtadio conſiſtebat, cum hoſte conflicturus, nudus erat; vbi autē victus eſt, & e paradiſo, videlicet loco certaminis repulſus, indutus eſt, vt qui nuditatem ſimul cum certandi virtute reieciſſet. In quam rem Nilus accommodat id Salomonis pręceptum, Prouer. 27. Tolle veſtimentum eius, qui ſpopondit pro extraneo. Quem locū ſic Septuag. Complutenſes legunt: [Tolle veſtimentum eius; aduenit enim iniuriator, qui aliena diſperdit. Septuag. autem Vaticani, ſic; Aufer veſtimentum eius, prætereijt enim iniuriolus, qui quidem aliena vaſtat.] Ait itaq. Nilus, auctorem prouerbiorum pręcipere ludi, certaminiſq. magiſtro, vt eius, qui luctaturus cum hoſte in arenam deſcendit, veſtimenta detrahat; Ergo Iobus prouocatus ab hoſte hoſtem prouocat, atque laceſſit; & qui terrenis rebus renunciūm remiſerat, veſtes conſcindit, & abijcit, diuinęque virtutis oleo perunctus, nudus nudum, & corporis integumentis carentem aduerſarium expectat.

Origen. & Nilus. — *Syrorū mos in prælio.* — *Abijcere veſtes, habitus antiquus pugnantium.* — *1. Cor. 9. 25* — *Greg. hom. 32. in Matt. 16. & Luc. 19.* — *Ioſephus dimiſſo pallio.* — *Pro. 27. 23* — *LXX.* — *Complut.* — *Vaticani.* — *Iob nudus nudū prouocat hoſtem.*

10 Sextò tandem hanc dilacerationem veſtium dicas eſſe infracti cuiuſdam, pariter, ac liberalis pectoris; quaſi diceret ad ſuos hoſtes: Alijs ſpoliatus rebus omnibus, ſi quid mihi reliquum eſt, videlicet veſtem hanc, qua contegor, mihi inuidens, non eſt quod per inſidias illam auferre moliamini; libenter illam abijciam, nulla iterum ſumendi ſpe: nam ne poſſim iterum illa vti, ego prius abijciam, in fruſtraque comminuam. Neque ſic tamen bona me vlla amiſiſſe exiſtimo, nam quæ extra me ſunt, nihil ad me: bona mea in pectore aſſeruata, & recōdita habeo, & omnia bona mea, nudus licet, mecum porto. Conſonat cum Chriſti auſterioris doctrina, Matth. 5. [Dico vobis non reſiſtere malo, (Chryſoſt. diabolo in impijs operanti) ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillā, præbe illi & alteram, & qui vult tunicam tuam tollere, præbe ei & palliū.] Nullum finem patientiæ præſcribere, nullū ſpoliationi, nuditati, paupertati: quem locum acutè tractat Auguſt. epiſt. 5. ad Marcell. maxilla quidem dextera locutior eſt, quòd non reſpondeat dexteræ manui, ſed ſiniſtræ aduerſarij percutientis (tum etiam melior, & honoratior eſt: cùm ergo meliora bona tibi voluerit inimicus au-

Veſtiū abiectio, ad liberalitatem pertinere. — *Externa omnia non ſunt vera bona.* — *Matt. 5. 39* — *Auguſt.* — *Quid dextera maxilla, quid ſiniſtra.*

cus auferre, cùm interiorem tunicam, & animæ virtutes; exponere terrena omnia bona, & ſiniſtram maxillam, externumque pallium; quæ cum ille abſtulerit, nihil quod
Act.21.13. vere bonũ ſit, amiſiſſe te puta. Paulus verò eximius laborum exantlator, qui cum vincula audit, non ſolum alligari, ſed & mori paratum ſe præbet, vt nullum ſuſtinentiæ
1.Cor.6.7. finè faciat, ſic nos inſtruit, 1. Cor. 6. [Delictũ eſt in vobis, quod iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?]

Et tonſo capite corruens in terram adorauit.

11 *Capitis & barbæ abraſio in commutatione fortunæ, vel in malum, vel in bonum.*
12 *Reſcindere barbam, militare volentes: idem etiam reſcindere capillos. Iobi certamen.*
13 *Abraſio capitis in ſacrificijs. Iob ſpontaneam oblationem, cùm alteram tum ſui ipſius offert.*
14 *Morituros abſcidiſſe comam. Quædam expenduntur. Iob paratus mori, non ſolum ſpoliari.*
15 *Corruere in terram lugentes, adorantis ne habitus; varij adorandi geſtus, in ſacris & profanis.*
16 *Adorare pro inclinare ſe, aut genuflectere ex Hebr. & huius analogia ratio; Explicatur locus 4. Reg.*
17 *Militum procidere ad pedes Imperatoris quid. Iob ſupplex coronam petit.*
18 *Iobi virtus in medio duarum vitiorum.*
19 *Comparatio cum alijs qui filiorum mortem luxerunt in ſacris: explicatur luctus Dauid.*
20 *Eadem cum alijs quoque comparatio: expenſa mors Heli.*

24 *Origen.* *Gen.41.14* ET *tonſo capite.* Origen. vult, hoc non luctus, ſed lætitiæ cauſa factum; ſicut & de Ioſeph ſcriptum eſt, Geneſ. 41. [Eductum de carcere Ioſeph totonderunt, ac veſte mutata obtulerunt ei.] Certum eſt tamẽ, vt diſciſſionem veſtium, ita & tonſionem capitis ad lugendi conſuetudinem, *Tondere caput luctus eſſe.* & cæremoniam pertinuiſſe. Quia verò cum in ſacris litteris, tum in profanis mos tondendi, aut radendi caput, & barbam, iam mœroris, & luctus eſt, iam verò lætitiæ, & melioris fortunæ, ideò ſapienter docet in Catena Chryſoſt. *Chryſoſt.* *Greg.* & Gregor. lib. 5. cap. 17. pro varietate regionum, & temporum, ita quoque varios mores, & ritus, atque adeò *Capitis, & barbæ abraſio fortunæ & ſtatus commutationem indicat.* contrarios viguiſſe. Semper quidem fortunæ, & ſtatus commutationem ſignificare volebant tonſione capitis, & abraſione barbæ, ubi coma, & barba prolixa ornamento erat: vbi uero abraſa barba, & tonſum caput amabatur, intonſi erant in luctu. Mœroris, & luctus caluitium, & detonſio ſunt, 1. Eſdr. 9. uerſ. 3. Iſa. 15. v. 5. & 22. verſ. 12. Ierem. 7. v. 29. 16. v. 6. Ezech. 54. v. 17. & v. 13. Mich. 1. v. 16. Imo etiam captiuitatis, & ſeruilis contumeliæ, aut ingentis ignominiæ, & opprobrij, 2. Reg. 10. v. 4. 2. Eſdr. 13. 1. Paralip. 19. v. 4. Deute. 35. v. 42. Ezech. 59. v. 18. [Nabuchodonoſor ſeruire fecit ſeruitute magna: omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus:] unde Ariſtot. 1. Rhetor. dixit, comam eſſe libertatis argumentum. Quare cùm apud ethnicos probro, & ignominiæ haberetur tonſura capitis, tonſus eſt D. Petrus ab his, qui eius ſermoni *Tõſura D. Petri.* *German.* non credebant, & hac ratione illuſus, ut ſcripſit German. Epiſc. Conſtantinop. in Theoria rerum Eccleſiaſticarum. E conuerſo comam, & barbam prolixam aliquando fuiſſe luctus, & mœroris ſignum, indicatur Gen. 41. uerſ. 14. & 2. Reg. 19 uer. 14. cũ [Miphiboſeth deſcendit in occurſum regis illotis pedibus, & intonſa barba, ueſteſq. ſuas non lauerat, &c.] Ad honorem quoque, & dignitatem uidetur *Baruch. 6. 30.* pertinere id Baruch 6 Sedent habentes capita, & barbam raſam. Quare quò ab illis ſecernerentur, ſuis ſacerdotibus *Leu. 19. 27* præcepit Deus, Leuit. 19. Non attondebitis caput in rotundum, nec barbam radetis. Quò etiam ſpectaſſe Nazaræorum lex, Num. 6. de nutrienda coma, uiſa eſt. Apud Romanos, ut Martial. lib. 5. indicat, barba reorum prolixa erat. *Mart. li. 2. epigram.* Nos ſimilem uocamus, barbam lugentis uxorem, barba de biudo. Imperatorum uerò uſque ad Neronem, barba *Agellius.* raſa fuit, ut Aulus Gellius ſcribit, lib. 3. cap. 4. Verùm cùm multa de hac re dici poſſent, multaque eleganter congeſſerint noſtræ ætatis uiri doctrina excellentis, & bene de ſacrarum litterarum ſtudio meriti, ſatis fuerit illos indicaſſe, quò nos ad alia properemus: illi ſunt Antonius Gueuara dum explicat Habac. dicentem: Denu- *Gueuara.*

daſti fundamentum eius uſque ad collum, & Alfonſus Mendoça quæſtione ſua 5. de Nazaræorum capite non tondendo. *Mendoça.*

12 *Capitis, & barbæ abraſio militaris.* Quia uerò nõ ſolum ad lætitiam, aut luctum, ſed etiam ad militarem habitum uſurpabatur capitis, & barbæ abraſio, tum etiam ad quædam ſacrificia, ideo nihil molle, aut imbecillum, nihil parum pium, aut religioſum de hac capillorum detonſione exiſtimandum eſt. Certè Ambroſ. lib. 6. Examer. dixit, comam eſſe terribilem in bellatoribus: ſed tamen barbam raſiſſe erat militare uolentis, uti ille dixit: *Ambroſ.*

Si quem raſa forte barba uideris,
Mihi uidetur militare uelle. *Alexis.*

Abantes quoque natura pugnaces, & cominus pugnandi periti, anteriorem capitis partem tondebant, ne ullas hoſtibus ad capiendum anſas darent; ob eandemq. rem ſuis ducibus, ut barbam raderent imperauit Alexander, ut ſcribit Plutar. in Theſeo. Iob itaque non ſolum ueſtimentã abijcit luctaturus cum hoſte, ne teneri poſſit, ſed etiam capillos tondet, ut expeditior ſit, cum reliquerit omnia. *Plutarch.*

13 *Capillorũ abraſio ad ſacrificia ſpontanea.* Sacrificari uerò ſolitos capillos, præterquam quod ex Num. 6. conſtat; de ethnicis idem aſſerunt Cyril. in Leu. & Theod. quæſt. 28. Eugub. & Caietan. Num. 6. ex profanis Lucian. in Dea Syriæ, Sueton. in Nerone cap. 12. Tum etiam qui ex maris tempeſtate euaſiſſent, abraſam comam ſacrificabant. Conſiderare igitur licet, Iobum de his, quæ ſibi reliqua eſſent, ſpontaneam Deo oblationem facere; quo ſignificaretur, quæ ſibi ablata eſſent, ſua ſponte ablata, non inuito, & incolumem ex tempeſtate formidanda tot fluctuum, atque tentationum euaſiſſe. Quid quod non ſolum capitis comam, & externa omnia bona Deo ſacrificat, ſed ſeipſum illi hac cæremonia initiat, & deuouet? nam ſolebant quidem in ſacrificijs ſumma pecudum capita abradi; id quod ſignificauit Virgil. cum pro fœdere ulto faciendo minutatim ſacrificium Latini regis deſcribit. *Cyrillus.* *Theodoret.* *Eugub.* *Caietan.* *Lucian.* *Iobo nõ inuito ablata ſancta.* *Virg. 12. Æn.*

Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, pateriſq. altaria libant.

Sumptum uerò hoc ex Homero Iliad. 3. qui in ſacrificio deſcribendo ſcribit. *Homerus.*

Hic rex Atrides cultrum, quem ſecũ ferebat,
Maioris gladij vagina iuxta recõditum,
Eximit, & media ueſtis de fronte reuellit
Ambitum pecudum.

Quod, ſi ex Græco ad uerbum reddas, eſt pilos è capitibus agnorum diſſecuit. Non aliter manſuetiſſimus, & patientiſſimus Iob ſuos ipſe capillos diſſecuit, & gratiſſimũ Deo ſacrificium obtulit.

14 *Morituri comã abſcindebant.* *Iob ſe mori paratũ abſciſſione capillorũ profitetur.* Sed illud omnino prætereundum non eſt, poſſe quoque cæremoniam hanc abſciſſæ comæ, ad mortis uotum, aut præuiam quandam animi præparationem, & promptitudinem referri, qua ſe Iob profiteatur, non ſolum omnia externa bona, ſed uitam etiam Deo iubente reddere paratum eſſe: nam ſolebant morituri omnia priùs ornamenta, & honoris inſignia, ne illo habitu morerentur, deponere; capillos præſertim, & capitis honorem; uti Amphiaraus uates iam abſorbendus capitis coronam comamq;, atque alia ornamenta his uerbis deponit apud Statium,

Audio iam rapidæ curſum Stygis, atraq; Ditis
Flumina, tergeminoq; mali cuſtodis hiatus.
Accipe commiſſum capiti decus, accipe laurus,
Quas Erebo deferre nefas. *Statius extremo. 7.*

Atque iamiam ſibi manus allaturas Phædra.

Placemus umbras; capitis exuuias cape,
Laceræq; frontis accipe abſciſſam comam. *Seneca in Hypol. act. 5.*

Et quidem exiſtimaſſe uidetur delusa antiquitas eos, qui morti proximi eſſent à Proſerpina primum tonderi, & his quaſi primitijs initiari Orco, ſicque facile è corpore ſolui poſſe. Hanc profectò cauſam Didonis difficulter morientis Virgilius aſſignat, lib. 4.

Tum Iuno omnipotens longum miſerata dolorem,
Difficileſq; obitus, Irim demiſit Olympo,
Quæ luctantem animam, nexoſq; reſolueret artus.
Nondum illi flauum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco:
Ergo Iris croceis per cœlum roſcida pennis
Deuolat, & ſupra caput adſtitit. Hunc ego Diti
Sacrum iuſſa fero, teq; iſto corpore ſoluo:
Sic ait, & dextra crinem ſecat, omnis & una *Virgil. 4. Æn.*

Dilapſus

Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

Seruius. Seruius certè eo loco docet, ſolitos homines certis conſecrationibus aduerſus fortunam aduerſant ſe comparare, nec aliter diem ſuum obire. Sic quoque Glaucias iamiam periturus apud Statium.

Stat. lib. 2. Syluarum. *Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.*

Et eò certè reſpiciens Horatius dixit.

Hor. Od. 18 *Mixta ſenum, ac iuuenum denſantur funera; nullum Sæua caput Proſerpina fugit.*

Se ipſum itaque Iob tanquam vitem fructiferam, caputq. ſuum ipſe putat, vt fructuum plus afferat in patientia. Et demum aduerſario inſultat, quòd neque capillum ſui capitis tangere potuerit, neque maiorem ſibi dolorem, aut detrimentum intulerit ex direptione bonorum omnium, quam ſi capillos prolixiores, rem videlicet ſuperfluam, ſenſuq. carentem totondiſſet.
Anxius Iob nihil ſe dolore ex direptione facultatum, teſtatur.

15 *Corruens in terram.* Luctus eſt corruere in terram, & ſedere in puluere; ſed hoc loco potius eſt adorantis habitus; quare exponitur ſequenti verbo, adorauit: non aliter procumbentes, & proſtrati ſingulari animi gaudio perfuſi Magi, adorauerunt, Matth. 2. Sed quidem ſciendum, non eundem ſemper fuiſſe adorandi geſtum, & habitum; aliquando enim ſtantes adorationem exhibebant, vt notauit Auguſt. lib. 2. ad Simplic. quæſt. 4. & indicatur Iſa. 49. [Reges videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt Dominum: aliquando etiam ſedentes orabant, & adorabant, 2. Reg. 7. Ingreſſus eſt rex Dauid, & ſedit coram Domino, & dixit: Quis ego ſum Domine Deus, &c.] Numa etiam Pompilius, referente in eius vita Plutarcho, ſedens adorabat, atque adeò non Reges ſolum, ſed cuiusvis generis homines, adoraturos ſedere iubebat Pythagoras; volens nimirum ſignificare in quiete, & trãquillitate animi Deo & orationi vacãdum. Sed certe inter omnes orãdi, & adorandi habitus, magnæ cuiuſdam animi demiſſionis, & penitùs ſe Deo deuouentis eſt, ſupplicem ſe præbere, veneraturum ſupplicare, procidere in genua; nam qui procidit, nihil in ſe agnoſcit firmum, & ſtabile, & nihil in eo nõ agnoſcit gloria, & adoratione dignum ad cuius pedès accidit. In conſpectu eius (inquit Dauid) cadent omnes, qui deſcendunt in terram: id eſt mortui, cùm terræ & ſepulturæ mandantur, videntur in terram corruere adoraturi Deum vitæ, & mortis Dominum, & auctorem reſurrectionis. Cadere itaque mortuos in conſpectu Dei, videtur idem eſſe cum illo Pauli, præcipientis, vt in nomine Ieſu omne genuflectatur, non ſolum cæleſtium, & terreſtrium, ſed & infernorũ; videlicet eorum, qui in ſepulchris reſurrectionem expectant. Ergo per Pleonaſmon dictum eſt adorauit, poſtquam dixit, corruens in terram. Gen. 18. [Adorauit Abraham pronus in terram, Geneſ. 37 manipuli adorantes; id eſt, incuruati, aut proſtrati coram manipulo Ioſeph. & paſſim in libris Regum. Eſther 3. Mardochæus non flectebat genu (exponitur ſequenti verbo) neque adorabat.] Matth. 4. v. 9 & c. 8. v. 5. Apoc. 7. v. 11.
Corruere in terrã, habitus agentis aut adorantis. Stantes adoraſſe. Iſa. 49. Sedentes oraſſe. 2. Reg. 7. Plutarch. Adorantẽ procidere quid. Pſ. 21. 30. Pleonaſmus Gen. 18. Gen. 37. Eſther 3.

16 Quia igitur adoratio fiebat peculiari geſtu corporis, videlicet incuruatione aut genuflexione, aut capitis inclinatione, ideò verbum adorandi, *Sachah*, propriè eſt incuruare, aut humiliare ſe. Tum etiam adorandi verbum pro ſola incuruatione corporis, aut genuflexione externa accipitur, 4. Reg. 5. cùm Naaman poſtulabat ne ſibi culpæ imputaretur corporis incuruatio, & genuflexio in templo Remmon eo tatum fine, vt rex genuflexus commodè poſſet humero eius inniti, hoc enim non erat intrinſecè malum. Quando ingredietur dominus meus templũ Remmon, vt adoret, & illo innitente ſuper manum meam ſi adorauero in templo Remmon adorante eo in eodem loco, vt ignoſcat mihi Dominus.] Eadem ferè incuruandi, aut procũbendi ſimul. & adorandi ſignificatio in Græco, *Proſcynes*. Non diſſimilis apud Latinos, cum etiam Plin. lib. 8. cap. 1. de elephantis dicat, Regem adorant, genua ſubmittunt. Propterea Damaſc. oratione 3. de imagin. cap. 5. ſic adorationem definit, Adoratio eſt animi cedentis, id eſt, ſubmiſſi, & humilis ſignificatio: cedit animus cadente, & procumbente corpore. Itaque Iob corruens in terram adorauit.
Adorare pro incuruare ſe. שחה 4. Reg. 5. προσκυνέω Plinius. Damaſcen.

17 Illud breuiter addam genuflexionem, & ſupplicationem ad pedes Imperatoris, habitum fuiſſe ſtrenui militis coronam accipientis: ergo Iob prius ſurrexit, quaſi laceſſiturus hoſtẽ, & ſtrenuè dimicaturus, nunc procidit Deo ſupplicaturus, iuſtam patientiæ & fortitudinis coronam, & præmia conſecuturus.
Milites pro cadere ad pedes Imperatoris, quid.

Hoc tandem loco Gregorius intor duo vitia extrema Iobum conſtruit, vtrinque reductum, videlicet inter indolentiam illam Stoicorum, ſeu dicas inſenſibilitatem, & ſtupiditatem; & ex altera parte mollitudinem, & puſillanimitatem, nimiumq. ſenſum verberum & doloris. Nam inſurgens, ſcindens veſtem, tondens caput, oſtendit ſe flagella ſenſiſſe, & doluiſſe: corruens vero in terrã, & Deum adorans, in bonitate de Domino ſenſiſſe, & Deum pluſquam ſuos filios honoraſſe. 18
Iobi virtus inter duo extrema vitia conſtituta.

Poteſt autem ſumma cum laude vir patientiſſimus cum alijs comparari, qui ſuorum filiorum mortem non acceperunt ſimili conſtantia; ſed vel in altero extremo conſtituti ſine ſenſu fuerunt, vel ad alterum propriùs accedentes luctui miſerabili ſe totos tradiderunt. Ex ſacris proferri poſſunt hæc exempla. Iacob vnius Ioſeph morte nunciata ad quem neque imperium, neque ſacerdotium, neque duplex rei paternæ portio, aut familiæ conſeruatio pertinere poterat, vt qui primogenitus non eſſet, multis liberis alijs viuẽtibus, tamen [ſciſſis veſtibus indutus eſt cilicio lugens filium ſuum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit conſolationem accipere; ſed ait,* Deſcendam ad filium meum lugens in infernum.] Quaſi diceret: filio meo Ioſeph mortuo, non poſſum ampliùs viuere; Malo mori, quam viuere, non viuente Ioſeph. Quæ verba perturbati, & grauiter dolentis, & mala ſua exaggerantis dixit eſſe Auguſtin. in quæſt. ſuper Geneſ. traxit autem Iacob in luctu & lachrymis, tres & viginti annos, qui à 16. ætatis Ioſeph anno, vſque ad eiuſdem quadrageſimum fluxerunt. Deinde Dauid, impium licet, Abſalonem, regni & paterni ſanguinis ſitientem, neque regni, neque diuinarum promiſſionum hæredem, tamdiù, tamque grauiter mortuum luxit, vt oportuerit ab immoderato inutilique fletu, & gemitu à fortiſſimo duce Ioab cohiberi, & deterreri propoſita militum, & populi defectione, niſi ſibi à lachrymis temperaret. Cùm verò Amnonem filium neſarij inceſti, & ſtupri reum fleuit interfectum, quòd ea in re minùs conſtantem ſe præbuerit, verbis fœminini generis rem hanc explicat Sacra Scriptura, quaſi mollem, & effœminatum fletum viro indignum tribuens 2. Reg. 13 luxit (in Hebr. verb. fœmininum luxit fœmina) Dauid filium ſuum multis diebus. 19
*Geneſ. 37. * Cõ eſte do lor moriré, que no ſe me quitará haſta que me echen la tierra encima. Auguſt. 2 Reg 19. 33. 2. Reg. 13. 37.*

Ex profanis hæc. Solon vnus è ſeptem Græciæ ſapientibus, apud Thaletẽ Mileti diuerſabatur; cùm vero Thales ex eodem numero ſapiens quendam peregrinum ſubornaſſet, qui ſimularet ſe Athenis veniſſe, & interfuiſſe funeri filij Solonis; cœpit Solon caput cædere, vt ſcribit in eius vita Plutarch. atque alia facere, & dicere, quæ ab hominibus afflictis, & calamitate aliqua perfunctis fieri ſolent. Tum Thaletem ridentem his hominem aggreſſum ferunt. Hæc me, Solon, à nuptijs, & à procreandis liberis dehortantur, quæ te hominem fortiſſimum, & conſtantiſſimum infringunt. Iulius Capitol. ſcribit Gordianum ſeniorem audita filij morte laqueo vitam finiuiſſe. Similis mollitudinis, & paternæ inconſtantię mille paſſim occurrunt exempla.
Plutarchus. Iulius Capitolinus.

Inter alia verò ad ſtupiditatem illud pertinet, quod de M. Horatio Puluillo ſcribit Titus Liu. Deca. 1. libro 2. Is cùm templi dedicationi vacaret filij morte nunciata, nihilo plus à propoſito auerſus, quam vt cadauer afferri iuberet; orationem peregit, & templum dedicauit, quòd ſi hoc ad conſtantiam, & religionis pietatiſque cultum referatur, (quo etiam maiori iure referendum eſt, quòd Heli ſuorum filiorum morte nunciata, nihil commotus eſt; ſed tunc tandem cùm accepiſſet arcam Dei captam eſſe à Philiſtæis, Cecidit de ſella retrorſum, & fractis ceruicibus mortuus eſt;) Multò tamen conſtantior, multoqs pietatis, & diuini numinis obſeruantior Iobus, qui dolorem ex filiorum interitu maximum, lachrymas, & luctum in orationem & pietatis diuiniq. numinis cultum ita conuertit, vt totum ſe commotum humanitatis ſenſu oſtenderet; totum etiam ſe Deo, & orationi committeret; ſanctiſſimiſq. verbis de Dei prouidentia, & de ſua orbitate philoſopharetur. Res par miraculo illi, cùm vaccæ vitulis earum concluſis domi, trahebant arcam Dei, [Itinere vno gradiebantur pergentes & mugientes, & non declinabant ad dexteram, neque ad ſiniſtram.] 20
Tit. Liuius. 1. Reg. 4. 18. 1. Reg. 6. 12

XXI. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.

1 *Præclara Iobi ad omnes nuncios reſponſio. Ærumnæ impellunt ad philoſophandum.*
2 *Terram vocari matrem. Puerum recens natum ſtatuit ſolitum in terra, veluti in matris gremio.*
3 *Puerum in terram cadere & tolli, quid? Sepulchrum matris vterus.*
4 *Matris vterum ſimpliciter ab alijs accipi. Qui moritur, ſimilis eſt concepto.*
5 *Matris vtero nomen commune ſepulchro, & econtra. Quid inferiora terræ; in Dauid & Paulo, quid terra natiuitatis.*
6 *Relatiuum in ſacro ſermone aliquando indicare aliquid interius menti obiectum.*
7 *Iob bene in Deum animatus. Philoſophia rationes, & conſolationes vſurpata in ſacris.*
8 *Iob ſpoliatus non plus dolet, quàm ſi perpetuò miſer fuiſſet. Quædam ex Seneca.*
9 *Iob gloriatur ſe ſcire penuriam pati. Patientia, & Philoſophia tabula in naufragio.*
10 *Argumentatio qua ſe Iob conſolatur. Particula, & nota illationis.*
11 *Vita hæc, via: tum etiam fabula peracta in terra theatro.*

1 EXpectabant nuncij omnes, intenti ora tenebant dæmones, quid Iobus reſponderet, & quam affecti dolentiſque animi verbis ſignificationem daret: nam internas animi cogitationes clarè intueri non poterant. Reſpondit tandem ille; reſponſionemque fuiſſe telum, quo aduerſarius fuerit confixus atque proſtratus, ait Proſper: cumque multa ab hoſte tela excepiſſet illæſus, ſed vno ipſe ictu percuſſit diabolum. Chryſoſt. pulchrè dixit horum uerborum ſonitum clariorem, atque magnificentiorem extitiſſe, quàm ſi multarum tubarum clangoribus victor renunciaretur. Olympiod. ſuis improbum Satanam iaculis nunc confixiſſe, ait: nam pro ironica illa, & in contrarium accepta benedictione, quam Satanas ſibi, Deoque pollicebatur, hymnum canorum, & dulcem ad diuinas laudes, & gratias agendas pro calamitatibus comparatum, edidit. Dixeris etiam hanc eſſe cantilenam, quam coram mundo latrone cantat Iobus, uiator nudus & uacuus. Non minus ſanè, multò etiam præclarius aduerſa vtitur fortuna, & Philoſophiæ præceptis, quàm Zeno ille ſapientiſſimus, cui cum nauis una oneraria ex bonis omnibus tantùm reliqua eſſet, cùm accepiſſet cũ mercibus perijſſe; Benè ſanè, inquit agis fortuna quæ ad pallium obſoletum illud me, & ad Stoam redegiſti. Diogenes in exilium pulſos, tunc tandem philoſophari auſpicatos eſt; vtriuſque auctor Plutarch. Iobum tamen ad ſublimiorem, excellentioremque philoſophandi rationem tanta bonorum omnium, filiorumque orbitas redegit. Simile quid Gregor. Niſſenus obſeruat in Moyſe; nam ab eo, quem ſeruandæ pacis, & non contendendi cum fratre admonebat, iniuriam & repulſam paſſus, ad contemplationem impulſus eſt, vt ciuitatum relicta turbatione ſecum ipſe uiuere mallet.

Qualis fuerit Iobo reſponſio. Proſper. Chryſoſt. Olymp. Iob præclarè vtitur Philoſophia præceptis. Zeno. Diogenes. Plutarc. de tranquill. anim. Gregor. Nyſſenus. de vita Moyſ.

2 Sed ut grauiſſimam ſententiam intelligamus, illa priùs uerba explicanda ſunt, quæ de utero matris loquuntur, & de reuertendo illuc. Chryſoſtomus exiſtimat terram uocari matrem, tam in prima parte, quàm in ſecunda; quem ſenſum Diuus Thomas non reijcit, ita ut de Adamo in ſua perſona loquatur, aut uerò in uniuerſum de homine; namque cum primùm formatus homo eſt à Deo, de terræ gremio, quæ formando corpori materiam ſubminiſtrauit, prodijt, ſuſceptuſque eſt in lucem. Similique ratione uidetur, Geneſ. 2. dictum, [Formauit Deus hominem de limo terræ, ſicut cùm pater materque hominis explicantur, Matth 1. Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar.] Quare cùm ſuæ mortis, & reuerſionis in terram admonetur homo, ſimul etiam ſuæ originis, ſuæque natiuitatis ex terra admonetur a Deo, Geneſ. 3. [donec reuertaris ad terram, de qua ſumptus es; quia puluis es, & in puluerem reuerteris.] Res quidem non obſcura ijs, qui naturali lumine ducuntur; nam Pythicam illam vocem, quæ ex intimo ſpecu Tarquinijs ab oraculo ſciſcitantibus, ad quem priùs ſumma Romani Imperij deuoluenda eſſet, reddita eſt huiuſmodi, [Imperium ſummum Romæ habebit, qui veſtrum primùm, ô iuuenes, oſculum matri tulerit;] percalluit quidem alio ſpectare ratus, ac deluſi comites, Brutus; qui veluti ſi prolapſus cecidiſſet, terram oſculo contigit: ſcilicet, quòd ea communis mater omnium mortalium eſſet: rem ſcribit Liu. 1. Annal. Quare cum primùm naſcebatur puer, non tam puerperæ, quæ illum enixa fuiſſet, quàm terræ matri filius tribuebatur acceptus, & editus: ſi enim puer vitalis erat, ſublatus ab obſtetrice ſtatuebatur in terra, vt Varro ſcribit; apud Marcial. libro 2. de vit. Patrum: idemque libro primo de lingua Latina ait: antiquos vbi primò infans natus eſſet, nudum confeſtim in terra ſternere, Opemque Deam, quæ & ipſa terra eſt, implorare, quæ velut mater naſcenti eſſet auxilio: euiſdem rei meminerunt Feſtus Pompe. Suetonius in Auguſto cap. 5. & in Nerone capit. 6. Seruius in 10. Ænei. atque Auguſt. 4. de ciuit. cap. 10. cùm falſa numina in vnicum verum numen, Deumque refert, ſic ſcribit: [Ipſe opem ferat naſcentibus excipiens eos ſinu terræ, & vocetur, Ops; ipſe leuet de terra, & vocetur Leuana.] Seneca quidem de ea cæremonia loquitur libello de moribus, Omnes (inquit) infantes terra nudos excipit: & Plinius lib. 2. cap. 65. Terra nos naſcentes excipit: initio verò lib. 7. comparans hominem cum reliquis animantibus, quòd inter cuncta ſolùm inermem, nudumque natura creauerit; Hominem (inquit) tantùm nudũ, & in nuda humo natali die abijcit ad vagitus: tandè Macrobius lib. 1. cap 12. ex Labeonis ſententia tradit, Maiam Deam terram eſſe, & Mercurium illi in ſacris adiũgi; quia vox naſcenti homini contactu terræ datur; eandemque Opem vocari, quòd ipſius auxilio vita conſtet, & Fatuam à fando, quòd infantes partu editi non priùs vocem edũt, quam attigerint terram; & Faunam a fauendo, quòd omnium vſui animantium fauet; & Bonam, quòd omnium nobis ad victum cauſa bonorum eſt; denique magnã matrem in ſacris appellari.

Liuius. Puerum nat. ſtatuebatur in terra ſtatuebatur. Varro. Feſt. Pomp. Suetonius. Seruius. Auguſt. Seneca. Plinius. Macrob.

3 Hinc natum videtur, vt naſcentes infantes dicerentur in terram cadere: qua ratione Iuſtinianus Imperator dixit: [Poſthumum, qui viuus perfectè natus eſt, licet illico poſtquã in terram cecidit, vel in manibus obſtetricis deceſſit, teſtamentum rumpere.] Huc illud pertinet Statij Papinij lib. 3. Syluarum.

l. 3. C. de poſth. ſtatij Pap.

...... *Tellure cadentem*
Excepi, fouiq; ſinu, nec colla genaſq;
Comere, nec pingui crinem deducere amomo.
Ceſſauit mea, nate, manus.

Planeque hoc videtur eſſe quod Salomon Sap. 7. de ſe teſtatur: Ego natus accepi communem aerem, & in ſimiliter factam decidi terram. Atque inde tollere filium dicitur, qui filium habet; quòd illum pater de terra iacètem tollebat. Quem verò parentes non agnoſcerent, neque vellent ſuo nomine educari, aut nutiri, non tollebant. Hinc Soſtrata ad Chremetem maritum.

Sap. 7. 3. Ter. in Heaut. Sc. 1.

Meminiſtin' me eſſe grauidam,
Et mihi te maxumopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli?

Ex his igitur perſpici poteſt terræ gremium, matris vterum vocari à Iobo, de qua homo ſublatus ſit nudus. Atque huius interpretationis illa confirmatio eſſe poteſt, quod ſecunda pars de terra quoque intelligenda ſit; quare particula, illuc, quæ vim referendi habet, terram intelligi poſtulat in prima parte, ſic legunt; & nudus reuertar in terram. Hieronymus epiſtol. 20. ad Taraſiam. Proſper parte prima, de prædictionibus. Gauden Brixianus, ſuo tractat. in ſcripturam. Cyprian. oratio. de mortalitate. [Nudus exiui de vtero matris, nudus etiam ibo ſub terram.] Is ergo erit ſenſus, quem Greg. quoque expreſſit; nudum me naſcentem, & in hanc lucem venientẽ terra protulit; nudum me hinc exeuntem, & diſcedentem terra recipiet.

Hier. tom. 9. Proſper. Gaud. Brix. Cyprian. Gregor.

4 Alij ſimpliciter accipiunt matris vterum, quę illum genuit, & peperit. Et relatiuum, illuc, non accipiunt pro illo eodem loco, ſed pro alio ſtatu, vel loco ſimili, vt hæc ſit ſententia, nudus reuertar in locum & ſtatum ſimilem, in quo ſpoliatus ſim omnibus humanæ vitæ præſidijs, & iaceam in tenebris & anguſtijs; nimirum in terræ ſepulchro, quòd ſimile profectò eſt materno vtero: nam licet

moriens

moriens homo videatur naſci ad alteram meliorem vitam, & auelli quaſi ex terræ uiſceribus dolore mortis obſtetricante: ideoq; ſicut naſcitur inuitus, & repugnans puer, ſic etiam ex terra auellitur, cui hærebat, inuitus, & repugnans homo: quam utriuſque ſtatus comparationem eleganter perſequitur Greg. Niſſen. oratione de dormientibus. Tamen ad rem præſentem defunctum videtur patiens terra intra ſe, quaſi in ſuo utero excipere, & concipere tanquam mortuum ſemen, ut uiuum reddat in reſurrectione, & quaſi nouum fœtum in regeneratione excludat. Pulchra item eſt apud Niſſ. natiuitatis cum reſurrectione collatio. Hæc uero interpretatio ſimile habet Eccleſ. 40 [Iugum graue ſuper filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, uſque in diem ſepulturæ in matrem omnium.] Nam de uentre matris eorum, dixit id eſt, de uentre matris, quæ unumquenque genuit, & peperit; poſtea uero dixit, matrem omnium, communem omnium defunctorum parentem, ſepulturam uerò quaſi terrę uterum; quippe uiſcera.

Greg. Niſſ. Terra cadauer excipit velut mortuũ ſemen. Niſſen. Eccl. 40. 1.

5 Hinc eſt, ut nomen ſepulchri utero materno commune ſit in ſacro Sermone. Sepulturam ſignificant inferiora terræ. Pſal. 62 [Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt,] id eſt, occidentur uel gladijs confoſſi vel beſtiarum dentibus dilacerati; & tamen ſepulturæ tradentur. Eodem nomine intelligitur maternus uterus. Pſalm. 138. [Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ,] in matris uidelicet aluo, tanquam in recondita, & ab omni perturbatione ſemota officina, in ipſe hominis opifex qui omnium es artifex, pro tãti tamque ſubtilis & elegantis opificij dignitate remotis arbitris me feciſti, & quaſi acu pinxiſti, & uariegaſti. Eam enim uim habet uerbum faciendi, in fonte. Sic & Paulus de Chriſto Domino ad Epheſ. ſcripſit: [Deſcendit primum in inferiores partes terræ:] Quod alij de deſcenſu ad inferorum limbum; alij de ſepulchro accipiunt; argutè uerò alij de deſcenſu ex cælis in uiſcera puriſſima ſanctiſſimæ Virginis; ſubterranea namque ſtatio ſicut & maternus uterus, caliginoſa loca ſunt, & ualde humilia & abiecta, quem tamen locum nõ horruit Dei filius, qui lux ipſa eſt. Simili ratione ceti uentrem, cum ſepulchri & inferiorum terrę patrium nomine coniunxit Ionas, c. 2. [De uentre *inquit* inferi clamaui,] id eſt, de uentre, qui eſt uelut infernus locus, & ſepulchrum, quod uſurpauit Chriſtus Dominus, & ſimilitudinis figurę q; ratione expoſuit: [ſicut fuit Ionas in uẽtre c. ti, ſic erit filius hominis in corde terræ:] quaſi diceret; in inferioribus terræ, in uiſceribus, in ſepulchro. non aliter Prou. 30. Sepulchro æquè ac uuluæ, aut matrici tribuitur inſaturabilitas. [Tria ſũt inſaturabilia, infernus, & os uuluæ, & terra quæ nõ ſatiatur aqua] Ut autem relatiuum, illuc, cõmodiorem habeat ſignificationem, non debet accipi pro quolibet ſepulturæ loco, aut pro qualibet terræ parte indiſcriminatim, ſed pro illa, quę illũ genuit, quæ dici ſolet terra natiuitatis; à qua cũm cadauer excipitur, mortis quoddam ſolatiũ eſt; ſicut Ierem. 22. dicitur: [Nolite flere ſuper mortuum, neque lugeatis ſuper eũ fletu; plangite illũ, qui egreditur, quia non reuertetur ultra, neque uidebit terram natiuitatis ſuæ.] Propterea Iacob de terra & ſepultura Aegypti, non tanquam de matre, ſed tanquam de nouerca loquebatur. Ioſeph quoque aſportari aliò iuſſit oſſa ſua cũm moreretur.

Sepulchrum atq; maternus uterus eo nomine ſimiles. Pſa. 26. 10. Inferiora terra, quid in ſacro ſermone. Pſ. 138. 15. Epheſ. 4. 9. Ionæ 2. 3. Mat. 12. 40. Pro. 30. 10. Terra a ſiſtitis pro loco natiui matrix. Iere. 22. 10. Gen. 47. 30. Gen. 50. 24.

6 Tandem licèt paulò diutiùs, ſed tamen non eſt inutile, quòd alij relatiuum, illuc, non referunt ad præcedentia, ſed accipiunt demonſtratiuè; ita ut indicetur Deus, vel beatitudo, & ſtatus futurus, in quæ Iobus tunc haberet cogitationem defixam; Sic Clemens in Catena, & Niſſen. oratione, de 40 martyribus. [Deponebant *inquit* tunicarum amictum, dictum illud Iobi adijcientes; nudi introiuimus in mundum, nudi ad eum, qui huc nos introduxit, adhibimus;] quaſi diceret, qui me nudum huc miſit, cũm nudus ad eum rediero, non me non agnoſcet, non aſpernabitur. Similiter Pſalm. 35. relatiuum non refertur ad præcedentia, ſed demonſtrat aliquid cogitationi, & intellectui: [ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem,] videlicèt in barathrum, & gehennam, quam ibi obijciebat Pſaltes, cũm nulla illius mentio præceſſiſſet. Iam uero totius ſententiæ expendenda vis.

Relatiuum deſignat aliquid ad menſ oculũ & cogitationẽ. Clemens. Niſſenus. Pſ. 35. 13.

7 Nudus egreſſus ſum] Ante alia obſeruãdum, quàm ſit Iob benè in Deum animatus, cũm pro Dei cauſa & prouidentia aduerſus ſeipſum, ſuaq; bona omnia exquiſitus ar-

Quã benè de Deo ſentiat Iob.

gumentis diſputet; at econtra improbus dæmon rationes & calumnias contra Deum excogitauerit, & mulier obſequuta. Deinde ponderandum eſt, virum ſapientiſſimum non vti ſolatio aliquo, aut ratione ſublimiori, quàm illa, quæ ex Philoſophia peti poteſt, quod ad animi conſtantiam, & calamitatum contemptum quodam referẽdum eſt: nõ enim calamitates amplificat, ſed potiùs extenuat; nam illis non cenſet adhibendum aliud acrius remedium, aliudve magis præſens alleuamentum ex reconditiori medicina petitum; ſed facile quoddam, & quod cuiq; obuium ſit: quaſi diceret, nihil mirum me ſic affici; quod enim patior, ex communi naturæ, diuinæque prouidentiæ lege prouenit; agit mecum Deus tanquam cum homine; homo ſum, humani à me nihil alienum exiſtimo; tentatio me non [apprehendit niſi humana,] leuis, facilis toleratu, non difficilis ad vincendum. Non aliter Paulus cũm virtutis, & pietatis colendæ laborem & difficultatem extenuat: [Humanum *inquit* dico, propter infirmitatem carnis veſtræ, (quod in hominis ratione, quod in quotidiana conſuetudine, quod in humanis viribus poſitum ſit, diuina etiam accedente gratia) ſicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire iniquitati, ita nunc,] &c. Adde etiam in his verbis conſiderari poſſe affectum viri conſtantis, & mundo valedicentis, penituſque renunciantis: nihil, inquit, eſt quod erga mundum me gratum, aut vllius beneficij memorem exhibeam; nihil ex hoc mundo mecum aufero; nihil illi acceptum referam; nihil, quòd a me ille repoſcat; nihil rurſus quod cum illo nudus expoſtulem; nam nudus in mundum veni, abeo nudus.

Philoſophia conſolationis vſus Iob. Rom. 6. 9. Animi recti conſtantia, & mundo renunciantis.

8 Et nudus reuertar. Videtur parem facere paupertatem amiſſioni fortunarum; cũm hæc ratio par alleuamentum eſſe poſſit, aut homini, quem ſemper preſſit inopia, aut qui magnarum facultatum iacturam fecit. Et rectè quidem, nam qui diues extitit, ſpiritu tamen pauper extitit, neque plus cruciatur bonorum ſpoliatione, quàm ſi nunquam diues extitiſſet. Secùs multo acerbior eſt diuiti miſer ſtatus, quàm homini miſero illa ſua perpetua, & conſtans inopia: ingentis enim infœlicitatis genus eſt, fuiſſe aliquando fœlicem: eleganter de re hac diſſerit Seneca lib. 1 de tranquillitate vitæ cap. 8. [Erras *inquit* ſi putas animoſius diuites detrimenta ferre. Bion eleganter ait non minùs moleſtum eſſe caluis, quàm comatis pilos velli: idem ſcias licet de pauperibus locupletibuſq; par illis eſſe tormentum; vtrique enim pecunia ſua adhæſit, nec ſine ſenſu auelli poteſt: tolerabilius autem eſt faciliuſq; non acquirere, quàm amittere; ideoq; lætiores videbis, quos nũquam reſpexit fortuna, quàm quos deſeruit. Reſpice agedum mundum; nudos videbis Deos omnia dantes, nihil habentes. Hunc tu pauperem putas, an Dijs immortalibus ſimilem, qui ſe fortuitis omnibus exuit?]

Paupertas æqualis amiſſioni fortunarum. Infelicitatis genus, fuiſſe fœlicem. Seneca.

9 Gloriari præterea in ſua nuditate videtur Iob; quaſi diceret, quod homo inter cuncta animalia inermis ſit, nuduſq; naſcatur, ingens naturæ parentis beneficium eſt; nã intellectum illi, & ſapientiam pro armis, pro indumentis, & pro reliquis vitæ ornamentis dedit, & nuditas ipſa ad Philoſophiam, ſolertiam, induſtriam hominem compellit, vt qui nudus natus eſt, ſciat omnia comparare, quę ad victum & veſtitum neceſſaria ſunt: ſed ego tamen ſubliniorem aliam ſapientiam edoctus, ſcio non ſolùm [abũdare, ſcio eſurire, & penuriam pati; in omnibus & vbique inſtitutus ſum,] didici in quibus ſum, ſufficiens eſſe, nudus viuam; nudus quod vitæ, & vitæ mihi reliquum eſt, conficiam, nudus reuertar; & cum nuditate coniunctam vitam, Deo gratus referam acceptam. Sapienter Plutarchus de animi tranquillitate ſcripſit, in fortunarum amiſſione non eſſe obliteranda communia, ſed aliquo in loco numeranda; gaudendumque quòd viuimus, quòd valemus, quòd ſolem aſpicimus; inſanique eſt cruciari perditis, ſaluis non lætari; ſed puerorum more, quibus ſi quis ex multis ludicris vnum ademerit, etiam reliqua omnia diſijciunt, plorantq; & eiulant.

Gloriatur in ſua nuditate Iob. Plutarch.

Ad hæc cũm nudum ſe reuerti dicit in terram, videtur de naufragio fortunarum ſuarum vnica patientię, & Philoſophię tabula arrepta nudum ſe committere fluctibus, nudumque conari enatare ad ſepulturę litus, terramque tenere, quæ futura ſit ſuę calamitatis, & naufragij ſubſidium. Unde Plutarchus ad animi tranquillitatem præceptum tradidit; [Si inopinatum quid & graue ingruerit, proſtraueritq; eum, propè eſt portus, atque ex corpore ſic, vt è rimoſo lembo enare licet.]

Patientia, & Philoſophia veluti tabula in naufragio. Plutarch.

Argumẽtatio à Iob confecta.

10 Tandem hæc ſententia argumentationis cuiuſdã vim habere videtur. Ego, inquit, anticipare mea voluntate caſtemam ſortem, & nuditatem volo, & gaudeo; neceſſarium enim eſt, vt nudus ex hac vita diſcedam: probat id neceſſariũ fore hac ratione; [Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & (ergo, propterea,) nudus reuertar illuc:] illa enim coniunctio vim habet particulæ, quam vocãt, rationalis, aut cauſſalis, & notæ illationis: ſicut Geneſ. 3. [Vocem tuam audiui in paradiſo, & (idem) timui, & (propterea etiam) abſcondi me. Iſa. 43. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & glorioſus, ego dilexi te, & (propterea) dabo homines pro te.] Sic etiam cõſequentię vim habet apud Paulũ 1. ad Thim. 6. [Nihil intulimus in hũc mũdum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus. Eccleſ. 5. Sicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur, quomodo venit, ſic reuertetur.] vis autem illationis in eo conſiſtit, quod cum nudi naſcamur, nõ ſunt propria nobis hęc bona externa, quæ nobis vita ſubminiſtrat, ſed commodatò, & ad vſum conceſſa quãdiu hic ſumus; quare non licet nobis hinc abeuntibus ea nobiſcum aſportare; ſicut dicitur Pſ. 48. [Quoniam cũm interierit, nõ ſumet omnia (nihil) neq; deſcendet cũ eo gloria eius;] non aliter atq; famulus, qui in viri principis domũ nudus ingreditur, veſtes ſtatim & ornamenta accipit, gladium, pallium quibus aut aſſeclam, aut anteambulonem viri nobilis honeſte poſſit agere; ſed depoſiturus tamen, & relicturus ea omnia, cũm domũ dominumq; deſeruerit: quippe quomodo venit, ſic reuertetur; nudus ingreſſus eſt, nudus abibit. Sic ferè philoſophatur Seneca, dum Polybium in fratris morte cõſolatur c. 30. [Si quis pecuniam creditam ſoluiſſe ſe moleſtè ferat, eam præſertim cuius vſum gratuitum receperat, nonne iniuſtus vir habebitur? cogita iucundiſſimum eſſe quòd habuiſti, humanum quòd perdidiſti:] ſed de hoc paulo poſt cum ipſo Iobo iterum.

Particula, Et, nota illationis
Gen. 3. 10.
Iſa. 43. 4.
1. ad Thi. 6. 7.
Eccl. 5. 14.
Pſ. 48. 18
Seneca in Conſola. ad Polyb.

Vita hæc, via quædã.

11 Egreſſus ſum & reuertar,] Indicatur vitã hęc eſſe via quædam, & iter difficile; mortales verò omnes, viatores; res in Scripturis frequens. Quod dicit reuertar, intellige, confeciam integrum vitæ ſpatium, & iter; cumque in fine conſtitero, circulum videbor abſoluiſſe, & ad initium reuertiſſe, vnde digreſſus ſum; ſed non iterum per eandem viam reuerſurus, ſicut ſcriptum eſt: [Semitam per quam non reuertar, ambulo.] Et iterum [Quaſi aquæ dilabimur, quæ non reuertuntur.] Sed verbo egrediendi, oſtium humanæ vitæ ſignificatur; oſtium item alterum, per quod intrant, qui reuertuntur; eſt enim vita hæc quaſi ſcæna quædam, in qua humanarum rerum omnium & vanitatis fabula peragitur; mortales omnes fabulę actores ſunt, veniunt, abeunt; terra theatrum eſt: [Nam generatio præterit, generatio aduenit; terra autem in æternum ſtat.] Duo in theatro oſtia, egredientibus vnum, id eſt ortus; abeuntibus & reuertentibus alterum, id eſt occaſus, & mors; veſtes ſcenicæ commodatæ ſunt, neque ſecum deferr veſtem regiam, qui Regem egit, omnes nudi ingrediũtur, ſi quas ſumant veſtes, alienæ ſunt, & commodatò accepię, tantiſper, dum fabula agitur; eſt enim [quaſi diues, cũm nihil habeat.] Illud verò ſeriò cogitandum, quòd ſtatim atque quis egreſſus eſt in hoc vitæ, terræq; theatrũ, non permittitur immorari: [Præterit enim figura huius mundi;] ſtatim reuerti cogitur: namquantum in vita procedimus, tantum ad mortem, & vitæ exitum accedimus: noſtrum itaque viuere, reuerti quoddam eſt.

Iob. 16. 22.
2. Re. 14. 14
Eccleſ. 1. 4.
Prou. 13. 7.
1. Cor. 7. 31.

Dominus dedit, Dominus abſtulit.

12 *Diuinæ prouidentiæ conſideratio ad leuandas ærumnas. Iob nullam agnoſcit cæcam fortunam. Prouidentia aſſerta in Eccleſiaſt. & Iſai.*

13 *Deo permittenti aliquando tribuitur effectus: Viri conſtantia aduerſus hoſtem.*

14 *Deus bona conferens non abdicat à ſe Dominium. Malè parta, malè dilabuntur.*

15 *Diuinum beneplacitum pro ingenti ſolatio. Dei nomen ratio, & cum ratione omnia diſponens.*

16 *Iniquo actio Deo diſplicens, paſſio placens. Harum conſideratio & pręc ſio in ſacro Sermone. Explicatur Geneſis, Ieremias, Ioan. Petrus.*

17 *Nomen vel pro re ipſa: nomen, fama celebrior.*

18 *Glorioſus Deus in affligendis iuſtis in Paulo & Petro.*

19 *Gratia pro calamitatibus agenda: ea ſunt dona, ſacra. Beatitudo. Pſal. illuſtratus paraphraſi.*

12 Hæc eſt ſecunda ſuę calamitatis, & inopiæ conſolatio, & præcedente quoque paulò ſublimior, vt quę non petatur ex conditione humanę naturæ, ſed ex diuina prouidentia; ſunt enim mala omnia, & calamitates eiuſmodi, vt uelut in ſtatera poſita, quanto in lance una grauiora ſunt, tanto in ſubleniores de Deo, & de illius prouidentia cogitationes, mentẽ in lance altera conſtitutam attollere poſſint.

Calamitates quò grauiores, eò ſublimiores et gratiores admonitrant.

Primò ergo rectè, & accommodatè ad cogitationem, quam illi Dæmon ſuggerebat, de criminando aut negando diuinam prouidentiam, illam tuetur & aſſerit, cum iudicio, & ratione nunc Deum dare, nunc auferre mortalibus bona; quare nullum agnoſcit caſum, aut fatũ, nullam cæcam fortunam, quę ſine delectu, aut ſententia, mala & bona diſtribuat. Quod etiam Eccleſ. 11. explicuit Sapiẽs, cõtra cęcam fortunam diſputans, dum de ſubita & inopinata pauperis fœlicitate loquitur: Oculus Dei (non cęca Dea, ſed prouidentia diuina, quę procul videt, & prouidet omnibus) reſpexit illũ in bono (vt bonis locupletaret) Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt; cuncta ex illius oculo, & prouidentia proueniunt hominibus; quare rem hanc falſis numinibus a deluſa antiquitate tributam ſibi vẽdicat Deus, & fortè cum alluſione ad biformem, bicoloremque fortunam, quã pingebat duplici facie, anteriore alba, poſteriore nigra, apud Iſaiam 45. Formans lucem, & creans tenebras (nõ ſolum ſingula per ſe, ſed viciſſitudinem, & commutationem lucis cum tenebris, fœlicitatis cum miſeria) faciẽs pacem (bonorum omnium affluentiam) & creans malum (egeſtatem, inopiam) Ego Dominus faciens omnia hęc.

Iob nullã agnoſcit fortũ, ſed diuinæ prouidentiæ omnia tribuit.
Eccl. 11. 14
Iſai. 45. 7.
Bicolor fortuna.

Deinde quę alij abſtulerant ait Deum abſtuliſſe; vel quia, vt Origenes ait, non cogitaret hæc contigiſſe procurante dæmone, ſed ſolo Deo iubente, & uolente, aut uerò permittente id latronibus (nam quoad fieri potuit ſeſe dæmon occultauit.) Permiſſio autem non ſolum negatiua, ſed etiam ea, per quam Deus uelit auferre ſuperabundantia auxilia, quæ ſi conferret, res non fieret: ſufficit ut Deo effectus aliquis tribuatur, licet is cum peccato in homine agente coniunctus ſit. Hinc non ſolum impiè, ſed ignoranter etiam Caluinus colligebat, & quidem ex hoc loco, Deum eſſe cauſam peccati. Qua de re pluribus Theologi diſputant in ſcholis, & contra Zuinglium, Caluinũ, Bezam doctè, & copioſe Pater Robertus Bellarminus Tomo 3. Controuerſiarum libro ſecundo. Præterea id pertinere videtur ad viri iuſti conſtantiam, & animum uirtutibus exaggeratum, ut quę Dęmon diripuerit, dicat Deum permittentem diripuiſſe, ne vlla in re uideatur agnoſcere dæmonem ſę ſuperiorem, aut ſibi ulla ratione nocere potuiſſe: nihil enim ſibi negotij cum illo; nam vt eſt in * Prouerbiali vulgi Sermone, nihil illi boni acceptum debere, nihil inferendum mali timere ſe profitetur; refert in Deum cuncta.

13 *Origenes.*
Permiſſio tribuit Deo effectum.
Caluini ignorantia, et impietas.
Bellarm.
Viri iuſti conſtantia contemnentis hoſtem.
** Nĩ lo temo, ni le deuo.*

Verba uerò huius ſententię ſingula uim habent: Dominus dedit, qui dedit commodato, nec abdicauit a ſe dominium, ut cum uelit, ſuo iure repetere poſſit. Dominus enim cum ſit, auferre poteſt quod ſuum eſt.

14 *Deus dans, non abdicat Dominium à ſe.*

Si dederis perlatus ero; repetiueris, æquus.

Qua re de re ſapiẽter Seneca dixit; [Iniquus eſt, qui muneris ſui arbitrium danti non relinquit; auidus qui non lucri loco habet, quod accepit; ſed damni quod reddidit, ingratus eſt, qui iniuriam uocat finem uoluptatis; ſtultus, qui nullũ fructum eſſe putat bonorum, niſi præſentiũ; qui non & in præteritis acquieſcit, & ea iudicat certiora, quę abierunt, quia de illis ne deſinant, non eſt timendum.] In Heb. *Iehoua* dedit, & *Iehoua* abſtulit; hęc omnia a principio eſſendi, & bonorum omnium fonte manarunt, ad locum unde exierunt reuertuntur: interim gratias illi agam, quòd dum præterfluerent, me, domumque meam gaudio, & lętitia perfuderunt, ſed reuertuntur tamen, ut in ſpem adducar, ut iterum fluant: idem enim permanet fons ille affluens bonorum omnium; ſine pœnitentia enim ſunt dona Dei: quare abſtulit, non ut auferret, ſed ut meliora, dupliciaque de eius manu recipiam. Inſuper cum benignus, atque propitius fuerit cum dedit, benignus profectò atque propitius extitit auferendo; idem enim omnino extitit, qui dedit, & qui abſtulit. Denique cum Deum abſtuliſſe dicit, ſuam innocentiam profiteri uidetur, ſuaſque diuitias, & facultates non ex iniquitate, & rapina conflatas, ſed a Deo bonorum omnium largitore donatas. Has enim nemo aufert, niſi qui dedit,

Seneca. Ad Polyb. 29.
Malè parta malè dilabuntur.

alię

Luc. 16. 9. *Matth. 19. 20.* aliæ verò, quæ Mammona iniquitatis dicũtur, facile patent diripientibus; & ærugo & tinea demoliuntur, ſures effodiunt, & furantur.

15 *LXX.* *Tertia conſolationis ratio ex diuino beneplacito.* Sicut Domino placuit. Deſideratur hæc ſententia in Hebræo; habetur tamen in Septuaginta; & eam retinuit Gregorius ex antiqua lectione Latina; atque hæc eſt tertia ſe conſolandi ratio, reliquis quoque ſublimior, & excellẽtior; quæ ſumitur ex diuino beneplacito; qua videtur occurrere tacitæ ſuggeſtioni, vt aduerſus hoſtes, & latrones exandeſceret; nihil enim ſibi cum hoſtibus interceſſiſſe negotij dicit, neque ſentire ſe ab illis laceſſitum, aut læſum; nam in diuinam voluntatem tãtum reſpicit, cui nihil iniquum, aut iniuſtum placere poteſt: quare minime ſe ſpoliatum ab iniquo hoſte conqueritur: Deo, cui ſumma, & prima agendi ratio ineſt, hoc ita fieri placuit; mihi igitur illius voluntas pro ratione ſumma eſt. *Deus ſumma ratio, et cum ratione diſponit omnia.* Verbum Dei, qui Dei filius, & ſapientia Patris eſt, Logos, Græcè dicitur, quod vocabulum etiam rationem ſonat, quòd ſicut per filium, ita per ſummam rationem cuncta diſponat. Hac ſe ratione ſolabatur in ſuo morbo, & dolore Nazianz. [Gratias *inquit*, ago, *Naz. ep. 63.* vt in lætis rebus, ita etiam in acerbis: quandoquidem illud exploratum habeo, nihil rerum noſtratum apud ſummam rationem expers rationis eſſe.]

16 Ita factum eſt. In ijs malis, quæ cum ſummo hoſtium ſcelere accepit, habet vir ſanctiſſimus, quod ſibi, quod etiã Deo ſummopere placeat; videlicet non actionem iniquam Dæmonis, aut latronum, ſed ſuam ipſius paſſionem; quæ, a quocumque inferatur, & fiat, peccatum non eſt ea ratione *Præciſio Theologica, et Metaphyſica actionis à paſſione in Sacro Sermone.* qua paſſio eſt; atque in ea Deus complacet, tanquam in re ſibi gratiſſima. Quæ paſſionis pijſſimæ ab iniqua actione diſtinctio, & quaſi præciſio Theologica, indicatur, cum per verbum paſſiuum hæc ſententia profertur; Sicut Domino placuit, ita factum eſt: cum tamen ſicut Domino placuit, non fecerint Dæmon, atque Sabæi. Eiuſmodi loquendi formæ vim atque proprietatem in re ſimili explicanda ſubtiliter ſemper obſeruant Sacræ literæ. *Gen. 45. 8.* Geneſ. 45. ait Ioſeph fratribus: Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum: cum tamen minime Dei voluntate inuidi fratres *Gen. 50. 19.* illum ablegauerint, & vendiderint; deinde cap. 50 dum ſuorum fratrum ſcelus extenuat, aut excuſat; [Nolite timere; num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? *LXX. Aquila. Symmach.* cuius loci lectio varia eſt; Septuaginta, Dei enim ſum ego. Aquila. & Symmach. Nunquid. n. pro Deo ego? quod reſpondet Hebræo. Alij ex eodem fonte; Quoniam nunquid ſub Deo ego? aut; Nunquid loco, aut vice Dei ego?] eodem recidunt omnia: ego res meas non mea voluntate, aut conſilio agendas duco; Dei voluntati me totum nunquam non permiſi; Non ſum ego Deus, neque loco aut vice Dei, vt mea voluntas ſit regula gerendorum; Dei ſum ego, Dei voluntati ſubijcior, illi de me decernenti, prout illi placuit, reſiſtere neque poſſum, neque debeo: hæc autem Dei voluntas fuit, vt mitteretur Ioſeph, non vt fratres mitterent. Subtiliter hic Caietanus obſeruat, cum Deus atque fratres non eodem modo in Ioſepho vendendo ſe habuerint, Ioſephum dicere loco Dei ſe ſtare, id eſt a Dei partibus, ita vt non quid hoſtes fecerint iniqua actione, ſed quid Deus vellet ſua paſſione, & tolerantia attenderit, ſe gaudere quod venditus, quòd in Ægyptum miſſus ſit; quod id quoque Deo placuiſſe intellexiſſe. Item. Thren. 3. in illa maxima clade, ijs, qui de hoſtium immanitate conquererentur, videtur reſpondere, prætereuns actionem iniquam, & attendens tantùm paſſionem ſuam, quam Dei voluntate ſuſtinebant. *Thren. 3. 47.* Quis eſt iſte, *Ioa. 11. 50.* qui dixit, vt fieret Domino non iubente? Simile eſt id Ioa. 11. Caiphæ dictum: Expendit nobis, vt vnus homo moriatur pro populo, quod ab Spiritu Sancto, & non a ſemetipſo dixiſſe Ioannes teſtatur; quòd enim Chriſtus moreretur, quòd mortem, illi per ſummam inuidiam ſummumque ſcelus illatam, pateretur expediens, atque adeò neceſſarium erat vniuerſo hominum generi; ſed væ tamen homini illi, per cuius actionem traditus eſt, væ crucifixoribus, væ deicidis: vide quam Theologice apex ille Theologorum (ſic vocat Dionyſius) Petrus de hac re loquitur Acto. 2. *Act. 2. 23.* [Hunc definitio conſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interimiſtis. Iniquæ manus agentes, affligentes, interimentes; Dei conſilium æquiſſimum, vt traderetur, & traditus pro noſtris delictis ſolueret. Deinde: Conuenerunt aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum Herodes, & Pontius Pilatus cum gẽtibus, & populis Iſrael facere, quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri.] Vide vt illi egerint quæ Deo diſplicuerint; vt verò factum fuerit, ſicut Domino placuit. Sapienter hac de re loquitur Leo ſerm. 16. de Paſſio. Domini.

17 Sit nomen Domini benedictum. Huius primi certaminis hæc eſt clauſula, primique triumphi decantatio per ſummam patientiam, & feruentiſſimæ charitatis affectum: *Clauſula, & finis primi certaminis.* quam Deus in vniuerſis rebus moderandis æquitatis, & prouidentiæ rationem ſeruare ſolet, illam in me quoque oſtendit, dignos propterea, qui omnium vocibus, & gratiarum actione concelebretur: Benedicam Dominum in omni tempore, *Pſal. 33.* vtcumque mecum ille egerit: his verbis omnem videtur ſuggeſtioni blaſphemiæ aditum præcluſiſſe.

Nomen Domini, id eſt Deus ipſe, Nomen rei pro re ipſa, *Nomen pro re ipſa.* frequenter in ſacris. Pſalm. 43. In te inimicos ventilabimus cornu, & in nomine tuo (quod dixerat in te) ſpernemus, &c. *Pſ. 43. 6.* Pſal. 47. Secundum nomen tuum Deus, ſic & laus tua, id eſt *Pſ. 47. 11.* talem te præſtas, qualem te omnes prædicant. Illuſtris verò ille locus eſt Acto. 1. Erat turba hominum ſimul, ferè centum viginti. *Act. 1. 15.* Græce; ὀνομάτων nominum; *ὀνομάτων.* nominatim enim homines cenſeri ſolent: frequens quoque apud profanos nominis pro re vſurpatio, vt ille dixit.

...... Nec fidum fœmina nomen. *Tibul.*

Et apud Lyricum Europa inquit. *Hor. 3. car.*

Pater, relictum filia nomen. *Ouidius.*

Et eadem dicendi figura, Ariadne.

Nam pater, & tellus iuſto ſubducta parenti

Prodita ſunt facto nomina cara meo.

Sed cum nomen rei alicuius dicitur, ſignificatur res excellentis nominis, & gloriæ, videlicet res nominari digna, *Nomẽ præclarum ac famoſum fama.* ita vt nomen rei, ſignificet * rem nominis præclari. Quare hoc loco nomen Domini, erit Dominus glorioſus, cuius bonitatis, & ſapientiæ laus longe lateque patet, & omnium linguis hominum, & angelorum celebratur. ** Coſa de nombre y fama.* Benedictum verò optat Dei nomen, id eſt, vt pro illius in nos paterna prouidentia gratias agamus, & laudibus pijſque hymnis proſequamur, vtrumque verbo benedicendi ſignificante, *Benedicere eſt gratias agere, aut laudare.* vel gratias agere, vt 2. Paralyp 31. verſ. 8. Daniel. 2. verſic. 19 & 4. verſ. 31. Matth. 14. verſ. 19. vel laudare vt Pſalm. 33. verſ. 2. & Pſalm 95. verſ. 2. & 102. verſ. 2. & alijs locis frequenter.

18 *Glorioſus Deus in ſuis ſeruis admirabilis.* Vnde obſeruare licet primò, in ea prouidentiæ ratione, quam Deus erga iuſtos ſuos exercet, mirabilem ſe Deum, mirabiliſque nominis, & gloriæ maieſtatem oſtendere; eo enim nomine agnoſci vult, & prædicari, non tam quòd filios ſuos delicate nutriat, quàm quod illos ſeueriore diſciplina contineat, & quod ſeruos habeat fideles, & conſtantes in laboribus, & ærumnis; hunc ſibi honorem, hanc ſibi gloriam a ſuis ſeruis deferri exigit, ſicut Petrus dixit. [Si exprobramini in nomine eius, beati; quoniam quod eſt *1. Petr. 4. 14.* honoris & gloriæ, & virtutis Dei, & qui eſt ſpiritus eius ſuper vos requieſcit;] videtur enim ſpiritus eius, qui igneus eſt, ſeuerioreſque diſciplinæ, velut illa Noe columba, quærere in quo poſſit pedem figere, & cùm vix inueniatur, qui labores, & ærumnas a Deo oblatas admittere velit, non habet vbi requieſcat pes illius: ſi quis verò lætus, & gratus exprobratur in nomine eius, ſuper illum Dei glorioſum nomen, virtus, & ſpiritus requieſcunt, iſque Dei nomen celebrat. Sic etiam Paulus ait; Stigmata Domini mei in corpore meo porto: nota ſerui iniuſtus ſum, igne tribulationum inſignitus; Dei ſpiritu ſuccenſus; hęc verò ſtigmata, quæ alia ſunt, quàm crux, quam verbera, quàm perſecutiones, & ęrumnę terra marique? *Galat. 6. 17.* hęc igitur ſtigmata porto, oſtento, & omnibus conſpicua viſendaque prębeo, quo ex meis ærumnis Dominum meum, & Ieſu nomen celebrem, & prædicem. Quod iterum idem Apoſtolus clarius ſcripſit: Magnificabitur Dominus in corpore meo (id *Phili. 1. 20.* eſt, magnus habebitur, & prędicabitur,) ſiue per vitam (eum me eripuerit ex multis, ingentibuſque vitæ diſcriminibus) ſiue per mortem (videlicet cùm mea mors illius nomine ſuſcepta teſtificetur digniſſimum eſſe, pro quo mori parati ſimus.)

19 Secundò, Iobum gratias agere pro accepta clade, velut pro ingenti beneficio; *Tribulatio ingens bene ficium. & cũ gratiarum actione ſuſcipiendum.* Donum vocat Apoſtolus non ſolum in Deum credere, ſed etiam pro illo pati, videturque vtrumque beneficium ſimul coniungere, Vocationis, atque Patientiæ, acceptarumque ærumnarum; quod vtrumque ſimul initio naſcentis Eccleſię conferretur a Deo. Nam qui ad Chriſti Euangelij ſeruitutem accedebant, ſtabant in timore, & præparabant animas ſuas ad tentationem. Beatitudinem dicit Petrus; Beati *1. Theſ. 1. 24.*

Tribulationum perpeſſio, beatitudo apud Deum. Tribulationes ſtrenuè tolerari, occaſio laudis. Apoc.1.3. Areias. Iſa.18.7. Pſal.28. Breui Paraphraſi id oſtenditur. Agenda gratię Deo in diluuio, & turbine tribulationū.

eritis; quoniam tribulationes videntur eſſe pignora futuræ gloriæ; Ioannes lucra, & bonorum omnium opportunitateo; quid enim aliud exiſtimas ſignificare, cum ait Apocal. 1. Tēpus propē eſt, quàm calamitates, & perſecutiones, quę multorum ſunt præmiorum, atque ingentium bonorū ampliſſima occaſio? Et, vt Areias exponit, beatitudinis conſequendæ commoda idoneaque oportunitas? Pro tanto igitur beneficio Iobus gratias agit, ſicut ſcriptum eſt: Deferetur munus (gratiarum actionis, & laudis) a populo diuulſo, & dilacerato. Vide pſal. 28. quo ad ſacrificia facienda, & ad dicendam gloriam nomini Domini conuocat Dauid vniuerſam Eccleſiam: eo præſertim tempore, cum Deus ſæuam tempeſtatem concitat; cum tonitrua & fulgura terrifica edit, cum ignes iaculatur in terras; cum confringit cedros; cum arbores antiquiſſimas conuellit, cum ſyluas, nemoraq. decutit; cum reuelat condenſa, & decorticat, ſpoliatque arbores honore ſuo; cum vitulus, cum ceruos, cum feras, cum Rhinocerotas terret, atque proſternit; cum pluit, cum grandinat, cum tonat, cum rugit, cū fremit. Tunc videlicet cum nos terret, cum honore bonisque omnibus ſpoliat, cum humanum faſtum deijcit, cum humi proſternit, cum proterit, cū laboribus, & calamitatibus frangit, afferre nos illi oportet filios arietum, & vitulos labiorum noſtrorum; atque gloriam, & honorem nomini eius; & in templo eius omnes dicere huiuſmodi gloriam, huiuſmodique gratias agentes hymnum concinere; Dominus diluuium inhabitare facit, & ſedebit Dominus Rex in æternum: nimirum diluuium immittit, & ærumnarum pluuiam, quibus impios puniat, pios exerceat: Dominus virturem populo ſuo dabit: Pios interim ſua virtute corroborabit, ne cedant malis; ſuſtinebit, ne fluctibus ſuperentur, ne frangantur laboribus, ne conſternentur calamitatum metu, & triſtitia; ſed bene eis cedat tempeſtas, tandemque ad tranquillitatem cuncta perducet. Dominus benedicet populo ſuo in pace: cumulans ſuſtinentiam laborum ingenti menſura omnium bonorum, ampliſſimorumque præmiorum.

XXII. In omnibus his non peccauit Iob labijs ſuis: neque ſtultum quid contra Deum loquutus eſt.

1 *Dæmon temeritatis, & mendacij notatus. Laudatur Iob. Defenſio Vulgatus.*
2 *Iob illæſus ex prælio. Nemo læditur niſi a ſemetipſo.*
3 *Expenditur lectio Septuaginta ſtultitia ad vitium linguæ, et quod proprie in Sacro Sermone.*
4 *Qui Fatui, quid fatuitas. Pulchra ex Chryſoſtomo capitis clauſula.*

1
Dæmon temeritatis, et mendacij arguitur. Origenes. LXX. Iob non peccauit neque verbo, neq; cogitatione.

CONcluſio, quæ oſtendit, dæmonem temere pollicitum, fore vt Iobus Deo benediceret, quaſi dæmonem ipſum mendacij arguat ſacer ſcriptor. Nos diceremus: *à lo menos haſta aqui mentiroſo ha ſalido.* Origenes, & Gręci, ad cogitationes referunt; nullam videlicet impiam cogitationem habuiſſe de Deo, ſed bene de illius bonitate ſenſiſſe. Fauent Septuaginta, qui legunt: In omnibus his, quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob coram Domino; ſed tamen Latinus interpres ad peccatum, & lapſum linguæ pertinere exiſtimauit; addidit enim, & quidem ſapienter, labijs ſuis, cum in Hebræo tantum ſit, Non peccauit Iob. Nam tota dæmonis intentio eo incumbebat, vt verbum minus conſideratum, aut minus pium ab illo extorqueret, quod blaſphemiam ſaperet.

2
Iob illæſus ex prælio. Chryſ. hom. quod nemo læditur, niſi a ſe ipſo tomo 5.

Præterea hac ſententia aſſeritur Iob illæſus euaſiſſe ex prælio, nam nemo læditur niſi a ſe ipſo; id ergo conabatur dæmon vt Iobus ſeipſum per impatientiam læderet, & vel vnico uerbo ſaltem ſibi noceret; itaque qui hactenus non peccauit, minime læſus a ſeipſo eſt; de quo ſic ſcripſit Chryſoſt. [Sciebat hunc rerum ordinem diabolus, & ideò cū expetijſſet beatum Iob, omnem ſubſtantiam eius perditum dedit, non vt eum pauperem faceret, ſed vt pro his dolens impium aliquem ſermonem proferret in Deū, &c. Tandem cū plura diſſeruiſſet, colligit inanes eſſe illas querelas, quibus ſe quis læſum, & violatum ab alio queritur; nam neque dęmon ipſe lędere poteſt eum, qui ſibi ipſi voluntate ſua peccati author non fuerit: vide Cyril. Hierolo. Catech. 2.

Nemo læditur, qui non peccat. Cyril. Hieroſolymit.

Olympiodo.
3

Neque ſtultum quid; in Hebræo & Septuaginta; Non dedit inſipientiam Deo. Olympiodorus ait Hebręum legere; Non inculauit Deum; aut, non eſt conqueſtus de Deo; quaſi diceret, non ſenſit inique de diuina prouidentia; neq. dixit ſupremum iudicem parum iuſte, parumque ſapienter egiſſe. Pro, Deo, vox Originalis, Elohim iudicem, & gubernatorem ſonat: Chryſoſt. Deum iniuſtitia aliqua non condemnauit: ſicut qui contra ſe ſententiam iudices expertus eſt, inique de illo ſentire ſolet; Iob tamen nullam iniuſtitiæ, aut ſtultitiæ notam ſupremo iudici affingit, quidquid ille contra ſe decreuerit; imò cum ſua bona proſcripſerit, & calumniatori permiſerit, nihil contra ſe, ſed pro ſe Deum egiſſe intelligit. Origenes refert ad pręcedens illud Iobi præconium, vt Iobus effecerit, ne Deus vllius ſtultitiæ, aut leuitatis, mendacijve argui poſſet; nam talem ſe præbuit, qualem prędicauit Deus.

Origenes.

No le ſacò à Dios mentiroſo.

Sed Latinus interpres ſtultitiam illam ex parte Iobi conſiderauit; quaſi diceret, nihil reiecit in Deum ſtulti ſcommatis, aut blaſphemiæ; non rependit Deo ſtultam aliquam quęrimoniam pro clade, quam ab illo acceperat: non retulit Deo ſtultam aliquam ingrati animi ſignificationem, & hic ſenſus tum ſuo propoſito, tum verbis ipſis congruentior eſt; nam ſtultum, aut ſtultitia, eſt id quod ſpetulantius, aut inconſiderantius dicitur. *Hablar necedades*: quæ ſignificatio ſtulti non eſt a Latino ſermone aliena; nam Cicero aliquando loquacem appellauit ſtultitiam; ſtultitiæ enīm index eſt lingua, & vox, & quæ ſunt ſtultitię, eadem ſunt ſigna loquacitatis; cum tradat Plinius lib. 11. cap. 52. auricularum magnitudinem, ſtultitiæ, & loquacitatis notam eſſe: in Hebræo autem pro ſtulto eſt *Thiphla*: a radice *Taphal*, quod proprie eſt id, quod debitum temperamentum non habet. Rabi Mardochai ait eſſe, quidquid non eſt ſufficienter paratum, & conditum, ſiue ſit cibus, ſiue cęmentum, ſiue res alia. Quare ſi ad cibum, & guſtum referatur, dicitur inſipidum, inſulſum; ſic vertitur infra cap. 6. verſic. 6. ſi ad rem cęmentariam, dicitur lutum abſque temperamento, Ezech 13. verſ. 14. ſi ad verba, & veritatem, aut falſitatem cuiuſpiam narrationis, dicitur falſum & ſtultum. Threo. 2. verſ. 14. ergo, vt quod ad cibum pertinet atq. guſtū coniungamus cū verbis, & lingua, profecto ſtultum aliquid loqui, idem erit quod inſipidum, & inconditum loqui. Hoc verò (vt vel ex hoc uno exemplo conſtare poſſit, non fruſtra nos Hiſpanis noſtris locutionibus in explicando Sacro Sermone frequentius vti) nihil aliud erit, quam, *hablar deſſabrido*, videlicet uerbum paulò aſperius, pauloque amarulentius ex palato inſipido & amarulento proferre. Mirū ergo, quod Iob ita ſibi temperarit, vt cor, linguam, ſingula verba ſale condierit; nihil inſulſi, nihil ingrati aut ſibi, aut diuino palato proferens.

Stultitiā ad loquacitatē referre. Cice. 3. de ora. Stultitia, & loquacitatis ſigna ex Pl.

תפלח
תפל

R. Mard. in ſuo Concordan.

Stultum loqui.

Huc facit, quod fatuos (ijdem ſunt ſtulti) id eſt inconſiderate loquentes, & ſtultiloquio laborantes, inſulſos etiam interpretatur Donatus, & Seruius ſcribit eoſdem a Fatua Fauni vxore ſic dictos, quæ nomen quoque a fando acceperat; id eſt a vaticinando, vt tradit Iſidorus libro 7. Etymologiar. Fauno enim vxor fuit nomine Fatua, quæ aſſidue diuino ſpiritu implera, uelut per furorem futura prędicebat: vnde fatuari dicuntur, qui inſpirari ſolent. Quare fatui ſunt commotioris animi, commotioriſque lingue homines. Iob itaque qui orationem ſuauiſſimam fundit, nihil ſtultum, nihil fatuum, nihil inſulſum loquutus eſt. Iam totum caput pulchra illa Chryſoſtomi clauſula, elegantique ſimilitudine concludamus; ſic ille ſcribit: [Quemadmodum in ſimulachrorum crepidine, ſtatuarumque baſi ſolet inſcribi, Hic, ille ve poſuit: ita hoc loco libri author, poſtquam iuſti ſimulachrum verbis abſoluit, in crepidine hàc veluti inſcriptionem reliquit; In omnibus his non peccauit Iob.]

4
Fatui qui. Donatus in Teré. y Eunuc. Seruius l 6. Aeneid. Iſidorus.

BREVIS NOTATIO eorum, quę in Paraphraſi ſtrictim dicuntur, & in commentarijs fuſius explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

CAPVT PRIMVM.

a *Quo tempore Iob vixerit. v. 1. à n. 34.*

b *Quod Iobi genus. v. 1. à nu. 31. late diſputatur.*

c *Viri ſignificatio triplex pro homine imbecillo, pro forte, pro magiſtratu. v. 1. à num. 2.*

d *Ex quibus titulis olim Reges creantur. v. 1. à nu. 19.*

e *Iob Rex vniuerſæ Idumææ. v. 1. à nu. 14. & in deſcriptione terræ Hus à num. 28. & 29.*

f *Iob Rex regum. v. 1. à nu 14.*

g *Quæ ſit vis & vſus præteriti imperfecti v. 1. nu. 23.*

h *Situs terræ Hus. v. 1. nu. 28. 29. 30.*

i *Iob an fuerit binominis. v. 1.*

l *Iobi nominis interpretatio quæ v. 1. nu. 46. & in præfat. c. 2.*

m *Iobi patria, & parentes. v. 1. à n. 31.*

n *Parentum impietas nihil lædit filiorũ pietatem. v. 1. nu. 40. 41. 43. in Appendice 3. ad Iobi genealog.*

o *Prima laus naturalis hominis à virtutibus, quæ in ratione naturali poſita ſunt v. 1. à nu. 50.*

p *Multiplex ſimplicitatis acceptio in ſacro ſermone. v. 1. nu. 51. 52. 53. & 54. & ſeq.*

q *Rectus præireundo & grato. v. 1. nu. 56. 57.*

r *An virtus ſit placere hominibus. v. 1. num. 58.*

ſ *Timor Dei vniuerſam religionem ſignificat. v. 1. nu. 59. 60.*

s *Verbum recedendi ſicut & ſtandi, militare v. 1. nu. 61.*

t *Huſitas fideles fuiſſe, & ad eccleſiam pertinuiſſe. v. 1. à n. 63. & ſequentibus late diſſeritur.*

u *Iobi filios ſanctos fuiſſe. v. 1. n. 1. & v. 19. nu. 2. & promiſſionis ſobolis ex viris et fœminis conſideratio. nu. 9.*

x *Filij cùm dicuntur parentibus naſci, quid tertio illo caſu ſignificetur in ſacris v. 2. à nu. 3. vſque ad 8.*

y *Quæ naturales diuitiæ quædam artificiales: & de poſſeſſione Iobi diſputatio. v. 3. à nu. 1. vſque ad 4.*

z *Quæ horum omnium pecorum vtilitates. v. 3. à nu. 6.*

a *Cuiuſmodi fuerint olim muli in pretio habiti: an ſui generis, vel potius eiuſdem generis cum noſtratibus. v. 3. nu. 11.*

b *Quæ familiæ nomen comprehendat. v. 3. à nu. 13. ex Hebræo. & Latino.*

c *Quid magnitudo afferat in Sacro Sermone, & qui orientalium nomine intelligantur. v. 3. à nu. 17. vſque ad 23.*

QVO tempore illi Dei populus, qui iam inde ab Abrahamo peculiari ſigno ſecerni à cęteris, internoſciq. poterat, in Iacob eiuſq. filijs non ſolum propagari, verùm etiã illam reipublicæ, regnive formam adumbratam (in alieno licèt Aegypti regno, & ſolo) habere cæpit, in quam poſtea duodecim in tribus diuiſus, redactus eſt, iã ſanè a tunc poſteri Eſau, qui à fratre ſuo Iacob in Chananæam redeunte receſſerat in montẽ Seir, ad tantã multitudinẽ tantamq. potentiã creſcere, & augeri cæperunt, vt à montoſis in finitimas regione, planicieſque camporũ deſcẽdentes vniuerſum illũ Idumææ tractũ, quæ inter mõtes, Iordanemq. media interiacet occuparent; plurimarumq. prouinciarum, atq. regnorũ dominationem obtinerent. Verùm ea reliqua poſteritate vnus extitit b pronepos Eſau, ita * cæteris hominibus ſanguinis communisq. c humanitatis ſocietate ſimilis, vt ſingulari virtute viri, & præſtantis animi conſtantia cunctos mortales longè lateq. ſuperaret; digniſſimuſq. cenſeretur, cui d propter tantã virtutem, tantumq. generis ſplendorem (nam ab Abraham quintus erat) nec non propter ſingularem humanarum diuinarumq. rerum ſcientiam, non ſolùm terræ Hus, ſed vniuerſæ etiam e Idumæorum ditionis principatus & imperium deferretur, & f rex regum communibus aliorum regum votis & ſuffragijs renunciaretur.

Is inter Huſitas regni ſedẽ fixit: g interim conſtantẽ quendam dominandi, rectumq. felicitatis curſum, nulla aduerſæ fortunæ incurſione abruptũ, aut retardatũ tenebat. * Eſt vero h Huſitarũ prouincia cis Iordanẽ in ea ſorte, quæ poſtea dimidiæ tribui Manaſſe attributa eſt; Trachonitidẽ & Argob cum Iordane ab Occidente habet; ab Oriente verò maiorẽ illũ Hermon ſeu Sanir montẽ; Arabiæ deſertæ cõtermina; Armeniæ vicina; non longè diſtans ab Idumæa illa mõtuoſa, quæ in cauernis petrarũ ſita eſt. Huic ſingulari viro, principiq. clariſſimo nomen Iob, i apud alios Iobab, non ſine diuino numine inditũ fuit; quippe nõ leue aut vanũ, * ſed quod frequẽti fama cũ laude glorioſũ eſſet, & reliquæ vitæ fortunã variã, variosq. euẽtus (l dolorẽ enim, & ęrumnas ſonat) arcana ſignificatione prætenderet.

Patria m Boſra fuit, ſiue illa quæ in Idumæa eſt, ſiue illa altera, quę in Trachonitide. Patrẽ habuit Zarã ducẽ, Rahuelis filium, Eſau nepotem. * Sed cùm n ſanguinis nataliumq. impuritas nihil illius vitę candorẽ, lucemq. obſcuret, qui pietatem colat, & vitiorũ ſordibus ſe nõ contaminet, extitit ſanè vir hic omnibus virtutũ ornamẽtis officijſque eximius o Fuit namque naturę, ducis agendiq. magiſtrę, atque rationis rectę obſeruãtiſſimus; * verę ſolideq p ſanctitatis, quę nihil fucati, nihil impuri admiſſũ habeat, ſtudioſiſſimus ſectator: omnes perfectę innocẽtię numeros in ſe habẽs, conſtans cum ſumma veritate dictorum atq. factorũ, quæ in locuplete & principe viro nõ extrema tandẽ virtus eſt. Hãc ſummã equitatis, * & rectitudinis ſemitam eùm teneret, q benè etiam de omnibus mereri & ſtuduit & aſſequutus eſt; nec non vniuerſis ſubditis frugi, benignuſque ſemper eſt viſus: r Sed non ideò ſe nõ Dei ſeruũ obſequentiſſimũ, & * pietati addictiſſimũ imprimis exhibuit * atq. ſ vniuerſę impiorũ & uitioſorũ cohorti, qui in mundo graſſantur per ſummam licentiã, s hoſtẽ atq. inimicum grauiſſimũ oppoſuit. t Quale uerò tandem exiſtimare oportet Huſitarũ regnum extitiſſe ſub rege ſanctiſſimo? quàm bene fidei myſterijs rerumq; diuinarum cognitione informatum, benè, & piè viuendi pręceptis inſtructũ? quantũ apud illos pietas, religio, ęquitatis & uirtutis ratio poterit? Neque minùs pręclarè inſtructã domũ habuit, ſeptẽ generoſę indolis filijs, tribuſq. filiabus honeſtiſſimis, u ſanctè omnibus & liberaliter educatis, x qui ſicut rei paternę atq; domeſticę ſuppellectilis pars optima erant, ita etiã bonę parentum ſpei, omniſq. gaudij atq. lætitiæ materiam ampliſſimã ſuppeditabãt. Illę deinde minores erãt, ſed neq. non ampliſſimæ diuitiæ, nõ quę auro, & argento, y quibus nullus ſit cõparandis finis pręſcriptus, ſed quę pecorib. & armẽtis cõſtarẽt verę ac naturales facultates. Habuit namq; ſeptẽ millia ouiũ: z ex quibus ad victum, veſtitũ, ſacrificia multę sũt vtilitates; camelos (quos inter armenta paſcit Oriẽs) tũ geſtandis oneribus, tũ prælijs, pręſertim Arabicos, idoneos; Iuga boũ quingenta nõ ſacrificijs ſolùm, ſed colendis agris ampliſſimis neceſſaria: quingentas aſinas tũ ad mulorũ generationem, a qui tũc habebãtur in pretio tã ad vehendũ, aliaſque operas agrorum oportunas: b Familiã denique ampliſſimã, & numeroſiſſimũ ſeruitiũ ex bubulcis, paſtoribus, magiſtris pecorũ, agricolis, ſeruiſq; ad omnẽ rẽ idoneis comparatum. * His rebus omnibus toto Oriẽte c omnimis celebritate & re ipſa nobilitatus, diuitiarum,

1 * Vir, erat in terra * Hus,

* Nomine Iob,

* & erat vir ille

* Simplex,

* & rectus,

* ac timens Deum,

* & recedens à malo.

2 Natique ſunt ei ſeptem filij, & tres filiæ:

3 & fuit poſſeſſio eius ſeptem millia ouium & tria millia camelorum, quingẽta quoque iuga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis.

* Eratque vir ille magnus

* inter omnes Orientales.

4

Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium vnuſquiſq. in die ſuo.

* & mittentes vocabāt tres Sorores ſuas, vt comederēt & biberent cum eis.

5

Cumq. in orbem tranſiſſent dies conuiuij,

mittebat ad eos Iob & ſanctificabat illos.

Conſurgenſq. diluculo, offerebat holocauſta pro ſingulis. * Dicebat enim ne fortè peccauerint filij mei & benedixerint Deo in cordibus ſuis. * Sic faciebat Iob cunctis diebus.

6

Quadam autem die cum veniſſent * filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino:

* Affuit quoque inter eos etiam Satan.

7

Cui,

dixit * Dominus; vnde venis?

Qui reſpondens ait, * Circuiui terram, * & perambulaui eam.

8

Dixit quoq. Dominus ad eum, Numquid conſideraſti ſeruum meum Iob.

ſapientiæ, pietatiſq. laude inter * Arabes, Armeos, Idumæoſque omnes maximus atque clariſſimus effectus eſt. Quoniam vero illa non eſt vltima fœlicitatis pars, quæ ad filios pertinet, certe filios habuit honeſtiſſimis d matrimonij vinculis iunctos, qui licet priuatis domibus, & facultatibus ſeparati diuiſique vitam traducerent, ſed incredibilis erat omnium concordia, maxima charitas, ſūma atque perpetua vitæ lætitia; quippe ſolenne illis ſemper fuit, e quotidianis, ſed f modeſtis honeſtiſque conuiuijs ſe inuitare, excipereq; viciſſim: & ſuū ex ſeptem hebdomadæ diebus diem cuique, vt conuiuator eſſet, præfigere. * Eiuſmodi tamen rerum curam a ſororibus minime requirebant; hoc contenti, quo fraternam beneuolentiam nutrirent, vt illas ad communem conuiuiorum iucunditatē accerſerent; vocatæ verò tres g caſtæ, verecundæq. virgines, temperantiæ atq. frugalitatis teſtes adeſſent. Sic agitabantur per h gyrum ex ordine conuiuia, ſuamq. circuitionē ſinguli ſingulis hebdomadis conficiebant. His parens optimus ſiue pro ſua regia maieſtate, & dignitate, ſiue pro illius ætatis, regioniſq. apud Reges conſuetudine, cū omnino intereſſet, ne hac quoq. iucunditate priuaretur, quā diſcumbentibus afferre ſolent filij, ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ, i ad lautiores alias epulas liberos ipſe inuitabat, atq. per nuntiū præuiam aliquam purificationis ſanctificationiſq. cæremoniā indicens, ſacrificio matutino ſanctè & dignè iubebat intereſſe: deinde his, quæ primum Deo oblata eſſent, cū religione & iucunditate frui, quorū ipſe Iobus eſſet conditor, & inſtructor. l Erat enim pro ſuo Primogeniti iure, & pro Regni, Sapientię, ſanctitatiſq. priuilegio Sacerdos Dei altiſſimi. m Seu miū, quantū in re ſacra diligentia & ſolicitudinis adhiberet; ſummo ſurgebat diluculo, quippe hæc illū religionis cura excitabat à ſomno, eademque vigilantis animum prima occupabat. n Pro ſingulis filijs, quos ſigillatim vnice diligebat, ſingula apparabat ſacrificia, quibus illorum peccata expiaret, * ſi quid forte inter lautiores epulas per negligentiā admiſiſſent, o & vel leuiorem cogitationem, quæ Dei conſpectu corda ſcrutantis indigna eſſet, cordibus concepiſſent. * ſi p ſacrificabat Iob poſt euolutam conuiuialem hebdomadam octauo quoque die. Cæterum cūm in viro integerrimo ad perfectæ ſanctitatis cumulum nil aliud deſiderari poſſe videretur, quam certaminis cum hoſte labor, & virtutis atq. fortitudinis ex manifeſta victoria publicum teſtimonium; cumq. tantæ ſanctitatis impatiens atque inuidens communis inimicus illius perdendi occaſionem inquireret, quadam die tum certamini, tum victoriæ atque coronæ comparandis opportuna, ſed Iobi domui, totiq. familiæ, liberis, ſeruis, facultatib. omnibus funeſta & luctuoſa, * ſancti q angeli illius regni, hominū, & filiorū Iobi cuſtodes, in eū ipſū locū conuenerunt, in quo duo illi verſabantur Iobi tutelares, & priuatæ, & publicæ perſonæ regis corā habentes; quem Satan quoq. circuibat, deuorare quærēs. r Cōcilium dicas aut iudiciū ritè & rectè celebratū: præſidet vniuerſo conuentui ſuperior quidam angelus Dei vice & nomine; Aſſiſtūt reliqui; qui cùm filij Dei ſint, viro iuſto fraterna beneuolentia patrocinantur; Offerunt, pro ſeruoq. Iobi, atq. illius liberorum ſāctitatē, virtutū merita, orationes, ſacrificia. * Adſtat quoq. ſtudens ſe in angelū ſplendidū transformare, ſ qui calumniator eſt fratrū ſuorū, Iobo litē intentaturus. Illi de rebus Iobi iuuandis & promouēdis, & aduerſus communē hoſtem tuendis & conſeruandis edoceri & illuminari poſtulant: hic Iobum expoſcit ad pugnam. Patrocinantur illi, hic per ſummam inuidiam & calumniam criminatur.

Impudentem ergo, & iamiam rem aggredi geſtientem aduerſarium, s qui Dei perſonam locumq. tenebat affatur in hæc verba; Vnde nam huc ades, ò vage & errabunde ſpiritus? quorſum enim nunc te diſſimules, & alienam ſpeciem induas, qui omnibus benè notus ſit? t neq. verò tua reſponſione indigemus, id enim ſiue eas, ſiue redeas ſemper ſtudes, vt res humanas perturbes, & miſceas, & in omne improbitatis genus mortalium animos impellas. Tunc impudens aduerſarius impudenter atque ſuperbè, * Quæ mea u celeritas eſt diſcurrendi, veſtra nihilo minor, momēto temporis luſtraui terram vniuerſam; quid gerant mortales contemplatus ſum, omniumq. ſtudia perſcrutatus; * nam liber mihi inceſſus quoquò patet, x domino videlicet atque rectori mundi huius; mea ſunt enim omnia regna mundi, & cui volo do illa; in pace itaque ſunt omnia quæ poſſideo. Sic inſoleſcenti, mentientique dæmoni occurrit opportunè Deus: virumque iuſtum atque optimum, quo tantam nequitiam reprimeret, obiecit; y At tu vt tùne (inquit) contemplatus es ſingulari virtute virum, & z nomine & conſuetudine mihi familiariſſimum, mihi quoque obſequentiſſimum, Iobum inquam? Nam quos tu ex deceptis mortalium animis ſpiritus concepiſti, hic ſolus frangere potens eſt, atque comprimere, quem nunquam efficies tuum. Oportet ſane, te licet diſſimulante, ex hoc uno plus te doloris, & inuidię accipere, quàm ex cęteris, qui tibi morem gerunt, gaudij & voluptatis: 3 eſt enim te ſuperior atque potentior: nam licet tibi terra obediat, ſed huic tamen cœlum ad nutum prēſto eſt. Hoc tibi affirmare veriſſimè poſſum,

tum

d An filij Iob fuerint tunc temporis filij-familias, explicatur v. 4. nu. 3. & 4.

e An Iobi conuiuia quotidiana fuerint, annuana, peculiari quæſt. diſputatur v. 4 à nu 6 vſque ad 13.

f De horum conuiuiorum frugalitate & modeſtia plura. v. 4. v. à n 8. vſque 11. & ad ſorores non pertinuiſſe eam curam nu. 15. & 16.

g Iobi filiæ an virgines tunc fuerint diſputatur v. 4 nu. 17. cur conuiuijs adhibitæ nu 16.

h Conuiuij & ſolennitatis nomen orbicularem circumuolutionem ſonare, & quare. v. 5. nu. 1.

i Iob ad Sacras alias & Sacerdotales epulas ſuos filios inuitaſſe.

l Iobum Sacerdotem fuiſſe & quibus titulis Sacerdotium obtinuerit peculiaris diſput. v. 5. à nu. 15. vſque ad 19.

m De diluculi, & manè ſurgendi arcana in Sacro ſermone ſignificatione. v. 5. & de diligentia in re diuina adhibenda. v. 5. à nu. 9. vſque ad 12.

n Peculiaris quæſtiuncula an ſigillatim pro ſingulis filijs Iob ſacrificarit. v. 5. numero 14.

o Quid verbo benedicendi ſignificetur, an grauiora tantùm peccata, an verò leuiſſima etiam cogitatio. v. 5. à num. 23. vſque ad 25.

p De verbo Faciendi, quod ad ſacrificiū pertinet pluſcula. v. 55. nu. 26.

q Longior de filijs Dei diſputatio, & quòd ea compellatio ſanctis angelis peculiariter conueniat. v. 6. nu. 3. 4. 5.

r Quæ, & qualia fuerint huius concilij acta prima iam exponuntur: & an angelus quiſpiam Dei nomine tali concilio præfuerit. v. 6. à nu. 9 vſque ad 13.

ſ De nomine & ſignificatione Satanæ late diſſeritur. v. 6 nu. 7. & ut lites, & calumnias ſouet. nu 8.

s Quomodo Deus angelo, angeluſue Deo loquatur ex D. Thom & Theol. v. 7.

t Quædam interrogationes uim aſſertionis habent. Et verba futuri temporis reprehenſionem perpetrati alicuius ſceleris, & prauę conſuetudinis v. 7. nu. 1. & 2. rum etiam interrogatione extorquere vult Deus confeſſionem rei alicuius. v. 9. num. 1.

u Angelorum in mouendo velocitas ex Patribus. v. 7. nu. 5.

x Circuire, & perambulare quid habeant arcanæ ſignificationis ex Hebræ. Græc. Lat. v. 7.

y Verbum conſiderandi, quod in fonte eſt, apponere cor quas uis ll gentes ... prætenti congruentes. v. 8. nu. 4.

z Proprij nominis compellatio, quàm ſit tenera atque beneuola: & quædam alia in nominibus inſtarum obſeruanda. v. 1. nu. 48. & 49. & v. 8.

3 Dignitas ſerui Dei, & quàm ſit honorifica ea compellatio. v. 2. nu. 5. uſq. ad nonum.

tum ab illo, tum ab eius vniuerſa familia *b* iucundiſſimo mihi ſpectaculum dari, tantoq. gratius, * quanto longius ille ab improba tuorum familiaritate recedit, atque longiùs poſt ſe *c* mortales cunctos vitæ candore & innocentia relinquit: eſt namque omnibus ſanctitatis partibus abſolutus, æquitatis ſtudioſiſſimus, ſingulari in Deum pietate, odio habens malum, adhærens bono.

Clariſſimi huius præconij veritatem negare cùm aduerſarius nō poſſet, ſiniſtre omnia interpretari aggreditur & *d* internam, latentemq. Iobi mentem & intentionem quæ ſibi ignota erat, certis mēdacijs, fictisq. calumnijs criminatur. * Maximo ſcilicet in pretio apud te (inquit) Iobus ſit, deq; illius obſequio, & pietate magnifica prædices, quem pretio & mercede conduxeris, vt tibi famuletur. Maximis abs te acceptis beneficijs, quid aliud ſit, quam *e* mercenarius, & minime gratuitus ſeruus, qui nihil amicitia & charitate faciat, ſed totus in lucri & præmij ſpem, laborisq. mercedem, oculis & animo haud ſtulte feratur? *f* An vero tu erga illum ex liberalitate & beneuolentia beneficum te præbeas, ego non dicam; id vnū ſcio & conſtanter pronuncio, illum tibi non obſequuturum, niſi pretio & vtilitate retineres. Quis enim ignoret Iobum, & illius domum vniuerſam liberos, ſeruos, pecora tuorum militum cuſtodia cincta eſſe, *g* teq. ipſum non ſolū m * pro muro & vallo firmiſſimo, ſed etiam pio vigilantiſſimo paſtore illi præbere, qui circunſpicias circumluſtresque vniuerſa, quæ ad illum pertinent, ne quis lupus deuoret, ne quis hoſtis iniuriam faciat? vberrimos terræ prouentus confers; *h* quæcunque aggreditur, inſtituitve, vt fœliciter conficiantur, & cedant ex votis cuncta, tu efficis; * per te quoq; illius pecora incredibiliter propagātur, & augentur, vt iam tot greges ſeſe longe lateq. per agros effundentes Huſitanę prouinciæ termini capere non poſſint. Quid ille tanto lucro allectus non faciat? Fidem ego maiorem meis dictis adhiberi non poſtulo, quam res ipſa petat; licet enim de illo veriſſimum experimentum capere, ſi vel *k* leuiter hominem pulſes, & auferre te velle fingas, quæ ſemel dediſti: repete igitur quæ illi contuliſti bona vniuerſa; quibus ablatis, * mendaci habeat, & *i* diſpereant, niſi ſucatam pietatem & mercenariam quandam amicitiæ vmbram habuiſſe comperiatur; & niſi palam & impudenter, nihil tuam faciem reueritus, *l* prouidentiam bonitatemq. tuam criminetur. Hac ille ratione tecte & callide Iobum expoſcebat ad ſingulare certamen; quem, quòd illius virtutem, animiq. fortitudinem exploratam haberet, Deus nihil cunctatus conceſſit aduerſario; Et * ne vllam poſtea in certaminis lege fraudem, aut dolum cauſaretur, non ſua, ſed aduerſarij manu probandum excutiendumq. permiſit: tuæ, inquit, poteſtati vniuerſas Iobi facultates, liberos, familiam *m* permitto; illum; quem nunc non poſtulaſti, *n* minimé permitto. * Mira tunc hoſtis alacritas in re procuranda, incredibilis celeritas in conficienda. Namq. vt illi data eſt facultas eam arripit, inflammatus ad prædam, & ſacro è cœtu ſe proripit, omnes ſuarum virium poteſtatisque, & inſitæ ſæuitiæ aculeos, aduerſus Iobi res atque familiam exerturus. Igitur cum conuiuialem hebdomadam magnificentiori epulo apparato Iobi filius ſtirpis maximus domi ſuæ inſtituiſſet, tempus lætiſſimū, *o* horamq. meridiani prandij optimam, & valde opportunam occaſionem aduerſarius ratus ad commouendam repentina clade fortiſſimi viri conſtantiam, nuntiū ablegat; (niſi forte *p* ipſe Satanas ementito habitu, fictisq. verbis nuntium agitat) qui miſerabili geſtu, diſciſſis veſtibus, conuulſis capillis, vix interclusum ſpiritum emittens inauditis verborum exaggerationibus rem in hæc verba exponit: Dum arabant boues, terramq. excipiendis ſeminibus ſubigebant, nulla præterea ſementis ſpe relicta, cumq. aſinæ agrorum culturæ conſortes, atque vicariæ, non procul abeſſent, *q* Sabæi hoſtes, qui ex Arabia fœlici in prouincias vicinas ſolent excurrere armenta adorti, prędam abegerunt; eorumq. cuſtodes, dum vim repellere conantur, per ſummam crudelitatem vulnerati interfectiq. ſunt, ad vnum omnes; ſolus ego è tanta clade ſuperſtes; ſolum (inquam) ego funeſtiſſimi caſus infęlix, veriſſimus tamen nuntius.

r Nondum ſupra inſtat immotus animus, tantillum reſpirarat, vehementi dolore caſtigato, cùm ecce alius ſtupens ſenſu, voceq. torpenti (quale ijs contingit, quibus tetrum aliquod prodigium apparuit) Numen, inquit, o Rex, à ſalute noſtra auerſum; aduerſum cœlum; iratus Deus voracem *ſ* ignem in tuos ouium greges iaculatus; horrenda fulmina in paſtores, & ſeruos contorſit æther; ſæuo incendio omnia abſumpta; ne vlla quidem victima qua Deum placare poſſis, reliqua eſt. Sed quid inquam Deum? quem tot ſacrificijs demereri nunquam potueris, tuæque familiæ propitium reddere? nam me ex flammis volitantibus incolumem euaſiſſe, quò tibi hæc nuntiarem, neſcio quo numine factum dicam? Nec hæc ſolùm: ſed extrema verba ſecundi, tertius famulus triſtiori nuntio proſequuturus excepit: *t* Chaldęi, inquit, equites deprędandi percupidi, amara gens, velocior lupis veſpertinis, in tres equitum turmas diuiſi, recta in tuos camelos inuolarunt; egerunt prędam; cuſtodes interfecerunt; & niſi me ſolum fortuna ſeruaſſet incolu-

men,

* quòd non ſit ei ſimilis in terra.
homo ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.
* numquid IOB fruſtrà timet Deum?

10
Nonne tu * vallaſti eum, ac domum eius, vniuerſamq. ſubſtantiam per circuitum?
* Operibus manuum eius benedixiſti,
* Et poſſeſſio eius creuit in terra.

11
Sed extende paululum manum tuam,
* Et tange cuncta quæ poſſidet:
* Niſi in faciem, benedixerit tibi.

12
Dixit ergo Dominus ad Satan:
* Ecce vniuerſa quæ habet, in manu tua ſunt:
tantùm in eum ne extendas manum tuam.
* Egreſſusq. eſt Satan à facie Domini.

13
Cùm autem quadam die filij, & filiæ eius comederent & biberent vinum in domo fratris ſui primogeniti.

14
Nuntius venit ad IOB, qui diceret: boues arabant, & aſinæ paſcebātur iuxta eos:

15
Et irruerunt Sabæi, tulerūtque omnia & pueros percuſſerunt gladio, & euaſi ego ſolus vt nuntiarem tibi.

16
Cumq. adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cęlo, & tactas oues, pueroſque conſumpſit; & euaſi ego ſolus, vt nunciarem tibi.

17
Sed & illo adhuc loquente

b *Vt attendat etiam Deus ſuorum ſeruorum pulchritudinem, & ſpectare à cunctis velit.* v. 8.

d *Aduerſarius, omnesq́; impij intentionem calumniantur in bonis operibus: econtra iuſti, etiam in prauè factis ex intentione latente excuſationem quærunt* v. 9. num. 1. & 2.

e *Quæ ſit amicitia gratuita, quæ mercenaria: & quis ſeruus Dei gratuitus.* v. 9.

f *Quam ſit Deus ex mera gratia erga mortales beneficus.* v. 9.

g *Vt Deus Eccleſiæ ſuę, & iuſtorum ſingulorum cuſtodiam, & vigilem agat, & quàm vario ratione.* v. 10 num. 2.

h *Vt Deus opera manuum, actionesq́; ſuorum iuſtorum fecundet, impijs contrà laborantibus in vanum, digreſſiuncula appoſita explicatur.* v. 10.

i *De particula Niſi, quæ iurandi, & imprecandi formula eſt, enucleatè diſſeritur.* v. 11. num. 4.

l *De verbo benedicendi, & de Antiphraſi, aut Euphemiſmo.* v. 11.

m *Non eſſe ſtatim ſanctitatis, & diuinæ beneuolentiæ argumentum, ſi quæ proſperitates accipias, obſeruatur.* v. 12. num. 1.

n *Vt Deus liget, & comprimat inexplebilem dæmonis ſæuitiem & quam illi facultatem concedat Deus, quam denegat, diſput.* v. 12. num. 6. 7. 8.

o *Quo temporis articulo dæmon aggreſſus fuerit Iobum, & vt ſemper methodum ſeruet.* v. 13. num. 3. *violentus pariter atque aſtutus.* num. 1. & 2.

p *An Nuntij fuerint veri homines, an verò fallaciſſimus Satanas: explicatur.* v. 14. num. 1.

q *De Saba, atque Sabæis, & quorundam Arabum excurſionibus, & latrocinijs accuratior diſput.* v. 14. num. 6. 7. 8.

r *Exquiſita omnium cladium methodus, & dæmonis improbitas nullum reſpirandi ſpatium concedentis expenditur.* v. 16. num. 1. 2. 3.

ſ *An verus iſte quoque ignis fuerit. An dæmon ſub fulgoris ſpecie: & de igne Dei, & alijs, quæ ad fulmine tacta pertinent, oportuna conſideratio.* verſ. 16. num. 4. 5. 6.

t *De Chaldęis, & eorum equitandi peritia nonnulla ex ſacris & profanis.* verſ. 17. num. 1. & 2. *& vt ternarius ſit ex diſciplina militari præcepto.* num. 2.

venit alius & dixit: Chaldęi fecerũt tres turmas, & inua ſerunt camelos & tulerunt eos, necnon & pueros percuſſerunt gladio, & fugi ego ſolus, vt nuntiarem tibi.

18

Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: filijs tuis, & filiab. bibentib. * vinum in domo fratris ſui primogeniti,

19

Repente ventus vehemens Irruit à regione deſerti.
Et concuſſit quatuor angulos domus,
Quæ corruens oppreſſit liberos tuos, & mortui ſunt.
Et effugi ego ſolus vt nuntiarem tibi.

20

Tunc
Surrexit Iob.
Et ſcidit veſtimenta ſua.
Et tonſo capite
Corruens in terram adorauit, & dixit.

21

Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.

Dominus dedit, Dominus abſtulit.

Sicut Domino placuit, ita factum eſt.

Sit nomen Domini benedictum.

22

In omnibus his non peccauit Iob labijs ſuis:
Neque ſtultum quid contra Deum loquutus eſt.

men, ſtragem ſuoeſtiſſimam iſtam nullam ratione cognouiſſes.

Extremam tandem machinã admonere aggrediens importuniſſimus hoſtis, extremum eundemq. acerbiſſimum nuntium immiſit: nam vix tertius ille famulus dicendi finem fecerat, cùm quarto iam loco alius ingreſſus, multò grauiori caſu cõmotus, rem miſerãdam, atque funeſtam exponit. Filios, inquit, tuos, filiaſq. honeſtiſsimas in domo ſui fratris natu maximi hodiernum diem feſtum agere benè noſti; ille pro ſuo primogeniti iure, atque munere, * lautiſſimum conuiuiũ dabat; nuper diſcumbebant omnes hilaritati menſęque indulgentes; rem *n* dictu miſerabilẽ; cùm ventus uehemens ſpirans ab Auſtro, & immoderata tempeſtas ui cęleſti, & Numine, cui venti obediunt, ſæuiente, coguntur ſubitò; incumbit tantũ malum in domus angulos, quibus tota firmiter nitebatur; repentè ſumma tecta deijcit; momento demolitur muros; euertit fundamenta; opprimit conuiuantes; euadendi locus, tempuſque nemini conceditur; ſic pereunt charisſima tua pignora; uiuo famulus ego longè miſerrimus; ego inquam, qui ad te rem luctuoſiſſimam deferrem. Si accurras, vt rei, quam a me audiſti, teſtis oculatus eſſe poſſis, uidebis profectò, non deformata cadauera, neque filiorum lumina, quę claudere poſſis, neque uerò obſcurata illa & cęca contemplandi vlla tibi facultas reliqua eſt; ſed (quod incredibilis cœlorum inclementię fuit) lacerata oĩa, & comminuta. Si effodere uelis, ut iuſta funeris peragas, non dubium, quin ſimul cum lapide filij quoque partem extrahas; & cum ligni fruſto, capitis cui inhæum eſt, cranium; cum puluere cõmiſtum cerebrum, excuſſos oculos; cum phiala manum ſimul; confuſa oĩa; ut quis quiſque fuerit, cuive tumulo mandari oporteat, nulla rõne internoſci poſſit. Cùm tot igitur triſtes atque funeſtos nuncios continenter excepiſſet, iam ſibi temporis, atque reſpirandi copia facta, vt iuſta triſtitię & luctus, pro *z* humanitatis parentiſque debito, documenta pręberet, è ſede regia, aut menſa, cui fortè accumbebat illicò *a* ſurrexit; atque ſtans, animum uerè excelſum, mentẽ in Deum erectam, ſeque in profundo miſeriarum pelago ſubſiſtere poſſe, & malis oĩbus ſuperiorem eſſe oſtendit; & ſurgens ſtanſque, non ſolùm aduerſarios oẽs alacris expectare, ſed vltrò etiam prouocare, atque laceſſere viſus eſt. Veſtes deinde regias diſcidit, tum vt mutata veſte lugubrem habitum indueret, & Deo punienti non ſolùm non repugnaret, ſed comitem etiã, atque ſuarũ ſe ęrumnarũ adiutorem præberet; tum vt nihil ſibi ex terrena ſuppellectile reliquum fieri velle demonſtraret: quippe lubens pallium ipſe ſuum, atque tunicã aduerſario largiretur: cũque interiùs ſentiret blaſphemię aculeos ſibi ab iniquo hoſte ſubdi, *b* veſtium profectò dilaceratione, vel de ſola diuinæ iniuriæ cogitatione, atq; memoria ſtimulos retudiſſe, neq; fieri vlla ratione poſſe, vt ad tãtũ piaculũ vnquã perduceret, certiſſimũ effecit aduerſariũ. *c* Abraſit poſtea caput pro more lugentiũ, luctaturuſque cum hoſte, non ſolũm veſtimẽta, ſed comã etiã ne teneri poſſet, abiecit. Tandè humi ſe *d* proſternit Deũ adoraturus, & genuflexus patientis conſtantiſq; animi coronã ab Imperatore accepturus miles ſtrenuiſſimus; hiſq. verbis ſupplicat, & de tota ſua calamitate ſapientiſſimè philoſophat; expectãtibus interim nuntijs, intentaq. ora tenẽtibus hoſtibus, quã ille affecti, dolentiſq. animi verbis ſignificationem daret: Nudũ me naſcentẽ, & venientẽ in lucẽ terra *e* mater protulit, nudũ me hinc exeuntẽ & diſcedentem iteratò in gremiũ ſuum terra mater recipiet. Et tenebris, & anguſtijs materni vteri nudus & imparatos ab omnibus vitę pſidijs prodij in vitæ vſum, ſpoliatus bonis oĩbus in ſepulchri tenebras & anguſtias concedam; neque me ille *f* nudũ aſpernabitur ad ſe redeuntẽ, qui nudũ miſit: interim mũdus in me non habet quicquã; nihil enim mecũ ex illius bonis aufero; nihil, quod acceptũ illi referre debeã; ſcio igitur abundare, ſcio & penuriã pati. Quid, ꝙ ſumma cũ *g* ratione atque iudicio non fatũ, nõ fortuna, nõ caſus, ſed diuini numinis ſapiẽtia, atque prouidentia cũ mortalibus agit, nũc dãdo, nũc auferendo, quę ſemel largita fuerit. nam cùm dedit, commodatò dedit, rerũ à ſe dominio mãcipijq. iure minimè abdicato; quare ꝑfectò iniquus ſim, ſi muneris ſui arbitriũ largitori nõ relinquã; auidus, ſi nõ lucri loco habeã quod accepi, ſed damni, ꝙ reddere debeã; tandè ingratus, ſi vllam mihi iniuriam illatam conquerar, ꝙ voluptatibus finem ſtatuere iubear. Ergo quæ à Deo optimo, bonorũq; oĩum fonte manarunt, ad eũ vnde exierunt reuertãtur. Illud mihi pro extremo ſolatio fuerit, Deo ſic placuiſſe; *h* cui nihil iniuſtum vnquam placere poterit. Fecerint ſanè hoſtes per ſummam iniuriã; ego lętus, ꝙ factũ eſt perferã: quid illi egerint, nihil ad me; qua ratione ego patiar, meũ eſt cogitare, & vt ſit optima, curare: *i* atque Deum, qui pro ſua æquitate, & prouidentia præclarè mecum egit, hymnis & gratiarum actione proſequi, & digniſſimum prædicare, qui omnium mortalium linguis & vocibus concelebretur.

Hinc iam perſpicere licet Satanam temere recepiſſe, fore vt Iobus in diuinum numen iniurius exiſteret; cùm ea periculoſo bello illæſus integerque animo euaſerit, neque mẽte, neque verbo diuinã prouidentia læſerit *l* aſperius nihil, immoderatiùsve protulerit; ſed modeſtiſſimo ſilentio ſe, temque totam patienter continuerit.

n Extremi nuntij acerbitas, & de parentum in filios charitate, atq. Iobi cum alterorum parentum luctu comparatione. v. 18. nu. 6 7.

z Contra Stoicorum indolentiam: & vt Deus à nobis exigat in malis doloris ſenſum. v. 20. n. 1.

a Surgendi habitus viro iuſto conſtantique dignus conſideratur. v. 20. num. 2. 3. 4.

b Veſtium dilaceratio quorſum fieret ſeu potiſſimum cauſſa: totidemque virtutis Iobi documenta v. 20. à nu. 5. uſque ad 10.

c Varij priſcorum ritus, variaque ſignificationis in capitis detonſione, & vt cũ Iob conſtantia facere omnes poſſint. v. 20. à nu. 11. vſque ad 14.

d Varij adorandi habitus; inter omnes autem praſtare eum qui ſit proſtrato corpore, & de adorandi ſignificatione in ſacris non pauca. v. 20. nu. 15. 16. 17.

e Vterus matris an terra gremium ſit, & de tellure parente fuſior conſideratio; cum etiam materni uteri cum ſepulchro opportuna comparatio. v. 21. à nu. 1. vſque ad 6.

f Praclara Iobi, multiplexq. de nuditate, & bonorum amiſſione, & praclara de vita (quæ via quædam eſt) & de morte (in qua conſiſtimus) philoſophia expenditur. v. 21. à nu. 7. vſque ad 11.

g Diuina prouidentia ſtatuitur: Dei permiſſio, & diuinum beneplacitum obſeruantur. Actio à paſſione ſubtiliter diſcernitur. v. 21. à num. 12. vſque ad 16.

h Vt Deus ſumma ratio ſit, & cum ſumma æquitate omnia moderetur. verſ. 12. num. 15.

i Nomen pro re ipſa, nomine, & glorioſa fama digno, & vt ſe Deus in affligendo iuſtè glorioſum, & gra tarũ actione proſequẽdũ præbeat. v. 21 nu. 17. 18.

l Quid ſtultitia, aut ſtimitas cum ad linguam vitium ſpectas, accurratè explicatur. v. 22. nu. 3. & 4.

CAP.

CAPVT II.

Argumentum Capitis.

Iobi ſemel probata pietas, & conſtantia iterum à Satana tentatur, & à Deo permittitur tentanda, totius corporis vlcere peſſimo, & ſtatu miſerrimo; deinde inſolentia, & oblocutione vxoris; tandem amicorum aduentu, primò quidem, cùm ſolatio opus erat, obmuteſcentium, paulò verò poſt inſultantium, & garrientium impudè.

I. Factum eſt autem cùm quadam die veniſſent filij Dei, & ſtarent coram Domino, veniſſet quoque Satan inter eos, & ſtaret in conſpectu eius.

II. Vt diceret Dominus ad Satan Vnde venis? Qui reſpondens ait: Circuiui terram, & perambulaui eam.

1 *Primi certaminis cum Satana congreſſus ſecundus.*
2 *An ſecundus angelorũ conuentus eodē die coactus, quo primus.*
3 *Pudibundum & coactum nunc adeſſe Satanam aliorum ſententia.*
4 *Impudenter & ſponte nunc quoque adfuiſſe.*
5 *Dei interrogatio qualis.*

1
NOn tam ſecundum certamen exiſtimãdum eſt nunc ſcribi, quam primi cum Satana certaminis ſecundus quaſi cõgreſſus. Cùm enim hoſtis experiretur viri conſtantiam, poſtquam omnibus, quibus potuit machinis commouere illum non potuit, pedē refert, ampliorem poteſtatem poſtulaturus ſibi permitti. Interim Iobus reſpirare permittitur, & paulò liberius ſecũ de diuinis rebus, & de cõtemptu rerũ humanarum philoſophari, vireſque iterum cõgreſſurus colligere.

2 *Secundum angelorum concilium, an eodem die, quo primũ.*
Quadam die. In fonte, & fuit dies: particula copulatiua, quæ ſæpè initio libri, aut narrationis redundare ſolet, nunc narrationi continuandæ ſeruit. Quantum autem inter vtrumque angelorum conuentum temporis intercesſerit, incertum eſt: Illud videtur certum, non refrigiuiſſe Dæmonis ſæuitiam, neque multum temporis expectaſſe, ne tenuiteretur dolor ex præcedenti calamitate. Chryſoſt. *Chryſoſt.* ſequentem diem ſtatuiſſe, videtur, nam propterea exiſtimat dici angelos quotidie aſſiſtere, quod ſingulis diebus rationes referant rerum quæ aguntur. Interlinealis *Interlinealis.* eandem diem intelligit. D. Tho. *D. Tho.* non ob aliud aliam dici, niſi propter nouum factum: [ſicut etiam in Geneſi plures dies numerantur, propter plura rerum genera, quæ creata ſunt] Cætera ex verſic. 6. c. 1. petenda ſunt.

3 *An eodem affectu quo antea ingeſſerit ſe angelorum cætui Satanas. Iulianus.*
Cùm veniſſent &c. Veniſſent quoq; &c.] Angeli ſancti vt patientiæ & conſtantiæ Iobi aſſeſtentur: rurſus Satan, non eodem modo, quo antea affectus, ſe ingerit cœtui ſanctorum, antea enim non inuitus, nũc, vt videtur, coactus, & pudibundus, ſic exiſtimat Iulian. in Catena. [Venit in medium angelorum quaſi captus, nam illuoi pudebat, fugamq; meditabatur:] adactus ergo eſt à ſanctis angelis, vt adeſſet, atque manifeſti mendacij, & improbæ inuidiæ in publico omnium cœtu condemnaretur; iuſto videlicet dignoq; ſupplicio; quale hypocritis, & ſuperbis, & magnifica promittentibus, & ſtultè loquentibus comminatur Sapiens [Ne fueris hypocrita in conſpectu hominum, & non ſcandalizeris in labijs tuis. Attende in illis ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationē; & reuelet Deus abſconſa tua & in medio magnatum elidat te, quoniam acceſſiſti malignè ad dominum, & cor tuum plenum eſt dolo, & fallacia.]
Eccl. 1. 37. v. 38. v. 39. v. 40.

4 *Paradoxum impudē ſua præcedunt. Orig.*
Verùm cum ſimili ratione atque in præcedenti capite aſtitiſſe Satanas ſcribatur, ſimili quoq; impudentia ſponte ſe ingeſſiſſe choro ſanctorum credendus eſt: quod Origeni quoque placet: inducit enim dæmonem ſecum deliberantem, an victus fugeret, an aggredi & congredi iterum expediret: tandemque in ſpem victoriæ erectum, ſi ſibi cruciandus Iob permitteretur, impudenter introire auſum eſſe ad Dei Iudicis ſubſellia.

5 *Gregor. Chryſoſt. Homerus.*
Vnde venis? interrogatione (inquit Greg.) infirmitas ſuperbiæ increpatur, cum ſciatur rediſſe de bello. Chryſoſt. Quod Diabolus inuidioſè tegit, Deus interrogando detegit; nam vel ab inuito extorquet Deus athletæ ſui laudem & victoriam. Ergo irriſione plena videtur interrogatio; Heus ô fortiſſime, qui ante prælium canebas victoriam, atque triumphum; quem tandem belli exitum expertus es? Ille verò quaſi non ex bello rediiſſet, ſed ex conſueto munere circumeundi terram, nihil amplius reſpondet, quàm cùm primò rogatus fuit, vnde veniſſet: & nunc quidem, qui circuit terram mille modis noxius, illa eadem videtur. Homerica Ate.

.... Noxiam illa modis.
Omnia lateque terras regna pererrans.
Omnia conturbat, nocet omnibus, omnia miſcet.

III. Et dixit Dominus ad Satan. Nunquid conſideraſti ſeruum meum IOB, quòd non ſit ei ſimilis in terra, vir ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouiſti me aduerſus eum, vt affligerem eum fruſtrà.

1 *Retinere propriè firmitatem & vim affert. Tum etiam eſt habitus confugientis ad aliquod firmum aſylum.*
2 *Retinere habitus apprehendentis arma. Pietas retinenda. Illuſtratur Salomon.*
3 *Expenditur Hebraica lectio.*
4 *Retinere ad verba refertur. Explicatur locus Reg. & Malac.*
5 *Patientia vis, & laus.*
6 *Dei fidelitas in retribuendo ſuo more. Malach. adductus de libello monumenti.*
7 *Deus loquitur humano more.*
8 *Affligere. per ſcula, fruſtrà, ad multos ſenſus anceps.*

1
ADhuc retinens innocentiam. Quin (inquit Deus) ingenuè fateris ſerui mei ſanctitatem non fucatam, & cincutitiam, vt tu mentiebaris; ſed veram atque ſolidam beneque probatam, atque exploratam? & adhuc: poteſt referri ad tempus; hoc, inquam, tempore, nihilominùs perfectus, nihiloque minùs erga me pius, quam antea: vel poteſt referri ad clades acceptas; adhuc, inquam, poſt tot calamitates, tot que ab hoſte mala illata: ſenſus idem.

חזק *Quid propriè retinere.*
Retinens: verbum, *Hazak*, firmitatem, vim, robur in tenendo, & comprehendendo affert, aut firmam, & minimè languidam rei apprehenſionem, & retentionem: quare ſæpe à Vulgato confortari, roborari, inualeſcere vertitur. *Innocentia* verò eſt, quam ſupra ſimplicitatem dixit, id eſt, integritatem, perfectionē, conſummationem: quare retinere innocentiam, erit, firmiter apprehēdere ſanctitatem ne elabi poſſit; vim, & robur adhibere in retinendo & comprehendendo. Sentiebat igitur hoſtem conari eripere illi innocentiam, & ſanctitatem; pugnabat ipſe pro retinenda, & conſeruanda; cùm cætera ſibi auferri videbat, innocentiam apprehendit, quam ſolam conſeruatam cupiebat: in totum bonorum naufragio, ſanctitatis tabulam arripuit, quam illi nulla vis tempeſtatis extorquere potuerit; hac vna delectatus, qua nudus licèt, eijceretur ad littus. Tum etiam firmiter tenere aut apprehēdere rem aliquam, habitus eſt in medijs fluctibus, aut in commotione, & turbatione, ad aliquid firmum, & inconcuſſum confugientis, & inde ſibi ſecuritatem, & tranquillitatem depoſcentis: ergo cum tot aduerſæ fortunæ fluctibus agitari ſe videret, cùm confuſa, & turbata omnia, nihil ſibi tranquillitatis, & firmitatis, niſi in pietate, & Deo pollicitus, pietatem tenuit; ſanctitatem, quæ firma ſecutaque poſſeſſio eſt, apprehēdit; adhæſit Deo, ne commoueretur.
Retinere innocentiam, quid. Sãctitas velut arrepta tabula in aliorum bonorum naufragio.

2 *Pſal. 34. 1. Pietas velut arma et ſcutum apprehendenda & retinenda.*
Præterea cum eadem etiam voce, & ſignificatione dicatur quis, [apprehendere arma, & ſcutum,] Pſal. 34. id eſt, firmiter viriliterque illa tenere: oportuneq; illis vti, dicetur Iob tenuiſſe ſanctitatem, tãquam arma, & ſcutũ: nam ſanctitate & innocentia, velut armis, hoſtem vulnerauit, ſeque velut ſcuto texit atque defendit. Hinc videas Iſa. 35. iuberi puſillanimes cõfortari manus diſſolutas, id eſt, ad apprehendendum, retinendumque inualeſcere, & *Iſai. 35. 4.*

roborari;

roborari; ne ſemel cæptam pietatem: vllis tentationibus, aut aduerſitatibus dimittamus, eripive è manibus patiamur. Lucrum uerò & vtilitatem ex retentione ſanctitatis
Prou.3.18.
exponit Sapiens, Prou.3.[Lignum vitæ eſt his qui apprehenderit eam, & qui tenuerint eam, beati.] Elegans in primis translatio, qui ita pietatem firmiter teneat, ut in manibus illius ueluti radices egiſſe uideatur, nihiloque facilius auelli ex illis poſſit, quàm antiqua arbor, ex terra, in qua altiſſimas radices egerit; fiet ſanè in illius manib. lignum uitæ, id eſt, arbor quę uitalem fructum ferat; illi qui
Pro.31.16.
in paradiſo proueniebat ſimilem; [fructum manuum ſuarum comedet.]

3
Lectio Hebraica explicatur.
Sed ſenſus non minùs pulcher, ſi conſtructionem Hebraicam & ſignificationem paulò libetiorem non negligamus; [Adhuc retinens in innocentia ſua,] id eſt, robur & conſtantiam oſtendens in innocentia; inualeſcens & præualens in ſanctitate, id eſt, propter innocentiã & ſanctitatem hoſti præualens, & debellans aduerſarium: ab
2.Re 11.25
hac enim radice etiam dicitur, 2. Reg. 11.[Conforta bellatores tuos,] adhuc in ærumnis fortior euadens; nam innocentia, uirtus, & conſtantia in infirmitate perfectior fortiorque redditur. Denique cum uis hæc tenendi, & appre-
4
Retinere, uel obtinere ad verba relatum.
hendendi ad uerba referri ſoleat, certè nõ incommodè dicetur Iobus, retinuiſſe in ſua ſanctitate, id eſt, ſanctiſſimis uerbis & ſuauiſſima oratione, planè uiciſſe falſum illud teſtimonium quod mendax Satan contra ſe tulerat: ſic
2.Reg.24.4
enim 2. Reg. 24. dicitur: [* Obtinuit ſermo Regis uerba
** Salio el Rey con la ſaya; v al ſia valiò mas ſu palabra.*
Ioab,] id eſt inualuit ſermo Regis, uicit uerbũ præceptũque Regis, quod 1. Paral. 21. dicitur: [Sermo Regis magis præualuit.] & Malach. 3. ſic conqueritur Deus; [* Inualuerunt ſuper me uerba ueſtra, dicit Dñs: & dixiſtis, Quid loquuti ſumus contra te? dixiſtis, uanus eſt qui ſeruit Deo:] uidelicèt pollicebatur Deus ſuis ſeruis ingentia præmia;
1.Para 21.4.
impij econtrà, Dei ſeruos nihil præmij aut mercedis percepturos pro labore affirmabant; atq. illud ore frequenter
Malach. 3. 13.v.14.
uerſabant, [Vanus eſt qui ſeruit Deo;] tanquam rem certiſſimam. Ad ſimilem modum Iobi oratio retinet, obtinet,
** Baſta que aun ya que vido hazer maior vueſtra mentira, que mi promeſſa y palabra.*
tenet, confortatur, præualet, uincit Iobus in ſanctitate, dum nihil peccauit uerbis ſuis, contrà quàm Satanas receperat: hoc igitur nunc cæteris Iobi uirtutibus accreſcit ingentis laudis, & clariſſimi præconij.

Vis verborum.
Hinc licèt cum Chryſoſt. colligere, plus Iobum profeciſſe paſſionibus, quàm uitiuium actionibus: & eleganter ſingulis uirtutum actionibus ſingularum paſſionum tolerantiam opponit; & ad tantę patientię laudem ſic ſcribit:
S. Iobi.
[Data mihi pace oportet dicere, quoniam & ſi non maior Apoſtolis, minor tamẽ beatus ille non fuit: illos enim eadem pro Chriſto pati ſolabatur; ille autẽ hoc ſolatio deſtitutus, non piſcator, nec tenuiter uiuens paſſus eſt oia.]

5
Chryſ hom. 5. de patiẽt. Iob & hom. 1. ſuper 2. ad Co. 1. & hom. 25. ad pop. Antio.
Deinde obſeruandum, hanc eſſe poſt patientiæ probationem, ita ſolidam atque firmam pietatis laudem, ut nullis iam criminatoris Satanæ calumnijs patere uideatur: nihil enim nuper calumniatus eſt, quàm deſiderari in Iobo probatione: deinde nihil uiro probato obijciet, quàm prætentam probationem non fuiſſe omnium acerrimam,
Patientia probationem patet calũnijs.
atque grauiſſimam. [Tunc (inquit Chryſoſt.) obſtructum eſt turpe diaboli os neque habuit, quid diceret.]

6
Dei fidelitas in remunerando.
Neque verbum neque cogitatio manebit ſine præmio.
Malach. 3. 16.
Sive le. Libro memoria que deſeruiuntur memoria ſua de ellos.
Tãdem: Deum ualde fidelem eſſe, cui committatur bonorum operum, uirtutumque depoſitum ſeruandũ, [redditurũ in illum diem,] uſque ad ultimum quadrãtem: idque ex hoc loco manifeſtum fit; nam ſicut creuit Iobi meritum, & patiẽtiæ labor, ita etiam creſcit illius apud Deũ laus hac particula, [& adhuc retinens innocentiam;] ne unum quidem uerbũ; quod pro Deo locutus ſit, ſine mercede & præmio præteruolabit; notabuntur & ſcribentur omnia, ut Malach. admonuit: [Locuti ſunt timẽtes Dñm, unuſquiſque cum proximo ſuo, & attendit Dñs, & audiuit: (unde quanta Dei attẽtio in excipiendis ſingulis uerbis uiri iuſti) Et ſcriptum eſt liber monumenti, (Heb. memoriæ, aut recordationis) coram eo timentibus Dominũ (ut qui publicum habet depoſitum pecuniarũ, quidquid ad illum deferatur, libro & tabulis excipit, redditurus cũ primùm repetatur. Ne autem putaremus, cogitationem quamcumque mente ſuſceptam, non eſſe in memoria apud Deum, addidit) & cogitantibus nomen eius.] Neque uerò eſt liber hic monumenti apud Deum ſeruatus, ut nemini legere aut ſcire liceat, quid iuſtis uiris bonorũ operum, & laudis præmijque debeatur: certè ille liber, publicæ quædam tabulæ ſunt: hæ autem affigi ſolebant publicè, in publicum alicuius rei teſtimoniũ: ſicuti etiam
Habac. 2.2.
Habacuc iuſſus eſt [ſcribere viſum, & explanare ſuper tabulas, vt percurrere poſſet, qui legeret eũ.] Hoc illud eſt, quod ſtatim, vt Maria Magdalena vnxit caput Ieſu, alabaſtro vnguenti, publicum audiuit de ſe teſtimonium. [Amen dico vobis, vbicunque prædicatũ fuerit hoc Euãgelium in toto mũdo, dicetur & quod hæc fecit in memoriã eius.] Statim igitur vt Iob benè & patienter de Deo, & de eius prouidẽtia locutus fuit, quaſi publicum inſtrumẽtum, publicaſque tabulas affigerat Deus, Iobum laudauit in publico omnium angelorũ conuentu. Illud verò non prætereundum, valde honorificum eſſe laudis genus, & ſanctitatis veriſſimæ firmum teſtimonium, ſtatim laudari viuentem hominem; cùm Paulus pro omnibus labo-
Mat 19.13
Magna laus viuentem commendari.
ribus in prædicando Euangelio ſuſceptis, ſatis ſibi præmij collatum iri arbitretur, ſi non ſtatim, ſed in nouiſſimo ſaltem iudicij die, commendatus ſit à ſupremo iudice, interim eius meritis atq; bonis operibus iacẽtibus in tene-
1. Cor.4.5.
bris, & obliuione, [Quoadusque *inquit* veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuiq; à Deo.]

7
Humano more loquitur Deus.
Tu autem commouiſti me.] Humano more dictum videtur, quaſi Deum pęniteat facultatis aut permiſſionis Dæmoni factæ; & quaſi alieno conſilio & importunitate commoueri, aut de ſua voluntate & conſilio dimoueri poſſet. Non diſſimili ratione ſæpe Deus ait, non niſi impulſum & prouocatum in homines animaduertere: & veluti in noſtris ſupplicijs & doloribus ipſe quoque doleat, ait ſe, ſicut & nos quoque indigere ſolatio; & ſicut nos afflicti gemimus, ſe quoque gemere. [Heu conſolabor ſuper
Iſa. 1.24.
hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis.] Iſa. 1. quaſi humano more illud dixiſſet: *Nome bagu i que vi bagu, lo que a todos nos poſe.* Verbum autem commouendi, affert in
Quid propriè ſonnat.
originali, perſuaſionem quandam ſiue ex veris, ſiue ea fictis rationibus ſimul cum impulſione & incitatione eius, cui perſuadetur: ſicut de Acbab dicitur, 3. Reg. 21. [Con-
סית
3. Reg. 21. 25.
citauit eum Iezabel uxor ſua.] Ait ergo Deus, appoſitis, & exquiſitis rationibus ad perſuadendum conatus es me incitare aduerſum Iob.

8
בלע
Vt affligerem eum:] multò acriùs, & uehementiùs videtur uerbum originale *Balagh*, quod ſæpè transfert Latinus interpres deuorare, Gen. 41. v. 4. Exod. 7. v. 12. & abſorbere, 1. Reg. 17. v. 16. & deglutire, Pſal. 123. v. 3. & pręcipitare, quaſi in baratrum, & locum perditionis, Pſa. 54. v. 10. & Iſa. 19. v. 3. Aquila vertit; ut obruerem, uel ut de-
Aquila. Pagninus. LXX.
glutirem: Pagn. ut perderem: quod ex Græco, & Septuaginta ſumptum eſt. Vnde colligimus tum Dæmonis ſæuitiam in ſua illa prima poſtulatione; tum etiam uerbum illud tangendi, non eſſe leniter neque leuiter accipiendum.

1. Expoſitio Caietani.
Fruſtrà. Gratis, ſine cauſa: quod poteſt ad diuerſa referri. Primò ad ipſum Satanam eo ſenſu, quem indicat Caietan. cùm Iob te minimè læſerit, aut prouocauerit, odio illum habes gratis, & me concitaſti in eum: ſenſus hic primus, vltimus eſt inter omnes; nam improbus Dæmon hominis ſanctitate acriter pungitur, & grauiter vul-
Chryſ. hom. 5 de patiẽt. Iob.
neratur: de qua re eleganter diſſerit, homil. 5. Chryſoſt. [Propterea *inquit* in tentationem cecidit, quòd Diabolo plagas uehementer infligeret.] Secondò ad eundem dæ-
Secũda expoſitio.
monem aliter; fruſtra, gratis, nulla ſufficiente cauſa, aut crimine delato, propter quod puniri deberet, ſolà malitioſa tua ſuſpicione illius occultæ intentionis propoſita, nulla delicti plena, aut ſemiplena probatione facta, commouiſti me, ut torqueri iuberem inſontem. Tertiò ad fru-
Tertia expoſitio.
ſtratas Satanæ ſpes referunt Orig. Olympiod. D. Thom.
Origenes. Olympiod. D. Thom.
& frequens interpretatio; in vanum, fruſtrà reciderunt omnes tui conatus; manifeſti mendacij conuinceris, cùm non ſolùm nullam blaſphemiam, ſed neque verbum parum pium parumve conſideratum extorſeris. Quartò ad
4. Expoſitio
Deum ſimul, & ipſum Iob; afflixi hominẽ nullo ſuo merito, gratis, fruſtrà, nihil ſupplicij, nihil pœnæ commeritum; ita me ille compellare poſſit, quid feci, quid comme-
Chryſoſt. Gregor.
rui pateris? Ita Chryſoſt. in Catena & Gregor illud etiam obſeruat, nihil Deum fruſtrà, aut ſine debito fine facere;
Deus nihil facit fruſtrà.
quare in ſuæ gloriæ finem, & hominis bonum hæc Satanæ poteſtas à Deo facta & directa eſt. Sed illud non prætereũdum, quod pro diuitum inſtructione indicat Olym-
Olympiod.
piod. fruſtrà, id eſt, ſine peccato Iobum ſpoliatum fuiſſe bonis, & non quòd, ſicut alij auari, ea ad beneficentiam
Ab auaris diuitibus iuſtè facultates auferuntur.
non conferret; qui igitur benefici erga pauperes nõ ſunt, his, quæ accipere ſolent à Deo beneficia, iuſtè negantur, & olim conceſſa auferuntur.

IV. Cuj

IV. Cui reſpondens Satan ait, pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua.

1 *Noua Satanæ calumnia, nouaq; accuſatio.*
2 *Pellem pro, &c. prouerb. locutio. & 1. Græcorum expoſitio.*
3 *Præpoſitioni (pro) multas particulas in Hebr. reſpondere: explicatur Ioan.*
4 *Quid pellis: nummi, & inſtrumenta domus quondam ex pellibus.*
5 *Anima quid: interdum pro corpore aut vita animali.*
6 *Satanas veritate abutitur; nemo tenetur pro alterius vita ſuam exponere.*

1 *Noua Satanæ calumnia.* HÆc Satanæ reſponſio, vel noua calumnia eſt, qua extenuare conetur Iobi patientiam; quaſi dicat, externa bona leuiora eſſe, quàm vt in illorum amiſſione cognoſci, & explorari perfectè poſſit viri fortiſſimi conſtantia, vel Iobum inſimulat ſæuitię cuiuſdam, & feritatis erga ſuos, & ſui corporis, ſuæque vitæ conſeruandę nimium amantem, qui cum corpore ipſe ſeſe non fuerit, reliquorum omnium diſpendium facile perferat, & vel in dolendo omnium ſuorum liberorum morte ipſe non doleat, durior cautibus, & immitior Hyrcanis Tygribus.

2 *Prouerbialis loquutio. Apuleius.* Pellem pro pelle. Apparet quidem, licèt certo non conſtet, hanc eſſe prouerbialem locutionem: certè Apuleius prouerbialiter dixit, Ludis de alieno corio, quaſi diceret; Ex alieno liberalem te pręſtas. Sic ergo pellis nomine ſignificabuntur externa bona, quæ non cenſentur hominis propria, ſed aliena: namque ex proprietate Latini vocabuli, pellis ea dicitur, quæ ſeparata & detracta iam ab animali, & carne eſt; cutis verò quæ adhæret carni: quãquam in fonte nomen *Ghor*, vtramque comprehendat. *Pellis apud Latinos.* עור

Hoc ergo ſenſu frequens eſt antiquorum, atque recentiorum interpretum expoſitio, pellem, id eſt, externa omnia bona, aliorum etiam vitam, & capita facilè dimittenda ab homine, pro pelle, & cute ſua curanda, & cõſeruanda; pro pelle & vita ſui corporis non amittenda; ſed preſſius tamen priınę pellis nomine, aliorum, vtpote liberorum, vitam, & corpora intelligi, Græci in Catena Origen. & Gregor. docent, & idem intellexiſſe videtur Chaldæus legens: Membrum pro membro, ſicut enim manum opponit homo gladio, & ictui pro conſeruando capite, ita (inquit) reliqua omnia quæ extra ſe ſunt, filios etiam minoris ducere ſolet homo, atq. facile exponere pro ſuo capite tuendo. *Græci. Origen. Gregor. Chald.*

3 Sed quidem pellem pro pelle dare, non videtur ad diuerſa rerum genera pertinere; quorum vnum cum altero, vel pro altero detur, aut commutetur, ſed omnes alicuius generis res ſingulatim; quod nos dicimus: *Todas vno por vno*; quo etiam ſenſu placet quibuſdam dictum eſſe Io. cap. 1.
Ioan. 1. 16. De plenitudine eius accepimus gratiam pro gratia, id eſt, omnem gratiam. Hanc huius loci Ioan. expoſitionem grauiter, & erudite refellit ex Græco, & Hebręo, Toletus Cardinalis annot. 41. in c. Ioan. 1. ſed tamen noſtro loco bene conuenire oſtendam, ſi prius illas particulas proferã, quæ loco pręnoſitionis noſtrę Pro, in Hebræo ſubſunt. *Præpoſitio, pro. Card. Tolet. in Ioan. Præpoſitio, pro, multiplex ex Hebræo.*

Prima eſt *Thahhath*, quæ deducitur a radice, *Hhathath*, quod eſt, deiici & conſternari, pauore, aut metu, corpore, vel animo. Quæ præpoſitio frequenter vertitur Subtus, ſubter, deorſum, vt denotet locum inferiorem, in quẽ quis deiectus & proſtratus ſit: inde ſignificat Pro, id eſt, vicę aut loco alterius, quaſi id, quod ſuppoſitum eſt alteri, aut poſitum ſub alio, in locum & vicem alterius, Gene. 5. Repleuit carnem pro ea; id eſt, loco & vice illius. Geneſ. 30. Num pro Deo ego ſum? id eſt, loco Dei, Iſa. 55. Pro ſaliũca aſcender abies, & pro vrtica creſcet myrtus, & eſt locutio frequentiſſima, cũm quis dicitur regnaſſe pro alio; quę licet clariſſima ſit, amplius illam illuſtrauit interpres, Ioſ. 5. Filij in locum ſucceſſerunt patrum. Heb. pro Patribus: eodem reducitur altera ſignificatio eiuſdem particulę, cũ tationem, meritum, cauſam, pretiumve alicuius rei denotat, 2. Reg. 19. Nunquid pro his verbis non occidetur Semei? Verùm hæc particula hoc loco non ſubeſt. תחת חתת *Gen. 2. 21. Gen. 30. 2. Iſa. 55. 13. Ioſue 5. 7. 2. Reg. 19. 21.*

Secunda particula eiuſdem ferè ſignificationis cum ſuperiori eſt, *Hheleph*, quòd licet nomen ſit, ſubit vicem præpoſitionis, pro, & mutationem, vel commutationem vnius pro alio denotat; nam deſcendit, a *hhalaph*, quod eſt mutare: hinc dicitur, Num. 18. Precium eſt pro miniſterio quo ſeruitis. חלף חלף *Num. 18. 31.*

Tertia *Neghed*, quod eſt, coram, in cõſpectu, vel è regione, & denotat aliquando cauſam finalem, aut id quod ob oculos nobis proponitur, propter quod aliquid faciamus, Gen. 25. Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua. נגד *Gen. 25. 21*

Quarta ſimilis, *Beghabur*, Pſ. 131. Propter Dauid ſeruũ tuum, Amos 2. Pauperem pro calceamẽtis. Harũ omnium particularum ſignificationes bene conueniunt cum illa communi Græcorum, & Latinorum interpretatione, ſed nulla harum hoc loco ſubeſt. עבור *Pſ. 131. 10. Amos 2. 6.*

Quinta eſt, *Ghal*, a radice, *Ghala*, quod eſt aſcendere, aut eleuare: quare ſignificatio huius præpoſitionis eſt, ſuper, aut ſupra, aliquando etiam pro, Leuit. 4. Offeret pro peccato, Num. 15. Rogabit ſacerdos pro omni multitudine, pſal. 31. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus: ex quibus locis patet, idem valere, quod propter: at verò Gen. 26. additionem quandam denotat; pro illo quoque rixati ſunt, id eſt, ſuper illo, vel propter illum. Si ſignificationem hãc ex ſua radice attendamus, bene quadrat expoſitioni noſtræ, nam gratia pro gratia, erit gratia ſuper gratiam, vel gratia vltra gratiam, & ſimiliter pellis ſupra, vel vltra pellem: quæ locutio additionem vnius ſupra aliud, & vniuerſalitatem quandam denotat, ſed neque hęc particula habetur hoc loco. עלה *Leuit. 4. 3. Pſal. 31. 6. Gen. 26. 21*

Eſt igitur ſexta particula in hoc loco *Beghad*, quæ, ſicut & pręnoſitio, *ghad*, ſonat terminum, vſque ad quem res procedit, ſiue in tempore, ſiue in loco, & longitudinem quandam affert, & diuturnitatem; ſed addito, *Beth*, vertitur, pro ſiue, propter, aut ſuper, Leuit. 16. Orabit pro ſe, & pro domo ſua, 4 Reg. 4 clauſit oſtium ſuper ſe, & ſuper filios ſuos, Iſa. 32. Tenebrę & palpatio factę ſunt ſuper ſpeluncas. Amos 9. Non veniet ſuper nos malum. Sic etiã R. Dauid ait, idem ſignificare quod, *Ghal*, id eſt ſuper: ergo loco pellem pro pelle, licebit dicere, pellem ſuper pellem; ſicut cum vniuerſam pecuniam, aut debitum alicui perſolutum eſſe ſignificamus, dicimus, *Real ſob real*, id eſt, ad vnũ omnes argenteos perſolutos. Ait igitur Satanas, pellem ſuper pellem, id eſt, pelles omnes dabit homo pro anima ſua: hic ſenſus colligi ex Greg. poteſt, lib. 3. c. 11. בעד עד ב *Leuit. 16. 6. 4. Reg. 4. 5. Iſa. 32. 14. Amos 9. 10 R. Dauid.* על *Gregor.*

4 Sed quid pellis nomine ſignificetur, nunc explicandum eſt. Quidam exiſtimant ſignificari pecunias, quòd eo tempore non aliæ eſſent apud Idumæos diuitiæ; pellibus igitur pro pecunijs vtebantur. Sed quidẽ licet apud priſcos corium boum pro nummis eſſet; apud Idumæos tamen, & Iobum etiam auri, & argenti vſum fuiſſe ſupra oſtendimus. Dicendum ergo aptius ſupellectilem, & vniuerſas facultates intelligi pellis nomine: propterea enim dicitur ſupellex, per Synecdochen; quaſi ſub pellibus eſſet, & aſſeruaretur; aut per Metonym. quod olim veſtes, & inſtrumenta quędã domus, & ſupellectilis, ex pellibus conficerentur, iam inde vſque ab Adamo, cui fecit Deus tunicam pelliceam: ſic Leuit. 15. Veſtem & pellem, (id eſt veſtimentum, aut culcitram) quæ habuerit, lauabit aqua: Ait itaque, homo iſte eſt non tam ad ſuam rem, quam ad ſe ipſum nimis attentus, ſolicitus curandę, & conſeruandę cuticulę; præ illa, flocci facit vniuerſa: non omnino pręter rem, licet duriuſcule, poſſet quis dicere pellem, pro pelle, id eſt, pellem, & pellem, id eſt, ſemel & iterum pellem propriam dabit, & terga nuda pręebit, atque patietur ſpoliari rebus omnibus, atque etiam, quod in prouerbio eſt, de * corio ſuo libenter ſatisfaciet, dum animam illi, & vitam non ademeris. Hoc de Iobo dicit, quod de alijs diuitibus dicitur, Pſal. 48. tantopere enim vitam amant, & mortem oderunt, vt percuperent ſi fieri poſſet, omniũ ſuarum, fratrumque ſuorum facultatum precio, vitam redimere: [frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem ſuam, & precium redemptionis animæ ſuę, & laborabit in æternum, (vt vitæ laboribus nunquam defungatur: perpetuò enim laborare volet, vt viuere poſſit, ideo ſubditur) & viuet adhuc in finem. *Cyp. Ciſt. Quid pellis ſignificet. Priſcorum nummi ex pellibus. Supra v. 3. num. 4. Supellectilis etymologia. Veſtes, & inſtrumẽta domus ex pellibus. Gen. 3. 21. Leu. 15. 17.* **Eſſo el ſeguro y ſu vida, aunque ſe quo de en cueros biuos. Pſ. 48. 8.*

5 *Anima multiplicis ſignificationis.* Pro anima ſua. Licet in ſacro ſermone anima pro ſpiritu, & anima rationali ſepe ſumatur, tamen per Synecdochen, aut Metonym. pro ipſo effectu (quem Philoſophi dicunt) præcipuo, & totali, corpore videlicet animato, non rarò accipitur: ſic dicitur, Gen. 1. [Reptile animę viuentis, & cap. 2. Spirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem,] id eſt, in corpus viuens, quod 1. Corint. 15. vr̃ explicari, per corpus animale. Si eſt corpus animale, (id eſt, viuens vita animali, qualem *Gen. 1. 21. Gen. 2. 7. 1. Cor. 15. 44. & 45.*

Adam

Adam primo conditus habuit) eſt & ſpirituale (id eſt, viuens vita glorioſa, & ſubeliori Chriſti corporis claritati configuratum) ſicut ſcriptum eſt, factus eſt primus homo Adam in animam viuentem; nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem; quare pro vita corporis ſumitur, Leuit. 17. Anima omnia carnis in ſanguine eſt: nec diſſimilis huius vocabuli vſus apud Latinos, cum poeta dixerit

Leu 17. 11.
Quid anima apud Latinos.

Summum crede nefas animam præferre pudori.

& animam dicunt, qua viuimus; animum, quo ſapimus; quare anima hoc loco erit corpus, corporiſque vita, atque incolumitas: de quo iterum dicendum erit verſ. 6.

6 Sed illud notandum, dæmonem ad ſuam calumniã hoc loco abuti philoſophia atque Theologia veriſſima: eſt enim inter bona, ſuus dignitatis, & bonitatis ordo; nam bona corporis externis præſtant; tum etiam cum ordo charitatis iubeat, vt a ſe quiſque incipiat, nemo quidem tenetur exponere ſuam vitam pro alterius vita conſeruanda; licet id interdum, ex Theologorum ſententia, cum merito, & virtutis laude facere poſſit: ex hoc igitur antecedenti conatur elicere, & conflare inuidiam homini ſanctiſſimo, & ſuſpicionem nimium ſe ipſum amantis, & hominis Aſtorgi, abſque pietate, ſine affectione, abſque fœdere.

Dæmõ abutitur philoſophia, atque Theologia.
An quis ex charitate teneatur ſuã vitã exponere pro alio.
Rom. 1. 13.

V. Alioquin mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem, & tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi.

1 *Dæmonis ſæuitia. Verbum tangendi. Sitiens ille humani ſanguinis. Explicatus Sapientiæ locus.*
2 *Communis hoſtis nobis ipſis tanquam armis vtitur.*
3 *Doloris, & morbi vis: expenſa Iacobi Apoſtoli ſententia.*
4 *Iobi patientia maior opinione Satanæ. Iuſtus potentior, quam ipſe de ſe exiſtimet, ex Geneſi, & Sapientia.*

1 REs, inquit, manifeſta fiet experimento, quod ſtatim licebit de Iob ſumere, ſi immiſſa manu, poteſtate & virtute tua viaris, & tangas, percutiaſque os eius, & carnem, id eſt, ſi non ſolũ dolorem inferas, ſed vires etiam debilites; vel, non ſolum leniter verberes, ſed grauiſſime; vt oſſibus etiam, & intimis medullis, ſenſus licet expertibus, acerbiſſimum ſenſum efficias. Hinc rurſus perſpici poteſt verbum tangendi nihil lene, aut leue ſignificare, tum etiam neſcio quid diabolicæ fraudis olet; nam tangere eſt aliquando circumuenire, vt Nonius Marcellus docet; quare optat dæmon, vt uiro innocenti aliç denuo per corporis dolores, & cruciatus inſidiæ patentur. Non poteſt ſe Dæmonis ſæuitia vlla ratione diſſimulare; ſitit humanum ſanguinem, & in iuſtorum carnem, & oſſa incredibiliter ſæuiendi poteſtatem ſibi fieri uellet; quippe illorum vitam infeſtam, & exoſam habet; ſanguiſugam illum appellat Nazianzenus, qui nunquam exaturari poſſit humano ſanguine, huius arte, dolo, inuidia, mors introiuit in orbem terrarum: cum vero audis mortem introiſſe in orbem terrarum, intellige verbo introeundi, dominatum quendam, & poteſtatem tyrannicã mortis, proculcantis, ſubigentiſq. mortales vniuerſos, & priuilegium immortalitatis, quod primo homini conceſſum fuerat, abrogantis: rurſus introiſſe in orbem terrarũ, quia niſi Dæmonis inſidijs, & inuidia noſtræ vitæ, atque ſalutis, non patuiſſet illi aditus, non eſt enim (vt inquit Sapiens) inferorum (mortis) regnum (arx, regia domus) in terra, (ea inferis enim euocata eſt ad nos arte Diaboli) propterea ille homicida erat ab initio, qui totum humanũ genus in mortem coniecit, dum ſua inuidia morti ſubiecit, quod de morte corporis dictum eſſe a Chriſto Domino Ioannis 8. contextus ipſe aperte docet: procurat præterea iſte homicida, & in omnibus homicidijs ille eſt homicidij procurator, ſuaſor, patrator; nulla illi magnificentior domus, quàm ſepulcrum (in monumentis enim domicilium habet, Marc 5.) nulla illi inſtructior, & lautior menſa, quàm putre cadauer, & ex humana carne vermes, ſanieſq. fluentes; ſicut de impio vita functo ſcriptum eſt, Dulcis fuit glareis Cocyti.

Satanæ ſæuitia et ſitis humani ſanguinis.
Nonius.
Naz. or. 15 in plagam grandinis.
Sap. 2. 24.
Qu d introiſſe in ſæcul.
Sap. 1. 4.
Ioan. 8. 44.
Marc. 5. 2. 3. 5.
Iob 21. 33.

2 Deinde obſerua hoſtem noſtrum, noſtra carne, noſtro corpore, nobis ipſis, tanquam armis, & inſtrumentis vti, vt nos vincat: nam vel corporis voluptatibus, & carnis blandimentis decipere, & emollire conatur animum, vel doloribus, & tormentis ad iram, impatientiam, Dei prouidentiæ contemptum, & detractionem adigere. Cum eo hoſte (ait Naz.) dimicandum habemus, qui nos interne oppugnat, ac nobiſmetipſis (quo nihil miſerius eſt) tanquam armis in perniciẽ noſtram utens peccati morte nos afficit. Illud etiam valde dolẽdum, nullam eſſe noſtri corporis conditionem, qua nos non conetur lædere: nam ſaturo corpore prouocat ad luxuriam; ſameſcente, ad gulam; diuitijs, ad negãdum Deum, & ad diuinorum contemptũ, vt Salomon ſcribit; paupertate, ad furãdum: ideo Paulus iubet, induere nos armaturam Dei, Panopliam videlicet, id eſt, omnis generis arma. & rurſus, vt exhibeamus nos Dei ſeruos, & miniſtros per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, a dextris, & a ſiniſtris.

Naz. or. 1.
Prou. 30. 8.
Ephe. 6. 11.
2. Cor. 6. 4.

3 Et tunc videbis. Manifeſtam videlicet rem, & poſitam extra omnem dubitationem: in Hebr. eſt aſſertio firmata execratoria illa forma iurandi, Si non in faciem tuam benedixerit tibi. Oportet autem hoc a Dæmone multò magis aſſeueranter dictum, quàm prima vice, quòd incredibilis ſit morborum, doloriſque uis ad hominis uirtutem frangendum: vti eleganter Cicero ſcripſit 5 Tuſcul. [Dolor, inquit, eſſe videtur acerrimus uirtuti aduerſarius; is ardentes faces intentat, is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam ſe debilitaturum minatur:] quare licet Paulus veriſſime dixerit; Cum infirmor, tunc potẽs ſum, id eſt, corporis infirmitate reddi interiores animę uires firmiores, atque potentiores, & ex imbecillitate, & uetuſtate hominis exterioris interiorem uegetiorem fieri, nouis uiribus reſumptis ex hoſte noſtro domeſtico, carne uidelicet debilitata, & fracta; ſed tamen multo aptior ex infirmitate redditur ad ea vitia, quæ non indigent corporis niſibus, vtpote quæ non ex audacia, aut nimio ſeruore concupiſcentiæ oriantur, ſed potius ex imbecillitate, & puſillanimitate, quales ſunt, impatientia, oblocutio, deſperatio, & quæ ex altero extremo fortitudini, & conſtantię cõtraria ſunt: quare ęgrotantis animum languentem, atque deiectum erigere conatur Sapiens, Eccleſ. 32. [Fili in infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe curabit te.] Similiterque iubet in ſuis præceptionib. Hippocrates, vt medicus iubeat ægrotum mente non turbari; cum plurimi propter dolores, deſperantes, ſeipſos uita euant. Sed ad orandum etiam ineptum, & languidũ eſſe ægrotantis animam Iacobus Apoſtolus, non obſcure indicat, cum cap. 5. ait [Triſtatur quis in vobis, oret; æquo animo eſt, pſallat; infirmatur quis in vobis, inducat preſbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum:] non enim omnia ab omnibus exigit, ab his qui animo æquiores ſunt, lectiones, hymnos; ab illis, qui in mœrore ſunt, orationem, cum fletu licet, & lachrymis; ab his verò qui ex morbo decũbunt, quaſi ipſi parum idonei ſint, vt ſaltem alios ad orandum pro ſe inuitent, & adducant. Propterea obſeruandũ, quanta ſit morbi uis, ad labefactãdam uiri conſtantiam; de quo eleganter diſſerit Chryſoſt. hom 4. ad Olympiad. ait enim, morbo nihil eſſe acerbius, non mortem ipſam, immo ſexcentis mortibus eſſe acerbiorem.

Cicero.
2. Cor. 12. 10.
Eccl. 38. 9.
Iacob. 5. 13.
Chryſoſt. ho mil. 4 ad Olympiade tom. 5.

4 Ex hoc licet colligere Iobi potentiam, & animi magnitudinem longe maiorem fuiſſe Dæmonis opinione: non enim rem iam affirmaret, & confidenter aſſeueraſſet, niſi rem ſibi perſuaſam, aut ualde uero ſimilem: qua re declarauit diuinæ gratiæ uim ſibi ignotam eſſe. Non ergo mirum, ſi iuſtus multo grauioribus ærumnis, quam ipſemet crederet, ſufficiens ſit, cum ea in re maior ſit hoſtis noſtri opinione. Quare dum in Sapient. eſt ſermo de Iacob reformidante congreſſum cum fratre Eſau, & ſibi diffidente, ſic ſcribit: Certamen forte dedit illi, ut uinceret, & ſciret (experientia ipſa, & victoria ipſa conſequuta, quod vix ſibi antea perſuadere, & in animũ inducere potuiſſet) quoniam omnium potentior eſt Sapientia; videlicet pietas, & diuina gratia reddit hominem omni certaodi labore & periculo, omnibuſque hoſtibus ſuperiorem. Atque eodem ſpectat cum Geneſ. 32. Angelus, qui cum Iacob luctabatur, uinci & ſuperari ſe paſſus eſt: appellauitque non Iacob, (id eſt, luctatorem) ſed Iſrael, quia (inquit) ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Quare cum Dauidem incredibilibus etiam incommodis minimè ſuffecturum omnes crederent; deinde verò conſtantem, & incolumem eum viderent, prodigium, atque miraculum omni fide maius arbitrabantur. [Prodigium (inquit) factus ſum multis, & tu adiutor fortis.

Iobi uirtus maior opinione Satanæ.
Iuſtus plus poteſt, quã ipſe ſibi perſuadeat.
Sap. 10. 12.
Gen. 32. 24
Pſal. 70. 7.

VI. Dixit ergo Dominus ad [illegible], Ecce in manu tua eſt: verumtamen animam illius ſerua.

[illegible] manus Satanæ colluctari incipit. Dæmonis ma[illegible] extrà Dei manus

[illegible] aduerſario, quæ minora ſunt, à Job potera[illegible]

[illegible] animam ſeruare prima expoſitio. Anima, pro ſalute [illegible]

4 [illegible] pro vita ratioms: vſu ex Caſſiano, & Sereno Abbate: [illegible] non valde commoda; dæmonis ludificationes no[illegible]

[illegible] pro toto homine.

6 Anima pro loco pro vita. [illegible] ſeruata Iobi vita. Iuſti [illegible]

[illegible] Deus [illegible] ſuorum vita. Explicatur Pſal. & il[illegible] locus Regum.

[illegible] diuina virtutis materia opportuna. Impij [illegible] Iuſti non item: ſapie[illegible] explicata.

9 [illegible] Deo ſpectaculum. Expenditur in [illegible]

10 [illegible] præmium: quid ſit excitari Pha[illegible] in Exod. & Paul.

Ecce [illegible] in manu tua. Cùm Iobi corpus manui, & quaſi [illegible] Dæmonis permittitur, vera hinc lucta[illegible] [illegible], ſicut Paulus loquitur, incipere videtur [illegible] dicuntur, qui, cùm iam veniunt ad manus, [illegible] amplectentes, alter alterum deijcere cona[illegible] Olympio. & Chryſoſtomus obſeruant, Deum [illegible] verberum, & vulnerum impoſitionem [illegible] Deum, quòd cum clementia, & [illegible] ipſe ſua manu inflixiſſet: nouerat [illegible] cum hominem flagellat, aut virga pulſat, [illegible] indulgenter facere; Arguam (inquit ipſe) [illegible] in virga virorum. Hebraic. in virga [illegible] languidorum, & imbecillorum, vel ſe[illegible] propter imbecillitatem, tum propter pater[illegible] vix debiliter virga, & baculo teneros [illegible] ardent.

[illegible] conſidera, Deum ea tantùm periculo, & [illegible] exponere, quæ in nobis minora ſunt, [illegible] doloris ſenſum efficiunt: at verò Dæ[illegible] lædere, quæ cùm maxima ſint, & pre[illegible] vix ſentiuntur: externa omnia, & ſenſibilia, [illegible] corpus ipſum cum ipſo ſenſu, & ſen[illegible] facultate coniuncta eſſe, omnes pri[illegible] experientia nouerunt; in his qui læditur [illegible] dolet. Sed ſi omnibus his amiſſis anima non [illegible] ex doloris ſuſtinentia meritum, & præ[illegible] verò detrimentum reportabit [illegible] pro his, quę animum tangunt, pugnat; [illegible] animi impatientius, & commo[illegible] irritur: verbo verò, quid leuius, quid [illegible] autoriſve ſenſus videri poſſit? Si [illegible] extorſiſſet, nullos corporis dolores, [illegible] Iobo intentaſſet; imò neque eripuiſſet filios, [illegible] boues, camelos abſtuliſſet; qui potiùs de[illegible] mundi, ſi vel vnico verbo, vel nutu [illegible] geſſer[illegible] cut nouacula acuta, (cuius aciem [illegible] mollisſima cutis perſentit) facit dolum: corripiat, ergo, me iuſtus (Deus) in miſericordia, (au[illegible] enim & promouet ſua correptione, doloreque inflicto Deus quidquid in me boni eſt) Oleum autem (quod [illegible] videtur) peccatoris non impinguet, He[illegible] offendat) caput meum, nam cum ſuauiſ[illegible] & quod ſenſum, tactumque leniſſimum hab[illegible] aduerſarius, ne ictum, ne vulnus ſen[illegible] quod ip intum, primumque in corpore [illegible] frangere, comminuere, & meliora [illegible] Animam expetit dæmon, [illegible] Deus, corpus permittat, ani[illegible]

Verumtamen animam illius ſerua. Hæc eſt exceptio, vel [illegible] permiſſæ Dæmoni. Serua, cuſtodi, [illegible] & ſtruere tibi non permitto. Sicut econtrà [illegible] deſtruere, & perdere, quod non ſeruat. Ele[illegible]

ganter Gregorius hinc deducit, nunquam iuſtum ita per[illegible] illius anima, & bona mel ora [illegible] in manu Dei vt non tangat illos tormentum mortis: [illegible] cap.

[illegible] animam ſeruare; quid e anima hoc loco ſi[illegible] ſit. Primò [illegible] Gregorius, [illegible] ad ſalutem animæ ſpiritualem placet [illegible] hunc eſſe primum, & [illegible] doctus, præter [illegible] rationis decoro [illegible] victoria coueertat eſt, interdicatur [illegible] vincere. Argumentum egregium, & [illegible] ſolortius: nam reſpondet, cum hæc ſit pa[illegible] dam, & fictæ rei narratio, diuinæ prouiden[illegible] tantum ſignificare afflictis per[illegible] Deo, atque Satanæ. Sed quamuis ea eſſet ficta narratio, nonne opo[illegible] rationem fieri perſonarum, atque ſententiarum [illegible] ſeruato? quid, quòd verum inter Angelos [illegible] animum fuiſſe ſupra oſtendimus? tandem quoniam ex ijs, quæ dæmonis poteſtati permittit à Deo potuiſſe [illegible] animæ exceptio fit, vita autem ſpiritualis animæ illius manui tradi non poteſt, cum culpa ſine propria hominis vo[illegible] tate, & electione admitti non poſſit. Ergo dum anima ſer[illegible] ruberur aliquid, quod ad corporis incolumitat[illegible] pertineat [illegible] protectò eſt. Denique Olympio[illegible] hanc expoſitionem his verbis explubiſſe videtur. [Nec verò id Deus mandauit Diabolo, vt in Iobi anim[illegible] ſalute excubaret; nam quandem hoſtem, à [illegible] merenti [illegible] dio ſuapte ſponte natura abhorrente tuendæ animæ præ[illegible] ceſſit.]

Secundò, alij per animam ſignificari exiſtimant rectę, 4 & integrę rationis vſum, & liberam [illegible] (quod vocant) iudicium, prohibuiſſe ita pie Deum Satanæ, ne ſubum infatuaret, aut mentis ſtupore quodam afficeret. Sic in[illegible] terpretatus eſt R. Salomon, quem [illegible] Lyra. Clarè [illegible] dymus in Catena; non obſcure Olympiodor. Principem autem partem [illegible] atting[illegible] & apud Caſſianum collat[illegible] ptima, capite duodecimo [illegible] Abbas, dum explicat, quemadmodum immundi ſpiritus vices ſuas in energu[illegible] menis exerceant. [In illi[illegible] inquit, [illegible], in quibus a[illegible] nimæ vigor continetur immundus ſpiritus ſaſide is, eiſq[illegible] importabile, atque immenſum pondus imponens, obſcu[illegible] ritate teterrima, intellectuales eius ob[illegible] & intercipit ſenſus. Quod nonnunquam etiam vini, febrium vitio, ſeu nimij frigoris, aliſque aliis rationibus extrinſecus per[illegible] pervenire [illegible] videmus ac[illegible] re. Quod ne beato Iobo diabolus, qui carnis eius accep[illegible] poteſtatem, moliretur interre, præcepto Domini prohibetur, dicentis; Ecce tra[illegible] do eum in manus tuas, tantum animam eius cuſtodi. (id eſt) tantummodo [illegible] non inſanum effici [illegible] eum debilitato aui[illegible] me domicilio, & [illegible] inualeo, [illegible] tuo organo, per quam eum tibi reſiſter neceſſe eſt, [illegible] obruas intellectum, ac ſapientiam reſiſtentis, principale, ſcilicet, cordis eius tuo pondere [illegible] omnia hæc Serenus. Ergo hęc Iobi dementatio, [illegible] fieri po[illegible] ſerat; primo ſed [illegible] organ[illegible] imper[illegible] reda[illegible] ctis [illegible] ſecundo dęmone ipſo cupanre, & po[illegible] organa corporis miniſtrantia [illegible] Prohibet [illegible] Deus omnem fraudem in hoc Iobi cum boſte certamine; cùm enim facile poſſit ab homine dementato extorquere [illegible] cunque verbum citra [illegible] culpam [illegible] runc non ageret, ait rem peragi oportere Iobo ſciente, at[illegible] que prudente, & libere ag[illegible]

Si huic expoſitioni obijcias, fieri non poſſe, vt Dæ[illegible] mon vellet euertere Iobi ſenſum, & mentem, cùm vul[illegible] lam, aut certe ſordidam victoriam, & gloriam con[illegible] poſſet ex hominis furore, & amentia; & vt apud [illegible] blaſphemię, & peccati [illegible] reus non [illegible] videretur in cœlum, & in [illegible] commode poteſt; Dęmonem tentaturum [illegible] bus, an poſſet ab illo ſciente, & prudente, [illegible] elicere; ſin minus, dementaturum hom[illegible] retur tandem quaſi rep[illegible] ad blaſphemiam, & ad [illegible] Deum [illegible] nam id eſt aduerſarij ingenium [illegible] ſione ſibi facta, viros iuſtos poſſid[illegible] culpam, & libertatem agendi, ad extr[illegible] piſſima adigat, quò, falſo licet, vide[illegible]

quos [illegible] potuiſſet. Hæ ſunt [illegible] nocturnæ illuſiones, quas [illegible] ſanctiſſimos atq; caſtiſſimos, dormientes [illegible] & [illegible] immunditie conatur immundus [illegible] quibus vide

Caſſianus. Didymus.

Caſſianum Collat. 2. Sed rem totam [illegible] explicuit [illegible] dy [illegible] io, inquit, ob [illegible] ſubditasq; actiones, q[illegible] Deus, in m [illegible] infamiam [illegible] tamen [illegible] ſolus ad inſpicien[illegible] ſit, vt [illegible] repugnantem, ad [illegible] que [illegible] inquit Deus, [illegible] oportet, vt [illegible] ſtata ſit vi[illegible] tus & ip[illegible] pudore [illegible]. Veru[illegible] mentis ſopore [illegible] ne [illegible] in mentis ſanitate [illegible] ſit ei [illegible]

Reijcitur præcedēs interpretatio.

[illegible] actio [illegible] mihi magis poſſe ſit Anima pro [illegible] ctus, [illegible] ſque ſuo ſolere aliquando [illegible] pitur qua frequenter [illegible] an [illegible] appetitiua, vt

Mich. 7.8. ** Los ricos y poderoſos beuen y andan a que quieres beca.*

Mich. 7. Magnus loc[illegible] * animæ, &, qui * [illegible] animas, [illegible] aliorum ad ſe alliciat voluntat[illegible] intentu[illegible] tua, [illegible] aut nunquam [illegible] forte [illegible] pro anima [illegible] permittet, non quæ a[illegible] nam, & ad [illegible] permittuntur.

Prou. 11.30 ** Mucho ſaze, el que ſabe ganar voluntades.*

Te[illegible] hoc [illegible] pro toto homi[illegible] anno [illegible] hominem ſignificā à principaliori pa[illegible] potest; quomo[illegible] qui tam [illegible] que tracta[illegible]

5 *Tertia expoſitio.*

Tand[illegible] ſas, vt anima pro [illegible] victoria [illegible] medio auferre, [illegible] alia ratione [illegible] non poſſe. Sed [illegible] dubita[illegible] ſis prol[illegible] quoque ſacris Dæmon ſe habe[illegible] morbū inferre Iobo de ſua re & an patientiſſimus Iob marty[illegible] glorioſiſſimū [illegible] palmamq; meruerit, ubi de [illegible] vulneribus mortiferis, morbisque uni[illegible] erſis diſputauerimus, dicēdum nobis eſt.

6 *Quarta expoſitio. Anima pro vita. At prohibetur facere Dæmon alā mortem Iobo inferre. vide infrà.* *Quid indicet hæc tam diligens vitæ Iob cuſtodia.*

[illegible] uid D[illegible] velit tam d[illegible] vitæ cuſtodia, cùm clario[illegible] martyr euadere potui[illegible] Iob, ſi mortem re ipſa tolera[illegible]? Reſpondetur primo, Ea re claram ſignificationem, atque ſpem melio[illegible] fortunæ præbuiſſe Deum: [illegible] ægroto [illegible] dum anima eſt [illegible] ſpes [illegible], non vult ergo omnino actum [illegible] de Iobo, quem glorioſus poſt certamen triumphus manet. Quanquam cum Iob [illegible] in ſua tantùm ui a ſed in De[illegible] ſpem collocauerit [illegible] conditionis etiam [illegible]

Pſal. 26 3. Iob 13. 15. Iob 30 24. *Iuſti non abijciūt vitæ ſpem.* *Pſal. 41.6.*

[illegible] inquit, ſi occiderit me, in eum ſperabo. [illegible] cap. 3. uerſic. 15. & ca[illegible] ſuper id, [verumtamen [illegible] ad conſumptionem [illegible] emittis manum [illegible] &c.] Solent [illegible] nunquam abijcere vitæ ſpem [illegible] quod [illegible] [illegible] dos p[illegible] mittat D[illegible] ſeruat ta[illegible] Hac ſe ratione conſolabatur, & animam [illegible] mærore de[illegible] erig[illegible] bat in ſpem meliorem, qui dic[illegible] [Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? ſpe[illegible] in Deo, quoniam adhuc confitebor [illegible] ſiq[illegible] ad [illegible] ſ[illegible] ſtes eſt ſalutare vultus mei, & Deus meus]

7 *Quanti vere Deo ſit ſuorum iuſtorum ſalus.*

Deni[illegible] Deus, quantæ ſibi [illegible] ſit ſuorum iuſtorum ſalus, vita, incolumitas. Hac d[illegible] præ[illegible] tiæ conſideratio[illegible] nunquam vitæ ſpem abiecit Dauid. [Precioſa, inquit, in conſpectu Domini mors ſancto[illegible] eius. Precioſa.] raraſtarò Deus permittit iuſtorum vitam hoſtiom immanitati cru[illegible] ndos, affligend[illegible] s, uexandos ſæpe; at occidendos, & peni[illegible] ùs de medio to[illegible] ndos, rarò: non facilè permittit vitam eripi, niſi p[illegible] ingenti quodam quaſi p[illegible] diuinæ gloriæ & i[illegible] iuſti meritorum, & honor[illegible] ucro ex morte con[illegible] equaturo. [illegible] dem ru[illegible] ſus re-

Pſ. 115. 15. *Quid mors ſanctorum pretioſa.* *Pſ. 71. 14.*

pe[illegible] Pſalm[illegible] eùm à uiolentia, & oppreſſio ne tyrannorum, pauperum a[illegible] nas ſeruandas Dei ope, & fauore permi[illegible] Ex uſuris propri[illegible] dolo, [illegible] infid[illegible] di[illegible]) ex [illegible] uiolentia [illegible] m[illegible] animas eo[illegible] & (quia) ho[illegible] nomen eorum coram [illegible]

Hieron.

Hieron[illegible] iuxta Hebr[illegible] Pret[illegible] g[illegible] illo[illegible] coram oc[illegible] eius : [illegible] non facilè illorum ſanguinem profundi patietur, neque p[illegible] impune ſbi[illegible] re, [illegible] lum profu[illegible]. Præclar[illegible] eſt huius d[illegible] [illegible] exem[illegible] 1 Reg. 23 [[illegible] perſecutus [illegible] Da-

1. Reg. 23. 26.

uid [illegible] Maon, & ibat Saul ad latus montis ex parte una, Dauid autem & viri eius erant in latere montis ex parte altera; porrò Dauid deſperabat ſe poſſe euadere à

fa[illegible] Saul: [illegible] vita in extremam regulam adducta, di[illegible] actum eſt, vt in terram I[illegible] raeliticam fu[illegible] nuntius veniret ad Saul, dicens, Feſtina, & [illegible] effuderunt Philiſtæi ſuper terram, Re[illegible] Saul deſiſtens perſequi Dauid, & perrexit [illegible] norum] *v. 27.28.*

Quorum ſit d[illegible] rata ſa[illegible] ſeſſe apperta no diuina potentia ma terra.

Ter[illegible] omam [illegible] modi homines, quorum ſi ſalus, & vita [illegible] ita, [illegible] quaſi [illegible] tum agentes, [illegible] prop[illegible] bonit[illegible], diui[illegible] virtutis materiamque ſpectat Saluatoris nomen, quaſi medicus ſit il[illegible] in extremum vitæ adducti ſunt. [Deus noſter [illegible] ſaciedi, & Domini, Domini exitus mortis.] [illegible] namque ille quibus vijs, & ſemi[illegible] tis carce[illegible] pe[illegible], & exire miſer homo poſſit ad [illegible] be- [illegible] vitæ con[illegible] nem: cum quo necti pote[illegible] totus Pſal. 141. Voc[illegible] mea, &c. nam cum ſolus Dauid lateret in ſpelunca, vijs o[illegible] bus à Saule occup[illegible] tis, atq; præcluſis, dicer[illegible] [In [illegible] deficiendo [illegible] ſpiritum meum] prop. ex Heb. Cum [illegible] ſpiritus meus. Hieronym. (cùm [illegible] in me [illegible] pi[illegible] tus [illegible] perit fu[illegible] ga à me [illegible] videbant aditum, & ſpem fugiendi in[illegible]) & [illegible] ([illegible]) cognoui [illegible] meas [illegible] qui[illegible] bus [illegible] poſſim, me licet ignorante quo, quave iturus ſim) Tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium. q.d. [illegible] habeo vitæ meæ vadem, & animæ cuſtodem. Pulchra eſt [illegible] hanc rem Sapient. 16. obſeruatio. [Filios [illegible] nec venenatorum draconum vicerunt dentes: miſericord[illegible] enim tua ſanabat illos: mordebantur quidē, & vrebantur veneno lethali, ſed non ſuperabatur; vt in illorum ſalute tuam miſericordiam, cui nihil inſanabile, aut deplo[illegible] eſt, ſanatricem oſtēderes: nemoq; iuſtus quamuis lethali morbo affectus, de tua prouidentia deſperare poſſit: eum tamen impij, vel leuiſſimis de cauſſis ſin[illegible] ſæpe ſublati. [Illos enim, id eſt Ægyptios. Locuſtarum, & muſcarum occiderunt morſus, & non eſt inuenta ſanitas animæ illorum; quia digni erant, ab huiuſmodi exterminari.] Ergo, inquit Dauid, educ de cuſtodia animam meam (atque ex ſummo diſcrimine in tuam cuſtodiam recipe) ad confitendum nomini tuo (vt te prædicem ſaluatorem hominis moribundi, & iamiam agentis animam) me expectant iuſti, donec retribuas mihi: (namque iuſti, qui de tua erga ſe prouidentia certi ſunt, certò ſibi [illegible] ualerunt fieri aliter non poſſe, quin me ex ſupremo diſcrimine liberatum velis.) Ergo ſeruabitur Iobi anima, quamuis ad extremum halitum ſit adducta.

Pſ. [illegible] 21 *Pſa. 141* ** Que deſo me ca[illegible] la el coraçon y [illegible] me ſa[illegible] alma di pu[illegible] ro amor y pena.*

Sap. 1[illegible] *Iuſtus ſæpē morte [illegible] morbi ſeruantur.*

Impios leuiſſimis morbis ininde ſublatos. *verſ. 9.* *Pſ. 141. 8.*

9 *Chryſoſt. Iuſti cū luctātes cum arūnis, gratiſſimū Deo ſpectaculū.*

Quartò illa ſeruandæ Iobi animæ cauſſa à Chryſoſt. [illegible] dicatur, quod iucundiſſimum Deo ſpectaculum præbeatur ab homine, dum cum calamitatibus, morbis, paupertate, doloribus, cruciatibus luctatur, & ſe victorem atque ſuperiorem ſingulari virtute præbet. [Obſerua, inquit (ſic Chryſoſt.) ne quid in vitæ ratione patiatur; etenim ſi de medio eum ſuſtuleris, Theatrum nobis nō plaudet amplius.] Id Antonio athletæ fortiſſimo conquerenti, quod ſolus in periculoſiſſimo certamine relictus eſſet, [Vbi, inquit eras Domine?] Reſpondit patronus atque ſpectat[illegible] antagoniſtarum omnium Deus; Hic aderam ſpectator tui certaminis, atque tuæ virtutis coronator. Theatrum dicas fuiſſe montem Moriam, in quo ſpectaculum exhibitum eſt Deo ſpectanti ſacrificium Iſaac, quod ab Abrahamo p[illegible] batur: ideoque appellauit nomen loci illius, Dominus videt. Gene. 22. & [illegible] ut Romani quondam imperatores immanes belluas vndique conquirebant, & publice alebant, vt ludos exhiberent, in quibus gladiatores, aut capite damnatos illis obijcerent; tantopereque B[illegible] arijs delectati ſunt, vt prima ipſa luce ad ſpectaculum deſcenderent: ita ſanè Deus impios in hoc mundo velut [illegible] cauea, continet; Dæmones rugire velut leones p[illegible] mittit, vt ludorum ſpectaculo ſibi iucundiſſimo ipſe delectetur: vt enim ſcripſit Auguſt. [Omnis ma[illegible] [illegible], aut ideo viuit, vt corrigatur, aut ideò viuit, vt per illum bonus exerceatur:] perſecutoribus vero, aut dæmonibus, non obij[illegible] Deus viliſſimos, aut nefarios homines, ſed optimos & for[illegible] iſſimos quoſque, non pœna capitali, ſed vitæ beatæ præmio digniſſimos, ita vt ſicut quondam [illegible] erat frequens vulgi aduerſus fideles [illegible] clama[illegible], Chriſtiani ad leonem; vt Tertul. in Apologet. [illegible]; vel, Chri[illegible] ani ad beſtias; vt idem author eſt, in [illegible] ita nunc ea ſit Petri apoſtoli vox, Fratres, [illegible], ad leon[illegible]: ideò ſobrij eſtote & vigilate. & Sapiens etiam, [Accedens ad ſeruitutem Dei, ad tētationē,]

Gen. 22. 14 *Plin. lib. 8. cap. 16. & 17. & Tertul. de ſpect.* *Su[illegible] in Claud. cap. 34.* *Auguſt. Pſal. 34.*

Tertul.

Eccl. ſ. 21

& pug.

Iſa. 18. 4. & pugnam; ideò, præpara animã tuã. Deus verò, Quieſcam, inquit, & conſiderabo in loco meo, ſicut lux meridiana clara eſt, & ſicut nubes roris in die meſſis: in ſolio, inquit, meo ſedebo ſpectaturus gentem conuulſam, & dilaceratam, cum calamitatibus hoſtibusq. depugnantem; cui poſt laborum, & ærumnarum imbrem, atq. tempeſtatem, lucem & ſerenitatem adferam; & poſt pugnandi æſtum, ſuauiſſimum rorem, & præmia ampliſſima demetendi facultatem: vel ex Hebr. ſicut calor, vel ardor, ſiccitatis ſuper lucem, conſiderabo, inquam, vt radijs ſolis ardentis perurantur, & eos fortiter perferant, qui nihilominus, illis erunt toleratu faciles, imò etiam iucundi, ac eſſe ſolent meſſoribus nubes, & ros æſtiuus. Qui hæc conſiderat Deus, incredibili ex noſtro certamine lætitia perfunditur, & ſuorum animas, vt diutius perdurare in certamine poſſint, ſeruandas, ſeruandam quoque athletæ ſui Iobi animam præcipit.

10 Tandem illa non vltima huius rei ratio eſt, quòd ex *Deus grauius certamen efficit, vt ampliora præmia largiatur.* diuturniore certandi labore, illuſtriorem coronam, & ampliora præmia conferre velit athletæ ſuo Deus: eleganter Chryſ. dixit Hom. de beato Iobo, [Cadauer corrupti reſpicis, & horreſcis, ſed ideò minor, imò nulla pœna, quod abſens anima; at verò in Iobo, præſens anima, quæ ſentiret; ligata, ne fugeret; ſubiecta vt doleret; compuncta, vt blaſphemaret: de quo plura dicendi frequens *Chryſoſt.* erit poſtea locus, & tempus: nec ſolùm propter maius lu- *Deus ſuos iuſtos in ærumnis ſeruat, vt præbeat patientiæ exẽplũ.* crum ipſius Iobi, ſed propter ſuæ eccleſiæ ingens bonum, & vberem patientię, & exempli fructum. Si enim propter ſuorum electorum & eccleſiæ ædificationem impijs vita indignis vitam Deus diuturniorem largitur; quid ni etiã eandem ob cauſam iuſtorum animas ſeruabit? certe ſic dicit Deus Pharaoni. Exod. 9. [Idcirco poſui te, vt oſtendã *Exo. 9. 16.* in te fortitudinem meam, & narretur nomen meũ in om- *Rom. 9. 17.* ni terra.] Paul. Rom. 9. ſic legit hunc locum: [In hoc ipſũ *LXX.* excitaui te: Septuag. propter hoc conſeruatus es. Ambr. *Ambroſ.* rectè eundẽ ſenſum eſſe dicit, ſiue legatur, ſeruaui, ſiue, excitaui; & in hũc ſenſum explicat, quod dicatur Pharao ſuſcitatus, quia cùm apud Deum mortuus eſſet, moriq; propter ſuam duritiem dignus fuiſſet, tamen ad tempus modicum ſeruatus eſt, & mori prohibitus, vt ſua pœna, & varijs plagis, viuus adhuc exemplo eſſet cæteris, qui Deo repugnarent: ſicut medici in hominibus morte dignis requirebant, quomodo uiuis prodeſſent, uidelicet anatomica diſſectione, ut pœna morientis proficeret ad aliorum ſalutem: multò igitur potiori iure, poſuit Deus Iobum, excitauit, ſeruauit hominem plagis mortiferis affectum, ut oſtenderet in illo fortitudinem ſuam, & incredibilis patientiæ exemplo cunctis mortalibus prodeſ- *In Præfat. c. 6.* ſet: de qua re memini in præfatione diſſiſſe.

VII. Egreſſus igitur Satan à facie Domini percuſſit Iob vlcere peſſimo à planta pedis vſque ad verticem eius.

VIII. Qui teſta ſaniem radebat ſedens in ſterquilinio.

1. *An Dæmon ſemel ab homine victus, eundem iterum hominem tentet. Refutatus Origen. ex Theol.*
2. *Deus vtitur Satanæ, vt tortoris miniſterio. Sancti angeli non torquent iuſtos.*
3. *Dæmon minister efficiendorum dolorum. Quis angelus Satanæ colaphizans Paulum. ex Auguſt. & Hierony. qui ægrotant pueriliter multa perpetiuntur.*

Egreſſus Satan. Ex hoc quod ſtatim arripuerit poteſtatem ſibi à Deo factam iterum tentandi Iob, clarè col- *Orig. ho. 5. ſuper Ieſũ Naue.* ligi poteſt falſum fuiſſe Origenis dogma aſſerentis Dæmonem, qui ſemel ab aliquo ſancto ſuperatus fuerit, nec eundem, nec alium hominem aggredi, vel audere iterum tentare; ſed quaſi in ſpirituali bello à Chriſti militi- *An dæmon ſemel ab homine ſuperatus, tentã ſæpe eundem.* bus interimeretur, aut fugaretur, ceſſare ab impugnando; veluti ſi id ageretur lege, & iure ſingularis certaminis, & humani duelli: in quo qui ſemel uictus eſt, non permittitur iterum uictorem prouocare. Certè Dęmon, qui ſuperbiſſimus eſt, ubi nulla uictorię ſpes affulget, cùm hominem penitùs ſibi reſtitiſſe expertus eſt, rebus omnibus nihil mutatus, nunquam tentabit iterum in eadem materia eundem hominem: id quod in Chriſti ſer- *Matth. 4.* uatoris tentationibus perſpicere licet, ſemel eum eadem in re illum tentauit, quod nihil ſe proficere poſſe crederet, ſi ſecundo eandem rem ſuggereret; tandemque conſummata tentatione receſſit ab illo pudibundus, victoris aſpectum fugiens, iterumque ſuperari reformidans. Cæterum, vel tentationis materia mutata, aut temporis vel rei, & diſpoſitionis alterius meliorem opportunitatem nactus idem hoſtis eundem hominem ſæpe tentat: quare *Caſſianus.* hunc Dæmonem illum ipſum fuiſſe, qui initio certaminis *D. Thom.* Iobum impugnare cępit, & ad blaſphemiam ſæpe, ſed *Magiſter.* fruſtra tentauerit, rectè docuit Caſſian. collat. 8. cap. 17. *Durandus.* Rem hanc D. Thom. tetigit. 1. p. q. 114. art. 1. Mag. 2. diſt. *Ægydius.* 6. vbi iterum D. Thom. & Durand. Ægid. Rich. Alex. 2. p. *Richard.* quæſt. 311. *Alexand.*

2 *Percuſſit Iob.* Ex eo, quòd Dæmon non ſibi, ſed cuicon- *Deus Dæmonis, tanquam tortoris miniſterio vtitur.* que tradit Iobum cruciandum poſtulauerit; ſed non aliter, quàm ipſi hoſti permittatur, manifeſtum fit, Deũ Dæmonis, tanquam carnificis, & tortoris miniſterio vti ad iuſtos ſuos exercendos, & probandos: licet enim ſi in vniuerſum loquamur, angeli tam boni, quàm mali, miniſtri Dei ſint ad puniendum, vel affligẽdum tàm iuſtos, quàm *Abulenſis.* impios; vt bene obſeruauit Abul. 1. Paralip. 21. q. 70. nam *Sãcti angeli impios puniunt torturis.* eo capite, Angelus Domini, quem ex ſanctis fuiſſe probabilius eſt, terrore, vel languore affecit Dauid: & ſanctus etiam angelus percuſſit fœmur Iacob. Geneſ. 32. ſed ta- *1. Paralip.* men id frequentius eſt, & communi prouidentiæ lege *Geneſ. 32.* ſancitum, vt ſancti angeli non niſi temporalis ſupplicij, impiorum hominum, miniſtri, & executores ſint. Rem *Dionyſ.* hanc docet Dionyſ. cap. 4. diuin. nom. part. 4. dicens, Nihil malitiæ ſanctos angelos contrahere ex eo, quòd pec- *Auguſt.* catores puniant. & Auguſt. 9. de ciuit. c. 5. ait Sãcti angeli ſine ira puniunt, quos accipiunt æterna lege Dei puniendos. Et idem ſenſit Theo. ſuper id Pſ. 77 immiſſiones per *Theodoret.* angelos malos. Hos enim ſupplicij miniſtros, neq. naturę neq. electionis nequitiam habuiſſe dicit, ſed eodem modo appellatos malos, ſicut malam diem, ſupplicij diẽ vocamus: & idem cum Baſil. & Apollin. ſuper id Pſ. 34. Et Angelus Domini perſequens eos. Sãcti ergo angeli erãt, qui ſubuerterunt Sodomam, percuſſerunt Aſſyrios, flagellarunt Heliodorum, Herodem, & impios illos ſenes Babylonicos apud Danielem. Quare veroſimile exiſti- *Pſ. 34. 6.* mandum eſt, quod Abul aſſerit, vbicumque Angelus Dñi *Gen. 19.* nominatur in Scripturis, ſanctum angelum intelligi: quã- *4. Reg. 19.* quã Hier. ſuper id Pſalm 34. Angelus Domini perſequẽs *2. Mach. 3.* eos, ſpiritum malum intelligat, ideoque dici Domini, *Act. 12.* quia Dominus illum creauit, & Dominus illum habet in *Dan. 13.* poteſtate. Dæmones verò licet æternorũ ſuppliciorũ mi- *Abulenſ.* niſtri ſint, tum etiam ſæpe Deus illorũ opera, & miniſte- *Angelus* rio peccatores corripiat (cuiuſmodi erat exterminator in *Domini gl.* Aegypto, Exod. 12. & ſpiritus nequã, qui decepit Achab. *Exod. 12.* 3. Reg. 22. & ideò Apoſtolus, 1. ad Tim. 1. & 1. Corint. 5. *3. Reg. 22.* Satanæ cruciandos tradit peccatores; & ſpiritus malus *1. Tim. 1.* inuadens Saul: ita docet Hier. ſuper id Iſaiæ 13. vocaui *1. Cor. 5.* fortes meos, Auguſt. 5. contra Iul. c. 3. Rupert. & Strabo. *Hieronym.* Exod. 12. ideo Dæmon vocatur indignatio iræ Dei v. 77. *Auguſt.* Furor Domini. 2. Reg. 24. v. 1.) tamen exercitium, & affli- *Rupertus.* ctionem iuſtorum demandat Deus peculiariter Dęmoni- *Strabo.* bus: is enim colaphizat Paulum, & percutit Iobum, & perſe- *Pſ. 77. 49.* quitur bonos quoſque: neque enim id munus ſanctis an- *Sãcti angeli nõ percutiũt iuſtos.* gelis, qui res hominum procurant, & noſtris bonis gaudent, & quaſi videntur de noſtris ſupplicijs dolere, demandat Deus. Vide Chryſoſt. hom. de aſcenſione tom 3. *Chryſoſt.*

3 Sed quod peculiari quadã ratione Dæmon miniſter effi- *Dæmõ efficit morbos.* ciendorum dolorũ, & morborũ, videtur dictum à Paulo, 2. Cor. 12 nã angelum Satanæ, qui illum colaphizabat ſti- *2. Corint. 12. 7.* muli carnis ſuæ, dolorem vehementiſſimũ corporis fuiſſe exiſtimat Aug. ſuper Pſ. 130. Dolores autem corporũ, in- *Quis angelus colaphizãs Paulũ.* quit, plerũq. immittuntur ab Angelis Satanæ. Hiero. autẽ ad Galatas 4. hunc ipſum fuiſſe ſcribit grauiſſimum capitis dolorẽ, de quo accipiendum ſit id, quod ad Gal. 4. idẽ *Auguſt.* Apoſtolus ſcribit. [Tentationẽ veſtram, quę erat in carne *Hieronym.* mea, nõ ſpreuiſtis, neq. reſpuiſtis:] quod videlicet Galatis *Gala. 4. 14.* tentatio fuit, ne contemnerent eũ ſublimia promittentẽ; quem languoribus corporis ſubiectum videbant. Obiter illud obſerua, corporis morbos, & dolores, viris grauibus, atq. ſeuerioribus moleſtiſſimos eſſe, vtpote qui illos efficiant ex viris, & ſenibus pueros, puerilia ſectantes, & puerorum more ſæpe ingemiſcentes, ſæpè etiam plo- *Auguſt.* rantes. Ne extolleretur, inquit Aug. tanquã iuuenis cola-

phiaabatur tanquam puer,] & rectè: nam extollentiæ & ſuperbiæ remedium oportuit ex puerili humilitate deſumi: ſic dolentem & gementem Iobum puerum appellat,
Iob 5. qui dicit, Paruulum occidit inuidia. Præterea cum Paul.
1. Cor. 5. 5. decerneret pœna corporali ſceleſtum illũ Corinthium afficiendum, quo reſipiſceret, cenſet [tradendum Satanæ in interitum carnis,] id eſt, in corpore & carne vexandum; nam eiuſmodi corporeæ vexationis Satanas miniſter eſt. Nihil ergo mirum, quod ſtatim ac pernicius eſt egreſſus fuerit Satan, & pro ſuo carnificis & tortoris officio percuſſit Iob.

Vlcere peſſimo. Propriè vlcere malo, quod conterit, frangit, affligit hominem, & nequiter habet; morbo maligno, qui vexat, & auget: vim expreſſit vulgatus; nam Hebræi ſuperlatiuis carent.

A planta pedis vſque ad verticem eius. Videtur prouerbialis locutio, qua totus homo, & vniuerſa membra ſignificantur; eadem vſurpatur Deut. 28. & Iſa. 1. ſemperque
Deu. 28. 35 *Iſa. 1. 6.* vbi de grauiſſimo aut morbo, aut vlcere ſermo eſt; de quo fuſior a nobis diſputatio inſtituenda eſt.

MORBORVM QVIBVS IOB LABORAVIT,

ENVMERATIO, ET CONSIDERATIO.

QVoniam eorum, quibus Iob affectus fuit, morborum plurimorum atque difficillimorum explicatio grauiſſima, atque difficillima eſt, operæ pretium fuerit ſingulos per ſe conſiderare, atque enumerare; & tum ex ipſius ægrotantis dictis, & querimonijs, tum ex optimorum medicorum, aut iudicio, aut coniectura, morborum cauſſas, genera, differentias, ſymptomata accuratiùs circumſpicere; quòd ad Satanæ ſæuitiam, & ad Iobi, incredibilem manſuetudinem, & tolerantiam, vt par eſt, cognoſcendam magnopere intersit. Et quidem noſtrum ne-
Hippocrat. de Victus ratione in morb. acu-tis. gotium agemus; nam, vt ſapienter docuit Hippocrates, illi etiam, qui medici non ſunt, ægrotantium & morborum hiſtorias rectè conſcribere poſſunt, ſi probe ex ſingulis ægrotis, quæ patiuntur, didicerint: quod illorum teſtimonio, qui Cnidias ſententias conſcripſerunt, confirmat. Ægrotantis autem Iobi verba & querimonias attentè obſeruabimus, vt vel hoc. Medicinæ præceptum obſerue-
Hippocrates lib. de affectionibus. mus, ſic enim præcipit; [Cùm ad ægrotum deueneris, interrogare oportet, quæ patitur, & ex qua cauſſa, & quot iam diebus.] Viri verò ſapientiſſimi verbis omnis fides adhibenda: non enim eſt de illorum ægrotantium turba, quos ſic deſcribit Hippocrates li. de Veteri medic. [Suas
Hippocrat. ipſorum affectiones condiſcere quomodo fiunt, ac deſinunt, & quibus occaſionibus augeſcunt, ac deficiunt, cum idiotæ ſint, non eſt facile.

SECTIO I.

Non vno tantùm morbi genere, ſed pluribus IOB laboraſſe.

1 *Cum vlcere peſſimo alij morbi ex eadem materia in diuerſis partibus. Quid vulnus ſuper vulnus*
2 *Multorum morborum materia communis, atra bilis.*
3 *Morbos naturaliter inter ſe pugnantes in Iob fuiſſe.*
4 *Lingua à morbis excepta: cum ſerpente cognatio.*

1 Cum vlcere admiſti cruciatus omnes. VLceris peſſimi tantùm hoc loco mentio fit, quod non ad plura; ſed ad vnũ tantum morbi genus pertinuiſſe, facile conſtare poterit ex his, quæ paulo poſt dicemus. Sed tamen cum hoc vlcere peſſimo, omnem morborũ, dolorumque cruciatum admiſcuiſſe Satanam, late perſequi-
Origenes. tur Origenes; [Nullum, inquit, dereliquit ſupplicium, neque pœnam, neque dolorem, putredinem vermes, oſſium diuiſionem, neruorum fatigationem, membrorum debilitationem, atq; totius carnalis cõpaginis paſſionem, atq; dolorem: iacere non poterat; ſedere nõ valebat, &c.] Pro-
D. Proſper. ſper de prædict. p. 1. c. 22. deſcribit hominẽ, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus ſolutis: idque ratio manifeſta probat; nam eadem prauorum humorum diſturbatio, & pugna, aut ſanguinis corruptio in diuerſis corporis partibus, quorum temperies diſſimilaris eſt, apta etiam atque potens fuit efficere morbos diuerſos; quod eleganter docuit Hippocrates li. de flatibus: [Morborum,
Hippocrates. inquit, omnium vnus, & idem modus eſt; locus verò ipſe eorum differentiam facit; quare videmus quidem morbos
Eandem materiam, diuerſis membris diuerſum morbum efficere. inter ſe nihil ſimile habere, propter diuerſitatem ſcilicet locorum, cum ſit tamen vna morborum omnium ſpecies, & cauſſa quoque eadem.] Idque ſignificari videtur, illis verbis, [a planta pedis, vſque ad verticem eius,] ſingula videlicet membra, ſingulis atq; peculiaribus morbis infeſtata fuiſſe: tum etiam quia non eodem morbi genere, caro, cutis, oſſa, viſcera laborare poſſunt; Dæmon vero non ſolum carnem molliorem percutiendam popoſcit, ſed oſſa etiam & firmiores, atque ſolidiores quaſcunque corporis partes contundendas, & debilitandas, & quidem licet Gale-
Galenus li. 2. de loc. aff. c. 7. nus aduerſus Archigenem diſputans neget, vel credibile, vel poſſibile eſſe, vt vnus homo omnes ſui corporis partes affectas habeat, & ſingularum partium affectus fuerit expertus, hoc, inquam, licet verum ſit in his quę naturę modum, & morem ſequuntur, tamen in Iobi morbis, qui præter omnem naturę conſuetudinem inflicti ſunt, aliter exiſtimandum eſt. Hinc eſt, vt cum omni ex parte doleret, atque membris omnibus ſentiret ſe pungi, non vna tantùm lancea petitum, ſed multis transfixum, & lancearijs vndique obſeſſum conquereretur. c. 16. [Circundedit me lan-
Iob 16. 13. ceis ſuis,] multis etiam ſagittarijs corpus ſuum propoſitum eſſe, tanquam ſcopum contigendum crebris ictibus. [Poſuit me ſibi quaſi in ſignum,] pluribusq; ſagittis ſuſceptis, aculeisq; dolorum penitùs infixis, horrcũ quendam erinaceum, [Quoniam, inquit, ſagittæ Domini in me ſunt.] Eadem vero in corporis partem pluribus etiam morbis, vt dicunt, complicatis affectam fuiſſe, non ſolùm ex dæmonis ſæuitia & arte nocendi ſuſpicari, ſed ex ipſo Io-
Iob 16. 14. bi teſtimonio cognoſcere poſſumus, cap. 16. [Concidit, inquit, me vulnere ſuper vulnus.] Qua dicendi forma ali-
Hippocrat. quando etiam Hippocrates vſus eſt, cum lib. 1. de morbis ait. [Quæcunque neceſſitatem habent, vt fiant in morbis, ac vulneribus mala ſupra mala, ea vbi fiunt, in medicum culpam reijciunt & neceſſitatem talia fieri cogentem non agnoſcunt.] Sed Iobi [vulnus ſuper vulnus.] & mala ſupra mala non in medicum, ſed in ſalutis hoſtem ſæuiſſimum referenda. Illa autem morborum, & dolorum in eadem parte incurſio, ad grauiſſimam plagam, & percuſſionem pertinet, cum ſcriptum ſit: [Super quo percutiam
Iſa. 1. 5. vos vltra, addentes præuaricationem?] id eſt, cum nulla corporis pars vacet ſua plaga, nouis verberibus nullus videtur relictus locus: ſed tamen nunc in Iobo vulnus vnũ, atque ſiniſtrum, alterius ſuſcipiendi idoneum locum eſſe ſæuiſſimus carnifex exiſtimauit; [Concidens vulnera
Iob. 16. 14. ſuper vulnus] ad efficiendum dolorem acerbiſſimum.

2 Atra bilis idonea materia plurimorum, & grauiſſimorum morborum. Multis autem atque grauiſſimis morbis materiam idoneam comparaſſe Dæmonem, exiſtimare oportet: illa inter reliquos humores noxios cùm modum excedunt, atra bilis eſt, vlceribus peſſimis, lepræ, elephantiaſi, mœroribus, vermibus, tumoribus, interdum etiam pleuritidi, alijsque præſentaneis malis efficiendis idonea.

3 Contrarios morbos fuiſſe in Iob. Tandem non ſolum plures ijdemque diuerſi, ſed planè contrarij morbi in Iobo fuiſſe exiſtimandi ſunt: qui cum ex communi naturæ lege, ſimul in humano corpore inueniri nunquam potuerunt, vel quod ex cauſſis contrarijs oriantur, vel quod vnus morbus alteri ſoleat eſſe medicina, aut alia ratione repugnare; ſimul in Iobo, procurati, & effecti ſunt a Dæmone impediente vnius partis actionem in aliam, aut praui humoris fluxum concitante, vel prohibente, aut actiua paſſiuis coniungente, aut remouente. Ex multis vnum in præſentiarum exemplum ſit, Ignis ſacer, & ardentes Herpetes, quibus exuritur caro, & velut carbo nigricat: ex quibus, non modo, vermes, aut beſtiolæ aliæ naturaliter gigni non poſſent, ſed ſi geniti eſſent, neceſſario interirent, & exurerentur; & tamen ardebat totus, ſimulque ſædi humoris copia profluente, ſcatebat vermibus; & exuſtus ſanie manabat.

4 Lingua excepta. Simile. Vnam ex omnibus membris linguam communi vlcere & plaga exceptam hoſtis ſeruauit, quod ex verbis Iobi victoriam ſibi de illo polliceretur; rem hanc ſignificaſſe Iob
Iob 19. 20. ipſe videtur, cùm capitul. 19. ait. [Derelicta ſunt labia tantummodo,] &c. de quo ibi nos: & quidem ſicut aqua ducta ex aliquo fonte, intra anguſtos canales contenta, & preſſa, ſi ex una tantùm parte poteſtatem effluendi habet,

habet, nulla uerò alia habeat diuerticula, aut rimulas per quas diffluat, uehementius erumpit, & altius conſurgit; *Lingua eſt ſerpentis cognata.* ſic cum morbis partes omnes alias corporis Dæmon obſtrinxit, & commodas uitæ actiones impediuit, id curare ſtudiosus eſt, ut per os, & linguam, quæ ſola libera manebat totus difflueret, & concitatioribus, tumidioribusq. uerbis aduerſus cœlum, & ſupremum numen efferretur. Et uero nihil mirum, quòd aduerſarius linguam non tetigerit, cum qua illi conuentio eſt, & germanitas quædam: nam ille ſerpens eſt uenenatus; at linguam ſerpentem *Iac. 3. 5. 6. 7. 8.* quoque eſſe, illæ apud Iacobum notæ probant; [Lingua modicum quidem membrum, uniuerſitas iniquitatis, quam nullus hominum domare poteſt, inquietum malum, plena ueneno mortifero.]

SECTIO II.

Morbis deſperatis, atque mortiferis affectum IOB fuiſſe.

1 *Iob inſanabilibus morbis affectum fuiſſe.*
2 *Morbos quoque lethales habuiſſe. Refellitur Caietanus. Morborum lethalium alia differentia.*
3 *Facies Hippocratica in Iob, alia etiam ſigna lethalia in fronte, & oculis.*
4 *Iob fuiſſe martyrem; & quid ſufficere uideatur ad rationem martyrij.*

1 CVm non ſit eadem morbi inſanabilis, aut mortiferi ratio, vtrumque ſigillatim explicandum eſt. Et primò quidem inſanabilibus morbis affectum fuiſſe Iobum *Origenes. Iob habuit inſanabiles morbos.* Origenes his verbis explicat; [Percuſſit, *inquit*, inſanabili plaga, in qua, ſuperflua erat omnis medicorũ peritia, atq. ſapientia. Sicut. n. nullum argumentum illuminare poterat tenebroſam, atq. lamentabilẽ Aegyptiorũ noctẽ, ita nulla medicamina curare poterant ſæuiſſimã illã Diaboli *Gal. de cõ. poſ. medic. per genera li. 6. c. 2. ubi de m. c. 5. & li. 4. de method. med.* plagam.] Galenus quidem docet, quod leproſum iam eſt, nullam curationem habere: meminit etiam ex Andromacho deſperatorum vlcerum: his cùm laboraſſe credatur Iob, inſanabilia fuiſſe credendum eſt, atque ex eo genere, quæ à Galeno maligna vlcera vocantur, de quo plura ſtatim.

2 *An morbos lethales paſſus ſit Iob? Hippo. de nat. humã. & lib. 1. de morb. Galenus. Caietanus ait tãtum nõ habuiſſe Iob lethales morbos. Chryſoſt.* Sed difficiliùs, an habuerit morbos, & vlcera maligna, ſimulque mortiferas morborum differentias, Dubitatio hæc poſtulare videtur; & cùm ex nouem illis, quas Hippocrates numerat, & Galenus in medicis finitionibus explicat, exitialis morbus ſit ille, qui prorſus exitium affert, vel breui, vel in plurimo tempore; Caietanus, in vniuerſum affirmat, illis uerbis, animã illius ſerua, prohibitum eſſe Dæmonem lethalem morbũ Iobo inferre: Quia inquit, ſi ægritudo mortalis illata fuiſſet, nõ fuiſſet ſeruata eius vita. Rem hanc tetigit quoque Chryſoſt. cuius sẽtentia cum non omnino clara ſit, exiſtimo tamen contrarium eſſe Caietano: affirmat enim Dæmonem tantum prohibitum eſſe, ne vitam auferret, quamuis mortiferos illi, pro permiſſa ſibi poteſtate, morbos inferret. Quia, inquit, veriſimile erat, Diabolum Iob tanta perturbatione valetudinis fore infeſtum, ut idem morbus ad corporis ſatis eſſet interitum; idcirco obſerua, inquit, ne quid in *Athanaſ.* uitæ ratione patiatur. Eò etiam pertinet, quod Athan. in Apologet. de fuga ſua; [Qui in fuga, inquit, moritur, non inglorius moritur; ac proinde Iob magnus eſt habitus, quòd uiuus tot, & tantas ærumnas tolerarit, quorũ nullũ omnino ſenſum percepiſſet, ſi mortem ſibi conſciuiſſet.

Quæ Dæmon prohibitus fuerit circa valetudinem, et corpus Iobi. Ego in hac re ſic ſtatuo; Primò, prohibitum eſſe Dæmonem, ne Iobum irrueret, & per manifeſtam uim occideret. Secundo prohibitum eſſe, ne partes principes corporis, in quibus ſunt uitæ functiones neceſſariæ, uidelicet cor, aut cerebrum, ita afficeret, ut neceſſariò inde mors ſequeretur; uidelicet ſi copia ueneoati humoris in cor influeret, aut timor, uel phlegmon in eo fieret, quem *Morbi lethales, ſed nõ neceſſariò peremptorij Iob.* nulla ratione cor poteſt ſuſtinere. Tertiò, permiſſum eſſe, ut eos omnes morbos efficeret, qui ex ſpecie aut poteſtate, malignitateve ſua exitiales eſſent, ſed tamen non neceſſariò peremptorij ſunt: exitiales enim illi dicuntur non qui ſemper, ſed qui magna ex parte interimunt: quod ſi etiam naturaliter mortem auferrent, poſſent tamen illos Dæmon cohibere, ne cor inuaderent, aut principem aliquam corporis partem ſua grauitate & uirulentia opprimerent; videlicet locali ſeparatione, aut coniunctione humorum, aut ſanguinis. Habuit itaque morbos *Enumeratio ſpecierũ morborũ in genere, quibus Iob laborauit.* ex ſpecie & ratione ſua acutos, & qui alijs breui dierum periodo exitium afferre ſolent; vt ſi pleuritidem dicas, aut febres ardentes, anginam, fauciumque phlegmonem; tum etiam, quos diuturnos appellãt, tabem, renum morbum, marcorem: Malignos, & periculoſos, exitiales deni- *Galen. in finit. med.* que, non ſolùm quod qui per ſe leues, & euatorij eſſent, coniuncti ſimul internecionem efficere poſſent; ſed quòd per ſe quiſque mortifer eſſet: denique non ſolùm, vt medici dicunt, imagine magnos, quale vlcus erat, multum ſpatij (id eſt) totum corpus occupans, ſed etiam re ipſa, & effectu grauiſſimos, videlicet neruorum, muſculorum, aliarumque partium interioarum contuſionem, atque dolorem. Res hæc clariſſima eſt audienti Iobi querimonias, & deſperatorum morborum enumerationem, deprecationem mortis, tædium vitæ: illud etiam crebrò repetit, ſe tantis doloribus & morbis ſuſtinendis non eſſe parem; Quæ eſt enim, inquit, fortitudo mea, vt ſuſtineam? nihil *Iob. 6. 11.* ſibi ſpei ad vitam ex plaga grauiſſima relictum eſſe; Dies mei conſumpti ſunt abſque vlla ſpe: & iterum; Deſpera- *Iob. 6. 7. & 16. 21.* ui, nequaquam vltrà iam viuam, exiguum ualde ſibi uitæ ſpatium concedi. Si manè me quæſieris, non ſubſiſtam. &, Nunquid paucitas dierum meorum finietur breui? & *Iob 10. 20.* Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & ſolùm mihi ſupereſt ſepulchrum. Quòd ſi etiam medi- *Iob 17. 1.* corum iudicium conſulere libet, certè Hippocrates ſcri- *Hippo. 4. aph. 66. & 67.* bit, [In acutis febribus conuulſiones, & circa uiſcera dolores fortes, malum.] Viſceribus autẽ doluiſſe, & æſtuaſſe febri, ex ipſius Iobi teſtimonio paulò poſt uidebimus: rurſus idem docet, In febribus ex ſomnis timores, uel cõuulſiones, malum. Iob uerò ſic conqueritur: Terrebis me *Iob 7. 14.* per ſomnia, & per uiſiones horrore concuties: eo uerò aphoriſmi loco hæc ſcribit Galenus; [Sanè nos ſepè vidimus in morbis exitialibus, & timores, & labores, & conuulſiones ex ſomno fieri:] de quo ſtatim quædam alia. Quid, quod etiam ſumma inteſtinorum difficultate laboraſſe conſtat ex illo: [Effudit in terram uiſcera mea:] atq. illam ex atra bili proueniſſe, quæ communem omnibus his materiam ſubminiſtraſſe uidetur, uerosimile eſt: de *Hippocr. li. 4. apho. 24.* hac uerò ſic ſtatuit Medicina: [Difficultas inteſtinorum, ſi ab atrabile inceperit, lethalis eſt.]

3 *Facies Hippocratica in Iob.* Tandem ſi ex facie prognoſticum faciendum eſt, & ducenda ueriſſima coniectura, fuerintne morbi lethales, necne, eum certè faciem Hippocraticam habuiſſe comperiemus: ſic enim iubetur. Medicus uultum ægroti con- *Hippoc. 1. Prog. 5.* ſiderare, ſitne ſimilis bene ualentium, potiſſimum ſui, ita enim optimus erit: ſi uerò quam maxime contrarius ſimil ſit, horrendiſſimus eſt: addit eo loco Galen. contrarium uultum ſimili eſſe, qui nequaquam nobis ſit familiaris. Quis uerò ignorat Iobum ita deformatum extitiſſe, ut ſui diſſimili uultu, & nequaquam eius amicis familiari extiterit, ut cum eum uidiſsent, non agnouerit? *Iob 2. 12.* [Deinde cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color *Prog. 7.* totius uultus uiridis, aut niger;] nigrum autem eſſe peſſi- *Alia in Iob lethalia indicia.* mum, eo loco Gal. docet, eoq. uultum reddi exitialem, & cadauerosum: hæc in ſe fuiſſe, teſtis eſt Iob, cap. 7. Cutis mea aruit & contracta eſt, cap. 30. Cutis mea denigrata *Iob 7. 5.* eſt, ſuper me. Illa præterea exitialis ex oculis nota eſt, ſi *Iob 30. 30.* ſublimes (id eſt inſtabiles & ſubinde cõmoti) tumidi ve *Prog. 10.* oculi ſint, aut ſi peruertantur, aut nolentes illacrbyment: *Iob 16. 17.* nonne hoc illud eſt, Facies mea, intumuit a fletu, & palpe- *Iob 15. 12.* bræ meæ caligauerunt? nonne illud ad ſublimes, & peruerſos oculos pertinet, Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans attonitos habes oculos? Denique reſpirandi difficultas, non niſi mortem prænuntiare poterat. Sed iam ad ſingula ueniendum eſt.

4 *Iob martyr. Viguer.* Hinc colligitur, dignum eſse uirum patientiſſimum Iob, qui inter martyres numeretur: nam, ut quidam docti Theologi exiſtimant, ſufficit ad martyrium, accepiſse uulnera lethalia, ex quibus naturaliter mors ſequeretur, niſi miraculum, aut alia quæcunque ratio obſtaret; ſicut etiam propter Virginis ſanctiſſimæ incredibiles com- *Beatiſſima virgo martyr.* patientiæ dolores, non ſolùm martyr, ſed pluſquàm martyr prædicatur ab Anſelmo, Sophronio, Bernardo, Ildefonſo. Tum etiam, quia, ut Chryſ. dixit in Pſalm. 127. *Chryſoſt.* Patientia eſt, quæ martyres facit. & quod difficillimũ eſ- *Patientia martyres facit.* ſe iudicat in medijs doloribus, qui ad blaſphemandum, & ad iraſcendum impellunt, ita ſe continere, ut nihil indecorum, & inhoneſtum dicatur; hoc, inquit, facit martyrẽ.

Quare tum hoc loco vocat Iobum martyrem; tum etiam hom. 1. in 2. ad Cor. 1. quod ſexcentis martyribus grauiora paſſus fuerit, & per omnia rerum genera luctatus palmã obtinuerit; per opes, per liberos, per corpus, per vxorem, per ſeruos, per amicos, per hoſtes, per famem, per inſomnia, per fœtorem, hom. vero 15 ad populum Antioch. non cum vno tantùm martyre comparat, ſed cũ infinitis.

Iob per omnia rerum genera luctatus.

SECTIO III.

Vlcus peſſimum. Phagædena. Ignis ſacer. Eriſipelas. Cancer. Animi deliquium.

1 *Quale Vlcus Iobi: & quid propriè ſignificet ex Hebr. & Græc. Aegyptiacorum Vlcerum ex Philone deſcriptio.*
2 *Vnde prouenerit vt à planta pedis uſque ad verticem vlceroſus fuerit; & quid Vlcus peſſimum ſiue malignum.*
3 *Quæ aliæ praua affectiones cum Vlcere peſſimo coniuncta.*

1 שחין *Exod 9.10. LXX. Pagninus. Tygur. Deut 28.27* φλυκταιναι *Hippocr.*

HOc vlcus in fonte eſt, *Schin* & ſimili modo vertitur a vulgato. Exod. 9. [Vlcera, & veſicæ turgentes. Septuag. Vlcera veſicæ efferueſcentes. Pagn. Germinans inflationes. Tygur. Apoſtema generans vlcera. Vatabl. Scabies producens puſtulas, vel, veſicas turgentes.] Eadem voce mentio, huius vlceris fit Deut. 28 [Percutiat te Dominus vlcere Aegypti, & partem corporis, per quam ſtercora egeruntur ſcabie quoque & prurigine, ita vt curari nequeas.] Philo. 1. de vita Moyſ. hæc vlcera *phlyctænas* vocat: eſt autem Hippocrati, phlictena, eruptio in cute ex ſuperfluo humore, aut tumor ſiue tuberculum in cute ex adustione. Alij ardorem, alij inflammationem vertunt illam vocem, *Schin*. Illa ergo videtur eſſe propria ſignificatio, vt ſit vlcus, & apoſtema ex ardore proueniens feruentis & acerrimi humoris R. Mardochai ait eſſe [vlcus prouenicus ex caliditate;] addit verò Dauid non eſſe vlcus proueniens ex vero igne, nã hoc alio nomine dicitur *Mecua*, id eſt, combuſtio, videlicet puſtula, aut tumores vera ignis aduſtione prouenicus: quod autem illud vlcus ardens ſit, manifeſte indicatur in Exod. voluit enim Deus fieri conſperſione ardẽtis cineris, quaſi præmiſſo eiuſdem naturæ, & qualitatis ſigno: [Et dixit Dominus ad Moyſen, & Aaron, tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in cœlum coram Pharaone, ſitque puluis ſuper omnem terram Aegypti; erũt enim in hominibus, & in iumentis vlcera, & veſicæ turgẽtes:] quę qualia fuerint, accuratè deſcripſit Philo, lib. 1. de vita Moyſis: [Iactatur in aerem, mox; puluis excitatus, & lõgè, lateq; diſperſus hominibus, bruiisq; dira, per totam cutẽ multis vlcera, carnibus ſimul intumeſcentibus, & fœdis puſtulis ſcatentibus, ac ſi ſuccenſæ clam efferueſcerent: quo cruciatu, ſicut parerat in exulceratione ac inflãmatione, oppreſſi, non minus animo laborabant, quam in corpore miſere vexati doloribus: uidebatur enim unum vlcus a uertice uſq; ad imos pedes, his, quæ membratim ſparſa erant continua ſerpigine in unum coeuntibus.] Sic Philo. Ferè eadem de ulcere Iobi Chryſ. [Perfecit, inquit, ut vlcus eſſet unũ, unaq; plaga corpus eius uniuerſum. Quod vlcus non vlcera dicantur, ſic ponderat Orig. Propterea, inquit, una plaga memoratur, quia totũ corpus, & oĩa eius membra uno contexit ulcere; atq; ad unum cõuertit dolorem.]

R. Mardoc. R. Dauid. מכוה *Exod. 9.8. & 9. Philo. Quale Aegyptiacum. Chryſoſt. Orig.*

2 Potuit autem hoc genus luis ſerpere per totum corpus [à planta pedis uſque ad uerticem capitis;] quia id genus puſtularum, aut ueſicularum a feruentibus, & acerrimis humoribus ortæ, toto corpore naſcuntur, ut inter alios Gotræus tradit; atq; adeò etiam in oculi membrana cornea, quæ primùm ueſicæ in morem attollitur ab acri quodam humore, deinde uero excoriatur, & oculum purulentum reddit. Sed non eſſe cutanea tantùm ulcera, ſed profundiora, & ſinuoſa Græci explicatiùs tradunt; ſemper enim que Chryſoſt. dicit corpus eius plagis perforatum, fuiſſeque ulcera uermium fontes, & tabifici humoris riuulos. Quare ex illo genere fuiſſe uidetur, quod Gal. Phagædænam appellat, quæ carnem, quæ circum eſt, perrodit & depaſcitur, & circumiectum habet tumorem: nam huiuſmodi vlcus in quacunq; corporis parte inueniri poteſt, Chironium, & Telephum à medicis appellatur; à Chirone, qui ea ulcera aliquando ſanauit, & a Telepho, qui illis affectus fuit, ut author eſt Gal. communi nomine, *Cacoethe*, dicuntur (id eſt) maligna. Malignum autem ulcus ipſum eſt, quod hic dicitur peſſimum, & in Originali, malum; Septoaginta uero malignum etiam ulcus dixerunt; hæc ſunt contumacia, rebellia, diuturna: ea uero, quibus Iob laborauit eiuſmodi fuiſſe, ardor, prurigo, inflatio, sanies, uirulentia, exeſio carnium, fœtor, denigratio aperte teſtantur; indicant præterea magnam fuiſſe partium ſubiectarum intemperiem, affluentiam corrupti ſanguinis, ulcerum labra dura, & calloſa, cæcos ſinus, & cauitates, è quibus ægre excerni, & purgari poſſet ſanies, & ichores, quę detenti exedunt, & mordent: quæ omnia cum ſanitati repugnant; tum uerò illud quod abditum eſt, & in conſtitutionibus cœli peſtiferis inueniri ſolere Auicenna tradit, contumaciam malignitatis cauſſam, in Iobi corpore Dęmon effecerit.

Gotræus. Græci in Catena. Chryſoſt. Gal. de tum. mor. præter nat. cap. 13. Galen. in Med. c. 16 Galen. li. 2. method. Vlcus peſſimum, maligneum. LXX. Auic. Can. 4. tract. 3. cap. 10.

3 Cum hoc ulcere ardenti uerisimile eſt, coniunctũ fuiſſe Ignem ſacrum, quem vulgo appellant, *Fuego de S. Anton* qualis in ſtatu peſtilenti gigni ſolet, vt 3. libr. de morbis vulgaribus author eſt Hippo. atque eo loco, 2. part. ſent. 9. Galen. explicat: nam eum ſacrum ignem (præſertim cum perfectus non eſt, neque partem corporis penitùs uitiauit) plerumque comitabantur febres ardentes, ibi faſtidium, alui turbatæ, ſitis, tabes, faucium ulcera, uox uitiata, vlcerum fluxio, multa & uaria tubercula, magnæ inflammationes, oſſium denudatio; quæ in Iobo ſingula fuiſſe mox conſtabit.

Hippoc. Gal. a. Eriſipelas.

Potuit etiam uel omnia, uel aliqua ulcera Eriſipelas comitari, atque ardentes & dolorifici tumores, ſiue potiùs Cancer, qui ab atra bile fit, qui per totum corpus ſerperet, & plenum redderet tuberoſitatibus: neque mirum; nam ſimilia eſſe illa omnia ulcera, quæ ſunt putredini obnoxia, & difficulter ad cicatricem perducuntur, uidelicet; cancroſa, Chironia, Telephia, & Phagædænica, Gal. docet. 5. aph. 22.

Cancer. Galen.

Cum his quoque neceſſe fuit frequens animi deliquium coniungi, cùm ex medicinæ regula hæc omnia ſint defectus animi cauſſa, & uitalis roboris diſſolutio, maligna in articulis ulcera, omniaque gangrænoſa, & depaſcentia; atque illud Iob ipſe indicat, cum crebro repetit, [Attenuari ſibi ſpiritum,] mortem inſtare, cordis, & totius corporis uires deficere. c. 17. v. 1. & c. 7. v. 5. & 21. & alijs locis frequenter.

Animi deliquium. Galen. li. 1. ad Glauc. cap. 14.

SECTIO IV.

Lepra. Scabies. Elephantiaſis. Pruritus.

1 *Lepra cum vlcere coniuncta, & cum ſcabie, & pruritu: Iob leproſus. Tangendi verbum ad lepram referri.*
2 *Iobum laboraſſe Elephantiaſi. Eius deſcriptio ex Plinio Iobo conueniens.*
3 *Regioni Aegypti, fortè etiam Arabibus, & Huſitis peculiare illud malum.*

ILlud vlcus, quod, *Schin*, in Hebræo dicitur, cum Lepra coniungitur, Leuit. 13. 18. 19. 23 & Deut. 28 cum ſcabie & prurigine; ſed nõ dicitur eſſe ipſa lepra, aut ſcabies, ſed ex eadem lepræ cauſſa proueniens: ſic etiam Gal. hęc omnia coniungit, Phagædænam, ſcabiem, lepram, elephantiaſim: & ſcabiem atque lepram, eſſe melancholicos affectus ſolius cutis; quòd ſi in uenis & carne fiant, Cancrum nominari. Leproſum autem Iobum fuiſſe ſcribit Aug. ſerm. 32. ad fratres in heremo: dicere ergo poſſumus laboraſſe Iobum non lepra tantùm cutanea, ſed lepræ genere moleſtiſſimo, & peſſimo: quale Greg. deſcribit ho. 39. in Euãg. [Quid, inquit, in humana carne abiectius carne leproſi, quæ tumeſcentibus vulneribus ſcinditur, & exhalantibus fœtoribus impletur?] Inter alios autem morbos hũc fuiſſe a Dæmone expetitum, intelligere licet ex illo uerbo, tãgendi, quod in fonte eſt, *Nagagh*, & ad lepræ plagam frequenter accommodatur, ut Iſa. 53. cùm Chriſtus Dominus in paſſione ſub leproſi typo deſcribitur, ea circumlocutione, [Quaſi abſcõditus vultus eius:] iubebatur enim leproſus, [os ueſtimento contegere,] & vultum abſcondere: infra additur, [Reputauimus eum quaſi leproſum, Hebr. tactum uel percuſſum a Deo.] & 2. Paral. 26. [Cùm orta eſt lepra in fronte Oziæ regis, territus ſenſit illicò plagam Domini] prop. percuſſionem, aut tactum.

1 Lepra cum vlcere coniuncta. Gal. de tumoribus præter naturã. c. 13. 14. Iob leproſus Auguſtin. נגע *Tangere ad lepram pertinere. Iſa. 53. 4. Leu 13 45. 2. Para. 26 19. & 20.*

3 *Elephantiaſis.*

Illam autem fuiſſe etiam Elephantiaſim, aut cum vlce-

te hanc

Chryſoſt. Appoll. Philipp. Beda. Galenus.

re hanc quoque coniunctam fuiſſe, auctores ſunt Chryſ. Apol. Philip. Beda, quod lepræ genus ſolicitum, nō ſolum cutem, ſed carnem etiā depaſcitur; & elephantiacis nonnullis vlcera contingere Gal author eſt: reddit autem hic morbus corporis cutem, & carnem nigram, qualem elephantus habet. Hanc affectionem Satyriaſin nominari docet Galen. loco indicato, quod, qui ea laborant, Satyris ſint vultu ſimiles, & lib. de cauſis morb. cap. 7. ait. Elephantem morbum, manifeſte figuram immutare; reſimatur enim naſus, & labra craſſa fiunt, & aures extenuātur, atque Satyrorum effigiem præ ſe ferunt: vnde Gordonius non eſt auſus iudicare ægrotum quendam, elephanticum; cui articuli fere omnes deciderant; quoniam nulla habuit in facie immutati coloris, aut deformitatis ſigna. Propterea Plin. lib. 26 cap. 1. ex his notis hunc morbum deſcribit; à facie ſępiùs incipere, & primùm in nare, mox inualeſcere per totum corpus; maculoſum, varijs coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſpera: ad poſtremum verò nigreſcense, & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcentibus digitis in pedibus, manibuſque. Ægyptijs peculiare hoc malum fuiſſe, & Reges quoque eo laborare ſolitos, eodem loco idem Plin. author eſt: quæ omnia rectè conueniunt cum his, quæ Iobus de ſe ipſo teſtatur; denigratum cutem deplorat, cap. 30. verſic. 30. cutis duritiem, & aſperitatem rugarum, cap. 16. verſ. 16. omnem pulchritudinem cutis deuoratam, & conſumptam, cap. 18. verſic. 13 ad oſſa carnes appreſſas, videlicet in quibuſdam corporis partibus depreſſionibus, & conſumptis carnibus pelli oſſa adhæſiſſe, cap. 19. verſiculo 20. reſimatum naſum, & immutatam figuram; cùm illum amici non agnoſcebant, cap. 2 verſ. 12. pedes tumentes; cum ait poſitos in neruo pedes, cap. 13. verſic. 27. labra craſſiora, cum abſumptis reliquis partibus, ſola circa dentes labra relicta eſſe dicit, cap. 19. v. 20.

Gordo. li. 1.

Plin.

Elephantiaſis Aegyptijs, & Regibus peculiaris.

Plin.

Hunc verò morbum non carnem ſolùm, ſed oſſa etiam peruadere, & vniuerſas corporis partes opplere prauo, & atrabilario humore, & ſanguine quodam plumbeo noxioque ſucco Fernelius docet: quod etiam in Iobo fuiſſe res ipſa oſtendit, cùm Dæmon percutienda depopoſcerit non ſolum carnes, ſed oſſa etiam: addit præterea illa elephantiaſis ſigna, quæ in Iobo fuiſſe diſertis verbis traditum eſt, grauis halitus, difficilis reſpiratio, carnes abſumptio, maſculorum tabes, ſomnia moleſtiſſima, mœror, incubi & anxietas, & illa etiam, quæ in Iobo etiam fuiſſe exiſtimare licet, defluuium capillorum ex mento, cilicijs, palpebris; digiti hiſcentes pre ſiccitate, vngues fiſſi, & dilacerati, cùm teſta ſaniem radere cępit; de quo cum de ſanie, & teſta dixerimus. Atque illud etiam rem hanc confirmat, quòd veriſimile ſit, ſicut in Ægypto, ita etiam in Arabia, & Syria hunc morbum familiare fuiſſe, atque voluiſſe Dęmonem eo morbo; quo Reges alij ſuperbientes ſolebant à Deo puniri, Regem ſantiſſimum affligere, & cruciare: huiuſmodi lepram illam Conſtantini fuiſſe, vel ex verbis Plinij rectè colligit in ſuis Annalibus Baronius: nam humano ſanguine regum elephantiaſim curari ſcripſit Plinius; Conſtantinum autem luę lepræ ex puerorum ſanguine balneum parari iuſſiſſe, memoriæ proditum eſt.

Io. Fernel. li. 6. de partium morbis.

Infra c. 3

Baronius. Plinius.

SECTIO V.

Lues venerea. Arthritis, ſeu articularis dolor.

1 *Iobum laboraſſe morbo Gallico, quorundam ſententia, & coniectura.*
2 *Iobum non potuiſſe affici eo modo, aliorum ſententia.*
3 *Difficultatum ſolutio ſtatuitur.*
4 *Quo tempore in Hiſpania caperit morbus Gallicus: huius cum Elephantiaſi cognatio.*
5 *Podagra, Chiragra, Iſchiade, & totius corporis articulari morbo doluiſſe.*

1 *Vatabl. Cypri. Ciſterc.*

VAtablus, quem Cyprianus Ciſtercienſis ſequitur, aut elephantiaſim, aut verò ſcabiem, quam vocāt, Indicam, morbumve Gallicum fuiſſe exiſtimat vlcus illud peſſimum: eumque ſignificari voce originali; ratio eam Vatabli coniecturam confirmare videtur: nam ex medicorum iudicio, is affectus contagioſus cum vlcere aut immani cruciatu varijs locis emergit, ac ſępè extuberat; in corpus omne ſpargitur, & non ſolum carnem, ſed partes etiam ſolidas peruagatur, vniuerſamque corporis ſubſtantiam peruertit. Rectè itaque dicetur, qui iſta peſte laborat, à planta pedis vſque ad verticem dolere: nam oſſa vitiantur, & nerui, vincula, tendones; maligna excrementa, in oſſium iuncturas ſe inſinuant, & efficiunt cruciatus implacabiles, qui noctu ferè ingrauēſcūt; conficitur corpus doloribus, vigilijs, dira tabe, quę omnia in Iobo reperiri, non difficile fuerit demonſtrare: Noctè, inquit, os meum perforatur doloribus, & vniuerſam corporis ſubſtantiam à recto ſtatu dimouere voluiſſe aduerſarium veroſimile eſt; atque ea etiam ratione, & morbo fœdiſſimo, qui cùm ſcortatorū, & turpiſſimorum hominum flagellum ſit, viro ſanctiſſimo & honeſtiſſimo, ignominioſiſſimus, & acerbiſſimus exiſteret: ita vt non incommode in hanc rem quadret illud Sophar ſcomma: [Oſſa eius implebuntur vitijs adoleſcentię eius, & cum eo in puluere dormient.] *Iob 30. 17.* *Iob 20. 11.*

2 *Iobum non potuiſſe affici morbo Gallico aliorum ſententia.*

Sed alijs minime placet hunc morbum in Iobum cadere potuiſſe, qui ea tempeſtate nondum exiſteret: exiſtimant enim ferè medici omnes ſingulari conſenſu, eſſe morbum noſtrę ętatis proprium, aut propter vitium humanæ licentię nouum; aut propter nouum cœlorum influxum. Sed medicis quęſtionem illam relinquamus.

3 *Quid de quæſtione ſit ſentiendum.*

Ego de Iobo affirmare audeo, potuiſſe hoc morbo laborare; nam Dęmonis arte, qui humani corporis temperiem, & humorum vim penitùs cognoſcebat, potuit ad eiuſmodi intemperiem adduci, vt in malignam illius morbi naturam humores degenerarent; prętereà cùm nunquam non alicubi gentium eum morbum ſemper peruagatum fuiſſe, mihi pro certo habeatur; vel ex ipſa medicorum ratione, ſtatuentiū à contagio fieri: nam vel abeundum in infinitum, ita vt nunquam incepiſſe deprehendatur; vel ſine contagio fieri poteſt, diſturbatis humoribus, & ad inſignem intemperiem adducta. Quòd ſi ea, quę huius morbi apud noſtrates origo traditur, vera eſt, rem quoque cōfirmare poteſt: aiunt enim viri docti Huttenus, & Manardus cępiſſe in Valentia Hiſpanię Tarraconenſis, quo tempore Carolus Francorum Rex expeditionem Italicam parabat; cùm elephantiolus quidam nobilis miles ad nobile ſcortum accederet; quicumque igitur deinde ad mulierem ingreſſi ſunt, eo malo infectos fuiſſe, elephantiaſi in illud degenerante. Igitur Iobi elephantiaſis non longè ab iſta lue abfuit: neque Dęmonis ſęuitia, ab illa procuranda.

4 *Quo tempore caperit in Hiſpania morbus Gallicus.*

Huttenus l. de Guaiaco. & Manard. lib. 7. epi. Medic.

Illud rei pręcedenti ſimile, ſimile etiam vero eſt, Iob laboraſſe podagra; nam eſt cum lue venerea ſua huic morbo cognatio: quapropter Poetę Gręci fecerunt Podagram Bacchi, & Veneris filiam: & quidem lues venerea internodia, id eſt partes artuum intermedias; articularis vero nodos ipſos, & articulos occupat. Cùm autem Podagram dico, potiſſimum pedes, ſed non tantùm illos uexatos; verùm etiam manus, fœmora, & coxas intelligo. Laborauit igitur Chiragra quoque, Iſchiade, & vniuerſi corporis articulorum dolore, prauo humore ſeſe inſinuante inter articulos, & articulorū tendones, ligamenta, membranas. Hunc Gręci morbum Arthritim uocant. Signa hęc. 1. quòd ulcus illud peſſimum ex ardore prouenibat; at hoc morbi genus de inflammationum genere eſt, ex Medicorum ſententia. 2. quòd pedibus planè ſe laboraſſe teſtatur dicens: Poſuiſti in neruo pedem meum: at hic morbus à pedum articulis, calce, aut planta potiſſimùm incipit Galeno authore. *Hippoc. 6. Aph. et Gal. Paul. lib. 3. cap. 11.*

5 *Gal. li. 10. de cōp. medic. ſecund. loc. c. 1.*

Quòd à Satana commouente humorem, & coniungente actiua paſſiuis potuit facilè prauus humor immitti, & apprimi ad articulorum iuncturas, & manu Dæmonis exprimi, vt guttatim deſtillaret: cùm ſit e genere fluxionum authore Galeno, & propterea vulgo gutta appelletur.

Gal. lib. de compoſ. medic. perge. cap. 2. Hip. Aph. 9 Aph. 59.

Quòd ſicut Podagricis euenit, vt manuum, & pedum articulis ſua ſede dimoueantur, claudicentque; ita etiam omnium articulorum vitium deplorare videtur, dicens: Ad nihilum redacti ſunt omnes artus mei.

SECTIO VI.

Vermes, Morbus pedicularis. Aegyptiacæ plagæ.

1 *Iob Vermibus ſcatuiſſe Patrum ſententia.*
2 *Vermium tum externorum, tum internorum ſigna in Iob.*
3 *Pedicularis morbus in vermibus, & ſerpentibus intellectus. Herodis interitus, qualis.*
4 *Muſcas atque locuſtas infeſtaſſe Iob.*
5 *Pedicularis morbus cur Iobo acerbior, quò dignior inſignis improbitatis hominibus.*

1 LXX. Vermes, & putredinem vxor ipſius Iob obijcit apud
Septuag. cùm cap. 2. ait: Tu in putredine vermium
Iob. 7. 14. & 30. 17. ſedes: & ipſe Iob indicare videtur cap. 7. & 30. Qui me comedunt, non dormiunt: de quo ſic Tertullianus libro de
pat. Diſſecabatur Diabolus, cùm erumpentes beſtiolas
inde in eoſdem ſpecus, & paſſus refoſſæ carnis ludendo
Pamelius. reuocaret: quo loco miratur Pamelius vnde hoc habuerit
Tertullianus, cùm non fiat in Iob alia vermium mentio,
quàm cap. 17. ſed mirum eſſe nõ debet, quod apud omnes
Cyprian. ferè Eccleſiæ Patres vulgatum, & conſtitutum eſt. Cypr.
Auguſt. lib. 3. de bono pat. & Orat. de mortalitate. Aug. libro de
Chryſoſt. pat cap. 11. Chryſoſt. homil. 5. ad pop. Antioch. Proſper. de
Proſp. prædict. 1. par. cap. 25. Baſil in catena. Olympiod. Suidas
Baſil. in Iob. & illud peculiare ſcripſit Orige. in illos vermes ſe
Olymp. Dæmones vertiſſe: eandemq. rem Septuaginta expreſſe-
Suid. runt in illa vxoris oratione. Tu in putredine vermium ſe-
Orig. des, &c. Et frequenter hoc loco interpretes: Qui illud; Putredini dixi, pater meus es tu; mater mea, & ſoror mea
vermibus, non ſolùm ad futuram cadaueris putredinem,
ſed ad præſentem etiam fœdiſſimi morbi ſtatum, & ad
verminoſa vlcera pertinere exiſtimant; tum etiã ad eos
vermiculos, qui in auribus, naribus, crebrò generari ſolẽt
oppido infeſti & noxij; reijciuntur enim ſæpe, vt medici
docent, & experientia conſtat, ex ventriculo, inteſtinis,
veſica, dentibus, renibus; quorum ſigna in Iobo reperta
Iacob. Hollerius li. 1. de morb. int. c. 5. fuiſſe facilè conſtabit; quippe illa ſunt, quæ Iacobus Hollerius enumerat, febres horrificæ, anhelitus fætens, tuſſicula inanis, & ſicca, nauſea, faſtidium: & ſi in ſuperiori
ventriculo ſint, chylum conſumendo corpus minuunt, &
abſumunt; aliquando etiam famem efficiunt, & ſyncopen
mordendo. Corporis verò conſumptio, fames, nauſea,
2 grauis ſpiritus, febris in Iobo fuerunt; idq. veriſimile eſt,
An Iob laborauerit morbo pediculari. vt totus Iob intus, & extra ſcateret vermibus ad grauiſſimum cruciatum.
Forte autem verminatio hæc ad pedicularem morbum
referenda erit; niſi vterque ſimul morbus adfuerit, nam
Gal. de cõp. medica. ſecundũ loc. c. 7. hic morbus, quem Græci Phthiriaſim vocant, pediculos
non ſolùm in profunda cute capitis, ſed totius etiam corporis, aceruatim gignit: de illorum copia incredibili videtur Iob conqueri cap 30. [In multitudine eorum cõſumi-
Iob. 30. 18. tur veſtimentum meum, & quaſi capitio tunicæ ſuccinxe-
Pherecides morbo pediculari conſumptus. runt me.] Pediculos autem appellari aliquando vermes,
imò & ſerpentes, apud graues ſcriptores compertum eſt:
nam Pherecidem Syrum præceptorem Pythagoræ morbo pediculari interijſſe prodiderunt Ariſtot. Plut. Ælian.
Ariſt. 5. de hiſt. an. c. 31. At verò Plin. eundem Pherecidem copia ſerpentum ex
eius corpore erumpẽte expiraſſe ſcribit: idem Apuleius:
Plut. in Syl. atque eaſdem vtroque nomine beſtiolas intelligi Hieron.
Ael. li. 4. de varia hiſt. cap. 28. Mercurialis contendit libro 5. variar. lect. cap 6. neque mirum cum pediculos huiuſmodi vehementer morſu ſæuientes, animalia tetra Serenus vocet, alij etiam Ferales; atq.
Plin. lib. 7. c. 51. adeò etiam per vermes, quibus Herodes conſumptus expirauit Act. 13. morbum pedicularem intelligi nonnulli
Mercurial. volunt: huc facit quod Phil. Bed. cap. 6. per ſagittas, qui-
Serenus. bus ſe configi deplorat Iob, vermes intelligunt, [quos,
Herodes morbo pediculari conſumptus. inquit, Diabolus inſtigabat ad comedendum meũ, omnemque corporis eius ſanguinem, humoremque ſugendum, vt
ſolitò eſſent moleſtiores: proptereaque dici, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum:] quòd autem neque ab
Eraſ. in an. horum vermium cruciatu permitteretur libere loqui, in-
Philip. dicant Sept. nam pro eo, quod Vulgatus habet; Terrores
Beda. eius militant contra me: illi legunt; Cùm incæpero loqui,
LXX. ſtimulant me. Addunt ijdem authores, pœnas Ægyptiacas
Iob. 6. 4. muſcarum, locuſtarumque paſſum fuiſſe Iob; nam illæ pla-
3 gæ ſunt immiſſiones per angelos malos. Neſcio autẽ quid
Iob paſſum peculiare habet huius pedicularis morbi cruciatus, atque
ſupplicium conueniens impietati hominum Dei contem- *fuiſſe Aegyptiacas plagas.*
ptorum; nam qui diuinitatem ſibi arrogabat impius Herodes, hoc morbo ſublatus & punitus eſt; atq. etiam Pherecidem Syrum aiunt propterea eo morbo interijſſe diuinitus immiſſo, quòd in Apollinis templo, in frequentiq;
auditorum corona inſolenter gloriatus eſſet, nulli Deo
ſe vnquam ſacrificaſſe; neque ideò minus ſanum degere,
quàm qui Hecatombas immolarent. Ergo Deum tam diro morbo, tam grandem contumeliam vindicaſſe: itaque
quod ad acerbitatem ſupplicij pertinet, paſſus eſt pijſſimus Iob, quibus impij Athei digni erant.

SECTIO VII.

Viſcera putrida. Renum dolor. Vlcus pulmonum.

1 *Pro viſceribus in Heb. fel, quod Dyſenteriam facit.*
2 *Quid Teneſmus ex Plin. quid item exinanitio.*
3 *Viſcera pro ſemine: quid effuſa viſcera.*
4 *Renes ad viſcera pertinere Renum dolor in Iob.*
5 6 *Cum alijs morbis contundus grauis halitus.*

Viſcera computruiſſe, & propterea totum interius ſa- 1
nie fluxiſſe, & languore dyſenterico laboraſſe, ex eo *Philip.*
colligunt Philipp. Bed. quod cap. 16. ait: Effudit in terram *Beda.*
viſcera mea: quaſi alui fluxibus colliquantibus laborauerit; atque ex bile ardenti, & maligna ortum habuiſſe
colligitur ex ipſa originali voce; nam pro uiſceribus, eſt
in fonte, fel; atque ita a medicis ſtatuitur, dyſenteriam *Viſcera gd.*
eſſe, cùm bilis putris magno impetu in inteſtinum confluit, & radit pinguia, quæ inteſtino adnata ſunt: Eleganter autem Gal. explicat. 5. de vſu partium: qua ratio- *Galen.*
ne ulcera in inteſtinis fieri poſſint, ubi ſenſus acutiſſimus
eſt: morbum inſanabilem, & cancro ſimilem dixit ſuper Hippoc. & ex ulceribus peſſimis, quæ Cacoethe vo- *Hippoc.*
cantur, cieri docet; ſi ab atra bile incæperit, lethalem; *Gal. li. 3. de*
frequenter etiam cum Teneſmo coniungi. Eſt autem *ſym. cauſ.*
Tenaſmus, ſeu Teneſmus irritatio inanis, & ſine cauſſa 2
ſurgendi appetitus: vel, ut Plinius libro 28. capitulo 14. *Tenaſmus.*
definiuit, crebra, & inanis egerendi uoluntas: res omnes
cruciatibus, & doloribus grauiſſimis plenæ: forte etiam
ad illum morbum hoc loco alluſio ſit, qui folliculum fel- *Exinanitio*
lis aliquando infeſtat, uidelicet exinanitionem; ſicut *morbus fellis.*
enim cum fel magnopere exuperat, & folliculum diſtendit grauiſſimorum in humano corpore malorum cauſſa 3
eſt, ita ſane cum folliculus prorſus exinanitur, dyſenteriam efficit. Sed ſi uiſcera ſignificent partem illam puriſ-
ſimi alimenti, ex quo ſemen conficitur, forte erit ſeminis *Gonorrhæa*
fluxus, qui ex inflammatione totius corporis conſequi *laboraſſe*
etiam potuit, excalfactis, & exulceratis renibus, inflam- *Iob.*
matis etiam arterijs, uaſis ſeminarijs uitiatis, & ita apertis, ut continere illud minimè poſſint, quod illi cum dolore citra vllam delectationem contingere potuit; idque ueroſimilius ſit, quòd Satyriſmon illum, qui cum elephantiaſi coniunctus eſt, ad præſentem rem nonnulli ex medicis pertinere putant; quaſi id nomen ab illorum laſciuia,
& libidine deſumptum ſit: cum quo facit, quòd filij viſce- *Satyriſmus*
ra parentum dicantur, vt aliquando diximus, quòd ex ui- *unde dicatur Effundi*
ſceribus, id eſt, ex ſemine, & interna ſubſtantia deciſa *vi, quæ inutiliter perduntur.*
progeniti ſint: viſcera autem, & ſemen in terram effuſa, id
videtur ſignificare, quaſi perdi inutiliter, omnis ſobolis
& filiorum ſpe ablata: ſicut id Geneſ. 38. [Onam ſemen
fundebat in terram, ne liberi fratris nomine naſcerẽtur.] *Gen. 38. 9.*
certè 2. Reg. 3. legis fluxum ſeminis cum lepra coniũgi, & *2. Reg. 3. 29.*
pro ingẽti ſupplicio proponi; [Non deficiat de domo Ioab
fluxum ſeminis ſuſtinens, & leproſus, & tenens fuſum, &
cadens gladio, & indigẽs pane:] pariterque conuictu hominum, & ſacris interdicitur fluxum ſeminis patiens, atque leproſus Num. 5. v. 3. Leuit. 15.
Accedit proximè Nephriticus, renum dolor, ex inflam- 4 *Renũ dolor.*
matione quoque proueniens; qui non ſolùm uias ureteres, ſed totum etiam hominem dilacerat ſummo, & implacabili cruciatu; vlcera immedicabilia: hunc non obſcure ſignificauit Iob cap. 16. cùm ait: Circumdedit me *Iob. 16. 15.*
lanceis ſuis, * conuulnerauit lumbos meos; non aliter at- ** Quo pacto quæ le tuer anu paucæ.*
que cum medici hunc dolorem palo infixo aſſimilant; &
forte etiam renũ vlcera, ſub uiſcerum nomine cõprehendit; nam etiam renes, partem etiam viſcerum quoſdam
voluiſſe,

ſo, y lo da- uã iãçadas Renes viſcerum pars. voluiſſe tradit Galen. Illud etiam a medicis traditur, ipſam corruptam renum ſubſtantiam, cruẽtam, &ranioſam eacerni aliquãodo cum urina, ut etiam hac ratione intelligi illud poſſit: Effudit in terram uiſcera mea.

Gal. l. 3. de ſimpl. med. ſacul. *Iob. 16. 16.* In alia quapiam uiſcerum parte, aut in uniuerſo thorace apoſtema habuiſſe ex cap. 19. Philip. colligit, cum ipſe Iob ait: [Halitum meum horruit uxor mea. Fieri, inquit, potuit, quòd apoſtema habuerit in uiſceribus, quod totũ uentris eius ſinum tenuerit, & inde loquendo odorem fœtidum de purulentia profundi vulneris exhalaret.]

5 *Internum apoſtema.* *Philip.* *Iob. 19. 19.* Cum multis autem morbis, quorum aliquos iam indicauimus, grauis halitus familiaritatem habet: eò etiam pertinet putre ſputum, amarum, aut nigrum, aut ſanioſum, cruentumve, quod ſine ingenti nauſea in ore uerſari, aut deglutiri non poſſet; de quo uidetur ipſe Iob conqueri. capitul. 7. Nec dimittis me, ut glutiam ſaliuam meam: id quod ſignum eſt pulmonum inflammatorum, aut exulceratorum: quod ſi cum febri coniungatur, & molesta tuſſi, nihil eſt quod ad phthyſim deſiderari poſſit amplius.

6 *Gramiſhali uni & ſanto ſum ſputũ.* *Iob. 7. 9.*

SECTIO VIII.

Pleuritis. Linguæ, faucium, tonſillarum Phlegmon. Angina. Aſthma.

1 *Pleuritidis in Iob ſigna, ex attenuatione ſpiritus.*
2 *Quid ſit attenuari ſpiritum, & vt ad varios morbos referri poſſit.*
3 *Difficultas tranſmittendi ſaliuam vnde in Iob: varij circa fauces morbi.*
4 *Aſthma in Iob, & veroſimiles coniectura.*

1 *Pleuritidis in Iob ſigna* *Iob. 17. 1.* NOuus ignis, quem in Iobi corpore accenderat ille, Cuius halitus prunas ardere facit, inflammaſſe etiã, & effeciſſe pleuritidem, quis non credat? ſigna manifeſta in Iobo, ſpirandi difficultas, ſic enim ipſe ait. cap. 17. Spiritus meus * attenuabitur: quod pleuriticorum proprium eſt, quòd acutiſſimus dolor non ſinit debita magnitudine inſpirare; illamque ſupplere conantur frequenti ſpiritu: conſonat ex Hebræo, proprietas uerbi attenuandi, quod affert diruptionem quandam cum uiolentia, & dolore pectoris, aut totius corporis niſũ; vt eo loco oſtendemus. Tum etiam olidum illud, aut cruentum ſputum quod præ biliosa amaritudine deglutire non poterat, cap. 7. niſi fortè indicet, nulla reddidiſſe ſputa, cùm uehementi dolore, & ſpirandi difficultate laboraret; quod etiam contingere in laterali dolore, auctor eſt idem Galenus loco indicato, rurſuſque de totius morbi tempore, cap. 6. Lethale eſſe exiſtimat, ſi in pleuritide uel ſputum impenſe fœtidum ſit, uel nullum omnino.

** Quæ ſe la acortana el reſuello.* *Galen. 5 de loc. affec. c. 3.* 2 *Attenua e, quod in Sacro Sermone.* *Iob. 7. 19.* *Galenus.*

3 *Vnde expuendi difficultas.* Quid, quòd etiam aut expuendi, aut tranſmittendi ſputi difficultatem efficere poſſet linguæ uitium ex elephantiaſi proueniens, quæ circa linguę radices uerrucas & tubercula moleſtiſſima creat & totam linguam craſſiorem reddit? Niſi fortè hoc ad tõſillarum fauciumque radicũ tumorem, inflammationem, doloremque referendum ſit; hæc enim obſtant ne cibus, potus, aut ſaliua traijci poſſint. Ad nouum morbi genus id referunt Philippus & Beda, quod Synancheo appellãt. Sic Philippus: [Inter cætera mala dolorũ, & cruciatuum etiam Synancheo habuiſſe ſe perhibet; quo tumore faucium hominis halitus intercluditur, & ſæpè quaſi laqueo ſtrangulatus abrumpitur:] anginam vocamus, de qua Gal. lib. 4. aphor. aphoriſmo. 34. uide etiam nonnulla in Gellio libro 11. accommodata ad Iobum illam deſcripſit Celſus, docens eſſe morbum faucium; [Quo cùm nullius appareat robur, uel tumor, ſed corpus ſit aridum, tamen ſpiritus uix trahitur, interdum uerò etiam lingua, fauceſque tumeſcunt & uox nihil ſignificat, oculi uertuntur, facies pallet, adeſt ſingultus.]

Philip. *Beda.* *Synanche.* *Galenus.* *Gellius.* *Celſus. li. 4*

4 *Gal de diſ. reſpi. 12. li. 2. & de locis aff. li. 4.* *Celſ. lib. 4. cap. 4.* *Iob 30. 17.* Sed tantam reſpirandi difficultatem, & tenuitatem ſuo ſibi iure uendicare uidetur illa, quam Dyſpnœam, aut Orthopnœam Græci uocant, aut Aſthma; cùm quis debiliter, aut deprauatè reſpirat propter facultatis læſionem, aut etiam non ſine ſonitu, & crebro anhelitu, & interdum niſi recta ceruice ſpiritum trahi non poteſt; nam ſi iacet æger, ſuffocari uidetur: quò illud pertinere uidetur. c. 30. Interiora mea * efferbuerunt abſque ulla requie: quod quã ſit cruciatus ingens, ille neſcit, qui expertus non eſt, uide Gale. lib. 1. de difficultat. reſpirat. & lib. 4. de locis affect. Celſ. lib. 4. c. 4.

** Hiſpa. en- da ſeruendo expuſcati que la hi- uia el pecho.* *Galen.* *Celſus.*

SECTIO IX.

Incubus. Vigilia. Dolor, & mœſtitia, penè ad inſaniam. Eſuritio canina. Dolor coſtarum. Maraſmus. Febris Hectica.

1 *Nocturni Iobi labores, ad quos morbos pertinuerint.*
2 *An habuerit affectionem melancholicam.*
3 *Eſuritio canina qualis, & quæ illam comitentur.*
4 *Ventris exinanitio coſtarum dolorem efficit.*
5 *Totius corporis conſumptione Iob laboraſſe ex ſuo ipſius teſtimonio, & quæ illam comitentur.*

ILla etiam non ſine ingenti cruciatu, & animi anguſtijs fiunt, quæ ad ſomnum & uigiliam, tum etiam eſuritionem moleſtiſſimam pertinent. 1 *Paul. Aegi.* Namque ſi quando breuis illum ſomnus corripiebat, Incubo laborabat; hunc ſic dicunt, quòd qui eo laborant, noctu quiddam ſibi incumbere exiſtimant, à quo inuadantur, & opprimantur; id verò fortè eſt fuliginoſus vapor, & obſcurus, craſſuſque ſpiritus, qui cerebro offunditur, & phantaſiam, ſpectraque horrifica commouet. In hanc rem nihil clarius, quàm id; [Terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties:] *Iob. 7. 14.* tantam leuiſſimi ſomni, non quietẽ, ſed potiùs laſſitudinem cùm vigilans timeret, illud animo verſabat, & dicebat: Cùm dormiero, quando conſurgã? *Iob. 7. 4.* ſolet hic ab aliquibus imaginoſus morbus vocari, cùm multa atque moleſtiſſima animo occurrunt phantaſmata: de quo vide Celſum lib. 3. & Cœlium Aurelianum: interim dum plura paramus ad illuſtrationem illius verſiculi, c. 7. Terrebis me per ſomnia, & ad id: Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea. *Cal. Aurel.* *Celſus.* *Iob. 7. 15.*

Sed illud fortè moleſtiùs, quòd Vigilia laborauerit; nõ quidem illa, quam Gal. lib. de comate, vocat Coma vigilans; eſtque cùm ſtupore, & phreneſi coniunctũ; ſed quod comati opponitur, & ex ardore nonaque inflammatione prouenit, authore Gal. turtumque calorem, & febrem excitat, corpus extenuat, & vires reſoluit. *Gal. 5. et 3. de loc. aff.* *Galen. 5. de ſan. tuend.* Poſt tenebras (inquit Iob, quòd quieſcere non poſſet) ſpero lucem; & noctem verterunt in diem, & cùm dormitum ibat, vigilia infeſtatus dicebat: Quando conſurgam? *Iob. 17. 12.*

2 Quamuis verò mente ſanus ſemper exiſteret, ſed vi doloris atque triſtitiæ, & tantis morborum immanium cruciatibus pene ad inſaniam adigeretur, Polichron. docet; idque colligit ex ipſo Iobi teſtimonio c. 17. Cogitationes meæ diſſipatę ſunt, torquentes cor meum: habet enim hoc neſcio quid commune cum illa melancholica affectione, quæ efficit, vt multa ægrotus animo, & cogitatione fingat perturbatè, confuſa eaque fere triſtia. *Polichron.* *Iob. 17. 11.*

3 Deinde verò ex eo loco. c. 3. [Antequam comedam ſuſpiro, Philip. alium morbum elicit; ſic ille ſcribit; inter cæteros cruciatus eius etiam hanc ei Diabolus infirmitatem inflixerat, quam medici Bolimodes appellant, quæ infirmitas talem dicitur habere pœnã, vt ante cibum torqueatur ægrotus, & fiat ei poſt cibum indeſinentes dolores, vnde & dicit; Et quaſi inundantes aquæ ſic rugitus mei, quia timor, quem timebam euenit mihi:] eſt videlicèt fames, aut appetitus caninus, & ingens eſuritio, fameſq. intolerabilis, vt Aulus Gell. dixit lib. 16. cap. 3. quæ ante cibum, & poſt cibum vehementer torqueat hominem. Illam comitantur, dolores, animi deliquia, virium defectus, vt Gal. ſcribit. *Iob 3. 58.* *Philip.* *Bolimodes.* *Iob 3. 14.* *Aul. Gel.* *Galen. 1. de Symp. cauſ. cap. 7.*

4 Ad hæc, Inedia, & ventris exinanitio, malè ſolet coſtas pectoris habere, & dolore vehementi afficere; author eſt Hippocrates de fract. coſtarum differens, lib. de articulis, [Moderata, inquit, ventris repletio, coſtarum fit directio, verùm vacuatio pẽdentes coſtas facit, hæc autem dependentia dolorem inducit: quid verò huic magis ſimile, quam quod à Baldad iactatur in Iob c. 18. [Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat coſtas illius.] *Hippoc.* *Iob. 18. 12.*

5 Quoniam verò ex inedia marcor quidam, & totius corporis conſumptio effici ſolet, vt Gal. docet; certè Bolimodi pro-

Galenus de Marcore. cap. 1. Gorræus in def. medic.

di proximus illum infeſtauit Maraſmus: hunc Gal. ſic definit. Eſt marcor, aut totius corporis corruptio ex ſiccitate; namque vt periti medici tradunt, eiuſmodi eſt ac immodica ariditas, & totius corporis conſumptio in Maraſmo, vt homo non aliud, quàm oſſa & cutis videatur; in ventre nulla inteſtina, nulla viſcera ſubeſſe credas; illud ipſum: Pelli meæ conſumptis carnibus adhæſit os meum.

Iob. 19. 20. Beda. Philipp. Gal. 10. meth. medendi. Iob. 3. et 30

Ex quo loco morbum hunc ſignificari colligunt Beda, & Philippus, atque ipſo Græcorum nomine Maraſmon appellant: cùm hecticæ febri coniungit Galen. 10. de methodo medendi, neque mirum, quod toi morbis perpetua ſemper adfuerit, peſtilenſque febris; ardebat namque totus noxio calore: teſtis ipſe idem c. 30. Oſſa mea aruerunt præ caumate, & ad pulſum, concitationemque arteriarum quidam referunt illud. [Qui me comedunt, non dormiunt. Hæc illa floris marceſcentis deploratio. cap.

Iob. 14. 2. Iob. 7. 12. Iob. 30. 16.

14. Qui quaſi flos egreditur, & conteritur. Et; Membra mea, quaſi in nihilum redacta ſunt. Et, Nonne in memetipſo marceſcit anima mea: &, Poſſident me dies afflictionis.

SECTIO X.

Ad morbum, vel ad morbi & doloris amplificationem pertinuiſſe, quòd teſta ſaniem raderet: & de vnguium vitio, corporiſque pruritu.

1 *Quis fuerit teſtæ vſus: digitorum tumore, & vnguium vitio laboraſſe; peculiariter etiam pollicibus.*

2 *Qualis teſta fuerit, aſperiorne, an mollior, variæ ſententiæ.*

3 *Vera difficultatis ſolutio. Quid teſta in Hebræo. Defenſus Vulgatus.*

1 Chaldæus.

VSum teſtæ ad ſedandum pruritum Chaldæus indicat dum legit: Accepit teſtam ad ſcalpendum ſe, & quidem ad rem accommodatè; namque ſcabioſos, atque leproſos pruritus implacabilis exercet; neque tamen iuuantur, etiam ſi excorientur ſcalpendo, vt Galen. dixit, quod inſitus, & imbibitus carni intimè adſit prauus humor, qui pruritum excitat: quòd autem non manibus, aut vnguibus ſe ſcaberet, forte ad digitorum tumentium, & vnguium vitiatorum ineptitudinem referendum ſit; nam tabidis vngues aduncos fieri, qui parum vtiles ſint ſcalpendo, author eſt Galen. 1. de locis affectis, atque Hippocrates ea omnia purulentorum pectore, & pulmone ſigna tradit, ſi vngues manuum curuantur, digiti verò potiſſimùm ſummi caleſcunt; atque in pedibus tumores fiunt; neque cibum appetunt; ac puſtulæ circa corpus erumpunt: quæ omnia cum Iobo rectè conſentiunt. Niſi forte, quod in elephanticis euenit, vngues fiſſi, ac dilacerati ſcalpendi vſum nullum habere potuerunt: aut putridos, quaſſatos, dolentes, & ſcabioſos habuerit; qui enim a planta pedis ad capitis verticem hominem percuſſit, intactos vngues minimè dimitteret, atque Origen. explicate tradidit, percuſſum videlicet Iob vſque ad vngues pollicum. Quod uerò non ſolùm vngues aliorum digitorum, ſed nominatim pollicum dixerit, videtur ad elephanticos reſpexiſſe, quibus medici communi conſenſu propriam eſſe docent pollicis muſculorum conſumptionem, & Diuus Chryſoſtomus ſuper id, Si bona ſuſcepimus de manu Domini, ait Iobum; neque manum habuiſſe incolumem. Vide hic cum ſummo cruciatu extremam quoque inopiam; nam vulnus, & liuor, & plaga tumens non eſt curata medicamine, nec fota oleo: tantum habere potuit teſtæ, & ſcalpendi remedium, quod peſſimum eſt.

Galen. 2. de Symp. cauſ. Vnguiū vitium vnde proueniat. Galen. 1. de loc. aff. c. 5. Hippoc. Elephãticorum vngues vitioſ. Explicatus. Origen. Chryſoſt.

2 Cuiuſmodi fuerit teſta, qua ſaniem radebat. Chryſoſt.

Verùm de hac quoque teſta diſceptatio eſt; exiſtimant enim quidam non viliorem & aſperiorem, ſed delicatiorem fuiſſe; velut ſi dicas fruſtulum quoddam leue, beneque aptum ex pretioſo aliquo vaſe Sinarum; quare potiùs teſta hæc ad delicias, & munditiem, quam ad inopiam, & miſeriam extremam pertinebit. Sic indicat Chryſoſtomus; [Cur (inquit) nec manibus, nec digitis ſaniem abſtergebat? ſcilicet ne curatio eſſet ſtomachoſior:] idē Polychronius. Econtrariò verò extremo Apollinaris aſſerit, teſtam ſumpſiſſe ad acerbiores dolores ciendos, & vt ſibi ipſi carnifex fieret. Idem Origenes, & Polychronius, & Gregorius libro tertio, capitulo quarto, qui eleganter obſeruat, quod valetudinariorum, & ægrotantium quorumdam nimiam mollitudinem comprimere poterit; [Quam, inquit, mollitiem lanæ carni adhibuit, qui vulneri, non veſtem, vel digitos, ſed teſtam admouit?] eò etiam pertinet, quod Tertullianus lib. de patientia dixit; [Erumpentes ex vlceribus beſtiolas in eoſdem ſinus, quaſi ludendo reuocaſſe: atque in hanc rem eleganter loquitur Ambroſius libro primo, de interpellatione Iob capitulo primo, dum illud tractat. Non eſſe condignas paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. De Petro (ait) quid loquar? qui crucem ſuam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerſo ſuſpendi popoſcit veſtigio, vt aliquid paſſioni ſuę adderet, cuius acerbare ipſe ſibi ſupplicia non timeret.]

Polychron. Apollin. Origen. Grego. Ambroſ.

3 Difficultatis ſolutio.

Ego media incedam via; teſtæ vſum commodiorem fuiſſe, & propter munditiam, & propter digitorū tumentium, vnguiumque dolentium difficultatem, & propter ſaniei defluentis copiam, quæ non alio quàm duriori, & latiori inſtrumento abſtergi poſſet; ſed hoc tamen non fuit delicatum precioſumve, aut cura, & ſolicitudine quæſitum; ſed quod primò paratum ad manum in ſterquilinio habere potuit: quis enim non videat hoc ad malorum, & miſeriæ amplificationem dici, non ad delicias, aut vllum malorum leuamen indicandum? & certè vox ipſa originis (*Cheres*) non ſignificat aliquid molle, aut delicatum; cùm ſemper ſumatur pro rudi, & impolito opere ex argilla; veluti olla teſtacea, aut tegula, & Iſa. 26. verſiculo ſeptimo, ponitur pro coctio latere, & Leuit. 6. verſiculo vigeſimooctauo, pro vaſe fictili, in quo carnes coquuntur, & confringi iubetur: verbum autem radendi hoc tantùm loco inuenitur; quare eius ſignificatio ad ſubiectam materiam accommodanda eſt. Pagninus, dixit, ad ſcalpēdum ſe. Rabi Mardochai, ait eſſe uerbum, quo ſæpè Thalmudiſtæ utuntur, pertinereque ad pruritum, & ſcabiem; at uerò Septuaginta, atque Latinus interpres explicationis gratia, ſaniem addiderunt, & radere uerterunt; quòd uideret teſtam, non meliùs alijs vſui, quam radendæ, & abſtergendæ ſaniei futuram: accedit quod capitulo ſeptimo, vbi nos legimus: ſordibus pulueris cutis mea aruit, Septuaginta legunt; In fundo glebas terræ a ſanie radēs; quem locum interpretans Chryſoſtomus, ait: tanta illum inopia, atque ærumna laboraſſe, vt non amplius teſta, ſed gleba abſtergere ſaniem cogeretur: atque Olympiodorus, ſi quando illum teſta deficiebat, ad excipiendam ſaniem terræ glebas adhibuiſſe.

חרש Pagnin. R. Mardoc. LXX. Iob. 7. 5.

SECTIO XI.

Ex morbo proueniſſe, quod ad ſterquilinium diuerterit.

1 *Quis locus ſterquilinij nomine intelligi debeat aliorum ſententia.*

2 *Sterquilinium fuiſſe locum aptum agendæ pœnitentiæ, coniectura.*

3 *Sterquilinium fuiſſe extra vrbem, & ſub dio vera ex Patribus ſententia.*

4 *Cur ad ſuburbia ſeceſſerit ex Origene.*

5 *Leproſos pulſos ex ciuitatibus; ex ſacris, & profanis.*

6 *Extrema Iobi rerum omnium indigentia.*

7 *An domus Iobi, antiqua euerſa fuerit: quæ illius lectus.*

1 Quod alij de ſterquilinio ſenſerint. Caietan.

ESt quoque hoc loco ſua de ſterquilinio, & paulò grauior dubitatio. Nam quidam exiſtimant, quamuis Iob domi ſuæ, & in molli lecto decumberet, locum illum & lectum, ſterquilinium appellare, propter ulcerum ſordes: nos diceremus, *Que eſtoua todo aquello hecho vn muladar.* Caietanus bis fauere videtur; nam capitulo trigeſimo, ſuper id; Conſurgens in turba clamabam. conſtituit Iobum laborantem in aula ſua, & lectulo; nunquam enim mētio fit, euerſæ, aut direptæ Iobi domus, aut amiſſæ ſupellectilis; quam vtpotè regiam magnificam, & opulentam fuiſſe, neceſſe eſt; prætertim cùm ipſe non ſemel ſui lecti, & ſtrati meminerit, cap. 17. verſiculo 13. & cap. 7. verſ. 13.

2 Alij ſterquilinium accipiunt pro loco apto pœnitentiæ

Compluten. Polychron. Apollin. Greg. Th. et al. Lat.

tiæ agendæ, & ſedere in ſterquilinio eſſe idem, quod pœnitentiam agere; nam Chaldæa, & Hebræa, & quædam etiam G[illegible], ut Septuaginta Compluten[illegible]ſes prop[illegible] [illegible] g[illegible]hcant [illegible] medi[illegible] cer[illegible] hoc [illegible] h[illegible]b[illegible]m, [illegible] tani D[illegible]o hu[illegible] eſertur a Poly[illegible] [illegible] & A[illegible] in catena & a Latin[illegible] [illegible] [illegible] o[illegible]o, [illegible] Vatabl. Ca[illegible]

אפר

[illegible] o [illegible] m. *Epher*, quæ in hoc loco ſubeſt, al[illegible] [illegible] re[illegible] incerent, aut [illegible]luc[illegible]m; lo[illegible] [illegible] uć ui, pœn[illegible] [illegible]æ agendæ [illegible] uni, n[illegible]

Ionæ 3. 6.

[illegible] næ [illegible] c[illegible] re, & qui[illegible]em amici, ueluti [illegible]ent ſi[illegible] [illegible] um ſobo, in cod[illegible] [illegible] co[illegible] cru[illegible], cu[illegible] [illegible] dicitur

Iob 42. 3. et 6.

[illegible] cum co[illegible] [illegible] & ſort[illegible] huc [illegible]lpexit, cum di[illegible] a [illegible] cap. 42. [illegible] [illegible]ipienter locutus ſum, idcirco ago pœnitentiam [illegible] [illegible]la, & cineres;] uox originalis eadem.

3 *Propoſitio de ſterquilinio ſe ſuiſſe. Κοπρία. LXX. Vatican. Chryſoſt. Greg.*

Ego in hac [illegible] [illegible]o, aut tria aſſero. Primuni, ſterquilinium uilem, & abiectum locum eſſe, humum ipſam; id abunde probat uox originalis, tum etiam Græca uox (κοπρία) quam retinent Septuaginta Vatican. uertiturque in edit[illegible] one latina ſterquilinium, ſicut & in vulgato C[illegible] ſol[illegible] n. & Gregor. aliique exprimunt locum fœtidum, [illegible] dicas [illegible]tum, quo rudera, ſtercus, quiſquiliæ effe[illegible] ruotu[illegible]

[illegible] hunc l[illegible]cum fuiſſe extra urbem, uidelicet a[illegible] [illegible] j, aut ue[illegible]o aliquantò longius. Tertium, [illegible] fui[illegible] locum aper[illegible]um & ſub dio: vtrumque aſſe[illegible] [illegible]s ego n[illegible] u[illegible] tuto auſim negare, ne tcolere ne[illegible]

LXX.

[illegible] non aliis, mihi ipſi uidear: apertè id traduot Se[illegible] [illegible] ita Vatican. quorum authoritas, ubi Latinæ ed[illegible] [illegible] o repugnant, g[illegible] a[illegible] [illegible] na eſt, atque ea uti ad [illegible] [illegible]erpretationem Pontificia Sixti authoritate iube[illegible] [illegible] Se[illegible]ebat (ſic illi legunt) in ſterquilinio extra ciuitat[illegible], paulo inferius hæc inter alia dixit Iobi uxor, Tu in pu[illegible] [illegible]oe uermium ſedes, pernoctans ſub dio: præterea, nam niſi extra tectum, & in loco aperto extra urbem con-

Iob 2. 12. Iob Chriſti patientis figura. Origen. Apoll. Chryſoſt. Heb. 13. 12. Polychron. Philipp. D. Thom. An Iob in tentationis tempore ſederit in ſterquilinio.

ſtituatur, uix, ac ne uix quidem conuenire ueritati poteſt, quòd amici procul adhuc ſtantes, Eleuarunt oculos ſuos, & [illegible] non a[illegible]oouerunt eum; illud etiam confert, quod in hoc loco Chriſti [illegible]guram patientis agnoſcuot Origenes, Poly[illegible] c[illegible]nius Chryſoſtomus, qui extra portam paſſus eſt; in h[illegible] conuenionc diſertis uerbis Origenes, Chryſoſtom. A[illegible] aris; hoc ſterquilinium in ſuæ urbis conſpectu co[illegible] tuunt Polychronius, Philippus, Beda. D. Thomas: n[illegible] quem uiderim, præter unum Caietanum diſſentit; [illegible] u[illegible]em Philippus & Beda, ſuper id, cap 19. Cùm ab c[illegible] ſſ[illegible]m, detrahebant mihi, dicit non ſemper ſo[illegible] l[illegible] [illegible]pore tentationis ſuæ ſediſſe in ſterquilinio, in[illegible] dic[illegible]nt [illegible] nim patuiſſe aliquando illi aditum ad ciuitatem, c[illegible] omque conuictum.

Sed hoc omni dubitatione carebit, ſi cauſas inquiramus, ob quas relicta ciuitate, & communione ſuorum ad ſterquilinium, & ſuburbia ſeceſſerit. Prima huius rei cau-

4 *Cur Iob ad ſterquilinium diuerterit.*

ſa in ſuam ipſius voluntatem, & electionem refertur ab Origene, videlicet ne moleſtiam ciuibus exhiberet. Polychronius hæc [Ita vulgi communione abſtractus cùm [illegible] c[illegible] unctis eſſe crederet, ſoli[illegible]udinem elegi[illegible], idem poſtea, ſedebant in ſterquilinio, ut placaret Deum, & cùm corporis afflicta ualet[illegible]do multorum egeret opera, ſua [illegible]poote aſperrimam paupertatem complexus eſt;] hæc cauſa eatenus uera eſt, quatenus aſſerit Iobum nihil remueorem, aut inuit[illegible]m ſuſtinuiſſe, ſed æquo animo tuliſſe, quidquid ſua calamitas, & morbi fœditas ferebat.

Ex morbo proueniſſe, quod Iob ſederet in ſterquilinio. Philipp. Beda.

Ergo illa potiùs veriſſima eſt huius diſceſſus cauſa, quæ ex morbi grauitate petitur. Sic Chryſoſtomus exiſtimat, ideò conſediſſe in ſterquilinio, vt quæ à corpore decidebant, arenæ aceruo tegerentur: idem, atque Polychronius etiam pernoctaſſe ſub dio, ne ſi intra tectum eſſet, odoris prauitate necaretur; vt incorruptum è cælo hauriret ſpiritum. Philippus, atque Beda, ad elephantiaſim quoque reſpexiſſe videntur, vt idcircò ob deformitatem nimiam, regnum, ciuitatiſque habitationem relinqueret, fœtore quoque putredinis contabeſcens ad ſterquilinij loca deflecteret, velut quiſquiliæ viliſſimę, & purgamentum ſordidum, a ſuis omnibus deputatus: huc etiam facit id Polychron [Ciuibus, atque cognatis calamitatis aſpectum non ferentibus vrbe egreſſus eſt.] Ergo videtur lege, & conſuetudine ſic ex[illegible]ęte compulſus vrbem relinquere. Semper enim ita veteribus obſeruatum eſt, vt

5 *Leproſi extra vrbem pulſi.*

[illegible] & [illegible] nec [illegible]tagio peſt[illegible] alios affi[illegible] [illegible], extra v[illegible] [illegible] a ablega[illegible] [illegible]. ſic v[illegible] [illegible]epro[illegible] hanc ſeparat[illegible] [illegible]s egent ſuſti[illegible] [illegible] uit [illegible] [illegible]cumque maculat[illegible] [illegible] lepra, & le[illegible] pu[illegible] eſt ad a[illegible] [illegible]um Sacerdotis, hab[illegible]bit veſtimenta diſſ[illegible] [illegible] dilacerata pro more lugentium) caput nudum (apud Iudæos ignominiæ nota) os veſte contectum (lu-

Leu. 13. 44. Pſ 37. 12. 13.

g[illegible]bre, & ne halitu aerem contaminaret, & pertranſeuntes admoneret, vt ipſi quoque os veſte con[illegible]eger[illegible]nt, aut facie auerterent) contaminatum, & ſordidum ſe [illegible] amabit (vt cæteri ab illo cauerent, longiuſque recederent) omni tempore, quo leproſus eſt, & immundus, ſolus habitabit extra c[illegible]ra: vide etiam 4. Reg 15. & 2 Paral. 26 Azariam, qui & Ozias, lepra percuſſum à Deo, vrbe & regno cedere, & in domo libera mor[illegible] ſic Dauid [illegible] ſalm. 37. [illegible]legi au[illegible] ter, & peſtilente morbo a[illegible] [illegible]otant [illegible] deſpe[illegible] [illegible]n ab amicis

Pſ. 37. 12.

& fa[illegible]iliaribus conqueritur. Amici mei, & proximi mei, aduerſum me appropinquauerunt. (proprie ex Hebræo. ex aduerſo plagæ meæ Hieronymus, Quaſi contra le-

Hieron. Perſarū de leproſis lex. Cælit. li. 5. ex Herod.

pram meam ſteterunt, & q[illegible] iuxta me erant de longè ſte[illegible] [illegible].] Apud Perſ[illegible]s lep[illegible] ſus [illegible]ngen[illegible] abominationi eſt, neque [illegible]intur ad vr[illegible] m accedere, [illegible] iatur [illegible] aliquid [illegible] ſo[illegible]em deliquiſſe: exiſtimant enim eum morbum non ta[illegible] aturæ vitio, quam Deo puniente contig[illegible]: hoc il[illegible]

Lepra, manus Dei.

[illegible], quod ſupra dicebamus, lepram vocari percuſſionem, aut manum Dei, certè in Taprobana inſula, ſi quid R[illegible] de[illegible] [illegible]ebat, cu[illegible] [illegible] au[illegible]lanti[illegible]us & quoti[illegible] [illegible]annum congreſſ[illegible]m ne[illegible] [illegible]s, mœrore & tabe confic[illegible] batur,

Plin. lib. 6. c. 22. Solin. cap. 66. Cicero pro Cluent.

authores ſunt Plinius, Solinus. Ergo omnes Iobum auerſabantur tanquam D[illegible] o m[illegible] [illegible], [illegible]que mitigante Dęmone & (vt Ciceronis ver[illegible] [illegible]tar) Nemo illum aditu, nemo congreſſione, nemo ſermone dignum iudicabat; omnes illum aſpernabantur, atq. abhorrebant; omnes vt aliquam immanem, & pernicioſam beſtiam, peſtemque fu-

Iob 19. 13. 14. 15.

giebant: hanc ingentem calamitatem deplorat ipſe Iob cap. 19. [Fratres meos longè fecit à me, & noti mei, quaſi alieni receſſerunt à me; dereliquerunt me propinqui mei, & qui me nouerant, obliti ſunt mei; inquilini domus meæ, & ancillæ meæ ſicut alienum habuerunt me, & quaſi peregrinus fui in oculis eorum:] fortè ad veterem il-

Perſarum lex ex Herodo.

lam Perſarum legem reſpicit, authore Herodoto, qua peregrini, & leproſi omnino ex finibus ciuitatum pellebantur.

5 *Extrema Iobi inopia.*

Tertia etiam, & quæ cum ſuperiori coniungenda eſt, acceſſit cauſa, extrema vitæ inopia, cui nihil a Dæmone relictum eſſet, neque propria domus, vt etiam in hoc Chriſti Ieſu figuram repræſentaret, qui cum vulpes foueas, & cubilia habeant, non habuit vbi caput ſuum reclinaret. Ita cenſet Chryſoſtomus, conſentiunt Diuus Tho-

Chryſoſt. D. Thom. Lyra. LXX. Iob cap. 2.

mas, Lyra, Eugub[illegible] [illegible]tani, non obſcure Septuaginta, apud quos his verbis conqueritur Iobi vxor: [Ego errās, & ancilla locum ex loco, & domum ex domo mutuo expectans ſolem quando occidet, vt requieſcam ab ærumnis, & doloribus, qui me nunc premunt] Oportuit autem cui nihil ab hoſte relictum eſſet, & quem omnes fugiebant & abominabantur, extrema inopia laboraſſe: illam ipſe indicat capitulo ſexto, cùm ad amicos, qui nihil attuliſſent ſubſidij, & opis ait: Nunquid dixi afferte mihi, & de ve-

Iob 6. 22.

ſtra ſubſtantia donate mihi? neceſſarium etiam victum defuiſſe indicare videntur ea, quæ de fame eo illum iactāt amici, capitulo decimooctauo. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat coſtas illius, vel certè non habuiſſe niſi viliſſimos cibos, & minimè ægrotanti palato conuenientes, ut metrò dixerit, capitulo ſexto Animæ eſurien-

Iob 6. 6.

ti etiam amara dulcia videntur; quæ priùs nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia, cibi mei ſunt. Quare ſicut extremo capite, poſt reſtitutam ſanitatem ſcribitur ad illum ueniſſe ſui fratres, & ſorores, & cuncti noti, & familiares, & ſua quæque munera dediſſe; ita certe vigente morbo nemo illi adfuit, & neque aquæ poculo dignati ſunt, cuius memoriam non ſecus ſtomacho uſurpa-

Iob nudus in ſterquilinio. Chryſoſt.

rent, & quocumque ſupplicio dignisſimum cenſerent. Accedit, quod nudum præ inop[illegible] [illegible] o ſediſſe Chryſoſtomus non ſemel aſſerit, tum hom[illegible] 4 ad popul. Antiochenum etiam in catena ſuper id: [illegible] Si bo[illegible] [illegible] pimus, ſed præcipuè ſuper id, capitulo [illegible]xto. [illegible] eſt [illegible] guſtare, quod guſtatum afferret mortem? quis [illegible], Iobo[illegible] [illegible] eſt vnquam egentiùs? qui & il[illegible]s, [illegible] p[illegible]rgtuntur in balneum, & qui to camini cineribus dormiuit, ac cunctis

deni-

[illegible] forſit[illegible] quam [illegible] n accep tat [illegible] rimen [illegible] quequ[illegible] fortaſſe [illegible] ſſlum [illegible]

Ne[illegible] ſimu [illegible] ironi[illegible] me [illegible] cundo [illegible] hæc n[illegible] nitatem [illegible] proſtr[illegible] Ol [illegible] b n [illegible] tere [illegible] ſuorum [illegible] rum [illegible] to co Io [illegible] gere [illegible]

Chryſoſt.

SECTIO XII.

Oculorum [illegible] bi Capitis dolor. Aurium, & narium [illegible]a. Cordi[illegible] Syncope & palpi[illegible]. Si[illegible]. O[illegible] iores alij morbi. Diuturnitas omnium.

1 *Minutiorum quorundam morborum enumeratio, Capit[illegible] præſertim, & cordis.*
2 *Iob nullo ſtupore, aut amentia laboraſſe: morbos item habuiſſe, non tam fœdos, quàm crudos.*
3 *Occultiores alij morbi, qui dæmoniaci dicuntur. Morbos hos curabat Salomo ex Ioſepho.*
4 *Quantum temporis tranſegerit Iob afflictus, an menſes, an verò annos, varia ſententia.*

3 NVllam fuiſſe corporis partem, quæ non ſuo morbo laboraueri[illegible], ſupra [illegible] uimus, nunc quæ [illegible] ſummati[illegible] [illegible] O[illegible] ſordes, [illegible], exuberant[illegible], & d[illegible] tu[illegible] rum vlcera, dolo[illegible] rubores, ſuffuſion[illegible] palpebra[illegible], pru[illegible]um, exulc[illegible] dubi[illegible] cum cooquerentem audiat: In amaritu[illegible] moratur oculus meus

C[illegible] ſuerò dolorem moleſtiſſimum, nece[illegible] viden tur effeciſſe æſtus ille in[illegible], quo totu[illegible] ar[illegible] grauitas, & præcordia [illegible] pur[illegible] perior [illegible] capiti membranas ſempe[illegible] a. Au[illegible] Vlcera ordida, acri ardes[illegible] man[illegible], x qonſta[illegible] dolore, & g[illegible] Narium [illegible] Vlcus ex graueolenti ſa[illegible] laborat, [illegible] graueolet, cum his, qui non longè a[illegible] unt, terri [illegible] contagione valde moleſtus eſt. San[illegible] defluens ſæpe palatum exedit, & perforat, id quod cum lue venerea ſæp[illegible] coniunctum eſt, & cum fœda [illegible] totios corporis corruptione, in qua Iob erat, bene conſent[illegible]. Vlcera, tumores, ardor, dolor grauiſſimus ad dentium, radices [illegible] neru[illegible], in gingiui[illegible]. In corde ſyncope, palp[illegible]atio, & aliæ periculoſiſſimæ affectiones ex atra b[illegible]. Q[illegible] capitulo decimooctauo, vbi [illegible] Dies mei tra[illegible] cogitationes meę diſſipa[illegible] torquentes cor meũ; Septu[illegible] habent dies [illegible] (in fremi[illegible] ſunt [illegible] ricul[illegible]. Auguſtinus, Con[illegible] compag[illegible] cordi[illegible] reber & dolore plenus [illegible] ventricul[illegible] dolor ex a[illegible], & mordaci[illegible] more, [illegible] exulceratio [illegible] tumor, obſtructio [illegible] quæ [illegible] bus, aut dolorem intimum [illegible] externam deformitatem efficere vlla ratione poſſen[illegible].

Illos verò [illegible] qui a[illegible] ſtup[illegible] men[illegible] eis. & ation[illegible] nconſ an[illegible] paralyſim, phrenitidem certe non habuit; neque e[illegible] ad-

[illegible] id propoſitum erat, vt Iob ſenſum amitteret; ſed [illegible] hum[illegible] corpore poſſet, ſenſum acer[illegible] mo[illegible] orum. Atque adeò [illegible] iſſ[illegible] mo[illegible], qu[illegible] namqu[illegible] s ple[illegible] qu [illegible] par[illegible] tat[illegible], d[illegible] res [illegible] tumor[illegible] au[illegible] no[illegible] oncoq[illegible] er im[illegible] em[illegible] orant [illegible] parū [illegible] oc[illegible] ſtat [illegible] aphor. [illegible] res [illegible] magis [illegible] ban[illegible] Iobi morbi: [illegible] uans, & ſuccedens ſubminiſtrata cor[illegible] langui[illegible], & put[illegible] humoris materia, aderat Satanas; dole[illegible] pe[illegible] tuo Iob, nullis inducijs ad quieſcendum conceſſi[illegible].

3 Sed [illegible] hos morbos manifeſtos occultiori arte, & ab [illegible]mana p[illegible]loſophia reconditos plerol[illegible]que al[illegible] efficer[illegible] otuit, quorum cauſas, atq[illegible] nones, nemo [illegible] qui poſſet, interdum enim naturæ v[illegible], quædam accidu[illegible] nitus admiranda [illegible] Plotinus nat[illegible]ram dixe[illegible] magam, [illegible] qu[illegible] in apoſt[illegible] bus, & concaui[illegible] bus, re[illegible] dibus, [illegible] carbonibus nati, auct[illegible] G[illegible] & [illegible] S[illegible] arò [illegible] Dæm[illegible]s, at[illegible] dæmoniacos hos m[illegible]bos app[illegible] al[illegible] Al[illegible] ha[illegible], quorum exe[illegible] profert Pe[illegible] Fo[illegible] ſu[illegible] us: ſed quædam alia lon[illegible] co[illegible] Langius epiſtola me[illegible] que [illegible] alia, quod anno [illegible] 8. in quodam Eiſle[illegible] pago acc[illegible] quod omnem videretur ſuperare fidem, niſi oculati, & inde di[illegible] teſtes plures inte fui[illegible]ent; Agricolam nomine Vl[illegible] m immanibus dolorum cruciat[illegible] vexatu[illegible] tandem demortuus [illegible] lo d[illegible]cto lignum [illegible] tes & oblongum reperiunt & quatuor ex Chal[illegible] cul[illegible], & quædam al[illegible] pertora [illegible] ſpirans [illegible] ma[illegible]ora Certe Ioſephus [illegible] a[illegible] uo, antiqu[illegible] o ſecundo al[illegible] mocem hos dęmoniacos morbo[illegible] curandi a[illegible] a Deo edoctum his ve[illegible] ſcribit [illegible] Salomo[illegible], vt con[illegible] a D[illegible] mo[illegible] vtilitatem ho[illegible], & [illegible] ſeret [illegible] Qua[illegible] nur, & quam [illegible] exil[illegible] portet [illegible] Dæmonis immanitati, ſuſtinu[illegible] genera[illegible]

4 [illegible] ibus acceſſ[illegible] diuturnitas temporis; quam di[illegible] is morbi genus; quamuis, id [illegible] fuiſſe breue certum eſt; in editione Septua[illegible] ſecundo, ſic legimu[illegible] Tempore mu[illegible], dixit & vxor eius, quou[illegible] que [illegible] bis dicens, ecc[illegible] permaneo tempus adhuc paru[illegible] m expectans ſpem ſalu[illegible] meę? [illegible] hryſoſt. ho[illegible] 5. [illegible] & homi[illegible]. ſuper [illegible] ad Corinth. ait permu[illegible] in his ma[illegible] fuiſſe: & idem [illegible] Careos, non duodecim, non v[illegible], non centum die[illegible] ſed [illegible] menſes: [illegible]rigenes ex quo [illegible] his fuiſſe tres annos cum dimi[illegible]o, [illegible] dom[illegible] prędicationis; [illegible] ipſe exiſtimat non diuturno annorum ſpacio, ſed breuiſſimo m[illegible]ſium tempore totam ha[illegible] tragœdiam peractam fuiſſe; & vnum, vel duos, vel tres menſes aſſignat, pręſertim accedente tanta morborum grauitate, & non tam fui[illegible] annos, q[illegible] menſes, forte ipſe Iob indicat, cap. 7 cùm a[illegible] menſes vacuos. Sed hinc non valde firmum petitur arg[illegible]entum; nam hominis vitam, nunc dies, [illegible] menſes, nunc annos vocat. Suidas ſeptem annos numer[illegible]t. Certe longum tempus fuit; ſic enim exigebat tentationis grauitas, viri probata conſtantia & aliorum regum aduentus; ad quos non ſubitò, neque omninò breui tempore fama peruenit.

∴

Margin notes: *Ita le de- ſimi [illegible]* — *Iob 13.* — *Iob 17. 18. Capitis dolor Iob laboraſſe, & eu qua cauſa.* — *Cordis affectus.* — *Iob 17. 11. LXX. Auguſt.* — *Gal. [illegible] com. 3. c. 8.* — *Hippocr. 2. aphor. 7.* — *Occultiores morbos inflictos Iobo. Synesius Plotinus.* — *G[illegible] ad Gla[illegible] 4. metho. [illegible] lib. 7. cap 6.* — *A[illegible] lib. c. 34. ſua pra. Petr. Foreſt. lib. 10. obſ. 29 Ion Langi[illegible]. Dæmoniaci morbi.* — *Ioſephus* — *Quanto tem. [illegible] laborauerit Iob. LXX.* — *Chryſoſt.* — *Orig.* — *Iob 7. 3.* — *Suidas.*

SECTIO XIII.

Iobi cum Lazaro vlceroſo, & cum percuſſis Aegyptijs comparatio.

1 *Lazari pauperis nouem cruciatus.*
2 *Iobi calamitas acerbior, quàm Lazari per omnes cruciatus particulatim.*
3 *Ægypti plagæ grauiſſimæ, vt quæ in prouerbium abierunt.*
4 *Decem Ægyptiorum plagæ cum Iobi calamitatibus non leuioribus comparatæ; & primi certaminis cum Satana, nec non & ſecundi cum vxore, finis.*

1 AD tot denique morborum cumulum pro dignitate æſtimandum, illud deeſſe in hac noſtra conſideratione videbatur, Iobi cum alijs vlceroſis, & deploratis ægrotis, atque inſigniter afflictis comparatio: ex iuſtis Lazarus occurrit, cuius etiam fuere mala grauiſſima: ex impijs verò, qui dum viuerent, acerbiſſimas pœnas ſuorum ſcelerum dederunt, Ægyptij: de ſingulis ſeorſum. Quamuis Nazianzenus ſuper id; [Si bona ſuſcepimus de manu Domini,] cenſeat nullius hominis ærumnas cum Iobi acerbitatibus comparandas.

Nazian.

Chryſoſt.
Nouẽ Lazari pauperis ſupplicia.

Chryſoſtom. homil. 5. de Lazaro, & homil. [quòd nemo læditur, niſi a ſemetipſo,] nouem Lazari ſupplicia numerat. Primum, ſummam inopiam. Secundum, aduerſam valetudinem, paupertati parem, ſolutis membris, areſactis, conſumptis; fractis viribus: vt ne canes quidem accurrentes poſſet abigere, & qui ſolùm tantum vitæ haberet, vt ſua mala ſentire poſſet. Tertium, quòd ab omni hominum auxilio, & miſericordia deſtitutus eſſet. Quartum, quòd in veſtibulo diuitis iacebat porrectus, & ſolo affixus, & in medio multorum ſuauiter viuentium: eſt enim hæc moleſtior ſolitudo, ab his deſeri, qui præſentes & videntes ſint. Quintum, quòd diuitem conſpiciebat; non quòd inuidus eſſet, ſed quòd omnes ſolent in aliorum proſperitate exactiùs ſuas calamitates perſentire. Sextum, quòd videret inhumanum diuitem, fœlicem; ſe verò iuſtum, miſerrimum. Septimum, quòd non haberet alterum Lazarum, ad quem ille reſpiceret; nullum ſui ſimile exemplum, quod eſſet ſolatium miſero. Octauum, quòd de reſurrectione non philoſophabatur, cuius ſpe, & recordatione recreari poſſet. Nonum, quòd ex illius calamitate, & vitæ miſeria, illum vita indignum exiſtimabant; & eius fama apud imprudentes homines traducebatur.

2
Acerbior Iobi calamitas, quàm Lazari.

In his omnibus multò fuit grauior Iobi cruciatus, multoque illuſtrior patientia. Et primò de extrema inopia ſupra diximus. Secundò etiam de incredibili morborum omnium cumulo. Tertiò de ſolitudine, quòd deſertus eſſe a ſeruis, ancillis, propinquis, qui debuiſſent adeſſe, non ſemel Iob conqueritur: Lazarus verò nullos ſeruos, nullos propinquos habuiſſe dicitur, non exulauit, non ablegatus eſt ciuitate, non pulſus ab humano conuictu, non in ſterquilinio, ſed in veſtibulo domus diuitis. Quod quarto loco proponitur, multò grauiùs in Iob; namque tres habuit coram ſe diuites, & opulentos reges minùs ſapientes, minùs iuſtos, ſibi inſultantes, & indignis contumelijs illudentes; frequenter quoque illud ei veniebat in mentem, [Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum:] ex qua conſideratione creſcebat profectò ſuæ calamitatis ſenſus; quod ad 5 & 6. locum pertinebat. De ſeptimo illud quoque in Iobo conſiderandum, non habuiſſe exemplum aliud patientiæ ſibi propoſitum, neque alium Iobum, quem contemplaretur: quare ex hoc capite Chryſoſtom. homil. 5. de patientia, Iobi patientiam & calamitatem amplificat, & illum non minora Apoſtolis paſſum oſtendit; quòd Apoſtolis magnum eſſet ſolatium, pro Chriſto pati, & Chriſtum patientem habere pro exemplo; Iob verò hoc & ſolatio & exemplo deſtitutus fuit; nam qui poſteris exemplum patientiæ futurus erat, non debuit ad aliud exemplum, quod re ipſa ſe antecederet, reduci: vide Chryſoſtom. homil. in beatos Iob & Abraham; & Auguſtin. de quæſt. veteris & noui teſtamenti, quæſtio. 115. In octauo inde videtur exaggerari vis doloris, quòd virum ſapientiſſimum, & de reſurrectione philoſophantem tam malè vexarit dolor corporis & cruciatus. Tandem, quod vltimo loco additur multò veriùs in Iobo perſpicitur, cuius veriſſimæ pietatis exiſtimatio, non periclitata ſolùm ſed apud omnes omninò perdita & violata fuit. Illud multò grauius in Iob, & nouum infœlicitatis genus, fuiſſe aliquando fœlicem, de quo Chryſoſt. hom. 5. de Iobo. At verò Lazarus, nunquam fuit diues, ſed, vt idem Chryſoſt. ait: [Cum fame, cum morbo, cum ſolitudine, per omnem vitam colluctatus eſt; non triginta, & octo annos verſatus in his, ſed per omne vitæ tempus.

Iob 12. 16.
Chryſoſt.
Iob non habuit aliud patientiæ exemplum.
Chryſoſt.
Auguſt.
Chryſ. mat. 5. adu. Iud.

Quod verò ad comparationem cum Ægypti plagis attinet, ponendum eſt illas fuiſſe grauiſſimas; quippè Deus voluit per illas, cum iniurias, & calamitates maximas, quibus Ægyptij tot annos afflixerant Hebræos, vlciſci; tum etiam vim ſuæ iuſtitiæ ſcelerum vindicis Ægyptijs, alijsq; gentibus manifeſtare, & ſe cunctis timendum præbere, ſicut Exod. 9. dicitur Pharaoni. [Idcircò poſui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra:] quod Ioſue 2. legitur Raab dixiſſe exploratoribus [Audientes timuimus, & elanguit cor noſtrum, nec remanſit in nobis ſpiritus ad introitum veſtrum; Dominus enim Deus veſter, ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum:] quare in prouerbium abierunt, præſertim vlcus illud, & veſicæ turgentes; vt patet Deuter. 28. [Percutiat te Dominus vlcere Ægypti.] 3

Exo. 9. 16.
Ioſue 2. 11.
Ægyptiacas plagas abijſſe in prouerbium.
Deu. 28. 35

Sed quòd ſimilia, & non parùm etiam grauiora paſſus ſit Iob, breuiter explicemus. Prima plaga, Exod. 7. aquarum putreſcentium verſarum in ſanguinem, non valde magna fuit, licèt enim afflicti fuerint Ægyptij ſeptem diebus, quibus hæc plaga durauit, tamen non defuit illis aqua puteorum, ſicut ſcribitur, [Foderunt Ægyptij per circuitum fluminis aquam, vt biberent:] tum etiam ſi qua aqua tunc temporis fuerat in paruis vaſis teſtaceis, aut æreis, illa non eſt verſa in ſanguinem, vt cum Hebræis Caietanus aſſerit; nam præter flumen, riuos, & paludes, tantùm additur, [ſit cruor tam in ligneis vaſis, quam in ſaxeis.] Sed eſto dicamus putealem etiam aquam verſam fuiſſe in ſanguinem; huic oppono, tum quòd neceſſe fuit Iobum morbis ardentem, & inflammatum, perpetua laboraſſe ſiti; tum habuiſſe tam fœtidum, tamq; cruentum, & ſanioſum ſputum, vt deglutire non poſſet, & vt quidquid ſumeret, ſiue cibum, ſiue potum, fœtidum redderetur. Sic enim iuxta Septuaginta ipſe ait: [fœtorem video eſcas meas.] 4

Ægypti plagarum enumeratio.
Exo. 7. 24.
Caietan.
Exo. 7. 19.
LXX.
Exod. 7. 6.

Secunda fuit Ranarum fœdiſſimarum, & obſcœnarum; quæ tum omnia importunis vocibus implebant, tum verò potiſſimùm cibos contaminabant, & nauſeam mouebant. Huic reſpondet cibi faſtidium, & continuus ex omnibus membris fœtor, de quo iam diximus; tum verò coaxantes & perſtreperæ importuniſſimorum amicorum voces, contumeliæ, oneroſæ conſolationes, & frequentes ab iiſdem ſcommatum iactationes, & repetitiones: inter has ranas multò illa loquacior, multoq; moleſtior ſtultæ vxoris oblocutio.

Tertia fuit Cyniphum (ideſt) pediculorum, vt Hebræi volunt: quam ſic Philo deſcribit; [Ea beſtiola, tametſi exigua admodum ſit, infeſtiſſima tamen ſolet eſſe: non ſolùm enim ſummam cutem lædit, pruritum in ſenſum immittens noxium, ſed etiam interiùs penetrat per nares, aures; lædit etiam oculos, niſi quis cautus fuerit:] de morbo Iobi pediculari, ex verminatione q; ſupra diximus: tum etiam quòd vermes, & mordendo, & lædendo ſolitò moleſtiores eſſent extimulati à Dæmone, ex Philipp. & Bed.

Exod. 8. 17.
Cyniphes, quæ.
Philo.

Quarta, [Cynomia (muſca canina diuerſi generis; miſtio beſtiolarum multiplicium) quæ comedit eos.] Exo. 8. Pſal. 77. & 104. hanc quoque ſuſtinuiſſe Iobum, auctores ſuprà adduximus Philippum, & Bedam, res homini vlceroſo moleſtiſſima, & vix tolerabilis.

Exo. 8. 21.
Pſal. 77. 45
Pſ. 104. 31.

Quinta, Peſtis pecorum grauis, ſuper equos, aſinos, camelos, oues, & boues. Quid verò diſtat inter peſtem pecorum, qua animantia cuncta perierunt, & deprædationem, qua cuncta ablata ſunt? Hoc grauius, quod aſini, boues, cameli, non ſolùm ablati, ſed etiam in hoſtium vſum, & commodum, quod alterum malum eſt, abducti ſunt.

Exod. 9. 3.

Sexta, Vlcera illa maligna, & veſicæ turgentes. Hæc in Iobo eadem quidem; ſed tanto grauiora, quanto cum pluribus alijs grauiſſimis quoque morbis coniuncta, & implicata.

Exod. 9. 10.

Septima, Grando, ſæuaque tempeſtas, fulminibus &

igni admiſta, ſuper homines, & iumenta, & ſuper omnem
Pſ. 77. 48. herbam agri, Exod 9. Pſal. 77. [Tradidit grandini iumenta
eorum; & poſſeſſiones eorum igni:] illius benignè er-
Exo. 9. 19. ga Ægyptios, quòd ſic admonuerit Moyſes Pharaonem,
[Mitte iam nunc, & congrega iumenta tua, & omnia quæ
habes in agro. Qui timuit verbum Domini de ſeruis Pha-
v. 31. raonis, fecit confugere ſeruos ſuos, & iumenta in domos.
Linum prætereà & hordeum læſum eſt, eò quòd hordeũ
eſſet virens, & linum iam folliculos germinaret: triticum
autem, & far non ſunt læſa, quia ſerotina erant:] acerbiſ-
ſima hæc omnia erga Iobum, quòd ex ampliſſima fami-
lia, quæ in agris erat vix vnus, aut alter euaderet; ſæuiſſi-
ma tempeſtas orta; cæleſti igne tactæ oues, pueri con-
ſumpti; nemini vlla fugiendi mora conceſſa, fruges om-
nes depopulatæ à Sabæis, & Chaldæis, & omnis ſementis
ſpes ablata.

Exo. 10. 4. Octaua, Locuſta, & Bruchus, & ærugo vaſtantes om-
Pſ. 104. 34. nia. Nihil etiam ex vinetis, frutetis, & hortis, quæ habuit
Sap. 16. 19. amœniſſima, nedum ex frugibus Iobo reliquum fuit; præ-
dones enim, & graſſatores, ſunt veriſſimæ locuſtæ vaſtan-
tes omnia, Iſa. 40. v. 22.

Exo. 20. 22 Nona, triduanæ tenebræ palpabiles, horribiles, ex qui-
bus illa moleſtiſſima pœna ſequuta eſt, quòd nemo ſe po-
Sap. 17. 2. terat mouere; nam vt Sap. 17. dicitur: [Vna catena tene-
Sap. 18. 1. brarum omnes erant colligati, longæ noctis vinculis com
pediti.] Secundò quòd erant [patientes horrenda, & cum
admiratione nimia perturbati, & perſonæ triſtes illis ap-
parentes pauorem illis præſtabant, terrores, magicæ artis
deriſus, ſerpentum ſibilus,] & eiuſmodi alia Sap. 17. Vides
autem Iobum ſæpius lamentantem ſe coniectum in vin-
Iob 13. 27. cula; nam mouere ſe loco non poterat, [Poſuiſti in ner-
Iob 19. 8. uo pedem meum, & c. 19. Semitam meam circumſepſit,
& tranſire non poſſum, & in calle meo tenebras poſuit.]
Terrores per inſomnia, & tenebras ſæpius repetit: perſo-
Iob 16. 10. nas horrendas illi apparentes illud indicat, cap. 16. [Hoſtis
meus terribilibus oculis me intuitus eſt:] quo loco Phil.
ſic ſcribit: [Potuit per amicos ipſi Iob viſus diaboli quo-
dammodo horribilis apparere; vt quemadmodum caro
eius ab eo pœnis atterebatur, ita etiam mens ipſius terro-
ribus turbaretur; licèt hic locus poſſit & ita intelligi, quòd
vbi Iob claudebat oculos, ſe ad ſomnum deſideratum com
ponens, illicò vmbræ quædam terræ, horrendæq; imagi-
nes, et a Diabolo, & eius locis inferebantur, vt ipſe Iob
ait ad Dominum, terrebis me per ſomnia, & per viſiones
horrore concuties.

Decima, cædes primogenitorum, quæ eò fuit in Iobo
grauior, quòd nõ ſolùm primogenitus, ſed decem vtriuſ-
que ſexus filij, nulla relicta ſpe ſobolis, miſerando interitu
ablati fuerint: illud tandem in omnibus plagis longè gra-
uiſſimum, quòd Aegyptij plures, non Pharao ſolùm per-
cuſſi fuerint; quippe ſocij pœnarum ſolatio ſunt; præter-
ea plagæ non continenter inflictæ, & aliæ ex alijs natæ;
ſed interuallis ſeparatæ, & loco reſpirandi, deliberandiq;
conceſſo; tandem quòd non plures quàm octo & viginti
dies, aut circiter durauerint. Sed Iobus ſolus, continen-
ter, nullo reſpirandi ſpacio conceſſo, inopinato, diuturno
Primi Iobi tempore tot malis laborauit. Sed iam iſto primi, atque
certaminis difficillimi certaminis finis, quod cum dæmone, & carne
finis. ſua obijt, iam ad ſecũdum valde periculoſum, quod erit cũ
ſtimulo ſuæ carnis, vxore ſtulta ineundum, deſcendamus.

IX. Dixit autem illi vxor ſua; adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? benedic Deo & morere.

1 *Quæ Iobi vxore varia ſententia; nulla certa.*
2 *Varia cauſa ſeruata vxoris: vera, vt eſſet noua calamitatis materia.*
3 *Fœmina multa importunè garrit. Notio nominis Eua, & cum ſerpente cognatio Fœminarum plurima vitia.*
4 *An Dæmon intentionis fuerit habitum vxoris. Huius quoque digna vituperia ex Patribus.*
5 *Colloquium vxoris cum Iob ex LXX. Vxor mendicantis oſtiatim. Fœmina deſperantes. Tribulatio ſpem nutrit.*
6 *Quid hoc loco ſimplicitas. Quæ fœminarum ſupellex Ariſtotele: explicatur Sapiens de muliere forti.*
7 *Varia benedicendi, & totius ſententiæ expoſitiones.*
8 *Germana expoſitio. Varia etiam acceptiones huius ſententiæ: blaſphemia capitalis pœna.*

Dvplex hoc loco de vxore Iobi quæſtio occurrit; pri- 1
ma, quænam mulier fuerit; Secunda, quare a commu- *Quæ Iobi*
nium interitu, & clade ſeruata? Quod ad primam attinet, *vxor.*
Philo de antiquitatibus exiſtimat fuiſſe Dinam Iacobi fi- *Philo.*
liam, quam Sichem conſtuprauerat; idem ſcripſit Phara-
phraſtes Chaldæus; cuius ſententiam probare videtur *Chaldæus.*
Genebrar. in Chronol. addit replicator contra Burgen- *Genebrar.*
ſem, ſuper id, cap. 21. [Interrogate quemlibet de violato- *Replicator.*
ribus,] ex Hebræorum ſententia Iobum ex Dina ſuſcepiſ-
ſe filiam pulcherrimam, quam duxit Putiphar, de qua ve-
nit Aſenea, quam duxit Ioſeph vxorem in Aegypto, vnde
Hebr. excuſant Ioſeph de matrimonio alienigenæ: neque
omnino Hebræi in ea re conueniunt; nam R. Salomon di- *R. Salomon.*
xit Dinam nupſiſſe poſtea fratri ſuo Simeoni, habuiſſeque
filium nomine Saul: Sed hæc omnia anilia ſunt, & He-
bræorum ſomnia, nullo ſolido fundamento erecta. Sept. *LXX.*
cap. 42. aiunt duxiſſe vxorem Arabiſſam; ſed an eadem
fuerit vxor, quam poſt reſurrectionem ſuam habuit, non
conſtat; de quo eo loco dicendum erit: res ergo hæc om-
nino incerta.

Quare verò ſeruata fuerit Iobi vxor, rurſus Philo, ad 2
ſanctitatem, & vitæ merita Iacobi parentis id refert. Hoc *Cur ſerua-*
item ſomnium Hebraicum: nam filij Iob propter paren- *ta Iobi v-*
tem ſanctiſſimum liberati non ſunt ea Dæmonis manu & *xor.*
poteſtate, liberaretur, ſcilicet, Iobi vxor propter paren-
tem Iacob; præſertim cùm ſi alterius ſanctitas prodeſſe il-
li debuit, aderat maritus ſanctiſſimus, cuius merita eſſent
illi cauſa incolumitatis. Titelmanus latè explicat, forte *Titelm.*
vxorem, quòd eſſet quaſi pars ipſius viri, ſimul cum Iobo
ſeruatam eſſe: ſed nunquid meliori ratione ſeruari debuit,
quam ipſe Iob, vt hæc non viuens ſolùm, ſed ſana & inte-
gra, Iob vero viuus licet, mille tamen morbis confoſſus
fuerit. Chryſoſt. aliquando dixit, ideò vxorem ſeruatam, *Chryſoſt.*
vt ſua opera, & emendicato victu virum ſuſtentaret. Sed
cum ad ea, quæ ad Iobum pertinebant per amplam pote- *Vera ſerua-*
ſtatem Dæmon nactus eſſet, certè ſeruare nollet, quod ad *ta vxoris ra-*
illius mala leuanda vlla ratione conferre potuiſſet. *tio.*

Ergo illa eſt veriſſima ſeruatæ vxoris ratio, quam tam
Græci, quam Latini ſummo conſenſu tradunt, Tertullian. *Tertul.*
Cyprian. Auguſt. Chryſoſt. Theophanes, Proſper. Gauden *Cyprian.*
tius, vt illius vita, & perſuaſio nouum tentationis & cala- *Auguſt.*
mitatis genus viro ſuo exiſteret. Nazianz. oratione in lau- *Chryſoſt.*
dem Athanaſ. illam appellat, [calamitatis cumulum;] *Theophan.*
Chryſ. ſuper id, [Si bona ſuſcepimus: fortiſſimum] atque *Proſper.*
aptiſſimum aduerſus Iobum telum, [& pugnandi inſtru- *Gaudent.*
mentum.] Hoc fuiſſe Dæmonis conſilium nemo miretur, *Nazian.*
qui in ethnico ſcriptore rem ſimilem legat: vxores namq; *Chryſoſt.*
ad regum extremam miſeriam ſeruari, Megæræ, ac furia- *Seneca in*
rum conſilio tribuit Seneca in Thyeſte, cum Megæra Tan *Thyeſt. act.*
talo ab inferis excitato ſic inter alia præcipit. *1, ſc. 1.*

Fortuna Reges inter incertos habet;
Miſer ex potente fiat, ex miſero potens;
Fluctuq; regnum caſus aſſiduo ferat;
Ob ſcelera pulſi liberi pereant male;
Peius tamen naſcantur: immineat viro
Infeſta coniux.

3
Fœmina nõ
Dixit autem. Dicendi, loquendi, conſilium non rogata *rogata cõſi-*
præbendi fœmina ſemper cupida: nam quis permittat fœ- *liũ obtrudit.*
minam docere? [mulier, inquit Paulus, in ſilentio diſcat, *1. ad Tim. 2.*
cum omni ſubiectione; docere autem mulieri non per- *11. 12. 13.*
mitto, neq; dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio. Adam *1. Cor. 14.*
enim, non eſt ſeductus, ſed Eua,] q. d. facilè mulierem fal- *34. & 35.*
li; & cùm falſa ſit, facilè alios in deceptionem ſuis verbis, *Euam extitiſſe*
& perſuaſione adducere poſſe: quo loco Euã extitiſſe Ada *Adamo*
mo erroris magiſtrã, aſſerunt multi Patres, Hæreſesq; mul *occaſio*
tas a fœminis initia, incrementaq; ſumpſiſſe, prolatis exẽ- *ad errandi.*
plis docet Hieron. epiſtola ad Cteſiphon: & illud certè in *Hieron.*
fœminam de his, quæ captum eius excedunt, ſtultè lo- *Baſil.*
quentem, & contendentem, rectè dici poteſt, quod Baſi- *Tripar. lib.*
lius Demoſthenem cuidam Valentis coquo ſibi oblatrãti re- *6. c. 36.*
ſpondit. [Tuum eſt de pulmentis cogitare, non dogmata *Theodoret.*
diuina decoquere.] Sapienter ſanè Honorius atq; Theodo- *lib 6. c. 36.*
ſius Imperatores dixerunt, fœminarum cõſilium aduerſus *Theodor. lex*
propria commoda laborare; immò & earum conſiliorũ, *5. c. 9.*
verborumque halitum venenatum eſſe illud indicat, tum *l. ſi pater.*
quòd cum ſerpente locuta eſt, & ſerpentem non exhorruit, ſi- *C. de ſponſ.*
milis videlicèt ſimilem; tum quod Clemens in exhortat. *Clemens.*
ad gen. Epiph. lib. 3. ſcribunt nomen, *Eua* ſine aſpiratione, *Epiphan.*
mulie-

Etymologia nominis Euæ. mulierem; cum aſpiratione verò, ſerpentem ſignificare:
ita vt neque vna littera deficere videantur: ſed quidem
(vt hoc quoque obiter dicamus) ſi accuratè horum nomi-
num ex Hebræa origine ratio habenda eſt, non tam litte-
ra differunt, quam ſemilittera, vt ita dicam, aut ſimilis lit-
חוה teræ, in ſimilem permutatione: nam *Hhaua*. Eua, & mu-
חיה lier eſt; at permutata, *Vau*, in *Iod Hhaia*, eſt ſerpens, beſtia,
animal interdum ferum, & non cicur: quòd ſi eorum no-
minum etymologiæ ratio habenda eſt, vtrumque videtur
חוה commodè deduci poſſe à verbo *Hhaua*. De mulierum ve-
Chryſoſt. rò vitijs, diſſerunt abunde ſancti Patres Chryſoſt. homilia
Epiphan. 32. in Matth. 19 Epiph lib. 3. to. 2. hæreſi. 79 & hom. de de-
Hieron. collatione Baptiſtæ Hieron. ad Oceanum de vita clerico-
Aluar. Pel. rum, & Aluarus Pelagius, lib. 2. de planctu Eccleſiæ cen-
tum & duo notat fœminarum vitia; plura fortè omiſit.

4 *Vxor ſua*. Chryſoſt. veroſimile exiſtimat, quod a non-
Chryſoſt. nullis aſſerebatur, hanc non fuiſſe veram Iobi vxorem,
An Satanas quoque ſumptum fuerit vxoris habitum. ſed Diabolum eius ſimilitudinem imaginemq; exprimen
tem; res propè eadem atque illa, an veri nuntij fuerint, an
verò quos dæmon ſimularet: de quo ſuprà: nunc certè
non valdè intereſſe videtur, an fœmina, an verò Diabo-
lus ſub fœminæ ſpecie loquatur; nam, vt Apol. dicit, [Hæc
Apol. mulier affinitate attingit Diabolum;] ſicut neque multum
refert, an Diabolus in ſerpente, an verò nunc in muliere
Greg. Theo. loquatur. Gregorius Theol. in cat. mulierem hanc vocat
plenum doli inſtrumentum, & fraudulenta oratione vi-
Chryſoſt. rum aggredientem. Chryſ. furore Dæmonis concitatam
dicit, certiſſimum telum, machinam adamantino muro
Greg. lib. 3. c. 6. adhibitam. Greg. ſcalam fuiſſe, quâm Dæmon turri fortiſ-
ſimæ admouerit, & per quam ſubrepere niſus fuerit, vt ſic
mors per feneſtras intraret, ideſt, per auditum, & conſen-
ſum præſtitum maleſuadæ vxori [Diabolus, inquit, duo-
bus modis impugnat; tribulatione, vt frangat: perſuaſio-
ne, vt molliat.] Baſil. & Didym. appellant muliérculam
mente circumuentam. Tandem Olympio. ſpiritu diaboli-
co imbutam. [Turrim vero fortiſſimam] ſæpè vocat Chry-
Chryſoſt. ſoſt. Iobum, præſertim hom. 2. in Iob. Theophanes, epiſt. 2.
Theoph. [Hæc nullis tormentis nutauit, nedum deijci potuit; nunc
irrepetitijs artibus, & fallacijs petitur, & funeis ſcalis; ſed
fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorum.]

5 *Adhuc tu permanes*. Non dubium quin plura alia verba
inter Iob, & vxorem conſerta fuerint: ſed illa tantùm nar-
rat Scriptura, quæ mulieris virus, & viri patientiſſimi anti-
dotum continent Quod autem Chryſoſt. veroſimile exiſti-
mat, non hoc primum fuiſſe conſilium ab vxore adhibi-
tum, ſed alia multò aſperiora ab illa ſæpenumerò Iob au-
diuiſſe, mihi nulla ratione probatur: quippe nullum aliud
videtur potuiſſe nequius eſſe, aut impudentius, quàm de
blaſphemando: quòd ſi aliud grauius fuiſſet, non præter-
LXX. mitteretur à Scriptore ſacro. Septuagin. Vaticani illa ad-
Chryſoſt. dunt, quæ Græci omnes explicant & Chryſ. habet homil.
28. in 1. ad Corin. & Dæmonis arte comparata ad frangen-
dum, & debilitandum Iobi animum planè videntur: quã-
uis in Complutenſibus, vt pleraq; alia, deſint. [Tempore
multo tranſacto dixit ei vxor eius. Quouſq; ſuſtinebis di-
cens: Ecce permaneo tempus adhuc paruum, expectans
ſpem ſalutis meæ? ecce enim deletum eſt memoriale tuũ
de terra, filij, & filiæ, mei vteri dolores & labores, quos in
vacuum laboraui cum ærumnis. Tu verò ipſe in putredi
ne vermium ſedes, pernoctans ſubdio; & ego errans &
ancilla, locum ex loco, & domum è domo; muto expectãs
ſolem, quando occidat, vt requieſcam ab ærumnis & do-
loribus, qui me nunc premunt: ſed dicito aliquod verbum
Olympiod. in Dominum, & morere. Olymp. ait. Hæc omnia diuino
permiſſu eueniſſe, vt neque vxorem quiſquam miſeraretur,
neque ſuperioris fœlicitatis repetita memoria eius ſo
An vxor Iob mendicauerit. laretur mendicitatem (quandoquidem non ſinebat hoſtis,
vt illi quiſquam miſericordiam impertiretur) quam etiam
mercede locauit ad ſuam ſuique viri vitam ſuſtinendam.]
Baſil. Mendicabat igitur, vt Baſil Chryſ. Olymp. dicunt, & cibi
Chryſoſt. quotidiani cauſſa oſtia pulſabat. Nicetas hæc mala propo-
Olympiod. ni ab vxore exiſtimat, vt ſignificet, quibus iniurijs ſui viri
Nicetas. cauſſa affecta fuerit. Theophanes, [Noſtis, inquit, omnes,
Theophan. quomodo ſoleant mulierum fletus & lachrymæ frangere
& mollire virilis animi robur, ex communi præſertim ca-
lamitate, filiorumq; amiſſione prouenientes.] Hæc omnia
contineri videntur in illa particula, [adhuc,] diuturnitas
Iſa 28. 16. malorum, expectatio, patientia Iobi, magnanimitas; vxo-
** Quien de Dios ſe fia,* ris deſperatio, & puſilli animi modica fides; cum ſcriptũ
ſit. * Qui crediderit non feſtinet, ſic enim fructum adferet

in patientia,] ideſt, in longanimi & æquanimi expectatio- *de la larga,*
ne diuini conſilij, & prouidentiæ: certè Ariſtot lib. 9 de hi *y no la de-*
ſtoria animalium, dixit, [Mulieres quam viros, magis de- *preſſa.*
ſperantes eſſe:] Exemplum eſt Tobiæ iunioris mater, cui di *Luc. 8. 55.*
cebat vir ſuus Tobias, [Tace, & noli turbari, ſanus eſt filius *Ariſtot.*
noſter; illa autem nullo modo conſolari poterat, ſed quo- *Tob. 10. 6.*
tidie exiliens circunſpiciebat, & circuibat vias omnes.] *Iudith lon-*
Nam quòd Iudith longanimis fuit, cùm viri omnes deſpe- *ganimis.*
rantes, deditionem cogitabant, ad animum pluſquam vi-
rilem referendum eſt; [Poſuiſtis, inquit, vos tempus miſe-
rationis Domini, & in arbitrium veſtrum diem conſtitui *Iudith 8 13*
ſtis ei.] Nazianz. oratione in laudem Athanaſij, [paruos *Nazian.*
homines appellat,] qui de tribulationibus nihil magnum
ſibi polliceri audent, &, ſi diuturnæ ſint, nullam diuturnio-
rem ſpem animo concipiunt: cùm tamen tantum abſit, vt
iuſtus in tribulatione deſperet, vt potius ſicut [tribulatio *Tribulatio*
patientiam] efficit, ita etiam patientia & tribulatio ſpem *& patientia*
efficiãt obtinendæ ſalutis & præmij ampliſſimi. Hæc eſt il- *ſpe nutriũt*
la [creaturæ,] ideſt afflicti hominis, [expectatio] longani-
mis, quæ apud Paulum, [reuelationem filiorum Dei expe- *Rom 8. 19.*
ctat; vanitati enim (ideſt, mundanis tentationibus, inter- *Origen.*
prete Origene) creatura (homo, aut iuſtus) ſubiecta eſt,
non volens propter eum, qui ſubiecit illum in ſpe.]

In ſimplicitate tua. Lyra, Hugo, Perion. in vita Iob, & alij *6*
[ſimplicitatem,] pro ſtoliditate, & ſtupiditate accipiunt; *Lyra. Hug.*
quòd ſenſui humano videatur ſtolidum, Deum benedice- *Perion.*
re, à quo tot mala corpus accepiſſet; quaſi diceret; Tunc
adhuc in tuæ * ſtoltitiæ cœno hæres? interpretatio mini- ** Aun toda*
mè cõgrua; cùm omnino idem ſignificet, quod ſup. ver 3. *via te eſtas*
[adhuc retinens innocentiam.] Sed tamen hoc pro contu *en tu neceda d?*
melia obijcitur ab vxore: id quod obſeruarũt, Baſilius, Di-
dymus, Chryſoſt. verborum contemptu, contumelijs, con *Baſil.*
uitijs vxorem cum Iobo agere. Sunt fœminæ viris in ma- *Didym.*
ledicendo petulantiores celerioreſque: ſic docet Ariſt. lib: *Chryſoſt.*
9 de hiſt. animal. [Mulier magis inuida, & querula, & ma- *Ariſtot.*
ledicentior, & mordacior; præterea anxia & deſperãs ma-
gis, quam mas; atque imprudentior, & mendacior & faci-
lior decipi; meminiſſeq; aptior.] Hæc ſupellex fœmina-
rum clarè perſpici in Anna Tobiæ vxore poteſt, quæ nihil
læſa indignis contumelijs mitiſſimum Tobiam afficit; nã
cum ille, cæcus licèt (vt patremfamilias ſtrenuum decet)
quid rei eſſet hædus ille, quem balantem audiebat, exqui-
reret; irata reſpondit [Manifeſtè vana facta eſt ſpes tua, et
eleemoſinæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & alijs hu-
iuſcemodi verbis exprobrabat ei.] Sed hac quoque Iobi *Tob. 2. 22.*
vxor maledicentior, nam illa aliqoid audiuit à marito, quo
ſe lædi credidit; hæc verò nihil omnino accepit; ſtulta
vtraque, & ſapientis illius fortiſq; mulieris longe diſſimi-
lis, quæ viro ſuo [Reddidit bonum, & non malum omnib. *Prou 31. 12*
diebus vitæ ſuæ:] nam cùm aliæ vxores ſoleant pro malo
malum reſpõdere viris ſuis, aliæ etiam pro bono [malum
reddere:] fortis tamen [mulier,] ſiue maritus bonum, ſiue
malum diceret, nihil ſimile regeſſit, neque verbum * ma- ** Iamas ſe ò*
lum reddidit, omnino a cõtumelijs & maledicentia abſti- *bol viò a la*
nens; quamuis maritus à contumelijs minimè abſtineret. *cara vna*
mala pala
Benedic Deo & morere. Multiplex & varia eſt apud inter- *bra.*
pretes huius loci ſententia; nã primo quidam [benedicere]
accipiunt pro petere, precari: q. d. precare à Deo mortem *7*
tantis malis remedium vnicum: hæc dicitur eſſe expoſitio *1. Expoſitio.*
Luciani martyris, & ſequitur Ioachimus Perionius in vita *Luc. Mart.*
Iob; ſed non placet Iuliano in Catena; præſertim cùm *Ioan Perio?*
ideò hæc expoſitio alijs probaretur, quod vxorem Iobi defen *Iulianus.*
dere vellent, quæ quaſi valde pia & religioſa funderet viro
vt precibus ad ſe mortem alliceret, ne fortè aliqui tanta cã
lamitate offenſi de Deo malè loquerentur: non enim eſt;
quod defendendam quiſpiam ſuſcipiat hanc mulierculam
(ſic appellant Baſil & Didymus) quam Iob ſtultam vocat. *Baſilius.*
Caietanus & Eugub [Benedicere Deo,] pro Dei cultu *Didymus.*
& veneratione accipiunt; totam verò ſententiam per iro- *2. Expoſitio*
niam; quaſi vulgatum prouerbium ab impijs vſurpatum, *Caietanus.*
Deum piè venerare, morsq; miſera erit vanæ pietatis pre- *Eugub.*
tium * [Benedic Deo &c.] ſimilis ſanè ſiue ſtultitia Annæ ** Serud a*
dicentis, [Nunc apparuerũt eleemoſinæ tuæ:] ab eo enim *Dios, y ropa*
prauo impiorum de Deo, & de religione ſenſu auocat id *gará cõ ma*
Deuter. 29. [Ne fortè ſit inter vos vir aut mulier, familia *taros.*
aut tribus &c. cumq; audierit verba iuramẽti huius (vide- *Iob 2 22.*
licet, quibus Deus iot pijs bona promittit, iot ſupplicia im *Deut. 29. 19*
pijs minatur) benedicat ſibi in corde ſuo, dicens, Pax mihi
erit, & ambulabo in prauitate cordis mei (ideſt etiam ſi
ambulem in prauitate cordis, pax mihi & bonorum

omnium abundantia erit) benedicatq́; ſibi (& impunitatem polliceatur, nam qui Deo ſeruiunt, citiùs & certiùs moriuntur) & aſſumat ebria ſitientem:] prouerbialis videtur locutio, id eſt; addat ebriam ſitienti, coniungatque vtramque, terram madentem, & ebriam ſuo ſanguine, & ſupplicio, cum innocente: id eſt, dicat impius, tam impios quàm pios obnoxios eſſe pœnis atque ſupplicijs, neque pietatem prodeſſe iuſto, ad vitam, vitæq́; iucunditatem: idem ſenſus in verſiori nunc Vaticana lectione, [& *abſumat ebria ſitientem,] ideſt, qui puniuntur, ad ſe trahant pios & iuſtos, cùm pariter omnes miſerijs inuoluantur, Cùm enim ſemel Deus gladium diſtringit, ſine vllo iuſti vel iniqui diſcrimine obuios quoſcunque obtruncat. Huc pertinet id quod D Thom. proponit ex deſperanti animo profectum; [Benedic Deo, & morere;] cùm ex anteacta vita, & Deo benedicendi ſtudio nihil niſi ærumnas reportaueris, morboſque lethales; ſi in benedicendo perſeueres, quid præter mortem certiſſimam conſequuturum te exiſtimas? igitur ſi, quod nunc tibi reliquum eſt, lingua illum laudes, nihil expectabit ille ampliùs ad te perdendum: [benedic] itaq; tandem illi [& morere,] vt moriaris.

Editio Vaticana.
Hoc vide tur eſſe impiorum Prouerbium.
Si Dios te compa à caſtigar, à todos los lleua abecho, y à nadie le vale ſer bueno.
D. Thom.

8 Tertiò, *Benedicere* pro maledicere, accipi debere, locus ipſe poſtulat, & Dæmonis conatus: hoc enim ſuggerit, & fieri hortatur vxor, quod Dæmon procurandum, & obtinendum ſibi propoſuerat; [niſi in faciem benedixerit tibi:] quo etiam modo Septuaginta, & Chaldæus accipiunt: ſed adhuc multiplex ſenſus, multiplexque huius ſententiæ affectus.

9. Expoſitio
LXX.
Chaldæus.

Primus, vt ad iram pertineat, quæ mulieri afflictæ, & laceſſitæ innata eſt; vt id dicat quaſi volens ſe de Deo vlciſci, quem credebat ſolum malorum auctorem; *Deum maledictis onera, vlciſcere, licèt infœlici morte paretur vindicta: ne prius animum exhales, quàm multis probris in Deum congeſtis dolori tuo ſatisfeceris.

**Dios honralo, y vègate del, aũque te quite la vida; no te mueras, ſin que ſe lo dones muy bie dicho.*

Secundò, vt ad inconſtantiam in fide & religione pertineat; ea ratione, quam D. Tho. & Lyra indicant; Cùm ex tua pietate nihil niſi ærumnas reportaueris; *nũc iam aliud viuendi inſtitutum arripe; iniurius eſto in Deum, quod fortè fœliciùs cadet: quòd ſi etiam moriendum tibi ſit ea ratione ſicut nunc, nihil tentaſſe nocuerit. Hi ſunt, qui [ad tempus credunt & in tempore tentationis recedunt,] quibus ingens in extremi die iudicij ſupplicium minatur Sapiens; [Væ his, qui perdiderunt ſuſtinentiam, & diuerterunt in vias prauas: & quid facient, cùm inſpicere cœperit Dominus?

D. Thom.
Lyra.
**Mudaeſtilo y prueua ventura; que aſſi como aſſi no puedes durar mucho.*
Luc. 8. 13.
Eccl. 2. 17.

Tertiò, vt ſit deſperantis animi, & ærumnis ſuccumbentis, & mortem optantis miſerorum conſolatricem: ita Chryſ. Apol. Baſil. laceſſe Deum, vt te interimat; manibus & verbis, more impiorum, mortem accerſe. De hoc illud quoq; accipitur Eccleſ. 22 [Ne feſtines (egredi è mortali vita, aut mortem accerſere) in tempore obductionis (illationis pœnarum & calamitatum.) Blaſphemiam (inquit Apolinaris,) ſolã ſtatuebat, quæ ſubitam necem adferret.]

Chryſ. Apo. Baſil.
Eccleſ. 22.

Quartò, non eſt mihi inter alios ille ſenſus vltimus, quem indicat Gaudentius Brixianus præfatione in ſuum tractatum ad Scripturam; vt vxor ſuadeat, vt mortem blaſphemanti debitam, & iure legeque ſtatutam, ſuis verbis & blaſphemijs ſibi comparet: ſicut ſolent ſontes, & qui diu in carcere & ſqualore iacuerunt, aliquid tandem inſignis facinoris patrare, aut hominem interficere, vt inde* tandem vel ad patibulum educantur, illud itaque, inquit, piaculum admitte, quo legibus poſtulatus capitis pœnam ſubeas. Blaſphemiæ autem mortis pœna ſtatuta erat in lege, iuxta id, [Eſt alia loquela contraria morti,] ideſt, iuxta mortem, antè regione mortis habitans. Quamuis autem Iob ante legem vixerit, potuit tamen, tum apud ſuos, tum apud nationes alias viguiſſe, vt diuini numinis iniuriæ & blaſphemiæ morte punirentur. Sic.n. Socrates, quòd in Deos iniurius haberetur, apud Athenieñſes delatus & danatus eſt.

**Haz algo porque te ahorquen, y al fin ſalgas de penas.*

X. Qui ait ad illam; Quaſi vna de ſtultis mulieribus loquuta es; ſi bona ſuſcepimus de manu Domini, mala quare non ſuſcipiamus? In omnibus his non peccauit Iob in labijs ſuis.

1 *Qualis Iobi ad vxorem conuerſio & reſponſio. Iuſti acerrimi in defendendo Dei honore. Iuſtorum ira laudabilis.*
2 *Corripiendi moderatio. Particula quaſi. Eua notata.*
3 *Quid ſtultitia in ſacro ſermone; multiplex acceptio.*
4 *Iuſtorum ægrotantium erectus animus. Impatientes ægroti notati ex Salom.*
5 *Argumentatio confecta à Iob. & 2. conſequentia probanda ratio ex Dei manu erga homines benefica.*
6 *Alia probanda illius conſequentia ratio; iucunda cum Deo ſocietas, etiam iactura. Anticipata mercede nos ille conduxit.*
7 *Rerum humanarum viciſſitudo; permiſcenda aduerſis proſpera.*
8 *Verborum modeſtia ex Dei timore. An Iob vnquam verbo lapſus fuerit. Quæ labia ſceleſta apud Salomonem.*

A*it ad illam.*] Septuag. dicentis geſtum indignabundum expreſſerunt: [Reſpiciens in illam:] ſic obſeruant Baſilius & Chryſoſt. [Cùm ea verba ſtomachum Iobo mouiſſent, (quod ſuperiora mala facere minimè potuerant) pleno iracundiæ vultu, trueiq́; aſpectu ad vxorẽ conuertitur.] Theophanes epiſt. 2 [Iratus, & cum indignatione reſpiciens.] Cùm de Dei honore agitur, Leonibus ſe valentiores præbẽt iuſti aduerſus impios, & impietatem; cùm in ſuis priuatis malis ſuſtinendis, agnis mitiores ſint, & coram tondente obmuteſcant: vide id Malac. 3. vbi aduerſus eos, qui diuinam prouidentiam criminabantur dicentes, [Vanus eſt qui ſeruit Domino, &c.] dicitur. Inualuerunt ſuper me verba veſtra, ait Dominus, (ſtultitiam veſtram tolerare non poſſum) Tunc loquuti ſunt timentes Deum,] illi videlicet iuſti qui diuinam prouidentiam tuebantur, vt Hieron. explicat, voces tam indignas ægrè habuerunt, quare cum antea ſiluerint [tunc locuti ſunt,] cõpulſi, videlicèt, abrumpere ſilentium: vide Chryſoſt. hom. 11. in c. 5. Matt. ſuper id, [Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſſa reus erit iudicio:] ex quo ſic ille colligit; [Ergo qui cum cauſſa, iraſcitur, non erit reus: nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit; neque iudicata ſtant, neque crimina compeſcuntur; iuſta ergo ira, mater eſt diſciplinæ; itaque non ſolùm non peccant, qui cum cauſſa iraſcuntur, ſed econtrà, niſi irati fuerint peccant;] hæc & quædam alia pulchra eo loco Chryſoſt. vide etiam Auguſt. libro 1. de ſermone Domini in monte. cap. 19. quòd habita iuſta cauſſa liceat fratrem vocare fatuum: quomodo & Chriſtus diſcipulos euntes in Emaus; & Paulus Galatas, [ſtultos] appellauit: ſic ille prædicandi Dei verbi magiſter ſupremus, & fidelis concionator, qui [cum malediceretur, non maledicebat, & tanquam agnus coram tondente ſe obmutuit;] vocauit tamen aliquando Iudæos mendaces, filios Diaboli, cæcos, & vehementer comminatus, [Væ, inquit, vobis Scribæ, & Phariſæi &c.] ab hoc loco non abeſt omnino id quod de Iobo quoque loquens Gregorius dixit in præfatione. cap. ſecundo comparat nimirum virum iuſtum grano ſinapis, quod ſi non conteritur, lene eſt, contritum verò inardeſcit; [Sic, inquit, vnuſquiſque vir ſanctus, cùm non pulſatur, deſpicabilis ac lenis aſpicitur; ſiqua verò illum tritura perſecutionis opprimat, mox omne, quòd calidum ſapit oſtendit; atque in feruorem virtutis vertitur.

LXX. 1
Baſil.
Chryſoſt.
Theophan.
Iuſti pro Dei honore acriter pugnãt.
Mal. 3. 14.
Hieron.
Chryſoſt.
Matt. 5. 22
Auguſt.
D. Paul. ad Gal. 3. 3.
Mat. 23. 13
Gregor.
Iuſtus cur ſimilis grano ſinapis.

Quaſi vna de ſtultis Baſilius, & Chryſoſt. obſeruant moderationem in corripienda vxore: non enim dixit [ſtulta es, ſed quaſi &c.] cum hoc ſatis eſſet ad ſanandum morbum: cæterùm obſeruatio non eſt ſolida; nam illud, quaſi, aut non ſimilitudinem, ſed veritatem affert, ac ſi diceret, Verè ſtulta es, aut ſimilitudinem cum alijs ſtultis, & à religione & pietate alienis mulieribus ſignificat, quæ nihil minuit acerbitatem reprehenſionis. Illud autem, [vna de ſtultis.] Origenes & alij, vt Chryſoſtomus ait, referunt ad Euam, quæ fuit vna, ideſt prima ſtultarum; & primò à ſerpente ſeducta; de Dei præcepto & prouidentia non ſentiens in bonitate, neque ſyncerè loquens, & virum ſuum ad malum pelliciens: ſed ſimplicior ſenſus, ſi indiſcriminatim pro muliere ſtulta accipiatur.

2
Baſilius.
Chryſoſt.
Correptionis modus.
Quaſi particula.
Origenes.
Chryſoſt.

Nomen autem ſtultus, quod à *Nabal*, deſcendit propriè ſignificat id, quod vi, vita, humore, ſapore, ſapientia deſtitutum eſt: quod languet atque marceſcit, & veluti aridum folium decidit; inde pro eo, quod vile eſt, & abiectum, nulliuſq́, pretij: aut pro eo, quod ſenſu & mente deſtituitur, nullius animi, nullius conſilij, * qui omnes ſuas cogitationes in rem contemptiſſimam abiecit. 1. Regum. *Nabal* [ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt,] qui nihil ſublime cogitat, neque dignam de rebus æſtimationem iudiciumq́; habet,

3 נבל
Quid ſtultus in ſacro ſermone.
**Necio y vil y de malos reſpetos.*
1. Re. 26. 16

bet, ergo ait Iob indignè, abiectè, valde humiliter de Deo, diq́ue eius prouidentia ſentis, atque iudicas; ſenſu, conſtantia, virtute animi deſtitueris; deficis planè, marceſcis, langueſcis circa diuina; non ſolùm mulicbrem imbecillitatem, ſed etiam ſtultitiam oſtendis; non tu Regis vxor, ſed è media turba muliercularum vna es; non ſic à me inſtituta es; nihil inſtitutione, diſciplinaq́ue mea dignum aſſers. Inde hoc nomen etiam accommodatur ad eum, qui ideò abiectè de Deo ſentit, quòd Deum non cognoſcat, neq; veram fidem, & religionem colat; quare ad idololatriam pertinet id Deut. 32. [Populе ſtulte, & inſipiens: & iterum, In gente ſtulta irritabo illos; ſic & Paulus Ro. 10. vocat Gentem inſipientem. Pſal 73. Populus inſipiens incitauit (blaſphemauit, contempſit) nomen tuum.] Dicet ergo Iob. Nihilò tu ſublimius, aut melius de Deo ſentis, quàm qui Deum ignorant; cum Deo quaſi cum ligno, aut lapide agis; ſic exiſtimas impunè abituram blaſphemiam, & contumeliam diuini numinis? Apud Sinas, & nationes barbaras, ſi quid infauſtum accidat, idola, & lares vapulant, & contumelijs afficiuntur; non aliter igitur barbarorum, & ſtultorum more, vt Deum afficeret contumelia ſuadebat hæc mulier. Tertiò etiam id [ſtultitiæ] nomen ad inſigne facinus & factum contra publicam honeſtatem pertinet, quaſi ſit homine probo & ſapiente indignum, & quod in hominem cordatum cadere nō poteſt: ſic Iudith. 19. 23. de præpoſtera libidine; [Nolite facere malum hoc; ceſſate ab hac ſtultitia: & Ierem. cap. 29. Ponat te Dominus ſicut Sedechiam, & ſicut Achab, quos frixit Rex Babylonis in igne, pro eo quòd fecerunt ſtultitiam in Iſrael, & mæchati fuerint in vxores amicorum ſuorum:] erit ergo ſenſus; Cùm ſoleant audaces, & impudentes fœminæ ingentia facinora concipere, & machinari, illis te ſimilem præbes; ſtultitiam tu quoq; meditata es, & ingens facinus, videlicèt numinis contemptum. Tandem ſi commune fœminarum ſtultitiæ, & loquacitatis vitium notet, minùs acris, ſed non incommoda ſententia continget; Nunquam te ego in ſtultarum, & loquacularum ineptricularum numero poſueram; at certè es de illarum numero.

Stultitia de Idololatria dicta. *Deut. 32 6. 21 6.* *Ad Ro. 10. 19.* *Pſalm. 73. 18.* *Iud. 19 23* *Iere. 29 23*

4 *Si bona ſuſcepimus de manu Domini &c.* Muliebri ſtultitiæ maſculam, atque viro ſapiente dignam ſententiam opponit. Vides hic id Prouerb 18. [Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam (mens enim, animusq; benè affectus, & iuſtitia atque ſanctitate erectus, corporis morbos, atque dolores extenuat, & mitigat, & corpus ipſum ægrum, ne omnino concidat atq; deficiat ſuſtentat) Spiritum verò ad iraſcẽdum facilem quis poterit ſuſtinere? (propriè ex Hebræo, ſpiritum percuſſum quis leuabit?)] q. d. Si animus ægritudinem aliquam habet, maleq́; ſit affectus, non poſſe commodè à ſano, & vegeto corpore leuari, aut tolerari; ſed fore vt ſibi, cæteriſq; omnibus moleſtiſſimus exiſtat; vt hæc ſententia ſignificet multò minùs moleſtum alijs eſſe iuſtum virum, quamuis mille morbis & difficultatibus laboret, multorumque ope, & opera indigeat; quam ſtultum, praueque affectum hominem, quem ſua vitia cunctis inuiſum, atque moleſtum reddunt; niſi fortè voluerit interpres Latinus ad ægrotorum quorundam impatientiam, & iracundiam reſpicere; hi enim, ſi cum corporis morbis, animi quoque ægritudinem, prauaſque affectiones coniungant, neque ſeipſos ferunt, nedum ab alijs tolerari benignè poſſunt. Ergo vir patientiſſimus Iob grauiſſimè laborans ſuum corpus ſingulari animi æquitate, & lenitate ſuſtentat, & tolerat; atque morbos doloreſque placat & mitigat: nam illud Plauti verum eſt, [Animus bonus in re mala, dimidium mali eſt.]

Prou. 18. 14 *Iuſti i morbis alleuationem, & corporis robore.* *Plautus.*

5 Sententia autem hæc per interrogationem effertur; & vim habere videtur cuiuſdam argumentationis, quæ probet debere hominem æquo animo perferre quidquid immittat Deus; *Si bona*, læta, iucunda, proſpera, corpori & animo amica *ſuſcepimus de manu Domini*, oblata à Deo accepimus, læti & hilares, *quare* ergo non debemus etiam *mala*, aſpera, difficilia, iniucunda æquo animo ſuſcipere? obſeruat Chryſoſt. ſummam viri modeſtiam cum tolerantia coniunctam: non enim magnum ſe aliquid præſtiturum dicit, ſi perferat: ſed quod ratio ipſa, & conſecutionis cuiuſdam neceſſitas ab homine exigit.

Argumentatio confecta à Iob. *Chryſoſt.*

6 Conſequentiæ autem ratio, & vis manifeſta eſt, & probari multipliciter poteſt. Primò, quoniam Dei manus, ex qua multa in nos bona profluxerunt, procliuis ſemper eſt ad benè faciendum; & multis diuitijs, gemmis [Hyacinthis plena;] ergo quod nunc malum de illius manu ſuſcepiſſe videmur, omnino malum eſſe nō poteſt, ſed propter noſtrum commodum, atque bonum ab illo immiſſum: quare quod extra Dei manum poſitum, vel ſolo aſpectu nos perterrefaceret, poſitum in ipſa manu Dei, malitiæ virus deponit; non ſecùs ac Moyſis virga, in terra coluber, in manu vim venenatam, & figuram terrificam amittit, exemplum ſit Elias Iezabelem fugiens, mortem à Deo precatus, *Tolle*, inquit, *animam meam*: atqui facilè tibi, Elia, ſi mortem optas, moriendum erit; ſeguis tantum fugias Iezabelem: at ille, Mors de manu Iezabelis ſuſcepta, quem non terreat, & in fugam conijciat? eſt illa virulentus coluber: ſed de Dei manu mors mihi inflicta, vita erit, & mearum ærumnarum, atque dolorum fomentum, & ſolatium, nam quidquid Deus ſua manu largitur, amico et beneuolo animo confert. Non aliter Dauid mortem accipere paratus de manu Ionathæ, Saulis manum reformidabat. 1. Reg. 20 [Si eſt (inquit ad Ionatham) iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad Patrem tuum ne introducas me.] Quid nos, ſi ad Chriſti Ieſu manus perforatas, & fuſo pro nobis ſanguine fluentes reuocemus, quidquid vnquam laboris & ærumnæ accipimus? ſi [calicem, quem dat] nobis ſua manu [pater] penſitemus? itaq; hæc Iobi ad vxorem reſponſio, adumbratio illius, quòd explicatè reddidit Chriſtus Petro, fuiſſe videtur, [Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?]

Conſequentia confecta à Iob vna, et probatio. *Dei manus erga nos beneſica.* *Cant. 5. 14* *Exo. 4. 3.* *3. Reg. 19. 4* *Mors de Dei manu minimè aſpernanda.* *1. Re. 20. 8.* *Io. 18 11.*

Secundò probari illa conſequentia poteſt ex quadam æquitatis ratione; non ſolùm enim lucri, ſed etiam iacturæ iocunda nobis cum Deo ſocietas eſt; Hinc illud Eccl. 7. [In die bona fruere bonis; & malam diem præcaue, propriè ex Hebræo, Malam diem vide] id eſt, vt quidam non incongruè exponunt, conſidera à quo tibi malæ diei labor immittatur, videlicèt à Deo, qui diei bonæ tibi etiam auctor extitit, vt lætanter excipias, [ſicut enim hanc, ſic & illam fecit Deus; vt non inueniat homo contra eum iuſtas querimonias;] & iterum eodem loco. [Qui timet Deum, nihil negligit:] quem locum, iuxta antiquam lectionem, ſic legit Hieron. [Qui timet Deum, * egredietur ad omnia,] nullam cum Deo pacis conditionem aſpernatur, ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis; eo loco ſic Hieron. [Quia vita hæc miſerabilis diuerſis quotidiè variatur euentibus, tam ad aduerſa, quàm ad proſpera iuſti animus præparetur, & poſcat Domini miſericordiam, vt quodcunq; euenerit, librata mente ſuſtentet; qui enim timet Deum, nec proſperis eleuatur, neque opprimitur aduerſis.]

Societas cũ Deo ineunda damni, & lucri. *Eccleſ 7. 15* *Hieron.* *Salo a qual ger partido que Dios le haga.* *Hieron.*

Tertiò, vt ſit argumentatio quædam, quaſi à minori: Bona abſque noſtris meritis accepimus, Deo munificè & liberaliter donante; ergo illo iuſtè nobiſcum agente, & iuſta noſtris meritis ſupplicia rependente, reſpuere, aut repugnare fas non fuerit: immo verò ſi ille erga nos gratuitus & liberalis nunquam extitiſſet, ſed nunc tantùm iuſtus vindex, ferre deberemus; cum autem bona aliquando donauerit, grati animi memoriam etiam in medijs malis abijcere nequaquam debemus.

3. Probatio.

Adde etiam quartam illius conſequentiæ probandæ viam; Si bona ſuſcepimus, quaſi anticipato, quod vocant, pretio nos Deus conduxit ad labores, & mala toleranda; iniquus igitur erit, qui cum bona acceperit, mala detrectet: indicauit hæc Chryſ. [Sua, inquit, tantùm benignitate Deus eſt vſus; donum fuerunt illa, non merces; gratia, non compenſatio: aduerſa nunc ſecundis emetire.]

4. Probatio. *Deus nos ad laborãdum conduxit.* *Chryſoſt.*

Tandem videtur hæc ſententia rerum humanarum viciſſitudinem ſignificare; namque conſequens eſt, vt qui bona primùm acceperit, deinde mala euentura timeat; ſicut illi, qui flammis nunquam extinguendis cruciabatur, dictum eſt; [Memento quòd recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: ideo iubemur, in die bonorum nō immemores eſſe malorum, & in die malorum non immemores eſſe bonorum,] ne incautos nos aut mala premant, aut bona efferãt; ne mala præſentia ad deſperationem adducant, bonorum ſpe & recordatione mitigata; neue præſentia bona nimium nos efferant timore malorum & recordatione, tanquam pondere retardata. Quod D. Greg. ad bona, & mala non ſolùm futura, ſed etiam præterita refert; horum enim propriè memoria dicitur, non futurorum. Hæc eſt illa bonorum, malorumq; collatio, quam ad animi tranquillitatem, & ægritudinum conſolationem Philoſophi magnoperè commendant: in primiſq́; Plutarch. ſapienter ſcripſit; [Qui memoria non continent, neq; reſumunt antecedentia, eaq́; incautè permittunt effluere, hi re vera ſeſe quotidiè vacuos, inaneſque, atque ex craſtino

7 *Luca 16 25* *Eccl. 11. 27* *Greg. ho. 19 ſup. Ezech. & libro 3. Moral c. 7.* *Plutarchus de Tranq.*

efficiunt ſuſpenſos:] rem ille locupletat tribus quatuorve elegantibus exemplis; alijs omiſſis, illud ſimile nõ prætermittendum. [Debemus, inquit, in animo, ſicut in tabula picta varijs coloribus, res floridas & ſplendidas ob oculos ponere, atque ita intexere, & premere, quando expungere omni ex parte atq; oblitterare non licet acerbas: eſt enim mundi, vt lyræ concentus; & vt muſica ſonis grauibus conſtat, & acutis, ſic cum res pugnantes habeant, eſt, vt rectè ſint, quædam horum confuſio: debemuſq; harmonicorũ more, melioribus ſemper deteriora, ac calamitoſa proſperis inuoluendo concinnã mixturã facere; vitæ nobiſq; accommodatam.] Vide Senec. in conſolat. ad Polyb. c. 29.

Senec.

In omnibus his non peccauit Iob labijs ſuis. Hęc eſt ſecunda ſecundæ victoriæ atq; triumphi decantatio: vide quæ ſup. diximus c. 1. v. 22. rurſum itaq; cõmendatur Iobi ſanctitas, & ſyncera pietas, cui neq; eã leuiſſimo verbo labeculam aſperſerit. Tantam verborum moderationẽ timori ſanè & pietati adſcribit Salomon Eccl. 5. [Vbi multa ſunt ſomnia, plurimæ ſunt vanitates, & ſermones innumeri; tu verò Deum time:] cõparat videlicèt cùm inſomnijs, in quibus ſemper inuenitur error aliquis, rationiſq; non omnino liberæ defectus, multiloquium, in quo [non deerit peccatum,] & ſtultitia; iubetq; ita Deum timendũ, vt illi nunq̃ obloquamur. Quod verò hic dr̃, Iobum [non peccaſſe labijs ſuis,] Polych. & alij extendunt ad omnia quæ in diſputationib. locutus eſt; ſed certè videtur hic locus ſyncerè tantùm accipiendus de his quæ hactenus cõmemorata ſunt; idq; ſignificatur illis verbis, [in omnibus his:]an verò aliquando leuiori verbo lapſus fuerit, poſtea explicabimus: Hic vides illud, [labijs ſuis]hoc loco haberi in Hebræo; nam to 2. c. non habetur, ſed ex hoc loco ſumptum vr̃ ab interprete Latino, & quidem labia illa minimè fuiſſe in Iobo aſſeritur, de quibus Eccleſ. ſic loquitur. [Væ duplici corde, & labijs ſceleſtis, & manibus maleſacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus vijs:] de ijs aũt loquitur, qui ærumnarum impatientes ſunt; hi enim duplici corde ſunt; velut in Græco, & Septuagin. habemus, [Væ cordibus timidis] quæ quòd timeant ærumnas, non a Deo ſolùm, ſed ab hominibus etiam auxilium petunt; neq; vna in Deum fiducia, ſed multiplicibus ſuarum miſeriarum cogitationibus ſuſceptis diſturbantur, ſicut ſcriptum eſt, [Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendũt in corda veſtra?] propterea dicuntur [duplici corde;] ſicut & eum, qui de diuina ope hæſitat, appellat Iacobus, [duplici animo:]huiuſmodi etiã habere ſolent [labia ſceleſta,] plena impatientiæ & iracundiæ verbis, inſoleſcentia aduerſus Deum auctorem ſuarũ calamitatum; tum etiam [manus maleſacientes,] i. nihil boni operantes, collapſas, remiſſas, à Dei cultu & religione in aduerſitatibus ceſſantes. Quare Paulus afflictos Hebr. exhortatur, [Remiſſas manus & genua debilia erigite:] ſimiliter hoc loco legunt Septuag. [Vę manibus diſſolutis:] tandem, [& peccatori ingredienti duabus vijs:] hoc ẽt ad formidinẽ inconſtantis animi, & nutantis in tribulatione pertinet, fugientiſq; vim ærumnarũ; quale illud eſt Deut. 28. [Tradat te Dominus corruentem ante hoſtes tuos: per vnã viam egrediaris contra eos, & per ſeptem fugias.] Iobus ſui ſemper ſimilis, vnica cogitatione ſemper ad Deũ elatus pijs, & religioſis verbis, nunquã ceſſans à bono opere, ſuperans, nedum non fugiens ærumnarum impetum.

Verborũ moderatio ex Dei timore Eccl. 5. 6.

Vatabl. Polychr.

Eccl. 2. 15.

LXX. Verſio Græca.

Luc. 24. 38. B. Iac. 1. 8.

Ad Hebr. 12. 12.

Deut. 28. 25.

XI. Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidiſſet ei, venerunt ſinguli de loco ſuo; Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites; condixerant enim, vt pariter venientes viſitarent eum, & conſolarentur.

1 *Quomodo amici cognouerint cladem Iob: non parum etiam temporis expectaſſe poſt acceptam famam.*
2 *Quot fuerint; an ex vera amicitia aduenerint. Illos non animo ſed ignorantia peccaſſe. Impios figuram aliquando repræſentare ſanctis; ſicut & ſanctos aliquando impij.*
3 *Quo loco amici conuenerint & quo tempore.*
4 *Quid viſitare ex Hebræo & Græco.*

1

Origenes. Quõ cladis Iobi fama ad amicos peruenerit.

Igitur audientes. Miraculũ hic fingit Orig. ꝙ audierint, prædicante Dæmone, vt alij dixerunt; vel ſanctis angelis admonentibus, vt cenſet ipſe: Dæmon verò, vt tertiò iã certamen inſtauraret, & amicos inſtrueret cõtumelijs aduerſus Iobum; angeli, vt aliquam tãtis ærumnis ex amicis medicinam afferrent; quorum vtrũq; fieri quidem potuit, Deoq; in primis ſic diſponente, vt indicauit Olymp. vt iuſti virtus, illuſtribus præconijs celebraretur: ſed neutrum neceſſarium fuit; cum crebreſcens fama facile ad prouincias vicinas, peruenire potuit: quod indicatur illo verbo, [audientes. Nihil enim eſt (vt Orig. ait) magis prædicabile, quam magni hominis ruina:] multum verò tp̃is poſt acceptã morborum plagã fluxiſſe volunt Græci. Olymp. & Polychr. cuius cauſſam illam Olymp. tradit, ꝙ cùm primum audierunt, incredibile iudicauerunt; ergo priuſquã proficiſcantur expectant, dum res multorum ſermonibus cõfirmetur; tum poſtea, cùm reges eſſent, fuerunt illis res domeſticæ priùs conſtituendæ, & alij præficiendi, qui iuris ipſorum vicarij eſſent; tum etiam, ꝙ hæc procraſtinatio amicorum illius calamitatem augeret; tandem ꝙ in amicorum diſceptatione ex diuino decreto certamen omne conquieuit: in vltimum ergo totius tragœdiæ tempus amicorum aduentus cecidit: quare particula [igitur,] non continuam ſtatim conſequutionẽ indicare oportet, neq; particula, quę in Hebręo eſt copulatiua, &, ſed rerum tantùm ordinem, & ſeriem hiſtoriæ: quare perinde id fuerit, atq; quod Septuaginta habent. [cùm audiſſent autem &c.]

Origenes.

Olymp. ed. Polychron.

Tres amici. Hi potiſſimi fuerunt; nam quartus etiam adfuit [Eliu,] de quo poſtea quærendum nobis eſt, an ſimul cum alijs tribus venerit.

LXX.

2

Quot amici acceſſerint.

Illa aũt eſt huius loci dubitatio, an veri amici fuerint? namq; non veros, ſed fictos & ſimulatos amicos fuiſſe cenſet Philipp. circa initium lib. 5 [Scriptura, inquit, amicos Iob ex ſenſu ipſorum amicos appellat; ſcilicet hoc putantes ſe eſſe, ꝙ non ſunt:] ſimile profert ex Io. 18. de Iudæis, [Non introierunt in prętorium, ne contaminarentur:] videlicèt, vt ipſi exiſtimabant; cum iſti ibus ſceleribus eſſent contaminatiſſimi: nã multa ſolent in Scripturis dici, iuxta opinionẽ illius tp̃is, aut vulgi ſenſũ; cuius rei exẽpla Hier. affert Ier. 28. vbi Hananias propheta vocatur, cùm eſſet Pſeudopropheta: & ſuper Matth. 14. vbi dicitur Herodes [contriſtatus]propter latam ſniam de morte Io ꝙ ſic exiſtimaſſent diſcũbẽtes: & ſuper Oſeæ 5. vbi ſacrificuli Baal ſacerdotes vocantur: Coniectura Philippi confirmari poterit, ꝙ Iobo [inſultauerint,] & oium contumeliarum genere cũ illo egerint; & ꝙ his tanq̃ armis vſus aduerſarius, contra Iob pugnauerit: tandem ꝙ Eccleſiæ hoſtium, ideſt, hęreticorum perſonam ſuſtinuerint, vt vult Greg. in pręf. c. 7. & lib. 3. c. 12. & 13. & 14 & 15. rurſus c. 18. tribus amicis ſignificari docet vitia, quæ ſub virtutum ſpecie, blanda ad nos facie veniunt: idem Philip. in præfat. & Beda. Quare in libro Tobiæ, amicorum nomen non habent.

An ex vera amicitia acceſſerint ad conſolandum.

Philippus.

Ioan. 18. 28

Hieronym.

Ierem. 28.

Matt. 14. 9.

Oſea 5. 1.

Cæterùm amicos fuiſſe, vel ea cõi ſenſu, & ſimplici narratione conſtat, nam cum illa ſit amicitiæ lex, vt in aduerſis etiam non vocatus adſit amicus, hi certè audientes tantùm, non vocati [condixerunt, vt pariter venientes conſolarentur; ſederuntq; cum eo in terra;] quæ oĩa ſunt amicorum officia: accedit ipſum nomen originale *Reghe*, quod ſignificat ſocium, participem, conſortem, conſiliorum videlicet, & vitæ familiaritate coniunctum: amicitiam autẽ hanc non ſolùm ſapientiæ & ſanctitatis, ſed etiam ſanguinis affinitas conciliare potuit; nam ex Eſau progenie hi quoque erant, vt docet Olympiod & ſuprà nos quoq; diximus. Nazianz. oratione in Athanaſij laudem ſynceriſſimos amicos vocat. Origen. ex amicis à Diabolo inimicos eſſe conuerſos. Quare vt ait Chryſoſt. amicus fuit adtentus, non item amica fuit adhortatio & potiùs ex ignorantia, vt Greg. exiſtimat, quam malitia deliquiſſe credendi ſunt: eodemq; modo accipiendum, quod Ambroſ. lib. 1. de interpellatione Iob cap. 2 ait, amicos non ad conſolandum veniſſe, ſed ad exaggerandum, & exacerbandum dolorem. Tandem quòd doceant ſanctos fuiſſe, quippe ſanctiſſimi hominis amicos, & familiares Orig. initio lib. 3. Olymp hic; Chryſ. in præfat. Catenæ. Greg. in præf. c. 5.

Veros amicos fuiſſe verior ſententia.

רעה

C. 1. v. 1. & 32.

Olymp.

Nazian.

Athanaſ.

Origen.

Chryſoſt.

Amicorum peccatũ ex ignorantia

Gregor.

Ambroſ.

Amici Iob Sancti. vide etiã initio. cap. 4.

Neq; verò obſtat hæreticorum, aut vitioſũ falſa ſpecie virtutem ementientium figuram repræſentare; nam non ſua ſanctitate, & amico animo, ſed ſua ignorantia, & conſolatione minime vera, quamuis ex vero conſolandi animo profecta, illud exhibebant: neq; mirum ſi ſancti alioqui, & ſapientes viri, Hæreticorũ typum gerant peculiari aliqua ratione; cum econtra peccatores aliquando ſanctorum hominum, imò & Chriſti Domini figura fuerint; vt adulter Dauid, Salomon, & alij: quod eleganter docuit Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. c. 83. & Greg. lib. 3. c. 5.

Veni-

3 *Venerunt ſinguli de loco ſuo.* Locũ pro regione accipiunt Græci,cui imperitabant,vtpotè reges,Iob 1.vel pro ciuitate aut oppido,qđ eſſet regni ſedes,& caput LXX [vnuſquiſq; è regione ſua.] *LXX.* Sed dubitatio oritur,an in aliquo cõſtituto loco cõi profectioni priùs conuenerint,deinde verò vnà iter fecerint ad Iob. *An prius cõuenerint in cõ aliquo loco.* Olympiod.ſic aſſerit,miſſis inter ſe nuntijs coogreſſos primũ, deinde ſimul iter ſuſcepiſſe; idq; vr indicari illis verbis. [Condixerant.n.vt pariter venientes &c.] *Olymp.* in Hebr.[conuenerunt ſimul vt venirent:] יעד nam verbum,*Iagbad.* ſignificat,inito fœdere,aut ſigno aliquo præſtito conuenire, & cnogregari conſtituto loco & tempore: vnde dr.Pſal 47 [Ecce Reges terræ coogregati ſunt & Amos 3. Numquid ambulabunt duo pariter, niſi conuenerint eos.] *Origen.* At verò Orig. non priùs conueniſſe indicat,quàm cùm ad Iobum peruenerunt; condixerant videlicet, vt eo loco & tempore conuenirent: & vno quidẽ tempore,vno die,vna hora,ex diuerſis, longe q; diſtantib. locis conueniſſe: ſed illud Olympiodori verius videtur.

4 *Vt viſitarent eum.* Chryſ.ait viſitare,pro colloqui,poſitum eſſe:in Hebræo propriè, ad commouendum illi: non *Quid viſitare.* enim dubium,quin verbum, *Nud,* quendam motum afferat, נוד quem Interpres hoc loco retuliſſe videtur ad motum itineris,adueniendi,& viſitaodi:alij dicunt eum motum talè eſſe,qui ad conſolandum pertineat,quia qui conſolatur alium, ex loco ſuo migrant, vnus hinc, alius verò inde, vt lugentem conſolentur,atq; eius cauſſa huc & illuc diſcurrunt. *ἐπισκέπτω.* Certè verbum,quod ſubeſt in Græco *Epiſcepto,*motũ quendam affert irruentis, cadeotis, & vehementi impetu in aliquid incumbentis:fortè celeritatem aduentus ſignificare poterit hoc loco:nam quòd etiam ſignificat accuſare & iniuriarum iudicium intendere, ooo congruit conſolaturum venientibus:niſi fortè non ſine myſterio poſitum dicamus,nam qui conſolaturi aduenerunt, iudicium poſtea, accuſationem,& litem intenderunt viro innocenti. Caietanus eum motum retulit ad mentem Iobi, quam amici dimouere nitebantur à ſua iuſtitia & ſenſu; ſed vim Hebraicæ phraſis non explicuit:nam motus ille eſt ad capitis quandam agitationem referendus, qui eſt geſtus condolentium,& commiſerantium,idque ipſe Hieronymus ex- *Nahum 3.* plicuit Nahum 3.nam cùm in Hebræo ſic [Quis mouebit tibi?] ipſe reddidit. [Quis mouebit ſuper te caput?] & in commentarijs ait, in Hebræo non eſſe caput; addidiſſe tamen vt ſenſum illuſtraret:ſed de hoc plura dicemus infra capit.16. v.5. hoc autem loco ad rem attendit interpres; nam [viſitare,] condolentis & commiſerantis eſt.

XII. Cumque eleuaſſent procul oculos ſuos non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, ſciſſiſque veſtibus ſparſerunt puluerem ſuper caput ſuum in cœlum.

XIII. Et ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum; videbant enim dolorem eſſe vehementem.

1 *Qualis amicorum habitus ſuſpicientium in cœlum.*
2 *Luctus ceremonia. Iactationis pulueris in cœlum ſignificatio quæ.*
3 *Sedere in ſacris quid; modum accipit ex adiunctis.*
4 *Aſſidere ægroto, medici, & amici eſt. Amicus idem medicus eſt ex Salomone.*
5 *An ſeptem integros dies amici Iobo aſſederint. Rejicitur Origenes. Probatur Olympiod. Scriptura regula.*
6 *Silentium ratio ægritudinis conueniens. Confortans angelus Christum qualis?*

1 CVm eleuaſſent oculos. Polych.ait,Biblia quædam habere, [cumq; in cælum ſuſpexiſſent Deum exorantes, quaſi dixerunt, propitius eſto Domine, & ne talibus nos malis implices:] vel vt eo geſtu tantam calamitatem in occultam Dei prouidẽtiam reijcerent, in hanc ſententiã; Qua ratione hæc contigerint tu ſolus noſti Domine. Sed certè ſimplex ſenſus, eleuaſſe oculos vt in ſterquilinio ſedentem hniem agnoſcerent; videntes autem tam malè affectum,non agnouerunt,quia lues(vt Olympiodor.dixit) antiquitas corporis notas obliterarat:ex quo verò id morbo prouenerit, vt vultu ſui eſſet diſſimilis, ſupra diximus.

2 *Et exclamantes &c.* Hæc omnia ad doloris & luctus habitum & ſignificationem pertinent, vt patet Eſter.4. Porrò illa pulueris aut cineris iactatio fiebat, non tam in caput,quam ſurſum cœlũ verſus,& aërem capiti imminentem; tũ vt cadente caput aſpergeretur,tum vt ſignificaretur cœlum tunc minime ſerenum eſſe, ſed turbulenta, & nubila omnia,& quaſi vehementi aliqua tempeſtate excitata puluerem excitatum; ſic Deo ex cœlis deſpicienti ſuam calamitatem lugentes,& afflicti præſentem faciebant. *Quorſũ ſpectaret iactatio pulueris in aërem.*

3 *Sederũt.* Quia ſedere interdũ eſt idẽ quod habitare,exiſtimat Eugub.habitaſſe amicos cũ Iobo hos ſeptẽ dies:ſed *Eugub.* hæc interpretatio valde extenuat luctũ illorũ,& ſenſũ doloris:præſertim q̃ Chryſ. cẽſet multum tp̃s hos apud Iobũ fuiſſe. *Sedere pro habitare. Chryſoſt.* Quare cùm ſedere ad malũ & ad bonũ indifferẽs ſit,certè modũ,& determinationẽ ex adiunctis accipit: nã ſedere in ſolio,cathedra,porta, regnãtis aut iudicantis eſt; ſedere in puluere,cinere,aut terra,afflicti & lugentis,exẽpla occurrunt paſſim. 2.Eſd.1. [Sedi & fleui,& luxi:] hoc *Sedere modũ accipit ex adiunctis. 2.Eſd 1.4.* modo accipit in præſenti à Græcis:& Latinis. Quod verò

4 adduur, *cum eo,* ſignificat ſedenti aſſediſſe,& luxiſſe cũ flente; ſimilemq; ſe amico p̃buiſſe:huiuſmodi.n.eſt illud perfectũ charitatis [vinculum,] vt miſerũ cum amico colligat, & deuinciat, quo alter miſericordiæ & ſolatij, alter verò miſeriæ & doloris partẽ accipiat ex altero:tum ẽt aſſidere ægroto,medici eſt,medicinãq; adhibentis:is verò,amicus potiùs,quã medicus eſt:cum ſcriptum ſit,[Amicus fidelis, eſt medicamentum vitæ,& immortalitatis,] quaſi amicitiæ officiũ ſit deſperatæ miſeriæ & deploratæ fortunæ non præclarum modò, ſed extremum quoque alleuamentum. *Eccl 6.16.*

5 *Septẽ diebus.* Greg.quẽ Hugo,& Diony.ſequit̃,decernere nõ vult an his integris dieb ſeptem amici Iobo ſemper *Gregor.* adfuerint. Orig.ait in aduentu amicorũ Iobũ ex ſterquilinio in ſuã ciuitatẽ & domũ rediſſe,vt illos digno hoſpitio acciperet;& ibi ſeptẽ integros dies,ſine cibo aut potu trãſegiſſe,virtute illos diuina confortaote; quorum neutrum vr veroſimile. *An ſeptẽ integros dies amici Iobo aſſederint. Origen.non probatur.* Olympiod. quem Latini ſequuntur D.Th. Lyra Caiet.adfuiſſe congruenti tñ tempore, exiſtimant; quare *ſeptem dies & noctes*, ex parte tñ exiſtimant ſignificari, atq; illam hoc loco Scripturæ regulam tradit Olym. *Olympiod. D Thom.* [Scriptura à ſermone familiari non diſcedit:] eos igit̃,vbi magnã diei partẽ aſſederãt, diſcedere ſolitos ad neceſſaria *Lyra. Caietan.* munera conficiunda; & rurſus redeuntes ad multam noctem ſeſſitauiſſe: deinde abijſſe; tum de manè ad eundem *Olympiod. Scriptura regula.* reuertiſſe. Hæc igit̃ velle ad calculos reuocare, ridiculũ eſſet:nõ aliter cũ dicit Iacob Gen 31.[Die noctéq; æſtu vrebar,& gelu; fugiebatq; ſomnus ab oculis meis:] noo ideò *Gen.31.40* exiſtimandum eſt,nunq̃ ſubijſſe tectum,neq; vllã toto illo tp̃e quietis partem captauiſſe. Qm̃ verò denotetur hic ſeptenarius numerus, aliquãdo pro indefinito accipitur, inter alia eius rei exempla locum etiam hunc retulit Cantapetienſis,lib.6 vt ſenſus ſit, amicos aſſediſſe Iobo multos dies; *Martinus. Mart. li.6. Hypotip.* ſed verus oumerus hoc loco definitè, & præfixè accipiendus eſt; erat enim mœrori & luctui dicatus:quõdam.n.& mortuos lugebant ſeptem dies, vt patet Eccl.22. quod ſi luctus eſſet ſolẽnior durabat ſeptuaginta Gen. 50. *Septenarius numerus luctui dicatus.*

6 *Et nemo loquebatur ei verbũ* Chryſ.[animus ſemel mœrore affectus nihil poteſt cõmodè audire:] illoq; ſilentio *Chryſ.* declararũt,ijs qui ſunt in ægritudine nullã principiò aptiorẽ medicinã eſſe,q̃ quietẽ & ſilẽtium: eſt nãque,vt D.Th. *Silentiũ cõueniens ægritudini ratio.* hoc loco dixit,miſeris in primis delectabile ſumere actuale experimentum de vera amicitia p certa veriſſimaq; ſigna,nullis ẽt verbis adhibitis: & quidẽ fortè Angelus qui *D.Thom.* Chriſtum Dñm orantẽ coofortabat, ea potiſſima rõne cõſolabatur, nõ quidem verbis vllis, ſed quadã aſſiſtentia & ſocietate; tum ẽt conſideratione,atq; ponderatione eorũ; quib.Chriſti aĩa,mœroribus angebatur:adde ẽt habitu,geſtuq; ſimili aſſũpto,aut Chriſto aſſertore flectente genua, ille ẽt flecteret, & cum humi proſtrato ſe quoq; proſterneret: quæ oĩa amicitiæ, & ſolatij officia in diſcipulis deſiderauit,neq; verba à Petro cõſolationis requiſiuit: ſed attentã conſiderationẽ vigilantis animi, & ſocietatẽ quãdã *Qualis confortatio præſtita ab angelo Chriſto orãti aſſeſſore.* mœroris atq; doloris [Sic,inquit,nõ potuiſti vna hora vigilare mecũ?] id quod ẽt abſenti foret ſolatiũ, nã cùm ab *Matth. 26. 40.* eis auelleret̃ quantũ iactus eſt lapidis,dixit,[Suſtinete hic; & vigilate mecũ.] *26.38.* Fortè locus hic tñ ſignificat,nihil omnino locutos amicos de calamitate illa,q̃ viderent parem dolori cõſolationem adhibere verbis non poſſe. Quòd autem hæc amicorũ præſentia, atq; ſilentiũ ſuarum ærũnarum ſenſum Iobo exacuerit,ſequenti c. indicabimus: atq; hæc de ſecundo,deque ſecundo certamine dicta fuerint.

PARA-

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in Commentarijs fuſius explicantur.

1
Factum eſt autem cũ * quadam die veniſſent filij Dei, & ſtarent coram Domino, veniſſet quoque Satan inter eos, & ſtaret in conſpectu eius,

2
Vt diceret Dominus ad Satan, Vnde venis? Qui reſpondens ait. * circuiui terram, & perambulaui eam;

3
& dixit Dominus ad Satan; Numquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, * & adhuc retinens innocentiam?

Tu autem commouiſti me aduerſus eum, vt affligerem eum * fruſtrà.

4
Cui reſpondens Satan ait; * Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua;

5
Alioquin mitte manum tuã, & tange os eius & carnem; & * tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi.

6
Dixit ergo Dominus ad Satan,
* Ecce in manu tua eſt; verumtamen animam illius ſerua.

Hostis, Vt primo congreſſu turpiter loco motus pedem cum ingenti damno, & ignominia ex prælio retulit, nouis collectis viribus, nouiſque artibus, & dolis pugnandi conceptis, de integro bellum apparat; inuictumque Iobi animum à ſua conſtantia certis miſerijs, perpetuaque calamitatum ſerie deijci, mollirique poſſe ratus, grauioribus malis virum implicare aggreditur. Cùm igitur vix primi vulneris dolor reſediſſet, * temporis oportunitate, *a* vel eodem, vel ſequenti die captata, iterum ſe Satanas ſanctorum Angelorum conuentui inſinuat; potiùs adeſſe *b* cogitur pudibundus, atque in ius raptus eſt: licèt tergiuerſaretur, ne cum ſummo dedecore palàm, & in luce omnium petulantiſſimi mẽdacij, inuidiæque & maleuolentiæ reus à Deo iudice fieret; ille, pro inſita perfidia, rem ſilentio, & ſimulatione tegit. Non verò feſellit Deum, quò ſpectaret iſthæc taciturnitas: itaque *c* irriſoria interrogatione, quò victoriæ ab hoſte confeſſionem extorqueat, acriter pungit aduerſarium; Heus, ò fortiſſime, qui ante prælium canebas triũphum, qualemnam belli exitum ſortitus es; vndeve nunc adſis? Rem totam ille diſſimulat, * & quaſi ea conſueto circumeundi terras munere rediſſet, ſic ſe iactat; Obiui meum orbem, omnia latiuagæ terrarũ regna peragrans. Iactantem ſe impudenter, rurſus interrogat Deus; Num conſideraſti ſeruum meum Iob, qui neminem inter mortales parem habeat morum candore, vitæ probitate, religione, & diuini nominis cultu, atque omnis peccati odio intimo, & acerbiſſimo? * nunc verò tandem illud cæteris *d* virtutibus adiecit, quòd minimè fucatæ, aut ementitæ (vt mentiebaris) ſed veræ, ſolidæ, beneque probatæ ſanctitatis certiſſima argumenta præbuerit: nam hoc etiam tentationis tempore, poſt ingentes clades acceptas, poſt fortunarum omnium euerſionem, *e* omnibus neruis contendit, atque viribus omnibus pugnauit pro illa, quam tu eripere conabaris, animi integritate, & perfectæ vitæ abſolutione retinenda & conſeruanda: cùm enim cætera ſibi auferri videret, hanc ſacram ſanctitatis tabulam in tam miſerando naufragio auidè arripuit, quam nullius vis tempeſtatis illi poterit extorquere; hanc tenet, qua, nudus licèt, eijciatur ad littus; hanc poſſeſſionem conſeruatam vult, atque gaudet, quam nemo deprædabitur; hanc ſacram anchoram, quæ ſecuritatem pollicetur; hæc arma, hoc ſcutum, quo ſe aduerſus omnia aduerſariorum tela tueatur. Tu autem, ò improbe, tua me importuna perfidia (dicam, *f* inuitum) concitaſti, vt hominem probum, atque religioſum * nullo illius merito, nulla ab ſe te culpa delata, nulla tuis conatibus magna, aut bona ſpe, ſed valde cæca, & obſcura propoſita, *g* calamitatibus opprimerem, atque obruerem, & penitus in perditionis, & interitus præcipitium darem.

Ad hæc pro inuidia ſua, quæ ſatiari, niſi hominis exitio non poteſt, quò Iobi patientiam extenuaret, reſpondit aduerſarius; * Cùm leuiora (inquit) ſint externa omnia bona, quàm vt in illorum amiſſione explorari poſſit virilis animi conſtantia, hunc tu Iobum non virum, hominem dixeris, qui non ad res ſuas, ſed *h* ad ſe ipſum ita ſit attentus, vt præ ſua cuticula curanda, & vita conſeruanda flocci non faciat vniuerſa, fortunas maximas, familiam ampliſſimam, liberorum omnium vitam; nuda etiam præbebit ille tergora, ſeque ipſum ſemel, & iterum excoriandum exhibebit, dum animam illi, atq; vitam non ademeris. Tanta eſt mortalibus mortis formido, & vitæ cupiditas. Itaque neque magnæ laudi dandum, neq; valde mirandum, ſi te non vexarit maledictis.

Rem dico certiſſimam, & certiſſimo experimento confirmandã, quod licebit illicò ſumere, ſi virtute tua vſus in illum manum miſeris, *i* & non ſolùm *l* carnem leuiter afficias, ſed oſſa quoque, & intimas medullas vehementi aliquo ſenſu, doloreque debilites: * iam tunc affirmare auſim, & cuicunq; ſupplicio me deuouere, *m* fore vt læſo corpore accipias ab illo maledicta. Sed etſi tãta fuit morborum acerbitas, fuit tamen Iobi patientia hoſtis opinione longè ſuperior.

Deus, qui ea tantùm periculo, & hoſtium ictibus, atque ſagittis vult exponere, quæ in nobis *n* minora, leuioraque ſunt, cùm acerbo licèt dolore coniuncta; quique probè noſſet athletam ſuum malis corporis minimè ſuperatum iri, aduerſarij libidini corpus Iobi tradidit; ne carperet calumniator Deum, quòd cum clementia & moderatione, atque adeo molliter vulnus ipſe ſua manu inflixiſſet. * Ad manum (inquit) illum habes; tua ipſius manu verſandum, raptandũ, verberandum: ſed vetitum tibi eſſe noueris, ne in eius *o* vitam quidquam moliaris; neque animum, qui ſui arbitrij eſt, intellectumue obruas, & partes, organaque corporis rationi miniſtrantia occupes,

aut

a *An ſecundum angelorum conſilium celebratum fuerit eodem die, quo primum. v. 1. nu. 3.*

b *Quo affectu ſe ingeſſerit Satanas ſecundo conuentui. v. 2. nu. 3. 4.*

c *Cuiuſmodi fuerit Dei ad Satanam interrogatio, & de vſu interrogationum in ſacris. v. 3. nu. 5.*

d *Vt Deus nouis iuſtorum meritis noua addat præconia, & præmia, oportuna digreſſio. v. 3. nu. 6.*

e *Quam vim habeat verbum (Retinendi) & vt ſit pietas, velut arma, & ſcutũ, & velut in naufragio tabula apprehendenda. v. 3. à nu. 1. vſque ad 6.*

f *Vt humano more loquatur Deus, præſertim in noſtris aruimnũs. v. 3. nu. 7.*

g *Verbum (Affligendi) valde vehemens. v. 3. nu. 6.*

h *De prouerbiali illa locutione, & de Præpoſitionis (pro) vſu in ſacris ſuſius diſputatur. v. 4. à nu. 2. vſque ad 5.*

i *De Dæmonis in homines ſæuitia, quædam. v. 5. nu. 1.*

l *Vt Dæmon noſtra carne, & nobis ipſis contra nos vtatur. v. 5. nu. 2.*

m *Quanta ſit doloris & morbi vis ad debilitandum viri conſtantis animum, nonnulla. v. 5. nu. 3. 4.*

n *Vt Deus ſalutariter corripiat, ſed cum dolore; vt Dæmon molliter, ſed letaliter afficiat hominem, quædam. v. 6. num. 1. & 2.*

o *Multiplex ſeruata animæ ſenſus, & interpretatio ex Patribus, præſertim ex Caſſiano. v. 6. à nu. 3. vſque ad 6.*

p Vt Deus ſalutem & vitam corporis noſtrorum cuſtodire ſoleat, & vt impij lenibus de cauſis perire ſoleant. v. 6. à nu. 6. vſque ad 10.

q Quòd, licet ſancti angeli interdum peccatores puniant, Tortoris tamen munus peculiariter habeat Dæmon, & morbos efficeat. v. 3. nu. 2. 3.

r Omnium morborum, quibus Iob laborauit, exquiſita & minuta conſideratio in ſectiones tredecim diſtributa.

aut à recto ſtatu deijciat: *p* nimirum voluit Deus optimus conſeruata vita, tum ſpem quoque melioris vitæ ægroto deplorato inijcere; tum ex diuturniori certamine illuſtriorem antagoniſtæ ſuo coronam decernere, atque imponere.

Hac aduerſarius accepta poteſtate, & ab angelorum ſanctorum, iudiciſque præſentia diſcedens, prima quaque hora Iobum inuadit, & *q* arte, ſcientiaque nocendi, *r* omnibus corporis humoribus, particulíſque à recto & naturali ſtatu dimotis, totum illius corpus maligno vlcere infecit, & afflixit taliter, vt nulla particula integra, & incolumis remaneret à ſummis vnguiculis ad vſque capitis verticem; namque non tantùm vno fœdiſſimo morbo laborauit, ſed penè innumeris lethalibus, atque inſanabilibus; præter Phagædenam enim, & Cacoëthe, quæ per vniuerſum corpus ſerpebant, illum cruciabant Eriſipelas, cancer, ignis ſacer, lepra fœdiſſima, turpis elephantiaſis, moleſtiſſimus & implacabilis pruritus, venerea lues longè turpiſſima & fœdiſſima, vermes mordaciſſimi; pediculi, diræ beſtiolæ morſu vehementer ſæuientes; viſcerum putredo, dyſenteria, inteſtinorum vlcera, teneſmus, renum dolor acerbiſſimus, pulmonum exulceratorum ſanies; putre, tetrum, amarum ſputum; grauiſſimus halitus, pleuritis; linguæ, faucium, tonſillarũ phlegmon; angina, aſthma, incubus, vigilia, eſuritio canina, coſtarum dolor, ardentes febres, totius corporis marcor, & atrophia; implacabiles dolores capitis, oculorum, omniumq. molliſſimarum corporis partium: vt alia omittam, frequentia animi deliquia, cordis ſyncopen, palpitationem, crebros ſingultus; & *ſ* occultiores alios Dæmonis ſæuitia & arte morbos effectos: quos eò grauiores fuiſſe exiſtimare oportet, quò diuturniores: namque non vno aut altero, ſed pluribus menſibus, fortè etiam annis, in illis fuiſſe credere licet.

7

Egreſſus igitur Satan à facie Domini.

Percuſſit Iob vlcere peſſimo à planta pedis vſque ad verticem eius.

ſ De his morbis Dæmoniacis peculiare aliquid in enumeras. morbor. ſec. 12. nu. 3. & quanto tempore in his calamitatibus fuerit Iob ſect. eadem, nu. 4.

s Quanta fuerit Iob inopia conſideratur. ſect. 12 nu 6 7.

t Qualis fuerit teſta, peculiaris quæſtiuncula. ſec. 10 nu. 2.

u An Iobi antiqua domus ſuperſtes ex clade fuerit. ſect. 13. nu. 7.

Acceſſit malis grauiſſimis, *s* par quoque inopia, quæ prohibuit ne vlcera, atque tumores vllo alio medicamento adhibito leniri poſſent, quam viliſſima teſta, *t* rudique & impolito inſtrumento, quo ſe ſcalperet, atque fluentem ſaniem abſtergeret. Illud non in poſtremo loco ponendum, quòd neque *u* domum tectumue habuit; neque ſi habuiſſet, teterrimus vlcerum fœtor illum tecto contineri pateretur; tum lepræ & elephantiaſis morbus, domo, vrbe, hominum conuictu & ſocietate cedere coëgerunt, ne reliquos contagio inficeret; in ſterquilinio itaque, quod è conſpectu ſuæ vrbis erat, loco immundo, & *x* aperto conſedit, cunctis auerſantibus miſerrimi hominis congreſſum, & vel aſpectum ſolum non ferentibus.

8

Qui teſta ſaniem radebat.

Sedens in ſterquilinio.

x Quale fuerit ſterquilinium in quo ſedebat, & de leproſis ablegatis extra ciuitates longeque diſſitis. ſect. 13.

y Cur Iobi vxor ſeruata fuerit varia cauſa, & quibus qualibuſue nominibus ſancti Patres notant Iobi vxorem. v. 9. num. 2.

z Quod fœminæ ſtultiloquio laborent, & de alijs vitijs huc ſpectantibus. v. 9. nu. 3. 4. 5. 6. vbi etiam an Dæmon inuentus fuerit vxoris habitum, nu. 4.

a Quibus alijs verbis Iobum aggreſſa fuerit vxor v. 9. nu. 5.

In tot tamque acerbis malis cùm temporis diuturnitas, morborumque, ac dolorum acerbitas nihil viri fortiſſimi cõſtantiam emollirent, fortiſſimum aliud tormentum inſtaurat hoſtis, quo hominem deijciat; atque eò periculoſius, quò magis molle atque effœminatum; neque verberibus, ſed verbis conficiendum. Nam vxorem quæ ei ſola ex tam magna familia conſolationis gratia relicta videbatur, *y* communi plaga aduerſarius exceptam voluit, quòd ea eſſet aduerſus virum pugnandi inſtrumentum aptiſſimum. Illa igitur, neque vocata, *z* neque rogata, ſed acta tamen agitante Dæmone, imbecillitate quadam deſperantis animi, cùm virum tanta animi conſtantia ſummam miſeriam perferre cerneret, non hoc virtuti, ſed ſtupori, & lentitudini tribuens, ſic obiurgauit; *a* Quouſque tandem tuam iſtam ſtoliditatem retinebis firmus, & immotus? quandiu ſines te falſa quadam, & leuiſſima ſalutis recuperandæ ſpe deludi? breui ſcilicet (vt tu ais) reſtituendus in ſtatum priſtinum. Quid tibi ſpei reliquum eſſe poſſit filijs ablatis, quos ego ſummis doloribus enixa ſum, quos meo lacte, meo labore alui, educaui, cùm ſanie ac vermibus tu diffluas totus, non alio exceptus tecto, quàm cœleſti? ergo interim viliſſima ancilla ego, & meam operam locare cogor; qui me conducere velit, neminem inuenio; oſtiatim ſtipem cogo, vt te, meque ſuſtentem: * vnicum, mihi crede, alleuamentum miſeriarum eſt, & medicina deploratè ægrotantium, mors: *b* ergo Deum laceſſe maledictis, quò te conficiat, & interimat morte certiſſima: hoc vnum potes, verbis huiuſmodi mortem accerſere, ſic te de Deo ſæuiente, & indignè tecum agente vlciſci poteris. Benedixiſti Deum hactenus, ex quo nihil præmij reportaſti; nunc age cum illo contumelijs; cadet forte fælicius: cùm enim iam moriendum tibi ſit, nihil tentaſſe nocebit: quid verò certius, quàm benedicenti Deum miſeriæ & ærumnæ?

9

Dixit autem illi vxor ſua.

Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua?

* Benedic Deo, & morere.

b Varia ex Patribus huius ſententia expoſitiones, varijq. intellectus verbi Benedicendi. v. 9. nu. 7. 8.

c Vt Iob iuſtè & dignè aduerſus vxorem excanduerit; & vt iuſti pro Dei honore defendendo acriter indignari, & pugnare ſoleant. v. 10. & nu. 1.

d Stulti, & ſtultitia variæ acceptiones in ſacris, in ſententiam hanc cadentes exquiruntur. v. 10. nu. 2. 3.

e Cuiuſmodi ſit argumentatio à Iob confecta, & quæ illius conſequentiæ probanda rationes, fusè explicatur. v. 10. nu. 5. 6 7.

Iobus autem, vt qui ſe ad res aduerſas fortiter perferendas præparaſſet, cum has voces vxoris excepiſſet, tantæ ſtultitiæ & impietatis *c* impatiens, pleno iracundia vultu, indignantibus oculis ad illam conuerſus; *d* Verè (inquit) ſtultam hæc tua te verba teſtantur; deficis planè, & langueſcis circa diuina; vero rerum ſenſu, æſtimatione, & iudicio deſtitueris; næ tu es cæterarum inſipientium, & à religione alienarum fœminarum ſimilis; altera Eua ſeducta a ſerpente, quæ mihi tam inſignis aduerſus Deum piaculi auctor, & magiſtra eſſe velis. *e* An non in *e* ratione ipſa poſitum eſt, vt qui lætis & iucundis a Deo affectus quondam fuerit, nunc lætus perſerat, quidquid ille mali immittat; vel ſi mortem? nam quod de illius manu in nos deriuatur, non poteſt nobis non commodum, atque vtile exiſtere; ſiue mala, ſiue bona beneuolus ille ſemper diſpenſat; priſtina nos ille fœlici-

10

Qui ait ad illam;

Quaſi vna de ſtultis mulieribus loquuta es.

*Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala quare non ſuſcipiamus?

In omnibus his non peccauit IOB labijs ſuis.

tate

11 Igitur

* Audierunt tres amici Iob omne malum quod accidiſſet ei, venerunt ſinguli de loco ſuo, Eliphaz Themanites & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites; condixerant enim, vt pariter venientes viſitarent, & conſolarentur eum.

12 Cumque eleuaſſent procul oculos ſuos, non cognouerunt eum; ſciſſiſq; veſtibus • ſparſerunt puluerem ſuper caput ſuum in cælum.

13 Et ſederunt cum eo in terra ſeptem dieb. & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum; videbant enim dolorem eſſe vehementem.

tate conduxit, atque obligauit, ne iſthæc mala detrectaremus: ſic gratitudinis, ſic rerum humanarum viciſſitudinis lex poſtulat: non ſolùm itaque priora mala excelſo & inuicto animo tulit Iob, ſed neq; primoribus labris (quod aiunt) numen diuinum violauit.

Verùm vehementius etiam patientiſſimi viri ægritudinem atque dolorem auxerunt tres illius amici. Ij enim, * cùm accepto tantæ calamitatis *f* aut rumore, aut nuntio, die & loco inter ſe conſtitutis, de communi profectione condixiſſent, videlicet Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites ex ſuis vrbibus, regniſque proficiſcuntur, vt *g* veræ amicitiæ, & ſolatij officia perſoluerent.

Procul adhuc ſtantes, vrbis mœnia vident; hominem in ſterquilinio ſedentem conſpicati non agnoſcunt; accedunt propiùs; deformatum totum, & priſtina oris dignitate turpiſſimo vlcere, morboq; oblitterata, vix Iobum eſſe credunt; tanta calamitate perſpecta, ac recenti rerum conuerſione, animo pertractata cœlum ſuſpiciunt; Dei occultam & ab humano ſenſu remotam prouidentiam venerantur; rurſus conuerſis in Iobum oculis, cum ingenti clamore & eiulatu lachrymas edunt; diſciſſiſque veſtibus puluerem, doloris declarandi cauſſa, capitibus aſpergunt; & eum tanquam mortuum luxerunt, quem ipſis quoque mortuis miſerabiliorem vidiſſent. Humi ſe quoque abijciunt, atque ſedenti in terra, & in tanta calamitate iacenti aſſident, medicorum inſtar, ſeptem diebus, totidemque noctibus; non niſi *h* breuiſſimo tempore ad neceſſaria munera conficienda digreſſi, ad multam vſq; noctem feſtitantes, ſummo diluculo iterum reuertentes. Cumque ſit, qui in ægritudine ſunt, nulla principio aptior medicina ſit, quam quies & ſilentium; & cùm nullam ingentibus ærumnis parem verbis conſolationem afferre ſe poſſe cognoſcerent, nemo verbum vllum facere aggreſſus eſt; ita dolentem grauiſſimè videbant; ita illi videntes angebantur, & condolebant.

f Qua ratione cognoſcere potuerint amici cladem Iobi, quædam. v. 11. nu. 1.

g An ex vera amicitia ad conſolandum acceſſerint, an verò minimè fuerint veri amici, quæſtione peculiari explicatur. v. 11. nu. 2.

h Vt ſit accipiendus iſte dierum & noctium numerus, & de Scriptura regula benignè, & ſapienter interpretanda. v. 13. nu. 5.

IOANNIS DE PINEDA HISPALENSIS,

E Societate Ieſu,

COMMENTARIORVM IN IOB,

LIBER SECVNDVS.

Qui eſt de lamentationibus Iob, & de lamentandi affectu, principio & cauſis.

CAPVT TERTIVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Mala, quibus ipſius Iobi præcipuè, communiq́ue mortalium omnium vita perpetuò premitur, ac minimè optabilis viro ſapienti redditur, Iob deplorat; & animi cauſſa ſuis amicis ſigillatim enumerat, & cum gemitu lamentationeq́ue exponit.

1. Poſt hæc aperuit IOB os ſuum, & maledixit diei ſuo.

1 *Quo tempore ſuas lamentationes orſus ſit Iob. An vno die diſputatio amicorum peracta.*
2 *Loquendi peritiam efficit tolerantia.*
3 *Explicatus Salomon de ſilentio ſtulti & ſapientis.*
4 *Aperire os, quid? Peculiares accentus ſacrorum lib.*
5 *Apertum os ad alia relatum.*
6 *Bene loqui, res operoſa. Orationis cum auro collatio: quid loqui ex abundantia. 5.6. Maledicere.*
7 *Verbum Maledicendi. Explicatus locus Regum.*
8 *Quid dies, quid tempus.*

1 *Eugubinus Quo tempore lamentari cœperit.*

POST HAEC. Quidam, vt Eugubinus, hæc referunt ad acceptas plagas; ita vt ſtatim poſt amicorum aduentum tot plagis confoſſus has querelas ſubitò ediderit: ſed neque ſtatim poſt acceptos morbos; cùm multò ante amicorũ aduentum his affectus ſiluiſſet; neque ſtatim in illorum aduentu verbum fecit vllum, amicis etiam ſilentio ſe continentibus ſeptem illos luctus, & mœroris dies: in quo ferè Græcorum atque Latinorum ſenſus conſentit; idemq́ue ſignificat illud, *poſthac*, ſeptem videlicet dies ſilentio tranſactos. Diſputatio verò cum amicis integra, fortè vno die, & continenter peracta eſt; cùm continenter Scriptura Sacra vniuerſam diſputationem deſcribat, indicatura profectò, ſi interpellatio aliqua interceſſiſſet, aut aliquo die ceſſatum fuiſſet à contentione, & diſputatione; præſertim cùm multum valeret ad tentandum, & labefactandam Iobi patientiam importuna illa atq; indefeſſa diſputandi, coarguendi, vrgendi, conuitia, & contumelias iaciendi, ſcelera obijciendi aſſiduitas, & frequentia; quare fatetur aliquando Iob ſe fatigatum, cùm graues & [oneroſos conſolatores] appellat. Et iterum: [En decies confunditis me:] illud arguté dicitur ad Origene, qui illud, *poſthac*, ad vermiculorum famem expletam, refert, Perſas, Medos, Chaldæos inter pocula non loqui, ſed nutibus omnia miniſtrantibus præcipere; ita ex hoc more, expletis iam vermibus, & inebriatis ſanguine, & carne ſua Iob tempus loquendi ratus, cùm antea totet vermium morſus ne verbum quidem dixerit, dicere aggreditur.

Vno die integra diſputatio peracta.

Iob 16.2.
Iob 19. v. 3.
Origenes.
Perſæ inter edendũ nõ loquuntur.

2 *Loquendi peritiam efficit patientia.*

Sed quòd poſt diuturnam malorum grauiſſimorũ perpeſſionem, nunc tandem Iob dicere incipiat, duo nobis præclarè ſignificantur; alterum non niſi patienti viro facultatem ineſſe loquendi, atque dicendi; nam [qui non eſt tentatus quid ſcit?] qui nihil ſciat, quid loqui poſſit? ſanè ſapientem, & verba faciendi peritum efficiunt verbera, & ærumnæ toleratæ: propterea Ambroſius, ſuper id Lucæ 4. [Cõſummata omni tentatione, &c. In tentatione (inquit) ſanctus Iob myſteria loquutus,] & lib. 2. de interpellatione Iobe. 2. [In ſtercore ſedens, in tantis vibicibus & ſæui doloris vulneribus, totum corpus ditis perfuſum vlceribus myſteria loquebatur; nec acquirendis propriæ remedijs ægritudinis, ſed ſacris vacabat ſermonibus: fortiores itaq; ſermones ægri hominis, quam illorum qui non ægrotabant: ideo ergo non carnis gemitus, & corporis infirmitates, ſed voces ſpiritus loquebatur, quibus vrgeret, non quibus cederet.] In eam rem Sapiens, dum per totum cap. 2. Eccleſiaſt. ad tolerantiam laborum hortatur, tandem hoc quaſi propoſito præmio adijcit: [Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda veſtra;] Deum, inflictis licèt plagis in vos animaduertentem colite, reueremini, amate: fugat enim, depellitq́ue flagello ex humana mente ignorantiæ tenebras, atque clariſſimum quoddam ad diuina cognoſcenda lumen præfert: illi igitur, qui caſtigari, & curari renuat, loqui quoque de diuinis prohibetur. Pſal. 49. [Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu verò odiſti diſciplinam:] propriè, caſtigationem, correptionem; hæc eſt enim diſciplina illa, de qua Ier. 2. [Fruſtra percuſſi filios veſtros, diſciplinam non receperunt.

Eccl. 34. 9. 11.
Ambroſ.
Luc. 4. 13.
Iob myſteria loquutus.
Eccleſ. 2. verſ. 11.
Pſal. 49. 16.
Ier. 2. 30.

Alterum, vix benè, & cõgruenter loqui poſſe, qui prius ſiluiſſe neſciuerit; quare obſeruatione cartere non debet illud, *poſthac*, q. d. poſt diuturnum ſilentium: homo enim [Sapiens tacebit vſq; ad tempus:] namque eſt quoddam ſtultorum, & elinguium ſilentium, vix laudabile, vituperatione etiam dignum, ſicut ſcriptum eſt: [Eſt tacens, non habens ſpiritum loquelæ; & eſt tacens, ſciens tempus apti temporis:] ille cùm languentem, imò exanimem, & emortuam habeat linguam, virtute & moderatione nulla indiget vt taceat; iſte verò cùm ſpiritum loquelæ habeat, & concitantem motum, verborumq́ue igniculos conceptos ſentiat, ſi ſe ſilentio aliquando contineat, is potens erit linguam ſuam moderari, potenſque, ſi ſemel loquendi habenas laxarit, eùm opus fuerit, adducere; quare fieri non poteſt, vt non ſint omni admiratione digna verba, cuius adeò mirum, & incredibile in tantis doloribus, tam diuturnum & inauditum ſilentium fuerit. Certe quam Iacobus dixit linguam à nemine mortalium domari poſſe, exercitam, domitam, frænatam patientiæ vi in Iobo videmus, ac veluti generoſum equum fræno iniecto, ſilentio ſe continere eùm opus eſt; neque laxatis orationi habenis rationis terminum, finesq; tranſilire: ſic ipſe de ſe teſtatur, cap. 30. [Frænum poſuit in os meum,] videlicet agitabatur à ſuis illuſoribus, vt inutile pecus, laceſſebatur, tundebatur, lacerabatur doloribus, ſed mutus ipſe frænum videbatur habere, & ſilentij vinculis os adſtrictum, quaſi libertate orationis adempta, atq; rurſus verſ. 28. grauiſſimis ſe malis extimulatum mitiſſimum ſe præſtitiſſe, mœrentem ſilicet atq; gementem; [Mœrens, inquit, incedebam ſine furore:] qd enim ibi Sept. legunt: [Gemens iui ſine fræno,] non ad abruptũ ſilentiũ, ſed ad effuſum gemitum pertinet.

3 *Nemo bene loquitur, qui ſiluiſſe non didicerit.*
Eccl. 20. 7.
Eccl. 20. 6.
Cuiuſmodi ſit ſtultorũ, ſapientum ve ſilentiũ.
Iacob. 3. 8.
30. ver. 11.
verſ. 28.
LXX.

Mira;

Similis qui ſilet, generoſo equo ſræno inuicto.

Mirabilis ſanè illa ſit oris in equo facilitas, cuius tametſi is, qui in eo aſſidet eques, calcaribus frequenter admotis illa cruētet, habenis colla verberet, tundat virga, clamoribus, ſibilis, cæteriſq; id genus incitamentis compellat in arenam, modò id leuiter tantùm adductis habenis, perſtrictoq; ore aduerſus hæc omnia incitamenta conſiſtat immotus, non iactet armos, non iubas; non terram pedibus, nó aera calcibus verberet, non aſſurgat in ſaltus, nec ſpumas agat ore cruentus, non ignem naribus expiret, aut alia præbeat innatæ ferociæ & rebellionis documenta; certé non abſimilis eſt Iobi generoſa virtus facilitas & moderatio oris, morum inſtitutio, cupiditatum compreſſio, quem fortuna cruentat, abijcit, proterit, ignominia pungit, dolor inflammat, ægritudo dirumpit, vermes perpetuo ieiuni & inexplebiles rodunt, omnibus artibus ſæuiſſimus Dæmon diſcruciat, & prouocat ad loquendum, & ſpumandum ex ore ſtultitiam; qui tamen patientiæ fræno admonitus, conſiſtit tacitus & elinguis, illæſus ab omni ſe querimonia cótinet, non fremit, non agit ore ſpumas, non inflat nares, non inſpirat indignabundus; cùm verò iam loquitur, ſic certos rationis virtutiſque fines obſeruat, vt vltrò, curove nequeat conſiſtere; dignum profectò ſilentium, digniſſima verba, quæ non ſolùm multorum admiratione, & ſilentio, ſed laudibus & oratione celebrentur, ſicut a Sapiente dictum eſt: [Bonus ſenſus vſque in tempus abſcondet verba illius, & labia multorum narrabunt ſenſum illius.]

Prou. 31. 9. Eccl. 1. 30.

4 *Aperuit Iob os ſuum*. Indicatur oratio de rebus grauiſſimis futura. Sic ait Pſal 77. [Aperiam in parabolis os meũ] id eſt, loquar inſignes quaſdam, memorabileſq; ſententias de reconditis myſterijs; & ideò ſubiungit, [loquar propoſitiones ab initio,] id eſt, quaſdam antiquas, & (quas Logici vocant) Maximas propoſitiones de rebus diuinis; Græci hic legerunt, [problemata.] Hieron. iuxta fontē, [ænigmata antiqua:] eiuſde phraſis vſus, & vis eſt, Mat. 5, & Act 8. eſt nāq; ille aperiendi oris geſtus & habitus magiſtri, doctoriſq; ſapientiſſimi; in cuius os & verba ſingula conticentes omnes intenti ſunt, obſeruantq; tum tacentem illum, tum etiam os aperientem, atque dicere incipientem; & ipſius exordij voces ſingulas, vociſq; genus, qualitatē, & quantitatem, an remiſſa, & ima, an verò acuta, & intenſa, tandem an læta plenaq; voce exordiatur; hæc enim omnia loquentis affectum indicant auditoribus: ergo non ſolùm Iobi oratio grauiſſima fuit, ſed grauiſſimus etiam vocis tenor & accentus, ſic exigente materiæ grauitate: ex quo apud Hebræos poſtea obſeruatum fuit, vt intenſo, forti, ſatyricoque accentu lamentationes Iobi, & Ieremiæ in ſuis Synagogis legerent; cum Pentateuchus, & libri hiſtorici tenore plano & leni decantarentur; Cantica alacri & iucundo accentu, Pſalterium tono graui, & contemplatiuo: Prophetæ ſeuero & vehementi.

Pſal. 77. 2. Hieron. Matth. 5, 2. Actor. 8. 35. Camera in arte gram. lib. 1. c. 4. Quo accentu ſinguli libri ſacri decantati.

5 Prætetea non orationis ſolùm momentum, & grauitas indicatur, ſed illa etiam oris apertio, neſcio quam dicentis libertatem, & maieſtatem affert, quam ſibi vſurpauit Eliu inf. cap 33. [Ecce, inquit, aperui os meum, loquetur lingua mea in faucibus meis,] de quo eo loco. Liberè igitur, & ſuis calamitatibus ſuperior, de ſuæ vitæ, & rerum humanarum viciſſitudine ſapientiſſime Iob philoſophatur.

Apertio oris ad libertatem & facultatē loquendi refertur. cap. 33. v. 2.

Quod alij tertiò dicunt, indicari orationem conſulto & præmeditatò factam, mihi non diſplicet; Hiſpanè dicas; *puſoſe de propoſito à hablar, hablo deſpenſado, y como quien entrada lo que hablaua*: nam qui recentem dolorem, cùm multò acerbior eſſe ſolet, ſilentio coercuit, iam nunc data dicendi occaſione, nulla certè animi perturbatione, aut repentina commotione elatus, ſed maturo cóſilio, & ex deliberatione præmeditatus loquitur. Huic annectere licet, ſignificari ſimul veritatem atque æquitatem eorum quæ dicuntur: nam qui præmeditatus loquitur, ſtudet vt non leuiter, ſed ex ratione & æquitate locutus videatur, ſicut Prouerbior. 8 dicit Sapientia: [Aperientur labia mea, vt recta prædicent. [Et iterum, capit. 31 9. [Aperi os tuum, decerne quod iuſtum eſt,] atque id in hac præſertim Iobi oratione oppidò difficili, præmitti oportuit, veriſſima dixiſſe, & ex æquitate rectoq; iudicio de die natiuitatis ſuæ diſſeruiſſe; ſimile id 2. Corinth. 6 [Os meum patet ad vos, ò Corinthij;] quas habiturus ſum apud vos conciones de rebus grauiſſimis, & veriſſimis, ſemper verſantur ante oculos. Obiter illud obſerua, in eo, qui ſilentium ſeruauerit, non ſolùm ab omnibus notari ſi multum & importune aliquando loquatur, ſed etiam ſi os aperiat, & loquendi ſignum det; & in eo, qui diù ſanctitatem, & vitam religioſiorem profeſſus fuerit, non ſolùm ſi in manifeſtum aliquod peccatum labatur; verùm etiam cum leuem alicuius vitij ſpeciem præ ſe tulerit.

Prou. 8. 9. 2. Cor. 6. 11.

6 Illud non omittendum, magnam deliberationem adhibuiſſe, & moram in eo loquendo traxiſſe virum ſapientiſſimum, quod examini verborum quæ proferri oporteret, adhuc fuerit intentus; hoc itaque ſilentij tempore, in cordis veluti fornace ſententias coxit, ſcoriam inutilium verborum excoxit, atque reiecit; finxit tandem aurea verba, quæ nobis redderet linguæ, labiorumque bilancibus diligenter expenſa; namque benè loqui, res eſt valde operoſa, & ſubtile opus, quod tempore, ſilentijq; prævio ſpacio indiget; [Aurum tuum (inquit Eccleſiaſticus) & argentum tuum conſla, & verbis tuis facito ſtateram;] non ſolùm quòd verba minimè futura ſint leuia, ſed grauia, magniq; momenti, & ponderis, ſed etiam quod res ſit, quæ diligenti animi cogitatione & attentione, atque labore indigeat, qualem aurifex in auro ponderando, & examinando adhibet; non enim parum, ſed multum intereſt, plus aut minùs lanx propendeat. Quare Iobus ipſe grauiter conqueritur, capit. 6. propterea quòd in iniquam aurium ſtateram ſua verba incidiſſent, & æquiores alias deſiderat, cùm non priùs a ſe prolata fuiſſent, quàm diligenti trutina examinata: [Vtinam appenderentur verba mea in ſtatera:] præterea indicat Sapiens, debere eſſe ſapientis hominis verba auri inſtar, non infecti, & rudis, ſed confecti, & cælati; vt præter grauitatem, pretioſamq; materiam dicendorum, opus ipſius conficiendæ orationis, laborque benedicendi non leuis ſit. Ergo tum pretioſa hæc materia, qua verba conflare oportet, tum ipſa artis opera & factura indicat non niſi parcé, & poſt multum ſilentij tempus loquendum; propterea namque Salomon, dixit: [Virum eruditum eſſe * pretioſi ſpiritus;] ſicut & 1. Reg. 3. dicitur: [Sermo Domini erat pretioſus in diebus illis:] hinc facilè intelligas, cur Luc. 6. dicatur: [Bonus homo de bono Theſauro ſuo profert bonum, ex abundantia enim cordis os loquitur;] nam Theſauro cor ſimile eſt, quippe in illo aurea & argentea verba concipiuntur, conflantur, reconduntur, priuſquam lingua formentur, aut ore promantur: vbi obſerua, verba eſſe [ex * abundantia cordis,] quaſi reliquum ex fonte; qui autem anguſto, & contracto corde atque animo eſt, facilè oppletur, multa faſtidit, & multa effundit; qui verò magno, & excelſo corde eſt, nihil equidem eſt quod non capiat, nihil faſtidit, & multis licèt doloribus plenus facilè omnes continet, facileq; ſe ſilentio cótinet, nihil oti & verbis reliquum facit. Sed pergo, nam ſtatim plura de hoc ſilentio dicenda nobis erunt.

*Oportunum & neceſſarium ſilentium præcedit ſapientem orationem. Eccleſ. 28. 30. Orat. ſutura auri inſtar. Qui loquitur ſimilis aurifice. 6. ver. 2. Prou. 17. 27. * Que el ſabio vèda caro ſus palabras, y no ſe alcāça barato el ſaber hablallas, ni el poder oyllas. Luc. 6. 45. * Lo que ſale por la boca, es el remaniētɔ del coraçon.*

7 *Et maledixit*. Verbum (*Kalal*) quod eſt maledicere, ſignificat dicere mala, verbis contemnere, & vilipendere; a qua radice dicitur, Gen. 16 [* Deſpexit Dominam ſuam] id eſt, maledicebat, vel male reſpondebat: & ab eadem radice dicitur, 2. Reg. 6. * Vilior fiam, pluſquam factus ſum;] nempe non habitu ſolùm, ſed contumelioſis verbis, & maledicentia vxoris; Michol licet illudat, multamque de me ſermonia materiam præbeam: huius verò ſignificationis ratio & analogia eſt, quia quæ vilia ſunt, malis verbis accipere ſolemus, minùs benè de illis loquimur, aliquando etiam execramur, & maledictis inceſſimus. Iob itaque de die ſuo tanquam de re viliſſima & deſpicatiſſima loquutus eſt; contumelioſiſſimis verbis tractauit; mala illi precatus eſt.

*קלל Gen. lib. 4. * Hablava le à ſu Senora con poco reſpeto, y reſpondiale mal. 2. Re. 6. 22. * Aunque mas digan de mi, y mas burla haga Michol.*

8 *Diei ſuo*. Dies licèt pro naturali aut artificiali accipi ſoleat, vt dicemus, v. 3 & ſequentibus, aliquando tamen accipitur pro tempore fauſto, aut verò calamitoſo, Ier. 17. [Diem hominis non deſideraui, tu ſcis:] quod ab aliquibus in bonum accipitur, meis concionibus nominis & famæ ſplendorem non aucupor, neque vitæ iucunditatem; ab alijs in malum, in hanc ſententiam; Licèt ab ijs ſim laceſſitus, quibus ingentia ſupplicia imminere prædixerim; tamen illud calamitoſum tempus, & infauſtum ſupplicij diem ego neq; aduoco, neq; vrgeo, neq; deſidero: ſimiliter apud Abd. [Non * deſpicies in die fratris tui, & non lætaberis in die perditionis eorum,] id eſt, Quamuis ego ſupplicio & euerſione patriæ mulctanda Ieroſolimitanos affecerim: tamen vos Idumæi, ne læti diem hunc calamitoſiſſimum inſpicite; non dabitur vobis lętis inſpicere: ſic & apud Latinos tempus abſolutè poſitum, pro aduerſo vſurpatur: non aliter Iob diem ſuum, i. ſuarum rerum ſtatum miſerrimum, & tempus triſtiſſimum atque difficillimum, & ſui, quos perſert, corporis atque vitæ cruciatus acerbiſſimos

*Dies, quid ſignificet. Ier. 17. 20. Abdia 1. 12. * No lo veràn vueſtros ojos. Tēpus apud Latinos pro calamitoſo ſtatu.*

ſimos lamentari aggreditur, & in diſputationem uocat, materiamque dicendi.

II. Et locutus eſt.

1 *Verbum loquendi quale: eiuſdem vocis geminatio.*
2 *Iuſtorum ſilentium in ærumnis: explicatur Dauid.*
3 *Quale ſit iuſtorum ſilentium: explicatur Ierem.*

Vatab. uer. Regia. Hebræus apud Caiet. אמר *Gen. 31. 20. LXX. Gen. 2. 17.*

1 PAgnin. ad gemitum refert, dū legit, & clamauit: multo incongruentius, Vatab. & Regia, & reſpondit: nā ipſe potius initium dicendi facit. Hebræus apud Caiet. longius petitum; Et propoſuit quaſi materiam dicendorum: ſimplicius atque commodius Latinus interpres, & loquutus eſt, nam (amar) ſimpliciter dicere, aut loqui ſignificat; licèt ex adiunctis pro ratione loci, & ſenſus uim peculiarem habere ſoleat præcipiendi, decernendi, promittendi, aut grauiter de re aliqua dicēdi, ſed hic non tam ex ſimplici uerbo, quàm ex repetitione eiuſdem rei, & uocis ferè ſynonymæ Epitaſim habet: Aperuit os ſuum, & loquutus eſt, ſicut & id, Geneſ. 31. Deus Patris tui dixit mihi, caue, &c. Sept. ex Hebr. Dixit ad me dicēs; *dixome'a vna vez y otra.* Seriò præcepit, & Gen. 2. Præceperam tibi, ne comederes Hebr. præceperam tibi dicendo, rem grauiſſimam, plenamque pondere, quæ pro ſua dignitate bis, & ter repeti debeat.

Iuſt. in ærū. ſilent. Pſ. 88. 51. Iſa. 30. 15.

2 Sed nunc non ſolùm, quòd poſt diuturnum ſilentium, ſed quòd in medijs ærumnis fiat patientiſſimi uiri oratio, obſeruari debet; ſolemne namque ſemper fuit uiris iuſtis in medio dolorum æſtu immotum ſilentium, ſicut Dauid dicebat ſe opprobrium a multis gentibus excepiſſe, & in ſinu ſuo continuiſſe, & ſilentio tuliſſe: [Memor, *inquit* eſto domine opprobrij ſeruorum tuorum, quod continui in ſinu meo multarum gentium:] eſt autem hoc iuſtorum afflictorū ſilentium, ſimul cum externa reticētia, nulla ēt interna animi irati, cordiſve indignantis vociferatio, nulla de Dei prouidentia conqueſtio, nullaque humanę opis imploratio, ſicut ab Iſa. monetur Achaz: Vide ut ſileas, (nullius opē implores, rem totam Deo tantùm committe) noli timere, at eodem pertinet illa altera, ſiue miſerorum adhortatio, ſiue pollicitatio ſalutis, In ſilētio (ſuſtinentia, & omnis humani auxilij deſpicientia) & ſpe (ſolius diuinæ opis expectatione) erit fortitudo ueſtra,

3 aduerſus omniū malorum cohortem. Silentiū præterea hoc non ſolum querelas excludit, ſed affert ēt noſtrorum peccatorū cognitionem eiuſmodi, ut prōptè, & alacriter perferre velimus commeritas pœnas: ſic ſeeū cogitabat, dicebatq; populus afflictus: [Conuenite, & ingrediamur ciuitatem, & * ſileamus ibi, quia Dñs Deus noſter ſilere nos fecit, & potū dedit nobis aquā fellis; peccauimus .n. Domino.] Planè uidit miſer ille ſe dānari meritò ad ſempiternū tenebrarum carcerē; * & obmutuit, ſceleris uidelicet conſcientia uinctus Huius patientiæ ſilentis meminit, Pſ. 64. quo ſe in medijs ærūnis, & captiuitate conſolabatur Dei populus. Te decet hymnus Deus in Siō; Hier. iuxta Hebr. Tibi ſilentiū laus Deus in Sion, i. te noſtrum ſilentium, te noſtra tolerantia prædicat hymnis digniſſimū; nam noſtra patientia, Dei flagellantis laus eſt: idem Dauid: Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo .n. ſalutare meū. Hier. iuxta fontem, Attamen apud Deū ſilebit anima mea, & hoc ſe ſilētio præbebit Deo obſequētē, & iterū; verumtamen Deo ſubiecta, (Heb. ſilens) eſto anima mea; ab ipſo .n. patiētia (expectatio ſalutis) mea. Mirificè rem expreſſit Iere. Bonus (ſuauis, oportunus auxiliator) eſt Dñs (Iehoua, bonorum omniū, vitæq. beatę fons, & principiū) ſperātibus in eum; animæ (homini inhianti in eius opē, eius auxilium ardenti, & cōcitato ſpiritu imploranti) quærēti illum; bonū eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Dei (quippe in deploratis malis, hoc eſt remedium extremum, ſilentio ferre, ſpe de Dei bonitate concepta; melius, atq. commodius eſt cum Deo agere ſilentio, quā importunis querimonijs) Bonū eſt viro, cùm portauerit iugū ab adoleſcentia ſua, (quamuis delicatū adoleſcentulū, teneruмq. vitulum aſtringat Deus iugo grauiſſimo, & duriſſimo, & identidem ſtimulet, ferroque exagitet, tantùm non mugiat ille, non recalcitret; hoc nāque durum illi exiſtet) ſedebit ſolitarius (quāuis nullum laboris comitem adiungat, ſed grauiſſimum iugum, quod par boum fortiſſimorum meritò poſtularet, ſoli ſibi delicato, & infirmo imponi videat) & tacebit (feret tacitus,

*Ier. 8. 14. * Recojamonos y callemos, que bol*[illegible]* por que. Matth. 22. 32. * La miſma verdad de ſu culpa, le aiò de pies y manos, y no ouuo que hablar. Pſal. 46. 5. Hieron. Pſal. 16. 2. Hieron. verſ. 6. Ier. Thr. 3. 25. Ier. Thr. 3. 27.*

& elinguis, ſine voce, ſiue querimonijs) quia leuauit ſuper ſe, (ſic lectio Vatic. tuara Hebr. quia leuauit ſuper ſe iugum, quo ēt modo iuxta Septuag. legeruot, Ambroſ. & Theodo. quia tulit ſuper ſe ipſum iugum graue; tantùm enim abeſt, vt ſe loris, & iugo ſubtrahat, ut etiam ſponte ſua accedat, ſubmittat, inſeratq. collum) Ponet in puluere os ſuū (tam demiſſam enim ceruicem præbebit, ut ore contingat terram, demiſſe ſimul, atq. ſilenter ſuſcipiens onus) ſi fortè ſit ſpes, (hac videlicet rōne futuram opem expectaturus) itaq. cum S. Iob, non minus illuſtre ſilentij, quàm patientiæ exemplū præbuiſſet, quo tandem animi affectu permotus, quove doloris ſenſu ſtimulatus alta nunc ſilētia ruperit, deinceps nobis explicandum eſt. *LXX. Ambroſ. Theodoret.*

LAMENTATIONVM IOBI, & lamentandi affectus, cauſarumque conſideratio.

NEque leues, neque paucæ illæ quidem difficultates in his Iobi lamentationibus explicandis interpretibus occurrunt, quæ pleroſque torſerunt, ſed ne nos malè quoque habeant, ſingillatim, quò explicentur facilius proponemus, ad ſua ſingulas capita ſecantes, atque reuocantes. Eſt verò res quidem conſideratione digniſſima: nam plenæ ſunt voces, plenaq. myſterijs ſuſpiria, vt Ambroſius dixit, cauſæ quoque difficiles, & reconditæ, non enim cuiuis patet cordis arcanum, quòd in ægritudine & amaritudine eſt; ſicut a Propheta dictum eſt: [Anima eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi.] *4. Reg. 4. 27*

SECTIO I.

An Iobo nunc acceſſerit recens aliqua querelarum cauſſa.

1 *Difficultatis propoſita ratio.*
2 *Nullam acceſſiſſe Iobo lamentandi nouam cauſam, ſed nouam dicendi occaſionem.*
3 *Obiectorum reſponſio. Iuſtus comitatis, et vrbanitatis ſtudioſus erga alios.*
4 *Qui modus accedendi ad diſputandum.*

HÆ Iobi querimoniæ ex noua nunc cauſa ortę videri poſſunt; quondam enim aut ſilebat omninò, aut ſi loquebatur, non niſi pacati, præſentiſque animi ſigna dabat; nunc verò in ingentes querelas abripitur, longiuſque dolore effertur, quam ſapientis hominis ratio cogitata poſtulare videatur, adeoque amicis ſuſpicionem deſpondentis animo, ſeque abijciētis inijcit; id quod ſignificare poſſunt extrema huius capitis verba; [Nonne diſſimulaui, nonne ſilui, nonne quieui, & venit ſuper me indignatio?] noua videlicet, ſæuiorque plaga, poſt tot alias patienti, & pacato animo toleratas. 1 *Difficultatis ratio.* *verſ. 26.*

Verùm ſtatuo, nullā omninò recētis doloris, aut querelarū materiam colligi ex toto libro poſſe; cùm potiùs, varijs licet modis, eandem ſemper cantilenam canat, nimirum honoris, ſalutis, bonorum omniū iacturam; acerbiſſimos morborum dolores, & cruciatus; mortis formidinem, metumque, acres contumelias; iniquam de ſua vita ſuſpicionem; Deum ſibi inſtar ſæuiſſimi hoſtis iratum, quem ipſe omni obſequio, & obſeruantia coluerit, quæ omnia ſubiectis ſexcentis locis oſtenderem, niſi nobis, etiam nolentibus occurrere deberent. 2 *Nullā acceſſiſſe Iobo nouam lamentandi cauſam.*

Ad id ergo quòd primo loco obijciebatur dicendum, certè non noui doloris, ſed nouam nunc loquendi occaſionem datam in amicorum præſentia, apud quos de miſero ſuarum rerum ſtatu, mortalium more, conqueritur, cùm antea ſiluerit; vt priores loquendi uices pro ſua vrbanitate ſuis amicis cōcederet; nunquam enim vir iuſtus animi ſui moderator, & rector, ita ſuis ſe rebus totū tradit, ſiue in mœrore, & luctu, ſiue mauis in lætitia & gaudio, vt officij, vllo vnquā tēpore, obliuiſcatur ſui, aut amicitiæ, & vrbanitati aliqua ex parte deſit; quin potiùs virtuti, & æquo ſemper primas fert; id quod in humani generis reparatore clare perſpicitur, qui dum in oratione vehementiùs conflictaretur, ſedulam tamen dormitantium diſcipulorum curam geſſit; ſemel & iterū amicè il- 3 *Reſpōſio ad obiecta. Iuſtus etiā in ægritudine comis, & vrbanus. Matth. 26. Marc. 14.*

Luc. 22. Ioan. 19.

los admonuit, & inuiſit; & ſui oblitus animam iamiam agens matri filium, & diſcipulo matrem magiſtramque procurat: accedit etiam illud quod Iobi amicis in tantis, tamque multis malis obſtupeſcentibus, ſimul, & obmuteſcentibus conſtanter tamen ipſe diſputare aggreditur, & ſui conſolandi primus ipſe occaſionē præbet, rationēque deſignat. Eiuſmodi eſt apud Ciceronem ſapientia illud Solonis elogium, quo ſe negat velle ſuam mortē dolore amicorum, lamentiſq. vacare. Tum præterea ne diuturnitate ſilentio moleſtior illis eſſet, vt argutè obſeruarunt Chryſ. & Polyc. Atque ea ipſa re, quòd diſputationem ipſe primus aggreditur, eximiæ dat ſapientiæ documenta; nemo enim niſi ſapiens ad diſputationem accedere debet, quantumvis ab alio laceſſatur. Qua de re vide Philo. li. quòd deterius potiori inſidietur. Quomodo autē illa extrema capitis verba accipi debeant, videlicet prima parte relata ad tempus fœlicitatis, eo loco dicemus.

(Solonis elogium. Cice. Chryſoſt. Polychron. — 4 Quis mod. accedendū ad diſputationem. Philo.)

SECTIO II.

An fuerit Iob ſcrupulis agitatus.

1 Dæmon ſæpè iniicit ſcrupulos; interdum creat Melancholiā. Quædam ſcrupuloſorum remedia. Explicatus locus Reg. de ſpiritu malo Saul.
2 Terrores conſcientiæ immiſſi à Dæmone.
3 Quædam ſcrupulorum indicia.
4 Scrupuloſi vt ſe erigant. Horum medicina, obedientia.
5 Iobi lamentationes non eſſe referendas ad ſcrupulos.
6 Iob, utpotè illuſtre patientiæ ſignum, per omne genus paſſionū, & in omnibus ſenſibus probatus, non habuit ſua grauę anxietatem.
7 Potuit laborare ſcrupulis.

1 ADhuc tamen videri alicui poteſt in nouam animi ægritudinem, multò quàm reliquos corporis cruciatus acerbiorem, incidiſſe, vt conſcientiæ ſtimulis, & interna, quā vocant, deſolatione cruciaretur, ad illuſtriorem patientiæ probationem.

(1. Probatio ex dæmonis tentatione. Gerſ. par. 3. op. de diuerſis diaboli tentationib. Ber. M. Laur. Iuſt. op. de diſciplina monaſt. c. 12. Bernardus. Scrupulos interdū creat melancholia. Lyra Paulus Burgenſis. 1. Reg. 16. 23. Gerſon. D. Thom. D. Anton.)

Id primò probari poteſt, quòd hac quoque ratione tentare ſoleat aduerſarius, & perturbare mentes hominum, & ad deſperationem adducere, vt Gerſ. dicit, & Laurent. Iuſtin. quare cùm dæmoni ampliſſima poteſtas permiſſa à Deo fuerit vexandi Iobū, ab hac quoq. tentatione minime credendum eſt abſtinuiſſe, atq. eò veroſimilius fit, quod hic cruciatus cōſcientiæ acerbior eſt, & à D. Bern. cùm inferni tormentis meritò comparatus. Et cōfirmari res hæc poterit ex eo, quòd frequenter ſcrupuloſarū mentium ægritudo, initiū habere ſolet ex morbo, & affectione melancholica; corporis autem ægritudine, & temporis aut humorum exceſſu, frequēter ad ſuas tentationes aduerſarius vtitur, vti explicāt latè Lyr. & Burg. 1. Reg. 16. Sic enim pſallente Dauid, atq. leniente prauam ſuæ eius ægritudinis diſpoſitionē, qua laborabat Saul, & qua Dæmon vtebatur liberius, atq. faciliùs ad illum vexandum, meliùs habebat, vti his verbis ſcribitur; [Quandocunq. ſpiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat Dauid cytharā, & percutiebat manu ſua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat; recedebat. n. ab eo ſpiritus malus] Quare inter alia ſcrupuloſorū remedia ea omnia ſunt, quæ melancholiam purgant, vt auertè tradūt Gerſ de exercitijs diſcret & de remedijs cōtra puſillani. vide etiam D. Th. 1 p. q. 115. art. 5 ad 1. & 2. D. Ant. 1. p. tit. 3 c. 10 §. 10. reg. 6 at verò melancholia pro aliorum morborum apta materia, ſumpta eſt à dæmone, quæ etiam ſcrupulis, & imaginationi ſtimulandæ ſeruire potuit: in quam quoq. rem facit, quod ſcripſit Auicenna, quibuſdam medicis viſum eſſe, melancholiam morbum à dæmone fieri.

(Auicenna.)

(2. Probatio ex quibuſdā conſcien[tiæ] terrorib.)

Secundò huius rei teſtes ſunt, acerrimi quidam conſcientiæ terrores, longeque moleſtiſſimi, quos pati ſe teſtatur, c. 6. & c. 7. v. 14 & c. 9. v. 34. [Auferat à me virgam ſuam, & pauor eius nō me terreat, & c. 13. v. 21. Formido tua non me terreat, & c. 14. v. 13. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus?] & c. 10. v. 5. dānari timens, Noli me condemnare: quibus locis ſignificat apertè, non iam dolere ſe de alijs præſentibus malis, quā de eo quo cruciatur animi terrore: qua de re dū diſſerit Laur. Iuſt. ſic ſcribit: [Quandoque & dæmones horribiliter humanæ mentis ſe oſtentant per terras imagines, & inſolitos aſpectus, atq. per terribiles cōminationes, inſuetoſq. terrores tremorem conantur ingerere vehementem; quatenus relicta confidentiæ anchora, in puſillanimitatis pelagus ipſam demergant.]

(Iuſti. ſuprà adductus.)

3 Tertiò, ex ſignis quibuſdam, quę amici in illo notarūt, cap. 15. quòd quaſi magna cogitans attonitos haberet oculos, obſtupeſcenti ſimiles; videlicet, quaſi magna moliretur, & alia eſſet cogitatione deuia; modo humi demiſſos, & immotos gereret oculos, modò ſublimes illos attolleret admirabundus; tum ſtatim crebris conuerſionibus, crebroque rotatu huc illuc ſæpius circumageret; quòd proprium eorum eſt, qui interius cogitatione aliqua ſtimulantur, interdum motibus, & ſignis externis internas animo imagines conantes depellere.

(Iob 15. 12. Alia ſcrupuloſi externa indicia.)

Quartò, Deum ſibi iratum fingere videtur, atq. ſuorū peccatorum, & anteactæ vitæ ſcrutatorem nimium, nimiumq. memorem, c. 7 verſ. 20. & 21. Tum etiam, c. 10. verſ. 3. calumniam ſe pati conqueritur, & accuſationem acerrimam de minimis, atque leuiſſimis erratis, & c. 14. verſ. 3. & 17. Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea.

Quintò, à ſuis ipſe verbis ſimplici, bonaque mēte prolatis timet, ne fortè peccauerit; in quam rem explicatur à Philip. & Bed. in c. 17. Deſperaui, nequaquam ultra iam uiuam, & inferius, peccaui, &c. an in hoc peccaui? nullane mihi reliqua ſalutis ſpes?

(Philip. Beda. *De ſeſpera cion y peſta do droe de auerſidoeſto que a hora atxe.*)

Sextò, nunquam ſibi perſuadet à ſemel admiſſo peccato mundatū iri, vt c. 10. verſ. 15. [Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me eſſe non pateris? quem ſenſum indicauit ibi Grego. ſic explicans; Si culpam venia abſtulit, cur hanc & à memoria nō deterſit? Sæpè autem, inquit Greg. ita mens in culpæ recordatione concutitur, vt ad perpetrationem illius lōgè grauius, quā prius quando capta fuerat, vrgeatur, & deprehenſa trepidat, ſeq. ipſa uanis motibus impulſa perturbat:] quo vī ſcrupuloſam mentē accuratè deſcribere.

(Greg. Mentis ſcrupuloſæ deſcriptio ex Greg.)

4 Septimò, tandem his tot, ac tātis tempeſtatum fluctibus iactatus reſpirat aliquando, & aduerſus ſæuientem tempeſtatē ſæpè ſe erigit, & confirmat, & anteactæ vitæ bona conſcientia conſolatur, c. 16. 17. 19. 29 30. 31. quod etiam facere ſcrupuloſi ſolent, dum vires, & animos ſumunt, ad ſuam ipſorum ægritudinem ſuperandam: in quam quoque rem illud adducit Gerſ. par. 3. op. de remedijs contra puſillanimitatem; conqueſtos, videlicet, fuiſſe aliquando dæmones de quodam monacho, qui ſe deprimebat, cùm ſuperbiæ tentationem ſentiebat; at verò cum ab aduerſario ad deſperationē adduceretur, in ſpem ſeſe ille maiorem, melioremq. erigebat. Idemque docuit noſter Pater Igna. Societatis noſtræ fundator in fine ſuorum exercitiorum ſpiritualium, obſeruat. 5. vt cùm Dæmon vult conſcientiam conſtringere nimium, homo tunc laxet aliquantulum: atque hæc omnia confirmant, quæ D Greg in præf. c. 3. ait: dum Iobum in commemoratione ſuorum præclare factorum à iactantiæ culpa excuſat. [Nequaquam, *inquit*, in iactantiæ uitium incidit, qui contra internam deſperationis impulſionem, per exteriora præconiorū ſuorum uerba pugnauit, & dum labefactari per opprobria timuit, ad ſtatum ſe fiduciæ ex anteacta uita confirmando reuocauit; In rē hanc argutè dixit Plut. Quomodo illos, qui in ambulādo attollunt ſe, & ceruicē ſubrigunt, fatuos dicimus, & uanos; contra cōmēdamus eos, ſi in pugillatu, & bello erigant ſe; ſic uir, qui ex fortuna titubauit, ſi aſſurgit, & pugilis more conferēs pedem caſus reluctatur, atq. ea ſpe abiecta, miſerabiliq. traducit ſe oſtētatione ad animum geſtientē, & excelſum, non ille odioſus, uel feros, ſed magnus uideatur atque inuictus.]

(Vt ſe ſcrupuloſi, & puſillanimes erigere, & confirmare debeant. Gerſon. Pater Igna. Gregor. Plutarc. op. quo quis citra inuidiā ſe laudet.)

Tandem cùm ſcrupulorum longè optimum, atque præſentiſſimum tradatur ab omnibus conſcientiæ curandæ medicis remedium, aliorum conſilijs audientem ſe atque obſequentem præbere, certè ad maiorem huius ægritudinis acerbitatem videtur pertinuiſſe, quòd Iob habuerit importuniſſimus conſiliatores, & conſolatores, quos ipſe medicos uanitatis appellat, c. 16. quibus ſi obſequeretur, conſcientiæ bonæ ſolatium, & gaudium à ſe repelleret, cùm uero illis repugnaret in ſua ægritudine, maneret nihilo magis illorum conſilijs delinita.

(Scrupuloſorū medicina obedientia. Cap. 16.)

5 Sed aio tamen, quod ad has Iobi lamētationes, & querelas attinet, nihil opus eſſe, ad ſcrupulos confugere, ad nouū ve aliud mali genus; quos enim corporis dolores, & animi cruciatus patitur, eiuſmodi ſunt, vt nullis q̄relis &

(Iobi lamētationes nō eſſe referendas ad)

lamen-

ſcrupulorũ lamentationibus inferiores eſſe videãtur; eleganter hanc
ægritudinẽ. rem explicuit, Chryſoſt. homil. 4. de pat. Iob. niſi fortè ve
Chryſoſt. limus etiam cùm ſimilibus, imò iiſdem ferè verbis Iere.
ſua mala deplorat, aut cum mortem in votis habẽt Moy-
ſes, & Elias, aut cum Dauid ingemit, lamentaturque
ſcrupuloſos hos omnes aſſerere, inuitos licèt, & nihil ta-
le cogitantes, quod iis qui audirent, ridiculum; ei qui aſ-
ſereret, religioni, & ſcrupulo futurum eſſet: neque verò
ſuſcepta a Iobo damna ita debent externe, & quaſi cute
tenus accipi, vt internum dolorem non effecerint, & qui-
Enumeratio calamitatum Iobi per ſumma capita. dem grauiſſimum. Quem enim doloris ſenſum fortuna-
rum, dignitatis, regni, ſubita, & inopinata affert amiſſio?
quem ab amicis iactatæ contumeliæ? de qua ille veriſſi-
mè dixit: [Habet quendam aculeum contumelia, quem
Cicero. pati prudentes, ac boni viri difficillimè poſſunt;] tolerata
Contumelia aculeata. ſane grauiſſimam, & quam Deus peculiari ratione cura-
ret, Dauid iudicauit; dum exilii ac vitæ diſcrimiuum, &
aliarum ærumnarũ oblitus, de illa iniuria à Semei iactata
2. Reg. 16. 17. illud tandem dixit: ſi fortè reſpiciat Dominus. Quantam
moleſtiam, & cruciatum habet, cùm bene, ſanctéque vi-
xeris, iniquus tamen, & ſceleratus haberi, & prædicari ab
iis, qui ſapientes, & æqui rerum æſtimatores habentur?
illud certè ad malorum exaggerationem, & cumulũ per-
Iſa. 53. 3. tinet & cum iniquis reputatus eſt. Quàm difficilè mor-
Mar. 15. 28 borum omnium cruciatibus perpetuò abſorberi humanã
fidem vincentibus, fameſcere, putreſcere, ſpectaculũ mun
do fieri, & diuini ſupplicii fabulam veriſſimam atq. pro-
uerbium? Quàm arduum internas quaſdam Dei conſo-
lationes, & diuinæ faciei ſplendores, & radios in mediis
calamitatum tenebris deſiderare, quos quondam fælix
habueris? Quantam affert indignationem exoſum ſe om-
nibus, atque inuiſum cernere, irrideri ab inimicis, ſeruis,
ancillis que conſpui, illudi à uiliſſimis hominibus; Deum,
& hominum fidem obteſtantem, gementem, opem im-
plorantem, non audiri, non curari, contemni? præſertim
cùm aliorum malis & ærumnis, longè diſſimili ratione
eueniat; hoc enim fere ſic fieri ſolere accepimus (vt Sa-
Cic. pro M. pienter dixit Cicero) vt Regum afflictæ fortunæ, facilè
multorum opes alliciant ad miſericordiam. Quem metũ,
quamque trepidationem efficit mortis iamiam aduentan
tis ſtrepitum exaudire; non longè conſpectæ minas acci-
pere, & imminentem iugulo recuruam falcem ſentire?
Quis immota mente ſuſtineat omnium malorum coeun-
tium, atque vno irruẽtium agmine impetum? Certè cùm
vir patientiſſimus Iob Chriſti Ieſu patientis minimè ob-
ſcura, imò valde illuſtris figura fuerit, ex internis Chriſti
paſſionibus, externiſque corporis cruciatibus, quos om-
nium, quos mortales vnquam perpeſſi fuerint, fuiſſe ma-
Iob Chriſti figura, omne paſſionũ genus pertulit. ximos atque grauiſſimos Theologi decernunt, Iobi dolo-
rum acerbitas, & grauitas colligi poteſt; licèt enim iſti
longe minores fuerint, ſed tamen etiam pertuliſſe videtur
omne paſſionum genus; tum ab exteris, tum etiam à ſuis,
à viris ac fœminis, à regibus, à ſeruis, ancillis, miniſtris,
& popularibus, ab amicis, cognatis, notis, & familiaribus;
in externis bonis, in fama & exiſtimatione, honore & di-
gnitate, in omnibus membris, in ſenſibus omnibus: cru-
ciabatur enim ſui corporis ſordidiſſimi aſpectu, Dæmo-
Iob cruciatus in omnibus ſenſibus. ne ſeſe illi minacem, ac trucem obiiciente, & territante
ſpectris, & viſis nocturnis; auditu contumeliarum, &
importuniſſimarum contentionum garrientium amico-
rum; guſtu euerſo à ſua temperie, putri, amaroque hu-
more infecto; odore teterrimo ex totius corporis vlceri-
bus ſpirante; denique omnium corporis partium dolori-
Iob non habuit ſuæ gratiæ certitudinem, neque euidentiam. Chryſoſt. bus acerbiſſimis: accedit peculiariter, Iobum (quod in
Dei filio eſſe non potuit) nullam habuiſſe ſuæ gratiæ cer-
titudinem, neque euidentiam; pariterque incertum ha-
buiſſe, an tanta mala dæmonis arte, & inuidia procurata
fuiſſent, an verò à Deo irato immitterentur: id quod põ-
derat Chryſoſt. homil. 4. de patientia Iob; [Neſciebat, *in-
quit* Iob, cuius rei cauſa dimicabat; neſciebat quẽ tandem
exitum prælium habiturum eſſet:] quid, quòd Chriſtus
Ieſus immediatè à dæmone tortus non eſt, quòd in mini-
mè fuiſſet neceſſarium ad noſtram ſalutem; tum etiam
Iſa. 53. 8. neque per ſe ipſum, Deus Pater filiũ dilectionis ſuæ exa-
gitauit; quare cùm ait: propter ſcelus populi mei percuſ-
ſi eum, auctorem ſe paſſionis ſignificat, ſed media tamen
inuidia, & ſcelere nefariorũ deicidarum; quaſi diceret, præ
inuidia & præuaricatione populi percuſſi eum, aut vt eſt
in fonte, percuſſio ei, & cùm dicitur, poteſtati tenebrarum
Luc. 22. traditus, intelligi per medios impios miniſtros debet; vti

ſapiẽter explicuit Euthym, eo loco; at verò Iobũ, & Deus
ipſe videtur ad certamẽ prouocaſſe, atque turbine, voce-
que cælitus data territaſſe, dæmonq. ipſe modis omnibus
immaniter lacerauit: quare, quæ ſuper cap. 2. enumerauì-
mus infinita propè mala, corporis morbos, & animi ægri-
tudines, nunc iterum commemorati oporteret, aut certè
ex loco illo peti; & rem hanc illa tandem Chryſ. ſentent. *Chryſoſt.*
claudere; videlicet, vnius hominis corpus acerbitates om-
nes, quæ in orbe terrarũ reperiuntur, penitus exhauſiſſe.
His omnibus qui volet ſcrupulorũ etiam ægritudinem 7
addere, poterit ſanè: dũ tñ aliis malis omnibus, & ſæpè,
& dolenter à Iobo deploratis ſcrupulos hos neq. antepo-
nat, neq. cũ ille clamat, & conqueritur, ſcrupulorũ tãtum
aculeis pungi, maleq. habere exiſtimet, quaſi cætera mala
querelis, atque clamore indigna fuerint: ac non potiùs ea
extiterint, quibus nulla ſuſpiria, gemitus nulli parem po-
tuerint ſignificationẽ afferre; præſertim cũ Deus patien-
tiæ exemplũ cunctis mortalibus proponere voluerit pa-
tientiſſimũ Iobum, Tob. 2. ridiculũ autẽ ſit dicere, in ſcru- *Tobiæ 2.*
pulorũ perpeſſione, & ſuſtinentia propoſitũ nobis exem-
plũ, & non potiùs in aliorũ malorum tolerantia: accedit,
quod frequenter ex ignorantia prouenire ſcrupuli ſolent,
atq. cũ illa quam Iobus habuit, ſingulari diuinarũ, huma-
narumq. rerũ ſapientia, & cũ illa, quã perpetuò retinuit,
bonæ conſcientiæ conſtantia, & firmitate apertè repugna-
re videntur; ego certè hominũ ſapientiſſimũ, natura con-
ſtantem, vix poſſum fingere ſcrupuloſum; at verò cõtem-
plari cogor trepidantem, & aduentantiũ malorũ opinio-
ne exterritũ, præſentibus oppreſſum difficultatibus, dolẽ-
tem, conquerentem, vix reſpirantem ex tot vulneribus.
His quæ diximus reſpõderi interim põt ad primas obie-
ctiones, quod ſi quippiã amplius deſideratũ fuerit, tũc redde-
mus, cũ ad peculiares locos illos explicãdos ventũ fuerit.

SECTIO III.

An hæc ſit peculiaris Iobi, an verò communis mortalium omnium vitæ deploratio.

1 *Teſtimonia ex Patribus. Iuſti ſolent lamentari non tam ſuas, quam communes miſerias.*
2 *Iob potiùs ſuas ærumnas perſequitur. Cuiuſmodi ægra mens; pulchra ex Eccleſiaſtico ſimilitudo, ut etiam alia ex Platar.*
3 *Conſequens eſto, vt etiam Iob agat communem omnium, mortalium cauſam. Mœrentes mœrere alios volunt.*

QVibuſdam placuit his lamentationibus, non tam 5
ſuam, quàm communem omnium mortaliũ lucem,
& diem perſequi Iob; Sic D. Iſido. in lib. proœmio- *D. Iſidor.*
rum ait: Iob ſuis lamentis totius mundi deplorari miſe- *Philip.*
riam. Philip. & Beda, in ſe humani generis mortalitatem *Beda.*
deflere. Ambroſius de interpellatione. Iob libro 3. cap. 6. *Ambroſ.*
Quanta deploratio ſancti viri pro communi infirmitate? *Hugo.*
idem exiſtimant Hugo, Steuchus, & alii recentiores, & *Eugub.*
exemplo eſt Ierem. cap. 20. & in Thren. non tam propria, *1. Mach. 2. 7.*
quàm communia mala lamentans; & 1. Machab. 2. Matha-
thias. [Væ, *inquit*, mihi, vt quid natus ſum videre contri- *Iuſti communes miſerias deplorant.*
tionem populi mei:] viri enim iuſti ſui obliuiſcũtur, tan-
tùm attenti ad communia, vel bona procuranda, vel mala
auertenda, aut deploranda: propterea namque Ezechiel. *Ezech. 9. 4.*
9. à communi clade ſeruantur, & notantur in fronte ſi-
gno Thau ſalutifero, quòd [uiri gementes, & dolentes
ſint ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio
ciuitatis,] id eſt, publicè, atque palàm à pleriſque ciuibus
perpetrantur.
Certè tamen (id quod textus ipſe docet) ſua nũc Iob a
mala deplorat, neq. homini grauiter ægrotanti, atq. dolẽti *Non tã aliena, quã ſua mala Iob deplorare.*
tantum eſt ab re ſua ocii, aliena ut curet: afflicta hominis
mens uix poteſt quidquam aliud, quàm ſuã ærumnam co-
gitare; cũ enim hæret infixus animo dolor, hæret fixus in
dolore animus, nihil ut poſſit alienũ agere. Valeret quidẽ
non parum ad leniendum dolorem illa cogitatio commu-
nium miſeriarum omnibus mortalibus pœnarum ſocii;
qua conſideratione ſuperiùs uſus uidetur, cùm dixit: Nu-
dus egreſſus ſum de utero matris meæ: ſed hoc nunc ſo-
latio minimè utitur; nam ut Salomon dixit, Prouerb. 14. *Cap. 1. 21.*
[Cor, quod nouit amaritudinẽ animæ ſuæ, in gaudio eius *Prou. 14. 10*
non miſcebitur extraneus,] id eſt, qui tam graui afficitur
animi dolore, quantum nemo alius nouit, præter eum ip-

ſum, qui patitur, non facilè admittit cogitationem de alie
Afflicti, ſe na calamitate extranei hominis, vt gaudere, id eſt, vt leni-
totos mœrori at, & melius habere poſſit; proprium namque eſt mœren-
tradere. tium animorum, totos ſe mœrori tradere, & omnem ſola-
tij cogitationem depellere, ſic docente Eccleſiaſtico, c. 27.
Eccleſ. 7. 5. Sicut in percuſſura cribri remanebit puluis, ſic aporia ho-
minis in cogitatu illius, id eſt, cùm agitatur, & concutitur
cribrum, decidit melior, ſubtiliorq. farinæ pars, manenti-
bus ſulfuribus, ſordibus, & omnibus reiectamentis fari-
næ; ſic mens afflicta repellit à ſe omnes ſolatij captãdi co-
gitationes, & eas tantùm retinet, reuoluit, habetque præ
oculis, quæ deteriores, & moleſtiores ſunt: eandem rem
Plutarc. de eleganti alia ſimilitudine illuſtrat Plutar. [Quemadmodũ
Tranquil. *inquit*, cucurbitæ medicinales deterrimum ſanguinem ex
animi. carne eliciunt, ſic tu peſſima quoque (cum ærumnoſo lo-
Aerūnoſus quitur) tuorum in te congeris, nihilo illo Chio negotia-
quã ſimilis. tore melior, qui cùm vinum optimum venderet ipſe ſibi
acidum conquirebat.]

3 Sed tamen (vt Patribus initio adductis ſatisfaciamus), cùm nullum malum, quod humanum ſit, ab aliquo homine alienum cenſeri debeat, communiſque ſit mortalibus omnibus vitæ ſors, atque lex; fieri non poteſt, vt ſuam ita Iob, quin communem omnium cauſſam agat; ſicut ſi ſenex ſuam ſenectutem vituperet, aut miles belli incõmoda; eadem ſanè ratione afflictus homo vitam humanam ærumnoſiſſimam: illud verò etiam peculiare habent animo dolentes, vt priuatas ſuas ęrumnas communes eſſe velint, ſecumque dolentibus condoleſcere omnia, & ſecum ruentibus corruere omnia, & cum illis, ſi in tenebris iaceant, communem diem tenebreſcere, & ſolem communem cælo excidere; vti Medea illa amore, pariterque dolore furens.

——Sola eſt quies.
Sen. in Me- *Mecum ruina cuncta videre ſi obruta.*
dea Act. 3. *Mecum omnia abeant; trahere, cum pereant, libet.*

SECTIO IV.

Quid diei, noctiſque nomina hoc loco ſignificent.

1 *Gregorij expoſitio allegorica: peccati gradus quidam, et quaſi ætates.*
2 *Secunda de peccato originali à quibus doceatur.*
3 *Tertia expoſitio verior, & ſimplicior.*

1
Greg. GRegorius, in præfatione cap. 3. & initio lib. 4. docet non debere intelligi ſenſibilem aliquem diem, qui huius præter labentis temporis pars ſit; ſed noſtram mor-
Philipp. talitatem (hanc item indicarunt Philip. & Beda) aut certè
Beda. Diabolum, qui per naturam dies eſt, non verò per culpã. Optat itaque Iob vt pereat, id eſt, vt malè illi ſit, & diguia rurſus ſupplicijs tentandi licentiam amittat: interſerit verò Gregorius quędam alia de peccato, & eius quaſi gradibus, & ætatibus; videlicet, de illius educatione, nutritione, alijſque blandimentis, quibus culpa fouetur, & adoleſcit: indicat præterea, lucem accipi pro diuina cognitione; noctem, & tenebras, pro mentis cæcitate: ſed huiuſmodi planè ſunt omnia allegorica, aut tropologica.

M. Albert. Non longè ab hac expoſitione recedit Magnus Albertus, qui licet vitę, diei, luciſque nomine vitam hanc ipſam intelligat, ea tamen tantùm conſideratione, quatenus illa Dæmon vſus eſt ad Iob cruciandum; ita vt formaliter (vt dicunt) & prima, præcipuaque intentione ipſa Dæmonis malitia & inuidia, atque incredibilis nocendi cupiditas maledictis petatur: paulò ſubtilior, ſed longiuſcule quoque petita interpretatio.

2
Philippus, & Beda, diem & noctem pro eodẽ accipiunt,
Philip. videlicet, pro natiuitate, aut conceptione homini in pec-
Beda. cato originali; addit etiam Philip. Iobum deteſtari præuaricationem primi hominis; intelligit fortè peccatum ipſum Adami, quod à Theologis appellatur Originans; tum etiam illud, quod per originem transfunditur in po-
D. Thom. ſteros. Idem intellexiſſe videtur D. Thom. noctis nomine, dum ad ſanctificationem Beatæ Virginis probandã vtitur eo loco, Expectet lucem, & non videat, 3 par. quæſtio. 27. artic 2. & propter peccatum originalem diem maledici à Iobo ait 2. 2. quæſt. 7. 6. art. 2. ex Græcis idem indicat Se-
Seuerianus. uerianus in Catena, & plerique ex Scholaſticis diſputantes de peccato originali; licèt enim cùm hæc protulit Iob, illius peccati maculam iam haberet elutam, atque deletam, neque optabile fuiſſet, ſtatim poſt cõceptionem in peccato originali deceſſiſſe, potuit tamen primordia ſuæ vitæ illo peccato polluta deteſtari, quod ex illo, quaſi ea prima radice reliqua corporis, animique mala pullulaſſent: verùm neque ea poſitio hæc eſt prima, quam verba ipſa poſtulant.

Tandem frequẽs aliorum interpretum, præſertim poſt 3
D. Tho. hoc loco, ſenſus eſt, de ſuo ipſius inauſpicato nati- *D. Thom.*
uitatis die, initioque miſerrimæ vitæ; de nubilæ huius, atque triſtiſſimæ vitæ vſura; de mortis ipſius tenebris; hęc enim omnia, & ſeriem, & ſenſum habent toto capite leniter decurrentem: non ſemel D. Ambr. hanc expoſitionem *Ambroſ.*
docuit, lib. de bono mortis. cap. 2. & ſuper id Luc. 4. [Conſummata omni tentatione Diabolus receſſit; ſic ait, Generationis ſuæ carnalis diem perire deſiderat, vt dies eius in regeneratione numeretur; Pereat, inquit, dies ſæcularis, vt dies ſpiritualis oriatur,] faſtidit videlicet temporalem vitam, æternam, beatamque deſiderat.

SECTIO V.

Qua mente maledixerit Iob diei, vitæque ſuæ.

1 *Maledicere creaturis non licet. Hæretici, & Iudæi Iobum maledicentiæ, & impatientiæ animi accuſant.*
2 *Prima via explicandi reijcitur. Secunda item Græcorum non ſatisfacit.*
3 *Tertia reſponſio illuſtrata pulchra ſimilitudine ex Chryſoſtomo.*
4 *Quarta ex eodem.*
5 *Indicantur tres aliæ reſpondendi viæ veriores.*

CReaturis, etiam irrationalibus abſque peccato ma- 1
ledici non poſſe cum Diuus Thomas Theologi do- *D. Tho. &*
cent. 2. 2. quæſtio. 76. tum quia non ſunt per ſe capaces *Theologi.*
alicuius pœnæ, cuiuſmodi eſt maledictio; tum quod videtur maledictum refundi in auctorem naturæ; ergo qua ratione Sanctiſſimus Iob liberari poſſit à maledicentia, & irati animi nota explicandum eſt; præſertim cum ma-
ledictis virum ſanctiſſimum laceſſant Brentius, & Anaba- *Brentius, et*
ptiſtæ, argumento & occaſione ſumpta ex hoc capite: *Anabaptiſ.*
ſequuntur nimirum impios Iudæos Thalmudicos, qui *Iudæorum*
ipſo Dęmone impudentiores, Iobum accuſant maledi- *mendaciũ,*
centię, atque blaſphemię; quem Deus ipſe, quòd recta *& impudẽtia.*
loquatur, & labijs ſuis non peccauerit; ſępè commendat: quod enim cap. 38. videatur Iobum imperitię, aut ſtultiloquij notare; atque ipſe Iob ſuam, vel leuitatem, vel inſipientiam agnoſcat. capit. 39. & 41. certè ad huius tertij capitis lamentationes minimè pertinet: an verò poſtea leuiori aliquo verbo lapſus fuerit, dum ſe defendit ardentiùs, quam par eſſet, ſuis locis explicabimus.

Ergo quòd ad rem præſentem attinet, primus mo- 2
dus reſpondendi huic difficultati eſt Lyrani aſſerentis, *Lyranus.*
maledicta hęc fuiſſe quaſi conditionata; id eſt non *Primus modus defendẽdi Iobum.*
proficiſci ex proprio Iobi ſenſu, & ſententia, ſed ex ſuppoſito amicorum errore exiſtimantium, neque bonis pręmio, neque improbis ſupplicia conſtituta eſſe poſt hanc vitam; quod ſi verum eſſet, miſerabiliores eſſent viri iuſti, qui plerumque ęrumnoſiſſimi ſunt, cunctis hominibus; & ipſe Iob miſerrimus eſſet, atque deploratiſſimus: eundem ſępè errorem illis affingere vi-
detur Diuus Thomas, ſed certè tam craſſus, tamque cę- *D. Thom.*
cus error non videtur ineſſe potuiſſe viris alioqui ſanctis, vereque ſapientibus, & quibus interdum loqueretur Deus; pręſertim cùm ea ſuis ipſorum verbis neceſſa-
rium ſit illos agnouiſſe immortalitatem animę: de quo *Vide initiũ*
plura poſtea. *cap. 4.*
Secundus explicandi modus eſt Grecorum, in pri- *Secunda Iobi excuſatio*
miſque Origenis, & Olympiodo. quòd conſultò non
malediceret rei tunc exiſtenti, ſed iam non exiſtenti, *Origen.*
& penitùs elapſæ, atque irreuocabili; quare pręſen- *Olympiodo.*
ti hac maledictione tangi non potuit; ſimilem ſententiam ſequutus videtur Iuſtinus Martyr in reſponſ. quæſt. *Iuſti. Mar.*
36. ad gentes, cuius verba, paulò licet obſcuriora, adſcribam: [Scopus Iobi in iſta execratione is erat, qua-
ſi di-

ſi diceret, Vtinam eſſet dies in qua natus ſum, hac execratione exectabilis. Cur? vt ego inquit, non eſſem natus; fieri enim nõ poteſt, vt quis naſcatur in tali die quæ ſic execrata ſit: nõ eſt ergo execratio illa ſic edita quaſi quæ exitũ expectaret; ſi enim ita eſſet, eadẽ vox prænũtiata fuiſſet, ex calamitate liberato, & meliorẽ conditionẽ adepto.

Sed neque hoc ſatisfacere poteſt, cùm etiam non exiſteoti creaturæ per ſe, & ex animi intentione nemo debear maledicere; non ſolùm propter rationes ſuprà allatas, ſed etiam quòd ea maledicta potiſſimùm recidant in creaturam rationalem; nam mala, & bona non aliter conueniunt creaturis irrationalibus, quam in ordine ad creaturam rationalem, propter quam illæ ſunt: & quidem tempus ordinatur ad hominem per modum continentis, quia in tempore eſt, atque viuit: vide D. Tho. loco ſuperiùs indicato.

D. Thomas.

3 *Tertia via interpretandi hæc maledicta.* Tertiam aliam reſpondendi viam indicat Seuerianus, hæc maledicta non tam ſui, quam diuinæ prouidentiæ tuendæ cauſſa prolata: quippe metuebat, ne ſui amici tanta iuſti hominis calamitate perſpecta, diuinam prouidentiam criminarentur: quaſi diceret; Vtinam neque natus, neque conceptus fuiſſem, ne mei cauſſa Deus optimus ab vllo mortalium iniuſtitiæ accuſaretur, huc referri etiã poteſt, quod Chryſ. hom. 4. de patientia Iob exiſtimat hęc Iobum dicere, nõ vt rei cuipiam iniuriam inferat, ſed vt, dum in creaturas cõuerti videtur, ab iniurijs, & blaſphemia in numen diuinum omni ratione auertiſſe ſermonẽ videatur. Chryſoſtomi comparatio in primis elegans huiuſmodi eſt; [Quẽadmodũ ſi quis apoſtemaꝰs morbo circumuentus ferro recidatur à medico, non habens quò recidentis aduerſetur, circumſtantia tangit atq. adſtantes mordet, illis quidem inferre nihil habens, ad medicũ autẽ extendere manũ non volens; ſic & Iob blaſphemię magnitudines timens, facit inanimatis iniuriam atque fiduciã paſſione adauget, non contra Deũ audens, ſed ſe denique accuſans:] huc ferè facit, quod argute quoque Theodoretus ſcribit, ſimilem illam ſuæ natiuitatis execrationem Ier. explicans; [Qui vehemẽter anguntur, ſolent adſtantes reprehendere, & manibus reprimere; quandoque premente dolore manus collidere; quod accidit Prophetæ, qui præ nimio dolore nulla ſubſiſtente cauſſa, diem redarguebat: eum item, qui patri partum nuntiauerit, qui non erat quis de plebe.] Reſponſio item hæc arguta potius, quam ſolida, neque faciens difficultati ſatis videtur.

Chryſoſt.

Pulchra ex Chryſ. comparatio.

Theodoret.

Chryſoſt. Tandem quartò ſic explicare videtur Chryſ. ſuper adductus; Maledicat (ait) non creaturam, ſed tui ipſius diem; poteſt autem habeo dicere mei, non maledico conditorẽ, mei ipſius diẽ maledico: ex quo videtur colligi ſenſiſſe Chryſoſt. Iobo licuiſſe, ſi non alias creaturas, ſaltem in eas, quę ad ſe attinebant, aut in ſe ipſum maledicta reijcere: quòd licet illum à blaſphemia in Deum, ſed à peccato, & immoderata iracundia excuſare non poſſet; niſi fortè velit illam vulgarem dolendi ſignificationem Iobum dediſſe, quam dare aliquando ſolent, qui læſi ſunt, dum in ſe ſolos culpam totam, pęnamq. conuertunt illa enim non tam impatientis animi, quàm dolentis verba ſunt, *pene aquam vitæ viſio*: ſed hæc leuiora ſunt, quàm vt grauiſſimam difficultatem enodare, aut commodè explicare valeant.

Tres igitur alias reſpondẽdi rationes, & ad Iobi ſanctitatem, totiusque diſputationis intellectum accommodatas proponemus, & quòd per ſe ſingulæ, vel ſimul omnes rei præſenti congruant, luculenter explicabimus.

SECTIO VI.

Affectum ſenſitiuæ partis, & doloris magnitudinem his querelis à Iobo exprimi.

1 *Stoicorum indolentia damnata. Dolor naturæ inimicus.*
2 *Chriſtus Ieſus dolorem, & affectum ſenſitiuæ partis expreſſit: naturale id eſſe hominibus. Hinc Iobum clamare, & gemere, nihil animi fortitudini lęſa.*
3 *Patefacienda ratio aduerſus erumpenti dolori, & gemitui. Cur dolor gemitu mitiſcat ex Ariſt. Gemitus & ſuſpiria amica fortitudini.*
4 *Pſalmus 48. oportuna ad rem præſentem paraphraſi illuſtratus, qui eſt Hypotypoſis aſſimilantis homines.*

1 *Cicero in Tuſcul.* Nihil dolere, non ſine magna mercede contingit (vt argute dixit Cicero) immanitatis in animo, ſtuporis in corpore; quare, & immaniter, & ſtupidè Stoici ſuã illam, *analgeſiam, apathiam*, & indolentiam non docebant modo; ſed magnopere laudabant: quæ neque poteſt vlla homini ineſſe, neque debet: nõ enim è ſilice nati ſumus, ſed eſt naturale in animis tenerum quiddam, atque molle, quod ægritudine, quaſi tẽpeſtate quatiatur. Hinc Taurus apud Gellium diſputandi de dolore, deque gemitu cuiuſdam ęgrotantis Stoici initium fecit. Natura, inquit, omnem rerum, quę nos genuit, induit nobis inoleuitq. in ipſis ſtatim principijs quibus nati ſumus, amorem, noſtri, & charitatem, vt nihil quidquã eſſe charius nobis, quàm noſmetipſi: atque hoc eſſe fundamentum rata eſt conſeruandę hominũ perpetuitatis, ſi vnuſquiſq. noſtrũ, ſimul atque in lucem editus foret, earum prius rerum ſenſum, affectinneq. caperet quæ a ueteribus philoſophis, *ta prota kataphyſin*, appellata ſũt; vt omnib. ſcilicet corporis ſui cõmodis gauderet, ab incommodis abhorreret: dolor itaque & ęgritudo cùm res ſit proculdubio triſtis, aſpera, amara, inimica naturę, ad patiẽdũ tolerandũq. difficilis, qui doloris ſui, aut uerbis, aut gemitu, & clamore ſignificationẽ prebet, is certè homo eſt, & humanę infirmitatis, atque mollitudinis particeps: ſed uir ſapiens atque fortis non ideò non cenſendus eſt; ſuo namque iure (ut ille alius dixit) liberior eſt in mutuas querelas dolor: neque aliter pingi ſolet, quàm in aſtra atque ſuperos ſęuiens;

ἀναλγησίαν ἀπάθειαν.

Gellius. lib. 12. cap. 5.

τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν.

Q. Curt. lib. 6.

Cum complexa ſui corpus miſerabile nati
Atque Deos, atque aſtra vocat crudelia mater. *Virg. ecl. 5.*

Amentię ſanè genus quoddam; ſed quam non ualdè fateri pudeat, cùm eſt coniuncta cum dolore;

Quem non incuſaui amens hominumq. Diuumq. 2. *Aeneid.*

2 Huc igitur eſſe referendas has Iobi querelas & imprecationes quidã ex Grȩcis ſapienter indicarũt, & poſt D. Thomam ex Latinis plerique: qua etia ratione Chriſtus Dominus triſtitiam, mortiſque timorem ſenſitiuę partis expreſſit. Matth. 27. & uehementiam doloris, & internę deſolationis, cùm clamans uoce magna dixit, Deus meus, Deus meus ut quid dereliquiſti me? non aliter Iere. c. 15. & 20. & Elias. 3. Reg. 19. & Moyſes Num. 11. & Habac. c. 1. quid de uitę malis, & incommodis humanus appetitus naturaliter ſẽtiret, apertis uerbis declararũt. Paulus verò propterea ſe infœlicem hominem dicit, & propter legem membrorũ venundatũ ſub peccato, id eſt traditũ & ſubiectum humanæ imbecillitati, & his ſenſibus, & querelis, quæ ſpecimen uidentur habere peccati; atque ita nõ quod vult bonum, hoc facit, ſed quod non vult, malum; in hanc ſententiã ait Iuſtinus in reſponſione ad q. 15. ad gẽtes: [Propter immodicum angorẽ, ex corde ſuo verba illa protulit; quo deinde angore liberatus, nõ iã eãdẽ de illa die ſententiã habuit: ſimiliter accipiuntur à Græcis illa Iobi verba. c. 6. cum ad ſuos gemitus, aut excuſandos, aut extenuandos exemplum affert ex ipſa natura brutorum. [Nunquid rugiet onager cum habuerit herbã, aut mugiet bos, cum ante pręſepe plenum ſteterit?] quaſi diceret, in ipſa natura animali, & ſenſitiua poſitũ eſſe, vt dolorem, ęgritudine, famẽ, ſitim, aut alia quęcunq. uitę incõmoda voce, gemitu, clamore, aut qua poſſunt ratione animãtia cuncta ſignificent. Quo loco ſapienter Dydimus; Neque inquit, eũ qui iuſtus eſt, ſẽ ſum omnẽ exuiſſe humanitatis neceſſe eſt, quãuis conſtanter caſus ferat aduerſos; nam acerbarũ terũ ſenſu ſuſcepto, cũ quis in cruciatu propter Deũ exclamat, ea demũ virtus eſt: cũ quo etiã illa Tauri philoſophi ſententia de fortitudine in dolore tolerando mirificè conſentit; [Fortitudo, inquit, nõ ea eſt quę contra naturã, mõſtri vice, nititur, aut ſtupore animi, aut immanitate, aut quadã miſera & neceſſaria in pperiẽdis doloribus exercitatione; qualẽ fuiſſe accepimus in ludo Cęſaris gladiatorẽ, q cũ uulnera eius à medicis reſecabantur, ridere ſolitus fuit: ſed ea uera, & proba fortitudo eſt, q̃ maiores noſtri ſcientiã eſſe dixerũt rerũ tolerãdarũ, & nõ tolerãdarũ; per q apparet eſſe quędã intolerabilia, a quib. fortes uiri, aut obeũdis abhorret, aut ſuſtinẽdis. Illud ẽt ſupra ſententiã hanc adiecit Cic. 2. Tuſcul. nõ ſolũ gemitũ atque clamorẽ nõ debilitare fortitudinem animi, ſed augere etiam, atq. confirmare: [Vt in ſtadio curſores exclamant, quàm maxime poſſunt; faciunt idẽ cũ exercentur athletę: pugiles uerò etiã cum feriũt aduerſariũ in iactãdis ceſtib. ingemiſcũt: ſi gemitus igitur in dolore ad cõfirmãdũ animũ ualebit, utemur:] hęc & pulchra alia ibi Cicero. Hęc itaque fuit uiri fortiſſimi, atque patientiſſimi Iobi tolerandi doloris acerbiſſimi ſcientia, indulgere infirmitati

Rom. 7. 14.

Rom. 7. 19.

Iuſtinus.

Iob. 6. 5.

Didymus.

Taurus Philoſophus apud Gell. ſupra.

Cic. 2. Tuſ. Gemitus & clamor non minuũt fortitudinem.

D. Thom.

Matt. 27. 45. Marc. 15. 34.

mitati humanæ, & erumpentes gemitus ea dolēti pectore non comprimere; neque adducere habeoas effrænato doloris namque vt argutè Atreus cùm Thyeſte diſſerit,

Atreus in Thyeſte apud Senec.

——— Vix dolor frænos capit.
Sic cùm feras veſtigat, & longo ſagax
Loro tenetur Vmber, ac preſſo vias
Scrutatur ore, dum procul lento ſuem
Odore ſentit, paret & tacito locum
Roſtro pererrat propior at præda, ſimens
Ceruice tota pug at, & gemitu vocat
Dominum morantem, ſeq. retinenti eripit.

Iob. 30. v. 11. Philippus. 3

Quod ſi frænum habuiſſe dicitur. c. 30. frænum poſuit in os meum; frænum explicat Philippus ipſum dolorem, præ tanto enim cruciatu loqui non poterat; at dolor ipſe via frenum capere poterat, ne non ingemiſceret, & clamaret aliquando Hanc leniendi doloris humanam, honeſtamq. rationem, illa verba iodicant, * *Aperuit os ſuum & loquutus eſt.* Eum affectum dolentis animi grauiter expreſſit Hiſpanus poeta, & verbis in rem noſtram valde appoſitis.

** Abriò la boca por deſahogar el coraçon. G. L.*

El aſpereza de mis males quiero
Que ſe mueſtre tambien en mis razones
Como ya en los effetos ſe ha moſtrado.
Llorarè de mi mal las ocaſiones,
** Sabrà el mundo la cauſa porque muero,*
Y morirè a lo menos confeſſado.

Namque nullis etiam teſtibus, arbitris nullis dum lingua loquitur, cordis lingit vulnera, leuatque dolore; vti ille cordis cauſſa cecinit.

Propert.

Hæc certè deſerta loca, & taciturna querenti
Et vacuum Zephyre poſſidet aura nemus.
Hic licet occultos proferre impunè dolores,
Si modò ſola queant ſaxa tenere fidem.

Ergo tanta eſt doloris vis, ignis tantus, vt niſi faucibus, atque ore pateat flammæ eluctanti exitus, intimis voret oſſibus medullas; & qui illum conetur comprimere, proculdubio.

Ariſtot.

Vulnus alit venis, & cæco carpitur igne.

Cur dolor gemitum ſequatur.

Phyſicā huius rei cauſſam reddit Ariſt. ſect. v. 7. problem, dum quærit, quare, cum metus & dolor quædam ſit ęgritudo, qui dolent clamant; qui metuuot, ſilent: reſpondet verò; Dolores vel omnes, vel certè plurimos calore inuari atque augeri; calorem autem is auget, qui ſuum ſpiritum cohibet; excalfacit enim doloris incitabula contracto iotrorſus calore per ſpiritum, atque excoquit: hinc ergo fit erumpēte naturaliter ſpiritu clamorem fieri in doloribus, & eodem per vim compreſſo, creſcere & accendi: at verò metus, qui frigidus eſt, ſpiritu indiget, & calore: huc videtur Olym. retuliſſe ea verba. [Parce mihi Domine Quia, inquit, cū Deo colloqui ſemel eſt auſus, * Parce mihi, inquit, Domine, oam qui me vrunt dolores, ſermonem mihi prorſus ęatoiqueot] Quare illud veriſſimè a Propheta dicitur, [In tribulatione murmuris doctrina tu eis;] id eſt, ſeuerior tua correptio murmurare, muſſitare, conqueri, ingemiſcere illos coget; ſed non ideò abijciēt tuam diſciplinam, cum abs te corripiuotur, quamuis doleant & gemant; id enim humanæ imbecillitatis fuerit, non impatieotis animi; dicam etiam non imbecillitatis, ſed fortitudinis. Quemadmodum enim non ideò parum forte, parumque ſolidum cooſeri debeat æneum tormentum, quod paruo foramine cōceptū ignē retinere nō poſſit, quin potiùs fulminis inſtar ingenti fragore, & ſonitu foras eiaculetur; vt ſi obſtruas, vim potius & impetum amittat, ipſumque ſtatim tormentum, quaſi debilitatum & fractum in mille partes diſſiliat: pari ſanè ratione, ſtrenui viri, & aduerſarum rerum tolerantis ſummæ virtuti nihil repugnare dicas, cum cor doloris & ægritudinis incendijs exęſtuat, oris aditum, viamque patefacere multis etiam querelis, & lamentationibus ſuccenſum pectus refrigerare: quin potiùs hoc ipſo integritatem ſuam, virtutemque tuetur, quod ſi illud ipſum patentis oris iter erūpenti voci obſtruaeris, ipſa natura, acerbiorque dolor ſibi patefacient. An non & de Crœſi filio legimus, quem mutum natura fecerat, tanta intimi ſenſus, & ſubita doloris vi commotum cùm patris iugulum petere militis gladium cerneret, vt adoleſcens os diduxerit clamare nitens, atque eo nixu, & impetu ſpiritus nodum linguæ rupperit, deſertiſque verbis ignarum militem à Crœſi regis cæde reuocarit? Sed qui rem hanc in ſacris videre velit, ſub quadam hypotypoſi æſtuantis hominis, quem ægritudo, dolorque vrant, & clamare cogant mirifice cum toto hoc capite conſeotiente, legat integrum Pſalm. 38. (Cum vehementiùs angeret, & in ſummis rerum omniū difficultatibus verſarer) Dixi (ſtatui) * cuſtodiā vias meas (ita me geram) vt non delinquam io lingua mea (rē longè mihi difficilem; nam nihil facilius ægro, & calamitoſo, quam multa impatienter effuodere, & ſpumare) poſui (iniecique) ori meo cuſtodiam (Heb. * capiſtrū, vel viſcellam; ingens ſupplicium dolenti homini; ſeruis contumacibus chamus, aut frænum indebatur in os ſupplicij cauſa, (nos à mordeodo appellamus, *mordaza*;) ne uerbum quidem ori meo cedere volui, vadem pro illo, chamum, ſiçoumque conſtitui) cùm conſiſteret peccator aduersū me (cùm me impeteret & uexaret uerbis contumelioſis; vel, cùm præſentes adeſſent rudiores homines & corrupte de rebus iudicantes, ne ſcandalum illis parereot mea verba pravè ab illis accepta; uides Iobum præſentibus amicis, quorum mores atque ingeniū probè nouerat, ſilētio ſe ſeptem iotegros dies cōtinuiſſe) obmutui & humiliatus ſum, & ſilui * a bonis (oeque bonum neq; malum loquutus ſum; & cum multa ſuppeterent, quibus iuſtè beneque poſſem meam innocentiam tueri, & de mea calamitate conqueri, me quoque continui; ſed quid ego?) & (at) dolor meus (hoc ſilētio recruduit) renouatus eſt (et exacerbatus; vt cum diro accepto uulnere licèt exteriùs cicatrix obducatur, ſi tameo interius nō ſit adhibita medicina, uehemens ſit doloris ſenſus; male habuit meum cor ore clauſo) concaluit cor meum intra me, (urebantur pręcordia, æſtuabat cor,) & in meditatione mea * exardeſcet ignis (dum calamitates meas meote, & cogitatione reuoluo, doloris flamma uehemeotiùs ſuccenſa eſt: non ſecus Ierem. dixit, [Non recordabor eius, neque loquar ultrà &c. & factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuās, clauſuſq in oſſibus meis, & defeci ferre non ſuſtinens.] Hic cernis Iobi imaginem, uocem, gemitus, ſuſpiria ſupprimentis, nihil ſtultum loquentis, qui diſſimulauit, ſiluit quieuit) loquutus ſum (tandem) in lingua mea, nam ea agitabar dolore ad rumpendum ſilentium, ſic, *poſt hæc aperuit Iob os ſuum, & loquutus eſt*; ſermoni laxaui habenas, ne præ dolore dirumperer; quapropter, inquit Iob, & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei, confabulabor cum amaritudioe animæ meæ, dimittam aduerſum me eloquium meum: atque mortem enixe precabor a Deo, Notum fac mihi Domine finem meum (finem, inquam, meorum malorum & cruciatuum acerbiſſimorum) & numerum dierum meorum, quis eſt, (quādo futurus finis tanti incendij, inſtar ægrotaotis laborantiſque ardentiſſima febri, qui medicum rogat, quandiu duratura ſit febris uis, ut gelidam tandem bibere, & refrigerari poſſit) ut ſciam, inquit, quid deſit mihi (quantum temporis atque doloris; deinde præſeotis uitæ malis exagitatus illius miſerijs & ærūnis uidetur maledicere, quæ cùm ad fruedum breuiſſimis atque uaniſſimis uoluptatibus breuiſſima & momentanea exiſtat, ſed ad patiendum atque doleodum longiſſima, & accommodatiſſima eſt) ecce menſurabiles, dodrantales, quatuor digitorū (poſuiſti dies meos) pro ternis uel quaternis uitę diebus, nō ſemel, ſed millies moriendi a nobis uectigal exigitur: illud uerò extremi fati uectigal nullo pretio redimi poteſt) & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te; Verumtameo uniuerſa uanitas (uniuerſitas uaoitatum) omnis homo uiuens (quantumuis homo uiuens ſit omnis, totus, perfectus, conſummatus, rex, omniumque ſublunariū bonorū aggregatione perfectus.) Vides hic Dauid, ſicut, & Iob abiectiſſimè de uita pręſenti loqui, deque illius ſplendore: ſubeſt hoc loco *Sella*; uidelicet, ſignum ibi ſubſtitiſſe cantores, & tum contentiori uoce, tum etiam ſilentio facto ſignificaſſe audientibus rem hanc eſſe omni conſideratiooe digniſſimam. Tandem poſt multa concludit explicato affectu ſcſitiuę partis, [Remitte mihi, ut refrigerer, priuſquā abeam, & ampliùs non ero: propterea ceſſa à me; cohibe ultricem manum illam tuam, leniter, remiſſè mecum agito; ut reficiam me, lętiuſque moriar, oam breui faceſſam, deſinamque eſſe inter mortales, qui penè iam mortuus ſim. Homioem igitur ſuſpiria hęc produnt, an uerò eadem ſint hominis uere ſapientis deinceps explicandum.

Pſ. 38 illuſtratus paraphraſi. Pſ. 38.

** Determinè me de guardar la lengua.*

** Echème vna mordaza, y freno, para callar como vna beſtia.*

** No hablè ni bueno ni malo; hize ſe mas que, pero callalo.*

** Quanto mas recozia dentro del pecho mi dolor, mas ſe abraſava en me fuego.*

Iob. 7. 11.

Sella quid ſignificet.

S E.

SECTIO VII.

Iobum, iudicio etiam rationis vitę mala à bonis ſecernere, ſapienterq; præſcindere.

1 *Voluntas ſemper fertur in bonum: actus, quo deteſtamur malum, bonus eſt: exempla ex ſacris.*
2 *Iudicio & ratione ſubtili opus eſſe ad ſeparanda mala à bonis: explicatus Eccleſiaſticus.*
3 *Diuerſæ de præſenti vita conſiderationes ex ſacris.*
4 *Sc[i]entia vnam rem partiendi in diuerſas, & contrarias conſiderationes docetur: in Scripturis exempla plura: explicatur Canticorum locus.*
5 *Illa arte Dæmon abutitur, vt nos decipiat.*

1 *Voluntas fertur in bonũ.*

HAnc ſuæ vitæ deteſtationem ad ſingularem quoque Iobi ſapientiam pertinuiſſe operæ pretium fuerit oſtendere. Id autem ex Philoſophia, atque Theologia repetendum, cum actum voluntatis, qui præciſè feratur in deteſtationem alicuius mali, malum inordinatumve eſſe non poſſe; namque rectæ voluntati, & recta ratione ductę malum, qua ratione malum eſt, placere nunquam poterit, quare ſapienter D. Hilarius ſuper id Pſal. 119. [Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt:] docuit eum actum bonum eſſe, & a ſanctis viris non ſemel vſurpatum; in quam rem adducit hunc Iobi locum; & ſimilem Iere. 20. & illam precationem Dominicam, [Adueniat regnũ tuũ; & Paulum cupientem diſſolui, & eſſe cum Chriſto; & Salomonem dicentem, Laudaui magis mortuos, quàm viuẽtes:] quibus omnibus locis mortis ingens bonum ingentibus vitæ malis præfertur: illud laudatur, & hæc maledictis cõfiguntur. Huc etiam pertinet, quòd Rabanus Iere. 20. tum illum Ieremiæ, tum hunc Iobi locum ad id refert, quod melius ſit non eſſe, quàm malè eſſe; quare ſecundũ rectam rationem mors præfertur vitæ miſeræ: de quo plura poſtea. Ergo hæc Iobi lamenta non ſolùm ex affectu ſenſitiuæ partis, ſed ea cogitata ratione & deliberatione proficiſci, exiſtimare poſſumus cum Caietano: huiuſmodi rationalis affectus requirit acutum, & ſubtile mentis iudicium, quod vnam & eandem rem ſcindere, & partiri poſſit in plures conſiderationes; quo videtur alluſiſſe ipſe Iob, cum cap. 19. reſpondet amicis, illum deſipere, & ineptire exiſtimantibus, [Si ignoraui,* mecum erit ignorantia mea:] in quam rem conuenit id Eccl. 1. [In theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinæ; exſecratio autem peccatori, cultura Dei:] id eſt inter pretioſiſſima ſapientię monilia illas in primas ſententias numerari debere, quæ ex vna parte falſæ videntur, obſcuræ, & intellectu difficiles, ex altera verò ſapientiæ cuiuſdam reconditæ tenuem, & ſubtilem tantùm ſignificationem, & ſpecimen præbent: has autem ſententias auerſantur peccatores ſtulti, quòd timore Dei deſtituantur; qui illis patefaciat theſauros, diuinasq; ſapientiæ: vides hic ſententias Iobi valde obſcuras, ſed profectò quæ ſignificationem quandam ſapiẽtiæ, acutique in præſcindendo iudicij argumentum præbeant, quod ſtulti non callent; ſapientes verò commendant, atque ſuſpiciunt. Quòd autem humana vita non vna tantùm conſideratione, aut vno tantùm affectu proponi poſſit, inde naſcitur, quòd nihil ſit in hac vita vndequaque beatum, nihilque omnibus numeris miſerum: quare ſapienter à Cicerone dictum eſt, [Multa ſunt incommoda in vita, vt ea ſapientes commodorum compenſatione leniant:] quod illud eſt, [In die bonorum non immemor ſis malorum, & in die malorum non immemor ſis bonorum] De præſentibus enim tam malis, quam bonis accipiendum eſt: ex vtrorumque enim comparatione & ſocietate efficitur moderatus quidam vitæ amor: quod etiam Plutarch. docuit de tranquil. Animi. Si verò vel per ſe bona, vel mala per ſe conſiderentur, iam tunc multiplices, atque inter ſe contrarij affectus excitantur in animo: ex malorum conſideratione, & ſenſu, Paulus [cupit diſſolui, & liberari de corpore * mortis huius,] id eſt de mortali corpore, lethalibus quoque ærumnis expoſito; genus enim quoddam mortis eſt, huius mortalis corporis carcere includi: ex conſideratione verò bonorum vitæ, [non vult expoliari, ſed ſuperueſtiri.] Non aliter Iobus modò mortem, modo vitam precatur ſibi, ac deprecatur ſimul; iam poſtulat concedi ſibi, [vt reuertatur oculus ſuus, vt videat bona;] ſtatim natalem incuſat diem, [qui non abſtulit mala ab illius oculis;] iam petit, vt remiſsè cum illo & leniter agatur, vt refrigerij aliquantulum ſumere liceat, [Parce, inquit, mihi Domine;] iam ſtatim conqueritur, quòd diutiùs viuere permittatur, [Si flagellat, occidat ſemel, & non de pœnis innocentum rideat:] & rurſus, [Elegit ſuſpendium anima mea.]

Hilar. ſup. Pſal. 119.5. *Ier. 20.14.* *Matt. 6.10.* *Luc. 11.16.* *Philip. 1.16* *Eccl. 4.2.* *Rabanus.* *Lamentationes Iob ex ratione præmeditata.* *Caiet.*

2

Capit. 19.4. * *Forte non quæ deſunt, puer ye mecanido.* *Eccl. 1.29.*

3 *Vnde naſcatur diuerſa humana vitæ in conſiderationes.* *Cicer. 1. de nat. Deor.* *Eccl. 11.27*

Plutarch. *Diuerſę vitę humanę conſiderationes & inter ſe contrariæ.* *Rom. 7.24.* * *Quæ eſt vera mortis, & imitatione corpus.* *2. Cor. 5.4.*

Iob 7.7. *Iob 3.10.* *Iob 7.16.* *Iob 9.23.* *Iob 7.15.*

Sed ne quis exiſtimet hac in eadem re vitam rationem ab alia præſcindendi, & abſtrahendi ſcientiam inuentam potiùs a nobis eſſe ſubtiliter & curioſè, quam vſu & exẽplis Scripturæ ſacrę comprobatam: agè paucis illam confirmemus; Illa certe vſus eſt Chriſtus dominus, dum propoſito ſibi (ante mentis oculos ſeparatimque conſiderato) gaudio (quod prouenturum ſibi ex paſſione erat) ſuſtinuit crucem confuſione contempta:] quaſi dicat, in ſuę gloriæ ſplendorem oculos defixit, miſeriarum recordatione procul depulſa, quamuis vtrumque ſimul in vna re coniunctum videretur: in ipſa verò acerbiſſima paſſione ita inferioribus animæ viribus vniuerſam illam malorum atque dolorum cohortem obiecit, atque propoſuit, vt ſeparata omni ſolatiorum ope, & conſideratione, illum oppugnarent ad vſque vitæ tædium, & ſudorem ſanguineum. Hanc quoque diuidendi, & ſeparandi ſciẽtiam ſanctę Eccleſiæ ineſſe tres Patres apud Theodoretum colliguntea illo Cant. 7. [Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs;] aiunt enim Imaginatiuam dici ventrem; nam ſicut is ciborum ſuccos multos cum rebus ſuperfluis continet, deinde inutilibus reiectis, quod vtile eſt exprimit, & tranſmittit in alias corporis partes; nõ aliter imaginatiua rerum multarum, inquit, viſibiles ſpecies cum rationalibus continet, donec per cogitationem, & ſcientiam quod dubium, & inutile eſt ſecernatur; quod vtile, & rationale, tranſmittatur ad mentem; proptereaq; aceruo tritici comparatur, in quo triticum, atque paleæ, commiſta ſunt, donec grana ſecernantur a paleis ventilabri opera, & ſeparetur, reijciaturq; inutile; ſed hæc tamen ſecernendi, & uentilandi ratio, niſi tranquilla, & quieta mens ſit, rectè effici non poteſt, propterea enim comparatur aceruo tritici uallato lilijs; nam lilia tranquillitatem ſignificant, quæ [neque nent, neque ſerunt, neque ſolicita ſunt, & tamen Deus illa ueſtit.] Hac ſapientia inſtructus Paulus ait. [Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem (licet quidem cum hęreticis infeſtiſſimis res illi eſſet) Sed aduerſus principes, & poteſtates tenebrarum harum;] nam malitiam dęmonis incitantis, & peccatum hæreticorum, aduerſus quæ pugnabat, ſeparat a carne, & ſanguine, id eſt, ab ipſa natura, quam minimè oderat. Quid, quòd hanc etiam pręſcindendi, & vnum ab altero abſtrahendi ſapientiam dæmon conuertit in artem nocendi; nam cum virtutis bona atque diuitiæ coniuncta ſint cum multis, ſummisque difficultatibus, alterum ab altero ſeparat; & ut Sapien. cap 4 dixit, [Faſcinatio nugacitatis obſcurat bona,] id eſt tegit, diſſimulat, occultat pulchritudinem uirtutis; ſolasq; difficultates ſenſui proponit, quæ nos deterreant: non ſecus atque Balac Moabitarum rex dum pertraxit Balaam in locum unde [partem Iſrael uideret, totum autem Iſrael uidere non poſſet,] ut inde malediceret; ne ſi uniuerſum exercitum pulchrè diſpoſitum cerneret, ſua pulchritudine & conſpectu iucundiſſimo maledicentis animum temperaret, atq; deliniret; è contra uerò idem ipſe malitioſus hoſtis peccati obſcurat mala, ſolamque uoluptatem illuminat, atque proponit, vt nos inſcet, nam cum miſeré duceremur, & vapulemus per mundum ignitiſſimum, uerberum tamen, & moleſtiſſimarum pœnarum obliuionem nobis iniicit, ſolumque ſtatuit ante oculos ollas carnium, cæpas, allia, ut ſuadeat reditum in Aegyptum.

4 *Scientia diuidendi vnam rem in multas conſiderationes* *Ad Hebr. 12.2.*

Tres Patres apud Theodoretum.

Imaginatiua ventri ſimilis.

Lilia, tranquillitatis, ſymbolum. *Cant 7.2.* *Matt. 6.28* *Luc. 12.27.* *Ad Epheſ. 6.12.*

5 *Dæmon abutitur hac præſcindendo ſcientia.* *Sapien. 4.12*

Nu. 23.13

Exod. 6.

SECTIO VIII.

Ex perfecta in Deum charitate Iobi querelas proficiſci.

1 *Paradoxum. Quid iraſci, quid amare. Duo actus in Appetitu. Ira permiſta amori. Amantium ira.*
2 *Iobi querimonia ex charitate. Amantium nota in Iob. Amoris nomen ex humanis ad diuina.*
3 *Iobi querimonia cum prophanis collata: multa ex Poetis: & multa amantium verba, atque varia forma.*

Hominem

HOminem fuiſſe Iobum, atque ſapientem ex gemitu, vocibusque confirmauimus: nũc qua ratione ex iiſdem illius in Deum ardentiſſima charitas, & vitæ ſanctitas probari poſſit, agendum eſt; & quod paradoxum videatur, & à communi ſenſu alienum, qui vehementiùs conqueritur, & iraſcitur, certiùs atque ardentiùs amare.

Qui iraſcitur, amare: qui amor, naſcit. In huius rei explicatione ponendum eſt ex Philoſophia, in Appetitu, qui amoris ſedes eſt, duas eſſe partes, aut facultates, Iraſcibilem, & Concupiſcibilem; quarum partium ſimiles alij actus transferendi ſunt ad appetitum rationalem, iraſcitur enim, atq; concupiſcit: cùm verò eiuſdem potentiæ, & facultatis actiones ſint ira, & amor, neſcio qua ratione inter ſe aliquando conſpirant, vt quantumuis repugnantes, atque contrariæ ſint, tamen eum illa amoris ſuauitate, atque dulcedine, iracundiæ amaritudo admiſceatur; charitatis blandimenta cum ardore quodam, & quaſi vindictæ cupiditate; amãtis animi languor, & deliquium cum effrænata quadam vi, & impetu iratæ animi; denique ex eodem pectore ſimul cum leniſſimis, & amantiſſimis verbis, lamentationes quoque, gemitus, querimoniæ, vociferationes acerbiſſimæ proficiſcantur:

In appetitu duo actus.

Ira, & amor coniuncti.

Amantium iræ. hinc illud in prouerbium abijt, [Amantium iræ;] tum quod has excitare ſoleat amor; tum quòd ab amore excitatæ amorem redintegrent, atque diuturnæ conſuetudinis tædium excutiant: & quod de parentis aduerſus filium indignatione dixit Nazianzenus, de omnium amantum iris dici poteſt, ſimiles eſſe flammę ſtipulę, quę cùm celerrimè concipiatur & exurgat, celerrimè quoque extinguitur, & euaneſcit. Lucian. in dialogo Mercurij & Maiæ, [Iracundi, inquit, ſunt qui amant,] & Deianira coniugis Herculis amantiſſima.

Paternã ira. Naz. orat. ad Vitalia.

Lucianus. Seneca.

Magnus dolor iratus amor eſt.

Certe Sponſæ non vulnera, non plagæ à cuſtodibus acceptæ, ſed amoris vis gemitum, & clamorem extorquent; & nihil aliud renuntiari ſponſo iubet, quàm quòd amore langueat: neque verò minùs ſe amabilem Deus præbet, cùm plagis, & ærumnis nos afficit, quàm terribilem; dicente in hanc ipſam rem Eccleſ. 2. [Secundum magnitudinem ipſius, ſic & miſericordia illius cum ipſo eſt.] Quare ſæpe Iob Deum timet, nunquam verò non amat: huc pertinere lamentationes Iobi. Chryſoſt. & Polychr. exiſtimarunt in præfatione Catenę. & Chryſoſt. c. 2. refert ad perfectam in Deum charitatem, & filialem confidentiam: explicuit verò eleganter Nicet. in protcor. c. 7. [Anxio, inquit, metu poſito, & vehementi erga Deum charitate incenſus, apud Deum, qui iudex eſt integer & incorruptus, cauſſam dicit; hæc verò nec duri, aſperive hominis verba ſunt, ſed quaſi filij oratione apud patrem vtentis confidentius:] nimirum hę ſunt amantium notę; ratione & iudicio cum eo, quem amas, velle contendere: ſigna amoris mutui in altero deſiderare; gloriari de amicitię lege nunquam violata; alterum inimicum dicere, crudelem, quem vnicè diligas, & nihil minùs, quàm vituperatũ velis; polliceri, fore vt perpetuò ames, quamuis nõ redameris. Hos omnes amantis animi affectus profert diſertis verbis Iobus, atq; eiuſmodi acriores & concitatiores querelas veriſimile ab amoris impotentia elici teſtantur pleni poetarum libri; ſed illos corrumpunt tamẽ, dum in materia parũm honeſta conſtituunt; hos ego dico (vt Philoſophorũ more dicam) materiam ſenſibilem concernere; ſed ad noſtrum inſtitutum declarandum cõferent, ſi à materia ſenſibili abſtrahantur, & in materia intelligibili, atque rationali collocentur: nam quod ad affectus attinet, veriſſimos ſanè, & naturales amoris affectus exprimunt: neque verò ad diuina declaranda indignum eſt vt amoris nomine, aut amatorijs poetarum carminibus, vbi res exiget, vtamur; id quod Dionyſ. ca. 4. Diuinorum nominum facit, contendens potiùs amoris nomen in diuina conuenire, & ex ſimilitudine quadam ad corporalem translatum eſſe. [Turbę, inquit, nequaquam capientes vniforme illud amatorię in Deo appellationis, pro infirmitate ſua, ad diuiduum & corporalem, diuiſimq; delapſę amorem ſunt, qui verus amor profectò non eſt, ſed imago potiùs, ſeu magis à vero amore prolapſio:] pauloque ante dixerat, [Non ergo metuamus hoc amoris nomen, neq; nos perturbet vllus, ſermo, terrorve concutiat:] & elegãtem adducit Scripturæ locum, in quo honeſtiſſimus amor eum impuro, & obſcęno comparatur. 2. Reg. 1. [Doleo ſuper te frater mi Ionatha decore nimis, & amabilis ſuper amorem mulierũ.] quid, quod ea etiam quæ cum impuro amore coniuncta

Cant. 2. 5.

Eccl. 2. 23.

Chryſoſt. Polychron.

Nicet.

Amantium notæ.

Amoris nomen ad diuina declarãda trãſlatum.

Dionyſ.

2. Reg. 1. 19

3. Reg. 11. 4

fuere, ſuæ erga Sponſam Eccleſiam charitatis figuras & imagines fuiſſe, Deus voluit; Dauid videlicet cum Berſabe adulterium, ſic explicante Auguſt. & Greg. & Salomonis effuſus amor in tot Reginas, concubinas, & adoleſcẽtulas, quarum non erat numerus: in quo licet peccauerit Salomon, tamen Chriſti cum Eccleſia, & cum fidelibus arctiſſimam coniunctionem præfigurauit.

Auguſt. Gregor.

Sed iam ex profanis Iobi charitatem declaremus: certè cum amore ille loquebatur.

3 Tibul.

Quid tibi ſæuitia mecum eſt? tan gloria magna eſt,
Inſidias homini ſuppoſuiſſe Deum?

Simillimum id. cap. 13. [Contra folium quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam & ſtipulam ſiccam perſequeris? & cap. 7. Quid eſt homo quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? & cap. 14. Dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos?]

Iob 13. 25.

Iob 7. 17.

Iob. 4. 3.

Sed, quòd ad accuſationem crudelitatis attinet, hæ illæ ſunt perditæ amantium querimoniæ, quibus non ſolùm faſtidioſos amatores ſæuitiæ incuſant, ſed ipſum etiam amorem, vt Damon.

Iobi lamenta cum aliqu. Poetarum prophanorũ collata.

Verg. Eclog. 8.

Nunc ſcio quid ſit amor, duris in cotibus illum.
Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes
Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis edunt.

Imitatus ſanè Virgilius Theocritum in 3. Eidil.

Theocrit.

Nunc ſcio quid ſit amor, & quam graue numen amanti,
Matre enim in ſyluis nutritus eſt, aluitq; leæna.

Illud iam vehementius.

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere, mori me denique coges?

Eadem propè legas c. 30 [Clamo ad te, & nõ exaudis? ſto, & nõ reſpicis me? mutatus es mihi in crudelẽ, & in duritia manus tuę aduerſaris mihi; ſcio quia morti trades me.]

Iob 30. 20.

Sed neque morte certiſſima deterreri ab amando illud ſignificat amantis Reginæ,

Aeneid. 4.

Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam
Nec moritura tenet crudeli funere Dido,
Crudelis quid?

Sed ſtatim,

Ouid.

Non tamen Æneam, quamuis malè cogitat, odi,
Sed queror infidum, queſtaq; peius amo.

Huc illud c. 27. [Iuſtificationem meam, quam cæpi tenere, non deſeram.] Quaſi dicat, in meo diligendi inſtituto perſeuerabo in perpetuum, etiamſi non redamer: & id. cap. 13. [etiam ſi me occiderit, in ipſo ſperabo:] Quoties verò amor perfidiam inurit amanti? quale eſt id.

Iob 27. 6.

Iob 13. 15.

Aeneid 4.

Diſſimulare etiam ſperaſti perfide tantum
Poſſe nefas? tacitusq; mea decedere terra?

Hoc verò id olet cap. 10. [Nunquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris, & opprimas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adiuues?]

Iob 10. 3.

Quam verò doleat acriter purus, ſyncerusq; amor repulſam paſſus, cecinit Oenone.

Ouid.

Quis Deus oppoſuit noſtris ſua numina votis?
Ne tua permaneam; quod mihi crimen obeſt?
Leniter ex merito quidquid patiare ferendum eſt;
Quæ venit indignè pœna dolenda venit.

Accinit Iob. [Quantas habeo iniquitates, ſcelera mea, atque delicta oſtende mihi: & iterũ. Non peccaui & in amaritudinibus moratur oculus meus? rurſus, Cur abſcondis faciem tuam, & arbitraris me inimicum tuum?] nec non id c. 6. [Ecce non eſt auxilium mihi in me:] Quod Chryſ. ad Deũ refert, declaratq; Iobi ſenſum & doloris magnitudinem viſus ſimilitudine impuri amoris: ſic ille ait; [Si nec viuendum ſibi eſſe amplius putant ij, qui mulierum amoribus exulcerati, ab illis contemni ſe animaduertunt, quæ res amatoribus ægritudinem affert intolerabilem; animæ, quæ erga Deum charitate vulnerata eſt, quanta fuerit ægritudo ſi non ampliùs eũ ſibi adeſſe arbitretur?]

Iob 13. 23.

Iob 17. 2.

Iob 13. 24.

Iob 6. 13.

Chryſoſt.

Quid, quod cùm Deum dicat ſibi ex amiciſſimo hoſtem atque crudelem redditum, illius tamen ad iudicium atque tribunal ſæpè prouocat, in quo ſuam illi probet vitę iuſtitiam, morum candorem, animi pulchritudinem, quo magnam ſuę cauſſę fiduciam ſignificet ſub aduerſo iudice; amantium inſtar, qui ſuos amatores quamuis iniquos, quamuis non ſatis bene affectos, quamuis faſtidioſos, in cauſſa ſuę formę atq; pulchritudinis, iudices conſtituunt; vti canebat Corydon.

Nec ſum adeò informis, nuper me in littore vidi,
Cùm placidum ventis ſtaret mare: non ego Daphnim
Iudice te, metuam.

Verg. Eclog. 2.

[Quis, *inquit Iob*, det mihi, vt veniam vſque ad ſolium eius? ponam coram eo iudicium, vt ſciam verba quæ mihi reſpondeat, & intelligam quid loquatur mihi.]

Quod verò ſe nunquam noctu quieſcere ſæpè conqueritur, dolorem quidem exaggerat, ſed neſcio quid cum amore coniunctum ſonat in antique illud frequenter et amatores iactant, nequaquam ſe mutari vicibus; neque cæteris quieſcentibus, quieſcere; qualem pingit poeta.

Virg. 4. Aen.

Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſylvæq. & ſæva quierant
Æquora, &c.
At non infelix animi Phœniſſa, nec vnquam
Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem.

Catul. Et in eandem ſententiam Catullus

Iam non æthereum nigris emenſa quadrigis
Mundum, cæruleo lauerat amne rotas.
Nec me ſopierat menti Deus vtilis ægræ:
Somnus ſollicitas deficit ante domos.

[Cum dormiero, *inquit Iob*, dicam quando conſurgam, noctem verterunt in diem, & rurſus poſt tenebras ſpero lucem.] Non aliter dicebat ille, nequaquàm ſe meliùs habere Sole occumbente, & æſtu remittente, bobusq. ceſſantibus a labore.

Vir. Ecl. 2.

Aſpice, aratra iugo referunt ſuſpenſa iuvenci,
Et Sol decedens creſcentes duplicat vmbras;
Me tamen vrit amor, quis enim modus adſit amori?

Dolos quoque, & (vt ita dicam) calumnias & diſſimulationes Dei ſe bene callere oſtendit, [Licet hæc, *inquit*, celes in corde tuo, ſcio tamen quòd vniuerſorum memineris:] ad amorem id quoque pertinet.

Virg. 4. Aen.

At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Præſenſit.

Amantium more initia amoris ex alto repetit: id quod & apud Ezechielem infidæ ſponſæ obijcit Deus. [Tranſiens per te vidi te conculcari in ſanguine tuo, & expandi amictum meum ſuper te: & in Canticis. Sub arbore malo ſuſcitaui te.]

Ezec. 16. 8. Cant. 8. 5. Ierem. 3. 4.

Eodem ſpectat, quòd velit Deus pro amoris ſigno repeti à ſua ſponſa amoris initia. [Amodo, *inquit*, voca me pater meus es tu, & dux virginitatis meæ:] nõ diſſimile id,

Vir. Ecl. 8.

Sepibus in noſtris parvam te roſcida mala,
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem
Alter ab vndecimo tunc me iam cœperat annus.
Vt vidi, vt perij.

Iob. 29. 2. Iob ſua cum Deo beneuolentiæ & conſuetudinis priſtina tempora reuocat in memoriam. Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos; ſecundùm dies, quibus Deus cuſtodiebat me? quando ſplẽdebat lucerna eius ſuper caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris; ſicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando ſecretò Deus erat in tabernaculo meo. Ergo iam nos dociles, attentos, beneuolosque lectores atque auditores poſtulat ea Iobi oratio; quam dolor cum neceſſitate quadam, & vehementia extorquet, Sapientia ſubtiliter & ornatè componit, diuini Amoris flamma acriter & animosè incitat, & accendit.

III. Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, Conceptus eſt homo.

1 *Natalem diem maledici à Iob: de quo quadam ex prophanis.*
2 *Diem perire. multipliciter exponitur: actus circa impoſſibile.*
3 *Imperatiuus pro Optatiuo in Scrip.*
4 *Quorſum dies tribuatur natiuitas, variæ rationes. Lucina dea. Dieſpiter.*
5 *Nocti cur tribuitur conceptio. Explicatur Sapiens, Corpus habet appellationem tenebrarum.*
6 *Vulgatus defenditur. Secunda coniugatio. Hebræorum quomodo exponenda: dici pro fieri.*
7 *Maſculi natiuitas auſpicatior. Explicatus locus Regum.*
8 *Ieremiæ maledictio cum Iobi lamentatione comparata.*

1

Natalis dies apud Romanos. PEreat dies. Ab ipſo primo ſuæ vitæ exordio inauſpicato rectè auſpicatur omnium vitæ malorum enumerationem, atque execrationem. Natalis verò dies apud nationes omnes ſemper habitus fuit dignus religioſo cultu, ſacrificijs, epulis lautioribus; Romani quidem nullo die lautius vixerunt, aut ludis ſe magnificentioribus oblectarunt: fuit enim eorum dierum celebritas, non ſecus atque Deorum, vt ſcribit Macrobius, 1. Satur. ca. 16. apud Perſas etiam teſte Herodoto magna dierum natalium religio; eandemque apud Ægyptios viguiſſe, conuiuium Pharaonis ſuo natalitio die, Gen. 40. probat; & apud Palæſtinos illud alterum Herodis Matth. 14. Ab hac verò, & communi lege, & conſuetudine lætandi, excipiendi ſunt Gaditani, referente Philoſtrato, & Thraces auctore Herodoto; & Gymnoſophiſtæ, & Brachmanes apud Stobæum; qui in lucem editos infantes lachrymis, mortuos verò lætioribus cantibus proſequebatur: quò ſe igitur ab illa etiam conſuetudine ſubducat Iob, natalem execratur, & nigro notat lapillo diẽ; optatque vt pereat: quod quidam exiſtimant nihil aliud eſſe, quam ſi diceret infauſtum illum, ominoſum. Sed certe plus aliquid poſtulat verbum pereundi, quod in frõte eſt *Abar*, mortemque, & interitum affert; alij ad emboliſmum & intercalationem referunt, ita vt non ille fixus, ſingolariſq. natiuitatis dies, ſed quicunque alius annuis conuerſionibus rediens natali illi primò reſpondens, cenſeatur intercalaris, inſititius, non naturalis, dignus qui ex cenſu & numero dierum expungatur, & pereat: ſimilis videtur illa locutio Num. 6. cùm iubetur Nazaræus, coram quo ſubitò quiſpiã mortuus fuerit, caput illicò radere, ita tamen, [Vt dies priores irriti fiant, quoniam polluta eſt ſanctificatio eius; id eſt, ita vt priores dies non numerentur, non computentur (*que no valgan, ni se cuenten.*) hebr. vt cadant, ſupple, de numero dierum. Onkelus legit, Dies priores inutiles erunt (*no ſirvan de nada*) *Nephal* eo loco cadere, aut profugere etiam ſignificat; fugiant, dilabantur: ſed neque ſenſus hic omnino quadrare poteſt; namque pars ſequens, quæ de nocte conceptionis agit, ſingularem quandam noctem deſignat; quare etiam ſingularem & præfixum alium natiuitatis diem poſtulare videtur. Ergo optare vt dies ille pereat, ex illo genere actuum eſt, quos Ariſt. 3. Ethic. & Theologi dicunt eſſe circa impoſſibilia, & procedere quaſi ex conditione præſuppoſita, Vellem, ſi poſſibile eſſet, neque me natum, neque diem quo natus ſum, mundo illuxiſſe; vt negato tempore nunquam poſſet natiuitas contingere: itaque, quoad fieri poſſit, pereat, aboleatur illius memoria obliuione ſempiterna: quod autem ait Greg. cap. 7. perire diem, non ſignificare optare vt non ſit, ſed ut male ſit, [Aliter enim, *inquit*, nõ poſſet amaritudine inuolui, quod poſtea dicit:] hoc, inquam, nihil obſtat his quæ diximus, namq. utrumque perinde impoſſibile eſt, aut præteritum diem non fuiſſe, aut inuolui denuò poſſe amaritudine; & dolens animus diuerſa & interdum contraria maledicta congerere in eandem rem ſolet, ut illi ſuggerit ardor & ira. Imperatiuus autem iſte optantis eſt; quem Scripturæ morem obſeruauit Orig homil. 1. in Cant. ſicut, & id, [Oſculetur me,] O utinam; & id, [Sanctificetur nomen tuum;] O utinam ſanctificetur, & ſexcenta alia. Futurum uerò, quod eſt in exemplari, his optatiuis æquiualet: ſicut & id Pſalm 5. [Lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt (exultent, ò utinam perpetuò) & habitabis in eis (habita, precor, in illis, ceu in tabernaculo, habitationem iſtam tua umbra protege)] Hinc uerò uideas hæc omnia ad uitæ tædium pertinere, quæ ex primordio illo, primaq. luce deriuata eſt; quare mortis tenebras amat: Simile id Oetæi Herculis mortis uotum,

Conuerte Titan clarè anhelantes equos,
Emitte noctem, pereat hic mundo dies,
Quo morior; atra nube inhorreſcat Polus.

Dies in qua natus ſum. Huius ſententiæ ſenſum quidam confundunt cum uerſic. 6. ſequenti, ſed perperam, ut inde conſtabit: nunc ex Alberto notandum diei natiuitatem tribui, nocti conceptionem; quòd noctis frigiditas ualeat ad retinendum conceptum ſemen, diei uerò calor ad excludendum fœtum: ſed hoc tamen non eſſe omnino uerum D. Athanaſius docet quæſtione uigeſima octaua ad Antiochum ex ipſa experientia; namque maior hominum pars noctu naſcitur, noctu etiam moritur: at Diuus Thomas exiſtimat diem natiuitatis dici, quòd Iob die natus fuerit, & quòd diuturna natiuitas auſpicatior habeatur. Sed exiſtimo diem natalem dici, tempus horamve natiuitatis, quæcumque illa ſit, nocturna, aut diurna: cùm

Macrob. Herodotus in Euterpe. Philoſtrat. li. 5. de vita Apollonij. Herodo. in Terpſichore. Stob.

2 *Quid ſit diẽ perire.* אבר *Reijcitur prima expoſitio. Perire diẽ ad emboliſmum pertinere. Num. 6. 12 Onkelus.* נפל *Se nãa expoſitio non probatur. Vera expoſitio. Actus circa impoſſibile. Ari. 3. Eth. Greg. reſpõdetur.*

3 *Imperatiuus pro optatiuo. Origenes. Cantic. c. 1 Matth. 6. 9 Pſ. 5. 12. Senec in Oetæo. act. 4.*

4 *Quorſum dies tribuatur natiuitas. Athanaſ. D. Thom. Infantes. lucis noctu.*

naſcantur, in lucem edantur. cùm enim plures nocte naſcantur, in lucem tamen dicun-tur edi, & nunquam natalis nox, ſed natalis ſemper dies dicitur; quo ex tenebroſa aluo in vitæ vſuram infans ex-cluditur. Propterea que Lucinam Deam finxit antiquitas (quæ eadem Iuno erat, ac Iuno Lucina vocabatur) quæ adiuuandis parturientibus, & in lucem edendis fœtibus præeſſe putabatur, cuius meminit, Auguſt. de ciuitate Dei lib. 4. c. 11. Cic. 2. de nat. Deorum: eo reſpexiſſe videtur Ouidius, cum in Faſtis dicit,

Lucina Dea. *Auguſt.* *Cic.* *Ouid. 2. Faſt.*

Gratia Lucina dedit hæc tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu dea lucis habes.

Dieſpiter, Varro. Auguſt. Eademque ratione Dieſpiter colebatur, id eſt diei pater, vt interpretatur Varro, Iupiter videlicet, quòd, vt Auguſtinus ſcripſit, exiſtimaretur partum perducere ad diem.

5 *Et nox in qua dictum eſt.* Tenebræ & nox conceptioni locum præbent, quam ſolet ſequi opportunus ſomnus fouendo ſemini, & fœtui elaborando: vt indicat Sapiens; [Decem menſium tempore (videlicèt poſt nouem expletos inchoato decimo, quod eſt optimum & maxime naturale tempus naſcendi) coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conueniente:] ſed præterea habuit etiam hominis conceptio rationem noctis & tenebrarum apud veteres illos ſapientes Pythagoram, & Platonem, qui, vt Macrob refert, duas eſſe mortes cenſuerunt, vnam animæ, animalis alteram: per hanc abſolui animam, & ad veras naturæ diuitias, atque ad propriam libertatem remitti: per alteram verò, quę vulgò vita exiſtimatur, animam ad quaſdã tenebras mortis, mortalis, indignam, corporis, impelli; habet verò in ſacro ſermone corpus tenebricoſi carceris, & ſepulchri nomen; ergo nox fuerit, [in qua conceptus eſt homo.]

Sap. 7. 2. Somnus ſemini elaborando. *Conceptio hominis dicitur nox.* *Macrobius in ſom. Scip. cap. 12.* *Corpus mortale habet noctis nomẽ*

6 Illud tamen, *In qua dictum eſt*, dupliciter accipi poteſt; primo cum Septuaginta legentibus, [Et nox in qua dixerunt;] ſupple nuntij: quò videtur reſpexiſſe Tygurina legens, [Nox in qua dixit nuntius, & Pagn. Nox, qua pater dixit;] alij, qua quis dixit: Orig. quoniam conceptum pro nato accipit, ait, [Dictum ab obſtetrice:] ſed commodiùs & elegantiùs, vt tribuatur vox nocti more poetico, & iuxta Hebr. non dixit (*la noche que pudo dezir*) tanquam teſtis non cæca, ſed oculata conceptionis. Latinus interpres leniter atque Latinè, & quod pro cuiuſque palato ad plura referri poſſit, In qua dictum eſt: & quidem multò, quàm alij hebraizantes, ſapientiùs atque veriùs: nam quædam ſunt in Hebræo actiua, præſertim in ſecunda coniugatione, quæ debent paſſiuè & impersonaliter exponi ſicut Geneſ. 15. [Reputatum eſt illi ad iuſtitiam.] in Hebr. reputauit, & Iſa. 7. Et vocabitur nomen eius; in Hebr. vocabit. Pſal. 86. Nunquid Sion (Sioni in tertio caſu) dicet (id eſt dicetur) ſic etiam hoc loco, Nox dixit, vel nocte dixit, non indiget ſuppoſito; periode enim eſt ac, in qua dictum eſt: niſi fortè dictum, hoc loco accipi poſſit pro ipſa re, quaſi diceret, nox in qua conceptus eſt homo ſicut & Propertius aliquando dixit,

LXX. Tygur. Pagnin. Origen. *Commodius & dextenſius vulgatus.* *Secũda coniugatio Hebræorũ quomodo exponenda.* *Gene. 15. 6. Iſa. 7. 14. Pſal. 86. 5.* *Dies aut dicitur pro fieri.* *Proper. li. 4.*

Illa dies hornis cædem denuntiat agnis.

Id eſt in illa die mactandi ſunt. Nam ſicut verbum, ita etiam dictum, aut narratum, vel nnotiatum, pro re ipſa quæ fit, & nuntiatur, accipi poterit.

Conceptus eſt. Quod nunc de tertia perſona loquatur, cũ in priori parte de prima dixeris natus ſum, ſenſum non variat: nam ſolet ſæpè Scriptura tertiam perſonam pro prima vſurpare, præſertim adiuncto hominis nomine; ſimile id cap. 7. [Militia eſt vita hominis;] cùm de ſe loquatur: de quo plura eo loco: ergo perinde eſt, ac ſi dixiſſet; [Et nox in qua conceptus ſum. Homo.] *Gebber*, nomen ſexus & virtutis, maſculus, fortis, prævalens, quod benè quadrat, cùm de ſe loquatur; & cùm maſculi conceptio aut natiuitas auſpicatior, atq; parentibus lætior exiſtat: quaſi dicat, Homo, vir, maſculus conceptus, natuſque ſum, ſed non ideò non infęliciſſimus hominum: ſimile id 1. Reg. 4. cùm nurus Eli audito nuntio, quòd capta eſſet arca Dei, & mortuus eſſet ſocer eius, & vir eius, ſeptimeſtrem infantem peperit; [In ipſo momento mortis eius (videlicèt, vt deficientem recrearent) dixerunt, ei quæ ſtabant circa eam, Ne timeas, quia filium peperiſti (nihil mali metuas, quoniã maſculi partus non poterit non eſſe auſpicatus & fœlix) quæ non reſpondit neque animaduertit (videlicet quem in medijs ærumnis natum videbat, non poterat non infęlicem, & ad ærumnas natum iudicare) & vocauit puerum Ichabod (id eſt inglorium; vt interpretatur Ioſeph. lib. 5. Antiquitat. cap. 16.) dicens,

Tertia perſona pro prima. 7 גברי *Maſculi natiuitas auſpicatior.* *1. Reg. 4. 19.* *Ioſephus.*

Tranſlata eſt gloria Dei Iſrael, quia capta eſt arca Dei, & pro ſocero ſuo, & pro viro ſuo] Origenes cóceptum, pro nato accipit & Diem atque Noctem pro eodem, ita vt eadem res in vtroque hemiſtichio homonymis vocibus repetatur; ſicque poſtulare videtur locus ille Iere. 20. huic noſtro ſimillimus, in cuius vtraq; parte de natiuitate eſt ſermo; [Maledicte dies in qua natus ſum, & vir qui annuntiauit patri meo dicens. Natus eſt tibi puer maſculus:] ſed certe in Ierem. eſt verbum (*ialad*) quod primæ conceptioni opponitur, & ſignificat naſci, aut parere; hic autem eſt verbum (*Harah*) quod ſignificat concipere, aut grauidare, & opponitur partui & natiuitati. *Origen.* *Iere 20. 14.* ילד הרה

Sed in hac duorum locorum comparatione, multò difficilior, acerbiorque videtur Ieremiæ locutio, cum non ſolùm diei, ſed nũtio natiuitatis aperte maledicat: quamuis intelligi oporteat nuntio non ſimpliciter maledicere, ſed ea ratione, qua ad ſuas ærumnas relationem, aut coniunctionem aliquam habet, vt doctè eo loco notat D. Th. alij, minùs licèt leniter, non ex perſona Ieremiæ, ſed ex perſona aliorum impiorum illa dicta eſſe volunt; repræſentat enim per Mimeſim, quid ſibi imprecaturi forent impij, cum ipſe libertate iam, & incolumitate, Dei beneficio, potiretur: ſicut & id cap. 4. [Væ nobis, quia vaſtati ſumus:] ex perſona populi dici, & intelligi debere ait Hieronym. & hunc ſenſum confirmare poteſt, quòd ante huiuſmodi execrationes gratias agit, quòd Deus animam pauperis (videlicèt ſuam) liberauerit.

Acerbior Ieremia, quã Iobi lamentatio. *D. Thom.* *Ierem. 4. 13. Hieronym.*

IIII. Dies ille vertatur in tenebras; non requirat eum Deus deſuper, & non illuſtretur lumine.

1 *Protractio tenebrarum calamitatis ſymbolum, ſicut perſeuerans lux ſœlicitatis.*
2 *Eloah in ſingulari Requirere iudiciale & forenſe.*
3 *Deum requirere ex iudicis officio creaturas omnes, & extorquere confeſſionem.*
4 *Requirere pro interrogare. Deus inſtar Regis requirentis aliquid noui quo de noſtro bono gaudeat.*
5 *Requirere, vehementer efflagitare. Feſtorum dierum inſtitutio. In lege natiua Sabbatiſmus. E piſcatus David, & Geneſis.*
6 *Requirere beneuolentia & prouidentia. Explicatus locus Reg. & Pſalm.*

1 QVod de die, & de nocte propoſuerat, per artex exponit. Dies illa, quippe indigna, quæ luceret, debuiſſet abſorberi ſempiternis tenebris; vel, ne quid iam infauſtum & ominoſum haberet mundus, debuiſſet dies ille cum tenebris, tanquam cum re longè potiori commutari. In origene habetur, [Dies ille ſint tenebræ;] id eſt viciſſitudo illa dierum, & noctium, quando Deus lucem diuiſit à tenebris, non deberet huic diei concedi: durarene ſanè præcedentes tenebræ & nullum tempus infauſtę luci relinquerent; vicem ſuam non perageret dies: execratio, & amplificatio infęliciſſimæ diei, ex diuturnitate & protractione tenebrarum ſimilis Iſa. 13. [Obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo.] Quid miſerius, quidve lugubrius, quàm cum deberet aurora ſurgere poſt ſtatas noctis horas, iterum renaſci tenebras, & efficere diei vicem? econtrà feliciſſimum, atque lætiſſimum, cum deberet Sol occumbere, & ſortiri cum nocte vices, iterum ſolem reuiuiſcere, & renaſci; infrà cap. 11. [Quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam; & cum te conſumptum putaueris, orieris vt Lucifer:] ergo, inquit, deterior illa mihi dies extitit, atq; inimicior tenebris ſempiternis; & quod de Aegyptijs tenebris Sapientia dicit, [Ipſi ſibi erant grauiores tenebris,] hoc de ſe ipſo Iob affirmat; Mihi mea vita, ego ipſe, à prima mei ortus luce grauior fui tenebris: quod enim de die, & de tempore dicitur, ad hominem, qui in tempore eſt, refertur, vt indicauit D. Tho. ſuperius adductus ex. 5. 2.

Geneſ. 1. 4. *Iſa. 13. 10.* *Iob 11. 17.* *Sap. 17. 21.*

2 *Non requirat eum Deus deſuper.* Dei, nomen hoc loco eſt, *Eloah*, in ſingulari. quod infrequens eſt in ſacro ſermone; frequentiſſimum in plurali, licèt ſingulari etiam vſus ſit Chriſtus Dominus in cruce pendens inuocans Eloi, Eloi; vt rectè obſeruauit Ianſen. capitul. 143. Concord. eſt autem *Eloah* nomen iudicis efficacis, potentis: quod nomen hoc loco vſurpat, vt oſtendat ſe iure ac meritò maledictis laceſſere ſuum natalem diem, & reum agere

Eloah nomẽ Iudicis. *Mar. 15. 34.* *Innocentius.* *Quid requirere.*

apud

ירש apud ſupremum iudicem, cuius incorruptum iudicium, & æquitatem aduerſus illum implorat. Requirere aute, quod in fonte eſt *Daras*, congruit cum iudice; eſt enim aliquid, aut in aliquem inquirere ex iudicia officio; foreſ-

Pſ. 9. 31. te verbum & iudiciale. Pſ. 9. [Quæretur peccatum illius, & non inuenietur, id eſt, cùm inquiri cœperit de illius vita & moribus, abſcondet ſe impius, fugietq. & id Geneſ. 42. [Ex ſanguis eius exquiritur, id eſt, de Ioſephi morte nunc poſt tot dies, quaſi ex iudicis officiu interrogatio, & quæſtio fit. Erit igitur ſenſus; Cùm dies ille fuerit adeò ominoſus, & ſua luce, vitaque indignus, non oportet ad examen, & iudicium illum vocare, & quæſtione extorquere, quid in eo mali geſtum fuerit, & quantum iniuriarum in illo acceperim; res enim conſtat omnibus; ſtatum igitur nulla inquirendi mora, nullo ſe defendendi ſpatio conceſſo, Deus illum condemnet, & de plano iudicet.

3 Eſt verò obſeruandum ex hoc loco, Supremum, iudi-

Deus tandem requiret cunctas ob ſuas in bis cauſa. cem requiſiturum eſſe creaturas omnes in hominis cauſa iudicanda, vt quæque teſtetur, quid homo iudicio dignum egerit; quare requiret locum, tempus, dies, horas; momenta ſingula: ergo cum id, quod egiſti, aut cogitaſti, aliquando tandem egeris, aut cogitaueris, & dies, atq. tempus requirenda ſint à Deo, iudice, fieri non poterit,

Pſ. 99. 8. vt aliquid latere poſſit tuorum ſcelerum Pſal. 99. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, ſæculum noſtrum in illuminatione vultus tui, id eſt, ſeculi, vitæ, operũ noſtrorum tempus, & durationem coram tuis clariſſimis oculis, & cõſpectu ſtatuiſti, vt quæſtionem ſubeant, & de hominis vita, moribus, & actionibus ſingulis interrogata reſpondeant. Sed dices Tempus, cum obliuioſum ſit, atque conſummat, opprimatque res præterias, ineptum erit ferendo teſtimonio, non minùs, quam obliuioſus quidam, delirus, & decrepius ſenex. Reſpondet Dauid, ideò temporis caliginem & obliuionem Deum conſtituere in illuminatione vultus ſui, id eſt, ad lucem & radios tuorum oculorum luce ipſa lucidiorum, & abyſſum obſcuriſſimam penetrantium, vt ſi tempus clare, & dilucidè, & ſatis explicatè aut nolit, aut non poſſit præ obliuione reſpondere ad interrogata, Deus illuminet, lucem præferat, & memoriam excitat, vt repetere poſſit ea, quæ aliquando

1. Cor. 4. 5. fuerunt; & tanquam ad lucernam fulgentiſſimam. [Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.]

4 Deinde etiam requirere eſt interrogare, conſulere ali-

Requirere pro interrogare. quem cuius exempla occurrunt paſſim; requirere itaque diem, erit interrogare; aut ab eo diſquirere, quid in eo. bonis geſtum fuerit. Videtur enim Deus, quem nihil la-

Deus inſtar regis, nũtia ex remotis prouincijs accipientis. tet, inſtar regis aut principis, qui prouincias multas moderetur, nuntia accipere frequenter, & ex ipſis creaturis nuntiantibus quaſi cognoſcere quidquid noui vſpiam accidat; quòd illi lætitiam, & voluptatem afferre poſſit: rem ſimilem repræſentare videtur illi angelorum cœtus, 1. & 2. capite explicatus, cui præerat Deus, percontatus angelos vnde veniſſent, quid noui vidiſſent, aut obſeruaſſent; quaſi magnam voluptatem ex nobis capiet, ſi

** No ay pequeno pregunatalle, pues notemo coſa de bien que de oyr ſea.* læta illi & fauſta nuntia de noſtra ſalute, incolumitate, vitæ ſanctitate angeli perferant: ait itaque Iob, Hunc diem non * requirat Deus, namque nihil boni, nihil lætitiæ ab illo accipiet; ſi enim diem luctuoſiſſimum interroget, & reſpondere compellat, infandum iubebit renouare dolorem.

Tertiò, requirere à prædicta radice, ſolet eſſe in ſacro

5 ſermone ſedulò & diligenter aliquid quærere, & quod

Requirere vehementer efflagitare. habet Latinus ſermo, aliquid expoſcere, & efflagitare ardentiſſimis votis, ſummo ſtudio; hinc dicitur Deut. 4. Si toto corde quæſieris eum. & Pſ. 21. Laudabunt Dominũ,

Deu. 4. 27. (non qui ſegniter aut tepide, ſed) qui requirunt (arden-

Pſ. 25. 29. ter, ex toto corde, tota anima, omnibus viribus) eum: iuxta quam vocis vim dupliciter poterit ſententia noſtra ac-

D. Thom. cipi; primò cum Diuo Thoma, vt nõ requiri diem à Deo, ſit Deum non expoſcere eum diem, vt ſibi conſecretur,

Dierum feſtorum inſtitutio. aut feſtus ſolemniſq. inſtituatur, & libẽter illum ad prophanos vſus concedere: ſtatutos enim & certos quoſdam dies Deus voluit ſibi dicari, atque ſanctos, ſacroſq. haberi, uel in ſui, vel in alicuius accepti beneficij memoriam; atque dierum huiuſmodi obſeruationis ſanctificationisve rationem Deus exigit, atque ſtudioſè requirit: erit ergo hæc Iobi ſententia; Is dies tot malis violatus, tot ærumnis pollutus, vſibus ſactis aptus non eſt. Quorſum itaque funeſtum diem ſibi repoſcat Deus? non

* requirat illum, præterea huius dei obſeruationem & rationem non requirat a me Deus; nam nunquam nõ erit mihi nigro notandus lapillo: neque uero huic ſententiæ ob-

** No ſe offrezca Dios a eſte dia, ni ſemejante ſu caſo, ni le obra la Igleſia.* ſtat, quod feſti potiſſimùm dies poſt Legem inſtituti, & obſeruati fuerint, Iob vero ante Legem vixerit; nam in omni ſemper lege feſtos quoſdam, & religioſos dies in Dei cultu inſtitutos fuiſſe credere oportet; neque non veriſimile eſt antiquos patres in lege naturæ, forte etiã Io-

Feſt. & ſacri dies in omni lege. bum ſabbathizaſſe; in vniuerſum enim hac de re videtur Eccleſiaſticus dixiſſe, cap. 33. dum illam quæſtionem

Antiquos Patres in lege naturæ ſabatizaſſe. de peculiarum quorundam dierum celebritate proponit, [Quare dies diem ſuperat, & iterum lux lucem a Sole?] id eſt, cum idem ſol dies omnes efficiat, quare vnus eſt altero celebrior? cum omnes luces eiuſdem naturæ ſint, qua-

Eccl. 33. 7. re vna lætior eſt, iucundiorque affulget quam alia? Reſpondet; [A Domini ſcientia ſeparati ſunt:] nam Gen. 1.

** Para dias ſennalados.* dicuntur, luminaria facta ut eſſent in * tempore, ſtatuta, & determinata, quando videlicet maxima hominum multitudo ad templum, vel ſacrum peragendum conue-

מועד nire ſolet: nam hoc ſignificat vox (*Moghed*) quæ eo loco ſubeſt, congregrationem, conuentum; eadem vox uertitur Solemnitas. Iſa. 1. & cap. 14. dicitur Mons teſtamenti, id eſt congregationis; nam ad templum, quod in monte erat, conueniebat populus diebus feſtis: illud addam, hunc ſenſum placuiſſe Chryſoſtomo. [Non, *inquit*, diem, illam, tanquam ſuam ſibi uendicet Dominus:] licet

ἀναζητέω. quidem uerbum Græcum apud Septuaginta *ἀναζητέω*, interrogare potius aut percontari, quam uendicare ſignificet.

Sed tandem illud requirendi ſtudium referre licebit,

Requirere ad beneuolam prouidentiam. ad beneuolam Dei prouidentiam, qua conſulit rebus omnibus, omneſque requirit, quibus benefaciat; Requirit, & uocat ea quæ non ſunt (id eſt, quæ ſunt obſcura, ignobilia) tanquam ea quæ ſunt (ut ſplendorem, & pulchritudinem conferat: quemadmodum qui protulæ

Rom. 4. 7. cuiuſdam in pauperes liberalitatis ſit, omnes egenos re-

Gen. 18. 1. quiret, quibus poſſit benefacere: vti Abraham, qui in ipſo feruore diei ſtabat in oſtio tabernaculi tanquam in ſpecula, ne illum pauper, aut peregrinus præteriret; requirebat enim, cui benefaceret. Sic ſanè cùm impertiri lucem velit diebus omnibus, omnes dies requirere videtur, vt iterum anima conuerſione lucere mundo ſuo beneficio, Inceque accepta poſſint, ſi non ijdem illi, ſaltem alij ſimiles illorum vicarij. Quam ſollicite, quàm ſtudioſè

1. Reg. 10. requiſiuit Saulem, quem in regni ſedem eueheret? nimirũ

20. 21. [Iuſſit Samuelem applicare omnes tribus Iſrael, & cecidit ſors ſuper Beniamin, & applicuit tribum Beniamin & cognationes eius, & cecidit cognatio Metri, & peruenit vſque ad Saul filium Cis: quæſierũt ergo eũ (vides ſũmo ſtudio requirentem ſuas creaturas Deum) & conſuluerunt poſt hæc Dominum, vtrùm nam venturus eſſet

ver. 22. 23. illuc; Reſponditq. Dominus, Ecce abſconditus eſt domi: cucurrerunt itaque, & tulerunt eum inde.] Requiſiuit nõ minori, ſolicitudine, & ſtudio Dauidem latitantem, & in ſolitudine paſcentem oues: hoc cùm mente repeteret iam ad regnum euectus ipſe Dauid, ſe a Deo aliquãdo requiſitum inter oues; cumque inſtar ouis errantis parùm ab-

Pſ. 118. 176 eſſet, quin in rabidos lupos incideret, [Erraui, *inquit*, ſicut ouis, quæ perijt; quare (pro tuo requirendi tuas creaturas munere) ſeruum tuum, me require cui benefacias: non aliter Deus dicetur requirere ſingulis annis, verbi cauſſa, primum diem Ianuarij, vt illuſtretur lumine, & recurrat iterum, & referatur in numerum cenſumque dierum eo anno lucentium: ea ferè loquendi ratione di-

Eccl. 3. 15. LXX. citur Deus recordari mortuorum, cùm illos ad vitam reuocat: vt infra, cap. 14. tum etiam Eccleſiaſtic. 3. Deus inſtaurat, quod abijt, propriè, ex Hebræo, & ſeptuag. Deus requirit, quod expulſum eſt. Diem igitur hunc, qui ſemel abijt, & elapſus eſt irreuocabilis, non reuocet Deus ad lucem, non inſtauret, non requirat, non recordetur illius, neque redivivum mundo reſtituat. Cum hac facit, lectio illa huius loci, quam habent Philip. Diuus Thomas, & quæ circumfertur nomine Origenis & Hieronymi, [Non requirat eum Deus ſuper, non ſit in recordatione, & non illuſtretur lumine.] Sed partem illam neque Hebræa, Chaldæa, aut Græca agnoſcunt, neque habet editio Vaticana. Pluſcula ſuper hac re notat Franciſcus Lucas.

6 *Et non illuſtretur lumine.* Diuus Thomas ſolis eclypſim

D. Thom. Cerca loquente eclypſis. hoc loco intelligit: ad quam etiam Lyranus totam hanc ſententiam retulit, quaſi dicat, Luna, quæ ſemel Soli ſe

oppo-

oppoſuerit, ne diem efficere poſſit, non recedat, ſed perſeueret fixa inter terram & Solem, vt dies hic nullo illuſtratus lumine opprimatur, & intereat eclipſi ſempiterna. *Chaldæus.* Chaldæus lumen intellexit ſurgentis auroræ; Non illuſtretur, *inquit*, *matutina luce, quaſi dicat; Nulla illi claritatis ſpes affulgeat; ſortè vult, vt nullius ſideris, neque cometæ tremula, & momentanea lux hoc die oriatur, & hac ratione conſentiet ex vtraque parte locus hic cum illo Iſa. 13. *Iſa. 13. 10.* [Stellæ cœli non expandent lumen, obtenebratus eſt ſol.]

** A die conſtellæ, ne ſole via ei alma.*

V. Obſcurent eum tenebræ, & vmbra mortis: occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine.

1 *Quid obſcurare ex Hebr. multiplex loci expoſitio.*
2 *Quid vmbra mortis in ſacris: deſcriptio Aegyptiacarum tenebrarum.*
3 *Quid caligo. Quid amaritudo. Miſeris nigreſcunt omnia, & quare. Explicatur Iſaias.*
4 *Quid amaritudo diei. Dies pro extremo.*

1 גאל OBſcurent eum. Idem alijs verbis per expoſitionem repetit, ſed creſcente oratione. Verbum vero obſcurandi in fonte eſt, *Gaal*, quod eſt iure aut pretio redimere, aut vendicare rem, quæ in aliena ſit poteſtate, cuius verbi vſus eſt Exod. 6. & Leuit. 25. tum etiam ſignificat rem per contrectationem, & deuolutionem in alienas manus polluere, & inquinare; ſic vertitur Iſa. 63. [Veſtimenta mea inquinaui: & Daniel. 1. Vt nō pollueretur:] conſurget igitur is ſenſus, Tenebræ hunc ſibi diem, tanquam proprium, & * iure debitum vendicent; iure tradatur in poteſtatem tenebrarum: vel ſecundò, Incurrant in illum diem, atque effundantur tenebræ, quem illum inquinent, atque polluant: quidquid in illo die geratur, aut accidat, pollutum, inquinatum, minimè redemptum, nomineque ſanctum habeatur: ſic indicant Chaldæus, Coinquinent illum tenebræ. Pagn. & alij Hebraizantes, Polluant, vel etiam, Tenebræ ita reddant diem hūc turpè, atque deformem, ſicut eſt homo confoſſus vulneribus, & ſuo ſanguine pollutus & cruentatus; namque in eo ipſo die meo ſanguine pollutus atque volutatus ſui, dum naſcerer: cadunt hæc omnia in proprietatem vocis.

*Exo. 6. v. 6. Leu. 25. v. 25. Iſai. 63. 9. Daniel. 1. 8. * Per pleyo y por iuſticia pueden ſacar a eſte dia por ſuyo. Chaldæus. Pagn.*

2 *Et vmbra mortis.* Amplificatio tenebrarum, qua non ſolùm Iob vtitur hoc loco, ſed etiam infra cap. 10. Mortis caligo. & 12. & 16. Palpebræ meæ caligauerunt. Hebr. in palpebris meis vmbra mortis: & c. 38. vbi ponuntur Portæ tenebroſæ: idem habetur Iſa. 9. & Pſ. 22. ſignificat autem tenebras triſtiſſimas, immedicabiles, deploratiſſimas cuiuſmodi eſſe ſolet caligo, & obſcuritas vel morientiū, vel iam defunctorum in ſepulcbris; namque mors claudit oculos, & lumen eripit: hinc in mortis diſcriminib. opem Dei Illuminatoris implorat Dauid, [Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, &, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea; quem timebo, Dominus protector vitæ meæ: vel vmbra mortis, maximas atq. periculoſiſſimas tenebras ſignificabit, quòd tenebræ ſecum afferant mortis metum, atque diſcrimen, vitæque occultas inſidias; tum etiam cùm vmbra aliquando idem ſit, quod imago, aut ſpecies rei alicuius, in nocte & tenebris, quidquid ſentias, quidquid per medias tenebras, aut per lumen tenuiſſimum, & obſcuriſſimum videre tibi videaris, mors apparet, mortiſque imago, & ſimilitudo: ita à צלם *Tſelem*, id eſt, vmbra, vel ſimilitudo, dicitur *Tſalmaueth* צלמות id eſt, *vmbra mortis*: res hæc explicatur eleganti illa tenebrarum Aegyptiacarum diſcriptione Sapien. 17. [Neque enim, q̄ continebat illos ſpelūca ſine timore cuſtodiebat; quoniā ſonitus deſcendēs perturbabat illos, & pſonę triſtes illis apparētes pauorē illi pręſtabant: & paulò pòſt. Timore percuſſi, illius, quę nō videbatur, faciei, ęſtimabant deteriora eſſe quę non videbantur. Et tandē inferiùs, Siue ſpiritus ſibilās, aut inter ſpiſſos arborū ramos auiū ſonus ſuauis, aut vis aquę decurrentis nimiū, aut ſonus validus præcipitatarū petrarū, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientiū valida beſtiarū vox, aut reſonans de altiſſimis mōtib. Echo, deficiētes faciebāt illos prę timore.] Dicet ergo Iob; Dies ille obducatur vmbris mortis, vmbris lethalibus, tenebris periculoſiſſimis, vitę diſcriminibus, ſpectris, terriculamentis; quæ omnia continentur appellatione vmbræ mortis; quo reſpexit Pſal. 22. [Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.] Hebr. & Hieron. [Si ambulauero in valle vmbræ mortis;] videlicet, in valle altiſſima, & obſcuriſſima, plenaque timore, atque diſcrimine, non fingam animo ex arboribus latrones, neq; ex vmbris veros hoſtes; non deludar, neq; terrebor ullis viſis, aut terriculamentis: Quàm verò hæc omnia appoſitè conueniant in animam peccati conſciam, quæ ſemper ſua prę ſumit, quam tenebrę occupant, territatque ſonitus folij volantis; & cūm pax ſit, ſemper inſidias ſuſpicatur, alias dabitur oportunior proſequendi locus.

Iob 10. 21. Iob. 16. 6. Iob 38. 17. Iſa. 9. 2. Pſal. 22. 4. Quid vmbra mortis. Pſal. 12. 4. Pſ. 26. 1. Vmbra idē quod ſimilitudo, aut imago. Sap. 17. 4. verſ. 6. verſ. 18. Pſal. 22. 4. Vmbra mortis in animo impij.

3 *Occupet eum caligo.* Chaldæus, Aquila, Theodotio, & Septuaginta Vaticani, pro caligine, nubem legunt, & rectè; cùm eadem vox (*Ghanan*) ſit hic, & Exod. 19. [Veniam ad te in caligine nubis:] itaque nubes cęca, & tetra illi ſe diei circunfundat, quæ triſtiſſimas tenebras efficiat.

Chaldæus. Aquila. Theodotio. LXX. Vatica. Exo. 19. 9. ענן

Et inuoluatur amaritudine. Congerit omnia, quæ poſſunt infauſtæ diei accidere incommoda. Plerique alij iuxta Hebræum legunt, terreant eum amaritudines: & Auguſt. [Conturbent eum quaſi amaritudines diei.] Quid ſit autem amaritudo non conuenit, inter interpretes: nam alij vocem originalem cum Hebræis deducūt a (*Camar*) quod eſt incaleſcere, incendi, exuri. Vt illi diei æſtum & ardentiſſimum cauma imprecetur (*Vu merial becheme*) ſed certè Vulgatus planè videtur vocem (*meri e*) deduxiſſe à (*marar*) quod eſt amarum eſſe, & afflictionem, anguſtiaſque animi ſignificat, & quidquid amaram & luctuoſam vitam efficere poteſt. Ergo primò, à quibuſdam ſic accipitur, huiuſmodi is dies ſit, cuiuſmodi omnis lux videri ſolet ijs, qui amaro ſunt corde: nam ijs, etiam lux infeſta, & iniucunda videtur: cuius rei cauſa Phyſica eſt, quòd ſpiritibus craſſis, tetris, obſcuris ad cerebrum, & oculos aſcendentibus, omnia nigreſcunt calamitoſis: quam rem explicuit acutè. R. Moyſes Aegyptius l. 2. Ductoris dubiorum, c. 30. ait enim accidēte calamitate aliqua vix poſſe hominem luminibus vti, tum propter fumū ſuſpiriorum, quo perturbatur viſus; tum etiam propter retractionem partium animæ ad interiora: cùm econtrà accidat tempore lætio: nam partes animæ diffunduntur ad exteriora, & ſpiritus viſibilis eſt clarus, & limpidus; proptereaq; cuncta clariora, & illuſtriora vidētur: atque hinc dictum exiſtimat apud Iſaiam: [Erat lux lunæ, ſicut lux Solis; & lux Solis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum, in die, qua alligauerit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagę eius ſanauerit.] Vide inferiùs, cap. 17. verſ. 7.

Amaritudo quid. כמר מרירי מרר *Miſeris nigreſcunt omnia. R. Moyſes. Iſa. 30. 26.*

4 Alij non quamcunque amaritudinem intelligunt, ſed quæ peculiari quodam die accidere ſolet; cum in originali ſit amaritudo diei. Diem autem Antonomaſticè, pro die mortis accipi in ſacris libris, prę ſertim Salomonis, certius eſt, quā, vt probatione indigeat: erit ergò extremę anxietatis, & diei luctuoſiſſimi exaggeratio: eiuſmodi ſit dies iſte, qualis eſſe ſolet moribundis extremus ille, longeque amariſſimus dies: ſicut etiam econtrario eſt fęlicitatis iuſtorum emphaſis, Ridebit in die nouiſſimo: ſortè verò iſtę omnes diei imprecationes peculiari quadam ratione reſpiciunt luctuoſiſſimum illum diem, quo è florentiſſimo ſtatu ad omnium bonorum amiſſionem, & malorum omnium perpeſſionem abiectus eſt ad eas, in quibus nunc tenebris iacet.

Ioan. Ferd. Dies pro extremo. Prou. 31.

VI. Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat: non computetur in diebus anni, nec numeretur in menſibus.

1 *Turbo in nocte quid deſignet.*
2 *Nox ſub tenebris comprehenſa, diuerſa dierum computationis ratio.*
3 *Noctium, & Lunationum obſeruatio in computatione menſium. Menſis à luna dictus in Græco, & Hebr.*

CVm non niſi dies ſit, qui in diebus anni cōputari poſſit, exiſtimarunt aliqui hanc etiam ſententiam ad diē pertinere, quem propter nubila, & caliginem noctem appellet: ſed veriùs, hinc incipere noctis execrationē, quam ſuperiùs propoſuerat: cum nocte autem ſi turbo miſceatur, ſęuaque tempeſtas, illam efficiunt miſerrimam, & periculoſiſſimam, duploque terribilem, vt indicat, cap. 27. *Iob 27. 20.*

Nocte opprimet eum tempeſtas; & Seneca: *Seneca. in Agamemn. Act. 3.*

Cùm ſubitò luna conditur, ſtella cadunt,

In aſtra

Inuſtra penitus tollitur, cælumque periit,
Nec vna nox eſt, denſa tenebras obtrahit
Caligo, & omni luce ſubducta fretum
Cælumque miſcet.

Quid turbo in tenebris. *Pſ.34.6.*

Porrò turbinis nomine cœlitus eiaculati, ſignificari ſolet diuinitùs illatum ſuppliciũ. Non aliter Nahũ Deum pingit iratum, c.1. [Dominus in tẽpeſtate, & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius.] Rurſus tenebræ permiſto turbine pericula ſunt, vbi nulla euadendi ſpes, nulla tam conſilij capiendi lux affulgeat; ſic viæ impiorum deſcribuntur: [Tenebræ & lubricum, & angelus Domini perſequens eos.]

Non ſubdiò comprehenſa. *Gen.1.5.* *Computatio dies ab ortu ſolis.* *Plinius.* *Babyloniorũ & Chaldæorũ computãdi dies modus.*

Non computetur in diebus anni. Nox, ignobilior diei naturalis pars, ſimulque cum die artificiali naturalem cõponit, & licet non ſemper, vt Baſilius voluit. Homil 2. examin. ſæpe tamen diei nomine comprehenditur: qua ratione dictum eſt, Factum eſt veſpere, & mane dies vnus: nõ aliter, quàm in ſacra Scriptura ſolet cenſus virorum heri nulla facta mentione fœminarum, quod hæ ad illos referantur. Cum vero diras, & imprecationes has a die exorſus fuerit, indicaſſe videtur diem naturalẽ tunc cõputari ſolitum a luce, & ortu ſolis vſque ad aliũ ortum, & lucem: quomodo ait Plinius, lib. 2. c.77. Babylonios, & Chaldæos diem notaſſe; cùm alij tamen computauerint a veſpera ad veſperam, alij a media nocte. Ait igitur: Dies nullus velit noctem teterrimam illam in connubium, & ſocietatem ducere; nullus dignetur huius infauſtæ noctis conſortio.

3 *Noctium, et lunationum obſeruatio, & computatio mẽſtrua.* *Nomẽ menſis à Luna.* *quòd Lunaris* *Ecclesiaſt.43.* *μὴν* *Notatur Hẽric. in Theſ. Græc.* *Alci. Lexicon* *Briſonius de verb ſignif.* ירח ירחים

Nec numeretur in menſibus. Nullũ habeat iſta nox vſum, neq. quidem ad menſium ſupputationem: namque antiquiſſima fuit in menſibus lunaribus noctium, & lunationum obſeruatio; quod & ipſum menſis nomen teſtatur, quod apud Græcos a luna dicitur; nam (*men*) menſis eſt, at verò (*mene*) luna: neq. video cur Iãſenius probabiliùs exiſtimet, Græcum lunæ nomẽ potiùs deduci a nomine menſis, quàm nomen menſis a luna; cùm ex re ipſa, quoad fieri poſſit, ipſorũ nominum, ordo & ratio ducẽda ſit, neq. potiùs dicatur luna menſtrua à menſe, quòd menſe ſuum curriculũ conficiat; quam quod ſuo curriculo menſem efficiat, & deſcribat: quare & nomẽ, & rationẽ menſium ad lunam, tanquam ad principiũ, & originem referri debere cenſent viri docti, atq. inter alios Andreas Alciatus explicans verborũ iuris ſignificationem, atq. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip c 11. vult Latinum etiam menſis nomen à Græca lunæ appellatione dictum: ſic rectè aliatum linguarum nomina, & etymologiæ contentiunt cum prima Hebræorum lingua, apud quos idẽ eſt mẽſis, & lunæ nomen, *Iareah*; quaſi menſis dicatur, lunatio; & quod quælibet luna noua ſuum efficiat menſem, habet numerum pluralem (*Ierachim*) huc reſpexiſſe videtur id,

Eccl.43.7.

Eccleſiaſtic. 43. [à luna ſignum diei feſti, luminare, quod minuitur in conſummatione; menſis ſecundum nomen eius eſt.]

VII. Sit nox illa ſolitaria, nec laude digna.

1. *Quid laus in ſacro ſermone.*
2. *Noctes quædam ſolemniores. Aegyptiorum feſtum nocturnũ.*
3. *Nuptiæ noctu celebratæ. Explicatur Matthæi de parabola decem virginum & Pſal.*
4. *Nocturna laus fortè ad incantationem lunæ, & ſtellarum referenda. Tenebræ ſolitariæ. Lux ſet etatem nobiſcum facit.*

1 רנן *Laus, quid.* *Iſa.3.5.* *Iſa.54.1.* *2. Eſdr.12.31.* *Lyran.* *Vatabl.*

LAus hoc loco eſt (*Ranan*) quæ exultationẽ, lætitiam cantum, acclamationem affert, Iſa.3. [Exultabit lætabunda, & laudans, & c.54 Decanta laudem.] Laus itaque eſt canticum, aut laus decantata; qua etiam ratione (ab alia licèt radice) Nehemiæ 12. dicuntur: Chori laudantium, id eſt, canentium. Primus ergo ſenſus Lyrani & aliorum; Nihil hac nocte geratur laude dignum.

2 *Noctium ſolemnitates.*

Secundò Vatablus ad itinera refert; Tam ſit ominoſa nox illa, vt in ea nemo ſe velit committere itineri; quod ſi neceſſitas cogat aliquò proficiſcẽdi, ſolitarius viator nõ audeat cãtare pro leuanda itineris moleſtia, ſed duriuſculè ſilentiũs, vt cum ſolitudinem, & ſilentium illi nocti precatur, ſignificet noctes aliquas propter inſignẽ aliquem euentum, aut celebrem cuiuſpiam rei memoriã celebrari ſolitas lætis acclamationibus, ſolemnibus cantibus, & lautiſſimis cænis; namque cænitabant quòdam ad veſperam, & ad multam noctem conuiuia producebãtur, tum muſica ſuauior reſonat in tenebris; deinde etiam noã claritatem, & ſplendorem accenſis luminibus addere videtur. Ægyptij vt teſtatur Herodotus lib. 2. feſtum celeberrimum habuerunt nocturnum, quod vocabant, accenſionem luminum: tum etia noctu celebrabantur nuptiæ, propterea enim ſponſæ comites præferebant lampades, aut accenſas faces, vt conſtat ex parabola 10. Virginum Matth. 25. nam ſub noctem deducebant ſponſam in mariti domum, vt ſcripſit Plutarchus in proble. c.65. Feſtus Pompeius lib. 14. & id Catulli.

Herodot. *Nocturnum feſtũ Aegyptiorum.* 3 *Nuptiæ noctu celebratæ.*

Veſper adeſt, iuuenes conſurgite, veſper Olympo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Iam veniet virgo, iam dicetur hymenæus.

Illuſtratur parabola. *Plutarch.* *Feſtus Põp.* *Catull.* *Pſ.77.3.*

Quare moram faciente ſponſo, oportuit nuptias illas ad mediã vſq. noctẽ dilatas: in nuptijs verò laudes ſpõſi, & ſponſæ decantabantur epithalamijs, iuxta id Pſalm. 77. Et virgines eorum non ſunt lamentatæ. Hebr. Non ſunt laudatæ; quia antequam nuberent, & nuptiali carmine laudarentur, vel mortuæ fuerant, vel ſponſis in bello cadentibus innuptæ permanſerant: ergo vt ad noctem redeamus, dicet Iob; Nullæ nuptiæ in ea nocte celebrentur, nullis cantibus, nullis luminibus illuſtretur, nihil lætum reſonet, tota ſuſpirijs & eiulatibus digna, quæ traducatur: ſic etiam religioſi habebantur, & infauſti illi dies, qui nulli rei, aut publice, aut priuatim agendæ apti cenſerentur à Romanis, quorum meminit Macrob. 1. Satur. cap. 16. Gellius lib. 5 c.17. Liuius lib. 6. decad. 1. de quibus id canebant.

Dies infauſti rebus gerendis. *Macrob.* *Gellius.* *T. Liuius.* *Ovi. 5. faſt.*

Nec vidua tædis eadem, nec virginis apta
Tempora, quæ nupſit non diuturna fuit.

4

Satis ſane fuerint hæc explicando huic loco, ſed addam quoque, quod poſſit alicui fortè placere, vt nox laude digna, ſit periphraſis noctis ſerenæ, & lucentis lunæ; laus verò, aut cantus ſit ille, qua olim vtebantur in ſyderum, aut lunæ incantatione, cùm carmine, aut arte magica nubes aut caligo offundebantur ſyderibus; de quo infra dicam, v.9. nunc ſatis fuerit illud nutricis Phædræ ſic Dianam, quæ ipſa nemorum dea & luna eſt, precantis.

Sen. in Hippoly. Act.4.

Innitudo, ſic te lucida vultus ferant,
Et nube rupta cornibus puris eas.
Detrahere nunquam Theſſali cantus queant,
Nullusq; de te gloriam paſtor ferat.

Itaque cum cœca nox eſt, cùm luna condita, non opus eſt vlla incantatione, vllove carmine, quod laus, dicitur, nemo cantu noctem illam, aut lunam ſolicitat, neque dignatur. Id itaque vult, nullum lunæ lumẽ habeat ea nox, non ſtellæ, non lumina illam comitentur; ergo obſcura, & ſine luce nox, ſolitaria eſt, nos dicere ſolemus; cũ ſtellæ lucent nocte ſerena, ipſas ſtellas, atque lumina ſocietatem itineris, aut vitæ cum homine facere (*la luna y eſtrellas hazen compannia*) tenebræ ſolitariæ ſunt, neq. huic expoſitioni obſtat fabuloſum, aut ſuperſtitioſum id fuiſſe, namque ad fabulas interdum, vulgareſque opiniones alludit aliquando ſacra Scriptura.

VIII. Maledicant ei, qui maledicunt diei: qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan.

1. *Lectio, & expoſitio Græcorum. Myſterium incarnationis. Caro Chriſti hamus.*
2. *Proponitur prima Latinorum interpretatio. Nauta gens execrationibus aſſueta: de Ceto quodam.*
3. *Impij Lucifugæ. Dæmonem excitant, qui occaſionem peccandi quærunt. Secunda expoſitio reijcitur.*
4. *Proponitur Hebræorum expoſitio; & Leuiathan an vnica vox.*
5. *Quinta expoſitio non contemnenda. Periphraſis piſcatorum: quod horum munus: explicatur locus Iudicum. Quid plorare in noctu.*
6. *Præcedenti expoſitioni obijciuntur nonnulla: viri etiam lamentatores: eluſtrans Hamos & Zacharias.*
7. *Defenſus vulgatus Hebræa voces in Eccleſia Latina.*
8. *Vltima expoſitio. Athlantes execrantur diem & ſolem.*

1 *LXX.* *Expenditur lectio et expoſitio Græcorum.*

SEptuaginta in ſingulari legunt: Maledicat ei, qui maledicit diem illũ, quo habet magnum cetum ſubiugare: quod Græci, & ex Latinis Ambroſ. lib. 2. in Luc. c. 4. referunt ad Chriſtũ Dæmonis triumphatorem hac ratione, qui paratus eſt vaſtiſſimum cetum Leuiathan, id eſt, ſæuiſſimum dæmonem ſubiugare, & comprimere, vel etiã prouocare, & excitare ad ſingulare certamen; is inquam, qui Deus ſolus eſt, pleniſſimè & cumulatiſſime maledicat huic nocti, in qua Dæmon adeò ſæuijt, namque nemo alius poterit huius execrationis meritiſſimæ partes abſoluere, & explere. Addit etiam Didymus rectè dictum eſſe qui paratus eſt: nondum enim myſterium incarnationis erat patratum; ſed tamen paratus erat Dei filius excitare, & expiſcari immanem illam belluam immiſſo diuinitatis hamo, obducto carne ſuæ mortalitatis; quæ allegoria frequens eſt apud Patres; carnem enim Chriſti, hamũ appellant cum occulto aculeo diuinitatis, Gregor. hom. 25. in Euangel. & lib 33. Moral. cap 7. & ſuper 1 Reg. cap. 11. Gregor. Niſſeo. orat. de reſurrect. & alij ſuper Iob 40. vt eo loco dicemus. Huic expoſitioni hæc ſaueot. Primò, quòd plerique ad litteram exiſtiment Diabolum dici Leuiathan, de quo dicemus, cap. 40. Secundò, quòd frequenter in Scriptura numerus pluralis pro ſingulari ſumatur & econtra. Tertiò, quòd licuit Septuag. verbum, ſuſcitandi, in verbum ſubiugandi, & vincendi conuertere; ille enim erat ſuſcitandi finis; eſt namque, ſuſcitare, prouocare ad certamen, vt de eodem Leuiatha, cap. 41. dicit Deus: Non quaſi crudelis ſuſcitabo eum.

Chriſti caro eum aculeo diuinitatis, obductus hamus.

Præcedens expoſitio nõ litteralis. *Compluteſ.* *Aquila.* *Symmach.* *Theodot.*

Quæ verò huic ſenſui, ne literalis ſit, obſtant, ſunt hæc. Primò, mutatio numeri; nam non ſolùm in Hebræo pluralis eſt; ſed in Græco illum quoque ſeruarunt Aquila, Symmachus, Theodotion, Complutenſes. Secũdò, quòd non cohæret cum antecedentibus, & conſequentibus, quorum primus, litteraliſque ſenſus humanas quaſdam noctis, & diei execrationes cõtinet, ex humanis, aut conſuetudine, aut conſueto dolentium loquendi genere petitas; quare tantum myſterium non videtur primo ipſo, litteraliſque ſenſu reliquis partibus interſertum: exiſtimo itaque illam eſſe Græcorum Allegoriam. De illa verò, quam Latini, vt Gregor cap. 13. & Philippus, & Beda, afferunt; de Die, id eſt, Antichriſto, vel Diabolo transfigurante ſe in angelum lucis; & de ſanctis, vel Angelis, vel hominibus, qui illum ſuſcitant, & contra ſe prouocant, nihil dicam; cùm longius petita ſit, atque difficilior, quam altera Græcorum.

Quid de ſuperiori expoſitione reſpondendum ſit.

2 *Quid hoc loco Leuiathan.* *LXX.* *Aquila.* *Symmach.* *Theodot.*

Reliquorum interpretatio bipartita eſt; atq. ex eo diuidi cæperunt interpretes, quòd vocem Leuiathan, proprium nomen ceti, aut piſcis quidam exiſtiment; ita vulgatam vocem illam retinent Septuag. Aquil. Symmach. Theodotion verò habet Draconem; alij verò vocẽ, non vnicam, ſed duas eſſe credunt: quæ omnia exponenda ſunt, vt vis ſententiæ intelligi, & eligi optima poſſit.

Secũda D. Thomæ, & Latinorum expoſitio. *Nautarum genus diras, & execrationibus familiare.*

Primò, ergo hunc ſenſum ad literam proponit Diuus Tho. vt qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan, ſit periphraſis piſcatorum, qui magnos huiuſmodi piſces non inuadunt, niſi in tenebris noctis; quare aduertant lucis tanquam inimicæ & ſuis conatibus aduerſanti maledicunt: hi igitur ſua maledicta in hanc noctem conuertant: ſo et videlicet nautarũ genus execrationibus, & maledictis immaniſſimis vti, vt tunc forte in prouerbio eſſet, quod de vectoribus apud nos vulgò iactatur; *Echo mas ſoſiet, y reniegot que vn barrero, o que vn carretero.* Sic etiam apud illos, Piſcatores, aut Nauta maledicentior: leuis ſenſus, niſi illũ exaſperaret Lyrani obiectio, lucem potiùs, diemq; fauere capiendis cetis; nam de illo nocturno piſcatu omninò tacetur ab authoribus, & ab experientia: de quo c. 40. dicemus; interim longè diuerſam balenarum capturam videre licebit in acceſſione Gellij ad Ælianum. Sed ſi has tenebras fugiamus, licebit dicere, piſcatores dici maledicere, in quo non illis accidit bonus piſcatus; ſunt enim infauſti quidam piſcatoribus dies; quare ad malum, vel ad bonum euentum res piſcatoria tranſlata eſt, cùm in re qualibet dici ſoleat, *que ſe echo buen, o mal lance*. ſicut & Plaut. in Bachid. dixit; Piſcatus meo animo hic tibi hodie euenit bonus. Cùm igitur per totam noctem laborantes, aut etiam per diem nihil piſcium ceperunt, luci etiam ipſi maledicunt, ſed hac ratione non oportuit de Leuiathan, magniſve alijs piſcibus mentionem potiùs, quam de alijs quibuſcũq. piſcibus fieri. Idẽ ſenſus aptabitur commodius, ſi ad nautarum, nauigantiumq. terrorem referatur, cùm immaniſſimam hanc belluam incidunt; nam & terret nautas, & demergit nauigia, & ſæpe incautos opprimit, aliquando enim inſulæ ſpeciem offert ſedem conſtituentibus, cùm in ſummã aquam euadunt, quod à Baſilio, Theodoreto, Procopio ſcriptum eſt: huius quoque metus atque trepidationis ſubitæ mentio fieri videtur infra, c. 41. in deſcriptione Leuiathan; Cùm ſublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur: nauigantes igitur afflicti, diei, quo nauim conſcenderunt maledicunt; aut illam ipſam præſentem lucem, in qua certiſſimum naufragium timent, cùm excitarunt, aut tam propè accedunt, vt cetum excitent, & in ſeipſos conuertant, atque vel nolentes laceſſant.

Aelianus et Gellio. *Clarior redditur prima expoſitio.* *Bonus piſcatus in prouerbio.*

Emoliitur ſinſut procedens Cetus nauigãtes terrïtat. *Baſil.* *Theodoret.* *Procopius,* *Iob 41. 16.*

3 *Tertia expoſitio rectum loquentium peccatum.*

Secundò, ſumi poteſt illud. Qui maledicunt diei, pro circumlocutione impiorum, qui tenebras amãt, & lucem auerſantur; atque hi dicuntur parati eſſe, ſuſcitare Leuiathan, id eſt, quaſi ſublimem euehere, & colere diabolum, atque illi obedire, & eius voluntatem perficere: non ſolum igitur bonis, ſed etiam impijs optat haberi noctem hanc infauſtam & odioſam, nulliſque gaudijs, aut voluptatis ſtudijs perficiendis idoneam: hunc quoq. ſenſum litteræ congruere poſſe D. Thom. exiſtimat, cui fauet illa impiorum periphraſis frequens in Scriptura, de qua cap. 24. dicemus, vbi longè pulcherrimè lucifugarum illorum vita deſcribitur; qui [rebelles ſunt lumini, & ignorauerunt lucem, ſi ſubitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis & ſic in tenebris, quaſi in luce ambulant:] atque non ineleganter dicentur hi ſuſcitare Leuiathã, id eſt, negocium perambulans in tenebris, Diabolumque ſemper vigilantem comitari, & colere; & ſane tã alacres ſunt ad male agendum, vt etiam dormientem Diabolum (ſi dormire poſſet) ipſi * parati ſint ſuſcitare, & cogerent ſomnum ſurgere, vt ſibi, ſuiſque conatibus adeſſet; ſane qui ſibijpſis occaſiones quærunt peccãdi, eleganter dicentur ſuſcitare Diabolum: non enim omne peccatum ex inſtigatione Diaboli prouenit, vt definiunt cum Diu. Thom. Theologi. 1. 2. parte quæſt. 114 art 3. ſed interdum nulla Dæmonis ſuggeſtione, ex prauitate affectus, & carnis corruptione: hi ſunt qui morem etiam fugientẽ manibus, & verbis accerſunt, & ſponte ſe ponunt ad illã; in quos dictum eſt à Ierem. Onager aſſuetus in ſolitudine, in deſiderio animæ ſuæ attraxit ventum amoris ſui: ipſi enim, & ventum voluptatis captant, & peccandi opportunitates diligenter inquirunt. Ruríuſq. dicitur non ſuſcitare ſolum, ſed etiam parati ſuſcitare, quoniam cùm ſint ad omne ſcelus procliui, in ea ſemper animi (quam vocant) præparatione ſunt, vt nullam peccandi occaſionem prætermittant. Videbitur igitur ſenſus iſte adiunctis his illuſtrationibus non inelegans, ſed fortè quoque de allegoria ſuſpectus propter illam Leuiathan, ad Diabolum tranſlationem; tum etiam, quia ſi peccatum præcipuè reſpiciatur in his execrationibus, non cohærebit, precari vt peccatores quoque in hanc noctem maledicta conijciant; ſi autem non propter peccatum, ſed propter communes vitæ ærumnas hæc dicat, incongruè nunc interſereretur mentio impiorum, aut proborum hominum, quod non ad naturæ conditionem, ſed ad morum diſſimilitudinem pertinet: ſcio Burgenſem pro hoc ſenſu acriter pugnare.

Impij Lucifugæ. *Iob 24. 13. verſ. 17.*

* *El Diablo no duerme, pero ellos lo llaman a de ſpertallo.* *Qui quærit occaſiones peccãdi, ſuſcitare dicitur demonem.* *D. Thom.* *Non omne peccatum ex inſtigatione Diaboli.* *Sap 1. 16. Iere. 2. 24.* *Impij quomodo dicantur parati ſuſcitare.* *Præcedens expoſitio nõ valde probatur.*

4 *Expoſitio quarta.* *Lyra.*

Tertiò, vocem Leuiathan, non vnicam, ſed plures voces Rabbini, & hebraizantes eſſe contendũt; qui iterum diuiſi ſunt. Lyranus hanc ſe verbum literã ex Hebræis afferre dicit: Maledicant ei, qui maledicũt diei expectantes orbari de ſocietate ſua: videlicet hi ſunt miſerrimi homines qui vitam faſtidiunt, & vel ab vxorũ conuictu, & familiaritate, vel à cũmium mortaliũ ſocietate ſeparari deſiderant, atq. ſuam vitam, & lucem ipſam execrationibus vexant. Burgenſis quoque additione ſecunda, hunc ſenſum Hebræorum agnoſcit: eo enim modo explicant quoque R. Salomon, & R. David in comment. nã (*Lauah*) adhærere, aut copulari ſignificat, vnde Leuiathã triſyllabum eſt nomen cum affixo, copulatio nã, vel eorum, ſed quod Pagninus ait, nomen Hebræorum cum Lyrano eſſe, fortè pertinet ad aliam partem, quam ille pro ſuſcitare, orbare vertit, & quidem non valde longè ab originali; nam (*Geur*) quod ſuſcitare, & euigilare ſignificat, aliquando etiam eſt nudare, ſpoliare, orbare, vt Iſai. 32. Exuite vos, & confundimini: propr. eſt, exui te vos, & oudamini, vel vt Septuag. Exuimini, nudi ſiamini; quo loco eadem vox ſubeſt, Habac. 3. [Suſcitans ſuſcitabis arcum

Burgenſ. *R. Salomõ.* *R. David.* לוה לויתן *Pagnin.* שר *Iſa. 32. 11.* *LXX.* *Habac. 3. 9*

Vatabl. & Regia.

arcum tuum; alij legunt: Nudatione nudaſti arcum tuũ, id eſt, non habuiſti in occulto, ſed manifeſtè illum protuliſti, vt tuum auxilium notũ omnibus faceres, vt eleganter Pagn. reddit, Manifeſtatione manifeſtabitur, eòdemq. recidit, * ſuſcitans ſuſcitabis; ſenſus hic id minime bonum habet, quod minime poteſt noſtræ lectioni conuenire, niſi ea forte ratione, quę inferius explicabitur.

Pagnin.
** Alcò y deſcubrio la mano, y el arco para armar a los ſujos.*

Alij vero voce, Leuiathan duas eſſe voces exiſtimant, ſignificantes, luctum ſuũ, ita Aben Eſra. R. Dauid in lib. radic. R. Leui in comment. hos ſequuntur hebraizantes
5
omnes Pag. Vatab. in annotat. Regia. Hebr. apud Caiet. at Rab Mardoch. in ſuis concordantijs ſimplicem vocem exiſtimare videtur, ait enim Leuiathan, idem eſſe, quod, Ebel, id eſt, luctus, ex quo is totius ſententiæ ſenſus conſurget; qui maledicunt diei, videlicèt, qui propter ærumnoſiſſimam vitam, lucem habent inuiſam, tum etiã, Qui * parati ſunt ſuſcitare luctum, id eſt, qui parati ſunt ſuſcitare fletum, & lachrymas fundere, ac ſi ad manus illas præſto haberent; vel ut ſit Periphraſis lamentatricum, & præficarum: nam erant etiam apud Hebræos lamẽtatrices, quarum Ierem. meminit, c. 9. [Vocate lamentatrices, vt ueniant; & ad eas, quæ ſapientes ſunt, mittite & properent, feſtinent, & aſſumant ſuper nos lamentũ; deducant oculi noſtri lachrymas, & palpebræ noſtræ defluent aquis. Et infra: audite mulieres verbũ Dñi: docete filias veſtras lamentum, & vnaquæque proximam ſuam planctũ, quia aſcendit mors per feneſtras, & Cantatrices appellantur, 2. Paral. 35. Cantores atque cantatrices lamẽtationes ſuper Ioſiã replicant: has Latini appellant præficas, quarum munus his verbis definit Nonius Marcellus. Præficę dicebantur apud veteres, quę adhiberi ſolebant funeri mercede conductæ, vt & flerent, & fortia facta laudarent: luculentius hæc de re Varro lib. 6. Pręfica, vt Aurelius ſcribit, mulier ab luctu quæ conduceretur, quę ante domũ mortui laudes eius caneret: hoc factitatum Ariſt. ſcribit in libro, qui inſcribitur nomina Barbarica, cuius teſtimoniũ eſt, quod Fretum Næuij. Hæc quidem herclè opinor præfica eſt, nam mortuos conclaudat. Claudius ſcribit: ea quæ pręficeretur ancillis quẽmadmodũ lamentarentur, pręfica eſt dicta:] ſic Varro: accinit quoq. Feſtus Pompeius, qui dicit præficas dici mulieres ad lamentandum mortuum conductas, quæ darent cæterſis modum plangendi, quaſi in hoc ipſum præfectas; quæ omnia ad amuſſim reſpondent illi Ieremiæ loco, vbi illæ ſunt lamentatrices, quæ alias comites planctum docent.

Quinta expoſitio.
Aben Eſra.
R. Dauid.
Pagn. Vat.
Reg. Caiet.
R. Mardoc.
** Los que eſtan las lagrimas tan a mano, q̃ lloran quando ſe les antoja.*
Periphraſis præficarũ.
Iere 9. 37.
2. Par. 35. 25.
Præficarum munus.
Non. Mart.
Varro.

Quas plangendi magiſtras, Seruius, cuius in antiquitate aſſerenda non leuis eſt authoritas, ad illud Verg 6. Ferales ante cupreſſos, appellat Principes luctus, & lib. 9. ad id, Nec te tua funera mater: eaſdem vocat planctus, non doloris principes; cui ex ſacris quoq. Procopium adiungemus; is enarrans id, Iudic. 5. per feneſtram reſpiciens vlulabat mater eius, videlicèt cũ contemplaretur ex alta aliqua feneſtra ſocios filij ſui Siſarę fugientes ex prælio; vbi nos habemus; [V na ſapientior cæteris vxoribus eius, hęc ſocrui verba reſpondit: ille ſecũdùm Septuag. legit: Sapientes principes eius reſponderunt ad eam. Et ſic ait: Lamentatrices ſic Scriptura vocat, ſicut in Ieremia; huiuſmodi enim in luctu conſtitutis eſſe videntur; deſcribit itaque lamentationem, quam viciſſim ediderunt eæ, quas principes, ceu duces lamentationis vocat: & quidè vt ex Hebræo conſtat, in ea lectione Septuag. Principes, nõ eſt maſculini, ſed fœminini generis: putauit ergo proculdubio Interpres, quæ in Hebręo dicebantur mulieres principes, atq. ſapientes, intelligi vxores Siſarę, & quidem non leuiter, namq. præficę eos potiſſimũ lamentabantur, quibus propinqui non eſſent, quare in Siſarę funere, uxores ipſę, & mater atq. propinquę pręficarum munus in plangendo obibant: de illo ſic ſcribit Nonius Marcellus. [Nęnia ineptũ, & incondirum carmen eſt, quod adducta mulier, quę pręfica dr̃, ijs, quibus propinqui non eſſent, mortuis exhiberent;] ſed ſiue vxores quoq. fuerint, ſiue non certè Sapientes, ibi dicũtur, ſicut in Ierem. peritę lugendi, & plangendi mortuũ modis flebilibus, atq. magiſtrę, & principes, quæ cæteras docerent, & uelut pręcentrices plangendo pręirent. Hæ igitur cõmodiſſimè dicentur, ſuſcitare luctũ, nam ipſę incipiunt, & pręeunt; eędẽ quoq. dicentur, ſuſcitare ſocietatem ſuam, nam aliæ comites, & ſociæ funeris illas ſequebantur; magiſtręque cęteras adhortabantur ad luctum; tum etiam forte excitabãt ſummo manè; cũ enim pluribus diebus lugerent, defunctum oportebat noctu interquieſcere, & à plangendo ceſſare: quare non ad communem planctum, ſed ad planctus, & doloris exaggerationem illud pertinet, Ierem. 9. [Plorabo die, ac nocte interfectos populi mei, & cap. 14. Deducant oculi mei lachrymam per noctem & diem, & non taceãt, & Thren. 1. Plorauit in nocte, & Thren. 2. Deduc quaſi torrentem lachrymas per diem, & noctem, non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui:] lamentatrices itaque cũm deberent inſtaurare, & ſuſcitare ſummo manè lamentationes & planctum nocte intermiſſum, aduentanti diei maledicebant; quare de iiſdem accipi poterit; Qui maledicunt diei, &, Qui parati ſunt ſuſcitare luctum ſuum: vel ſi fortè non placeat, quòd non omninò certa videatur illa noctu interquieſcendi cõſuetudo, poterit utraque illa pars ſeorſum accipi, vt ſupra indicauimus, cùm ſenſus conſtet; optat enim, vt lamentatrices & præficæ omnes non eant conductæ ad alicuius funeris lamentationes exequendas, ſed huius noctis cladè, & ſuam ipſius Iobi mortem, & funus (mortuum enim ſe cenſet, cùm in mortalem uitam editus eſt) plangant, & lamententur omnes; ipſęque magiſtræ, atq. principes ad plangendum cęteras adhortentur, & excitent.

Seruius.
Procopius.
Iudic. 5.
Vulgatus de ſenſus, & aliquid datur.
Nonius.
Exaggeratio p. ãctus, tã noct. ſi.
Ierem. 9. 1.
Iere 14. 7.
Thren. 1. 2.
Thren. 2.

Sed huic quoq. expoſitioni obijciamus primò, meliorem iudicari potuiſſe, ſi non in genere maſculino, ſed fęminino diceretur; Quæ paratę ſunt ſuſcitare. Secundũ, ſi illa placuiſſet Latino interpreti, uocem Hebręam non reliquiſſet intactã; quid enim faciliùs & clariùs quàm dicere luctũ ſuum, ſocietatem ſuam? pręſertim cùm interpres non tenebras, ſed claritatem & lumẽ afferre debeat orationi; Tertio, nam, ut ſuprà ex Varrone, & Ariſto adduximus, Phryges fuerũt huius inſtituti, & lugubris cantus inuentores; ijdemq. eundem docuerunt Ænæã; ſed hi longè poſt Iobi, & Moyſis ętatem vixerũt: accedit ẽt, quòd triſtis ille, & lugubris cantus Nęnia Gręce dicitur, nomine videlicet Phrygio, ut Pollux in Onomaſt. author eſt; eſt autem Nęnia (ut inquit Feſtus) carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiã: quare aliquando Catullus barbaram tibiam dixit, id eſt, funebrẽ illam, quę à Barbaris ſeu Phrygibus inuenta fuit: nam Barbarum pro Phryge dicebant, & ſic etiam apud Iuriſconſultos Barbaricarij ſunt Phrygiones, qui ueſtes acu pingũt, & Barbaricę ueſtes, eędem quę Phrygię: uide Alciatum, & Cuiacium tit. de excuſatione artificum, l. 1.

Obijcitur præcedenti expoſitioni.
Phryges inuẽtores cantus lugubris.
Pollux.
Feſtus.
Catullus.
Barbarum pro Phryge.
Alciat.
Cuiac.

Primò reſponderi poteſt; non tantùm lamentatrices, & cantatrices, ſed lamentatores etiam & cantores dici in Ieremia, loco ſuperiùs adducto; tum etiam Hamos 5. Vocabunt agricolam ad luctũ, & ad planctum eos, qui ſciũt plangere. Cuius loci ſñia non eſt accipienda de illis, qui ſenſus alicuius, aut plangendi participes eſſe poſſunt, ut frigidè quidam interpretati ſunt; ſed de illis, qui (ut Hieron. dixit) ſciũt more prouinciæ pręcinere ad concitandas lachrymas quos & tibicines fuiſſe ex Matth 9. habemus; ſed ille pręterea illuſtris in hanc rem locus eſt Zacha. 12. Vbi ille inſignis ludęorum planctus deſcribitur ſuper Chriſti paſſione, unde ſibi tot calamitates aſciuerint. [Plãget terra, familię, & familiæ ſeorſum, familiæ domus Dauid ſeorsũ, & mulieres eorũ ſeorſum, familię domus Nathan ſeorsũ, & mulieres eorũ ſeorſum, &c.] Quo loco licèt Cyrill. ridiculum, & ſtultum dixerit intelligere mares hinc, illinc fœminas lamentum feciſſe; ſed ſeriò id aſſerendum putat Theodoretus; Per tribus, inquit, diuiſi ſeorſum uiri à mulieribus, & mulieres ſeorſum à uiris hoc obibunt; & quidem etiam uidetur uirorum plãctus indicari in Chriſti Domini paſſione; nam dicitur, Luc. 23. Sequebatur illum multa turba populi, & mulierum. quæ plangebant & lamentabantur eum: & hęc etiam uidetur eſſe turba illa tumultuans. Matthęi 9. Adde eam generum differentiam ſępè confundi in ſacro ſermone, & alterum pro altero frequenter poni.

Reſp. ad primum.
Viri lamentatores.
Qui Tibicines.
Zach. 12. 12.
Cyrillus.
Theodoret.
Luc. 23.
Matth. 9.

Ad ſecundũ, Caiet. ſcripſit propter metri menſurã, & ſonitũ, eam uocem Hebręã retentam, ſed quid, quod in Latina uerſione nulla eſt metri menſura, quę ſeruãda fuiſſet? at (dicere Caiet. poterit) eſt ſuus ſonitus certè quodam uocũ & dictionum numero conſtans, qui metrum ſonat, qui periret pluribus uocibus, aut additis. aut detractis in una ſententia: forte uerior cauſa, uocis illius difficultatẽ, & dubitationẽ de uero ſenſu, aut etiam fœcunditatẽ uocis in Originali plura ſignificantis; impuliſſe interpretẽ, ne in anguſtias Latinas compelleret, ſed liberiorẽ relinqueret, cui quiſque pro ſua diligẽtia, atque palato ſuum

Caietan.

Plures Hebræas voces retinet Eccleſia Latina.

ſenſum tribuerat ex plurimis, qui in illā cadere poſſent; neq. mirū videri debet hanc vocem ex Hebræo retentam hoc loco, cùm plures alias varijs de cauſis in Eccleſia Latina Græcas, & Hebræas receptas habeamus, vt *Amen, Alleluia, Hoſanna, Racha, Maranatha*: qua de re diſputat Hierony. epiſt. 137. ad Marcellam, & Auguſt. 2. de doctr. Chriſtian. c. 11. & epiſt. 178. ex quo etiam genere eſt ille locus, Pſ. 73. Tu ſiccaſti fluuios ethan, quod nomen non eſſe proprium, ſed appellatiuū ipſe etiam Hieron. agnouit, qui legit, ſiccaſti perennes fluuios. Denique ſicut plura nomina propria, appellatiuis vocibus reddit interpres (de quo dicemus, capite vltimo) ita aliquando plura appellatiua, quaſi propria ſint, intacta, atque illorum ſignificationem noſtro labori inueſtigandam relinquit.

Hieron. Auguſt. Pſ. 73. 15. Hieron.

Vulgati interpretis conſuetudo.

Ad tertium vnico verbo, res illa de origine cantus funebris incerta eſt, neque mirū prophanos ſcriptores, ad ſacras litteras antiquiores, illius originem nō reuocaſſe.

Sed proponamus tandem peculiare aliquid non omninò inutile ad huius perdifficilis ſententiæ illuminationē. Potuit ſane Iob reſpexiſſe ad priſcum illud Athlantiū inſtitutum. Sunt autem Athlātes iuxta Athlantem Æthiopiæ montem, vulgò Athlantes dicuntur; Herod. Naſamones; Pauſaniæ in Atticis Loxitæ; hi Soli occidēti maledicebant, orientem quoque maledictis excipiebant. Huius rei teſtis Herodotus lib. 4. verſus finem, vbi de Athlante monte diſſerit. [Hi, *inquit*, Solem tranſcendentē execrantur, eiq. præterea omnia conuitia ingerūt, quòd torridus, & ipſos, & regionem perdat:] idem Nicolaus Damaſc. nō ignobilis hiſtoricus apud Stob. ſerm. 44 ſcribit. Quāquam (vt rectè obſeruauit Fredenandus Ploçianus caſtigans Pomponiū) corruptè legatur Apharantes pro Athlantes. Pomp. Mel. li. 1. de ſitu orbis, c. 8. [Solē execrantur, & dū oritur, & occidit, vt ipſis, agriſq. peſtiferū. Sol. c. 44. Polyhiſt. Athlantes, inquit, ab humano ritu prorſus exulant: diris Solis ortus excipiunt, diris occaſus proſequuntur; vſtiq. vndique torrentis plagæ ſidere oderunt Deū lucis, & quidem videntur Latini hæc mutuati à Plinio, qui li. 5 c. 8 ſic ſcribit, Athlantes degeneres ſunt humani ritus: nam neque nominum vllorum inter eos appellatio eſt, & ſolem orientem, occidentemque dira imprecatione contuentur, vt exitialem ipſis, agriſq. neque inſomnia viſunt, qualia reliqui mortales: & c. 1. de Athlante, & de Athlantis incolis hæc ſcripſerat; Incolarum neminem interdiu cerni, ſilere omnia haud alio quam ſolitudinum horrore, ſubire tacitam religionem animos propius accedentium, præterque horrorem elati ſuper nubila, atq. in viciniam Lunaris circuli, eundemque noctibus micare crebris ignibus.] Ergo ad horum nominū antiquiſſimorum inſtitutum ſpectare videtur Iob in hanc ſentētiam; Illi etiam homines, quibus nox in delitijs eſt, & lux infeſta, ideoque ſolem orientem execrantur, & noctu crebris luminibus vtuntur, hanc etiam infœliciſſimam noctem diris, & maledictis proſequantur.

Athlantes qui, et quod illorum inſtitutum. Herodotus. Pauſanias. Nicol. Damaſcenus. Fredenād. Ploçianus. Mela caſtigatus. Solinus. Plinius.

Hæc habui, quæ in hoc præ difficili loco lectori proponerem, cuius erit ex pluribus optimum eligere, aut certè melius aliquid afferre; interea verò dum alius nō comparet, ſenſus hic vltimus, aut etiā penultimus videtur non omninò reijciendus.

IX. Obtenebrentur ſtellæ caligine eius: expectet lucem, & non videat, nec ortum ſurgentis auroræ.

1 *Stellarū denegatio, et luciferi matutini, de inſigni calamitate.*
2 *Vel fulminis ſplendorem deſiderant miſeri.*
3 *Stellas cælo cadere, quid.*
4 *Ars magica detrahendi Lunam & ſtellas, & quid detractiones apud Latinos.*
5 *Palpebræ auroræ quid. Sol cæli oculus.*

1 Optat vt nihil omninò lucis huic nocti concedatur, nulla matutina crepuſculi, vel auroræ aduenientis ſigns. *Obtenebrentur ſtellæ*, illæ videlicet, quæ in matutino
2 crepuſculo affulgere ſolēt, qualis eſt Lucifer matutinus; vel, omninò nullæ ſtellæ. Lucem expectet, diurnam videlicet, quæ tantis ærumnis finem afferat; ſed tamē fruſtrà, vel in vniuerſum, lux nulla vel fulguris, vel fulminis illi affulgeat; quod in extremis malis naufragi numerare ſolent, vti illud Senec.

Vel fulminis lumen deſiderant miſeri. Sene. in Ag. act. 3.

Nec hoc lumen denique gratum datum eſt,
Videre ſaltem, & noſſe quo pereant malo,
Praemunt tenebræ lumina, & diræ Stygis
Inferna nox eſt; excuſſi ignes tamen,
Miſeriſq; lucis tanta dulcedo eſt mali,
Hoc lumen optant.

3 Ita verò obtenebrari poſtulant ſtellas, vt cęlo cecidiſſe videantur, id eſt, perijſſe omninò, quod de extremis quoque temporibus calamitoſiſſimis dictum eſt ſtellæ de cælo cadent; vti idem eodem loco dixit.

Stellas cælo cadere, qd. Matth. 24. 29.

Et ſubitò luna conditur, ſtellæ cadunt.
In aſtra pontus tollitur, cœlum perit.

4 Sic tum carmine incantatorio, aut arte magica offundebatur terra nubes lunæ, & ſtellis, cecidiſſe de cęlo exiſtimabantur, & ſuis ſedibus extractæ, vti ille:

Ars magica detrahere cælo lunā & ſtellas credita. Vir. Eclo. 8. Interpres Apollonij.

Carmina vel cęlo poſſunt deducere lunam.

Et Apollonij interpres in Argon. ita perſuaſum fuiſſe narrat, Magos ſolem, & lunam detrahere, vt vſq. ad tempora Democriti, Eclipſes, iſtorum ſiderum detractiones ſint nominatæ.

5 *Nec ortum ſurgentis auroræ*; in Hebr. Palpebræ auroræ, id eſt, primus albicantis auroræ ſplendor, quem alij poetæ radios, capillos, pennas auroræ dicunt; Septuagin. Luciferum Orientem. Verùm inter reliquas trāſlationes hęc palpebrarum illuſtrior eſt, quod oculum cæli reſpiciat, namque Solem cœli oculum videtur aurora quaſi poſt nocturnum ſoporem, & clauſa lumina, iterum diductis, & apertis palpebris vigilantem, & videntem mundo reddere Aug. legit, & permaneat, id eſt, obruatur & ſepeliatur hęc nox ſempiternis tenebris.

Palpebræ auroræ quid.

X. Quia non concluſit oſtia ventris, qui portauit me, nec abſtulit mala ab oculis meis.

1 *Infantis venter dicitur aluus materna. Quid concludere vuluam, aut ventrem. explicatur G nes[...]*
2 *Quatuor Dei claues quæ ſint ex Chaldæo. Deo peculiariter tribuitur ſterilitatem, aut fecunditatem.*
3 *Videre, & oculus ad timorem vel ad experientiā referuntur.*

1 Quoniam in fonte eſt, ventris mei, Chald. accepit de ipſo Iobi ventre, ſic enim legit: Quia non concluſit portas maxillarū mearum, quæ ſunt oſtia vētris: quaſi diceret, Quia mihi reſpirandi facultatē non abſtulit, neq. os obſtruxit, ne lactans mammas appeterē; ſed certè res ipſa eſt, quam noſter interpres expreſſit, vt Iobi venter dicatur materna aluus, quæ illū portauit. Catenæ author, & ex Latinis hoc referunt ad natiuitatem, Cur in vitam, & lucem patuit aditus? quare nō potiùs nox intra materna viſcera me oppreſſit? ſed quia ſimilis imprecatio ſubditur verſ. 11. & quia aliud poſtulat familiaris Scripturæ locutio, ſenſus erit; Quare ea nox tēpus, & horam meæ conceptioni præbuit, & non potiùs antequam conciperer, matrem meam ſterilem reddidit, congrediendive facultatē non ademit? in hunc ſenſum dictū eſt Gen. 20. [Concluſerat Dñs omnem vuluam domus Abimelech;] id eſt, vxores illius reddiderat ſteriles. Onkelos, Concluſerat Dñs omnes oſtium vuluæ: quod licèt quidam intelligant, non potuiſſe vxores Abimelech eniti prolē maturam, aut parere; verius tamen eſt, non potuiſſe cōcipere, & Gen. 29. Aperuit Dominus vuluam Liæ, ſorore ſterili
2 permanente. Cū vero hæc dicit, nullā propterea agnoſcit facultatem ineſſe diei, aut nocti ad ſterilitatē efficiendā; cùm ex alijs locis conſtet eiuſmodi poteſtatem, & claues ad claudendum, vel aperiendum pęnes Deum eſſe; quod Paraphraſtes Ieroſolymitanus Gen. 30. eleganter explicuit. [Quatuor, *inquit*, claues traditæ ſunt in manum Domini vniuerſi mundi, quas nō tradidit Dominus nec Angelo, nec Serapho; clauis, ſ. Pluuię, clauis Cibationis, clauis Sepulchrorum, clauis Sterilitatis: de claue Pluuię, ita dicit Scriptura: Aperiet Dominus tibi theſaurum ſuum bonum. Deut. 28. de claue Cibationis Aperis tu manum tuā, &c. Pſ. 145. de claue Sepulchrorū; Cùm aperuero ſepulchra veſtra, &c. Ezech. 37. de claue Sterilitatis; Et recordatus quoque Dominus Rachelis exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius,] Gen. 30 ſignificat itaq. harū maxime rerum poteſtatē apud Deū eſſe, Pluuię, Alimonię, Reſurrectionis mortuorum, Sterilitatis aut fœcunditatis.

Chaldæus. Nicetas. Quid ſibi velit dare vētrē. Gen. 20. 18 Onkelos. Gen. 29. 31. Sterilitas à Deo efficitur. Paraph. Ieroſ. Quatuor Dei claues, quæ. Deu. 28. 12 Pſ. 145. 16 Ezec. 37. 13 Gen. 30. 22

Nec abſtulit mala; Laborem, & dolorem; non enim

(inquit)

(in [illegible] lucem editus ſum, ut luci[illegible] ſuauitate fruerer; ſed ut [illegible] ortiuo in me n alorum timor[illegible] & aſpectu cruciarer: elegans timoris, aut diſcriminis impendentis deſcriptio; nam quæ impendent, & quę minitantur infanti recens edito in lucem mala, videntur obſeruari ante illius oculos; quæ etſi [illegible] non lędant, [illegible]dentur aſpectu terri-

Iſa. 65. 16. tare: ſimilis locutio. Iſa.6 [illegible]. Obli[illegible]ioni traditæ ſunt anguſtię priore[illegible] & [q]uia abſcon[dit]ę ſunt ab oculis noſtris;] quaſi [di]cat, Nihil timemus aduerſi, nullus metus, diſcrimen nullum, malumve impendet, forte hic maloru conſpectus ad [illegible]nſum, & experientiam pertinet, ut [illegible]llus ſit. N[illegible] abſ[illegible]lit, & [illegible], co[n]iecit nos in miſeram incre[illegible]bi[l]ium malorum experientiam: nam uidere mala aut bona, [e]xperiri, aut ſentire [e]ſt. Vides hic, quod ſupra dicebam[us] [illegible] ipſam mali rationem per ſe conſideratam, impre[illegible]nes has urigi.

XI. Quare non in vulua mortuus ſum, egreſſus ex vtero non ſtatim perij?

G[illegible] anim humanæ uitę, miſeræque mortalitatis no[illegible]æ gradus perſequitu[r] maledictis; Eſſo cōciperer, [illegible], ac buiſſem ſtatim auferri.

XII. Quare exceptus genibus, cur lactatus vberibus?

1 *Excipi ex Hebræo quid. Quid prauenire in Sacro ſermone: exp[l]icatus David, & Oſeas, & quid vbera arentia.*

2 *Pr[illegible] gradus, & [illegible]: quod Ona aſpidum rumpere: qua p[illegible] ſenectus, explicatus David & Salomon.*

S[illegible]od ma[illegible]s miſeſcibus al[illegible]s contingit infantibus, [illegible] poſt natiuitate non perij ſponte mea, cur ob[illegible] me excepit genibus? quod alij incōmo[illegible] ex [illegible]terunt, cum prima vbera, primuq. gre[illegible] n[illegible] autem [illegible]cipiunt, & ſuſtinent, nō matris, [illegible] [illegible]icis, atq. nutricis ſint. Septuag. legūt, Vt quid [illegible] mihi (naſcenti) genua? iuxta Hebr. Quare [illegible] me genua? a Radice (*Kidem*) quod eſt præ[illegible] præuenire: eadem vox Pſ.17. Exurge Domi[illegible] eum, & Pſ.88. * Mane oratio mea præueniet [illegible] illuceſcat, oēs occaſiones o[illegible] [illegible] bu[illegible] præoccupabū demereat. Sin [illegible] etiam len[illegible] 6. Da eis Do[m]ine vulua ſine l[i]beris, & vbe[illegible] eſt vuluam q[ue] non concipiat; quod ſi con[illegible] [illegible] ediderint, vt deſe[illegible] lactis infans pereat; [illegible] ſentētiā, infra. Percuſſus eſt Ephraim, [illegible] e tate aſt, fructum nequaquam faciet, quòd [illegible] interficiam amantiſſima vteri eorum.] [illegible] vero ad mores attinet, D. Greg. quatuor in pec[illegible] ex hoc loco conſicit, conceptionem, nat[illegible] [illegible] brachiorum, & infantis lactationi reſponden[illegible] [illegible] peccat [illegible] ep[illegible] nem, partum aut natiui[illegible] Apoſtolus indicat [C]ap. [illegible] Concupiſcentia, [illegible] [illegible] cordis ventriculo, tanquam [illegible] de ideo ope[r]atione externa excluditur. [illegible] [illegible] inquit, cum concepe[rit] parit peccatum: [illegible] [illegible]tione dicuntur apud Iſaiam, Oua Aſpidum [illegible] qui aliorum cogitatio[illegible], & con[ce]pta coſi[illegible] [illegible] perficiunt, opere exe[q]uuntur. Deinde praua [illegible] peccatum alitur, & nutritur, & illecebris [illegible] creſcit, & capit ſui incrementa, atque [illegible] [illegible]on[illegible]us, & de[illegible]onibus, quaſi bra[illegible], & ſuſtentatur. Quod ſi velis etiam hunc [illegible] videre, quaſi pannis obuolutum, beneque [illegible] 57 quo loco Peccatores dicuntur [illegible] & vulua, & prima peccati conceptione; [illegible] tes in corde. Deinde dicūtur ſuis ma[illegible] pec[c]ata co[illegible] nare: arrid[illegible] peccator [illegible] pater infantulum, & ſuper genu[illegible] [illegible] ſum illius operatur ſcelus, & exultat in [illegible] [illegible]cit, adoleſcit, ſeneſcit, ſicut Sapiēs [illegible]ror & ſenectę peccatoribus concreata [illegible] in ſcelere caligo tenebręque naſcūtur) qui [illegible] in malo, cōteneſcunt in malo: prop[illegible] [illegible] rets. Tandem peccatum impio, non aliter

Prou.10.1. atque proteruus filius, paternę domus ex[illegible] eſt, ita patris, & mœſtitia mat[ris] eſt.

XIII. Nunc enim dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem.

1 *Mors, ſomnus ex profanis, item ex ſacris; & huius ſimilitudinis cauſa.*

2 *Mors, & ſepulchrum, ſilentium dicuntur ex Hebr. explicatus Iſa. Ta[c]ere, quid.*

3 *Mors precor, aut potius auerti non poteſt: explicatus David. Silentium, erubeſcentium, & amicitiam diſ[ſ]imantium.*

4 *Mors quies, vita tumultus. Illuſtratus Eccleſiaſt.*

5 *Quieſcere ad pacem à bello refertur: mors, pax; vita, tumultus bellicus. Quorſum ſpectarent Chriſti Lachrymæ in morte Lazari.*

6 *Def[un]ctus non cadit victus, neque ſpoliatur veris bonis. Romula manipulus.*

7 *Mors ſerenitas poſt tempeſtatem: vita procelloſum mare; mors item portus. Sinus Abrahæ. Pſal. 106. allegoricè.*

MOrtem bono, & commodo caſuram ſibi ait, vt quæ ſomno, ſilentio; & quieti iucundiſſimæ ſimilis ſit: & mortis quidem cum ſomno comparatio frequentiſſima eſt tum apud prophanos, quorum quidam dixit: 1 *Mortis cum ſomno comparatio.*

Soles occidere & redire poſſunt.

Nobis cùm ſemel occidit breuis lux, *Catull.*

Nox eſt perpetuò vna dormienda.

Falſi enim putabāt, qui ſemel mortis ſopore correpti forent, nunquam iterum ad vitam expergefaciendos: propterea enim duram & ferream huius ſomni quietem Virgilius quoque dixit: *Virg.*

O l[i] dura quies oculos, & ferreus vrget

Somnus; in æternam claudentur lumina noctem.

Atq; eodem pertinet illa Anaxagoræ ſententia: Ex duabus rebus poſſe nos cognoſcere quales poſt mortem erimus, videlicet ſomno, & eo tempore, quod noſtrum cuiuſque ortum anteceſſit. *Anaxago.*

Sed multò elegantius apud Sacros. Pſal. 12. Illumina *Pſal.12.4.* oculos meos, ne vnquā obdormiam in morte; [qu]i[d] eſt tuæ lucis tauor[e] & radijs diſijce tenebras inſidiarum, & diſſ[i]mu[la]tionis meæ vitæ, namque illa mihi, velut nocturnæ tenebræ, mortis ſomnum conciliabunt: ne triumphet ig[itur] [illegible] [h]oſtis me ſu[illegible]lato) Ne quando dicat inimicus meus, præualui aduerſus eum. Ipſe etiam habitus cadaueris, præter dormientis ſpeciē. Quibus ex cauſis introducta e[ſt] i[l]la peruulgata in Eccleſiam vox, *Cœmeterium*, locus videlicet ſepulturæ fidelib, quaſi dicas dormitoriū, a *Cœ-* *Κοιμάω.* *mào*, Græco, id eſt, dormio. Sed quòd Chriſtus Dns ſæpè vocauerit mortem ſomnum, peculiares cauſſæ à patribus aſſignari ſolet, dum Lazari illum ſomnū tractant quę facilitatem & breuitatem reſurrectionis Lazari efficiedæ, ni[hi]lo minorem, quàm dormientem expergefaciendi reſpiciunt potius, quàm ipſius mortis ratione, & naturam. Sed nunc ea potiſſimum ratione mors cum ſomno comparatur, quod ſicut poſt diurnum laborem nox atq; ſomnus afferunt quietem, & ceſſationem corpori laſſo; ita poſt vitæ ærumnas licet defuncto in morte requieſcere; c[u]m ſcriptum ſit Pſ.103. [Ortus eſt Sol, & exibit homo *Pſ.103.23* ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam: [tu]nc enim intermittitur labor, & ſomnus *Pectora longis Feſſa in uolueris fulcit, ſeparatq; laborem.*

Nam inter dormiendum modus ille, quo animus aſtringitur oner[e] [c]orporis, ſi non diſſolui omnino, certe videtur la[x]ari & [illegible] [illegible] in quietem: ſed recurret iterū bae de[illegible] lecu[illegible]. Nunc tantùm id, quod Lactantius [illegible] b. 6. c. 16. [illegible] immobilitatem animi aſſerūt, *Lactātius.* [illegible] anim[illegible] ita vo[l]unt, quia vita actuoſa eſt, mors quiet[a]. Somnus enim iners omnino eſt.

Sec[u]ndum, tum mors, tum defunctorum ſepulchra, ſilentium di[cū]tur, nam in ſe[illegible]us, (*duma*) eſt ſilentium; dicitur à verbo (*dam*) quod eſt ſilere. [illegible] Silentes vmbræ. 2 *Mors ſilentium.* דומה

Et Chaos & Phlegeton loca nocte ſilentia late. רומ

Colligit vero cū ſig[ni]ficatione vocabuli Pſ.113. Non mortui laudabunt te [Dne], neque omnes qui deſcendunt in infernum; Duma, [illegible] mortui publicā ad viros orationē habent de Dei laudibus. Pſ.30. Erubeſcant impij, & deducantur in infernū, muta fiant labia doloſa, id eſt, pereant otnō, & ſimul cum voce vita [illegible] eſt pratur. [illegible] Iſa.6. Væ mihi, quia (aſſeuerantes certe) *tacui*, quia pe[rij]; actum de me ca[illegible]timo; perinde [illegible] ac ſi mors mihi loquendi facul[tatem] eri[puiſſet]. *Pſ.113.17.* *Pſ.30.18.* *Iſa.6.* * *Ta ſome quies la ba bla [illegible] ſia ſopore.*

quãd tal viſion del otro mundo ha viſto.

puiſſet. Eſt autem hoc quoque defunctorum [illegible], quies quædam, atque ceſſatio ab omni vitæ actione; cum ſilere is quoque dicatur, qui nihil agit; iuxta id Exod. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos * tacebitis.

Exo. 14. 14.
** Dios ſera el que vẽ a alos manos cõ el enemigo, eſtando os vos otros mano ſobre mano.*

Eſt vero in hoc mortis ſilentio obſeruandum, nullum eſſe remedijs locum, vbi ſilentium eſt, & nulla linguæ, nullus clamandi, neque implorandæ opis facultas adeſt: quam ineuitabilem moriendi neceſſitatem, & [illegible], Hebræi varijs modis explicarunt in Midras Thehilim, id eſt in expoſitione Pſalmorum, ſuper id Pſal. [illegible] Cantabo Domino in vita mea, & ſuper id Pſal. 48 Frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem ſuam, & pretium redemptionis animæ ſuæ: [illegible] Gal. 6. c. 7 Paulus verò abunde ex [illegible] cum dic[illegible] ſtatutũ eſſe

3

Heb. 9. 27.
** De vna vez que dò para ſid no determinado.*
Pſ. 21. 3.

hominibus * ſemel (irreuocabili, & [illegible]) [illegible] ſecundo iterari, aut inſtaurari [illegible], eam vero moriendi legem ſponte ſuſcepit [illegible] Dei filius, cùm ex affectu ſenſitiuæ pa[illegible] precaretur; [Clamabo per diẽ, & non exaudies, & nocte, & non ad inſipientiam mihi,] id eſt, Mihi, qui nihil pœnæ, aut mortis debeam propter vllum ſcelus [illegible], inſipientiæ non dabitur hęc iam anxia, tamq. ardens mortis deprecatio; cæteri vero peccatores, & peccatorum pœnis obnoxij, ſi mortem deprecari conarentur, [illegible] haberi eſſent; nam fruſtra contra mortem auxilium poſtularent, cùm hoc malum ex [illegible] ſit, quod clamore, aut oratione auerti poſſunt, ergo Mors ſilentio excipienda eſt, ſilentium imperat, & ſilentium dicitur.

** El mũdo y el que muere como ten nidos del ha zen la compenna, y ſe quitan la habla.*
Mich. 7.
Silentiũ ad erubeſcẽtiã et confuſionem pertinet.

Præterea moribundus, vt qui nihil cum mundo commercij deinceps habiturus ſit, ſublata iam [illegible] per ſilentium dirempta, terga vertit Deo, mors etiam * ſilentium. Tandem, cùm ſilentium ad erubeſcentiã quandam, & confuſionem pertineat, iuxta id Mich 7. Videbunt gentes, & confundentur, ponent manum ſuper os ſuum, vox fugiet ab eis, & c mors rectè dicetur vocẽ iis eripere, qui confidebant in virtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriabantur, & confundentur ſuper hortos, quos in hoc mundo elegerant, cùm videant nullum habuiſſe fructum in illis, in quibus tunc erubeſcẽt.]

Iſa. 1. 29.
Rom. 6. 21.

Tertio, quod ad mortis quiete attinet, ſeu ſomnũ mortem dicas, ſeu ſilentiũ potius nomines, ſemper illam dicis, quietem, & tranquillitatem. Eſt nimirum vita hæc vniuerſa inanibus curis, & moleſtiſſimis cogitationibus infeſtata, quæ animũ agitauant, vbiuntq. inſomnia [illegible] & pœnæ moleſtæ vigilia. Eſt quoq. tumultus [illegible] & [illegible] vociferatio, multa confuſioſe [illegible] portunis curarum & cupiditatum clamoribus ob[illegible] aures, caput quaſſat, atq. [illegible] defatigat. Quàm [illegible], quamque multa experimenta [illegible] Eccleſiaſticus dixit, [Occupatio [illegible] negotium moleſtia [illegible] magna [illegible] (deſtinata) eſt omnibus hominibus à die exitus de ventre matris eorũ, vſq. in diem ſepulturæ in matrem omnium: cogitationes eorum, & timores cordis, * adinuentio expectationis [illegible].] (videntur enim non ſolùm creata iam bona, ſed noua [illegible] ſua cupiditate excogitata deſiderare, * tranſieruot videlicet in affectum cordis, ad nouas voluptates deſiderij gradum facientes) & dies finitionis (metus mortis nunquam non imminens [illegible] nunquã non minitantis) a reſidente ſuper ſedem gloriosam, vſq. ad humiliatum in terra, & [illegible] ab eo qui [illegible] hyacintho, & portat coronam, vſq. ad [illegible] crudo: furor (ira, effrænatus & præceps impetus aduerſus inferiores) Zelus ([illegible], æmulatio aduerſus æquales) tumultus (interna animi perturbatio [illegible]) (cõmotio, agitatio, dum nihil certi animus apud ſe ſtatuit, inter ſpem & metum va[illegible], & [illegible]) mortis (hæc omnia exacerbans timore mortis [illegible] perſeuerans (excrucians [illegible] inueterata [illegible] & contentio ([illegible] & in tẽpore [illegible] cubili ſomnus noctis immutat ſcientiam eius (hæc, inq̃, omnia, & ſomnus ipſe per ſummam animi non quietem, ſed perturbatione captatus, non permittunt animum in eadem opinione conſiſtere) Modicum * tanquam nihil in requie (fere nihil capiatur ſomni aut quietis) & ab eo in ſomnis quaſi in die * reſpectus (dormiens & clauſis oculis [illegible] ex ſpecula cõtemplari, ne hoſtis pateat [illegible], neue accedat propè) Conturbatus eſt in viſu cordis ſui tanquam qui * euaſerit in die belli: ſomno fingit hoſtiles [illegible], & vix poſſe ex [illegible] euadere: non .n. cuiq. datur vt dicere cù Dauid poſſit: In pace in idipſum, dormiam & requie-

4

Mors, quaſi Vita hoc in multi, & vociferatio.
Eccl. 40. 1.

** Poſſan à deſſear, y à tranſitar unos generos de deleytes.*
Pſ. 72. 7.

** Es caſi na da lo que ſe duerme, y menos lo q ſe repoſa de miendo.*
** Cerradas los ojos, tienen o jo à mil cuydados, temiẽdo que los vean.*
** andãdo que*

ſcam; neque illud: Ego dormiui, & ſoporatus ſum, & * exurrexi. Ergo cùm quies ipſa quæ in vita haberi poteſt plena ſit tumultu, atque terrore, oportet illam eſſe moleſtiſſimam quandam, & inſomnem vigiliam; Mortem uero ſomnum atque quietem placidiſſimam, omniumque laborum, atque ſolicitudinum perfugium.

** el enemigo la ſigue, y que eſcapo por milagro no ledo y deſpedaçado.*

Quarto, cùm hoc quietis nomine mortem compellari audio, omnibus bonis refertam quandam, atq. iucundiſſimam pacẽ, poſt vitæ peractam militiam, poſt belliumque negotiorũ omnium tumultum [illegible] idq. valde accõmodatè ad verbum (*Saket*) quod hoc loco requieſcere ſignificat; & frequenter ad pacem & ceſſationẽ à bello refertur; idque ſiue prælij, aut b[illegible] nomine adiunct[illegible], vt ſol. [illegible] terra a prælijs, ſiue abſolutè poſitũ. Iudic. [illegible] Quieuit terra [illegible] annis & [illegible] 46. [illegible] Iacob [illegible], & proſperabitur, & non erit qui exterreat eum [illegible] Zachar. [illegible] Omnis terra habitatur, & quieſcit. Ezech. 16. Quieſcam, & non iraſcar: [illegible] hoc itaq. quietis, pacis [illegible] pia mater parens Eccleſia defunctis gratulatur & cum precatur, iubet eos vt in pace requieſcant iã d [illegible] expertes, [illegible], ſæuiſſimorum ue hoſtium [illegible] eos; non continuò ẽdos, neque [illegible] iterum uaſti, terrificque clang[illegible] atque Dæmonis; non audituros claſſica ſæuui & [illegible] tonantia, non excepturos ſingulis penè horis, momentis potius innumerum malorum, atque ærumnarum, [illegible] facto agmine [illegible] impetum. Merito igitur euberitur [illegible] Simeon ſenex poſt tot vitæ diſcrimina [illegible] ſibi q. [illegible], & omnino precabatur, [illegible] in pace dimitti, atque decedere. [illegible] Samuel vitę munia iam functus, cũ a Saule qui ſemper exceſſerat e calamis ab [illegible] euocaretur, grauiter [illegible] ferre [illegible]. Quare [illegible] qui) inquit [illegible] rei, quid tentas [illegible] olum [illegible] includere ludo, [illegible] periculoſiſſimo [illegible] pec[illegible], [illegible], ad ſolitudines, ad lites, ad bal [illegible] & [illegible] ad excubias & vigilias & ad bellicarum [illegible], & incommoda, [illegible] vocas [illegible] aliquis [illegible] dixiſſe Seneca, [illegible] conſolatione [illegible] mor[illegible] [illegible] exauctorat moleſtie [illegible] Chriſti aſſertionis lachrymæ [illegible] ſignificauit, quibus Lazarum amicum [illegible] ad p[illegible], & [illegible] [illegible] 3. [C[illegible] non por [illegible] Lazarum mortuum, ſed ad [illegible] [illegible] tandum: quo etiam loco [illegible] conſolatione ad Tyreſiam [illegible]. Talibus, *inquit*, ac tantis tempeſtatibus vitæ tot [illegible] propter quod admonet Dñs Apoſtolos [illegible], dicens: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrẽ. Plane Lazarum ſicut mortuũ, ſed non tuas lachrymas [illegible] doluit Lazarum non dormiente, ſed potius reſurgentem, & flebat, cũ cogebatur, propter [illegible] alios a [illegible] ſeculum reuocare; hanc uitam d[illegible] Dominus [illegible] bat.] Eleganter quoq. te hanc ip[illegible] expreſſit in Hippolyto Seneca,

Pſal. 4. 9.
Pſal 3.
שקט
Quies ad pace et [illegible] pertinet
Ioſ 11. 23.
Iud 5. 31.
Ier. 46. 27
Zach. 1.
Ez. 16.
Luc 2. 29.
1. Reg 28.
Seneca.
Quor. [illegible] ſpectacent Chriſti lachryma in morte Lazari.
Ioan. 11.
Concilium Toletanũ Hieronym.

Qui clara videt ſidera mundi,
N[illegible] [illegible] mortis relicta,
Luget mæſtos [illegible] reditus,
Ipſo q. mag[illegible] flebile Auerno
[illegible] patrio videt hoſpitium.

Sen. in Hip. Act. 4.

Eſt uero [illegible] modi hoc, quod, dum uiuimus, prælium gerimus [illegible] niſi morte, nulla alia ratione dirim[illegible] poſſit. Neque uero cum morimur, ideo uincimur; diſcedimus ſane [illegible], tenuique noſtri corporis, & aliarum externarũ rerum præda mundo relicta: ſimile dicas fuiſſe Romuli quondam conſilium, qui non aliud ſuis militibus erexit initiale uexillum, quàm fœni manipulum ſublimi haſta appenſum; ut ille dixit:

6

Bellũ cum vita hoſtis morte dirimitur.
Romul pro vexillo ſem manipu[illegible] in haſta appẽdit.*
Ouid. 3. Faſ.
D. [illegible] neq. vincuntur, neq. ſpoliantur veris bonis.

[illegible]ertice ſuſpenſos portabat longa maniplos.

ea mẽte, ut [illegible] fortè uexillifer, aut manipularius in hoſtiũ manus [illegible] incideret, non continuò illi uictoriam canerent, neque haberent pinguiorem aliam prædam, de qua gloriari poſſent, quam fœnum, & paleas. Non aliter cùm terga ue[illegible] animus uitę huic, cum ſe exuit corpore, internas diuitias ſecum exportat, fœnum tantùm relinquit. Ergo ſi uita hæc non ſolùm militia, ſed ipſum

prælium

prælium atque conflictus ſit, mors profectò erit tuta, atque tranquilla pacis quies: vitæ vero incommoda, quæ [illegible] neque pauciora, quam mil[illegible]æ ſunt, cap. 7. per[illegible]uimur.

[illegible]nito, & vltimò, Mors quies eſt, id eſt, aeris optata ſer[illegible]as, cœlumque pacatum, poſt turbulentiſſimi maris [illegible], & tædam vitæ tempeſta[illegible] ſedatam. Non aliter [illegible]mque, [illegible] procelloſum & ſæuiens mare, [quod [illegible] non po[illegible] vita hæc ſæuis tempeſtatibus agi[illegible] perpe[illegible] imbribus, cōcitati[illegible] fluctibus: qu[illegible] vero vitæ ſpiritu ducimus [illegible] De[illegible] in nauibus [illegible] corporis hum[illegible], facientes, & [illegible] op[illegible] & negotia vitæ in aquis ſolicitu[illegible] [illegible] inclementi[illegible] atq; procelloſis tē[illegible] [illegible] intumeſcentibus vero, ſæuientibuſ[illegible] [illegible] exaltamur & aſcendimus vſq; ad cęlos,] & [illegible] quadam voragine, deſcendimus vſq; [illegible] mole nimirum diſcriminum vel deprimimur, [illegible] [illegible] ſaltigia & pręcipitia raptamur: anima inte[illegible] medij tempeſtatis huius fluctibus, [malis [illegible] & mouentur [illegible] crebra iactatione ſicut [illegible] nturque inſana vertigine, & omnis interdū hu[illegible] ſapiendique conſilij ratio, quo tot mala [illegible] pedem [illegible] poſſimus, abſorbetur, & deuoratur. [illegible] eſt diuina potentia, quę tātis malis ere[illegible] portum voluntatis] noſtræ: is eſt optata [illegible] preſtitutus; exilire nauigio corporis iā [illegible] & debiſcente animus; & cadauere cadente in [illegible] portu [illegible] videtur, & requieſcere aptare [illegible] hanc in euangelico illo Lazaro expreſſam vide[illegible] poſt tot vitæ miſeriarum iactationem, & flu[illegible] morte, appul[illegible] tandem [illegible] ad ſinum Abra[illegible] ad [illegible] terræ, portumque tutiſſimum, [illegible] quæ nihil cum venis, nihil cum [illegible] vt canere iam tunc lætus poſſet.

[illegible] quos, omnisq; [illegible]
[illegible] Agamem.
[illegible] quàm [illegible] mal[illegible] mortalibus add [illegible]
[illegible] amor; [illegible] pascat malis.
[illegible] & miſeros libera mors vocat;
[illegible] æterna placidus quietis.

[illegible] (vt ad Lazarum redeam) eſt in ſinu, at[illegible] & port[illegible] in ſinum Abrahæ, atq; de[illegible] ex l[illegible]ga nauigatione. Quare ſapienter, & [illegible] eſt à Cicerone: [Paratum nobis portum, [illegible] mortem putemus, quo vtinā [illegible] paſſis pro[illegible] flantibus ventis reijciemur, tamē eodem [illegible] neceſſe eſt] Interim vero dum [illegible] medio pelago, quo modo tempeſtatem [illegible] optima ratione perferamus curandum eſt; [illegible] Tenere portum ſi nequeas, nauigando [illegible] artis eſt: atque in eandem rem, qui [illegible] merito ille commendatur à Plutarcho: [Qui [illegible] lo[illegible]tur, more eius qui ſe rudente à tempeſtate [illegible] Pœan medicus accedas, portus enim pro[illegible] vnicus [illegible] per terrarum orbem.]

XIV. Cum Regibus, & conſulibus terrę, qui ædificant ſibi ſolitudines.

1 *Triplex [illegible] intellectus.*
2 *[illegible] qui iudices. Vulgatus recentiora nomine libenter [illegible].*
3 *[illegible] quomodo accipienda. Regula Iuris. Solitudo quid: [illegible] celebres.*
4 *[illegible] ſumptuosè ædificata in agris quondam. Reges in [illegible] ſepulti, ex ſacris & prophanis: explicantur [illegible].*

C[illegible] *Regibus*. Cùm Rex (inquit) fuerim, deterioris, [illegible] non [illegible], quam Reges al[illegible], qui vi[illegible] functi ſecure iam ac ſuauiter dormiunt: [illegible] ſ[illegible] diuerſa ſententia: [Tolle animam [illegible] n[illegible] melior ſum, quam patres mei [illegible] vel ſic [illegible] mortuus fuiſſem, nihil nunc haberem mi[illegible] potentiſſimi principes, qui rerū aliquando po[illegible] & [illegible] vitæ ſe voluptatibus tradiderunt: [illegible] nouum & inſolitum mihi accidiſſet, cum eadē [illegible] per ineuitabilis. Vel certe poſſunt hęc re[illegible] ipſos amicos, ad quos loquebatur, Quamuis iam ego deceſſiſſem, vos autem adhuc vita, & vitæ voluptatibus fruamini, ſed tamen tandem eadem nos terræ quies excipiet, eadem extrema ſors.

Cum conſulibus. Conſules hic ſunt conſiliarij, magiſtratus, quorum dictis, conſilijs, exemplis tota vrbs componitur: a verbo (*Iaghatz*) quod eſt conſulere, aut conſilium in[illegible]re, vel dare, idem nomen ſubeſt Prouerbiorum 15. [Vbi ſunt plures * conſiliarij, cogitationes firmantur:] ſed placuit tamen noſtro interpreti nomen, Conſulis, multò recentius, cum eadem fere ſit ratio, & etymologia nominis conſulis, a conſulendo; vtrumque namque eſt nomen magiſtratus, & iudicis. Quare Quintilianus lib. 1. ca. 6. dubitat; [Sitne nomen conſulis a conſulendo, an iudicando] dictum; nam & hoc [Conſulere, pro iudicare veteres dicebāt. Vnde illud, Boni Conſulas, id eſt, Bonum iudices: & Varro libro de vita popul. Romani apud Non. ait: [Iidem dicebantur Conſules & Prætores: quòd pręirent populo, Prætores; quòd conſulerent, Senatus Conſules] & Cicer. lib. 3. de legibus. [Regio, inquit, imperio duo ſunt, ijdemq; præeundo, iudicando, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules appellantur.] Ergo Conſul iudicabat, & iudicando conſulebat: & quidem Polyb. lib. 6. hiſt. dum Conſulum officium deſcribit, ſic ſcribit: [Conſules, antequam legiones educant ex vrbe, omnium publicarum rerum actiones penes ſe habent.] Et certè Hiſpanum nomen, quod ſcriptione valde differt, pronūtiatione tamen, & ſonitu non valde differre videtur ab originali voce *Iaatz*, noſtrum vero eſt *Iuez*; nam *Zain*. & *Tſade* ſunt ſimilis ſoni: itaque cùm eadem res ſit Conſiliarius, Magiſtratus, Iudex, Conſul, Latinus interpres Conſule vſus eſt, celebrioris tunc nomine, & notioris qui mos apud illū obtinuit, vt, quoad fieri poſſit, vetera recentioribus, clarioribusque permutet nominibus; vt Iſa. 45. [Væ qui contradicit Fictori ſuo, teſta de Samijs terræ.] Samia vſurpauit; cum neque in Originali, neque Iſaię tempore vaſa Samia in pretio fuerint, ſed multò poſt. & Nahum. 3. [Numquid tu melior es Alexandria populorum?] in Originali eſt, *No*, vrbs magna, quæ a babylonijs euerſa eſt: ſed ſui temporis nomine vſus eſt interpres; nam ea vrbs anno 204. ab euerſione, reædificata ab Alexandro magno, Alexandria dicta eſt.

Qui ædificant ſibi ſolitudines. Videtur periphraſis principū virorum: de quibus tum in antecedentibus, tum in conſequentibus loquitur, & licet quidem in periphraſi illa Iuris regula iure obſeruari debeat: [Ne fiat vis in verbis, vbi de intentione conſtat;] non enim benè quis inde colligit Chriſtum Dominum calceamētis vſum fuiſſe, quòd Ioannes dixerit: [Non ſum dignus eius corrigiam calceamenti ſoluere;] nam illa eſt prouerbialis periphraſis, quę ſeruum miniſtrumve ſignificat, ſiue herus calceamentis vtatur, ſiue non: tamen in hac noſtra periphraſi oportet vim illius vocis, ſolitudines, accuratè examinare; quòd ex ea pendeat totius periphraſis vis, & intelligentia. Primò enim ſolitudines eſſe poſſunt palatia ampliſſima, & arces magnificentiſſimæ, quas implere non poſſet regalis aliqua, eademque numeroſiſſima familia, vt quamuis multi ibi habitent, ſed tamen præ vaſtitate, heremus, aut monaſterium, vbi nullus, uel unus habitat, cenſeri debeat.

Secundò, loca uenationi apta, non niſi à potentiſſimis, & opulentiſſimis uiris in ſolitudinibus, & ſaltibus extructa. Reges autem & Principes uenationi deditos fuiſſe, colligitur ex Baruch 3. Vbi ſunt Principes gentiū, & qui dominantur ſuper beſtias, quæ ſunt ſuper terram? qui in auibus cœli ludunt; qui argentum theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines.] Sane qui primus affectaſſe imperium, primusque regni rationem inſtituiſſe in Chaldęa [illegible] Nemrod, primus quoque uenatoriam exercuit: [Robuſtus uenator coram Domino:] illud enim, coram Domino, publicam apud omnes uenatoriæ artis peritiam & exiſtimationem affert.

Tertio, intelligi poſſent uiridaria, aut domus ruſticę recreationis gratia extructæ, quæ regibus, & uiris principibus ſolent eſſe in delitijs.

Quarto, urbes in medijs ſolitudinibus erectę, & fundatæ ad immortalem ſuorum conditorum memoriam; nam cùm illis temporibus rara oppida, ualdeq; paucæ urbes erectis ædificijs conſtarent, ſi quis urbem a fundamentis cūderet, is immortali nomine dignus inter uiros principes celebratur. Huic ſenſui fauere poteſt, quod inferiùs dicitur capitul. 15. [Habitabit in ciuitatibus deſolatis, & in

Marginal notes (right): 2 — יעץ — Pro. 15. 22. — * A poder de muchos buenos conſejos, ſalen las traças buenas. — Conſul idē qui Iudex, aut prætor. — Quintilia. — Varro. — Cicer. — Conſuetudo vulgati interpretis. — Iſa. 45. 9. — Nahum. 3. 8. — Alexādria quādo reædificata. — 3 Periphraſis virorū principum. — Regula iuris. — Ioan. 1. 27. — Solitudo quid. — Secunda ſignificatio. — Nobiles venando ſtudioſi. — Baruc. 3. 16 — Gen. 10. 9. — Vrbium cōditores celebres. — Iob. 15

& in domibus deſertis, quæ in tumulos [illegible] ductæ.

4 Sed illud veriùs dici exiſtimo, vt ſol[illegible] ad ſepulchra, & monumenta pertineant, quæ à p[illegible] magnis ſumptibus, magno etiam columnarum [illegible] in campis ædificabantur: qui ſumptus cum apud [illegible] modum excederent, de illis cauerunt duodecim Tabulæ; qua de re ita Cicero: [Noſtræ quidem legis interpretes, quo capite iubent ſumptus, & luxum remouere a Deorũ Manium iure, intelligunt in primis ſepulchrorum magnificentiam eſſe minuendam. Videlicet [illegible] hæc ad honorem omnia, quare funus [illegible]que ſepul[illegible] ſupremum honorem vocabant, vt videre licet apud V[illegible] Aeneid. Ammianus quoque Marcell. voc[illegible] [Honorem ſupremitatis: [illegible] Hephæſtionis monumentum multa ab [illegible] tur expenſa. Præcipua quoque apud A[illegible] talen[illegible] taxa[illegible]ntur, v[illegible] eſt Diod[illegible] cap. 5. Aethiop[illegible] verò [illegible] fiebant, renitentibus ex argento, vt ex [illegible] .3. & Diodoro [illegible].3. ca. 5. conſtare pot[illegible]. Apud Aegyptios ſepulchrorum, quam d[illegible] dos ex Strabone lib. 1[illegible] atque Germanos [illegible] tumulis, & ſepulturis faciendis perparcos [illegible] mus; certe cum Abraham nihil in terra poſſeſſionis [illegible] paraſſet, agrum tamen ſepulturæ non paucis argenteis a filijs Hemor coemendum duxit. [illegible] & magnifica monumenta [illegible] pis, & extra vrbes fuiſſe [illegible] eſt, tum ex prop[illegible], tum ex Sacra hiſtoria. Seruius in id Verg. [illegible]

Monumenta ſumptuosè extructa in agris. *Cicer.* *Virg.* *Ammian.* *Hephæſtionis monumentum.* *Diodor.* *Herodot.* *Strabo.* *Cornel. Tacit.* *Gen. 23. 16.*

——— *Fuit ingens monte ſub alto.*

Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum, ſcribit, nobi[illegible] montibus aut ſub montibus ſepeliri ſolitos: Reges quoque in montibus, ſed non niſi aut pyramidibus aut columnis ingentibus erectis, impoſitiſque ſepulchris ſepeliri illud teſtatur, Lucan.

Reges in montibus ſepeliri ſoliti. *Lucan.*

Et Regum cineres extructo monte quieſcunt,
Cum Ptolemæorum manes, ſeriemq; pudendam,
Pyramides claudant.

Apud [illegible]as quoque mons erat Regius nomine, in quem ſoli Reges conderentur. Traianus primus apud Romanos ſepulchrum intra vrbem conſtituiſſe dicitur ab Eutrop. libr. 8. & Aurel. Victore in illius vita: illa quippe eatenus viuebat duodecim Tabularum antiquiſſima lex. [In vrbe ne ſepelito, neue vrito:] quam ha[illegible] Cicer. de legibus: quare Auguſtus in [illegible] Mauſoleum extruxit inter viam Fla[illegible] ris; circumiecitq; [illegible] tonio. Tandem [illegible] erant apud Romanos prædia, pleni agri, plenæ publicæ viæ huiuſmodi monumentis; plena quoq; legum volumina eiuſmo[illegible] e A[illegible] num de ſepulchro violat. ex qu[illegible] Corpus in ciuitatem inferri non [illegible] funeſtent [illegible] ſacra.] Tandem in Pauſania multa qu[illegible] rem hanc confirment lib. 5. Ex Sacris uerò non pauc[illegible] ſupp[illegible]tunt d[illegible] ſepulturæ, quem emit Abraham ab H[illegible] Gen. 23. de ſepulchro E[illegible]æi, quod erat in ſolitudine, q[illegible] bant. 4. Reg. 13. de ſepulch[illegible] extra vrbem. 4. Reg. 23. eiuſmodi quoque ſibi, imo Chriſto redem[illegible] Ioſephus ſepulchrum [Non in quo [illegible]derat in petra, [illegible] dum quiſpiam poſitus fuerat. Matt. 27. Huc [illegible] d cum Chriſto reſurgente multa aliorum quoq[illegible] menta aperta ſunt, & multa corpora ſa[illegible]ct[illegible] mierant, ſurrexerunt, uenerunt q; in Sanctam [illegible] quippe ſepulchra extra urbe[illegible] Cedro. Itaque iam tandem hæc [illegible] loci, ſob[illegible] tia, Si me occupaſſet mors nihilo e[illegible] ſecerem, etſi regali monumento car[illegible]rem, quan[illegible] qui magnificentiſſima ſibi ſepulchra in camp[illegible] que locis extruunt: qui ſenſus confirm[illegible] ex [illegible] [illegible], qui de morte eſt, a quo non lon[illegible] tum etiam ex ſequentibus, quæ eodem ſpectan[illegible].

Lex duodecim Tabularum. *Eutrop.* *Aurel. Vic.* *Sueton. in Aug.* *Paul. I.C.* *Pauſan.* *Sepulchra in agris.* *Gen. 23.* *Matth. 27.* *Matth. 27. 52.*

XV. Aut cum principibus, qui poſſident aurum, & replent domos ſuas argento.

1 *Mors pretioſior auro. Moyſes aſpernans eſſe [illegible] quid indicet.*

2 *Circumlocutio virorum principum. Pr[illegible] & aurea ſupellex nobilium. Aurum ad Deorum honores.*

3 *Diuites, & nobiles ad magiſtratus; accendi auari. Salomon aliquando tactus auaritia. explicatur Eccleſiaſt.*

4 *Monumenta qu[illegible] auro & argenteo ſupellectile. [illegible] cum pretioſa veſte. Dauidis ſepulchrum [illegible] ex prophanis.*

5 *Digreſſio de locis, in quibus monumenta & cadauera conſtituebantur, ex Sacris, & prophanis plurima. Colenda pro defunctorum memoria.*

NVnc mortem, mortiſq. commoda & vtilitates maximas præponere videtur auro, & argento: res admir[illegible] quondam in Moyſe; quantum enim diſcriminis erat inter Moyſem, & vulgus reliquum, tantũ inter mortem, at[illegible] d[illegible] quæ [illegible]eus ex Aegypto, [illegible] verò vulgus, ve[illegible] auro, & argento. Moyſes itaq. multo [illegible] & argento [illegible] mortem obti[illegible] cum principibus *qui poſſident aurum & replent domos ſuas argento.* 5

Mors præſtant ar auro. *Exo. 1[illegible] 10.*

Qui poſſident aurum: poteſt hæc eſſe periphraſis deſc[illegible] prioque diuitum, aut [illegible] nobilium virorum, quorum propria ſit magnificentia atque opulentia: fulge[illegible] auro, domuſque habent [illegible] ſtructas aurea, & argentea ſupellectile: q[illegible] in omni bene inſtituta [illegible] tu[illegible] & veſt[illegible] in [illegible], ſua [illegible] cuilibet ordini præſcripta eſſe debent: atq. inter fratres [illegible] natu maiore, & primogeniti iure, erat [illegible] veſtium diſcrimen, nam Rebecca [illegible] Veſtibus [illegible] quas apud ſe habebat, induit Iacob [illegible] primogenituræ benedictionem. Gen. 27. H[illegible] Purpura, Prætexta, Latus clauus, Cãdida veſtis, Aurea fibula, Annulus [illegible] cuique conceſſa: hominem, cuius eſſet ordinis, ex veſtitu ſtatim cognoſcere poſſes: [illegible] lendum [illegible] peregrini reddunt, & ignotos homines ex maxime notis atque vulgaribus: neque [illegible] tatem, [illegible] corpus e[illegible] non raro [illegible] ſint qu[illegible] [illegible] notas [illegible] & au[illegible] conueſtiant [illegible] pro[illegible] & man[illegible] los. Au[illegible] Regum [illegible] eſt [illegible] pro regali ſua digni[illegible] Conſeruaui mihi aurum, & argentum, & [illegible] Re[illegible] & prouinciarum: & [illegible] ad Deo[illegible] [illegible] teſtatur [illegible] Deo & [illegible] aurum pr[illegible] Ac[illegible] quod Regum [illegible] ſplendorem tuetur atq. conſeruat aurea, & [illegible] pellex [illegible] nec tuetur ſolum, ſed regnum quoque [illegible] & principatum atque [illegible] quare Ariſtoteles in polit. [illegible] nem [illegible] tum opulentos [illegible] ſibi honores; opo[illegible] ingenuos eſſe, & cenſum habere ad onera per[illegible] Solon (referente Plutarch.) [illegible] nes ex [illegible] & locupletibus conſti[illegible] non [illegible] locuple[illegible] iudicia [illegible] Ar[illegible] eodem [illegible] & ma[illegible] ibus res ang[illegible] domi [illegible] muneri [illegible] [illegible] d[illegible] recabatur [illegible] quid veritus ille al[illegible] non eſt paris, neq. veſti[illegible] principé populi. ſed non [illegible] gerent[illegible] ma[illegible] & [illegible] diuites quidam cenſendi ſunt, qui [illegible] & habeant domos ſuas plenas ar[illegible] propter inexplebilem auri famem [illegible] pauperibus meliores. Grauiter ille, æque ac ſapienter [illegible] Aemilianus Scipio; cum enim Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius Conſules in Senatu contenderent vter aduerſus Viriatum in Hiſpaniam mitteretur, Senatoribus diſſidentibus, & ſpectantibus quonam Scipionis ſenten[illegible] propenderet. Neutrum, *inquit*, mi[illegible] mitti placet; alte[illegible] alteri nihil eſt ſatis; æquè malam [illegible] cans [illegible] imperij magiſtrum [illegible]opiam, atque auaritiam. S[illegible] ſane principes & iudices locupletes, vt ijs, quibus præſunt, prodeſſe [illegible] & auxilio eſſe in re neceſſaria [illegible] non [illegible] ferendum, vt [illegible] inopia, & expilatione [illegible] ſint [illegible] domus auro, &

Peculiares veſtes cuiq. ordini. *Primogenitorum pretioſa veſtes.* *Gen. 27. 15.* *Sophon. 1. 8.* *Eccle. 2. 8.* *Plin. li. 33 cap. [illegible]* *Matth. 2.* *Aurum ad Deorum & Regum honore adhibitum.* *Ariſt. 3. Polit. [illegible] 8.* *Plutarch.* *Ariſt. [illegible] Po[illegible]* *Iſai. [illegible] 7.* *Val. Max. li. 6. cap. 4.*

ro, & argento, ſed vt de illorum plenitudine miſeri eccipiant,
Eccl. 11. 3. nam vt Sapiẽs ait:[Si repletæ fuerint nubes, imbrẽ
ſuper terram effundent.] Quorsũ.n. aqua plenæ ſint, niſi
vt ardorem perfundant terram, cæleſtem quaſi opem imploratorem? ſed (dolor) cum ſitim & famem egenorum
extinguere debeant e ſua copia, ſunt tamen erga pauperes,
Iſai. 25. 5. ſicut æſtus in ſiti, vt Iſaias dixit; eluriẽtibus enim & ſitienti
arida, ieiunaque oratione reſpondent. Optimi ſane
Forma optimi principis. principis formam præbuit aliquando Rex Salomon,
de quo cùm Eccleſiaſt. ca. 47. dicat:[Collegiſti quaſi aurichalcũ
aurũ, & vt plumbum compleſti argentum:] ſed ta-
Eccl. 47. 2. men non ſibi, ſed ſuis ciuibus collegiſſe, atque compleſ-
2. Paral. 1. 15. ſe ſuam domum indicatur. 3. Reg. 10. & 2. Paralipomenon.
1.[Præbuit Rex argentũ, & aurũ in Ieruſalẽ quaſi lapides:]
ſed aliquando tamen non ſuæ ciuitati, ſed ſuæ cupiditati
inſeruiſſe viſus eſt, cũ ſua forte peccata enumerans
ait Eccleſiaſtæ. 2. [Coaceruaui mihi argentũ, & au-
Salomõ tãdem auarinus. rũ:] illudq. non ſolùm requirebat ea negotiatoribus quos
mittebat in Ophir, & in Tharſis 3. Regum. 9. & 10 ſed
etiam ex tributis, quib. premebat populũ 3. Reg. 11. Quã-
Eccleſ. 5. 8. tò meliùs ille, cuius inopia locupletatus eſt ſubiectus populus,
vt non tam ſibi quàm nobis profuerit; nam [ꝓpter
nos egenus factus eſt cũ eſſet diues: de quo ſcriptũ eſt:[Ec-
2. Cor. 8. 9. ce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator, ipſe pauper.]
Zach. 9. 9.
Sed, vt ad loci ſenſum & contextum redeamus; lanè-
licet principes hic deſcribãtur ab opulentia, tamen argẽ-
Supellectile aurea inſtructa monumenta. tea hæc & aurea ſuppellex, nõ tam ad priuatas illorũ domos,
quàm ad ſepulchra referri, non ſolùm poteſt, ſed debet:
quaſi diceret, Etiamſi in extrema inopia mortuus eſsẽ,
neque vllam auream, & argenteam ſupellectilem mecum
deferrem in ſepulchrum, pro diuitum more, non ideò minùs,
quam illi, iucunde quieſcerem: quippe olim cum cadaueribus
diuitię, & pretioſę veſtes condebantur. Ioſe-
Pretioſa veſtes cum cadaueribus condita. phus quidem li. 13. antiqui. c. 15. narrat Hyrcanũ aperuiſſe
Ioſephus. Dauidis ſepulchrum, & tria millia talenta pecuniarum
Dauidis ſepulchrum quale. inde protuliſſe. lib. vero 16 cap. 11 ſic ſcribit:[Herodes,
audito qđ Hyrcanus recluſo Dauidis ſepulchro triamillia
talentorum argẽti extuliſſet, ſupereſſeq. multò plura,
quæ poſſent quantumuis magnis ſũptib. ſufficere, multo
tepore animũ habuit idẽ aggredi. Tũ verò noctu apertum
ſepulchrũ ingreditur; depoſitas pecunias, ſicut Hyrcanus
non inuenit, ſed mũdi pretioſi, & aureorũ ornamentorũ
vim magnam inde ſuſtulit:] fuit vero tanta magnificẽtia
Hieronym. hoc Dauidis ſepulchrum extructũ, vt cùm Hieron. ætate
ſemicollapſum eſſet, tamen non dubitauerit illud appellare
Mauſoleum Dauidis, epiſtola. 17. ad Marcellam. Il-
Ierem. 8. 1. lud vero de quo nuper agebamus, indicatur etiam Ier. 8.
cùm minatur Deus, fore vt à Chaldęis[Oſſa Regũ Iuda,
& principũ eius, & Prophetarũ, atq. Sacerdotum] exhumarentur;
quo loco ait Interlin. Auaritiã effoſuram eſſe
Interlinearis. illa cadauera. Hieronymus verò & poſt illum Nicolaus
Hieronym. ſcribunt moris fuiſſe apud Iudæos ſepeliri ſumptuosè,
Lyra. præſertim nobiles: nam in regum capitibus aureas coronas
ponebant cum lapidibus pretioſis, & in digitis annulos,
qui nobilitatis erant inſignia; alijs vero pro cuiuſque
Sozomenus. ſtatus, & ordinis ratione, & facultatibus. Sozomenus
Sepulchrũ Zachariæ Prophetæ. quidem lib. 9. cap. vltimo, cùm de ſepulchro Zachariæ
Prophetę inuento ſub Honorio Imperatore loquitur,
ſcribit Regium puerum cum illo inuentum. [Iacebat, inquit,
puer regali apparatu ſepultus, habebat.n. in capite
coronam auream, & aurea in pedibus calceamenta, & veſtem
pretioſã.] Tantumque hanc funeris pompam apud
Hebreos ſe extuliſſe, vt expenſarum magnitudine deterriti
relicto cadauere cognati, & propinqui ſe aliquando
R. Iacob. ſubducerent, auctor eſt R. Iacob in Turim cap. 352. Moderationem
ergo ſumptui omnio adhibiram a Gamaliele,
cuius apud omnes magna erat auctoritas; atque ſtatutũ,
vt non niſi lineis velis cadauera obuoluerentur, cuiuſuis
eſſent conditionis, aut ordinis: ergo, vt ad Ieremiam redeam,
Chaldæi prædæ & theſauris reconditis inhiantes,
recluſuri erant ſepulchra, & exhumaturi cadauera ſimile:
quid in funeris pompa ſolitos facere Perſas ſuperius
ex Orig. annotauimus. Idem moris apud Babylonios viguiſſe
teſtatur abundè, quod de Semyramide ſecũda Ba-
Herodotus. byloniorũ regina ſcribit Herod. lib. 1.[Hunc inquit, machinata
eſt dolũ: ſupra portas vrbis celeberrimas atq. cõſpicuas
loco edito atq. cõſpicuo ſepulchrũ ſibi inſtruxit,
atq. his litteris inſcripſit. Cui Regũ Babylonis poſt me futurorũ
fuerit pecuniæ penuria, aperto ſepulchro ſumet
q̃tũcũq. libuerit, pecunię dũtaxat indigẽs; aliter ne aperiat,
nõ.n. ſatius fuerit; hoc ſepulchrũ tãdiu fuit immotũ,
dũ regnũ peruenit ad Dariũ; is indignum eſſe ratus neq.
quempiam his portis vti (ideò autem nõ vtebatur, quòd
ſupra caput ipſius tranſeũtis mortuus ſitus eſſet) neq. ſuinere
pecunias repoſitas; & eas ipsũ prouocantes, reſerauit
monumentũ; in quo non quidem pecunias inuenit, ſed
litteras ita dicentes: Niſi pecuniæ eſſes inexplebilis, &
turpis lucri cupidus, haud aperuiſſes vrnas defunctorũ.]
Hactenus Herodotus. Ad Romanos verò etiam conſuetudinem
permanaſſe ex eo efficitur, quòd, ne theſauri ſimul
cũ cineribus & oſſibus conderentur, vetitũ poſtea eſt
Martiani lege: eandemq. tanquam ſuo ſæculo apud Græ- *Mart. li. 4. ff. ad l. Iul. Pec.*
cos vigentem commemorat Chryſ. hom. ſuper Oratione
Annæ paulò ante fine Deuiq. apud Barbaros Mexicanos *Chryſoſt.*
obſeruatũ fuiſſe, vt in cinerũ vrnis gẽmæ, aurea ſupellex, *Ioſeph. Acoſta in hiſtoria Indorũ li. 5. cap. 8.*
& veſtes pretioſiſſimæ reponerentur, illius gẽtis ſcriptores
docẽt: qui ergo mos à pleriſque nationibus religiosè
ſeruatus fuit, antiquior eſt, quam vt ab illatum vna quapiam
initium ſumpſerit; quare mirum non fuerit primo
illo Iobi ſæculo viguiſſe; præſertim quòd cum hac conſuetudine,
id quod ſequitur coniectore videatur,[Quaſi
effodientes theſaurum, gaudentq. vehementer cum inuenerint
ſepulchrum:] ait ergo Iob, Nihil meã quietẽ paupertas
imminueret, aut turbaret, ſepulchrũ vacuum theſauro,
& pretioſa ſuppellectile: interim, vt obſeruat
Chryſoſt. monet amicos, ne ſibi de diuitijs blandiantur,
neue ſuam ipſius inopiam magnopere lugeant, quæ vitæ,
nõ mortis quietem, & pacatum ſomnum adimere poteſt.

Digrediar hic, ſed breuiter, & præſenti loco atque materia
ſic exigente, ad ſepulchrorum loca, quæ ſimul cum *Digreſſio de ſepulchrorum loco.*
morum temporumque mutatione, mutationem ſubierunt:
quondam enim diuturnior hominum vita conciliare
videbatur mortis obliuionem, & piam defunctorum,
monumentorumque memoriam longiùs ablegare: ergo
primùm in campis, montibus, ſolitudinibus celebrabantur *Monumẽta primùm in cãpis, deinde prope vrbes.*
funera, & condebantur cadauera. Deinde quodam
quaſi humanitatis ſenſu, in vijs publicis erigi ſepulchra
cœperunt, vt ſi non in vrbe, & res publicas gerentibus occurreret
mortis imago, atque memoria, certè facientibus,
iter, quaſi ex inſidijs ſe offerret; iubebant defunctorum
epitaphia conſiſtere paulliſper viatores, audire ſalubria
monita, in memoriam reuocare vitam & res geſtas
hominis defuncti, & denique de ſe ſimile quippiam cogitare;
nam quamquam non omniũ monumentorum exdẽ
inſcriptiones eſſent, illa tamen omnibus communis ſemper
fuiſſe videtur, *Mihi heri, tibi hodie.* Poſtea non iam in *Eccleſ. 38. 23.*
vijs publicis, ſed in proprio cuiuſque prædio & agro ſepulturæ
locus fuit.[In agris quiſque ſuis, *inquit*, Cicero, *Cicero.*
ſepulchra & loculos, in quibus cineres ſuorũ conderent,
habuerunt:] idemque ſeruarunt Græci, vt Aeſchines teſtatur, *Aeſchines.*
& Ariſtophanes in Concionantib. cum qua cõſuetudine *Ariſtophanes.*
egregie facit, quòd ſepulturæ cauſa propriũ agrũ
cum ſpelunca duplici emerit Abrahã Gen. 23. & monumentum *Geneſ. 23.*
Chriſti domini in horto, ſeu prædio exciſum
erat. Ioan. 19. Sed diſtantior eſt locus hic, longiusque poſita
mortis memoria, quàm proximam, & familiarem nobis
efficere curare oportet: ſtatuendi itaque ſunt defuncti
ad ipſas vrbium portas: ergo Troiani ſuorum cadauera *Troiani ante portas monumẽta cõſtruebant.*
ſepeliebãt ante portas ciuitatis, vt ſcribit Dares Phrygius
in lib. de excidio Troiæ, dum dicit Priamum, Herculem, *Dares Phrygius.*
& Hectorem ante portas ſuos mortuos ſepeliuiſſe.
Ex Aethiopibus verò quidam (ſcriptore Herodoto)
poſt quam mortuum arte fecere, totum gypſo inducebãt, *Aethiopum mos in ſepeliendo.*
picturaque exornabant referente eius effigiem; deinde
cippum ei ex vitro, quod apud illos multum eſt, circũdabant,
in cuius medio mortuus interlucebat; hunc cippum *Herod. li. 3.*
propinqui per annum intra ædes habebant, omnium rerum
hoſtias, primitiaſque offerentes: inde anno exacto
efferebant, & circa vrbem locabant. Sapienter quidem
mortis memoria & imago ad portas collocata, vt velut
iniectus murus intra mœnia ciues in officio contineret,
eademq. hoſtes ab iniuria deterreret. Intimius apud La- *Lacedemonii.*
cedæmonios, quibus & in urbe, & ſecus Deorum templa *Plutarch.*
ſepeliri permiſit Lycurgus auctore Plutarcho: apud Romanos
quoque, cùm primus Traianus in publico vrbis *Traianus primus in foro ſepultus.*
foro, & in ſepulchro, quod ipſe ſibi extruxerat, ſepultus
eſt; diceres defunctum in foro, quaſi iudicem pro tribunali
ſedentem, ius dicentem, negotia, lites dirimentem, *Alterũ Aethiopũ ceſtitutum.*
ciues in officio, & virtute continentem Propiùs deinde
acceſſere ad templa: nam ex Aethiopibus alij in vrnis
ctilibus

ctilibus defunctos circa templa ſepeliebant, per quos iurabant. Auctores ſunt Diodo. lib. 4. capit. 1. Strab. libr. 17. *Diodor.* *Strabo.* Sed iam tandem perpetuam quandam & nunquam intermittendam vitæ magiſtram mortis memoriam coluiſſe videntur, qui ſuæ quiſque domi mortuos aſſeruabant. *Pomp. Mel.* Aegyptios teſtatur Pompon. Mela lib. 1. capit. 9. mortuos medicatos intra penetralia collocaſſe. Perſæ quoque cera circumlitos, vt maximè diuturni eſſent, domi condebant; *Cic. Herod.* quod adducunt Cic. 1. Tuſcul. Herod. lib. 1. Strabo lib. 15. *Strabo.* Seruius quidem in id. 6. Aeneid.

Seruius. *Sedibus hunc refer ante ſuis, & conde ſepulchro.* [Apud maiores, *inquit*, omnes in ſuis domibus ſepeliebantur:] neq; in domus quidem angulo aliquo, ſed in triclinijs & conuiuijs quoque locum habuerunt, vt ex Herodoti per vulgata illa Aegyptiorum cæremonia conſtat: circumferebatur enim lignea defuncti effigies, in quam conuiuæ omnes iubebantur reſpicere, atque de ſua morte, & benè componenda vita cogitare: quo reſpexit Silius carmine illo. *Silius Ital.*

- - - - - - - - - - - - - - - Aegyptia Tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem haud ſeparat vmbram.

Nobis tandem Chriſtianis familiariſſima eſſe debet mortis memoria, tum quòd in templis, quò frequentiſſimè nobis conueniendum eſt, defuncti ſepeliantur; quare ſacra, *Matth. 24. 42. 43. & 25. 13.* ac religioſa illorum nobis memoria habenda eſt, pariterque cura animarum corporis exutorum: tum etiam ex Chriſti Ieſu præcepto, qui à nobis nunquam dormientibus, *Mar. 13. 15* nunquam oblitis, nunquam diſcinctis, perpetuo ex- *Luc. 12. 15. & 37.* ſpectantibus atq; paratis, lumina etiam præferentibus, inſidioſam mortem expectari voluit. Quare cùm templa defunctorum monumentis plena ſint, domos eſſe dicas [luctus, domosq; conuiuij,] vt illò omni ex parte inuiremur; ſiue enim ſacræ menſæ accombimus, Chriſti Ieſu mortis memoriam repetimus; ſiue ſuper ipſa oſſium monumenta *Eccl. 7. 3.* conſiſtimus, viuentes admonemur, quid futurum de nobis ſit; ſiue in ipſos etiam loculos & defunctos reſpicimus, in illis, tanquam in ſpeculis nos ipſos intuemur, qui, qualeſve ſimus. Sicut enim inter alia inſtrumenta Moyſaici ta- *Exo. 38. 8.* bernaculi confecit Moyſes [Labrum æneum cum baſi ſua de ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi,] vt qui ingrederentur facilè inſpicere poſſent, an benè decenterque compoſiti ad rem diuinam accederent; ſic ſanè hæc in noſtris templis ſpecula ſunt monumenta, & oſſa defunctorum, quæ non ſolum, quales ſimus nobis referunt, ſed, quod mirabile eſt, quales futuri ſimus: nam in domo luctus [Finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat] qualis futurus ſit. Atque vtinam non leuiter tantùm in hæc ſpecula intenderemus, neque ſimiles *Iacob. 1. 23* eſſemus [homini conſideranti vultum natiuitatis ſuæ, in ſpeculo conſiderauit enim ſe, & abijt & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit;] ſed ſeriò atque per otium hoc negotij ſu- *Herodot.* ſciperemus; atq; Naſamones illos, quorum mirabilis fuit morum, & vitę philoſophia, imitaremur; qui cùm frequenter ad ſuorum monumenta accederent, & illis indormirent, quam cogitationem, aut inſomnium defuncti memoria illis injceret, ſanctum atque diuinum exiſtimabant. *Naſamonū inſtitutum.* Hæc de illis ſcribit Herodotus inter alios Afrorum populos. [Iureiurando, ac diuinatione tali vtuntur; per eos viros, qui iuſtiſſimi, atque optimi apud illos fuiſſe dicuntur iurant illorum ſepulchra tangentes; diuinant ad ſuorum accedentes monumenta, & ibi, vbi preces peregerunt, indormiunt, vbi quodcumque per quietem inſomnium viderint, eo vtuntur.] ſic ille.

XVI. Aut ſicut abortiuum abſconditum non ſubſiſterem: vel qui concepti non viderunt lucem.

1 *Duplex abortiui periphraſis. Eccleſiaſtes, & Dauid explicati.*
2 *Cur Paulus ſe vocet abortiuum. Pauli, & aliorum Apoſtolorum: vocatio, & conuerſio diſſimilis.*
3 *Plenior abortiui deſcriptio ex Salom. quid abortiuum ex Hebræo.*
4 *An animæ immortalitas colligatur ex hoc loco.*

Aut ſicut abortiuum &c. Non ſolùm (inquit) ſtatò concederem, ſed nullum etiam monumenti, aut ſepulturæ locum haberem, ſicut neque habent infantes, qui priuſquàm naſcantur, moriuntur: neque minùs quieſcerem, quæcunque tandem me mors abriperet, aut cuicunque ſepulturæ mandarer, quoſcumqueve monumenti locos haberem; fœlix profectò eſſem, ſiue informis embrio funderer ex materno aluo; ſiue ante tempus à natura ſtatutum mors violenta, & ſors iniqua vitam mihi ſimul cū maternis viſceribus auferrent. Duplex hoc loco videtur *Duplex abortiui, circumlocutio.* eſſe abortiui fœtus deſcriptio, aut circumlocutio; prima, quòd ſit abſconditus, nemini notus, non ſubſiſtēs, nullam ſui memoriam, nullam imaginem relinquens, vt cui nullum honeſtum monumentum curatum, extructumve fuerit. Propterea Eccleſiaſtes c. 6. dixiſſe videtur. [Si genue- *Eccl. 6. 3.* rit quiſpiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & non vtatur bonis ſubſtantiæ ſuæ, ſepulturaq; careat, de hoc ego pronuntio, quòd melior illo ſit abortiuus:] nimirum quia cùm etiam abortiuus ſepultura, & peculiari monumento careat, illud tamen habet melius, quòd illum neq; ſordida auaritia, neque vehemens libido vexauerit. Secunda Periphraſis, [Non videns ſolem,] aut non fruens luce: quod peculiaris miſeriæ genus eſt, oculos à natura formatos nūquam fuiſſe vitali luce completos. Hanc circumloquēdi rationem agno- *Hieron.* uit Hieronymus ſuper id Pſal. 57. [Super cecidit ignis, & *Pſal. 57. 9.* non viderunt ſolem:] nam legit ex Hebræo. [Quaſi abortiuum mulieris, quod non videt ſolem:] cui ſimiles dicuntur impij, vt qui immatura, & inopinata morte ſublati eſ- *1. Cor. 15. 8. 9.* ſent: huic videtur alluſiſſe Paul. 1. Cor. 15. cum inter alias Chriſti Ieſu apparitiones, ſuam quoque commemorat; [nouiſſimè omnium, tanquam abortiuo viſus eſt, & mihi:] quæ cum abortiuo ſimilitudo, licèt poſſet in eo conſiſtere, quòd ſe vocet, & exiſtimet [* minimum Apoſtolorum, qui non ſit dignus vocari Apoſtolus,] imitat illorum, qui ante conſtitutum à natura tempus naſcuntur tenuiores, & graciliores: vel comparatio ſumeretur ex eo, quòd ſicut abortus eijciatur quadam naturæ violentia, ita Paulus ſuperna quadam Numinis vi quaſi coactus fuerit renaſci, nondum ipſo ſua ſponte facilè & ſuauiter volente exire de cæco ſynagogæ vtero ad fidei & euangelij lucem; tamen, vt ſapienter eo loco indicauit Anſelmus, ſuam cæcitatem, & luminis amiſſionem, (non enim videbat lucē) ſignificauit ea ſimilitudine. Qui enim non debito naſcuntur tempore, ſemimortui & cæci naſci videntur; neque quorum iam infauſta ſit natiuitas, dicuntur edi in lucem, neque videre ſolem. Non aliter Paulus cùm Chriſto, & Eccleſiæ Chriſtianæ natus eſt, velut immaturus abortus, eiectus eſt in terram exanimis, atque ſemimortuus, cęcus, non videns lucem, luce licèt de cœlo copioſa circumfuſus eſſet. Et cæteri Apoſtoli editi ſunt in lucem tempore congruo, benignè cum illis agente cœlo: Paulus verò natus aſperiore cęlo, & quadam illius temporis inclementia. Illi cum à Deo vocati ſunt, oculos aperuerunt, & accedentes ad Chriſtum illuminati ſunt; hic dum vocatur, cæcus efficitur: alijs dictum eſt, [Venire poſt me,] at Paulus de via reuocatus, & ne pergeret, quò cœperat, equo deiectus eſt: denique ſicut abortiuus, non vidit ſolem. Pleniorem aliam abortiui deſcriptionem habes Eccleſiaſ. 6. nam poſt abortiui mentionem factam, ſtatim ſubditur. [Fruſtrà venit, & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius, non vidit ſolem, neq; diſtantiam boni & mali:] quam periphraſim eo loco accuratè explicuimus. Latet etiam in nomine Originali abortiui peculiaris vis; nam dicitur, *nephel, à naphal*, quod eſt cadere, aut labi, quaſi deciduus & immaturus fructus, qui ante maturitatis tempus ex arbore decidit inutilis.

** El menor y el mas deſme drado de los Apoſtolos, quales ſuelen ſer los ſietemeſinos.*

Actor. 9. 3. & c. 22. 6.

Vocatio Pauli, & aliorū Apoſtolorū diſſimilis.

3 *Eccl. 6. 4. Plenior abortiui deſcriptio.*

נפל
נפל

Tandem Caiet. obſeruat hoc loco indicari animæ immortalitatem; nam niſi regum & aliorum defunctorum animę ſupereſſent, illorum ſocius Iob eſſe non poſſet: addit etiam quietis nomine ſignificari ſtatum beatitudinis naturalis. Sed certè nunc non erat his ſubtilitatibus locus; cùm ſermo ſit de illa requie, quæ humanæ vitæ laboribus finem imponit, & quæ non animarum ſolùm, ſed cadauerum, & oſſium defunctorum ſocietatem, & coniunctionem in ipſo ſepulchro affert. 4 *Caietani ſubtilitas.*

XVII. Ibi impij ceſſauerunt à tumultu, & ibi requieuerunt feſſi robore.

1 *Impij inquieti, & turbulenti ex Hebr. item & tumultu quid.*
2 *Impijs tumultuandi finis, mors: illuſtratur. Pſal. 93.*
3 *Afflictorum ſolatium, mors: explicata ſapientia.*

4 *Impia-*

4 *Impiorum animus fluctuans: illis quodammodo vtilis mors.*
Exemplum ex Plutarcho hiſtoria.
5 *Imperatorum aut militis circumloquutio: ijs etiam opportuna mors.*

1 POſtquàm vitæ mala, & incommoda recenſuit, mortis bona enumerare aggreditur, inter quæ primum illud eſt, impios a tumultu ceſſare. Impij autem ex proprietate radicis, *Raſagh*, ſunt inquieti, turbulenti, & quos deſcribit Iſai. [ſicut mare feruens, quod quieſcere non poteſt:] atque propter hanc inquietudinem, & multiplices curas, ab hac eadem radice dictum eſſe id Eccleſiaſt. 7. quibuſdam placuit, [Ne impie agas multum.] Pag [Ne te inquietes, ne te multùm occupes in negotijs mundanis, & noli eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo. Tumultus] autem eſt ira, furor, turbatio, fremitus; à radice, *Ragaz*, quod eſt turbari, furere, iraſci. vnde dicitur Abac. 3. [Turbabuntur pelles terræ Madian] & Pſal. 2. [Quare fremuerunt gentes.] & Pſal. 4 [Iraſcimini, & nolite peccare.]

רשע
Impij inquieti.
Iſa. 57. 20.
Eccl. 7. 18.
Quid Tumultus.
רגז
Abac. 3. 7.
Pſal. 2. 1.
Pſa. 4. 2.

2 Poteſt ergo primò ſententia hęc pertinere ad ipſos impios, quibus tumultuandi, & furendi, ſęuiendique in pauperes, & pios, denique tyrannidem exercendi mors finem imponat. Nam, quam mortem comminatus eſt Deus homini, vt a peccando illum deterreret, eandem ipſam infert, vt a peccando ceſſet, ne diutius illius [ſpiritus permaneat (ex Heb. litiget, aut contendat) cum homine in æternum:] ſic minatur. 1. Reg. 2 [Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit, & impij in tenebris conticeſcent,] id eſt, ſeditioſi & inquieti (ab eadem radice) tumultuandi finem facient: hoc vero mortis beneficium indicare videtur Eccleſiaſtes. ca. 7. Melior eſt [dies mortis die natiuitatis:] de quo nos ibi: cum vero furentibus impijs, atque tyrannis tumultuandi, blaterandique finem ſtatuit quoque Dauid Pſ. 93. [Vſquequo peccatores Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur, effabuntur, & loquentur iniquitatem? (id eſt, inſolenter & ſuperbe tumultuabuntur minantes pijs ingentia mala, qualia ibi enumerat) Populum tuũ Domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt; viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.] Sed eatenus graſſaturos omnino pronuntiat, [Donec fodiatur peccatori fouea] tunc impij ceſſabunt a tumultu, cùm de illorũ ſepultura agetur, id eſt ſtatim ac expirauerint. Aug. ſic legit, Ibi impij depoſuerunt furorem ſuum Theodot. & Symmachus, [Sedarunt iræ furorem. Aquila, Ceſſarũt tumultum ciere:] expectatione ergo certiſſima mortis impiorum, mitigat Deus a diebus malis hominem, quem ipſe erudit, & de lege ſua docet: quod ſtatim explicabitur.

Prima interpretatio.
Gen. 6. 3.
1. Reg. 2. 9.
Eccl. 7. 2.
Pſal. 93. 4.
Auguſt.
Theodot.
Symmach.
Aquila.

3 Secundo, poteſt pertinere, ad pios afflictos & oppreſſos, quibus ingens ſolatium mors affert, dum illos ſecuros reddit ab impiorum & tyrannorum furore & impetu: ita accipiunt Græci Chryſoſt. Olymp. Polych iuxta id Sap. [Viuens inter peccatores tranſlatus eſt;] & paulo poſt. [Propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatis;] in Græco tantùm eſt. [* Properauit de medio iniquitatum:] vt poſſit referri ad ipſum iuſtum afflictum; ipſe enim iuſtus accelerat, vt ex impiorum cætu auolet: & forte ad Chaldæos & Sabæos hic reſpicit, Nihil omnino defunctum lędent Chaldæi, nihil latrones cæteri; nam ceſſant a tumultu inferendo mortuis.

Secũda Græcorũ interpretatio.
Sap. 4. 10.
** El juſto ſe da priſa a ſalir'a mas priſa que pueda de entre ma la gente.*

4 Quid ſi etiam loquatur de ipſa impiorum turbatione, & animi commotione, quæ ſedari non poteſt? Adeò (inquit) mors bona eſt, vt etiam ipſis impijs, quibus omnia cooperantur in malum, ſola mors bene cedere videatur; nam in morte tunc tandem vitę ille ſtrepitus, & tumultus ceſſat. Quamuis enim animæ impiorum ſubeant æternos cruciatus, tamẽ cùm in ſola vel vita, vel morte impij oculos figimus, videtur mors illius curis inanibus, & mentis furori finem imponere: ſanè ſceleratis hominibus duo tantùm bona euenire poſſe docet Plato, vt aut corrigantur vt boni eſſe incipiant; aut moriantur, vt peccare deſinãt. Plutarchus vero illud in hanc rem de Pauſania quodam ſcribit, his verbis; [Pauſanias Bizantij Cleonicem liberã ſtuprauit virginem; quam cùm noctu quadã ob cauſam interfeciſſet, indeque reuertentem terrore, ac ſuſpicione correptus peremiſſet, eã ſępiùs in ſõnis aſſiſtentẽ, ac dicentẽ vidit,]

Impiorum perturbatio.
Plato.
Pluſarc. de ſera numinis vindicta.

Adſis iudicio; malo res immunis valde eſt.

[Cumque phantaſma haud deſiſteret, ſed aſſiduis illũ terroribus perturbaret, ac moleſtaret, Heracleam ad animarũ nauigauit expiationem, placationibuſque nonnullis, ab inferis puellæ animam euocauit; quæ cum in conſpectum veniſſet, finem malorum futurum prædixit, vbi Lacedæmonem perueniſſet: quò cũ ille applicuiſſet, confeſtim vita exceſſit.] Cùm eo ſenſu, quem diximus, vox quoque Originalis bene conſentit; nam vox Originalis tumultuandi ſæpe ad animum refertur; ab ea enim radice dicitur Deut. 28. [Dabit tibi dominus * cor pauidum.] & 2. Reg. 13. contriſtatus eſt Rex. & Hab. 3. Conturbatus eſt venter meus. & Ezec. 12. ponitur pro feſtinatione, quæ ex perturbatione & timore naſci ſolet; [Panem tuum in turbatione comede, ſed & aquam tuã in feſtinatione, & mœrore bibe.] Senſus ergo idem erit, qui Iſa. [Impij quaſi mare feruens (videlicet æſtuans, & agitatum flatibus iniquorum ſpirituum, & prauarum cupiditatum fluctibus) quod quieſcere non poteſt; & redundant fluctus eius in conculcationẽ, & lutum,] id eſt in lutum, quod in littore conculcatur: ibi in littore, in ſepultura, *impij ceſſauerunt à tumultu.*

Deu. 28. 65
** Coraçon in quexe y ſobreſaltado.*
2. Reg. 13. 31.
Haba. 3. 16
Ezec 12. 18
Iſa. 57. 20.

5 *Et ibi requieuerunt feſſi robore.* Septuaginta legentes, Fatigati corpore: Olympio: & Baſilius intelligunt corpore afflictos, & viribus fractos; vt ſicut prior pars de tyrannis, & oppreſſoribus præceſſit, ita hæc ſecunda ſit de afflictis, & oppreſſis; ſed congruentiùs, ſi tota hæc periodus referatur ad viros famoſos, qui dicantur feſſi robore; nam cùm potentiſſimi ac fortiſſimi imperatores eſſent, pro nominis ſplendore comparando mille ſe obiecerunt vitæ diſcriminibus, quemadmodum ille alius de veterano milite & ſua ſorte minime contento dixit:

. . . . Grauis annis,
Et multo iam fractus membra labore.

Horat 2. ſer. ſaty. 1.

& cum Theſeus redit ex inferis ad ſuperos.

Iam feſſa virtus robore antiquo caret,
Trepidantque greſſus.

Seneca in Hyppo act. 3

Quaſi dicat Mors eſt illis extrema laborum, & periculorum meta, qui propter exantlatos labores * feſſi ſuo robore, edomiti tandem, & humiliati concidunt fortiſſimi quique. Sicuti ſui milites Regi Babylonis inducuntur ab Iſai. obuiam ex inferis procedere dicentes, [Et tu vulneratus es, ſicut & nos; concidit cadauer tuum.]

** Los que eſtan barcos de haber valentias y penas de ſus fuerças.*
Iſa. 14. 20.

XVIII. Et quondam vincti pariter ſine moleſtia, non audierunt vocem exactoris.

1 *Vincti aut debitores, aut mancipia.*
2 *Exactor ex Hebræo quid; aut operas aut debitum exigit.*
3 *Deſcriptio inhumani exactoris ex Iſaia illuſtrata paraphraſi.*

1 EAdem quiete, & forte gaudebunt tum tyranni, tum captiui, qui ab illis detinentur, & opprimuntur; ita vt per vinctos, vel intelligat mancipia, quæ a tyrannis ad labores & operas damnantur, traduntur que exactoribus, operumque præfectis; vel intelligat debitores alieno ære oppreſſos, quos inhumanus creditor in vincula conijcit, quod ſoluendo non ſint: cũ igitur vtriſque aduenerit optata mors, neque mancipium ſæuam illam exactoris vocem vrgentis opus, neque debitor clamorẽ creditoris debitum exigentis audiet: vtrumque ingentis miſeriæ genus eſt.

Qui vincti.

2 *Vocem exactoris.* Exactor *Neges*, à *Nagas*, quod eſt exigere violenter, vel adhibita vi adigere ad aliquid operis faciẽdum, uel ad ſolutionẽ debiti: de primo eſt id Exo. 3. [Propter duritiam eorum, qui præſunt operibus:] uide etiam. c. 5 & Iſai. 3. 14. hoc autem lib. c. 39. dicitur de onagro, [Et non exaudiet uocem exactoris,] cui nullus minis, clamoribusque poſt terga inſtat: & Iſa. 60. ſimili uoce promittitur Eccleſiæ. [Ponam * uiſitationem tuam pacem.] Iuxta Heb. præfecturam, uel exactionem tuam; id eſt præfectos, uel exactores: certè Columella dum lib. 1. c. 8. de uillico: qui ſeruis, & rei agrarię pręficitur, loquitur, [Nulla, *inquit*, eſt maior, uel nequiſſimi hominis cuſtodia, quàm operis exactio, ut iuſta reddantur, ut uillicus ſemper ſe repręſentet.] Exactor pręterea non ſolum ab urgendo opere, ſed à repetendo debito deſcribitur Iſai. 14. [Et erit in die illa, cùm requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & a cõcuſſione tua; & à ſeruitute dura, qua ante ſeruiſti, ſumes parabolam iſtam contra regem Babylonis, & dices, Quomodo ceſſauit exactor, quieuit tributum, contriuit Dominus baculum impiorum uirgam dominantium cędentem populos in indignatione plaga inſanabili, ſubijcientem in furore gentes, perſequentem crudeliter?] ſed clariùs Iſai. 58. ubi cùm dicatur [Omnes debitores ueſtros repetitis,] ab eadem radice, exigitis; ſicut ille qui tenens ſuffocabat ſuum debitorem, dicens. Redde quod debes. Additur deinde;

Exactor quis.
נגש
נגש
Exod. 3. 7.
Iob 39. 10.
Iſa. 60.
** Los ſobreſtãtes de tu Igleſia haran trabajar a tus fieles por amor, y no a palos y amenazas.*
3
Iſa. 14. 4. v. 3. vſque ad. 7.
Iſa. 58. 4.
Mat. 18. 28 verſ. 6.

inde; Diſſolue colligationes impietatis, (ne eum, cuius arcula tenuis ſoluendo non eſt, vrgeas, & veluti feſtinationis vinculis arctè conſtrictum torqueas; vinctum, quem iniqua aut vſura, aut debito per iniquitatem tuam contracto, colligatum, nexuque deuinctum tenebas, exime vinculis illis, & obligationibus) ſolue faſciculos deprimentes (geſtant videlicet inhumani creditores ſecum colligatos faſciculos ex inſtrumentis publicis & ſchedulis, ac ſyngraphis, quibus opprimant debitores; ſolue igitur hæc, quæ ſunt velut iugum grauiſſimum, quod inopi iniicis per ſummam ſæuitiam) dimitte eos qui confracti ſunt (*a los que han quebrado*, qui decoxerunt) liberos, & omne onus dirumpe (ne cuipiam ex tuis fratribus ſeruile iugum, propter debitum imponere tentes.) Hos inhumanos debitorum exactores timent, & fugiunt miſeri.

Horat. 1. Ser. Saty. 3.

Odiſti, & fugis, vt Druſonem debitor æris,
Qui niſi cùm triſtes miſero venere Kalendæ
Mercedem, aut nummos vnde extricat, amaras
Porrecto iugulo hiſtorias captiuus vt audit.

Huiuſmodi ergo miſeros debitores, fractos, vinctos, mors tuetur, liberoſque dimittit * ſine moleſtia: conſtituit itaque mortem ducem ac reginam miſerorum, & obæratorum omnium; de qua id dici poteſt, quod de Dauide quondam ſcriptum eſt. 1. Reg. 22. [Conuenerunt ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum princeps.]

** A los pobres y que han quebrado, la muerte les haze hidalgos, para que no puedan ſer preſos por deudas, y ſi lo eſtan, que ſean ſueltos.*

XIX. Paruus, & magnus ibi ſunt, & ſeruus liber à Domino ſuo.

1 *Mors omnes æquat. Magnus in ſacro ſermone: explicatur Dauid.*
2 *Vt mors redimat ex ſeruitute, ex Paulo, & Seneca.*
3 *Scriptura regula cum duo contraria extrema ſimul propoſuit. Omnium vitæ ſtatuum, quibus præſtat mors enumeratio.*

1 *Mors omnes æquat.* *Magnus in ſacro ſermone.* *Pſ. 48. 1. 2. 3.*

P*Aruus &c. & ſeruus &c.* De ſeruis, de ignobilibus quibuſcunq; benemeretur mors; nam pares illos facit viris magnis, ſuiſque illorum dominis; æquo enim omnes pede pulſantur. Magnus, pro nobili, diuite, nomine & fama claro. ſupra c. 1. verſi. 3. cùm de morte quoque Dauid concionem habiturus eſſet, omnes ſine diſcrimine mortales adeſſe, & audire iubet, Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quique terrigenæ (ex eadem maſſa compacti, fragiles, mortales) & filij hominum (filij Adam morte damnati, mortis quoque ſententiam recta ſucceſſionum ſerie ducta, ſubeuntes) ſimul in vnum diues, & pauper. Magnus & paruus, dominus atq; ſeruus, nunc pariter ſententiam mortis audiant, pariter mortem ſubituri, quantumuis vita diſpares.

2 *Et ſeruus,* * *liber à domino ſuo.* Nam quanto tempore viuit, alligatus eſt ſeruitutis legi; cùm verò moritur, liber dimittitur, inuito licèt domino. In hanc ſententiam Paulus etiã loquitur, cùm ait [expectare ſe redemptionem ſui corporis,] id eſt mortem, quæ ex miſera ſeruiendi neceſſitate, & conditione hominem redimat; atq; diſſoluat emptionem, qua, dum viuit, eſt homo venundatus ſub peccato. Præclarè Senec. de morte. [Hæc, *inquit*, ſeruitutem inuito domino remittit, hæc captiuorũ catenas laxat; hæc è carcere educit, quos exire imperiũ impotens vetuerat; hæc eſt, in qua nemo humilitatem ſuam ſenſit; hæc, quæ nulli paruit; hæc, quæ nihil quidquam alieno fecit arbitrio; hæc, vbi res fortuna male diuiſit, & æquo iure genitos, alium alij donauit, exæquat omnia:] libera itaque mors, quod liberos reddat; & miſeros (inquit ille) libera mors vocat.

** La muerte da carta de horro al eſclauo; y lo haze tan bueno como ſu amo.* *Rom. 8. 23.* *Seneca in conſolat. ad Martian. c. 20.* *Senec.*

3 *Scripturæ regula.* *Pſ. 138. 2.* *Pſ. 120. 8.*

Eſt vero hoc loco notandum, cum Scriptura duo quæpiam extrema proponit, media etiam, quæ inter illa ſunt, intelligere; vt cùm Pſa. 138. ait, [Tu cognouiſti seſſionem meam, & reſurrectionem meam,] id eſt, ſiue ſedeam, ſiue ſtem, ſiue quiduis aliud agam: & Pſ. 120. [Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum;] id eſt, ſeruet ingredientem, egredientem, & quiduis aliud operis aggredientem, aut exercentem: ſimiliter cùm [paruum, & magnum, ſeruum ac dominum] nominat, cuiuſuis ſtatus & conditionis homines intelligi iubet; & ſicut nemini inutilis eſt mors, ita vitam & vitæ conditionem quamcumque deteriorem, & moleſtiorem eſſe; vti omnium ſtatuum enumeratione expreſſit Auſonius eleganti illo carmine:

Auſonius.

Quod vitæ ſectabor iter, ſi plena tumultu
Sunt fora? ſi curis domus anxia? ſi peregrinos
Cura domus ſequitur; mercantem ſi noua ſemper
Damna manent; ceſſare vetat ſi turpis egeſtas;
Si vexat labor agricolam; mare naufragus horret;
Infamat; pœnæq; graues in cœlibe vita?
Et grauis eſt caſtis cuſtodia vana maritis.
Sanguineum ſi Martis opus; ſi turpia lucra
Fœnoris, & velox inopes vſura trucidat?
Omne æuum curæ; cunctis ſua diſplicet ætas;
Cuncta ſibi aduerſis contraria caſibus: ergo
Optima Græcorum ſententia, quippe homini non
Non naſci eſſe bonum, natum aut citò morte perire.

XX. Quare miſero data eſt lux, & vita his, qui in amaritudine animæ ſunt?

1 *Interrogatio dolentis. Mors quibus vtilis & iucunda, ex Eccleſiaſtico.*
2 *Lux quid.*
3 *Vitæ amaritudinem ad morbos pertinere, & cum morte comparari à Sapiente.*

Q*Vare?* Non eſt indignantis, aut expoſtulantis, ſed dolentis hæc interrogatio: cumq; Eccleſ. 41. dicatur bonum eſſe mortis iudicium, id eſt mortis legem atq; neceſſitatem vtilem, & commodam, tum etiam gratam & iucundam, [homini indigenti, & qui minoratur viribus;] nunc rogat, Quare igitur, propter quod magnum bonum conceditur homini vita, miſero præſertim atque ærumnoſo? 1 *Eccl. 4. 3.* *Mors quibus bona.*

Lux. D. Thom. accipit lucem pro cognitione, ſenſu, experientia malorum huius vitæ: ſed leuiùs, & ſimplicius, lucis vſura, vita ipſa: quid amplius (quid amplum, & excellens, quod præclarum bonum) homo habet de vniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub ſole? quid boni, commodi, iucundi affert vita miſeris, amaritudine, & extremis animi angoribus, & implacabilibus corporis doloribus laborantibus? quorſum tamdiu producatur vita lethaliter affectis? 2 *Lux quid.* *Eccl. 1. 3.*

Par ille eſt ſuperis, cui pariter dies
Et fortuna fuit: mortis habet vices
Lentè cùm trahitur vita gementibus.

Senec. in Herc. Oetheo.

Sic quoq; ad morbos illa amaritudo vitæ refertur Eccleſ. 30. [Melior eſt mors, quam vita amara, & requies æterna, quam languor perſeuerans:] idem enim ſunt [vita amara, & languor perſeuerans, ſicut mors, & requies æterna:] diximus ſuperiùs nonnihil in hanc rem, morbum videlicet acerbiorem ipſa morte eſſe: vide, cap. 2. verſic. 6. nu. 3. deſperatorum vtique morborum medicus mors eſt, vti ille dixit, [O mors Pœan medicus accede:] & hac ipſa ratione conſolatur Seneca ægrotantem, [Non poteſt, *inquit*, iſtud toto ſæculo fieri, aut ego febrem relinquam, aut ipſa me; ſemper vnà eſſe non poſſumus; aut vincetur aut vincet:] ſed quos præclaros fines conſtituat Deus conſeruandæ vitæ iuſti viri in medijs ærumnis, ex quibus huic Iobi interrogationi luculentam reſponſionem petere poſſimus, diximus cap. 2. verſic. 6. à num. 2. vſque ad. 9. 3 *Eccl. 30. 17.* *Senec.*

XXI. Qui expectant mortem, & non venit, quaſi effodientes theſaurum.

XXII. Gaudentque vehementer, cùm inuenerint ſepulchrum.

1 *Quibus vita inutilis. Mortem fugere, & non inueniri, exaggeratio eſt calamitatis.*
2 *Expectare in ſacro ſermone. Elucidatur Iſaias & Oſeas. Paſſim, Fauces, Hamus vnde dicantur.*
3 *Mors iucunda inexpectata. Cur mors non dicatur accedere, ſed venire.*
4 *Intra ſepulchrum theſaurus. Mortis cum recondito theſauro elegans comparatio.*

I*Nutilis*, inquit, illis videtur vita, cui infenſa, & inuiſa; & illa eſt extrema & deploratiſſima miſeria, cui neque mors opem ferre poſſit; quæ, vt Sophocles dixit, ſolet eſſe extremum omnium malorũ remediũ. Quare ergo Deus illã deneget optantibus, & expectantibus? id ad amplificationem calamitatum pertinet. Apocalip. 9. 6. [Quærent homines mortem, & non inuenient eam; deſiderabunt mori, & 1 *Quibus vita inutilis.* *Sophocles.* *Mortem fugere ad amplificationem calamitatis.* *Apoc. 9. 6.*

ri,& mors fugiet ab eis:cur ergo mors, quæ incautos ſolet adoriri ex inſidijs,expectantibus & expetentibus non procedit obuiam? Illam autem auidam mortis expectationem,& ardens votum explicat ſimilitudine appoſita, & quæ cum morte,& ſepulchro affinitatem habet. Quemadmodum, qui inueſtigant theſaurum, vnicum ſuæ inopiæ leuamen,effodiunt ſepulchra, in quibus condita pretioſa ſupellex,argentum, aurum, delitеſcere ſolent, qui quò plus in effodiendo laborarunt,maiori ſpe, aut cupiditate inflammantur;pari ſanè rõne,qui quò acerbiorib. indies animi,& corporis cruciatibus afficiuntur, eò maiori mortis deſiderio, & expectatione flagrant. Verbum autem expectandi,quod in fonte eſt(*hacah*) vehementem quendam animi affectum afferre ſolet,quo quis inhiat in rem aliquam,vel conſequendam, vel apprehendendam; vti explicatur Iſa.30.Expectat Dominus(ardenter & ſtudioſè)vt miſereatur veſtri;beati omnes,qui(pari ſtudio) expectant illum. Clarius eiuſdem vocis ſignificatio perſpicitur Oſ.6.dum in Galaad inuehitur, quæ ſanguinem piorum Iſraelitarũ ſitiret, [Quaſi fauces virorum latronum.Hebr.ſicut expectant latrunculi virum: nam expectatio illa,qua prędę inhiabant, rectè à vulgato faucium, & ſitis nomine exprimitur: porrò latrunculi expectant, obſeruant,circumſpiciunt,intendunt, mora, & deſiderio cruciantur:atque ab eadem radice dicitur,*hhec*, id eſt,palatum & fauces,quę inhiant;& *hhacca*,id eſt, hamus,in quem piſciculus inhiat. Ait ergo Iob, miſerum hominem expectare,& inhiare in mortem, non aliter atque piſcem in hamũ:licet enim hamus per ſe ſit amarus, ſicut mors, cęterum dulcedine quadam obductus eſt,[ijs, qui in amaritudine vitæ ſunt.]

Pulchra ſimilitudo.
2 *Expectare quid.* חכה
Iſa.30. 18
**Van ſolo a Dios los ones por hallar a quien hago bien: dicho ſo al que ſe le fuerè por vocablo del.*
Oſea 6.9.
Elucidatus vulgatus. חיך חכה
Palatū, & fauces vnde dicantur in Heb.

Et non venit;in Hebr.& non ipſa,ſupple,venit,expectata licet, & exoptata. Mors non dicitur accidere, quippe caſus affert aliquid inopinatum, ſed venire quaſi re iam ſtatuta;optima(inquit ille)mors eſt,inexpectata; at quæ expectata non venit,miſerrimam efficit vitam.[Hæc, *inquit Seneca*,omnibus finis, multis remedium, quibuſdam votum,de nullis melius merita, quàm de his ad quos venit,antequam inuocaretur.]

Cur mors dicatur venire,non accidere.
Iul. Cæſar.
Seneca in conſola. ad Mar. c.20.

Gaudentq. vehementer, &c. Quidam hoc accipiunt non pro parte præcedentis ſimilitudinis,ſed pro apodoſi. Miſeri homines ſimiles ſunt effodientibus theſaurum; nam gaudent & exultant ſicubi illis affulget mortis aliqua ſpes, aut occaſio,qua in ſepulchrum concedant: ſed commodiùs referetur ad ſuperiora, vt ſit præcedentis ſimilitudinis pars; Qui effodiunt theſaurum vehementer gaudent ſepulchro ſub terram inuento; nam, vt ſuperius diximus,ſolebat in vrnis cinerum,aut in ſacrophagis auri, gemmarum, & veſtium pretioſa ſupellex aſſeruari intra ſepulchra:effoſſores itaque theſaurorum, quamuis oppidò fatigari,ſi repentè ligone contingant ſepulchrum,atq. ictu concauum ſonent, vehementer gaudent, & incredibiliter exultant,ita certè miſer, oblata ſibi morte, & capiendi ſepulchri opportunitate.D. Tho. non valde leniter continuat ſermonem de ſepultura & morte; Qui auidè (inquit)mortem exoptant,hi viuentes adhuc,parant ſibi, & effodiunt ſua ſepulchra,gaudentque vehementer cum ſepulchrum iam paratum inueniunt,id eſt, ſuę ſepulturæ & funeris locum, tempus,opportunitatem. Eleganter verò mortem cum theſauro recondito, & defoſſo comparat; nant ſicut externa ſepulchri facies,& inſcriptio, nihil videtur amplius,quam putre cadauer,quam vermes,& fœtor;latet verò theſaurus: non ſecus mortis facies, & nomen,pallidum quiddam luridum,deforme, horridum ſonat: ſed ingentes diuitias viro pio, & mortis amanti repoſitas aſſeruat.

3
Altera præcedentis ſimilitudinis pars. Cum cineres. recondebantur quoque theſaurus.
D.Thom.
Elegans mortis cum theſauro recondito comparatio.
Mortis alia facies, vel ipſa, alia.

XXIII. Viro, cuius abſcondita eſt via, & circumdedit eum Deus tenebris.

1 *Proponitur Græcorum interpretatio non valde congruens literæ. Quid via abſcondita.*

2 *Quid tenebræ hoc loco. Quid circumdare ex Hebræo. Tenebræ, carcer,& vincula.*

3 *Tenebræ,calamitatum carcer; Deus illius ianitor: non tentandum illo non aperiente,egredi:plura in hanc allegoriam. Paraphraſi illuſtratus Ionas.*

1 *Græci.*

SI datiuus ille,viro,leniter poſſet trahi ad eũ ſenſum,à quo nõ abhorrent Gręci,& quem Vatab.indicat, mihi non diſpliceret,ita vt cõiungeretur cũ ſuperiori verſu, *Gaudent* inquam,*cum inuenerint ſepulchrum viro*, id eſt, viri, vel ad virum pertinens, vel in viri honorem extructum, [cuius abſcondita eſt via,& circũdedit eũ Deus tenebris id eſt,gaudent,cum incidunt]in ſepulchrũ hominis alicuius,qui miſerrimè vixerit,& iam ſit ęrumnis,atq; laboribus vitę defunctus;huic.n. vt qui liber ex tot malorũ fluctib emerſerit,de morte gratulantur, & viui beatos prędicant mortuos. Sed pleriq.tñ, & ipſa diſpunctio Bibliorũ aliã nouam periodũ ſententiamq conficiũt,repetuntq. ex ſuperiorib.[Quare miſero data eſt lux,viro, cuius abſcondita eſt via,] qua ad mortẽ itur, & qua lętus poſſet venientem excipere;ſatius uideretur,ut cui uita conceditur,demonſtraretur & uia,& aditus, quo poſſet ex miſerijs uitę euadere. Quantus.n cruciatus,ut cogaris uiuere aditu euadendi intercluſo, cũ circũueniaris incredibilib. malis?ergo abſconſio,& intercluſio vię ſignificabit inextricabiles calamitates,ex quib.expedire ſe homo nequeat vti Dauid dicebat,Perijt fuga a me, cũ cõcluſus in antro & cuſtodia obſideret ab hoſtib.& Ier quoq. conqueritur, [Concluſit vias meas lapidibus quadris, ita vt nõ poſſim egredi;]& illi,de quib *dictũ eſt*, errare fecit eos ĩ inuio,et nõ in via:alij ad ignorãtiã quandã referũt,de quo ſtatim.

Vatabl.
Abſcõdita via quid ſit
Pſa.141.5.
Ier. Thre. 3.9.

Et circundedit eum Deus tenebris. Tum hanc, tum etiam præcedentem parte D. Tho. retulit ad rerum futurarum ignorationem in hanc ſententiã;inutilis, minimeq. optabilis eſt vita homini illi,qui ſuæ vitæ finẽ,& præfixũ terminum ignorat:quid prodeſt vita homini, quem futuri & incerti caſus manent?quẽ in tenebris & in lubrico poſitũ Angelus Domini perſequatur inuiſibilis, tenebrarũ poteſtatibus expoſitũ? Philip.ad pręmiũ accipiendum; Qui ignoret,quid pręmij pro vitę operib.accepturus ſit,in labores & ærumnas, quales ego ſuſtineo? hoc eſt etiam habere * viam,id eſt,viuendi legẽ abſconditã & ignoratam: ſed ſimplicius erit, ſi vtraq. pars in eodem ſenſu accipiatur;quare illi datur vita,qui neſcit,qua euadat è malorũ tenebris,quib.eum Deus ſepſit?eleganter verò vulgatus hoc loco dixit circundedit,quod in fonte eſt,*Cacac*, prop. abſcondit, texit, velauit, ad verbum dices, & protexit, aut texit Deus ſuper eum, Sept. [Concluſit Deus ſuper eum] Sym. Obſtruxit Deus ſuper eum. In tenebricoſiſſimum calamitatum carcerem coniecit; nam tenebrę, carceris, vinculorumque rationem habent. Sap.17. [Vna catena tenebrarum omnes colligati,] atque vinculis tenebrarũ,& longę noctis compediti, incluſi ſub tectis fugitiui perpetuę prouidentię iacuerunt. Quorſum igitur in tenebris,& carcere perpetuis vita miſero? Interim verò dum his maledictis,& lamentis uitã hãc auerſatur,agnoſcit fruſtrà quoſdam reniti, & obluctari aduerſus ſuas calamitates;dum nemo liber dimittitur,niſi uolẽte Deo, & aperiente carcerem:nam ille ſolus[clauem habet; aperit, & nemo claudit;claudit,& nemo aperit.]Sic Noe incluſũ in arca & undiq.expoſitũ,aut ſupernis imbribus, aut ſuperbis fluctibus clauſit eum Dominus de foris, ne tentaret egredi,Deo non patefaciẽte aditum:qui uerò fugere, aut egredi uellet,in grauiora ꝓfectò mala incideret. Hęc enim illa eſt inter alias non ultima peccatori attributa maledictio, Deut.28.[Tradat te Dominus corruentẽ ante hoſtes tuos,per unam uiam egrediaris contra eos,& per ſeptem fugias,]id eſt,tentabis ſemper & diuerſis uijs fugere,ſed fruſtrà,nuſquam tibi patebit effugium. Hæ ſunt tenebrę,& ſemitæ, aut viæ abſconſio,ignoratiove,quib. Deus hominẽ ſepit,premit,conſtringit. Beati qui diligũt ſalutare Dei;qui non alia via ſalutẽ, & incolumitatẽ quęrunt,ꝗ à Deo;quẽadmodũ magnus ille Ioſeph,qui, cũ in obſcuro carcere,& fouea iaceret,&[ferrũ pertrãſiret animã eius,Poſuit Deũ adiutorẽ ſuũ;ergo diſſoluta ſũt uincula brachiorũ illius per manus potentis Iacob;] cũ ipſe nihil efficere poſſet ad ſui liberationem, manib. videlicet ligatis. Hunc eundem carceris ianitorem inuocabat Dauid in tenebricoſa ſpelunca, velut in carcere concluſus, cũ aiebat:[Educ de cuſtodia animam meam ad confitendũ nomini tuo;]neq.n.ego e carcere iſto exire aut poſſũ, aut volo, te niſi iubente atq.aperiente; interim cum huius rei tota cura apud te ſit,curabo,ut ſecurus, atq. tranquillus dormiã,uinctus licet inter milites cuſtodes,grauibus malorũ catenis;annuente.n. Dño me excitabit [Angelus illius, & porta ferrea ultrò mihi aperta] patefiet. Sed,illuſtre illud eſt de his tenebris.quib. Deus eũ circũdederat, teſtimonium Ionę de uentre inferi clamantis,

Pſ.106.40
2 *D.Thom.*
Pſ.34.6.
Philip.
** Deque lo ſir ue la vida ald un ſabe en q ley bive,no ſi por la buena ha de re cebir males.*
גלל *Laudatus vulgatus.*
Circundare quid proprie.
Tenebræ carcer & vincula.
Sap.17.18.
3 *Cuiuſmodi ſit tenebrarum & calamitatum carcer.*
Apoc. 3. 7.
Deus illius carceris Ianitor.
Gen.6. 17.
Deut. 28. 25.
Pſ. 39. 17.
Diligere ſalutare Dei, quid.
Gen.49.24
Pſ. 141.8.
Actuũ 12.
Ioan. 2. 4.
Illuſtratus Ionas.

Proiecisti me in profundum in corde maris, & flumen cir-
cundedit me(namque cetus ille,qui me continet,nō eſt ex
illis piſcibus qui ad ſummam aquæ ſuperficiem ena e ſo-
leant,& facile capi poſſint,longe me ab omni ope humana
demerſum in profundū tenet, & imis fluctibus compri-
mit, quo neque auxilium, neque vis humana penetrare
poteſt.) Gurgites tui & fluctus tui ſuper me tranſierunt
(quod ſi etiam eo poſſent demitti piſcatorum retia,vt me
cum ceto capitcari poſſent, & ad litus educere;ſed nunc
piſcatum tempeſtas ſæua prohibet, te ipſo concitante flu-
Chaldæus. ctus, & tempeſtatem cieute, ſic enim Chaldæus legit:
Omnes maris tempeſtates, & fluctus eius,) & dixi,Abie-
ctus ſum a conſpectu oculorum tuorum (quaſi perpetuo
carceri traditus)verumtamen rurſus videbo templū ſan-
ctum tuum(in ſpem tamen erigor, fore vt in templo eius
dicam gloriam, & ea miſerando naufragio eiectus Vuida
ſuſpēdam veſtimenta potenti maris Deo) Circundederūt
me aquæ vſq. ad animam (ſpiritu intercludor, reſpirandi
facultate iam negata) abyſſus vallauit me.(nullum mihi
reſpirandi,& euadendi perfugium)pelagus operuit caput
meum,(hæ ſunt tenebræ abyſſi)ad extremam montiū de-
ſcendi; terræ (montium,& rupiū) vectes concluſerūt me
in æternum:& ſubleuabis de corruptione animam meam
Domine Deus meus:(ergo iam tandem potentiſſime Deus
dic ceto, vt oſtia ventris & oris aperiat, & euomat me in
arida. Totam verò ſentētiā claudit ea ſententia.) Qui cu-
ſtodiunt vanitates fruſtra (qui vel idolorum vel alterius
creaturæ opem implorat & colit)miſericordiam ſuam de-
relinquunt,(amittet ſalute tuā, quam illi cōferre paratus
erat miſerator & miſericors Deus;ſuam,inquam,certam,
paratā,conſtitutam a Deo,his qui diligunt ſalutare illius,
& qui calamitatū carcerē,quo detinetur iubente Deo, in-
uito illo effringere non tentant,grauiter licēt cōquerātur,
& gemant iacentes in tenebris, quibus eos circundedit.

XXIIII. Antequam comedam ſuſpiro, & tanquam inundantes aquæ, ſic rugitus meus.

1 *Olympiodori expoſitio præfertur cæteris. Bolimiodem morbum hunc olim. Quid ſaturitas, Pſ. 105.*
2 *Chryſoſtomi dubitatio de eſuritione Iob, an inuita, an verò voluntaria fuerit.*
3 *Magnus gemitus cum ſtrepentibus fluctibus comparatus, & quare.*

1 QVibuſdam videtur Iob tueri innocentiam ſuam hac
ſcorentia,vt dicat;Nemo exiſtimet me ex illis eſſe,
qui videntur viuere,vt bibant & edant;cum men-
ſæ,aut neceſſariæ corporis refectioni minimè ſolitus fue-
rim indulgere,ſine præmiſſa oratione,& gratiarum actio-
ne, atque fuſis etiam lachrymis,quòd me viderem rei ne-
ceſſariæ obnoxium atque adſtrictum. Alij commodiùs;
Propter ea,quæ enumeraui mala inuitus,& dolens come-
do, vt qui nollem uitam ærumnoſſimam diutiùs cibo, &
potu ſuſtentare,atque producere. Sed omnium commo-
Olympiod. diſſimè Olymp. nectit, Querelas has non leuiter iacto,
tam grauiter enim afficior, ut neque cibum ſiue ingenti
dolore capere, neque me reficere ſine ſuſpirio poſſim: at-
que ea bis uerbis colligi peculiare illud morbi genus,quod
Indicatur laboraſſe canina fame. Bolimiodem uocant,aut eſuritionē caninam ſupra ea Phi-
lippo & Beda docuimus: hanc illam eſſe exiſtimat Gene-
brar. Pſalm. 105. quæ dicitur à ſeptuaginta ſaturitas,cùm
Vide c.2. in enumeratione morborū. dicitur,[Miſit ſaturitatē in animas eorū;] uidelicēt mor-
bum; quo quaſi ſaturi abhorrebant ab omni eſca, ſicque
marceſcebant, & tabeſcebant: de qua re doctē eo loco
Genebrar. Pſ. 105. 15. diſſerit: licēt exiſtimē non eſſe hanc illam bolimiodē, ſed
aliā, quæ ea repletione & cruditate prouenit,& cū mini-
mè nutritur corpus;etiamſi multū alimenti ſumat;de qua
Galen. 2. Apho. c. 17. loquitur Galenus in aphoriſm.& hanc repletionē uocāt.
Eſuritio aūt illa prouenit ex lienis,& atræ bilis,ac oris uē-
2 triculi uitio. Hanc uerò famem,& difficultatē comedēdi
Chryſ. dubitatio de Iobi fame. aliter Chryſoſt. interpretatur,hom. 5. de patiētia Iob ſcri-
bens in hæc uerba:[Qui dixerit famem illā nouā & inter-
pretatu difficilem uoluntariā,an inuitā,neſcio.Quomodo
enim appellem uoluntariam? ſed nolebat appoſita degu-
ſtare; inuitam?ſed aderant cibi;nemoque impediens erat:
appoſitæ ſedebat menſæ,uiſoq. non tangebat cibos:nam
is, qui circa corpus ab ulceribus erat fœtor, decerptio-
ni accidens,deſiderium reſoluebat;ipſamq. menſam æru-
mna quadam replebat. Puto res, *inquit*, meus cibos eſſe vi-
deo,& famis quidem neceſſitas appoſita tangere cogebat
fœtoris vero magnitudo è carne proueniens vim famis
ſuperabat] Eadem pene habet epiſtola 2. ad Olympiade:
ille aūt locus,quem indicat,eſt ex 6. cap. ſecundum Sept.
[Non poteſt ceſſare ira mea, fœtorem enim video eſcas
meas, ſicut eſt odor Leonis. Et Theophanes epiſtola 5. *Theophanes*
propter idem teſtimonium ait:[Ne cibum quidem ſine
dolore ſumebat,propter nimiū fœtorem] Sed de hoc la-
tiùs,c. 6. vbi iterum ſui cibi, ſuæque famis meminit.
Et tanquam inundantes aquæ. Cum comedo (inquit) vel
propter ingentem famem,vel in voluerſum, tot malis af-
fectus rugire,& eiulare cogor. Magnus aliquis claman-
tium,dolentiumque cum gemitu; & planctu ſonitus cō-
parari frequenter ſolet cum ſonantibus, & ſtrepentibus
fluctibus,& quidem non ſine elegantia: nam ſicut in flu-
ctibus reſonantibus eſt fragoſus ille ſonitus coniunctus
cum aqua maris amara:ita dolentium gemitus, & ſuſpi-
riorum ſonitus comitari ſolet amariſſimas lachrymas.
Sed nunc Iob fortē ad famem illam(de qua diximus)reſ-
picit;nam vox illa *rugitus*,poteſt afferre ſimilitudinē leo-
nis præ fame rugientis,ſicut ſcriptum eſt.[Catuli leonis *Pſ. 103. 21*
rugientes,vt rapiant,& quærant a Deo eſcam ſibi.]

XXV. Quia timor, quem timebam, euenit mihi:& quod verebar, accidit.

1 *Timor per meton. res timida; abſtractum pro concreto auget ſignificationem: explicatur. Geneſ.*
2 *Particula (quia) non ſemper reddit cauſam.*
3 *Miſeri præſagiunt impendentia mala. Deus quoque ſuos præmonet. Sapiens deteriora expectat.*
4 *Iuſtus nunquam ſe credit præſenti fortunæ. Iſtum non cadere retrorſum,ſed in faciem, quid.*
5 *Proponitur dubitatio de timore iuſtorum & impiorum. Nequitia ſemper eſt timida.*
6 *Non idem iuſtorum, & impiorum timor.*

TImor; per Metonymiam res timenda, & formidanda; 1
effectus pro cauſa, abſtractum pro concreto, vt ſigni- *Metonymia.*
ficationem quoque,& ſenſum amplificet:ſic Prou. 1.[Cū
vobis id quod timebatis aduenerit. Hebr. cùm venerit ti- *Pro. 1. 56.*
mor veſter, Geneſ. 31. Iurauit per timorē patris ſui Iſaac] *Geneſ. 31.*
id eſt,per Deum, quem vehementer timebat, & colebat
Iſaac;qui ex toto corde timendus,& colendus eſt. Ait ita-
que: Hæc quæ patior, mala non me oppreſſerunt incautū,
& nihil tale formidantem. Particula verò, *quia*, interdum 2
non reddit cauſam, ſed vel ornatus, vel aſſeuerationis *Particula, quia.*
cauſa adhibetur, ſicut & id, [Quia omne maſculinum
ſanctum Domino vocabitur,] id eſt,certē, ſic ſtatutum le- *Luc. 2. 23.*
ge, & ſic omninò faciendum eſt vt omne primogenitum
ſanctificetur, & offeratur Deo. Poterit ergo referri ad
quandam ſuæ calamitatis conteſtationem. Certē non fru
ſtrà vehementer ego timebam; nam grauiſſimis nunc pre-
mor malis. Solent miſeri & afflicti ſua mala deplorare ex
præcedentibus ſignis,& præſagijs animi. Vt ille:

Sæpè malum hoc nobis, ſi mens non læua fuiſſet, 3
De cœlo tactas memini prædicere quercus. *Miſeri deplorant infauſta præſagia.*
Sæpè ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix.

& illud *Mens præſaga mali.* Eheu(inquit Iob)malorum mi-
hi mens bene præſaga; tam acerba enim ſunt, & porten-
toſa,vt ſignis & præſagijs digna fuerint. Et quidem po-
tuit ſuarum ærumnarum timor, & præſenſio à Deo im- *Deus ſuos admonet impendentium calamitatum.*
mitti:nam ſolet Deus ſuorum ſaluti conſulens, ne inopi-
natus caſus illos deijciat, aut grauius conturbet, interius
admonere. Sicut paulò,[Proteſtabatur ſpiritus,quod vin-
cula & tribulationes Ieroſolymis illū manerēt. Et rurſus:
Ego oſtendā illi quanta oporteat illum pro nomine mea *Act. 20. 23.*
pati.]Soletque Deus aperire aurē, & reuelare cor,vt ho- *Act. 9. 16.*
mo non [contradicat,& retrorſum non abeat.] Vides pa- *Iſa. 50. 5.*
ternā Dei prouidentis,& præuidentis,atq. prædicentis cu
ram ergo ſuos,vt non turbentur. Non ergo adeamus in- *Mat. 24. 6.*
cantatores,nec[quæramus à Pythonibus, ſed ad legem
magis,& ad teſtimoniū. Ecce *inquit*, prędixi vobis omnia] *Iſa. 8. 9.*
Poteſt præterea id argumentum eſſe benè inſtituti ani- *Sapiens deteriora expectat.*
mi ſapientiæ præceptis; ſapiens enim non ſolum melio-
ribus vtitur, ſed etiam deteriora expectat, & malam diē
(vt ait Sapien.) *præcauet.* prop. ex Hebr. *videt, & præuidet*, *Eccle. 7. 33*
exci-

excipitque non incautus: & licèt quidem *Sapienti* (vt Plutarch. ait) [meliora in votis ſint, ſed deteriora tamen èt in expectatione Anaxagoras accepto de filij morte nuntio, Ego (inquit) quem genui interiturum ſciui, & ei expectationi ſuſtuli. Vnicuique certè infortunio ſubteſtari illico licet; Sæbà: Qui ſic erga fortunam affectus ſit, quidquid accidat, celebratum illud proferre poterit, anteuerti te fortuna.]

Plu. de tranquilit. ani. Anaxagoras.

4 Eſt verò hæc quoque ſententia poteſt viri pijſſimi nunquam ſibi de fęlicitate blandientis, ſed potiùs timentis aliquando fortunę commutationem, cùm negatum ſit ſummis ſtare diù, quaſi dicat: Bene illud mecum ego ſæpiùs repetebam, omnia tempus habent, poſſeque fieri, vt inopia, & ærumnæ ſuum tempus poſt tantam fœlicitatem ſibi vendicarent.

Vel tandem ſic, ſuamque ſanctitatem tuebitur Iob hac ratione: Hæc mala non me oppreſſerunt inopinatò, ſicut frequenter ſolent diuites impios in die bonorum oblitos, malorum caſus inopinati proſternere; ſed iuſtorum more ſemper ſui pauidus; nunquã me totũ tradidi felici fortunæ; cecidi ſanè, ſed non *verſus ſum*; qui caſus periculoſiſſimus eſſe ſolet; ſed *in faciem*, vti iuſti cadere ſolent, videlicèt in ea ipſa, quę prętimuerim, & ſemper ante oculos habuerim, ſuperq; timuerim: vide Greg. hom. 9. ſuper. Ezec.

Pro. 28. 14. Iuſti cadũt in faciem, non verſum, quod.

5 Sed quanam ratione ſuam pietatem ex timore malorũ probare poteſt Iob, cùm Sapientia ad impios dixerit, Pro. 1. [Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo vos, cùm vobis id quod timebatis aduenerit?] & iterum Prou. 10. [Quod timet impius, veniet ſuper eum,] Quid enim magis familiare improbis, quàm malorum omnium timor, atq; et vbi *non eſt timor*, trepidatio plena timore? Nã [cum pauida ſit, ille inſidias ſuſpicatur, & cum ſit timida nequitia, ſuo timore dat teſtimonium condemnationis. Sẽper n. præſumit ſæua, perturbata conſcientia. Nihil n. eſt timor, niſi præſumptionis adiutorium] (id eſt, ſuſpicionis impendentium malorum, augmentum, atque fomentum; ſuſpicio n. timore fouetur, & creſcit) *proditio* (deſertio, derelictio) cogitationis auxiliorum (nam vigente timore nulla ſuſpicitur opportuna cogitatio capiendi auxilij.] Tyrãnus ille verum Regem Chriſtum ſic formidauit, ſic ſui regni excidium timuit, vt turbaretur vehementer, & omnis Ieroſolyma cum illo, ad primum nuncium infantis nati. Regni amittendi timore furebat Saul: Inſaniebãt quoque præ timore, qui dicebant: [Venient Romani, & tollẽt locum noſtrum, & gentem:] Denique, vt ille alius dixit: [Omnis metus tyrannos ſollicitat: magna ſeruitus, magna fortuna; ſeruili animo & timore cuncta extimeſcit.]

Pro. 1. 26. Prou. 10. Pſ. 13. 5. Iob 19. 21. Sap. 17. 11. Sene. ad Poly. c. 26. Seneca.

Reſponderi huic dubitationi facilè poteſt; non eundẽ eſſe iuſtorum, atq; improborum timorem. Impij namque dum proſpere & fæliciter agunt, & in pace ſunt cuncta quæ poſſident, minimè ſibi cauent, aut timent à proſpera fortuna, imò illi ſe totos committunt, deduntq. præſenti voluptati, quam amant; mala verò horrent, atque aduerſus illa, qua poſſunt ratione ſe comparant, & præmuniunt, ne cogantur amittere voluptatẽ; vti ſapienter Plutarchus dixit; [Vehemens cuiuſque rei appetitio comitem illius amittendæ formidinem habet, quę hebetem facit lætitiam, perinde atque flammam flatu violentiori inhibitam:] at iuſtorum virorum timor eiuſmodi eſt, vt à præſenti fælicitate, & à fortuna blandiente ſibi timeant, fallacem illam, & inſtabilem eſſe ſibi perſuadent, [Totũ mundum poſitum] eſſe in maligno, certiſſime credunt; [in manu Chanaan eſſe ſtateram doloſam.] non dubitant; & in manu, & lenocinijs meretricis certiſſimas inſidias ſuſpicantur. Hic profectò timor dat teſtimonium ſanctitatis, atque comes eſt iuſtitiæ, nam [beatus eſt vir, qui ſemper eſt pauidus.]

Non idem iuſtorũ atque improborum timor. Plutar. de tranquilitani. 1. Io. 5. 19. Oſea 12. 7. Pro. 28. 14.

XXVI. Nonne diſſimulaui, nonne ſilui, nonne quieui, & venit ſuper me indignatio?

1 *Quorumdam principum inertia; quod iſtorum ſilentium, & turpis quies ex Dauid, Hamos, & Luca.*
2 *Quid diſſimulare.*
3 *Quid hoc loco indignatio, & de qua plaga accipienda.*
4 *Forma optimi principis, ut debeat is diſſimulare; geſcere, et ſilere.*

1 *LXX.* Non eſt eadem apud omnes huius ſententiæ lectio, & diſpunctio: nam Sept. atque Græci ſine interrogatione, *Non diſſimulaui non ſilui, non quieui. &c.* quaſi dicat. Non me ſegniter, & inerter geſſi in meo munere regio adminiſtrando, inſtar regum & iudicum aliorum; qui diſſimulant, & conniuent ad obligationes & leges ſuorum officiorum; qui ſilent, vbi maxime clamare deberent, qui otio, & inertiæ vacant, atque genio indulgent, cùm vigilare deberent, & laborare pro populo cõſeruando in officio; ſe ipſos paſcentes, non gregem. Hac ratione intellexiſſe videtur Aquila; legit. n. [Non me oblectaui, nõ indulſi genio] de huiuſmodi vitijs notantur diuites ad Hamos, c. 6. [Vę qui opulenti eſtis in Sion.] iuxta originale, Væ qui pacati & tranquilli eſtis, non ſolum quod pacatam vitam in pace, & omnium bonorum abundantia degant, ſed ẽt, quia periode viuunt malè ſecuri, ac ſi mutationi obnoxij non eſſent. Dicit. n. quiſque illorum [in abundantia ſua, non mouebor in æternum:] diſſimulant igitur ad omnia, quod nihil ad ſe attinere credant; ſilent, & quieſcunt, & ſtertunt in aurem vtranque. Quam etiam ſecuram quietem ille diues, poſt vberes anni prouentus pollicebatur animæ ſuæ dicens: [Anima mea requieſce comede, bibe, epulare.] Quare verbum diſſimulandi, quod in fonte eſt, *Salah*, ſignificat non ſolum diuitijs, ſed etiam pace, tranquillitate; ſecuritateque abundare, Dan. 4. [Ego Nabuchodonoſor *quietus in domo mea eram. & Iere. 49. Conſurgite, & aſcendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter. Hebr. ad gentem opulentam, & confidentẽ] Iob ergo, qui cum diues eſſet, tamen pauidus erat, non diſſimulabat, neque ſecurè agebat.

*Principum, & iudicum inertia. Aquila. Hamos 6. 1. Peccatores cur dicantur pacati. Pſ. 29. 7. Luc. 12. 19. Dan 4. 1. * Contento, deſcanſado y ſeguro me eſtaua yo. Ier. 49. 31.*

2 Vulgatus interpres cum interrogatione, & negatione legit, ita vt idem valeat, quod affirmatio *Nonne diſſimulaui* quaſi diceret; vtique diſſimulaui, certè ſilui, quieui; eodẽque modo Chaldæus, quod pertinere poteſt, vel ad animi moderationem, & conſtantiam, qua primos infauſtos nuncios de rerum ſuarum amiſſione accepit: conſtanter enim tolerantis eſt ſilere, & dolorem ſilentio comprimere: at verò ultimo illo acerbiſſimo nuntio, de repentino filiorũ interitu, vehementer fuerat commotus, in hanc ſententiam; Sæuam illam, & indignatione plenam plagam non commerui aliarum calamitatum impatientia, aut importunis, & ſtultis querimonijs, cum ſiluerim, & quieuerim: ſed melius, hæc indignatio ſit illa acerbiſſima corporis plaga a Deo immiſſa, irati, & indignantis inſtar: nã quod Hugo dixit: *Venit ſuper me* talis tribulatio, quæ in indignationem mihi verſa eſt, ſenſum habet & parum commodũ & Iobo indignum. Vel quidem ex ſententia aliorum, his diſſimulãdi, ſilendi, & quietè agendi virtutibus ſignificabit ſuæ vitæ, & morum integritatem, atque locupletiſſimi principis officium incorruptè, & ſanctè præſtitum, in hanc ſententiam; Tanta calamitas non mihi accidit ob paruum diuitiarum vſum, iniquamve reipublicę adminiſtrationem; certè enim diſſimulaui, pacificus fui, non tyrannus, non ſummo iure, ſummaque iniuria omnia exigens; ſed benignus, & vt res, atque tempus ferebant, conniuens ad pleraque ſubditorum errata. Huius diſſimulationis, optimiq; principis ſpecimen præbuit Saul recẽs in regnum inauguratus; cum enim à tergo aduerſum ſe contumelias iactatas audiret, ille diſſimulabat ſe audire. 1. Reg. 10. & qui omnium iudex eſt, interdum etiam [diſſimulat peccata hominum propter pœnitentiam:] & vt Petrus ait; [*deſpicit ignorantiæ noſtrę tempora.] Illud prætere a ſilentium, & quies ad eandem principis manſuetudinem pertinet; eſt enim in fonte idem ſilentium, de quo dicitur, Pſ. 106. [Siluerunt fluctus eius. & lætati ſunt quia ſiluerunt:] ait igitur: ſilui, quieui non clamaui, non eſt audita vox mea foris. Similes profectò iudices atque prælatos promittit ſuæ eccleſiæ Deus, Iſa. 60. Ponam viſitationem tuam (viſitatores & iudices) pacem (valde pacificos) & præpoſitos tuos, iuſtitiam (ſanctos, mites, benignos.) Demonax (apud Lucianum) rogatus; Quomodo quis benè imperitaret; reſpondit: Iram cohibeat, ſi multa audiat, & pauca loquatur. Hoc videlicèt illud eſt, [Noli eſſe ſicut leo in domo tua, euertens domeſticos tuos, & opprimens ſubiectos tibi; nam ſicut fremitus leonis, ita & ira regis, & ſicut ros ſuper herbam, ita hilaritas eius: illud valde Salomon deplorat; Vidi in loco, iudicij impietatem. prop. ex Hebręo, in quietudinem, commotionem. Conſopire, & extinguere debet potius iudex pacificus lites, & iurgia, & componere diſſidia, quam excitare, fouere, promouere, producere. Sed de diuitum, & principum aliquorum ſtultiloquio, & vaniſſima exiſtimatione de ſe concepta, aliquando plura: nunc integram Iobi orationem, numquam interruptam audiamus.

*2 Vulgatus elucidatus. Chaldæus. 3 Quid hoc loco indignatio. Hugo Cardin. 4 Virtutes optimi Principis. Diſſimulare debet princeps. 1 Reg. 10. 27. Sap. 11. 24. * Haze del que no vee, ni oye, ni haze caſo. Act. 17. 30. Pſ. 106. 29. Iſ. 60. 17. Eccl. 4. 35. Eccle 3. 16. Prou. 19. 12.*

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

1
Poſt hæc,
* aperuit Iob os ſuum:

& maledixit * diei ſuo:

2
& loquutus eſt,
3
Pereat dies, in qua natus ſũ.
* & nox in, qua dictum eſt,
conceptus eſt * homo.

4
Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eũ Deus deſuper,
* & non illuſtretur lumine.
5
Obſcurent eum tenebræ,
* & vmbra mortis.
* Occupet eum caligo, & in uoluatur amaritudine,
6
Noctẽ illam tenebroſus turbo poſſideat.
Non computetur in diebus anni,
Nec numeretur in mẽſibus,
7
Sit nox illa * ſolitaria, neque laude digna.
8
Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan,
9
Obtenebrentur ſtellæ caligine eius,
Expectet lucem, & non videat:
Nec ortum ſurgẽtis auroręe.
10
Quia nõ concluſit oſtia ventris, qui portauit me,
Nec abſtulit mala ab oculis meis.

POſt tot grauiſſimas plagas *a* diuturno *b* ſilentio exceptas, totque dies ab amicorum aduentu ſilentio tranſactos, nulla impatientis animi ira, aut commotione percitus (vt qui recẽtem dolorem cùm acerbior eſſe ſolet, facilè tacitus ſedauerit) *c* ſed recta * ratione ductus, conſultò ac præmeditatò ſibi ipſi verba præſcribit, quibus tũ amicos in tãta calamitate obſtupeſcentes ad familiare aliquod colloquiũ prouocet; tum etiam *d* æſtuanti cordi (carneum enim, & molle, non lapideum, non æneum eſt) ſuſpirijs, & lamentis *e* indulgeat, apertoque ore viã patefaciat intus concepto doloris igni. Ergo * calamitoſum ſuæ vitæ tempus, miſeramq. rerum afflictarũ conditionem, materiam dicẽdi faciens, non querelis modò, lamentiſq; perſequitur, ſed verbis etiã, modiſque dignis re indigniſſima laceſſit. Nimirum malis, quę Deus non fecit, maledicit, atq. illa à vitæ bonis, *f* ſapiente mentis conſideratione ſeparat, & quaſi præſcindit: præcipue verò erga Deũ *g* charitas, deque illius paterna in homines bonitate concepta fiducia illi fecit *h* conquerendi animos; atque in hæc tandem verba loquutus eſt. O vtinam extitiſſet nunquam *i* natalis ille dies, quo in miſeram hanc, lugubremque lucem editus ſum. * Nunquam fuiſſet offuſa terris nox illa teterrima, quæ meæ conceptionis teſtis non oculatus, ſed cæcus fuit: quamuis enim * viri, & maſculi, ſed non ideò nõ infauſta, atque ominoſa conceptio, atque natiuitas fuerit. Funeſtæ verò luci illi aduentanti quorſum præcedens nox ceſſit, locumque conceſſit? Totum illud diei lucentis ſpacium occuparent tenebræ. Obſcurarentur omnia perpetua caligine. Quid verò ſupremus rerum omnium iudex improbi illius diei *l* rationem duxit vllam? quid ad ſuum iudicium ſiſti & adeſſe iuſſit? quid cõmuni & ordinaria aliarum rerum trutina, & quæſtione examinauit? cùm in illo nihil boni geſtum fuerit, nihil fœlix, lætum nihil, quòd reſpondere rogatus poſſit. Diem ſanè indigniſſimum, quem Deus feſtiuũ eſſe velit, aut vllo beneficio in homines collato inſigniat, & conſecret; aut ſibi ſanctum, & ſolemnem indicat, * vlliuſve ſyderis, vel citò etiam fugientis cometę coruſcatione illuminet. Ergo diẽ nigro notandum lapillo *m* vendicet ſibi proprium, & peculiarem caligo, iureque merito permittatur totus poteſtati tenebrarum, quæ in illum incurrãt, proculcent, polluant, atque profanum efficiant. * Nocturnis omninò *n* terroribus inhorreſcat, vmbris lethalibus, horrificis ſpectris, terriculamentis, vitæ diſcriminibus præſentiſſimis. * Tetra illũ nubes obſideat, anxietas mœſta ſolicitet, amariſſimus & concitatiſſimus dolorum æſtus abſorbeat; illi videlicet grauiſſimi, atque acerbiſſimi, quibus in extremo vitæ diſcrimine iam iam agentes animã *o* & lumine deficientes conficiuntur. Nihilo verò eſt hoc infauſto natiuitatis die, illa meæ conceptionis nox inauſpicatior: digna profectò, quam tenebroſus turbo, ſæuaque tempeſtas efficerent teterrimã, & periculoſiſſimam; * quàm dies nullus in connubium, ſocietatemve ſuam recipiat, mortalium nemo ad menſium numerationem lunarium obſeruet; neque vlli omninò humano vſui quiſquam deputet. deinceps verò, cùm annua reuolutione redierit, * ominoſa & infauſta habeatur *p* conuentibus, conuiuijs, lætioribus cantibus, nuptijs celebrandis. Tantum *q* piſcatores, qui conficiendarum, conijciendarumque execrationum egregij ſunt artifices, eo præſertim tempore, cùm in Leuiathan vaſtiſſimum nimirum piſcem incidunt, aut cùm piſcatui minimè fauet ſerena nox, tranquillu ſve dies, in hanc vnam noctem omnia ſua maledicta conferant, atque nouas alias nunquam auditas execrationum formulas confingant. Nec non lamentatrices & præficæ, quę, cùm plangendi principes, & magiſtrę ſint, atque cęteris modum lugendi pręebeant, maledicere ſolent affulgenti luci, propterea quod ex officio inſtaurare debeant lachrymas, & modos flebiles, quos noctu intermiſerãt, totas ſeſe ad huius noctis deteſtationem, deplorationemque conuertant. Illi etiam, qui exoſum habent Solem, & deum lucis, quòd & ipſos, & regionem torridus perdat, proptereaque noctem habent in delitijs, & crebris luminibus vtuntur, hanc tamen noctem, non minùs, quàm Solem & diem maledictis, & conuitijs onerent. Decurſis iam aliquot vigilijs nocturnis, ſi ſubalbicare cœperint ſtellę matutini crepuſculi, obducantur confeſtim præcurrente caligine; ſicq. lucem expectet diurnam, quæ tantis tenebrarum malis finem imponat, ſed tamen fruſtrà. Nunquã itaque illi affulgeat vicinæ aurorę radius, qui ſolis aduentum nunciet; non videat pręcurſorem Luciferum. Nimirum hęc, hiſque grauiora meretur ſupplicia nox illa improba, quę meę cõceptioni opportunitatem temporis, atq. facultatem pręebuit; cùm debuiſſet potiùs

matrem

NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in Commentarijs fuſius explicantur.

a *Quo tempore lamentationes ſuas vſus fuerit Iob. v. 1. nu. 1.*
b *Pulchra quędam, de ſilentio opportuni ſermonis magiſtro. v. 1. nu. 2. 3. & de ſilentio tutorum in ſuis ęrumnis. v. 2. num. 2. 3.*
c *Oris apertio pręclara multa indicat, pręſertim grauitatem non temerè fieri. v. 1. nu. 4. 5. 6.*
d *Vt ſit naturali dolori indulgendum; & de affectu ſimplici potius fuiſſe diſputatio, in conſideratione peculiari lamentationum. Sect. 6.*
e *Quid dies in ſacro ſermone, quid item maledicere. v. 1. nu. 7. 8.*
f *Peculiare aliquod de arte pręſcindendi vnam rationem ab altera in eadem re, ex ſacris Sect. 7.*
g *En charitate erga Deum profectas ſic lamentationes has, diſſeritur integra Sectione 8.*
h *In vniuerſum vnde profectę fuerint hę lamentationes, & qua mente maledixerit Iob diei ſuo latè diſputatur peculiari hac de re conſideratione.*
i *De natali die quędam. v. 3. nu. 1. & de maſculi natiuitate, quędam ex ſacris verſ. 7. & 8.*
l *De verbo requirendi, & vt Deus ſuas creaturas pro ſua beneuola prouidentia requirat, obſeruationes quędam. v. 4. a nu. 2. vſque ad 6.*

m *Verbum obſcurandi in Hebræo vehement, & multa comprehendit v. 5. n. 1.*
n *Accuratè explicatur quid vmbra mortis. v. 5. nu. 2.*

o *Vt miſeris nigreſcant omnia, & à tenebris defunctorum, aut mortuorum ſumatur amplificatio in lamentatione aliorum. v. 5. nu. 3. 4.*

p *Quę dicatur ſolitaria nox, ex prophanis quędam. v. 7. nu. 2. 3. 4.*
q *De ijs, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan, & de pręficis & lamentatricibus: de ijs quoque, qui ex peculiari vitæ inſtituto Solis, diei; maledicunt. fuſè, & accuratè diſſeritur integro. v. 8. pręſertim, a nu. 4. vſque ad 8.*

matrem meam ſterilem reddere, ne me conceptum, atque naſcentem tot ærumnis expuneret. Sed ciio conciperer, debuiſſem præfocari intra materna viſcera; ederer in lucem, ſed debuiſſem confeſtim mea ſponte expirare. Quòd ſi viuebam ipſe, cur (malum) præcucurrit obſtetrix & parauit, atque ſuppoſuit genua, vt me cadentem exciperet? cur admouit ori vbera, vt me vagientem, deficientemque reficeret? Hęc ſi mihi mortis potiùs impedimenta, quàm vitæ adminicula defuiſſent. fęlix ego r ſilentium illud, quod cum huius mundi negotijs, & uitæ curis amicitiam & familiaritatem dirimit, longè ſepoſitus iam ſeruaſſem; iam tranquillo, iucundiſſimoque defunctorum ſ ſomno tacuiſſem conſopitus; fruerer itaque nunc placida illa quiete, s quam nulla vitę huius irrequietę moleſtia interturbat; nullus belli tumultus, ſequa nulla negotiorum atque humanorum fluctuū tempeſtas concitat. Neque, ſi me immatura rapuiſſet mors, iniquiori fuiſſem cōditione, quàm reges alij, & t magiſtratus ampliſſimi, quibus uitæ diuturnitas, & prædiues cenſus facultatem, & tempus ſuppeditant extruendi in v campis, & medijs ſolitudinibus magnificentiſſima ſepulchra, quę, cùm eo iam mortui deportātur, pro ſuperba ſui funeris pompa, & u auro & argento repleant, atq. x precioſa ſupellectile exornent. Si verò inhumatus iacerem, aut quoicumque ſepulturæ ignobilis ſocietate comites haberem, non minus eſſem fœlix; ſiue informis adhuc, rudiſque fœtus, antequam ſtatis Solis, & Lunæ curſibus matureſcerem, materna ex aluo funderer; ſiue vnus fuiſſem ex illis, quibus ante y ſol occidit, quàm illum oriētem uidere potuerint; abortus dico infęliciſſimos, quorum nulla nomina, memoria nulla, nulla cum viuentibus rerum, vitæq. communicatio, neque ſocietas. O mihi denegata mors optima, quę non modò pijs, probiſque uiris, quos iniqua uexat fortuna, ſed impijs quoq. faues, nam his quoque finem conſtituis tumultuandi, ſeditiones faciendi, tragædias excitandi, tyrannidem exercendi, & inanibus ſeipſos curis, noctes dieſque macerandi. Eo tandem concedunt, atque concidunt, qui alios vi oppreſſos, & iniquo imperio coercebant glorioſi milites, & imperatores fortiſſimi nunquam priſtinas neruũ uires reſumpturi. Verùm enimuerò pari neceſſitate, conditioneque minime diſpari iniqui ſæuique tyranni cum alijs vexatis, & oppreſſis; triumphatores cum captiuis; violentus creditor. atque importunus exactor, cum debitore obærato, * diues cum paupere; nobilis cum ignobili vulgo iacebunt, & conquieſcent. Neque obliuiſcetur regina mors mancipij uiliſſimi, quod dura premit ſeruitus; nam illius miſerijs exorata, redemptione facta manu illud mittet, & uinculis atque compedibus eximit, inuito licèt atque repugnante hero Ergo ſi tot reperiuntur in morte commoda, atque oportunitates, cuiuſnam tanti, tamque prętantis boni conſequendi ſpes conceditur mortalibus lucis uſura? atque ijs præcipuè quorſum diuturnior uita ſuppeditat, qui amariori ſunt animo, & in luctu, atq. ſqualore iacent? certè inutilè omnino illis uitæ beneficium exiſtit, quibus eſt infeſta, dicam etiam moleſtiſſima, atque miſerrima diu exoptantibus mortē. Hęc uerò neque minus ardenter, neque ſegniùs quæritur ab ęgris, & afflictis, quàm à uiro pauperrimo theſaurus, aut uetus aliqua depoſitio pecunię, pretioſæve ſupellectilis in ſepulchris reconditæ; certè ſudans licet, & æſtuans defodiendi labore, ſi theſauri, aut ſepulchri ullum ſignum uidet, uehementi afficitur gaudio, lætuſque acclamationibus exultat: non aliter ſanè mors eſt in uotis miſero, nō ſecùs grata & oportuna quæcumque mortis occaſio, & oportunitas. Viuere igitur quid miſero mortali confert, cui mille ęrumnis circū ſepto nullum pateat perfugium, nulla euadendi via, nulla è tantis calamitatum, & diſcriminum tenebris emergendi ſpes?

Si quis verò me fortè miretur acriùs conquerentem, atq. loquentem acerbiùs; is ſciat me tam grauiter dolere, vt ſine ſuſpirijs, & gemitu, & ſine ingenti lachrymarum vi, nequeam cibum capeſſere; necnon me tam grauiter affectum eſſe, vt ipſa corporis qualiſcunq; refectio, grauiſſimus mihi morbus exiſtat: dolens itaque, & inuitus etiam comedo; namque, quod mihi liceret, nollem vitam hanc calamitoſiſſimam ſuſtentare diutiùs. Sed (heu) malorum mihi mēs z bene præſaga; non enim fruſtra percellebar animo, & mihimetipſe quondam timebam; intùs enim neſcio quæ concepta formido fœlicem mihi fortunam reddebat ſuſpectam, atque inconſtantię inſimulabat; vt blandienti minimè fiderem: deturbatus igitur ſum miſer e tanto faſtigio; ſed non inopinatò, quod in maxima clade ſolatij reliquum eſſe potuit. Sed interdum, quod verum fatear, hæc bonæ conſcientiæ cogitatio refricat vulnerum dolorem; cùm enim neque ſegnem, neque malè ſecuram, inſtar principum aliorum, vitam traduxerim, ſed mei officij memor tranquillè, & pacificè regnum adminiſtrauerim, conniuens & diſſimulans, cùm res poſcebat, ad multa ſubditorum errata, nullo tandem meo merito ſupremi iudicis in me ſæuientis iram, plagamque ſæuiſſimam ſuſtinere compellor.

r Cur mors ſilentium dicatur, & huius comparationis ratio exponatur. verſ. 13 num. 2 3.

ſ Pauca quædam de morte cum ſomno comparatione. v. 13. nu. 1.

s Qualis ſit mortis quies. & ut vita ſit bellum continuum, & ſeua tempeſtas: mors pax, portusq; tranquillus, opportuna digreſſio. v. 13. nu. 4. 5 6.

t De conſulis nomine & de Vulgati more peculiaria quędam. v. 14 nu. 1 2.

v Digreſſio ad loca in quibus monumenta fiebant, ubi ex ſacris, & prophanis nō pauca, & quam eſſe nobis debeat familiaris mortis, & defunctorum memoria. v. 15. nu. 5.

u Priſca conſuetudo condendi cum cadaveribus theſauros oſtenditur. verſ. 15. num. 4

x Vt pretioſa ſupellex & aurum, & argentum ad reges, & diuites honoris pertineant. v. 15. nu. 2. & 3.

y Quæ ſit abortiui ratio. & ut ex negatione lucis deſcribi in ſacris ſoleat, non pauca. v 16. nu. 2. & 3.

z Quam ſit diſſimilis iuſtorum, & improborum timor in media felicitate; & qualis ſit ille, qui iuſtitiam comitatur explicatur quæſtiuncula appoſita verſ. 25. nu. 5.

11
Quare nō in vulua mortuus
ſum? egreſſus ex vtero non
ſtatim perij?
12
Quare exceptus genibus?
Cur lactatus vberibus?
13
Nunc enim dormiens ſilerē:
& ſomno meo requieſcerē.
14
Cum regibus & conſulibus
terræ qui ædificant ſibi ſo-
litudines. 15
Aut cū principibus, qui poſ
ſident aurum, & replent do-
mos ſuas argento.
16
Aut ſicut abortiuū abſcon-
ditum non ſubſiſterem:
vel qui concepti non vide-
runt lucem. 17
Ibi impij ceſſauerunt à tu-
multu.
& * ibi requieuerunt feſſi ro
bore. 18
Et quondam vincti pariter
ſine moleſtia non audierunt
vocem exactoris.
19
Paruus & magnus ibi ſunt,
& ſeruus liber à Dn̄o ſuo.
20
Quare miſero data eſt lux, &
vita his, qui in amaritudine
animæ ſunt?
21
Qui expectant mortem, &
non venit, quaſi effodiētes
theſaurum;
Gaudentque vehementer,
cū inuenerint ſepulchrum.
23
Viro, cuius abſcondita eſt
via: & circundedit eū Deus
tenebris. 24
Antequā comedā ſuſpiro:
& tanquā inundantes aquę
ſic rugitus meus.
25
Quia timor, quem timebā,
euenit mihi: & quod vere-
bar, accidit.
26
Nonne diſſimulaui? nonne
ſilui? nonne quieui? & venit
ſuper me indignatio.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER TERTIVS.

Qui eſt de tertio certamine, id eſt, prima IOB cum Eliphaz diſputatione.

ANNOTATIO PRAEVIA.

IOBI amicos ſapientes fuiſſe, & veræ fidei, atque pietatis cultores.

1 *Sapientia, & pietas dicentis, attentionem, & beneuolentiam conciliant. Veri ſapientes, ſal & claui defixi.*
2 *Quæ videantur repugnare ſapientię, & pietati amicorum Iob.*
3 *Sapientes, atque pios illos fuiſſe.*
4 *An illorum ſententię fidem infallibilẽ contineant: hominum mendacia referri ſacra hiſtoria.*
5 *Quaſdam illorum ſententias ſacras eſſe. Qua formula citanda Sacram Scripturam.*
6 *Alios ſacros ſcriptores mutuatos eſſe ſententias ab amicis Iob & quæ illa ſint.*
7 *Illos habuiſſe diuinas reuelationes. An fuerint Prophetæ.*
8 *Quod illorum peccatum.*

1 NE ſepiùs in eandem dubitationẽ incurramus, ad vniuerſas amicorum cũ Iob diſputationes neceſſariò pręmittenda eſt illorum ſapiētię, & pietatis tractatio. Nam neq. illorum argumenta, atque de diuinis rebus ſentētię, longioreſque orationes benè à nobis intelligi, examinariue aliter poſſunt, quã priùs conſtiterit, fuerintne diuinarum, humanarumque rerum ſciẽtes; an verò nihilo quàm vulgus, ſenſu & ratione præſtantiores. Quod ſi ſapientes ſint, attẽtos, ſi pij & religioſi, beneuolos habebunt auditores, cùm ſcriptum ſit: Verba ſapientum audiuntur in ſilentio. Et rurſum: Verba ſapientum ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi: quæ nimirum noſtram intelligentiam ſtimulant, & excitant ad audiendum, & intelligendum, ſuſpenſoſque auditorum animos dicendo tenent. Eiuſmodi veri Eccleſiæ Theologi ſunt, qui velut Paxilli fixi in loco fideli ſuſpenſam tenent omnem gloriam domus Chriſti; & velut ſal, famem & ſitim audiendi verbi Dei, & intelligendi in auditorum mentibus efficiunt. At è contra: Stultus eſt homo acharis (illepidus & inuenuſtus) & ex ore fatui reprobabitur parabolo.

Sapiẽtia ac pietas cõciliant attentionem, & beneuolentiam. Eccl. 9. 17. Eccl. 12. 11. Sapiẽtes velut paxilli defixi & velut ſal. Eſa. 22. 23. Matt. 5. 13. Eccl. 20. 2.

2 Et videntur quidem neque pij, neque ſapiẽtes. Primò, quòd ſenſu, & iudicio de diuinis rebus à Iobo ſanctiſſimo, atque ſapientiſſimo vehementer diſſideãt. Secundò, quòd manifeſtæ in diſputando falſitatis arguatur à Deo, cap. vlt. dicẽte: Non eſtis locuti corã me rectum, id eſt, verum: nam rectum in ore, & in ſermone ad veritatem pertinet, Pſal. 5. Non eſt in ore eorum veritas. Hieron. ex Hebræo; Non eſt in ore eorum * rectum, & Pſal. 32. Rectum eſt verbum Domini, & omnia opera eius in fide, id eſt, verax eſt, & fidelis: & ita Origenes initio libri 3. illud Dei dictum Paraphraſtice explicans reddit; Non eſtis locuti quidquam veritatis. Tum etiam, quia non videntur agnouiſſe reſurrectionem mortuorum, vt exiſtimat Burgenſ. huius libri c. 21. additione. Quare oportuit multa illos fidei myſteria ignoraſſe, neque futuram alterius vitæ renumerationem in ſuis diſputationibus conſtituunt, imò euertunt, dum nulla alia promittunt Iobo præmia, quam temporalia; neque alias impijs pœnas, quàm ijs ſimiles, quas Iobus patitur: ſic illis tribuit D. Th. in fi. c. 2. & Lyra Baruc 2. Accedit quartò quòd temere, & improbè de Iobo cenſent; In quam rem dũ pro Iobo loquitur Greg. Nazian. oratione in laudem Athanaſij, ſic ait; Malus celerrimè adducitur, vt bonum etiam virum condemnet: contrà vir probus, ne malum quidem facilè condemnauerit: ea etiã, quæ impijs atq. ſtultis ſolemnia ſunt, in illis reperias, ſtultiloquiũ, verba improperij & conuitij in amicum, iterationes, & repetitiones inutiles eiuſdem ſententiæ; quæ omnia à pietate, & vera ſapientia aliena ſunt, atque ſtultis, & impijs tribuuntur. Prou. 14. verſ. 42. Eccleſ. 7. v. 16. Huc tandem faciunt, quæ c. 2. v. 11. diximus; cùm dubitabamus, fuerintne veri amici, & bene in Iobum affecti.

*Argumẽta pro parte oppoſita. Iob 42. 7. Pſal. 5. 10. Hieron. * Ne haẓon ai dixanoi ſat a dore ehet. Pſ. 32. 40. Origen. Burgenſis. D. Thom. Lyranus. Nazian.*

3 Cæterùm ſanctos, & pios fuiſſe docuimus, cũ illorum veram amicitiam, & beneuolentiam erga Iobum oſtendebamus: ſapientes autem & rerum humanarum, atque diuinarum peritos ipſæ illorum orationes teſtantur, de Dei iuſtitia in genere cap. 4. de ſupplicijs impiorum 4. 8. 15. 18. 28. 22. de præmio iuſtorum 5. 8. 11. 22. de Dei prouidentia 5. 33. 34. 35. 37. de Dei ſapientia 11. 33. de Angelis 4. 35. de Creatione, Meteoris, Phyſicis 15. 25. 35. 36. 37. ſparſimque alia de patientia, & omnium virtutum officijs. Quare illorum doctrinæ nunquam repugnat Iob, ſemper enim maiores propoſitiones illis concedit; minores autem, quas vocant, atque conſequentias deductas negat, vt conſtat, cùm cap. 9. ait: Verè ſcio quod ita ſit, & cap. 12. Ergo vos eſtis ſoli homines, & vobiſcum morietur ſapientia? & mihi eſt cor, ſicut & vobis, nec inferior veſtri ſum, quis enim hæc, quæ noſtis, ignorat? & cap. 13. Ecce oculus meus videt omnia hæc, & intellexi ſingula, ſecundũ ſcientiam veſtram & ego noui, & cap. 16. Poteram ego ſimilia veſtri loqui. Auctor prętereà Catenę initio cap. 26. ait Iobum tacuiſſe, quò concederet, & approbaret orationem Eliu.

Amici Iob ſapientiſſimi Theologi. Iob nõ ſemper repugnat amicis. Iob 9. 10. Iob 12. 2. Iob 13. 1. Iob 16. 3. Nicetas.

4 Sed illud difficiliorem quæſtionem habet, an horum ſapientium dicta, atque ſententiæ in illis, quas diximus, propoſitionibus maioribus, atque principijs contineant infallibilem veritatem; atque exiſtimandum ſit illa locutos afflatos Spiritu ſancto, ſicut alios Sanctos Dei homines; nam quod in hoc libro ſacro refertur, non oportet continuò ſecundùm ſe verum, & ſacrum eſſe, niſi quatenus refertur: cùm mendacia, & falſa teſtimonia, in hiſtoria veriſſima referantur, & quòd dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: ſic exiſtimat Lyra, non eſſe alienum à Sacra ſcriptura aliorum mendacia, vel lapſus referre; vt Iudic. 11. Iephte numerat trecẽtos annos ab exitu ex Ægypto; cùm tunc non fuiſſent exacti ampliùs. 297. neque mirum, nam ibi refertur, qui Iephte ſuo ſenſu dixerit. Itaque amicorum dicta referuntur, ſed non explicatur, an loquuti fuerint vt ſacri Prophetæ inſpirante Deo, atque vt Apoſtoli, & Euangeliſtæ, quorum per ſe dicta, vt ſacra & à Spiritu ſancto dictata accipimus.

An principia quibus amici vtuntur ſint de fide. Aliorũ mendacia referri in ſacra ſcriptura. Lyranus. Iud. 11. 26. Lapſus Iephte.

5 Exiſtimo tamen primò ea omnia principia, de quibus inter illos, & Iob conuenit, veritates ſacras continere; nam ſi quando errant tunc illis repugnat Iob: & à

Deo

Deo argoſitur, atque nos illorum errati admonemur: ita
Origenes. Orig. Nicet. Anſel. inferius adducendi ſenſiſſe videntur.
Nicetas. Sed Orig. potiſſimùm; [Quæ diuini, *inquit*, Spiritus conſi-
Anſelmus. lio habentur digna quæ literarum monumentis cõſignẽ-
tur, ideò ſcribũtur, vt qui in ea incidit, ex eorum lectione
capiat vtilitatem: quare triũ amicorũ Iobi ſermones, niſi
fructuoſi eſſent, nunquã diuina prouidẽtia paſſa eſſet, vt
in librũ Iobi conſererentur:] illud quoq. doctrinæ amicorũ
laudẽ, & auctoritatẽ facit, quod ſeptiformẽ Spiritus ſan-
S. Ferrãdus cti gratiã præſignatã ab Eliphaz cap. 5. intelligens S. Fer-
Cartagin. randus Cartagin. in Paræneſico ad Reginũ Comitẽ, ſic
ſcribit: [Per ſeptiformis Spiritus ſancti abundantiã miſe-
ricos Deus ſuper te requieſcet, ſicut veraciſſimè amici
ſui fideliſſimo Iob dixerũt; In ſex tribulationib. liberabit
te, & in ſeptima non tanget te malum.] Rẽ hanc videtur
1. Cor. 3.16. Paulus probare 1. Cor. 3. vſurpans tanquã ſacrũ, & æqua-
Iob. 5.13. lis cum Pſalmis auctoritatis dictũ Eliphaz ca. 5. [Cõpre-
Pſ. 93. 11. hendã ſapientes in aſtutia eorũ:] ſicut dictũ Dauid Pſal.
93. [Dominus nouit cogitationes ſapientũ, quoniã vanæ
ſunt:] & formula adducendi locũ eadem, eſt quæ in ſacris
Scripturis citandis ſolennis eſſe ſolet: Scriptum eſt; nam
Formula cĩ- id arguit Scripturam ſacram, quæ per excellentiam Scri-
tãdi ſacrũ ptura dicũtur, & Biblia ſeu Libri. Quæ aũt eo loco in hãc
Teſtamentũ rem ſcribit Anſelmus, nõ inutile fuerit adſcribere; [Diui-
Anſelmus. na, *inquit*, ſapientia reprehendit amicos Iob de locutione,
dicens: non eſtis locuti corã me rectũ, ſicut ſeruus meus
Iob. Cur ergo Paulus illorũ ſententijs tanta auctoritate
vtitur, ſi hæ ipſorum ſententiæ dominica reprehenſione
quaſſantur? Vel quomodo dicta eorũ quaſi praua reſpui-
mus, quæ Paulus ex auctoritate aſtruit? aut quo atteſta-
tione Pauli recta putabimus, quæ per ſemetipſum Dñs
nõ recta definiuit? Sed vtraque hæc citiùs quod non ſint
diuerſa cognoſcimus, ſi eiuſdẽ dominicæ ſententiæ ſubti-
liùs verba penſamus; qui, cùm dixit: Nõ eſtis locuti corã
me rectũ; illico adiũxit Sicut ſeruus meus Iob. Licẽt ergo
quia quædã in dictis eorũ recta ſunt, ſed melioris cõpara-
tione ſuperantur: nã inter alia quæ irrationabiliter dicũt
ad beatũ Iob, fortes multas ſententias pro ferunt, ſed cõ-
paratæ dictis fortioribus vim fortitudinis amittunt:] hæc
6 Anſelmus: qui ſentit profectò quædam amicorũ dicta ſa-
Alij ſacri cræ eſſe auctoritatis, ſed quandam peculiarem vim, &
Scriptores quendam ſplendorem Iobi ſententijs peculiariter ineſſe.
ſetẽtias mu- Accedit, quod ab amicis ſententias alias alij quoque
tuati à Iobi ſacri Scriptores mutuari videntur, vt Pet. 2. cap. 2. [Deus
amicis. Angelis peccantibus non pepercit,] quod c. 4. dixit Eliphaz,
2. Pet. 2.4. [In Angelis ſuis reperit prauitatẽ,] & Dauid Pſ. 143. ex
Iob. 4.19. Baldad accipit ſimilitudinẽ vitæ cum vmbra cap 8. [Sicut
Pſ. 143.4. vmbra dies noſtri ſũt ſuper terram,] & Pſa. 106. [Videbũt
Iob. 8.9. & recti & lætabuntur:] ex Eliph. c. 22. & Moyſes Leuit. 26.
14. 2. promittens iuſtis: [Abſque pauore habitabitis in terra
Pſ. 106. 42. veſtra,] ex Sophar promittente Iobo: [Requieſces: & nõ
Iob. 22.19. erit qui exterreat:] & Deut. 10. [Qui perſonam non acci-
Leu. 26.5. pit, nec munera;] ex Elip. 34. [Qui non accipit perſonas
Iob. 11.19. principũ, nec cognouit tyrãnũ] Rurſus Dauid Pſ. 7. verſ.
Deu. 10.17. 15. & Iſai. 59. v. 14 ex Eliphaz cap. 15. [Cõcepit dolorẽ, &
Iob. 34.19. peperit iniquitatẽ,] & Salomon Prou. 2. [Impij de terra
Pſ. 7.15. perdẽtur, & qui iniquè agunt, auferẽtur ex ea;] ex Baldad
Iſa. 59.14. c. 18. 17. [Memoria illius pereat de terra, & nõ celebretur
Iob. 15.35. nomẽ eius in plateis: et Pro. 29. Humilẽ ſpiritus ſuſcipiet
Pro. 2. 22. gloria; ex Elip c 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria.]
Iob. 18.17. Illud pręterea, quòd reuelationes diuinas habeãt, pre-
Pro 29.23. ſertim Eliphaz, hoc cap. 4. de cuius veritate non multò
Iob. 22. 29. poſt diſputabimus: & iterum cap. vltimo loquitur cũ illo
7 familiariter Deus Quare non dubitant quidam illos ap-
An amici pellare Prophetas; neque omnino falsò; ſi Prophetæ no-
Iob digni men latiùs ſumatur, pro eo, qui de Deo loquitur, aut fa-
ſint Prophe- miliariter cum illo agit, & qui diuinas imagines, & reue-
ta appella- lationes recipit; licet ſtrictior & germanior Prophetæ
tione. appellatio non quadret in illos, vt contendit Burgenſis
Burgenſis. loco iam indicato.
8 Secundò, multò certiùs ſtatuendum videtur in re ali-
Peculiare qua peculiari erraſſe, & quidem non ſine culpa; cum à
amicorũ er- Deo increpante audiat Eliphaz: [Iratus eſt furor meus
ratum, & in te & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti co-
peccatum. ram me rectũ.] Atq. hoc efficiunt argumenta initio pro-
Iob. 42. 7. poſita pro parte aduerſa; de qua ignorantia quędam atti-
Gregorius. gi, c 2. verſ. 11. Propterea Greg. in præfat. aſſerit in culpã
Chryſoſt. lapſos. Chryſoſt. eandem ob rem Peccatores appellat.
D. Thom. Sed quodnam illorum erratum eſt? nam quæ D. Tho.
Lyranus. & Lyra exiſtimant, craſſiora videntur, quàm vt in illos
cadere potuiſſent; præſertim, cùm ſuppliciorum ęterni- *In quonam*
tatem videatur agnouiſſe Eliphaz cap. 4 dicens, fore vt *erratum &*
impij in ęternum pereat: & Sophar c 20. vt [Luãt quę fe- *peccatũ ab*
cerint omnia, nec tamen conſumãtur:] Illud ergo fuit, quod *amicis Iobi*
Catenę auctor initio huius capitis indicat, quòd ex ordi- *fuerit.*
nario, & conſueto eius temporis diuinę prouidentię te- *Iob. 4.20.*
nore, & curſu, qui bona bonis, mala improbis immitte- *Iob. 26. 18.*
bat, vniuerſaliter colligebant neminem innocentem fla- *Nicetas.*
gellari a Deo. Quare perperam etiam de Iobi moribus &
vita ſtatuebant: propterea que hoc cap. ait Eliphaz; [Re-
cordare, obſecro, quis vnquam innocẽs perijt.] Idẽ quoq.
Greg docet; [Dũ diſcernere, inquit, flagellorũ cauſas ne- *Greg. in*
queunt, in culpam dilabuntur; & dũ Deũ iuſtũ in perſe- *praf. cap. 5.*
cutione ſua conãtur aſſerere, beatum Iob conati ſunt de
iniuſtitia reprobare:] idẽ Nazian. oratione in laudẽ Atha- *Nazian.*
naſ. auctor Catenę in protheoria c. 16. [Quoniã, inquit, *Nicetas.*
amicorum verba vtilia ſunt licẽt abſurdè in Iobũ iacten-
tur, ideo diuina prouidentia perfectũ eſt, vt hęc quoque
ſcriptis traderentur.] Idem apud eundem Orig. Itaq cùm
propoſitiones vniuerſales Iobo applicant, falluntur &
peccant; & cum ex diuina bonitate, iuſtitia, prouidentia
colligunt nunquam iuſtum affligi niſi iniuſtè; vel Iobum
iuſtum non eſſe, ſed hypocritam, prauè inferunt. Præte-
rea Iobi verba perperam accipiunt, & ſiniſtrè interpre-
tantur; ſed hic error nõ tam ſpeculationis vitiũ eſt, quàm
praxis cuiuſdam. Quare non tam veritatis alicuius ſpe-
culatione. & informatione; quàm oratione, pœnitentia,
& ſacrificio expiata culpa eſt, vt quæ ex ignorantia pra-
ctica procederet; & ex malitia quadam inferendi deprа-
uatè, & ſiniſtra Iobi vitæ ſuſpicione. Quamobrem hoc
tantùm illis tribuitur in libro Tobiæ, quòd Iobo inſulta- *Tob. 2. 15.*
uerint: ex his petenda eſt priorum obiectionẽ reſponſio.

CAP. QVARTVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Calamitatum impatientiam, & anteacta vita hypocriſim, atque in adminiſtrando regno inhumanitatem, & tyrannidem Iobo affingit Eliphaz; propterea q. iuſtè flagellari à Deo; qui neminem inſontem iniuſto ſupplicio afficiat.

I. Reſpondens autem Eliphaz Themanites dixit.

1 *Reſpondere in ſacro ſermone: explicatur Salomon.*
2 *Quæ nominis Eliphaz interpretatio. Hæretici ſplendidis nominibus gaudent.*
3 *Quid Theman, an Regio, & præterea vrbi eius nominis. Themanitæ fortitudine & ſapientia clari.*
4 *Quæ olim Academia olim extiterint.*

RESPONDENS: Reſpondere in ſacris ענה 1
Litteris actionem vnius erga alterum ſigni
ficat; quare non tam eſt ad interrogata re-
ſpondere, quàm aliquid erga alterum age-
re, ſiue loquendo, ſiue audiendo, ſiue gratũ
ſe alteri præbendo, ſiue rependendo bene-
ficium, aut quid ſimile: exempla occurrunt paſſim; pauca *Iudi. 5. 29.*
quædam accipe. Iudic. 5. [Vna ſapientior cæteris, hæc ſo- *1 Re. 9.17.*
crui verba reſpondit,] id eſt, hęc matri Siſaræ lachryman- *Eccl 10.19.*
ti & lugẽti filium, vt deſiderio & lachrymis reſpõderet, ** Tiene cor-*
ſic ad illam locuta eſt 1. Reg. 9. cùm aſpexiſſet Samuel *reſpondẽcia*
Saulem; [Dominus dixit ei. Heb. Dominus reſpondit ei:] *cõ tòdas las*
quaſi illius deſiderio & expectationi occurrens, Eccl. 10. *coſas, o con*
[Pecuniæ obediunt omnia. Heb. Argentum * reſpondet *todas ellas*
omnibus,] id eſt vim habet erga omnia. Hinc* Reſponde- *ſe entiende.*
re, non eſt loqui ſimpliciter, vt vulgò exiſtimatur; ſed lo- ** Hablar à*
qui iuxta temporis & auditoris exigentiam. Sic Chriſtus *propoſito, y*
Ieſus reſpondiſſe ſcribitur Matth. 11. Luc. 14. cum ita lo- *en correſpõ-*
quebatur, vel orabat, vt infirmitati, & inſtructioni diſci- *dẽcia de lo*
pulorum conueniens erat: illud enim eleganter reſpon- *que el tiẽ-*
dere dicitur *hablar teniendo reſpeto a otro.* Ergo hoc etiam *po, y la occa-*
modo nunc reſpondet Eliphaz; & ita exorditur ſuam di- *ſiõ, y el au-*
ſputationem, vt Iobi querimoniæ, & ægritudo poſtulare *diẽte pide.*
ſibi videbantur. Illud pręterea quidam obſeruant inele- *Matth. 11.*
gantia linguę Hebraicę, cùm poſt verbũ reſpondendi ſe- *25.*
quitur (*amer*) id eſt, dixit, pertinere ad exordiũ orationis *Luc. 14. 3.*
& inſtitutionem ſermonis; vt hoc loco, *Reſpondens dixit* אמר
Eliphaz.

2 *Gen. c. 36.* *Interpretatio nominis Eliphaz.* אל פז פז פז

Eliphaz. Nō eſt ille filius Eſau Gen 36. ſed longè poſterior, nam cognominis ſcilicet Themani nepotem Eſau ſanguinibus deſcendit. Nonnihil de hoc ſupra diximus, cum de genere Iobi diſputaremus. Quod vero attinet ad nominis interpretationem, idem ſonat *Eliphaz* quod Dei conatus, aut, Dei aurum; ab (*el*) quod eſt Deus, & *Pazaz*, quod eſt fortificari, aut conari, vel a (*Paz*) quod eſt aurū; vel potiùs, [Deus meus aurū, vel, Deus meus, mea vis, & meus conatus;] quod alijs verbis Dauid dicebat, Deus meus, fortitudo mea. Gregorius tamen in præfatione c. 7. Inter linealis, & Olympiod. dixerunt ſignificare Dei contemptū; ſed a qua radice deriuari poſſit ea ſignificatio & interpretatio, ignoratur. Quod vero addidit Olympiod. ſpoare, [Deus me diſſipauit, vel, Deus coterpſit ſermonē meū] forte deduci putauit a (*Paz..*) quod eſt diſpergere, aut diſſipare. Sed cum prima illa nominis interpretatione facit, quod hæretici ſoleant ſpecioſas nomen claturas vſurpare, Simon virtutem Dei ſe dicebat; Montanus, Paraclētum Eccleſię; Gnoſtici ſic voluerunt appellari, quaſi ampliſſima atque veriſſima rerum omnium notione inſigniti eſſent pręcunctis mortalibus. Alij Catbari, id eſt mundi, & puri; Apoſtolici, Euangelici, Illuminati, fucato nomine collucentes, & Dei aurum iactantes; nihil tamen veritatis, nihil probitatis habentes.

Pſ. 24. 2. *Greg.* *Interlin.* *Olympiod.* פוז *Hæretici ſpecioſis nominibus gaudent.*

3 *Theman quæ? An Theman vrbs quæ fuerit.* *Brochard.* *Bredemb.* *Chriſtian.* *Adrichom.* *Hieronym.*

Themanites. Theman filius fuit Eliphaz filij Eſau, Gen. 36. qui nomen vrbi, imo & regioni dedit. Nam Themā dicunt fuiſſe vrbem in terra Hus, vnde Eliphaz fuerint ibique regnauerit: idem cenſent Brochard. Bredenbach. Chriſtianus Adrichom in deſcriptione Terræ ſanctæ. Sed quidem [illegible] eius nominis regionem agnoſcere videtur, ſic ſcribens de locis Heb. [Theman regio principū Edō in terra Gebalitica, a Thema filio Eliphaz filij Eſau ſortita vocabulū. Sed & vſq. hodie eſt villa nomine Theman diſtans ab vrbe Petra quinq millibus; vbi & Romanorū militū præſidiū ſedet, de quo loco fuit Eliphaz Rex Themanorū: vnus quoq filiorū Iſmael appellabatur Thema. Sciendū aūt quod omnis auſtralis regio Hebræis Theman dicitur.] Hæc Hieronymus. diximus etiā nonnihil ſuprà in deſcriptione terræ Hus: certè tanquam metropolis Idumeæ commemoratur Ierem. 49. & Amos. 1. dum ſimul in Edom, Theman, & Boſram prophetat: Sed ſiue ciuitas, ſiue prouincia Idumæę fuerit, certe Themanitæ excelluerunt fortitudinis & ſapientiæ gloria: de illo Abdias aduerſus Idumæam ait: [Timebunt fortes tui a Meridie, vt intereat vir de monte Eſau. In Hebr. Fortes tui Theman.] Quam vocē non appellatiuè, ſed propriè acceperūt Septuag. [Pauebunt pugnatores tui, qui de Theman, vt auferatur homo de monte Eſau:] de hoc uerò, id eſt, de ſapientiæ ſtudio Baruch 3. de diuinæ legis ſapientia loquitur; [Non eſt, inquit, audita in terra Chanaan, nec viſa eſt in Theman:] & Ier. 49. [Nunquid nō vltra eſt ſapientia in Theman?] quaſi diceret, qui priùs ſapientiſſimi habebantur Themanitæ, quo modo nunc ſapientia, & conſilio deſtituti ſunt? An uerò eam ſapientiæ laudem propter naturale intellectus acumen, an propter ſapientiæ ſtudium, quod Themanitæ colerent diſputationib. ſcholis, lectionibus commeruit ſint, non conſtat. Similiter Thecuitas ſapientes fuiſſe ex eo colligunt, quòd pro reducendo Abſalone; Ioab [Miſit Thecuam; & tulit inde mulierem ſapientem, &c.] & Dabirenos, qđ Iudic. 1. Dabir uocata fuerit, *Cariath ſepher* id eſt ciuitas literarum, quòd fuerit uniuerſitas, ſiue academia Paleſtinæ; qualis olim Mephis, & Heliopolis in Aegypto; Athenæ, Alexandria. Ergo cæteris ſapiētior Eliphaz Themanites, forte & ſenior, priores diſputādi uices obtinet: ſicut Eliu, iunior poſtremas. Atque reliquorum etiam princeps uidetur, ut qui duas habuit concionationes hic, & cap ultimo: atque unus ipſe pro aliorum erratis reprehenditur.

Superius c. 1. verſ. 1. n. 28. *Ierem. 49.* *Amos. 1. 12* *Themanitæ fortitudine & ſapientia claruerunt.* *Abd.* LXX. *Baruch. 3. 23.* *Iere. 49. 7.* *Quæ olim Academia.* *2. Reg. 14. 2.* *Iudic. 1. 11.*

II. Si cœperimus loqui tibi, forſitan moleſtè accipies: ſed conceptum ſermonem tenere quis poterit?

2 *Tentare in Hebræo varia expoſitio: Peccatum erit grauiter punient. Cuiuſmodi quidem conſolationes non admittunt.*

3 *Quid tenere ſermonem: verba uinculis & carcere indigent: ut è cuſtodia uero in iniuſtitia detineri non debent. Ieremias eludatus.*

Si cœperimus loqui. Septuaginta, Græci & plerique ex Hebræo primam hanc partem per interrogationem accipiunt, alij per aſſertionem; Iunius tamen idem Rurſus in ſententia maior diſſenſio, quod uerbum (*Naſah*) diuerſimode a Rabbinis, & Hebraizantibus accipiatur; illos vide in Pagnin. Sed eleganter noſter interpres, quod in fonte eſt, Tentare, ad exordium loquendi retulit, [ſi tentauerimus, id eſt: Si cœperimus loqui.] 1 LXX. נסה *Pagnin.* *Tentare in Hebr. quid.*

Forſitan moleſtè accipies. Laborabis, laſſaberis, fatigaberis, ęgrè feres: obſeruat Philippus Eliphaz indicare ſe nō placide, neque leuiter cum Iobo acturum, ſed acerbe, & moleſte, quod ſi expedire exiſtimet: ſed conuenientior D. Thomę annotatio, quòd iam uoret Iobum animi deiecti, atque impatientis, ut qui moleſtè auditurus ſit ſana amicorum conſilia, ſicut ęgrè & faſtidioſè etiam uſus eſt increpationem Dei ſuſtinuiſſe. Lenior eſt Olympiodori interpretatio, Noſti, ò Iob, nunquam nos tibi locutos eſſe, quę moleſta acciderent; nunc uerò contradicere cogimur. Alienius eſt, quod Chryſoſt. laborem & moleſtiam, pro peccato, & uitioſa oratione accipit, ſicut aliquando eadem ſignificatione dictum eſt: Sub lingua eius labor & dolor: ergo lectionem Septuag. [Num ſępe tibi ſermo eſt habitus in moleſtia?] in hunc ſenſū accipit, Vide ne aliquid in peccato locutus fueris, eaque de cauſſa his premaris ęrumnis; nam non ſolum actionibus, in quibus re præclare geſſiſti, ſed etiam in uerbis peccari ſolet. Papæ, quantum ſupplicium, quantosq cruciatus non arbitratur Chryſoſtomus indignos peccato oris puniendo? Duo igitur præſtat Eliphaz; nam & ſe præclarè amici, nō adulatoris munus præſtare, & Iobum animi parum compoſiti ſignificat, qui non modò audiendis increpationibus, ſed admittendę quoque conſolationi ſuæ cladis, non ſit. Qui ita deiecto ſunt animo, miratur Plutarchus lib. de differ. adular. & amici, & ad adulatorium uitium refert; [Haud ſcio, inquit, quo pacto complures in rebus quidem aduerſis conſolationes non ferunt, ſed magis hos admittunt, qui una ſecum lamentantur, ac deflent.

Philippus. *D. Thom.* *Olympiod.* *Chryſoſt.* *Pſ. 10. 7.* LXX. *Chryſoſt.* *Plutarch.* *Cuiuſmodi ſint, qui conſolationes faſtidiunt.*

Sed conceptum ſermonem. Septuag & Græci de ipſa Iobi oratione intelligunt; illi enim legūt Pōdus uerborū tuorum quis ſuſtinebit? eſt, Inſolentem iſtam orationē deuorare non poſſumus; quæ audiuimus abs te, & quę noſtra mente percepimus, continere non ualemus, cogimur itaque in te refundere, & euomere. Sed ſimplicius, ſi de ſua oratione ſic loquatur Eliphaz; Cùm tuæ iſtæ acerbę querimonię, & aſperior oratio poſtulent, vt de his tecum ſerio & acriter expoſtulem, imperare mihi nulla ratione poſſum, vt taceam; & quę dicenda iudico, ſilentio comprimam; teneam. prohibeā: inſolitum eſt nos tibi vnquā contradicere; ſed oratio iſta deſperantis, & indignantis animi, atque diuinam prouidentiam criminantis vel ab inuitis reſponſionem extorquet. Quod hic tenere ſermonē dicitur, ab eadem radice. Prou. 25. eſt: Cohibere ſpiritū ſuum, ad carcerem, & vincula, in quibus aliquis detinetur, traſferri ſolet. Iere. 29. & 4. Reg. 17. Obſedit eū (Heb. tenuit) & ſtatim ſe explicat; Vinctum miſit in carcerē, nimirum, non libere emittenda ſunt verba niſi poſt diligētem examinationem; retinaculis indigent, vinculis, compedibus: vbi vera, oportuna, iuſta eſſe conſtiterit, in iniuſtitia detinentur, libere emitti ſuo iure poſtulāt: ait ergo Eliphaz, Iniuſtus ſim, ſi non libera vtar oratione; nihil aduerſus veritatem poſſum. Significat ſe vti zelo diuini honoris tuendi, neque conceptum ignem detinere poſſe, nihil itaque mirandum ſi flammas euomat, Simile id Iere. 20. qui quòd acriter in peccatores atque peccata inueheretur, opprobria & conuitia accipiebat. Tacere, inquit, præſtat; & dixi: Non recordabor eius, neq. loquar vltra in nomine illius: ſed conceptum ſermonem tenere non poteſt: & factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans, clauſusq. (Heb. retentus, cohibitus) in oſſibus meis; & defeci, ferre non ſuſtinens. Verbum enim Dei non eſt alligatum: Patefeci igitur oris exitum eluctantib. flammis.

2 LXX. *Quid tenere ſermonē.* *Prou. 25.* *4. Reg. 17.* *Iere. 20. 9.*

III. Ecce docuiſti multos & manus laſſas roboraſti.

1 *Particula (ecce) aut Ironiæ, aut aſſeuerationi ſeruiens.*

5 *Iob & re, & conſilio patientiam docuit: magiſter debet facere & docere.*

3 Verbum docendi in Hebræo quale.
4 Manus laſſa, & deiecta brachia, cuius habitus ſit.

Philip. *particula, Ecce, Ironiæ ſeruiens.* *Gen. 3.22.* *Gregor.* *Ecce, aſſeuerantis eſt.*

1 ECce. Philippus per irriſionem hæc dixi exiſtimat; Fama hæc pia opera de ſe iactauerat; ea verò tu præſtabas, ſcilicet: quaſi diceret; Si hæc tu præſtitiſſes, neque in has querimonias, neq; in hęc mala deueniſſes. Aliquando quidem particula, Ecce ironię ſeruit; vt illud: [Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt.] dicet itaque Eliphaz. Ecce Doctorem, atque inſtitutorem egregium aliorum. Alij exiſtimant Eliphaz irridere medicum aliorum, qui ſe ipſum curare neſciat. Sed ſimplicius eſt, vt hæc ſerio dicta accipiantur, vti communiter accipiunt Gregorius, Latini, & Græci: frequenter enim particula, Ecce, aſſeuerationem importat; ex pietatis igitur operibus anteactæ illius vitæ vel hypocriſim colligit, vel impatientiam præſentis calamitatis exaggerat.

Chryſoſt. *Polychron.* *Aſſer. 1.1.* *Iſa. 50.4.* *Turpe eſt docendo, qui moribus diſſimilibus ſit.* *Gregor.*

2 *Docuiſti multos.* Chryſoſt. & Polychron. hęc referunt ad conſolationem, & ſpem allatam ſua oratione & conſilijs afflictis hominibus; veroſimile enim eſt non ſolùm poſtea ſua patientia, ſed antea etiam docendi patientiam, & conſolandi afflictos facultate, & officio excelluiſſe; quod operis ac muneris diuinitùs illi conceſſum fuiſſe, illi ijdem afflicti homines nunc experiuntur: & quidem vtrumque ad perfectum virtutis magiſtrum pertinet, [facere, & docere,] id eſt factis & verbis magiſtrum ſe exhibere, Dedit igitur illi [Deus linguam eruditam, vt ſciret ſuſtentare eum, qui laſſus eſſet, verbo.] Oportet, inquit, te qui patientiam docuiſti, patientem te præbere; quod ſi odiſti diſciplinam, quorum enarraſti iuſtitias Dei, & aſſumpſiſti illius teſtamentum per labia tua? pudere te deberet tam te tui diſſimilem præbuiſſe. Eleganter Greg. dixit hom. 18. in Ezech [Cùm ipſa ſua verba doctores ad memoriam reducunt, erubeſcunt non ſeruare quod dicunt; vnde per Salomonem quoque dicitur,] Prou. 16. [Anima laborantis laborat ſibi, quia os ſuum compulit eum: os enim noſtrum nos compellit ad laborem, quando per hoc, quod dicimus, à vitijs refrænamur.]

Philip. *Verbum docendi aſperius.* *Deut. 8.5.* *Iere 31.18.*

3 Philippus hanc doctrinam paulò latiùs interpretatur; quòd ab errore multos reuocarit; vel quòd docuerit alios pro peccatis affligi à Deo, Alij in genere; Sapientia tua alijs profuit, tibi verò nunc, cùm opus eſt, deficit. Certè verbum, docendi, paulò aſperiùs eſt, namque pertinet ad diſciplinam & correptionem, a quo dicitur Deut. 8. [Sicut erudit homo filiū ſuum, ſic Dominus Deus tuus erudit te:] & Ierem. 31. [Caſtigaſti me Domine, & eruditus ſum:] erit ergo ſententia huiuſmodi, Vel ex te ipſo diſcere potuiſſes, quorſum Deus te corripiat, & caſtiget; nam tu alios caſtigabas, erudiebas, corripiebas, cùm ab officio declinabant; docebaſque non abijciendam Dei diſciplinam, neque fatigandos animis cùm a Deo corriperentur; igitur his ſupplicijs conatur te Deus reuocare à peccato, niſi correptionem & diſciplinam abijcias.

4 *Et manus laſſas roboraſti.* Aliqui; Tepidos ad bona opera animaſti, excitaſtique: ſed meliùs; calamitatibus fractos; & laſſata brachia ingenti ęrumnarum pondere, confirmaſti, & recreaſti, ne per impatientiam abijcerēt impoſitum à Deo ſupplicium; ad currendum in ſemel cępto virtutis, ac pietatis ſtudio hortatus es. *Manus laſſa*, & deiecta brachia pertinent ad habitum aut molliter, aut ſegniter ambulantis, aut currere non valentis: contra vero adducere brachia, manus comprimere, fortiter iactare cubitos, ſtrenuè currentis eſt: exēpla ſequens verſiculus ſuppeditabit.

IIII. Vacillantes confirmauerunt ſermones tui, & genua trementia confortaſti.

1 Quid vacillare, quid confirmare ex Heb. ac. Afflictis quid manus laſſa: explicatus Paulus, & Iſai.
2 Genuum tremor, eſt exaggerati timoris.
3 Prelati ſunt collum Eccleſiæ & Turris Dauid; confirmare debent infirmiores.

Chryſoſt. *Polychron.*

1 VAcillantes. Perperam hoc ad eleemoſynas quidam referunt; non enim commemorat Eliphaz ea facinora, quæ Iobus in opum poſſeſſione ediderat, vt acute obſeruant Chryſoſt. & Polych. ea enim nunc in tanta paupertate præſtare non poteſt; ſed illa tantùm, quę in homine afflicto & calamitoſo deſiderari poſſunt, patientiam & animi conſtantiam, quas ipſe ſua oratione, & exhortatione, in aliorū ærumnis excitauerat. Alij quòd per [Genuum incuruationem] res turpis ſignificari ſoleat, vt infrà ca 31. nunc ſignificari exiſtimant, officium à Iobo præſtitum in alijs reuocandis à turpi libidine; ſed quam longe. Quod in proximo eſt, id quoque verum, & germanum eſt, totum pertinere ad imbecillitatem quandam & languorem afflicti hominis, qui preſſus calamitate vacillet animo & tremat genibus, pedibus nutet, & caſum minitetur; in quam rem dicitur ab Iſa. [Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate; dicite: Puſillanimes nolite timere, confortamini, &c.] Quæ omnia ad animum tranſtulit Paulus Hebr. 12. *inquit*, [diſciplina in præſenti non videtur eſſe gaudij ſed mœroris, propter quod * remiſſas manus, & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris;] inſtar ſtrenue currentium, vt brauiū comprehēdatis, quod eodem capite rurſus dixit: [Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen.] Similis exhortatio ad Galatas 6. [Benefacientes nolite deficere.] & 1. Corint. 15. [Stabiles eſtote, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis:] & rectè omnia dicuntur, nam, vacillare, eſt in fonte impingere, aut offendere, aut præ imbecillitate caſum minitari: cuius verbi proprietas explicatur Iſa 40. [Iuuenes in infirmitate cadent; (vacillabunt, nutabunt, impingent, cadent.) Qui autem ſperant in Domino, current & non laborabunt, &c. Confirmare] autem eſt, efficere vt ſtet aliquid firmum, cōſtans, columnæ inſtar, quæ neque nutet, neque in alteram partem inclinet, quæ impoſitum pondus rectà ſuſtineat, quæ à ſua ſede & loco dimoueri minimè poſſit. Iuſtus enim afflictus, dum afflictionis ſit patiens, columnam aliquam firmiſſimam imitatur, quæ quò maius pondus ſuſtinet, conſtantior & firmior eſt in ſuo loco.

Aſſuuie. *Iſa. 35.3.* *Heb. 12.12.* ** Recoged eſſas manos; bragead con fuerça, y paſad fuerte.* *Heb. 12.1.* *Galat. 6.9.* *1. Cor. 15.58.* *Vacillare, quid.* *Iſa. 40.30.* *Confirmare quid.*

2 *Genua trementia:* Tremor genuum ad timoris vehementiam pertinere ſolet, ſicut ſcriptum eſt Danielis 5. Genua eius ad ſe inuicem collidebantur. Sed hoc loco ad imbecillitatem refertur, ſicut & id Pſal 108. [Genua mea infirmata ſunt a ieiunio] Simile illud.

Genua labant gelidus concreuit frigore ſanguis.

Quare trementia propriè eſt curuantia, quod infirmitatis eſt, non potentis conſiſtere rectis pedibus; ſicut Pſal. 17. [Supplantaſti inſurgentes in me, ſubtus me] Hieron. ex Hebr. [Incuruaſti reſiſtentes mihi ſubtus me] & eodem modo 2. Reg. 22. ideoque ſequitur: [Inimicos meos dediſti mihi dorſum.] Verbum (*Chazak*) neſcio quem exceſſum fortitudinis, & roboris affert, præualentia reddidiſti, vt inualeſcerent ſuper ærumnas, ne cederent calamitatibus.

Genuum tremor quid indicet. *Dan. 5.6.* *Pſal. 108.24.12.* *Virg. Aen.* *Pſal. 17.40.* *2. Reg. 22.4* חזק

3 Sed illud obſeruādum, hoc loco indicari quod ſit optimi principis, cuiuſuiſ ve pręlati munus, nimirum deficientibus animos facere, infirmis addere fortitudinem, [dicere, Puſillanimes nolite timere.] Propterea Prælati, & Principes ſunt velut collum Eccleſiæ, per quos à ſummo capite Deo robur, alimentaque virtutis, conſiliorum, doctrinæ ad nos tranſmittuntur. Quale verò eiuſmodi collum futurum ſit, explicatur Cantic. 4. [Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendet ex ea, omnis armatura fortium.] Erat enim in monte Sion, eminentiſſimo videlicet, & nobiliſſimo vrbis loco turris erecta, quæ ſuo aſpectu ciuium animos reficeret, & confirmaret, atq; vt eo confugerent, qui armis viribuſque deſtituerentur: & ſicut illi ſecuri dormiunt, qui ad caput lecti gladium ſuſpenſum habent, quo opportunè vti poſſint, ſi quid inſidiarum, aut periculi ſubitò accidat; ita certe fideles ad caput ſuum, ad collum Eccleſiæ, apud ſuos Prælatos, habent arma parata, quibus ſe in omni diſcrimine communiant. Vide Plutarchum in comment. num ſeni gerenda ſit reſp. præcipiētem, vt princeps omnes erigat & conſoletur, neque animum deſpondere iuuenem ſinat: quod adductis exemplis confirmat. Atque hoc ad militiæ ſæcularis Chriſtianum ducem pertinere imprimis S Ferrandus Carthaginenſis Eccleſiæ Diaconus ſcribit, in parænetico ad Reginum: [Corripiuntur, *inquit*, inquieti; conſolantur puſillanimes; ſuſcipiuntur infirmi: licentia ſcelerum demitur improbis; & bene agendi ſortiunt innocentia libertatem.]

Quod ſit optimi prælati munus. *Iſa. 35.* *Cant. 4. 4.* *Prælati Eccleſiæ ſunt Turris Dauid.* *Plutarch.* *S. Ferrandus.*

V. Nunc

V. Nunc autem venit ſuper te plaga & defeciſti: tetigit te & conturbatus es.

5 Tangere, Conturbare, Feſtinare in ſacro Sermone: explicatus Dauid.
2 Secunda ex Heb. ſententia: venire Deum, in malum. Paulus elucidatur.

1 IMpatientię tribuit illum calamitatum ſuarum ſenſum, quem expreſſit ſuperioribus lamentationibus. *Deficere* autem eſt idem quod ſupra, *Moleſtè accipere*; aut præ moleſtia & labore laſſari, & deficere; Quamuis (inquit Eliphaz) *nullus*, percuſſus vehementer fuiſſes, & clade ingenti preſſus, percuſſus (nihil enim leue verbum tangendi habet) non deberes *conturbari*, ſed imperterritus conſiſtere; ea enim conturbatio pertinet ad ingentem quendam terrorem, quo afficiuntur ij, qui vndique ſe malis obſeſſos vident. Verbum idem Pſ. 82. *in ira tua turbabis eos.* Exod. 15. [Conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor.] Septuaginta, *Et Feſtinaſti*: quod Chryſoſt. & Polychronius eleganter explicauit: ductum (inquiunt) verbum eſt ab ijs, qui tumultu perterrefacti celeritatem addunt ad gradum: nam qui timet, aut terretur, feſtinat, vt fugiat; ſicut id Leui. 26 *Viſitabo vos in terrore*, alij vertunt & explicant; *Viſitabo Vos in terrore*: & id Pſa. 77. [Defecerũt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum * feſtinatione:] ſemper pauidi, minimeque ſecuri; breuis vitæ curſus, multiſque perturbationibus infeſtus.

*Pſ. 82. 16. Exod. 15. 15. LXX. Polychron. Leuit. 26. 16. Pſal. 77. 3. * La vida breue y eſſa llena de temores, y ſobre ſaltos.*

Sed quidem cum in originali non ſit expreſſum illud ſuppoſitum *Plaga*, quod Vulgatus ſapienter ſuppleuit, videtur verbum veniendi pronum eſſe, vt cum Deo coniũgatur in hanc ſententiam, Venit ad te Deus, viſitauit te; id eſt, grauiter ſupplicio affecit (Dei enim viſitatio, & aduentus aliquando in malum, & pœnam ſumitur) *& defeciſti* ad illius conſpectum terribilem, & minacem; tetigit te, peruenit vſque ad te, & præ timore, & perturbatione: celeritateq; ſurgendi ab illo auerſus es. Sic etiam Paulus Deum punientem inducit, obuiam procedentem ijs, quos punire vult; *Tanquam filijs* (inquit) *vobis offert ſe Deus.*

Venire deũ quid. Heb. 12. 7.

VI. Vbi eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum.

5 Eliphaz principijs veris vtitur ad reprehendendum Iob. Salomon elucidatur.
2 Quid conſtantia. Qui diſſoluti corde ex Eccleſiaſtico.
3 Quid Patientia ex Hebræo Deus dicitur Patientia Iſrael.
4 Iob per ſummam iniuriam reprehenſus Prælati ſæpè à ſubditis iniquè notati.

2 NVnc tandem (inquit Eliphaz) tribulatio, quam ſuſtines, velut lapis Lydius, prodidit non veras, ſed falſas fuiſſe illarum omnium virtutum imagines, quas præſeferebas, vel ſi veræ fuerunt, miratur, cũ maximè opus ſunt, non comparere. *Timor*, pietas, religio, diuini numinis obſeruantia; vt non ſemel diximus; nam minùs cohæret, quod Græci dicunt colludere cum illo, quod ipſe Iob dixerat: Timor, quem timebam, euenit mihi; & ex lectione Septuag. [Nonne timor tuus eſt in ſtultitia?] vel, vt Auguſtinus habet [Nonne timor tuus ſtultus eſt?] eliciunt hanc ſententiam; Si probus extitiſſes, nihil timere debuiſſes; nam vir probus non deijcitur timore, ſed potius erigitur fiducia, & ſpe: vel ſtultus igitur & temerarius metus fuit, ſi innocens eras; vel ille timor vitam tuam flagitioſam fuiſſe comprobauit; nam innocentia non mala, & ſæua præſumit; ſed læta, atque fælicia Vides hic duo principia veriſſima aſſumere Eliphaz, ſed malè applicare ad rem Iobi; alterũm, Iuſtum habere conſcientiæ pacem, & in medio *pralio ſperare*, & nihil timere; quoniam Deus illius [illuminatio, & ſalus, vitæq; protector.] Alterum, ſicut [perturbata conſcientia præſumit ſæua;] ita probitas, in bonum ca{s}ura omnia cõfidit: ſicut ſcriptum eſt: [*Cor ſapientis in dextera eius & cor ſtulti in ſiniſtra illius:] id eſt, cor iuſti ſemper pulſatur, & erigitur dextra, & fælici bonorum ſpe; at cor impij percellitur ſiniſtra ſuſpicione.

*Iob. 3. 25. LXX. Eliphaz veris vtitur principijs veris. Pſ. 26. Sap. 17. 10. Ecclo. 10. 2. * Al bueno le da el coraçõ ſiempre*

Sed potiùs lectionem Sept. ego acciperem in hanc ſententiã; ſtulta & vana eſt illa pietas; quæ cũ in fęlicitate ſplendeat, in tribulatione deficit. Polychronius, [Stulta pietas, quæ cum alijs profuerit, tibi indigenti vſui non ſit.]

lo mejor, y al malo lo peor. LXX. Polychron.

Fortitudo. Conſtantia; quæ etiam ſpes, aut fiducia dici ſolet, vox eadem, quæ Pſal. 77. [Et ponant in Deo ſpem ſuam.] Nam hæc firmum atque conſtantem hominẽ reddit: & ſicut anchora defixum, & immotum tenet hominẽ in re deſiderata, & expectata; ſecus vaga redditur mens, atque paſſionum ſuarum ludibrio permittitur, ſicut S.S. *Væ * diſſolutis corde*: id eſt, Væ illis, qui furentium vndarum vi diſſipatis funibus, ſpeiq; anchora amiſſa fluctuant Qui non credunt Deo & ideo non proteguntur ab eo Eleganter Iſa. hanc fiduciæ, ſpei ve fortitudinem expreſſit c. 30. *In ſilentio.* (Heb. in quiete, vel in quieſcendo) *& Spe* fiducia concepta de diuina ope, *erit fortitudo veſtra* (hęc vos fortes, conſtantes, imperterritos malis ſuperiores efficiet.)

*2 Pſal. 77. 7. Eccle 2. 15. * A los que con el golpe del agua, y olas, ſe les quebraron las amarras, y perdieron el ancora. Iſ. 30. 15.*

Patientia autem poteſt eſſe hoc loco expectatio; quæ ſignificatio non eſt infrequens in ſacris, a verbo (*Kavah*) q̃ expectare ſignificat; quare Septuaginta dixerunt, *Spes tua.* Primò ergo quidam alluſionem fieri putant cum irriſione quadam ad id: [Nunquid Iob fruſtra timet Deum?] Vbi eſt timor ille religioſus; vbi fiducia; vbi expectatio præmij, & tuarum vtilitatum? nam propterea timebas Deum, vt tuam rem amplificares: iam nunc cum nihil ab illo expectes, pietatem & timorem exuiſti. Vel ſecundò mitiùs, Cur, quæſo, turbaris, cum ſemper de Deo bene ſperare debeas? [Qui crediderit in illum, non feſtinet.] Et ideò: [Recordare quis vnquam innocens perijt. Ideo hac voce originali dicitur Deus *Expectatio*, aut *Patientia* Iſrael, Hierem. 14. & in eandem ſententiam dixit Iob c. 17. [Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea. Rurſuſque: Patientiam meam quis conſiderat?] Sed ſimplicius videtur, ſi ſimpliciter hæ virtutes accipiantur, à quibus putetur defeciſſe præ magnitudine calamitatis: Patientia autem, quia cum expectatione diuini auxilij, & ingentis pręmij coniuncta eſſe debet, habet nomen expectationis.

3 Quid patientia. קוה LXX. Iob. 1. 9. Iſa. 28. 16. Deus dicitur patientia Iſrael. Hier. 14. 8. Iob. 17. 15.

Et perfectio Aquila dixit: [Simplicitas viarum tuarum.] Auguſt. [Simplicitas vitæ tuæ.] Quare mirum, quod Sep. legerint: Iniquitas vitæ tuæ; ſorte pro (*thubatha*) id eſt, innocentia (*chachuam*) iniquitatem, aut malitiam aliquis ſuppoſuit.

4 Aquila. Auguſt. LXX.

Sed illud D. Thom. ſubtiliter obſeruat, obijci Iobo defectum quatuor virtutum, quibus impatientis, & irati animi impetus cohiberi ſolet, & quas Iobus ſanè retinuit ſemper; vt videas quam acriter his verbis pungatur Primò timoris Dei, & reuerentiæ erga diuinam prouidentiã hac ille vſus eſt, dicens, [Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt.] Secundò Fortitudinis, atque conſtantię in aduerſis; ſiue ſit virtus qua homo fortiter ſuſtinet, vel aggreditur aduerſa; ſiue donũ, quo redditur mens promptè & facilè mobilis à Spiritu ſancto, vt conſtanter ſequatur eius inſtinctum pro virtute in aduerſis; hanc quoque habuit Iob, cum dixit: [Si bona ſuſcepimus de manu Domini, &c. Tertiò patientię, qua, iuxta rectæ rationis regulam, ſuſtinentur aduerſitates; atque in hanc rem rationibus quoque ex Philoſophia petitis animi ſui dolorem ſedauit. Tandem vitę innocentię, & amoris honeſtę actionis, propter quem recedit homo à malo, & adhæret bono, quamuis laborandum ſit; qua etiam morum integritate excelluit Iob. Illud quoque non inutiliter ex hac Eliphaz reprehenſione colligit D. Greg. ad finem lib. 4. quam ſæpè multis diſpliceant prælatorum ſuorum dicta, vel facta; quod minimè intelligant, qua ratione dicta factaue ſint.

xxxxxx D. Thom. Iob per ſummam iniuriam reprehenſus. Iob. 1. 21. Iob. 2. 10 D Greg.

VII. Recordare, obſecro te, quis vnquam innocens perijt? aut quando recti deleti ſunt?

5 Quid ſit Iuſtum non perire: explicatus Paulus: de conſtantia in omnibus.
2 Lower interpretatio.
3 Chaldæa huius loci paraphraſis.

SI adhuc perſtet Eliphaz In reprehendenda (quam ipſe exiſtimabat) Iobi impatientia, cenſuerit iuſtos, & innocentes non perire, id eſt, non deficere in laboribus,

non

non abſorberi æſtu dolorum, non cedere tentationibus,
ſed ſubſiſtere in miſerijs: ſic Paulus non ex ſua tantùm,
ſed ex reliquorum etiam perſona iuſtorum ait. 2. Corin-
2. Cor. 4. 8. thio. 4. In omnibus tribulationem patimur, ſed nõ angu-
ſtiamur, aperiamur (ingenti rerum neceſſariarum inopia
premimur) ſed non deſtituimur (non opprimimur) ege-
ſtate laboramus, ſed egeſtati non ſuccumbimus) perſecu-
tionem patimur, ſed nõ derelinquimur; humiliamur, ſed
Rom. 8. 37. non confundimur; deijcimur ſed non perimus, & Rom 8.
In his omnibus ſuperamus (ſuperiores euadimus. Epita-
* Sobradas ſim habet in Græco, quaſi diceret, * ſuperuincimus. In-
y ſobra. nocentia nobis animos facit; tã longè abeſt, vt pereamus
das fuerças & deficiamus.) At lenior erit ſenſus atq. contextius ſi hic
tenemos pa- incipiat Eliphaz probare, calamitates contingere homi-
ra ſufrir nibus propter peccata; quare obſecratoria illa formula
mas. vtitur, quæ exordio orationis, & conciliandæ, aut beneuo-
5 lentiæ, aut attentioni apta eſt. Ergo vel nõ meminit Abel
Lenior ſulæ iuſti iniuſtè à fratre occiſi; neque Abrahã propter vxo-
acceptio. rem periclitantis; nec Iſaac & Iacob, qui Palæſtinorũ in-
Geneſ. 4. ſectationem paſſi ſunt, vt ait Philip. propterea que ait, nõ
Geneſ 16. ſolum ignoranter, ſed etiam violenter exprobrare: vel vt
Philippus. Caietanus conijcit, non agit de clade, & morte, quam
Caietanus. homo homini affert, ſed quam Deus peculiari prouiden-
tia, aut iuſtitiæ zelo immittit; qualem fuiſſe putabat Eli-
phaz, quæ Iobo acciderat; vel tandem de ijs loquitur,
quæ in quotidiano vſu & experientia extant: ſic enim ait,
Recordare, quaſi appellans ad experientiam, quę ex mul-
Verſ. 8. tis memorijs comparauit; & ſic infrà ait: Vidi eos, &c.
Pſ. 36. 25. Et Dauid quaſi experimento edoctus loquitur Pſal. 36.
Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum,
nec ſemen eius quærens panem: ſupple, etiam derelictũ:
tunc autem innocentem perire, erit omni neceſſario vitæ
ſubſidio deſtitui, neque inuenire vel fruſtum panis, eũm
illud quęrit, & rectos deleri, erit, cum familia, & ſobole
LXX. ſtirpitùs conuelli & interire. Septuag. Quando veraces
Olympiod. radicitùs perierunt? Olympiodor. ſic ait: Illud radicitùs
magnam vim habet, rerumq. omnium interitũ declarat,
fortunarum, inquam, amiſſionem, extinctionem liberorũ
Quid delo- corporis afflictationem: quare Latinus interpres elegan-
re in Hebr. ter dixit deleti ſunt; quod propriè diceres, Abſconditi
נכחד ſunt, aut ſucciſi; nam (Chahad) eſt ita tollere, & ſuccidere
aliquid, vt nullum maneat ſignum, aut veſtigiũ; quemad-
modum cum aliquid deletur; quod tunc temporis inſo-
litum erat: nam Deus ſuos bonis temporalibus eumula-
Iſai. 1. 19. bat; illaque ipſa, ſequutis poſtea ſæculis, iuſtis promitte-
Chaldæus. bat, dicens: Si audieritis me, bona terræ comedetis. Chal
dęus ferè in eodem ſenſu, ſed ſtrictiùs, refert ad primus
illos Patriarchas Iobi progenitores, Recordare, inquit,
an Abraham iuſtus, aut Iſaac perierint; & ſecundã par-
tem refert ad diluuium, quo impij obruti ſunt: ergo vtra-
que pars ad aliquod manifeſtum ſupplicium de peccato-
ribus ſumptum alludere poterit; Memoria repete, an,
quando Deus ſubuertit Sodomam, innocens Loth perie-
rit? Veroſimile enim eſt fuiſſe apud iſtos Abrahami po-
Gen. 18. 25 ſteros peruulgatum illud dictũ eiuſdem Abrahami Gen.
18. ad angelos Sodomæ ſubuerſores: Abſit à te Domine,
vt rem hanc facias, & occidas iuſtum cum impio, fiatque
iuſtus ſicut impius. Rurſus illud, deleti ſunt pertineat
Geneſ. 6. 7. ad diluuiũ, à quo ereptus eſt Noe; tunc enim dixit Deus:
Delebo hominem, quem creaui: iuſtum verò, quem co-
ram ſe vidit, non deleuit.

VIII. Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & ſeminant dolores, & metunt eos.

1 *Videre ad experientiam pertinens.*
2 *Operare in ſacro Sermone. Impius agricola ſimilis.*
3 *Allegoria agriculturæ ad mores relata. Quis ager, quis imber, quæ meſſoria falx.*
4 *Dolor quid, aliud ſumptum.*
5 *Voluptuarij cur dolorem metant; prima reſponſio. In Hebræo idem verbum peccandi, & laborandi.*
6 *Secunda reſponſio. eadem vox ſignificat dolorem, & concupiſcentiam: explicatur Dauid.*
7 *Optima & veriſſima cauſſa rei propoſita. Illuſtr. Pſal.*
8 *Dolor pro miſeria. Eluoidatur Iſaias.*
9 *Impiorum ſeges, & meſſis; meſſoria falx. Impius etiam deo aratro inductus.*

Vidi. Sicut nuper dicebamus, ad experimentum perti- 1
net, ſicut & id: Nunc cognoui, quod timeas Deũ; id Gen. 22. 12
eſt, Re ipſa & experientia oſtendiſti, quòd timeas Deũ: Nu. 11. 23.
& Num. 11. Iam nunc * videbis, vtrum meus ſermo opere * No te pa-
compleatur; videbis. experimento certiſſimo cognoſces. reſca, que
Igitur ait Eliphaz; Nemo vnquam iuſtus perijt, nemo me alargo
rectus radicitus exciſus eſt; imo impij pereunt, & conſu- en prometer
muntur, iuſtum de illis ſumente ſupplicium Deo. que a la ex-

Qui operantur iniquitatem. Tranſlatio ab agrorum cultu- periencia, y
ra: quare operari iniquitatem, erit iniquitatem excolere a las obras
velut agrum quendam aptum ſerendis ſeminibus, & fru- lo remito.
ctui percipiendo; quòd indicant ſequentes quoque vo- 2
ces, ſeminandi, atque metendi; in genere autem operari. Translatio
eſt operam & laborem alicui rei impendere; quamquam ſumpta ab
verbum originale (*Hharas*) arare ſignificat, quemadmo- agricultu-
dum etiam Septuag. vertunt: Vidi eos qui arabant ab- ra.
ſurda: Sed quidem verbi huius ſignificatio ſiue propria, Quid ope-
ſiue tranſlatitia rectè in impios quadrat; nam ſicut qui rari.
arat, terrę glebas proſcindit & vertit; ita qui aliquid ma- חרש
gni momenti machinatur, & molitur, omnia tentat cum LXX.
ingenti expectatione boni euentus: quæ omniã verbum, Impius agri
Hharas, complectitur: improbi igitur arant, vertunt, in- cola ſimilis.
uertunt omnia, omnem glebam, omnemque lapidem mo-
uent, vomere latentia quęque perſcrutantur, ardenti cu-
piditatibus, magnam ſibi voluptatum ſegetem ex ſuis co
gitationibus & artificijs pollicetur. Tum etiam qui arat,
& ſinum terræ aperit, illi ſemina mandat, quę deinde oc-
culit & conſepelit, ut terræ gremio excepta foueantur, &
herbeſcant, ita ſanè improbi iniquitatem operãtur in cor-
de, & cogitant malum, & concupiſcentes concipiunt in
corde, quæ deinde ſuo tempore proferant & perficiant.
Quare exiſtimo hic ab Eliphaz Iobum notari hypocriſis;
quòd corde machinatus fuerit malum, & in occulto fue-
rit impius; proptereaque occultę impietatis hos publi-
cos, & cunctis mortalibus conſpicuos dolorum fructus
perceperit: eodem enim verbo originali operandi dicitur
Prouerb. 6. [Cor machinans cogitationes peſſimas.] Prou. 6. 18.
Prouerb. 3. Ne moliaris (cogites) amico tuo malum, & Prou. 3. 29.
1. Reg. 23. Quia prępararet (cogitaret, machinaretur) ei 1. Reg. 23. 9
Saul clam (in corde, tacitus) malum.

Huius autẽ allegorię ſiue in bonum, ſiue in malũ fre- 3
quens eſt in ſacris libris vſurpatio; nam ſiue uirtutis, ſi- Allegoria
ue laboris opera cum labore quodam exercemus, & non agricultu-ra
ſtatim fructum percipimus, ſed progreſſus quoſdã agri- ad animum
culturæ ſimiles facimus. Quare tota uitæ noſtræ ratio in et ad mores
agricultura quadam poſita videtur: nam inter creaturas translata.
reliquas ſolę arbores frugiferæ, atque ſemina vidẽtur ho
minis opera, & induſtria egere; ſic homo ſuipſius cura,
cuſtodia, diligentia. cultura: id quod indicauit Deus ho-
mini, cũm poſuit eum in paradiſo voluptatis, ut opera- Gene. 2. 15.
retur, & cuſtodiret illum; fecitque luminaria, vt eſſent in Geneſ. 1. 16.
ſigna, & tempora; uidelicet, ut ſignificarent, admonerẽt-
que nos de tempore oportuno ad ſerendum, metendum,
atque ad alia agrorum opera exercenda. Ideò enim cap.
8. id explicatur cũm dicitur: Cunctis diebus terrę, ſemẽ- Gene. 8. 22.
tis, & meſſis: & qui ducendis rectã ſulcis, & tenendo
aratro ineptus eſt (vt qui non reſpiciat in directum, vſ-
que ad finem, ſed reſpiciat retrò) neque aptus erit regno Luc. 9. 62.
Dei. Sub qua metaphora tum alias uirtutes, tum patien-
tiam a nobis ſæpè requirit Deus. Galat. 6. [Non deficia-
mus; operemur bonum, & tempore ſuo metemus. Iacob. Galat. 6. 9.
5. Ecce agricola expectat pretioſum fructum terrę, pa- Iacob. 5. 7.
tienter ferens. Eccleſiaſ. 6. Quaſi is qui arat, & qui ſemi- Eccle. 6. 19.
nat, accede ad ſapientiam, & ſuſtine (expecta) bonos
(uberes) fructus illius; in opere (cultura) enim illius
paululũ laborabis, & citò edes de generationibus] (fru- Quę dica-
ctibus progenitis) illius. Igitur terra quæ excolenda eſt, tur terra
in Scriptura ipſa indicatur uel pietas, uel iniquitas; uir- excolenda in
tus, uitiumvè; in qua tractanda laboramus, & cui tan- ſpirituali
quam ſemina, committimus ipſa noſtra ſtudia, deſideria, agricultu-
labores, opera. Quare eodem modo hoc loco dicuntur ra.
impij operari iniquitatem, ſicut in Geneſ. 2. Vt operare- Gen. 2. 15.
tur terram: & Oſeę 10. Araſtis impietatem. Ruriuſque Oſee 10. 13.
Sapiens ipſam ſapiẽtiam terram dicit; Quaſi is qui arat, Eccle. 6. 19.
& qui ſeminat, accede ad ſapientiam, & ſuſtine bonos
fructus illius. Paulus uerò carnem aut ſpiritum, quibus
actiones noſtræ & curę mandantur, & in quorum cultu-
ra nos exercemus, uocat terram, cũm ait Galat. 6. Qui ſe- Galat. 6. 8.
minat in carne, & qui ſeminat in ſpiritu. Tandem ali-
quando operarijs, & agricolis pietatis, Deus ipſe, quem
colunt,

Iere. 2. 31. Gal. 3. 3. Coloſſ. 3. Matt. 13. 39. Oſe. 10. 12.

colunt,eſt terra,quam excoluot, cùm ipſe dicat Ierem. 2. [Numquid ſolitudo facta ſum Iſraeli,aut terra ſerotina? & illud: Vita veſtra abſcondita (ſeminata) eſt cũ Chriſto in Deo. Seminamus in lachrymis;] hoc imbre aluntur noſtra opera: & [in exultatione metemus.] Meſſionem noſtram,atque laborẽ iuuabunt angeli,qui meſſores dicũtur Matthæ 13. Porrò miſericordiam, vult Deus optimus eſſe meſſoriam ſalcem Hoſe. 10 [Seminate vobis in iuſtitia, & metite in* ore miſericordiæ: ſicut dicitur,in ore gladij.] Scriptura enim falcibus tribuit,oos dentes. Quamuis enim Deus ex iuſtitię lege præmia conferat, quia tamen præmiat vltra condignum, ideò iuſtitia illa, quæ cum tanta & tam vberi miſericordia & liberalitate coniuncta eſt, miſericordia appellatur. Denique ſuam ipſe Deus domum manſionibus multis,velut horreis diſtinguit,in quæ cum operum præmijs & meritis inferemur per æternitatem aſſeruandi, fructibusq. manuum noſtrarum fruituri. Hic contraria de impiorum ſemẽte & meſſe cogita;ſed ea iodicabimus in ſequentibus.

Seminant dolores Hoc loco,dolor,eſt idem quod afflictio, labor,laſſitudo;eadem voa infrà cap. 5. Homo naſcitur ad laborem: & ad rem agrariam aliquando accommodatur, vt Ionæ. 4. [Tu doles ſuper hederam,in qua noo laboraſti, neque feciſti vt creſceret: & fabri, quorum vita laborioſa eſt,hoc nomine dicuntur (*Ghamelim*) ab eadem radice quaſi laboratores,ſic nos,*trabaiadores*.

4 *Quid dolor* Iob. 5. 7 Iona. 4. 10. עמלים *Cur seminantes homo dicatur seminare dolorem.* *Prima propoſito queſt. reſp.* Pſ 54. 55. עמל

Sed mirum, quod cùm peccator in vnam voluptatem percipiendam operam & impenſam conferat, laborem dicatur ſeminare, & non aliam, quàm dolorum,& aoxietatis ſementem facere. Multiplex huius rei cauſſa aſſignari poteſt; Prima, quæ ex ipſis vocibus ſumitur, quòd eadem voa laborem, & iniquitatem ſignificet; vt Pſalm. 54. [Labor in medio eius, & iniuſtitia.] Quare prætereundum nõ eſt,quòd in ipſa lingua ſancta,quæ miſterijs abũdat, verbum laborandi idem propemodum ſit, quod verbum præuaricandi & tranſgrediendi, contemniendique Dei præceptum; ſola quidem litterarum inuerſione differunt:nam(*Ghamal*)eſt laborare; (*Maghal*) verò eſt præuaricari;ex præuaricatione namque ad laborem,& ęrumnas & moleſtiſſimam illam terræ culturam damnatus homo eſt; cùm dictum ei eſt: [Quia comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi, nec comederes, maledicta terra in opere tuo;in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ,ſpinas & tribulos germinabit tibi,& comedes herbas terræ:in ſudore vultus tui veſceris pane tuo.

Gen. 3. 17.

5 *Secũda ſolutio diſſicultatis.* Ieremi 9. 5. Prou. 13. 21 Plato lib. 9. de legibus. Pro. 16. 27. 1. Io. 2. 16.

Secundò,quoniam illæ ipſæ voluptates, atque deliciæ, cum ingenti labore & ſolicitudine comparantur. Hoc enim illud Ieremię eſt:[Vt iniquè agerent,laborauerũt:] & id Salomonis Prou. 13. [Peccatores perſequitur malũ.] Nam vt Plato dixit:[Pena iniuſtitię comes eſt:]& quod ad hanc iniquæ terræ culturam pertinet, Prouerb. 16. [Vir inſipiens fodit malum:]indefeſſo enim labore torquẽtur impij,dum fodiendum, & arantium, inſtar ſuam illam iniquitatis terram vertunt & ſubigunt; nõ aliter ea [omnia, quæ in mundo ſunt, Concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ,] laborem & laſſitudinem appellat Eccleſiaſtes,atque laborem eiuſmodi,quo laborat perpetuo homo.[Quid, *inquit*,habet ampliùs homo,de vniuerſo labore,quo laborat ſub ſole:]Eam enim nunquã intermittendi laboris legem, illa vox, laborat, præſentis temporis indicat,vt olim, cùm ea ſententiam expenderemus, obſeruauiſſimus: ſiue ergo cogitet de impietate,vt illam perficiat;ſiue iam obtentis votis fruatur, nunquam non laborat. Eleganter Iſaias dum idololatris inſultat,qui ſuis idolis onuſti, vel vt illos ab hoſtibus eriperent, vel quod hoſtes illa imponerent ſuis cultoribus iam captiuia geſtanda,ſudabant & defatigabantur:[Cõfracta eſt Bel, cõtritus eſt Nabo,facta ſunt ſimulacra eorũ beſtijs, & iumentis:onera veſtra graui pondere vſque ad laſſitudinẽ.]

Eccleſ. 3. 9.

Iſa. 46. 1.

6 *Tertiò ſatis ſit dubitatio ns ſecũda.* Mat. 7. 16.

Tertia, quoniam ſi nihil pro peccatis in impuræ vitæ cultura percepturi ſunt, quàm dolorem, & cruciatus,certè dolor eſt id quod ſeminatur, & ratio eſt, nemo enim [Colligit de ſpinis vuas, nec de tribulis ficus,neq. poteſt arbor bona malos fructus facere;malũ ergo ſemen eſt,qđ ſeminat impius. Et cùm quę cogitantur, & concupiſcentia concipit,rationem & ſimilitudinem ſeminis habeant. certè idem nomen apud Hebræos dolorem & luctum ſonat, pariterque concupiſcentiam: videlicet (*on*(ab(*one*) quod eſt concupiſcere;vnde inferiùs cap. 20. dicitur;[Manus illius reddent ei dolorem ſuum,] quaſi dicat, reddent

און אונה Iob. 20. 10.

ſemen, quod terra multiplicatum reddere ſolet agricolæ. Non aliter cùm iuſtus lætitiam, atque iucunditatem ex ſuis operibus percepturus ſit, quamuis ęrumnarum,quas patienter ſuſtinet, & voluntariæ corporis macerationis ſementem faciat,lætitiam tamen ſeminare dicitur Pſ. 96. [Lux orta eſt iuſto, & rectis corde lætitia.] Hebr. Lux ſata ſeminata, quare orta eſt; non qua ratione ſol in cælo oritur, ſed ea ratione qua ſemen in terra naſcitur, & fructum profert; lucem ergo, id eſt quidquid lætum,iucundum,fælix eſt,percipient.

Pſ. 96. 11.

7 *Quarta & optima reſponſio.* Pſ. 125. 6.

Quarta, & quæ totius dubitationis nodum facilè explicat, quia id ſeminat quiſque, quod non comedit, neque in ſuos vſus expendit,neque aſſeruat, ſed terræ committit. Quare interdum fameſcit agricola, eiuſque familia, ne ſi ſemina conuertat in victum quotidianum, ſeminis copia neceſſaria deſit ſementi faciendæ;illud igitur ſeminat, quod ſibi negat. Quid tibi illi ſeminaſſe videntur,qui[euntes ibant,& flebant,mittentes ſemina ſua?]Lachrymas dices,& luctum,mœrorem, egeſtatem: minimè verò; imò riſum, lætitiam, gaudium,exultationem, & vberem omnis fælicitatis ſegetem; nam hęc ſibi negabant,ne ſementi deeſſent: id explicat originalis vox, ex qua hæc ſententia elicitur: [Euntes, ibant & flebant, portantes ſemen pretioſum,]cùm enim pretioſa & iucunda quæque abijcerent,atque diſpergerent, mœrebant,& lachrymabant. Quid porrò ſeminat impius, qui ſe voluptatibus exaturat, & omnia iucunda & mollia conſectatur? cùm hæc ille in ſuos vitæ vſus conferat,ſementi nihil niſi dolorem,cruciatus,aſpera omnia & acerba relinquit; ſeminat igitur dolorem.

8 *Dolor pro iniquitate.* Iſa. 59. 4. * N. o quid no va os depono demãdas, y pleytos mas ſoſtraços de buen mal y agenio, y falſo con ello. Pſal. 7. 15. Pſal. 7. 10.

Sed ſi dolor, hoc loco non ſimpliciter pro quouis peccato, ſed pro eo, quod iniquum & iniurium proximo eſt, accipiatur, fortè meliùs omnia cohærebunt; dolor ergo ſumetur actiuè, & metonymicos, pro eo,quod dolorem efficit,aut infert;in quo etiam ſenſu dictũ eſt Iſai. 59. [Nõ eſt qui* inuocet iuſtitiam,conceperunt dolorem,& pepererunt iniquitatẽ.] Pſ. 7. [Parturit iniuſtitiã, concepit dolorem,& peperit iniquitatẽ:] & illud, Sub lingua eius labor; id eſt, occultè agit deſtruendis inſidijs, & affligendis innocentibus:metet ergo, quoniam Cõuertetur dolor eius (quem nititur alijs inferre) in caput eius,& in verticem ipſius iniquitas eius(violentia,iniuria) deſcendet. Et ſic benè cohæret,quòd inferius Iobum cum leone comparat, prede inhiante, & contra ius faſque imbecilliorea diſcerpente.

9 *Qualis ſit impiorũ ſeges,& meſſis.* Aggei. 1. 6. Oſea. 10. 13. Pro. 11. 18.

Et metunt eos. Vt aliquid quoque de hac meſſione dicamus, miſerrimum eſt ſpem ſementis fruſtrari, vt meſſis ſementi non reſpondeat; ſicut Aggæus dicit: Seminaſtis multum,& intuliſtis parum,(vt terræ,& ſoli ingratitudinem ſignificaret ob peccata ſteriles centis) comediſtis, & non eſtis ſatiati (& illud quidquid fuit,quod percepiſtis, quaſi alendi facultate deſtitutum eſſet, famem veſtram non expleuit.) Sic quoque impijs, dixit Oſeas: [Araſtis impietatem,comediſtis frugem mendacij:] ſed multò miſerius,ſi nihil omnino fructuoſum,ſed omnia vitæ,& ſpei contraria percipiatur;ſicut S. S. [Impius facit opus inſtabile;] Hebr. fallax, vel falſum;quod ſpei non reſpondet;nã dolorem profert, ex quo videbatur decerpenda voluptas. Quid, quòd non ſolum agricolam agit, ſed bouem iugo & loris vinctum, dæmone ſtimulante & agitante, & iugum iniquitatis grauiſſimum atque duriſſimum ſuſtinentem;atque labore & niſu incredibili [trahentem iniquitatem in funiculis vanitatis,& quaſi vinculum plauſtri peccatum?]Sed quam putas eſſe neceſſariam falcem, qua impius peſſimam frugem demetit; certè cum in ore miſericordiæ iuſti meſſuri ſint;improbi in ore iuſtitię diuinę digna ſuis ſceleribus ſupplicia præcident. Ecce vt de ſupplicijs impiorum veriſſima prædicet Eliphaz: ſed illud tamen,vt Olympiodorus & Polychronius notarunt,ipſe non animaduertit, non ſemper in hac vita eſſe remunerationem, neque tempus metendi; ſed potiſſimum in futura: Suo enim tempore metemus, vt Paulus ait: Tunc dicet meſſoribus ſuis, Mittite falcem,quoniam iam aruit meſſis terræ. Sed pergendum, vt ſententiam integram abſoluamus.

Impius non ſolùm agricola,ſed bos iũctus aratro. Olympiod. Polychron. Galat. 6. 9. Ioel. 3. 13.

IX.

IX. Flante Deo perijſſe, & ſpiritu iræ eius eſſe conſumptos.

1 *Quid Dei flatus indicet. Quid ventus vrens etiam ad fruges referatur.*
2 *Spiritus iræ nares inflat. Quid latus naribus, quid breuis naſo in Sacro ſermone ex Moyſe, Salomone, & Iſaia.*

1 *Flatus Dei quid indicat.* NEſcio quam ſubitam Dei vindictam afferre videtur
iſte flatus, ſpiritusque vehemens, qui repente cauſ-
gere ſolet; tum etiam, vt Chryſoſtom. indicat, [Noli, in-
quit, putare aut à dæmone, aut ab hominibus iſta in te
Chryſoſt. mala immiſſa; Deus eſt qui te vlciſcitur, & punit:] id ſi-
LXX. gnificat lectio 70. [A præcepto Domini peribunt.] Sed
Polychron. Polychronius ad facilitatem refert; ſine vllo labore, aut
fatigatione, hos Deus agricolas iniquitatis perdet ſolo præ-
cepto, ſolo oris flatu; dicet, & fiet; quod facilè, & breui fit,
nos dicimus flatu fieri, *en vn ſoplo:* namque [vox Domini
in virtute & in magnificentia,] quæ potens eſt confringe-
re cedros Libani, tenues quoque calamos, & inanem meſ-
ſem facilè diſijciet, atque decutiet: forte in hoc flatu al-
Ventus vrēs. luditur ad ventum vrentem, & notum, qui fruges ablu-
Iſai. 40. 7. mere, & deglubere ſolet, ſicut dictum eſt Iſai. 40. [Exſic-
Ezec. 17. 10 catum eſt fœnum, cecidit flos; quia ſpiritus Domini ſuf-
flauit in eo: & Ezech 17. In terra bona ſuper aquas multas
plantata eſt, vt faciat frondes, & portet fructum, vt ſit in
vineam grandem: dic, Hæc dicit Dominus Deus: Ergo ne
Amos 4. 10 proſperabitur: nonne in areis germinis ſui areſcet? Am. 4.
Agge. 2. 18 & Aggæi 2. Percuſſi vos vento vrente &c.]
2 *Et ſpiritu oris eius.* Cùm ſpiritus irati hominis faciem
Naſus, iræ index. rotam, nares præſertim incendat, & inflet, rectè Vulga-
tus, quod in Originali eſt, [Spiritus naſi eius, dixit: Spiri-
tus iræ eius;] nam qui iraſcuntur efflant crebrò, vt inflam-
matos, & biliosos cordis ſpiritus refrigerare poſſint; qua-
Pſ. 94. 11. re [naſus,] pro ira ſæpè ſumitur, vt Pſalm. 77. & Pſal. 84.
Iſai. 2. 22. [Quibus iuraui in ira mea.] Eadem vox Iſai. 2. [Cauete ab
**Guardaos del, noſo le ſuba la mo ſtaza a las narizes.* homine, cuius ſpiritus * in naribus eius eſt.] Ideſt, cuius
ardentes & concitatiſſimi pectoris ſpiritus furſum excita-
ti illius naſum diſtendunt, & inflant. Cùm verò mitem,
patiens, longanime Dei noſtri ingenium ſignificant la-
cræ literæ, contraria ratione explicant; nam quod Pſalm.
Pſal. 102. 8 102. dicitur, [longanimis;] & Exod. 34 [patiens,] in He-
Exo. 34. 22. bræo habetur * longus, latusque naribus, vt difficile ſit ex-
**Que no ſe le ne obiça, ni angoſta la chimenea.* candeſcere, & oppleri copia biliosorum ſpirituum; facilè
verò reflare, & refrigerari; & è contra verò impatiens
deſcribitur a breuitate, & anguſtijs naſi, Prou. 14. [Vir im-
patiens operabitur ſtultitiam;] in fonte, arctus, vel, bre-
Prou. 14. 17 uis naribus, qui leui de cauſa irritabilis eſt, non poteſt non
ſtultè agere. Ergo, inquit, Eliphaz, vt Iobum notet tyran-
nidis, qui alijs iniurius extiterit, nunc ſentire Deum ira-
tum, & iuſta ſceleribus ſupplicia conſtituentem, & ad ni-
hilum redigentem inanem omnem impiorum faſtum, &
vaniſſimas diuitias.

X. Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti ſunt.

1 *Quid indicet hæc leonis rugientis ſimilitudo. Tyranni principis familia tota leonina: de leonibus quædam ex ſacris, & prophanis.*
2 *Omnia leonis nomina cadere in tyrannum. Leænæ ſæuiores. Catuli audaciſſimi.*
3 *Leonis diuerſa nomina; & an eandem feram ſignificent.*
4 *Rugitus leonis qualis ſit; quo tempore edatur; quid indicet, ex ſacris & prophanis multa.*
5 *Princeps ſerena fronte, & miti ac ſuaui voce futurus.*
6 *Vox in Hebræo, quid. Vox irati inarticulata.*
7 *Quid Catuli leonum: ſenibus iuuenes venantur: de dentibus leoninis nonnulla.*

1 *Auguſtin.* HIs verbis vellicari Iobum ab Eliphaz omnes intelli-
Gregor. gunt, Auguſtinus, Gregorius, Polychronius, Philip-
Polychron. pus, Beda. Quare Iobum leoni rugienti comparat, ſiue
Phil. Beda. propter ſæuitiam, & inhumanitatem erga ſubditos, ſiue
Io. Pineda in Iob.

propter aſperiores voces, & querimonias, quas cenſebat
eſſe indignationis & impatientiæ indices; [vocem] verò
leænæ vxori tribuat, propterea quod quædam ab illa indi-
gnabunda audiſſet: filios verò, qui ruente domo oppreſ-
ſi ſunt, *Catulos leonum* appellet, quorum *dentes contri-
ti*, & confracti fuerint: & prima pars per admirationem
quandam ſimul cum reticentia efferatur: en quàm grauis
& horridus leonis illius rugitus, quam ſæua, & truculen-
tis leænæ vox, & indignatio, fœliciter iam ſæuiſſimorum
filiorum dentes confracti ſunt. Et quidem integram ty- *Familia tyranni principis tota leonina.*
ranni principis familiam, leonis principis, leænæ vxoris,
leunculorum filiorum nominibus non ſemel ſignificant
ſacræ literæ: ſic Nahum cap. 2 de Rege Aſſyrio: [Leo cœ-
pit ſufficienter catulis ſuis & necauit leænis ſuis, & imple- *Nach. 2. 12*
uit præda ſpeluncas ſuas:] Et iterum Ezech 19. Vbi leænæ
nomine fortè ſynagogam intelligit parentem atque nu- *Ezec. 19. 2.*
tricem principum inhumaniſſimorum, & ſyluam altri-
cem ferarum. idem leonis nomen pro principe, Ezechiel.
32. & 38. [Negotiatores Tharſis, & omnes Leones eius:] *Ezec. 32. 2. & 38. 13.*
& in Pſal. 33. vbi Septuaginta legunt: [Diuites eguerunt,
& eſurierunt.] Hieronymus ex Hebr. [Leones:] & 2. ad *Pſal. 33. 11*
Timoth 4. [Liberatus ſum de ore Leonis;] ideſt, Neronis *Hieron.*
ſæuiſſimi. Leonem autem ferarum Regem, tyrannumve *2. Ti. 4 17.*
eſſe ex illis potiſſimum notis docent periti naturæ, pecto- *Leo animaliū Rex, aut tyrannus.*
re, genibus, inceſſu, ſaltu, celeritate curſus, viſu, iuba, ore
cataphracto, firmis lateribus, neruis ſolidis, magnis vn-
guibus: atque ea eo potiſſimùm tyranni referunt leones,
quod, vt Ariſt. ſcribit, adeunt vrbes, & iniuriam homini- *Leona peculiares nota.*
bus leones inferunt, præſertim tempore ſuæ ſenectutis;
tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defe-
ctum venari nequeunt: cum quo id facit quod ſe aliquan-
do apud probatæ fidei ſcriptorem inueniſſe teſtatur Cæl. *Calius.*
lib. 7. cap. 34 in inſula Co ouem de grege Nicippi leonem
peperiſſe; quod ipſi Nicippo tyrannidem portendebat;
quam ſtatim ex priuata, quam gerebat, fortuna aſſecutus
eſt. Tyrannidem vero leonis eleganter deſcribit Baſil. ho- *Baſilius.*
mil. 9 hexam. [Vna, inquit, cum leone animoſitas, & ad in-
candeſcentiam iræ propenſio illi agnata eſt, vna ſolitaria,
expers ſocietatis ad ea, quæ genus ſubeunt idem: velut
enim tyrannus quidam animantium rationis expertium,
pares honores, congreſſioneſque cum cæteris non acce-
piat, ſed aſpernatur.] Quæ magis expreſſa tyranni princi-
pis imago?
Sed fortè hæc non referuntur particulatim ad vxorem 2
& filios, ſed ad eundem ſuperbum & tyrannum princi-
pem, varijs licét nominibus & comparationibus: idq; du-
pliciter; primò, vt ſit amplificatio quædam; facilè Deus
diſperdit impios, quamuis leones ſint, quamuis leænæ, *Leenæ ſæuiores maurib.*
quamuis leunculi: nam dicunt leænas, præſertim cùm nu-
triunt catulos, ſæuiores eſſe maribus: & Aelianus fœminas *Ælianus.*
maribus leonibus eſſe fortiores præferens, ſcribit: Semy-
ramin Aſſyriam non, ſi quando leonem, aut pardalim, ſi-
milemve feram interfeciſſet, ſed ſi leænam eſſet nacta, in
eo ſibi multè placuiſſe. Catuli præterea audaciſſimi, & cru-
deliſſimi ſunt, vt quos prædæ ſanguinis guſtus recens ſum-
ptus, & lupus, quem in ventriculo gerunt atque dentium,
& vnguium mucrones nondum retuſi, multo audaciores
& ſæuiores reddant: quare illorum rugitus notatur, Pſal. *Pſ. 103 21.*
103. [Catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à
Deo eſcam ſibi.] Et dentes atque molares leunculorum
famoſi ſunt, Oſeæ 5. Ioël. 2. vt ille etiam dixit.

Qualemve lætis caprea paſcuis *Hor. 4 carmin. Ode. 4*
Intenta, fuluæ matris ab vbere
Iam lacte depulſum leonem,
Dente nouo peritura vidit. 3

Et ſic ſanè omnia nomina quæ hic congeruntur, eiuſdem *Diuerſa leonum nomina ſecūdū diuerſas ætates.*
animantis ſpeciem, leoninam videlicet, ſignificabunt, ſe-
cundùm diuerſos ætatis gradus. Hæc autem ſunt in fonte
nomina. *Rugitus, Arieh; vox Sahhal, dentes Chephirim con-* אריה
triti ſunt. Laiſ periit, eo quòd non haberet prædam. & catuli שחל
Labi diſſipati ſunt. At Dauid *Kimhi* ait ſecundum diuerſos כפירים
ætatis gradus, leonem diuerſa ſortiri nomina; nam in pri-
mo vocatur, *Ghur*, in ſecundo, *Chephir*, in tertio *Arieh*, in *Dauid kim*
quarto *Labi*, in ſupremo *Laiſ*. ליש
Secundo, & fortè ad originale proximiùs, quòd hæc לביא
ſint nomina beſtiarum ſæuiſſimarum differentium natu- גור
ra, & ſpecie, in quibus vertendis ſumma difficultas eſt,
atque varietas, qualis ferè in omnibus proprijs nomini- *Leonis nomen ad plu*
bus herbarum, gemmarum, lapidum, animalium inue-

vis ſpecies ferarũ pertinens. *Vulgati varietas in vertẽdo leonis originali nomine.* *LXX.* *LXX.* *Hieron.*

nitur: quare nihil mirum, quòd nunc leonem, nunc leænam, nunc catulum leonis, diuerſæ licèt feræ ſint, noſter interpres illas nominet, familiari videlicet vocabulo. Conſtans autem eſt in vertendo, *Arieh* per leonem, vt hoc loco: cum quo etiam conſentiunt Septuaginta. Pſal. 7. & 21 & mille alijs locis. Quod autem hic dicit [leænam,] conſentientibus etiam Septuag. ijdem illi appellant [aſpidem,] Pſalm. 90. & Oſeæ 13. vbi nos habemus, [leænam,] ipſi habent [Pantherem,] & Iob 28. pro noſtra [leæna, illi leonem] legunt. Quod verò hoc tertio loco [catulos leonis] nos legimus, ſicut & Septuaginta. Pſalm. 103. illi tamen hoc capitulo quarto, [dracones] legunt: Hieronym. [leones] dixit, Pſalm. 33. pro eo quod nos habemus, [Diuites eguerunt] & Prou. 28. & Ezech. & [vitulum] Neh. 6. cæterum quod hoc loco nos [tygridem.] Septuag. dicunt [Myrmicoleon:] & ipſe Vulgatus Iſa. 30 [leonem] & Septuag. [aſpidem.] Quod tandem [leonem dicit,] eadem voce nominat [leænam,] Gen. 49 Num. 24. & quod Naum 28. per vocem fœmineam [leænas,] Vulgatus vertit, Septuag [leones] legunt: magna igitur varietas, & certum nihil. Illud tantùm certo elici poteſt, magnam ſæuitiam ferarum ſignificari tanta nominum congerie. Sed quædam minutiora in partibus ſingulis indicemus.

Ier. 25. 36.

4 *Rugitus leonis.* Rugire leonis proprium; & cùm alijs tribuitur, leonis fortitudo, & ferocia ſimul cum rugitu ſignificatur, vt Ierem. 25. [Dominus de excelſo rugiet, & de habitaculo ſancto ſuo dabit vocem ſuam:] ſummam etiam vocis contentio, & horrida quædam aſperitas leonis ſimilis.

Autor. Philo. Ariſt. *Pſal 37. 9.* *Iob 3. 24.* *Rugitus leonis quid indicet.* *Iſai. 31. 4.* *Amos 3. 4.* *Eccleſ. 51. 4* *Plutarch.* *1. Petr. 5. 8.* *Baſilius.* *Ariſtot.* *Plinius.* *Ælianus.*

Tigrides indomita vagantur, rugiuntque leones:

Namque, vt Ariſtot. in Phyſiognomicis ait, animalia fortia vocem edunt grauem, vt leo & taurus; ſic illud, [Rugiebam a gemitu cordis mei,] id eſt grauiter, & vehementer ingemiſcebam, voce & clamore, quantum poteram contento. Quorſum igitur hoc loco [rugitus leonis, & vocis leænæ] mentio fiat? an propter aſperiores querelas, vt ſupra indicauimus? Sed ipſe Iobus non ab impatientia, vt putat Eliphaz, ſed à magnitudine doloris elici leoninos gemitus teſtatur, cum ait: [Antequam comedam, ſuſpiro, & tanquam inundantes aquæ, ſic rugitus meus:] ſimulq; indicat vehementiam famis caninæ, ſeu potius leoninæ; nam fameſcens leo rugit. An quia rugitus leonis famis, & crudelitatis indicium eſt? namque dicuntur rugire, vel cùm prædam nanciſcuntur; ſicut Iſa 31. [Quomodo ſi rugiat leo, & catulus leonis ſuper prædam ſuam. & Amos 3. Nunquid rugiet leo in ſaltu, niſi habuerit prædam? Eccleſ. 51. A rugientibus præparatis ad eſcam:] in quam rem ſcribit Plutarchus de induſtria animalium, leones iuuenes prædam nactos clamore in vitulini mugitus formam contemperato ſignum dare, vocareque ſeniores. Vel rugiunt, cùm fame ſtimulantur; vt ait Petr. 1. cap. 5. [Leo rugiens circuit quærens quem deuoret:] de quo ſic ſcribit Baſil. hom 9. hexam. [Tanta illi vocis eliciendæ natura præſtitit inſtrumenta, vt animantium complura, longe ipſo celeriora ſolo ſæpè rugitu capiantur.] Inter edendum igitur, vel cùm eſurit, rugit, tuncque ferociſſimus eſt; at iam paſtus & fame vacans, facilis mitiſque maiorem in modum eſt, vt Ariſt. ait, Plin. Aelianus: ergo [rugitus leonis,] ſignum hoc loco erunt ferociæ & ſæuitiæ, quaſi dicat, Leonis inſtar fameſcebas, ſitiebas tuorum ſanguinem, tu illa quoque re leone deterior, quòd ille ſatiatus miteſcit, tu ſemper rugiens, ſemper fameſcens, plenus ſemper, ſemperq; ieiunus, & inexplebilis.

Vt principes mitiori frõte & voce eſſe oporteat. *Prou. 28. 15.* *Prou. 19. 12* *Ariſtot.*

5 Sed illud notandum, non ſolùm in principe & magiſtratu damnari os cruentum, noxios vngues, innocentium & egenorum deprædationem, ſed etiam truculentam & horriſonam vocem, trucem oris ſpeciem, & immanem conſpectum; quamuis nihil præterea mali inferat; illud peſſimum eſt rugire, frendere, dentes exerere, (*Hablar con aſpereza, eſpantar con bozes, moſtrar los dientes*) rugitus leonis, vox leænæ, dentes catulorum leonis, Prouerb. 28. [Leo rugiens, & vrſus eſuriens princeps impius ſuper populum ſuum:] æquè nociuum videlicet, aut immanior rugitus, aut dentes viſi, id eſt, vocis aſperitas, & terror, ſicut ipſa dentium & vnguium immanitas & Prouer. 19. [Sicut fremitus leonis, ita & ira regis,] id eſt, vox & facies irata: nam etiam toruum quid leo habet, & Ariſtot. aliquid nubis circa ſupercilia habere dicit (videlicet aſpectum minimè ſerenum) & pelliculam in ima fronte ſupercilia & naſum verſus promouere. Frontem igitur minimè habet eaporrectam, ſed contractam, rugoſam, nubilam, aſpectũ atrocem, & Scythicum; atque in eos quoque ſuperbiſſimos homines res hæc torqueri poteſt, qui non dignantur alios ſuo conſpectu, neq; coniiciunt oculos in inferiores, & egenos; qua in re leoninam etiam ſuperbiam & ſæuitiam referunt: nam leo vbi ira feruet, & turba canum circumuallatur, dicitur defixis in terram oculis conſurgere in prælium [& ſicut * ros ſuper herbam, ita & hilaritas regis;] collucent videlicet, & ſplendent herbæ matutini roris guttis, velut gemmis, ſic [Deus illuminat vultum ſuum ſuper nos, ſic eleuat] agnus, imò & leo, leo ſimul & agnus Chriſtus Ieſus oculos, vt videat atque prouideat his, qui ſe ſequuntur; ſic ille præterit, vt videat cæcos; & miſeros læta benignaque fronte, atque voce mitiſſima conſoletur.

** Va hai ro ſtro, y como ejos alegres del priado ſon pla para ſi juſto.* *Luc. 16 23.* *Ioan 9 1.*

6 *Vox leænæ.* Vocabulum originale, tam vocem articulatam, quam inarticulatam ſignificat, & quemcunq; etiam horriſonum ſtrepitum: vox eadem Iob c. 15. [Sonitus terroris in auribus eius. Exo. 9 Ceſſabunt tonitrua.] Huiuſmodi inarticulatam vocem, leonis inſtar, emittere, qui iraſcuntur, eleganter Baſil. ſcribit, hom. 10 hexam. [Qualis, inquit, tu, ſiquidem leonem ratione duce exercens, illius quoque contemnens rugitum te hinc efferrs, & inſoleſcis? ipſe contra infrendens dentibus inconcinnam, nec ſuis articulis diſtinctam emittis vocem, animo prorſus ira percito, & ad hoc connitente, vt in vnum aliquod tam preſſionem faciat.]

קול *Quia vox ſ hebrao.* *Iob 15. 21.* *Exod. 9. 18.* *Baſilius.* *Irati voces inarticulatas edunt.*

7 *Dentes catulorum leonis.* Supra indicauimus hanc partem referri poſſe ad filiorum interitum, & oppreſſionem rueo e domo; deinde etiam ad ipſum Iobum, vel ad eius miniſtros impios quorum opera in expilandis pauperibus, & per vim vexandis vti ſolent tyranni; quaſi dicat: Iam non ſunt miniſtri impij, qui tibi velut leoni ſeniori prædam conquirant & afferant: nam hic catuli, non pro teneris & lactantibus adhuc fœtibus accipiendi ſunt, ſed pro adoleſcentioribus leonibus; quorum vis, celeritas, ſæuitia maxima; induſtria quoq; ea, quam Plutarch. ſcribit his verbis: [Haud minus eſt, & leo ſocium animal; graues annis, & confecti iam ætate in commune a iunioribus in venatum ducuntur: at vbi curſu deſpondere animum, ſedent, euentumque præſtolantur; iuuenes interea rem agunt, nam vt ſucceſſit clamore in vitulini mugitus formam contemperato ſignum dant, vocantq; ſenes; illi ſtatim vt ſenſere, accurrunt, ac in commune præda fruuntur.] Simillimum id, Amos 4 [Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes; quæ dicitis Dominis veſtris; Afferte, & bibemus. Chald. qui dicunt principibus ſuis, vbi eſt poteſtas, vt diripiamus:] quaſi dicant, Afferte, date nobis poteſtatem, vt ebibamus, & exugamus ſanguinem: eleganter explicat Hieron. [Iubete tantùm, & nos cuncta vaſtabimus.]

Qui leonũ catuli. *Plutarc. de induſt. animal.* *Leonis venatio qualis.* *Amos 4. 1.* *Chaldam.* *Hieron.*

Vel de ipſo Iob poterunt hæc accipi; non enim ſenex erat, cùm illi hæc dicebantur, ſed 60 aut 70. annorum; [dentes catulorum leonis contriti ſunt,] tibi nimirum; excidunt enim dentes leonibus aliquando [Contriti] a radice (*iathagh*) alias vulſi, eradicari; hoc loco tantùm habetur ea vox, & videtur ad rem ipſam, quæ accidit leonibus, alluſionem habere; nam ijs ob ætatem dentes aut confringuntur, aut excidunt: auctores ſunt Ariſt. Plin. Vel ad caninos, quos vocant, dentes, id eſt, quatuor, duos ſuperiores, & duos inferiores, qui in leonibus valde diuturni ſunt, poſſumus reſpicere; de quibus ſic Ariſtot ſcribit: [Eorum quæ dentes ſerratos, (id eſt, acutos & teretes habent) nonnulla non amittunt caninos, vt leones.] Erit ergo ſententia, Tuis dentibus, quaſi leo confidebas, ſed [* contriti ſunt,] atque euulſi; & [molas,] denteſq; caninos [leonum confregit Dominus.] Quare autem hoc loco Septuagin. vertunt, [gaudium Draconum extinctum eſt.] non video.

לתע *Ariſtot.* *Plinius.* ** Fianse de tus colmillos y quebra non ſere al mejor ſtepo.* *LXX.*

XI. Tigris perijt, eò quod non haberet prædam: & catuli leonis diſſipati ſunt.

1 *Rurſus de leonis catulis, & de eorum in venando natura, vt parentibus ſenibus proſpiciant.*

2 *Tigris in Hebr. familiaris fera in Syria.*

3 *Myrmicoleon cuiuſmodi animans, an verum, an verò fictum ſit: quid nomine & re ipſa ſignificet. Regioni Arabia ſera non ignota.*

4 *Catuli leonini non venantur gregatim: quædam ex Polluce.*

1 *David Kimh.* Tigres. Si verum eſt, quòd ſuperius ex Kimhi indicaui-
mus, nomen originale, quod hoc loco ſubeſt, *Lais*, ſi-
gnificare leonē ſenem, certè uidetur ſenſus eſſe; Leo præ
ſenectute uenari non potens, tandem deficit, præſertim
ſi neque catulos habeat, qui prædam afferant, ut in com-
mune illa omnes ſruantur (ut nuper ex Plutarcho affere-
bamus) ita (inquit Eliphaz) tua ſuperbia commeruit, ut
omni filiorum præſidio, atque famulorum fugientium
conſpectum tuum, deſtitutus, fame & ſqualore conficia-
Aelianus. ris: ſed Aeliani in eam rem uerba, ſi non lectori mihi gra-
uiora non erunt: [Ex leone procreati, & robuſtæ, & uigen
tis ætatis fiducia nitentes longe procedunt ad uenandū,
ac patrem iam ſenem ſecum adducunt, eum impellentes
deinde in media uia, quam ingreſſi fuerint, illum relinquē
tes, toto animo ipſi in prædę curam incumbunt, ac tantū-
dem prædæ conſecuti, quantum uel ſibi uel genitori ſa-
tis ad prandium ſit, generoſo quodam, & contentiſſimo
rugitu edito, parentem ſuum ſecum, ut is cōuiuiū ineat,
tanquam conuiuatores ad prandium conuiuam inuitant
ſenex tunc ſenſim, & pedetentim uelut reptans eò acci-
dēs, primo filios amplexatur, deinde lingua eis ſuauiter,
uelut laudans horum fœlicem uenationem, blanditur:
poſt & prandio dat operam, & cum his epulatur.]
2 Sed cum uariè (Lais) reddatur à vulgato, ut ſuprà dixi
Tigres in Syria. mus, aliquando leo, aliquando uerò aſpis, nunc certè ti-
gris, quod, ut fuit rerum peritiſſimus, ad eas feras reſpe-
xerit, quæ in Iobi terra, & frequentiores, & notiores erāt:
Diodorus. ſcribit autem Diodorus, in parte Syriæ conterminā repe-
riri leones, & pardales, & qui Babylonij uocantur tigres,
uel, quod tigris leoni ſimillimus ſit, excepta maculoſa
Oppianus. pelle, ut Oppianus auctor eſt.
3 Sed illud difficilius, quod Septuag. Myrmecoleon red-
LXX. dunt, quo etiam modo Auguſtin. legit; quæ de hoc anima
Auguſtin. li ſcribit Olympiodor. omninò adſcribanda ſunt; [Negāt
Olympiod. nonnulli Myrmecoleonem animal eſſe ad ueritatem hi-
Myrmecoleon cuiuſmodi animal. ſtoriæ, ſed compoſitione eſſe dumtaxat fabricatum; alij
beſtiolam eſſe aiunt ab Oceano ortam ſiue è terra pro-
creatam: idcirco uerò interire, quod cibo caret eum eius
natura congruente: quidam etiam affirmant ſine cibo ui-
tam illud animal tueri, ſic Deo ipſi conſulente.] Totam
ergo ſententiam Olympiodor. per interrogationem legit,
& hac ratione intelligit dictam ab Eliphaz; Dic mihi, ò
Iob, nunquid Leones unquam ſuum amiſerunt robur? aū
Myrmecoleon perijt, quamuis cibum non attingat? num
catuli leonum, pecorum more, gregatim paſcuntur? an nō
uitam degunt ſolitariam, atque in ſuo quiſque loco com-
morantur, primęque naturæ parent inſtitutioni? ſic tu ſi
uerus homo extitiſſes, nec a Deo deſcriptas lineas tranſi-
lijſſes, nihil tibi huiuſmodi accidiſſet. Nilus in Catena fi-
Nilus. ctum nomen eſſe indicat, ex audaciſſimo leone, & conté-
Animi paſſiones ſimiles Myrmecoleoni. ptiſſima formica coagmentatum, ut ſonet formica leo, &
eo nomine ait ſignificari animi paſſiones, & perturbatio-
nes, quę cum initio facile ſuperari poſſint, ſi ſinantur cre-
ſcere, in ſæuiſſimos leones euadunt. Olympiodor. ad dia-
Diabolus ſimilis Myrmecoleoni. bolum refert: is enim formica eſt pietate prędititis homini-
bus, leo impijs. Philip. quoque non eſſe uerum animal in-
Olympiod. dicat, appellat enim portentum; & ea peculiari ratione
Philip. ad diabolum transfert, quod quando prędam agit de ſan-
ctis, tanquam de maioribus rebus, ut leo habendus eſt;
quando verò minima quærit auferre, formica dicendus
eſt. Sed vel ex hoc loco uerum animal eſſe ego non dubito
nam pro nomine veri animantis, quod in fonte legebant,
nunquam poſuiſſent Septuag. fictum nomen, fictumque
Henric. Steph. notatur. animal. Theſaurus Græcus interpretatur leonem formi-
carium, paruum omninò animalculum formicis inſidiās:
ſed tum huic loco non congruit, in quo grandioribus ex
rebus magnificentiſſimæ ſimilitudines petuntur; tamen
res ipſa aliter habet: nam genus quoddam leonum eſſe
Strabo lib. 16. auctor luculentus eſt, ſcribens in Pſeudo-
Strabo. caſia eſſe copiam elephantorum, & leonum, qui formicæ
appellantur, & genitalia ſurſum verſus habent, &
colorem aureum, nudiores Arabicis; eadem ferè lib. 6.
ſcribit, reperiri etiam in extremę Arabiæ ultimo pro-
montorio. Ergo fera eſt Huſitarum regioni non inco-
gnita.
4 *Et catuli leonum diſſipati ſunt.* Septuaginta legunt iuxta
LXX. Hebr. Diuiſi ſunt ab inuicem: quod Olympiod. ad naturam
Olympiod. leonum refert, qui non incedunt gregatim: fugiunt etiam
aliquando parentes ſuos catuli, vt indicatur Pſ. 103. [Ca- *Pſ. 103. 21.*
tuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo eſ-
cam ſibi.] In quam rem Pollux tradit, catulos adeò nihil *Pollux.*
metuere inſidias, & ſuis viribus confidere, vt ſoli ſine pa-
rentibus uenatum prodeant. Hæc igitur erit ſententia Eli-
phaz; Nemo tibi adeſt, ò Iob, tuorum. Vulgatus ad ſup-
plicium videtur retuliſſe; Diſſipata eſt iſta tua ſuperbiſſi-
ma familia & diſiecta. Polychr. Filij diuiſi à parente per *Polychr.*
mortem; nam diuidit, ſeparat, diſſipat amata mors.

XII. Porrò ad me dictum eſt verbum abſconditum, & quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri eius.

1 *Prima Græcorum interpretatio non probatur.*
2 *Proponitur quæſtio de veritate huius reuelationis, & prioris partis probationes. Strideres quid in Iſaia. Hæretici quomodo inflant. Pauli modeſtia.*
3 *Secunda ſententia.*
4 *Sententia verior, potuiſſe hanc reuelationem diuinam eſſe: Quo tempore contigerit.*
5 *Verbum abſconditum quid ſit in Hebræo. Qualis ſit ea translatio qua vtitur E[...]*
6 *Quid verbum, aut verbum Domini: notatus R. Moyſes.*

Difficilem & impeditum locum Olympiod. aſſerit, & 1 *Olympiod.*
cuius multæ poſſint eſſe interpretationes. Quare
cum hanc, tum alias ſequentes ſententias nullam reue-
lationem, ſed tantum exhortationem quandam contine-
re exiſtimat in hanc ſententiam; Deum, ò Iob, time, ne-
que contra illum efferaris, qui poteſt, ſoletque non ſo-
lum die, ſed noctu etiam de dormientibus ſupplicium
ſumere, nocturnis viſis, & horrificis inſomnijs; id quod
ab alijs audiui, & ego ipſe expertus ſum: nam ſæpe ter-
ritatus ſum inſomnijs, & ſpiritus quidam in me ruere
videbatur, nulla forma, aut ſpecie percepta: vel, eum
verere, cuius eſt formidoloſa notitia, & vix vult ab ho-
mine cognoſci, niſi ſub obſcura quadam ſpecie & figu-
ra, quæ vix percipi poſſit: eodem ferè modo accipit Po- *Polychron.*
lych. Sed præterquam quod hic ſenſus non videatur val-
de efficax ad reuincendum Iob, neque aptus ad oſtenden-
dam efficaciam, & vires diuinæ iuſtitiæ, certe valde durus
eſt, cùm ſeuis atque germanus reuelationem aliquam ma-
nifeſte hoc loco afferat, qua ratione vniuerſè omnes inter-
pretes accipiunt.
Sed an hæc fuerit vera reuelatio à Deo immiſſa, an ve- 2 *Proponitur*
rò ab ipſo Eliphaz, vel a Dæmone conficta, non conſtat. *dubitatio*
& D. Thomas ſub dubio videtur relinquere. At Lyranus *de veritate*
aſſerit confictam fuiſſe ab Eliphaz; neque longè diſce- *huius reue-*
dit Iſidor. Clarius, dicens gloriari Eliphaz ineptè hæc ſi- *lationis.*
bi a Deo reuelata. Et probari poteſt primò, nam capitulo *D. Thom.*
quadrageſimo ſecundo, audiuit Eliphaz à Deo male lo- *Lyranus.*
cutum fuiſſe, quaſi ex ſuo cerebro, & mendacio. Præterea, *Clarius.*
quia non videtur eſſe diuina reuelatio, qua Eliphaz addu- *Prioris par*
catur ad falſitatem aliquam, & iniquam ſuſpicionem de *tis probatio-*
Iobi vita, & ſanctitate: adhæc, quoniam in hoc ſuo viſo *nes.*
narrando, & deſcribendo ſimillimus extitiſſe videtur Eli-
phaz hæreticis, falſiſque prophetis, qui vt ſibi fidem, &
honorem apud ineptam plebeculam comparent, iactant
ſe afflatos diuino numine; & ad eos locutum familiari-
ter Deum, quibus nunquam ſit locutus. Exemplum
videas in Sedecia & falſis prophetis. 3. Reg. 22. Accedit
quòd ſeſquipedalia verba, & ampollæ totius huius nar-
rationis, ſuſpectam poſſunt nobis reddere veritatis fi-
dem nam de pythonibus, & diuinis ſcribitur. Iſa. 8. [Qui *Iſa. 8. 18.*
ſtrident in incantationibus ſuis:] ſtridere quidem prop.
ex Hebr. perſtrepunt, & concauum ſonant, *bablan bucco*
y biachida, vt exaudiantur: & pro ſpiritus inflatione, inte-
riori pectore ſubmurmurant. Quanto melius & mode-
ſtiùs ille, qui nihil molitur inane, veritatis prædicator
Paulus, qui cum 2. Corinth. 12. dicat, Non expedit gloria- *2. Cor. 12. 1.*
ri; & deinde venit ad viſiones, & reuelationem illam diu-
turno ſilentio ſuppreſſam, vt quam ante quatuordecim
annos accepiſſet, quaſi non ſibi, ſed alteri factam illam
commemorat, nulla inanium circumſtantiarū iactatione;
imo ait, Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio: deinde *2. Corinth.*
ea, quę audierit, non licere homini loqui; vt vel hinc col *12. 2.*
ligi poſſit id veriſſimū prouerbiū, [Totum ſpiritum ſuum *Prou. 29. 11.*

profert ſtultus; ſapiens differt & reſeruat in poſterum.]

3 *Secunda ſententia.* Alij aſſerunt veram fuiſſe narrationem Eliphaz; ſed reuelationem factam, fictamq; à Dæmone transfigurante ſe in angelum lucis, vt deluſus Eliphaz, atq; ſibi certò ſuadens illam fuiſſe Dei admonitionem, vehementius accenderetur ad accuſandum Iobum, & refellendam illam ſuæ innocentiæ opinionem.

4 *Tertia ſententia verior, veram fuiſſe reuelationem. Gregorius. Philip. D. Thom. Burgenſ. Carthuſ.* Sed aſſerendum ſanè; potuiſſe hanc eſſe veram, atq. diuinam reuelationem, cum multa vera, atq. vtilia contineat ſic videntur accipere Greg. & Philip. presbyt. in idemq. propendent D. Tho. Burgenſis in additione contra Lyra. Carthuſianus, atque alij iuniores; atq. ideo ipſe Eliphaz, cuius ſanctitas, & ſapientia teſtata erat, ex multis ſignis, quæ fidem ſuis dictis facere poſſent, illam cõfirmat: quod enim aliquando illi locutus fuerit Deus, videlicet c. 41. indicat nunc quoque potuiſſe familiariter cum illo egiſſe neque repugnat ea Deum reuelare, quibus hominem malè viuentem eſſe præſciat. Cætera, quæ ſupra obiecimus, non tam ad inanem, & inſolentem oſtentationem, quam ad certam ex multarum circumſtantiarum indicijs fidem faciendam referenda ſunt.

Illud verò valde incertum, quando hęc contingerint: ſcholia Vatabli indicant poſt Iobi calamitatem prodiuum eſſe Eliphaz cogitanti de rebus Iobi, quod ob peccata eſſet miſer? ſed neque diuina reuelatione, quæ non poteſt non eſſe vera, aliquid falſum prodi poteſt: neque oportet vt hoc tempore hoc oraculum acceperit à Deo; nam quandocunque tandem fuerit, nunc illo vti ad rem ſuam poteſt.

5 *Quomodo pri mam illam pronominis perſonam exprimat.* *Porrò ad me.* Fortè vt ſe alijs præferat, qui hæc non aſſequantur; atque ad idem pertinere poteſt, Verbum abſconditum, quod videlicet alios lateat. Quaſi dicat; nihil mirũ te in ignorantia quadam & falſa tuæ innocentiæ perſuaſione hærere, namque ea ignoras, quę mihi reuelata ſunt; vel, vt dicat ſe quoque in eadem Iobi ſententia, & iudicio de rebus fuiſſe, quouſque peculiari Dei admonitione edoctus fuit; & hoc fortè Vatablus voluit, quod cum Iobi clade audita animo percelleretur Eliphaz, & cœpiſſet cogitare, quamobrem virum inſontem tam acerbè Deus tractaret, Deus illi hac reuelatione, & admonitione occurrerit, & quodammodo reſponderit.

Verbũ abſconditum quid. Sed congruentius rei & ſermoni ſacratum ſcripturarum, verbum abſconditum, dicitur, quod non valde clarum, neq apertum fuerit, ſed modo prophetico, & ſimilitudinario, & externæ imaginis confuſa quadam & obſcura cognitione obuelatum; id quod vox originalis indicat,
גנב nam *Ganab*, furari eſt, *Gunab* verò in voce paſſiua furto delatum,
גנב vel ſublatum; eadem omnino voa, qua Gen. 40. ait
Gen. 40. 15. Ioſeph. Furtim ſublatus ſum: inde de eo dicitur, quod clã, & ſecreto agitur, furti inſtar, & de quo palam, & apertè non agitur; quare nos quoque, cum quis ſine cauſa rem aliquam abſcondit, vel ſubmiſſiùs, aut ſecretiùs, quam res exigat, loquitur; iubemus vt clara voce vtatur, neq. enim furtum eſt, quod occultari debeat, (*que hablo alto, que no es coſa de burto, que no ſe pueda dezir y ſaber*) & idem etiam indicatur verbis ſequentibus, *quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri eius*: nihil enim aliud hæc ſignificat, quàm vocem fuiſſe tenuiſſimam, & quæ vix ſumma cum attentione percipi poſſet, tum etiam quod reuelatio velociſſimè tranſierit, & diſparuerit; licet enim prophetiæ ſpiritus non ſit in prophetia per modum qualitatis permanentis, & inhærentis, ſed tamen interdum magis frequens eſt, magiſque quieta; aliquando rarior, fugitque velocius; ſic enim ex Hebræo legitur pro venis ſuſurri, parum de eo.

Vnde ſumatur metaphora hæc. Gregor. Sed eleganter hanc noſtri interpretis tranſlationẽ tractat Greg. lib. 5. c. 20 [Venas, inquit, ſuſurri auris cordis furtiuè ſuſcipit, qua ſubtilitatè locutionis intimæ afflata mens, & raptim, & occultè cognoſcit; venæ autem ſuſurri dicũtur cauſarũ origines, quib. hæc ipſa aſpiratio ad mentem ducitur; nã aliquãdo amore, aliquãdo nos terrore compungit, &c. deinde ait: Qui ſuſurrat, occultè loquitur, & vocẽ non exprimit, ſed imitatur:] videtur Greg. agnoſcere metaphorã ductã ex occultis canalib. per quos aqua decurrens tenui quodam murmure, & nõniſi admota aure deprehendi poteſt; nã ſicut aquæ Siloe, ita reuela-
Iſa. 8. 8. tio vadit cum ſilẽtio: ad aliam, quamuis ſimilẽ valde, metaphoram reſpexerunt Græci; nam lectionem illam Se-
LXX. ptuag. [Sonitu nocturno incidens timor, &c.] ſic explicat
Polychron. Polychron. [Quẽadmodum in tempeſtate noctis ſilentio, loni circumcurſantis, aut flatus mentis motionẽ ſentimus, ipſum contueri non poſſumus: ſic de Deo mihi cogitanti, cum illum inueniſſe me credo, tunc elabitur maximè.]

Illud vero notandum, cum hic meminit Eliphaz Verbi à ſe auditi, conciliare authoritatem ſuis dictis; quod enim Deus interius prophetæ loquitur, illud ſolet dici; verbum ſed ſicut in alijs Prophetis ſubiungitur verbum Domini, aut Dominus dicit, hoc quidem Dei nomen nunc deſideratur. Illud etiam notandum, verbum ad reuelationem pertinere; nam ſi Deus aliquem monet aut reprehendat, non tam tunc dicitur Deus loqui, quam venire, & appare-
R. Moyſ. re: vti de Labam, & Abimelech obſeruat R. Moyſ. quem
And. Maſ. adducit & ſequitur Andreas Maſius Ioſue 5. ſed exiſtimo huius obſeruationis rem non eſſe valde certam, cùm etiã nominibus locutionis, viſionis, ſomni, illa correptio Laban ſcribatur, Gen. 31. [Vidit in ſomni dicentem ſibi Dominum.]

XIII. In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines.

1 *Quid horror ex Hebræo: aliorum interpretum varietas.*
2 *Cur reuelatio dicatur vox, aut viſio.*
3 *An viſio Eliphaz fuerit interna an externa, & quo tempore acciderit.*
4 *Somnus in Hebræo à ſitur cadere, & quare.*

IN *horrore*. Deſcendit ad circumſtantias explicandas, 1
quæ comitari ſolent diuinas reuelationes: quod autem noſter dixit, horrorem, non ſine exemplo fecit, nam etiam
LXX. Septuag. dixerunt: [Timore autem, & ſonitu nocturno inuadens timor ſuper homines, &c.] nox enim timida eſt, & tenebræ horridæ, & quæ incidunt noctu cogitationes, aut viſa, horripilationem afferre ſolent: Chaldæus dixit: [In cogitationibus, Regia, in ramuſculis à viſionibus no-
סעף ctis:] recidunt eodem omnia: nam eſt vox originalis ramum ſignificat, ſed non quidem quemcunque, neque ramuſculum, ſed qui eminet, vel qui prominet in ſummitate cacuminis, aut qui excedit alios longitudine, vt Iſai.
Iſa. 17. 6. 17. In cacuminibus eius; ſed tranſlatitiè cogitationem ſignificat, quæ eſt velut ramus, germen, conceptus mentis, qui menti adhæreſcit, & adhæret; & præſertim ea cognitio, quæ peculiare aliquid, & magnificum habet, cuiuſmodi reuelationes ſunt, quæ excedunt reliquas, & velut cacumina, & ſummitates arborum prominent, & eminent;
2. Cor. 12. 7. eò alluſum putant à Paulo, cum dicit: [Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c.] quaſi dicat exceſſus, altitudo, eminentia reuelationum. Græc. Hyperbole, excellentia; ſed ſi quæ alluſio eſt, tenuis eſt.

2 *Quare prophetia dicitur viſio & verbum.* *Viſionis.* Cum Deus afflatu cœleſti, & inſpiratione interna excitat prophetæ animum, ita vt propheta reddatur attentius, aptiuſque ad intelligendum diuinam reuelationem, & admonitionem, tunc propheta audire dicitur: & Deus loqui; ipſaque reuelatio Dei verbum, & vox: ſi verò prętereà etiam imago aliqua, aut ſpecies repręſentetur, & obijciatur imaginatiuæ, aut intellectui, vel viſui etiam externo, nõ ſolùm reuelatio ad auditum, & vocem refertur, ſed etiam ad viſionem. Vtriuſque igitur meminit hoc loco Eliphaz, ſicut etiam Geneſ. 15. coniungi-
Gen. 15. 1. tur vtrùque, [Factus eſt ſermo Domini ad Abraham per viſionem dicens, &c.] Eleganter autem hanc auditus cum viſione coniunctionẽ Baſilius explicuit ſuper id Pſal. 28.
Pſal. 28. 3. [Vox Domini ſuper aquas. Vox Domini, *inquit*, nõ eſt percuſſio circa aerem, ſed alterius generis quædam, concepta apprehenſione eorũ hominũ, quos Deus vult ſuam vocem audire, ita vt eiuſmodi ijs ſeruet proportionem, quæ ſæpenumero contingunt per in ſomnia. Quemadmodũ enim non percuſſo aere quandam verborum, & ſonorũ memoriã in phantaſia per ſomnum accipimus, dũ vocẽ nõ per auditum, ſed per ipſum cor noſtrũ formatam haurimus, talẽ quãdam oportet ex Deo vocem putare ineſſe prophetis.]

3 *An hæc viſio fuerit interna. Albertus.* *Nocturnæ.* Tempus noctis ad prophetiam, & reuelationem accipiendam aptiſſimi exiſtimat vero Alber. (& quidem ad hanc viſionem, & cogitationem internam accommodatè) rem totam hanc peractam eſſe non auditu & oculis corporeis, ſed interiùs: potuit ſanè vtroque modo contingere: neque vtrique parti repugnat hanc reuelationem factam fuiſſe Eliphaz non dormienti, ſed uigilanti, idque ſignificari illis uerbis: Quando ſolet ſopor occupare

occupare homines; alijs enim dormientibus, vigilans ipſe
potuit in timidas illas cogitationes, & quaſi in eoria ex-
D. Thom. ceſſum rapi ſita cenſent D. Tho. Lyran. Caieta. At Phil. vi
Lyranus. detur intelligere partim in ſomno, partim in vigilia acci-
Caietanus. diſſe, alij ex eiſdem illis verbis potius ſomnum, quam vi-
Philip. giliam eliciunt, cùm dicat ſomni tempore hæc accidiſſe;
res dubia; & quam in ſuam quiſque ſententiam facile
poſſit adducere.
4 *Quando ſolet ſopor.* Illud Caiet. obſeruat, tempus deſcri-
bi, cum eam viſionem habuit; videlicet ea hora, quando
ſolent homines primum inire ſomnum, Hebr. [In cadere
ſoporem ſuper homines (*al caer del primer ſueno* Hanc primam
noctis quietem viſis aptam eſſe, Poeta quoque indicauit
cum Aeneam narrantem facit.
Vir. 2. Aen. *Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris*
Incipit, & dono diuum gratiſſima ſerpit
In ſomnis ecce ante oculos mœſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi.............
Quare dica-tur ſopor ca-dere. Eleganter autem dicitur ſopor cadere; namque uidetur
nos opprimere; tum etiam actiuè, quia cadere nos facit:
nos dicimus cadere ſomnum ſuper aliquem, uel cadere
præ ſomno, *caerſe a pedaços de ſueno.* Forte ad ipſa animalia
membra reſpicitur, nam ex capite ſuperiori propter in-
de deſcendentea uapores, uidetur labi, & fluere, atque
decidere in reliquos artus.

XIV. Pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt.

XV. Et cum ſpiritus me præſente tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

XVI. Stetit quidam, cuius non agnoſcebam vultum, imago coram oculis meis: & vocem quaſi auræ lenis audiui.

1 *Timor initio diuinarum reuelationum.*
2 *Quis fuerit ſpiritus ille tranſiens. Quid tranſitus indicet. Illu-ſtratus David.*
3 *Stetitus, & horror in reuelationib.*
4 *Quid auræ lenis; quid ſilentium in Hebræo.*
5 *Nota veræ reuelationis: & regula diſcernendi ſpiritus ex Patrib.*

1 Diuinis uiſionibus, & reuelationibus comes, præſer-
tim initio, eſſe ſolet timor, & horror quidam, quo
homines attendant, atque ſuſpiciant diuini ſpiritus præ-
ſentiam, & ad tanta myſteria percipienda ſe longe infir-
mos, atq; inferiores agnoſcant; ut uidere eſt Iſa. 6. uerſ. 5.
Dan. 10. verſ. 8. Apoc. 1. verſ. 17. & hoc lib. c. 7. verſ. 14. &
c. 33. verſ. 16. & 19.
Et cum ſpiritus. Spiritum hûc, angelum fuiſſe explicant
2 Philip. Beda. D. Thom. Lyra. Caietan. qui primò in ſpecie
Quis fuerit iste ſpiritus. viſibili ſe exhibet, fuerit viſus egredi, & prodire in cõſpe-
ctum; deinde ſteterit; quare de eodem ſermo fit in primo
Philip. & ſecundo verſiculo. At Eugub. Titelm. & alij poſt Græ-
Beda. cos ventum intelligunt, & videtur ſenſus idem Septuag.
D. Thom. [Spiritus in faciem meam incurrit;] quod verius videtur;
Lyra. atque hinc Eliphaz timere cœperit; fortè ergo fuerit ve-
Caiet. hementior aliquis ventus; deinde lenior alia aura ſpira-
Eugub. nit, quare illud, *me præſente,* in fonte eſt; ſuper faciem meã,
Titelm. & illud tranſire, repentinum, æquè ac uelocem flatum ſi-
LXX. gnificat, indicem, ac prænuncium ſubſecutæ uiſionis, qui
horripilationem effecerit; nam præ ingenti timore, &
frigiditate partium exteriorũ ſtringuntur, & premuntur
Pſal. 118. pilorum radices, & eriguntur, Pſal. 118. Confige timore
120. tuo carnes meas. Hieron ex Hebr. [Horripilauit à timore
tuo caro mea:] eleganter aũt Septuaginta dixerunt; confi-
LXX. ge, quod tunc uideatur caro aculeata, & uelut infixis cla-
Ierem. 51. uis horrida, ut Ierem. 51. [Adducet equũ, quaſi bruchum
aculeatum, prop. horripilatũ, crinib. erectis ferocientem.
Stetit quidam Septuaginta ſententiam hanc negatiue ef-
3 ferunt, [Surrexi & non cognoui; vidi & non erat figura
LXX. ante oculos meos:] ita vt horrore illo & vehementiori fla-
tu expergefactus Eliphaz ſurrexerit è lecto, neminem tũ
viderit; ſed noſtra lectio conformior eſt originali; ſtetit,
conſtitit ante me vmbra, obſcura forma, cuius figuram
plenè & diſtinctè cognoſcere non potui, neque de totius
corporis habitu bene iudicare, & potuit quidem cum ſo-
lo horriſono ſonitu contingere horror nimius, ſicut dici-
tur Daniel. 10 [Vidi ego Daniel ſolus viſionem; porro vi- *Dan. 10. 7.*
ri, qui erant mecum non viderũt, ſed terror nimius irruit
ſuper eos, & fugerunt in abſconditum.]
Et vocem quaſi auræ lenis. Similis fuit Eliæ viſio. 4. Reg. 4
19. Indicatur autem poſt commotionem & ventum horri-
ſonum, ſilentium ſubſequutum, & vocem tunc perſonaſ-
ſe: nam in Hebræo legimus, [Et ſilentium & vocem audi- *Quid auræ*
ui. Symmach. Silentium vocis audiebam:] & quid. m vox *lenis.*
originalis, *Demamah.* propriè ſilentium eſt; ſed pro tran- *Symmach.*
quillitate vſurpatur, & aliquando pro aura tenui; eſt. n. רממה
eadem vox illo loco 4. Reg. ſimiliter hic Septuaginta di-
xerunt Auram & vocem audiebam: & Pſal. 106 [Statuit *Pſ. 106. 27.*
procellam eius in auram.] Hierony. ex Hebr. [Statuet tur *Hieronym.*
binem in tranquillitatem.] Ex quo elicitur veræ ſignũ re- 5
uelationis, ſi primum timorem incutiat; ad extremũ affe- *Nota vera*
rat animi gaudium, & tranquillitatem, omnemq. priorem *diuinæ reue-*
commotionem ſedet, & auferat; ſicut poſt tempeſtatẽ le- *lationis.*
nis aura, & tranquillitas ſuccedit: ſic ſancti angeli Virgini
ſanctiſſimæ, Zachariæ, Danieli apparentes, poſt primi coo
ſpectus turbationem, atque timorem conceptum, iubent
illos minimè timere: & ipſe angelus erigit Danielem ſu-
per genua ſua; de qua regula bonos ſpiritus a malis digno *Regula di-*
ſcendi & diſcernendi agit D. Tho. 3. p. q 30 artic. 3. ad 3. *ſcernẽdi ſpi-*
ea doctrina ſancti Antonin. tum etiam hoc loco: & Alber *ritus.*
tus, Cartuſ. Syluest. in Roſa aurea. N. P. Ignatius in ſuis *D. Thom.*
exercitijs ſpiritualibus. vid. Greg. hom. 8. ſuper Ezech. & *Albert.*
lib. 4. mor. cap. 30. vbi explicat cauſſas, quare animo tur- *Cartuſ.*
bentur, & corpore langueant homines ex diuinis uiſio- *Sylu. Iter.*
nibus, & reuelationibus: ſed præcipuè hoc lib. 5. cap. *P. Ignatius.*
23. ubi rem confirmat eleganti allegoria uiſionis illius *ut ger.*
parentum Sanſonis. Iudic. 13 nam Manue viſo angelo
timet, [Morte, inquit, moriemur, qa vidimus Dominus:] *Iudic. 13.*
at vxor meliori ſpe erecta ait, [Si Dominus nos vellet oc- *22.*
cidere, de manibus noſtris holocauſtum, & libamenta non
ſuſcepiſſet. Quid eſt hoc, inquit, Gregorius, quòd ad vi-
ſionem angeli vir fit timidius, & mulier audax; niſi quod
nobis, quoties cœleſtia demonſtrantur, ſpiritus quidẽ pa-
uore ſe concutit, ſed ſpes ad maiora audienda ſe erigit; vn-
de turbatur ſpiritus: quia igitur, cum altiora ſecretorum
cœleſtium ſubleuata mens conſpicit, cuncta humanarum
virium ſoliditas contremiſcit:] neque vero hoc veræ re-
uelationis argumentum eſt ita verum, vt fallere aliquan-
do nequeat; quod obſeruauit. Cai. loco ex. 3. part ſuperius
adducto: ſed tamẽ eſt valdè accommodatum diuinis re-
bus, quæ cum videantur primum ſui maieſtate opprime-
re, atque difficultate deterrere; ſua deinde bonitate, &
veritate recreant, ac reficiunt debilitatum animum, atque
fructum pacatiſſimum exercitatis afferunt.

XVII. Numquid homo, Dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir?

1 *Comparatio rùm dicitur in ſacro Sermone, per comparatiuum nomen exponenda. Præpoſitio vltimi caſus quam habeat vim.*
2 *Primo, & ſecundo huius loci interpretatio non probantur. Aptior tertia.*
3 *Quænam optima. Iuſtificare quid. Explicati David, Iſaias, Paulus.*
4 *Purum quid. Illuſtratus Pſalm. 38. Creatori non repugnandum.*

1
Haec eſt maxima propoſitio, quam Eliphaz audiuit, *Comparatio*
ex qua ipſe male colligebat, Iob propter ſua pecca- *quomodo*
ta puniri. *Numquid homo*; hoc loco *Enos*, miſer, ærũnis, atq. *exponenda.*
peccatis obnoxius; *Dei comparatione*, id eſt, præ Deo, *iuſtifi-* *Præpoſitio*
cabitur, iuſtior erit Deo? nam illa comparatio rectè per *vltimi ca-*
comparatiuum nomen exprimitur, & ſolet etiam ſignifi- *ſus.*
cari per præpoſitionẽ vltimi caſus vt, Deſcendit hic iuſti- *Luc. 18. 14*
ficatus ab illo; id eſt, præ illo, & Mat. 11. Iuſtificata eſt ſa- *Matth. 11.*
pientia a filijs ſuis, id eſt, iuſtior declarata quàm filij ſui. *19.*
Sed multiplex poteſt eſſe huius comparationis ſen- 2
tentia; primo, quod nemini liceat de ſua ſanctitate co- *Prima hu-*
ram Deo gloriari; nam licèt tibi vllius peccati conſcius *ius compa-*
non ſis, non ex hoc iuſtificatus es; id eſt iuſtus & ſan- *rationis ex-*
ctus, & ab omni, etiam leui peccato, immunis declara- *poſitio.*

1. Cor. 4. 4. tus, & renunciatus; nam qui iudicat te, & vel peccatorem & ſontem, vel innocentem pronunciat, Dominus eſt. idem repetitur inferiùs c. 25. [Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus Deo, aut apparere mundus, natus de muliere?] Sed non congruit cum præſenti inſtituto; nam cum Eliphaz de ſanctitate, & vitæ integritate loquatur, non tam comparatio facienda eſt cum Dei omniſcia ſapientia, quam cum illius iuſtitia, & ſanctitate.

Secunda expoſitio. *Auguſt.* *Gregor.* Ideò ſecundò Gregor. Aug. & alij hanc comparationem hominis cum Deo in ſanctitate & munditia ſic intelligunt, vt dicatur homo, licèt ſanctiſſimus, coram Dei ſanctitate infinita minimè videri mundus, aut ſplendidus; nam, vt Greg. ait, [Humana iuſtitia diuinæ comparata, iniuſtitia eſt; quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, ſed in ſolis radio poſita tenebratur:] atq; huc videntur pertinere quædam ſacrarum Scripturarum vniuerſalia pronunciata; quale illud *Pſal. 115. 11.* Pſal. 115. [Omnis homo mendax:] & illud *Iſa. 63. 6.* Iſa. 64. Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. & illud *Pſ. 142. 2.* Pſal. 142. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens:] quo loco eandem expoſitionem docent *Hilar.* Hilarius, *Hieronym.* Hieron. *Arnob.* Arnobius, *Euthym.* Euthym. neque ab illa abhorret *Auguſt.* Auguſtinus, ſed eleganter amplificat lib. ad Oroſium contra Priſcillian. & Origeniſt. c. 10. [Cuius, *inquit*, participatione iuſti ſunt, eius comparatione nec iuſti ſunt.] Sed non video quomodo hic ſenſus cohæreat cum propoſito Eliphaz: neque qua ratione ex hoc poſſit colligere Iobum meritò à Deo puniri, aut non debere de diuina iuſtitia conqueri: dicam tamen de hac interpretandi ratione aliquando plura.

Tertia aptior interpretatio. *D. Thom.* *Caie.* Tertiò aptior eſt interpretatio, quæ ex D. Thoma & Caietano elicitur; Nemo ex hominibus aut iuſtus, aut iudex Deo omnium ſupremo iudice iuſtior, & incorruptior eſt; ſed nemo iuſtus iudex innocentem punit; ergo neque te innocentem immeritò affligit Deus, Conſequutio legitima; ſecus Deus eſſet, aut iniuſtus, aut homine *Gen. 18. 25.* minùs iuſtus: ſimilis illa Abrahæ oratio Geneſ. 18. [Abſit à te, vt rem hanc facias, & occidas iuſtum cum impio; non eſt hoc tuum; qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.] Congruit cum hoc ſenſu Dei nomen quod ſubeſt in hoc loco, Eloah, iudicis, & æquiſſimi rerum arbitri, & ponderatoris.

3 *Quarta & optima interpretatio.* Quartò, ille optimus, & conuenientiſſimus videtur ſenſus, vt hæc hominis cum Deo comparatio ſit, quaſi litigatio quædam & intentio litis. Si enim velit homo Deū in iudicium trahere, & diuinam iuſtitiam accuſare iniuſtitiæ, quòd immeritus ab illa pœnas & ſupplicia accipiat; certè etiamſi homo ipſe iudex huius litis ſit, dummodo ex rectè rationis præſcripto, & lege iudicet, Deus proculdubio obtinebit in cauſſa, & manifeſta hominis culpa atque delicto, pronuntiabitur diuina Prouidentia æquiſſima, & ab omni iniuſtitiæ nota, quam humana temeritas illi aſpergere tentauerit, abſoluetur. [Nunquid iuſtificabitur homo?] q. d. minimè abſoluetur &c. minimè iuſtus declarabitur.

צדק *Iuſtificabitur.* In fonte (*Tſadak*) verbum forenſe, ſpectās ad innocentis abſolutionem. *Pſal. 50. 6.* Pſal. 50. [Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis (iuſtus pronunti eris) & vincas cùm iudicaris] (cùm abſolueris;) id eſt, ſi tibi litem intendere velim, quòd mala abs te acceperim, certè damnabor ego, tu abſolueris; quòd pro tuo iudicis incorruptiſſimi munere, *Pſal. 81. 3.* nocentem & adulterij reum ſupplicio affeceris. Pſal. 81. [Humilem & pauperem iuſtificate;] nemo pauper, & humilis apud veſtrum tribunal cadat ſua cauſſa, propter *Rom. 8. 33.* ignobilitatem & inopiam. Rom. 8. [Deus, qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? & ſæpe alias: ait ergo Eliphaz; Si ſemel homo iniuſtitiam, & peccatum admiſerit, iuſto Dei iudicio, & ſententia ad indigentia mala damnatur, neque vllum erit tantum ſupplicium, de quo iuſtè poſſit conqueri; nam nunquam non punitur citra condignum: in hanc *Dan. 9. 7.* rem præclarum eſt illud Danielis 9. teſtimonium. [Peccauimus, & iniquitatem fecimus; tibi Domine iuſtitia, nobis autem confuſio faciei.] Hæc videlicet eſt velut iudicis ſententia, quam humanum iudicium ex rectæ rationis regula de ſua ipſius culpa ferr: & inferius, cùm agnoſcit *Dan. 9. 9.* ſe non digna peccatis ſuſcipere, [Tibi Domine Deus noſter miſericordia, & propitiatio; quia receſſimus à te: huc *Iſa. 58. 2.* *Iſa. 1. 16.* id Iſai. 58. Rogant me iudicia iuſtitiæ, & appropinquare Deo (contendere, cominus cum eo agere) volunt, quaſi gens, quæ iuſtitiam fecerit: & c. 1. Quieſcite agere peruerſè, diſcite bene facere, & venite, et arguite me; dicit Dñs.]

4 *Aut factore ſuo purior* (mundior & nitidior ab omni macula) *erit vir*, quicunque ille ſit, quamuis magnus, & præclaræ ſanctitatis, viriq; iuſtiſſimi nomine dignus; nō enim poteſt, niſi impudenter creatura creatori ſuo obloqui, aut dicere; Cur feciſti ſic? non poteſt ſeruus Domino vllam in iure litem intendere; ſed totum ſe permittere volūtati & moderationi debet ſui creatoris: non aliter David Pſ. 38. *Pſ. 38. 10.* [*Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu feciſti;] ** No tiene el hombre, que hablar, en lo que ſu hazedor ha ze del.* videlicet, has meas plagas effeciſti, & intuliſti: vel quod ad rem attinet, quoniam tu feciſti me; ita ſupplet Auguſt. hoc loco Pſalmi; & Greg. 22. Moral. Sed in minori propoſitione, quam ſubſumit Eliphaz, fallitur; putat enim, ſi Deus innocentē affligat, fore innocentem afflictum Deo iuſtiorem: minime id quidem, ſed illud bene, afflictum innocentem ſeipſo multo mundiorem, & defæcatiorem, atq; puriorem, ſicut igne probatum aurum, veriſſimum.

XVIII. Ecce, qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles: & in angelis ſuis reperit prauitatem.

1 *An hæc ſententia ſit ſuperioris reuelationis pars. Creatura nihil boni ex ſe habet.*
2 *Particula, Ecce, pro, Si. Qui ſerui Dei.*
3 *Quid ſtabilitas in ſacro Sermone, quid fidelitas. Explicati loci Reg. & Pauli.*
4 *Magna interpretum varietas. Prauitas quid in Hebræo. & vt ſit ad contrarios intellectus indifferens.*
5 *Quid ſit Deum reperire; & vt in creaturarum actiones inquirat diligenter.*

1 INcertum an hæc verba ſint audita ſimul cum ſententia ſuperiori, vt exiſtimauit Caiet. an verò iam nunc loquatur Eliphaz, & ſuperiori reuelationi hæc ipſe adiungat, quaſi concluſionem deductam ex reuelatione ſibi facta: *Caieta.* argumentum igitur erit à maiori; quod duplici via formari poteſt; primò, vt confirmet comparationem ſuperiùs factam, vt Philip indicat; Ipſi angeli, quorum præclara eſt natura, tamen quia creaturæ ſunt, nihil boni ex ſe habent, nullam vitæ, nullam exiſtentiæ ſtabilitatem, & firmitatem, niſi à Deo creatore, & bonorum omniū authore fulciantur; ergo multò minus habebit luteus homo, de quo, aut gloriari, aut cōqueri merito poſſit aduerſus optimi, atque potentiſſimi creatoris ſui prouidentiam & legē adminiſtrandi mundum. *Philip.* *Creatura nihil boni ex ſe habet.* Si verò aliam rationem ineat, vt Græci & D. Thomas volunt, ſic conficietur; *D. Thom.* Spiritus quidem creati in gratia propter inconſtantiam, & inſtabilitatem defecerunt à Deo; ergo multò facilius, atque veriſimilius fuerit te luteum hominem deficere, & peccare potuiſſe; te igitur temerè, & inſolenter commendas, & iactas: conſonant ſingularium vocum proprietates.

2 *Ecce.* Affirmantis, vt ſupra exemplis oſtendimus; fortè huic loco aptius, vt valeat, *Si.* *Deut. 13. 14.* Deut. 13. [Quære ſollicitè, & diligenter rei veritate perſpecta, ſi inueneris certum eſſe, quod dicitur &c.] Hebr. Quære, & interroga diligenter, *Ecce pro ſi.* & ecce veritas. *Deut. 19. 18.* Deut. 19. [Cùm diligentiſſime perſcrutantes inuenerint falſum teſtem &c.] Hebraicè, Inquirent iudices diligēter, & ecce (ſi) teſtis ille eſt teſtis mēdax &c. Si, igitur, *qui ſeruiunt ei.* *Chaldæus.* Chaldæus hoc nomen ſeruorum Dei refert ad prophetas. Rab. Moyſes ad alios quoque iuſtos homines; non enim rarò Scriptura viros ſanctiores, *Serui Dei qui.* prophetas præſertim, ſeruos Dei nominat. Sed propter ſecundam partem, ſic exigente ſententia, angelos intelligi oportet. qui ſeruorum inſtar dicuntur Deo aut miniſtrare, aut aſſiſtere, vt c. 1. latiùs explicauimus: quare illorum & munus, & nomen eſt, ſeruorum Dei.

3 אמן *Stabiles.* A verbo, *Aman*, quod eſt fidū eſſe, fidelē, ſtabilē, veracem, conſtantem in dictis, & promiſſis; tum etiā actiuè, credere, fidere, inniti alteri; quare ſæpe accommodatur ad diſpenſatorem, œconomum, nutritium, tutorem, *Stabilis quid.* & patronū, propter fidelitatem horum, quorum fidei aliquid creditur: quò videtur alluſiſſe Paul. 1. Cor. 4. [Hic iā quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. *1. Cor. 4. 2.* 4. Reg. Miſit Iehu litteras in Samariā ad optimates ciuitatis, & ad nutritios Achab,] id eſt, ad fideles ſeruos, & miniſtros: & de œconomo, & diſpenſatore illud eſt. *4 Reg 10. 1.* Num. 12. *Nu. 12. 7.* [Seruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt (*Mayordomo mayor*) & tandē refert, *el leal à Dios*, id quod

clariùs

Heb. 3. 2. 5 clariùs expreſſit Paolus Hebr. 3. [Conſiderate Ieſum, qui fidelis eſt ei, qui fecit illum, ſicut & Moyſes in omni domo eius, & Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus:] eſt ergo pulchra in hoc loco antitheſis; Qui ſeruiunt ei; & pro ſeruorum & famulorum officio, & debito ſtabiles,* fideles, conſtantes, veraces eſſe debuiſſent; inſtabiles, infideles, inconſtantes fuerunt: eadem ſ.e perſtandi, aut cōſiſtendi tranſlatione dictum eſt Ioan. 8. In veritate non ſtetit: huc pertinet quod Pagnin & alij vertunt; Seruis ſuis * non credet: ergo ſtabilitas hæc eſt in bono; conſtantia, & firmitas, fidelitas, & veritas ſeruorum erga Dominum ſuum.

** Los de ſu caſa no le ſalieron leales. Ioan. 8. 44. Pagninus. * Sus leales no fuerō para ſi fieles.*

4 *Et in Angelis ſuis reperit prauitatem.* Admodum variè hoc ab alijs vertitur. Pagn. In angelis ſuis ponet lumen. Tyg. Angelis ſuis indidit vęſaniam. Vatab Nec in angelis ſuis poſuit lucem exactiſſimam. Regia. In angelis ſuis ponet gloriationem. Symmach. In angelis ſuis reperit vanitatē. Septuag cum noſtro. Aduerſus angelos ſuos prauū quid aduertit: quæ tanta varietas orta eſt ex fœcunditate radicis *h a l* quod ſignificat, laudare, gloriari, vocem attollere cum gloriatione, ſulgore, ſplendore; aut etiam inſania, & per antiphraſin iniquum, & prauum eſſe, gloria, & nominis ſplēdore indignum. Ruſus illa negatio prioris hemiſtichij poteſt ad hanc ſecundam partem extendi, vt dicatur reperiſſe aut nō reperiſſe, prauitatem, lucem, laudem in angelis; aut verò poterit negatio in prima parte potius contineri. Tandem in illo quoq. diſſenſio eſt, an de malis angelis, an etiam de bonis, & in vniuerſum de omnibus accipi hæc debeant; nam Caietan. Eugub indicat, hoc quoque Vatabl bonos angelos intelligunt; at alij omnes Græci, & Latini, Athanaſ. Chryſ. Olympiod. Philip. & alij poſt eos, de angelis apoſtatis, & deſertoribus interpretantur: ſenſus vterque ad rem facit; nam quidquid lucis, laudis, gloriationis in angelis reperiri poteſt, a Deo datum, cōſtitutum, inditum eſt; ex ſe nihil habent, niſi inſaniam, negatiuè, id eſt, nullam ex ſe ſapientiam, nullam veritatem, bonitatem nullam; vel poſitiuè de angelis apoſtatis, nullam lucem habent; ſunt enim renebræ: in prauitatem, & vęſaniam prolapſi ſunt: lapſus igitur ſupernorum ſpirituū præcipit hominibus nihil de ſe ſublime ſapere; id quod ſtatim ſequenti verſiculo, & totius argumentationis concluſione colligit Eliphaz.

Pagnin. Tygur. Vatab. Regia. Symmach. LXX. הלל *Caietan. Eugub. Vatabl. Athanaſ. Chryſ. Olympiod. Philipp.*

5 Illud rectè ab interprete dictum eſt,* Reperiſſe Deum in angelis prauitatem, id eſt in illis reperiſſe, quod ſine ipſo factum fuiſſet: creauit enim illos rectos: tum etiam indicatur diligenter in omnium actiones inquirere Deū, vt qui diligenter examinet, & diſpiciat, ſicque inueniat: nam eo reperta re inquirendi ſedulitas, & diligentia ſignificatur. Hinc illud. 2. Pet.* Angelis peccantibus non pepercit; non igitur minori diligentia in hominū actiones inquiret, & animaduertet, ſi quid reperiat ſupplicio dignum: ſicut enim aduerſus angelos ſuos (ſic legūt Septuaginta) prauū quid aduertit; id eſt, vt explicat Chryſoſt. illis ſupplicium excogitauit, & conſtituit; ita ſanè aduerſus homines, quos reperierit prauos, iam ſupplicia decreuit, & exquiſita calamitatum genera adinuenit, & præparauit: eſt enim illa mirabilis prouidentia, ſummaque ſapientia, qua tum in præparato regno ſuis benedictis, tum in parato igne æterno maledictis, relucet.

** Halló en el los no verdad y lo que el no dixo. 2. Pet. 2. 4. * No perdonó a angeles, deſſirmādo con ellos. LXX. Matt. 25. 34. 41.*

XIX. Quantò magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea?

1. *Vnde Eliphaz ſuam argumentationem ducat.*
2. *Quid domus lutea. Paraphraſis elucidatur Paulus. Quadam de imbecillitate noſtri corporis.*
3. *Domus ex terra, quas habitamus, ad ignobilitatem noſtram pertinere. Angeli in cœlo creati, ex illorum origine amplificatū illorum peccatum.*
4. *Terrenum humanæ gloriæ fundamentum.*
5. *Tineam ad vanitatem, & ſupplicium pertinere. Explicatur locus Regum, & Oſeæ.*
6. *Tinea ad peccatum & culpam; tum etiam ad deformitatem Chriſtus vermis.*
7. *Notantur aliquot partes; laudatur Vulgatus.*
8. *Succidere quid, & qua ratione dicatur impius, nō intelligens.*

1 *Quantò magis.* In originali à pari & ſimili videtur fieri argumentatio, Etiam habitantes domos luteas; ſed elegāter interpres vim ſententiæ ex re ipſa expreſſam, illa quoque comparatione expreſſit; *Quantò magis* homo viſioris, atque imbecillioris materiæ, & naturę, tum caſibus & vitijs, tum errorum, & peccatorum commeritis ſupplicijs ſubiacebit?

Argumentū à pari, vel à maiori.

2 *Qui habitant domos luteas.* Hominū periphraſis eſt. Sed quidnā eſt lutea domus? an ſordium, & ignobilitatis cuiuſdam ſymbolum eſt? an ſordidum, & ignobile corpus ſignificat, quod videtur inhabitare animus? ſic appellatur a Paulo 2 Corint. Terreſtris domus noſtra huius habitationis, quæ diſſoluitur: quod enim Eliphaz dicit, domum luteam; Paulus dicit terreſtrem, & Sapien. c. 9. terrenam habitationem; quamuis enim lutum ex proprietate originali vocabuli poſſit ſignificare cęmentū ex arena, & calce; quare bitumen vertitur Exod. 1. & cæmentū Gene. 11. ſed tamen vile, & inutile lutum, limumve ſignificat Habacuc 3. In luto aquarum multarum (*en no y sangre, y aſſiento de agua*) tum etiam argillam figlinam. Iſai. 64. Nos lutū, & fictor noſter tu: quare domus terreſtris, aut lutea erit, *vna caſa de ſolas tapias de barro, de tierra muerta*: nam ab eodem Paulo appellatur etiam corpus mortis; diciturq. ab eodem noſtra, vel quibus mortalitas, noſtra culpa prouenerit; Deus enim mortem non fecit; quare nihil proprium habuit Abraham in terra Chananęorum præter poſſeſſionem ſepulchri; dicitur autem, huius habitationis, id eſt, ad paucos dies conſtituta; quaſi dicat, huius vitæ peregrinationi, & militiæ comparata (*caſa no propria, ſino de por vida*) imò ad breuiſſimum tempus conducta; ideo ſtatim uocat non domum, ſed tabernaculum, & Græcè etiam habitatio; tabernaculum eſt, quod temporarium eſt, viatoris, militis, paſtoris. Illud addit ultimò, quę diſſoluitur; propriè ex Græco, deſtruitur; ſed illud eleganter dicitur, diſſoluitur, quaſi non egeat vt deijciatur tormentis bellicis, neque hoſtium impetu ad deſtruendum; ſed ipſa ſponte ſoluitur, rimas agit, & uetuſtate exeditur; cùm enim ſemper hoc noſtrū corpus minitetur ruinam, non funibus, non inſtrumentis alijs uim afferentibus indiget, ſed leuiſſimo flatu ſuiipſius pondere corruit; Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet. Corpus autem incorruptibile, quod reſurget, appellatur ſtatim à Paulo, Ædificatio ex Deo, domus nō manu facta, ſed æterna in cælis: quare concludit Paulus, Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino; ſi corpus mortale domus eſt, imò potiùs tabernaculū, corpus immortale domus æterna erit, & dū domi videmur agere, id eſt, in hoc corpore, certè nō domi, ſed foris peregrini agimus. Ergo Eliphaz angelis corporis expertibus opponit habitantes domos luteas, id eſt habentes corpora formata ex lutea, viliq. materia

Hominū est circumlocutio. Lutea domus quid. 2. Cor. 5. 1. חמר *Hab. 3. 15. Iſa. 64. 8. Geneſ. 23. 2. Cor. 5. 1. Pſ. 102. 16. 2. Cor. 5. 6.*

3 An uerò etiam appellat domos luteas, id quod ſonat, domicilia ex terrea materia conſtructa. Sanè hoc etiam Olympiod. indicaſſe uidetur; vt reſpondere poſſit angelis accolis cœleſtis Empyreę, & nitidiſſimę domus; nam quibus non pulueris, pluuiarum, luti obſoleſcet ſordibus, qui habitat domum luteam? hęc igitur erit ſentētia Eliphaz, vt Olympiodori uerbis utar; [Si angeli, qui ſpiritus ſunt, ac cœli incolæ, cùm diuini iudicij ſeueritatem ſubeant, habent quod in ipſis reprehendi poſſit, quid nobis fiet, qui ex argilla ficti ſumus, terramq habitamus?] indicaſſe hunc ſenſum videntur mihi Septuaginta; nam ex ſimilitudine cum domibus luteis noſtri corporis conſtitutionem poſtea explicant; ſic enim legunt; Habitantes domos luteas, ex quibus & ipſi de eodem luto ſumus: neque ab hoc ſenſu noſtra quoque lectio abhorret; cū de corpore intelligi uideatur id, quod ſequitur; Qui terrenū habent fundamentum. Sic uideas peccatum angelorum ex eorum domicilij ſanctitate amplificari a Iuda apoſtolo; tum etiam ex dignitate creationis, & originis. Angelos qui non ſeruauerunt ſuum principatum (prop principium, originē, originis, & creationis dignitatem, & excellentiam; non enim ſunt ex terra, ſicut homo Nam nihil iuuit angelos, qui ceciderāt, quòd à Deo formati eſſent, & intellectuali natura prędití) ſed dereliquerunt (contemptū quendam indicat hęc uox, & ingratitudinem tanti beneficij) ſuum domicilium (Cœlum empyreum, in quo primarij angeli tanquam in proprio loco, & tecto conditi fuerant, vt Theologi docent; vnde dicuntur de cęlo cecidiſſe. Iſa. 14. Apoc 12) in iudiciū magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.

Olympiodo. LXX. Peccatū angelorum amplificatur ex dignitate ſuę originis. Iuda 6. Angeli creati in cęlo Empyreo. Iſa. 14. Aug. 3. de doctr. c. 31. Strab. et Beda. Gene. 1. D. Th. 1. p. q. 61.

4 *Qui terrenum habent fundamentum.* Hæc iterum eſt alia lutei hominis circumlocutio. Fundamentum: hominẽ comparat cum domo lutea, cuius fundamentum, cui tota domus firmitas nititur, terra eſt, imò puluis leuiſſimus, & tenuiſſimus, ex quo nihil firmum, aut diuturnũ compingi poſſit; quare pro terreno, hoc loco ſubeſt (*ghephar*) vox eadẽ, quę in Geneſ. dicitur, limus, aut puluis, de quo formatus eſt homo. Vides profectò hic pedes luteos aureæ ſtatuæ; ſed proh, quàm imbecillum fundamentum totius humanæ vitæ molis, ponderis, gloriæ, & ſplendoris.

עפר *Geneſ. 2. 7. & c. 3. 19.*

5 *Conſumentur.* Contererentur, cõminuentur, humiliabuntur, contundentur; hæc omnia cadunt in vocem originalem. Septuag. Percuſſit illos tanquam tinea: accommodatè ad tineam, corrodentur, exedentur. Sed quid hoc loco per tineam ſignificatur? an occulta Dei vindicta, quã de his, qui externa facie ſplendebant, Deus ſumere ſolet; dũ eos paulatim debilitat, & comminuit virtutem omnem, & in puluerem redigit, obſcuratq. ſplendorem omnem? non aliter atque tinea ligna quantumuis ingentia, beneque ſolida corrodere paulatim ſolet, quæ leuiſſimo ictu confringuntur, & abeunt in vagos pulueres. Nihil igitur mirum, o Iob, ait (Eliphaz) ſi contritus, atque corroſus vermibus videaris, nam te diuinæ vindictæ tinea, ex tuorum peccatorum latente putredine quaſi procreata, debilitauit, & in pulueres redegit. Sic per Oſeæ capite 5. Ego quaſi tinea Ephraim, & quaſi putredo domui Iuda. (paulatim enim amiſerant vires, & nihil fortitudinis præter externam quandam, & inanem ſpeciem retinebant, refringẽdi conſilium facilè ab hoſtibus) & * vidit Ephraim languorem ſuum (expertus eſt, & perſenſit ſe languere) & Iudas vinculũ ſuum (nam captiuus, & manibus poſt terga reuinctis abductus eſt ab hoſte?) ſic, quod ad calamitates, & clades hoſtibus illatas attinet, dicitur Dauid. 2. Reg. 23. [Quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno:] nam cùm paulatim, & occultis vijs hoſtes ſuos debilitaſſet, facilè illorum potẽtiam, ſi qua videbatur, velut lignum carioſum, & putre vno impetu confregit.

XXX. *Tinea, occultum Dei iudicium, & vindicta.*

Oſee. 5. 15.

** Vidò por ſu caſa flaqueza y deſmayo.* *Oſee 5. 13.* *2. Reg. 23. 8.*

6 An etiam non tam pœna, quàm culpa hoc loco per tineam ſignificatur? eò certè videtur Eliphaz reſpicere, vt probet homines potiùs obnoxios eſſe ſordibus, & peccatis, quàm angelos: igitur tinea peccatum ſignificat, quę, ſicut Eccleſiaſ. ait c. 42. de veſtimentis procedit; de interno quodam, prauoq. fomite peccata noſtra originem ſumunt: accedit etiã quòd peccata interdum ſunt occulta, & nobis ignota; in quo cum tineæ ſimilitudinem habent, nam vt Greg. hoc lib 5. c. 28 & li. 11. c. 25. ait, [Tinea damnum facit, & ſonitum non facit, ita iniquorum mentes, quia damna ſua conſiderare negligunt, integritatẽ quaſi neſcientes perdunt:] ergo dicetur ad Iob, vt ne ſibi blandiatur de ſanctitate, quoniam fomitem prauum habent, qui ex terrena materia formati ſunt, ex quo facilè creatur tinea, cuius morſus, & detrimentum ſicut non facilè ſentitur, ita non facilè relatetur. Quid, quòd in veſtibus pretioſioribus, & ſiccioribus generatur tinea? ſimiliterq. peccatum in ijs interdum, qui externa ſanctitatis ſpecie fulgent: adde quod paruum animalculũ ingens damnum afferre ſolet; ſic ſanè leue aliquod peccatũ per negligentiam contemptũ, aut minimè cognitum: fortè etiã, quòd iniquus reputatus eſſet ab impijſſimis Iudæis Dei filius, dicebat ſe vermẽ; quòd videlicet illum appellarent ſuum peccatum, ſuamque tineam (*Elle es nueſtra polilla, y nueſtro pecado.*) Factus eſt peccatum, qui peccatum nõ nouerat.

Eccl. 42. 13

Greger.

Quare Chriſtus dicatur vermis. *Pſal. 21. 7.* *2. Cor. 5. 21*

Tandem eò poteſt hæc comparatio a nobis referri, vt * veſtimentum à tinea corroſum, aliquid turpe, & deforme ſignificet, videlicet inciſis pilis illis ſuperioribus, & filis nudis albicantibuſque quaſi dicas. ſi telæ ex auro, & argento ſplendidæ obſcurantur, quid mirum craſſiorem ex lana telam veteraſcere, & corrodi?

** Si las telas de oro de los angeles deſdizen, que mucho que la friſa del hombre ſe apolille, y deſcubra la hilaza.*

Quæ hic alij de morte, & vermibus, ac putredine cadaueris dicunt, non tam in hunc locum conueniunt, quam in id. c. 13. Tanquam putredo conſumendus ſum, & tanquam veſtimentũ, quod comeditur à tinea: illud tantum notandum, mirum eſſe, quod Pagninus verterit, Contererentur, donec fuerit Arcturus: cuius ego rationem non teneor reddere: ſi id feciſſet Vulgatus, quib. bone Deus, Hebraizantium telis non configeretur? Quod verò Vatablus notauit legendum, Cõſumentur ante tineam, id eſt, Priuſquam vermibus abſumantur in ſepulchro, ut veſtis a tinea, à vero ſenſu diſceſſit; nam quod in fonte eſt, Cõſumentur ante faciem tineæ, non prioritatem temporis, ſed præſentiam rei indicat; neque aliud ſolet ſignificare, Facies rei, quàm rem ipſam. Hic vides Vulgatũ noſtrum obſcuriores Hebraiſmos illuminare Latina oratione; at Hebraizantes dum Hebraiſmos conantur retinere, interdum Hebraiſmorum vim, ſenſumq. peruertere.

7 *Iob. 13. 28.* *Pagninus.* *Vatablus.*

XX. De manè vſque ad veſperam ſuccidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

SVccidentur. Non exiſtimo à verbo ſuccidendi fieri alluſionem ad tineam, in hunc ſenſum, Semper illos exedit tinea; per integrum vitæ diem conſumentur; nam vox originalis eſt acrior, & vehementior, & ad hoſtilem cædem, & ſtragem pertinet: ergo potiùs cũ de tinea, occultiſque peccatis egiſſet, nunc ait, in eiuſmodi impios diuinam vindictã deſæuire, perpetuiſq cruciatibus animaduertere, etiam in hac vita, De manẽ vſq. ad veſperã, dum dies huius breuiſſimæ vitæ durat. (Chryſoſtomus vnum diem aſſignari hoc loco exiſtimat, Iobi cauſſa, qui vno die omnes calamitates, & dolores accepit.) Et quòd mortis, infirmitatiſque humanæ memores non ſint mortales, ſedant præcipites in peccata, & æternum interitum. D. Th. ſic; Quia occultas peccatorum cauſſas, internoſque lapſus non intelligunt, neque animaduertunt, pereunt æterno ſupplicio nulla ſuorum peccatorum pœnitẽtia ducti; vel vt Iobum vellicet acriùs; Quia diuinum ſupplicium non agnoſcunt, neque intelligunt (Hebr. Non ponunt cor ad intelligendum, res videlicet valde occulta, & quæ non niſi attenta mentis conſideratione perſpici poſſit) ea mala, quę patiuntur, diuinitùs ſibi propter peccata immitti, nullo his calamitatibus meliores efficiuntur, ſed potiùs aduerſus diuinam prouidentiam inſoleſcentes, & diuinam iuſtitiam criminãtes, furore & indignatione inflammati ſalutarem diſciplinam abijciunt, mirum in modum deteriores effecti. Ideò nullũ ſtatuit æquiſſimus Deus illorum ſupplicijs finem; peribunt igitur in æternum; diſperdentur, exterminabuntur: non iam de peccatis, quibus impij hærent, ſi in illis decedant, quàm de ſupplicijs, quæ ſuſtinent, æternis accipiendum videtur. Vides vt multis vijs & rationibus peccator non intelligat? Sed de impiorum ſtupiditate aliquando plura.

8 *Succidere quid.* *בכבת*

Chryſoſt.

Quæ ratione dicatur impius non intelligere. *D. Thom.*

XXI. Qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis: morientur, & non in ſapientia.

1 *Interpretum varietas: & qui dicantur reliqui.*
2 *Germana expoſitio. Explicatio Moyſis, & Dauid, & quid ſit reliquum eſſe ex Hebr.*
3 *Quid auferri ex Hebr. aliorum durinſcula interpretationes.*
4 *varia Hebræorum, & Hebraizantium lectiones: quid apud illos ſunt. Qua ratione dicantur impij cum hac vita colligari.*
5 *Mortentium ſtultorum ſtultitia. Phraſis ſacris Sermonis.*

PRior huius ſentẽtiæ pars variè accipitur ab interpretibus. Primò, vt reliqui fuerint, ſint ij, qui cum impijs non connumerantur, ſed auferentur ex eis, id eſt, ſe illis non aggregabunt; & morientur quidem; nam pijs & impijs communis mors eſt; ſed non in ſapientia; nam illorum ſapientia, & pietas interitum non accipiet: ita D. Tho. & Gloſ. indicat. Philip. & Grego. lib. 5. c. 29. qui per reliquos, ſiue relictos a mundo, humiles intelligit, & hos auferri, ſiue eligi a Deo, ſic Grego. [Quos alios reliquos, niſi huius mundi deſpectos accipimus, quos dum præſens ſæculum ad nullius gloriæ vſum eligit, quaſi minimos indignoſque relinquit? Sed mundi reliquos auferre Dominus dicitur, quia deſpectos huius ſæculi eligere dignatur; Paulo atteſtãte, Quæ ſtulta ſunt mundi Deus eligit: id quod in puero Ægyptio, quem ægrum Amalechita in itinere deſerit, Dauid verò reficit, ſignatur.] Deinde verò vt ſecunda pars ad impiorum interitum pertineat, ſed hic ſenſus non eſt valde exactus ad litteram.

1 *Prima latinorum interpretatio.* *Qui ſint reliqui.* *D. Thom.* *Gloſſa.* *Philip.* *Greger.*

Secundò Lyra; vt qui reliqui fuerint, dicãtur filij, qui cum hęredes ſint impietatis, & ſtultitiæ ſuorũ parentum ſimiles cum illis pęnas luent æternis ſupplicijs; quod videtur *Lyra.*

Germana expoſitio. deretur reſpicere, non ſolùm Iobi ruinam, ſed & filiorum illius interitum ruente domo. Sed certè vocũ proprietate perſpecta is videtur eſſe ſenſus, vt afferat potentiſſimos, & locupletiſſimos quoſque ex impijs tandem pœnas dare ſuæ ſtultitiæ, atque ſuperbiæ, tum etiam indignantis,

יתר & impatientis animi cùm à Deo corripiuntur: nã *Iathar*, quod eſt ſupereſſe, non ſolùm ordinẽ, aut exceſſum temporis, vel quantitatis ſignificat, ſed exceſſum qualitatis, dignitatis, excellẽtiæ: ſicut verbum Latinum ſupero, non ſolùm ſupereſſe, ſed etiam vincere, & excellere (*ſobrar, o*

Pſ.16.14. *ſobrepujar*) Pſal.16. Dimiſerunt reliquias (id in quo alios excellunt, & ſuperãt; quod ſupra aliorum facultates excellens, & reliquum eſt) ſuas paruulis ſuis. (*Dexaron à ſus hijos por herederos de ſus ſobras, de ſus demaſias, de ſus exceſſos*) ſi per ſubſtantiuum nomen legas, facilè intelliges vim locutionis, dimiſerunt excellentes, nimias, & quæ aliorum omnium facultates ſuperant, ſuis filijs hæreditates, (*dexaron les ſus ſobradas y demaſiadas y exceſſiuas riquezas*) Elegãter verò ſolutus eſt Hebraiſmus à noſtro interprete.

Gen. 49.4. Geneſ 49. Effuſus es ſicut aqua, nõ creſcas. Hebr. Non ſuperſis, non ſuperes, non excellas, non relinquaris; eadẽ vox quæ in Eccleſiaſte ſæpè dicitur, Amplius, id eſt, excellentia, vel abundantia, vt eo loco explicuimus. Sic igitur hoc loco legere poſſumus; Qui reliqui fuerint, id eſt, qui excellebant, & ſuperabant reliquos, vel non habita cura ſeruandi illius generis maſculini adiectiui, cùm in Hebræo potiùs ſit nomen ſubſtantiuum, excellentia, magnitudo, dignitas, id quo reliquos ſuperabant, quo excellebant inter reliquos, auferetur: & ſæpè quidem genera, videlicet maſculinum cum fœminino permutantur; ſubeſt autem in fonte nomen fœmineum verbale: ait igitur Eliphax, nihil prodeſſe impijs excellentiam, dignitatem, opes maximas, abundantiam ſupra reliquos mortales, quominus tandem Deo puniente bonis exuantur.

3

נסע *Auferetur*. Propr. verbum originale motum quendam ex loco in locum denotat, quo aliquid in locum transfertur, aut dimouetur: ideò alij dicunt excellentia eorum transferetur, & proficiſcetur, abibit, dimouebitur; nihil

LXX. melius, quàm noſtrum, auferetur. Septuag. aliam venti, quo flores exiccantur, & conuelluntur, tranſlationem indicarunt; nam ſic legunt, Inſufflauit eis, & exaruerũt: facile videlicet à Deo perduntur, illo tantum inſpirãte, atque dicẽte: ſed illud quoq. pro Vatablo, & Hebræo apud

Vatabl. *Caiet.* Caiet. notandũ, valde duram videri illam mortis circumlocutionem, quam hoc loco ipſi exiſtimãt contineri; nam auferri dignitatem, vel excellentiam, aiunt eſſe, animam rationalem auferri, & ſeparari à corpore, atque rectè appellari animam excellẽtiæ nomine; eſt enim præclara noſtri portio, qua brutis præſtamus: ſed quidem ego nunquam eo nomine animũ in Scripturis ſignificatum inuenio; opes, dignitates, & eiuſmodi externa bona ſæpe. Ad-

Notatur Hebræus apud Caietanũ. dit Caiet. hic putaſſe Eliphax animam rationalẽ mori, & deſtrui mutatione ſubſtãtiali: ſed certè hoc neq. ſomniauit Eliphaz; neq. debuit Caiet. Hebr. illi, quem ſibi in his cõmentarijs adhibuerat, tantopere credere, & tribuere.

4

Tandem ex R. Dauid hanc quoque habemus huius libri lectionem, Amotus, vel, ablatus eſt funis eorũ; quam etiam ſequuntur Hebræi in dictionario Complutenſi: nam ea vox, quæ ſignificat excellentiam, vel exceſſum, ſignificat etiam funem, aut chordam, vel neruum, eo quòd extendatur; nam extenſio videtur quædam abundantia, vel exceſſus. Funem autem rurſus Hebræus apud Caj. intelligit ligamen, quo continetur homo in ſua integritate; illud autem eſt anima vnita corpori: Complutenſes per funiculum, firmitatem & vires corporis; alij neruos, qui videntur auferri cum in morte munus ſuum obire non poſſint; alij dolores, qui velut funes conſtringunt hominem: nã in morte ceſſant dolores: alij quod per mortem ſoluti ſint ab hoc mundo, cum quo putant impij ſe ligatos eſſe, ſed tamen ſoluit, & ſeparat amara mors: circumlocutiones ſane mortis omnes. Sed cũ facile nexus, quo homo huic vitæ aſtrictus eſt, laxetur, & ſoluatur, qui fit, vt tam fortiter ſe ligatum exiſtimet? an quia affectu ardentiſſimo mundum, & quæ in mundo ſunt, impius complectitur? igitur vim ſui affectus exiſtimat eſſe firmitatem, & vinculum: ſicut Oſeæ 4. de impio populo dicitur. Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis: nam cum hærent terræ, & volare non poſſunt, quis non putet colligatos eſſe cum terra? ſed tamen vinculum non eſt aliud, quàm ſui affectus & ſpiritus nequam deprauatio.

Hebræorum variæ eiuſmet interpretationes. Quidſunt.

Impij aſtringunt ſe cum hac vita, ſed ab illa mors illos ſæpe ſoluet. *Oſee.4.19.*

5

LXX.

Morientur, & non in ſapientia Septuaginta, Interierũt, quia non habebant ſapientiam: vel, decedunt tandem nihilo ſapientiores in calamitatibus, & extrema morte effecti; quàm in vita fuerunt. Olympiod ſapientiam accipit pro Dei timore; Qui morte mulctatur, propter peccata punitur, quòd ſtultus ſit, ſi Deum non timeat; ille enim non temerè, neque indicta cauſſa iraſcitur hominibus; cùm ratione, & cum conſilio cuncta adminiſtrat, & aduerſus noſtram ſtultitiam pugnat; vti Sapien c 1. dicitur Probata virtus corripit inſipientes: id eſt, Dei potentiam & virtutem vltricem experiuntur inſipientes experiri, quæ mitem ſe præbet erga ſapientes: cùm enim hominem punit Deus, ab illo ſtant, ſapientia, ratio, conſilium, æquitas, à nobis, ſi iraſcamur flagellati, temeritas, ſtultitia, ueſania, ſuperbia.

** I à necios ſe mueren, como viuieron; y ea ſu necedad los entierra.*

Extenuatio *Non in ſapientia*: extenuatio eſt, id eſt, in magna ſtultitia; & fortè iuxta phraſim ſacræ Scripturæ conſuetam, non tam ſtultitia pro culpa, & ſcelere morte mulctando ponitur, quam pro ſtultitia, quæ ſupplicij impiorum comes eſt; nam nomen cum præpoſitione in, valet aduerbium; in iuſtitia iuſte; in innocentia, innocenter, in ſimplicitate, ſimpliciter: non in ſapientia, non ſapienter, ſtultiſſimè moriuntur; (*mueren neciamente*) cùm enim viuere poſſent, ſi diuino numini ſupplices ſe præberent, miſerè & ſtultè pereunt, clamante præſertim, & verbis ſuauiſſimis Sapientia inuitante inſipientes, Relinquite infantiam (ninnerias, puerorum delectamenta) & viuite, & ambulate per uias prudentiæ. Tantam igitur animorum ſtupiditatem admiratus clamabat propheta, Quare moriemini Domus Iſrael.

Præpoſitio in cum nomine valet aduerbiũ.

Sap.9.6.

Ezech. 21. 30.

PARA-

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in Commentarijs fuſius explicantur.

1 Reſpōdens autem Eliphaz. Themanites Dixit:

PATEFECIT iam ſua Oratione loquendi aditū ſuis amicis Iob: cùm ergo finem loquendi feciſſet, qui cæteris lenior, atq. ſapientiæ, & pietatis laude inſignior videbatur Eliphaz (*a* nam ſapientes omnes, atque pios fuiſſe exiſtimandū eſt) non quidem *b* ille Eſau filius, ſed ex ipſa Eſau progenie longè poſterior præclaram, aureamque appellationem, & interpretationem ſuo nomine præferens: cognomine quoque Themanites, referens *c* Theman, ſiue Idumææ prouinciam, ſiue vrbem, ex qua fortiſſimi ſapiētiſſimiq. viri prodire ſolebant, vt Iobi lamentis, & querimonijs appoſita oratione *d* occurreret, ſic dicere exorſus eſt, vt & ſe neq. leniter, neq. placide cum Iobo acturum ſignificaret; neq. non Iobum impatientis, atque deiecti animi inſimularet.

a De ſapientia, & pietate amicorum Iob ſat è diſſeritur initio capitis in annotatione prævia: Vbi etiā, an illorum dicta, & teſtimonia Sacram fidem contineant.

b Quis Eliphaz fuerit: Quod illius cognomen, & qua illius nominis interpretatio. v. 1. nu. 2. 3.

c Quę Theman, & vt ſapientię & fortitudinis laude claruerit. v. 1. nu. 4.

d Quid reſpondere in Hebræo, & ſacro Sermone accuratè explicatur. v. 5. nu. 1.

2 Si cœperimus loqui tibi, forſitan moleſtè accipies; * Sed cōceptum ſermonem retinere quis poterit?

Vereor (inquit) ſanè, amice Iob, ne te ingens calamitas ita malè vexarit (idquod ex tuis verbis ſuſpicari compellor) vt neq. admittendę conſolationi, neq. ſalutari reprehenſioni, ſi quid in tua oratione peccaueris, audiendæ ſis; nimirum, qui Dei increpationem ægrè ſuſtineas, ſalutaria quoque amicorum conſilia facile reſpuas. * Sed quidem, quæ dicentur, boni conſules, ita cùm nihil à nobis vnquam moleſtum audieris, nunc ſi quid eiuſmodi accipias ab inuitis, & dicere coactis accipies. Ego enim illa ipſa, quæ à te audiui grauiſſima & moleſtiſſima, minimè reprimere poſſum, quin in te euomam, atq. conſeſtim refundam; neque, qui diuini honoris zelo perurar, imperare mihi poſſum, vt quæ dicenda, & reſpondenda iudico, intra mei pectoris carceres ſilentio *e* contineam, & eluctantes ardentis orationis flammas comprimam.

e Quæ vis, & translatio in verbo tenendi lateat paulò diligentius explicatur. v. 2. nu. 2.

3 Ecce docuiſti multos:

Egiſti ſanè afflictorum multorum medicum ſalutarem; nūc te ipſum curare neſcis? Ægris mentibus præclaram conſolationem, & ſpem tuis verbis, atq. cōſilijs attuliſti, atq. arcanas diuinę prouidentiæ rationes, dum in homines animaduertit, aperuiſti; non ſemel docuiſti, non debere abijci Dei flagellantis diſciplinam; neq. deficiendum, cùm ab eo corripimur; calamitatibus fractos, & ingenti ęrumnarum ponderi cedentes erexiſti, & recreaſti; & vt in ſemel cœpto pietatis & ſuſtinentiæ ſtudio ſtrenuè currendo perſiſterent, exhortatus es.

4 Vacillantes confirmauerūt ſermones tui, & genua trementia confortaſti:

Eos, qui per animi inconſtantiā, & imbecillitatem atq. mollitudinem languebant in ærumnis, vacillabant animo, nutabant pedibus, & caſum minitabantur, egregie confirmaſti, vt per patientiam currerent ad propoſitum certamen, atq. infirmorum, timidorumque animorū genua, id eſt, firmiores partes roboraſti, vt ne genuflecterent, ſuccumberentve doloribus, ſed recti ſemper conſiſterent, & aduerſus ærumnas inualeſcerent. Deniq. omne optimi *f* principis munus obiſti, dum animo deficientibus, animos faciebas, & dicebas, Puſillanimes nolite timere.

f Vt debeat princeps ſubditorum animos erigere, & confirmare, nonnulla ex ſacris. v. 4. nu. 3.

5 Nunc autem venit ſuper te plaga, & defeciſti: tetigit te, & conturbatus es.

Nunc autem in tua illa calamitate, non ſolùm te conſtantia, vireſq. deficiunt, & quam animi moleſtiā concepiſti, verbis aſperrimis prodis, verùm etiā mitis terroribus (quod conſtanti viro indignum eſt) conturbaris, atque concuteris.

6 Vbi eſt * timor tuus, fortitudo tua, * patiētia tua, & perfectio viarum tuarum?

Anne non veræ, ſed falſæ fuerint illarum omnium virtutum imagines, quas præferebas? Itane cùm maximè opus tibi erant euanuerunt ſubito? deſidero namq. priſtinam tuam illam * pietatem, & diuini numinis obſeruantiam; conſtantiam animi, ſtabilemque in Deo fiduciam, quæ ſicut ſacra anchora te fixum, & immotum in medijs fluctibus tenere potis eſt, * diuinæ opis firmam expectationem, longanimem ſuſtinentiam ærumnarum omnium, denique tuam illā morum integritatem, & abſolutiſſimam, vt videbatur, perfectionem.

7 Recordare, obſecro te, quis vnquam innocēs perijt, aut quando recti deleti ſunt?

Quod certe poſſumus memoria repetere, nemo vnquam, qui innocens fuerit, dolorum, atq. calamitatum æſtu abſorptus eſt: ſancti in miſerijs ſubſiſtunt, tribulationem patiūtur, ſed nō anguſtiantur; aporiantur, ſed non deſtituuntur; deijciuntur, ſed non pereūt. Neq. verò alienum à te fuerit, ò Iob (id quod vt præſtes, amicè obſecro, quo tua errata agnoſcas) meminiſſe, atq. ex antiquo vſque tempore repetere; neminem ſanctorum tam acerbè à Deo tractatū fuiſſe, vt omnibus neceſſarijs vitæ præſidijs deſtitueretur, & cum familia, & ſobole ſtirpitus conuelleretur, funditusq. interiret. Subuertit quidem Deus Sodomam omni nefariorum ſcelerum labe contaminatam; ſed eripuit innocentem Lot. Deleuit homines impios obrutos aquis diluuij; ſed Noe iuſtum eripuit, & collocauit in tuto.

8 Quin potius vidi eos, qui * operantur iniquitatem,

Imò verò multis memorijs, atq. experimētis mihi compertū eſt, impios, qui in * colenda, & excolenda iniquitate, velut *g* frumētitio agro operam & impenſam ponunt (nam iuſti etiam virtutis & pietatis cultores, meſſoreſq. sūt, & quaſi is, qui arat, & qui ſeminat, accedūt ad ſapientiam, & ſuſtinent bonos fructus illius) illos (inquā) qui dolorem acerrimum, & incredibilem animi afflictionem atque laſſitudi-

g Allegoria ſpiritualis animorum culturæ. Vt impius, agricola ſit; ſtem inſtus, quam terram excolat vterq. ac, quā ſementem faciat, quam meſſem demetat qui falce. v. 8. nu. 2. 3. 9.

laſſitudinem ſeminant, dum iniquitatis iniuriæ proximorum, tyrannidis, & ſcelerum omnium ſementem faciunt, non niſi dolores & calamitates demetere, atq; percipere; vt quorum manus reddant eis laborem ſuum. Miſeri enim illi in vnam voluptatem inhiant; ſed hæc (proh dolor) cum dolore, & labore coniuncta eſt. Quid, quod ſi ex voluptate nihil, niſi doloris fluctus percipitur, dolorem, & cruciatũ fuiſſe oportet, quod ſeminatum eſt: nam ſeminis, atque fructus ratio vna eſt, eademq; natura. *h* Inſuper falluntur miſeré, nam cùm indulgent voluptatibus, non has ſeminant, quas conſectantur & deuorant; ſed dolores, & corporis macerationem, à quibus abſtinent. Cùm è contra iuſti lachrymantes ſuam ſementem faciant gaudij & voluptatis; quæ dum viuunt, contingere, & in ſuos vſus conuertere non audent, mortificationem tantùm in corpore circumferentes. Perdit igitur illos Deus iniquitatis agricolas ſuo ſpiritu, vnico verbo, & tenuiſſimo flatu, atque inſtar * venti vrentis, qui fruges abſumere, & perurere ſolet, areſacit, & decutit, penitusq; conuellit.* ſentiet itaq; qui alijs iniurius extiterit, Deum vehementer *i* iratum ardentibus in eum oculis, turgido & inflato naſo, & toto ex ore vindicta, & indignatione emicante, qui inanes omnes impiorum ſpes, tumidum faſtum, vaniſſimas diuitias ad nihilum rediget.

h Proponitur oportuna dubitatio, cur voluptuarij homines dicantur ſeminare, meteréq; dolores; & cum vtilitate ſoluitur. v. 8. nu. 5 6. 7.

i Quid dicatur ſpiritus oris, aut naſi (vt in Hebræo legitur) pauca quædam ex Philoſophia, & ſacris. v 9. nu. 2.

> & ſeminant dolores, & metunt eos,
>
> 9 Flante Deo periiſſe, & * ſpiritu * oris eius eſſe conſumptos.

Hæc cùm veriſſima ſint, tuq; ipſe tam acerba patiaris, fieri profectò aliter non potuit, quin non Rex pater, ſed Tyrannus, hoſtis erga tuos extiteris, inſtar ſæuiſſimi *l* leonis rugientis; comparemq; habueris leænam frementem, ſimileſque filios leunculis, videlicet humani ſemper ſanguinis ſitientes. An non tuæ iſtæ grauiſſimæ querimoniæ, aſperrimæq; voces rugitus leonini ſunt? An non illæ horriſonæ voces, truculentaque reſponſa, quibus tuorum ſupplicantium preces excipiebas immaniſſimi animi feritatem, famem, ſæuitiam ſignificabant? Nam ſicut fremitus leonis, ita & ira Regis. Sed quid leonem dico? leoninum genus ignotum, & longè truculentiſſimum, Pantherem, Aſpidem: quid quoque vocem dico? imò tonitrui fragorem terrificum. Viguit quondam tua illa ferocitas, velut adoleſcentioris leonis; cuius celeritas, ſæuitia, induſtria in venando maxima, dentes ſerrati, fortiſſimi, maximè diuturni. Sed euulſi iam ſunt, contuſi, comminuti; molas & dentes caninos leonum confregit præpotens Deus: nulli iam tibi miniſtri, nulli filij prædæ conſortes, & ſcelerum conſcij.

l Multa de leonibus ex ſacris, & prophanis. Multa quoque de rugitu, toto. v. 10 vt tyrannum leonem referat. nu. 1. & 5 5. 6. Omnia hæc leonis nomina cadere in tyrannum. nu. 2. Cuiuſmodi illius rugitus ſit, & quo tempore edatur. n. 4. 5. An nomine leonis multa ferarum genera intelligi oporteat num 3. de dentibus leonis peculiaria quædam nu 7. interim multa ad mores oportuna.

> 10 Rugitus leonis, & vox leænæ,
>
> & dentes catulorum leonis contriti ſunt.

Eò iam redactus es, quò te tua ſuperbia, atque tyrannis adduxerit: vt velut leo ſenex, edentulus, venandi impotens, omni filiorum atq; famulorum præſidio deſtitutus, fame & ſqualore conficiaris. Illud quoque ad leoninam crudelitatem adiecisti maculoſæ tegmen Tigris, videlicet mille aliorum ſcelerum labes, atque hypocriſis, & ſimulatæ ſanctitatis varietatem quandam, ſanctæ, ſynceræque ſimplicitatis prorſus expertem. Quapropter appellarim te *m* Myrmecoleonem, qui iam videaris formica, ſimulata pietate; iam leonem te prodas, qui ſemper fuiſti. Propterea quoque leonini illi tui filij diſſecti, proſtratique ſunt; nemo tuorum tibi adeſt, diſſipata eſt tua illa ſuperbiſſima familia, atque funditus euerſa.

> 11 Tigris periit, eo quòd non haberet prædam;
>
> & catuli leonum diſſipati ſunt.

m De Myrmecoleone, quem legunt Septuag. cuiuſmodi animal ſit, quædam ex ſacris & prophanis, tum ad rem ipſam, tum ad allegoriam. v. 11. nu. 3.

n Rem narro veriſſimam, & diuino confirmatam oraculo, cui te attentum præbe, ô Iob; nam quod * te, tuique ſimiles latere xibi- eror, mihi de te, deque tua iſta infelici clade cogitanti diuinitus reuelatum eſt; ſed ita tamen vt externæ cuiuſdam imaginis valde obſcura, & confuſa cognitione obuelatum proponeretur. Clam igitur, atque latenter rem totam percepi; nam vix bene paui oculos conſpectu rei mihi obiectæ; vix cordis aures exaturaui tenuiſſimo ſibilo diuinæ vocis. Quemadmodum enim in intempeſtæ noctis ſilentio ſoni circumcurſantis, aut flatus ruentis motionem ſentimus, ipſum contueri non poſſumus: ſic de Deo mihi cogitanti, cùm illum inueniſſe me credo, tunc elabi ſolet maximè.

n An hæc narratio Eliphaz veram reuelationem, & diuinam contineat, diſſeritur. v. 12. nu. 2. 3 4.

> 12 Porrò * ad me dictũ eſt verbum abſconditum,
>
> & quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri eius.
>
> 13 In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines,

In nocte igitur, cùm horrifica ſolent viſa occurrere, & cogitationes incidere plenæ timore, tunc quoque obiecta mihi per ſummum *o* timorem ſpecies quædam eſt: expaui, contremui, perterritus ſum, iniectumq; diuinitus eum terrorem credo, quò ad diuinum oraculum excipiendum, tremendamque diuini ſpiritus præſentiam me compararem, & longè infirmum, indignumq; agnoſcerem. Angelus itaque diuinæ præſentiæ nuncius, & index, externa quadam ſpecie egreſſus eſt ante meum conſpectum, tum etiam vehementior quidam ventus in faciem meam agitatus incubuit; frigui præ ingenti timore; ſtrictis præ frigore pilorum radicibus ſtetit coma, atque hiſpidus inhorrui totus.

o Vt ſolent diuinas reuelationes initio comitari timor quidam. Et de regula dignoſcendi veros, à falſis ſpiritibus. v. 16. num. 5.

> 14 Pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt.

Conſtitit ante me vmbra, cuius figuram, aut vultum clarè, atq; diſtinctè perſpicere nequiui; tàdem ſubſequuto ſilentio, tenuiſſimam, placidiſſimamq; vocem, inſtar leniſſimæ auræ excepi animæ quior factus, & diuina viſitatione recreatus, quæ & de diuino ſupremi illius numinis candore, & de humanis ſordibus ſic me admonuit.

> 15 Et cum ſpiritus me præſente tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

Nunquid miſelius homo ærumnis, atq; peccatis obnoxius, ſi ad diuini iudicij trutinam examinetur, iuſtus inuenietur? An coram immenſa luce, vel homo ſanctiſſimus inter mortales, non erit obſcuriſſimæ caligo, & craſſiſſimæ tenebræ? An poſſit eſſe æquus inter homines iudex, qui cùm iuſtum minimè iniuſte damnet, is nunc vllam

> 16 Stetit quidam, cuius non agnoſcebam vultum; imago coram oculis meis.

iniuſtitiæ

17 Nunquid homo Dei comparatione iuſtificabitur? * aut factore ſuo purior erit vir?

18 Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles,

* & in angelis ſuis reperit prauitatem.

19 Quantò magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea?

20 De manè vſq; ad veſperam ſuccidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

21 Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis. Morientur, & non in ſapientia.

iniuſtitiæ maculam Deo ſupremo iudici tentet aſpergere, quòd innocentem vnquam ſupplicio affecerit? An quis ſibi de ſua innocentia & ſanctitate blanditus, ſupplicijs à Deo & verbere affectus, litem audeat Deo intendere, atq; in iudicium vocare, quòd minimè incorruptè erga ſe iudicium exercuerit; atque in ea cum Deo lite ſibi pollicebit fore, vt à ſe iuſtitia ſtet, & in cauſſa contra Deum obtineat? * Itane creatore ſuo nitidior, & defæcatior creatura erit, & factori ſuo obloqui, & cum illo expoſtulare audebit, Cur feciſti ſic?

Certè ſupremi ipſi ſpiritus, & Dei miniſtri, quorum præſtans, atq; præclara natura, & conſtitutio eſt, p nihil ex ſe boni habent, nullam viuendi, nullam conſiſtendi ſtabilitatem, neque firmitatem, niſi a Deo creatore, & bonorum omnium authore fulciantur & confirmentur: multò igitur minùs habebit luteus homo, de quo, aut gloriari, aut conqueri meritò poſſit aduerſus optimi, atque ſapientiſſimi conditoris ſui prouidentiam, & adminiſtrandarum rerum ſtatam, legitimamque legem. * Quid, quòd propter inconſtantiam & inſtabilitatem multi ex illis à Deo defecerunt; & qui, pro ſuo munere ſeruiendi & miniſtrandi ſupremo rerum omnium Domino, maximè fideles eſſe debuiſſent, minimè fideles, conſtantesque fuerunt, ſed apoſtatæ & deſertores, & qui prauitatem conſectati fuerint; atque in illos inquirens Deus, inuenit ſanè, quæ ſupplicijs æternis digna eſſent facinora.

Quantò igitur faciliùs deficiet homo, & labetur in peccatum, qui natura ſua fragilis, atque labilis eſt? Certè quidquid in angelis, quidquid in hominibus laudis, lucis, gloriæ eſt, id a Deo datum & profectum eſt. Quidquid tenebrarum, ignominiæ, dedecoris; ex ipſis creaturis originem habet. Quorſum igitur, ò Iob, tuorum morum candorem & integritatem tam temerè commendes, & iactes; qui non alterius naturæ, aut nobilioris ſis materiæ, quàm cæteri mortales, quorum præclara pars, animus videlicet, q lutea corporis domo veluti carcere incluſa cuſtoditur, ſordido planè vilique domicilio, & ad paucos dies vitæ vaniſſimæ comparato: cùm longè præſtantiores illi cæleſtis empyrei domicilij habitatores ruerint ea tanta faſtigij altitudine præcipites in profundiſſimum barathrum. Sentito de te, ò amice, ſubmiſſiùs; habemus namque, qui homines ſumus, ex luto & puluere viliſſimo primam originem, cui tam imbecillo fundamento totius humanæ vitæ moles, & momentum innititur; nihil igitur mirum, ſi, quod ipſi ignoremus, occultis peccatorum tineis & blattis arrodamur, & conſumamur, quamuis fulgeamus externa ſpecie ſanctitatis. Nihilque præterea mirandum, ſi occulto pariter iudicio, ſed ſupplicio omnibus conſpicuo Deus nos deijciat, atque perfundet: ſic tamen prodimur qui ſimus, qui fuerimus. Interim dum non reſipiſcimus, ſæuit in hanc vitam, alioqui breuiſſimam, diuina vindicta; atque noſtræ infirmitatis obliti, noſtrorumque lapſuum neſcij, & diuini ſupplicij contemptores abeunt impij in æternos cruciatus, vniuerſa poſteritate, opulentia, ſplendore penitus ablatis, tantæ ſtultitiæ æterna morte pœnas meritiſſimas luentes.

p *Quid ſtabilis, quid prauitas hoc loco, & in ſacro Sermone paulò accuratiùs explicatur. v. 18. nu. 3. & 4.*

q *De lutea noſtri corporis domo plu[illegible]cula: & de comparatione cum angelorum domicilio. v. 19. nu 3. & 4.*

CAPVT V.

Argumentum Capitis.

Ex reuelatione atque oratione ſuperiore conſiceret uiſus Eliphaz, Iobum puniri à Deo propter peccata, quorum indicium ſit ea quæ ſurreꝛa ſibi videtur, animi indignatio; atque bene illi futurum ſi ſe Deo ſupplicem præbeat, qui proſternat ſuperbos, humiles verò erigat, & locupletat bonis omnibus.

I. Voca ergo, ſi eſt, qui tibi reſpondeat: & ad aliquem ſanctorum conuertere.

1 *Non parua interpretum varietas: quid vocare in Hebræo.*
2 *Aliorum interpretatio.*
3 *Præfertur cæteris D. Thom. expoſitio de ſanctorum inuocatione. Vocare, ad orationem etiam pertinere.*
4 *Particula, ergo, quę propr etiam ex Hebræo. Quid Hoſanna.*
5 *Qui appellentur ſancti: totius ſententia paraphraſis.*

1 *Multiplex huius ſententia acceptio.* HÆc quidem ſententia, alioqui facilis, & nullis vocum difficilium nodis adſtricta; ſed in quam cadant tot interpretationes, quod interpretum capita; verùm indicandæ breuiter, ſunt enim ad rem omnes. Quidam per Ironiam cum irriſione quadam, & inſultatione dictũ accipiunt. Alij ſeriò; & ex illis videntur eſſe Greg. Polychron. Interlin. Caiet. non vnà tamen oẽs ratione. *Greg. Philip. Polychron. Interlin. Caiet. Eugub.* Caiet. ad hunc ferè modum; Voca nunc defunctum aliquem, quamuis ille ſanctiſſimè vixerit, qui tuas partes agat, ſcilicet; reſpondebit profectò tibi nemo, vtpote quorũ animæ ſimul cũ corporibus interierint. Impoſuit nunc quoque Hebræus ille Caietano: nam, niſi quis erret, ex his verbis illum errorẽ elicere non poterit. Polychron & Interlin. amarulentiùs; Nõ ſolũ quòd impiè vixeris, ſed quòd ea orationis aſperitate vſus fueris, dignus non es, cui ſancti inuocati adſint; aut faciles, & benignas angelorum aliquis tuis querimonijs, & precibus aures præbeat. Gregor. adhuc vehementiùs; [Oratio tua execrabilis erit; quantumlibet afflictus clames; Deum tibi reſpondentem non habes: quia vox in tribulatione eũ non inuenit, quẽ mens in tranquillitate contempſit: ſanctos quoque inuenire in afflictione adiutores non vales, quos habere ſocios in hilaritate noluiſti.] Phdip. & Eug. vt ſanctorum *Philip. Eugub.* teſtimonio ſuam ſententiam confirmare velit Eliphaz; Age, adhibe tibi patronum: conueni, conſule quemquam ex ſanctis; neminem inuenies, qui aliter quàm ego de Dei prouidentia, deq. hominum infirmitate, peccatis, ærumnis ſentiat: nemo tibi prauè, corrupteque de his rebus iudicanti patronus adeſſe volet; nemo qui tibi reſpondeat, tibi accinat, tuam ſententiam tueatur: in hunc ſenſum poſſet dici, *Voca*, profer, nomina, produc, ſi quem habeas, pro tua ſententia: nam *Kara*, quod hic eſt vocare, eſt etiam appellare proprio nomine (*llamarle por ſu nombre*) *Vocare quid. קרא* ſicut Geneſ. [Vocauit Deus firmamentum, cœlum] & licet clamare, inuocare, aut prædicare ſignificet, ſemper eſt cum nominatione eius perſonæ, aut rei, ad quã loquimur *Geneſ. 1. 8.* vt Gen 4. [Iſte cœpit inuocare nomen Domini;] id eſt, publicè, apertè, contenta voce, pſalmis & hymnis Dei nomẽ celebrare, & illum ſuo nomine piè & religioſè inuocare. *Gen 4. 24.* Iſai. 48. [Iſrael, quem ego voco (*a quien yo hablo y llamo por ſu proprio nombre*) Pſ. 33. Iſte pauper clamauit, id eſt, Deũ ſuo nomine compellauit ingenti clamore: ab hoc quoque *Pſal. 33. 7.* non multum abludit Polychr. [Age ſis, ſententiæ tuę conuenem mihi profer aliquem.] Olymp. vt ad Iobi faſtum *Polychron. Olymp.* comprimendum dicat Eliphaz, poſtquam diſputauit de humana imbecillitate; [Quid præter dignitatem loqueris homo inferior Deo, vt non ſolùm videre illum, nec comprehendere queas, ſed etiam vt nec à te millies inclamatus, ſit reſponſurus: quid loquor Deum, quandoquidem nec eius angeli in noſtrum poſſunt aſpectum incurrere?]

2 Poſſunt præterea arrogantis verba eſſe, & de reuelatione ſibi facta gloriantis; Ego non ex meo cerebro loquor, ſed diuinum oraculum profero: ſi quid tu ſimile habes, proferto; ſi nihil eiuſmodi habeas, obmuteſcere debuiſſes. Huc pertinet, quod Lyranus ait: Si nõdum quæ audiſti, intelligis, pete à Deo, vt tibi facilè mẽtem concedat, quò audire & intelligere velis, & poſſis. *Lyranus.* Paulò ſecùs, vt ſit impatientiæ Iobi reprehenſio quædam, & eius ſanctitatis confutatio ex ſanctorum exemplis, qui in laboribus, & ærumnis ſuſtinẽtiam non amiſerunt; Repete omnium ſeculorũ memoriã, & ad omniũ ſactorũ vitas actaque contẽplanda te conuerte; vehementer afflictos inuenies, ſed afflictionis, & laboris impatientes non inuenies. Fortè vero proponit Abel, Noe, Abraham, Iſaac, Iacob.

3 Sed tandem ſapienter D. Tho. ſententiam hãc ad orationẽ pertinere voluit; Si meis dictis fidem nõ adhibeas, *D. Thom.* vel non ſatis perſpicis quæ dixerim, pete à Deo, vt te de vera, rectaq. ſententia inſtruat; & quo faciliùs obtinere poſſis, ad aliquem ſanctorum te conuerte, qui te ſua quoque oratione, & interceſſione adiuuet: vel potiùs ad rem ipſam; Satiùs tibi erit humiliari ſub potẽti manu Dei, & & adhibere ſanctorum inuocationem, & preces, qui Deũ tibi iratum placent, & concilient. Hic ergo ſenſus contẽnendus non eſt, tum quod rei præſenti cõgruat; tũ quod *Inuocatio ſanctorum.* ſanctorum inuocationem aduerſus noſtri temporis hæreticos planè confirmet: nam quod ſupponitur, ſanctorum inuocationem piam, vtilemq; nobis exiſtere, indicatur quidem fuiſſe tum in conſuetudine, tum etiam in fide receptam: & quòd, nõ Iobi, ſed Eliphaz verba ſint, nihil de loci auctoritate detrahit, vt ſupra docuimus: & fauet ſanè ipſum vocandi verbum, quod etiã inuocare eſt, & cũ oratione & precibus clamare Pſ. 118. Clamaui ad te, ſaluum me fac. Iob. 12. Inuocabit Deũ, & exaudiet eũ. Oſeæ 7. Aegyptum inuocabant. *Verbum vocãdi ad orationem pertinet. Pſ. 118. 145. Iob 12. 4. Oſea. 7. 11.* Fauet præterea Particula (ergo) quæ in fonte eſt (*na*) vel (*ana*) eſtque particula adhortantis, vel obſecrantis; & eſt aliquando inferioris erga ſuperiorem; vt Pſ. 77. O Domine ſaluum me fac; Hebraicè additur in fonte (*na*) obſecro: ſic legit Hieron. Salua obſecro: ſic dicebat populus: *Hoſan-na*, ſalua obſecro: eiuſdem quoque ad ſemetipſum; Cant. 3. Surgam & circumibo ciuitatem. in Hebr. Surgam ergo; age iam, quid ni ſurgo? quid moror? & ſuperior ad inferiorem, quaſi iubentis, Exod. 11. Dices ergo (*na*) omni plebi. hortatur, iubetq; vt confeſtim dicat & iuſſa deferat, & exponat; Voca ergo (inquit Eliphaz) Quid moraris opem implorare ſanctorum? tibi aliorum orationibus, & precibus opus eſt. *אנא נא Pſ. 117. 25. Quid Hoſanna. Cant. 3. 2. Exod. 11. 2.*

4 *Sanctorum* autem nomine Auguſtinus angelos intelligit, quorum ſanctitas antiquior & excellẽtior ſit: ſic quoque Sept. [Inuoca, ſi quis tibi reſpondeat, vel ſi quem angelorũ ſanctorũ aſpicias.] ſimiliter angelos intelligunt. c. 15. [Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis:] fortè q. tũc angelorũ patrociniũ frequẽtib. miraculis confirmatũ eſſet; frequente quoque illorum apparitiones, ſicut Gen. 48. orat Iacob: [Angelus, qui eruit me de cunctis malis, bene dicat pueris iſtis: de quo aptior erit locus dicẽdi inferiùs c. 33. ſuper id. Si fuerit angelus pro eo loquẽs, &c. *Auguſt. LXX. Iob. 15. 15. Gen 48. 16.* Alij, ſanctorum nomine, vel angelum, vel hominem iuſtũ vita functum; Alij quemcunq. ſanctum, etiam apud nos degentem; quòd ampliùs exagitat hæreticos: atque hæc quæ diximus vniuerſa potuerunt in huiuſmodi ſententiã ab Eliphaz conferri; *Iob 33. 23. Titelm. Vid. Ordt. de locis catbol. li. 3. c. 23.* His meis, imò diuinis potiùs oraculis, quibus me præ alijs diuini numinis bonitas dignata eſt, fidem te adhibere oportet, ò amice Iob; atq. tuæ cauſæ, ſententięq. diffidere, vt cuius neminem patronũ inuenire poſſis; nam, ſi quem habeas, deberes confeſtim proferre, atque indicato ſolo illius nomine te tueri: verũ ſatis ſcio neminem ſanctorum, vel angelorum, vel hominũ *Totius ſententiæ, atq. omnium interpretationum collectio.* (conſilium enim impiorum longè ſit à me) de Dei prouidentia, de humana imbecillitate, de miſerijs & ærumnis aliter dicturum, aut iudicaturum, quàm quæ à me audieris; atque vtinam is tu eſſes, quem Deus, vel angelus ſuo verbo, ſuoq; oraculo dignarentur, & rei huius reſponſionem & cognitionem poſtulanti, reſponderent. Sed reſpõdebunt, ſcilicet furenti, & indignanti homuncioni, qui cum è poteſtate, id eſt mente, & conſilio exire viſus fueris, ea verborum acerbitate, & orationis aſperitate inſoleſcas, vt minime faciles iam nunc ſanctorum angelorum, nedum diuinas aures, quæ miſero cuiq. nunquam non patuerunt, tuis orationibus, & obſecrationibus (quamuis multas & importunas adhibeas) habiturus ſis. Sed non ideò ceſſandum tibi ab oratione, & inuocatione ſanctorum fuerit; hæc enim extremum remedium in tua iſta deplorata calamitate fuerit, vt & obtinere fortè poſſis meliorem mentem, & ſanius, incorruptiuſq. de rebus iudicium, vtque Deum tibi iratum, & multis rationibus infenſum, æquũ, mitem, placatum illi ipſi efficiant.

II. Verè ſtultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

1 *Verò, legendum ex correctione Vaticana: qua illius particulæ vſus, & proprietas.*
2 *Quid ſtultus; & quot ſtultitiæ gradus, cum ad ſermonis vitium pertinet: explicant Zachar. Sapiens. Paulus.*
3 *Impatientiam ſtultitia comitatur.*
4 *Superbia ſtultitia quædam eſt, ex Paulo.*
5 *Ira actiuè, & paſſiuè: explicatur Salom. & Eccleſiaſticus.*
6 *Ira & inuidia extremæ paſſiones. Quæ propriè dicantur paruulus ex Hebræo.*
7 *Multa in paruulo conſiderari oportuna ad rem. Diuites iracundi, & tumidi, & pueritiæ ſplendida quoque concupiſcentes. Impij deſiderijs paſſionum cruciantur etiam ijſdem. Explicatur Ioannis.*

1 PErſtat Eliphaz in probando ſuo illo inſtituto, videlicet ſuperbos, & potentiſſimos, atque opulentiſſimos quoſque ex impijs perdi à Deo; ſuam etiam calamitatum impatientiam ſceleratæ prorſus vitæ, & moruum corruptiſſimorum argumentum eſſe: nec non etiam illud, quod cap. præcedenti propoſuerat, neminem eſſe, qui de ſua innocentia gloriari apud Deum poſſit, cùm proni ſimus ad malum omnes.

Particula verò. *Verò.* Sixtus vtrumque, cum alijs codicibus, ſiue verè legas, ſenſus idem: ſed verè, correctior lectio Vaticana. In Hebræo particula cauſſalis, *chi*, quia; Septuag. etenim: ſed aliquando affirmatiua eſt, & redditur iuſte. Geneſ. 27. [Iuſte vocatum eſt nomen eius Iacob,] id eſt, verè, merito, & 2. Reg. 23. Inter tres (additur in Hebr. *Chi*, vtique, verè, ſane) nobilior: ſic etiam infra redditur, quidem, cap. 14. [Tu quidem greſſus meos dinumeraſti:] eleganter igitur hîc redditur verè.

Gen. 27. 36. 2. Reg. 23. 19. Iob 14. 16.

2 *Stultus quid propriè.* אויל *Stultum.* In fonte *Euil*: cùm multos autem ſtultitiæ gradus multis quoque nominibus exprimant ſacræ litteræ, certè *Euil*, ſummo gradu videtur eſſe, vaſit temerarius, audax, imprudens, percitus immoderato quodam affectu, & inſania, impatientia, aut ira; multa quoque per furorem effutiens Hiſpanicè, *va atronado, desfrenado ... mido*; Ea verò nominis ſignificatio, & vis colligitur ex Zach. 11. [Sume tibi vaſa paſtoris ſtulti;] non quidem rudis, & ignorantis, ſed temerarij, audacis, furentis, per ſummam crudelitatem gregem non moderantis, ſed perdentis; videlicet ſi geſtet pedum, non quo detineat oues, ſed quo valut iaculo vulneret, & contingat, & velut ſuſte tundat & confringat; & pro illo, & reliquis inſtrumentis boni paſtoris, alia mala arma, gladium, lapides, ad perdendas, & mactandas; ſicut de ſtultis paſtoribus dictum eſt Ezech. 34. [Cum auctoritate imperabatis eis, & cum potentia:] & Prouerb. 14. Sapiens mulier ædificat domum, inſipiens (Iueleth) manibus deſtruet;] videlicet quia temerè agit omnia (*a tontas y a locas*) & paulò inferius; Impatiens operabitur *ſtultitiam: pertinet etiam ad temeritatem, & audaciam loquendi; quod Paulus appellat Stultiloquium: & ſi in Marc. 7. hæc tria coniunguntur, ſuperbia, blaſphemia, ſtultitia: nempe temeraria verba cum excandeſcentia, & Dei contemptu. Similiter explicatur hæc temeritas Oſeæ 9 [Scitote Iſrael ſtultum prophetam, inſanum, virum ſpiritualem; id eſt, multa effutientem temerè inſtar inſanientis, & furore quodã, aut ſpiritu percitu: qualis & Paulus viſus eſt Feſto Act. 26. cùm de diuinis rebus multa diſputaret. [Inſanis, inquit, Paule, multæ te litteræ ad inſaniam conuertunt. Non *inſanio, inquit, optime Feſte, ſed ſobrietatis, & veritatis verba loquor.] Ergo hic ſtultus erit impatiens, præ animi indignatione, & temeritate multa loquens cum audacia, & contemptu diuini numinis: & ita cum hac ſtultitia rectè iungitur iracundia, & ingens præterea damnũ, quod huiuſmodi furor ex inſania impatientis animi ſibi ipſi affert, ſicut à Sapiente, Prouerb. 19. dictum eſt: [Stultitia hominis ſupplantat greſſus eius, & contra Dominum feruet animo ſuo.]

Zach. 11. 13. Ezec. 34. 4. Prou. 14. 1. Prou. 14. 17.
** Va hebrenal ſufrido hará locuras y diſparates.*
Epheſ. 5. 4. Mar. 7. 22. Stultitia ad ſermonis vitiũ refertur. Oſea. 9. 7. Act. 26. 24.
** No diſparo ni me alargo en hablar, antes me atengo a lo cierto.*
Prou. 19.

3 Illud quoque ad inſignem ſtultitiam pertinere videtur, ſuperbè & impatienter reſpuere velle, quas Deus ad ſuperbiam, & impatientiam comprimendam immittit calamitates; nam ea ratione non deſeruet diuina vindicta: ſed maliò acriùs inflammatur, ſi peccator punitus adhuc ſuperbiat, & ſtimulatus ſeuſuſque, velut intractabilis equus ferociat: quæ videtur eſſe illius Prouerbij ſententia vſurpati ab ipſo Deo, Act. 9. [Durum eſt tibi contra ſtimulũ calcitrare:] videlicet quadrat in eos, qui eũ prouocant, qui laceſſitus amplius nocere poſſit; atq; in eos homines, qui cũ ærumnis & laboribus reluctentur, nõ ſolũ nõ effugiant illa, ſed vehementiùs augeant, vt illa dixit:

Act. 9. 5.

Inſcitia eſt, aduerſus ſtimulum calces. *Euripid. in Phorm.*

De iracundia verò inſoleſcentis aduerſus Deum hominis Euripides eleganter.

Potiùs ſacra illi facerim, quàm calcitrans
Stimulos forem contra iracundia;
Contra Deum, mortalis ipſe cum ſiem.

Euripid. in Bacchid.

Quare ſanius ad Sapientis cõſilium Prou. 25. [*Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringit duritiam.]

*Prou. 25. 15. * Paciencia y hablar mãſo amanſan el enojo y colera del principe.*

4 Eſt verò vt indicauimus, cum impatientia ærumnarum coniuncta ſuperbia; qua cum inſignis etiam ſtultitia coniuncta eſt. Quemadmodum enim canes, qui impatientiæ & iracundiæ ſymbolum ſunt, pariunt catulos cæcos, ita iracundi, & impatientes atque ſuperbi edunt dicta, conſiliaque, cæca, planeq. ſtulta. Quare inter eos, qui metas rationis faciliùs pertergrediuntur, ſuperbi, & iracti ſunt, vt docet Ariſtot. Rem eleganter explicuit Chryſoſt. ſuper cap. 11. 2. ad Corinth. nam inanem gloriationem appellat eo loco Paul. inſipientiam. [In inſipientia dico, plus ego. Et: Accipite modicum quid inſipientiæ meæ, & ruſus: Libenter ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ipſi ſapientes: qui enim humiles ſunt & iniuriam, atque perſecutionem patienter perferunt, ijdem & ſapientes ſunt: qui verò elati ſunt atque ſuperbi, ijdem inſipientes, vtriuſque videlicet, & ſapientiæ, & inſipientiæ rationem, explicationẽq. ſubiungit Paulus: [Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur.] Vtriuſque tum ſuperbiæ, tum ſtultitiæ Nabal exemplum eſt, inſolenter & temerè multa effutiens, & ſecundùm nomen ſuum ſtultus.

** Canes impatientiæ, & iracundiæ ſymbolum. Ariſtot. 5. Ethic. c. 6. Chryſoſt. 2. Cor. 11. 21. 16. 19. 1. Reg. 25. 25.*

5 נעס *Iracundia*, à verbo (*Caghas*) quod eſt iraſci, indignari, prouocare ad iram, & indignationem, quare iracundia poteſt accipi vel actiuè, videlicet pro prouocatione iræ alterius; vel paſſiuè pro ira, qua quis exardeſcit, Deut. 32. [Propter iram inimicorum diſtuli (id eſt, propter irriſionem, aut prouocationem meæ potentiæ, & irritationem meæ iræ) ne forte ſuperbirent hoſtes eorum (ſi enim illi ſuperbiant, iraſcar, excandeſcam, irritabor) Prou. 27. [Graue ſaxum, & onerosa arena, *ſed ira ſtulti vtroque grauior:] eſt namque moleſtiſſimum cum illo agere, qui & verbis; factiſq. ad iraſcendum prouocat. Hac etiam ratione Chaldæus, & Olymp. actiuè accipiunt hoc loco iracundiam, diuinam videlicet, quam impius impatiens, atque ſuperbus prouocat: vide inferiùs, cap. 36. [Simulatores, & callidi prouocant iram Dei.]

*Deut. 32. 27. Prou. 27. 3. * Lo mas peſado de ſufrir en el necio, ſon las ocaſiones, en que ſe puede enojar y das enojos. Chaldæus. Olympiod. Iob. 36. 13.*

Sed lenior & congruentior ſenſus, ſi paſſiuè ſumatur; exempla mille, Pſal. 6. Turbatus eſt à furore, (iracundia, mœrore, dolore; nam hæc omnia cadunt in vocem originalẽ) *oculus meus; inueteraui inter omnes inimicos meos: ante ſenectutem conſenui, incanui oppreſſus ab inimicis: ſenectus non ex annorum, ſed ex perſecutionum multitudine, & grauitate. Similiter igitur hoc loco, iracundia, nimius dolor & impatiens ſtultitia, diuinæ prouidentiæ lugubris, triſtis, irata criminatio, interficit ſtultũ (*el miſmo ſe degüella*) ſicut dicitur Prou. 1. [Auerſio paruulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet illos,] id eſt, ſtulti quidquid agant ſibi ipſi ſit exitio: nã; ſiue malũ fugiant, ſiue ab illo auertantur; peiora ſemper eligunt, meliora fugiunt: ita hoc loco interficit, perdit, exitio & morti eſt: idem Eccleſiaſt. docuit cap. 1. Qui ſine timore (reuerentia, & pio in Deum affectu) eſt, non poterit iuſtificari: (in multa peccata incidet) iracundia animoſitatis illius (Septuaginta, Impetus iræ eius.) Compl. Indignatio iræ eius (id eſt, proclinitas in iraſcendum impatienter, temerè) ſubuerſio (ad multa tum peccata, tum damna) illius eſt. Sententiam integrè expoſuit per paraphraſim lectio Tygurina, neq; incommodè [Religio Domini peccata expellit, & quando præſens eſt, iram auertit: iracundus nõ poterit cenſeri iuſtus; nam ruinam eſt creat ipſius ad iram proclinitas. Vides vt veriſſimis ſententijs vtitur Eliphaz; ſed abutitur tamen contra Iobum.

** A les ojos, y a la cara me ſale mi enojo, y mis penas me ha ſalido aun antes de tiempo. Pſal. 6. 8. Prou. 1. 32. Eccl. 1. 28. LXX. Tygurin.*

6 *Et paruulum.* Per *ſtultum & paruulum*, tam diuites, quàm pauperes intelligunt D. Thomas, & Caietanus; & per iram & inuidiam, quæ ſunt quaſi extremæ paſſiones, atque vitia: nam ira & ſuperbia ad elationem, & magnitudinem animi, inuidia ad puſillanimitatem, &

Iræ, & inuidia extremæ paſſiones.

paru-

paruitatem pertinet)omnia alia vitia, quæ media ſunt, intelligi voluit, quaſi dicat; Non eſt, qui non peccet, & alieis paſſioni, & vitio obnoxius non ſit: nam ſi diues ſit, ſuperbit & iraſcitur: ſi pauper, inuidet. Sed meliùs vt omnino eundem impium, tum iracundiæ, tum inuidiæ notet: & vtrumque ad Iobum referat: ſicut etiam non tam in inuidia aliquis Dei zelus in hominem, & odium in improbos conſiderandum eſt, vt auctor Catenæ voluit, quam ipſius inuidi hominis inuidiæque ingenium, & vitium, vt cum ſuperiori iracundiæ vitio congruere poſſit.

פתה
Quid propriè paruulus
פתי
Pro. 14. 15.
R. Dauid.
R. Mardoc.

Eſt autem *paruum* hoc loco à radice (*pathah*) quod eſt verbis pellicere, lactare, ſuadere, inclinare ad ea, quæ ſunt præter veritatem, ſeducere, perſuadere. Inde (*Pethi*) paruulus; quòd aliquando vertit vulgatus, Innocentem, aliquando ſtultum; & Prou. 14. videtur vim nominis exprimere: Innocens credit omni verbo, quare paruulus eſt, qui facile dolis, fallacijs, blanditijs credit & capitur; flexilis, credulus, qui inclinat facile ad ea, q̄ audit, vel videt, perſuaſibilis, huiuſmodi enim eſt paruulus ætate, & ſenſu. Rab. Dauid; [Qui declinat cor ad ea, quæ ſunt præter rationem & veritatem] R. Mardochai in ſuis concordantijs: [Qui credens omnibus facile perſuadetur, & flectitur ad omne verbum.] Apud Septuag. eſt, errans, apud Aquilam: illecebris deceptus, apud Symmachum, imprudens, paruulus. Regia dixit; ardelionem, ad genuinam vocis ſignificationem non multum; ad rem vero parum, vt videtur, accommodatè. Similis ſoni, & ſignificationis apud Græcos (*Pithe*) Suadela, vis perſuadendi: &, *Pithomenos*, moriger, qui facilè & lubenter obſequitur, & paret. Inuidia autem ſeu, vt Septuag. dicunt, zelus eſt ardor quidam vrens animum, indignabundus & contentioſus, quo quis alijs inuidet bonum, quòd ſibi ſoli concupiſcit.

LXX.
Aquila.
Symmach.
Regia.
LXX.
Quid ſit inuidia, aut zelus.

7 Ex tanta igitur illius radicis fœcunditate, atque ex paruuli conſideratione perampla, multi ſenſus pullulant ad rem præſentem oportuni.

Multa in paruulo conſideranda ad rem præſentem oportuna.

Primò ergo quidem in paruulo puſillum omninò animum ſignificari dicit, atque eum ineſſe homini inuido, qui de ſua fœlicitate deſperat, dum alios fœlices videt; exiſtimat enim quantum alij habent, tantundem ſibi auferri: quo notabitur Iob, quòd ſuis amicis fœlicitatem inuideat, vt Olymp. indicauit: in hoc reſpexiſſe etiam videtur Greg. [Inuidere, *inquit*, nō poſſumus, niſi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo eſt, qui liuore occiditur, quia ipſe ſibi teſtimonium perhibet, quod eo minor ſit, cuius inuidia torquetur. Hinc eſt, quòd hoſtis callidus primo homini inuidendo ſurripuit, quia amiſſa beatitudine, minorem ſe immortalitate illius agnouit, &c.] plura in hanc rem copioſè & eleganter Gregor.

Paruulus puſillo animo.
Olympiod.
Greg. lib. 5. cap. 31.

Secundo, vt indicetur totam hominis opulenti vitam, & cogitationes vniuerſas, his duobus quaſi cardinibus volui, *iracundia, & inuidia; iracundia (inquam) id eſt, ſuperbia vitæ, diuitiarum iactantia, & quę ex his naſcuntur, temeritate, præcipitantia, ſtultitia, Dei hominumq. contemptu: deinde vero inuidia, id eſt, cupiditate, & deſiderio amplioris fortunæ, & inexplebili illa auaritiæ ſiti, fameq. ſacra. Sic indicatur Prou. 28. [Vir, qui feſtinat ditari, & alijs inuidet ignorat quod egeſtas ſuperueniet ei:] vel in ipſa certe ratione naturali meliùs inſtituti erant Romani, qui cùm bonorum atque diuitiarum participes eſſent, & ſuperbiæ vitio laborarent; tamen, vt auctor libri Machabæorum ſcribit, modum quendam ſibi ſtatuebant; Nō eſt, inquit, inuidia, [neque zelus inter eos]

Diuites iracundi, & inuidi.
** Sobernia de lo que tiene.*
Inuidia de lo que no tiene.
Pro. 28. 22.
1. Mach. 8. 16.

Tertio, ad puerilem quandam inſcitiam cum ſtulta ſuperbia coniunctam alij hoc modo referunt; ſtultè & pueriliter diſcruciatur, qui, quæ aliorum bona & fœlicitatem videt, ſibi propter inanem ſanctitatis exiſtimationem deberi exiſtimat, aliosque indignos cenſet, qui illis fruantur: hunc ſenſum indicauit Olymp [Stultè, inquit, iraſceris, atque his ſtulte vitam inuides, qui vitam iucundè traducunt, quando te ſanctum conſtituis.] Puerorum ſane proprium eſt, quidquid in alijs videant, exiſtimare ſibi deberi, atque etiam diſcruciari, niſi obtineant.

Olympiod.

Quarto, Philippus puerilem quandam leuitatem uiro graui indignam, & non alterius, ſed ſui ipſius ſtultam inuidiam intelligit, quā Eliphaz colligerit ex lamētationib. capitis tertij. Philippi uerba indigna non ſunt, quæ adſcribantur. Ideo iracundum notat, quia natiuitatis ſuæ diem maledixerit; nam maledictio, ſicubi ſit per ſpiritum, prophetia ſine animoſitate, iracundia non eſt; Inuidiam uero dicit, q̄ ſibi ipſi inuideat, quare uiuat, & quare natus ſit.] [Paruulum quoque eum exprobrat, eò quod puſillanimis ſit, & virilem grauitatem tacta agere leuitate non deceat.] Philip. hæc. Tygurina lectio: [Leuem perimit indignatio:] qui ita anguſto pectore, & deiecto animo ſit, vt ſibi nulla in re indulgeat; neque, qua poſſit ratione ſe erigere, & ſuſtentare, velit, hic ſui ipſius inuidus eſt, ex Sapientis ſententia: [Qui ſibi inuidet, nihil eſt illo nequius]

Philip.
Tygurina.
Eccl. 14. 6.

Quarto tandem, nonnulli Hebræi, quos affert ſequiturque Pagnignus imitaturque in annot. Vatablus, in inuidia illum pręcipue amorem, & cupiditatem boni abſentis conſiderant, atque in paruulo animum leuem, & facilem ad declinandum in concupiſcentiam eorum omnium, quæ videt; vt qui concupiſcentia illa oculorum laboret. Hunc ergo paruulum oportet deſiderio & priuatione boni diſcruciari, & viſibilia depereuntem perire. Sic Rab. Salomon, in huius loci commentario ait: [Paruulus eſt vir multi deſiderij, cuius cor inclinatur ad omnes proſperitates, & ſemper remanet cum inuidia & dolore:] in hanc fere ſententiam dicitur, Prou. 21.* Deſideria occidunt pigrum; deſideria, inquam, fruendi alieno labore; deperit enim alienos labores; quos ſi non obtineat, perit, & contabeſcit præ deſiderio, & inuidia. Paruulum ſimiliter occidit inuidia; nam illi dolent oculi, & marceſcit aliorum rebus opimis; nam ex hoc perpetuo deſideriorum & inuidiæ æſtu, fit interius quidam longe acerbiſſimus impiorum cruciatus, cùm nihil aliud illis tribuere videatur mūdus, quam eiuſmodi deſideriorum, & inuidiæ occaſiones. Dicente Ioan Apoſt. Omne, quod eſt in mundo (quidquid impij ex mundo habent) aut eſt concupiſcentia (mirum, nam poſſeſſio bonorum, experientiaque diſplicet; concupiſcentia vero etiam excruciat) carnis, (eorum quæ ad carnem pertinent, quibus ſuſtentatur, & pingueſcit; cibus, potus, concubitus, aliæque id genus voluptates) aut eſt cōcupiſcentia oculorum (eorum, quæ ſplendent, & oculos pelliciunt, & paſcunt voluptate, opes, aurea ſupellex, ſpectacula magnifica, fumoſæ maiorum imagines, ſtemmata nobilitatis, aſſeclarum, & clientum ampliſſimus comitatus) aut ſuperbia (faſtus, ſtrepitus, inſolentia) qua quis honores, & dignitates mundanas ambit vitæ victus, humanæque, & mundanæ conſuetudinis (quæ ad omnia præcedentia refertur) non eſt ex Patre. Hinc videas quidquid mundus præter deſideria habet, aut nihil aut valde vile eſſe. Quare ſapienter Gregor. dixit: in his mundi delicijs appetitus (concupiſcentia, deſiderium) placet; experientia diſplicet. Tota ergo impij hominis vita videtur ex deſiderijs compoſita, vt quodammodo hominem dicere, & definire poſſis, virum deſideriorum; neque alium eſſe deſiderandi præſtitutum finem, quàm mortem, ſicut ſcriptum eſt: [Mortuo homine impio nulla erit vltra ſpes, & expectatio ſolicitorum peribit:] vides hic ſpes vaniſſimas, ſolicitudines anxias, quibus cùm vita finem non imponat, ſtatuet profectò mors: quare etiam dicas, *Deſideria occidunt pigrum; id eſt, deſideria illum comitari vſque ad extremum halitum. Quare Paulus deſideria diuitibus afferre extremum interitum teſtatur primo ad Timoth 6. [Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & deſideria multa, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem huius tempori. Paruulum ergo occidit inuidia.] Proderis ergo, ò Iob (inquit Eliphaz) immodica rerum mundanarum libidine ęſtuaſſe; & cum illis omni via, & ratione comparandis te totum tradideris, nunc amiſſis æſtuas adhuc; & quę te concupiſcentia, libido, inuidia perdidit, perdet quoque funditus.

R. Salomõ.
** El holgazã muere por gozar del sudor ageno.*
Impij ſolis deſiderijs cruciātur.
1. Ioa. 2. 16
Greg. hom. 36. in Euang.
Prou. 11. 7.
** Con ſus deſſeos ſe muere.*
1. Tim. 6. 9

III. Ego vidi ſtultum firma radice: & maledixi pulchritudini eius ſtatim.

1 *Stulti nomen quadrat in diuitem.*
2 *Impius, terra arbor indigena. Explicatur Dauid. Iſa. Ioan.*
3 *Quid radix? & quibus arboribus comparati diuites.*
4 *Vt impij radices habere videantur: vt nullas habeant. E Sapientia, & Iſaia.*
5 *Impius non arbor, ſed frutex. Herba ſolſtitialis.*
6 *Maledicere. Quid pulchritudo ex Hebræo. Familiæ malum ex impio patre-familias.*
7 *Signum pro re ſignata, & contrà.*

1 EX familiæ, & domus interitu, & omnis fœlicitatis
amiſſione conatur Eliphaz elicere latentem Iobi im-
pietatem; *Ego vidi*, non ſemel conſideraui, expertus etiam
Diues ſtultus. ſtultum, *ſtultam radi*; de quo ſuperius diximus; ſed id nomen
quadrat peculiariter in diuitem, quòd diuitiæ audacem,
& temerarium hominem reddant atque dementẽt. Qua-
re Paulus monet Timotheum, vt præcipiat: [Diuitib. hu-
1. Tim. 6. 17 ius ſæculi, non ſublime ſapere, neq. ſperare in incerto di-
uitiarũ:] & quæ ad animi inſolentiã, & temeritatẽ perti-
Luc. 12. nent. Sic. Luc. 12. diues ille ſtultus appellatur; mirum q̃
Prou. 30. 9. adigant diuitiæ ad inſaniã mortales; & illiciant ad nega-
Pſal. 13 1. dum, dicendumque in corde inſipienter, Quis eſt Deus?
2 *Firma radice.* Comparat impium diuitem proſpere agẽ-
tem, multos habentem liberos, & numeroſum famulitiũ,
cuidam proceræ arbori, amplæ, annoſæ, cuius radices altè
defixæ ſunt, & tellurem circumiectam habeant valde ami
cam, beneque congruenti humore temperatam, & ſucci
plurimum, atque alimenti ſubminiſtrantem, nos eandem
translationem vſurpantes dicimus, (*en vno hom. n d. ae y arraygado en eſte mundo.*) Quod verò ad ipſam terram atti-
net, ex qua multum incrementi impius capit, eſt id Pſ.
Pſa. 36 35 36. [Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut ce-
dros Libani.] Hieronym. de Hebr. [Vidi impium robuſtũ
** Dulſe bien en eſta tierra.* &c. robuſtum & fortiſſimum, ſicut * indigenam virentẽ]
Eſt enim in hoc mundo impius, ſicut in natiuo ſolo [Qui
de terra eſt, & dẽ terra loquitur:] poſſis etiam dicere, de
Ioan. 3 31. terra viuit, creſcit, floret, germinat, fructumque ex terræ
quaſi viſceribus latentem profert. Qui vero non eſt ho-
1 Co. 15. 47 mo [de terra terrenus, ſed de cælo celeſtis, aſcendit ſicut
Iſa. 53. 2. virgultum & ſicut radix de terra ſitienti, non eſt ſpecies
ei neque decor;] videlicet ſicut tenerum virgultum, quod
tellus parens, non velut parens, ſed velut nouerca non
valdè amicè cõplecteretur, neque ſuueret, non multum ſe
in terris extulit, ſed velut in arenoſa & arida terra, neque
trunci magnitudine, neque ramorum proceritate, neque
frondiũ amœnitate mortalium oculos ad ſe allexit, neque
fibras ita latè diffudit, vt virens inde ſylua pullularet;
nullis honorum inſignibus; nullis caeterarum rerum or-
namentis maieſtatem ſuam declarauit: nemo dixit, Vidi
illum firma radice, ſed potius externa ſpecie & ornamẽ-
tis nudatam arborem, aduenam, & leuiter terræ hæren-
tem, quod ſummæ ſapientię eſt; ſicut ſtultitiæ, in hac ter-
ra virere & pulchreſcere.
3 Quod vero ad virentis arboris firmitatem, altaſq; ra-
Quid radix in ſacro ſermone. dices pertinet, ait; Vidi firma radice; poſſet quidem id re-
ferri ad truncum, nam ea arboris pars, quæ ex terra pro-
minet, & quę truncatis ramis ſupereſtat, radix aliquando
appellatur, Iſaiæ vigeſimo primo. Flos de radice (id eſt,
Iſa. 11. 1. trũco, virga) eius aſcendet. & c 53. [Aſcendet ſicut radix
Diuites cũ quib. arboribus comparati. de terra ſitienti,] Quare erit ſententia; Vidi valentem ar-
boris truncum inſtar annoſæ quercus, aut antiquæ, atque
proceræ cedri: videlicet his arboribus opulentiſſimi quę-
que, potentiſſimique comparantur, Iſaiæ 2. & 6 Danielis
Iſa. 2 v. 13. & 6 v. 13. 4. Zachariæ 11. Sed hoc loco crediderim potius accipi pro
ipſis radicibus, videlicet illa parte arboris, quę latet ſub
Dan. 4 8. terra, & fibris capillata eſt. Vidi (inquit) magnam illã, &
Zac. 11. 2. ampliſſimam comam ramorum, foliorum, filiorum, famu-
lorum firmis, vt videbatur, niti radicibus: nam in Origi-
nali propr. Vidi ſtultum radicatum, aut radicantem, radi-
ces agentem (epitaſim habet) indies creſcentem, vires ſu-
mentem, & quotidie firmiorem fieri; atque ea ipſa feſti-
natio increſcendi, & facilitas germinandi mihi ſuſpecta
reddita eſt, nam iuſtus (paulatim, imperceptibiliter, vix
Pſal. 19. 13 poſt multos annos) vt palma florebit.
Hic duo obſeruanda. Primum, non eodem modo de ra-
4 dicibus, & firmitate huius arboris, quæ impium refert,
Scriptura nunc radices impijs attribuit, nũc negat. ſacram ſcripturam loqui; aliquando enim negat ullis fir-
mis radicibus niti; nunc verò altiſſimis radicibus defixam
afferit; nimirum illud reipſa & veritate; hoc vero exter-
na tantum facie, & vulgi ſenſu, & exiſtimatione: de illo
Sap. 4. [Adulterinæ plantationes non dabũt radices altas
Sap. 3. 4. nec ſtabile fundamentũ collocabunt, & ſi in ramis in tẽ-
pore germinauerint, infirmiter poſitæ à vento commoue-
bũtur, & à nimietate ventorũ eradicabuntur; confringen
tur. n. rami, &c.] vbi deſcribitur vniuerſę cuiuſquam fami-
liæ vaſtitas; & interitus. Iſta verò, qui exiſtiment tyrãnos
iſtos; & impios diuites plantatos, & radicatos in terra p
petuo victuros, vt omnẽ falsã exiſtimationem deponant,
Iſa. 40 24. prçcipit Iſa. c. 40. [Et quidem neq. plantatus, neq. ſatus,
neq. radicatus in terra truncus eorũ, repente flauit in eos
& aruerunt, & turbo, quaſi ſtipulã, auferet eos;] quaſi di-
cat; qui in oculis hominũ florent, & in ſua fœlicitate vi-
dentur firma quandam, perpetuamq. ſtabilitatem conſe-
cuti, perinde ſunt, ac ſi numquam ſati, aut ſeminati eſſet
nec radices vllas egiſſent: euerſis enim fortunis omnibus
perflans iratus Deus illna conuellet, atq. deijciet de ſuo
ſtatu, & velut aridiſſimas leuiſſimaſque ariſtas diſſipabit
ita nemo ſine Dei præſidio ſtabilis erit.
Alterum hinc quoq. perſpicitur, quare tam varijs, tam- 5
que diſſimilib. ſimilitudinibus vtatur ſacra ſcriptura, dũ *Impius non arbor; ſed frutex, imò herba.*
de impiorum fœlicitate loquitur; nunc enim magnis, pro
cerisque arboribus illos comparat, vt diximus; nunc non
dignatur arboris nomine; fruticem tantum appellat, qui
ad nullam arboris magnitudinem non aſſurgit, Eccleſi. c. *Eccl. 3. 30.*
3. [Synagogæ ſuperborum non erit ſanitas; frutex enim
peccati eradicabitur in illis, & non intelligetur.] Imò ne-
que fruticem, ſed herbam, aut fœnum ſolſtitiale, quòd
penitus areſcat, & radicitus pereat, Iſa. 40. Vere fœnum
eſt populus. Eo quoque aliquid minus, & languidioris vi-
riditatis, cuiuſmodi ſunt olera, Pſ. 36. [Tanquam fœnum *Pſal. 36. 6.*
velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum, ci-
to decident] Quid his quoque vilius & imbecillius, niſi
muſcus viridis, & fœnum tectorum? Pſ. 128. Fiant ſicut *Pſ. 128. 6.*
fœnum tectorum, quod (cũ nullas habeat radices) prius
quam euellatur (id eſt, ad maturitatem perductum euelli
deberet) exaruit Hieron. Statim, vt viruerit, areſcet. In *Hieronym.*
prouerbio eſt apud Latinos huiuſmodi ſolſtitialis herba, *ſolſtitialis herba.*
qualis illa Ionæ hedera ſiue cucurbita, ſiue quæuis alia
herba, aut frutex vna nocte creſcens, diluculo langueſcẽs *Iona. 3. 8.*
concidens, areſcens; qualem deſcribit apud Plaut. in Pſeu- *Plautus.*
dulo adoleſcens ille Calidor.
Quaſi ſolſtitialis herba pauliſper fui.
Repentè exortus ſum repentinò occidi.
Hæc ſole exoriente exurgit, & floreſcit; occidente oc-
cidit, & d. floreſcit, ſicut SS. eſt: [Mane ſicut herba tran- *Pſa. 89. 6.*
ſeat; mane floreat, & tranſeat; veſpere decidat, induret &
areſcat.
Et maledixi Maledicere hoc loco non eſt *Kalal*, ſicut c 3. 6
ſed *Kabab*, quod eſt male precari, male ominari, Num. 22. קנב
[Veni & maledic populo illi & 23 Quomodo maledicam *Nu. 22. 17*
cui non maledixit Deus?] Poſſumus dicere, annunciare a- *Nu. 23. 8.*
licui malũ; cuius contrariũ ſit benedicere, *dezirle la buena ventura*: cum. n. bona Iſraeli ſupra prædiceret, dixit Balac. *Nu. 23. 11*
ac Balaam: [Vt malediceres inimicis meis vocaui te: & *Pulchritudo quid.*
tu e contrario benedicis.] Pulchritudo autem eſt in fonte נוה
Naueh, quod alij fere omnes præter vulgatum, vertunt *LXX.*
habitaculum. Sept habitationem, & quidem ab ipſo no- *Varie ac vulgata in vertendo originali.*
ſtro interprete vertitur habitaculũ. infra c 8 v. 6. & habi-
tatio, Iſa. 33. v. 10. locus paſcuę, Pſ. 22 v. 2. requies paſto-
rũ, Soph. 2 v 6. ſpecioſa deſerti, Iere. 9 v. 10 Ioel. 1. v. 16.
& 2. v 22. arua pacis, Iere. 25. v 37. rura, Ier. 23. v. 3. Ex ** Vna belleza de cã- po y vna lin da ζa de tier ra, y ſitio pa ra tal arb.*
quib. locis colligitur, hic ſumi abſtractũ pro cõcreto, * pul
chritudine pro pulchro & ſpecioſo loco, aut ſolo, in quo
virebat & radices agebat ſpecioſa arbor. Tũ ẽt ſignificat
domum in amœno ſitam, locum quietum, ſpecioſum pul-
chrũ, vbi iucundiſſimẽ habitari poſſit: vti declarat locus
ille Iſa. 32 in cuius prima parte ſubeſt eadem originalis *Iſa. 32. 18*
vox; [Sedebit populus meus in pulchritudine pacis] (in *Ier. 31. 23*
loco pulcherrimo pacatiſſimo) in tabernaculis fiducię, & ** Notaloζaras mucho en la buena tierra, de que abora goζas.*
in requie (loco ad quieſcendũ apto, & omnib. opib. & or
namentis inſtructo) opulẽta, res eadẽ explicata tripliciter.
Similiter Iere. 31. pulchritudo iuſtitiæ (id eſt, pulcherrima
& ſanctiſſima habitatio, & ſedes c id q ſtatim exponitur)
mõs ſanctus. Ergo ait Eliphaz: * Maledixi pulchritudini
eius; continens pro contento, id eſt, arbori illi in pulchro,
amœno, & fertili ſolo plantatæ, quæ virore ſuo & vmbra, *LXX.*
amœniorẽ & pulchriorem reddebat locũ, male ominatus *Pericula familiæ ex Patrefamilias impio.*
ſũ: vel ſecũ Græcos, Abſumpta eſt illorũ habitatio, vel cõ-
uerſatio, id eſt, domus eius vniuerſa, & latus ille, blãdus-
que conuictus concidit & interijt. Habitaculũ pulchrũ, &
amœnũ efficit arbor longe lateq. expanſa; non aliter opu- ** En vedaſtes arrimados a tal arbol dixe, no goζareis mucho de ſu amparo y ſombra.*
lentus paterfamilias domũ, & familiã ornat, & protegit.
* Maledixi itaq. malẽ ominatus ſũ domui, familiæ, liberis
clientib. & famulis hominis impij. Nam clamabit ſtatim
[vigil & ſanctus de cælo ſuccidite arborem, & præcidite
ramos eius: excutite folia eius & diſpergite fructus eius:
fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres ex ramis
eius.] vt eſt apud Dan. Quare videtur hæc eſſe eadem *Dan. 11. 4.*
ſententia, ſicut eadem originalis vox, ac illa: [Egeſtas a *Pro. 3. 33.*
Domino in domo impij; habitacula iuſtorum benedicen-
tur,

tur, id eſt, iuſti familiæ vniuerſæ proſpere cedent omnia, ſicut econtra, pulchritudini, & habitaculo impiorum imminet maledictio. Illud quoque vim habet, ſi locus ipſe, in quo ſita erat arbor, omnino ſolus, & maledictus dicatur in hanc ſententiam. * Quam nunc, ô nequam ſolum, terraq. maledicta, ſuſtentas virentem atque florentem arborem, breui omni ſucco, omniq. tua ope deſtitues: vel in vniuerſum ſolo & loco, beſtijs, volucribus, ramis, folijs, trunco, radicibus, fibris etiam, & minutiſſimis radicum capillis, id eſt, vniuerſis, quæ ad impios pertinent, nedum tantùm impio, aut tantùm liberis male precatus ſum; male ominatus; prædixi fore, vt male, & infœliciter cuncta illis cederent.

** O tierra traydora, y què preſto as de dexar en ſeco, al que ahora ſuſtentas cō tanto verde.*

Quod verò ad ſcripturæ phraſim, & intelligentiam attinet, non ſolùm verbo maledicendi prædictio, aut prænunciatio imprecatoria ſignificatur, ſed etiam certiſſimũ impij exitium, & arboris conuulſio, eradicatio, & interitus, ſignum pro re ſignata, maledixi, id eſt dixi fore vt &c. vel, dixi, certiſſimeq. eueniet, vt, &c. Non diſſimile, Pſalm. 84. [Oſtende nobis Domine miſericordiã,] id eſt, exhibere ipſa, impertire miſericordiam, Rom. 1. [Iuſtitia Dei reuelatur in Euangelio,] id eſt, communicatur, Gen. 22. [Nunc cognoui, quod timeas Deum,] id eſt, certum & teſtatũ timorem tuum, & diuini numinis obſeruantiam feciſti; certiſſimè Deum times. Non infrequens etiam econtra res ſignata pro ſigno Iere. 1. [Vt euellas, & deſtruas, ædifices & plantes,] id eſt, prædicas, & prædices euellendum, ædificandum, plantandum, &c. Itaque hic: Maledixi, (*Dixelo, y harà bueno lo que dixe*) ſic enim eueniet procul dubio.

Signum pro re ſignata. *Pſ. 84. 8.* *Rom. 1. 17.* *Gen. 22. 12.* *Res ſignata pro ſigno.* *Iere. 1. 10.*

8 Sed illa tamen arboris pulchritudo attentiùs conſideranda eſt; nam ipſo pulchritudinis nomine, quod cùm abſtractum ſit, & excellentiam, atque incrementum ſignificationis afferat, ſuſpecta nobis eſſe debet; negatum eſt enim ſummis ſtare diù; & cùm in ſummo faſtigio, ſummoq. capite fulget aurum, nutant teſtacei pedes, adeſtq. lapſus de monte lapis, qui ſtatuam deijciat; & poſtquam ad faſtigiũ euexit fortuna, ſtatim deturbat; integra enim huius orbis circumuolutio ex aſcenſu, & deſcenſu cõſtat, & qui finis, aſcenſus eſt, idem eſt deſcenſus initium, vt Ariſtot. de circulo docuit. Hic enim ille exercitatorum, vel athletarum habitus eſt, qui cùm ad ſummum bonitatis attigerit, tũc vel maximè periculoſus eſt, auctore Hip.

Dan. 2. *Ariſtot.* *Lib. 1. Aph. Aphor. 3.*

9 *Statim.* Vltima illa particula vltimo tandem loco promenda eſt, vt aliquid vtilitatis eliciamus; nam omnes tandem ſtulto, mundanæque fœlicitati maledicimus: atque etiam ipſi damnati ſero ſapiunt, & ſuam ipſorum fœlicitatem diris inceſſunt, vt eſt Sapien. 5. cap. tandem execrabitur mercator, Canaan ſtateram doloſam: deteſtabitur libidinoſus voluptatem, & cõfundetur ſuper hortis, quos elegerat; ambitioſus erubeſcet in illis, ex quibus nihil fructus præter inanem gloriam obtinuit; amara denique erit potio bibentibus illam, cùm attrita fuerit ciuitas vanitatis; ſed quotusquiſq. id ſtatim faciet, & voluptatem, ſuperbiã, fraudem, mendacium, antequam ſine miſero occupetur, auerſatur? Cui verni ipſi dies non placeant: meminerity. Dei in diebus iuuentutis ſuæ, ante ſenectutis tempus? tunc enim nolentibus etiam diſplicebit ſua ipſa, vt Eccl. admonuit. Igitur illud eſt ſalutare cõſilium Eccl. 18. [Ne demoreris in errore impiorum:] videlicet nullas in vana illa & omninò ſtulta impiorum opinione, corrupinque de rebus iudicio motas trahere, neque ſero ſapere; ſed ſtatim vaniſſimæ mundi fœlicitati maledicere, & ſecum certo ſtatuere, fore vt cedant vniuerſa impio in malum.

Quod ſit ſtatim mundo maledicere. *Oſe. 12. 7.* *Iſa. 1. 29.* *Iſa. 24. 9. 10.* *Eccleſ. 12.* *Eccl. 18. 26*

IIII. Longè fient filij eius à ſalute: & conterentur in porta, & non erit, qui eruat.

1 *Hypallage in ſacris. Vt impius recedat à ſalute, & ſalus etiam ab impio dicatur ſit rationibus.*
2 *Quid conterere in ſacro ſermone. Quod in porta ſit, publicè ſit, & quare. Explicant, Geneſis, Amos, Salomon.*
3 *Explicatur Græcorum lectio. Quid Catillare apud Latinos.*

1 RAmorum deſtructionem, & conuulſionem nunc deſcribit: adeò inquit, paterna impietas filijs nocebit ipſis; vt extremo exitio pereuntibus nemo ſalutis & opis miniſter, aut auctor adeſſe velit; non aderit auxiliator Deus. Salus, per excellentiam Deus dicitur: *Longè fient filij eius à ſalute*, per Hypallag. Longè fiet ab illis ſalus, auxilium, vitæ præſidium; quamuis etiam indicetur voluntaria culpa impiorum, elongantium ſe à ſalute, & ſponte ſua recedentium à Deo: hinc dicitur Deus [fortitudo ſaluationum, vel ſalutum Chriſti ſui,] Pſ. 27. id eſt, qui potentiſſimè, & fortiſſimè incolumem ſeruat, qui eripit periculis, 4. Reg. 13. [Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam,] id eſt, ſignũ diuini auxilij, & libertatis aduerſus hoſtium potentiam. Dicitur autem potiùs ſalus recedere, & longe fieri ab homine miſero, quam e contra; nam miſer ſalutem, & opem implorat, ſed cæteri negligunt, longeque recedunt: hinc id Pſalm. 118. [Longe à peccatoribus ſalus, quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt,] id eſt, ne illos libera, ne tuere, noli auxilio eſſe impijs, & tuæ legis deſertoribus, permitte illos veriſſimis diſcriminibus perire: ſimiliter ſupplicium improborum exprimitur ad Iſa. Expectauimus iudicium (vindictam ſumendam de noſtris hoſtibus) & non eſt; ſalutem, (opem, auxilium, liberationem ex hoſtium potentia, & inſidijs) & elongata eſt à nobis.

Hypallag. *Pſal. 27. 8* *4. Reg. 13. 17.* *Quid ſagitta ſalutis.* *Pſal. 118. 155.* *Iſa. 59. 11.*

2 *Conterentur.* Quod hic eſt conteri, non rarò vertitur à Latino interprete humiliari, Pſal. 71. [Humiliabit calumniatorem,] Pſ. 142. Humiliauit (deiecit, proſtrauit) in terra vitam meam (me ipſum.) Sic etiam Symach. & Theodot. Humiliabuntur in porta: quod cum Græcorum lectione & ſententia ſtatim indicanda facere poteſt. *In porta*, dupliciter, vel publice, palàm, cunctis videntibus, & ſpectãtibus, ſicut & id Pſal. 9. [vt narrem omnes laudationes tuas in portis filiæ Siõ,] id eſt, in publico, & frequẽtiſſimo vrbis loco, Prou. 31. [Laudent eam in portis opera eius. Gen. 23. Cunctis audiẽtibus, qui ingrediebãtur portam ciuitatis illius:] huius ſignificationis ratio frigidior aſſignatur ab aliquibus, quod portæ omnibus patent, omneſque illis vtuntur; ideo quod in portis ſit, cunctis ſpectantibus ſit. Sed germana, veriſſimaque ratio huius frequentiæ ad portas ciuitatis eſt, quod iudicia ibi exercerentur: vt indicatur Deut. 17. & 22. & Ruth 4. cuius conſuetudinis cauſam aſſignat Hieron. Amos 5. ſuper id: [Odio habuerunt in porta corripientem. Ne agricola ſuis è caula veniens ciuitatis frequentia, & nouo terreretur cõſpectu; nec vrbis habitator longè ab vrbe properaret, & ſubuectionem quæreret iumentorum:] hinc porta, pro iudicio, pro ſubſellijs iudicum. *Conterentur in porta*, ſiſtentur iudicio, lites illis intendentur & plurimæ, & moleſtiſſimæ; ſed damnabuntur ſemper, & cauſa cadent; quod ingens miſeriæ, & maledictionis genus eſt, Pſal. 108. [Cùm iudicatur, exeat condemnatus,] Pro. 22. [Ne conteras egenum in *porta, quia iudicabit Dominus cauſam eius;] quia ſi iniuſta lite egenum oppreſſeris, Deus, ad quem erit appellatio, damnabit te, illum abſoluet. Sic etiam peccatori dicitur: [Si malè egeris, ſtatim in foribus (in porta) peccatum tuum aderit, id eſt, ipſum peccatum te apud iudicem deferet, & aget reũ, cum alluſione ad id, quod etiam ad iudicium & accuſationem pertinet: [Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.]

[Hebrew] דכא *Pſ. 71. 4.* *Pſ. 142. 3.* *Pſ. 142. 4.* *Quid cõterere in ſacro ſermone.* *Symmach.* *Theodot.* *In porta ſieri, id eſt, publicè* *Pſ. 9. 15.* *Pro. 31. 31.* *Gen. 23. 10.* *Deut. 17. & 22.* *Ruth 4.* *Amos 5. 10.* *Pſ. 108. 7.* *Pro. 22. 22.* ** No le pongas mal pleyto al pobre, que tomarà Dios la demãda, y ſaldrà al pleyto.* *Geneſ. 4. 7.* *Gene. 4. 10.*

Non erit, qui eruat. Neque iudex propitius, neque aduocatus: vel vt indicet, diutino ſupplicio neminem poſſe reſiſtere, vel quem Deus ſua ope deſtituit, omnes auerſabuntur, nemo volet vindicare ab ærumnis: vel, vt iudicum potentia ſignificetur; ſi ſemel à iudice & principe conterantur in porta, in iudicio, nemo poterit prodeſſe.

3 Græci cùm Septuag. portam acceperunt non ciuitatis, ſed priuatarum domuum; legunt enim: Conterantur ſuper ianuas minorum. Olympiodorus ſic explicat: Contabeſcent in ianuis humiliorum. Græci in Catena legunt, Tanquam* porci verſentur in portis inferiorum: nam, *colabrizin*; Græcum, videtur coniunctum cum Græco nomine, *colobros*, quod eſt paruus porcellus: quare Olympiod. explicat conterantur, contemnantur; micas, quiſquilias, putamina porrecto ritu rimentur, & paſcantur; in ianuis minorum, id eſt, ignobilium, qui quondam minores & ignobiles fuerant. Hoc à Latinis Catillare, dicebatur: nam vt Fulgentius de priſco ſermone ſcribit: Catillare eſt, per alienas domos inſtanter gyrare; tractum à Catulis, quod per omnes domos circumeant.

LXX. *Olympiod.* *Græc.* ** Andã por puertas agenas hocicando, y buſcãdo las migajas y caſcaras que deſechan los pobres.* *κολαβρίζειν.* *κόλαβρος.* *Fulgentius.*

V. Cuius meſſem famelicus comedet, & ipſum rapiet armatus, & bibent ſitientes diuitias eius.

1 Fælix iuſtorum poſſe itas, miſera impiorum.
2 Ingens miſeria, non frui labore, & bonis partis.
3 Quis famelicus, variæq; interpretationes: quæ vis verbi comedendi. Gladij dicuntur in Hebr. quaſi comedentes, ex Salomone.
4 Quis dicatur armatus. Varia lectio Hebraizantium. Defenſus vulgatus. Cauponari bellum.
5 Qui ſint ſitientes, qui piloſi, aut capilloſi, coma prolixior, vel ad amorem, vel ad terrorem pertinere, ex Heliodoro.

1 Vatablus. CVius. Vatablus exiſtimat referri filios; de quib. paulo ante præceſſit mentio; nec vero obſtabit mutatio numeri pluralis in ſingularem; nam ea frequens eſt in ſacris literis: cuius rei inter alia illud eſto exemplum. Eccleſiaſt. 4 Si credideret (homo) ei (ſapientiæ) [hæreditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illorum;] pro illius hominis. Cæterum illud relatiuum, *cuius*, alij referũt ad ipſum diuitem opulentum, ſicque ſenſus eſt cohærentior.

Eccle. 4. 17.
A quien ſe fiare de la ſabiduria y ſoa ſu dad, ſe las daran de merced, y por iuro de heredad a el y a ſus deſcendientes.

2 *Meſſem.* Ex tribus illius detrimentis, in quæ cadunt diuitum facultates, hoc primum eſt, quod *famelicus meſſem comedet*, id eſt; abſumat, & perdat fruges, quæ iam demeſſæ erãt, & in horreis conditæ. Septuag. Quæ illi congregauerunt extrema miſeria, vt non fruatur bonis iam partis, & conquiſitis: vt infra dicitur: [Præparabit quidem veſtimenta, ſed iuſtus veſtietur illis;] ep̃ithaſim habet ſanè illa interrogatio facta ad ſtultum diuitem: quæ parasti cuius erunt? Porrò grauiſſima, atque eo grauiora, quò magis inopinata illa mala ſunt, quæ cadunt inter poculum, ſupremaque labra, vti antiquo, ſed arguto Hiſpano carmine ille cecinit de Tantalo.

LXX. Iob. 27. 17. Luc. 12. 20

O mal que aſi deſeſpera,
Que de hambre y ſed ſe muera
Con el remedio à la boca.

Illud grauiſſimum & acerbiſſimum eſt, naufragium in portu; ergo vt Philippus ait: meſſis nomine, parata bona omnia intellige condenda, & reponenda in annos plurimos, ſed diuini numinis iudicio minime in ſuos impiorũ vſus conuertenda: exhaurient quidem labores maximos arandi, ſeminandi, metendi, triturandi, condendi, ſed nullam capient comedendi voluptatem. Hanc ſane fœlicitatis partem inter alias non vltimam enumerat, Eccleſiaſt. c. 5. [Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ præparaueram; & hanc ratus ſum partem meam, ſi vterer labore meo.] Et rurſus c. 3. Omnis homo qui videt (fruitur, percipit) bonum de labore ſuo, hoc donum Dei eſt. Ingens ergo ſupplicium non vti labore ſuo, non oblectare ſe in his quæ præparauerat, neque ſuam ipſius meſſem comedere.

Philip. Eccle. 2. 10. Eccle. 3. 13.

3 Quis famelicus. *Famelicus.* Quis nam hic ſit? Certè alij pauperem intelligunt, iuſtum præſertim, in cuius vſus Deus conuertere ſolet facultates impij; viuunt igitur pauperes mortuo impio, & ſanctis famelicis inſtruit Deus epulum, quod ſibi impius epulo parauerat. Sic Septuag. legunt: [Quæ illi congregauerunt, iuſti comedent.] Et Chriſtus Dominus ad ſuos diſcipulos, pauperes videlicet atque famelicos, ſic ait: [Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & tamen Pater veſter cæleſtis paſcit illa;] videlicet ex aliorum labore, ſemente, meſſe, horreis victum ſibi parant. Senſus idẽ cum illa ſententia, c. 27. [ſi comportauerit, quaſi terram, argentum, & ſicut lutum præparauerit veſtimenta, præparabit quidem, ſed iuſtus veſtietur illis, & argentum innocens diuidet:] de quo ſuo loco.

LXX. Matt. 6. 26. Iob. 27. 16.

D. Thom. Secundò, D. Tho. per famelicum, intelligit pauperem oppreſſum à diuite; vel famulos iniuſtis flagellis, & iniurijs ab hero acceptos, quorum non aliud ſit ſtudium, quã furandi, & diripiendi dominorum ſuorum facultates, fruges, & omnes agrorum prouentus rapina minuere.

Philip. Tertiò, Philip. intelligit Diabolum famẽ patiẽtem humani ſanguinis, qui poteſtatem accipit a Deo, vt iniquos vaſtet, & illorum præparatos labores diripiat: Vel quartò idẽ ipſe Philip. aſſerit poſſe hõies malos, atq; crudeles intelligi, q̃ accepta poteſtate i alios deſæuiũt, & graſſant.

Sed tandem ſimplex, atque idem cohærens cum ſequẽtibus ſenſus exigere videtur, ut in communi quicunq raptor, & deprædator, qui Deo aut iubente, aut permittente auide inhiat in hæreditatem, & facultates impij diuitis, famelicus appelletur, diripiendi, diſſipandi, comedendi, deuorandi auidus, & ſitiens: quare uerbum originale comedendi hoc loco eſt acrius, & vehementius, quam noſtrum comedere; ſignificat enim aliquid perdere, abſumere, deuorare, non ſolum dentibus, ſed etiã gladio, aut igne cum impetu & celeritate; quare ſi quis auidus deuoret, aut nocumentum inſigne dentib. ore, lingua inferat, rectè hoc verbo comedere, deuorare, abſumere dicitur more hoſtili; ad quam nominis rationem reſpicere videtur, Prou. 30. [Generatio quæ pro dentibus habet gladios & commandit molaribus ſuis: pro commandare.] propr. in fonte: Et cultri molares eius. Licet interpres reſpexerit ad etymologiam nominis; nam cultri dicuntur ab illa radice comedendi, quaſi comedentes. Sic, Gen. 37. ad ſæuitiam, & conſumptionem pertinet, Fera peſſima comedit eum: & Pſal. 13. [Qui deuorant plebem meam, ſicut eſcã panis.] Quid, ſi famelicus denotet quoque hæredem diuitis, qui mirabili celeritate, & auiditate, quæ alius ſumma ſolicitudine, & labore congeſſerat, ipſe abliguriat, & momento abſumat?

Quid comedere in ſacro ſermone.
Cultri dicuntur quaſi comedentes.
Geneſ. 37. 33. Pſ. 13. 4.

Et ipſum rapiet armatus. Ex fonte legitur: De ſpinis rapiet; nam vocem (*Tſenním*) dicunt ſignificare ſpinas, a radice (*Tſanah*) quod eſt defigere, aut perforare. Iud. 4. [Percuſſumq. malleo defixit in cerebrum;] inde accipit interpres pro ſulpicare acutè, Ioſue 15. *Suſpirauit* (*dio vn muy agudo gemido*) voce videlicet acuta inſtar ſpinæ penetrantis: vocem eandem accepit noſter pro Lanceis, Num. 33. verſ. 55 & pro Sudibus Ioſ. 23. v. 13. erit ergo ſenſus ſecundum Hebraizantes; Homo ignobilis, qui de ſpinis naſcitur (*que de en los mal vas.*) poterit impium diuitem diripere, & expilare, nemo tam ignobilis erit, cuius ludibrio, & prædæ miſerrimus impius non exponatur. Vel, de ſpinis tollet eam, decutiet meſſem immiſſus grando, & ſpicas diſſipatas granaque ſingula commixta cum ſpinis cogetur diues ſummo cum labore colligere. Friget ſenſus vterque. Alij vocem illam, arma, vertunt; & quidem vides noſtrum interpretem Lanceas vertiſſe Num. 33. & Scutum Pſal. 34. & 90. & Contos Amos 4 & Arma. Prouerb. 22. quare hic legi poteſt, de armis tollet eam, quaſi dicat, quamuis ſuos agros, horrea, aream. & bona alia armis, lanceis, ſcutis, id eſt famulis bene armatis cuſtodire, & defendere velit ab hoſtibus, nihil efficiet: nam hoſtis de armis tollet eam, percutietque cuſtodes & abiget prædam, & ſpolia opima; vt reſpiciat ad latrunculos Sabæos qui pueros Iobi percuſſerunt gladio. Sed noſter interpres ſapienter armatum reddidit, quo efficeret ſenſum ſenſum: milites, hoſtes, armati, à quorum vi & impetu nihil eſt tutum; qui non clanculum, & ex inſidijs, vt ignobiles furunculi, & timidiores latrones, ſed palam, apertè, impudenter irruptionem faciunt, vaſtant, diripiunt: hi, inquam, inuolabunt in domum, & agros impij, non tantum fures, ſed & latrones famelici. Vides quantò congruentior & ſenſus, & lectio Vulgati; præſertim cum id non ſine exemplo fecerit: nam Symmach. legit Ipſi ab armatis tollentur: quam lectionem habẽt Septuaginta Complut. Chaldæus verò, [Armati armis bellicis tollent] & quod ea eadem voce nos habemus Ioſue. 23. Erunt ſudes in oculis veſtris. Chald. ſimiliter reddidit, [Erunt exercitus vos cingentes:] & hoc fortè ſpectat ad Chaldæos, qui armati, & in tres turmas diuiſi irruerũt in paſtores, & famulitium Iobi. Sed quod ait, *rapiet armatus* degenerem militẽ deſcribit, qui non tam belligerandi, quam furandi & rapiendi cupidus ſit; quem ego non militem, ſed latronẽ dixerim, cum miles ideò eſſe velit, vt latro eſſe poſſit. Huiuſmodi nos in extrema ora Gaditana, noſtra incuria malè ſecuri experti his diebus ſumus, qui bellũ cauponarentur, omniaq pecuniæ cauſa facerent; & donis, auroq. magis, quam ferro, uel viribus bellum gererent: longè ille Pyrrhus aliter; de quo Ennius apud Ciceronem.

4 צנינים צנה
Iudic. 4. 21. Ioſue 15. 18. Nu. 33. v. 55. Pſ. 34. 2. Pſ. 90. 4. Amos. 4. 2. Prou. 22. 5.
Defenſus vulgatus. Symmach. LXX. *Cum, lectio ſeq.* Chaldæus. Ioſue. 23. 13. *Milites raptores.* *Quid cauponari bellum.*

Nec mi aurum poſco, nec mi pretium dederitis,
Nec cauponantes bellum, ſed belligerantes,
Ferro, non auro vitam cernamus vtrique,

5 *Et bibent ſitientes diuitias eius.* Similis videtur ea aliquorũ interpretatione locus ille c. 18. Exardeſcet contra eũ ſitis. Vbi Pagn. vertit, [Roborabit Deus cõtra eũ ſitientes rapere:] & Vatabl. Eũ ſitibundis ſuperabit: hoc ergo loco cum Vulgato aliqui etiam Rabbini vertunt. Sitiens, vel

Iob. 18. 9. Pagninus. Vatablus.

Siti-

צמים צמא *Tygur.* *Chaldæus.* *Pagninus.* צמם *R. David.* *R. Mardoc.*

Sitibundi; deducentes vocem *Tſamim*, à *Tſama*, quod eſt ſitire. Tyg. Sitibundus auidè hauriat illius opes, Chaldę. Pagn. & alij vertunt Prædones, aut latrones, deducentes vocem à *Tholamam*, quod eſt capillus, aut cęſaries: ſic autem appellari latrones ſcribit. R. Dauid in lib radicum; Quod latro (inquit) more ferino capillos nutriat, vt mos eſt in terra Iſmaeliſ cùm enim deſerta loca incolant nudi incedunt, & capillis, quos creſcere ſinunt, nudum corpus conteguntꝫ quare R. Mardochai in ſuis Concordãtijs ſic legit, Abſorbeat piloſus diuitias eorum; deque illa originali voce hę quaſi definiens ſcribit; Sunt qui exponũt; latrones deſerta incolentes nudi incedentes, capillis oblongis, quos nutriũt, verenda tegentes: ſic nomen Piloſi ad Satyrum deſerticolam pertinet Iſa. 13. vbi ab horrore, & birſutia nomen deducitur; quam rem illuſtrare poteſt nõ obſcuri hiſtorici teſtimoniũ Heliodori lib. 2. rerũ Æthiopicarũ; is enim cũ de Cnemone Attico loquitur, qui diu apud Beſaſſes prędones ſeruitutem ſeruierat, & per noctis tenebras aufugerat in hæc verba ſcribit; [Vt diè ſummo deſiderio vidit, primũ præcidit ex comæ prolixitate tantùm, quantũ ad comparandam ſpeciem prædonibus conuenientem apud bubulcos aluerat, ne illũ obuij quiq. auerſarentur, aut ſuſpectũ haberent. Bubulci enim cum alia faciunt, vt formidabiliores appareant, tum etiam comam ad faſtum promittunt, & quatiunt ſuper humeros ſparſam, non ignorantes, quòd coma eos, qui amori operam dant, acceptiores, prædones autem terribiliores efficiat] ergo Prędones valde auidi, & ſitibundi exorbebũt, exhaurient; Septuag. Exhauriatur fortitudo eorũ; quod ad extremam columptionem ſic refertur à Polychronio, conſumetur, vacuabitur: idemque exiſtimat ab his rebus tranſlationem ſumi, quæ per ſyphonem, aut fiſtulam exhauriuntur omnino, vt nihil humoris relinquatur. Sicut ergo ille alius dixit, difficile cuſtodiri, quod ab omnibus appetitur; ita ſanè cuſtodiri, defendique non poterit, quod pro cibo & illecebra multis propoſitum eſt, atque expoſitum famelicis, ſitientibus, & armatis, ac ſi dicas, pauperibus, auaris, hoſtibus, ſeruis, furunculis, prædonibus, domeſticis inimicis, externis militibus, auidis hæredibus, hæreditatis impiorum abliguritoribus. Quis enim non videat hos omnes ſitire diuitias impij.

Piloſi prædones. *Iſ. 13. v. 21* *Heliodor.* *LXX.* *Polychron.* *Seneca.*

VI. Nihil in terra ſine cauſa fit: & de humo non oritur dolor.

1 *Tres primæ expoſitiones minimè aptæ.*

2 *Optima expoſitio. Peccata ſunt ſemina pœnarum. Dolor dicitur cauſa doloris.*

3 *Non ſemper, ſed ſæpe, terræ & ægrorum mala propter peccata accidere. Explicatus locus Geneſis & Regum.*

1 *Caietanus.*

Caietanus exiſtimat hunc eſſe loci contextum, vt probet Eliphaz hominē non eſſe, qui non peccet, ſicque ſuoi innocentiæ, & integritatis exiſtimationem violet; ſicq. ſere contexit, Dolor, id eſt, iniquitas, & peccatum, non oritur de terra, i. de terreno, & luteo corpore, quod geſtamus, vt alludat ad id, quod ſupra dixerat, Qui habitant domos luteas, & terrenũ habent fundamentũ; quaſi dicat; Non eſt, ꝙ culpam omnem in terram de qua formati ſumus, reijcere velimus; nã ſponte peccamus: volũtatis pronæ ad malum, cogitationis intentæ ad peiora, praui, corruptiq. de rebus iudicij vitium, & culpa eſt, nõ corporis, non ægritudinis, non mortalitatis. Huc ferè pertinet Philippus, qui terram intelligit naturam, hominum matrem, de qua non oriatur dolor, cũ peccatum naturale non ſit: quarè cũ non natura, ſed vitio contrahatur, nihil in terra ſine cauſa, (id eſt, ſine Dei iuſtitia) fit: ita Philip. Sed pręterquã quod ſenſus hic minimè plenus ſit, & vox doloris in fonte (*ghamel*) vix inueniatur à Latino interprete pro peccato poſita, præterquã ea ratione, qua actiue ſignificat iniquitatē, & tyrannidem, quæ alij dolorem infert; certe pugnat cũ illa ſuperiori ſententia Eliphaz, qua nitebatur probare luteũ, & corporeum hominem nõ poſſe non eſſe peccatis obnoxiũ: nam ipſi luto, & pulueri, atque humanæ conſtitutionis ſordibus ingignitur, inhæretque penitus peccandi initium, & fomes, peccatorumque tinea, & vermis, quibus rodimur, & exedimur.

Philippus. *Præcedens expoſitio ad probatur.* עמל *Secũda expoſitio exactior.*

Alij hęc ad pręcedentia referunt, & iungunt cum illis armatis, ſitibundiſque latronibus, quorum inſocię & deprædationes non ſint in terram referendę, quod deſerta ſit, atque ſyluis, & nemoribus interclusa, multiſque latibulis, & ſpeluncis latrones foueat, & contineat, vnde cõmodè in finitimas regiones excurrant; non enim hoc ex humo, neque ex terra initium habet, ſed ex diuina prouidentia atque vindicta, quę hoſtibus, atque latronibus poteſtatem faciat, impios omni contumelia & ſupplicio afficiendi. Senſus paulo coactior.

Græci longe aliter ſuam lectionem accipiunt. Nõ prodiet de terra labor, neque de montibus germinabit moleſtia: nam Olymp. & Chryſoſt. ita accipiunt, vt his verbis tacitè Iobum conſoletur in hac ſententiam; Minime decet te conſici, quòd ærumnis afficiaris, homo cùm ſis; non enim terra, neque montes, aut ſaxa, quæ ſenſum non habent, dolorem, & ærumnas pati poſſunt; proprium itaq; hominis eſt ærumnis vexari: quare rectè ſubiungitur, Homo naſcitur ad laborem. Hæc certe interpretatio probabilis, & quæ valde mihi, placeret, niſi ſuperioris increpationis acerbitas hanc cõſolandi rationem tam citò adhibitam, ægre admitteret.

Paulò aptior interpretatio Græcorum. *Olympiodo.* *Chryſoſt.*

2 *Expoſitio optima.*

Quarto tandem loco potior, atque ſimplicior ſenſus erit, & orationis continuatio cohærentior, vt tanquam prouerbialis quędam ſententia nunc ſubiungatur ab Eliphaz, qua tollat caſum, aſſeratque diuinam erga res humanas & impiorum ſupplicium prouidentiam; quę videtur profectò fuiſſe mens noſtri interpretis cũ explicationis gratia tranſtulit, Nihil in terra ſine cauſa fit; quaſi diceret: Non caſu mala nobis accidunt, neque ex terra germinant, vt ſolent herbę nullo iacto ſemine; pullulãt enim ex noſtrorum peccatorum ſemine; nam (vt ſuprà diximus) qui ſeminant peccata, metunt dolores; non immeritò, non fruſtrà affligimur. Nunc ad ſingulas partes.

Peccata ſũt ſemina ſuppliciorum.

In priori ergo hemiſtichio, ſic legimus in fontè. Sanè non egreditur (naſcitur, procedit) de puluere dolor, afflictio, ærumna, labor, iniquitas, peruerſitas; ſed hoc loco pro pœna. Illud verò de puluere, videlicet tenuiori, & leuiori, qui in terræ ſuperficie volutatur, acceptũ eſt ab interprete pro externa cauſa leui, facili, & quæ in nobis non eſſet; in hanc ſentẽtiam; Noli exiſtimare noſtrarum ærumnarum cauſam externam, & leuem eſſe; ſordes iſtas in quibus iaces, non ex puluere externo contraxiſti, ſed ex te ipſo & latente, atque occulta tui pectoris ſentina nunc procedunt.

In ſecũda parte, Et de terra, propterea rubra, argilloſa, quæ aliquando idem eſt, quod ſupra puluis; Nõ oritur (verbum idem quod ſupra, nõ naſcitur, germinat, procedit, prodit) dolor: primo loco *Aven*, nunc *Ghamal*; idem quod ſupra afflictio ærumna, laſſitudo, labor, malum, calamitas: vox ergo doloris, non tam ad ſenſum, & morbũ pertinet, quàm ad calamitates, & quæ ſunt cauſa dolendi, ærumnas; quo modo etiam, licet ab alia radice, accipitur Iſa. 53.* vidimus eum virum * dolorum, & ſcientem infirmitatem Pſ. 31. Multa flagella peccatoris. Hieronym. Multi dolores: an ergo Eliphaz nullum eſſe malum pęnę in ciuitate, quod non faciat Dominus; idque propter noſtram culpam puniendam: quod ſi in vniuerſum intelligat pœnas omnes ad ſuppliciũ peccati pertinere, verum dicit; nam ad originale ſaltem reuocantur omnes ærumnæ, & qui dolores noſtros portauit, pro peccatis doluit, non ſuis; certè noſtris At verò ſi de peculiari. & proprio peccato intelligat; fallitur Eliphaz: nam aliqſa tribulatio non eſt ad peccati pœnam; licèt frequentiſſimè quidem ita eueniat, vt Eliphaz aſſerit; nam mala, quæ videntur ex terra naſci, vt locuſta, Bruchus, & ſterilitas non ſine cauſſa, neque ſine ſemine naſcuntur; noſtra videlicèt ſcelera ſemina ſunt, quæ in hoc mundo, velut in terra excipiũtur, & diuinæ iuſtitię ardore, velut ſole deſuper vrente fit ſeges noſtrorum ſuppliciorum; ſicut Adam dictum eſt de ſpinarum procreatione, Maledicta terra in opere tuo (Onkelus Propter te) ſpinas & tribulos germinabit tibi; quaſi diceret, Non caſu germinabit, ſed eo fine, vt tibi nocumento, pœnæ, ſupplicio ſit; vt opus hoc naturæ, ſit opus intelligentiæ, & nihil in terra ſine cauſa fiat. Theodotio peccati cauſam clarius expreſſit; Maledicta terra in tranſgreſſione tua. Quid, quòd neque cinyphes, neque muſcæ naſcantur ex terra, niſi Dei iuſſu, & virga, iuſtitiæ, & vindictæ ſymbolo contingente puluerem terrę? Neque ſolùm in terra: cùm etiam cœleſtes impreſſiones ex noſtris peccatis efficiantur: nam ex nobis ipſis, noſtriſque moribus corruptiſſimis vapores excitantur,

ארן עמל *Dolor dicitur cauſa doloris.* *Iſa. 53. 3.* * *Bien ſoo-ebn vade ver que vivia penado.* *Pſa. 31. 10.* *Iſa. 53. 4.* *Gen. 3. 17.* *Onkelus.* *Theodotio.* *Exod. 8.*

qui

qui in terras, & horrificas nubes cogitur, & in maximas, turbulentiſſimaſq. tempeſtates, ignem, ſulphurem, grandinem, ſpiritum procellarum deſinunt: vide omninò. 1.
1. Reg. 12. 20. Reg. 12. cùm enim Dominus ingentia tonitrua edidiſſet, pluuiamque nociuam, & tempeſtatem commouiſſet, dixit Samuel ad populum; [Nolite timere, vos feciſtis vniuerſum malum hoc, verumtamen nolite recedere à tergo domini.] Non igitur caſu punitur impius; ſic commeritus
Thre. 3. 37. ipſe eſt; ſic decernit Deus, nam quis eſt ille qui dixit, vt
Thre. 2. 17. fieret Domino non iubente? Fecit Dominus, quæ cogitauit; compleuit ſermonem, quem præceperat à diebus antiquis: deſtruxit, & non pepercit.

VII. Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum.

1 *Quatuor viæ connectendi hanc ſententiam cum antecedentibus minus aptæ.*
2 *Optimus nexus cum antecedentibus. Diuitiæ feſtinanter acquiſitæ, facilè dilabuntur; illæ optimæ, quæ labore conſtant.*
3 *Digreſſio ad tertiam diuitum cum paraphraſi. Pſ. 72.*
4 *Particula, Et multiplex vſus in ſacris.*
5 *Multiplex inter Hebraizantes nominis Auis ſignificatio, & interpretatio. Interpretum etiam Latinè varietas. Mu'tæ interim de humanis miſerijs, & de impiorum ſuperbia, & interitu.*
6 *Naturalis homini labor, quem fugere non poteſt.*
7 *Alacriter arripiendi labores. Sectare, aut Sectator in ſacris quid.*
8 *Per pas etiam volamus ad capiendum præmium. Explicatus Dauid.*
9 *Auis in malum, & quid propr. in Hebræo. Explicatus Salomon in Cant.*
10 *Auis pro Dæmone, & quare. Serpentes alati qui: multo ex prophetis. Explicatus Moyſes, & Iſai.*
11 *Auis pro grauiſſimis; & quare.*

1
D. Thom. Diuus Thom. ſic exiſtimat necti cum ſuperioribus, vt exemplo confirmet nihil ſine cauſa, aut fruſtrà in rebus creatis fieri; nam auis, quòd volare deberet, habuit à natura alas, & pennas; at homo, quia ratione prædıtus erat, & laborare poterat arte, & induſtria, eaquiſitaque operandi inſtrumenta ipſe ſibi conficere, nulla habuit à natura, aut arma, aut inſtrumenta ſibi conceſſa; proptereaque homo ad laborem naſcitur; auis ad volatum. Nexus hic Phyſicus.

Caietanus. Caietanus vult confirmari, ærumnas eſſe peccatorum pœnas, quæ abundè homini ſuppetunt; nam ad laborem, id eſt, ad peccata, natus videtur: ſilicique ſimillimus eſt, qui ex leuiſſimo contactu, leuiſſimaque cauſa percuſſus, ex inflammata côcupiſcentia ſcintillas emittit ſcelerum, inſtar auium volitantes. Senſus durus, & multo cum labore quæſitus; labor item pro peccato non quadrat huic loco.

Tertiò, vt Iobum acriter pungat; Homo (ſupple impius) naſcitur ad laborem, & ærumnas; vt ſit eadem ſen-
Eccl. 39. 30. tentia cum illo Eccleſ. 39. Bona, bona creata ſunt; peſtimis autē bona, & mala. Sed neq. nomen hominis, neque res ipſa petit, vt ad ſolum peccatorem reſtringatur.

Quartò Olympiodor & Chryſoſt quos ſupra adduximus, vt Iobum conſoletur, quod ærumnę illi contigerint ea conditione humanæ naturę, quę videtur ad labores facta. Sed hęc quoque interpretatio benignior eſt, quàm biliosa, & vehemens Eliphaa oratio patiatur.

5
Tandem quintò, vt notet Iobum diuitias ſine labore
Quæ diuitię ſtabiles, quę fallaces. acquiſiuiſſe, non tamen ſine iniquitate, quaſi dicat; Hac de cauſa ingenti ſupplicio affectus es à Deo, quod ſine labore, & laſſitudine diuitias comparare volueris, & nullo tuo diſpendio, aliorū verò detrimento, & iactura repentè diues effectus fueris: cū tamen homo ita natus, damnatus potiùs ad laborem ſit, nihil vt ſine labore, & ſudore côparare debeat, ſed tunc tandem beatum ſe exiſtimare, beneq. ſibi futurū polliceri poſſit, cum labores manuū
Pſ. 127. 2. ſuarum manducauerit. Senſus hic côtemnendus minimè eſt, tum quòd inſtituto Eliphaz, & tortorationi côgruat: tum quòd ſimilibus alijs ſacræ Scripturę ſententijs, cum
Prou. 13. 11. de diuitibus ſermo incidit, confirmari poſſit. Prouer. 13. Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur, id eſt, quæ feſtinato ſine prævio labore, & induſtria: vel ex Hebr. quæ ex vanitate, nulli labori, & merito debitę, & inuitentes facultates acquiruntur; non erunt ſtabiles, minuentur: minus dicit, quàm ſignificat; amittētur facilè: quæ autem labore manuum, propria videlicet induſtria paulatim acquirūtur, & congeruntur, diuturnę erunt, augebuntur. Quòd verò cum illa feſtinatione coniuncta ſit iniquitas, & rapina; cum illo vero lento manuum labore, comes adſit iuſtitia
& innocentia, indicat lectio. Septuag. Subſtantia feſtina- *LXX.*
ta cum iniquitate minor fit; côgregans autem ſibi cū pietate multiplicabitur. & Prou. 20. Hæreditas, ad quam fe- *Pro. 20. 21.*
ſtinatur in principio, benedictione carebit, & rurſus cap. *Pro. 28. 20.*
28. Qui feſtinat ditari, non erit innocens; videlicèt, vel quia peccat, dū ſine labore ea aliorū laboribus, & induſtria diteſcit; vel quia in ea re non erit innocens, i. impunitus. Ab hac voluptuoſa, & planè ſordida diteſcēdi ratione longe abfuit Iob, cū de ſe ipſe reſſetur. c. 31. Si læta- *Iob 31. 25.*
tus ſum ſuper diuitijs meis plurimis, & quia plurima reperit manus mea: nā manu ſua, opera, induſtria, ingenio, & honeſtiſſimo labore locupletatus fuerat; atq. ad iuſtā lætandi cauſam ſubminiſtrare poterat, nā Dei donū eſt,
vt comedat, & bibat quis de labore ſuo; vt de Iacob Sa- *Eccl. 2. 10. 24.*
pientia teſtatur (nam Patriarcharū ſanctorū diuitię non
fuerunt ſordidæ, & immeritæ, ſed labore, & merito com- *Sap. 10. 10.*
paratę) Honeſtauit (locupletauit; honeſtas enim in ſacris, non rarò pro diuitijs) illū in laboribus (propter labores) & côpleuit labores illius; côpleuit; perfectoſque effecit, abſoluit; videtur enim res vna integra fieri ex labore & diuitijs; cū diuitię ſine labore non habeant debitū, & naturale initium, & fundamentum, vnde exurgere poſſint; neq. labor ſine diuitijs & pręmio, debitum & congruentem finem, & abſolutionem: quę igitur ſine labore ſunt, nullo ſolido fundamento fulciuntur, facileq. conci-
dunt & diſſipantur. Sanè, vt argutè obſeruauit Bernard. *Bernardus.*
ſermone 4. ad fratres, Homo, creatus nō fuit ad laborem, nam diues creatus eſt; at cùm opibus & ornamentis ſuis ſpoliatus fuerit, nō niſi egenos, & miſeros filios generat: naſcuntur igitur in ſumma egeſtate ad laborem, & qui in peccatis concipimur, & naſcimur, ad pœnas & labores naſcimur. Sic quicumque Adami filius rogatus, quis, qua-
liſve ſit? id Zachariæ reſpondet, Homo agricola ego ſum *Zach. 13. 5.*
quoniam Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea. *LXX.*
Septuaginta pro exemplo dixerunt, Quia * homo genuit ** Hyo legitimo de va-*
me. Propterea ijs, qui ſe velint laboribus ſubducere, & *ron labrador*
deſidem illam, atque voluptuariam viuendi rationē con- *y mi legiti-*
ſectari, imprecatur Dauid Pſal. 9. [Conſtitue domine le- *ma ſu la-*
giſlatorem ſuper eos, ut ſciant gentes, quoniam homines *bor y el en-*
ſunt,] ad labores & ærumnas damnati, & nati. *gada.*

Sed libet paululum in hanc ipſam rē digredi, in qua am- *Pſ. 9. 21.*
eſt bona Pſ. 72. pars, vbi perſtringuntur huiuſmodi volu- *3*
ptuarij diuites, qui labori & honeſtati, quaſi homines nō *Paraphraſis.*
eſſent, nefarium bellum indixere. In labore hominū (homines, *Enos*, miſeri, calamitoſi; quaſi ipſi miſeri & *Anaſim*
non eſſent; quaſi non eſſent eiuſdem cum calamitoſis ho- *Pſal. 72. 5.*
minibus naturæ conſortes) non ſunt (per Hypallag. labor non eſt in eis, nullius labores participes ſunt) & cum hominibus (Hebr. cum Adam, appellatiuè cū alijs hominibus ex terra formatis, & confractioni, atq. contritioni
expoſitis; vel, cum alluſione ad Adam primū hominem, *Gene. 3. 19.*
cui dictum eſt; [In ſudore vultus tui veſceris pane tuo)
non flagellabūtur. Ideo tenuit eos ſuperbia (Hier. * Ideo *Hieron.*
nutriti ſunt ad ſuperbiam. Prop. Superbia corū * ligauit ** Oluidāſe*
eos,] id eſt, velut torques ornauit: ſed nō torques, ſed ca- *de quād ſue*
tena, quę illos tenet vinctos & ęternis cruciatibus prępa *ſupadre, y*
ratos; in collo rigido, in pectore prominenti & tumēti re- *aſſi ſe criaro*
lucet, velut torques, ſuperbia) operti ſunt iniquitate (in- *regalados*
duti videlicet veſte talari ea iniurijs, & iniquitatibus io- *y ēgreydos.*
ta contexta circūquaq. veſtiti. Hier. Circundederunt ſibi ** Echarōſe*
iniquitatem: veſtem non murice tinctam, ſed aliorū ver- *al cuello v-*
miculorū, longè apud Deum pretioſiſſimorum, videlicet *na cadena*
pauperum & innocentū ſanguine) & impietate ſua: Pro- *reſplande-*
dijt quaſi ex adipe iniquitas eorum (exugunt ſanguinē, *ciente de ſo*
exorbent tenuiores, comedunt pauperes populi; hæc illo- *beruia.*
rum ſagina, prodit, erumpit, *Rebientan de puro gordos, y hartos de hazer mal*; vel prodit iniquitas, latere non poteſt; *Hieron.*
relucet in illorum oculis, fronte, facie, impietas; nitteſcūt
pęç impietate; qua pleni ſunt. Hieronym. proceſſerunt *Hieron.*
à pinguedine oculi eorum; videlicet oculi laſciui, impudentes, ſæpeſæpe, irati, indices prauorum affectuum videntur ex ſuis ſedibus diffilire in res externas, quas vidēt & concu-

** Todo los* concupiſcunt) tranſierunt in affectū cordis (id eſt, eò vſ-
vicios como que proceſſerunt, vt non contenti præſentibus, nouas ſibi
pintado, y ro omnis generis voluptates confingant, & nouis deſiderijs
mo lo ymagi æſtuet; Pro affectu cordis, in Hebr. * Pictura, imaginatio,
nā y deſſeā, vt corde fingunt, & pingunt, ita exterius exequuntur, vel,
aſſi lo ponen omnia ex votis illis ſuccedunt vel, multò meliùs atque
por ob a, a feliciùs illis euenit, quàm cogitare, aut deſiderare potuiſ
pesar de la ſent, vltra affectū, vltra deſiderium * tranſeunt) iniquita-
bica. te 10 * excelſo locuti ſunt (id eſt, de excelſis, de cœleſti-
** ſu dicha y* bus, de Deo; vel ſuperbè, arroganter, aſſeruot, & exiol-
proſperidad lunt ſe loquentes,) & lingua eorū tranſiuit in terra (ne-
entre mas q mine illis aut repugnante, aut contradicente, nemine il-
ſus deſſeos. lorum verbis, & linguæ aditum, & tranſitum liberū pro-
** Habiā de* hibente) ideò conuertetur populus meus hic (claudunt
ſeleuquera. oes illorum latus, ingenti comitatu ſtipati incedunt, &
omnes ad eorum comitatum ſe conuertunt) Et dies ple-
ni inuenientur in eis, (pleni, ſupple calicis, epulātur quo-
tidie ſplendide, alijque, qui ſibi adulantur, & obſequun-
tur propinant fœcundos calices) verū tamen propter (iu-
xta) dolos, poſuiſti (laqueos, decipulam) eis: (quidquid
mundus de illorū fęlicitate ſentiat, miſeri ſunt; & pedes
ſua immiſerunt in laqueos, illos cōpoſuit diuina vindicta)
Subito defecerūt; perierunt pp iniquitatem ſuam (quod
hic Eliphaz exprobrat Iobo) imaginem ipſorum ad nihi-
lū rediges (quaſi dicat, maledictam pulchritudinis eius,
quę nō eſt ſolida, ſed falſa, ſed imaginaria, ſed vmbratilis.

4 *Et auis.* Particulæ copulatiuæ, *Et*, multiplex eſt vſus in
Particula, Et vſus. & proprietas. ſacris Litteris, ſolet enim eſſe nota ſimilitudinis, tuncque
videtur ſumi in rigore copulandi; nam coniunctio vtran-
que partem enūciationis ita coniungit, vt partes ambas,
Iob. 34. 3. ſimiles in veritate efficiat, vt infra c. 34. Auris verba pro-
Marc 9. 49 bat & (ſicut) guttur eſcas diiudicat. Marc. 9. Omnis igne
ſalietur, & (ſicut) Omnis victima ſale ſalietur id eſt, om-
nes homines, iuſti præſertim, & prædeſtinati igne tribu-
lationem condientur, ſicut, ex præcepto Leuit. 21. 11. in
omni victima debet ſal adhiberi. Solet etiam particula
copulatiua eſſe nota diſſimilitudinis, quaſi dicas, alioqui,
Geneſ. 6. 3. vel attamen, ſicut particula aduerſatiua. Genel. 6. Non
permanebit ſpiritus meus in homine in ęternū, eruntque
Geneſ. 4. 1. dies illius &c. id eſt, ſed erūt dies illius. Gen. 4. Fuit Abel
Prou. 5. 21. paſtor ouium & (verumtamē, at) Cain agricola. Prou. 2.
Qui recti ſunt habitabunt in terra, impij verò (Hebr. &
impij) de terra perdūtur: deniq. pōt ſimpliciter accipi ita
vt iugat duas partes, & augeat ſenſum prioris; quib om-
nibus modis poteſt præſenti loco ſeruire, vt iā conſtabit.

5 [Hebrew] *Et auis ad volatum* Ingens eſt de huius hemiſtichij ſen-
ſu inter interpretes cōcertatio, pp dictionem, (Auis) cui
in fonte ſubeſt (Reſeph) & ſic habetur, filij Reſeph volāt
vel Eleuant ſe volando Hebræi aūtes vero verſiunt, Pru-
nā, aut carbonem accenſum ſcintillas, alij Dæmonem.
Magna inde interpretationum, & ſententiarum varietas.
Habac. 3. 5 Et primò quidem Latinus interpres Habac. 3. vertit,
Hieron. Diabolum. Egredietur diabolus ante pedes eius: quo lo-
R. Salomon. co Hierony. ex Hebræorū ſententia aſſerit, Reſeph, eſſe
** Nació el* nomen principis Dæmoniorū, ſicq. dictum, quaſi auem,
hōbre para propter nimiam celeritatē, & diſcurſum quoquo verſus:
trabajar, y & ſic R. Salomon hic dixit, Filij Dæmonum eleuabūt vo-
baxar el lo- latum, vt hic ſenſus ſurgat; Homo natus eſt ad laborem,
mo Y el hijo & humiliationem, vt labore fractus & debilitatus faſtū
del diablo deponat: at filij dæmonis ſuperbientes volare nituntur,
echalo por volant, extolluntur, eleuant ſeſe, è rapto viuere volunt,
alto, y alca- ſine labore, & ſudore, ſed inſtar auium, quæ neque ſerūt,
ſe a mayo neque metunt, & tamen pater cœleſtis paſcit illas.
res. Secundò, illam etiam vocem aliquando Vulgat vertit
Pſal. 7. 48. ignem Pſ 77. Tradidit grandini iumēta eorum, & poſſeſ-
ſiones eorū igni, id eſt, fulminibus, fulguribus: & Cāt. 8.
Cant. 8. 6. Lampades: quare Hebræi dicunt Reſeph, ſignificare car-
Rab. Mard. bone accenſum, aut prunā. Et Rabbi Mardochai in ſuis
concordātijs, propria, & metaphorica huius vocabuli ſi-
gnificata enumerat hoc ordine, atque his verbis; Pruna,
Carbo accenſus, Tæda, Lampas, & per tranſlationē Fer-
rum ſagittæ, Ægritudo calida, Febris calida inſtar prunæ,
Deuter. 32. quæ cito interficit, vt peſtis. Deut 32. Exurentur fame, &
24. conſumentur (*Reſeph*) ardore. Hoc ergo loco filij *Reſeph*, id
Regia. eſt, filij ignis, aut prunæ, vt Regia vertit, intelligūtur im-
pij digni igne, & gehenna: ſicut filius mortis dicitur di-
gnus morte. Quare hic ſenſus fiet; Impius ad laborem, &
Matth. 25. cruciatum natus eſt (Nam Diabolo & angelis eius para-
41. tus eſt ignis) in quem cadet tandē, quantumuis nūc ele-
uet ſe, & volet, atq. volatu ex dolorum laqueis, & malo-

rū pęnis auolet, & ſeſe eripiat. Sed tamen per filios ignis, *Qui filij*
aut prunæ intelligi debere ſcintillas genitas, & proſilien- *ignis.*
tes ex igne, eſt plurimorum conſenſus, R. Abraham, & R. *R. Abrahā.*
Leui in comment. Thargum. Pagnin. Vatabl. Iſidor. Cla- *R. Leui.*
rius. Biblia Guanni. Hæc lectio duplicem quoque habet *Pagninus.*
explicationem; primam, Homo ad laborem natus eſt, & *Vatablus.*
ſcintillæ volant: vt dum laboraret, & terram ligone ver- *Clarius.*
teret lapideſq. confringeret, ſcintillæ ex lapidibus & ſili- *Biblia Guā*
cibus extundere: ingentis laboris opus. Secundum; Ho- *ni.*
mo natus ad laborem, quò fructum ſibi, & victum com-
paret; ſicut enim ictibus cum labore eliciuntur ex lapidi-
bus ſcintillæ, ita etiam cū labore terræ fructus percipien-
dus eſt. Thargum dixit, Filius hominis ad laborem natus *Thargum.*
eſt, & finis eius tanquam ſcintillæ, quæ ſaltant ex prunis,
& eleuant ſe, ac ſi uolarent, id eſt, Miſer, & ærumnoſus
homo ad laborem natus eſt, licet enim videatur in oculis
aliorum hominum uiuere, lucere, ſplendere, ſcintillare;
ſed facile igniculus ille, leuiſſimuſq. ſplendor euaneſcit,
& extinguetur: non aliter atque ſcintilla, quæ in medio
aſcenſu euaneſcit, neque ex ſublimi volatu maius emo- *Impij ſimi-*
lumentum habuit, quam quòd in omnium oculis extin- *les fulgetris*
cta eſt: ſic fulgetra ſulphurea, quæ volantia pueri appel- *volantibus.*
lant, acceptus ſo ſulphureo puluere igniculus in ſublime
euehit, vt in omnium oculis extinguantur, & pereant; &
vulgi prouerbium, & fabula fiant. His præterea accidit,
vt cùm breuiſſimo, & leuiſſimo vitæ, & fęlicitatis ſplen-
dore ſcintillis ſimiles ſint; ſed morientes tamen ſolem de-
ficientem referant, quem nemo aſpicit, nemoq. illum ſer-
monibus vſurpat, niſi cùm defectum & tenebras patitur. *Impij ſimi-*
Tertio, vocem illam (*Reſeph*) Vulgatus vertit Auem, tū *les ſoli defi-*
hic, tum Deut. 32. [Deuorabunt eos aues:] conſentit etiā *cienti.*
R. Moyſ. hoc loco, & Septuag. Pulli autem vulturis ap- *Deu. 34. 54*
tiſſime volitant. Complut. Pulli aquilarum ſuměres ſpe- *R. Moyſ.*
ciem, quæ volatu excellit, pro genere eius. Symmach. Fi- *LXX.*
lij volatilium attollunt pennas. Aquila. Filij volucris: idē *Compluteſ.*
quoque agnouit Hieron. Pſal. 75. nam vbi Septuaginta *Symmach.*
dixerunt, Confregit potentias arcuum; Hieron. legit Vo- *Aquila.*
latilia arcuum, id eſt, ſagittas ſplendidas inſtar prunarū, *Hieron.*
pennatas, celeres, volantes inſtar auium; denique in ea *Pſal. 75. 4.*
voce agnoſcunt Hebræi celeritatem quandam ex vola-
tu, vt ſupra ex ijſdem Hebræis aſſeruit Hieronymus.
Hinc iam multiplex conficitur ſenſus, Primò ſecun- *6*
dum Chryſoſtomum, & pleroſq. Latinos; Naturale eſt *Chryſoſt.*
homini laborare, ſicut auiū generi volare; naturale quo-
que mortalibus eſt victum ſibi cum labore, & ſudore pa-
rare, ſicut e contra auis nullo labore, alienis fruitur agri-
colæ laboribus; eſt ergo ſimilitudo quædam cum diſſimi-
litudine iuncta in hanc ſententiam; Ne putes, ò Iob, alie-
nas eſſe à te ærumnas, homo cùm ſis; neque verò te in his
calamitatibus deſpicias; non enim minor de te generali
omnium prouiſori Deo cura eſt, quàm de auibus, quibus
neque laborantibus, neque merentibus, liberè tantùm
volantibus, & quaſi per otium canentibus victum quoti-
dianum impertit benigniſſimus creator: non enim vel
ærumnoſum hominem minoris æſtimat, vel canoram
auiculam pluris facit: Ergo ne te deſpicias, quem Deus
non deſpicit. Similiter argumentatur Chriſtus Domi-
nus Matth. 10. à minori, [None duo paſſeres aſſe veneūt? *Matth. 10.*
Nolite ergo timere; multis paſſerib. meliores eſtis vos.] *29.*
Secundo, quod etiam indicat Chryſoſt. videtur ſimili-
tudo in eo poſita, quod homo nequeat ſubterfugere la- *Chryſoſt.*
borem, cùm non ſit e genere volucrum, quæ volatu ſibi
conſulunt, & vincunt laqueorum, vitęq. diſcrimina: ſicut
à Sapiente ſcriptum eſt, [Fruſtra iacitur rete ante oculos
pennatorum. & Oſeæ 11. Auolabunt quaſi auis ex Ægy- *Prou. 1. 17.*
pto. & Pſ. 138. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & am- *Oſee 11. 11.*
bulauero in extremis maris;] quod ad declinationē peri- *Pſ. 138. 9.*
culi pertinet, id eſt, Si velim fugere inſtar volucris pēna-
tæ: niſi forte pennas auis, vela nauis intelligat, nomini-
bus, rebuſq. ipſis inter ſe colludentibus: nam parum di-
ſtant auis & nauis, atq; ſicut illa pennas, ita & hæc vela
dat ventis, atque vtraq; volat, fugitq. velociſſimè. Homo
ergo (inquit Eliphaz) fruſtra tentabit ærumnis, atq; do-
loribus, & omni caſuū laqueis ſe ſubducere; non. n. pote-
ſit auolare neq; omnino euadere: ſimili dicēdi ratione di-
ctū eſt ab Iſa. [Ecce tribulatio, & tenebræ, diſſolutio, & *Iſa. 8. 22.*
anguſtię, & caligo perſequēs; & nō poterit auolare de an-
guſtia ſua,] id eſt, nullū habebunt miſeriarum perfugiū. *7*
Tertiò, Greg. & Philip. alacritatem quandam, & pa- *Greg. lib. 6.*
tientis animi conſtātiam in ſuſtinendis laboribus impe- *cap. 6.*
rari

*Alacritas 3 ampleƈtẽdu laboribus. 1. ad Timo. 6. 11. * Buſcad oc caſiones de padecer. Quid ſeƈta ri, aut ſeƈta tor 3 ſacris. διώκω Chryſoſt. Ad Tit. 2. 14.*

tari exiſtimant; Homo, inquit, alacriter ſe dedat patiẽtiæ, & conuolet ad arripiendos labores, ſicut auis naturali quadam voluptate volatui ſe committat. Quod ẽt Paulus præcepiſſe videtur Timotheo; nã inter alia ſic iubet; * Seƈtare patientiam manſuetudinem; verbo ſeƈtandi vehementia, ſtudium, alacritas importatur: eſt enim Græcũ (διώκω) non ſolum ſeƈtari, ſed etiam illo modo perſequi, & inſequi, vt inueſtigare & inquirere diligenter, & ſtudioſe videamur, cùm videris ſuſtinentię, patientiæq. materiam conuola ad illam, arripe, tibi ẽ manibus elabi ne permittas. Similem in voce ſeƈtãdi, aut ſeƈtatoris vim, ab alio licet themate, agnouit Chryſ. ſuper id ad Titum 2. [Qui dedit ſemetipſum, vt mundaret ſibi populum acceptabilem ſeƈtatorẽ bonorum operũ. Seƈtatorem, inquit, hoc eſt, magna cum alacritate, atq. ingenti ſtudio, & animo virili ius opera capeſſentẽ; qua in re vehementia quædã addit, neceſſe eſt. Neſcio quid etiam cũ volatu, & auiũ natura coniunƈtũ videtur Gregor. agnoſcere in illa Pauli ſententia 2. Corinth. 4. Licet is, qui foris eſt, noſter homo corrumpatur, tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem. Quia (inquit Greg.) inde mens ad ſumma euolat, vnde caro in infimis duriùs laborat, & Chryſ. eo loco ſic rogat; Quo paƈto renouatur? reſpondet; Fide, Spe, animi promptitudine: addit Amb. Anima ſpe futuri præmij renouatur; & corporis corruptio hæc proficit ad immortalitatem, merito animæ. Igitur hæc quoque ſentẽtia hinc conſurget; Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatũ; vtrique vero finis vltimus, aut viƈtus, aut vitæ fælicitatis eſt. Hominis ergo labor nõ eſt finis, ſed mediũ ad viƈtum, & vitæ tranquillitatem comparandam, ſicut auis volatus finis non eſt, ſed inſtrumentum a natura datum, quo prędam, & viƈtum ſibi ſuiſque pullis conquirere poſſit; ergo homo patienter, quidquid laboris eſt, ferat; quò melius ad futuræ vitæ, & beatitudinis præmia euolare poſſit.

Gregor. 2. Cor. 4. 16. Chryſoſt. Ambroſ.

8 Neq. hoc obſeruatione prætereundum, vere atque appoſite dici per patientiam conuolare ad beatitudinẽ: non enim tantùm per patientiam ſenſim, & pedetẽtim ad ſuperna gaudia accedimus, iuxta id * Eũtes ibant, & flebãt, mittentes ſemina ſua: nã illa eundi repetitione, peculiaris quidam affeƈtus, & in ambulando ratio triſtibus atq. lugentibus conueniens ſignificatur; ſed etiam paulo celeriùs, & alacrius more gaudentium; cùm ſcriptum ſit, Ibant Apoſtoli gaudentes a conſpeƈtu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliã pati. Curramus etiam, ſicut ait Paulus. Per patientiã curramus ad propoſitum nobis certamen: neque vero currimus ſolũ, ſed volamus iam, atque laborum & ærumnarum pennis ſubuehimur in ſublime, cùm hic dicatur nõ aliter homo comparari ad laborem, quàm auis ad volatum. Mirabilis hæc celeritas, qua in ſuperna conſcendimus volatu pernicìſſimo, renouati (vt Paulus loquitur) ſicut aquilæ nouis pennis nouarum pœnarum; indicatur Pſal. 15. Sanƈtis, qui in terra ſunt eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorũ, poſtea accelerauerunt. Nam in quibus Deus beneplaciti ſui, & charitatis voluntatem declarat, multiplicatque infirmitates laborum, perſecutiones, ærumnas (iuxta Auguſtinum, Baſilium, Theodoret. Euthymium) hi, inquam, accelerãt ad ſuperna, & ad curſum ſtrenue, & glorioſe conficiendum. Reƈtè igitur Apoc. c. 12. cùm adeſt teterrimus draco deuorare, & perſecutionis virus euomere paratus, datæ ſunt mulieri (videlicet Eccleſiæ & fidelib.) alę duę aquilæ magnæ, vt volaret in deſertũ locum ſuum, ſibi paratũ à Deo. Tum etiam Paulus externis malis renouatus interiùs, velut uolucris cœli, in cœlis conuerſatur.

*Pſ. 125. 6. * Yuã poſſo entre paſſo y como podia yr una gẽte lloroſa y aflegida. Vt quis per patientiam, & labores ad pręmia euolet. Aƈtor. 5. 41. Hebr. 12. 1. Pſ. 15. 3. 4. Auguſt. Baſil. Theodoret. Euthym. Apoc. 12. 14. 2. Cor. 4. 16. Phili. 3. 20.*

9 Ex his omnibus cùm nihil plane contemnendũ ſit, vt quæ utilia ſint, & pietatem promouere poſſint, neque omnino à loci huius contextu, & ſententia aliena videantur; ſed tamen vltimo loco ſubijciam, quod forte cõieƈtui, atque etiam originali uocabulo congruere maximè videbitur. Auis ergo hoc loco neque ſimpliciter, neque in bonum accipi debet; neque ea omnino uox in bonum ſumitur in Scriptura, vbi ſubſit *Reſeph*: & cũ ignem, auem, morbum ardentem, ſagittam ſignificet, certe videtur uni eo ſignificatu comprehendere id, quod uolando adurit, uel adurendo diſcurrit, & uolat. Habetque cognationem cum *Saraph*, quod eſt exurere, aut ſuccendere; & celeritatem etiam affert volatui ſimilem, ut inferiùs dicam; In malum verò accipi ſubieƈtis exemplis cõſtabit. Deut. 32. Deuorabũt eos aues, id eſt, comburentur ignitis auibus, vel peſte, aut carbunculis malignis, quæ lues uolet celeriter, & omnia peruagetur, & perdat: peius aliquid intellexit Onkelos, inflati erunt fame; & comeſti ab auibus, & uexati a ſpiritibus malis. Pſ. 75. Potentias arcuum; id eſt, ſplendentes ſagittas, potenter & celeriter diſcurrentes, transfigentes ſubitò. Habac. 3. Egredietur Diabolus: indicatur in egreſſu volatus, & celeritas, in Diabolo lues mortifera omnia exurens, & ſacro igne ſuccendens. Pſal. 77. Poſſeſſiones eorum igni, id eſt, fulmini, quod uolando adurit. Cãt. 8. * Lãpades eius, lampades ignis: pertinacia æmulationis, & zeli cõparatur lampadibus, aut fulgetris aut coruſcationibus maximarum flammarum, quæ celeriter ſe produnt, & exurgunt mirabiliter, vimque ſuam momento explicant. Et cùm alibi, quam in prædiƈtis locis, non reperiatur ea vox in Scripturis, cogimur etiã hoc loco in malum accipere, & eleganter cohęrebit cum prima parte; vt ſit humanæ miſeriæ amplificatio, Homo ad laborandi, & operandi moleſtiam, & laſſitudinem natus eſt; & inſuper circa illum circũuolant mala, & aues moleſtiſſimæ, & nequiſſimæ illius capiti inuolitant.

*Auis in malũ, & quid propriè. רשף Deut. 32. 24. Onkelos. Pſal. 75. 4. Habac. 3. Pſal. 77. Cant. 8. * Del fuego de las celos ſolen unas grãdes llamaradas, y unos repentinos impetus deſapoderados.*

10 Sed pro quonam hæc mala auis accipienda eſt? Primò poteſt accipi pro Dæmone; non quidem eodem ſenſu, quem ſupra indicauimus; ſed ut augeat humanam miſeriam; Homo ad laborem natus eſt, & præterea Dæmon circa illum uolitat, paratus in illum inſilire: neque apud quoſdam uſus eſt diſſimilis omnino ſenſus illius ſententiæ, Orate ut non intretis in tentationẽ; ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma, i. ad carnis infirmitatem accedit ſpiritus inimici promptitudo, celeritas, aſtutia, ſtudium nocendi; atque ex utroque ingens mortalibus periculum creatur. Neque verò inauditum eſt auis nomen pro Dæmone; morantur enim ſicut auiculæ, Dæmonum cateruæ in aere caliginoſo, qua ratione a Paulo dicuntur poteſtates tenebrarum; & a Chriſto Domino Volucres cœli; atque poteſt hoc loco eſſe pulchra alluſio huius auis funeſtæ, adurentis, & circumuolitantis, ad ſerpentes ignitos, qui Num. 21. dicuntur, *Saraph*, & flatu, aut morſu adurebant; quos pennatos fuiſſe, & populi capitibus inuolitaſſe, quorundam non imperitiorum ſententia eſt: id quod ex Iſa. 40. colligitur. De radice colubri egredietur regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem, quem locũ alij legendũ putarunt, Abſorbens uolucris; ubi Iſa. comminatur Philiſtæis exitium infetandum ab Ezechia pronepote Ozię, ſoreq. ut Ezechias ſit uelut Serpẽs abſorbens uolucrem, i. flatu, & ſaltu, uolatu quoq. uolucres interficiens. Arabia enim, ut Solinus ſcribit, abundare dicitur alatis ſerpentibus; quare res hęc Iobo, & eius amicis, Syriſque omnibus nota, & familiaris. Tum etiam dicuntur eſſe apud Rhindacum in Ponto ſerpentes, qui inſiliant pernicioſo uolatu in uolucres, eaſque rapiant, & deglutiant. In Ægypto uerò ſcorpiones alatos eſſe etiam Ælianus author eſt: cuiuſmodi etiam ſunt uiperæ quædam, quę iaculorum more, aut inſtar ocyſſimorum cometarum uolant, & rapidiſſimè uibrantur, autoribus Plin. & Aetio, dum de Cenchrite ſerpente loquitur; quẽ, dum ſe ad lędendum parat, aiunt extendere ſe ipſum, ac uelut iaculum uibratũ corporibus inuolare; Rurſuſq. idem Plinius hunc ſerpentem Iaculum (ſic enim uocant) ex arborum ramis uibrari ſcribit: denique in India plura ſerpentum genera alata reperiri uetus fama eſt: nam de Africa abunde id teſtatur Lucan. cum de Natrice ſerpente, qui in aqua quoque uenenum ſpargit, atque de Iaculatricibus illis uolucribus, uiperiſque ſic loquitur.

Matth. 26. 41. Marc. 14. 38. Epheſ. 6. 12. Luc. 8. 5. Num. 21. Igniti ſerpentes qui, & quales. Iſa 14. Serpentes alati. Arabia abundãs alatis ſerpentibus. Solinus. Aelia. li. 16 cap. 42. Pli. lib. 2. c. 35. Aetius Tetrab. 4. Ser. 1. c. 27. Pli. lib. 8. c. 23. Megaſthenes. li. 1. c. 6. & Aelia lib. 9. c. 42. Luc. lib. 9.

Et Natrix violator aquę Iaculique volucres. Non aliter idẽ Iſai. cap. 30. deſcribit Ægyptum funeſtam, exitioſamque Iudæis; In terra tribulationis, & anguſtię leæna, & leo ex eis, uipera, & regulus uolans: nam illa Ægypti terra huiuſmodi truculentis belluis, leonibus, baſiliſcis, anguibus, uiperis, Iaculis, regulis uolantibus, funeſtis, ueneratiſque uolucribus obſeſſa eſt: quare ſicut illic Iſa. 14. loco auis funeſta, quę ad uolatum ſe comparat, id eſt, ad lędendum, & urendum ſuo volatu, ita etiam Pſal. 90. iunguntur ſagitta uolans in die, negotium, uel peſtis, perambulãs in tenebris, & Dęmonium meridianũ; quod etiam ſerpentis, & uiperę inſtar lędit, & mordet diſcurrendo & uolando: nam (*Keteb*) á mordẽdo vel excindendo dicitur, quare incurſus dęmonij meridiani, uel morſus, ut Hieron. tranſtulit, eſt ille ipſe morſus amariſſimus Deut. 32. qui funeſtis auibus tribuitur, reſpõdere utrobique eadẽ uoce originali; neq. hęc alatum, & uolãdi trãſ-

Iſa. 30. 6. Pſal. 90. 5. קטב Heron. lib. 2. ſeip. 1.

latio

latio incognita eſt Latinis poetis, cum Lyricus dixerit.

Seu me tranquilla ſenectus.

Expectat, ſeu mors atris circumuolat alis.

21 Quod ſi non dæmonem, neque eiuſmodi nocturnas auea intelligas, certè licebit ærumnas, calamitates, dolores acerrimos, vrentes, mordentes, conficientes vitam humanam & in hominem ſtatim, atque editus eſt, inuolantes, eiusq. capiti inſidiantes intelligere; nam hæ obſident, & circumueniunt vitam humanam, & adunco roſtro pungunt, atque dilacerant. Et tu, o Iob (inquit Eliphaz) cum hæc ita ſint, exiſtimabas te iucunde & tranquille diuitijs ſine labore partis fruiturum? dediſti certè iam pœnas meritiſſimas, & clare perſpicis cauſam illam, ſine qua nihil in terra fiat.

VIII. Quamobrem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum.

1 *Multiplex huius ſententiæ acceptio. Patientia lenitur diuina ira; impatientia prouocatur.*

2 *Pronomen Ego, emphaſis cauſa. Particula Veruntamen quæ proprietas. Quid deprecari ex Hebræo.*

3 *Quid ſit ponere preces coram Deo. Verba, quæ motum non ſignificant, aliquando motum capiunt.*

1 DVplicitèr accipi poteſt; primò, vt velit Eliphaz adſtruere diuinam prouidentiam ſcelerum vindicem; Ego (inquit) agnoſcam Deum iudicem æquiſſimum; atq. eius peculiarem erga res humanas prouidentiam ſuſpiciam, & venerabor, quam etiam ſeruat erga res alias: quare ſtatim ſubiungit prouidentiam in meteoris. Vel certe conatur Iobum adducere, vt reſipiſcat, idque ſuo exemplo lateriter propoſito; Tu, ò Iob, de tua ſanctitate vt voles ſentito, atque in tuis illis ærumnis te pro tuo ſenſu, & infirmitate gerito; ego (enim) deprecabor Dominum (*El*, Deum fortem, qui ſolus potens eſt homines è malis eripere) & ad Deum (*elohim* æquiſſimum iudicem) ponam (Hebr. dirigam) eloquium (preces) meum; nam qui iuſtè

Prou. 25. 15. irrogat pœnam, non niſi prece placari debet. S. S Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiem, id eſt, rigorem, & ſeueritatem prolatę à Principe ſententiæ. Non diſſimile id, Laudate Dominum, quoniã bonus eſt Pſa. (preces vtiles) præcinite Domino in con-

Pſal. 146. 1. ἐξάρχατε ἐξάδατε feſſione. Non ineptè ſuſpicantur quidam pro, *Exarchete*; quod eſt incipite, aut præcinite, dictum eſſe à Sept. *Exadete*, excantate, auellite Deum ab ira, quam in vos conceperat & lenite illũ confeſſione; nam ſi veſtra peccata Deum, quaſi incantatione ad furorem concitarunt, excantabitur humili peccatorum confeſſione. Confitere igitur (ait Eliphaz) peccatum tuum, & da gloriam Deo, deprecatus ve-

Iob 36. 13 Iſa. 8. 21. niam. [Nam ſimulatores & callidi prouocant iram Dei: neque clamabũt, cum vincti fuerint:] ſicut de impio. S.S. [Cùm eſurierit iraſcetur & maledicet regi ſuo, & ſuſpiciet ſurſum:] videlicet cum extrema iam clade conficeretur, vnicum illud ſubſidium, quod in Deo placando poſitum erat, omnino contemnet, atque in Deum regemque ſuum, quem precibus & peccatorum deteſtatione placare debuiſſet, conuitia & maledicta congeret, & cum oculos in cęlum ſuſtulerit, infenſus illud intuebitur, & quod inde ſibi mala immitti ſentiat, & graue illud ſibi ſentiet.

2 Olymp od. *Ego.* Olympiodor. accipit pronomen hoc explicatum emphaſis, & arrogantię cauſa, quaſi diceret; Ego gratias Deo agam immortales, quòd non ſum, ſicut tu, diuinæ prouidentiæ criminator, iniuſtus, rapax, ſæuus pauperum dilaniator &c. atque hunc ſenſum videtur indicare illã particula aduerſatiua, Veruntamen. Alij accipiunt minùs, vt conſilium Deum deprecandi videatur ſuggerere; id quod ſuauiter & amice fit in ſua perſona; quaſi diceret (ſi tuo ego loco eſſem, omnino precibus vacarem, & deprecationi meorum peccatorum: & hanc optimi conſilij rationem particula illa videtur confirmare; quę aliquãdo

Particula vera meamen. אילם afferit, vtique; certè, id ego mihi tanquam optimum eligerem: eſt etiam non rarò optantis; Vtinam hanc ego mẽtem ſemper habeam Deum deprecandi; vtinam eandem tu aſſumas, quę valde tibi ſalutaris exiſtet: vel tandem tertio; Cum te ò amice Iob, omnem patientiæ & honeſtatis rationem contempſiſſe videam, nihil mihi officij erga te reliquum eſſe video, quam vt Deum pro te depre-

cet, vt te ad ſe conuertat, longeque errantem ad tramitem pietatis reuocet. Sed ſi verbum Deprecandi vrgeamus, in fonte quidem eſt (*Daras*) quod etiam Deprecari

vertit Vulgatus Iſa. 11. [Qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur.] Propriè verò eſt quærere, inquirere, ad aliquem ſe conferre opis, & auxilij implorandi & deprecandi gratia; tum etiam interrogare, uel conſilium petere ab eo, qui ſuperior eſt, vel potentior nobis ſit: à qua radice dicitur Geneſ. 26. Perrexit Rebecca, vt conſuleret (interrogaret, deprecaretur) Dominum: & Ezech. 20. [Vt interrogarent Dominum.] Poteſt ergo eſſe ſenſus; Ego potius requirerem Deum, & quærerem ab eo humiliter & ſubmiſsè ærumnarum cauſam: deprecabor igitur, vt tibi aperiat quorſum te puniat; tu item quærito, & deprecator idem.

Quid proprie deprecari. דרש Iſa. 11. 10 Ge. 25. 22. Ezec. 20. 1

Ad Deum ponam eloquium meum. Philip. notat, Sermonẽ in conſpectu Domini conſtituere, idem eſſe, quod humilẽ ſe & patientem Deo præbere: ſic ille; [Hoc loquar ante eum, quod humilitatem meam ipſi commendet, non vt me ſuperbia, ſicut te, notabilem faciat.] Rectè; licèt quidem Ponere ad Deum eloquium idẽ videatur eſſe, quod deprecari, dirigere orationem ad Deum aptè, concinnè fundere preces. Quod verò ad Scripturę phraſim pertinet, notandum eſt, verba, quę motum non afferunt, poſſe illum habere appoſita præpoſitione, Pſal. 72. [Perdidiſti oẽs, qui fornicantur abs te.] id eſt, qui fornicando, & idola colendo recedunt a te. Iſa. 42. Taceant ad me inſulæ, id eſt, tacẽtes cõuertantur, & accedant ad me audiendũ. Sic ergo, *Ponam ad Deum eloquium*, id eſt, ad eum confugiã locuturus, & effuſurus in conſpectu eius orationem meã.

3 Philip. Verba quæ motum non ſignificant, aliquando cum motu exponũtur. Pſ. 72. 27. Iſa. 41. 1.

IX. Qui facit magna, & inſcrutabilia, & mirabilia abſque numero.

1 *Multiplex huius ſententię ſcopus.*

2 *Magnum ad molem & perfectionem.*

3 *Inſcrutabile quid ut facris: & quot modis vertatur à Vulgato. Iſaias elucidatus.*

4 *Mirabile, aut miraculum etiam in natura operibus; quid proprie ex Theologis & ſacris.*

5 *Innumerabile reſpectu noſtrę intelligẽtia. Hyperbole multis exemplis oſtenſa.*

DEi potentiam, & mirabilitatem in agendo explicat, vel vt terreat, & comprimat Iobum; quem putat aduerſa numeo inſoleſcere; vel vt deliniat, & conſoletur ærumnoſum, & afflictum hominem, propoſita diuinorũ operum magnitudine, vt memor ſit Dei, & delectetur: vel vt ſaluti rebusque deſperatiſſimis medicinam pręſentiſſimam, & ſapientiſſimum medicum oſtendat, qui potens ſit e malis omnibus eripere; vel tandem, vt prouidentiam ſtatuat in rebus creatis, quam erga res humanas, & impiorum ſupplicia ſuperius indicauerat.

1 Quis ſit huius ſententię ſcopus.

Qui facit. Parat, diſponit, aptè, concinnè, exquiſitè facit, ea proprietate verbi Hebraici *Magna.* D. Tho ad magnitudinem molis cœlorum, & ſyderum refert, quorum, cur tam magna ſint, non ſit alia cauſa, quàm voluntas alicuius ſupremi, ſapientiſſimique mundi creatoris, & moderatoris. Sed magnitudo quidem frequentius in ſacris litteris ſumitur pro quantitate & mole, quam vocant, perfectionis, ſicut Iere. 10. [Magnus es tu, & magnum nomen tuum:] & Pſ. 135. dicuntur, [Sol & Luna, luminaria magna,] non quidem amplitudine, & mole, cum multis ſyderibus ſint minora, ſed magnitudine, & robore virtutis, actionis, efficacitatis, luminis; quare idem in hoc loco ſenſus, qui Pſ. 135. [Qui facit mirabilia magna,] id eſt, inſignes quoſdam, pręclaros, magnificos effectus.

2 D. Thom. Magnus pro quantitate molis, & perfectionis. Iere. 10. 6. Pſ. 135. 7. Pſa. 135. 4

Inſcrutabilia. In Hebr. Abſque ſcrutatione, Id eſt, occulta, & quorum rationes, & cauſas non poſſit perfectè intelligare homo. Sept. Non veſtigabilia: eadem vox, atque ſenſus, qui Pſ. 144. Magnitudinis eius nõ eſt * finis prop. Non eſt ſcrutatio. Hierony. [Magnificentiæ eius non eſt inuentio:] illa etiam vox originalis ſignificat, Profundũ infra c. 38. [Nunquid ingreſſus es profunda maris, & in nouiſſimis.] (Hebr. in ſcrutatione) abyſſi deambulaſti? itaque hic, Magna abſque ſcrutatione ſunt, profunda, immenſa, in altiſſimo ignorationis, & inſcitię noſtræ, quaſi pelago abſtruſa, & demerſa; quorum profunditatis non ſit finis: quod ſi ab Eliphaz dicatur, vt Iobum velit inſtruere,

3 LXX. Hieronym. Pſal. 144. 3 * Non y hal ſcelo cabo, ni fondo, ni ſuelo. Iob 38. 16.

ſtruere, tam eſſe profundam diuinæ prouidentiæ atq; ſa-
pientiæ abyſſum, cum hominem obruit miſerijs, vt per-
ſpectas habere non poſſit omnes ſuæ calamitatis cauſas,
Iſa.40.27. certè erit eadem ſententia cum illa Iſa. 40 [Quare dicis
Iacob, & loqueris, Iſrael, Abſcondita eſt via mea à Do-
mino,] (nulla illum mei cura tāgit) & à Deo meo iudiciū
meum tranſiuit (præterit ea, quæ ad meæ cauſæ abſolu-
tionem, & hoſtium vindictam ſpectant) Qui creauit ter-
minos terræ (præterea qui omnia moderatur,) non defi-
ciet, nec laborabit (ne putes te ab illo deſpici, aut conte-
ni, quod in mundi totius agitandi munus intentus, nullū
habeat liberum tempus, quo rebus tuis proſpiciat) Nec
eſt inueſtigatio ſapientiæ eius, te neſciente ſcit ille, cuius
ſapientiæ & potentię infinita vis eſt, quid facto opus ſit,
in tuis vel ærumnis, vel incolumitate; ille tenet rerum
omnium cauſas, mouet, moderatur.

4 *Et mirabilia*. Gregorius de miraculis ſupernaturalibus
Gregorius. accipit; ſed fortè ad naturæ opera quoque pertinet, de
Naturę ope quibus dictum eſt Pſ. 71. & 135. [Qui facit mirabilia ma-
ra mirabi- gna ſolus:] ſtatimque ſubiunguntur creationis opera. Sic
lia. Auguſt. tract. 24. in Ioan. ait, [mirabiliorem eſſe grani in
Pſal. 71. terra multiplicationē, q̄ illam quinque panum:] idemq;
Pſ. 135. 4. cum de miraculis loquitur 10. de Ciuit. c. 12. [Quidquid
Auguſt. (*inquit*) mirabile fit in mundo, profectò minus eſt, quam
totus hic mundus, id eſt, cœlum, & terra, & omnia, quæ
in eis ſunt: ſicut autem ipſe qui fecit, ita modus quo fecit,
occultus eſt, & incomprehenſibilis hominis quamuis ita-
que miracula viſibilium naturarum videndi aſſiduitate
viluerint, tamen cum ea ſapienter intuemur, inuſitatiſſi-
Nazianz. mis, rariſſimisq; maiora ſunt.] Sic Auguſt. & Nazian. cum
quędam naturę opera ſtupenda cōmemoraſſet, ſemel &
iterum vocat illa miracula in Præceptis ad virgines,

Quis tandem numerare queat mir'acula [illegible]?
Quæ etiam in paruis eadem miracula lucent.

Dicuntur autem naturæ opera mirabilia, quatenus pro-
cedunt à diuina potentia, quam nos comprehendere non
poſſumus, vt D. Thom. docuit agens de Spiritual. creat.
D. Tho. de Sed hoc tamen loco ſapientier idem D. Thom addidit, ea
ſpi. creat. dici mirabilia, quæ cum pateant, earum tamen cauſę in-
art. 2. ad 6. ueſtigari non poſſunt. Sed certè vis huius vocabuli ea eſt
Mirabilia in ſacris, vt ſignificet non ſolum id, quod admirationem
quæ. affert ex ignoratione cauſæ, ſed quidquid eſt abſconditū,
Iudic. 13. & ſuperat vires noſtræ intelligentię. Iudic. 13. [Cur quę-
18. tis nomen meum, quod eſt mirabile? & Pſ. 130 [Non am-
Pſ. 130. 1. bulaui in magnis, nec in mirabilibus ſuper me,] id eſt,
Non me extuli ad ea, quę meas vires, aut ingenium ſupe-
Symmach. rarent. Symmach [In maieſtatibus, neque in tranſcendē-
Theodor. tibus me.] Dilucidè & eleganter Theodoret. [Me ipſum
metiebar, & quę me excedunt non aggreſſus ſum.] His
omnibus modis explicantur mirabilia. Deus igitur (in-
quit Eliphaz) magnificentiſſima opera edit, quę & vires,
& intelligentiam noſtram longiſſimè ſuperant.

5 *Abſque numero.* D. Thom. exiſtimat hoc dictum ad tol-
D. Thom. lendum illorum errorem, qui exiſtimarunt tres eo ordi-
Infinitum ne à Deo procedere, vt non niſi vnicus immediatus effe-
in noſtra ctus à Deo procederet, ab hoc alius, deinde ſuo ordine
numeratio- ſerieque vniuerſi alij; docet igitur plura à Deo proceſſiſ-
ne. ſe, imò cuncta ab illo immediatè pendere, in quibus ipſe
D. Thom. intimè adeſt: ſubtiliter D. Thom. Rurſus Caietan. & alij
Caiet. hanc innumerabilitatem rerum creatarum conſide-
rant non re ipſa, ſed in noſtra cognitione & numera-
tione: numerare enim omnia non poſſumus. Sic etiā Di-
Didymus. dymus. Sed fortè hyperbole eſt, ſicut & id Ioan. 21. [Alia
Hyperbole. multa fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula neque ip-
Io. 21. 25. ſum arbitror mundum capere poſſe eos qui ſcribendi ſūt
Iſidorus Pe libros:] quod Iſidorus Peluſiota lib 2. epiſtola 99. intelli-
luſiota. git non ſolum de operibus à Chriſto Domino, dum in
mortali carne viueret, patratis, ſed etiam de alijs in mun-
di initio factis, nam omnia per ipſum facta ſunt. Horum
ergo hiſtoriam & numerationem ait hyperbolem fore, ut
non poſſet mundo capi. Huius figurę (ne quis exiſtimet
Deut. 1. 28. inuitam huc à nobis trahi) paſſim occurrunt exempla; cu-
Exod. 3. 8. ius generis illa ſunt. Deut. 1 [Vrbes muratę vſque ad cę-
Pſ. 106. 26. lum] Exod. 3. [Terra quæ fluit lacte, & melle. Pſ. 106. A-
Iſidorus. ſcendunt vſque ad cœlos, & deſcendunt vſque ad abyſ-
Cyrillus. ſos:] alia congerit Iſidorus loco indicato. Cyrillus li. 12.
Auguſt. in Ioan. c. 68. Auguſt. Epiſtola 59. ad Paulinum.

X. Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ, & irrigat aquis vniuerſa.

1 *Peculiaris Dei prouidentia & maieſtas in pluuiarum guber-
natione, Nomen Dominus, & Adonai.*
2 *Flumina, ubi deſunt pluuia.*
3 *Varia Hebraizantium lectio. Quid apud illos plateas, tum et &
apud Vulgatum.*
4 *Pluuię mentio in diuino ſupplicio.*

PLerique exiſtimant hic doceri prouidentiam in natu- 1
ralibus: & primum quidem in pluuiarum, & imbriū
immiſſione: vt enim Chryſoſtomus hoc loco ait hoc pri- *Chryſoſt.*
mum eſt illius beneficentiæ munus, quo & vita noſtra
continetur, & temporum viciſſitudo declaratur. Pluuiarū
ergo, & imbrium partitio in diuerſas terræ partes, diuer-
ſiſque anni temporibus tam mirabilis eſt, vt meritò de il
la naturæ auctor videatur gloriari. Iob 28. 36. 37. 38. & *Iob 28 36.*
Pſalm. 142. Ieremiæ 10. & 14. [Nunquid ſunt in dijs gen- *37. 39.*
tium qui pluant? (Aquila. Nunquid eſt in vanitatib. gen- *Pſal. 142.*
tium qui pluant.] quaſi dicat, vanum eſt numen, cui poſ- *Ierem. 10.*
ſe pluere non ſubeſt) [aut cœli poſſunt dare imbres? non- *14.*
ne tu es Dominus Deus noſter, quem expectauimus: tu *Aquila.*
enim feciſti omnia hæc. Septuaginta, Quòd ſi cœlum da- *LXX.*
bit ſatietatem ſuam, nonne tu es ipſe? Amos 5. Qui vocat *Amos 5. 8.*
aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus
nomen eſt eius.] Adonai, beneficus: alij fundamentum,
& baſis, cui tota rerum creatarum moles & ſtructura in-
cumbit, rectè noſter. Dominus id enim ſupremæ domina-
tionis, & poteſtatis indicium eſt, Actuum 14. [Non ſine *Act. 14. 17.*
teſtimonio ſemetipſum reliquit] (id eſt, teſtatam voluit
cunctis mortalibus ſuam maieſtatem, potentiam, ſapien-
tiam, charitatem erga genus humanum) [benefaciens de
cœlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo,
& lætitia corda veſtra.] Nam tūc Deus præſentè ſe oſtē-
dit, cum pluit, cum ponit nube aſcenſum ſuum, & ſuo ſpi-
ritu dicitur liqueſacere materiam pluuię, & in ſtillas con
uertere. Pſ 147. [Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: *Pſ. 147 18.*
flabit ſpiritus eius, & fluent aquę] Vide id Eccleſ. 43 [In *Eccleſ. 43.*
magnitudine ſua poſuit nubes; ſuper omnem cōgregatio- *16.*
nem aquarum requieſcet, & ſicut lorica induet ſe aquis.]
Ea hac pluuiarū adminiſtratione, & prouidentia reliquas
temporū omnium, atq; rerum ſublunarium, humanęq; vi-
tæ varietates, & viciſſitudines intelligit: cū pluuijs enim
coniungit. D. Lucas eo loco. tempora fructifera, cibum, &
humanorum cordium gaudium atque lętitiam.

Secunda autem pars; *Et irrigat aquis vniuerſa*, non per 2
explicationem, aut expolitionem prioris partis, ſed pro *Flumina*
fluminib. ferè accipitur ab interpretibus, D. Tho. Caiet. *ſupplemētū*
Dionyſ. nam fluminum exūdatione ſupplet Deus pluuia- *pluuiarum.*
rū defectum, vt in Aegypto, vbi [iacto ſemine in hortorū *D. Thom.*
morem aquę ducuntur irriguę;] nā de cœlo non expectat *Dionyſ.*
pluuiā; & [cum non plueret Dominus ſuper terram, fons *Caiet.*
aſcendebat è terra irrigans vniuerſam ſuperficiem terrę. *Deut. 11.*
Sed Hebraizantes hoc loco aliter vertunt; Qui irrigat *10.*
aquis plateas, vel, Qui mittit aquas ſuper facies platearū. *Gen. 2 4. 6.*
Complut. Super faciem callium: & quidem noſter inter- 3
pres vocem originalē, quam hic vertit Vniuerſa (*Hhun*) *Hebraizan*
Plateas vertit infra c. 18. [Non celebretur nomen eius in *tium varia*
plateis: & Ierem 7. In plateis Ieruſalē:] & Vias Ieremię. *lectio.*
5. Iſa. 51. & ſenſus idem, cum Prouerbiorū 1. vertit Foras; *Complutēſ.*
[Sapientia foris prędicat (nam per expoſitionem additur) חוץ
in plateis det vocem ſuam, in capite turbarū clamitat, in *Iob 18. 17.*
foribus portarum urbis:] eſt ergo originalis uox idem quod *Ierem 7. 18*
foris; aut foras, extra, ſeu extrinſecus: & quia uia publica *Ierem. 5. 1.*
& platea, aut uicus eſt extra domos & priuata ædificia, *Iſa. 51. 20.*
iden pro plateis ſumitur, aut pro uia; & in uniuerſum *Prou. 1. 20.*
pro loco exteriori, qui eſt extra domos aut mænia urbis;
& ſic hoc loco Septuag. intellexiſſe uidentur, locum aper- *LXX.*
tum, tectoq; carentem, dum uidelicet: nam legunt; Mittit
aquam ſuper eam, quæ ſub cœlo. Scholia Græca; Super
facies extimorum: ergo loca aperta, extima, plateas quæ
foris ſunt, quæ ad urbes non pertinent, quæ omnib. per-
uia ſunt, irrigare, idem uidetur eſſe, quod pluere ſuper ea,
quæ nullis certis limitibus continentur, neque à quoquā
ſeminantur, aut excoluntur; uidelicet non ſolùm pluit ſu
per iuſtos, & iniuſtos; ſed etiam, eûm beneficentiſſimus,
& rerum optimarum, atq; maxime utilium abundantiſ-

ſimus ſit, non ſolùm frumentarios agros, aut alia loca, ex quibus fructum percipit agricola, cœleſti imbre perfundit, ſed etiam deſerta, & horrida loca, atque mortalibus inacceſſa; id quod videtur Deus ad magnificentiæ ſuæ
Iob 38. 25. oſtentationem quandam proferre Iob 38. [Quis dedit vehementiſſimo imbri curſum, vt plueret ſuper terram, abſque homine in deſerto, vbi nullus mortalium commoratur, vt impleret inviam, & deſolatam, & produceret herbas virentes?] certè hoc ad indulgentiſſimã quandam rerum omnium, etiam viliſſimarum, & inutiliſſimarum curam & prouidentiam pertinet; cum neque propter mortalium, vlliusve animantis vſum, aut opportunitatem captandam inacceſſis montibus, & inutilibus cautibus benefaciat, implens omnia humore, lætitiâ, iucundiſſima quadam, herbeſcentiq. viriditate. Hæc elegantèr illuminauit noſter interpres, cùm dixit, Vniuerſa; quaſi diceret; Non ſolùm perfundit terram frumentariam, quæ ſeritur, & colitur; ſed etiam vniuerſas alias terræ partes; quarum nulla diuinæ beneficentiæ expers eſt.

4 Pluuia in diuerſis ſupplicijs.

Sed ego tamen ſuſpicor, quoniam de rerum naturalium prouidentia, & moderatione nihil præterea hoc loco ſubiungitur, non ſolùm hic fieri mentionem pluuiæ propter ſolam rerum naturalium prouidentiam, ſed propter eam quoque, quæ ad res humanas pertinet; qualis enituit in aquis diluuij; neque mirum eò fieri alluſionem hoc loco, cum cætera, quæ ſequuntur, ad impiorum ſupplicia, & iuſtorum protectionem pertineant.

XI. Qui ponit humiles in ſublime, & mœrentes erigit ſoſpitate.

1 Humiles qui. Honores & dignitates conferuntur à Deo.
2 Locus ſublimis Magiſtratuum & principū: multa ex ſacris.
3 Qui dicantur Mœrentes in Hebræo. Lux lata.
4 Erigi dicitur, quod in tuto collocatur.
5 Salus & ſaluator ſecuritatem quandam indicant.
Endyadis, & Epanorthoſis figura.

1 NOn ſolùm (inquit) Deus vtitur potentia & fortitudine ſua, ad puniendos, deprimendosq. ſuperbos, ſed etiam ad exaltandos humiles, id eſt, humiliatos, ab-
Humiles q. iectos, contritos, oppreſſos, fractos exaltat, & viuificat;
Iſa. 57. 15. iuxta id Iſa. 57. Viuificat (recreat; erigit) ſpiritum humi-
Iob 22. 29. lium, & viuificat cor contritorum. Iob c. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Videtur itaque Eliphaz Iobum erigere in ſpem, ſi ſe Deo ſupplicem præbeat, priſtinum honoris, & dignitatis gradum recuperandi, quòd ille pro ſua prouidentia, pariq. poteſtate, honores, atque dignitates partiatur inter mortales. Oleum enim & operam perdent, qui aliter honores, & dignitates ambiant; ſicut
Honores, & dignitates cōferuntur à Deo. ſcriptum eſt, [Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à deſertis montibus:] eſt hoc loco reticentia quædam, quæ iuxta originale rectè ſuppletur, addendo, non veniet alienatio aut exaltatio: ſequitur enim. [Quo-
Pſal. 74. 7. niam Deus iudex eſt, hunc humiliat, & hunc exaltat; ipſe enim pro æquitate ſua cuncta diſpenſat: neque ſolum cùm res ſuffragijs agitur, aut Principis vnius voluntate, & arbitrio; ſed etiam cum ſortibus miſſis eligitur quis: quod enim alicui contingat, non cæcæ ſorti, ſed Dei prouidentiæ, & ſapientiæ tribuendum eſſe docet Sapiens
Pro. 16. 33. Prou. 16. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur, id eſt, æquiſſimo iudicio diſponuntur, ſumma cū temperatione, & moderatione æquitatis: nam in Heb. eſt, Et à Domino iudicium eius: &, vt paulo latiùs ſen-
LXX. Vat. tentia pateret, legitur à Septuag. Vatic. In ſinus veniunt omnia iniuſtis, à Domino autem omnia iuſtis. Complut. autem non, iniuſtis, ſed in iuſtis, &c. Habet verum vtrunquenam ſiue iuſtis, ſiue iniuſtis, aut gradus honoris, & dignitatis, aut deiectio, & deturbatio ad extremam miſeriam, diuini iudicij, & prouidentiæ eſt: honorum autem, honorificorumq. locorum conſequutio aliquando ſorte fiebat, de quo alias dicendum. Ex hac verò occulta Dei prouidentia, & honorum collatione prouenit, vt Inſuſpicabilis portet Diadema: in hanc rem præclara multa in
Eccl. 11. 5. Eccleſiaſt. cap. 11. Ergo Deus [ponit humiles in ſublime.]

Sedes ſublimiores in iudicijs, diſputationibus, conuiuijs.

In ſublime. Exiſtimare certè licet has & ſimiles alias locutiones erigendi humiles & abiectos, & in ſublime collocandi, vel econtra deijciendi è ſublimi, reſpicere ad antiquam regum, magiſtratuum, virorum nobilium conſuetudinem in loco ſublimiori ſedendi: hæc eſt enim regia cathedra, thronus, ſolium: & etiam ex 3. Reg. 10. 3. Reg. 10.
Thronus Salomonis habebat ſex gradus: & 2. Reg. 6. 19.
[Eleuetur Thronus Dauid ſuper Iudam:] id eſt, ſit ita, 2. Reg. 3.
atque reliquo populo ſedeat ſublimior: & eo alluditur 10.
Iſa. 66. [Cælum ſedes mea: & c. 6. Vidi Dominum ſeden- Iſa. 66. 1
tem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum:] deſcribitur Iſa. 6. 1.
enim ex celſitudine Throni diuina maieſtas. Tum etiam in publicis conuentibus, aut diſputationibus erant primæ, & ſublimes cathedræ, reliquis ſedibus eminentiores. Matth. 23. Marc. 12. Luc. 20. Et fortè erant in conui- Matth. 23.
uijs, & triclinijs quidam lecti, aut ſedes lectorū reliquis Marc. 12.
ſublimiores: quod apparet ex 1. Reg. 20. [Sedit Rex ad Luc. 20.
comedendum panem ſuper cathedram ſuam, ſecundum 1. Reg. 20.
conſuetudinem:] cùm quo rectè quadrat, quod in para- 25.
bola de Inuitatis dixit Chriſtus Dominus Luc. 14. [Intē- Luc. 14. 7.
dens quomodo primos accubitus eligerent, aſcēdebatur enim ad illos: Amice aſcende ſuperius, quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur: &
Prou. 25. Ne glorioſus appareas coram Rege, & in loco Prou. 25. 6.
magnatorum ne ſteteris; meliùs eſt enim, vt dicatur tibi, aſcende huc;] neque diſſimile id,

Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto. 2. Æneid.

Nam torus altus, cui accumbebat, profectò non aliùs erat, quàm tori pars, ſedesq. ſublimior, ſic etiam eo loco
exponente Donato; videlicet, ex altitudo vnde melius au- Donatus.
diri, videriq. potuiſſet Æneas. Scio altum, id eſt, primum, ſummumq. locum, ante medium ab alijs accipi, ſed ego coniecturam facio non omnino infirmam ex ipſis verbis,
& proprietate ſignificationis. Huc etiã pertinet id Pſ. 36. Pſ. 36. 20.
[Honorificati, & exaltati: & Pſalm. 26. Exaltauit caput Pſ. 26. 6.
meum ſuper inimicos meos: & Eccleſiaſt. cap. 15. Exal- Eccl. 15. 4.
tauit illum apud proximos ſuos. Abiectiſſimum autem locum, qui valdè humilis ſit, & terræ proximus, ipſa res, atque verba humiliandi, abijciendi, cadendi, deſcendendi, ſedendi in puluere, & terra indicant. Iſa. 47. [Deſcen- Iſa. 47. 1.
de, ſede in puluere virgo filia Babylon, ſede in terra; non
eſt ſolium filiæ Chaldæorum. Iſa. 14. Qui dicebas, in cœ- Iſa. 14. 13.
lum conſcendam; ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſimilis ero altiſſimo: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua: quomodo cecidiſti in terram? &c.] atque is erat ille
afflictorum, & miſerorum mos, ſedendi in puluere. Luc. 1. Luc. 1. 52.
[Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Pſ. 112. Pſ. 112. 6.
& 1. Reg. 2. Suſcitans de puluere egenum, vt ſedeat cum 1. Reg. 2. 8.
principibus:] & 3. Reg. 16 Exaltaui te de puluere (in qua 3. Reg. 16. 2
enim alia honorificentiori ſede ſederet paſtor, quàm recubans in ſolio ſub cœlo?) Et poſui te Ducem ſuper populum meū. Inde eos, qui ſubitò in honores conſcendūt, Hiſpanus prouerbialiter dicit, *que ſe leuantan del polvo dela tierra*. Scio hæc, quæ adduximus loca, poſſe ad ordinem dignitatis, & honoris, non etiam ad loci altitudinem, aut eminentiam aliquam referri; ſed ſimpliciùs, vt verba ipſa ſonant, ad aſcenſum atq; deſcenſum ex loco in locum, aut
celſiorem, aut inferiorem accipi debere, Iacobus Apoſto- Iacob. 2. 23
lus confirmare poterit luculēter, cùm de acceptione perſonarum loquitur. [Si introierit in conuentum veſtrum vir, aureum annulum habens in veſte candida; introierit autē & pauper in ſordido habitu; & dixeritis ei, Tu ſede
hic bene (*Kalos*, honeſtè, honorificè, ritè, ſecundum ordi- καλῶς
nem, & gradum tuæ dignitatis) pauperi autem dicatis, Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum.] En locum ignobiliorum infimum eſſe; nobiliorum verò ſuperiorē,
& ſublimiorem; quam rem explicare videtur Ambr. qui Ambroſ.
ſuper id. 1. Cor. 14. [Si cui reuelatum fuerit ſedenti &c. ſcribit: Hæc traditio Synagogæ eſt, quam nos vult ſectari, quia Chriſtianis quidem ſcribit, ſed ex gentibus factis, non ex Iudæis, vt ſedentes diſputent ſeniores dignitate in cathedris, ſequentes in ſubſellijs, nouiſſimi in pauimento ſuper mattas: & eò, proculdubio, pertinet, quod Eccleſiaſtes c. 10. ait, [Eſt malum, quod vidi ſub ſole, poſitum ſtultum in dignitate (Iudicis, Magiſtratus, Doctoris) ſublimi, & diuites ſedere deorſum.] Ergo (inquit Eliphaz) ex humili & abiecta conditione, humiliq. ſede, & loco infimo transferre poteſt Deus ad regios thronos, & iudiciarias ſellas, & loca longè excelſa, & honorifica, atque tibi, ô Iob, regni ſedem iterum reſtituere.

3 Mœrentes dicũtur denigri. Pagninus.

Et mœrentes. Hebraiſmum illuminauit interpres; nam in originali eſt, Obſcuros, vel denigratos. Pagnin. ad lugentium habitū retulit, Pullatos, atris indutos: qua etiã ſignificatione dicitur Pſ. 34. Quaſi lugens, & cōtriſtatus (mœrēs, obſcurus, denigratus, pullatus) ſic humiliabar.

ſed rectè dixit noſter interpres, Mœrentes: nã ſicut lux & color albus, qui lucidus eſt, plurimũ habet iucunditatis atq; lætitiæ; ita color niger, & tenebræ, plurimum mœro-
Ier. 4. 28. ris, & triſtitiæ. Ier. 4. Lugebit terra, & mærebunt cœli, id
Ezec. 31. 15 eſt, obſcurabũtur, & tenebreſcent. Ezech. 31. Cõtriſtatus
Nu. 14. 42 eſt ſuper eũ Libanus, id eſt, opertus terra caligine. Num.
** Mas ne-* 14. poſt ingentes mortis minas acceptas, At illi * cõtene-
gros y triſtes brati aſcẽderũt in verticẽ montis. Igitur obſcuratos, de-
q la noche. nigratos, mœrẽtes illuminat Deus; de quo & id accipi vr,
Pſ. 145. 8. Dñs illuminat cæcos, obſcuros, nigros; tenebræ, & nox cę cæ dñr; Deus triſtes luce iucũdiſſima perfundit & cõplet; alij, obſcuros, id eſt, ignobiles, pauperes; minus cõmode.

4 *Erigit.* Securitatem quandam, & altitudinem inacceſ-
Erigere, & ſam malis, & hoſtibus ſuperiorem verbum originale (*Sa-*
exaltare q̃d *gab*) importat; cuius ſignificationis ratio & vis indicatur
denotet in Pſal. 138. [Confortata eſt, & non potero ad eam:] id eſt,
ſacris, altior eſt, q̃ vt illã conſequi, vincere, ſuperare poſſim, Pſ.
שגב 148. Exaltatũ eſt nomen eius ſolius, id eſt, ſolus Deus iã
Pſal. 14. 8. excelſus eſt, vt nemo illi nocere poſſit, ſolus ipſe ab hoſte
12. ab ærũna ſecurus; cuius ſũma beatitudo, opes, potẽtia in tuto ſunt, altiores, fortiores humanis viribus. Erigit igit, exaltat, in tuto collocat, vt nemo nocere poſſit; vt quem Deus ſubleuat, ſuperior ſit omnibus humanis inſidijs, vt confortetur, & nemo poſſit ad eũ. Hinc Pſ. 106. Adiuuit
Pſ. 106. 41. pauperẽ de inopia. Hiero. ex Hebr. Subleuauit pauperẽ ab inopia: nã cũ pauper & humilis omnibus inferior ſit, omniũ ludibrio, nedũ inſidijs, & violentiæ expoſitus, ſed ſubleuat eũ Deus, erigit, & altiorẽ atq; fortiorẽ cõſtituit viribus humanis, inacceſſum hoſtibus. Sic Salomõ. Prou.
Pro. 29. 25. 29. Qui ſperat in Dño ſubleuabitur; diuinã protectionẽ, ſecuritatem, fortitudinem, & altitudinem, ad quãm nulla humanæ induſtriæ iacula pertingere poſſint, pollicetur. Potẽs eſt igitur Deus, ô Iob, te erigere & ſubleuare.

5 *Sospitate.* Propriè, ſalute, ſaluatione, incolumitate (*Ieſag*)
ישע inde, *Ieſuagh*, Ieſus, ſaluans, ſaluator, ſalus, ſalutare; &
ſalus et ſal- cuius nomen eſt, actionem quandam ducis fortiſſimi ſal-
uator. uantis, eripientis, in tuto collocantis importat; ſenſus
Endyadis. erit igitur, Erigit ſaluatione, id eſt erectos ſaluat, per Endyadim; rurſus, ſaluatos erigit, & exaltat, ſalutem ſecuram, tranquillam, perfectam afferre poteſt. Tandem mirabile eſt incrementum huius orationis; videtur enim
Epanortho- per Epanorthoſim, prius verbum correxiſſe, & in aliud
ſis. ſignificantius mutaſſe; Ponit in ſublimẽ, imò erigit ad ſumma faſtigia, quò nulla poſſit humana vis pertingere. Rurſus prima pars ad honores, ſecunda ad ſeruitatem, & ſecuritatem; nam notare ſoleo excelſa omnia. Sep-
LXX. tuaginta partem hanc ad mortuorum ſuſcitationem re-
Complut. tulerunt; nam legunt, Suſcitat eos, qui perierant. Com-
Didym. plut. Perditos Didymus, ad ægritudines & morbos. Po-
Polychron. teſt Deus ex ægrotantibus, valentes efficere. Polychron. Deus etiam deſperantes erigit. Sed prior ſenſus vt minus anguſtus, ita auguſtior, & magnificentior.

XII. Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod cœperant.

1 *Maligni qui propriè. Callidus in bonum, & in malum.*
2 *Quid cogitatio in ſacris. Explicatur Dauid.*
3 *Cogitationes impiorum fine fruſtrat; Dei finem attingunt. Explicata Sapientia: & locus Regum.*
4 *Deus impiorum conatibus reſiſtit.*
5 *Impij nihil perficiunt. Implere in Hebræo quid.*
6 *Torquentur, illuduntur etiam impij fruſtratis cogitationibus: explicatur Petrus & Iacobus.*
7 *Diſpendium impiorum, Deus cunctando reſtituit illorum rem. Huius rei exempla.*

1 CVm abiectis & humilibus faueat Deus, malignorum
Qui propriè diſſipat conatus, cogitationes euertit: Maligni, autẽ
maligni. dicuntur in fonte à radice (*Gharam*) quod eſt callidum eſ-
ערם ſe, aut aſtutũ, verſutum, vafrum: quæ vox cùm in vtranq;
Callidus in partem accipi ſoleat in Scriptura, ex adiunctis diſcerni
bonum, & oportet, in bonumne, an in malum accipi debeat: & qui-
malum. dem in bonum non ſemel accipitur in Prou. c. 14. Sapien-
Prou. 14. 4. tia callidi (id eſt, ad animi ſui bonum attentij de ſuo profectu ſoliciti, ſibi, ſuiſq. motibus diligenter, cautẽ, ſedulò proſpicientis; finem ſuum, mortemq. conſiderantis, & quo tandem humana omnia recidere debeant) eſt intelligere viam ſuam; & imprudentia ſtultorum errans, id eſt, dolos machinatur proximo, tum & ſibi ipſi doloſa, nocitiua, errans eſt. Non aliter Prou. 22. [Callidus (cautus) vi- *Pro. 22. 3.*
dit malum, & abſcondit ſe: innocens pertranſit, & afflictus eſt damno:] atq; hæc eſt illa aſtutia, quã diuina Sapiẽ- *Prou. 1. 4.*
tia paruulis, id eſt peccatoribus ſtulteſcentibus cõmunicat. Hoc autem loco, & frequenter aliàs in malũ. Propterea q. interpres non dixit callidum, aut aſtutũ, neq; verſutum, ſicut Septuag. ſed Malignum, malitioſum, cuius ſic deprauata, peruerſaq. voluntas, mali genij hominem, induunt: ſic. n. Pſ. 82. [Super populum tuũ malignauerunt *Pſal. 82. 4.*
conſilium. Hieron. Contra populum tuum nequiter tractauerunt; nequã, maligna, inuida conſilia capiẽtes, aſtutia carnis pollentes, non ſapientes quæ Dei ſunt, ſed quæ carnis. Aliqui dicunt proprietatem originalis vocis ſignificare * inuolutum, vafrum, & malitioſum, cuius in animo ** Vn hõbre*
plures ſint ſinuoſitates & diuerticula, atq; ita eleganter ex *doblado, y*
proprietate vocis dr. Gen. 3. [Serpẽs erat callidior cun- *que tiene*
ctis animantibus, id eſt, in mille ſpiras, & nodos compli- *mil bueltas*
catus, & inuolutus. Inde & dr. [In ſpiritu furoris tui con- *y rebueltas.*
gregatæ ſunt aquæ: vbi vides obſcura & cæcam multarũ *Geneſ. 3. 1.*
aquarum, atq; fluctuum congeriem & æſtum in ſeipſos *Exod. 15. 8.*
reflexorum explicari; Congregatæ ſunt, inuolutæ, coaceruatæ, malignitate quadam, & confuſione perturbatę atq; permiſtæ: quo modo malignorũ hominum, latensq. aſtutia, & multiplicium cogitationum æſtus aperte deſcribitur.

Congruitq. nomen Cogitationis, qđ non affert ſimpli- 2
cem cogitatum, ſed excogitationem, inuentum, dolum *Cogitatio*
animo conceptum, & machinatum, quo lædere poſſit; *quid pro-*
ſicut dicitur Gen. 50. [Vos cogitaſtis de me malum: & Pſ. *prie.*
55. Aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum: *Gen. 50. 20*
quas deinde ſubiungit; Inhabitabunt, & abſcondent; ipſi *Pſal. 55. 6.*
calcaneum meum obſeruabunt.] Pſal 39. Dominus ſoli- *Pſa. 39. 18*
citus eſt mei. Hebraicè, Dominus cogitauit pro me; id eſt, attente & ſolicitẽ proſpicit, quid è re mea futurum ſit: ſicut eodem Pſalm dixerat, [Multa feciſti tu domine,
Deus meus mirabilia tua, & * cogitationibus tuis (Hiero- ** En inuẽ-*
ny. addit, Pro nobis) non eſt qui ſimilis ſit tibi.] Iam *tar y dar*
ergo, *Diſſipare cogitationes malignorum*, erit eorum machinas *traças para*
euertere, eludere dolos, infatuare conſilia: ſic pro origi- *nueſtro bië,*
nali verbo diſſipandi dicitur, 3. Reg. 15. [Peto vt venias, *no tiene ygual.*
& irritum facias fœdus, quod habes cum Rege Iſrael.]

Sed quanã ratione Deus malignorũ cogitationes diſſi- *3. Reg. 15.*
pat? Multis ſanè vijs: primò, dũ efficit ne ad finem optatũ *19.*
cogitationes ſuas perducere, & promouere poſſint; Qui 3
ſenſus à ſecunda parte poſtulari videtur, cùm dicitur, *Ne* *Multis ſa-*
poſſint implere manus eorum, quod cœperant: quare tandem ir- *ne vijs.*
rita euadunt omnia illorum machinamenta: ſicut etiam
eodẽ diſſipandi verbo dixit Iſaias, [Irrita faciens ſigna פור
diuinorum, & ariolos in furorem vertens; * conuertens *Iſa 44. 25.*
ſapientes retrorſum, & ſcientiam eorum ſtultam faciẽs.] ** Sacã mas*
Quare cum iſte Iſaiæ locus valde ſimilis ſit huic noſtro, *tiroſos alos*
certe vtriuſque eadem ferè ſententia eſt, concinente *adeuinos, y*
etiam illo Pſal 32. [Dominus diſſipat conſilia gentium; *que de puro corridos*
reprobat autem (id eſt, re ipſa oſtendit ſibi eſſe reproba- *bueluan las*
ta; minimè probari; maximè diſplicere; dum omnem illis *eſpaldas.*
fœlicem, & exoptatum exitum denegat) cogitationes po- *Sap. 8. 3.*
pulorum, & reprobat conſilia principum.

Sed quam firmæ, quamq; fœlices ſint, tum Dei, tum ſeruorum Dei cogitationes, & conſilia ſtatim explicat; [Conſilium autem Domini in æternum manet, & cogitationes eius à generatione in generationem,] id eſt, firma ſunt illius conſilia, efficit & conſequitur, quod ſemel conatur: effectoſq. ipſe non eſt caducus, aut infirmus, ſed diuturnus, æternus; & cum diſponat omnia ſuauiter, attingit a fine vſque ad finem: ſũt enim hi duo fines, extremaq. duo cuiuſq. rei perficiendæ, videlicet cogitatio & inuentio mediorum, atque diſpoſitio, & electio; alius verò finis eſt ipſius finis conſecutio, euentus, exitus rei: cogitat igitur Deus, & perficit. Quod eleganter dr, 1 Reg. 2. *1. Reg. 2. 3.*
Deus ſcientiarum Dñs eſt, & ipſi * præparantur (firman- ** Sabe lo q*
tur, confirmantur, ſtabiliuntur, firmæ, ſtabiles, efficaces *haze; y ſa-*
ſunt illius) cogitationes. Septuaginta. Deus præparans *len le bien*
adinuentiones ſuas. Pagn. Ipſi directa ſunt opera, videli- *ſus traças.*
cet recta, vt tendant ad finẽ optatum: idem ſenſus Tygur. *LXX.*
paulò dilucidior & iuxta fontem; Conatus eius perficiũ- *Pagninus.*
tur. Qm verò nunquam diuina conſilia irrita euadũt, nũ- *Tygurinus.*
quã quoq; Deo opus ſunt prætextus quidam & excuſationes, quas cõfingunt ij, quorũ conſilia ad optatũ exitũ perducta nõ ſunt, conijcientes culpã in fortuita quædã, caſuq. occurrentia impedimenta; ideò elegãter Symma- *Symmach.*
chus legit: Non ſunt apud eũ prætextus, & excuſationes.

Secundò,

4 Secundò, Deus cogitationes malignorum diſſipat, aliis contradicẽdo, & reſiſtendo: & qui, cũ ſuperior & fortior ſit, alicuius conatibus & ſtudijs cõtradicit, illa plane diſſipat: in hac quoq. ſignificatione vulgatus accipit verbũ originale, diſſipandi, cum de voto, aut iuramento vxoris agit Numerorum 30. Si autem vir contradixerit, &c. Sic ergo hoc loco dicetur Deus contradicere cogitationibus malignorũ, (quod Petrus & Iacobus dicunt Deus ſuperbis reſiſtit) q illorum conatibus, atque conſilijs impedimẽta opponat; nam cum huiuſmodi maligni propria virtute, atq. ſapientia ſuffulti ſibi in ſuis cogitationibus ſocietatem polliceantur, atq. conſiliorũ perficiendorũ ſtabilitatẽ & diuturnitatẽ, cum quod diuinitati proprium eſt videntur ſibi rapere; ideo huiuſmodi ſuperbis, vt ſe quaſi tueatur, Deus reſiſtere dicitur potius, quàm alijs peccatoribus, ſed de hoc loco paulò poſt in hanc rẽ plura.

Quid ſit Deũ ſuperbis reſiſtere, & contradicere.

Num. 30. 6

1. Pet. 5. 5.

Iacob. 4. 6.

Ne poſſint implere, &c. Ne poſſint perficere, aut exitũ perducere, *quod inceperant*, quod inſtituerat, & excogitauerant. Paraphraſticos explicatũ eſt ab interprete; nã in Hebręo ſimplex vox eſt (*Thuſiah*) Ne poſſint perficere manus eorũ firmitatem, aut conſiſtentiã; deducitur enim a verbo ſubſtantiuo (*ies*) quod ſignificat, eſſe, ſubſiſtere; inde nomen, ens, res, quidquam, conſiſtentia, ſubſtantia. Quare ſenſus erit. * Ne poſſint perficere manus eorũ quidquã; nihil conſiſtens, nihil firmũ, nihil diuturnũ ab eis fiat; in nihilũ recident oẽs eorum conatus; ex vaniſſimis cogitationibus nihil ſolidũ conſequentur. Et quia illam eandem vocem vulgatus vertit, Sapientiam, Iob 12. v. 16. & Prudentiã, Iob 26. v. 12. & legem, Iob 11. v. 6 & ſalutem. Prou. 3. v. 7. ideò ſenſus eò vſq. pertingit; Ne poſſint facere, aut exequi cogitationum ſuarum legem, & præſcriptum, neque calliditatis ſuæ, vafrities, terrenæ, animalis, diabolicæ ſapientiæ decreta, & adinuentiones; nihil quod ſibi ſaluti, & commodo futurum ſit. Septuag. eleganter dixerũt: Et non facient manus eorum * veritatem, quod enim votis, & ſpei non reſpõdet, mendax, fallaxq. dicitur; Impiũ enim facit opus inſtabile, Heb. fallax, aut falſitatis opus.

5

Verbũ implendi quid in Hebræo.

תושיה

יש

** Que no ſalgan con coſa en que pongan las manos.*

LXX.

** Hará que les mienta el braço, y yerran el golpe.*

Prou. 10. 18.

Cum igitur Deus impedit, ne perficiant quod excogitauerant, & ſemel inſtituerant, vehemẽter illos torquet; & cunctorũ ludibrio exponit; ut omnes qui uiderint incipiant illudere eis dicentes: Ecce homo, qui cœpit ędificare, & non potuit conſummare. Ecce quorum manus non poſſunt implere, quod cœperant; hoc illud eſt illudentis Dei malignis, atq. ſuperbis Prou. 3. Quod enim Petrus, & Iacobus ex Prouerb. 3. ſecundum lectionem Sep. dicunt: Dominus ſuperbis reſiſtit, nos habemus, Deludet illuſores: nam cùm poſſit potentiſſimus Deus unico ictu percuſſum impium omninò perdere, ſinit tñ paulìſper ex ſententia agere, mira excogitare, conari, aggredi; nihil tamen implere, aut perficere; atq. uerbo reſiſtendi elegãter ſignificatur, quod non tam eſt oppugnare, & perdere, quàm impedimenta opponere, & prohibere conatus. Simile uideas in rege Syriæ, 4. Reg. 6. cuius cũ conſilia, non ſemel, neque bis diſſipaſſet, prodidiſſetque Eliſæus, conturbatum eſt indignabundi Regis cor pro hac re.

6

Luc. 14. 30.

Impij torquẽtur fruſtratis cogitationibus.

Prou. 3. 34.

Petr. et Iac. ſupra addu ctis.

4. Reg. 16. 15.

Secundò, et hoc refertur ad impiorũ diſpendiũ maximum: ſicut .n. ad prudentiſſimi ducis bellicã induſtriam pertinet, aliqñ non omninò aperto Marte cũ hoſte cõfligere, ſed moras trahere, quò hoſtis à ſuis ipſis copijs debilitetur & conſumatur; cuiuſmodi fuit ſanum, ſed fruſtrà Põpeio oblatũ à Senatu cõſiliũ, dimicãti aduerſus Iuliũ Cęſarẽ; ſic ſanè Deus (qualis Quint. fab. de quo Ennius; *Vnus homo nobis cunctando reſtituit rẽ* permittit multa interdũ pręclara excogitare impios, atq. conari, beneq. incipere; ſed reſiſtit tandẽ, ne perficiant, atq. ſe oleũ & operam perdidiſſe planè doleant; ergo cunctando illorũ Deus deſtruit rẽ. Rem expreſſam uideas in filijs Adã, Gen. 11. cũ enim immenſæ molis opus molirentur; cumq. deſcenderet Dñs, ut uideret ciuitatẽ, & turrim dixit; Cęperũt facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere cõpleãt: ſed reſiſtit illis, prohibuitq. illorũ conatus dicens; Venite igitur deſcendamus, & cõfundamus ibi linguam eorũ, ut non andiat unuſquiſq. uocẽ proximi ſui. Atq. ita diuiſit eos Dñs ex eo loco in uniuerſas terras & ceſſauerũt ędificare ciuitatẽ: ſic quoq. immodicis ſumptibus Iudæorũ templũ inſtaurare conante Iuliano, flammas mirabiles euomuerunt fundamenta, quibus omnia conſumpta ſunt, diſiecti lapides, diſperſa calx, omnes ab inſtituto deterriti, ne poſſent implere manus eorum, quod cœperant.

7

Impiorum diſpẽdium.

Ennius de Fabio Maximo, quod repetit.

Vir. 6. Aen.

Gen. 11. 6. 7. 8. Hiſtor. eccleſ. li. 3. Niceph. 32. et 33. Ammian. Marcel. lib 23. Chryſ. orat. 2. aduerſ. Iuda.

XIII. Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum: & conſilium prauorum diſſipat.

1 *Aſtutia in malũ: quod in Græco apprehendere; verbũ bellicũ.*
2 *Prepoſitio in. Priſcam litteris conſiſtendo.*
3 *Comprehendere forenſe, & iudiciale. Explic. Ioſu.*
4 *Idem verbum ad vincula rerum.*
5 *Comprehendere venatorium est; venatur Deus impios.*
6 *Comprehendit, qui fugit.*
7 *Apprehendere, pro comprehendere.*
8 *Prauis qui ex Hebræo: Explic. Dauid. Multiplices in Græco qui. & capillatura apud Pindarum, & ruga apud Paul.*
10 *Diſſipare, hoc loco præpropriũ: Explicant Dauid, Iſaias: prauorum temeritas.*
11 *Senatus optimè ò aſtutus.*

Aſtutia hæc, eſt abſtractũ nomen ex illo Malignorum. Septuag. Prudentiã vertunt, ſed vtrumq. in malum accipitur, Malignitas, calliditas, vafrities, & Grẹcũ nomẽ Panurgię, quo vtitur Paulus 1. Cor. 3. Vbi vtitur hac Eliphazi ſnia, idem indicat; tum rẽ 2. Cor. 4. Non ambulãtes in aſtutia, & c. 11. Timeo, ne ſicut ſerpẽs Euã ſeduxit aſtutia ſua, excidãt ſenſus veſtri a ſimplicitate, q̃ eſt in Chriſto Ieſu. *Panurgos* .n. Græcis eſt callidus, verſipellis, verſatorius, qui acumine ingenij ſeſe verſat in omnem partem, & ad quiduis aggrediendũ ſe promptũ & paratũ prębet; Apprehendere aũt, quod in fonte eſt, *Lacad*, eſt quaſi vi & iure belli capere, à quo verbo dicũtur vrbes aut munitiones capi, Num 21. v. 35 Deut. 2. v. 34. 2. Reg 4. v. 7. & 15. v. 27. Põt ergo primò ſenſus eſſe; eos qui ſuis cõſilijs, ſuaq. ſapientia aduerſus Deũ inſoleſcũt, & ſuis cogitationibus quaſi firmiſſimis munitionibus incluſos aduerſus omnẽ externã vim ſe exiſtimat; hos Deus obſidet, expugnat, capit, apprehendit, diſiectis omnibus humanę prudentię, & aſtutiæ machinis, ſicut ſcriptũ eſt: nõ eſt prudentia, non eſt ſapientia, neq. conſiliũ contra Dñm: Vel, illa præpoſitio (*in*) poterit afferre inſtrumentũ, qua ratione ſępe ſumitur in ſcriptura; vt id, in baculo meo tranſiui Iordanẽ. Vel, vt ualeat idẽ, q̃d prępoſitio, Per; ſicut Deus dr̃ olim loquutus in Prophetis, i. per Prophetas: erit ergo ſententia, quã Chryſ. indicat 1. Cor. 3. & cõmunis Latinorum, Deus huiuſmodi ſapiẽtes ſuis ipſorũ armis in illos retortis expugnat, atq. proſternit; illorũ aſtutia, & calliditate vtitur in illorũ perniciẽ; ſuas illorũ machinas, quibus ſe tueri, & defendere parabãt, ad capiẽdas, & oppugnandas illorum vires, & ſuperãdos conatus apponet, adhibebitq. ſapientiſſimus Deus: veluti ſi tormenta ænea ab hoſte capta adhibeat dux fortiſſimus ad reliquas hoſtium machinas expugnandas Seruius ad id Maronis 11. Æneid.

1 *Aſtutia in malum.*

LXX. *πανουργία*

1. Cor. 3.

2. Cor. 4. 2.

2. Cor. 11. 3.

πανοῦργος

Apprehẽdere bellicum.

לכד

Pro. 21. 30.

2 *Præpoſitio in*

Gen 32. 10.

Heb. 1 1.

Chryſoſt.

Seruius.

Deuicta Aſia ſubſedit adulter. Illã militię conſuetudinem refert; Qui ſcripſerũt, *inquit*, de arte militari, dicunt ſummũ genus eſſe dimicãdi, quoties calcato vmbone aduerſarij, ſe in hoſtilẽ clypeũ erigit miles & ita contrà ſtantis vulnerat terga: ſic profectò videas dimicare Deũ aduerſus aſtutos, nã calcata illorũ aſtutia, armiſq. detractis fugientes iã, tergaq. dãtes apprehẽdit, capit, ꝓſternit, ſuis ipſorũ gladijs illos cõfodit. Pręclarũ profectò victoriæ genus: propterea .n. gladiũ illũ Goliath, non hñe aliũ ęqualẽ, q ab ipſo hoſte detractus hoſtẽ interemiſſet, dixit Dauid ad Achimelech: Nõ eſt huic alter ſimilis, da mihi eũ.

1. Reg. 21. 9

Secũdò, verbũ cõprehendẽdi põt eſſe quaſi iudiciale, q dici ſolet, capere in flagranti delicto: ſic enim dr̃, Ioſue 7. Quicumq. fuerit in hoc facinore * deprehẽſus, & ibidẽ Sors inuenit Achã. Hebraicẽ, deprehenſus eſt Achã; aliqui ex Græco, * Oſtenſus eſt. Non aliter aſtutos hos, & ſapientes apprehendit Deus, cùm illorum occulta, & abſcondita cõſilia manifeſtat, & profert in oĩum cõſpectũ: quare de Deo, ſicut & de iuſto filio Dei, conqueruntur impij, Sap. 2. Factus eſt nobis in traductionẽ cogitationum noſtrarum, & tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo.

3

Ioſu. 7. 15.

** A quied le cogieré con el hurto en las manos.*

Ioſu. 7. 18.

** Deſcubrio ſe el ladron, y parecio el hurto.*

Sap. 2. 14.

Tertiò, id verbũ pertinere põt ad uincula, quibus reus aut captiuus tenetur cõprehenſus, ſicut Prou. 5. dr̃, Iniquitates ſuę capiunt impiũ, & funibus peccatorũ ſuorũ conſtringitur, & tũc prępoſitio, in, denotare ẽt poterit cauſã inſtrumẽtalẽ. Apprehẽdit ergo Deus, deuincit, conſtringit ſua ipſorũ aſtutia, & dolis tãquã vinculis; ſũmis difficultatib. obligat, vnde ſe extricare vlla rõne nequeãt. Videas ꝑfectò, hoiem ambitioſũ, aut turpis lucri & voluptatis cupidũ, cõ ſtetdũ ſuis cõſilijs, ſuaq. cupiditate ſpulſũ vt regredi vix poſſit, procedere vero minus poſſit, vixq.

4

Apprehẽdere ad vn ata la perſona.

Prou. 5. 22.

illi effugiū pateat: ergo ſe ſentit ſuis conſilijs irretitū, & comprehenſum, vinculiſq. fortiſſimis nō ſolùm ad præſentia diſcrimina, ſed ad æternū & tenebrarum carcerē obligatum: videlicet, cōprehenſum à Deo in aſtutia ſua.

5 *Metaphora ducta à venatoribus.*
Quartò, alij volunt deſumi à venatorib. metaphorā; quare apprehendere in aſtutia erit, ex illorū aſtutia retia cōijcere, & expandere ad illos illaqueandos, & irretiendos. Sic ab eadē originali radice dicitur, Iſa. 44. Tenebitur laqueo; & Ieremiæ 5. Laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos (comprehendendos) viros. In hanc rem eſt id Pſal. 72. Propter (iuxta) dolos poſuiſti eis (ſupple, laqueos) deiecisti eos, dū alleuarentur, id eſt, iuxta ſuos ipſorū dolos, fraudes, aſtutias, laqueos illis paras, & in ipſis ſuis fraudibus, tanquam in margine foueæ conſtitutos facilè eos deijcis præcipites, incidunt q. in foueā, quā alijs per dolum, & fraudē parauerant. Et hi, qui maximè oculati videntur, non vidēt laqueos, non foueam, in quā incauti conijciunt pedes. In his vero laqueis nō deeſt & ſuus cibus, & illecebræ, quibus ſicut paſſerculi inescātur; videlicet, ſpes lucri, honoris, voluptatis, ſicut ſcriptum eſt, Sapient. 14. [Creaturæ Dei factæ ſunt in tentationē animæ hominum, & in muſcipula pedibus inſipientiū.]

Iſa. 24. 18. Ier. 5. 26. Pſ. 7. 2. 18. Sap. 14.

6 *Δράσσω Vir. 1. Aen.*
Quintò, iuxta Græcū, quo Paulus vtitur, 1. Corint. 3. Cōprehendere eſt, fugientē iniecta manu apprehēdere; vel potiùs prehēdere, ſeu manu corripere, vt Virg. dixit:

Corripuit ....
.... Arcumq. manu, celereſq. ſagittas

Quia & voce, prehendere poſſeſſionē Græci dicunt; & occaſione arripere. Ergo ſenſus erit; qui aſtutia, & doloſa ſapientia conantur diuinæ prouidentiæ manus, & decreta eludere, & fugere, illos Deus inſequitur, & iniecta manu apprehendit, corripit; quantumuis longiſſime tuis cogitationibus & machinamentis peregrineris, & diuinos oculos coneris effugere, [illuc manus Dei deducet te, & tenebit te dextera eius.]

7 *Ambroſ. 1. Corint. 3. Cyp. lib. 3. teſtimo. ad Quirin. & de Bono patient. init. Apprehendere pro reprehendere. Sap. 1. 9.*
Sextò tandē, Græcū apprehendendi verbū, per reprehendere legit Ambr. Reprehēdens ſapiētes: eodēq mo do Cyprianus: idēq; videntur intelligere Theoph. 1. Cor. 3 & Olympiod hoc loco, qui per arguere explicat: forte in hūc ſenſum; Conuincit errare illos, & ſuis dolis deceptos fuiſſe, teſtatū facit: neq. illa obiurgatio, & increpatio diuina tā verbis, quàm re ipſa accipienda eſt; dū illos Deus ingenti ſupplicio, & infœlici rei exitu peſſima cogitaſſe, & imprudenter, atq. ſtultè egiſſe cōprobabit. Ad futuram quoq. extremi iudicij damnationē, cùm in cogitationib. impijs interrogatio erit, referri poteſt, nam eum locum per futurum legit Cyprian. Reprehendam ſapientes, de bono Pat. & reprehendet, ad Quirin.

8 *Quid conſilium ex Hebræo.* *יעץ* *Pſ. 80. 13. Quid conſilium. Cic. 5. inuent. Pſal. 1. 1. Iſa. 18. 10.*
Et conſilium. Poteſt idem eſſe, quod ſuprà, cogitatio: ab eadē originali radice dicitur adinuentio, Pſ. 80. Dimiſit eos ſecundùm deſideria cordis eorum; ibunt in adinuētionibus ſuis. Hierony. Dimiſit eos in prauitate conſilij ſui; ambulabunt in conſilijs ſuis. Et certè etiam conſiliū (vt Cic. definit) eſt aliquid faciendi, non faciendive excogitata ratio: nunc adde, per vafriciem & calliditatem. Sed ne omninò ſit idem cū ſuperiori ſententia, hoc loco conſilium erit inter multos initum, ſicut Pſal 1. dicitur: [Cōſiliū impiorū, & Iſa. 8. Inite cōſiliū, & diſſipabitur.]

9 *Prauus qui.* *פתל* *Gen. 30. 8. R. Mardoc. in ſuis concord.* *פתלתל* *Deut. 32. 5. Pſ. 17. 27. 2. Reg. 22. 27.* *תפתל* *תת פל* ** Cō los que no hablan claro, habla*
Prauorum. Praui hoc loco ſunt, qui ſupra maligni. Sed ab alia radice (*Pathal*) quod ſignificat luctando peruertere, aut peruerſè luctari, aut cōplicare, & intorquere ſe, vt aliū non tam virtute, & robore, quàm calliditate & verſutia ſubuertat: à quo verbo Gen 30 dictū eſt à Rachel: Comparauit me Dominus cum ſorore mea, & inualui; vocauiq. eum Nephtali: quē locū Hebræi ſic legūt. Colluctationib. Dei luctata ſum cum ſorore mea, vel, obliquationib. Dei verſa ſum, vt ait R. Mardochai: & inde Aſtutus, aut vafer luctator dr (*Pethaltol*) nomine, litteriſq. geminatis, vt inſignis vaſrities, & diſtorſio, & quaſi duplicata calliditas ſignificetur; nos ferè eadē voce, & litterarū geminatione dicimus. *Retortuloſos*, hinc dicitur generatio peruerſa. Deut 32. Pſ. 17. Cùm viro innocente innocens eris, & cum peruerſo peruerteris: qui locus 2. Reg 22. ita habet in Hebræo tráſpoſitas, & quaſi peruerſas litteras, & ſyllabas, vt cū ſic deberet legi (*Thiphathal*) legitur tamen, *Thithaphal*; ac ſi Latinè diceremus, * Aduerſus peruerſum perteruerteris, non, peruerteris; vt indicaretur maxima quędā & inuicta Dei quaſi diſtorſio, implicatio, calliditas aduerſus prauos, callidos, diſtortos: quaſi dicat, aduerſus Cretenſē Cretizat Deus; cū callido & vafro luctatore callidè, vafrè luctat Deus; ſupplātatores ſupplantat: ab eadem quoq. radice dicitur, (* *Petilim*) id eſt, vitta ex filijs retortis, aut duplicatis, atq. hę ſūt vittæ illæ hiacynthinæ Num. 15. Idē ab alia licèt radice, ſignificat prauū, Ier. 17. prauū (multis flexibus obliquū) eſt cor hominis, & inſcrutabile; qs cognoſcet illud? Ego Dñs, qui de vnicuiq. iuxta viam ſuā, & iuxta fructū adinuentionū ſuarū. Septuag hic vertunt, Aſtutos. Olympiodor. vocat: Polyplocos Multiplices, qui ſunt nimium prudētes, qui perfidioſa, ac ficta inſtruūt cōſilia, quos ipſos prauæ ſnæ homines vocare conſueuerūt, q qui vim propriā vocabulorū aucupantur; ideò quòd prauitas in eorumdem mente, & conſilio inſit. *Polyplocoi* aūt propriè Græcis ſunt, multifariā nexi, aut cōtexti, multis capillorū nexibus & nodis implicati, & intorti: nam *Plocæ*, apud Petr. c. 3. v. 3. eſt Capillatura, id eſt, criſpatura, aut implicatio capillorū, ſimile id, q in ſimili argumento, voce tñ alia, dī ad Tim. 2. v. 9 Intortis crinibus: ſunt ergo huiuſmodi hies, varij, nodoſi, implicitī, intricati, quib. vt oppoſuiſſe Paulus id Eph. 5. [Chriſtus dilexit Eccleſiā, nō habentē maculā, aut rugā?] id eſt, nihil multiplicitatis, duplicitatis, varietatis implicationis habētē; ſed Xpiſtianā tūn ſimplicitate cōſpicuā: ſed de hoc aliq.d ſuperiùs me.

*D et vaſſo vnlado. * Tranzas, o trenzas.* *פתיל* *Ier. 17. 9.* *LXX. Olympiod. πολύπλοκοι multiplices in greg. πλοκή. Cap illatura apud Petrum. Timoth. 2. Eph. 5. 25.*

10 *Quid hic loco diſſipare.* *LXX.* *בהר* *Iſa. 32. 4.*
Iam ergo huiuſmodi prauorum hominū cōſilia Deus diſſipat; non q.dē ſicut ſupra dicitur Deus diſſipare cōtradicendo, reſiſtendo, irrita reddēdo; ſed accelerando, conturbando, præcipitādo. Sept. Diſiecit. Symmach. Diſturbauit; nā (*mahar*) accelerare, aut feſtinare eſt; atq. inde præcipitē eſſe, imprudentē, ſtultū; nā prudētia tranquillitate & deliberatione indiget: vnde dicitur Iſa. 32 Cor ſtultorū (feſtinantiū, qui ſine prudētia, ſine deliberatione ſe dāt præcipites in ſtulta cōſilia) intelliget ſcientiam (vt aūt dīā intelligendi præcipitantiā, & feſtinationem conſilij declararet, appoſito exēplo, ſubiūxit Iſa) & lingua balborū velociter loquetur, & plane: ſicut. n. blæſitudo linguæ duo vī claudere, videlicet accelerationē cū impedimento quodam, & hæſitātia, vt nihil expedirè & clare pronūciare poſſit; & quò magis ꝑperat, eò minùs proficit citata illa linguæ volubilitate; ita ſanè qui intelligētia feſtinus eſt, nullū profert vtile, verū, integrū cōſiliu, ſed mãca omnia, & inutilia. Suæ itaq. Eccleſiæ ſuiſq. fidelib. promittit eo loco Deus intelligentiā atq; prudētiā ſani cōſilij capiendi: tū & facultate quandā loquēdi de rebus vtilib. clarè, appoſitè in rem propoſitā, expeditè, integrè, veriſſimè, neq. ſine illa grata verborū & orationis volubilitate. At prauorū hominū cōſilia Deus feſtinat, perturbatq. vt perturbatē omnia efficiāt, nūc hæreant, nunc omnia confundant, & miſceant, & accelerādo rē perdāt: quæ eſt grauiſſima quædā cōſilij diſſipatio, quā ſuis hoſtib. imprecatur Dauid, Pſ. 63. dum petit, protegi à conuentu malignantiū, & a prauorū conſilijs, qui volebant illū ſubitò ſagittare, videlicet clāculū, & ex inſidijs & firmauerūt, inquit, ſibi ſermonē nequā (firmiter & cōſtanter deliberarūt de me perdendo) ſcrutati ſunt iniquitates (ſimul oēs inito cōſilio) defecerūt ſcrutātes (p ſe ſinguli) ſcrutinio, (Hier. Cogitatione ſingulorum.) Accedit homo ad cor altū (ꝓfundas videlicet et occultiſſimas nocēdi artes, ſed Deus qui ſuperior eſt, ſublimiora cogitat) & exaltabitur Deus (illorū cōſilia diſſipabit; illi in profundo ſe cōſtituūt, vt ex inſidijs & latēter ꝑficere poſſint ſua cōſilia; at Deus ſublimiorē ſe cōſtituet, & ante omniū oculos illorū conatus eludet, & cōſilia diſſipabit) Sagitta paruulorū factæ ſūt plagę eorū, (vel, vt Hebraice habetur, ſagitta repētina ſagitta eorū, qui, videlicet, nec rectè cōſiderār ſcopū, neq. collectis viribus, aut manu quieta, & fixa eiaculātur, ſed feſtinātes, præcipitāter, temere, vt pueri nimiò ſagittādi imperiti eiaculari ſolēt: ita nūq collimāt) & infirmatę ſūt cōtra eos linguę eorū (Hier. & corruent in ſemetipſos linguis ſuis. Quia ſuis ipſi conſilijs cōtra ſe pugnat. Quod verò id ſit opus Dei ſapiētiſſimi diſſipātis prauorū conſilia, ſubiūgitur) Cōturbati ſunt oēs q uidebāt eos, & timuit oīs homo; & annūciauerūt opera Dei, & facta eius intellexerūt. Lętabitur iuſtus in Dño (nō. n. timet, ſi pro illo Dñs ſit cōtra mūdi ſapiētiā, et conatus) & ſperabit in eo, & * laudabūtur oēs recti corde: quaſi dicat: Hi qdē quos Deus ꝓtegit gloriari tādē poterūt; cęterū aſtuti, & praui illi nō gloriabūtur, neq. iactabunt ſe, cū ſua cōſilia diſſipata cernant.

Pſal. 63. 3. *Hieronym.* *Hieronym.* ** Los buenos y ſencillos ſi, pero los maliciosos, y reſabidos no ſe yrā alabādo.*

11 *Qualis ſum*
Tandem hoc loco obſerua, quale futurum ſit conſilium illud, cui præſidet ſtultitia, perturbatio,

præci-

rum ſit ſensuum optimus quaiſque ſeniorum animi, & ſuffragia.

præcipitantia, falſa quædam, & mentita ſapientiæ ſpecies, potius aſtutia, fraus, vafricies, proprij commodi & lucri cupiditas; honeſti, recti, boni communis contemptus, & obliuio; vbi ſuffragia per fraudem, inuidiam, auaritiam, & præcipitantiam feruntur; cùm ſcriptum ſit: [Spiritus Sanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe a cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu: de quo id dictum eſt Iſa. 19. Dominus miſcuit (infudit, propinauit) in medio eius ſpiritum vertiginis, & errare fecerunt Ægyptum in opere ſuo, ſicut errat ebrius, & vomens: ebrij enim multò aliter de rebus iudicant, quàm res ipſæ ſint; & quæ immota, fixaque ſunt, circumagi exiſtimant, circumacti ipſi, & turbulenta vertigine perturbati: his cùm neque decori, neque honeſti vlla ratio ſit, nihil de decoro, & honeſto ſtatuere, aut deliberare poſſunt: alia quoque multa in hanc rem præclara eo loco Iſaias. Sed econtrario ſi conſilio præſideat diuina ſapientia, quæ non inde ſapientiſſima & ſalutaria conſilia prodibunt, atque perficientur? ſicut ſcriptum eſt: [Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus, & viam prauam, & os bilingue deteſtor.

Sap 1.5. *Iſa. 19.14.* *Prou. 8.12.*

XIV. Per diem incurrent tenebras: & quaſi in nocte, ſic palpabunt in meridie.

1 *Tenebræ quid. Tenebræ meridianæ, ignoratio in re clariſſima: impij in capiendo conſilio caecutientes.*
2 *Palpare in meridie. Caecorum periphraſis.*
3 *Impij ſe dant præcipites in diſcrimina ſibi ignota.*

1 *Tenebræ quid.*

PLeriq. hæc accipiunt de aduerſitatum tenebris ſubitò offuſis diei, id eſt, impiorum proſperitati. Olympiod. Tum demum dicit improbos florentis ſtatus commutationem paſſuros eſſe, cùm illorum erit ad ſummum perducta fœlicitas:] ſed non valde cohæret cum præcedentibus. Congruentius ergo, vt ad eandem rem capiendi conſilij pertineat; videlicet non ſolùm illorum conſilium præceps, & immaturum futurum eſſe, vbi multa deliberatione, & conſultatione opus foret; ſed vbi res clariſſima ſit, & facilè expediri poſſit, fore vt multo timore pedetentim progrediantur, non tam maturè, quàm inutiliter, & ſuperſtitiosè cunctando, & diù deliberando de rebus facillimis, atque leuiſſimis. Diurnæ ergo tenebræ ignorationem afferunt rerum clariſſimarum: conuenient igitur in ſuum conſilium, frequentiſſimè acturi hiſce de rebus, & nihil omninò perficient; & iuxta Iſaiã, diu incubabũt & fouebunt, tandemq. rumpent oua aſpidum, & quod confotum fuerit, erumpit in regulum, id eſt, incubabunt nequiſſimis conſilijs, fouebunt illa, excludent tandem, quæ ſibi, atque alijs futura ſint exitioſa.

Tenebræ in capiendo conſilio, & deliberando. *Tenebræ diurnæ, ignoratio in re perſpecua.* *Iſa. 59.5.*

2 *Palpare in meridie.*

Tum etiam, illud *palpare in meridie*, eſt cæci periphraſis, vt indicatur Deut. 28. Iſa. 59. 2. Pet. 1. nam quod cæco lumen oculorum præſtare deberet, vt ſcilicet oculi præuenirent viam, & præcederent greſſum, id manibus præſtare nititur deficientibus luminibus; ideò cæcus tentat, & palpat manibus, antequam pedem efferat: quare in eandem ſententiam locutus eſt Iſa. cap. 59 nam cùm populus anxiè nimis inquireret ſuarum calamitatum cauſam, in re clariſſima hallucinabatur, cùm manifeſtè propter ſua peccata puniretur. Ergo poſtea ipſi ingenuè fatebantur: [Propter hoc elongatum eſt iudicium, palpauimus quaſi cæci parietem, & quaſi abſque oculis attrectauimus, impegimus meridie, quaſi in tenebris.

Iſa. 59. 10.

3 *Impij cadunt in diſcrimina, quorum cauſam ignorant.*

Poſſunt etiam pertinere tenebræ iſtæ ad ignorationem malorum, atque diſcriminum, in quæ ſuis ipſis conſilijs imprudentes ſe conijciunt, cum quo facit illud Eccleſiaſt. 27. [Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcet vnde veniat illi: & Iſa. 47. Veniet ſuper te malum, & neſcies ortum eius]

Eccleſ. 27. 30. *Iſa. 47.11*

XV. Porrò ſaluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

1 *Scripturarum mos in proponenda ſimul impiorum ſupplicio, & iuſtorum ſalute.*
2 *Egenus quis. Eius nominis etymologia.*
3 *Gladius oris quid indicet. Lingua gladio & arcui ſimilis, mendacia ſagittis. Quid extendi arcum & linguam.*
4 *Violentus quis propriè. Tyranni, impij iniuſti poſſeſſores.*
5 *Deus permittit ſuos in manus impiorum cadere. Illos eripit interdum bello, & iure propinquitatis: explicatur Salomon.*

1 *Scripturarum mos in proponendis ſimul impiorum ſupplicijs, & piorum beneficijs.*

IAm nunc alteram diuinæ prouidentiæ partem proponit erga humiles, & afflictos. Et quidem conſideratione digniſſimum eſt, ferè ſemper in ſcripturis poſt impiorum ſupplicium & minas, ſtatim ſubdi humilium, & iuſtorum ſalutem, & patrocinium; ne quiſquam exiſtimet propenſum eſſe potiùs Deum ad puniendum, & occidendum; quàm ad viuificandum & benefaciendum; nam potius, cum quaſi dolens, & coactus in impios animaduerterit, ſe conſolatur pijs benefaciendo, Deut. 32. Iudicabit (puniet, damnabit iuſto ſupplicio) Dominus populum ſuum, & in ſeruis ſuis miſerebitur. Tygurina iuxta originale; & in ſeruis ſuis ſe ſolabitur: & inferiùs; ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur, (ſed ad benefaciendum & propitiandum procliuior eſt) & propitiùs erit terræ populi ſui.

Deut. 32. 36.

2 *Egenus, & pauper quis. LXX.*

Hoc autem loco, egenus, & pauper ſunt, quibus nec patronus, nec amicus ſint, neque vires, neque perfugium, ab omnibus præſidijs deſtituti, Septuag. infirmum dixerunt. Eſt verò elegans pauperis etymologia, à verbo אבה (*Abah*) quod eſt deſiderare; quaſi omnia deſiderans, cùm nihil habeat; hi ſunt iuſti, quos deſideria, & ſpes in Deo collocata ſuſtentant.

Pauper dicitur quaſi deſiderans.

A gladio oris. Septuaginta ad rem bellicam referunt; [Pereant in bello, infirmus autem egrediatur de manu potentis:] videlicet, vt impij in bello iniuſto quod gerunt aduerſus pios, cadant: at verò pij euadant victores & incolumes. D. Thom. & alij ad blanda, fallaciaque conſilia; ſeruabit, inquam, humiles, ne ſinant ſe decipi impiorum conſilijs, atque ſuaſu, quæ non ſecus pernicioſa ſunt, quàm gladius hoſtilis. Sed illud meliùs rei præſenti congruit, vt cùm potentes atque ſuperbi opprimant, & deuorent pauperes, gladius oris eorum dicatur, mors, aut calumnia pauperi ab impiobis intentata, impetita, ore illorum pronunciata, illorum conſilijs frequenter tractata, minis & verbis ſæpius agitata, & confirmata: ſic quidam explicant id Oſ. 14. [vitulos labiorum noſtrorum reddemus tibi, id eſt, ſacrificia vitulorum, quæ labijs, ore, verbis conceptis tibi vouimus. Simile in hanc ipſam rem id Pſal. 58. [Ecce loquentur in ore ipſorum, & gladius in labijs eorum, quoniam quis audiuit? id eſt, agunt de me occidendo, & diligenter inquirunt, num quis aut viderit, aut audierit, vbi ſim, vbi lateam. Vel à gladio oris, ſimpliciter ab illorum pernicioſis conſilijs, & verbis virulentis, quibus pauperes proſcinduntur, vulnerantur, non ſecùs, quàm gladijs acutiſſimis: quare gladius oris, erit gladius, vt ita dicam, verbalis, vel verba acuta, hoſtilia, inimica oratio; nam ſolet frequenter ſcriptura ori gladium & aciem; rurſus gladio & aciei os tribuere, propter gladij & linguæ ſimilem figuram acuminatam, leuem, acutam, verſatilem, Pſal. 56. Filij hominum, dentes eorum arma & ſagittæ; & lingua eorum gladius acutus: idem Pſal 63. Simili analogia dicitur, Ierem. 9. Sagitta vulnerans lingua eorum: licèt eodem cap. tranſlatione nonnihil mutata, lingua vocetur arcus ipſe; & verba, ſagittæ eiaculatæ: [Extenderunt linguam ſicut arcum mendacij, & non veritatis; confortati ſunt in terra, id eſt, lingua, velut arcu intento, eiaculantur mendacia & dolos, atque in eo ſe potentes eſſe, & fortes videri volunt, cùm tamen potentiſſima ſit veritas, multoq. mendacijs fortior. Obſerua id, extenderunt; poteſt enim ſignificari aliquid cum mendacio coniunctum, cùm quis plura aut confingit, aut loquitur, quam poſtulet res; itaque rei veritatem per vim extendunt, & dilatant linguam, *baxan a la lengua y a la verdad dar de ſi, bolando largo*. Tandem lingua percutit tanquam diſtrictus gladius. Ier 18. Percutiamus eum lingua: & quod gladius tantum cominùs lædat, at verò ſagitta eminùs, non ſolùm lingua gladius, ſed ſagitta etiam appellatur, quæ etiam in abſentes ſæuire ſolet. Sed de his aliquando plura: aliàs etiam explicabimus, qua ratione gladius os habeat, & comedat, atque bibat.

Supplicium gerentium bellum iniuſtum. *Impiorum conſilia exitioſa.* *Quid gladius oris.* *Oſ. 14. 3.* *Pſal. 58.8.* *Gladius oris, & Os gladij.* *Pſal. 56.5.* *Pſal. 63.4.* *Ier. 9.8.* *Lingua, arcus; mendacia, ſagitta.* *Quid ſit arcum, id eſt, linguã extendi.* *Lingua non ſolum gladius, ſed etiam ſagitta.*

4 *Violentus quis propriè.*

Et de manu violenti. Creſcit oratio; Non ſolùm à conſilijs, & calumnijs impiorum Deus eripit pauperem, ſed etiam ſi quis violentus (id eſt, fortis, præualens, capiens, conſtringens, opprimens, ad comprimendũ, & conſtrin-

חזק

gendum, & capiendum ſe roborans & confortans: hæc enim omnia denotat vox originalis (*Hhazak*) in illum pauperem, & imbecillum manum iam iniecerat, de manu, potentia, viribus illius extorquet prædam Deus. Hæc autem ereptio, & liberatio pauperis de manu violenti, & potentioris intelligi poteſt, tanquam de manu tyranni, & hoſtis per iniuriam & vim capere, & retinere volentis; aut tanquam de manu iniuſti poſſeſſoris, nam ſiue iure, ſiue iniuria omnia ſibi licere potentiores exiſtimant, nunc lite intenta & iuris prætextu; nunc aperta violentia, & iniuria.

5

Quorſum Deus permittat ſuos in ærumnas, & manus impiorum cadere.

Et notandum quidem, quod noſtram in Deum confidentiam outtire maxime poteſt, non ſolùm à conatibus, conſilijsq. impiorum Deum ſuos eripere, ſed etiam *de manu*; nam permittit interdum in manus hoſtium cadere, atque in mille ærumnas, vt tunc ſe magnificentiorem redemptorem, & potentiorem vindicem oſtendat, cùm de manu eripit, quàm ſi tanta mala auertiſſet, & hoſtium conſilia ſua induſtria præoccupaſſet: nemo igitur quàuis captus, & poſſeſſus ab iniquis hoſtibus, à malis, ab ærumnis, deſperet, ſed illud frequenter repetat: [Poſſederunt nos Domini abſque te; tantùm in te recordemur nominis tui:] nam potens eſt Deus nos redimere de manu iniquorum dominorum, & poſſeſſorum; eodem illud pertinet, Prou. 23. [Ne attingas paruulorũ terminos, & agros pupillorum ne introeas; propinquus enim illorum fortis eſt, & ipſe contra te iudicabit cauſam illorum. Septuag. Ne tranſponas terminos æternos, & in poſſeſſionem orphanorum ne ingrediaris; qui enim redimit eos Dominus, validus eſt, & iudicabit iudicium eorum tecum. Propinquus] eo loco eſt vindex, redemptor, qui iure propinquitatis vindicat, redimit, eripit ab alieno, vel iniuſto poſſeſſore; qui, cùm fortis, & potens ſit, eripit de manu violenti prædam, & extorquet diuiti antiquã pauperis poſſeſſionem: alludit enim ad legem, Leuit. 25. [Si attenuatus frater tuus vendiderit poſſeſſiunculam ſuam, & voluerit propinquus eius, poteſt redimere, quod ille vendiderat:] quod ad pauperes omnes videtur extẽdi, qui paupertate adacti veniunt in poteſtatem locupletiorũ. Atq; adeò eo loco Hebræi obſeruant, non fuiſſe poteſtatẽ cuiquam bona ſua vendendi, niſi redactus fuiſſet ad ſummã paupertatem: hæc enim in cauſa eſt, vt non ſolùm poſſeſſiuncula, ſed etiam totus ipſe pauper venalis ſit, & prædæ violento exponatur. Deus igitur eripiẽs de manu violenti pauperem, non ſolùm ſe nobis exhibet propinquũ, cum iure propinquitatis redimat, ſed propinquorũ propinquiſſimum, & coniunctorum coniunctiſſimum, nam alijs diſcedentibus à paupere, & nemine ſe vindicem præbente, ſolus ipſe vindex, & redemptor eſt; vel poterit dici eripere pauperem de manu violenti, non ſolùm tanquã propinquus, ſed tanquam adiutor fortis de manu tyranni, & de omnium malorum, & aduerſitatum vinculis & carcere, cùm ſcriptum de Ioſeph ſit: [Diſſoluta ſunt vincula brachiorum eius per manus potentis Iacob:] cuius rationem paulò ante reddiderat, ſedit in forti arcus eius: nam cùm ipſe ſe videret manibus vinctũ, & ab omni armorum præſidio deſtitutũ, illũ exorauit, qui pro ſuis ſeruis, armis, ſcuto, gladio, arcu, vt eminus & cominùs defendat, pugnare contra hoſtes ſolet: ille ergo, vtpote potentiſſimo, arcum ſuum id eſt, omnem defendendi ſe rationẽ permiſit, & orauit ſuppliciter: [Apprehẽde arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi.] Neq; deterioris conditionis fuit quidem Ioſeph, quàm Samſon; licèt enim ille ſe minimè potuerit vinculis, & manicis eximere, at verò Samſon propria ſe virtute, duobus nouis funibus vinctum diſſoluerit (ſicut enim ſolent ad odorem ignis ligna cõſumi, ita vincula quibus ligatus erat diſſipata ſũt & ſoluta) tamen cùm Deus vincula diſſoluit, vt eripiat pauperem, manicas manuũ in aureas armillas conuertit: nam aurata ſunt vincula brachiorum Ioſeph, per manus potentis Iacob: ſic legit Onchelus: [Tunc poſitũ eſt aurum ſuper brachia eius, poſſedit regnum ac cõfirmauit.]

Iſa. 26. 13. — Pro. 23. 10 — LXX. — Leu. 25. 25. — Deus propinquus & vindex. — Deus eripit ſuos mire belli. — Gen. 49. 24 — Pſal. 54. 2. — Iud. 15, 14. — Vincula, eorumq; in aurum conuerſa. — Onkelos.

XVI. Et erit egeno ſpes: iniquitas autem contrahet os ſuum.

1 *Egenus, quis propriè. Metonymia. Spes ærumnis nutritur. Qui vincti ſpei apud Zachar. & ſperantes Paulus.*
2 *Iterum Metonymia in ſacris. Quis propriè iniquus.*
3 *Contrahere os, quid; & cum ad orationem refertur.*
4 *Obmuteſcere erubeſcentium eſt: explicant Dauid, Salomon, Iſa.*

1 *Chryſoſt.* — *Egenus quis propriè.* — דל

Spes. Chryſoſt. [Hæc Deus agit, vt & ille qui nullis eſt viribus benè ſperet; & vt iniuſtus non efferatur, & vt lingua ſublimia loquẽs obſtruatur, & vt elatum ſupercilium deprimatur. Sic poterit, egenus (propriè, attenuatus, exhauſtus vel facultatib. vel viribus, homo tenuioris fortunæ, macilentus, ſqualidus) in ſpem firmã de diuina ope erigi, benè de Dei prouidentia, bonitate, potentia in reliquis vitæ diſcriminibus ſperare; non confundetur, cũ ſe viderit de manu potentis, & violenti mirabiliter ereptũ. Vel metonymicos, *Spes*; pro re ſperata, Erit egeno certa ſalus, certum auxilium, nam ſperantem in Dño miſericordia circundabit, id eſt, videbit ſe pauper bonis, ſalute, fœlicitate affluere vndique, vndequaq. fœlix erit, qui ſpem ſuam in Deo collocauerit. Lyranus dixit hanc ſpem eſſe certam expectationem futuræ proſperitatis in præſenti vita, vt Iobum erigat in ſpem recuperandæ priſtinæ fœlicitatis. Vel, licèt te egenum, ac miſerum videas, o Iob, nõ adeò non benè ſperare de Deo debes, deq. tua ſalute, quãtumuis deſperatiſſima videatur; nam calamitates & ærũnæ pijs iuſtisq. viris, non præcidunt, neq; extenuant ſpẽ, ſed excitant, ſed accendunt, ſed nutriunt, & confirmant. Et quidem Paulus creaturam, id eſt, iuſtum hominem ingemiſcentem & parturientem, & ſubiectum vanitati, id eſt, mundanis preſſuris, quæ in eo traleũt, aſſerit, ſed ſubiectum eſſe in ſpe, melioris cõditionis, & beatitudinis obtinendæ. Hos vocauit Zacharias, vinctos ſpei, quibus vincula, ſqualor carceris, ſordes & tenebræ ſpẽ afferunt melioris ſtatus, & qui malis & ærumnis obligati ſalutem & redemptionem per Chriſtum ſibi pollicebantur; illos. n. ſic alloquitur Zacharias: [Conuertimini ad munitionem vincti ſpei: hodie quoque annuncians duplicia.] (cumulatiſſima bona, duploq; maiora, quàm quę ſperare audes) reddam tibi: ideo Paulus ait: [Gloriamur in tribulationibus, quòd tribulatio patientiam operatur,] (id eſt, efficior tribulationum, & malorum tolerãs, deuorator, cõtẽptor) patiẽtia verò probationem (tum mihi, tum mundo teſtata redditur mea tolerantia, planeq. agnoſco me fortiorem, ac potentiorem eſſe, q̃ de me ſperare poſſem) probatio verò ſpem (id eſt, cuius ſemel ſit cognita, probataq. ſuſtinentię virtus, &c. hunc neceſſe eſt, in ſpem certiſſimã erigi coronę certantibus propoſitę.) Igitur quò maior ſit ignis tribulationum, ampliorq. patientiæ materia animo ſubiecta, maiorem ſpei flammam exurgere neceſſe eſt; quod non tacuit Dauid: Dum appropriarent ſuper illum nocentes, vt ederent carnes illius, & per ſummam crudelitatem dilacerarent, dum tribularent illum inimici, dum conſiſterent aduerſus illum caſtra, dum exurgeret pręliũ, in eo ipſo prælio & conflictu ipſe ſperabat, & quo magis ardebat, eò maiores in ſe ipſo ſpei igniculos retinebat.

Metonymia. — Pſ. 31. 10. — Lyranus. — Aerumnæ nutriunt ſpẽ. — Qui vincti ſpei apud Zachariã. — Rom 8. 22. — Zach. 9. 12. — Rom. 5. 3. — Pſal. 26. 2.

2 *Metonymia.*

Iniquitas autem, &c. Metonymia, adiunctum pro ſubiecto; iniquitas, pro iniquus, Pſ. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es, (ſtatim exponit) neq; habitabit iuxta te malignus (Hebraice, malitia; vtrumque iterum exponitur) neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Septuag. Iniuſti os obſtruatur. Iniquus, propriè iniuſtus, qui contra legem, & fas committit, quo proximus lædatur, & offendatur: cuius vocis etymologia, & ratio explicatur Pſal. 70. De manu contra legem agentis, & iniqui, id eſt, de manu & potentia contra legem iniquè agentis, vt mihi noceat. Hieronym. De manu iniqui & nocentis.

Pſal. 5. 5. — LXX. — עול — Iniquus propriè quis. — Pſal. 70. 4. — Hieron.

3 *Chryſoſt. — D. Thom.*

Contrahet os ſuum. Propriè, claudent, continebunt os. Chryſoſtomus; Ne ſuperba, & ſublimia loquãtur. Diuus Tho. Perſpecta hac Dei prouidentia erga pauperes & humiles, maligni & nocendi ſtudioſi retinebunt ſeſe, ne ex toto malignentur, neque omnino ſe effundant in aliorum perniciem, neq; inter ſe ampliùs ineant praua & iniqua aduerſus pios conſilia, iuxta id Pſ. 63. cùm de improborũ ruina, atq; miſerorum patrocinio, & ſalute loquitur Dauid: [Conturbati ſunt omnes qui videbant eos, & timuit omnis homo: & annuntiauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt,] id eſt, nemo deinceps audebit aliquid mali moliri aduerſus ſanctos Dei, nemo obloqui. Alij referunt ad impiorum orationes, & preces, quas execratur Deus, quaſi dicat; Quod Deũ blaſphement, & laceſſant contumelijs, non habebunt locum quidquam à Deo poſtulandi, non os, non linguam: obmuteſcent coram Deo, contrahent os ſuum; nam ſi in labijs eorum ſit gladius,

Pſ. 63. 9. — Contrahere os in oratione.

ſi os

ſios & linguam cruentata habeant innocentũ ſanguine, & iniquis conſultationibus, illorum orationem auertabitur Deus: quod dictum ab Iſaia Propheta videtur c.1.

Iſa.1.15.

cùm de precibus cum iniquitate coniunctis agit;[Cũ extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis; Et cũ multiplicaueritis orationem, non exaudiã; manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.] Tantundé enim refert multiplicare oratione, & habere manus armatas gladio, & fuſo ſanguine plenas, ac ſi diceretur, habere in ore & in precibus gladium; id eſt, habere coniunctas preces cum proximorũ iniuria, & ſanguine: tũc enim non minus execratur Deus labia armata ferro, quã manus fœdatas ſanguine. Illud autem fortè dictum hoc loco fuerit ab Eliphaz, vt Iobum notaret, vel liberius de Deo loquentem, vel inique de diuina prouidẽtia diſputãtẽ, vel minis, atq; clamoribus tenuiorũ animos quondam perterrefacientẽ.

4
Obmuteſcere ad erubeſcentiam, & confuſionem pertinere.

Sed meliùs hæc referentur ad erubeſcentiã quandã, & confuſionẽ impiorum; dũ viderint è ſuis manibus atque viribus pios erepti, atq; in tuto collocati: ſicut & id Mich. 7. [Videbunt gentes, & confundentur, ponent manũ ſuper os ſuũ, & Iere. 8. Conuenite, & ingrediamur ciuitatẽ munitã, & ſileamus ibi, quia Dñs Deus noſter ſilere nos fecit. Et illud: At ille obmutuit;] quæ omnia ad confuſionem, & erubeſcentiã pertinent: hæc enim, ſicut & timor, ſolet vocẽ adimere. Vel quidem referendum ad ſtuporẽ, & admirationem, ſicut id Pſ. 106 Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas (iniquus) oppilabit os ſuum, contrahet, occludet; neq; muſſitabunt iniqui; ſed tantam Dei potentiã aduerſum ſe pro pauperum defenſione timentes, & ſtupentes, non audebunt hiſcere: cũ quo illud Sapien 5. congruit: Stabunt iuſti in magna conſtãtia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerũt labores eorũ: videntes ipſi, turbabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis dicentes intra ſe; nam præ timore, & ſtupore non aliter poterunt vocẽ emittere. Vel tandẽ hoc impiorum ſilentio ſignificabitur, nihil tunc impios habituros, quod contra hanc Dei æquiſſimam prouidentiã, & piorũ defenſionem iuſtè opponere, aut obloqui poſſint, dũ manifeſte prolaturus ſit Deus in omnium conſpectum innocentiã humilium, violentiam & iniuſtitiã potentiorũ: ſic Iſa. 52 Super ipſum continebunt Reges os ſuũ: quia quibus non eſt narratũ de eo, viderunt, & qui non audierũt, contẽplati ſunt, id eſt, illius innocẽtia, ſanctitas, hoſtium illius inuidia, & crudelitas omnibus erunt perſpectæ; nemini obloquendi poteſtas erit. In re certiſſima & explorata nos dicere ſolemus, *no ay que hablar*; & de homine ſanctiſſimo: *Nadie tiene, que hablar del.* Hæc omnia Chaldæus à verſ. 12. de Pharaone, & Ægyptijs opprimẽtibus Iſraelitas accipit; ſic enim legit; [Qui irritas facit cogitationes Ægyptiorum, qui callide cogitauerunt, vt malè facerent Iſrael, & non eſt operata manus eorum conſilium ſuum: qui comprehendit ſapiẽtiam Ægyptiorum in aſtutia ipſorum, & conſilium aſtrologorum ſuorum peruerſorum reddidit ſuper eos. Per diem incurrebant tenebras, & ſicut in nocte, palpabant in meridie, & redemit populum ſuum à percuſſione oris eorũ & de manu regis fortis populum pauperem:] ſanè non ineleganter, ſi certiùs conſtaret, an tanto tempore Ægyptiacæ plagæ Iobũ præceſſiſſent, vt commode poſſet ad eas his verbis ſpectari.

Mich. 7.16.
Iere. 8.14.
Matth. 22.12.
Pſ. 106.42.
Sap. 5.2.
Iſa. 52.15.
Chaldæus.

XVII. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes.

1 *Beatus in Hebræo quid, & antitheſis inter beatum, & Enos.*
2 *Corripere quid propriè. Cùm oratio verbo aliquo non reſtringitur, ad omnes temporis differentias extendenda.*
3 *Beatitudo, pro ſpe beatitudinis: ſpes cum tribulationibus coniuncta; quid ſpes gloria, & gloria ſpei: explicatus ſemel & iterum Paulus, & Matthæus.*
4 *Deus cum punit, iudex: voluntaria patientia, ſalutaris.*
5 *Quid Reprobare in Hebr. explicatur Iſaias, & Moyſes.*
6 *Tribulatio, Caiet. ſtum quàm nauſeant impij, quàm auidè ebibunt iuſti.*
7 *Reprobare in Græco, & Heb. cum contemptu.*
8 *Extenuatio. Tribulationes pretioſiſſimæ, & honorificentiſſimæ. Illuſtrati Lucas, & Paul.*
9 *Tribulatio diuinæ charitatis argumentum; Illuſtrati Salomon, & Paulus.*

Beatus. In fonte eſt particula, quæ indicat peculiarem ſententiæ vim, atque dignitatem, attentionemq; conciliat, tum etiam poſt longam diſputationem quaſi clauſulam, & Epiphonema toti orationi apponit; Ecce, itaq; cùm veriſſima ſint, quæ audiſti, beatus erit vir, &c. Pro beato autem Hebræus apud Caietanũ, Regia, & alij Hebraizantes, Beatitudines legũt, imitati Chaldæum Pſ. 1. qui beatum virum transfert, Beatitudines, vel, bonitates viri, & eſt quidẽ de originali voce (*aſre*) inter doctos dubitatio, an ſit pluralis numeri, an ſingularis; concretũ, an abſtractum nomen, aut verbale, quod dicunt; imò an ſit nomen, vel potius aduerbium; certè conſtat indeclinabile eſſe, & formam habere non tam pluralis, quam dualis. Latinus interpres per nomen adiectiuum nunc in plurali, frequentius vero in ſingulari vertit, Beatus, vel Beati; ſi beatitudines dicat, augetur ſignificatio, & cumulũ certum multarum, quibus homo efficitur beatus ſignificabit; quia vt R. Dauid, & R. Mardochai dicunt: Beati beatitudo in multis bonitatibus conſiſtit: alij reſpiciunt ad duplicẽ hominis beatitudinem, temporariam vnam, alteram æternã; rectè etiam aduerbialiter effertur vis Sẽtentiæ, atq; vocabuli, quod fælicitatem denuntiat, & bonum ominatur, ſicut id; Dicite iuſto, quoniam bene. Beatus igitur eſt homo, neq; ſemel fælix, ſed ſemel & iterũ; bis, ac ter; terque quaterque beatus; modis omnibus fælix; beatitudines homini, non vnam tantum, ſed omnia fælicitatis genera denuntio; ó quàm præclarè, quàm bene, quàm fæliciter cum illo agitur; bene, fæliciter illi ſit; cedant cũcta illi beate; cedent, procuL dubio, proſpere, fæliciter. Et eſt elegans tum oppoſitio, tum coniunctio beati, cũ homine; nam ſubeſt in hoc loco Enos, miſerrimus, deploratæ conditionis, ægerrimus, vitæ, & ſalutis deſperatæ. Igitur, beatus homo, fælix miſer ille; diues & bonis omnibus cumulatus pauper ille; beatus modis omnibus, qui nunc dolet, & cruciatur morbis deſperatiſſimis; quam præclare cum miſero & ærumnoſo agitur: dicite miſero, ægro, dolenti, quoniam bene: ſed ſtatim de hoc iterum.

1
Patientiæ gradus.
הנה
particula attentioni concilianda ſeruiens.
Beatus in Hebræo.
Regia.
Caiet.
אשרי
Iſai. 3.10.
Antitheſis inter beatũ & hominẽ.

Qui corripitur. Obiurgatur, reprehenditur, cum reprehenſione quadam, & obiurgatione, ſeueriorique diſciplina inſtituitur, & informatur ad bonũ, & honeſtũ: quod, etſi verbis frequenter fiat, tamen etiam re ipſa factum ſignificatur, pertinetque ea vox, ad ſeueriorem diſciplinã, & verbera, atque ſupplicium, quod cuiuſpiam peccati reprehenſionem comitari ſolet. Sed quoniam nullo verbo aſtringitur hæc oratio, neque ſignificatur, eſſe, vel fuiſſe, vel fore beatum, non ad vnam ſtatum temporis differentiam reſtringenda eſt, ſed liberè dimittenda, vt ad multas ſe extendat. Beatus igitur eſt, eritque deinceps; numquam non erit fælix, qui corripitur a Deo ſiue cùm afficitur calamitate aliqua, ſiue cum fæliciori conditioni reſtituitur; nam cùm diuinam correptionem patienter & humiliter perfert, fælicitatem meretur; cum iam fælix eſt, præmio potitur toleratæ correctionis; beatus igitur qui corripitur, maximam illi fælicitatem denũtio; nam ſuum percuſſum ſtatim ſanabit Deus; neque illum lædet, quòd aliorum iudicio miſer & infelix ſit, qui ſuo iudicio, & ſenſu, reque ipſa beatus & fælix exiſtat; tũ propter emolumenta maxima, quæ illi affert diuina correptio; tum quòd ea ſit diuinę ergà ſe charitatis non obſcurum argumentum; nam corripit, quem diligit; tum quod ſpes melioris fortunæ, & fælicitatis temporariæ, atque ęternę recuperandę poteſt illum in medijs ęrumnis, atque doloribus beatum reddere; fortè enim hoc dixit Eliphaz, propter ſpem, quam paulò ante ęgroto iniecerat.

2
Corripere quid.
יכח
Regula, cũ oratio nullo verbo reſtringitur.
Aerumnæ beatitudinẽ afferunt.

Et quidem ſacræ Litterę beatitudinem, gloriationem, conſtantiam, gaudium animorum, quæ afflictis, & tribulationem patientibus tribuunt, ad ſpem tandè reducunt, quam propter patientiam, & probationem concipit, qui corripitur à Deo, quod paſſim docet Paulus. Rom. 12. Spe gaudẽtes, in tribulatione patientes, & c. 5 Gloriamur in ſpe glorię filiorũ Dei, non ſolũ autem, ſed & gloriamur in tribulationibus; quaſi dicat; Non ſolũ ſperamus fore, vt ſimus aliquando beati; ſed ita ſpem cum tribulationibus coniũctam habemus, vt qui gloriamur in ſpe, gloriemur ẽt in tribulationibus; Rurſus ſpem, atq; tribulationem ita cum gloria, quam ſperamus, cõiungimus, vt glorioſi iã nobis ipſis videamur in ipſis tribulationibus conſtituti, in fletu, & lamentis, & prælio cum perſecutionibus exultare, & triũphare. Quare non ſolum eſt Spes gloriæ, ſed vt Paulus loquitur Hebręorum 3. Gloria ſpei, &

3
Beatitudinẽ, & gloriationẽ tribulationũ ad ſpẽ beatitudinis frequenter referri.
Ro 12. 15.
Heb. 3.6.
Spes gloriæ, & gloria ſpei.

vtram-

veramque ſiue ſpem gloriæ, ſiue gloriam ſpei videntur efficere in nobis ipſis tribulationes patienter toleratæ.

2. Cor. 4. 12 Quare Paulus poſtquam 2. Corinth. 4. multa de tribulationibus diſſeruiſſet, concludit: Ego mors (id eſt mortificatio, aſſidua malorum patientia, iuxta Anſelmum) in nobis (qui mortificationem in noſtro corpore circumferimus) aliquid operatur (non eſt otioſa, neq. inutilis, ſed operoſa, efficax, fœcunda, aliquid ea ſe profert: non ſolum enim paſſione afficitur, qui tribulationē patitur, ſed aliquid præterea cum tribulatione coniunctum habet.) Neque vero è contrario proſperitas, vitæque iucunditas in voluptuarijs hominibus otioſa eſt, aliquid enim aliud præter voluptatem ex ſe progignit. Quid ergo operatur tribulatio in corde hominis afflicti? aut quanam ratione exerit, exercetque vires ſuas? illa eſt enim Græce vocis operandi vis & proprietas: certe gignitur in nobis illud,

Tum mortificatio, tum voluptas aliquid aliud in corde gignūt, et operantur.

2. Cor. 4. 17 quod paulò poſt ſubditur: Momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, æternū gloriæ pondus operatur in nobis; quaſi dicat. Nunc hoc ipſo tempore quo patimur, gignitur & efficitur, imò creſcit, augetur ingens quidā gloriæ cumulus, tanta eſt ſpei efficacitas, tanta cogitationis intentæ, & contemplationis aſſiduæ vis, & robur. Propterea enim ſubditur: Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Atque hæ videntur illę ipſæ beatitudines, gaudium, exultatio, regni ſublimitas, &

Matth. 8. maieſtas, quæ Chriſtus Dominus in paupertate, lachrymis, eſurie, ſiti, perſecutionibus conſtituit, Matth. 8.

4 *A Deo.* In originali *Eloah*, nomen iudicis, tum vt hanc correptionem, & punitionem iuſtè ſibi à Deo infligi propter ſua peccata agnoſcat Iobiſtum etiam, vt neque hac ratione inutilem ſibi fore patientiam intelligat, atque latenter & tacitè illud Eccleſiaſtici conſilium ſuggerere videatur: Quam bonum eſt, correptum manifeſtare pœnitentiam: ſic enim effugies voluntarium peccatū, quod enim antea volens commiſiſti, nunc voluntaria patientia, & pœnitentia delebis.

Deus eſt punit, Iudex.

Eccl. 20. 4. *Voluntaria pœnitentia, ſalutaris.*

5 מאס *LXX.* *Increpationem ergo Domini ne reprobes.* Septuaginta, Ne renuas. In Hebræ eſt (*Maas*) quod eſt reprobare, vel reijcere aliquid cum faſtidio, & nauſea, vel cum contēptu; nauſeam autem & faſtidium indicat ille locus Iſaiæ. 30. Pro eo, quòd * reprobaſtis verbum hoc, propterea erit vobis, &c. eſtque idem ſenſus Iſa. 8. Abiecit (faſtidiuit hunc potū, & nauſeat cū oti admouet) populus iſte aquas Siloe, quę vadunt cū ſilentio: ab eadē radice dicitur Num. 11. Donec vertatur in nauſeam, eo quòd repuleritis (abieceritis, cum nauſea & faſtidio reprobaueritis) Dñm, qui in medio veſtri eſt; vt per eadē torquerentur, per quę peccauerunt; id eſt, vt ſicut faſtidio illis fuit Deus optimus; ita etiam faſtidio illis ſint creaturæ, & ſuę ipſorū voluptates. Onchelus; Donec faſtidiatis, eo quod faſtidieritis verbum Domini. Ergo in hoc ſenſu ait Eliphaz. Increpationem Dñi ne reprobes, ne faſtidias, ne tibi ſtomachū moueat tribulatio.

Reprobare, qd eſt Heb. *Iſa. 30. 12.* * *Porque os enfadais de oyr las amonezas de Dios, las cū pliros el mas preſto.* *Iſai 8. 6.* *Nu. 11. 20.* *Onkelos.*

6 Videtur enim de tribulatione loqui, quaſi de calice, aut potione amara; quod ſępè Scriptura vſurpare ſolet, cùm de malorū perpeſſione loquitur. Quare, cùm hæc quoque ſint verba Dei nos ad tolerantiā adhortantis, noſque tanquam filios diligentis, & corripientis, vt Paulus Hebræorum. 12. ait; Vobis tanquā filijs loquitur dicēs: Fili mi noli negligere diſciplinam Domini, &c. Certe vē Deus, veluti mater ad caput lectuli filij decumbentis aſſidere, deprecari, præcipere, ingerere potionis calicem ſalutarem; Calix enim eſt in manu Dñi vini meraciſſimi plenus miſto, & ſicut potio medica, tum ea dulcibus, tum ea amaria multa commiſſione temperatis conſtat, ita ſanè calix diuini ſupplicij, tum habet vinum merum, generoſum, ſuaue; tum etiam amariſſimarum pœnarum miſtionem, ad quas nauſeat hominis mēs, & ſenſus; nunc Deus illum filijs, nunc peccatoribus & deſperatè ægrotantibus propinat; nam Inclinauit ex hoc in hoc: cęterum improbi hunc calicem reprobant, nauſeāt; & euomunt, ſi quidpiam delibauerint; ſed tamen velint nolint Bibent omnes peccatores terræ, Hi profectò bibent de vino iræ Dei, quod mixtum eſt mero in calice iræ ipſius, & cruciabuntur igne, & ſulphure: at qui filij ſunt, naturali quadam malorum deteſtatione, & ſenſu nauſeare etiam videntur; deprecantur enim vt ſi fieri poſſit, tranſeat ab illis calix; ſed tandem, cū indignum exiſtiment Nō bibere calicem, quem illis materna pluſquā indulgentia dedit pater, propinatum ſibi poculum auidè arripiunt, atq. naturæ difficultati, & nauſeę præſentiſſima remedia admouent; acetum videlicet, atque fel Chriſti Ieſu patientis: hęc enim cum acriora multò ſint, multoque acutiora, quam noſtræ acerbitates, & dolores, facilè ipſorum pręſidio noſtrarum acerbitatum guſtum, atque ſenſum, aut magna ex parte amittimus, & retundimus, aut delinimus atque temperamus. Et quod ſibi, ſuiſque ciuibus mortifero poculo conſulens vltimus ille Campanorum magiſtratus Leſius olim hortabatur, Chriſtus nobis dicere videtur, Poculum, quod mihi datum fuerit, vobis circumfertur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contumelijs, oculos, aures à videndis, audiēdiſque omnibus acerbis, quæ manent victos, vindicabit.

Tribulatio, potio amara.

Heb. 12. 5.

Pſal. 74. 9.

Apoc. 14. 1.

Ioa. 18. 11.

Præſidio fellis, et aceti Chriſti Ieſu amaritudo tribulationū ebibitur *Liu. lib. 26. Annaliū.* *Leſij oratio ad milites.*

7 Illud pręterea; Reprobare cum contemptu quodā eſſe quod Pſal. 52. dicitur; Quoniam Deus ſpreuit eos, & Pſ. 118. Lapidem, quem reprobauerūt ędificantes, factus eſt in caput anguli, id eſt, quem antea inutilem iudicabant, quem contemnebant ædificantes, & conſonat quidē Gręca vox, qua vtitur Luc. Actorū. 4 Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt a vobis ædificantibus: *Exouthenetheis*, pro nihilo habitus, & ab eodem themate dicitur Luc. 23. Spreuit illum Herodes, & Rom. 14 Tu quare ſpernis fratrem tuū? & 1. Corint. 1. Contemptibilia elegit Deus. Et cùm hæc ſententia vſurpata ſit, a Salomone Prouer. 3 Pro eo quod nos habemus: Diſciplinam Domini ne abijcias. Septuag. legunt: Noli negligere diſciplinam Domini, & Cyprian. Ne neglexeris: atque eodem modo Paulus Hebræo 12. Noli negligere tamquam inutile, aut vile, cùm res ſit ſalutaris, & pręclara. Extenuatio eſt, nam plus ſignificat, quam dicitur; Maximi facito diſciplinam Dñi, nihil tibi aut potius, aut antiquius ſit, quam vt illius correctionem æquo animo ſuſcipias, & grata voluntate complectaris:

Reprobare, contemnere eſt. *Pſal. 52. 6.* *Pſ. 117. 22.* *Ἐξουθενηθεὶς.* *Luc. 23. 11.* *Ro. 14. 10.* *Cor. 1. 28.* *Prou. 3. 11.* *LXX.* *Cypr. de habitu Virgi. & lib. 3. ad Quirin. 2. cap. 66.*

8 gloriare in Dei correptione, in laboribus & ęrūnis. Tantam tribulationum pretioſiſſimarum pręſtantiam agnoſcebat Paulus, cùm dicebat. Ego Paulus vinctus in Domino: nam nihil habuit pręclarius, quo ſe Epheſijs cōmendaret, & cùm cętera communia ſibi, & Regi Agrippæ precaretur, vincula ſibi ſoli reſeruat; Opto (inquit) apud Deum & in modico, & in magno (id eſt, nō tibi parum, ſed multùm etiam perſuaſiſſe; neque ſi id breui, & facili ſermone, ſed laborioſo & graui, diuturnoque confici oporteret) Non ſolùm te, ſed omnes etiam, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego ſum (tamen vinculorum gloria alijs videtur inuidere, & ſibi ſoli ineſſe gaudet) exceptis vinculis his: forte etiam vincula excipit, quòd illi tribulationum pręſtantiam ignorarent, & ſi vincula etiā illis offerret, videretur proijcere margaritas ante porcos; acute hoc indicauit eo loco Chryſoſt. Hoc (inquit) erat et, quaſi aliud quiddam gloria dignum; ſed ad illorum ſuſpicionem reſpiciens addit, exceptis vinculis his. Oecumenius quoq. paulò luculentius ſententiā eandem expreſſit; Non, inquit, vincula execrās, aut ob ea pudore ſuffuſus hoc dicebat, nam hoc, ſi quid aliud, gloria, & exultatione dignum apud ipſum habebatur, ſed ad illorum exiſtimationem reſpiciens ad eorū imbecillitatem ſeſe demittens: non aliter Ignatius vinculorum gloriam, cæteris licet amiſſis, prętermittendam non exiſtimat, dū ad Tarſenſes ſcribit. Hæc, inquit, pręcipio vobis nō quaſi ſim aliquid, tametſi vinctus ſum. Quid. quòd certe videtur Paulus ſibi ipſi integer, perfectuſque homo, ſi in vinculis ſit, ſi mortem pro Chriſto obeat, nihilque ſibi pręterea pretioſum eſſe; Vincula & tribulationes Ieroſolimis me manent, ſed nihil horū vereor, nec facio animā meam pretioſiorem, quàm me: nō tam mihi vita pretioſior eſt, quàm egomet mihi. Sed quē te ipſum, Paule, dicis? Non liber ego a vinculis, & iucundè viuens, ſed vinctus in Domino, quotidie moriens; is Paulus eſt, is Apoſtolus; ſic meis vinculis, & ærumnis pretioſius nihil.

Extenuatio *Tribulationes pretioſiſſimæ, et honorificentiſſimæ.* *Epheſ. 4.* *Act. c. 26.* *Chryſoſt.* *Oecumen.* *Ignat. epiſt. 7 ad Tarſenſ.* *Act. 20. 23*

9 Sed pręterquā quòd tribulationes maximi fieri oporteat, quod ad animi diuitias, honorem, multaſque alias opportunitates conferant, tamen illud in pręſentē locum peculiariter conuenit, propterea permagni æſtimandas eſſe, minimeque ſpernendas, quod ſint diuini erga nos amoris pignora, & paterni affectus argumentum, non ſolùm cum peccati pœna non ſunt, ſed cum in ſceleris alicuius ſupplicium infliguntur, id enim indicat vocabulū correptionis, quę eſt errati alicuius obiurgatio, & durior quædam pueri ſegniculi inſtitutio, & ſeuerior caſtigatio. Hanc verò à charitate paterna proficiſci Salomon explicat: Diſciplinam Domini, fili mi, ne abijcias, quem enim diligit Dominus, corripit; & quaſi pater in filio

Tribulatio, ſignū diuini beneplaciti. *Correptionis proprietas.* *Prou. 3. 11.*

* compla-

a Porque lo quiere como a hijo, no queriendo en el coſa q̃ le deſagrada.

* cõplacet ſibi,id eſt,quia beneplacitũ ſuũ in illo conſtituere vult, & optat vt ſibi placeat homo, diſciplina, & flagello tollere conatur, quod ſibi diſplicet. Paulus verò ſic locum repetit,& illuſtrat:[Nondum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis,& obliti eſtis conſolationis,] (id eſt, cùm nondum extrema diſcrimina tolerauerìtis,iam vos cæpit obliuio Dei potentis vos conſolari,cũ vos corripit: iam obliti eſtis,in Dei correptione gaudium,ſolatiũq.ingens animorum latere)quæ vobis,tamquã filijs(nam corripit paterno affectu)loquitur dicens(Deus inquã hoc vobis dicit non Salomon;ille vos ad patientiam hortatur, non homo) [Fili mi noli negligere diſciplinam Domini; quẽ .n.diligit Dominus] (nẽpe dilectione illa prædeſtinationis,qua homini vult æternæ beatitudinis bonum)[caſtigat.flagellat aũt omnem filium, quẽ recipit] (quem approbat, quem læto vultu, & obuijs vlnis excipit, quem adoptatiuã in domo Dei non ſolum ſerui, ſed interdum filij & quidem frequentiſſimè vapulant; non ſicut in Romana republica,vbi nemo ingenuus,& liber vapulabat;quo teſtatum cunctis voluit eſſe Dei filius flagellatus, & in cruce pendens,dicentibus incredulis Iudæis: *Si filius Dei eſt,deſcendat nunc de cruce, & credimus ei*; nam in cruce potius Dei filius & credi,& haberi voluit) Et in eandẽ ſententiam paulò inferiùs; [Tanquam filijs, vobis offert ſe Deus :] quem locum ſic legit Auguſtinus; [Sicut filios vos* aggreditur Deus :] ne te igitur ſubtrahas Deo aggredienti,minanti,verberanti;ſed potiùs illi occurre: ſicut Eccleſiaſt. ait. Ne feſtines (ne feſtinanter fugias) in tempore obductionis:(correptionis) coniungere Deo.

Heb. 12.4.

In domo Dei filij vapulant.

Affer. 52. 25.56.

Matth. 27. 40.

Heb. 12.7.

Aug. ſerm. de tẽp. barbarico 19.

** Padre os, el q̃ os acomete a dar.*

Hieronymus autem Ezech. 50. vſurpans hunc locum legit:[Fili ne contriſteris ad diſciplinam Domini. Et certe in hac ſuſtinentia rerum aduerſarum videtur ſacra Scriptura multos patientiæ gradus diſtinguere; illoſq. à nobis exigere. Primũm non negligere. Secundũ, non faſtidire,nec nauſeare. Tertium,non deficere. Prouerbior. 3.& Hebræ.12. [Non deficientes animis veſtris; quãuis vires deficiant corporis,vt ſpiritus nunquam non promptus ſit,carne licet infirma. Quartum,non defatigari, ijſdem locis;eſtque idem fere,quod ſupra defatigari, deficere præ moleſtia,& tædio. His verò, iterum contraria adiungito, quæ etiam exiguntur à nobis. Primum, permagni facere patientiæ opportunitatem, & materiã nobis oblatam. Secundum,non ſolum non faſtidire,ſed eſurire,& ſitire tribulationes,vt ſaturemur opprobrijs. Tertium,fortiter, & conſtanter ardua quæque, & difficilia aggredi,non fugere, ſed obuiam procedere aduerſitatib. Quartum,gaudere, & exultare, cùm [digni habebimur pro nomine Ieſu,]moleſtum & aſperum aliquid pati.

Eccleſ.2.3.

50

Patientiæ gradus quidam.

Prou. 3.11.

Heb. 12.4.

Saddai.

Denique notandum eſt hoc loco pro Domino ſubeſſe in Hebr. *ſaddai*,quod nomen copiam,& vbertatem affert bonorum omnium, &,vt alij dicunt, omnipotentiã. Ergo ait;Correptionem omnipotentis Dei, & bonis omnibus affluentis reprobandam non eſſe, cum poſſit ille nos recreare,& mortuos ſuſcitare, atque bonis omnibus cumulare.

XVIII. Quia ipſe vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt.

1 *Deus cùm corripit, non derelinquit. Vulnerare, & Mederi quid propriè. Deus pollet ſcientia ligatura.*
2 *Enallage in ſacris. Deus inſtar Chirurgi ſecando, & vrendo medetur.*
3 *Deus prius vulnerat,vt poſtea medeatur. Capere quid. Curare ex Græco. Illuſtratur Oſeas.*
4 *Dei vulnera ſalutaria. Omnia optimi Chirurgi munia præſtat ille: explicatur Deus d.*
5 *Percutere, de vehementiori plaga dictum.*
6 *Dei medicina,tum illius poteſtatem, tum charitatem indicat: quadam ex ſacris.*

1. 2. Mac. 6.12 Commendatus Vulgatus.

HAnc etiam non negligendæ, neq reprobandæ correptionis diuinæ rationẽ adiungit Eliphaz, quod Deus non puniat,neq conterat ad interitum,ſed ad correptionẽ:nam cum corripit,non derelinquit, vt dicitur 2. Machab. 6. [Nunquam à nobis miſericordiam ſuã amouet;corripiens verò in aduerſis populum ſuum, non derelinquit;]nã ipſe vulnerat,& medet. Doctè Vulgat* dixit, *Vulnerat*;nam licet ex vi originalis vocis (*Caab*) can-

כאב

tùm vertendum eſſet,dolore afficit,vel cum Sept. dolore facit,quod commune eſt, vel ad vulneris dolorem,vel ad acerbitatem cuiuſuis alterius cruciatus; tamen ex adiũcto verbo medẽdi,ille profectò genuinus ſenſus eſt,Dolorem efficit vulnerando;nam mederi iuxta fontem eſt, ligare,& circumuoluere;& cum ad vulnus, vel dolorem refertur,eſt alligando vulnus mederi,& ſanare; vt enim docent medici, bona chirurgiæ, atque curandorum vulnerum pars in ligatura conſiſtit; ſic.n. in ſua Chirurgiæ Officina, Hippocrates dixit: [Partim quidẽ ipſa deligatio ſanat,partim curantib inſeruit:ruſuſq. maxima deligationis vis eſt;]ab eadem radice dictum eſt Ezech.34 [Quod confractũ eſt,non alligaſtis:& Pſ.146. Qui ſanat contritos corde,& alligat contritiones eorum,] id eſt,cũ animo,& corde,tum corpore ſaucios & dolentes curat, non ſolum appoſitis pharmacis,ſed etiam molliſſimis deligamentis,puriſſimis,leuiſſimis,tenuiſſimis;talia n.Medicina præſcribit;igitur Deus *vulnerat & medetur*,& quod admirabile eſt, percutiendo ſanat;quare illius ſagittæ *ſagittæ* ſalutis ſunt. Eſt aũt in Scriptura frequens Enallage,cum verbum pro participio ponitur: vt Iſa 65. [Non ædificabunt,& alius habitabit;non plantabunt, & alius comedet,]id eſt,ædificantib illis,alius non habitabit, & comedet Deut.22.[Non videbis bouem errantẽ,& præteribis id eſt,videns non præteribis:ſimiliter hic: *Vulnerat,& medetur*,vulnerans medetur, vulnerando ſanat. Eſt .n.etiam medicinæ Chirurgicæ præceptum, cũ vulnus, aut vlcus exigit,vulnera aperire, & partem vulneratam ſecare amplius,quia ſecus ſanari & curari nõ poſſit. Sic præcipit Hippoc.dũ de capitis vulnerib. & ſecandis vlcerib. diſſerit.[Vlcera, quæ non habent ſufficientẽ magnitudinem longitudinis, ac magnitudinis ad oſſis inſpectionẽ, an,q̃d malũ ſit à telo, & quantũ caro cõtuſa eſt; & ad curationẽ, qualinã vlcus opus habet; ſi verò ſubcaua fuerint vlcera in obliquũ,cauitatem quamplurimũ reſecare oportet, vbi nõ facilè eſt medicamento quocũq.peruenire:]ſic ſane vulnerãdo medetur Chirurgus,ſic quoq. *vulnerat, ac medetur* Deus,vbi alijs medicamentis leniorib.ad interuas animi partes læſas, & affectas nõ eſt facile peruenire:ſic extrahit conceptum, & latitans interius pus, ſic abſtergit vlcera,& animi ſordes. Præterea ẽt non ſolum ſecando,ſed ẽt vrendo *vulnerat, & medetur*, Deus;nã eiuſmodi ſunt vſtoria inſtrumenta, vt cum vlcus aperiãt ſed vulnus efficiant,latera inurant,ſiſtantq. ſanguinem, & cruſtis,velut cataplaſmatis appoſitis,ne malũ ſerpat, efficiant,cum Scriptum ſit : Sagittas ſuas ardentib. effecit;videlicet(vt alij legunt)carbonib.iuniperorum, quorum flamma efficacior,& pertinacior eſt ; inflammatas: quò.n vehementius ardent,eò melius vrunt, & facilius medentur. Eleganter Auguſt.ſuper Pſ.50.rem hanc tetigit.Illa(inquit) [eſt vox Domini, ego percutiam, & ego ſanabo. Percutit putredinem facinoris,ſanat dolorẽ vulneris. Faciunt hoc medici;ſecant, percutiunt, & ſanant; armant ſe,vt feriant;ferrum geſtant,& curare veniunt.]

Vulnerare quid in Hebraeo.

LXX.

Mederi ex Hebræo quid.

Scientia ligatura in Chirurgo.

Hippocrat.

Ezec. 34.4

Pſ. 146.3.

Hippoc. in Officina Chirurg.

2

Enallage.

Iſa.65.22.

Deu.22.1.

Aperire vulnera aliquando,medicinæ præceptum.

Hip. lib. de capitis vulneribus.

Vulnerando medetur Chirurgus.

Pſal.7.14.

Verum ſimplicius, & nulla dicendi figura ſententiam hanc accipiunt Sept. vt ſenſus ſit, non tam vulnerando mederi,quàm prius vulnerare,deinde mederi,& ſanare: ſic illi legunt:[Ipſe dolore afficit,& rurſus reſtituit.] Aquila;curabit: vox eadem fere ſententia vertitur curare; Oſeæ.6.[In tribulatione ſua manè cõſurgent ad me;venite & reuertamur ad Dominũ, quia ipſe cepit & ſanabit nos,percutiet,& curabit.] Verbũ capiendi ad prædã ptinet,& ad rapiendũ more leonino,aut lupino, quaſi diceret;Inſtar leonis, aut lupi viſus eſt Deus nos velle capere,& diſcerpere,atq.vt nos caperet,prædamq.faceret, velut vngue,aut dente infixo nos vulnerauit;ſed nõ ille deuorare vult,ſed in ſuam poteſtatẽ redigere,nõ diſcerpere,non perdere;non.n.lupus,ſed paſtor eſt: cepit ergo prędam,q̃ vt lupus fecit;ſtatim vt paſtor ſouebit, ſanabit;itaq.percutiet, & curabit:eadẽ vox, quæ hoc loco, medebitur:alligabit,alligando medebitur,& curabit notauit Hieronym.ſubeſſe hoc loco(*Moiſe.*)& *Motos* Græcè appellari linteola,quæ inſeruntur vulnerib. ut putridas carnes comedant,& extrahant purulentias,& rectè: eſt.o.*motos*,lineamentum,ſeu linteolum carptum,quod vulneribus inditur,ſiue tortile,aut raſile, *&c.* , *o motho*; & (*motoo*,) eſt vulnerarium lineamentum vulneri aut ulceri indo,aut penicillo vulnerario indito curo : quo eodem uerbo Aquila hoc loco uſus eſt:Curabit(inquit)[aut lineamento indito ſanabit;] Illud quoque addit iſto loco Hie-

3
LXX.

Aquila.

Hoſ. 6.1.

Capere quid.

μοτῶσε μοτός

Curare in Græco quid propriè.

μοτόω

Aquila.

Hierony. [Artis medicorum eſt, grandia vulnera longo ſanare tempore, & per dolorem reddere ſanitatem.]

4 Vulnera, quæ inſligit Deus ſalutaria.

Hic duo obſeruanda; alterum, ſectiones & vulnera, quæ fiunt à medicis, cùm ad ſanitatem efficiendam referantur, ſumma arte, & cura fieri, vt minimum noceant, ne vena, aut neruus incidatur, ſed vt minimo dolore & damno fiant; facileq. poſſit vulnus recens coire: non aliter cùm Deus vulnerat, eam quidē partem percutit, ex cuius ſenſu, & læſione minimum detrimenti, & doloris, quoad fieri poſſit, accipiamus; aut certe cuius dolor, & vulnus minime mortifera ſint, ſed potiùs ſalutaria. Alterum; nullum optimi chirurgi in medendo vulnere munus non obire Deum optimum, cùm ipſe * curet, carpat ſiſteum, lineamentiq. raſuram, aut vulſuram torqueat, concinnet, indat, deliget: quæ omnia ſalutem certò promittant ſ res protectò & illius bonitate, & noſtra conſideratione digniſſima: ſicut enim Hippocrates eos miniſtros in curatione exigit, [Vt qui circa ægrotantem ſunt, tacentes ſint, & præfecto obedientes;] ita ſanè nos, qui ſibi vulnera & curationem, mirabilem Dei ſapientiſſimi in agendo rationem, & ſapientiam agnoſcimus, vt vulnera noſtra medeatur, attenta conſideratione ſilentes, & mirabundi, tàm bonitatem ſuſpicere debemus; atque diligere cùm corripit, cùm vulnerat, neq; aliam ſalutis recuperandæ viam inire; fœlices enim qui diligunt ſalutare Dei. Corripiat (igitur) me iuſtus (Deus) in miſericordia (non plaga inimici crudeli, ſed vt ſanet, minimo detrimento, minimoq. dolore) & increpabit (percutiet, vulnerabit; vel ſecet tanquā, atq, percutiat) me: oleū autem peccatoris (venenum amaritudinis; ſic ex Hebr. oleum iniquæ illud venenatum eſt, quamuis blandum, & ſuaue videatur; blanditiæ, fauor, adulatoria verba) non impinguet (ex Hebr. non infringat; obliniendo, demulcendo franget) caput meum: propterea non reprobabo Dei correptionem, quæ quò ſeuior videtur, eò lenior & ſalutatior te ipſa eſt; ac penitus abijcio, faſtidio etiam, negligo, imò deteſtor blanditias & lenocinia peccatorum; quæ dum demulcent, vulnerant; dum mederi videntur, infringunt, lædunt.

** El por ſu mano alegra la herida, y da el bueno de ſus golpes honorables, cura la mano, pone el cabeçal, y ata la venda.*

Hipp. in of. ſi. Chirur.

Pſal. 69 5.

Pſ. 140. 5.

5 Percutere quid.

מחץ

Pſ. 67. 22.

Pſ. 109. 5.

Num 24. 8

Percutit, & manus eius ſanabunt. Poteſt eſſe ſuperioris ſententiæ repetitio quædam per expoſitionem; vel forte paulò amplior ſenſus, nam Percutere in originali eſt, ictu & percuſſione contundere, confringere; vnde dicitur Pſal. 67. [Deus confringet capita inimicorum ſuorum; & Pſal. 109 Confregit in die iræ ſuæ reges: Et rurſus: Conquaſſabit capita:] vel quidem eſt, transfigere; quare erit auxeſis; Quamuis ita vulneret, vt perfodiat, & transfigat; medebitur tamen, & ſanabit; ſic ab eadem radice dicitur Num. 24. & Perforabunt ſagittis: & Iudic. 5. Tempus validè perforans, & grauem aliquam plagam verbum ſanandi poſtulare certe videtur.

6 Quid indicet hæc Dei medicina, & curatio, poſt vulnerationem.

Sed notandum quidem hanc commutationem vulneris, & contuſionis, aut etiam mortis in ſalutem, & vitæ felicitatem, quorum vtrumq. a Deo fiat, tanquam rem illo maxime dignam ſolere in ſacris Litteris prædicari. 1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Deut. 32. Percutiam & ego ſanabo. Tobiæ 13. Quoniam tu flagellas, & ſaluas. Sap. 16. Deducis ad portas (extrema diſcrimina) mortis, & reducis.] Sed cùm hæc dicuntur, duo nobis de Deo ſignificantur. Primum, Dei ſumma potentia: & ita Deut. 32. ſtatim ſubditur: [Non eſt alius Deus præter me: & Sap. 16. Tu es Domine, qui vitæ, & mortis habes poteſtatem: & 1. Reg. 2. Domini enim ſunt cardines terræ: & Tob. 13 [Nō eſt qui effugiat manum tuam. Alterum; Dei charitas, & miſericordia, quæ poſt flagella, ſtatim affert ſolatiū, quaſi, humano more, afflixiſſe, & percuſſiſſe pœniteat illum: ſicut Tobias adducto loco etiā explicuit: [Caſtigauit nos propter iniquitates noſtras, & ipſe ſaluabit nos propter miſericordiam ſuā: & Ierem. 26. Bonas facite vias veſtras, & pœnitebit Dominum mali quod locutus eſt aduerſum vos: [quaſi ergo aut pertæſus, aut fatigatus & deficiens flagellando, & puniendo, viſitat iniquitates [vſque in tertiam, & quartam generationem:] & vindictam, & ſupplicium ſtatim remittit; [at facit miſericordiam in millia;] cum miſerendo, parcēdo, benefaciendo, nunquam ſe laſſari, imò potiùs valde recreari, ſignificet: vti Ier. Thrē. 3. ad ingentis cladis ſolatium cecinit: [Quia non repellet in ſempiternum Dominus: quia ſi abiecit, & miſerebitur, ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum;* non enim humiliauit ex corde. Rem licèt apertè videre 2. Reg. 24. cùm enim trium dierum peſtem comminatus fuiſſet, vix de mane vſque ad tempus conſtitutum, prauiſſ vſ Meliect meridiani lues graſſata fuerat, & miſertus eſt Dominus, ſuper afflictionem, & ait angelo percutienti populum; Sufficit nunc; contine manum tuam.

1. Reg. 2. 6.

Deut. 32. 39.

Tob. 13. 2.

Sap. 16. 13.

Deut. 32 39.

Dei charitas.

Tob. 13.

Grauior Deus ad miſerendum.

Ierem. 26

Exo. 20 5. 6

Thrē. 3. 31.

** El ſe canſarà, y lo dexarà preſto; que no lo ſale del coraçon.*

2. Reg. 24. 15. 16.

XIX. In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum.

1 *Prima expoſitio Senarij & Septeni. Septenarius nota multitudinis.*

2 *Secunda expoſitio: explic. Salomon. & Amos. Deus Adiutor, & Protector, quid ſignificet. Senarius nota multitudinis & fœcunditatis.*

3 *Sex creationis dies, ſex laborum dies ſymbolum: Septimus, Beatitudinis. Quod Sabbati ſanitas apud Paulum.*

4. 5 *Quarta, & quinta expoſitio. Quid ſint ſeptemplex apud Iſa.*

6 *Optima, & ſimpliciſſima interpretatio.*

Multiplex eſt apud interpretes huius ſenarij, ſeptenarijq. interpretatio. Primò enim quidam non diſtinguunt ſenarium a ſeptimo, ſed ſex, & ſeptimam pro ſeptem accipiunt; qua ratione non pauci dictum volunt, id Amos 1. [Super tribus ſceleribus, & ſuper quatuor,] id eſt, Si ſepties peccauerit, &c. numerum itaque ſequentem ſine diſcrimine addunt præcedenti, & ex vtroque integram ſummam conſtituunt: per ſeptem autem tribulationes, innumeras ſignificari aiunt. Septenarius enim eſt multitudinis nota, & numeri indefiniti, vt Amos 1. [Super tribus ſceleribus, & ſuper quatuor,] (id eſt, Si ſepties, centies, millies, ſine numero peccauerit) non conuertam, &c. ſic quoque de muliere peccatrice eiecisſe dicitur Chriſtus Dominus a Septem Dæmonia, id eſt, vniuerſitatem vitiorum: & Iſaiæ 4. Septem mulieres, id eſt, multæ: & 1. Reg. 2. vbi nos habemus: Sterilis peperit plurimos. Septuaginta ex Hebr. Sterilis peperit ſeptem, & per expoſitionem ſeu per oppoſitionem additur; Et quæ multos habebat filios, infirmata eſt: ſic etiam Ierem. 15. Infirmata eſt, quæ peperit ſeptem: exempla obuia ſunt: erit ergo ſententia; In ſeptem tribulationibus liberabit te Deus, ſæpe, ſemper te eripiet malis & diſcriminibus, ſi forte in illa incidas: ita Polychron. exponit; Lyra, Vatab. Iſidor. Clarius. Ad eundem ferè ſenſum Auguſt. 11. de ciuitate cap. 31. illum Prouerb. locum accipit: Septies in die cadit iuſtus, & reſurget, id eſt, quoties in tribulationem inciderit, non peribit, neque demergetur, non enim de culpa, ſed de pœna intelligit.

1 Prima expoſitio. Sex, & ſeptima pro ſeptem.

Amos 1. 3.

Septenarius nota multitudinis.

Luc. 8. 2.

Iſai 4 1.

1. Reg 2. 5.

L X X.

Iere. 15. 9.

Polychron.

Lyra.

Vatab.

Iſid. Clar.

Auguſt.

Alij ita, ſex, a ſeptima diſtinguūt, vt diuerſas res ſignificent, id quod ipſa ſententia indicat: neque enim oportet ſemper numeros illos, qui ſimul ponuntur, cōſtare in vnā ſummam, ſicut Prou. 30. aperte ſeparantur: [Tria ſunt inſaturabilia; & quartum, quod nunquam dicit ſufficit. Et rurſus; Tria ſunt, per quæ mouetur terra, & quartum non poteſt ſuſtinere:] atq, eadem ratione non incongrue accipietur ille locus Amos: [Super tribus ſceleribus, & ſuper quatuor, &c.] id eſt, tria; videlicet cætera ſcelera leuiora ſunt; ſed quartum cuiuſq. videlicet nationis, ex illis, quæ a Propheta recenſentur, maximè proprium, diuturnum, & inueteratum; veniam non meretur; erit igitur ſententia hæc; *ſex tribulationibus*, id eſt, plurimis, ſi in illas incidas, te Deus eripiet; *& in ſeptima, &c.* id eſt, aliquando faciet, ne in vllum diſcrimen deuenias, ſed auertet mala omnia, vt ſecurè agere poſſis: qua ratione Eccleſiaſticus cap. 51. ſæpe etiam Scripturæ Deum appellant non ſolū Adiutorem, ſed etiam Protectorem; Adiutorem inquam, ad vincendas, & ſuperandas difficultates omnes, in quibus iam ſumus; Protectorem vero, ad auertendas, fugandasq. calamitates, ne nobis occurrant.] Quod verò numerus Senarius ſit etiam multitudinis nota, & indefiniti numeri, non eſt alienum a Pythagoræorum doctrina, qui Senarium nuptijs, & generationi dedicabant; quod videatur perfectione quadam numeri imparis, qui marem refert, & paris, qui fœminam connubium inter ſe conſtituere. Sex igitur diebus cùm creatus mundus, omniumq. viſibilium rerum vniuerſitas ſit; & cum requieuerit Deus die ſeptimo, excluſiuè, quod dicitur; nam ſex tantum dies creationis fuerunt; rectè rerum fœcunditatem, multiplicationemq. ſignificabit, vt Philo ex ſua illa Platonica, aut Pythagorica doctrina eleganter docet.

2 Secunda expoſitio.

Prou. 30. 15.

Amos 1. 3.

Geneſ. 15. 1.

Pſal. 17. 3.

19 31.

Pſ 26. 1. &

Pſal. 27. 7.

Pſal. 39. 18.

Pſ. 113 9.

Eccl. 51. 2.

Deus non ſolùm adiutor, ſed et protector.

Senarius, nota multitudinis.

Geneſ. 2. 2.

Philo initio lib. de Mundi opificio.

Tertiò, Gregorius tum ſeptimum a ſex ſecernit, tum

3 Gregorij allegoria.

per

Sex dies creationis, ſymbolū laborandi. Hebdomada creationis deſignat præſentem vitam. Eccl. 40. 1.

per Senarium multitudinem tribulationū notari exiſtimat; ſed longè alia ratione; nã his numeris alludi cenſet ad ſex hebdomadæ creationis dies, quibus Deus vniuerſa elaborauit, atq. laborandi ſpeciem quandam, & exemplar nobis propoſuit; in ſeptimo autē, qui requiei conſecratus eſt, ad requiem etiã nobis propoſitã reſpicit. Ruſus per hebdomadã laboris, & operarũ, ſignificari præſentem vitã, quæ tota laboribus, & ærumnis plena eſt; per ſeptimum vero requiei diē, futuræ vitæ fœlicitatē; ex quo hæc ſententia conficietur: In multas tribulationes, atque labores incidere te, dum vixeris oportebit, cùm ad laborem natus homo ſit; graue quippe iugum impoſitū eſt filijs Adã a die natiuitatis, vſq. in diē mortis eorũ: nullus igitur dies huius vitæ ab ærumnis vacuus tibi illuteſcet: ſed tamen ſi conſtanter, patienterq. pertuleris, poſt laborioſiſſimam hebdomadã in ſeptimo æternitatis die, nõ tãget te danationis malũ: ſecus, qui dies huius hebdomadæ, ſeriemq. inuertat, vt in ſex prioribus diebus laborare renuat, qui deinde ſequetur ſeptimus æternitatis dies, non erit requiei conſecratus, ſed ſempiternis cruciatibus. Non diſſimili profectò allegoriæ ratione, dum de diebus creationis, & vitæ huius laboribus Paulus agit, rē totam ſic claudit. Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei: non ſolùm Sabbathum, ſed ſabbathiſmus, id eſt, æternum quoddam ſabbathum, & nunquam lapſura ſolemnitas, dies feſtus, qui nunquam occidet, neque aduesperaſcet.

Hebr. 4. 9. Quid ſabbatiſmus apud Paulū.

4 Quartò nõ longè ab hac expoſitione, proximius etiam ad literæ exigentiã Chryſoſt. Olympiod. Caiet. ſic intelligunt; Si in his ſex, id eſt, multis tribulationibus, atque moleſtijs te cõſtantem, patientemq; præbueris, ò Iob, reque ſubmiſſiùs permiſeris verberari, erudiri, purgari à Deo; ſeptimus tandē in hac vita aliquando tibi illuceſcet felicitatis, & requiei dies aliquis, quo nullũ te malũ tanget, neque flagellum appropinquabit tabernaculo tuo.

Quarta expoſitio. Chryſoſt. Olympiod. Caieta.

5 Quintò, ſex hos ſeptimumque diem feſtiuos, atque ſolemnes accipere poſſumus; ſed quidē non tã ex Eliphaz intentione, quam ex poſterioris Scripturæ vſu, & ſignificatione: nam vt R. Moyſes Ægypt. ait, hoc numero ſeptenario aliquando alluſio ſit ad ſeptem illos dies dedicationis domus Domini, tempore Salomonis, qui auguſtiſſimi, lætiſſimique fuerunt: in quam quoque rem explicat locum Iſaiç 30. [Et erit lux lunæ, ſicut lux ſolis: & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum, in die, qua alligauerit Dominus vulnus populi ſui,] id eſt, erit dies ille maxime feſtiuus, longeque fœliciſſimus, præcedetque lætiſſimus veſper: ſic igitur promittitur laborum toleranti homini reliquum vitę iucũdiſſimum, & reliqui dies omnes læti, atque feſtiui.

Quinta expoſitio. R. Moyſ. li. 2. Doctor. dubitorum. c. 30. 3. Reg. 8. Iſa. 30. 26.

6 Propoſui candide, quid in hoc loco, aut alij dicunt, aut ab alijs indicatũ promoueri, & illuſtrari à nobis potuit, vt quod optimũ lectori videatur ſibi deligat. Ego ſexto tandem loco, quod mihi viſum eſt ſimpliciſſimum, atque leniſſimum proferam; videlicet ſex tribulationes, ſeptimam etiam dici ab Eliphaz, eas omnino, quæ deinde ab ipſomet recenſentur, quaſi diceret; Cùm ſex, imò & ſeptem videãtur eſſe calamitatum genera, quæ homini accidere poſſunt, videlicet, ea, quæ iam enumerabo, ab omnibus profectò Dei ope, immunis eris: nam præterquam quòd Sanctus Ferrandus initio ſui ad Reginum Comitem Parænitici, ſic videtur intellexiſſe hunc locum; profectò res ipſa ſic etiam exigere videtur, vt nõ alias, quam illas ſeptem adiungat, cùm ait, A fame eruet te de morte; & in bello de manu gladij: Septenarium autem numerũ facile erit colligere legenti, & intelligenti: atque has potiſſimum tribulationes propoſuit, quòd his aliæ omnes contineantur, quæ ſolent hominibus accidere.

Sexta, & ſimpliciſſima expoſitio. S. Ferrand.

XX. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij.

1 *Fames, & ſterilitas frequentes immittuntur à Deo propter peccata. Explicatur Moyſes.*

2 *Nouem tempora famis indicata in Scripturis ante, & poſt Iobi ætatem.*

3 *Iuſtis ſuum cibarium conſtitutum à Deo. Illuſtratur in Apocal. Ioan.*

4 *Fames bello effecta. Pax vberrima. Pacis, atque Famis imago.*

5 *Manus gladij quæ. Hypallage. Iuſtus ab hoſte ſecurus.*

1 *Fames, et ſterilitas frequenter accidit. Plato in Axiocho. Agricultura difficultates. Sterilitas et fames propter peccata. Deu. 28. 50. 2. Reg. 21. 1. Iſa. 30. 20. Deut 21. 1. 2. 3. 4.*

HÆc prima famis plaga ſolet non infrequens eſſe, nã tum ex terra, tum ex cœleſti pluuia temporanea, & ſerotina, tũ ex pace, & ſecuritate ab hoſtibus penetet, & agricolarum induſtria & labor, & fructuum vbertas; facileque eſt aliquid horum deſiderari: vti Plato, inter alias vitæ miſeriarum, & officiorum, exercitiorumque humanorum deploratione ſic ait; Verùm dulcis eſt agricultura eſt ſanè: non ne tota tñ eſt (quod aiunt) vlcus, ſemper paratam doloris habens cauſam, nunc quidē ſiccitatē, nunc pluuias, nunc vredinem, nunc rubiginē, nunc vel æſtum intempeſtiuum, vel frigus conquerens? Solet verò frequenter Deus publica ſcelera fame, & ſterilitate punire, vt conſtat Deut. 28. cũ peſtem & famem cõminatur & 2. Reg. 21. Cùm propter Saul & domum eius, facta eſt fames in diebus Dauid tribus annis iugiter. Iſai. 30. Dabit vobis Dñs panem arctum, & aquam breuem. Huc certè illud ſpectare vr̃, quod Deut. 21. præcipitur, Quando inuentum fuerit in terra cadauer hominis occiſi, & ignorabitur cædis reus, egredientur maiores natu, & metientur à loco cadaueris ſingularũ per circuitum ſpatia ciuitatũ, & quam viciniorē cçteris eſſe perſpexerint, ſeniores ciuitatis illius tollent vitulam, quæ non traxit iugum, neq. terram ſcidit vomere, & ducent eã ad vallem aſperam, atq. ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, neque ſementem recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ: vbi quçri iubetur locus ſalebroſus, quia deinde ſeri non poterat, vt Hebræi tradunt, atq. R. Kimhi in ſuis radicibus, in voce *Ethan*: huius ſignũ eſt, ꝙ vitula nihil agriculturç edocta eſſet: cùm ergo ſola pro peccato victima faciat locũ ſterilem, quid ipſum peccatũ? Obſeruat vero R. Ioſeph, illum locum dici aſperum & incultũ, per Prolepſim, quia talis futurus deinde erat: alinqui non ſemper eligebatur eiuſmodi, ſed vbicumque cadauer inueniretur.

R. David. Kimhi. איתן *R. Ioſeph.*

2 *Thargũ Ionatha. Nouem famoſa famis tempora. Gen. 3. 17. Gen. 4. 11. LXX. Onkelus. * Seram las coſechas muy flacas, y la tierra de poca fuerça. Gen 12. 10. Gen. 26. 1. Gene 45. 5. Ruth. 1. 1. 2 Reg. 21 1. 3. Reg. 18. 2 4. Reg. 6. 25 Mat. 24. 7.*

Potuit autem Eliphaz ad inſignes aliquas famis, & ſterilitatis difficultates, quibus Deus, & impios conſumpſerit, & iuſtis conſuluerit, reſpexiſſe; nam Hebræi ea Thargo Ruth 9 numerant nouem fames famoſas, quarũ quinque potuerunt extitiſſe ante Iobi tempora, & hoc loco indicari ab Eliphaz in exemplum ſupplicij improborum. Prima, viuēte Adamo; & eò forte reſpicit id Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo; (in tranſgreſſione tua) ſpinas & tribulos germinabit tibi. Secunda ſequuta eſt parricidium Cain. Genel. 4. Maledictus eris ſuper terram (Septuagin. Onkelus Maledictus tu à terra, id eſt, Terra tibi maledicet, ſterileſcet tibi terra,) cum operatus fueris eã, non dabit tibi fructus ſuos. Onkelus. Nõ dabit tibi * robur ſuum, id eſt non feret fructus, quos poſſet, aut nõ poterit vberes fructus ferre. Tertia ſub Abrahamo Gen. 12. Quarta ſub Iſaac Gen 26. Quinta ſub Iacob Geneſ. 42. quam Ioſephus affirmat peruagatam fuiſſe vniuerſum orbem Ad aliquam ergo ex his quinque potuit alludere Eliphaz Sequuta verò eſt ſexta Ruth. 1. Septima 2. Reg. 21. Octaua. 3. Reg. 18. Nona. 4. Reg. 6. Et denique nouiſſimis temporibus erunt peſtilentiæ, & fames. Cùm autē iuſto pollicetur Eliphaz erutum iri *de morte*, famis tempore non ſolùm promittit fore; vt non pereat fame; ſed vt neque fameſcat, Deo curam illius gerente, & quotidianum cibum ſubminiſtrante: nam propriè in fonte eſt, Redemit, id eſt, redimet te, quaſi ſoluto pretio: nam qui fameſcunt, certiſſimę morti addicti ſunt; cibo & alimonia præſtito redimuntur, liberantur.

3 *Iuſtis paratũ cibarium à Deo. Apoc. 6. 6. Bilibris quid. Vinum, & oleũ ad letitiam conuiuiorum.*

Qui impiorum famem, atque penuriam, piorum verò non ſolum neceſſarium diurnumq. cibarium, ſed etiam iucundiorem lautioremq. victum à Deo paratum videre velit, legat c. 6. Apoc. [Audiui tanquam vocem, in medio quatuor animalium dicentium, Bilibris] (in Græc Chçnix mēſura tritici, quam vnus homo quotidie abſumere poteſt, id eſt, cibarium diurnum) [tritici denario, & tres bilibres hordei denario] (intellige denariũ diurnum; id eſt ſufficienter poterunt viri ſancti & probi ſuo labore victũ ſibi parare; nũquã illos fames opprimet, quod ſi paulò viliori cibo, qualis eſt panis hordeaceus, contenti fuerint, non ſe ſolũ, ſed alios etiam ſuſtentare poterunt; id eſt, tum ſibi triticeus, tum familiæ ſuæ hordeaceus panis nũquam deerit: illa aũt animalium vox, eſt quaſi præconium, quod in maxima annonæ caritate ad piorum ſolatium iubet Deus fieri) & vinũ, & oleum (quibus conuiuiorum iucunditas, & lætitia conſtat) ne læſeris; (nã manent ſanctis cũcta integra; dũ impiobi ſæuo famis ſupplicio conficiuntur: id ꝙ ſtatim deſcribitur) & ecce equus

palli-

Quis equus pallid⁹, cui ſimul mors. V11.3.A5.

pallidus, & qui ſedebat ſuper eum erat illi nomen Mors (certè equus, non idè qui ſeſſor; quis autem Pallidus præter mortè, nonne Fames? certe, nã ſicut pallida mors; ita

—— —— pallida ſemper

Ora fame. —— ——

etiã & infernus ſequebatur eũ (videlicet defuncti, ſqualidi, famelici) Et data eſt illi poteſtas ſuper quatuor partes terræ interficere gladio, & fame, & morte, & beſtijs terræ: harum igitur plagarum cùm hoc loco mentio hat; certe coniunctæ ſunt, & cum de fame diximus, nunc de gladio.

4

Fames bello proxima. 2. Reg. 24. 13. Iere.18.21. Iſa.2.4.

In bello de manu gladij. Coniungere hæc duo ſolet Scriptura, famem, & bellum, aut gladium, vt in Apoc. nuper vidimus, tum etiam 2. Reg. 24. Ierem. 18. nam inter arma negliguntur, & ſteriliſcunt campi, bellumq. abſumit omnia, ſicut in pace rerũ omniũ abundantia, & prouentus fructuum vberrimi ſunt; quare ſicut de ſumma illa pace ſcriptũ eſt, Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces; pari ſane, verùm contraria ratione, ad bellum, & hoſtiũ timorem pertinet, vt vomeres, & falces & inſtrumenta colendorũ agrorum iterum in gladios, & lanceas cõflentur, & ſumma pacis abũdantia cũ penuria

Famis imago. Pacis imago.

& annonæ difficultate, atq. fame commutentur; tũ etiam lurida fames, pãnoſa, via obſidens hærens, vacua ſinu, pingatur cũ bello; ſicut contraria ſpecie pingebatur Pax cũ puero Pluto, & ſpicis, atq. concordia cum cornu copiæ, quòd diuitiæ in pace comparentur, atque omnes fructus fœliciter prouenient: ſicut Tibullus alloquitur Pacem,

Tibull.

Interea Pax alma veni, ſpicamq́; teneto,

Profluat & pomis candidus ante ſinus.

5

Polychron. Manus gladij quid. Iere.18.21. Pſ 62.3.11

Manus autem gladij, Polych. videtur eſſe vis, & potentia gladij. Alijs, ictus enſis; quaſi diceret, liberabit te ab inimicorũ potentia, & ictibus iugulum tuum petẽtibus. Similis phraſis Iere. 18. Da filios eorum in famem, & deduc filios eorum in manus gladij (quod ſtatim exponit) iuuenes eorum confodiantur gladio in prælio. Pſ 62. Tradentur in manus gladij; gladio manus vis, & efficacitas agendi tribuitur, ſicut ſolet tribui os, & deuorandi, abſumendiq. auiditas. Sed fortè manus gladij per hypallagen

Hypallage.

dicitur, gladius manus; gladius enim manu apprehẽſus, & eleuatus, ſymbolũ eſt extremi diſcriminis, & præſentis

Pſ.149.6. Pſ.126.4.

hoſtis, atque imminentis cædis; ſicut dicuntur Gladij ancipites in manibus eorũ, & Sagittæ in manu potentis. Vel fortè, quòd in idem recidit. Manus gladij, eſt manus

Iuſti abhoſtibus ſecuritas.

gladiata, manus armata, hoſtes ferro armati. Hæc itẽ præclara, atq. e magnifica promiſſio eſt, vt omnium hoſtium conatus irriti fiant, & ab hoſtibus ſecurus homo degat, quamuis illi multa moliantur, quamuis prope iam acceſ-

*Pſal.52.5. *El encima-ge a viſt', y ye muy de eſpacio amoſa. pueſta, y ſin pieder beca do.*

ſerint; ſicut dicebat Dauid, Paraſti in cõſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulãt me; menſę paratæ accumbere, otium, ſecuritatem, tranquillitatem indicat.

XXI. A flagello linguæ abſconderis, & non timebis calamitatem, cùm venerit.

1 *Flagellum linguæ, calumniatorum apud iudicem delatio, vix quadrat.*

2 *Duorum, pro aduentantium hoſtium rumore.*

3 *Simpliciter pro lingua petulantis verbero, quod honeſta fama accipere ſolet. Percuſſor apud Paulum quis. Patrua lingua apud Latinos. Superbus alijs diuerberat.*

4 *Lingua gladius, ſagitta flagellum, & quidem. Explicatur Sapiens.*

5 *Dei ſingulare beneficium, tueri hominem à petulante lingua.*

6 *Calamitas, prædonum impetus.*

1

Vatabl. Flagellum linguæ, calũniatorum delatio. Ierem. 18. Auguſt.

A *Flagello linguæ.* Quidam, vt Vatablus, hoc videntur accipere de publica delatione apud iudicem per calumniam facta ab inimicis; ſicut id Iere. 18. Percutiamus eum lingua, id eſt, accuſemus eum apud Regem, & omni induſtria, & ratione efficiamus, vt publica ſententia vapulet, & percutiatur in iudicio: ergo flagellũ linguæ erit verberatio, aut pœna in iudicio conſtituta, & poſtulata fieri à calumniatoribus. Nõ aliter Auguſtinus dixit Chriſtum dominum prius crucifixum linguis Iudæorum clamantium & petentium, vt crucifigeretur, quam re ipſa à Romanis militibus tolleretur in crucem. A lingua itaque quæ verbera, flagella, pœnas lege, & iudicio facinoroſis conſtitutas tibi procuret, liberaberis: ad hãc certe rationem Ieſus Syrach Deo gratias agit, quòd ab iniquis accuſatoribus, qui illum apud Ægypti regem detulerant,

Eccl.5.3.

liberatus fuiſſet, A laqueo linguæ iniquæ, a labijs operantium mendacium, a lingua coinquinata, a verbo mendacij, à Rege iniquo, a lingua iniuſta. Ergo ait Eliphaz; Dũ impij, ò Iob, delerent apud tyrannos, & reos egerint pios viros, de te non audebunt loqui; nihil mendacij, aut ca-

Minus probatur precedens interpretatio.

lumniæ aduerſum te mentientur; numquam accuſaberis in iudicio. Hæc omnia licet bene conuenire poſſent in flagellum linguæ, ſed in Iobi perſonam non omnino quadrare videntur.

2

Flagellũ linguæ, pro rumore hoſtiũ dur ò. Iere.50.45

Alij per linguæ flagellum, horrendam de hoſtibus venturis famam, & bellicum tumultum interpretantur, cuius ſonitus, velut flagellum cor diuerberat, & dolore afficit; ſicut dicitur Iere. 50. Ecce populus venit ab Aquilone, vox eorum quaſi mare ſonabit; audiuit Rex Babylonis famam eorum, & diſſolutæ ſunt manus eius, anguſtia apprehendit eum, dolor quaſi parturientem: verum valde durum, & à phraſi Scripturæ alienũ videtur, bellicum tumultum dici flagellum linguæ.

3

Flagellum, linguæ petulantia. שוט

Ergo largiùs, & amplius accipiendũ eſt flagellum linguæ pro calumnia, & omni detrimento, quod mendacijs, aut linguæ petulantia honeſti viri fama accipere poteſt. Flagellum, quod propriè nos dicimus, *azote*, conſentiente etiam, & conſonante voce originali (*Sot*) & Latina vox

Verbera, & verba affinia.

verbũ, aliquid etiam peculiare cũ lingua habet; nam verber, à verbis, vt Nonius cenſuit, aut verba à verberando dicta ſunt, q aures vox verberet: ſicut Soſia ille dixit, Me

Plau.3 Amphi.act.1.

tum vocis ne vice hodie hic vapulẽ, quę hunc verberat, & qui detractorijs verbis famam alterius verberant, certè

Percuſſor apud Paulũ. 1.ad Thi.3.3.

Percuſſores appellantur, et ſuppreſſo linguæ nomine. Sic enim id Pauli 1. ad Thimo. 3. Non percuſſorem. Chryſo. de linguæ verberibus, id eſt, conuitijs accipit: & Hier. ſimiliter ad Tit. 1. illum definit, [Non percuſſorẽ, qui manſuetus, & patiens ſit in tẽpore, quid loquendum ſit, quid

Ad Tit.1.7 Percuſſoris definitio. Cic.4.de finibus.

ve tacendũ; nec ſermone inutili conſciẽtiam percotit infirmorum; ne cõtumelioſus, & garrulus perdat eũ, quem potuit modeſtia, & lenitate corrigere:] apud Latinos etiam eſt, iniuria aliquem verberare, & apud Lyricum.

Hor.3.car. Ode.12.

Patrua metuentes verbera linguæ.

Lingua patrua. Cic.pro Cælio.

Nã patrui multò quã patres incorruptiores eſſe ſolent in iudicandis, & obiurgãdis fratris filiorũ peccatis, ſicut aliquando à Cic. dictum eſt, Qui in reliqua vita mitis eſſet, fuit in hac cauſa pertriſtis quidã patruus, cenſor, magiſter: ergo qui aſperè & inhumaniter obiurgant, hi percutiũt, verberãt, flagellãt: ſic Græca vox Percuſſores apud

πλήκτης Verber apud Latin.

Paulum (*Plictes*) eſt qui promptus, & celer eſt ad percutiendum ſtimulo, verbere, ad verbera incutienda. Cùm autem verber, aut flagellum, aut funiculus ſit, aut virga, aut quodlibet aliud inſtrumentũ ad cedendũ aptum, certè de hoc flagello linguæ eſt id accipiendum Prou. 14. In

Prou.14.3. Superbus alios diuerberat.

ore ſtulti, virga ſuperbiæ, id eſt, lingua ſtulti, & temerè loquentis, velut verbere, aut percuſſoria virga tangit, & verberat: nam cum verbera, & flagra ſeruilia ſint, ſuperbus in cæteros tanquam in ſeruos vult dominari.

4

Cur lingua vocatur flagellum. Iacob.3.6. Eccl.28.21

Sed illud obſeruandum, quòd cum alijs nominibus linguæ feritas, & virulentia ſignificari ſoleat, nunc tandem flagellum dicitur; nam nihil eſt quod dolorem, & cruciatum afferat, quod in lingua non contineatur; cum ſit Iacobo teſte Vniuerſitas iniquitatis, ſed ea peculiari ratione flagellũ dicitur, quod dolorem & vibicem efficiat; id eſt, ſoleat honeſtæ famæ notam indelebilem inurere, vt docet Eccleſiaſt. cap. 28. Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ (non ſolum flagelli inſtar, liuorem facit, ſed etiam) comminuet oſſa. Præterea cum detractores,

Detractor nunc gladio, nũc ſagitta, nũc flagello vtitur. Eccl.51.3. Pſal.68. Eccleſ.10. M.Verr. & Paulus.

& maledici apertè, & publicè profiteãtur ſe hoſtes eorũ, quibus detrahunt, dicetur lingua eorum, aut gladius, aut ſagitta; cum verò clanculũ calumniantur, & detrahunt, non ſolũ dr̃ lingua eorum Laqueus linguæ iniquæ, vel Sagitta occulta, vel, Serpens in ſilentio mordens, ſed et flagellũ, quòd in ſcapulas impingitur, & à tergo ledit, quod non videas. Sic Marcus Verrius, & Paulus explicãt, cum Cato, Pro ſcapulis, dixit de pęna verborũ intelligi. Adde etiam, quòd cum detractor zelum, quem ſimulat, atque deſiderium conceptum correptionis, & melioris conditionis eius hominis, quem dictis ſuis proſcindit, cum parentis, patrui, cenſoris incorrupti, magiſtrique ſpeciem quandã oſtentat, tunc vĩ lingua, pro flagello vti; Flagello enim parens & magiſter vtitur. de quo veriſſimè à Salomone Prou. 26. dictũ eſt, Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia

Prouer.26.

(bono,

(bonn, & ſimplici animo prolata) & ipſa perueniunt ad interiora cordis; illis quippe traſfigitur cor, verberatur fama, liqueſcit, comminuitur, & iot motum viſcerum vehementi dolore afficitur; non is profectò patens, nõ patruus, non magiſter eſt, ſed ſæuiſſimus hoſtis.

5 *D. Thom.* *Caiet.* *Abſconderis.* D. Tho. Latebunt detractorem tua facta, de quibus poſſet ille materiam detrahendi ſumere; ſed minus propriè. Caiet. Deficient delatorem firmæ probationes; & ſufficientia indicia, quibus poſſet te cuiuſpiã *R. Abrahã.* ſceleris reum conuincere; nimis leniter. Rab. Abraham: in commentarijs, Calumniatori, quaſi ſemper fuiſſes abſconditus, & nunquam illi vel de facie notus, non venies in mentem: cùm alios maledictis, & contumelijs diuerberauit, te prætteribit intactum: ſed præter ſacræ Scripturæ *Germanior expoſitio.* phraſim. Illud ergo proprium, lene, germanũ, Abſcõderis, protegeris, defenderis; tuebitur te ſemper Deus, ne præualeat contra te calumnia: mendacium, detractio; ne quid accipias damni ex lingua iniqua: ſimile id Pſ. 30. *Pſ. 30. 21.* Abſcondes (proteges, ſeruabis, munies vndiq.) eos in abſcondito (in interiori cubiculo tuę maieſtatis) faciei tuæ (te prouidente, circumſpiciente, ne quid accipiant damni tuus conſpectus ſecuros illos reddet, non ſecus ac ſi in interiori cubiculo, & penetrali abditiſſimo ſeruati, abſconditi, abditi eſſent: idem rurſus paulò clariùs) [proteges eos in tabernaculo tuo] (ſicut Moyſem fugientem à iurgio & murmuratione populi ad tuum tabernaculum Nu. 14.) à contradictione (tua iniurijs, detractione) linguarum. Vir linguoſus (delator, maledicus, detractor) nõ *Eccleſ. 10. 20.* dirigetur (non erit firmus, ſtabilis) in terra (in tua ciuitate, in tuo regno; non timebis delatores, cùm ſoſpes, & incolumis regnaueris; nemo regi maledicere audebit, nemo detrahet etiam in cogitatione tua, aut in ſecreto cubiculi *Nicetas.* tui.) Aliquid ēt plus ſignificat, quam dicit, vt auctor Catenæ expoſuit: Perficiet vt contumelias facilè vincas, atque in ore omnium tua verſetur laus. Eleganter verò *Chryſoſt.* *Linguam petulantem effugere.* Chryſ. [Flagellũ linguæ cum manib. gladij cõfer, Haud leue (inquit) eſt, imo verò magnum, eũ poſſe iuuante Deo hominem effugere, qui nihil boni vnquam loquatur: lingua enim nihil improbius, quibuslibet inſidijs, quolibet enſe immanior, atque intolerabilior.]

6 *Calamitas pro vaſtatio.* *Non timebis calamitatem.* Non eſt calamitas in vniuerſum accipienda pro qualibet ærumna; quamuis enim Septuag. mala omnia intellexerint legentes, [Non timebis *L X X.* à malis venientib.] quo etiam modo interpretatur Po*Polychron.* lychron. [Nullum ad te malum manabit.] Sed verbũ ca*שׁדד* lamitatis originale (*Sadad*) eſt more prædonum, & impetu hoſtili vaſtare, & depopulari: quare vox eadem inferius redditur vaſtitas; Non timebis, ò Iob, vaſtitatẽ, non hoſtium, & prædonum aduentum; ſecurè & tutò ages.

X X I I. In vaſtitate & fame ridebis, & beſtias terræ non formidabis.

5 *Ridere quid. Iuſti in ærumnis gaudentes: illuſtratur Dauid.*
2 *Iuſti tum in ſingulis, tum in plurimarum ærumnarum prælio inuicti.*
3 *Beſtia, homines ferinis moribus.*
4 *Quomodo Paulus ad beſtias pugnauerit.*
5 *Beſtias Deus immittit ſcelerum vindices.*

5 *Ridere quid.* *שׂחק* RIdebis: Quod in fonte eſt (*Sachak*) eſt aliquando illudere; vnde dicitur Pſ. 2. [Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Habac. 1. Ipſe ſuper omnẽ munitionem ridebit, & tyranni ridiculi eius erunt: [ita hic Sept. Iniu*Pſal. 2. 4.* ſtos & iniquos deridebis, ludibrio ergo habebis tyrãnos, *Hab 1. 10.* prædones, vaſtatores; vel, quaſi ludens, & ridens illos fu*LXX.* gabis, debellabis; pro nihilo inimicos tuos habebis: quẽadmodum etiam Theophilactus expoſuit illum locum Habac. Vel, Ridere, poterit ſimpliciter accipi: *In vaſtita-* *Iuſti in ærumnis gaudentes.* *te* ita eris munitus, atque de tua ſalute certus, & ſecurus, vt ridere poſſis; nihil triſte tibi accidet, læta omnia; atq. iucunda; etiam ſi fameſcas, non ſolum non te enecabit, aut conficiet fames, verùm te Deus ſua ope, ſuoq. conſolationis pabulo reficiet, & ridere faciet: ipſa te fames *Moriraſte de hambre, y eſtaraſte ſi ando de riſa.* reddet ſaturum; lætum, hilarem; & non ſecus ac ſi tibi plenus eſſet venter, cantabis, *ridebiſq. in ipſa fame libẽter: ſimile quid canit Pſal. 67. [Si dormiatis inter medios cleros, id eſt, inter ſortes; ſortientur, videlicet milites, cuiuſnã mãcipia futuri ſitis; miſſis ſortibus deliberabũt de *Pſ. 67. 14.* vobis interficiendis: in his igitur diſcriminib. dormietis

Act. 12. ſecuri & tuti, ſicut Pet. Act. 12. quẽ cũ Herodes ſequenti die producturus eſſet ad ſuppliciũ, [erat in ipſa nocte dormiẽs inter duos milites, vinctus catenis duab.] & ita ſopitus alte, vt niſi percuſſus latere, excitari non poſſet: vel, etiã ſi dormiatis inter medios cleros, ollas, cacabos, quamuis miſeri, afflicti, captiui viliſſima quæque ſeruorum munia obeatis) [pẽnę columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius pallore auri] (non ſecus lætus, iucundusq. erit conſpectus veſter, atq. eſt alba colũba argẽteo candore, & aureo pallore conſpicua, quæ ſolis radijs percuſſa gratiſſimũ fit intuentib. ſpectaculũ,) Dum diſcernit (iudicat) cœleſtis (Deus) reges, (hoſtes, atq. tyrãnos potentiſſimos) ſuper eã (eius defendendæ, & tuendæ cauſa) niue dealbabuntur in Selmon, erunt ij, quos tuebitur Deus, velut mons Selmon; qui cùm vmbroſus, obſcurus, cauernoſus eſſet totus, decidente tamen niue impletis cauernis lucidiſſimus, atq. gratiſſimos albicabat; non ſecus miſeri, inopes, famelici, cœleſti conſolatione, & lætitia perfunduntur, implentur, albicant, ita vt timore minime palleſcant, fame non ſqualleant, ſpoliati minimè ſentiãt inopiæ detrimẽta, ſed cãdidos ſe, lętos, hilares ꝑbeat, & in ęrũnis gaudeãt, & exultẽt, atq. in fame rideat.

Illa aũt duarum rerũ coniunctio, *in vaſtitate, & fame,* accipienda vĩ copulatim, vt logici dicunt: nam cũ vtrãm- *2* *Iuſti tum per ſe ſingulas, tum cũctas omnes calamitates ſuperãt.* que partem ſeorſum antea dixiſſet, videlicet famem, & vaſtitatem ſub nomine calamitatis, nunc vtramque cõiungit, in hanc ſententiam; Non ſolùm ſingulas ærũnas ſuperabis, ſed omnium illatam in vnũ coeuntium agmẽ: Non ſolùm ſigillatim depugnabis cum ſingulis, ſed integrum ex omnib. exercitum fugabis. In eandem ſententiã videtur s. Iacobo dictum, [Omne gaudium exiſtimate *Iacob. 1. 2.* fratres, cũ in varias [(multas ſimul omnis generis, multiplices, verſicolores. ex Greg.) tentationes incideritis.

3 *Olympiod.* *Philip.* *Et beſtias terræ.* Olympiod. & Philip. per beſtias intelligunt homines ſyluestrib. & ferinis moribus; & fauet originalis vox quæ deducitur à (*Hhaiah*) quod eſt viuere, aut *חיה* habere animam viuentem, vnde dicitur hoc loco beſtia, *Beſtia, homines ferinis morib.* quaſi viuens, animans, & ad homines aliquando refertur in bonum Pſ. 67. [Animalia tua habitabunt in eis:] & ibidem in malum; Increpa feras arundinis, id eſt, populum *Pſal. 67. 11.* barbarum, atque ferinum prodeuntem ex ſuis latibulis, & cauernis; tanquam ex arundineto venenata animalcu- *Pſal. 73.* la, vt nobis noceant: ſimul etiam in bonum & in malum. Pſ. 73. [Ne tradas beſtijs animas confitentes tibi] (iuxta *4* *Paulus ad beſtias quomodo pugnauerit.* Hebræum. [Ne tradas beſtijs animam turturis tuæ:] id eſt, animã tui ſerui, afflicti, miſeri, qui gemitu, ſuſpirijſq. turturis inſtar, tuam opem implorat) [& animas pauperum tuorũ ne obliuiſcaris in finẽ. Heb. Animas animal- *1. Cor. 15. 32.* culorum tuorum.] Hoc eodẽ genere loquendi locutum Paulũ; cũ ait, [Si ſecundũ hominem ad beſtias pugnaui *Chryſoſt.* Epheſi.] Affirmant Chryſ. Anſelmus, Theophila. Occu- *Anſelmus.* men. D. Th. Tertul. & in eãdem rationẽ Ignatius ſcripſit *Teophilact.* ad Romanos: [A Syria Romã vſq. terra, mariq. cũ beſtijs *Occumenus.* depugno, noctu, dieque alligatus decẽ leopardis, quæ eſt *Tertul. de Reſurrect.* militaris cuſtodia; qui & beneficio affecti, peiores fiũt.] *carnis. c. 48* Idẽq. ipſe Paulus 2. ad Thim. 4. Leonẽ dicit Neronẽ, Li- *Ignatius epiſ. ad Ro.* beratus (inquit) ſum de ore leonis. Habentq. in Scriptura improbi homines ex ſimilitudine morũ brutorũ, beſtia- *2. ad Thi. 4. 17.* rũ quoq. appellationẽ. Quãquã non deſint, qui illas Pau- *Improbi habent brutorũ appellationẽ.* li beſtias, veras feras intelligant, ad quas Paulus Epheſi damnatus fuit, Ambroſ. Origenes, Nicephorus; hi dicũt obiectũ eſſe Paulũ leoni; qui ad illius pedes manſuetus cõſederit. Sed hic ſenſus licẽt minùs probetur in hoc lo- *Ambr. 1. Cor. 15. Orig. in Periar. li. 1. c. 5. Niceph. li. 12. cap. 15.* co Pauli; tamẽ in noſtra Eliphaz ſententia verior, leniorque videtur; Beſtias ſæuiſſimas, nedum homines nõ formidabis; nihil ab hoſtibus, nihil à beſtijs detrimenti accipies; non aget lupus in tuo grege prædam; nunquã leo ad caulas paſtorum accedet; cum enim leones ſenes ſunt ad paſtorum caulas prædam quærere dicunt: vt indica- *Leones ad paſtorũ caulas prædam agunt.* tur 1. Reg. 17. [Dixit Dauid ad Saul; paſcebat ſeruus tuꝰ patris ſui gregẽ et veniebat leo, vel vrſus, & tollebat ariẽtẽ, &c.] Solet ēt Deus venenatas beſtias immittere in homines ſceleratos Deut. 32. [Dentes beſtiarũ immitam in *1. Reg. 17.* eos, cũ furore trahentiũ &c. & Nu. 21. Immiſit Dominus *5* ignitos ſerpentes: [quo loco R. Moyſ. affirmat non ſolũ *Beſtia ſcelerũ vindices* improbos ex populo percuſſos a ſerpentib. ſed ēt morſibus infeſtatos ab illius iumentis, q̃ ſecũ deferebãt; cui fauet *Deut. 32.* id Sap. [Armabit creaturã ad vltionẽ inimicorũ:] quare *R. Moyſ.* ſic hoc loco Eliphaz patientiã imperet, & ſuadeat Iobo; *Sap. 5. 18.* eaque ſi ſit munitꝰ, iubeat nihil timere a beſtijs terrę, id

eſt ab omni venenato, ſæuoque animali; conſentire qui-
Pſ. 90. 13. dem videtur cum illo Pſ. 90. [Conculcabis leonem, & draconem.] Verum enimuerò cum illi, qui in deſerto laboris, & itineris impatientes fuiſſent, acerbiſſime morderentur à ſerpentib. & beſtijs terræ; certè qui patientiſſimus fuit, in vinculis, ærumnis, tempeſtatib. itineribus pro Chriſto ſuſceptis: & qui tunc etiam vinctus ducebatur Paulus,
Act. 28. 3. cùm vipera in manum illius inſiliſſet, nihil mali accepit, agnoſcente & ſentiente beſtiola virtutem laborum, & patientiæ Pauli, aduerſus quã nihil poſſint
1 Cor. 13. 4 dentes, atque venena: nam cùm charitas patiēs eſt, id eſt cum patientia coniuncta, [omnia ſuffert, omnia vincit.]

XXIII. Sed cum lapidibus regionis pactum tuum, & beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi.

1 *Lapides, angeli, viri conſtantes, lex lapidea, non quadrant huic loco.*
2 *Lapides maceriæ, paulò commodius.*
3 *Lapides agrorum benedicti, vbertatis ſymbolum.*
4 *Lapides terminales qui, Limites agrorum quales. Deus Terminus multa ex prophanis.*
5 *Regio quid propriè apud ſacros, & prophanos.*
6 *Pactum cum lapidibus ad perpetuitatem pertinere,*
7 *Quod commune genus ſcopuloſum in Arabia peculiare.*
8 *Beſtia nomen quid propriè.*
9 *Paraphraſis illuſtratus Pſalm. 90. de leonibus peculiaria quædam,*

1 Qui dicantur lapides, OFfenderunt ad hos lapides pleriq. interpretes; non enim facile eſt illos vidiſſe, quũ ijs ante oculos poſitos. Hugo angelos intelligit, qui apud Ezechielem di-
Hugo. cuntur Lapides igniti; cum his paciſcitur vir probus, &
Ezech. 28. 14. amicitiæ fœdere arctiſſime deuincitur, conſerui enim ſumus.
Secundò, Philip. interpretatur fortes homines, his ver-
Apoc. 19. 10 & 22. 9. bis; [Lapides per metaphoram fortes homines dixit, ſtabiles, & quietos, qui ſunt vtique iuſti, & ſancti, quorum
Philip. magna fama, & virtus animi vbique increbruerit: ſi talis
Lapides viri fortes. fueris, cum huiuſmodi ſanctis hominib. qui in modum lapidum firmi, per diuerſas poſiti regiones ſunt, habebis pactũ ſolidæ charitatis vt ab eis nunquã te aliqua tribulatio poſſit auellere.] Non multum longè ab hoc Greg.
Gregor. [Qui (inquit) rectè viuit, pacto ſe cum lapidibus regionũ iungit; quia in eo, quod mundi deſideria ſuperat, vitam ſuam proculdubio ad ſanctorum præcedentium imitationem ligat;] ſed hæc allegoriam ſapiunt.
Chaldeus. Tertiò, Chaldæus refert ad legẽ ſcriptã in tabulis lapi-
Lapides lex lapidea. deis. Sed qua rõne lex poterit dici lapides regionis, ſlertim cũ neq. Eliphaz, neque Iob ad legem pertinuerint?
Quartò, Caiet. accipit de patientia, conſtantia, firmi-
Lapis, constantia, & fortitudo. tate, quæ per lapides ſignificari ſolent, cùm ipſe etiã Iob dixerit, [Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt:] in hanc ſententiam; Quia iam conuenisti
Iob. 6. 12. cum lapidibus, & par illis euaſiſti in fortitudine, & ſuſtinentia in malis, ictibuſque ſuperior, ideò pacem habebis, &c. Sed ſenſus durus eſt. Quatuor ergo alias expoſitiones leniores, veriſimilioreſque ſubijciamus.
Quintò itaque hi lapides ſint, ex quib. vallum aut ma-
2 Lapides ſimpliciter accipit, ex quibus fundi maceria componuntur ceria fundi, aut poſſeſſionis alicuius compingitur; quaſi dicat, habebis eũm lapidibus, cùm maceria, cum vallo initum pactum, vt non alio cuſtode tui agri indigeant: nunquam diſſoluetur maceria, non diſſiliet lapis ex ſepe, nemo furabitur, nemo inſiliet in agros tuos; ſi quis conabitur diſſipare ſepem, mordebit eũ coluber; ſi quis tranſferre lapides, affligetur, nihilque efficiet tandem. Non multum diſplicet; ſed neque valde placet.
Sextò, vt referatur ad mali propulſationẽ, Neque quidem à lapidibus, qui à lædendo pede nomen habent, tu læderis: lapides & ſaxa, (regionum videlicet, illarũ deſertarum, quæ ſaxoſæ ſunt & inculta) te nunquam lædẽt quaſi tecum fœdus percuſſerint, viam tibi planam, & expeditam præbebunt, nunquam [offendes ad lapidem pe-
Iſa. 28. 15. dem tuũ.] Similis percuſſio fœderis eſt Iſa. 28. ex perſona impiorũ nihil ſibi timẽtiũ à diuinis comminationib. [Dixiſtis. n. Percuſſimus fœdus cũ morte & cũ inferno fecimus pactũ; flagellũ inundans, cũ tranſierit, non veniet
Exod. 12. 13. ſuper nos.] alludere videtur ad fœdus illud initũ in Ægypto cũ angelo percutiente. Exod. 12. & 13. [Erit ſanguis vobis in ſignũ in ædib. & videbo ſãguinẽ, & trãſibo vos.]
Septimo, multo elegantiùs D. Tho. interpretatus eſt, *Elegans D. Tho. expoſitio.*
de vberrimis fructibus qui non ex molli, occata, bene
culta terra, ſed ex ſterilibus, ſalebroſis, lapidoſis agris, cœlo fauente, & Deo benedicente, colligere poſſit iuſtus; ita *Pactũ cum lapidib. ad terræ & lapidum vbertatem.*
vt videantur fœdere deuincti ad reddendos prouentus
amplisſimos, ex quibus alius non niſi ſpinas, & tribulos
colligeret. Ergo iuſto (inquit Eliphaz) molleſcent ſaxa;
impijs verò terræ puluis molliſſimus & tenuiſſimus lapideſcet: ſic comminatur, & iubet Deus. Deut. 28. Sit cœ- *Deut. 28. 23.*
lum, quod ſupra te eſt, æneũ; & terra, quã calcas, ferrea.
Onkelus ducida paraphraſi; [Erũt cœli qui ſupra caput *Onkelus.*
tuum ſunt, fortes tanquam æs, vt non deſcendere faciant
pluuiam: & terra, quæ ſubter te eſt, dura erit tanquã ferrum, vt non proferat fructus.] Cũ deſcribit aũt Moyſes
vbertatem agrorum promiſſorum, ait Deu. 32. Cõſtituit *Deu 32. 13.*
eũ ſuper excelſam, (montoſam) terrã, vt comederet fructus agrorũ, & ſugeret mel de petra, (de cauernis petrarũ,
in quibus ſyluestres apes mellificant) oleumque de ſaxo
duriſſimo (nam inter ſaxa maxima ibi oleæ ſunt, & olei
copia prouenit.) Nõ diſſimile ipſe Iob priſtinæ fœlicita- *Iob 29. 6.*
tis memor; [Fundebat mihi petra riuos olei:] Huc igitur reſpicere potuiſſe Eliphaz nemo iure negabit.
Octauò, tamen proponam, quod ſcio non nemini pla- *4*
citurũ Lapides regionis intelligi poſſunt fines, terminiq; *Limites agrorũ quales fuerint.*
agrorum limitatorum. Hi aute termini non ſemper ijdẽ,
eiuſdemue formæ, aut ex eadẽ materia fuerunt; fuerunt
namque terminales arbores apud Paulum. I. C. quas fi- *Paul. li. 5. ſent. tit. 22.*
nales appellat Siculus Flaccus. Meminit Hygenus de li- *Sic. Flac. li. 1. de cõdit. agro.*
mitibus. Fuere etiam, fines agrorum Formæ, id eſt, æreæ
tabulæ inſculptæ, in quibus, quid cuique datum, aſſigna- *Hygenus.*
tum, redditum veteri poſſeſſori, commutatum, aut alia ratione attributum fuiſſet, inſcribebatur; atque ex his tabu
lis controuerſiæ de agrorũ modo, finibuſque decidebantur, figebanturque ad æternitatẽ. Hinc Vlpianus. Qui ta- *Vlpianus in lo qui tabulã. ff. ad l. Iuliã Pecul.*
bulam æneam, legis formamve agrorũ continentẽ refixerit, vel quid inde imminutauerit, lege Iulia peculatus tenetur. Quæ verba docta, & ſapienti elucidatione expoluit
Briſſonius in ſelectis ex iure ciuili antiquitatibus Fue- *Briſſonius li. 4. cap. 5.*
re deniq. limites ex lapidibus: & quidẽ cùm Numa Pompilius publicũ populi Romani agrum, & priuatũ cuiuſq.
certis limitibus, terminiſq. definiuiſſet, in Deorum numerum Terminum retulit: is Deus (ſi dijs placuit) ſaxum
erat; ſaxaq. ſimiliter, reliqui omnes agrorum aut publicorum, aut priuatorum limites; quos loco dimouere, capitale fuit: huc enim ſpectat illud ex antiquis legibus,

Qui ſecus faxit & terminum exaraſſit,
Ipſusq; & boues ſacri ſunto.

Quare neque Deus Terminus Ioui omniũ deorũ ma- *Liu. Deca. 1. li. 5.*
ximo ſua ſede cedere voluit. Rei huius meminere. Ti. Liu. *Aug. 4. de ciu. ca. 23.*
Auguſtinus, Lactantius, & totius rei ſummam eleganter.
4. de Ciuit. Ludouic. Viues ex Plutarch. Dionyſ. Lucio *Lactan. lib. 1. cap 20.*
Floro conſecit: de quo Ouid quoque. *Ludou. Viues.*

Termine ſiue lapis, ſiue es defoſſus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes. *Ou. 2. Faſt.*
Tu populos vrbeſq. & regna ingentia finis,
Omnis erit ſine te litigioſus ager. *Inferius.*
Nulla tibi ambitio eſt, nullo corrumperis auro,
Legitima ſeruas credita rura fide.
Termine poſt illud leuitas tibi libera non eſt, *Inferius.*
Qua poſitus fueris in ſtatione, mane. *Marcellin. lib. 18.*
Et ſeu vomeribus, ſeu tu pulſabere raſtris,
Clamato; tuus eſt hic ager, ille tuus.

Hinc terminales lapides apud Ammia. Marcellinum, &
meminerunt etiam ll. 1. 2. 3. D. de termino. mo. Solebant
vero hi lapides altè defigi, ita vt in ſummo hærerent ſolo, vn indicat illa terminũ ad vitæ humanæ finem tranſlatio apud Lucretium. *Lucretius.*

Quandoque dem vitæ depactus terminus altè,
&c. id Virgilij: *Vir. 4. Aen.*
Et ſi fata Iouis poſcunt, hic terminus hæret: *Terminũ rei immutabilitatem denotat.*
quo rei immutabilitatẽ ſignificat: hinc Terminus dictus
Capitoli immobile ſaxum.

Ergo, vt ad rem noſtram ueniamus, *Lapides regionis*, ſunt *5*
limites, terminiq. agrorũ: & quidẽ hoc loco, Regio eſt (*ſadeh*) propriè, campus, ager datiuus, pars terræ culta aruis *שדה Regio quid.*
paſcuis, hortis, plantis: eadem enim vox ſubeſt Geneſ. 27. *Ge. 27. 27.*
[Quaſi odor agri pleni: & Nu. 20 Nõ ibimus p agros, ne- *Nu. 20. 17.*
que per vineas. & 4. Reg. 8. Clamãs ad regẽ, p domo ſua, *4. Reg. 8.*
& pro agro ſuo.] Paſcua ẽt ea voce dicũtur, *Dwerſat.* Pſ. 8.
pecora

Pſal.8.8. pecora campi: ideq. Regionis nomen ſignificat in ſacris, *Gen.14.9.* vt Geneſ. 14.[Percuſſerunt omnē regionē](agrū) Amalechitarum: quod ad agrorum quoq; deuaſtationem pertinet: *Iſa.32.12.* ſic Iſa.32. Plangite ſuper regione (agro, horto) deſiderabili, ſuper vinea fertili; & illud, Videre regiones, quæ albæ ſunt iam ad meſſem: vnde eſt *Mich.2.4.* Mich.2. Regiones (agros) diuidere: idem etiam apud Latinos vſus Regionis: nam regiones a Iuriſperitis in fundis ſtatuuntur, & regiones ſunt fundorum partes certis menſuris diſpertitæ: eſt & regio Ciceroni, tractus terræ, aut agrorum; quod vulgò, pagos, dicimus: imò etiā aliquando regio idē eſt, quod lapis, limes, terminus, linea, regula, cùm Cicero de Natura Deorum dixerit, Vineæ regiones terminare; & ꝑ translationē; [Si quib. regionib. vitæ ſpatium circūſcriptum eſt, eiſdē omnes cogitationes terminaret ſuas &c.]

Lib.8.& l.29 ff. de acqu. dom. et l.7 ff. de ed. demidu. *Cic de nat. Deorum.* *Cic. pro Archia.*

6 *Pactum inire cum lapidibus ad perpetuitatem pertinere.*

Pactum verò inire *cum lapidibus*, terminiſque agrorum, ad perpetuitatem quandam nunquam violandam pertinet; tum ex firmitate fœderis, tum ex immobilitate termini & lapidis: ergo ſignificat fore, vt termini agrorum illius à nemine violentur; Nemo tranſiliet, nemo tranſgredietur, nemo mouebit ſua ſede & loco; tuorum agrorum termini, & limites nemini cedent; erunt Iobi immobiles ſaxa, immoti lapides; Ponet Deus fines tuos pacē, vt nemo in tuos terminos incurrat, nemo tuos agros, aut agricolas infeſtet; [non ſit Satan, aut occurſus malus; perpetuò paciſceris cum hoſtib. de non violandis tuis limitibus, non refigendis, mouendis, attingendis tuis terminis; ſi tui lapides vomere, aut raſtro pulſabuntur alieno, clamabunt ſtatim, Hic ager Iobi intactus eſto. Certè Samuel videtur cum hoſtibus, & cum lapidibus pactū iniſſe mirabiliter, poſtquam ſui populi fines propagauit, 1.

1. Reg. 7. 35. Reg.7. Nā inito cū Philiſtæis prælio, [Egreſſi filij Iſrael de Maſphat, perſecuti ſunt Philiſtæos, & percuſſerunt eos vſq. ad locū qui erat ſubter Bethcar; tulit aūt Samuel lapidem vnū, & poſuit eū inter Maſphath, & inter Sen; & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitq; huc vſque auxiliatus eſt nobis Dominus. Et humiliati ſunt Philiſthijm; nec appoſuerunt vltrà vt venirent in terminos Iſrael.] Sed illud tandē, quod optimū atque leniſſimum

7 *Optima lapidum expoſitio.* *Scopeliſmus in Arabia quale crimen.*

in tanta horum lapidum explicationum congerie videri iure debet, proferam non ex alio, quam ex ipſo iure. In Arabia quidem, vbi Iob, atq. illius amici habitabant, extraordinarij criminis genus erat, ſi quis in inimici agrū lapides poneret, qui futuri eſſent indicio, malo letho periturum, inſidijs illorū qui lapides poſuiſſent, qui agrum illum deinde coleret. Ergo ominoſi, religioſi, & formidandi erant illi lapides, necnon & ager incultus, qui illos haberet. Sed Legē ex libro Vlpiani integram de officio Pro

L. Sunt quædam. D. de extraordin. criminibus.

conſulis adſcribendam duxi. [Sunt quędā, quę more prouinciarū coercitionem ſolent admittere: vt puta in prouincia Arabia Σκοπελισμὸν crimē appellāt, cuius rei admiſſum tale eſt: plerique inimicorum ſolent prædiū inimici σκοπελίζειν, id eſt, lapides ponere, indicio futuros, quod ſi quis eū agrum coluiſſet, malo leto periturus eſſet inſidijs eorum, qui ſcopulos poſuiſſent. Quæ res tantum timorē habet, vt nemo ad eum agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum, qui ſcopeliſmon fecerunt. Hanc rē præſides exequi ſolent grauiter vſque ad pœnam capitis quia & ipſa res mortem comminatur:] ſic Vlpianus. Ergo nihil in noſtrum locum lenius, & congruentius, quā vt inter alia calamitatum, & beſtiarum genera, etiam ſacros illos lapides agrorum numeret, qui viro iuſto, & pro hominimè formidandi ſint, neq propter illos relinquendus incultus ager, quaſi ipſa hominis pietas potens ſit excantare ominoſos illos lapides, quaſi pacto cum illis, & cum morte inito; vel dicat Eliphaz, nihil Iobo ab inimicis timendum, etiam ſi in illius agros lapides ponant; nam & illorum induſtria, & inſidiæ vanæ erunt, aut omnino nullæ.

Et beſtia terra. Beſtia hoc loco indifferens nomen ad

8 quæcunque animalia; nam eadem voce originali dicitur,

Beſtia quid propriè. *Pſ.103.25.* *Leu. 11. 2.* *Leu 17.13.*

Pſ.123. Animalia puſilla cum magnis. & Leuit. 11. [Hæc ſunt animalia, quæ comedere debetis; omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecorib. &c.] & Leuit. 17. dicitur, [Quæcunque fera, quæ venatione, aut aucupio capitur.] Pro terra aūt eſt eadem vox, quæ ſuperiùs vertitur, regio; ſignificat ergo beſtias agri, quę agros, ſata, vineta demoliri ſolent; ait ergo Eliphaz; Non ſolùm ſuis limitib. muniti erunt tui agri, & pacati ab hoſtium incurſibus, ſed etiā beſtijs, quæ infeſtæ ſolent eſſe agris; ſingularis ferus nō depaſcetur, non attinget; vulpeculæ, quarum magna copia eſt, non demolientur vineas tuas; non rabidi lupi cum tuis gregibus inimicitias gerent, tibi tuiſque rebus parcent; nunquam ſenties in tuis regionibus locuſtam, non erucam, non bruchum: non alia camporum lues tuas ſuſidebit.

9 *Pſalmus nonageſimus paraphraſi illuſtratus.* *Quis author.* *Pſal.90.*

Verum quoniam ex his promiſſionibus videtur bona ex parte deſcriptus, Pſal.90 qui totus eſt ad exprimendā viri bene de Deo ſperantis fœlicitatem, paucis à nobis percurrendus erit; cuius author dicitur Moyſes, atq. eadem tribulationum ſerie qua Eliphaz, ſimilem in medijs hoſtibus ſecuritatem & incolumitatem viro iuſto pollicetur. Fingere ergo licet hominem per mediam ſolitudinem prædonibus, venenatis ſerpentibus, immaniſſimis feris infeſtatum aut errantem, aut iter facientem, iamq. aduentante nocte & vmbras atque timorem producente, ſola ſit arx quædam excelſa, & muniſſima optimi alicuius & benigniſſimi principis, ad quam omni ope deſtitutus viator ille poſſit diuertere. Huic iam contendenti, & properanti gradu citiſſimo ad principis opem, & arcē, videtur his verbis gratiſſimis fauſtaque ſalutatione occurrere; Qui habitat in adiutorio altiſſimi, (Hiero. in

Hieronym.

abſcondito excelſi, id eſt, qui Deum habet adiutorem, abſconſorem, protectorem Chaldęus. Qui collocat mā-

Chaldæus.

ſionem ſuam in ſecreto altiſſimi) in protectione (vmbra Hierony vmbraculo) Dei cœli (Domini omnipotentis) commorabitur. (Hebr. Pernoctabit) Dicet Domino (dicere poterit) ſuſceptor meus es tu, Deus meus ſperabo in eū: (namq. tua ope, ò Deus optime, qui me ſuſcipis, incolumis ero; deinde verò ſepiè tribulationes, & innumera diſcrimina enumerat) quoniam (certè, affirmantis eſt, vel conceptæ fiduciæ cauſam exponit) ipſe liberabit me de laqueo venantium, (de paratis inſidijs, de prædonibus, qui laqueos, & foueas inſtruunt ad capiendos viatores) & à verbo aſpero (Hierony. de morte inſidiarum Hac.n.

Hieronym.

quid aſperius, quidve acerbius? neque ſolum ab eiuſmodi morte, ſed ab omni verbo, id eſt, re & negotio periculoſo) Scapulis ſuis obumbrabit tibi, (verba videntur eſſe adminiſtratoriorum ſpirituum, qui peregrinum læti excipiunt; Non ſolum alijs committet tui cuſtodiam, ſed te ipſe per ſe cuſtodiet, ſcapulis ſuis te proteget; primus ipſe occurret hoſtib. prius quam ad te peruenire poſſint:

Deus per ſe ipſum, non ſolùm per angelos, iuſtum ſuum cuſtodit.

Elos bs dei paldas) & ſub pennis eius ſperabis, (non ſecus ac pullus ſub matris alis. ſecurus ages ab accipitribus) ſcuto circundabit te veritas eius, (Hierony. ſcutum, & protectio veritas eius, promiſſio de te ſeruando, itaq. hac nocte ſecurè, & fœliciter ages) à ſagitta volante in die (tum verò illuceſcente die, cùm te commiſeris itineri, prædonum ſagittas compeſcet, infeſtos milites fugabit) à negotio perambulante in tenebris (Hierony. a peſte

Hieronym.

in tenebris ambulante: & mora ipſa, peſtis, lues, quāuis ſtructis inſidijs, & occultè inuadens, nihil nocebit) ab incurſu (Hierony. à morſu) & dæmonio meridiano Caldæ. [à turba dęmonum in meridie graſſantium.] quāuis cateruatim aduerſum te coniurent, non homines ſolū, ſed dęmones ipſi, iter tuū impedire non audebunt: quod ſi procaciter, & aperta vi velint impetū facere, vires ſuas, brachiumque exeret potentiſſimus, & diſtricto gladio pro te aduerſus hoſtes tuos pugnabit, & horrenda ſtragē edet [Cadent à latere tuo mille, & decē millia à dextris tuis.] (*Dorà en ellos a diestra, y a siniestro*; cædet innumerabiles à dextris, & a ſiniſtris, lætusq. contemplaberis ꝓſtratos hoſtes, cū nihil ab illis mali acceperis) [ad te aūt non appropinquabit] (nam in publica ſtrage, & calamitate incolumis ſeruaberis; & lętus videbis miraberiſq. quò tandè ſupplicij acerbiſſimi reciderint impiorū conatus) [Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorū videbis] Qm (ſed quid mirū? nā ſic Deus agit cū omnib. qui ſpē ſuā in illo defigūt) tu es Domine ſpes mea: Altiſſimū poſuiſti refugiū tuū, (Hiero excelſum po

Hieronym.

ſuiſti habitaculū tuū; vel; ipſe Deus altiſſimus eſt refugiū tuū: ſic ſane neq tu, neq. ea tuis quidquam nocumētū accipiet) [non accedet ad te malū, & flagellū non appropinquabit tabernaculo] (domeſticis, familiæ) tuo. (Hier. lepra nō appropinquabit; neq. tu, neq. aliquis ex familiarib. turpi aut moleſta aliqua ægritudine laborabit, nemo ex tuis vlcere peſſimo peribit, nemo foras ejiciet

Hieronym. *Familia inſtecura.*

ex ciuitate, ex tuo tabernaculo, & domo, ne cōtagio reliquos inficiat; Iobo quadrat. Deinde ipſi adminiſtratorij ſpūs vltrò ſeſe iuſto offerūt ſalutis cuſtodes, ac ſe ipſos

Angelos um ſtentiare po trocinedi ex. ga tuſtos.

ſignant dicentes: En, vt Dominus) Angelis ſuis mandauit de te (vt cùm egrediaris ad perſequendum iter) cuſtodiát te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, (quod difficile, & ſaxolum fuerit viæ, non conficies tuis pedibus, ſed portaberis ab angelis, delicatè, velut nutrix infantulum, te deducent: ſed præterea beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi: ſi in plano & expedito itinere venenatum aliquem ſerpentem compreſſeris pede, non tibi nocebit, patietur ſe conculcari; ſecurus igitur) ſuper aſpidem & baſiliſcum (qui in illis regionibus, in deſerta præſertim Arabia, frequentes ſunt) ambulabis (quod ſi vaſtus aliquis, & immanis Draco, aut leo in medio itinere ſe ſuderit, ne minimum viæ diſpendium facias, rectà ibis) & conculcabis leonem & draconem: (leo non dormit in ſpecu, ſed in aperto, nihil timens, vbicunque nox ei ſuperuenerit: accidet igitur, vt in media via ſe opponat experrectus. Quid ſi leonem hic memoret ſerpentem vaſtiſſimum, & ferinæ, maculiſque fuluis, inſignitque capitia nota greſſibilis leoni ſimilem? de quo id cecinit Nicand.

Arabia abūdat venenatis beſtijs. Leo nō dormit in ſpecu, ſed in aperto & in media. Aelian. & Oppian. Leo ſerpēs. Nicandr.

Occurret pu- ſtis immania Cenchrina membris.
Commaculata gerens varijs; dicitur leon;
Nomine donarunt, vaſtum & reuolubile monſtrum.

Iam tunc leo ſerpens facilius quoquo verſus ſerpit, & vias occupat: perge igitur per calcaneum ſerpentem, vel calce abijce, & expunge, vt tibi viam liberam relinquat; nam beſtiæ omnes pacificæ erunt tibi.

XXIV. Et ſcies, quod pacem habeat tabernaculum tuum: & viſitans ſpeciem tuam non peccabis.

1 *Verba cognoſcendi certitudinem afferunt. Tabernaculum quid; aliquando pro templo.*
2 *Pax, & concordia domeſticorum. Vt debeat paterfamilias amicè corripere domeſticos.*
3 *Species domus pro vxore, minùs commodè; commodius pro ſpecioſa domo.*
4 *Viſitare quid. Paterfamilias viſitator eſt: explicatur Pſalm. 67.*

1 Verba cognoſcendi afferunt certitudinem. Tabernaculum quid.

ET ſcies. Ita erit, pacem habebit tabernaculum tuum: verba cognoſcendi interdum tantùm afferunt certitudinem quandam, & manifeſtationem rei, quæ poteſt eſſe omnibus nota, & confeſſata.

Tabernaculum tuum. Domus, familia, omnia, quæ ad te pertinent; quæ domi habes, domeſtici tui. Domus apud pleroſque Orientales tabernacula, & tentoria erant; videlicet, caſæ tabulis, vel corio, vel etiam arborum ramis, ſeu ſtramentis conteſtæ, quæ loco moueri, & huc illuc transferri poſſent. Deinde verò pro quolibet ædificio habitationis apto acceptum eſt à Latinis, tum etiam ab Hebræis; adeoque etiam pro loco diuino, cultui & adorationi conſecrato, quod templum appellamus; nam de templo illo magnificentiſſimo, cui fabricandus locus inuentus iam & deſignatus erat, dictum eſt Pſ. 131. [Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius:] quare cum Chriſtus Dominus corpus ſuum appellauit templum, Ioa. 2. idem intelligitur, quod tabernaculum. Neque ambigendum orientalium tabernacula templorum inſtar, ſolem orientem reſpexiſſe; non ſecus atque illud Cyri tabernaculum, quod Xenophon ſcribit, tum hyeme tum verò æſtate Orientem verſus ſitum fuiſſe: ſed de hoc alias.

Pſ. 131. 7. Ioan. 2. 19. Cyri tabernaculum quale. Xeno lib. 8. Pæd.

2 Quid pax hoc loco. D. Thom. Domeſticorum mutua charitas. Pſal. 76. 7. Chryſoſt.

Pacem, autem, non pauci pro animorum coniunctione & charitate mutua accipiunt. D. Tho. [Quod domeſtici tui pacem inuicem habeát:] nam fœlicitatis eſt, Habitare vnius moris (cordis, & animi vnius) in domo, & filios habere, atque domeſticos mutua charitate deuinctos. Chryſ. [Non exteri modò tecū pacē habebūt, ſed domus ētiā pace perfruetur incredibili; tuiq. domeſtici non ſolùm inter ſe, verùm ēt nullas tecum contentiones exercebūt. Quid enim profuerit externis non tentari bellis, qui turbis redūdat inteſtinis?] Alij; nihil tibi materiā iraſcendi ſubminiſtrabit, te omnes ad pacē prouocabunt, tū externi, tum domeſtici, ad non iraſcendum, ad nō peccandum: imò vero excitabunt te omnia ad Deum colendū, & laudandum. Alij, inter quos Varablus, ſic vtramque partem nectunt; Viſitabis domum tuam, atq; domeſticos, & nō peccabis conniuendo ad vlla eorum delicta; & tamen *pacem adhuc habebis tabernaculum tuum*, id eſt, domeſtici licet flagellati, & correpti: tibi non ſuccenſebunt; [non amat quidem peſtilens eum qui ſe corripit,] at te tui diligent, cùm illos corripueris; iuſti enim atque ſapientes erunt, qui ad te pertinebunt. Sed ſimplicior erit ſenſus, ſi per pacem, bonorum omnium abundantia, & fœlicitas ſignificetur; Scies, experieria, tabernaculum, domumque tuā pace, bonisque omnibus abundare; nihil, quod ad tuam, vel domeſticorum fœlicitatem conferre poſſit, deſiderabis. Septuag. in pace erit domus tua: ad eum ſenſum, quo ſcriptū eſt Iſa. 32. [Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & ī tabernaculis fiduciæ, & ī requie opulēta.

Vatablus. Paterfam. amicè, & beneuolè corripit. Pro. 15. 12. LXX. Iſa. 32. 18

3 Species domus pro vxore.

Et viſitans ſpeciem tuam. Speciem quidam interpretantur vxorem, quæ dicatur ſpecies domus, ab effectu; tū quòd ipſa ſit pulcherrima, & ſpecioſiſſima totius familiæ, & domeſticæ ſupellectilis pars, tum quod ſua cura, & induſtria domum reddat ſpecioſam, bene ornatam, præclare omnibus rebus inſtructam. quaſi dicat, *el ataio y la limpieza dela caſa es la muger*: iuxta id Eccleſ. 26 [Mulieris bonæ ſpecies in ornamentum domus ſuę:] eſt quidem natura ſua Philocoſmon, & ſtudioſum, amansque ornamentorū genus mulierum; ſed meminiſſe debent, ſpeciem non cōpitorum & platearum, ſed ſuarum domuum appellari; vt quarum pulchritudo & ſpecies foris viſenda non ſit; ſed ſuæ tantum domi: neque enim externis placere, ſed ſuo tm viro debent; ſcriptū eſt. n [Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus] (in Gynęceo, in extremo domus angulo; vltimoq receſſu, in quo ſolæ mulieres habitabant) domus ſuæ. Sic explicant id Pſal. [Speciei domus diuidere ſpolia] Deus dabit imbellibus fœminis, quæ deſidentes domos ornāt, diuidenda hoſtiū ſpolia, quæ ex bello reportarint ſui viri. Sed ſimplicius & rectius ſpecies domus dicitur, domus ſpecioſæ, ornatæ, inſtructę, ipſa ſupellex, magnificentia, apparatus, ornamētū, pulchritudo; ſubeſt. n. in hoc loco vox à radice (*Naua*) quod eſt decorum, pulchrum, graminoſum, amœnum habitaculum eſſe, à quo deducitur pulchritudo illa, cui initio huius capitis maledixit Eliphaz: cum aūt ex locis ibi adductis, pulchritudo, ornatus, ſpecies ſæpe tribuatur domui, aut tabernaculo, certè pulchritudo domus, eſt domus pulchra, ornata, opulenta, plena domeſticis, & familia, fœliciter, & iucunde viuentib. Sicq. exigit verbū viſitandi, quod propriè eſt, requirere quid domi geratur, recenſere domeſticos, rationē ab illis exigere, caſtigare ēt, ſi opus ſit, ad operas, & labores excitare: hæc. n. omnia verbum viſitandi complectitur, eſtq. ſuperioris erga inferiorem, & habet curam, & ſedulam adminiſtrationē rei, cui viſitator adeſſe, & incumbere debeat. Quare non debet paterfamilias diū abeſſe domo, vt eſſe oportunus viſitator poſſit. Viſitans (itaque) ſpecioſam & opulentā domū tuam non peccabis; rectè adminiſtrabis familiam tuā, ſcies domus tuæ bene præeſſe. Ad hunc ferè ſenſum reuocāt alij illud Pſ. 67. [Habitatio, vel habitaculum domūs diuidet ſpolia,] i. dest, domeſtici diuidēt ſpolia; ad omnes domos omneſq. qui manſerunt in ciuitate, & domi ſuæ deſiderūt, redundabūt ſpolia, omniaq. in domo Dei ſpecioſiſſima, & opulentiſſima erunt. Cū verò hæc dicit Eliphaz, obijcere videtur Iobo in adminiſtrāda ſua familia quōdam peccaſſe, atq. negligenter ſe geſſiſſe, in hanc ſententiam. Cùm tradiderit tibi Deus, reſtituerit ve domum ſpecioſam, & prȩclarè ornatam; te pariter efficies ſolertem œconomum, optimumq. patrefamilias; qui ſenſus multo magis quadrat, quam quem aſſignat Lyran. videlicet, cùm oculos ad tuam opulentiam conuerteris, non peccabis ſuperbiendo, ſed cuncta Deo accepta referes.

Eccl. 26. 21. Pſal. 72. 3. Pſa. 67. 13 Var. Clar. Caiet. Germanior expoſitio. נוה 4 Viſitare quid propriè. פקד Paterfamil. ne diu ſedeat longius, vt oportunus viſitator eſſe poſſit. Pagnin. Lyranus.

XXV. Scies quoque, quoniam multiplex erit ſemen tuum, & progenies tua ſicut herba terræ.

1 *Scire ad experientiam pertinere; Semen ad poſteritatem.*
2 *Herba terra, ad fœcunditatem, vel pulchritudinem: In Chriſti aduentu virtutum vbertas: explicatur David.*

1 Scire ad experientiam refertur.

SCies id quod proculdubio ipſum experimentum cognoſcere te faciet, fore vt *ſemen tuum*, ex te ſati, atq. nati, & nati natorum, & qui naſcentur ab illis, mirum in modum multiplicentur: ſicut & id Gen. 48. Semen illius creſcit

Semen pro filijs & poſteris.

creſcet in gentes, id eſt, multi populi ex illo ducent genus. Et in ſemine tuo benedicentur (multiplicationem, & fœcunditatem ſignificat) omnes gentes.

2 *Herba terræ, ad fœcunditatẽ.*

Et progenies tua. Hebr. *Gemina*: pullulant enim filij ex parentibus, ſicut nouellæ oliuarum ex radice, & trunco; ſicut ex vite palmites. Sicut herba terræ, quæ ſponte naſcatur, quam magna vi, magnaq. vbertate fundit ex ſe tellus; innumeros habebis filios; poſteri tui vbiq. terrarum erunt; implebunt terram, ſicut herba, quæ vbique prouenit. Sic eadem ferè metaphora, magna iuſtitiæ, & veritatis vbertas, & copia ſignificatur, Pſal. 84. Veritas de terra orta eſt (germinauit inſtar herbæ) & iuſtitia de cœlo proſpexit: in cœlo apparuit, conſpecta eſt, conſpici a nobis potuit; manifeſtata mundo eſt, & viſa cunctis mortalibus; neminem latuit, vt ea quæ in cœlo apparent. Iuſtitia, & veritas Chriſti tempore, & aduentu cœlum, & terram impleuerunt, in omnes cœli plagas, & terræ angulos ſe diffudit iuſtitia, veritas, pax, miſericordia: fortè alluſio ad ſubitam illam, ſpontaneamq. herbificationem terræ, cùm Geneſ. 1. dictum eſt, [producat terra herbam virentem:] nam quæ primum inanis, & vacua eſſet, momento temporis tam varijs, tamq. pulchris herbis, atque floribus conueſtita, & ornata extitit.

In Chriſti aduentu, vberes prouẽtus veritatẽ omnium. Geneſ. 1.

Per ſe dabat omnia tellus.

Ergo, inquit Eliphaz: Tu modò, ô Iob, ſqualles velut inanis, & vacua terra, omni honore ſpoliata; ſed herbeſcens florebis; veſtieris floribus, proferes vberrimos fructus, ornaberis filijs, opibus, famulis. Quid ſi hoc ad ſpeciem quoque, & pulchritudinem filiorum referendum ſit? certè ad eum ſenſum videtur Catenæ author interpretari lectionem Septuaginta: [Filij tui erunt quaſi omnis herba campi. Sicut ager, *vaqui*, qui omni herbarum genere floreſcit.] *Daràte Dios unos hijos, como unos flores*. Vox eadem, fœnum, gramen vertitur, Pſal. 71. & tum multiplicationem, tum virorem, pulchritudinem, & gratiſſimum conſpectum affert, florebunt de ciuitate ſicut fœnum terræ (*Gheſeb*) herba mollior, tenerius gramen, virens, lętum.

Nicetas. LXX. Herba terra ad pulchritudinẽ. Herba quõ aliàs vertatur à vulgata. Pſal. 71. עשׂב

XXVI. Ingredieris in abundantia ſepulchrum, ſicut infertur aceruus tritici in tempore ſuo.

1 *Abundantia, de multa ætate; vt variè reddatur à vulgata.*
2 *Quid plenitudo dierum. Explicatus Moyſes, & Ieremias.*
3 *Ingredi ſepulchrum, quid indicat.*
4 *Aceruus, & ingredi ex Hebræa. Myſteria mortis falx. Illuſtratus vulgatus.*
5 *Allegoria ſementis, & meſſis ad vitam humanam relata.*
6 *Quid mori in tempore.*

1 *Didymus. D. Thom. Lyra. Chryſoſt. Philip.*

Didymus D. Thom. Morieris quidem in ſumma rerum omnium opulentia, & copia; nec iterum tibi accidet, vt ante mortem ſpolieris opibus, quas ſemel paraueris, ſed te ad ſepulchrum vſque comitabuntur. Sed mihi magis placet Chryſoſtomi, & Philippi expoſitio, vt abundantia non tam ad opes, & facultates, quàm ad vitæ longiſſimæ annos plurimos pertineat: nam pro abundantia eſt in fonte (*Calach*) quæ vox ſenectutem ſignificat, quæ eſt dierum abundantia: & ita vulgatus eandem vocem, vitam, vertit iterum, cap. 30 [Vita ipſa putabantur indigni:] in quo cùm ſummus ſit Hebræorum conſenſus in vocis proprietate tradenda; imò & cum R. Mardochai in ſuis concordantijs ferè eodem modo verterit, ſicut noſter interpres, Venies grandæuus; vel, in abundantia in ſepulchrum; atque cum doctè etiam Pagn. legerit, in ſenectute; Vatablus in ſenio; ignoro cur Regia correctius exiſtimauerit; in maturitate, & cur Tygurina dixerit, peruenies ſoſpes, niſi fortè, vt rem per ſe dilucidam obſcurarent, & in ſacræ ſcripturæ proprietate metaphoras illi ſuas quærerent: nam qui in ſenectute moritur, maturus iam abſcinditur e vita, & ſoſpes, id eſt, nullo aduerſo caſu ante naturale tempus rapitur. Senectutem itaque pollicetur, non quidem moleſtam, atque morboſam, ſed vegetam atque fœlicem; id quod indicat, abundantiæ vox, quæ in bonum accipitur; tum etiam originalis, quæ vt Mardochai ait, propriè ſignificat tempus ſenij in quo vita eſt vigoroſa & homo adhuc fortis eſt, quam Pſalm. 91. viridem, aut vberem ſenectam vocat: eleganter autem vita longior & multa ſenecta, abundantiæ nomine ſignificatur: eſt enim velut vbertas quædam, & fertilitas, & ſoli, & terrę, quę multorum annorum fructum profert: atque etiam vitæ dierum abundantia ſolet in ſcripturis appellari, plenitudo dierum, id eſt, ſaturitas, ex vocis proprietate; ſaturitas autem cum abundantia coniuncta eſt; ſic enim fertilem annum Hiſpanus vocat, annum ſaturum, *anno harto*: & ſic Gen. 25. Abraham dicitur mortuus in ſenectute bona (vberi, abundanti) prouectæq. ętatis, ac plenus (ſatur, Onkelus; Senex, & ſatur) dierum. Cęterùm abundantia, aut plenitudo dierum, non ſolùm eſt ſenecta, ſed beatæ ſenectę amplificatio; addit enim vim, & augmentum ſenij, & ſignificationis, neque ſolùm additur ſupra ſenectutem expoſitionis gratia, vt patet loco Gen adducto: & Ierem 6. [Vir cum muliere capietur, ſenex, cum pleno dierum, id eſt, cum valde decrepito: ad fœlicem, itaque ô Iob, ſenectam peruenies, viridem, vberem; adhuc multiplicaberis in ſenecta vberi, & tandem morieris plenus dierum & bonorum operum, cum nulla iam vitę diuturnioris cupiditate tenearis.

Abundantia de ſenecta dicitur. חלד *Vox, abundantia variè redditur à vulgata. Iob 30. 2. R. Mardoc. Pagninus. Vatablus. Tygurina. Abundãtia in bonum. R. Mardoc. Pſ. 91. 15.*

2 *Vita abundantia plenitudo dierum. Gen. 25. 29. Onkelus. Iere 6. 11.*

3 *Ingredi in ſepulchrũ, duo indicat. Deut. 34 7*

Ingredieris. Venies, peruenies, intrabis. Duo autem poteſt denotare; primum, quod ſoſpes eò peruenturus ſit, non confectus laboribus, & ærumnis, non fractus doloribus, ſed integer, vegetus, *que pareſca, que ſe pueda yr por ſus pies a la ſepultura*, ſicut de Moyſe dicitur, Deuter. 34. Centum viginti annorum erat, quando mortuus eſt, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt: quare ipſe videtur ingreſſus in ſuum ſepulchrum, ſuiſque pedibus conceſſiſſe in mortis locum: Deinde verò etiam indicatur ſepulchrum, domum eſſe, quàm homo iure ſuo ingreditur: de quo alias.

4 גדישׁ *Aceruus quid. LXX.*

Sicut infertur aceruus tritici. In originali eſt vox ſimplex (*Gadis*) quæ in communi aceruum frugum ſignificat: fortè inde dictum eſt noſtrum *Gabia*: neque ea vox explicat potiùs fruges cõgeſtas in aream ante trituram, quam poſt trituram in horreis iam conditas; neque explicat potiùs aceruum tritici, quam hordei. Septuaginta paraphraſi vſi duplicem ſenſum indicant ita legentes; Venies in ſepulchrum, tanquam frumentum maturum, quod in tempore meſſuerunt; vel, ſicut aceruus areæ in tempore comportatus: ſed in Hebr. ſicut in noſtra lectione ſimilitudo ſimplex, & vnica eſt, quam Pagninus, Vatabl. Caietanus, & plerique ex recentioribus accipiunt de comportatis in aream frugibus; & ducuntur coniectura verbi inferendi, quod in fonte eſt, *Ghala*, aſcendere, aut eleuari: ſicque Pagninus ad Hebraicum, licèt obſcurè legit, Sicut aſcendit aceruus frugũ in aream: magis obſcurè Tygurinus. Quemadmodum frugum aceruus increſcit. Regia magis Hebraice, ſed minus Latinè, minuſque clarè; Sicut aſcendere aceruum tritici: alij etiam Hebræi, quos imitatur Vatablus in annotationibus, legunt: Sicut ſuccidıtur aceruus, aut meſſis in tẽpore ſuo: arbitrantur enim idem verbum ſignificare ſuccidere, aut cadere: fortè per antiphraſim, & intellectum contrarium propriæ ſignificationi: & ita explicant id Pſalmi 101. vbi ſubeſt idem verbum; Ne reuoces me (ne me ſuccidas) in dimidio dierum meorum: quare cùm hic de morte ſermo ſit, legere etiam poſſumus, ſicut ſucciditur; nam qui moriuntur, excindi, & demeti dicuntur; habet enim mors meſſoriam falcem; in conſummatione enim mũdi clamabit angelus ad ſedentem ſupra nubem. Mitte falcem tuam, & mete; quia venit hora, vt metatur; quoniam aruit meſſis terræ. At Latinus interpres, quia idem verbum ſignificat aſcendere aliquid ſuper aliquem locum adducendo, vel educendo, vel afferendo aliquid in medium; ideò dixit infertur, ſeu affertur, portatur; quod licèt ad aream ſpectare poſſit (eleganter enim dicas, inferri fruges, & manipulos in aream) tamen potiùs ad horreum reſpexiſſe videtur: nam vis originalis verbi illud peculiare habet, vt ſignificet etiam recedere, vel abſcondi id quod eleuatur, & aſcendit: ſicut & nos dicimus, *alcar de obra; alcarſe las nubes, leuãtar el campo*; cùm hæc abeunt, recedunt, finiuntur: ſic Num. 11. dicitur: Eleuata eſt (aſcendit) nubes de tabernaculo fœderis: quod explicatur eodem verbo, Num. 9. Cùm ablata eſſet nubes, quæ tabernaculum protegebat: quare hoc loco aſcendere, eleuari, inferri aſcendendo aceruum frugum, erit *alçar de eras, y encerrar el pan*: comportatus ex area frugibus in horrea, diſcedere & ceſſare.

Pagninus. Vatablus. Caiet. Ingredi ex hebræa qd. עלה *Pagninus. Tygurin. Regia. Vatablus. Mortui demetuntur meſſoria falce. Apo. 14. 14. Illuſtratur vulgatus. Num. 10 11. Num. 9. 17*

5 *Pulchra meſſis cũ morte comparatio.*

Eſt verò hæc cum morte ſimilitudo pulchra; nam pri-
mum concepto ſemine intra matris viſcera naſcitur in-
fans, herbeſcit in pueritia, adoleſcit in iuuenta, pollicetur
fructum, explicat, profertq. ſpicas frugemq. bonam, ma-
tureſcit in ſenecta, areſcit, caneſcit, albicat, demetitur le-
thali morbo, atque deijcitur in lectulum, atteritur dolo-
Iob 18.14. ribus, [calcat ſuper illum,] quaſi rex, interitus, excutitur,
& ventilatur, vt nihil ariſtarum, id eſt, bonorum tempo-
Pſ. 48.18. ralium ſecum deferat, [neque deſcendat cum eo gloria
eius;] tandem comportatur in ſepulturæ horreum, edu-
Iſa 69.14. cendus iterum à Deo, vt oſſa illius ad immortalitatem
A [...] germinent. Illud verò minùs ſolidum eſt, quod alij dicũt,
minùs ſoli- [ingredieris in abundantia ſepulchrum,] ſicut maturę ſe-
da. getes; quæ videlicet ſuo pondere flexis calamis, & ſpicis
ſua ſponte curueſcentibus terram petunt, procumbunt,
concidunt: ita tu iam dierum pondere grauis, tua ſponte
concides nutantibus cruribus, recuruo pectore, reflexo
collo, grauitante capite, ſepulturæ fœlix mandaberis.
6 *In tempore ſuo*. Sicut frugibus maturitas eſt ſuum tem-
Eccl. 6.18. pus, ita homini ſenecta, quaſi dicat: Non morieris pro-
Pſ. 101.25. pter peccata tua in tempore non tuo; non reuocabit te
Deus in dimidio dierum tuorum, nec in via virtutis tuæ;
videlicet cùm adhuc valens, & robuſtus in virili ætate
fueris; non adducet Deus vitæ habenas, vt te de medio
curſu alacriter currentem reuocet, ſed curres fęliciter, &
peruenies lætus ad vitæ metam extremam; non quærita-
Iſa. 38.10. bis moribundos reſiduum annorum tuorum, quos ſcili-
cet naturali curſu iuxta tuas vires, viuere debuiſſes; non
tibi mors, non morbus, non ſubitos aliquis caſus ſuffu-
rabitur, neque vi auferet tuæ vitæ annos: tuum tibi tem-
pus intactum, integrum ſupererit.

XXVII. Ecce hoc, vt inueſtigauimus, ita eſt: quod auditum mente pertracta.

Ecce. Concluſio, confirmatioq. dictorum atque adhor- 1
tatio, vt ſuis acquieſcat monitis. Inueſtigauimus, di- *Inueſtiga-*
ligenti inquiſitione, & veritatis ſcrutatione, atque re- *re.*
conditorum diuinæ prouidentiæ conſideratione iudicio-
rum, rem ita ſe habere comperimus; nam meæ orationi
noſtri amici libenter ſubſcribunt, videsque omnes ore,
oculis, vultu annuere. Vox inueſtigandi, eadem Deut. 13. *Deut.* 13.
vertitur, quærere ſolicitè, & diligenter. & Iudic. 18. Ex- 14.
plorare, & diligenter inſpicere. *Iud.* 18.2.
Quod auditum. A te, tum etiam à nobis ex aliorum an-
tiquorum doctrina, & traditione; ſic enim Septuaginta *LXX.*
legunt: [Ecce hæc exquiſiuimus, hæc audiuimus: omniũ
ergo ſapientum conſenſio ſumma vel contumacem, &
ſuæ ſententiæ nimium amantem potens eſt comprime-
re. Vel, audiſti iam quod è re tua ſit; ego dixi, & quod
mei muneris erat, præſtiti, tu, quod tuum eſt, mente per-
tracta Septuag. Tu verò ſcito tibi ipſi, quid egeris, id eſt, *LXX.*
explora temetipſum, vt de peccato, quod in te inuenias
te ſtatim pœniteat. Propriè ex Hebr. Audi, & ſcito tibi,
id eſt, hæc tu in tuam vtilitatem conuerte. Auguſt. Scito
temetipſum. At vulgatus datiuum illum apud Hebr. ſæ-
pe redundantem contempſit; vel quidem ſcire tibi, per-
inde eſſe putauit, atque ſciternum, quaſi diceret: Tecum
cogita, tua mente pertracta. Quod verò Tygurina para- *Tygurina.*
phraſis habet; [Hæc æquo animo percepta poteris apud
te ipſum dijudicare;] non valde congruit originali.

PARA-

NOTATIO RERVM inſignium, quæ in Commentarijs fuſius explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

DICENDI ſtudio ardens Eliphaz, præcedentibus orationibus cōfirmationem huiuſmodi non ſine amarulentia ſubiunxit His meis dictis, imò diuinis potiùs oraculis, quibus me præ cunctis mortalibus diuinis numinis bonitas dignata eſt, fidem te adhibere oportet, amice Iob; atque plus mihi recta monenti, quâ tuæ cauſæ ſententiæque tribuere; *a* cuius neminem inuenire poteris patronũ; nam, ſi quem haberes, debuiſſes ſanè confeſtim proferre, atque ſolo illius indicato nomine te tueri. * Verùm ſatis mihi perſuaſum eſt, neminē ſanctorum, vel angelorum, vel hominum (nam de impiorum patrocinio, quid loquar?) de Dei prouidentia, de humana imbecillitate, de miſerijs & ærumnis aliter dicturum, aut iudicaturum, quam à me audieris. Atque vtinam is tu eſſes, quem Deus, vel angelus ſuo verbo, ſuaque reſponſione, & oraculo dignaretur: ſed reſpondebunt ſcilicet indignanti, & furenti homuncioni, qui ea verborum amarulētia, & orationis acerbitate, pænè ad inſaniam vſus fuerit, vt iam nunc quantumuis clames, & ſupplex depreceris, minimè faciles ſanctorum angelorum, nedum diuinas aures experturus ſis. Sed non ideò tibi ab oratione, & ſanctorum inuocatione ceſſandum fuerit, quo tanquam extremo remedio in deplorata iſta tua calamitate vſurus ſis, ad meliorem, & ſaniorem mentem à ſuperis obtinendâ, & Deum tibi multis rationibus infenſum, placandum, atque leniendum.

Verùm enimverò meritò ſæuit in te diuina vltio; nam tui ſimiles *b* ſtultos homines, * malorum impatientes, percitos ira, atque furore, verbis audaces atque temerarios, aduerſus Deum diuinamque prouidentiam exandeſcentes, & inſolentes miſere perimit non ſolùm diuini numinis ira, & iuſta vltio, quam aduerſum ſe prouocat ſtultitia cum ſtultiloquio, & ſuperbia coniūcta, ſed ſua ipſius etiam ſtultiſſimi hominis indignatio, & triſtis atque amarulenta diuinæ prouidentiæ criminatio, qua intra ſe dirumpitur, exitio eſt. * Neque tantùm huic peſti animorum (iracundiam atque ſuperbiam dico) obnoxij ſunt magnates (addam) opulenti, & fœlices, verũ etiam *c* paruuli, & miſeri quique, licèt hos quidem inuidia velut paruulos, præſertim infeſtet: id, quod in te quoque, ò Iob, experti ſumus: nam ita te deiecit, puſilloque animo effecit iſta tua calamitas, vt, quos fœlices videas, non niſi tua, quam amiſiſti fœlicitate, fœlices factos eſſe exiſtimes, quo quid magis puerile, magisve ſtultum credi, exiſtimarique poſſit? neque ò Iob, tam leuiter, tam pueriliter, tam inconſideratè egiſſes, aut loquutus fuiſſes, niſi tanta externarum rerum concupiſcentia, & quaſi æſtu quodam laboraſſes, puerorum inſtar, qui, quidquid ſplendet vbicumque tandem cōſpexerint, inuident alijs. Illis ergo caducis, fluxiſque bonis, cùm omnia via, & ratione comparandis nunquam non incubueris, nunc quoque amiſſis æſtuas adhuc; & quæ te oculorum concupiſcentia, libido, inuidia ſemel perdidit, perdet quoque funditus, & extremo dabit præcipitio.

Sed age, ne ſine manifeſta ratione rem efficiam; ex tuæ familiæ domuſque interitu, latentem animi tui impietatem proculdubio eliciam: vidi profectò ſæpè, ſæpeque expertus ſum nonnullos diuites, quos ſuæ illorum opes dementarant, atque audaces, ſuperbos, temerarios, *d* ſtultoſque effecerant, qui cùm proſperè agerent, multiſque liberis, atque famulis cingerentur, referebant ſanè proceram aliquam arborem, annoſam, amplam, altè defixis radicibus nitentem, cui bene culta, beneque amica terra circumiecta eſſet, conuenienti humore temperata, & ſucci plurimum, atque alimenti ſubminiſtrans: mirum enim, quantum incrementi exugat è terra impius. Sed non miſum creſcere, florere, germinare in terra, qui de terra viuit, homo terrenus: nam cœleſtis, non habet matrem, ſed nouercam, terram: in qua non ſecùs viuit & creſcit, quam radix in ſolo ſiticuloſo. * Sed cùm tantam impiorum fœlicitatem contemplor, tantamque arboris amænitatem, & pulchritudinem in amæno, & fertili ſolo conſitę; me continere non poſſum (vrgente etiam, & commouente me ſpiritu) quin * male ominer, & imprecer tantæ fœlicitati, & pulchritudini. Præterquam enim, quòd cùm hæc maxima eſt, ſuſpecta eſſe debet (nam ſummis negatum eſt ſtare diu) tamen non illa vera, ſed adũbrata felicitas eſt; non arbor, ſed viliſſima herba; nullæ illi radices, nulla ſtabilitas: nã adulterinæ plantationes nullas dant radices altas, nec ſtabile fundamentum collocant. Quare impiorum omnium ex ſuis ſedibus, domibus, opibus conuulſio, eradicatio, interitus, certiſſimis certiora ſunt. *e* Tu nunc, * ſerò licet, agnoſces hæc, ò Iob, agnoſcentque impij omnes aliquando; ſed ſapient ſerò. Ego

a Varia & multiplex ſit harum vocum interpretatio, rerum interpoſitarum ſententia, & vt hoc loco aduerſus hæreticos aſtruatur inuocatio ſanctorum: integra ver. 1. præſertim num. 5.

b Qui propriè ſtultitiæ gradus notatur ab Eliphaz, & vt impatientia promptarum, & inſolentia animi ſpectent ad inſignem ſtultitiam, v. 2. nu. 2. 3. 4.

c Qui propriè paruuli appellentur, & vt cum hos, tum magnates & locupletes inuidia, & concupiſcentia oculorum infeſtet, paulò fuſius, & ad mores opportuna tractatio. v. 2. nu. 6. 7.

d Stulti nomen quadrare in diuites, & quare: & vt ſit arbori ampliſſimæ ſimilis; rurſuſq; non arbori ſed herbæ viliſſimæ, vtiliter explicatur. v. 3. à num. 2. vſque ad 5.

e Vt omnes tandem vanitati maledicant; vt iuſti ſtatim; nam opportunè ſapiunt, indicatur. v. 3. nu. 9.

1
Voca ergo
Si eſt
qui tibi reſpondeat;
* & ad aliquem ſanctorum
conuertere.

2
Verè * ſtultum interficit iracundia,
* & paruulum occidit inuidia.

3
Ego vidi ſtultum
firma radice,
* Et
* maledixi
pulchritudini eius
* ſtatim.

rò. Ego (quæ Dei gratia erga me eſt) nunquam in errore impiorum demoratus, ſtatim, atque in mundanam rerum imaginem oculos conijcio, hæc mecum ipſe mente pertracto, atque ſæuiſſima impiorum ſupplicia, & rerum omnium, quæ ad illos pertinēt, euerſionem, meos ante oculos propono.

4
Longè fient filij eius à ſalute:
* conterentur in porta,
* & non erit, qui eruat.

Adeò enim nocet paterna filijs impietas, vt extremo exitio pereuntibus nemo illis ſalutis, opis ve miniſter, aut auctor adeſſe velit: nam clamantes, & opem implorantes, reliqui negligent; atque clamoribus quotidianis, importuniſque defatigati, longè ab illis recedent: propterea q. cunctis inſpectantibus publicum ſpectaculum mundo dabunt incredibilis cladis, & miſerandi exitij: * & (quod humanæ infœlicitatis non vltima pars eſt) ſiſtentur iudicio, plurimis & moleſtiſſimis litibus intentis, atque de plurimis criminibus, apud ſæuiſſimos iudices delati: & cùm iudicabuntur, exibunt condemnati, nunquam non ſua cauſa cadentes, * irato illis, multumque indignante iudice, atque opem, & officium ſuum aduocato, patronoque negante. Quis enim vindicare ab ærumnis velit eum, quem faſtidit Deus, aut cui princeps, atque iudex iratum ſe præbuit.

5
Cuius
meſſem
famelicus comedet:
& ipſum rapiet armatus:
& bibent * ſitientes diuitias eius.

f Tum impius bonis iam partis, & conquiſitis minime fruetur; non enim labore ſuo vti permittetur: nam poſtquam plurimos arandi, ſeminandi, triturandi, in horrea denique condendi labores ſuſceperis; non deerit *g* famelicus aliquis, perdendi, diſſipandi, deuorandi auidiſſimus, & alienæ ſubſtantiæ ſiticuloſus, qui conditas fruges, vel exhauriat, vel diſſipet: aut hæres aliquis iniqui diuitis, qui mirabili celeritate, & feſtinatione, congeſtas & conquiſitas ſumma ſolicitudine, atque labore diuitias abliguriat; Tum etiam armati prędones, à quorum vi, & impetu nihil ſatis tutum eſt, qui non clanculum, & ex inſidijs, vt ignobiliores, meticuloſioreſque furunculi, ſed palam, & impudenter irruptionem faciant, inuolabunt in domum, agros, horrea impij hominis, cunctaque vaſtabunt, atque diripient: nec non * barbari alij, ſylueſtreſque homines, aſpectu feri, moribus & immanitate horribiles, nunquam non prędam ſitiētes, exorbebunt, atque exhaurient improborum bona. Quare cuſtodiri minimè poterit, quòd ab omnibus appetitur; minimeque defendi, quod expoſitum eſt famelicis, ſitiētibus, armatis, pauperibus, auaris, hoſtibus, ſeruis, furunculis, prędonibus, inimicis domeſticis, externis, militibus, auidis hęredibus.

f Quàm ſit acerbum impiorum ſupplicium, non poſſe vti bonis conquiſitis: & vt iuſtis Deus & bona, & bonorū vſum concedat. v. 5. nu. 2.

g De famelicis, & ſitibundis accuratior tractatio ex Hebręorum radicibus. v. 5. nu. 3. 4. 5.

6
Nihil in terra ſine cauſa fit, & de humo non egreditur dolor.

Neque verò caſu hęc impijs accidere putandum eſt, velut ea, quę nullo priùs iacto ſemine terra ſua ſponte profert: neq. in externam aliquam, leuiſſimamque cauſam ſupplicia impiorum, calamitateſq. cęterę referendę; ſed in diuinam vindictam ſcelerum vindicem, quę mortalium peccatis prouocata, dignas ab improbis pœnas exigit. Hinc nempe germinant ſpinę, hinc bruchus, locuſta, ciniphes oriuntur; hinc Deo operante, & efficiente, noſtrorum ſuppliciorum ſeges vberrima multiplicatur, & creſcit.

7
Homo naſcitur ad laborē,
& auis ad volatum.

Proh rem dolendam, ad peccata & ſcelera natus videtur homo, atque compoſitus, pariterque ad labores, & ęrumnas, cęteraſq. peccatorum ſuorum pęnas. In has tu, ò Iob, meritò iam incidiſti: nam cùm voluptariam vitam cōſectareris, ſine vllo *h* laboris, aut laſſitudinis diſpendio diuitias comparare, & rem tuam augere moliebaris; atque adeò ſic obtinuiſti, vt feſtinatò diteſceres. Sed cùm ex iniquitate, & multorum iniuria, & direptione opes illę tuę comparatę fuerit, euanuerunt tandem; vt ſcias, quoniam homo es, atq. in mortalium labore, & victus comparandi ſolicitudine reliquorum mortalium, qui ad laborem naſcuntur, non diſſimilis. *i* Sicut enim volãdi celeritate, & aſſiduitate victum quærit, & inuenit auis, ſic in labore vultus ſui veſci pane ſuo hominem oportet. At filij diaboli, qui parentem ſuperbiæ imitantur, laboris atque laſſitudinis exortes, volare nituntur; & paſſerculorum inſtar, qui neque ſerunt, neque metunt, è rapto viuere. Sed volitent nunc, quantum volent liberè, vt ſeſe malorum atque pęnarum laqueis eripiant; incident profectò iſtius modi volitantes ſcintillæ in æternum ignem, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Interim erigit ſeſe homo, & in altum tollitur, vt velut ſcintillæ ſplendidiſſimæ, in omnium oculis fulgeat, & ſplendeat; ſed facilè igniculus ille, atque ſplendor leuiſſimus euaneſcet, & extinguetur, neque ex volatu ſublimi maius emolumentum habebit, quàm, vt cunctis ſpectantibus, & irridentibus extinguatur. Verùm ne te propterea, amice Iob, deſpicias; namque, homo cùm ſis, non niſi humana pateris, neque de te, ærumnoſiſſimo licèt, minor cura eſt optimo mundi totius procuratori, & prouiſori Deo, quàm de auiculis, quibus nihil laborantibus, ſed per otium & delitias cantillantibus, quotidianum victum impertit; multis ſanè paſſeribus melior apud illum eris. Tu interim *k* alitilia imitare, & alacrem te præbeto ad arripiendos, ſuſtinendoſque labores, & ſi quam tibi tolerantiæ materiam & occaſionem propoſitam videas, ne fugito, ſed conuola ad illam: inde enim beatæ tibi vitæ prædam facies, & per patientiam non curres, tātùm, ſed volabis ad propoſitum brauium. Hæc dum loquor, continere eluctantem pectore gemitum quis poſſit? nam ad humanas ærumnas illud quoq. accedit, vt funeſtiſſimæ *l* aues, & Dæmonum cateruæ, velut Reguli volantes, & iaculatrices

h Diuitię, quæ ſine labore comparantur, vt male audiant in Scripturis; malè etiā diuabantur, & impijs diuitibus molitudo quedam, & animi inertia comes adſit, oportuna digreſſio. v. nu. 7. 2. 3.

i Copioſa, & accurata Auis tractatio, quæ, qualiſue hoc loco accipienda ſit, vbi multa ex Hebręa origine, multaq. ex ſacris; tum ad intelligentiam Scrip. tum ad mores accommodata proponuntur. v. 7. à nu. 5. vſque ad 11.

k Vt ſit conuolandum alacriter ad arripiendas propoſitas ærumnarum, & patientia occaſiones, & præmium etiam; & de quibuſdam iſtius rei gradibus, videlicet, ambulando, currendo, volando, vtilis conſideratio. v. 7. nu. 7. 7.

l Vt Auis in malum accipiatur, & de funeſtis, exitioſiſq; auibus, aut alatis ſer-

viperæ

pentibus, non pauca ex ſacris, & prophanis. v. 7. nu. 9. 10. 15.

viperæ homano capiti inuolitent, & lethali morſu malè ſecurum hominem opprimant: cuius rei, vtinam in te, ó Iob, nuoquam videre licuiſſet expreſſam imaginem. Sed quidquid id tandem ſit, Dei ſummam ſapientiſſimamque prouidentiam ſemper ego ſuſpiciam, & reuerebor; atque te illam (ſi ſapies) agnoſcere oportet. Sed tu de te, deque Deo, vt libet, ſentito; ego gratias immortales illi agam, quod tui ſimilis non ſim, diuinæ prouidentiæ criminator, diuinique & humani iuris violator. Ego enim, ſi in aduerſum aliquem caſum inciderem, ea mente ſum) qoam tibi quoque ineſſe percupio) vt Deú deprecer ſupplex, atque oratione, & animi ſubmiſſione illius iram, & iuſtitiam indignabundam leniam, atque excantem; & ſi opus fuerit, mearum ærumnarum, & ſuppliciorum cauſam ab eo requiram, nihil de mea ſanctitate ſublime ſentiens; imó ſupplici, demiſſoque animo, cum fortiſſimo Deo imbecillus ego homuncio colloquutus.

8 Quamobrem ego deprecabor Dominum,

& ad Deum ponam eloquium meum.

Quia enim, vel vt ſuam arrogantiam, & faſtum deprimat, vel vt ſuum animum conſternatum, atque iacentem erigat, non admiretur ſupremi numinis potentiam, & mirabilitatem in agendo; atque efficacitatem in prouidendo & diſponendo? Is enim profectò non ſolùm parat, diſponit, aptè & exquiſitè facit hanc, quam conſpicimus, cælorum molem maximam, atque pulcherrimam; verùm etiam inſignes quoſque, magnificentiſſimoſque naturæ effectus, quorum rationes, & cauſas nó poſſit humana ſapientia ad perfectum omnes inueſtigare: vt vel ex hac ratione nemo poſſit ſuarum miſeriarum, quas mirabilis Dei ſapientia diſpenſat, cauſas perſpectas habere; proptereaque oporteat, tum ſupra naturam, tum in natura *m* miracula multa contemplari, quæ nobis videndi aſſiduitate, & vſu viluerunt. Neque mirum; nam cùm diuinæ ſapientiæ, atque potentiæ effecta ſint iſta, etiam naturæ opera, intelligentiæ noſtræ vires facilè ſuperant, tum magnitudine, & præſtantia, tum numero, atque multitudine penè infinita.

9 Qui facit magna, & inſcrutabilia, & mirabilia abſque numero.

m Miraculi appellatio an ad naturę opera accommodari poſſit, quędam ex Scripturis, & patribus v. 9. nu. 9.

Et, vt de plurimis pauca proferam, certè *n* pluuiarum, & imbrium partitio in diuerſas terræ partes, diuerſiſque anni temporibus, tam mirabilis eſt, vt non niſi auctore naturę omnino digna videatur: eſt enim non ſolùm illios ſapientię, verùm etiam bonitatis, atque munificentiæ erga mortales præclarum teſtimonium. Quid, quod fontes, atque flumina, tum terræ prouentus, tú vitam ipſam mortalium varijs rationibus ſuſtentant, atque recreant? Neque tantùm diuina munificentia, atque liberalitas intra frumentarios agros, aut alia cultiora loca ſe continet, ex quibus fructum, & vtilitatem homo percipere poſſit; verùm etiam deſerta & horrida loca, penitoſq. inacceſſa mortalibus cæleſti imbre perfundit; atque beneficum ſe inutilibus cautibus, & aſperrimis ſaxis benignum, mitemque præbet; vniuerſa denique fouet, atque complectitur. Interim tamen aquarum miniſterio, quibus viuunt homines, impios ſubuertit, penituſque demergit.

10 Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ,

& irrigat aquis vniuerſa.

n Vt ſint pluuię Diuinæ potentiæ, et miſericordiæ peculiares, & opportunæ maxime. v. 10. nu. 1 & 2. & Diuini etiam ſupplicij, & iuſtitiæ nu. 4.

Neque ſolùm Deus poteſtate, inſitaque fortitudine vtitur ad puniendos, deprimendoſque ſuperbos, ſed etiam ad eos, qui * oppreſſi, fractique ſunt, erigendos & recreandos; *o* confert enim honores quibus ille vult, & dignitatis gradus; idemque abijcit ad locum infimum & ignobiliſſimum; tum mœrore, & luctu tabeſcentes in *p* ſublime erectos, in tuto conſtituit, atque in ſummo, tum ſalutis, & incolumitatis, tum honoris, & fœlicitatis faſtigio collocat.

11 Qui ponit * humiles in ſublime, & mœrentes erigit ſoſpitate.

o Honores, & dignitates non ab alio, quàm à Deo quærenda, obſeruatio vtilis. v. 11. nu. 1.

p Locum eminentem & ſublimem proprium ſuiſſe magiſtratuum, nobiliſſimorumq. virorum multis probatur ex ſacris, & prophanis. v. 11. nu. 2.

Interim aſtutos vafroſque homines, plenos malignitate & dolo, vt qui ſuæ ſapientiæ atque prouidentiæ infeſti infenſique ſint, diſſipat, atque euertit; doloſque eorum, atque machinamenta eludit, ne ad *q* finem optatum cogitationes ſuas promouere poſſint; tú etiam ita illorum conatibus obeſt, atque reſiſtit, vt omnem ſapientiæ laudem, quam ſibi arrogarant, illis eripiat. * Nihil igitur firmum, nihil diuturnum ab illis fit, & quæ cęperant, & excogitauerant ex pręſcripto & decreto ſuæ calliditatis, & aſtutiæ, omnium ludibrio, & irriſioni exponit.

12 Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum, * quod cæperant.

q Vt Deus, atq; iuſti viri cogitationum ſuarum finem præſtitutum feliciter attingant, vt eorū diſpendijs ingentibus nihil tandem perficiant, explicatur. ver. 12. nu. 3. 4. 5. 6.

Digni profectò, vt qui ſuis conſilijs, ſuaque ſapientia confiſi aduerſus numen inſoleſcūt, & ſuis ſe cogitationibus, quaſi tutiſſimis munimentis incluſos, & munitos aduerſus omnem impetum arbitrantur, Deus obſideat, capiat, apprehendat; euerſiſque munitionibus, & machinamentis humanæ aſtutiæ, viribuſque confractis penitus deſtruat, *r* & ſuis ipſorum telis in ipſos retortis, cōfodiat, atque defigat. Quid quod traducit iniquos hos prauorum conſiliorum machinatores, dum, quæ illi machinantur in intimo cordium receſſu, omni retecta facie in publicum omnium conſpectum profert, atque ſua ipſorum aſtutia, & dolis illos conſtringit, inextricabilibuſque difficultatibus obligat. Fugiant illi licèt; ſed inſequêtis Dei manum effugere non poterunt: videlicèt, quantumuis longiſſimè ſuis cogitationibus peregrinentur, captos atque comprehenſos extremę ſtultitiæ arguit, & reprehendit ſapientiſſimus Deus. Tūc tandem cognoſcent miſeri, non ſolùm per ſe ſingulos aberraſſe, verùm etiam, quæ coacto verſutiſſimorum hominum concilio, tanquam ſaluberrima, atque opportuniſſima cōſilia ſtabilierant, exitioſa ſibi extitiſſe; nam peruerſos, vafroſque ſupplantatores illos *s* ſupplantat Deus, præci-

13 Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum,

& conſilium prauorum diſſipat.

r Summum dimicandi genus, quo aduerſus ſapientiam humanam vtitur Deus, dum hoſte armis detractis, hoſtem interimit. v. 13. nu. 2. tum etiam multiplex tranſlationis ratio, quæ in illo apprehendendi verbo latet, & ad maiorem inſtructionem cum vtilitate adduci poteſt. nu. 3. 4. 5. 6. 7.

s Vt Deus ſupplantet, & eludat prauos

præcipiteſq. agit in deliberando, vt perturbatè omnia efficiant; & rem, quam inſtituunt, accelerando perdant. Sed quid non prauum atque peruerſum conſtituatur in eo conuentu, cui præſidet ementita ſapientia, veriſſimaq. ſtultitia, atque mentis & conſiliorum omnium perturbatio?

hominis, & quæ ſit illorũ prauitas, quod conſilium, qua capiendi conſilij præcipitantia, & temeritas. v. 13. nu. 9. 10.

14

Per diem incurrent * tenebras, & quaſi in nocte, ſic palpabunt in meridie.

Illud etiam verſutorum hominum ſupplicium amplificat, quòd non ſolùm præcipites ſint in conſtituendo, vbi multa deliberatione opus eſſet, ſed vbi res valde facilis incidit, atque ipſa meridiana luce clarior, multo timore pedetentim progrediantur; non aliter quam, ſi in multa caligine verſarentur; atque non tam maturè, quam inutiliter & ſuperſtitioſè cunctando, in rebus facilibus ſummas ipſi difficultates ſibi faciant.* Craſſiſſimis igitur tenebris circumfuſi ad ea perficienda, quæ nec vident, nec prouident, manus prætendent, inſtar cæcorum, quos ſine duce in multa diſcrimina incidere neceſſe eſt.

15

Porrò ſaluum faciet egenum,

* & à gladio oris eorum,

* & de manu violenti pauperem.

Sed ne quiſquam exiſtimet, Deum optimum ad puniendũ potiùs, quàm ad benefaciendũ propenſiorem eſſe, certè ingentibus his ſupplicijs impiorum, non minùs illuſtris erit miſerorum ſublevatio: nam egenos & pauperes, qui ab omni amicorum, virorumq. præſidio deſtituti ſunt, tuebitur Deus, neque permittet vllis impiorũ cõſilijs, exitioſiſq. blãdimentis decipi, aut vllis calamitatibus lædi, vllisq. * minis, mendacijs, maledictiſve, quæ ſolent inſtar gladiorum acutiſſimorum vitam famamq. confodere, quicquam illos detrimenti accipere. * Quid quòd etiam retundet fortiſſimorum hoſtium robur & vires, captamq. prædam per ſummam vim & iniquitatem, ex illorum manu poteſtateq. extorquebit? non enim perditos, & dilaceratos ire ulli, quos in hoſtium immaniſſimorum v manus incidere permiſit; ſed potiùs per ſummam hoſtium ignominiam, atque ſuorum gloriam & lætitiam, incolumes tandem ſeruatos & ereptos.

t Quis ſit gladius oris; quæ linguæ violentiæ vis & crudelitas, a doctis varijs ſacris tranſlationibus tractatur. v. 15. num 3.

v Quo ſenſu Deus permittat iuſtos in manus incidere hoſtium, & calamitatum, cùm auertere potuiſſet, opportuna conſideratio. v. 15. nu. 5.

16

Et erit egeno ſpes: iniquitas autem contrahet os ſuum.

Hæc Deus agit, vt & qui nullis eſt viribus, bene ſperare ſciat, & vt iniuſtus minimè efferatur, ſed os, quod multa iactare ſolebat, cõprimi, elatumq. ſupercilium deprimi, aliquando ducat: cùm ſemel igitur ſe viderit, qui exhauſtus erat omnibus bonis atque viribus, mirificè ereptũ ex omnibus diſcriminibus, nunquam deinceps deſpondebit animũ priſtini beneficij memoria erectus. Hæc ideò dixerim, ô amice Iob, vt nullæ te ærumnæ ad deſperationem compellãt, cùm potiùs x ſpem nutrire, & confirmare poſſint; & vt tuo exemplo iniquos doceam, non impune abituros, ſi ſe in aliorum pernicia effundant, & aduerſus pios exitioſa, & impia conſilia ineant; eorum enim non ſolùm opera, & conatus, ſed verba ipſa, & orationes fictas, & ſimulatas execratur Deus; nam &, cùm furunt, impias contra illũ, nulla religionis habita ratione, voces iactare audent. Erubeſcent igitur tandem, & tam mirabilem contra ſe pro pijs, & iuſtis experientes Dei poteſtatem experti, planeque ſtupeſcentes, vix y hiſcere audebunt: nihil enim habebunt, quod iure opponere poſſint diuini numinis æquitati, atque ſapiẽtiſſimæ humanarum rerum gubernationi, & prouidentiæ.

x Vt ærumnæ, & calamitates ſpem nutriant, & foueant, quædam coniectis. v. 16. nu. 1.

y Quale ſit impiorum ſilentium, cùm ſe viderint correptos diuino ſupplicio; & quid eo ſilentio indicatur oppoſitum ad mores quadam. v. 16. nu. 3. & 4.

17

Beatus homo qui corripitur à Deo.

Cùm veriſſima itaque ſint, quę tibi à me dicta ſunt; beatus verè, ſeptieſq; fœlix ille erit, qui cum ita Deus agit, vt illum, dũ viuit, ad ſuorum ſcelerum pœnitentiam, reſipiſcentiamque adducat inflictis pœnis, atque doloribus: nam pro omnibus ærumnis, quas patienter ille perferet, ingentem bonorum omnium cumulum illi omninò; imò veriſſimè polliceor, atque denuntio. Neque verò ſolũ ego; nam idem ipſe, qui afflictus eſt, beatioris vitæ z ſpem quandã non leuem concipiet, cum ipſis ærumnis noſtram, atque multam. Tantùm ille ſe Deo punienti, & verberanti ſupplicem præbeat.

z Vt ſit beatitudinis ſpes cum ærumnis coniuncta: & ut ſpes glorioſa ſit, nonnulla ad ærumnarum gloriã explicandam. v. 17. nu. 3.

Increpationem ergo Domini ne reprobes.

Hanc igitur, o amice, calamitatem, & amariſſimam potionem, quam tibi Deus ipſe ad tui animi medicinam propinat, ne tibi ſtomachum moueat; ne cum faſtidio & nauſea abijcias; ne tanquam rem inutilem, vilemq. aſperneris, cùm res ſit longè ſalutaris, atq. b præclara: nihil enim tibi, aut potius, aut antiquius eſſe debet, quam vt Dei correptionem æquo animo ſuſcipias, atque grata voluntate complectaris. Sunt enim etiam ipſa noſtrorum ſcelerũ ſupplicia, paternę Dei erga nos beneuolentię argumentum clariſſimum; ne te igitur comminanti, flagellanti, corripiẽti Deo parenti optimo ſubtrahas, o Iob: format enim te ille flagello, & verbere ad omne viri perfecti officium: quare vtilitate & commodo omnem animi mœrorem, atque defatigationem abunde compenſatum iri iudicabis.

a Allegoria calicis, & amaritudinis, nauſeæ, & aliorum huc ſpectantiũ, quæ ad tribulationes ſpectant v. 17. num. 4. 5 6.

b Tribulationes pretioſiſſima, & charitatis diuinæ erga nos pignora. v. 7. num. 7. 8 9.

18

Quia ipſe vulnerat, & medetur:

Cùm enim c vulnerat Deus, doloremq. infert, non tortor ille eſt, ſed indulgentiſſimus medicus; peritiſſimuſque Chirurgus, qui non ſolùm alligandi, curandiq. vulnera, & oſſiũ confractiones ſcientiam probè nouit, ſed etiam cùm vulnus, vlcuſve exigit, ampliùs ſecare, aut aperire; vt vel ſic ad internas animi partes læſas, & affectas, facilius peruenire, latitans pus abſtergi, calloſa labia emolliri poſſint; quod ille primum aut vrit, aut ſecat, ſanat confeſtim; & non priſtinę ſolũ, ſed multo firmiori ſaluti, & integritati reſtituit; interim verò dum curationem efficit, molliſſimis deligamentis vtitur, & ipſe ſua manu linamenta tenuiſſima carpit, & contudit, quę vulneri inferat; omnemque indulgentiſſimi medici operam præſtabit, vt minimum vulnerando noceat, ſalutemque breuiſſimè efficiat. Quamuis enim non vulneret ſolum ſed perfodiat, transfigat, contundat, remedium

c Vt hæc omnia referantur ad medicinã Chirurgicam, & vt Deus in noſtris vulneribus, aut vlceribus curandis omnia medici munia præclarè obeat, atque ſuæ potentiæ, & charitatis certiſſima documenta præbeat. v. 18. ſed præſertim, n. 1. 3. 4. 6. & vt Dei ſeſſiones, & aſſignationes ſint. nu. 2. et 4.

Percutit, & manus eius ſanabunt.

& curationem opportunam ſtatim adhibet, quaſi facti, dolorisq. inflicti pœnitens.

d De numero ſeptenario, & ſenario, de creationis hebdomada, & de Sabbato, & ſabbatiſmo, peculiaris quædam. v. 19. præſertim, nu. 1. 4. 5.

Nunquam itaque in tot incides ærumnas, atque diſcrimina, *d* ſeptem licet, imò innumera ſint, quin ſemper te ille incolumem, liberumq. reddat; ita tamen vt non ſemel labi in ipſa diſcrimina patiatur, vt te cum illuſtriori ſuæ poteſtatis commendatione eripiat; aliquando etiam ipſa diſcrimina longè propulſabit, vt ſecurus lætusq. deinceps agere poſſis. Verùm illud forte diuina prouidentia conſtituet, vt in ſex huius noſtræ vitæ hebdomadæ diebus, nullus tibi ſine labore & dolore feriatus illuceſcat, vt in ſeptima tandem æternitatis luce longè lętiſſima, atque clariſſima gaudendum & feriandum ſine vlla viciſſitudine laboris ſit. Fieri etiam poterit, vt ſi in ſex, multisq. tribulationibus perferendis conſtantem inuictumq; te præbueris, ſeptimus tandem in hac tibi vita lætiſſimus affulgeat dies, in quo malum nullum timeas, ſed ſumma pace potiaris. Atque vt ex his potiſſimùm reliquas colligere poſſis, ſex, ſeptemve tibi proponam calamitatum genera, quæ vt grauiſſima & moleſtiſſima, ſolent homines perhorreſcere.

19 In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum.

e Fame, & ſterilitate Deũ peccata mortalium punire: è contra verò neceſſario victu, & demenſo quotidiano ſuis iuſtis conſuleto, obſeruatur, v. 20. nu. 1. 2. 3.

In fame publica, & communi annonæ caritate, *e* quà publica ſolet Deus ſcelera punire; efficiet ille, non ſolùm ne fame pereas, ſed vt neque fameſcas, præſtitoq. neceſſario victu, quem ille pro ſua benignitate curabit, atque præbebit, quaſi perſoluto pretio te redimet ea morte, & tabe, quæ famem, & frugum inopiam comitantur, regionesq. deuaſtant. Si fortè immaniſſimi hoſtes tuos fines infeſtarint, multorumq; ſanguinem profuderint, atque in te iam mucrones ſtrinxerint; manus atque gladios illorum continebit, retrahetque diuina potentia, multò humanis viribus potentior: omnium itaque hoſtium conatus aduerſum te in vanum recident.

20 In fame eruet te de morte; & in bello de manu gladij.

f Quàm ſit immane & ferum malũ, lingua. Cur nunc flagellum, nunc deatur, cum nunc gladij & ſagittæ appellationem habeat. v. 21. nu. 3. 4. 5.

Tutum te præterea reddet à falſis aduerſariorum calumnijs, & iniquis delationibus; quæ tibi verbera, aliasve pęnas lege conſtitutas afferre moliantur. Neminem tibi detrahere, & linguę flagello diuerberare tuam famam patietur. *f* Nam, quem non dolorem efficiat, quodve detrimentum non afferat honeſtis viris lingua aduerſariorum petulans, & effrænata; aut verò in obiurgando & mordendo nimium præceps, nimiumq. efferata? rum verò ſecurè & tutò ages nullum vaſtatorum, prædonumve impetum pertimeſcens.

21 A flagello linguæ abſconderis. Non timebis calamitatem, cùm venerit.

g Qualis ſit iuſtorum afflictorum riſus, & gaudium, explicatur. v. 22. nu. 1.

Quin etiam Tyrannos & prædones valdè famoſos irridere poteris, nulloq. negotio à tuis limitibus propulſabis; & cùm circumuicinæ regiones deuaſtatæ fuerint, tam eris munitus, vt cùm nihil triſte euenire tibi poſſe perſuaſum habeas, ridere & exultare poſſis. Sed eſto in ipſa vaſtitate & fame ſis, tunc te Deus ſua ope, & conſolationis pabulo reficiet, vt vaſtatus atq. fameſcens nullam animi ægritudinem patiaris; vt non doleas & eiules, ſed potiùs *g* rideas, gaudeaſque vehementer: neque ſolum ferinis moribus homines nihil tibi nocebunt, ſed neque beſtias ſæuiſſimas formidabis: non enim venenati dentes, rabidive morſus viris ſanctis, & laborum patientiſſimis nocere ſolent.

22 In vaſtitate, et fame ridebis: & beſtias terræ non formidabis.

h De lapidibus terminalibus multa explanantur & vt in rem præſentem apposite quadrant. Tum etiam de extraordinario illo apud Arabes crimine, quod Scopeliſmon vocant. v. 23. nu. 4. 5. 6. 7.

i De Dei erga ſuos patrocinio aduerſus omnia malorũ genera, eſſe tam digneſ ſententia. v. 23. nu. 9.

Perinde itaque immunis eris à malis omnibus, quàm lapidea ipſi, ſaxaq; duriſſima, quæ nulla via comminuit, aut è ſua ſede conuellit. His tu, cùm propter mentis firmitatem atq. conſtantiam ſimilis exiſtere curaueris, calamitatum omnium impetum ſine iactura excipies. Quid, quòd nec ipſi te lædent lapides, ſed ſaxoſa & aſpera loca, facilem tibi aditum, itemitemq præbebunt; & quæ alijs ſterileſcũt (quis enim è ſaxoſa & inculta terra fructus percipiat?) vberem tibi multorum fructum copiam profundent; tui verò agri & fundi non alio cuſtode, quàm ipſis lapidibus & *h* limitibus defixis indigebunt: nemo enim audebit illos refigere: ſed quaſi ſint Iobi perpetui limites, & immobilia ſaxa, & quaſi inito cum hoſtibus pacto, & fœdere, nunquam violando, nemo neque agros, neque agricolas infeſtare volet; neque ominoſis illis & nefaſtis lapidibus, qui mortem, & miſerandũ exitium minantur, agrum ſuum ſterileſcere, & incultum relinqui, nemo tam audax, & proiectus erit, qui tentet; atque feræ ipſæ, quæ gregibus inſidiari ſolent, & ſata, atque vineta demoliuntur, quaſi pactis & ſtabilitis inducijs, nullas iam cum tuis ouibus, agnis, hœdis inimicitias gerent. *i* Quis enim attingere audeat eum, quem in ſuam fidem, atque patrocinium Deus ipſe rerum omnium Dominus ſuſcepit.

23 Sed cum lapidibus regionis pactum tuum, & beſtiæ terræ pacificæ erũt tibi.

l De ſignificatione ſpeciei domus, & de vxoris officio, tum ad ſeruorum tum ad mores quadam. v. 24. nu. 3. 4.

Fęlicitas tunc tandem Iobi, omnium ore atque ſermonibus celebrabitur: atque certiſſimo experimento comperies, incredibilem eſſe; ipſaq. tua ſpe longe maiorem tuæ domus, familiæq. vniuerſæ pacem, & bonorum omnium affluentiam. Illud enim, quod peculiare quoddam genus fęlicitatis eſt, domeſticorum concordia, non deſiderabis: filios enim, familiaresq; omnes habebis ſumma charitate deuinctos, & neque inter ſe, neque tecum vllas illi contentiones exercebunt. Quid enim profuerit externis non tentari bellis, qui turbis redundat inteſtinis? Nihil igitur erit in tanta tuorum domeſticorum proſperitate, quod tibi vllam iraſcendi materiam afferat. * Nam cum in *l* domum tuam bonis omnibus pulchrè inſtructam, vxore potiſſimùm, quæ domeſtica curet, prudentiſſima, & ſolertiſſima, & quæ domeſticæ ſuppellectilis optima, & pulcherrima pars eſt, ornatam ingreſſus

24 Et ſcies, quòd pacem habeat tabernaculum tuum: * & viſitans ſpeciem tuam non peccabis.

ingreſſus fueris, requiſieriſque pro tuo optimi patrisfamilias munere, quid domi geratur, recenſuerisq. domeſticos, rationem à ſingulis exigens; nihil erit, quòd non præclare efficias, & ſanctè atque ſapienter adminiſtres.

25

Et ſcies quoque, quoniam multiplex erit ſemen tuum; * & progenies tua ſicut herba terræ.

Experimento quoque ipſo diſces, fore vt iucundiſſimam atq. numeroſam filiorum, atq. nepotum poſteritatem habiturus ſis, * multisq. vellut pullulantibus germinibus, & tenerioribus ſurculis ad aſpectum grauiſſimis conueſtians, tanta vbertate, quanta ſolet fertile ſolum fructus, omnisq. generis herbas ex ſe fundere.

26

Ingredieris in abūdātia ſepulchrum, * ſicut infertur aceruus tritici in tēpore ſuo,

Cùm verò fato conceſſurus ſis, in ſumma tunc rerum omnium opulentia & copia verſaberis: non enim continget, vt rurſus ante mortem opibus ſpolieris, quas ſemel comparaueris. Tum ad longiſſimam, fœliciſſimamq. ſenectam peruenies, non minùs annorum multitudine, quam diuitiarum affluentia cumulatus, ſoſpes, & lætus, nullis ærumnis confectus, nullisq. doloribus fractus, ſed integer, atque valens, tuis ipſe pedibus concedens in tuum ſepulchrum: & veluti aceruus m tritici, conderis in terræ horrea, aut velut maturæ ſegetes ſuo tempore demeſſæ, & in aream comportatæ. m *Allegoria meſſis, & frugum comportatarum in aream, & horrea relata ad humanam vitam, atque mortem. v.26. nu.4.5.6. tum etiam de abūdantia quodam, qua ſicut in frugibus, ita & in omnis eſt. num.1.2.3.*

27

Certè hoc, vt inueſtigauimus, ita eſt: quod auditum, mente pertracta,

Certè hæc, quæ ex me audiſti, non meo tantùm iudicio, ſed multorum ſapientium teſtimonio, poſt multam diuinarum rerum conſiderationem atque exquiſitam diſputationem comparata tibi propoſui; videsque noſtros hos amicos meæ orationi ſubſcribere: atque ore, vultu, oculis annuere, nihilque præterea habes quod iure poſſis opponere. Tu, quod reliquum eſt, quæ audiſti, & accepiſti in rem tuam confer; atque explora temetipſum, vt ſi quid latentis ſceleris in tuo animo deprehenderis, continuò facti pœnitentia deleas; atque æqui boni; tandem vniuerſa conſules.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Argumentum capitis.

Dum obiectis ſibi ab Eliphaz reſpondet Iob, aſperitatem ſuarum lamentationum excuſat ex doloris magnitudine, quæ illum ad gemendum acerbius impulit; cogiturq. denuo illam exponere ſuis amicis valentibus, atque importuna ægroto conſilia ſuggerentibus.

I. Reſpondens autem Iob, dixit.

1 REſpondens. Nunc reſpondendi verbum ſimpliciſſimè, vt ſonat, accipiendũ eſt: rogatus enim ratione videtur reddere eius, quæ in ipſo eſt fidei, cõſtãtiæ, pietatis: reſpõdet etiam, quia obiectis ſatisfacit: ne, ſi accuſatus nõ reſpõdeat, aut criminis conuictus; aut certe ſuſpectus videatur. Neq. vir iuſtus ſe vnquam ita deſpicit, aut ita concidit, & frangitur animo, vt paratiſſimus non ſit poſtulatus rationem reddere, de iis præſertim, de quibus ipſe ſuis verbis aut factis ſiniſtrè opinandi, atque offendendi occaſionem infirmioribus præbuiſſe viſus ſit.

Iuſtus ratio nẽ ſuę orationis reddit.

II. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in ſtatera.

III. Quaſi arena maris hæc grauior appareret: vnde & verba mea dolore ſunt plena.

1 *Diſſenſio Hebræi, Græci, Latini. Peccatis pœna ex Dei lege conſtituta.*
2 *Ira quàm variè accipiatur, & in Græco quid.*
3 *Calamitas quid, & quàm variè reddatur à Vulgato.*
4 *Aurium nomen idem quod ſtateræ, & quare. Præcepta de audiendo.*
5 *Pondus patientia, & tribulationum eleuat grauitatem peccatorum.*
6 *Doloris grauitas leuatur ſuſpirijs.*
7 *Arena maris quid indicet: de generatione & ſignificatione arenæ quadam.*
8 *Multarum lectionum conciliatio. Illuſtratus vulgatus.*

1 PAolò difficilior ſententia, propter diſſenſionem Græci ab Heb. & Sept. Hebraizantiumque à Vulga. Hebræum ſic ferè ex verbo [Vtinam appendendo appenderetur ira mea, & contritio mea eleuaretur ſimul in ſtatera, quia arena maris grauior erit. Sept. Si quis appendens appenderet iram meã, & dolores meos tolleret in ſtatera pariter, & vtique arena maris grauior erit.] Neq. ſolũ in verbis ipſis cõponendis, & explicandis difficultas eſt, ſed & in onerandis bilãcibus huius ſtateræ, quid cuiq. imponendum ſit. Et quidem Latini iuxta Vulgatam lectionẽ, vnam lancem onerant peccatis; quibus iram meruit; deinde verò alteri imponunt calamitatem quam patitur; atque tunc peccatis præponderare calamitatem, ſicut rei leui præponderare poſſet res grauiſſima, qualis arena maris. Accipiũt verò peccata pro culpis, quæ non neget Iob quondam à ſe commiſſa, ſed tamen affirmet, vel pauciora vel leuiora fuiſſe, quàm debuiſſent à iuſto iudice tot ac tantis ſupplicijs puniri: nam ſi Deus (ſic affirmãte Eliphaz) temporales ærumnas attemperat peccatis; Iob qui maximos ſuſtinet cruciatus, improborum omnium ſceleratiſſimus eſſet: quod erat apertè falsũ. Verùm enim verò ſi cuicunque peccato grauiſſima ex Dei lege conſtitueretur pœna, iniuſta non eſſet; punit enim citra condignũ: tamen iam communi prouidentiæ & iuſtitiæ lege non conſtituit Deus grauiſſima ſupplicia erratis leuiſſimis. In hoc ergo Latinorum ſenſu, ira, quæ eſt in originali, ſumetur actiuè, aut per metonymiam pro materia iræ, id eſt, pro peccatis, quæ Deum ad iram prouocant.

Diſſenſio Græci, & Hebræi à Latino. LXX.

Prima Latinorum expoſitio.

Sic explicãt Philipp. D. Tho. Caiet. Dioniſ. Toſt.

Ira actiuè.

2 Græci vero velle videntur, vt peccata, quib. irã meruit, & calamitas, quam patitur, ſimul in vna lance ponãtur; in altera verò arena maris; tuncq. calamitas multò grauior ſit, quã maris arena. Sed in hoc quoq. ſenſu eſt aliqua varietas: nã peccata, quibus irã meruit, poterũt intelligi lamentationes illæ c. 3. quæ amicis viſæ ſunt ex peccato, & ira proficiſci: propterea enim illum obiurgauit Eliphaz dicens: Verè ſtultũ interficit iracundia; atq. tum ibi, tum hic eſt eadem originalis vox: quare hoc loco ira, eſt querimonia valdè iracunda. Aut certè peccata, quib. iram meruit, ſint ipſæ lamẽtationes, propter quas cõmeruerit, vt illa iraſceretur Eliphaz. Tertiò etiã cum Olymp. ferè ad ſenſum Latinorũ intelligẽtur peccata propter quæ Deus iratum illi ſe præbet tot plagis inflictis. Vel quartò *ira* pro ægritudine animi & vehementiori dolore, & commotione, quã meruit perferre, & dolorẽ, cruciatum, triſtitiam, deiectionem, & ægritudinem animi: nam *athumia*, qua voce Chryſ. & Polych. iram exponunt, eſt anxietas, & quaſi deſperatio, affectuſq. hominis in malis deſpondentis animum, & qui meliora non ſperat, cui deeſt conſilium, animus, mens: qua etiam voce cùm ſignificetur aliquid contrarium alacritati, animoſitati, iræ, excandeſcẽtiæ, & partem illam animi, in qua irarum exiſtit ardor, cõcidiſſe, & elanguiſſe, rectè opponetur iracundiæ illi, quam Eliphaz obijciebat, quaſi Iob diceret; Non tam ſum animoſus, & iratus, quam deiectus, et exanimatus: tum etiam hęc ęrũnarum, & dolorũ lanx grauior eſſet arena maris grauiſſima; vel, grauior multò eſſet altera querelarũ lance; nam verbis leuiſſimis vix poſſum ſignificare grauiſſimũ animi cruciatũ: hoc indicauit Steuchus: & quidem hos omnes ſenſus admittere poteſt vox originalis, videlicet, ira mihi à vobis, tanquam blaſphemanti attributa; vel, in me à Deo exercita; vel, qua vos in me conciramini, & ardetis; vel, quam ipſe ego mecum pręſentio, quæ me exedit, & dilacerat, & quam verbis vtcunq. explico: quæ etiam oĩa cadere poſſunt in paraphraſim noſtri interpretis, Peccata quibus irã merui: ſed in eo cõueniũt, vt peccata non accipiantur pro vera culpa. Et pro primo ſenſu, eſt illa iracũdia aut excandeſcentis, & impatiẽtis animi ſignificatio, de qua dixi c. 5. verſ. 2. Pro ſecundo autẽ, & tertio eadem vox poteſt accipi actiue, vt eodẽ loco diximus. Pro quarto eadẽ vox ſumi poteſt paſſive pro illa ipſa animi perturbatione, excandeſcentia, ardore proueniente, ex dolore & cruciatu interno: & ſic voce eadẽ dixit de ſe Iob. c. 17. Caligauit ab indignatione (mœrore, triſtitia, animi ęgritudine, oculus meus; & Anna. 1. Reg. Ex multitudine doloris & mœroris (Heb. iræ, indignationis, conturbatis & ardentis animi) mei locuta ſum. Ergo excuſabit & purgabit ſe Iob à calumnia blaſphemiæ, & iracundiæ aduerſus Deũ; in hanc ſententiam? Non extorquet indignabundã lamentationem vlla aduerſus Deum ira, ſed animi dolor, acerbitas cruciatus. Quare cùm hic ſenſus, qui ex Hebræo, & Græco elicitur, bene poſſit cum noſtra lectione conſentire, liberius quam oportuit, Latinum interpretem carpſit Eugub. Nunc ad ſingula veniendum.

Secũda Græcorum expoſitio.

Peccata hoc loco intelligantur.

Quid ira.

Sic interpretãtur Bar. Vata. Iſid. Clar. Eugub.

Cypr. Ciſterc. Olympiod.

Ira, animi ægritudo.

ἀθυμία

Chryſoſt. Polychron.

Eugubin.

Diuerſa interpretationes, ſed minimè repugnantes.

Iob. 17. 7.

1. Reg. 1. 6.

Defenſus vulgatus.

3 *Calamitas.* Explicuit interpres, cum dixit, quam patior; vox autem originalis (*Hauuah*) variè vertitur à Sept. dolores; à Pag. contritio; à Vatabl. afflictio; à Tyg. conditio; à Regia, Infortunium: ſed peritiores dicũt ſignificare casũ aduerſum, infęlicem euentum: quod dicere ſolemus, *acontecimientos, aventuras, o deſventuras*. Semperque in malum ſumitur. R. Mardochai ait eſſe, corruptionẽ, accidens malum, prauitatẽ, malitia: à Latino interprete vertitur inſidię. Prou. 10. Inſidias impiorum ſubuertet, videlicet ex quibus ſubitus & inopinatus caſus innocentibus accidere ſolet: & vanitas. Pſ. 51. Præualuit in vanitate ſua. Hiero. in inſidijs ſuis: atque eadem analogia ſignificat prauitatẽ, malitiam, iniuſtitiam, quod ex prauo, & iniquo impiorum affectu, & inſidijs infortunia ſoleant creari pijs: rectè hæc omnia in Iobi inopinatum caſum cadunt.

הוה Calamitas quid. LXX. Pagnin. Vatabl. Tygurina. Regia. R. Mardoc. Pro. 10. 25. Pſal. 51. 9. Hyeron.

4 *Appenderentur.* verbum tum in Hebr. tum in Sept. repetitum. Appendens appenderet, vel, appendẽdo appẽderetur. id eſt, diligenter expenderentur; non vulgari trutina; non ſonus ſed ſenſus verborum ponderaretur; acciperẽtur meæ querelæ non nudæ, & per ſe conſideratæ, ſed relatæ, & comparatę, ad animi ęgritudinem, atque dolorem, ex quo proficiſcuntur. Statera autem in originali eſt nomen plurale, in ſtateris aut potius duale, in bilãcibus: quo etiam nomine dicuntur aures: quares cùm trutinam requirit, certę ęquum auditorem, & incorruptum aurium iudicium requirit: eſt enim inter aures, veluti inter duas lances, media trutina rationis & iudicij, quod in capite peculiari ratione reſidet; propter internos ſenſus rationi

LXX. Eadem verbi repetitio.

Statera in Hebr. idẽ nomẽ, quod aurium. מאזנים

rationi & iudicio miniſtrantes. Ergo duæ aures, non tam quòd multum audiendum ſit, quam quod quæ audiuntur diligenti mentis trutina expendenda ſint, hominiēſ neceſſariæ ſunt: neque quiſque ſanè aures audiendi habet. Eleganter Plut. auditoris officium deſcripſit; vult enim eſſe ſuam bene audiendi artem, non minùs quam bene dicendi: atque ſicut in ludo (inquit) pilæ debet mittēti cōcinnè in motu reſpondere is, qui accipit: in orationibus eſt concinnitas quędam, tam circa dicentem, quam circa auditorem: illa autem præcepta in audiendo tradit; [Vt paratus & meditatus veniat ad audiēdū, nō incurius, nec ſecurus officij ſui: vt nulla ſit ſupercilij, toruitas, triſtitia vultus, obtutus vagus, inflexio corporis, crurū alterius in alterū indecora iniectio, nutus, cum altero ſuſurratio, riſus, oſcitatio, ſomnolenta capitis in terram demiſſio, vt auditor exiſtimet ſe dicentis aduocatum eſſe, neque illius debere acerbè offenſam excitere, neque verba & res in diſquiſitionem vocare.] Hoc ſuū audiendi officium atq. præcepta cùm minimè ſeruauerit Eliphaz, aliique amici, inferiores alias aurium lances, trutinamq. merito Iob requirit.

Matth. 13. 15. *Plutarc. de officio audi.* *Præcepta bene audiendi.*

5 *Patientia & tribulationes ſunt alterius lācis pondus, quo peccata eleuantur.*

Sed cùm præterea etiā ſtateram requirat, in cuius vna lance peccata ponātur, in altera vero calamitas, vt prima illa interpretatio Latinorum explicabat; Obſeruandum quidem calamitates & ærumnas eſſe momentum, & pondus, quod peccati grauitatem eleuare videtur, atque eò magis extenuare, quò pena pro peccato ſuſcepta grauior fuerit: neque mirandum tantum eſſe patientiæ pondus, cum æternum gloriæ pondus illi ex æquo reſpondeat, [Momentaneum enim & leue tribulationis noſtræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis.] His ærumnis grauatus & depreſſus homo, diuinæ iuſtitiæ trutinam, & quam vocant linguam ad ſe videtur trahere: nam cùm vidit Deus Achab humiliatum, illius laudes, & pœnitentiam prædicare cœpit, diuina bonitate iam ad illum propenſa & inclinata. Tunc autem lanx peccati eleuatur, atque dimittitur culpa: cum hoc facit, quòd verbum parcendi, aut dimittendi culpam, in fonte eſt eleuare, attollere, de quo dicemus cap. 7. verſ. vltimo.

2. Cor. 4. 17. *3. Reg. 21. 29.*

6 *Suſpirijs eleuatur doloris grauitas.*

Secundò pro ſecundo illo ſenſu notandum, etiam ſuſpiria atq. lamenta eſſe pondus, quo animi dolor, & ægritudo quaſi in altera lance poſita leuantur: & interdum quò grauiores fiunt gemitus, & vehementiora ſuſpiria, & externæ ſignificationes doloris, leuiorem efficiunt dolorem, atque cruciatum. Sic miniſtro Eliſei prophetæ viſa ſunt indigna, quę Sunamitis illa faciebat, procumbens humi, & apprehēdēs prophetæ pedes: at prophetę ęqualia eſſe dolori viſa ſunt, neque poſſe aliter conſiſtere, & ſuſtineri dolorem: quare cùm acceſſit Giezi, vt amoueret eam, ait homo Dei, dimitte illā, anima enim eius in amaritudine eſt. Neque verò mirum, cor & linguam eſſe duas quaſi vnius ſtateræ lances, nā dicunt vnico neruo vtrumque colligatum eſſe, ſibique mutuo reſpondere. Quare ſicut iuſtitię ſymbolum ſtatera eſt; ita ſane ille iuſtus eſt, qui non egit dolum in lingua ſua; & qui tantundem proferat lingua, quantum in corde poſitum ſit: eſtque lingua veluti corculum alterum; nam qui non ſimpliciter loquitur, in corde, & corde loquitur, id eſt, duplici corde.

4. Reg. 4. 27. *Pſal. 14. 3.* *Pſal. 11. 3.* *Pſal. 11. 3.*

7 *Chryſoſt.* *Arena, grauitatis, & innumerabilitatis Symbolum.*

Quaſi arena maris. Non dubium, quin hoc loco arena maris denotet graue pondus. Sed unde nam? Reſpondet Chryſoſt. Maris arenam dixiſſe, ut quę ſit magis humida; uerùm ſiue ſolitariè poſita, ſiue mari adiuncta arena, ſignificare ſolet immenſitatem quandam, ſine numero, & copiam, ſine pondere & grauitate; quare ad multiplicationem refertur Geneſ. 22 & 23. Ierem. 33. & 22. Iſai 78. & 27. Habac 1. abſolutè pro magnitudine & menſura. 3. Reg. 4. [Dedit Deus latitudinem cordis, ſicut arena, quę eſt in litore maris:] & forte eidē prouerbij forma, qua nos copiā & abundantiam ſignificare ſolemus, cùm dicimus, *como tierra, como agua*: unde de re, quæ propter immenſitatem exhauriri nequeat, & quam fruſtra quis conetur efficere, aut comprehēdere, ſunt prouerbia illa, Arenam metiris. Vndas numeras: in quam etiam rē Homerus dixit,

4. Reg. 4. 29.

Nec mihi ſi tantum dederis, quantum extat arena,
Pulueris & . . . .

Ho. Iliad. 4. *Gellius.*

Vide Gellium libro 19. cap. 18. qui cùm de etymologia huius nominis diſſerat, & an arena in ſingulari numero, an uero arenę in plurali dicendę ſint illud argute addidit ex ſententia Frontonis; [Cùm arena ſingulari nomine dicta, multitudinem tñ & copiam ſignificet minimarum, ex quib. conſtat, partiū, indoctè & inſcitè arenę dictę uidētur, tanquam id uocabulū indigeat numeri amplitudine: cū & ſingulariter dictę ingenita ſit naturalis ſui multitudo.] Ad pondus vero, & grauitatē, quæ cum ingēti arenæ copia coniuncta eſt, facit id Prouer. 27. Graue ſaxum & onerosa arena: ſic etiā hoc loco. Sed maris potiſſimùm dicitur arena, quòd ibi proueniat immenſa copia. Nam cùm triplex ſit arenę genus, foſſitia, fluuiatilis, & marina, vt Plin. ſcribit lib 3. cap. 13. & Vitruuius lib. 2. cap 4. primum locum obtinet mare in generatione, arenæ: cuius cauſam Ariſtotel. ſcribit Sectio. 23. Problem. 33 [Quia *inquit*, ſaxa in mari conſiſtunt, & terra deuſta maximè eſt; arena autem ſaxum in parua, minimaq. perfractum eſt, quod ictu fluctū frangitur.] Sed cùm hæc arenæ generatio neque vera generatio ſit, ſed potius lapidum grandiorū, ſaxorumq. diuiſio, accuratius huius rei cauſam tradidit lib. 2. de Plantis; docet enim ex arena perunctā, & delinita ſpuma marina, exſiccante ſalſedine, & alludente fluctu partes arenæ cogi, & quaſi coagulari, atque lapideſcere: arenam vero fieri ex terra & aqua ſalſa, ſalſedine exſiccante, & terra indurante, & in partes exiguas diuidente lutum: hinc quò dulciores fluuij ſunt, minùs generant arenæ: ſed de hoc ſatis.

Prou. 27. 3. *Plinius.* *Vitruuius.* *Ariſtot.*

Vnde & verba mea dolore ſunt plena. Iterum hic eſt diſ- 8
ſenſio. Septuag. dixerunt, [Propterea vt videtur, verba ſunt mala:] quaſi dicat, Nihil mirum, quod cùm pectore, corde diſcrucier, ore aperto dolorem, & malum, quod patior, ſignificē. Symmachus; Propterea verba mea amara: repletus enim ſum amaritudinibus, & cibatus abſinthio; quid ergo mirum ſi amareſcat lingua ſi amara expuam? nam quis ſuccenſeat ægroto letaliter affecto, quod amarum, putre, graue ſputum excernat? Sed Hebraizātes vertunt, Propterea verba mea abſorpta ſunt. ita Complutēſes, Rabbi Dauid, Pagn. Regia. Vatabl. ex parte & R. Mardochai à radice, *Luagh*, quā noſter interpres vertit, abſorbere, Abd. 1. verſ. 16. & deuorare. Prou. 20. Ruina eſt homini deuorare ſanctos: quam lectionem nunc habent correcta Vaticana, non vero, deuocare: & Lambere. Iob 34. verſ. 33. Iam hæc Hebraica verborum abſorptio diuerſimode explicatur. Nam R. Leui, & R. Mithridatus, quos affert Pagn. legunt atque explicant, Corrupta ſunt, aut, Perdita ſunt. R. Moyſes Deleta ſūt, alij, Pręcipitata ſūt, quaſi in ventrem, id eſt, ſicut cibus feſtināter deglutitus, temerè atque præcipitanter cadit in ventrem, ita verba mea præ doloris magnitudine, quaſi feſtinanter & pręcipitanter prolata ſunt, & uidentur temere cadere ex ore. R. Mardochai indicat his etiā modis ex ui originalis uocis uerti poſſe; Verba mea diſſipata ſunt, aut, excita ſunt: fauet Theodotionis lectio. Sermones mei inciſi ſunt. Sed addit R Mardochai, id uerbum pertinere ad pronuntiationē corruptam, & ad balbutiem: unde colligo, illud uerbum deuorandi, cùm ad ſermonem refertur, forte eſſe id, quod de balbutientibus, & neque integrè neque expeditè loquentibus dicere ſolemus, *que ſe comen las palabras*: aut de his, qui ſupprimunt uerba & conſulto tacent. *que tragan y diſſimulan* Quare rei præſenti aptari hæc poterunt; primo ut, ſi fortè paulò feſtinantius minusque expeditè, minusque leniter loquutus fuiſſet Iob, nunc ſe excuſet ex doloris magnitudine, qui illum adigebat ad præcipitanter loquendum. Vatablus ſic per paraphraſim explicat; Vix loqui poſſum; uox faucibus hæret. Tyg. Pro magnitudine rerū, parcè ac moderate queſtus ſum. Forte ſic commodius; Mirari eſt is orationem meam; ſed ego certè multa alia dicēda ſupprimere coactus ſum pręmagnitudine doloris, quibus & mentem meam, & loquendi cauſas & rationes exponerem. Hunc quoque ſenſum Caietan ſequitur: ſed ſuſpicatur alluſione a Iobo fieri ad id, quod ſupra Eliphaz obiecerat quod non conſtituiſſet opem ſuam in Deo, neq. illum deprecaretur. Reſpondet ergo dolorē illi uocem adimere, neque permittere loqui, quæ uellet omnia: quare & ſupplice Deo orationē, quam mente concepit non ſinitur, vt vellet recitare. Illud uero, quod ex Olympiodoro, & Polychronio elicere poſſet quis, acutum eſt, & rectè cùm præcedentibus cohęrēs, ut dicat; Inde mihi noua dolendi ratio accedit, quod dolorē non poſſim integrè verbis ſignificare, neque parem meis malis orationē afferre. Quare uerba mea dolore ſunt plena: multis igitur ex cauſis doleo. Vides, ut cùm his oībus Vulgati paraphraſis rectè conſentiat, & ſapienter indicet balbutiei illius, aut interciſionis orationis, atque verborum, & ſupprimendi longiorem orationem, tacendique ſententias

LXX. *Simmach.* *Complut.* *R. Dauid.* *Pagnin.* *Regia.* *Vatab.* *R. Mardoc.* עיל *Pro. 20.25* לוע *R. Mardoc.* *Theodotio.* *Quid deuorare vel absorbere id ad verba referatur.* *Vatablus.* *Tygurini.* *Caietan.* *Olympiod.* *Polychro.*

ſententias plurimas, cauſam, atque rationẽ, videlicet dolorem, cùm dicit, Vnde & verba mea dolore ſunt plena; nam qui dolens loquitur, multa ſupprimit, multa deglutit, tacet multa, multum balbutit, multa intercidit, multa ſibi condonari iure poſtulat: qui omnia ab illo integra, ſuauiter, expeditè dici poſtulet, iniquus planè ſit.

IV. Quia ſagittę Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum: & terrores Domini militant contra me.

1 *Sagittæ quid hoc loco ſignificent variæ interpretationes.*
2 *Fulmina Dei ſagittæ: nubes illius arcus: Illuſt. Sapientia.*
3 *Sagittas eſſe in aliquo, quid ſit. Sagitta infixa acerbum dolorem efficit.*
4 *Quæ ſagittarum indignatio, quis furor ſerpentis apud Danidem.*
5 *Multiplex in hoc loco ſpiritus acceptio.*
6 *Sanguis, & vinum ſimilis coloris in Paleſtina, Vinum optimum rubeum. Coleuſmu quid.*
7 *Terror quid: non ſolum ad futura, ſed etiam ad præſentia refertur.*
8 *Militare, ordinare, & ſpernere idem: explicat. David notatus Caietanus.*

1
D. Thom.
Sagittæ dolores.

Sagittæ Domini Non dubium quin ſagittæ, ęgritudines, ac dolores ſint; quos D. Tho. ſagittas dici exiſtimat, quòd cruciatus ſubiti fuerint. Quia (inquit) ſagitta à longè, & ex improuiſo immittitor; tum etiam ab eo, qui comminus ſit, lædere, & perimgere longius poſſit contento arcu; ſed lædi non facile poſſit, neque videri ab eo, qui percuſſus ſit, non aliter ſuas calamitates cælitus immiſſas conqueritur Iob. Philip ad vlcera corporis refert, atque ſic ſcribit: [Non ſolum pœnæ, quibus cruciabatur

Philipp.
Sagittæ vlcera.

vetum & vermes poſſunt intelligi, qui carnem perforabant, & quos Diabolus inſtigabat ad comedendũ, omnẽque corporis eius ſanguinem, humoremque ſugendum. Olymp. & Polyc. Pœnas diuinitus inflictas, quæ acri quodam motſu, ſanguinem meũ abſumunt, & cum loqui voluero, tunc demum perfodiunt;] meo itaq. Deus ſanguine ſagittas ſuas imbuit; hoc loco, *Saddai*, omnipotens, fortiſſimus, potentiſſimus, vaſtator, deſtruens, qui nihil non poteſt, cuius potentiæ reſiſtere nemo poteſt.

Olympiod.
Polychron.
Saddai.

2

Sed cum ſagittas Dei dicit, fortè translationem deſumit a fulminibus, quæ propter impotentem vim transfigendi, atque vrendi, vlcus illud peſſimum ex ardore proueniens, de quo ſupra diximus, ſignificent; fulmina autẽ ſagittas Dei dici conſtat. Pſal. 17 Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos; fulgura multiplicauit, & conturbauit eos; ſic enim dicuntur ſagittæ ardentes. Pſal. 7. Sagittas ſuas ardentibus effecit, & Pſal. 119. Sagittę potentis, acutę cũ carbonibus deſolatorijs. Habac. 3. In luce ſagittarũ tuarum ibunt in ſplendore fulgurantis haſtę tuę; fulgura, & fulmina ſunt lucentes ſagittę, & fulgurans haſta. Nã cum de cęlo dimicat Deus contra genus mortalium, non alijs ſagittis, aut iaculis, quàm fulminibus, fulguribus, tonitruis, grandine, pluuijs vtitur; quę omnia ſagittas eſſe, ſi nubes arcus ſint, dubium eſſe non poteſt; nubes autem arcũ eſſe Sap. docet. cap. 5. Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos; ibunt directæ emiſſiones fulgurũ, & tanquam a benè curuato arcu nubiũ exterminabuntur, & ad certũ locum inſilient: quoniá verò erant etiam maiora quædam tormenta, ex quibus aut ſagittę, aut magna vis lapidũ longiùs eiaculabantur, addit Sapientia. Et a petroſa ira plenę mittentur grandines; aliquãdo enim Deus diu vibrato telo aliquem collimat, aliquãdo quemcumque, vt obuiom habet, ſine vllo diſcrimine miſſilium grandine obruit: videlicet, cùm aut priuatũ aliquem hominem inſigni aliquo ſupplicio afficit, aut cùm publica clade, & communi ſupplicio pleroſq. corripit. Ergo peculiari ſe clade petitũ, affectumq. grauiori ſupplicio, quàm vllum mortalium, nunc conqueritur; verùm exiſtimo hic Dei ſagittas non tam dici fulmina, quàm baliſtarũ & arcuum ſpicula; his enim conuenit in ſcopo eſſe, atque infigi; qua ratione ait, Sagittæ Domini in me ſunt, vt ſtatim dicemus; tum etiam ebibito ſanguine inebriari. Alij per Hebraiſmũ Sagittas Dei dici exiſtimant acutiſſimas, immanes; ideoque alij vertunt Sagittæ fortes. Sed hoc loco minùs congruit, cum ſępè tribuat Deo perſonam contra ſe pugnantis arcũ, ſagittis, lancea, gladio, &c.

Fulmina ſagitta Dei.
Pſ. 17. 15.
Pſal. 7. 14.
Pſ. 119. 4.
Hab. 3. 11.
Deus de cœlo dimicãs, quo arcu, et quibus ſagittis.
Sap. 5. 21.
Vatabl.

3 *In me ſunt* Iuxta lectionem Septuag. Sagittę Domini in corpore meo ſunt. Olymp. Polych. ſic explicant, Solus ipſe noui, qui plagas à Deo inflictas meo excepi corpore; vos philoſophamini in meis ærũnis liberiùs, & bene valentes importuna mihi conſilia ſuggeritis. Verũ exiſtimo ſagittas dici eſſe in aliquo, cum penitus defixæ ſunt; nam hę grauiſſimum dolorem efficiunt; ſicut Eccl. 19. in exemplum acerrimi doloris dicitur, Sagitta infixa in fœmore carnis (id eſt, quæ altè demerſa in fœmore, quod carne abũdat, acriter excruciat, donec extrahatur) Sic verbum in corde ſtulti: quam doloris ſæuitiam nondũ exempto iaculo expreſſit in Hercule Oetęo Seneca.

LXX.
Olymp.
Polychron.
Quid ſit ſagittas eſſe in aliquo.
Eccl. 19. 12.
Infixa ſagitta, acerbiſſima.
Sen. Act. 3. in Hercule Oetheo.

.... & cælum horrido
Clamore complet, qualis impreſſa fugax,
Taurus bipenni, vulnus & telum ferens
Delubra vaſto trepida mugitu replet.

Non diſſimile id Ouidij in eundem Herculem, eandemque rem.

...... Perq; altam ſenſit Oeten.
Haud aliter graditur, quàm ſi venabula taurus
Corpore fixa ferat. factiq; refugerit auctor.

Ouid. 9. Met.

Indicat etiam ſpiculorum, & ſagittarũ defixio magnum contendentis arcum, atq. iaculantis robur; ex qua re fortiſſimos Saulem, atq. Ionathan oratione illa funebri commedauit David. Sagitta Ionathę nunquam rediit retrorſum, & gladius Saul non eſt reuerſus inanis, id eſt, tanta vi iaculabatur Ionathas, vt ſagittę, etiam cùm contingerent armatus hoſtes, non reuerterentur retrorſum, neque reſilirent, ſed penitùs illorum corpora penetrarent; neque vnquam Saul ſtrictum gladium adegit in hoſtem, quin grauiſſimè vulneraret. Ergo dicat Iob; Potentiſſimus Deus ſuis me ſagittis cõfixit, quę in me ſunt omnes ac neq. vna reuerſa eſt retrorſum, nulla reſiliit, & cũ nulla extracta ſit, doleo incredibiliter defixis adhuc ſpiculis. Quid, ſi etiam conqueratur nullam ſibi medelam adhiberi, cùm adhuc ſagittę in eo ſint, hę reantque in intimo nondũ extractę aſtulę, & aculei ſæuiſſimi, & curationis initium, nõ niſi extractis ſagittis fieri poſſit? Illud etiam ad doloris, & vulnerum amplificationem pertinet, vt dicat, adhuc recentibus vulneribus, & veluti tũc recens infixis ſagittis excruciari, neque tempore meliùs habere. Simile quid ille quoque lamentabatur.

2. Reg. 1. 22
** Aun toda via tengo dẽtro las ... y las aſtillas doloroſas paſſadores, y no ſe ha començado mi cura, ... ſangre.*

Quęq. mora, ſpatioq. ſuo coitura putaui
Vulnera, non aliter quàm modò facta dolent.
Scilicet exiguis prodeſt annoſa vetuſtas;
Grandibus accedunt tempore damna malis.

Ouid. 5. de Tri. eleg. 2.

4 *Quarum indignatio.* Quidam ſagittarum indignationem exiſtimant eſſe illarum multitudinem, atq. frequentiam; quę interpretatio vnde ſumi potuerit, non video. Originalis vox deducitur à radice, *Chaman*, quod eſt calefieri, aut incaleſcere: ſignificat ergo ęſtum, & ardorem; quare ſumitur pro indignatione, & ira, quę cum ardore ſanguinis coniuncta eſt. Septuag. furorem vertunt. Tygurini feruorem. Pagnin. Vatabl. Regia venenum; quòd dracones inflammati & irati ardens venenum ſpuere ſoleant, aut quòd venenum inflammet, & vrat, quo ſolent ſagittarum cuſpides tingi, præſertim ab indignantibus, ſęuientibuſq. hoſtibus. Hęc igitur erit ſagittarum indignatio, aut furor pharetrę, quòd ſit venenatis grauida ſagittis. Sic Pſal. 57. Furor illis (Hebraicè, ardor, virus vrens) ſecundum ſimilitudinem ſerpentis; atque eadem vox Pſal. 13 Venenum aſpidum ſub labijs eorum. Non diſſimilem ardentis, vrentiſque veneni flammam ille mortifera veſte irretitus Hercules Oeteus conqueritur.

Aſtunica.
Indignatio quid.
חמם
LXX.
Tygurina.
Pagnin.
Vatabl.
Regia.
Pſal. 57. 5.
Pſal. 13. 3.
Sen. Act. ...

Eheu quis intus ſcorpio, quis feruida
Plaga reuerſus cancer infixus meas
Vrit medullas? Sanguinis quondam capax
Tumidi iecur pulmonis arentis fibras
Diſtendit: ardet felle ſiccato iecur;
Totumq. lentus ſanguinem auexit vapor;
Exedit artus penitus. & totas malum
Hauſit medullas, oſſibus vacuis ſedet.

Ebibit ſpiritum. Gręci cum Septuag legunt ſanguinem, & poteſt quidem cum ſpiritu conuenire; nam anima, aut ſpiritus viuentis dicitur eſſe in ſanguine, quaſi dicat; Eliciunt, exhauriunt ſanguinem. Vatabl. ſpiritum accipit pro vitali facultate, ſicut etiam accipitur. Geneſ. 6.

LXX.
Spiritus pro ſanguine.
Vatabl.

Spiritus pro vitali facultate. Gen. 6. 17. D. Thom. Spiritus pro reſpiratione LXX. Polychr.

Omnis caro, in qua eſt ſpiritus vitæ, id eſt, vitalis facultas, aut vita animalis; quaſi dicat; Vulnera ſingula mortifera ſunt. D. Tho. pro reſpiratione, quæ etiam ſpiritus acceptio frequens eſt in ſacris, quaſi dicat; Tot confoſſus vulneribus vix reſpirare valeo: eodẽ ferè pertinet, quod in hoc loco addunt Septuag. Cùm incepero loqui, ſtimulant me. Polychro. indignationem dicit per acerbum dolorem, qui acutus quaſi ſtimulis confodiens, haud ei orationis poteſtatem faciat. Sic pereo; nam inſpiratum aerem, & conceptum ore, naribuſque ſpiritum, non iterum ore & naribus, ſed cõciſo pectore, apertiſque vulneribus expiro: in hunc ferè ſenſum de Ioſeph dicitur Pſal. 104. Ferrum pertranſijt animam eius, ſpiritum, animam vitalem ſpirandi facultatem prohibebat, gulam, ipſam, quæ eſt animæ, & ſpiritus inſtrumentum, comprimebat. Si verò ſpiritus accipitur pro viribus, robure, efficacitate, vt Iſai. 31. Ægyptus, homo (imbecillus) & non Deus, (fortis) caro (mera infirmitas) & non ſpiritus (robur, efficacitas) ſenſus erit; Mei dolores me prorſus enecuãt atque exhauſto robore deijciunt: nihil in me firmum, nihil integrum relinquunt.

Pſ. 104. 18. Spiritus pro viribus, robore. Iſai. 31. 6.

Spiritus pro mente, animo, &c.

Quod ſi quis tandem v. lit. ſpiritum hoc loco ſumi p[ro] mente, iudicio, animo, internisque viribus, ſenſus erit, corporis dolorem, vlcerumque virus in animum incredibiliter redundare; quadrant omnia: tanta eſt ſacrarum Litterarum in ſingulis vocibus fœcunditas. Sed ille reliquis ſenſibus præſtat, qui ſpiritum pro ſanguine accipit, ſic exigente verbo bibendi, vt iam explicabimus.

6 *Vinũ rubeũ in Palæſtina. Vinum ſanguinis ſimile. Gen. 49. 11.* שורק *Iſai. 5. 2. Iere. 2. 21. Deu. 32. 14 Iere. 5. 14.* חמר

Eſt ergo notandum, ſanguinem referre vinum, quod in illa Palæſtinæ regione frequentiſſimè rubrũ erat, vel quòd rubrum optimum, & generoſiſſimũ habeatur: vnde ſanguis pro vino; potus pro ſanguine, commutatis vocibus, atque nominibus dicuntur. Geneſ. 49. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum: loquebatur autem de vite optima, quæ in originali dicitur *Sorec*, & à Vulgato vertitur Vinea electa, Iſa. 5. & Iere. 2. præterea Deut. 32. Sanguinem vuæ biberet meraciſſimum; & quidem hoc vinum meracum, aut generoſum, quod cum hic, tum Pſa. 74 & Iſa. 27. ſcribitur, Rubeum ab alijs vertitur, ſiue Roboris; in Hebræo autem ſimplici voce dicitur *Chemer*. Iere. 51. à radice *Chamar*, quod, vt R. Mardoc. ait, ſignificat rubeſcere; quãuis ea ſignificatio non agnoſcatur à Vulgato: vinum autem optimum Rubeum eſſe, & in Palæſtina frequens, indicatur Geneſ. 49. Rubicũdiores oculi eius præ vino: ſic enim alij legunt, quod nos Pulchriores. Onchelus. Rubicundi erunt montes eius in vineis eius, & è conuerſo ſæpè ſtrages, & humani ſanguinis profuſio, vuarum cõculcationi, & vindemiæ comparatur. Sic Iere. 51 illa hoſtiũ inter ſe cohortatio ad profundendum humanum ſanguinem, *Celeuſma*, dicitur: eſt autem, *Celeuſma*, cantus ille, quo vuarũ calcatores in torcularia ſe cohortari ſolent ad laborem, & Apocal. 14 angelo habenti falcem acutam dictum eſt. [Mitte falcẽ tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ ſunt vuæ eius, & miſit angelus falcem ſuã acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & miſit in lacũ iræ Dei magnũ, & calcatus eſt lacus extra ciuitatem, & exiuit ſanguis de lacu vſque ad frænos equorum, &c.] Hunc ergo potum rubri vini ſitiunt ardentes illæ ſagittæ; hoc inebriantur, & madent; ſicut Scriptum eſt, Inebriabo ſagittas meas ſanguine; ſic ebibunt ſpiritum.

Gen. 49. 12. Celeuſma quid. Apo. 14. 15. Cædes hominum, vindemia. Deu. 32. 42

7 *Terror de abſentibus malis, & vel de præſentibus. Pſal. 70. 7. Heſter. 7. 6*

Et terrores eius. Plerique; Non ſolùm præſentibus premor; ſed metu futurorum excrucior, & terreor; nulla ſpe bonorum leuor. Alij, & quidem commodè, de præſentibus doloribus, & ægritudinibus intelligunt, quæ incredibili ſua magnitudine terrorem incuterent; Terribilis clades, horribilis, & miſer caſus; calamitas, quam abſentem timeas: quæ præſens aſpectu, & ſenſu incredibilis doloris terreat; quæ terribilem, horrendumque reddat hominem cunctis ſpectantibus; ſicut Dauid dicebat ſe prodigium factum, atque terribile ſpectaculum mũdo propoſitum: vox eadem ad res præſentes accommodari ſolet, & exagitationem quandam affert in præſentia alicuius rei, ea qua aliquid præterea mali timeatur, vt Heſter. 7. ab eadem radice dicitur. Illicò obſtupuit, vultum Regis, ac Reginæ ferre non ſuſtinens: an verò commodè referatur ab alijs ad conſcientiæ quoſdam terrores, & ſcrupulos, diximus cap. 3.

8 ערך

Militant contra me. Verbum militandi, quod in fonte eſt *Gharac*, ſignificat etiam diſponere, aut ordinare: vnde Caietanus legens; Terrores Eloha ordinabunt me; exiſtimat inſinuare, quod non eſt abſorptus ſpiritus eius paſſionibus nec deſperatus, ſed inter tuas paſſiones, atque Dei timorem ita conſtitutus atque diſpoſitus, vt Dei rationem habeat, atque irreprehenſibiliter loquatur: ſed mirum, quam ſint hæc à proprietate ordinãdi aliena: eſt enim illa ordinatio militaris, cùm ordine quodã inſtruitur acies, & milites diſpoſiti ſuis locis parãtur ad pugnã: quare eadem voce dicitur Ioel 2. populus fortis præparatus (ordinatus, diſpoſitus) ad prælium, & 1. Reg. 17 Direxerat (ordinauerat) Iſrael aciem, & Philiſthæi ex aduerſo fuerant præparati, & Pſal. 49 Arguam te, & ſtatuã (ordinabo, diſponam, inſtruam ſcelerum tuorum aciem) contra faciem tuam; Ergo ait Iob; Premor vndique obſidentibus me malis: inſtructa acie acerrimi me dolores inuadunt; terribiles cruciatus meas vires; vitamque expugnant. Deus huius exercitus mouendi, & inſtruendæ aduerſum me acipi imperator, & auctor.

Militare, idem q[uod] diſponere, ordinare. Caietan. Ordinatio militum. Ioel 2. 5. 1. Reg. 17. 21. Pſ. 49. 21.

V. Numquid rugiet Onager, cùm habuerit herbam? Aut mugiet bos, cùm ante præſepè plenum ſteterit?

VI. Aut poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum? Aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem?

VII. Quæ priùs nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.

1 *Variæ expoſitiones, & rationes contextus; eligitur optima.*
2 *Onagrum Hebræi illius feritas, velocitas, & alia nota ex prophanis.*
3 *Onager libertatis indomitæ Symbolum quadam ex ſacris*
4 *Idem famis, & ſitis impatiens: multa ex prophanis. Cornelij Taciti hiſtoriographi fabula, Illuſtratus locus Iudæorum: piſcem aſinum ignorans gulæ.*
5 *Quid bos in ſacro ſermone, quid illius pabulum Iſaia.*
6 *Quid inſulſum. Conſicta & corrupta neque omnino ſalſa, neque inſulſa; de ſale multa. Inſulſi quidam ſapientes notati.*
7 *Moleſtia inſulſa. Sal paupertatis, & frugalitatis ſymbolum.*
8 *Hebraa examin. rurſus de ſale, & de ouo quadam.*
9 *Correctio Vaticana: Illuſtratus Salomon.*
10 *Anima in ſacro ſermone: de fame ſibi quadam; à proſa lectio Græcorum.*

1 NOn eſt facilis veri ſenſus, germaniq. contextus horum verſiculorum explicatio Sed omnino duplex, aut triplex eſſe poterit. Primò enim quidam hæc referũt ad famem, & cibi indigentiam, quaſi diceret: Si alij dolores à me ſuſpiria, & lamenta non extorquerent, certe ſola fames clamare cogeret, neque id mihi vitio tribuendũ, quod fameſcentibus brutis, condonatur, onagro & boui: ſi vero poſt ſuſpiria, atque clamores, aliquid tandem cibi mihi affertur, tamẽ eſt inſulſus, inconditus, amarus frigidus; vt etiam fameſcenti homini ſtomachum moueat; quòd ſi ſtimulante fame, illa etiam ſumere cogor, ad quæ quondam nauſeabam, vix neceſſarius cibus mihi ſuppetit. Sed ſenſus humilior eſt, quam hominem deceat grauioribus alijs malis exagitatum. Græci non famẽ ſolùm, ſed cuiuſcumq. rei neceſſariæ inopiam, & extremas alias ærumnas adiungunt.

Prima expoſitio.

Secundò alij, Non fruſtrà conqueror; nam in omnium animantium natura poſitum eſt, vt ſi fameſcant, aut aliquid mali patiantur inarticulatis, & rudibus vocibus id ſignificent. Ego vero tam grauiter doleo, vt non clamare ſolùm cogar, ſed etiam mortem expetere, quæ certè eſt mortalibus cibus inſulſiſſimus, atque amariſſimus. Quis ergo mihi det, vt veniat petitio mea, &c. Secunda huius interpretationis pars durior mihi videtur, & parum congruens.

Secũda expoſitio.

Tertio: lenior decurſus huiuſmodi; Mala, & ægritudines, vocem, gemitum, querimoniam eliciunt, etiam ex

Tertia expoſitio.

brutis;

Lamor conteſtatus.

brutis; neque ſolùm mala grauiſſima, ſed etiam illa, quæ leuiora ſunt: nam cum quis incidit in cibum inſulſum, aut amarum, veneno ve infectum, ſubito clamore cõqueritur, atque geſtu, & gemitu illum auerſatur: niſi forte dira illum fames compellat ad ſumenda amara pro dulcibus. Me verò miſerrimum, cui grauiſſime laboranti nõ licet per vos clamare, neq. lamentari, cum eiuſmodi nũc acerbiſſimis doloribus, & ærumnis amariſſimis paſcar, quas quondam valens faſtidiebam vehementer. Scio Græcos non contexere omnes hos verſiculos in vnam ſententiam; ſed id obſeruabimus, cùm ad ſingulos ventum fuerit.

Verſ. V.

פרא
Onager cuiuſmodi animal.
Gen. 16. 12.
Aſia & Africa fornas aſinos ſylueſtres.
Plin. lib. 8. cap. 15.
M. Varro.
Vir. 3 Geor.
Onagrorum velocitas.
Onagros venatur Leo.
Onagrorum nota.

NVmquid rugiet onager. Pro onagro eſt in fonte, Phere, fera, iumentum ſylueſtre, beſtia agri, quæcumque illa ſit, non cicur, neque domeſtica, ſeu fera, ſylueſtris: quo nomine Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola, vel vt Onchelus vertit, oberrans in agris, dicitur Geneſ. 16. ferus homo, id eſt, ſylueſtris, vt Onager; atque aſſuetus in ſolitudine, & campo. Latinus interpres Onagrum vertit, aut quòd inter feras ſylueſtres Onager ſit notiſſimus; aut verò quòd exiſtimauit interpres originale nomen eſſe ſpeciale, propterea que ſpeciali Latino nomine reddendum eſſe, atque Onagro reſpondere: neque verò omnino conſtat cuiuſmodi animal onager ſit; ſonat tamen aſinum ſylueſtrem: & aſinorum quidem greges ferorum Aſia fert, & Africa, auctore Plinio. Onagri tamen feritas indomita non eſt; nam, vt M. Varro teſtatur, Onager ad ſeminationem idoneus eſt, quòd è fero facilè mãſuetus, & è manſueto nunquam ruſus ferus fiat. Feritatem etiam teſtatur, aut potiùs ſylueſtrem naturã, quòd nonniſi venatu capiatur: quare Virgilius vbi venaticos præcipit alendos canes, ad Onagrorum prædam faciendam valere dicit.

Sæpè etiam curſu timidos agitabis onagros.

Albert. de animalib.
Oppianus.
Onagri feritas non eſt indomita.
Mulis Onagri affines.
Mulis Syria velociſſimi.
Plinius.
Aelian. ex acceſſiane Gilly & Volaterra.

Et quidem pollet Onager velocitate, ſicut pleraque timida. Sed timet in primis leonem, qui illius carnib. gaudet, ex Eccleſiaſt. 13. c. [Venatio leonis Onager in eremo ſic & paſcua diuitum ſunt pauperes:] de qua re Albertus. Leo onagrum odit, & venatur. Peculiares huius animalis notæ ex Oppiano hæ ſunt; benè vngulatus, id eſt, fortis, & robuſtæ vngulæ: Aereus, vel, aeripes, aut celerrimus; Alacer, & expeditus, [Bono & moderato corpore venuſtus,] & pulcher aſpectu: Curſorius, id eſt, ad currẽdum propenſiſſimus; Argentei, aut plumbei coloris. Hebræi mulos appellant *Pheradim*, proximo nomine; quos cum celeritate præſtare certũ ſit, tum, ex ſacris, tũ ex prophanis fortè erunt, quos Ariſtot. ſcribit mulos Syriæ peculiares, celeritate præſtantes, nec ſteriles, ſed ſui generis, atq. hi ipſi erunt quos Plin. ſcribit, li. 8. c. 44. [Generantur ex equa, & Onagris mãſuefactis mulæ veloces in curſu, duritia eximia pedum, verùm ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo: [nam quod de Onagris Indicis alij ſcribũt, præſertim Aelianus, & Volaterran⁹, potius in Vni cornẽ quadrant, quàm in noſtrum Onagrum.

3
Onager libertatis ſymbolum.
Iob 11. 12.
Ierem. 2. 24
** Redonuba queando anda en celos.*
** No ay quiẽ lo alcance por pies, quãdo ca yo en ſus quereres.*
Alber. lib. 22. de ani.
** Eſta muy ſobre ſi, y muy ſobre a ſu voluntad.*

Sed quæ de Onagro ex ſacris colligere poſſumus ad rẽ noſtram, hæc ſunt. Primò quidem id nomen affert in ſacris libertatem quandam, quæ velit pro libito agere, & diſcurrere, & indicatur infrà, cap. 11. [Tanquam pullum Onagri ſe liberum natum putat;] vide etiam c. 39. atque ea effrænatæ cupiditatis procacitas indicatur, Ierem. 2. [Onager aſſuetus in ſolitudine, in * deſiderio animæ ſuæ attraxit ventum amoris ſui, * nullus auertet eam.] Nam dicunt libidine ardentem ſumma montium faſtigia conſcendere, ad captandam auram, refrigerandumq. ardorẽ libidinis. Sic ſcribit Albertus. Oſeæ 8. Onager ſolitarius * ſibi, Ephraim. Ergo argumentatur Iob a minori; ſi etiam animantia bruta, quæ nulla ducuntur ratione, ſed impetu quodam effrænati appetitus feruntur; procacia, atque indomita, non rugiunt, aut rudunt, niſi ex cauſæ neceſſariæ ſtimulo; & ſenſu; Ergo nec ſine cauſa ego conquerar; neque fruſtra ingemiſcam.

4
Onagrum rudere deficiente pabulo.
Ierem. 14. 6

Sed præterea indicatur quidem hoc loco, Onagrũ rudere deficiente neceſſario pabulo; id quod clarius docet Ierem. 14 [Onagri ſteterunt in rupibus traxerũt ventũ] (rugitus attracto vento, magnaq. rurſus vi reddito fit) [quaſi dracones, & defecerunt oculi eorũ quia non erat herba] eſt, n. eodẽ modo accipiendũ, ſicut id; In deſiderio animæ ſuæ attraxit ventũ amoris ſui; non tã q. ventũ capiet, vnde femellã inueſtigare poſſit, quã q. femellã quæritans rudat. Quod aũt herbã deſideret, ex Oppiano Petrus Gylli⁹ explicat; [Onagri paſtu aluntur herbarum, quas vbertim fundit terra.] Neq. ſolũ famis, ſed ſitis quãdoq. impatientẽ eſſe, docemur Pſ 103. [Qui emittis fontes in conuallib. inter mediũ montiũ pertranſibunt aquæ; potabũt oẽs beſtiæ agri; exſpectabũt Onagri in ſiti ſua,] q̃ certè ſæpè pati neceſſe eſt, cũ in calidis, ſiccisq. tantũ regionib. reperiãtur. Cũ quo illa põt facere, q̃ Cornelius Tacitus fabulã fingit li. 21. Iudæorũ res ſcribens, aut potius peregrinatione in deſerto. Nihil (inquit) æquè, q̃ inopia aquæ fatigabat, iãq. haud procul exitio totis cãpis procubuerãt, cũ grex aſinorum agreſtiũ è paſtu in rupẽ nemore opacam conceſſit. Sequutus Moyſes coniectura, herbidi ſoli largas aquarũ venas aperit:] q. mendacium apud prophanos ſcriptores inualuiſſe, ex Plutarcho quoque conſtat li. 4. conuiuialium quæſtionum q. 5. quæ eſt eiuſmodi: [Vtrũ Iudæi, quod venerentur ſuẽ, an quod ab eo abhorreant, abſtinent ſe eius carne, nec caret ratione, q. ſicut Aſinũ; qui eis aquæ fontẽ oſtendit, colunt, ſic porcũ venerentur, ſementis, & arationis doctorem. Et paulo inferius: A lepore tẽperãt, q. aſino quẽ maxima & occulta religione colunt, ſit hoc animal ſimillimũ; nã color aures, oculi ſupplices, triſteſq. mirè aſinũ referũt] Indeq. gentes Chriſtianis impingebant, q. caput aſininũ colerent: vt ſcribit Tertullianus aduerſus Gent. in hæc verba. [Cornelius Tacitus ſuperſtitionẽ huiuſmodi inſeruit. Is. n. Iudæos Aegypto expeditos, ſiue, vt putauit, extorres, in vaſtis Arabiæ locis aquarũ egentiſſimis, cũ ſiti macerarentur, Onagris, qui fortè de paſtu, potũ petituri æſtimabantur, indicib. fontibus vſos; ob eã gratiam, conſimilẽ beſtiæ ſuperficiẽ conſecraſſe, atque ita inde opinor præſumptũ, nos quoq. vt Iudaicæ religionis propinquos eidem ſimulachro initiari.] Sed Cornelium Tacitũ mendaciorum loquaciſſimum oſtendit eo loco Tertullianus, planeq huius mendacij conuincit; ſimiliterque illũ imitatus Minutius Fœlix in Octauio: cuius quoque rei meminit Ioſephus li. 2 contra Appionem, atq. facete reſpõdet; [Sunt apud nos aſini, q. apud alios ſapientes viros, onera impoſita portantes,] & nonnulla alia in hanc rem Petrus Crinitus; li. 1. de honeſta diſciplina, c. 9. An verò cum hac aſinorum ſiti hiſtoria conſentiat, Iudicum 15. cum Samſon ſitiens valde, propeque enectus, poſtquam aſini mandibula illa proſtraſſet Philiſthæos, obtinuit à Deo ex illa ipſa mandibula aſini, qui ſitis impatientiſſimus eſſe ſolet, potum copioſum, remedium è re proxima & cum ſibi cognata, aut potiùs contraria præſtante Deo? Certè ſic videtur; ſic. n. legimus, [Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ, quib. hauſtis, refocillauit ſpiritum, & vires recepit; idcirco appellatum eſt nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla.] A fame quoque, & auiditate cibi dictum videtur, quod ex Ariſtotele affert Clemẽs Alexãdrinus lib. 2. Pedag. c. 1. piſcem, qui aſinus dicitur, ſolùm ex alijs animalibus habere cor in ventre; hunc Epicharmus comicus, vocauit *Eξtrapelogaſtron*, hoc eſt, qui à communi ventris conſuetudine diſcedit; taleſque illos eſſe homines, qui in ventrem crediderunt, quorum vt Apoſtolus ait; Deus venter eſt. Quod verò de rudito fame inſtigante dicitur, commune quidem multis animalibus eſt; vt fameſcentia vluleũt; lupo, leoni, alijſque ſimilib. Sed illud Iſidorus ſcribit peculiare Onagro, æquinoctio verno, vel vigeſima quinta die Martij, per ſingulas noctis, & diei horas ſemel rugire, & inde æquinoctium cognoſci, itemque terram pedib. terere & fodere, atque inde ad ſitim, & fugam prouocari.

Oppianus ex acceſſione Gyllij.
Pſ 103. 10
Onager ſitis & famis minimè patiens.
Cornel. Tacit.
Plutarch.
Tert. aduerſ. gentes. c. 16
Cor. Tacit. mendaciſſimus.
Min. Fœlix
Ioſephus.
Petrus Crinit.
Iudic. 15. 19.
Clemẽs Alexandr.
Guloſi qui bus ſimiles.
Eξτραπελόγαστρον.
Philip. 3. 19
Onager quo potiſſimum tempore rudat.
Iſidorus.

5
Caiet.
Bos in ſacro ſermone.
שור
תור
2. Reg. 12. 2.
** Manadas de ouejas, y vacadas.*

Aut mugiet bos. Caietanus nomine bouis, intelligit ſignificari animal domeſticum, & fauet nomen præſepis, quod deinde ſubiungitur, quaſi dicat; Omnibus animantibus tam ſylueſtribus, quam domeſticis naturale eſt, &c. Sed certe hoc extenuaret orationem. Nomen ergo bouis, non ſignificat exectum, ſed taurum atque vaccam comprehendit: in Hebræo dicitur (*Sor*) in Chaldæo, *Thor*, vnde Latini, taurum, nos, *toro*, vocamus: atque hæc eſt bouis ſignificatio in ſacris frequens, vt cum de diuite dicitur: Habebat * oues & boues: atque cum in ſcriptura dicitur, immolari bos, non de caſtrato, ſed de tauro intelligendum, iuxta legem, Leuit. 22. de non offerendo animali execto.

Præſepe autem hoc loco non eſt ſtabulum, aut certus aliquis locus, in quo pabulum bobus porrigatur, ſed quicunque locus paſcuæ: in Hebræo enim pro præſepi pleno eſt pabulum: & eadem vox Iſa. 31. redditur, [migma. Tauri tui, & pulli aſinorum, qui operantur terrã, commiſtum migma comedent, ſicut in area ventilatum eſt:] intelligit fruges; nam boues herba, aut viridi, aut ſicca, aut

Iſa. 30. 24. frugibus paſcuntur. Ait ergo; Non rudit ſatur Onager, neque mugit bene paſtus bos.

6 *Aut poteſt comedi inſulſum*. Grani ſalis defectum ſentit natura palati; quid ni ego tot mala, tam acerba, tam inimica, tam inſipida naturæ ſentiã, niſi ſenſus expers ſim, & plane ſtupidus: tum etiam ſenſum, & acerbitatẽ quidnã exprimam, atque qua poſſim ratione ſignificem? Sept.

LXX. & Græci, ad verba, & conſilia Eliphaz referunt, quæ prudentiæ ſale condita non fuiſſent, Iobi ſtomacho grata eſſe non poterant. Sic illi legunt: [Nunquid pôt ſine ſale edi panis, aut eſt ſapor in ſermonib. vanitatis? Quemadmodum enim (inquit Olympiod.) panis, cum nihil eſt ſalis adſperſum, edi nequit; ſic ieiuni, inaneſq. ſermones à ratione & probabilitate remoti perſuadere audientium animis non poſſunt: ſaporem enim vim perſuadẽdi appellauit.] Iſidorus verò, ſalem aſpergendum in ſermonib. Parænetici, dicit eſſe teſtimonia è diuinis deprõpta voluminib. Illud etiam addit, temperanter in oratione ſal adhibendum, vt & grata ſit, & in audientium animos influat: nam ſal nimium, acerrimum eſt, & vrit, atq. amaritudinem efficit. Igitur amicorum correptiones, & exhortationes, neque frigidæ, & languidę, neque nimium acres, aut mordaces ſunto; iuxta proverbium, quod à Plutarcho inter conuiuiales quæſtiones refertur Sale, & cymino tenus amici: Si autem nimium ſalſa verba ſint, exacerbant audientem, ægrum præſertim, peritq. dulcedo amicitiæ, & ſaluberrimorum conſiliorum: non.n. vt Iacobus dicit: [Poteſt eodem ore ſons amaram ſimul, & dulcem aquam proferre, neq. ſalſa dulcem facere.] Quare non eum ſolùm qui in ærumna aliqua eſt, ſalem oleo commiſcere oportet: vt Ariſt. in Rhetoricis dixit, vt, ſalis acrimoniã, & fortunæ acerbitatẽ temperet, & leniat honeſtis actionibus verum multo maiori iure illum, qui medici officium obit, ſali oleum addere oportet, ne plus ſatis erodat, aut mordeat ægrotantis animum; neque, vt ille dixit: Multo ſale defricet vitia. Verum quod hic nimium ſalſa, id eſt, acerba. & acria in reprehendendo dicimus, Iob inſulſum appellare videtur, quod ſalis temperamentum non habeat; neque enim nimium ſalſa minùs ingrata ſunt ſtomacho, quàm inſulſa. Eſt autem hoc loco *Tophel*. quod debito temperamento, & condimento non conſtat: de qua voce ſupra diximus. Sunt enim litterati quidam, qui hos Iobi amicos, ſapientiæ ſibi laudem arrogantes imitentur, quibus ſalſitudo non ineſt, ſed velut marini piſces ſalſugini ſemper innutriti, & innatantes, ſalè tamen indigent, vt edi poſſint: ita hi ſapiẽtiæ ſtudijs immerſi, ad quotidianum conuictum, & proximorũ res, animosq. curandos attracti, & vocati, veluti ſal euanidum inſulſi omnino & fatui ſunt, vitiſſimique proinde à cæteris fiunt, propeque eijciuntur foras, & conculcantur ab hominibus; nam corrigendis & inſtituendis hominũ moribus inutiles cenſentur. Quod de ſe quoque Hecebolius ſophiſta publicè aliquando profeſſus eſt. Nam, vt refert Nicephorus Calliſtus [ſe humi proſtrauit ante templi veſtibulum, atque exclamauit, proculcate me ſalẽ inſenſibilem.] Ergo doctrina atque ſapientia ſine prudẽtia & ſale, inſulſa eſt, & plerũq. inutilis; at ſale, & ſole nihil vtilius, vt eſt in Prouerbio, & adducitur à Plin li. 31 c. 9. quare ſuos illos perfectos ſapientes, atq. doctores Chriſtus Ieſus ſalem & lucẽ appellat. Sed illud præſertim ad hos vitæ magiſtros pertinet, vt ægrarum mentium palatum irritent, audientiam faciant, auiditatem excitent: ea eſt enim ſignificatio ſalis: quare macilentia, & qui cibum non ſentiunt præſcribebat Apollonius, ſalſamenta atq. ſubſalſa, vt Plutarchus refert, in ea quæſtione naturali: [Quare pecori ſubijciunt paſtores ſalem.]

Iſidorus. *Sal quid ſignificet.* *Qualis futura ſit correptio.* *Prouerb. &.* *Plutarch.* *Iacob. 3. 11* *Ariſtotel.* *Hor. in ſer. Satyr. 10.* חפל *vide cap. 1. verſ. 22.* *Sapientes quidam, inſulſi.* *Similes marinis piſcibus quidã ſapientes.* *Hecebolius ſophiſta.* *Nicephorus* *Plinius.* *Matth. 5.* *Apollonius.* *Plut.*

7 Sed fortè non tam ad amicorum fatua, & inſulſa conſilia hoc pertinet, quàm ad inſulſam, & inſipidam rerum moleſtiſſimarum naturam, quas ſine ſolatio aliquo ægrè perferre poteſt homo: quaſi dicat; quæ acerba ſunt, & naturæ inimica, veluti inſulſa, quæ ventriculus faſtidit (ſũt enim ad nutriendum inutilia) edi commodè non poſſunt ſine ſolatio aliquo, & ſalis grano; imò ſicut ſal propter condienda & temperanda alimenta inſipida factum eſt, ita in huiuſmodi maximis calamitatibus, & miſerandis caſibus leniendis, & temperandis, ſolatium aliquod requiritur, quod inique à vobis mihi denegatur; atq. multo iniquius meis à me vocibus, & lamentationib. quæri prohibetur. Præſertim, cum non ſuperfluas voluptates, ſed neceſſarium tantùm mearum ærumnarum condimẽtum expetam Sal enim tenuiſſimum, maximeque neceſſarium, & naturale palati irritamentum eſt, & paupertatis atque frugalitatis potiùs, quam voluptatis, & luxus ſymbolum: nam

Molestiæ, et labores inſulſi. *Inſula, nutrimentum inepta.* *Sal, condimentũ pauperum.*

> *Viuitur paruo bene, cui paternum*
> *Splendet in menſa tenui ſalinum.*

Horat. li. 2. Car. Ode 16

Indeque priorum ſæculorum frugalitatem omnis luxus expertem Varro, & Plin. teſtata eſſe voluerũt, quòd veteres pulmentarij vice ſale vſi fuerint, eſitarintque ſalem cum pane, & caſeo: cum quo ſenſu facere etiam poſſunt quæ ſequuntur.

Varro. *Plin. lib. 31. cap. 7.* *Veteribus pulmentarium ſal.*

Aut poteſt aliquis guſtare. Hebræa; Græca, Latina hac in parte valde diſſentiunt; iuxta Hebræum R. Dauid, R. Leui, Pagnin. Regia, Chaldæus, & alij Hebraizantes legũt; [Aut eſt ſapor in ſaliua, vel, in albumine oui aut, vitelli:] vox enim originalis (*Rir*) proprie ſignificat ſpuere, & inde ſputum, vel ſaliua; & *Galamuth*, craſſum, vel denſum, à (*Chalam*) quod periti exiſtimant eſſe propriè incraſſari, aut condenſari: indeque exiſtimant eſſe ſomniare: quæ ſignificatio noſtro interpreti familiariſſima eſt; quod ſõnia, & ſomnus ex incraſſatis vaporibus fieri ſoleat. Hinc ſenſus; Nunquid eſt ſapor in ſaliua craſſa, vel in albumine vitelli? nam quod liquidum, & pellucidum inſtar ſaliuæ in ouo eſt, illud eſt albugo; quod autem craſſius, & denſius, eſt vitellus; ſicut ergo albumen aut vitellus, aut vero ouum, quantumuis per ſe alimenti præbeat, lactẽũ, temperatiſſimum, ad nutriendum aptiſſimum, atque minime excrementoſum, tamen ſine ſale acetet, & mouet ſtomachum, adeò vt ſine ſale ouum infauſtum, atq. ominoſum aliquid ſignificet; fortè etiam dęmoniacum, atq. mortalium vitę; & incolumitati infeſtum, & inimicum: vnde apud noſtrates vulgari prouerbio iactatur. *Allo vay el mal, donde comen el hueuo ſin ſal.* Quam rem à maleficis ſtrigibus deſumptam eſſe Bernardinus Gomeſius ſuo illo erudito de ſale opere docuit: experientia quippe & multarum ſagarum confeſſione compertum eſt, dum aliquando Dęmones opiparam menſam inſtruunt ſuis conuiuijs, ſalem nunquam apponere, (non enim amicitię illa menſa eſt) tum etiam oua ſine ſale edenda proponere: cibum videlicet inſulſiſſimum, atque ingratiſſimum. Ergo argumentatur Iob à minori; Si nemo non eſt, qui in ouo, lacteo per ſe, & delicatiſſimo nutrimento ſalem, ſaporemque non quęrat, iniquè aduerſum me ſtomachamini, qui non delitias, & cupedias, non delicatiſſimorum ciborum ſalſamenta, ſed malorum meorum condimentũ aliquod requiram. Hebræus apud Caietanum ſic legit: [Nunquid eſt ſapor in ſaliua ſanitatis?] nam dicunt etiã radicem originalem (*Chalam*) ſignificare ſanitatem, aut roborationem quandam; quę cum illa craſſitudine coniuncta eſt, at R. Mardochai ait ſignificare pinguedinem, deindeque vitellum oui, quod ſit pinguis, aut ſanus. Totam itaque rem hanc Caietanus refert ad iſtam iſtam Philoſophiam, quod intenſu intus exiſtens prohibet extraneum: ita vt lingua, & guſtus bilioſus, & amareſcens, omnia efficiat amara, ſiue quę percipit, ſiue quę ſpuit; ſaliuam autem hominis ſani oportet nullum ſaporem habere peculiarem. Ego igitur, inquit Iob, cùm ęgrotem vehementer, atque amariſſimam habeam animam, cor, palatum, linguam; nihil mirũm, ſi bilioſa exſpuam, ſi à maioribus lauentis ingemiſcam, ſi vobis videar nihil niſi amarum & accidum euomere; nam * felleus cùm ſim totus, iniquè à me requiritis dulciora verba: illud certè requirite ab homine ſano: nam non eſt ſal, non eſt amaror in ſaliua ſanitatis, non eſt, cur qui ſanus ſit, acida, acerba, bilioſa proferat. Poſſet etiam hoc retorqueri in ipſos amicos, qui propterea quod in Iobum malè affecti eſſent, & plus quam expediret indignarentur, Iobi verba, & oratio illis videretur amara iuxta illorum linguę amaritudinem. Fortè illud etiam accommodatum, & ad vocem Hebręam, & ad rem ipſam: ut prima vox, ſaliua, ſumatur pro liquore, & ſecunda pro ſopore, aut ſomno, ut ſit ſenſus, Poteſt aliquis ſumere liquorem mortis, aut

8 *Diſſenſio Hebrę. & Grę. à Latino.* *R. David.* *R. Leui.* *Pagnin.* *Chaldæus.* ריר הלבות הלם *Ouum ſine ſale, inſauſtũ, & ominoſum.* *Bernardinus Gomeſius.* *Caietanus.* *Rab. Mardo.* * *Eſtoy hecho de hiel, y pedis me que no eſcupa amargo.*

ſomnii id eſt mortiferam potionẽ. Sed Latinus interpres vocem illam, *chalamuth*, non pro ſimplici vocabulo accepit, ſed pro duplici; videlicet priorem partem deducens a radice, (*Chal*) quod eſt dolore, aut (*Chalam*) quod eſt interficere, vel venire, aut afferre dolorem, & mortem. Secundam verò a (*Muth*) quod eſt mori: ſaliuam verò pro guſtando ſtillicidio accepit, atque dilucida paraphraſi ſententiam ſuam ſapienter illuminauit: Quis poſſit ſine ingenti animi commotione, & ſenſu belleborum bibere, aut ſumere cicutam? imo quis venenatum poculum delibare? Cùm verò calicem mihi propinet Deus exhauriendum, mortifera, atque amariſſima potione plenum, mihi per vos non conqueri, non mutire licet, non timere, non horrore horrifieum poculum? vel mors eo loco amaritudinem ſignificet, vt 4. Regum 4. propter amariſſimas colocinthidas, mors eſt in olla. Morior ergo (inquit Iob) & non dolebo? non ingemiſcam?

חול
חלם
מוּת

Mors pro amarore.
4. Reg. 4.

9 Hic prætermittere non poſſumus (ne quid de induſtria prætermiſiſſe videamur) pleraque Biblia, hanc præcedente ſententiam ſubnectere. Animæ enim eſurienti, etiam amara dulcia eſſe videntur, quæ ſententia omnino deeſt in Hebræo, & Græco; proptereaque coniectura eſt, ea gloſſa interlineali, aut ex margine irrepſiſſe in textũ: & obſeruarunt quidem Biblia Plantiniana in hunc locum tranſlatũ eſſe ex cap. 27. Prouerb. vbi his verbis effertur apud Septuag. Vaticanos, [Anima, quæ in ſaturitate eſt, fauis illudit, animæ autem egenti, etiam amara dulcia videntur:] quãquam Caietanus, aliique interpretes, eſurienti legerũt. Vulgatus autẽ: amarum pro dulci ſumet: ſententiã igitur hãc, vt ex eorum commentarijs conſtat, hic non agnoſcũt D Hieronymus, Philippus, Beda, D. Thomas, Titelmannus, Iſidorus Clarius, & illam tandẽ expunxit correctior nunc lectio Vaticana: Sed cùm illa D Gregorius, & plerique Latini habuerint, potuit commodus aliquis nexus cum reliquis reperiri, vel vt præcedentis ſententiæ reſtrictio aliqua eſſet; Nemo (inquit) vellet amarum ſumere, niſi eſuriat: eſurienti enim etiam lapides dulceſcunt: vel, vt coniungatur cum ſequentibus; Amareſcunt hæc mihi, ſed non ideò non arripio, neque non ſumo tam auidè, q̃ ſi dulciſſima eſſent; nam quæ quondam faſtidiebam, nunc buccis ambabus comedo, & pleno ore exorbeo: vel, ita ſum grauiſſime affectus, vt iam libenter, & auide amariſſima quæq. ſumerem, & pro dulcibus reputarem; nam me, ſupra omnem amaritudinem, acerbiſſima premunt mala.

Prou. 27. 7
LXX.
Vaticani.
Caietanus.
Hieronym.
Philipp.
Beda.
D. Thom.
Titelm.
Iſid. Clari.
D. Gregor.

10 *Quæ priùs nolebant tangere anima mea.* Anima cùm ad famem refertur, ventriculi voracitatem, edendi appetentiam, ingluuiem ſignificat: exempla obuiam, Pſalm 77. Cum peterent eſcas animabus ſuis. Et iterũ: Miſit ſaturitatẽ in animas eorum. Deut. 24. Nõ accipies loco pignoris inferiorem, & ſuperiorẽ molam, quia animam ſuam (vnde victum ſibi comparat; vnde viuit, & comedit) appoſuit tibi. Sept. Quia animã iſte pignorat. Ait ergo Iob, Nauſeabam ego quondã ad huiuſmodi ærumnas: mouebant mihi ſtomachum ſqualor, paupertas, vilior cibus; vlcera, ſanies, vermes: nunc verò his ipſis abundè paſcor, atq. huc vocari poteſt Pagnini, & aliorum Hebraizantiũ ex fonte lectio. Quæ prius renuebat anima mea tãgere, ſunt* veluti ægritudines carnis meæ. Alius quoque ſenſus indicatur à Vatablo; [Quæ quondam horrebam, iam mihi tam intimẽ adhærent ſicut cibus in ipſa viſcera additus, & ſicut ipſæ ægritudines, viſcera mea occupãt:] vel exaggerat quidẽ ſuos dolores hac ratione; vix mihi perſuadere potuiſſem parẽ me exiſtere poſſe his malis & quotidianis cruciatib. perferendis; vt iam videri poſſim mihi ipſi delicate vixiſſe, cùm nunquãm delicias conſectatus fuerim. Quòd ſi & ad inſulſiores amicorum ſermone reſpiciat; Audire nunc cogor atq. deuorare importuna conſilia, quæ quondã ſanũ delicatiſſimũ meũ palatũ profectò faſtidiret: quanquam hic ſenſus omninò diſpliceat Greg [Abſit, *loquit*, vt vir ſanctus aliquando amicorum ſuorum dicta deſpexerit, qui & ſeruis humilis fuit.] Philip. e contra ad ſua ipſius verba; Quæ nunc loquor, quondam non auderem, neque ore contingere, ac ne cogitare quidem; ſed illa nunc à me doloris vis extorquet: deniq. D. Tho. & Clarius, de morte accipiũt, vt cohæreat cũ ſequentibus; Quondam de moriendo nõ cogitabã, cũ tranquilla, & iucunda vita fruerer, ſed nũc præ anguſtia, nihil niſi mortẽ cogito: nã is eſt tribulationis effectus, vt vitam hanc reddat nobis infenſam, atque de meliori alia conſequenda, deque bono mortis cogitationem nobis iniiciat: nunquam enim de relinquenda Aegypto, & quærenda terra promiſſionis cogitaſſent Iſraelitæ, niſi vexati ab Aegyptijs, atque Pharaonis tyrannidem experti. Secus ij, cum quibus benè agitur, de quibus ſcriptum eſt: Non eſt reſpectus morti eorum. (Hierony.) Non cogitant de morte ſua & (quia) firmamentum (non eſt) in plaga eorum, id eſt, quia nec valde longis, neque valde acerbis malis afficiuntur.

Anima ad famem relata.
Pſa. 77. 18
Deut. 24. 6
LXX.
Pagnin.
** Camo eſſa qua abora padoxeo, ea de le que ea ano nepo bakſa yoaſeas.*
Vatabl.
Greg lib 7. cap. 7
Philipp.
D. Thom
Iſid. Clar.
Tribulationis effectus.
cogitationẽ mortis.
Pſal. 72. 4.
Hieronym.
LXX.
Auguſt.
Ambroſ.

Alij iuxta Hebræum priorem partem abſolutè referũt ad præcedentia; Renuit tangere anima mea; deinde verò ſecundam, nũc anguſtiç cibi mei ſunt. Septuag. ſic legũt: Non poteſt ceſſare ira mea. (Auguſt anima mea.) fœtorẽ enim video eſcas meas, ſicut eſt odor leonis. Ambroſ. hãc lectionem habet. Nõ poteſt enim mea quieſcere aĩa: Fœtorem namq. video cibaria mea, ſicut odorẽ leonis. Quod ſic explicat Chryſoſt. Vel cùm Iobus cruciaretur fame, velletque cibum ſumere, ita deſtuẽte ſanie, & habitu fœtido, qui e corpore mittebatur, cibum inſici, vt omninò nihil guſtare poſſet. Rectè verò leonis odoris mentio fit; nam, vt Chryſoſt. ait: [Teter eſt odoris bellua hæc: & cũ ſit natura inſatiabilis, alia quadam ratione etiam fecit Deus cæteris belluis flagitioſiorẽ; Ferunt enim huius ipſius beſtiæ reliquias, a cæteris animantibus reſpui omninò, ob grauẽ in eas inſpiratũ odorẽ, qui ex illius corpore exhalatur. Cuius rei auctores quoque ſunt Ariſtot. Plin. & Aelianus: ſed Plinius præſertim lib. 11. cap. 53 de animaliũ halitu diſſerens, [Animæ, inquit, leonis virus graue, vrſi peſtilens. Cõtacta halitu eius nulla fera attingit; citiuſq. putreſcũt afflatæ reliquiæ.] Hinc illud apud Pla.

Chryſoſt.

Vt ego protinam leonem Getulum, olent in, dentulum.

Ariſtot.
Plinius.
Aelianus.
Halitu leõ.
Plaut. in Menech.

Hanc quoque cauſam quidam aſſignant, quod ipſe leo nonquã redeat ad id, quod ex præda reliquit: licèt veriorem aſſignet Philoſtratus, quod videlicet propter ſuperbiam dedignetur reliquias attingere, qui poſſit nouam, & integram prædam curſus venari. Iulianus quoque in Catena huiuſce rei cauſam non in morbo ſolùm, ſed improbi etiam Dæmonis opera conſtitiſſe exiſtimat. [Hic enim, inquit, Deo inuiſus odoris ſæpenumero afflare dicitur fœditatem. Sed de hoc diximus aliquando.

Philoſtrat.
Iulian.
Vide cap x. in commenta tione membrorum Sectione 9. nu. 3. & c. 3. v. 24. num. 34.

VIII. Quis det, vt veniat petitió mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus?

IX. Et qui cœpit, ipſe me conterat, ſoluat manuum ſuam, & ſuccidat me.

1 *Verbalia, ſeu abſtracta nomina non ſemper ſententiam amplificant.*
2 *Incipere, & conterere quid.*
3 *Manus quid: quid ſoluere.*
4 *Succidere vox mea in Hebræo verbum. Auaritia pro cuiuſcunque rei inexplebili cupiditate. Illuſtratus Iſaias.*
5 *Dei benignitas cùm flagellat, penitus non conterit.*

P*etitio mea*, Quod ſummis votis expeto: *Et quod expecto*: diſſoluit Hebraiſmum. Septuag. Spem, aut expectationem meam det mihi Deus, id eſt, quòd auidiſſimẽ expeto, anxiẽ, ſolicitẽ, intentẽ: forte etiam non ſemper nomina hæc verbalia, ſeu abſtracta, afferunt vim peculiarem, ſicut apud Plautum, ſeruus ait. I

LXX.
Nomina verbalia frequenter, nõ ſemper vim addunt.

Ibo intro, ne dum abſim multa ſortitio fiam.

Id eſt, mulcta mihi ſorte obtingat: & idem.

Sume tibi optionem Leonidam.

Plaut. in Milit.

Videlicet militem, qui optatur, & in rem legitur: qua etiam ratione apud Petronium.

Plaut. in Aſinaria.
Petronius.

Quid ais amoris alieni conceſſio!

videlicet, qui alteri conceſſus ſis. Sic petitio, & expectatio, quod petitur, & expectatur: à Deo, hoc loco, ab *Eloah*, iudice æquiſſimo, remedium ſibi adhiberi poſtulat, ne quid iniquum, aut contra ius faſque poſtulaſſe videatur.

Et qui cœpit, Hæc eſt ſumma petitionis ſuæ; vt qui me ſemel conterere cœpit, penitus me conficiat, neq; me longiori ſupplicio excruciet. Quod verò hic, & alias trãsfert Vulgatus incipere, Hebræi dicũt ſignificare, *velle*, nempe primum illum actum volũtatis, complacentiæ, beneplaciti, quo homo ſe applicat ad id, quod vult exordiri: de quo vide Burgenſ. addit. 3. ad cap. 2. Exod. & addit. x. ſuper X

יאל
Incipere in Hebræo qd.
Burgenſ.

Conterere quid. *In de mis males guſta acabome, y por mi no quede.*

per 4. Reg. 5. Verbum autem conterendi eſt idem, quod ſupra c. 4. conſumentur velut à tinea, & infrà c. 3 3. Lacertos pupillorum comminuiſtis. Cui igitur (inquit Iob) meæ ærumnæ ſemel placuerunt, opto vt ſemper placeāt; cupioque non ſolum illi placere æger & dolens, ſed mortuus etiā, qui igitur* volens me conſumere cœpit, (quòd in me eſt) perficiat tandem.

3 Philipp. *Manus quid. Iob. 12. 10. Pſal. 87. 6.* נתר *Soluere quid propriè. Pſ. 145. 7. Iſai. 58. 6. Leu. 11. 21.* *Iuegue la ge de la eſpada, y echa tajos, y reueſes à plazer, ſin en cogimiento, ni laſtima. Iob. 2. 6.*

Soluat manum ſuam. Philippus manum, hoc loco ait eſſe diuinam poteſtatem, qua omnem creaturam continet; ſicut infra dicitur, cap. 12. In cuius manu eſt anima omnis viuentis, de qua etiā manu vulnerati dormientes repulſi ſunt: hanc igitur ſolui exoptat, vt ab ea decidens, cadat in temporalem mortem, in hanc ſententiam; Ne me contineat manu ſua, & quod ad vitam hanc pertinet, me diminuitat, *no me tenga de ſu mano*. Sed non quadrat verbo originali, ſoluendi (*Nathar*) quod eſt propriè diſſoluere, vnde dicitur Pſ. 145. Dominus ſoluit compeditos. & Iſa. 58. Solue faſciculos deprimentes; eſt vero ita diſſoluere, vt liberum ſit, vel pedibus, vel ſoluta manu vti: quare illum locum Pſal. legimus ex fonte, Dominus exilire facit compeditos; eſt enim idem verbum, Leuit. 11. Crura, per quæ ſalit ſuper terram.* Soluat igitur manum ſuam, non ſe gerat erga me inſtar hominis abbreuiatam, aut colligatam habentis manum, & impeditum brachium, ſed libero expeditoque brachio me cōfodiat. Quamuis autem ſua vulnera in Dei poteſtatē, & brachij diuini robur referat, ſed ſuboſfacit quidem manum & poteſtatē ſe percutientis ligatam eſſe, neque penitùs liberam; quod veriſſimum eſt, nam non eſt facta integra dæmoni poteſtas perdendi Iobum, cùm dictum eſt illi: Ecce in manu tua eſt, verumtamen animam illius ſerua.

4 Philipp. בצע *Auaritia pro cuiuſque rei auiditate. Ezec. 22. 12.* יבצע *Iſa. 10. 12. Phil. 1. 20.* *Gane el bueno, y quemme à mi la vida.*

Et ſuccidat me. Philippus, alijque Latini exiſtimāt, ſuccidendi verbum tranſlatum eſſe ab arboribus, quæ ſuccīduntur, aut cōuelluntur ex terra. Ita vt ſe Iob arbori cōparet, quæ dū viuit, hæret ſuis terræ radicibus; quę tranſlatio licèt alijs in locis frequentiſſima ſit, ſed præſenti nō congruit; nam verbum (*Bathſag*) ad infligendum vulnus pertinet, & inexplebilem cupiditatem, atq; immanē auiditatem vulnerandi, & humani ſanguinis profundendi affert, aut cuiuſcumq; alterius operis perficiendi, & in genere auaritiam, & lucri cupiditatem & ſacram famem importat; quæ ad res alias transfertur. Ezech. 22. Auarè (cupide, auidè, inexplebili deſiderio) proximos tuos calūniabaris. Iſa. 10. Cùm impleuerit (*Iebatſagh*, auidè & deſideranter quaſi in lucrum ſuum inhians, inſtar auari, & cupidi hominis perficere, aliquid cupientis.) Dominus cuncta opera ſua.* Ait itaq. Iob, potentiæ ſuę vires exerceat in me penitùs concidendo, & perdendo Deus; hoc est, citò, celeriter, auidè me cōcidat, & abſumat, quaſi ex mea morte ingens ſibi lucrū reportaturus; ſi ſuę gloriæ ducit, me conficere, vtinam id ſtatim faciat, atq.* magnificetur in corpore meo Deus, ſiue per vitam, ſiue per mortem.

5 Dei benignitas in medijs flagellis. Iſai. 10. 7.

Obſerua uideri Iobum dubitare de ſua morte, atque cū letaliter ſe affectum multis vulneribus planè ſentiat, opus tamen eſſe precibus vt uelit Deus illum tollere; agnoſcit enim Dei benigniſſimi ingenium, qui cùm incipit, non penitùs conterit; facileque ab incepto vulnerandi, & affligendi deſiſtit. Appoſitus eſt in hanc rem Iſaiæ locus, cap. 10. nam cum Aſſyrium immitteret ad ſuū populum flagellandum tantùm, ſed minimè conterendum, longè diuerſum hoſtium animū, quam ſuū eſſe exponit. [Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populū furoris mei mandabo illi: ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita exiſtimabit, ſed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum.] Quare fieri non poteſt, quin in medijs ærumnis, bene de Dei bonitate, deque ſua incolumitate ſperet.

X. Et hæc mihi ſit conſolatio, vt affligens me dolore non parcat, nec contradicam ſermonibus Sancti.

1 *Mortis poſtulatio. Affligere in Hebræo quid.*
2 *Dolor, & dolere ex Hebræo. Illuſtratus Iſaias.*
3 *Parcere quid apud ſacros & prophanos. Moribundi hominis miſeretur Deus. Mors peccatis remedium. Explicantur Moyſes, Samuel, Paulus.*
4 *Quid contradicere. Quis mortis ſtimulus apud Paulum. Iuſto non formidanda mors.*
5 *Sanctum Dei nomen, quid propriè. Fideles quondam appellati Sancti.*
6 *Lectio, & expoſitio Regia.*

1 Oratio viri ſanctiſſimi precantis mortem. Affligere. סלד *R. Dauid. R. Mardoc.* *Si eſtuuieſſe cierto que dios me quiere acabar, por mas tormentos que me dieſſe, en tanta calor, y cobraria animo, que me ſeria para bien.* *R. Abrahā. R. Moyſes. Tygurina.*

OBſeruanda viri patientiſſimi petitio, non vt ab ærūnis liberetur, ſed vt in illis iacens extremū claudat diem, dum tamen id ſine vllo ſuo peccato fiat: quare incrementum dolorum & ægritudinem petit, dummodò mortis ſpem certiſſimam concipere poſſit; id enim ſignificat illud, *Affligens me*; videlicet recentibus alijs malis. Illud vero affligendi verbum, (*Salad*) hoc tantum loco reperitur, quod Hebræi dicunt idem eſſe, quod vrere, aut incendere. Ita R. Dauid, & R. Mardochai, qui legūt: vram me in dolore: & etiam ſi exurar, perferam lubens, dummodo moriar: idem etiam vertunt paulo mitius,* Calefactam me in dolore: atque referunt ad quandā languentis recreationem, quaſi diceret, Hac ſpe moriendi certiſſima incaleſcerem, refocillarer, confouerer. R. Abraham; [Si timeri fecerit me Deus, ſubſiliam,] exultabo præ lætitia. R. Moyſes: [Roborabo me in infirmitate mea;] confortabor, tractus licet conſolideſcam, non concipiam animo metum mortis, imò verò certa illius expectatio ingentes mihi faciet animos, & quem habeo fractum, & diffluentem, colliget, atque roborabit. Alij vertunt per implorare, aut obſecrare; Orarem, aut orabo in dolore meo, id eſt, doloris incrementum peterem, & acerbiores cruciatus Tygurina, Terreſiam ægrotatione. Sed ignoratur, vnde illam ſignificationem terroris deprompſerit; & tandem, quiſque illam ſignificationem ſtatuit, quæ videtur huic loco conuenientiſſima, cùm ex alijs locis propriæ & germanæ coniectura fieri non poſſit. Integrum ergo ſuit noſtro interpreti verbo affligendi, reddere, quod cùm præcedentibus videretur optimè cohærere.

2 חול *Dolor quid. Iſa. 26. 17. LXX. Semper in malis damnatur. Ierem. 5. 3.*

Dolor verò eſt, à radice (*Chul*) eſtq. dolor quaſi parturientis; quare agnoſcit quidem Iob ſuos dolores ſalutares eſſe, id eſt, qui ſibi ingens ſpirituale bonum, atq; etiā incolumitatem parituri ſunt; tum etiam qui clamare illū compellant, & orare Deum, nihil verò iniuriæ aduerſus numen effutire: ſicut per hanc ipſam vocem dolendi, & parturiendi dictum eſt, Iſa. 26. [Sicut quæ concepit, cùm appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis; ſic facti ſumus à facie tua Domine, concepimus & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis: quamuis parturientibus propter dolores ſimiles, quibus cruciamur, ſimiles ſumus, ſed nō nihil ſpiramus aut proferimus, niſi ſaluberrimum ſpiritum, qui Deo, atq. hominibus gratiſſimus ſit: nā dolentes Deo gratias agimus, flagellantem illum obſecramus, maledicimur, & benedicimus: hanc autem dolendi, & clamandi ad Deum, inſtar parturientis affectū, non ſolum nulli vitio tribuit ſcriptura, vt potiùs ingentis ſtupiditatis illos damnet, qui dolētes nō clamant, neq; parturiūt ſalutarem ſpiritum: ſicut Ier. 5. ab hac eadem voce dictum eſt, percuſſiſti eos, & non doluerunt, id eſt, non parturierunt, neq; inſtar parturientis, clamauerunt, diuinam opem cum gemitu implorantes.

3 Parcere commiſerantis eſt. Cic. 4. in Cat. 1. Reg. 15. 29. *Triumphador y vencedor laſtima del Rey vencido: Dios triumphará de ti ſin duelo ni laſtima.* *1 Cor 7. 28* *No ay quien tener laſtima de matar me, ſino de verme penar y viuir. Dei commiſeratio in extremis mortalium ærumnis. Iob. c. 2. 6. Io 11. 35. Luc. 7 14. Phil. 2. 27. Moribundi hominis mi[illegible]*

Non parcat, Afferre ſolet parcendi verbum quendā pietatis, & commiſerationis affectum, quem etiā habet apud Latinos, dicente Cic. Mihi, & rebus meis parcere deſinite, 1 Reg. 15. aduerſus Saulem, qui ſtulta quadam pietatis commiſeratione ductus viuum ſeruarat Agag Regem, & melioribus ouibus, & armentis pepercerat, Scriptum eſt: Porrò triumphator in Iſrael,* non parcet, & pœnitudine non flectetur; non enim eſt homo, vt agat pœnitentiā: in eandem rem dixit Paulus, 1. Cor 7. Cùm permanendi in virginitate conſilium daret: [Si nupſerit virgo, non peccauit, tribulationem autem carnis habebunt huiuſmodi; ego autē vobis parco:] quaſi, veſtri cōmiſeratione tactus: namq. eſt ſtatus coniugatorū eum multis curis, & ſollicitudinibus cōiunctus. Ait itaq; Iob:* *Non parcat*, nulla mei miſeratione tangatur. Vides vt in medijs ærumnis agnoſcat Iob Deū miſericordem, atq; parcentem, atq; manum ex miſerrimi hominis iamiam morituri iugulo retrahentem? non enim eſt voluntatis illius, hominis mors, qui poteſtatem occidendi inimico denegat; qui defunctum hominem profuſis lachrymis proſequitur, qui ad funus, & feretrum adoleſcentis miſericordia mouetur: quem diuinæ pietatis affectum expreſſit Paulus, dum de Epaphrodito morbo graui[ſſ]imo loquitur: Infirmatus eſt, inquit, vſque ad mortem, ſed Deus miſertus eſt eius; non ſolum autem eius, verùm etiam & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam

ſericordia tactus Dei. ſtitiam haberem. Itaq. Iob infirmatus vſque ad mortem Deum orat, ne ſui miſereatur, ne parcat; nam commiſeratio hæc, eſt cum ſumma ſuarum pœnarum acerbitate coniuncta: potius ergo illam Dei miſericordiam exorat, non quæ ab infligendo mortem abſtineat; ſed quæ mortem infligat: quæ erga Adamum quoque viſa eſt, cū illū è paradiſo eiecit; Ne forte (inquit) ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum: præſtaret enim illi facilis quædam mors, quàm ærumnoſiſſima, productiorque vita: quare vt ſententiæ illius acerbitatem leniret Deus, [In ſudore vultus tui veſceris pane tuo] obſeruat Chryſoſt. mortis terminum præſcriptum eſſe tantis ærumnis cum ſubiunxit: [Donec reuertaris in terrā, de qua ſumptus es]

Mors peccati remediū. *Gen. 3. 23.* *Quor non Adā puſſus à paradiſo.* *Gen. 3. 19.*

4 *Nec contradicam ſermonibus ſancti*. Hoc quidam ad deprecationem mortis referunt: Deo non reſiſtam precib. ſi me extinguere voluerit: imò pro magno beneficio ducam: non valde accommodate ad verbum contradicendi. Lenior ergo, & grauior ſenſus; Si moriar, liber, & ſecurus à peccandi metu euadam; ſic nunquā Dei præceptis contradicam: valde enim mihi, atque meæ imbecillitati, qua tot cruciatus, & dolorum tormenta quatiunt, timendū eſt ne me à ſanctitate, & nunquam Deo contradicendi ſtudio deijciant. Eſt autem (*Cached*) ita contradicere, vt id cui contradicitur, negetur, deleatur, abſcondatur, ne appareat, ne audiatur, ne videatur: quare alij vertunt; [Non negabo, non abſcondā ſermones Sancti;) alij in præteritū; non negaui, non abſcondi; Adhuc (inquit) non peccaui, nollem ab hac vitæ innocentia recedere, aut retrahi vi dolorum, vel, acerbiores etiam cruciatus poſtulo, qui me conficiant; nulli enim poterunt efficere, vt Deo repugnem, vt non æquus, & patiens de illius manu mortem excipiam; quidquid illi collibitū fuerit, quidquid de me ſtatuerit, diſplicere mihi non poterit; vel; Qui ita vixerim, vt Dei præcepta abnegauerim numquā, nō eſt cur non mortem precari poſſim, optare, expectare, nō eſt cur timere illam debeam: [Stimulus enim mortis peccatum eſt;] ſi quid venenatū in morte ſit, ſtimulus eſt, cuſpiſq. iaculi tincta veneno mortifero. Hoc ego non perſētiā, qui numquam contradixerim ſermonibus Sancti. Tū etiam, qui aditum & viam pateſecit egredienti ſpiritui, & morti ingredienti, ingenti vulnere aperto, peccati ſtimulus fuit; iam vero mors econtra, nunc peccato viam & aditum occludit, Moriar itaq. vt nunquam contradicā ſermonibus Sancti. Præterea: ſtimulus mortis, qui mortē ſtimulat, & pungit remorantem, peccatum eſt, per peccatum enim ſtimulans, & pungens ut gradum accelerarct, [mors introiuit in orbem terrarum:] nam impij fugientē illam, aut certè remorantē, [manib. & uerbis accerſierūt, & ſponſiones poſuerunt ad illam:] nunc ad uirum iuſtū ſegnis accedit, poſtulata, expectata, exorata; nō enim ualde opimam prędam, ea uiro iuſto ſibi pollicetur. Orat igitur uitæ, & mortis auctorem, ut renuentem & moras trahentem mortem aduocet: huicque ærumnoſiſſimam uitam iſtam ſuam tandem permittat, Denique illud non eſt inelegans: Tam longe abſum, ut Deo me flagellanti contradicere uelim, ut mortem, quæ in hac me ſententia, & uoluntate ſiaum, confirmatumque occupet, optem, & orem: cadunt ſenſus iſti omnes in pijſſimam hanc ſententiam.

Aſtutia. *Contradicere.* כחד *1. Cor. 15. 95.* *Sap. 2. 24.* *Sap. 1. 16.* *Mors ſegnis accedit ad virum iuſtum.*

5 Sed cum ſuæ ſanctitatis, & uitæ innocentiæ mentionē facit, aptiſſime Deum nominat Sanctum: quod nomen Deo per excellentiam conuenit. Hebraicè (*Kados*) quod non iam ſignificat à communi aliorum Deorum falſitate alienum, & ſeparatum (ut quidam exiſtimauerunt de arcanis Dei nominibus differentes) quam ab omni immūditia, uitio, labe purum, incontaminatum, caſtum, ſeparatum, atque adeo ſanctum præ cæteris. Quam ſuam excellentem ſanctitatis munditiam, & puritatem ſæpè cōmendat Deus, cùm præcipit, non niſi ſancta, & pura, atq. mūda ad ſe accedere. Iſaiæ 65. [Non appropinques mihi quoniā immundus es:] id quod potiſſimū à ſacerdotibus qui familiariter cū illo agunt, requiritur. Leuit. 21. Sancti erunt Deo ſuo, id eſt; expedit non niſi ſanctos & mundos ad Deū Sanctum accedere. Vim quoq. nominis, & quid Deus à nobis requirat expreſſiſſe uidetur Moyſes Deut. 32. [Deus iuſtus, & abſq. ulla iniquitate: peccauerunt ei, & non filij eius in ſordib.] Hinc Sancti dicebantur initio Eccleſiæ quos aqua Baptiſmi abluerat, & ſanctificarat. Mundū igitur ſe Iob, atque ſanctū Deo ſuo Sācto optat, atque exiſtimat fore, ut minùs lędatur à morte, quam à vitæ ſordibus. Decumbens ergo in ſuo illo ægritudinis lecto ait, Laui pedes meos. vereor ne ſi ſurgam, redeamque ad vitæ negotia, iterum inquinem illos.

Sanctū Dei nomen. קדוש *Mont. de arcano serm. cap. 2.* *Iſai. 65. 5.* *Leuit. 21. 6* *Sacerdotum ſanctitas.* *Deu. 32. 4.* *Sācti appellabantur quōdam fideles.* *2. Cor. 13. 12.* *Can. 5. 3.*

6 Illud tandem indicandum, totius huius loci ſententiā apud Septuaginta longè eſſe diuerſam. Qui cœpit, vulneret me: in finem aūt ne me tollat; ſit aūt mea ciuitas ſepulchrū, ſuper cuius muros ſaltabam ſuper eam: nō parcam, non enim mentitus ſum verba ſancta Dei mei: cuius hæc erit ſententia ex Chryſoſtomo, & Niceta; Illud mihi ad ſolatium, ægritudiniſque medicamentum erit ſatis, ſi non ſinat me diuturnioribus in finem ſupplicijs cruciari; & ſi in ipſa mea ciuitate mori, atque humari mihi contingat, in qua quondam cum voluptate verſabar; neque hæc quæ ſentio, ſilentio premam. nam qui non mentiar, libera poſſum oratione vti.

LXX. *Chryſoſt.* *Nicetas.*

XI. Quæ eſt enim fortitudo mea vt ſuſtineā? aut quis finis meus vt patienter agam?

1 *Quatuor interpretationes huius ſententiæ. Tertia commodior. Explicatus ſemel, & iterum Eugubinus.*
2 *Expectare quid propriè.*
3 *Quid propriè hoc loco finis. Quid expectatio. Illuſtratur Iob.*

NOn eodem modo, neque ſenſu eodem accipiuntur hæc verba ab interpretibus, nā primo aliqui exiſtimant hic Iobum agere de breuitate vitæ; Multi (inquit) me exagitant cruciatus, quibus ſuſtinendis plane ſum impar: nam vitam per ſe breuiſſima, multo breuiorem efficiunt morbi, atque dolores: mortem ergo, quæ non longè abeſt, non immeritò precor. 1

Prima expoſitio.

Eugubinus exiſtimat exaggerare ſuam calamitatē, ita vt reſpondeat Eliphaz dicenti, Increpationē Domini ne abijcias; quaſi diceret; Grauiorem eſſe correptionē, quā vires: neque ſuſtinere poſſe tam atrocia ſupplicia. *Quæ eſt enim fortitudo mea &c.* In quem ſenſum illud quoque non ineptè accipitur; [Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear, id eſt, acerbiorem mihi pœnam infligis, quam vt venia vitæ conceſſa, tolerare poſſim. Atque eſt quidem diuerſitas in pœna, & ſupplicio, cùm ad correctionem, vel cùm ad extremum ſupplicium dirigitur: vt indicatur Iſa. 10. cùm Deus voluit Aſſur eſſe virgam ad flagellandos filios, non gladium ad occidendos hoſtes. [Ipſe autem non ſic arbitrabitur, ſed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem &c.] Ait itaque Iob; Si corripior, quomodo enecor? nam ea tantis ſupplicijs euadam potius mortuus, quam ſalutariter caſtigatus.

Secūda expoſitio. *Eugub.* *Gen. 4. 13.* *Pœna vel ea ad eum ad correptionē, vel cùm ad extremū ſupplicium pertinet.* *Iſa. 10. 7.*

Sed tertio fortè melius poſſet dici, his verbis reſpōderi Eliphaz dicenti, fore vt melius Iobo eſſet, ſi ad preces confugeret; Ecce (inquit) precor Deum, vt me conficiat; precor præterea, vt mihi grauiſſime laboranti ſuſtinētiā, & conſtantiam conferat, nam ſine precibus, ſine pietate non poſſem tā fortiter tot mala ſuſtinuiſſe. Sc ſolum hunc indicauit Chryſoſtomus. [Tolerātia *inquit*, non à robore corporis, ſed pietatis, ac timoris Dei manabat; ſic verò rem omnem non ſuæ audaciæ, ſed precationi permittit: quaſi diceret ad Eliphaz; Tu pietatis, & precandi affectū in me requiris; ego verò non alia re ſuſtentor, quā virtute pietatis, & precum, atq; diuinæ opis: ſic etiā dixit Paulus, [Quod nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Non abijcio gratiā Dei; id eſt, hæc mea vita miſerijs. & rerum aduerſarū moleſtijs obnoxia ſuſtentatur nō meis virib. ſed diuina gratia, fide dilectione in filium Dei; virtute Euangelij, diuinis auxilijs; in fide, id eſt, per fidē; vel, cū fidei auxilio; ſubiūgere.n poterat, hæc ipſa Iobi verba, [Quæ eſt enim fortitudo mea vt ſuſtineam?] Atque in eadem ſententiam videtur dictū; Habemus theſaurum iſtū (Chriſtianam pietatē, Euangelij fidē, quæ lucet in nobis, quæ alios illuminat) in vaſis fictilibus (id eſt, in corpore fragili, ærumnoſo, obnoxio tribulationibus, & perſecutionibus) vt ſublimitas ſit virtutis Dei (propriè ea Græco, vt ſublimitas virtutis ſit Dei. Hieron. ſic legit; Vt abundantia fortitudinis noſtræ ſit ea Deo. Aug. [Vt eminentia virtutis ſit Dei, id eſt fortitudo noſtra, nō noſtræ ſed diuinæ virtuti, atq; pietati tribuatur: nā, vt Chryſ. ait, [Noſtræ carnis imbecillitas, nihilò meliùs teſta ſe habet: adeò offenſionib. patet, ac morte, & morbis, & cęli intemperijs, alijſq; innumeris incōmodis facile diſſoluitur) & non ex nobis.]

Tertia expoſitio commodior. *Chryſoſt.* *Hominis virtus ex pietate, & precibus.* *Gal. 2. 20.* *Corin. 4. 7.* *Hiero. Adver. Pelagianos.* *Aug. Epiſt. 153 et Ser. 15. de verbis Apoſt.* *Chryſoſt.*

nobis. Quare ſubijcit. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur, &c.

Olympiod.

Quartò, Olympiod. exiſtimat, ex magnitudine ſui doloris, ſuæq. imbecillitatis excuſare acerbitatem ſuarum lamentationum, quaſi dicat; Infirmo, atq; dolenti nemo iure gemitum, clamorem denegat. Hi tamen omnes verbum Suſtinendi, pro, patiendi ſumpſerunt. Sed certè, verbum, *Iachal*, quod tum hoc in loco, tum in alijs interpres vertit ſuſtinere, propriè ſignificat expectare, aut præſtolari; vnde dicitur Geneſ. 8. [Expectauit ſeptem diebus. Pſ. 129. Suſtinuit anima mea in verbo eius. & infra c. 14. Expecto, donec veniat &c.] ergo ſi hoc loco expectare ſit, ſenſus eſſe poteſt, quem indicat Vatablus, vt reſpondeat ad verba Eliphaz in fine præced. cap. [Scies quoniam multiplex erit ſemen ſuum. Quæ eſt, *inquit*, fortitudo mea, vt ſperem liberos?] Ab homine confecto & moribundo, non poſſunt liberi ſuſcipi, neque expectari. Sed id melius, vt reſpondeat illi dicto Eliphaz, [Erit egeno ſpes, &, in ſex tribulationibus liberabit te &c.] In longiorem ſpem me adducitis, cùm ſperando non ſim, qui iam prope mortuus videar: quod à Iobo dicitur, vt conſilij importunitatem, expreſſo ſenſitiuæ partis affectu retunderet; non quòd de diuina potentia diffideret: nam is fuit Iob, [vt in ſpem contra ſpem crederet;] Illudq. conſtanter affirmauerit, [& ſi me occiderit in ipſo ſperabo.]

Margin: 2 יחל *Suſtinere pro expectare.* *Gen. 8. 18.* *Pſ. 129. 5.* *Iob 14.* *Vatab.* *Rom. 4. 18.* *Iob 13. 15.*

3

Aut ſi quis meus. Lyranus exiſtimat hoc reſpicere ad errorem Eliphaz putantis non eſſe alium finem vitę melioris, quàm huius miſerrimæ. R. Abraham refert ad extremam ætatem, & vitæ finem, quaſi dicat; Cùm iam in extrema ætate ſim, vitæq. meæ extrema, quid mihi proſit fœliciorem ſtatum ſperare? Sicut dixit Berzelai Galaaditès Dauid inuitâti ſe ad regiam menſam, [Octogenarius ſum hodiè; nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, & amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus, aut potus? vel audire poſſum vltrà vocem cantorum atque cantatricum? non indigeo hac viciſſitudine; ſed obſecro, vt reuertar ſeruus tuus, & moriar in ciuitate mea, &c.] Septuaginta dixerunt. Quod tempus meum? Sed præſtat communior expoſitio, vt finis accipiatur pro termino, & meta laborum; Quem finem habituri ſunt mei cruciatus, vt patienter agam? D. Thomas & alij; [vt patientiam ſeruare me poſſe credam, ad breue ſaltem tempus? Simile id. Notum fac mihi Domine finem meũ, vt ſciam quid deſit mihi.] Ex Olympiod. elicitur; An breuis eſt hæc mea calamitas, vt gemitus & ſuſpiria comprimere poſſim, & ægritudinem leuare expectatione finis? Sed certè Vulgatus patientiam accipit frequenter pro expectatione quadam longanimi: atque res præſens eandem ſignificationem requirit. & verbum originale patienter agendi, eſt propriè prolongare, aut in longum differre, & frequentiſſimè accommodatur ad longiorem vitam: eſt enim idem verbum Deut. 6. Vt prolongentur dies tui: & pertinet etiam ad dilationem. Ezech. 12. In longum differentur dies: qui ſenſus, ex nomine animæ in originali adiuncto, rectè confirmatur. Propriè enim ex Hebræo legas, Vt prolongã animam, aut, vitam. Septuag. Vt ſuſtineat anima mea. Itaque ait; Quiſnam finis meis laboribus ſtatuitur, vt de morte non cogitem, vt mori non cupiam, vt vitam amare poſſim, vt vitam prolongari velim, vt patienter, & longaniniter diuturniorem vitam paratus ſim viuere? Aquila; Vt longaminiter agam.

Margin: *Finis hoc loco ad quid refertur.* *Lyra.* *R. Abrahã.* *2. Reg. 19. 35.* *LXX.* *D. Thom.* *Pſal. 38. 5.* *Olympiod.* ארך *Deut. 6. 2.* *Ezech. 12. 25.* *LXX.* *Aquila.*

XII. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt.

1 *Caietani ſubtilitas. Argumẽto à minori excuſat Iob acerbitatem ſua orationis.*
2 *Magna exemplarium diſſenſio. Conciliatio etiam.*
3 *Quid Neceſſarij: quid Recedere in Hebræo. Defenſus, & illuſtratus Vulgatus.*

Margin: 1 *Caietanus* *Argumẽtũ à minori.*

NOn oportet cum Caietano nimium ſubtiliter diſtinguere fortitudinem lapideam, quæ ad animum pertineat, & æneam duritiẽ, quæ ad corpus: vt ſigillatim explicet, & animi ægritudines, & corporis infirmitates. Sed rem totam ſimplici oratione exponit; Non ſum ſaxeus, non ferreus, & ſine ſenſu, vt percuſſus, neq; ſentiam, neq; ingemiſcam. Et quidem illa, quæ ſenſus expertia ſunt, lapides & metalla, ictum & malleum reſpuunt, & ad leuẽ contactum ſonant, & tinniunt: quid ni ego etiam vocem edam, qui carneus ſum & mollis, qui tenuer ſum & fragilis? Videmini vos, ò amici, non agnoſcere veſtrum figmentum, ſed cognouit qui vos, & qui me finxit Deus, Recordabitur ipſe quoniam puluis ſum, cui meæ voces neq; inauditæ, neque ingratæ exiſtent. Huiuſmodi argumentum à minori vſurpauit, & aliquantum promouit poeta.

Ergo cùm ſilices, cùm dens patiencia arri.
Depereant &c. ——

Margin: *Pſ. 102. 14.* *Oui. I. Amb. E. eg. 15.*

XIII. Ecce non eſt auxilium mihi in me & neceſſarij quoque mei receſſerunt à me.

Margin: 2 *Diſſenſio exemplarĩ.* *LXX.* *Græci cum Latino conſenſus.*

DIſſentiunt hoc loco, Hebræa, Græca, Latina mirabiliter, neque ſolùm in ipſis verbis atq; ſententia, ſed quod alij cum aſſertione legant, alij cum negatione; quidam cum interrogatione, nonnulli ſimpliciter. Noſter certè interpres videtur cum præcedentibus coniunxiſſe; Deficio (inquit) nam ſaxeus, aut chalybeus non ſum, atq; ipſę me vires non adiuuant, neq; miſerrimum corpus opem ferre poteſt animo. Septuag. & Græci integrum hunc locum ad Deum referunt, atq; ſic legunt; [Aut non in ipſo confidebam? Sed auxilium à me receſſit, negauit me miſericordia, & viſitatio Domini me deſpexit:] quod ſic poteſt necti cum noſtra lectione; Certè non poſui in me ſpem vllam, aut de meis viribus, atque robore aliquid magnum ſperaui: perſpecta enim mihi erat humana imbecillitas; quod vnum mihi ſpei reliquum erat, Dei auxilium, nunc quoque deſidero: quapropter ſupra omnem corporis cruciatum angor animo vehementiſſimè. Poſſet autem illud, *in me*, minus ſtrictè accipi, vt tantundem valeret, ac ſi diceret, Non eſt auxilium mihi, ſignificetq. non ſolum languentium virium defectum, ſed cuiuſcunque etiam opis externæ, ſiue humanæ, ſiue diuinæ. Vatablus proximè ad originale, Nonne auxilium meum in me? (ſupple fuit) id eſt nonne, quoad potui, me iuui, id eſt, minimè ſum puſillanimus; nam me, quoad fieri poteſt, erigo, & ſuſtento: ſed calamitatis pondere deijcior, & conſternor ſtatim. Sed vix poteſt ex negationibus, quæ in Hebræo ſunt germanus ſenſus colligi, cùm addita vel ablata negatione, facilè ſententia mutetur.

Margin: *Vatab.*

Et neceſſarij. Deteritur à pleriſque Vulgatus, quòd vocem, *Thuſiah*, neceſſarios verterit; cùm potius ſignificet legem, ſapientiam, ſubſiſtẽtiam, vt cap. præced. diximus. Verbum autem recedendi propriè eſt impellere, expellere, aut euertere; affertq. caſum, aut lapſum, atq; ruinam. Hinc Pagn. Et lex expulſa eſt à me? Sed quem ſenſum hic habeat ſubſiſtentia, cum interrogatione, & ſine negatione, ego non video: multò planius Tygur. legit, Quid facultas ſubſiſtendi me deſtituit? aut Iſidor. Clar. quicum aſſertione legit; Vires ſuſtinendi receſſerunt à me. Complutenſes legerunt; Sapientia, vel prudentia receſſerunt à me: quæ omnia eò pertinent, vt vel ſuam pietatẽ tueatur, vel ſi in ſapientia & prudentia videatur defeciſſe, ex magnitudine ſui doloris, atque imbecillitatis excuſet. Sed Latinus interpres non ineptè ex conſequentibus exiſtimauit hanc partẽ ad neceſſarios, & amicos referri poſſe, tum etiam ex antecedentibus legem violatam in meis malis video; neceſſariorum opem, & amicorum officium deſidero: mea calamitas illos deterruit, expulit à me, qui ſubſiſtere firmi, & conſtantes eſſe deberent, ſimul cũ alijs omnibus quæ amiſi, dilapſi ſunt, Quia verò viriũ id amicorum fuerat, verbo recedendi congruentius exprimitur.

Margin: 3 תושיה *Neceſſarij.* *Vid. cap. 5. v. 12 nu. 5.* דחה *Quid recedere.* *Pagn.* *Vatab.* *Regia.* *Tygurinus.* *Iſid. Clar.* *Complutẽſ.* *Illuſtratus Vulgatus.*

XIV. Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam, timorem Domini derelinquit.

1 *Tollere in Hebræo quid. Quid diſſolui, & Liqueſieri corde.*
2 *Quid miſericordia, & erga quos Illuſtr. Salomon, Ionas, Ioan.*
3 *Vera amicitia laus.*
4 *Miſericordia, & ſanctitas in ſacro ſermone idem. Miſericordia per antiphraſim idem quod conuitium.*

Margin: 1 *Tollere in Hebręo.* מסס

NVnc violatæ amicitiæ, quaſi per minas, diuinum ſupplicium adiungit. Verbum autem tollendi, *Maſas*, eſt propriè liqueſacere, aut diſſoluere quare propriè eſt, Quid diſſoluit ab amico ſuo miſericordiam; vel, qui liquefacit; vel, diſſoluto & liquefacto in miſericordia ab

amico

amico ſuo, id eſt; Qui langueſit, qui deficit, qui friget in benefaciendo amico ſuo, cuius charitas refrigeſcit, quæ (*Coloſ. 3. 14*) (cū ſit vinculum perfectionis amicos inter ſe colligat, vt in bonis & perfectione communicent) cum diſſoluitur, fit vt alter tollat ab amico ſuo miſericordiam. Illa etiā diſſolutio & liquefactio ad animi languorem, atque terrorē (*Cordis diſſolutio.*) frequenter refertur; vnde dicitur Ioſue. 7. ab eadem radice; (*Ioſue 7. 5.*) Pertimuit (diſſolutum eſt) [cor populi: & ad inſtar aquæ liquefactum eſt.] Duplici voce tiorendi, & liquefaciendi, vnica Hebræa reddita eſt. Pſ. 57. Ad nihilum adue(*Pſal. 57. 8.*)niunt (Hieronym. diſſoluantur,) [tanquam aqua decurrens.] Senſus igitur; Qui in amici ærumnis, & calamitate terretur, qui timet propriùs ad illum accedere, ne quid ſibi mali accreſcat è vicino malo; qui langueſcit in amici languoribus; qui non ſolùm non erigit, neque conſolatur, aut amicos facit, immo potius animum adimit. &c.

2 *Miſericordia quis affectus.* Miſericordia aūt hoc loco non ſolum eſt affectus benefaciendi miſeris, ſed potius affectus ille, & pietas inter parentes, & liberos, inter fratres, amicos, &c. *La buena voluntad y amiſtad que ſe deuen.* Quo ſenſu Paulus vocabat (*Rom. 1. 13.*) quosdam ſine miſericordia, ſine affectione. Ergo ſi de amicis, & æqualibus dicatur erit gratia, beneficium, ſubuentio gratuita, quā alter alteri ex amicitiæ lege præſtare tenetur; ſicut. 2 Reg. 16. ab eadem radice dicitur, Hæc (*2 Reg. 16. 17.*) eſt gratia (Hebraicè, miſericordia) tua ad amicum tuum? (*Prou. 3. 3.*) Prouerb. 3. Miſericordia (beneficientia, benefaciendi affectus) & veritas (dictorum, & conuentorū fides, & conſtantia) [non deſerant te, & inuenies gratiā] (gratus eris) & diſciplinā bonam (benè, & ingenuè inſtructus, vrbanis, ingenuis moribus habeberis) coram Deo & hominibus. Atq. hæc miſericordia, & veritas illæ omnino videntur eſſe, quas Ioannes appellat, opus, & veritatem, cùm (*Ioan. 1. c. 3. 18.*) ait, [Non diligamus lingua, & verbo, ſed opere] (miſericordia, beneficio præſtito) & veritate, quæ verbo, & linguæ reſpondet, ſic re ipſa præſtans, vt fueris pollicitus. Qui ergo non diligit opere, & veritate, quē deſeruit miſericordia & veritas *tollit ab amico ſuo miſericordiam*; eodē (*Ionæ 2. 9.*) ferè loquutionis genere dixit Ionas c. 2. [Qui cuſtodiūt vanitates fruſtra, miſericordiam ſuam derelinquūt; ego autem in voce laudis immolabo tibi,] id eſt, cultores Idolorum, à quibus nihil boni acceperunt, ingratos ſe exhibent vero & beneficentiſſimo Deo, à quo tot bona, amicè, beneuolè, gratuitò, miſericorditer in illos collocata ſunt; neque rependunt illi gratiam religioſo cultu, & pietate; ego autem ſupplex, & religioſus gratiam referam.

Timorem Domini derelinquit. Retorquet illud c. 4. Vbi eſt (3 *Vera amicitia laus.*) timor tuus, in ipſum Eliphaz. Næ ille eſt numinis contēptus, qui neceſſitudinis obliti adeò ore, ô amici, laceratis maledictis. Magna verò tum beneficentiæ, tum honeſtæ amicitiæ laus, vt qui ab illis diſcedat, à Dei amicitia diſcedat: & qui non timet amicitiam violare, & amicum laceſſere, timorem Domini derelinquat. Nā præcipit Deus vt qui illum religioſè coluerit, obſeruet etiam amicum, & proximum diligat. Quare ſicut eadem charitas eſt qua Deum diligimus, & proximum propter Deum; ita etiam (*Eadem pietas nos refert ad Deū & proximos.*) eadem pietas atque religio nos pios efficit erga Deum, & beneficos erga proximum: quare [qui miſericordiam tollit ab amico ſuo,] veram religionem, verumque Dei cultum & pietatem cum charitate coniunctam non habet. Eſt autem hoc loco, Sadai; vt ſimul etiam Dei bonitatem erga miſeros & ab humano ſolatio deſtitutos oſtē(*Sadai vberrimus.*)dat; nam abiicit timorem Dei omnipotentis vberrimi ſufficientiſſimi, qui poterit ſubuenire egeno ſuo, & ab omni humana ope deſtituto: Res diuina bonitate digniſ(*Pſ. 103. 16*)ſima, vt ligna campi, quæ nullius culturæ, & curę cōmiſſa ſunt, Deus curet & colat, Saturabuntur namque ligna campi; has videlicet arbores curat & rigat Deus. Hieronymus, Saturabuntur ligna Dei: ergo, quem deſpicit humana miſericordia, locupletabit diuina.

Hieronym.

4 *Miſericordia in ſacro ſermone.* Poteſt vero eſſe elegans alluſio in his verbis; nam miſericordia, de qua diximus, eadem eſt, quę ſæpè in Scripturis dicitur: Sanctitas: & præterquam quod miſericordes vocantur ſancti; nam eſt viro ſancto digna, & ſancti, miſericordes ſunt; atque plus præſtant beneficij gratuitè quam tenerantur: qui verò ſanctus non eſt, vix implet id, (*Pſal. 4. 4.*) quod facere tenetur. Sic Pſ. 4. [Mirificauit Dominus ſāctū ſuū.] Hebraicè, Me miſericordem, pium, beneficum mirabiliter cuſtodiet. Pſ. 17. Cū ſancto ſanctus eris, mi(*Pſal. 17. 26*)ſericors, beneficus, gratuitus, cum miſericorde, benefico, gratuito. Ergo latenter Iob amicos vellicat, de ſanctitate ſibi blandientes, cum miſericordiam erga ſuum amicum exuiſſent: nam Viſcera impiorum crudelia: de quo vide (*Pro. 12. 10.*) Greg. lib. 7. c. 11. Reproborū, *inquit*, viſcera neſciunt compaſſionem, &c. Quia verò nomen miſericordiæ, pietatis, (*Miſericordia per antiphraſim.*) beneficentiæ per antiphraſim ſignificare ſolet crudelitatis cuiuſdam affectum, opprobrium, improperium, cōuitium gratuitum, &, vt ait R. Mardochai, additionem ma(*R. Mardoc.*)li, ſicut in alia ſignificatione affert additionē boni. Hanc (*Vatabl.*) quoque ſententiam in his verbis latere vult Vatabl. Diſſolutio ab amico ſuo, conuitium erit; quaſi miretur amicos, qui pro conſolatione conuitium in illum iactēt: quale autem conuitium fuerit ſequentibus verbis contineri videtur: nimirum, q miſericordia Domini dereliquiſſet Iob: ſed tum ſenſus, tum contextus hic duriuſculus eſt.

XV. Fratres mei prætericrunt me, ſicut torrens, qui raptim tranſit in conuallibus.

1 *Frater, & pater in ſacro ſermone. Illuſtratur Salomon de vera amicitia.*
2 *Quod præteriere, & quām aptè redditum à Vulgato.*
3 *Multiplex cum Torrente comparatio. Vallis etymologia ex Hebræo. Prateriri immiſericordis eſt.*
4 *Inconſtantis, & parum fidelis amicitia Symbolum.*

Non ſolùm amicitiæ legem ab amicis, ſed etiam naturæ ius à cognatis & conſanguineis violatū erga (1 *Fratres in ſacro ſermone.*) ſe conqueritur. Hos enim fratres intelligunt ferè Latini, & Græci: atq. obſeruat Philippus, vniuerſam cognationē illius deteſtatam fuiſſe; niſi fortè nimium ſtrictè ipſi (*Philipp.*) germani, & vterini fratres intelligātur, qui fortè ad acerbiorē dolorem ſuperſtites erant. Poſſunt ēt, tum hi, quos diximus, tum etiam amici, noti, eiuſdem inſtituti & profeſſionis homines intelligi; quos omnes fratres appellat ſermo ſacer: ſicut Pater dici ſolet, non ſolùm generis aut (*Pater.*) ſanguinis, ſed etiam inſtituti aut profeſſionis alicuius auctor, & magiſter. Et quidem vera amicitia quędā eſt fraternitas, & animorū ęqualitas, & coniūctio, vt indicatur Prouer. 17. Omni tēpore diligit qui amicus eſt, & frater (*Pro. 17. 17*) in anguſtijs * cōprobatur. Hebraicè. Frater in anguſtijs (* *El amigo de prueuan, hermano es.*) naſcetur. Septuag. eleganter, In omne tempus amicus ſit tibi; fratres aūt in neceſſitatibus vtiles ſunt, huius enim gratia naſcuntur. Auguſt. fraternitatem hanc de Angelis (*LXX.*) intelligit; nam ſic explicat, Horum angelis: ſed quid in(*Auguſt.*)telligat non video. Prætericrunt me. Verbum, *Bagad*, ſępè (2 בגד) noſter tranſtulit verbo præuaricandi à recto; alibi verò verbo contemnendi aut ſpernendi; quare affert contem(*Præterēndi Verbū varié redditū à Vulgato.*)ptum quendam contra ius faſq. & contra debita fidem; cuius ſignificationis vis incredulitatis, & infidelitatis nomine exprimitur Iſai. 21. Qui incredulus eſt, infideliter (*Iſai. 21. 2.*) agit, id eſt, fraudulentus, doloſus, iuris, recti, fideiq. contemptor, & quare hæc omnia huic verbo ineſſe, deriſio(*R. Mardoch.*)nem, dolū, falſitatem, fraudem, præuaricationem, infidelitatem, impietatem, docet Rabbi Mardochai, quæ omnia interpres rectè complexus eſt verbo,* prætereundi; per (* *Paſſaron de largo, ſin hazer caſo del pobre llagado.*) ſummum contemptū fidem & amicitię legem violarunt; ſanguinis & naturæ coniunctionem contemnentes, præuaricatores, & ab officio recto recedētes. Septuag. deſpicientiam illam ad ipſos oculos deſpicientes referūt; nam (*LXX.*) ſic legunt; Propinqui mei non reſpexerunt me. Polychr. (*Olympiod.*) & Olympiod. deijciunt a me oculos, & ęxecrantur. (*Polychron.*)

Sicut torrens. Infidelitatem, & tranſcurſum illū explicat (3 *Similitudo Torrentis multiplex.*) appoſita comparatione torrentis, qui cū præcipitatur inter medium montium, pertranſit velociſſimè. Cæterùm ſimilitudo hæc non eodem modo ab omnibus accipitur: Nam D. Tho. Albertus, alijq. Latini tantū attendunt ve(*D. Thom. Albert.*)locitatem, impetumq. decurrendi, & raptim tranſeundi, & quidem accōmodatè ad vocem originalem; nā *Aphek*, (אפיק) non eſt impetus, vt verſio Regia indicat, ſed potius aqua, (*Regia.*) vel riuus, aut torrens cū impetu fluens, vt doctè legit Pa(*Pagnin.*)gninus; nam *Aphek*, affert fortitudinem, & vehementiam, (יאפק) impetum, rapiditatem rei, quæ aut cohibetur, & detinetur, ne fluat, aut ne prodat ſe; aut rei fluentis, atq decurrentis, fontis ve ſcaturientis. Sed illud elegans eſt, q vallis dicitur, *Nachal*, à verbo quod ſignificat hęreditare, aut (נחל) poſſidere aliquid iure hæreditario, & cū quadam ſucceſ(*Vallis vnde dicatur.*)ſionis perpetuitate, ſicut hęreditatē quandam a primogenij inſtitutore ad poſteros iure hęreditario deuoluēdam. Ita ſanè vallibus vētute quodā naturę attributa aquarū

hæ-

hæreditas, deſcendens è montib. & collibus; Sicut Scriptum eſt; [Qui emittis fontes in conuallib. inter medium montiũ pertranſibunt aquæ; & hoc loco, Torrens qui rapim tranſit in côuallib. & loquitur] (inquit D. Th.) [ad ſimilitudinẽ vna iter agentiũ cũ uno cadente in foueam, alij præcedunt illo dimiſſo,] ſumma celeritate prætereũtes, & ad ſua cômoda contendentes: ſic ait Iob, Me conſpecto, potius deſpecto, nulla ope ẽt leuiſſima allata, ad ſua cômodo & negotia côtenderunt, nihil de me iuuãdo cogitantes: vel ne tangerentur mearũ ærumnarũ cômiſeratione, ſi in me reſpiciendo & contemplando hærerent, deiectis oculis pręterierunt celerrimè: ſicut cũ multis [acceptis plagis iacebat ſemiuiuus ille, qui deſcendebat à Ieruſalẽ in Hierico, ſacerdos viſo illo pręterijt; ſimiliter & Leuita.] Non ſic ille de quo Scriptũ eſt. Prętereiens vidit hominẽ cęcũ à natiuitate: nã illos, videntes licèt, prętereũdi cupiditas corripuit, vt côfeſtim oculos auerterent, ne viderent; quare viſo homine prętererunt: at Chriſtũ Ieſum prętereuntẽ, & quaſi aliò contendentem oblati miſerrimi hominis conſpectus detinuit, & ita côſtitit, hæſitq. vt per otiũ videret, & côtẽplaretur. Chryſ. hom. 55. in Ioan. 9. ait [diligenter intuitum, quare prætereiens uidit;] nã quos tangit pauperũ amor, & tener ille pietatis affectus, delectat profectò aſpectus ipſe ærũnarũ, & cæcos uident, & mutis ipſis nihilq. petentib. reſpõdent, adſunt, ſubueniunt: at qui neque miſerari, neque molleſcere uolunt ad aliorum ærumnas, omnem naturæ ſenſum abnegantes, hi deſpiciunt, deijciunt oculos, prætereunt; atque tantum abſunt, ut cæcos uideant, ut oculos uiduæ, & miſerorum ſi ulla expectare faciant.

Pſal. 103. 10. *D. Thom.* *Præterire ad contemptum, & ut miſericordiam pertinere.* *Luc. 10. 30.* *Ioan. 9. 1.* *Chryſoſt.* *Iob. 31. 16.*

4 *Didymus.* *Symbolum inconſtantis amicitiæ.*

Sed tamen Græci, præſertim Didymus in catena, infidelitatem illam prætereundi, & breuiſſimè exareſcendi, tantũ côſiderant. [Propter inconſtantiam, *inquit*, atq. perfidiam torrentis fluctui eorum comparatur ſimilitudo:] nam putatur torrens à rudib. perennis fluuius, ſed tamẽ ſubſequens ſqualor atque ſiccitas apertè torrentem indicant: ſic improbi amicitiæ larua detracta conſtantiam, & perpetuitatem in amando non ſeruant.

Similitudo amicitiæ cũ Torrente ſimilitudo.

Sed tertiò tamen, poteſt eſſe elegans cum torrente côparatio in eo; quòd optimo & maximè opportuno têpore deficit: cũm .n. hyeme copioſiſſimis aquis redundet, cum nulli vſui eſſe videtur, quod tunc terra, arboreſque cœleſtibus pluuijs abundè perfundantur; at cũ in æſtate vel viatoribus, vel terræ arenti vſui eſſe poſſet, tunc ipſe ẽt areſcit: ſic ſanè multorum amicitiæ, cum opus nõ ſunt turgent, & fluctus atque ſpumas magnificentiſſimarum pollicitationum in ſublimè tollunt; ſed diſparent & euaneſcunt prorſus in aduerſitate. At quod alij Iobũ cũ torrente comparari exiſtimant, paulo poſt indicabimus.

XVI. Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix.

XVII. Tempore, quo fuerint diſſipati, peribunt, & vt incaluerit, ſoluentur de loco ſuo.

XVIII. Inuolutæ ſunt ſemitæ greſſuum eorum, ambulabunt in vacuum, & peribunt.

1 *Latinorum expoſitio & connectendi ratio. Supplicium eorum, qui non miſerentur pauperis.*
2 *Hebraizantium varia lectio. Timor cur obſcurus. Irruere quid propriè.*
3 *Torrenti ſimilis inconſtans amicitia. Vacuum quid propriè: explicatur Moyſes.*
4 *Lectio Sept. Torrentes referunt diuitiarum inconſtantiam. Inuoluti ſunt nexus, & interpretationes horum verſiculorum.*

1 *Latinorum contextus, & expoſitio. Illorũ ſupplicium, qui auertunt oculos à paupere.*

LAtini hæc quoq. accipiũt dicta propter amicos, quibus grauia ſupplicia comminetur in pœnã ſuæ impietatis; Timẽt (inquit) illi ad me accedere, ne participes fiãt meorũ malorũ, ſed (quæ Dei eſt iuſta vindicta) multo grauiora mala incident, ſicut & nix, quam pruina, copioſior, denſior, frigidior eſt quare *qui timẽt pruinã, irruet ſuper eos nix*: conniuet nunc Deus, ſed opportuno têpore diſſipabit, interimetq. miſerando exitio; atq. deſuper incaleſcente diuinæ iuſtitiæ ſole, diſſoluet, & liqueſiet vniuerſa illorũ fœlicitas. Tortuoſis quidẽ inſtiterũt ſemitis & nulla recta ratione defluxerunt, vt quorũ vita nõ fuit iuſta, ſimplex, & recta, neque eorũ vera, ſynceraq. amicitia, ſed infida atq. laruata, & ad ſua cômoda ſemp attẽta: cadent igitur bonis omnib. quorũ vitæ exitus vacuus erit omni fælicitate, pleniſſimusque æterno ſupplicio.

2 *Hebraizantes.* *Timor cur nigredini ſimilis.*

Quidã Hebraizãtes continuant ſemel cœpta torrentis metaphorã; Sicut torrẽs, vel ſicut torrẽtes, q timẽt pruinã, & irruet ſup eos nix, id eſt; qui fuſci redduntur atq. nigreſcũt ꝓpter gelu & niuẽ, qua côcreſcũt & conglaciãt: timere aũt, & nigreſcere non oĩno diſſonãt, nã timor affert obſcuritatem quandã, atq. nigredinẽ ſpirituũ, & cordis; & quaſi occultationẽ quandã lucis & lætitiæ. Subeſt .n. hoc loco verbũ, *Kadar*, quod tenebras, aut triſtitiã ſignificat; de quo ſupra diximus; quare Iere 4. Mœrebunt cœli, ide eſt, q tenebreſcent, aut nigreſcent. Occultatio aũt eſt ẽt cum huiuſmodi tenebris, atq. timore coniũcta: & ita hoc loco verbũ irruendi, eſt ꝓpriè occultare, & abſcondere; quare legunt ẽt, Sic torrentes, quos operit nix. Tygurina, Qui torbidi ſunt; ac glacie & niue, q in eos reſoluntur, externa quidẽ ſuperficie conglaciante & induraſcente occultè tunc præter labuntur; ita ſanè mei propinqui, qui conglaciant, & lapideſcunt in meis malis, turbida me fronte toruiſq; oculis excipiunt, abſcondunt ſe; ingruente verò æſtate diſſipabuntur & liqueſient, id eſt; nullo mihi tempore vtiles erunt. Nã ſicut torrentes hyeme conglaciant, æſtate verò diſſipantur liqueſiuntq; ſic illi in hyeme meæ aduerſitatis gelati ſunt, & in æſtu meorum dolorum exareſcunt.

קדר *Iere. 4. 28.* עלם *Irruere quid proprie.* *Tygurina.*

3 *Torrẽtes referunt inconſtãtes amicos.* *Tygurina.* *Vatab.* *Pagnin.*

Tum ẽt nullã conſtantiã habẽt torrentes in ſuo alueo ſed vt confluentiũ aquarũ impetus fert, nunc hanc, nunc illam ſemitã ſequuntur. In quẽ ſenſum aliqui accipiũt illa verba. [Inuolutæ ſemitæ greſſuum eorũ, Tygurina; côcutiuntur itinera, per quæ feruntur. Vatab. Auertuntur ſemitæ ipſorum torrentium. Pagnin. Declinabũt ſemitæ viæ eorũ.] Sic ſanè huiuſmodi falſos amicos non ſẽp eodẽ loco, & alueo inuenies; nã qui hodie ad te currunt, & confluunt, ſequenti die alio curſum conuertent. Cũ vero torrentes exundãt, & diffluũt diſtortis ſemitis, & multis ambagib. facile abſorbẽtur, & pereunt in medijs cãpis, non .n. ſunt è genere fluminũ, [quæ intrant in mare, & ad locũ vnde exeunt reuertuntur, vt iterũ fluãt;] quare neceſſe eſt, [vt ambulent in vacuũ, & pereant.] Caiet. hic omnis meteorologicè exiſtimauit, vacuũ ſignificare aerem quaſi diceret; Reſoluũt in vapores; & abeũt in aerẽ. Sed certè originalis vox nihilũ, aut inane ſignificat, vnde dr̃ Genel. 1. [Terra erat inanis, & Iſa. 34. Redigantur ad nihilũ;] abeũt igr̃ torrentes tãdẽ in vacuũ, in nihilũ, ſic ſunt viri ſuoi, exareſcũt amici mei nihi; tũ ẽt cũ conſuetum amicitiæ iter, & alueũ relinquũt, facile in aperta cãporũ planicie diffluẽtes abſumunt, & multis terræ hiatib. abſorbent,* pereũtq. oĩno. Hebræ* apud Caiet. familiari loquutione huc reſpexit, Aſcendẽt in vacuũ & perdent ſe.

Ecclo. 1. 17 *Caiet.* *Vacuum quid.* תיהו *Gen. 1. 2. Iſa. 34. 11* ** Per no en contrarſe en nego, ttban von per atto camino, y perdieronſe. Caiet.*

Tandẽ Sept. de ipſo Iobo ſententias has oẽs intelligũt legentes; [Tanquã torrens deficiẽs, aut ſicut fluctus tranſierunt me qui verebantur me, nunc irruent ſup me, ſicut nix aut gelu concretũ, quẽadmodũ quod liquefactum eſt calore exorto, nõ cognitũ eſt quod erat; & ego derelictus ſum ab omnib. perij aũt, & exul de domo mea factus ſũ.] Eodẽ modo Polychronius, & Olympiod. aiunt cum torrente Iobum ſe comparare, propter ſuperioris vitæ ſtatum affluentem: nam torrentis ea eſt natura vt modo redundet, modo exinaniatur, & alueus tantummodo ſqualidus relinquatur: fluctus etiam talis eſt, vt nunquã maneat idem, ſed interdum ſublimis efferatur atque turgeſcat, nonnunquam vero deprimatur, abeatq. in ſpumas. Atque Auguſtinus tum ex textu, tum ex ſua interpretatione hanc ſententiam contexuit. [Tanquam torrens deficiens: miſericordia enim aliquando inundauit me, & ſiccauit: & non ſuit mihi fons: aut ſicut fluctus tranſierũt me, tanquam ſint conſolationes; potius qui me metuebant, nunc irruerunt ſuper me, Diabolus cum angelis ſuis.] Rectè verò diuitias comparat cum aquis torrentis, quem temporis mutatio efficit, neque ulla perpetua ſcaturigine, aut fonte manat: tum etiam cum niue, quæ facilè liqueſcit; cum fluit uero, gratum prębet conſpectũ & amœnam ſtationem pleriſque propter illum conſidentibus: ſi exareſcat uero, ſolus omnino tranſeuntoribus tantum ſabula fit, dicentibus, [Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam.]

4 *LXX.* *Polichro.* *Olympiod.* *Auguſt.* *Diuitiarũ, & torrentis ſimilitudo.* *Pſ. 72. 19.*

XIX.

XIX. Conſiderate ſemitas Thema, itinera Saba, & expectate paulliſper.

XX. Confuſi ſunt, quia ſperaui; venerunt vſque ad me, & pudore cooperti ſunt.

1 *Difficilis nexus, & prima connectendi ratio Latinorum.*
2 *Leniores alij contextus.*
3 *Græcorum expoſitio. Themanitæ, & Sabæi mercatores, eorum qui temporalia conſectantur, ſymbolum.*
4 *Varia verſiculi 21. explanationes. Timor pro clade ſtupenda.*
5 *Sordida amicorum parſimonia notata.*

2 Prima nectendi, et interpretandi ratio. Pagnin. Vatabl. Iſid. Clar. Eugub. Falſos amicos pudet videre miſerum.

VAriè quoque ſententia hæc accipitur ab interpretibus: nam iuxta Hebræum, Pagninus, Vatablus, Iſidorus Clarius, Eugubinus exiſtimant nunc etiam agi de torrente, in hanc ſententiam; Themanitæ, & Sabæi, qui iter agunt in ſua illa regione arenoſa, & æſtuante, ſi poſt vehementem imbrem paulliſper expectent, atque deflectant de via ad bibendum, nullos profectò reperient torrentes, nam bibula tellus momento temporis, ſi quis fuit imber, illum exorbuit, & conſumpſit; & confundentur, quia ſperauerunt (vt quædam exemplaria Latina habent) ſic ſanè venerunt vſque ad me mei amici, ſed in tantæ calamitatis atque ſiccitatis conſpectu confuſi ſunt. Sed ſenſus hic non valdè cohæret cum ſequentibus.

2 Leniores alij cōtextus. Caietan.

Quare ſic poterunt meliùs connecti. Primò, quod indicat Caietanus, vt adhuc de ſuorum cognatorum impietate amplificanda loquatur. Nam exteri Themanitæ (Eliphaz enim Themanites erat) alij etiam fortè Sabæi, qui venerant viſuri Iobum, tantæ Huſitanorum ciuium, & fratrum erga Iob inhumanitatis teſtes, afficiebantur ingenti pudore: vel; Cùm deſtitutus ſim à meis propinquis, & familiaribus, ſperare me certè oportebat opem amicorum Themanitarum, & Sabæorum; ſed illi diu optati & expectati, aut audita fama miſerabilis cladis me præ pudore & confuſione nolunt inuiſere; vel hi, qui iam peruenerunt, velut pudefacti vix me reſpiciunt, minimèque conſolantur. Dionyſius illud peculiare ait; Tantum abeſt, vt me conſolentur, vt potiùs pudorem illis afferat mea oratio. Græcorum ſententia, atque contextus grauior, & cum re ipſa cohærentior eſt, quam cum verbis conueniens; cùm enim de mutatione ſui ſtatus ad extremam inopiam verba feciſſet, exiſtimant amicos ſuos hortari ne præſentibus bonis inſoleſcant; O vos (inquit) qui cum Themanitis, & Sabæis mercaturam & commercia exercetis, atque inde compendia expectatis, pecunijs & opibus ne confidite; nam qui in illis ſperant, tandem confundentur, & facilè ad meam quoque inopiam & calamitatem peruenire, dejicique poterunt. Lectio Septuaginta leniùs hunc ſenſum admittit; [Vias Themanorum videte; ſemitas Sabæorum intuentes, & confuſionem debebunt, qui in ciuitatibus & pecunijs confidebant.] Illos quoque, qui in temporalibus fidunt, ſignificari per Themanitas Auguſtinus docet; fortè quòd ſapientiæ ſibi laudem Themanitæ arrogarent, vt quondam diximus.

Dionyſ. 3 Græcorū expoſitio. Themanitæ & Sabæi, mercatores. LXX. Themanitæ quos ſignificent. Auguſt.

XXI. Nunc veniſtis, & modò videntes plagam meam, timetis.

4 Tygurin. Vatabl.

TYgurina per paraphraſim ſic explicat; [Eiuſmodi mihi torrentem planè exhibetis, qui conſpectis meis ærumnis, extimuiſtis:] idem quoque ſequitur Vatablus. Sed forte meliùs & dilucidiùs; Illis, qui non venerunt me inuiſum, timentes ne opem ab illis peterem, ſimiles vos extitiſtis, nam & veniſtis ſerò, & videntes plagam meam, timeatis: hunc ſenſum ſequuntur R. Leui, & R. Abraham, & cohæret benè cum ſequentibus, fauetq; lectio, Septuaginta. [Nunc autem & vos inſurrexiſtis in me ſine miſericordia: itaque videntes vulnus meum, timete;] quaſi diceret; Hoc potiùs timendum vobis eſſet, ne immiſericordes erga me ſitis, potiùs quàm, ne oneri vobis ego ſim. Quod autem quidam hoc loco explicant, [timuiſtis,] ſup-

R. Leui. R. Abrah. LXX.

ple, ne mihi ob peccata hæc calamitas acciderit, valdè abſonat. Illud meliùs quod indicat Didymus; Si omnis qui peccat vexatur ærumnis, atque ea me huius rei argumentum petitis, ergo & vobis quoque timendum eſt, niſi fortè vos innocentes eſſe credatis. Sed ſi [timor] hoc loco ſit ſtupor, & terror ex magnitudine calamitatis, fortè ille quoque ſenſus ſubeſſe his verbis poſſit; Cùm nunc recens aduenerітis, & externus tantùm meæ calamitatis conſpectus ſtuporem vobis attulerit; quid ſi vniuerſæ cladis oculati teſtes à principio adfuiſſetis?

Didym. Timor pro ſtupenda calamitate.

XXII. Nunquid dixi; afferte mihi, & de ſubſtantia veſtra donate mihi?

5 Sordida amicorū parſimonia. Eugub.

FRuſtrà timent alij, fruſtrà quoque vos timetis; nihil enim a vobis exigo, facultates nullius concupiſco ad ea quæ mihi opus ſunt; nemini moleſtus fui, neque deinceps ero. Notat ergo ſordidam amicorum auaritiam, & illiberalitatem. Illud paulò durius, quod Eugub. Numquid poſtulaui à vobis munera, vt quaſi ſim vobis debitor, audaciùs mihi inſultetis, & ego cogar audire tacitus? Illud non incongruum, neque non cum ſequenti ſententia cohærens, quod ex Tygurina paraphraſi, & Vatabl. annotatione elicitur; Dixine, vt mihi conferatis aliquid, & è facultatibus veſtris largiamini pro me munera, vt me liberetis ab hoſte, & redimatis me ex manu tyrannorum corrumpendo illos muneribus?

Tygurin. Vatabl.

XXIII. Vel liberate me de manu hoſtis, & de manu robuſtorum eruite me?

1 *Hoſtis vnde dicatur. Anguſtia, & Tribulatio quid; explicatur David & Paulus.*
2 *Robuſtus quid. Vt variè reddatur à Vulgato.*
3 *Eruere quid. Quid etiam redimere.*
4 *Variæ expoſitiones; eligitur optima. Tacere quid, & quomodo vertatur à Vulgato. Iuſtus ſuorum dictorum veritatem tuetur.*
5 *Quid ignorare, cum ad culpam refertur: quid docere.*

1 LXX. Vatabl.

SEptuaginta. [Numquid aliquid vos petij, aut fortitudine veſtra indigeo, vt ſaluetis me de inimicis, vel de manu potentum? Vatabl. nomine hoſtium & robuſtorum,] neque Chaldæos neq; inimicos alios, quàm tribulationem ipſam intelligit; nam legit; [Vt liberetis me de manu tribulationis:] nam vox originalis, *Tſar*, eſt anguſtia, vel tribulatio, aut anguſtiator, tribulator, hoſtis, a radice, *Tſur*, quod eſt obſidere, oppugnare more hoſtili, vel anguſtiare, affligere, cuius vocabuli proprietas explicatur Nehemiæ 9 [Dediſti eos in manum hoſtium ſuorum, & afflixerunt eos;] videlicet obſidendo, & in anguſtias redigendo: hinc [tribulatio] pro anguſtia, & arcta rei obſidione, aut menſura. 3 Reg. 22. [Suſtentate eum pane tribulationis,] idest, menſura arcta, anguſta, ſtricta: & Pſal. 118. [Tribulatio, & (capoutur) anguſtia inuenerunt me,] ideſt, arctiſſima obſidione cinctus ſum. Sed ille eſt præclarus locus Pſal. 4. [In * tribulatione (quæ anguſtias affert latitudini & dilatationi contrarias) dilataſti mihi.] Atque eò reſpiciens videtur dixiſſe Paulus: [In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur.] Ergo cum hoſtes Chaldæi, aut Sabæi nunquam illum obſediſſent, non ſunt hoc loco hoſtes obſidentes & in anguſtias redigentes, ſed dolores ipſi & cruciatus, de quibus ipſe poſtea dicet: [Circumdedit me lanceis ſuis.]

*צר צור Hoſtis ab arcta obſidione dict. Neh. 9. 27. Anguſtia quid. Tribulatio & anguſtiæ 3. Reg. 22. 27. Pſal. 118. 143. Pſal. 4. *Nā camas ancho, que en el mayor aprieto. 2. Cor. 4. 8.*

Robuſtus verò eſt hoc loco propriè terribilis, aut formidabilis, atque idem dicitur [Violentus] infra Iob 27. & [Fortis, Pſal. 53. & Potens, Pſ. 58. & Crudeliſſimus.] Ezech. 32 atque ab eadem radice Iſa. 2. dicitur: [Cùm ſurrexerit percutere terram,] videlicet terribiliter, & formidandum in modum: & Iſai. 10. [Confringet lagunculam in terrore,] ideſt, potenter, terribiliter, ita vt hoſtes exterreat, penitusq; proſternat. Ergo [robuſti] hoc loco eſſe poterunt, violenti, & crudeliſſimi dolores, quos patitur: quibus percutitur terribiliter, incredibiliter, ad ſtuporem vſque: quibus non ipſe tantùm, ſed videntes quoque, atque audientes terrentur, & ſtupeſcunt.

Iob 26. 13. 2 Robuſtus ſ. propriè. עריץ Iſa. 2. 59. 21. & c. 10. 33

Eruere quid. פדה Redemptio non ſemper ſtricte accepta. Exo. 21. 8. Pſal. 54. 19. Pſal. 48. 9.

3 Quia verò verbum [eruendi,] eſt propriè redimere, Vatabl. intellexit; [Numquid à vobis petij, vt redimeretis me muneribus de manu tyrannorum? Caietan. vt res meas ab hoſtibus ſublatas pretio vendicet:ſ?] ſed præterquam quod id verbum non ſemper afferat [redemptionem] propriè dictam, quæ pretio & conuentione fit, ſed tantum liberationem quandam, vt Exod. 21. [Dimittat eam. Hebraicè, redimat, id eſt, dimittat liberam, ac ſi eſſet redempta. Pſ. 54. [Redimet in pace animam meam, ab his qui appropinquant mihi,] id eſt; dum in bello ſum, multis me oppugnantibus, antequam in illorum poteſtatem deueniam, in pace me Deus conſtituet, fugatis hoſtibus. Poſſet ea redemptionis vis retineri in hanc ſententiam: Hoſtes, qui me obſident, non ij ſunt, ex quorum tyrannide pretio, aut conuentione aliqua redimi poſſim: nemo enim dabit [Pretium redemptionis animæ ſuæ, & viuet adhuc in finem.

XXIIII. Docete me, & ego tacebo; & ſi quid fortè ignoraui, inſtruite me.

Philipp. D. Thom. Lenior interpretatio. LXX. Pagnin. Vatabl. Græci et Hebraizantes. Tacere, quid & quibus modis vertatur à Vulgato. חרש Chryſoſt.

4 Philippus ſimpliciter accipit: [Redarguite me, ſi mentitor, & tacebo conuictus, & ſi quid aliud ignoro, veſtrum erat errantem corrigere:] ſenſus valdè anguſtus. D. Thomas iuxta ſuperiora, ſic: [Numquid poſtulaui vt me doceretis, & inſtrueretis? minime: quorſum ergo obtruditis importuna conſilia egenti homini, ſed minimè indigenti, neque poſtulanti?] ſed hoc non decurrit leniter. Germanius & clarius iuxta Septuag. Græcos, & Hebraizantes. Pagnin & Vatab. vt nunc quaſi ad orationis finem, veritatem ſuæ orationis tueatur; Si malè loquutus ſum, teſtimonium perhibete; docete me, an alicuius opinionis errore inductus mortem expectem: an non ſit optabile cruciatibus liberari: & quidem obmuteſcam, neque lamentabor, neque vobiſcum contendam ampliùs, ceſſabo, quieſcam, quietus manebo: hæc enim omnia affert verbum [tacendi.] Chryſ. aliquanto longius ad vitæ ſuperioris peccata refert? [Quis nam ex vobis me arguet de peccato?] ſi quid vnquam aut opere, aut verbo offenderim, proferte; neq; ſolum ex ſupplicijs coniecturam facite ſceleratæ vitæ. Et quidem verbum ignorandi (*sagah*) eſt propriè per ignorantiam & incogitantiam errare, aut peccare, vt Pſ. 18. (Delicta) Hieron. errores, alij, ignorantias, i. peccata & delicta per ignorâtiam admiſſa) quis intelligit? & Hab 3. Oratio pro ignorantijs,] id eſt, pro delictis & erroribus; quam ſignificationem præclarè probat, quod ab hac radice dicitur Leuit. 4. [Anima, quæ peccauerit per ignorantiam: & inf. Quod ſi omnis turba ignorauerit,] id eſt, ſi inconſideranter peccauerit: & tunc pro eo peccato præcipitur offerri ſacrificium: quare tantum abeſt à vocis germana ſignificatione illorum ſententia, qui ignorantiam hanc pro innocentia, aut vllius peccati conſcientia, accipiunt, atque pro illo, [nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa,] vt potiùs peccatum & delictum, & culpabilem ignorantiam ſignificet; ergo inquit Iob; Si quid a me inconſideranter, præcipitanter ve dictum aut erratum eſt, vos me inſtruite; propriè, intelligere me facite; non conuitijs, ſed ratione mecum agite. Illud non ineptè obſeruat Didym. indicare Iobum, quemadmodum apud mœrentes & ægros amici ſe gerere debeant: Docete (inquit) me, i. docere debetis, non importunè arguere, & vrgere. Verbum autem docendi poteſt ex ſua proprietate exponi, fœcundare auditoris animum doctrina & conſilio, inſtar pluuiæ cœlitùs cadentis; vnde dicitur imber temporaneus: perfundite itaq; me temporanea & opportuna doctrina, qua refrigerer, qua deferueſcat ignis meorum dolorum; ſed ne me percellatis côuitiorum turbine, ne tonetis vocibus, & clamoribus, ne fulgureti excandeſcentes aduerſus miſerum hominê;

5 שגה Ignorare quid. Hieron. Habac. 3. 1. Leuit. 4. 2. Didymus. Docere proprie quid. ירה Deut. 32. 14. Ier. 5. 24. Ioel. 2. 23.

XXV. Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis, cùm è vobis nullus ſit, qui poſſit arguere me?

1 *Detrahere quid, & vt variè reddatur à Vulgato.*
2 *Quid veritas; quid rectitudo.*
3 *Arguere aliquando ad argumentationem pertinere: vt veritas non reformidat certamen.*
4 *Concinnare ex Hebræo. Vitium inepti argumentatoris.*
5 *Deſperare in ſacro Sermone. Illuſtratus Ieremias. Varia Hebraizantium & Græcorum Lectio.*

כרץ Detrahere quid propriè. 3. Re. 2. 16. Iob 16. LXX. Aquila. Auguſt. Olympiod. Iulianus. Eccleſ. 13. 27. 28.

1 Verbi [detrahendi,] quod in fonte eſt (*Maratz*) ſignificatio incerta eſt apud Hebræos, quam lôgè diuerſum ſenſum alij eliciunt: plerìq; tamen exiſtimauit idem eſſe, quod roborare, aut fortificare. Ergo ferè Hebraizâtes omnes cum Hebræis legunt; [Quàm roborata, vel, quam fortia ſunt eloquia fortitudinis, vel Quam fortes ſunt ſermones recti?] quaſi diceret; Fortis eſt veritas; facilè concludunt, quæ vera ſunt. At Vulgatus malitiam quandam, moleſtiam, & quaſi ſalſitatem veritati contrariam videtur in iſto vocabulo agnouiſſe, quare 3. Reg 2. vertit [maledictionem peſſimam quam alij, fortem, ſeu violentam: & inf. moleſtiam loquendi cap. 16. quam alij, violentam:] & eodem ferè reſpicit lectio Septuag. [Vilia veracis verba. Aquila. Moleſta fuerunt verba recti. D. Auguſtin. Vt video praua veri hominis verba dicitis,] id eſt: Meis verbis tanquam prauis, vilibus, peſſimis, moleſtis detrahitis, cùm veriſſima ſint, atque recta; proindeq; minimè acerba videri debeant. Et eleganter hæc omnia vnica interpretatione complexus eſt Olympiodorus, ſic ſcribens: [Tanquam ſi diceret, Grauis multis accidit veritas: hoc ipſum vobis euenit: idcirco mea ipſa verba, quamuis vera ſint tanquam flagitioſa, ac nullius pretij repudiatis: & indicari quidem exiſtimat, Quando auxilium cunctatur diuinum, licet vera quis dixerit, nullam tamen ei fidem habendam ab auditoribus, quaſi ipſa calamitate refutâte orationem.] Eſt enim illud quoque peculiare pauperi ex ſua inopia & calamitate malum; vt cùm [deceptus ſit, inſuper & arguatur; loquutus eſt ſenſate, & non eſt datus ei locus; & dicunt: quis eſt hic? & ſi offenderit, ſubuertent illum.]

ישר Quid veritas, aut rectitudo. Vid. cap. 1. verſ. 1. nu. 56, 57.

2 *Veritatis:* vox originalis propriè [rectitudinem] ſignificat, ſalſitatis & doli expertem; & præterea [iucunditatem,] quæ in plana & recta via ſolet eſſe viatorum comes, vt aliquando diximus: quare vterque ille ſenſus locum habet, quem ſupra indicauimus, vt orationem ſuam, & veram eſſe confirmet, & præterea non acerbam, ſed potiùs teneram, atque mollem, vt quæ ex humano quodam & tenero ægritudinis ſenſu proficiſcatur.

LXX. Arguere pro argumentari. Iob 15. Veritas nõ reformidat aduerſariorum argumentationem.

3 *Cùm è vobis nullus ſit, qui poſſit arguere me*, id eſt, nemo poſſit iure me reprehendere. Septuag. [Neque correptio veſtra verbis me ſedabit, [id eſt, vt ait Chryſoſt neque veſtras ego refutationes reformido, neque in veſtra oratione acquieſcam: quare non omnino diſſonat, ſi vocabulum [arguendi,] pro argumentandi ſumas, vt vulgus ſolet, & aliquando Scriptura; vt inf. cap. 15. [Arguis verbis eum, qui non eſt æqualis tibi] Eſt verò animi cuiuſdam erecti, & nihil ſibi conſcij, non detrectare argumentorum pugnam; nam veritas illum confirmat, cùm falſitas imbecillis, timidaque ſit.

XXVI. Ad increpandum tantùm eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.

Concinnare quid. חשב Argumentãtiũ vitium. Prou. 18. 13.

4 Concinnatis. Propriè cogitatis, excogitatis inuenire cupientes, quibus me verbis acerbiſſimis increpare, & compeſcere valeatis, non verò animaduertitis, quid vobis reſpondeam, quid res veritas à vobis & à me exigat; non tam pro veritate diſputatis, quàm pro vexando; calũnijs, & contumelijs cum homine miſerrimo côtenditis. Eſt verò hoc inepticulorum argumêtantium peculiare vitium, non attendere quid illis reſpondeatur, ſed in id ſolùm intêdere, quid poſſint ipſi demũ aduerſus reſpondentem regerere, & replicare: qui cũ loquendo quidem, ſed minimè audiendo ſint, in illos ſcriptum eſt: [Qui priùs reſpôdet, quã audiat, ſtultum ſe eſſe demôſtrat, & confuſione dignum.]

*5 יאש Ierem. 2. 25. * En negocio acabado y deſeſperado no ay que tratar mas del. Ier. 18. 12. * Ya auemos acabado con Dios; y echo de por otro camino. Tygurin. Vatabl. * Deuen de penſar, que*

Et in ventum verba profertis. Radicem (*iaas*) ſæpè vulgatus vertit [deſperare,] vt Ierem. 2. * [Deſperaui, nequaquam faciam;] quaſi dicat, actum eſt, & cap. 18. * [Deſperauimus; poſt cogitationes enim noſtras ibimus.] Inde omnes Hebraizantes hoc loco vertunt; [In ventum eloquia deſperati.] Tygurina per paraphraſim, [Nunc excogitatis ſermones & verba, idque inaniter, quibus me deſperationis conuincatis:] ſed ſignificantius Vatab [An diſceptando reputare debetis eloquia eius, qui deſpôdit animum verba mera & * ventum (q. d. An diſceptando debetis flocci pendere verba mea, qui animum ab afflictiones deſpondiſſe vobis videar? Non ſunt parui pendenda eloquia hominis afflicti.] Alij non participialiter, ſed nominaliter vertũt. [In ventum verba deſperationis,] i. Spiritu

oris

Vn hòbre tã apurado como yo, habla al ayre.
Hebræus apud Caiet.
**Lo que habla vn hombre entalado y cãſado, no es de creer; mas nace de ſu enfado, que de ſu buena razon.*
Complut. in Lexico.

oris veſtri, ventoſa verba profertis, quibus me ad deſperationem adigatis, aut deſperantis animi conuincatis. Non inepè nunc Hebræus apud Caietanum legit per interrogationem: [In ſpiritu verba * affecti faſtidio?] nam verbum illud deſperandi, non ſolùm curam aut ſpem alicuius rei à corde remouet, verùm etiam contemptum quendam, faſtidium, tædiumque affert: ventum verò ſiue ſpiritum, pro rationali parte accipit, in hanc ſententiam: Quæ homo ex deſperata ægritudine tædio, & faſtidio affectus loquitur, non ſunt accipienda quaſi ex mente deliberata proficiſcantur, ſed ex dolore & tædio partis ſenſitiuæ. Sed Complutenſes re melius perpenſa hanc deſperationem ad ipſos amicos loquentes referunt, & in hanc ſententiam explicant: [Amouetis verba a corde veſtro, & ſine cogitatione & meditatione, profertis ea in ventum;] inſtar deſperatorum, aduerſum me inſurgitis faſtidioſè, inconſideranter, furenter, acerbiſſimè mecum agitis. Quem eũdem ſenſum, ſed leniorem atque familiorem reddit noſter interpres, cùm dixit: [In ventum verba profertis;] quaſi diceret; Inanis eſt veſtra increpatio, cui nulla vera ſolidaq; cauſa, aut materia ſubſit: proinde nihil me mouet; imò potiùs faſtidio inania & ventoſa verba, quorum curam & auditum pello ex corde; neque magis curo, quàm ſi aëri dicerentur. Septuaginta. [Neque enim loquutionem ſermonis veſtri ſuſtinebo:] ſimilis loquutio inf. c. 15. [Numquid reſpondebit ſapiens, quaſi in ventum loquens? & Ierem 5. Prophetæ fuerunt in ventum loquuti:] quod ad inanem verborum iactantiam pertinet.

LXX.

XXVII. Super pupillum irruitis & ſubuertere nitimini amicum veſtrum.

1 *Irruere venatorum eſt. Leo incubat prædæ: explicat. Moyſes.*
2 *Subuertere ex Hebr. Aſſenſus Vulgatus.*
3 *Animi conſtantis vultus conſpicuus & minimè deiectus. Formula confirmanda veritatis ex Paulo.*
4 *Sedere ad animi tranquillitatem ſpectans.*
5 *Quid contentio, & quomodo à rixa differat.*
6 *Similitna in Hebr. calamitas, cauſa pro effectu. Quid perſonare.*

1 IRruitis [ſuper, &c.] Opprimitis veſtro pondere, clamore, violentia, contumelijs [pupillum,] cui non ſit adiutor: quod valde illiberale eſt. [Tamquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ,] quam labentem, & ſemidirutam viatores omnes diruere, & deijcere penitùs conantur: forſan ſumitur tranſlatio à venatione & præda, ſuper quam ſe ſolet prædo, aut venator proijcere, vt hominem vel prædam pondere opprimat, & arctè comprehenſam elabi è manibus non ſinat: ſicut de venatore dicitur Pſalm. 10. [Inclinabit ſe, & cadet, ſuper prædam, cùm dominatus fuerit pauperum.] Sic dicitur, prædam tenere Leo, cadens, accubansq; ſupra illam: ſicut ſcriptum eſt: [Ad prædam fili mi aſcendiſti (nam tribus Iuda in montana terræ promiſſionis loca occupanda, & expugnanda conſcenſura erat, ſicut Leo, qui in montibus venationem exercet) requieſcens accubuiſti vt Leo, & quaſi Leæna, quam ſuſcitare (remouere, abigere à præda, cui incubat) quis audebit.] Fontem legunt Hebraizantes actiuè. [Super pupillum proijcietis:] & Pagninus intelligit, [Proijcitis laqueos:] ſed præſtat, quod diximus; vel vt ſignificatio verbi (*Naphal*) actiuè accipiatur, pro cadere facere, vt ſenſus ſit; [Irruitis,] ideſt, veſtro pondere impellitis, & cadere facitis: ſic enim exigit ſecunda pars. Nam quod Vatabl. dicit; [Pupillo iraſceremini, vel, Pupillum condemnaretis,] neſcio vnde confirmari poſſit, niſi quia, qui cadit, inferior eſt, & vincitur ab eo, qui illum proſternit & deijcit. Sed illud languet: & non minùs diſplicet, quod Tygurina legit: [Pupillo imponere ſtudetis.

Pſal. 16. 4.
Pſ. 10. 30.
Leo cadens ſuper prædã
Gen. 49. 9.
Regia.
נפל
Irruere actiuè ſumptũ.
Vatabl.

2 Cùm ſecunda quoque parte congruunt, quæ de cadendo, aut irruendo diximus: nam [ſubuertere] propriè eſt, circumfodere, ideſt, foſſam facere, in quam decidat: ex verbo legas, [Et fodietis circum amicum veſtrum;] nam ab eadem radice dicitur Pſ. 7. [Lacum aperuit, & effodit eum.] Ad dolos, & calumnias verborum, & decipulas argumentationum videtur pertinere. Pagninus [Foditis mendacia contra amicum. Vatabl. Foditis, & machinamini fraudes:] Septuag. contumelias, & conuitia interpretantur? [Inſultatis cõtra amicum veſtrum,] Hebraiſmum eleganter noſter illuminauit, ſubuertere, deijcere, deturbare in opinionem ſceleratæ vitæ, in captioſam argumentandi, & colligendi rationem atque decipulam, in animi deſpondentis abiectionem, & puſillanimitatem. Cùm autem dicit pupillum, & amicum, ſe ſignificat: vel, vt indicant Vatab. & Caiet. eſt ſententiæ Auxeſis, & quaſi argumentatio quædam à maiori ad minus; Qui ſubuertere nititur amicum, & ſodalem, quid non faciet contra pupillum & orphanum?

Subuertere.
Pſal. 7. 16.
Vatabl.
LXX.
Hebraiſmus eluſus.
Vatabl.
Caietan.
Argumentũ à minori.

XXVIII. Veruntamen quod cœpiſtis, explete: præbete aurem, & videte, an mentiar.

IN eo, quod ſemel cœpiſtis, pergite; neque enim diſputationi me ſubtraho, neque viam præcludo diligenti examini meorum verborum; æquum tantùm iudicium veſtrum requiro, & attentas atq; beneuolas aures. In fonte; [Veſtis, & reſpicite in me,] ideſt, nolite à veſtra diſputatione ceſſare; quod ſemel voluiſtis, & aggreſſi eſtis, proſequimini; neque enim erubeſcam. Conſtantiam quandam, & firmitatem animi, & vultus minimè deiecti, aut aliquid verentis, quod ſibi obijci poſſet, videtur indicare illud: [Reſpicite in me,] vel, in faciem; fortè illud eſt, quod nos quoque dicere ſolemus. *Miradme à la cara, que yo ſoy, y harè bueno lo que he dicho:* quanquam Vulgatus ad attentionem quandam retulit, cùm quis figit in dicente oculos; & propterea reddidit, [Præbete aurem:] quod lectio Auguſ. dilucidè dixit: [Nunc autem aſpicientes vacate mihi.] Illud autem [Videte an mentiar,] Septuag. quaſi commutatis oculis, ſic legerunt; [Inſpicientes in facies veſtras nõ mentiar:] non eſt, quòd aliquid ſubuerear; ingenuè quod verum eſt eloquar, vobis teſtibus, audientibus atque videntibus. Ad libertatem orationis, & confirmationem veritatis pertinet illud; [Non mentiar:] nam neſcio quid amplius ſignificat, quàm ſi dicas, veritatem dico: vt Paulus ad Rom 9. [Veritatem dico in Chriſto Ieſu, non mentiar.

3
Animi conſtantia, & vultus minimè deiectus.
Auguſt.
LXX.
Formula cõfirmãde veritatem.
Rom. 9. 1.

XXIX. Reſpondete obſecro, abſque contentione, & loquentes id quod iuſtum eſt, iudicate.

SI quid reſpondendum, & obijciendum habetis, libenter audiam, propriè ex Hebræo, conuertimini, aut, reuertimini Septuag. Sedete obſecro, & non ſit iniuſtum, et rurſum iuſto ad eſtote. Fortè enim indignabũdi diſceſſum parabant, aut irati ſurrexerant diſceſſuri: quare illos inuitat ad promouendam diſputationem: quanquàm Olymp. & Polychron. exiſtimant perinde eſſe ac ſi diceret; Vos ipſos meorum verborum iudices conſtituo. Didymus, illud, [ſedentes,] ad ſermocinandum vacuum attentumque animum, & inquirendi cupidum ſignificare exiſtimat.

4
LXX.
Olympiod.
Polychr.
Didymus.
Sedere ad animi tranquillitatem pertinere.

Abſque contentione. Hebraicè; [Non ſit iniquitas.] Sept. [Non ſit iniuſtum:] nihil per contentionem, aut iniquum contradicendi ſtudium à vobis dicatur, aut ſtatuatur: & quidem ſapienter à Latino interprete dictum eſt, [abſque contentione.] Nam quid iniquius, quam veritatem oppugnare? & ſi ille iniuſtus eſt teſte Apoſtolo, [qui veritatem detinet;] quid, qui illam opprimit, lacerat, conuellit? Contentionem autem interpres dixit, quòd res de diſputatione, argumentis & reſponſione eſſet: eſt enim contentio in verbis, aut diſputatione cum impugnatur veritas. Vt Theologi cum Diuo Thoma definiunt. 2. 2. q. 38. art. 1. Vel, vt Ambr. [Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris:] & q. 41. eo diſtinguitur contentio à rixa, quòd illa ſit in verbis, hæc in factis, & à Græcis appellatur *Logomachia*: & quidem ſic indicatur à Paulo ſcribente ad Timoth. Noli contendere verbis; ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Rurſus idem Apoſtolus hanc contentionem cum iniquitate coniungit, perſtringens garrulos Iudæos veritatis impugnatores. [Qui ſunt ex contentione, qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati.]

5
LXX.
Rom. 1. 18.
Contentionis vitium.
D. Thom.
Ambroſ.
Contentio quo differat à rixa.
λογομαχία
2. ad Tim. 2. 14.
Rom. 2. 8.

Et loquentes (propriè, reuertentes, ideſt, diſputationem inſtaurantes) quod iuſtum eſt iudicate, ideſt, me iuſtificate; me à vobis iuſtum & innocentem iudicari oportet: quotieſcunq; in iudicium & examen me vocaueritis, ſemper iuſtus inueniar; propriè: [adhuc iuſtitia mea:] vel ſic iuſtifico meam cauſam, & controuerſiam.

XXX. Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis ſtultitia perſonabit.

6 I*Niquitatem*. Nihil quod à me iniquè dictum ſit, nihil
Stultitia qd in Hebræo. contra ius, aut contra diuinum numen. [Stultitia] *Hauoth*, calamitates, infortunia, contritiones, aliquod verbum ſtultè prolatum, propter quod plagis, & ſupplicio
הוות dignus ſim; de qua voce diximus ſuprà: admodum enim
Perſonare. variè redditur à noſtro interprete. Sed aliquando quidem ad linguæ vitium refertur, cùm latens in corde iniquitas, aut prauum deſiderium, aut effrænata cupiditas ore & verbis ſe prodit, & per ſtultitiam, & temeritatem in lingua,
Mich. 7.3. & faucibus perſonat: vt Micheæ 7. [Magnus loquutus eſt deſiderium animæ ſuæ:] quo loco eleganter dixit Tygurina: [Magnus corruptelam animi loquitur.] Sed ne quis hunc locum ad aliam radicem pertinere aſſerat, præſtò ſunt alij ab ipſa noſtra radice. Pſalm. 38. [Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates;] ſtultè, & temerè de inſidijs ſtruendis, & morte patranda locuti ſunt. Sic enim
Pſal. 51. 4. Hieronymus legit, [inſidias.] Pſalm. 51. [Iniuſtitiam cogitauit lingua tua. Hieronymus. Inſidias cogitat lingua.] Ergo ſtultitia, quam Iob negat in faucibus ſuis [perſonare,] ſunt verba per ſtultitiam & temeritatem prolata, quę latentis prauitatis, atque malitiæ aut praui corruptique erga religionem animi indices ſunt. Sed ex originali alius
בין ſenſus elicitur, nam pro [perſonare] eſt, *Bin*, quod eſt prudenter agere, vel intelligere: quare propriè legas: [An fauces, vel palatum meum non intelliget?] non ſentiet calamitates & tribulationes? fieri non poteſt, quin dolens conquerar: quin pars ſenſitiua, quæ dolorem & amaritudinem refugit, non afficiatur ſenſu calamitatum. Septuag. *LXX.*
[An fauces meæ non intellectum meditantur?] Non itaq; ſtultesco, dum in faucibus meis gemitus & lamenta perſonant; nam ad præſcriptum rationis gemo, & ſuſpiro.

Et quidem non ſemel Scripturæ, linguæ, faucibus verbis tribuunt, quod mentis & intelligentiæ proprium eſt, videlicet meditari, aut intelligere: idque duplici de cauſa. Primum, quòd magna ſit rationis, & orationis cognatio: quare quæ mentis expertia ſunt, eadem facultate ſermonis carent: tum etiam, quòd ſermo meditatione indigeat, & multa conſideratione dicendorum præuia: hinc illud: [Lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam,] ideſt attentè, ſapienter, non temerè, neque ſtultè de diuinis loquar. Simile id Ioſue 1. [Non recedat volumen legis ab ore tuo, *Ioſ. 1.8.*
ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus:] ideſt; ita meditaberis, & cogitabis aſſiduè, vt ex ipſa quaſi cogitatione, & attentione mentis efferueſcente redundent, & ebulliant in ore verba. Et ſapientia ſic ſuas leges atque præcepta haberi pro torque vult. [Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo;] videlicet vt verba, quæ in gutture formantur, fiant ad præſcriptum ſapientiæ, & illius regula, & menſura circunſcribantur. Altera verò cauſa, quod in vniuerſum cùm aliquid prudenter, & ſapienter agitur ex præſcripto rationis, tunc ratio & conſilium dicitur ineſſe ipſi rei per quam fit. Sic intellectus manibus tribuitur, vt illud *Prou. 6. 21.*
Geneſ. 48. Iacob [commutans manus benedixit filijs Ioſeph;] propriè ex Hebræo legitur: [Intelligere fecit manus ſuas;] quod Onkelus doctè explicat: [Prudenter egit manibus ſuis:] ac ſi ipſæ manus myſteriorum conſciæ eſſent. Similiter Deus dicitur populum ſuum deduxiſſe: *Gen. 48. 14*
[In intellectibus manuum ſuarum,] ideſt, ſapientiſſimis, *Pſ. 77. 72.*
& myſterioſis actionibus. Sic etiam fauces aut ſtultæ, aut intelligentes ſunt.

NOTATIO RERVM INSIGNIORVM, quæ in commentarijs fuſiùs explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

1
Reſpondens autē Iob dixit;
2
Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in ſtatera.
3
Quaſi arena maris hæc grauior appareret;
* vnde & verba mea dolore ſunt plena.
4
Quia ſagittæ Domini in me ſunt;
quarum indignatio ebibit ſpiritum meum;
& terrores eius militant cōtra me.
5
Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præſepe plenum ſteterit?

CVM Eliphaz oratio poſtulare videretur, vt eius, quæ in ſe erat fidei atque pietatis rationem Iobus redderet, atque obiectionibus propoſitis ſatisfaceret; infractus is, conſtansq; animo, atque bona conſcientia erectus ſic reſpondet. Optarem ſanè, vt ſi quæ vnquam admiſi errata, *a* quibus diuini numinis indignationem aduerſum me commerui, nunc cum grauitate ſimul meorum cruciatuum æquis lancibus expenderentur: vt cùm omnibus perſpectum eſſet calamitates meas præponderare; non ſecùs quam ingentem arenæ maris cumulum compoſitum cum re leuiſſima, nemini iam dubium eſſet, quæ patior, non eſſe meorum ſcelerum ſupplicia. * Neque verò lamenta hæc mea, atque ſuſpiria, nuper ex dolenti pectore emiſſa, propter quæ ſuſpicionem de me concepiſtis *b* iracundi & indignantis hominis, tam leuiter tractata ſunt, vt doloris acerbitas & grauitas grauior non ſit, quàm quot in littore exaggerari poſſunt *c* arenæ cumuli. Quæ enim peccata tam grauia vnquam patraram, vt grauiſſimam ægritudinem, & animi commotionem, irati & furentis maris inſtar, perferre nunc cogar, omni pondere & mole grauiorem? quin & vos aduerſum me indignamini, & excandeſcitis, quòd vobis viſus fuerim aduerſus Deum temerè & inſolenter indignari. Sed nullus, ô amici, aduerſus Deum irati, atque impatientis animi ardor, quin potiùs incredibilis animi dolor, & acerbitas, gemitum & voces has querulas ex meo pectore extorquent. Eſt enim mea calamitas, multarum rerum acerbiſſimarum acceſſione incredibiliter exaggerata, vt quæ *d* ſubita & inopinata, & quaſi per inſidias parata, atque quaſi ex alicuius hoſtis prauitate, & concepta in me malitia profecta fuerit. At vos loqui profectò rerum æſtimatores, & ponderatores videmini, & *e* aurium, quod homini conceſſum eſt, veluti bilancium iudicio, nō tam vim atque ſententiam, quam inanem meorum verborum ſonitum ponderare. Atqui (o amici) cogitare debuiſſetis, licèt quidem pœnæ ſint *f* pondus, quo ſcelus admiſſum, quaſi in altera lance poſitum leuatur, & extenuatur: tamen nihil eſſe in me tam graue ſcelus, quod illi reſpondere ex æquo poſſit: tum etiam lamentationes & gemitus, quaſi pondera quædam eſſe, quibus doloris grauitas & acerbitas leuari & extenuari poſſit. Neque verò ea omnia loquor, quæ *g* dolor ſubminiſtrat: multa deuoro, atque ſupprimo, quòd dicendi facultatem ægritudo mea ſuperet; vnde mihi noua doloris ratio accedit.

Sed heu me miſerum, quem Deus potentiſſimus atque fortiſſimus vaſtator, cuius potentiæ nemo reſiſtere poteſt, mille acutiſſimis *h* ſagittis confixit, profundiſſimiſque vulneribus, & intimos viſcerum receſſus penetrantibus, quaſi per occultas inſidias, inſtar ſagittarij alicuius ſæuiſſimi, transfixit. Sed quid ego ſagittas dico? fulmina potiùs ardentiſſima; hæc enim ille a benè curuato arcu nubium pro ſagittis eiaculatur. Hæc in me ſunt, vt qui ſolus ipſe noui, qui plagas a Deo inflictas meo corpore excepi: vos enim, ô amici, integris viribus & bona valetudine, quaſi de plauſtro loquimini: philoſophaminique liberiùs in meis ærumnis; at ego vehementiſſimè crucior: nam cum penitùs ſpicula Omnipotentis in meis viſceribus, & pulmonibus defixa hæreant, nullumque extractum ſit, vt aliquod vulneri remedium quæreretur: neque vllus ictus fortiſſimi illius brachij a me aberrauerit, ſed me omnes collimârint; accedit etiam, quòd cuſpides omnes inflammatæ & ardentes videntur, vt quæ tinctæ ſint lethali aliquo veneno; ita vror, & ardeo, exhauriorque totus ſanguine è vulneribus profluente, & aperto conciſſoq; pectore, non ore tantùm, aut naribus expiro. Ergo cùm ita meo ſanguine *i* ebriæ, obrutæque ſint ſagittæ, & madeat, aut potiùs natet ferrum, ſitio ego, & exugor, penitusq; conficior miſer. Quid, quod non ſolùm præſentibus malis, ſed aliorum etiam grauiſſimorum impendentium timore diſcrucior? ita vt vndiq; terroribus & metu obſideat, velut hoſtium immaniſſimorum exercitu oppugnatus: nam non aduentitiæ ſolùm, ſed præſentes etiam ægritudines & cruciatus incredibili ſua magnitudine me deterrent; nec non terribile ſpectaculum cunctis me mortalibus efficiunt.

Quod ſi dolores alij à me ſuſpiria & gemitus non extorquerent, at ſola fames clamare vehementius cogeret. Nec vitio mihi tribuendum, quod fameſcentibus brutis, onagro videlicet (*l* qui fameſcens frequenter, vehementerq; rudit) & boui condonatur, vt rugientibus præ fame inteſtinis, vocem atque rugitus edant. Si verò poſt ſuſpiria atque clamores, aliquid tandem mihi cibi apponitur, mirum eſt, quam ſit inſulſus, inconditus, amarus, frigidus; vt etiam fameſcenti homini ſtomachum moueat. Quòd ſi vrgente fame ſumere velim il-

a *Difficilis huius ſententia & Bilancium prima Latinorum expoſitio tractatur. verſ. 1. 2. 3. nu. 1. & 5.*

b *Altera Græcorum expoſitio expenditur nu. 2. & 6.*

c *De arenæ generatione, & ſignificatione; & prouerbialibus ex illa locutionibus, quædam ex ſacris & prophanis. ver. 3. nu. 7.*

d *Calamitatis ſignificatio accuratè expenditur ex Heb. ver. 3. nu. 3.*

e *De nomine aurium, & vt bilancium ſimiles ſint, & de audiendi doctrina & præceptis quædam. verſ 3. nu. 4.*

f *Allegoria grauitatis peccatorum relata ad diuinæ iuſtitiæ trutinam, et pœnarum pondus ex altera parte reſpondentium. ver. 3. nu. 5. Nec non etiam de ſuſpirijs & gemitu, quo eleuatur ægritudinis grauitas. nu. 6.*

g *Vt dolor abſorbeat, & præcipitet verba, ex Originali & Hebraizantibus non pauca. v. 3. nu. 8.*

h *De Dei ſagittis, quænam ſint, & vt collimẽt ſemper, & fixæ hæreant in ſcopo. ver. 4. nu. 2. 3.*

i *Vt Sagittæ bibant & inebrientur ſanguine, rubes vino ſimillime, & vt cædes hominum vindemiam referat, quædam ad SS. intelligentiam opportuna. verſ. 4. nu. 5. 6.*

l *De onagri natura, fame, ſiti, ruditu, tum ex ſacris tum ex prophanis multa. ver. 5. nu. 2. 3. 4.*

la,

6
Aut poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum? aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem?

7
Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.

8
Quis det vt veniat petitio mea; & quod expecto tribuat mihi Deus?

9
& qui cœpit, ipſe me conterat: ſoluat manum ſuam, & ſuccidat me.

10
Et hæc mihi ſit conſolatio, vt affligens me dolore, non parcat; Nec contradicam ſermonibus Sancti.

11
Quæ eſt enim fortitudo mea, vt ſuſtineam? aut quis finis meus, vt patienter agã?

la, ad quæ quondam nauſeabam, vix neceſſitatis ad victum cibus ſuppetit: non ſtultè itaque conqueror: nam hoc in omnium animantiũ natura poſitum eſt, vt ſi vel fameſcant, vel mali aliquando quippiam patiantur, inarticulatis & rudibus vocibus, & qua poſſunt ratione ſignificent; ego verò non gemere tantùm, ſed illum cibum, qui mortalium palato amariſſimus eſt, mortem (inquam) capeſſere compellor; interim alij leuioribus compulſi malis clamare permittuntur. Si enim quis in cibum inſulſum, aut male conditum, aut amarum, aut veneno infectum incidat, ſubito clamore conqueritur, & voce atque geſtu auerſatur, niſi illum dira fames cogat ſumere amara pro dulcibus: me verò infœlicem, cui grauiſſimè laboranti per meos ipſos conſolatores non liceat gemere, cùm his miſerijs acerbiſſimis paſcar, & exaturer, quas quondam firmus & valens faſtidirem. Sed illud te monitum velim, amice Eliphaz, vt qui amicitiæ officium te præſtare & colere profiteris, *m* ſalem cinemas: inſulſa enim, & nullo prudentiæ ſale condita conſilia, grata & ſuauia, imò & ſalutaria eſſe, ægrotantis præſertim palato, minimè poſſunt. Sed Sal tamen parcè & moderatè, adhibendum, ne ærumnoſum & dolentem hominẽ nimium acerbè & inhumaniter pungas; ſed potiùs ſali oleum addas, inſtar medici humaniſſimi atque prudentiſſimi, quo ægrotantis animi acerbitatem & animi morbos cures, & lenias; ne ſapiens cùm videaris, inſulſum & fatuum ſal iure haberi poſſis: præſertim, cùm ego ad mearum calamitatum leuamen, nulla valde exquiſita remedia poſtulem, ſed quocumque vel leuiſſimi ſolatij adminiculo contentus ſim, cuiuſmodi pauperibus & tenuioribus hominibus, ſal eſſe ſolet, neceſſarium quidem, ſed facilè parabile palati irritamentum, & non niſi pauperum condimentum. Nam neque delicatiſſimus cibus, qualis eſt lacteum & molle albumen *n* oui ſine ſale comedi poteſt; quantò minùs poterunt moleſtiſſimæ & inſulſiſſimæ acerbitates ſine vllo condimento deuorari? Sed ſi inſulſum & fatuum me vos è contrario exiſtimetis, quòd paulò concitatiora verba loquar & a prudentiæ ſale, & condimento imparata, mirari profectò minime debetis; nam qui inſulſam habet ſaliuam, & linguam, inſulſum expuit; qui amaram habet linguam, amarum & bilioſum excreat. Sic ſane ego mihi ipſi non dulce ſapio: neque ſuave oleo; *o* inficio enim grauiſſimo halitu, leonino perſimili, quæ mihi apponuntur: & qui amareſcam totus, dulciora non poſſum pectore promere; enimverò quæ nunc loquor, vix quondam auderem ore contingere, ac ne cogitare quidem. At vi doloris ad loquendum vel mutus, & dolens adigor, ſicut etiam (inuitus licèt) excipere & deuorare cogor importuna conſilia meorum amicorum.

Sed ad tot tandem malorum ſolatium aliquod, ab ipſo meo iudice, ne quid contra ius & æquum poſtulaſſe videar, ſummis contendo precibus, ſpero etiam anxius atque ſolicitus, vt qui me ſemel conterere & tundere cœpit, penitùs conficiat; neque me diuturniori ſupplicio excruciet: opto enim illi, cui meæ ærumnæ ſemel *p* placuerunt, nunquam non placere, neque dolens & decumbens ſolum, ſed mortuus etiam gratus, & obſequens haberi. Soluat igitur, atque expediat manum ſuam, liberè quoquo verſus conijciat, & verſet; videtur enim hactenus ſe geſſiſſe in me cædendo inſtar hominis abbreuiatam, aut colligatam habentis manum: libero itaque, & expedito brachio me confodiat; ſentio enim, quiſquis ille ſit, cuius miſer ego manu atque gladio iam diu vulneror & tundor, impeditam & ligatam illam eſſe. Ergo ſic me ille vulneret, omnemque meum ſanguinem profundat, vt mea illi mors lucro alicui, aut verò voluptati exiſtat. Hoc igitur ſolatio, interim dum me dolores vrunt, incaleſcerem, & animos, vireſque colligerem, ſi cruciatuum magnitudo certam mihi mortis ſpem allatura eſſet. Scio enim dum illi dolores me, velut *q* parturientem, excruciant, fore vt tandem ſalutis & incolumitatis ſpiritus, vitæque alterius requies atque tranquillitas parata mihi ſit. Nulla igitur mei *r* commiſeratione retardetur: nam ſi moriar, liber & ſecurus à peccandi metu euadam, nunquamq; deinceps Dei voluntati repugnabo, vt qui ex huius vitæ, & mortalium conditionis inconſtantia receſſerim. Valde videlicet meæ imbecillitati timeo, ne me à pietatis ſtudio doloris acerbitas, vel latum vnguem dimoueat; cùm itaque adhuc non peccauerim, nollem a mea vitæ innocentia recedere; quamuis ſpes mihi firma ſit, forè, vt nunquam Deo contradicam. Non eſt igitur, cur *ſ* mortem timere debeam; ſed potiùs eſt cur conſtanter petere atq; expectare illam poſſim: quam cum mihi tandem infligere voluerit Deus, tantum abeſt, vt illam deprecari paratus ſim, vt pro magno potiùs beneficio ſim habiturus: ſanctus enim qui eſſe ſtudeam, a ſancto & puriſſimo numine nihil iniqui, aut parùm mihi vtile accipere poſſum.

Et certè rem expecto neque longè diſtantem, neque valdè difficilem; nam vitam per ſe breuiſſimam in arctiſſimas anguſtias redigũt acerbiſſimi, quos perfero, cruciatus, quibus ſuſtinendis par eſſe non poſſem, niſi me *t* precandi ſtudium & aſſiduitas, atque diuina gratia corroboret: atque (humanum etiam aliquid arbitratus) gemitibus interdum & lamentationibus indulgerem: nam neque laborum meorum finem, quando futurus ſit, ſcio, vt ea cognitione & ſpe me

ad

m *De ſale ad correptionem, & ad ſapientiam relato peculiaria quædam. v. 6 nu 6. 7.*

n *Hebræorum lectio de oui albumine; aut vitello pro v. ſulſa ſaliua latè tractatur, & illuſtratur. ver. 7. nu. 8.*

o *Quid illa grauecolentia halitus, quã Septuaginta legunt; & ea anima leonina virulenta ſit, ex ſacris & prophanis notatu. v. 7. nu. 10.*

p *Vt verba huius ſententiæ afferant voluntatis quandam voluptatem, & quandam cupiditatem inexplebilem quaſi Deo noſtræ ærumnæ placeant, & ingentis lucra exiſtant. verſ. 9. nu. 2. & 4. & vt in medijs cruciatibus ſe probat Deo beneuolum. nu. 1.*

q *Afflictum, parturire ſpiritum ſalutis, dummodò patienter perferat, indicatur cum vtilitate. ver. 10. nu. 2.*

r *Vt Dei miſericordia reſplendeat, ſiue cum mortem infert, ſiue cum vitam tuetur. ver. 10. nu. 3.*

ſ *Vt mors ſegnis & timida, vtpote inermis, accedat ad virum iuſtum. ver. 19. nu. 4.*

t *Vt humana imbecillitas precum & diuina gratia robore, grauiſſimas ærumnas perferre poſſit, quædam ex ſacris. v. 11. n. 1.*

ad patienter ſuſtinendum confirmem. Non enim alium fœlicitatis temporalis finem, vel expecto, vel oblatum etiam acciperem: quicunque enim ſit vitæ ærumnoſiſſimæ illius exitus, vitæ ipſi anteferendus merito eſt.

Quippe non ego ſaxeus ferreusve, aut ſine ſenſu ſum, vt tam vehementer percuſſus neque ſentiam, neque ingemiſcam. Et quidem illa, quæ ſenſus expertia ſunt, lapides atque metalla, ictum & malleum reſpuunt & ad leuiſſimum contactum, quaſi conquerantur, tinniunt; ego verò qui mollior ſim, qui ex fragiliori teſta compactus, teſteus & luteus, penè iam confractus nullam doloris & ſenſus vocem emittam?

12 Nec fortitudo lapidum fortitudo mea; nec caro mea, ænea eſt.

Vires me iam planè deficiunt; cùm enim (quod veriſſimè affirmabo) minimè ſim puſillo, aut abiecto animo, tamen longè inferior ſum ægritudinis magnitudine, & acerbitate, &, quod mihi reliquum eſſe poterat, diuinum auxilium deſidero; * nec non veræ amicitiæ & neceſſitudinis in ipſis meis propinquis, & familiaribus officium requiro: video enim humanitatis legem aduerſum me violatam eſſe; & qui maximè conſtantes eſſe debuiſſent in me iuuando, & ſubleuando, hi primi à me dilapſi ſunt.

13 Non eſt auxiliũ mihi in me; * & neceſſarij quoque mei receſſerunt a me.

Si quid autem in lege prudentiæ, aut comitatis ego vnquam peccauiſſem, grauiter dolenti, & ab omni amicorum ope homini deſtituto condonandum erat. Qui verò non ſolùm frigent, & languent, vbi ardenti erga amicum charitate opus eſt, ſed etiam amicorum ſuorum malis territantur, & longiùs fugiunt, ne quid mali è vicino malo participent; & qui *u* miſericordiæ & pietati nuncium remittunt; hi profectò Dei timorem grauia comminantis ſupplicia fraternæ, veræq; amicitiæ deſertoribus, à ſe abiecerunt; neque Deum diligit, qui proximum non diligit; neque *x* ſanctus eſſe poteſt, qui miſericors non ſit.

u De miſericordia affectu accuratè diſſeritur, & de laude veræ amicitiæ. verſ. 14. nu. 2. 3.

x Vt ſit idem Miſericordia & ſanctitatis, verſumque Miſericordis, & ſancti nomen in ſacro ſermone. verſ. 14. nu. 4.

14 Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam, timorem Domini derelinquit.

Sed illud mihi acerbius, quòd naturæ etiam iura erga me violata video: nam vniuerſa mea cognatio me deteſtatur; & cùm me vident, ſanguinis & naturæ coniunctionem contra naturæ iura contemnentes & abnegantes, à me oculos deijciunt, atque hominem miſerrimum execrantur; velociſſimeque *y* prætereunt ad ſua quiſque negotia, & commoda contendentes, ne vlla mearum ægritudinum, ſi in me diutiùs oculos figere voluiſſent, commiſeratione tangerentur. Cumque à me inſtar torrentis, qui raptim tranſit in conuallibus, dicto citiùs dilabantur; illa etiam re torrenti perſimiles euadunt; quòd ſicut torrens hyeme, cùm opus non eſt, aquis redundat, æſtate verò areſcit, & ſqualet, ita illorum amicitia, cùm opus mihi non erat, turgebat, & fluctus atque ſpumas magnificentiſſimarum pollicitationum in cœlum tollebat: ſed cum in æſtu mearum ærumnarum ad illos confugio, fugiunt illi, excedunt, euaneſcunt.

y Vt iuſti oculos in ærumnoſos defigant, vt impij auertant & prætereant, oportuna ad mores conſideratio. verſ. 15. nu. 1. 3. 4.

15 Fratres mei præterierunt me,

Sicut torrens, qui raptim tranſit in conuallibus.

Cæterùm, in tantæ illius impietatis, & inhumanitatis pœnam fiet profectò, vt qui timent propiùs ad me accedere, ne participes ſint meorum malorum, in tantò grauiora mala incidant, quanto nix copioſior, & denſior eſt pruina. Conniuet nunc tantiſper Deus; ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſabit, atque opportunè illos diſſipabit: & incaleſcente atque ardente diuinæ iuſtitiæ ſole vniuerſam illorum fœlicitatem, quæ nunc ærea, & ſolida videtur, liquefaciet, atque diffundet. Tortuoſis, & infidis alueis deſluxerunt, vt quorum amicitiæ & vitæ ratio recta non fuerit; ſed illorum vitæ exitus omni fœlicitate vacuus erit. Interim, ſicut *z* torrentes quos nix operit, & glacie ac niue liqueſcente turbidi redduntur, externa facie conglaciente & concreſcente, occultè præterlabuntur: ita mei propinqui, dum ad meas miſerias indureſcunt, & turbida, toruaque me fronte excipiunt, cùm præſentes ſunt, & vix me conſpecto ſeſe proripiunt: ita nunquam illi mihi oportuni, aut commodi erunt: nam in mearum aduerſitatum hyeme conglaciant: & in æſtu meorum dolorum diſſoluuntur & exareſcunt, nulla ſanè in vita conſtantia viæ, neq; amicitiæ ſtabilitate ſeruata, inſtar torrentis, qui, quò fert aquarum confluentium impetus, nunc hanc, nunc illam ſemitam aut efficit, aut ſequitur. Neque non ego torrenti ſimillimus ſum; nam quondam bonorum omnium, atque diuitiarum affluentia redundabam & nunc in ſumma ſiccitate & ſqualore tabeſco.

z Torrentis ad inconſtantem amicitiam fuſior allegoria tum ex re ipſa, tum ex Hebræorum lectione ver. 15. nu. 3. & 4. & verſ. 18 nu. 3. & verſ. 20. nu. 1.

16 Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix;

17 Tempore, quo fuerint diſſipati, peribunt; & vt incaluerit, ſoluentur de loco ſuo.

18 Inuolutæ ſunt ſemitæ greſſuum eorum; ambulabunt in vacuum, & peribunt.

Et quidem vt Themanitæ, & Sabæi, dum iter faciunt in ſua illa arenoſa & æſtuante regione, ſi poſt vehementem imbrem, tantiſper ſiti compulſi de via deflectant ad bibendum, nullos iam torrentes reperire poterunt. (Nam bibula tellus momento temporis exorbet quamcunque confluentium aquarum vim maximam) & confuſi pudibundique recedunt; ſic ſanè amici mei, qui ad me conſolandum venerunt, tum etiam alij, qui ex remotis prouincijs ad hoc miſerandum meæ fortunæ ſpectaculum confluxerunt, confunduntur, & pudeſiunt dum in me oculos conijciunt, atque contemplantur hominem à ſuis fratribus, propinquis, & vniuerſis denique, quorum intererat mihi adeſſe, neglectum, atque derelictum. Cum verò nihil mihi reliquum eſſet, quàm vt ſperare poſſem aliorum Themanitarum, & Sabæorum auxilium; illi certè aut ruſtico pudore detinentur, ne me inuiſant; aut qui iam adſunt, importunè me conſolantur, vt qui à me per contemptum, & ludibrium oculos deijciant. Sed, ò amici,

19 Conſiderate ſemitas Thema, & expectate pauliſper.

20 Confuſi ſunt, quia ſperaui; venerunt quoque vſque ad me, & pudore cooperti ſunt

21 Nunc veniſtis, & modò videntes plagam meam, timetis.

22 Nunquid dixi; afferte mihi, & de ſubſtantia veſtra donate mihi? *

23 Liberate me de manu hoſtis, & de manu robuſtorum eruite me?

24 Docete me, & ego tacebo; & ſi quid fortè ignoraui, inſtruite me.

25 Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis,

* cùm è vobis nullus ſit, qui poſſit arguere me?

26 Ad increpandum tantùm eloquia concinnatis,

* & in ventum verba profertis.

27 Super pupillum irruitis; & ſubuertere nitimini amicũ veſtrum.

28 Veruntamen quod cœpiſtis, explete: præbete aurem, & videte, an mentiar.

29 Reſpondete obſecro, abſq; contentione, & loquentes id quod iuſtũ eſt, iudicate.

30 Et non inuenietis in linguâ mea iniquitatem; nec in faucibus meis ſtultitia perſonabit.

amici, vos admoneo, ne præſenti fortuna inſoleſcatis: & qui cum Themanitis atque Sabæis mercaturam & commercia exercetis, pecunijs ne multùm fidite: confundentur enim tandem, qui in illis ſperant, & facilè ad meam quoque inopiam deuolui poterunt.

Veniſtis itaque ſerò ad me conſolandum, ne in recenti mea clade, & egeſtate aut opem, ſtipemve à vobis emendicarem: & nunc quoq; vobis ipſis, ac veſtris crumenis timere videmini, dum meam indigentiam vultu minimè benigno conſpicitis. Sed ſecuros vos, & ſine timore eſſe volo: nihil enim à vobis exigam; neque vllius ſanè facultates concupiſco ad ea, quæ mihi opus ſunt: neque verò efflagitabo, vt largiamini pro me munera, quibus me ab hoſtibus & tyrannis redimatis. Nihilque præterea quidquam vobis debeo, vt quaſi pretio conductus, debeam multus, & patientiſſimus auditor veſtra probra patienter excipere. Nunquid igitur veſtra fortitudine indigeo, vt vel à potentiſſimis hoſtibus, vel ab his grauiſſimis ærumnis, & tum animi, tum corporis anguſtijs, quibus premor, liberari poſſim? Sunt enim eiuſmodi, vt non ſolùm vobis, ſed etiam mihi ipſi, cui magis familiares ſunt, formidabiles & ſtupendi exiſtant: a quib. nullo pretio, aut conuentione redimi, eripi ve poteſt miſer homo.

Quod ſi quidpiam minùs verè aſſerui, redargui paratus ſum: ego vero neque exiſtimo me vlla falſa opinionis perſuaſione aut vobis repugnaſſe; neque vllo errore deceptum meis votis atque verbis mortem expetijſſe. Sed ſi quid à me inconſideranter, & præcipitanter aut dictum, aut erratum eſt, *a* benignius admonete; neque contumelijs, ſed ratione mecum agite: nam ægrotantem, afflictumque hominem, leniter docere, non acerbiùs pungere debetis; oportunæ doctrinæ rore perſundere, non tonare & fulgurare: veritas enim, quantumuis leniſſimè & ſubmiſſè à vobis propoſita, fortiſſima eſt: eademq; quamuis ab homine imbecillo pronunciata, non facile à vobis deijci, aut ſuperari poterit.

Quare fruſtra veriſſima mea dicta repudiatis, cùm omnis doli & falſitatis expertia ſint. Neque verò veſtras ego refutationes reformido, neque in veſtra oratione acquieſcam; veritas enim me ad omnem concertationem confirmat: vos verò concinnatis, excogitatis, atque inuenire cupitis modos, quibus me verbis acerbiſſimis increpare, & compeſcere valeatis, * non tam pro veritate diſputantes, quàm vt miſerrimum hominem contentioſis calumnijs, & contumelijs diuexetis. Imitamini enim inepticulos argumentatores, qui vix animaduertunt, quid illis reſpondeatur, in id tantum intenti, quid regerere ipſi & replicare aduerſus reſpondentem poſſint. Sic me vos ſine ratione deſperantis animi arguitis. * At ego non fruſtrà neque in ventum loquor: quamuis quæ *b* afflictus & æger homo loquitur, non ſint accipienda, quaſi ex mente deliberata proficiſcantur, ſed potiùs ex partis ſenſitiuæ natura, affectu, & ſenſu. Sed nihil me iſta veſtra ventoſa verba, atque perſtrepentes, tonantes, & fulgurantes orationes commouent; neque magis curo, quam ſi aeri dicerentur.

Verùm illud certè negare nemo poſſit; illiberale eſſe, veſtro pondere, clamore, violentia, contumelijs in pupillum, cui nemo adiutor ſit, & in pauperem, inſtar *c* leonis prædæ incubantis, irruere: atque amico & ſodali verborum calumnias, & decipulas argumentationum ſtruere, & machinari, foueamque circumfodere, in quam me ſubuertere & deijcere poſſitis.

Sed in eo tamen, quod ſemel cœpiſtis, pergite: neque enim diſputationi me ſubtraho, neque viam præcludo diligenti meorum verborum examini: conſtanti enim & erecto animo ſum, nihil veritus, quod mihi à vobis obijci poſſit; neque vereor etiam veritatem aſſerere & conteſtari: æquitatem tantùm veſtri iudicij requiro, veſtrarumque aurium beneuolentiam, & benignitatem.

Si quid verò reſpondendum eſt, & obijciendum habetis, audiam libenter (neque eſt enim cur meditari velitis diſceſſum) dummodò abſit *d* contentio & contradicendi ſtudium: reuertimini itaque fœlices, & inſtaurate diſputationem. Satis enim mihi perſuadeo fore, vt vel vobis iudicibus innocens pronuntier: nihil enim, quod à me dictum, factumve fuerit ſtultè & inconſiderate proferre poteritis.

Nam cùm gemo, & ſuſpiro, minimè ſtulteſco, ad præſcriptum enim *e* rationis & ſuſpiria, & lamentationes meas, ſingulaq; verba præmeditatus exigo.

CAP.

a *Vt ſit benignum, & mite Doctoris officium ex ipſa docendi voce, & etymologia. verſ. 24. nu. 5.*

b *Quo animo, & quibus auribus accipi debeat oratio afflicti hominis, indicatur. verſ. 26. nu. 5.*

c *Vt hæc tranſlatio à Venatione deducta ſit, & vt leo prædæ incubet, quædam ad Scripturarum intelligentiam. verſ. 27. num. 1.*

d *De vitio contentionis nonnulla ex ſacris. verſ. 29. nu. 5.*

e *Vt peculiariter quod intelligentiæ eſt, linguæ & verbis tribuere ſoleat Scriptura, atque ipſis etiam externis corporis partibus, quæ cum Sapientia reguntur. verſ. 30. nu. 6.*

CAP. SEPTIMVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

In ſemel capta oratione & ſententia de optanda morte perſtat Iob; atque ex vitæ ærumnis, breuitateq; redarguit Eliphaz; ſed illam tandem quadã humanitatis ſenſu ſtatim deprecatur.

Huius capitis, atque omnium dicendorum ſcopus.

1 *An Iob lamentari iterum inſtituat. Perſtat potius in reſpondendo ſibi obiectis.*
2 *An Eliphaz errauerit in fide veræ beatitudinis.*
3 *Alia ſententia de Iobi propoſito, & mente.*
4 *Totius capitis vera ſententia, & cum præcedentibus nexus.*

1 ANNOTATIO hæc præmittenda ſanè fuit, quod totius ferè capitis ſententia, & cognitio ex Iobi propoſito ſcopo, & animi intentione inueſtiganda pendeat. In quo nõ parua eſt diſſenſio interpretum: nam exiſtimant nonnulli iam nunc diſputationem ſemel initam cum Eliphaz abrumpere Iobum, atque dimittere, & ad lamentationes humanæq; vitæ deplorationem ſe conuertere. Sed hoc mihi diſplicet; neque enim tam leuiter illum Eliphazi verba pupugerant, vt illa tam facilè deſpiciat, & obliuiſcatur, atque ad aliud agendum, quaſi per otium ſe conuertat. Illud melius, in quo ferè omnes interpretes conueniunt, vt ſtet in ſatisfaciendo obiectis ſibi ab Eliphaz, ſeque tuendo.

An Iob nũc iterum lamentari aggrediatur.
Iob reſpondet obiectis ab Eliphaz.

2 Sed cuinam peculiari obiectioni reſpondeat, aut quam ſolutionem adhibeat, diſſentiunt iterum. Nam D. Tho. & Caiet. exiſtimant, reſpondere Eliphaz aſſerenti beatitudinem atq; bonorum operum præmium non eſſe expectandum poſt hanc vitam: quòd nullam aliam, quàm iſtam hanc & perituram videatur ille agnoſcere: reſpondeatq; Iob, id fieri non poſſe: cùm præſens mortalium vita non conſiſtat in ſe ipſa, ſed ad alium ſtatum tendat, ſicut motus ad quietem; & militia, bellicuſque tumultus ad victoriæ, & pacis tranquillitatem poſſidendam: atque mercenarij labor ad laboris intermiſſionem mercedemq; percipiendam. Eandem Iobi mentem aſſeruiſſe quoque videtur R. Moyſes, qui ſcribit verſari Iobum in confutatione illius rationis, videlicet, iuſtis non deeſſe in hac vita ſuorum meritorum iuſta præmia: ergo reſpondeat Iob ex vitæ breuitate & ærumnis, quæ tempus & ſpatium videntur negare expectando, & fruendo præmio, cùm non melior ſit vita, quàm breuiſſimum militiæ tempus, quod duobus aut tribus anni menſibus abſoluitur: aut quam operarius mercenarij dies, qui totus ſudore atque labore plenus eſt. Sed hæc expoſitio tribuit viris ſapientiſſimis indignum & intolerandum errorem, vt ſuprà diximus in præf. & initio capitis quarti.

D Thom. Caiet.
An Eliphaz errauerit in fide beatitudinis futuræ.
R. Moyſes.

3 Sed Chryſoſt. tamen in catena indicat Iobum contendere, vt probet ſuam calamitatem non tam ex ſcelere aliquo, quam ex quadam naturæ lege ſibi accidiſſe, neq; bonis tantùm bona, malisq; mala tantummodò, ſed permixtim, nunc huic, nunc illi accidere mala, cùm mortales omnes duriſſimam agant militiam. Præterea Iſidor. Clar. ſubtiliter cogitauit hæc recitari, & proferri à Iobo quaſi ex Eliphaz ſententia: ſic (inquit) amice Elipha, ſtatuis Deum vulnerare, & deinde mederi; & ſicut militi aut mercenario ſtatutum eſſe mortalibus quieſcendi, & mercedem percipiendi ſuum quoque tempus: ego verò, nõ omnino breue tempus, neque paucos menſes expectaui, & tamen nullum vidi laborum meorum finem, mercedem nullam.

Chryſoſt.
Ærumnæ vitæ homini ex neceſſitate accidunt.
Iſid. Clar.

Ad hæc indicat Polychron. quæ de militia, & mercenarij labore dicit, eò pertinere, vt probet honeſtè & laudabiliter mortem à ſe deſiderari, vt à milite belli exitum, atque miſſionem, & à mercenario nocturnam quietem.

Polychron.

4 Tandem, illud videtur congruentiſſimum, vt quod c. 3. dixerat de optanda morte, in quo hæſerat Eliphaz, nunc confirmet; & ex calamitatum magnitudine, querimonias ſuas penſari oportere: itaque vt Olympiod. dixit, amicis iam pro tribunali ſedentibus, ſuam Iobus inſtituit defenſionem, atque grauiſſima maximeque opportuna comparatione exorditur.

Totius capitis vera ſententia, atq; dicẽdorum omniũ ſcopus.
Olympiod.

I. Militia eſt vita hominis ſuper terram; & ſicut dies mercenarij dies eius.

1 *Iob non tam de alijs; quam de ſe hoc cap. loquutus. Prima perſona ſolet in Scripturis de ſe ſub nomine tertia loqui. Explicatur Samuel, & Dauid.*
2 *Militia quid. Conſideratio prima ad ordinem, ſtationes, & ornatum militarem relata. Stellæ militant, & quare. Militaris conſtitutio Aureliani Imp.*
3 *Secunda militiæ conſideratio, de militari obeditatia multa ex prophanis. Centuriatis vitis quæ. Miles coniuratus, & voluntarius.*
4 *Tertia conſideratio terrorum, & diſcriminum. Lex terrætur rotarum ſonitu.*
5 *Quarta conſideratio militiæ ad tentationem relata: expenditur lectio & proprietas Græca. Piraterium pro receptaculo piratarum.*
6 *Piraterium pro loco infeſto piratis.*
7 *Piraterium pro exercitio piratico. Impij viuunt ex rapto. Ambitio pertinet ad rapinam.*
8 *Tentatio pro tempore, & loco tentationis, & experimenti: per tribulationes ſumitur de homine experimentum: explicatur Sapientia.*
9 *Tentatio, ipſa ærumna.*
10 *Militia pro ipſo exercitu, & militibus. Corporis compoſitio exercitus ſimilis.*

ILlud primò proponi poteſt, an hæc ſit communis omnium mortalium vitæ deploratio, atque de homine in vniuerſum loquatur: nam ſic aſſerunt Græci omnes, & pleriq; Latini. Sed eandem ferè dubitationem facilè nos expediuimus c. 3. ſimilique ratione nunc quoq; ſtatuendum videtur, licet quæ dicuntur hoc capite, in alios quoq; mortales cadant, ſed de ſe potiſſimùm loqui; atque cùm [hominem] nominat, ſe nominare. Eſt enim Scripturæ conſuetudo, vt prima perſona de ſe loquatur, quaſi de quapiam alia tertia. Exempla frequentia. Gen. 4 ait Lamech, [Audite vocem meam vxores Lamech:] non dicit vxores meæ: & Dauid 3. Reg. 1 [Tollite vobiſcum ſeruos Domini veſtri (id eſt meos) & imponite Salomonem filium meũ ſuper mulam meam:] & Aſſuerus Eſth. 8. Scribite [Iudæis ex regis (meo) nomine, ſignantes litteras annulo meo:] huc quoque illud pertinere videtur Geneſ 19. [Pluit Dominus à Domino ignem,] id eſt, à ſeipſo, vel cœlitùs, vbi ipſe reſidebat. Sed, quod ad rem præſentem proximè facit, ſub hoc nomine [hominis,] ſolet aliquis de ſe tanquam de alio quopiam loqui: ſic cùm vulgò loquimur ipſi, dicere de nobis ipſis ſolemus, *In perſona, o el hombre haze:* homo facit, id eſt, ego ipſe facio. Pſal. 38 [A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus; (deinde ad tertiam perſonam tranſit de ſe quoque loquutus) propter iniquitatem corripuiſti hominem, (me) tabeſcere feciſti ſicut araneã animam (meam) eius. Pſal. 108. Perſequutus eſt hominem (me) inopem, & mendicum] & Pſal. 33. Iſte pauper clamauit (ſeipſum ſignat, *eſte probre que aqui veys*) Eadem loquutionis forma Chriſtus Ieſus ſe filium hominis nominat, [Quem dicunt homines eſſe * filium hominis?] id eſt, me ipſum, &, [Filius hominis vadit,] non aliter Iob de ſe loquutus ait; [Militia eſt vita hominis] Sed quidem quod ipſi conuenit, omnibus conuenit; nam eadem vitæ, mortalitatis, ærumnarum cauſa & lex mortalibus omnibus communis eſt. Iam igitur in militiam ingrediẽdum nobis eſt.

Iob nõ tam de alijs, quã de ſe hoc c. loquutus.
Prima perſona de ſe, tãquam de tertia loquitur.
Gen. 4. 23.
3 Reg. 1. 33
Eſth 8. 8.
Gen. 19. 24
Pſ. 38 11.
Pſ. 108. 16.
Pſal. 33. 7.
Matt. 16. 13
** Que ſe diza por alla del hõbre, y que ſe habla de la perſona.*
Matt. 26. 4

2 *Militia eſt vita hominis.* Multa ſunt in militia, quæ cum præſenti inſtituto facere poſſunt: & quidem nomen *Tſaba*, ab eadem radice dicitur, quod eſt militare, & ſtare in militia, ordine, loco, tempore conſtituto: nec tam eſt congredi, aut præliari cum hoſte, quam ipſa bellandi ratio, & ars, aut militaris diſciplina, exercitus ordo, militem agere, militiam exercere: hinc quidquid ſuam ſtandi, aut ingrediendi rationem præſcriptam ſeruat, militare dicitur: propterea ſtellæ militant, & cœleſtem militiam atque exercitum efficere dicuntur; & in illis facile videre poteris omnem militiæ rationem deſignatam in Scripturis: de his enim ſcriptum eſt. Iud. 5. [Stellæ manentes in ordine, & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt:] ſuis autem ſedibus & ſtationibus hærent immotæ, nam pleraque hæ ſuis certis & definitis motionibus, & curſibus caſtrametantur, quamquam huius exercitus, quaſi adminiſtris vagari, & cizare inter medios alios milites quibuſdam licet;

צבא Militare quid.
Quid primum in militia conſideretur.
Stellæ exercitum conficiunt, & militiam.
Iud. 5. 20.

Pſ. 135. 9. *Nah. 2. 2.* *Aureliani conſtitutio de militib.* *Flauius Vopiſcus.*

cet; ij ſunt planetæ, quos vaga & errantia ſydera vocant: horum omnium imperator & Dux luminum Sol, aut certè Luna, cui [noctis poteſtas] tradita eſt: atque illud hunc militiæ peculiare eſt, vt ornatiſſima ſit, benèq; tectis atque lucentibus armis veſtita: lucent enim, atque ſcintillant, [lucens Lunæ Globus, Tytaniaque aſtra:] quare tum ab ornatu, tum à ſplendore & lumine Chaldæorum exercitum deſcripſit Nahum, c. 2. [Clypeus fortium eius igniteus, viri exercitus eius in coccineis:] quò illud pertinet Aureliani Cæſaris inter alia ſeueræ diſciplinæ præcepta, quæ in epiſtola militari Vicario ſuo tribuno cuidam mandat, Authore Flauio Vopiſco. [Vt militum arma terſa ſint; veſtis noua veſtem veterem excludat; ſtipendium in baltheo, non in popina habeat; torquem brachialem, & annulum apponat.] Ad quam ſimilitudinem de Deo pugnatore ſorti, dum cum impio non depugnat, dicitur. [Gladium ſuum vibrauit.] Hebraicè, [expoliet Hieron. acuet, alij, ſplendificabit,] exterget; nunquam illius arma ſqualent rubigine. Hinc Latinus interpres ad ornatum retulit id Geneſ. 2. [Perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus (in Hebræo & Chaldæo, omnis militia, vel exercitus) eorum.] Sed cùm iam prœliandum eſt, & manus cum hoſte conferendæ, nulla tunc ſtrenuo militi ratio, aut cura ornamentorum eſt; nam fœdo puluere & atro fumo inuoluuntur, & nigreſcũt omnia, nulla certæ ſtationis habita ratione: permiſcentur enim multa confuſione vterque exercitus. Non aliter milites hi cœleſtes, cum contra inſenſatos pugnabunt, deponent ſpecioſa, ſplendentiaq; ornamenta: nam [Sol obſcurabitur, Luna vertetur in ſanguinem, Stellæ de cœlo cadent.] Niſi fortè ideò appelletur militia cœli, quòd ſtellę, & Luna videantur agere nocturnas excubias: nam noctu vigilat cœlum apertis luminibus: vnde honeſtæ illæ fœminæ, quæ oblatis ſpeculis pernoctabant in oſtio tabernaculi, dicuntur [excubare] Exo. 38 Hebraicè, [militare.] Vnde etiam Angeli, qui [vigiles] ſunt, ijdem etiam milites ſunt, exercitumq; conficiunt. Iam ergo dicere Iob poterit: Dum vitam hanc viuo, ſcio quidem me militem agere, non domi, neque in pace verſari, ſed foris atq; militiæ: ſeruariq; à me oportere quamcunque mihi ſedem, aut ſtationem meus Imperator conſtituerit, quantumuis ea ingenti labori atq; diſcrimini obnoxia ſit: quamuis me ſtationarium militem conſtituat, qui excubias agam, qui vigilem. Vigilare itaque me oportet, in quacunque tandem vitæ conditione ſim: neque enim quamuis doleam, animi mei, aut diuini obſequij, curam & ſtudium abijcio. Sed nõ ideò, interdictum mihi fuerit deſiderium, rude donari militem iam emeritũ, & huius vitæ veluti ſacramento abſolui; atque dolorum, & mortalitatis ſtipendio expungi.

Gen. 2. 1. *Mat 24. 29* *Act. 2. 20.* *Alia ratio caleſtis militia.* *Exo. 38. 8.* *Dan. 4. 14.* *Angelorum exercitus.* *Prima huius Iobi militia acceptio.* *Miles ſtationarius.*

3 Secundò in militia licet conſiderare, non promptitudinem tantum militum, ſed neceſſitatem quandam parendi Imperatori; eſt enim militia, obedientia quædam fortis, & inuicti animi, verùm arbitrio carentis ſuo. Cuius rei, id eſt, militaris obedientiæ præclara multa exempla ex antiquitate peti poſſunt: neque enim tantùm duci aut tribuno, ſed vt alter alteri quaſi ſeruus obſequeretur inter alias militares conſtitutiones Aurelianus Imperator præcipit. Inde angeli militum & nomen, & officium obtinuerunt, q diuinæ voluntati, & dicto obedientiſſimi ſint, vt dicitur Pſal. 102. [Omnes angeli eius potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum eius.] Atque ſuorum militum obedientiam exponens Centurio ille Matth. 8. dixit. [Habeo ſub me milites, & dico vade, & vadit; & alij veni, & venit.] Non aliter miniſterium, & obſequium ſuorum angelorum ipſe exponit apud Zachariam Deus: [Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi * euntes & reuertentes,] id eſt; quos acceptis mãdatis priùs rediſſe, quàm iuſſe ſentias. Hinc etiam qui in templo ſeruiunt, militare dicuntur, quòd diuinæ voluntati dicati ſint Iſa 24. [Viſitabo ſuper militiam cœli,] id eſt; ſuper miniſtros templi, & myſteriorum cœleſtium a de quo aliquando plura. Sed illud peculiare in rem præſentem; q incredibilis dolorum tolerantia, & obtemperatio requirebatur a milite, dum cędebatur. Quare extat apud Martianum Conſultum, lex illa; [Eum qui Centurioni caſtigare ſe volenti reſtiterit, Veteres notauerunt. Si vitem tenuit, militiam mutat; ſi ex induſtria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punitur.] Huius autem Centurialis vitis, id eſt, bacilli ex vite, quo tribuni aut Centuriones milites ob crimen cædebant, meminere Pli. lib. 14. c. 1. Cornelius Tacit. lib. 1. alijque quos affert Petrus Crinit. de

In militia requiritur Obedientia. *Aureliani conſtitutio.* *Militia Angelorum.* *Pſ. 102. 20.* *Matt. 8. 9* *Zach. 9. 8* **Que a penas los ha mãdado la coſa, quando la dexã hecha, y eſtã de buelta.* *Miniſtri templi militãt.* *Iſa. 24. 21.* *L. miles agrum 13 D. de re mil.* *Centurialis vitis.*

honeſt. diſc. lib. 2. c. 2 Hoc quoque Iob dicat; Dum vixero obediam diuinæ voluntati; nunquam diuinum imperium, quantumuis duriſſimum, detrectabo: ſi me ille cædat, & verberet acerbiſſimè, [nodoſam poſthæc ſi frangat vertice vitem,] non reſiſtam meo duci, non tribunis aut centurionibus, non diuinæ iræ, mearumque pœnarum adminiſtris; miles ero integerrimus: ſed cùm tam grauiter doleam, tamque affecta valetudine laborem, cauſarius, valetudinariuſve miles haberi velim, qui meritò militiæ laboribus ceſſare debeam, imò qui cogendus ſim militia ſuperſedere, vitamque hanc militarem relinquere.

Pli. l. 14. c. 1 *Tacit. li. 1.* *Crin. li. 12. cap. 2.* *Iuu. Sat. 8.* *Miles cauſarius, aut valetudinarius.*

4 Tertiò, poteſt [Militiæ] nomen ſignificare humanam vitam plenam totam tentatione, difficultatibus, diſcriminibus: nam in his poſita eſt vniuerſa militiæ ratio, vt plena ſit ſolicitudinis, atq; ſtomachi; vt indicatur Iud. 5. in cantico Deboræ canentis triumphum: [Quicunque obtuliſtis de Iſrael animas veſtras, ad periculum. & 2. Reg. 11. Varius eſt belli euentus & nunc hunc, nunc illum conſumit gladius.] Atque humanæ vitæ pericula copioſè perſequitur Paulus. 2. Cor. 11. Sunt enim humanæ vitæ comites vbivis terrarum, atque gentium: minitantur omnia nobis ſæuum aliquid, & triſte, ſiue ad animum, ſiue ad corpus reſpicias: quem horrificum atque terribilem tumultum belli deſcripſit eleganter Nahum, c. 3. nam contendentibus aduerſus Niniuem hoſtibus, [Vox flagelli, (nam auriga crepitante flagello & equos ad curſum ſtimulat, & hoſtibus timorem affert) & vox impetus rotæ (Septuag. Vox commotionis rotarum:] eſt namque etiam ſonitus hic horrificus, cum magno impetu currũt: & inter alia, quæ magnanimos leones terrent, ſunt rotarum orbes circumacti, vt ſcribit Plin. lib. 8. cap. 16 non quòd curules milites ſuſpicetur, cùm currus etiam inanes formidare eodem loco Plinius obſeruet) & equi frementis (hinnitu, quaſi procul odoratus bellum, prouocat equus hoſtem) & quadrigæ feruentis (vehemẽter concitati, & inſultantis, pedibusque lapides quatientis, atque ex ſilicibus excutientis ſcintillas; hæc enim omnia cadũt in vocem originalem: propriè dicas, ferueriter exultantis, & quatientis campum quadrupedante pedum ſonitu) & equitis aſcendentis (nam milites vocibus etiam & clamoribus ſe excitant ad pugnam) & micantis gladij, & fulgurantis haſtæ (nam ſplendens ferrum fulguris, aut fulminis ſimile eſt; quod longè conſpectum territat hoſtes) & multitudinis interfectæ (nam qui vulnerati cadunt, ſimul cum voce, extremoque ſpiritu vitam profundunt) & grauis ruinæ, neque eſt finis cadauerum, & corruent in corporibus ſuis (alij namque ad ſociorum ſuorum cadauera impingebant, ruebantque in ipſos ſuorum hoſtium mucrones) Militia igitur eſt vita hominis ſuper terram; quid enim non ſit in vita plenum diſcriminis? Quis non ſit hoſtis aduerſum te armatus? in ipſis tuis ſocijs corrues, cùm plurima [pericula ſint in falſis fratribus, atque pericula ex genere.] Hæc cum ita ſint (inquit Iob) quid me iubes in vita hac fœlicitatis ſperare, O Eliphaz, in qua nihil ſit tutum, nihil tranquillum?

Tertia militia conſideratio, ad terrores & diſcrimina relata. *Iud. 5. 1.* *2 Reg. 11. 25.* *2. Cor. 11.* *Nah. 3 2.* *Leo territus ſonitu rotarum.* *Plin. lib. 8. cap. 16.* *2. Cor. 11. 26.*

4 Quartò alij in militia agnoſcunt locum atque tempus tentationi expoſitum iuxta lectionem Septuag. [Nunquid non tentatio eſt vita hominis ſuper terram? quæ lectio frequentiſſimè vſurpata a concionatoribus dum de Chriſti Domini tentationibus pro cõcione declamant; & quidem valdè ad rem; ſi tamen propriam [Tentationis] rationem atque germanam ſignificationem paulo diligentiùs inueſtigauerimus. Duplex ergo poteſt ſubeſſe ſignificatio atq; ſententia. Prima, quòd humana vita prædonum, piratarumq; inſidijs & incurſionibus valde infeſtetur: nam quod Græci dicunt *Piraterion* eſt, vita hominis ſuper terram, illud ſonat; nam *Piratevo*, prædari eſt, aut piraticam exercere; quare *Piraterion*, eſt ſedes piratarum; ſeu locus quem piratæ tenent, atque infeſtant: quare ſenſus commodiſſimus; Humana vita, militia, id eſt, militiæ locus eſt, plenum piratis, atque hoſtibus mare, ſceleratiſſimorum latronum ſpelunca & receptaculum. Ergo cùm inter prædones, piratasq; ſæuiſſimos verſemur, a tergo, à lateribus, ſepti diſcriminibus, inſidijsque certiſſimis circumuenti, non ego (inquit) accelerem, vt periculoſiſſimum *Piraterium*, locaque infeſtiſſima citò prætereuehar?

Quarta militia conſideratio, ad tentationem relata. *Expenditur lectio Sept. Tentatio qd propriè.* *πειρατή-ριον* *πειρατεύω*

6 Poteſt autem *Piraterion*, non eſſe piratarum receptaculum; ſed illud tantùm hoc loco indicare, locum expoſitum infeſtatumq; piratis, in quo impunè volitant, graſſanturq; prædones. Nam ſcriptum eſt: [Væ terię & mari, quia deſcendit Diabolus ad vos habens iram magnam.] Qui

Altera Piraterij conſideratio. *Apoc. 12. 12*

hinc

hinc diſcedit, liber iam euaſiſſe videtur ex inſidijs, atque hoſtibus: igitur hæc erit Iobi ſententia; Cùm mortem opto, in tuto eſſe deſidero; quandiu enim viuo, hoſtium & ſpoliatorum incurſionibus expoſitus ſum: liber enim humani generis hoſtibus in hanc vitam, & in hunc aërem, quem ducimus, velut poteſtatibus aditus patet.

Tertia Piraterij conſideratio, pro exercitio Piratica. *Ouid. 1. Metam.*

7 *Piraterion* denique non pro loco piratarum, ſed pro ipſa piratica, ſeu exercitio piraticæ ſumi debere, non nemo contendit, vt & Sabæorum, Chaldæorumque rapinis Iob ſtimulatus illud dicat.

Viuitur ex rapto, non hoſpes ab hoſpite tutus.

Neque ab hoc alienum eſt illud [militia] nomen: nam pro deprædandi, & latrocinandi officio aliquando accipitur: præterquam enim quod milites aliquando latrones dicti ſunt (vt ſuprà indicauimus, & poſtea latiùs dicemus) ſed frequenter quidem non ſunt contenti milites ſtipendijs ſuis; rapiunt ergo. Igitur ex [militiæ] nomine, vniuerſa ſcelera ad vnam [latrocinandi] nequitiam reuocare videtur; ſicut Paulus inexplebilem omnis generis cupiditatem, [auaritiam] aliquando vocat; ita inuidiam, ambitionem, auaritiam, libidinem, reliqua denique peccata, quorum materiam improbi auidiſſime conſectantur, & veluti præripiunt alijs, vel ex manibus eripiunt, Iobus vocet [piraticam, & latrocinium;] Præſtat (inquit) viliſſimis his rebus, quibus improbi furunculi inhiant, dimiſſis hinc egredi, atque eò contendere, vbi quidquid poſſideas, [Neque ærugo, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt, & furantur.] Illud verò nõ eſt à ſacro Sermone alienum, vt de eo, qui honores ambiat, tanquam de raptore loquatur; cùm dixerit Paulus; [Non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo:] de quo aliàs.

Epheſ. 4. 19 *Matt. 6. 19.* *Philip. 2. 6.*

Quarta militia ex Græco obſeruatio, pro loco & tempore ſumẽdi experimenti. *4. Re. 25. 19* *LXX.* *Rom. 5. 4.*

8 Poteſt quidem Græcæ etiam voci illa [tentationis] ſignificatio ſubeſſe, vt [militia] tentatio ſit, quaſi locus, tempuſque experimenti, quo exploratur, qualiſquiſque ſit; & de alicuius vel fortitudine, vel conſtantia & tolerantia, aut alia animi virtute periculum fit: neque eſt aut alia ars, quà meliùs exploretur hominis virtus, fortitudoque militaris, aut aliud hominum genus, de quibus aut frequentiùs aut veriùs experimentum fiat: ſic 4. Reg. 25. [Sopher, princeps exercitus probabat tyrones de populo terræ. Hebraice, militare faciebat,] ideſt, ea ratione de cuiuſq; virtute, & viribus periculum faciebat. Sept. [Qui ordinabat populum terræ,] ideſt, in ordine diſciplinaq; militari exercebat, & inſtruebat. Hac ratione dicitur, [patientia operari probationem;] nam tribulationum, laborumque tolerantia oſtendit, quid valeant cuiuſq; humeri, quid ferre recuſent; quis qualiſve quiſque ſit. [Sic tentatio eſt vita hominis,] in qua princeps militiæ Deus nos probat; nam quidquid in vita nobis accidit, tum & creaturæ omnes noſtras vires, animique noſtri virtutem explorant, & de nobis experimentum ſumunt. In quam quoque ſententiam dictum eſt Sapien. 14. [Creaturæ factæ ſunt in tentationem animabus hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.] Nam in vſu creaturarum proditur cuiuſque animus: pleraq; enim non ſolum propter neceſſitatem, ſed etiam propter probationem, aut tentationem creata ſunt à Deo: non aliter, quam cum paterfamilias nõ ſolùm domeſticis, filijs, aut ſeruis neceſſaria largitur, verum etiam minimè neceſſarias pecunias aut exponens, aut ſcrinium apertum relinquens, obſeruat quo ſe quiſq; modo gerat, & an ijs abſtineant, quæ contingere liberè, & impunè poſſent; an verò cũ tranſgredi poſſint, minimè tranſgrediantur; atq; neceſſarijs tantùm contenti viuant. Propterea Paulus ait: [Omnia mihi licent (ideſt, poſſum) ſed non omnia expediunt] non licet per rationem, neque per diuinam legem, ergo ait Iobus; Scio militiam eſſe vitam hominis, atq; me probari ærumnis, & belli laboribus, explorariq; animi mei vires, conſtantiam, atq; patientiam; virum me præbebo, & minimè ineptum militiæ. Nam cùm ſuſpiro, non recuſo probationem, viriumq; examen; ſed qui ſatis probatus iam ſim, ſi fieri poteſt, vt dimittar aliquando, precor; non fugiam ipſe; ne fugitiuus miles, militiæq; proditor, atque deſertor ſim, niſi ab eo cui bene notus, & exploratus ſum, [in pace dimiſſus.]

Sap. 14. 11. *Simile.* *1. Cor. 6. 12.* *Miles fugitiuus.*

Nicetas. *Polychron.* *Chryſoſt.*

9 Cùm præcedenti quoque annectenda, quamquam nonnihil diuerſa, Græcorum interpretatio, Nicetæ, Polychr. Chryſoſt. qui per [tentationem] nihil aliud intelligunt, quam vitæ ærumnas, atque difficultates: licèt enim proſperitas probare & tentare etiam plæroſque ſoleat, vt in Prouerbio eſt; [Honores oſtendunt virum;] ſed illa [tentandi] ratio certiſſima, & efficaciſſima eſt per tribulationes, & quæ nullis pateat calumnijs. Vide quæ ſuprà diximus, cap. 2. verſ. 5.

Militia pro exercitu, et militibus. *Iſa 24. 21. & 34. 4.* *Ier. 19. 13.* *Luc. 2. 13.* *Act. 7. 42.* *Non minùs difficilè corpori cũ animo commercium cõtinere, quã exercitum alere.*

10 Quoniam verò vox (*Tſaba*) non militiam ſolùm, ſed exercitum etiam ſignificat, placuit quibuſdam perinde eſſe dicere: [Militia eſt vita hora hominis ſuper terram;] ac ſi diceretur; Exercitus eſt. Sicut dicitur in ſacris frequentiſſimè [militia,] ideſt, exercitus & milites; vt [militia cœleſtis,] ideſt, exercitus ſyderum, atq; luminum, vel angelorum. Hinc ille ſenſus elici poterit; Valdè difficilè, valdeque laborioſum eſt, exercitum ſuis ſumptibus alere, & diutiùs continere; nihiloque faciliùs illam vitam viuere, in qua tum animus, tum corpus, atque ſingula corporis membra, & internæ externæque facultates in vnum quaſi exercitum coeuntes, commeatu neceſſario indigent, quo ſæpè carent; & cum numeroſiſſimo hoſtium exercitu pugnant, à quibus ſæpè vincuntur: facilè quoque diſſoluitur hæc hominis compoſitio. Ergo quis non meritò optet belli finem, vt quiſque poſſit in domum ſuam redire diſſoluto exercitu; [Corpus in terram ſuam, & animus ad Deum, qui fecit illum?] nam hac quaſi lege, & præſtituto ſibi fine militat homo, & ad bellicum laborem vocatus eſt; dictum enim illi eſt: [In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es.]

Gen 3. 9.

Militia pro tempore cõſtituto. *R. David.* *R. Mardoc.* *Pagnin.* *Vatab.* *Hebræus apud Caiet.*

11 Pleriq; ex Hebraizantibus hoc loco legendum putant. [Tempus præfixum, aut determinatum eſt homini ſuper terram.] R. Mardochai in ſuis concordantijs, ſequuntur Pagnin. Vatabl. Neque inter hos numero Hebræum illum apud Caietan. qui tantùm vertit: [Tempus eſt hominis ſuper terram:] quaſi homo tantùm ſciat vti omnibus temporis differentijs: nam præterquam, quòd hæc Philoſophia de vſu temporis, alterius ſit loci, & negotij, certè vox originalis non ſignificat tempus ſimpliciter, ſed certum aliquid & conſtitutum, ea analogia, quòd certo & determinato anni tempore exerceri ſolet [militia;] ſicut ſcriptum eſt: [Factum eſt vertente anno eo tempore, quo ſolebant reges ad bella procedere;] æſtiuo viuo videlicet tempore, aut potiùs initio veris, videlicet Martio, à quo annus verti incipiebat Exo. 12. Vel ideò [militia] tempus determinatum affert, quia nõ quæuis ætas erat bello apta, ſed determinata & certa; vt patet ex lege Numerorum [à viginti annis, & ſuprà;] ex quo colligi poteſt fortitudo exercitus Iſraëlitici; nam alij à decimo ſeptimo anno adſcribi militiæ poterant; aut author eſt Liuius decad. 3. li. 1. & aliquando etiam à 16. anno, vt idem Liuius ſcribit eiuſdem decadis lib. 3. maiorem autem ſex & quadraginta annis ineptum etiam militiæ iudicabant, niſi in neceſſitate reipublicæ, vt Polybius tradidit lib. 6. Aliquando etiam qui ad decimum quintum annum perueniſſent, ſcribi milites poterant, vt ex Varrone conſtat: qui dum deſcribit gradus ætatis humanæ, eos qui ad decimum quintum peruenerunt, ait dici eſſe ex catalogo, ſicut vltra catalogum, qui iam militiæ apti non ſunt: catalogum autem vocabant tabulas, in quas per numerum milites ſcribebantur. In Eccleſiaſtica etiam militia, ideſt, in ſacerdotum & Leuitarum miniſterio, & ſeruitio templi, certa etiam ætas conſtituebatur. Num. 8 à viginti quinque annis, & ſuprà, vſq; ad quinquageſimum. Non ſolùm enim in ſpirituali & Eccleſiaſtica militia corporis robur labori perferendo requiritur, ſed ne immaturus ſit animus: & quidem apud propbanos illi qui ad vigeſimum quintum annum perueniſſent, plenam militiam habere, completaque ſtipendia, & militiæ tempora dicebantur, vt obſeruauit Seruius, 2. & 7. Æneidos. In hanc rem accipiunt, id Iſa. 40. [Completa eſt militia eius:] ſubeſt enim eadem vox (*Tſaba*) quanquam correctior lectio Vaticana, [malitia] legat; re quidem, atque voce etiam propè eadem: nam [militiam, quaſi malitiam] dictam volunt, quod multa dura, multaq; mala pro republica ſuſtineat miles; aut, vt Feſtus Pompeius ex Ælio affert, à mollitie per contrarium intellectum dici potuit, quaſi nihil molle, ſed aſperum, plenumq; malitia atque duritia miles gerat: ſimile id cap. 14. [Cunctis diebus, quibus nunc milito,] ideſt, qui conſtituti ſunt meę vitæ. In hanc igitur ſententiam dixerit Iob: [Militia eſt hominis vita;] tempus quo mihi militandum atque laborandum eſt in hoc mundo, fixum etiam atque determinatum eſt; idque per quam breue; ad extremum ego cùm iam peruenerim, ſtultè mihi pollicerer longius tempus, aut de vita diuturniore maiorem ſpem conciperem. Quarè importunè in neſcio quam ſpem niteris me adducere,

2 Reg. 11. 1 *Exo. 12. 2.* *Quod ætatis ipſi militiæ præfixũ.* *Num. 8. 24* *Liu. dec. 3. li. 1 & li. 3.* *Polyb. li. 6.* *Varro.* *Qui dicerẽtur eſſe ex catalogo, vel vltra catalogũ.* *Nu. 8 24. 25.* *Ser. 2. & 7. Æneid.* *Iſa. 40 2.* *Feſtus ex Ælio.* *Iob 14. 14.*

ducere, ô Eliphaz, cùm tempus & vita me deficiant. Hæc ſunt quæ ex fœcunditate ſacrarum litterarum, atque [militiæ] elici poſſunt, vtilia quidem, & à germana ſignificatione vocis minimè aliena. Sed quædam alijs præſtant; præſtatque iudicium optimi lectoris integrum ad eligendum relinquere.

Vita hominis ſuper terram; & ſicut dies mercenarij, &c.

11 *Super terram, appoſitum hominis: quid Enos eo proprietate Hebraa. Vt eius vita deſperata ſit: explicatur Dauid.*

12 *Multiplex militia ſub diuerſis ducibus; diuerſa arma, & ſtipendia ex Paulo.*

13 *Dies ſingularis de vita hominis; ſicut Diary mercenarij: quid in diario labore conſiderandum. Omnibus communis labor. Miſeri mercenary proprietates & ingenium.*

11 HOminis ſuper terram. *Hominis*, qui eſt in terra; dum viuit; vel, [hominis terreo:] ſicut & Pſal 9. Non apponat vltra magnificare ſe homo ſuper terram,] id eſt, homo terrenus, mortalis, qui nihil magnificum ex vili & terrena ſua origine concipere poteſt, aut debet: vt illud, [Super terram,] ſit appoſitum hominis, pertineatq; ad eius infirmitates, & ærumnoſam conditionem. Atque ſic exigit originalis vox, [Hominis,] quæ hoc loco eſt (*Enos*) a radice (*Anas*) quod eſt deſperatè, aut perditè dolere, & infirmari. Vnde dicitur 2. Reg. 12. [Percuſſit Dominus paruulum, & deſperatus eſt. Et Pſal. 68. Improperium expectauit cor meum, & miſeriam extremam. Hieron. Et deſperatus ſum. Sic Ierem. 30 Inſanabilis fractura tua, & inſanabilis dolor tuus.] Hebraicè, Deſperatus: inde [homo] dicitur *Enos*. ſemper dolens, ſemper ægrotans, deſperatè dolens, inſanabilis: qua de re, vt ſe ad mortem compararet, atque rebus ſuis proſpiceret admonitus eſt, cùm audiuit: [Morte morieris,] id eſt, certiſſimè moriendum tibi eſt: & iterùm, quod immedicabili phthiſi laborantibus dici ſolet, dictum illi eſt [Homo, ſicut * fœnum dies eius.]

Pſal. 9. 18. *Quid nomē Enos.* אנוש אנש *2. Re 12. 16* *Pſal 68. 21* *Ier 30. 12.* *Homo deſperatè ægrotans.* *Gen. 2. 17.* *Pſ. 102. 15.* ** Deſaſuzado eſta; y quādo mas y mucho dura, haſta el caer de la hoja, y el fenece del heno.*

Aptiſſime igitur pericula, ærumnæ, breuitas vitæ, metus, atque certitudo inſtantis mortis, quæ omnia affert [militia,] vocabulo [hominis] continentur. Quare ex vtroque hæc quoq; ſententia elicitur; [Militia eſt vita * enos:] cum morte, cum malis immedicabilibus militamus, atq; pugnamus, dum viuimus, vincimurque perpetuò. De nomine autem *enos* deque altera illius etymologia iterum dicendi locus erit.

** Toda eſta vida es lo diar con la muerte, y al fin morir.*

12 Sed illud indicandum breuiſſimè, quanquam ab huius militiæ primo & litterali ſenſu aliena non ſit, ſed tamen ad allegoriam, aut tropologiam potiùs pertinere quæ dici poſſent de multiplici noſtrorum animorum ſpirituali militia; aut ſub mundo duce; aut ſub dæmone & carne: aut ſub Deo; quæ cuiuſque militiæ ſtipendia, quæ arma, quis armorum vſus, quæ in huiuſmodi bello accepta, aut inflicta vulnera; quis belli exitus, quis pacis ſtatus. In quam rem multa ſuppeditabit Paulus, qui frequenter meminit, [militiæ] & armorum ſpiritualium; vide Auguſtinum lib. 10. confeſſionum, capit. 28. Bernardum prioribus ſermonibus ad milites templi, & peculiari ſermone de fallacia huius vitæ.

Multiplex militia allegoricè indicata. *ad Epheſ. 6 11. 13.* *Aug li. 10. Conf. c. 28.*

13 *Et ſicut dies mercenary.* Licèt [dies] in originali pluraliter dicantur, poſſintque ſignificare longius tempus, aut annum: & [dies hominis,] pro integra illius vita ſumi ſoleat, non ideò tamen hic accipitur mercenarius pro eo, qui operam ſuam locat ad tempus longius; ſed pro quotidiano, aut diario mercenario, qui cùm portet pondus diei & æſtus, ſingulorum dierum mercedem accipit: ſic legunt Septuag. [Sicut quotidiani mercenarij vita eius:] atque multò magis appoſita humanæ vitæ ſimilitudo: ſicut enim in vnico die operario, quandiu lucet Sol, non eſt vlla requies mercenario conſtituta, ita ſanè dum luce huius vitæ fruimur, nulla nobis requies expectanda eſt, ſed inceſſanter & indefeſsè laborandum, dum lucem habemus. In hac autem ſimilitudine eadem ferè illa obſeruari poſſunt, quæ in militia, videlicèt vitæ breuitas, indefeſſus labor, nocturnæ quietis, id eſt, mortis expectatio, commutatio cum altero ſtatu & vita, mercedis & præmij, id eſt, beatitudinis perceptio; vel certè tam pijs, quàm impijs communes ærumnæ; quod omnes conduci ad laborandum videantur, quanquam non omnes æqualiter laborent: nam alij [primo manè] conducuntur; [circa ſextam] alij; deſidentibus alijs vſque ad [nonam:] ſed nemo non laborat, ſero licèt. Quòd autem non idem ſit omnium labor, neque eadem opera; indicatur ipſo mercenarij nomine, quod commune eſt ad eos omnes, qui in quocunque miniſterio operam ſuam locant conſtituta mercede. In quocunq; tamen mercenario obſeruanda ſunt; primùm, miſerrimi hominis conditio, qui niſi [laboret, non * manducat.] Secundò ingenium quoddam illiberale, & minimè ingenuum: cuiuſmodi ferè ſunt miſeri, & pauperes omnes, qui niſi mercede & præmio propoſito, via manû operi & labori admouent. Tertiò, non debere eſſe pudori homini mercenario laborioſum hoc viuendi genus, quod ab [hominis] natura alienum non ſit; in quo mirè ſtulteſcunt voluptuarij quidam delitioſæque vitæ conſectatores, qui [in labore hominum] eſſe nolunt, [neque cum hominibus flagellari.] At ſancti, qui operas ſuas atque labores Deo locant, illique ſeruiunt cum lachrymis & omni humilitate, non erubeſcunt vitæ labores, dicente Paulo 2. ad Timotheum: [Noli erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neque me vinctum eius. Et infrà. Ob quam cauſam & hæc patior, & non confundor; ſcio enim cui credidi.] Quartò laboris humani efficacitas, & vtilitas; vt qui ab homine iuſto ſuſceptus, cumulatiſſimam mercedem promereatur. Quintò, quod eleganter indicat Greg ſicut mercenarius, dum in alieno ſolo laborat, mercedem, tamen lucratur; ſic nos, tùm in alieno, id eſt, ad Dei gloriam, & proximi vtilitatem incumbimus, noſtram rem agimus; & quò plus laboris impendimus, & ſuperimpendimus; plus quoque præmij percepturi ſumus.

Dies tam pluraliter q̄ ſigulariter. *L X X.* *Simile.* *Quid conſiderandum ī diario mercenario.* *Cū cōma ... iac...* *Matth. 20.* ** Que ni le tiene, ni le come, ſi no lo trabaja.* *Voluptuarij homines notati.* *2. ad Tim. 1. 8.* *Gregor.*

II. Sicut ſeruus deſiderat vmbram, & ſicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui.

1 *Non legendum Ceruus. Ceruus pugnantes iam ſerpentibus æſtuant; explicatur Dauid. Quædam ex Græcis.*

2 *Quid deſiderare, quid vmbra in facris. Varia huius ſimilitudinis acceptiones.*

3 *Finis operis, labor, reliquum, reliqua, pro mercede & præmio laboris: explicantur Moyſes, Dauid, Ieremias.*

SEruus. Quidam latini [ceruum] legerunt; vt D Thom. & Dionyſius; aiunt enim ceruum aquæ & vmbræ ſitidiſſimum eſſe; quod ex Dauide conſtat Pſal 41. quanquā ab alijs naturæ ſcrutatoribus videatur hoc prætermiſſum. Gloſſa vero ſitire tunc potiſſimum ait, cùm ſenio grauis excreſcentibus pilis & cornibus ſerpentem naribus haurit, vnde veneno æſtuans fontem adhibendum ardentiſſimè deſiderat, quo hauſto cornua & pilos deponit. Idem propè Baſilius, Theodoretus, Heſychius, Euſebius: & illud peculiare addit Didymus, tradi à nonnullis, ceruum ſe in aquis ſpeculari cupientem fontes perquirere, vt maculas abſtergat, quibus in ipſo conflictu ſerpentum liuore inficitur. Nam in pugna ipſa dum ſerpentes propulſantur, ceruum proprio ſanguine conſpergunt: ſed res hæc ceruorum, noſtra non eſt, neque lectio; cùm ex Hebræis, Græcis, Latinis conſtet legendum eſſe [ſeruus;] & vox originalis ſignificat mancipium, vel bello captum, vel pecunia emptum: quamquam idem nomen dari ſoleat ei, qui quacunque ratione ſeruit, aut obſequitur.

1 *D. Thom.* *Dionyſ.* *Pſal. 41. 2.* *Gloſ.* *Ceruus ſitit* *Baſi. Theo.* *Heſych.* *Euſeb.* *Vide catenam Græcorum Dauid.* *Iu Barb.* עבר

Deſiderat: propriè anhelat, & ardenter ſitit aliquid eo modo, quo qui æſtuat aperto ore captat aërem, quo refrigeretur; [ſeruus] igitur æſtuans, & anhelās [deſiderat vmbram.] Hanc autem pleriq; Latini accipiunt pro nocturnis tenebris, in quibus ceſſat mācipium a labore. Alij pro vmbraculo accipiunt, quo æſtuans labore ſeruus, tantiſper diuertere, & confugere deſiderat refrigerij gratia: niſi malis pro loco, aut domo, quò poſt diurnos labores, noctu ſe recipit dormiturus; namque in Hebr. [vmbra frequenter] id ſignificat quod protegendo, & cuſtodiendo obumbrat: ſicut Geneſ. 19. [Ingreſſi ſunt ſub vmbra culminis mei.] & Pſal. 15 [Sub vmbra alarum tuarum protege me. [Græci quidem Chryſoſt & Polychron. [vmbram] pro nocte acceperunt. ſed eam tamē dicunt deſiderari a ſeruo, vt per tutā licentia noctis poſſit fugere. [Sicut (Polychron. ait) Seruo aduerſus Domini moroſitatē eſt in vna nocte perfugium; ſic miſeriarum, quibus humana vita affligitur, eſt in vnica morte liberatio.] Quem ſenſum elicere potuerūt

2 *Deſiderans quid.* צלם *Quid vmbra.* *Gen. 19. 8.* *Pſal. 15. 8.* *Chryſoſt.* *Polychron.*

ex le-

LXX. ex lectione Sept. [Tanquam ſeruos metuens Dominum ſuum, & conſequutus eſt vmbram;] ita vt ille deſiderij æſtus ſit præ formidine ob fugam, vt Chryſoſtomus ait. *Chryſoſt.*

3 קוה *Pſ. 129. 5.* *Quid finis operis.*

Vt ſicut mercenarius præſtolatur. Præſtolatio hæc eſt quædam, expectatio auida, intenta, ſolicita, cũ quadam oculorum, & animi inclinatione, & propenſione in rem deſideratam, & expectatam, affertque quendam expectationis ardorem, & anxietatẽ. Quare expectatio hæc aliquãdo vertitur ſuſtinẽtia. ut Pſ. 129 aliquando Patientia, ut infrà Iob. 17. Operis uero finis, eſt ſimpliciter in Hebræo opus, פעל (*Paghal*) quod eſt cum affectu quodam, & energia agere, & operari. Dicitur autem opus per ſynecdochen, ipſa merces operi debita, aut poſt opus conſequuta; quare quod Leuit. 19. dicitur: [Non morabitur opus mercenarij apud te uſque manè. Deut. 24 exponit: Non negabis mercedem indigentis, ſed eadem die reddes ei pretiũ laboris ſui ante ſolis occaſum.] Eadem phraſi dicitur in Scriptura labor, pro re acquiſita labore, & induſtria; & petitio, pro re obtenta aut obtinenda per petitionem; & Mat. 16. Commutatio, id eſt, pretium cõmutationis, uel contractus commutandi: noſter autem interpres dixit finem operis, quia opus & operans mercedem ſibi tanquã finem proponunt, neque datur præmiũ operanti, niſi labore abſoluto. Sic Pſ 36. præmiũ operis dicitur id, quod reliquum eſt, aut poſt remum. [Cuſtodi innocentiam, & uide æquitatem] (contemplare innocentem, æquũ) quoniam ſunt reliquiæ (manet præmium poſt laborem) homini pacifico & Ierem. 29. Vt idem uobis finem & patiẽtiam, id eſt, præmium, & mercedem patienter, & ardenter expectatam, eadem ratione, qua hic dicitur expectari finis operis. Quare qui hunc finem ad tempus referunt nocturnum, quo ceſſat mercenarij labor, ut uidetur Lyranus, non omnino uidentur uim uocis aſſequuti.

opus, aut finis operis, & mercede. *Leuit. 19. 13.* *Deut. 24. 14.* *Labor pro re acquiſita labore.* *Mat. 16. 26.* *Pſ. 36. 37.* *Reliquiæ aut reliqua pro præmio operis.* *Ierem. 29.* *Lyranus.*

III. Sic & ego habui menſes vacuos, & noctes laborioſas numeraui mihi.

1 *Diuerſi nexus, & interpretationes. Indicatur optima. Vacuum quid propriè.*
2 *Quid habere. Præmium cur dicatur hæreditas. Patientiæ peculiari ratione attributa merces.*
3 *Quid noctes laborioſæ. Quid numerare & quam numerandi regulam aut ſpeciem ſpectet. Explicatur ſemel & iterum Iſaias.*

1 *D. Thomæ nexus, & interpretatio.*

MEnſes vacuos Hæc eſt altera pars ſimilitudinis propoſitæ. Quoniam verò D. Tho. perſtat in ſua illa expoſitione de fine hominis; & præmio in hac vita non expectando contra errorem Eliphaz; ideò hæc ſic accipit: *Menſes* præteritos meæ proſperitatis, omnibus fortunæ bonis refertiſſimos, ego ſemper exiſtimaui *vacuos*, utpotè ſine potiſſimo fine, ac beatitudine, quæ homini poſt hãc uitam propoſita eſt, nunquã igitur acquieui in huius uitæ bonis, ſed inſtar mercenarij præſtolor finem meorum operum in altera uita. Alij in hanc ſententiam; Sicut ſeruus, ſicut mercenarius, ita ego ſanè aut futuræ quietis, aut mercedis expectatione hos meos uitæ menſes ærumnoſiſſimos, omni conſolatione uacuos tranſigo patiẽter. Sed ſignificantior uidebitur ſententia, ſi pars hæc potiùs diſſimilitudinem quandam contineat priori ſimilitudini ſubnexam; ad amplificationem calamitatis; quã etiam confirmet ultimum præmium non eſſe in hac uita expectandum, in qua iuſtis perinde ac improbis mala communia ſunt: proptereaque uitæ finem optabilem eſſe, cũ quo finis operis, optatus, & expectatus coniunctus ſit. Cùm deberem inſtar mercenarij præmium expectare, & percipere, longè aliter accidit: nam laboris non unũ aut alterum diem, ſed menſes, annoſque plures præmio uacuos, honeſtis tamen laboribus, atque operibus refertos uideo. Non compleuit igitur Deus meos labores in hac uita. Voa autem uacui, eadem ſignificat uanũm, fruſtraneum, falſum, mendax, quòd rectè quadrat ſpei, aut uotis, quibus euentus non reſpondet, neque labori præmiũ uel intelligit de ipſo tempore ſuæ calamitatis, quod cũ poſt reliquam vitam piè, & honeſtè tranſactam ſequi deberet fæliciſſimum, quaſi merces in fine operis, infæliciſſimum tamen ipſe experitur.

Aliorum interpretatio. *Germanior expoſitio.* שוא *Vanũ quid propriè.*

2 *Quid habere.*

Sic ego habui Particula illa, quæ eſt nota ſimilitudinis, non repugnat noſtræ expoſitioni, in qua permixta eſt ſimilitudo cum diſſimilitudine. Verbum, autem habendi, quod in Hebræo eſt (*Nachal*) eſt iure hæreditario aliquid acquirere, & poſſidere: Cùm (inquit) iure laborantis, & diarij mercenarij; quaſi hæreditario iure percipere debuiſſem honeſtæ vitæ præmiũ, vacuus diſcedere iubeor, neque aliud, quàm labores, & ærumnas pro debita hæreditate accipio. In altera igitur vita corona iuſtitiæ mihi repoſita eſt, ad quam contendo, atq. mortem exopto, cuius [iudicium bonum eſt homini egẽti, & qui minoratur virib.] Fortè illa hæreditatis ſignificatio ad humanã omnium mortalium conditionem à primo parente deuolutam in poſteros pertinet; Habui (inquam) hæreditario iure menſes vacuos, atque ærumnoſos, quaſi per hæreditariã originem. Quid enim a ſuis parentibus poſſit habere mortalis, quàm imbecillam quandam naturam natam ad laborem, prætereaque morbis, & doloribus expoſitam? Rectè autem honeſtæ, atque laborioſæ vitæ præmiũ hæreditati comparatur, quaſi merces ea iuſtitia debita; ſic enim Paulus ſæpè hæreditatem vocat, quam cum Chriſto vniuerſorum hærede, cohæredes poſſidebimus. Quòd autem tribulationum tolerantiæ peculiari quadam ratione potiùs, quam alijs virtutibus beatitudinis merces, & hæreditas promittatur, aliquando plurib. expoſuimus. Sicut & id quod ad vacui nomen, & tranſlationem ſpectat; ſunt enim labores, velut menſura quædam vacua, quam Deus mercede, & præmio replet.

נחל *2. ad Tim. 4. 5.* *Eccli. 41. 3.* *Præmium cur dicatur hæreditas.* *Rom. 8. 17.* *Patientiæ peculiari ratione tribui ſuum præmiũ.* *Vid. in præf. cap. 6. nu. 3.*

3 עמל מנח

Et noctes laborioſas numeraui mihi. Hinc meæ laborioſæ noctes, plenæ vigilijs, & anxietatibus, quòd menſes habuerim vacuos: vel, vt exaggeret calamitatẽ, & dolores, Menſes habeo omni ſolatio vacuos, vt nec in noctib. quidem liceat mihi quieſcere; interdiu doleo, laboro etiam noctu; vel, vt alluſio ſit ad ſerui, & mercenarij nocturnã quietem. Hi noctu interquieſcunt, ego verò poſt vitæ labores alios honeſtorum operum, in noctem ingredior infæliciſſimam, in qua nulla mihi conceditur quies, nullum præmium coacti operis, ſed denuò laborare cogor, cùm laſſitudine, & anxietate corporis, & animi vtriumque defectu: hæc enim continet vox originalis laborandi. Sed illud Numerandi verbum premendum eſt, Hebraicè (*Manah*) quod non eſt quacunque ratione numerare, ſed peculiari quadam ratione, & ſpecie, aut regula, quã vocant arithmetici, non illa quidem quam vocant additionem, aut in ſummam reductionem, nos, *ſumar ò multiplicar*, (vt quidam exiſtimarunt) ſed ſubtractionem, aut ſubductionem, *reſtar; quien de tantos ſaca tantos quedan tantos, &c.* Quomodo videtur accipiendum id Iſa. 65. [*Numerabo vos in gladio & omnes in ſede corruetis.] Et quia in hac ratione numerandi quædã ſubducuntur, & quaſi ſeparãtur, ideò etiam ſignificat ſeparare, vel ſeorſum deſtinare ad aliquem ſpecialem vſum vt Iſa. 53. * Et cum iniquis reputatus eſt, & id Dan. 1. *Conſtituit eis Rex annonã. Ergo huius loci ſententia poterit nõnihil habere ironiæ; Id quod pro præmio mihi datur, ſunt noctes iſtæ laborioſiſſimæ, quas ex reliqua vita quaſi ſubductas, & ſubtractas mihi numerant, & conſtituunt, ſicut mercenario merces numeratur, & conſtituitur. Huc ferè reſpexerũt Sept. [Noctes dolorum datæ ſunt mihi:] vel; Si ex his menſibus velim partem aliquã ſubducere, & ſubtrahere pro alleuamento, & ſolatio reliqui temporis, noctes videlicet, quibus cuncta animantia quieſcere ſolent; laborioſiſſimas ſanè noctes ſubtraham, atq. numerabo Illud ex Hebræo notandum, propriè haberi; [Noctes laborioſas numerauerunt mihi,] aut conſtituerũt; cui ſententiæ, quoniam perſona deeſt, nõ incommodè noſter interpres primam commodauit.

Quid numerare hoc loco, & ad quam Arithmetica regulã ſpectet. *Foror. Iſa. 53.* *Iſa. 65. 12.* **Iraos diezmando y quitando por pũta de lança, y por filos de eſpada, haſta que quedeys apurados.* *Numerare pro ſeparare Iſa. 53. 12.* ** Puſſo à parte cõ los faſinoroſos, y ſentencia dos à muerte.* *Dan. 1. 5.* *Señalóles ſu racion à parte, que ſe les daſſe por quenta.* *LXX.*

IV. Si dormiero dicam; Quando conſurgam? & rurſum expectabo veſperam, & replebor doloribus vſque ad tenebras.

1 *Dormire in Hebræo quid, & quomodo alios vertatur. Somnus laboramendus a.*
2 *Expectandi verbum, à menſurando dicitur, & quare.*
3 *Dolor pro iactatione, & commotione per metonymiam. Ægrotantes mutationibus, vt remedijs, vtuntur.*
4 *Tenebræ pro crepuſculo matutino, aut veſpertino.*

1 *Quid dormiendi verbum.*

SI dormiero. Noctis laborem illum exponit nam cùm dormitum ſe recipiebat, & ad ſomnum captandũ ſe

componebat, ingraueſcentibus doloribus excitabatur, cogebaturq. rurſum optare, & expectare diem: verbum

שכב

(*Sacab*) non ſolùm dormire, ſed iacere, aut cubare ad dormiendũ ſignificat, aut proſterni, proſtrati: ve, quod idem

Ierem. 3. 2.
Pſal. 87. 6.
Theop. ep. 2.

eſt quod cubare; vnde dicitur Iere. 3. [Vbi non proſtrata ſis? & inde dicitur Pſal. 87. Vulnerati dormientes in ſepulchris: non ſolùm quòd mors ſomnus ſit; ſed quòd defuncti exporrecti iaceant, & proſtrati ſint. Theophanes autem Nicænus eleganter epiſt. 2. ait: [Neque dormiens,

Somnus, laborum induciæ.

cùm quidem afflictis omnibus induciæ ſunt pœnarum, vacuus erat doloribus; nam diei mala, noctis tribulationibus excipiebantur.] Inducias autem illas malorum natura dedit cunctis animantibus, quas malorum domitrices alij appellant; alij ſomnum, laborum medicum: illud

2
LXX.
טרף
Expectatio quid propriè.

vero habent dolores, & ægritudines, aut etiam voluptates, vt per noctem non ſolum non minuantur; ſed vehementiùs etiam, aut repræſententur, aut exacuantur.

מדד
Y Mensurome el dia largo; quento las horas, y voy por puntos midiendo, lo que me que da hasta la tarde.

Quando conſurgam? Rectè reſpondet decumbenti. Sept. Quando dies? Nihilo verò meliùs habens, *expectabo veſperam*: verbum originale (*madad*) propriè ſignificat metiri, aut menſuram extendere; atque inde nomen, *Midda*, quod nos (*Medida*) dicimus: quare erit, diem laborioſum metiri expectatione, & deſiderio veſperæ. Nam quæ aut aduenisse, aut abijſſe iam cupimus, hac ratione metiri ſolemus; id eſt, illorum moras, tempusq. per dies, aut horas, minutatim numerare; quem ſenſum doctè expreſſit Vulgatus dicens.* *Expectabo veſperam.* Et in eundem ſenſum. Septuag. Si ſurrexero, rurſus quando veſper? At vero R. Leui, & R. Moyſes in commentarijs de ipſa nocte accipiunt, ita vt expectare veſperam, ſit menſuram noctem, expectando quidem, non vt veniat, ſed vt elabatur; atque ſic Chaldæus dixit: [Saturatus ſum inſomnijs vagationibus vſque ad tempus matutinum: quamquam hoc ad ſequentem partem pertinere videtur.

LXX.
R. Leui.
R. Moyſ.
Chaldæus.

3
נדד
R. Leui.

Et replebor doloribus. Dolores hic dicuntur à verbo (*Nadad*) quod commotionem, & iactationem e loco in locũ affert; quare hic dolores propriè erunt, commotiones, mutationes; quod ad animi euagationem, curaſq. mentem diſtrahentes cum Chaldæo referunt. Quare ſic legit R. Leui in commentarijs: [Menſum eſt cor meum longitudinem noctis, ob priuationem ſomni, & ſaturatus ſum vagis cogitationibus:] alij curas, & ſollicitudines vertunt. Sed nunquam ea vox accommodatur in Scriptura ad euagationem, vel mutationem aliam, quam localem; quare hoc quoque loco de iactatione, & commotione hominis decumbentis in lecto ſubindeque loca mutantis, quod in vno, atque eodem quieſcere non poſſit, accipienda eſt; quare * repleri doloribus erit dolorum vi iactari, & quieſcere non poſſe. Nam vt Seneca dicit: ægrotantes mutationibus, vt remedijs, vtuntur, ſed nihil conferunt, vbi doloris, & morbi cauſa hæret intimis viſceribus; nam quocumq; te conuertas, illa te comitatur. Interpres eleganter per metonymiam illius iactationis, & frequentis commotionis cauſam explicuit vertens dolores. Quia verò ſtatim ſubditur, vſque ad tenebras, viſum eſt quibuſdam eum ſenſum de nocturna in lecto iactatione repugnare, atq; neceſſarium omnino videri, de diurnis doloribus accipiendum: Sed nihil cogit; nam tenebræ hoc loco ſunt (*Niſeph*) quæ non ſolùm noctem, ſed crepuſculum matutinum, vel veſpertinum ſignificant. quare vertitur veſpera. 1. Reg. 30 & Iſa. 5. & pro crepuſculo, vel veſpertinis tenebris dicitur, Obſcurum. Prou. 7 In obſcuro, adueſperaſcente die, in noctis tenebris, & caligine. At verò pro matutino crepuſculo ponitur Pſ. 118. vertiturq. Maturitas; Præueni in maturitate, & clamaui. Hieron. ex Hebræo: [Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam: quare hic dixit Pagn. Saturatus ſum euagationibus vſque ad crepuſculũ: atq; de his tenebris dictum eſt: Obtenebrentur ſtellæ caligine eius. Sed abundè id confirmat lectio Septuag. Repleor doloribus à veſpera vſq; ad mane: non omnino contemnẽda eſt paraphraſis Tygur. totius huius ſententiæ. [Vbi me in lectum collocaui, dico: Quando ſurgam? Cumq. menſuram ad veſperam extendi, ſaturor iactationibus vſque ad crepuſculum. Quod verò Vatab. ſic legit: Omnes horas noctis numeraui, & vſq; ad auroram ad ſaturitatem vſq; repletus ſum fœditatibus, vel rebus aſpernandis; ita vt ſordes, de quibus ſequenti verſ. agit, reſpiciat; minimè placet. Nam quamuis vox, quæ ſignificat dolorem, aut iactationem, vel commotionẽ, menſtruas & fœditates ſignificet, pp quas à communi conſuetudine

** E Ioy has ſo de mudar lugares. y dar bueltas y poner de mil dolores tapeſar.*
Seneca.
Aegrotãtes mutationibus vtũtur.

4
Tenebræ & crepuſculo matutino aut veſpertino.
נשף
1. Reg. 30. 17.
Iſa. 5. 11.
Prou. 7. 9.
Pſ. 118. 147.
Hieron.
Pagnin.
Iob 3. 9.
LXX.
Tygurin.
Vatab. ius non probatur.
Leuit. 12. 5. & c. 15. 33.
Thren. 1. 17.

menſtruata remouebitur, tamen non quælibet uocabuli ſignificatio, in quemlibet locũ trahi cũ uiolentia debet.

V. Induta eſt caro mea putredine: & ſordibus pulueris cutis mea aruit, & contracta eſt.

1 *Quid putredo. Metonymicos ponitur pro vermibus.*
2 *Quid ſordes. expenditur Græcorum lectio, & Hebraizantium.*
3 *Quid verbum areſcendi.*
4 *Quid contrahi: & quibus alijs modis vertatur à vulgato.*

INduta. Coperta, obducta. Septuag. Conſpergitur corpus. Auguſt. Concreſcit caro Septuag. Corpus meum. quare neſcio, cur quidam legerit, Cor meum Putredine, propriè, uerme: nam hoc etiam modo aliquando uertit Vulgatus, ut infra Iob 21. & tineam. Iſa 14. quare hæc putredo eſt materia, & nutrimentum uermium, quorũ ipſe Iob ſator, & procreator eſſet, adeo immanis erat uis tabifici cruoris. Septuag. utrumq; dixerunt: Conſpergitur corpus meũ, in putredine uermiũ. Phil. totus cõputrui, breuius quidem, ſed neq; obſcurius, neque inelegantius.

1
LXX.
Auguſt.
Quid putredo.
Pagnin.
Iob 21. 26.
Iſai. 14. 11.
Metonymia.

Et ſordibus pulueris. Latini cum D. Tho & Lyra, Sordes intelligũt, quas ex ſterquilinio, &, in quo iacebat, puluere cõtrahebat, quaſi dicat. Puluerulentas ſordes. At uero cũ R. Abrah. plerique Hebraizantes referunt ad ſcabiẽ, & ſiccitate cruſtulas, exuſtasq. particulas decidentes ex corpore: nam hæ exſcreſcere, & excerni ſolẽt ex leproſis, & elephanticis: quare pro ſordib. uertũt, Ramenta, uel pulueres, aut furfures ſcabioſos. Septuag. uoce originalẽ non ſordes, ſed glebã interpretari uidentur. Infundo (inquiũt) glebas terræ à ſanie cadens: quod facile cõſentire poteſt cũ noſtra lectione: nam cùm glebas terræ per ſummam inopiam, aut defectum teſtæ, aut uero pp molliter in uſum, quam teſtæ, ad ſaniem abſtergendam adhiberet, lutoſis, & puluerulentis ſordibus operiebatur, & induebatur totus. Atq; illud in ſua lectione Græci obſeruant, tantã ſaniẽ, & uniuerſi corporis corruptionẽ mextitiſſe, ut multa ſanie glebas molliret, atque liquefaceret. Forte in Aug. parùm emẽdate legitur uiſio, aut ſcriptoris, aut typographi, non gleba, ſed Globus in fundo globos terræ ſaniẽ cadens. Eãdem glebæ ſignificationẽ poſt Dauid. & R. Mardoch. ſequitur Pagn. quanquam illã paulo diuerſam lectionem afferat Mardoch. Fuſio, uel, gleba terræ pellis mea ſidit ſe. Sed quidem cũ illa uox originalis tantùm in hoc loco reperiatur, nullo aduerſus noſtri interpretis lectionem poſſunt firmo argumento uti; qui alias afferũt; præſertim cũ pulueris, id eſt, ſupremæ terræ partis ſignificatio rectè conueniat homini ſedenti in ſterquilinio: de quo id dicitur, Suſcitans de puluere egenũ.

LXX.
Philip.
2
D. Thom.
Lyra.
R. Abrah.
LXX.
גוש
Græci.
Auguſt.
R. Dauid.
R. Mardoc.
Pagnin.
1. Reg. 2. 8.

Cutis mea aruit. Incerta eſt uocis (*ragagh*) ſignificatio: hoc ũ loco, arere uertitur à noſtro interprete: aliquando uero congregare, conturbare, quieſcere, cubare. Sed Hebraizantes conſtãter dicunt eſſe idem, quod findere, ſcindere, aut diuidere: quare hoc loco uertũt. Cutis mea ſciſſa eſt. R. Mardoch. interciſa: quaſi præ ſiccitate cutis multis in partibus ſinderetur, & hiſceret: alij, qm̃ eadem uox ſubitũ aliquid, & repentinũ affert, & præterea commotionem, aut concitationem quandam, legunt; Cutis mea concitata, & cito corrugauit: qđ cõgruit cũ illa ſignificatione contractionis, quam agnoſcit Vulgatus *eſtoy todo trouado y fruncido*. Alij aliter. Sed cũ incerta ſit uerbi ſignificatio, licuit interpreti attentis circũſtantijs uertere uerbo areſcendi; præſertim cùm illa cutis ariditas, ſi non uoce, certè, re ipſa cũ alijs ſignificatis coniũcta ſit. Nam hiſcit, & ſinditur cutis tota, cũ uel perflata uento urente, uel nimio calore uſta ad magnam ariditatem adducitur.

3
רגע
Quid propriè areſcere.
Hebraiz.
R. Mardoc.

Et contracta eſt. Hier. ſemper uertit originalem uocem, uerbo faſtidiẽdi, aut, reprobãdi, quare Hebraizantes omnes fere unica uoce legunt, Abominabilis eſt, aut faſtidio habita, aut deſpecta. Tyg. Mihi diſplices. quaſi diceret; Mihi ipſi nauſeam mouet meus conſpectus; Mihi ipſi diſplicẽo Sed id quoq; verbum exiſtimauit interpres Latinus eſſe idem, quod diſſolui, aut conſumi, conſentientibus etiam Septuag. Nam ubi Pſ. 58. legimus; Ad nihilũ deuenient tanquam aqua decurrens. Hieron. ait, Diſſoluantur ſicut aquæ, quæ fluunt. Similiter etiam hoc loco Pagnin legit, Cutis mea diſſoluit ſe: ſicut & Thargum. & R. Moyſes. Quare ea diſſolutio ad conſumptionem quandam, quæ hoc loco dr̃ contractio, referẽda uidetur.

4
Hieron.
Hebraiz.
מאס
Tygur.
LXX.
Pſ. 58. 8.
Hieron.
Pagnin.
Thargum.
R. Moyſ.

VI. Dies

VI. Dies mei uelociùs tranſierunt, quàm à texente tela ſucciditur, & conſumpti ſunt abſque vlla ſpe.

1 *Velox, & leue, idem in ſacro ſermone. Quid tela in Hebræo, quid textorius radius, cuius hic meatio ſit: illuſtratus Iſaias.*

2 *Nauicula textoria, & tela vt referatur ad vitam humanam. Expenditur lectio Græcorum.*

3 *Conſumere in bonum & in malum: vt telę ſpes quadam conce. datur, ac vitæ.*

1 Velox & leue idem. Habac.1.5

ERgo cùm tam grauiter affectus ſim, exiſtimari põt de mea vita actum iam eſſe. Itaq. illius breuitaté le. oſtentatur. Illa aũt veritas eiuſmodi eſt, vt nullo pondere grauetur, vel retardetur ſic.n. apud nos idé propemodũ eſt velox, aut *leue, ligero, à liuiano*; quare ab eadem radice dicitur Haba.1. Leuiores pardis. i. velociores Porrò hęc humanæ vitæ breuitatis cum telæ diſciſſione cõparatio placuiſſe videtur Vulgato, Iſa.38. [Pręciſa eſt veluti à texente vita mea:] cũ tamen in Hebræo nõ valde clarè ea ſimilitudo exprimatur: quia Iſaiæ locus nõ affert p ſe ipſa, & primaria ſignificatione illã velocitatem: planus.n. ſenſus eſt, q textor cũ telam abſoluit, extrema ſtaminis, atq liciorũ fila præcidit; at dũ adhuc Ezechias ordiretur, ſuę vitę telã, preciſus & abruptus eſt. Sed hoc loco eximiã quandã in præſcindendo velocitatẽ ſignificat; vnico .n. quaſi ictu gladioli, vnico manus cõiectu, vnico impetu tela præciditur. Sed cũ in originali tñ ſit, *Dies mei velociores fuerunt, quam Ereg.* q noſter Vulgatus telã vertit; alij ſignificare dicunt, radiũ teſtorium, quod à texendo dicitur: cuiuſmodi aũt ſit inſtrumentum illud, non omnes conueniunt: nam R. Mardoch. & alij aiunt eſſe lignũ, in quo textor pannũ, aut telã ante ſe circumuoluit, quod liciatoriũ texentium dicitur; & huic loco minime conuenit; nam in eo nulla eſt velocitas: eſt ergo radius inſtrumentũ in modũ nauiculæ quo filũ ſubtegminis à telę margine ad marginẽ defertur incredibili velocitate, q textor mira dexteritate dextra coniectũ in ſiniſtram, momento reijcit in dextrã: nos vocamus *lançadera*. Ergo inquit; Velociores mei dies fuerunt textorio radio: & quidẽ velut ludicra quædã nauicula illud, quidquid ſuit leuiſſimæ arundinis, & fili, aut ſtaminis circũuoluti, id eſt leuiſſima huius vitæ bona arundineæ fragiliq. valetudini circũuoluta, tecũ detulit dierũ & noctium vicißitudine quadã; cui quoq. illa itio, & reditio radij ſimillima eſt. Græci quidã, teſte Olymp. velocitatem tñ in præter labendo, & currendo conſiderarunt legentes, Vita mea velocior eſt * curſore; Lectio Vaticana Sept habet; Vita mea celerior eſt, q̃ * loquela. ſic quoq. Aug [Conualuit ſicut verbũ irreuocabile tempus,] vel breuior, quã vt dici poſſit, aut verbis explicari. Sed vt ad telã redeamus, certe appoſita eſt uitæ cũ illa comparatio; nam fila, quib. texitur torquent, & nent Parcæ: & nõ tantũ annis, ſed horis, minutiſſimiſq. particulis, atq. momentis, velut tenuiſſimis filis conſtat; non ſemper æqualibus cuius vita hominis non ſit ſæpè diſpar, diſſimilique ſui, nunc craſſior, nunc tenuior texeatur, tempus: quod, non ſicut Penelope, retexit noctu, quod interdiu texuit: ſed non minùs texit noctu, quam interdiu, nunquam interquieſcens; tandemque mortis falce præciditur. Vide Greg. qui ſimilitudinem hanc eleganter promouet & perſequitur.

Iſa.38.12. Vitæ humanæ cũ tela comparatio nõ ſemel uſurpata à Latino interprete.

Nomen telę in Hebræo אֶרֶג Quid ſit radius textorius cuius hoc loco mentio ſit. R. Mardoc.

2 Prometteſe eſta nauicula textorię alliga via ad vitã humanam relata. Olympiod.

** La carrera da mano à da tan carta, como el anabadera tela, y el tiempo que la corre, mas ligero y apriſa q vna lançadera.*

LXX. Vatica.

** En menos que en dos palabras ſe me ha paſſa de la vida.*

Et conſumpti ſunt. Verbũ conſumendi ad alicuius operis perfectionẽ, & abſolutionẽ pertinet, ſiue in bonũ, ſiue in malu. Hiſpanus dicit; *acabar*, ſicut dicit, [Cõpleuit Deus opus ſuũ: & Perfecti ſunt cęli & terra] Sed de morte & extremo interitu Ier.14 [Ego conſumã eos (*tengoles de acabar*) Exod.33. Ne fortè diſperdam te in via. Hebraicè.* Ne ſorte finia; vel, conſumã tẽ.] Sic ergo, Dies mei* conſũpti ſunt, ſunctum, & violentũ aliquid videtur afferre.

3 כָּלָה Conſumere in v ramq. partem dictum. Geneſ.2.2. Iere 14 12 Exod.33.3

Abſque vlla ſpe; videlicet; vel longioris vitæ, vel melioris fortunæ: vana eſt.n. illa promiſſio Eliphaz, quantũ de ipſa natura ſperari põt. Atq. eò fortè reſpiciunt. Sept. legentes. Perijt. in vana ſpe: niſi fortè ſpem vanã dixerint, q laboris mercedẽ non reportauit. At Tygur. paraphraſis, & Caiet. illã telę, radijq. textorij ſimilitudinem retinent adhuc: illa ſic legit; [Dies mei velocius fugiunt, quã tela, & trama deficiente finiuntur:] hic vero ad diuerſoa calamos, qui nauiculæ textorię inſeruntur, reſpicit; nã ſi vno calamo euoluto, huiuſq filo adhibeatur alter, tela capit augmentũ; at non ea mortaliũ vitę ſpes conceditur: nã vnico calamo, vnicoq. penſo reuoluto, nulla eſt viuẽdi ſpes reliqua; nulla facultas alia fila alligandi, aut innectendi; *conſumuntur* enim dies, *abſque vlla ſpe*.

** No me haga que acabo de ſi.*

** Las penas y dolores las dado cabo.*

LXX. Tyguri. Caiet. Iterum promouetur allegoria & comparatio telę cum vita humana

VII. Memento quia ventus eſt vita mea; & non reuertetur oculus meus, vt videat bona.

1 *Mors cur orcus ſit dicta; Dei obliuio, aut recordatio ad vitam, aut mortem; ad bonum, vel ad ſupplicium refertur.*

2 *Ventus variè accipitur; ſpiritus hominis cum inſpiratione peculiarem ſignationem habet.*

3 *Deus vitę auctor, vitam ipſius confert, & promouet. Explicatus Dauid, illuſtratus Moyſes.*

4 *Videre de ſenſu, & experimento dictum; exempla ex ſacris plurib; videre bona cum analogia dicitur ad beatam viſionem.*

VItę & mortis auctorem ſic precatur; Cùm tam breuis, ò Deus potẽtiſſime, mortaliũ vita, quorsũ mibi tam grauia adicijs ſupplicia? quin his meis dieb. paucis, & malis nonnihil indulges? Quod ſi ad ferendã opẽ nõ feſtines, periero prorſus; neq Iobus erit, cui bñſacias.

1 Qualis ſit Iobi precatio.

Memento. Videris huiꝰ incredibilis vitę breuitatis oblitos, cùm illi vltrò labenti & fugienti dolorũ, & morborum ſtimulos, & calcaria adhibes. Quod ſi me viuis eripere cupis, non eſt quòd magna ad moueas tormenta, vt me deijcias; concidã breuiſſime; abeo, iam celeriter, moriar: tu verò ne me violenter interficias, quem mors ipſa vrget neq permittet diutiùs viuere. Sic mors orcus dicta eſt, vt Feſtus Pompeius ſcribit, ab vrgendo, quòd vrgeat ola, & precipitãter agat in interitũ. Ex ſubiecta aũt materia, verbũ meminiſſe aut recordari denotat in Deo aut iuſtitię, & vindictæ infligendę affectũ; aut miſerendi, & auxiliandi: nam recordatio ſcelerũ, & impiorũ, iuſtitiæ, & ſupplicij eſt. vt Pſ. 136. Memor eſto Domine filiorum Edõ At recordatio miſerorũ & pauperũ, ſubleuationẽ, & miſericordiã affert, q̃ precatur Dauid Memor eſto cõgregationis tuæ. Sed ad mortẽ & vitã frequenter referũtur recordatio, & obliuio, loquitur.n. Scriptura de deo more humano; nã homines mortuorũ obliuiſcuntur, illorũ tñ meminerũt, quibuſcũ agũt. Hinc illud; [Obliuioni datus ſũ, tanq̃ mortuus: & id, Sicut vulnerati, dormiẽtes in ſepulchris, quorũ nõ es memor amplius, & ipſi de manu tua repulſi ſunt.] Sed hoc tñ loco, cũ precatur Iob, vt meminerit Deus, q vita eſt uentus, ſenſũ peculiarẽ hẽt.

Mors orcus ab vrgẽdo. Feſtus Pompeius. Deum meminiſſe, ad quid referendum. Pſ. 136. 7. Pſ. 73.3. Dei obliuio aut recordatio ad mortẽ aut vitam pertinet. Pſ. 30. 13. Pſ 87. 6.

Ventus. Vox eadẽ, quæ ſæpè vertitur ſpiritus, & ad multa transfertur, Caiet. pro anima immortali accipit; & in hac ſententia multa dogmata de anima rationali cõtineri exiſtimat in hanc ſententiã; Si ſpiritũ hũc, ò Deus, ſemel auellas ex corpore, nõ redibit iterũ ſua ſpõte rurſus vniendus corpori: nã non eſt in natura via, quæ eã animæ cũ corpore coniunctionem rurſus efficiat. Sed hic cenſus Vulgato non placuit; cũ ventum reddidit. Sept. ſpiritus eſt vita mea: q Græci pro reſpiratione, & ſpiritu, quẽ dicimus, accipiunt; non ſolum, quòd vita noſtra reſpiratione indigeat, ſed quod flatu, & reſpiratione videatur humana vita in prima ſua origine conſtitiſſe, nã afflatus eſt ſpiritus in naribus hominis, cum [ſpirauit in illum Deus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animã viuẽtem.] Alij cõparationem cũ vento intelligunt, cuius motus velociſſimus eſt, fuga, & lapſus irreuocabilis, ſicut ſcriptũ eſt. [Recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens.] Nam ventus nunquam reperit ſuam originem, vnde erupit, & à qua incitatus eſt; ſed [luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur,] & in medio mundo euaneſcere ſolet.

2 Caiet. Quid hoc loco uẽtus.

LXX. Spiritus, pro reſpiratione & quare. Geneſ. 2 7. Pſ. 77. 39. Eccleſ. 1. 6.

3

Sed quænã eſt huiꝰ orationis efficacia, & vis pro impetranda ſalute, & diuturniori vita ex ipſius vitę breuitate fragilitate, & irreuocabilitate animi ſemel dilapſi? Certè apud Deũ, neq. leuis, neq. contẽnenda: nã, q illius bonitatis ingeniũ eſt, omnib bñſacere vult. Neq ſpiritualia tñ bona, ſed (niſi nocitura ſint) tpalia ẽt munificentiſſimẽ cõferre ſolet; lętus igitur nos viuentes intuetᷣ, vitãq. diuturniorẽ (niſi quid obſit, aut meliora largiri velit) optat nobis; non eſt.n. volũtatis illius mors; neq. mortẽ ille fecit. aut lætatᷣ in pditione viuorũ: neq. vult dici Deus mortuorũ, ſed viuentiũ: igitur qui vitæ breuitatem deprecatur, & qui vitæ per ſe fragilitatem proponit, illũ allicit, 2

Ezech. 18. 23. Sap. 1. 23.

ad vitam confirmandam,& producendam; vitæque incolumitatem, atque iucunditatem tribuẽdam, aut certe ad temperanda ſupplicia,ne vitam per ſe miſeram, & fragilem omnino debilitent & infringant, ſicut ſcriptum eſt, Non accedet omnẽ itam ſuam: & (quia) recordatus,eſt, quia caro (perinfirma & imbecilla) ſunt, ſpiritus vadẽs & (ex naturæ lege,& virtute, aut efficacitate cauſarum naturaliũ) non rediens. Et iterũ: Miſertus eſt Dominus timentibus ſe,quoniam ipſe cognouit figmentũ noſtrũ; recordatus eſt,quoniam puluis ſumus;homo, ſicut fęnũ dies eius. Q̃m ſpiritus (animus) pertranſibit (abibit) in (ex) illo & non ſubſiſtet. Tum ẽt ſi non ſit viuens homo, videtur diuinæ clementię ſubtrahi quaſi beneficiendi materia,cui paterna charitate indulgeat; quod quaſi pro ſolatio ſibi proponit; Iudicabit (puniet.) Dominus populũ ſuum(impios videlicet; ſed tamen, quę illius bonitas, & indulgentia eſt,ſeruabit alios incolumes,quos afficiat ingentibus bonis)&(adhuc) in ſeruis ſui(quos ſibi quaſi ad ſolatium,& animi lætitiam ſeruat) miſerabitur (Sept. In ſeruis ſuis conſolabitur.) Aug. in loquutio.li. 5. expo- oit. ſeruos ſuos conſolabitur. Alij ad eoſdem vitamque partem pertinere exiſtimant; ita vt cum in populũ ſuum animaduertere cœperit, recordatus illorum imbecillitatis,quaſi facti pęnitens, tẽperet à ſupplicio; & quos primum afflixerat, deinde recreet & conſoletur: propterea .n. ſequitur(videbit q̃ infirmata ſit manus, & clauſi quoque defecerunt,reſiduiq. conſumpti ſunt,) id eſt, tũc ſanè quaſi ſententiam mutabit, cũm viderit manũ, viteſq. populi ſui valde infirmas,ac prope nullas; nemineroq. eſſe clauſum(aut munitum arce,aut ſepimento vllo,qui non ſit omnib. malis, atque ærumnis expoſitus,atq malorum hoſtiũq. ſæuitia propè conſumptus; ita vt non nemo ſuperſtes ſit,& ex captiuitate ereptus.) Sept. clarius cauſã temperandi ſupplicij exprimũt. Vidit. n. diſſolutos eos, & deficiẽtes in obductione, (ꝓpriè catena)& remiſſos: ſed hæc latiùs exponit in ſequẽtib. Iob. Ergo opportunè ex ipſo deliquio & animi defectu mortem deprecatur.

Deus vitã ſatam largitur, & conſeruet.
Pſ. 77. 39.
Pſ. 102. 14.
Deut. 32. 36.
LXX.
Auguſt. in locutiõ. li. 5.
LXX.

4 *Et non reuertetur oculus meus*, id eſt, non reuertar, vt oculis meis videam bona, iucunda, & grata, vt rerum affluã diuitijs & rerum omnium abundantia. Cum verbum videndi cognitionem oculis, aut animo conceptam ſignificet, certè etiam illam denotat, quæ ſenſu quodam & experientia percipitur; quare videre bona, eſt frui bonis, experiri fælicẽ ſtatum; qua ratione dicebãt impij futura bona negligentes, Quis oſtendit nobis bona, quod. n. oſtenditur, videtur. Propriè ea Hebr.[Quis videre nos faciet bonũ?] id eſt: quis bona ipſa nobis cõferet poſſideda, & fruenda? Quare ſenſus idẽ, videndi bona, qui apud Lucã, recipiendi; cũ diuiti dictũ eſt, Recepiſti bona in vita tua: qui Hebraiſmus frequens eſt in ſacro ſermone Pſ. 89.[Lætati ſumus pro annis, quib. vidimus mala.] Ier 17 Non videbit, cum venerit bonũ, id eſt, non fruetur cęleſti imbre; cũ alias arbores copioſè Deus perfuderit: & infrã; Non timebit, cum venerit æſtus. Hebraicè, Non videbit res plantis,& arboribus inimica. Huius generis ſunt illa. Ego vir videns(expertus) pauper tatẽ meã. Thren. 3.& Pſ. 15.[Non dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ,] id eſt re ipſa corrumpi: & Pſ. 88. Nõ videbit mortẽ, id eſt, non morietur &c. huius generis ſexcenta ſunt. Sed illud to hanc rem indicauit acutè. Didymus potius ad rẽ ipſã q̃ ad vocis, & Hebraiſmi proprietatẽ accomodatẽ, ſcribens ſuper id Pſ. 26.[Credo videre bona Domini in terra viuentiũ. Rectè, *inquit*, videre, non edere aut tangere, & ſimilia dixit; nam ſummũ diuinorum bonorũ in viſione, ad videntiũ vtilitatem poſitũ eſt.] Ergo per analogiã ad ſummi boni poſſeſſionem, quæ in viſione conſiſtit, aliorum bonorum poſſeſſio rectè dicetur videre bona.

Videre, ad ſenſum, & experimentum.
Pſ. 4. 7.
Luc 16. 25
Pſ. 89. 15.
Iere. 17. 6.
Thren. 3. 1.
Pſ. 15. 10.
Pſ. 88. 49.
Pſ. 26. 13.

VIII. Nec aſpiciet me viſus hominis: oculi tui in me, & non ſubſiſtam.

1 *Non aſpici, periphraſis mortis hominis. Viſu humana dicitur ſines ipſe.*
2 *Iuſtus à malis ereptus mirabile dat mundo ſpectaculum. Viſus quid propriè.*
3 *Diuinus oculis in bonum, & in malum.*

1
Philipp.
Iſa. 38. 11.

QVod Philipp. exponit; Nemo me videbit in priſtina illa bonorum affluentia; paulò durius eſt; ſecutus & germanius: Mutuis mortalium conſpectibus,& congreſſib. eripiet me mors; nemo me inter viuos aſpiciet; ſicut Ezechias dixit Iſa. 38. Non uidebo Dominum Deũ (tabernaculũ, arcam, ubi ſe Deus præſentem exhibet) nõ * aſpiciam hominem ultrà (non patebo mortaliũ cõſpectui, unde illi me, aut ego illos aſpicere poſſim) & * habitatorẽ quietis. Periphraſis uiuentis hominis, ut dicatur * habitator quietis, id eſt, uitæ huius, quæ quod ſit breuiſſima & citò finiatur, atq. quieſcat, id eſt, ceſſet, ipſa quies, ceſſatio, & finis dicitur: atq. mortis ipſius cõpellatio, quæ finẽ, ceſſationem, quietẽ affert, ad ipſam uitam redundat. Aſpici autẽ, aut uideri indicat rem præſentem, & exiſtẽtem; quod non uidetur, abijſſe; abibo igitur, inquit Iob, & excedam e uiuis, *ſic non aſpiciet me viſus*.

** No verde mas que ver con hõbre.*
** El bo ver no es mas, que eſtar en finamẽtos.*

2 *Viſus*, Intentus, in me defixus: a uerbo, quod intendere oculos, & attẽtius conſiderare ſignificat, a qua radice dicitur N...23 De collibus conſiderabo eũ, Igitur ait Iob: Salutem, o Deus matura: nam ſi morieris, moriar; neque tuam in me liberando & ſaluando potentiã & bonitatẽ contemplari deinceps poterit, qui me nunc uidet letaliter affectum. Sicut etiam dicebat Dauid. Me expectant (contemplantes tum meas ærumnas, tum opem tuam, & quem ſim exitum habiturus) iuſti, donec retribuas mihi. Nunnihil ſignificantiùs Sept. quanquam idem ferè cum noſtro, ſed proximè ea Hebræo, Non circunſpiciet me oculus * videntis me: q̃ Polych. & Olymp. ad ſubitos mortis caſus referunt; Accidet (inquam) vt dum in me fortè quiſpiam figit obtutum, atque res meas cõtemplatur attentiùs, abeam ipſe ſubitò; itaque breuiſſimè, atq. velociſſime diſparens fallam illius oculos, qui me contẽplatur. Quid ſi etiam indicet Iob gratiſſimum, atq. mirabile ſpectaculũ mortalium oculis præberi, cũ miſerrimus aliquis homo, diuina ope è malis ereptus, ingenti rurſus felicitati reſtituitur? Ergo dicat Iob; Si me his malis nõ eripias, & in tuto collocẽs, non ero mortalibus tuæ potentiæ, & bonitatis clariſſimum documentum, neq. erit cur in me quiſquam oculos ponat? Sic Dauid quoq. mala ſua deprecabatur; [Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te.]

Viſus & videre quid propriè.
Nu. 23. 9.
Pſ. 141. 6.
שור
LXX.
** Deſparecero vemo à viſta de ocos*
Olympiod.
Polychron.
Pſ. 21. 23.

Oculi tui. Contra ſummam omnium interpretũ conſenſionem, atq ſentẽtiæ, & contextus exigentiã, ſolus Steuchus exiſtimat hæc verba poſſe dici ad Eliphaz: ſed certe cum Deo adhuc colloquitur Iob: Accurre o Deus, afferto q. opem; diuini oculi fauorem, & beneuolentiã, malorum propulſationem, vitæ incolumitatem afferunt. Figito tuos in me oculos; illumina vultum tuũ ſuper me; nã ſi faciem auertas peribo. *Non ſubſiſtam*. propriè. Non ego. Terentius Latine dixit, Nullus ſum: ergo tui * oculi me tueantur. Philip. turuum aliquid, & indignans in Dei oculis intelligit, quaſi dicat, Tuos oculos ardentes, atque iracundiã plenos ſuſtinere non poſſum: tuis me oculis acribus, toruis, minacibus penitus configis, vitãq. eripis, Fauet quoq. Greg. certè oculi Dei, nõ raro indignationẽ afferunt. Sed illud in hunc locum leniter nõ cadit, quod alij Latini, vt D. Tho. Lyran. Caiet. exponunt: Licet me homo viſurus non ſit, ſed tamen [in conſpectu illius cadent omnes, qui deſcendunt in terram, et anima mea illi uiuet.] Vere quidem, ſed alienè, & minime cohærenter.

Steuch.
Diuinus oculi in bonũ.
Pſ 66. 2.
Terent.
** Mirad por mi; porque à buelto de cubeça, no me hallarete.*
Philipp.
Diuinus oculi ad pœnã.
Gregor.
D. Tho.
Lyra.
Caiet.
Pſ 21 30.

IX. Sicut conſumitur nubes, & pertranſit; ſic qui deſcenderit ad inferos, non aſcendet.

1 *Irreuocabilitas uitæ ſemel amiſſe cum nube comparata. Quid exterminare apud Iacobum, & Matth. ex Græco.*
2 *Quid infer, ſiue infernus in ſacro ſermone. Explicatur Moyſ... Imperitia Hæreticorum elegantia. Infernus dicitur à poſtulando in Hebr. Etymologia nominis Saul.*
3 *Græcorum ſententia, Iobum non agnouiſſe reſurrectionem, omninò exploditur.*
4 *Quomodo Iob videatur negare regreſſum animarũ plures expoſitiones, indicantur optima.*

SI ſemel uita mortali fungar, ad eandem minimè reuocabor, non aliter atq. nubes, quæ ex terræ vaporibus concreſcit, & vel leui flatu, vel ſolis radijs diſſipatur, & diſſoluit, nũq̃ iterũ cogenda, neq. reditura. Sept. Tanquã nubes expurgata de cęlo Cęleſtẽ aliquã vim, quę nubẽ diſijciat, indicare videt. Eadẽ ſimilitudo apud Iacobũ. c. 4. [Ignoratis quid erit in craſtinũ; quæ eſt. n. vita veſtra? vapor 1

LXX.
Iacob. 4. 14.

vapor eſt (propriè flatus, halitus, fumus, leuiſſima nubecula nihilo firmior, aut craſſior, quam vapor, aut fumus, qui citò euaneſcit, & diſparet) ad modicum parens (apparens) & deinceps exterminabitur (propriè, euaneſcet; eſt enim ferè eadem vox, quæ Luc 24. Euanuit ex oculis eorũ. Subducet ſe ſtatim ab oculis mortalium, ita vt nulla illius memoria relinquatur: & ne veſtigia quidem illius cernantur vlla, priori illa phantaſia, & luce extincta, deleta, ſublata; atq; eadem vox Greca, eademq. ſignificatio. Matth. 6. exterminant facies ſuas, id eſt; obſcurant, naturali nitore, & quaſi ſplendore quodam atq; lætitia, extincta, accerſito quodam ſqualore, ſordidoq. vultus horrore, qui ieiunia teſtetur.) Quod autem ibi dicitur exterminabitur, hic dicitur conſumitur, propriè deletur, deficit. Rurſus pertranſit, propriè recedit, abit. Symmach. Abſoluitur. Septuag. Expurgatur de cœlo. Neque tamen hęc ſimilitudo adducitur propter vitæ breuitatẽ, & incõſtantiam exprimendam, ſed propter irreuocabilem illam fugam; vt ſecunda huius ſimilitudinis parte explicatur.

Quid exterminari apud Iacobum, & Matth. *ἀφανίζω* *Luc. 24. 31.* *Matt. 6. 16* *Symmach.* *LXX.*

Sic qui deſcenderit ad inferos. (id eſt, ad ſubterraneam regionem, infra nos poſitam, vbi ſunt defunctorum animę, quas Manes vocãt) *non aſcendet* rurſum ad ſuperos, a quibus exceſſerat. Malui, inquam, exponere, inferos, aut, infernum, per ſubterraneam ſtationem animarum, quam per ſepulchrum, aut mortem: nam cauendum eſt à quorumdam Hæreticorum, vt Brentij, & Caluini, inepta elegantia, qui docẽt iuxta Vulgatam phraſim, id dici propriè in infernum deſcendere, quod omninò perit, & extinguitur: ſicut Latini dicũt funditùs interire, & peſſum ire, aut in fundũ labi: nam fundus eſt cuiusq. rei infimũ, aut infernum. Sed ſacra Scriptura aſtringenda non eſt regulis Donati, aut Latinorum: ergo locutio illa ſublimiorem habet ſenſum; atq; fidem docet de animarum ſtationibus ſubterraneis, & infernis: videlicet loco damnatorũ, & Limbo, atq; Purgatorio. Tum etiam de deſcenſu Chriſti ad inferos; non enim idem eſt, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, atq; ſi confitearis, mortuum & ſepultũ fuiſſe: neque idem omninò illud Pſalm. [Non derelinques animam meam in inferno:] cum eo quod ſequitur, Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionẽ: hoc enim ad corpus, & ſepulchrum; illud ad animam, & limbum ſpectat. Res manifeſtè colligitur ex illo Geneſ. 37. quem locum alij deprauant. Lugens deſcendam ad filium meum in infernum; nempe vbi eius filius erat, id eſt, in eam ſubterraneã regionem, in qua illius anima detinebatur: aliter enim nõ poterat peruenire ad filium, ſi tãtum de inferno, id eſt ſepulchro loqueretur, quod longe, lateq. diſſitum eſſe oportebat. Potiùs nulli ſepulchro mãdatus erat, qui credebatur à fera peſſima deuoratus. Sed non oportet, inquis, tã craſſe, tamq. ſupinè deſcenſum hunc, & ſepulchri ſocietatem accipere; cùm perinde ſit dicere, Deſcendam ad filium meum in infernum, id eſt, in ſepulchrum, ac ſi dixiſſet, Filio meo Ioſepho mortuo non poſſum ampliùs viuere: aut; Is caſus me ſnecat, id eſt; morti tradet. Ego verò potiùs hanc eſſe craſſam, atque pinguem interpretãdi rationem; dicam etiam, languidam, inertem, mortuam, ſine ſpiritu, & vita; priorem illam ſubtilem, ſolertem, exquiſitam, viuam, ſpiritu, & energia plenam, veriſſimam denique, atq; cum alijs fidei dogmatis mirificè conſonãtem. Eadem ratione accipe id Iſa. 14. vbi quamuis Regi Babylonis negatur ſepultura, ſed conijcitur in infernum. [Veruntamen ad infernum detraheris in profundũ loci.] Scio quidem aliquando pro fouea, & ſepulchro, infernũ accipi; ſed id neq; primaria ſignificatione, neq; omnino frequentiſſima. Illud non prætereo, Cyprianum Ciſtercienſem parùm conſideratè (ne grauiori inuram nota virum alioqui doctrina & pietate conſpicuum) affirmaſſe, *Seol*, id eſt, inferos, vel infernum in toto veteri teſtamento accipi pro ſepulchro. Sed de hac re plura aliquando dicã, cùm res & locus iterum ferent. Nunc tantùm vocem illam *Seol* (de qua tota controuerſia eſt) quoniam ſubterraneam illam ſtationem animarum ſignificat, rectè iungi verbis deſcendendi, & aſcendendi. Tum præterea deduci à radice, *Saal*, quod eſt petere, aut mutuò accipere, quòd nunquã ſaturetur; ſed ſe habeat inſtar poſtulantis, & expetẽtis, aut animas, aut corpora, quæ apud ſe detineat; vt indicatur, Prou. vbi inter illa quatuor inſaturabilia; primus numeratur infernus, quaſi nunquã dicat ſufficit, ſed ſemper poſtulet. Tum etiam quòd illa receptacula mutuatas tantũ videantur accepiſſe animas; pręſertim Limbus, & Purgatorium, ſuo tempore reddendas: tum etiam alij ſinus die iudicij & reſurrectionis reddent animas, deinde verò infernus recipiet homines integros per æternitatem aſſeruandos, a qua etiam radice dictus eſt *Saul*, quaſi poſtulatus, & per petitionem importunam populi datus & conceſſus a Deo, & Samuele; vt nomine etiam præferret non fore confirmandum in regno, ad tempus tantùm & commodatò regnaturum.

Quid inferinus in ſacro ſermone. *Caluini, & Brẽtij inepta viſa elegantia.* *Pſ. 15. 10.* *Gen. 37. 34* *Obiectio.* *Reſponſio.* *Iſa. 14. 15.* *Cyprian. Ciſtere. hoc loco notatur.* שאול *Seol* שאל *Infernus vnde dicatur.* *Pro. 30 16.* *Saul vnde dictus.* שאול

Sed notandum, hinc colligere Didym. in Catena, Iobum reſurrectionis arcana ignoraſſe: Rurſus Chryſoſt. nihil de reſurrectione percepti habuiſſe, nihil de regenerationis myſterio enucleatè didiciſſe. Denique ſuper id cap. 2. Si bona ſuſcepimus de manu Domini &c. ait Iobum aliquando lamentari, nõ victurum perpetuò, quòd de cœleſti regno, ac reſurrectione nihil accepiſſet perſpicui. Hæc Græcorum teſtimonia pie voluit interpretari noſter Comitolus adſcribens, quòd ex maiorum diſciplina nil fortaſſe certi Iobus de reſurrectione acceperat. Sed etiam huius rei, & cœleſtis regni, non obſcuram notitiam è diuinis fontibus hauſerat; optimè. Sed quos hic dicat, diuinos fontes, non ſatis intelligo. An librum aliquem ſacrum? Sed de hoc nihil conſtat. An reuelationem aliquam? Sed Græci in vniuerſum, & nulla adhibita præcaſtigatione loquuntur: & quæcunque ratione Iobus de reſurrectione inſtructus eſſet, loqui oportuiſſet eiuſmodi verbis, quæ reſurrectionis fidem minimè læderent, neque dubiam relinquerent. Ego verò (quod venia dixerim Chryſoſt.) exiſtimo dubitari minime poſſe, de Iobi fide reſurrectionis, cum ad illam confirmandam ipſius Iobi tanquam fortiſſimis teſtimonijs vtatur Eccleſia; & ea de re apertiſſimè vaticinetur. c. 12. & cap. 19. vbi id apertè agnoſcit Chryſoſtomus.

3
Chryſoſt. *Didymus.* *An Iob ignorarit myſterium reſurrectionis.* *Iob. 5. 10.* *P. Comitolus.* *Iob c. 12. & 19.*

Sed vt ad ſententiam noſtram redeamus, Philipp. duplicem horum verborum difficultati ſolutionẽ aſſignat; primam quod Iob hæc dixerit concionando, & quaſi ex affectu, & moribus mundialium hominum, minimè futura credentium; quod confirmat, exemplo Eccleſiaſtæ, qui aliquando ex ſententia impiorum videtur loquutus, dum laudare videtur voluptuariam vitam: aut certè ſecundam; reſurrectionem tantùm negaſſe in finem vſque ſæculi; deinde verò reſurrectionem ſecuturam planè agnouiſſe: quod confirmat ex illo cap. 14. [Homo cùm dormierit, non reſurget, donec atteratur cœlum.] Sed vera & facilis ſolutio in promptu eſt; non enim negatur reſurrectio ad vitam aliam, ſed animarum reditus ad ſimilem vitam; vt verſiculo ſequenti explicatur, Non reuertetur vltrà in domum ſuam: neque eſt hæc ſententia Iobo peculiaris: cum non ſemel repetatur in Scriptura, tum a Dauid. Pſalm. 77 tum Iſaiæ 38. atque 2. Reg. 14. [Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.]

4
Philip. *Chryſoſt.* *An Eccleſiaſtes aliquando loquatur ex ſententia impiorum.* *Iob 14. 12.* *Pſ. 77. 45.* *Iſa. 38.* *2. Reg. 14. 14.*

X. Nec reuertetur vltrà in domum ſuam: nec cognoſcet eum ampliùs locus eius.

1 *Hypallage. Proſopopeia loci. Quid cognoſcere. Explicari Moyſes & Dauid.*
2 *Verba, quæ cognitionem afferant, ad rem ipſam, quæ cognoſcitur, pertinere.*
3 *Locus, pro hominibus, pro oppido, pro honore, & munere. Illuſtratus Samuel, & Salomon.*
4 *Locus pro omnibus contentis in loco. Non agnoſcere antiquum poſſeſſorem, ad ingratitudinem pertinere.*
5 *Breuitas vitæ ignotos nos reddit ipſi vitæ, & loco, ex Sapient.*

IN domum. In familiæ, & rei familiaris adminiſtrationem. Nec cognoſcet eum locus eius: per hypallagem, non cognoſcet homo ampliùs locum ſuum: iuxta id Pſalm. 102. [Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet ampliùs locum ſuum: ſimile id. Non eſt inuentus locus eius,] id eſt; ille non eſt inuentus in loco. Pſal. 73 Incenderunt igni ſanctuarium tuum. Hebraicè, Miſerunt in ignem ſanctuarium tuum. D. Hieron. Miſerunt ignem in ſanctuarium tuum. Igitur ſenſus eſt; Non reuertetur, vt cognoſcat; non inuiſet amicos, & notos, non aget cum familiaribus, & domeſticis: non verſabitur in antiqua domo cum patrijs penatibus. Sed præſtat non tam eſſe hypallagem, & mutationẽ verborũ, quam proſopopeiam loci, qui quaſi perſona amicè, & comiter deberet excipere redeuntem, quo ſignifica-

1
Hypallage. *Pſ. 102. 16.* *Pſ. 36. 10.* *Pſal. 73. 7.* *Hieron.* *Proſopopeia loci.*

tio redditur vehementior, quaſi dicat; Ipſæ res inanimæ, quę ſeruiunt, & parent ad nutum mortalibus, mortuis iã nullis vſui ſunt; illos non agnoſcunt dominos, nolunt vllã ſibi cum illis familiaritatẽ intercedere; extraneos & ignotos illos reputant; quare * locus non cognoſcet eum. Ea enim eſt vis verbis cognoſcendi, & non cognoſcendi, vt ſupra Iob. 4. Stetit quidam, cuius non agnoſcebam vultum (*vn perſonage de ſemblante eſtraño*) Gen. 42. de Ioſeph, Cum agnouiſſet eos, quaſi ad alienos, durius loquebatur. In originali eſt alluſio in contrariarum eiuſdem vocis ſignificationũ,* Cognouit eos, & fuit incognitus eis Sept. eleganter; Alienũ ſe ſe facit ab eis. Eodẽ igitur modo, Nõ cognoſcet eũ locus eius; quaſi cum alieno, aget cum eo; alienum ſe oſtendet ei, & durè, & inhumane cũ illo aget.

** Si vna vez yde, bol viſſe à ſu caſa, las miſmas paredes ſe eſtrañarian del.*
Iob. 4. 16.
Quid cognoſcere, & non cognoſcere in ſacris.
Gen. 42. 7.
** Conocio los y eſtrañoſe dellos.*

Philippus ſimpliciſſimam affert expoſitione huius locutionis, Non cognoſcet eum locus, id eſt; Non agnoſcetur locus in homine, neque homo in loco; id eſt; priſtina huius mundi conuerſatio, non erit in homine commutato Nam, vt aliquando diximus, verba, quæ afferunt cognitionem, ad rem ipſam, quæ cognoſcitur, pertinent.

Sed de ſignificatione loci nõnulla eſt diſſenſio: nam paraphraſis. Tygurion per metonymiam locũ intelligit, homines qui in loco continentur; vt ſit ſenſus; Neque loci illius homines agnoſcent eum, ſed extenuatur vehementia ſententiæ, pręterquam quod nuper dixerat, Non aſpiciet me viſus hominis; quod ad illam ſententiam pertinet.

LXX.
2
Philipp.
Cognitio à re ipſa, quæ cognoſcitur.

Secundo, locus non pro priuata domo, ſed pro vrbe & oppido accipi poteſt: idque forte indicatum eſt in lectione Tygurina: & vulgo quidem quodlibet oppidum vocamus *lugar*; ſicut etiam Amos 4 [Dedi vobis ſtuporem dentium in cunctis vrbibus veſtris, & indigẽtiã panũ in omnibus locis, oppidis, veſtris.] Sic igitur non agnoſcet hominem ſua ciuitas; vrbs regia non agnoſcet regẽ, qui illã aliquando illuſtrauit, aut amplificauit, decorauitque nomine regio, vel ſi illam ędificarit a primis fundamentis, & ſuo nomine inſignierit, irriti enim ſunt conatus ambitioſorum hominũ, qui Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.

3
Locus quid Tygurin.
Locus pro oppido.
Amos 4. 6.
Pſ. 48. 15.

Tertio. *Locus eius*, vel ſuus, forte nihil peculiarius ſignificat, quam locum inter viuos: ergo non cognoſcere locũ &c. erit, non habiturum ſedem inter viuos; Si (inquã) eſſet homo, aut poſſe redire ad ſuperos, nullus illi eſſet locus, cùm alium iam in locum eius ſucceſſiſſe neceſſe fuerit; nam corruptio vnius cum generatione alterius coniuncta eſt: redeunti nullus locus, nulla ſedes: nos diceremus, *No ha lugar.*

Locus pro ſede inter viuos, aut pro honore, & munere.

Quarto. D. Thom. locum accipit pro dignitate, & honoris gradu, &, vt ipſe ait, pro ſtatu perſonæ. Idem ſenſit Philipp. per metonymiam: nam dignitates & honores ſedibus, & locis diſcernuntur. vt Prouer. 25. In loco magnatorum ne ſteteris. Eccl. 3. Vidi in loco (in tribunali, in ſubſellijs) iudicij impietatem. Quare illud ad honorem, & ſublimiorem, atque regiam ſedem pertinet Ponam locum populo meo Iſrael, & plantabo eum, & habitabit ſub eo, & non turbabitur; eſt enim promiſſio de ſede regali Dauid confirmanda.

D Thom.
Philipp.
Locus pro honore & dignitate.
Prou. 25. 6.
Eccl. 3. 16.
2. Re. 7. 10.

Sed tandem ſimplicius accipitur locus, non ſolùm pro domo, & ſede, ſed pro omnibus, quæ ad illum pertinent, ita vt proſopopęia illa, & fictio perſonæ, extendatur ad vniuerſam ſupellectilem, & munera publica, & quidquid bonorum homo habuit; ſicut hæc eadem tabernaculi, & domus nomine ſignificari ſolent: atque detur perſona loco, in quo omnia illa videntur contineri. Priſtina igitur bona non agnoſcent hominem, neque herum antiquum. Quod ad amplificationem quandam ingratitudinis affertur. Iſa. 1. Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ: Hebraice, Chananæum. mercatorem quamuis recens emptus gratum ſe præbet &c. Ergo mundus & quæ in mundo ſunt ingratiſſima, æque ac obliuioſa non cognoſcent antiquum dominum Vel, iure & meritò non agnoſcẽt ſibi præſentẽ poſſeſſorem; nam deuoluta ſunt omnia defuncti bona ad poteſtatem, & manus aliorum, Igitur ſicut mancipium non agnoſcit amplius illum, à quo diuenditus fuit, ſed eum à quo emptus eſt, & poſſidetur: ita ſane non agnoſcent bona hæc temporalia defunctum, cuius quondam fuerunt.

4
Locus pro omnibus in loco contentis.
Iſa. 1. 3.
Non agnoſcere antiquũ poſſeſſorem, ad ingratitudinẽ pertinet.

Sed Sapientiæ 5. videtur res hæc reduci ad breuiſſimã mortaliũ vitam, cuius nulla manere poteſt firma memoria, neque fixa in loco vllo veſtigia; proptereaque reuertentem non agnoſcet locus ſuus. Spes impij, tanquam memoria hoſpitis vnius diei prætereuntis. Si ergo ſapientiſſimi alicuius doctoris iã defuncti cathedrã, in qua docuit; aut iudicis alicuius, regiſve tribunal, regalem ve ſedẽ; aut vero etiam pontificiam, atq. ſupremam percontetis, quis nã ille, qui nuper ibi docuit, aut paulo ante ius dicebat? reſpondere poterit, Non noui hominem; aut ſi noui aliquando, iam non memini; quis enim meminerit hoſpitũ, qui ad breuiſſimum tempus ad ſe diuertunt prope infinitorum? Generatio præterit, & generatio aduenit, ego, autem hic ſto. Facilius eſt diuerſorium cognoſci a pręterevntibus, quam viatores ab hoſpitio, & diuerſorio.

Sap 5. 15.
Vnde prouenit. homi. nõ vel agnoſci à loco ſuo.
Eccl. 1. 4.

XI. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

1 *Parcere quidem Hebrae.*
2 *Tribulati pro anguſtijs. Propoſitio, In.*
3 *Confabulari ad internam meditationem refertur. Ex plicatio Ionatis, & Amos*
4 *Similitudo eum mari multis ex 3 Diuina potentia in illo comprimendo.*
5 *Cetus etiam ... Quid in Heb ... & Latino vnde dictus. Anguſtudines, & membris vinculo: ſpe alligatus. Illuſtrati Dauid, & Lucas.*

Diuus Thom. ſic connectit; Si, vt Eliphas dixit, bona non ſunt niſi in hac vita ſperanda, nihil mihi iam reliquum eſt, quam meam infœlicitatem lamentari. Sed nexus ſimplicior; Cum hęc ita ſe habeant, & ego ad extremum prope iam ſpiritum redactus ſim, quod mihi liberũ eſt, cordi & ori indulgebo paululum, & erumpẽtia ſuſpiria nõ ſupprimam. Parcere, quod in originali eſt, *Caſach*, propriè eſt continere, detinere, prohibere, & cùm ad linguam, & orationem refertur; affert ſuppreſſionem quandam, & cohibitionem eluctantis ſpiritus, & ſermonis conantis ſeſe aperto ore effundere: a qua radice dicitur Iſa. 58. Clama ne ceſſes, (populi ſceleribus ſtimulatus, & ad clamandum compulſus, voces ne ſupprimere, neq. ardentem ſpiritum, & flammas cohibe; ne parcas ori, libere, contente vociferare) quaſi tuba exalta vocem tuam. Ergo ait Iob; *Non parcam ori meo*: non remittam ſtudium publicè vociferandi, atque lamentandi, quantum potero gemitu, & ſuſpirijs contendam.

D. Tho. nexus.
חשר
Parcere.
Iſa. 58. 1.

Loquar in tribulatione, propriè, in anguſtijs ſpiritus mei: coarctat me ſpiritus pectore incluſus, patefaciam liberum illi aditum. Septuag. Loquar cum in neceſſitate ſim. Indigeo plane ſuſpirijs, quibus ægritudinem, & dolorẽ ſubleuem. Philipp. Loquar in anguſtijs deficientis ſpiritus mei: antequam extremum ſpiritum agam, aliquid querulum loquar. Aliquando præpoſitio, in, affert quaſi cauſam, ... tribulatio pectoris orationem, & gemitus extorquent.

2
LXX.
Tribulatio pro anguſtijs.
Philipp.
Propoſitio in.

Confabulabor cum amaritudine, vel, in amaritudine; vel, de amaritudine animę meę, id eſt, nihil loquar, niſi quod internus, veriſſimuſque dolorũ, & ęgritudinis ſenſus ſuggerit, non eſt quod vereas cum Deo agere paulo libertius & confidentius de cauſis mearum ęrumnarum. Septuag. Aperiam amaritudinem animę meę compreſſus. Verbũ confabulandi (*So ch*) vel (*Siach*) propriè eſt, meditari, vel ex meditatione interius animo concepta aliquid exterius agere, loqui, orare, conqueri: a qua radice dicitur, 1. Reg. 1. Ex multitudine doloris, & mœroris mei loquuta ſum. Vnde dicitur oratio, quæ cum ore fiat, e a cordis meditatione & intentione proficiſcitur: & ideo dicitur, oratio eſt vnum, Pſ. 141 quaſi prius corde concepta, & premeditatã, deinde voce & ore exterius effuſa, & prolata Hinc illud, Amos 4. Annuncians homini eloquium (id eſt, arcanorum ſuorum cogitationes) ſuum. Igitur Iob ex multitudine doloris, & mœroris corde, & mente concepit loquitur; & quæ prius apud ſe præmeditatus fuerat, non leuiter, non ſine cauſa publice clamat, & Deum, atque homines conteſtatur.

3
שות
שיח
Confabulari, internã meditationem affert.
1 Re. 1 16.
Pſa. 141. 3.
Amos. 4. 13.

XII. Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circundediſti me carcere?

Videtur nunc ſe Iobus purgare ab ijs grauiſſimis ſceleribus, quę tantum ſupplicium, tanque acerbos cruciatus mereri potuiſſe viderentur. Quare neque mare ſuperbũ, neque immanem cetum ſuis moribus referri

4

dicit,

dicit, vt ſuperbiæ, atque ſæuitiæ tantas pœnas dare debuerit. Sed premenda eſt paulo diligentius hæc ſimilitudo. In mari enim conſiderari poteſt immenſa quædam capacitas, & vaſtitas, in quam Omnia flumina intrant, neque redundat; procellas, turbines, tempeſtates, æſtus omnes ſuſtinet, fremit, remugit, agitur, quieſcere non poteſt. Cùm autem dixit Deus: Congregentur aquæ in locũ vnum, & appareat arida; quam aquarum cõgregationem appellauit maria, viſus eſt conieciſſe mare in carcerem, atque illi pedes & brachia conſtrinxiſſe, ne liberè & impune vagaretur, atque obuia quæque vaſtaret. Propter quam peculiarem, & exquiſitam Dei prouidentiam in comprimendo, & prohibẽdo maris impetu, dicitur Pſal. 94. quoniam ipſius eſt mare; vt cuius impetus, & immanitas non ab alio, quã ab auctore naturæ domari, & frænari poſſit. Hinc multiplex comparationis ratio duci poteſt. Quænam vnquam mea ſuperbia, aut quę mmę infirmioribus intentata, quis fremitus, & tumultus, vt me in teterrimum malorum atque cruciatuum carcerem, velut mare fremens, atque ſuperbum, detruſeris? & vt ne alijs noceam, in eũ me ſtatum conieceris ligatis manibus, & pedibus dolorum vinculis, in quo nocentes atque vltimo ſupplicio damnati detinentur? Præterea; Nunquid homuncio ego imbecillus tantæ vaſtitatis, tantæque capacitatis ſim, vt tot turbines malorum, tot dolorum æſtus, & procellas, tot tempeſtates diſcriminũ, tot aſſiduarum acerbitatum influentia in me flumina capere, & exhaurire, velut mare, poſſim? Itane ſemper ego tremere cogar, nunquam poſſim quieſcere, perpetuò agiter, atq. diſcrucier? Adhæc; itane, tanquam cum immani quadam bellua, aut tãquam cum potentiſſimo, nunquamque ſatis edomito mari mecum agitur? Illa quidem clauſtris, repagulis, carceribus fortiſſimis indigent; ſed ego miſer via pedibus valẽs conſiſtere, non egeo vehementioribus his vinculis, compedibusque cruciatuum: non enim è carcere illo teterrimo calamitatis incredibilis fugiam? imò ſupplicem me Deo meo, iudiciq. ſupremo lubens præbebo; accerſitus ſiſtar ante illius tribunal.

Maris hæc ſimilitudo, multiplex. — *Eccleſ. 1. 7.* — *Iſa. 57. 20.* — *Geneſ. 1. 9.* — *Pſal. 94. 5.* — *Deus in cõprimẽdo mari potentiſſimus.*

5 *Cetus, quia &c. Carcerem* quidam ad cetum referunt, non item ad mare. Sed præſtat quod iam indicauimus, vt ad vtrunq pertineat, & peculiari quidem ratione ad cetũ. Nam Cete illa grandia, quæ creauit Deus, vt mari illuderent, id eſt, minoribus, & infirmioribus piſciculis, intra mare Oceanum continet, tanquam in carcere detenta. Dicunt enim non poſſe tranare ad Mediterraneum, quod relinquitur alijs minoribus piſcibus, tanquam fida quædam, & tuta ſtatio. Non aliter igitur relucet diuina prouidentia in comprimenda ſuperborum diuitum immanitate, & inſolentia, qua inferioribus illudunt.

Geneſ. 1. 21. — *Pſ. 103. 26.*

Sed quod ad Ceti nomen & naturam attinet, in originali quidem eſt (*Thanin*) quam vocem quidã exiſtimant generalem eſſe ad omnem belluam vaſtam, terreſtrem, vel marinam. Rurſum cùm de marina dicitur, nullam certam piſcis ſpeciem ſignificari, ſed piſces quoſcumque ingentes: cuius ſignum eſt, quod frequenter ea vox vertatur à vulgato, nomine draconis. vt Pſal. 103 Ezech. 32. & quidem pro terreſtri colubro, Exod 4. & 7. pro dracone etiam terreſtri, Pſal. 90. Conculcabis leonem, & draconẽ. Iere. 10. Habitacula draconũ: pro lamijs, Thren 4. Sed & lamiæ nudauerũt mammam. Sed frequenter ad marinos piſces belluaſq. refertur, vertiturq. Ceto, aut cetus, qđ latinum nomen alij ſpeciale eſſe volunt, & ſignificare balenam: quanquam neque hoc apud Latinos certò conſtet. Nam Feſtus quaſi incertus ſcribit: Belluã marinam ipſam dicunt eſſe priſtricem, ipſam eſſe & cetum. Sed ex vocis originalis ſimilitudine volunt alij eſſe illum, qui apud latinos Thunnus, aut Thynnus; quem à Balena Plinius ſeparat, & inter vaſtiſſimos piſces numerat. Atque Athenæus aut Thunnum Græcè dictũ ab impetu, & celeritate, qua fertur. Sed neque quidquam certi apud auctores de Thũno conſtat: vt ex Ariſt. Plinio, Athenæo, & alij eruditè probat Rondeletius, lib. 7. cap 10. & 11.

חנין

Cetus, an ſignificet certã piſcem naturam. — *Pſ. 103. 138* — *Ezec. 32. 2.* — *Exod. 4. 3. cap. 7. 9.* — *Pſal. 90. 13* — *Iere 10. 25.* — *Thren. 4. 3.* — *Feſtus Põp.* — *Thunnus an ſidẽ qui Cetus.* — *Pli. li. 9. c. 3* — *Athenæus lib. 9.* — *Rond. li. 7. c. 10. et 11.*

6 *Circumdediſti me carcere. Carcer* ſicut Latinis à coercendo, ita Hebræis ab aſſeruando, & cuſtodiendo dicitur. Verbum autem circundandi ſignificat cuſtodiam vndiq. circũcluſam, vnde nullum pateat effugium: qualem cuſtodiam deſcripſit Iere. [Concluſit vias meas lapidibus quadris, ita vt non poſſim egredi. Nam carcerem ſic definiunt, vndecunq. exire prohibemur. Sed illud Iobi calamitatem amplificat, quòd carcerem ad continendos homines, non ad puniendos haberi iura ipſa decernunt. Ac Iob in incredibilium malorum carcerem coniectus eſt, tanquam nefariorum, ac manifeſtorũ ſcelerum vindice. Rectè autem morbos, atq. dolores carceris nomine explicat; nã lectus atque morbus ſunt veluti carcer, in quo peccatores detinẽtur, cùm ſæpe propter peccata morbi, & ægritudines accidant. Sic ſane Eccleſia c. 38. medicum comparat Lictori, aut tortori, qui delinquentes, aut comprehendat, & conijciat in carcerem, iubeatque lecto decumbere; aut alia ratione torqueat potionibus, ſectionibus, vſtionibus, & ſexcentis cruciatibus. [Qui delinquit *inquit*, in conſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici. Septuag. per imperatiuũ efferunt, quaſi ea ſit iuſta iudicis ſententia, atque imperium; Qui peccat cõtra eum, qui fecit eum, incidat in manus medici. Hinc dolores, aliaque morborum, atque ægritudinũ, vt cum medicis loquar, ſymptomata, funiculi, atque vincula nominantur in ſacro ſermone, de quibus ſcriptum eſt; Circumdederunt me dolores (Hierony. Funes) mortis; & iterum, dolores (funes) inferni circundederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis. Quare aliqñ conqueritur Iob ſe vinctum compedibus. Poſuiſti in neruo pedem meũ. Huc illud Ioa. 5. cùm de piſcina loquitur, quaſi de carcere & domo vinctorum; Qui prior deſcendiſſet in piſcinã, ſanus fiebat, à quacũque detinebatur (quaſi comprehenſus, & alligatus) infirmitate. Et ſimiliter apud Lucam. Chriſtus Dominus ait mulieri, quæ habuerat ſpiritũ infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum aſpicere; Mulier dimiſſa es (quaſi è carcere, & vinculis) ab infirmitate tua. Et inferiùs; Hãc filiam Abrahæ, quam alligauit (in vincula cõiecit; id .n. ſignificat *Deo*, verbum Græcum; vnde dicitur *deſmos*, vinculum; & *Deſmophylax*, vinctorum cuſtos) Satanas, non oportuit ſolui à vinculo iſto? Sed de hoc iterum plura.

ſ

Carcer ã Hebræo ab aſſeruando dictus. — *Thren. 3. 4.* — *Seruius l. 1. & 5. Aen.* — *Vlpia. l. Aut damnũ. S. ſolent D. de pœn.* — *Eccl. 38. 15* — *LXX.* — *Pſ. 17. 15.* — *Pſ. 114. 3.* — *Iob 13. 27.* — *Ioan. 4. 5.* — *Luc. 13. 12. 16.* — *Δέω* — *Δεσμὸς* — *Δεσμόφυλαξ.*

XIII. Si dixero, Conſolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in ſtrato meo.

1 *Nocturna confabulatio quæ. Miſeri deſiderare ſolent ementitam illam ſomniorum fœlicitatem.*

2 *Deſideria diurna ſimilia efficiunt ſomnia. Iobi nocturni terrores à Dæmone procurati.*

3 *Labores diurni moleſta efficiunt ſomnia. Quid Corybantia morbus. Qui Corybantes. Viſio & ſomnia aliquando pro eodem in ſacris.*

CVm verò mihi poſt diurnos labores promitto nocturnam requiẽ, & reuelationem doloris, i. ablationem: eſt enim ab illa phraſi, qua dicitur, eleuari aut, tolli aut, auferri, ab aliquo onus, vel peccatum, aut quid huiuſmodi de quo aliquando diximus. Solent enim in lecto retundi, & magna ea parte leuari dolores, & laſſitudines diurnæ. Loquens mecum; mecum meditans, internam illam mentis exercitationem, atq attentionem affert, ex proprietate fontis Hebræi, atq. Græci, quam ſupra cõfabulari; quod aliqui, vt Caiet. & Carthuſianus, quibus fauet Chryſoſt. accipiunt de meditatione, & ſpeculatione, quã nocturno tempore capere ſolent, qui interdiũ laſſati, & defatigati ſunt; ſicq. capiunt aliquod ſuæ laſſitudinis alleuamentum: in hanc ſententiam Septuag. legunt. Referam ad me ipſum priuatim ſermonẽ in toro meo. D. Auguſt. Referam ad me ipſum conſolationem in toro meo. Theodotio: Conſortabit me in confabulatione mea ſtratũ meũ. Sed fortè hæc nocturna, & interna meditatio ad quietẽ, & ſomnũ ſpectat; vti exponi videtur verſ. ſequenti; ita vt agat de breuiſſima illa, & ementita, atq. vmbratili fœlicitate, quam ſolent aliqñ homini miſero læta afferre inſomnia, ex diurno fœlicitatis deſiderio, ſpe, & cogitatione prouenientia; ſicut ſcriptũ eſt: ſicut ſomniat eſuriens, & comedit; cũ autem fuerit expergefactus, vacua facta eſt anima eius; & ſicut ſomniat ſitiens, & bibit, &c.

1

Nocturna cõfabulatio quæ. — *Caietan.* — *Carthuſia.* — *Chryſoſt.* — *LXX.* — *D. Auguſt.* — *Theodot.* — *Fœlicitas in ſomniorum miſeris eſt vnde deſiderio.* — *Iſai. 29. 8.*

XIV. Terrebis me ſuper omnia, & per viſiones terrore concuties.

2

Deſideria diurna, inſomnia reddunt.

ETiam ipſam inſomniorum rationem, atque naturam inuerſam, & commutatam in meum ſupplicium experior:

perior: non enim deſideria quidquam iucundi per quietem obijciunt, vti ferè natura comparatum eſt.

Claud. de rapin Proſerp.

> *Omnia, quæ ſenſu voluuntur vota diurno*
> *Tempore nocturno reddit amica quies.*

Quidã certè has viſiones, & ſomnia non ipſius Iobi, ſed amicorũ eſſe voluerunt, qui ea falſis quibuſdam reuelationibus, & inſomnijs immiſſis, & procuratis à dęmone ſibi perſuaſiſſent Iobum cruciati, propter ſceleratam vitam, quibus reuelationibus narratis, atq. pro veris habitis, mirum in modũ Iob ipſe terrefieret, & ſtimularetur. Sed non video, qua ratione cohærere poſſint cùm antecedentibus & conſequentibus: quare de ſeipſo, deque ſuis horrificis inſomnijs Iob loqui, indubitatũ eſſe debet; pręſertim frequente ſanctorum expoſitione rem ipſam confirmante; Terribilia (inquit Chryſo.) noctis ſpectra vim malis nouam afferebant. Atq. hæc terriculamenta à Dæmone procurata fuiſſe Theophanes intelligit, quãuis ipſe Iobus exiſtimaret, eiuſmodi horrenda terriculamenta à Deo inferri. Sed Phil. atq. Bedæ (vtriuſq. enim eadẽ oratio eſt) verba adſcribenda duxi; [Hoc à Deo Iob ſe pati dicebat, quod à Dæmonibus patiebatur; qui adſtia faciẽda à Deo acceperant poteſtatem, qui et toruis vultibus, ſine dubio, & minacibus oculis apparebant in ſomnis, ſtrident es etiam dentibus, ad deuorandum quaſi ora aperientes, vt inſolitæ viſionis horrore cõcureretur in lectulo, & territo ſomnus aufugeret, quo ſolent dolores omnij mitigari, & ſuccederent iuges vigiliæ, vt indeſinentibus cruciatibus torqueretur: ſiue vulnera quæ vigilans oculis ſuis videbat quotidie, putriſq. ſanies, vermium quoq. multitudo diſcurrentium per vulnerum ſinus, vel foueas credibile eſt quod in ſomnis ei à Dæmonibus mõſtrarentur.]

Chryſoſt. Theophanes. Philip. Beda. Terrores Iobi nocturni à dęmone procurati, & quales.

3 Chryſoſt. Chryſoſt. quidẽ ad Phyſicam rationem refert; nam ij ſolẽt infeſtari ſomniorum terrore, qui aliquid mali die perpetiuntur; vti Seneca dixit:

Sen. in Oct. Ariũna diurna moleſtia efficiunt phantaſmata.

> *Quæcunque mentis agitat infeſtus vigor,*
> *Ea per quietem ſacer & arcanus refert,*
> *Veloxq. ſenſus:*

Atque longe eleganter Petronius Arbiter.

> *Somnia, quæ mentes ludunt volitantibus vmbris,*
> *Non delubra deum, nec ab æthere numina mittunt;*
> *Sed ſibi quiſque facit; nam cùm proſtrata ſopore*
> *Languent membra, quies & mens ſine pondere ludit.*
> *Quidquid luce fuit, tenebris agit: oppida bello*
> *Qui quatit, & flammis miſerandas ſæuit in vrbes,*
> *Tela videt, verſaſq. acies, & funera regum,*
> *Atque exundantes perfuſo ſanguine campos.*
> *Et canis in ſomnis lepores veſtigia latrat.*
> *In noctis ſpacio miſerorum vulnera durant.*

Eccleſ. 5. 2. LXX. Atque hoc refert Chryſ. ad Eccl. 5. Multas curas ſequuntur ſomnia. Quem locum licèt Septuag. eodem ferè modo legant. Aduenit ſomniũ in multitudine ſollicitudinis. At Chryſ. in catena, legit: In multitudine tentationũ aduenit in ſomnium: ſimiliterq. S. Antiochus, homil. 8. Atq. illa eſt etiam peculiaris Symmachi lectio; [Accidet ſomnium propter multitudinem inquietatis. Vide Eccle. 40. vbi huiuſmodi terrifica ſomnia deſcribuntur; Modicum, tanquam nihil in requie, & ab eo in ſomnis, quaſi in die reſpectans: conturbatus eſt in viſu cordis ſui, tanquam qui euaſerit in die belli. Vide etiã, quæ ſupra diximus de incubo, & vigilia, cum de morbis Iobi diximus; nã hunc, propter moleſtiſſima phãtaſmata, imaginoſum morbum aliqui vocant; quem eleganter deſcribit Hippocrates, mox adducendus. Sed forte cùm hoc quoque morbo coniunctus ille fuit, quem Corybantiam Græci appellant; videlicet, cùm non ſolùm propter viſa ſpectra, ſed etiam propter quoſdam quaſi tinnitus, & ſonorum imagines vigilare quis cogitur, atque inſomnia vexatur, atque patentibus, ſi vnquam, oculis dormit: ſemper enim illis imaginibus intentum animum habet; vt ille dixit:

Chryſoſt. C. 3. in enumeratione morb. Sect. 9. a. 1. Hippocr. Corybãtia. morbus cuiuſmodi ſit.

Var. in Prom.

> *Lux ſomno menti ſonitus imagines*
> *Adſatur; non vmbrantur ſomno pupulę.*

Pli. lib. 11. cap. 37. Quod Plin quoque indicauit li. 11 c. 37. de leporibus ſcribens; Patentibus oculis dormiunt lepores, multiq. hominum, quod Corybantiam Græci dicunt. Eum autẽ morbum immitti à Corybãtibus putabat deluſa antiquitas. Fuere autem Corybantes ſacerdotes Cybeles, qui ſacro furore correpti, capus iactabant, atque inſanientium more oculos diſtorquebant, & oculos ex dimidio apertos, ex dimidio clauſos oſtẽdebant: tum etiam cùm Iouis cuſtodes eſſent, non modò excubare, ſed etiam apertis oculis dormire cogebantur. Fortè cum imaginoſa ęgrotantis hominis vigilia illud quoque facere poteſt; Attonitos habens oculos. Quod verò Caiet. diſtinguat viſiones, quæ ad vigiliã pertineant; & ſomnia, quæ accidant inter dormiendum, non eſt valde curandum; nam etiam viſionis nomen ad ſomnia accommodatur in ſcriptura.

Corybãtes, qui.

Iob 15. 12. Caietan. Viſio aliquando idẽ quod ſomnium.

XV. Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea.

4 *Philip. Beda.*

E*Legit ſuſpendium*. Philip. atq. Beda hoc ad peccatũ ſic retulerunt; Sanus (inquit) Iob eſt, & peccatum multo tolerabilius, ſi victus cruciatibus de morte mea cogitem, quàm vt tuæ maieſtati irrogem blaſphemiam. Ad comparationem itaq. maioris criminis, quod eſſet minus damnabile, cruciatu potiùs, quàm iudicio actus exprimit. Sed ſimplicior ſenſus, vt dicat ſe quodcumq. necis genus, ſiue naturalis, ſiue violentæ, etiam ignominioſiſſimæ, qualis ſtrangulatio, aut ſuſpendium eſt, leuius ſibi, atq. optabilibus futurum, vt finem aliquem capere poſſent mala grauiſſima. Niſi fortè hæc cohæreant, & quidem, neq. reluctantia, neque inuita, cum ſententia præcedenti; Ex illo imaginoſo morbo penè adigor ad inſaniam, & ad laqueũ. Hippocrates quidem libro de virginum morbis ſcribit de attonitis, & ſyderatis, & de timoribus; [Ex his adeò fortiter pauere homines, vt delirent, & dæmones quoſdã ſe videre putent ipſis infeſtos, quandoque noctu, quãdoque interdiu, aliquando verò vtroque tempore, & ab huiuſmodi ſpectris multos ſe iam ſtrangulaſſe, & proiluiſſe in puteos; tanquam meliora ſint hæc, & omnem vitę vtilitatem excedentia: aliquando etiam ſine ſpectris, ac phantaſmatis, quandam adeſſe voluptatem, ex qua mortem, velut bonum quoddam amant.]

Hippoc. Ex imaginoſo morbo terrores.

5 *Anima, vita, aut totus homo. Oſſa, pro toto corpore. Pſ. 138. 15. R. Abrah. Hebr. apud Caiet. D. Thom. Polychro.*

Animæ, vita ipſa miſera, & afflictum corpus, aut verò totus ipſe homo: pro quo etiam per ſynecdochen, accipiũtur ab aliquibus oſſa, videlicet, pro corpore, vt opponatur priori parti, videlicet animæ. Sicut & id: Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto, id eſt, totus ipſe ego, aut corpus meum. At vero poſt R. Abraham. Hebræus apud Caietanum, exiſtimat ideo oſſa dicta eſſe, quòd illa tantum ſuperẽſſent pelle, & carnibus abſumptis, & corroſis à uermibus. Sed acutius D. Thom. & alij, quod nihil ſo ipſo iamfortè, iamque ẽnuoi ſit, quod vis doloris non debilitarit, atque confregerit; vel certè vt vendicat Polychronius, quod acerbitas morbi tam ad oſſa uſque peruaſerat; quam etiam oſſium debilitationem in grauiſſima aliqua ægritudine deprecanda, & explicanda exprimere ſolent ſcripturæ, Pſalm 6. Sana me, Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt ualdè, id eſt, tum animæ uires debilitatæ, tum firmiores corporis partes fractæ, & ſtupidę, Pſalm 41. Extremum cruciatum cum ignominia coniunctum ſignificat; Dum confringuntur oſſa mea, exprobrauerunt mihi inimici mei. Internum uerò malum, & quod penitus penetrat, & inflammet medullas, illud indicat, Thren. 1. Miſit ignem in oſſibus meis. Septuaginta uerò us huius ſententię acerbitatem, ſi qua eſſet, mitigarent, deprecantes reddiderunt; Abſolues à ſpiritu meo (reſpiratione) animam meam, & à morte (in morte) oſſa mea; ſed Auguſt. aliquanto longiùs, per ſpiritum, terrores illos intelligit, & per oſſa patientiam, & firmitatem, quam ſeruauit propè iam deficienti, legit enim ille; Et à morte oſſa mea repulit.

Pſal. 6. 3. Pſal. 41. 11. Thren. 1. 13. LXX. Auguſt.

XVI. Deſperaui: nequaquam vltrà iam viuam. Parce mihi, nihil enim ſunt dies mei.

1. *Quid deſperare, quid vltra explicati David, & Amos.*
2. *Parcere apud ſacros, & prophanos quid.*
3. *Vox nexin, & verſiones huius ſententia.*
4. *Nihil pro vano. Creatura reſpectu diuinæ æternitatis nihil.*
5. *Vanitas pro mutabilitate Omnium rerum mutabilitatis contenta in humana vita, ex David.*
6. *Vita vana, quòd fugiat, & euaneſcat. Quid Abel, & Cain, ex nominum etymologia: explicati David & Amos.*
7. *Laudatus vulgo tus. Vitæ breuitas ex comparatione, & reductione ad omnes temporis menſuras. Quid ſęculum. Quid palmus. Quot menſibus conſtet annus.*

Deſpe-

1
Philipp.
Deſperandi verbum, de peccato deſperatione ab alijs exponi.

D*Eſperaui.* Philip. quaſi pœnitentia ductus eſſet, agitatusq. ſcrupulo, hæc Iobũ dixiſſe exponit. [Deſperaui, inquit, loquendo hæc, quæ dicere non debueram; vnde pro hoc ſermone tam aſpero, & moleſto, poſt mortem viuere poſſe me dubito; quia ſibi auferentibus præſentẽ vitam, futura à Deo iuſtiſſime denegatur: Itaque ſe lapſum in peccato deplorat, & pœnitentiam illico profitetur dicẽs: *Parce mihi,* &c.] Certe exquiſitus ſenſus, ſed durior aliquanto. Plerique Latini interpretãtur; Spem vitę omnem abieci; nam video me letali morbo propediem conficiendum. Sed certè verbum originale, (*Maas*) vt aliquando diximus, propriè eſt faſtidire, abijcere, ſpernere; quale eſt id Amos 5. Proieci (faſtidio) feſtiuitates veſtras, & Pſ. 52. Quoniam Deus [a] ſpreuit (faſtidio habuit) eos. Ergo hæc deſperatio affert faſtidium quoddam viuendi, tædiũ, nauſeam, contemptum, atque abiectionem omnis curæ tuendæ vitæ. *Deſperaui*, faſtidio; nihil mirum, ſi ſuſpendiũ eligam, cùm nulla me vitæ cura, nulla cupiditas tangat; nihil de vltrà, diutiuſque viuendo cogitem, etiam ſi mihi optio daretur, non vitam, ſed quamcunque mortem eligerem. Paulò aliter Septuag. illud vltra pro ſempiterno accipiunt; neq. incommodè, exigente voce originali, quæ ſæpe vertitur, ſęculum vel æternum; [Non enim in ſempiternum viuam, vt longanimiter agam.] Alij aliam interpretationem adhibent vtrique lectioni congruentem; Cùm vltrà, id eſt, cùm æternum viuere non poſſim, ſed vt diutiſſime viuam, paulò poſt moriendum mihi eſt, noli me igitur vltra vexare: ſic Vatabl.

Beſim exquiſitum, ſed durior.
מאס
Vid. c. 5. v. 5 7. nu. 5. 6.
Amos. 5. 21.
Deſperare, quid.
Pſal. 52. 6.
[a] *Hartoſe dellos, y dio con lo en roſtro.*
LXX.
Vltra. pro ſęculo, aut ſempiterno.
Vatabl.

2
חדל
Parcere gd propriè.
Iſa. 1. 6.
3. Reg. 12. 23.
Cic. Att. 6. in Verr.
Nonius.
Virg. 10. Aen.

Parce mihi. Quidam Latini exiſtimauerunt, à verbo Latino parcendi id eſt, ignoſcendi, hic veniam peccatorum precari Iobum. Sed verbum originale (*Chadal*) ſignificat ceſſare, deſinere, abſtinere ab aliquo; à qua radice dicitur, Iſa 1. Quieſcite agere peruerſè. & 1. Reg. 12. Vt ceſſem orare pro vobis: a qua ſignificatione non eſt omnino alienum Latinum, parcere; quod eſt, parùm tangere, atq. ita ab aliquo abſtinere, vt illum conſerues, aut omninò non tangas. Quare parcere, & perdere contraria ſunt; ſic dixit aliquando Cicero: Aedificijs publicis, ac priuatis ſic pepercit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda veniſſet: & ſic Nonius in verbo, parcere, per ſeruare exponit idque affert ex Virg. lib. 10. Aen.

Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis.

Et huius generis illa ſũt, lachrymis, vel metu parcere, parcè aliquid facere. Sic idem Nonius Marcel. in verbo, velitatio, ex Turpilio Lindia; Comperce verbis velitare, (leuiter contendere) ad rem redi. Seruius quidem id virgilij.

Ser. Eclo. 3.

Parcite oues nimiũ procedere: per prohibere explicuit; alij, per cauere: Cauete ne nimiùm procedant. Ergo, inquit Iob, [a] *Parce mihi,* iam ceſſa, mitte me; vltricem tuam iſtam manum cohibe, à me vexando diutiùs abſtine; tange me precor parciùs, leniùs hominem exulceratum tracta, ne me funditùs perdas, conſerua, & tuere moribundum hominem, & in extremum interitum grauiſſimis cruciatibus impulſum: qui ſenſus ex ſequentibus facilè confirmatur; eadem enim originali voce capite 10 dixit: Dimitte me; & ſynonymis ferè verbis, Quieſce paululum ab eo: & eleganter Sept. Recede a me. Poly' ad proprietatem vocis: Deſine mihi plagas infligere: idem ferè quod Dauid: Amoue a me plagas tuas.

[a] *Beſſa ya Señor, y dad me vna poca de tregua.*
Iob. 10. 1.
Iob 14 6.
LXX.
Polychron.
Pſ. 38. 11.

3
LXX.
Olympiod.
D. Thom.
Symmach.
Caietan.
Varij huius ſententia ſenſus.
Olympiod.

Nihil enim ſunt dies mei. Septuag dixerunt. Vana eſt enim vita mea. Symmac. Vanitas ſunt dies mei: quidã alius interpres, vt Olymp refert, vapor ſunt dies mei, rectè omnia, iuxta proprietatem vocis Hebręę, de qua ſtatim Sed, quod ad contextum pertinet, D Thom. & Caietan. ſic cõnectunt; Magnam mihi fœlicitatem pollicetur Eliphaz; ſed illa erit mihi longè maxima, ſi à me tam acriter vexando abſtineas, & parcas; nam dies mei, vtpotè vani, aliorum bonorum temporaliũ ſpe vacui, & deſtituti ſũt. At Olmp. Quòd mea vita pręimbecillitate virium par non ſit ferendis his malis grauiſſimis, neceſſe eſt temperari mea ſupplicia. Alij ſimplicius, vt ex uitæ breuitate deprecetur ſuos dolores, & miſericordiam commoueat. Similem rationem deprecandæ mortis, petitam ea breuitate vitæ proponit Dauid, Pſ 89. Ne auertas hominem in humilitatem, (Hieron. in contritionem: propriè, in tenuitatem, miſeriam, puluerẽ, mortem) quoniã mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quæ præterijt.

Pſal. 89. 3.
Ibid. v. 4.

4
Nihil, vanum.
הבל
הבל

Sed quidem quod hic dicitur, nihil, propriè eſt uanitas, in Hebręo (*Hebel*) a radice, (*Habal*) quod eſt euaneſcere, aut vanum eſſe: cuius multę ſunt rationes, & acceptiones in ſacro ſermone, vt aliquando latiſſime explicuimus, cùm primum C. Eccleſiaſtæ enarraremus. Sed quod in hunc locum maxime quadrat, eſt; vt duplici, aut triplici ratione humana vita dicatur vanitas, & nihil. Primò, quòd æternitati comparata, nomen aliud non meretur; qua ratione Auguſt. & Hieron. docent creaturas omnes reſpectu diuinæ, primæque ſubſtantiæ dici, atque eſſe vanas, atque ſi velis, etiam nihil. Sed in diuturnitate, & duratione, hæc comparatio exprimitur. Pſalm. 89 Quoniam mille anni ante oculos tuos (tibi propoſiti; tecũ, qui ęternus es, comparati) tanquam dies heſterna, quæ præterijt. Qua dicẽdi ratione ſplẽdor vultus Moyſis dicitur à Paulo euacuari, id eſt, vacuus, vanus longe infimus oſtendi reſpectu excellentioris luminis, quod manet in Chriſto. Poſſe igitur dicere Iob; Quid meam vitam vrges, ò æternum & immortale numen? an mihi paucos & malos vitę dies inuides, qui ſolus habes immortalitatem? at qui tecum compoſiti, vanitas ſunt, nihil ſunt.

Au. de quã titate animæ cap. 33.
Hier. ſuper id Iſa. 24. Attrita eſt ciuitas vanitatis.
Eu;o ſuper Pſal. 38. v. 20.
Nihil. & vanitas ad vita breuitatem pertinent.
2. Cor. 3. 7.

5
Vanitas, à mutabilitate.
ad Rom. 8. 20.
Pſal. 38. 6.
Omniũ rerũ varietates & mutationes continentur in homine.
Iob. 14. 2.
Pſal 38. 7.

Secundò, hanc vitæ vanitatem poteſt efficere mutabilitas quædam & inconſtantia omnibus diſcriminibus, atque viciſſitudinibus obnoxia, & nunquam in eodem ſtatu permanens. Sicut Rom. 8. dicitur: Omnis creatura vanitati ſubiecta. Deinde explicatur, quid ſit vanitas; quoniam ipſa liberabitur a ſeruitute corruptionis; mortalitatis, viciſſitudinis, mutationis: hac ratione dicitur: Vniuerſa vanitas, omnis homo viuens; nam in hominis vitã omnes omnium rerum mutationes, atq. uarietates incurrere uidentur. Sicut enim oẽs in ſe ipſo res, uelut mundus quidam, ita omnium mutationum ſemina continet: uidelicet cœlorum inſtar, continuò mouetur, *& nunquam in eodem ſtatu permanet.* Neque mouetur tantùm, ſed trepidationis etiam motum octauæ ſpherę peculiarem, incredibili quadam affectionum animi, propenſionumque inęqualitate imitatur & refert; trepidat perpetuò, & fruſtra conturbatur; & temerè tumultuatur. Sicut Sol deliquium paſſus, obſcuratur, occumbit, occidit; & ſicut Luna mutatur; neque menſtrua tantùm, ſed diaria etiam patitur decrementa. Sicut elementa, actionum contrariarum, atque paſſionum pugnas in ſe ipſo ſuſtinet; & caloris, frigoris, aliarumque rerum inæqualitates, atq. moleſtias perferre cogitur: Sicut mixta, omnibus cõtrarijs expoſitus eſt: Sicut uegetabilia, cùm & ipſe fœnum ſit, & flos agri, pendet a ſole, a pluuijs, a propitio & amico ſolo; requirit quoque amicorum culturam, & curam peculiarem, indiget cibo; iam languet, iam uiret, iam germinat, iam areſcit. Sicut animalia ſenſitiua, mille ſenſuum ludificationibus, atque pręſtigijs obnoxius eſt, & ſuę ipſius phantaſię ſpectris atque fallacijs: atque ea quidẽ in primis maxima ſenſuũ uanitas eſt, Quod nõ ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu implet: [quare vacuos, vanos relinqui neceſſe eſt. Homo verò cùm ſit, ignorantijs mẽtis, ægritudinibus, & morbis corporis, & omnis generis cruciatibus, atque doloribus obnoxius eſt, Sicut angelus varietati atque multiplicati cogitationum ſubditus eſt, ita homo ſolicitudinibus ſubiacet; [Nã corpus quod corrũpitur aggrauat animã; & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.] Tandem ſi peccato ſeruiat, Demonem imitatur, qui initium peccati extitit. Sed in eo quoq. illum ſuperare videtur, quòd non vni tantum, aut alteri peccato, ſed ſexcentis ſcelerũ differentijs ſubiacet; dies hominis vanitas, & nihil ſunt, atq. vniuerſarũ vanitatũ, mutabilitatumque congeries, & cumulus.

Senſuũ vanitas.
Eccleſ. 1. 8.
Sap. 9. 15.
Humana vanitas reliquas ſuperat.

6
Vita vana, fugax & euaneſcens.
Pſal. 38. 7.
Abelis nomẽ quid ſignificet.
Quid etiã Cain.
Geneſ. 4. 1.
Abel, typus viuentium.

Tertiò, illa eſt humanæ vitæ vanitatis non vltima ratio, quòd illi nihil ſolidi ſubſit, ita citò perit & euaneſcit Eſt igitur fallax quædam rei euaneſcentis [illegible] citiſſimè labẽtis apparentia: ſicut dictũ eſt: [Verumtamen in imagine pertranſit homo,] id eſt, nihil habet humana vita verum, aut ſolidum; ſed apparens, vmbratile, imaginariũ; à qua vanitate ductũ eſt Abelis nomen: dictus eſt. n. *Hebel*, vel *Habel*, id eſt, vanitas. Et optima cũ ratione id illi nomen inditum eſt; nã breui, id eſt, in florenti adhuc ætate euanuit: tum quia cum primogenito nomen a poſſidẽdo impoſitũ eſſet, *Cain*, dicente Eua: Poſſedi hominẽ, vt nobis ſignificaret, qualis homo eſſet, qualiſve vitę humanę poſſeſſio, qui ſecũdò natus eſt, appellatus eſt *Habel*, vanitas, nihil. Accedit etiam, quod in *Habel*, poſteritatis ſpẽ nullã parentes illius collocauerant, ipſa nominis impoſitionẽ præſagientes fore, vt citò euaneſceret. Quare Abel non ſolùm fuit prima norma mortuorum, ſed viuentium

etiam

etiam omniū typus, & repręſentatio, vt qui ſint vanitas, & nihil. Hanc ipſam vanitatem, id eſt, vitę breuitatem, aſſiduamque agitationem & commotionem animus indi-
Pſ. 77. 33. cauit, Pſalm. 77. cùm de iter per deſertum agentibus loquitur: Defecerunt in vanitate (breuiſſime) dies eorum,
Vanitas, vt feſtinatio. & anni eorum cum feſtinatione (cum perturbatione, trepidatione, tremore, inſtar feſtinantium trepidantes aufugerunt) ita vita noſtra, dum trepidat, dum tremit, & turbatur, feſtinat, fugit, labitur. Quanquam vel in eo miſerè ſe ipſos impij fallunt, quòd neſcio quam ſibi vitæ huius caducæ non diuturnitatem tantùm, ſed ęternitatem quoque promittant; vt dictum eſt de impijs diuitibus,
Amos. 6. 5. Amos 6. Putauerunt ſe habere vaſa cantici: nimirum conſtantem firmamque, tum quæ ea concentu vocum, & cytharæ, tum quæ ex alijs rebus percipitur, voluptatem ſibi
Horat. li. 1. epiſt. 2. bi pollicentes: in quos illud conueniat.

Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
LXX. *Ad ſtrepitum cytharę ceſſatum ducere curam.*

** Penſarunt quę aſtenā ſua conſiſtunt de aſſiento, Hieron.* Quod Septuag. illuſtrarunt legentes: Quaſi * ſtantia putauerunt, & non quaſi fugientia: quo loco omnino legendus eſt Hieron.

Sed quod (nihil) hoc loco verterit Latinus interpres, videlicet vt omnes vanitatis rationes vnica voce, atque
Laudatur vulgatus. ea ſignificantiſſima, comprehenderet, iure laudandus eſt; tū etiam vt omnes humanæ vitæ appellationes, quę breuitatis ſunt, vnico hoc nomine, quo nihil eſt inanius, concluderet. Nam ſi gradatim ſurſum verſus aſcendamus, in
Quare vita humana dicitur nihil. nihilo tandem ſiſtendum eſt. Et quidem, licèt vita humana dicatur, quies, ceſſatio, finis, vt indicetur breui finienda, de quo nomine nuper diximus, atque id ſibi notum
Iſa. 38. *Vita humana, quia est & finis.* fieri precabatur Dauid: Notum fac mihi Domine finē, (id eſt, vitam ipſam breuiſſimam, quę quòd citò finienda ſit, finis ipſe appellatur) meus, vt ſciam quid deſit mihi: pro-
Pſal. 38. 5. prie, vt ſciam quam temporalis ſim: tamē certa vitę humanę & durationis menſura, aut breuitas hinc non co-
Pſal. 99. 8. gnoſcitur. Primò itaque ſeculum dicitur, Pſ. 99 Saculum
Vita humana ſeculum certo annorum numero definita. noſtrū in illuminatione vultus tui. ſic Pſ. 74. Annunciabo in ſæculum. & Pſ. 118. Ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionē, id eſt, quamdiù viuero: ſeculum autem hoc, aut ęternum, tantùm eſt ſpatium cētum annorum: vnde ludi ſæculares dicebantur, quicen-
Pſ. 74. 10. teſimo quoque anno fiebāt; quia ſæculum ad centum an-
Seculum, quot annis conſtet. nos extendi eſtiſtimabāt: vt Feſtus Pompeius lib. 17. auctor eſt. Quanquam alij multo breuiori annorum periodo ſęculum circumſcripſerunt: & Galli quidem triginta
Pſal. 118. 112. tantū annos ſæculo dabāt, vt obſeruauit Ser. ad id 8. Aen.

Sed mihi tarda gelu, ſeclisq. effœta Senectus.

Ludi ſaeculares. Sed deinde homini pręfinitur ſpatium non centum, ſed 70 aut 80. annorum, hique tantùm Potentatibus, Pſ. 89.
Feſtus Pōp. lib. 17. id eſt potentibus, atque valentibus firma corporis valetudine. Sed ea his octoginta annis, amplius, id eſt, melius,
Ser. 8. Aen. excellentius labor eſt, & dolor. Ex breuiſſima.n vita pen-
Pſ. 8. 9. 10. ditur vectigal mille laborum, quod ad morbos, & valetudinis mille impendentes caſus pertinet; ſicut ſcriptū eſt, Eccl. 30. [Melior eſt pauper ſanus, & fortis viribus, quàm
Ecc. 30 19. verſ. 16. diues imbecillis, & flagellatus malitia. Et iterum: Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis:] quod quamuis ad pretium omnibus diuitijs præſtantius, quod in bona corporis valetudine poſitum eſt, referatur; tamē illud quoq.
Vectigal, et tributū morborum. veriſſimum eſt, nullū eſſe grauius aut moleſtius tributū, aut cenſū, quàm quod pro conſeruāda valetudine, & producenda vita impenditur, aut ꝙ de ipſa valetudine morbis, & ęgritudinibus pēditur. Quanquam iniquo hoc tri-
ad Rom. 8. 12. buto, & cenſu liberare nos conetur Apoſtolus dicēs: Fratres, debitores ſumus nōcarni, vt ſecūdū carnē viuamus.

Vita humana menſibus conſtat. Sed nō iam annis, ſed menſibus conſtare dicitur humana vita; qui enim annum dicit, longiuſculum aliquid ſignificat. Sic appellat Iob, cap. 14. Numerus menſium eius
Iob. 14. 5. apud te eſt, niſi illos annos humanæ vitę tribuas, qui non
Quod menſibus conſtabat annus apud Rom. Arcad. & alios Barb. magni anni dicerentur, id eſt, duodecim menſium, ſed vel decem tantum menſibus conſtantes, vt apud primos Ro. vel quatuor, vt apud Arcades: vel tribus tantum, vt apud alios barbaros, vel etiam vno tantùm, vt iterum apud Arcades numerandi, & componendi conſuetudo fuit, referente Plutarch. Macrob. & Plinio.

Plu. in Nu. Sed quid menſes, cùm non niſi dies frequentiſſimè in
Macrob. 1. Saturn. cap. 12. Plin. li. 7. cap. 48. ſacro ſermone nuncupentur, & illi quidem pauci & mali: atque adeò pauci, vt digitorum numerum non videantur excedere. neque maius, aut longius ſpatium cōponere, quam quod palmo, id eſt, quatuor digitorum menſura per digitos numerari, & percutri poſſit? Pſal. 38. Menſu-
Pſal. 38. 6. rabiles poſuiſti dies meos. Hebraice * Palmares. Hier. bre-
** Que ſe pueden contar por los dedos, y medir à palmos.* nes, breuiſſima menſura comprehēſos. Symmach. vt Palmum poſuiſti dies meos. Non quidem dodrantales, id eſt, duodecim digitorum, ſed quatuor tantùm. Nam triplex eſt palmi conſideratio: prima, quę menſura conſtat à primo pollice vſque ad minimū digitum: ſic definiente Iſid. alię duę pertinent ad numerum digitorum: nam, ut Bu-
Symmach. dæus ait, duplex eſt palmus; maior duodecim digitorum;
Iſidor. li. 3. Diſſo. c. 38. qui Latinis dicitur Dodrans: minor digitorum quatuor,
Bud. de Aſ. qui Græcis dicitur *Palaeſtę*: & non de Dodrante, ſed de Pa-
Euſe. & Didimus ſuper Pſalm. 38. lęſtę, intelligit Euſebius & Didym. docent. Quamquam illud etiam obſeruant, dici Dies palęſtrę, id eſt, contentioſos, in certamine, lucta, tentationibus poſitos.

Palæſtra Iona. 4. n. 6. et deinceps. Sed neque dies quidem plures: nam unicum tantum naturalem diem hederę Ionę, quę ipſiſſima humanę vitę breuitatis imago erat, pręfiniuit Deus conſtantem die & nocte, ſicut dictum eſt: Sub vna nocte nata eſt, & ſub una nocte perijt. Forte enim iam ſemen, atq. radix illius hederæ in eo ipſo loco, in quo Ionas ſedebat, pręcedente nocte diuina manu, & potētia ſata fuerat, ut mirabilior, & felicitior diuina prouidentia erga hominem cognoſceretur. Deinde uerò ingraueſcente iā ſole, & ęſtu (laborauerat enim Ionas) inſperatum accepit incrementum, ut protegere illum poſſet, &: Parauit Deus uermem aſcenſu diluculi in craſtinum, & percuſſit hederā, & exaruit. Sed potiùs dixeris diem eſſe artificialem, qui cùm maximus, & longiſſimus eſt, quindecim horis abſoluitur; & cum
Pſ. 103. 23. ſole oriente incipit, cum occidente quoque finitur. Sicut dies quotidiani mercenarij, qui cū ortus eſt Sol, exit ad
Pſal. 89. 6. opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad ueſperam. Itaq. neque amplior, neque diuturnior eſt humana uita,
verſ. 10. Pſ. 89. [Manè ſicut herba tranſeat, manè floreat, & tran-
Pſ. 89. 10. ſeat; ueſperè decidat, induret, & areſcat. Vbi obſeruant, quod dicitur mane tranſire, forte illud eſſe, amplius eo-
Hieron. rum, labor & dolor, uidelicèt, matutinum florem non niſi breuiſſimè conſiſtere. Hieron. Manè floruit, & abijt, ad ueſperum conteretur, atque ſiccabitur.]

Vita humana artificiali die angustior. Nocturna vigilia ternis horis. Verùm quindecim quoque horæ non breue ſpatium Dauidi viſum eſt, cùm ternas tantùm ille horas concedat, Et cuſtodia (inquit) in nocte. Nocturnę quippe vigilię ternis horis conſtabant. Quod ſi hoc quoque longius videatur, audies Paulum dicentem: Momentaneum, & leue: & impios illud tandem veriſſimum profitentes: Nos nati continuo deſiuimus eſſe. Quid verò hoc inanius, aut fugacius? loquelane, an cogitatio? His quoque mortalium
2. Cor. 4 17. vita ſimillima eſt: Anni noſtri ſicut aranea meditabun-
Sap. 5. 13. tur, id eſt. ęſtimabuntur, ſicut & opus, & tela araneę quę
Pſ. 89. 10. leuiſſimo impulſu diſrumpitur. Hebraice, Sicut * loquela,
** Paſſa ſola vida en vna palabra, y en vn penſamiento.* vel cogitatio. Hieronym. Conſumpſimus annos noſtros quaſi ſermonem loquens. Cogitatio autē affertur in illo verbo meditandi, quos nos habemus ex Sept. Quamuis Vaticani legant: meditati ſunt: eodē ſenſu, quo nos; quaſi dicat: Non uidentur eſſe aliud noſtri anni, quàm ſi tantùm eſſent cogitati, aut meditati, non re ipſa exiſtentes. Sed multò quoque minorem aut exiſtendi rationem, aut durandi firmitatem ineſſe mortalium uitę, etiamſi non ſolùm duplo, ſed decies, aut duodecies annorum numero
Pſal. 89. diuturnior eſſet, agnouit qui dixit: [Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quę pręterijt: nam cum pręterita non ſint, ſed tantùm fuerint, illud plus habent, quam nihil, quòd aliquandiu uiuant in hominum memoria. Sed neque hoc quidem uoluit eſſe Iobus noſter, cùm dicit, Nihil ſunt dies mei: quam uertiſſimam uocem non
Pſal. 89 5. ſemel poſtea uſurpauit Dauid concinens; Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt, & iterum; Subſtantia mea (Hieronym. uita mea) tanquam nihilum ante te.

XVII. Quid eſt homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

1 *Particula, Quia, in Hebræo. Magnitudo, aut magnificatio ad honorem.*
2 *Proponitur dubitatio, quomodo honorificè ducat ſuam ſortem Iob: prima & ſecunda reſponſio: Hominis probatio in ipſius honorem, & Dei gloriam redundat; ex Paulo & Petro.*
3 *Tertia reſponſio, certare Deum cum homine honorificum.*
4 *Duæ aliæ opportuniores, & veriores reſponſiones.*

5 *Quid*

5 *Quid cor. Quid apponere cor. Homo peculiari Dei prouidentia cuſtoditur. Explicatis Salomon, Daniel, Paulus.*

5 אנוש *Particula* *Quia, in Hebræo nolet.* כי *Magnitudo ad diuitias, et honorem.*

QVantulacunq. res, homo, (Enos, miſellus) eſt, vt cęterorum quaſi oblitus, huius tantū memor ſis, illūque magni facias, magnum facias; quia magnificas, id eſt, vt illius rationem ducas, tanquam ſit aliquid magnum, vt magnifacias, magnum facias. Particula eadem, quæ vertitur, quia, aliquando valet idē quod vt. Sed etſi magnitudo hæc tum ad diuitias, tum ad honorē referri poſſit, certè de honore tantùm hoc loco accipi videtur: non enim poteſt aliter conuenire in ipſum Iob.

Quomodo Iob honori ducat ſuam ærumnoſam ſortem. *Prima reſponſio minus commoda.* *Secunda reſponſio, probatio hominis redūdat in illius honorem.*

Sed qua ratione ſe, qui omni ærumna, & cōtumelia affectus ſit, dicat honore acceptum à Deo, non eſt omnino facilè explicatu. Et primò, quidam accipiunt de ipſis laboribus, & ærumnis, quas Iob ingentis beneficij, & honoris loco ducat, quaſi dicat; Indignus homo eſt, quē patiendi, & honorificam coronam merendi, & obtinendi oblatis occaſionibus, illatis etiam ærumnis extollas, & magnifices: ſed non quadrat. Secundò paulo ſublimiùs de ius per ærumnas probatione, atque ingenti Dei honore, & gloria ex hominis tolerantia conſequuta; quaſi dicat; Vilis, ineptaque valde materia homo eſt, vt qui fragilis ſit, & vitreus, in quo tuæ potentiæ, atq. fortitudinis ſpecimen præbere velis: ne mihi rem tantam, meiſq. viribus imparem concrede, ô Deus, nam humanæ imbecillitatis ſum mihi ipſi benè conſcius. Ne precioſiſſimū theſaurum condas in vaſe fictili, nè fortè non in honorem, ſed in contumeliam tandem fiam. Sanè verba, tum dolore, tum animi lenitate, atque demiſſione mirabiliter temperata. Sed huic conqueſtioni reſpondet Deus, ſuę etiam

2. Cor. 12. 9.

potentię benè conſcius; Sufficit tibi gratia mea, nam virtus (mea) in infirmitate (tua) perfecta declarabitur. Quod ſi rem longe grauiſſimam committo homini fragi-

2. Cor. 4. 7.

li, & teſteo vaſi, ſublimitas erit meæ virtutis, & nō ex te. Simili reſponſo accepto Paulus æquanimior factus ait; Libenter gloriabor (honori enim, & glorię mihi ſunt) in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti;

Phil. 1. 20. 1. Pet. 4. 14

quare magnificatur homo, cùm Deus, vt Paulus dicebat, Magnificatur, ſiue per vitam, ſiue per mortem in corpore hominis: &, vt Petrus ait, [Cùm id, quod eſt honoris, potentiæ, & virtutis Dei, ſuper nos requieſcit.]

3 *Olympiod.* *Tertia reſponſio. honorificum homini exiſtere, ſi pœnas ab illo exigat Deus.*

Tertiò, quod ait Olympiodor. vel ex hac voce, hominis præſtantia, quam à Deo adeptus eſt, declaratur; quòd eius vindex & vltor Deus eſt. Quòd pœnas ab eo expetis (inquit Iob) illum ipſum, aliquid eſſe, certum eſt argumentum. Tum etiam quòd illum quaſi ad ſingulare certamen prouoces, & ingenti malorum, & dolorū exercitu aduerſum illum pugnes, vtque contento brachio illum deijcere & proſternere coneris, tanquam hoſtem aliquem potentiorem, a quo tibi cauendum ſit, profectò honorificum homini exiſtit. Verùm tantam fortitudinis, aut certaminis tecum initi laudem miſellus ego, & imbecillus homuncio, neque mereor, neque quæro, neq. ſuſtentare diutiùs poteus ſum.

4 *Propoſitæ difficultatis ſolutiones magis opportunæ.*

Cęterùm duas alias ſimpliciores reſpōdendi rationes indicabo; primam, vt prima hæc pars nectatur cū ſequenti; [Quid eſt homo, vt illum magnifices apponendo erga eum cor tuū?] vt res eius cures, & actiones omnes diſpicias &c vt in ſequentibus explicat; quamuis enim Deus mortalia curet, adeoque res minimas habita ratione ſuæ benignitatis, & miſericordiæ tamen non eſt hæc Iobi ratio contemnenda; in quo audaciùs, quam par eſſet, Vata-

Vatabl.

blus dixit, hoc Iobi argumentum debile eſſe; cùm potiùs ſit digniſſima homine ſapiente eiuſmodi admiratio, & conſideratio diuinæ prouidentiæ, & curæ rerum omnium

Explicatio difficultatis permanet.

humanarum. Secundus ſenſus, vt ad honores & diuitias pertineat: cæterum longè alia ratione, quam Latinorum interpretū. Si tam vilis, & abiectæ conditionis homo eſt, atque in has ego ipſe miſerias eram à te aliqñ conijciendus, quorum in me ſeruando, & locupletando tuam operam poſuiſti, tuamq. prouidentiam oſtendiſti? quare me

Pſ. 143. 3. *Hieronym.* *Auguſt.* *Hieron.*

ad eam fortunam euexiſti, in qua perſiſtere non poteram? Similis illa Dauidis interrogatio aut expoſtulatio; Dñe quid eſt homo, quia innotuiſti ei (id eſt, quia te illi præſentem exhibes? Hieron. Quia agnoſcis eum; propriè ex

Que hōbre es tu, para que hagays caſo de me

Hebræo. Quia eum) aut filius hominis, quia reputas eū? Auguſt. Æſtimas eum. Hieronym. * Computas eū. Deinde ſequitur; Homo vanitati ſimilis factus eſt; quaſi dicat; Qui tam facilè ſublimis deijci poteſt, quorſum euehis, & in ſublime collocas? qui ſenſus reliquis præſtat.

Aut quid apponis erga eum cor? Ex multiplici ratione apponendi cor, orta eſt multiplex ēt acceptio huius partis. 5

Apponere cor quid.

Nam quidam ad iram, & contentionem referunt; quo ēt modo videtur accipi infra c. 34. Si direxerit (appoſuerit) ad eum cor ſuum: ſignificatio quidem infrequēs in ſacro ſermone. Germanus & frequentiùs eſt, vt ad mentem, & cogitationem pertineat; atque idem ſit, quod attendere, obſeruare, curare. Sic dicitur Eccleſ. 3. Mūdum poſuit in corde eorum: quod interpres reddit, mūdum tradidit diſputationi eorum. Plura diximus ſup. c. 1. Nā cor in ſacris eſt intelligentia, mens, conſiliū, memoria, rerū agendarum prudētia, & ſcientia; quæ non rarò dicitur cogitatio cordis. Ergo vī Deus hominem magnificare, cùm in eo cor ſuum, intelligentiamq. dirigit, & quotidianas eiuſdē rationes, & actiones accurate cognoſcit, & examinat; cętera enim non tā inſpicere, quàm deſpicere videtur, dicente Paulo, Nunquid de bobus cura eſt Deo? Simili ratione ait infrà, Dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos, & adducere eū tecum in iudicium? Sed fortè ēt hæc cordis appoſitio ad voluntatis propenſionem, & charitatis ſigna exhibita pertinet; ſicut ēt aliqñ accipitur ponere in corde; qua rōne aliqui explicant id Eccleſ 3. ex Hebr. Mundum poſuit in corde eorum, q. cupiditatē res naturales cognoſcendi indiderit mortalibus Deus. Inde omnis homo naturaliter ſcire appetit. Similiter id Dan. 5. Cor eius cū beſtijs poſitum eſt, i. cupiebat verſari cum beſtijs. Beneuolentiā etiam quandam affert id Prou. 27. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſq. greges cōſidera. Heb. Appone cor tuum ad greges. Certe ad amorē allicit poſſidendorū gregum, atq. dehortatur ab aliarum diuitiarū, quæ naturales nō ſunt, ſtudio, & ſolicitudine. Quare illud, agnoſcere, & cōſiderare erit, amice & beneuolè inſpicere, & prouidere. Nō aliter; Quorſum homini, qui nō multo poſt repulſam à te laturus erat, tā pręclara, tāq. multa beneuolētię, & charitatis ſigna exhibuiſti?

Vid. c. 1. v. 8. n. 1. & 4. *Cor in ſacris.* *Eccl. 3. 11.* 1. *Cor 9. 9.* *Iob 14. 3.* *Apponere cor, ad volūtatē, ſeu voluptatē pertinere.* *Eccle. 3. 11.* *Ari. 1. Met.* *Dan 5. 21.* *Prou. 27. 23*

XVIII. Viſitas eum diluculo, & ſubitò probas illum.

1 *Viſitare in pœnam, frequenter in ſacro ſermone. Item pro requirere, & recenſere.*
2 *Diluculum ad primam curam, & occaſionem non prætermittendam. Manè pluraliter dictum.*
3 *Viſitare in bonum.*
4 *Examinatur lectio Græcorum. Subitò an Hebræo pro aſſiduè.*

1 *Viſitare in malū, & pœnam.*

VIſitas. Alij in malū accipiunt. Viſitas in virga, flagellas. Frequenter in ſacris, viſitare ſcelera, & peccata, quę Hebraiſmus ſolui, & illuminari ſolet à Vulgato; infra c. 35. Nunc non infert furorē. Hebr. Nō viſitat. Exod. 34. Reddis iniquitatē patrum filijs, ac nepotibus. Hebr. Viſitans. Vel, vt ad curā, examen, rationemq. exigendam pertineat: nam verbum originale, eſt ēt requirere, percēſere, curam habere, vel rationem exigere. Vnde dicitur. 2. Reg. 3. Tu * requiſiſti in me, quod argueres pro muliere hodie. Inde ad numerandum transfertur, & ad eam curā, quam pręfecti alicuius operis habere ſolent. 1. Reg. 15. Recenſuit eos quaſi agnos: igitur; Diluculo me viſitas, virgā tuam vigilantem, maturantem, ante lucanā ſemper experior; Hęc ſe prima cura mei flagellandi, & requirēdi tangit. Diluculo; manè, ſemper, diligentiſſimè Ierem. 35. De manè conſurgens; ad primā ſolicitudinem pertinet, vt initium diei pro integro die accipiatur; ſic Iob; Deus exorta luce agendi initium capere vī à me uexādo, & ratione exigēda; Vel, vt ad occaſionem nunqūā prętermiſſam referatur; Manè me viſitas, tempeſtiuè occaſiones capias me vexandi: ſicut id Pſ. 143. Auditā fac mihi manè (cito, tēpeſtiuè) miſericordiam tuam. Hoc autē loco pluraliter habetur ſingulis diluculis: ſic ēt pluraliter Pſ. 72. Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis, id eſt, quotidie, ſingulis diebus, & diluculis, aſſiduè, ſemper, nulla mihi dies flagello, & ſupplicio uacua. Sic etiam Sept. viſitationem hāc ad nocturnos dolores retuliſſe uidētur, qui inceſſanter illum ad uſq. diluculum matutinū cruciarent; Num uiſitationem eius facis uſque manè?

Iob 35. 15. *Exod. 34. 7* *Viſitare, requirere.* פקד *2 Reg. 3 8.* * *Andays buſcando de que aſir.* *1. Reg. 15. 4* *Iere. 1. 11.* 2 *Iere 35. 14.* *Diluculò, de occaſione nunquā pręt ermiſſa.* *Pſ. 142. 8.* *Manè pluraliter dictum.* *Pſ. 72. 14.* *LXX.*

3 *Viſitare in bonum.* *Olympiodo.*

Sed præſtat, ut uiſitare accipiatur in bonum: quē ſenſum Olymp. quoque agnouit. Sicut Geneſ. 21. Viſitauit Dominus Saram (*uiſitola Dios a ner*) Exod. 3. Viſitans viſitaui eos, & paſſim alia. Sic ergo manè, ſemper, nūquam

Gen. 21. *Exod. 3. 16.*

nun,

non, me viſitaſti, nullam bene de me merendi occaſionem prætermiſiſti; ſingulis diluculis, quotidie recentibus, atque præclaris beneficijs me cumulaſti: hæc te prima cura mei tuendi, & quotidie amplificandi tangebat: iam verò tot beneficiorum oblitus me perdis?

4 *Olympiod.* *LXX.* *Et ſubitò probas* Olymp. hæc accipit de examine, & ratione in iudicio reddenda. Sept. & in requie iudicabis eũ? quaſi dicat; Quorſum nunc me in iudicium vocas, cum breui in morte, quæ mihi inſtat, exploraturus ſis, qualis fuerim, qualiſq. vixerim? Niſi forte illud, in requie, ſignificet, Deum, quaſi per otium, dies integros Iobi examini, & quæſtioni impendere; vt aliqua ex parte cum Hebræo conſentiat, quod (vt ſtatim dicam) integros pene dies, & momenta ſingula in Iobo probando inſumere Deũ ſignificat. *Subitò quid in Hebræo.* Sed Latini ſimplicius, ſubitò, repente; tum etiã aſſiduè; propriè, ex Hebræo, ſingulis pene momentis, atq. minutis, hominem me probas, per cruciatus incredibiles meas vires, meamque patientiam exploras; cùm vix me comparare potuerim ex nocturnis doloribus, ad nouos, diurnoſque congreſſus, me oppugnas, atq. adoriris, ſubitò: non videris mecum ex æquo agere, ſed quaſi per dolos, & repẽtinas belli aggreſſiones me inermem, & imparatum adoriris. *Iacob. 1. 17* Quorſum igitur, cùm apud te nulla ſit tranſmutatio, aut viciſſitudinis obumbratio, id eſt, nulla tuæ luci, & ſplẽdori vmbra, aut obſcuritas per vices ſuccedat, me tamen primo mane, oriente luce colluſtratum, ſubitò nunc in tetras conijcis tenebras? Eleganter ex fortunæ ſuæ viciſſitudine, tum præſentem calamitatem amplificat, tum diuinam miſericordiam commouet.

XIX. Vſquequo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiam ſaliuam meam?

1 *Parcere hoc loco quid.*
2 *Quid dimittere. Manus Dei aliquando in bonum; nunc in pœnam. Illuſtratur Salomon. Lectio Vaticana.*
3 *Quid deglutire ſaliuam. Variæ interpretationes, & ſignificationes. Explicatur Iſaias.*
4 *Illud morbum faucium ſpectare.*

1 שׁעה *Parcere quid.* **P**Arcit. Hoc loco eſt à radice (*Sagbah*) quòd eſt recedere, vel diuertere ab aliquo, dimittere, aut remittere. *LXX.* Septuag. Vſquequò non ſinis me? ergo ait; Quouſq. non recedes à me vexando? Eſt etiam conuertere in aliquem oculos, vel auertere, blande, benigne, amice aſpicere, ſicut *Geneſ. 4. 4.* Gen. 4. ab hac radice dictum eſt. [Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem non reſpexit. Quouſque (igitur) non auertes a me iratus oculos? quouſque blandos, & benignos non conuertes?

2 רפה *Nec dimittis me.* Hoc loco dimittere eſt (*Rapagh*) quod eſt dimittere id, quod tenet ligatum. Quare etiam eſt laxare, ſoluere, diſſoluere, liberum ſolutumq. dimittere, remiſſiùs & molliùs cum aliquo agere: vnde ille qui ſolutus, & laxatus eſt curis & ſollicitudinibus, atq. per otium vacat, & deſidet, hoc etiã verbo explicatur; vnde dicitur *Iob. 12. 21.* Iob 12. Eos, qui oppreſſi ſunt, releuat; nempe, vinculis & onere deprimente, & dimittit liberos; hæc autem diuina *Diuina manus in bonũ* manus arctè tenens, & comprehendens aliquid, aliqñ eſt in bonum; Ioſ 1. Non dimittam, nec derelinquam te; arctè *Ioſue. 1. 5.* videlicet illum complectebatur. Hic vero in malũ, & pœ- *Manus Dei in pœnam.* nam illius, quem Deus conijcit in anguſtias, & conſtringit doloribus, Dimitte me, remitte vincula, laxa dolores, diſſolue funiculos cruciatuum (*no me apretes y ſuelta los cordeles.*) Sed nõ ideò mollis & diſſolutus eſt vir patientiſſimus in opere ſuo, neq. ipſe ſibi vincula, atq. dolores tentat remittere per animi impatientiã; ſed à Deo remitti, & laxari poſtulat; quod dolentis tantũ eſt, non diſſoluti. Nã *Prou. 24. 10* de impatiente dictum eſt. Si deſperaueris laſſus in die anguſtiæ, imminuetur fortitudo tua. Quo loco, laſſus ab hac ipſa radice dimittẽdi, atq. laxandi dicitur. Vnde quãuis omnino videtur expungenda illa quorũdam codicum *Lectio Vaticana.* lectio, quæ habet lapſus, atq. præferãda Vaticana, laſſus; ſed tamen Complutenſes, laxum, legendum exiſtimant, *Complutẽſ. in Laxum.* quaſi dicas diſſolutum, remiſſum; vt ſit elegans quædam vocum ſenſuſque colluſio, non ſolùm inter verbum minuendi, & anguſtiam, quaſi dicat, Qui impatiens in anguſtia eſt, anguſtam habet fortitudinem (eſt enim vtriuſq. vocis radix eadem) ſed vt nomen laxi, aut diſſoluti, anguſtiæ reſpondeat; Qui per impatiẽtiam laxus eſt, animoq. diſſoluitur, cùm illũ Deus calamitatis alicuius vinculis conſtringit, huius fortitudo valde ſtricta, & cõpedita eſt. Ait itaque Iob; Licèt minimè ſim animo remiſſo, tu iã, ò Deus, quam breuiſſimum mihi ſpatium ad animi remiſſionem & laxitatem concede, ac me ſolue doloribus.

3 *Vt glutiam ſaliuam meam.* Aliqui exiſtimãt hoc dictum hyperbolicè, & prouerbialiter, quaſi dicat; Neque reſpirandi mihi facultatem concedis. *Albertus.* Albertus potius arguté & phyſice, quam ſolide dixit; Dimitte me, vt guſtum aliquem huius vitæ capiam: namque guſtus fit media ſaliua quæ cum ſapore cõmixta organum guſtus, palatum, fauceſq. perfundit. *Polychron.* Polychr. D. Th. Caieta. tempus breuiſſi- *D. Thom.* mum intelligunt, quantum ſufficit ad traijciendam ſali- *Caietan.* uam. Illud peculiare Polychron. addit, idem accidere ſo- *Polychron.* lere morientibus; forte intelligit moribundos, cùm agũt ore ſpumas, & neq. poſſunt vel excernere ſputa, vel de- *Moribundi ſignum, non poſſe deglutire ſaliuã.* glutire. Iam (ergo inquit) eo vſq. deueni, vt os gutturq. moribundi habeã, non enim me dimittis vt ſaliuã deglutire poſſim. Non omnino diſſimile uideri poſſet id Pſ. 38. *Pſ 38. 14.* Remitte mihi, vt refrigerer; nam ſaliua, ex medicorũ ſen- *Saliua refrigerat & humectat.* tentia, ad humectanda, & refrigeranda pectus & viſcera æſtuantia valet. Remitte ergo mihi, vt refrigerer, ut glutiam ſaliuam meam. Poſſet quoq. periphraſis eſſe facul- *Glutire ſaliuã, eſt loqui volentis.* tatis ad loquendum poſtulatæ; nam qui loquuntur, ſaliuas ore agunt, & uel expuũt frequenter, vel (quod eſt verius) deglutiunt frequenter illas, quaſi dicat; Liberum mihi loquendi, & conquerendi ſpatiũ concede. Alijs circumloquutionem ſilentij eſſe placuit; cùm enim deglutitur ſaliua, intercipitur oratio, neque omnino vox formari poteſt. Cogis itaque me perpetuò conqueri; ceſſare à lamentis, vel momentò non poſſum; neque tunc quidem, cùm traijcio ſaliuam; ita nunquam à doloribus vaco. Diuerſa, ſed perſimili ratione, aſſiduitatem ſupplicij expreſſit Iſai. c. 30. [Erit tranſitus virgæ * fundatus, qua requie- *Iſa. 30. 32.* ſcere faciet Dominus ſuper eum, id eſt; virga, aut flagel- ** Deſpremet go'pe ſolo quedarà el açote pegado a las eſpaldas.* lum, quod ſemel inflictum fuerit, nunquam eleuabitur, vel illo breuiſſimo temporis momẽto, quo flagellum eleuatur, non erit expers ſupplicij, hærebit tergo.

Non omnino hæc, quæ diximus, a præſenti loco aliena. Sed tamen Philip. atque Beda hæc, ut ſonant, accipiunt, *Philip.* referuntq. ad ſynanchen, vel anginam, aut tumorem fau- *Beda.* cium, & tonſillarũ, quo præcluſis vijs vix poterat deglutire ſaliuam, aut ſpiritũ trahere: diximus de hoc nonnulla c. 2. Et quidem illud verbũ dimittendi poſſet ad illum *Vide c. 2. in enumerat. morborum.* tumorem faucium referri, quaſi dicas; Conſtrictũ me tenes & quaſi laqueo in collum iniecto me ſtrangulas. Ad amatum quoque aut putre ſputum hoc etiam loco vſi ſumus, *Sect. 8. num. 23.* cùm de morbis ageremus; quò omninò recurrendũ eſt.

Illud tamen non prætermittẽdum, integram hanc ſententiam non tam dolenter, & deprecanter, quam interrogan- *Nicet. 25.* ter accipi ab auctore Catenæ; [Hoc, *inquit*, tamen ſupplex ſcire auet, quamdiu ſit illi in cruciatibus manendum; vtrum quoad ad nulla ei fuerit amplius ſpuendi, loquendive facultas?] leniter quidem, & pie; ſed nõ omnino congruenter.

XX. Peccaui: quid faciam tibi, ò cuſtos hominum? Quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi grauis?

1 *Cuſtos ex Hebræo, vel conſeruator, vel explorator. Deus humanarum actionum explorator.*
2 *Facere quid, ad ſupplicium, vel damnum inferendum pertinere. Varij huius ſententiæ ſenſus.*
3 *Contrarium, quid propriè.*
4 *Expenditur lectio Græcorum. Onera proijcienda in Deũ quomodo, ex Dauid.*

1 נצר **V**Erbum (*na ſar*) ſignificat cuſtodire, uel ſeruare ſedulò, & diligenter. Deut 32. Cuſtodiuit, quaſi pupillã *Deu. 32. 10* oculi ſui. Prou. 22. Cuſtos animæ ſuæ. Hic ergo cuſtos ho- *Prou. 22. 5.* minũ, poteſt dici, ſeruator hominũ. Ex officio ergo ſerua- *Cuſtos animæ, vita ſeruator.* toris miſeratione commouet ſui, penè iã perditi, milleq. modis male habiti. Sed meliùs quadrat ſenſus alter, ſignificat n. eam cuſtodiã, quæ cũ obſeruatione quadam, atq. ſpeculatione cõiũcta eſt: qualis eorũ, q in ſpecula, aut in *Cuſtos pro ſpeculatore.* turri, vel munitione aliqua obſeſſa ab hoſtibus eſſe ſolet. Sic Nahum 2. dr̃, Cuſtodire obſidionem; i. qui cum obſi- *Nahu. 2. 1.* deat urbe, ſimul etiã ſpeculetur, atq. exploret, qua parte

expu-

expugnanda & capienda ſit; atque omnino obſeruet, ne quis effugiat: & 4. Reg. 17. dicitur, Turris cuſtodum (*la torre dela atalaya*) Sic poteſt dici Deus *cuſtos*, id eſt, diligentiſſimus, atque attentiſſimus obſeruator, & ſpeculator omnium humanarum actionum; nam de cœlo, tanquam de ſublimi ſpecula [Reſpicit ſuper filios hominum, & oculi eius contemplantur bonos, & malos.] Quem ſenſum Septuagintaquoque expreſſiſſe videntur legentes; Qui ſcis mentes hominum: quod videtur coniunctum eſſe cum iudicis officio. Nam Daniel 4. iudices dicuntur; Vigiles. Cum iudice ergo loquitur Iob; *Peccaui*; eſto peccauerim, atque a recto aberrauerim, vel vitæ anteactæ operibus, vel his nunc recentibus querimonijs, Quid * faciam tibi? Sept. quid potero facere? Olymp. ex Hebræo. Quid tibi * nocui, aut quid te læſi? Videns enim quaſi læſus, vindictam a me repoſcere: non enim ſoles tam acriter de ſontibus pœnas exigere, niſi vbi iræ maieſtatis læſæ rei fuerint. Sic etiam eadem locutione, eodemq; faciendi verbo nocumentum aliquod ſignificatur infra, c. 35. [Si peccaueris, quid ei nocebis? & ſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? & cap. 22. Quaſi nihil poſſet facere Omnipotens, æſtimabant eum] Alij, & fere communis Latinorum; Quid facere poſſim, vt te mihi placatum, propitiumq. reddam? aut quomodo tibi pro vllo meo peccato faciam ſatis, prorſus ignoro; nam neque acerbiſſimis de me ſumptis pœnis, neque ſupplici mea oratione, & confeſſione miſericis. Ergo tuam iam tandem indulgentiam deſidero; nihil a me requirere poſſis, quo te placatū reddam, quod iam, vel non fecerim, vel non ſim facere paratus. Catenæ author hæc eſſe verba exiſtimat hominis nullam ſui errati excuſationem habentis, atque eiuſmodi comparatione illuſtrat; [Similiter, *inquit*, facit, vt quiſpiam pauper, qui omnibus, quæ ſibi aderant, deuoratis eum nihil ei ſupererat præterea, commodandi, & à quo mutuum ſumpſit, dicit, Quid tibi faciam, qua ratione nomen explicab. quaue excuſatione vtar? Sed tandem melius, vt cum illa noſtrarum actionum cuſtodia, & obſeruatione conſentiat; Si nimius meæ vitæ ſeruator eſſe velis, ſpeculatorum & cuſtodum inſtar, qui curioſius ſolent exequi tere, quos offendunt, nihil ego potero erga te * facere, quo tuum iudicium effugiam, nam tuo examini mea vita, quantumuis innocentiſſima, par eſſe non poterit: vnica tua indulgentia indigeo, quæ deleat iniquitates meas propter te: quid enim facere potero, vt quæ fecero peccata, infecta reddantur?

4. Reg. 17. 9. & c. 18. 8. *Deus humanarum actionum obſeruator, & ſpeculator diligentiſſimus.* *Pſ. 32. 13.* *Pro. 15. 3.* *LXX.* *Dan. 4. 14.* *LXX.* *Olympiod.* * *Yo bien puedo auerlo hecho mal, pero à vos q̃ mal os puedo auer hecho?* פעל *Facere pro nocere.* *Iob c. 35. 6. & c. 22. 17.* *Nicetas.* *Vltima & optima expoſitio, & nota.* * *Nada que haga me vale.* * *A coſa ha echo, que puedo yo hazer?*

3 *Quare poſuiſti me contrarium tibi?* Cum multi alij etiam peccauerint, cur ſolus ego punior? vel; Cùm tam ardenter petam peccati veniam, & in tuam gratiam & beneuolentiam paratus ſim redire, cur mauis mecum aſſiduas inimicitias exercere, & tanquam cum perpetuo hoſte agere? Contrarius hoc loco a verbo (*phagah*) quod eſt contrauenire, obuiare, occurrere alicui. Poteſt autem ſimpliciter pro inimico accipi, qui è regione ſit, nobiſq. oppoſitus, in quem ſagittas, iaculaq. contorquemus, & qui contrauenit nobis voluntate, & conſilio. Quorſum itaque (inquit) me tibi è regione propoſitum habes, quẽ tuis iactibus, & ſagittis configas, in quem incurras? vt tuum impetum ſuſtinere cogar? Sic enim idem occurrendi verbum, aliquando eſt irruere in aliquem. Iudic. 8. Tu irrue in nos. Hebraicè, occurre nobis Amos 5. Occurrat ei vrſus: mihi ergo tanquam contrario occurris, irruis in me. Rectè Pagnin. Quare me poſuiſti in occurſum tibi? Dilucidè Tygur. Quare me poſuiſti obiectum tibi? Alij ſimpliciter, Quare occurris mihi? vel, Quare poſuiſti me obuiam tibi? Vatabl. in offendiculum, in quod ſemper impingas, in quem veluti iacula tua contorqueas? Apud nos etiam obuiam fieri, in malum accipi ſolet; & ſicut contra, vel repugnantiam, vel occurſum affert, ita * contrarius ſic etiam 3. Reg. 5. Non eſt Satan (aduerſarius, aut hoſtis) neque occurſus malus, qui aduerſum nos rebellet. Caiet. longiùs abit, dum explicat hanc eſſe circumlocutionem radij concepti ex re ſæpiùs conſpecta, & quæ nolenti ſæpiùs occurrit: Quaſi ego vlla ratione obſiſtere te poſſim, ita in me offendis, ita me calce abijcis, ac ſi contrarius tibi exiſterem. Sed Septuaginta hoc potiùs referunt ad ipſum Iob, qui Deo quaſi occurrebat ſua oratione, & cum illo expoſtulabat de ſuis cruciatibus; [Quare me poſuiſti, vt loquerer aduerſus te?] quaſi diceret; Si tibi aliqua ratione contraria loquutus videar, tu ipſe me commoues, & inflicto dolore laceſſis, & ad loquendum impellis. Nam quod Olympiod. interpretatur; [Ego ipſe cauſam affero, dum me ſeruum tuum hæc patientem intuentur, vt tuo nomini obtrectent impij;] valde durum & coactum eſt.

Contrarius quid propriè. פגע *Iudic. 8. 21.* *Amos 5. 19.* *Pagnin.* *Tygur.* *Vatabl.* * *Sin eſtar yo enemo & contra vos, o a vos que ſiendo contrario enemigo.* *3. Reg. 5. 4.* *Caiet.* *LXX.* *Olympiod.*

Et factus ſum mihimet ipſi grauis. Grauiſſimum, atque moleſtiſſimum mihi eſt, quod mecum tanquam cum aduerſario agas, qui tuam amicitiam ſemper ſtudioſiſſimè coluerim: vel, Me iam grauiter afficis, vt viuere mihi moleſtiſſimum ſit. Philip. indicare videtur, graue videri Iobo, aut cum Deo expoſtulare, aut conqueri de illo, quem amiciſſimum & omni obſeruantia digniſſimum ducat. [Dum homo, *inquit*, hæc dico Deo, creatura creatori, plaſma figulo, mihi magis factus ſum grauis, qui ſeruus tali domino querula voce reſpondere non debui.] Caiet. hoc loco ex Hebræorum traditione ſcribit, Thalmudiſtas hunc textum mutaſſe, atque multas alias ſacrarum Litterarum ſententias, quod minùs decenter ſuis auribus ſonarent; primæuum itaque textum fuiſſe, Factus ſum tibi in onus; vel; Factus ſum tibi grauis. Sed omiſſis Rabbinis, qui ſane delectantur nugis, certè Septuag (quorum grauiſſima eſt authoritas) legunt; Tu ſuper te onus: & Aug. integram ſententiam ſic habet; Quare conſtituiſti hominem, vt loqueret aduerſus te, vt eſſet tibi oneri? quaſi dicat; An hæc mea oratio, & conqueſtio tibi eſt moleſta? Olymp. An vt grauiter & moleſte de te alij loquantur, ego cauſam affero? Sed forte leniùs, atq; vtrique lectioni cõgruentiùs; Dum dolores, & pœnas acerbiſſimas, quibus afficior, conor in Deum reijcere, vt ille me ſubleuet atq; ſuſtentet, videor onus grauiſſimum a meis humeris ad illum transferre; ſic dum mihi oneri ſum, illi etiã onerofus, & grauis exiſtere videor; ſed tamen aliter facere non poſſum, quam, vt iactem meam curam in dominum, vt ipſe me enutriat: propriè ex Hebræo; Proijce onus tuum, curas, moleſtias illi committe, & ſuper eum repone, & ipſe te ſuſtentabit, ne obruaris malis. Omnem ſolicitudinem veſtram proijcientes in eum (inquit Petrus) quoniam ipſi eſt cura de vobis. Sic quæ de grauitate & onere diximus, conſonant etiam cum ſequentibus.

4 *Olympiod.* *Philip.* *Caiet.* *Nugæ Rabbinorum.* *LXX.* *Auguſt.* *Olympiod.* *Pſ. 54. 23.* *1. Pet. 5. 7.*

XXI. Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? Ecce nunc in puluere dormiam, & ſi manè me quæſieris, non ſubſiſtam.

1 *Quid Tollere, aut eleuare peccatum. Munera eleuabantur. Expectant Moyſes, & Eſdras.*

2 *Tollere, ſuper ſe ſuſcipere. Vt Chriſtus Ieſus onera noſtra ſuper ſe ſuſcepit. Quid accipere, aut portare in Græco.*

3 *Quid peccatum. Iniquitas etiam pro pœna.*

4 *Mane loquere, vnica, & qualis vox in Hebræo. Mors non perturbatione ſomnus.*

POſt peccati, ſi quod vnquam admiſerim, confeſſionẽ, poſt graues quoque pœnas de me ſumptas, mirabile eſt nullam à te mihi præberi ſignificationem peccati condonati. Alij; Si tanta patior, quòd peccauerim; at certè oportuiſſet iam condonato per te mihi peccato, ſupplicia quoque remitti, & condonari Catenæ author; [An non perfacilè tibi eſt errata concedere? quin igitur mihi ignoſcis?] Philip. nectit cum præcedentibus, & ad dolores, qui loquendi aſperius occaſionem attulerant, refert? [Cur, *inquit*, non tollis peccatum meum, auferendo dolores omnes meos, per quos, qui eram hactenus tutus, nunc peccare compellor.]

1 *Nicetas.* *Philip.*

Tollis; à radice (*naſa*) quod eſt tollere, vel extollere, & leuare; & per metaphoram donare; eo quod munera & donaria in altum eleuari ſolerent, ſicut ſacrificia, cùm Deo offerebantur. Eſdræ 1. Adiuuent eum argento, & auro. Hebr. Leuent eum. Eſth. 3. Exaltauit Aſſuerus Aman, id eſt, Munerauit, Gen. 40. Recordabitur Pharao miniſterij tui. Hebr. Leuabit Pharao caput tuum: quod etiam ad gratuitam delicti condonationem, & munerationem, honoremq. pertinet. Cum autem iungitur cum peccato, eſt auferre, vel tollere peccatum, id eſt, remittere, & condonare. Exod 34. Qui aufers (tollis, leuas, remittis) iniquitatem, & ſcelera. Pſal. 31. Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Hebr. ſublatæ, eleuatæ, exaltatæ.

Quid tollere. נשא *Extollere pro munerare.* *Eſd. 1. 4.* *Eſther 3. 3.* *Gen. 40. 13.* *Exo. 34. 7.*

Tollere, eſt ſuper ſe ſuſcipere. Oſ. 11. 4. Chriſtus in ſe onera noſtra ſuſcipiens. 1. Pet. 2. 24. Iſa. 53. 4. סבל

3 Et licèt quidem ad verbi proprietatem fortè ſufficere poſſet, vt eleuare non eſſet ſuper ſe onus ſuſcipere, ſed auferre onus ab alio; qua ratione dicitur Oſeæ 11. [Ero eis, quaſi exaltans (auferens) iugum ſuper maxillas eorum:] tamen ex frequenti vſu ſacræ Scripturæ, & ex re ipſa remiſſionis peccatorum, pro quibus filius Dei ſatiſfecit, ita dicuntur peccata noſtra leuari, vt illorum onus grauiſſimum à nobis tollatur, & illud ſuper ſe ſuſcipiat Dei filius, pro nobis peccatum factus, quamuis peccatum non fecit. Sic Iſa. 53. Verè languores noſtros ipſe tulit (leuauit, abſtulit, tranſtulit ad ſe; onus, quo nos leuauit, ſibi impoſuit) & dolores noſtros ipſe portauit (non ſolùm exportauit, & ſublatos extrà iecit, & abſtulit; ſed ſibi impoſuit & ſuper ſe ſuſcepit; ex proprietate verbi portandi Latinè, & Hebraicè: & ita ſequitur) [Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus, & poſuit Deus in eo iniquitates omnium noſtrum.] Quo etiam modo accipiendum eſt id Matth. 8. Vbi citatur Iſaiæ locus. Ipſe infirmitates noſtras accepit, (propriè ex Græco, aſſumpſit ſecum, atque recepit, quaſi ad ſe tranſtulit. Tum etiam ſignificat vox Græca ſumere aliquid tanquam veſtem, qua ſe homo amicit. Infirmitates igitur ſumpſit, quibus ſe circundedit, & amiciuit, habitu inuentus vt homo, formam accipiens ſerui, peccatoris, pœnis, & ſupplicijs peccatorum obnoxij:) & ægrotationes noſtras * portauit, (propriè ex Græco, vt baiuli onera portare ſolent. Vel etiam manu contrectauit, atque verſauit, vt pondus exploraret, quod quidem non abiecit. Similiter Ioan. 1. Qui tollit (propriè apprehendit, comprehendit) peccatum mundi. Agnoſcit igitur hoc loco Iob, atque deſiderat mediatorem, qui pro hominum peccatis ſatisfaciat.

*Matt. 8. 17. Quid accipere apud Matth. Ἀνελάμβανεν. Philip. 2. 7. ἐβάστασε. * ἐβάστασεν fuerças en ſus cargar ſe, de nueſtras peſadũbres. Ioan. 1. 29. Αἴρων.*

3 Eſt autem propriè hoc loco peccatum, tranſgreſſio, rebellio, receſſus, videlicet à bono incommutabili. Et quare non aufers, (propriè, non facis tranſire) iniquitatem meam, propriè, peruerſionem, incuruationem rectitudini contrariam. Sed fortè, iniquitas, hoc loco eſt peccati pœna, & afflictio, vt ſæpe in Scriptura; Cùm vita hæc citò labatur, & celerrimè tranſeat, cur ego viuo diutiùs? cùm vitæ fœlicitas labilis ſit, & fugax, cur mea calamitas ſtabilis eſt, firma, conſtans, immutabilis?

פשע *Peccatum propriè.* עוה *Iniquitas pro pœna peccati.*

4 *Ecce.* Celeriter opem ferri, & accelerari poſtulat ex vitæ breuitate, & mortis certitudine. In puluere dormiam. Septuag. In terram abibo, id eſt; ſi ſemel moriar, quamuis manè me quæſieris, quamuis ſummo diluculo exurgas ad ferendam opem (vox enim in Hebræo, quæ ſignificat vigilare, aut manè oriri, vel conſurgere, *madrugar, o amanecer*; eleganter illuminauit Latinus, manè quærere) non illud mihi tempeſtiuum erit, ſed inutile, valde ſerò me requires; iam enim abierim. Colludit verò illud dormire cum hac matutina vigilia, id eſt, vt indicat lectio Septuag. Manè autem ſurgens, vltra non ero. Somno quidem mors ſimilis; ſed non perinde vt ſomnus, ita mors omnino eſt: reſurgunt enim poſt ſomnum homines, & viciſſitudo ſomni, atque vigiliæ frequens eſt; non item vitæ, & mortis. Quare ſi hac nocte dormiero; ſi obiero, manè non excitabor à ſomno: vel, Cùm ex orto ſole creaturis omnibus, animantibus præſertim, lucis, vitæ, efficacitatis, & energiæ ad agendum, & vitæ functiones exercendas, copiam & abundantiam largiri, ò Deus, pares, neque requiſieris, cui etiam benè facias, non ſubſiſtam, non ero tuæ beneficentiæ, atque liberalitatis particeps.

LXX.
שחר
LXX.

PARA-

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS,

NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in Commentarijs fuſiùs explicantur.

HÆC à me dicta, o amici, fuerint, *a* quòd exiſtimẽ, nihil valdè iucundum, aut præclarum expectari, obtinerìue à mortalibus poſſe in hoc breuiſſimæ vitæ curriculo; cuius ea lex ſit, vt neceſſarijs ærũnis mortales omnes ſine vllo perſonarum diſcrimine inuoluat. Nemo igitur, ſi ſapiet, aut mortẽ non optabit aut de vitæ fœlicitate valde ſibi blãdietur Quis n. mortalium (non ego ſolùm ærumnoſiſſimus,) lamentis, & querimonijs grauiſſimis non proſequatur tam difficilem iſtã humanæ vitæ conditionem, quæ *b* militiæ duriſſimæ perſimilis eſt? Scio n. ſatis, dum viuo, militem me agere; non domi, atque in pace verſari, ſed foris atque militiæ. Quamuis igitur ſupremus Imperator Deus ſtationarium, excubitoremque me militẽ cõſtituat, ſtationem meam immotus ſeruabo, nullique me inde cruciatus dimouebunt; ſed non ideò non auidè expectabo, vt rude donatus abeã aliquando, tanquam ſtrenuus gladiator, qui toties non modò hominibus, ſed Deo, cælitibuſque ſpectaculum factus, in arenam deſcenderim atque vt emeritus miles, ærumnoſiſſimæ vitæ, militiæq. ſacramento abſoluar. *c* Interim militarem obedientiam, id eſt, omnẽ obſequij rationem imperatoris mei iuſſa præſtabo, atq. diuinæ iræ adminiſtris cædentibus, aut negligentiam aliquam virgis; aut verbere vindicantibus, ſupplicem me præbebo, & ſi opus ſit, *d* diſcrimina, quæ in hac vita, atque militia frequentiſſima occurrunt, obibo intrepidus: ſed minimè detractabo diſceſſum ex vita, in qua nihil ſit *e* tutum, nihil tranquillum, ſed omnia prædonũ, piratarumq. nefariorũ inſidijs infeſtata. Neq; verò me fugit, inter tot pericula periculũ de mortalibus fieri, deque illorum animi virtute, atque conſtantia. Exploror proborque ſanè ærumnis, belliq. laboribus: virum me præbebo: non enim cũ gemo & ſuſpiro, militiæ proditor haberi volo; ſed illud ſanè, cùm, iam meo duci bene exploratus, perſpectuſq. ſim, vt aliquando tandem in pace dimittat. Non. n. ſolùm, dum viuo, militẽ ago, ſed quod valdè difficile eſt, *f* exercitum alere, & diutiùs continere, meis ſumptibus engor: Nam tum animus, tum corpus cũ membris omnibus, & externis, internisq. facultatibus in vnum quaſi exercitum coeuntia, commeatu neceſſario indigent, quo ſæpe carent: & cum numeroſiſſimo hoſtium, ærumnarumque exercitu depugnant, à quibus ſæpè vinci, ſæpius detrimẽtum accipere neceſſe eſt. Interim illa me cogitatio ſuſtentat, quòd *g* præfixum & definitum ſit mortalibus, ſicut militiam exercentibus, & ingredientibus, vitæ ſpatiũ; à cuius ego fine & extrema linea non longè abſum. Quamuis enim cum humanis ærumnis, & immedicabilibus morbis collucter, non poterit diutiùs conflictus iſte durare, nam planè me vires deficiunt, vitaque ipſa. Dum vixero, inceſſanter incũbam in meas operas, & inſtar mercenarij, ſtrenuus & ſedulus iniũctum mihi opus abſoluã; quieſcam tandem in noctis, mortiſque tenebris, & aſſidui tandem laboris laxamentum aliquod quæram, laboriſque mercedem: ſcio enim mercenarij *h* laborem, & conditionem non eſſe ab hominis conditione alienam.

Verùm enimuerò ſicut ſeruus æſtuans, & anhelans, ex diurno labore, appetit tum noctis vmbram, tũ vmbraculum, in quo parùper refici, & ad laborem inſtaurandum comparari poſſit; aut verò expectat nocturnas tenebras, per quarũ tuta ſilentia operarum aſſiduarum labores, Dominiq. ſui moroſitatem fugere poſſit; & ſicut quicũque alius mercenarius, operis mercedem intentus, & auidus præſtolatur; non aliter profectò laborioſiſſimæ vitę mercedem auidus expecto atq. omni ſolatio hos meos vitæ mẽſes patiẽti animo trãſigo.

Verùm non poſſum non vehementer dolere, quod longè aliter mihi, quam mercenario euenerit. Cum enim habeam exactæ vitæ annos plurimos honeſtis laboribus, præclariſque operibus refertos: at mercede præmioq. vacuus, in ſumma vitę egeſtate, & rerum omnium indigentia abire iubeor; neque aliud profecto quam labores, & ęrumnas pro iure laboratis & diarij mercenarij percipio. Homo, itaque qui ſum, quaſi *i* hęreditario iure humanę ad me ęrumnę deuoluuntur. Hinc meę querimonię, atque lamenta, hinc laborioſę noctes moleſtiſſimis vigilijs, & anxietatibus plenę; interdiu exactior, noctu peruigilo; hæc ſcilicet nocturna mercenarij quies; hęc ſunt ex reliqua vita *l* ſubductę, & ſubtractæ noctes, quæ diurnum laborem compenſare poſſint.

Sed me miſerum; qui, ſi noctem aliquam ſubducere velim, inuenire nullam poſſum, quæ mihi vnquam propitia aduenerit, tranquillumue ſomnum conciliauerit; nam cùm dormitum me recipio, & ad ſomnum captandum me compono, ingraueſcentib. doloribus exci-

Militia eſt vita hominis ſuper terram:

& ſicut dies] mercenarij dies eius.

2

Sicut ſeruus deſiderat vmbram,

& ſicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui:

3

Sic & ego habui menſes vacuos,

& noctes laborioſas numeraui mihi.

4

Si dormiero dicã, Quando cõſurgam? & rurſum expe-

a De totius huius capitis ſcopo, & ſenſu agitur in annotatione prævia ad totum caput.

b Multiplex huius militiæ conſideratio ſimul tractatur per multas conſiderationes; & quę ſit prima militia aut militiæ ratio, ex ſacriſque ſtellarum militia oſtenditur. v. 1. nu. 2.

c Quæ, qualiſque requiratur in milite obedientia ex ſacris, & prophanis. verſ. 1. num. 3.

d Vt tota militiæ ratio in diſcriminib. & difficultatibus poſita ſit, ad Iobi ſententiam opportunè exponitur. verſ. 1. nu 4.

e Expenditur acriter lectio Græca Piratery, in quam cadunt ſententiæ hoc loco indicata. verſ. 1. nu. 5. 6. 7. potiſſimũ verò indicari tempus probationis & experimenti eſſe dum viuimus. nu. 8.

f Militiæ nomen ad exercitum, rurſus exercitum ad ſuſtentationem corporis referri, nonnulla. verſ. 2. nu. 10.

g Vt militia nomen afferat tempus præfixum, & quod illud militibus conſtitueretur ex ſacris, & prophanis. v. 1. num. 12.

h Vt homo ærumnoſum aliquid ſonet; & communis ſit laborandi lex cunctis mortalibus, opportune ad mores obſeruatur. verſ. 1. nu. 12. 12. 13.

i Vt inducitur in hac ſententia hæreditatis ratio in præmio reſpondente labori, inducitur ex Hebræo cum vtilitate. v. 3. nu. 3.

l Quę ſit hęc numerandi ratio, & regula, cuius meminit Iob, exquiſitè tractatur. v 3. nu. 3.

tor, cogorque rurſum optare, & expectare diem. Interdiu verò nihilò melius habeo: minutiſſima temporis ſpatia, quæ mihi longiſſima videntur, numero & emetior; expectoq. cùm temporis, tum doloris aliquam viciſſitudinem; miſerè enim ob acerbitatem ægritudinis, tum corporis, tum animi iactationibus toto die vſq. ad noctem, noctè verò tota vſque ad appetentem diem diſcrucior & exagitor.

ctabo veſperã, & replebor doloribus vſq. ad tenebras.

Quid enim nõ ſentiam mali, qui totus ipſe indutus & coopertus ſim ſanioſis, putribuſque vermibus, turpibuſq. ſordibus; quas contraho ex hoc, in quo iaceo, ſterquilinio, & pulvereâ ſcabioſis quoque fœdiſque puſtulis, quas vis latentis humoris foras excernit, non ipſe ſolùm, ſed quę circa me ſunt, ſordeſcunt omnia, & nequeũt hic ipſæ ſuſtinere poſſunt tantam fluentis humoris luem; cutis ipſa exoleſcit & arida fit tota, & turpiter corrugata eſt; diſſoluorque, & rumpor totus, vt vel mihi ipſi faſtidio ſim, & incredibiliter diſpliceam.

5
Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris cutis mea aruit, & contracta eſt.

m To'a ad vitam relata allegoria admutatum exponitur, & promouetur. verſ. 6. nu. 2. 3.

Ergo cùm tam grauiter affectus ſim, certiſſima coniectura duco, de mea iam vita actũ eſſe, aufugiſſeq. velociſſime, vt quę nullo pondere retardetur; & nimiò ſegnius abijſſe, quam cum vnico manus, & gladioli coniectu ſolet textor m telam ſuam præcidere, cùm ad extrema ſtaminis & liciorum fila opus ſuum perduxit. Nihilo profectò diutius vixiſſe videor, quam cum textorius radius filũ ſubtegminis ab vno telæ margine vſque ad alterum incredibili velocitate defertur; non aliter quidem hæc dierum, noctiumq. viciſſitudo, atq. temporum itio & reditio, vitæ filum euolutum ex leui fragiliq. humanæ conditionis arundine, expenderunt & finiuerunt. Auolauit igitur dicto citius irreuocabilis ætas. Conſumptus penèque iã mortuus omnem longioris vitæ, & melioris fortunæ ſpem depono.

6
Dies mei velocius tranſierũt, quàm à texente tela ſuccidit ur,

& conſumpti ſunt abſq. vlla ſpe.

n Vt ſit apud Deum non leuis oratio, & gratio deprecanda mortis, humanas miſerias illi repræſentare, qua illam benignigat eſt, vitis conſideratio. v. 7. nu. 3.

o Quid ſit videre bona ad Scripturarum intelligentiam quadam annotantur. v. 7. num. 4.

Sed cum tam breuis ſit, ò bone Deus, mortalium vita, ac mea potiſſimum, quorſum mihi tam grauia adijcis mala? quin his meis diebus ærumnoſiſſimis nonnihil benignius indulges? quòd ſi ad ferendam opem feſtinus non accurras, periero prorſus; neque Iobus erit, cui n bene facias, & quidem videris huius incredibilis vitæ breuitatis oblitus, cum valdè labenti, atque fugienti, dolorum & morborum ſtimulos, & calcaria adhibes: ſpiritus eſt tenuiſſimus, quo viuimus, què facile amittimus, cuius fuga & lapſus irreuocabilis eſt, qui quoquò verſus incitatiſſimus fertur. Grata igitur memoria ſtatim mortalium vitæ breuitatem, & fragilitatem complectere, miſeratuſque tuere, atque vitam per ſeſe miſeram, atque labentem pro tua bonitate continе, vt tantiſper huius vitæ o conſpectũ, ſenſum, & guſtum aliquem percipere poſſim.

7
Memento, quia ventus eſt vita mea,

& non reuertetur oculus meus, vt videat bona.

Nam iamiam me ſubtrahet mors mortalium conſpectui, & congreſſui. Salutem igitur, ò Deus, matura; nam ſi moreris moriar, neq. tuam in me liberando & ſaluando potentiam, atque bonitatem contemplari poterunt, qui me nũc vident lethaliter affectum; fiet enim, vt fallam illius oculos, qui me nuper contemplabatur, velociſſime abiens, atque diſparens. Ne me igitur toruis, minacibuſque oculis configito; ſed benigno me vultu reſpice, atque complectere, atq. laboranti, extremumque ſpiritum agenti propitius elargire, quę opus eſſe ſaluti perſpexeris.

8
Neque aſpicit me viſus hominis.
oculi tui in me, & non ſubſiſtam.

p De hac vitæ cum nube comparatione, & vt abeat velociſſimè ex Græco peculiaris obſeruatio. verſ. 9. nu. 1.

q De inferno, aut inferorum ſignificatione aduerſus noſtri temporis hæreticos. verſ. 9. nu. 2.

Certe ſi ſemel vita mortali defungar, ad eandem conditionẽ minimè reuocabor; non ſecus atq. p nubes quæ ex terræ vaporibus concreſcit, & leuiſſimo flatu, ſoliſve radio diſſipatur atque diſſoluitur, nulliumque veſtigium eſt purgatu, ſerenoque cęlo relinquit; non aliter ſane, cuius animus ad q ſubterraneam defunctorum ſtationẽ conceſſit, nunquam iterum ad illam ipſam, quam reliquit vitę conditionem ſectandam, atque ducendam regredietur.

9
Sicut conſumitur nubes, & pertranſit:
ſic qui deſcenderit ad inferos, non aſcendet.

r Quid locus, quid cognoſcere ſignificet, & vt defuncti hominis cuncta humana obliuiſcantur; varia ad mores nonnulla indicantur. verſ. 10 nu. 2. 3. 4.

Non redibit iterum ad familiam & domum, quam deſeruit, adminiſtrandam; * non inuiſet ſedes antiquas, neque agnoſcet priſtinum locum; imò neque r locus, illi quondam valde familiaris illum redeuntem vel de facie agnoſcet; non ſua illius ciuitas, non ſui ciues, & familiares, non priſtina dignitas, & publici muneris functio, & honoris gradus; nulla denìq. inter viuos ſedè habiturus eſſet; nam quę illius quondam fuerunt, continuò ad aliũ poſſeſſorem deuoluuntur.

10
Nec reuertetur vltrà in domum ſuam; * nec cognoſcet eum ampliùs locus eius.

Igitur cum hæc ita ſe habeant, & iam ego ad extremũ propè ſpiritum redactus ſim, quod mihi liberum eſt, cordi, & ori tãtiſper indulgebo & erumpentia ſuſpiria minimè comprimam; imò animi anguſtijs compreſſus, liberum patefaciam aditum ſuppreſſis hucuſq. gemitibus: his enim omnino ad aliquam pectoris laxitatem, aliquodq. doloris alleuamentum mihi opus eſſe video. Nihil verò loquar, niſi quod internus, neceſſariuſque incredibilis ægritudinis ſenſus mihi ſuggeſſerit: non eſt enim quòd extremum iam ſpiritum agẽs, agere cum Deo verear paulò liberius, & confidentius apud illum dicere de cauſis mearum ærumnarum. Neque temerè loquar, ſed bene prędmeditatus hęc, Dei, atque hominum fidem obteſtatus, pronunciabo.

11
Quapropter & ego non parcam ori meo; loquar in tribulatione ſpiritus mei; confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

ſ Hæc à mari ducta ſimilitudo, vt etiam & altera à Ceto paulò fuſius tractatur. verſ. 12. nu. 4. 5.

Itane ego inſtar iumentis, ſuperbientiſq. ſ maris aut furẽtis Ceti vnquam ego vixerim, vt tantas ſuperbiæ atq. ſæuitię pœnas darem? Num infremui, furentèrq. tumultuatus ſum, minasve terrigenis intentaui, vt tanquam mare fremens & tumultuans me circũſepſeris tot difficultatibus, atque in teterrimum malorum, ſuppliciorumquo omnium carcerem conieceris? Itane capere ego poſſim inſtar maris vaſtiſſimi, tot dolorum turbinea, totque cruciatuum procellas?

12
Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circũdediſti me carcere?

Fremere

Fremere ego ſemper cogar; & velut mare feruẽs nunquam quieſcere? Atqui illud clauſtris repagulíſque propter incredibiles impetus, indiget, ego verò etiã nullis vinculis detentus minimè fugiã: lubens enim pro iudicis voluntate, vbi ille conſtituerit, fixus immotuſque hærebo. Illudunt quidem Cete illa immania minoribus piſciculis; atque mari Oceano tanquam carcere continentur; vt vel ſic illorum immanitatem, & inſolentiam Deus comprimat: at illuſi ego infirmioribus nunquam; neminem deuoraui, & tamen coerceor t vinctus impedituſque grauiſſimis, atque fortiſſimis vinculis dolorum.

t Vt dolores, & morbi, vinculorum & carceris ſimiles ſint, non paucis exponitur. verſ.12 nu.6.

13 Si dixero, Conſolabitur me lectulus meus, & reuelabor loquens mecum in ſtrato meo:

Si vero mihi poſt diurnos cruciatus nonnullam doloris reuelationem in nocturna quiete promittam, atque fore vt morbi acerbitas in lectulo aliqua ex parte retundatur, & vel vigilans mecum ipſe per otium colloquar, ætione ve aliqua cogitatione detinear, aut iucũdior ſomnus, lætumque inſomnium aliquod obrepat; mirum eſt, quam eueniant omnia ſpei contraria; nam diurna deſideria nihil mihi iucundi per u quietem obijciunt, & terribilibus ſpectris, horrificiſq. imaginibus, ſiue dormiam, ſiue vigilem, diſcrucior; atque ea ipſa, quæ die perpetior, me dormientem acriter infeſtant.

u De terrificis ſomnijs, & de inſomnijs, quæ diurnis cogitationibus reſpondent, aliqua ex prophanis. verſ.14.nu.2.3.4.

14 Terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties.

Alijs enim morbis grauiſſimis accedit moleſtiſſimus incubus, & imaginoſa ægritudo, ex qua penè ad inſaniam & ad x laqueũ ſtimulor, & ſatius quidem erit, minuſque execrabile, ſi cruciatibus victus de morte mea cogitem, quàm vt diuinæ maieſtati blaſphemiam aliquam irrogem. Quodcumque autem mortis genus, vel ignominioſiſſimæ, qualis ſtrangulatio eſt, aut ſuſpendium, leuius mihi, optabiliuſque exiſteret, quam diutius tot, quibus premor, malorum genera perferre: peruadit enim morbi vis ipſa etiam oſſa, oſſiumque medullas.

x Vt hæc ad morbi genus quoddam reſeruanda ſint, indicatur. verſ.14 nu.4.

15 Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea, & mortẽ oſſa mea.

16 Deſperaui: nequaquam vltrà iam viuam.

Sed quid ego? hæcne ex deſperanti animo proficiſcuntur? morte quippe tantum ſcelus luam. Minimè verò; eò enim dicta á me fuerunt, quòd omnem vitę ſpem faſtidio abiecerim, quòd videam me lethali morbo propè iam conficiendũ. Nauſeo profectò iam ad vitam iſtam ærumnoſiſſimam, quam neque inuitus, neq. repugnans morte commutarem: non enim diutiùs viuere potero?

Parce mihi:

Nihil enim ſunt dies mei.

Sed cùm paulò poſt mihi moriẽdum ſit, moriar ſtatim; aut ſi diutius mihi in vita immorandum eſt, iã ceſſa, o Deus optime, á me tam acriter vexando; vltricem tuam iſtam manum cohibe; parcius me tange obſecro, atque hominem exulceratum lenius tracta. Et quidẽ, cùm neſcio quam fœlicitatem mihi mei anni polliceantur, illa mihi erit longè maxima, ſi tantiſper de meis doloribus nonnihil remittas; video enim vitam meam aliorum bonorum ſpe deſtitui, & planè impatem eſſe tot acerbitatibus perferendis. Id verò, quod opto, & ſupplex precor, non valde magnũ eſt; cùm ipſa mortalium vita mera quædam y vanitas ſit, vitæ potius imago, & ſpecies, quam vitę res & veritas. An igitur mihi leuiſſimam hanc vitæ imaginem inuides, qui ſolus habes immortalitatem? An quidquam magni mihi preſtabis, cùm vitam permiſeris nulli non diſcrimini, viciſſitudinique obnoxiam? in quam rerum omnium ſublunarium viciſſitudines, mutationeſque conglobantur, & coeunt; cui nihil ſolidi, nihil firmi ſubſit; quæ non tam z ſæculi menſura, annorumque & menſium numero definita eſt, quàm breui dierum periodo, & illorum quidem pauciſſimorum. Sed quid dies dico? imò diem; & eum breuiſſimum; imò ternas horas; imò momentum; imo nihil.

y Vt vita vanitas in voce Nihil *efferatur, & in quo vitę vanitas ſita videatur conſideratio triplex. v.15.nu.4.5.6.*

z Vt vita noſtra breuiſſima ſit, atque adeò nihil, ad omnes temporis menſuras relata, digreſſio opportuna. v.16.nu.7.

17 Quid eſt homo, quia magnificas eum?

Quantulacumque igitur res miſellus homo eſt, vt cæterarum rerum quaſi oblitus, hominis tantùm videaris rationem ducere, veliſque multis propoſitis ærumnis atque difficultatibus illius vires, conſtantiamque probare? Longè ſanè ab humanæ carnis mollitudine, fragiliſque teſtæ imbecillitate res aliena: ſum enim egomet mihi meæ imbecillitatis ſat benè conſcius. Quorſum igitur velut hoſtem aliquem potentiorem, qui dubio & ancipiti marte poſſit tecum contendere, ad ſingulare me certamen prouocas? An a dignus homo eſt, cuius tam accuratè res omnes cures, & minutiſſimas quaſque actiones diſpicias, & examines? Atqui ſi in has grauiſſimas ærumnas, & abiectiſſimam conditionem conijciendus eram, quorſum in me ſeruando, locupletando, euehendo tuam aliquando operam poſuiſti, & prouidentiæ vim atque poteſtatem declaraſti? b Itane ad tam ſublime faſtigium euexiſti, á quo tam breuiter deijciẽdus eram? Quid igitur res humanas tanti facias, vt in homine cor tuum & intelligentiam defigas, atque quotidianas eiuſdem rationes, & actiones accuratè cognoſcas? Is tandem, cui iam multa, tamque præclara charitatis, & beneuolentiæ ſigna exhibuiſti, a te nunc repulſam accipit ignominioſam? Inſuper etiam me acriter verberas; & hæc te videtur prima cura tangere, vt me cędas, atque diuexes. Vix enim albeſcente die, á meis flagellis agendi initium, & rerum humanarum procurandarum diuina vltio ſumere videtur; deinceps nullam occaſionem mei opprimendi prætermittis. Atqui captare quondam ſolebas omnes opportunitates de me benemerendi; nunc ſubitò & inopinatò, per ſingula penè momenta, atque minutiſſima temporis interualla meas vires, meamque conſtantiam exploras cruciatibus incredibilibus. Non videris ſanè mecũ ex æquo agere, ſed quaſi per dolos, & repentinas belli aggreſſiones me inermem, & imparatum adori-

Aut quid apponis erga eum cor tuum?

18 Viſitas eum diluculo,

& ſubitò probas illum.

a Vt homini honorifica exiſtat probatio per laborem & ærumnas, conſideratur, verſ 17.nu 12.

b Multiplex apponendi cordis ad rem præſentem conſideratio, & obſeruatio ex ſacris. verſ.17.nu.3.

adoriris; neque me aperto tantùm marte oppugnas, ſed occultis cuniculis petis. Illuxit itaque mihi prima diei hora longe fœliciſſima, atque lætiſſima: detecit ſtatim lux illa, craſſiſſimis, & inopinatis offuſa tenebria.

Quouſque tandem non auertes à me minaces iſtos oculos, blandos atque benignos non conuertes? Quandiu in meos dolores, & cruciatus incumbes, aut verò laxatis vinculis, liberius reſpirare non permittes? Licèt enim ſim animo minime remiſſo, ſed tu, o Deus, quàm breuiſſimum mihi ſpatium ad animi remiſſionem in tantis anguſtijs concede; ac me diſſolue doloribus, vel non longiori mora, quàm c deglutiri ab homine ſaliua poſſit; neque enim longius mihi vitæ ſpatium ſupereſſe arbitror, qui iam ore ſpumas agere videor, & multus iam in pectore ſpiriti ſtrepitus ſonat. Itaque ſi mihi loquendi copiam feceris, liberè deglutire ſaliuas potero, & aliquando ab aſſiduis gemitibus & ſuſpirijs requieſcam.

Neque rem poſtulo à tuo munere alienam; d cuſtodem enim atq. ſeruatorem hominum agis, & tuo muneri minimè deeris, cùm me tueberis. At eſto, peccauerim, atque à recta pietatis ſemita aliquando deflexerim, quid tibi nocui, aut quid tuam maieſtatem læſi, vt tam acerbam de me vindictam repoſcas? Quid verò ego faciam, vt te mihi placatum propitiumque reddam, prorſus ignoro; nam neque pœnis grauiſſimis de me ſumptis, neque ſupplici oratione mitteſcis; nihilque aliud à me requiras, quod iam à me præſtitum non ſit, vel paratus non ſim confeſtim efficere, quod in meis viribus poſitum fuerit; nam ſi quid vnquam errans feci, infectum fieri in mea poteſtate non eſt. Sed cùm multi alij peccauerint, cur ſolus ego tam ſeuerè puniar? Cumque tam ardenter peccati ueniam poſtulem, cur malis mecum aſſiduas inimicitias exercere, quàm in tuam beneuolentiam hominem ſupplicem recipere? An me contrarium tibi proſcopo proponis, quem tuis iactibus, iaculiſque configas, & in quem frequenter impetum facias, paſſimque offendas, & quaſi faſtidio iam affectus, me calce obijcias atque proteras? Id verò mihi moleſtiſſimum eſt, aut in ſuſpicionem tuæ beneuolentiæ, & amicitiæ uiolatæ venire, aut ita grauiter dolere, ut tecum de mea clade expoſtulare videar viliſſimus homuncio ego; aut alijs de tua prouidentia parum piè ſentiendi materiam vllam cauſamve attuliſſe. Sic ego & grauis mihi permoleſtuſque exiſto, & dum dolores, & acerbiſſimas ægritudines conor in Deum, qua poſſum ratione reijcere, valde timeo ne illi etiam e grauis & moleſtus exiſtam. Sed tamen aliter facere non poſſum; quàm, vt quæ me tam malè vexant, ſuper eum reponam.

Sed eſto, quidem iuſta ſuſtineam, & meis peccatis digna; mirabile ſanè eſt, quod poſt peccati (ſi quod eſt) confeſſionem, poſt grauia ſupplicia, nullam dederis condonatæ offenſæ ſignificationem, nihilque ſuppliciorum remiſeris; neque aſperius conquerendi, & audacius obloquendi occaſionem præcluſeris temperatis ſupplicijs.

Aut verò cur non mihi præbes ærumnarum ſocium aliquem, in cuius f humeros pœnarum mearum partem aliquam deuoluam? * Moriar tandem; me verò mortuum quamuis ſummo manè requiras, valdè ſerò requires: alijs enim appetente Luce, vt lucis vſura fruantur benignus confers; at mihi in mortis propè tenebris iam verſanti, matutina lux ſera afulgebit.

c *Huius (quæ videtur prouerbialis locutio) traijcienda ſaliuæ explicatio, & vt ad multa referri poſſit, latius exponitur. verſ. 19. num. 3.*

d *De ſignificatione cuſtodis; atque cuſtodiendi, atque de illo peculiari diuina prouidentia quaſi munere. v. 20. nu. 1.*

e *Locus Græcorum diligentius examinatur, & vt pij tollant curarum onus in Deum, quadam. verſ. 20. nu. 3.*

f *De ſignificatione illius verbi tollendi, & vt indicetur Chriſtus Ieſus, ſuper quē diſciplina noſtra, & grauamina repoſita fuerunt. verſ. 21. nu. 2.*

19
Vſquequo nō parcis mihi?
nec dimittis me, vt glutiam ſaliuam meam?

20
Peccaui.
Quid faciā tibi, ò cuſtos hominum?
quare poſuiſti me contrarium tibi?

21
Cur non tollis peccatum meum,
& quare non aufers iniquitatem meam?
* Ecce nunc in puluere dormiam:
& ſi manè me quæſieris, nō ſubſiſtam:

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER QVARTVS.

Qui eſt de quarto certamine, id eſt, prima IOB cum Baldad diſputatione.

CAP. OCTAVVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Vt Deum ab omni iniuſtitia vero aſſerat Baldad, deſtruit Eliphaz orationem, atque Iobum refutaturus, tum bona, tum eius filios ſcelerum pœnas dediſſe; Hypocritas omnes manere repentinum interitum, ſi verò reſipiſcant, felicitatem, & bona omnia, varijs rationibus confirmat.

I. Reſpondens autem Baldad Suhites dixit?

1. *Baldad ſecundus ſapientia, & dignitate inter amicos. Quæ illius nominis ſignificatio, & etymologia. Sueta illius patria, aut vrbs regia.*
2. *Particula admirantis.*
3. *Multiplex in Hebræo copiam, & vehementiam affert.*
4. *Iobi oratio ardens, & vehemens. Sapiens multa loquens, vitio multiloquij non laborat.*

1 *Chryſoſt. Baldad dignitate, & ſapientia ſecundus. Philip. Greg. Olympiod. Gloſ.*

CEDENTE iam Eliphaz, atque tacente, extremam Iobi reſponſionem excipit Baldad; & vt notauit Chryſoſt. nullum concedunt Iobo ſpatium reſpirandi, multosq; circulos nectunt, ac moleſtam quandam choream conficiunt. Fuit autem Baldad, ſicut loco, & oratione, ita & dignitate, ſapientiæque opinione ſecundus. Nomen autem Baldad, ſuam quoque habet arcanam ſignificationem: eſt enim apud Philippum, idem quod præcipuum, apud Greg. Vetuſtas ſola; apud Olymp. Vetuſtas, vel glorioſus; apud Glo. Decorus; vulgaris interpretatio habet; Vetuſta dilectio, vel mammilla: à *Bal*, (id eſt) non, vel, à *Balah*, quod eſt, veteraſcere, & *Dod*, id eſt, dilectus, aut mamma. Sed cum (*Dod*) etiam patruelem ſignificet, & *Bal* (vnde *Belial*) iniquum, & præuaricans, dicerem, *Baldad* ſonare, iniquum patruelem, aut cognatum præuaricantem, vel peruerſum amantem, aut iniquum: quæ ſignificatio non ſolùm in Baldad, ſed etiam in reliquos amicos, qui erãt de cognatione Eſau, egregiè quadrat; nam cùm amici viderentur, hoſtes re ipſa erant. De *Sueta* verò, vnde cognomen, *Suites*, ſuprà nonnihil diximus. Septuaginta *Sauites*, legunt, atque *Saucham*, eſſe Moabitarum vrbem Olympiod. ſcribit. Sed de vniuerſę terrę Hus deſcriptione, latis à nobis diſputatum eſt.

Quid nomẽ Baldad ſonet. Eius nominis Etymologia.

בל
בלה
דוד

Quæ ſignificatio propter eadem in Baldad. Suites, cognomen Baldad. Sueta vrbs. LXX. Olympiod.

II. Vſquequò loqueris talia, & ſpiritus multiplex ſermones oris tui.

2 *Particula admirãtis. LXX.*

PErtinaciam in eodem ſenſu, & eadem ſententia, nolentem cedere monitis, ſanctisq. conſilijs, neq. ferentem ſine iracundia refelli, obijcit. Id quod indicat ea particula, *Vſquequò*. *Talia*, verò admirationẽ affert. Septuag. iuxta Hebræum, *Vſquequò loqueris hæc?* quod ad contemptum quædam referri poteſt, aut vt pronomine illo demonſtratiuo indicentur extrema illa verba Iob capitis præcedentis, quæ videbantur aſperiora.

3 *LXX.* כבר

Spiritus multiplex. Sept. multiloquus oris tui, id eſt, verba à te prolata valdè multa; omnia miſces, cum veris falſa; ſtultiloquio laboras. Vox originalis multitudinem, copiam & numerum affert; ſic ferè interpretantur omnes, tam Græci quam Latini, quaſi diceret; Imperitè nugaris, in verborum turba ſpem victoriæ collocatam habes; ita verborum tantum profluentia pugnas, nec refellenti tempus, aut locum concedere velle videris. Philip. exiſtimat ęgrè tuliſſe Baldad, tũ quòd de Deo multa videretur Iob locutus, tum quòd affirmaſſet, cęteris ſe regibus potentiorem, melioremq. fuiſſe, ait ergo; Nimium, Iob, garis, odioſeque tibi multa arrogas. Alij, quòd vox etiam originalis transferri ſoleat ad multiplicitatem roboris, & virium, reddunt, Spiritus fortis, validus, violentus. Theodotio, grauiſſimus, validiſſimus quod Caiet. ad magnanimitatem quandam refert, quòd corpore attenuato, exhauſtisque viribus, fortiter tamen perſiſteret in loquendo, & reſpondendo. Sed præſtat quod de multiloquio diximus. Tum etiam vt per ſpiritum fortem, & validum, ſignificetur longior quædam, & indefeſſa oratio, magna ſpiritus, & pectoris, atq. vocis contentione facta, inſtar vehementis alicuius venti inſonantis. Credendum enim eſt, non fuiſſe Iobi orationem frigidam & languidam, ſed vehementem, ardentem, concitatam. Idque indicat comparatio hęc cum vento forti, & vehementi: quamuis enim nullam habeant expreſſam comparationem plerique codices legentes: *Spiritus multiplex ſermonis oris tui*, & Sept. ferè eodem modo, *Spiritus, oris tui*: quam lectionem, Gręci fereque alij ſequuntur, at correctior lectio Vaticana, ex Hebræo proxima: Spiritus multiplex ſermones oris tui. Sunt tua verba rapidus quidam & vehementius ventus, qui ob via quæque diſſipat, & conuellit; ita nemo ſe tibi opponere poteſt. Sed eleganter atque argutè Greg. obſeruat, qui multiloquium in alio reprehendit, cordis illius, anguſtias, & ſapientiæ inopiam ſimul arguere, quod valde indecorum eſt: non aliter atque tenuiſſimus quidam fons ex ingenti terræ hiatu ſcaturiens. At qui multa loquatur, cùm multa quoque ex abundantia cordis dicenda ſuppetant, hic iure multiloquij reprehendi non poteſt; cùm ore emanent, quæ largus interni ſenſus, atque profundæ intelligentiæ fons effundat. Sed in hac re multos gradus atque diſcrimina diſtinguit Greg. quæ ex illo petenda ſunt.

Latinorum, & Græcorũ interpretatio communis. Philip. Pagnin. Regia. Theodot. Caiet. Efficax Iobi oratio atque vehemens. LXX. Græci. Vaticana lectio. Greg. Matth. 12. 34. Luc. 6. 45. Sapiens verò multiloquio laborat. Greg. lib. 8. cap. 52.

III. Nunquid Deus ſupplantat iudicium? aut Omnipotens ſubuertit, quod iuſtum eſt?

1. *Fortis Dei nomen. Quid iudicium, & quare diuina lex iudicium dicatur.*
2. *Deus iudicij, & iuris formula obſeruantiſſimus.*
3. *Deus non abutitur ſua potentia; è contrario ac homo iniquus à quò ac potens. Cur potentiores appellentur viri ſanguinum.*

4 Omnia,

4 *Omnipotens Dei nomen, Sadai vbertatem ſonat. Inopia iudicum, muneribus accipiendis anſam præbet: ſupremus iudex corrumpi non poteſt.*

3

T Theſis eſt dicendorum, quam deinde ad Iobi rē applicet, vt colligat, iuſte Deum agere, cùm bonis bona, improbis & ſceleratis irrogat ſupplicia; non fruſtrà itaque Iobū affligi. *Deus*, (El, fortis potens) *ſupplantat* (detorquet, remouet à recto & æquo. Vnde dicitur Thren. 3. eadem originali voce, [Vt peruerteret hominem in iudicio ſuo, Dominus ignorauit;] quaſi diceret; Nō eſt Dei, peruerſo iudicio, & iniuſta calumnia hominem opprimere) iudiciū; rectā, ordinariam, cōſuetam cauſarū cognitionem, & præſcriptum ſuarum legū, leges ſuas æquiſſimas. Ideo ſuas leges Deus vocat iudicia, quod æquiſſimę ſint, quod illis præſcribat Deus quid iuſtū & rectum ſit, quid agendum, quid iure omittendum. Ezechiel. 44. Populum meum docebunt, quid ſit inter ſanctum, & pollutum, & inter mundum, & immundum, oſtendēt eis: & ſtatim exponitur; Et cum fuerit controuerſia, ſtabunt in iudicijs (legibus, præſcriptis, iudiciali & forēſi forma a me traditą) meis, & iudicabunt. Inde frequens illa loquutio. Facere iudicium, & iuſtitiam, id eſt, neminem lædere, ius ſuū vnicuiq. tribuere, ius dicere. Quare qui ſuę innocentię & æquitati fidit, legibus quoque, & iudicio fidit, ſicut qui dicebat; Iudicia tua *adiuuabunt me; veritas, iuſtitiaque mihi patrocinantur. Ergo inquit Baldad; Quamuis potēs & fortis Deus ſit, & ea omnia pro arbitrio ſuo agere poſſit, omnia tamen ex iuris, iudicijque præſcripto moderatur, normam iudiciariam tractandarum cauſarum condēnandi reos, ferendi ſententiam ad vnguem obſeruat; Delata ad ſe crimina, non audita tantum, ſed ipſis oculis viſa iudicat: vt Gen. 18. ait Deſcēdā, & videbo verū clamorem, qui venit ad me opere cōpleuerint, an nō eſt ita, vt ſciam. Non fert ſentētiam priùs, quam vel a reo extorqueat confeſſionem delicti, vel cauſam integram cognouerit; tunc tandem ait ſecundùm allegata (vt vocant) & probata, Quia audiſti vocem vxoris tuæ &c. Propter hanc igitur iudicij obſeruationem, & iuſtitiæ cultum appellatur Deus iudicij. Iſa. 30. quod mirum eſt in tanta potētia & fortitudine. Pſ. 5. Quoniam non Deus, (El fortis) volēs iniquitatē tu es neq. habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos; non tu ex illis es, qui in ſumma poteſtate omnia ſibi licere putant; quare neq. apud te impij ſcelerum ſuorū latebras habent, neq. ſecurum domicilium. Sed illud valde ſignificanter Pſal. 47. Iuſtitia plena eſt * dextera tua. Nam cum aliorū dextera, potentia, fortitudo plena ſit rapinis, ſanguine, violentia, iniquitate (ſi enim poſſunt, omnia per ſummam iniuſtitiā contra ius, faſque gerunt) At diuina potentia atq. fortitudo cum ſumma iuſtitiæ & æquitatis moderatione coniuncta eſt; nihil enim, niſi quod iuſtum, & æquū eſt, agit. Quod diſcrimen expreſſit Oſeas. Non faciam furorē iræ meæ; non conuertā, vt diſperdam Ephraim; quoniā Deus (El) ego, & non homo; quaſi diceret; Tu (ò Deus) nō quidquid aut vales, aut quicquid improbus mali, ſupplicijq. meretur, infligis: at homo tantum nocuerit, quātum poſſit; nullamque malè de pauperibus merendi, & infirmiores lædendi occaſionē prætermiſerit: ſicut iniquo regi ab adoleſcente ſanctiſſimo dictum eſt. 2. Macha. 7 [Poteſtatē inter homines habēs, cùm ſis corruptibilis, facis quod vis.] De huiuſmodi enim potentioribus diuitibus, ſub nomine Vaccarum pinguiū, dictū eſt Amos 4. Quæ dicitis Dominis veſtris, Afferte, & bibemus. id eſt, dū bibendi ſit facultas quidquid propinetur, exorbebimus: putant enim per poteſtatem, & magiſtratum ſibi a regibus, principibus ve commiſſum omnia ſibi licere, quæ poſſint; & ſi occaſio ferat, fieri etiam ſibi exorbendi, & exugendi ſanguinem pauperum facultatem: propterea enim perpetuo cognomento, huiuſmodi potentiores homines dicuntur, Viri ſanguinum. Eleganter verò eo loco Chaldæus legit, Vbi eſt poteſtas, vt diſſipamus; non enim inquirunt ius, & legem, ſed poteſtatem quandam ex legem, & iuris contēptricem, neque aliam iuſtitiæ, aut ęquitatis regulā agnoſcunt, quam ſuam fortitudinem. Hęc enim eſt illa impiorum vox. Sapien. 2. Sit fortitudo noſtra lex iuſtitię (quidquid in poteſtate noſtra poſitum fuerit, iuſtum cenſeri a nobis debet) Quod. n. infirmū eſt, inutile inuenitur. Igitur, Nō peruertit, ſicut homo, Deus fortis iudicium. Eum (inquit Sap cap. 12.) qui non debet puniri, condemnare, alienum a tua virtute ducis. Virtus enim tua iuſtitię initium eſt: & ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis; virtutem enim oſtendis tu, qui non crederis eſſe in virtute conſummatus. Igitur (inquit Baldad) hęc tua ſupplicia, ò Iob, reijcere non poteris in Dei potentiam, & fortitudinem, qui te innocentem contra fas, iuſque affligat, cùm poſſit.

Deus fortis. אל *Thre. 3. 36.* אות משפט *Quid iudicium. Leges diuinæ cur vocētur iudicia. Ezech. 44. 23. Quid facere iudiciū. Mich. 6. 8. Pſ. 118. 121. Pſ. 118. 75. * La verdad y la iuſticia, ellas me valgan.* 5 *Deus iudicij normam ſeruat. Gen. 18. 21. Gen. 3. 17. Iſa. 30. 18.* 3 *Pſ. 47. 11. * Delos que tienē mano, los agrauios ò aiūtados: de la de Dios, los deſagrauios y la juſticia. Oſe. 11. 9. Dei, & hominis in vſurpādo ſua poteſtate diſcrimen. Homo frequenter abutitur poteſtate. 2. Mach. 7. 16. Amos. 4. 1. Impij dicuntur viri ſanguinum. Pſ. 5. 7. & 25. 9. & Pſ. 54. 24. & 58. 3. Sap. 2. 11. Sap. 12. 15.*

4

Aut Omnipotens ſubuertit &c. idem per expoſitionem repetit, vt certe cum iudicium fuerit ipſa recta & ordinata cauſę cognitio, nunc iuſtum, vel iuſtitia erit, ius exequutioni mandandum, quod cognitum, atque iudicatum eſt; quod eſt iudicij finis: qua ratione ſępè in Scriptura dicitur Fieri iudicium & iuſtitia. Sic indicant Sept. Nunquid Dominus iniuſtē aget iudicans? aut qui omnia fecit, turbabit iuſtitiam? Symmach. Iō iniuſtitiā trāsferet iuſtitiā? Omnipotēs autem, quod in originali eſt, Sadai, aliqui dicunt ſignificare robuſtum, & ſufficientem ad omnia perpētranda, & exequutioni mandanda, quæ faciēda iudicauerit. Quare idem nomen alij vertunt, victorem, aut inuictum, cuius potentię nemo reſiſtere queat; quare habebit eandem vim, quam fortis in priori huius ſententię particula. Vide Hieronymum epiſtola ad Marcellam. Alij interpretantur Vberrimum, abundantem, copioſum, cuius virtus, atque munificētia per omnia permeet; cuius vberibus, & bonitate omnia alantur & nutriātur; qui nullius indiget, qui bonorum noſtrorum nulla cupiditate tangatur. Is igitur iudex erit integerrimus, & incorruptiſſimus qui neque amore, neque odio, neque cupiditate vlla *peruertet quod iuſtum eſt*: alij namque iudices, qui ſibi non ſufficiunt, & inopia laborant, frequenter muneribus capiūtur, & pretio corrupti peruertunt, quod iuſtum eſt. Septuag. hoc loco reddere videntur id nomen, Qui omnia facit, quod Olymp. & Polychr. ad rem pręſentem explicant. Qui cunctarum rerum naturas ſummo ordine, & ęquitate conſtituit, non is in re vno affligendo, quod iuſtum eſt ſubuertet, uel, qui cum omnia ſolo nutu creauerit, & ſumma quadam facilitate omnia moderatur, nulla nunc difficultate actus, inique ſuam cauſam iudicauerit? Sed melius, vt nomen, creatoris, qui omnia fecit, ſignificet eum qui cum ſupremus iudex ſit, inferiorum iudicum errata corrigit, & qui iniuriam patiuntur, ad eum appellant, ſicut dixit Abraham, Gen. 18. [Abſit a te, ut occidas iuſtū cum impio; non eſt hoc tuū qui iudicas omnē terrā; nequaquam facies iudicium hoc. Sed de hac ſupremi iudicis, & creatoris omnium ſumma æquitate alias plura.

Iuſtitia quid. LXX. Symmach. שדי *Omnipotens et Sadai quid propriè. Hieronym. Pſ. 15. 2. Iudicū inopia, furādi, & corrūpēdi ſuā eſſe occaſio. LXX. Olympiod. Polychron. Supremus iudex corrūpi nō poteſt. Gen. 18. 25.*

IIII. Etiam ſi filij tui peccauerunt ei, & dimiſit eos in manu iniquitatis ſuæ.

1 *Peccare quid propriè. Explicatus David. Via peccatorum abit in demum & in præceps.*
2 *Dimiſit, ad libertatem arbitrij referri. Quæ dicantur vi a mortis.*
3 *Quæ dicantur manus iniquitatis. Peccatum tortor peccatoris. Illuſtratus Iſa.*
4 *Deus à noſtra morte immunis Explicata Sapientia.*
5 *Quod ſit ſtipendium militantis ſub peccato. Explicatus Moyſes.*

1

DEI iuſtitiam in peccatis filiorū Iobi puniendis perfectam fuiſſe aſſerit. *Peccauerunt* verbum *Hhata*, propriè errare, declinare a recto, & lege, vt indicatur Pſal. 24. Legem dabit delinquentibus in via, id eſt, errantibus a recto tramite, & deuiantibus a pręſcripta lege. Hinc dicitur, via peccatorum perire. Pſ. 1 quia, qui à via veritatis, id eſt, veriſſima, & rectiſſima diſcedunt, per pręcipitia tandem feruntur; vt illi fatentur, qui cùm viam illam confeciſſent, de qua ſcriptum eſt, Eccleſ. 21. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ. Aiunt tandem; Errauimus à via ueritatis. Sed de hac impiorum uia, aliquando plura.

Ei, Septuaginta, coram eo, quaſi dicat etiam ſi externa facie ſanctitatem repręſentabant, tamen coram Deo, quē nihil latet, peccatores erant. Aut, ei, id eſt, contra eum.

2

Et dimiſit eos. Verbum, *Salach*, ſimpliciter mittere, aut eijcere ſignificat: à recto tramite cum aberraſſent, aberrandi copiam pro libidine fecit. Tamen neſcio quam uim expultricem, quaſi à tergo illos impellentem aſſerere ui-

Peccare, quid propriè. חטא *Pſal. 24. 8. Pſalm. 1. 6. Via peccatorum abit in præceps. Eccl. 21. 11. Sap. 5. LXX. Datiuus caſus, quomodo exponat.* שלח *Dimiſit, ad libertatem arbitrij refertur.*

derut, id quod ſequitur, in manu iniquitatis ſuę. Sed ver-
bo, dimittendi, illa libertas arbitrij, qua quod ſibi quiſq;
vult, eligere poteſt, ſignificatur; quod etiam ad quandã Dei
creatoris bonitatem, & ſuauem diſpoſitionem pertinet.
Act. 14. 16 Sicut Actuum 14. Paulus & Barnabas dicebant. Cõuerti
ad Deum, qui in prę teritis generationibus dimiſit omnes
gentes ingredi vias ſuas. Illud etiã ſonat ſuppliciũ quod-
dam aliorum peccatorum; nam qui dimittitur vagari, &
errare extra viam, certe ad certiſſimum interitũ, aut prę-
cipitium damnari videtur: ſicut ait ipſe, qui vera via eſt,
Ierem. 15. 1. Eijce illos a facie mea, & egrediãtur. Quòd ſi dixerint ad
te; quò egrediemur? dices ad eos; Hæc dicit Dñs: Qui ad
mortem, ad mortem, & qui ad gladium, ad gladiũ, & qui
ad famem, ad famem, & qui ad captiuitatem, ad captiui-
tatem. Hæ enim ſunt oẽs viæ mortis, in quas dimittũtur:
vnica enim eſt via vitæ, à qua receſſerant. Quare cũ de vi-
ta conferenda ſuis ſectatoribus per viuificam ſuam car-
nem, ſuumq; ſanguinem, in quo anima, & vita viuens eſt
Ioan. 6. 44. loquutus eſſet Chriſtus Ieſus. Ioan. 6 ſubiunxit; [Nemo
poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo. Ex
hoc multi diſcipulorũ eius abierunt retro, & iam cũ illo
non ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim; Nũquid
& vos vultis abire? Reſpondit ei Simon Petrus: Domi-
ne ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes; id eſt, Di-
cis nobis apud te eſſe vitam? Quam ergo aliam, ſi à te re-
ceſſerimus, viam tenere poterimus, niſi mortis?

3 *In manu iniquitatis.* Septuag. quaſi per hypallagem lege-
LXX. runt; Miſit in manu iniquitates eorum, Et illud, in manu,
Nicetas. explicat auctor Catenæ, in actione; ac ſi diceret, ſuarum
actionũ mercedem tuliſſe, iuſtam retributionem, atq; cõ-
meritum ſupplicium manibus, & operibus impiorũ red-
dente Deo. Et licèt ſenſus eodem redeat, tñ nulla eſt hy-
Hebraiſmus pallage, ſed potius elegantiſſimus Hebraiſmus, quem ne-
Pagnin. ſcio quare Pagn diſſoluerit, legens, expulit eos è mundo,
Tygurin. propter præuaricationem, Sicut Tygur. Permiſit eis eue-
Vatabl. nire, quod ſcelus eorum poſtulabat, & Vatabl. Eiecit eos
propter tranſgreſſionem ſuam: certe Iſa. 64. Simili locu-
Iſa. 64. 7. tione dicitur, Alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtræ, &
** Ma à os ſu peccado.* * peccata noſtra abſtulerũt nos: tribuitur enim perſona,
manus, ſæua quędam, & inimica efficacitas iniquitati, cui
tradit Deus improbos. Nos etiam dicimus cum aliquid
infauſtum accidit, per manus peccati eueniſſe, *Derrilar pa-
ra que todo lo que les fuce diſſe, fueſſe por manos de peccado*, vel
peccato, tanquam tortori, & vindici, illos tradidiſſe cru-
ciandos, & vltimo ſupplicio plectendos. Simile id Haba-
Haba. 2. 9. cuc 2. Liberari ſe putat de manu mali. Non aliter manus
tribuuntur etiam gladio, aut morti, cum dicuntur pecca-
Pſ. 62. 11. tores, tradendi in manus gladij.

4 Hic duo nota; cùm improbi in manus iniquitatis dicũ-
Deus à noſtra morte immunis. tur dimitti, oſtendere ſe Deum, à noſtro ſupplicio, & mor
te immunem: nam vt dicitur Sap. 1. Deus mortem non
Sap. 1. 13. fecit, nec lætatur in perditione viuorum; creauit enim vt
eſſent omnia (id eſt, vitã ſuis creaturis conceſſit, vt diu-
tius viuerent, non ut confeſtim interirent) & ſanabiles
fecit nationes orbis terrarum (id eſt, ſalutaria ſunt quæ-
cũque in terris naſcuntur) & non eſt in illis medicamen-
tum extermini (id eſt, nihil eſt tam venenatum, quod ab
auctore naturæ ordinatum ſit ad inferendam mortem, &
non potius ad tuendam, & conſeruandam vitam, tãquam
medicamentum vitæ, non mortis) neque inferorum re-
Baſileion. gnum in terra (Gręce habetur; nec regia, aut palatium
inferni, id eſt, ſedes regia mortis non eſt ab eo in hoc mun
do conſtituta, ſed potius in mundo altero, videlicet in vi-
Rom. 5. 12. ſceribus, centroq; terrę.) Peccatum igitur viam patefecit
Sap. 1. 16. morti; nam per peccãtum mors; & impij manibus, &
uerbis accerſierunt illam.

5 *Quod ſi peccatoris ſtipendium.* Denique qui peccato militat, nullum aliud ſtipendium
meretur, quam mortem; nam ſtipendium peccati mors;
quaſi dicat Paulus; qui ſub alijs imperatoribus merent,
Rom. 6. 23. non ſolum ſtipendij, ſed victorię, opimęq; prędę ſpe alle-
cti, ſubeũt diſcrimen: at ijs, qui peccati auſpicia ſequun-
tur, quod præmium? nullum certe niſi frequentes inſidię
ſaluti paratę, fuga turpis, mors ignominioſa.

Hinc videas, non eſſe dictum Adamo à Deo, In quacũ-
que die peccaueris, ego te interficiã, ſed morieris, in ma-
Gen. 2. 17. nu iniquitatis tuæ; nam ſupremus iudex nunquam obit
tortoris munus. Quod ſi nemo ſit, qui tortor eſſe uelit,
certe rege indignum eſt, ut ſuis ipſe manibus ſceleratos
iugulet, aut in crucem agat; Illud uerò digniſſimum, a iu-
gulo reuocare tortorem; & capitis reum ab extremo ſup-
plicio, dicente Oſ. [Perditio tua Iſrael ex te; tantũmodò *Oſee. 13. 9.*
ex me auxilium tuum.]

V. Tu autem ſi diluculo conſurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus.

1 *Diluculo ſurgere, ad diligentiam & ſolicitudinem pertinere.*
2 *Quid deprecari, & vt ad gratiam pertineat: explicant Moyſes & Salomon.*
3 *Munditiea quid propriè ex Hebræis pro iuſtitia & ſanctitate; hypocriſi contraria. Quę ſit apud Paulum Eccleſia munda; expers ſordium & macula.*
4 *Quid euigilare ex Hebræo. Chriſtus Ieſus euigilans ad ſuorum preces.*
5 *Deus occurrit noſtris precibus, imò præoccupat. Antiquant ſponſarum mos, procedentium obuiam ſponſo.*
6 *Pax abundantia.*

Tibi (inquam) dum adhuc vita eſt, ſpes eſt, & pęnitẽ- 1
di tempus conceditur; nam non es dimiſſus adhuc à *Diluculo, ad diligentiam, & ſolicitudinẽ.*
ſupremo iudice in manu iniquitatis tuę, extremo ſuppli-
cio plectendus, perinde atque tui filij: ergo diluculo citò
quamprimum, diligenter, maturè, tempeſtiuè, dum dies
eſt, cum iam tibi attulerit huius noſtri conſilij noua lux, *Cõſurgere, præuigilare*
conſurge; propriè, vigila; quaſi qui ſummo manè vigilat, שחר
diligenter, ſolicitè quærito Deum, languentem animum,
& in tua illa calamitate, tuiq; ipſius extrema abiectione 2
iacentẽ excita ad quærendũ Deum, *El.* Et omnipotentẽ, *Quid propriè deprecari.*
Sadai, deprecare; propriè, Supplicem te Deo præbe, qui
gratuitò tibi, quæ ſua eſt miſericordia, cõdonet peccata,
& peccatorũ pęnas. Nam verbum *Chanan*, affert gratui- חנן
tam illam commiſerationem, quam quis citra vllum me-
ritum impendit, vel citra vllum ſuum meritum precatur
ſibi impendi. Quare cum ingentia quædam beneficia, ex
ſola diuina munificentia conceſſa commemorat Moyſ.
Deut. 3. hac ipſa voce ait: Precatus ſum Dominũ in tem- *Deu. 3. 23.*
pore illo dicens: Domine Deus, tu cœpiſti oſtẽdere ſeruo
tuo magnitudinem tuam, &c. id à te contendo, vt cœpiã
erga me beneficentiam prouehas. Et ab eadem radice,
Prou. 18. Cũm * obſecrationibus loquitur pauper, id eſt, *Prou. 18. 23*
qui non iure, ſed gratis ſibi aliquid dari cupit, precibus ** Hazo plegarias, porque pide da gracia.*
vtitur, non vi. Itaque, inquit Baldad; non eſt tibi ſummo
iure cum Deo agendum ſed precandum potius, ne ille te-
cum ſummo iure agat, ſed ex gratia & miſericordia. Si
ſic, inquam, te geſſeris, benignum erga te ſenties illum.

VI. Si mundus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ.

Si obtenta venia tuorũ ſcelerum iuſtus conſtituaris, te 3
fortunabit proculdubio Deus; vel; Non eſt, q̃ deſpõ-
deas animũ, ô Iob; nam ſi tu, vt de te ipſo profiteris, iu-
ſtus, & mundus vixiſti, non morieris in illo miſero ſtatu,
ſed in priſtinã fęlicitatẽ, multoq; maiorẽ reſtituet te De⁹.
Si mundus. Syncerus, ſine labe & vitio, ſicut infra c. 9.
Et ſulſerint velut mundiſſimæ, manus meæ. Inde dicitur זכה
iuſtificare, id eſt, mũdare, & ad perfectam iuſtitiæ & ſan- *Infra 9. 30.*
ctitatis munditiam redigere, Pſal 72. Ergo ſine cauſa iu- *Munditiea pro iuſtitia, et ſãctitate.*
ſtificaui cor meum Hierony. Mundaui, Dan. 6. Coram eo
iuſtitia inuenta eſt in me. Hebr. munditia: econtra verò
Ierem. 2. Maculata es in (propter, ex, ab) iniquitate *Pſ. 72. 13.*
tua. Vocatur autem peccatum, macula; & ſanctitas, mun *Hieronym.*
ditia; quod quæ maculata, & infecta erant, habebantur *Dan. 6. 22.*
prophana, & polluta, & diuino conſpectu indigna. Sicut *Iere. 2. 22.*
Apoſt. Iudas dixit, de hæreticis conuiuio à fidelibus ex- *Peccatum, macula, & ſordes.*
ceptis, Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, id eſt, conuiuiorũ,
& menſæ prophanatores, & Petr. 2. cap. 2. Coinquina-
tiones, & maculæ in conuiuijs. Quare Paulus ait, mor- *Epiſ. Iudæ. v. 12.*
tuum eſſe Chriſtum Ieſum, vt mundaret (ſanctificaret)
ſibi eccleſiam, non habentem rugam, neque maculam. *2. Pet. 2. 13*
Fortè ad ſynceritatem quãdam lucidiſſimam, & dipha- *Ephe. 5. 27.*
nam hæc munditiea pertinet, quæ opponatur hypocriſi, *Munditiea ad lux, Hypocriſi contraria.*
& ſimulationi; nam hac ipſa voce dicitur, Oleum de oli-
uis puriſſimum. Leuit. 24 id eſt, lucidiſſimum, & clariſſi-
mum, Exod. 30. Thus lucidiſſimum, id eſt, pellucidum
atque tranſparens; vnde dicitur vitrũ, quod diaphanum *Leui. 24. 2.*
eſt, atque ad hanc ſignificationem munditiei, maculæ *Exo. 30. 34*
omnis

omnis & denſitatis obſcuritatiſue expertis, alludit id, [Candor lucis æternæ ſpeculũ ſine macula.] Ergo ait Baldad: Si ᵃ mundus, ſyncerus, & rectus, & a recto non declinans. Congruit cùm hac rectitudine verbum incedendi, quod interpres addidit explicationis gratia. Septuag. ſicut & ſup. c. 1. veracem dixerunt. Poſſet etiã dici: Si Deo gratus iucundusq. extiteris: rectũ pro iucundo & grato.

Sap. 7. 16. ᵃ *Et andando rectamente delante de Dios, y ſi fueres inocente y puro.*

Statim euigilabit ad te. Propriè ex Hebr. Nunc ſuſcitabit ſuper te, quaſi dicat: Nulla tibi importunitate pulſandi aut poſtulandi opus erit, ſed conſurget ſtatim, & dabit tibi neceſſaria. Dormire tibi nunc Deus videtur ad res tuas: ſed ideo dormit, quod illum non excitaſti oratione tua: ſtatim enim atque ad illum acceſſeris, ſurget. Vides rem expreſſam in Chriſto Ieſu, imperante ventis, & mari: nam cùm motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipſe dormiebat; & acceſſerunt ad eum, & ſuſcitauerunt eum dicentes, Domine ſalua nos, perimus. Tunc ſurgens imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna: quaſi dicat, ſtatim, tuoc ad primam orantium vocem, nulla mora euigilauit: quem enim maris fremitus horriſoni non expergefecerat, oratio ſtatim excitat. Tunc igitur, cum deprecatus fueris, ſtatim atque clamaueris; nunc, ſi nunc clames, & depreceris, euigilabit, exurget a ſomno: alludit ad id, quod dixerat: Si diluculo ſurrexeris, deprecaturus, euigilabit ille exauditurus tuas preces. Sic Septuag. pro euigilabit, habent, Deprecationem exaudiet tuam.

LXX. Vid. cap. 1. v. 1. 57. 58.
4
Chriſtus ſe facit euigilãs ad miſerorum preces. Matt. 8. 56
Orationis efficacitas.
LXX.

5
Cùm res noſtræ periclitantur, dormire dicitur Deus: cùm res in tuto ſunt, apertis oculis, & benigno vultu in nos aſpicere; cùm periclitantibus opportunam opem affert, euigilare: nihil enim boni in nos redundat, quod ex illius cura, prouidentia, obtutu in nobis defixo, non proficiſcatur. Illud etiam, cum eo qui ſurgit diluculo, euigilare Deum: non enim tam maturè, & citò petimus, quã ille poſtulata nobis concedat, ſi neceſſaria ſint. Nulla igitur in Deo aut mora, aut difficultas exaudiendi, ſed mira in nobis obliuio, & languida quædam inertia deprecandi. Sic de ſe affirmat diuina Sapientia; [Ego diligentes me diligo; & qui manè vigilant ad me, inuenient me.] Quid, quod non ſolùm excitari videtur noſtra oratione, ſed ipſo primo deſiderio, & orandi affectu, ſicut ſcriptũ eſt: [Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum.] Cum ſurgente, & cùm quærente illum, quæſitura etiam hominem ſimul videtur egredi ſuis foribus diuina Sapientia, atque obuiare homini, quaſi mater honorificata, & quaſi mulier à virginitate ſuſcipere illum. Nam virgo quæ ſponſa ducebatur, venienti ſponſo cũ ſuis comitibus obuiam procedebat; cùm enim dicebatur: Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei, procedebant virgines cum ſponſà, ornatis atque accenſis lampadibus. Non aliter igitur diuina Sapientia nobis vigilantibus, atque quærentibus occurrit. Sed quid inquam? illa ſanè prior vigilat, & dormientes excitat; ſic teſtante Sapientia ipſa, cap. 6. [Inuenitur ab his, qui quærunt illam; præoccupat, qui ſe concupiſcunt, vt illis ſe priorem oſtẽdat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit; aſſidentem enim illam foribus ſuis inueniet. Cogitare ergo de illa ſenſus eſt conſummatus; & qui vigilauerit propter illam, citò ſecurus erit. Quoniam dignos ſe, ipſa circuit quærens, & in vijs oſtendit ſe illis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis.

Deus dicitur dormire, in noſtris diſcriminibus.
Vigilare, ad opẽ; dormire, ad tardiorem perſtinet.
Prou. 8. 17.
Deum noſtra deſideria excitãt.
Pſ. 10. 7.
Eccl. 15. 2.
Matt. 25. 6
Alluſio ad morem antiquum in nuptijs celebrandis.
Sap. 6. 15.

6
Et pacatum reddet. Integrum, perfectum, omnibus bonis redundans, qualia affert pax, habitaculum iuſtitiæ. Domum ſanctam, id eſt, ſi tu, tuaq. familia piè & ſanctè vixeritis. Hebraicè, pacificabit. Quare quod Septuag. dixerunt, aliquantum diſcedit ab originali, Reſtituet tibi habitaculum iuſtitiæ.

Pax, abundantia.
LXX.

VII. In tantùm, vt ſi priora tua fuerint parua, & nouiſſima tua multiplicentur nimis.

1 *Paruitas, & magnitudo ad diuitias, & tenuitatem. Palma floret in fine & cacumine, non aliter iuſtus.*
2 *Quid generatio, & ætas ex Hebræo, & Græco. Generatio pro hominibus alicuius ſæculi. Explicat Iſaias, & Dauid.*
3 *Traditiones ſacræ hoc loco indicatæ, & in alijs ſcripturis commendatæ.*
4 *Patres pro ſenioribus; vt ſenibus deferendum. Scripta Enoch, & Noe.*

Paruitas & magnitudo, ſæpe ad diuitias accõmodari ſolent, vt non ſemel admonuimus. Ergo licet videatur Baldad conniuere iuſtitię Iobi, poſteq. iuſtum aliquãdiu mala hæc temporalia pati, perpetuò tamen id fieri poſſe negat. Reportabis (inquit) aliquando ingens harum miſeriarum lucrum, ſi iuſtus fueris. *Nam ſicut palma florebit.* Cũ enim iuſta habeat multis pollicum corticibus deformia, aſpera, intractabilia, & enim ſere truncum integrum habeat nullo foliorum ornatu, aut pulchritudine; at tandẽ floret, fructificat, & in fine, atq. cacumine multiplicatur nimis. Hæc autem promiſſio iuſto a Dauide facta eleganter in hanc rem illuſtratur ab Aug. in hæc verba: [In palma altitudinem ſignificauit; forte & hoc; quia in nouiſſimis ſuis pulchra eſt, vt initium eius à terra ducat, finem ipſius in cacumine, vbi habet totam pulchritudinẽ. Aſpera radix videtur in terra, pulchra coma ſub cælo eſt. Erit ergo, & tua pulchritudo in fine.] Indicat etiam Baldad, dum Iobum ad pœnitentiã conatur adducere ſpe præſentis fœlicitatis, poſſe hominem per pœnitentiam ad maiorẽ gratiam, cumulatiusq. temporale præmium aſſurgere.

Paruitas, et magnitudo ad diuitias.
Pſal. 91. 3.
Auguſt.

VIII. Interroga enim generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga patrum memoriam.

HÆc, quæ dixit, confirmare nititur ea omni ſæculorum memoria, atque experientia.

Generationem. Ætatem, ſæculum, a radice, *Dor*, quod eſt durare, habitare, viuere, in habitatione & vita aliquandiu durare: vnde ætas, vita, vitæ & ætatis duratio, & tempus; & aliquando pro ætatis certo quodam gradu, & vitæ conditione: qua ratione diuiditur humana vita in plures ætates. Et ita etiam apud Græcos vocem, *Genea*, ait Suidas ſignificare interuallum ſeptem annorum; atq; ea medicorum ſententia ſubiungit; vnde medici vetat, duas ætates habenti, id eſt, annos XIV. nato venam incidi, & ſanguine egeat. Sic Pſal. Dies ſuper dies regis adijcies, & annos eius in ᵃ generatione & generationem. Sed hoc loco generatio, eſt integra hominis vita & ſæculum. Rurſus generatio, ætas, ſæculum, pro rebus geſtis, aut pro hominibus alicuius ætatis & ſæculi; Iſa. 53. generationẽ eius quis enarrabit: id eſt, illius ſæculi, ætatis homines perfidos, & innocẽtiam vitæ, per ſummum ſcelus calumniantes. & Pſal. 13. [Dominus ᵃ in generatione iuſta eſt,] id eſt, facit Deus ſæculo, ætati, in qua viuunt ſancti.

2 דור
Quid ſit generatio.
Aetas qd. ſignif.
Pſal. 60. 7.
ᵃ *Paſſarà de todas las edades y ſiglos de la vida, y ſaldrà de los annos eſtos miſericos y tontará muchos ſiglos.*
Generatio pro hominibus alicuius ſæculi.
Iſa. 53. 8.
Pſal. 13. 5.
ᵃ *El ſtà; o, en que ay iuſtos, tiene à Dios por ſuyo.*

Priſtinam. Priorem, fortè primam, non ſolùm eam, quæ fuit tempore diluuij, ex qua peti poterant manifeſta argumenta ſupplicij impiorum, & ſalutis iuſtorum; ſed etiam eas, quæ diluuium præceſſerunt, ex quibus, cùm homines quam diutiſſimè viuerent, multam experientiam de improborum infœlici exitu, atq; iuſtorum fœlicitate & incolumitate colligere poterant. Ait itaque Baldad; Cõſule annales priſtini temporis, & quæ prioris ſæculi homines multa experiẽtia teſtata, & perſpecta nobis tradiderũt, repete. Quibus ſanè verbis apertè indicat, apud illos viguiſſe traditiones aliquas ad fidei, & morum doctrinã ſpectantes, quæ ſemper apud fideles ſumma veneratione ſuſceptę, & conſeruatæ fuerunt; contra quàm noſtri temporis hæretici nugantur. Similibus namq; verbis huiuſmodi Traditiones commendantur, Deut. 32. [Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi; maiores tuos, & dicet tibi, & Pſal. 77. Quanta mandauit patribus noſtris, nota facere ea filijs ſuis, vt cognoſcat generatio altera: filij, qui naſcentur, & exurgent, narrabunt ea filijs ſuis.] Hoc verò ſeniorum ſtudium tradendæ veræ doctrinæ iunioribus, tunc in primis neceſſarium erat, cùm vera doctrina non erat in formam librorum redacta, neque tam chartæ & atramento, quam memoriæ commendata. Sed de traditionibus hic non plura, de quibus inter alios, nunc tandem grauiter & eruditè multa præclara tradidit noſter Robertus Bellarminus: eodem pertinet quod ſequitur.

3
Traditiones ſacræ.
Deut. 32. 7.
Pſal. 77. 6.
Tom. 1. ſide. li. 4. de verbo Dei non ſcripto.

Diligenter inueſtiga patrum memoriam, id eſt, eos, qui nos ætate & ſæculo præceſſerunt: hos enim ſolet ſcriptura appellare Patres, ſicut n. pater filio maior eſt, ita quicũque ſenior, nomen, adeoq. vicem parentis obtinet: ſic Paul. 1. ad Tim. 5. ait: [Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra, vt patrem; iuuenes, vt fratres; anus, vt matres. Idemq. nomẽ ſenectuti Ioannes tribuit. 1. c. 2. cùm ait: [Scribo vobis filioli, ſcribo vobis patres, ſcribo vobis adoleſcẽtes, ſcribo

4
Patres, qui dicantur ſeniores.
1. ad Ti. 5. 1
1. Io. 2. 12.

vobis infantes, ſcribo vobis iuuenes.] *Patris* nomē pro ſene ibi accipi debere, docet Hieronym. Sicut & Auguſ. id Pſ. 77. [Coram patribus eorū fecit mirabilia:] de Moyſe & Aaron, quòd ſeniores eſſent, & populi res curantes, intelligit: res apud omnes certiſſima. Quare Telecrus (referente Plutarcho) [interrogatus cur apud Spartiatas cōſuetudo eſſet, vt iuniores aſſurgerent ſenioribus? Reſpōdit; vt in eis, qui nihil attinent, honorandis magis honorent parentes.] Et Romani (ſcriptore Gellio) ſenes Deū prope, & parentum vice colebant. Hinc perſpici poteſt, non eſſe ſolidum id diſcrimen, quod tradit hoc loco D. Tho. vt *generatio priſtina*, ad antiquiores referatur, & *patrum memoria*, ad progenitores. Sicut neque id, quod idē D. Thom & Caietanus obſeruant, Baldad præcipere, vt Iob conſulat ſcripta relicta a patrib. antiquis: de huiuſmodi enim ſcriptis nihil certi conſtare poteſt: nam antiquiſſimæ illæ columnæ ab Adam, & Seth, & eorum nepotib. inſcriptæ, marmōrea, & ahenea, characteres quoſdam, & figuras mathematicas pro ſyderum obſeruatione potiùs; quàm vllam hiſtoriam, aut exquiſitā de Deo, & eius prouidentia doctrinam habuiſſe dicuntur: neq. ſi habuerint, ad eam tunc ſcripturam videretur Iob à Baldad mittendus. Niſi forte tunc aliqua eſſent ſacra volumina apud fideles conſeruata, qualis ab aliquibus exiſtimatur liber Prophetiæ Enoch, cuius meminit Iudas Apoſt. Tum etiam illud alterum monumentum, quod Noe in lapide inſcripſiſſe ad æternam diluuij, & totius rei geſtæ memoriam ſcribit Beroſ. li. 3. antiquit. Sed apocrypha omnia. Quare hic tantùm rerum geſtarum memoria per manus tradita ſignificatur.

Hieron. in Iſa. c. 3. Auguſt. in Pſal. 77. v. 12. Plutarch. Laconicis. Mos iuniorum aſſurgendi ſenioribus, apud Spartiatas. Romani apud Gellium l. 2. c. 14. D. Thom. Caiet. cum D. Thom. Columnæ duæ inſcriptæ a nepotib. Adam. Iudæ. 14. Beroſ. li. 3. antiq.

IX. (Heſterni quippe ſumus, & ignoramus; quoniam ſicut vmbra, dies noſtri ſunt ſuper terram.)

1 *Quid dies heſterna; quid heri & nudius tertius ſignificent in ſacris.*
2 *Particula, Et, aliquando cauſalis. Scire ad ſenſum, & experimentum.*
3 *Vitæ breuitas, & rerum inconſtantia difficultatem cognoſcendi afferunt.*
4 *Quid in vitæ cum vmbra ſimilitudine conſiderandum.*
5 *Cor intelligentiæ ſedes. Quid os ſapientum eſſe in corde. Quid proferre de corde eloquia.*

1 HEſterni. Non eſt (inquit) noſtræ tantum memoriæ fidendum, quorum eſt vita breuiſſima, atque experientia, aut tenuis, aut non valdè repetita, & confirmata. Dies heſternus, tempus præteritum, proximū, pariterq. breuiſſimum ſignificat: ſicut Dauid dixit ad Ethai, 2. Regum 15. Heri (nuper) [veniſti, & hodie compelleris nobiſcum egredi? & 4. Reg. 9. Si non pro ſanguine Naboth, & pro ſanguine filiorum eius, quem vidi heri] (nuper) effuſum, ait Dominus, &c. Solet etiam coniungere, ſcriptura, Heri, & nudius tertius, & nunc continuationē quādam ad aliquos dies proximè præteritos ſignificat.

Dies heſternus, quid ſignificet. 2. Reg. 15. 20. 4. Reg. 9. 26. Heri & nudius tertius quid ſignificet.

2 Et propterea, ideo. Ezech. 23. In via ſororis tuæ ambulaſti, & (propterea) dabo calicē eius in manu tua. Propterea (inquit) oportet nos multa ignorare, atque valde tenuem experientiam collegiſſe; propriè non ſcimus: quę ſcientia experimentalis eſt, & per ſenſus collecta ex ſingularibus; nam (*Iadagh*) quamuis ſit mētis & intellectus frequenter tamen eſt ſenſus & experientiæ.

Ezech. 23. 31. Particula. Et aliquando cauſalis. Ignorare, non ſcire ad ſenſum, & experimentum. יָדַע

3 *Quoniam ſicut vmbra.* Pleriqueque referunt ad futurū; Ferè nihil eſt, quod viximus adhuc, quòd vero vitæ reliquum eſt, non aliter dilabetur & euaneſcet, quàm vmbra: ſic ferè Olympiod. Sed commodiùs, vt ad præteritam vitam; vel in communi ad vitam breuiſſimam pertineat; Multa (inquit) nos ignorare oportet, cum heſterni ſimus, & nō diū vixerimus: tum etiam cùm id quodcūque vitæ fuit, adeò leue, fuerit, vt de rebus iudicandis nullum nobis ſpatium ſatis tranquillum conceſſum fuerit, quo perfectam cognitionem comparare poſſemus: ſicut ait Eccleſiaſt. c. 1. [Cunctæ res difficiles; non pōt homo eas explicare ſermone; non ſatiatur oculus viſu, neque auris auditu impletur,] (id eſt) præterquam quòd res ipſæ intellectu, & explicatu difficiles ſint, non poſſumus illas plenè intueri, aut audire, aut alio ſenſu perfectè de illis iudicare; nam abeunt citiſſime. Hoc illud eſt, [vita breuis, ars verò longa, experimentum fallax, &c.]

Olympiod. Eccleſ. 1. 8. Difficultas verū cognoſcendarum. Hippocrates in 1. Aph.

4 *Sicut vmbra.* Cùm in hac vitæ humanæ comparatione cum vmbra, quæ in ſacris libris frequentiſſima eſt, multa inſint, non conſtat, ex quanam potiſſimum re hoc in loco petatur ſimilitudo: nam vmbra poteſt indicare id, quod inane eſt, & nihil habens ſolidæ ſubſtantiæ: aut maleſidam ſtationem ſub vmbra, & protectionem fugacē: nam qui ſub illa dormit, proditur itatem, atq. exponitur radijs ſolis, aut verò celeritatem incredibilem veſpertinæ vmbræ, quæ præcipitante ſole fugit celeriùs; aut imminutionem, & decrementum matutinæ vmbræ, quæ aſcendente ſole, extenuatur. Sed, vt vno verbo dicam, quidquid in vmbra fugax, labile, breue eſt, ſignificari à Baldad potuit. Vmbræ tamen conſideratio, non omninò breuis eſt; diutiùs namque ſub illa quieſcendū nobis erit, dum iterum capite 14. recurrent.

Vita celerior & vanior vmbra.

X. Et ipſi docebunt te: loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia.

5 EAdem (inquit) doceberis ab illis, quæ à me audiſti. Illud autē, *de corde proferent*, indicat magnā ſapiētiæ copiam repoſitam in mente & corde ſenum: nam cor in ſcriptura ſæpe dicitur cognitionis & intelligentiæ ſedes. Inde cordatus homo, ſapiens, aut eruditus: ſtultus autē, excors, non habens cor, carens, indigēs corde. Hinc Eccl. 21 [in ore fatuorum, cor illorum: & in corde ſapientum os illorum:] videlicet os reconditum, & coniunctum cū intelligentia habet alter; alterius vero cor nō minùs patet, quam ipſum os. Tum etiam cuius cor in ore eſt, non profert de corde verba, nihil arcanum, nihil reconditum, nihil homine ſapiente dignum loquitur: at qui *de corde profert eloquia*, ea loquitur quæ in cordis penetralib. tanquam in theſauro abſcondito repoſita erāt, & quæ priùs concipiuntur, & attenta meditatione intùs formantur, quam edantur in lucem. Tandem illud non eſſe loquendum; quidquid in buccam venerit, niſi ex corde proueniat, ſapientiæque iuſſu, & præſcripto; ſolent enim irrationales alij animi motus multa quoque loquenda ſuppeditare: diximus de hoc aliquando plura.

Cor ſedes intelligentiæ. Eccleſ. 21. 29. Quid ſit habere os in corde, aut cor in ore. Quid proferre de corde eloquia. Vide c. 3. v. 1. & 2.

XI. Nunquid virere poteſt ſcirpus abſque humore? aut creſcere carectum ſine aqua?

1 *Ex naturalibus petiſ ſimilitudines, & documenta morum; id familiare fuiſſe Syris & Palæſtinis: in eo genere excelluiſſe Iobum, & illius amicos, & poſtea Salomonem.*
2 *Quid Scirpus; Quid papyrus, qua vir uſque planta vſus: explicantur Moyſes, & Iſaias.*
3 *Quid Carectum in Hebræo, & Græco. Quid virere, & creſcere.*

5 REm, de impiorum infelici exitu, quam probandam ſuſceperat, & veterum monumentis conſtare dixerat, nunc quoque rerum naturalium exemplo confirmat. Id quod familiare eſt ſacris omnibus ſcriptoribus, vt ſublimiores & recōditiores veritates explicent ex ſenſibilibus. Acutè namque Tertull. dixit in hanc rem, eundem eſſe naturæ auctorem, qui gratiæ: propterea que naturę opera cum gratię myſterijs quodammodo conſonare, atque adeò, multa ad componendos mores ſalutaria documenta, ex natura petenda eſſe. Idque pręcęteris nationibus Syri & Palæſtini, natura & ſuopte ingenio ad eam rem nati, obſeruarunt. De qua re Hieron. in Matt. 18. dixit; [Familiare eſt Syris, & maximè Palæſtinis, ad omnē ſermonē ſuū parabolas iungere, vt quod per ſimplex pręceptū teneri ab auditorib. non pōt, p ſimilitudines, exēplaque teneatur] Id quod cū in alijs ſacris ſcriptorib. prophetisq. pręſertim, atq. Dauide Rege ſumma cū legentium voluptate perſpiciamus, cumq. in eo genere excelluiſſe videatur Salomon, qui vt 3. Reg. 4. dicitur, Locutus eſt tria millia parabolas; quod Ioſephus li. 8 antiq. c. 2. ſic explicat: [Cōpoſuit parabolarū, ac ſimilitudinū libros ter mille, cuilibet ſpeciei plantarum ſuam adhibuit parabolam ab hyſſopo vſq. ad cedrū] Tamen in eo quoque ſapientię genere, neq. Iob, neque eius amici inferiores videntur:

Tertullian. Syri, & Palæſt. ex naturalibus multa ad mores duxerunt. Hieron. in c. 18. ſup. Matth. 3. Reg. 4. 32. Ioſeph.

tur: nam magnificentiſſimis ſimilitudinibus viuntur du-ctis ea rebus naturalibus: inter quas hæc ſcirpi, & carecti non eſt vltima.

2 Humanam itaque fœlicitatem comparat Baldad cum herbis quibuſdam paluſtribus, quibus abundanti perpetuoque humore opus ſit, vt vireant, vt quæ valde infirme ſint, & citò exareſcant. *Scirpus* in originali a bibendo; nam *Gama* bibere, aut exorbere eſt: eam vocem Latinus interpres, iũcum reddidit, Iſa. 35. Viror calami & iunci: & papyrum, Iſa. 18. In vaſis papyri ſuper aquas, &c. eodemq. modo Septuag. hoc loco Papyrum habent Græcè: quamuis in verſione Latina Scirpus, redditum ſit. Et quidem ſicut Scirpus, ita etiã papyrus planta eſt naſcens in paluſtribus Aegypti, aut quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radicis craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem faſtigiata, vt Plin. ſcribit, conſentiente etiam Theoph. quæ, vt Strabo ait, Aegypto, & Indiæ peculiaris eſt; & in Syria quoque naſcitur, vt idẽ Theoph. ſcribit. Vnde quaſi ea re familiari, & maximè nota Syri hi, & Huſitani potuerunt ſimilitudinem petere. Et coniectura mihi eſt, non eſſe eũ, quem nos iuncum appellamus, *iunco, & iuncia*; nam Hebræi dicunt, eſſe genus arboris leuiſſimæ: ita R. Leui ait in libro radicum, & R. Mardochai in ſuis concordantijs: & alij appellari Scirpum, iuncum, arundinem, papyrum (id eſt) lignum leuiſſimum, vnde fiunt naues: quod cum papyro Plinij optimè congruit: nam ait ex papyro texi nauigia. Quod licèt videri poſſet ad nauigiorum tantùm tabularum commiſſuras inferciendas; (nam Herodotus tradit Aegyptios naues fabricare ex ſpina, compages verò interiorum ex Biblo facere ea amputato papyri vertice) tamen ipſam præcipuam materiam, & tabulatum cymbarum ex hac leuiſſima arbore confici ſatis probat ille Iſaiæ locus. c. 18. [Mittit in mare legatos, & in vaſis papyri ſuper aquas.] Tum etiam Exod. 2. ſumpſit fiſcellam ſcirpeã & liniuit eam bitumine ac pice, poſuitq. intus infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis. Ex noſtris autem iuncis nihil huiuſmodi confici poteſt, ſicut neque apti ſunt ad alios vſus, quos papyro tribuit Plinius, videlicet, quòd radicibus pro ligno vtantur, neque ignia tantum gratia, ſed ad alia quoque vtenſilia valorum.

Margin: נמא / גמא — *Iſai. 35. 8.* — *Iſai. 18. 2.* — *LXX.* — *Pli. li. 13. c. 11.* — *Theophr. l. 4. de hiſt. plant. ca. 9.* — *Strabo.* — *Cuiuſmodi plãta Papyrus, aut ſcirpus ſit.* — *R. Dauid.* — *R. Mardoc.* — *Herod. li. 5.* — *Iſa. 18. 5.* — *Exod. 2. 3.* — *Multi Papyri vſus.*

3 *Carectũ* verò aliquando vulgatus vertit, loca paluſtria, Gen. 41. fortè quòd carectum, non niſi in locis paluſtribus inueniatur. Alij gramen vertũt, aut graminetum, vel pratum. Nobis vox Latina ſonat, *Carice*. Sed herba eſſe, qua boues libenter paſcantur & ſaginentur, ex Gen. 41. conſtat in Pharaonis ſomnio. Putabat ſe ſtare ſuper fluuiũ, de qua aſcendebãt ſeptem boues, pulchræ, & craſſæ nimis, & paſcebantur in locis paluſtribus: vbi Sept. eandem ferè vocem Hebræam (*Achu*) retinuerũt legentes: Paſcebantur in Achi: quod aliqui non pro loco, ſed pro ſolo herboſo, & vliginoſo accipiunt. Et Hieron. in traditionibus docet, Achi, eſſe vocem Hebræam, nonnihil mutatam, & ſignificare paludem. Certè vox illa Græca, *Achi* transfertur viriditas, Eccleſ. 40. cùm dicitur: [Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum euellitur.] Quo ſignificatur molliſſimum, & maximè tenue graminis genus, atque quod citiùs quàm fœnum matureſcat, & vireat, colligi ſolere ante alias herbas pro pabulo & ſagina boum; quare hoc noſtro loco Sept. quamuis Latinè redditum ſit pratum, tamen Græce habetur (*Butomos*) quem dicunt nomen habere ex eo, quod boum pabulo fecerit; atque fruticem eſſe paluſtrem, caule admodum leui, folio arundinis, fructu nigro, mali amplitudine, cuius Theophraſtus meminit.

Margin: *Carectum, quibus aliqui vocib. vertatur ab interprete.* — *Gen. 41. 5.* — *LXX.* — אחו — ἄχι — *Hieronym.* — *Eccleſ. 40. 16.* — *LXX.* — βούτομος — *Theophr. li. 4. hiſ. Plãt. cap. 8.* — גאוה

Sed qua ratione ex his, confici, petiue debeat ſimilitudo, verſiculo ſequenti explicabimus. Pro Virere autem eſt, in Hebræo *Gaah*, quod eſt eleuari, creſcere, & per tranſlationem ſuperbire, atque ita LXX. reddiderũt, Aut exaltabitur pratum ſine potu? quæ tranſlatio eleganter conueniet cum fœlicitate impiorum, in qua eũm creſcunt, tument, exultãtur, atque ſuperbiũt. Sed interpres ſignificanter etiam dixit, Viret, nam incrementum illud atq. ſuperbia creſcentia ſcirpi, cum virore coniuncta eſt. Creſcere autem propriè eſt, multiplicari, augeri; atque inde habet nomen Hebræum ſuam etymologiam; namque dicitur carectum, quaſi frater, quòd ex vna radice multi fratres (nos dicimus filios) multiplicentur, & exurgant.

XII. Cùm adhuc ſit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas areſcit.

1 Flos in Hebræo quid. Menſis nouorum quis dicatur.
2 Vulgati interpretis diligentia & eruditio. Flos Papyri ad coronandos Deos. Papyrus coronaria. Corona Chriſti patientis qualis. Militum alterum illudentium, ſimilia exempla. Humana ſplendor. flos papyri.
3 Humana fœlicitas, abſque fructu flos. Beneficentia iuſtorum qualis. Illuſtratus Eccleſiaſticus.

IN *flore*, propriè in virore ſuo. Si nimium premere vellemus vocem Hebraicam, quamuis barbarè, ſignificanter tamen redderemus; in paternitate ſua: quod Latinè diceremus, cùm parturiret; non tam ad patris vim, quam ad matris fœcunditatem reſpicientes. Nam (*Ab*) pater eſt; inde (*Ibbo*) virgultum, aut lignum virens, in eo videlicet tempore, quod eſt parens nouarum frugum, & frondium videlicet in menſe, qui Hebraicè dicitur (*Abib* & componitur ea fine Martij, & initio Aprilis, qui dicitur, Exod. 13. Menſis nouarum frugum. & Exod. 23. Menſis nouorum; tunc enim videntur gigni, naſci, innouari, & virere omnia. Quare ad ſpicas adhuc virentes, Leuit. 2. & ad fructum nondum maturum accommodatur, Cantic. 6. Deſcendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallium (Septuag. Gemmina, aut flores, vel fructificationem; id quod ſtatum, per florere, & germinare exponitur) Si floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica. Similiter igitur hoc loco, *flos* accipitur, pro germinatione etiam fructus immaturi, qui non debet ante tempus carpi manu, nec demeti. In applicatione huius comparationis, quadrabit fœlicitati vigenti adhuc & florenti; tum etiam viribus, & corporibus valetudine integris.

Margin: 1 *Flos in Hebræo quid.* — אב — אבן — אביב — *Exo. 13. 4.* — *Exo. 23. 16.* — *Quis ſit menſis nouorum.* — *Leuit. 2. 14.* — *Cant. 6. 10.* — *LXX.*

Sed cùm floris meminit, non poſſum non mirari Latini interpretis tum eruditionem, tum diligentiam incredibilem; nam cum aliter videretur ea proprietate Hebraici vocabuli legendum, vt iam indicauimus, ipſe florem, vertit: quòd ſciret iuncos, aut papyrum floribus quibuſdam commendari. Sic enim Plinius loco indicato ait de papyro: Semine nullo eſſe, aut vſu eius alio, quàm floris ad Deos coronandos. Licèt enim Athenæus aſperè eos notare videatur, qui putarunt e papyro, & roſis coronas neri, idque non minus abſurdum eſſe, quàm ſi ea allio, & roſis texerentur, vtpote papyro graue aliquid & cæteſtum olente; tamen præter Plin. Plutarch. etiam ſcribit Ageſilaum papyro coronaria delectatum fuiſſe, eamque, diſcedentem à Rege petijſſe & accepiſſe: ad quod reſpexiſſe potuerunt milites illudentes Chriſto aſſerton atq. plectentes coronam, non roſeam, non lauream neq. herbaceam, ſed ſpineam, id eſt, iunceam, aut papyraceam; quod diuinitati illius non floribus iunci, aut papyri, ſed acutiſſimis cuſpidibus, ſpiniſque iuncorum per ludibrium ſupplicare viderentur. Et quidem ferunt etiam (ſcribente Alexandro) milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu latiorem illi ſcirpum, dum ipſum in regem aſſumũt, pro diademate dediſſe. Atq. ſimilem iocum factum eſſe inſano cuidam Carabæ ab Alexandrinis, in odium, & ludibrium Agrippæ Regis, ſcribit Philo contra Flaccum his verbis; [Miſerum hunc in ſuperiori quodam loco ſtatuunt, vt ſpectari poſſet ab omnibus, moxq. capiti diadema imponunt papyraceum; pro paludamento, corpori ſtoream induunt; pro ſceptro, fruſtum arundinis humi ſublatum, quidam ei dedit in manum: ſic ornatum Regijs inſignijs, & in Regem transformatum, more Hiſtrionico adoleſcentes perticas in humeris geſtantes ſtipabãt pro ſatellitio; tum alij ſalutatum accedebant; alij ſibi reddi iura petebant; alij conſulebant cum de Republica.] Simillimum profectò etiam illud cum ad Chriſtum Ieſum purpura per ludibrium indutũ milites (vt Ioannes ait) Veniebant & dicebant: Aue Rex Iudæorum: accedebant enim quaſi ſalutantes, & iura, reſponſaque petentes. igitur, vt ad papyraceos flores, ex quibus Deorum, aut Regum coronæ texebantur, redeamus, certè eùm hoc loco Baldad meminit floris iuncei, aut papyracei, omnem humanæ vitæ ſplendorem, honorem, dignitatem, gloriam ſignificaſſe viſus eſt, videlicet inſignia regalia, & honores illos, qui propè ad diuinos accedunt.

Margin: 2 *Cùm dato Latina interpres diligentia.* — *Athen. l. 15.* — *Plutar. in Ageſilao.* — *Matt. 27. 29.* — *Marc. 15. 16.* — *Ioan. 19. 2.* — *Chriſti ſpinea corona ſpinea qualis.* — *Alex. lib. cap. 18.* — *Philo. lib. in Flaccum.* — *Ioan. 19. 3.*

3 *Ante omnes herbas areſcit.* Rectè congruunt quæ ex Plinio

Plinius. Humana fœlicitas, flos abſque fructu.

nio adduximus, nullam eſſe fructum iunci, aut papyri, præter flores, & ſicut ante alias herbas, florere, virereque videtur, ita etiam ante alias herbas, aut depaſcitur à bobus, & alijs beſtijs; aut cùm aruerit ante alias, ad pabulum præbendum colligitur, & auellitur à bubulcis. Quod ad hanc quoque fœlicitatem impiorum explicandam Eccleſiaſticus adduxit, forte ex hac Baldadi ſententia depromptum cap 40. Super omnem aquam viriditas (viride gramen, iuncus) & ad oram fluminis (ibi enim naſcitur, in locis paluſtribus) ante omne fœnum euelletur (vtpote quod citius, quam aliæ herbæ, areſcat, & opportunum pabulum præbeat. Huic autem miſericordiam, & beneficentiam iuſtorum opponit) Gratia ſicut paradiſus in benedictionibus, & miſericordia in ſæculũ permanet. Vbi elegans eſt antitheſis inter oram fluminis, aut loca paluſtria, & paradiſum: illa enim aut iũcis, aut caricibus plena ſunt; hic verò pulcherrimis ac fructiferis arboribus: iuncorum, & caricum fructus nullus; at paradiſi, & arborũ benedictionis; id eſt, fructus, & prouentus vberrimus: carices & iunci citò exareſcunt, at fructus bonorum operum permanet in ſæculum ſæculi. Sed ſuam ſimilitudinem perſequitur Baldad in ſequentibus.

Eccl.40.16. Beneficentia et miſericordia iuſtorum. Antitheſis.

XIIII. Sic viæ omnium, qui obliuiſcuntur Deum: & ſpes Hypocritæ peribit.

1 *Huius comparationis conficienda ratio optima. Perire quid. Quid perire impiorum viam. Iuſtus, arbor perpetuò virens.*

2 *Via in ſacro Sermone quid; an ſingulariter, vel pluraliter viæ ſint idem.*

3 *Recordari, & obliuiſci ad amorem, vel ad contemptum referri. Obliuioſi dicuntur impij potentiores; explicant Ieremias, Oſeas, Paulus.*

4 *Hypocrita quid, & vnde dicatur; omnes impij, Hypocritæ; præſertim iudices, & principes. Inconſtantia rerum humanarum. Hypocriſis.*

1 אבר

Perire quid. Auguſt. Opera impiorum diuina gratiæ humore deſtituta, areſcunt. Olymp.

VT conſtet vis ſimilitudinis, ab extremo verbo incipiendum. Peribit, deſtruetur, auferetur, perdetur. Eſt verò apud pleroſque hic ſenſus; Opera & cõſilia impiorum, quia diuina gratia, &, vt ait Auguſtinus, diuina miſericordia deſtituta ſunt, oportet tandem, tanquam ſine humore areſcere, conuelli, & extirpari radicitus, atque perire. Paulò aliter Olympiod. conficit ſimilitudinem; [Quemadmodum, *inquit*, fieri non poteſt, vt ſcirpus, carectumve, aut adoleſcat, aut demetatur, niſi humorem ante combiberit; quin etiam omnis herba, niſi irrigata fuerit, exareſcit: ſic & rerum florens ſtatus ſine pietatis ſtudio permanere nõ poteſt.] Sed cùm hic ſenſus veriſſimus ſit: exiſtimo tamen aliter comparationem hanc conficiendã: Sicut iuncus, carex, gramen, nullum ferunt fructum, ſed dum illis ſuppetit humoris copia virent; in virẽte autem diutiùs conſiſtere non poſſunt, nam tota illa herbeſcens viriditas abit in nihilum, & ſubito ſine fructu exareſcit: ſic etiam viæ, vitaque impiorum poſt breuem aliquam fœlicitatem ſine optato fructu, miſero exitu concluditur. Quare potiſſimùm intendit Baldad humanæ fœlicitatis finem cum extrema illa ariditate comparare. Quod elatiùs Septuag. expreſſerunt: Sic erunt nouiſſima omnium, qui obliuiſcuntur Deum. Quare, viam perire, eſt vitã miſerabiliter finire: ſicut & Pſal.1. dicitur; Nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit. Niſi forte breuitas quædã humanæ fœlicitatis ſignificetur, ita vt viam & ſpem perire, ſit ſubitò in eas anguſtias redigi, vt homo progredi non poſſit, & reuocetur de via in medio annorum. Propterea que in eodem Pſalmo, comparatur iuſtus cum arbore, quæ plantata eſt ſecus decurſus aquarũ, quæ fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet, & omnia quæcumque faciet, proſperabuntur; id eſt: arbori, quæ nunquam exareſcit, ſed perpetuò viret, tam vere, quàm hyeme; cuiuſmodi palma eſt, vel oliua, vel laurus. Pſalm. 51. Sicut oliua fructifera in domo Dei, & Pſalm. 91. Sicut palma. &; Quaſi Cedrus: hæ omnes arbores, diutiſſimè viuunt: atque in prouerbio ſacro eſt; Secundùm dies ligni, erũt dies populi mei: nos dicimus: *Viurà por pennas*, illi dicunt, *Viurà por arboles*. Nunc nonnihil de vocibus ſingulis.

Optima conficienda huius ſimilitudinis ratio. LXX. Impiorum nouiſſima areſcunt. Pſal.1.6. Vt via inde rumpatur. Iſai.38.10. Verſ.3. Iuſtus, arbor perpetuò virens. Pſ.51.10. Pſ.91.13. Eccl.24.17. Iſa.65.22.

2 *Sic via*. Via in ſacro Sermone, eſt viuendi ratio, inſtitutum, cõſuetudo, in qua quis verſatur, & quã continuò calcat, & terit iteratis ſtudiorum, & actuũ greſſibus, nos non tam cõſuetudinem, quàm ſtudia & conatus alicuius, greſſuum, & ambulandi nominibus explicare ſolemus, *en que paſſos andaus*: in Hebræo autem potiùs à conſuetudine, (*via*) dicitur, videlicet, a calcando & terendo, quaſi trita, & calcata. Et rectè via, vitã dicitur; namq. viuendo, aliò tendimus: Non enim habemus hic manentem ciuitatem, id eſt; in qua manere, & quieſcere poſſimus, ſed futuras quietas ſedes inquirimus. Quòd verò quidã obſeruant, cum dicitur via in ſingulari, ſignificare vitæ rationem, & inſtitutionem; cùm vero in plurali viæ ſignificare opera, & ſingulares actiones, non eſt valde conſtans firmumq. diſcrimen in Scriptura; cũ Pſal. 18 dicatur: Exultauit vt gigas ad currendam viã, id eſt, ad peragenda opera ſibi demandata. Et ſicut Iob 40. dicitur; Ipſe eſt principium viarum, id eſt, operũ Dei: Eadẽ ratione Prou. 8. dicitur; In initio viarum ſuarum. Hebraicè: Viæ ſuæ. Tum etiam, ſicut pluraliter dicitur Pſ. 24. Vniuerſæ viæ Domini (opera) miſericordia, & veritas; ita Pſal. 76. ſingulariter dicitur: Deus in ſancto (id eſt, in tabernaculo, vel in arca, vbi inſtrumenta illa, vel ſigna diuinorum operum, Virga, Manna, Legis tabulæ) via tua: id eſt, opera, & operum atque agendi ratio; nam ſubditur: Tu es Deus, qui facis mirabilia. Ergo, tam via, quàm viæ, vitam, vitæ inſtitutum, actiones, operaque omnia complectuntur.

ארח

Via vnde dicta. Heb.13.14. Via, cũ pluraliter dicitur, quid. Vid. Franc. Rib. Oſe.4. nu 19. Pſal.18.6. Iob 40.14. Prou.8.22. Pſ.24.10. Pſ.76.14.

3 *Qui obliuiſcuntur Deum*, id eſt; qui diuinam legẽ non curant, non faciunt, negligunt; ſicut enim dicitur Deus miſericordiæ recordari. Abac.3. cùm illam exhibet homini; cum verò illam iuſtè denegat, dicitur, Obliuiſci miſereri Deus. Pſal.76. Sic etiam homo dicitur Dei obliuiſci, cùm illũ contemnit; atque recordari, cùm debitum illius legi, & præceptis obſequiũ impendit. Quare illud neglectum quendã adfert; Omnes amatores tui obliti ſunt tui, teq; non quærunt. Ierem. 30. ſicut è contra, ſollicitudinem, & amorem; Nũquid obliuiſcitur virgo ornamenti ſui. Iere. 2. & Iſa. 49. Nũquid obliuiſci poteſt mulier infantẽ ſuũ, vt non miſereatur filio vteri ſui? Sed quidẽ hoc peculiari cognomine, obliuiſcentiam Deũ, videtur Baldad potentiores quoſdã impios iudices, magiſtratus, principes ſuperbiſſimos notare; qui cũ potentia & dominatione inſoleſcant, nullũ numen, ſuperioremve dominationẽ agnoſcere videntur; quod eſt, Dei, omniũ iudicis, obliuiſci. Sicut ille qui dicebat: Ego feci memetipſum. De huiuſmodi magiſtratibus, dicitur Danielis. 13. Et euerterunt ſenſum ſuũ, & declinauerunt oculos ſuos, ne viderent cœlũ, neq. recordarentur iudiciorum iuſtorum. Atq eũ ad eoſdem iudices atq. principes ſcribatur Pſ.49. qui incipit: Stetit Deus in ſynagoga Deorũ, tandem ſubiungitur; Intelligite hæc, qui obliuiſcimini Deũ. Ergo hæc Dei obliuio eſt illa Dei ignoratio, de qua Oſeę. 4. Non eſt ſcientia Dei in terra; quę non eſt leuis ignorantia, ſed grauiſſima, craſſiſſima, & quã vocant, affectata, cũ homo neſcit, atque ſcire reſpuit, & ita obliuiſcitur, vt recordari renuat. Quare in eodem vate ſubiungitur commeritũ huius obliuionis ſuppliciũ: Conticuit populus meus, eò quod nõ habuerit ſcientiam. Quia tu ſcientiam repuliſti, repellã te, & oblita es legis Dei tui, obliuiſcar filiorũ tuorũ, & ego. Hi ergo ſunt, de quibus Paul. Rom.1. Non * probauerunt (nulla ſigna, neq. argumenta prębuerunt ſuę agnitionis diuinarum rerum; vel, non ęſtimauerũt, nullo pretio habuerunt Deum cognouiſſe, ita diuinam cognitionẽ obliuioni tradiderunt, vt ex proprietate verbi Grçci colligitur. Tũ etiam illud habere, etiam ex Grçco, eſt poſſidere, tenere: quod ad id, quod memoria tenetur, & accipitur etiam referri poteſt) Deum habere in notitia. Propterea diuiti illi nimium diuini iudicij, atque prouidentię contemptori, atque obliuioſo, dictum eſt; Recordare; videlicet, Agnoſce nunc tandem diuinam prouidentiam, quæ manus atque vitæ conditionem commutare hominibus ſolet. Hi ergo obliuioſi ſanè liberè, ſecure, impudenter etiam peccant; nam hęc omnia affert obliuio.

*Recordari, aut obliuiſci, ad quid referantur. Habac.3.2. Pſ.76.10. Obliuio affert contemptum. Iere.30.14. Iere.2.32. Iſai.49.15. Obliuioſi cognomen potentiorum. Ezec.29.3. Dan.13.9. Pſal.49.5. Oſee.4.1. Rom.1.28. * No hizieron caſo de acordarſe de Dios, ni de tener noticia del. ἐδοκίμαζον Ἔχω Luc 16 25.*

4 *Et ſpes*. Id, in quo ſpes ſuas collocarat, vnde ſibi lucri & commodi percipiendi vberes fructus, & ingentes prouentus pollicebatur. Hypocritę (*Chaneph*) qui externa facie internam ſanctitatem mentitur; propriè, qui alieno colore infectus eſt; proptereaque tanquam maculatus, & pollutus habetur. Quare vox originalis non ſolum hypocritam ſignificat, ſed etiam pollutũ & contaminatum; color enim, in quo natiuus non eſt, atque ex interna hu-

חנף

Hypocrita vnde dicatur in Heb.

morum & qualitatum contemperatione ortus non fuerit, quamuis color optimus ſit, macula tamen videtur eſſe: non aliter in eo, qui internam ſanctitatem non habeat, macula eſſe videtur, fucata illa ſanctitatis ſpecies. Tum etiam omnis peccator, hypocritæ appellationem meretur, cùm ſua celet conſilia, tenebras amet; quod malum eſt, abſcondat; quod boni ſpeciem habere videtur, oſtentet, & in lucem, omniumque conſpectum proferat. Ergo

Omnis peccator, hypocrita.

Baldad Iobū appellat hypocritam, cujus exiſtimabat tantùm externam pietatis, & ſanctitatis faciem eminentem. Vel impios reges, & principes hypocritas appellat; quòd cùm regia dignitate & munere iuſtitiam, miſericordiam, defenſionem, ſubuentionemque pauperum, atque omnium miſerorum patrocinium polliceri videantur, re ipſa & opere nihil eiuſmodi præſtant. Poteſt etiam inconſtantia fœlicitatis humanæ dici quædam hypocriſis, nam

Prons per impij, hypocritæ.

cùm homo florens opus, familia, domeſticis, viribus integris, amicorum ſatellitio, firmitatem quandam, atque ſtabilitatem fortunæ habere videatur, ſeu ſubito conuelluntur, & euaneſcunt omnia. Propterea cùm ſpes hypocritæ, id eſt, diuitum atque potentum, peritura dicatur, id eſt, flores tantùm inanes, atque inutiles, fructum vero nullum prolatura, rectè comparabitur non ſolum Scirpo, ſed etiam, ficulneæ illi, quæ nullo fructu, ſed foliorum tantum ſpecie, atque viriditate ſe commendabat, atque ſemel & iterum coloni fructum requirentis, ſpem feſellerat. Propterea Iacobus ait, nihil eſſe diuiti, de quo gloriari poſſit, quam in humilitate ſua; quoniam ſicut flos fœni tranſibit; exortus eſt enim Sol cum ardore, & areſecit fœnum, & flos eius decidit, & decor vultus eius deperiit; ita & diues in itineribus ſuis marceſcet. Non aliter Paulus perituram hanc ſpem, abijciendam ſtatim præcipit. 1. ad Timot 6. [Diuitibus huius ſæculi præcipe, non altum ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum ſuarum.] Quoniam ſpes hypocritæ peribit.

Humanarū rerum inſtātia, hypocriſis quædam.
Matth. 21. 19.
Luc. 13. 7.
Iacob. 1. 7.
1. ad Timo. 6. 17.

XIIII. Non enim placebit ei vecordia ſua, & ſicut tela aranearum, fiducia eius.

1 *Extenuatio. Diſplicere ex Hebr. verbum acrius.*
2 *Vecordia pro ſtultitia, & quem ſtultitiæ gradum denotet; explicatus Salomon.*
3 *Diuites inconſtantes & ſtulti. Illuſtratus David.*
4 *Tela, domus araneæ, ſubtilitas, & pro certa caruit. Fides in quæ hoc loco. Araneæ opus ſubtile, ſed non vis.*
5 *Ruinoſæ domus deſcriptio. Quid fulcire ex Hebr. eo; quid capere.*

1 EI, quidam referunt ad Deum, ſed meliùs, ad ipſum impium, & hypocritam. Eſt enim idem ſenſus qui Ezechielis. 6. Diſplicebunt ſibimet (ſupple improbis) quæ fecerunt, in vniuerſis abominationib. ſuis: & iterum cap. 36. [Diſplicebunt vobis iniquitates veſtræ, & ſcelera veſtra.] Cum autē ait: Non placebit, extenuatio eſt; id eſt, vehementer diſplicebit. Eſt autem extenuatio cum minus, dicimus, quam ſignificamus; contraria Hyperboli, cuius exempla aliquando protulimus. Hæc autem diſplicentia, cum faſtidio quodam & tabeſcentia coniuncta eſt; eadem enim vox infra cap. 10. vertitur, tædere, & Pſ. 118. tabeſcere. Alij vehementiorem ſignificationem tribuunt, videlicet abominari, aut, præ tedio & animi languore diſſecari. R. Mardochai, contendere, rixari, iurgari. Ergo diſſecabitur impius præ animi dolore; & præ vecordia ſua, tædebit illum ſuę vitę, ſecum ipſe litigabit, rixabitur; quę omnia ad mentis commotionem, & animi cruciatum & dolorem pertinent.

Ezech. 6. 9.
Ezech. 36. 13.
Extenuatio quid.
Inf. à cap. 10. 1.
קוט
Pſal. 118. 13.
Diſplicere, vehemēs in Hebræo verbum.

5 *Vecordia ſua.* Spes vertitur ferè ab omnibus Hebraizantibus, ſed rectè à noſtro interprete, Vecordia, ſtultitia: nā (*Caſal*) inſanire eſt; aſſertq. quendam ſtultitiæ gradum, quæ cum mutatione quadam, & inconſtantia non ſolum cupiditatum atque deſideriorum; ſed etiam ipſius fortunæ & conditionis coniuncta eſt. Quare huius rei atque vocis ſignificatio exprimitur ex illo Eccleſiaſtici. 27. Stultus vt Luna mutatur. Et Prouer. 14. ad eandem ſignificationem vocis alluſione facta, dicitur: Imprudentia ſtultorum errans; vtpotè quæ preceps & inconſtanter feratur de vitio in vitium. Quare etiam cum Prouerb. 9. Mulier ſtulta & clamoſa deſcribitur, explicatur quidem, in quo

וכסל
Quid ſtulti ita hoc loco, & quis ſtultitiæ gradus.
Eccl. 27. 12.
Prou. 14. 8.
Prou. 9. 13.

illa ſtultitia conſiſtat, videlicet in muliebri quadā & meretricia inconſtantia. cap. 7. Garrula, vaga, quietis impatiens; nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidians. Cum vero ad diuites hæc inconſtantia transfertur, videtur notari inſtabilitas, atque inconſtantia fortunæ & diuitiarū, quæ facile amittuntur & pereunt. Tum etiam Vecordia quædam & ſtultitia diuitum, aut potius ſtulta quædam confidentia, qua infirmę felicitati, & labili fortunę nimiū fidunt, a qua cum deciderint, tunc tandem ſe vecordes & ineptos, ſero licet, agnoſcunt. Eoſdemq. videtur notaſſe David Pſ. 48. Cum enim ſtolidos quoſdam diuites illis verbis perſtrinxiſſet: Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientib. & ſimilis factus eſt illis, ſubiungit ſtatim: Hęc via illorum, ſcandalum ipſis (Hieron. hęc via inſipientię eorum, id eſt; ſux ipſorum vecordia, & inſipientia, ſtultaq. ſecuritas, eſt illis velut ſcandalum, quia in illud miſerabiliter offendūt, & impingunt) * & poſtea in ore ſuo complacebunt, id eſt; cum hoc ita futurum eſſet, tamen illi ſibi ipſis placentes, verbis ſibi blandiebantur, atque gratulabantur de tanta fœlicitatę, quę ad finem minime illis placitura eſt.

3 *Quæ ſit diuitum ſtultitia & inconſtantia.*
Sap. 4. 5.
Pſal. 48.
Ver. 13. & 21.
Hieron.
* *Dā dios os en mil necedades, y deſpues mucho alabanſe.*

Et ſicut tela aranearum fiducia eius; id eſt, innititur rei omnino fragili, & quę nullo negotio rumpitur. Quod verò interpres dixit, telam araneę, in fonte eſt, domus; nam in ſua tela, veluti ſuę domo continetur, aſſeruatur, tegitur: quę quantumuis magno ſuorum viſcerum impendio extructa ſit, non eſt ſanè minus inutilis, aut imbecilla, quam curiula & ſubtilis. Si enim huiuſmodi huius ſęculi ſapientiam, prudentiam, artes, conſilia conſideres, mirabilem inuenies ſubtilitatem, atque inueniendi & excogitandi exquiſitam quandam ſolertemque tenuitatem. Quod videtur ſpectare Pſal. 89. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: vel ex Septuag. Vaticanis, Meditati ſunt: ita vt meditatio tribuatur annis in hunc ſenſum; Deū viuimus, ſemper meditamur, & machinamur fraudes, retia, laqueos, ſicut aranea ſubtilia texamus, ſed inutilia. Sapientiores enim ſunt filij lucis in generatione ſux. Sed, vel ex ipſo fine imbecillitatem, inutilitatem, falſitatē ſine firmamento & viribus agnoſces. Septuag. Fiduciam videtur ſumpſiſſe, pro locuplete, & opulento diuitis tabernaculo, cui ille innititur, quod neque maiorem conſtantiam aut firmitatem habeat, quam domus araneę. Sic illi legant: Aranea euadet eius tabernaculum. & S. Auguſt. Araneis implebitur tabernaculum eius, id eſt, ipſo mortuo, manebit domus inhabitabilis.

4 *Tela domus araneæ.*
בית
Pſ. 89. 11.
Luc. 16. 8. Prudentia carnis.
LXX.
Auguſt.

X V. Innitetur ſuper domum ſuam, & non ſtabit: fulciet eam, & non conſurget.

FOrtè perſtat adhuc in illa araneæ ſimilitudine. Nam animalculum illud valde imbecillum, & malitioſum, atque meditabundum potiùs, quam prudens, & ſibi ſapiens, domicilium ędificat, in quo ſe tutum exiſtimat, ſed non ſtabit, neque conſiſtet diutiùs, nam nullis firmis parietibus, aut munimentis conſtat: & quantumuis ſe exerceret homo, vt fulciat ſuam domum, nihil proficiet. Eleganter verò deſcribit ruinoſam domum, ędificatam ſine vllo firmo fundamento, quæ nec pondus aliud ſuſtinere poteſt, nec multis fulcris adhibitis ſuſtineri, & conſiſtere ipſa poſſit: quo ſignificatur nimium ſollicita cura impijs diuitijs fulciendæ, ſtabiliendæ, confirmandæ ætatis, amplicandi ſeculiæ rei; familiamque vniuerſam, ſed domus ſuper arenam ędificata ſtare non poterit; nec poterit impius ſe, aut ſuos, ſuaſve rationes in tuto collocare, ruente domo comprimetur, & penitus corruet. Septuag. Si ſuffulcierit domum ſuam, non ſtabit, & cùm [a] cœperit, non permanebit. Capiendi verbum reſpondet etiam originali voci; nam (*Hiz. K*) non ſolum fulcire, & confortare, aut roborare eſt, ſed etiam fortiter apprehendere, & retinere, & vi capere. Quare licet poſſit lectio Septuag. referri ad ipſum, qui apprehendere, & capere conetur ſuam domum, id eſt, continere & ſuffulcire illam; tum etiam inniti illi, ſicut cùm parietem, aut aliquid aliud apprehendimus, cui nitamur; ſed tamen Olympiod. ad Deum refert, diuinamque vltionem, à quacum comprehenſus, captuſque fuerit impius, non conſiſtet: expugnabit, inquam, Deus

Matth. 7. 16
LXX.
[a] *Aſiraſe della, y yrā ambos al ſuelo.*
קוח
Fulcire, & capere ęd.
LXX.
Olymp.

illius domum, in qua ſe tutum atque munitum exiſtimabat. Vide quæ diximus. cap. 5. Verſ. 13.

XVI. Humectus videtur, antequam veniat ſol, & in ortu ſuo germen eius egredietur.

XVII. Super aceruum petrarum radices eius denſabuntur, & inter lapides commorabitur.

XVIII. Si abſorbuerit eum de loco ſuo, negabit eum, & dicet; Non noui te.

XIX. Hæc eſt enim lætitia viæ eius, vt rurſum de terra alij germinentur.

1 *Prima Hebraizantium expoſitio. Iuſti cum arbore nunquam areſcente comparatio. Nexus & ſententia verſ. 16.*
2 *Hebraizantium diſſenſio. Iuncus herba hortenſis.*
3 *Nexus & ſententia verſ. 17. Iuſtus in aduerſis lætius creſcit. Aceruus quid propriè, et quomodo alias vertatur à Vulgato.*
4 *Verſiculi 18. nexus & ſententia. Deuorare quid. Coniectura probabilis, hic fieri de vite mentionem, cum qua iuſtus comparetur.*
5 *Nexus & ſententia. verſ. 19 lætitia de plantarum, & agrorum vbertate & viriditate dicitur.*
6 *Proponitur Græcorum interpretatio horum ſententiarum, de impiorum interitu, præcipuè verſ. 16 Humectus in Hebræo quid. Notatur verſio regia. Illuſtratur Vulgatus.*
7 *Nexus & ſententia verſ. 17. Papyri cadices denſe, & duro. Cur impij inter petras commorari dicantur.*
8 *Verſ. 18. & 19. nexus. Dixit quaſi per ludibrium irridens impios.*

Prima ex Hebrȩo harum ſententiarum interpretatio, & nexus.

Verſ. XVI.

1 Locus planè difficilis, & obſcurus. Sed in tãta obſcuritate, operæ pretium fuerit, quod fieri poſſit, breuiſſime & ſimpliciſſimè vnum, aut alterum veriſimilẽ ſenſum, atque omnium harum ſententiarum nexum conuenientem proponere. Primò itaque Heb. ęi, atque Hebraizantes, Vatab. Iſidor. Clarius, Hebræus apud Caiet. poſt adductam caricis, & iunci ſimilitudinem ad impiorũ momentaneam fœlicitatem explicandam, exiſtimant nunc aliam opponi, de diuturna, atque immortali fœlicitate piorũ Cùm (inquit) velut inutilis ſcirpus ſit improbus; iuſtus econtra eſt velut arbor, Quæ ſecus decurſus aquarum plantata eſt, & humecta videtur, eſtq. re ipſa, antequam Sol æſtiuo tempore accedat, & illi immineat; tum etiam poſtquã Sol ęſtiuus in illam incubuerit, nihil timet venientem æſtũ: nam non ſolùm, non flaueſcit, neq. exareſcit, ſed tunc vires potiſſimũ, nouaq. germina, & ſtolones profert. Non enim eſt ſylueſtris planta, aut herba paluſtris, ſed arbor hortenſis. Non enim ortũ, ſed hortũ legunt Pagn. & Regia. In horto ſuo ramus eius tener egredietur. Vatab. Supra hortũ rami eius extendunt ſe. Tyg. Propago tenera prodibit in horto. Hebræus apud Caietanum; In horto ſuo ramus eius egredietur; nam vox originalis (*Gen*) hortum, aut paradiſum ſignificat, neq. alia ratione redditur à Vulgato, præterquam hoc loco.

Prima Hebraizantium expoſitio, et nexus. Vatabl. Iſid. Clar. Caiet. Pſal. 1. Iuſti cũ arbore comparatio. Pagnin. Regia. Vatabl. Tygurina. Caiet.

2 Sed in hac quoque interpretatione nonnihil eſt diſcriminis. Nam Caietanus exiſtimat, comparatum eſſe impium iunco, abſque humore, & ſine aqua in loco non limoſo: at iuſtum nunc comparari cum iunco in loco hortenſi, & limoſo, in quo creſcit & germinat: ait enim iuncum in quibuſdam regionibus eſſe herbam hortenſem, neque ſolum frondes & flores, ſed etiam fructus ferre, multaſq. illius vtilitates à medicis tradi. At Vatabl. & Tygur. exiſtimant nunc comparari iuſtum cum arbore, naturali humore prædita, quæ in aſperis locis, etiam vigente Sole, viget. Atque hæc continentur Verſ. 16.

Hebraizantium diſſenſio. Caietan. Iuncus herba hortẽſis. Vatabl. Tygurina.

Verſ. XVII.

3 Verſiculus autem decimus ſeptimus ſic nectitur; illa (inquit) arbor hortenſis Super aceruũ petrarũ radices agit, id eſt, ẽt in aſperis locis creſcit & germinat; nõ aliter iuſtus in aduerſitatibus: Hebraizantes; [Sup fontem, aut, verſus puteum radices eius intricabuntur.] Nã eadem originalis vox (Gal, quam noſter vertit, aceruũ lapidũ: & ſimiliter Sept. [In congregatione lapidum dormiſ] & Scholia Græca; Super colles radices eius) ſignificat etiam fontem, aut puteum; & ita à noſtro redditur, Irriguũ, Ioſ. 15. & Iud. 1. & Hortus, Cant. 4. vbi etiã fontem alij legunt? Fons concluſus, fons ſignatus: redditur ẽt Fluctus Pſ. 64. & 88. Et quidem aceruo, atq. fonti, ſcaturigini, fluctibus communis eſt inuolutio, aut reuolutio, & confuſio quædam, quam propriè ſignificat radix (*Galal*) a qua id nomen deducitur. Itaque cù m radices eiùs tangũt lapides parietis, aut puteum, quorum latera ſternuntur lapidibus, aut parietes, & lapides domus vel valli hortenſis, tunc præ vbertate, & natiuo humore non exareſcunt, ſed potius creſcunt, ſerpunt vlterius, denſantur, implicantur, intricantur propriè. Septuag. ſecundam hanc partem legunt: In medio ſilicum viuet.

Iuſtus in aduerſis. Hebraizantes. גל Aceruus, quibus alijs vocib. redditur à Vulgato. LXX. Scholia Græca. Ioſue. 15. 19. Iudic. 1. 15. גלל LXX.

Verſ. XVIII.

4 Verſiculi verò 18. hæc ſententia conſequẽs; Cum verò accedit agricola, vt abſorbeat, id eſt, vt euellat eam arborẽ è loco ſuo, penituſq. eradicet, * Negabit eũ; ſupple euellentem; id eſt, non obediet euellenti, quòd altis firmiſq. radicibus inhæreat ſolo; id eſt, non poterit euelli. Alij ad locum referunt priorem; Quantumuis ea arbor firmis radicibus conſtet, tamen ſi conuulſa fuerit ex ſuo loco, non cognoſcet ampliùs locum ſuum, non redibit ampliùs ad vitam, neque ad priſtinam fœlicitatem atque virorẽ. Ita Caietan. Sed meliùs cum Vatablo, ſi ita ſtirpitùs euulſa fuerit, vt ne quidem fibra remaneat, ita vt arbor negare poſſit ſe vnquam eo loco fuiſſe plantatam, vt quæ nullum reliquerit ſui veſtigium, profectò lætabitur adhuc, &c. ſententia perficitur ſequenti Verſiculo.

** A quien ſe llegare para arrancarla, le dirà de no. Pſ. 102. 16. Caiet. Vatab.*

Verbũm deuorandi (*Bulagh*) ſignificat etiam quacũque ratione deſtruere, aut diſſipare. Quare alij non ad conuulſionem referunt, ſed ad ramorum amputationem, ita vt pene videatur amputatis ramis, & detonſis ſtirpibus exciſa, & deſtructa. Ego ſi diuinandi mihi copia daretur, dicerem hunc locum in vitem maximè conuenire; quę videtur de loco ſuo abſorberi, cum nodoſa, aut iners vitis ita per brachia componitur, vt circa illam fodiatur, atque penitùs immergatur, & obruatur in terra defoſſa; deinde verò illius palmites, nondum reſciſſi, quaſi denuo ſati circa illam relinquantur. Nos dicimus (*arbor de cabeça.*) conſentitque verbum originale deuorandi, quod propriè eſt, præcipitare, id eſt, in ſtomachum; aut foueam, aut locum interitus aliquid deijcere. Tunc igitur [vitis abſorbetur de loco ſuo, & negabit eũ, & dicet: non noui te:] ſed renouatur, nam [rurſus de terra alij germinãtur:] vt dicitur Verſiculo ſequenti. Non aliter vir iuſtus, quamuis abſorptus videatur, atque deuoratus à terra, exciſus, mortuus, tamen non extinguitur, imò potiùs opprimente calamitate, & vrgentibus ærumnis, renouatur, & creſcit, & ſemel præcipitatus, mille alijs vijs exurgit, & pullulat.

Deuorare quid. בלע Hic fieri de vite mentionem. Iuſtus, inſtar vitis præcipitatę rurſus oritur.

Verſ. XIX.

5 Iam cum præcedentibus valde cohæret Verſiculus. 19. nam eiuſmodi arbor, aut planta, ex ſuo loco in alium commodiorem tranſlata, aut in illo ſuo natiuo loco defoſſa, abſorpta, & præcipitata, aut detonſa & amputata, ſuoque honore ſpoliata, lætatur, nouoſque ramos, atque germina profert, hæc eſt. o. lętitia viæ eius. Non aliter iuſtus afflictus, præcipitatus, filijs, facultatibus, & bonis reliquis detonſis & amputatis, rurſus noua profert germina; atque eò lætior eſt, quò ex præſenti damno lætiorem, vberioremque viriditatem eliciendam ſperat. Tygurina:

Gaudebit ſe ad eum modum tractari.

Duris vt ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido.

Horat. li. 4. carmi. Od. 4.

Per damna, per cædes, ab ipſo
Ducit opes, animumq́ ferro.

Plantæ aut arboris lætitia, ad viriditatẽ herbeſcentem, & ramorum, atque germinum productionem. Hinc dicuntur ager, herba, vitis, fruges, prata læta. Atque inde *Virg. lib. 1. Georg.* Georgicon initium ſumpſit Latinus Poeta.

Quid faciat lætas ſegetes ——

Et rurſus,

—— *Iam læto turgent in palmite gemmæ.*

Colum. lib. 5. cap. 9. Plin. lib. 16. cap. 31. Vnde eſt illud Cicer. de Senect. ſcribentis; Segetibus, & pratis, & vineis, & arbuſtis res ruſticæ lætæ ſunt. Ergo argutè ab interprete dictum eſt, Hæc eſt lætitia eius, vt germinet, &c. Lætitiam quoque ad fructuum vbertatem, & copiã pertinere, ipſi rei ruſticæ magiſtri auctores ſunt. Sic enim loquuntur, lætiùs frondere, aut, lætiua fructificare. Quare dum Amphitrio Theſeum rogat, qualisnam ſit triſtiſſima illa inferorum regio.

Sen. in Her. Furſt. Act. 3. *Eſtne aliquo tellus Cereris, aut Bacchi ferax?*

Reſpondet Theſeus.

Non prata viridi læta facie germinant;
Nec adulta leni fluctuat Zephyro ſeges;
Nec vlla ramos, ſylua pomiferos habet.

Secunda Græcorum expoſitio.

Verſ. XVI.

SEcunda hunc locũ interpretandi ratio & via eſt Græcorum, fereque Latinorum omnium, Gregorij, Diui Thomæ, Philippi, Bedæ, vt ad impiorum ſuppliciũ, & interitum hæc quoq. pertineant; atque ſic videtur ſententia conficienda; vt poſtquam parumper diſceſſerat ab illa ſcirpi comparatione, nunc ad eandem redeat iterum, atq. fuſè explicet rem totam, atque naturam iunci, & cæteris. Eſt enim Humectus, humidus, Alij, viridis, vireſcens *Regia.* Regia dixit, tener; ſed nemine illi fauente, neque quoquam *רטב* eiuſmodi ſignificationem vocis originalis agnoſcentem; nam tãtùm ab humore, & irrigatione, aut virore dicitur. Antequam veniat Sol; in Hebræo propriè, Ante ſolem; quod alij accipiunt; Ante faciem ſolis, id eſt, poſtquã Sol *D. Auguſt.* exortus eſt. Atque ita D. Auguſt. qui habet, ante ſolem; interpretatur, ſub ſole, conſentientibus etiam Septuag. *LXX.* qui legunt; Humidus eſt ſub cœlo. Sed noſter interpres, *Illuſtratus Vulgatus.* illud, ante, ad tempus retulit, atque eleganter illuminauit dicens; Antequam veniat Sol. Et in ortu ſuo, elegãter etiam vocem originalem, quæ hortum ſignificat, ortũ dixit, ne videretur aliquid boni, quale hortus eſt, & paradyſus, iunco tribuere, qui potiùs in cœnoſo & paluſtri loco naſcitur; quare ortum dixit, id eſt, natiuum locum, in quo prouenire ſolet, quicumque tandem ille ſit. Quare etiam *LXX.* Septuag. dicunt; De putredine eius germen aſcendet.

Verſ. XVII.

7 DEinde Verſiculus 17. Sæuiẽte ſole, & ingruente æſtate areſcit; & induratur eius radices ſuper lapides id eſt, pluſquam lapides; vel, non ſecùs, quàm lapides. Cùm *Papyri radices duriſſimæ.* quo facit, quod ex Plin. ſuprà de papyro adduximus, radicibus papyrũ eſſe tam craſſis, tamq. duris, vt ipſis pro ligno vtantur, neq. ignis tantũ gratia, ſed ad alia vtenſilia *Theophraſt. de plant.* vaſorum. Atq. huc adſcribenda duxi verba Theophraſti, quæ ea lib. 4. de hiſtoria plantarum deſcripſit Pli. quibus deſcribitur illa radicum denſatio, & intrincatio; [Naſcitur, *inquit*, Papyrus non in altitudine gurgitũ, ſed propè intra duo cubita; nonnunquam etiam minùs, craſſitudine radicis, qua vola viri robuſti; ſuper terram ipſam radices obliquas, tenues, denſaſq. in limũ demittens; radicibus pro ligno vtuntur, non tantũ ad vrendũ, ſed ad vtenſilia quoq. varia facienda; quippe lignum multũ, probumque *Guilla. de papyro.* præſtant.] Hæc ex verſione Guillandini in ſua papyro. Vel, q; nouam etiam ſimilitudinem interſerat ductam ab *Mem. 7. Luc. 8. 6.* ijs plantis, quæ in locis petroſis naſcuntur. Cũ enim primum læte creuerint; ſed natæ continuò arent, quia nõ habent humorem, & quamuis ſeſe radices inter petras inſinuent, & implicẽt, nihil ſucci aut humoris attrahere poſ*Olympiod.*ſunt. Sic videtur Olymp. intelligere, atq. addit; rectè la*LXX.*pidum, atq. petrarum, cum Septuag. Saxorum, & ſilicum *Impij cur dicuntur* mentionem fieri, quòd impij conquieſcunt in improba, & ſcelerata vita, in qua nihil eſt æquabile, nihil non aſperum, nihil non ad offendendum paratum. *quiſ ſunt in loco petroſo.*

Illud quoque argutè Didymus obſeruat, virtutem eſ- *Didymus.* ſe ſimilem domui, & artificioſæ lapidum ſtructuræ, in qua inhabitet iuſtus; nam propter ſpiritus communionẽ, & omnium virtutum, ſanctorumque cohærentiũ coagmen*Ephe. 2. 20.*tationem, ſuper ædificatur Supra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. At vitium ſimillimum eſt, aceruo lapidum, in quo nihil copulatum, nihil certo ordine deſignatum eſt. Sic impius, qui in vitij domicilio verſatur, diſſolutus certè eſt.

Verſ. XVIII. & XIX.

FAcilè iam cohæret verſiculus 18. nam exareſcit peru- 8 rente ſole, ita vt in eõ loco, nũquam fuiſſe appareat, neque ſui memoriam vllam relinquat. Sequitur deinde 19. Hæc eſt lætitia viæ eius, intellige, ſolis curſum, & viã, & lætitiam, quaſi iocum quendam & ludum, vt illius calore quædam areſcant, quædam alia germinent. Vel, hæc eſt terræ lætitia, & feſtiuus quidam ludus, vt nunc herbas quaſdam atque plantas ſuſtentet & nutriat, nũc quibuſdam alimentum & humorem deneget, vt exareſcant, & extinguantur. Ita vt generatio præterit, & generatio ad*Eccle. 1. 4.*uenit, terra in æternum ſtat. Sic ſol, ſic terra, ſic aqua, ſic creata omnia impijs per ludibrium quoddam imponunt. Tunc et breuem illam, & caducam impiorũ fœlicitatem diuinæ iuſtitiæ ardor exurit, nihil ex illorum interitu triſte, aut moleſtũ accipiẽte diuina iuſtitia; imò potius hæc *Deus quaſi per ludibriũ vndet impios.* eſt viæ eius, atq. diuinæ prouidentiæ lætitia quædã, vt impios e fœlicitate deturbet; ſanctos, & pios euehat & fortunet, & lætabunde atq. hilariter qui habitat in cœlis ir*Pſal. 2. 4.*rideat eos, & Dominus ſubſannet eos. Philip. hãc lætitiã *Philip.* ad impium per ironiam quandam refert. ac ſi diceret; Sic in bonis operibus (ſcilicet) Deoque placentibus ambulauit dũ viueret, vt ad ærumnas perpetuæ miſeriæ deueniret. Iam nunc lectori vtriuſque interpretationis, & cohærentiæ optio datur, aut meliorem aliam adducendi.

XX. Deus non proijciet ſimplicem, nec porriget manum malignis.

1 *Obſeruatur aliquid in lectione Vaticana.*
2 *Quid porrigere manum. Munus accipere non D̄o ingratũ.* —
Ex locatus I, anas.
3 *Deus nunquam fauet iniquitati. Et iniquis vires ſubminiſtrat, quibus ipſi abutantur, ex Exod.*

EX hactenùs dictis infert tandem id quod ſibi initio *Ni dã de mano a los bu nos, ni echa mano de los malos* propoſuerat. Deus, *El*, fortis, non abutitur potentia ad conterendũ ſimplicem, perfectum, integrum, probum*LXX.*que virum: Non proijciet, non aſpernabitur; ex Heb. non *Lect. Vatic.* allidiet. Septuag. Non improbabit innocentem. Quãuis exiſtimem mendum eſſe Typographi, legendumque non *Quid porrigere manũ.* reprobabit, vt legitur in annotationibus.

Nec porriget malũ malignis. Ad amicitiæ fœdus ineun*LXX.*dum pertinere videtur. Septuag. ad acceptionem mune*Pſa 4. 4. 8. & deinceps.*rum; nam legunt; Nec vllum munus impij accipiet; quaſi dicat, Non porriget manum accepturus munus; nam im*Eccl. 7. 11. & 35. 14.*piorum dona minimè ſunt Deo grata, neque ſe vult illorum muneribus honoribuſque dignari, vt tacitè Iobum *Iſ. 1. a v. 11.* vellicet, quòd Deus non acceperit illius munera, atq. ho*Ez. 20. 39.*nores. Sed propriè in Hebræo, Porrigere manũ malignis, *Mal. 1. 10.* eſt fortiter apprehendere, aut potiùs prenſando & appre*Munera impiorũ, Deo ingrata.*hendendo confortare, & roborare manus malignorum; quod videtur eſſe, præſtare auxilium, atque fortem, inui*חזק*ctum aliquem reddere; ſicut dicitur Nehemiæ. 6 Confor*Porrigere, quid ſigni ex Hebr.*taui manus meas, & Iſai. 35. Confortate manus diſſolutas, & Ierem. 23. Confortauerunt manus peſſimorum, id eſt, præſtiterunt auxilium facinoroſis. Atque eodem per*2. Eſd. 6. 9.*tinet id Iſai. 42. Ego Dominus vocaui te in iuſtitia, & ap*Iſa. 35. 3.*prehendi manũ tuã (quod ſtatim expoſuit) & ſeruaui te. *Ier. 23. 14.* Ergo ait Baldad, Non porrigit Deus manum malignis; *Iſai 42. 6.* non apprehendit impiorum manus; non prenſat; nõ confortat; non reddit firmos atq. validos ad male agẽdum; *Impij Deus vires nõ præbet ad malum.* non ſubminiſtrat vires peccantibus; illa bona tempora lia, quibus fortiores atque audaciores efficiuntur improbi, aufert Deus; non porrigit manum impijs elargiturus fœlicitatem, quæ eſt illorum robur atque fortitudo.

Sed

3 Sed obſeruandum, etiam ſi Deus ea conferat impijs; quibus illi abutuntur, integras videlicèt aut corporis vires, aut facultates, nô ideò, vt hoc loco indicauit Baldad, Deum fauere iniquitati, aut peccatori, qua peccator eſt; quamuis illi ua aut corpus, aut animum roboret, & côfirmet. Non aliter, Exod. 8. ab hoc eodem confortandi verbo, dicitur, [Ego indurabo cor Pharaonis,] id eſt, durũ, forte, potens reſiſtere, minimeq; timidum, aut molle efficiam, nam illud (ſi côſtantia, & non potiùs natiua quędam pertinacia peruicacis ingenij erat) à Deo erat; à Deo (inquam) auctore naturæ quod naturale eſt proueniebat: ſed ipſe Pharao ijs veluti armis, vt ſuo conditori reſiſteret, abutebatur. Hæc videlicèt eſt Dei bonitas, qui hoſtibus ſuis arma confert, manusq; confortat, non vt contra conditorem, ſed vt pro conditore decertent. Hæc hominis humanique arbitrij libertas, qui neceſſaria ad operandum honeſtè aut ſecùs, parata, & ad manum habet. Hæc hominis ingratiſſimi nequitia, vt multis, atque maximis beneficijs acceptis, aduerſus ipſum munificentiſſimum largitorem depugnet.

Deus nunquam fauet iniquitati.

Exod. 8. 6. & c. 9. 12. & c. 4. 21.

XXI. Donec impleatur riſu os tuum, & labia tua iubilo.

1 *Secunda perſona pro tertia.*
2 *Riſus, gaudium internum, & externa lætitia. Particula Donec.*
3 *Quid iubilum; hoc loco, victorialis clamor. Quid Græcis alalagmos, quid Latinis Barritus, Quid in Hebræo clamare. Explicatus Moyſes, Ioſue, & Dauid.*

2 QVidam coniungunt cum ſuperioribus; [Deus enigilabit ad te, donec &c.] Sed hæc connexio eſt lôgè petita: nam verus germanusque contextus in proximo eſt; Non proijciet ſimplicem, nec fauebit malignis, donec ridere poſſis de tua fœlicitate, atque tuorum inimicorum miſerando interitu. Poteſt hic ſecunda perſona vim habere tertiæ, quaſi dicat; Tu, aut quicumque alius ſupplex, & iuſtus: quare Septuag. in communi dixerunt, [Veracium os implebit riſu.]

Secunda perſona pro tertia. *LXX.*

Per *riſum* verò intellige gaudium, & tum animi internam, tum externam lætitiam. Nec verò particula donec, ſignificat poſtea proijciendum eſſe à Deo ſimplicem; ſed ſignificat, quod nunquam fieri deſinet: quod immutabiliter ſeruabitur à Deo: Tum etiam, hunc ſemper morem ſeruauit Deus, ſeruabit quoque erga te ò Iob, neque intermittet, donec te lætum, & fœlicem reddat.

2 Riſus internum, & externum gaudium. Donec.

Labia tua iubilo. Septuag. *Confeſſione*, id eſt, Dei laudibus, & gratiarum actione læta, & alacri pro accepta reſtitutaque fœlicitate. Didymus in Catena meminit alios legiſſe, *Alalagmo*, id eſt alacri vociferatione. Et quidem *Alalazo* eſt, lætum clamorem tollere, vti ſolent homines fiducia præditi, & ſpe erecti: ille præſertim, quem milites edunt ante pugnam: quâquam Suidas; & Heſychius dicant eſſe victorialem hymnum. Hunc Vegetius barritũ, appellat: ſic enim ait: [Clamor, quẽ barritum vocant, nõ priùs debet attolli, quam acies vtraq; ſe iunxerit.] Alij iubilationem vocant: Cæſar vlulatum militum, ſuo more victoriam conclamantium: & quidem vox Hebræa *Rooah*, eſt vlulare, vel iubilare, aut conclamare, vel vociferari; Vnde dicitur Ioſue. 6. [Côclamabit omnis populus (*victoriam*) vociferatione maxima, & muri funditus corruent.] Quare eo die, quo capienda non erat Hiericho, iuſſit idè Ioſue abſtineri ab alacri illa, & lætabunda vociferatione, victorialique conclamatione, dicẽs: [Non clamabitis, neque audietur vox veſtra, donec veniat dies, in quo dicam vobis, Clamate, & vociferamini] Et Numerorũ. 23. hoc iubilum redditur, Clangor victoriæ Regia in illo. Ergo cùm Iobo pollicetur Baldad victoriam, atq; triumphum, tum de hoſtibus, tum de omnium ærumnarum atq; calamitatum phalange moleſtiſſima: Euades (inquit) tandem victor, atque lætus, & exultabundus canes triumphum. Poteſt etiam extendi ad impiorũ ruinã, de qua egerat verſ. præcedẽte. Deus, quos à ſe proijcit ludibrio exponit, ita vt ridere, irridere illos poſſis; riſus enim poteſt eſſe ex proprietate ſua, etiam irriſio: & *iubilum*, atque alacris illa vociferatio poteſt referri ad faciendum impetum aduerſus hoſtes. Vel, Deo irridente & ſubſannante impios, tu quoque irridebis, atque ſubſannabis; & illo ſuos hoſtes debellante tu iubilabis, plaudes, victoriam illi, & triumphum canes: ſicut Pſal. 94 præcipitur fidelibus, vt Deo ſalutari, id eſt, fortiſſimo expugnanti hoſtes, tuenti, protegẽtique ſuos, victoriam, triumphumque canant: [Venite exultemus Domino, iubilemus] (alacriter conclamantes victoriam, pugnante illo pro nobis) *Salutari* (Hierony. *Petræ Ieſu*) *noſtro*.

3 LXX. Didym. Ἀλαλάγμῳ Ἀλαλάζω Suidas. Heſichius. Vegetius li. 3. c. 18. Cæſar lib. 5 de bell. Gal. רוע *Quid iubilare, aut clamare. Ioſue 6. 5. Clamor pro latione victoria. verſ. 10. Nu. 23.21*

Impij ludibrio expoſiti. Ridere, & irridere idem.

Pſal. 94. 1.

XXII. Qui oderunt te, induentur confuſione, & tabernaculum impiorum non ſubſiſtet.

1 *Indui confuſione, quid.*
2 *Impietatis merces, confuſio. Veſtis nomine, merces aut præmium, vel etiam ſpolia.*
3 *Tabernaculum, familia, aut familiaris viuendi ratio.*
4 *Quid effundi contemptionem. Explicati Dauid, & Iſaias. Piorum merces, lætitia.*

TE igitur obtinente de tuis hoſtibus Victoriam, atque reſtituto in priſtinam fęlicitatẽ, pudefient qui nunc in tuis ærumnis exultât. Frequens autem eſt in ſacro ſermone, indui confuſione, aut, pudore, quod poteſt ſignificare aſſiduitatem, aut perpetuitatem quandam confuſionis nunquam deponendæ, vt indicatur. Pſal. 108. [Induit maledictionem ſicut veſtimentum; & infrà; fiat ei ſicut veſtimentum, quo operitur, & ſicut Zona, qua ſemper præcingitur; id eſt; intimè illi adhæreat, ſemper illum comitetur, & arctè complectatur, atque omni ex parte illum cingat. Vel, *Indui*, eſt quaſi cooperiri, atque obrui: nobis vulgari Hiſpaniſmo tantum relinquitur, quod ad faciei velamen pertinet. *Cubrirſe la cara de verguença*. 1

Quid indui confuſione. Pſ. 108. 18 Verſ. 19.

Adde etiam ſignificari poſſe, ex impietate, fallacique fortuna nihil aliud præmij aut lucri reportari ab impijs, quàm confuſionem: nam aliquando *indumenti* aut veſtis nomine, merces aut fructus laboris, aut ſpolia ex bello reportata ſignificari ſolent: ſicut loco adducto Pſalm 108. ſubiungitur, [Hoc opus *præmium, merces*, eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum.] Et Ieremiæ. 43. dum de Nabuchodonoſor loquitur, qui Aegyptum ſpoliaturus eſſet, ait. [Amicietur terra Aegypti, ſicut amicitur paſtor pallio ſuo;] id eſt; aget locupletem ex Aegypto prędam, amplaque referet ſpolia, ſicut Paſtor pro ſuo labore, & paſcendi ſolicitudine, mercedem refert, ouinam pellem, qua ſe contegat. Vides Iudic. 14. pro præmio ſoluendi problematis indumenta proponi, videlicet triginta ſyndones & totidem tunicas. Igitur induentur confuſione, id eſt; hæc ſpolia, præmium hoc referent ex iniquitate. 2

Impietatis merces, confuſio. Veſtis nomine Merces intelligitur. Num. 20. Ier. 43. 12. Iud. 14. 12.

Et tabernaculum impiorum non ſubſiſtet. Non ſolùm ex tua fœlicitate, ſed ex tuæ domus, familiæ, liberorum, facultatum omnium euerſione, & interitu, turpiter verecundabuntur. Auctor catenæ euerſionem hanc tabernaculi ſic interpretatur; Omnis impiorum viuendi ratio euertetur, eorundem quoque memoria interibit.

Tabernaculum. Nicetas.

Hiis autem duobus verſiculis bini etiam alij videntur ex æquo reſpondere ex Pſal. 106 poſtquam enim latè diſſeruiſſet de ſalute, quam affert Deus miſeris, ait; Effuſa eſt contemptio ſuper principes (id eſt, obruti ſunt confuſione: quod enim hic dicitur, indui, ibi dicitur effundi) & errare fecit eos in inuio (id eſt; compulit illos præ pudore fugere, vitareque hominum conſortia, atque in ſolitudinem ſecedere) & adiuuit pauperem de inopia, & poſuit, ſicut oues, familias. Videbunt recti, & lætabuntur (id eſt, implebitur os eorum riſu, & labia iubilo) & omnis iniquitas oppilabit os ſuum. Sed ſi has ipſas magnificentiſſimas promiſſiones de Dei ope ſuis iuſtis præſtanda; de non porrigenda manu malignis; ſed potius apprehendenda & prenſanda viri probi manu; de abolẽdis, & pudore atque ignominia afficiendis hoſtibus, expreſſa, ac veluti mutuatis ex hoc loco ſententijs, videre velis, lege cap. 41. Iſaiæ, [Ecce confundentur, & erubeſcent omnes, qui pugnant aduerſum te: erunt, quaſi non ſint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi Quæres eos, & non inuenies viros rebelles tuos: erunt quaſi non ſint; & veluti conſumptio hominis, bellantes aduerſum te; quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicenſque tibi, ne timeas; ego adiuui te.

4 Pſ. 106. 40 Quid effundi contemptionem. Piorũ merces, riſus & lætitia. Iſa. 41. 11.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

1
Reſpondens autem Baldad Suhites dixit.
2
Vſquequo loqueris talia; ª & ſpiritus multiplex ſermones oris tui.
3
Nunquid Deus ſupplãtat iudicium?
ª aut Omnipotens ſubuertit quod iuſtum eſt?
4
Etiamſi filij tui peccauerũt ei; & demiſit eos in manu iniquitatis ſuæ.
5
Tu tamen ſi diluculo conſurrexeris ad Deum, & omnipotẽtem fueris deprecatus:
6
Si mũdus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te, ª & pacatũ reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ.
7
In tantum, vt ſi priora tua fuerint parua, & nouiſſima tua multiplicentur nimis.
8
Interroga enim generationem priſtinam; & diligẽter inueſtiga patrũ memoriã.
9
(Heſterni quippe ſumus, & ignoramus: quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſũt ſuper terram)

CEDENTE iam Eliphaz, extremam Iobi reſponſionem excipit Baldad? qui neſcio quid gloriæ & iactationis, tum etiam violatæ amicitiæ arcana ſui *a* nominis ſignificatione præferens, minimè grauatus, ſed indignans & fremens, ſic Iobum aggreditur. Ecquis tuam iſtam animi pertinaciam, atque omnium ſalutarium monitorum contēptũ ferat? Quis tam inutiles ſtultosque ſermones æquis auribus excipiat? ª laboras profectò ſtultiloquio & imperitè nugaris, viderisq. in verborum turba ſpem victoriæ collocaſſe, ita verborum tantùm profluentia pugnas, nec reſ:llenti tempus, locumve vllum liberum concedis: nimium itaque, ò Iob, garris, odioſeque tibi multa arrogas & quod mirum eſt, attenuato corpore, exhauſtisque viribus, ſermone tãtùm, & lingua vales, ita indefeſſa oratione & continẽte ſpiritu magna pectoris, *b* contentione inſtar vehementi cuiuſdam venti remugis, & inſonas, & obuia quæque conuellere geſtis, ita nemo ſe tibi opponere audet.

Sed paucis te nunc ego: efficiam enim non iniquè tecum agi cũ affligeris. Nunquid, qui ſupremus Iudex, atque omnis æquitatis, iudicijq; norma, detorquere à recto & æquo poteſt ſuarũ legũ præſcripium, & ordinariam conſtitutãque cauſarum cognitionẽ? Certe fortis ille eſt, ſed omnia ex *c* Iuris præſcripto moderatur; nõ enim *d* potestate abutitur, vt iura violet, & innocentes cõdemnet. Qui te igitur, ò Iob, affligit, iniquus non eſt; ª tum cum ille iudicauerit aliquid iuſtum eſſe, iuris exequutionem pro ſua omnipotentia perficiet, nulla cupiditate, aut prauo affectu retardatus: ſibi enim *e* ſufficientiſſimus eſt, & muneribus minime capitur. Quare ſtultus eris, ſi illum arbitreris re aliqua impulſum, contra quam ipſe faciendum cenſeret, manifeſtis te ſupplicijs addixiſſe. Scilicet, qui aliorum iudicum atque Principum errata & iniquitates corrigit, errare in ſuo iudicio poterit.

Perſpecta ſanè omnibus fuit Dei æquitas, in tuorum filiorum interitu: aberrarunt namque à recto pietatis tramite. Præterea. *f* quod ingens ſupplicium fuit, aberrandi copiam pro libidine fecit; & ad certiſſimum interitum à ſe proiectos & ablegatos vagari permiſit, ſuarum actionum mercedem tulerunt, reddidit que Deus commeritum dignumque ſua improbitate ſupplicium: nam ipſos tuis *g* ſcelenbus, velut tortoribus ſæuiſſimis torquendos, plectendosque permiſit. Deus enim benigniſſimus mortem non fecit; at ſtipendium peccati mors.

Tu tamen cui dum vita eſt, ſpes eſt, atque pœnitendi tempus cõceditur, maturè atque diligenter quærito Deum; & languentem tuã illam pietatem excita, & accende; atque ſupplex omnipotentem Deum precare, vt gratuitò & liberaliter condonet tibi peccata, atq. peccatorum pœnas; non eſt enim tibi ſummo iure agendum, ſed poſtulandum potius, ne ſummo iure ille tecum agat; ſic ſane benignũ erga te illum ſenties, & obtenta peccatorum venia, te, proculdubio, fortunabit.

Neque verò eſt quòd deſpondeas animum; nam ſi pure ſancteq. vixiſti, vt tu de te ipſo teſtaris, reſtituet te Deus in fœlicitatẽ priſtinam, longeque maiorem: *h* chara enim ille habet, quæ omnis maculæ expertia ſunt, vt quæ ſuo cultui conſecrata videantur; at maculata & polluta execratur: ſi igitur mundis manibus, integraque oratione illius fores pulſaueris ſummo manè; quamuis ille ad res tuas dormire videatur, tuis excitatus clamoribus conſurget, atque votis & poſtulatis minimè difficilis annuet: nulla enim in illo *i* exaudiendi mora: at mira in te obliuio & inertia deprecandi: ª Neque verò te ſolum, ſed familiam vniuerſam, ſi piè & ſanctè inſtructa tuis monitis fuerit, bonis omnibus cumulabit.

Verùm enim verò non poteſt iuſtus aſſiduis calamitatibus opprimi, quare non multò poſt harum ærumnarum ingens lucrum, multoque affluentiorem fœlicitatis cumulum priſtina *l* fortuna tandẽ reportabis. Sed ne leuiter hæc à medici arbitreris; omni ſane memoria atque experientia ſæculorum cõfirmare potero. Nam ſi priora ſęcula, atque ea quę geſta in illis ſunt, repetamus, manifeſta ſupplicij impiorum, & incolumitatis fœlicitatisque iuſtorum argumenta plurima ſuppeditabunt. Antiquiſſimos igitur annales conſule, & quę priores ſęculi homines, multa experientia comprobata nobis *m* tradiderunt; atque eorum ad quæſtionem illam reſponſiones, qui nos ętate atque ſapientia pręceſſerunt, reuolue, & repete. Non eſt enim noſtrę tantum memorię atque ſapientiæ adhibenda fides, quorum eſt vita breuiſſima, experimentumque aut valde tenue, aut

non

a Nominis Baldad notio, & etymologia exquiritur: verſ. 1. nu. 1.

b Vt ſit viri iuſti oratio vehemens, & incitata, & vt non dicatur multiloquus laborare, cui arcana ſapientia multa dicenda ſuppeditat. v. 2. nu. 3. 4.

c Quæ iudicij ratio, & ſignificatio, præſertim cum ad diuinam legem refertur: & vt Deus iuris ſeruandi ſtudioſiſſimus v. 3. nu. 1. 2. 4.

d Vt Dei poteſtas & fortitudo intra æquitatis terminos contineatur; hominis vero robur frequenter iniuriam ſit; quædã vtilia ad mores. verſ. 3 nu 2. 3.

e Vt nomina omnipotentis, & Sadai afferantur, quod ad ſupremi, & integerrimi Iudicis abſolutionem requiruntur; & vt Iudex, ne incorruptus ſit, frequenter obſit inopia. v. 3 nu. 3. nu. 4.

f Vt ſit ingens impiorum ſupplicium dimitti, & proijci à Deo & quid ea locutione adſtruatur, diligenter exponitur. v. 4 nu. 1.

g Vt peccatum ſit peccatoris tortor, quũ illius manui tradatur dignũ plectendus cum alijs hac, peccatoribus obſeruantur. v. 4. nu. 4. 5.

h De vi & ſignificatione ſanctitatis quædam ad Scripturarum intelligentiã v. 6. nu. 3.

i Vt Deus non ſolũ occurrat noſtris precibus, ſed præoccupet etiam noſtra vota: & quæ ſit orationis efficacitas, opportuna conſideratio. v. 6. nu. 4.

l Vt iuſti in fine tandem floreant, vbi id obſeruatur. verſ. 7. nu. 1.

m Traditiones ſacras hinc aſtrui; & quędam alia aduerſus noſtri temporis Hæreticos tradãtur. v. 8. 3. 4.

non frequenter repetitum, neque confirmatum. Cùm enim non valde conſenuerimus, oportet nos multa ignorare, deq. multis nulla experientia collegiſſe: verè enim nihil eſt quod vixinius; quod vero ſupereſt, non aliter quam vmbra dilabetur & euaneſcet. Ab alijs igitur eandem doctrinam doceberis, quam à me audiſti: depromet enim ex cordis ſui penetralibus, in quibus multa præclara, atque veriſſima diuinarum rerum dogmata recondita habent, quæ tuæ dubitationi ſaciant ſatis.

Sed vt ex iis, quæ ante oculos habemus; opportuna quoq. exempla deſumamus, quis nõ videat omnem impiorum fœlicitatem herbis paluſtribus ſimillimam eſſe, quibus circumfluente, perpetuoque humore opus eſt, vt virere poſſint: Sunt enim valde infirmæ, atque nullo negotio exareſcunt. Eiuſmodi profectò ſunt n ſcirpus, iuncus, papyrus, carices: breui enim cùm ereſcant, & in humenti vliginoloque ſolo fœliciter exurgant, foliaque & ramos expandant; huiuſmodi tamen tenuiſſimæ herbæ floreſcentes adhuc, & procreſcentes, multaque foliorum teneriſſima germina procreantes, nullo fructu matureſcente, leuibus tantùm o floribus ad vaniſſimam ſpeciem & gloriam oblatis, ante omnes alias herbas areſcunt, & ad pecorum opportunum pabulum conuelluntur. Non aliter ſanè quorum vita, operaque ſint Dei beneuolentia atque miſericordia deſtituta, oportet tandem, tanquam ſine humore herbam areſcere, perire, conuelli, radicitùs extirpari. Verum enim vero humanarum rerum florens ſtatus, ſine pietatis ſtudio diutiùs permanere non poteſt. Impiorum igitur poſt breuiſſimam fœlicitatem florens, herbeſcenſque viriditas, miſerrimo exitu concluderur. Iuſtorum verò pietas, atque inſtitutum, inſtar perennis arboris, nunquam exareſcet; imò fructus vberrimos atque ſuauiſſimos quotannis proferet. Neque mirum; nam illa eſt impiorum conſuetudo, viuendique inſtitutum, vt diuinam legem neque accipiant, neque curent, ſed planè p contemnant, nullamque ſupremi numinis, ſupremique iudicij poteſtatem, prouidentiamque agnoſcant. * Igitur qui in fortuna omnino fallaci, vaniſſimoque rerum ſplendore ſpem lucri, vberiſque fructus collocarant, ſpe ſua miſerè cadent; & quæ illos aliquando recreabat & ſuſtentabat, iam tandem diſplicebit vehementer, vt quæ non ſpes fuerit, ſed q vecordia, ſtultitia, reique vaniſſimæ mutabilitas & inconſtantia. Præ ſua igitur inſania commota nauſea priſtinarum voluptatum, ſecum ipſe litigabit atq. rixabitur impius, commouebitur mente, doloreque ingenti diſſecabitur: inuixus enim eſt rei omnino fragili, nihilò conſtantiori, vtiliorive quàm araneæ tela, quæ curiosè & ſubtiliter ſummaque, vt videtur, arte & induſtria fabricata eſt; nulla præterea vtilitate aut vſu, quàm ad muſcas ſordidiſſimas captandas.

Cùm autem improbi ſine ullo pietatis fundamento domos ſuas, ingenteſque moles ſuperbiſſimarum cogitationum erigere conẽtur, quibus ſe incluſos munitoſque aduerſus omnium aduerſitatum impetus conſtituant, miſeri ſe deluſos agnoſcent. Nam ruinoſa illorum domus neque pondus aliud, neque ſe ipſam, multis licet fulcris adhibitis, ſuſtinere poterit. Non erunt igitur impiorum familiæ rationesve in tuto: ruent enim, & comprimentur ruente domo, atque Deo inania omnia machinamenta deijciente & expugnante.

Sed mirùm quàm ſit longè ſelicior r iuſtorum conditio, ſunt enim velut arbor; quæ cum ante æſtatem humore abundet, tum poſtquam æſtiuus Sol in illam incumbit, non ſolùm non flaueſcit neque exareſcit, imò potiùs tunc uiret potiſſimùm, nouaque germina & ſtolones profert. Non eſt enim ſylueſtris, paluſtriſue planta; ſed hortenſis, quæ in terra benè occata & culta ramos longè lateque expandit, & flores, fructuſque profert. Quod ſi contingat in aſpero aliquo, ſaxoſove loco conſtitutam eſſe, mirificè ſaxa ipſa findit, ut radices altiſſimas nec non craſſiſſimas agat; atque adeò in medio ſilicum uiuere, uirereque poterit. Si uerò accedat agricola, ut illam euellat, minimè obediet; quod altis firmiſſimiſque radicibus defixa ſit. Cum amputabitur, omni ramorum frondiumque honore & gloria detonſa, quaſi collectis viribus, multo ampliores opes, & vberiorem comam ducet à falce & ferro, multoque lætiùs frondebit, & fructificabit. ſ Impij verò (ut ad illam, quam ſemel adduxi, opportunam comparationem redeam) uelut iuncus tantiſper uirere in ſuo natiuo paluſtriſque ſolo uidentur: at cùm primùm æſtiuus Sol illorum vertici imminet, vniuerſamque tellurem exiccat; perurit ſanè omnem illorum fœlicitatem; atque radices, quę nihil iam humoris exugere poſſunt, ipſis ſaxis duriores denſioreſque efficit: atq. ipſas etiam radicum fibras areſacit; ita vt nullum inutilis exitioſæque plantę ueſtigium relinquantur. Sic ſol paluſtribus, inutilibuſq. plantis illudit; ſic ille feſtiuus, & lętus nunc quaſdam procreat, nunc quaſdam extinguit. Sic ſanè creaturę omnes impios ludibrio habent.

Hinc perſpicere poteris, ò Iob, Deum non abuti t poteſtate ſua ad ſimplicem, integrumque virum confringendum: non aſpernari, neque faſtidire probos atque perfectos; nullum amicitię fœdus cum impro-

n De ſcirpo & carecto plurà accuratior diſputatio ex ſacris, & prophanis, & de papyro multa. verſ. 11. nu. 2. 3.

o De iuncorum, & Papyri floribus peculiaria quędam & ad rem opportuna. verſ. 12. nu. 2. 3.

p Quę ſit Dei obliuio, & quorum ſit proprium Dei obliuiſci, quę item obliuio Dei afferat, ad mores obſeruatur. verſ. 12. nu. 3.

q Quę ſit huius vecordię & ſtultitię ratio, & vt cum inconſtantia conuenia ſit, et in domos quadrat, annotatur. ver. 14. nu. 2. 3.

r Vt hę omnes ſimilitudines ad iuſtum referri debeãt; quę eſt prima ex Hebręo interpretandi ratio, diluicidè proponitur. verſ. 16. nu. 1. 2. 3. 4. 5.

ſ Vt hę tralationes in impio quadrent, quę eſt ſecunda Græcorum expoſitionis ratio, cum alijs ad morum doctrinam, explicatur. nu. 6. 7. 8.

t De hac locutione Porrigendi manum; & vt Deus ſit ſuſtentor impium, vt im-

10 Et ipſi docebunt te; loquẽtur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia.

11 Nũquid virere poteſt ſcirpus abſque humore? aut creſcere carectum ſine aqua.

13 Sic viæ omnium, qui obliuiſcuntur Deum:

* & ſpes hypocritæ peribit.

14 Non ei placebit vecordia ſua. Et ſicut tela aranearum fiducia eius.

15 Innitetur ſuper domũ ſuã, & non ſtabit: fulciet eam, & non conſurget.

16 Humectus videtur antequam veniat Sol & in ortu ſuo germẽ eius egredietur. Super aceruũ petrarum radices eius denſabuntur, & inter lapides cõmorabitur.

18 Si abſorbuerit eũ de loco ſuo, negabit eum & dicet, Non noui te.

19 Hæc eſt enim lætitia viç eius, vt rurſum de terra alij germinentur.

20 Deus non proijciet ſimplicem: nec porriget manum malignis.

improbis ſancire; nulla munera accipere; nullam illis opem conferre, facultatemve, vt illos audaciores, fortioreſque reddat ad perpetranda ſcelera: quod ex te ipſo diſcere poteris, cuius muneribus Deus optimus dignatus non eſt. & quas tibi conceſſerat facultates, vt qui ad impietatem illas conuertebas, vniuerſas ademerit.

Sic igitur agit cum mortalibus Deus, vt ſicut impijs interitum, ita probis, maleque factorum pœnitentibus ſummam fœlicitatem, veriſſimumque animi gaudium afferat; quem prouidentiæ tenorem tum erga alios, tum erga te ſeruabit æquiſſimus iudex: * euadeſque tandem victor, atque exultabundus u canes triumphum, irridereque tuos hoſtes poteris: cùm te ſpectante, impios omnes tuus protector Deus debellauerit. Te igitur in priſtinam fęlicitatem reſtituto pudefient, qui nunc in tuis ærumnis exultant: atque ſuæ improbitatis non aliam, quàm ignominiæ, & confuſionis mercedem referent: neq; ſolùm ex tua fœlicitate, ſed ea ſuæ quoque domus, familiæ, liberorum, facultatumque omnium atque vniuerſarum cogitationum euerſione, & interitu turpiter verecundabuntur.

† † † †

pietati illius minimè faueat, vtilia quædam explicantur ad Scripturæ intelligentiam, & ad morum doctrinam. verſ. 20. num. 2.3.

u Vt hic indicetur victorialis iuſſi conclamatio ex Hebræo, & Græco ſtatuitur. verſ. 21. num. 3.

21
Donec impleatur riſu os tuum, * & labia tua iubilo.

22
Qui oderunt te, induentur confuſione: & tabernaculum impiorum non ſubſiſtet.

CAPVT

CAPVT NONVM.

Argumentum capitis.

Vt ſe ab obiectis purget Iob; reſpondet cum Diuina iuſtitia, ſapientia, potentia benè conſentire, quòd innocentem nonnunquam exerceat; à ſe verò minimè Deum iudicem laceſſitum, coram quo nemo poſſit de ſua iuſtitia gloriari.

I. Et reſpondens Iob ait.

II. Verè ſcio, quòd ita ſit, & quòd non iuſtificatur homo compoſitus Deo.

1 *Iob reſpondet ad formam diſputantium.*
2 *Verò, iurandi particula. Veritas pro fide dictorum. Amen quoque iurandi formula, & quid ſignificet.*
3 *Ex bona conſcientia, fiducia conſiſtendi ante Dei tribunal. Particula (cum) quid valeat. Coram aliquo eſſe, forenſe, & iudiciarium. Non quidquid peccator faciat, peccatum eſſe.*

1 *Chryſoſt.* RESpondet ſane Iob ſapienter, atque ex legibus diſputantium. Nam videtur repetere argumentationem Baldad, & maiorem illius propoſitionem concedere. Chryſ. [Quantam verba præ ſe ferunt philoſophiam?]

2 *Olymp.* *Verò, iurandi formula.* *Geneſ. 20. 5* *Pſ. 88. 50.* *Veritas pro fide.* *Verò.* Aſſeueratio quædam eſt rei ſibi bene exploratæ. Olympiod. exiſtimat, iureiurando, confirmare, id ſibi dogma certum & conſtitutum eſſe. Et quidem ea iuramenti forma videtur quoque Abraham vſus Geneſ. 20. Verè ſoror mea eſt. Eſſe autem iuramentum indicatur. Pſ 88. Sicut iuraſti Dauid in veritate tua, id eſt, per veritatem tuam, quod eſt quaſi per fidem ſuam iurare. Nam his locis vere, aut veritas eſt à radice (Aman,) quod eſt fidelē eſſe, ſtabilem, veracem, conſtantem in dictis, atque promiſſis: vnde Amen, quod perinde valet, ac, ita eſto, firmū, fixum, immutabile: & ita etiam Amen, eſt aliquando iuramenti forma, *por mi fee; à fee de quien ſoys yo os empenno mi palabra*. Ergo Iob iuramento confirmat, ne cogitaſſe quidem de criminando diuinam iuſtitiam, aut de ſua inepte coram Deo iactanda. Quòd ſi illud aduerbium referatur etiam in rem ſibi exploratam, ſenſus erit, Verè ita eſſe, id eſt indubitatum, firmum, conſtans de Diuina iuſtitia & prouidentia dogma. Sed obſeruandum quidem Iobum vtpotè ſapientiorem atque ſanctiorem ſuis amicis, multò veriùs atq; ardentius diuinā iuſtitiam, atq; æquitatem tueri, multò & elegantius atq; vberius deſcribere.

אמן *Amen iuramenti forma.*

Iobus de diuinis ſublimiùs loquutus, quam ſui amici.

Quod non iuſtificetur homo compoſitus Deo: Eleganter notauit Olymp. nunquam Iobo diſplicuiſſe, aut formidini fuiſſe diuinum iudicium, cùm ſcriptum ſit; [Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.] At temeraria, & corrupta hominum iudicia declinauit, à quibus ad Deum in hoc capite prouocat. Sed quoniam ſimilis ſententia prolata eſt ab Eliphaz, cap 4. [Numquid homo Dei comparatione iuſtificabitur? inde petenda eſt expoſitio. Hic tantùm notandum eſt diſcrimen; nam cap. 4. homo Dei comparatione iuſtificatus, eſt propriè, præ Deo, aut pluſquam Deus: at hoc loco homo Compoſitus Deo, eſt in Hebræo, homo cū Deo, aut iuxta Deum, aut contra, vel aduerſus Deum; hæc enim omnia cadunt in præpoſitionem, *ghim*. Sed hoc non obſtat, quin vtriuſq; loci poſſit eſſe eadem ſententia: quare ſicut in illo, ita & hic poteſt ſignificari quaſi quædam litis conteſtatio Deo facta ab homine aut homini apud Deū: quare illud cum Deo vel ante Deum, erit aliquid forenſe, & iudiciale, ſicut & Eſdræ, c. 9 [Ecce coram te ſumus in delicto noſtro: non enim ſtari poteſt corā te ſuper hoc, id eſt; non poteſt tibi homo reſpondere, neq; conſurgere in tuo iudicio, non iuſtus, innocens ve apparere; non alacer, aut ſpe bona erectus expectare tuam ſententiam neque iudicium. Eſt autem pulchra antitheſis, homo, Enos, miſer, ærumnoſiſſimus, compoſitus Deo, El, forti, iudici æquiſſimo, atq; potentiſſimo. Agnoſcit ergo ſuam imbecillitatem, atq; diuini numinis maieſtatem ſupplex reueretur. Illud autem quod Greg. quaſi reflexa quadam interpretatione addit, argutum eſt potius, quā ſolidum, ſed omninò pium & vtile. Quiſquis, inquit, ſe auctori bonorum comparat, bono ſe, quod acceperat, priuat, ea ipſa ratione, qua quis ſe cōponit cum Deo, iuſtus eſſe deſinit, quàuis

3 *Olymp.* *Iob ex bona conſcientia, prouocat ad Dei tribunal.* *Ioan. 3. 21.* *Iob 4. 17.* *Particula, cum quid valeat.* עם

1. Eſd. 9. 16. *Coram aliquo eſſe, ad forum, & iudicium pertinere.* *Antitheſis.*

Gregor.

iuſtus fuerit: ſicut de humili dicere ſolemus, cum ſe quis humilem eſſe agnoſcit, humilis eſſe deſinit. In huiuſmodi autem locis delirant, atque nugantur hæretici, quidquid homo peccator faciat, peccatū eſſe: quos quidem ex Scripturis falſitatis reuincere planè poſſumus, ſed id opus illis relinquimus, qui in ſeriò cum iis controuerſiarū, atque diſputationum aduerſus illos bello, aſſidui ſunt.

III. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere vnum pro mille.

1 *Quid propriè contendere. Qua ratione nominis Ierobaal. Illuſtratus locus Iudicum.*
2 *Deus non tenetur reſpondere homini: Homo verò ad Dei interrogata obmuteſcet.*
3 *De numeris vnitate, & mi lenario. Dextera & ſiniſtra in computatione per digitos. Nonaginta nouem in parabola de oue perdita, quid. Expoſcit Salomon, Paulusq; commendatus Nobiſſenſis.*

1 *Quid contendere.* *LXX.* רוב *Iud. 6. 32.* CONtendere. Sept. Iudicare cum eo, rixari, iurgare, litigare, hæc omnia ſignificat verbum Rob: ex qua radice illuſtratur locus Iudic. 6. vbi Gedeon vocatus eſt; Ierobaal, quaſi litigans contra Baal. Nam hanc huius nominis imponendi cauſam reddidit Ioas pater illius: [Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, vt moriatur. Quibus ille reſpondit: Nūquid vltores eſtis Baal? (Sept. Numquid vos nunc * iudicium facitis pro Baal) vt pugnetis pro eo? qui * aduerſarius eſt eius (Septuag. quicūque * iudicium fecerit ei) * moriatur antequam lux craſtina veniat. Si Deus eſt vindicet ſe (Sept. Iudicium faciat ſibi) de eo qui ſuffodit aram eius. Ex illo die vocatus eſt Gedeon, Ierobaal, eo quod dixiſſet Ioas, vlciſcatur ſe] Sept. iudicet in eum) de eo Baal. Vertitur etiam ſæpe, iudicare, id eſt, litem intendere, aut ſe in iudicio tueri, aut alteri in iudicio contradicere. Vnde id Iſa. 45. * Væ qui contradicit factori ſuo, id eſt, qui litigat, aut contendit cum factore ſuo. Eſt autem eiuſmodi iurgium, & tractatio litis, qualis inter ligatores eſſe ſolet verbis, atque clamoribus, argumentis, obiectionibus, & reſponſionib. Hinc igitur percipi poteſt, cuiuſmodi ſit hæc contentio, de qua Iobus loquitur, videlicet rationibus, obiectionibus, reſponſionibus, argumentationibus, cum Deo agere. Quare ſequens ſententia exponitur.

** El que tomò la demā da de Dios cōtra Baal.* *LXX.* ** Sa is voſotros al pleyto y tomays la demāda por Baal.* ** El que anda à pleyto con el, anochezca y no amanezca.* *LXX.* *Iſa. 45. 9.* ** Mal pleyto tiene el q anda à pleyto con ſu hazedor.*

2 *Auguſt.* *Polychron.* *Vatab.* Non poterit ei reſpondere vnū pro mille. Auguſt. non ad interrogata, & reſponſa, ſed ad homines refert, vnū, & mille; na legit, [Non reſpondebunt ei vnus de mille:] ſed frequentiſſima eſt expoſitio de ipſis interrogationib. atq. reſponſionib. Rurſus Polychron. duplicem interpretationem indicat: primam, vt actio reſpondēdi tribuatur Deo, Vilem (inquit) [hominum conditionem iudex contemnet, nec vni verbo de mille reſpondebit.] Sic quoq. Vatab. [Tanti non eſt homo, vt eum Deus ſua reſpōſione dignetur.] Quare illud; Non poterit, idem erit quod, nolet: vel per reſponſionem verborum, Poterit nō reſpōdere. Poterit ſane pro libito vel nihil omnino reſpondere vel reſpondere vnū pro mille. id eſt, vnico verbo omnibus meis querimoniis ſatisfacere. Sed ſecunda frequētior, germanior atq. expreſſa à Latino interprete, nā cùm in Hebr. tantùm ſit, Non reſpondebit ei, quod tā Deo, q̄ homini tribui poterat; vt ad hominem tantū referretur, dixit, Non poterit reſpondere: nam rogatus homo in iudicio diuino, hæſitabit, æſtuabit, obmuteſcet; reſpōdere, aut contradicere obiectis, & ſe tueri atque defendere minimè poterit. Rē hanc ſæpè repetet Iob, ſi repentè interroget, quis reſpondebit ei? Et iterum; [Quantus ſum ego vt reſpondeam ei?]

Frequentior expoſitio. *Homo in iudicio diuino obmuteſcit.* *Iob. 9. 32. 13. 14.*

3 *D. Thom.* *Peculiaris inter vnū, & mille cōparatio.* *Ratiocinatio rādi per digitos.* Quod vero ad hos numeros attinet, D. Tho. argutè nimium excogitauit inter vnum & mille nullam eſſe determinatam proportionem, quod millenarius numerus pro infinito ſumatur: itaque ſignificari, nulla numeri ſpecie aut menſura exprimi poſſe; quantum diuina iuſtitia humanam excedat. Sed ſenſus planus; etiam ſi numeri determinati accipiantur; Ex infinita ſibi obiectorū multitudine vix minimæ parti ſatisfaciet homo.

Et quidē, vt peculiare aliquid de his numeris dicamus eſt peculiaris quædā inter vnū & mille compoſitio. Nam in antiqua illa numerādi p digitos cōſuetudine à Græc. obſeruata, ita ſibi manus dextera atq. ſiniſtra reſpondebant,

6 Quomodo accipiendæ ſint montium tranſlationes; videlicet potentiali & ſæpe in ſacris.
7 Tranſportare in Hebr. quid.

1 *Mõtes qui.*

NVnc diuinam potentiã cum mirabili ſapientia coniunctam ampliſſima oratione deſcribit. Montes vi- delicet moles maximæ, atq; firmiſſimæ, adeoq; materia aptiſſima, in qua ſuas vires exerceat diuina potentia. Sed in primo litteræ ſenſu, ſuperbos aut dæmones, aut homines Philip. & Beda intelligunt; quæ montium vſurpatio frequentiſſima eſt in ſacro Sermone. Iſa. 41. Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans, triturabis montes, & comminues, & colles quaſi puluerem pones, ventilabis eos & ventus eos tollet. Licet enim alluſio fiat ad arces & munitiones, quæ in montibus ędificari ſolent, tamen tyranni & ſuperborum hominum vires & munimenta ſignificatur: atq; huiuſmodi mõtium; & collium ſignificationis ratio iudicari vr̃ 2. Cor. 10. Deſtruentes omnem altitudinem, extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei.] Cum hoc facit Chaldæus, qui per montes accipit Reges habitantes in montibus. Sed tñ, quia quæ ſequuntur ad res ipſas inanimatas, & naturales pertinẽt, in quibus mirabilis cernitur auctoris naturæ poteſtas, atq; maieſtas, effici omnino vr̃ vt hæc etiam pars de ipſis terræ montibus accipi debeat.

Philip. Beda. Iſa. 45. 15. 2. Cor. 10. 5. Chaldæus. Montes pro dæmonibus incolis.

2 *D. Thom. Caiet. Pſ. 36. 36. Quod in ſuo loco non inuenitur periiſſe creditur. Qua ratione deſtruantur montes.*

Sed in hoc ipſo difficultas etiam eſt; nam D. Thom. & Caietanus interpretantur, montes transferri, deſtrui, & aboleri; illud enim quod in ſuo loco non inuenitur, perijſſe creditur, ſicut dictum eſt. [Quæſiui eum & non eſt inuentus locus eius. Aiunt vero mõtes naturaliter deſtrui, quia cum ſint natura ſua generabiles, & corruptibiles, ſicut additione partium generantur, & creſcunt, ita detractione minuuntur, & corrumpuntur. Sed non video, qua ratione ſit huic phyſicæ ſpeculationi nunc locus; licet enim inſenſibilem aliquam accretionem, aut decretionẽ capere illa ratione montes poſſint, quamuis etiam aboleri potuiſſent, ſed tamen diuina potentia in tam longa, & ſegni montium extenuatione non ſe præbet valdè mirabilem, neque cunctis videndam; cùm nemo ferè ſit, qui eam rem videat, ac ne mente percipiat quidem.

3 *Carthuſ. Mat. 21. 21. & c. 17. 20.*

Aliter Dionyſ. Carthuſ. intelligit ſermonem eſſe de miraculoſis montium tranſlationibus ex ſuis in alias ſedes, in punitionem hominũ impiorum. Sicut apud Matt. Dicetis monti, tolle, & iacta te in mare. Sed neque hic miraculum congruit cum alijs ſequentibus naturæ operibus, Deũque aliquando ex loco in locum montes tranſtuliſſe, diuinari tantum, aut dici poteſt, probari non poteſt. Nam neq; Apoſtolos id feciſſe vnquam conſtat, vt Chryſoſt. ait: quamuis maiora horum fecerint, cùm mortuos ſuſcitauerint; licet vt idem Chryſoſt. ait, alij poſt Apoſtolos id præſtiterint, vide Euſeb lib. 7. cap. 25.

4 *Aſtunic. An in diluuio montes explanati.*

Sed præterea Didacus Aſtunica de diluuio intelligendum cenſet, quo altiſſimi montes obruti ſunt, & impetu æſtuantium fluctuum conuulſi ex proprijs ſedibus, & alió tranſlati, aut propter magnas terrę agitationes alios montes explanatos, aliosq. denuo altiſſimos eſſe factos: ſed rem omnino incertam nobis narrat. Quare cum in diluuio multa alia certiora, atque manifeſtiora diuinæ potentiæ argumenta conſpecta fuerint, quam ea montiũ occulta penitùs atq; demerſa tranſlatio & abolitio, & non niſi pauciſſimis hominibus, qui aliam terræ faciem vidiſſent cognita, à Iobo proferenda non eſſet, ad diuinæ potentiæ commendationem.

5 *Montium tranſlationes, duo ſignificare. Terræmotu, & fulmine abſumpti montes. Pſ. 96. 5. 2. Pet. 3. 10. & 10. Pſ. 103. 32. Pſ. 143. 5. Eccl. 43. 17. Nicetas.*

Ego duo ſignificari hac montium tranſlatione exiſtimo. Primùm, diuinam potentiam ſui ſpecimen præbere in excitandis tẽpeſtatibus, iaciendis fulminibus, efficiendis terrę motibus: tunc n. aut diſcente terra, aut vi fulminis vrĩ montes transferri, id eſt; vel abſorberi, aboleri, perire, vel conflagrare, & in fumum abire, & euaneſcere: qua rõne accidiſſe Sodomæ, & vniuerſæ illi regioni credi poteſt: quò forte hic locus ſpectat. Sicut & extremi iudicij ignis deſcribitur Pſ. 96. [Montes ſicut cera fluxerunt à facie Dñi: & ſimili ratione Petrus dixit: Elementa calore ſoluenda. fulminibus quoq; terræmotum, & mõtium fumigationem adiungit Pſ. 103. Qui reſpicit terram, & facit eam tremere, qui tangit (igne cæleſti, aut iaculato fulmine) montes, & fumigant. Atq; hoc ipſum confirmari põt ex ſimilibus ſententijs, Pſ. 143. Tange mõtes, & fumigabunt: & Eccleſ. 43 in deſcriptione tẽpeſtatis. In cõſpectu eius commorabuntur montes, &c. Sic exiſtimat Catenæ auctor hanc montium exterminationem eſſe idẽ cũ illo: Qui tãgit mõtes, & in fumum euaneſcunt; vtitur lectione Symmac. Qui ſummouet mõtes, nec apparere eos facit.

6 *Montium tranſlatio, omnipotentia diuinæ argumentũ. Diuina potentia vis. Matt. 7. 20. & 21. 21. & Luc. 17. 16. Pſal. 45. 3. Piorũ tranquilitas in medijs tempeſtatibus. Pſal. 17. 16. verſ. 8.*

Aut ſecundò quidem poteſt eſſe horũ verborum ſenſus quaſi potentialis: Tanta eſt diuinæ potentiæ efficacitas, vt poſſit montes transferre. Nã de huiuſmodi ẽ parata, cũ opus eſſet, virtute, eſt id: [Si habueritis fidẽ, dicetis monti huic, tolle iacta te in mare:] & quaſi ex poſita aliqua conditione loquitur Pſ. 45. [Non timebimus, dũ turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris,] id eſt; Etiã ſi mũdi facies vniuerſa inuertatur, nulla animis noſtris cõmotione accipiemus, & Pſ. 17. [Apparuerunt fontes aquarũ, & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarũ, fundamẽta montium conturbata ſunt, & cõmota ſũt qm̃ iratus eſt eis:] id eſt; tanta extitit vis diuinæ iræ pro Dauide aduerſus hoſtes defendendo, vt videretur orbem inuertere, & omnia miſcere; vt, ſi opus eſſet, oĩa inuerteret & miſceret, vt hoſtes fortiſſimos. Montiũ inſtar concuteret, transferret, & dijceret; qui põt montes transferre, potuit quoque hoſtes potentiſſimos proſternere.

7 *Transferre qd in Heb. פרע Iaſ. c. 14. 18. Iſai. 28. 9. Geneſ. 12. 8. R. Mardoc. Complutẽſ. LXX.*

Neque vero ex originali voce transferendi poſſumus quidquã aliud elicere; na (Gnathak,) transferre, & conuellere eſt infra c. 14. lapis transfertur de loco ſuo & Iſai. 28. Auulſos ab vberibus. Vnde et de loci mutatione dicitur Gen. 12. [inde trãſgrediẽs ad Montẽ.] R. Mardochai. transferens inde. Compluten. & euulſit inde ad Montẽ. Nos diceremus, (*a ramò de alio*) Forte inde ducta ratione quod fixa tentoria oporteret reuelli, cùm alio transferebantur: Igitur tranſlatio hęc Montium, eſt conuulſio, eradicatio abolitio quædam; at quia eadem vox, quaſi per contrarium intellectũ ſignificat etiam roborari; permanere, inueteraſcere quaſi in aliquo loco; & quia quod antiquatur & ſeneſcit prope interitum eſt, Sept. dixerunt. [Qui in vetuſtatem perducit Montes.] Sed, vt bene ait Catenæ auctor, dilucidè interpretatus eſt Olymp. [qui aufert montes, & a conſpectu remouet eos.]

VI. Qui commouet terram de loco ſuo, & columnæ eius concutiuntur.

1 Sententia quæ aſſerit terram perpetuò moueri, parum tuta.
2 Hoc loco aſſeri potiùs terræ ſtabilitatem. Quid commouere in Heb. ac, & quibus alijs vocabulis verti ſoleat.
3 Quæ dicantur terræ columnæ. Montes ita dici, alterũ expoſitio.
4 Columnæ terræ ipſa terræ firmitas: explicatus Dauid.
5 Deus dicitur iraſci tranſmutatis & quando. Impiorum oblinio Dei, atque ſuorum ſcelerum in ſuis ipſis ſupplicijs.

1 *Aſtunica Pythagoricorum opinio de terræmotu.*

DIdacus. Aſtunica exiſtimat hũc locũ illuſtrari poſſe ex ſententia Pythagoricorum, exiſtimantiũ terram moueri natura ſua, tum et hinc eandem ſententiã confirmari, quòd nullus reperiatur in ſcriptura locus, qui tam aperte dicat terram non moueri, quam hic moueri dicit: addere etiam (ſi libet) poſſet, tranſlationem illã mõtium cum hoc terræ circulari motu congruere; nam valdè mirabile eſſet, vt Montium gibboſitatibus onuſta terra tam celeriter circumageretur. Sed vt de hac ſententia nos nihil nunc amplius dicamus, quàm planè falſam eſſe (alij certè deliram, nugatoriã, temerariam, & in fide periculoſam dicent; atq. ex Orco antiquorũ illorum Philoſophorum a Copernico, & Cælio Calcagnino reuocatam, potius ad ingenij ſpecimen quoddam, quàm ad Philoſophię atq. aſtrologiæ bonum & vtilitatem aliquam) certe aduerſus illam fusè diſputauimus, cum libros Ariſtot. de cœlo & mundo enarraremus, atq. de cœli motu ageremus. Et eleganter quidem rationibus ex philoſophia, & aſtrologia petitis illius falſitatem oſtendit noſter Chriſtophorus Clauius in ſuis comm. ad cap. 1. Sphærę.

Terram moueri perpetuò, parùm tuta ſola. Copernic in ſuis reuolutionibus. Calcagn. peculiari hac de re opuſculo. P. Clauius in cap. 1. Sphær.

2 *Hinc confirmari terræ ſtabilitatẽ.*

Ergo nunc ſatis fuerit binis rationibus efficere, cũ hoc loco non poſſe illam ſententiam conſentire. Primò quod potiùs terræ immobilitatem afferat, & tantum illum terræmotum, quo ſolet trepidare terra, intelligat: nam columnæ terræ, proculdubio, firmam quandam ſtabilitatem ſignificant, vt ſtatim dicemus.

Præterea cõmotio hæc à Deo irato, & potentiæ atque vindictæ de ſuis hoſtibus manifeſtũ ſpecimen præbente, fieri ſolet; præſertim cùm ſæuam aliquã tempeſtatẽ ipſe concitat; quç oĩa aliena ſunt ab illo quotidiano & imperceptibili motu circulari terrę, ſi quis eſſet, ẽt cũ ſerena oĩa ſunt, & mitem atq. iucundam faciem rerũ natura induit.

Tandem

רגן *Terræ commotio, ad tremorē aut motum.* *Deut. 2. 25.* *Deut. 28. 65.* *Ioel. 2. 1.* *Iſai. 14. 3.* *2. Reg. 22. 8.* *Prou. 30. 21.* *Iere. 51. 29.* *Deus mirabilis in terræmotibus.* *Pſ. 103. 32* *Vir. Am 9* *Eccl. 16 18* *Tonitrua, Dei voces horrificæ.* *Pſal. 28. 4.*

Tandem q; ipſa cōmotionis vox rē totam planè confirmat; nā verbū, Ragaz, nullū naturalē metū affert, ſed cōmotionē quandā ex metu, ira, aut alio animi affectu & perturbatione, qualis eſt trepidatio, aut tremor: vt planè hæc terræ cōmotio, ad tremorē referenda ſit. Nā ab illa radice dī Deut. 2. In morem parturientiū contremiſcā: & Deut. 28. Dabit tibi Dñs cor pauidum, id eſt; cōmotū timidū; dicas, tremens, aut tremulū: & Ioel. 2. cōturbētur oēs habitatores terræ; atq; eiuſmodi cōmotio, quæ trāquillitati & paci opponitur. Iſa. 14. Cùm requiem dederit tibi Dñs à labore ſuo, & cōcuſſione (cōmotione, trepidatione) tua. Tribuitur ēt ſæpè montibus aut terræ. 2. Reg. 22. fundamenta montiū concuſſa ſunt. Et Prou. 30. Per tria mouet terra Et Ier 51. Cōmouebitur terra, & cōturbabit. Ergo terræmotibus, & cōmotione terræ præpotentem, mirabileq. ſuam maieſtatem oſtendit Deus, qui tantā terræ molē, tantosq. montes videatur de ſua ſede conuellere. Vel, vt ſignificetur reuerentia quæda creaturarū omniū erga ſupremā creatoris ſui maieſtatē exhibita, iuxta id Pſ. 103. reſpicit terrā, & fecit eā tremere: atq; nutu ēt tremefecit Olympū, & vel ſolis minacibus oculis fudit atq; labefactat fortiſſimas rupes: ſic ēt Eccleſ. 16. [Cęlū & cęli cęlorū, abyſſus, vniuerſa terra, & quæ in eis ſūt, in conſpectu illius cōmouebūtur, mōtes ſimul & colles, & fundamēta terræ, & cùm conſpexerit illa Deus, tremore concutient.] Ad ſimilē rationē, terrifica tonitrua dicūtur eſſe Dei voces magnificæ atq; potentes, territantis mortales Pſ. 28.

3 פלץ *Aug. D. Thom.* *Quid cœli columnæ.* עמד *Montes columnæ appellantur.* *Montanus.* *Iob 26. 11.*

Et columnæ eius cōcutiuntur; propriè, tremūt, tremefiunt, obſtupeſiunt, formidāt. Sept. quatiuntur. Aug. mouentur. D. Thom per columnas, quibus ædificia conſtant (qđ vī minùs congruere) vel montes, qui ſunt terræ impoſiti velut erectæ columnæ; dīr. n. in originali columnę, à ſtando, quod erectæ conſiſtant, & ſtantes erectum ædificium ſuſtineant: placuit etiam hæc columnarum terræ pro montibus vſurpatio quibuſdam in arcano ſermone. Sed mirum; nam licèt quidem montes altiſſimi, in quos cœleſtis ſupernorum orbium moles inclinata recumbere videtur, columnæ cęli dicantur infra Iob 26. tamen colūnæ terræ non poſſunt ſupernæ terrę partes, montes videlicèt, appellari; nam illi non ſuſtinent terram, ſed ſuſtinētur. Niſi eiuſmodi columnas fingas eſſe, quæ nihil ſuſtineant, ſed ad honorem, tantùm, & ſpeciem erectæ ſint.

4 *Germana ſignificatio columnarū terrę.* *Pſ. 103. 5.* *Hieron.* *Philip.* *Symmach.*

Ergo terræ columnæ infimas terræ partes ſignificant, quæ reliquam terræ molē impoſitam ſuſtinent, quæ ſunt, veluti fundamenta & fulcra terræ, quæ Pſ 103. dicuntur, terræ ſtabilitas; fundaſti terram ſupra ſtabilitatem ſuam. Hieron. ex Hebræo ſuper baſim ſuam: & ſimiliter Aquila, vt refert Baſil. Ergo doctè Philip dixit; terræ colūnas eſſe ſuam ipſam ſtabilitatem, quæ in terræ motu concutitur & contremiſcit. Symmach. illum Pſalmi locum legit; ſuper ſedem eius: & Theodoret. explicat hoc nihil aliud eſſe, quam permanentiam quandam, vt non moueatur.

5 *LXX.*

Et neſcierunt hi, quos ſubuertit: ſi quis ad montes hāc ignorationem referat, vt videntur indicare Septuag tribuetur ignorātia rebus inanimatis, cùm ita ſubuertantur, ac ſi neſcierint; id eſt, ſubitò, inopinatò, nihil tale hominibus ſuſpicantibus de illorum ſubuerſione, imò potiùs ſecuris de illorum ſtabilitate. Et licèt addatur, in furore ſuo, non ideò non poterit mōtibus conuenire; nāq. Deus oſtēdit ſe iratum mundo, & huiuſmodi rebus inanimatis in tempeſtatibus concitandis: vt dī Pſal. 17. fundamenta montium conturbata ſunt, qm̄ iratus eſt eis: & Pſ 28. nemoribus atq; ſyluis iraſcitur; confringens Cedros, reuelans condenſa, concutiens deſertum, inſtar Rhinocerotis indomitæ feritatis animalis. Sed frequētiſſimus ſēſus eſt, vt hæc pars referatur ad ipſos hoīes habitatores montiū, qui in illa montium euerſione ſubitò perierint, nihil tale priùs diuinantes; aut qui peccatorum ſuorum, diuinæq. iuſtitiæ obliti, tantam rerum mutationem Deo vindici malorū non tribuerint; vt conſonet cū illo Iſai. 42. [Effudit ſuper eum indignationem furoris ſui, & combuſſit eū in circuitu, & non cognouit, & ſuccendit eum, & non intellexit.] Nam mirum eſt, impios tantis ærumnis laceratos, & diuina ira acriter in illos, atq; ſua ſcelera exardeſcente, neq; verò ſcelerum vindicem Deum cognouiſſe.

Impiorum in ſuos ſupplicij, Dei & ſuorum ſcelerum obliuio. *Iſa. 42. 25.*

VII. Qui præcipit Soli, & non oritur; & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.

1 *Quid orri in Hebræo: vt in tempeſtate videatur ſol non oriri; aliorum expoſitiones non omnibus probatę.*
2 *Quid ſit ſtellas claudi, Metaph. ducta ab epiſtola ſignata.*
3 *Vt cœlum liber quidam ſit, ſtellæ characteres, & ſignacula eiam inſignia, & arma diuinæ potentię: Illuſtratur Iſaias. & Salomon.*

OLymp. iudicat non ad factū, ſed ad Dei potentiam referri, qui, ſi velit, poſſit viciſſitudinū ortus, & occaſus tollere, atq. ſoli præcipere, vt in certa quadā regione cōmoueatur, nec exoriatur, aſtra ēt obſcurare, vt minimè luceant. Pleriq. alij ad rem ipſam referunt, quæ in rebus naturalibus eueniat. Albertus ad ſolem ſtantem tēpore Ioſue, ſed valdè præpoſterè. Philippus, & Caietan. ad quotidianam dierū & noctium viciſſitudinē; ſed aliquantò frigidiùs, & præter ſignificationem verbi oriēdi, quod in originali propriè ſignificat matutinum lucis ortum. Quare incongrue diceretur; Cum Sol occumbit; nō oriri, atq. tunc ſe Deum mirabilem præbere, cùm præcipit occidenti ſoli, vt non oriatur, id eſt, vt occidat. Alij ad eclipſim; ſed cōmodiùs alij ad triduanas Aegyptiorū tenebras, quæ tunc in recenti hominum memoria, & admiratione eſſent; ſed omnium tamen commodiſſimè alij Latini cū Chaldæo ad eas tenebras referunt, quas efficit ſæua aliquas tēpeſtas & ater nubiū, quæ interdiū oriētem ſolem obſcurāt, atq. noctu lucentes ſtellas, quaſi incluſas aſſeruant. Et ſane hunc ſenſum expoſcit ſenſus totius huius orationis decurſus: ſic videas Act. 27. hoc ipſū notari in ingenti illa Pauli tempeſtate. [Nec ſole, nec ſyderibus apparentibus, per plures dies, & tempeſtate nō exigua imminente.] Et Ezech. 32. vide ſuprà c. 3. vbi cùm ortui ſui diei, & nocti tempeſtatem imprecatur, diurnas, nocturnaſq. tenebras aduocat. Rectè autem ab interprete dictum eſt; Qui præcipit cùm in Hebræo & Sept habeatur, Qui dixit. Nam illud eſt, dicere cum poteſtate quadam imperandi, vt alias diximus. 1

Olymp. *Albertus.* *Philipp.* *Caiet.* זרח *Commodiſſima expoſitio Latinorum cum Chaldæo.* *Act. 27. 20.* *Ezech. 32. v. 7. & 8.* *Iob. cap. 3.* LXX. אמר

Et ſtellas claudit ſub ſignaculo. Hebræus apud Caietanū vertendū putat, pro ſtellis ſignauit, quaſi in fauorē ſtellarū Deus cōtineat claritatē Solis in altero hæmiſphærio, appoſita terra, tanquā ſigillo, vt lucere noctu non poſſit. Sed cōmunis Latinorū & Græcorum interpretatio hoc refert ad ipſas ſtellas, quæ non aliter, atq. Sol denſiſſimis nubibus, atq. tenebris obductæ, & clauſæ videntur, cum non videntur, & ſub ſignaculo incluſæ, q̄ claudēte Deo, aperire nemo poſſit. Sept. [Contra ſydera ſignacula ponit.] Eſt n. illa ſigillatio, quaſi prohibitio quædam à conſueto lucendi officio, vt latiùs explicabimus infrà c. 37. cum ait in deſcribenda etiam hyemali quadā tempeſtate In manu omniū hominū ſignat, id eſt; manus hominum quaſi ſigillo claudit, & abſcondit. Hinc aūt quidam nitūtur elicere metaphoram deductam ab epiſtola, quæ cum clauditur. & ſigillo munitur, nemini licet illā legere, aut aperire. Cum quo congruere pōt, quod ſtellæ; & omnia cœli lumina, velut characteres quidā, efficiant librū, in quo legēda, & viſenda proponatur ſupremi creatoris maieſtas atq. ſapientia. In quem librum reſpicere iubemur, cū ab Iſaia dicitur; [Leuate in excelsū oculos veſtros, & videte, quis creauit hæc, qui educit in numero militiam eorū, & oēs ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutiſq. eius, neq. vnum reliquum fuit.] Hinc. Deus librū claudit quaſi ſub ſignaculo tenebrarū. Nā ad tenebras quoq. illud pertinet: [Tabeſcet oīs militia cœlorū, & cōplicabuntur ſicut liber, cœli.] Sed Sigilli quidē nomen, atq. ratio, nō ſolū librū aut epiſtolas reſpicerę nos iubet, cum ēt Deut. 34. dicantur: [Signata in Theſauris: & infrà: Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea. & Cant. 4. Fons ſignatus. & 8. Signaculū ſuper cor, & ſuper brachiū] Ergo ſtellas claudere ſub ſignaculo, erit potius velut Theſaurū diligenter claudere, & quaſi ſuę potentiæ & maieſtatis ſigillo & armis appreſſis munire, ita vt qui in ſupernæ tēpeſtatis, & obducti atriq. cœli conſpectū oculos attollat, agnoſcat ſtatim inſignia diuinæ potentię, quib. ſignatū cœlū eſt, & clauſa recondita q. lumina. Et ſi ludere licet, in ipſis ſignaculi & ſigni vocib et latinis ſignificationib. illa profectò ſigna, quæ erunt in Sole, & Luna, & ſtellis, erunt ſignacula quædā, ſub quib. illorū ſplendor continebitur, & abſcondetur: [Luna n. tunc non dabit lumen ſuum, & Sol obſcurabitur.] Pōt ēt ſignificari tempeſtas aliqua, neq. leuis neq. breuis; ſed uehementior atq. diuturnior; nam quod ſignatur, non niſi certo tpis ſpacio decurſo aperiri oportet, ſicut Dan. c. 8. dictū eſt: Tu ergo viſionē ſigna, q̄a poſt multos dies erit.

2 *Caiet.* *Cōmunior Latinorum, & Græcorū expoſitio.* LXX. *Iob. 37. 7.* *Metaphora ducta ab epiſtola ſignata.* 3 *Cęleſtia lumina, quaſi characteres ſub cœleſtis* *Iſa. 40. 26.* *Signaculū tenebrę.* *Iſa. 34. 4.* *Deut 32. 34.* *Iob. 14. 17.* *Cant. 4. 12.* *Cant. 8. 6.* *Signaculū ſtellarum, quaſi arma & inſignia diuinę potentię.* *Luc. 21. 25.* *Mat. 24 29* *Dan. 8. 26.*

VIII. Qui

VIII. Qui extendit cœlos ſolus, & graditur ſuper fluctus maris.

1 *Cælum pro aere, pro nubibus nunquam; explicati David & Iſaias.*
2 *Quæ ſit cælorum extenſio. Quid firmamentum in Gen.*
3 *Cur aer pellis, & tabernaculum dicatur: & vt imperator Deus inde aduerſus mortales dimicet.*
4 *Gradi, incedere, calcare habitus eſt præliantis, aut triumphantis: explicatus Moyſes de ſtella ex Iacob.*
5 *Quædam Chriſti miracula prædicta hoc loco.*

1 *Cælum pro aere.* QVi extendit cælos. Quoniam [cæli] nomine nō ſemper cæleſtes orbes, ſed frequenter quoque aerea regio ſignificatur, videri alicui poſſet hoc loco [cælum] pertinere ad nubilum aërem; aut potiùs ad nubes ipſas fuſas, & expanſas toto aëre; vt hac ratione tota hæc deſcriptio tempeſtatis cohærentior eſſe poſſit. Quod ego libentiſſimè amplecterer, ſi vnquam inueniſſem [cæli] nomine nubes ſignificatas in Scriptura. *Calū, nunquā pro nubibus.* Quod enim dicitur Deus, [de cælo intonare; aut, cælum] pluere; aut cataractæ cæli aperiri;] hoc quidem non ad nubes, ſed ad aërem pertinet, *Pſal. 17. 14 & 28. 3.* ſiue nubilus ille, ſiue ſerenus ſit; is enim, [cælum] eſt; illæ verò non [cælum,] ſed nubes [cæli.] Tum etiam quia hęc *Gen. 7. 11.* [cæli, aut cælorum] nam in originali ſemper eſt plurale nomen [extenſio] ſæpè vſurpatur in ſacris, vbi nulla tempeſtatis, aut obductarum nubium mentio fit, *Pſal. 103. 2* Pſ. 103. [Extendens] creans, conſeruansq; extenſum [cælum ſicut pellem,] i. ſicut pelliceum tentorium; aut cortinam tabernaculi. *Iſa. 40. 22. & 42. 5. & 44. 24. & 25. 18. Zachar. 12. 1.* Iſ. 40. [Qui extendit velut nihilum] ideſt, velut nebulam, aut rem vaniſſimam, ſingulari quadam leuitate perpolitam [cælos, & expandit eos ſicut tabernaculum ad habitandum:] non aliter cap. 42. 44. 45. Zach 12. & ſimilibus alijs locis.

2 Ergo hoc dupliciter intelligi poſſe videtur; primò, vt cauſam ſententiæ præcedentis nunc reddat, quare poſſit *Creator in re imperat creaturis.* [ſoli præcipere, & ſtellas claudere;] quia videlicet ipſe ſit Dominus, & creator cæli, qui illud longè, lateque patens, atque expanſum efficit; quæ cæleſtium orbium expanſio, *Quæ ſit cælorum extēſio.* eſt explicatio quædam, & quaſi diductio in orbem; non verò complanatio, & directio: & ita nihil obeſt ſphæricæ cæleſtium orbium figuræ hæc extenſio, quæ poſſit etiam conuenire rei rotundæ, qualis [vter eſt,] vt Auguſtinus explicat lib. 2. de Geneſi ad literam, cap. 9. *Auguſt. de Gen. ad lit. lib. 2. ca. 9.*

Vel ſecundò intelligi poterit, vt conſentiat cum illo *Gen. 1. 6. 8.* Gen. 1. [Fiat firmamentum in medio aquarum, vocauitq; Deus firmamentum cælum,] ideſt; in medio totius huius puræ, & liquidæ regionis, quæ ſupra terram eſt: propriè ex Hebræo; [Fiat expanſio, aut extenſio,] firma, durabilis, quæ quamuis molliſſima ſit, & tactui cedens, perpetuam tamen firmitatem habeat. Hunc doctores exiſtimāt eſſe aërem circumquaque fuſum; qui ſenſus rectè ad tempeſtatis deſcribendæ continuationem facere poteſt.

3 *Aere. Deus vt tentorio caſtrēſi vti tur.* Obſeruandum igitur eſt, Deum [extendiſſe hanc cæleſtem,] aëreamque regionem, ſicut [pellem,] tabernaculumve, ideſt, ſicut tentorium militare. Nam potentiſſimus dux, atque Imperator Deus illam ſibi ſupernam ſtationē delegit per commodam ad figendum tentoria, ducēdum, producendumq; exercitum, confligendumq; cum hoſte; in cælo enim, vbi ſumma pax eſt, perpetuaque tranquillitas, neq; audiri claſſicum, neque bellicus tumultus poteſt. *Mich. 1. 5. Deus dimicaturus, deſcēdit egreſſus è cælo.* Igitur cum bellum gerendum eſt: [Egreditur Deus de loco ſuo, & deſcendit, vt calcet ſuper excelſa terræ, & vt viſitet iniquitatem habitatorum terræ contra eum.] Egreſſus igitur è cælo figit in aëre ſedem, atque explicat tentorium, videlicet, denſas, atrasq; nubes. Nam [inclinauit cælos, & deſcendit, & caligo ſub pedibus eius, & poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu eius tabernaculum eius, tenebroſa aqua in nubibus aeris.] *Iſa. 26. 21. Pſal. 17. 10* Igitur cùm in cælo ſedeat triumphator filius Dei ad patris dexteram, cùm pro *Stare, pugnantis habitum.* ſuis aduerſus hoſtes dimicat, in cæli voragine quaſi ruptura quadam, aut in aere [ſtantem] illum videt Stephanus, *Act. 7. 55. 56.* qui pugnantis habitus eſt, vt obſeruat Gregor. & ſuos quidem hoſtes latet, quamuis ſuis ſe amicis conſpiciendum *Greg.* præbeat. Propterea conflicturus etiam cum Paulo [neminem] quidem [videns, vocem tantum audiente,] de aëre *Act. 9. 7.* fulgurat, atq; tonat proſterni tq; hoſtem. Hoc diuina ira, atque vindicta, turbinis & procellæ nomine ſignificatur *Diuina ira turbo, et procella dicitur.*

Io. Pineda in Iob.

Nahum 1. [Dominus in tempeſtate, & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius;] & Ier. 30. [Ecce turbo Domini furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquieſcet.] Atque ipſe Deus infrà cap. 38. [Theſauros niuis, & grandinis] ideſt, armamentaria publica, vbi armorum, machinarum, tormentorum ingens apparatus ſit, & vt ille dixit. *Nah. 1. 3. Ier. 30. 23. Iob 38. 22.*

[Quidquid habent telorum armamentaria cæli, parata] ſibi eſſe [in tempus hoſtis] affirmat; ipſe vero conflictus, atque ex tormentorum exploſio ex aere in terram deſcribitur Sap. 5. atque huius rei nonnihil attigimus ſuperiùs, vbi ſagittas Dei fulmina eſſe diximus. Meritò igitur militia cæleſtis per aera diſcurrens, pacem mortalibus, quibus imminent ex ipſo aere bella, precantur; interim cælorum [gloriam,] triumphosque lætiſſimos [in excelſis] prædicant, [laudantque Deum] exercituum. *Iuu. ſat. 13. Vide c. 6. ver. 4. nu. 2. Luc. 2. 13.*

4 *Et graditur ſuper fluctus maris.* Supremam numinis in mare dominationem, quam ille exercet, vel ſedandis, vel concitandis fluctibus explicat. Sed vt quadret cum his, quæ diximus de Deo irato, tempeſtatesq; ciente, notandum eſt, verbum [gradiendi,] quod hoc loco eſt (*Darac*) aliquando eſſe Ducis, aut Imperatoris prælianris, aut debellantis, & ſuperantis hoſtes. quod aliquādo Latinus interpres reddit, [calcare aut conculcare,] quaſi iure belli ſubijcere ſibi aut longè, lateq; populabundum vagari, victoris inſtar, & in aliquem locum ingredi in poteſtatem iam redactū. Nos diceremus, *Correr la tierra y entrar por fuerça de armas.* Nam huiuſmodi ingreſſus, bellicus eſt & Deut. 11. ad milites, & iure belli in terram promiſſam ingreſſuros dicitur; [Omnis locus, quē calcauerit pes veſter, veſter erit.] Et illa victoriæ ſunt Iudic. 5. [Conculca anima mea robuſtos. Michææ 1. Calcabit Dominus ſuper excelſa terræ, & Iudic. 9. Vaſtantes vineas, vuaſque calcantes.] Quare illud Num. 24. [Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael, & percutiet duces Moab, vaſtabitque omnes filios Seth;] in originali habetur ab hac radice, [* incedet, ſiue ambulabit, aut calcabit ſtella ex Iacob: qui incedendi & gradiendi] habitus ſtatim exponitur, adiuncta victoria & triumpho. Ergo Deus inſtar potentiſſimi Imperatoris omnia ſibi ſubijcientis, maris etiam ſuperbiam proculcat, & comprimit tumentes fluctus, aut pro arbitrio ſuo ita mare moderatur, aut cùm vult, concitet & extollat. Quare ſicut cùm per aera graditur, volitat, nubes cogit, & turbines efficit; ita etiam maris tempeſtates, & fluctus videntur eſſe puluis pedū eius, dum [graditur ſuper fluctus maris.] *Gradi, aliquando eſt præliantis.* דרך *Deuter. 11. 24. Cōculcare præliātis, & vincētis eſt. Iud. 5. 21. Mich. 1. 3. Iudic. 9. 27. Nu. 24. 17. Pagnin. Regia. Tygur. * una ſtrel la correrá la tierra, y ſe apoderará della.*

5 Sed non eſt omninò prætereundum, pleraque ex his à Græcis per allegoriam de Chriſto ſeruatore accipi; præſertim illud de obſcurato ſole tempore paſſionis à Didy. in Catena, & Athan. in dialogo de Trinitate contra Maced. Hoc verò de inceſſu ſuper mare, ad id refertur, cùm ad apoſtolicam nauem accedebat, ab Olympiod. eodemque Athanaſ. atque eliciunt Verbi omnipotentiam; cum quo lectio, quam Auguſtin. habet, mirificè conuenit, [Ambulat ſuper mare, tanquam ſuper terram.] *Prædicta hoc loco Chriſti miracula. Didymus. Athanaſ. Olymp. Athan. Auguſt.*

IX. Qui facit Arcturum, & Oriona & Hyadas, & interiora Auſtri.

1 *Quæ conſtellatio Arcturus ſit; & quæ dicatur in Hebr. & Græco.*
2 *Arcturus tempeſtates concitat. Quæ dicatur vis maior à Plinio, & quæ vis diuina ab Vlpiano.*
3 *Quis Orion in Hebræo, & vnde nomen habeat in Græco. Nouember dictus ab inconſtantia.*
4 *Hyades quæ conſtellatio; nimboſæ ſunt: an eadem quæ Vergiliæ.*
5 *Quæ dicantur interiora auſtri: auſter pro vento.*

1 QVi facit Arcturum. Similis omninò locus Amos 5. [Qui facit Arcturum & Orionem, & conuertentem in manè tenebras, & diem in noctem mutantem; qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen eius.] Atque D. Tho. cum alijs Latinis ſignificari exiſtimat Dei potentiam ex creatione harum ſtellarum, & per Synecdochen reliquas ſtellas & aſtra: quod etiam indicauit Olymp. ſcribens, [Cùm inſigniora appellauit, complexus eſt reliqua, ac ſi diceret, Omnem cæli ornatum diſtinxit. *Amos 5. 8. D. Thom. Synecdoch. Olympiod.*

Sed vt cohærens ſit oratio, hoc etiam pertinere ad amplifica-

ע״ש
עיש

pliſicationem tempeſtatis videtur; nam his ſyderibus, aut exurgentibus, aut vires ſuas cum alijs ſyderibus contemperantibus, exurgunt venti rapidiſſimi, atq; ſæuiſſimæ coguntur tempeſtates. Hic enim Arcturus eſt (*ghu*) à radice (*ghu*) quod eſt [congregare,] quaſi dicas, [Congregatio.] Dicunt enim eſſe congregationem ſtellarum, conſtellationem illam, videlicet, quam Vrſam, aut Plauſtrum Latini dicunt, Septuag. [Pleiades;] Alij, Vergilias; alij vnicam tantum eſſe ſtellam volunt Rab. Mardochai ait eſſe Caudam arietis. Alij aliam ſtellam poſt Caudam maioris Vrſæ. Sed ferè ſemper [Arcturus] redditur. Hic autem tempeſtates efficit grauiſſimas, vt teſtatur Plin. lib. 2. cap. 39. [Arcture, inquit, Sydus non fermè ſine procelloſa grandine emergit:] & lib. 18 cap. 28. [Duo, inquit, genera eſſe cœleſtis iniuriæ meminiſſe debemus; vnum, quod tempeſtates vocamus, in quibus grandine, procellas, cæteraq; ſimilia intelligimus: quæ cùm acciderint, Vis maior appellatur hæc ab horridis ſyderibus eriunt, vt ſæpiùs diximus, velut Arcturo, Orione, Hædis:] atque non eſt leuiter prætereundum id, quod ait, Tempeſtates fieri à [maiori vi; vim enim maiorem] Caius ait a Græci vocari *Theoſobin*, ideſt, eam, quæ conſilio humano neque prouideri, neque vitari poteſt: & eſt animaduerſio Dei in homines, cuius vitandæ ipſe, facultatem ademit, velut fulgura, grandines; atque eadem hæc [vis diuina] dicitur, quia ſcilicet, nō ab hominibus, ſed admirabili quadam Dei potentia infertur. Atque ſic Vlpianus aliquando loquitur. [Ita, inquit, eum teneri, ſi ædificij vitio id acciderit, non ſi violentia ventorum, vel aliqua ratione, quæ vim habet diuinam: quod enim tam firmum ædificium eſt, vt fluminis, aut maris aut terræmotus vim ſuſtinere poteſt?] Arcturi igitur vis maior] eſt, atque etiam [diuina;] Deus enim, [eſt qui facit Arcturum:] quare diuina etiam videtur vis tempeſtatis. Hanc etiam cieri ab [Arcturo] eleganter ſcripſit Plaut.

Arcturus q̃ conſtellatio LXX. R. Mard. Arcturus tẽpeſtates efficit. Plî lib 2. c. 39. & lib. 18. c. 28. Vis maior quæ dicatur a Plinio. Caius. l. 25 § 5. D. locati θεοῦ βία. Vis diuina in tẽpeſtatibus q̃ dicatur. Vlp. l. 24. § 2. D. de dã. infect. Plaut. in Rudente.

Arcturus ſignum ſum omnium quàm acerrimum,
Vehemens ſum exoriens, occidens vehementior.

Et Lyricus;

Horat. 2. Car. Ode 1.

Deſiderantem quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſolicitat mare,
Nec ſæuus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hædi.

חל כסל Iob. 38 31. ὀρίνω.

3 *Et Oriona.* Orion in originali dicitur *Cecil*, à radice, *Cacal*, quod eſt inconſtantem eſſe, varium, mutabilem; quod aliquando quidam ſtultitiæ gradus eſt, vt ſuprà diximus. Et quamuis Vulgatus interpres Iob 38. hanc ipſam vocē verterit, [Arcturum;] multò tamen commodiùs hoc loco diſtinxit, vocauitque, *Oriona*, a verbo Græco *Orino*, quod eſt turbo, & concito; quod mare ac terras tempeſtatibus perturbet, conciretque. Quare etiam ab originali verbo appellatur menſis nonus *Caſlen*, ideſt Nouember; quòd eo ſemper Orion appareat, ſitq; magna cæli inconſtantia, & intemperies. Inde triſtis, ac nimboſus Orion, nautiſq; infeſtus, prędicatur à poetis. Eſt autem conſtellatio in ſigno Tauri, vel Geminorum: alij in Cancro conſtituunt.

Nouember vnde dicatur in Hebræo.

Hyades q̃ cõſtellatio. כימה Vergiliæ, aut Suculæ quæ. Hyades vnde. Plin. lib. 2. c. 39. Cal. li. 16. cap. 26 29. cap. 6. Cicer. li. 2. de nat. deo.

4 *Et Hyadas.* Hoc tertio loco Septuag. [Arcturum] habent: magna, videlicet, eſt in aſſerendis nominibus proprijs obſcuritas, & incertitudo. Hebraicè habetur *Cimach*, quam Hebraizantes dicunt eſſe conſtellationem conſtantem ſeptem ſtellis, pertinentem ad Plauſtrum Alij dicunt eſſe Vergilias, quæ ſunt ante genua Tauri, vel in capite. Alij Suculas, vel Hædos appellant; Græcè, *Hyades*, dicuntur à pluuia, quoniam ortu, occaſuq; ſuo pluuias, largoſq; imbres concitant, vt auctor eſt Plinius lib. 2. c. 39 ait enim eſſe [Sucularum nomen pluuium:] & cap 26. lib. 18. [nimboſum.] Illarum peculiaria nomina vide in Rhodigino lib. 16. cap. 16. & lib. 29. cap 6. & Ciceronem 2. de natura Deorum. Inde etiam à poetis Nimboſæ, Triſtes, Inſerenæ appellatæ ſunt.

Interiora auſtri, quæ. Olympiod. Polus arcticus, & antarcticus.

Et interiora auſtri Et præterea (inquit) circa polum antarcticum, mirabiles alias ſtellas, aut ſydera; quæ vocat
5 [interiora,] aut penetralia, quoniam habitantibus ſub polo arctico illa occultantur. In quem ſenſum ex Hebræo refert Olymp. huiuſmodi lectionem, [Et omnia aſtra circundantia notum, aut, auſtrum.] Eſt autem ad polum antarcticum ab arctico via per medium auſtrum; quare nobis polus antarcticus, auſtralis dicitur. Sed alij non tam propter ſtellas, quàm propter occultas virtutes ſtellarum, aut cæli auſtralis, vnde venti, & tempeſtates cogebantur, dici putant [interiora auſtri,] quaſi ex occulta aliqua virtute partium auſtralium tempeſtates & venti immittantur. Quare [auſtrum] non tam pro cæli plaga, quàm pro vento auſtrali ſumpſit Olymp. atque ait ea [auſtro,] notoue cæteros ventos ſignificari: & penetralia, ſeu Theſauros vẽtorum eſſe receſſus, aut promptuaria, quæ dicunt Septuag. quorum nobis rationes perſpectæ non ſint; quod multò melius rei propoſitæ quadrat, & confirmari poteſt ex illo cap. 37. [Ab interioribus egredietur tempeſtas, & ab Arcturo frigus;] quo loco [promptuaria] etiam habent Septuag. Auſtrum autem nimboſum eſſe, atque vel efficere, vel augere torrentes largis imbribus, non obſcurè colligitur ex Pſal. 125. [Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro.]

Auſter, pro vento auſtrali. Olymp. Iob 37. 9. LXX. Pſ. 125. 4.

X. Qui facit magna, & incomprehenſibilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus.

1 *Meteora hoc loco indicari.*
2 *Varia Dei venientis & abeuntis rationes, & interpretationes; & vt ad natura opera referri poſſit.*
3 *An debeat hic locus exponi de incertitudine gratia.*
4 *Veriſimillima expoſitio. Deum eſſe ſpiritum inuiſibilem. Oportuit gratiam noſtram incertam nobis eſſe.*

QVæ poſſent dici de diuinæ potentiæ magnitudine,
hac vnica veluti clauſula comprehendit. Septuag. his 1
tribus diuinorum operum appoſitis quartum addunt, glorioſa; atque hæc dici exiſtimat Polych. propter ea, quæ in alijs meteoris mirabilia ſunt, vt niuis ortus, grandinis impetus, tonitruum ſonitus, fulminum iactus, & eiuſmodi alia. Sed verior eſt commentarius Chryſoſt. aſſerentis hæc dici à Iobo propter ea, quæ à ſenſu remota ſunt, neq; oculorum, aut ſenſuum iudicio inueſtigari, diſcernive queũt. Reliqua petenda ſunt ex cap. 5. verſic. 9 vbi ſingulas huius ſententiæ particulas explanauimus.

LXX. Polychr. Meteora indicare hoc loco. Chryſoſt.

XI. Si venerit ad me, non videbo eum; ſi abierit, non intelligam.

NOn eſt vna omnium interpretatio huius diuini acceſ- 2
ſus, atque receſſus. Nam quidam exiſtimant Iobum verſari adhuc in naturæ mirabilibus enumerandis; nam auctor naturę in nobis eſt; [Vt in quo viuimus, mouemur, & ſumus,] & tamen illum non ſentimus. Multa etiam fiũt diuina virtute ante oculos noſtros; multa quoque fieri deſinunt, quorum ſupremum auctorem Deum, vel opus inchoantem, vel ab opere ceſſantem neque obſeruamus, neque agnoſcimus. Indicat hunc ſenſum Olym. [Quemadmodũ, inquit, ſit in omnibus, extra omnia, ac ſupra omnia, ſciri non poteſt.] Secundò etiam indicatur ab Olympiod. vt accedens & veniens ad nos Deus, iratus ſit; recedens, & abiens, lenis, atque benignus, aut è contra. [Nec lenem, inquit, eum, neque iratum cõtemplari poſſum, licèt me ſupergrediatur, & tranſgrediatur, vt planè non animaduertam.] Hæc enim eſt lectio Septuag. [Si tranſgreſſus me fuerit, non videbo, ſi prǽterierit me, neq; ſic noui.] Quanquam hæc lectio poteſt longè alium ſenſum habere, videlicet, aut illum primum, quod præteriens veniensque ad nos, ſit multa ante oculos noſtros efficiens, & neq; illa cognoſcamus, neque ſuum auctorem, quem oporteret per ſua opera cognoſcere, atque ſuſpicere: aut, quòd multa ſupra noſtrum captum tranſgreſſu operetur, quæ aſſequi non valeamus. Atque ita ſententiæ præcedenti hæc annectatur tãquam illius ſubiecta ratio Hunc ſenſum indicat peculiaris Auguſtini lectio, quæ eſt huiuſmodi; [Si tranſgreſſus me fuerit, non videbo; ſi altior fuerit, aut celeritate perſtrinxerit me eum non agnoſcam.] Philippus presbyter ait, [Deum venire] miſerentis eſſe; affligentis verò, aut punientis, occultare ſe, aut diſcedere. D. Thomas ad beneficia præſtita, aut denegata refert; horum enim omnium cauſa ignorata eſt hominibus, videlicet, quare aut beneficia quædam conferantur, aut denegentur à Deo; quare immittantur ærumnæ, atque tum corporis tum animi ægritudines.

Deũ venire aut abire, de naturæ operibus. Act. 17. 28. Olymp. LXX. Auguſt. Venire Deum, miſerentis eſſe. Philip. D. Thom.

Eſt alia etiam recentiorem expoſitio huius loci, Iob 3
loquutum eſſe de incertitudine ſuæ gratiæ; licèt enim ſe vbique innocentem aſſerat, & nullius ſibi criminis conſcius, ſed tamen in hoc ſe non iuſtificat, quòd nullam de ſua ſanctitate, & gratia fidei certitudinem habeat.

An hoc loco aſſeratur à Iob noſtra gratiæ incertitudo.

Greg. li. 9 c. 1. & 19. Cui expoſitioni licet Gregorius faueat, tamen quòd non traditur ab omnibus, neq; a pluribus quidem, imò a pauciſſimis interpretibus, & Patribus Eccleſiæ, quia quidem, & valdè veroſimilis, ſed non omnino certa interpretatio, præſentiſve loci ſententia eſt.

4 *Veriſimilis alia expoſitio. Deus ſpiritus inuiſibilis.* Sed vt alijs hanc quoque addamus, certè cùm Iob perſiſtet in confirmatione diuinæ ſapientiæ, atque potentiæ, cum qua non niſi impudenter, & temerè mortalis congredi velit, nunc fortè inde confirmat, quòd Deus ſimpliciſſimus ſpiritus ſit, & inuiſibilis corporis oculis, quod neque nos adorientem, & aggredientem, [a] cum venit, neq; cum abit diſcedentem a nobis, referentemq; pedem ſentire poſſimus; quare neque illius ictus, vulneraq; vitare, neque vlla ratione illum lædere poſſumus: quæ eſt inuictæ cuiuſdam hoſtis deſcriptio, quam imitatur Paul. Ephes. 6. cùm ait, [colluctationem nobis eſſe aduerſus ſpirituales nequitias, aduerſus rectores tenebrarum, in cœleſtibus.] Cum igitur illos minimè videamus, illi in tenebris exiſtẽtes perſpicaciſſimi ſunt, & loco opportuniſſimo ad vulnus infligendum nos impetunt. Huc etiam illud facere poteſt, ſtultum eſſe cum Deo velle contendere, quem neſcias quando amicè & beneuolè, aut verò quando ſeriò, atque ſeuerè tecum agat: quod ſummæ ſapientiæ in Deo eſt; vt eius rei ignoratio, numquam non in officio continere nõ debeat. Iudicis quoque ſapientiſſimi eſt, vt ita veniat perquiſiturus ſontem, & criminis cognitionem indagaturus, vt nemo illum aut ſentiat, aut videat, neq; admoneri poſſit reus, vt ſibi conſulat, aut ſe ratione aliqua ad rationem reddendam comparet: quod non eſt alienum ab illa [veniendi] ſignificatione; eſt enim illa [veniendi] actio, aut amico, aut vindici, aut iudici communis.

[a] Ecce ſi venerit ad me, non videbo eum: ſi abierit, non intelligam. Epheſ. 6. 12.

Domum gratia, & beneuolentia, incerta hominis.

Venire, quibus conueniat.

XII. Si repentè interroget, quis reſpondebit ei? vel quis dicere poteſt, cur ita facis?

1 *Interrogare quid in Hebræo. Varia Hebraizantium lectiones.*
2 *Eruditio & diligentia Latini interpretis. Reuerti pro reſpondere. Rapina pro interrogatione ſubita: explicatur Salom.*
3 *Reſpondere, verbum forenſe. Non reſpondentes ita æſtimantur vt conuicti: explicatur Sapientia, & Matthæus.*
4 *Pœnitentia facti facultatem reſpondendi affert. Expl. Lucas.*
5 *Deus ſupremus iudex à quo non eſt prouocatio. ſilentium ad ſuſtinentiam debetis ſupplicij.*

1 *LXX. Interrogare quid in Hebræo* חתף *Pro. 23. 28. R. Mard. R. Moſ. Tygur. Tharg. Auguſt. Nicetas.* שוב *Tygur. Iſid. Clar. Pagnin. & Regia, & Caiet. Vatabl.*

SI *repentè interroget.* LXX proximè ad fontem legerunt, [Si remouerit, quis reſtituet? in Hebr. Si rapuerit:] nã *Cathaph*, dicunt ſignificare, rapere, abducere, diripere more latronum: & ita Latinus noſter nomen inde deductum vertit raptorem, aut [latronem. Prouerb. 23. Inſidiatur in via, quaſi latro,] Sed illum peculiarem modum huic voci tribuit R. Mardochai, quòd ſignificet [velocitatem rapinæ, & R. Moyſes, rapere repentè. Tygur. raptim auferre.] Thargum rapinam hanc ad mortem retulit, [Si rapuerit hominem in mundo:] idque clariſſimè lectio Auguſtini; [Si morti tradiderit:] eodẽq; modo Nicetas; [En, inquit, abripuit, quis reportabit abreptum?] Nam ſecunda illa vox [reſpondendi,] quæ in Heb. eſt *ſub*, vertere, aut reducere, aut reddere ſignificat: quare alij vertunt, [Quis reſtituet?] alij; Quis [recuperabit, aut reducet] prædam, aut; [Quis reſtituere eum faciet?] Alij non ad prædam ſed ad ipſum Deum; [Quis reuocabit à propoſito?] Quid igitur potuit mouere Latinum interpretem, vt rapinam illam in interrogationem conuerteret? Certè non aliud, quàm ſingularis Hebraicæ linguæ peritia, & incredibilis in interpretando diligentia. Nam illud ſecundum verbum, reuertendi aut reducendi, ſignificare etiam ſolet reſponſionem, eò quòd, qui reſpondet, conuertat ſe ad interrogantem, vel quod reſponſum regeratur, reſtituaturque tamquam debitum, & reuertatur in interrogantem, tanquam in id vnde reſpondendi ratio, atq; neceſſitas nata eſt. Nos, cùm dictum in aliquem regerimus, dicere ſolemus, *boluer le la palabra:* vnus pro multis locis ſufficiet, Prou. 18. [Qui prius reſpondet, quam audiat (in Hebræo; Reſpondens verbum, potiùs, reddens, reſtituens, reuerti faciens verbum priùs quam audiat) ſtultum eſſe demonſtrat:] nam qui nihil audiuit, nullamque interrogationem accepit, nullam reſponſionem reſtituendam debet, neque eſt ad quem reduc verbum, & reſponſio poſſit.

2 *Vulgatæ incredibilis ſolertia, & Hebraicæ linguæ peritia. Reuerti pro reſpondere. Prou. 18. 13.*

Secunda ergo hæc pars [reſpondendi,] primam interrogandi ſuo iure poſcebat; neque illa [rapiendi] ſignificatio eſt omnino ab hoc ſenſu aliena; nos dicimus aliquẽ ſub eò capere, (*coger de repente*) cum aliquem imparatum, vel interrogamus, vel aliqua alia ratione præoccupamus. Et ſicut in Hebræo ſubitæ illæ interrogationum aggreſſiones hoc verbo ſignificantur: ita & nos verbo ſimili [latrocinandi,] hanc ſubitam aggreſſionem, & præoccupationem ſignificare ſolemus, *ſalteme.* Quare illa ſubita & inopinata rapina eleganter atque ſapienter ab interprete dicta eſt, ſubita & inopinata interrogatio; præſertim cum hæc eiuſmodi ſit, vt ſit interrogatio iudiciaria, qua reus damnetur capite, & rapiatur ad mortem. Sic apud Latinos eſt, reum fieri, [Legibus aliquem interrogari,] vt ille dixit, cum ſe omni criminis ſuſpicione vacuum oſtenderet; [Quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? Et alius; Neminem tantum emunere ciuem debere, vt legibus interrogari non poſſit. Tum etiam [reſpondere, & non reſpondere,] forenſia ſunt; illud ad æquitatem, & ius, quo quis ſe tuetur; hoc ad criminis quandam confeſſionem tacitam pertinet; nam ſi quis in iudicio interrogatus, & poſtulatus, tacuiſſet, lis ei æſtimabatur, vt conuicto. Sic ſanè ſententia capitis coniungitur cum interrogatione Sapientiæ a [Contumelia, & tormento interrogemus eum, vt ſciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius: & deinde ſequitur; Morte turpiſſima condemnemus eum: & cap. 11. Illos tanquam durus rex interrogans condemnaſti.] Sic etiam vides, non prius illum non habentem veſtem nuptialem damnatum ad tenebras, quam [obmutuit:] tunc videlicet æſtimata illi eſt lis, & interrogatio tanquam victo, & reo: ſic enim ſcriptum eſt; [Ille obmutuit. Tũc dixit rex miniſtris, &c.] Quare vel ex hac etiam ratione mirari vehementer potuit Pilatus, quòd Chriſtus Ieſus interrogatus in iudicio [nihil reſponderet;] neque curare videretur, ne ſibi accuſatio, tanquam ſonti æſtimaretur, cùm innocentiſſimus eſſet. Eſt autem illa interrogatio, iudicialis quæſtio, & examinatio, ex qua ſequi ſolet pronuntiatio ſententiæ iudicis, & condemnatio ſontis. [Repentina ergo interrogatio,] erit raptus quidam hominis ante Dei tribunal; iudicialis quæſtio, & examinatio, inopinata mors, [Nam ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, & poſt hoc, iudicium.]

Legibus interrogari. Cic. pro domo ſua. Liu. lib. 8. belli punici. Reſpondere, forenſe verbum. 3 ap. 5. 19. Sap. 11. 11. Mat. 27. 12. Luc. 23. 6. Io. 18. 33. Heb. 9. 27.

Quis reſpondebit? id eſt, quis poterit ſe innocentè oſtendere, aut ſe purgare ab obiectis criminibus? Similitudo etiam ſumitur ab his, qui ſubitò, & inſperatò de quæſtione aliqua grauiſſima, atque difficillima interrogantur; ij enim nihil reſpondent; ergo, ſi Deus repentè interroget] hominem, obmuteſcet prorſus, ſicut qui rogatus à rege, [Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris, Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.] Vides igitur hic, hominem repentè interrogatum, ſubitò etiam, nullâ morâ raptum ad ſupplicium. Eleganter ſenſum iudicialis interrogationis, atque ſententiæ Polychr. etiam ſubolfecit, in ſua licèt illa lectione Septuaginta. [Si cõtra quempiam, inquit, ſententiam dixerit, ad quem prouocabunt, cuiuſve implorabitur auxilium, cum ipſe propitius, ac placatus ſit, quibus eſſe voluerit, ac rurſus quos voluerit plectat?]

Mat. 22. 12. Polychr. LXX.

4 *D. Thom. Pœnitentia facti, reſpondendi facultatem ſibi et.* Argutè hic notauit D. Thom. rectè dictum eſſe, [Si repentè interroget.] Nam cùm homini ſpatium pœnitentiæ conceditur, poteſt ſuſcepto ſaluari pœnitentiæ remedio, ad interrogationem cuiuſcunq; criminis conſtanter reſpondere in diuino iudicio: ſic enim [Villicus] ille, aliquanto temporis ſpatio ad reddendas rationes conceſſo, [dixit intra ſe, Scio quid faciam:] videlicet reſipiſcentiæ, atque bonorum operum conſilium ſuſcepit. Ergo cũ peccatori dicitur, ſacta temporis copiâ ad ſe comparandum, [Narra, ſi quid habes, vt iuſtificeris;] abundè reſpondebit, atque ſatisfaciet cumulatè, ſi facti pœnitentiam afferat, [& peccatum fateatur, vt oportet, & dans gloriam Deo.]

Iſa. 43. 26. Ioſue 7. 19.

5 *Eccleſ. 5. 7.* *Vel quis dicere poteſt, Cur ita facis?* id eſt, quis alius ſuperior iudex facti, pronuntiatæve ſententiæ rationem ab illo exiget? Nam inter iudices [excelſior eſt alius] alio; ipſe verò ſupremus eſt, a quo non poſſit eſſe prouocatio. Igitur liberum illi eſt in res omnes imperium; vel, vt ſignificetur, quidquid Deus de nobis ſtatuat, aut iudicet, patienter ferendum eſſe, atque noſtris meritis tribuẽdum, quòd nihil pro nobis poſſimus reſpondere; vt illi ſuorum peccatorum conſcij, atque commeritus ſupplicij aff. ct., quaſi

ſeſe ad ſuſtinentiam cobortantes, dicebant, [Conuenite & ingrediamur in ciuitatem munitam, & ſileamus ibi; quia Dominus Deus noſter ſilere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis; peccauimus enim Domino.

XIII. Deus, cuius iræ nemo reſiſtere poteſt; & ſub quo curuantur, qui portant orbem.

1 *Variæ lectiones, & expoſitiones ex Græco.*
2 *Curuari quid propriè: particula, Et cauſalis.*
3 *Portare orbem, periphraſis angelorum, aut dæmonum. Explicatus Paulus.*
4 *Iuſtorum circumlocutio. Horum in precando efficacitas, & fortitudo; tanquam columnæ portant pondus.*
5 *Cur reges portent orbem: quæ illius nominis etymologia ex Græco.*
6 *Gigantum circumloquutio.*
7 *Quid portare: quid orbis in Hebræo.*

1 DEus, cuius ira &c. Quod in originali eſt [Deus non auertetur, vel, Nó redibit à furore ſuo, vel, Non auertet, aut reuocabit naſum, iram ſuam.] q. d. diceret; Nullius metu aut increpatione remittet iram. Eleganter æquè ac ſignificanter interpres illuminauit dicens, [Cuius iræ nemo reſiſtere poteſt] videlicet, ſi ſemel iratus ſtatuerit ſupplicium ſumendum, de homine, id eſt; Irato Deo & inſequenti hominem impium, nemo ſe opponet; nemo illum ab inſtituto reuocabit. Auguſtinus; [Ipſius enim inauertibilis ira. Symmach. Cuius inflexibilis ira.] Eodem etiam pertinet lectio Septuaginta, [Ipſe enim auertit à ſe iram,] ſi interroganter legeretur. Quamquam Olympiodorus aſſeueranter legat, in hanc ſententiam, Nulla animi commotione, aut perturbatione, nulla ira irrogat Deus hominibus ſupplicia; imò noſtris rationibus vtiliter conſulit.

Auguſt. Symmac. LXX. Olympiod.

2 *Et ſub quo curuantur.* Propriè, proſternuntur, deijciuntur, iacent, humiliantur; eſt enim ille habitus ſubiectionis, atque demiſſionis, ſicut Iſa. 2. [Incuruabitur omnis ſublimitas, & 25 Humiliabuntur, & detrahentur vſq; in terram.] Licèt autem ad ſuperiora referri poſſit; ſed aptius connectetur cum præcedenti Hemiſtichio, tanquam illius expoſitio, aut ratio ſubiecta, q. d. Cùm diuinæ iræ nemo reſiſtere poſſit, neceſſé eſt potentiſſimos quoſque ſub illo proſterni, atque iacere ad illius pedes. Vel; ſi ipſe non reuocet, nec comprimat iram ſuam, proculcabit proculdubio potentiſſimos quoſque, illos etiam, [qui portant orbem.] Quare interpres, qui addit particulam, Et, quæ neque in Hebræo, neque in Græco eſt, exponere ſententiam præcedentem voluit; nam hæc particula frequenter exponit, & cauſam reddit; [Et, ideo, curuantur, &c.]

Curuari quid propriè. שחח *Iſa. 2. 17. Iſ. 25. 12. Particula, et, cauſalis.*

3 *Qui portant orbem.* Quidam Latini; vt D. Tho. & Lyra. poſt Greg. intelligunt eſſe periphraſim angelorum, per quos Deus res inferiores procurat, & adminiſtrat; quas cùm illi moueant, portare videntur; ſicut Deus, qui omnia ad agendum agit, & mouet, dicitur, [*Portare omnia verbo virtutis ſuæ:] cuius humeris totius orbis machina nititur: Didymus, atque Caiet. dæmones intelligunt, qui dicuntur rectores tenebrarum harum; ſed diuerſa ratione; nam Didymus dæmones intelligit ex lectione Sept. qui habent; [Incuruati ſunt ceti, qui ſub cælo:] quia animi noſtri fluctibus innatant, quibus non poſſet hominum natura obſiſtere, niſi inflecterentur, & comprimerentur à Deo. At verò Caietan. ex lectione Hebræa, vbi habetur, [Adiutores fortitudinis;] dæmones intelligit, quorum ſtudium ſit adiuuare confidentes in proprijs viribus, & ſua potentia inſoleſcentes.

*Greg. D. Thom. Lyra. Periphraſis angelorũ. * Trae à todo el mundo en peſo. Heb. 1. 3. Didym. Caiet. Ephes. 6. 12. Dæmonum circũloquutio. Dæmon Cetus. Caiet. Dæmõ ſuperbos adiuuat.*

4 Tertiò Philippus, atque Beda homines ſanctos intelligunt, qui curuantur in Dei conſpectu, ſupplices ad impetrãdant veniam peccatoribus. Cùm enim iraſcitur Deus, non videtur alia commodiori ratione illius iræ occurrendum, quàm ſupplici ſanctorum oratione: qui commodiſſimè dicuntur [portare orbem;] quòd illorum oratio fortiſſima ſit ad excipiendum diuinæ iræ impetum, ſuſtinendamque grauiſſimam hominum impiorum molem ſuis quaſi humeris impoſitam; pro quibus, ne pereant, deprecatur. Propterea exiſtimant iidem auctores, templum dici fortitudinem Dan. 8 q domus orationis ſit; [Sanctuariũ, & fortitudo conculcabitur:] eoſdemq. dici [columnas cęli; id eſt ſuſtentatores populi Dei] Inter quas etiam columnas Moyſes fuit dicens, [Cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me.] Tum etiam illi, qui audent diuinæ iræ reſiſtere; qualis ille fuit de quo teſtatur Sap. c. 18. [Properans homo ſine querela deprecari pro populis proferens ſeruitutis ſuæ ſcutum orationem, & per incenſum deprecationem allegans, reſtitit iræ, & finem impoſuit neceſſitati, oſtendens quoniam tuus eſt famulus.] Quos ſibi deeſſe dum aduerſus impios iraſcitur Deus, conqueritur ipſe Ezech 22. [Quæſiui de eis virum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni. Et iterum. Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die Domini.] Hactenus ferè ex Philippo: eleganter ſanè, atque copioſè.

Virorũ ſanctorum periphraſis. Philipp. Beda. Cur ſancti dicãtur portare orbem. Precum efficacitas. Dan 8 13. Iuſti columnæ. Iob 26. 11. Galat. 2. 9. Nu. 11. 11. Sap. 18. 21. Ezech. 22. 30. Ezec. 13. 5.

5 R. Abraham intelligit reges, & Principes, qui clauum reip. tenent, atque claues puppis, & arcis humeris ſuſtinent, & portant; atque capite etiam geſtant coronam mœnijs cinctam, quod videantur ſuarum ciuitatum pondus capitibus ſuis impoſitum geſtare. Hanc quoque intelligentiam Greg. docuit; in quam rem Græci nominis, quo rex inſignitur, etymologiam adducit; nam rex dicitur (*Baſileus*) quaſi Baſis, & fundamentum populi, quòd ſubiectum ſibi populum princeps ſuſtineat. Quamquam illa etiam non inelegans eſt eiuſdem nominis notio ducta à futuro verbi (*Bainō*) & (*eleos*,) quod eſt miſericorditer aſcendere, quòd in ſede excelſa regis eminere, & reſplendere debeat miſericordia; atque hæc ad illud dignitatis faſtigium regem euexerit; ſed de hoc alias.

R. Abrah. Reges, cur dicãtur portare orbẽ. Gregor. βασιλεύς. Rex vnde dicatur. βαίνω ἔλεος. Majeſtad ſe requiere en el Principe.

6 Alij alluſionem fieri ad gigantea exiſtimant, qui, ſicut quondam Athlas, dicebantur cœlum humeris ſuſtinere. Alij quoſcunque fortes; quos etiam ſæpe intelligere videntur per fortiſſimas illas & immanes belluas, legentes, [Incuruati ſunt ceti, qui ſub cœlo:] quod interpretatur Olymp. cete, dixiſſe, vt omnia indicaret, quæcumq; inuicto robore, ac robuſta videntur eſſe fortitudine. His ferè omnibus expoſitionibus commune eſt ſignificari humanam, aut creatam aliam potentiam, atque fortitudinem, quam in malum, pro ſuperbia, & arrogantia Chaldæus accipit, poſt quem Hebræi alij, atque etiam Symmac. qui quidem ſenſus tum parti præcedenti, tum toti ſententiæ, atque etiam originalibus vocibus congruentior eſt. Nam orbis hoc loco eſt, *Rahab*, ab eadem radice, quod eſt ſuperbire, aut excellere, vel ſuſcitare, aut auolare. Atque ita nomen inde deductum erit ſuperbia, vel arrogantia, vt vertitur Iſa. 30. [ſuperbia tantùm eſt, quieſce, & Pſal. 39. Non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas;] quo loco legit Hier. ex hac ipſa voce originali. [Non eſt auerſus ad ſuperbias, pompaſq; mendacij.] Quare aliquis dicere poſſit [*portare orbem,] idem eſſe quod ſuperbire. Deprimit ergo Deus erectas criſtas, cõprimit faſtum atq; tumorẽ.

Gigantes. LXX. Olympiod. Fortitudo p ſuperbia. Chaldæus. Symmach. רהב *Orbis quid in Hebræo. Iſa. 30. 7. Pſ. 39. 35. * Traheſe cha la rueda de ſu vanidad, y Dios haze que la deſbagan.*

7 Sed quoniam hic nunc agitur de reſiſtendo iræ diuinæ, cui nemo par eſſe poſſit; & quia verbum [portandi] aut nomine [adiutoris, vel, adiutorij,] ferè ſemper redditur à Latino interprete, cuius, exempla ſexcenta ſunt, ideò ſenſus non incommodus eſſe poterit; [Sub Deo curuantur portantes orbem. Pagn. Freti ſuperbia. Regia auxiliatores ſuperbiæ Tygurina, ei ſuccumbunt conſpiratores potentiſſimi. Vatabl. deprimuntur adiutores ſuperbiæ.] id eſt; qui cum arrogantia & ſuperbia auxilium alijs pollicentur, aut verò qui potentiſſimorum auxilium implorant; quaſi dicat, Nemo diuinæ iræ reſiſtere poſſit, quantumuis omnia humana auxilia ad reſiſtendum conſpirent, quamuis in auxilium ſuum aduocet, & afferat [*orbem] vniuerſum, atque omnem ſæculi potentiam, & ſuperbiam ſecum [portet.] Nam hoc verbum frequenter dicitur de ijs, qui vel petunt, vel quibus impenditur auxilium ad reſiſtendum hoſti; quod quærenti paſſim occurret.

Portare ad auxiliũ refertur. עזר *Auxiliari. 1. Re. 7. 12. 2 Para. 18. 31. Iſa. 41. 13. Adiutor. Iſa. 50. 7. & 9. Adiumẽtũ. Gen. 2. 18. Pagnin. Regia. Tygur. Vatabl. * Aunque trayga en ſu fauor à todo el mundo.*

XIIII. Quantus ergo ſum ego, vt reſpondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

1 *Quid hoc loco reſpondere.*
2 *Loqui hoc loco de verbis elegantibus, & ſelectis. Oratio hominis diuina maieſtate inferior. Pronomen meis aliquod peculiare affert.*
3 *Humana ſanctitas non ſplendet corã diuina. Deprecari qd.*
4 *An hæc Iobi oratio ex proprio ſenſu, an verò tantùm ex aliorum infirmitate profecta.*
5 *Iobi in precando mirabilis humilitas, & de Dei bonitate concepta fiducia. Deus etſi poſtulata differt, non aufert.*

Quantus

1 Q*Vantus ergo ſum ego*; in Originali; [Et ego reſpondebo ei?] quaſi dicat; Numquam animo finxi, vt vos de me fingitis, me poſſe, aut velle illi ex æquo reſpondere, & obſtinatè contendere cùm Deo ſapientiſſimo, atque fortiſſimo; non illi denunciare litem, aut expoſtulare cum eo de meis ærumnis, aut meam cauſam verbis & oratione defendere. Nam hoc loco [reſpondere] eſt, vel interroganti Deo ſatisfacere, vel ad diuinam actionem aliquid etiam agere, aut loqui.

Reſpondere quid hoc loco. ענה

2 *Et loquar verba mea*; verbum, *Bachar* ſignificat eligere, videlicet melius, & præſtantius; quare hoc loco eſt, [loqui ſelectis verbis,] compoſita & ornata oratione, certa conceptaque formula deprecandi; quo videtur Iob reſpondere Baldad iubenti, vt mane conſurgeret deprecaturus Deum quaſi dicat; Quis ego ſum, vt coram ſapientiſſimo Deo dignam orationem, & accuratam, beneque compoſitam deprecandi formulam proferre poſſim? Vel, quamuis exquiſitis verbis, & accurata oratione coner meum iudicem delinire, non potero illius iræ reſiſtere. Illud autem pronomen, [meum.] aliquid accuratum, & exquiſitum peculiari quadam diligentia indicare ſolet; quo ſæpe vtitur Sponſa in canticis; [M. ſſui myrrham meam, comedi fauum cum melle meo &c] Fruſtrà videlicet conor, quamuis peculiari mea, & accurata vtar oratione.

בחר *Loqui, hoc loco ad elegantia, & ſelecta verba. Oratio, quæ non ornatiſſima, dum ma manſſa te inferior. Pronomen meū, quid hoc loco. Cant. 5. 1.*

XV. Qui etiam ſi habuero quippiam iuſtū, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor.

3 NEc verò quantumuis iuſtus ſim, cum diuina iuſtitia ſummo iure agendum mihi eſt; nam ſi meum ipſe ius, atque innocentiam probare voluero, repellar à Deo, itaque quaſi ſanctitatis meæ oblitus, ſupplicem me meo iudici præbebo. Sicut dicebat Daniel cap 9. [Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis.] Verbum autem [deprecandi,] eſt gratuitò & per miſericordiam petere, non ex iuſtitia, itaque ſatiùs ſibi eſſe ait, non intrare in iudicium cum Deo, ſed cauſam extrahere ex iudicio, & ad ſolam miſericordiam prouocare.

De ſanctitate non eſt coram Deo gloriandū. Dan. 9. 8. חנן *deprecari quid propriè.*

XVI. Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam.

4 EVgubinus cum R. Moyſe exiſtimat Iobum dubitaſſe [ſe Deo curæ eſſe.] Vatabli annotationes dicunt eſſe huiuſmodi [Verba diffidentis de Dei bonitate.] Sed vtrumque eſt Iudaicum commentum, atque Iobi ſanctitate indigniſſimum. Iſid. Clarius interpretatur hæc dici non tam ex ſua perſona, quàm ex ſenſu infirmæ carnis, hominúmque infirmorum, quaſi diceret, [Tam infirma, atque adeò mala eſt caro humana, vt etiam propoſitis promiſſionibus Dei nolit credere: vt per hæc reſpondeat amicis hortantibus ad preces, quas Deus ſtatim exauditurus ſit.] Alij plerique Latini referunt ad eas conditiones, aut leges, quas oratio requirit, vt efficax ſit, quarum defectu non exaudimur; atque ea de re ſibi timere Iobum.

Eugubin. R. Moyſ. Oratio hæc Iobo qualis ſit. Iſid. Clar.

5 Sed certè hoc videtur eſſe animi mirabiliter demiſſi, atque ſibi ſuæq; orationi diffidentis, fidentis verò de ſola diuina bonitate. Quamuis (inquit) ille, quæ ſua bonitas & clementia eſt, me inuocantem exaudierit, is ſum ego, quæ mea impuritas, & orationis languentis inertia eſt, vt vix de me credere poſſim exauditum iri. Vel, vt ad diuinam maieſtatem explicandam ſententia hæc pertineat, quòd occulta quadam ratione, & homini prorſus ignota, vix nutu, vti regem potentiſſimum decet, deprecanti annuat, aut renuat; etiamſi deprecer, ſi deprecanti ille poſtulata concedat, conſtare mihi certò non poteſt meas preces benignè exauditas; Nam cùm poſt deprecationem perinde habeam ac antea, videor mihi à diuino conſpectu repulſus. Sed tamen non debet inde peti firmum argumentum exauditæ, aut contemptæ deprecationis; nam vt Auguſtin. [Cum differt, non aufert.] & iterum, Quædam non negantur, ſed vt congruo dentur tempore differuntur. Et quamuis orantem exaudiat Deus, tamen bona corporis aut fortunæ non ideò ſtatim poſtulata concedit. Fieri igitur poteſt, vt D. Tho. dixit, vt exaudiat ad profectum, ſed non ad votum. Vides igitur vt Iobus magnificè ſentiat de Dei bonitate; abiectè & demiſsè de imbecillitate humana, ſapienter atque ſubtiliter de natura & efficacia orationis; ſanctè & religioſe de ſuis quotidianis ſacrificijs atq; oblationibus, quibus non plus quam par eſſet, tribuebat; verè & orthodoxe de meritis humanorum operum; denique ſublimè de diuinæ prouidentia, quæ interdum, cùm beneuola ſit, atq; propitia homini, tamen nulla beneuolentiæ, aut lenitatis cæterna præbet argumenta; imò aliquando quē exaudit, turbine conterit malorum, vt ſtatim ſubdit.

Germanior ſenſus et ſolo mirabiliter demiſſo animo. Diuinæ maieſtatem explicans. August. ſup. Epiſt. 65. & ſerm. 5. de verbis Domini & tract. 102. in Io. & ſerm. de orando Deum. Quamuis Deus orationē exaudiat, nō ideò ſem p poſtulata ſtatim concedit. Vid. D. Th. 2. 2. q. 83. ſpecialis a. 15. & Aug. ſupra citatum. & Pſ. 144. & Pſ. 85 et Pſal. 90.

XVII. In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea, etiam ſine cauſa.

1 *Paraphraſis huius ſententia. Conterere quid propriè ex Hebr.*
2 *Multiplicare, ad numerum & magnitudinem pertinere. Quid ſine cauſa, variæ expoſitiones.*
3 *Vnde in Iob difficultas reſpirādi. Emendata Philippi lectio.*
4 *Replere, aut impiere ad ingluuiem pertinet; ad ingentes calamitates transfertur. Explicatio Damia, Ierem. Habac. Quid amaritudo.*

LIcèt orandi (inquit) atque ſacrificandi ſtudium nunquam non habuerim, atque nunc etiam precationes frequentes adhibeam, tamen cum ſeuerius, & acerbius accipiar a meo iudice, vix mihi perſuadere poſſum, aut me exauditum, aut illum beneuolum atque propitium erga me eſſe. Vel, vt perſtet adhuc in illa prima ſententia; Nollem cum potentiſſimo iudice contendere, qui pro ſua maieſtate, etiam ſi mihi propitius ſit, mecum aget ſeuerius, atque irati inſtar, [turbine] immiſſo, coactúq; tempeſtate aut interrogationum, atque rationum, quas à me exigat, aut ærumnarum corporis, & animi, quibus me afficiat. Septuagin. [caligine,] caliginoſo turbine, obſcura procella, [conteret,] conquaſſabit, conculcabit, percutiet, obruet me. Vnde dicitur Pſal. 138. [Tenebræ conculcabūt me. Hieron. Operient me.] Neſcio an tam verbum (*ſuph*) quod ſubeſt hoc loco, quam (*Naſaph*) quod eſt affine, & eiuſdem ſignificationis, vt aſſerit Mardochai, habeant aliquid occultarum inſidiarum; nam præterquàm quod vtrumque de tenebris dicitur, atque caligine, in illo loco Gen 3. bis habetur & vertitur [conterere, poſtea verò Inſidiari. Ipſa cōteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.] Igitur ait Iob, quaſi occultas mihi parans inſidias, turbine & tenebris alicuius tetræ tempeſtatis me inuoluet.

1 *Huius ſententia paraphraſis.*

L X X. Conterere quid propriè. Pſ. 138. 11. שוף נשף *R. Mardoc. Verbum cōterere de aliquid inſidiarum aſferi. Gen. 3. 15.*

Et multiplicabit, multis me proſcindet vulneribus; tum etiam, [magnificabit,] ingentibus vulneribus me conficiet; [vulnera,] cōtuſiones, percuſſiones, Septuag. [tribulationes;] tum animi tum corporis cruciatus; [ſine cauſa. Septuag. in vanum,] abſque eo, quòd mihi meorum malorum cauſam reddat, aut explicet; aut ſine noua cauſa, quam ego præbuerim, vel etiam quamuis mihi iuſtus videar. Aut quidem, vt Olym. & Philipp. indicant, in eo ſenſu, quo cap. 2. dictum à Deo eſt: [Commouiſti me, vt affligerem eum fruſtra.] q.d vt Olympio. verbis vtar: [Nihil attinebat Deum his cruciatibus de me periculum facere; nam ante cruciamenta me præclarè nouerat.] Ad eundem ſenſum Chryſoſt. [Illud, inquit, fruſtra, non eò pertinet, quod aberrauerit ſed quòd ex illa pœna atque ſupplicio nihil maius eſt conſequutus.] Quare acutè obſeruat Philip hæc à Iobo dici, quod intelligat ſe non tam flagellari, quàm probari. Animi profectò præclarè in Deum affecti, ſed tamen, affecti doloribus.

2 רבה *L X X. Multiplicare ad numerum, et magnitudinē. L X X. Quid, ſine cauſa Olympiod. Philipp. Iob 2. 3. Philip.*

X,VIII. Non concedit requieſcere ſpiritum meum; & implet me amaritudinibus.

3 TAm grauiter me afficit, vt reſpirare non poſſim. Sept. [Non ſinit me reſpirare,] nec quieſcere, reducere ſpiritum, reddere, atque trahere: non ergo de contendendo cum Deo, ſed de extremo ſpiritu agendo cogitem; qui iam vix poſſum reſpirare.

L X X.

Hanc autem difficultatem [reſpirandi,] nō ſolùm propter animi anguſtias, ſed re ipſa propter morbum & pulmonis arterias obturatas dici volunt Philippus & Beda; aiunt enim affectum fuiſſe aſtomaticum; quem morbum

Vnde in Iob difficultas. Reſpirandi Philipp. Beda.

ἀσθμάτι κὸν ἰσοπερὲς Philipp. dicunt in pulmonibus generari, quum aditus obturantur, quos Græci, *ſtepores*, vocant; ſic ergo conſtricti, & anguſtiores redditi anguſtias efficiunt in pulmonibus, vt reddere & recipere ſpiritum non ſufficiant. Addit etiam Philipp. *Emendata Philippi & Hieronymi lectio ἀσθματικός.* quòd [præ nimio dolore cum feſtinato ſuſpirio repetitos, & quaſi conciſos flatus emittebat.] Sed tamen mendosè hoc loco legi, *aſthematicon*, pro *aſthmaticos*, tum in Philipp. & Beda, tum etiam in Hieron. qui ferè ea Philipp. deſcriptus eſt, res ipſa oſtendit. De aſthmate autem & difficultate reſpirandi, qua Iobus laborauit, diximus cap. 2.

Vide in numeratione morborum ſect. 8. *Et* (fortè cauſa, vt expoſitio præcedentis) *implet*, ſatiat, exaturat; verba [replendi] frequenter de ingluuie dicuntur: vt 1. Regum 2. [Repleti prius, pro panibus ſe locauerunt, & famelici ſaturati ſunt. Et: Infernus & perditio nunquam implentur.
4 *Implere, aut replere ad ingluuiem.* Amaritudinibus;] acerbiſſimis doloribus, & quidquid humano ſenſui iniucundum exiſtit. Sicut dulcedo omnia iucunda, & amica naturæ ſignificat. Ier 6. [Holocauſtomata veſtra non ſunt accepta, & victimæ veſtræ non placuerunt, (Hebr. non dulcuerũt) mihi, & Oſ 9. *1. Reg. 2.5. Pro. 27.20.* [mihi, Non libabunt Domino vinum, & non placebunt, (Hebr. non dulceſcent, non erit vinum iucundum, amareſcet Deo vinum: [nam fel draconum, vinum eorum) ei.] *Amaritudo, omnia acerba naturæ.* Eſt autem huiuſmodi locutio frequenter vſurpata in ſacris, vbi ingentes calamitates ſignificantur. Pſalm. 87. Repleta eſt anima mea malis. & Thren. 3. Inebriauit me abſynthio. Et iterum: Saturabitur opprobrijs.] *Iere 6. 20. Oſ. 9. 4. Deuter. 32. 32.* Significat autem tam abundè mala & ærumnas epotas, exantlatas, vt ampliùs capere animi ventriculus non poſſe videatur. Quare oportet animæ os nauſeare, & moueri vomitum, *Repleri & ſaturari, & ingentibus calamitatibus.* & afflictionum [aquas] peruenire iam [vſq; ad animam;] ideſt, vſque ad intercludendam reſpirationis viam. Tum amaritudo, ideſt, amariſſimi atque bilioſi humoris copia vehementer infeſtat animum, efficit tormina, & cardialgiam, & ea omnia in animo generare ſolet, quæ bilis in corpore; *Pſal. 87. 4. Thre 3. 15. verſ 30. Pſal. 68 2. Hab. 1. 6.* ardorem præſertim quendam præcipitem, & iratum impatientem, quem cholerici pati ſolent: eò enim pertinet id, Habac. 1. [Suſcitabo Chaldæos gentem amaram, & velocem,] videlicet ſæuos hoſtes, bilioſos, iratos, ardentes; quos tum innata bilis atque ſæuitia, tum diuina permiſſio & ira, ardentiores & concitatiores reddat. Ait igitur Iob, ſe pati bilioſos quoſdam atque moleſtiſſimos in corde motus & ſtimulos ad vomendum multa, ad reddendas & abijciendas ærumnas, & amarulenta ramenta. Iuxta quod leniter accipienda, & cum moderatione quadam interpretanda eſt *Philipp.* Philipp. interpretatio; [Repletur, inquit, fellis & blaſphemiæ amaritudine anima mea ita vt diuum verbum & aſperum os meum dicere cõpellatur.]

XIX. Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt; ſi æquitas iudicij, nemo audet pro me teſtimonium dicere.

1 *Robuſtus quid propriè ex Hebræo.*
2 *Iudicium ex propria ratione æquum, & incorruptum eſſe debet. Iudicia, mirabilia Dei opera: explicatur Salomon.*
3 *Teſtificari varium, & multiplex in Hebræo. Variæ lectiones.*
4 *Teſtimonium pro fœdere: vnde dicereſtur Arca teſtimonij. Audere verbum forenſe.*

1 EX originali non poteſt benè dignoſci, ad quem [fortitudo] hæc referenda ſit; poteſt enim vel in communi accipi, quaſi diceret: [Si de fortitudine agitur,] vel de humana fortitudine, [ſi fortitudo aliqua in humanis quæritur, quæ ſe illi opponat,] quamcunque ille facilè ſuperat. *LXX.* Sed Septuaginta, & quidem commode, ad Deum referunt, quaſi præcedentis ſententiæ cauſam, atque rationem; namque legunt, [Implebit me amaritudine, quoniam ſcilicet valet potentia;] *Auguſt.* & S. Auguſtinus: ſic legit: [Etenim qui poteſt, obtinet & vincit;] poteſt is quoque ſenſus videri non omninò incommodus; ſi ſe mihi tandem conſpicuum præbere velit Deus, reperiar profectò illum multò fortiorem atque terribiliorem, quam cogitaueram. *Robuſtus, qd propriè.* Nam vox illa [robuſtiſſimus,] exceſſum quendam afferre videtur ſupra [fortitudinem,] eſt enim propriè idem quod præualens, vincens, inuicto quodam & obfirmato animo præditus; *אמץ* Nam dici ſolet de eo, qui alio ſuperior, & erectior eſt; vt Pſal. 17. [Confortati ſunt ſu- *Pſ. 17. 21.* per (robuſtiores fuerunt præ) me.] Quare idem locus habetur in eodem Pſal 2. Reg. 22 [Liberauit me ab inimico meo potentiſſimo, & ab his qui oderant me; quoniam robuſtiores me erant.] *2. Re. 22 1.* Et ſimiliter ab eodem verbo dicitur, Gen. 25. 23. [Populus populum ſuperabit. Onkelus. Regnum regno præualebit;] propriè, Populus præ populo [robuſtior.] Et huc reſpexiſſe videtur Pagnin. hic legens; *Pagnin.* [Si ad potentiam venero, robuſtus eſt.] In originali indifferens eſt; nam tantùm habetur, [ſi ad potentiam,] vt ſuppleri poſſit, venero, aut reſpexero, vel quid ſimile.

2 *Si æquitas iudicij*, ideſt, ſi iure & iudicio agendum eſt. Hic [æquitas iudicij] in originali non eſt aliud, quam iudicium; neq; incommodè dictum eſt ab interprete, [æquitas iudicij,] cùm debeat eſſe iudicium ea propria iudicij ratione æquiſſimum, & incorruptiſſimum. *LXX.* Septuaginta. [Quis igitur iudicio eius reſiſtet?] Oportet me quidem in iudicio, ſi iure agendum ſit, cauſa cadere. *Olympiod.* Olympiod indicat, iudicium hoc loco non pro forenſi & iudiciali actione ſumi debere, ſed pro diuinis operibus humanum captum excedentibus, *Iudicia, mirabilia Dei opera.* præſertim illis, quæ cum vindicta, aut ſupplicio aliquo de homine ſumpto, coniuncta ſunt; ſic dicuntur: [Iudicia Dei abyſſus multa. Pſal 35. & Exod. 6. In brachio extento & iudicijs magnis. & Prou. 19. Parata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutientes, ſtultorum corporibus.] *Pſal. 35. 7. Exod. 6. 6. Pro. 19. 29.* Igitur videbitur attingere amicos, qui diuinorum iudiciorum, atque ſuarum ærumnarum cauſam probe ſe noſſe arbitrabatur, Iobi videlicet ſcelus aliquod. Sed non valde cohæret cum ſequente.

3 *Nemo audet pro me teſtimonium dicere.* Nemo volet pro me contra Deum teſtis eſſe in mea cauſa; quare etiam ſi Deum prouocem, velitque ille mecum deſcendere in iudicium, nihil proficiam: ab illo enim ſtabunt omnes ſiue aduocati, ſiue patroni. Sed tamen in eo verbo teſtificandi, aut [teſtimonium dicendi,] diſſenſio eſt; nam verbum originale (*iaghaa*) ſignificat ſtatuere fœdus, aut tempus præfinire, aut condicere locum, aut condicto tempore & loco conuenire & congregari. *Teſtificari, in Hebræo, quid propriè.* יעד Hinc lectiones variæ huius loci. *Lectiones variæ in Hebr. Regia.* Regia, [Quis conuenire faciet me?] ſupple, ad diuinũ iudicium, ideſt, quis mihi certum, & definitum locum cõſtituet, in quo cum meo iudice ad illius tribunal agere poſſim? quaſi dicat; non poſſum ad illius ſubſellia cauſam meam tueri; non enim ille certo aliquo, & definito loco ius dicit. Vel, quis mihi aditum patefaceret ad illius tribunal, aut quis me animo & viribus confirmaret, vt auderem ad illius tribunal comparere? In hac ſignificatione ab hac ipſa radice dictum eſt, Pſal. 47. [Ecce reges terræ congregati ſunt,] videlicet, condicto loco fœdus percuſſuri: & Amos 3. [Nunquid ambulabunt duo pariter, niſi conuenerit eis?] *Pſal. 47. 5. Amos 3. 3.*

Secundo, quia etiam de ſtatuto tempore dicitur, vt 2. Regum 24. [A mane vſque ad tempus ſtatutum.] Legit Pagnin. [Quis dabit mihi tempus,] videlicet, vt de mea cauſa agatur, & tandem aliquando mea hæc controuerſia dirimatur. Sicut dicebat populus, Iſa. 40. [Abſcondita eſt via mea à Domino & à Deo meo iudicium meum tranſiuit,] ideſt, prætermittit ille, quæ ad me attinent. *2. Reg. 24. 15. Pagnin. Iſa. 40. 27.*

4 Sed idem verbum ad pactum, & fœdus, vel ad teſtimonium pacti, & fœderis, quod inter aliquos interuenit, eleganter refertur; vnde dicitur frequenter Arca teſtimonij, aut, fœderis, aut, tabernaculum teſtimonij,] ideſt, publicæ fidei inter Deum & homines conteſtatæ, atque pacti & fœderis multorum teſtimonio atque præſentia ſtabiliti: *Teſtimonium, pro fœdere. Arca teſtimonij, aut fœderis, cur ſic dicta.* quare ſapienter hoc loco noſter interpres retulit ad pactum & teſtatam fidem, quæ in iudicio eſſe ſolet inter patronum & clientem; quare hic [teſtimonium dicere,] præterquam quòd affert pactum initum, & fidem datam reo ab aduocato, non ſolùm eſt teſtem eſſe, ſed etiam cauſam pro reo dicere, atque tueri, & [aduocati] officium ſuſcipere; *Aduocati, qui pro cliente teſtimonium dicit.* Nemo (inquit) mihi patroni fidem præſtare volet; nemo patrocinari; nam pugnabunt potiùs pro Deo aduerſum me omnia. Illud vero [audendi] verbum, quo vulgatus vtitur, videtur olere aliquid forenſe, ſicut & id, 1. Corint. 6 [Audet aliquis veſtrum negotium habens aduerſus alterũ, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos?] *Audendi verbum ad forum pertinere. 1. Cor. 6. 1.* Illud enim [audere,] periculum videtur afferre, quod [aduocato] aut patrono, aut actori, reo ve ex iudicis aduerſa ſententia imminere poteſt. Poteſt etiam ad ſummam Dei æquitatem, humanamq; impuritatem pertinere; Nullum habebo pro me ſatis firmum, & graue teſtimonium meæ innocentiæ atq; virtutis, ſi ſummo Deus mecum iure agat.

Illud

Ei, qui aduocatũ non haberet, Prætor dabat.

Illud etiam facere huc poteſt, quòd qui aduocatum non haberet, ab ipſo Prætore accipiebat, cuius illa vox erat: [Si aduocatum non habent, ego dabo:] igitur Deo mecum, aut me cum Deo diſceptante, neque mihi ille aduocatum dabit; neque verò qui mihi ius in hoc iudicio ſuggerat, & præſentiam ſuam amicè & beneuolè commodet, habere potero.

XX. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me; ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobabit.

1 *Iuſtificare quid. Laus furtiua, quæ ore proprio frequenter vſurpatur: explicatus Ioannes & Paulus.*
2 *Condemnare, hoc loco ad culpam referendum. Propriæ innocentiæ teſtes duo, Deus & conſcientia. Illuſtratus Paulus.*
3 *Humana infirmitas facilè labitur lingua.*
4 *Innocens quis: quid prauum.*

1 *Iuſtificare, quid.*

QVod ſi deficientibus patronis, aduocatis, teſtibus, velim ego pro me cauſam dicere (id enim eſt iuſtificare, ſuas partes agere, ſe tueri in iudicio, atque conari innocentem oſtendere) os meum (meum teſtimonium, mea oratio) condemnabit me: videlicèt me damnabit proiectæ cuiuſdam audaciæ, qui tam liberè auſim pro me dicere; vel, mendacij, qui veriſſimo iudici, veriſſimoque iudicio repugnare aut contradicere coner; vel, quòd propria laus, propriumque de ſua innocentia teſtimoniũ, non ſolùm in proprio ore ſordeſcat, ſed etiam aut mendacij, aut ſuſpectæ veritatis nomine, in iudicio locum non habeat; ſed explodatur & exibiletur, ſicut Ioan. 8 Chriſto Domino dictum à Phariſæis eſt: [Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.] Inter alia verò reſpondit ille: [Si iudico ego, iudicium meum verũ eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater.] Namque laus illa, quam homo proprio frequenter ore vſurpat, & alterius fidei atque teſtimonio renuit committere, furtiua videtur eſſe, & non propria; quod enim furto raptum eſt, non permittitur liberè euagari per aliorum manus, ne redeat ad ſuum dominum. Quare veriſſimè illam filij Dei maieſtatem, vel hoc uno nomine Paulus explicat & commendat Philipp. 2. ait enim libenter illam diſſimulaſſe, & quaſi aliorum teſtimonijs, & prædicationi permiſiſſe; [Nõ, rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo.] Illud igitur eſt verum veræ virtutis [teſtimonium] quod non ore proprio, ſed alieno præſtatur. Igitur, [Os proprium, inquit Iob, condemnabit me,] exibo ex huiuſmodi iudicio condemnatus, & [oratio mea fiet in peccatum.] Vel etiam: [Os meum cõdemnabit me] inſipientiæ. Sic enim Paulus 2. Corinth. 12. Cùm ſe commendaret, ſubdit, quaſi præcaſtigans ſe; [Inſipiens factus ſum; vos me coegiſtis; ego enim debui à vobis commendari.]

Laus in ore proprio ſordeſcit.

Ioan. 8. 13.

verſ. 16.

Laus illa furtiua, quã homo ore proprio frequenter vſurpat.

Philip. 2. 6. Furtiuum, et gratum teſtimoniũ, qđ ab alijs præſtatur.

2. Cor. 12. 11.

2 *Condemnare, hoc loco ad culpam referendũ. Innocentiæ hois duo teſtes, Deus & propria conſcientia.*

Obſeruandum verò, quòd hoc loco verbum [condemnandi,] non tam pertinet ad pœnam, quàm ad culpam, cùm homo conuincitur damnaturque ſceleris alicuius. Et quidem hominis abſolutio, vel purgatio ſceleris, cuius agitur reus, innocentiaue illius, duobus ad minimum teſtibus conſtare debet, Deo videlicèt atque conſcientia: quare nõ repellitur quidem conſcientiæ teſtimonium in diuino iudicio, dicente Paulo: [Oportet nos ſiſti ante tribunal Dei, vt * referat vnuſquiſque, prout geſſit, id eſt, vt teſtificetur; propriè iuxta Græcum, vt ferat, portet, adducat, & quaſi proponat in iudicio, proferatq; ipſe ſua opera, quaſi teſtimonium profert pro veritate. Ergo ſi tibi videris habere bonum conſcientiæ teſtimonium, benè quidem; ſed diuinum adhuc de tua innocentia expectandum eſt; vt faciebat Paulus dicens, [Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum; nam qui iudicat me, Dominus eſt.] Licèt autem teſtimonium conſcientię per ſe non ſufficiat, iubet tamen benè de noſtra ſententia, deque Dei iudicio ſperare, vt Ioann. ait: [Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus &c.]

2. Cor. 5. 10

** Quæ reſerat, id eſt, κομίζω*

1. Cor. 4. 4.

1. Io. 3. 21.

3 *Humana infirmitas, & procliuitas ad verborum lapſus.*

Si verò quis velit hoc loco ſeueritatem diuini iudicij, atque humanam infirmitatem explicari, quæ, etiam cùm ſuam innocentiam tuetur, mille dabit verborum & ignorantiæ lapſus, ſenſus ille conficietur; Etiamſi mei defendendi ius atque locus in diuino iudicio mihi tribuatur, tamen coram tanta maieſtate quibus verbis, aut qua dicendi formula me tueri debeam, prorſus ignoro; neceſſè igitur erit, me loquentem aberrare. Hoc indicant Septuag. legentes: [Quod ſi etiam fuero iuſtus, os meum impia loquetur. Olympiod. Quamuis factorum fortaſſè iuſtitiam fuero conſequutus, dictorum tamen condemnationem minime vitauerim. Si enim iuſtum eſſe me dicere audeam, id dicere, puto eſſe impietatis.] Idem ferè Polychr. non enim oportet ad amicos reſtringere huiuſmodi ſententiam cum Vatablo, annotante huiuſmodi ſenſum, [Si cauſa mea ſit iuſta, ſermo meus efficiet, vt videar vobis improbus & prauus.]

LXX.

Olympiod.

Polychron.

Vatabl.

4 *Innocẽs quis.* תם עקש

Si innocentem oſtendero. Non oportet hanc innocentiam cum quibuſdam Latinis reſtringere ad Deum tantùm, qui nemini noceat; nam propriè eſt, ſimplex, integer, perfectus. Septuag. [Sine crimine:] alij Græci; [irreprehenſibilis. Prauum autem comprobare,] eſt ſimplex in originali verbum, [deprauabit me,] aut peruerſificabit me. Sed eleganter illuminata eſt ſignificatio ab interprete; eſtque antitheſis ad innocentiam illam, & ſimplicitatem; hæc enim peruerſitas eſt, à qua quis dicitur [gradi vijs peruerſis, aut deprauare vias ſuas, aut vitæ incuruatæ & cor prauum.] ſuppoſitum verò verbo [deprauandi, aut prauum comprobandi,] Vulgatus videtur attribuiſſe os; & ferè idem colligitur ex originali. Septuag. ſine ſuppoſito reddunt; [Prauus euadam.] Quanquam Polychron. Deo tribuat; [Is, inquit, qui tanta eſt poteſtate, facilè oſtendet iniquos meos eſſe ſermones.] Sed prætereà acutus eſt ille ſenſus, quem idem quoque Polychron indicat; Cùm Deus meæ vitæ, meorumque operum Dominus ſit, cui ſemper placere ſtudui à iuuentute mea, poteſtatem habet meos mores meamque vitam corrigendi, emendandi, accuſandi; ergo nulla via contendendi, aut ſummo iure cum Deo agendi mihi patet.

Prauum cõprobare, quid proprie in Hebr.

Prou. 18. 8.

Prou. 10. 9 & c. 2. 15.

Iſa. 59. 8.

Prou. 11. 20 & c. 17. 20

LXX.

Polychr.

XXI. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.

1 *Noſtra gratiæ incertitudo. Deus noſtræ mentis explorator. Illuſtrata ſapientia. Quid manifeſtare apud Paulum. Homo ſibi ipſi obſcurus. explicatus Eccleſiaſticus.*
2 *Aliorum expoſitiones parum commodæ; vltima germanior. Ignorare quid in ſacro ſermone. Illuſtratus Salomon, & Paulus.*
3 *Nulla in Iobi verbis impietas. Quid impius, quid conſumere: explicatus Dauid. Impius pro locuplete.*

NOſtræ lectionis ſimplex ſententia hæc videtur eſſe; Si anteactæ vitæ conſcientia, & innocentia me ſuſtentare conſolarique voluero, non omninò potero, cùm id mihi certò, & clarè conſtare non poſſit. Quare nihil mihi in vita reliquum eſſe videtur, quam tædium vitæ, & mortis votum. Elegans ſanè locus pro confirmando illo dogmate de incertitudine gratiæ. Eam enim certam claramque cognitionem noſtræ ſanctitatis, ſibi aſſumit diuinus ſpiritus, Sap. 1 [Renum illius teſtis eſt Deus, & cordis illius ſcrutator eſt verus, & linguæ eius auditor,] id eſt, quidquid cogitet, quidquid deſideret, quidquid loquatur homo, ſiue illa interna cordis locutio ſit ſiue externus ore prolata, perſpectum Deo eſt; atque huius rationem ſubdit; [Quoniam ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum (id eſt, teſtis oculatus eſt, quòd vbique præſens ſit) & hoc (Pneuma, ſpiritus) quod continet omnia (id eſt, qui non ſolùm eſt in omnibus, ſed in quo etiam omnia ſunt) ſcien tiam habet vocis;] id eſt, ſiue corde loquamur, ſiue ore, nihil latere illum poteſt. Homo verò plerunque neque omninò exploratas ſuas interdum cogitationes & internas locutiones habere poteſt. Quare dixit Paulus, 2. Corint. 5. [Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti;] propriè ex Græco, oportet pellucidos, & tranſparentes fieri, inſtar corporis diaphani, quod luci atque lumini peruium eſt: Et ſtatim eadem voce ait: [Deo manifeſti ſumus:] id eſt, cogniti, perſpecti, quaſi illius luminibus omnino peruij, vt iudicaret Paulus nos ipſos in noſtris oculis craſſos, opacos, nimiumque pingues, & concretos eſſe, obſcuros propterea, & minimè cognitos. Illa enim ſupplius cognitio, atque exploratio quam habere poteſt homo, coniecturalis eſt, & minime certa; de qua ſapiens ait; [Quemadmodum in aquis reſplendens vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.] 1

Noſtra gratia incertitudo.

Sap. 1. 6.

Deus noſtrarũ cogitationũ perſpector.

verſ. 7.

2. Cor 5. 10. Quid manifeſtari apud Paulũ. φανερ

verſ. 11.

Homo ſibi ipſi ignotus et obſcurus.

Prou. 27. 19

Nam

Nam hi ſeipſos in ſuo corde contemplari, & examinare poſſunt, tanquam in ſpeculo: præſertim vbi, inſtar aquæ lympidæ cor mundum, atque tranquillum ſit; licet omninò clarè ſe non agnoſcant.

Eugubin. R. Abrah.

1 Porrò hanc ignorationem Eugubinus poſt Rab. Abraham refert ad ærumnarum cauſam ignoratam, quaſi Iob dicat: Si ſimplex, ſanctusque ſum planè ignoro quorſum Deus his me malis afficiat. Senſus paulò pius, parumque lenis, & potiùs cum ſententia amicorum, quam cum Iobi propoſito congruens. Vatab. Tygurinus cum alijs Hebraizantibus, faciunt huius ignorationis appoſitum animum; videlicet ignoro, aut non cognoſco animam meam Tygurin. [Animam meam perſpectam non habeo] Sed neſcio quam morbi, aut mortis circumlocutionem in eo Hebraiſmo agnoſcit Vatabl. vt perinde valeat, ac ſi dixiſſet: [Deficio, conſumptus ſum, nec noui animam meam,] id eſt, [non noui animam meam fungi muneribus ſuis.] Alij; eſto innocens ſim, ſed nunc de mea ſanctitate non cogito, & quis ſim, aut quis fuerim obliuiſcor, minimè curo, contemno. Nam verbum [ignorandi,] aliquando ad contemptum & curæ abiectionem pertinet; vt illud Cantic. [Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres. (id eſt, ſi tuâ pulchritudinem non valde curas) egredere, & abi, &c. Et illud Pauli: Si quis ignorat, ignorabitur.] Igitur dicet Iob; Si ſimplex fuero non noui, non mihi ea in re blandior, neque gratulor; nam illud tantùm cogito, me in extremis verſari, planè que iam deficere, atque viuendi me tædere; ſed ſenſus videtur inutilis, & repugnans. Septuaginta [Si impiè egi, non noui animo, vel vntamen auſertur vita mea:] cui lectioni, atque noſtræ, ille videtur germanus, atq; communis ſenſus; ſim ſanctus, ſim innocens, nec ne, ſub iudice, & ſub lite eſt, incertum adhuc & ignoratum; illud certiſſimum, atque exploratiſſimum tamen eſt, me in extremis ærumnis extremum iam ſpiritum agere: vt hinc eliciat ſe non contendere cum Deo de ſua ſanctitate, aut de illius prouidentia atque iudicio; ſed tantùm inſtante & compellente morte, atque vrgentibus cruciatibus tantam dolorum acerbitatem (quod humanum eſt) deprecari.

Vatabl. Tygur. *Vatabl.* *Aliorū expoſitio parum lenis.* *Cant. 1. 6.* *Ignorare, ad curam abijciendā pertinere.* *1. Cor. 14. 38.* *LXX.* *Germana expoſitio.*

XXII. Vnum eſt, quod loquutus ſum; & innocentem, & impium ipſe conſumit.

Iſid. Clar.

1 Iſidorus Clarius deterretur loci huius difficultate, qui illi videtur impietatem includere, quaſi apud Iob vnū & idem ſit proborum, & impiorum iudicium, quodque Deus hæc inferiora non curet: proptereaque exiſtimat Iobum hic, ſicut in alijs quibuſdam locis, loqui in perſona hominis, qui ſit abſque gratia & cognitione Dei: ſed difficultas nulla, neque impietas in ſententia facili, & pietate atque ſapientia pleniſſima.

Iobi ſententia, pia & ſapiens.

Licèt (inquit) de me ſenſerim ſemper ſubmiſſiùs, deq; diuinis iudicijs, atque prouidentia magnificentiùs, hoc [vnum eſt.] Ibi videtur claudi ſenſus in originali; & deinde ſequitur: [Ideò dixi innocentem & impium, &c.] id eſt, hoc tantùm aſſerui; repetoque libenter, hoc vnum eſt meæ aſſertionis caput; Deum indiſcriminatim impios, iuſtoſve calamitatibus exercere. Verbum [loquendi,] hoc loco aſſeuerationem, libertatem quandam, & dictorum conſtantiam affert. [Innocentem,] perfectum, integrum, [& impium] inquietum, per multas huius ſæculi, temporaliumque bonorum curas atque ſollicitudines vagantem. Cuius vocis proprietas indicatur, Pſal. 1. [Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum] quaſi huiuſmodi inquietæ, & vagæ mentis homines non niſi multis, illiſque iniquis conſilijs captandis vacent. Septuaginta etiam indicant [impium,] pro potente & locuplete homine debere ſumi, nam vertunt; [Magnum & potentem diſperdit ira. Magnum] autem interpretatur Olympiodorus eum, qui ſuam magnam & robuſtam eſſe iuſtitiam arbitratur:] & Polychronius, [qui pietate inſignis, & vita clarus extiterit.]

אמן

רשע *Impium, quid propriè.* *Pſal. 1. 1.* *LXX.* *Impium, pro locuplete, et potentiore.* *Olympiod. Polychr.*

כלה *Conſumere quid.*

Conſumit; propriè delet, diſperdit, frequenter ad extremum interitum, & conſummationem, vel conſumptionem refertur; quod non tantùm de morte, vt aliqui Latini indicarunt, ſed de ærumnis quoque intelligendum eſt, quæ innocenti, perinde ac impio euenire ſolent.

Cōſumptio, non ſolū de morte, ſed & ærumnis.

XXIII. Si flagellat, occidat ſemel, & non de pœnis innocentum rideat.

1 *Varia aliorum interpretationes; vltima leniſſima: excuſatus Iob ab ea, qua videtur, orationis acerbitate.*
2 *Flagellum, de communi & vniuerſali iudicio; quid propriè ex Hebrae.*
3 *Quod, ſemel, hoc in loco. Quæ Sagitta paruulorū apud Dauid.*
4 *Impij aliquando facili morte ſublati. Diuturnitas ſupplicij ad exaggerationem pertinet.*
5 *Ridere pro irridere. Quando dicatur Deus irridere hominē.*
6 *Expenditur lectio Septuag. Pœna, & tentatio vnde dicantur.*
7 *Varia lectiones ex Hebr.*

Nullum eſſe verbum hac ſententia, atque illa, [Elegit ſuſpendium anima mea, &c.] durius atque aſperius Philipp. aſſerit; [Durè, inquit, hic ſatis locutus eſt contra Deum: in omni quidem libro hoc nullus eſt locus aſperior iſto, & altero ſuperius poſito. De quibus, vt puto duobus ſermonibus ad Deum loquitur, vnum loquutus ſum, quod vtinam non dixiſſem, & alterum; quibus vltra non addam.] Itaque de duobus illis ſententijs reprehenſum eſſe à Deo & à ſeipſo leuitatis accuſatum, cùm ait: [Qui leuiter locutus ſum, &c.] Sed neque ex ſua interpretatione, neque ex vera horum verborum ſententia, alia ſermonis acerbitas colligi poteſt, quam illa ſuorum cruciatuum.

1 *Philipp.* *Iob 39. 38.* *Iob 39. 37.* *Nulla verborum Iobi aſperitas.*

Si flagellat; ſuppoſitum huius verbi, dæmonem eſſe ſæuiſſimum carnificem atque tortorem mortalium Philippus & Caietanus interpretantur. Sed multò meliùs cohæret vt ſupponatur Deus, vt in ſententia præcedente. Duas autem huius ſententiæ partes non ad idem referunt, Tygur. Vatabl. Iſidor. Clarius; hic enim ſic interpretatur, vt videatur Iob velle præſcribere modum, tum flagellandi impios, tum remunerandi pios; Si punit improbos, quare non ſubitò occidit? ſi remunerat iuſtos, quare affligit eos, & ridet? Sed cùm grauiſſimum ſupplicium ſit, non quod breue, ſed quod diuturnum eſt, non videtur illa Iobi expoſtulatio congruens: aptior quidem Tygurinæ ſcolus: [Si flagrum inferendo ſtatim occidit, innocentium afflictionem ſannis proſequetur;] q. d. Oportet quidem, vt ſi tam innocentem, quàm impium ipſe conſumit, vel vtrunque ſemel, ſubitoq; occideret, vel vtrunq; productiori cruciatu diuexaret; cùm tamen imp. ſupplicium breuiſſimum ſit, piorum diuturnum, atque longiſſimum. Vatab. in hanc ſententiam; Si Deus tantùm ob ſcelera hominem affligit, vt tu Baldad aſſeris, ſequitur vt oppreſſionem innocentū ſtatim vindicaturus ſit; atque piorum pœnas non prorogaturus diutiùs, cōtra quam tu mihi ſuggeris; aſſeris enim impios ſubitò perimi, pijs verò expectandum eſſe diutius; quòd ſi ita res ſe haberet, acerbior eſſet pœna piorum, ridentique ab impijs poſſent. Sed alij multo lenius; Si innocens etiam non debet eſſe pœnarū expers, ſi flagellandus etiam ego innocens ſum, illud ſupplex oro, vt nolit me tota die mortificare, ſed ſemel peremptū non vexet diutiùs.

Philipp. Caietan. *Tygur. Vatabl. Iſid. Clar.* *Tygur.* *Vatabl.* *Leniſſima expoſitio.*

2 *Flagellat;* à circumeundo, vel circundando, [flagellum] dicitur, quòd videatur circumcingere hominem. Inde pro ſupplicio, aut percuſſione, quæ tranſit circumquaque per orbem, aut terram circuit, & nulli non tabernaculo appropinquat, ſed omnia peruagatur: hic videtur indicari, fortè cum alluſione ad hanc nominis etymologiam, Iſ. 28 [flagellum inundans cùm tranſierit, eritis ei in conculcationem;] quaſi dicat; Plaga pertranſiens, circumiens, & omnes ſine delectu inuoluens, & proculcans. Sed fortè etiam dicitur [flagellum,] à circundando, quod circundare videatur, & cingere illius latera, qui verbere pulſatur. Quare non de breui, ſed benè longo flagello aut funiculo, quo quis verberatur dicitur; qui non ſolum cingere vnica circumductione corpus poſſit, ſed poſt vnicum orbem euolutum, reſtat etiam reſtis, & funiculi bona pars, quæ iterum ſemicingat hominem. Id Hiſpanorum vulgò iactatum intelligendum eſt: *Te os pararè de buelta y media:* conſentiente etiam voce originali (*Sot*) id eſt, flagellum vel circuitus, cùm, *aſote*, vel *acote*.

שוט *Flagellum, quid propriè in ſacro ſermone.* *Iſa. 28. 15.* *Hiſpanorū prouerbiū.*

3 *Occidat ſemel* Quanquam quod [ſemel] fieri dicitur in ſcriptura, efficaciatem quandam rei perficiendæ afferat; ita vt ſecunda vice opus non ſit: ſed tamen hoc loco propriè eſt ſubitò, ſtatim, ita vt non ſentiatur, donec res fiat. Sicut Prou. 6. per eandem vocem dicitur. * Ex templò veniet ei perditio ſua. Sic Pſ. dicitur: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ illorū;] vbi nominis etymologia explicari videtur;

Quod ſemel hoc loco. *Prou. 6. 15.* * *Senſitiue, ſe verò ſubito* *Pſal. 63. 8.*

פתים videtur; nam à (*petayim*) quod eſt paruulus, aut infantia,
פתאם qui inconſiderate, ſubito omnia agit, dicitur *pithom*; quare [Sagittæ paruulorum ſunt.] Sagittæ repentinæ, celeres, quæ non priùs ſentiuntur, quàm hominem contigerint. Ait igitur: ſine mora occidat me. *Xme dicun tur Sagitta paruulorũ.*

4 *Et non de pœnis innocentium rideat.* Videtur antitheſis ad breues impiorum ærumnas; commutet Deus manus; innocentes ſubitò auferat, impium excarnificet diutiùs, neque ſinat [in puncto ad inferna deſcendere,] vt dicitur. n. Pſalm. 72 [Non eſt reſpectus morti eorum, (adeò repens eſt mortis incurſus, vt ne videndi quidem locus, facultas ve ſit. Longè aliter ij qui mortem ante oculos obuerſantem diutiùs contemplari coguntur, & cum illa ſæpè diuq; colluctari) & firmamentum in plaga eorum;] id eſt, firmi, integri, robuſti decedunt, non confecti diuturnis morbis atque doloribus. Theodoretus iuxta Græcum; [Non eſt renutus,] aut repudium. Auguſtinus cum Septuag. [Non eſt declinatio morti eorum;] non eſt quòd mortem tam facilem accipere vltrò renuant; illa autem prolongatio ſupplicij ad maximam acerbitatem pertinet: atque eodem illa Ieremiæ lamentatio: [Maior effecta eſt iniquitas (iniquitatis pœna) populi mei, peccato Sodomorum, quæ momento temporis ſubuerſa eſt, & non ceperunt in ea manus.] Nam diuturnam captiuitatem, acerbiorem eſſe exiſtimabat ſubita illa & inopinata conflagratione.

Pſ.72.4. *Impiorũ interdũ mors facilis.* *Theodor.* *Auguſt.* *L X X.* *Diuturnitas ſupplicij* *Thren.4.5.*

5 *Ridere* autem, id eſt, irridere & ſubſannare, pertinet ad materiam ſubſannationis, & riſus quæ ab hoſtibus captari ſolet, cùm eos, quos captiuos detinent, diuturnis malis conficiunt. Quare id ad æternitatem ſupplicij pertinere videtur; [Ego in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo] Niſi fortè indicet, Deum irridere & ſubſannare, vel potiùs ſe habere irridentis & ſubſannantis inſtar, cùm contemnit orationem atque clamorem poſtulantis opem. Quare ridere erit, innocentem in pœnis & ærumnis iacentem, atque clamantem contemnere, & per iocum, & riſum illius orationem, atque obſecrationem accipere. Sic indicatur Prou. 1. nam quaſi pro ratione illius [ſubſannationis ſubiungitur; [Inuocabunt me, & non exaudiam; manè conſurgent, & non inuenient me.] Habet etiam hæc Iobi expoſtulatio multum, non elegantiæ ſolùm, ſed reconditæ ſapientiæ; nam cùm homo opera ridicula facit, tunc dicitur Deus ridere, id eſt, irridendos & ſubſannandos nos exponere; at cum homo orat, ſupplex & dolens opem poſtulat, nihil dignum irriſione facit, ſed ſapienter malis grauiſſimis remedium opportunum quærit; idq; à Deo opportuno in tribulationibus adiutore; Quorſum itaque (inquit Iob) me ſeriò clamantem rideat Deus; ad quid contemnat hominẽ in malis grauiſſimis iacentem? Non ſolet ille neq; ſuorum preces contemnere, neque illorum vocibus tanquam ridiculis, vanisq; clamoribus non ſtatim reſpõdere.

Ridere, pro ſubſannare לעג *Prou.1.26.* *Quod ſit Deum ridere miſerum hominem.* *Deus ridere dicitur, cum irridẽdum exponit hominẽ*

6 Sed vt non prætereamus hoc loco paulò diuerſam lectionem Septuag. illi certè integram ſententiam ad ſupplicium impiorum retulerunt; [Nequam homines in magna morte erunt, ſed iuſti deridentur:] cui perinde atque lectioni noſtræ hic videtur poſſe reſpondere communis intellectus; Occidat quidem impios Deus ſubitò, ſemel, irreparabiliter; ſic illorum improbitas exigit, benè quidem: at ſi iuſtos tentare atque explorare velit, non oportet diuturnos illis cruciatus inferre; ſed ſemel probatos iterum illos maiori, quàm antea fœlicitate cumulare, atq; beneuolẽtia complecti, ſecùs irridere videbitur ſuos. Et congruit vox pœnarum, *maſath*, quæ dicitur ab eleuando, & eſt propriè [tentatio;] nam cùm nos tentat, & probat Deus, magna à nobis petit; à (*maſa*) quod eſt eleuare, aut exaltare: vel deducitur, à (*mas*) quod eſt [tributum;] nam pœnarum, & ærumnarum ingentium tributum pendimus mundo, & vitæ huic, ærumnarum exactoribus.

L X X. מסה *vana hoc loco, idem quod tentatio.* נסה מס

7 *Et non rideat.* Alij negationem auferunt, & affeuetanter legunt, [de pœnis innocentum ridet.] Pagninus, Regia. Alij ablata negatione (nam hæc non eſt in Hebræo) cum interrogatione tamen efferunt, vt Tygurina, Eugubinus & alij; ſed ſenſus idem, & à noſtro interprete cum vehementia ſententiæ & ſignificationis redditus ſapienter.

Varia lect. *Pagnin.* *Regia.* *Tygur.*

Ruſus hoc loco ſuppoſitum verbi [ridendi,] dæmonẽ faciunt, Philippus & Caietanus; quòd ille rideat & gaudeat, videns hominem diuturnis malis confici; at verò poſt R. Leui, & R. Abraham, Pagninus, Vatablus, Eugub. quibus fauent Græci, referunt ad impium, qui dum videt iuſtum longioribus ærumnis, grauioribusque malis implicitum, illum ſubſannat, atque exiſtimat ſe iuſtiorem, vt qui mitiùs atque breuiùs puniatur. Sed plerique Latini, atque etiam R. Moyſes ſequuntur id, quod diximus; quod videlicet Deus ridere videatur, id eſt, complacere de iuſtorum ærumnis, aut irridere & deſpicere, cum illos non eripit malis.

Philipp. *Caietan.* *R. Leui.* *R. Abrah.* *Pagnin.* *Vatabl.* *Eugub.* *R. Moyſes.*

X X I I I I. Terra data eſt in manus impij, vultum iudicum eius operit; quòd ſi non ille eſt, quis ergo eſt?

1 *Grauis obſcuritas huius ſententiæ. Prima expoſitio. Praua affectiones mentem obnubilant. Deum ridere ærumnas, quid.*
2 *Tres aliæ huius loci explanationes. Dæmonis poteſtas in iniquos principes, & iudices impios. Dæmonis cognomen. Quis diuina ſcrutatur, cæcutit.*
3 *Commodior explanatio.*
4 *Iudices opertam habere faciem, quid; quid ſuſcipere faciẽ.*

NVnc, vbi ſummus eſt lectionum Hebrææ, Græcæ, Latinæ conſenſus, ſumma eſt in ſenſu difficultas, & in interpretibus diſſenſio. Et quidem primò D. Thom. cum præcedentibus ſic connectit; Si ridet Deus, videri quidem poſſet, hominum ærumnas & calamitates per ſeipſas conſideratas illi placere, tuncque diceretur terra, mundusque vniuerſus traditus, atque permiſſus manibus, & poteſtati impiiſſimi alicuius, ſæuiſſimique tyranni, qui operta atque obnubilata ignorantiæ, aut alicuius prauæ affectionis tenebris, mente, & ratione prauè & corruptè de rebus iudicaret, ſæuiretque in bonos & pios; quod ſi huiuſmodi impius, atque tyrannus, qui mundum adminiſtret, nemo eſt, quis tandem erit mundi rector & gubernator, niſi Deus? 1

Maxima huius ſẽtẽtiæ obſcuritas. *Prima expoſitio.* *D. Thom.* *Deus ridẽt ærũnas, quid indicet.* *Affectio praua mentis oculos obnubilat.*

Secundo, Eugub. & alij; Hæc, quæ indiſcriminatim omnibus eueniunt mala, & præſertim quidem bonis, propterea accidunt, quia terræ poteſtas permiſſa eſt impiiſſimo Dæmoni, qui dicitur [Mundi rector, & tenebrarum harum poteſtas;] qui etiam efficit, vt alij Reges, principes, & iudices, quaſi obuelatos haberent oculos, cæcè atque ſine diſcrimine vllo de rebus iudicent: & ſic contingat frequenter, vt malè accipiant viros bonos; idque Deus permittit petente, & procurante Dæmone; vel cum Caietano, Deus operit vultum iudicum terræ, id eſt, Dæmonum, qui nobis inuiſibiles ſunt. 2

Secũda expoſitio. *Eugub.* *Epheſ.6.12.* *Dæmon obuelat oculos iniquorum principum.* *Caietan.*

Tertio, alij de impiorum proſperitate & impunitate ſententiam hanc accipiunt; Qui ſuperbit, & inſoleſcit ſuſcepta poteſtate, & regno, dum flagellatur, & vritur pauper, flagellatur vir innocens, & irridetur etiam; ſed quid mirum, cùm mundi iudices corruptiſſimi ſint. Tygurina; [Terræ gubernatio impio permittitur, qui faciem iudicum eius obuelat: ſi Deus hæc non agit, cedò vbi alius, qui agat? Vatabl. autem: Qui omnia impunè facit conniuentibus iudicibus, efficit vt iudices diſſimulent ſe videre ipſius flagitia, neque eſt, qui hoc negare audeat.]

Tertia interpretatio. *Iudices corrupti.* *Tygurin.* *Vatabl.*

Quartò, Polychron. ad Deum refert; quia innocentes dati ſunt in poteſtatem dæmonis Philipp. Quia terra meæ carnis, meique corporis permiſſa eſt dæmoni (is enim antonomaticè impius dicitur) quod, inquam, hoc à Deo fiat, oportet nobis obſcurum eſſe, & minimè exploratum. Illorum igitur qui audaciùs diuinæ iræ cauſas atque æquitatem perſpicere atque iudicare conentur, facies atque oculos cooperiri, id eſt, acri eius rei cogitationi tenebras prorſus offundi; nam hæ ſunt ſublimes Dei cogitationes, & capitis illius arcana, mortalibus ignorata: ideò enim ſponſi caput nigerrimis capillis conueſtitum dicitur. [Comæ eius nigræ quaſi coruus,] videlicèt, quòd diuinæ mentis arcana, obſcura nobis & ignorata ſint: non aliter cœleſtes illæ mentes, dum diuinam ſanctitatem laudant prætentis alis, aut facies ſuas, aut Dei ipſius faciem [obuelant,] tum quod Deus ſuæ mentis arcana occultet & abſcondat; tum quod ipſi angeli non audeant oculos attollere ad diuinæ ſapientiæ occulta perſcrutanda.

Polychr. *Philipp.* *Impius cuius cognomen.* *Qui diuina ſcrutantur, cæcutiũt.* *Cant.5.11* *Iſa.6.2.3.*

Alij per expoſtulationem quandam interpretantur; Quare terra data eſt in manus impij? quare is impius ipſe faciem iudicum eius operit? quaſi diceret; Hæc eſt dæmonis tyrannis, qui iudicum, & regum terræ, hoc eſt, illorum meorum amicorum, qui meæ vitæ iudicium ſuſcipiunt, ita corrumpit atque deprauat, vt nonniſi ſiniſtrè atq; corruptè de mea innocentia ſtatuere atque iudicare poſſint.

Quarta ſententia.

Hinc

3 *Cōmodior interpretatio* Hinc perſpici poteſt, non tam alicuius certæ interpretationis veritas, quàm huius ſententiæ certa atque vera obſcuritas & dubitatio: Si quid verò conferre ad elucidationem poſſit, ex enarratis hanc nos huius loci ſententiam componamus; Dum innocens perinde atque impius conſumitur, videri poteſt adminiſtrari terra ab impio aliquo principe, qui non niſi cæcos atque ignorantes iudices, atque magiſtratus conſtituit, qui omnia iura peruertant, & ius ſuum cuique minimè ſeruent: ideò enim cæcam faciebant fortunam, aut velatam oculos, quòd malis bona, mala bonis indiſcriminatim conferrentur. Quòd ſi Deus neque impius, neque cæcus eſt (omninò enim ſtulta illa vox eſt: *Iob 22. 14.* Non conſiderat; non videbit, qui enim finxit oculum, *Pſ. 93. 7. 9.* non conſiderabit, neque videbit?) Quis alius erit huius erga pios atque impios prouidentiæ rationiſque agendi au- *Auguſt.* thor? Auguſtinus. [Quod ſi non facit Deus iudicium iuſti vel impij, quis poteſt facere?] Veriſſimè igitur (inquit Iob) à me dictum fuerit; [Innocentem & impium ipſe conſumit,] occulto quodam iudicio, & arcana ſuæ prouidentiæ *Pſ. 118. 120* ratione. Hæc videlicet [iudicia] ſunt, quæ ego [timeo,] videlicèt alterum, quo impios diutiùs bonis frui permittis; alterum, quo probos, & nihil mali commeritos diutiùs vexas, & longis ægritudinibus, atque inſolitis ſupplicijs excrucias. Neque valde refert, quòd quidam illa vltima verba ad Baldad referunt; Nemo hæc, quæ dico, negare audebit, niſi tu, ò Baldad, neges. Nam prioris partis ſenſus idem conſtat.

4 Sed illud, quod ad [opertam iudicum faciem] pertinet, poterit ſane non ſolùm ignorantiæ ſymbolum eſſe, aut inertiæ cuiuſdam, & ſomnolentiæ (nam princeps atque iudex oculatiſſimus, peruigilque eſſe debet) ſed etiam innatæ cuiuſdam inhumanitatis, atque ſæuitiæ, quæ nolit innocentem oppreſſum & afflictum reſpicere, nec vlla illius *Eccl. 4. 5.* commiſeratione tangatur: contra quam dictum eſt, [Ab inope ne auertas oculos tuos, propter iram] Ardent enim ira & furore diuini oculi aduerſus eos, qui ſuis oculis, & humanitate pauperes & miſeros nō dignantur. Ideò enim intra oculum pupilla eſt, vt intelligant ij, qui munus & officium oculorum in rep. obeunt, debere in ſuis præcordijs pupillum, & miſeros quoſque complecti ſumma beneuolentia: ſicut econtrà reſpicere aliquem, aut [ſuſcipere faciem alicuius,] *Reſpicere, aut ſuſcipere faciem alicuius.* miſericordiæ, beneuolentiæ, reuerentiæ eſt. Tum etiam ſolebant iudices intra cortinas ſe continere, cùm contra reum capitis ſententiam pronuntiabant. Iudicum quoque illa imago eſt, manibus truncis, velatis oculis, vt incorruptè de rebus iudicaturi ſignificarentur, *Iſa. 11. 3.* [non ſecundùm viſionem oculorum,] ſed ex reipſa & veritate. Poterit itaque per opertos oculos ſignificari ſummum ius, ſummaque iudicij ſeueritas, nulla cum miſericordia, nulla cum humanitate, atque facilitate coniuncta, aut *LXX.* temperata. Quod verò Septuaginta legunt, [Facies iudicium eius operit,] licèt ab Hebræo diſſentiat, hunc ſenſum habere poterit; impium eſſe iudicare de rebus ſecundùm faciem, & iudicium, vt ita loquar, cadere ſuper faciem, *Auguſt.* id eſt, ſiſtere in facie hominum dijudicanda; potius quam in aſſerenda veritate. Auguſtini lectio longè aliena; [faciens iudicium eius operit.] Cuius non alium commentarium, quàm ipſius Auguſtini verba ſubijciam; [Facienatipſius impij iudicium aut iuſti; in hoc enim tempore opertum eſt; aut certè hoc ipſo facit iudicium eius, id eſt, ideò illum punit quo occultat Deus prouidentiam ſuam vt eſt pro magnitudine iræ ſuæ non requiret; vel eo iuſtum vindicat, quo occultat ei.

XXV. Dies mei velociores fuerunt curſore; fugerunt & non viderunt bonum.

1 *Vitæ breuitas ex triplici comparatione. Curſorem quæ ſtimulare ſoleant. Illuſtrata Sapientia ex Græco.*

2 *Leuitas, & velocitas idem, Vita leuis, vt quæ vacua bonis aufugiat.*

3 *Iuſti non perinde ac impij erga vitæ fugacitatem, & vt hac non eodem modo capiuntur ſapientia ſolent.*

4 *Quid non videre bonum: viſus inter reliquos ſenſus velociſſimus.*

5 *Cuiuſmodi ſint nomina, quæ impij temporali fœlicitati imponunt; cuiuſmodi illa, quibus Sapientia explicat. Temporalia verò bona, bona non ſunt.*

Ergo (inquit Iob) quamuis benè de Deo, deque diui- 1
na prouidentia, atque æquitate ſentiam, licebit mihi tum præſentes ærumnas, atque malorum diuturnitatem, tam præteritæ fœlicitatis breuitatem atque inconſtantiam lamentari. Vitæ autem breuitatem triplici ſimilitudine explicat, ducta ex ijs, quæ in tribus elementis, terra, aere, mari, velociſſima ſunt, & dicto citiùs prælabuntur, Curſore, Naui, Aquila. [Curſor,] qui feſtinat, nunquam conſiſtit, quem timor alicuius periculi declinandi conijcit in fugam, vel aliqua alia cauſa quæ nullas moras patiatur ſtimulet ad currendum. Sic quoque Sapient. 5 in comparationem adducitur, [Nuntius percurrens.] Licèt enim in Græco potiùs ſit nuntium, aut alicuius rei fama prætercurrens, eleganter noſter reddit [Nuntius,] quem tanquam angelum quendam, euangeliorum accipiendorum cupiditas pro læto & fœlici nuntio vehementer ſtimulet ad currendum, ne alius prior euangelia præoccupet, & laniam deferat: quare eleganter Septuag. habent [Nuntius præcurrens:] Similiterque plurima exemplaria Vulgata. Non ſolùm igitur cucurrerunt, ſed velociſſimè aufugerunt.
Vitæ breuitas, multiplici comparatione explicatur. Curſorem quæ ſtimulare poſſint. Sap. 5. 9. ἀγγελία. LXX.

Velociores. Licèt leuitas, atque velocitas tum ex Græco, 2
tum ex Hebræo atque Latino pro eodem accipiātur, nam grauia minimè velocia ſunt, leuitas volucris eſt; & leuis armaturæ milites celeriter ſubueniunt: tamen non inutiliter lectio Septuag. [Vita mea leuior eſt curſore,] premi poteſt, vt non ſolùm velocitatem, ſed etiam leuitatem illam conſideremus, quæ nihil ex huius vitæ bonis ſecum exportat, quo grauari poſſit; quæ vacua eſt omni pondere, & ſarcina. Non ſolum igitur [fugiſſe] dicit, ſed nihil illos [boni] aut certè leuiſſimi, detinuiſſe ſignificat. Vaniſſimi, leuiſſimi fuerunt, cùm viderentur æterna ſpecie pleni diuitijs, & iucundiſſimis voluptatibus, neque tam citò exhauriri euacuarique tantam fœlicitatem potuiſſe. Pro ſumma igitur leuitate [fugerunt,] cùm nihil boni ſecum exportarent, neque vidiſſent, id eſt, experti fuiſſent.
Leuitas & velocitas idem. LXX. Cuiuſmodi ſit vita leuium.

3 *D.Thom. Diſcrimen iuſti & impij in fruenda vita.* Sed obſeruat D. Thom. non eodem modo iuſtos, atque impios ſe habere ad res temporales; nam qui illis hærent, & in illis finem ſuum conſtituunt, non fugiunt illas; potiùs huius mundi proſperitas fugit eos, cum illam amittunt; at qui ad veram alterius vitæ fœlicitatem incitatis votis contendunt, hi fugiunt, &, vt D. Thom. verbis vtar, magis pertranſeunt fœlicitatem huius mundi, quàm pertranſeantur ab ea: arguté & piè: ſolidè quoque dictum fuiſſet, ſi perinde ac impiorum eſt illa vox Sapien. cap. 5. [Tranſierunt omnia illa:] Iob ſimiliter non dixiſſet non te, ſed [dies ſuos,] id eſt, proſperitatem etiam omnem [aufugiſſe:] & aliquando precetur, vt [reuertatur oculus ſuus, vt videat bona.]

Ergo quod ad rem attinet: vitæ breuitas dupliciter explicari ſolet, aut per noſtrum diſcurſum, aut per rerum temporalium fugacitatem atque receſſum. Cum enim illa ſeparatio, quam mors efficit vtrinque intercedat, idem omnino ſignificatur, ſi dicas, vita me deſeret; ac ſi dicas, abibo ego, deſeramque vitam. Certè Iob eadem, qua Eccleſiaſtes, ratione hominem fugientem efficit. c. 1 [Generatio præterit, generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat,] id eſt, Cum res aliæ mundiales permaneant, & conſiſtant, tamen ſolus homo rebus omnibus corruptibilibus vanior & corruptibilior eſt, vt qui prætereat, & fugiat velociſſimè, terra, mundo, rebus alijs, bonisque temporalibus permanentibus. Sic explicat eo loco Hierony. [Quid inquit, vanius hac vanitate, vt alijs morientibus naſcantur alij, & homo nunquam permaneat; cùm terra, quæ propter hominem facta eſt, in æternum ſtet?]
Vita breuitas quemodo explicari ſoleat. Eccl. 1. 4. Hieron.

Et non viderunt bonum. Diuus Thomas & aliqui Latini 4
explicant; non viderunt illud bonum ſolidum, atque perfectum, in quod mens humana tendit, & quo homo beatus eſt: vt inde colligat, ſi iuſtorum remuneratio in hac vita eſt, iuſtus ego non ſum, qui in hac vita infœlix, & miſer ſum. Sed de hac interpretandi ratione ſæpe diximus. Caietanus verò nomine [boni] perfugium aliquod intelligit, ad quod diuertere, & confugere, qui fugit, poſſit: durè, & aliene. Nam germana [non videndi bonum] ſententia eſt, nullum, aut certè leuiſſimum experimentum aut guſtum percipere potuiſſe humanæ fœlicitatis, vt quæ nō verſata fuerit ante oculos diutius. Eadem profectò ſententia cum illa Eccleſ. 1. [Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur;] vix poſſe hominem de rebus conſpectis iudicare, aut guſtum illarum aliquem capere, quas non niſi
D.Thom. Quid non videre bonum. Caietan. Eccl. 1. 8.

niſi in celeri quodam decurſu videre illi liceat, videlicet currenti; neq; illarum auditione, & vocibus frui, niſi fugienti. Et latet quidem in illa locutione, [non videndi bonum] amplificatio quædam huius breuitatis; nam viſus eſt, vt philoſophus dixit, qui facilius, meliuſque reliquis ſenſibus de rebus iudicare poteſt; auditus deinde, quaſi dicat; Non modò vitæ huius bona apprehendere, attingereque, guſtare, aut delibare non potui (nam hæc non omnino ſemper licent, & temporis ſpatium aliquod requirunt) ſed neque, quod maximè facile, quod nemini non licet, quod nulla mora, nullo diſpendio fieri ſolet, videre: videlicet, boni, & fœlicitatis conſpectu aliquandiu frui, non eſt mihi permiſſum.

Viſus inter reliquos ſenſus velociſſimus.
Ar. 1. Metap.

5 Sed dum Iob ait, [ſe non vidiſſe bonum,] non ſolùm vitæ breuitatem ſtatuit, ſed nullius boni nomine præſentis vitæ fœlicitatem dignatur: quod eſt obſeruatione digniſſimum: & quidem hæc eſt impiorum quædam praui affectus, & voluntatis in bona creata detorſio, vt quantumuis in inferno dicant, [Errauimus a via veritatis;] ſed practicum illum errorem retineant, vt vitæ huius bona, breuiſſima quidem, atque fugacia fateantur, ſed boni tamen nomine ſemper explicent, & ſe adhuc illis inhærere ſignificent. [Tranſierunt (inquiunt) omnia illa tanquam vmbra] Fugax hæc eſt, atque labilis, ſed iucundiſſima eſſe ſolet; præſertim vbi perfugium eſt, vel in turbine, & tempeſtate, vel in æſtu & ſiti; ſicut Iſa. 32. dicitur; [Sicut qui abſconditur à vento, & celat ſe à tempeſtate; ſicut riui aquarum in ſiti, & vmbra petræ prominentis in terra deſerta. Seruus quoque deſiderat vmbram, & tanquam nuntius percurrens (nihil lætius lætiſſimo nuntio; quamuis primus ille lætitiæ flos breui marceſcat atque decidat:) & tanquam nauis, quæ pertranſit fluctuantem aquam (onuſta quidem mercibus pretioſiſſimis, quarum procul & de vltimis finibus ſit pretium; quæ de longe portet panem ſuum;] ſed tamen breuiſſimè quoque prætereuehitur) cuius cùm præterierit non eſt veſtigium inuenire, neq; ſemitam carinæ illius in fluctibus; aut tanquam auis, quæ tranſuolat in aere (liberè vagatur auis nulla cura aut ſolicitudine parandi victus; nam [neque ſerit neque metit, & tamen pater cœleſtis paſcit illam;] liberæ igitur ſolutæque omni moleſtia atque labore, viuendi rationis ſymbolum eſt; cùm etiam dictum ab Eliphaz ſit, [Homo naſcitur ad laborem,] & tamen tu, ò Iob, quaſi humanæ conditionis expers, videris ad deſidiam, & voluptatem natus, tanquam auis ad volatum Breuiſſimè quoque prætereuolat auis) & ſcindens per vim itineris aerem commotis alis tranſuolauit, & poſt hoc nullum ſignum inuenitur itineris illius; aut tanquam emiſſa ſagitta in locum deſtinatum (mirabilis eſt enim illa ſagittariorum in collimando, & cõfigendo ſcopo voluptas; mirabilis quoque impiorum cupiditas in attingendo ſuorum deſideriorum ſcopo, aut in ſumenda de ſuis hoſtibus vindicta, configendaq; illorum potentia: ſic enim inter ea, quæ ſummis votis expeti ab hominibus ſolent, computatur vltio, aut vindicta ſumenda de inimicis. 3 Reg. 3. [Non petiſti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorũ tuorum: & tamen ſagittæ] fœliciter ex arcu emiſſæ breuiſſimus tactus eſt; [diuiſus enim aer continuò in ſe reclusus eſt, vt ignoretur tranſitus illius: ſic & nos, nati continuò deſiuimus eſſe, & virtutis quidem nullũ ſignum valuimus oſtendere (vides hæc omnia nomina boni alicuius, atq; iucundi ſpeciem præ ſe ferre) talia dixerũt in inferno hi, qui peccauerunt;] ſed Sapientia, illa ab impijs impoſita temporali fœlicitati nomina, minime probare, confirmareuè videtur; potiùs illa corrigit compellationibus alijs vetentibus, quæ cum breuitatem, tum inutilitatem omnis boni atque iucundi expertem ſignificent: quoniam (certè; aſſeuerantis eſt, & ſuperiora partim corrigentis, partim amplificantis) ſpes impij tanquam lanugo eſt (propriè, puluis leuiſſimus, qui nulli rei aptus, oculis infeſtus eſſe ſolet) quæ à vento tollitur: & tãquam ſpuma gracilis quæ à procella diſpergitur (quæ præterquam quòd vana, & inutilis ſit, a procella excitatur, ab ipſaq; diſpergitur, & comminuitur: ſic vitæ ſuperbiam, vitæ ipſius faſtus efficit, cum vita quoque ipſa euaneſcit atque diſpergitur) & tanquam fumus; (is lachrymas excutit, obnubilatq; lumina, fumus enim oculis, ſicut acetum dentibus) qui à vento diffuſus eſt: & tanquam memoria hoſpitis vnius diei prætereuntis: (non quidem viatoris; nam is quiete & voluptate aliqua frui in hoſpitio potuit; ſed tanquam memoria ſtabularij atque cauponis, quem viatoris memoria leuiſſima ni-

Vita huius bona, bona non ſunt.
Sap. 5. 6.
Impij temporalib. bonis, tanquã perpetuis inhærent.
Vmbra fugax, ſed iucunda.
Iſa 32. 2.
Iob 7. 2.
Sap 5. 9. 10.
Nauis, quã afferat voluptatem.
Pro 31. 14.
Sap. 5. 12.
Matt. 6. 26
Auis, ſymbolum liberioris vitæ.
Iob 5. 7.
Sap. 5. 22.
Voluptas in collimando & ſagittando.
3. Re. 3. 11.
Sap. 5. 15.
Bona temporalia, quibus nominibus explicẽtur a Sapiẽtia.
Lanugo, quid propriè.
Χνοῦς
e ua ſulici en, fumus.
Pro. 10. 26.

hil omnino delectat. Igitur inquit Iob; [Fugerunt dies, & non viderunt bonum;] in quibus præter breuitatem nihil boni iucundique inueniri potuit.

XXVI. Pertranſierunt, quaſi naues poma portantes; ſicut aquila volans ad eſcam.

1 *Pertranſire quid propriè.*
2 *Vnde dicantur naues poma portantes: varia ex Hebræo lectiones & deductiones. Piratica naues velociſſima. Amplificatio breuitatis vitæ.*
3 *Naues poma portantes cur velociſſima: vita fœlicitas leuiſſimum, fugaciſſimum, immaturum pomum.*
4 *Aquila velociſſima. Vultur triduo antè præſagit cadauera.*

Pertranſierunt. Nõ ſolùm dicit abitionem, & receſſum, ſed etiam mutationem quandam, conſumptionemve rei deficientis, atque euaneſcentis: atque hæc ſignificationis vis ineſt Pſalm 89 [Manè ſicut herba tranſeat,] ideſt, deficit, marceſcit, conſumitur. Et Cant. 2. [Imber abijt & receſſit] ideſt, defecit, euanuit Non aliter ergo [pertranſierunt,] diſparuerunt, euanuerunt ex oculis & memoria. 1 הלף
Pertranſire, defectũ rei euaneſcentis affert.
Pſal. 89. 6.
Cant. 2. 11.

Quaſi naues poma portantes. In originali, Naues, *ebeh*, de quo nomine controuerſia eſt. Nam Rab. Salomon apud Pagnin. ipſeq; Pagnin. & Regia, Caietan. Iſidorus Clarius exiſtimant *Ebam*, vel, *Ebeh*, eſſe nomen rapidiſſimi fluminis in Arabia, qui ſecum ſua rapiditate naues, licèt vltrò currentes, impetu incredibili rapiat Rab. verò Dauid Vatablus, & alij Hebraizantes vocem illam deducunt à radice, *Abah*, quod eſt velle, aut concupiſcere; vertuntque, [Naues* voluntatis, aut, voluntarias,] ideſt, vltrò & voluntariè currentes, & nauigantes: Vel, vt voluntas ad nautas referatur, quarum, videlicèt, nautæ vehementer deſiderant celerem nauigationem; vel vt tẽpeſtiuè merces ſuas in portum inuehant; vel diſtractis iam mercibus tempeſtiuè ſoluant è portu; quæ pro illorum voluntate mouentur velociſſime. Symmac. [Quaſi naues feſtinantes.] Sept. [Nunquid eſt nauibus veſtigium viæ? quod ad vitæ breuitatem, ſicut & ille locus Sap 5. pertinet; & poteſt eſſe vox eadem à *aiab*, quod eſt [inimicari,] ideſt, inimicitias, aut piraticam exercere; q. d. Tranſierunt tanquam naues piratarum; aut cum nauibus piratarum, & hoſtium. Nam cùm iſtæ onerariæ non ſint, ſed tãtùm ad faciendam prædam comparatę, & vel ad aggrediendum, vel fugiendum, leuiſſimæ, & expeditiſſimæ ſunt; tum etiam breui, inopinatòque: ſignificare ergo poterit prædam ſuorum bonorum factam ab hoſtibus. Et quidem poteſt eſſe elegans ad curſorem alluſio, atq; etiam amplificatio; qui currit enim, ſiue pedes, ſiue eques fatigari ſolet, & in dies laſſari. At nauis, quę vltrò nauigat, aut nauigantes, tum multò celeriùs, atq; concitatiùs feruntur, tum ſine vlla, aut laſſitudine, aut quieſcendi, ſiſtendiq́ue curſum neceſſitate; comedentes, dormientes, quieſcentes nauigare poſſunt. Non aliter abeunt dies, & fugiunt tempora edentibus nobis, atq; bibentibus, dormientibus, aut aliquid aliud facientibus. Alij verò, vt Thargum, atq; Hieronym. deducunt à radice *abah*, quod eſt creſcere, aut fructificare, & ideò dixerunt, [Naues fructum, aut, poma portantes.] Has enim velociſſimas oportet eſſe vel propter leuitatem mercium, quæ non magni ponderis ſunt; vel propter periculum putreſcendi, ſi diuturnior nauigatio ſit. Licèt autem hic poſſit attendi ſimilitudo quædam omnium vitæ bonorum, atque voluptatum cum pomis leuiſſimis, fructibuſque, qui tenuiſſima quadam dulcedine, breuiq; guſtu ſe nobis commendant, quamuis (inquam) non ſolùm ſine flore herba leuiſſima, non ſolùm caducus ſine fructu flos; ſed fructus tandem ſint. Certè eiuſmodi poma fructus ſunt nõdum matura, ſed acerba, & in prima quaſi germinatione & procreſcentia; hæc eſt enim propria ſignificatio, *abah*, vt ſupra quoq; diximus. Quamuis autem non immaturus fructus, ſed ad maturitatem iam perductum pomum ſit, eiuſmodi tamen eſt, quod niſi velociſſima naui exportari nõ poſſit, ideſt, quòd citò putreſcat, atque putreſcat; ſunt enim huiuſmodi vitæ bona fructus illi æſtiui, quos medici fugaces appellant, quique ſaluti incommodi ſunt. Sed hic tamen, non tam cum pomis, quàm cum [nauibus poma portantibus] ſimilitudo ſit.

2 אבה
R. Salom.
Pagnin.
Caiet.
Iſid. Clar.
R. Dauid.
Vatabl.
אבה
**Que nauega a plazer co viento largo, como ſe podrìa deſſear.*
Symmach.
L X X.
Sap. 5. 10.
איב
Piratarum naues velociſſima.
Amplificatio fugacitatis vitæ.
Thargum.
Hieron.
אבה
3
Vita fœlicitas pomũ leuiſſimum, & fugaciſſimum.
Vita huius fruct⁹ acerbi.
אבב

Et ſicut aquila volans ad eſcam. Aquilarum genus velociſſimum eſt; ſed ad pernicitatem accedit famis ſtimulus, qui multò velociorem volatum efficit. Nunquam quoq; 4
Aquila velociſſima.

volando

Iſa.40 31. volando deficere, indicat id Iſa.40. [Aſſument pennas, vt
Vultur tri- aquilæ; current, & non laborabunt; volabunt, & non de-
duo antè ſ- ficient.] Fortè autem de illo aquilarum genere loquitur,
ſagit cada- quod vulturem vocamus, de quo Plinius lib 10. cap. 9 ſcri
uera. bit, triduo antè, aut biduo volare, vbi cadauera futura
Pli. lib. 10. ſunt: cum quo facit illud Plaut.
cap 9. *Vide vt iam, quaſi vulturij, triduo*
Pla. in Tru *Prius prædiuinant, quo die eſuri ſiunt.*
culento. Quare ſignificare poterit Iob ſe ante tempus abripi, &
conuolaſſe ad illum mortem multò antè, quàm naturali-
ter mori debuiſſet; videlicèt edentibus in illius corpore
doloribus, atque cruciatibus ingentem ſtragem; & iam
cadauerinum illius corpus præſagiente, & ſubolfaciente
vulturina morte. Ergo cùm tam breuis vita hæc ſit, tam
fugax vitæ fœlicitas, illud tantùm de illa dici veriſſimè
Apoc. 17. 8. poteſt, [Fuit & non eſt:] nihil enim aliud poſt ſe relin-
quit, quam quoddam fuiſſe.

XXVII. Cum dixero; Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, & dolore torqueor.

1 *Variæ interpretationes: indicatur optima.*
2 *Quid ſit commutare faciem: Totus homo in facie. Iuſtorum facies læta, impiorum exuſta, & nigra. Explic. Salomon.*
3 *Commutare faciem, diſſimulantis eſt: explicatur Samuel. Facies, aut vultus pro ira. Illuſtratur Ieremias.*
4 *Hebraizantium diſſenſio à Vulgato.*

1 Philippus. QVidam Latini, quod indicat Philippus, ſic explicant;
Si mecum ipſe agam, & ſtatiam ab huiuſmodi la-
mentis me continere, minimè poſſum; nam ſi verba ſup-
primo, torqueor vehementer; cogorq; ſtatim externa do
loris ſigna commutata facie, & vultu præbere. Non mul
Tygur. tò aliter Tygurina, atque Vatabl. Si quando dico præci-
Vatabl. pioq; mihi ipſi, huiuſmodi triſtium querelarum obliuiſci
vultuſq; triſtes deponere, commutareque faciem, rurſus
D. Thom. dolore torqueor, & recrudeſcit vulnus. D. Th. & aliter, &
quidem paulò difficiliùs; [Si dixero, nequaquam ita lo-
quar;] videlicèt, me iuſtum eſſe; ſed me impium fateri;
ſtatim [commuto faciem meam,] ideſt, verto me ad aliã
ſolicitudinem mea peccata inquirendi, quæ me vehemen
Simplicior ter torquet. Sed præſtat prior interpretatio, à qua Græco-
expoſitio. rum lectio atque ſententia quamuis nonnihil diuerſa ſit,
ſed Hebræo proxima eſt, & elegantem habet ſententiam.
LXX. Sic legunt Septuag. [Si loquutus fuero, obliuiſcar, dum lo-
quor; declinans in faciem ingemiſcam.] Cuius primæ par
Olympiod. ti duplicem expoſitionem adhibent Olymp. & Chryſoſt.
Chryſoſt. [Si dixero,] ideſt, ſi me tueri oratione voluero. [nequa-
quam ita loquar] ideſt, doloris acerbitas obliuionem mi-
hi dicendorum, & ſemel cœptæ orationis adducit. Vel,
Olympiod. quod acutè indicat Olympiodorus; Si dicere pro me ve-
lim, nimium ea oratio longa futura erit, nam faciendi fi-
nem ſtatim obliuiſcor, elatus ſtudio conquerendi. Sed in-
terpres ſententiam fontis dilucidè, & fideliter expreſſit;
nam pro eo, quod eſt, [Nequaquam ita loquar,] ſubeſt in
originali, [Obliuiſcar ſermonis mei,] ideſt, huiuſmodi
2 querulæ orationis tædium iam relinquam.
Quid ſit cō- Eodem pertinet [commutare faciem,] ideſt, triſtem,
mutare fa- & lachrymabundam [faciem] cum ſerena fronte, & ala-
ciem. crioribus oculis [commutare;] cordis enim index, vultus
Totus ho- eſt; totuſq; homo eſt in facie, vt id quod de cordis praui-
mo in facie tate dictum eſt Iſa 3 quòd ſe vultu prodat, [Agnitio vul-
Iſa. 3 9. tus eorum reſpondet eis:] ideſt, facilè ea vultu agnoſci-
Eccl. 19 26 tur, & deprehenditur illorum prauitas; in vniuerſum dici
** El bië, o el* poſſit de quolibet animi affectu, vt ait Eccleſ. c. 19 [Ex vi-
mal à la ſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſa-
cara ſale. tus. Sic dicitur Eccleſ. 8. Sapientia hominis lucet in vultu
Eccl. 8. 1. eius; & potentiſſimus faciem illius commutabit,] id eſt,
Sapientiæ Sapientiæ beneficio reddi hominum vultum ſerenum, hila-
frons exper- rem; cùm tamen ſtultorum atque impiorum [facies com
recta, & la buſtæ ſint, ſicut nigredo ollæ;] ideſt, obſcuræ, atq; triſtiſ-
ta. ſimæ: [& potentiſſimus quiſque, quamuis magna digni-
Facies ni- tate atque potentia præditus ſit, atque natura ſua toruum
gra ad tri- hab at vultum, triſtem, minacem, accedente ſapientia
ſtitiam. emolliet vultum & [faciem illius,] ideſt, ſuum, atque be-
Iſa. 13 8. nignum, facilem, gratioſum ſe præbebit omnibus. Non
Nahu 1. 10 aliter hic Iob cogitabat aliquando de deponenda, ſi fieri
Thren. 4. 8. poſſet, triſtitia vultus, [& immutanda facie.] Et rectè

cum hac ſententia conſentit verbum originale [commu- *Quid pro-*
tandi,] quod hoc loco eſt, *ghazab*, & propriè ſignificat di- *priè cōmu-*
mittere, aut relinquere. *tare.*
Poſſet etiam hæc vultus commutatio eſſe, quaſi diſſimu עזב
latio quædam interni doloris. Sicut 1. Reg. 21 dicitur [Da- 3
uid immutaſſe os,] vel vultum ſuum [coram Achis;] quod *Cōmutare*
diſſimulantis fuit, & fingentis inſaniam: rectèq; in hunc lo *faciem, diſ*
cum conuenter; Cùm ſtatuo [faciem meam commutare,] *ſimulātis eſ*
ira, indignationem, dolorem, quæ ſe vultu produnt, com- *ſe.*
primere, & diſſimulare &c. Vultus autem aut [facies] pro *1. Reg. 21.*
indignatione, & ira, aut vultu irato, & indignante frequēs *13.*
eſt in ſacris; Pſal. 33. [Vultus (indignabundus, minax) Do *Vultus aut*
mini ſuper facientes mala Et Thren. 4 Facies (ira) Domi- *facies pro*
ni diuiſit (ablegauit, expulit) eos: non addet, vt reſpiciat *ira.*
(blandè, atq; benignè) eos.] Illud autem [commuto,] & *Pſ. 33. 17.*
verba alia præſentis temporis, mentis decretum afferre ſo *Thre. 4 16.*
lent, ideſt, [commutabo,] aut ſtatuo commutare; Chal- *Verba præ-*
dæus;] Dimittam iram meam.] *ſentis tem-*
Et dolore torqueor. Maior eſt in hoc verbo Latino inter- *poris, men-*
preti cum Hebraizantibus controuerſia: nam verbum *ba-* *tis decretū*
lag, dicunt ſignificare conſortari, aut roborari: quare hoc *afferunt.*
loco cum R. Mardochai alij vertunt, [Et conſortabo, vel, 4
roborabo me.] Et quidem eodem ferè modo vertitur Pſ. *Hebraizan*
38. [Remitte mihi, vt refrigerer,] ideſt, & confortabor. *tium diſſen*
Sed ad planctum noſter interpres refert infrà, Iob 10. [Di- *ſio à Vulga*
mitte me, vt plangam:] & ad dolorem Ierem. 8. [Dolor *to.*
meus ſuper dolorem.] Quare illam vocis originalis con- בלג
fortationem, aut robur Vulgatus ad vim doloris retulit, *R. Mardoc.*
& ad acerbitatem cruciatuum, qui tunc vires ſumebant *Iſa 38. 14.*
maiores, atque vehementius torquebant animum. Qua *Iere. 8. 18.*
etiam ratione videtur etiam legiſſe Septuaginta, [Com- *Vulgat.*
mouear omnibus membris.

XXVIII. Verebar omnia opera mea ſciens, quòd non parceres delinquenti.

1 *Timor iſte Iobi ad lethalia mala referendus.*
2 *Quid propriè vereri. Opus de labore, & calamitate. Scientia de experimento.*
3 *Quid parcere in Hebr. Innocentem eſſe, aut relinqui à Deo, ad pœnam, vel pœnæ abſolutionem. Expl. Moyſes, & Sam.*

CAietanus hoc etiam refert inter ea, quæ apud ſe face- 1
re ſtatuerat, videlicèt, cauere vel à ſuis querimonijs, *Caietan.*
vel ab alijs mœrentis, dolentiſq; animi ſignificationibus, *Ad quod re*
vt aliqua ex parte morem amicis increpantibus gerere vi *ferendus ſit*
deretur. Latini alij ad timorem, religionemq; ſe animi, ne *iſte Iobi ti-*
quid peccati vnquam admitteret ea diuinæ maieſtatis, at- *mor.*
que iuſtitiæ timore. Sed Septuagin. Chaldæus, & Hebrai- *Latini.*
zantes omnes ad calamitates, & dolores, quos patitur hoc *LXX.*
modo referunt; Licèt mihi ipſi imperare velim, atq; etiã *Chaldæus.*
coner, vt vel ſileam omnino, vel mitius, atque ſubmiſſiùs
ingemiſcam, nihilo tamē mihi melius futurum exiſtimo:
namq; eiuſmodi ſunt mea mala, vt grauiter mihi ab illis
timeam, tum quod lethalia ſint; tum quod vehementer
ſuſpicer non eſſe mihi a Deo remittenda, cùm adhuc con-
donatis iam doloribus, me apud vos innocentem non de-
clarauerit; ſed tanquã cum nocente perſtat agere irrogan
do, & promouendo ſupplicia. Quæ huius ſententiæ expoſi
tio cōfirmabitur quidem enucleatione ſingularum vocũ.
Verebar. Chaldæus, [Timeo.] Septuaginta. [Contremi-
ſco:] & certè, *Iagar*, certè ſemper timorem affert immi- 2
nentis calamitatis. Vnde dictum eſt ſuprà, cap. 3. [Quod *Chaldæus,*
verebar, mihi accidit;] & Pſalm. 118 [Amputa oppro- *LXX.*
brium meum, quod ſuſpicatus ſum;] pro quo Hieronym. יגר
dixit [quod reueritus ſum. Opera] autem hoc loco ſunt a *Vereri qđ*
radice *ghaſſab*, quod eſt contriſtari, aut laborare, efficere- *propriè.*
ue aliquid cum labore & anxietate animi: quod Vulgatus *Iob 3 25.*
explicat per [dolorem cordis] Geneſ 6 & [mœrorem ſpi *Pſ. 118 39.*
ritus. Iſaiæ 61. & afflictionem. Prouerb. 10 & Triſtitiam. עצב
2. Reg. 6. & oppreſſionem] 1. Paralip. 4. quare hic opus, la- *Opera quid*
bor eſt, afflictio, dolor; & quidem [laborem] diurnum ap- *propriè.*
pellare ſolemus, opus dici: & opera, labores eſſe ex Gen. 5 *Gen. 6. 6.*
conſtat; [Iſte conſolabitur nos ab operibus noſtris, & a *Iſa. 61 3.*
laboribus manuum noſtrarum & Gen. 3. In laboribus co- *Pro. 10. 22.*
medes ea ea, cunctis diebus vitæ tuæ:] quod antea dixerat; *2. Reg. 6 8.*
Maledicta terra in opere tuo: quod ſtatim explicat verbo *1. Par. 4 10*
operandi; Emiſit eum Deus de paradiſo voluptatis, vt ope *Gen. 5. 29.*
raretur terrã. Ergo inquit Iob; Quocunq; tandē remedio *Gen. 3. 17.*
vtar,

vtar, timendum mihi eſt à laborioſiſſimis operib. moleſtiſſimis laboribus, doloribus acerbiſſimis, quibus conficior; ſuperant enim omnem remediorum; atque medicamentorum vim & opem: Sciens ex meo ſenſu, mearum ærumnarum experientia certo mihi perſuadens; nã hæc cognitio non tam mentis eſt, quàm ſenſus, & experimenti, ſicut & id, Nunc cognoui (re ipſa & experimẽto) quod timeas Deum. Quod videtur imitatus, atque verbis clarioribus interpretatus Petrus, cùm ait, Nunc in veritate comperi, &c.

Sciētia, ad experiendũ. *Geneſ. 22. 12.* *Act. 10. 34*

3 *Quòd non parceres delinquenti*; in Hebræo triplex verbum, non mundificabis me, non declarabis innocentem. Sept. propriè, & eleganter; Nõ innocentem me ſines. Interpres, vt illuminaret Hebraiſmum, mutauit formam: nam cùm parcitur delinquenti, condonatur illi, remittiturque pœna, ac liber dimittitur, mundus, innocens, declaratur, & abſoluitur; Qui ſenſus, atque ſententia paſſim occurrit in ſacro ſermone. 3 Reg. 2 [Noli pati cũ eſſe innoxiũ.] Hebr. Ne mundes, ne abſoluas eum, ne iudices innocentẽ: Exod. 20. [Non habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtrà,] id eſt: aget cum illo tanquam cũ ſonte, non ſinet abire impune. Num. 14. [Auferens iniquitatẽ, & ſcelera, nullũq. innoxiũ derelinquens.] exigit n. ſceleris pęnas. Nahum. 1. [Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundãs non faciet innocentem:] tarda licèt, ſed aduenit tamen numinis vindicta. Ergo ait Iob: Non fruſtrà mihi timeo ab iſtis meis ſupplicijs, vt qui intelligã nunquam remittenda iri; neque te, ò Deus, mecũ acturum vnquam cum innocente, ſed ſemper noua, & exquiſita ſupplicia à me repetiturum. Similis ſententia Pſ. 75. [Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua;] id eſt; ex quo ſemel iraſci aduerſus aliquem cœperis, nemo tibi reſiſtere poterit, nemo deprecari pænam; nam cum ſtatuit punire, [etſi fuerint Noe, Iob, & Daniel,] atq. amiciſſimi deprecaturi pro populo, Non erit (inquit) anima mea ad populum, vt illum ab exilio reuocem. Quare cũ Sauli comminatur Samuel regni amiſſionem, & domus excidium, vt de minis certiſſimus nihil ille dubitaret, ſubiunxit: [Porro triumphator in Iſrael non parcet; non n. eſt homo, vt agat pœnitentiaam.] Triumphatorem appellat, qui rem, quam ſemel inſtituit, non dimittit, priuſquam ad exitum perducat. Qui ita cum hoſtibus agit vt moueat aduerſus illos bellum, conficiat, tandemque, triumphet. Cùm me igitur tanquam hoſtem oppugnes (ita inquit Iob) non parces delinquenti, priuſquam de mea vita triumphes.

נקה *Quòd parceres in Hebr.* *LXX. Innocentem vlnequis, aut eſſe ad pœnam* *3 Reg 2. 9.* *Exo. 20. 7.* *Nu. 14. 18.* *Nahum. 1. 3.* *Pſ. 75. 8.* *Ezech. 14. 14. & 20.* *1. Reg. 15. 29.*

XXIX. Si autem & ſic impius ſum, quare fruſtrà laboraui.

1 *Variæ interpretationes, indicatur commodiſſima. Notatus Vatablus. Explicatus Dauid. Humani ingenij ad corporalia bona deterſio.*

2 *Variæ lectiones. Laborare quid propriè Iudex incorruptus, cuiuſmodi eſſe debeat in audienda cuiuſque defenſione.*

1 Evgubinus cum Vatablo exiſtimat, hęc dici ad Baldad ſuadentem Iobo, manè conſurgere ad orandum; Si (inquit) impius ſum, fruſtra orandi laborem aſſumã; nã peccatores Deus non exaudit; nec ſit diuina ira reuocabilis. Sed ſenſus, atq. ſententia Iobo indigna; tum illud indigniſſimũ eſt, quod annotat Vatablus, verba hæc eſſe hominis a Deo derelicti. Secundò, D. Tho. & alij cũ eo Latini; Si vitæ præteritæ laboribus, & aſſiduo pietatis ſtudio iuſtitiam, & ſanctitatem non cõparaui, neq. coram Deo iuſtus habeor, certè labor, & ſolicitudo mea inanes fuerunt. & [ſine cauſa iuſtificaui cor meũ] Sed commodius Philip. Caiet & alij, non de culpa, ſed de pęna primam partem accipiunt; Si adhuc mecum agit Deus tanquam cum impio, ſi me dignum ſupplicio cenſet, quorſum fruſtrà laborem, cõtendamq. precibus pœnarum relaxationem, quam obtinebo nunquam? Vel cum Caiet. Quorſum laborem, atque ſilentium mihi imperem, atq. gemitus & lamenta per vim ſummam coerceam, cùm id mihi ad leuandos animi dolores conferre nihil valeat. Vel cum alijs Latinis; Quid mihi anteactæ vitę labor profuit, ſi ſupplicijs accipior tanquam impius? Similis illa ſenſitrui affectus ſignificatio, cùm Dauid recenſet aſſidua flagella, & matutinas verberationes. [Et dixi, ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui (cum fuerim) flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.] Neq. verò hoc dicunt ſancti ex animi ratione, & deliberatione, cùm illis probè perſuaſerit Sapientia [bonorum laborũ glorioſum eſſe fructũ;] ſed eo primo, & ſubito quaſi; rationis motu humanum ingenium agnoſcatur; quod mala, & calamitates velit in malis numerare. Neque prima ipſa facie aliud bonum, aut pietatis præmium agnoſcat, quam quod ad corporis incolumitatem, & à pœna, doloreque vacandum conferre poteſt.

Vatab. Eugub. *Vatabli annotatio pęrumpta.* *D. Tho.* *Pſ. 72. 13.* *Philipp. Caiet.* *Cõmodior interpretatio.* *Pſ. 72. 13.* *Sap. 3. 15.* *Humanum ingenij in bonis illa numerat, q corporis ſũt.*

2 Sed quoniam verbum laborandi, languorem quendã, & animi defectum afferre videtur, Ioſuæ. 7. vertitur vexare; & Iob 20. luere. & 3 Reg. 13. deficere. Sept ad eum laborem, & cruciatum, quem perfert, hac ratione retulerunt; [Et quia ſum iniquus, quare non ſum mortuus? Aquila; Ad quid hoc fruſtrà laboro?] Auguſtinus coniunxit vtrumque. [Quare nõ ſum mortuus, & laboro?] Cuius is mihi videtur ſenſus eſſe; Si dignus pœna, & ſupplicio ſum, propter impietatẽ, vt mei amici de me ſtatuunt, ſi Deus me tanquam impium accipit, non ſolũ profectò alijs ſupplicijs, ſed extremo vitæ, & capitis plectendus eſſem; id quod optabilius mihi, atq. conducibilius foret. Quorſum igitur laboro in vita hac ærumnoſiſſima? Cur non accedit pœna mortis extrema, quæ me expediat è vitæ laboribus? Cur vexor? cur deficio? cur luere compellor, quæ vel impijſſimus accipere ſupplicia non ſolet? Aliò detorquet Olympiod. ſententiam hanc, piè quidẽ ſed neſcio an congruenter, [Emori me præſtabat, quàm impietatis poſtulari, morieq. magis opto, quam iniquis vexari conuitijs, quaſi diuinas leges perfregerim.] Sapiẽter verò obſeruat Philip. hæc verba minime Deo diſplicuiſſe; nam iuſti, & incorrupti iudices minimè aduerſus litigatores indignantur, qui cùm iuſtas habeãt cauſas, eoſdem iuſtos iudices ad tenorem ac normam legum iuſtitiæque conſtringunt: quin potius ſumma benignitate, ac manſuetudine audire dignantur, & quæ pro ſe quiſq. affert, attentè & diligenter expendunt; præſertim cũ pro æquitate & iuſtitia clamãt. Nõ aliter Iob Dei ęquitatis, atq. ſummæ iuſtitiæ munus, & opem implorat; nam ſuæ vitę, operũq. merita proponit; debitã mercedẽ poſtulat; innocentiã ſuam tuetur, immeritas pœnas deprecatur.

2 Laborare quid. *יגע* *Ioſue. 7. 3. Iob 20. 18 3. Reg. 23. 10.* *LXX. Aquila. Auguſt.* *Olympiod.* *Philip. Iudices incorrupti gaudent ad iudicij normam & iuſtitiæ conſtringi.*

XXX. Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ.

1 *Huius verſiculi, atque ſequentis ſententia.*

2 *Ablutio, munditiei ſymbolum. Priſci abluendi ritus, quibus putabatur purgari ſcelus.*

3 *Marinę aqua ablutio, quondam Sacra Legis purificationes. Illuſtratus Micheas.*

4 *Ablutio manuum ad innocentię conteſtationem.*

5 *Aqua fontana adhibita in ſacris.*

6 *Quid Mundus: & quid fulgere propriè: quid candor aut albor veſtium in Sacris.*

7 *Manuum ablutio ante preces: explicatus Paulus.*

Qvaſi ſuis ipſius expoſtulationib. & conqueſtionib. reſpondens Iob & quaſi ex ſuis iam ærumnis, atq. innocentia diuinũ ingeniũ, diuinæq. prouidentiæ ratione in remunerandis iuſtis benè iã perſpexerit; Scio (loquit) quod quantumuis diligentiſſimè vitæ candorẽ, & morũ puritatẽ cõparare ſtudeam, tamen non ideò pęnarum, atq. dolorũ expers ſim; ſic. n. Deus iuſtorum res, præmiaq. diſponit: hæc eſt huius verſiculi, atque ſequentis ſententia, breuiter & dilucidè propoſita. 1

Huius verſiculi atque ſequentis ſumma.

Si lotus fuero. Non ſolũ externæ, ſed internæ quoq. munditiei circumlocutio eſt: nam ferè apud nationes omnes antiquiſſimum fuit vti balneo, aut corporis ablutione ad detergendas animi ſordes, & rectè, rieq. ſacrificandum. Rem hanc confirmat Macrob quibuſdam Virgilij teſtimonijs, qui accuratè diuerſos ritus ſacrificandi expreſſerit; nam Aeneidos. 2. violatum cum ſe noſſet Aeneas, & multa cæde pollutum, ait:

2 Ablutio, munditiei Symbolum. Luſtratio ablutione facta. Macro. li. 3

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq. penates;
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero. *Vir. 2. Aen.*

Et iterum lib. 4. Dido ſacrificatura dijs inferis.

Vir. 2. Aen. *Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha.*

Et iterum lib. 6.

Lib. 6. Aen. *Occupat Aeneas aditum, corpuſque recenti*
Spargit aqua ' ' ' '

Et iterum:

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ
Luſtrauitq; viros ' ' ' ' '

Cic. Lib. 1. de Legib. Quare Tullius 1. de legibus, dixit aquæ aſperſione labem corpoream tolli, & præterea caſtimoniam præſtari. Neq. ſolum detergendis peccatis, ſed impetrandis etiam poſtulatis adhibebatur ablutio: de quo eſt illud Perſij.

Perſ. Sat. 2. *Hæc ſanctè vt poſcas, Tyberino in gurgite merges*
Manè caput, bis, terq. & noctem in flumine purgas.

Amplificatio ſceleris, quod ablui non poſſit. Et id quidem ad maximi ſceleris amplificationem adducebatur, tantùm ſcelus ablui non poſſe. Apud noſtrates Bæticos in hanc ipſam rem vulgo iactatur, *No ſe lauara deſto, con quanta agua trae Guadalquiuir.* Ouid. quoque.

Ouid. 2. Faſt. *Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis*
Fluminea tolli poſſe putatis aqua.

Catullus. Et illud Catulli de improbo quodam ad Gellium:

Suſcipit, ò Gelli, quantum non vltima Thetis
Nec genitor lympharum abluit Oceanus.

3 *Ablutio aqua marina ad purgationē quādam adhibita.* Præterim verò ablutio in marina aqua, purgationi religioſa erat. Vnde illud eſt Ciceronis, de pœna parricidarum, quos in culeum viuos inſui, atque ita in flumine deijci Romanorum lege iubebatur: [Noluerunt nudos in flumen abijcere, ne cùm delati eſſent in mare, ipſum pollucrent, quo cætera quę violata ſunt, expiari putātur.] Certe eò potuit alluſio fieri Micheæ. 7. pollicente Deo cōdonatione peccatorum; [Miſerebitur noſtri; deponet iniquitates noſtras; & proijciet in profundū maris omnia peccata noſtra.] In lege autem multę erant purificationes, quas Deus fortè inſtituit, vt populū aliarū gentiū cæremonijs aſſuetum, faciliùs ad mentis puritatem ſectandā adduceret. Atq. tum Syris illis Ethnicis, tū Iſraelitis huiuſmodi ablutiones fuiſſe in vſu indicat locus ille. 4. Reg. 5. Cum Eliſeus leproſum iuſſit lauari ſepties in Iordane; at ille cā rem conteptui, & contumeliæ ducens, reſpondit: Nūquid non meliores ſunt Abana, & Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis & munder? Harum autem purificationum ethnicis ſolemnium ante ſuam rem diuinam, meminerunt etiam Tertul. lib. de Bapt. & Arno. lib. 2. contra gent. Ergo dicit Iob ad hanc ablutionum cæremoniam reſpiciens; Quantumuis ad ſacrificia ritè offerenda me comparem; quamuis omnes expiationis ritus obſeruem diligentiſſime; quantumvis omni via & ratione animi labes eluere ſtudeam.

Cicer. pro S. Roſcio.
Mich. 7. 19.
Leges purificationes.
4. Reg. 5. 12
Tertul.
Arnobius.

4 *Chryſoſt.* Sed illud tamē, & rectè quidē adducit Chryſoſtomus, in priſcis moribus fuiſſe, vt cùm probare vellent cuiuſpiam ſceleris ſocietatem ad ſe nō pertinere, manus lauarent, dicerentq. ſe innocentes eſſe. Sic præcipitur Deut. 21. de occidenda vitula, & lauandis ſuper eam manibus, vbi cædis reus ignoratur. Sic quoque dixit: Dauid: Lauabo inter innocentes manus mea. Et iterum. Lætabitur iuſtus, cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine (a ſanguine, vel propter ſanguinem, vt qui nullam communionem cum illo habuerit: ſic Theodoretus) peccatoris. Sic Pilatus quoque ſuam innocentiam ablutione manuum in aſſertoris Chriſti Ieſu nece indigniſſima teſtatam voluit. Erit igitur ſententia? Quæcunque mea extiterit innocentia, & meæ innocentię conteſtatio, & comprobatio, atq. licèt inter innocentes lauem manus, nulliuſque ſceleris ſocietate me polluerim, &c.

Priſcus mos abluēdi manus, ad innocentiam teſtandam.
Deut. 21. 6.
Pſal. 25. 6.
Pſ. 57. 11.
Theodor.
Matth. 27. 24.

5 *Marſilius Columna.* *Aquis niuis.* Cùm non valde clarum ſit, quid ſignificent aquæ niuis, aliqui non niuis, ſed viuis, legendum exiſtimant. Ex illis eſt Marſilius Columna in ſua Hydratgyrologia. ſect. 1. c. 3. Cæterum Niuem tum Hebręi, tū Græci, & Latini omnes ſummo conſenſu agnoſcunt, & legunt. Ergo vel intelligit per aquam niualem, aquam puriſſimam, & limpidiſſimam, cuiuſmodi illa eſſet ſolet, quæ ex liqueſcente defluit niue: vel fortè reſpicit ad peculiarem aliquem ablutionis ritum, qui in priſco illius temporis more eſſet; non enim omnibus eadem aqua religioſa erat; alijs quidem pluuialis, marina alijs, vel fontana; vt ex ſuperius adductis colligi poteſt, tum ex illo apud Euripidem, Iphigeniæ, cum duo illi hoſpites ab Iphigenia mactandi deſtinantur, deliberatque cum Thoa.

Euripides in Tauris.

Tho. *Quid igitur agemus, dic, de illis hoſpitibus.*
Iph. *Rerum neceſſitas eſt conſuetum colere.*
Tho. *Igitur in re ipſa ſacrę ſunt oues & gladium iam.*
Iph. *Sanctis lauacris primùm ipſos lauare volo.*
Tho. *Fontibus aquarum fluentium, aut marino rore?*
Iph. *Mare abluit omnia hominum peccata.*
Tho. *Sanctiùs igitur Deę ceciderint.*
Iph. *Et officium meum ſic magis benè habuerit.*
Tho. *Itaque ad ipſum templum affluit fluctus.*

6 *Quod manuum mūdities.* *Et fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ:* hic manuum fulgor nihil aliud eſt, quam eximia quædam mundities, & puritas, fulgida & ſplendida. Quare Septuag. dixerunt; Si mundatus fuero mūdis manibus. Et quidem propriè ex Hebræo legitur: Si mundauero in puritate, & munditie manus meas. Nam tum vox illa, quæ videtur reddi ab interprete hoc loco, mundiſſimum, videlicet (*bor*) redditur puritas. Pſ. 17. Secūdùm puritatem manuum mearum: & coniungitur cū luce, & ſplendore quodam Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum (purum, mundū) illuminas oculos. Tum etiam verbum (*Zacab*) quod eſt fulgere, propriè eſt mundare, aut purificare. Sed ex etiam mundities coniuncta eſt cum candore quodam, atque fulgore, vnde dicitur Exod. 30. Thus lucidiſſimum, id eſt, puriſſimū, & defæcatiſſimum, pellucidum & candicans, & Threnorum 4. dicuntur Cādidiores Nazaræi niue; quod non tā ad albedinem, aut colorem, quàm ad candorem & fulgorem, quicunque tandem color illorum eſſet, referendum eſt: eo enim loco nitror tantùm cōmendatur, vt patet ex ſequētibus comparationib. Nitidiores lacte, rubicūdiores ebore antiquo Sapphiro pulchriores. Sic etiam quod dici ſolet, veſtis alba, aut candida ex proprietate Gręcæ vocis eſt fulgens, aut ſplendida. Nam cùm Chriſti Domini veſtes albi coloris fuiſſe minime exiſtimandum ſit, dicūtur tamen in transfiguratione fuiſſe illius veſtimenta alba; & albiora quidē, quàm fullo poſſet facere; erant nimirū tota ſplēdentia, & ingenti lumine, quod a Chriſti Domini corpore tanquam ex fulgentiſſimo ſole proijciebatur, tota perfuſa. Quare verbis commodiſſimis explicatur a Marco: [veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, & candida nimis, velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram cādida facere: & ſimiliter exponitur a Luca. Veſtitus eius albus, & (id eſt) refulgens. Atque eiuſmodi etiam fuiſſe albam veſtem, qua Chriſtus Dominus ab Herode per ludibrium indutus eſt, non tam albi coloris, quàm candidā, atque fulgentem vt Aulæ principibus geſtare mos eſt, Græca etiam illius vox ſignificat. Et vno verbo dicam hæ ſunt veſtes albæ, aut candidæ, id eſt, ſplendidæ Actor. 1. Verſ. 10. & Actor. 10. Verſ. 31. Apoc. 3. Verſ. 4. 5. 15. & c. 4. Verſ. 4. 6 & cap. 7. Verſ. 9. 13 & cap. 15. Verſ. 6 & cap. 19. Verſ. 8. in his enim locis altera illarum Græcarum vocum, quæ ſplendorem ſignificant, ſemper ſubeſt.

LXX.
Pſ. 17. 21. בר
Pſ. 18. 19. זכה
Fulgere quā propriè.
Exod. 30. 34.
Thren. 4. 7.
Cādor, non tam de colore, quam de nitore.
λευκὸς
Veſtis alba, pro fulgida et ſplēdida.
Mat. 17. 2.
Marc. 9. 2.
Veſtimenta Chriſti in transfiguratione qualia.
Verſ. 3.
Luc. 9. 29.
λαμπρὸς

Iob. 15. 15. Rem tota hanc ſapienter iudicauit Vulgatus, cùm hoc loco dixit: *Fulſer nt velut mundiſſimæ, &c.* vt de eo tantùm fulgore ageret, quem res mundæ habere ſolent; ſicut infra cap. 25. cum deberet dicere: Cœli non ſunt lucidi, aut fulgentes, in conſpectu eius: dixit: Cœli non ſunt mundi: vt ſignificaret munditiam cum fulgore & lumine coniunctam eſſe. Tum etiam illa particula, velut, non minuit, ſed potiùs ſtatuit veritatem; vt de particula Quaſi, aliquando etiam diximus.

Particula velut.

7 *Manus in oratione ablut. & extendi.* *Manus meæ.* Quod de totius corporis, aut etiam ſacrificiorum ablutione ſupra adduximus, peculiariter quidem ad manuum puritatem obſeruabatur, vt riè, ac rectè peragereturs oratio; tendebantur enim ſupplices ad Deum manus inter precandum, atque illę quidē mundæ, & lautæ. Sic infra cap. 16. ait: Cum haberē mundas ad Deū preces, id eſt, mūdis manibus peractas; & pręterquam quod ille manuum eleuatio orantis, aut opem implorantis alij locis ſit, ſed tamen, quod ad ablutionem pertinet, Sacerdotes ingredientes templum iubebantur lauare manus Exod. 30 atq. cum morem in vſu fuiſſe apud Iudæos omnes Ariſtæas tradit: de quo vide etiam Philip. lib. de Somniis, cùm de Sacerdotis purificatione per aquā, & cinerē agit. Qui mos in primitiua quoque Eccleſia perdurauit, vt indicat Paulus 1. ad Timotheum 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Quāuis n. puritatem illā ab omni turpitudine atq. flagitio intelligere potiſſimum debeamus, ſed tñ etiā externa illa ablutionis cæremonia præparatas intelligere nihil obſtat. Nam illū ipſum morem teſtâtur Cle. lib. 8. conſtitit. Chriſtianus, lotus oret:

Iob. 16. 18.
Exo. 30. 19.
Ariſt. li. de 70. interp.
Philo.
1 Tim. 2. 8.

I &

Crem. li. 8. conſtit. c. 58. Tertul. cap. 11. de oratione. Chryſoſt. Homil. in Matt. — & Tertullianus de oratione cap. 10. Chryſoſt. in Ioan. Hom. 72. & in Matthæum Homil. 52. atque ex Prophanis idem ipſum feciſſe Marium ſcribit Plutarchus: [Lauit, inquit, manus antequam Hecatombas voueret.] Igitur ait Iob; Quamuis mane deprecaturus ſurgam lotis manibus, puram quoque habiturus orationem, omniaque pietatis, ac religionis munia diligenter obeam, nihil tamen ad meam incolumitatem proficiam.

XXXI. Tamen ſordibus intinges me: & abominabuntur me veſtimenta mea.

1 *Sordes, vel de culpa, vel de morbo, & pœna: in Hebræo de putredine cadaueris. Tingere quid Hebræis, atque Latinis.*
2 *Veſtis nomine corpus, aut propinquos aliquando intelligi. Scripturæ regula, cùm ſenſus rebus inſenſibilibus tribuitur. Hypocritam abominantur ſua ipſius veſtimenta.*

1 Sordes vel ad culpam, vel ad pœnam. Philip. Caiet. — **T**Amen ſordibus intinges me. Primò de peccato labe, & ſordibus. Me reputatis creatorem: vel, Mecum ages, tanquam cum polluto, & ſordido; oculos auertes, ac ſi manus ad te tollerem cruentas, & pollutas ſanguine. Vel cum Philippo, & Caietano, vt ad ſupplicia pertineat; Quamuis ego mundus ſum a culpa, tamē pœnis, atq; dolorum, & ægritudinum ſordibus, & ſqualore obſoleſcam; neque magis mihi præbebis benignas, apertaſve aures, quam ſi ſordidus orarem; ſic quoque Sept. Satis in ſorde

LXX. Sordes in Hebræo qd. שחת Pſ. 15. 10. Pſ. 93. 13. — me tinxiſti. Explicuit igitur interpres, quod obſcurum erat in Originali; In foueā demerges me; videlicèt in locum interitus, & corruptionis, atque putredinis. Nam (Sachath) interitus eſt, corruptio, ſepulchrum; tum etiam macies, & deformitas, ſqualorue faciei: ſic Pſalm 15. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionē: et Pſ 93. Donec fodiatur peccatori fouea. Illas igitur ſordes intelliget hoc loco interpres, quas affert ſqualida mors, quæ cū corruptione, & vermibus putreſcentis cadaueris, aut cōiunctæ ſunt, aut valdes affines. Igitur inquit; Quamuis ego ſtudeam mundiori, dum morior tamen tantùm abeſt, vt nitidus, atque lautus fulgeam, vt potiùs videar in cœnoſa aliqua, & ſordidiſſima fouea volutus, atq; tinctus, proprie demerſus, infectus; Non ſecus videbor ſordidus, quā

Tingere, in Hebræo. טבל Vir. 1. der. Vatabl. — putre cadauer, ſanioſum, ſcatens vermibus. Cūm verò interpres Tingere dixit, benè Latinè loquutus eſt; nā Tingere Latinis eſt, quòd immergere: nam & Poeta dixit: *Quid tantùm Oceano properent ſe tingere ſoles?* Ergo vſque ad verticem capitis ſe ſordibus immerſum deplorat.

Et abominabuntur me veſtimenta mea. Hæc cum nuditate mortis, atque cadaueris alijs coniungunt; Mortem non euadam, nam me demerges in foueam ſepulchri, nudūq. dimittes; Mortuū enim nō decēt veſtimēta. Hæc Vatabl, ſed abiectè, & abiectè. Melius, quod Chryſoſtomus dixit,

Chryſoſt. Veſtis nomine corpus, aut propinqui. Greg. li. 9. c. 19. — tam ſum ſqualidus, vt veſtis me habeat odio, atque diffugiat; id eſt, Non poſſum ob plagarū acerbitatē veſtiri. Indicat quoque veſtis nomine intellige propinquos poſſe; Qui me, inquit, pari, ac veſtis corpus, propinquitate cōiungunt, oderūt me. vel vt veſtis nomine ipſum corpus intelligatur, id eſt: Ipsū mihi corpus inuiſum, & execrandum euaſit. Quod Gregorius quoque eleganter docuit. Illud etiā addit; More ſacri eloquij, veſtimenta noſtra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt; Sicut de Iuda dicitur, poſſedit agrū, quia poſſidere fecit. Sed hæc quoq. nō omninò leniter decurrunt. Illud ſimpliciſſimū;

Expoſitio impliciſſima. — Tam turpiter fœdeque ſordeſco, vt ipſa me veſtis abominetur auerſetur, quaſi dedignetur ſordidiſſimū corpus contingere: ingens profectò ægritudinis, atq. ſordiū amplificatio hæc eſt, cùm rebus ipſis ſenſu carētib. indigniſſimæ alicuius rei, aut ſceleris ab homine perpetrati ſēſus tribuitur: ſic obſeruat hoc loco Philipp. quaſi Scripturæ

Philipp. Scripturæ regula. Luc. 18. 40. Gen. 4. 11. — regulam tradens: [Vbi aliquarū rerū exceſſus eſt, dicuntur aliquando in Scripturis ſentire inſenſibilia, vt eſt, Si illi tacuerint, lapides clamabūt, & Maledictus eris ſuper terrā, quæ aperuit os ſuū, &c. Cùm verò dicitur terra os aperuiſſe, vt Abelis innocētem ſanguinē, per ſummā iniquitatem profuſum, quodam doloris, atque pietatis ſēſu lamberet ipſa, atq. exugeret, ſummum patricidæ ſcelus, & immanitas ſignificantur. Eiuſmodi itaq. (ait Iob) ego ſum, vt ea, quibus nullus eſt ſenſus, tātum ſquallorē, putoremque ſentire & abominari videantur. Atq. eò pertinent affectus illi ſiue doloris, ſiue gaudij, atque lætitiæ,

* Vide. Deu. 32. 1. Iſai. 1. 2. 3. Reg. 13. 2. Ierem. 2. 12. Quid ſit hypocritā abominari eſſe ſuis veſtimentis. — quibus ardent *Prophetæ, cùm inſenſibilia appellant, & rerum inanimatarū fidem, atq. ſenſum deſiderant. Illa verò allegoria, q̄ veluti primū ſenſum, hic inuenimūs quidā Latini, de externis operib. quib. velut veſtimentis amicitur, & contegitur homo; quæ, cùm illis nō ſubeſt interna ſanctitas, abominari videntur hominē hypocritā, & inuita, atq. repugnantia illum ornant; ſicut per ſe non eſt inelegans, ita in hunc locum non valde conueniens.

XXXII. Neque enim viro, qui ſimilis eſt mei, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.

XXXIII. Non eſt qui vtrumque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus.

1 *Deus poteſt pœnas ab innocente exigere. Reſpondere, verbum forenſe.*
2 *Audire forenſe. Arguere quid.*
3 *Vt Iob inter ſe & Deum deſideret mediatorem.*
4 *Manus ad potentiam, & ad fœdus. Dextra, amicitiæ ſymbolum Illuſtratus Iſaias.*
5 *Quis ſequeſter, quis Arbiter, quis Tertius & vt hi ponant manum in duobus. Explicatus ſemel, & iterum Paulus.*
6 *Mirabilis Iobi ſententia, & ſenſus.*
7 *Chriſtus Ieſus Mediator Dei, & hominem; illius cum natura humana nuptiæ, dato fide, & ſanguine confirmata. Ipſe pateris dextera Priſci aliqui ritus.*
8 *Chriſtus ſequeſter; explicati Moyſes, & Iſaias.*

DEus (inquit) mecum agit, & de meis rebus ſtatuit, vt illi collibitum eſt, me neque diſceptante, neq. contradicente, neque quidquam poſtulante; ille enim homo non eſt, perinde ac ego, cum quo pari ratione poſſim ego agere, & reſpondere poſtulatus. Sept. [Non enim homo ſicut ego, cui contradicam:] neque homo quidem litem criminationam intendit homini, niſi alicuius ſceleris illū accuſet; neq. iudex, niſi prius criminis conuincat, atque condemnet, pœnam ſtatuit. At Deus pœnas ab innocente exigere pro ſua voluntate poteſt; vos igitur reuincam meis rationibus: ſed Deo neque reſpondere, neque contradicere valeo: diſi ſupra reſpondendi verbum forenſe, & iudiciale eſſe, tum etiam viri nomen, cùm in Hebræo ſubeſt (iſ) ad iudicem, & magiſtratum pertinere. 1

LXX.

Deus poteſt pœnas ab innocente exigere. Reſpondere quid ſit, vid. ſup. c. Verſ. 12.

Nec qui mecum, idem repetit per expoſitionem: Nō eſt vtriuſque æquale ius, neq. peragendi ratio (Sept. ex Hebr. Vt veniamus pariter in iudicium) neque ſuperior aliquis iudex, apud quem prouocatio ſit, qui vtrumque audiat. Audiendi verbum forenſe quoque eſt, & de auditore æquiſſimo, & incorruptiſſimo dicitur; aut de iudice, qui poſſit eū, qui æquitatē lædat, arguere, & increpare: quare clarè reddidit interpres; *Qui mecū ex æquo poſſit audiri*: aut vt congruat cū eo, quod ſequitur, *Non eſt qui vtrūque valeat arguere.* In Hebræo eſt; Non eſt inter nos increpans, aut arguens; à verbo quod increpare, & arguere ſignificat, & alteri ſe opponere, & contradicere: quod ſæpe ſuperioris atq. iudicis eſt. vt Geneſ. 31. [Reſpexit Dominus & arguit te heri. & 1. Paral. 16. Increpauit pro eis Reges.]

2 LXX. Audire verbum forenſe. יכח Arguere quid. Geneſ. 31. 24. 1. Par. 16. 21.

Vtrumque. Polychronius hoc loco amborū nomine intelligit Iobum, & illius amicos; atque vtramque horum partem & cauſam, Videlicet Iobi innocentiā, & amicorum accuſationem: atq. illum ex diuinæ bonitatis, æquitatiſque fiducia optare, qui vtramque partem dijudicet; quamuis .n. ad ſeueritatem diuini iudicij cauſam ſuam dirigere nolit, neque audeat cum Deo contendere, tamē certò ſibi ſuadet, ſi Deus publicè, & apertè ſententiā pronunciet, fore vt acriter coarguat amicorum falſitatē; arbitrantium, ob flagitia, irrogata eſſe illi ſupplicia; ſed nō cohæret hæc cū præcedente, neq. conſequente ſententia; nam apertè inter ſe, Deumq. ſequeſtrē, & interuentorē plane deſiderat, cui arbitrio pareat vterque; qui & pro ſuo munere audiat, interroget, partem minùs iuſtā comprimat, iuſtiori faueat, innocentem abſoluat, & patefacta veritate controuerſiam totā ſua ſententia, atq. iudicio dirimat; quæ oīa arguendi verbo continentur Sept. eleganter; [Vtinam eſſet nobis medians, & arguens, & diſceptans inter vtrumque;] ſed de hoc plura ſtatim.

3 Polychron. Minus commodo interpretatio, & nexus. Iob ſequeſtrum, & mediatorem poſtulat. LXX.

4 *Manus, pro potentia. Pſ. 88. 56.* **Tēdrā mano y deſtreza en eſſo ſre nar mar y rios. Moi. 8. 27.*

Et ponere manum ſuam in ambobus: vel iuxta originale, Super ambos nos. ferè omnes interpretes manum hoc loco ad potentiam referunt; ſicut & id [Ponam* manū eius in mari, & in fluminibus dexteram eius.] Nam venti, & mare obediunt ei. Nemo (inquit) ſuperior iudex, aut arbiter, qui poſſit Deo, atq; homini pariter ſtatuere, atq. decernere quid agendum, quid tenendum ſit in propoſita controuerſia, & vi etiam adhibita efficere, vt executioni mandetur, quod æquiſſimum viſum illi fuerit, atq vtrāque partem intra certos iuris, præſcriptarumq. legum fines continere. Verùm quamuis manus potentiam, vimq. contineat in alijs locis, certè cum verbo ponendi iuncta, multò mollior mitiorque hoc loco redditur; nam ponere manum, potiùs eſt litem componere, & controuerſiæ actores ad concordiam, fœduſque adducere; quare manū hoc loco pro dextra accipio, quæ alterius dexteræ in fœdere, & amicitia ſtabiliendis iungebatur. Threo. 5. [Aegypto dedimus manum, vt ſaturaremur pane, & Exod. 23. Non iunges manum tuam cum impio; in Hebr. nō pones manum tuam impio;] paulò clariùs Sept. Non conſenties cum iniuſto: propriè, ex Græco; Non diſpones pactum, non coeant in fœdera dexteræ.

Ponere manum, ad litis diremptionē ſpectat. *Dextra in percutiendo fœdere.* *Threo. 5. 6. Exod. 23. b LXX.*

Sed de dextrarū coniunctione, cùm ſine medio aliquo interueniente fiebat, illud tātùm adijciam, dexteram ſicut fœderis, ita fidei ſymbolum fuiſſe; cuius cum alia, tum illud ex Tacito exemplum habemus lib. 2. vbi de Germanici morte agit, quam amici illius ſe vlturos præſtita fide moribundo iurauerunt. Iurauere (inquit) amici dextram morientis contingentes: & Iuſtinus de Dario moribundo ſcribit. [Is enim Rex porrecta manu expirauit, quam vnicum pignus fidei regiæ dexteram ſe ferendam Alexandro dare dixit;] hinc quibus nulla fœderis ſeruāsi fides, mendacem dexteram habere dicūtur. Iſaias quidem de his qui ſe vana fide, & religione idolis obſtrinxeraot, ait: [Cor inſipiens adorabit illud, neque dicet, forte mendacium eſt in dextera mea,] id eſt, ea religio, qua me obſtrinxi, inaniſſima eſt, & mendacij, fraudiſque pleniſſima: nulla illi fides ſeruandi fœderis, quod mortuum, & inanime lignum ſit; hæc igitur coniunctio dextræ mendax, atque nugatoria: cui ſimillimum eſt id, quod in Antonium dixit Cicer [Dexteræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt, & ſcelere violatæ.]

Cor. Tacit. lib. 2. Iuſt. li. 11. Iſa. 44. 20. *Cic. Phil. 13.*

5 *Herod.*

Sed hæc, inquis, ſine ſequeſtre, ſi neque mediatore faciunt, qui ponat manum ſuam in ambobus. Sed age, vt rē hanc quoque ex antiquitate illuſtremus, producendum eſt Herodoti in Thalia, de Arabum danda, accipiendaq. fide teſtimonium. [Arabes, *inquit*, ſeruāt fidem inter homines, vt qui maximè; quam in hunc modum dant. Quoties fœdus inire volunt, alius quidā medius inter vtrūque ſtans, acuto lapide ferit volam iuxta maiores digitos ipſorum, qui fœdus ineunt; deinde ſumpto flocco ex vtriuſque veſtimento inungit eo ſanguine ſeptem lapides in medio poſitos, inter inungendum inuocans Dionyſium, & Vraniam: hoc acto idem, qui ſit ſequeſter fœderis inter inimicos contrahendi, vadatur hoſpitem, aut fortè ciuem, ſi cum ciue res agitur. Igitur * Qui Manum in ambobus ponat,] deſiderat Iob, nam ſummo iure cum Deo agere neque vult, neque poteſt. Vt id, quod in * Hiſpanorum prouerbio eſt, potiores eſſe iniquas pacis conditiones optima iudicis ſententia, aut obtenta lite; videatur expetere. Arbitrum igitur aut ſequeſtrem, iudex erat proculdubio, intelligere videtur: eſt enim arbiter, quem iudicem compromiſſarium vocant, quaſi ex cōpromiſſo à litigatoribus ſumptus, cui prætor diſceptandæ arbitrio ſuo controuerſiæ poteſtatem dedit: quare arbitri in ijs potentiſſimum iudicijs nominantur, quæ ex bona fide deſcendunt: idem quoque ſequeſter eſt, apud quem (vt Modeſtinus ait) [plures eandem rem, de qua controuerſia eſt, depoſuerunt: dictus ab eo, quòd occurrenti, aut quaſi ſequenti eos, qui contendunt, committitur.] Gellius autem dictum putat, quòd eius fidem vtraque pars ſequatur. Iſidorus autem vtramque nominis rationem coniunxit. lib. 10. Etymol. [Sequeſter, *inquit*, qui certantibus medius interuenit, qui apud Græcos (*Meſos*) dicitur, apud quem pignora deponi ſolēt, à ſequendo dictus, quod eius fidē vtraq. pars ſequatur.] Deum proculdubio hoc nomine, & muneris ratione appellauit Paulus, cùm dixit: [Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitū meum ſeruare in illum diē iuſtus iudex.] Iudicē videlicet intelligit, apud quem bona fide pignus, de quo controuerſia eſt, ſeruandum, reddendumque deponitur: res autē noſtræ, dum in vita ſumus, ſub iudice, & lite ſunt; contradicente, calumniāte, litem ſemper intendente aduerſario noſtro: ad quam etiam depoſiti rationem reſpexit Tertul. libro de patient. dicens: [Adeo ſatis idoneus patientię ſequeſter Deus, ſi iniuriam depoſueris penes eum, vltor eſt: ſi damnū, reſtitutor eſt; ſi dolorem, medicus eſt; ſi mortem, reſuſcitator eſt.] Sequeſtrem ſe quoq. Moyſes dicit Deut. 5. Ego ſequeſter, & medius fui illo tempore. Septuag. Medius inter vos, & Deum: ſolebat enim ſequeſter fœderis & pacis ſtabiliendæ conditiones deferre: quare idem videtur eſſe, qui Angelus vel internuntius teſtamenti, & fœderis dicitur. Quia vero mediator, & ſequeſter vnius tantùm non eſt, ſed inter vtramque partem ſtat medius, tertius dici ſolet. Iſai. 19. quod verò iſte tangere amborum manus ſoleret (hoc enim ad abſolutam loci huius explanationem deſiderari videtur) forte indicatur illo Gal. 3. Data eſt lex per Angelos in manu mediatoris: licet enim eo loco manus miniſterium, vt frequenter in Scriptura ſolet, ſignificet, deſignetque mediatorem Moyſem, cuius manu & miniſterio accepta a Deo lex, & perducta eſt ad populum; tamen nihil obſtat quòd eiuſmodi miniſterū intelligamus, quod manu quoq. mediatoris, tangentis ambas fœdera ineūtium dextras, obiri ſoleret: quare hoc loco ponere eſt in originali (*Seth*) quod eſt propriè certa ratione & via diſponere, & componere, cum attentione quadam, & ſtudio, ſicut imponūtur, & aptantur ornamenta capiti, aut de induſtria figuntur oculi in aliqua re, aut apponitur cor ad rem contemplandam. Quare hæc manus poſitio ſignificatur futura ſolers, diligens, attenta, nulla iniqua alterutrius partis cōditione, rectè & commodè in vtramque parte diſpoſita.

Modeſtinus l. Sequeſter. 10. ff. de verb. ſig. Paul. l. 6 ff. de poſit. **No quiero tu Dios plyytos, ſino paz, y concierto.* ** Mas vale mala aueneucia, que buena ſentencia.* *Mos ineundi fœdus apud Arabes.* *Sequeſter quis.* *Gellius li. 2 cap. 10. Iſidor. li 10 Etym. Lit. S.* *μέσος* *2. ad Tim. 1. 12.* *Deus ſequeſter apud Paulum.* *Tertul. li. de patient. ad finem.* *Deut. 5. 5. LXX. Malac. 3. 1. Gal. 3. 20. Iſa. 19. 24. Gal. 3. 19.* *שות ponere in Hebr. quid.*

6 *Iobi pietas cum ſapientia.*

Sed duo hic obſeruanda; alterum, quo magis videtur Iob dolorum acerbitate extra ſe rapi, eò manifeſtiùs, atque ſapientiùs rem totam in diuinam voluntatē ab omni hominum iudicio reuocat: ſecundum igitur veriſſimam Theologiā hæc fatetur, & profitetur dogmata; Deus agit pro bona ſua voluntate; Probare nos debemus [Quę ſit Dei voluntas bona, & bene placens, atque perfecta] Sola diuina voluntas eſſe debet homini pro lege, atq. ratione; Diuinę prouidentię arcanum, altius & ſublimius eſt, quam ut poſſit ab homine, ratiocinatione & intelligentia obtueri; Diuinę maieſtatis amplitudo, debet hominem compeſcere a ſtulta contentione, & liberiori querelarum iactatione; Horrendum eſt incidere in manus Dei uiuentis: & eiuſmodi alia, quę nullo negotio ex Iobi uerbis, & oratione colliguntur.

Theologica dogmata in dicta à Iob.

7 *Chriſtus Ieſus mediator. 1. Tim. 2. 5 Aug. 9. de Ciu. c. 15. & 17. & contra Fælic. cap 10. Hil. 8. de Tri. Leo. ep. 38. & 11. a Iul. Cyril. li. 1. dialog. de Tri. cum Herm. & l. 12. Theſ. c. 10. Epiph. Ambr. Chryſ. Theophyl. Oecum. Pſ. 89. 12. vbi Hier. Aug. Caſſio. Iſa. 48. 13. ut Explicat Aug. 20. de Ci. cap. 30. Amb. 2. de fide c. 4. Atha li. 3. de S. Iſa. 62. 8. vbi. Hieron. Eccl. 36. 7. 4. Amand.*

Alterum, quòd non ſolum deſiderare, ſed prophetare etiam hoc loco Iobi uidetur Mediatorem Dei, & hominū Chriſtum Ieſum, qui arbiter eſt, ponitq. manū ſuā in ambobus: uerisſimus namque mediator eſt, non ſolùm munere & officio, ſed etiam ſubſtantia ipſa atque natura; ſic Auguſtinus 9. de Ciuit. [Quęrendus, *inquit*, mediator eſt, qui non ſolum homo ſit, ſed & Deus.] Et contra Fęlicianum Arrianū. [Non eſt una ſubſtantia mediatoris, ne mediatoris diſpenſatione ſubmota, aut Dei tantùm dicatur, aut hominis filius:] eandem dilertis verbis mediationē ex coniunctione naturarum in Chriſto docent Hilarius, Leo, Cyrillus: Mediator hac ratione intelligitur, quia oſtendit in ſe ipſo collatas, ac vnitas diuinitatem, ac humanitatē. Epiphanius, Ambr. Chryſ. Theophyl. Oecū. 1. ad Tim. 2. & ſane hac ratione ſequeſter eſt, ponitq manū in ambobus; nam ipſe dextera patris eſt, quam Deus notam nobis fecit; & quę menſa eſt cęlos; & per quam Dominus iurat, & quam ipſe magnificat. Tum etiam nobis dexteram dedit, cum humanam naturā ſibi copulauit; illa. n. in contrahendis nuptijs, & maritali fide promittenda dabatur: vt illud indicat Didonis connubia poſcētis.

> *Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,*
> *Nec moritura tenet crudeli funere Dido?*

Et illud Phyllidis ad Demophoontem.

> *Iura, fides vbi nunc, commiſſaq. dextera dextræ?*

Nuptiarum autem Dei filij cum natura humana fides, & fœdus celebratarū perpetua, & indiſſolubilia fuerūt, & non communi ritu tùm aliorum more ſancita, ſed firmiori alio & ſanctiori vinculo ſtabilita; videlicet medio regali, eodemque puriſſimo Virginis ſanctiſſimę ſanguine: certè apud Armenos, & Iberos Reges peculiare illud fuit, quod his uerbis Tacitus ſcribit: Mos eſt (inquit) Regib. quoties in ſocietatē coeant, implicare dextras, pollicesq.

tuiet

Decuerant dori in mutuo.
inter ſe vincere, nodoq. perſtringere, mox vt ſanguis in artua extremos ſe ſuffuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lãbunt, id fœdua arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſancitum.

Cum in epiſt. Nuptiarum Dei filij cũ natura humana perpetuas.
Leges medio ſanguinis fœderis intra.
Cor. Tac. lib. 12.
8
Chriſtus Ieſus ſequeſter.
Fulgent.
Mala. 3. 1.
Heb. 9. 15.
Exo. 20. 19.
Sed præterea mediatoris atque ſequeſtris munus optimè, & incorruptiſſimè præſtitiſſe, habuiſſeq. omnea optimi mediatoris rationes, & proprietates, eleganter Fulgẽtius in libro de fide ad Petr. cap. 2. deſcripſit; atque plenè & cumulatè id munus obijſſe multis ſacris teſtimonijs teſtatum eſt; quid enim aliud Malachias promiſit, quam Angelum teſtamenti? quem profectò interpretatus eſt Paulus Hebræ. 9 cùm Mediatorem noui teſtamenti appellauit; videlicet, qui cõditiones atque leges paciſcendi fœderis inter Deum, & homines, denunciat, & interpretatur; vt hic internuntius, atque interuentor commodiſſime dici poſſit Dei, & hominum, & noui fœderis atque pacis interpres: quod cum ijs congruit, quæ Exo. 2. & 14. & Deut. 5. & 12. tradita ſunt: cùm enim beneficio illo diuini numinis deſcenſu in montem Synai perterritus fuiſſet populus, dixerunt ad Moyſen; [Loquere tu nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur:] vbi manifeſtè diuinæ volũtatis interpretem, & interuentorem feriendi pacti, mediatoremque fieri Moyſen poſtulauerunt: neque poſtulationem diſplicuiſſe Deo, quod videretur ad mediatorem reſpicere Dei, & hominum Chriſtum Ieſum Deut. 18. explicatur, dicente Moyſe: [Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus; ipſum audies, vt petiſti a domino Deo tuo, in Horeb, quando concio congregata eſt, atque dixiſti; Vltrà non audiam vocem domini Dei mei, & ignem hunc maximum ampliùs non videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi, bene omnia ſunt loquuti; quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & cuſtodiant omnia mandata mea. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui;] quaſi diceret Deus, Mediatorem cupiunt inter me, & illos: pulchra quidem, atque mihi pergrata poſtulatio; quamuis longè illi abſint mente & corde à mea voluntate implenda, quam illi denunciabit medius interpres: ſed quoniam nemo angelorum aut hominum mediatoris interpretiſque munus cumulatè præſtabit, Prophetam ſuſcitabo eis de medio illorum vtriuſque naturæ participem, mei quoq. conſortem, qui in medio etiam ſe conſtituat, pacemq. denunciet, interficiatq. inimicitias in ſemetipſo; videlicet non perungens, aut ſacrificans illorum manus, quas tangit, ſed ſuas quidem, ſuoſque pedes configendos præbens: hic ille tertius eſt quem pollicetur Iſaias: [In die illa erit Iſrael tertius Aegyptio, & Aſſyrio, benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum:] non enim ſolum inter Aegyptios, & Aſſyrios erit firmum amicitiæ fœdus, ſed inter Deũ etiam & homines: nã benedicet Deus Aegyptijs, & Aſſyrijs: quare nos nõ ſolùm ſuſtentauit manu potentia, viribus, operibus iuſti ſui, ſed etiam in ſua nos gratiam recepiſſe, media tanti mediatoris manu, illud indicat. Iſai. 41 Suſcepit te dextera iuſti mei. Igitur iam pariter ambulabunt Deus, & homo: ſequitur nimirum homo Deum factorem ſuum, quod amicitiæ, & confirmati fœderis eſt; ſicut Scriptum eſt: [Nunquid ambulabunt duo pariter, niſi conuenerit eis; videlicet, in vno tertio mediatore, & ſequeſtre, qui manum ſuam ponat in ambobus:] ſed de hoc non plura.

Deut. 18. 15.
Homo angelorũ, aut hominum, perfectus mediator.
Ioa. 14. 57.
Ephe. 2. 16.
Iſa. 19. 24.
Iſa. 41. 10.
Amos. 3. 3.

XXIIII. Auferat à me virgam ſuam, & pauor eius non me terreat.

1 *De Deo nunc loqui Iobum, verior expoſitio.*
2 *Virga, calamitas, & flagellum; virga & iugum, ſymbolum ſeruitutis explicatus Iſaias.*
3 *Virga diuinæ iræ, aut etiam benignitatis ſymbolum. Varia inſignia Virgarum preſſe regibus explicatus Iſaias; quæ duæ virgæ apud Zachariam.*
4 *Quid terret ex Hebræo: quæ virga ſanguinea apud Prophetas.*

1
Polychron. De quo nũc loquatur varia expoſitio.
POlyceronius indicat hæc poſſe referri ad illum arbitrum, quem deſiderat rerum ſuarum interuentorem; quaſi dicat; Si ſemel liberè, atque fidenter loqui permittar, quicumque fuerit controuerſiæ arbiter, pronunciabit profectò me innocentem, atque abſoluet his malis grauiſſimis; *auferet à me virgam*, & decuſſo timore benè me ſperare iubebit. Sed Latini omnes, aliique Græci referunt ad Deum, vt cùm neque arbitrum habeat Iob, nunc in aliud ſe deſiderium vertet. Vtinam (inquit) Deus me loqui permittat, & auferat à me virgam, neq. ſuæ maieſtatis potentiæque ingenti timore me percellat: vel vt ſit aſſerentis; Cùm Deus mihi poteſtatem fecerit liberè loquendi, tunc certè his me malis abſoluet: nunc enim per meos mihi dolores non licet: quare cùm illi videbitur, auferat à me virgam ſuam.

Latini. Græci.

2
Auferat à me virgam ſuam. Per virgam calamitas, atque flagella, quæ virga infligebantur. Iſai. 10. Virga furoris: quo etiam modo Paulus loquitur. 1. Corinth. 4. Vultis, vt in virga veniam ad vos: ſimili ratione quidam accipiunt id Iſai. 6. Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, id eſt, Virgam exactoris, & præfecti operum atque tributorum, qua ſolebat exactor humeros & terga, ſeruorum præſertim, cędere; ſicut dicitur Exod. 5. Flagellati ſunt, qui præerant operibus filiorum Iſrael, ab exactoribus Pharaonis: ſimile id Nahum. 1. Conteram virgam eius de dorſo tuo, & vincula tua dirumpam: & eleganter Origen. dixit: Indigent virga quotquot ex credentibus pecudum more viuunt: vtrumque quidem ſeruitutis ſymbolum eſt, & verberatio Virgarum, & iugum atque vincula; & fauet originale, quod propriè habet, Auferat deſuper me. q. d. Ne mihi impingat flagellum; ne me pulſet, tangatque virga, neque impoſito onere opprimat.

Virga, qd indicet.
Iſai. 10. 5.
1. Cor. 4. 21.
Iſai. 9. 4.
Exod. 5. 14.
Nahũ. 1. 13.
Orig. ſup. Pſ 2.
Virgam, & iugũ ad ſeruos referri.

3
Sed fortè commodiùs hoc loco virga pro Regio inſigni Imperatoria, magiſtratus, iudicis; cuius primùm quidem vſus in bello fuit: hæ enim illę ſunt duodecim virgę, ſcipiones ſiue duodecim tribuum Iſrael; nos (*baſtones*) vocamus; deinde inſigne fuit cuiuſque poteſtatis: ſic Exo 4. [Reuerſus eſt Moyſes in Aegyptum portans virgam Dei in manu ſua: nimirum, diuinæ virtutis & poteſtatis inſigne: ſic dicitur Pſalm. 109. virga virtutis, potentiæ atque maieſtatis index: ergo (inquit) Iob; Deponat ſceptrum, temperet maieſtatis ſuæ ſplendorem terrificum, quod ſequentibus verbis exponit.

Virga inſignem magiſtratus.
Duodecim virgę, magiſtratuum inſignia.
Exo. 4. 20.
Pſ. 109. 2.

4
Sed obſeruandum virga, atq; ſceptro ſolere Deum, tũ iuſtitię ſeueritatem, atque acerbitatem vindictę, tum benignitatem, atque manſuetudinem ſignificare; id quod ſolenne fuit Regibus, vt ſceptris Regijs, aut terrores minaſque, aut pietatem ſignificatas præferrent. Lydiæ quidem Reges ſecurim pro ſceptro ferebant, vt Plutarch ſcribit: ſimiliterque Labradæus Iupiter in Caria, ſceptri, & fulminis loco ſecurim geſtabat, eodem auctore: eademq; fuiſſe deorum Babyloniorum inſignia in ſua illa Epiſtola Ieremias meminit. [Sceptrum autem habet vt homo, ſicut iudex regionis, qui in ſe peccantem non interficit. Habet etiam in manu gladium, & ſecurim:] & eò fortè alluſum fuerit à Dauide Pſalm. 2. Reges eos in virga ferrea, id eſt, in ſceptro ferrum, & gladium præferente, atque mortem, & ſanguinem minante: at non dij, ſed Reges Babylonij, ſpecie quidem multò clementiores: nam, vt de illis Herodotus ſcribit, [Geſtant ſceptrum affabrè factum, cui ſuperſtat, aut malum, aut roſa, aut lilium, aut aliud quippiam; nam abſque inſigni geſtare ſceptrum, ipſis nefas eſt.] Certe Tarquin. etiam Priſcus. Q. Romanorum Rex inter alia regia inſignia, quibus donatus fuit ab Hetruſcis, Sceptrum accepit, geſtauitque eburneum in ſummitate habens Aquilam, vt Romanę hiſtorię Scriptores tradunt. Iam igitur ſeueriſſimus Deus geſtat gladium, aut ſecurim, videlicet virgam ferream, cùm Scriptum ſit; Reges eos in virga ferrea: Iam verò ſceptrum cui ſuperſtat pomum, aut lilium, aut roſa, vt diſertis verbis tradidit Iſai. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice (id eſt, de ipſo trunco, & calamo) eius aſcendet: vt malo quaſi nos petens, ad amandum alliciat, & flore, atque roſa iucundiſſimam, bonis omnibus ſub tanto principe pacem, atque vitam polliceatur. Hęc ſanè eſt illa duplex Zacharię vatis paſtorem agentis; virga; altera, quam vocauit decorem; altera, quam vocauit funiculum; per decorem, poma, flores, lilia; per funiculum, dolores, cruciatus, verbera, acerbitates omnes intellige: alteram igitur auferri à ſe virgam petit Iob; terretur enim vel ſolo aſpectu; timet ſecurim; horret gladium; funiculum fugit; amat verò decorem, poma, flores, atq. huius ipſius ſummitatem poſt tãtas ærumnas exoſculari, admouens ad os, & nares pomis,

Virga diuinæ vindictę Symbolum, tum etiam benignitatis.
Varij in geſtandis ſceptris preſcorum Regũ ritus.
Plutarchus Proble. 158.
Baruc. 6. 13. 14.
Pſalm 2. 9.
Hero. li. 1.
Dion. lib. 3.
Ti. Liu. l. 9.
Plut. in Ro.
Iſa. 11. 1.
Zac. 11. 7.
Quę duę virgę, apud Zach.
Eſth. 5. 2.

& roſis, quæ in virgæ faſtigio eminent, ardenter cupit.
Pſal. 22. 4. Virga (inquit) tua, & baculus tuus, ipſa me iam tandem
Cant. 2. 4. conſolentur; langueo enim, illam ſi auferas, hanc verò ſi
admoueas, fulcies me floribus, & ſtipabis me malis.

5 *Et pauor eius non me terreat.* Septuaginta; Timor eius non
LXX. me tranſuerſum agat. Poterit eſſe præcedentis expoſitio,
vt pauor ſit pauenda, & horrifica virga, & formidandum
ſceptrum: nam vt ex dictis conſtare poteſt, fuere etiam
ſceptra, & virgarum inſignia ad terrorem exquiſita, &
Virga ſanguinea. comparata. Cuiuſmodi fuiſſe videntur virgæ illæ ſanguineæ, aut potius cruentæ haſtæ, quibus Feciales, nimirum
ſacerdotes, penes quos belli, & pacis diſciplina erat, bellum indicturi vtebantur, quaſi atrox, & cruentum bellū
minarentur: & virgæ etiam ſanguineæ, quas lictores magiſtratibus præferebant, & quibus iubentur cædi patrici-
Modeſt. li. dæ, vt terrori, & horrori eſſet cruentus color. Vel ſi non
vlt. ff. ad l. iam de virga terrifica loquatur, fortè dicet; ne pro ſua ab-
Pompe. de ſoluta, & libera ab omni lege ordinaria, poteſtate, ſum-
parric. Cic. moque imperio ſecum agat; ſed ex ordinario & conſueto
Pro Roſcio. ſuæ iuſtitiæ, atque prouidentiæ perſcripto & lege; quaſi
Plt. lib. 39. dicat; Omnium legum conſuetudinem, & terminos præ-
c. 10. tergrediuntur mea hæc ſupplicia, atq. calamitates. Certè, quod Septuaginta dixerunt, Timor eius non me tranſuerſum agat, Olymp. ex Græco (*ſtrobeto*) explicat. [Non
me ſtrangulet, circumagat, percellat:] & certè ex vi He- *Olympiod. ſoſ̄eito*
bræ vocis eiuſmodi terror eſt, qui hominem exagitat, & בעת
quaſi extra ſe conſtituit; ab eadem enim radice dicitur.
1. Reg. 16. Exagitabat eum ſpiritus nequam: ergo inquit *1. Re. 16. 4.*
Iob, Pauor eius non me exagitet, loqui enim aut dicere
pro me non poſſum: quare ſubdit.

XXV. Loquar, & non timebo eum: neque enim poſſum metuens reſpondere.

IN ſecunda parte legunt Septuaginta; Non enim ſic cō- 6
ſcius ſum, laborans anima, quaſi dicat; Non ſic deficio, *Iobi conſtā*
& concido animo, ſicut me videtis corpore: ſenſus con- *tia cū acer-*
trarius potiùs elicitur ex Hebræo: nam propriè dicas; *biſſimo do-*
Non ſic ego mecum. Vatabl. Non ſum talis, qualem me *lore.*
eſſe putatis; ſed potiùs noſter per paraphraſim; Non poſ- *Vatabl.*
ſum metuens reſpondere; ſenſu acerbiſſimo dolorum,
& diuinis terroribus vix mei, aut verborum ſum
compos.

PARA-

NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in commentarijs fuſiùs explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

AVDIVIT ſanè Iob inter alia ſcelera, id quod grauiſſimum eſt, diuini numinis contemptum ſibi a Baldad attribui. Ergo conſtanti, grauiſſimaque reſponſione, atque minime perturbatè, ex argumentantium, & reſpondentium lege, quibuſdam annuit, quædam verò negat. Valde (inquit) mihi, ò amice Baldad, exploratum eſt, id quod auſim tibi *a* iuramento affirmare, firmam, fixamque apud me ſemper extitiſſe diuinæ æquitatis, & prouidentiæ fidem; ac me ne cogitaſſe quidem de mea innocentia, & æquitate inſolenter iactanda; ſed præclaro meæ conſcientiæ teſtimonio erectus, á corruptis & temerarijs hominum iudicijs ad incorruptiſſimum iudicem conſtanter prouocare audeo; quamuis ſatis ſciam coram illius ſupremæ ſanctitatis luce clariſſima, & fulgentiſſima, omnem humanam iuſtitiam, velut tenuiſſimam lucernam obſcurari.

a Particulam, vero, eſſe iurand. formulam, & qua illa ... in ſacro ſermone, quædam ad ſcripturarum intelligendũ. verſ. 2. nu. 2.

1
Et reſpondens Iob ait.

2
Verè ſcio, quòd ita ſit, & quòd non iuſtificetur homo compoſitus Deo.

Quòd ſi imbecillus homo voluerit cum potentiſſimo, & ſanctiſſimo iudice contendere verbis, interrogationibuſque & reſponſionibus, nemo erit, neque *b* vnus quidem inter mille, qui ad diuina interrogata & quæſita, vel vni ex mille obiectionibus ſatiſfacere, vel á minima ſe parte tueri poſſit. Neque vero Deus pro ſua maieſtate dignabitur viliſſimo homuncioni, quamuis mille interrogationibus pulſanti illius aures, vel ad vnam tantùm reſpondere.

b De numero, & de vnitate, & Millenario ex ſacris, et prophanis, tum ad huius loci, tum ad aliorum expoſitionem, peculiaria quædam. v. 3. nu. 3.

3
Si voluerit contendere cum eo, nõ poterit ei reſpondere vnum pro mille.

Quis enim ſine ingenti temeritate congredi audeat cum Deo fortiſſimo, atque ſapientiſſimo? qui ſicut viriũ robore, ita ſanè ſapientiæ, & argumentandi, atque reſpondendi certamine, infinitis partibus omnem creatam vim ſuperat. Verùm enimverò *c* nihil in magna illa vi, atque ſupremo numine eſt, quod virtute & efficacitate plenum non ſit.* Quis igitur acerbum, aut rebellem ſe illi exhibuit, aut bellum illius voluntati, & conſilijs indixit, qui tandem victoria potius inſoleſceret? nemo profectò, qui aduerſus Deum obduruit, abijt impunè.

c Vt inſit Sapientiæ ſua vis, ſuaq; fortitudo, peculiaris obſeruatio. v. 4. nu. 3.

4
Sapiens corde eſt, & fortis robore:
* Quis reſiſtit ei, & pacem habuit?

Et vt ex infinitis pauca quædam mea tenui oratione de illius ſapientia atque poteſtate enumerando recenſeam, ſolet ille in *d* montibus firmiſſimis ſuarum virium ſpecimen aliquod præbere; cum efficit, vt ex inſita illis naturæ lege paulatim imminuantur: poteſt etiam ſubitò aliò tràſferre ex ſuis ſedibus conuulſos, aut iacto fulmine findere, & in fumum, fauillamque redigere; aut ingenti terræ commotione hiatum, & voraginem horrificam efficere, qua illos in ipſa occultiſſima abdat terræ viſcera.

d Quæ ſit hæc montium tranſlatio, et vt frequenter in ſacro ſermone vſurpetur, vbi de diuina poteſtate ... tempeſtatibus ... copioſiùs tractatur. v. 5. a. nu. 2. vſque ad 6.

5
Qui tranſtulit mõtes, & neſcierunt hi quos ſubuertit in furore ſuo.

Sunt, nimirum, etiam mirabiles *e* terræ alioqui firmiſſimæ, & ſtabilis, inexpectatæ commotiones, repentinique tremores, quos ille pro ſua poteſtate efficit: nam vel nutu Olympum tremefacit; ſaxa rupeſque diſcindit; terrificas tonitruorum voces edit; ipſas terræ partes infimas, & maximè *f* ſtabiles, quæ reliquum terræ põdus impoſitum, inſtar columnarum ſuſtinere videntur, quatit, & nutare facit. Quæ omnia tum hominibus nihil tale ſuſpicantibus, montibus etiam firmiſſimis, nullum imbecillitatis ſignũ præ ſe ferentibus, ſubitò, & inopinatò efficere ſolet, non hominibus ſolùm, ſed inanimis etiam rebus iratus & indignans.

e Quanta ſit hæc terræ commotio, & vt minimè accipi poſſit de motu aliquo terræ naturali, aduerſus noſtri temporis non neminem interpretem, diſputatur. verſ. 6. nu. 1. 2.

f Quæ ſint terræ columnæ, paulò accuratiùs exponitur. verſ. 6. nu. 3. 4.

6
Qui commouet terram de loco ſuo, & columnæ eius concutiuntur.

Si velit, poteſt ſanè viciſſitudinem etiam ortus, & occaſus tollere, atque Soli præcipere, vt in certa quadam regione cõmoretur: aſtra etiam obſcurare, vt minimè luceant. Vt enim prætercam quotidianam orientis, occidentiſque lucis viciſſitudinem, certè iam ſe in vicina Ægypti regione, non multò ante, mirabilem ſe præbuit vis diuina, cum offuſis impiæ illi nationi triduanis tenebris, viſus eſt ſoli præcepiſſe, ne amplius oriretur: Quid, quòd ſæua tempeſtate excitata, cùm horrifico nubium atrore interdiu ſolem obſcurat, & ſub craſſiſſima caligine, lucentes ſtellas, quaſi incluſas aſſeruat, ſuæ potentiæ, & maieſtatis *g* veluti ſtẽmate, ſignoque munitas? Sed quid non faciat terrarum, & cælorum ſupremus dominator, qui illorum immenſam capacitatem explicuit, ſoloque verbo longè, lateque diduxit; tum etiam aeris immenſitatem, quæ concipiendis nubibus, atque tempeſtatibus valde opportuna regio eſſet, quoquò verſus expandit, & inſtar militaris tentorij conſtituit, in quo ipſe potentiſſimus dux, atque ſupremus Imperator ſtationem ſuam figeret, exercitumque produceret inde conflicturus cum hoſte, atque ſuperbiſſimos terrigenas compreſſurus. Nihil præterea non ſubijcit ſuę dominationi: nã ſuperbientis maris extollentiam proculcat, fluctuum elationem, tumoremque comprimit, atque ita pro arbitrio ſuo moderatur, vt nunc fluctus componat, nunc extollat & conciet.

g Vt ſtellæ ſigna; & libri alicuius velut characteres ſint, atque de huius tranſlatione nonnulla. v. 7. nu. 2. 3.

7
Qui præcipit Soli, & non oritur:
& ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.

8
Qui extendit cœlos ſolus, & graditur ſuper fluctus maris.

Atque ad hos mirabiles ciendarum tempeſtatum effectus, & rapidiſſimas, concitatiſſimaſque ventorum eruptiones, opportunis quibuſdam adminiſtris vtitur, inſitis videlicet quorũdam ſyderum, & con-

9 Qui facit Arcturum & Oriona, & Hyadas, & interiora auſtri.

10 Qui facit magna, & incomprehenſibilia, & miſabilia, quorum non eſt numerus.

11 Si venerit ad me, non videbo eum: ſi abierit non intelligam.

12 Si repentè interroget, quis reſpondebit ei? vel quis dicere poteſt, Cur ita facis?

13 Deus, cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, & ſub quo curuantur, qui portant orbem.

14 Quantus ergo ſum ego, vt reſpondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

15 Qui, etiamſi habuero quidpiam iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor.

16 Et, cùm inuocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam.

17 In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea, etiam ſine cauſa.

18 Non concedit requieſcere ſpiritum meum,

& conſtellationem viribus, nimirum Vergilitarum, Pleiadum, Arcturiue ortus, cùm hæc non ſine procelloſo grandine emergant. Eſt tamen *h* Arcturi vis maior, atq. diuina, cuius euitandæ facultatẽ mortalibus ademit Deus. Neque minùs mare, ac terras tempeſtatibus perturbat turbulentus ille, & inconſtans Orion, qui Nouembri furit. Necnon etiam Hyades, aut Suculæ triſtes, & nimboſæ; & prætetea, quæ circa polum antarcticum ſunt, mirabiles aliæ ſtellæ, & ſydera, quę nobis ſub Arctico polo degentibus occultantur, atque occultis etiam virtutibus pollent ad auſtrales, nimboſoſque ventos immittendos.

Et, vt multa vnico verbo cõplectar, plura alia magnificentiſſima effecta, atque humano captu longe ſuperiora, admirationeque digniſſima meteora edit, quæ nullo oculorum, ſenſuumve iudicio inueſtigari à mortalibus queunt. Multa enim fiunt diuina virtute ante oculos noſtros, multa quoque fieri deſinunt, quorum ſupremum auctorem Deum, vel opus inchoantem, vel ab opere ceſſantem, neque obſeruamus neque agnoſcimus. Quid-quòd cum iratus, benignuſve, aut beneficia confert, aut ſupplicio afficit, cùm illi grati ſumus, aut infenſi, cum varijs denique rationibus ad nos *i* accedit, aut recedit à nobis, planè ignoramus, atque vel ex ipſa ratione, cum illo depugnandum nobis non ſit, quod ſimpliciſſimum ſpiritum neque nos adorientem, & aggredientem, neque à nobis diſcedentem, & referentem pedem ſentire poſſimus; & cùm iudex ſapientiſſimus, ſolertiſſimuſque ſit, ita de noſtra cauſa, actionibuſq. inquirit, ut ueniens, aut abiens à nobis ignoretur.

Si pro ſua igitur poteſtate abducere, diripereque velit; ſi vaſtare & perdere, ſi vertere atque inuertere omnia, quis efficiet, vt reducat, reſtituat, conuertat? aut quis eum à propoſito reuocabit? Si imparatum aliquem ſubita *k* interrogatione præoccupet, aut quæſtione iudiciali examinandum ſuſcipiat, quis poterit ſe innocentẽ oſtendere, aut ſatis ſe obiectis criminibus purgare? Præſertim cum nullum habeat ſuperiorem iudicem, qui latæ pronunciatæve ſententiæ rationem ab illo exigere poſſit. Quidquid iſte de nobis ſtatuat, patienter ferendum eſt, atque ſceleribus noſtris tribuendum.

Cùm enim indignationem aduerſus mortales concipit, nullius metu, increpationeve iram remittet; nocento ſe illi opponere audebit: cùm etiam humiles atq. ſupplices ſe illi prębeant potentiſſimi quique, & niſi ipſe comprimat ſuum furorem, proculcabit, proculdubio, omnem creatam *l* potentiam, ſiue angelorum, qui res inferiores adminiſtrant, & procurant; ſiue Dæmonum, qui tenebrarum poteſtates ſunt; *m* ſiue ſanctorum etiam hominum, qui ſe ante numen diuinum proſternunt, & ſuis precibus impios ſuis humeris ſuſtentare videntur; ſiue regum & principum, qui ſupra ſe ſubditorum onus impoſitum geſtant; ſiue præſtantiſſimorum, atque ſuperbiſſimorum quorumvis hominum, qui criſtas erigunt, & ampullas proijciunt, & certiſſimam opem alijs miſeris laborantibus pollicentur.

Hæc cùm mihi ſatis perſpecta ſemper fuerint, nũquam ſanè meo animo finxit, vt vos mihi affingitis, me Deo exiguitatem, & imbecillitatem opponere, aut obſtinate cum illo contendere, & ex ęquo illi reſpondere poſſet: cùm neque ſatis dignam tanto numine deprecationem, beneque accuratam, & compoſitam orationem afferre poſſim. Quamuis enim inſtus ſim, ſummo mihi iure cum diuina maieſtate agendum non eſt, nam cum meum ipſe ius atque innocentiam probare voluero, quaſi immunis inſolens repellar a Deo Tantùm igitur, nulla meę innocentię habita ratione ſupplicem me illi offeram, & ad illius gratuitam miſericordiam rationes omnes meas reuocabo. Et quidem meis precationibus non multum tribuo, cùm non pauca requirantur, vt perfectę & Deo gratę exiſtant, atque efficacitatem impetrandi habeant, & quamuis Deus pro ſua bonitate, & clementia me inuocantem, & deprecantem exaudiat, tamen is ſum ego, tamque in deprecando languidus, vt vix de me credere poſſim, exauditum iri. Tum etiam cum poſt exauditas preces perinde habeam, atque antea, illeque pro ſua maieſtate non dignetur me vllo externo ſigno ſuæ beneuolentię, certo mihi conſtare non poteſt, an exauditus fuerim.

Licet enim orandi atque ſacrificandi ſtudium mihi nunquam defuerit, nunc quoque frequentes preces adhibeam; non ideo non ſeuerè mecum ille agit; irati enim inſtar, turbine immiſſo, coactaque tempeſtate ex multis interrogationibus & ęrumnis, quaſi tonitruis, fulguribus, fulminibus me obruet, & opprimet, & quaſi per occultas inſidias, turbine, & caligine tetrę alicuius tempeſtatis me inuoluet; multiſque perinde ac magnis vulneribus me proſcindet, atque ingentibus animi doloribus excruciabit, abſque eo quòd vllam mihi meorum ſuppliciorum cauſam ille exponat: cumque nihil denuò commeruerim, fruſtrà me affliget; nihil enim attinebat Deum his cruciatibus de me periculum facere; quam ante cruciamenta me prębclarè nouerat.

Nihilominùs me tamen ille tam grauiter afficit, vt reſpirare non poſſim; præter animi enim anguſtias, pulmonis, & arteriarum aditus obturati, & præcluſi, neque reddere, neque recipere ſpiritum

ſatis

h Tum de alijs conſtellationibus, tum verò de Arcturo, & de ea, quæ apud quoſdã dicitur Vrſa maior, plura ex prophanis. v. 9. nu. 2. de alijs verò. nu. 3. 4 l.

i Vt ſit varia interpretandi ratio huius diuini acceſſus, & receſſus, & vt bene dici poſſit aſſertio incircumſcriptus noſtra gratię. v. 11. nu. 2 3.

k Vt ſit hoc interrogandi verbum forenſe, & iudiciale, quidem ex ſacris, & prophanis. v. 12. nu 2. 3.

l Quorumnam circumloquutio ſit Porta re orbem. p. v. ſuſter, & accuratiſ conſideratio. v. 13. a nu 3. vſ. ne ad 7.

m Vt ſancti velut columnæ firmiſſimæ iniquum populum ſuſtineant, ſuarum pijſſimium præſidio precum. verſic. 13. nu. 4. De regibus etiam & principibus, qui impoſitos ſubditos portare videntur. num. 5.

ſatis poſſunt, quem cum frequentia, & repetitione ſupplere conor; commoto, & concitato pectore, & corde anhelo. Cibat me igitur Deus ad ſatietatem & nauſeam vſque, acerbiſſimis doloribus, atq; omnis generis ęrumnis, quæ humano ſenſui acerbę & n amarę eſſe poſſunt: quare, vt qui amaritudinibus impletus ſim, biliolos quoſdam, atque moleſtiſſimos animi motus ſuſtineo, ſtimulorque ad vomendum multa, quę dolens inuitusque promo.

n Qualis ſit huius amaritudinis ad animo ęgritudines translatio, & de replemento, & nauſea animi, quædam. verſic. 18 num. 4.

& implet me amaritudinibus.

Poteſt verò ille de me ſtatuere, & decernere, quod libeat; cũ tanta poteſtate ſit, & omnes creaturarũ uires longiſſimè ſuperet. Quod ſi iure, & iudicio cum illo agere velim, illius ęquitas incorruptiſſima me facile reum peraget; ac nemo ſanè uolet pro me contra Dei prouidentiam teſtis in mea cauſa eſſe; quare etiamſi ille uellet mecum in iudicium deſcendere, nihil proficerem; nemo etiam certum, & definitum locum aſſignabit, in quo meum iudicem conuenire debeam, & ad illius ſubſellia cauſam meam tueri. Nemo tandem pro me cauſam dicere uolet, neque patronus eſſe: pugnabunt potiùs contra me omnia pro ſuo creatore.

19 Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt, Si ęquitas iudicij, nemo audeat pro me teſtimonium dicere.

Quòd ſi deficientibus teſtibus, patronis, & aduocatis, uelim ego pro me cauſam dicere, meque innocentem in iudicio defendere, ipſum meum teſtimonium incredibili audacię, & inſolentię tribuetur, qui iam liberè coram tanto numine loqui non dubitem, aut certè mendacij damnabor, ut qui ueriſſimo, & incorruptiſſimo iudici ulla ratione contradicere, & me ipſum ſordido ſanè pręconio, o meo ipſo ore commendare uidear: mille itaque dabo uerborum, & ignorantię lapſus, quòd neſciam quibus uerbis, aut qua dicendi formula me tueri debeam. Itaque cum meę uitę, atque morum integritatem, & perfectionem oſtendere aggrediar, aut ex ipſis meis uerbis prauitatis alicuius arguar, aut ipſe Deus me redarguet, vt qui ſanctiſſimus ſit; aut ille idem, qui mearum actionum Dominus eſt, multa deprehenderit, quę ſibi diſpliceant, quamuis ipſemet mihi ualde placuerim.

o Vt homo in ore proprio ſordeſcat, & de conſcientia teſtimonio, vtilia ad mores quædam. verſ.20.num.5.2.

20 Si iuſtificare me voluero; os meum condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobabit.

Tum ſi anteactæ vitæ conſcientia, & innocentia me ſuſtẽtare, conſolarique velim, vix potero, cùm ea res mihi clarè, & certò conſtare non poſſit: quare nihil videtur mihi in vita reliquum eſſe, quàm ingens diutiùs viuendi tædium, & ardens, vehemenſque mortis deſiderium. Sed ſim ſanctus, & innocens; hoc ſub iudice & ſub lite eſt, mihi incertum adhuc, p ignoratum, ſoli Deo perſpectum: illud tamen certiſſimum, atque exploratiſſimum, me in extremis ærumnis, extremum iam ſpiritum agere: cum Deo igitur de ſanctitate, & iuſtitia minimè contendo; at, quod humanum eſt, tantam dolorum acerbitatem deprecor.

p Vt homo ſibi ipſi ignotus, & obſcurus ſit, at ſoli Deo reſpectus, & exploratus quædam vtilia. verſ.21.nu.1.

21 Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipsũ ignorabit anima mea; & tædebit me vitæ meæ.

Et licèt quidem de me ſemper ſenſerim ſubmiſſiùs, deque diuinis iudicijs, & prouidentia magnificentiùs; hoc tamen, quod eſt meæ aſſertionis caput, libenter inculcabo, ſupremum rerum moderatorem Deum indiſcriminatim, & pios, & impios calamitatibus in hoc mundo exercere, atque tam integros, perfectoſque viros, quàm tumultuantes diuites, & per multas huius ſęculi curas vagãtes diſperdere, atque delere. Quod ſi ſiue Deus is ſit, ſiue torquendi adminiſter alius, qui homines ſupplicijs afficit, videtur certè humanę rationi conuenientiſſimum, vt ſi tam innocentem, quàm impium ipſe conſumit, vel vtrumque ſemel, ſubitoque perimeret, vel vtrumque longiori cruciatu diuexaret: nam, quod acerbiſſimum eſt, ſolent q piorum ærumnæ, ac rerum difficillimarum perpeſſiones, diuturnæ eſſe; at impiorum ſupplicium, breuiſſimum: ſi innocens itaque etiam pęnarum expers futurus non ſim, illud ſupplex oro, ne me diutiùs excruciet, ſed ſemel impacto flagello penitùs me conficiat; ne ſi impij pios viderint eum diuturnis ærumnis conflictari, illos irrideant, & ſannis proſequantur: aut verò (ſi libet) commutet Deus ſuppliciorum vices illas, & cum innocentem ſubitò, repenteque abſtulerit, impios excarnificet diutiùs, omnemque pios irridendi occaſionem præcidat. Sic me igitur vehementer clamantem, & opem implorantem ne me Deus rideat, contemnatve: non enim ſolet ille ſpernere ſuorum preces, neque tanquam ridiculis, vaniſque clamoribus, non ſtatim reſpondere.

q Vt calamitatis diuturnitas grauiſſima ſit, & ad tolerandum difficillima, obſeruatur. verſ.23.nu.4.

22 Vnum eſt, quòd loquutus ſum, & innocentem, & impium ipſe conſumit.

23 Si flagellat, occidat ſemel; & non de pœnis innocentum rideat.

Secus videretur benigniſſimus Deus voluptati, & lætitiæ habere iuſtorum ærumnas, quaſi mundum vniuerſum impius aliquis, ſæuuſque tyrannus adminiſtrarèt, qui mente obnubilata, & cæcæ alicuius, prauęque affectionis tenebris corruptè de rebus iudicaret, ſęuiretque in bonos & ſanctos, quòd ſi impius atque tyrannus aliquis mundi gubernator non eſt, quis alius, niſi Deus eſt? Licèt quidẽ negandum non ſit, plerumque permittere ſummum rerum gubernatorem Deum indiſcriminatim bonis æquè ac improbis euenire mala, quòd tyranni iniquiſſimi rerum publicarum, atque regnorum habenas moderentur, qui etiam ad diuitum potentiſſimorum ſcelera, vexantium pios, & pauperes per ſummam iniquitatem, conniuent; non aliter ac ſi r oculos obuelatos haberent; ita cæci atque præcipites in iudicando feruntur, & cæca temerariaque cupiditate corripiuntur. Accedit etiam quòd tenebrarũ harum, & caliginoſi mundi iniquiſſimus Dæmon rector ſit. His itaque omnibus de cauſis, qui diuinorum iudiciorum, & iuſtorum calamitatum rationes perſpi-

r Vt Iudex neque cæcus eſſe debeat, neque ſecundum viſiones oculorum iudicare, quædam vtilia indicantur, verſ.24.numero 4.

24 Terra data eſt in manus impij; vultum iudicum eius operit: quod ſi ille non eſt, quis ergo eſt?

cere conetur, nō meliùs id præſtabit, quàm ſi opertos, & clauſos hàberet oculos. Ideò mihi valde dolendum eſt, quòd his, qui iudices æqui & integri eſſe in mea cauſa deberent, amicos dico meos, Dæmon iniecerit velamen quoddam craſſiſſimæ ignorantiæ, ne æquis, clariſque luminibus, meæ cauſæ æquitatem perſpicere poſſint. Sed cùm vniuerſitatis huius non alius profectò moderator, quàm Deus ſit, illius tandem diuinæ prouidentiæ adſcribenda omnia, & committenda ſunt.

25
Dies mei velociores fuerūt curſore: fugerunt, & non viderunt bonum.

Quamuis igitur benè de Deo, atque de illius prouidētia, & æquitate ſentiam, licebit ſane mihi tum præſentes ærumnas, totq. malorum diuturnitatem, tum præteritæ fœlicitatis, atque humanæ vitæ breuitatem, & inconſtantiam lamentari. Sunt enim hæc longe inſtabiliora atque velociora illis, quæ terra, mari, aere, velociſſima eſſe videmus: curſore videlicet, cui vel nuntium fœliciſſimum, quod perferat; vel timor alicuius grauiſſimi diſcriminis, ratiove alia, calcaria ad currendum adhibeant. Non ſecus ſane meæ vitæ anni, cùm nihil bonorum ſecum retinuerint, quæ mecum deferam hinc abiturus, leuiſſimi & velociſſimi dilabuntur, iamque rapido & concitato curſu, vt neque facultatem præbuiſſe mihi viſi fuerint, guſtus alicuius ex hac vita prælibandi, & ne vel ſolo aſpectu paulò quietiori de illis iudicandi: nihil igitur vidiſſe, aut expertum me fuiſſe videor, quod meritò *ſ* boni, & iucundi appellatione dignari debeam: ſic enim integrè & incorruptè cenſeo de huius vitæ fœlicitate, contra quàm illi, qui ſummum bonum in vitæ huius fallacibus bonis falſi, atque deluſi conſtituunt.

ſ Vt præſentis vitæ fœlicitas boni alicuius nomine digna non ſit, vt impij illam, tanquam bonum maximum ſtudioſis omnibus condocerent, vide diligentiſſimè cula. verſ. 25. nu. 5.

26
Pertranſierunt quaſi naues poma portantes: ſicut aquila volans ad eſcam.

Neque non euanuit omnis vitæ vis, & fœlicitas, diſparuitque dictò citiùs inſtar *t* nauium, quæ ad voluntatem, votumque nautarum celerrimè nauigant, nulloque magno onere retardantur: ſicut naues piratarum, quæ cùm onerariæ non ſint, ſed tantùm ad faciendam prædam comparatæ, leuiſſimæ, & expeditiſſimæ ſiunt: ſic igitur mihi contigit deprædatio atque ablatio meatum facultatum; & velut qui vehitur naui, nunquam non ad mortis portum concedo, ſiue dormiam, ſiue vigilem: cumque breuiſſima fuerint vitæ bona, atque amiſſioni, & corruptioni obnoxia, profectò inſtar nauis portantis poma, fructuſque iam maturos, & nullam in deferendo moram patientes, vita mea præterlapſa eſt. Tandem Aquilæ, auium omnium perniciſſimæ perſimilis extitit, auolandi celeritate; tunc præſertim cum illam fames ſtimulat, nunquam enim volando laſſeſcit; & ſicut vultures tri duò, biduove conuolare ſolent, vbi futura cadauera præſagiunt; ſic ſanè ad me conuolauit nimium immatura mors, cadauerinum aliquid, & ſepulturæ proximum iam præſagiens.

t De huiuſmodi nauibus accuratior ex Hebræo tractatio. verſ. 26. nu. 2. 3. et vt ſit humana vita aſſimilis, & fugacibus fructibus ſimilis. nu. 3. 4.

27
Cùm dixero; nequaquam ita loquar; cōmuto faciem meam, & dolore torqueor.

Sed video ſanè hæc mea omnia verba lugubria eſſe, deliberoque mecum aliquando, vt ab huiuſmodi lamentis me contineam: ſed (quod ingenuè fateor) minimè poſſum: nam cùm dolenti pectori vim afferre, verbaque ſupprimere volo, & triſtes *u* vultus deponere, acerbiùs tunc torqueor; & dolore ſtimulante ad aliam me curam, & animi ægritudinem deplorandam conuerto. Quod profectò in cauſa eſt, vt cùm ſemel loqui cœperim, dicendi ardore longiùs promouear, & vix in eadem ſententia perſiſtere poſſim: obliuiſcor enim, quod ſemel inſtitui, dolore mentem aliorſum auocante, & in longè mæſtiorem, lugubrioremque vultum me ipſum commutante.

u Quæ qualiſue intelligenda ſit hæc faciei commutatio, ad ſcripturarum intelligentiam differt nr. v. 27. nu. 2 3.

28
Verebar omnia opera mea, ſciens, quòd non parceres delinquenti.

Licèt enim mihi imperare velim, atq. etiam coner, vel ſilentium, vel mitiora, ſubmiſſioraque ſuſpiria, vix à meo dolore eiuſmodi facultatem impetrare poſſum; nam & certiſſimè exiſtimo lethaliter me affectum eſſe, neque me vlla ratione melius habiturum, *x* neq. cruciatus mihi a Deo vnquam remittendos, cum adhuc ille id non præſtiterit; neque meam innocentiam apud vos teſtatam illi fecerit. Omni igitur ex parte angor; nam &, vt vobis, ò amici, morem gerere videar, cauere vellem à lamentis his, quæ vobis diſplicent, at multo maiori iure à lethali veneno, quo vror (nam ſuperat omnem remediorum, atque medicamētorum vires & opem) cauendum mihi video: timeo etiam vehementer, nequid vlla ratione peccati aduerſus numen diuinum admittam.

x De illa ſcripturæ loquutione, Parcere delinquenti, ex multis alijs locis faſta tractatio, & vt ad pœnas referri ſoleat. verſ. 28 nu. 3.

29
Si autem & ſic impius ſum, quare fruſtrà laboraui?

Quod ſi vitæ præteritæ laboribus, & aſſiduo pietatis ſtudio iuſtitiam & ſanctitatem non comparaui, neq. coram Deo iuſtus habeor, certè omnis ille labor, atque ſolicitudo inanes fuiſſe videntur. Tum ſi ille ſtatuat, mecum tanquam cum impio agere, atque ſupplicio dignum cenſet; quorſum fruſtrà laborem, ſupprimendo gemitus, & ſuſpiria, & precibus contendendo pœnarum relaxationem, quam nunquam obtenturus ſim? præſtaret ſanè non diutius vexari viuentem, verùm ſemel periſſe.

30
Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ.

Scio enim ſatis, quamuis omni cura, & ſtudio vitæ candorem, & morum puritatem comparare ſtudeam, fore vt non ideò pœnarum atque dolorum expers ſim: omnes enim *y* purificationes, atque cæremonias ſacrificiorum, atque externæ, internæque munditiei ritus obiui, & quaſi niuali, puriſſimaque aqua lautus, munduſque nitui; rectè & ritè ad peragendas preces, & omnes pietatis officium perficiendum, me nunquam non comparaui. Reputor nihilominùs pollutus, & ſordidus peccati fœcibus: ita in ærumnarum & ſuppliciorum

y De huiuſmodi purificationibus, & ablutionibus, & de aqua marina ad purificationem quondam adhibita, non pauca ex ſacris, & prophanis. verſ. 30. numero 2. 3. 4. 5.

ſordibus

ſordibus & ſquallore iaceo, vt cùm moriar, propè uidear in cænoſa aliqua, ſordidiſſimaque fouea uolutatus, neque minùs turpis, & fœdus, quàm ſit turpe & ſanioſum cadauer: uideor enim iam omnibus ueſtimentis ſpoliatus, nudos in foueam dimitti; atque adeo tam ſum ſqualidus, ut ipſa ueſtis me odio habeat, atque diffugiat: non enim poſſum, ob plagarum acerbitatem amiciri, & ſordidiſſimum profectò corpuſculum, z abominationi & execrationi eſt ipſi meo veſtimento.

z Inſenſibilibus ſenſum tribui ad rei, de qua agitur amplificationem, ex ſcripturæ regula obſeruatur. v. 31. nu. 2.

31 Tamen ſordibus intingens me, & abominabuntur me veſtimenta mea.

Deus tandem mecum agit, & de meis rebus ſtatuit, ut illi collibitum eſt, me non diſceptante, nec contradicente; non enim homo eſt, perinde ac ego, cùm quo pari ratione poſſim ego agere: nam homo, neque litem intendit, neque ſupplicium ſtatuit in aliquem, niſi alicuius ſceleris conuictum: at Deus pro ſua uoluntate, poteſt ab innocente pœnas exigere, nemine illi contradicente uel reſpondente. Vtinam ergo a ſequeſter, & interuentor inter me, Deumque aliquis eſſet, cuius arbitrio uterq. pareret, & qui pro ſuo iudicis arbitri munere audiret, & interrogaret, innocentem abſolueret, & patefacta ueritate controuerſiam totam ſua ſententia, atque iudicio dirimeret, poteſtatemque haberet ſtatuendi, & decernendi, quæ tum mihi, tum Deo in propoſita lite agenda, & ſeruanda eſſent: tum etiam litem componeret, litigatoreſque datis, acceptiſque dextris, ad concordiam, fœduſq. adduceret. b Mediatorẽ igitur inter me, & Deum deſidero, cuius ope & interuentu, meæ procul dubio res melius habituræ eſſent.

a Quem hoc loco deſiderat Iob inter ſe, & Deum tertium: quis arbiter, quis ſequeſter, & ut hic earum, qui ſedens utrimque, manus manum tangeret, ex ſacris & prophanis non pauca. v. 33. nu. 4. 5.

b Vt hoc loco prophetat Iob, & mediatorem Christum Ieſum prædicat, eiuſque de mediatoris officio, poteſtate, & nomine. v. 33. nu. 7. 8.

32 Neque enim viro, qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.

33 Non eſt, qui vtrumque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus.

Ille profectò, quem ſummis uotis expeto, uirgam, flagellumque quo acerbè pulſor, longe à me proijceret, & decuſſo omni metu, bene me ſperare iuberet. Sed cùm mihi iudex arbiter nunc non adſit, illud mihi ſupereſt, vt Deum maximum, quicum mihi res eſt, impenſiùs orem, & obſecrem, vt mihi loquendi facultatem faciat: illamque faciet, ſi remittat cruciatus, & ſuæ maieſtatis, poteſtatiſque maximæ terrore non me exagitet, neque tranſuerſum agat, neque ſummo imperio res meas decernat, præferens ferream, horribilemque c uirgam, ſuæ poteſtatis inſigne, ſed miteſcat potiùs, atque ex conſueto ſuæ prouidentiæ præſcripto, & lege, meam controuerſiam abſoluat. Hæc ſi ille fecerit, & licuerit mihi pro me dicere, reſpondere, atque ſatisfacere paratus ſum: nunc enim acerbiſſimo doloris ſenſu, diuiniſque terroribus vix apud me uerborum etiam, uix compos ero.

c Quid uirga in ſacro ſermone, & ut ſit poteſtatis inſigne, & ut diuerſis inſignibus ornata fuerint priſcorum regum ſceptra, ex ſacris, & prophanis peculiaria quædam. v. 34. nu. 2. 3. 4. 5.

34 Auferat à me virgam ſuam, & pauor eius non me terreat.

35 Loquar, & non timebo: neque enim poſſum metuens reſpondere.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Argumentum capitis.

Quamuis diuina maieſtate deterritum, atque ſuis doloribus præpeditum, loqui ſe non poſſe d[ixerat], non poſſe tamen nunc non acerbiùs gemere propenſis Iob; amplificatq. ſuas ærumnas: quarum cauſam negat eſſe, vel ex parte Dei ignorantiam, aut obliuionem aliquam ſuę innocentię, vel, quòd ad ſe attinet, ſcelus vllũ. Tandem repetit priſtina Dei erga ſe amoris & beneuolentia teſtimonia; mortis quoque inſtantis formidinem.

I. Tædet animam meam vitę meæ; dimittam aduerſum me eloquium meum: loquar in amaritudine animæ meæ.

1 *Quis ſit optimus huius capitis nexus cum præcedentibus.*
2 *Quid Tædere, verię ex Hebr. lectionis. Quid Diſſecari. Anima, quę nauſeam concipit. Explicant David, & Lucas.*
3 *Dimittere, ad plures ſenſus indifferens, in ſacro ſermone.*
4 *Particulę, Aduerſus, varius vſus in ſacris.*
5 *Eloquium, propriè accipiendum pro externa oratione.*

1 Nexus cum præcedentibus. D. Thom. Iob 9. 24.

DVPLEX, aut triplex eſſe poteſt huius capitis nexus cum præcedẽte. Primus, quem indicat D. Th. vt nunc velit quęſtionem ſuperiùs inſtitutam de iuſtorum calamitatibus perſequi, videlicet illam: Terra data eſt in manus impij, ſed videtur nexus hic longè petitus. Secundus, vt quaſi obtenta & accepta facultate, ea diuinæ bonitatis, atque ſuæ etiam conſcientiæ, innocentiæq. fiducia, omni formidine atque dubitatione depoſita, liberè & conſtanter dicere corã ſuo iudice pro ſe incipiat, atque exordiatur commouẽdo miſericordiam ex magnitudine ſuarum ærumnarum. Sed tertius mihi optimus atq. ſimpliciſſimus videtur, qui in argumento indicatur, & a Polychronio, Philippoque tangitur, ipſiſque primis Iobi verbis, non obſcurè ſignificatur.

Optimus connectendi ratio. Polychron. Philip.

2 Tędere, quid. קוט *R. David. R. Mardoc. Pagnin. Vatabl. Caiet. Tygur. Caiet. Iſai. 38. 12. R. Moyſ. R. Mard.*

Tędet. Alij diſcedunt à Latino interprete, quòd tædere dixerit; cùm verbum (*Kat*) ex ſententia R. David, & R. Mardochai, ſignificet excidere, aut ſuccidere. Sic vertunt Pag. Vatab & Hebręus apud Caietanum: Exciſa eſt anima mea in vita mea, vt ſit ſenſus Tygurinæ: Actum eſt de vita mea; en morior: vel, perinde verò ac ſi mortuus planè ſim, id eſt, etiam dum viuo, videtur anima mea exciſa, & diuulſa ab hoc fœtidiſſimo, turpiſſimoque cadauere. Caietanus verò hanc inciſionem refert ad decurtationem, & præciſionem vitæ, ea ratione, qua Ezech. dixit; Præciſa eſt velut à texẽte vita mea; id eſt: Ampliùs viuere non permittor; in breuiſſimas anguſtias redacta eſt uita mea. Sed aliò debere reduci hanc exciſionẽ, mox dicemus. R. Moyſes, quoniam cum alijs Hebræis doctoribus (id, quod etiam indicat. R. Mardochai) exiſtimat propriam vocis ſignificationem eſſe, litigare, aut contendere, hunc locum ſic vertit; *Ligauit (aut contendit) anima mea in vita mea; ac ſi diceret; Litigarem, aut contenderem mecum ipſe, ſi relinquerem ſermonem meum intra cor meum, neque verbis remitterem habenas. Ideò loquar in amaritudine, & ſimiliter explicant id Pſal. 94. Quadraginta annis proximus fui *(litigaui, contendi) generationi huic. Sed certè noſter interpres ferè ſemper vertit verbum hoc, per tędium quoddam, & diſplicentiã, qua homo interiùs tabeſcat, & ſcindatur, atque diſſecetur intimis præcordijs præ doloris ſenſu: vnde dicitur Pſal. 119 Vidi præuaricantes, & tabeſcebam; vehementi quodam tædio diſcruciabar, vehementer mihi diſplicebam, & Ezech. 36. Diſplicebunt vobis iniquitates veſtræ. Pſalm. 94. Proximus fui generationi huic, & Lucas Actu. 13. Per quadraginta annorum tempus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto: quò videtur Chriſtus Dominus alluſiſſe Marc. 9. O generatio incredula, quamdiu apud vos (proximus, litigans, infenſus) ero, quandiu vos (veſtri iam pertæſus, atque faſtidiens) patiar? quę omnia loca planè afferunt infenſionem, aut offenſionem, tędiũ, moleſtiam, odium. Ergo rectè dixit interpres: Tædet animam meam vitæ meæ: cum quo alij quoq. faciunt. Regia, pertęſa eſt anima mea. Septua. Laborans anima mea. Thargum: Crudelis effecta eſt anima mea: vt quippe ſęuire doloribus, & ſæuiſſimę feręinſtar, vlulare & frendere: vel, quòd videatur homo, qui ſibi ipſi mortem precatur, aduerſum ſe ſæuire, & efferaſcere. Huc illa ſuperior exceſſio pertinet, quaſi dicat; Tabeſco, exagitor, crucior, diſſecor vitæ tędio. Sic Lucas excindendi, aut diſſecandi verbo vtitur Actuum. 7. Diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus: nam, *Diaprio*, eſt propriè ſecare, aut ſerra præcidere. Alij dicũt; Frendebant cordibus: quare neſcio, cur ſimilem locum Actuum 5. verterit Regia; Furebant; quod valdè alienũ eſt à proprietate verbi. Anima autem cum tædio illo eleganter cõuenit; ea enim eſt, quę nauſeam, quæ tædium concipit, quæ moleſtiam ſentit; quare, quod Vatablus illam accipit pro viribus corporis quaſi diceret: lentis viribus morior; alienum omnino.

**Si vierro la boca, andarè à pleyto con mi corazon.* *Pſ. 94. 10.* **En quarenta annos anduue vna bora de paz con eſta gente.* *Pſ. 118. 158. Ezec. 36. 31. Pſ. 94. 10. Actu. 13. 18. Marc 9. 19.* *Defenſus Vulgatus.* *Regia. LXX. Tygur.* *Diſſecari quid apud Lucam. Actu. 7. 54 διαπρίω Acta. 5. 33 Anima, quę nauſeã concipit.* *Vatab.*

Dimittam aduerſum me: originale verbũ (*Ghozaib*) ſicut & Latinum relinquendi, aut dimittendi, indifferens eſt ad plura, & primò erit prætermittere; ſicut Latine dimittere occaſionem: ſic ab hoc verbo dicitur Pſ. 36. Relinque furorem, & Pſal 21. Quare me dereliquiſti? Gene. 28. Nec dimittam te, niſi compleuero vniuerſa, quę dixi: quo etiam ſenſu videtur Polych. hunc locum accipere; Silentio egomet ingemiſcam, cùm prorſus habeam nullum, cur cauſam meam probare poſſim. Dimittam, prætermittam orationem in hac mea deſerta lite; nihil eſt. n. quod me verbis tuear; vnum tantùm à Deo requirã cur moriar? Sed præterea verbum dimittendi poteſt afferre permiſſionem quandam liberæ quaſi poteſtatis; vti dicimus, exercitum, aut milites dimitti, facta cuique diſcedẽdi facultate. Exod. 9. Dimiſit ſeruos ſuos, & iumenta in agris; videlicet, ut liberè ſpatiarentur. Pſal. 9. Tibi derelictus eſt pauper, id eſt tuæ uoluntati, atque arbitrio concreditus, & commiſſus. Nehemię 3. *Dimiſerunt Ieruſalem uſque ad murum plateæ latioris Ergo dimittere eloquium erit, remittere loquendi habenas; quæ priùs adductę erant, & contentum intra pectoris carceres ſermonem liberè tandem emittere: quem ſenſum ferè omnes Latini, Gręcique ſequuntur; eundemque uidetur amaſſe Vulgatus, cùm dixit Aduerſum me, nam in primo ſenſu dicere debuiſſet, Pro me, aut de me.

3 עזב *Dimittere, ad plures ſenſus indifferens.* *Pſal. 36. 8. Pſal. 21. 9. Gen. 28. 15. Polychr.* *Dimittere, ad liberam poteſtatem pertinere.* *Exod. 9. 21. Pſal. 9. 14. 2. Eſd. 3. 8.* **Dexeron correr el lido del muro hasta el de la plaça.*

Aduerſum me. Eugubinus impropriè dictum exiſtimat aduerſum, pro eo, quod eſt ſuper me; vel, de meis rebus. Nam particula (*Ghal*) propriè eſt, ſuper, quomodo etiã redditur Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas: aliquando, cum, Exod. 15. Viri cum mulieribus Sed eſſe etiam aduerſus, probat illud Geneſ. 4. Conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum? licèt enim propriè iuxta Hebr. dixerint Septuag. Surrexit Cain ſuper fratrem ſuum; ſed illud ſuper, ualet aduerſus: quare ferè omnes Latini, & Gręci propriè accipiunt aduerſum me, ac ſi dixiſſet; Nihil contra Deum, nihil contra illius prouidentiã loquar, in me tantum deſęuiam; quem ſenſum pluribus eleganter locupletat Polych. paulò ſecus accipit Philippus; Videor aduerſus Deum loqui, & cum illo de meis cruciatibus expoſtulare, quod tamẽ aduerſum me eſſe intelligo: namque recidet in meum os, quod expuere in cœlum coner, ſed tamen amariſſima dolorum acerbitas uerba extorquet. Vel, ut ſit cuiuſdã quaſi iacti iã conſilij ſignificatio; Quidquid tandẽ mihi eueniat, quamuis mihi noceat, loquar tamen. D. Thom. & alij Latini paulò languidiùs explicaſſe uidentur; illud enim aduerſum me, dictum exiſtimant, quòd contra ſuam uitam eſſet notum mortis.

4 Eugub. Particulę Aduerſus proprietas. על *Gen. 1. 2. Gen. 4. 8. Latini. Græci.* *Polych. Philip.* *D. Thom. Latini.*

Quod verò hic eſt eloquium, licet poſſit ea proprietate ſonus intelligi interna meditatio, & quaſi ſoliloquiũ; quò reſpexit Tygur. Promittam mihi muſſitationem. & Polychr. ſilentio egomet ingemiſcam & philoſophabor, ſed tamẽ locus exigit, ut eloquium, ſit conceptus ſermo, uerba profecta ex animo ſenſu. Quare rectè Septuag. dixerunt, uerba, & Auguſt. Sermones; ſequitur enim, loquar in amaritudine animæ meę; quaſi diceret; Non iam mea futura ſunt verba; quàm meæ amaritudinis, & calamitatis; hęc enim imperat, atque adeò extorquet orationem. Vide, quę de amaritudine diximus cap 7 Verſ. 11. inde enim petenda eſt huius loci explanatio.

5 Eloquiũ nõ ſolũ internam, ſed & externum. *Tygur. Polychr.* שיח *LXX. Auguſt.*

II. Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi, cur me ita iudices.

5 *Deus index. Expenditur Græcorum lectio, & interpretatio. In Iobi oratione omnes perf[ectae] exordij leges.*

2 *Indicare quid Hebræo. Particula cur ſcientia de experimento, & ſenſu, Explicatus Salomon.*

1 *Deus, iudex Latinorum interpretatio.*

DIcam Deo: ad Deum, *Eloah*, iudicem, cum quo, non tã de recuperandis fortunis, aut tuenda vita, quàm de defendenda innocentia diſputo; cuius iudicij ſeueritatem pertimeſco. Noli me condemnare: verbũ condemnandi ferè ſemper ad culpam pertinet; quare ferè omnes Latini ſic accipiunt; Noli me peragere reum, aut ſontem pronuntiare: vel in hac vita, vel etiam poſt mortẽ, cùm innocens ſim: his enim ſupplicijs grauiſſimis, videris me velut impium ſceleratumque palam traducere: permitto quidem rerum aliarum iacturam, & quidem neque dolens neq. inuitus: ſed non poſſum non dolere vehementer læſam meæ ſanctitatis, & innocentię exiſtimationem. Græci pauló aliter, neque valde proximè ad Hebræum, ſed neque ineleganter; nam cum Septuag. legant. * Noli me docere impiam eſſe; ſic interpretantur; Ne me deſpice languore confectum, ne forte grauiore aliqua triſtitia obrutus, impiam aliquam vocem emittam. Sed conſentire etiam cum noſtra lectione poteſt: quaſi dixiſſet; Ne videaris occaſionem quærere mei lapſus, aut mei condemnandi, atque perdendi. Sed multò elegãtiùs, atque argutiùs, quod indicauit D. Th. hæc verba eſſe hominis excuſantis, & quaſi præcaſtigantis liberiorem ſuam orationẽ; Si quippiam (inquit) liberiùs, aut incõſideratiùs, quam par ſit, fuero loquutus, oro, atque obſecro meum iudicem, ne mihi vitio, aut impudentiæ vertat, vlliusve temeritatis damnet: nam id, vt meam tantùm tuear innocentiam, dixerim: nõ quòd præcellentem numinis maieſtatem, vel minimum læſam velim. Hinc ſanè omnes perfecti exordij leges, quò iudicem docilem, attentum, beneuolum reddat, colligi poſſunt.

Niceta, & Gaaſerum explanatio.
LXX.
** No me enſennes à ſer deſcomedida, nõ tan to apurarme.*
D. Thom.
Iob ſeruat omnes perfecti exordij leges.

2 *Indica mihi.* Propriè * Fac ſcire me, ſuper quid mecum litiges. Indicandi verbum, hoc locò pertinet non tam ad ſententiam latam in iudicio, quàm ad ipſam litigandi, iurgandi, & contendendi rationem, quod ſupra diximus eſſe reſpondere, aut cõtradicere in iudicio, quaſi diceret: Indica mihi, quanam de re mecum litiges, quid expoſtules, ſuper quanam tua lege, aut præcepto violato me interroges; verba profectò nullius ſibi ſceleris conſcij. Licet quidem etiam congruere poſſit ſenſus Græcorum, accipientium illam iudicij partem, qua pœna irrogatur, & reus criminis plectitur: Indica mihi, cur me ita punias. Illa autem particula cur, quę in originali duplex eſt, ſuper quo, aut poteſt ſignificare ſcelus aliquod, cui reſpondeat ſupplicium; vel vt accipiunt Olymp & Philippus, finem, quem Deus in his pœnis irrogãdis ſibi proponat: illas enim ex arcano, ſublimique diuinæ prouidentię conſilio, & eo quidem ſublimiori omni humana ſapientia, proficiſci, non dubitat. Sed in eo verbo Iudicãdi, aut cognoſcendi, poteſt eſſe elegans quædam ſententię, rerumque colluſio; nam illa cognitio, non eſt ſpeculatiua, & a ſenſu remota, ſed cum ipſo ſenſu, atque experimento coniuncta; vertitur enim aliquando, & rectè, verbo ſentiendi, Prouer. 23. Traxerunt me, & non ſenſi, & Prouer. 10. Qui deprauat vias ſuas, manifeſtus erit; prop. * ſentietur. Septuag. Qui diſtorquet vias ſuas, cognoſcetur: alij actiuè; ipſe tandem cognoſcet, & experietur. Dicet igitur Iob: Dolores quidem, & cruciatus acerbiſſimi, quos ſentio, experiorque, omnibus noti ſunt, atque manifeſti; at nullum à me commiſſum ſcelus, neque agnoſco, neque ſentio; nemo prætereà mortalium cognoſcere, aut ſentire potuit: oporteret igitur omnibus notam fieri cauſam meatum ægritudinum, ne quis ex re manifeſta, ad occultiorem aliam cauſam inueſtigandam, temere, & inconſideranter dilaberetur.

** Hazedme ſaber, ſobre q̃ es el pleyto, que me pones.*
רוב Iudicare, quid.
Particula cur.
על מה Ol, mpo. Polychr.
Scientia de experimento.
Prou. 23. 35.
Prou. 10. 9.
** Quien es malos paſſos anda, no puede dexar de ſer ſentido, y aun el los ſentirà en ſi miſmo.*

III. Nunquid bonum tibi videtur ſi calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adiuues.

1 *Deus odit calumniam, quid propriè calumniari in Hebræo: explicant Samuel, & Oſeas.*
2 *Varia lectio.*
3 *Bonum pro vtili, aut ſuaui. Dei bonitas. Interrogatio expoſtulatoria ex Charitate: explicant Dauid, & Michæas.*
4 *Quid calumniari apud iuriſperitos. Illuſtr. Iſaias.*

5 *Calumniator, qui non debitum petit. Qui Sycophanta apud Athenienſes.*
6 *Calumnia pro calliditate, aut ſophiſmate.*
7 *Opprimere quid. Quis dicatur in Iure oppreſſus, quis damnatus.*
8 *Admiratio cum commiſeratione. Opus in Hebræo quid.*
9 *Varia lectio Lux pro fauere. Illuſtrare prò adiuuare Illuſtratur Dauid.*
10 *Impiorum de non deſerenda improbitate, conſilium: Malachias explicatus.*
11 *Impij aduerſus iuſtos concilium de bello inferendo ineunt. Impiorum arma, quibus nocent, quæ.*
12 *Iuſti conſilium de pace ſeruanda captant; horum arma quibus ſe tegant, quæ; explicatur Dauid.*
13 *Deus non adiuuat in malum hoſtium ſ. uitiam. Seruat in ſupplicijs modum. Quid baculus arundineus apud Ezechielem.*
14 *An Iobi amici dicantur hoc loco impij.*
15 *Damon, impius. Commodiſſima huius ſententiæ expoſitio.*

1 *Deus odio habet calũniam.*
Calumniari quid propriè.
נשק
Leuit. 5. 6.
1. Re. 12. 3
Oſee 12. 7.

VIdetur diuerſas rationes proponere, quæ à Deo reſpici, aut illum impellere ad Iobi calamitatem potuerunt, illaſque ſigillatim remouet. Sed in primis remouet à Deo, quæ cum illius bonitate pugnare videntur. Primò (inquit) ex diuini ingenij quaſi innata quadam malitia, atque calumnia minimè prouenit: Nam Deus nõ amat, odit potius calumniam. Verbum (*Ghaſak*) quod eſt calumniari, affert etiam violentiam quandam, aut deprędationem per vim, fraudem, inſidias: & ita vertitur Leuit. 6. Obtinere per fraudem: & clarè verbi proprietas explicatur 1. Reg. 12. Cùm rogat Samuel populum: Si quẽpiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi? & dixerũt; Non es calũniatus nos, neq. oppreſſiſti, neque tuliſti, &c. Similiter Oſeę 12. Chanaan in manu eius ſtatera doloſa, calũniã dilexit, id eſt, Populus Iſraeliticus, vel ſordidus mercator defraudat emptorem, non palam, & apertè, ſed fraudulenter & occultè, & ſub prętextu quodam ſpecieque æquitatis, atque iuſtitiæ, cuius ſtatera ſymbolũ eſt. Similiter Iob calumniam ſe pati profitetur, quaſi vim quandam per fraudem occultam; nam externa tantùm ſpecie nihil iniuſtũ ſuſtinere videtur; amici etiam, iuſtas ab illo pœnas exigi, & inſigni alicui impietati, ingentia quoque illi ſupplicia tanquam ex æquo reſpondere exiſtimant. Hanc Iob inquit eſſe ſtateram doloſam; nihil enim ſceleris ſubeſt in animo, nihil pœnarum commerita eſt cordis innocentia. Ergo ærumnoſum hominem pro impio, & ſcelerato haberi, calumniam pati eſt.

2 *Complutẽſes.*
Lect. Vatic. LXX.

Quod ad lectionem attinet, non video cur Complutenſes legerint; Si calumniatus fuero, cùm in ſonte, nõ ad primã, ſed ad ſecundam perſonam pertineat: neque quomodo congruenter poſſit calumnia tribui Iobo Vaticana lectio quamuis ex perſona Iobi legat: Aut bonum tibi ſi iniquè egero? hunc poteſt habere ſenſum, & commodè cum noſtra lectione congruentem; *Si me calumnieris*, & innocentem alicuius criminis traducis, quid tibi inde aut vtilitatis, aut voluptatis accedere poteſt?

3 *Bonum, pro vtili aut iucundo.*
טוב
Vatabl.
Chryſoſt.
Interrogationis huius expoſtulatoria vis.
Bonum pro manſueto.
Pſal. 72. 1.
Pſa. 144. 7
Hieronym.
Mich. 7. 4.
ישר טוב
** El mas manſo dellos, ſera ſarça; y el mas bũdo, peor.*

Bonum autem, frequenter pro vtili, aut iucundo ſumitur, aut etiam pro honeſto, & quod cum recto, & æquo ſit coniunctum. Poteſt autem illud tibi, coniungi cum bono: ſic Vatabl. explicat: Nunquid tibi proderit? iuuaberis? aut verò cum Chryſoſt. Tibi videtur, mihi bonum eſſe? Quod, inquit, hæc calamitas mihi bonum pariat, non uideo: ſed fortè ex confidentia, & charitate in Deum, expoſtulatoria uox eſt? (*Pareceo's bien?*) decorène, & pulchrè agis? Quid ſi etiam ad inclementiam, & benignitatẽ Dei reſpiciat hæcne eſt tua clementia? tua lenitas? tua bonitas, optime & mitiſſime Deus? hocne bonum eſt, quòd tibi ſummoperè placere ſolet, & ſuave illud, manſuetũ, atq. commiſerans, quod in tuis operibus ſemper reſplẽduit? Bonitas, pro manſuetudine, clementia, ſuauitate, Pſal. 75. Quàm bonus (ſuauis) Iſrael Deus. Pſal. 144. Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Hieron. Memoriã multæ bonitatis tuæ loquetur Michææ 7. * Qui optimus (leniſſimus, mitiſſimus, ex proprietate uocis originalis) eſt in eis, quaſi paliurus, & qui * rectus (placens, gratus, iucũdus, placidus) quaſi ſpina de ſepe. Hocne igitur eſt manſuetiſſimum, optimũq. tuum ingeniũ, ô Deus, ad benè merendũ de tuis creaturis maximè propenſum, calumniari, opprimere, diuexare, confringere opera ma-

Pſ.130.31. nuum tuarum? atqui lætari tu ſoles in operibus tuis conſeruandis atque tuendis; ſicque voluerſa cõplcs tua munificentia, vt miſerationes tuæ ſiot ſuper omnia opera tua, ita vt tuis beneficijs quaſi exundantibus, & ſurſum *Pſ.145.9.* aſcendentibus, tuæ creaturæ demergantur, & inatent.

4 *Nonl. & Mar. L. 1. D. ad S. C. Turp. L. Nunquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris me, & opprimas me. ſigu.* Sed vt rem hanc non auocemus à foro, certe non diſſimile eſt, quod iuris periti calumniam vocant. Nam, vt Nonius, & Marcianus definiũt: Calumniari eſt, falſa crimina intendere; & qui per fraudem, & fruſtrationem alios vexant litibus, calumniari dicuntur. Ait igitur Iob: *Nunquid bonum,* volupe, iucundum, pulchrum, honeſtum etiã tibi ducis; delectarisne calumnia? atqui nihil illa tibi infenſius. Nihil enim profectò Deo magis antiquum, quam potẽtiorum aduerſus infirmiores, aut opertos dolos, aut apertam vim, iniuriamque diſſoluere, atque propulſare; ſuo enim iure ad calumniatum vindicem Ezechias cla- *Iſa.38.14.* mabat, Iſai. 38 Domine vim patior (Hebraicè, calumniã, aut fraudem) reſpondete pro me; quaſi dicat. Tu, qui præ- *Pſal.71.4.* dam extorquere ſoles ſæuiſſimis tyrannis: Qui humilias calumniatorem, & ſaluos facis filios pauperũ; tu (inquã) calumniatricem mortem, quæ per vim, atque inſidias, an- *LXX.* nus mihi uitæ eripere tentat, comprime, meque tuere, & in fidem tuam recipe. Septuag. hoc Iſaiæ loco. Defecerũt oculi mei aſpiciendo in excelſum cœli, ad Dominum, qui eruit me, & abſtulit à me dolorem animæ: Dñe, de ipſa enim annunciatum eſt tibi, & ſuſcitaſti ſpiritum meum, & cõſulationem accipiens viui. Similiter Iob, vim ſe pati clamiat, atque vexari tum morborum violentia, tum falſi criminis obiectione, atq. iniqua ſuſpicione ſuperioris uitæ.

5 *Calumniator apud I C. quis. L. penult. D. ne quis eum, qui in ius. Sycophanta unde dictus. Feſtus. Plaut. Bacchid. et Trinum.* Solet etiam in iure appellari Calumniator, qui nõ debitum petit, aut, qui nullo iure, ſed uexandi tantùm alicuius gratia litem intendit; & qui de re minima litem criminalem orditur, calumniatorem etiam uocari poſſe, Alciatus obſeruat; exemplo Athenienſium, qui huiuſmodi homines Sycophantas uocabant; quod propter ſubreptas ficus, minimaque huiuſmodi detrimenta, capitalem quæſtionem excitarent. Nam Feſtus refert Atticos quoſdam iuuenes in hortos irrumpere ſolitos, proptereaque lege conſtitutum fuiſſe, ut quicunque feciſſet, capite plecteretur: inde *Sycophantia* dicta eſt calumnia, & ſycophantari, apud Plaut. Ergo, cum uideat Iob a ſe repeti, quod non debet, & propter minutiora peccata, capitali ſententia, morbiſque lethalibus plecti, mirabundus clamat, *Nunquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris!*

6 *Cic. li. 3. de rep. Calumnia, pro ſophiſmate.* Eſt quoque calumnia calliditas, id eſt, Sophiſma apud Marc. Tull. lib. 3. de repub. vt Marcellus refert; ait enim Carneadem ſæpè optimas cauſas ingenij calumnia ludificare ſolitum: huiuſmodi quoque ſophiſtica agendi ratione, ſe grauiter læſum conqueritur Iob, quod uideatur Deus, quaſi uſus amicorum illius calumnijs, cautilis, captioſiſque argumentis, uelle illum peccati, & ſceleris cõuincere; cuiuſmodi hæc argumentatio fit. Impij grauiter puniri ſolent; tu quoque puniris grauiter; oportet igitur te impium eſſe: Calumniam igitur hanc uocat Iob, & peccatum in argumentatione potiùs, quàm in ſe ullum agnoſcit. Quod ſi hæc calumnia iungatur cum parte ſequente, uim habebit proculdubio maiórem; Non ſolent artifices opera ſua calumniari, neque defectus, ſi quos habeant, euulgare, ſed potiùs abſcondere; at tu in publico omnium conſpectu uideris meis calumniatoribus mille mihi uitia affingentibus, fauere.

7 מאס *Opprimere quid proprie. 4. Reg 17. 20.* *Et opprimas me.* Ex ipſo Deo creatore creaturarum omnium ſui commiſerationem commouet. Opprimas, propriè faſtidio habeas, contemnas, proijcias, reprobes: his enim modis, noſter interpres uertere ſolet uerbum *Maas,* Rectè etiam nunc dixit opprimas: nam ex illo faſtidio & contemptu, ſequi ſolet rei contemptæ oppreſſio quædã, aut abiectio. Sicut 4. Reg. 17. indicatur; nam ab hac radice dicitur: Proiecit Dominus omne ſemen Iſrael (deinde ſequitur) & afflixit eos, & tradidit in manus diripientiũ, donec proijceret eos à facie ſua. Quod ſi velis etiam hoc uerbum ad rem forenſem pertinere, iudex quidem dicetur, reum opprimere, cũm faſtidit & reprobat orantem, & uix auribus pro ſe dicentem dignatur. Tum etiam aliqui Iuriſperiti obſeruant, reum dici oppreſſum ante ſententiam; damnatum uerò poſt eam latam.

8 *Admiratio cum commiſeratione.* *Opus manuum tuarum.* Admirationem cum commiſeratione coniungit. Cùm miſericors ſis, atque tuarum creaturarum pater indulgẽtiſſimus, ita ne me opprimas, qui opus ſim tuarum manuum? eſt uerò hæc ratio efficacitate & acrimonia plena, quam ſtatim repetit v. 8. in quẽ locũ quæ ad luculentam rei huius explicationem pertinent, conſeremus. Nunc tantum, opus, propriè laborẽ, & laſſi- *Opus quid in Hebræo.* יגע tudinem quandam in efficiendo opere afferre, & quo rationis, huius vis amplificatur, vt indicato loco id dicem⁹.

9 *Pagnin. Regia. Tygurin. Caiet.* יפע *Et conſilium impiorum adiuues:* quod, Hebraizantes dicunt: [Conſiliũ impiorũ illuſtres: aut, ſuper conſiliũ impiorũ irradies, & inclareſcas] Ex proprietate verbi (*Iapag*) quod apparere, aut illuſtrare ſignificat. Sed interpres ſapienter illuſtrauit Hebraiſmum. Nã cùm opem ſuam Deus præſtat, præſentem ſe exhibere videtur, atq. vultus ſui lumine erigere, & confirmare hominis animũ mentemq illuminare, Pſal. 79. [Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare;] propriè, affulge, inclareſce: illumina *Pſ. 79. 2.* vultum tuũ ſuper nos, id eſt, nos adiuua, & noſtris cœptis faue, hinc lumen, aut lux vultus, & faciei, pro ope, & *Pſ. 66. 2.* auxilio Pſ. 17. cum opem præſtitam dixiſſet; [Quoniam *Pſ. 17. 29.* tu populum humilem ſaluum facies] idẽ ſibi precatur, [Tu illuminas lucernam meam Domine] (tui fauoris lumine me cõples, illuſtrem reddis, calamitatũ tenebras diſijcis) Deus meus illumina tenebras meas. Igitur impiorum conſilia illuſtrare, eſt idem quod adiuuare, & illorum cœptis, atque conatibus fauere.

10 Sed adhuc in explicanda ſententia diuerſitas eſt, quòd in aſſignandis impijs, de quibus ſermo ſit, diſſentiant interpretes Primò enim omnes in vniuerſum improbi indicari videntur, qui dum vident iuſtos afflictos, ſe verò diuites, atq beatos, id improbi conſilij capiunt, vt in flagitioſa vita, cuius fœlix fortuna comes ſit, perſeuerent. eadem impiorum ſententia exprimitur Malach. 2. [*Laborare feciſtis Dominum in ſermonib. veſtris,] id eſt, laborantem, laſſum, defatigatum. [& dixiſtis in quo eũ fecimus laborare? in eo, quod dicitis, Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini; & tales ei placent] (his enim bona confert) aut certè, vbi eſt Deus iudicij? id eſt: Si non illi placent, iniuſtus videtur, qui malis bona conferat. Idem repetitur infra c. 21. [Quid nobis prodeſt ſi orauerimus illum? verumtamen, quia non ſunt in manu eorum bona ſua, conſilium impiorum longè ſit à me.] Hoc igitur impiorum cõſilium iuuari, foueri, promoueri, ſua innocentia afflicta, Iob aſſerit. Hunc ſenſum indicauit Chryſoſtomus.

Malach. 2. 17. **Hiz. ſes u Dios con a dodi ſauorecer a los ſuyos; y que como ſal, ſe da a ne uno os. Iob. 21. 25. Chryſoſt.*

11 Secundo alij impios in vniuerſum intelligũt, qui cogitant, ineuntq. conſilia, & vocant frequenter ad concilium (vox enim originalis ad conſilium, & concilium indifferens eſt) aduerſus ſanctos Dei, illoſq. circũueniunt, quod contrarij ſint operibus eorum, & gratis abſconderunt interitum laquei ſui. Idq. a primo Caino, vſq. ad nefarium Dauidis: hinc dua illæ ciuitates, ſiluitum Dei altera; altera Babylonis: in impijſſimorum in aſſiduo, perpetuoque bello, atque in armis ſunt, & nullam pacis cogitationem ſumunt: vnum illudque perpetuum conſilium capiunt, tepentiunt, promouent, confirmant, & ſuæ factionis homines ad hoc concilium vocant, quod iuſtis noceant; vtriuſque uero factionis arma non eadem, ſed plane diuerſa; improbis arma ſunt, non quibus tecti eſſe, ſed quibus nocere, & prouocare iuſtos, ſeque vlciſci poſſint. Arcus n. habent, vt [Sagittẽt in occultis rectos corde;] Gladium, qui innocentem ſanguinem profundat, & lingua eorum gladius acutus; Nouaculã, quæ quaſi ex inſidijs, & ſummo ſenſu, aut ferè nullo grauiſſime lędat, nã: Sicut nouacula acuta faciunt dolum; Laqueũ, in quem iuſtus imprudens incidat, [Abſconderunt quippe ſuperbi laqueum.] Fuſtem, qui cadat, tundat, comminuat oſſa; Virgã videlicet ſuperbiæ, & ſceptrũ exactoris; Dentes acutiſſimos, qui mordeant atque dilacerent: ita eſt generatio, quæ cõmandit molarib. ſuis; Aculeos venenatos, quos ait deſigunt: Circumdederunt me ſicut apes; Ignẽ, quem in iuſtorum tabernacula iaculatus, ſtrages edat. Et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis; vtuntur etiam violentis impulſionib. & pugnorũ, atque manuum pulſationibus: [Impulſus euerſus ſum, vt caderẽ] & id genus alia: quã enim nocendi artem illi non habeant, atque colant?

יעץ *Sop. 2. 12. Pſ. 34. 7. Pſ. 63. 6.* *Impiorũ eſt ſiempre de lo dedis nolle.* *Piorum, atque impiorum arma diuerſa.* *Pſ. 10. 3. Pſ. 63. 5. Pſ. 56. 14. Pſ. 55. 4. Pſ. 139 6. Prou. 14. 3. Iſa. 8. 4. Prou. 30. 14. Pſ. 117. 12. Pſ. 117. 13.*

12 At filiorum Dei, & piorum cohors ad concilium etiã vocatur, & conueniunt; conſilium ſiquam, non belli, ſed pacis, quo congrediendum eſt cum hoſte: arma quidem capit, ſed quibus ſe tegant, non quibus noceant: vnico enim patientiæ clypeo ſe conteguot. Ita ex turribus ciuitatis Dei mille pẽdere clypeos; ex Babylonis uerò mœnijs, gladios mille videas. Hoc impiorũ conſiliũ atq. ingenium

genium notauit Dauid Pſ. 119. [Habitaui cum habitantibus Cedar.] Cedar aũt Iſmaelis filius, quaſi hæreditario iure habuit acceptũ illud perſequendi iuſtos iniquum conſilium, & ſtudium. Quod verò iſt illorum ingenium declarat deinceps: [Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus;] propriè, ego pax, id eſt, pacis amantiſſimus; illi autem pacis hoſtes, imo ipſum odium, bellum, inſimulatur. Iob igitur, qui ſe grauiſſimè affectum, atque incredibiliter læſum videt, & à ſuis ipſis amicis vehementer inſectatum, & per calumniã, vimq. oppreſſum, ſic ad Deũ; An innocentem tu, o bone Deus, me lædas, & illorũ conſilijs faueas, partesq. ſequaris, qui cogitant aduerſus ſanctos tuos mala?

Tertiò Diuus Tho. ad impios illos refert Chaldæos, atque Sabæos, qui in Iobi pecora, familiamque irruerunt; quibus ſe videatur Deus etiam adiungere, & eorũ, quæ Iobo reliqua fuerant, direptorem & diſſipatorem: qui commentarius, duriuſculus licet, minime eſt ſpernendus, ſed quoad fieri poſſit, emolliendus, & illuſtrandus. Bona enim corporis, atque liberos, quæ illi non attigerant, abſtulit Deus; quaſi diceret: Eorum, quæ illi abſtulerunt, reſiduum tu diſſipaſti; adiuuat igitur hac ratione illorum conſilium Deus. Quod etiam agnoſcit Iob alienum eſſe à Dei bonitate, cùm ipſe non adiuuerit in malum; ſed potiùs vehementer oderit eos, qui ſuper dolorem vulnerũ adduot, hoc enim nomine Diuinæ videlicet æquitati valde infenſo accenſet ſuos apud Deũ hoſtes immaniſſimos Dauid Pſ. 68. [Quem tu percuſſiſti, perſequuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt: & Zachariæ 1. Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum; ipſi verò adiuuerunt in malum.] Non enim vult Deus clementiſſimus, vt modus in puniendo & affligendo excedatur, neq. vllam opem ad puniendum requirit, quã miniis ipſe punire decreuerit; quidquid enim accipiat ſupplicij iuſtus ſuus, ſatis multũ eſſe exiſtimat: atque vehementer illos inſectatur, qui inito fœdere, & iunctis copijs, atque auxilijs aduerſus iuſtos procedunt; [Teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaelitæ, Moab, & Agareni, Gebal & Ammon & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum; etenim Aſſur venit cum illis, facti ſunt in adiutoriũ filij Lot.] Cùm eñ ſingulas per ſe nationes, nunc Chaldæos, nunc Medos, nunc Aegyptios, aduerſus populum ſuum ipſe non ſemel adduxerit: & quod ſummæ admirationis eſt, aduerſus Pharaonem indignatur Ezech. 29 quamuis ipſe decreuiſſet populum ſuum Chaldæis vexandũ, puniendũq. tradere, tñ ille opem promiſſam Hebræis aduerſus Chaldæos, non attulerit, q imploraueraÇt. [* Pro eo quod fuiſti baculus arundineus domui Iſraël, quando apprehenderunt te manu] (indicat initum fœdus, dextrarum coniunctione, & fide mutua confirmatum, ferendi opportune auxilij) [& confractus es, & laceraſti omnẽ humerum eorum: Ecce ego adducam ſuper te gladium meum, & interficiam de te hominem & iumentum.]

14 Numquam igitur tibi (inquit Iob) bonum videtur, conſilium impiorum adiuuare: at hunc, quem illi perſequuti ſunt, tu percutis; atque perſequeris.

Quartò, Alij referunt ad ipſos illos Iobi amicos, quos impios appellet, quod iniq. & temere ſiniſtram de Iobi ſanctitate & innocentia opinionem conceperint: Si ita

15 res habet, vt de me ſocij exiſtimant, meque vt illi conuitijs, ita tu quoque cruciatibus vexas, illorum profectò conſilio fauere videberis: Sic interpretatur Vatablus; docuerat etiam ante illum Philippus: ſed non valde placet.

Quintò, Olympiodorus atq. Philipp. Dæmones intelligi poſſe credunt, qui inſigniter impij ſunt, & per antonomaſiam quidem Diabolus peccator dicitur: horũ conſilium iam diu præmeditatum atque captatum perdendi Iobi, & quibus poſſent artibus vexandi Deus iuuiſſe, & promouiſſe videri poterat; nam in illius etiam cruciatus conſpirabat, in hanc rem, Caiet. ait, reuelatũ iam à Deo fuiſſe Iobo cauſam ſuarum calamitatum, & Satanæ criminationem expetentis Iobum ad ſupplicia, & certamẽ ſingulare; à quo non longe abeſt Olymp. dicens, ſibi ſenſim perſuadere Iobum, ſe permiſſum eſſe Diabolo. Idem docet Greg. ſed eò refert, vt dicat Iob his ſe calamitatibus tentari, & impelli, vt cadat in peccatum, quod erat dæmonis conſilium; quaſi dicat. Scio id tibi conſilij minimè placere, vt velis me in peccatum [impellere, inſenſator enim malorum es,] neque tentatoris æquiſſimu cõſilij tu adiuuas: quid ergo tandem conſilij captaris, quã ſuppliciorum meorum habeas cauſam, prorſus ignoro, percipereque vehementer cupio, ſi diſtorquebor niſi exploratum habeam: as videtur lenis ſenſus. Quid ſi ille tãdem leniſſimus, atque ſimpliciſſimus ſit? Non tu calũniator, non oppreſſor tuarum creaturarum, non tu aliorum conſilio quippiam facis, neque eiuſmodi es, vt ſi quis malitioſè & callidè prauum conſilium ſuggerat, illi faueas, opemque præſtes, vti Reges, & iudices per imprudentiã facere ſolent, vt has meas ærumnas in malignam alicuius ſuggeſtionem, non in tuam ſapientiam, atque voluntatẽ reuocare debeam: forte huc pertinet lectio Septuaginta. [Ad conſilium impiorum animaduertiſti?] LXX.

IIII. Nunquid oculi carnei tibi ſunt; aut ſicut videt homo, & tu videbis?

1 *Caro pro homine: Oculus, mentis iudicium. Videre, pro iudicare, aut alterius ſenſus cognitione.*
2 *Princeps reip. oculus, & quare.*
3 *Carneus oculus malè audit: concupiſcentia oculorum Caro, externus ſplendor.*
4 *Deus à videndo dictus; cur copros dicatur; inſunt illi omnia ad clarè videndum neceſſaria: explicatur Ierem. & Dauid.*
5 *Germanus ſenſus. Qui iudices habeant oculos carneos. Illuſtratur Iſaias.*
6 *Humanæ cognit. prauitas. Explicatur Samuel.*
7 *Videre, ad cognoſcendum; inferior reſpicit Deus.*

Minimè (inquit) poſſum hanc meæ innocentiæ afflictæ cauſam in tuæ iudicis ignorantiam aliquam reijcere, nã is non habet oculos carneos; id eſt, humanos; Caro enim homo eſt; non iudicat ille de externa tantùm ſpecie, ſed intima penetrat, & veritatem non ſolum eruit ex profundo, ſed vbicunque delitescat, perſpicit clariſſimè. Oculus ſignificat cognitio; & propter videndi facultatis præſtantiam, reliqui ſenſus ſuam ex oculis appellatione mutuari ſolent, cum totius corporis ſenſus, oculorũ nomine ſignificari ſolet, vt ſupra c. 3. Non abſtulit mala ab oculis meis; à meo corpore, quam grauiſſimos dolores ſentiam, & petitam Geneſ. 42. Audiens (prop. ex Hebræo, & Sept. vidẽs) Iacob quod alimenta venderentur in Aegypto 1. Regum 23. vidit (id eſt audiuit) [Dauid, quod egreſſus eſſet Saul, vt quæreret animam eius. Porro Dauid erat in deſerto.] Inde etiam reliqua, quæ ad ſenſus omnes pertinent, viſibilia dicũtur, vt notauit Auguſt. Sed etiã ad animã oculus transfertur, & pro corde, id eſt, interna mentis intelligentia ſumitur: hinc dicitur mens, aut cor, quaſi oculi ſint, aperiri, vt Actor. 16. Cuius Dominus aperuerat cor: & excæcari, vel obſcurari: vt Marci. 8 [Nondum cognoſcentes, nec intelligitis adhuc; excæcatum cor veſtrum, & oculos habentes non videtis?] Sic et Num. 24. Dixit homo, cuius obturatus eſt oculus: non corpore vt quidẽ exiſtimarunt, ſed mentis; qui primũ. n. viſionẽ non habuit propheticã, tunc iam apertis oculis, & lumine prophetico multa videbat præclara.

Notanda verò duo: alterum principem, aut iudicẽ eſſe Reipubl. oculum; quod eius ſit cuncta diſpicere, & diſcernere: quò in ſuprema Reipubl. parte & loco reſideat: quò illi ſe diuina lux largiùs, & abundantius communicare velit, niſi ipſe ſit rebellis lumini; quod alijs tanquã cœcis ducatum præſtet: quod mutuum inter principes, et ſubditos auxilium præſtari debeat, vt ſubditi illũ portẽt humeris, velut debilem, aut delicatum: at ille viæ dux ſit; mutuat hic oculos, mutuant illi pedes: qua ratione antiqui oculato ſceptro finxerẽ Regem, Iſaiæ 29. [Claudet oculos veſtros, Prophetas, principes, & duces.] Sed de hoc oculorum, & principum munere dicemus aliquando plura.

Alterum, in Scriptura non ſolùm malè videre, ſed etiam malè audire Carneum oculum, aut viſum, iudiciũve hominis: illud enim pro minimo habet Paul. vide etiã 1. Reg 16 & Sap. 3. Nam cum humanus, & carneus oculus externam tantùm faciem & ſpeciem contempletur, ſecum frequenter rapit quoque mentis iudicium, ne ad interiora penetret; quare illud petebat Dauid obnixè: [Auerte oculos meos, ne videant vanitatem:] id eſt ne vanitati externa rerum ſpecie delecter, ſed penetrem ad interiora, perſpiciamque quid ſubſit ſolidæ ſubſtantiæ; עבר

an externus ſplendor inanis ſit; nam verbum auertendi
Auertere quid. eſt eo loco, proprie tranſire, aut pertranſire, & tranſgredi: eſt enim eadem vox Pſ. 103. Terminum poſuiſti, quem
Pſ. 103. 9. non tranſgredientur: & Ierem. 23. Quaſi ebrius, & quaſi
Iere. 23. 9. homo madidus à vino; propriè, quem * tranſit, tranſgreditur vinum: & in tertia coniugatione proprie eſt, Tranſire, vel, pertranſire fac oculos meos; nempe, ad internam rerum ſubſtantiam, ne me decipiant externa ſpecie: ne de rebus tantum iudicem ſecundum faciem; & id affert
** Vn hombre paſſado del vino.*
Caro, quod oculis blanditur. carnis nomen, id quod oculos pellicit, & detinet, quāuis vaniſſimum ſit; quod ſplendet, & fulget, quamuis verū aurum non ſit; dummodò videatur. Illa videlicet eſt concupiſcētia carnis; aut ſi per expoſitionem accipere velis,
1. Ioan. 2. 16. Concupiſcentia oculorum; aut ſi alio nomine ſignificatā cupias, Superbia vitæ: iuxta id: [Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, quaſi flos agri: quod carnem dixit, ſtatim per gloriam explicuit: ſic illud Iſaiæ 13. [Aegyptus
Iſa. 40. 6.
Iſa. 31. 3. homo, & non Deus, & equi eorum caro, & non ſpiritus;] externa ſpecies, ſine re, ſine robore. Sic igitur ſunt *oculi carnei*, ſecundùm carnem iudicantes. Tum etiam Caro ſignificat aliquid pingue, obtuſum, craſſum, concretū, minimè ſubtile, aut perſpicax; Nam caro, & ſanguis nō re-
Mat. 16. 17. uelant ſublimiora Dei arcana, neque ſapiunt ea, quæ ſpi-
Mat. 16. 23 ritus Dei: & illud ad inſipientiam, & errorem pertinet:
Marc. 8. 33 [Quid nequius, quā quod excogitauit caro, & ſanguis?]

4 At diuini oculi à videndi perſpicacitate ſemper commendantur; præterquam enim, quod ipſum Dei nomen Græcum hanc videndi efficacitatem præ ſe ferat, *Theos*, nimirum à Theaomæ, quod eſt ſpectare, diſpicere, cōtemplari, vt obſeruat Greg. Nyſſe. oratione. 5. [in cant. ideoque ait dici ſponſum ſimilem Capreæ; quod animal dorcas, dicitur à vi cernendi; Deus. n. de ſupernis cœlorum montibus deſpectat terrena cuncta; tamen oculos ſuos commendat Deus ab illis omnibus rebus, quæ neceſſariæ ſunt ad ſyncere, & ſine errore vllo videndum, atq. iudicandum; primò quidem à lumine; nam quamuis res in tenebris pluſquam Cimmerijs demerſa ſit, habet tamen Deus inſitum lumen, vt quaſi per extramiſſionem radiorum, obiectū luce perfundere videatur, & videndo aptiſſimum reddat Eccleſiaſt. 23. Oculi eius lucidiores ſole. Apocal. 1. & 2. Oculi eius tanquam flamma ignis; & clarius Daniel. 2. [Nouit in tenebris conſtituta, & lux cum eo eſt.] Præterea non ſolum eſt proximus obiecto, ſed eſt intimè cum illo coniunctus; atq. ea coniunctio, non ſolū non impedit diuinam viſionem, ſed potiùs in cauſa eſt, vt res intimè cognoſcatur. Prou. 15. [In omni loco oculi Domini. Ierem. 23. Si occultabitur vir in abſconditis, & ego videbo eum, dicit Dominus; cœlum & terrā ego impleo, id eſt, intimè adſum rebus omnib. vt omnia videantur mea præſentia, atque eſſentia non ſolum contineri, ſed etiam impleri: ſi quid enim ſolidi habeant, à me habent, qui intimè illis adſum. Tandem diuini oculi eminèter continent omnes alias videndi facultates, atque rationes; atque adeò oportet diuinam videndi facultatē infinitam eſſe; Pſal. 93. [Qui finxit oculum, non conſiderat? Hebr. non videt?]
Θεός Θεάομαι. Greg. Nyſſ.
Cur Chriſtus ſimilis capreæ.
Deo inſunt omnia, ad clarè videndum requiſita.
Eccleſ. 23. 28.
Apoc. 1. 14 & 2. 18.
Daniel. 2. 22.
Prou. 15. 3.
Iere. 23. 24
Pſ. 93. 9.

5 Iam igitur dicere poſſit Iob: Minimè cum iudice homine ago, quem oportet ſæpe in iudicandis, & diſcernendis litibus errare; ſi non malitioſe, & ex calumnia, atque delicto, certè per imprudentiam, & ignorantiam, & quaſi ex delicto, vt loquuntur periti iuris: ſed cum Deo mihi res eſt, qui in cognoſcenda, atque diſcernenda veritate errare neque poteſt, neque meam innocentiam ignorare. Hic ſenſus germanus, & ſimpliciſſimus eſt: licet Caiet. hanc humani intuitus, aut lippitudinem, aut imbecillitatem referat ad experimentum, quod non ſemel, ſed ſenſim, atque per vices ſolet de re quapiam ſumi, quaſi diceret; Si me explorare, probareque velis, non indiges tam diutina probatione; nam vel primo intuitu penetras rei viſcera, & quidquid latet, latere te non poteſt; vel; Cum homo ſoleat veritatem extorquere tormentis, Deus his non indiget; quorſum igitur iudex, cui perſpecta, & explorata veritas eſt, me torqueat, atque exagitet quæſtione iudiciali: Fortè etiam reſpicit ad carneos iudicū oculos, qui ex ſpeciei, & carnis ſplendore iudicant, & perſonas, quas fulgere vident, in iudicio accipiunt: ſordidos verò, atque ſquallidos contemnunt & neque audiunt, neque aſpiciūt. At Deus non contemnit pauperem, ſicut ſcriptum eſt. Iſai. 11. [Non ſecundùm viſionem oculorū iudicabit (Sept. non ſecūdùm gloriam iudicabit:) ſed iudicabit in iuſtitia pauperes.] Nam cum ferè ſemper pauperes calumniam, & iniuriam per vim, & iniquitatem à potentioribus illatam patiatur, qui illis faueat & patrocinetur, aut pro illis ſententiam ferat, non tam ex gratia, & beneuolentia; quam ex iuſtitia, & legum præſcripto feciſſe cenſendus eſt.
Germana expoſitio.
Caiet.
Qui iudices habeant carneos oculos.
Iſa. 11. 3. LXX.

6 *Aut ſicut * homo videt, & tu videbis*. Tum præcedentem partem, tum hanc, quidam interpretantur, de toruo, & minaci vultu, quem exhibere ſolet læſus homo ei, qui ſe aliquando læſerit. Hunc ſenſum ex Iuliano & Polychronio in Catena elicio, quorum hic eſt commentarius, vt Iobus Deo dicat; [Improbitatem hominū minime imitaris; et eorum, qui peccarunt, memineris, & ſeueram rationem expoſcas.] Hoc fortè ſapit lectio Sept. Aut ſicut mortalis videt, deſpectas. Illud certè eſt humanum ingenium: cuius imaginem præbuit Saul, 1. Regum. 18. Non rectis oculis Saul aſpiciebat Dauid. Chald. malo oculo aſpiciebat. Sed in Hebr. ſimplex eſt vox *Ghaeen*, à verbo *Ghaeen*, quod eſt oculare, aut obſeruare oculis, quaſi diceret; Erat Saul * oculans Dauidem. Sed id à diuina bonitate alienū: qui cūm per ſummum ſcelus alapis & ſputis appeteretur, velatam faciē & opertos oculos habuit, q̃ præſignificauit Dauid, 2. Reg. 15. [cūm aſcendebat cliuū oliuarū,] ſcandens, & flens, [nudis pedibus incedēs & operto capite:] non ſolùm ne regem, quem in medijs ærūnis, atq. diſcriminibus erecto ſemper, & conſtanti animo eſſe oportet, nemo videret molliter lachrymātem, ſed vt oculis opertis & quaſi clauſis luminibus nihil ipſe videns, rem totā diuinę prouidentiæ atque oculis permitteret: quod notatus Pſ. 34. Quaſi lugens & contriſtatus (id eſt operto capite more lugentium) ſic humiliabar.
** Soye vn hōbre, que a quien vno vee le embie, ſiempre lo tras mirando.*
Iulian.
Polychron.
Homo deſpicit contemnendo offenſam.
LXX.
1. Reg. 18. 9
Chaldam.
עין עין
** Trayaſe entre ojos, y andauale a la mira.*
Marc. 14. 65.
Luc. 22. 64
2. Reg. 15. 30.
Rex debet eſſe conſtanti animo.
Pſ. 34. 14.

7 Sed præterea illud, videre; pōt indicare deſpectū pauperioris hominis, quem rogantem & ſupplicantem diuiorum potentia & inſolentia contemnat: quod pōt colligi ex originali videndi verbo, *Raah* quod aliqñ eſt deſpicere, & cernere cū contemptu Ezech. 28. [Ante faciem Regum dedi te, vt cernerent te,] id eſt, vt deſpicerent. Hiero. vt dehoneſtarent. Theod. vt traducerent. Idem verbum Cant. 1. Nolite me cōſiderare. (Sept. nolite aſpicere me, prop. nolite me deſpicere) q̃ fuſca ſim: ſimile id Pſ. 21. Ipſi verò conſiderauerunt, & inſpexerunt me: videlicet eo geſtu, quo ſolet moueri caput, & dici Vah; Hinc eſt illa apud Hiſpanos vox irriſionis & contemptus, *miralde*. Dicet itaque Iob; Has meas ærumnas nō poſſum referre in ſæuum, & vindictæ cupidum, odijq tenacem diuinum animum, quem ſi aliquando pro mea imbecillitate offenderim, tū ille pro ſua bonitate iā auerterit oculos à peccatis meis, & oblitus fuerit: nā ira in indignatione eius: non enim niſi breuiſſimo tempore indignatur: ira. n. breuis eſt. Tum etiam, quod me clamantem, & cauſam mearum calamitatum inueſtigantem neque exaudire videatur, neq. arcanum ſuæ prouidentiæ manifeſtare, non prouenit ex inſolenti dominatu, & toruo ſupercilio, pauperumve contemptu; non enim ille ſicut homo ſordida, & humilia deſpectat, ſed eſt in illa hominis, cum illa videndi deſpicientia nexio pulchra: nam hoc loco, eſt, *Enos*, miſer, ærumnoſiſſimus homo: is, quod extremæ inſolentiæ eſt, ſolet alios deſpicere; ſuperbit enim puluis & cinis. at Deus non deſpicit, ſed reſpicit attentè & beneuole [humilia in cœlo, & in terra.] Tādè ſimpliciſſimus huius partis ſenſus eſt, vt prioris ſit expoſitio, & illa diſtinctio, aut expoſitiuè accipiatur, & vtrobiq. agatur de ſynceritate diuinæ ſcientiæ, atque corruptione humani iudicij.
Videre ad contemptū pertinet.
ראה
Ezech. 28.
Hieronym.
Theodor.
Cant. 1. 6.
LXX.
Pſ. 21. 18.
Matth. 27. 39. 40.
Marc. 15. 29.
Pſ. 26. 6.
Pſa. 5. 13.
הבוש
Pſ. 112. 6.
Simpliciſſima interpretatio.

V. Nunquid ſicut dies hominis dies tui; & anni tui, ſicut humana ſunt tempora?

1 *Dies hominis, ad ignorantiam, & breuitatem vitæ pertinere, prima expoſitio. Explicatus Paulus.*
2 *Homo inconſtans, Principes præſertim Deo firmiſſimo fidendum. Explicatus Dauid.*
3 *Homo vindictæ cupidus. Deus vindictæ opportunitatem facile prætermittit, & quare.*
4 *Dies hominis quis: viri nomen pro valentiori. Humanæ vitæ breuitas.*

1 PRimus huius loci commentarius eſt ferè Latinorum omnium. Auguſt. Greg. D. Tho. Græcorumetiam, Iulian.
Auguſt. Gregor. D. Thom.

Iulian. Polychr. Iulian. & Polychr. vt perſtet Iob in excludēda ignorātia à Deo iudice: quare dies hominis & humana tēpora, ſignificabunt vitam breuiſſimā, quæ cū multa ignorantia coniuncta eſt. *Hippoc.* Sicut Hippocr. in ſua illa vulgata ſentētia dixit, Vita breuis, ars verò longa. Quorū vtrumq. in cauſa eſt, inſcitiæ hominum, atq. difficultatis in comparanda ſcientia, vti dixit c. 8. Baldad: *Iob 8. 8.* [Interroga generationē priſtinam: heſterni quippe ſumus, & ignoramus: qm ſicut vmbra dies noſtri ſunt ſuper terram. *Dies mali, qui.* Propterea ſapiētes tedimūt tempus, quoniam dies mali] (curti, pauci) ſunt, *Ephe. 5. 16.* Epheſ. 5. ſicut qui ſe Sapientiæ dederunt, omnibus curis dimiſſis, ſoli Sapientiæ vacant. Ergo dies & tempus ſcientiam adferūt homini, iudici præſertim, qui paulatim per interrogationes, & quæſtiones iudiciales veritatem indagat, & coniecturis vtitur; & occulta crimina non niſi decurſu temporis eruere è tenebris in lucem poteſt; detento interim reo in vinculis, & carcere. Deo verò nihil noui affert craſtina dies, cui præterita, præſentia, futuraque cognita ſunt. Nō igitur (inquit Iob) indiget Deus longiori examine, aut tempore, vt ſcire certo poſſit, quoniam nihil impium fecerim: vt ſtatim ſubijcit.

Polych. At Polychr. refert ad vitæ initium, ante quod, qui nuper natus eſt, multa ignorare neceſſe eſt, quare ait; [Nuperne tua natura orta eſt, vt ad ea cognoſcenda, ob quæ me flagris, & plagis mulctaſti, opus ſit tibi inquiſitione diuturna?]

2 *Hominis propria mutatio inconſtantia.* Secundus aliorum commentarius exiſtimantiū nomine humanæ vitæ afferri hoc loco mutationem, atq. viciſſitudinem inconſtantiæ, & ſtudiorū, atq. voluntatis mortalium: namq. cum breuitate vitæ ea inconſtantia iungitur inferiùs, *Iob 14. 2.* Homo breui viuens tempore, & nunquā in eodem ſtatu permanet: quæ enim illam efficiunt breuiſſimam, potentia quoque ſunt ex ſuo ſtatu dimouere; idq. præſertim in viris principibus videre eſt quorū ſtudium, *Princeps facilè mutat.* atque voluntas mutatur in horas, omni Proteo mutabilior; proptereaq. à Sapiente dictum eſt Eccleſ. 8. *Eccleſ. 8. 2.* Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentiſſimus faciem illius commutabit: quamuis enim quis ſapiens ſit, ſi tamen principi ſeruit, & ab illius nutu pendet, non pōt non in horas mutari, & diuerſos ſumere vultus; ſicut mutatur vmbra mutato corpore, a quo efficitur, & pēdet: quare non fidendum, neque nitendum principibus, vtpotè inconſtantiſſimis, rex ſapiētiſsimus præcipit; *Pſ. 145. 3.* Nolite confidere in principibus: at Deus conſtans eſt, idemq. ſemper, non commutatur, neque viciſſitudinis umbram recipit; *Iacob 1. 17. Iob 4. 18.* & ingentis apud illum criminis eſt, qui ei ſeruiunt, non eſſe ſtabiles: cumque idem ſemper, fixuſq. permaneat, aptiſſimus ſane eſt, cui nitatur imbecillitas, & inſtabilitas humana, ſi quieſcere aliquando velit: *Deo fidēdū & nitendū.* ſicut ille, qui crebra iactatione huc illuc agitatus dicebat; *Pſ. 72. 28.* [Mihi adhærere Deo bonū eſt, ponere in Deo meo ſpē meam:] *Huius ſententia para[phraſis].* in hoc igitur ſenſu nouam aliam ſuarū miſeriarum cauſam excludet Iob à Deo in hanc ſententiam: Si non eſſet firma Dei voluntas, atque beneuolentia erga ſuos, ſed innata illi eſſet inconſtantia mentis, nihil mihi mirum videretur, quòd me, quem quondam maxima beneuolentia complexus eſt, ingentibuſque beneficijs cumulauit, iam nunc neq. amet, neque ſuis oculis atque familiaritate dignetur, odio etiam proſequatur, & acerbiſſimè inſectetur: at non is Deus eſt, ex cuius gratia, & beneuolentia, ſola temporis diuturnitas, & tædium ex longa amicitia, & frequenti familiaritate, hominem deijcere poſſit.

3 *Tertia expoſitio.* Tertius, vt licet dies hominis, & humana tempora, vitæ breuitatem aliàs afferant, tñ non propter ignorantiā; ſed propter vindictæ occaſionem, & cupiditatem nūc dicantur: nam ſi irato homini; & vltionis ſummè cupido, res & tempus oportunam vindictæ occaſionem prębeat, non illam ſinet e manibus elabi, timens tempori, ac vitæ breuiſſimæ, quę ſimilem oportunitatem iterum non afferent: *Philip. Beda.* hanc expoſitionem indicarunt Philip. atque Beda his verbis; [Non enim æternitatis tuæ dies aliquando, vt dies hominis finientur, vt ſummo ſtudio requiras cauſas, quibus de me capias vltionē.] Ergo inquit Iob: Neque hæc eſt meę cladis cauſa; nam neque viuus, neque mortuus poſſum Dei manus effugere, ſi ille decreuit pęnas à me exigere: tempus illi non affert vindictę opportunitatem, quam ille non poſſit cum libuerit, ſemper habe- *Homo vindictæ occaſ. [...]* re paratam; at homo, cuius breuiſſima vita eſt, ſemel na- *Exemplum Dauid. 1. Reg. 26. 3. & 7.* ctam vindictæ occaſionem prætermittere non ſolet: cuius exemplum in multibus Dauid cernere licet. 1. Reg. 26. cùm Dauid reperit Saulem dormientem in tentorio. Dixitq. Abiſei ad Dauid: Concluſit Deus inimicū tuum hodie in manus tuas: hortans videlicet ad arripiendam huiuſmodi occaſionem, & c. 23. cum ingreſſo Saule ſpeluncam, dixerunt ſerui Dauid: *1. Reg. 24. 5* Ecce dies de qua locutus eſt Dñs ad te, Ego tradam tibi inimicum tuū, vt facias ei, ſicut placuerit in oculis tuis: ſic ſe ad nocendum incitat dęmon ex nacta oportunitate, & tēporis breuitate, Apoc. 12. *Apoc. 12. 12* Væ terrę, & mari, quia deſcendit diabolus ad uos, habens iram magnam, ſciens quia modicū tempus habet: *Tardo gradu diuina procedit ira.* at Deus non captat huiuſmodi temporis oportunitates, ſed quòd, cū uolet, punire nocentes poſſit, tardo ſolet gradu diuina ira procedere, & tarditatem ſupplicij grauitate compenſare; *2. Mach. 7. 34.* ſic ille fortiſſimus Machabæus ad impijſſimū tyrannum dixit. Flagitioſiſſime, noli fruſtrà extolli, vanis ſpebus in ſeruos eius inflammatus: nondum enim omnipotētis Dei, & omnia inſpicientis iudiciū effugiſti. Hic commentarius mihi non diſplicet, videriquе alicui poſſet proprius, atq. germanus, & cæteris præferendus.

4 *Aegroti deplorati, vita breuiſſima.* Nunc pauca quædam de proprietate vocabulorū. Dies hominis. Enos, miſeri, deſperatæ infirmitatis, atque deploratæ ægritudinis: quantulacumque verò eſt ægroti, cuius iam ſit deſperata & deplorata ſalus, vitę duratio, breuiſſima quidem, & prope nulla.

LXX. *Humana tempora.* Septuag. ex Hebręo; Aut anni tui ſunt viri? prop. *Geber*, ſortis maſculi, à virtute & pręſtantia ſexus: נבר hoc autem loco emphaſim habere contendit Caietanus, *Caietan.* atque eos viros notari exiſtimat, qui pręcipui ſunt videlicet philoſophi, qui in capiendis rerum experimentis, & ſcientijs comparandis uitam ponunt, ſed alienè. *Viri nomē, quid hoc loco indicet.* Certe ſi nomē uiri peculiarem hoc loco uim habeat, amplificatio erit ſuperioris partis, dies hominis, miſeri, aut certè potentatus, ualētioris uiribus, cuius diuturnior uita ſit; nam potentatibus, id eſt potentioribus, non tā opibus, quam valetudine, & uiribus, octoginta annos pręfinit Dauid; *Pſ. 89. 10.* plures, uidelicet, quàm ualetudinarijs, quorū hominum eſt infinitus numerus. Illud etiam obſeruandum, annos tribui Deo, dies homini, quo illius ęternitas, *Humanę vita breuitas.* noſtra uerò mortalitas, uitæque breuitas indicetur.

VI. Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum ſcruteris?

1 *Quærere quid propriè: quid Quærere animam, Quęrere iniquitatem, aut peccatum; Quærere mendacium. Explicató Samuel, Dauid, Salomon.*
2 *Scrutari quid.*
3 *Peccatum & iniquitas quo differant.*

1 *Quærere iniquitatē quid.* PEndet ex ſuperiori: quare iuxta primā illam Latinorū interpretationem accipiunt quęrere iniquitatem, aut peccatum, pro eo quod eſt, inquirere in peccatorem per teſtes, & iudiciariam quęſtionem, & licèt quidā verbum quęrendi, non ſemel in ea ſignificatione vſurpari ſoleat, ut ſup. diximus, c. 3. hoc tamē loco eſt ab alia radice, *Quęrere quid. Vid. Iob. 3. 4. nu. 5.* *Bikes*, quod ſignificat non iam uerbis & interrogatione, quam ſummo ſtudio, & diligentia aliquid inquirere, aut procurare, & non rarò in malum, pœnamque, & necem procurandam accipitur. בקש Vtrumq. apertè probant exempla; Exod. 2. [Quærebat occidere Moyſem, & c. 4. Mortui ſunt omnes, qui quærebant animam tuam, & 1. Reg. 22. *Exod. 2. 15. Exod. 4. 19. 1. Reg. 22. 23.* Si quis quęſierit animam meam, quęret & animā tuam,] id eſt, Si quis per inſidias mihi necem intentauerit, & procurauerit: *Quęrere animam.* quare hoc loco, quęrere iniquitatem, ſapienter explicat Philip. *Philip.* Sūmo ſtudio quęras cauſas, quibus de me capias vltionem. Quare hic non vř eo modo dictum, quęrere peccatū, ſicut Pſ. 10. *Pſ. 10. 25.* Quęretur peccatum illius, & non inuenietur: hoc enim eſt, inſtituere quęſtionē de alicuius improbitate, & ſcelere: ſed eo modo, quo accipitur Iere. 51. *Ier. 51. 20.* [In diebus illis q̃retur iniquitas Iſrael, & non erit, & peccatū Iuda, & non inuenietur, quoniam propitius ero eis; id eſt, ita remittam offenſam, & ſanabo animi vulnera, ut neque cicatrix, neque ueſtigium, neque labes ulla, quāuis ſummo ſtudio quęratur, inueniri poſſit: ad eum ſenſum quoq. Paulus de iuſtificatis per Chriſtum dixit: Nihil damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu; *Rom. 8. 1.* ſic etiam Prou. 24. *Prou. 24. 15* Ne inſidieris & quęras impietatem in domo iuſti: ſepties enim cadet iuſtus, & reſurget, id eſt, quamuis ſummo ſtudio, & diligētia inquiras in vi-

tam, moreſque iuſtorum, nihil graue aut magnum inue-nies, ex quo ſæpè & facilè reſurgere non poſſis: ſic etiam Pſ. 4. qui ſummo ſtudio regnum Saulis, aut Abſaloni procurabant, atq. inſidias parabant Dauidi, mendaciũ quærere dicuntur Pſal. 4. inhiabant videlicet in ſpes vanas, atque fallaces: igitur notat Iob, quaſi humani iudicis diligentiam in inquirendo iniquitatem, & cauſas ad infligendum ſupplicium. *Pſal. 4. 3.*

2 *Scrutari quid.* דרש *Gregor.* *LXX.* *Et peccatum meum ſcruteris?* propriè, inquiras, ſed à radice (*daras*) quod poteſt referri ad iudicialem quæſtionem, & examinationem: quare Gregor. & alij Latini referunt ad quæſtionem per tormenta, perque breuiſſima temporis ſpatia repetitam. Non magnam differentiam agnoſcunt Septuag. in his duobus verbis, ſed ferè per expoſitionem accipiunt: [Quoniam inquiſiuiſti iniquitatem meam, & peccata mea inueſtigaſti?]

3 *Quid proprie iniquitas, & peccatum.* *Iulian.* עוה הטא *D. Thom.* *Iniquitatem, & peccatum.* Iulian. in Catena vult iniquitatem eſſe contra Dei pietatem, & cultum; at peccatum contra homines D. Tho. peccatum refert ad opus; iniquitatem verò ad cogitationem: ſed hæc diſcrimina non ſunt valde firma: nam ex vi originalis, hæc tantùm differentia elici poteſt, quòd peccatum afferat errorem quendam: at vero iniquitas obliquitatem, & deuiationem, vel curuitatem à rectâ lege & ratione; diximus de his vocabulis aliquando.

VII. Et ſcias, quia nihil impium fecerim: cùm ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere.

1 *Varia interpretatio. Diuini iudicij ſeueritas.*
2 *Deus ante infligenda ſupplicia deprecatores quærit. Iuſtorum preces. Deus videtur in noſtris flagellis dolere. Explicati Iſai. Samuel, Ierem.*
3 *Deus, quò potentior, eò benignior.*
4 *Supremus iudex æquiſſimus. Supplicium iniquorum iudicum. Defenſio pauperum. Illuſtratus Eccleſiaſticus.*
5 *Iobi oratio magnanimi, & bene de Deo ſentientis.*
6 *Caietani argutia.*

1 *Varia interpretatio.* FAcilne hæc, vt ſcias, an peccauerim, necne; & cùm liberè quodcumq. velis, de me poſſis ſtatuere, me mille modis exploras, & verſas, vertis, inuertis? Alij, Hæccine facis, vt ſcias, an peccauerim? ſed ſcito, nimium agis acerbè, qui me tã grauiter excrucias, vt apud te nullius preces locum habeant, neque adduci poſſis, vt me manumittas. Alij tamen, Chryſoſt & Olymp. ſeueritatem diuini iudicij in his verbis agnoſcunt iuxta lectionem Septuag. *Chryſoſt.* *Olympiod.* *Diuini iudicij ſeueritas* *LXX.* Scis me non egiſſe impiè; ſed quis eſt, qui de manib. tuis eripiat? quaſi dicat; [Nihil mihi conſcius ſum, tamen in hoc iuſtificatus non ſum:] ſcio, ſcis tu quoque me innocentem eſſe; quamuis nemo apud te innocens omnino videri debeat; nemoque poſſit innocentem de manu tua eruere, ſi illius innocentiam affligere, & probare decreueris. Paulò ſecùs Auguſtinus; [Scis me nihil impiè feciſſe quantum ad homines: ſed quis eſt qui de manu tui iudicantis eripiatur?] *1. Cor. 4. 4.* *Auguſt.*

2 *Commiſeratione mouet Iob.* Sed poteſt quidem hæc ſecunda pars eleganter referri ad mouendam commiſerationem. Acerbiùs (inquit) atq. vehementiùs mecum agis, cùm ſit nemo qui prece, aut pretio me iuuare poſſit, atq. compeſcere tuum flagellum: nam aut indulgentiſſimus pater, aut beneuolentior iudex, ad puniendum, ferendumq. ſententiam, inſigni quadam ſeueritatis, & indignantis animi ſpecie ſolent accedere, certi nõ defuturos, qui ſubito ſupplicij grauitatem deprecaturi accurrant amici, atq. patroni: non aliter quidem Deus ſuos amicos priùs admonet ante infligendum ſupplicium, vt locum patefaciat, & viam præmuniat ſuis illorum precibus, & interceſſioni: huc illud benigniſſimi Dei pertinet Gen. 18. Nunquid celare potero Abraham, quæ geſturus ſum? ſimiliſq. eſt admonitio, atque reuelatio facta prophetis, cùm de ſuo populo, aut puniendo aut intentatis minis deterrẽdo à peccatis ſtatuit: quod ſi deprecatores, & interuentores citò non adſint, meritò conqueritur indulgentiſſimus pater, benigniſſimuſq. iudex, atque ex illius nomine Iſa. c. 64. in inſigni illi populi clade dolens ait; Non eſt qui inuocet nomẽ tuum (quaſi dicat; Non eſt qui te inuocando, tuamque clementiam tibi quaſi in memoriam reuocãdo, te reuocet a ſupplicio; non eſt qui clamet; Deus optime, ne ſtringas gladium, ne ſtrictum iam, atque ſplendentem extendas in populũ tuum) non eſt qui conſurgat, & teneat te: quod videtur colludere cum illo Abrahami geſto Gen. 22. quaſi per antitheſim. [Clamauit enim Angelus Domini dicens, Abrahã, Abraham, non extendas manum tuam ſuper puerũ:] at extendente Deo manum, & arripiente gladiũ, non eſt qui inuocet illius nomen, & teneat illũ. Tenebat porrò Moyſes Deũ. Exod. 32. cũ diceret: Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos. Moyſes autem orabat Dñm Deum ſuum: hinc manſuetiſſimus rex ille iuxta cor Dei, valde opportunas Abigailis preces gratulatus eſt; [Benedictus Dñs Deus Iſrael, qui miſit te hodie in occurſum meum, & benedictũ eloquiũ tuum, & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea.] Quod ſi præter morẽ ſtatuat nullius precibus acquieſcere, dolens ipſe indulgentiſſimus parens, ait; Ecce ego mittã vobis ſerpentes regulos, quib. non eſt incantatio (Chald. videlicet, quorũ morſus atq. impetus, quod Deus ſic decreuiſſet, nullius prece, aut oratione cõprimi, placari, aut debilitari poſſit) & mordebunt vos, ait Dñs: dolor meus ſuper dolore, in me cor meũ mœrens. Super contritione filiæ populi mei cõtritus ſum, & contriſtatus, ſtupor obtinuit me: ergo inquit Iob, præclarè tũ de ſuis ærumnis, tum de diuina benignitate philoſophatus; Nemo eſt, qui de manu tua poſſit me eruere: quorſum igitur me tam acriter flagellas? nã ſi patroni, & interuentores adeſſent, nihil mirũ, ſæuiſſimum te mihi exhibuiſſe. *Deus ante ſupplicia interceſſores quærit, & præmonet, & quærit.* *Dei benignitas.* *Gen. 18. 17.* *Iuſti deprecatores in a'ierã ſupplicijs.* *Iſa 64. 7.* *Gen. 22. 11.* *Exo. 32. 10.* *1. Reg. 25. 32.* *Ier. 8. 17.* *Videtur Deus dolere in noſtris ſupplicijs.* *verſ. 21.*

3 *Deo potentia benigniſſima.* Ex diuina quoque potentia poteſt commiſerationem excitare; quo enim potẽtior, & ſuperior iudex eſt, eò etiam eſt benignior; Si tu eſſes iudex a cuius tribunali, ad ſuperiorem iudicẽ prouocatio eſſet, nihil mirum, quòd timens ne quis ſuperior iudex me, meamq. controuerſiam e tua poteſtate, atq. iudicio eriperet, & ad ſe aduocaret, velles nullas in me iudicando, torquendo, examinando, ſententiam ferendo, denique plectendo extremo ſupplicio, trahere moras; at cũ ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere, cur me tam acriter vexas, nulla reſpirandi, aut interquieſcendi poteſtate permiſſa, ſpatiove vllo temporis cõceſſo?

4 *Supremus iudex æquiſſimus.* Mirari etiam poteſt ſtatam innocentiam afflictã à Deo, cũ ne nõ ſit iudex ſuperior, qui de manu illius poſſit eruere: nam quod corruptiſſimorũ iudiciorum humanorum iudicum admirationem tollere debet, eſt diuini æquitas iudicij, & ad illud prouocatio, qui de manu hominũ poſſit innocentẽ eruere, vt Sapiens ait, Eccleſ. 5 [*Si videris calumnias egenorum, & violentia iudicia, & peruerti iuſtitiam in prouincia, ne mireris ſuper hoc; quia excelſo excelſior eſt alius, & ſuper hos quoque eminentiores ſunt alij, & inſuper vniuerſæ terræ rex imperat ſeruienti: ſicut ſcriptum eſt Prouerb. 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper eſt,] (id eſt, ne te illius imbecillitas & impotentia ad repellendam iniuriam, te violentum, & inhumanum reddat) neque conteras egenum in porta (id eſt, in humano iudicio, & tribunali) quia iudicabit dominus (ſupremus iudex) cauſam eius: ſic ſolet Deus ab iniquis iudicibus ſceptrum, virgamque iudiciariam auferre, & illa ipſos iniquos iudices tundere, & verberare, verberãdoque illorum capita, virgamque confringere: quod grauiſſimis verbis dixit Eccleſiaſt. cap. 35. Dominus iudicabit iuſtos, * & fortiſſimus (longanimis) non habebit in illis patientiam; (quaſi diceret; quamuis in aliorũ peccatorum iudicio & examine propitium, atque patientem ſe præbeat, tamen in eruendis innocentibus de illorum manibus, ſeueriſſimum agit iudicem) vt contribulet dorſum ipſorum, donec tollat plenitudinem ſuperborum, & * ſceptra iniquorum contribulet. Ait igitur Iob; Si quis ſuperior iudex de manu tua poſſet eruere, nihil mirarer, ſi tuo iudicio opprimerer; ſed cùm ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere, illud tandem mirabile eſt, iudicio tuo me innocentem condemnari, & opprimi. *Ec leſ. 5. 7.* ** Si el para mi agrauio por aſolado, q̃ ay a quiẽ apelar, el Rey, y Dios, que me harã juſticia.* *Prouer. 22. 22 & 23.* *Pauperi in iudicio fauendum.* *Supplicium iniquorum iudicum.* *Eccl. 35. 22* ** Con ſer Dios tan ſufrido y reportado, parece que ſe le agota la paciencia con los malos juezes.* *verſ. 3.* ** Quitales la vara, y dales cõ ella de palos y que bralla en la cabeça.*

Tandem illud mihi non diſplicet, quod placere alicui meritò poſſit, hæc eſſe verba magnanimi cuiuſdam, atque inuicti pectoris; Scias, ſcito experientia ipſa compertum profectò tibi atque exploratum erit, me nihil habere ſceleris, quamuis nemo me de manu tua poſſit eruere, neque è tantis cruciatibus eripere: vel vt ſint verba confidentis de Dei veritate, & illius teſtimonium expoſcentis, quaſi cum iuramento; Quorſum alios vitæ meæ teſtes inquiris? quorſum vteris cruciatibus? quorſu ego patronum alium, & interuentorum requiram? te ipſum teſtem inuoco

5 *Verba magnanimi pectoris.*

inuoco innocentiæ meæ; tu ſcis quàm innocenter vixerim, & vt nihil impium fecerim.

6 *Cont. argumẽ.* Quod ſi etiam bene cohæreret cum antecedentib. & ſubſequentibus, contemnendum non eſſet, quod argute Caiet. indicat, hic ſermonem non tam eſſe de inquirendo aliquo ſuperioris vitæ ſcelere, quam de probando, & *Iob.2.5.* explorando, an afflictus tandem Iob aliquando peccauerit, quaſi ſapiens illud dictum Satanæ. [Tange os eius, & carnem, niſi in faciem benedixerit tibi;] quaſi diceret; Cum probe perſpexeris, me numquam in tantis corporis, & animi acerbitatibus, aduerſum te peccaſſe, quorſum me ampliùs probatum cupis?

VIII. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu, & ſic repentè præcipitas me?

1 *Huius ſententiæ ſcopus & nexus quæritur Particula Et, cauſalis. Dei ceonſoris in ſuam creaturam poteſtas.*
2 *Nexus optimus. Priſtini beneficij commemoratio, valet ad alia denuo impetranda. Iſaias, & Samuel illuſtrati Quid inuenire cor in ſacris.*
3 *Quid interſit inter Facere, & Plaſmare. Facere, moleſtiam, & laborem affert.*
4 *Plaſmare ex Hebræo, facere, & perpolire. Explicati Samuel, & Dauid.*
5 *Manichæi error.*
6 *Philonis error, & confutatio. An Angeli aliquod miniſterium præſtiterint in hominis creatione, an pariter etiam in inſtructione.*
7 *Circuitus quid hoc loco; variæ expoſitiones. Illuſtratus Paulus.*
8 *Circuitu, ad totum hominem, & ad ſtudium, & beneuolentiã referri, tum etiam ad externa omnia bona.*
9 *Quæ dicantur Dei manus. Explicatus ſemel, & iterum Dauid.*
10 *Peculiare aliquid per Dei manus intelligendum in hominis creatione.*
11 *Deum ſuis manibus hominis corpus, non beſtiarum plaſmaſſe, quomodo ſit intelligendum. Verbum antiquis patribus loquentum.*
12 *Præcipitare ex Hebræo, & Græco pro perdere, deuorare, obruere Explicati Samuel, Dauid, Paulus.*
13 *Primi hominis creationem ad nos referri.*

1 *Huius ſententiæ ſcopus & nexus.* *Caiet.* *LXX.* *Deus iure creatoris, poteſt ſuam creaturã deſtruere.* *Gen 3.19.* *Exo.5.23.24.* *Particula, & reddit cauſam.* *LXX.* *Cyp. Ciſter.*

ILlud primò in controuerſia eſt, quis ſit huius ſententię ſcopus, atque cum precedentibus nexus: nam Caietanus hæc ſine interrogatione legat, quam etiam Sept. expunxerunt, exiſtimat nunc Iob cauſam reddere eorum: de quibus Deum rogauerat, cur videlicet opprimeret opus manuum ſuarum. Iam (inquit) teneo huius rei cauſam: cùm enim manus illius me fecerint, iure ſuo poteſt Deus deſtruere, & ſic id eſt propter hanc rationẽ, ideò, me præcipitas: licèt n. in Originali non ſit illa particula ſic, ſed tantum copulatiua, &, hæc quidẽ aliquando cauſam, aut rationẽ reddere ſolet, & valet, ideò. vt Gene. 3. Puluis es, & (ideò) in puluerem reuerteris. Exod. 15. Nec poterant bibere aquas de Mara, & (ideò) murmurabat populus: ſimiliter ergo hoc loco: hoc indicarũt Sept *Manus tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me;* poſtea mutans percuſſiſti me: ſed non valde cohæret.

Alij, vt Cyprianus Ciſtercienſ. exiſtimãt perſtare adhuc in amplificanda diuina cognitione, cui homo apertus, patensque ſit, vt qui illius manibus formatus ſit, & conditus: ſed non congruit cum ſequentibus.

2 *Optimus nexus, & ſententia ſcopus.* *Commemoratio priſtinorum beneficiorũ, mouet diuinã miſerationẽ.* *Iſa.63.7. ver.15.*

Ergo illud optimum eſt, pariter, ac communiſſimum Græcis atque Latinis, vt ex ſua cõditione, & formatione ſui opificis miſericordiam moueat, & ex commemorato priſtino beneficio, alia denuò efflagitãdi anſam arripiat; quod multum valet ad optimum, & benigniſſimum Deũ placandum & leniendum. Sic Iſaias cap 63. excitaturus diuinam miſericordiam, texit, repetitque diuinorum beneficiorum catalogum: [Miſerationum, *inquit*, Domini recordabor, laudem Domini ſuper omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & ſuper multitudinem bonorum domui Iſrael, quæ largitus eſt eis ſecundum indulgentiam ſuam, & ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum:] poſt longam tandem enumerationem, quaſi Deo iam reddito mitiori, ſubijcit; [Vbi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum & miſerationũ tuarũ? ſuper me continuerunt ſe?] quaſi dicat: Cũ ex tuo charitatis, & miſericordię infinito pelago præclara ſẽper ad nos beneficia redundarint, nũc pręter conſuetudinem, præterque naturam videns tantam miſericordiæ vim vltro fluẽtem ad mortalium vita tuẽdam, reſq. humanas promouendas erga tuum populum continuiſſe, & compreſſiſſe atque priſtinum illum curſũ diuertiſſe, atq. mutaſſe? Simili ſenſu ſe erigebat Dauid. 2. Regum. 7. cùm poſt multa cõmemorata beneficia, ait: [Propterea *inuenit ſeruus tuus cor ſuum, vt oraret te oratione hac] Inuenire aũt cor, eſt non ſolũm ſiĩcuter, & audacter petere, ſed in ſpem certiſſimam impetrandi erigi. Huius verò rei illa ratio eſt, quòd cũ beneficia proficiſcantur ex conferentis gratuita beneuolentia, & charitate, qui illa collata & accepta commemorat, priſtinum ẽt amorem renouare, & redintegrare videtur; propterea ad excitandam quoque diuinæ potentiæ, atque roboris vim illam acerrimam, & hoſtium vltricem, priſtina etiã fortitudinis facinora memoria repetunt prophetæ, Sicut in die Madian: Sicut in die Aegypti, ſic quoque nunc diuinæ charitatis, & prouidentiæ effecta proponuntur.

Dauid memoria priſtini beneficij ſe erigit ad alia efflagitanda. *2. Reg. 7. 27.* **Enlas mercedes tocabi das, hallo animo y atreuimento paramas pedir.* *Inuenire cor quid.*

Fecerunt, & plaſmauerunt. Non priùs integrã ſententiæ intelligentiam habebimus; quàm vocum proprietatẽ indagauerimus. Hæc duo verba cum diſcrimine accipiunt ex Græcis Didymus, ex Latinis, Philipp. Beda, D. Tho. & facere quidẽ referunt ad animi creationem: plaſmare verò, ad formationem corporis. id quod nititur Philipp. cõfirmare ex Gen. 1. vbi dicitur factus homo ad imaginẽ, & ſimilitudinem Dei, quod potiſſimum conſiſtit in anima: ſicut & quòd accepto ſpiraculo vitæ, id eſt anima, factus ſit homo in animã viuentem: de corpore verò dictũ eſt, [Formauit Deus hominem de limo terræ:] idẽ diſcrimen, contraria licèt ratione, obſeruauit Greg. nam facere retulit ad corpus, plaſmare verò ad animam: neque mirum; nam quod nos facere & plaſmare dicimus, Sept. inuerterunt, plaſmauerunt, & fecerunt me, & quidem diſcrimen in rebus ipſis ineſt: cęterum in iſtis vocibus non cõtinetur, ſed potiùs ſtudium quoddam, & peculiaris cura in homine condendo, & quaſi aſſidua & vehemens ad formandum hominem intentio, & magna cum voluntate occupatio. Facere enim eſt à radice *ghaſab*, quod propriè eſt elaborare; quod opificum eſt ſummo labore, & diligentia enitentium, & elucubrãtium in alicuius operis perfectione; quare opus perfectum ſuis omnib partibus ſolemus appellare, *coſa muy trabaxada*: proptereaque hoc verbum in ſua prima ſignificatione affert moleſtiam quandam, dolorem, & afflictionem in laborando: vt indicatur Eccleſiaſt. 10. Qui transfert lapides, * affligetur (Hebraicè, faciet, laborabit) in eis, Sept. dolebit in eis; de quo ſtatim plura.

Quare beneficij recordatio grata ſit ei qui contulit. *Iſai. 9. 4.* 3 *Quid inter facere & plaſmare interſit.* *Didym.* *Philip.* *Beda.* *D Tho.* *Gen. 1. 26.* *Gen. 2. 7.* *Greg.* LXX. *Facere qd in Hebræo.* עצב *Facere, moleſtiam, & laborem affert.* *Eccle. 10. 9.* **Quien en ſacar en mudar piedras bien tiene q̃ hazer.*

Verbum autem plaſmandi, *ghaſah*, eſt aliquid facere, ſed ornatè & politè. q. d. perficere, & præparare, vel rem omnibus modis paratã, atq perfectã efficere; & frequẽter verti ſolet verbo faciendi. Gen. 1. vidit (ſecum voluptate ad videndũ cõuertit) Deus cuncta quæ fecerat (id eſt ornatę, ſubtiliter, ingenioſè, eleganter effecerat. pfecerat, & ad abſolutionem perduxerat) & (namq.) erant valde bona (aſpectu iucundiſſima, & ad omnem vſum, & vtilitatem comparata) Et 2. Reg. 19. Deſcendit in occurſum regis illotis pedibus, & intonſa barba Hebraicè: [Non fecit pedes ſuos, & non fecit barbam ſuam,] id eſt, non præparauerat neque ornauerat barbam ſuam; neq. ornauerat ſe; interger Hebraiſmus eſt, cui ex altera tantum parte Hiſpaniſmus reſpõdet, nõ *Renauan hecho la barba*: eleganter illuminarunt Sept. dicentes, [Non curauerat pedes ſuos, neque fecerat vngues, neq. fecerat labrũ ſuum,] id eſt, non aptauerat neque concinnauerat: quod enim de labro dicitur, non tam pertinere videtur ad id, quod myſtaces vel *moſtachos*, vulgo dicimus, quam ad labri ſuperioris abraſionem, quæ in priſco vſu fuit: quare cum idem verbum ſit Gen. 1. cùm dicitur; [Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram,] non eſt illa Philippi obſeruatio valdè ſolida: atq. adeò, quod hic eſt Plaſmare, Pſ. 118 vertitur facere in eadem ſententia; *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me*: immò hunc Iobi locum inuerſis vocibus ibi legit Ambroſ. [Manus tuę plaſmauerunt me, fecerunt me;] de hoc quoq. ſtatim plura. Quamuis illum Pſalmi locũ ſic legat; [Manus tuæ fecerũt me & parauerũt me] Hilari, & præparauerũt me & alijs in codicibus legi, & finxerunt me, ibidem docet.

LXX. 4 עשה *Plaſmare quid in Hebræo.* *2. Reg. 19. 16.* *Facere, pro ornare, & perpolire.* *LXX.* *Gen. 1. 16.* *Philip.* *Pſ. 118. 73* *Ambroſ.* *Hilarius.*

Totum

Manichæus damnatur. Niceph. Auguſt. Theodor. Epipha. Clem.

5 *Totum in circuitu*. Gregorius, & cum illo alij Latini hinc damnant Manichæum aſſerentem hominis corpus à malo principio, maloque Deo eſſe fabricatum, id eſt à principe, quem Seuclà, vel Saclam, nominant. Nicephor. lib.6.c.31. Auguſt. de hæreſibus cap 48. Theodor. Epiph. Clem 5. ſtromatum: ſed hoc alterius negotij, & loci eſt. Damnatur præterea hoc loco Philo cum alijs hæreticis, exiſtimantibus humanum corpus productũ fuiſſe ab angelis; quamquam Auguſt li 9. ſuper Gen. ad litt. c. 15. potuiſſe fieri doceat, vt in primi hominis corporis formatione aliquod miniſterium adhibuerint angeli: quod etiã D. Thom. 1. p. amplecti videtur: atque eiuſmodi miniſterium fuiſſe explicat, quale iidem angeli præſtabunt in vltima reſurrectione, pulueres videlicet colligendo: indicat itaque, angelos puluerem collegiſſe, & in limum compegiſſe, ex quo formatus fuerit Adam. Sed id non tam angelorum, quam Dei manibus factum fuiſſe iam confirmabimus. verſ. 10. & 11.

6 Philonis li. de opere ſex dierũ, error. Auguſt. An angeli in hominis creatione aliquod miniſterium obierint. D. Tho. 1. q. 91. ar. 2. Quale miniſteriũ angeli in reſurrectione.

Illud verò, *in circuitu*, quidam pertinere exiſtimant, alludereq. ad figuli rotam, cuius circuitu, id eſt circumuolutione, exponitur, & perficitur vas figulinum, ad quam ſimilitudinem homo ex luto factus à Deo, & fictus eſt.

*7 D. Tho. Caiet. Corpus circũdat animum. Heb. 5. 2. * Cuberto de pelo ea beça. Heb. 12. 1.*

D. Thom. & Caiet. de corpore accipiunt quod dicatur *in circuitu* fieri, quod videatur animus & cor circundari, & circumueſtiri corpore: qua ratione ad Hebr. 5. homo dicitur, circundatus infirmitate, id eſt, fragili corpore, & carne infirma: vel, vt eſt in originali Syriaco, indutus, vel * obrutus: & ad Hebræos 12. corpus praue affectum dicitur Circunſtans nos peccatum.

8 Ioan. 7. 53. Luc. 11. 40. Hieron. Pſ. 138. 5. Pſal. 33. 8. Pſ. 157. 3. Iob 1. 21.

Sed exiſtimarim tamen his duabus vocibus totũ, & in circuitu, idem dici: Totum id eſt, corpus & animã: ſicut & Dominus Ioannis 7. dicit, Totum hominum ſanũ feci: & Luc. 11. Stulti nonne qui fecit quod de foris eſt, etiã id qđ de intus eſt fecit? hoc idem eſt, in circuitu id eſt circũquaque, quod Latinus dicit, intus, & extra, intus & in cute, à capite ad pedes? & quod Hieronym. in expoſitione illius verſiculi. Pſ. 138. Tu formaſti me, explicuit; Retrorſũ, & ante feciſti me: poteſt etiã pertinere hic circuitus ad ſtudioſam, atque beneuolam Dei prouidentiam, qua creatũ hominem vallauit, & cinxit, & ab omni hoſtium impetu muniuit quaſi circumiecto muro, & foſſa; quod etiam referri poteſt ad angelorum cuſtodiam, quod angeli dicuntur Caſtrametari in circuitu timentium eum. Niſi fortè per circuitum, omnia etiam illa intelligamus, quæ hominem cingunt, comitãtur, ornant, facultates, liberos, familiam vniuerſam; qua ratione dicuntur filij eſſe in circuitu: & externa omnia dicuntur eſſe veſtis, quæ hominem circũdat, & cingit: quaſi diceret; Quidquid ego ſum, quid quid habui, tuarum manuum largitate & munificentia accepi; Dominus videlicet dedit, quæ idem abſtulit. Vide quæ diximus cap. 1. ad id, Nonne tu vallaſti eum &c.

9 Quæ dicantur Dei manus. Auguſt. Pſ. 101. 26. Pſal. 49. 5. Iſa. 48. 13.

Manus tuæ. Nunc explicandæ manus Dei, quarũ opera & induſtriã elaboratus homo, atque perfectus eſt. Aug. 15. de ciu. cap. 23. & Pſal. 118. nihil peculiare ſignificari hoc loco exiſtimat, quàm quod Gene. 1. dicitur, Faciamus hominem; nam quæ hoc loco additur manuum elaboratio, & operatio, aliarum etiam rerum creationi tribui ſolet; vt Pſal. 101. Opera manuum tuarum ſunt cæli, & Pſ. 49. Aridam fundauerunt manus eius: & Iſaiæ 48. Manus Domini fundauit terram, & dextera Domini tetendit cœlos: quare Auguſtinus manuum nomine intelligit ſapientiam, atque potentiam, quibus, tanquam manibus, cuncta fecit Deus.

Hieronym. Eph. 1. 11. D. Thom. Caiet.

Alij potentiam tantùm; quæ Deo vtriuſque manus loco eſt. Sic Hieron. epiſt. 15. de his quæ Deo tribuuntur; vel multiplicem Dei operationem, videlicet corporis, & animæ productionem. Scholaſtici intelligunt Dei intellectum, & voluntatem, quam dicunt executiuam Dei potentiam; nam, vt Paulus ait Epheſ. 1. Operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Caiet. & D. Tho. ad inferiores cauſas referunt, quibus tanquam manibus, & inſtrumentis Deus vtitur ad productionem effectuum ſublunarium. Sed quidem hæc omnia homini, atque alij etiam rebus communia ſunt.

10 Peculiaris manuũ Dei operatio, in hominis creatione. Baſilius. Theodor. Ambroſ. Etiam Deũ dixiſſe, vt fieret homo. Auguſtin. Ioan. 1. 3.

Ego aliquid præterea in hominis creatione, & interueniſſe, & ſignificari exiſtimo; quod docent Baſilius, Theodor. Ambroſ. Pſalm. 118. & frequens ſanctorum Patrum commentarius Gen. 1. intelligere igitur cum Ambr. licet, Filium, atque ſpiritum ſanctum, qui cum patre creauerũt hominem, iidemque collapſum reſtituerunt; vel Dei verbũ indidiſſe ſpiraculum, halitumq. illũ, quo conſtitiſſe viſa eſt hominis vita: licet enim in Geneſi ſcriptum non ſit a Moyſe dixiſſe Deum, vt homo fieret, intelligendum tamen eſt, dixiſſe; id eſt verbo etiam ſuo illum creaſſe, vt obſeruat Auguſtinus Pſalmo citato; omnia enim per ipſum verbum facta ſunt; ſpiraculum etiam vitæ adhibuiſſe, id eſt, halitum illum, quo factus eſt homo in animam viuentem, id eſt, in corpus viuens, & animatum.

11 Deũ manibus ſuis hominem plaſmaſſe, vt oportuit intelligi. Auguſtin.

Tandem alij contendunt ſimpliciter intelligi debere, quod ſimpliciter dictum eſt, Deum videlicet, manibus ſuis finxiſſe hominem. Cùm enim creator omnium Deus humanam figuram accepiſſet, in qua ab Adamo videri; audiri, & colloqui cum illo externa ſpecie poſſet, manibus quoque ſuis illius corpus effinxit. Scio Auguſtinum lib 6. de Geneſ. ad lit. ſic ſcribere: [Quòd manibus corporalibus Deus de limo finxerit hominem, nimium puerilis cogitatio eſt, ita vt ſi hoc Scriptura dixiſſet, magis eum, qui ſcripſit, translato verbo vſum credere deberemus, quàm Deum talibus mẽbrorũ delineamentis determinatum, qualia videmus in corporibus noſtris; id inquã, veriſſimũ eſt, eſt.n. Deus ſpiritus ſimpliciſſimus: at vel Angelum, vel Deũ figurã, & ſpeciẽ humanã ſũpſiſſe, neque impoſſibile, neque ſine ratione aſſeri poteſt: quam interpretãdi, atq. ſentiendi rationẽ & viã, cur quidã fallidiãt, & auerſentur, præſertim, cum aſpere nimiũ, atque peregrinẽ ſonet auribus, Deum feciſſe ſuis manib. beſtias; at iucundiſſime, & ſuauiſſimè, Deũ feciſſe ſuis manibus hominem? ſimile profectò, cùm ipſum Dei verbum factus homo, expuit in terram, & fecit lutũ ex ſputo, & ſuis ipſis manibus linuit lutum ſuper oculos cæci nati: quod ob id factum eſt, vt ſe oſtenderet auctorem, & conditorem totius hominis in circuitu, qui de luto ſurmatus fuerat, vt explicat Irenæus lib. 5. cap 15. eleganter in hæc uerba: Ei qui cæcus fuerat a natiuitate, iã non per ſermonẽ, ſed per operationem præſtitit uiſum: ut oſtẽderet manũ Dei, eã quæ ab initio plaſmauit hominẽ, ut manifeſtarentur opera Dei. Opera autem Dei, plaſmatio eſt hominis: Vide ad eadem ſic Ambr. epi. 75. ſed potiſſimũ Pſ. 118. Me, inquit, tuis manibus feciſti; me tuis manibus figuraſti; hoc eſt, nõ figuraſti beluas manibus tuis, non reptilia, non volatilia: eadẽ quidẽ, & locupletiora etiam habet eodẽ loco Hilar. Egregium, inquit, & præclarũ in homine eſt, quia cęteris dignitate operationis excipitur: idẽ apertẽ, & luculenter Baſil. quoq. docet homil. 1. Hexam. & Niſſen. orat. 1. atq. huic interpretationi fauere omnes ij cenſendi ſunt, qui aſſerunt nõ Angelum, ſed uerbum ipſum Deum ſub ſpecie viſibili antiquis patribus apparuiſſe. Hi ſunt Tertull. Iuſtin. Athanaſ. Ambroſ. Auguſtin. Hilar. & quidam alij: planè igitur, atque ſimpliciter intelligo locum illum Pſ. 138. Tu formaſti me, * & poſuiſti ſuper me manum tuam: confirmabuntur porrò hęc omnia, cùm de luti formatione, & lactis coagulatione dicemus paulò inferius.

*Ioa. 9. 5. 6. Irenæus. Hilarius ſuper Pſal. 118. Ver. 8, ſub ſpecie viſibili, loquutũ antiquis patribus. Tertul. cõt. Iud. et l. 3. cont. Mart. Iuſtin. contra Tryphõ. Athanaſ. Ser. 3. con. Arrian. Ambr. li. in Lucã de apparit. Aug. Zach. Aug. in Ioã. 1. et epi. 112. ca. 5. & 6. Hilar. 5. de Trin. * Hiziſteſme de vueſtras manos, y puſiſtes las ambas en la maſſa y barro de mi heshura.*

Et ſic repentè præcipitas me? ſupra indicauit a Septuaginta, & quibuſdam alijs; Vatabl. & Biblijs Guarini, ſine interrogatione legi, ſed licet ſenſus non multum diuerſus ſit, interrogatio tamen orationem reddit ualdè acrem, & incitatam, & ut tum non tam adderet, quam ut latentem exprimeret, interpres ſapienter addidit illud, *Repentè*; pręſertim cùm ea de re ſuperius conqueſtus Iob fuerit, quòd diluculo uiſitaretur, atque probaretur ſubitò: ille igitur repentinus caſus, & ſubitus interitus aſſeri uidetur illo præcipitandi uerbo. Præcipitare aũt in fonte eſt (*balagh*)

12 propriéq. ſignificat, deuorare, deglutire, abſorbere, deijcere & pręcipitare ex gutture, faucibuſue in imum uẽtriculum, qui eſt uelut pręcipitium, & locus perditionis, interitus, conſumptionis, idem eſt quod perdere, & deſtruere: ſic Pſal 5. dicitur; Sepulchrum patens eſt guttur, id eſt præcipitium, quo fiat alluſio ad uentriculum, qui eſt uelut perditionis, abſumptionis, atq. interitus locus, ſepulchri inſtar, cuius ianua, & aditus eſt ipſum os; illud etiã ſignificatur, cum loquuntur aperiunt os, mordere, comedere, deuorare, conſumere: ſic enim Paulus de detractoribus loquitur; Si inuicẽ mordetis, & comedetis, uidete, ne inuicẽ conſumamini: dilucidior tamẽ res hęc fit Pſal. 51. [Dilexiſti omnia verba pręcipitationis, lingua doloſa.] O petulantiſſima lingua, alieni honoris gurges & uorago, quã tibi dulcis eſt alieni honoris, & utię abſorptio, & deglutitio; pcipitatio, interitus, abſũptio, deuoratio. Hiero. Dilexiſti omnia uerba ad deuorandum: quare cùm Iſai. c. 25. dixiſſet: Pręcipitabit mortem in ſempiternum; Paulus

Iob. 7. 18. בלע pręcipitare quid. Pſal 5. 10. Præcipitare, deuorare, deſtruere. Gal. 5. 15. Pſal. 51. 6. Hieron. Iſa. 25. 8.

1. Cor. 15. lus eodem verbo clariori aliquãtò oratione dixit; Abſor-
54. pta eſt mors in victoria. Præcipitatio enim illa abſorptio
acteni in... eſt, abſumptio, atque deſtructio. Nam eodem verbo dici-
2. Cor. 5. 4. tur 2. Cor. 5. Vt abſorbeatur (deſtruatur) mortale hoc; &
2. Cor. 2. 7. 2. Cor. 2. 7. Ne fortè abundantiori triſtitia abſorbeatur,
Matth. 23. (pereat, obruatur.) atque eadem metaphora dictum eſt
14. Matth. 23. 14. Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi, Hypocritæ;
quia comedetis (comedendo, & largè potando abſumitis
& perditis) domos viduarum. Illud verò in ſempiternũ,
idem eſt, quod in finem vel in victoriam (*haſta vello el cabo*)
vel in finem temporis, perpetuò, non erit rediuiua mors
iterum; loquitur enim cum morte Dei filius, Quamuis
Oſe. 13. 14. morſus tuus fuero, ò mors, quamuis me momorderis, &
in præcipitium, id eſt, in tuum ventriculum, terræ videli-
cet viſcera, id eſt ſepulchrũ traieceris, tũ non conſumes,
non corrumpes, non decoques; ſicut Scriptum eſt; Nõ da-
Pſ. 15. 10. bis ſanctum tuum videre corruptionem: ego verò te ite-
& Act. 2. rum mordebo, comedam, deuorabo, in locum interitus
27. deijciam, perdã, & funditus deſtruam: ergo præcipitare,
deſtructionem & conſumptionem affert: quod etiã adiũ-
cto demoliendi verbo explicari ſolet; vti mulier illa Abe-
lina dixit ad Ioab. 2. Reg. 20. Quare præcipitas hæredita-
2. Reg. 20. tem Domini? & reſpondens Ioab ait; Abſit, abſit hoc à
19. me, non præcipito, neque demolior. Septuag. Vt quid de-
LXX. mergis hæreditatem Domini? & reſpondit Ioab, & dixit;
Propitius mihi ſit Deus, ſi demergam, & ſi corrumpam.
Præcipitari igitur hominem, erit abſumi, corrumpi, per-
di, demergi, & obrui malorum turbine, & pelago.

13
Auguſt. *Mr.* Cum emphaſi videtur dictum: & quidem Auguſti-
An de Adamo creatio- nus loco indicato dubitat an de peculiari ſui formatio-
ne, an de nostra ſit ne, an verò de creatione primi hominis loquatur. Didy-
ſermo. mus de vtroque videtur intelligere: Eugubinus, & Cy-
Didym. prianus Ciſterc. primam hanc partem accipiunt de crea-
Eugub. tione Adami; ſequentem verò, ubi ſe lacti, & Caſeo cõpa-
Cyprian. rat, de peculiari hominis generatione. Sed cum Auguſti-
Adamus ad- no exiſtimo, de peculiari hominis generatione, atq. adeò
ditum ad de ſui formatione loqui ea ratione, qua Adami particeps
nos referre. eſt; nam ſicut in illo tanquam in capite, & origine fuiſſe
dicimur, ita etiam illius origo ad nos pertinet, & cùm il-
lo formati quoque è luto diuinis manibus cenſemur: non
eſt enim alterum ab altero ſeiungendum. Coniungit cer-
2. Mach. 7. tè vtramque Machabæorum mater, ſuorum uidelicet fi-
23. liorum conceptionis, & natiuitatis primordia, cum prima
creatione. [Neſcio, *inquit*, quomodo in utero meo appa-
ruiſtis, nec enim ego ſpiritum & animam donaui uobis,
& uitam, & ſingulorum membra non ego compegi, ſed
eſt mundi creator, qui formauit hominem, quiq. omnium
inuenit originem.]

Accuratum præcedentis ſententiæ examen, & pondus.

13 *Hominis creatio laborioſa & moleſta, verum ceterarum facilis. Quid portare ex Græco, & Syriaco. Illuſtrat Paulus.*

14 *Figulinum opus laborioſum.*

15 *Iobi cum Deo argumentum in modo & figura. Hedera Ionæ per allegoriam ad Iob relata. Deus aduerſus Ionam argumentatus.*

16 *Iobi argumentandi methodo vtitur Deus: explicatur Iſaias.*

17 *In creatione hominis Dei ſtudium, & charitas. Artifex amat ſuum opus.*

18 *Manus Dei ad charitatem, & ſtudium. Deus cum reſpirat, benefacit: quid reſpirare, quid ſpiritum continere. Illuſtrati Iſai. & Dauid.*

19 *Subtilitas humani opificij, ex qua Iob commouet diuinam miſericordiam. Adami hiſtoria per allegoriam ad Iob relata.*

20 *Deus creauit hominem, vt haberet cui benefaceret. Athenis ſit Mineruæ effigies.*

13
Amb. ſuper Pſal. 118. His iam poſitis, totius ſententiæ ois, ſenſuſq. mirabi-
lis colligendus, premendusque eſt paulo diligen-
tius. Primùm igitur ſignificari diximus hominis creatio-
nem, quaſi cũ quadã creatoris moleſtia, & laſſitudine la-
borãdi: ſic quoq. docuit Ambr. Pſ. 118. [Specialis, *inquit*,
quidã Dei acceſſit hortatus, vt tanquã laborantis Dei in
huius munere creaturæ ſignificaretur operatus. Deus qui-
dẽ expers laboris eſt, ſed tamẽ ſcripturæ uerba, quid aliud
niſi ſtudioſã, tui ob gratiã, operationẽ eius oſtendũt? Er-
go ſi Deus maiore quodam ſtudio te creauit, cur ipſe tuũ
ſtudium derelinquis? Si Deus in te laborauit, qui labo-
rare non nouit, cur ipſe fugitans ſis laboris? Igitur argu-
mento ab operis labore, nititur Iob Deũ adducere ad mi-
ſericordiam: ruſſus Ambr. eo loco pulchra quædã, & ad
Iobi mentem, [Opus tuũ Domine, ne deſeras, non dere-
linquas. Te auctore conuenio, te teneo cõditorem, aliena
præſidia non quæro In adiumentum accingere, qui accin- *Gen. 1. 3. et deinceps, & Pſal. 32. 6.*
ctus es, vt creares, operam igitur, & impenſam ne perdat
Deus, contendit Iob, Sanè cùm cætera ſolo verbo condi- *Gen. 1. 26.*
derit, ſanè hominis creationem dixit ipſe, & fecit idem; *Hominis*
dicere enim in hanc rem nunc poſſumus, quod de re qua- *creatio, laborioſa.*
piam laborioſa atq. difficili vulgò dici ſolet, *mandad y ha-
zeldo vos*; næ tu ſeruos tuos actus ſis induſtrios, ſi quod iubes,
ipſe feceris? non aliter in homine moderando, & regendo
laborare, efficereq. ad illum pertinet, cũ tamẽ vel verbo
res cæteras condiderit, & moderetur: ſicut de Chriſto Ie-
ſu Dei filio Paulus dixit, ad Hebræos 1. Portans omnia *Heb. 1. 3.*
verbo virtutis ſuæ. Græcè, agens, & moderans, fortè tan-
quam habenis & fræno; vt dicitur homo equum agere,
quod etiam moderari, & regere eſt: quo etiam verbo di-
xit Petrus 2 c. 1. Spiritu ſancto inſpirati (acti, gubernati, *2. Pet. 1. 21.*
impulſi potiùs deducti arbitratu diuino] Loquuti ſancti
Dei homines. Alijs namq. rebus habenas laxat, calcariaq.
addit, alias ſponte ad curſum incitatas adductis habenis *Chryſoſt.*
continet, Chryſ. explicat: Gubernans, quæ caduca, con-
tinet. Non eſt enim, *inquit*, minùs continere, quàm mundũ
feciſſe. Sed & ſi mirabile aliquid oportet dicere, eſt etiã
maius. Ruſſus explicat: Continere ne recedant, & inter ſe *Portare, ad*
diſſidentia coniungere. Deinde etiam verbum portãdi ad *facilitatẽ o-*
facilitatem pertinere, docet metaphora ſumpta ab his, *peris referri.*
qui digito ſolummodo aliquid mouent, & efficiũt, vt cir-
cumferatur: tũ præterea ſignificatur id fieri citra laborẽ,
cũ ait verbo; propriè, ex Syriaco. Continet vniuerſum vi *Syriaca le-*
verbi ſui: vides facile a Deo vniuerſum creari, cõſeruari, *ctio.*
gubernari, & quoquò velit agi, & commoueri, atq. intra
limites certos, officiũque contineri? Cùm verò ad res hu-
manas ventum eſt, ſubiunxit Paulus: Purgationẽ pecca- *Heb. 1. 3.*
torum faciens vide faciendi laborem, atq. moleſtiã: id quod
Syriacum exemplar exprimit clariùs, Ipſe per ſeſe, fecit
purgationem peccatorũ, q. d. ſuo ipſe labore, non alterius
labore, & opera vſus, faciens purgationem peccatorum,
videlicet, dum fit ipſe tanquam purgamentum mundi,
atque catharma, factus videlicet pro nobis peccatum, & *Gal. 3. 13.*
maledictum.

Sed vt ad fingendi ea luto laborem redeamus, cùm fi- 14
gulinas operas laborioſiſſimas eſſe probè noſſet, ſui po- *Figulinum*
puli ingemiſcentis propter opera luti & lateris, cõmiſe- *opus, labo-*
ratione tactus eſt Deus Exo. 2. Aſcendit enim clamor eo- *rioſum.*
rum ad Deum ab operibus; & reſpexit Dñs filios Iſrael, *Exo. 2. 23.*
& * cognouit eos, videlicet non ſolum agnouit clamãtes, ** Reconoció*
ſed etiam ingentem figulinarum operarum laborem. *la gẽte, y el trabajo del oficio.*

Sed ne argumenti huius conſequentiam, qua nititur
Iob probare, ad Deum creatorem pertinere, opus ſuum
cum labore & induſtria factum minimè perdere; ſed po- 15
tiùs continere, atque tueri, negare quis poſſit; argumen- *Qualis ſit*
tationem in modo, & figura conſtituamus; ſub illa vide- *argumenti,*
licet figura, & allegoria hederæ Ionæ prophetæ: fœlicem *quod conſe-*
igitur Iobi ſtatum collocemus in illa hederæ lętiſſima vi- *cus, cõſequen-*
riditate; firmam Iobi valetudinem compara cũ faculta- *tia.*
te germinandi; atque creſcendi; liberos, famulos, fami- *Iobi argu-*
liamque vniuerſam cum folijs, germinibusque recenti- *mentum in*
bus: deinde conſiderare etiam in areſcente hedera licebit *modo & fi-*
hominem marceſcentem, ſquallidum, exeſum vermibus; *gura.*
filijs & famulis, omnique honore ſpoliatum; vehemen- *Ion. 4. 6.*
tiſſimi illius venti inclementia perflantis à regione deſer- *Ionæ hede-*
ti, vrentis, calidi, infeſtiſſimi rebus omnibus, concuſſum; *ra allegori-*
ſæuiente etiam deſuper à Domino igne, æſtuque cæleſti, *cè ad Iob*
ſic enim ſcriptum eſt: Parauit Dñs vermem aſcenſu di- *relata.*
luculi, & percuſſit hederã, & exaruit, & præcepit Domi-
nus vento calido, & vrenti, &c. hac ſanè repentina rerũ,
hederæque commutatione grauiſſimè affectus eſt Ionas, *Verſ. 7.*
& mortifero quodam mœrore, atq. animi ægritudine cor-
reptus, vſque ad mortem: ergo ad hominem indignabun- *Iobi argu-*
dum huiuſmodi argumentum cõficit Deus, quod ſtatim *mẽto efficaci*
in ipſum Deũ ex perſona Iobi retorquemibus; Tu doles *et Ionã re-*
ſuper hederã; in qua non laboraſti (ecce laborinſum illud *uinci Deus.*
manuum opus) neque feciſti vt creſceret (faciendi verbũ *Verſ. 10.*
nunc iterum laborem affert; tuo labore rigandi, & exco-
lendi non cœpit illa incrementũ vllum) quæ ſub vna no-

cte nata

ĉte nata eſt, & ſub vna nocte perijt (id eſt, non valde diuturna illius familiaritas, & conſpectus, & conſuetudo te commouere poteſt ſequitur deinde concluſio.) Et ego nō
Verſ. 11. parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua ſunt plus quàm centum viginti millia hominum? q. d. multò maiori mihi ipſi dolendum fuerit de hominis interitu, quem velut arborem, ſeui, plantaui, excolui his ipſis manibus.

16 Et certè videtur Deus hoc argumento vſus, quod efficaciſſimum quondam ſibi viſum fuiſſet ad comprimendam vel duriſſimi pectoris indignationem aduerſus hominum genus, cùm illud ſibi a Iobo proponeretur; In me faciendo laboraſti tua induſtria, & manuum labore, excolendiq. ſolicitudine incrementa accepiſti, feciſti enim vt creſcerem modis omnibus; tua familiaritate, & cōſuetudine vſus ſum, quando mecum eras ſecretò in tabernaculo meo, idque diutiſſime; & mihi tandem nō parces? itane me præcipitabis? abiicere, conſumi, corrodi, putreſcere patieris? itane mihi paras vermes aſcenſu diluculi, cùm viſitas me diluculo, & ſubitò me probas repenteq. præcipitas? Huius argumenti vim, atque vſum obſeruarunt deinde Prophetæ ad Deum placandū, Iſaiæ 64. Nūc Domine pater noſter es tu, nos verò lutū; & fictor noſter tu, & opera manuū tuarū oēs nos; ne iraſcaris Dñe ſatis, & ne vltra memineris iniquitatis noſtræ. Ecce reſpice, populus tuus omnes nos: & Sap. 11. Misereris omniū, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominū propter pœnitētiā, diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorū, quæ feciſti. Quare hac tandem ratione, & argumento, quaſi reuinctus Deus ait Iſai. 46. Ego * feci, ego feram.

*Deus Iobi argumento & eodem poſt ea vſus aduerſus Ionam. Iob 29.4. Iob 7.18. Iſa. 64. 8. Sap.11.24. Iſai. 64.4. * Yo lo ſuffrid y ſoſtrello aure, pues yo lo hize.*

17 Secundo amplificatur vis, & acrimonia ſententiæ ex illo verbo Plaſmandi, propter ſtudium, & amorem, quem indicat in artifice faciente, & quem ſupra adductus Ambroſ. ſapienter obſeruauit; Qui ſic cum homine expoſtulat: Si Deus maiori quodam ſtudio te creauit, cur ipſe tui ſtudiū derelinquis? Hàc igitur manuum operationem ad creatoris charitatem pertinere, Baſilius quoque, & Theodor. illo Pſalmi loco docuerunt; intelligunt enim per manus, affectum; atque adeò cùm vtramque Deus manum adhibuit, totum etiā ſuum affectum in hominis creationem videtur contuliſſe: nam cùm fixiſſet in homine cor ſuum, eò manus quoque contulit: atque is amor ex labore illo faciendo creſcit: vt enim Philoſophus docuit 9. Ethic. Quę cum labore facta ſunt, magis diligunt oēs, beneficiū aut accipere, ſine labore eſſe cōſtat, cōferre verò beneficiū, eſt difficile: inde fit, vt beneficia qui cōtulit, amet poſita in eo, cui præſtita ſunt; ipſe verò, qui accipit, frequenter ſua ipſius bona contemnat: docet præterea idem Philoſophus: Quoniā vnuſquiſq. propriū opus amat, ſit conſequens vt ipſe artifex multò ardētiùs amet ſuū opificiū, quàm ab ipſo opere amaretur, ſi opus eſſet ſenſus & intelligentię particeps: adde & ex eodem Philoſopho naturale eſſe: (Vt ſicut in mutuis illi qui debent, eos non eſſe volunt, quibus debent: qui verò mutuarunt, de ſalute debitorum curā etiā habent. Sic ſanè & qui beneficiū contulerunt, volunt illos eſſe quibus contulerunt: at in hominis creatione, nō ſolū quibuſdā Deus hominē beneficijs afficit, ſed totus ipſe homo, quidquid eſt, Dei opus atque beneficium eſt: quare dum homo in ſua conditione beneficium dicitur accepiſſe à Deo, nō aliud, quàm ſe ipſum totū in circuitu accepit; nō poteſt igitur Deus odiſſe ea, quę ſunt, & quę ille fecit, cùm quidquid ſint, Dei opus, & beneficiū ſint: perinde enim apud Sapiētem eſt, diligere ea quę ſunt, ac nihil odiſſe eorum quę fecit. Hoc In faciēdo homine ſtudium, operam, & ſedulitatē cecinit Dauid Pſal. 138. Non eſt occultatum os meum a te quod feciſti in occulto (id eſt, oſſa mea, quæ aptiſſima neruorū concinnitate, omniūque partiū, carnis, cutis, facultatumque aliarum conſtitutione ornaſti, & compoſuiſti: ideò ſubiungit ſtatim) Et ſubſtātia mea in inferioribus terræ. Hieronymus iuxta Heb. * imaginatus in nouiſſimis terræ; quaſi acupictus in recondita, & ab omnium conſpectu abſcondita naturę officina, id eſt, in materna aluo; nam hęc appellat Inferiora terrę, vt aliquando diximus.

*Plaſmare ſtudium, et amorē affert. Amb. ſupra Baſilius. Theodor. Manus Dei quid. Ariſt. li.9. Ethi. ca.7. Beneficium plus diligit, qui contulit, quàm qui accipit. Propriū opus quiſque diligit magis, quā artifex à ſuo opere amatur. Sap.10.25. & 11.25. Sap.10.25. Studium, & ſedulitas in cōdendo homine. Pſ.138.14. Hieron. * Bordado, y matizado como obra de imaginería. Inferiora terræ, quæ, vid. ſupra v.1.vers.33. num. 5.*

18 Sed tamen in ipſis Dei manibus, quibus homo formatus eſt, videtur ea creatoris charitas relucere & ardere, nā cùm, vt ſuperiùs diximus, liceat per manus intelligere Dei verbum, atque præceptum, ſuę voluntatis, & amoris indicem; tum etiam ſpiraculum vitæ, id eſt ardentem illum ſpiritum, & flatum ex inflammato pectore emiſſum (his enim duobus verbo, & ſpiraculo conſtitit hominis creatio; & vita) certè perinde eſt ac dicere: *Manus tuæ fecerunt me*: ac ſi diceret, ſumma charitate, & ſtudio accenſus me creaſti. Pro huius verò elucidatione obſeruandū eſt, ſua bonitate, & bene de ſuis creaturis merendi ſtudio impulſum Deum creaſſe omnia, & oris ſui ſpiritu illis vitā ſubſtantiamque præſtitiſſe; quare cùm emittit ſpiritum, creantur omnia, terręq. facies innouatur: cùm igitur benefacit creaturis, reſpirat Deus, & trahit ſpiritum aperto ore: coniungit enim cum noſtro bono ſuam reſpirationem; quod perinde illi per iucundum eſt, ac creaturis neceſſarium, & vtile: cùm verò Deus hominem creauit, inſufflo in illius faciē ſuo illo ſpiraculo viuifico, ſe profectò recreaſſe viſus eſt; reſpirauit enim tūc, & acquieuit: quare licet illa Dei reſpiratio, quaſi laborē afferat & laſſitudinem, vt quæ coniuncta ſit cùm operandi labore illo, quem ſupra diximus; tamē quia in hominis bonū cedit, non tam labor, & moleſtia; quam recreatio quædam, & laboris, operiſque relaxatio cenſenda eſt. Neque id alienum eſt à Dei naturā, nam non rarò dicitur Deus longanimis aut patiens; quod in Hebræo eſt, (*erec apaim*) id eſt, magnus latuſque naribus; quę à natura datur, vt magna ſpiritus copiam inſpirantes, & exſpirantes, cordi calido & æſtuanti ſubuenire commodè poſſint: illum autem Dei præcordiorum, pectoriſque ardorem nō ſolùm ex laſſitudine narium colligere licet, ſed ex illuſtri etiam Iſaiæ 63. teſtimonio; Vbi eſt multitudo viſcerū tuorū, & miſerationū tuarū? ſuper me continuerunt ſe? viſcera autē nomine pectus cum Galeno medici, cor, pulmones, præcordia, vitaliaq. omnia comprehendunt, quæ ſedes affectuum, & miſericordiæ præſtitutum, magnum igitur pectus, lataque præcordia cum corde quodam æſtuante, & ardente coniuncta ſunt, cui neceſſe ſit recreationis, & refrigerationis gratia, non ſolùm magna copia reciproci ſpiritus, ſed etiam magna frequentia reſpirationis; cū autē reſpirat Deus, emittitq. ſpiritum, ingentia hominibus bona confert. frequenter igitur & aſſiduè homini benefacere, naturale Deo eſt, iucundum etiam, perinde atq. viuentibus reſpirare. At è contrario, ſi Deus cohibeat ſpiritum, & intercipiat reſpirationem, ea omnia profectò in nihilum ruunt, quæ non niſi beneficio, & munere ſpiritus illius conſiſtebant, & ſuſtinebantur. Hinc illud eſt; Auferes ſpiritum eorū, & deficient, & in puluerē ſuū reuertentur. Spiritus enim, quo creaturę viuunt, nomen habet ex ſua cauſa efficiente & inſpirante; dicitur etiam ſpiritus Dei, & Iſaię 57. Non in ſempiternū litigabo, neq. vſq. ad finem iraſcar, quia ſpiritus à facie mea egredietur (id eſt, abibit, diſcedet, nō cōparebit in meo ore ſpiritus viuificās res inferiores; id eſt, non inſpirabo) & flatus ego faciam; id eſt, meo ſpiritu ſuſtineo, atque viuifico res omnes, vitam, & ſpiritum habentes. quid ego obſcidā, & ego viuere faciam; cum quo facit illud Iob 34. Si dixerit ad eū cor ſuum (indignantis eſt aduerſus aliquem) Spiritū illius & flatum ad ſe trahet; id eſt, non emittet ſpiritum, non reſpirabit, cohibebit pectore animam) deficiet omnis caro ſimul, & homo in cinerem reuertetur: hoc itaq. poſito, ſcie eadem eſt Iobi querimonia, atque ſententia, quę Iſaiæ Vbi eſt multitudo viſcerum tuorum? ſuper me continuerunt ſe? cum me ſpiritu tuo feceris in animam viuentem, & quaſi reſpirans cum ſumma animi iucunditate, iucundiſſimam mihi vitā contuleris, nunc continere vis animam, & intercludere ſpiritum tuum, vt ſpiritu ego, & vita intercludar? certè id facere non poteris ſine ingenti pectoris dolore & æſtu: nam intercluſa reſpiratione cor & præcordia natura ſua ardentia exuruntur; ſic ſanè eueniſſe Gen. 6. ſcribitur; cùm enim deleturus eſſet hominem, quem formauerat de facie terrę, dicitur Deus. Tactus dolore cordis, quaſi ex inflammatione & ardore prouenire.

Gen. 2.7. Deū ſua bonitate impulſum omnia creaſſe. Pſal. 32. 6. Pſ.103. 30. Spiritus Dei neceſſarius cūctis. Gen. 2.2. Deus est in creditate benefacit. Exo. 34.6. Nu. 14.18. Pſ. 102. 9. Ioel. 2.13. [illegible] Vide Galē. l.6. de vſu part. c.11. et li.11. c.15. Iſa. 36.25. Galen. Deus reſpirans, benefacit omnibus. Deus cohibens ſpiritum omnia malum. Deut. 32. 39. Iob 34.14. 15. Iſa.63. 15. Gen. 6.6.

19 Tertio, ex operis arte, & ſingulari ſubtilitate, creſcit vis, & acrimonia interrogationis; nā ſi nō propter aliud, at certè propter mirificam ſubtiliſſimi operis, tenuiſſimique artificij rationē, videbatur homo immortalitate dignus. Sic ſanè cùm aliarum rerum productionem cauſis inferioribus demandaret Deus, videlicet arbores, & beſtias terræ quaſi res minoris artis, Dixit enim Deus; Producat terra herba, & lignum, & animam viuentē, Piſces verò & aues, aquæ, cum dixit, Producant aquæ reptile, & volatile: at hominis formationem ſuis ipſe obijt manibus, imitat perfectiſſimi pictoris, qui, quod vocant, campum, arbores, beſtias inexercitatis tironibus picturæ tyronibus permittere ſolet, iſtos, vultumque imaginis atque

Subtilitas in opificio tanta vt homo cōmiſeratione dignus. Gen. 1.11. 24. Verſ. 20.

que reliquas nudi corporis partes, quod ſumma induſtria & arte depingût, ſuis ipſe manibus elaborat: ita Iob ait: Manus tuæ fecerunt me: quod ſumma arte à te elaboratū eſt, propterea q. immortalitatem poſtulare videbatur, tam ſubito deles, atque deſtruis? tum etiam; quod in primo homine ſubtiliſſime, aptiſſimeque à te diſpoſitū eſt, in me infectum eſſe vis; atque perturbatum? illum enim Regem conſtituiſti, Vt præeſſet cunctis; ſobolis permiſſione erexiſti; Creſcite, & multiplicamini; bonis omnib. cumulaſti: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius; at in me, mearumq. rerum perturbatione incredibili videri profectò licet, hominem è tanta fęlicitate repentè præcipitatum; eiectū è paradiſo voluptatis; conſideorem è regione illius, & quaſi extra muros ſuæ ciuitatis iacentem in ſterquilinio, & terra obſita ſpinis, atq. tribulis; affectum morbis grauiſſimis, & iam ad mortem certiſſimam deſtinatū, nudum, ipſis etiam brutis animantibus inuiſum; cū me igitur tam ſtudioſè proſequutus fueris bonis omnibus ſtatim à mea creatione, cùm mihi ſubieceris oues, & boues, atque imperium tradideris longè auguſtiſſimum, nullius tui præcepti, vel incuria, vel tranſgreſſione me innocentem plectit, exulare cogis, & comminata morte in incredibilium ærumnarum barathrum agis præcipitem.

Cur, & ordine Adamo, ad Iob ea omnia, per quandā allegoriam, accommodatio. *Gen. 1. 26. Verſ. 28. Pſal. 8. 7. Gen. 3. 23. Iob 2. 8. Pſal. 8. 7.*

20 Tandem huius ſententiæ vis creſcere poſſet ex conſideratione finis, quem ſibi propoſuit Deus in creando homine; nam vt argutè diſſerit Gregorius Nyſſenus de hominis opificio, creauit Deus hominem, vt haberet cui faceret bene, & de quo aſſiduis muneribus præclarè mereretur: tum etiam ex ratione imaginis diuinę quæ inſculpta eſt in homine tam ſubtili artificio, vt pereunte homine, diuina etiam imago diſſoluatur; inſtar illius Athenienſis Mineruæ, in cuius medio clypeo ſuam ipſius imaginem conſtituit Phidias tanta arte, vt non priùs Phidiā, quam Mineruam deſtrueres. Sed ne longior huius loci commentarius, ad præclara multa contendentes nos remoretur, hic non vlterius hærendum.

Quo ratio mouēda ad ſimilēm miſericordiam. Greg. Nyſſ. Deus creauit hominē, vt haberet cui benefaceret. Gen. 1. 27. Athenienſis Mineruæ effigies.

IX. Memento, quæſo, quòd ſicut lutum feceris me, & in puluere reduces me.

1 *Beneficium creationis. Memoria beneficij collati iucundior, quam recepti.*

2 *Deus nobiſ... in malum; Recordari in bonum.*

3 *Quid ſit limus, ex quo formatus homo eſt.*

4 *Hominis corpus formatum eſſe ex puluere, & aqua temperatis. Varia Patrum teſtimonia. Caeci nati illuminatio, ſimilis primæ hominis conditioni.*

5 *Ex... humani corporis opificij. Illuſtratur Iſaias. Quid vaſa Samia.*

6 *Fragilitas humani figmenti. Lutum, quod vile, & immundum.*

7 *Deus figulus, aut ſtatuarius aliarum etiam rerum præter hominem. Membra humani corporis figmenta. Illuſtratur Zacharias.*

8 *Mors hominis conſumpto humido. Puluis ſymbolum ſiccitatis. Quomodo homo pulueri ſimilis.*

1 Iterum beneficium creationis reuocat in memoriam; confirmatque ſe Dei opus eſſe firmo quodam argumento, ne diſſimulare vlla ratione Deus velle videatur, ſe illius eſſe auctorē. Ego, inquit, lutum ſum; ergo meipſum egomet fingere, aut formare non potui; lutum enim figulo, & formatore indiget; iuxta id Iſ. 45. Numquid dicet lutum figulo ſuo: Quid facis, & opus tuum, abſque manibus eſt? id eſt, vt quidam explicant; Minimè dicere poterit, Ego ſine manibus formatum euaſi, neq. tua opera & arte indigui: ergo, inquit, Si tuam operā, & impenſam in me condēdo oblitus es, certè meminiſſe debes me lutum eſſe, neque alterius, quam tuis manibus effingi, & formari potuiſſe. Tum etiam vt Deo flagellanti occurrat iucundiſſima memoria beneficij priſtini: licèt enim beneficij meminiſſe debet qui accepit, obliuiſci qui contulit, tamen ſapienter Ariſt. docuit multò iucūdiorem exiſtere beneficij memoriam conferenti, quàm accipienti; ſicut memoria boni honeſti multò iucundior eſt, quàm acceptæ quondam vtilitatis: conferre autem beneficium honeſtum eſt; accipere, vtile: hoc cùm probè noſſent ſanctiſſimi viri, ea deprecandi, & Deum placandi formula, & conceptis verbis vtuntur; Recordare Domine, &c. Rem expreſſam in Exodo videas cap. 32. Cùm enim ad diuinam indignationem mitigandam ſic deprecaretur Moyſes; [Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael:] ſubiungitur deinceps, [Placatus Dominus eſt, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.]

Beneficium creationis. Iſa. 45. 9. Iucundiſſima, ſi memoria beneficij collati. Ari. 7. Eth. cap. 7. Formula Deum placandi. *Exo. 32. 13. Deut. 9. 27. Iſa. 13. 29. Thre. 3. 18.*

Memento quæſo Poſt longam obliuionem recordare tandem. Tunc dicitur obliuiſci Deus, cùm hominem permittit ærumnis, & morbis vexandum; tunc vero meminiſſe, cùm eripit & ſubleuat; quaſi meminiſſe Deus, quæ illius benignitas eſt, minime poſſit, quin ſtatim homini propitius faueat: Pſalm. 9. Quoniam non in finem (non perpetuò) obliuio erit pauperis; patientia pauperum non peribit in finem: quaſi precetur, vt meminerit aliquando Deus; ſic diuinæ recordationi, & memoriæ rerum mortalium tribuuntur accepta beneficia. 1. Reg. 1. Recordatus eſt Dominus Annæ, & cōcepit; exempla alia multa paſſim occurrunt.

O cap. 1. Exo. 32. 12. 2 *Quando dicatur Deus obliuiſci, & quando recordari. Pſal. 9. 19. 1. Reg. 1. 19.*

3 *Sicut lutum feceris me*; hinc videtur ſumpſiſſe vulgatus interpres quod Geneſ. 2. dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ; nam limus eſt lutum, aut cœnū mollius; eo autem loco in Hebræo, & Septuaginta tantum eſt: Formauit Deus hominem puluerem de terra; quam etiam lectionem Auguſtinus retinet 6 & 7 de Geneſ. ad litteram cap. 1. quanquam 2. de Geneſ. contra Manichæum, limum illum agnoſcat, & legat Finxit Deus hominem de limo terræ. Tertullianus libro de reſurrectione carnis; Limum de terra. Irenęus libro quinto cap. 14. Limum de terra accipiens Dominus plaſmauit hominem: ſapienter redditus eſt limus; nam indicatur illo Geneſ. loco formatum fuiſſe hominem de puluere temperato; & permiſto aqua, ex quibus fit lutum: poſtquam enim ſcripſit Moyſes; Fons aſcendebat irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ; cōtinuo adiunxit, Formauit igitur Deus hominem de limo terræ: ſiue enim fons ille vere fuerit è terra ſcaturiens, atque exundāns, ſiue vapores excitati è terra, aut leuiores nubeculæ in nocturnum rorem cōcreſcentes, quibus terra perfunderetur, ex terra certè madefacta Deus finxit hominem, quod ergo non omnino claris diſertiſque verbis in Geneſ. dictum eſt, apertè, & explicatè docet Iob. Et cum ad creationis opus manifeſtè reſpexerit Chriſtus, cùm Cæcum natum illuminauit, vt ex Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Ambr. ſuperiùs adduximus, fit conſequens, vt lutum ex ſputo, & terra, referat lutum illud primum, ex puluere, & aqua temperatis.

Geneſ. 2. 7. LXX. Auguſt. Tertul. Irenæus.

4 Sed quidem res hæc non omnino certa videbitur alicui; & quidem Toletus Cardinalis in annotatione 7. ad cap. 9 Ioan ſcribit, huic luto, id eſt terræ, & aquæ commixtioni, repugnare vocabulum Hebræum (*Ghephar*) quod puluerem ſignificat, & inde verbum (*Ghephar*) id eſt, puluerem ſpargo; cum quo lectio Hebraica, & Græca conſentit. Ergo exiſtimat totum hominem dici; vt lutum, quia ex corpore, & anima conficitur; ſicut lutum ex aqua & terra; at materiam, ex qua homo fit, eſſe terram, non lutum: quare & ad huc locum noſtrum, & ad ſimiles alios, in quibus cum luto comparamur, reſponderi poſſet, integrum hominem luto eſſe ſimilem, at corpus, & materiam ſoli terræ. Verùm lutum ad corpus ſolum referri debere, vox illa limus non obſcurè oſtendit; limus enim, non eſt ſola terra; terra autem eſt præcipua, & abundantior pars limi, & luti; ideò limus, nunc puluis, nunc terra dicitur. Sic Auguſtinus 7. de Geneſ. ad Lit. [Corporis materia, hoc eſt humida quędam terra, quæ in carnis verſa eſt qualitatem.] Sic quoque Chryſoſtom. Homil. 56. in Ioan. dixit lutum, quod ex aqua, aut ſaliua fit; ne lutum pro ſicco puluere accipias. Athanaſ. in Regula de virgin. ſeruanda. Sic legit locum illum Geneſ. Finxit Deus hominem, lutum de terra. Baſil. Homil. 11. Hexa. Cùm verbum Formandi, aut plaſmandi ad corpus refert, ait; [Congruè ad cœnum ſiue lutum plaſmatio, aut figmentum refertur, & Nyſſen. 2. orat. 2. Formare congruit luto. Quamobrem formata eſt caro.] Sic Nazianz. oratione 51. corpus appellat Lutum, qua ratione ab anima ſecernitur; ſunt huiuſmodi ſexcenta, quæ ex patribus poſſent congeri. Sed, illud in præſentiarum addendum, hanc limi expoſitionem, id eſt commixtionem ex aqua, & puluere conſtitui à Theologis tanquam indubitatam: cum D. Thom. 1. par. quæſt. 91. atque illam varijs rationibus confirmant, quas dilucidè, æquè ac breuiter explicat noſter Greg. de Valentia in ſuis Theologicis diſputationibus, ſed de voce Græca, atque de re tota iterum verſ. 20.

Tolet. Card. עפר עפר *Auguſt. Chryſoſt. Athanaſ. Baſil. Nyſſen. Nazianz. D. Thom. Gregor. de Valentia.*

Rem

Rem hanc, primamque ex luto, & limo hominis originem ſæpè reſpicit vſurpatque ſermo ſacer, cùm Deū vocat figulū, nos verò lutum, aut vaſa teſtea: cū quo etiam congruit illud formandi verbum Geneſ. 2. quod in fonte eſt (*Iaſar*) quod eſt formare, fingere, aut aliquid efficere opere figlino: huius rei meminerunt Iſa. cap. 45. & 64. Ieremiæ 18. Paulus Rom. 9.

Gen. 2. 7. יצר *Eccl. 33. 13* *Iſa. 29. 16. & 45. 11.* *Iere. 18. 6.* *Rom. 9. 21.*

5 Ex hoc verò luto, & figlino opere, poteſt Iob rurſum quaſi admonere Deum, admirandæ illius ſubtilitatis in formando humano corpore; nam cum quædam ex ſola terra produxerit, arbores, & beſtias; quædā ex ſola aqua, vt piſces, & aues; hominem, qui ſumma quædam eſt reliquorum animantium, ex terra & aqua temperatis produxit. Facit etiam ad hanc artificij ſubtilitatem, quod Philo ſcribit: [Non ex quauis terræ parte ſumpta humo, videtur Deus hāc humana ſpecie ſtatuam formare voluiſſe, ſed ſelecta vndequaque optima, ex pura materia puriſſimum excolaſſe accuratè, quod maxime ad hoc opus aptum erat;] tum etiam illud, quod à Cypriano, & Auguſt. traditur his ferè verbis; Hebraicum Adam in Latino interpretatur, caro facta; eò quòd ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, ſicut ſcriptum eſt; [Palmo menſus ſum cælum, & pugno comprehendi terram, & formaui hominem ex omni limo terræ.] Vel quidem poterit admonere eundem prouidentiæ, & curæ, quam luteum vas caducū, & fragile ſuo iure à ſuo auctore & figulo poſtulare poteſt: in quam rem eſt ille Iſaiæ locus cap. 45. atque ex ratione congruentiſſimus cū noſtro inſtituto, quod de populi ærumnis à Deo non niſi paterna beneuolentia immiſſis, & procuratis, ab homine verò patienter tolerandis totus ſit. Væ qui contradicit factori ſuo: (dixi non ſemel illud contradicendi verbum forenſe, &, vt ita dicam controuerſiarum eſſe; deteſtatur itaq. homunciouis audaciam, & temeritatem aduerſus ſuum conditorem) Teſta de Samijs terræ: quamuis enim ex tenuiſſimo luto ſumma arte, & induſtria elaboratū ſit, luteum tamen vas eſt. Fortè enim ad vaſa Samia, quæ aliquando precioſiſſima, & laudatiſſima fuerūt, reſpicit noſter interpres: de huiuſmodi enim figlino opere ſcribens Plin lib. 35. cap. 12. ait: Inter vaſa teſtea, Samia in eſculentis laudari: hæc ex creta in Samo Thraciæ inſula egregiè fabricabantur, & propter tenuitatem frangebantur multò quā in alia facilius, vti illud indicat Plaut.

Philip. de opif. *Cyprian. de mont. Sion, & Sina. contra Iuda.* *Aug. tr. 9. & 10. in Ioan.* *Iſa. 40. 12. ſecundū, vt legit Cypri.* *Iſa. 45. 9.* *LXX.* *Vaſa Samia.* *Pli. 35. 12.* *Plau. in Bacchid.*

Scio, vt confregi vas cuò Samium ſolet?

Cum quo facere poteſt lectio Septuag. Quid melius feci, quàm lutū figuli? Cyril & Procop. legunt * faciens meliorem, compoſui lutum. Sed quoniam in Hebr. tantùm eſt. Teſta de teſtis terræ: profectò videtur interpres Samium, non tam pro precioſo vaſe, ſed pro viliſſimo quocumque accepiſſe, vt Samium appellatiuum nomen ſit, non proprium. Sic enim Nonius Marcellus Samium pro teſta ſumit ex auctoritate Lucil. Satyr. 14.

** Al. mador de lo, lo bueno de barro.* *Procopius.* *Cyril.* *Non. Marcel.* *Luci. Sat. 14*

Et non pauper vti Samio, curuoq. catino.

Et Plaut.

Plaut. in Stich.

Batiolis bibunt; nos noſtro Samiolo poterio.
Tamen viuimus.

Ait igitur: Teſta de teſtis, aut Samijs, nihil peculiarius habens, quàm aliæ teſtæ: addit vero Iſai. Numquid dicet lutum figulo ſuo, Quid facis? q.d. Itane fictile vas figuli artem vituperet, & figulum accuſet, contemnenſq. dicat; Qualem mihi formam inducis? (nam rudis, & impolita figura ſatis oſtendit me nullius boni artificis, ſed inepti cuiuſpiam compactum manibus;) & opus tuum abſque manibus eſt, id eſt, rude ac impolitum me efficis, vt ſine manibus factum videat, vel ſine anſis, & ſolito ornatu vaſorum; ærumnis videlicet affectus populus, diuinā prouidentiam criminabitur? Væ qui dicit patri, Quid generas? & matri, Quid parturis) idem, videlicet eſt eſſe factorem, aut fictorem & formatorem luti, ac eſſe parētem (Hæc dicit Dominus ſanctus Iſrael, plaſtes eius; Ventura interrogate me) Ironicos accipe, veſtrum ſcilicet eſt, me de meo officio commonere, & quid de meo opere ſtatuendum à me ſit, interrogare; [Super filios meos, & ſuper opus manuum mearum mandate mihi.] q.d. ſatis per ſe mihi curæ ſunt opera manuum mearum.

Iſa. 45. 9. *Verſ. 10.* *Verſ. 11.*

6 Præterea hoc dum dicit Iob, poterit etiam admonere Deum ſuæ imbecillitatis, quæ tot tamque graues ictus tolerare minimè poſſit, quin penitus conteratur. Leniùs igitur, atque benigniùs ſecum agendum. Pſal. 102. [Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrū; recordatus eſt, quoniam puluis ſumus.] q.d. diſſimulat certè, & conniuet Deus ad pleraque peccata propter pœnitentiam. neque miratur, vt qui nouerit fragilem, leuē, luteam noſtram, immundamque originem: id enim lutum ſignificat, quod leue, vile, atque immundum eſt: vti ille dixit.

Lutū homi-nis imbecil-litas. *Pſ. 102. 14.* *Lutū, vile, & immundum.* *Plau. in Pænulo.*

* *Neque periurior, neque peior alter vſquam eſt gentium,*
Quam herus meus eſt, neque tam luteus, neque tam caeno
collitus.

7 Sed obſeruandum eſt, cùm Deus dicitur Figulus formans è luto hominem, perinde eſſe, ac ſi diceretur, Statuarius; nam cum homo dicitur vas luteum, non eſt intelligendum eſſe vas ad aquam, vel vinum infundēdum, ſed eſſe rem, aut artificium luteum (*vna pieça de barro*) cuiuſmodi etiam eſt ſtatua lutea. Quare quod dictum eſt de Agro figuli empto in ſepulturam peregrinorum triginta argenteis, quibus Chriſtus Dominus venditus fuerat Zach. 11. [Appenderunt mercedē meam triginta argenteos, & dixit Dominus ad me, Proijce illos ad ſtatuariū:] qui idem eſt eo loco, qui figulus; non qui ex ære ſtatuas conflat; ſed qui ex luto; hunc inquam locū de Deo ipſo Hierony. atque Rupertus interpretantur; id eſt, Proijce argenteos in domo figuli, id eſt in templo Dei, qui eſt figulus & ſtatuarius, formās ex luto hominem: ille enim, qui te finxit, qui tui animi & corporis dignitatē, & pretium probè nouit, iudicabit indigniſſimū eſſe, tam vili te pretio diuendi: eadem etiam translationis ratione hominis membra dicuntur Figmenta, (ex luto videlicet; vt infra, cap. 17. Membra mea) Hebr. Figmenta mea in nihilum redacta ſunt Pſal. 32. Qui finxit ſigillatim corda eorum, & ab operis perfectiſſimi creatione, aliarum etiā rerum dicitur Deus figulus, aut fictor, aut plaſtes, ab eadem radice. *Iaſar*, Amos. 7. [Fictor locuſtæ Pſal. 94. Siccam manus eius formauerunt, & Pſal. 103. Draco iſte, quem formaſti, & Pſal. 138. Dies formabuntur.]

Cur Deus dicatur figulus, aut ſtatuarius. *Matth. 27. 7. 10.* *Zach. 11. 12* *Hiero.* *Robert.* *Mēbra humani corporis, figmenta.* *Iob 17. 7.* *Pſ. 32. 15.* *Deus aliarum etiā rerum, præter hominem figulus.* יצר *Amos. 7. 1.* *Pſal. 94. 5.* *Pſ. 103. 27* *Pſ. 138. 16.*

8 *Et in puluerem reduces me.* Vt iterum demulcere poſſit ſuum iudicem, reuocare videtur in memoriam interminationem illam mortis homini factam, In puluerē reuerteris; imò cùm Iob prius ſcripſerit ſuum librum, quam Moyſes quinque lib. legis, illam etiam mortis ſententiam Iob non ſumpſit ex Geneſi: potuit autem Moyſes in Iobo legiſſe; eſt ergo ſententia; Non deprecor mortem; ſcio enim ſtatutum ſemel, & irreuocabiliter, eſſe moriturum hominem; ſed ne tam citò moriar, illud tandem precor.

Gen. 3. 19.

In puluerem. Fortè alludit ad naturam luti, quod, ſi humorem habeat, facilè compingitur, & ſubigitur, vt enim philoſophi dicunt, humiditas corpora continuat, & vnit; ſiccitas ſeparat, & diſſoluit; quare cum conſumpto humore exſiccatur lutum, abit, & ſoluitur in puluerem; puluis enim ſiccitatis ſymbolum eſt; vnde ad ſterilitatis, & ſiccitatis amplificationem dictum eſt Deut. 28. [Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & de cælo deſcendat ſuper te cinis;] vtrumque ſicciſſimum: id eſt, Non ſolùm non perfundet Deus terram tuam imbre, roreve cæleſti, verùm etiam mirabiliter augebit inſitam terræ ariditatem; ita Iob inquit; Sapienter, & induſtriè me contemperaſti ex terra & aqua, vt compingi & formari poſſem; nunc autem areo exuſtus totus, atque confectus, & inſito illo, natiuoque humore penè deſtitutus, abeo ſanè in puluerem, diſſoluorque totus. Hic autē puluis eſt, *aphar*, leuiſſima, ſupremaque terræ pars; quæ duo indicat. Alterum, viliſſimam eſſe humani corporis originem ex leuiſſimo puluere, qui omnium pedibus teritur, & frequenti conculcatione atteritur, & attenuatur, Quē proijcit ventus à facie terræ, & ludibrio habet; nunc huc, nunc illuc iactatur, omnibus mutationibus expoſitus; qui leuiſſimo negotio ſeparatur à terra, & diſpergitur; nō enim intimū illum terra continet; ſic ſanè homo non adhæret terræ radicitus, ſed ſuſtinetur ſolū à terra, quaſi impoſititium onus, depoſitura quidem, & dimiſſura facilè. Alterum, vt tenuitas etiam humani corporis ſignificetur; nam pleraque beſtiarum corpora craſſiora ſunt, & carnes longè duriores, & compactiores, vt quæ non de minutiſſimæ, & tenuiſſimo puluere, ſed de craſſiori, & duriori terræ parte formatæ fuerint.

Humiditas corpora vnit ſiccitas diſſoluit. *Puluis, ſymbolum ſiccitatis.* *Deu. 28. 24* עפר *Hominem eſſe puluerē, quod ſ...* *Pſal. 1. 4.*

X. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti?

1 *An de prima hominis conditione, an verò de naturali propagatione accipi hæ ſententiæ debent.*
2 *Diverſæ interpretandi rationes; indicatur optima. Hominis prima creatio ſimilis formationi caſei. Formare pro comprimere.*
3 *Mulgere in Hebræo quid. Quid Fermentata humus, ex qua Adam dicitur à Ioſepho formatus.*
4 *Quid coagulare in ſacris, & prophanis. Illuſtrati Moyſes, & David.*

1 *De qua ad hominis procreationem accipi debeant iſta ſententia. Aug. ſuper Pſ. 118. Act. 17. 28. Ier. 1. 5. Pſ. 138. 15. Pſ. 21. 11. Verſ. 10. * Naci en tus braços manos, y el das me pusieron en la boca el pecho de mi madre.*

FErè interpretes omnes tam Græci, quam Latini, hanc cum alijs ſequentibus ſententijs, ad naturalem hominis propagationem, & generationem interpretantur; quæ etiam Dei opus, & beneficium eſt, ſicut prima hominis formatio, & rectè: nam vt Auguſt. ait, Nihil de genitoribus, aut de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus: ſic ergo naturalis hominis generatio, ipſi auctori naturæ tribuitur in ſacris litteris, iuxta id Actor. 17. Dei genus ſumus; in ipſo. n. viuimus, mouemur, & ſumus: & Ier. 1. Priùs quā te formarē in utero: & Pſ. 138. Nō eſt occultatū os meū à te, q̄ feciſti in occulto: & iterū, De uētre matris meæ Deus meus es tu: & natiuitas et infantis ſimili ſorte eidē tribuitur, * Tu es qui extraxiſti me de uētre, ſpes mea ab uberib. matris meæ, in te proiectus ſū ex utero.

Iuxta hunc ſenſum aliqui nimis emulgent hæc verba; volunt enim propter decidium ſeminis paterni ex omnibus corporis partibus, dici corpus humanum mulgeri quaſi lac; propter conſtipationem, & congelationem materiæ, quam mater ſubminiſtrat, dici coagulari, ſicut caſeum: ſed certè in hac interpretandi ratione non poteſt teneri unius translationis curſus unus; nam ſperma paternum, non tam habet ſimilitudinem lactis, & materiæ condenſandæ, quàm coaguli, quod denſat ſanguinē maternum; quare cùm liberè permittat Olymp. in Catena hanc ſententiam accipi, uel ob eam corporis humani formationem, quæ in utero fit, & ob ſpermaticam rationem; uel ob tenuiſſimam portionem ſūptam à terra, quę quaſi coagulo in prima formatione denſata, & coagmentata fuerit; hanc partem cenſeo eleganter cum antecedentibus cohærere, & pulchre reſpondere primę Adami ex luto formationi; tum, ne quid immundi uideatur apertis, & ſine circumlocutione uerbis dici in Scriptura, ſancta, atque puriſſima; tum quia nihil ſimilius caſei formationi, & cōpreſſioni, quam luti, & argillæ ſubactio, dum ſtatua lutea tractatur manibus, atque effingitur. Primitur. n. etiam caſeus manu, exprimitur ſerum, figuratur, comprimitur, apprimitur etiam ingenti manuum, & brachiorū niſu caſeali. Non aliter limus, aut lutum, vt formari, & effingi in ſtatuam poſſit, exprimitur, comprimitur, ſubigitur manib. Illa autem prima lactis coagulatio, ex qua alij tranſlationem duci volebant, tantùm abeſt vt manuum operam deſideret; vt potiùs manibus omnino attingenda non ſit; præterea ipſum verbum fingēdi, & formandi luti, ſignificat conſequenter arctare, comprimere, anguſtiari, quia luti formatio fit compreſſione quadam: à quo verbo dicitur Iud. 2. Vehementer * afflicti ſunt; arctati: & Pſ. 117. De tribulatione (anguſtijs, & compreſſione) inuocaui Dominū. Sic ergo præclare in hunc ſenſum conſpirant verba mulgendi, & coagulandi: nā mulgere, quod in fonte eſt, *natbar*, ſignificat ſtillare, fundere, conflare, rigare; & in hoc tātum loco redditum eſt ab interprete mulgere: quo ſignificare voluit idē, quod emollire, vel fuſile, aut fluidum aliquid facere, aut quaſi fuſile aliquid conflare, *hazer una coſa blanda, corriente como de fundicion*, uidelicēt rem aridam, & duram rigando, vel perfundendo, aut alia ratione liquefaciendo emollire. Quare, cum Ioſephus primam humani corporis formationē deſcribit, ait factam ex humo fermentata: licēt autem apud Latinos Fermētare terrā, non oporteat ut fiat perfuſione, aut commiſtione aquæ, ſed, quacumque ratione mollior, & uelut inflata & tumida reddatur, dicatur fermentata; tamen uerbum Græcum, quo utitur Ioſephus *Phyro*, uel *Phyrao*, propriè ſignificat, terram aquæ miſcere, perfundere, rigare; unde dicitur *Phyrama*, maſſa farinæ ſubactæ, & aqua maceratæ ad panificium; qua etiam uoce, atque eadem ſignificatione ait Paulus Roman. 9.

2 *Aſtuniro, & Cypri. Chiſſos. Olympiod.*

Optima interpretatio, ex caſeo mulgendi.

Sempervava, caſtas, o mandiaces.

Hominis formatio, ſimilis caſei formationi.

*Formare in Hebr. quid. Iud. 2. 15. * Vveran ſo en grande aprieto. Pſ. 117. 15.*

3 *Mulgere quid in Hebræo.* נתך

Ioſeph. 1. ant cap. 2.

φυράω φύραμα

Ro. 9. 21. et

Maſſam figuli: & ſimiliter Roman. 11. & 1. Corinth. 5. & Galat. 5. Exod. 9. 3. & quidem vox etiā illa Græca *conia*, idem ſignificat, videlicēt non ſolum ſiccum, & vagum puluerem, aut calcem, antequam extinguatur, verū etiā calcem ſubactam, opus tectorum iam præparatū, & maceratum: idemq. eſt, *Chus*; qua voce in Gen. vtuntur Sept. Sententia igitur Iob hęc erit: Tu primum madefeciſti lutum, maceraſti, & emolliuiſti argillam, ex qua me formares: eſt enim idem verbum. Exo. 9. Nec vltra ſtillauit pluuia ſuper terram: & 4. Regum 22. Conflauerunt (fuderunt) ſerui tui pecuniam. Non aliter igitur; Ego formatus ſum, quaſi ex coagulato lacte molliſſimo mollis caſeus; vel vt reſpiciat ad primam illam luti compreſſionem, quę manibus fit, cum humor exprimitur; res omninò ſimilima coagulatione lactis.

ca. 16. et 1. Cor. 5. 6. et Gal. 5. 8. κονία χοῦς Exo. 9. 33. 4. Re. 22. 9.

Nam cùm lac primò denſatum agitatur, tunc bona ſeri parte expreſſa ad vlteriorem deinde compreſſionem, quæ manibus fit, præparatur; igitur mulgeri lac, erit non ſolùm materiam reddidiſſe mollem, ſed etiam expreſſiſſe, atque extraxiſſe copiam ſuperflui humoris, vt ex vberibus mulgendo elicitur.

4 Verbum autem coagulandi eſt, *Kapha*, & hoc tantùm loco redditur ab interprete coagulare; cùm tamen ab ea radice dixerit Exod. 15. * Cōgregatę ſunt abyſſi in medio maris; quaſi ſtupefactæ conglaciarunt: & Sophoniæ. 1. Viſitabo ſuper viros defixos (coagulatos, concreſcentes, hęrentes) in fæcibus ſuis: ita etiam caſeus poſt compreſſionem manuum, & acceptam figuram, dureſcit, concreſcit, atque firmam & conſtantem formam retinet: quam etiā indureſcendi rem, Hiſpanus uerbo * coagulandi ſignificare ſolet; atque etiam unionem, & compoſitionem partium, Latini coagulationem appellant: uti Gellius lib. 12. cap. 1. dixit, Vinculum illud, coagulūq. animi & corporis. Igitur Iob res omnes minutiſſimas, quæ in hominis formatione interuenerunt, reuocat in memoriam, quo omnem obliuionis ſuſpicionem auferat: eritque multò aptior ſimilitudo cum eiuſmodi caſei formatione, qui non fit in caſeali, ſed tantum manibus; cuiuſmodi illi caſeoli fiunt, qui aſſando ſunt.

Coagulare quid. קפא *Exod. 15. 8. Sopho. 1. 12. * Detuvieronſe los olas y helaronſe. * Con vueſtra manos amaſaſte el borro, ꝑ eſprimiſtes el agua, y ablandaſtes como quaxar hyelar. Gellius lib. 12. cap. 1.*

XI. Pelle, & carnibus veſtiſti me: oſſibus & neruis compegiſti me.

1 *Humani corporis prima formatio minutatim expreſſa.*
2 *Partes humani corporis quo diſcrimine à Deo primùm formata ex D. Alchymo.*
3 *Miſcetala à temperata etiam rerum naturis.*
4 *Quid veſtire; quid compingere.*

1 *Fœtus humani formatio. Albert.*

ALij in primo illo ſenſu, quē ſupra indicauimus, aiūt ſigillatim hic deſcribi embrionis formationem in matris vtero; nam paulatim ſuccreſcit caro, dēſatur pellis, indureſcunt oſſa, diſtinguuntur nerui, & arteriæ, atq. inter prima ſeminis officia, ut ait Albertus, eſt circūducere totam materiam formandi fœtus pelle & cute, ne euaporentur tenuiores ſpirituoſioreſq. partes. Sed in altero illo, quē præpoſuimus ſenſu, indicatur ita eſſe perfectam humani corporis formationem, ut lutea illa hominis ſtatua non ſolum haberet externam humani corporis formam, atq. figuram, ſed omnium etiam membrorum, internarumque partium diſtinctionem, concinnitatem, conſtitutionem, quam poſtea viuens homo habiturus eſſet: mollior itaq. fuit pars illa luti conuertenda in carnē; dēſior, & durior, quæ in oſſa; tenſior, & læuior, quę in cutem; flexibilior, quæ in neruos; molliſſima, quę in medollas; reliquarū deniq. partium organizatio in corpore luteo præceſſit; ut deinde cōmodiſſimè ac opportune induceretur in materiam præparatam rationalis anima, quę uerſiſſimè eſſet, *Actus corporis phyſici organici potentia vitam habentis*: in quam rem egregiē facit quod à Galeno in deſcriptione partium corporis humani ſcriptū eſt, ubi ex eo commendat artificium naturæ in humano corpore, quod non ſolū externū ſit, ut illud Polycleti opus, ſed internū, & in profundo; uidelicet nō ſolū expoliens externas partes, ſed etiā internas omnes abditiſſimas corporis, & animæ officinas; nā illud tandē vltimū eſt, & maximē internū, quòd ſtatuarius facere poteſt linguam, nō uiſcera, ut indicatur Bar. 6. Lingua ipſorū polita à fabro &c. & deinde uacua, omniq. artificio interiūx deſtituitur, ut eodē

Prima hominis formatio minutiſſime deſcribitur. Artic. 1. de Anima. Galen. Baru. 6. 7.

A 2 loco

CAPVT DECIMVM.

Argumentum capitis.

Quamuis diuina maieſtate deterritum, atque ſuis doloribus prepeditum, loqui ſe non poſſe d xerat, non poſſe tamen nunc non acerbiùs gemere proponit Iob; amplificatq. ſuas ærumnas: quarum cauſam negat eſſe, vel ex parte Dei generationem, aut oblinionem aliquam ſuę innocentię, vel, quòd ad ſe attinet, ſcelus vllū. Tandem repetit priſtina Dei erga ſe amoris, & beneuolentia teſtimonia; mortis quoque inſtantis formidinem.

I. Tædet animam meam vitę meæ; dimittam aduerſum me eloquium meum: loquar in amaritudine animæ meæ.

1 *Quis ſit optimus huius capitis nexus cum præcedentibus.*
2 *Quid Tædere, variæ eius Hebr. lectiones. Quid Diſſecari. Anima, quę nauſeam concipit. Explicatis Dauid, & Lucas.*
3 *Dimittere, ad plures ſenſus indifferens, in ſacro ſermone.*
4 *Particulę, Aduerſus, varius vſus in ſacris.*
5 *Eloquium, propriè accipiendum pro externa oratione.*

1 *Nexus cum præcedentibus. D. Thom. Iob 9.24.*

DVPLEX, aut triplex eſſe poteſt huius capitis nexus cum præcedẽte. Primus, quem indicat D. Th vt nunc velit quęſtionem ſuperiùs inſtitutam de iuſtorum calamitatibus perſequi, videlicet illam: Terra data eſt in manus impij, ſed videtur nexus hic longè petitus. Secundus, vt quaſi obtenta & accepta facultate, ex diuinæ bonitatis, atque ſuæ etiam conſcientiæ, innocentiæq. fiducia, omni formidine atque dubitatione depoſita, liberè & conſtanter dicere corā ſuo iudice pro ſe incipiat, atque exordiatur commouẽdo miſericordiam ex magnitudine ſuarum ærumnarum. Sed tertius mihi optimus atq. ſimpliciſſimus videtur, qui in argumento indicatur, & à Polychronio, Philippoque tangitur, ipſiſque primis Iobi verbis, non obſcurè ſignificatur.

Optima connectendi ratio. Polychron. Philip.

2 *Tędere, quid.* קוט *R. Dauid. R. Mardoc. Pagan. Vatabl. Caiet. Tygur. Caiet. Iſai. 38.12. R. Moyſ. R. Mard.*

Tędet. Alij diſcedunt à Latino interprete, quòd tædere dixerit; cùm verbum (*Kat*) ex ſententia R. Dauid, & R. Mardochai, ſignificet excidere, aut ſuccidere. Sic vertunt Pag. Vatab & Hebręus apud Caietanum: Exciſa eſt anima mea in vita mea, vt ſit ſenſus Tygurinæ: Actum eſt de vita mea; en morior: vel, perinde verò ac ſi mortuus planè ſim, id eſt, etiam dum viuo, videtur anima mea exciſa, & diuulſa ab hoc fœtidiſſimo, turpiſſimoque cadauere. Caietanus verò hanc inciſionem refert ad decurtationem, & præciſionem vitæ, ea ratione, qua Ezech. dixit; Præciſa eſt velut à texẽre vita mea; id eſt: Ampliùs viuere non permittor; in breuiſſimas anguſtias redacta eſt uita mea. Sed aliò debere reduci hanc exciſionẽ, mox dicemus. R. Moyſes, quoniam cum alijs Hebræis doctoribus (id, quod etiam indicat. R. Mardochai) exiſtimat propriam vocis ſignificationem eſſe, litigare, aut contendere, hunc locum ſic vertit; *Ligauit (aut contendit) anima mea in vita mea; ac ſi diceret; Litigarem, aut contenderem mecum ipſe, ſi relinquerem ſermonem meum intra cor meum, neque verbis remitterem habenas. Ideò. loquar in amaritudine, & ſimiliter explicant id Pſal. 94. Quadraginta annis proximus fui *(litigaui, contendi) generationi huic. Sed certè noſter interpres ferè ſemper vertit verbum hoc, per tędium quoddam, & diſplicentiã, qua homo interiùs tabeſcat, & ſcindatur, atque diſſecetur intimis præcordijs præ doloris ſenſu: vnde dicitur Pſal. 119 Vidi præuaricantes, & tabeſcebam; vehementi quodam tædio diſcruciabar, vehementer mihi diſplicebam, & Ezech. 36. Diſplicebunt vobis iniquitates veſtræ. Pſalm. 94. Proximus fui generationi huic, & Lucas Actu. 13. Per quadraginta annorum tempus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto: quò videtur Chriſtus Dominus alluſiſſe Marc. 19. O generatio incredula, quamdiu apud vos (proximus, litigans, inſenſus) ero, quandiu vos (veſtri iam pertæſus, atque faſtidiens) patiar? quę omnia loca planè afferunt inſenſionem, aut offenſionem, tędiū, moleſtiam, odium. Ergo rectè dixit interpres: Tædet animam meam vitæ meæ: cum quo alij quoq. faciunt. Regia, pereçſa eſt anima mea. Septua. Laborans anima mea. Thargum; Crudelis effecta eſt anima mea: vt quippe ſęuire doloribus, & ſæuiſſimę feræ inſtar, vlulare & frendere: vel, quòd videatur homo, qui ſibi ipſi mortem precatur, aduerſum ſe ſæuire, & efferaſcere. Huc illa ſuperior exciſio pertinet, quaſi dicat; Tabeſco, exagitor, crucior, diſſecor vitæ tędio. Sic Lucas excindendi, aut diſſecandi verbo vtitur Actuum. 7. Diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus: nam, *Diaprio*, eſt propriè ſecare, aut ſerra præcidere. Alij dicũt; Frendebant cordibus: quare neſcio, cur ſimilem locum Actuum 5. verterit Regia; Furebant; quod valde alienū eſt a proprietate verbi. Anima autem cum tædio illo eleganter cõuenit; ea enim eſt, quę nauſeam, quæ tædium concipit, quæ moleſtiam ſentit; quare, quod Vatablus illam accipit pro viribus corporis quaſi diceret: ſenſis viribus morior; alienum omnino.

**Si ciervolaboca, onde. cò à pleyto con mi coraçon.*
Pſ. 49.10.
** En quarẽta annos nũ ca tune vna hora de paz con eſta gente.*
Pſ. 118. 158. Ez. 36.31. Pſ. 94. 10. Actu. 13.18. Marc 9.19.
Deſenſus Vulgatus.
Regia. LXX. Tygur.
Diſſecari quid apud Lucam. Acta. 7. 54. διαπρίω *Actu. 5. 33. Anima, q nauſeā concipit. Vatab.*

3 *Dimittere, ad plures ſenſus indifferens.* עזב *Pſal. 36. 8. Pſal. 21. 9. Gen. 28. 15. Polychr. Dimittere, ad liberam poteſtatem pertinere. Exod. 9. 21. Pſal. 9. 14. 2. Eſd. 3. 8.*
** Derrocaron el lienço del muro haſta el de la plaça.*

Dimittam aduerſum me: originale verbū (*Ghazab*) ſicut & Latinum relinquendi, aut dimittendi, indifferens eſt ad plura, & primo eſt prætermittere; ſicut Latinè dimittere occaſionem: ſic ab hoc verbo dicitur Pſ. 36. Relinque furorem, & Pſal 21. Quare me dereliquiſti? Gene. 28. Nec dimittam te, niſi compleuero vniuerſa, quę dixi: quo etiam ſenſu videtur Polych. hunc locum accipere; Silentio egomet ingemiſcam, cùm prorſus habeam nullum, cui cauſam meam probare poſſim. Dimittam, prætermittam orationem in hac mea deſerta ſede; nihil eſt. n. quod me verbis tuear; vnum tantùm à Deo requirā cur moriar? Sed præterea verbum dimittendi poteſt afferre permiſſionem quandam liberæ quaſi poteſtatis; vti dicimus, exercitum, aut milites dimitti, facta cuique diſcedẽdi facultate Exod. 9. Dimiſit ſeruos ſuos, & iumenta in agris; videlicet, ut liberè ſpatiarentur. Pſal. 9 Tibi derelictus eſt pauper, id eſt tuæ voluntati, atque arbitrio concreditus, & commiſſus. Neheumiæ 3. * Dimiſerunt Ieruſalem uſque ad murum plateæ latioris Ergo dimittere eloquium erit, remittere loquendi habenas, quæ priùs adductę erant, & contentum intra pectoris carceres ſermonem liberè tandem emittere: quem ſenſum ferè omnes Latini, Gręcique ſequuntur; eundemque uidetur amaſſe Vulgatus, cùm dixit Aduerſum me, nam in primo ſenſu dicere debuiſſet, Pro me, aut de me.

4 *Eugub. L'anteuig Aduerſus propriotas.* עַל *Gen. 1. 2. Gen. 4. 8. Latini. Græci. Polych. Philip.*

Aduerſum me. Eugubinus impropriè dictum exiſtimat aduerſum, pro eo, quod eſt ſuper m; vel, de meis rebus. Nam particula (*Ghal*) propriè eſt, ſuper, quomodo etiā redditur Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas; aliquando, cum, Exod. 15. Viri cum mulieribus Sed eſſe etiam aduerſus, probat illud Geneſ. 4. Conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum? licet enim propriè iuxta Hebr. dixerint Septuag. Surrexit Cain ſuper fratrem ſuum; ſed illud ſuper, valet aduerſus: quare ferè omnes Latini, & Gręci propriè accipiunt aduerſum me, ac ſi dixiſſet; Nihil contra Deum, nihil contra illius prouidentiā loquar, in me tantum deſęuiam; quem ſenſum pluribus eleganter locupletat Polych paulo ſecus accipit Philippus; Videor aduerſus Deum loqui, & cum illo de meis cruciatibus expoſtulare, quod tamẽ aduerſum me eſſe intelligo: namque recidet in meum os, quod expuere in cœlum conor, ſed tamen amariſſima dolorum acerbitas uerba extorquet. Vel, ut ſit cuiuſdā quaſi iactiuā conſilij ſignificatio; Quidquid tandẽ mihi eueniat, quamuis mihi noceat, loquar tamen. D. Thom. & alij Latini paulò languidiùs explicaſſe uidentur; illud enim aduerſum me, dictum exiſtimant, quòd contra ſuam uitam eſſet uotum mortis.

D. Thom. Latini.

5 *Eloquiū nō ſolū internum, ſed & externum. Tygur. Polychr.* שִׂיחַ *LXX. Auguſt.*

Quod verò hic eſt eloquium, licet poſſit ea proprietate ſonus intelligi interna meditatio, & quaſi ſoliloquiū; quò reſpexit Tygur. Promittam mihi meditationem; & Polychr. Silentio egomet ingemiſcam & philoſophabor, ſed tamẽ locus exigit, ut eloquium, ſit conceptus ſermo, uerba profecta ex intimo ſenſu. Quare rectè Septuag. dixerunt, uerba, & Auguſt. Sermones; ſequitur enim, loquar in amaritudine animæ meę; quaſi diceret; Non tam mea futura ſunt verba; quàm meæ amaritudinis, & calamitatis; hęc enim imperat, atque adeò extorquet orationem. Vide, quę de amaritudine diximus cap 7 Verſ. 11. inde enim petenda eſt huius loci explanatio.

II. Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi, cur me ita iudices.

1 *Deus iudex. Expenditur Græcorum lectio, & interpretatio. In Iobi oratione omnes perſ. &i exordij logat.*

a Iudicare

2 *Indicare quid Hebræo. Particula cur ſcientia de experimento, & ſenſu, Explicatus Salomon.*

5 *Calumniator, qui non debitum petit. Qui Sycophanta apud Athenienſes.*
6 *Calumnia pro calliditate, aut ſophiſmate.*
7 *Opprimere quid. Quis dicatur in iure oppreſſus, quis damnatus.*
8 *Admiratio cum commiſeratione. Opus in Hebræo quid.*
9 *Varia lectio Lux pro fauore. Illuſtrare pro adiuuare Illuſtratus Dauid.*
10 *Impiorum de non deſerenda improbitate, conſilium: Malachias explicatus.*
11 *Impij aduerſus iuſtos concilium de bello inferendo ineunt. Impiorum arma, quibus noceantq; qua.*
12 *Iuſti conſilium de pace ſeruanda capiunt; horum arma quibus ſe tegantq; qua; explicatus Dauid.*
13 *Deus non adiuuat in malum hoſtium ſæuitiam. Seruat in ſupplicijs modum. Quid baculus arundineus apud Ezechielem.*
14 *An Iobi amici dicantur hoc loco impij.*
15 *Dæmon, impius. Commodiſſima huius ſententiæ expoſitio.*

1 *De⁹, Iudex Latinorum interpretatio.*

DIcam Deo: ad Deum, *Eloah*, iudicem, cum quo, non tā de recuperandis fortunis, aut tuenda vita, quàm de defendenda innocentia diſputo; cuius iudicij ſeueritatem pertimeſco. Noli me condemnare: verbū condemnandi ferè ſemper ad culpam pertinet; quare ferè omnes Latini ſic accipiunt; Noli me peragere reum, aut ſontem pronuntiare: vel in hac vita, vel etiam poſt mortē, cùm innocens ſim: his enim ſupplicijs grauiſſimis, videris me velut impium ſceleratumque palam traducere: permitto quidem rerum aliarum iacturam, & quidem neque dolens neq. inuitus: ſed non poſſum non dolere vehementer læſam meæ ſanctitatis, & innocentiæ exiſtimationem.

Niceta, & Græcorum explanatio. LXX.

** No me condemnes, ò ſer deſcomedido, etc.*

Græci paulò aliter, neque valde proximè ad Hebræum, ſed neque ineleganter; nam cum Septuag. legant. * Noli me docere impiam eſſe; ſic interpretantur; Ne me deſpice languore confectum, ne ſortè grauiore aliqua triſtitia obrutus, impiam aliquam vocem emittam. Sed conſentire etiam cum noſtra lectione poteſt: quaſi dixiſſet; Ne videaris occaſionem quærere mei lapſus, aut mei condemnandi, atque perdendi. Sed multò elegātiùs, atque argutiùs, quod indicauit D. Th. hæc verba eſſe hominis excuſantis, & quaſi præcaſtigantis liberiorem ſuam orationē; Si quippiam (inquit) liberiùs, aut incōſideratiùs, quàm par ſit, fuero loquutus, oro, atque obſecro meum iudicem, ne mihi vitio, aut impudentiæ vertat, vlliusve temeritatis damnet: nam id, vt meam tantùm tuear innocentiam, dixerim: nō quòd præcellentem numinis maieſtatem, vel minimum læſam velim. Hinc ſanè omnes perfecti exordij leges, quò iudicem docilem, attentum, beneuolum reddat, colligi poſſunt.

D. Thom.

Iob ſeruat omnes perfecti exordij leges.

2 *Indica mihi.* Propriè * Fac ſcire me, ſuper quid mecum litiges. Iudicandi verbum, hoc locò pertinet non tam ad ſententiam latam in iudicio, quàm ad ipſam litigandi, iurgandi, & contendendi rationem, quod ſupra diximus eſſe reſpondere, aut cōtradicere in iudicio, quaſi diceret: Indica mihi, quanam de re mecum litiges, quid expoſtules, ſuper quanam tua lege, aut præcepto violato me interroges; verba profectò nullius ſibi ſceleris conſcij. Licet quidem etiam congruere poſſit ſenſus Græcorum, accipientium illam iudicij partem, qua pœna irrogatur, & reus criminis plectitur: Indica mihi, cur me ita punias. Illa autem particula cur, quę in originali duplex eſt, ſuper quo, aut poteſt ſignificare ſcelus aliquod, cui reſpondeat ſupplicium; vel vt accipiunt Olymp. & Philippus, finem, quem Deus in his pœnis irrogādis ſibi proponat: illas enim ex arcano, ſublimique diuinæ prouidentię conſilio, & eo quidem ſublimiori omni humana ſapientia, proficiſci, non dubitat. Sed in eo verbo Iudicādi, aut cognoſcendi, poteſt eſſe elegans quædam ſententię, rerumque colluſio; nam illa cognitio, non eſt ſpeculatiua, & à ſenſu remota, ſed cum ipſo ſenſu, atque experimento coniuncta; vertitur enim aliquando, & rectè, verbo ſentiendi, Prouer. 23. Traxerunt me, & non ſenſi, & Prouer. 10. Qui deprauat vias ſuas, manifeſtus erit; prop. * ſentietur. Septuag. Qui diſtorquet vias ſuas, cognoſcetur: alij actiuè; ipſe tandem cognoſcet, & experietur. Dicet igitur Iob: Dolores quidem, & cruciatus acerbiſſimi, quos ſentio, experiorque, omnibus noti ſunt, atque manifeſti; at nullum à me commiſſum ſcelus, neque agnoſco, neque ſentio; nemo præterea mortalium cognoſcere, aut ſentire potuit: oporteret igitur omnibus notam fieri cauſam mearum ægritudinum, ne quis ex re manifeſta, ad occultiorem aliam cauſam inueſtigandam, temere, & inconſideranter dilaberetur.

** Hazedme ſaber, ſobre q̄ es el pleyto, que me pones.*

רוב *Iudicare, quid.*

Particula cur. על מה *Ol, mpo. Polychr.*

Scientia de experimento.

Prou. 23. 35. Prou. 10. 9.

** Quien en malos paſſos anda, no puede dexar de ſer ſentido, y anno el los ſentirà en ſi meſmo.*

III. Nunquid bonum tibi videtur ſi calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adiuues.

1 *Deus odit calumniam, quid propriè calumniari ex Hebræo: explicati Samuel, & Oſeas.*
2 *Varia lectio.*
3 *Bonum pro vtili, aut ſuaui. Dei bonitas. Interrogatio expoſtulatoria ex Charitate: explicati Dauid, & Michæas.*
4 *Quid calumniari apud iuriſperitos. Illuſtr. Iſaias.*

VIdetur diuerſas rationes proponere, quæ à Deo reſpici, aut illum impellere ad Iobi calamitatem potuerunt, illaſque ſigillatim remouet. Sed in primis remouet à Deo, quæ cum illius bonitate pugnare videntur. Primò (inquit) ea diuini ingenij quaſi innata quadam malitia, atque calumnia minimè prouenit: Nam Deus nō amat, odit potiùs calumniam. Verbum (*Ghaſak*) quod eſt calumniari, affert etiam violentiam quandam, aut deprędationem per vim, fraudem, inſidias: & ita vertitur Leuit. 6. Obtinere per fraudem: & clarè verbi proprietas explicatur 1. Reg. 12. Cùm rogat Samuel populum: Si quēpiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi? & dixerūt; Non es calūniatus nos, neq. oppreſſiſti, neque tuliſti, &c. Similiter Oſeę 12. Chanaan in manu eius ſtatera doloſa, calūniā dilexit, id eſt, Populus Iſraeliticus, vel ſordidus mercator defraudat emptorem, non palam, & apertè, ſed fraudulenter & occultè, & ſub prętextu quodam ſpecieque æquitatis, atque iuſtitiæ, cuius ſtatera ſymbolū eſt. Similiter Iob calumniam ſe pati profitetur, quaſi vim quandam per fraudem occultam; nam externa tantùm ſpecie nihil iniuſtū ſuſtinere videtur; amici etiam, iuſtas ab illo pœnas exigi, & inſigni alicui impietati, ingentia quoque illi ſupplicia tanquam ex æquo reſpondere exiſtimant. Hanc Iob inquit eſſe ſtateram doloſam; nihil enim ſceleris ſubeſt in animo, nihil pœnarum commerita eſt cordis innocentia. Ergo ærumnoſum hominem pro impio, & ſcelerato haberi, calumniam pati eſt.

1 *Deus odio habet calūniam.*

Calumniare quid propriè. עשק

Leuit. 5. 6. 1. Re. 12. 3

Oſee 12. 7.

Quod ad lectionem attinet, non video cur Complutenſes legerint: Si calumniatus fuero, cùm in fonte, nō ad primā, ſed ad ſecundam perſonam pertineat: neque quomodo congruenter poſſit calumnia tribui Iobo Vaticana lectio quamuis ex perſona Iobi legat: Aut bonum tibi ſi iniquè egero? hunc poteſt habere ſenſum, & commodè cum noſtra lectione congruentem; *Si me calumnieris*, & innocentem alicuius criminis traducis, quid tibi inde aut vtilitatis, aut voluptatis accedere poteſt?

2 *Complutenſes. Lect. Vatic. LXX.*

Bonum autem, frequenter pro vtili, aut iucundo ſumitur, aut etiam pro honeſto, & quod cum recto, & æquo ſit coniunctum. Poteſt autem illud tibi, coniungi cum bono: ſic Vatabl. explicat: Nunquid tibi proderit? iuuaberis? aut verò cum Chryſoſt. Tibi videtur, mihi bonum eſſe? Quod, inquit, hæc calamitas mihi bonum pariat, non uideo: ſed fortè ea confidentia, & charitate in Deum, expoſtulatoria uox eſt? (*Paraceo's bien?*) decorène, & pulchrè agis? Quid ſi etiam ad inclementiam, & benignitatē Dei reſpiciat: hæcne eſt tua clementia? tua lenitas? tua bonitas, optime & mitiſſime Deus? hocne bonum eſt, quòd tibi ſummoperè placere ſolet, & ſuaue illud, manſuetū, atq. commiſerans, quod in tuis operibus ſemper reſplēduit? Bonitas, pro manſuetudine, clementia, ſuauitate, Pſal. 72. Quàm bonus (ſuauis) Iſrael Deus. Pſal. 144. Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Hieron. Memoriā multæ bonitatis tuæ loquetur Michee 7. * Qui optimus (leniſſimus, mitiſſimus, ex proprietate uocis originalis) eſt in eis, quaſi paliurus, & qui * rectus (placens, gratus, iucūdus, placidus) quaſi ſpina de ſepe. Hocne igitur eſt manſuetiſſimum, optimūq. tuum ingeniū, ô Deus, ad benè merendū de tuis creaturis maximè propenſum, calumniari, opprimere, dinexare, confringere opera manuum

3 *Bonum, pro vtili aut iucundo.* טוב *Vatabl. Chryſoſt.*

Interrogationis huius expoſtulatoria vis.

Bonum pro manſueto. Pſal. 72. 1. Pſa. 144. 7 Hieronym. Mich. 7. 4. ישר טוב

** El mas manſo dellos, ſera ſarça; y el mas bueno, pua.*

Pſ. 130. 31. nuum tuarum? atqui lætari tu ſoles in operibus tuis conſeruandis atque tuendis; ſicque vniuerſa côples tua munificentia, vt miſerationes tuæ ſint ſuper omnia opera tua, ita vt tuis beneficijs quaſi exundantibus, & ſurſum *Pſ. 145. 9.* aſcendentibus, tuæ creaturæ demergantur, & inundentur.

4 Sed vt rem hanc non auocemus à foro, certe non diſſimile eſt, quod iuris periti calumniam vocant. Nam, vt Nonius, & Marcianus definiũt: Calumniari eſt, falſa crimina intendere; & qui per fraudem, & fruſtrationem alios vexant litibus, calumniari dicuntur. Ait igitur Iob: *Nunquid bonum*, volupe, iucundum, pulchrum, honeſtum etiã tibi ducis; delectariſne calumnia? atqui nihil illa tibi infenſius. Nihil enim profectò Deo magis antiquum, quam potẽtiorum aduerſus infirmiores, aut opertos dolos, aut apertam vim, iniuriamque diſſoluere, atque propulſare; ſuo enim iure ad calumniarum vindicem Ezechias clamabat, Iſai. 38 Domine vim patior (Hebraicè, calumniã, aut fraudem) reſpondere pro me: quaſi dicat. Tu, qui prædam es torquere ſoles ſæuiſſimis tyrannis: Qui humilias calumniatorem, & ſaluos facis filios pauperũ; tu (inquã) calumniatricem mortem, quæ per vim, atque inſidias, animam mihi vitæ eripere tentat, comprime, meque tuere, & in fidem tuam recipe. Septuag. hoc Iſaiæ loco. Defecerũt oculi mei aſpiciendo in excelſum cœli, ad Dominum, qui eruit me, & abſtulit à me dolorem animæ: Dñe, de ipſa enim annunciatum eſt tibi, & ſuſcitaſti ſpiritum meum, & cõſolationem accipiens viui. Similiter Iob, vim ſe pati clamat, atque vexari tum morborum violentia, tum falſi criminis obiectione, atq. iniqua ſuſpicione ſuperioris vitæ.

Noni. & Mar. L. 1. D. ad S. C. Turp. L. ſi calũniatur de verb. ſign.

Iſa. 38. 14.

Pſal. 71. 4.

LXX.

5 Solet etiam in iure appellari Calumniator, qui nõ debitum petit, aut, qui nullo iure, ſed vexandi tantũm alicuius gratia litem intendit; & qui de re minima litem criminalem orditur, calumniatorem etiam uocari poſſe, Alciatus obſeruat, exemplo Athenienſium, qui huiuſmodi homines Sycophantas uocabant; quod propter ſubreptas ficus, minimaque huiuſmodi detrimenta, capitalem quæſtionem excitarent. Nam Feſtus refert Atticus quoſdam iuuenes in hortos irrumpere ſolitos, propterea que lege conſtitutum fuiſſe, ut quicunque feciſſet, capite plecteretur: inde *Sycophantia* dicta eſt calumnia, & ſycophantari, apud Plaut. Ergo, cum uideat Iob a ſe repeti, quod non debet, & propter minutiora peccata, capitali ſententia, morbiſque lethalibus plecti, mirabundus clamat, *Nunquid bonum tibi uidetur, ſi calumnieris?*

Calũniator apud I C quis. L. penult. D. ne quis eum, qui in ius. Sycophantia unde dicta. Plau. Bacchid. et Trinum.

6 Eſt quoque calumnia calliditas, id eſt, Sophiſma apud Marc. Tull. lib. 3. de repub. vt Marcellus refert: ait enim Carneadem ſæpè optimas cauſas ingenij calumnia ludificare ſolitum: huiuſmodi quoque ſophiſtica agendi ratione, ſe grauiter læſum conqueritur Iob, quòd uideatur Deus, quaſi uſus amicorum illius calumnijs, cauillis, captioſiſque argumentis, uelle illum peccati, & ſceleris cõuincere; cuiuſmodi hæc argumentatio ſit. Impij grauiter puniri ſolent; tu quoque puniris grauiter; oportet igitur te impium eſſe: Calumniam igitur hanc uocat Iob, & peccatum in argumentatione potiùs, quàm in ſe ullum agnoſcit. Quod ſi hæc calumnia iungatur cum parte ſequente, uim habebit proculdubio maiorem; Non ſolent artifices opera ſua calumniari, neque defectus, ſi quos habeant, euulgare, ſed potiùs abſcondere: at tu in publico omnium conſpectu uideris meis calumniatoribus mille mihi uitia affingentibus, fauere.

Cic. li. 3. de rep. Calũmnia, pro ſophiſmate.

7 *Et opprimeres me.* Ea ipſo Deo creatore creaturarum omnium ſui commiſerationem commouet. Opprimas, propriè faſtidio habeas, contemnas, proijcias, reprobes: his enim modis, noſter interpres uertere ſolet uerbum *Maas*. Rectè etiam nunc dixit opprimas: nam ex illo faſtidio & contemptu, ſequi ſolet rei contemptæ oppreſſio quædã, aut abiectio. Sicut 4. Reg. 17. indicatur; nam ab hac radice dicitur: Proiecit Dominus omne ſemen Iſrael (deinde ſequitur) & afflixit eos, & tradidit in manus diripientiũ, donec proijceret eos à facie ſua. Quod ſi velis etiam hoc uerbum ad rem forenſem pertinere, iudex quidem dicetur, reum opprimere, cùm faſtidit & reprobat orantem, & uix auribus pro ſe dicentem dignatur. Tum etiam aliqui Iuriſperiti obſeruant, reum dici oppreſſum ante ſententiam; damnatum uerò poſt eam latam.

מאס Opprimere quid propriè. 4. Reg. 17. 20.

8 *Opus manuum tuarum.* Admirationem cum commiſeratione coniungit. Cùm miſericors ſis, atque tuarum creaturarum parẽs indulgẽtiſſimus, ita ne me opprimas, qui opus ſim tuarum manuum? eſt uerò hæc ratio efficacitatis & acrimonia plena, quam ſtatim repetit v. 8. in quẽ locũ quæ ad luculentam rei huius explicationem pertinent, conſeremus. Nunc tantum, opus, propriè laborẽ, & laſſitudinem quandam in efficiendo opere afferre, & quo ratione, huius vis amplificatur, vt indicato loco ſit dicem*.

Admiratio cum cõmiſeratione.

Opus quid in Hebræo. יגע

9 *Et conſilium impiorum adiuues:* quod, Hebraizantes dicunt: [Conſiliũ impiorũ illuſtres: aut, ſuper conſiliũ impiorũ irradies, & inclareſcas] Ex proprietate verbi (*Iapeage*) quod apparere, aut illuſtrare ſignificat. Sed interpres ſapienter illuſtrauit Hebraiſmum. Nã cùm opem ſuam Deus præſtat, præconem ſe exhibere videtur, atq. vultus ſui lumine erigere, & confirmare hominis animũ mentemq. illuminare, Pſal. 79. [Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare;] propriè, affulge, inclareſce: illumina vultum tuũ ſuper nos, id eſt, nos adiuua, & noſtris cœptis faue. hinc lumen, aut lux vultus, & faciei, pro ope, & auxilio Pſ. 17. cum opem præſtitam dixiſſet [Quoniam tu populum humilem ſaluum facies] idẽ ſibi precatur, [Tu illuminas lucernam meam Domine] (tui ſauoris lumine me complens, illuſtrem reddis, calamitatũ tenebras diſijcis) Deus meus illumina tenebras meas. Igitur impiorum conſilia illuſtrare, eſt idem quod adiuuare, & illorum cœptis, atque conatibus fauere.

Pagnin. Regia. Tygurin. Caiet. יפע

Pſ. 79. 2.

Pſ. 66. 2.

Pſ. 17. 29.

10 Sed adhuc in explicanda ſententia diuerſitas eſt, quòd in aſſignandis impijs, de quibus ſermo ſit, diſſentiant interpretes. Primo enim omnes in vniuerſum improbi indicari videntur, qui dum vident iuſtos afflictos, ſe vero diuites, atq. beatos, id improbi conſilij capiunt, vt in flagitioſa vita, cuius fœlix fortuna comes ſit, perſeuerent. eadem impiorum ſententia exprimitur Malach. 3. [*Laborare feciſtis Dominum in ſermonib. veſtris,] id eſt, laborantem, laſſum, defatigatum. [& dixiſtis in quo eũ fecimus laborare? in eo, quod dicitis, Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini; & tales ei placent] (his enim bona confert) aut certè, vbi eſt Deus iudicij? id eſt: Si non illi placent, iniuſtus videtur, qui malis bona conferat. Idem repetitur infra c. 21. [Quid nobis prodeſt ſi orauerimus illum? veruntamen, quia non ſunt in manu eorum bona ſua, conſilium impiorum longe ſit à me.] Hoc igitur impiorum cõſilium iuuari, foueri, promoueri, ſua innocentia afflicta, ſub aſſerit. Hunc ſenſum indicant Chryſoſtomus.

Malach. 2. 17.

**Hiziſteis a Dios enojado de ſauorecer a los ſuyos; y que ſomos nos los dañados.*

Iob. 21. 15.

Chryſoſt.

11 Secundò alij impios in vniuerſum intelligũt, qui cogitant, ineuntq. conſilia, & vocant frequenter ad concilium (vox enim originalis ad conſilium, & concilium ſic dilatatus eſt) aduerſus ſanctos Dei, illoſq. circũueniunt. quod conſtanter ſint operibus eorum, & gratis abſconduũt iuuenes laqueos ſui. Idq. a primo Caino, vſq. ad nefarium Iudam: ſunc duæ illæ ciuitates, altera Dei altera, altera Babylonis: impiiſſimorum in aſſiduo, perpetuoque bello, atque in armis ſunt, & nullam pacis cogitationem ſuſcipiunt: vnum illudque perpetuum conſilium capiunt, repetunt, promouent, confirmant, & ſuę factionis homines ad hoc concilium vocant, quod iuſtis noceant: vtriuſque uero factionis arma non eadem, ſed plane diuerſa, improbis arma ſunt, non quibus tecti eſſe, ſed quibus nocere, & prouocare iuſtos, ſeque vlcisci poſſint. Arcus habent, vt [Sagittent in occultis rectos corde;] Gladium, qui innocentem ſanguinem profundat, & lingua eorum gladius acutus; Nouaculã, quæ quaſi ex inſidijs, & minimo ſenſu, aut ferè nullo grauiſſime lędat, nã: Sicut nouacula acuta faciunt dolum; Laqueũ, in quem illius imprudens incidat, [Abſconderunt quippe ſuperbi laqueum,] Fuſtem, qui cadat, tundat, comminuat oſſa; Virgã videlicet ſuperbiæ, & ſceptrũ exactoris; Dentes acutiſſimos, qui mordeant atque dilacerent; na eſt generatio, quæ cõmandit molarib. ſuis; Aculeos venenatos, quos alibi deſignant: Circundederunt me ſicut apes; Ignẽ, qui in iuſtorum tabernacula iaculatus, ſtrages edat. Et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis: vtuntur etiam violentis impulſionib. & pugnorũ, atque manuum pulſationibus: [Impulſus euerſus ſum, vt caderẽ:] & id genus alia: quã enim nocendi artem illi non habeant, atque colant?

Impiorũ iſti ſunt de ſe dedis.

Puerum, alique impiorum arma diuerſa.

יעץ

Sap. 2. 12.

Pſ. 34. 7.

Pſ. 63. 6.

Pſ. 10. 3.

Pſ. 63. 5.

Pſ. 36. 14.

Pſ. 55. 4.

Pſ. 139. 6.

Prou. 14. 3

Iſa. 8. 4.

Prou. 30. 14.

Pſ. 117. 12.

Pſ. 117. 13.

12 At filiorum Dei, & piorum cohors ad concilium etiã vocatur, & conuenit; conſilium inquam, non belli, ſed pacis, quo congrediendum eſt cum hoſte: arma quidem capit, ſed quibus ſe tegant, non quibus noceant: vnico enim patientię clypeo ſe conſeguunt. Ita e turribus ciuitatis Dei mille pedere clypeos; ex Babylonis uerò mœnijs, gladios mille viſceas. Hoc impiorũ conſiliũ atq. ingenium

gentium notauit Dauid Pſ. 119. [Habitaui cum habitãtibus Cedar.] Cedar autẽ Iſmaelis filius, quaſi hæreditario iure habuit acceptũ illud perſequendi iuſtos crudele conſilium, & ſtudium. Quod vero ſit iſtorum ingenium declarat deinceps: [Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus;] propriè, Ego pax, id eſt, pacis amantiſſimus; illi acerrimi pacis hoſtes, imo ipſum odium, bellum, inſidiæ. Iob igitur, qui ſe grauiſſimè affectum, atque incredibiliter ictum videt, & à ſuis ipſis amicis vehementer inſectatum, & per calumniã, vim q; oppreſſum, ſic ad Deũ: An innocentem tu, o bone Deus, me lædas, & illorũ conſilijs faueas, partesq; ſequaris, qui cogitant aduerſus ſanctos tuos mala?

Cant. 4. 4. Iuſtorũ arma, pacem, amo, & clypei. Pſ. 119. 5.

13 Tertiò Diuus Tho. ad impios illos refert Chaldæos, atque Sabæos, qui in Iobi pecora, familiamque irruerunt; quibus ſe videatur Deus etiam adiungere, & eorũ, quæ Iobo reliqua fuerant, direptorem & diſſipatorem: qui commentarius, duriuſculus licet, minime eſt ſpernẽdus, ſed quoad fieri poſſit, emolliendus, & illuſtrandus. Bona enim corporis, atque liberos, quæ illi non attigerant, abſtulit Deus; quaſi diceret: Eorum, quæ illi abſtulerunt, reſiduum tu diripuiſti; adiuuat igitur hac ratione illorum conſilium Deus. Quod etiam agnoſcit Iob alienum eſſe à Dei bonitate, cùm ipſe non adiuuet in malum; ſed potius vehementer oderit eos, qui ſuper dolorem vulnerũ addunt, hoc enim nomine Diuinæ videlicet æquitati valde infenſo accuſat ſuos apud Deũ hoſtes immaniſſimos David Pſ. 68. [Quem tu percuſſiſti, perſequuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt: & Zachariæ 1. Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum; ipſi verò adiuuerunt in malum.] Non enim vult Deus clementiſſimus, vt modus in puniendo & affligendo excedatur, neq; vllam opem ad puniendum requirit, quã nuis ipſe punire decreuerit; quidquid enim accipiat ſupplicij iuſtus ſuus, ſatis multũ eſſe reputat: atque vehementer illos inſectatur, qui inito fœdere, & iunctis copijs, atque auxilijs aduerſus iuſtos procedunt; [Teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum. & Iſmaelitæ, Moab, & Agareni, Gebal & Ammon & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum; etenim Aſſur venit cum illis; facti ſunt in adiutoriũ filijs Lot.] Cùm tñ ſingulas per ſe nationes, nunc Chaldæos, nunc Medos, nunc Aegyptios, aduerſus populum ſuum ipſe non ſemel adduxerit: & quod ſummæ admirationis eſt, aduerſus Pharaonem indignatur Ezech. 29 q; quamuis ipſe decreuiſſet populum ſuum Chaldæis vexandũ, puniendũq; tradere, tamen ille opem promiſſam Hebræis aduerſus Chaldæos, non attulerit, q implorauerant. [Pro eo quod fuiſti baculus arundineus domui Iſrael, quando apprehenderunt te manu] (indicat initum fœdus, dextrarum coniunctione, & fide mutua confirmatum, ferendi oportune auxilij) [& confractus es, & lacerasti omne humerum eorum: Ecce ego adducam ſuper te gladium meum, & interficiam de te hominem & iumentum.] Numquam igitur tibi (inquit Iob) bonum videtur, conſilium impiorum adiuuare: at hunc, quem illi perſequuti ſunt, tu percutis; atque perſequeris.

D.Thom. Impij qui dicantur hoc loco. Deus nõ ad iuuat in malum homines ſceleratos. Pſ. 68. 27. Hoſtiũ ſæuitiã Deus odio habet. Zach. 1. 15. Modum in puniendo ſeruari Deus vult. Qui iniuſtè aduerſus iuſtos Deus irritat? Pſ. 82. 6. Ab eo abſtinendus clementia. Ezech. 29. 6. & deinde. Porque le faltaſte al menester como caña, y le quebraſte los palos. Baculus arundineus.

14 Quartò, Alij referunt ad ipſos illos Iobi amicos, quos impios appellet, quod iniq; & temere ſiniſtram de Iobi ſanctitate & innocentia opinionem concepiſſent: Si ita res habet, vt de me ſocij exiſtimant, meque vt illi conuitijs, ita tu quoque cruciatibus vexas, illorum profectò conſilio fauere videberis. Sic interpretatur Vatablus; docuerat etiam ante illum Philippus: ſed non valde placet.

Impij an amici Iob di cantur. Vatabl. Philipp.

15 Quinto, Olympiodorus atq; Philipp. Dæmones intelligi poſſe credunt, qui maligniſſimè impij ſunt, & per antonomaſiam quidem Diabolus peccator dicitur: horũ conſilium iam diu præmeditatum atque captatum perdendi Iobi, & quibus poſſent artibus vexandi Deus iuuiſſe, & promouiſſe videri poterat; nam in illius etiam cruciatus conſpirabant: in hanc rem, Caiet. ait, reuelatã iam à Deo fuiſſe Iobo cauſam ſuarum calamitatum, & Satanæ criminationem expetentis Iobum ad ſupplicia, & certamẽ ſingulare; à quo non longe abeſt Olymp. dicens, ſibi ſenſim perſuadere Iobum, ſe permiſſum eſſe Diabolo. Idem docet Greg. ſed eo refert, vt dicat Iob his ſe calamitatibus tentari, & impelli, vt cadat in peccatum; quod erat dæmonis conſilium; quaſi dicat: Scio id tibi, conſilij minimè placere, vt velis me in peccatum [impellere, incentator enim malorum es,] neque tentatoris æquiſſimi cõſiliũ tu adiuues: quid ergo tandem conſilij captatis, quã ſuppliciorum meorum habeas cauſam, prorſus ignoro, perſpicereque vehementer cupio, vt illo perquirere, tuſi explorata non habeam: as videtur lenis ſenſus. Quid ſi ille tandem leniſſimus, atque ſimpliciſſimus ſit? Non tu calumniator, non oppreſſor tuarum creaturarum, non tu aliorum conſilio quicquam facis, neque eiuſmodi es, vt ſi quis maliciosè & callidè prauum conſilium ſuggerat, illi faueas, opemque præſtes, vti Reges, & iudices per imprudentiam facere ſolent, vt has meas ærumnas in malignam alicuius ſuggeſtionem, non in tuam ſapientiam, atque voluntatẽ reuocare debeam: forte huc pertinet lectio Septuaginta. [Ad conſilium impiorum animaduertiſti?]

Dæmones impij dicuntur. Olympiod. Philipp. 1. Ioan. 3. 8. Eccleſ. 13. 32. Diaboli conſiliũ aduerſus ſanctos. Caiet. An Iob reuelatas ſuerit Satanæ criminatio. Olympiod. Greg. Iac. 1. 13. Leniſſimus & commodiſſimus ſenſus. LXX.

IIII. Nunquid oculi carnei tibi ſunt; aut ſicut videt homo, & tu videbis?

1 *Caro pro homine. Oculus, mentis iudicium. Videre, pro audire, aut alterius ſenſus cognitione.*
2 *Princeps Reip. oculus, & quare.*
3 *Carneus oculus malè audit: concupiſcentia oculorum Caro, externus ſplendor.*
4 *Deus à videndo dictus; cur capros dicatur; inſunt illi omnia ad clarè videndum neceſſaria: explicati Ierem. & Dauid.*
5 *Germana ex Biblijs. Quos iudices habeant oculos carneos. Illuſtratur Iſaias.*
6 *Humanæ cogitationis prauitas. Explicatus Samuel.*
7 *Videre, ad contemptum; miſeros reſpicit Deus.*

Minimè (inquit) poſſum hanc meæ innocentiæ afflictæ cauſam in mei iudicis ignorantiam aliquam referre, qui is non habet oculos carneos, id eſt, humanos, Caro enim homo eſt; non iudicat ille de externa tantum ſpecie, intima penetrat, & veritatem non ſolum eruit ex profundo, ſed vbicumque deliteſcat, perſpicit clariſſimè. Oculus humanum iudicium, cognitio, & propter videndi facultatis præſtantiam, reliqui ſenſus ſuam ex oculis appellationẽ mutuari ſolent, nam totius corporis ſenſus, oculorũ nomine ſignificari ſolet, vt ſupra; c. 3. Non abſtulit mala ab oculis meis; à meo corpore, quam grauiſſimos dolores ſentiat, & pert: tam Geneſ. 42. Audiens (prop. ex Hebræo, & Sept. videns) Iacob quod alimenta venderentur in Aegypto; 1. Regum 23. vidit (id eſt audiuit) [Dauid, quod egreſſus eſſet Saül, vt quæreret animam eius. Porro Dauid erat in deſerto:] hinc etiam reliqua, quæ ad ſenſus omnes pertinent, viſibilia dicũtur, vt notauit Auguſt. Sed etiã ad animã oculus transfertur, & pro corde, id eſt, interna mentis intelligentia ſumitur: hinc dicitur mens, aut cor, quaſi oculi ſint, aperiri, vt Actor. 16. Cuius Dominus aperuerat cor: & excæcari, vel obſcurari: vt Marci. 8 [Nondum cognoſcitis, nec intelligitis adhuc; excæcatum cor veſtrum, & oculos habentes non videtis?] Sic & Num. 24. Dixit homo, cuius obturatus eſt oculus: non corporeus vt quidã exiſtimarunt, ſed mentis; qui primũ. o. viſionẽ non habuit propheticã, tunc iam apertis oculis, & lumine prophetico multa videbat præclara.

Caro pro homine. Oculus, iudicium, & cognitio. Iob. 3. 10. Gen. 42. 1. LXX. 1. Reg. 23. 15. Videre, pro audire. Auguſt. Cor aperiri, aut excæcari, quid. Actor. 16. 14. Marc. 8. 17. Nu. 24. 3.

Notanda verò duo: alterum principem, aut iudicẽ eſſe Reipubl. oculum; quod eius ſit cuncta diſpicere, & diſcernere: quò in ſuprema Reipubl. parte & loco reſideat: quò illi ſe diuina lux largiùs, & abundantius communicare velit, niſi ipſe ſit rebellis lumini; quod alijs tanquã cæcis ducatum præſtet: quod mutuum inter principes, et ſubditos auxilium præſtari debeat, vt ſubditi illũ portẽt humeris, velut debilem, aut delicatum: at ille viæ dux ſit; mutuat hic oculos, mutuant illi pedes: qua ratione antiqui oculato ſceptro finxere Regem, Iſaiæ 29. [Claudet oculos veſtros, Prophetas, principes, & duces.] Sed de hoc oculorum, & principum munere dicemus aliquando plura.

2 Princeps Reipub. oculus. Mat. 15. 14. Iſa. 29. 10.

Alterum, in Scriptura non ſolùm malè videre, ſed etiam malè audire Carneum oculum, aut viſum, iudiciũve hominis: illud enim pro minimo habet Paul. vide etiã 1. Reg 16 & Sap. 3. Nam cum humanus, & carneus oculus externam tantùm faciem & ſpeciem contempletur, ſecum frequenter rapit quoque mentis iudicium, ne ad interiora penetret; quare illud petebat Dauid obnixè: [Auerte oculos meos, nè videant vanitatem:] id eſt ne tantum externa rerum ſpecie delecter, ſed penetrem ad interiora, perſpiciamque quid ſubſit ſolidæ ſubſtantiæ;

3 Carneus oculus malè videt, & malè audit. 1. Cor. 4. 3. 1 Reg. 16. 7. Sap. 3. 2. Pſ. 118. 37. עכר

an externus ſplendor inanis ſit; nam verbum auertendi eſt eo loco, propriè tranſire, aut pertranſire, & tranſgredi: eſt enim eadem vox Pſ. 103. Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur: & Ierem. 23. Quaſi ebrius, & quaſi homo madidus à vino; propriè; quem * tranſit, tranſgreditur vinum: & in tertia coniugatione propriè eſt, Tranſire, vel, pertranſire fac oculos meos; nempe, ad internam rerum ſubſtantiam, ne me decipiant externa ſpecie: ne de rebus tantùm iudicem ſecundum faciem; & id affert carnis nomen, id quod oculos pellicit, & detinet, quàuis vaniſſimum ſit; quod ſplendet, & fulget, quamuis verû aurum non ſit; dummodò videatur. Illa videlicet eſt concupiſcẽtia carnis; aut ſi per expoſitionem accipere velis, Concupiſcentia oculorum; aut ſi alio nomine ſignificatã cupias, Superbia vitæ: iuxta id: [Omnis caro fœnum, & omnia gloria eius, quaſi flos agri: quod carnem dixit, illam per gloriam explicuit: ſic illud Iſaiæ 13. [Aegyptus homo, & non Deus, & equi eorum caro, & non ſpiritus;] externa ſpecies, ſine re, ſine robore. Sic igitur ſunt *oculi carnei*, ſecundùm carnem iudicantes. Tum etiam Caro ſignificat aliquid pingue, obtuſum, craſſum, concretû, minimè ſubtile, aut perſpicax; Nam caro, & ſanguis nõ reuelant ſublimiora Dei arcana, neque ſapiunt ea, quæ ſpiritus Dei: & illud ad inſipientiam, & errorem pertinet: [Quid nequius, quã quod excogitauit caro, & ſanguis?]

Auertere quid. — *Pſ. 103. 9.* — *Iere. 23. 9.* — ** Va bebiẽdo paſſado del vino.* — *Caro, quod oculis blanditur.* — *1. Ioan. 2. 16.* — *Iſa. 40. 6.* — *Iſa. 31. 3.* — *Mat. 16. 17.* — *Mat. 16. 23* — *Marc. 8. 33*

4 At diuini oculi à videndi perſpicacitate ſemper commendantur; præterquam enim, quod ipſum Dei nomen Græcum hanc videndi efficacitatem præ ſe ferat, *Theos*, nimirum à Theaomæ, quod eſt ſpectare, diſpicere, cõtemplari, vt obſeruat Greg. Nyſſe. oratione. 5. in cant. ideoque ait dici ſponſum ſimilem Capreæ; quod animal dorcas, dicitur à vi cernendi; Deus. n. de ſupernis cœlorum montibus deſpectat terrena cuncta; tamen oculos ſuos commendat Deus ab illis omnibus rebus, quæ neceſſariæ ſunt ad ſyncere, & ſine errore vllo videndum, atq. iudicandum; primò quidem à lumine; nam quamuis res in tenebris pluſquam Cimmerijs demerſa ſit, habet tamen Deus inſitum lumen, vt quaſi per extramiſſionem radiorum, obiectũ luce perfundere videatur, & videndo apertiſſimum reddat Eccleſiaſt. 23. Oculi eius lucidiores ſole. Apocal. 1. & 2. Oculi eius tanquam flamma ignis; & clarius Daniel. 2. [Nouit in tenebris conſtituta, & lux cum eo eſt.] Præterea non ſolum eſt proximus obiecto, ſed eſt intimè cum illo coniunctus; atq. ea coniunctio, non ſolũ non impedit diuinam viſionem, ſed potiùs in cauſa eſt, vt res intimè cognoſcatur. Prou. 15. [In omni loco oculi Domini. Ierem. 23. Si occultabitur vir in abſconditis, & ego videbo eum, dicit Dominus: cœlum & terrã ego impleo, id eſt, intimè adſum rebus omnib. vt omnia videantur mea præſentia, atque eſſentia non ſolum contineri, ſed etiam impleri: ſi quid enim ſolidi habeant, à me habent, qui intimè illis adſum. Tandem diuini oculi eminenter continent omnes alias videndi facultates, atque rationes; atque adeò oportet diuinam videndi facultatẽ infinitam eſſe; Pſal. 93. [Qui finxit oculum, non conſiderat? Hebr. non videt?]

Θεὸς θεάομαι. Greg. Nyſſ. — *Cur Chriſtus ſimilis capreæ.* — *Deo inſunt omnia, ad clarè videndum requiſita.* — *Eccleſ. 23. 28.* — *Apoc. 1. 14 & c. 2. 18.* — *Daniel. 2. 22.* — *Prou. 15. 3.* — *Iere. 23. 24* — *Pſ. 93. 9.*

5 Iam igitur dicere poſſit Iob: Minimè cum iudice homine ago, quem oportet ſæpe in iudicandis, & diſcernendis litibus errare; ſi non malitioſe, & ex calumnia, atque delicto, certè per imprudentiam, & ignorantiam, & quaſi ex delicto, vt loquuntur periti iuris: ſed cum Deo mihi res eſt, qui in cognoſcenda, atque diſcernenda veritate errare neque poteſt, neque meam innocentiam ignorare. Hic ſenſus germanus, & ſimpliciſſimus eſt: licet Caiet. hanc humani intuitus, aut lippitudinem, aut imbecillitatem referat ad experimentum, quod non ſemel, ſed ſenſim, atque per vices ſolet de re quapiam ſumi, quaſi diceret; Si me explorare, probareque velis, non indiges tam diutina probatione; nam vel primo intuitu penetras rei viſcera, & quidquid latet, latere te non poteſt; vel; Cum homo ſoleat veritatem extorquere tormentis, Deus his non indiget; quorſum igitur iudex, cui perſpecta, & explorata veritas eſt, me torqueat, atque exagitet quæſtione iudiciali: Fortè etiam reſpicit ad carneos iudicũ oculos, qui ex ſpeciei, & carnis ſplendore iudicant, & perſonas, quas fulgere vident, in iudicio accipiunt: ſordidos verò, atque ſquallidos contemnunt & neque audiunt, neque aſpiciũt. At Deus non contemnit pauperem, ſicut ſcriptum eſt. Iſai. 11. [Non ſecundùm viſionem oculorũ iudicabit (Sept. non ſecũdùm gloriam iudicabit:) ſed iudicabit in iuſtitia pauperes.] Nam cum ferè ſemper pauperes calumniam, & iniuriam per vim, & iniquitatem à potentioribus illatam patiatur, qui illis faueat & patrocinetur, aut pro illis ſententiam ferat, non tam ex gratia, & beneuolentia; quam ex iuſtitia, & legum præſcripto feciſſe cenſendus eſt.

Germana expoſitio. — *Caiet.* — *Qui iudices habeant carneos oculos.* — *Iſa. 11. 3. LXX.*

6 *Aut ſicut * homo videt, & tu videbis.* Tum præcedentem partem, tum hanc, quidam interpretantur, de toruo, & minaci vultu, quem exhibere ſolet læſus homo ei, qui ſe aliquando læſit. Hunc ſenſum ex Iuliano & Polychronio in Catena elicio, quorum hic eſt commentarius, vt Iobus Deo dicat; [Improbitatem hominũ minime imitaris; et eorum, qui peccarunt, memineris, & ſeueram rationem expoſcas.] Hoc forte ſapit lectio Sept. Aut ſicut mortalis videt, deſpectas? Illud certè eſt humanum ingenium: cuius imaginem præbuit Saul, 1. Regum. 18. Non rectis oculis Saul aſpiciebat Dauid. Chald. malo oculo aſpiciebat. Sed in Hebr. ſimplex eſt vox *Ghoien*, a verbo *Ghaian*, quod eſt oculare, aut obſeruare oculis, quaſi diceret; Erat Saul * oculans Dauidem. Sed id à diuina bonitate alienũ: qui cùm per ſummum ſcelus alapis & ſputis appeteretur, velatam faciẽ & opertos oculos habuit, q̃ præſignificauit Dauid, 2. Reg. 15. [cùm aſcendebat cliuũ oliuarũ,] ſcandens, & flens, [nudis pedibus incedẽs & operto capite:] non ſolùm ne regem, quem in medijs ærũnis, atq. diſcriminibus erecto ſemper, & conſtanti animo eſſe oportet, nemo videret molliter lachrymãtem, ſed vt oculis opertis & quaſi clauſis luminibus nihil ipſe videns, rem totã diuinæ prouidentiæ atque oculis permitteret: quod notatur Pſ. 34. Quaſi lugens & contriſtatus (id eſt operto capite more lugentium) ſic humiliabar.

** [illegible]* — *Iulian.* — *Polychron.* — *Homo diſcolo ... offenſum.* — *LXX.* — *1. Reg. 18. 9* — *Chaldæ.* — עוין עין — ** Trayaſe entre ... yendo ... la ...* — *Marc. 14. 65.* — *Luc. 22. 64* — *2. Reg. 15. 30.* — *Rex debet eſſe conſtanti animo.* — *Pſ. 34. 14.*

7 Sed præterea illud, videre, põt indicare deſpectũ pauperioris hominis, quem rogantem & ſupplicantem ditiorum potentia & inſolentia contemnat: quod põt colligi ex originali videndi verbo, *Raah* quod aliqñ eſt deſpicere, & cernere cũ contemptu Ezech. 28. [Ante faciem Regum dedi te, vt cernerent te,] id eſt, vt deſpicerent. Hiero. vt dehoneſtarent. Theod. vt traducerent. Idem verbum Cant. 1. Nolite me cõſiderare. (Sept. nolite aſpicere me, propr. nolite me deſpicere) q̃ fuſca ſim: ſimile id Pſ. 21. Ipſi verò conſiderauerunt, & inſpexerunt me: videlicet eo geſtu, quo ſolet moueri caput, & dici Vah; Hinc eſt illa apud Hiſpanos vox irriſionis & contemptus, *mirolde*. Dicet itaque Iob; Has meas ærumnas non poſſum referre in ſæuum, & vindictæ cupidum, odijq tenacem diuinum animum, quem ſi aliquando pro mea imbecillitate offenderim, tũ ille pro ſua bonitate iã auerterit oculos à peccatis meis, & oblitus fuerit: nã ira in indignatione eius: non enim niſi breuiſſimo tempore indignatur: ira. n. breuis eſt. Tum etiam, quòd me clamantem, & cauſam mearum calamitatum inueſtigantem neque exaudire videatur, neq. arcanum ſuæ prouidentiæ manifeſtare, non prouenit ex inſolenti dominatu, & toruo ſupercilio, pauperumve contemptu; non enim ille ſicut homo ſordida, & humilia deſpectat, ſed eſt in illa hominis, cum illa videndi deſpicientia nexio pulchra: nam hoc loco, eſt, *Enos*, miſer, ærumnoſiſſimus homo: is, quod extremæ inſolentiæ eſt, ſolet alios deſpicere; ſuperbit enim puluis & cinis. at Deus non deſpicit, ſed reſpicit attentè & beneuole [humilia in cœlo, & in terra.] Tãdè ſimpliciſſimus huius partis ſenſus eſt, vt prioris ſit expoſitio, & illa diſtinctio, aut expoſitiuè accipiatur, & vtrobiq. agatur de ſynceritate diuinæ ſcientiæ, atque corruptione humani iudicij.

Videre ad contemptũ pertinere. — ראה — *Ezech. 28.* — *Hieronym.* — *Theodor.* — *Cant. 1. 6.* — *LXX.* — *Pſ. 21. 18.* — *Matth. 27. 39. 40.* — *Marc. 15. 29.* — *Pſ. 26. 6.* — *Pſa. 1. 13.* — הבוש — *Pſ. 112. 6.* — *Pſ. 112. 6.* — *Symphoſ... humana interpretatur.*

V. Nunquid ſicut dies hominis dies tui; & anni tui, ſicut humana ſunt tempora?

1 *Dies hominis, ad ignorantiam, & breuitatem vitæ pertinere, prima expoſitio. Explicatur Paulus.*
2 *Homo inconſtans, Principi præſertim Deo firmiſſime fidendum. Explicatur Dauid.*
3 *Homo vindictæ cupidus. Deus vindictæ opportunitatem facile prætermittit, & quare.*
4 *Dies hominis quo 1 viri nomen pro valentiori. Humana vita breuitas.*

1 *Auguſt. Greg. D. Thom.* Iulian.

PRimus huius loci commentatius eſt ferè Latinorum omnium. Auguſt. Greg. D. Tho. Græcorum etiam, Iulian.

Iulian. Polychr. Iulian. & Polychr. vt perſtet Iob in excludēda ignorātia à Deo iudice: quare dies hominis & humana tēpora, ſignificabunt vitam breuiſſimā, quæ cū multa ignorantia coniuncta eſt. *Hippoc.* Sicut Hippocr. in ſua illa vulgata ſentētia dixit, Vita breuis, ars verò longa. Quorū vtrumq. in cauſa eſt, inſcitiæ hominum, atq. difficultatis in comparanda ſcientia, vti dixit c. 8. Baldad: *Iob 8. 8.* [Interroga generationē priſtinam: heſterni quippe ſumus, & ignoramus: qm̄ ſicut vmbra dies noſtri ſunt ſuper terram. *Dies mali, qui.* Propterea ſapiētes redimūt tempus, quoniam dies mali] (curti, pauci) ſunt, *Ephe. 5. 16.* Epheſ. 5. ſicut qui ſe Sapientiæ dederunt, omnibus curis dimiſſis, ſoli Sapientiæ vacant. Ergo dies & tempus ſcientiam afferūt homini, iudici præſertim, qui paulatim per interrogationes, & quæſtiones iudiciales veritatem indagat, & coniecturis vtitur; & occulta crimina non niſi decurſu temporis eruere è tenebris in lucem poteſt; detento interim reo in vinculis, & carcere. Deo verò nihil noui affert craſtina dies, cui præterita, præſentia, futura æque cognita ſunt. Nō igitur (inquit Iob) indiget Deus longiori examine, aut tempore, vt ſcire certo poſſit, quoniam nihil impium fecerim: vt ſtatim ſubijcit.

Polych. At Polychr. refert ad vitæ initium, ante quod, qui nuper natus eſt, multa ignorare neceſſe eſt, quare ait; [Nuperne tua natura orta eſt, vt ad ea cognoſcenda, ob quæ me flagris, & plagis mulctaſti, opus ſit tibi inquiſitione diuturna?]

2 *Hominis propria mutatio inconſtantia.* Secundus aliorum commentarius exiſtimantiū nomine humanæ vitæ afferri hoc loco mutationem, atq. viciſſitudinem inconſtantiæ, & ſtudiorū, atq. voluntatis mortalium: namq. cum breuitate vitæ ea inconſtantia iungitur inſertùs, *Iob 14. 2.* Homo breui viuens tempore, & nunquā in eodem ſtatu permanet: quæ enim illam efficiunt breuiſſimam, potentia quoque ſunt ex ſuo ſtatu dimouere; idq. præſertim in viris principibus videre eſt quorū ſtudium, *Principis facilè mutat.* atque voluntas mutatur in horas, omni Proteo mutabilior; propterea q. à Sapiente dictū eſt Eccleſ. 8, *Eccleſ. 8. 5.* Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentiſſimus faciem illius commutabit: quamuis enim quis ſapiens ſit, ſi tamen principi ſeruit, & ab illius nutu pendet, non pōt non in horas mutari, & diuerſos ſumere vultus; ſicut mutatur vmbra mutato corpore, à quo efficitur, & pēdet; quare non fidendum, neque nitendum principibus, vtpotè inconſtantiſſimis, rex ſapiētiſsimus præcipit; *Pſ. 145. 3.* Nolite confidere in principibus: at Deus conſtans eſt, idemq. ſemper, non commutatur, neque viciſſitudinis vmbram recipit; *Iacob 1. 17. Iob 4. 18.* & ingentis apud illum criminis eſt, qui ei ſeruiunt, non eſſe ſtabiles: cumque idem ſemper, fixuſq. permaneat, aptiſſimus ſane eſt, cui nitatur imbecillitas, & inſtabilitas humana, ſi quieſcere aliquando velit: *Deo fidēdū & nitendū.* ſicut ille, qui crebra tactatione huc illuc agitatus dicebat; *Pſ. 72. 28.* [Mihi adhærere Deo bonū eſt, ponere in Deo meo ſpē meam:] *Huius ſententia paraphraſis.* In hoc igitur ſenſu nouam aliam ſuarū miſeriarum cauſam excludet Iob à Deo in hanc ſententiam: Si non eſſet firma Dei voluntas, atque beneuolentia erga ſuos, ſed innata illi eſſet inconſtantia mentis, nihil mihi mirum videretur, quòd me, quem quondam maxima beneuolentia complexus eſt, ingentibuſque beneficijs cumulauit, iam nunc neq. amet, neque ſuis oculis atque familiaritate dignetur, odio etiam proſequatur, & acerbiſſime inſectetur: at non is Deus eſt, ex cuius gratia, & beneuolentia, ſola temporis diuturnitas, & tædium ex longa amicitia, & frequenti familiaritate, hominem deijcere poſſit.

3 *Tertia expoſitio.* Tertius, vt licet dies hominis, & humana tempora, vitæ breuitatem aliàs afferant, tñ non propter ignorantiā; ſed propter vindictæ occaſionem, & cupiditatem nūc dicantur: nam ſi irato homini; & vltionis ſummè cupido, res & tempus oportunam vindictæ occaſionem præbeāt, non illam ſinet e manibus elabi, timens tempori, ac vitæ breuiſſimæ, quæ ſimilem oportunitatem iterum non afferent: *Philip. Beda.* hanc expoſitionem indicarunt Philip. atque Beda his verbis; [Non enim æternitatis tuæ dies aliquando, vt dies hominis finientur, vt ſummo ſtudio requiras cauſas; quibus de me capias vltionē.] Ergo inquit Iob: Neque hæc eſt meæ cladis cauſa; nam neque viuus, neque mortuus poſſum Dei manus effugere, ſi ille decreuit pœnas à me exigere: tempus illi non affert vindictæ oportunitatem, quam ille non poſſit cum libuerit, ſemper habere paratam: *Homo vlciſcendi tempus dat.* at homo, cuius breuiſſima vita eſt, ſemel nactam vindictæ occaſionem prætermittere non ſolet: cuius exemplum in multibus Dauid cernere licet. *1. Reg. 26. 5. & 7.* 1. Reg. 26. cùm Dauid reperit Saulem dormientem in tentorio. Dixitq. Abiſai ad Dauid: Concluſit Deus inimicū tuum hodie in manus tuas: hortans videlicet ad arripiendam huiuſmodi occaſionem, & c. 23. cum ingreſſo Saule ſpeluncam, dixerunt ſerui Dauid: *1. Reg. 24. 5* Ecce dies de qua locutus eſt Dñs ad te, Ego tradam tibi inimicum tuū, vt facias ei, ſicut placuerit in oculis tuis: ſic ſe ad nocendum incitat dæmon ex nacta oportunitate, & tēporis breuitate, Apoc. 12. *Apoc. 12. 12* Væ terræ, & mari, quia deſcendit diabolus ad uos, habens iram magnam, ſciens quia modicū tempus habet: *Tardo gradu diuina procedit ira.* at Deus non captat huiuſmodi temporis oportunitates, ſed quòd, cū uolet, punire nocentes poſſit, tardo ſolet gradu diuina ira procedere, & tarditatem ſupplicij grauitate compenſare; *2. Mach. 7. 34.* ſic ille fortiſſimus Machabæus ad impijſſimū tyrannum dixit. Flagitioſiſſime, noli fruſtra extolli, vanis ſpebus in ſeruos eius inflammatus: nondum enim omnipotētis Dei, & omnia inſpicientis iudiciū effugiſti. Hic commentarius mihi non diſplicet, viderique alicui poſſet proprius, atq. germanus, & cæteris præferendus.

4 *Aegroti deplorati, vita breuiſſima.* Nunc pauca quædam de proprietate vocabulorū. Dies hominis. Enos, miſeri, deſperatæ infirmitatis, atque deploratæ ægritudinis: quantulacumque verò eſt ægroti, cuius ſani ſit deſperata & deplorata ſalus, vitæ duratio, breuiſſima quidem, & prope nulla.

LXX. *Humana tempora.* Septuag. ex Hebræo; Aut anni tui ſunt viti? prop. *Geber*, fortis maſculi, à virtute & præſtantia ſexus: גבר hoc autem loco emphaſim habere contendit Caietanus, *Caietan.* atque eos viros notari exiſtimat, qui præcipui ſunt videlicet philoſophi, qui in capiendis rerum experimentis, & ſcientijs comparandis uitam ponunt, ſed alienè. *Viri nomē, quid hoc loco indicet.* Certe ſi nomē uiri peculiarem hoc loco uim habeat, amplificatio erit ſuperioris partis, dies hominis, miſeri, aut certe potentatus, ualētioris uiribus, cuius diuturnior uita ſit; nam potentatibus, id eſt potentioribus, non tā opibus, quam valetudine, & uiribus, octoginta annos præfinit Dauid; *Pſ. 89. 10.* plures, uidelicet, quàm ualetudinarijs, quorū hominum eſt infinitus numerus. Illud etiam obſeruandum, annos tribui Deo, dies homini; quo illius æternitas, noſtra uerò mortalitas, uitæque breuitas indicetur. *Humanæ vitæ breuitas.*

VI. Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum ſcruteris?

1 *Quærere quid propriè: quid Quærere animam, Quærere iniquitatem, aut peccatum; Quærere mendacium. Explicati Samuel, Dauid, Salomon.*

2 *Scrutari quid.*

3 *Peccatum & iniquitas quo differant.*

Pendet ex ſuperiori: quare iuxta primā illam Latinorū interpretationem accipiunt quærere iniquitatem, aut peccatum, pro eo quod eſt, inquirere in peccatorem per teſtes, & iudiciariam quæſtionem, & licèt quidā verbum quærendi, non ſemel in ea ſignificatione vſurpari ſoleat, ut ſup. diximus, c. 3. hoc tamē loco eſt ab alia radice, *Bikes*, quod ſignificat non tam uerbis & interrogatione, quam ſummo ſtudio, & diligentia aliquid inquirere, aut procurare, & non rarò in malum, pœnamque, & necem procurandam accipitur. 5 *Quærere iniquitatē quid. Quærere quid. Vid. Iob. 3. 4. nu. 2.* בקש Vtrumq. apertè probant exempla; Exod. 2. [Quærebat occidere Moyſem, & c. 4. Mortui ſunt omnes, qui quærebant animam tuam, & 1. Reg. 22. *Exod. 2. 15. Exod. 4. 19. 1. Reg. 22. 23.* Si quis quæſierit animam meam, quæret & animā tuam,] id eſt, Si quis per inſidias mihi necem intentauerit, & procurauerit: *Quærere animam.* quare hoc loco, quærere iniquitatem, ſapienter explicat Philip. *Philip.* Sūmo ſtudio quæras cauſas, quibus de me capias vltionem. Quare hic non vr̃ eo modo dictum, quærere peccatū, ſicut Pſ. 10. *Pſ. 10. 15.* Quæretur peccatum illius, & non inuenietur: hoc enim eſt, inſtituere quæſtionē de alicuius improbitate, & ſcelere: ſed eo modo, quo accipitur Iere. 51. *Ier. 50. 20.* [In diebus illis quæretur iniquitas Iſrael, & non erit, & peccatū Iuda, & non inuenietur, quoniam propitius ero eis; id eſt, ita remittam offenſam, & ſanabo animi vulnera, ut neque cicatrix, neque ueſtigium, neque labes ulla, quāuis ſummo ſtudio quæratur, inueniri poſſit: ad eum ſenſum quoq. Paulus de iuſtificatis per Chriſtum dixit: Nihil damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu; *Rom. 8. 1.* ſic etiam Prou. 24. *Prou. 24. 15* Ne inſidieris & quæras impietatem in domo iuſti: ſepties enim cadet iuſtus, & reſurget, id eſt, quamuis ſummo ſtudio, & diligētia inquiras in vi-

tam, moreſque iuſtorum, nihil graue aut magnum inue-nies, ex quo ſepè & facilè reſurgere non poſſint: ſic etiam Pſ. 4. qui ſummo ſtudio regnum Sauli, aut Abſaloni procurabant, atq. inſidias parabant Dauidi, mendaciũ quærere dicuntur Pſal. 4. inhiabant videlicet in ſpes vanas, atque fallaces: igitur notat Iob, quaſi ſummam iudicis diligentiam in inquirendo iniquitatem, & cauſas ad infligendum ſupplicium. *Pſal. 4. 3.*

2 *Scrutari quid.* דרש *Gregor.* *LXX.*

Et peccatum meum ſcruteris? propriè, inquiras, ſed à radice (*daras*) quod poteſt referri ad iudicialem quæſtionem, & examinationem: quare Gregor. & alij Latini referunt ad quæſtionem per tormenta, perque breuiſſima temporis ſpatia repetitam. Non magnam differentiam agnoſcunt Septuag. in his duobus verbis, ſed ferè per expoſitionem accipiunt: [Quoniam inquiſiuiſti iniquitatem meam, & peccata mea inueſtigaſti?]

3 *Quid propriè iniquitas, & peccatum.* *Iulian.* עוה הטא *D. Thom.*

Iniquitatem, & peccatum. Iulian. in Catena vult iniquitatem eſſe contra Dei pietatem, & cultum; at peccatum contra homines D. Tho. peccatum refert ad opus; iniquitatem verò ad cogitationem: ſed hæc diſcrimina non ſunt valde firma: nam ex vi originalis, hæc tantùm differentia elici poteſt, quòd peccatum afferat errorem quendam: at verò iniquitas obliquitatem, & deuiationem, vel curuitatem à rectà lege & ratione; diximus de his vocabulis aliquando.

VII. Et ſcias, quia nihil impium fecerim: cùm ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere.

1 *Varia interpretatio. Diuini iudicij ſeueritas.*
2 *Deus ante infligenda ſupplicia deprecatores quærit. Iuſtorum preces. Deus videtur in noſtris flagellis dolere. Explicatè Iſai. Samuel, Ierem.*
3 *Deus, quò potentior, eò benignior.*
4 *Supremus iudex æquiſſimus. Supplicium iniquorum iudicum. Defenſio pauperum. Illuſtratur Eccleſiaſticus.*
5 *Iobi oratio magnanimi, & benè de Deo ſentientis.*
6 *Caietani argutia.*

1 *Varia interpretatio.*

FAciſne hæc, vt ſcias, an peccauerim, necne; & cùm liberè quodcumq. velis, de me poſſis ſtatuere, me mille modis exploras, & verſas, vertis, inuertis? Alij, Hæcne facis, vt ſcias, an peccauerim? ſed heu, nimium agis acerbe, qui me tã grauiter excrucias, vt apud te nullius preces locum habeant, neque adduci poſſis, vt me manumittas. Alij tamen, Chryſoſt. & Olymp. ſeueritatem diuini iudicij in his verbis agnoſcunt iuxta lectionem Septuag. Scis me non egiſſe impiè; ſed quis eſt, qui de manib. tuis eripiat? quaſi dicat: [Nihil mihi conſcius ſum, tamen in hoc iuſtificatus non ſum:] ſcio, ſcis tu quoque me innocentem eſſe; quamuis nemo apud te innocens omnino videri debeat; nemoque poſſit innocentem de manu tua eruere, ſi illius innocentiam affligere, & probare decreueris. Paulò ſecùs Auguſtinus; [Scis me nihil impiè feciſſe quantum ad homines: ſed quis eſt qui de manu tuè iudicantis eripiatur?] *Chryſoſt.* *Olympiod.* *Diuini iudicij ſeueritas* *LXX.* *1. Cor. 4. 4.* *Auguſt.*

2 *Commiſerationem mouet Iob.*

Sed poteſt quidem hæc ſecunda pars eleganter referri ad mouendam commiſerationem. Acerbiùs (inquit) atq. vehementiùs mecum agis, cùm ſit nemo qui prece, aut pretio me iuuare poſſit, atq. compeſcere tuum flagellum: nam aut indulgentiſſimus pater, aut beneuolentior iudex, ad puniendum, ferendumq. ſententiam, inſigni quadam ſeueritatis, & indignantis animi ſpecie ſolent accedere, certi nõ defuturos, qui ſubitò ſupplicij grauitatem deprecaturi accurrant amici, atq. patroni: non aliter quidem Deus ſuos amicos priùs admonet ante infligendum ſupplicium, vt locum patefaciat, & viam præmuniat ſuis illorum precibus, & interceſſioni: huc illud benigniſſimi Dei pertinet Gen. 18. Nunquid celare potero Abraham, quæ geſturus ſum? ſimiliſq. eſt admonitio, atque reuelatio facta prophetis, cùm de ſuo populo, aut puniendo aut intentatis minis deterrẽdo à peccatis ſtatuit: quòd ſi deprecatores, & interuentores citò non adſint, meritò conqueritur indulgentiſſimus pater, benigniſſimuſq. iudex, atque ex illius nomine Iſa. c. 64. in inſigni illi populi clade dolens ait; Non eſt qui inuocet nomẽ tuum (quaſi dicat; Non eſt qui te inuocando, tuamque clementiam tibi quaſi in memoriam reuocãdo, te reuocet à ſupplicio; non eſt qui clamet; Deus optime, ne ſtringas gladium, ne ſtrictum iam, atque ſplendentem extendas in populũ tuum) non eſt qui conſurgat, & teneat te: quod videtur colludere cum illo Abrahami geſto Gen. 22. quaſi per antitheſim. [Clamauit enim Angelus Domini dicens, Abrahã, Abraham, non extendas manum tuam ſuper puerũ:] at extendente Deo manum, & arripiente gladiũ, non eſt qui inuocet illius nomen, & teneat illũ. Tenebat porro Moyſes Deũ. Exod. 32. cũ diceret: Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos. Moyſes autem orabat Dñm Deum ſuum: hinc manſuetiſſimus rex ille iuxta cor Dei, valde opportunas Abigailis preces gratulatus eſt; [Benedictus Dñs Deus Iſrael, qui miſit te hodie in occurſum meum, & benedictũ eloquium tuum, & benedicta tu, quę prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea.] Quod ſi præter morẽ ſtatuat nullius precibus acquieſcere, dolens ipſe indulgentiſſimus parens, ait; Ecce ego mittã vobis ſerpentes regulos, quib. non eſt incantatio (Chald. videlicet, quorũ morſus atq. impetus, quod Deus ſic decreuiſſet, nullius prece, aut oratione cõprimi, placari, aut debilitari poſſit) & mordebunt vos, ait Dñs: dolor meus ſuper dolorẽ; in me cor meũ mœrens. Super contritione filię populi mei cõtritus ſum, & contriſtatus, ſtupor obtinuit me: ergo inquit Iob, præclarè tũ de ſuis ærumnis, tum de diuina benignitate philoſophatur; Nemo eſt, qui de manu tua poſſit me eruere: quorſum igitur me tam acriter flagellas? nã ſi patroni, & interuentores adeſſent, nihil mirũ, ſæuiſſimum te mihi exhibuiſſe. *Gen. 22. 11.* *Exo. 32. 10* *1. Reg. 25. 32.* *Ier. 8. 17.* *Videtur Deus dolere in noſtris ſupplicijs.* *verſ. 21.*

3 *Dei potentia ſuaviſſima.*

Ex diuina quoque potentia poteſt commiſerationem excitare; quo enim potẽtior, & ſuperior iudex eſt, eo etiam eſt benignior; Si iã tu eſſes iudex à cuius tribunali, ad ſuperiorem iudicẽ prouocatio eſſet, nihil mirum, quòd tamen ne quis ſuperior iudex me, in eamq. controuerſiam è tua poteſtate, atq. iudicio eriperet, & ad ſe aduocaret, velles nullas in me iudicando, torquendo, examinando, ſententiam ferendo, deniq. plectendo extremo ſupplicio, trahere moras: at cũ ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere, cur me tam acriter vexas, nulla reſpirandi, aut interquieſcendi poteſtate permiſſa, ſpatiove vllo tẽporis cõceſſo?

4 *Supremus iudex æquiſſimus.* *Eccleſ. 5. 7.* ** Si el juez mayor ... por eſto bel, q ay a quiẽ apelar, el Rey, y Dios, que no haga injuſticia.* *Prouer. 22. 22 & 23.* *Pauperi in iudicio fauendum.* *Supplicium iniquorum iudicum.* *Eccl. 35. 22* ** Cas ſer Dios tan ſufrido y reportado, parece que ſe le agota la paciencia con los malos juezes.* *verſ. 3.* ** Quitales la vara, y dales cõ ella de palos y que braſe la en la cabeça.*

Mirari etiam poteſt ſuam innocentiam afflictã à Deo, cũ nemo ſit iudex ſuperior, qui de manu illius poſſit eruere: nam quod corruptiſſimorũ iudiciorum humanorum iudicum admirationem tollere debet, eſt diuini æquitas iudicij, & ad illud prouocatio, qui de manu hominũ poſſit innocentẽ eruere, vt Sapiens ait, Eccleſ. 5. [* Si videris calumnias egenorum, & violentia iudicia, & peruerti iuſtitiam in prouincia, ne mireris ſuper hoc; quia excelſo excelſior eſt alius, & ſuper hos quoque eminentiores ſunt alij, & inſuper vniuerſæ terrę rex imperat ſeruienti:] ſicut ſcriptum eſt Prouerb. 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper eſt,] (id eſt, ne te illius imbecillitas & impotentia ad repellendam iniuriam, te violentum, & inhumanum reddat) neque conteras egenum in porta (id eſt, in humano iudicio, & tribunali) quia iudicabit dominus (ſupremus iudex) cauſam eius: ſic ſolet Deus ab iniquis iudicibus ſceptrum, virgamque iudiciariam auferre, & illa ipſis iniquos iudices tundere, & verberare, verberandoque illorum capita, virgamque contringere: quod grauiſſimis verbis dixit Eccleſiaſt. cap. 35. Dominus iudicabit iuſtos, * & fortiſſimus (longanimis) non habebit in illis patientiam; (quaſi diceret; quamuis in aliorũ peccatorum iudicio & examine propitium, atque patientem ſe præbeat, tamen in eruendis innocentibus de illorum manibus, ſæuiſſimum agit iudicem) vt contribulet dorſum ipſorum, donec tollat plenitudinem ſuperborum, & * ſceptra iniquorum contribulet. Ait igitur Iob; Si quis ſuperior iudex de manu tua poſſet eruere, nihil mirarer, ſi tuo iudicio opprimerer; ſed cùm ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere, illud tandem mirabile eſt, iudicio tuo me innocentem condemnari, & opprimi.

5 *Verba magnanimi pectoris.*

Tandem illud mihi non diſplicet, quod placere alicui meritò poſſit, hæc eſſe verba magnanimi cuiuſdam, atque inuicti pectoris; Scias, ſcito experientia ipſa compertum profectò tibi atque exploratum erit, me nihil habere ſceleris, quamuis nemo me de manu tua poſſit eruere, neque è tantis cruciatibus eripere: vel vt ſint verba confidentis de Dei veritate, & illius teſtimonium expoſcentis, quaſi cum iuramento; Quorſum alios vitæ meę teſtes inquiris? quorſum variis cruciatibus? quorſu ego patronum alium, & interuentorum requiram? te ipſum teſtem

inuoco

innoco innocentiæ meæ; tu ſcis quàm innocenter vixerim, & vt nihil impium fecerim.

6 *Caiet. argutia.* Quòd ſi etiam bene cohæreret cum antecedentib. & ſubſequentibus, contemnendum non eſſet, quod argute Caiet. indicat, hic ſermonem non tam eſſe de inquirendo aliquo ſuperioris vitæ ſcelere, quam de probando, & explorando, an afflictus tandem Iob aliquando peccauerit, quaſi ſapiens illud dictum Satanæ. [Tange os eius, & carnem, niſi in faciem benedixerit tibi;] quaſi diceret; Cum probe perſpexeris, me numquam in tantis corporis, & animi acerbitatibus, aduerſum te peccaſſe, quorſum me ampliùs probatum cupis? *Iob. 2. 3.*

VIII. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu, & ſic repentè præcipitas me?

1 *Huius ſententiæ ſcopus & nexus quæritur. Particula Et, cauſalis. Dei creatoris in ſuam creaturam poteſtas.*
2 *Nexus optimus. Priſtini beneficij commemoratio, valet ad alia denuo impetranda. Iſaias, & Samuel illuſtrat. Quid inuenire cor in facie.*
3 *Quid interſit inter Facere, & Plaſmare. Facere, moleſtiam, & laborem affert.*
4 *Plaſmare ex Hebræo, facere, & perpolire. Explicati Samuel, & David.*
5 *Manichæi error.*
6 *Philonis error, & confutatio. An Angeli aliquod miniſterium præſtiterint in hominis creatione, an præſtabunt etiam in reſurrectione.*
7 *Circuitu quid hoc loco; variæ expoſitiones. Illuſtratur Paulus.*
8 *Circuitu, ad totum hominem, & ad ſtudium, & beneuolentiã referri, tum etiam ad externa omnia bona.*
9 *Quæ dicantur Dei manus. Explicantur Samuel, & iterum David.*
10 *Peculiare aliquid per Dei manus intelligendum in hominis creatione.*
11 *Deum ſuis manibus hominis corpus, non beſtiarum plaſmaſſe, quomodo ſit intelligendum. Verbum antiquis patribus loquentium.*
12 *Præcipitas ex Hebræo, & Græco pro perdere, deuorare, obruere. Explicati Samuel, David, Paulus.*
13 *Primi hominis creationem ad nos referri.*

1 *Huius ſententiæ ſcopus. & nexus.* ILlud primò in controuerſia eſt, quis ſit huius ſententiæ ſcopus, atque cum præcedentibus nexus: nam Caiet. cum hæc ſine interrogatione legat, quam etiam Sept. expunxerunt, exiſtimat nunc Iob cauſam reddere eorum: de quibus Deum rogauerat, cur videlicet opprimeret opus manuum ſuarum, Iam (inquit) teneo huius rei cauſam: cùm enim manus illius me fecerint, iure ſuo poteſt Deus deſtruere, & ſic id eſt propter hanc rationẽ, ideò, me præcipitas: licèt n. in Originali non ſit illa particula ſic, ſed tantum copulatiua, &; hæc quidẽ aliquando cauſam, aut rationẽ reddere ſolet, & valet, ideò. vt Gene. 3. Puluis es, & (ideo) in puluerem reuerteris. Exod. 15. Nec poterant bibere aquas de Mara, & (ideò) murmurabat populus: ſimiliter ergo hoc loco: hoc indicarũt Sept. *Manus tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me;* poſtea mutaus percuſſiſti me: ſed non valde cohæret.

Caiet. LXX. Deus iure creatoris, poteſt ſuam creaturã deſtruere. Gen 3. 50. Exo. 5. 23. 24. Particula, & reddit cauſam. LXX.

Alij, vt Cyprianus Ciſtercienſ. exiſtimãt perſtare adhuc in amplificanda diuina cognitione, cui homo apertus, patensque ſit, vt qui illius manibus formatus ſit, & conditus: ſed non congruit cum ſequentibus. *Cyp. Ciſter.*

2 *Optimus nexus, & ſententiæ germana.* Ergo illud optimum eſt, pariter, ac communiſſimum Græcis atque Latinis, vt ex ſua cõditione, & formatione ſui opificis miſericordiam moueat, & ex commemorato priſtino beneficio, alia denuò efflagitãdi anſam arripiat; quod multum valet ad optimum, & benigniſſimum Deũ placandum & leniendum. Sic Iſaias cap. 63. excitaturus diuinam miſericordiam, texit, repetitque diuinorum beneficiorum catalogum: [Miſerationum, *inquit*, Domini recordabor, laudem Domini ſuper omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & ſuper multitudinem bonorum domui Iſrael, quæ largitus eſt eis ſecundum indulgentiam ſuam, & ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum:] poſt longam tandem enumerationem, quaſi Deo iam reddito mitiori, ſubijcit; [Vbi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum & miſerationũ tuarũ? ſuper me continuerunt ſe?] quaſi dicat: Cũ ex tuo charitatis, & miſericordiæ infinito pelago præclara ſẽper ad nos beneficia redundarint, nũc præter conſuetudinem, præterque naturam videtis tantam miſericordiæ vim vltrò fluẽtem ad mortalium vitã tuendam, reſq. humanas promouendas erga tuum populum continuiſſe, & compreſſiſſe atque priſtinum illum curſũ diuertiſſe, atq. mutaſſe? Simili ſenſu ſe erigebat David. 2. Regum. 7. cùm poſt multa cõmemorata beneficia, ait: [Propterea * inuenit ſeruus tuus cor ſuum, vt oraret te oratione hac] Inuenire aũt cor, eſt non ſolùm ſecuriter, & audacter petere, ſed in ſpem certiſſimam impetrandi erigi. Huius verò rei illa ratio eſt, quòd cũ beneficia proficiſcantur ex conferentis gratuita beneuolentia, & charitate, qui illa collata & accepta commemorat, priſtinum et amorem renouare, & redintegrare videtur; propterea ad excitandam quoque diuinæ potentiæ, atque roboris vim illam acerrimam, & hoſtium vltricem, priſtina etiã fortitudinis facinora memoria repetunt prophetæ, Sicut in die Madian: Sicut in die Aegypti, ſic quoque nunc diuinæ charitatis, & prouidentiæ effecta proponuntur.

Commemoratio priſtinorum beneficiorũ, monet diuinã miſerationẽ. Iſa. 63. 7. ver. 15.

*David memoria priſtini beneficij ſe erigit ad alia efflagitanda. 2. Reg. 7. 27. * Enlac mercedes recebidos, hallo anima y atreuimento paramas pedir. Inuenire cor quid. Quare beneficij recordatio grata ſit ei qui contulit. Iſai. 9. 4.*

3 *Facerunt, & plaſmauerunt.* Non prius integrã ſententiæ intelligentiam habebimus; quàm vocum proprietatẽ indagauerimus. Hæc duo verba cum diſcrimine accipiunt ex Græcis Didymus, ex Latinis, Philipp. Beda, D. Tho. & facere quidẽ referunt ad animi creationem: plaſmare verò, ad formationem corporis: id quod nititur Philipp. cõfirmare ex Gen. 1. vbi dicitur factus homo ad imaginẽ, & ſimilitudinem Dei, quod potiſſimum conſiſtit in anima: ſicut & quòd accepto ſpiraculo vitæ, id eſt anima, factus ſit homo in animã viuentem: de corpore verò dictũ eſt, [Formauit Deus hominem de limo terræ:] idẽ diſcrimen, contraria licèt ratione, obſeruauit Greg. nam facere retulit ad corpus, plaſmare verò ad animam: neque mirum, nam quod nos facere & plaſmare dicimus, Sept. inuerterunt, plaſmauerunt, & fecerunt me, & quidem diſcrimen in rebus ipſis inest; cæterum in iſtis vocibus non cõtinetur, ſed potius ſtudium quoddam, & peculiaris cura in homine condendo, & quaſi aſſidua & vehemens ad formandum hominem intentio, & magna cum voluntate occupatio. Facere enim eſt a radice *ghaſſab*, quod propriè eſt elaborare; quod opificum eſt ſummo labore, & diligentia enitentium, & elucubrãtium in alicuius operis perfectione; quare opus perfectum ſuis omnib partibus ſolemus appellare, *coſa muy trabajada*: propereaque hoc verbum in ſua prima ſignificatione affert moleſtiam quandam, dolorem, & afflictionem in laborando: vt indicatus Eccleſiaſt. 10. Qui transfert lapides, * affligetur (Hebraicè, faciet, laborabit) in eis, Sept. dolebit in eis; de quo ſtatim plura.

*Quid inter facere & plaſmare interſit. Didym. Philip. Beda. D. Tho. Gen. 1. 26. Gen. 5. 7. Greg. LXX. Facere quid in Hebræo. עצב Facere, moleſtiam, & laborem affert. Eccle. 10. 9. * Quien mudare en mudar piedras bien tiene q̃ hazer. LXX.*

4 Verbum autem plaſmandi, *ghaſah*, eſt aliquid facere, ſed ornatè & politè. q.d. perficere, & præparare, vel rem omnibus modis paratã, atq. perfectã efficere; & frequẽter verti ſolet verbo faciendi. Gen. 1. vidit (ſecum voluptate ad videndũ cõuertit) Deus cuncta quæ fecerat (id eſt ornatè, ſubtiliter, ingenioſè, eleganter effecerat. perfecerat, & ad abſolutionem perduxerat) & (namq.) erant valde bona (aſpectu iucundiſſima, & ad omnem vſum, & vtilitatem comparata) Et 2. Reg. 19. Deſcendit in occurſum regis illotis pedibus, & intonſa barba Hebraice: [Non fecit pedes ſuos, & non fecit barbam ſuam,] id eſt, non præparauerat neque ornauerat barbam ſuam; neq. ornauerat: ſe; integer Hebraiſmus eſt, cui ex altera tantum parte Hiſpaniſmus reſpõdet, nõ *llevava hecha la barba*: eleganter illuminarunt Sept. dicentes, [Non curauerat pedes ſuos, neque fecerat vngues, neq. fecerat labiũ ſuum,] id eſt, non aptauerat neque concionauerat: quod enim de labro dicitur, non tam pertinere videtur ad id, quod myſtaces vel *moſtachos*, vulgo dicimus, quam ad labri ſuperioris abraſionem, quæ in priſco vſu fuit: quare cum idem verbum ſit Gen. 1. cùm dicitur; [Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram,] non eſt illa Philippi obſeruatio valdè ſolida: atq. adeò, quod hic eſt Plaſmare, Pſ. 118 vertitur facere in eadem ſententia; *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me*: immò hunc Iobi locum inuerſis vocibus ibi legit Ambroſ. [Manus tuæ plaſmauerunt me, fecerunt me;] de hoc quoq. ſtatim plura. Quamuis illum Pſalmi locũ ſic legat; [Manus tuæ fecerũt me & parauerũt me] Hilari. & præparauerũt me & alijs in codicibus legi, & finxerunt me, ibidem docet.

עשה Plaſmare quid in Hebræo. 2. Reg. 19. 26. Facere, pro ornare, & perpolire. LXX. Gen. 1. 26. Philip. Pſ. 118. 73. Ambroſ. Hilarius.

Totum

Manichæus damnatur. Niceph. Auguſt. Theodor. Epiphan. Clem.

5 *Totum in circuitu*. Gregorios, & cum illo alij Latini hinc damnant Manichæum aſſerentem hominis corpus à malo principio, maloque Deo eſſe fabricatum, id eſt à principe, quem Seuclà, vel Saclam, nominant. Nicephor lib.6.c.31. Auguſt. de hæreſibus. cap 48. Theodor. Epiph. Clem 5. ſtromatum: ſed hoc alterius negotij, & loci eſt. Damnatur præterea hoc loco Philo cum alijs hæreticis, exiſtimantibus humanum corpus productũ fuiſſe ab angelis; quamquam Auguſt. li 9. ſuper Gen. ad litt. c. 15. potuiſſe fieri doceat, vt in primi hominis corporis formatione aliquod miniſterium adhibuerint angeli: quod etiã D. Thom. 1. p. amplecti videtur: atque eiuſmodi miniſterium fuiſſe explicat, quale ijdem angeli præſtabunt in vltima reſurrectione, pulueres videlicet colligendo: indicat itaque, angelos puluerem collegiſſe, & in limum compegiſſe, ex quo formatus fuerit Adam. Sed id non tam angelorum, quàm Dei manibus factum fuiſſe iam confirmauimus. verſ. 10. & 11.

6 Philonis li. de opere ſex dierũ, error. Auguſt. An angeli in hominis creatione aliquod miniſterium obierint. D. Tho. 1. q. 91. ar. 2. Quale miniſteriũ angelo in reſurrectione.

Illud verò, *in circuitu*, quidam pertinere exiſtimant, alludereq. ad figuli rotam, cuius circuitu, id eſt circumuolutione, exponitur, & perficitur vas figulinum, ad quam ſimilitudinem homo ex luto factus à Deo, & fictus eſt.

7 *D. Tho. Caiet. Corpus circũdat animum. Heb. 5. 2. * Cubierto de piera en baxo.*

D. Thom. & Caiet. de corpore accipiunt quod dicatur *in circuitu* fieri, quod videatur animus & cor circundari, & circumueſtiri corpore: qua ratione ad Hebr. 5. homo dicitur, circundatus infirmitate, id eſt, fragili corpore, & carne infirma: vel, vt eſt in originali Syriaco, indutus, vel * obrutus: & ad Hebræos 12. corpus praue affectum dicitur Circunſtans nos peccatum.

8 *Heb. 12. 1. Ioan. 7. 23. Luc. 11. 40. Hieron. Pſ. 138. 5. Pſal. 33. 8. Pſ. 127. 3. Iob 1. 21.*

Sed exiſtimarim tamen his duabus vocibus totũ, & in circuitu, idem dici: Totum id eſt, corpus & animã: ſicut & Dominus Ioannis 7. dicit, Totum hominum ſaluũ feci: & Luc. 11. Stulti nonne qui fecit quod de foris eſt, etiã id quod de intus eſt fecit? hoc idem eſt, in circuitu; id eſt circũquaque, quod Latinus dicit, intus, & extra, intus & in cute, à capite ad pedes? & quod Hieronym. in expoſitione illius verſiculi. Pſ. 138. Tu formaſti me, explicuit Retrorsũ, & ante feciſti me: poteſt etiã pertinere hic circuitus ad ſtudioſam, atque beneuolam Dei prouidentiam, qua creatũ hominem vallauit, & cinxit, & ab omni hoſtium impetu muniuit quaſi circumiecto muro, & foſſa; quod etiam referri poteſt ad angelorum cuſtodiam, quod angeli dicuntur Caſtrametari in circuitu timentium eum. Niſi fortè per circuitum, omnia etiam illa intelligamus, quæ hominem cingunt, comitãtur, ornant, facultates, liberos, familiam vniuerſam; qua ratione dicuntur filij eſſe in circuitu: & externa omnia dicuntur eſſe veſtis, quæ hominem circũdat, & cingit: quaſi diceret; Quidquid ego ſum, quidquid habui, tuarum manuum largitate & munificentia accepi; Dominus videlicet dedit, quæ idem abſtulit. Vide quæ diximus cap. 1. ad id, Nonne tu vallaſti eum &c.

9 *Quæ dicantur Dei manus. Auguſt. Pſ. 101. 26. Pſal. 49. 5. Iſa. 48. 13.*

Manus tuæ. Nunc explicandæ manus Dei, quarũ opera & induſtriã elaboratus homo, atque perfectus eſt. Aug. 12. de ciu. cap. 23. & Pſal. 118. nihil peculiare ſignificari hoc loco exiſtimat, quàm quod Gene. 1. dicitur, Faciamus hominem; nam quæ hoc loco additur manuum elaboratio, & operatio, aliarum etiam rerum creationi tribui ſolet; vt Pſal. 101. Opera manuum tuarum ſunt cæli, & Pſ. 49. Aridam fundauerunt manus eius: & Iſaiæ 48. Manus Domini fundauit terram, & dextera Domini tetendit cœlos: quare Auguſtinus manuum nomine intelligit ſapientiam, atque potentiam, quibus, tanquam manibus, cuncta fecit Deus.

Hieronym. Eph. 1. 11. D. Thom. Caiet.

Alij potentiam tantùm; quæ Deo vtriuſque manus loco eſt. Sic Hieron. epiſt. 15. de his quæ Deo tribuuntur; vel multiplicem Dei operationem, videlicet corporis, & animæ productionem. Scholaſtici intelligunt Dei intellectum, & voluntatem, quam dicunt executiuam Dei potentiam; nam, vt Paulus ait Epheſ. 1. Operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Caiet. & D. Tho. ad inferiores cauſas referunt, quibus tanquam manibus, & inſtrumentis Deus vtitur ad productionem effectuum ſublunariom. Sed quidem hæc omnia homini, atque alij etiam rebus communia ſunt.

10 *Peculiaris manuũ Dei operatio, in hominis creatione. Baſilius. Theodor. Ambroſ. Etiam Deũ dixiſſe, vt fieret homo. Auguſtin. Ioan. 1. 3.*

Ego aliquid præterea in hominis creatione, & interueniſſe, & ſignificari exiſtimo; quod docent Baſilius, Theodor. Ambroſ. Pſalm. 118. & frequens ſanctorum Patrum commentarius Gen. 1. intelligere igitur cum Ambr. licet, Filium, atque ſpiritum ſanctum, qui cum patre creauerũt hominem, ij demque collapſum reſtituerunt; vel Dei verbũ indidiſſe ſpiraculum, halitumq. illũ, quo conſtitiſſe vita eſt hominis vita: licet enim in Geneſi ſcriptum non ſit à Moyſe dixiſſe Deum, vt homo fieret, intelligendum tamen eſt, dixiſſe; id eſt verbo etiam ſuo illum creaſſe, vt obſeruat Auguſtinus Pſalmo citato; omnia enim per ipſum verbum facta ſunt; ſpiraculum etiam vitæ adhibuiſſe, id eſt, halitum illum, quo Factus eſt homo in animam viuentem, id eſt, in corpus viuens, & animatum.

11 *Deũ manibus ſuis hominem plaſmaſſe, vt operteat intelligi. Auguſtin.*

Tandem alij contendunt ſimpliciter intelligi debere, quod ſimpliciter dictum eſt, Deum videlicet, manibus ſuis finxiſſe hominem. Cùm enim creator omnium Deus humanam figuram accepiſſet, in qua ab Adamo videri; audiri, & colloqui cum illo externa ſpecie poſſet, manibus quoque ſuis illius corpus effinxit. Scio Auguſtinum lib 6. de Geneſ. ad lit. ſic ſcribere: [Quòd manibus corporalibus Deus de limo finxerit hominem, nimium puerilis cogitatio eſt, ita vt ſi hoc Scriptura dixiſſet, magis eum, qui ſcripſit, tranſlato verbo vſum credere deberemus, quàm Deum talibus mẽbrorũ delineamentis determinatum, qualia videmus in corporibus noſtris; id inquã, veriſſimũ eſt; eſt.n. Deus ſpiritus ſimpliciſſimus: at vel Angelum, vel Deũ figurã, & ſpeciẽ humanã ſũpſiſſe, neque impoſſibile, neque ſine ratione aſſeri poteſt: quam interpretãdi, atq. ſentiendi rationẽ & viã, cur quidã faſtidiãt, & auerſentur, præſertim, cum aſpere nimiũ, atque peregrinè ſonet auribus, Deum feciſſe ſuis manib. beſtias; at iucundiſſime, & ſuauiſſimè, Deũ feciſſe ſuis manibus hominem? ſimile profecto, cùm ipſum Dei verbum factus homo, expuit in terram, & fecit lutũ ex ſputo, & ſuis ipſis manibus liniuit lutum ſuper oculos cæci nati: quod ob id factum eſt, vt ſe oſtenderet auctorem, & conditorem totius hominis in circuitu, qui de luto formatus fuerat, vt explicat Irenæus lib. 5. cap 15. eleganter in hæc uerba: Et qui cæcus fuerat a natiuitate, iã non per ſermonẽ, ſed per operationem præſtitit uiſum: ut oſtẽderet manũ Dei, eã quæ ab initio plaſmauit hominẽ, ut manifeſtarentur opera Dei. Opera autem Dei, plaſmatio eſt hominis: Vide ad eadem re Ambr epi. 75. ſed potiſſimũ Pſ. 118. Me, inquit, tuis manibus feciſti; me tuis manibus figuraſti; hoc eſt, nõ figuraſti beſtias manibus tuis, non reptilia, non volatilia: eadẽ quidẽ, & locupletiora etiam habet eodẽ loco Hilar. Egregium, inquit, & præclarũ in homine eſt, quia cęteris dignitate operationis excipitur: idẽ apertẽ, & luculenter Baſil. quoq. docet homil. 11. Hexam. & Niſſen. orat. 2. atq. huic interpretationi fauere omnes ij cenſendi ſunt, qui aſſerunt nõ Angelum, ſed uerbum ipſum Deum ſub ſpecie viſibili antiquis patribus apparuiſſe. Hi ſunt Tertull. Iuſtin. Athanaſ. Ambroſ. Auguſtin. Hilar. & quidam alij: plane igitur, atque ſimpliciter intelligo locum illum Pſ. 138. Tu formaſti me, *& poſuiſti ſuper me manum tuam: confirmabuntur porrò hęc omnia, cùm de luti formatione, & lactis coagulatione dicemus paulò inferius.

*Ioa. 9. 5. 6. Irenęus. Hilarius ſuper Pſal. 118. Ver. 8, ſub ſpecie viſibili, loquutũ antiquis patribus. Tertul. cõ. Iud. et l. 3. cont Marc. Iuſtin. contra Tryph. Athanaſ. Ser. 3. con. Arria. Ambr. li. in Lucã de apparit. Aug. Zach Aug. in Ioã 1. et epi. 112. 14. 5. & 6. Hilar. 5. de Trin. * Heziſteſme de vueſtras manos, y puſiſtes tus ombras en la maſſa y barro de mi hechura.*

12 *Iob. 7. 18. בלע præcipitare quid. Pſal 5. 10. Præcipitare, deuorare, deſtruere. Gal. 5. 15. Pſal. 51. 6. Hieron. Iſa. 25. 8.*

Et ſic repentè præcipitas me? ſupra indicauit à Septuaginta, & quibuſdam alijs; Vatabl. & Biblijs Guarini, ſine interrogatione legi, ſed licet ſenſus non multum diuerſus ſit, interrogatio tamen orationem reddit ualdè acrem, & incitatam, & ut uim non tam adderet, quam ut latentem exprimeret, interpres ſapienter addidit illud, *Repentè*; præſertim cùm ea de re ſuperius conqueſtus Iob fuerit, quod diluculo uiſitaretur, atque probaretur ſubitò: ille igitur repentinus caſus, & ſubitus interitus aſſerri uidetur illo præcipitandi uerbo. Præcipitare aũt in fonte eſt (*balagh*) proprieq. ſignificat, deuorare, deglutire, abſorbere, deijcere & pręcipitare ex gutture, faucibusue in imum uentriculum, qui eſt ueluti pręcipitium, & locus perditionis, interitus, conſumptionis; idem eſt quod perdere, & deſtruere: ſic Pſal 5. dicitur, Sepulchrum patens eſt guttur, id eſt præcipitium, quo fiat illapſio ad uentriculum, qui eſt ueluti perditionis, abſumptionis, atq. interitus locus, ſepulchri inſtar, cuius ianua, & aditus eſt ipſum os; illud etiã ſignificatur, cum loquuturi aperiunt os, mordere, comedere, deuorare, conſumere: ſic enim Paulus de detractoribus loquitur; Si inuicẽ mordetis, & comederis, uidete, ne inuicẽ conſumamini: dilucidior tamẽ res hęc fit Pſal. 51. [Dilexiſti omnia verba pręcipitationis, lingua doloſa.] O petulantiſſima lingua, alieni honoris gurges & uorago, quã tibi dulcis eſt alieni honoris, & uitę abſorptio, & deglutitio; pręcipitatio, interitus, abſũptio, deuoratio. Hiero. Dilexiſti omnia uerba ad deuorandum: quare cùm Iſai. c. 25. dixiſſet: Pręcipitabit mortem in ſempiternum; Paulus

1. Cor. 15. 54. ius eodem verbo clariori aliquãtò oratione dixit; Abſor-
κατεπόθη pta eſt mors in victoriã. Præcipitatio enim illa abſorptio
2. Cor. 5. 4. eſt, abſumptio, atque deſtructio. Nam eodem verbo dici-
2. Cor. 2. 7. tur 2. Cor. 5. Vt abſorbeatur (deſtruatur) mortale hoc; &
Matth. 23. 2. Cor. 2. 7. Ne fortè abundantiori triſtitia abſorbeatur,
14. (pereat, obruatur.) atque eadem metaphora dictum eſt
Matth. 23. 14. Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi, Hypocritæ;
quia comeditis (comedendo, & largè potando abſumitis
& perditis) domos viduarum. Illud verò in ſempiternũ,
idem eſt, quod in finem vel in victoriam (*haſta vello el cabo*)
vel in finem temporis, perpetuò, non erit rediuiua mors
iterum; loquitur enim cum morte Dei filius, Quamuis
Hoſ. 13. 14. mortuus tuus fuero, ò mors, quamuis me momorderis, &
in præcipitium, id eſt, in tuum ventriculum, terræ videli-
cet viſcera, id eſt ſepulchrũ traieceris, tũ non conſumes,
non corrumpes, non decoques; ſicut Scriptum eſt; Nõ da-
Pſ. 15. 10. bis ſanctum tuum videre corruptionem: ego verò te ite-
& Act. 2. rum mordebo, comedam, deuorabo, in locum interitus
27. deijciam, perdã, & funditus deſtruam: ergo præcipitare,
deſtructionem & conſumptionem affert: quod etiã adiũ-
cto demoliendi verbo explicari ſolet; vti mulier illa Abe-
lina dixit ad Ioab. 2. Reg. 20. Quare præcipitas hereditã-
2. Reg. 20. tem Domini? & reſpondens Ioab ait; Abſit, abſit hoc à
19. me, non præcipito, neque demolior. Septuag. Vt quid de-
LXX. mergis hæreditatem Domini? & reſpondit Ioab, & dixit;
Propitius mihi ſit Deus, ſi demergam, & ſi corrumpam,
Præcipitari igitur hominem, erit abſumi, corrumpi, per-
di, demergi, & obrui malorum turbine, & pelago.

13 *Me.* Cum emphaſi videtur dictum: & quidem Auguſti-
Auguſt. nus loco indicato dubitat an de peculiari ſui formatio-
An de Ada ne, an verò de creatione primi hominis loquatur. Didy-
mi creatio- mus de vtroque videtur intelligere: Eugubinus, & Cy-
ne nunc ſit prianus Ciſterc. primam hanc partem accipiunt de crea-
ſermo. tione Adami; ſequentem verò, ubi le lacti, & Caſeo cõpa-
Didym. rat, de peculiari hominis generatione. Sed cum Auguſti-
Eugub. no exiſtimo, de peculiari hominis generatione, atq. adeò
Cyprian. de ſui formatione loqui ea ratione, qua Adami particeps
Adamus eſt; nam ſicut in illo tanquam in capite, & origine fuiſſe
diximus ad dicimur, ita etiam illius origo ad nos pertinet, & cùm il-
nos refertur. lo formati quoque è luto diuinis manibus cenſemur: non
eſt enim alterum ab altero ſeiungendum. Coniunxit cer-
2. Mach. 7. tè vtramque Machabæorum mater, ſuorum videlicet fi-
23. liorum conceptionis, & natiuitatis primordia, cum prima
creatione. [Neſcio, *inquit*, quomodo in vtero meo appa-
ruiſtis, nec enim ego ſpiritum & animam donaui uobis,
& uitam, & ſingulorum membra non ego compegi, ſed
eſt mundi creator, qui formauit hominem, quiq. omnium
inuenit originem.]

Accuratum præcedentis ſententiæ examen, & pondus.

13 *Hominis creatio laborioſa & moleſta, verum cæterarum fa-
cilis. Quid portare ex Græco, & Syriaco, Illuſtratur
Paulus.*
14 *Figulinum opus laborioſum.*
15 *Iobi cum Deo argumentum in modo & figura. Hedera Ionæ
per allegoriam ad Iob relata. Deus aduerſus Ionam argu-
mentatus.*
16 *Iobi argumentandi methodo vtitur Deus: explicatur Iſaias.*
17 *In creatione hominis Dei ſtudium, & charitas. Artifex amat
ſuum opus.*
18 *Manus Dei ad charitatem, & ſtudium. Deus cum reſpirat,
benefacit: quid reſpirare, quid ſpiritum continere. Illuſtrati
Iſai. & Dauid.*
19 *Subtilitas humani opificij, ex qua Iob commouet diuinam
miſericordiam. Adami hiſtoria per allegoriam ad Iob re-
lata.*
20 *Deus creauit hominem, vt haberet cui benefaceret.
Athenienſis Mineruæ effigies.*

13 His iam poſitis, totius ſententiæ uis, ſenſusq. mirabi-
Amb. ſuper lis colligendus, premendusque eſt paulo diligen-
Pſal. 118. tius. Primùm igitur ſignificari diximus hominis creatio-
nem, quaſi cũ quadã creatoris moleſtia, & laſſitudine la-
borãdi: ſic quoq. docuit Ambr. Pſ. 118. [Specialis, *inquit*,
quidã Dei acceſſit hortatus, vt tanquã laborantis Dei in
huius munere creaturæ ſignificaretur operatus. Deus qui-
dẽ expers laboris eſt, ſed tamẽ ſcripturæ uerba, quid aliud
niſi ſtudioſã, tui ob gratiã, operationẽ eius oſtendũt? Er-
go ſi Deus maiore quodam ſtudio te creauit, cur ipſe tui
ſtudium derelinquis; Si Deus in te laborauit, qui labo-
rare non nouit, cur ipſe fugitans ſis laboris; Igitur argu-
mento ab operis labore, nititur Iob Deũ adducere ad mi-
ſericordiam: rurſus Ambr. eo loco pulchra quædã, & ad
Iobi mentem, [Opus tuũ Domine, ne deſeras, non derc-
linquas. Te auctore conuenio, te teneo cõditorem, aliena
præſidia non quæro In adiumentum accingere, qui accin- Gen. 1. 3. & deinceps, &
ctus es, vt creares, operam igitur, & impenſam ne perdat Pſal. 32. 6.
Deus, contendit Iob, Sanè cùm cætera ſolo verbo condi- Gen. 1. 26.
derit, ſanè hominis creationem dixit ipſe, & fecit idem; Hominis
dicere enim in hanc rem nunc poſſumus, quod de re qua- creatio, la-
piam laborioſa atq. difficili vulgò dici ſolet, *mandad y ha-* borioſa.
zeldo vos, næ tu ſeruos nactus ſis induſtrios, ſi quod iubes,
ipſe feceris? non aliter in homine moderando, & regendo
laborare, efficereq. ad illum pertinet, cũ tamè vel verbo
res cæteras condiderit, & moderetur: ſicut de Chriſto Ie-
ſu Dei filio Paulus dixit, ad Hebræos 1. Portans omnia Heb. 1. 3.
verbo virtutis ſuæ. Græce, agens, & moderans, fortè tan-
quam habenis & fræno; vt dicitur homo equum agere,
quod etiam moderari, & regere eſt: quo etiam verbo di- 2. Pet. 1. 21.
xit Petrus 2 c. 1. Spiritu ſancto inſpirati (acti, gubernati,
impulſi potiùs deducti arbitratu diuino] Loquuti ſancti
Dei homines. Alijs namq. rebus habenas laxat, calcariaq.
addit, alias ſponte ad curſum incitatas adductis habenis Chryſoſt.
continet, Chryſ. explicat: Gubernans, quæ cadunt, con-
tinet. Non eſt enim, *inquit*, minùs continere, quàm mundũ
feciſſe. Sed & ſi mirabile aliquid oportet dicere, eſt etiã
maius. Rurſus explicat: Continere ne recedant, & inter ſe Portare, ad
diſſidentia coniungere. Deinde etiam verbum portãdi ad facilitatẽ o-
facilitatem pertinere, docet metaphora ſumpta ab his, peris referri
qui digito ſolummodo aliquid mouent, & efficiũt, vt cir-
cumferatur: tũ præterea ſignificatur id fieri citra laborẽ,
cũ ait verbo; propriè, ex Syriaco. Continet vniuerſum vi Syriaca le-
verbi ſui: vides facile à Deo vniuerſum creari, cõſeruari, ctio.
gubernari, & quoquò velit agi, & commoueri, atq. intra
limites certos, officiũque contineri? Cùm verò ad res hu-
manas ventum eſt, ſubiunxit Paulus: Purgationẽ pecca- Heb. 1. 3.
torum faciens vide faciendi laborem, atq. moleſtiã: id quod
Syriacum exemplar exprimit clariùs, Ipſe per ſeſe, fecit
purgationem peccatorũ. q. d. ſuo ipſe labore, non alterius
labore, & opera vſus, faciens purgationem peccatorum,
videlicet, dum fit ipſe tanquam purgamentum mundi,
atque catharma, factus videlicet pro nobis peccatum, & Gal. 3. 13.
maledictum.

Sed vt ad fingendi ea luto laborem redeamus, cùm fi- 14
gulinas operas laborioſiſſimas eſſe probè noſſet, ſui po- Figulinum
puli ingemiſcentis propter opera luti & lateris, cõmiſe- opus, labo-
ratione tactus eſt Deus Exo 2. Aſcendit enim clamor eo- rioſum.
rum ad Deum ab operibus; & reſpexit Dñs filios Iſrael, Exo. 2. 23.
& * cognouit eos, videlicet non ſolum agnouit clamãtes, * Reconoció
ſed etiam ingentem figulinarum operarum laborem. la gẽte, y el trabajo del officio.

Sed ne argumenti huius conſequentiam, quo nititur
Iob probare, ad Deum creatorem pertinere, opus ſuum
cum labore & induſtria factum minimè perdere; ſed po- 15
tiùs continere, atque tueri, negare quis poſſit; argumen- Qualis ſit
tationem in modo, & figura conſtituamus; ſub illa vide- argumenti,
licet figura, & allegoria hederæ Ionæ prophetæ: fælicem quod conſi-
igitur Iobi ſtatum collocemus in illa hederæ lætiſſima vi- cit, cõſequen-
riditate; firmam Iobi valetudinem compara cũ faculta- tio.
te germinandi; atque creſcendi; liberos, famulos, fami- Iobi argu-
liamque vniuerſam cum folijs, germinibusque recenti- mentum in
bus: deinde conſiderare etiam in areſcente hedera licebit modo & fi-
hominem marceſcentem, ſquallidum, exeſum vermibus; gura.
filijs & famulis, omnique honore ſpoliatum; vehemen- Ion. 4. 6.
tiſſimi illius venti inclementia perflantis à regione deſer- Ionę hede-
ti, vrentis, calidi, infeſtiſſimi rebus omnibus, concuſſum; ra allegori-
ſauiente etiam deſuper à Domino igne, æſtuque cæleſti, cè ad Iob
ſic enim ſcriptum eſt: Parauit Dñs vermem aſcenſu di- relata.
luculi, & percuſſit hederã, & exaruit, & præcepit Domi-
nus vento calido, & vrenti, &c. hac ſanè repentina rerũ,
hederæque commutatione grauiſſimè affectus eſt Ionas, Verſ. 7.
& mortifero quodam mœrore, atq. animi ægritudine cor-
reptus, vſque ad mortem: ergo ad hominem indignabun- Iobi argu-
dum huiuſmodi argumentum cõficit Deus, quod ſtatim menta effica-
in ipſum Deũ ex perſona Iobi retorquemibus; Tu doles ci Ionã re-
ſuper hederã; in qua non laboraſti (ecce laborioſum illud torquet Deus.
manuum opus) neque feciſti vt creſceret (faciendi verbũ Verſ. 10.
nunc iterum laborem affert; tuo labore rigandi, & exco-
lendi non cœpit illa incrementũ vllum) quæ ſub vna no-
cte nata

cte nata eſt, & ſub vna nocte perijt (id eſt, non valde diuturna illius familiaritas, & conſpectus, & conſuetudo te commouere poteſt ſequitur deinde concluſio.) Et ego nõ

Verſ. 11.

parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua ſunt plus quam centum viginti millia hominum? q. d. multò maiori mihi iure dolendum fuerit de hominis interitu, quem velut arborem, ſcil. plantaui, excolui his ipſis manibus.

16

Deus Iobi argumento & eadem poſt ea vſus aduerſus Ionam.

Iob 29. 4.

Iob 7. 18.

Iſa. 64. 8.

Et certè videtur Deus hoc argumento vſus, quod efficaciſſimum quondam ſibi viſum fuiſſet ad comprimendam vel duriſſimi pectoris indignationem aduerſus hominum genus, cùm illud ſibi à Iobo proponeretur; In me faciendo laboraſti: tua induſtria, & manuum labore, excolendiq. ſolicitudine incrementa accepiſti, feciſti enim vt creſcerem modis omnibus; tua familiaritate, & cõſuetudine vſus ſum, quando mecum eras ſecretò in tabernaculo meo, idque diutiſſime; & mihi tandem nõ parces? itane me præcipitabis? areſcere, conſumi, corrodi, putreſcere patieris? itane mihi paras vermes aſcenſu diluculi, cùm viſitas me diluculo, & ſubitò me probas; repenteq. præcipitas? Huius argumenti vim, atque vſum obſeruarunt deinde Prophetæ ad Deum placandũ, Iſaiæ 64. Nũc Domine pater noſter es tu; nos verò lutũ; & fictor noſter tu, & opera manuũ tuarũ oẽs nos; ne iraſcaris Dñe ſatis, & ne vltra memineris iniquitatis noſtrę. Ecce reſpice, po-

Sap. 11. 24.

pulus tuus omnes nos: & Sap. 11. Miſereris omniũ, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominũ propter pœnitentiã, diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorũ,

Iſai. 64. 4.

To lo ſuffrirê y ſoſtenirê, pues yo lo hize.

quæ feciſti. Quare hac tandem ratione, & argumento, quaſi reuinctus Deus ait Iſai. 46. Ego * feci, ego feram.

Secundo amplificatur vis, & acrimonia ſententiæ ex illo verbo Plaſmandi, propter ſtudium, & amorem, quem indicat in artifice faciente, & quem ſupra adductus Ambroſ. ſapienter obſeruauit; Qui ſic cum homine expoſtulat: Si Deus maiori quodam ſtudio te creauit, cur ipſe tui

17

Plaſmare ſtudium, & amorẽ affert.

Amb. ſupra

Baſilius.

Theodor.

Manus Dei quid.

Ariſt. lib. 9. Ethi. ca. 7.

Beneficia plus diligit, qui contulit, quàm qui accipit. Propriũ opus quiſque diligit magis, quã artifex à ſuo opere amatur.

ſtudiũ dereliquis? Hæc igitur manuum operationem ad creatoris charitatem pertinere, Baſilius quoque, & Theodor. illo Pſalmi loco docuerint; intelligunt enim per manus, affectum; atque adeò cùm vtramque Deus manum adhibuit, totum etiã ſuum affectum in hominis creationem videtur contuliſſe: nam cùm fixiſſet in homine cor ſuum, eò manus quoque contulit: atque is amor ex labore illo faciendo creſcit, vt enim Philoſophus docuit 9. Ethic. Quę cum labore facta ſunt, magis diligunt oẽs, beneficiũ aũt accipere, ſine labore eſſe cõſtat, cõferre verò beneficiũ, eſt difficile: inde fit, vt beneficia qui cõtulit, amet poſita in eo, cui præſtita ſunt; ipſe vero, qui accipit, frequenter ſua ipſius bona contemnat: docet prętereà idem Philoſophus: Quoniã vnuſquiſq. propriũ opus amat, fit conſequens vt ipſe artifex multò ardẽtiùs amet ſuũ opificiũ, quàm ab ipſo opere amaretur, ſi opus eſſet ſenſus, & intelligentię particeps: adde & ex eodem Philoſopho naturale eſſe: [Vt ſicut in mutuis illi qui debent, eos non eſſe volunt, quibus debent: qui verò mutuarunt, de ſalute debitorum curã etiã habent. Sic ſanè & qui beneficiũ contulerunt, volunt illos eſſe quibus contulerunt: at in hominis creatione, nõ ſolũ quibuſdã Deus hominẽ beneficijs afficit, ſed totus ipſe homo, quidquid eſt, Dei opus

Sap. 10. 25. & 11. 25.

Sap. 10. 25.

Studio, & ſedulitate in cõdendo homine.

atque beneficium eſt: quare dum homo in ſua conditione beneficium dicitur accepiſſe à Deo, nõ aliud, quàm ſe ipſum totũ in circuitu accepit; nõ poteſt igitur Deus odiſſe ea, quę ſunt, & quę ille fecit, cùm quidquid ſint, Dei opus, & beneficiũ ſint: perinde enim apud Sapientem eſt, diligere ea quę ſunt, ac nihil odiſſe eorum quę fecit. Hoc in faciẽdo homine ſtudium, operam, & ſedulitatẽ celebrat

Pſ. 138. 14.

Hieron.

Bordado, y matizado como obra de imaginería.

Inferiora terræ, quæ, vid. ſupra c. 1. ver. 25. num. 50.

Dauid Pſal. 138. Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto (id eſt, oſſa mea, quæ aptiſſima neruorũ concinnitate, omniũque partiũ, carnis, cutis, facultatumque aliarum conſtitutione ornaſti, & compoſuiſti: ideò ſubiungit ſtatim) Et ſubſtãtia mea in inferioribus terræ. Hieronymus iuxta Heb. * imaginatus in nouiſſimis terrę; quaſi acupictus in recondita, & ab omnium conſpectu abſcondita naturę officina, id eſt, in materno aluo; nam hęc appellat Inferiora terrę, vt aliquando diximus.

18

Manus Dei, diuina charitas.

Sed tamen in ipſis Dei manibus, quibus homo formatus eſt, videtur ea creatoris charitas relucere & ardere: nã cùm, vt ſuperiùs diximus, liceat per manus intelligere Dei verbum, atque præceptum, ſuę voluntatis, & amoris indicem; tum etiam ſpiraculum vitæ, id eſt ardentem illum ſpiritum, & flatum ex inflammato pectore emiſſum (his enim duobus verbo, & ſpiraculo conſtitit hominis creatio, & vita) certè perinde erit dicere: *Manus tuæ fecerunt me*: ac ſi diceret, ſumma charitate, & ſtudio accenſus mẽ creaſti. Pro huius verò elucidatione obſeruandũ eſt,

Gen. 2. 7.

Deũ ſua bonitate impulſum omnia creaſſe.

Pſal. 32. 6.

Pſ. 103. 30.

Spirans Dei vnificans cuncta.

ſua bonitate, & bene de ſuis creaturis merendi ſtudio impulſum Deum creaſſe omnia, & oris ſui ſpiritu illis vitã, ſubſtantiamque præſtitiſſe; quare cùm emittit ſpiritum, creãtur omnia, terręq. facies innouatur: cum igitur benefacit creaturis, reſpirat Deus, & trahit ſpiritum aperto ore: coniungit enim cum noſtro bono ſuam reſpirationem; quod perinde illi per iucundum eſt, ac creaturis neceſſarium, & vtile: cùm verò Deus hominem creauit, inſufflo in illius faciẽ ſuo illo ſpiraculo viuifico, ſe profectò recreaſſe viſus eſt: reſpirauit enim tũc, & acquieuit: quare licèt illa Dei reſpiratio, quaſi laborẽ afferat & laſſitudinem, vt quæ coniuncta ſit cum operandi labore illo, quem ſupra diximus, tamẽ quia in hominis bonũ cedit, non tam labor, & moleſtia; quam recreatio quædam, &

Gen. 2. 2.

Deus quia oẽ bonitate benefacit.

Exo. 34. 6.

Nu. 14. 18.

Pſ. 102. 9.

laboris, operiſque relaxatio cenſenda eſt. Neque id alienum eſt à Dei naturã, nam non rarò dicitur Deus longanimis ac patiens, quod in Hebræo eſt, (ארך אפים) id eſt, magnus latuſque naribus, quę à natura datur, vt magnã ſpiritus copiam inſpirantes, & exſpirantes, cordi calido & æſtuanti ſubueniſse commodè poſſint: illum autem Dei præcordiorum, pectoriſque ardorem nõ ſolùm ea latitudine narium colligere licet, ſed ex illuſtri etiam Iſaię 63.

אפים

ארך

Vide Galẽ. l. 6. de vſu par. c. 11. et lib. 11. c. 12.

Iſa. 34. 15.

Galen.

teſtimonio; Vbi eſt multitudo viſcerũ tuorũ, & miſerationũ tuarũ? ſuper me continuerunt ſe? viſcera autẽ nunc pecti cum Galeno medici, cor, pulmones, præcordia, vitalia omnia comprehendunt, quæ ſedes affectuum, & miſericordiæ præſertim, ſunt; magnum igitur pectus, lataque præcordia cum corde quodam æſtuante, & ardente coniuncta ſunt, cui neceſſe ſit recreationis, & refrigerationis gratia, non ſolùm magna copia reciproci ſpiritus, ſed etiam magna frequentia reſpirationis: cũ autẽ reſpirat Deus, emittitq. ſpiritum, ingentia homini bona cõfert: ſiquidẽ igitur & aſſiduè homini benefacere, naturale Deo eſt: iucundum etiã perinde atq. viuentibus reſpirare. At è contrario, ſi Deus cohibeat ſpiritum, &

Deus reſpirãs, beneficia committit. bus.

intermittat reſpirationem, ad ſtatim profectò in nihilum cuncta, quæ non niſi beneficio, & munere ſpiritus illius conſiſtebant, & ſuſtinebãtur. Hinc illud eſt; Auferes ſpiritum tuũ, & deficient, & in puluerẽ ſuũ reuertẽtur. Spi-

Deũ cohibere ſpiritũ eo malum.

ritus enim, quo creaturę viuunt, nomen habet ex ſua cauſa efficiente & inſpirante; dicitur etiam ſpiritus Dei, &

Iſaię 53. Non in ſempiternũ litigabo, neq. vſq. ad finem iraſcar, quia ſpiritus à facie mea egredietur (id eſt, abibit, diſcedet, nõ cõparebit in meo ore ſpiritus viuificãs res inferiores; id eſt, non inſpirabo) & flatus ego faciam; id eſt, meo ſpiritu ſuſtineo, atque viuifico res omnes, vitam, & ſpiritum habentes. q. d. Ego occidã, & ego viuere faciam;

Deut. 32. 39.

Iob 34. 14. 15.

Iſa. 63. 15.

eum quo ſacit illud Iob. 34. Si direxerit ad eũ cor ſuum (indignantis eſt aduerſus aliquem) Spiritũ illius & flatum ad ſe trahet; id eſt, non emittet ſpiritum, non reſpirabit, cohibebit pectore animam) deficiet omnis caro ſimul, & homo in cinerem reuertetur: hoc itaq. põſito, feſe eadem eſt Iobi querimonia, atque ſententia, quę Iſaiæ Vbi eſt multitudo viſcerum tuorum? ſuper me continuerunt ſe? cum me ſpiritu tuo feceris in animam viuentem, & quaſi reſpiraſ cum ſumma animi iucunditate, iucundiſſimam mihi vitã contuleris, nunc continere vis animam, & intercludere ſpiritum tuum, vt ſpirituſ ego & vita intercludar? certè id facere non poteris ſine ingenti pectoris dolore & æſtu: nam intercluſa reſpiratione cor & præcordia natura ſua ardentia exurentur: ſic ſanè cum iſte Gen. 6. ſcribitur; cum enim deleturus eſſet hominem, quem formauerat de facie terrę, dicitur Deus. Tactus dolore cordis quaſi ex inflammatione & ardore proueniente.

Gen. 6. 6.

19

Subtilitas in opificio, terræ natio-mundo conmiſeratio-nis.

Tertio, ex operis arte, & ſingulari ſubtilitate, creſcit vis, & acrimonia interrogationis; nã ſi nõ propter aliud, at certe propter mirificam ſubtiliſſimi operis, ſtructurãque artificij rationẽ, videbatur homo immortalitate dignus. Sic ſanè cùm aliarum rerum productionem cauſis inferioribus demandaſſet Deus, videlicet arbores, & beſtias terræ: quaſi res minoris artis, Dixit enim Deus; Producat terra herba, & lignum, & animam viuentẽ, Piſces verò & aues, aquæ, cum dixit; Producant aquæ reptile, &

Gen. 1. 11. 24.

Verſ. 20.

volatile: at hominis formationem ſuis ipſe obijt manibus, inſtar perfectiſſimi pictoris, qui, quod vocant, campum, arbores, beſtias inexercitatis ſuis rudiũ picturæ tyronibus permittere ſolet, ſed os, vultumque imaginis atque

que reliquas nudi corporis partes, quod ſumma induſtria & arte depingũt, ſuis ipſe manibus elaborat: ita Iob ait: Manus tuæ fecerunt me: quod ſumma arte a te elaboratũ eſt, proptereaq. immortalitatem poſtulare videbatur, tam ſubito deles, atque deſtruis? tum etiam, quod in primo homine ſubtiliſſime, aptiſſimeque a te diſpoſitũ eſt, in me infectum eſſe vis; atque perturbarum? illum enim Regem conſtituiſti, Vt præeſſet cunctis; ſobolis permiſſione crexiſti; Creſcite, & multiplicamini; bonis omnib. cumulaſti: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius; at in me, mearumq. rerum perturbatione incredibili videri profectò licet, hominem è tanta fœlicitate repentè præcipitatum; eiectũ e paradiſo voluptatis; conſidentem è regione illius, & quaſi extra muros ſuæ ciuitatis iacentem in ſterquilinio, & terra obſita ſpinis, atq. tribulis; affectum morbis grauiſſimis, & iam ad mortem certiſſimam deſtinatũ, nudum, ipſis etiam brutis animantibus inuiſum; cũ me igitur tam ſtudioſe proſequutus fueris bonis omnibus ſtatim a mea creatione, cùm mihi ſubieceris oues, & boues, atque imperium tradideris longè auguſtiſſimum, nullius tui præcepti, vel incuria, vel tranſgreſſione me innocentem plectis, exulare cogis, & comminata morte in incredibilium ærumnarum baratrum agis præcipitem.

Caſus, & æruma Adami, ad Iobi calamitate, per quand allegoriam, accommodato.

Gen. 1. 26. Verſ. 28. Pſal. 8. 7. Gene. 3. 23. Iob 2. 8. Pſal. 8. 7.

10 Tandem huius ſententiæ vis creſcere poſſet ex conſideratione finis, quem ſibi propoſuit Deus in creando homine; nam vt argute diſſerit Gregorius Nyſſenus de hominis opificio, creauit Deus hominem, vt haberet cui faceret bene, & de quo aſſiduis muneribus præclarè mereretur: tum etiam ex ratione imaginis diuinę quæ inſculpta eſt in homine tam ſubtili artificio, vt pereunte homine, diuina etiam imago diſſoluatur; inſtar illius Athenienſis Mineruæ, in cuius medio clypeo ſuam ipſius imaginem conſtituit Phidias tanta arte, vt non priùs Phidiã, quàm Mineruam deſtrueres. Sed ne longior huius loci commentarius, ad præclara multa contendentes nos remoretur, hic non vlterius hærendum.

Qua ratio creandi hominis moſtrationis. Greg. Nyſſ. Deus creauit hominẽ, vt haberet cui benefaceret. Gen. 1. 27. Athenienſis Minerua effigies.

IX. Memento, quæſo, quòd ſicut lutum feceris me, & in puluere reduces me.

1 *Beneficium creationis. Memoria beneficij collati iucundior, quam recepti.*
2 *Deus nobl. vſ..., in malum; Recordari in bonum.*
3 *Quis is limus, ex quo formatus homo eſt.*
4 *Humani corpus formatum eſſe ex puluere, & aqua temperatis. Varia Patrum teſtimonia. Caeci nati illuminatio, ſimilis primæ hominis conditioni.*
5 *Suauitas humani corporis opificij. Illuſtratur Iſaias. Quid vaſa Samia.*
6 *Fragilitas humani figmenti. Lutum, quod vile, & immundum.*
7 *Deus figulus, aut ſtatuarius aliarum etiam rerum præter hominem. Membra humani corporis figmenta. Illuſtratur Zacharias.*
8 *Mors hominis conſumpto humido. Pulcis ſymbolum ſiccitatis. Quomodo homo pulueri ſimilis.*

5 Iterum beneficium creationis reuocat in memoriam; confirmatque ſe Dei opus eſſe firmo quodam argumento, ne diſſimulare vlla ratione Deus velle videatur, ſe illius eſſe auctorẽ. Ego, inquit, lutum ſum; ergo meipſum egomet fingere, aut formare non potui; lutum enim figulo, & formatore indiget; iuxta id Iſ. 45. Numquid dicet lutum figulo ſuo: Quid facis, & opus tuum, abſque manibus eſt? id eſt, vt quidam explicant; Minimè dicere poterit, Ego ſine manibus formatum euaſi, neq. tua opera & arte indigui: ergo, inquit, Si tuam operã, & impenſam in me condẽdo oblitus es, certe meminiſſe debes me lutum eſſe, neque alterius, quam tuis manibus effingi, & formari potuiſſe. Tum etiam vt Deo flagellanti occurrat iucundiſſima memoria beneficij priſtini: licèt enim beneficij meminiſſe debet qui accepit, obliuiſci qui contulit, tamen ſapienter Ariſt. docuit multò iucũdiorem exiſtere beneficij memoriam conferenti, quàm accipienti; ſicut memoria boni honeſti multò iucundior eſt, quàm acceptæ quondam vtilitatis; conferre autem beneficium honeſtum eſt; accipere, vtile: hoc cùm probè noſſent ſanctiſſimi viri, ea deprecandi, & Deum placandi formula, & conceptis verbis vtuntur; Recordare Domine, &c. Rem expreſſam in Exodo videas cap. 32. Cùm enim ad diuinam indignationem mitigandam ſic deprecaretur Moyſes; [Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael:] ſubiungitur deinceps, [Placatus Dominus eſt, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.]

Beneficium creationis. Iſa. 45. 9. Iucundiſſima, memoria beneficij collati. Ari. 7. Eth. cap. 7. Formula Deum placandi.

Exo. 32. 13. Deut. 9. 27. Iſa. 13. 19. Thre. 3. 18. & cap. 5. Exo. 32. 13.

2 *Memento quæſo* Poſt longam obliuionem recordare tandem. Tunc dicitur obliuiſci Deus, cùm hominem permittit ærumnis, & morbis vexandum; tunc vero meminiſſe, cùm eripit & ſubleuat; quaſi meminiſſe Deus, quæ illius benignitas eſt, minime poſſit, quin ſtatim homini propitius faueat: Pſalm. 9. Quoniam non in finem (non perpetuò) obliuio erit pauperis; patientia pauperum non peribit in finem; quaſi precetur, vt meminerit aliquando Deus; ſic diuinæ recordationi, & memoriæ rerum mortalium tribuuntur accepta beneficia. 1. Reg. 1. Recordatus eſt Dominus Annæ, & cõcepit; exempla alia multa paſſim occurrunt.

Quando dicatur Deus obliuiſci; quando recordari. Pſal. 9. 19. 1. Reg. 1. 19.

3 *Sicut lutum feceris me*; hinc videtur ſumpſiſſe vulgatus interpres quod Geneſ. 2. dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ; nam limus eſt lutum, aut cœnũ mollius; eo autem loco in Hebræo, & Septuaginta tantum eſt: Formauit Deus hominem puluerem de terra; quam etiam lectionem Auguſtinus retinet 6. & 7. de Geneſ. ad litteram cap. 1. quanquam 2. de Geneſ. contra Manichæum, limum illum agnoſcat, & legat Finxit Deus hominem de limo terræ. Tertulianus libro de reſurrectione carnis; Limum de terra. Irenæus libro quinto cap. 14. Limum de terra accipiens Dominus plaſmauit hominem; ſapienter redditus eſt limus; nam indicatur illo Geneſ. loco formatum fuiſſe hominem de puluere temperato; & permiſſo aqua, ea quibus fit lutum: poſtquam enim ſcripſit Moyſes; Fons aſcendebat irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ; cõtinuo adiunxit, Formauit igitur Deus hominem de limo terræ: ſiue enim fons ille vere fuerit è terra ſcaturiens, atque exundans, ſiue vapores excitati è terra, aut leuiores nubeculæ in nocturnum rorem cõcreſcentes, quibus terra perfunderetur, ex terra certè madefacta Deus finxit hominem, quod ergo non omnino claris diſertiſque verbis in Geneſ. dictum eſt, apertè, & explicatè docet Iob. Et cum ad creationis opus manifeſtè reſpexerit Chriſtus, cùm Cæcum natum illuminauit, vt ex Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Ambr. ſuperiùs adduximus, fit conſequens, vt lutum ex ſputo, & terra, referat lutum illud primum, ex puluere, & aqua temperatis.

Geneſ. 2. 3. LXX. Auguſt. Tertul. Irenæus.

4 Sed quidem res hæc non omnino certa videbitur alicui; & quidem Toletus Cardinalis in annotatione 7. ad cap. 9 Ioan. ſcribit, huic luto, id eſt terræ, & aquæ commixtioni, repugnare vocabulum Hebræum (*Ghephar*) עפר quod puluerem ſignificat, & inde verbum (*Ghiphar*) עפר id eſt, puluerem ſpargi; cum quo lectio Hebraica, & Græca conſentit. Ergo exiſtimat totum hominem dici, vt lutum, quia ex corpore, & anima conficitur; ſicut lutum ex aqua & terra; at materiam, ex qua homo fit, eſſe terram, non lutum: quare & ad hunc locum noſtrum, & ad ſimiles alios, in quibus cum luto comparamur, reſponderi poſſet, integrum hominem luto eſſe ſimilem, at corpus, & materiam ſuli terræ. Verùm lutum ad corpus ſolum referri debere, vox illa limus non obſcurè oſtendit; limus enim, non eſt ſola terra; terra autem eſt præcipua, & abundantior pars limi, & luti; ideò limus, nunc puluis, nunc terra dicitur. Sic Auguſtinus 7. de Geneſ. ad Lit. [Corporis materia, hoc eſt humida quædam terra, quæ in carnis vertatur qualitatem.] Sic quoque Chryſoſtom. Homil. 56. in Ioan. dixit lutum, quod ex aqua, aut ſaliua fit; ne lutum pro ſicco puluere accipias. Athanaſ. in Regula de virgin. ſeruanda. Sic legit locum illum Geneſ. Finxit Deus hominem, lutum de terra. Baſil. Homil. 11. Hexa. Cùm verbum Formandi, aut plaſmandi ad corpus refert, ait; [Congruè ad externum ſiue lutum plaſmatio, aut figmentum refertur; & Nyſſen 2. orat. 2. Formare congruit luto. Quamobrem formata eſt caro.] Sic Nazianz. oratione 51. corpus appellat Lutum, qua ratione ab anima ſecernitur; ſunt huiuſmodi ſexcenta, quæ ex patribus poſſent cogeri. Sed, illud in præſentiarum addendum, hanc limi expoſitionem, id eſt commixtionem ex aqua, & puluere conſtitui à Theologis tanquam indubitatam: cum D. Thom. 1. par. quæſt. 91. atque illam varijs rationibus confirmant, quas dilucidè, æquè ac breuiter explicat noſter Greg. de Valentia in ſuis Theologicis diſputationibus, ſed de voce Græca, atque de re tota iterum verſ. 10.

Tole. Card. Auguſt. Chryſoſt. Athanaſ. Baſil. Nyſſen. Nazianz. D. Thom. Gregor. de Valentia.

Rem

Rem hanc, primamque ex luto, & limo hominis originem ſæpè reſpicit Scriptura, vſurpatque ſermo ſacer, cùm Deū vocat figulū, nos verò lutum, aut vaſa teſtea: cū quo etiam congruit illud formandi verbum Geneſ. 2. quod in fonte eſt (*Iaſſar*) quod eſt formare, fingere, aut aliquid efficere opere figlino: huius rei meminerunt Iſa. cap. 45. & 64. Ieremiæ 18. Paulus Rom. 9.

Gen. 2. 7. Eccl. 33. 13. Iſa. 29. 16. & 45. 11. Iere. 18. 6. Rom. 9. 21.

5 Ex hoc verò luto, & figlino opere, poteſt Iob rurſum quaſi admonere Deum, admirandæ illius ſubtilitatis in formando humano corpore; nam cùm quædam ex ſola terra produxerit, arbores, & beſtias; quædā ex ſola aqua, vt piſces, & aues; hominem, qui ſumma quædam eſt reliquorum animantium, ex terra & aqua temperatis produxit. Facit etiam ad hanc artificij ſubtilitatem, quod Philo ſcribit: [Non ex quauis terræ parte ſumpta humo, videtur Deus hàc humana ſpecie ſtatuam formare voluiſſe, ſed ſelecta vndequaque optima, ex pura materia puriſſimum excolaſſe accuratè, quod maximè ad hoc opus aptum erat;] tum etiam illud, quod a Cypriano, & Auguſt. traditur his ferè verbis; Hebraicum Adam in Latino interpretatur, caro facta; eò quòd ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, ſicut ſcriptum eſt, [Palmo menſus ſum cælum. & pugno comprehendi terram, & formaui hominem ex omni limo terræ.] Vel quidem poterit admonere eundem prouidentiæ, & curæ, quam luteum vas caducū, & fragile ſuo iure à ſuo auctore & figulo poſtulare poteſt: in quam rem eſt ille Iſai. locus cap. 45. atque ea ratione congruentiſſimus cū noſtro inſtituto, quod de populi ærumnis a Deo non niſi paterna beneuolentia immiſſis, & procuratis, ab homine verò patienter tolerandis totus ſit. Væ qui contradicit factori ſuo: (dixi non ſemel illud contradicendi verbum forenſe, &, vt ita dicam controuerſiarum eſſe; deteſtatur itaq. homuncionis audaciam, & temeritatem aduerſus ſuum conditorem) Teſta de Samijs terræ; quamuis enim ea tenuiſſimo luto ſumma arte, & induſtria elaboratū ſit, luteum tamen vas eſt. Fortè enim ad vaſa Samia, quæ aliquando precioſiſſima, & laudatiſſima fuerūt, reſpicit noſter interpres: de huiuſmodi enim figlino opere ſcribens Plin lib. 35. cap. 12. ait: Inter vaſa terrena, Samia in eſculentis laudati: hæc ex creta in Samo Thraciæ inſula egregiè fabricabantur, & propter tenuitatem frangebantur multò quàm alia faciliùs, vti illud indicat Plaut.

Philip. de opif. Cyprian. de mont. Sion, & Sina. contra Iuda. Aug. tra. 9. 10 in Ioan. Iſa. 40. 12. ſecundū, vt legit Cypri. Iſa. 45. 9. LXX. Vaſa Samia. Pli. 35. 12. Plau. in Bacchid.

Scis tu, vt confringi vas citò Samium ſolet?

Cum quo facere poteſt lectio Septuag. Quid melius feci, quàm lutū figuli? Cyril. & Procop. legunt * faciens meliorem, compoſui lutum. Sed quoniam in Hebr. tantùm eſt. Teſta de teſtis terræ: profectò videtur interpres Samium, non tam pro precioſo vaſe, ſed pro viliſſimo quocumque accepiſſe, vt Samium appellatiuum nomen ſit, non proprium. Sic enim Nonius Marcellus Samium pro teſta ſumit ex auctoritate Lucil. Satyr. 14.

** Al. meior de' teſt. de barro. Procopius. Cyril. Non. Marcel. Luci. Sat. 14.*

Et non pauper vti Samio, terreq; catino.

Et Plaut.

Plaut. in Stich.

Batiolis bibunt; nos noſtro Samiolo poterio.
Tamen vincimus.

Ait igitur: Teſta de teſtis, aut Samijs, nihil peculiarius habens, quàm aliæ teſtæ: addit vero Iſai. Numquid dicet lutum figulo ſuo, Quid facis? q.d. Itane fictile vas figuli artem vituperet, & figulum accuſet, contemnenſq. dicat; Qualem mihi formam induciſ? (nam rudis, & impolita figura ſatis oſtendit me nullius boni artificis, ſed inepti cuiuſpiam compactum manibus;) & opus tuum abſque manibus eſt, id eſt, rude ac impolitum me efficis, vt ſine manibus factum videar, vel ſine anſis, & ſolito ornatu vaſorum; ærumnis videlicet affectus populus, diuinā prouidentiam criminabitur? Væ qui dicit patri, Quid generas? & matri, Quid parturis) idem, videlicet eſt eſſe factorem, aut fictorem & formatorem luti, ac eſſe parētem (Hæc dicit Dominus ſanctus Iſrael, plaſtes eius; Ventura interrogate me) Ironicos accipe, veſtrum ſcilicet eſt, me de meo officio commonere, & quid de meo opere ſtatuendum à me ſit, interrogare; [Super filios meos, & ſuper opus manuum mearum mandate mihi.] q.d. ſatis per ſe mihi curæ ſunt opera manuum mearum.

Iſa. 45. 9. Verſ. 10. Verſ. 11.

6 Præterea hoc dum dicit Iob, poterit etiam admonere Deum ſuæ imbecillitatis, quæ tot tamque grauea ictua tolerare minimè poſſit, quin penitus conteratur. Leniùs igitur, atque benigniùs ſecum agendum. Pſal. 102. [Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe, quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrū; recordatus eſt, quoniam puluis ſumus.] q. d. diſſimulat certè, & conniuet Deus ad pleraque peccata propter pœnitentiam, neque miratur, vt q. è nouerit fragilem, leue, luteam noſtram, immundamque originem: id enim lutum ſignificat, quod leue, vile, atque immundum eſt; vt ille dicit.

Luti homi- nis imbecil- litas. Pſ. 102. 14.

Lutū, vile, & immundum.

** Neque periurior, neque peior alter vſquam eſt gentium,*
Quam herus meus eſt, neque tam luteus, neque tam caenoſus.

Plau. in Pænulo.

7 Sed obſeruandum eſt, cùm Deus dicitur Figulus formans è luto hominem, perinde eſſe, ac ſi diceretur, Statuarius; nam cum homo dicitur vas luteum, non eſt intelligendum eſſe vas ad aquam, vel vinum infundēdum, ſed eſſe rem, aut artificium luteum (*vna pieça de barro*) cuiuſmodi etiam eſt ſtatua lutea. Quare quod dictum eſt de Agro figuli empto in ſepulturam peregrinorum triginta argenteis, quibus Chriſtus Dominus venditus fuerat Zach. 11. [Appenderunt mercedē meam triginta argenteos, & dixit Dominus ad me, Proijce illos ad ſtatuariū:] qui idem eſt eo loco, qui figulus; non qui ex ære ſtatuas conflat; ſed qui ex luto; hunc inquam locū de Deo ipſo Hierony. atque Rupertus interpretantur; id eſt, Proijce argenteos in domo figuli, id eſt in templo Dei, qui eſt figulus & ſtatuarius, formās ex luto hominem: ille enim, qui te finxit, qui tui animi & corporis dignitatē, & pretium probè nouit, iudicabit indigniſſimū eſſe, tam vili re pretio diuendi: eadem etiam tranſlationis ratione hominis membra dicuntur Figmenta, (ea luto videlicet; vt infra, cap. 17. Membra mea) Hebræ. Figmenta mea in nihilum redacta ſunt Pſal. 32 Qui finxit ſingillatim corda eorum, & ab operis perfectiſſimi creatione, aliarum etiā rerum dicitur Deus figulus, aut fictor, aut plaſtes, ab eadem radice. *Iaſſar*, Amos. 7. [Fictor locuſtæ Pſal. 94. Siccam manus eius formauerunt, & Pſal. 103. Draco iſte, quem formaſti, & Pſal. 138. Dies formabuntur.]

Cur Deus dicatur figulus, aut ſtatuarius. Matth. 27. 7. 10. Zach. 11. 13. Hiero. Rubert. Mēbra humani corporis, figmenta. Iob 17. 7. Pſ. 32. 15. Deus aliarum etiā rerum, ſicut hominum figulus. Amos. 7. 1. Pſal. 94. 5. Pſ. 103. 27. Pſ. 138. 16.

8 *Et in puluerem reduces me.* Vt iterum demulcere poſſit ſuum iudicem, reuocare videtur in memoriam interminationem illam mortis homini factam, In puluerē reuerteris; imò cùm Iob prius ſcripſerit ſuum librum, quam Moyſes quinque lib. legis, illam etiam mortis ſententiam Iob non ſumpſit ex Geneſi: potuit autem Moyſes in Iobo legiſſe; erit ergo ſententia; Non deprecor mortem; ſcio enim ſtatutum ſemel, & irreuocabiliter, eſſe mortuorum hominem; ſed ne tam citò moriar, illud tandem precor.

Gen. 3. 19.

In puluerem. Fortè alludit ad naturam luti, quod, ſi humorem habeat, facilè compingitur, & ſubigitur, vt enim philoſophi dicunt, humiditas corpora continuat, & vnit; ſiccitas ſeparat, & diſſoluit: quare cum conſumpto humore exſiccatur lutum, abit, & ſoluitur in puluerem; puluis enim ſiccitatis ſymbolum eſt; vnde ad ſterilitatis, & ſiccitatis amplificationem dictum eſt Deut. 28 [Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & de cælo deſcendat ſuper te cinis;] vtrumque ſicciſſimum: id eſt; Non ſolùm non perfundet Deus terram tuam imbre, rore ve cæleſti, verùm etiam mirabiliter augebit ipſam terræ ariditatem; ita Iob inquit; Sapienter, & induſtriè me contemperaſti ex terra & aqua, vt compingi & formari poſſem; nunc autem æſtu exuſtus totus, atque confectus, & inſito illo, natiuoque humore penè deſtitutus, ab eo ſanè in puluerem, diſſoluorque totus. Hic autē puluis eſt, *aphar*, leuiſſima, ſupremaque terræ pars; quæ duo indicat. Alterum; viliſſimam eſſe humani corporis originem ex leuiſſimo puluere, qui omnium pedibus teritur, & frequenti conculcatione atteritur, & attenuatur, Quē proijcit ventus à facie terræ, & ludibrio habet; nunc huc, nunc illuc iactatur, omnibus mutationibus expoſitus; qui leuiſſimo negotio ſeparatur à terra, & diſpergitur; nō enim intimè illum terra continet; ſic ſanè homo non adhæret terræ radicitus, ſed ſuſtinetur ſolū a terra, quaſi impoſititium onus, depoſitura quidem, & dimiſſura facilè. Alterum, vt tenuitas etiam humani corporis ſignificetur; nam pleraque beſtiarum corpora craſſiora ſunt, & carnes longè duriores, & compactiores, vt quæ non de minutiſſimo, & tenuiſſimo puluere, ſed de craſſiori, & duriori terræ parte formata fuerint.

Humiditas corpora vnit ſiccitas diſſoluit. Puluis, ſymbolum ſiccitatis. Deu. 28. 24. Hominem eſſe puluerē, quid ſit. Pſal. 1. 4.

X. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti?

1 *An de prima hominis conditione, an verò de naturali propagatione accipi hæc ſententia debeat.*

2 *Diuerſæ interpretandi rationes; indicatur optima. Hominis prima creatio ſimilis formationi caſei. Formare pro comprimere.*

3 *Mulgere in Hebræo quid. Quid Fermentata humus, ex qua Adam dicitur à Ioſepho formatus.*

4 *Quid coagulare in ſacris, & prophanis. Illuſtrati Moyſes, & Dauid.*

1 *De qua ad hominis procreatione accipi debent iſta ſententia.* *Aug. ſuper Pſ. 118.* *Act. 17. 29.* *Ier. 1. 2.* *Pſ. 138. 15.* *Pſ. 21. 11.* *Verſ. 10.* ** Naci en nueſtras manos, y echadas me pusieron en la boca el pecho de mi madre.*

FErè interpretes omnes tam Græci, quam Latini, hanc cum alijs ſequẽtibus ſententijs, ad naturalem hominis propagationem, & generationem interpretãtur; quæ etiam Dei opus, & beneficium eſt, ſicut prima hominis formatio, & rectè: nam vt Auguſt. ait, Nihil de genitoribus, aut de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus: ſic ergo naturalis hominis generatio, ipſi auctori naturæ tribuitur in ſacris litteris, iuxta id Actor. 17. Dei genus ſumus: in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus: & Ier. 1. Priùs quã te formarẽ in utero: & Pſ. 138. Nõ eſt occultatũ os meũ à te, quod feciſti in occulto: & uerũ. De uẽtre matris meæ Deus meus es tu: & natiuitas ẽt infantia ſimili rõe eidẽ tribuitur, * Tu es qui extraxiſti me de uẽtre, ſpes mea ab uberib. matris meæ, in te proiectus ſũ ex utero.

Iuxta hunc ſenſum aliqui nimis emulgent hæc uerba; uolunt enim propter decidium ſeminis paterni ea omnibus corporis partibus, dici corpus humanum mulgeri quaſi lac, propter conſtipationem, & congelationem materiæ, quam mater ſubminiſtrat, dici coagulari; ſicut caſeum: ſed certè in hac interpretandi ratione non poteſt teneri unius translationis curſus unus; nam ſperma paternum, non tam habet ſimilitudinem lactis, & materiæ condenſandæ, quàm coaguli, quod denſat ſanguinẽ maternum; quare cùm liberè permittat Olymp. in Catena hanc ſententiam accipi, uel ob eam corporis humani formationem, quæ in utero fit, & ob ſpermaticam rationem; uel ob tenuiſſimam portionem ſũptam à terra, quę quaſi coagulo in prima formatione denſata, & coagmentata fuerit; hanc partem cenſeo eleganter cum antecedentibus cohærere, & pulchrè reſpondere primę Adami ex luto formationi; tum, ne quid immundi uideatur apertis, & ſine circumlocutione uerbis dici in Scriptura, ſancta, atque puriſſima; tum quia nihil ſimilius caſei formationi, & cõpreſſioni, quàm luti, & argillæ ſubactio, dum ſtatua lutea tractatur manibus, atque effingitur. Premitur enim caſeus manu, exprimitur ſerum, figuratur, comprimitur, apprimitur etiam ingenti manuum, & brachiorũ niſu caſeali. Non aliter limus, aut lutum, vt formari, & effingi in ſtatuam poſſit, exprimitur, comprimitur, ſubigitur manib. Illa autem prima lactis coagulatio, ea qua alij translationem duci volebant, tantùm abeſt vt manuum operam deſideret; vt potiùs manibus omnino attingenda non ſit: præterea ipſum verbum fingẽdi, & formandi luti, ſignificat conſequenter arctare, comprimere, anguſtiari, quia luti formatio fit compreſſione quadam: à quo verbo dicitur Iud. 2. Vehementer * afflicti ſunt; arctari: & Pſ. 117. De tribulatione (anguſtijs, & compreſſione) inuocaui Dominũ. Si ergo præclarè in hunc ſenſum conſpirant verba mulgendi, & coagulandi: nã mulgere, quod in fonte eſt, *nathac*, ſignificat ſtillare, fundere, conflare, rigare; & in hoc tãtum loco redditum eſt ab interprete mulgere: quo ſignificare voluit idẽ, quod emollire, vel fuſile, aut fluidum aliquid facere, aut quaſi fuſile aliquid conflare, *hazer vna coſa blanda, correntia como de fundicion*, uidelicet rem aridam, & duram rigando, vel perfundendo, aut alia ratione liquefaciendo emollire. Quare, cum Ioſephus primam humani corporis formationẽ deſcribit, ait factam ex humo fermentata: licèt autem apud Latinos Fermẽtare terrã, non oporteat ut fiat perfuſione, aut commiſtione aquæ, ſed, quacumque ratione mollior, & uelut inflata & tumida reddatur, dicatur fermentata; tamen uerbum Græcum, quo utitur Ioſephus *Phyro*, uel *Phyrao*, propriè ſignificat, terram aquæ miſcere, perfundere, rigare; unde dicitur *Phyrama*, maſſa farinæ ſubactæ, & aqua maceratæ ad panificium; qua etiam uoce, atque eadem ſignificatione ait Paulus Roman. 9. Maſſam figuli: & ſimiliter Roman. 11. & 1. Corinth. 5. & Galat. 5. Exod. 9. 33. & quidem vox etiã illa Græca *conia*, idem ſignificat, videlicẽt non ſolum ſiccum, & vagum pulucrem, aut calcem, antequam extinguatur, verũ etiã calcem ſubactam, opus tectorium iam præparatũ, & maceratum: idemq. eſt, *Chus*; qua voce in Gen. vtuntur Sept. Sententia igitur Iob hęc erit: Tu primum madefeciſti lutum, maceraſti, & emolliuiſti argillam, ex qua me formares: eſt enim idem verbum. Exo. 9. Nec vltra ſtillauit pluuia ſuper terram: & 4. Regum 22. Conflauerunt (fuderunt) ſerui tui pecuniam. Non aliter igitur; Ego formatus ſum, quaſi ex coagulato lacte molliſſimo mollis caſeus; vel vt reſpiciat ad primam illam luti compreſſionem, quę manibus fit, cum humor exprimitur; res omninò ſimillima coagulatione lactis.

Mulgere quid in Hebræo. *Ioſeph. 1. ant. cap. 2.* *φυράω φύραμα* *Ro. 9. 21. et 11. 16. et 1. Co. 5. 6. et Gal. 5. 8.* *κονία χοῦς* *Exo. 9. 33.* *4. Re. 22. 9.*

Nam cùm lac primò denſatum agitatur, tunc bona ſeri parte expreſſa ad vlteriorem deinde compreſſionem, quæ manibus fit, præparatur: igitur mulgeri lac, erit non ſolùm materiam reddidiſſe mollem, ſed etiam expreſſiſſe, atque extraxiſſe copiam ſuperflui humoris, vt ex vberibus mulgendo elicitur.

4 *Coagulare quid.* *Exod. 15. 8.* *Sopho. 1. 12.* ** Detuuieronſe los cielos y helaronſe.* ** Con vueſtros manos amaſoſte el barro, eſpremiſte el agua, y hiziſtes me dexaſtes que por hyelar.* *Gellius lib. 12. cap. 1.*

Verbum autem coagulandi eſt, *Kapha*, & hoc tantùm loco redditur ab interprete coagulare; cùm tamen ab ea radice dixerit Exod. 15.* Cõgregatę ſunt abyſſi in medio mari; quaſi ſtupefactæ conglaciarunt: & Sophoniæ. 1. Viſitabo ſuper viros defixos (coagulatos, concreſcentes, hęrentes) in fæcibus ſuis: ita etiam caſeus poſt compreſſionem manuum, & acceptam figuram, dureſcit, concreſcit, atque firmam & conſtantem formam retinet: quam etiã indureſcendi rem, Hiſpanus uerbo * coagulandi ſignificare ſolet; atque etiam unionem, & compoſitionem partium, Latini coagulationem appellant: uti Gellius lib. 12. cap. 1. dixit, Vinculum illud, coagulũq. animi & corporis. Igitur Iob res omnes minutiſſimas, quæ in hominis formatione interuenerunt, reuocat in memoriam, quo omnem obliuionis ſuſpicionem auferat: eritque multo aptior ſimilitudo cum eiuſmodi caſei formatione, qui non fit in caſeali, ſed tantum manibus; cuiuſmodi illi caſeoli fiunt, qui aſſando ſunt.

XI. Pelle, & carnibus veſtiſti me: oſſibus & neruis compegiſti me.

1 *Humani corporis prima formatio minutatim expreſſa.*

2 *Partes humani corporis quo diſcrimine à Deo primùm formata ex D. Alchymo.*

3 *Miracula contemperata etiam rerum naturis.*

4 *Quid veſtire, quid compingere.*

2 *Fœtus humani formatio.* *Albert.*

ALij in primo illo ſenſu, quẽ ſupra indicauimus, aiũt ſigillatim hic deſcribi embrionis formationem in matris vtero; nam paulatim ſuccreſcit caro, dẽſatur pellis, induréſcunt oſſa, diſtinguuntur nerui, & arteriæ, atq. inter prima ſeminis officia, ut ait Albertus, eſt circũducere totam materiam formandi fœtus pelle & cute, ne euaporentur tenuiores ſpiritnoſioreſq. partes. Sed in altero illo, quẽ præpoſuimus ſenſu, indicatur ita eſſe perfectam humani corporis formationem, ut lutea illa hominis ſtatua non ſolum haberet externam humani corporis formam, atq. figuram, ſed omnium etiam membrorum, internarumque partium diſtinctionem, concinnitatem, conſtitutionem, quam poſtea viuens homo habiturus eſſet: mollior itaq. fuit pars illa luti conuertenda in carnẽ; dẽſior, & durior, quæ in oſſa; tenſior, & læuior, quę in cutem; flexibilior, quæ in neruos; molliſſima, quę in medullas; reliquarũ denìq. partium organizatio in corpore luteo præceſſit, ut deinde cõmodiſſimẽ ac opportunè induceretur in materiam præparatam rationalis anima, quę uerè eſſet, *Actus corporis phyſici organici potentia vitam habentis*: in quam rem egregiè facit quod à Galeno in deſcriptione partium corporis humani ſcriptũ eſt, ubi ex eo commendat artificium naturæ in humano corpore, quod non ſolũ externũ ſit, ut illud Polycreti opus, ſed internũ, & in profundo; videlicet nõ ſolũ expoliens externas partes, ſed etiã internas omnes abditiſſimas corporis, & animæ officinas; nã illud tandẽ vltimũ eſt, & maximẽ internũ, quòd ſtatuarius facere poteſt linguam, nõ uiſcera, ut indicatur Bar. 6. Lingua ipſorũ polita à fabro &c & deinde uacua, omniq. artificio interiùs deſtituũtur, ut eodẽ

Primo hominis formatio minutatim deſcribitur. *Artic. 2. de Anima.* *Galen.* *Baru. 6. 7.*

loco dicitur; [Corda eorum dicunt ut elingere ſerpêtes, qui de terra ſunt, dum comedunt eos.] D. Hilar. ſuper id Pſ. 118. [Manus tuæ fecerunt me; ſic ait, Ita ſumitur puluis, & terrena materies formatur in hominê, vel præparaẽ, & ea alio in aliud, opere, ac ſtudio artificis expedit.]

Verſ. 19. *Hilar. in Pſ. 119. 73*

2 Sed ne rem hanc ſine ſacro alio auctore dicamus, certé eleganter atque diſerte rem ipſam cecinit D. Alchymus li. 1. de primorum parentum creatione; ex quo nonnulla depromemus, quæ rem hanc elucident, atque confirment: ſic ille inter alias

Alchy. li. 1. c. 4 5 6. 4 primorũ parentũ creatione.

Temperat humentem conſperſo puluere limum,
Moliturque nouum diues ſapientia corpus.
Non aliter quàm opifex diuturno exercitus vſu
Flo leue laxatas per cuncta ſequacia terras,
Et vultus complere audet, aut corpora gypſo
Fingere; vel regum ſpeciem componere maſſu.
Sic pater omnipotens uiſtrinum protinus aruum
Tractat, & in lente meditatur viſcera ceno.
Dum autem ſuperos ſubiunt in vertice ſignat;
Flatulus aſtatur vocum ſublingua palato;
Eum ſuccidum porrecto in corpore pectus
Spargit eamque ſuſcipit brachia fortia palmas;
Succedit ſtomacho meatus, qui tegmine molli
Inter vtrumq. latus format uitalia, venter.
Incipit, & vaſtos compagibus addere neruos
Spina rigens, crebris iuncta commercia acuta
Diffundit dulcium coſtarum ex ordine crutium.
Pars interna nouis vita formatur ad uſus:
Vtatheum primùm cordi uitalia tegmen
Naturale parant, plagam ne ſentiat ullam;
Maſſaq congeſtis pendens abſconditur extis,
Additur & tenuis poſtendus ab ore pulmo.

Perſequitur deinde omnes internas corporis partes pari elegantia, & proculdubio de prima illa luti formatione, & præparatione loquitur, antequam homo viuere inciperet, vt mox confirmabimus verſ. ſequent.

3 Itaque antiquum ſemper fuit auctoris naturæ, vt rem, quoad fieri poſſit, accommodate ad ipſam naturam ſine miraculorum multiplicatione, miraculose licet, efficiat: propterea enim terra, ex qua formatus homo eſt, rubra argilla erat, vt ſimilior eſſet carni, & cuti, nec nõ ſanguini, in quẽ ſtatim conuertenda eſſet; vnde nomen habuit Adam, ab adama, id eſt terra rubra, quaſi dicas, argilloſum, vel rubrum: rurſum hęc terra appellationem habet á verbo Adam, quod eſt rubere, aut flaueſcere; quã etymologiã agnoſcit Ioſeph lib. 1. Antiq. c. 2. Hier. de interpretatione nominum Hebr. Greg. li. 13. moral. c. 30.

Miracula reſpondâtia naturæ, Etymologia nominis Adam. אדמה אדם *Ioſeph. 1. ant. cap. 2. Hieron. Greg.*

4 Quod autẽ dicit, *Veſtiſti*, propriè eſt operuiſti, aut circundediſti: namq. pelle, & cute, veſtis inſtar, veſtiuntur, & proteguntur interiora animalis, quæ non videntur.

Veſtire. LXX. Vatican. Compluten. Quid ſepire.

Compegiſti. Sept. Vatican; Conſeruiſti. Complut. Cõſuiſti: quaſi dicat inneauiſti me neruis, & partes omnes colligaſti; propriè ex Hebr. proteaiſti, communiuiſti; non ſolùm tegumentum externum, ſed externa quoq. munimenta, quibus totam compagem continere, & fulcires, tribuiſti; hoc enim verbũ alibi vertitur ab interprete Tegere protegere abſcondere. Quare illud videtur eſſe Pſ. 138. [Nõ eſt occultatũ os meum à te quod feciſti in occulto;] quaſi dicat; Nõ te latẽt quę ſua natura latẽtia, & occulta ſunt; vel; tua prouidentiam, atq. ſapientiã non ſugerunt oſſa, neque oſſium medullæ, quę nullius oculis patent.

Pſ. 138. 15

XII. Vitam, & miſericordiam tribuiſti mihi; & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.

1. *Diuina prouidentia in conſeruando humano fœtu. Vita pro anima. Explicatur Dauid.*
2. *Tribuere quid in Hebræo: quomodo primo homini communicata vitalis aſpiratio. Explicatur Moyſes. Vita cur plurali nomine dicatur in Hebræo.*
3. *Quid miſericordia; quid miſericordiam facere, tribuere, dare.*
4. *Miſericordia, largior beneficientia.*
5. *Proponitur quæſtio, an Adam corpus priùs tempore formatum fuerit, quàm anima infuſa.*
6. *Eligitur pars aſſerens, & varijs teſtimonijs confirmatur.*
7. *Satisfit obiectionibus, & explicantur D. Thom. & Nyſſenus.*
8. *Quid viſitatio.*
9. *Quid cuſtodire. Deus cuſtos, & paſtor.*

1 Procedit iam ab beneficium acceptæ vitæ & animæ. Et quidem, qui de formatione fœtus reliqua interpretantur, hoc quoque ad eandem ſententiam pertinere exiſtimant, vt Polych. qui illud valde mirabile cenſet, quod in tanto humore fluitans, non intra vterum infans extinguatur; nam videtur profectò fœtus in materni vteri anguſtijs, et tenebris, velut in ſepulchro & mortis tenebris iacere, dicente Dauid, dum de ſua formatione loquitur, Subſtantia mea in inferiorib. (locis caliginoſis, & mortuorum ſtatione) terræ.

Quid cuſtodire. Deus cuſtos, & paſtor. Polychron. Pſ. 138. 15.

Sed nihilominus, ſcriter procedit nunc quoq. illa noſtra expoſitio, de viuificatione illius luteæ ſtatuæ. Quare vitam ſumere videtur metonimicos pro anima, cuius illa eſt effectus; ſicut è contra non rarò anima accipitur pro vita, cauſa videlicet pro effectu.

Vita pro anima.

2 Quod aũt ait, Tribuiſti in Hebr. propriè eſt; [Feciſti, & concinnaſti vitã, & miſericordiã mecũ;] ab illo ſuperiori verbo faciendi ornate, & compoſitè: nã anima, aut ſeruina, eſt materiæ ornatus, ſpecies, & decor. Sept. [Vitã & miſericordiã diſpoſuiſti apud me;] quaſi; debito loco, & ordine mihi vita contuliſti: affinius cũ illo Gen. loco [Formauit Deus hominẽ de limo terræ, & inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ vitæ:] quaſi dicat non ſolũ animam rationalem creauit: ſedẽ ſpirauit in nares eius ſpiraculũ aut halitũ vitæ; illa, n. fuit aptiſſima, & naturalis diſpoſitio, vt cum nares ſint inſtrumentum viuẽdi, id eſt reſpirandi, primum illud ſignũ infundendæ animæ, & viuificandi hominem daretur, inſufflando in illius nares ſpiritum reſpirationis; quare iuxta Hebr. Aquila, & Symmach. dixerunt, In naribus eius: quare vita pluraliter in Hebr. dicitur, quaſi ſecundum formam duale, quòd duobus naſi foraminib. quorum utroque reciprocatur anima, reſpondere debeat: quamuis alij nihil peculiare illa forma plurali, quod uitam indicari exiſtiment: illa ergo fuit apta diſpoſitio, & ſubtilis, artificioſaque uiuificatio.

Tribuere qd in Hebr. LXX. Gen. 2. 7. חיים *Cur in Hebræo, Vita, nomen ſit plurale.*

3 *Et miſericordiam.* D. Tho. ſic intelligit; Virtutum quãdã ſeminaria mihi tribuiſti, & præſertim miſericordiæ, quã ſibi innatam ipſe teſtatur c. 31. [Ab infantia creuit mecum miſeratio: & de utero egreſſa eſt mecũ:] cui poſſet fauere proprietas exẽplaris; Miſericordiã feciſti mecum. Caiet. aũt intelligit liberũ arbitriũ: alij alias animæ ſinuæ potentias, & facultates. Sed quidẽ miſericordiã hominẽ tribui à Deo, eſt ſanè miſericorditer, benigne, beneuolè cum illo agere; ſumma cura, atque prouidentia illi conſulere, eſt enim illa quæ tribuitur hominib, Dei largiẽtis, & benefacientis miſericordia; quod alia ratione dicitur facere miſericordiam cũ aliquo; aut mittere miſericordiam ad aliquem: ſed eleganter etiam dixit interpres, Miſericordiam tribuere, vel dare, ex Scripturæ conſuetudine. Micheæ. 7. [Dabis veritatem Iacob, miſericordiam Abraham. Ier. 16. Non dabunt vobis requiem. Septuag. ex Heb. Non dabunt vobis miſericordiam, & c. 42. Dabo vobis miſericordias, & miſerebor veſtri, & habitare faciam vos in terra veſtra: è contra verò dicitur, auferre miſericordiam ab aliquo Pſ. 88. Hanc autem Dei miſericordiam. Chryſ. Olympiod. Polych conſiderant in cuſtodiẽdo infante incluſo intra anguſtias alui maternę: quod videtur etiam obſeruaſſe Dauid, cum dixit; Suſcepiſti me (liberaſti quaſi ex ingenti diſcrimine, & vitæ periculo) de vtero matris meæ, de quo paulò ante diximus.

D. Thom. Miſericordia quid. 1. Iob. 31. 18. Caiet. Miſericordiam tribuere, aut facere quid. Mich 7. 20 Ier. 16. 13. LXX. Ier 42. 12. Pſ. 88. 34. Chryſ. Olymp. Polych. Diuina prouidentia in cuſtodiendo humano fœtu.

4 Sed certe hic, ſicut & alias ſæpe, miſericordia eſt beneficentia vberior, & beneuolẽtior beneficiorum collatio; vt Gen. 21. Iuxta miſericordiam, quam feci tibi, facies mihi. Exod 15. Dux fuiſti in miſericordia populo, quem redemiſti; ſumma aduectus cum indulgentia vſus fuiſti, cum illum duceres: eſt igitur hæc Iobi ſententia; Non ſolum hominis vitam dediſti, ſed ingẽtibus beneficijs locupletaſti, cumulaſti bonis omnibus quæ ad victum, honorem, & rem vitæ neceſſariam pertinebant. Poſtquã enim creauit Deus hominem extra paradiſum, tulit eum, & poſuit in paradiſo; & adduxit ad eum cuncta animalia; dedit adiutorium ſimile ſibi; regem, & principem vniuerſis alijs creaturis præpoſuit, fructuum dulciſſimorũ, atq. vberrimorũ copiã ingentem conceſſit illi in cibũ, vna tãtum excepta arbore; denique Miſericordiam illi tribuit.

Pſ. 3. 13. Miſericordia, vberior beneficẽtia. Gen. 21. 23 Exod. 15. 13. Gen. 2. 15. Verſ. 19. Verſ. 18. Verſ. 17.

Sed his quæ diximus, vnum obijcijs; videri nos aſſeruiſſe, corpus primi hominis priùs fuiſſe ex luto formatum,

An corpus primi hominis prius fuerit à Deo formatum, quam anima infuſa. D. Thom. Greg. Nyſſ.

rum,& præparatum,quã in illud anima rationalis à Deo creata induceretur:quod ſicut cum noſtra huius loci, interpretatione mirificè cõgruit, ita repugnare videt grauiſſimorum Theologorum ſententię, aſſerentiũ nõ priùs corpus formatum fuiſſe, quam animam creatam, atque inſuſam corpori:ſic docet D.Tho.1.p.q 91.a.4. Nyſſenus de hominis opificio.c.29.diſerte ſcribit, neque animum ante corpus,neque corpus ante animum cõditum, ne ſecum ipſe diſſidere videatur homo, tanquam in diuerſas partes, ob temporis in harum ortu diſcrimen, diuiſus: tum etiam, ne conditoris poteſtas non omninò videatur perfecta; propterea quod operi vniuerſo ſimul abſoluẽdo non ſufecerit;ideoque operas quaſi interruperit:idẽ tenent Carthuſ.Gene.2.Duran.2.diſt.n.12.q.2.

Carthuſ. Durand. Prima reſpondendi ratio.

Verùm non quidem omnino neceſſarium eſt ab hac ſententia diſcedere, vt noſtram tueamur;poſſumus enim cũ Scriptura loqui humano modo, & ordine, quem vocant,non temporis,ſed naturæ:quæ enim corporis ſunt, atque materiæ præparationem quandam, præuiamq. diſpoſitionem ex propria ratione afferre videntur, quauis ſe ipſis eodem temporis momento cum anima exiſtendi principium habuerint,& ita præceſſiſſe ſignificantur.

6

Corpus Adam prius fuiſſe formatum, quàm creatam animã, quomodo intelligendum. Auguſt. Chryſoſt. Cyril. Hylar. Cypr. Diod. Lippom. D. Bonau. Hugo. Proſp. D. Alch.

Sed ne in anguſtias vllas comprimamur, non ſolũ non reſpuo,ſed lubens etiam admitto,atq. amplector, quod in obiectione proponitur; prius videlicet tempore formatum fuiſſe a Deo luteum Adæ corpus, quam creatã, aut infuſam animam: in quam ſententiam concors ferè eſt ſanctorum Patrum chorus: ſic docet Aug. 1. Retract. c.19. Chryſ.hom. 5.& 15. in Gen.Cyril.li.1 in Gene.*cũ ait,[Finxit ſtatuam de limo,& ſubinde rationale animal illud fecit.]Hyl.Pſa.118 quem ſuperiùs adduximus:clariſſime Cypri.epiſt.64. parũm poſt medium. Ante (inquit) [cum plaſmauit,& tum inſufflauit flatum vitæ; ſicut præcedit baptiſma, ante manuum impoſitionem.] Diod. quem affert, atque ſequitur Lippom. in Catena. Bonau.2.diſt.17 q. 3. hanc partem cenſet ſecuriorem, & Scripturæ conformiorem: idem profectò ſentiunt Hugo de Sancto Victore;dum ait corpori præparato Deum infudiſſe animam;& Proſp. p.1. de prædict. c. 1. quod formato de terra homine, Deus inſpirauit &c. eleganter D. Alch. Autus.c. 6.

Poſtquam perfecta iacuit nouitatis imago,
Formatumque lutum ſpeciem perduxit in omnem
Vertitur in carnem limus, durataq. molles;
Inſeritur venis ſanguis, viuoque calore.
Inficit ora rubor; toto tum corpore pallor
Pellitur,& niueos depingit purpura vultus.

Gennad. Abulen. Ferus. Cathar. Honcal. Caſtr. Greg. Val.

Eidem ſententiæ ſubſcribunt Gennad. Abul. Ferus, Cathar, & Honcala Gen.2. Alphonſus de Caſtro lib.2.contra Hæreſ.uerbo Anima. Hæreſ.3.neque longe abeſt noſter Gregorius de Valentia. 1.par.diſput.7 q.1.dum exiſtimat minimè eſſe illorum cogitationem abſurdam, qui putant fieri potuiſſe,ut e limo fieret hominis effigies in modum ſtatuę, ex qua Deus uerum corpus humanũ formaret, illam uidelicet in hominẽ transformando: atq; ſi quid facere poteſt (poteſt autem non parum) illa ſtatuæ locutio,certè frequentiſſima eſt inter Patres; Cyril. Hil. Nyſſ. Philo quoq; ſic appellat lib.de opificio. Deus humana ſpecie ſtatuam formare uoluit. Cum hoc quoq; facere poteſt, non omninò ſpernendum teſtimonium ex lib.4. Eſd.c.3. Dediſti Adã corpus mortuũ, & ipsũ figuratum opus manuũ tuarũ erat,& inſufflaſti in eũ &c. accedit illud Sybillinũ oraculũ cum pater ad filium ſic loquitur; *4. Eſdr. 3.5*

Nunc ago curabo manibus; in deinque noſtram
Effigiem verbis, communes vt opus ſtatuamus:

Et quidem cùm rẽ hanc indicent ipſa uerba Geneſis, neque ulla ſit in ſenſu abſurditas, accipi oportet,ut ſonant.

7

Obiectio. Gen. 2. 7.

Sed obſtat(inquis)quod dicitur; Formauit Deus hominem de terra, atqui homo non eſt ſine uero & uiuente corpore,neque uiuens corpus ſine anima, non priùs igitur formatum corpus,quàm homo uiueret, & quã crearetur anima. Rectè; ſi homo non poſſet appellari ampla quadam dicendi ratione, illa ipſa lutea ſtatua transformanda poſtea in uerum & uiuentem hominem? ſic explicat Aug.lib.5.de ciu.c.23.exemplumq ſimillimum affert, ex corpore mortuo, quod homo dici ſolet.

Auguſt. Reſp. Aug. Greg. Nyſ. & D. Tho.

At ſaltem D.Thõ.& Greg. Nyſſenus (quorum utriuſque, nemo ſapientię ſtudioſus debet eſſe non ſtudioſiſſimus) ſuæ ſententiæ commodã explicationem poſtulant: ſanè, atq. illa in promptu eſt: diſputant enim proculdubio aduerſus eos, qui vel animã ante corpus, vel corpus carneum, & humanum ante animam præceſſiſſe affirmabant:quorum vtrumque perabſurdum eſt; nã hę partes inuicem ſibi reſpondent,neque altera prius eſt,quam altera coniuncta ſit:at non ipſum perfectum, & abſolutũ hominis corpus,ſed informem, & rudem fœtũ ante animam exiſtere,veriſſimum eſt, nedum non abſurdũ; non aliter igitur, nihil habuit incommodi, quòd lutea ſtatua ante corporis ipſius humani ex vera carne, veroque ſanguine conſtitutionem præcederet. Veram autem, & non gratis excogitatam illorum Patrum ſententiæ expoſitionem hanc eſſe,conſtare poterit ex Damaſ.li.1. de fide.c. 12. Neque vero imperfectio vlla creatoris eſt,quod non eodem momento effecerit vniuerſa, quæ ad hominem pertinebant; ſicut quod mundus ſex diebus creatus fuerit;& cœlum & terra non ſimul ornata, atque compoſita;vt eleganter oſtendit Chryſoſt. citat. hom. 12. *Damaſ. li. 1. de fid. c. 12.*

8 פקירה

Et viſitatio tua. Prop. præſentia tua,aſſiſtentia, cura, prouidẽtia. Phil.ait antiquos trãſlatores vertiſſe,inſpectio: alij auxilium,fauor;eodem pertinent omnia. Neſcio aũt quare Hebræus apud Caiet.legerit,Ordinatio tua;referens hoc ad ordinationem diuinæ prædeſtinationis, quæ ſeruat hominem ab extremo damnationis malo. Et cum frequenter viſitatio in malum ſit;hoc loco in bonum eſt: de hoc quoque dicemus aliquando. *Philip. Viſitatio quid proprie. Heb. apud Caiet.*

9

Cuſtodire quid propriè. שמר

Cuſtodiuit. Summa ſolertia,atque diligẽtia proſpexit, cauit,obſeruauit,vt ſolẽt cuſtodiæ, & excubiæ nocturnę eum etiam conſeruauit,et procurauit vitam,incolumitatem,vt ſolent gregum cuſtodes,ne quid pereat,aut malè perdatur,vel amittatur. Vt Gen. [Poſuit eũ in paradiſo voluptatis,vt operaretur,& * cuſtodiret illũ:]& Ier.31. de paſtoritia cura, & vigilãtia aduerſus inſidias luporũ, [Cuſtodiet eũ ſicut paſtor gregẽ ſuũ:] & ſimile eſt Luc. 11. Cuſtodire verbũ Dei;videlicet ne effluat, aut pereat obliuione, aut veniat diabolus,& tollat verbũ de corde: cui reſpondet illud;[Maria conſeruabat oĩa verba, conferens in corde ſuo;]videlicet tractans, & verſans corde & animo,ne per obliuionem,& incuriã effluerent. Ego inquit Iob;Tua miſericordia, & vigilantiſſima cuſtodia nunq̃ me deſeruit,cuſtodiuit diligentiſſime; nũquã a me oculos auertiſti,in te mearũ rerũ rõe recipiens: hoc muneris nequaq̃ ſibi demandari cupiebat Cain. Gen.4. Nũquid cuſtos fratris mei ſũ ego?& ſimiliter 1. Reg. 28. dixit Achis ad Dauid, [Cuſtodiã capitis mei ponã te cunctis dieb.]Regiæ videlicet cuſtodię præfectũ (*Capitã della guardia*) Propterea, pro ſuo cuſtodiẽdi munere, ouẽ errãtẽ quærit Deus, perditãq. poſtq̃ inuenit, humeris impoſitã reducit ad caulas, quare ſuo ille iure poſtulabat; Erraui ſicut ouis, quæ perijt, quære ſeruũ tuũ;meq cuſtodi.

*Gen. 2.15. * Que no lo perdeſſe, ni ſe lo queſtaſſen per mal guardado. Ier.31.10. Luc. 11.28. Luc. 8.12. Luc. 2.19. Gen.4.9. 1. Reg. 28. 2. Deus paſtor & gregis ſui ſtes. Luc. 15.5. Pſal. 118. 176.*

XIII. Licèt hæc celes in corde tuo, tamen ſcio, quia vniuerſorum memineris.

1 *Frequens Latinorum expoſitio. Quomodo Deus diſſimulare videatur paternam indulgentiam in hominis ſupplicio; exempla, & figura eius rei.*
2 *Peculiares aliorum lectiones, & expoſitiones.*
3 *Commodiſſima interpretatio. Celare ad inimicitias diſſimulatas refert.*

1

Latinorum expoſitio.

VNiuerſi Latini facilè ſententiam hanc interpretantur: Videris certè beneuolentiã hanc benigniſſimi animi qua me proſequebaris,nunc longè diſſimilib. erga me operibus, ſeueritate videlicet, & ſupplicij grauitate diſſimulare voluiſſe: non enim crediderim charitatẽ illã priſtinam erga me extinctam eſſe, aut verò aliqua obliuione obrutam. Gregorius vniuerſa, non refert ad ea,quę Iob commemorauerat,ſed ad cunctos homines; Hæc cũ ita ſint,non potes non mei recordari, in quo creando, ornando, locupletando quondam tantùm induſtriæ, & ſtudij adhibueris. Vides Iobi eximiam pietatem,qui nõ poteſt in ſuum animum inducere, abalienatum eſſe à ſe Deum,ſed diſſimulanter tantùm hęc ab illo fieri,quibus ipſe tam grauiter afficitur. Qua ratione ſe quondam erga fratres geſſit Ioſeph, qui cum eſſet fratrum amantiſſimus,& agnouiſſet eos,tamẽ quaſi ad alienos duriùs loquebatur: quid, quod etiam finxit ſe aduerſus Beniamin, quem vnicè diligebat, valde iratum? atque illo amoris ſtratagemate capere, & detinere conatus eſt puerum,

Grego. Iob in mediis ſupplicijs ſentit à Deo ſe benefacta. Deus, cum ſe ſimulat iratum, charitatis figura. Gen. 45. 7.

rum, cuius ipſe pluſquam fraterna charitate captus erat. Videre etiam licet repræſentata paterna, & indulgentiſſima Dei viſcera, ſuppreſſa tamen, & quaſi diſſimulata, in Abrahamo, ſtringente, vibranteque gladium, filij ſui vicè ſibi chari iugulo imminentem. Sic ab illo verbo Celadi, iuſtus dicitur celatus, vel abſconditus, aut arcanus, quòd celet Deus interim dum hic viuitur, quantı illum faciat, & amet. Pſal. 82. Et cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos. Hieron. ex Heb. Inierunt conſilium aduerſus arcanum tuum: hinc dicitur iuſtorum vita, abſcondita cum Chriſto in Deo: Nondum enim apparuit quid erimus. Celat nimirum Deus, & diſſimulat tantiſper.

Gen. 22. 10. *Pſal. 82. 4.* *Coloſ. 3. 3.* *1. Ioã. 3. 2.*

2 *Caiet.* Qui ab illa frequentiſſima Latinorum interpretatione diſcedunt, inter ſe non conſentiunt: nam Caietanus ad arcana, ſublimiaque Dei myſteria pertinere putat, quę Iobus hactenus cõmemorauit; quæ quamuis apud Deum celata, & recondita fuerint, tamen Iob dicat, ſibi nota eſſe perſpecta; nam ex Hebræo propriè legitur, Noui, quòd hoc tecum. *Tygur.* Tygur. de prouidentia interpretatur: Nec me fallit, quòd hæc tuo nutu gerantur. *Iſid. Clar.* Iſid. Clar. de arcanis iudicijs: Hæc ſunt, *inquit*, arcana tua iudicia: alij iudicia illa intelligunt, cum Deus vult innocentem affligi.

3 *Interpretatio commodiſſima.* Sed illud multò congruentiùs contextui totius huius orationis, quod Eugubi: ex Hebræis profert, vt agat de *celatis, & in corde conceptis, diſſimulatiſque inimicitij, cum Iobo, & nunc iam tam acerbis ſupplicijs manifeſtatis & proditis. *Eugub.* Vel; Siquid vnquam admiſi, quo tuę maieſtatis oculos offenderem, illius profectò te valde memorem exhibes; nam, vel multo elapſo tempore, de priſtino quocunq. errato pœnas repetis grauiſſimas. Celas enim tam patienter, ſupprimiſque conceptam aduerſus hominem vindictę cupiditatem. Et certè verbum originale celandi, huic præſertim interpretationi fauet: nunquã enim ad illam beneuolentiæ, aut amoris diſſimulationem accommodatur; non rarò verò ad inimicitias, & inſidias occultas refertur: vt Prou. 1. Abſcõdamus tẽdiculas: & ibidem; Moliuntur fraudes. Cum hoc igitur rectè cohæret, quod ſequitur; Si peccaui, & ad hora perpeciſti mihi &c.

** Antes eſtas couſas tinhas eſcondido no teu coraçaõ, que me guardado eſto. Celare, qd propriè.* צפן *Prou. 1. 11.*

LXX. Sicut & cũ præcedentibus facile nectitur lectio Septuag. quæ nõ parũ ab Originali diſcrepat: Hoc cùm habeas in te ipſo, ſcio quia omnia potes, & nihil tibi euadit impoſſibile. quaſi dicat: ſcio te creatorem eſſe, vt qui omnipotens ſis, & ſcio te vitæ auctorem, atque opificem, conſeruatorem, & ſaluatorem, ſi velis.

XIV. Si peccaui, & ad horam perpeciſti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me eſſe non pateris.

1 *Græci, & Hebræi diſſenſio à Latino.*
2 *Aliorum Hebraizantium varia lectio & interpretatio. Seueritas diuina obſeruationis. Cuſtodire quid. Vnde immortalis odia Idumæorum aduerſus Iſraelitas. Illuſtratur Amos.*
3 *Vulgati defenſio: cum Deus condonat peccatum, nos ab illo defendit tanquam ab hoſte ſæuiſſimo.*
4 *Iniquitas pro pœna: Eſt etiam velut menſura ſupplicio implenda: illuſtratur Nahum.*
5 *An his de ſcrupulis loquatur Iob.*

1 *Hebraizãtes.* Diſſentire uidetur Latinus interpres ab Hebręis, & Gręcis, propter partem illam, parcendi, quę in Hebręo eſt; Cuſtodies me. *Vatabl.* *Pagnin.* Hebręi enim, quos citat Vatab. & exprimit Pagn. legunt, Si peccaui, in cuſtodiam ponas me, & ab iniquitate mea non mundes me. *Caiet.* Hebręus apud Caiet. Cuſtodies me; quaſi dicat; Valde durum, nimiumque ſeuerum uidetur, ut ſi quid peccauerim, perpetuò me affligas, & carcere, cuſtodiaque arctiſſima detineas, neque unquam peccati pœnas remittere uelis. *Aliorũ varia lectio, et expoſitio.* Poſſet etiam illa Hebraizantium lectio quaſi iurantis, & conteſtantis ſuam innocentiam, ſententiam habere; Si peccaui, imprecor mihi duriſſimam cuſtodiam, & nunquam mihi remiſſam iri offenſam.

2 *R. Abrah.* *Tygur.* *Regia.* *Eugubi.* *LXX.* At R. Abrah quem ſequũtur Tyguri Regia, & Eugub. nec non Septuaginta, & Gręci, referunt ad exquiſita Dei obſeruationem, & explorationem uniuerſarum humanę rũ actionũ; legunt enim; Obſeruabis me. Tygu. Annotauiſti mihi; quaſi dicat, Nę hoc durũ, & aſperũ eſt, haud latum unguem a recto, bonoque diſcedendum, uel per obliuionem humanam, cùm iam in tabulas referas, ad calculos ſeueriſſimè reuocaturus: ſubeſt enim hoc loco ille cuſtodiendi verbum, quod ſupra, cum diceret, Cuſtodiuit ſpiritum meũ; quod ſignificare etiam ſolet obſeruare, cauere, ſeruare in poſterum conceptam iram. Vnde Amos. 1. contra Edom dicitur; Non conuertã eum, eo quod perſequutus ſit in gladio fratrem ſuum, & tenuerit vltra furorem ſuum, & indignationem ſuam ſeruauerit vſque ad finem: ad quam ſeruatam acceptæ iniuriæ memoriam videtur alludere Pſ. 136. Memor eſto domine filiorum Edom; vt ſcilicet parem iniuriarum memoriam, pari rependeret Deus, imò multo acerbiorem. Nam Edom peccauerat cõtra Iacob, & Iſraelitas multo grauius, cum tamen Iacob diuinæ ordinationi ſeruiens, ſubripiens benedictionem fratri Eſau: neque vero vnquam oblitus eſt Eſau, ut futurum putauerat Rebecca: Genes. 27. ſed ſemper ſiderat; quare immortales fuerunt Idumæorum cum Iſraelitis inimicitiæ.

Seueritas diuinæ obſeruationis. *Cuſtodire.* שמר *Amos. 1. 11.* *Pſ. 136. 7.* *Vnde Idumæorum cũ Iſraelitis inimicitiæ.* *Gen. 27. 4.*

3 *Vulgatus defenſus, et illuſtratus.* Sed certè Vulgatus illud cuſtodiendi verbum retulit ad protectionem, qua Deus hominem proſequitur, cum illi peccatum remittit: ſicut enim ſuperiori loco in bonum accepit, cum dixit, Viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meũ; ita & hoc loco accipiendum cenſuit; quaſi Deus remittens offenſam, cuſtodiat hominem, defendatque à peccato, hoſte, videlicet, ſæuiſſimo: ſic enim ab eadem radice dicitur Deut. 4. Cuſtodi temetipſũ: & 2. Reg. 22. Cuſtodiui me ab impietate mea, id eſt, vitam meam ſeruaui, atque defendi ab iniquitate mortifera: cum igitur homo in peccato eſt, morti, dæmonibus omnibus feris, immaniſſimiſque hoſtibus expoſitus eſt; cùm vero condonat illi Deus offenſam, protegitur, defenditurq. aduerſum mortem, hoſtes, diſcrimina: ergo idẽ eſt dicere, Cuſtodis me, vel parcis mihi: his autem verbis præteriti temporis, aliquando vtitur ſcriptura pro præterito; quare rectè interpres dixit, Pepercisti, commodè etiam explicationis gratia addidit, ad horam, id eſt, ad tempus, exactæ nimirum uitæ, non fuit condonatio delicti, niſi temporaria.

Cuſtodire ad diuinã protectionẽ pertinere. *Peccatum, beſtia ſæua à qua non remittitur, non cuſtodit Deus.* *2. Reg. 22. 24.* ** Guardame de pecar, como de un mortal enemigo.*

4 *Iniquitas pro pœna.* *Cur ab iniquitate mea*; id eſt, cur non mecum agis tanquam cum innocente a peccato, immunem, pœnaque liberum cur non declaras? nęc enim locutio ad ſupplicium, & pœnam ſæpe refertur, vt Nahũ 1. Dominus habes furorem, & iraſcens inimicis ſuis; (id eſt, conceptam ſemel indignationem retinens) patiẽs, & magnus fortitudine (videlicet, quamuis premat iram corde, & patienter interim expectet) & mundans non facit innocentẽ (illud mũdare explicant per euacuare; Euacuans non faciet innocentem id eſt, impiebit pœna, & ſupplicio, non euacuabit debita, committitque vindictas: eſt enim peccatum, quaſi menſura pœnarum, ſicut ſcriptum eſt; Pro menſura peccati erit plagarum modus. Et, quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit date illi tormentum: ſicut e contra, virtutis & pietatis opus, eſt menſura cumulanda præmio) nullumq. innoxium derelinquens, id eſt, nemini peccatori omnino pœnam condonat: alij explicant, quamuis illi amiciſſimus, & coniunctiſſimus, nemo eſt, qui alicuius pœnæ particeps non ſit: vide etiam Exod. 34. Eſt autem Iobi querimonia eiuſmodi, quæ ab homine tantùm iuſto vſurpari, commodè poſſit, & minimè ab impio, quamuis tardè ad illius ſupplicium diuina procedat ira: nam verbum parcendi amplius aliquid afferre videtur, quam pœnæ dilationem: illud enim videtur dicere Iob; Si quid forte in adoleſcentia aberraui, tamen illud, quidquid fuerit, condonatum eſt iam, atque oblitteratum, multis a te mihi amicitiæ & beneuolentiæ ſignis exhibitis, ſacrificijs oblatis, frequenti veniæ, & indulgentiæ deprecatione, multis vltro, citroque grati animi muneribus impenſis: cur igitur nunc culpę memoriam, pœnaſque repetas?

Naha 1. v. 3. *Peccatum, menſura implenda ſupplicio.* *Deu. 25. 2.* *Apoc. 18. 7.* *Nu. 14. 18.* *Exo. 34. 7.*

5 *An hoc referre poſſit ad ſcrupulorum ęgritudinem.* Alij conantur rem hanc totam ad illos ſcrupulorum ſtimulos, de quibus ſupra egimus, reuocare: quaſi dicat. Si peccaui, & peccati iam videor ueniam, & animi tranquillitatem obtinuiſſe, cur nunc velis me iterum peccati conſcientia, & memoria repetita, quaſi acutiſſimis aculeis pungere, atque exagitare: & quaſi minimè condonati peccati reum peragere? ſenſum hunc indicauit Gregor qui ita explicat; Si culpam uenia abſtulit, cur ſane & a memoria non detersit? Sed hic ſenſus, neque ab hoc loco poſtulatus eſt, neque omninò cohęrens: uide quę diximus, capitulo 3. vbi de Iobi ſcrupulis quęſtionem inſtituimus. *Gregor.* *Iob 3.*

XV. Et ſi impius fuero, væ mihi eſt: & ſi iuſtus, non leuabo caput, ſaturatus affli-ctione & miſeria.

1 Demiſſio capitis, habitus pœnitentiam agentis. Illuſtrati Samuel, & Iſaias.
2 Capitis elatio, ad ſuperbiam.
3 Aliquando etiam ad victoriam: explicatus Dauid.
4 Capitis demiſſio ad erubeſcentiam.
5 Capitis demiſſio ad grauitatem calamitatis referri. Illuſtrati Dauid & Salomon.
6 Particula væ, quid ſignificet in ſacro Sermone.
7 Saturitas ad animæ ventriculum refertur.
8 Quid afflictio? ignis, aut exuſtio, ad grauiſſimum quemcunque cruciatum pertineat; & quare. Explicati Ioſue & Moyſes.
9 Quid miſeria.

1 Videtur ſuam innocentiam tueri confirmando illam ſuam propoſitam ſententiam: [Et innocentē & impium conſumit.] Vtcumque (inquit) egero etiāſi me piiſſimis operibus exerceam, mala & ærumnas ſuſtinere cōpellar. Sed non omnino patet, vndenam illa leuādi capitis trāſlatio ſumpta ſit, aut quid proprie ſignificet; quāuis in bonum debere accipi dubium non ſit: eſt enim ex oppoſito depreſſio, aut demiſſio capitis ſymbolū hominis ingentem calamitatem ſuſtinentis. Et primò quidē, habitus eſſe videtur hominis pœnitentiam agētis; cùm enim demiſſo capite incederet Achab, dixit Dominus ad Eliā: [Nonne vides Achab humiliatum?] pro eo autem, quod habemus, Ambulauit demiſſo capite. Sept. habēt: Et iuit, alij ex Hebræo; Inceſſit, aut ambulauit ſenſim, aut pedetentim, vt ſtat lugentium, & mœrentium Chaldæus. Inceſſit nudis pedibus, qui omnes habitus ſunt pœnitentium: ſed Latinus interpres illum potiſſimū elegit, qui in capitis demiſſione conſiſtit, in quo etiam alios cōtineri, aut intelligi ſignificaret: vide etiam Iſa. 58. [Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, &c. Contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum, & cinerem ſternere?] id eſt, deprimere, & incuruare caput, & intorquere ceruicem inſtar hami recurui: Sic enim in originali legitur. Et refertur etiam ad animi ægritudinem, atque mœrorē, qui cum facti pœnitentia coniunctus eſt; vt Gen. 4. Cur concidit facies tua? poterit igitur dicere Iob Quamuis nihil mihi conſcius ſum, at neceſſe eſt pœnitentiā agere vel ignorati alicuius delicti, vel ſaltem humanam imbecillitatem peccatis obnoxiam profitendo. Sic etiam Iob de ſe dixit: [Idcirco ago pœnitet. tiam in fauilla & cinere.] Nihil nocebit pœnitentiam egiſſe, ſiue peccauerim, ſiue innocenter vixerim.

Leuandi capitis tranſlatio, vnde. — Iob. 9. 22. — Demiſſio capitis, ad pœnitentiā agendam pertinet. — 3. Reg. 21. 27. & 29. — LXX. — Pag. Reg. Chalda. — Iſa. 58. 5. — Quid contorquere caput. — Circulus, pro hamo. — Gen. 4. 6. — Iob 42. 6.

2 Secundò, capitis elatio ad ſuperbiam, & animi arrogātiam pertinet. Pſ. 28. [Qui oderūt te, extulerunt caput.] Sic Iob ſignificabit, nunquam ſuperbiendum homini eſſe: nam ſiue iuſtum, ſiue impium humiliatio vult Deus, & demiſſo capite: neutra igitur ratione * leuabo caput.

*Pſ. 28. 2. — Capitis elatio, ad ſuperbiam. — * Si mala, nome yrè alabando: y ſi bueno, Dios me barà, que no le vante la cabeça.*

3 Tertiò, capitis extollentia vincentis eſt, audacterve, et confidenter loquentis, aut obtinētis in ſua cauſa, Pſ. 26. [Nunc exaltabo caput meū ſuper inimicos meos. & 109. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, id eſt, quamuis vulneratus & ſanguine fluens diſcedat e prælio, ſed euadet tamen victor atque triūphans: igitur hęc erit Iobi ſententia; ſi impius ſim, certo ſupplicio damnabor, ſi autem iuſtus, non potero planè coram ſeueriſſimo iudice in iudicio reſurgere, neq. leuare caput; cadā profectò mea cauſa cùm innocentiam meam tueri voluero.

Attollere caput, vincentis. — Pſ. 26. 5. — Pſ. 109. 7. — Pſ. 3. 5.

4 Quartò. Demiſſio capitis, ad erubeſcentiam pudibundi ac mœrentis hominis pertinet; ſic enim ille alius, neque audebat oculos ad cœlum leuare; & econtrariò eleuatio capitis, ad honorem pertinet Eccleſ. 11. [Sapientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorū conſedere illum faciet.] Sic etiam infra c. 11. Tunc leuare poteris faciem: hoc quoq. dicere potuit Iob; etiam ſi iuſtus ſim, non ideo plus dignitatis, & honoris habebo apud homines, neq. minus iniurijs & ignominiæ obnoxius ero; cùm me ad eam viſæ conditionem deductum videam, vt via audeam oculos aut caput attolere.

Demiſſio capitis, erubeſcentis. — Luc. 18. 13 — Eccl. 11. 1. — Iob. 11. 15.

5 Sed quintò tandem, & fortè magis commodè in rem præſentem, hæc capitis demiſſio referri poteſt ad ærumnarum pondus, quæ caput atque ceruices miſerrimi hominis opprimunt, atque deprimunt: cuiuſmodi Ioſeph erat, dum in carcere vinculorum & ferri pondus grauiſſimum, pertranſiret animam eius, id eſt, tam graui pōdere preſſus reſpirare non poſſet: ſimiliter hoc loco legit Auguſt. [Si iuſtus fuero, non poſſum reſpirare:] ideoque grauiſſimis ærumnis affectus Dauid dicebat Pſal. 3. [Suſceptor meus es tu, & exaltans caput meum:] quaſi erigens, & ſuſtentans caput, ne grauiſſimæ calamitati ſuccumbam: quare ſuos erigere etiā Chriſtus Dominus volens, in extremis illis nouiſſimorum temporum difficultatibus, ait: Leuate capita veſtra: & dū vrgebatur laboribus ſponſa, caput habebat ſponſi læua ſuſtentatum. Læua (inquit) eius ſub capite meo, ne concidam, ſed erectos ſemper ad ſydera tollam vultus. Ergo, inquit Iob; etiam ſi iuſtus ſim, incredibilis tamen meo capiti incūbit acerbitatum moles; erigere caput non poſſum: concidit mea facies; incuruatus & contriſtatus ingredior: & rectè ſenſus hic congruit cum eo, quod ſequitur: Saturatus afflictione.

Capitis demiſſio ad grauitatem ærumnarū referri. — Pſ. 104. 18. — Auguſt. — Pſal. 3. 4. — Luc. 21. 28 — Cant. 26. & c. 8. 3. — Geneſ. 4. 7. — Pſal. 37. 7.

6 Elegās ſanè eſt hoc loco Gregorij obſeruatio, Impius (inquit) [væ habet, iuſtus miſeriam, quia ęterna damnatio reprobū ſequitur.] Hinc Caiet. docet illā interiectionem ſonare in ſcriptura, malum æternę dānationis. Sed certe id tantùm ex conſuetudine ſacri ſermonis colligitur, pertinere ad minas grauiſſimas, & ingentia mala; neque quidem voci Latinæ Væ, ſemper reſpondet eadem in Hebræo particula: nam aliquando eſt quaſi dolentis, aut certe abominantis vel admirantis rem, ſuprà quā credi pōt, deteſtabilem, vt Iſa. 1. Væ genti peccatrici, id eſt; O mirabilem gentis peccatricis pertinaciam, & impudentiam; ſed hoc tamen loco particula (Alelai) dolentis, & vlulātis eſſe videtur; vnde videtur ſumpta illa Hiſpanorum interiectio (ay) a radice Alal, quæ ſignificat eiulare, vel lamentari, aut vlulare: quare eiuſmodi cladem aut imminentem, aut aliquando futuram ſignificat, quæ ingentis doloris atque lamentationum acerbiſſimarū materia futura ſit, & cuius timore percelli, pungiq. impius (niſi ſenſus expers ſit) deberet, atque ita lamentari, quaſi de ſe actum iam eſſet: non aliter atq. Philiſthæi, 1 Reg. 4. poſt ſtatiſſimam victoriam inclamarunt gementes, Væ nobis, quis nos ſaluabit, &c. actum de nobis eſt, interitus certiſſimus, adiutor nullus.

Gregor. — Particula væ, quid importet. — Caietan. — Væ, an ad extremam damnationem inferatur. — Iſa. 1. 4. — אללאי — אלל — Particula væ, dolētis. — 1. Reg. 4. 8

7 *Saturatus.* Saturitas hæc reſpicit animæ ventriculum, id eſt, appetentiam, aut appetitum, qui magnam ærumnarum, & acerbitatum copiam vix poteſt concoquere; nauſeat igitur, & appetit euomere, atque ſe ærumnis atque laboribus exonerare.

Saturitas ad ventriculum animæ refertur.

8 Afflictio vero, eſt idem quod cōbuſtio, à verbo) *Kalah*) קלה quod proprie torrere ſignificat; & inde affligere, nā inter omnia cruciatuum genera, vſtio acerbiſſima eſt, ignisque ad agendum potentiſſimus: quare quicūq alij cruciatus, ignis aut exuſtionis nomine ad amplificationē ſignificātur. Sic ēt Iere. 29. dicitur ab hac radice: [Ponat te Dominus ſicut Sedeciā, & ſicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne:] hi tñ non dicuntur cōbuſti, ſed lapidati Danielis 13. illa n. acerbitas ſupplicij lapidationis, quæ grauiſſima erat, ignis & combuſtionis nomine aptiſſime ſignificatur. Ex quo illius forte difficultatis explicationē, quæ in Ioſue 7. c. occurrit, petere poſſumus: cùm præcipitur a Deo, ut quicunq. in illo facinore anathematis deprehenſus fuiſſet, cōbureretur igne: deinde uero qui inuentus eſt Achan, lapidatus eſt; videlicet quia præceptū cōbuſtionis de lapidatione accipi poſſe intellexit Ioſue, ut Auguſt aſſerit, quæſtionibus in Ioſue. Fieri etiam potuit, ut cùm Iudas nurum ſuam Thamar adulterij accuſatam comburēdā præcepit, Gen. 38. Producite (inquit) eam ut comburatur: non aliud illud ſupplicium fuerit, quam quod poſtea lege ſtatutum fuit, lapidationis, ut dicitur Ioannis 8. [Hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio, in lege aūt Moyſes mādauit nobis huiuſmodi lapidare:] ſupplicij igitur aut cruciatus genus quodcūq. grauiſſimum, & acerbiſſimum, combuſtio dici pōt. Huiuſmodi igitur eſt qua Iobus ſe affici profitetur, afflictio, combuſtio, animi ægritudo urens, inflammatus dolor, cruciatus perurens. Quia tamen quod torretur, exugitur & leue redditur, inde ſignificat illa eadem uox, ſeu ſlacere aut uilipēdere, quare Septuaginta pro afflictione Opprobrium reddiderunt; alij ignominiam, aut contēptionem; alij contumelias, vtrumque ſi coniungas, dicere LXX.

Afflictio quid proprie. — Ignis omnes cruciatus ſignificat. — Ier. 29. 22. — Ioſ. 7. 15. — Auguſtin. — Gen. 38. 24 — Ioan. 8. 4.

poteris, afflictionem plenam opprobrio, & contumelia.

Pagnin. Regia.
9 *Miſeria pro pri. quid. Iob.36.15. Pſ.21.25. Iſa.54.11.*

Miſeria autẽ eſt, propriè humiliatio, & oppreſſio, qualis miſerrimi, & pauperrimi hominis eſſe ſolet: quare eſt miſeria cum extrema paupertate coniuncta, aut paupertas miſerrima, quæ vertitur anguſtia pauperis, infra Iob 36. & humilitas. Pſal. 21. à qua etiam radice dicitur Iſa. 54. Paupercula (miſera afflicta) tempeſtate conuulſa, abſque vlla conſolatione. Ergo ſe Iob, miſerum, pauperculum, tempeſtate conuulſum, & abſque vlla conſolatione lamentatur.

XVI. Et propter ſuperbiam quaſi leænam capies me, reuerſuſque mirabiliter me crucias.

1 *Varia Hebraizantium lectio.*
2 *Leæna, cuius ſpeciei animalis appellatio. Deus cum leæna comparatus atque Iob.*
3 *Quid attendatur in iſta cum leone comparatione. Leo imperioſum animal.*
4 *De leonum venatione ex ſacris, & prophanis.*
5 *Quid ſit Deum reuerti, cum homo affligitur. Leo non reuertitur ad prædæ reliquias, quas ſemel reliquit. Explicatur locus Regum.*
6 *Iuſtus afflictus, mirabilis.*

1 CVm volo conteſtari meam innocentiam, quaſi in ea cogitatione ſuperbirem, pœnas ſtatim pendo; ſentio enim me tanquam feroci entem, ſuperbientemq; leænam parans à te laqueis, & retibus capi, conſtringi, implicari, & acutiſſimis dolorum iaculis configi.

Varia lectio. גאה Eugubin. Pagnin. Vatabl. Regia. Tygurin. Guarin.

Propter ſuperbiam. Hebraizantes variant; nam quia verbum, *Gaah*, ſignificat creſcere, augeri, extolli, ſuperbire, ideo Eugubinus ſuperbiam interpretatur, ingentem cumulũ, tumorem, incrementum calamitatum. Pagnin. Vatabl. Regia. Tygur. Biblia Guarini, ad eundem ferè ſenſum, ſed optanter legunt; Vtinam multiplicetur, augeſcat, creſcat, inualeſcat dolor meus vt iam omnino videar à tua potentia captus, conficiarque penitus dolorũ iaculis: ſed ſenſus noſtri interpretis bene cohæret eſt.

2 *Leæna, certæ ſpeciei leo nis nomẽ. שחל Iob.4.10. Chald. Caiet. Deus cum leæna comparatus. Gen.49.9. Oſee.49.9. & 14.7.*

Quaſi leænam, Sachal, non tam eſſe leænæ fœminæ nomen, quàm Leoninæ alicuius ſpeciei, quem leopardum aliqui dicunt, leonem alij, ſuperiùs ſcripſimus, cùm de hac voce diximus ſupra cap. 4. Sed quod ad ſententiã attinet in aliquibus Latinæ editionis codicibus, leæna in primo caſu eſt: quà et ratione accipiunt oẽs Hebraizantes nuper adducti, tum etiã Chaldæus & Hebræus apud Caiet. ita vt cum leæna comparetur Deus propter ſupplicij iuſtitiæque ſeueritatem, quod effugere nulla vis humana poſſit: nam ſi ſemel Deus capiat prędã, illique incubet quaſi leęna, quis illũ ſuſcitare, atq. à præda deterrere audebit? neq. ea ſimilitudo eſt inaudita in ſacro ſermone, cũ ſcriptũ ſit Oſeæ 5. [Ego quaſi leęna Ephraim, & quaſi catulus leonis domui Iuda. Ego capiam, &c. & c.13. Ero eis quaſi leæna, & ſicut pardus in via Aſſyriorũ, occurrã eis, quaſi vrſa raptis catulis.] Sed quidem illa eſt multo verior, correctiorq; lectio, quam Biblia Vaticana retinent, vt leęna ſit appoſitum verbo capiendi; quam ſequuntur antiquiores Latini, Greg. & Philipp. & Sept. cum omnibus Gręcis, qui legunt; Et capior ſicut Leo. teſtaturque Polych. ea Hebręo legi: Si robuſtus fuero ſicut leo, capies & opprimes me: comparat ſe igitur leoni, quem Deus multis irretitum calamitatũ laqueis, multis etiam configat iaculis dolorum.

Vaticana. Greg. Philip. LXX. Polychron.

3 *Vnde ſumatur iſta ſui leone ſimilitudo. Olympiod. Polychr. Leo, regię potentię ſymbolum. LXX.*

Sed quid in hac ſimilitudine potiſſimùm attendatur, non valde perſpicuum eſt: nã Olympiod. & Polych. aiũt, leoni ſe comparaſſe, ob prioris ſtatus fœlicitatẽ & gloriam: nam ſuperbum, & imperioſum animal leo eſt, regięque potentię ſymbolum, vt ſupra c. 5. iudicauimus, ſed quod ea noſtra atq. Sept. lectione, [Capior ſicut leo ad occiſionem,] elici põt, hoc eſt, vt iudicet ſe peti à Deo ad mortẽ: ſunt.n. quędam feræ, quæ nonniſi mortuę, & multis cõfiaę iaculis capi poſſunt; huiuſmodi ſunt apri, aut leones, quos venatores minime curant viuos capere, propter ſuperbiam id eſt, propter belluinam illam innatamque ſæuitiam; hę ergo feræ ad occiſionem quęruntur; conqueritur ergo Iob, quòd velut belluam quandam immaniſſimam, illum Deus ad mortem expoſcat. Huiuſmodi autem venationis cruentę, rationem atque modum graphicè infra deſcribit, cap. 16.

4 *Qualis ſit leonum venatio. Greg.*

Sed de venatione leonũ ſic ſcribit hoc loco Greg. [Leęna, cũ eſcã catulis exquirit, inhianter in foueam captionis ruit, ſicut.n. ex quibuſdã regionib. fertur, ſit in eius itinere fouea, in q̃ pecus deponitur, vt illuc ſe eius appetitu proijcere leęna prouocetur, q̃ anguſta ſimul, & alta præparatur, ut in eã ruere ambiendo valeat, ſed hanc ſaliendo nullo modo euadat; alia quoq. fouea, quę priori cohęreat, effoditur, quę tñ in eius, in qua pecus eſt, extremę partis apertione cõiungatur, in qua nimirũ cauea ponitur, vt leęna currens, quia deſuper terrorib vrgetur, cum quaſi in ſecretiori parte foueę occultare ſe appetit, caueã volens ingreditur, iã ſæuitia nequaquam pertimeſcitur: quia iã clauſa in cauea leuatur: ſic nimirũ humana mes capta eſt, dũ nutrire deſideria carnis appetiuit, atq. in deceptionis ſuę foueã cecidit.] Hęc Greg. Certe Oppianus inter alias leonũ venationes, fouearũ meminit; ſed Pollux capi leonẽ adultũ difficillime, nõ laqueis aut pedicis, ſed machinamentis & dolis Pli quoq. li 8. c. 16. [Capere, inquit, leones ardui erat quondã operis, foueisq. maximè: principatu Claudij caſus rõe docuit, pudendã talis feræ nomine; paſtoris Getuli ſago contra ingruentia impetũ obiecto, &c.] Sed quidẽ huiuſmodi venatio per dolos, & machinamenta, minime videtur indicari à Iobo, ſed potius per manifeſtam vim, & ſæuiſſima iaculorum vulnera, vt ſupra indicauimus.

Pollux. Pli. li. 8. c. 16.

5 *Polychron. Quid ſit Deum reuerti, cum homo affligitur. Auguſtin. Aquil. Theodot. Pſ.84.7. Auguſt.*

Reuerſuſq. mirabiliter me crucias. Hanc reuerſionem Polychron. ad conuerſionem, vel commutationem ſuſtatus retuliſſe videtur, quaſi non legat cõuerſus, ſed cõuertens, & cõmutans: quò Sept. et legunt. iterũ cõmutans ſæpe me perdis: & ferè eadẽ ẽt adduci põt Auguſt. lectio commutatus ſæuiſſime crucias me: Aquila & Theodot. Reuerſus; nã ea noſtri ſtatus cõmutatione Deus, qui illum commutat & conuertit, dici ſolet erga nos commutatus, aut conuerſus: cuius generis illud eſt; [Deus, tu conuerſus viuificabis nos:] ſed Auguſt. in illa conuerſione repẽtinum caſum & ſubitam calamitatem videtur agnoſcere, quæ tantò moleſtior eſſe ſolet, quanto inopinatior; quaſi dicat; Vix diſcedit Deus, cum ſubitò redit ad me cruciandum; ſæpe, ſubitò reuertitur, cum aliquod a malis otium mihi dari credo, tunc repentino impetu imparatũ adoritur. Alij vero ſimpliciùs referunt ad ſæpius iterata & repetita flagella, doloreſque nunquã intermiſſos, quaſi dicat: Vix vno cruciatu & dolore remittente, Deus iterum nouum dolorem apparet: quod indicarunt Sept. legentes, Cõmutans ſæpe me perdis: quam ſupplicij repetitionem, & Dei punientis, quaſi reuerſionem exprimit locus ille 4. Reg. 21. [Delebo Ieruſalẽ, ſicut deleri ſolent tabulæ: delens vertam. & ducam ſæpius ſtilum ſuper faciem eius: ducitur .n. atque reducitur ſtilus, vt ſcriptura aliqua omninò deleri poſſit, cera videlicet deterſa, & ad æquabilitatem reducta; illæ .n. tabulæ de quibus loquitur, ex leuiſſimo lapide Alabaſtrite hebant, cera obductæ, & ſcribendo parabãtur, ſic ẽt elegũt Sept. Vatic. [Delebo, ſicut deleri ſolet Alabaſtrum; quã quam alij non pro Alabaſtrina tabula, ſed pro pyxide, aut vaſculo accipi velint, ex ꝓprietate Græci & Hebræi; quare ſequor; [Purgabitur Ieruſalem, ſicut purgari, ſolet ſcutella, aut patella, & vertit in faciem ſuã,] quod eſt iterum atque iterum ꝯtergi, ne quid ſordium remaneat, & poſtquam purgata eſt, inuerſa reponitur in abaco; ſic etiam ſæpius reuertente Deo ad puniendum, ne quis impuriſſimorum ciuium Ieroſolymis remaneret, euertenda erat ciuitas. Quod ſi etiam ad leonis ingenium alluſum eſſe velimus, non inelegans erit huius loci amplificatio, præſertim ſi cum leone comparetur Deus, leo quidẽ cũ ex capta præda, id quod ſibi ſuiſque catulis opus habet, abſtulit, nunquàm reuertitur ad reliquias, ut ſuperiùs diximus, indicaturque illos Oſeæ. 5. [Ego quaſi leæna, & catulus leonis. capiam & uadam, uadens reuertar ad locum meum:] at ſeueriſſimus erga me Deus ſæpe reuertitur, ut uitæ reliquias omnes conſumat, & cum uelut leo, me capiat, non ſicut leo, ſæpe reuertitur.

Cõmodo bifariam reuerſio nos expoſita & ſententia. LXX. 4. Reg. 21. 13. LXX. Vatic. Leo non reuertitur ad prędę reliquias, quas ſemel reliquit. Oſee. 5. 4.

6 *Iuſtus afflictus, mirabilis. Aquil. Theodot.*

Mirabiliter me crucias. Paraphraſi uſus eſt vulgatus, nã in Hebræo tantũ eſt, reuerſus mirabilis es in me. Aquila & Theodotio; Mirificaſti in me; ſed iuxta ſubiectã materiã ſapienter interpres de incredibilib cruciatibus dictũ noluit. Mirificum uidelicẽt ſpectaculum fit homo, qui tã dira patitur, tam conſtanti, tamque inuicto animo. Vide quæ ſupra in præfatione diximus, c. 1. num. 4.

XVII. In-

XVII. Inſtauras teſtes tuos contra me: & multiplicas iram tuam aduerſum me: & pœnæ militant in me.

1 *Inſtaurare quid.*
2 *Teſtes quos intelligat Iob. Calamitates, & pœnæ, videntur teſtes eſſe alicuius peccati. Teſtificare quid in Hebræo.*
3 *Iob cupit ſuam cauſam accelerari. Quid teſtis velox apud Malachiam.*
4 *Multiplicare, ad numerum, & ad magnitudinem.*
5 *Pœnæ in Hebræo vnde dicantur. Vnde etiam culter; varia lectiones.*
6 *Militare quid. Dolore, & morbi, Dei ſupremi Imperatoris milites ſunt.*

1
Inſtaurare quid.
שרח
LXX.
PErſtat in eadem amplificatione ſui doloris nunquam remittentis. Inſtauras, renouas, vel nouos teſtes inquirens, vel prioribus teſtibus vim nouam aduerſum me teſtificandi conferens: ad vtrumque enim apta eſt originalis vox inſtaurandi; teſtes tuos. Septuag. Inquiſitionē meam, id eſt, examinationem meæ vitæ, tu ipſe teſtes conquiris, conducis, accerſis, ad forum, & iudicium videtur pertinere; ſic quoque tranſtulit Symmachus, Inſtauras
Symmach.
teſtes tuos, contra me arguens, ſemper de mea vita quæſtionem habes acerrimam, ſæpè iam mea cauſa dicta, tu, illa ſæpiùs ampliata, meæ ſententiæ expectatione ſuſpenſam tenes, neque conquirēdis examinandisve aduerſum me teſtibus vllus eſt finis.

2
Teſtes, qui hoc loco intelligi debeant.
Philip.
D.Thom.
Lyran.
Auguſt.
Dolores, & calamitates teſtes dici, & quare.
Poly. hr.
Olymp.
R. Moyſ.
R. Abrah.
Vatabl.
Caiet.
Eugub.
Iſido. Clar.
Hugo.
Vatabl.
Iſido. Clar.
Heb. 12. 8.
Hugo.
Polychr.
Pagnin.
Vatabl.
Caietan.
Regia.
Tygur.
עדו
Teſtificari quid Hebr.

Sed quinam huiuſmodi teſtium appellatione intelligendi ſint, non eſt eadèm omnium mens: nam Philip. intelligit dæmones, qui teſtabātur fore, vt Iobus in medijs cruciatibus Deo conuitiaretur. D.Th. Lyran. Dionyſ. intelligunt amicos, quorum orationes innouatæ, & inſtauratæ per vices ſibi ſuccedebant aduerſus Iobum, & concordi teſtimonio, improbitatis illum accuſabāt. Sed Auguſt. dolores ipſos & cruciatus teſtes eſſe dicit; legit .n. Inſtauras in me tormenta mea: atque idem eſt commentarius Græcorum Olymp & Polyc. atque poſt R. Moyſ. & R. Abrah. Vatabl. Caiet Bugub. Iſidor. Clarij, Hugonis: ſupplicia enim, & pœnæ ſicut ſolent eſſe peccati comites, ita etiam indicea, atque teſtes alicuius, aduerſus hominem ſceleris, non incommodè dici poſſunt; in hanc igitur rem teſtimonium accipio; nam longiùs petita videtur tranſlatio, ſi ideò ærūnas, & calamitates dicas eſſe teſtes, quòd diuinam iram aduerſus hominem teſtētur: ſicut dixit Vatablus, & Iſido. Clarius; aut quòd ſi ęrumnis, & calamitatibus homo non redditur melior, teſtimonium dicant contra illum eſſe filium iræ, iuxta id Hebr. 12. Si extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulteri, & non filij eſtis: ſic dixit Hugo, ſed præſtat ratio primùm allata, quam eleganter locupletat Polych. in hęc verba; [Ad quæſtionē me aſſiduè abripis peccatorum meorum, partim quidem plagis, & verberibus nunquam intermittentibus adhibitis: partim verò mearum calamitatum appoſitis accuſatoribus, impietatem mihi exprobrantibus, pœnaſq. à me repetentibus.] Quod verò Pagn. Vatabl. Hebr. apud Caietanum pro teſtibus, plagam vertunt, minùs rectè faciunt; meliùs Reg. & Tygur quæ habent etiam teſtes: nam *ghanad*, teſtificari eſt; aliquando prędari, aut diripere; quare potiùs illi legerent, inſtauras deprædationem, aut direptionem.

3
Vt Iob ſuā cauſam, accelerari, & eſſet optat.
Malac. 3. 5
Quid ſit teſtis velox.

Hæc verò cum loquitur Iob, non tam videtur de inſtauratione plurium teſtium expoſtulare, quàm de ſententiæ ferendę dilatione & mora, quòd huiuſmodi teſtificationibus, atque criminationibus per calamitates, nullus ſtatuatur finis, quamuis ſententia mortis ferenda ſit, tardum igitur teſtimonium ſibi eſſe infeſtum ſignificat, tam propter delationem criminis, quàm propter dilationem ſententię; atque ſimilem quandam teſtimonij ferendi celeritatem deſiderat, qualis Malach. 3. dicitur: Ero teſtis velox maleficis, & periuris; non diu differam ſupplicium ſed certiſſimi ſceleris conuictos, nulla mora, extrema ſententia damnabo.

4
Multiplicare ad magnitudinem & pertinere.

Et multiplicas. Tum ad numerum, tum ad magnitudinem ſuppliciorum hæc multiplicatio ſpectat, ex proprietate vocis originalis. Septuag multiplicationem illam ad magnitudinem tantùm adſtrinxerunt, legentes; Ira magna mihi vſus es. quod Olympiod. explicat, ſupplicium vehementer illatum, & licèt quidē nulla in Deo iræ perturbatio ſit, frequenter tamen de Deo loquitur ſcriptura humano modo.

רבה
LXX.
Olymp.

5
חלף
Pœna vnde dicantur in Hebræo.
Vnde dicitur gladius.

Pœnę autem hoc loco dicuntur à radice, *Chelaph*, quod propriè ſignificat, ſuccidere, conterere, perforare; quare pœnę erunt contritiones, ſuccitiones, perforationes, aut transfiſiones: intelliguntur ergo pœnę, & dolores, qui conterunt, ſcindunt, transfigunt, atque in intima pręcordia penetrant; inde dicitur culter, aut gladius; quapropter dixit Tygur. Tuæ indignationis gladius in me; quia verò quod perforat & ſcindit, pertranſit & mutatur de loco in locum, ideò idem verbum ſignificat, pertranſire, aut mutari: ex quo Hebr. apud Caietanum, & Regia legunt,* mutationes, per quas intelliguot diuerſitatem ærumnarum, atque dolorum ſibi inuicem ſuccedentium, & nonniſi cum grauioribus alijs vices ſuas commutantium. Septuag. communiori voce hęc omnia complectuntur, Induiſti (inquiunt) ſuper tentationes tuas, quod ex proprietate Græcę vocis, pirateria, quę eo loco ſubeſt, Olympiod. mala ipſa interpretatur, quæ in illum expeditionem, irruptionemque fecerunt: at Polychro. cętus, & agmina hoſtium & aduerſariorū, quibus traditus ſit, ad perpeſſionem malorum omnium exponit.

מתלפ
Tygur.
Caietan.
Regia.
** Andā mis tormentes à remuda, eſt ſadot do ver me bino.*
LXX.
Olympiod.
Polychr.

6
Militare quid.
Matt. 22. 7
Matt. 8. 9.
Luc. 17. 8.
Dolores, & ægritudines Dei Imperatoris milites.
Iob 6. 4.

Militant. Me vndique obſident, & oppugnant, in originali, Exercitus mecum, q d Miſit rex aduerſum me exercitus ſuos, vt me tanquā homicidam perdant: ſicut enim ille alius centurio militibus ſuis, ita Deus morbis, atque doloribus, & vniuerſarum ærumnarum cohorti pręcipit, & dicit Huic, vade, & vadit; & alij veni, & venit: vel, vt militia hęc nō ſolùm exercitus ſit, ſed ordo, & inſtitutio militum, ex militaris diſciplinæ pręſcripto procedētium ad prælium, & ſibi inuicem ſuccedentium; Perpetuò, inquit oppugnor doloribus, & ęrumnarum ſerie nunquam intermiſſa. Vide quę ſupra diximus cap. 6. verſ. 4. Habent verò hęc omnia, vt Olympio. notat, precationem, religioſamque mentem, cum iuſta quadam conqueſtione, fletuque coniunctam.

XVIII. Quare de vulua eduxiſti me? qui vtinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret.

1 *Verſiculus 18. dilucida Paraphraſi Illuſtratus.*
2 *Abortiuus cenſetur pro non nato. Octomeſtris partus. Buggrandaria apud Latinos quid.*
3 *Nexus cum ſuperioribus.*
4 *Amplificatio breuitatis humanę vitę; & cur dicatur paucitas.*
5 *Finire, quid ex Hebræo. Illuſtratus Iſaias.*
6 *Quid dimittere. Explicatus Dauid.*
7 *Lachrymæ refrigerant animum; quid refrigerare, in Hebræo. Dolor vehemens lachrymas ſupprimit.*

1
Dilucida huius ſententiæ paraphraſis
Pſ. 21. 10.

QVam igitur ob cauſam, vel cuinſnam boni adipiſcendi gratia natiuitatem meam adiuuiſti? tu enim es qui extraxiſti me de vtero matris meæ, & in tantis periculis conſtitutum intra vteri anguſtias me tutatus es: natus enim, in hanc moleſtiſſimam tot moleſtiarum & calamitatum pugnam expoſitus ſum: præſtaret profectò nunquā vitæ, lucisq. attigiſſe primordia, quàm tot mala experiri, & in tuæ amicitię violsrę, quod mihi longe moleſtiſſimum eſt, ſuſpicionem venire. Conſumptus, prop. cū Septuag. Mortuus; expiraſſem, defeciſſem. Ne oculus me videret, ne in conſpectum hominum, lucemque venirem; ſimiles ſententiæ ſunt pleręque, cap. 3. vnde illius explanatio, & illuſtratio petenda eſt.

LXX.

XIX. Fuiſſem quaſi non eſſem, de vtero tranſlatus ad tumulum.

2
D.Thom.

DIuus Thomas. Præſtaret non naſci, aut ſtatim expiraſſe; nam ex altera parte vixiſſem aliquando, atque fuiſſem, quod in bonis ponendum eſt; ex altera verò, vitæ malis caruiſſem. Sed hoc argutius eſt, quàm vt tā grauiter dolenti homini conuenire poſſe videatur: Sententiam igitur dilucidè expreſſit vulgatus; quamuis conceptus fuiſſem, fœlix tamen eſſem, ſi non natus fuiſſem ſoſpes, & incolumnis, ſed præfocatus intra matris viſcera,

fuiſſem

fuiſſem ſaoè quaſi non eſſem: nulla enim tunc mei ratio haberetur, neque lucis, neque verò tenebrarum harum, quæ cum mœrore, & ærumnis coniunctæ ſunt, particeps fuiſſem. Sic abortiuus, pro non nato cenſetur in iure, neque talis partus dicitur reuocare donationem, aut rũpere teſtamentum, & Paulus I. C. ſapienter dixit: Qui mortui naſcuntur, neque nati, neque procreati videntur, quia nunquam liberi appellari potuerunt. Hinc eſt illud Hippocratis omnium ore celebratum, dum de abortu diſſerit; Eſt, & non eſt, octimeſtris partus: accedit, quòd ſi ſtatim obijt, aut parum vixit, cenſetur etiam in iure non vixiſſe, præſertim ſi ante nominis impoſitionem decedat; ideoque expectabatur primis illis octo, aut nouem poſt natiuitatem diebus, vt ſi vitalis partus eſſet, accepto nomine in cenſum, numerumque hominum referretur, nam qui ſine nomine eſt, eſt quaſi non ſit. Diximus etiam c. 3. ad hanc rem nonnulla, cùm de abortiuo ageremus, quo loco abortiuis nullum peculiare ſepulchrum extrui ſolere diximus; quanquam Fulgentius de priſco ſermone, ſic ſcribat: [Suggrundaria antiqui dicebant ſepulchra infantium, qui nec dum XL. dies impleſſent, quæ nec iam buſta dici poterant, quia oſſa quæ comburerentur non erat, nec tanta cadaueris moles, qua locus tumeſceret; vnde Rutilius Geminus Aſtyan. ait: Melius ſuggrundarium quæreres, quam ſepulchrum.

Abortiuus cenſetur pro non nato. L. 3. C. de poſth. hære. inſtituend. Paul. l. qui mortui de verb. ſign. Hippoc. Octimeſtris partus. Iob 3. Suggrundaria qd apud Latinos. Fulgent. Rutil. Gemin. Aſtyan.

XX. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.

3 NExus cum ſuperioribus is indicatur ab Olympiodoro, vt Iob probare nitatur, non immeritò à ſe optari non fuiſſe, neque vixiſſe, quòd vita breuiſſima cũ multis atque perpetuis coniuncta malis amanda minimè ſit. Sed is videtur elegantior, vt cùm quaſi accepto reſponſo, quod illi mens bene in Deum animata ſuggerebat, perciperet ſibi inſtillari, non ideò natum fuiſſe, vt perpetuis malis excruciaretur, oportere itaque vt ſpem ad meliores vitæ rationes erigeret, ſtatututum videlicet Deum malis aliquando finem; tunc viciſſim reſpondeat Iob; admoneatque Deum, non eſſe diutiùs expectandum, cùm ad extremum ſere vitæ ſpiritum perductus ſit: quos enim Deus viuos & incolumes cupit, velociter ſanat, vt Sapiẽtia cap. 16. teſtatur; Miſericordia tua adueniens, ſanabat illos; & velociter ſanabantur, ne in altam incidentes obliuionem, non poſſent tuo vti adiutorio: ſimul etiam illud efficit, ſi abortiuus fuiſſet, nullius magnę rei, aut longiſſimæ alicuius vitæ iacturam feciſſet; nam breuiſſimum eſt illud, quidquid vitæ eſt.

Olympiod. Nexus cum ſuperiorib. Deus ſanat velociter. Sap. 16. 10.

4 Eſt verò vitæ breuitatis amplificatio hæc, ſenſu atque efficacitate plena; nam tribus, aut quatuor vocibus eandem rem ſignificantibus conſtat: ſed coniunctæ omnes altera alterius ſignificationem auget, & exacuit. Paucitas à verbo (*mogbat*) quod imminutionem, decrementumq. ſignificat. q. d. quod nunquam creſcit, ſed ſemper decreſcit, & imminuitur, & ad * paucitatẽ, & anguſtias maiores in dies redigitur, quæ quamdiu eſt eſſe deſinit, & in ſe ipſa perpetua conſumptione euaneſcit. Hinc dicitur Pſ. 108. Fiant dies eius pauci, imminuantur, decreſcant, non compleant præfinitũ ſuæ naturæ numerũ. Nomen etiam ipſum paucitatis, neque quid maioris ſignificãtię affert, quàm ſi diceretur, dies pauci; nam abſtracta hæc nomina, & ſignificationem & orationem incitant & acuũt. Quòd autem Tygur. dixit: Portio modica dierum meorum, vim ſententiæ eneruauit; cùm ea vox nihil imminutum, aut anguſtum afferat. Deinde ea paucitas, non eſt annorum, ſed dierum; non ſolùm enim ſunt anni, ſed dies pauci, & mali. Præterea hæc dierum paucitas finietur breui: de quo cùm nemo dubitare poſſit, ſed hoc ipſum dici & aſſeuerari, quod clariſſimum erat, vim ſignificationi addit: & cùm ſimplex geminatio vim orationis amplificet, quid faciet geminatio quadtuplex?

*Amplificatio breuitatis vitæ humanæ. Quid ppriè paucitas. מעט Vita, vnr dicatur paucitas. * Vna poquedad y exiſtedad, que no tenrá creces, y ſiēpre va à menos. Pſ. 108. 8. Tygurin. Gen. 47. 9.*

5 Eſt autem ſimplex in Hebræo vox (*Chadal*) quod eſt ceſſare, aut deſinere vel derelinquere, quod ex ſua proprietate idem eſt, quod nos dicimus (*dexar*) cũ ad finem, aut ceſſationem ab aliquo opere refertur: inde dicitur vita ipſa noſtra, ceſſatio vel quies; & viuens homo dicitur, habitator quietis, Iſa. 38. pertinet etiam ad contemptum rei viliſſimæ, quæ ab omnibus derelinquitur, atque reijcitur; ſic dicitur Iſa. 53. Deſpectum, & (expoſitiuè) nouiſſimum (propriè derelictum) virorum.

חדל Finere in Hebræo quid. Iſa. 38. 3. Iſa. 53. 11. Iſai. 53. 5.

6 *Dimitte ergo me.* Idem quod ſupra cap. 7. Parce mihi. Septuag. Patere me requieſcere. Hic autem ſubeſt (*Soth*) quod eſt ponere, aut deponere, quare ad verbum eſt in Hebręo; deponat à me, ſubaudi, flagellum, aut ſuppliciũ; eũ enim appoſitum huius verbi ſubauditur, ad malum pertinet, vt Pſ. 3. Non timebo millia populi circumdantis me; propr. in Hebræo; qui in circuitu poſuerunt ſuper me, obſidionem videlicet; ne me ille obſideat, neque ſua potentia circumueniat: fortè ad miſericordiæ affectum, & beneuolam prouidentiam pertinet; Ponat in me, vel erga me cor ſuum; nam ab hoc verbo dicitur, apponere cor, de quo non ſemel diximus.

Iob 7. 16. LXX. שית Quod dimittere. Pſal. 3. 7.

7 *Vt plangam paululum.* In fonte eſt, vt refrigerer paululum; ſicut eadem voce dicitur, Pſal. 38. Remitte mihi, vt refrigerer, priuſquam abeam. Septuag. Patere me requieſcere puſillum. Auguſt. Donec requieſcam puſillum: elegantet vero ſententiam, atque Hebraiſmum illuminauit vulgatus paulò longiori verborum circuitione; Vt plangam paululum dolorem meum: nam verbum fontis eſt (*Balag*) quod eiuſmodi refrigerium ſignificat, quali reficitur, qui ſitibundus è frigidiſſimo fonte bibit, & quale dolenti homini, atque æſtuanti prę dolore, lachrymarum riui refrigerium afferunt, cum vim ardoris reſtringunt; nam ſuis ipſe lachrymis quaſi potatus homo, refrigeratur & recreatur. Præteritorum itaque malorum recordatio, nunc vel maximè, cùm mentis quies, & cogitādi ſpatium conceſſa ſunt, lachrymas excitat, quas vehemens animi dolor, & mentis in ſubito caſu perturbatio quędā, & ſtupor prohibere ſolet. Sapienter enim magnus Gregorius ait: [Moderata afflictio lachrymas exprimit; immoderata ſubducit; quia mœror ipſe quaſi ſine mœrore ſit, qui afflictã mentem deuorans, ſenſum doloris tollit: adde etiam, quod vt Gregor. Nyſſen. oratione de Placilla ait; è corde vulneribus lachrymæ, tanquam ſanguis profluunt: ſanguis autem nõ ſtatim ex inflicto vulnere fluere ſolet; nam ictus, & percuſſionis vis, ſanguinem ad alias corporis partes diſpellit; ſed paulò poſt accurrit, & aperto orificio vbertim effluit. Igitur poſt tot ictus, & cordis vulnera accepta, aliquantum temporis ſpatium ad plangendum deſiderat. Nunc (inquit) tot, & tam crebris ictibus doleo & ſtupeſco incredibiliter; ſed ſi mihi quieſcendi copiam feceris, reſtigerabor, & corde, laceratus, atque proſciſſus manabo ſanguine, oculis verò, lachrymis. Tũ etiam inde creſcit orationis acrimonia; Poſtulo (inquit) temporis ſpatium; ſed non riſui, non uoluptati poſtulo, ſed lachrymis, ſed mœrori; eiuſmodi enim ſunt meæ calamitates, vt remitterẽs iam, & a te mihi condonarẽ, ſuo iure diuturnas multorum dierum, vbereſque lachrymas, vel ex ſola recordatione pollulent.

Quod refrigerare, aut plangere. Pſ. 38. 14. LXX. Auguſt. בלג Cur lachrymæ, refrigerium dicantur. Vehemens animi dolor non ſtatim lachrymas habet comites. Greg. lib. 9. c. 37. Gregor. Nyſſen.

XXI. Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine.

XXII. Terram miſeriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

1 *Proponitur prima expoſitio de ſepulchro. Scripturæ regula, cum duo verba diuerſæ ſignificationis iunguntur.*
2 *Mors inexorabilis.*
3 *Harum ſententiarum ad ſepulchrum accommodatio.*
4 *Proponitur ſecunda expoſitio de inferno, & damnatorum ſupplicijs, & carcere.*

1 DVplex poteſt eſſe harum ſententiarum commentarius, & primò mortis, & ſtatus mortuorum circumlocutio eſſe poteſt. Vadam, & non reuertar, id eſt, abeam non rediturus; ſic enim vbi duo verba diuerſæ ſignificationis ponuntur, commodè alterum in participium reſoluitur; vel in aduerbium, antequam abeam irreuocabiliter, non reuerſurus ad ſimilem vitam, & eundem ſtatum, quem antea habuerim; Nihil verò huiuſmodi ſententiam fidem reſurrectionis lædere, diximus ſuprà.

Scripturæ regula. Vid. c. 7. v. 9. hu. 3. 4.

Indicatur etiam nullam eſſe in natura vim, cui pareat mors, & cui receptacula animarum obediant, redderequ cogan-

cogantur animum, quem ſemel recipiunt, iuxta id Sapiē.
Mortem ad 16. Cum exierit ſpiritus, non reuertetur; neque reuoca-
propere nato bit animam, quæ recepta eſt. Hæc illa eſt grauis æque, ac
ne legibus. ſapiens Dauidis reſponſio, ad illam ſuorum ſeruorū ex-
Sap. 16. 14. poſtulationem, quod viuente adhuc puero ieiunaſſet, &
fleſſet, mortuo tamen lauiſſet & vnxiſſet ſe, atque come-
diſſet. [Nunc, *inquit*, quia mortuus eſt, quare ieiunio? Nū-
2 Reg. 12. 23. quid potero reuocare eum amplius? Ego vadam magis
ad eum: ille verò non reuertetur ad me:] atque hæc eſt
inferni, mortis, & ſepulchri pertinacia, atque duritia,
æque ac dilectionis; neutrū enim, quod ſemel apprehen-
Prou. 30. 15 dit, & recipit, facile dimittit: ſicut enim inter illa tria in-
Iſai. 5. 14. ſatiabilia numeratur infernus, qui dilatat animam, &
ventrem, vt multū deglutiat, & capiat, ita pari appeten-
tia, quod ſemel deuorauit, retinet; neq. fieri (niſi ingenti
miraculo) poteſt, vt quod ſemel deuorauit, reddat, &
euomat. Quod ſi aliquando vomitus faciendus eſt à ter-
ra, inferno, ſepulchro, neceum vt torqueatur, & tremat;
nam vomentibus tremores etiam, & conuulſiones fieri,
Hippocr. in atque omnino id malum eſſe, medici docent: ſic igitur
Coacis præ- cùm vomuit ſepulchrum Chriſtū Dominum propria vir-
notion. tute reſurgentem, Terræmotus factus eſt magnus; tre-
Matt. 28. 2. mor autem iſte & conuulſio ex vomitu, inferno & terræ
Niset. malum, mortalium generi bonum, ad ſpem immortalita-
tis, & glorioſæ reſurrectionis concipiendam. Tandem
obſeruat rectè, Catenæ auctor hinc confutari, qui fabu-
loſam reuerſionem & tranſmigrationem animarum con-
ſtituebant.

3 *Terram tenebroſam.* Quidam explicāt de ſepulchro, ſta-
An hæc ſit tuq. mortuorum; quæ domus horrificis tenebris offuſa
periphraſis eſt, atque miſeriæ res pleniſſima; vbi nullus ordo cadaue-
ſepulchri. rum, ſed confuſa, & perturbata oſſium congeries, nulla
regis, paupercului ve homuncionis ratio, neque diuerſitas;
nam æquo gutture omnes ſepulchrum deuorat; pari ſu-
per illos pede calcat interitus; vna dormitur nox omni-
bus: hoc idē ſignificare voluit alius ille philoſophus, qui
cum frequenter ad ſepulchra diuerteret, atq. diligenter
incumberet in euoluendis, vertendis, atq. contemplādis
mortuorum oſſibus per ſe ſingulis, atque ſæpius operam
hanc ſumma cura tacitus repeteret; rogatus, quidnā ſibi
vellet aut quorſum in re inutili operam poneret, aut po-
tiùs perderet? reſpondit, diuitum ſe oſſa quæritare, pau-
perum item atq. miſerorum, ſuis quæque notis diſtinctas;
ſed inuenire, aut diſtinguere non potuiſſe; de morte igi-
tur atque ſepulchri conditione interpretantur ex Græcis
Polychr. Polychronius, & poſt Hebræos Lyra, Eugubin. & recen-
Lyra. tiores alij.
Eugub. Sed quoniam de pœnis & ſupplicijs agere videtur, for-
4 tè commodiùs tota hæc res ad infernum, id eſt ſubterra-
Hæc eſſe in- neam animarum ſtationem, carceremve deſcribendū re-
ferne circū- feretur; ſiue tantùm pro ea parte, quæ limbus dicitur, &
locutionem. qua ſanctorum patrum animæ detinebantur; ſiue in vni-
uerſum pro toto inferno, & damnatorum ad æterna ſup-
plicia loco; qui huius loci cōmentarius placuit ſanè Au-
Auguſt. guſtino, Olympiod. Philip. Bedæ. D. Thom. Caietan. Et
Philip. Bed. Philipp. quidem ait, nulli dubium eſſe, quin terram infer-
D. Thom. norum deſcripſerit Auguſt. Vult (inquit) requieſcere,
Olympiod. antequam eat in pœnas æternas. Olympio. Hæc (inquit)
loquitur, veritus ne fortè ſi cum cruciatibus, & tormētis
vitam dimiſerit, à diuino aſpectu ſit ablegandus omnino
atque cum impijs in inferno numerandus: eſt quidem in
hac exponendi ratione ſententia hęc plena timoris, ęquè
ac pietatis, quæ quaſi expoſita quadam ſuæ damnationis
Auguſt. formidine explicanda eſt, non alijs, quàm ipſius Auguſti-
ni verbis. [Vult requieſcere, ante quàm eat in pœnas
æternas, ad hoc vtique, vt non eat, quemadmodum ſi di-
camus alicui, Corrige te, antequam damneris: non enim
cum ſe correxerit, damnabitur.]

Secundi harum ſententiarum commentarij, qui eſt de inferno, partium ſingularum explanatio.

Antequàm vadam, & non reuertar.

5 Partem hanc pertinere ad æternitatem pœnarum.
6 Illuſtratur Iſaias de æternitate pœnarum.
7 Iterum de ijſdem pœnis Iſaias, Ieremias, Ioannes.
8 Quid virga aut flagellum fundatum apud Iſaiam.
9 Error Origenis.

IGitur in hanc inferni & æterni cruciatus damnatorum 5
carceris deſcriptionem conueniunt ſingulę huius ſen-
tentiæ particulæ; & prima quidem pars ad æternitatem
pœnarum ſpectat: ſic enim legit Auguſt. Antequam eam *Auguſt.*
in pœnas, vnde reuerti non licet: arctiſſimis enim tene-
brarum vinculis conſtricti detinentur ſontes, vnde ſe ex-
pedire non poterunt. Sic enim Septuag. ad carceris locū, LXX.
& rationem retulerunt; Antequam eam, vnde non reuer-
tar: quare hęc inextricabilis ſupplicij vincula ex laqueo-
rum multitudine exprimit Dauid Pſ. 10. Pluet ſuper pec- *Pſ. 10. 16.*
catores laqueos; nouis enim ſubinde vinculis conſtrin-
guntur, ne intelligamus diuturnitate, & æternitate atte-
nuari, aut infringi poſſe. Atque in eandem ſententiā Iſa. 6
24. dictum eſt; Congregabuntur in congregatione vnius *Iſa. 24. 22.*
faſcis in lacum (mira enim damnatorum confuſio, & per- ** Será viſi-*
mixtio) & claudentur ibi in carcere, & poſt multas dies *tado, à ſus*
* viſitabūtur: locus difficilis, ſed hac explanatione aper- *tiempos con*
tus; vt viſitatio in malum accipiatur, & ſuppliciorū acer- *priſiones.*
bitas ſignificetur humano modo vinctos, & ſontes conti- *Viſitatio in*
nendi; vt de augmento quodam pœnarum ad extremum *malum.*
iudicij diem reſeruato intelligendum ſit; quaſi de nouis
ſupplicijs, & priſtinis nunquam intermittendis agatur,
nouiſque vinculis adhibendis: quare eadem ratione di-
ctum fuerit, Antequam uadam, & non reuertar; ſicut ab
eodem uate, deque eadem ſupplicij æternitate dictū eſt;
Grauabit eam iniquitas ſua, & corruet, & nō adijciet, vt 7
reſurgat; non emerget, non ſupernatabit: ad eam quoque *Verſ. 20.*
rationem, qua Apocalip. 18. dicitur. [Suſtulit vnus ange-
lus fortis lapidem, quaſi molarem magnū, & miſit in ma- *Apo. 18. 21.*
re dicens; Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa ma- 8
gna, & ultra non inuenietur;] quod videtur ex Iere. 51. *Iere. 51. 63. 64.*
deſumptum, vbi clariùs indicatur, non ſolùm ſupplicij,
ſed pronunciatæ etiam à iudice ſententiæ nunquam reuo-
candæ firmitas; ſic enim ſcribitur; [Scripſit Ieremias om-
ne malum, quod uenturum erat ſuper Babylonē in libro
vno; & dixit Ieremias ad Saraiam; Cū compleueris lege-
re librum iſtum, ligabis ad eum lapidem, & proijcies eum
in medium Euphratem, & dices; Sic ſubmergetur Baby-
lon, & non conſurget à facie afflictionis, quam ego addu-
co ſuper eam.] Res hæc quidem apud eundem Iſaiā va-
tem ſub alia etiam tranſlatione deſcripta eſt c. 30. Erit,
inquit, tranſitus virgæ fundatus, quam requieſcere faciet
Dominus ſuper eum; nā verberatio, aut uapulatio fun-
data, eſt quidem ſupplicium firmum, conſtans, quod non
facile corruet, vtpote quod firmiſſimo fundamento nita-
tur: ſimiliter uirga, & uerber requieſcet ſuper damnato-
rum ſcapulas; inſidebit enim, ubi ſemel impingetur: de
verme autem non morituro, & igne nūquam extinguen-
do, Vide Iſa. 66. 24. & Matth. 15. 41. 46.
Sed tandem ex hoc loco manifeſte conuincitur error 9
Origenis, quòd Chriſtus ſuo deſcenſu in infernum, dam-
natorum animas liberauerit: cum enim quis illò uadit,
non reuertitur. Sed de hoc hic non plura.

Terram tenebroſam, & opertam mortis caligine.

10 Infernus, arx mortis, mors tenebroſa. Auguſti Cæſaris oculi ſplendidi.
11 Tenebræ pro carcere. Explicati Lucas, & Iudas Apoſtolus.
12 Cur tenebræ dicantur Carcer, & vincula. Quorſum carcer inſtitutus ſit, ex prophanis quædam.

HÆc eſt ſecunda deſcriptionis pars. Ad terram (re- 10
gionem, plagam) tenebroſam (propriè, prohibitā,
videlicet à lumine) & opertam mortis caligine; quod ali-
bi dicitur, Vmbra mortis; id eſt lethalibus umbris, imme-
dicabilibus tenebris. Symmachus dixit, opertam morte; *Symmach.*
mors enim terra eſt, & caligino ſa, obſcuris cæciſq. lumi- *Polychr.*
nibus omnem lucem auerſatur. Polychro. refert ex Hebr. *Infernus,*
In terram tenebroſam ſupra tenebras. Eſt autē infernus, *mortis Re-*
& tenebroſus ille damnatorum carcer ſubterraneus, mor- *gia.*
tis ſedes, & Regia, ſicut Sapien. 1. dictum eſt; Non eſt in- *Sap. 1. 14.*
ferorum regnum (id eſt, mortis regia) in terra; quaſi di-
cat, ſupra terram; ſed ſub terra, in corde, penituſq. recon-
ditus terræ uiſceribus; ergo ſicut princeps, ſicut ſol in

mun-

mundo, ſui vultus ſplendore lucem affert regiæ domui, & iis qui coram illo ſunt; ſicut plane regium, & illuſtriſſimum eſt, Regem ita nitere, vt ſua etiam luce alios perfundat, ſicut Suetonius ſcribit habuiſſe Octauiũ Auguſtum oculos claros, ac nitidos; quibus etiam eæſtimari volebat, ineſſe quiddam diuini vigoris, gaudebatque ſi quis ſibi acrius cõtuenti, quaſi ad fulgorem ſolis vultum ſubmitteret; ita ſane, Orcus, Mors, Interitus, quaſi rex obſcuriſſimus ſuam regiam, ſuoſque omnes, quibus imperat, obuoluit, & perfundit tenebris denſiſſimis, illamq. ſuam regionem operit mortis caligine; vt iam dubitare nemo poſſit, quare dæmon dicatur poteſtas tenebrarum, & rector mundi caliginoſi.

Suet. in Auguſto. c. 79.

11 Quod ſi etiam dum tenebroſa dicitur terra hæc, ad rationem carceris alludatur, & ad vincula, quibus damnati detinentur, rectè cohærebit; nam non ſolum apud Hebr. ſed apud Romanos tenebrarum appellatione carcer intelligebatur. Sic ille miſer, Non habens veſtem nuptialem, ligatis manibus & pedibus, iuſſus eſt conijci in carcerem tenebricoſiſſimum, videlicet, In tenebras exteriores; dicuntur autem exteriores, quòd fortè carcer extra vrbem, aut extra mœnia eſſet, vt colligitur ex Actuũ. 12. nam eductus Petrus de carcere, angelumque ducẽ ſequutus, tandem peruenit ad portam Ferream, quæ ducit ad ciuitatem Dicas igitur illum conjectum fuiſſe in * tenebras exteriores, id eſt, carcerẽ exteriorem: ſic Iudas Apoſtolus Caliginem dixit, carcerem dæmonũ, aut verò vincula, quibus æternum detinebuntur; Angelos, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, in iudicium magni diei, (tunc enim, qui nũc extra carcerem vagantur in aere, aut in terra, in infernum detrudentur, nunquã inde amplius egreſſuri) vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Cuius ſimillimus eſt locus. 2. Pet. 2. Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos, in tartarũ tradidit cruciandos; pro rudentibus autẽ in Græco ſunt, Catenæ caliginis, vel obſcuritatis, id eſt Catenæ carceris obſcuriſſimi, & tenebricoſiſſimi, & Sapien. 17. non ſemel hæc à tenebris ad carcerem & vincula trãslatio ducitur. [Vinculis tenebrarum, & longæ noctis compediti, incluſi ſub tectis fugitiui, perpetuæ prouidentiæ iacuerunt, & inferius: Vna catena tenebrarum omnes erant colligati.] Translationis autem ratio eſt, quòd ſicut qui in vinculis eſt, ita ſanè qui in tenebris ſe mouere nequit; vel etiam, quòd carcer eſſe ſoleat obſcurus, & lugubris, cuiuſmodi fuit illa carceris pars altera, quæ à Seruio Tullio Robori (is primus carcer erat) addita fuit; illam enim ſic deſcribit Salluſt. [Eſt locus in carcere, quod Tullianum appellatur; vbi paulatim aſcenderis ad læuam, circiter duodecim pedes humi depreſſus, eum muniunt vndique parietes, atque inſuper camera lapideis fornicibus iuncta, ſed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis eius facies eſt:] ſic quoque apud Liuium, tenebrarum, & carceris mentio frequens eſt lib. 38. In carcere vir clariſſimus inter fures, & latrones includatur, & in Robore ac tenebris expiret, & lib 6. Enim pari vinctum in carcere, in tenebris obnoxiam carnificis arbitrio ducere animam.

Tenebræ pro carcere.
Matth. 22. 13. & 25. 30. & c. 8. 12.
Tenebræ exteriores.
Act. 12. 10.
** Poſseremolo à la ſombra que eſta ſuera de la ciudad de la luz.*
Epiſt. Iudæ. verſ. 6.
2. Pet. 2. 4.
Ζοφὸς ζόφου.
Sap. 17. 2.
verſ. 18.
12
Cur tenebræ habeant rationem carceris et vinculorum.
Salluſt.
Liu. li. 38. & lib. 6.

Et quamuis Vlpianus ſtatuat carcerem ad continẽdos homines, non ad puniendos haberi debere; tamen ſtante quidem republica, in carcerem damnati conijciebantur, ibiq. extremũ de illis ſumebatur ſupplicium: quare Cicero carcerem appellat vindicem nefariorum ac infeſtorum ſcelerum: non aliter, imò multò veriùs, tenebræ illę ſempiternę vindices ſunt ſcelerũ, & locus extremi ſupplicij, & æternæ mortis: rectè igitur hac ratione tenebroſus locus & regio appellatur; potiùs tenebræ ipſæ.

L. aut damnũ. 8. §. ſolent. ff. de pœnis.
Carcer quorſum inſtitutus ſit.
Cic. in Catil. 1.

Terram miſeriæ, & tenebrarum.

13 *Quid miſeria: obſcuritas cum animi deliquio coniuncta.*
14 *Cur tenebræ calamitates ſignificent.*
15 *Quadruplex rei eiuſdem repetitio valde auget ſignificationem. In inferno tanquam in proprio ſolo, prouenerunt tenebræ; Illuſtrata Sapientia.*

13 עיפ

TErram miſeriæ. Propriè laſſitudinis, deliquij, defectus, obſcuritatis; coniuncta enim hęc videntur; vt obſcurari videatur cor homini deficienti; & laſſo lumen quoque deficere oculorum; ſicut dicebat Dauid Pſal. 37. [Cor meum * conturbatũ eſt, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum:] hæc etiam ſecum affert mentis ægritudo, & grauis aliqua calamitas. Sic ab illa radice dictum eſt a Dauid Pſal. 87. Elongaſti à me amicum, & proximũ, & notos meos à miſeria: in Hebræo, propter caliginem; vel obſcuritatem, id eſt, in his meis tenebris, & obſcuriſſima ærumnarũ nocte non video, qui mihi adſit; reſpicio in adiutorium hominum, & non ſunt; tempora ſi fuerint nubila, nullus erit. Rectè igitur ab interprete dictum eſt; Terram miſeriæ.

** Tengo palpitacion de coraçon, deſmayome, y quitaſeme la viſta de los ojos.*

14 Hinc colligo, quamuis alias de tenebrarum ratione, & arcana in ſacro ſermone ſignificatione, non pauca diſſeruerimus, veriſſimam tamen rationem ex hoc elici poſſe, quare miſeriæ, & calamitates tenebrarum appellatione ſignificentur: ſicut enim extrema damnatorum miſeria, & interitus cum æternis tenebris iunguntur in inferno; ſic quidquid miſerię & calamitatis apud nos eſt, alterum tantum tenebrarum admiſtum habet; ſed dicemus quoque ſequenti particula de tenebris.

Cur miſeria, & calamitates, tenebrarũ appellatione ſignificentur.

15 אפל

Et tenebrarum: Iam quater repetita eſt caligo, neq. tam ex peculiari ſignificantia vocis, quàm ex repetitione eiuſdem rei omnibus vocabulis ſynonymis ſententiæ amplificatio, & tenebrarum obſcuritas creſcit; cùm autem infernus dicitur terra tenebrarum, indicatur profectò, ibi tanquam in natiuo ſolo obſcuritas prouenire; ſicut dicitur terra auri, aut argenti, vbi hæ res proueniunt; nõ aliter Scriptura de inferni tenebris loquitur, tanquam de quodam tenebrarum pelago, ex quo aliquando ad Ægyptios caligo, & obſcuritas exundarit. Sap. 17. Ægyptias tenebras vocat, impotentem vero noctem, & ab infimis, & ab altiſſimis inferis ſuperuenientem: ſicut voragines quædam eructantes ſulphureas flammas, quos vulcanos, inferni oſtia, & feneſtras vocamus, quò inferorum flãmę, & tenebræ cæcitatæ pertingant, & fauillas infeſtas tenebraſque expuant: ad quam ſimilitudinem dicitur Apoc. 9. Aperuit puteum abyſſi, & aſcendit fumus putei, & quidem ſicut quidquid lucis eſt in inferiori mundo, cœleſte illud eſt, & deſcendens à patre luminum; & à ciuitate ſancta, quæ ſole non indiget; ſic ſane tenebræ, & obſcuritas, illa præſertim, quę homini inimica & infeſta eſt, ab inferis aſcendere ad nos intelligitur.

Quadruplex caſdẽ rei repetitio, ſignificationem auget.
In inferno, tanquam in proprio ſolo prouenerunt tenebrę.
Sap. 17. 14.
Iam. c. 17.
Apoc. 9. 2. 3

Vbi vmbra mortis.

16 *Vmbra mortis pro horrificis ſpectris.*
17 *Explicata Sapientia. Quid etiam vmbra apud prophanos.*
18 *Peculiare damnatorum ſupplicium, horrenda viſa ſemper videre. Pulchra ex Chryſoſtomo ſimilitudo.*

HÆc eſt quarta inferni damnatorũ nota, Vmbra mortis. Eadem, quę ſupra dicta eſt mortis caligo. Philip. pœnas intelligit, quæ cùm morte coniunctæ ſunt, illamque comitantur, atque ſequuntur, ſicut vmbra corpus. D. autem Thomas; Vmbram mortis, ſimilitudinem mortis interpretatur, eò quòd omnia, quæ illic geruntur mortis agoniam, & lethales anguſtias repreſentare, & referre videantur. Sed forſan iterum Vmbra mortis repetitur, vt altera illa ſignificatio, quam cap. 3. indicauimus, nunc accipiatur; nõ enim ſolùm Vmbra mortis caliginem ſignificare poteſt; ſed etiam horrifica ſpectra, & vmbra mortuorum: ſunt enim tenebræ ſpectris, & viſis horrendis adiunctis, ſuprà quam dici poteſt, infeſtæ & formidãdæ; ex quo Ægyptiacæ tenebræ amplificatæ ſunt. Sapien. 17. [Perſonæ triſtes illis apparentes pauorẽ illis præſtabant, & ignis quidem nulla vis poterat lumẽ illis præbere, nec ſyderum lympidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. Apparebat autẽ illis ſubitaneus ignis, timore plenus, & timore percuſſi illius, quæ non uidebatur, faciei, eſtimabant deteriora eſſe quæ videbantur:] quidquid igitur in inferni tenebris videtur, horrificũ eſt, terribilia ſimulachra, & imagines mortis, triſtiſſimę defunctorum animę, & vt poeta dixit:

16
Quid vmbra mortis.
Sap. 17.

Vmbrarum hic locus eſt, ſomni, noctiſq. ſoporæ. *Vir. 6. Aen.*

Quę videntur autem, non planè & clarè videntur, ſed multa nebula, & caligine offuſa, vix interlucentia, vt ab Ænea in inferno viſa deſcribitur Dido.

Vt primum iuxtà ſtetit, agnouitq. per vmbram *Vir. 6. Aen.*
Obſcuram, qualem primo qui ſurgere menſe,
Aut videt, aut vidiſſe putat per nubila Lunam.

17 Spectra autem, & horrificus beſtiarum ſæuiſſimarum frequens aſpectus obuerſabũtur ſemper ante damnatorum oculos, ſicut ſcriptũ eſt Iſai. 13. [Requieſcent iſti beſtię, & te-

Dãnati cruciabuntur

horrificis ſpectris. Iſai. 13. Chryſ. hom. 5. 2. in cap. 5. ad Cor.

& replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi ſtruthiones; piloſi ſaltabunt ibi, & reſpondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & ſyrenes in delubris voluptatis. Ad hunc teterrimum damnatorum conſpectum ſpectat illa Chryſoſt. ſententia longe grauiſſima. Si cùm in carcerem quendam ingreſſi ſumus atque alios ſqualłore confectos, alios catenis vinctos, ac famæ laborantes alios in tenebris clauſos conſpicimus, animo commouemur, ac perhorreſcimus, nihilque non facimus, vt ne in eũ locum incidamus; cùm ad ipſos gehennæ equuleos obtorto collo trahemur, quinam futuri ſumus?] Semel tantùm in illis tenebris, & mortuorum vmbris clariſſimum lumen affulſit, quod damnatis non gloriæ, & voluptati, ſed timori fuit. Semel (inquit Cyprianus) Chriſtus deſcẽdit ad inferos; vlterius non deſcendet, non vltra videbunt Deum in tenebris ſigillati.

Cyp. Serm. de Aſcenſ.

Vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

18 *Quid indicet vox Hebræa numeri pluralis, Ordines.*
19 *In inferno nulla temporis viciſſitudo.*
20 *Inferni tenebræ inductæ cum multa confuſione.*
21 *In damnatorum ſupplicijs ordo quis: quid nutrimentũ apud Iſaiam.*
22 *Quis ordo rerum in inferno deſideretur. Explicata Sapientia.*
23 *In inferno nouum ſupplicium ex timore.*

18 סדרים

NVllus ordo. Vox originalis, numeri pluralis eſt: in quo ſi quid notandum ſit, illud ratum videtur, dici non eſſe ordines, perinde eſſe, ac ſi in vniuerſum diceretur, nullus in vlla re ordo, omnia confuſa & citra ordinẽ ſunt: ſicut enim vox ſingularis repetita diſtributionẽ plurium rerum ſignificat in ſacro ſermone, ita vox pluralis, res omnes ſingulares per ſe ſumendas admonet. Pleríque vero latini hunc ordinis defectum referunt ad perturbatas, & confuſas damnatorum conſcientias, & cogitationes nunquam ſibi conſtantes; quod ingeniem eſſe damnatorum mentium cruciatum docet hoc loco Gregorius.

19 *In inferno nulla naturalis viciſſitudo. Polychr. LXX.*

Alij vt Polychron. Eugub. Iſidor. referunt, ad temporum, dierumque & noctiũ ordinem, & viciſſitudinem ex illa terra, & regione ſublatam: plura breuiter complectitur commentarius Polychronij: [Non eſt ſolis ordo, nullus ſyderum cęterorum, vbi nullum licet rerum humanarum ſtatum intueri, nullam inquam, præclara lege atque ordine inſtitutam politiam. Fauet lectio Septuagin. Vbi non eſt lux neque eſt videre vitam hominum;] quaſi dicat; perpetua ibi nox eſt; ſicut è contrario, vbi perpetua lux eſt, dicitur non eſſe Tranſmutatio, neque viciſſitudinis obumbratio; id eſt vmbra viciſſitudinaria; ſic ibi non eſt viciſſitudinis illuminatio.

Iaco. 1. 17.

20 *Cum tenebris inferni inducta multa confuſio. Ci. pro Roſ.*

Sed exiſtimo hic ex proprio quodam perpetuoque tenebrarum effectu, amplificari illarum incõmoda grauiſſima; ſicut enim lucis proprius eſſe videtur ordo, diſtinctioque rerum; ita tenebrarum nullus ordo, ſed multarum iacentium rerum perturbatio, & confuſio, atque permiſtio: ſic reipub. perturbationem expreſſit Cicero; [Tanquam ſi offuſa reip. ſempiterna nox eſſet, ita ruebant in tenebras, omniaque miſcebant.]

21 *Gregor. Dãnatorũ ſupplicia ordinata.*

At in quo, inquit, hic ordinis debiti defectus poſitus eſt? cùm veriſſimum ſit id, quod Gregorius obijcit, [Ipſa etiam ſupplicia, quæ ex lance diuinæ prodeunt, inordinata eſſe non poſſe;] ſtatuit enim Deus plagarũ modum iuxta criminis menſuram, & quantum Babylon glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tantũ præcipit Deus dari illi tormentum, & luctum. Tum etiam zizania in faſciculos ligari, & colligi ad conburendum, ordo quidam eſt, vt pares cum paribus pari pœna cõſtringantur; de qua re non Greg. ſolùm, ſed eleganter etiam. S. Ephrem diſſerit lib. de vera pęnitentia c. 7. Atq. eſt illud veriſſime a Sapiente dictum c. 11. Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur; vt ſuus cuique improbitati cruciatus reſpondeat; nam ille ignis cùm paratus dicitur Diabolo, & angelis eius, neſcio quid cuiuſque ſceleri ex æquo præparatum, atque conueniens ſignificat, ſicut & id Iſaiæ. Parata eſt ab heri Thophet, a rege præparata, profunda & dilatata; nutrimenta eius ignis & ligna multa: vbi vox nutrimentum, ſtruem ſeriemq; lignorum ſignificat, ordine quodã diſpoſitorum, vt facile flammam concipere poſſint; vox eadem cum verbo componendi, aut recto ordine diſponẽdi iungitur Ezech. 24. Compone ſtruem oſſium: (dicimus nos, *armar el fuego, ala ebam nea*) qua re eodem Ezech. cap. ait, Deus, Væ ciuitati ſanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Vides igitur accuratum, & exquiſitum in damnatorum ſupplicijs ordinem? Sane, ſed illene videtur ordo omnino deeſſe, vt nihil ab illis ordinate fiat? an ille alius, quòd omnes incertis ſedibus vagentur, & impares cum imparibus verſentur vt omnes ſint pares cùm imparibus in vnum faſciculum colligati; atque quaſi vna omnes catena colligati futuri ſint, ita nullo inter illos dignitatis ordine ſeruato crucientur? ſic ſcribit Sap. 17. de Ægyptijs. Vna catena tenebrarum omnes erant colligati: ſicut plures racemi calcantur in torculari confuſi atque permiſti; eſt enim infernus torcular iræ Dei An etiam naturalis rerum ordo ibi inuerſus eſſe videtur, cum ignis nõ luceat; & æquæ niuium cum calore nimio; & cum ſempiternis ardoribus: ſtridor quoq. dentium vires ſuas retineant? An verò tandem hęc ordinis expers confuſio, multitudinem tormentorũ ſimul conglobatorum ſignificat, vt procella quædam miſeriarum omnium perpetuò damnatorum capitibus incumbat? ſicut Scriptum eſt. [In vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur.]

Apo. 18. 17. Matth. 13. 30. Gregor. S. Ephrem. Sap. 11. 17. Matth. 25. 41. Iſa. 30. 33. מדורה שות *Ezec. 24. 5 verſ. 9.*

22 *Quis ordo abſit in inferno.*

Sap. 17. 18. Apo. 19. 15. Iob. 24. Iſai. 33. 8. Apoc. 18. 8.

23 *In inferno non ſolũ tenebræ, ſed etiã horror, & timor. LXX.*

Sed ſempiternus horror. Iterum eadem ſuperior vox, quæ tenebrarum; tenebras autem per horrorem expreſſit interpres, quòd horridæ ſint, & ipſe addidit. Sempiternus, quod nouam vim voci originali ineſſe credidit; imitatus Sept. qui etiam dixerunt, Terram tenebrarũ ęternarum, vt deſperatiſſimas, & maximas ſignificarent: quàre hæc expolitio ſexies eadem voce, aut re propoſita, amplificatio eſt plane poetica, & bona omnia abeſſe inde ſignificat, quæ cũ luce coniuncta ſunt; quæ aliquando proponemus, cũ de luce agendi locus erit, nunc tantùm, ſi per horrorẽ, timoris perturbationẽ intelligamus, rectè congruet adiunctio illius vocis, Sempiternus; nam ex pęnarũ ęternitate effici videtur non ſolũ dolor, atq. triſtitia ex præſenti malo, ſed etiam timor ſemper futuri; vt ſapienter Greg. hic docuit in hæc verba; [In huius vitę tormẽtis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cũ m pati iam cœperit, quod metuebat: infernũ enim & vmbra mortis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat: quia & in ſupplicio dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia, pulſante ſe ſemper pauore, feriuntur, vt & quod timent tolerent, & rurſum quod tolerant, ſine ceſſatione pertimeſcant.] Sed cùm abundè Iob Baldadi obiectionibus ſatisfecerit, illo iam quaſi ſuperato, conticeſcente, ad aliud certamen, aliamq. cum Sophar diſputationem procedendum eſt, ſtatim atque Baldadi orationem continente filo innexuerimus.

Gregor.

PARA-

BREVIS NOTATIO rerum inſigniorum, quæ in commentarijs fuſius explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

1
Tædet animam meam vitę meæ: ᵃ dimittam aduerſum me eloquiũ meum: loquar in amaritudine animę meę.

a De multiplici verbi Tædendi ſignificatione, tum ad huius, & aliorum locorum intelligentiam, tum ad Vulgati interpretis defenſionem: diſſeritur verſ. 1. num. 3.

DIVINÆ ſanè maieſtatis terror vocem mihi adimit; at voces, & gemitus extorquet acerbiſſimus doloris ſenſus; iam enim ᵃ actum eſſe de mea vita planè video, atq. intimis præcordijs diſſecor, vt & vehementer mihi ipſum viuere diſpliceat, atq. aduerſum me ſtomachari, & ſæuire compellar, q̃ ſi clamores, & ſuſpiria ſupprimere conarer, mecum ipſe litigare, & contendere deberem. Sed quid ego? præſtabitne tacitum meũ ingemiſcere, cum nullum habeã, cui cauſam meam probare poſſim? Prætermittam igitur has meas querimonias; nihil eſt enim, quòd me verbis & oratione tueri velim: ſed cogor tamen laxare loquendi habenas, & ſermonẽ intra pectoris carceres contentum liberè dimittere; non quò contra Deum aut contra illius prouidentiam quidquam loquar; in me tantũ deſæuiam, quamuis quæ loquuturus ſim, fore vt in meũ caput recidant, certò mihi perſuadeã.

2
Dicam Deo, Noli me condemnare:

Vnum igitur ad iudicem meum dicam, cum quo non tam de recuperandis fortunis amiſſis, aut tuenda vita, quam de defendenda mea innocentia diſputo. Noli, ò iudex æquiſſime, me innocentem, & omnis ſceleris ſuſpicione vacuum, reum peragere, improbitatisve alicuius damnare, vel in hac vita, vel etiam poſt mortem. At his ſupplicijs grauiſſimis, videris me tanquam impium & ſceleratum palam traducere; tum ne me deſpice languore confectum, ne fortè grauiori aliqua triſtitia obrutus impiam aliquam vocem emittam. Quòd ſi quidpiam liberius, aut inconſideratius, quam par ſit, fuero loquutus, meum iudicem oro atque obſecro, ne mihi vitio, aut impudentiæ vertat; id enim tantùm dixerim, non vt tanti numinis maieſtatem læſam velim, ſed vt meam afflictam innocentiam tuear. Cognoſcere igitur à te maximè cupio, quanam de re mecum expoſtules litemve intendas; quanam ſuper tua lege, aut præcepto violato me interroges; propter quodnam ſcelus me puniendum præcipitas; aut in quem finem hæc mea ſupplicia decernas?

Indica mihi, cur me ita iudices?

3
Nunquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris me

b De calumnia, & calumniandi ſignificatione ex ſacris, & prophanis accuratè diſſeritur. v. 3. nu. 1. 4. 5. 6.

Primùm enim te commouere non potuit, tui ingenij innata aliqua malitia, atque ᵇ calumnia, quæ cum violentia & fraude inſidias innocenti machinetur, & tuis creaturis malum aliquod moliatur: execraris enim proculdubio omnem calumniam, & innocentum oppreſſionem. Nunc autem, quod ad meas ærumnas attinet, quam vtilitatem, voluptatemve capies? hæcne eſt tua clementia? hæc tua lenitas, & bonitas Deus benigniſſime? hoc ne ſuaue illud, manſuetum & commiſerans, quod tuis creaturis nunquam non exhibuiſti? nunquid volupe & pulchrum exiſtimas falſa crimina intendere miſero homini, & per fraudem & fruſtrationem moleſtiſſima me lite vexare; & quæ non debeam, repetere; de rebus minimis atque leuiſſimis criminalem litem ordiri; atque medijs his amicorum captioſis cauillis, & elenchis falſis, me peccati & ſceleris conuincere? Itane, quę tuis ipſe manibus elaboraueris, nunc faſtidio habeas, abijcias, protetas? & pro me dicentem vix tuis auribus digneris? videris profectò impiorum ᶜ conſilium iuuare, & opem, tuæ præſentiæ lumine, & ſplendore, illorum conatibus afferre: nam dum vident pios afflictos, ſe verò beatos, atque fęlices, id conſilij capiunt, ut in flagitioſa vita, cuius fœlix fortuna comes ſit, firmiter perſeuerent. Proptereà eò ſuas omnes cogitationes intendunt, vt pios & ſanctos, etiam ipſi circumueniant, & quibus poſſunt latronibus diuexent: ſic ſanè videris, ò Deus fortiſſime, Chaldæis, atque Sabæis mearum facultatum direptoribus, te ſocium atque patronum adiunxiſſe: nam quæ illi contingere non potuerunt, domum videlicet, liberos, familiam, & meam ipſam corporis valetudinem, tu abſtuliſti. Atqui mirum id eſt; nam tu non ſoles ᵈ in malum, opem, vireſque cuiquam conferre: quid dicam? fauesne horum meorum amicorum errori, & deluſioni? an verò ſæuiſſimorum Dæmonum nequitię, & immanitati, in meos cruciatus conſpirantium?

& opprimas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adiuues?

c Quod, qualeve ſit impiorum conſilium aduerſus ſanctos; quod ſanctorum aduerſus impios; quæ vtrorumque factiones arma, quædam ad mores opportuna. v. 3. nu. 9. 10. 11. 52. 53.

d Vt Deus modum in puniendo ſeruet, & hoſtium ſaeuitiam minimè adiuuet, explicatur. v. 3. nu. 13.

4
Nunquid oculi carnei tibi ſunt? aut ſicut videt homo, & tu videbis?

At minimè etiã poſſum meæ innocentiæ afflictæ cauſam, in ignorationẽ aliquam mei iudicis referre: namq. is non habet ᵉ carneos oculos, neq. inſtar carnei hominis, de externa tantùm rerum ſpecie iudicat; ad intima profectò penetrat, & veritatem, latentem licet, atq. in altiſſimo puteo demerſam ᶠ clariſſimè intuetur: errare igitur, neq. malitiosè, & ex calumnia, neq. per ignorantiam & errorem in diſcernendis litibus poteſt: & qui omnia cognoſcat, non indiget certè, vt humani iudices ſolent, cruciatibus, & tormentis adhibitis ad extorquendam veritatẽ. Quorſum igitur ille me torquet, & quęſtione iudiciali exagitat? itane quẽ miſerum videat, & ſine vllo carnis ſplẽdore, deſpiciat? ᵍ Aut ẽt toruo, & minaci vultu aſpiciat, in-

e Quòd carneus oculus malè audiat in Scripturis, & quid ad externam tantùm rerum ſpeciem pertineat, quędam ad ſcripturarum intelligentiam, & ad mores. v. 4. nu. 3. vide etiam nu. 5.

f Vt diuini oculi commendentur ab illis omnibus, quæ ad videndum neceſſaria ſunt, digreſſiuncula. v. 4. nu. 4.

g Vt toruus, aut ſuperciliosus, & faſti-

dioſus conſpectus ſit proprius hominis, ſed Dei benignus & latus, obſeruatur. verſ.4.nu.6.7.

ſtar hominis, qui iniuriarum acceptarum obliuiſci neſcit? at horum hominum improbitatem minimè tu, ô Deus optime, imitaris, vt eorum, qui peccarunt memineris, & ſeueram rationem expoſcas: neq. tu inſtar ſupercilioſorum & faſtidioſorum diuitum, humiles non dignaris tuo conſpectu; neque obtuſam, & craſſam habes oculorum aciem, vt aliquid in humanis actionibus te prætereat. Præſertim vero hæc dixerim, quod non tu inſtar hominis, cuius vita eſt breuiſſima, pauciſſimarum rerum experimentorum colligere potueris, ſed pro tua æternitate omnia, tanquam præſentia contempleris. At me tibi infenſum reddere non potuit, ea quæ principibus familiaris eſt, & ſtudiorum, & voluntatis *h* mutabilitas, & viciſſitudo? minimè verò; nam tu non is es, cuius gratia & beneuolentia erga hominem temporis diuturnitate langueſcat, aut tædium, & nauſeam concipere poſſit. Homines præterea, ſemel oblatam hoſtem perdendi occaſionem arripiunt, timentes ne non afferat deinde vita hæc, quæ breuiſſima eſt, ſimilem oportunitatem. At tu qui æternus es, & quem ego, neq. mortuus, neque viuus effugere poſſum, quorſum tam auide tamque ſtudioſè cauſſas, & opportunitates requiras, quibus de me vindictam ſumas? atque in omnem meam vitam inquiras, per teſtes, & iudiciariam quæſtionem, vt vel leuiſſima errata, ſi quæ ſunt, in lucem, publicumq. proferas, atque pronunciata ſententia, decretoque ſupplicio plectenda iubeas?

h De propria illa & quaſi inſita principum inconſtantia, & mutabilitate, & vt Deo tantùm fidendum ſit, annotatur. ver.5.nu.2.

5 Nunquid ſicut dies hominis, dies tui, & anni tui, ſicut humana ſunt tempora,

6 Vt quæras iniquitatē meā: & peccatū meū ſcruteris?

Itæcne facis, vt ſcias an peccauerim, necne? & cùm liberè de me ſtatuere poſſis, quòd voles, me mille modis explotas *i* & vexas; at ni miſi ſtruere; vt apud quē, nec preces, neq. vllius intercuentus iam non valeant, vt cruciatuum acerbitatē mihi remittas; non enim, quāuis quis innocens ſibi ſit, ex tuo ſeueriſſimo iudicio potens eſt ſe ſubducere: at cùm tanta ſit tua poteſtas, vt nemo poſſit prędā ex tua manu extorquere, neque ſua ope iuuare, quem ſemel flagellare decreueris, oporteret ſanè benignius, & mitiùs mecū agere. Verùm enimverò ſi tu iudex eſſes, à cuius tribunali ad ſuperiorem aliū iudicem prouocatio eſſet, nihil mirum, quòd & cruciatus, & ſententię damnationisq. pronunciationem accelerares: at cùm ſit nemo, *k* qui de manu tua poſſit me eruere, quorſum me tam acriter, tam cōtinenter vexas, nulla reſpirandi, neque paululum interquieſcendi copia facta? Sed honeſtę actæ vitæ conſcientia erigor, & ſuſtentor; quauis enim ſupremus tu iudex ſis, non ideò me innocentem non abſolues; præſertim, cum iam tibi exploratum ſatis, ſuperque ſit, me neque fœlicem, neque ærumnoſum à tua pietate & cultu defeciſſe.

i Vt Deus cùm de ſupplicio mortalium agit, interuenientes, & deprecatores quærere ſoleat pro ſua lenitate, peculiaris conſideratio, ver.7.nu.2.

7 Et ſcias, quia nihil impium fecerim, cum ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere.

k Vt ab alijs iudicibus, ad Deum ſit, à Deo ad alium non ſit prouocatio, conſideratio vidit. ver.7.nu.4.

At cùm opus ſim manuum tuarum, perdere ſanè creatoris iure, pro tua voluntate potes; ſed vel ex hac ipſa mea, qui tuum opus ſū, atque ex tua, qui creatores, conditione, tantas ærumnas iure meo deprecabor, atque ex priſtino illo creationis *l* beneficio commemorato, multa alia a tua maieſtate poſtulandi, lata amplaque ianua mihi aperitur. Verùm enimverò viſus es ſanè in me elaborando, & creādo, tu, qui omnis laboris, & defatigationis expers es, *m* labor affe; & quæ ad hominem pertinent, cum quadam moleſtia & laſſitudine per feciſſe: eſt enim cum ſiglinum opus, tum hominis moderatio, & perfectio; opus per ſe difficile; operam igitur & impenſam perdes, in me perdendo, & tuo opere in interitum præcipitando? Quid, quod ſingulari ſtudio, & amore me fabrefeciſti; atque vtramque manum tui propenſiſſimi affectus indicem, ad hominis creationem adhibuiſti, atq; ſubtilitate & artificio mirabili, vniuerſū hoīem, & quę ad illū pertinent, vniuerſa expoliuiſti, & ornaſti, tuaque prouidentia indulgentiſſimè muniuiſti, tuisque ipſis *n* manibus, materiam, ex qua homo formatus eſt, acceptam, ſapientia, & poteſtate tua in eum finem perfeciſti, vt haberes, de quo benè mereri poſſes? Hęc igitur tot tamque præclara beneficia, quonam tandem recidunt? in incredibilium ſane calamitatum, & miſerandę mortis præcipitium.

l Vt priſtini beneficij commemoratio diuinam miſerationem excitare ſoleat, ratione quadam, v.8.nu.2.

m Vt hominis creatio cum quadā creatoris, quaſi moleſtia & labore facta ſignificetur, v.8.nu.3.13.14.15.16. cum peculiari etiam ſtudio, & charitate, nu.4.17.

8 Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu:

Et ſic repente præcipitas me?

n Quæ dicantur Dei manus ſuſius diſſeritur. ver.8.nu.9.10.18. & vt ipſius Dei manibus homo formatus intelligatur. nu.11.18.

Quod ſi, ô hominum plaſmator Deus, vllam eorū quę dico, obliuionem ſimulare velis, rem à principio repetitam, & cunctas operis circunſtantias minutatim in memoriam reuocabo. Luteus ego ſum: atqui lutum inanimum et iners ſe ipſum fingere, & figurare minimè poteſt; te igitur formatore, & creatore mihi opus fuit: poſt longam igitur obliuionem, tui operis recordare tandem, formatum eſſe à te hominem de *o* limo ex aqua & terra, ſingulari cura, & arte contēperatis; *p* luteum itaque et fragile vas meritò à ſuo creatore, & figulo poſtulat, vt priſtinam iterum adhibeat artem & diligentiam, ad illud tuendum & conſeruandum. Quod ſi me permiſeris expoſueriſque diſcrimini, facilè confringar, & in minutiſſimum, tenuiſſimūq. puluerem abibo. Sed cum tandem mortem, reſolutionemq. in viliſſimam terram, quæ humano corpori formando materiam præbuit, homini interminstus fueris; oporteret nunc, paulò diuturnius vitę ſpatium à te ei concedi.

o Qualis fuerit limus, ex quo homo formatus dicitur, an ſolus puluis, an verò terra & aqua contemperata, diſputatur ver.9.nu.3.4.5. vide etiam n.10.

p Debilitas humani opificij ex terra conſideratur. n.8.nu.4.20. & v.9.nu.5. et ver.10. itemq. imbecillitas, & fragilitas hominis. Dei autem cura & prouidentia in homine tuendo v.9. num.5.6.

9 Memento quæſo, quòd ſicut lutum feceris me.

Et in puluerē reduces me.

Quid, quod diuturnitate digniſſimū profectò opus fuit, cū tenuiſſimę terrę portionē, quaſi coagulo quodā denſatam, & compactam, tuis ipſe manibus coagmentaſti, & luteam ſtatuam ſtatim effinxiſti neque ſecus, quàm caſeus, ingenti manuum, & brachiorum niſu caſeali apprimitur; ita tuis manibus, ſuperfluum illum, & aqueum

10 Nonne ſicut lac mulſiſti me: & ſicut caſeum me coagulaſti?

11
Pelle & carnib. veſtiſti me; oſſibus, & neruis compegiſti me.

12
Vitam, & miſericordiã tribuiſti mihi; & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.

13
Licet hæc celes in corde tuo: tamen ſcio, quia vniuerſorum memineris.

14
Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me eſſe non pateris?

15
Et ſi impius fuero, væ mihi eſt: & ſi iuſtus, non leuabo caput,

*** Saturatus afflictione, & miſeria.**

16
Et propter ſuperbiam quaſi leænam capies me: reuerſuſque mirabiliter me crucias.

humorem expreſſiſti, cùm primùm inſtar fluidi lactis terrã irrigaſſes, & aqua tẽperaſſes, mollemq. & quaſi ſubtilem reddidiſſes, ut inde formari humanũ corpus opportunè poſſet; q omneſq. corporis partes, non ſolũ, quæ externæ ſunt, ſed etiam, quæ in intimis uiſceribus ipſiſq. oſſium cauitatibus reconditę delitelcunt, mira ſubtilitate, & ac te effinxiſti, & conſtituiſti, ut eaterna cutis lęuior, & tenuior eſſet, caro mollior, oſſa duriora, & firmiora, nerui ſolidiores, & flexib. oportuniores; reliqua denique ſuis omnijs, & officijs exequendi aptè & commode elaborata, & moniores omnes partes conuelitæ, & coopertæ externę cutis integumento munirentur.

Organicam deniq. materiam accipiendæ animæ præparaſti, quã tua miſericordia & munificentia illi ſtatim contuliſti; indidiſtique multarum uirtutum ſemina; humanitatis præſertim, atq. miſericordiæ: neque ſolùm uitam dediſti, ſed ſumma erga eum indulgentia ulus, ingentibus beneficijs locupletaſti, boniſque omnibus cumulaſti, quæ ad victum, veſtitum, honoriſque & dignitatis gradus ſuccedum pertinerent. Neque vero ſolum hæc ſunt primi hominis beneficia; nam cæteri omnes, in ſua generatione, & conſtitutione ſimilia accipiunt ex tua munificentia & liberalitate, vitæ initium, vmuerlaque alia vitæ præſidia.

Ergo videris certe beneuolentiam hanc, atque gratiam benigniſſimi animi, qua hominem, meq. ipſum olim proſequebaris, nũc longè diſſimilibus operib. ſeueritate videlicet, r & ſupplicijs grauiter diſſimulare voluiſſe: non enim crediderim charitatem illam erga me priſtinã in tuo pectore extingui, aut obliuione aliqua obrui potuiſſe. Neque nunc quidem mei recordari non poteris, in quo creando, ornando, locupletando, tantum induſtriæ, atque ſolertiæ impenſũ a te fuerit. Hæc quidem humani generis primordia, quæ in tuæ ſapiẽtiæ arcanis recondita videbantur, vt quæ fuerint tuæ erga humanũ genus manifeſta charitatis argumenta, mihi bene perſpecta, memori frequenterq. mente repeto: atque vel ea eo, in longe maiorem admirationem adducor, quòd ſi quid vnquam admiſi, quo tuæ maieſtatis oculos offenderem, illius profectò te valde memorem exhibes: nam multo elapſo tempore, de priſtino quocunque errato, pœnas repetis grauiſſimas: interim patienter celas, atque ſupprimis conceptam aduerſus hominem iram, atque vindictæ cupiditatem. Sed illa quoque certa fide, firmaque cogitatione me ſuſtento, fore vt conſeruatoris vindicisq. munus, quod nunc prætermiſiſſe videris, placatus aliquando, propitiusq. inſtaures.

Licet nunc ſane tam ſeuere mecum agas, vt ſi quid peccaui, non aliter quam perpetuo carcere & arctiſſima cuſtodia puniss, neque vnquam pœnas peccato debitas remittere velis. Ego vero ſic peruerare, & mihi imprecari auſim, vt ſi quid peccaui, duriſſima cuſtodia detinear, & nunquam abs te mihi offenſa remittatur. Sed durum, & aſperum ſanè eſt, haud latum vnguem a recto bonoque diſcedendum, vel per obliuionem humanam, cùm iam in tabulas redigis, & ad calculos ſeueriſſime reuocas. At adoleſcentię errata iã condonata, & omnis a te orbi amicitiæ & beneuolentię argumentis exhibitis, obliterata uidebantur; cur igitur culpæ memoriam, ac non peccati pœnas repetis? Non enim uis mecum tanquam cum innocente, & ſupplicij immerente agere.

Vtcumque itaque egero, etiam ſi me pijſſimis operib. exerceam, mala & ærumnas ſuſtinere compellar, atque habitum hominis ſumere, pœnitentiam alicuius ſceleris agentis, capitis ſ demiſſione, animique ſubmiſſione: non enim ex ſanctitate ullus mihi inſoleſcendi, & gloriandi locus erit; neque coram ſeueriſſimo iudice conſurgere, & attollere caput in iudicio, & obtinere in mea cauſa & meæ innocentię defenſione unquam potero: iuſtus enim licet ſim, non plus propterea honoris atque dignitatis habebo apud homines, neq. minùs obnoxius iniurijs, & ignominię ero, cùm me ad eam conditionẽ deductum uideam, ut uix audeam oculos, caputue attollere. Neque mirum: cùm grauiſſimum calamitatis pondus ſuſtineam, tantumq. deprimar, ut reſpirare uix ualeam: * uror ſane totus, atque s interior ignea ui morbi graſſante; & oppleor anguſtijs, quę animæ ſtomachũ & appetentiam acerbiſſimè commouent.

Illud uero longe moleſtiſſimũ, quod cum meã innocentiam conteſtari uolo, quaſi in ea cogitatione inſoleſcerem, & ſuperbirẽ, duplicatas ſtatim pœnas pendere cogor: ſentio enim me, tanquam feroscientem ſuperbientemq. t leænam, aut ſuperbiſſimum Leopardum fortitudine, & principatu inter reliquas feras gloriantẽ, ita quaſi ob prioris uitę fœlicitatem & gloriam inſoleſcentem, paratis à te, laqueis, retibus, foueis, capi, conſtringi, implicari, & acutiſſimis dolorum iaculis configi. Atque utinam iam tãdem calamitatis meę atq. doloris cumulus eò accreſceret, & tantùm inualeſceret, ut iam omninò uiderer à tua potentia captus, iaculisq. penitus conficerer; nã nunc diuturno longiſſimoq. ſupplicio excrucior: cum enim aliquod à malis otium, mihi dari credo, tunc repentino impetu, imparatum adoriris, eademq. flagella ſępius repetis, nunquam intermittentibus doloribus, alios denuo cruciatus apparans, quos cùm perfero, miſerabile profectò ſpectaculum toti mundo exhibeo.

q *Vt Deus priùs lutcam quaſi ſtatuam finxerit, quam vitam, & animam conferret; primq. in luto mediatus fuerit ſubtiliſſimè omnium partium internarum, & externarum diſtinctionem, & quaſi primam diſpoſitionem, ſuſiùs explicatur. v. 10. nu. 1. 2.*

r *Vt qui ardenter amant, charitatẽ diſſimulare ſoleant Deus præſertim, obſeruatur v. 13. nu. 1.*

ſ *Fuſior de capitis, aut demiſſione, aut eleuatione oratio, & quid in ſacro ſermone ſignificare ſoleat v. 15. nu. 1. 2. 3. 4. 5.*

s *Quod hoc loco afflictionis nomen aliquid ignorum ſonet & quod ignis ſymbolum ſit atrociſſimorum cruciatuum quedam ad ſcripturarum intelligentiam. v. 15. nu. 8.*

t *De Leonum venatione opportuna quedam. v. 16. nu. 3. 4.*

Tum etiã tu ipſe teſtes conquiris, & accerſis etiam; teſtibus prioribus nouam aduerſum me teſtificandi vim confers, ſemperque de mea vita quæſtionem habes acerrimam, atque mea cauſa ſæpius dicta, tu me ſententiæ expectatione ſuſpenſum tenes, neq. conquirendis, examinandisve aduerſum me teſtibus vllus eſt finis. Et quidem aduerſariorum multorum teſtimonijs obruor. Nam iſti mei amici concordi teſtimonio me accuſant improbitatis, tradita ſibi per vices accuſandi, & teſtificandi oratione: ſinguli præterea cruciatus, atque ſupplicia teſtes eſſe videntur ſceleris alicuius, tuæque aduerſus hominem iræ; exprobrare enim videntur impietatem. palamq; ſceleratæ vitæ reum peragere. Quid, quòd mala omnia, ingẽti quodam quaſi conflato exercitu, expeditionem, irruptionemque in me faciunt, ac me vndique obſident atque oppugnant; te interim, ò fortiſſime Deus, velut ſupremo Imperatore ærumnas, & dolores, quaſi milites moderante, & ſuo quemque loco, & tempore ad nocendum maximè oportuno conſtituente.

17 Inſtauras teſtes tuos contrà me: & multiplicas irã tuam aduerſum me, & pœnæ militant in me.

Quam igitur ob cauſam, cujusve nam boni adipiſcendi gratia, tu ipſe auctor extitiſti, vt in hanc lucem ſoſpes, & incolumes ederer? Quorſum in tantis periculis conſtitutum intra materni vteri anguſtias me tutatus es? cùm enim continuò ac natus ſum, in hanc moleſtiarum, & calamitatum pugnam ſim ingreſſus; præſtaret profectò nunquam vitæ ac lucis primordia attigiſſe, quã tot mala expertum, in tuæ amicitiæ violatæ ſuſpicionem veniſſe. Nam ſi intra materni vteri anguſtias præfocarer atque comprimerer, nulla tunc mei ratio haberetur, & neque lucis, neque tenebrarum particeps eſſem: abortiuus enim cenſerer pro non nato, vt qui ea matris vtero ad terræ viſcera, & vterum, quaſi iterum concipiendus traducerer.

18 Quare de vulua eduxiſti me? qui vtinam cõſumptus eſſem, ne oculus me videret.

19 Fuiſſem quaſi non eſſem, de vtero translatus ad tumulũ.

Vitam vero qui amitterem, non magnum bonum amitterem; eſt enim breuiſſima, & v paucitas ipſa, imminutio, & mera vanitas, in ſe ipſa deficiens, & euaneſcens; atque non tam in bonis & iucundis, quàm in malis & ærumnis conſtituenda. At (inquis) non ideo natus es, ò Iob, vt aſſiduis, malis afflictareris; ſi id ita eſt, diutiùs ſanè expectandum non eſt, cum ad extremum penè vitæ ſpiritum peruenerim. * Patere igitur, aliquantulum me quieſcere; neque tot me obſideas malis, neque tua me potẽtia circumueniat: interim u reficiar nonnihil, & vel lugens meo dolori paululum indulgebo; non enim, quas peto doloris, & morbi inducias, voluptati, ſed lachrymis, ſed gemitibus, ſed ſuſpirijs poſtulo: nam quæ paſſus ſum, tam grauia ſunt, vt vel ſola illorum recordatio, multorum dierum lachrymas, & luctum iure ſuo exigere videantur.

v De vitę breuitate, & incommodis, quæ illam explicant peculiariter quædam. v. 10. nu. 4.

u Vt lachrymæ, & fletus ſuccenſum pectus refrigerent, & vt vehemens dolor lachrymis ſuppreſſus ſoleat, obſeruatur. verſ. 20. nu. 7.

20 Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui?

* Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.

Abibo tandem ea hac vita, non iterum ad eandem vitæ conditionem reuerſurus, cõcedamq. in aliorum defunctorum ſubterraneam ſtationem, terram ſanè horrificis tenebris offuſam, miſeriæq. pleniſſimam, vbi nullus cadauerum dignitatis ordo, ſed confuſa & perturbata oſſium congeries, perpetuo omnia horrore, atque æterna caligine obuoluta. Timeo enim, ſi me ad mortem diligentiùs non comparem, atque omnia vitæ errata pœnitentia deleam, ne fortè conijciar in æterna x damnatorum ſupplicia, vnde ad meliorem ſtatum nulla redeundi facultas conceditur: regionem ſanè, quam nulla vnquam complet lux; quam letales vmbræ, & immedicabiles tenebræ occupant; & in quibus obſcura & cæca mors, caliginoſuſq. orcus ſedem, atque regiam conſtitutam habent, eundemque etiam carcerem opportunum ſontibus detinendis. Terram videlicet, vbi ſimul cum tenebris, & animi caligine, laſſitudinem & defectum planè lethalem patiũtur ſontes. Ibi profectò oritur ſempiterna nox, vnde prouenıũt tenebræ, & ad alias regiones mortaliumq. ſedes offundẽdas permanant. Ibi per obſcuriſſimã lucem, & medias tenebras, horrifica ſpectra, & letales manium vmbræ apparent, nihilq. videtur quod non ſit triſtiſſimum mortis ſimulachrum, & mœſtiſſima imago. Nullus præterea vlla ibi est ordo, ſed incredibilis confuſio, quæ in ipſis damnatorum perturbatis mentibus potiſſimùm cernitur: in tenebris enim maximis omnia miſceri, confundi, perturbari neceſſe eſt; vt etiam ignis, qui natura ſua lucidus eſt, quaſi perturbata natura, obſcuritatem potiùs, quàm ſplendorem eo in loco afferat; denique omnia conglobata, nullo ordine, vno impetu ſuppliciorum genera in impios deſæuiunt. Tum verò ex præſenti tot malorum triſtitia, non ſolùm non tollitur, ſed creſcit potiùs miſerrimæ illius æternitatis, nunquam elapſuræ; timor ſempiternus.

x Secundum harum ſententiarum commentarius, qui eſt de inferni ſupplicijs, quæ moraliter exponuntur, præſertim quæ ad æternam, tenebras, ſpectrorum horrorem, ordinis defectum, digreſſio vtilis. v. 25. à nu. 5. vſque ad 23.

21 Antequàm vadam, & non reuertar, ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine.

22 Terram miſeriæ, & tenebrarum; vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER QVINTVS.

Qui eſt de quinto certamine, id eſt, prima IOBI cum Sophar diſputatione.

CAP. VNDECIMVM.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobi orationem, atque ſtudium cognoſcendi ſuam & cauſam, qua permotus Deus illum afflixerit, loquacitati, & animo inſoleſcenti tribuit Sophar; quòd ea quæ Dei ſunt, ſupra humanum captum ſint. Fœlicitatem autem, quæ viro iuſto repoſita eſt, reſipiſcenti IOBO pollicetur.

I. Reſpondens autem Sophar Naamathites, dixit.

1 *Etymologia nominis Sophar. Naamath vrbs Huſitanę prouinciæ.*
3 *De Deo loquendum parcè. Animalis homo non percipit orationem hominum ſpiritualium.*
4 *Reſpondere non ſolùm verbis, ſed etiam ſilentio.*
5 *Labia ad eloquentiam pertinere, illuſtratus Moyſes.*
6 *Vitium multiloquij. Multiloquium Ethnicorum inter orandum. Explicatus Matthæus.*

1 DVOBVS ſenioribus, Eliphaz, & Baldad diſputatione ſuperatis, Sophar ad redarguendum Iobum procedit, ſed extra chorum ſaltat, & multa per contentionem effutit: nam re ipſa, & ratione relicta ad contumelias, & probra conuertitur. Præterea tamen, quæ de his tribus amicis à nobis ſunt ſuperiùs dicta, illud tantùm nunc addendum, quod ad nomen, & cognomen attinet. *Sophar* apud Gregorium, & Philippum ſonat idem quod Speculator, aut diſſipatio ſpeculæ, vel Speculator diſſipans; à verbo *Tſapha*, quod eſt intueri, vel ſpeculari; apud Olympiodor. Scopus; apud alios; Buccina; in vulgari nominum Hebraicorum interpretatione, Matutinus, aut Corona, aut Hædus à verbo, *Tſaphar*, quod eſt manè conſurgere; aut à *Tſaphid*, quod eſt hircus; vel à *Tſiphtſeph*, quòd eſt garrire; aut, *Tſephardeangh*, quod eſt rana.

Vid. annotationi præmiſſ. ad c. 4. Gregor. Philip. Olympiod. Etymon nominis Sophar. צפה צפר צפיר צפצף רדע נעם

Naamath ſiue *Naghamath* verò, pulchrum, aut iucundum Hebraicè ſonat; à verbo, *Nagham*, eſt autem vrbs in terra Hus à qua originem, & cognomen duxit Sophar in qua etiam regnaſſe creditur: diſtat à Iobi pyramide, 18. milliaribus plus minusve; quod ex Freielio affert Chriſtianus Adrikon in ſuo terræ ſanctæ theatro.

Naamath vrbs qua. Chriſtianus Adrikom.

II. Nunquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verboſus iuſtificabitur.

QVi multa loquitur. Eloquentiam Iobi, & cum ſumma grauitate, & copia dicendi facultatem, inuitus licèt, nolenſque fatetur Baldad; atque illa ex eo mirabilior eſt, quòd reconditos animi ſenſus, quos in ſeipſo ægre poteſt homo percipere, aut diſtinguere, cum ſumma verborum, atque ſententiarum vbertate, & vi ſic ille explicet, ut rebus, & ſignificationi parem orationem afferat; hoc autem Dei donum eſſe Sapiens teſtatur. cap 7. ſuę Sapientiæ. Mihi dedit dicere ex ſententia (dicere quæ vellem, quæque ſentirem, & mihi ſemper fœlices in dicendo conatus procedere; alij, ſententiosè, & grauiter,) & præſumere digna horum, quæ mihi data ſunt: quoniam ipſe ſapientiæ dux eſt, & ſapientium emendator,) Deus ad ueram ſapientiam, & perfectam dicendi rationem magiſter & informator) in manu enim illius, & nos & ſermones noſtri, & omnis ſapientia & operum ſcientiæ diſciplina: quæcumque ſcientia, non rerum ſolùm, verum, & uerborum à Deo in homines profunditur. Eloquentiam ſapientiæ partem eſſe Stoici ſenſerunt, imo virtutem, atq. ſapientiam eſſe dixerunt, vt Cicero in ſuo Oratore refert. Sed cum, eodem auctore, eloquentia, illi ipſi qui conſecuti ſunt, ſe valere diſſimulent, propterea quòd prudentia hominibus grata, lingua ſuſpecta ſit, non miratur eloquentem, ſed multa ſuo iudicio loquentem reprehendit Sophar. Multitudo autem verborum non ſolùm ad numerum, ſed ad tumorem, & ampullas, & verba ſeſquipedalia pertinet: eſt enim in originali, multitudo, aut numero, aut mole, quæ magnitudo dicitur. Vitio autem tribuit, quòd multa de Deo, deque diuinis rebus temerè, & inconſideranter pronunciet; præcipit enim recta ratione Sapiens Eccleſiaſtic. 5. Ne temerè quid loquaris, neque cor tuum ſit velox ad proferendum ſermonem coram Deo: (id eſt, de Deo; vt eo loco Hieronym. & Nyſſen. opuſc. de beatitudinibus. cap. 6. interpretantur, cùm enim in cœlo Deus ſit, id eſt longiſſimè à nobis diſtet, plurima à nobis de diuinis rebus ignorari neceſſe eſt; ideò ſubiungit) Deus enim in cœlo, & tu ſuper terram, idcircò ſint pauci ſermones tui. Septuaginta legunt; Ne feſtines in ore tuo. Chaldæus; Ne acceleres ſuper dictum tuum: nam oratio de Deo tardè potiùs, & ſenſim, quàm cum linguæ volubilitate habenda eſt: certè Moyſes, poſt diuinam reuelationem tardior in loquendo euaſit, vt obſeruauit Origen. Exod. 4. Ex quo, inquit, loquutus es ad ſeruum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ effectus ſum, & Paul. ad Roma. 8. poſtquam diuina beneficia per Chriſtum accepta commemoraſſet, ait; Quid dicemus ad hęc? quaſi oratoris inſtar diceret; Tanta diuinarum rerum maieſtate à dicēdo deterritus ſum; quid itaque dicam, quò me vertam neſcio? quare Seneca lib 7. naturalium quæſtionum c. a Ariſtotele adducit, nunquam nos verecūdiores eſſe debere, quam cum de Deo loquimur. [Si intramus, inquit, templa compoſiti ſi ad ſacrificium acceſſuri, vultū ſubmittimus, togam adducimus, ſi in omne argumentum modeſtiæ fingimur; quantò magis hoc facere debemus, cùm de ſyderibus, de ſtellis, de Deorum natura diſputamus, ne quid temerè, ne quid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut ſcientes mentiamur? nec miremur cum tarde erui, quæ tam altè iacent.] Sed aliquando tamen ſancti pleni ardente, & concitato ſpiritu ardenter, & concitatè de diuinis loquuntur, varijs etiam linguis; quem loquendi ardorem

Iobi eloquentia. Sap. 7. 15. Benè dicere Dei donũ. Verſ. 16. Eloquentia pars ſapientiæ. Cicer. רבב 3 *Eccleſ. 5. 1. Hieronym. Nyſſen. De diuinis parcè, et tardè loq. ſed. LXX. Chald. Orig. ſuper c. 4. Exod. Rom. 8. 31. Senec. li. 7. c. 30. 31. 32 Ariſtot.*

dorem animalis homo, qui non percipit, quæ ſunt ſpiritu
1. Cor. 2. 14 Dei, non ſpiritui, qui loquitur, ſed ebrietati, ſtultitię, gar-
Act. 5. 4. 13 rulitati tribuit; ſic Marc. 3. [Cum audiſſent ſui Chriſtū
Marc. 3. 21 Ieſum loquentem, exierunt tenere eum, dicebant enim;
Ioa. 10. 19. Quoniam in furorem verſus eſt: & Ioannis 10. Diſſenſio
facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos; dicebāt au-
tem multi ex ipſis; Dæmonium habet, & inſanit, quid
eum auditis? alij dicebant; Hæc verba non ſunt dæmo-
nium habentis.] Non diſſimile quid Paulo contigit. act.
Act. 26. 24 26. nam illo ardentiùs diſputante de diuinis, Feſtus ma-
gna voce, quaſi mirabundus, dixit, Inſanis, Paule, multæ
te litteræ ad inſaniam conuertunt; inuitus etiam, & no-
lens multas litteras, magnamque Sapientiæ vim fatetur
Act. 2. 13. ineſſe Paulo, quòd verò ipſe non intelligit, furori, & inſa-
niæ tribuit: ſicut illi, qui Apoſtolos diuino ſpiritu plenos
audiebant, multo madere reputabant: ſic Sophar ſapien-
tiſſimum Iob multiloquij accuſat.

4 *Non & audies.* Verbum quod ſubeſt, reſpondere, ſigni-
עָנָה ficat; quam ſignificationem frequenter vſurpat Vulgatus
Pagnin. hoc ergo loco Pagninus, Hæbreus apud Caietanum, &
Caietan. Regia vertunt; Multitudini verborum non reſpondebi-
Regia. tur? Symmach. non reſpondeant? ſed quidem in origi-
Symmach. nali actiua vox & ſignificatio eſt; non reſpondebit? mul-
toque elegantior ſenſus: nam reſpondere, nō ſolùm ver-
Defenſus bis fit, ſed re ipſa, quacumque quis ratione erga alterum
Vulgatus. ſe gerat, reſpondere alteri dicitur: quare qui in ſilentio
audit, reſpondet: eleganter itaque ſenſum illuminauit,
& vim verbi expreſſit interpres, cum dixit, *Non & audies?*
LXX. quod planè etiam agnouerunt Sept. legentes. Qui multa
dicit, & viciſſim audiet: diſputatio alternis loquendi vi-
cibus debet procedere. Reprehenſionem verò pręſe fert;
Ne tu omnia loqueris.

5 *Vir verboſus.* Hebraicè, Vir labiorum Septuaginta. Elo-
Labia ad e- quens verbis potius, quam re, & ratione valens, ſic infra.
loquentiam. cap. 15. Commutans labium veracium, id eſt, facundiam,
LXX. & loquendi peritiam auferens eloquentiſſimis, & Pſalm.
Iob 12. 20. 16. Percipe orationem meam non in labijs doloſis: id eſt,
Pſal. 16. 1. oratio mea ſine multiloquio, & ſine fraude eſt, pura, ſim-
plex, aperta, nullis varijs circuitionibus compoſita, &
cum ſermonis, & facūdiæ ſymbolum eſſe ſoleant, os, gut-
tur, lingua; peculiariter tamen labijs ineſt facundiæ, aut
Incircumci- loquacitatis nota; nam ex Phyſiognomorum obſeruatio-
us labys ne, ſi labium valde diductum ſit, atque etiam tenue, lo-
quid. quacitatis, & eloquentiæ ſignum eſt: ſicut etiam craſſio-
Exo. 6. 12. ra labia loquendi ineptiam, aut difficultatem, indicant:
vt Moyſes dixit Exod. 6 Incircumciſus labijs ſum: quo-
modo audiet me Pharao? quo aliqui explicant; Craſſio-
ra habeo labia, quàm, vt coram rege expedite, & facundè
loqui poſſim: labeo ſum, circunciſione, extenuatione, &
expolitione labiorum indigeo: ergo Virum labiorū, ver-
boſum, garrulum, locutuleium appellat.

6 *Iuſtificabitur.* Videtur hæc referre ad vitiūm multilo-
Vitiū mul- quij; Dum tua peccata excuſare conaris, & tuam inno-
tiloquij. centiam aſſerere & tueri, multa profundis, temerè, &
imprudenter, vnde oportet te nouam multiloquij cōtra-
here labem: quid? iſte verborum ſtrepitus tibi, ſi quam
admiſiſti, labem eluet? imò, quò plus loqueris, plura pec-
cas. Sed ſimplicior ſenſus? Putaſne te verborum tatum
turba obtinere poſſe victoriam; aut perſuadere nobis te
iuſtum eſſe? quaſi verò nobis orationis tuæ profluētiam
Græci. admirantibus, ſilentio cedendum ſit: ſic Græci. Tum
etiam vt ad longiorem orationem reſpiciat, quam habuit
ad Deum; Putas ne longiori oratione te Deo probatum
Matt. 5. 7. iri, aut multiloquio quicquam ab illo obtinere poſſe?
Multilo- hanc eſſe ethnicorum deluſorum cæremoniam multa in
quiū ethni- oratione effutientium, docuit Chriſtus, Matth. 5. [Oran-
corum inter tes, nolite multum loqui, ſicut ethnici, putāt enim quòd
orandum. in multiloquio ſuo exaudiantur.] Deæ Syriæ cultores
Apul. lib. 8. multa phanaticè effutire ſolitos ſcribit Apuleius lib. 8.
3. Reg. 18. & indicatur etiam. 3. Reg. 18. inuocari ſolitum Baal mul-
27. to clamore: nam cum eſſet meridies, illudebat illis Elias
dicens Clamate voce maiore, clamabant ergo voce ma-
gna, ſed non iuſtificabantur.

III. Tibi ſoli tacebunt homines? Et cùm cæteros irriſeris, à nullo confutaberis?

1 *Varia lectio. Septuaginta diſſenſio à Vulgato.*
2 *Hebraizantium varietas. Expenditur Hebræa lectio. Vulgatus illuſtratus, & defenſus.*
3 *Irridere quid propriè. Pompoſa oratio contempta.*
4 *Confutare quid propriè, & quibus modis vertatur à Vulgato.*

Septuaginta & Græci, tum etiam Auguſt. & Hebraizā- 1
tes, Pagnin. Vatabl. Tygurin. ſine interrogatione *LXX.*
legunt; ſed non in eodem ſenſu omnes; nam pręterquàm *Græci.*
quod Septuaginta aliam partem legerūt, quæ non extat, *Auguſti.*
ſic habent integram ſententiam; [Benedictus natus mu- *Pagnin.*
lieris breuis vitæ; ne multus ſis in verbis, cum nemo ſit, *Vatabl.*
qui contradicat tibi, priorem partem in hanc ſententiam *Tygurin.*
accipiunt Græci, vt ad Iobum intellegendū pertineat, mor- *Septuaginta*
tem ſibi optantem, quaſi dicat; Vtinam tu mortuus eſſes, *diſſenſio à*
ne tibi peccandi, & iuſtitiæ laudem per inſolentiam arro- *Vulgato.*
gandi, ſpatium vllum conceſſum eſſet. Auguſt. verò qua-
ſi recitari a Sophar hanc ſententiam prius a Iobo pronun
tiatam; Tu inquis, ò Iob, benedictum eſſe eum, qui non
diu vixit; atqui hoc plus æquo, loqui cenſendum eſt, &
nimium proiectè & temerè de ijs rebus ſtatuere, quę ſo-
li diuinæ prouidentiæ permittendæ ſunt.

Hebraizantes vero ex verbo legunt, cum Chaldæo, 2
Mendacia tua, aut, Nugæ tuę tacebunt homines? id eſt, *Hebraiza.*
tacere facient? alij, cogitationes: alij, vectes tuos tace- *Chald.*
bunt homines? id eſt, potentiam verborū tuorum? quaſi *Pagnin.*
dicat verbis nugatorijs, atque mendacibus potentem, at- *Vatabl.*
que magnificum te præbes; quibus, quòd apertę nugæ *Regia.*
ſint, reſpondere nemo ſanus debeat; ratio verò huius di-
ſcriminis, & diſſenſionis à noſtro interprete, eſt ſignifi- בדא
catio vocis, *Bada*, quę ſignificat aliquid ſeorſum facere,
effingere, machinari, cogitare, mentiri. R. Mardoch. ait *R. Mardoc.*
ſignificare proprie, [Educere mendacium, ex corde, &
cogitatione ad os, quod eſt proferre mendacium:] inde
nomen deductum, *Bad*, quod illis verbis, tibi ſoli, ſubeſt, בד
ſignificat, quicquid per ſe aliquid facit, aut ſuſtinet, vt ra-
mus, qui ſuſtentat flores, & fructum: aut magiſtratus,
qui ſubiectum populum portant, & ſuſtinent; tum etiam
qui per ſe effingit, & cogitat mendacium e ſuo ſolo cere-
bro, & ita ab illa radice dicitur. Nehemi 6. De corde tuo *2. Eſd 6. 8.*
componis hæc, & infra, cap. 41. vbi nos habemus, Non
parcam ei verbis potentibus. Hebræi legunt, Non tace- *Iob 41. 3.*
bo mendacia eius, audacter, & magnifice prolata. Hæc *Compluti.*
omnia cum vidiſſet interpres, illuſtri paraphraſi cū em- *Vulgatus il-*
phaſi vſus eſt, uertens pronomen, tibi ſoli quaſi dicat; *luſtratus, et*
Tibi ſoli hæc aſſerenti, talia effutienti, ac etiam mentien- *defenſus.*
ti, atque nuganti de diuinis rebus, & prouidentia, illud
etiam Soli indignantis eſt, & ſuam atque ſociorum ſuo-
rum ſapientiam pluris æquo ęſtimantis; Nemini, inquit
Sapientię laudem unquam conceſſimus; nunc ergo tibi
ſoli cedendum, & ad tuas reſponſiones tacendum? & ſa-
pientiſſimos magiſtros te nolle audire? eſt alia uerò Vul-
gati defenſio ſimplicior, fortè etiam uerior, uocem origi-
nalem *Bad*, deduxiſſe à *Badad*, id eſt, ſolus uel ſolitarius; בדד
atque ex uerbo tranſtuliſſe, Tibi ſoli; tum etiam cum in-
terrogatione, quam ſententia iſta poſtulare uidebatur.
Illud tantum in uoce, Homines, obſeruandum, quæ hoc
loco peculiaris eſt; deducitur enim à verbo, *moth*, quòd מות
eſt mori: quaſi dicas, mortalis, aut mortuus; ſic enim *Rom. 7. 24.*
Paulus corpus noſtrum, appellat, corpus mortis, id eſt,
mortuum; quotidie enim morimur, & ſancti nunquam
non mortem ſibi ante oculos proponunt, quam ſuo cor-
pore penè iam mortuo geſtare intelligunt: ea etiam mor-
tui appellatio, ad calamitates, & ærumnas pertinet, qui-
bus humana uita obnoxia eſt; quare percuſſus, & affli-
ctus Pharao aliquando dixit. [Rogate Dominum Deum *Exod. 10. 7.*
ueſtrum, ut auferat à me mortem iſtam: ſunt enim pœ-
nę illę humanæ uitę, quaſi appendix quædam mortis,
quam homo, propter peccatum incurrit.

Et cùm cæteros irriſeris. Hanc etiam partem aſſeueranter
legunt Septuaginta. Cùm nemo ſit qui contradicat tibi, *LXX.*
quod in hanc ſententiam uidetur accipere Olympiodor. *Olympiodo.*
nugaris cum agere, cum Deo poſtulas, nam neque ille
tibi reſpondere, neque nos fas eſſe iudicamus: tanta ui-
delicet eſt inſolentia tuæ orationis, & irridendi procaci-
tas? ſed profectò acriorem reddit ſententiam noſtra in-
terrogatio.

Irriſeris. Doctè vulgatus ſupplet, cęteros. Verbum au- לעג
tem irridendi, non ſolum ad uerborum ſannas, & obli- *Irridere qd*
quas ac ironicas loqnutiones, ſed etiam ad geſtum ſub- *propriè.*

ſannatorium pertinet: hic autem geſtus ſimul cum verbis ſubſannatorijs explicatur Pſal. 21. ab eadem radice, Omnes videntes me, deriſerunt me loquuti ſunt labijs, & mouerunt caput. Sicut & Chriſto aſſertori in cruce pendenti, per ſarcaſmum mouebant caput, & dicebant, &c. Indicat ergo Sophar vehementem fuiſſe Iob dicendi actionem, & fortè etiam aliquando viſum fuiſſe ironice loquutum. Laborat quidem Caietanus hoc loco in inueſtigando, quonam verbo, aut ſententia viſus fuerit Iob irriſiſſe ſuos amicos. Sed fruſtrà laborat: nam integram Iobi orationem ardentem, & concitatam, & cum affectu geſtuq. dolentis pronunciatam, potuit Sophar exiſtimare ad ſui, & amicorum contemptum, & irriſionem pertinuiſſe: ægrè.n. ferræ poſſunt diuites, vt pauperes apertè, & liberè coram eis loquantur, ſecus illos ſuç maieſtatis, atque potentiæ læſæ reos agunt, quo illud ſapientis Eccleſ. 13. ſpectat, Pauper loquutus eſt ſenſate, & non eſt datus illi locus, & dicunt, Quis eſt hic? id eſt, tantam ne tibi, ò miſer innatam audaciam, vt me præſente hæc dicere audeas.

Pſal. 21. 8. — Caietan. — Eccl. 13. 27

4 Ipſe à nullo confutaberis? In Hebr. tantùm; Et non cõfundetis, aut pudefies? Pagninus? Et non fuit, qui te pudore afficeret? alij, & non pudefaciens: ſupple, te. Tygurina. Et te ſannionem agentem nemo ſuffundat pudore? Et quidem ea eſt proprietas verbi, *calam*; à quo dicitur Numerorum 12. Nonne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi: ſed illa confuſio, & erubeſcentia varijs vocibus ſolet exprimi à Vulgato, vt ſubiectæ materię melius quadrare videt. Iſai. 50. dicitur. Increpari. * Faciem meam non auerti ab increpantibus (propriè à confundentibus) & conſpuentibus in me. Septuaginta eleganter, à confuſione ſputorum: propriũ enim eſt erubeſcentium, auertere faciem, & ſe abſcondere: intellexit increpationes ignominioſas, & Pſal. 39. vertitur. * Reuereantur (pudefiant) qui volunt mihi (qui illis benefecerim) mala; vel inijce illis mea irreuerentiam, ita vt erubeſcat me tangere, & 1. Regum 25. dicitur moleſtare; Nunquam eis moleſti fuimus; videlicet nullam illis iniuriam, aut erubeſcendi, confuſionisve cauſam attulimus, quo illis moleſti eſſemus. Hoc verò loco quoniam, diſputatoria res erat, confutare dixit à nullo confunderis, confutando tuam audaciam, refellendo dicta, diſſoluẽdo rationes, conuellendo, deſtruendoque vniuerſos tuæ orationis conatus? Auguſtinus intelligit non ſolũ Iobi orationi prętextæ confutatorem deſiderari à Sophar, ſed etiam ne vltra audeat tam liberè loqui: ſic enim explicat. Quando dicebat: nemo ei contradicit, quaſi dicat, oportuiſſet quidem, vt loqui geſtienti non deeſſet, qui os obſtrueret.

*Pagnin. — Co fuſeri quid propriè. — Tygurina. — כלם — Nu. 12. 14. — Iſai. 50. 6. — * Hiẓe roſtro à mis afrentas. — LXX. — Pſ. 39. 15. — *Tengã verguença y empacho de hazerme, à quien les hize bien. — 1. Reg. 25. 9. — Auguſt.*

IV. Dixiſti enim, Purus eſt ſermo meus, & mundus ſum in conſpectu tuo.

1 *Lectionis varietas. Sermo quid propriè.*
2 *Mundum, quid propriè.*
3 *An Sophar per calumniam, & mendacium Iobum criminetur. An Iob quoque huic criminationi anſam præbuerit;*
4 *Gregorij, & Chryſoſtomi ſententia explicata Narratio ſyncerè facienda: explicant Ioan. Matth. Salom.*
5 *Varia lectio: loqui & aperire labia quo differant.*

5 Purus eſt ſermo. Id eſt doctrina mea, quam pronuntio de Deo, deque diuina prouidentia, de iuſtorũ ærumnis, de impiorum fœlicitate clara, lucida, ſine vlla mendacij labe eſt ſermo ex vi originis eſt eiuſmodi grauiſſima ſententia, aut oratio, quæ ſeruari, & ſuſcipi debeat, vt lex conſiliumvè, aut precioſa alia res, quam complectimur; à verbo, *lakach*, quod eſt accipere. Vocis proprietas indicatur Prouerb. 4. Donum bonum tribuam vobis, (id eſt, doctrinam, aut conſilium, quod ſuſcipere, complectique toto animo debetis: cuiuſmodi autem donum ſit, ſtatim explicat) legem meam ne derelinquatis, & Deuter. 32. Concreſcat in pluuiam (quam ebibit, ſuſcipitque auidè terra) doctrina mea. Notat ergo Iobum, quòd tantùm ſuæ ſapientiæ, atque doctrinæ fideret, ut quæ de diuinis rebus pronunciaret, ab omnib. ſine vlla hæſitatione ſuſcipienda eſſe decerneret, neque tam reſpondere obiectionibus propoſitis, quàm ſuos amicos docere velle videretur: quare non debuit Hebræus apud Caietanum pro Sermone, aut doctrina, Legem uertere, & inuertere ſenſum: neque video cur Septuaginta legerint, non ſermonem, aut doctrinam, ſed opera; Mundus ſum operibus; niſi fortè purum ſermonem intellexerint, quo ſuorum operum puritatem, & munditiem tueretur, aut purè, & candidè loqui, ſicut purum, & candidum docet hominẽ, vt eſt in Prouerbio, A puro pura defluit aqua: atque hęc etiam ratio videri poteſt, cur Vatablus dixerit; Puri ſunt mores mei, quamuis enim legem, aliquando ſonet vox originalis, ſed illa non tam, vt in opere relucet, quàm in edicto, & præſcripto ſermone, atque præcepto accipienda.

ברך Sermo quid uim habeat in Hebræo. — לקח — Prou. 4. 2. — Deut. 32. 2. — Caietan. — LXX. — Vatab.

2 *Mundus ſum*: propriè electus præ alijs, ſegregatus à peccatoribus; non ſum ſicut cæteri: ex purgatus, purus, ſine labe. Septuaginta. Irreprehenſibilis, ſed lectio noſtra ſignificantior eſt. In conſpectu tuo, ò Deus, te iudice, & teſte; te bene conſcio; mea ſanctitas, & vitæ candor, morumque puritas bene tibi nota eſt, atque perſpecta: ſicut & Pſal. 17. Secundùm puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius.

Hebr. 7. 26. — Luc. 18. 11. — LXX. — Pſ. 17. 25.

3 Cæterùm illud quæſtionem habet, an derè hoc tribuat Iobo Sophar. Gregorius enim aſſerit, nunquam Iobum eam ſententiam protuliſſe, ſed per calumniam, & mendacium illi affingi à Sophar, atque ea prauitate, & contumacia, cùm ſe correptum videret, atque multò inferiorem Iobi oratione, falsò nunc, & mendaciter criminari. [Quomodo enim, *inquit*, ſe iuſtum dicere potuit, qui ait; Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me? Sed habet hoc prauorum malitia, ut cùm uera in ſe flere mala renuat, fingat aliena;] idem ſentiunt Chryſoſto. in Catena Philip. Iſidor. Clarius.

An Sophar per calũniã & mendacium nunc loquatur. — Gregor. — Iob 9. 20. — Chryſoſt. — Philip. — Iſido. Clar.

Sed certè uiro ſapienti, & pietatis cultori, atque ſola ignorantia, & indiſcreto zelo nunc peccanti, non uidentur facilè debere tribui tam aperta calumnia, tamq. manifeſtum mendacium. Cæteri itaq. interpres exiſtimant potuiſſe ex Iobi oratione eiuſmodi ſententiam colligere Sophar; pro diſputantium enim, & litigantium more paulò ſeuerius accipit, quæ Iobus dixit; aliquarò etiam promouit, ſtudio illum redarguendi. Ergo huic criminationi anſam præbuit, quod ſupra dixit; Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, & cap. præcedenti, Indica mihi, cur mea ita iudices; quaſi mundus eſſet in Dei cõſpectu. Tum etiam irridere, ſubſannareve uideri potuit amicos, cum dicit: Ad increpandum tantùm eloquia concinnatis. Et: Quare detraxiſtis ſermonibus ueritatis? neq. mirum hæc colligi potuiſſe ex Iobi oratione, cùm in decurſu diſputationis diſertis uerbis aſſerat, Si in manib: meis adhæſit macula Et: Cùm haberem mundas ad Deũ preces. Et: Non reprehendit me cor meũ in omni uita mea. Ab his enim ſceleribus, quæ amici obijciebant, ſemper ſe purgare nititur Iob, & mundum immunemque oſtendere; ab alijs uero leuioribus, & quæ homo non intelligit, occultis uidelicèt, ſemper ſibi timet, cum dicat; [Nemo mundus à ſorde. Et: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Et: Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me.]

Solutio dubitationis uerior. — An Iob præbuerit anſã criminationi Sophar. — Iob 6. 30. — Iob 10. v. 2. — Iob 6. 26. — Iob 31. 7. — Iob 16. 7. — Iob 14. v. 4. iuxta Græc. — Iob 9. 20.

4 Sed illud fortè Gregorius, atque Chryſoſtomus uoluerunt, eum, qui non omnino ſyncerè, ſed amplificãdo, aut extenuando aliquid narrat, mendacij teneri; præſertim ubi alicuius honoris, & ſanctitatis exiſtimatio agitur. Res quidem ab Euangeliſta Ioanne quaſi indicata, & obſeruata. Cùm enim Chriſtus Dominus Petro roganti; Hic autem quid? Reſpondiſſet; Sic eum uolo manere, donec ueniam; facile fuit inde colligere, quòd diſcipulus ille non moritur; exijt igitur ſermo iſte inter fratres; ſed ut ueritatem omnino puram, atque ſynceram Ioanes proponeret, ait; Non dixit Ieſus, non moritur, ſed ſic eum uolo manere, donec ueniam. Facilè igitur ea uerborum permutatione, aut amplificatione potuit falſitas aliqua in diſcipulorum animos irrepere. Falſi etiam illi teſtes à Matthæo ſcribuntur, qui dixerunt; Hic dixit; Poſſum deſtruere templum Dei, & in triduo reędificare illud. Cùm tamen Chriſtus Ieſus non illis uerbis, ſed his tantũ dixerit, Soluite templum hoc, & in tribus dieb. excitabo illud. Vno enim tantũ mutato uerbo, totius ſentẽtię ſenſus inuertitur, quare à Sapiente grauiter inuritur, Qui altero ſermone repetit. Prou. 7. videlicèt nõnihil remutata, aut malignè interpretata, aut deprauata; quare in ipſa repetitione, ſicut multũ interdũ periclitatur veritas,

Gregor. & Chryſo. explicantur. — Vt mendacium facilè in narrationibus admiſcatur. — Ioa. 21. 23. — Matth. 26. 61. — Vt ſit repetendũ, aut narrandũ ſyncerè. — Prou. 17. 9.

ita ne lædatur, curæ multum, & ſtudij ponendum eſt: nō tantùm ut altero, id eſt, fere ſimili, ſed vt omnino eodem ſermone, eiſdemque verbis narratio fiat.

V. Atque vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia ſua tibi.

5 CVM auſus fueris cum Deo colloqui, optarem ſanè, vt Deus viciſſim ſua te reſpōſione dignaretur. Ille enim te multùm loquentē facile compeſceret; nos enim, quos mentis receſſus latent, te reuincere planè nō poſſumus. D. Tho. curioſè diſtinguit loqui, & aperire labia. Loquitur enim Deus per ſeipſum, aperit verò labia ſua, cùm, vel hominum, vel aliarum rerum opera tanquā inſtrumento vtitur ad aliquid manifeſtādum. Vtinā Deus, vel per ſe, vel per alium tibi loqueretur. Illud fortè indicat quoque lectio Sept. Sed quomodo Deus loquetur ad te? Schol. Græcanicas [Vtinam detur aliquo vtique modo:] ſed non cohæret; nam Sophar non ab alio, quam ab ipſo Deo reuincendum, & diſputatione ſuperandum putat Iobum. Philipp. quoque per aperta labia, intelligentiam diuinæ uocis interpretatur, quaſi dicat; Vtinam loqueretur Deus, loquentemque intelligeres: ſed certè eadem eſt vtriuſque partis ſententia, & altera quidem exponit alteram, cuiuſmodi Pleonaſmos frequens eſt in ſacris.

D. Thom. Loqui, & aperire labia, quo differant. LXX. Scho. Græc. Philip. Pleonaſmus

VI. Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ: & quòd multiplex eſſet lex eius: & intelligeres quòd multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua.

5 Oſtendere, pro docere.
2 Sex huius multiplicatis expoſitiones ex Græc. & Hebræo.
3 Germana expoſitio. Quando dicatur Iudex habere duas leges Regula Lesbia.
4 Grammatica ſacra. Exigere quid. Deus fœnerator, & exactor quomodo.

1 OStenderet. Propriè, doceret, explicaret. *Secreta ſapientiæ*: arcana ſapientiſſima, ſuæ prouidentiæ occultas rationes quibus agit cum mortalibus. Sept. Virtutem ſapientiæ. Vim, efficacitatem, rationem ſuæ ſapientiæ, quæ ſuę legi, & diſpoſitioni, quaſi pro anima eſt.

נגיד LXX.

Et quod multiplex eſſet lex eius. Multiplex eſt quoq. huius particulæ commentarius, atque tot ſententiæ interpretum, quot capita: fecerimus itaque operæ pretium, ſi breui potiores enumeremus. Primò D. Thom. Lyra, Burgenſis, Dionyſius diuinæ legis multiplicitatem in eo conſtituunt, quod ad minima quæque ſe extendat, neque poſſit homo, vel minimo verbo labi, quin a diuina, & æterna lege deuiet: nihil ergo actionum humanarū non ſubeſt legi diuinæ.

D. Thom. Lyranus. Burgenſ. Dionyſ.

Secundo Philipp. [Multiplex, id eſt, cordis eius abdita & remota iudicia, in quib. lex eius multiplex & imperſcrutabilis eſt;] Sed quid per legem intelligat, plane non exponit, niſi diuinorum iudiciorum viam, atque rationem intelligat.

Philip.

Tertio Vatabl. Tygur. & Ciprianus Ciſtercienſis, multiplicem eſſe Dei legem, propter duo genera iudiciorum diuinorum; alia enim ſunt aperta, occulta alia: illa, cùm improbos publicorum facinorum reos manifeſtis afficit ſupplicijs; hæc verò, cum aut innocentes, aut ij, qui occultis ſceleribus hominibus ſe probant, eiſdem pœnis plectuntur. Huc pertinet etiam commentarius R. Moyſis; [Vt oſtenderet *inquit*, occultam ſapiētiam eſſe in factis ſuis, quia quidquid eſt in mundo, duplex eſt, & partim eſt manifeſtum, partim occultum.]

Vatabl. Tygurin. Cyp. Ciſter. R. Moyſ.

Quartò Titelmanus, Ferus, & recentiores alij, quòd multiplex ſit, ad eam rationem, qua Oſeæ 8 dicitur; Scribam eis multiplices leges meas: quaſi dicat; Plurima cū ſint diuina præcepta, ſi pauca tibi obſeruanda propoſuiſti, oportet vt in multis offenderis; Tū ēt multiplex lex, quod multa exigat, eaq. omni cura ſeruanda præcipiat.

Titelm. Ferus. Recentiores. Oſea. 8. 12 Iacob. 3. 2.

Quintò Olympiod. & Polychron. lectionē Sept. Quia duplex erit ad ea, quæ circa te: vel vt in Catena legitur; Duplex erit ei, qui eſt ſicut tu; in hanc ſententiam accipiunt, quod ei, qui quemadmodum tu, ſuam iactat ſapiētiam, atque iuſtitiam, multis Deus partibus anteceſſit: quare, & ſapienter, & iuſtè te pœna afficit: & tu fuiſſes paulo modeſtior, ſi diuinæ ſapientiæ, & poteſtatis magnitudine animaduerſa, dignas te tuis flagellis ſuſcepiſſe pœnas fateere.

Olympiod. Polychron.

Sextò; paulo aliter Hebraizantes poſt Rab. Abraham, [Quod multiplicata eſſet tibi lex eius,] id eſt, pœna lege ſtatuta, in quem ſenſum legit Pag. [Quare meruiſti duplicia ſecundum legem.] Hebræus apud Caietan. Quòd duplicia ad ſtatutum, quia Deus ſecundum occultas rationes ſcientiæ ſuæ excedit omne ſtatutum, quo Iob metitur pœnam ſuam, relatam ad peccatum ſuum. Regia; Duplicia in eſſentia. Atque his omnibus commentarijs anſam præbuit lectio Hebrēa, quę ad verbum habet: duplicia ad *Thuſiam*. *Thuſia* autem vt cap. 5. diximus, eſt lex, ſtatutum, ſapientia, ſubſiſtentia, pro multiplici autem, eſt duplex, numerus videlicèt finitus, pro infinito; quam rem ſacere explicuit replica ad Burgenſ.

Hebraizā. R. Abrah. Pagnin. Caiet. Regia. תושיה Vid. Iob. 5. v. 12. nu. 5.

2 Sed ſi in tantam ſententiarum multiplicitatem, noſtram etiam conferre licet, hanc ego proponam: Si Deus tibi ſuæ ſapientię arcana patefaceret, vt tum illius paterna erga mortales viſcera, tum errata tua cognoſceres, intelligeres planè, quam leniter, atque benignè ille tecum agat, & quòd ſit multiplex lex eius, id eſt, quòd te non vna illa, ſeueriſſimaque lege, & ſummo, imperfractoque iuſtitiæ ſuæ iure te puniat, quo peccatores alios tui ſimiles plectere ſolet, ſed mitiori, & æquiori alio, pro ſua bonitate, iure, & ſupplicio; multo enim minora à te exigit, quàm ab alijs: cùm enim iudex non vna, eademq. ratione, & lege cum omnibus agit, duas leges habere dicitur, duoque pondera, cuiuſmodi eſt illud Prouerbiorū 20. [Pondus & pondus, menſura & menſura, vtrumque eſt abominatio apud Dominum:] id eſt, duo pōdera, duęque menſuræ, quibus non ſemper vtatur quis, ſed altera, qua ſua, & quæ amicorum ſunt; altera qua pauperū, & peregrinorum res metiatur: qui etiam. Iſa. 10. notantur, quod non vnum & idem ius populo dicerent, ſed viduis, & orphanis, atque pauperibus peculiare quoddam, ſummum, ſeueriſſimum, gloſſematis, annotatiunculis, additiunculis, interpretatiunculis, ius, quod vnum eſſe debet, in multiplices leges pro diuerſis hominum conditionibus diuiderent. [Vę qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt; vt opprimerent in iudicio pauperes.] Hi ſane ſunt veluti regula illa Lesbia, cuius meminit Ariſt. quæ cùm plumbea eſſet, ad duriores illos lapides Lesbios ſeſe applicabat, eorque figuras mutabat, quod lapidibus inerat; ſi quid tamen mollius menſurandum eſſet, illud ad ſuam figuram accommodabat: cum itaque regula illa multas figuras ſumeret, non vna; ſed multiplex profectò erat. Sed eſt in hac legis multiplicitate diſcrimen; ſi lex firma, & infracta ſeruetur, cū diuites, & potentiores iudicantur, at verò lēteſcat, & inflectatur ad miſericordiam, vt minora exigat à paupere, quàm mereatur, duplex ſanè lex erit, ſed cuius duplicitas non ſit iniquitas, nec curuitas, ſed humanitas, & benignitas, miſericordia, ęquitas, & diuinitatis quoddam ſymbolum; cuius vt hic ait Sophar, multiplex eſt lex: nā citra condignum punit: aliquando enim ſummum ius, ſumma iniuria eſt.

Dilucida, & germana huius ſententiæ paraphraſi. Quando dicatur iudex habere duas leges. Prou. 20. 10 Iſa. 10. 1. Ariſt. li. 5. moral. Regula Lesbia.

3 *Et multò minora exigaris ab eo.* Multiplices ſunt leges, & canones Grammaticę ſcripturarum interpreti; non enim aſtringendus eſt Donati regulis; ineleganti igitur Grāmatica, eleganter interpres ſenſum expreſſit. Sed in hoc quoque eſt diſſenſio; nam verbum, *naſah*, aliquando ſignificat obliuiſci: vnde Tharg. & Pagnin. vertunt: [Et q oblitus ſit Deus propter iniquitatem tuam:] cuius ſenſus ille eſſe poteſt, quem indicat Tygurin. [Deus pœnā iniquitati tuæ debitam diſtulit:] qui enim obliuiſcitur, differt; quod tandē recordatus, facit, quaſi dicat, ad eandē rationē, qua dicitur Deus [diſſimulare peccata, & deſpicere ignorantię tempora.] Vatablus aūt, & Regia obliuionem referunt ad ipſum Iobū. [Latere te fecit Deus aliquid de iniquitate tua,] id eſt, permiſit, vt te aliquod tuū ſcelus lateat: habes multa occulta, quorū tu oblitus ſis: hinc tuę hęc innocentię, atque ſanctitatis perſuaſio. Quia tñ idem verbum ſignificat fœnerari, aut mutuare, vel exigere debitum more exactoris, & fœneratoris, Hebræus apud Caiet. dixit: [Mutuauit tibi De⁹ plus iniquitate tua:] qui. n. mutuum dat, creditor eſt; qui accipit; debi-

Grāmatica ſacrę regule, non eadē que Donati Varia lectio. נשה Tharg. Pagnin. Tygurin. Sap. 12. 24 Actor. 17. 30. Vatabl. Regia. Caiet.

debitor, iniquitas aũt aliquando eſt pęna peccati: igitur ait: Mutauit Deus tibi plus hac pœna, quã exolui; plus illi debes, plus a te reppetere põt. Alij, quod etiã indicat Vatablus: [Remiſit tibi partem iniquitatis,] aut pęnaũ peccatis tui debitam, mutauit, condonauit. Sed hanc eadem fœnerandi, & mutuandi translationem, multò pulchrius, atque dilucidiùs expreſſit noſter, dicens. *Multò minora exigaris ab eo*; id eſt, multò minùs pœnarum à te repetat, quam pro peccatis tuis debeas: eſt enim illud exigere exactorum, & fœneratorum, qui aſperiores, & inhumaniores eſſe ſolent in debitores, vt indicatur Pſ. 54. Veniat mors ſuper illos: in Hebræo, Exigat mors ſuper illos, vel fęneratoris, & exactoris inſtar, irruat in eos, bona diripiat oĩa, & viuos comprehendat, conijciatque in carcerem, & deſcendant in infernum viuentes. Et certe in hac Iobi calamitate videtur exactoris, & creditoris perſonam Deus ipſe ſuſtinuiſſe, qui ſcrutatus fuerit vniuerſam Iobi ſubſtantiam, ſicut id: Scrutetur fœnerator, propriè, illaqueet & occupet; filios etiam Deus abſtulit, ſicut ille alius creditor, de quo conquerebaĩ vidua apud Eliſęũ: Ecce creditor venit vt tollat duos filios meos: & ſicut Rex ille Mat. 18. qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis, & debitorẽ iuſſit venũdari, & vxorẽ, & filios & oĩa quæ habebat, & ſicut ille alius creditor, qui tenẽs ſuffocabat debitorẽ dicens, redde quod debes, ita Deus immiſſa grauiſſima ægritudine anginæ, & aſthmatis, quaſi cõprehenſum tenebat, & intercludebat ſpiritum. Tandem miſit in carcerem; ſic. n. Iob conqueritur; [Quia circũdediſti me carcere; Et, Poſuiſti in neruo pedẽ meũ.] Denique ſicut creditor ſolet ius exigendi debitũ in aliũ transferre, ita videtur Deus ius agendi, & debitũ exigendi permiſiſſe Satanæ exactori ſæuiſſimo, qui in Iobũ irruit per ſummam ſæuitiam, & inhumanitatẽ. Sic in grauiſſimis illis populi ęrumnis dicebat Deus; Iſa. 50. [Quis eſt * creditor meus, cui vendidi vos? conquerimini videlicet, quod dominis alienis ſeruiatis; ſane: ſed non ideò mancipia eſtis, quòd ego gentib. exteris obſtrictus ſim, vt redacta pecunia ex vobis diuenditis creditorib. meis ſatisfaciam: imò potiùs in peccatis veſtris (propter peccata veſtra) venditi eſtis. Quare aſſerit quidem Sophar temporales calamitates pro debitis ſatisfacere; ſolitumque Deum illas pro peccatis exigere. Cum vero citra cõdignum exigit, clementem eſſe: propterea, peccata eſſe debita, atque debitores, nos conſtituere; Deum verò creditorem, qui nos poſſit ſæuiſſimis exactoribus tradere: rum etiam peccata eſſe, vſuræ inſtar, quæ cum ſuo tẽpore non ſoluitur, debitum in ſe ipſam duplicato fœnore reflectitur, ſicut ſcriptum eſt: [Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum] Sed de his plura aliquando?

Deus fœnerator, & exactor. *Vatabl.* *Exactorum inhumanitas.* *Pſ. 54. 16.* *Pſ. 107. 11.* *4. Reg. 4. 1.* *Matth. 18. 25.* *verſ. 28.* *Iob. 7. 17.* *Iob. 13. 27.* *Iſa. 50. 1.* ** No es echò de caſa por hazer dine ro y pagar deudas, ſi as por vueſtras cayſa dedsc.* *Quo dogmata colligantur ex ſententia Sophar.* *Rom. 8. 12.* *Pſ. 71. 14.*

VII. Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & vſque ad perfectum, omnipotentem reperies?

1 *Dei veſtigium, quid.*
2 *Perfectum, pro fine. Sadai, quid.*
3 *Principium, & finis, aut caput, & pedes in Deo quomodo.*

1 אלוה *Quid Dei veſtigium.*

TVm diuinæ prouidentię, atque iuſtitię, tum tuorum ſuppliciorum ratio perfecte à te comprehendi non poteſt, quamuis multum coneris; propriè in fonte, Nunquid inueſtigando Deum inuenies? aut, inueſtigatione, & inquiſitione, id eſt, quamuis multum, draq. inquiras, & inueſtiges, *Deo Eloah*, id eſt, tui iudicis prouidentiã, & rationem agendi, atque iudicandi, reſque vniuerſas adminiſtrandi. Noſter interpres illam inueſtigationẽ ** veſtigia Dei*, reddidit, ſicut & Sept. veſtigium Domini inuenies? Caiet. minus congruenter, illam inueſtigationẽ ex parte Dei eſſe intelligit, cum ex iudicis officio de noſtris ſceleribus per occultam inquiſitionem, veritatem inueſtigat, quaſi diceret; Non poteſt tibi eſſe perſpecta occulta tuorum ſcelerum inueſtigatio, quæ à Deo fit. Sed primus ſenſus præſtat; quem etiam amplectuntur Græci, vt veſtigia Dei ſint, viæ, & rationes diuinæ prouidentiæ, quibus ille ad noſtrarum rerum adminiſtrationem procedit, aut quibus ad nos venit; quod aliquando viſitantis, & punientis eſt.

LXX. ** Aunque le procures ſacar de raſtro nunca lo daras al canto.* *Caiet.* *Cajet.*

2 *LXX.* *Vſque ad perfectum*: id eſt, vſque ad finem & conſummationem. Sept. [Ad vltima peruenisti, quæ facit omnipotens?] Sadai; qui ita poteſt omnia, vt vincat ſcientiã noſtram: Reperies, propriè, aſſequeris, venies, peruenies ad rationes noſtrorum ſuppliciorum, uel ſorte in vniuerſum. Non poteris cognoſcere a principio vſque ad finẽ, diuinæ prouidentiæ rationes, longe, lateque patentes.

שדי *Iob. 36. 26.* *Omnipotens, Dei nomen quid.*

Sed ſi coniungamus veſtigia, cum perfecto, & fine, D. Tho. cum alijs Latinis rerum vniuerſitatem intelligit; creaturæ. n. omnes ſunt quaſi Dei veſtigia, diuinæ tamẽ rationes ſunt, quaſi finis & perfectum, vt eadem ſententia ſit, quæ Sap. 9. [Quę in terra ſunt, & quę in proſpectu inuenimus cũ labore; quæ aũt in cœlo ſunt quis inueſtigabit?] Græci intelligunt Dei cõſilia effecta, fines Polychronius intelligit, per veſtigia, principiũ; per perfectũ, aũt conſummationem, & finem; rurſus per principium, & finem; ipſa opera effecta à Deo, operumque principiũ, atq. exitum, quib. ipſe non ſolum exordium, & inſtitutionem, ſed progreſſionem, & abſolutionem tribuit.

3 *D. Thom.* *Latini.* *Sap. 9. 16.* *Græci.* *Polychron.* *Principiũ, & finis in Deo quid ſint.*

Sed forte melius, atque cum ſequentib. cohęrentius, ut de Deo, humano more loquatur, & ueſtigiũ Dei, atq. perfectum, uel principium, & finis, ſit idem, quod pedes, & caput: conſideratur. n. diuina maieſtas & amplitudo, ſub quadam molis, & immenſitatis partium, atque membrorum ratione, dicaturque diuina magnitudo nõ poſſe eſſe homini perſpecta, imo neque Seraphinus, nam uelatum habet Deus caput, uelatoſque pedes; eſt autem Dei caput, & quaſi pars ſuprema, illud æternum diuinæ mẽtis conſilium, in illa diuinarum [ſapientię & ſciẽtiæ Dei altitudine] conſiſtens. Deinde uero prouidentiæ lex, & ratio, qua res externas adminiſtrat, dirigitque in ſuos fines, qua ad nos Deus deſcendit, contingitque imo pede res omnes inferiores, dicentur Dei ueſtigia. Sed hæc de Dei capite, atque ueſtigijs ſententia, confirmabitur ſequente uerſiculo.

Iſa. 6. 2. *Rom. 11. 33.*

VIII. Excelſior cœlo eſt, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces?

1 *Varia lectio. Dei celſitudo.*
2 *Deus extra cœlum.*
3 *Nihil ipſis oculis magis ſummum, quàm Deus; infernus quid.*
4 *Menſura quid in Hebræo. Dimenſiones diuinæ Sapientię, & prouidentię quomodo conſiderandæ.*
5 *Diuina potentia, quam nemo poteſt effugere.*
6 *Subuertere quid in Hebræo.*
7 *Coarctare quid.*
8 *Quid contradictore.*

SEptuag. & Gręci, Vatablus, Pagninus, Regia ſine cõparatione ſententiam hanc proponunt. [Quid facies in altitudine cœlorum?] id eſt, cũ cœlorũ altitudinẽ cognoſcere non poſſis; diuinæ Sapientiæ celſitudinem minus poteris. Sed multò elegantius noſter, latente cęli cum diuina celſitudine comparationem illuminauit, & cohæretque optimè cum ſequentibus. Tu, inquam, neq. oculis, neque cogitatione penetrare longius, altiuſq. poteris, quã in terræ viſcera, & ſubterraneas omnes cauitates: at Deus ſuis pedibus longè inferiora, & profundiora terit, & premit. Neque poteris altiùs aſcendere, quã ad ſupremam cœlorum ſuperficiem, at ille vniuerſo orbi eminet, ab humero & ſupra. Propterea namque dicitur ſedere in cęlo, Iſa. 66. vt toto pectore ſuæ ſedi eminere ſignificetur: & Amos 9. [Aedificat in cœlo aſcenſionem ſuam,] id eſt, in cęleſti area, erigit ſublimem ſuam arcẽ; atque adeò ſuprema cœli facies infimũ eſt arcis diuinæ fundamentum; neque enim cœli cœlorum, id eſt, ſupremum cœlum, poſſunt illius maieſtatem capere. 3. Reg. 8.

1 *LXX.* *Gręci.* *Vatabl.* *Pagnin.* *Regia.* *1. Reg. 9. 2. & 10. 23.* *Iſa. 66. 1.* *Amos 9. 6.* *Dei celſitudo.* *3. Reg. 8. 27.*

Ex hac vero Sophar aſſertione, facile poteſt colligi illa ſapientiſſimorum Theologorum (non omnium quidem, ſed plurimorum) ſententia, Deum nimirum, non ſolum in rebus creatis eſſe, ſed extra cœlum per ſuæ eſſentiæ immenſitatem, non ſolum ueris corporibus, ſed cuicumque, quod mens ſua imaginatione fingere poteſt, loco, & ſpatio præſentẽ: quam rem Auguſtinus docuit, 11. de ciuitate, c. 5. Hieronymus ad id Iſai. 66 Cœlum mihi ſedes eſt. Damaſcenus li. 1. de fide, c. 6. Sed res hęc, ſcholarum eſt, & diſputationum longiorum materia.

2 *Deus extra cœlum.* *Auguſt. 11 ciuit. c. 5.* *Hiero. in c. 66. Iſaiæ.* *Damaſ. de fid. li. 1. c. 6.*

Præterea cùm *profundior* terra, atque *inferno* dicitur Deus,

Deus, planè ſignificatur, nihil eſſe poſſe magis intimum, magiſque familiare creaturarum vniuerſitati, & cuiuſq. rei viſceribus; cùm verò dicitur eſſe *excelſior cælo* nihil poſſe eſſe minùs incluſum, minuſve contentum, minuſque circumſcriptum intra terminos vniuerſi orbis. Hoc illud eſt, quod ſapienter, dum de creaturarum vniuerſitate diſſerit Hilarius, r. de Trinitate; [Deus *inquit*, eſt intra, & extra; Supereminens, & internus; circumfuſus, & infuſus in omnia.] Vide Hieronymum ſuperiùs adductum, & Bernardum; ſermone de triplici cohærentia.

3 *Nihil magis intimũ rebus, quàm Deus.* *Hilar. lib. 3. de Trinit.* *Hier. ſupra.* *D. Bernar.* *Iob cap 7.9* *Infernus quid.*

Tandem hinc licet colligere, id quod ſupra c. 7. pluribus confirmauimus, infernum, propriè ſignificare, ſubterraneam animarum ſtatione in imis terræ viſceribus; quæ longiſſimè à cœlo diſtat; nihil enim profundius ab homine cognoſci hoc loco aſſeritur. Atque illud etiã extremæ ruinæ, vltimæque deiectionis eſt, Iſa. 53. [Humiliatas es vſque ad inferos.]

Iſa. 57.9.

I X. Longior terra menſura eius; & latior mari.

4 מדה *Menſura quid in Hebræ.* *LXX.*

VOx originalis menſuræ, ſignificat etiam ſtaturam; nam ſtatura eſt menſura humani corporis. Sed interpres, ne ſi ſtaturam verteret, iterum, proceritatem, & celſitudinem intelligeremus, ſapienti conſilio, menſurã, dixit imitatus Sept. qui dixerunt: [Nonne longiora, quã menſura terræ?] vox etiam, menſuræ propriè eſt in originali *middah*, quod ſimili voce nos dicimus (*medida*) fie autem comparatio cum longitudine terræ, & latitudine maris: nam hæc nobis longiſſima, latiſſimaque videntur. Ergo in diuina Sapientia, vel diuina prouidentia, quaſdam ſine menſura & termino dimenſiones conſtituit; ſicut etiam Epheſ. 3. in diuina charitate Paulus deſignauit [longitudinẽ, latitudinem ſublimitatem, atque profundũ:] erit ergo ſublimitas, & celſitudo diuinæ prouidẽtiæ conſiliũ, & cogitatio diuinæ præordinationis ſupra omnẽ humanum captum, qua ille mortalib. aut bona, aut ſupplicia conſtituit; Profunditas autem erit, peculiaris finis, quem pro ſua gloria, atque hominis bono, in inferendis pœnis proponit ſibi Deus. Gregor. profunditatem dixit æternitatem illius inextinguibilis ignis, in cuius conſideratione deficit humana mens; eſt enim ſine fundo profunditas, vt veriſſime dici de damnatis poſſit In miſerijs non ſubſiſtunt penitus videlicèt demerſi, & abditi in altiſſimum pelagus æternarum miſeriarum. Tum ẽt incredibilis ſupplicij acerbitas, per profunditatem ſignificari poteſt: non enim adeo ſunt leuia, vt ea unam tãtum pellem attingant; ſed quæ intimis ſæuiant viſceribus. Sicut Iſa 30. dictũ eſt: [Erit tranſitus virgæ fundatus, quã requieſcere faciet Dominus ſuper eum,] id eſt, virga, & flagellum profunda corporis, & intima omnia peruadet, & velut fundamentum, quod profundum eſſe ſolet, ita altè demergetur in illorum corpore, cordeq. ſuppliciũ. Huius aũt prouidentiæ latitudo, erit alia prouidentiæ pars, qua Quoſdam impios permittit Deus * quaſi agnũ in latitudine, vt Oſeas ait, liberè nimirum vagari, & pro libito agere. Longitudo aũt erit, illa Dei longanimitas, qua ante inferendum ſupplicium, diſſimulat Deus peccata hominum propter pœnitentiã, vel, longitudo hæc ad brachia, id eſt, ad Dei potentiã referri poteſt, qua continet in ſe, quidquid terra, marique continetur, nemoque illius potentiã effugere põt, quin eo diuina manus pertingat, dicente Dauid: [Si aſcendero in cœlũ, tu illic es; ſi deſcendero in infernũ, ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.] Lõgior itaq. terra eſt, & latior mari, quare qui vel ſub terra repat, vel per aerẽ volitet, hominũ manus eludet, nõ verò Dei, cũ quo facere videt id; ꝙ Clemens li. 5. Stromat. ſcribit his verbis: [Aiunt Idanthurã Scytharũ regem, vt refert Pherecides Syrus, Dario, qui Iſtrũ traiecerat, bellũ minantẽ ſymbolũ miſiſſe pro literis, murẽ, ranã, auem iaculum aratrũ. Cùm aũt de his, vt erat conſentaneum exorta eſſet Dubitatio, Orontopagas quidem tribunus militũ, dicebat eos traditvros imperiũ, coniectãs ea mure quidem habitationes: ex rana aũt, aquas: ex aue, verò, aerem: ex iaculo aũt, arma: ex aratro verò, regionẽ. Xyphrodes aũt contra eſt interpretatus. Dicebat n. niſi tanquam aues euolauerimus, aut tanquam mures terrã, aut tanquam ranæ aquam ſubierimus, illorum tela non effugerimus.] Homo ſane neque profundior terra, neque latior mari, neque aere, nedum cœlo excelſior.

Dimẽſiones diuinæ ſapientiæ, & prouidentia. *Epheſ. 3 18* *Gregor.* *Profũditas inferni, & ſuppliciorũ.* *Pſ. 139. 18* *Iſa 30. 32.* * *Dexales a ſua anchoras.* *Oſea 4. 16.* *Sap. 136. 8.* 5 *Pſal. 138 8* *Clo. Alex. lib. 5. Stro. & Herod. in Melpo.*

Hinc exiſtimauit Philippus, Sophar fuiſſe in illo Anthropomorphitarum errore, qui Deo humana membra tribuerunt; ſed quidem tam craſſus error viro ſapienti tribui non debet, neque mirum humano illum modo locutum, ſcripturis quoque familiari.

X. Si ſubuerterit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei?

NOn ſolùm pro ſua ſapientia, ſed pro ſua etiam potentia, & voluntate res Deus humanas gubernat. Hæc eſt huius verſiculi ſententia. *Si ſubuerterit.* Hebraizãtes verbum *chalaph* legunt, ſuccidere, concidere, excidere omnia, ſed multò elegantiùs Latinus interpres cũ Sept. ſubuertere. Nam illud verbum illam mutationem, & tranſitum ſignificat, quam efficit gladius diuidendo, vel ſcindendo, vel quam res ipſa patitur, quæ mutatur; illam igitur mutationem, quam Deus poteſt efficere in rebus creatis, variè illas verſãdo, ut ſibi collibitũ fuerit, aptiſſimè ſubuerſionis nomine ſignificatur: ſi ſubuerterit, euerterit, delere voluerit, ſi ſuccidere, diuidere & ſeparare, quæ ſuaptè natura iungi & uniri nata ſunt. חלף *Subuertere quid.* *LXX.*

Vel in vnum coarctauerit. In Hebræo duobus verbis dicitur: ſi clauſerit & congregauerit, vel, ſi claudere, & cõgregare fecerit, id eſt, ſi perturbato huius uniuerſitatis ordine omnia miſceat, redigatque in unum chaos, ut rurſum efficiatur rudis, indigeſtaque moles, & omnium nõ bene iunctarum rerum ſemina permiſceantur. Philip. indicat, alluſionẽ fieri ad diluuium, cum terræ facies aquis obducta fuit, confuſa & deleta omnia: ſed multò meliùs reſpiciet locus hic, ad illum primum rerum ſtatum, antequam afferret Deus rebus ornatum, & diſtinctionem, diuideretq. aquas ab aquis, ſeparaetque aquas ab arida. 7 *Coarctare, quid in Hebræo.* *Philip.* *Gen. 1. 7. verſ. 9.*

Quis contradicet? Propriè, quis reſpondebit ei; vel quis conuertetur ad illum, tantæ videlicet poteſtati repugnaturus, re aut verbis: quare commodè legerũt Sept. Quis dicet illi, quid feciſti? quę ideò à Sophar dicuntur, ut argumentatione hac Iobum redarguat; ſi Deo rerum omnium ſtatum commutanti, atque ſubuertenti, contradicere, aut repugnare auſit nemo; quid tu in unius tantùm domus, atque in unius tantum familiæ tuę euerſione temere, atque impudenter illi obloqueris? 8 שוב *Cõtradicere.* *LXX.*

X I. Ipſe enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne conſiderat?

1 *Vanitas quid in Hebræo.*
2 *Vanitas pro dolo, & mendacio. Explicatus David.*
3 *Iniquitas quid propriè. Dolor aut uæ.*
4 *Conſideratio, quid propriè. Quod Deus punit, videre dicitur. Illuſtratus David.*

QVidam ſic connectunt; Nouit Deus ſuę ſapientię, & prouidentię arcana, neminem niſi vaniſſimum hominem tentaturum, aut conaturum excutere, & perſcrutari: ſed fruſtrà tamen id tentabit; nam pręterq̃, quod illa aſſequi non poterit, ilius auſum & temeritatẽ, & conſiderat, & puniet Deus: cum quo ſenſu facere poteſt, quod originale nomen vanitatis, ſignificat hoc loco, pręcipitantiam & temeritatem, ſimilem miſerandę & pręcipitis ruinæ: & conſequẽter ſignificat, id quod clamore, fragore, ſonituque fit, quaſi dicas, *Ruido y eſtruendo*, ut alludat ad Iobi verboſitatem, & dicendi contentionẽ: ſed non admodum leniter hęc cohęrent. 1 *Vanitas quid hoc loco.*

Alij verò ſic interpretantur; poteſt quidem Deus pro ſuo arbitrio, ſubuertere hominem: ſed quidem cùm de ſupplicio afficiendis hominibus agitur, non tam ille pro ſua poteſtate agit, quàm quod ſic exigant noſtra merita; ipſe. n. nouit hominum vanitatem, id eſt, nouit non eſſe tales, quales foris apparent, fulgentes tantũ externa quadã ſanctitatis ſpecie, ſolida verò pietate vacuos, vanoſque: nam plerumque ſub ouina pelle lupinos mores, rapinam, iniquitatem latitantem ille conſiderat. *Aliera interpretatio.*

Sed dicerem hoc loco vanitatis nomine, dolos, mendacia, 2

vanitas, pro dolo, & mendacio. dacia, iniquitatem erga proximum ſignificari; placetque Pagnini lectio; Ipſe nouit Dominus mendaces. Hebræus apud *Caietan.* Caietanum: homines falſitatis. *Vatabl.* Vatabl. Nouit quã vani, & nequam ſint homines: & quidẽ vanitas pro mendacio, & fraude contra proximum, familiaris eſt in ſacro ſermone, Exod. 20. *שוא* Non aſſumes nomen Domini Dei tui *Exod. 20.7* in vanum, id eſt, mendaciter, *Eccl. 50. at* Eccl. 50 fabula vana, id eſt, mendax, & falſa: & ideò ſæpè in ſcriptura idola dicuntur, vana, aut vanitates, id eſt, dij mendaces, nomine tantum dij, ſed falſa numina, & ferè eodem mendacij nomine humana vanitas exponitur, *Pſal. 61.10* Pſ. 61. Vani filij, hominũ, *Pſ. 115.15.* mendaces in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate, id eſt, mẽdaciores, & fallaciores inueniũtur præ vanitate. Hinc ferè peccata omnia, quæ contra proximum ſunt, per vanitatem ſignificari ſolent; id eſt, dolum fraudem, mendacium, iuramentum falſum, quo in contractibus & litibus *Pſal. 11.3.* vtuntur, Pſ. 11. Vana, (mendacia) loquuti ſunt, vnuſquiſque ad proximum ſuum (deinde exponitur) labia doloſa in corde, & corde (id eſt, duplici corde, nos dicimus, bifrõtes, *Pſal. 23.4.* & duplicis faciei homines) loquuti ſunt. Pſ. 23. Innocentes manibus, & mundo corde (id eſt, qui neq. corde machinatur malum aduerſus proximum ſuum, neque illum opere lædit) qui non accepit in vano animam ſuam, *Chald.* (Chaldæus, Qui non iurat falsò ad damnationem animæ ſuæ, id, eſt, qui neque verbo mendacij, aut iuramento falſo proximo nocet: & ſic ſtatim exponitur) Nec iurauit in *Pſa. 25.4.* dolo proximo ſuo, Pſ. 25. Non ſedi cum concilio vanitatis (& ſtatim exponitur) & cum iniqua gerentibus nõ introibo: propriè cum concilio doloſorum, & iniqua aduerſus proximum machinantium, ſimulatorum, & proditorum: *Chald.* & ſic Caldæus: [Cum occultantibus ſe ad nocendum nõ veniam: ait itaque Sophar, Deus nouit hominum vanitatem, rapinam, fraudes, violentiam efferatam, ſuperbiam, fræmitum: hæc enim omnia, & amici tribuebant Iob, & nomine vanitatis vniuerſa complectitur: ſic ſanè Se- *LXX.* ptuag. Compluten ſes hanc vanitatem, ad improbitatem retulerunt, nam legunt: Ipſe nouit opera impiorum: ean- *Græci.* demq. lectionem ſequuti ſunt Græci in Catena, quamquam Vaticani legant, Neſcit opera iniquorum: quod ad condemnationem pertinet; ea enim quæ Deo non probantur, ignorari ab illo, & neſciri dicuntur.

Et videns iniquitatem. Partis præcedentis expoſitio eſt, 3 pro iniquitate autem propriè eſt, dolor aut concupiſcen- *Iniquitas quid.* tia, ſemper in malum, & ad nocendum procliuis: eſt autẽ dolor actiue, qui alijs infertur: ſicut dicitur Pſal. 19. Sub *און* lingua eius labor, & dolor, id, eſt, occultè agit de inferẽdo alijs dolore & moleſtia, dulceſcit illi nocumentum, & *Dolor actiuè.* dolor proximi, & ideò illud verſat, & continet ſub lin- *Pſal. 10.7.* gua, tanquam rem ſuauiſſimam. Eiuſmodi autem concupiſcentia, quæ ſemper agit, & impellitur in proximi damnum, Latinus interpres ſæpè vertit iniquitatem, ut hoc loco, & verſ. 14 Pſ. 118. Non dominetur mei omnis iniu- *Inf. verſ. 14* ſtitia: ſunt enim deſideria multa, & iniqua, ut indicatur *Pſal. 118. 133.* Pſal. 111. Deſiderium peccatorum peribit: videlicet, cupiditas illa nocendi nunquam optatum finem conſeque- *Pſal. 111. 10.* tur; ſuos iuſtos protegente Deo ab impiorum conatibus, Pſ. 139. Ne tradas me Domine à deſiderio meo peccatori *Pſ. 139. 9.* (Hieron. ex Hebræo; Ne des Domine deſideria impij: ne *Hieronym.* illum facias voti compotem; ne me permittas illius libidini, & poteſtati, & ideò ſubditur) cogitauerũt cõtra me, ne derelinquas me: huiuſmodi itaque deſideria nocendi, iniquitas, iniuria facta proximo, nõ poteſt latere diuinos 4 oculos, conſiderat, attentè meditatur: ea ui enim origionis, *Conſiderare quid in Hebræo.* eſt hæc conſideratio attenta quædam, diligens, prudens, & quaſi conciliatrix meditatio, qua unum ab alio diſcer- *בין* nitur: id enim propriè ſignificat uerbum, *Bin* à qua radi- *Leuit. 10 10.* ce dicitur, Leu. 10. Vt habeatis ſcientiam deſcernẽdi inter ſanctum & prophanũ: latẽter igitur Iobum uellicat: Nemo, inquit, hypocrita imponet Deo; nam ille uidet intimè uanitatem, & ponderat opera: eſt enim ſpirituũ pon- *Prou. 16.2* derator: facilè igitur deprehendit quæ uana ſunt, quæ nihil, quę nullius momenti: neq. ſolum expendit, ſed ſub- *Videre Deũ ad ſupplicium inferendũ pertinere.* tiliter etiam contemplatur, diſcernitque bonum à malo, umbratile, & ad ſpeciem fulgens, à uero & ſolido. Alij interpretes hanc Dei conſiderationem pertinere ad ſupplicium inferendum exiſtimant; non enim impunita relinquet, quæ conſiderat ſcelera. Quæ non ſtatim punit, dicuntur non uideri: quare cum uindictam de hoſtibus ex- *Thre. 1. 11.* petunt ſancti, illis uerbis utuntur: Cõſiderat Domine, & *LXX.* undè ideò fortè reſpexerunt Septuaginta legentes; Videns abſurda non deſpicit. Complutenſes; Vidẽs indecẽtia, nõ *Complutenſes.* diſſimulauit: conſonat cum illo Pſ. 9. Vides, quoniam tu *Pſal. 9.34.* laborem, & dolorem conſideras, ut tradas eos in manus tuas: id eſt, quia vides iniquitatẽ, conſideras etiã optimã & maximè opportunam ſupplicij & laboris, atque doloris inferendi rationem, & Pſal. 33. [Vultus Domini ſuper *Pſ. 33.17.* facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.]

XII. Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullum onagri, ſe liberum natum putat.

1 *Vanum quid propriè. Leue, quid vile. Quid Raka apud Matthæum. Explicant Iſaias, & Luc.*

2 *Varia lectio. Cor ad ſuperbiam referri. Explicatus Moyſes.*

3 *Pullus quid in Hebræo. Pulli aſinorum non tantùm parui aſelli. Illuſtratus Moyſes, & Iſaias. onager, aut ſtolidi,tatis, aut ferociæ, & ſuperbiæ ſymbolum.*

PErgit Iobum laceſſere ſtultitiæ, & ſuperbiæ crimina- 1 tione. *Vanus*, propriè, uacuus, concauus, inflatus, ni- *נבוב* hil ſolidi habens: cuius nominis proprietas explicatur *Vanũ quid propriè.* Exod 27 cùm de altari eſt ſermo; Non ſolidum, ſed inane *Exod. 27.8* & cauum intrinſecus facies illud: huiuſmodi autẽ vacuitas, uel ad ſcientiæ, uel ad rerum aliarum inopiam referri ſolet, cum contemptu quodam: ex uacuitate enim, & exinanitione redditur leuiſſima res; quod autem leue eſt, uile eſt, ut illud indicat Iſa. 9. Primo tempore alleuiata eſt *Leue quod, vile eſt.* terra Zabulon, & terra Neptalim, (id eſt, leuis habita eſt, *Iſa. 9.1.* nihili habita) nouiſſimè uerò aggrauata eſt, quaſi ſapientia, diuitijsq. omnibus referta: iuxta id Luc. 1. Eſurientes *Luc. 1.53.* impleuit bonis (uides illos pauperes, & bonis exhauſtos, bonis impleri, ut non concaui, inanes, ſed ſolidi, & pleni ſint) & diuites dimiſit inanes, id eſt, eos, qui Sapiẽtię opinione, & diuitiarum copia pleni uidebantur, exhauſit, euacuauit: huc illud facit, Qui dixerit fratri ſuo Racha: nõ eſt enim ea uox interiectio, ut exiſtimauit Auguſtinus, edoctus, ut ipſe ait, a quodam Hebræo; ſed nomen deductũ a radice *Rik*, uel *Rakak*, quod eſt effundere, uel eua- *Matth. 5. 22.* cuare: eſt enim ea uox, 4. Reg. Pete à uicinis tuis uaſa ua- *Aug. lib. 1. de Ser. Domini in monte. cap. 19.* cua, & Iſa 29. Vacua eſt anima eius; & Iere. 51. Reddidit me uas inane; qui ergo dicit fratri ſuo *Raka*, appellat illum uanum, uacuum, non ſolùm intellectu, & ſcientia, ne coincidat cum fatuo, ſed etiam bonis omnibus exhauſtũ, *ריק* leuiſſimum, nullius precij, neque momenti. Huiuſmodi *רקק* igitur nomine per contumeliam, & ignominiam Sophar Iobum appellat, *Raka*, uanum, uacuum, qui cum habeat *4. Reg. 4.3.* nihil, de quo meritò gloriari poſſit, in ſuperbiam erigitur. *Iſa. 29.8.*

In ſuperbiam erigitur. In Hebræo ſimplex uox, cordificabitur, aut intelliget, aut accipiet cor, vel ſcientiam: quod *Ier. 51.34.* quidam ſic explicant; Vir vanus, & uacuus ſcientia, his 2 tãdem flagellis erudietur. Vatabl. Vanus reddetur corda- *Varia lectio.* tus, & quamuis excors, & expers ſcientiarum omniũ naſcatur, ut pullus onagri, tamẽ per Dei gratia redditur in- *Vatabl.* telligens; ſed non uideo, quomodo hoc cohæreat: commo- *LXX.* diùs quidem ad rem præſentem Septuag. retulerunt ad uerboſitatẽ, quã initio capitis Sophar Iobo obiecerat: nã legũt, Homo fruſtrà natat ſermonib. uidelicet fruſtrà conatur traijcere uerborũ iactùm adminiculo, & argumentationum uelis, ac remis immenſum diuinorum, arcanorũque iudiciorum pelagus. Aug. habet: Fruſtra natat uer- *Auguſt.* bis; dum, inquit, uidetur iam illi placere Deus, iam diſplicere: atque ita Iob iam uidebatur uehementius cum Deo expoſtulare, iam ſe illi ſupplicem præbere; ſed ſapienter *Cor ad ſuperbiam referre.* noſter interpres illud quidquid cordis in Hebræo, eſt ad ſuperbiam, & elationem animi retulit, ut cum ſequenti onagri ſimilitudine aptiùs conſentiret; nam cor iræ, excandeſcentiæ, inſolentiæ, & tumoris ſedes eſt. Deut. 19. *Deu. 19 6.* Ne fortè propinquus eius, cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus perſequatur in Hebr. Ne perſequatur propinquus, cũ incaluerit cor eius. Sept. Quoniam incaluit *LXX.* corde. 2. Paralip. 25. Erigitur cor tuũ in ſuperbia: quaſi di- *2. Par. 25. 19.* cat uanè & ſine cauſa aſſumis cor, & animum, & fruſtrà erigis aduerſus Deum criſtas: quid ſuperbis uane, & bonis omnibus uacue, & exhauſte? atq. cum inanis ſis, multum loqueris, & ſermonis tinnitu, ſonituque uerborum apertè prodis uacuum te, & inanem eſſe ſapientia, uera pietate ueroque de diuinis rebus ſenſu, atque veriſſima illa tui cognitione, qua opus erat, ut tibi uileſceres.

Et quaſi

3 [*Pullus quid in Hebræo.* עיר *LXX.* *R. Mardoc.* *Pullus, non ſemper paruum aſellū ſignificat.* *Gen. 49. 11.*] *Et quaſi pullum onagri.* Idem quod filius onagri : quod nomen nihil aliud ſignificat, quàm onagrum, ſicut filius hominis, idem prorſus eſt quod homo, & ita Sept. Onagrum reddiderunt : Natus mulieris, tanquam onager ſolitarius: licèt quidem vocē *ghir*, quæ hic vertitur pullus, à R. Mardochai dicatur ſignificare paruum aſinum, antequam creuerit, & fere ſemper vertatur à Latino interprete, pullus, ſed tamen, eſſe eiuſmodi, qui oneribus vehendis, & agrariæ culturæ aptus ſit, conſtat ex Iud. 10. Sedentes ſuper triginta pullos aſinarū, & Geneſ. 49. Ligans ad vitem pullum ſuum, id eſt, onerans aſinum, oneratumq. ligans; iumentorum enim onera ſuper iniecto, & aſtricto vinculo confirmantur, quod vulgo dicunt, *echarle la ſoga*: [*Iſa. 30. 24.*] & Iſa. 30. Portantes ſuper humeros iumentorū (propriè pullorum) diuitias ſuas: & ibidem, Pulli aſinorum, qui operantur terrā. Cùm autem pullus, aſinum & onagrum ſignificet, pro eo quod eſt, [פרא *LXX.*] *phere*, interpres dicit onagrum, quod propriè ſonat pullum ferum, aut ſylueſtrem. Septuaginta dixerunt, ſolitarium : ſed de hac voce, tum [*Iob 6. 5.*] etiam de onagri natura, cap. 6. plura diximus.

4 [*Stoliditas aſinina.* *Vatabl.* *Didym.* *Olympiod.* *Polychr.*] *Se liberum natum putat.* In Hebræo tantum; Naſcitur vt onager : paraphraſi ergo ſenſum illuminauit interpres. Hanc autem cum onagro comparationem Vatabl. & alij ad vecordiam, & aſininam ſtoliditatem, nunquam eruditam referunt: hoc etiam iudicarunt Græci, Didy. Olym. Polychr. declarari videlicet hac comparatione, hominum tarditatem in diuinarum rerum cognitione, & cum aſino ſolitario præſertim, comparari, quod ſicut is nullus certæ viæ exitum tenet; nam ambulat loca non peruia, neq. poteſt ſolitudinis terminum inuenire; ita homines in diuinis rebus tractandis voluntantur, nec quidquam animo ſuo, dignū Deo informant. [*Onager inſoleſcit, & ferocit.*] Sed Vulgatus commodiſſimè rem hanc totam ad ſuperbiam, & licentioſam vitæ libertatem retulit: ſuperbit, inquit, homo, & iugū detrectat, [*Iob 39. 10.* *Iob 9. 34.*] onus repellit, vocē exactoris audire recuſat, tractari, domariq. renuit, virgam non patitur; vt alludat ad id, quod Iob, c. 9. dixerat; Auferat à me virgam ſuam: igitur inſoleſcens, & indomitus homo reuertitur, vt ſit abſque iugo, id eſt, auertit ceruicem, conuertit terga, ne ſe præbeat [*Oſea 7. 16.*] iugo, & vinculis obſequentem; vt Oſeas, c. 7. ait: ſe liberum itaq; natum putat; cùm liber & ſolitarius natus ſit, neque ſub cura & diſciplina creuerit, putat eam viuendi impunitatem & libertatem, ſibi perpetuo concedēdam : ſed hinnulus, aut pullus ſylueſtris aſini, quāuis aliquandiu liberè, & impune vagetur, aliquando tamen captus, [*Pſal. 31. 9.*] domatur, & in chamo & freno conſtringitur; atque ſi ſe rebellem & contumacē oſtendit, tunditur virga; ita ſane agit cum homine Deus, ſi efferatæ cuiuſdam, & indomitæ ſuperbiæ, & contumaciæ documēta præbeat, aliquando tandem non permittet impune, & liberè vagari, & ferocire, ſed comprehendit, domat, conſtringit, tundit, ſubijcitque exactori, & arctiori diſciplina continet.

XIII. Tu autem firmaſti cor tuum, & expandiſti ad eum manus tuas.

1 *Prima expoſitio, quæ hanc ſententiam in malum interpretatur. Internum mentis ſacrificium, & obſequium coniungendum cum externo. Illuſtratur Dauid.*

2 *Illuſtratur Samuel de vera obedientia. Quid caput libri apud Dauid. Cuiuſmodi eſſent antiqua volumina.*

3 *Firmitas cordis pro inſenſibilitate. Expanſio manuum precatoria.*

4 *Secunda expoſitio, quæ firmare cor, & expandere manus in bonum accipit. Quid dirigere, aut præparare cor.*

1 [*Greg. Phil.* *Tho. Lyra.* *Firmare cor in malum.*] GRegor. Philipp. D. Tho. Lyra, hæc in malum dicta intelligunt, vt Sophar Iobum notet contumacis, & obſtinatæ mentis, atque nequiter orantis: itaque firmare cor intelligunt idem eſſe, quod indurare; Obduruiſti, inquit, aduerſus Deum, & obſtinata nequitia acceſſiſti ad offerenda ſacrificia, quaſi non ille priùs, potiuſque velit atque reſpiciat orantis cor, atque animum, quàm exter- [*Rom. 12. 1.*] num orantis habitum, & pietatem potius; Hoſtiamque viuentem rationabilis obſequij, quam externā victimam & mortua pecudum ſacrificia. Commentarius quidem hic probabilis eſt, & præclarum Sopharis dogma, de re- [*Internum mentis obſe-*] ctè orando, & ſacrificio priùs mentis, deinde externi cultus offerendo: idem cum illo, Sacrificium & oblationem noluiſti (non elegiſti; eſt enim verbum volendi, eiuſmodi, vt ad potiora pertineat, quæ præ alijs amantur, tan- [*quiū, cum externo coniungēdum.*] quam finis, non tanquam media; quaſi dicat; Non eſt potiſſima ſacrificij pars victima, & oblatio) aures autē per- [חפץ *Pſal. 39. 7.*] feciſti mihi; hoc, inquam, vis tanquam potiſſimum, dum à [*Pagnin.*] me exigis ſacrificia: alij, Aures perforaſti mihi, ſiue per- [*Vatabl.*] fodiſti, aut fodiſti; vt etiam legit Hierony. Non tam acce- [*Regin.*] ptaſti externa ſacrificia, quam me, qui cum illa oblatione [*Tygur.*] tuam ſeruitutem profitebar, & me totum tuæ voluntati [*Hieronym.*] conſecrabam : accurriſti igitur, vt me ſeruum tuum perforata dextera auricula perpetuæ ſeruituti mancipares. Quamuis (vt hoc quoque obiter dicamus) hanc alluſionem ad cæremoniā illam ſeruorum, ego hoc loco nō agnoſco: non enim Paulus illam abſtuliſſet, loquutus præſertim cū Hebræis ſuæ legis peritiſſimis; præſertim cum nō [*Exo. 21. 6.*] ambæ aures, ſed dextera tantùm perforaretur ſeruo : ait [*Heb. 10. 5.*] ergo, vt explicat Paulus, Corpus aptaſti mihi, i. me compoſuiſti, corpus meum ita aptaſti mihi, vt ipſo geſtu, & capitis conuerſione, attentione, oculorum, erectione aurium oſtenderem me ex verbo tuo, & præcepto pēdere, & ad nihil aliud incumbere, quàm vt tua dicta audiam & excipiam: igitur perforaſti, perfeciſtiq. meas aures; nam dum ſacrificia exigis, exercere me vis obedientiæ, & pietatis operibus; perforatas, apertas, attētas, bene audientes aures à me exigis; reuelas meas auriculas; cor facile, molle, obſequens poſtulas, ne obfirmem, neque indurem cor meum, ſed audiens dicto, & facile obſequens ſim. Idē ſane cum illo, 1. Reg. 15. expoſtulantis Samuelis cū Sau- [*1. Reg. 15. 19.*] le; [Quare non audiſti vocem Domini, ſed verſus ad prædam es? & ait Saul; Imo audiui vocem domini; tulit autē de præda populus oues & boues, & primitias corū, quæ cæſa ſunt, vt immolet Domino Deo ſuo, & ait; Vult Dñs holocauſta & victimas, & non potiùs, vt obediatur voci Domini? melior eſt obedientia, quam victima, & auſcultare magis, quàm offerre adipem arietum : quoniā quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare; & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere;] id eſt, idolis mortuis, ſenſuque carentibus, mortua & ſine mente offeruntur ſacrificia; at Deo viuenti non debent ſine mente, & ſine rationabili [*Rom. 12. 1.*] obſequio offerri victimæ. Sacri igitur; vt iterum ait Da- [*Pſal. 49. 5.*] uid, Pſ. 49. Ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia, id eſt, primo loco diuinam voluntatem, & obedientiam diuinæ legi cōſtituunt; deinde externos ritus & cæremonias, ſuper, pluſquam ſacrificia, vel, præ ſacrificijs; quare [*Pſal. 39. 8.*] tandem ſubdit, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam Deus meus, volui, & legē tuam in [*Quod ſit caput libri, apud Dauid.*] medio cordis mei. In capite, in recapitulatione, in ſumma libri, iuxta originale, in volumine libri, quo etiam modo Aquila, & Symmach. legerunt, id eſt, in inuoluto libro : conuoluebatur enim charta pergamena, in qua Scripturæ ſacræ erant: librum, autem, nō tam omnium prophetarum ſcripta, vt Theodor. & Nicephor. voluerunt; neq. [*Theodor.* *Auguſt.* *Hieronym.*] librum Pſalmorum, cum Auguſtino : neque librū Geneſis, cum Hieron. neque Euangelium, & procemiū cuiuſlibet euangelici libri, cum Chryſoſt. neque vniuerſam Scripturam ſacram, cum Euſebio, & Didymo; ſed librum legis, id eſt, Pentateuchū, vbi cæremoniæ, & leges ſacrificiorum tradebantur, cum Athanaſio intelligo; uti etiam [*Chald.*] Chaldæus in hæc uerba legens; [Quando ſtuduero volumine libri legis, quod propter me ſcriptum eſt, facere voluntatem tuam Deus meus deſidero,] id eſt, id quod potiſſimum in legalibus ſacrificijs mihi faciendum proponitur, eſt animi pietas, & diuinæ legis obſequium; ideò ſubditur ſtatim in eandem ſententiam, Et legem tuam in medio cordis mei; quibus uerbis indicatur, externas illas leges, & cæremonias potiſſimùm ad cor, & interiorem mentem transferendas : ſitque bella quædam alluſio ad [*Volumina apud antiquos quomodo fierent.*] volumen legis: uolumina enim aut libri, non apud Heb. ſolum : ſed apud alias etiam nationes hac ratione conficiebantur : findebant medium paxillum cedrinum, aut arundinē mediam, in cuius fiſſuram plura folia, aut mēbranas ſcriptas inſerebant, & religabant, aut uerò extremitatem unius tantū folij; deinde uerò conuoluebant ad ipſum paxillum, uel arundinem, quod ex folijs pēdebat, ait ergo Dauid, Legem tuam, plaſque cæremonias, non ego tantū in medio paxilli, uel arundinis conſtrictas, & conuolutas ſeruo, ſed emolliui cor meum, ut findi facilè poſſit, atque in illius fiſſuram inſerui uolumē tuæ legis : ſic habeo in medio cordis mei, & lex tua (inquit Chald.) [*Chald.*] inuoluta eſt in medio uiſcerum meorum : at Sophar,

tam

tam durum, tamque lapideum cor tribuit Iobo, vt fiodi non poſſit, neque interiùs accipere pietatem, & diuini numinis veriſſimum cultum, quaſi contentus ille ſit ſola externa ſacrificiorum oblatione.

3 *Gregor.* *Cordis inſenſibilitas.* *Exod.7.13* *Exec.11.19 & 36.26.* *Iob 23.15.*
Addit præterea Greg. hanc cordis firmitatem non eſſe virtutem, ſed inſenſibilitatem quandam, quæ neque diuinis flagellis commouetur, neq. ictibus, aut ſagittis cedit; quemadmodum Ioduratum eſt cor Pharaonis, & huiuſmodi etiam eſt cor illud lapideum, cuius meminit Ezec. c.11.& 36. Sed quidem immeritò piiſſimo viro tanta cordis duritiẽ tribui, illa ipſius verba teſtantur, c.23. A facie eius turbatus ſum, & conſiderans eum, timore ſolicitor. Deus molliuit cor meum, & omnipotens cõturbauit me.

Gregor. *Philip.* *Expandere manꝰ, quid ſit.*
Et expandiſti, &c. Greg. & Philip. obſeruant, expandere ad Deum manus, eſſe quaſi opera pietatis oſtentare, & vaniloquentia dilatare, & amplificare; tum etiam exiſtimat Philippus, manuum expanſionem poſſe pertincre ad habitum inſultantis, & furentis, vt obijciat Sophar, Iobum expanſione, & dilatatione manuum in cælum, cordis blaſphemiam, & impudentiam demonſtrare.

4 *Pagnin.* *Tygur.* *LXX.*
Cæterùm, alij plerique hanc ſententiam in bonum accipiunt; atque exiſtimant eſſe exhortationem ad reſipiſcentiam, & debitam orandi formulam. Firmaſti, id eſt, ſi firmaueris. Pagnin. Si præparaueris cor tuum. Tygur. Si cor tuum rectè compoſues: in quo ſenſu conueniunt ferè Hebraizantes omnes, & plerique ex recentioribus, tum etiam Septuag. legentes: Si tu mundum poſuiſti cor tuũ: itaque ipſe noſtræ lectionis ſenſus eſt, vt dicat; Cùm firmiter apud te ſtatueris Deo ſupplicare, oportebit etiam te anteactæ vitæ pœnitere.

Phraſis ſcripturæ. *Pſ.67.10.* *Pſ.14.5.* *Ephe.4.25.* כון *1.Reg.7.3.* *Par.12.14.* *1.Eſd.7.10* *Quid præparare, aut dirigere cor* ** Determinoſe de echar por algũ camino.* *2. Par.27.6.* *Theſ.3.4.* *Gen.41.32* ** El hauer Dios ſegundado con el ſueño, es hauerle confirmado en vn viſta, y mãdado que luego ſe exe cute.* *Luc.9.51.*
Vel, vt ſit ſenſus quaſi ex data hypotheſi: Demus, ponamus hoc, te iam firmiter apud te ſtatuiſſe ſupplices apud Deũ preces fundere, perge vlterius: quæ formula tacitæ cuiuſdam hypotheſis, & conditionis, frequens eſt in ſacro ſermone. Pſal.67. Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ, & infirmata eſt, (id eſt, ſi infirmata eſt) tu perfeciſti eam; vel, dato quod aliquando infirmata fuerit, tu roboraſti eam. Pſ.4. Iraſcimini, & nolite peccare Id eſt, ſi aliquando iraſci contigerit, non occidat Sol ſuper iracundiam veſtrã. Et quidem hæc phraſis firmandi cor, ſemper accipitur in bonum: nam verbum, *Cun*, ſignificat præparare, confirmare, perficere, 1. Reg.7. Præparate corda veſtra Domino, 2. Paralip.12. Non præparauit cor ſuum. Eſdræ 1. Parauit cor ſuum, vt inueſtigaret legem, id eſt, ſtatuit, decreuit, firmauit: quod alia phraſi, ab eadẽ tamen radice, dicitur, * Dirigere vias ſuas; quod decretum mentis rectè verbo illo firmandi, explicatur: qua etiam ratione videtur dixiſſe Paul.2. Theſſal.3. Dominus dirigat corda veſtra in charitate Dei, & patientia Chriſti; id eſt, cõfirmet, & ſtabiles faciat in Deo perſeuerantes diligendo, & patienter expectando Chriſti aduentum: antea enim dixerat: Fidelis Deus, qui confirmabit vos: ſic & Geneſ.41. ab hac radice dicitur. Quod vidiſti ſecundò, ad eandem rem pertinens ſomniũ, * firmitatis indicium eſt, eò q̃ fiat ſermo Dei, & velociùs impleatur: ſic & Lucæ 9. Ipſe faciem ſuam firmauit, vt iret in Ieruſalem. Vides hæc omnia ſemper in bonum accipi, atque argumento eſſe, hoc quoque loco in bonum debere accipi. Præſertim cùm ſecunda pars, videlicet, expandere manus, aut extendere, leuare, tollere, habitus orantis ſit: ait itaque Sophar; Cùm iam cœperis, firmaueriſq. faciem, atque cor tuum direxeris, & præparaueris Deo, eiuſque legi cuſtodiendæ & ſtatueris Deum orare, cauſamque tuam apud illum agere, perge in bono propoſito.

XIV. Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua, abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia.

1 *Iniquitas manus cruentat. Malè parta hærent raptoris manibus.*
2 *Quid auferre. Longè recedendum ab iniquitate.*
3 *Quod diſcrimen, atq. proprietas iniquitatis, & iniuſtitiæ.*

1 *Iniquitas diſcitur manus cruentare.* *Iſa.1.15.*
INiquitatem, inquam, quæ in manibus tuis hæret; quæ, velut turpis macula, illas inficit, atque cruentat, redditque Deo inuiſas; auertit enim Deus oculos, cùm proximorum ſanguine tinctæ manus ad illũ tenduntur. Fortè iniquitatem intelligit, rapinam alienorum bonorum, facultates malè partas; hoc enim frequẽter obijcitur Iobo a ſuis amicis; id eſt. Si ſtatueris deinceps nihil per vim rapere: dicit autem Sophar iniquitatem, & rapinam eſſe & hærere in manu: nam mirum eſt, quam hæreant diuitum auarorum, atque raptorum manibus, quæ vi, furtoq. ablata ſunt: vt facilius ſit bona ſua diuidere, quàm male parta ſuo poſſeſſori reddere; agglutinata enim eſt huiuſmodi iniquitas & iniuſtitia picatis manibus. *Furto ablata, hærent manibus.*

2 והרחק *Nu.16.16.*
Abſtuleris. Propriè, elongaueris, longè a te proieceris, & ablegaueris: indicat autem, longè, ſatisque fugiendum peccatum, declinandaſque omnes peccati occaſiones, & oportunitates, longeque recedendum ab impietate, & a tabernaculis hominum impiorũ. Vel indicatur, quæ malè paraueris cito ad ſuos dominos mitti oportere, & longiùs proijcienda, tanquam nobis & rei familiari nociua; quod etiam indicat ſequens particula.

3 שכן *LXX.*
Et non manſerit; (id eſt, non habitauerit, neque diu demorata fuerit iniquitas) in tabernaculo tuo, id eſt, in tuo animo, vel pectore, vel in domo tua, & in omnibus, quæ ad te pertinent: ſi filios, famulosve, atque vniuerſam familiam piè, & ſanctè inſtitueris; ſi nihil iniuſtum, neque in te, neque in vniuerſa domo tua habitare permiſeris: eleganter Sept. Si iniquum quid eſt in manu tua, longè facito illud a te; & iniquitas in domo tua non maneat: finem itaque peccandi iam facito.

און עולה עול
Iniuſtitia. Eſt in hoc loco diſcrimen inter iniquitatem, & iniuſtitiam; nam iniquitas eſt *auen*; eſtq. propriè concupiſcentia praua, qua quis afficitur, vt alijs dolorem, & malum inferat: ſic iniquitas hæc tribuitur cordi, quòd in eo gignatur concupiſcentia. Pſ.67. Iniquitatem (concupiſcentiam prauam) ſi aſpexi (ſi verſaui, & tractaui) in corde meo, non exaudiet Dominus, & ſimiliter dicitur Pſ.37. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo: eſt enim praua concupiſcentia animo concepta, & tractata. Iniuſtitia eſt *Ghaula*, quæ in genere ſignificat omne malum, quod eſt contra proximum, ſed quod in corde primũ machinamur, & molimur, & deinde e corde exit ad opus, vt dicitur Matth.15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. & ſic videtur proprietas vocabuli expreſſa Pſal.75. In corde iniquitates operamini: eſt autem hæc huius nominis ratio, & ſignificatio; quod *Ghanal*, ſignificat lactare, videlicet cùm animans ex vberibus lac præbet fœtui, & per contrariam ſignificationem, cùm ex pectore, non lac, ſed venenum, & iniquitas exit, eadem voce ſignificatur. Ergo ſemper Iobum notaut hypocriſis, & quod in corde iniquitates operatus fuerit.

XV. Tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis, & non timebis.

1 *Leuare faciem, cuiuſnam habitus ſit. Explicatur Moyſes.*
2 *Facies macula, pro culpa, aut pro pœna.*
3 *Stabilitas, pietatis comes; Inconſtantia, impietatis. Illuſtrantur Salomon, & Ieremias.*
4 *Stabilis, & ſine timore fœlicitas, quæ perfecta eſt.*

1 *Leuare faciem, quid.* *Vid. ſup. c. 10.v.15.à nu.1. vſque ad 5.* *2. Reg.2.22.* ** No tendrè roſtro para mirarle a la cara.* *Iob 22.26.* *LXX.* *Deu.28.50*
SIc inquã, audebis ad Deũ accedere, & fidenter deprecaberis. Vide quæ ſupra diximus de capitis humiliatione, aut eleuatione. Sed hoc loco leuare faciẽ, erecti animi eſſe poteſt, & confidentis, aut nihil erubeſcentis, 2. Reg. Ne cõpellar confodere in terrã, & * leuare non poſſero faciẽ meam ad Ioab, fratrem tuum. Animi etiam lætabũdi, & geſtientis habitus eſt, vt indicatur inf. c.22. Super Omnipotentẽ delitijs affl ues, & eleuabis ad Deũ faciem tuam: quo videntur hoc loco reſpexiſſe Sept. legentes; Fulgebit facies tua, tanquã aqua pura. Eleuare igitur faciem erit, vultũ erectum ad ſydera tollere, cælum hilariter contueri; non habere iam faciem ſqualidam, mœrentem, demiſſam, non frontem obſcuram, triſtẽ, turbidam, ſolicitam; ſed niridam, hilarem, ſerenam, erectam. Fortè etiam orantis habitus eſt, & Deum ſupplicitet reuerẽtis; vt ſicut manus inter orandum tollũtur ad Deũ, ita etiam facies erigatur, & excelſum numẽ ſublimis illa ſuſpiciat & adoret: ſic Deut.28. Gentem procaciſſimam, quæ non deferat ſenis; in Heb. Quæ non eleuet faciem ad ſenẽ, neq. illum reuerenter ſuſcipiat, Sept. Non mirabitur faciẽ ſenis. Ergo ait Sophar; Tunc verecunda, compoſita, & modeſta

deſta facie, ut par eſt, numen deprecaturus accedes;

2 *Abſque macula*, id eſt, nihil erit, propter quod debeas
D. Thom. pudore ſuffundi, aut faciem demittere. Aliqui, ut D. Tho.
Eugub. & Eugub. ad culpæ maculam referunt: ſic, inquam, ha-
Quę dican-tur faciei macula. bebis faciem mundam, quam leuare ad Deum, ſimul cum mente poteris: eſt enim oratio, mentis in Deum ele-
uatio. Faciem autem ſicut culpæ labes deturpat, ita pœ-
Faciē culpa deturpat. nitentia expurgat, atque detergit: fortè id intellexerunt
Septuag. [Fulgebit facies tua, tanquam aqua pura,
LXX. exues autem ſordem.] Alij, inter quos Græci, & Caiet.
Græci. referunt ad pœnam, atq. ad ęrumnarum ſordes, & ſqual-
Caiet. lorem, ut alludat ad id, quod ſupra dixit; Si fuſſerint ue-
Iacob. 9. 30 lut mundiſſimę manus meæ, tamen ſordibus intinges me:
Polych. utrumque commentarium admittunt Græci, ſed præfe-
runt ſecundum. Iſtas (inquit Polychronius, & Olym-
piodor.) ſordes, iſtam ærumnoſam conditionem abij-
cies; & ueluti aqua turbida, quæ poſtquam reſederit pri-
ſtino nitori reſtituitur; nihil in te turbidi, nihil ſqual-
lidi remanebit.

3 *Et eris ſtabilis.* Plerique Latini hoc referunt ad ſancti-
Heb. 3. 19. tatem, & diuinam gratiam, qua (ut Apoſtolus ait) ſtabili-
tur cor: hæc enim reddit hominem conſtantem, firmum,
Sap. 17. 11. ſecurè, & conſtanter agentem, minime pręſumentem ſę-
Inconſtātia peccati comes. ua, ſicut pręſumere ſolet perturbata conſcientia, ſed in
ſemel ſuſcepto propoſito permanentem: eſt enim mentis
inſtabilitas, germana peccati: ſicut ſcriptum eſt; Impius
Prou. 10. 18. facit opus inſtabile: nam inconſtantia concupiſcentiæ
tranſuertit ſenſum; propriè ea Græcis, Circumrotatio
Sap 4. 12. concupiſcentiæ: cùm enim terrena omnia ſatiare nō poſ-
ſint appetitum humanæ mentis cogitur impius per di-
Eph. 3. 17. uerſa uagari: hoc expreſſit Paul. dum Epheſios obſe-
* *Que mo-uendo al poſſe de ſu in-conſtancia deſeo.* crat, ut iam non ambulent, ſicut & gentes * bulantem
in uanitate ſenſus ſui, eſt, cum ſumma mentis, & appe-
titus inſtabilitate, & inconſtantia: hoc ipſum admone-
bat Ierem. Quouſque delitijs diſſolueris, filia uaga? &
iterum; Curſor explicans uias ſuas: populum enim, qui
Ier. 41. 32. & 23. in dies aliam, atq. aliam falſorum numinum religionem
complectebatur, comparat cum curſore, ſiue, ut ex He-
bræo legitur, cum dromedaria: explicans autem uias ſuas,
eſt propriè, iterans, replicans, cum ſumma inconſtantia,
atque leuitate, mutans uias ſuas, nunquam unam, &
eandem uſque ad finem inſiſtens uiam. Non poteſt eſſe
igitur impius firmus, & conſtans, niſi in charitate & pie-
Eph. 3. 17. tate defixis hæreat radicibus; atque radicetur, quaſi
Pro. 10. 25. fundamentum ſempiternum. Promittit igitur Iobo So-
phar, ſi pietatem colat, mentis conſtantiam, & ſtabilita-
tem cordis.

4 Sed hæc, licèt aliena non ſint, commodiùs tamen, atq.
Stabilitas, ad fęlicitatis firmitatem. cohęrentiùs Gręci interpretantur de firmitate, & con-
ſtantia fœlicioris ſtatus: Non eris obnoxius fortunę in-
ſtabili: firma, conſtanti, perpetua fęlicitate potieris; quod
ſtatim exponitur.

Et non timebis. Perfectam fęlicitatem ea omnis timoris
Perfecta fęlicitas, abſq. timore. expulſione, ſignificare ſolet Scriptura, ut Sophonię. 3. No
Soph. 3. 13. erit, qui exterreat, & non timebis malum ultra: uel quòd
nulla deinceps mala futura fuerint; uel quod ab illorum
impetu, & incurſione timendum non ſit, propter ſum-
mam fœlicitatis conſtantiam, & firmitatem.

X VI. Miſeriæ quoque obliuiſceris, & quaſi aquarum, quæ præterierunt, recordaberis.

1 *Quid miſeria propriè. Obliuio calamitatum præteritarum, ad amplificationem pręſentis fœlicitatis. Explicatur ſemel, & iterum Moyſe.*
2 *Somnus iuſtorum, quis. Illuſtratus Dauid.*
3 *Aquę pro turbine; aut pro fluminę, rurſus hęc pro tribulationibus in ſacro ſermone.*

Miſerię, propriè ea Hebręo, Septuaginta; Laborem
obliuiſceris, moleſtiam, laſſitudinem. Obliuio aūt
1 ſignificat, nullum remanſurum ueſtigium, aut ſignum ac-
LXX. עמל cepti vulneris; toleratę miſerię, nullam ſui memoriā re-
linquent, id eſt, omnino fęlix eris, nullaque ratione miſer:
Quid propriè miſeria. Quid obliuio indicat. qua etiam phraſi dictum eſt Gen. 41. Septem boues ma-
cilēte, deuoratis prioribus nullū ſaturitatis dedere veſti-
gium: quod Ioſeph deinde exponit; Septem alij anni erūt
tātæ ſterilitatis, ut obliuioni tradatur cūcta retrò abūdā-
tia: ſic cùm rem penitus deletam, abſumptamque ſignifi-
camus, dicere ſolemus, *Ne quedò della vaſtro ni memoria.* Gen. 41. 19.
Tum etiā fœlicitatis ingentis eſt, ita ſui præſentia, & vo-
luptate complere animum, ut neque præterita meminiſ-
ſe ſinat: ſicut Ioſeph poſt varios caſus, incredibili rerum
omniū fœlicitate potitus, impoſuit primogenito ſuo no-
men Manaſſes, dicens; Obliuiſci me fecit Deus omniū la-
borum meorum: ſruſtraque poſt mortem parentis Iacob,
timuerūt fratres illius mutuo colloquētes; Ne fortè me- Gen. 41. 11.
mor ſit iniuria, quam paſſus eſt: quibus ille reſpōdit; No-
lite timere: non ſolùm enim, ut nihil ſibi mali timerent Gen. 50. 15.
iuſſit, ſed illud quoq. aſſeueraſſe viſus eſt, quidquid iniu-
riæ aliquando ſuſtinuit, penitus ex ſua memoria deletum
eſſe. Quam laborum, atque ęrumnarū obliuionem affer-
re videtur ſopor ille ſuauiſſimus, quo poſt laborem, &
laſſitudinem, ſolet ſuos Deus reficere; Cum dederit dile- 2
ctis ſuis ſomnum: ſic illi poſt reditum ex captiuitate fœ- *Sopor iuſtorū, obliuionē affert calamitatū.*
liciſſimi canebant Pſalm. 125. In conuertendo dominus
captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tunc
repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exulta-
tione: inſtar conſolatorum ſe gaudere profitentur, quaſi Pſ. 126. 3.
in perpetuo gaudio, & fœlicitate vixiſſent, nulliuſque
rei, aut toleratæ calamitatis conſolationem accepiſſent:
nam magnitudo lætitiæ omnem præteritæ calamitatis Pſ. 125. 2.
memoriam abſtulerat. Hieronymus ex Hebręo; Facti Hieron.
ſumus ſicut ſomniantes. Chaldęus. Similes ſumus ijs, Chald.
qui euigilant a ſomnis ſui; quaſi diceret; Videmur no-
bis per ſomnum mala pertuliſſe; ęgrè, ac uix meminiſ-
ſe poſſumus; quaſi non vera mala, ſed ficta, & cogitata
fuiſſent: ſimile id, quod de Iacobo quoque dicitur Ge-
neſ. 45. cùm audito nuntio fœliciſſimo viuentis, atque
fœliciſſimi Ioſeph, [Quaſi de graui ſomno euigilans, Gen. 45. 26
tamen non credebat:] præteritum mœrorem, per ſom-
num pertuliſſe ſibi uidebatur, & præſens quoque gau-
dium pię magnitudine incredibile: eodem pertinet illa
ingentis gaudij amplificatio Ioannis. 16. Mulier cùm pa- Ioa. 16. 21.
rit, triſtitiam habet: cum autem peperit, iam non meminit
preſſuræ, propter gaudium.

Hinc ego colligo, neque mala, neque bona uitæ hu-
ius eiuſmodi eſſe, quæ totum hominis animum occupa-
re debeant, & ad ſe conuertere; non enim apta ſunt
obliuionem afferre alterius ſtatus: nam iubemur, ut in
die bonorum memores ſimus malorum; & in die ma-
lorum, non immemores ſimus bonorum; Futura uerò Eccl. 18. 25
gaudia illa certe efficient, ut in memoria non ſint priora; Iſai. 65. 17.
futura etiam mala, obliuionem facient ſuauitæ multæ. Eccl. 11. 29

Et quaſi aquarum, quæ præterierunt. Quidam exiſtimant, 3
ærumnoſam uitam comparari cum turbine, aut procella *Aerumnę, turbo et procella.*
cito tranſeunte, atque euaneſcente; Frueris tandem ſere-
no cœlo diffugientibus nubibus, atque elapſo turbine:
qua translatione uidetur Nahum uſus c. 1. Bonus domi- Nahu. 1. 8.
nus, & confortās in die tribulationis, & in diluuio præte-
reunte conſummationem faciet, id eſt, Faciet ut diluuiū,
aut procella breui prætereat, & finiatur. Verùm cùm iſta
procellæ recordatio, non videatur mihi omnino ſuauiter
cohærere, cum iſta miſeriæ obliuione, quā ſupra dixerat,
probarem potiùs hanc expoſitionē, ut aquarū præterēū- *Aquę, pro flumine.*
tiū nomine, non tam intelligat turbinem, aut procellam,
quam fluminis, aut torrentis alicuius inundationem, qui וכמים
rapidum ſolet tranſire in conuallibus, & cum præterierit, שטף
nullum æſtate adueniente relinquit ueſtigium: nomen. n.
aquarum hoc loco, neque conuenit turbini, neque uerò
illud diluuium Nahū eſt cataclyſmus, ſed ex proprieta-
te originis, eſt exundatio fluminis, quo ſępè tribulationes
ſignificantur in ſacro ſermone, ut Iſaiæ. 8. Ecce dominus *Fluminū exūdans, tribulationes.*
adducet ſuper eos aquas fluminis, fortes, & multas, Re-
gem aſſyriorum, & omnem gloriam eius, & aſcendet ſu-
per omnes riuos eius, & fluet ſuper omnes ripas eius, & Iſai. 8. 7.
ibit per Iudam inundans, & tranſiens, uſq. ad collum ue- Pſ. 17. 17.
niet, & Pſ. 17. Aſſumpſit me de aquis multis: & per ean- Pſal. 31. 9.
dem uocem, qua utitur Nahum, Pſ. 31. In diluuio (exun-
datione fluminis) aquarum multarum ad eum non appro-
pinquabunt, id eſt, ad ſanctum non peruenient exundan- LXX.
tes tribulationes: ſic etiam Septuaginta hic legunt: Labo-
rem obliuiſceris, ſicut fluctum prętereuntem: hic igitur
ſenſus rectè conuenit cum parte ſuperiori: nam ſi iuxta
Gręcos, fluctus legatur, poſtquàm prępteriuit, ſuperbię,
& fragoris nullum relinquitur in mari ueſtigium: abit
enim, & euaneſcit, ſicut ex conſpectu, ita ex memoria: tum
etiam nunquam iterum redit: non aliter ſemel elapſa ca-

lamitas obliuione ſempiterna obruetur: vel cum noſtra lectione, aquarum nomine, aut torrentem, aut quancunque aquam intelligere licet, quæ, cùm effuſa eſt, ita exugitur, & abſorbetur à terra, vt neque maculam, neque vllum ſui veſtigium relinquat.

XVII. Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam, & cùm te conſumptum putaueris, orieris vt Lucifer.

1 *Quid veſpera, æſtus, & Auſter ad ærumnas. Veſpera, poſtrema vitæ pars.*
2 *Conſumi, quid in Hebræo. Varia lectio.*
3 *Lucifer quid. Vtriuſque fortunæ ſymbolum.*

Quid veſpera. הלך *Pſ. 38.6.8. Pſ. 88.6.8. Hieron. Pagnin. Vatabl. Hebraiz. Tygur. LXX.*

1 IN Originali eſt comparatio, Pluſquam meridies, vel, Præ meridie: Veſpera autē diſſenſio eſt, propter vocem *Choled*, quam hoc tātùm loco Latinus interpres, veſperam vertit: tamen Pſal. 38. & 88. vertit ſubſtantiā humanæ vitę, & Hierony. ex Hebræo, vitam, cùm dicitur; [Subſtantia mea, tanquam nihilum ante te:] inde pro tēpore vitæ, aut abſoluè pro tempore, Paguin. Vatabl. & Hebraizantes accipiunt; quare legunt, [Pluſquam meridies, conſurget tibi tempus:] & Tygurina per paraphraſim; [Totū tēpus vitæ perſtabit ſerenius, quā meridies.] Sept. De meridie orietur tibi vita. Cùm aūt in meredie duo ſignificari poſſint, aut vehementior æſtus imminentis ſolis, aerem, & ſubiecta quæque perurentis; aut verò lux clariſſima, quæ omnes vmbras diſijcit; primum quidam ſignificari exiſtimant, id eſt æſtum; per æſtum autē calamitates; id eſt, illi ad futuram diuinam opem in ſua calamitate: non aliter Auſtralem illam, meridionalemve terram ſiccam, atque ſqualidam, ad ſignificationem calamitatum, in quibus verſantes iuſtos Deus reficiat cæleſti imbre, proponit Dauid, Pſ. 125. [Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrēs in auſtro:] at verò nō tam regionem ipſam, plagamque terræ auſtralem, quàm cœleſtē, vnde ſol meridianus fulget, noſter interpres obſeruari voluit, cum dixit; quaſi *meridianus fulgor*; eſt enim lux illa clariſſima, atque iucundiſſima; tum etiam nullam gignit vmbram, non aliter fœlicitatem pollicetur, nulla aduerſarum rerum vmbra, nulloq. infœlicitatis timore labefactandam. Eleganter autem interpres dixit, Veſperam illam vitæ humanæ partem, quę poſterior eſt: quaſi diceret; Quod tibi vitæ reliquum eſt, fœliciſſimum erit, atque ſplendidiſſimum, multoque fœlicius priſtina illa prioris vitæ fęlicitate. Tum etiam elegans alluſio poteſt eſſe ad Auſtralem plagam Arabiæ deſertę, vnde exurrexerit inclementiſſimus ille ventus, qui domum filiorū proſtrauit, & vnde Sabæi, & Arabes excurſiones fecerūt in Iobi agros, pollicetur itaque; fore, vt ab Auſtro nihil deinde mali timeat: ſed vnde tot damna accepit, vlteriora inde lucra reportet.

Æſtus, calamitates. Auſter, ad ærumnas. Pſ. 125. 4. Veſpera, poſterior vitæ pars. Iob. 1. 19.

Et cùm te conſumptum putaueris. Illuminauit interpres; quod in Hebręo paulò obſcurius eſt: nam ex verbo legitur; [Obſcuraberis, vel tenebreſces, & ſicut mane eris:] vel Obſcuratio tua erit vt Lucifer matutinus; alij legūt, Illuſtraberis: huius aūt contrarietatis in legendo ratio eſt, quod verbum originale (id quod ſæpè in Hebræo cōtingit) duo contraria ſignificat; videlicèt volare, aut coruſcare, aut erigere pennas: & ex oppoſito, deficere, laſſari, obſcurari, tenebreſcere: primam igitur ſignificationem ſequuntur, R. Abrahā, R. Moyſes, Pagnin. Eugubin. Hebræus apud Caiet. at ſecundam R. Dauid. Chaldæus Tygurina, Regia; atque idē profectò intellexit Vulgata, cum dixit, Conſumptum, videlicet, obſcuratum, extinctum, deficientem. Quare autem Sept. ad orationem retulerint, legentes, Oratio tua tanquam Lucifer erit, non video; niſi illam coruſcationem matutinam, ideò orationem dixerint, quod matutino tempore ſoleat homo [accedere ad Deum, & illuminari.]

2 Conſumi, quid in Hebræo. Pagnin. Vatabl. Caiet. עיף *R. Abrah. R. Moyſ. Paguin. Vatabl. Caiet. LXX. R. David. Chaldæus. Tygur. Regia. LXX. Pſ. 33. 6.*

Orieris. Propriè; Eris, ſed elegantiùs dicitur, orieris, vt ſubitam ſplendoris inexpectati iucunditatem, & fulgorē ſignificet. Vt Lucifer; propriè, vt manè, ut diluculum, vt aurora gratiſſima, quæ ſemper, cū iuſtus illuminatur procedit, [& creſcit vſq. ad perfectā diē.] Incipies vitam viuere fœliciſſimam, meridiana luce illuſtriorem. Sed initia huius clariſſimè fęlicitatis erūt velut matutina lux, q̄ noua ſemper incrementa capit; meridianus ille fulgor nunquam declinabit, neq. deficiet, imò potiùs creſcet; initia tuę fęlicitatis erunt tanta, quam quę maximā; atq. progreſſiones, & fines, omnium mortalium fortunam ſuperabunt: atque hæc ipſa per Luciferū ſignificare interpres voluit; intellexit. n. matutinum Luciferū, uidelicet, quam ſtellam Veneris uocant, aut Dianam Luciferā, quę a poetis dicitur Diē ducere, & Pulſare auroram: de Lucifero aūt ſic ſcribit Philipp. [Per occultaa curſus ſui metas polum circumiens, poſt biennū in ipſius auroræ tuti lo dicitur apparere.] Sed quidem cum hæc ipſa ſtella ſit, quę cum ſolem occidētem ſubſequitur, Heſperus & ueſper, vel Veſperugo nominatur; cum uerò Orientē tranſcurrit, Lucifer; certè uidetur cōmodè Symbolū eſſe eiuſdem hominis, qui nunc in tenebris ſit, deinde uerò è tenebris emergat, & caput vndis exerat, & in quo liceat cōſpicere utriuſq. imaginem fortunæ, tū nigræ, & aduerſę, tum ſecundæ, & candidę. Ergo fœlicem ex miſero ſtatu in fęlicitatem, commutationem, qualem repræſentat Lucifer, pollicetur: & qualem eleganter cecinit Boetius.

3 Lucifer, quid. Prou. 4. 18. Cic. 2. de Nat. Deorum. Philipp.

Et quæ prima tempore noctis.
Agit algentes Heſperus horas,
Solitas iterum mutat habenas
Phœbi pallens Lucifer ortu.

Sed dicemus iterum de Lucifero c. 36. Ruſuſque de luce, quæ fœlicitatis ſymbolum eſt.

XVIII. Et habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies.

1 *Iuſtorum fiducia, & ſecuritas in medijs diſcriminibus. Explicatur Paulus ex Græco. Parata menſa accumbere, ſecuritatis ſymbolum.*
2 *Sex huius defoſſionis interpretationes, & variæ ſignificationes proponuntur.*

EXplicat quod de aurora & lucifero dixit: in dies meliora ſperabis; non ſolùm ſuſtentaberis bono præſēti, ſed melioris ſpe confirmaberis: alij referunt ad ſpem nunquam in periculis abijciendam; Nunquam concides animo, aut ſpe, etiamſi in diſcrimina incidas. Sept. Confidens eris, quia es tibi ſpes. Hanc iuſti in medijs diſcriminibus ſecuritatem ſæpè ſacræ literę commendant. Iuſtus enim tanquam leo, nō fugit turpiter, & ignobiliter, ſed neque temerè in medios hoſtes ſe conijcit: ita ſanè iuſtus neque ſe conijcit temerè in diſcrimina; neque timet, aut fugit ignobiliter, ſi quæ incidant: ſed quid timeat, quem diuina virtus communit, & roborat? Inhabitare in ſe uirtutem Chriſti Paulus optat, ex Græco, tanquā in tentorio morari: ſed quā ſit ſecurū fortiſſimi ducis tentorium, illud indicat Iudith 14. [Nullus audebat cubiculū uirtutis Aſſyriorū pulſando, aut intrando aperire,] Hæc certiſſima uictorię ſpes aduerſus præſētiſſima pericula adeſt iuſto, uti ille dixit Nu. 28. [Dominus Deus eius cū ipſo eſt, & clangor uictorię regis in illo:] hāc ſpe & periculū, hoſtiumq contemptum, quā ſępè Dauid expertus fuerat, triūphans canit; [Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me:] ita nihil ab hoſtib. timeo, ut in conſpectu hoſtiū ſecure, & per otiū menſę accubam: parata menſa otium affert, & nihil cum feſtinatione, metuvè gerendum: habet igitur iuſtus fiduciam propoſita ſibi ſpe: uide Prou. 3. & 28. Pſ. 22. & 45.

LXX. Prou. 28. 1. 2. Cor. 12. Ἐπισκηνώσῃ in me. Iudith 14. 10. Nu. 23, 21. Pſal. 23. 4. Pſ. 22. per totum, & Pſ. 45. Prou. 3. 7. 12. & 28. 1. 18.

Et defoſſus ſecurus dormies. Variant hoc loco interpretes: nam ad verbum in Hebręo eſt; Et fodies; vnde manifeſtè patet, Philippi lectionem mendoſam eſſe, qui legit; Defoſſus: quamquam ſenſus non ſit à vera lectione alienus ut ſtatim dicemus. Illam ergo fodiendi operam ad rem agrariam referunt Caiet. & nonnulli recentiores in hanc ſententiam; Poterunt iā tui agricolę, & ſerui ſecurè colere terrā, fodere, arare nullo metu prædonum. Vatabl. [Si fodiendo remaneas in agro procul a tentorijs tuis, tamē in illis sūma fiducia dormies:] ſenſus ualde humilis.

2 Philipp. Caiet. Vatabl. Eugub.

Secundò Eugub per foſſionem intelligit ſcrutationem quandam rerum gerendarum, & quaſi negotiationem, Quocunque (inquit) animum uerteris, quidquid ſcrutaberis, quidquid excogites, ſecurè & fęliciter efficies; [omnia quęcunque facies, proſperabuntur;] ſenſus coactus; quanquam ſimilis uideatur ſententia Prou. 16. Vir impius fodit malum, perſcrutatur, inquirit, ut qui fodiēdo quęrit theſaurum; uerbumque originale fodiendi, explorare, ſcrutari, contemplari ſignificat.

Foſſio, perſcrutatio, vel negotiatio. Pſ. 1. 3. Prou. 16. 27. חפר

Tertiò. Opera pietatis, & laborem in diuinæ legis ob-
ſeruatione impenſum, per foſſionem intelligi, ex illo c. 7.
videri poteſt; Sicut mercenarij dies eius: & ſicut merce-
Iob 7. 1. 2. narius expectat finem operis ſui: itaq. defoſſus, id eſt, de-
& 14. 6. fodiès, id eſt, ſi laboraueris, & opera & impenſam feceris in
pietate, conſequeris poſt hunc vitæ laborem, tranquillam
& pacatam mortem; ſecure, & in pace morieris: quomo-
Eccl. 5. 11. do quidam volunt dictum id Eccleſ. 5. Dulcis eſt ſomnus
operanti: vt ſit ſimilitudo; ſicut qui in defodiendo agro
laborat, ſecurus poſtea, & ſuauiter dormit, ita ſi te in pie-
Philipp. tate exercueris, ſecurus morieris: huc reſpexit illa Philippi
lectio, Defoſſus ſecurus dormies: addit ille, Securus dor-
mies, concepta reſurrectionis ſpe; & quamuis ad infernũ
deſcendas, tamen ibi non te torquebunt, neq; contingent
tortores dæmones. Sed hæc tropologiam ſapiunt.

Quartò, Vtramque partem ad ſepulchrum, & mortem
D. Thom. pertinere D. Thom. Nicolaus, Dionyſius, Titelm exiſti-
Nicol. mant; Defoſſus, ſepultuſq. iacebis ſecurus, nemo ſepul-
Dionyſ. chrum tuum violare audebit; nemo oſſa tua effodiet: eſt
Titelm. enim ſepulchrum Sanctum, & nunquam violandum: non
peruenie ad ſepulchrum tuum impudens prædo, neque
auarus miles, qui tentet recludere ſarcophagum, & pre-
tioſam ſuppellectilem cum cadauere conditam diripere:
ſed certe non videtur bene cum ſequentibus necti, quæ
potiùs de vita, quam de morte loquuntur.

Iſai. 4. 9. Quintò, ad vitæ ſecuritatè hac ratione pertinere poſſe
videtur. Tam ſecurè ages, quàm ſi vallo, foſſaque muni-
tus eſſes: nullus tibi metus ſomnũ eripiet, ſed in pace in
idipſum dormies, & requieſces, id eſt, alto ſomno ſepul-
Tygur. tus dormies: quod ſummæ ſecuritatis eſt. Tygur. Iacebis
Complutens. ſecurus, velut foſſa circũducta: ſenſus ab Hebræis addu-
ctus, vt affirmant complutenſes: neque omnino diſplicet.

R. Dauid. Sextò. Tandem R. Dauid explicat, Defodies per teme-
tipsũ in circuitu ædificiorum tuorum, & non erit opus vt
in circuitu facias murum, neque eleues ea. Nullaque alia
cuſtodia, neq. ſepimento adhibito ſecurus dormire pote-
ris, linea tantũ circũducta & indicata nemo erit qui in rẽ
tuã pedẽ mittat. Ex his eligat lector, vel meliora afferat.

XIX. Requieſces, & non erit qui te exter- reat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

1 *Iuſtorum ſomnus, placidiſſimus. Diuitiæ, & ſaturitas ſomnium eripiunt. Illuſtratus Lu... ſemel, & iterum.*
2 *An aliquando damnatorum cruciatus mitigentur. Eligitur pars negans. Explicatur Iſaias.*
3 *Deprecari faciem, quid ſit in ſacro ſermone. Sophar prophetat.*

1 LYranus ad defuncti memoriam cum laude vſurpan-
Lyran. dam pertinere exiſtimat: Nemo erit, qui tibi mor-
Pſ. 111. 7. tuo detrahat, in benedictione eris, & ab auditione mala
LXX. non timebis, & coram ſtatua impoſita tuo ſepulchro, ne-
mo audebit tibi conuitari. Sed neque hanc conſuetudinẽ
imponendis ſtatuas ſepulchris, ille probat, neq. verò ſuũ
commentarium. Septuag. hanc quietem ad ſummam pa-
cem retulerunt, terrorem vero ad hoſtium, belliq. tumul-
Germanior tum: Quieſces & nõ erit, qui oppugnet: nemo te deinceps
interpreta- laceſſet. Sed multò meliùs, vt eodem pertineat, quò præ-
tio. cedens hemiſtichium: igitur per expolitionem rem ean-
Iuſtorum dem repetit, & amplificat illam iucũdiſſimi ſoporis quie-
ſomnus, pla tem: Nemo erit, qui te dormientem excitet, aut terreat: &
cidiſſimus. nullus terror aut metus ſomnum eripiet: ſimilis illa pro-
Prou. 3. 24. miſſio Prouerb. 3. Si dormieris, non timebis; quieſces, &
Diuitiæ ſõ- ſuauis erit ſõnus tuus. id eſt, vacuus omni timore, te q̃-
nũ eripiunt. tè trades; neque per quietem vlla tibi viſa horrifica appa-
rebunt, nulla inſomnia imaginoſa: diues eris, ſed ita mo-
Iſa. 57. 20. deratè, & parcè tua fœlicitate vteris, vt ſomnos poſſis ca-
pere ſuauiſſimos, nõ ut ex illis, qui ſicut mare ferues, qui-
eſcere non poſſunt; bonis omnibus abũdabis, ſed tãta ſa-
turitas ſinet te dormire: omnem auaritiæ, & ſtultæ ſolici-
tudinis moleſtiam à Iobo repellit, ſi cũ pietate, & virtute
parce, & moderatè facultatibus deinceps vti ſtatuat. Pro-
Luc. 12. 15. pterea. n. Chriſtus Dominus dixit Luc 12. Videte, & ca-
uete ab omni auaritia; quia nõ in abũdantia cuiuſq. vita
eſt eius, id eſt, neque vitæ iucunditas, neq. diuturnitas po-
ſita eſt in abundãtia, & diuitijs, etſi ſciat ille abundare:
Philip. 4. 12. deinde verò proponit parabolam auari diuitis, qui per
noctem ſecũ colloquebatur, nimirum laborabat inſom-
nia, nam abundantia illa vigiliã afferebat; ſuę ipſius ani-
mæ adblandiens, & ad captandos ſomnos, ſi qua poſſet
ratione, pelliciens dicebat; [Anima mea, requieſce, come- Luc. 12. 19.
de, bibe, epulare:] atque hæc illa ſatuitas erat, quę non Eccl. 5. 11.
ſinebat diuitem dormire.

Deprecabuntur. Philipp. locum hunc in hæc verba inter- 2
pretatur. [Securus dormies, & requieſces in inferno, & Philipp.
non erit illic vnus inimicus, qui te exterreat, vt tibi pœ- An aliquãdo cruciatus
nas infernales infligat; ſed potiùs quicunq. ſunt illic, pre- damnatorũ
ces tibi ſupplices fundent, vt eis tartarei cruciatus tuis leniantur.
orationib. temperentur: q̃ in euangelio nos inter diuitẽ, Luc. 16. 28
& pauperem factum legimus:] eadẽ habet Beda ad ver-
bum de ſcriptis; & cõmentarij, qui inter Hieronymi ope-
ra referuntur; illud tantũ demunt, quòd ex Euãgelio, de
diuite & Lazaro, Philip. & Beda adducunt: & quidem licet Beda.
tantũ videatur a Philippo aſſeri, ita exiſtimaſſe Sophar, Hieron.
fieri poſſe, vt damnatorum cruciatus ſanctorum orationi-
bus aliquando lenirentur, atq idem diuitem illũ deceptũ
exiſtimaſſe; ſed proculdubio, Philipp. ex ſua interpreta- Philipp.
tione, & ſententia ſignificat, rem illam non repugnare.
Sed quid ego ea de re ſentiam, facilè dicam; falſam vtiq.
eſſe, neque n. euenire vnquam damnatis poterit aliquod
ſæuiſſimorum cruciatuum alleuamentum; vt indicatur Supplicia inferni nunquam mitiganda.
illo Iſaię, cuius partem priorè præcedẽti c. expoſuimus
[Erit tranſitus virgæ fundatus, quam requieſcere faciet
Dominus ſuper eum:] nam verbera, quę apud nos infli- Iſa. 36. 32.
guntur, quam acerbiſſima, & ſæuiſſima, ex flagelli & vir-
garũ depreſſione, & eleuatione conſtant, ut ad ſingula
verbera breuiſſimũ reſpirandi ſpatiũ concedatur; at ſẽ-
per hærebit damnatorũ tergo ſemel impactum flagellũ.
Alij vt Dionyſ. ita explicant; Sanctitatis exiſtimatione Dionyſ.
in omnium animis concepta, te defunctum proſequentur
magnis honoribus, ad te preces fundent, & quaſi dicat;
hac ratione ſanctus euades, & dignus, corã quo precari,
& orare poſſimus. Sed melius vt ad honorem viuenti de-
latum referatur; illud n. faciei nomen indicare uidetur
præſentiam, & conſpectum hominis, apud nos uerſantis.

Deprecari autem alicuius faciem, eſt ſuppliciter ante 3
illum procumbere, errati, & iniurię ueniam poſtulare; Deprecari faciem.
Te reuerebuntur precabũdi, & ſuſpicient, qui nunc de-
ſpiciunt. Sept. [Tranſmutati multi rogabũt te.] Sed quo- LXX.
niam uerbum originale, *chaiuh*, ſignificat aliquem infir- חלה
mũ, uel egentem, alterius open ſupplicitèr, & enixè im-
plorare, ut patet Pſ. 44 [Vultum tuũ deprecabuntur om- Pſ. 44. 13.
nes diuites plebis,] id eſt, * potentiſſimi quiq. tua ope in- *Los mas ricos y poderoſos, han de tener neceſſidad de uos
digebunt, & 3. Reg. 13. [Deprecare faciem Domini Dei
tui,] id eſt, impetra mihi a Deo ſanitatem, & auxiliũ, &
1. Regum 13 Faciem Domini non placaui, id eſt, nõ con-
ſuluit, neq. oblato ſacrificio illius opẽ imploraui: res ea- 3. Reg. 13. 6
dem, ab alia licèt radice, dicitur Iſai. 11. Ipsũ gentes de- 1. Reg. 13. 12.
precabuntur: ſententia igitur hęc erit; Is tu, o Iob, eris;
cuius opem omnes implorent, & oẽs diuites plebis vol- Iſa. 11. 10.
tum tuũ deprecentur; qui nemine indigeas, cuius ope, & דרש
conſilio omnes indigeant: tum ẽr, qui nunc tibi miſero,
& ærumnoſo inſultant, poſtea in ſummum honorem, atq.
fœlicitatem reſtituto ſupplicabunt: Quod dum dicit So- Sophar, neſciens propheta.
phar, neſciens quid dicat, tamen rem ipſam ſibi, ſuiſque
amicis euenturam prędicit: diuino namque oraculo cõ-
moniti, ſupplices ſe Iobo prębuerunt, atque illius faciẽ
deprecati ſunt, cui honorem quoque Deus ipſe detulit,
cùm c. 42. ait. [Ite ad ſeruum meum Iob: Iob autem ſe-
ruus meus orabit pro vobis; faciem eius ſuſcipiam, vt
non vobis imputetur ſtultitia.

XX. Oculi autem impiorum deficient: & ef- fugium peribit ab eis: & ſpes illo- rum, abominatio animæ.

1 *Oculi deficient, ad triſtitiam, vel inuidiam.*
2 *Impij homines Iobum exagitabunt.*
3 *Effugium, aut vinum perire quid.*
4 *Abominatio, quid propriè ex Hebræo Afflicti ſuſpirant. Illuſtratus Salom. Ier. Malachias.*

IMpij autem (atque tu etiam, niſi reſipiſcas) fruſtrà diui-
nam opem expectabunt; circunſpicient enim, & non
erit auxiliatur, vel, Cùm te fœliciſſimum contemplati
fuerint, qui nunc in ſũma miſeria iacentẽ uident, præ in-

uidis contrahent dolorem oculorum & videndo, atque inuidendo oblangueſcent, vel, vt ad Iobum reſpiciat propriùs; Tu ſi in tua ſenſu pertinaciter hæreas, ad triſtiſſimum tuarum ærumnarum aſpectum, & ad noui caſus
Oculi defectus, quid ſignificent. imminentis timorem contabeſces, atque deficies: ille enim fixus, & intentus obtutus, & oculi deficientes, habitus eſt hominis, aut præ mœrore obſtupeſcentis, & defixi in præſentia & conſideratione mali alicuius; aut verò expectantis, timentisve alicunde.

2 *LXX.* Ex lectione Septuag. quæ huiuſmodi eſt; Salus autem eos deferet; ſpes enim eorum perditio, & oculi impiorum tabeſcent: elicit auctor Catenæ, quoſdam à diabolo immiſſos eſſe homines, qui Iobi calamitates riderent, & excogitarent, quos nunc dicat Sophar fore, vt Iobi res proſperas
Nicetas. Impij Iobi exagitabũt. intuentes, contabeſcentes, & ærumnis ipſi implicati ad illius opem confugerent: ſed fortè non ſolùm de his, ſed de alijs etiam impijs in vniuerſum pronuntiat fore, vt hi quoque de fœlicitate ſua moueantur; & quæ ab illis abſtulerit, Deus, ad Iobum transferantur. Ita (inquit) illis in deterius abeuntibus, tu ò Iob, commutaberis in melius.

3 *Effugium peribit ab eis.* Id eſt, neque præſentia, neque
Perire effugium quid. imminentia mala poterunt declinare, ſicut Pſal. 141. Perijt fuga a me, & Amos. 2. Perijt fuga à veloce, & in vni-
Pſ. 141. 15. uerſum, perire aliquid ab aliquo, eſt deficere, aut deeſſe;
Amos. 2. 14 vt Pſal 2. & pereatis de uia iuſta, id eſt, ad inuium dedu-
Pſal. 2. 12. camini: * effugium igitur peribit, idem eſt quod effuge-
** No avrà per donde huyr.* re non poterunt.

Et ſpes illorum abominatio animæ. D. Thom. ſic: Quod de impio ſperari deinceps poteſt, eſt abominanda quędam,
4 & extrema mors, & cruciatus. Sed meliùs; Spes illorum,
D. Thom. vtpote inanes, atque fallaces, uel conſequendi fœlicita-
Pagnin. tem, uel declinandi ærumnas, nihil afferent, niſi dolorem,
Caiet. & triſtitiam; ſic enim vocem originalem reddunt Pagn.
Vatabl. dolorem; Hebræ. apud Caietan. triſtitiam; Vatabl af-
פחנ flictionem. Sed quidem uox originalis a radice *naphach*,
Afflicti ſuſpirant. quod eſt inſufflare, vel inſpirare, propriè reddi poteſt, exufflare, aut expiratio, & inde etiam pro afflictione ac- *Ier. 15. 9.*
cipitur, aut animi defectus, & Liqueſcentia; quoniam af- *Iob 13. 19.*
flicti, ſuſpirare ſolent, vt Ieremiæ. 15. Defecit anima eius, id eſt, ſuſpirauit, vel, expirauit, & infra. cap. 31. Animam agricolarum afflixi, id eſt, crebro ſuſpirare coegi: igitur * ſpes illorum, ſuſpirium eſt, anima afflicto, vel inſufflatio: iuxta id; Spes quæ differtur, affligit animam: videlicet non ſolùm ipſum animum, verum etiam ipſam reſpirandi, aut ſuſpirandi facultatem; quæ nomine animæ interdum ſignificatur: ac ſi diceret; Omnia quibus
** Eſperã as ubsisp'edas, ſuſp ros del alma ſon.* *Prou. 13. 12* *Eccle. 4. 16.* *Iere. 14. 6.*
impij inhiant, uanitas ſunt, & afflictio ſpiritus, id eſt laſſitudo, & defatigatio deſiderantis, & ſuſpirantis animæ, vt in impios, illud quadret, Ierem. 14. Onagri ſteterunt in rupibus, traxerunt ventum quaſi dracones (eſt enim ruditus ille, qui fit attractione vẽti, quaſi ſuſpirium animæ) & defecerunt oculi eorum, quia non erat herba, vel vt conſentiat cum noſtro Vulgato, ſpes illorum, id eſt, res ſperatæ dignæ ſunt, quæ exſibilentur, exufflentur; quas anima, ſpiritus, oris flatus abomineiur, repellat, longe proijciat: ſicut & Malachiæ. 1. Dixiſtis, Ecce de labore, *Mal. 1. 13.*
& exufflaſtis illud, id eſt, pecus, quod offerebatis, quaſi *Hieron.*
de labore ueſtro, tale eſt, ut feceritis illud dignum exuf- *LXX.*
flatione mea, ut abominarer, & proijcerem illud; ita Hieronym. Septuag. Exufflaui ea; vel, adeò debile eſt, vt quaſi exufflari, id eſt, leui flatu moueri, & proijci poſſit; qui autem afferebant, fingebant præ pinguedine nimium graue eſſe, & cum ſummo labore portari: vtroque igitur modo accipi poteſt, ſpes illorum abominatione, & exufflatione dignæ; tum etiam adeò inanes, & leues, ut facile flatu diſpergi, & diſſipari poſſent: iuxta id Sapientiæ, Spes impij tanquam lanugo eſt, quæ à vento tolli- *Sap. 5. 15.*
tur. Septuaginta, expirationem hanc, mortem & interitum uidentur intellexiſſe; nam legunt Spes eorum perditio; ſui, videlicet, rerumque ſuarum: fieri enim non poteſt, vt impij unquam ſapiant, & intelligant, ne ſuis ipſi conſilijs, atque conatibus interitum, & perditionem ſibi non parent.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

BREVIS NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in commentarijs fuſius explicantur.

1 Reſpõdens autem Sophar Naamathithes dixit.

2 Nunquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verboſus iuſtificabitur?

3 Tibi ſoli tacebũt homines? & cùm cæteros irriſeris, à nullo confutaberis?

4 Dixiſti enim: Purus eſt ſermo meus, & mundus ſum in conſpectu tuo.

5 Atque vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia ſua tibi.

6 Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ:

& quòd multiplex eſſet lex eius: & intelligeres quòd multò minora exigaris ab eo, quã meretur iniquitas tua.

7 Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & vſque ad perfectum, Omnipotentem reperies?

8 Excelſior cœlo eſt, & quid facies? Profundior inferno, & vnde cognoſces?

9 Longior terra eſt menſura eius, & latior mari.

Cum tanto grauiſſimæ[a] orationis pondere ſuperatus Baldad conticeſceret, Sophar quidem, qui ex ſui nominis ratione, & etymologia neſcio quid buccinans, aut inſtar vocalis ranæ coaxans tonat, pulchrè, vt ſibi videbatur, reſpondens, per contumelias, & inſolentiam verborum garrire in hunc modum cœpit.

Multa ſane, ô Iob, multa cum verborum potiùs, quam cum ſenſuum, atque ſententiarum vbertate profundis: quare vereor, ne dũ de Deo liberiùs, quam par eſt, diſputas, temeritatis, & impudentiæ notam incurras. Sed ne tibi ſapiens videaris, tibi ego non difficilè reſpondebo: audies igitur ex me, quæ noles, cum illa dixeris, quæ voluiſti; verbis enim potiùs, quam re, & ratione vales; & dum tua peccata excuſare conaris, multa temerè, & imprudenter profundis; vnde oporteret nouum multiloquij vitium te contrahere; atque dum verborum tantum turba vincere poſſe credis, minimè nobis te iuſtum eſſe perſuadebis.

Itane mendacia illa tua, meraſque nugas nos ſtupentes, atq. ſilẽtes admirabimur? vt, qui nemini vnquam ſapientię laudem cõceſſimus, in tua verba, atque dogmata iuraremus. Nugaris vero plane, noſque audientes irrides, dum agere cum Deo poſtolas: nam nec illum tibi reſpondere, neque vt ille reſpondeas, nos fas eſſe iudicamus. Atque hæc pro tui animi inſolentiſſimi occulta quadam calliditate, ſubſannatorio geſtu, & nictantibus oculis profers, inſolentioda profectò audacia; & te ſannionem agentem nemo ſuffundat pudore, nemo increpet, nemo planè confutet, & geſtienti loqui nemo adſit, qui os obſtruat?

Libere enim, & palam pronũtiaſti, veriſſima, atq. grauiſſima eſſe tua dogmata, luceque ipſa clariora, purioraque, ſine vlla mendacij labe: illa videlicet, de Deo, atque de diuina prouidentia: de iuſtorũ ærumnis; de impiorum fœlicitate; neque minus mundum, & candidũ operibus, & vitæ actionibus, & moribus, quam verbis, & doctrina te præſtare, longeque alijs ſuperiorem te eſſe apud ſupremum iudicem, cuius oculos nemo eludere, aut fallere poteſt.

Sed cùm auſus fueris cum Deo colloqui, optarẽ ſane vt viciſſim Deus ſua te reſponſione dignaretur, nam ille te multa loquentem facile compeſceret. Nos enim quos humanæ mentis receſſus, & latebræ obſcuriſſimæ latent, te reuincere plane non poſſumus.

Quod ſi Deum loquentem intelligeres, plane agnoſceres illius prouidentiæ iudicia, quæ tu aſſequi conaris, longè eſſe ab humano ſenſu remota: neque eadem ſemper ratione ærumnas, & ſupplicia piorum, atque impiorũ decernere, tum etiam longe plurima in eius[b] lege, & præceptis latere, longeque maiori cura, & ſolicitudine illorum obſeruationem ab hominem exigere, quàm tu tibi perſuaſeris. Sic igitur tuam ſapientiam multis ille partibus antecellit, longeque ſuperior eſt illa, quam tu tibi præſcribis, ſuorum ſuppliciorũ lege. Denique ſi ſuę ſapientię arcana tibi patefaceret, vt tum illius paterna erga homines viſcera, tum errata tua agnoſceres, iã tunc exploratum tibi eſſet, quàm leniter, atque benigne ille tecum agat, & quod te non vna illa, & ſeueriſſima iuſtitiæ lege, qua peccatores alios tui ſimiles plectere ſolet, puniendum conſtituerit: ſed mitiori, & æquiori alia, quæ ſua eſt bonitas, & manſuetudo: ex quo profectò commeritum ſupplicium, quaſi per obliuionem huc vſque diſtulit, permiſitque, vt cum multa haberes occulta ſcelera, illorũ inſcius oblituſque eſſes. Hinc tua illa innocentiæ, & ſanctitatis opinio, atque alte animo inſidens puritatis morum perſuaſio: potuit ille multò grauiora ſupplicia a te[c] exigere: qui enim peccat, debitor eſt; Deus, creditor & fœnerator: ſed condonauit gratuitus.

Hæc cũ ita ſint, crediſne fieri poſſe, vt diuinæ iuſtitię arcana, atq. tuarum ærumnarum cauſas, rationeſue inueſtigare, & conſequi valeas; aut occultas omnes vias teneas, quibus illa in tuæ vitæ actiones omnes, inſtar ſeueriſſimi iudicis inquirit, atq. diuinæ prouidẽtiæ fines, exituſque omnes conſequaris? neque ſolùm veſtigia, & initia, ſed perfectam omnium illius operum abſolutionem teneas?

Hinc cum cœlorum altitudinẽ cognoſcere non poſſis, multo minus poteris diuinæ ſapientiæ longe maiorem celſitudinẽ noſcere, quæ Neque verò tu longiùs, profundiùſue oculis, aut cogitatione penetrare poteris, quam in terræ viſcera, & ſubterraneas omnes cauitates: at Deus ſuis pedibus longe inferiora & profundiora terit, & premit. Cùm enim minime ſit in his reb. creatis incluſus, ſed rerũ vniuerſitati ſupereminens, eſt tamẽ rebus omnib. intimus, & quaſi infuſus, vt omnia in ipſo, ipſe in omnibus ſit? [d] Tum io illius ſapientia & prouidẽtia ſunt dimenſiones quædã, multò quam mare

a Vt ſit de Deo, tardè, & parcè loquendum, & vt ſanctorum oratio nimiâ homini ſtulta videatur, cùm tamen, & ſapiens & fecunda ſit, digreſsiuncula opportuna. verſ. 2. nu. 2. 3. 4.

b Quæ, & in quo ponenda ſit hæc diuinæ legis multiplicitas; & vt inducet aliquando eandem legem in duas diuidãt, obſeruatio ad mores. verſ. 6. nu. 1. 2.

c Vt Deus creditor, fœnerator, & exactor ſit, nempe vere debitor, ingente ſuppliciorum, quaſi ære alieno oppreſſus, digreſſio. verſ. 6. nu. 3.

d De his diuinæ ſapientiæ, & prouidentiæ dimenſionibus & qua ratione conſiderari debeant, quædam. ver. 8. nu 4. 5.

& terra longiores, atque latiores: nam altitudo illius, id eſt, ſapientię conſilijque profunditas, poteſtatis immenſitas, quę omnia complectitur: denique rationes omnes, quas in decernendis, vel præmijs, vel ſupplicijs ſeruat, omnem humani captus menſuram, modumque excedunt.

10 Si ſubuerterit omnia, vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei?

Verum enim verò non ſolùm pro mirifica ſua ſapientia, ſed etiā pro ſua potentia, & voluntate res omnes humanas moderatur, nam rerum vniuerſitatem vertere, & inuertere poteſt, varijsque modis verſare; tum naturæ ſerie, ordineque perturbato omnia miſcere, & in rudem, indigeſtamque molem rurſus redigere, nemine, aut viribus, aut verbis illi repugnante.

11 Ipſe enim nouit hominum vanitatem, & vidēs iniquitatem, nonne conſiderat.

Quamuis bene nouerit ſapientiſſimus Deus fore, vt nemo hominum, niſi vaniſſimus & ſtultiſſimus ſit, illius ſapientiæ arcana excutere, & perſcrutari tentet: qui vero id conetur, eum quidem temeritatis pœnas daturum. Quamuis quidem cùm de hominum ſupplicio agitur, accuratè cuiuſque merita expendat & quos externa ſanctitatis ſpecie fulgere videt, vera ſubindeque pietate vacuos, & nunquam non ſuis proximis per ſummam iniquitatem fraudes, & dolos machinantes, hoc acerbe punit: non enim ſemper diſſimulat, neque conniuet ad tantam improbitatem.

12 Vir vanus in ſuperbiam erigitur: & tamquam pullum Onagri ſe liberum natum putat.

Videris igitur, ò Iob, an vanus, tumeſq. ſis, omnemq. ſapientia omnibuſque bonis vacuus, proptereaque leuiſſimus, nulliuſq. ponderis atque momenti: indignum enim eſt vt tantos animos ſumas, tamque ſis proiectus, & audax in loquendo: vanè enim, & ſine cauſa erigis aduerſus Deum criſtas; id quod animæ cuiuſdam ſtoliditatis eſt, atque incredibilis tarditatis in diuinarum rerum cognitione; neque non indomitæ, ferinæque inſolentiæ, & procacitatis eſt: nam tentat viliſſimus homuncio omne à ſe iugum excutere, atque omninò viuendi licentiam, & impunitatem ſibi promittere. Sed permittit Deus diu impunè vagari, & ferocire, vt tandem inſtar Onagri, captum domet, conſtringat, tundat.

13 Tu autem firmaſti cor tuū, & expandiſti ad eum manus tuas.

p De cordis duritia, & inſenſibilitate, & vt perſima oratione, & ſacrificantes pars ſit interna cordis preparatio, & mundities, deinde externus pietatis ritus, id ſtatuitur ad mores. v. 13. nu. 1. 2. 3.

Hæc dixerim, ò Iob, quod tu p obſtinatæ mentis homo, nequiter oraueris, & externa tantùm pietatis ſpecie ad ſacrificia offerenda acceſſeris, cùm priùs oporteret animum, quàm pecudum oblationes præparare: & nunc quidem illam etiam ipſam mentis pertinaciſſimè duritiem retines; nam neq. diuinis correptionibus, & flagellis cedere, mollirive noſti; quin potius glorioſe, & iactabunde manuum opera, pietatis ſpeciem præſeferentia, iactas, & oſtentas. Preſtarat ſane cor tuum firmiter, & conſtanter præparare ad rectè, & ritè orandum.

14 Si iniquitatē, quæ eſt in manu tua, abſtuleris a te; & nō mānſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia.

Opportunè verò id facies, ſi iniquitatem, quæ velut macula turpiſſimas tuis manibus hæret, pęnitentia elueris, & malè ablata oia ſuis dominis reddere ſtatueris, ſi vnquam tibi facultas fuerit; & lōgè, lateque a te proieceris omnes peccatorum occaſiones, atq. incitamenta, quod ſi contingat aliquando prę humana fragilitate labi, minime demorari in te peccatum patiaris, neque vero in vllo ex tuis familiaribus. Finem itaque peccandi iam tandem facito.

15 Tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis, & non timebis.

Sic ſanè audiebis conſtanter ad Deum accedere, illumq. cū magna impetrandi fiducia, erecto animo, lætaque facie, atq. ſerena frōte deprecari; nihil enim tunc in animo deliteſcet, propter quod pudore ſuffundi, aut faciem, & oculos demittere coram eo, qui cordis inſpector eſt, cogaris: cumque ab his omnibus calamitatibus liber euaſeris, atque has omnes ærumnarum ſordes, & ſquallorem depoſueris, fiet vt fœliciſſimam mentis f tranquillitatem, & iucūdiſſimā quandam, non iam inſtabilis, ſed conſtantis, firmiſſimæq. fortunæ, omnis viciſſitudinis, timoriſque expertem, quietem conſequaris.

f Vt ſit peccati comes inconſtantia, & inſtabilitas, quadam verſ. 16. nu. 3. 4.

16 Miſerię quoq. obliuiſceris; & quaſi aquarum, quæ prę terierunt, recordaberis.

g Quę afferat Obliuio, in ſacro ſermone; & vt euſtis, poſt ærumnas, videatur obrepere iucundiſſimus ſomnus, & placidiſſima quadam malorum omniū oblitio, verſ. 16. num. 1. 5.

Præteriti autem laboris, atque tum mentis, tum corporis ęgritudinum, quibus oppido defatigatus es, memoriam perpetua g obliuio delebit, nullumque accepti vulneris veſtigium remanebit, quò de tua fœlicitate, vel minimùm detrahatur, atque diffugientibus etiam nubibus, & elapſo ingenti ærumnarum turbine, ſereno frueris cœlo: neq. aliter pręterita infortunia ſui memoriam relinquent, quàm, torrens, qui ſumma celeritate in valle aliqua decliui prætérlapſus, auctuſque incredibiliter hyemalibus pluuijs, & niuibus, æſtiuo iam tempore omnino exareſcit.

17 Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperā: & cum te conſumptū putaueris, oriens vt Lucifer.

Reliquum igitur tuæ vitæ tempus ſerenius, atq. præclarius ipſo meridiano fulgore nanciſceris, dumque in his ærumnis, quaſi meridiano quodam æſtu nunc torreris, repente tibi diuinum auxiliū aderit, & ingenti lætitiæ ſplendore extremam hanc tuæ vitæ ætatem colluſtrabit: atque ea eadem Auſtralis regionis plaga, gaudendi, & exultandi ſeges vbi ampliſſima proueniet, vnde tibi doloris, & lachrymarum materia nuper acceſſit. Tuis igitur tenebris ſuccedet gratiſſima fœlicitatis lux; & cum videaris nunc iam deficiens, peneque extinctus, ſubita ſplendoris nunquam expectati iucunditate fulgebis, atque uelut aurora, luciferve matutinus, dieni duces deinde fœliciſſimum.

18 Et habebis fiduciā propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies.

In dies autem meliora ſperare poteris; nunquamq. continget vt animo concidas, etiam ſi in diſcrimina maxima incidas. * Tui verò agricolæ poterunt ſecurę, & pacificè terram colere nullo metu prędonum: quocumque enim, vel illi ad operandum, vel tu ad negotiā-

dum

dum diuerteritis, fęliciter omnia perficietis: & tam ſecurè in medijs agris procul ab vrbe agere poteris, quàm ſi foſſa, & vallo eſſetis muniti: non enim tu, neque tua opera muro extructo indigebitis, neque alia cuſtodia, aut ſepimento, quàm defoſſa, & inducta in circuitu linea, nemo quippe erit, qui in res tuas audeat pedem inferre. Tandemque ſepulchrum etiam tuum in media ſolitudine ſecurum erit, neque te fœliciter, & placidè dormientem audebit aliquis latro infeſtare, aperireve ſepulchrum, ſpoliorum, & pretioſarum veſtium cupiditate impulſus. Imò potiùs eò confugient plurimi, honores tibi defuncto impenſuri. Interim tibi deinceps ſpectra horrifica per quietem nulla apparebunt, ſed recuperata corporis valetudine, ad eum honoris, & dignitatis gradum reſtitueris, cui omnes ſummum honorem deferant; qui nunc tibi inſultant, ſupplices ſe tibi præbebunt, atque opem, & auxilium implorabunt. Cumque te fœliciſſimum contemplati fuerint, ſeque ipſos videant in extrema inopia iacere, dolorem oculorum contrahent, & videndo, atque inuidendo, animo deficient. Omnes autem impij (atque tu etiam, niſi reſipiſcas) fruſtrà diuinam opem in ſuis ærumnis implorabunt, & neque præſentia, neque futura mala declinabunt; nihilque aliud, quàm miſerandum omninò interitum, & omni execratione digniſſimum ſperare poterunt; in ijs enim ſuas ſpes vaniſſimas conſtituerunt, quæ vel leuiſſimo flatu diſpergi, & diſſipari neceſſe eſt. Igitur ſi in tuo iſto ſenſu, O Iob, pertinaciter hæreas, non dubites futurum, quin ad triſtiſſimum tuarum calamitatum aſpectum, & ad nouorum infortuniorum impendentium timorem contabeſcas, atque deficias.

†

19
Requieſces, & non erit qui exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20
Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis: & ſpes illorum, abominatio animæ.

CAPVT XII.

Argumentum capitis.

Doctrinam Theologicam de qua videbantur, tanquam de re ſibi peculiari, amici glorians, Iob docet, vt quæ vulgo nota ſit, & minimè exquiſita; ipſeq́ verius, et magnificentius de creatore diſſerit, atque de illius, in mortalium rebus componendis, aut euertendis poteſtate; interim ſuam innocentiam tuetur, & amicos vellicat.

I. Reſpondens autem Iob, dixit.

1 *Huius capitis ſcopus.*
2 *Varia lectio. Hominis nomen, quid propriè in Hebræo, & in malum ab aliquibus accipi.*
3 *Hominis appellatio in bonam.*
4 *Vulgati interpretis defenſio, & illuſtratio.*
5 *Vera, & varia lectio.*
6 *Cor, pro auſu, aut pro ſapientia.*
7 *Cadere ab aliquo, Hebraiſmus. Leptote, ſiue extenuatio, in Sacro Sermone quid. Illuſtratus Salomon, & Vulgatus defenſus.*

1 *Quis ſit huius capitis ſcopus.* Contendunt nonnulli, hoc iam capite miſſam feciſſe diſputationem ſuam Iob, & ſuum illud propoſitum, quod probandum ſuſceperat, quòd male interdum bonis accidat, perinde, ac malis; maliſque non rarò bene ſit: atque in illo tantùm nunc verſari, vt amicorū faſtum comprimat, in ſuis illis Theologicis dogmatis proponendis. Sed quidem fieri non poteſt, vt omnino Iob à diſputatione abſtineat; cùm etiā nunc ſe tueatur ab amicorum calumnijs. Reſpondet itaque proculdubio obiectionibus, & orationi Sophar; licèt hoc capite non tam diſputare, quam aſſerere, & ſtatuere veriſſima dogmata videatur.

II. Ergo vos eſtis ſoli homines, & vobiſcum morietur ſapientia?

2 *Pagnin. Vatablus. Tygurina. Caietanus.* Aſſeueranter, & ſine interrogatione legunt ferè Hebraizantes omnes, Pagnin. Vatabl. Tygu. Hebreus apud Caietan. & ita particulam illatiuam vertunt profectò, verè: qua etiam ratione nonnunquam Latinus reddidit; eſt enim eadem ferè, quæ amē; quæ ſidelitatem, veritatem, aſſeuerationē affert. Appellationem autem hominis, in malum accipiunt, pro homine vulgaris iudicij, & parùm emunctæ naris, qui nihil ſublime ſapiat: nam originalis vox, *Gham*, populum ſignificat; quæ etiam ratione ſæpè à Latino interprete redditur. Hinc Pagninus dicit; Video quòd eſtis populares. Regia; Vere quod vos populus, vos numerus eſtis: quaſi dicat, plebeios, quòd nihil niſi ignobili plebecula dignum afferrent, nihilq. ſublimius de diuinis myſterijs exponerent, vulgi inſtar, qui in rebus clariſſimis, & quarum ratio, & cauſa ſit in aperto, referre omnia ad occultam Dei ſapientiam, & prouidentiam ſolet: cuius eſt illa quoque frequens vox in omni quæſtione propoſita, nolle ſe in profunditates, & diſcrimen conijci. Ita (inquit Iob) vos meas ærumnas tantùm refertis in ea, quæ ignoratis; videlicet, aut in abyſſum diuinæ ſapientiæ, aut in aliqua mea occulta ſcelera: cùm tamen in promptu ſit ratio diuinæ gloriæ, quam Deus ſibi proponat, atque eliciat ex meis ærumnis. Qui ſenſus Rabbinorum ferè, atque Hebræorum eſt, vel in hunc ſenſum; Vulgi inſtar de externis tantùm iudicatis, atque ærumnas cum impietate coniungitis; cùm tamen, ſi ſapientes fuiſſetis, minimè iudicium, atque ſententiam ferre debuiſſetis ſecundum faciem.
Hominis nomen in malum accipi. אנוש
עם *Pagnin. Regia.*
Rabbini.

3 *Hominis appellatio, in bonum. R. Moyſes. Chald. LXX. Philipp.* Alij verò vocem hominis, in bonum accipiunt, pro homine, qui ratione polleat, & acri ad diſcernendum iudicio; quaſi dicat; Vobis tantùm cœli, ac ſyderum conſpectum, diuinæque prouidentiæ cognitionem arrogatis, atque putatis vos ſolos erectos ad ſydera tollere vultus. Quod, ſi per interrogationem legatur, per ironiam accipi debet. Hæc interpretatio eſt R. Moyſis, Chaldæi, Septuaginta Græcorum, Philipp. cæterorumque Latinorum.

4 *Vulgatus interpres illuſtratus.* Sed Vulgatus interpres ſapienter interrogationem appoſuit, imitatus Septuag. & cùm res ipſa coniuncta ſit cum præcedentibus, rectè particulam illatiuam adiunxit quæ initio ſententiæ eleganter ponitur, & idem valet quod, itaque; & cùm interrogatione acutior, & vehementior eſt; quam etiam retinent Septuaginta: licèt autem in homine conſiderentur ſapientia, & cognitio; in hoc tamen loco, non tam ſignificat ex proprietate vocis imperitum vulgus, quam cœtum, congregationem, multitudinem, certis legibus, & ſocietate deuinctam; quod interpres ſignificare voluit, cùm in plurali dixit, ſoli homines; quod bene indicat Tygorina legens. Vos eſtis hominum vniuerſitas, & Vatabl. Putatis, quòd vos ſitis ſpecimen totius orbis? *Tygurina. Vatablus.*

5 *Gregor.* *Et vobiſcum morietur ſapientia?* Gregor. legit. Vobiſcum oritur ſapientia. Quòd vobis, inquam, tantùm affulget veritatis radius; ſed mendum eſt in ea lectione; ſicut & in ea, quam habet Dionyſius. Vobiſcum orietur ſapientia: vera enim lectio eſt, morietur, hoc eſt, dicitis non ſolum in uobis reſidere diuinarum rerum cognitionem, ſed ita vobis traditam, ut niſi per ueſtras manus, atq. doctrinam ad alios permanare non poſſit? ita mihi importunè veſtra dogmata obtruditis. Sapientia autem rerum ſublimium intelligenda eſt; Aquila dixit, Perfectiones ſapientiæ. *Dionyſ.*

III. Et mihi eſt cor, ſicut & vobis: nec inferior veſtri ſum: quis enim hæc, quæ noſtis, ignorat?

6 *Caietan. Græci.* Cor dicit non ita Caietanus intelligit, animum, vigorem, & auſum, ad extollendum diuina, & magnificè de Deo loquendum: huic ſenſui fauent Græci; Non ſum excors, neque cor perdidi, & quidem non ſemel cor ſignificat illam pectoris animoſitatem, & robur 2. Regum. 17. Cuius cor eſt, quaſi leonis, & Ieremiæ 48. Cor fortium Moab, ſicut cor mulieris parturientis, & ceſſabit Moab eſſe populus, quoniam contra dominum gloriatus eſt. Tamen etiam ſæpe, concidere corde, eſt eſſe animo deiecto, & infirmo. Verùm multo germanius eſt, vt, cor, hoc loco ſignificet ſapientiam, & intellectum: quæ vſurpatio frequentior eſt in Scriptura, & congruentior huic loco: quaſi dicat; non ſum vecors, neque rationis, & conſilij inops.
2. Reg. 17. 10. Iere. 48. 41.
Cor, pro ſapientia.

7 *Caietan. Dionyſ. Græci. Latini.* *Nec inferior veſtri ſum.* Caietanus ad opes, & regnum refert quibus nihilo ſe inferiorem amicis dicat. Dionyſius ad ſanctitatem. Sed germanè, & propriè cum cæteris interpretibus Græcis, & Latinis ad ſapientiam; Minor non vobis de diuinarum rerum cognitione concedo. In Hebræo; Non cado à vobis, uel, præ uobis. Hebraiſmus eſt. Pſalm. 5. Decidant à cogitationibus ſuis, id eſt, cadant ſuis conſilijs, nihilque prudentes ab illis excogitatum ſit: ſed cum ad perſonam refertur, vinci, & ſuperari ſignificat. Eſther, 6. Si de ſemine Iudæorum eſt Mardochæus, ante quem cadere cœpiſti, non poteris ei reſiſtere, ſed cades in conſpectu eius: vtrumque coniungit elegantèr vulgatus, & Hebraiſmum, & elucidationem. Obſeruat uerò Philippus, hæc accipi ironicos, ſignificat enim ſe multo eſſe ſapientiorem; ſed ea potiùs figura eſt Leptote, uel extenuatio, cùm plus ſignificamus, quam dicimus, contraria hyperbole; ſicut & id Pauli 1. Corinth. 7. Puto, quòd & ego ſpiritum Chriſti habeam, & 2. Corint. 10. Si quis cōfidit ſibi Chriſti ſe eſſe: hoc cogitet iterum apud ſe, quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita & nos: ſic enim Paulus aliorum arrogantiam modeſtè, atque ſapienter comprimebat: cùm tamen aliquando etiam dicat, ſe plus omnibus laboraſſe. Iob ueritur latis fuit ad amicorum iactantiam... ſapientiæ primas ſibi arrogātium, parem ſe illis in ſapientia conſtituiſſe; exigente quidem ex alia parte modeſtia uiri ſanctiſſimi, ne ſe omnino ſuperiorē illis iactaret: ſeruauit igitur illud ſapientię præceptum Prouerbiorum 26. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis: non enim conſultis agit, neque ſtultitiam nimiam inuſit; at reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi (ſolus) ſapiens eſſe uideatur. Interim obſeruat Gregor. indicari hac Iobi ſententia, hinc diſcere debere eos, qui longè ſunt impares, ut dū ſponte inſectitur ſapientia, quæ eminet; nequaquam ſe contra miſes erigat ſcientia, quæ iacet.
Pſal. 5. 11. Cadere ab aliquo, Hebraiſmus. Eſther. 6. 13.
Philipp.
Leptote, uel extenuatio.
1. Cor. 7. 40. 2. Cor. 10. 7
1. Cor. 15. 10.
Prou. 26. 4.
Gregor.

Quis enim hæc, quæ noſtis, &c. Pineda; Cum quo non ſunt, ſicut hæc? quis, quantumvis eruditus plebe hominu-

cio, hæc ignoret? apud quem, quorumvis barbarum, hæc non ſint manifeſta & explorata, Dei prouidentia, virtus, ſapientia humana imbecillitas, atque impuritas.

IIII. Qui deridetur ab amico ſuo, ſicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur enim iuſti ſimplicitas.

1 *Amicorum contumelia, moleſtiſſima. Quibus rebus amicitia lædatur, ex ſapiente.*
2 *Deus perfugium in falſis amicis. Deus curat, quæ nullus curat. Explicatur Dauid, & Salomon.*
3 *Inuocare, implorantis opem, tum etiam forenſe. Deus veriſſimus amicus.*
4 *Exaudire, pro reſpondere; non tam voce, quàm re ipſa.*
5 *Simplicitas quæ.*
6 *Animalis homo non percipit ſpiritualia.*
7 *Iobi, atque Pauli modeſtia.*

1 *Amicorum contumelia, moleſtiſſima.*

CAeterùm (inquit) tanquam diuinarum rerum ignarus ego, atque à religione alienus, irrideor à vobis; propriè; Riſus ſum irriſio, ludibrium veſtrum: à vobis inquam amicis, ſodalibus, eiuſdem vitæ, & conditionis, à quibus acceptæ contumeliæ aculeum habeo moleſtiſſimum: nam extremum malorum omnium leuamentum eſt, atque perfugium, amicitia, quæ ſi deſideretur ab homine ærumnoſo, non ſolùm dolere poterit aliorum bonorum iacturam, ſed, quod maius eſt, impenſi amoris, creditorum conſiliorum, ſpei, fiduciæ, quæ in amicis ſimulatis, & minimè fidis malè collocauerat. Porro verò iſte amicorum diſputationes, non ſolùm ſeriò ab amicis agebantur, ſed aliquàdo etiã cùm irriſione, & geſtu ſubſannatorio, quod grauiſſimum erat dolenti homini: non enim tam graue, tamque moleſtum eſt, ſi ab amico, ferro, aut fuſte, pugnove, quam ſi probro, & contumelia appetaris. Rem clarè docuit Eccleſiaſticus. Ad amicum ſi aperueris os triſte, non timeas: eſt enim concordatio, excepto conuitio, & improperio, & ſuperbia, & myſterij reuelatione, & plaga doloſa: in his omnibus effugiet amicus: quòd videlicet, hæc videantur omnem aditum ad gratiam, & reconciliationem præcludere, pugnat enim cum ipſiſſima veræ amicitiæ lege, atque ratione: quare dum perfectum amicum inſtituit Sapiens eodem capite, omnem contumeliæ & conuitij ſpeciem, amicitiam lædere docet; præcipit itaque, neque vel leuiter, vel tenuiter pungendum eſſe amicum; nam Pungens, inquit, oculum, deducit lacrymas; & qui pungit cor, profert ſanguinem: ſicut. n. coerceri non poſſunt lacrymæ, puncto, læſove oculo, parte videlicet hominis tenerrima, atque molliſſima; ſic ſanè ira, commotio, efferueſcentia ſanguinis coerceri aut diſſimulari non poterunt, læſo & puncto corde, acutiſſimi alicuius ſcommatis mordacitate, & aculeo: tum etiam præcipimur, nullo ea inſidijs, lapidis, ſagittæve coniectu petere amicos: nam * mittens lapidem in uolatilia cœli, deijciet illa; ſic & qui conuitiatur amico, diſſoluit amicitiam: & ſicut noxius, eſt, qui mittit ſagittas & lanceas in mortem, ita uir, qui fraudulenter nocet amico ſuo; & cum fuerit deprehenſus, dicit; Ludens feci.

Eccleſ. 22. 27.
Quibus rebus lædatur amicitia.
v. 24.
v. 25
** Cõ ba(?)ar la tierra, ſe pierde el amigo.*

Inuocabit Deum & exaudiet eum, Is, inquam, cogetur confugere ad diuinam opem, quæ ſibi tantùm reliqua eſſe poterit. Pulchrè autem unicum amicitiæ exemplum, ſuorumque amicorum perfugium proponit, in tanta humanæ amicitiæ uanitate, atq. perfidia: ſuccedit enim Deus, qui eſt ex animo amicus, uereque beneuolus, hominũ infidelitati, & falſis fratribus. Quare ſuo iure diuinam opẽ, diuinique numinis gratiam conciliare conabatur, qui dicebat; Quia unicus, & pauper ſum ego: adeſt enim ille ſolitario, pauperi, & ab omni amicorum præſidio deſtituto, atque illius cura tangitur, cuius neminem cura tangit. Illud ſanè diuinæ benignitatis, atque munificentię eſt, ut rum plantas omnes, tum præſertim ligna campi non rigetſolùm, ſed etiam ad ſatietatem largiſſimè perfundat imbre cœleſti: ligna, inquam, campi, quę nullius curę, aut culturę demandata ſunt, hęc quę ab aliorum pręſidio deſtituta ſunt, curę Deo ſunt, & quaſi ſuo iure Deum aduocent, ita illis adeſt cultor Deus, ſuoque nomine ſolitarias arbores inſignit. Saturabuntur ligna Dei: ſic ex fonte Hieronymus: neque uerò minori incrementi lucro, & fœnore; quas enim, aut fortiores, & robuſtiores, proceriores ve, aut ad aſpectum lętiores, ad umbram cõmodiores, ad opportunitates multas utiliores dicas eſſe, arborea hominum, an arbores Dei? certe Sponſa mirabili bonorum omnium vbertate florens, nulla ſe humana induſtria, aut ope, ſola diuina benignitate, & cœli affluentia excoli, & curari gloriatur; Ego flos campi, & lilium conuallium. Cùm igitur amici alij facile abeant, atque rupto amicitię uinculo diſcedant, pręſtat profectò illius, qui nunquam amicitię fœdus uiolabit, gratiam inire, & ei adhęrere, qui nunquam ſuo loco, & conſtituto fœdere mouebitur, ſicut benè expertus canebat Dauid Mihi, adhęrere Deo, bonum eſt; ponere in Domino Deo ſpem meam. Itaque qui irridetur ab amico ſuo, inuocat ſuo iure *Deum*. Deuſque benignus exaudit, & præſtò adeſt.

Deus, ſ(?)ugium in falſis fratribus, & amicis.
Pſ. 24. 16.
Deus curat quæ nullus curat.
Pſ. 103. 16.
Hiero.
Cant. 2.
Pſ. 72. 28.

3 *Inuocare, opem poſtulare.*

Sed pręterea, *Inuocare Deum*, non ſolum eſt gratiam ineuntis, opemque poſtulantis, ſed iudicis officium, atque ius implorantis nam & hoc loco, Dei nomen, Eloah, iudicis eſt; & Inuocare, eſt ad illius tribunal prouocare, vel apud illum agere aliquem reum alicuius criminis. Quare hęc erit ſententia, *Qui irridetur ab amico ſuo, Deum inuocabit*, & tanquã perfidię infideles amicos reos peraget. Deus autem amicitiæ violatæ Iudex ſeueriſſimus eſt; cuiuſmodi eſſe non poſſet, ſi non ipſe veriſſimus amicus homini exiſteret, atque veræ amicitiæ legum conditor, & obſeruator.

Deus iudex.
קרא
Deus, veriſſimus amicus.

4 ענה *Exaudire, pro reſpondere.*

Exaudiet eum. Propriè, & Reſpondebit illi; aderit clamanti; ſua ope, & præſentia oſtendet clamorem exaudiſſe; annuet votis, & poſtulatis; quem alij abijciunt, ſuſcipiet ipſe; & in ſuam fidem recipiet, quem amicorum infidelitas prodidit: eſt enim exauditio hæc, & reſpondendi formula, quæ non verbis ſolum, ſed multo verius re ipſa, atque auxilio præſtito fit.

5 *Simplicitas quæ.*

Deridetur enim iuſti ſimplicitas. Propriè, integritas; perfectio; ſanctitas minime fucata: quidam cauſaliter accipiunt; Quia videt Deus ſanctitatem, veramque pietatem irrideri, ideo ipſe tuetur & exaudit: nihil melius homini, quam irrideri, & iniuriam pati: nam hæc illi malà Deum beneuolum, & amicum conciliant. Chryſoſto. hoc loco ſanctitatem, ſimplicitatemve accipit pro innocentia, quæ neminem lædat, lædatur tamen ab alijs. Quid tanquã, Deo iudice ſeueriſſimo dignus, quàm cùm is irridetur, & læditur, qui neminem læſerit? Sed fortè accuſationis amicorum nanc formulam futuram exponit, vt dicat ſe delaturum apud Deum iudicem, quod ſui amici pietatem irrideant.

Chryſoſt.

6 *Olympiod.*

Duo hic obſeruanda: alterum cum Olympiodoro, nihil mirum, ſi Iobi ſimplicitas ab amicis derideatur, cùm proprium ſit eorum, qui corporis illecebris deliniti ſunt, eorum qui ſanctitati, & ſpiritui nauant operam, ſtultam eſſe conditionem arbitrari. Animalis enim homo nõ percipit ea, quę ſunt ſpiritus Dei. Prophetas, qui ſpiritu Dei agebantur, inſanire putabat ineptum vulgus; inſanos etiam appellabat: amici Iehu diſcipulum Eliſæi irrident, & inſanire exiſtimant. 4 Reg. 9. Quid venit, inquiunt, inſanus iſte ad te? Qui ait eis; * Noſtis hominem, & quid locutus ſit? At illi reſponderunt; Falſum eſt, ſed magis narra nobis: non aliter Iob, qui ſublimia loquitur, quæ humanus amicorum ſenſus non ſapit, inſanire putatur, & ludibrio habetur.

Animalis homo irridet, quæ ſũt ſpiritus Dei.
1. Cor. 2. 14.
4. Reg. 9. 11.
** Bië lo conoceys que es vn hablador, y ya podeys ver lo que dixo.*

7 *Didymo.*

Alterum cum Didymo; Cùm minora dicit Iobus, de ſe ipſo loquitur, cùm ait; Eſt mihi cor: cùm uerò maiora loquitur, vt ſanctitatem, & iuſti perfectionem, in genere de iuſtis agit; ne tam ſuæ iuſtitiæ, quàm omnium iuſtorum cauſam agere videatur: ſimilem modeſtiam imitatus Paulus. 2. Cor. 12. cùm alia de ſe dixiſſet, ſed tamen illum raptum ad paradiſum, non ſibi apertè tribuit, ſed homini, quem ipſe noſſet.

Iobi modeſtia.
2. Cor. 12. 2.

V. Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum.

1 *Varia lectio Græcorum & Hebraizantium.*
2 *Defenſus Vulgatus Lampas quid.*
3 *Cogitatio, quid propriè, & ut para, & munda futura ſit. Quid in temporum oculis luceat, & quid tenebreſcat. Explicatur Salomon, & Zacharias.*
4 *Iuſtus ſtatuto tempore lucebit. Parare, quid propriè.*

5 Tempus

5 *Tempus ſtatutum quod dicatur,*
6 *Tempus pro opportunitate. Iuſtus ſimilis accenſo carboni.*

1 *Hebraizantiũ, & Græcorũ diſſenſio.*

Mira eſt Græcorum, Hebraizantiumq. à Latino interprete diſſenſio. Græcorũ hęc lectio eſt; [In tẽpus autem ſtatutum paratus fuerat, vt caderet ab alijs:] ſententia fertur in hũc modum: Aliorum diuitũ, aut amicorum fœliciter agentium hæc eſt cogitatio, atq. iudiciũ me quondam lampadis inſtar fulſiſſe; nunc vero extinctum eſſe, & ſub alijs me inferiorem iacere; ſic exigente, *לפד* vel fatali temporis neceſſitate, vel diuino decreto. Alij, vt cum ſuperioribus cohæreat; Non aliter ludibrio eſt iuſti ſanctitas, opulentorum, fœliciterq. agentium omnium iudicio, quam cùm lampas aut carbo accenſus, aut titio, taxve, aut tæda de induſtria proicitur extra focum, paraturque ad ſtatutum tempus, vt eùm quis denuo ingrediens, imprudens in illum offendat, riſui, atque ludibrio alijs ſit, licet ſuo malo; cum potiùs iuſti pedis dolor commiſerationem, non riſum mouere deberet, Sic. n. Pagninus, Caiet. & alij legunt; [Parata, vel directa ad nutationem pedis;] aliter etiam Caietanus exponit, videlicet iuſtum eſſe, lampadam contemptam paratam, ad offenſionem, ſcãdalum, caſumque diuitis. Duas alias in- *Vatablus.* terpretationes indicat Vatablus; primam, iuſtum afflictum eſſe lucernam, paratam nutantibus pede, vt qui pe- *Luc. 23. 31.* de nutant, & qui in impietate confirmati non ſunt, diſcant, ſi in viridi ligno hæc fiũt, in arido quid fiet, ſi iuſtus perutitur afflictionibus, non torrebitur impius? alteram, quod iuſtus ſit velut lignum ardens, & paratus ad lapſum pedis: nam illum fugiunt fœlices, & pro re abiectiſſima, tum etiam pro re nociua, & infeſta habent: ſenſus hi omnes non inutiles.

2 *מעד* *יעד* Sed non dubium, quin Latinus interpres aliter, quam Hebraizantes legerit, non quidem *Mogath*, vt illi legunt, quod eſt vacillare, aut mutare, ſed *Iogath*, quod eſt ſtatuere, aut diſponere & ordinare certo tempore, unde dicitur *Nu. 9. 2. & infra.* in Scriptura Tempus ſuum. Num. 9. aut Conſtitutũ Tempus. Exod. 13 & placitum (quod nos vocamus, *plazo*) 2. *Exod. 13. 10.* Reg. 20. [Moratus eſt extra placitum, quod ei conſtituerat Rex.] Hinc conſurgit noſtræ lectionis ſententia, lõgè *1. Reg. 13. 11.* aliorum interpretatione elegantior: eſt enim iuſtus, lampas (*lapphid*) ſua accenſa, lucens; quod ardet, accenditur, *2. Reg. 20. 5.* lucet in miniſterio domus: eſt ei coruſcatio ſua, vt Exod. 20. [Cũctus populus uidebat uoces, & lampades: ſed eſt *Lampas quid* lampas contempta,] propriè, pro re utiliſſima, & inutili *לפד* habita, cui propter utilitatem, & abiectionem per ſum- *Exod. 20. 18.* mum contemptum detrahitur; hæc enim uocis originalis germana ſignificatio eſt.

נון 3 *שאן* *Apud cogitationes* (iudicium) *diuitum*; propriè pacati, & tranquilli hominis, quem nulla inſtabilis fortunæ commotio exagitat: & eſt pulchra alluſio inter lampadem, et cogitationes: nam originalis uox cogitationis, affert etiã *Cogitationes, puræ, et nitidæ.* nitorem, ſplendorem, puritatem; quòd cogitationes purę, nitidæ, lucidæ eſſe debeant, ſine ſorde, & macula: unde quod Cantic. 5 dicitur. Venter eius eburneus, ex Hebręo *עשת* ab hac radice dicitur Venter eius candidus, nitidus, ſplẽ- *Cant. 5. 14.* didus, ſicut ebur, ubi indicatur, Vẽtris, id eſt, pectoris, cordisq. munditiès, & puritas, cogitationum nitor, & ſplen- *LXX.* dor. Vel ut Sept. legunt, Venter eius pyxis eburnea; debet enim pectus eſſe plenum unguentis ſuauiſſimis, non *Quid lucim piorum cum illis luceat.* uerò fœda, & turpi hypocriſi, inſtar ſepulchri dealbati. Igitur cũ cogitatio diuitis lucem ſonet, elegãter dicitur iuſtus, *lampas contempta apud cogitationes diuitum*, Diuites enim, & mortales omnes lucem & ſplendorem conſectãtur, ſed oculis diuitum non ſplendet pietas, ſed aurum, argentum, honores, quæ conſectantur per ſuam oculorũ concupiſcentiam. Nam uaniſſimarum rerum obiecto ſplendore, nictitis aciem hebeſcere patiuntur, clariſſimumque uirtutis lumen non modò non uident, uerùm ut denſiſſimas tenebras contẽnunt; illę ſunt lucernę im- *Prou. 5 1. 4.* piorum, (ut ſapiens ait) ad cuius ſplendorẽ greſſus ſuos dirigunt, & ut Zachar. dixit, [Impietas eſt oculus eorum *Zacha. 5. 6.* in uniuerſa terra,] id eſt, in q̃ mortales intendunt defixis oculis, & immotis luminibus illam reſpiciunt, ſuſpiciũt, uenerantur, adorant: cùm autem illud angelus expoſuit *Greg. li. 14. Mor. c. 26.* Zachar. oſtenderat ſanè illi [amphoram egredientem, quam impietatem, & oculum] mortalium uocauit: quem *Amphora, pro menſura.* locum uerſat eleganter Greg. li 14 Moral. atq. amphorã intelligit menſuram, qua res, bonaque temporalia menſurantur: eò enim ſpectãt mortales, ut diuitias, & facultates comparent & cumulent, atq. [menſuram bonam, & confertam, & coagitatã] reponent ea mundo; in hoc vno oculati ſunt, & perſpicaces, in cæteris cæcutiunt; & iuſtitiam, atque pietatem, tanquam rem plane ignobilem, atque obſcuram auerſantur, & ſicut lucernam iam iã deficientem aut etiam fumigantem, quam in remotiſſimum angelum conijcimus: illorum enim iudicio, nõ eſt iuſtus lucerna accenſa, [vt luceat omnibus, qui in domo ſunt:] *Mat. 5. 15.* ſed vt ſub modio ſit: ſed tamen parata eſt ad tempus ſtatutũ. Educet enim Dominus iuſti iuſtitiam ex tenebris, 4 & caligine, & lumen ſanctitatis tanquã meridiem, tam *Iuſtus ſuo tempore ful[gebit]* claram, tamque fulgentem, vt omnem inuidiæ, & detractionis vmbram, tenebraſque diſijciat, inſtar meridianæ *Iob 1.* lucis At impiorum lucernæ, lumen, oculus, euaneſcent, *Pſ. 36. 6.* extinguentur, deficiente illis oleo; nam quamuis multa *Prou. 24. 20. & c. 13.* temporalia bona comparauerint, non diu duraturam lucem compararunt, neq. ſuas lampades benè pararũt. At *19.* iuſti lampas, eſt parata lucerna, conſtante quadam, licèt *Mat. 25. 7.* nunc latente, & mortalium oculis occulta luce prædita, quæ firmiter perpetuò lucem retinebit ſicut ſol, & ſicut *Dan. 12. 3.* ſtellæ in perpetuas æternitates: vnde vox illa paradi, pro *Parare, qd propriè.* prie eſt, ita aliquid inſtruere, diſponere, & præparare, vt firmitatem, & diuturnitatem habere poſſit; qua ratione *כון* dicitur Præparatum regnum. 1. Reg. 13 confirmatum, & *1. Reg. 13. 3.* ſtabilitum, & Pſ. 102. Dominus in cęlo parauit (firmauit) ſedem ſuam: & Prouerb. 19. Parata (conſtituta & decreta) *Pſ. 102. 19.* ſunt deriſoribus iudicia. Sexcenta ſunt huiuſmodi. Ita eſt *Prou. 19. 29.* quidem lux iuſti parata conſtans, firma, parata à Deo, vt in æternum duret, & nunquam extinguatur.

5 *Quod dicatur tempus ſtatutum.* *Ad tempus ſtatutum.* Non eadem apud omnes huius cõſtituti temporis intelligentia. Nam Septuag accipiunt de tempore miſero, quod à Deo iuſto deſtinatum eſt, ad *LXX.* tolerantiam malorum. Chaldæus idem tempus, ſed rem *Chaldæ.* totam de diuite impio interpretatur, in hanc ferè ſententiam; Torris, qui nunc contemnatur a Deo, neque omninò abſumatur igne, eſt impius, qui tandem ſtatuto tẽpo- *Matth. 13. 42. & c. 25. 1. 41. 46.* re conijcietur in rogum, ignemq̃ æternum. Neque omninò hic ſenſus noſtrę lectioni repugnaret; nam perinde *Tempus pro die mortis.* eſſet dicere. *lampas apud cogitationes diuitum*; Lampadis rationem habens cogitationes diuitum, vel, inſtar lampadis, &c. Alij, idque frequentius, accipiunt in bonum. & accipiunt de morte iuſtorum, vel de iudicij tempore; hoc enim eſt, quod per antonomaſiam tempus, vel, dies dicitur: vt 1. Corinth. 4. [Nolite ante tempus iudicare, *1. Cor. 4. 5.* quoadusque veniat Dominus;] conſonat igitur cum illo *Tempus pro die iudicij.* Sap. 3. In tempore (ſtatuto) erit reſpectus illorum (id eſt, *Sap. 3. 6. 7.* viſitatio & iudicium. Sic enim Petrus appellat diem viſitationis; & mox ſequitur) [fulgebunt iuſti, & tanquã *1. Pet. 2. 12.* ſcintillæ in arundineto diſcurrent, id eſt, ſubitò excitabunt flammam, & coruſcabunt. Quod enim contemptionis & lachrymarum in hac vita præceſſit, fuit quidẽ parari, & præparari materiam, vt ſtatuto tempore flamma ſe proderet: tunc [enim lux orietur iuſto, & rectis corde lętitia; nunc nondum apparuit, quod erimus; cùm appa- *Pſ. 96. 11. 1. Ioan. 3. 2.* ruerit autem, ſimiles ei] (id eſt, ſoli fulgẽtiſſimo, & inacceſſæ luci) erunt.

6 *Tempus, pro opportunitate.* Non incongruè tamẽ, aliquod opportunum, & priuatum tempus capiendæ alicuius vtilitatis intelligi poſſe, vt hæc ſit Iobi ſententia: Contemnor à diuitibus, & opulentis hominibus, abijcior, proteror, imo lõgius à me re- *Iuſtus ſimilis carboni accenſo.* cedunt, tanquam ab accenſo carbone, à tæda, à face, ne qua mearum ærumnarum, atque morborum ſcintilla ad illos inſiliat: ſed tamen ſapientiſſimus Deus iam conſtituit, vt ad hunc igniculum, quem modò via lucentem deſpiciunt, aliquando tandem propius accedant, vt mea luce atque calore vtantur; proderò tandem ijs, qui nũc mihi inſultant, tanquã plane inutili, & nihili homini. Quid ſi etiam hoc loco tempus, occaſionem ſignificet capiendam à Deo ad iuſti reſtitutionem? opportuniſſimo enim tempore adeſſe ſolet; vt enim ait Sa- *Eccl. 1. 29.* piens; Vſque in tempus ſuſtinebit; id eſt, vſque in opportunum tempus ſuæ reſtitutionis; & poſtea (tunc enim) redditio iucunditatis. Grauida eſt ſacra litera multis, valdeqſ appoſitis ad noſtram eruditionem intelligentijs.

VI Abun-

VI. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manus eorum.

1 *Contextus quis.*
2 *Abundare quid. Diuites ex præda, & rapina. Illuſtrat. Oſeas Facultas, quaſi facilitas quodlibet audendi.*
3 *Quid audacia in Hebræo. Ex ſecuritate, audacia, & temeritas.*
4 *Diuites erga Deum ingrati. Qui victoriæ laudem ſibi arrogat, Deum prouocat. Illuſtratur Habacuc.*
5 *Diuites, Deum prouocant, ſibi diuitiarum laudem arrogantes. Hi raptorum, & prædonum ſimiles.*

1 *D. Thom.* Diuus Thomas exiſtimat ſermonem fieri de diuitibus illis, & locupletiſſimis hominibus, qui eò dementiæ proceſſerunt, vt Deo pro nihilo habito, beatitudinem in delitijs collocarint: ſed contextus hic nõ quadrat textui, & conſequẽtiæ orationis: quare res ipſa poſtulat, vt cùm de iuſti irriſione, & ærumnis dixerit, nunc de impiorum fœlicitate diſputet.

2 *Abundare quid.* *Abundant.* Locupletia ſunt, quieta, pacifica, fœlicia, benè eſt illis; nam his modis omnibus, interpreteres vertere ſolent vocem, *Salah.* שלוה Tabernacula, domus, familia, & quæ ad illos pertinent vniuerſa. *Prædones qui.* Prædonum, vaſtatorum, qui in res alienas irruunt, qui aliena bona per vim & iniquitatem diripiunt; vt ex hoc deprædandi ſcelere, flagitioſiſſimos quoſque notet; vel, vt diuites notet, qui interdum ex præda diteſcunt; *Diuites interdum ex rapina diteſcere.* aut etiam ex diuitijs vires, & auſum aſſumunt ad prædandum, ita vt non ſolùm egeſtas ad furandum compellat, vt Sapiens dixit, ſed diuitiæ etiã, atque abundantia, prædones interdum efficiat. Hæc enim *Oſee. 12. 8.* eſt illa apud Oſeam. 12. cap. impiorum diuitum vox; Verumtamen (certè) diues effectus ſum (quacumque tandem ratione, gaudeo me diuitem effectum) Eleganter *Hieronym.* Hieronym. Non refert, vnde poſſideam, dummodò poſſi-*Iob 15. 20.* deam: de quo morbo ſcriptum eſt; Diuitias, quas deuorauit, euomet; inueni idolum mihi, id eſt, Deus ſplendidus, cui ſeruiam, mihi pro Deo aurum erit: hoc loco alij *Tygurin.* ex Hebræo legunt aliter; Tygurina, Facultates, Vatablus *Vatabl.* Regia, Robur; dices propriè, fortitudinem, virtutem, do-*Regia.* lorem, id eſt vim, violentiam, quæ alijs dolorem, & mole-*Facultas quaſi facultas dicta.* ſtiam infert, iniquitatem, quæ contra fas aliena diripit. Atque hoc ſonat Latinum facultatum nomen, facilitas, quòd facile omnia efficiant: ait igitur, Inueniſſe diuitias quibus potens reddatur vim afferre pauperibus, aliena rapere, & difficillima quæque aggredi; & conficere. Sed mirum quòd, cùm ex abundantia prædam diuites agere potentes reddantur, non ſolum impunè, ſed etiam latenter, & occultè ſe id agere poſſe confidũt: ſubditur enim; [Omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem, quam peccaui:] nemo me audebit appellare prædonem, aut raptorem, aut alienorum appetitorem: abundant itaque tabernacula prædonum, & in pace ſunt omnia, quæ poſſident.

Sed peculiariter reſpicere ad Sabæos, & Chaldæos potuit, qui illa ex Iobi facultatibus facta præda, ditiores fa-*LXX.* cti ſunt: quò ſpectare videtur lectio Septua. Paratus fue-*Chald.* rat, vt caderet ab alijs, & domus eius, vt deuaſtaretur ab iniquis. Chaldæus tamen alluſum exiſtimat ad alias finitimas gentes Iſmaelitas, Moabitas, Ammonitas, qui forſè ex præda viuebant. Exemplum etiam in Pharaone ſubijcit, qui Deum prouocauit, dedit tamen ſuæ temeritatis debitas pœnas.

3 *Audacter prouocant.* Supple prædones; niſi fortè ſuppoſitum aliud ſubaudiri debeat, in hunc ſenſum; Alij etiam proiectiſſimi ad omnem audaciam, improbi, qui audaciſ-*Pagn. Reg.* ſimè, & impudentiſſimè efferuntur aduerſus Deum: in *Caietan.* Hebræo eſt nominatiuus pluralis numeri; Audaciæ, ſe-בטחות curitates, vel confidentiæ prouocantibus Deum: numerus pluralis abundantiam ſignificat: quaſi dicat, Magna ſecuritas, ingẽs temeritas, & audacia ineſt his, qui Deum *Ex ſecuritate, & audacia, temeritas.* laceſſunt. Vox originalis eam cõfidentiam, ſecuritatemve ſignificat, quæ audaciam, & temeritatem parit; Nihil formidant, audent igitur, & impunè ſe peccaturos confidunt. Prouocare autem, *Ragaz,* mouere, commouere, רגז laceſſere, irritare ad iracundiam, & indignationem; Deus eſt hoc loco, *El,* fortis potenſque; Prouocant fortem, qui uel minimo digito, aut ſolo nutu proſternere illos poſſit: quanta temeritas? quàm ſtolida, quam infœlix ſecuritas?

4 *Imperium diuitũ ingratitudo.* *Cùm ipſe dederit.* De impijs diuitibus ſermo eſt, qui diuina beneficia conuertunt in arma, quibus diuinam beneficentiam laceſſant, & prouocent; ingratiſſimi aduerſus largitorem bonorum omnium, qui bona, atque fortunas dedit in manus eorum, id eſt, liberæ illorum poteſtati, atque dominio permiſerit. Hi ſunt, quibus grauiſſimè comminatur Deus Oſeæ. 13. Iuxta paſcua ſua adimpleti *Oſe. 13. 14.* ſunt, & ſaturati ſunt, & eleuauerunt cor ſuum, & obliti ſunt mei, & ego ero eis quaſi leæna &c. ex paſcuis enim, & acceptis fœliciter viuendi muneribus, nihil niſi ſaturitatem, & voluptatem, atque Dei largitoris contemptũ, & obliuionem retulerunt. Quid ſi etiam ad furunculos Chaldæos, & Sabæos reſpiciat, qui ex parta præda, atque *Hoſtes gloriãtes, Deũ prouocant.* victoria inſoleſcentes, dicatur Deum prouocaſſe, quod ſibi victoriam tribuant, ſuæque induſtriæ, atque viribus comparatam prædam; quod diuinam potentiam laceſſit, ſicut Scriptum eſt; Ne forte ſuperbirent hoſtes eorum, & dicerent; Manus noſtra excelſa, & nõ Dominus, fecit hæc *Hab. 1. 16.* omnia: hac ſane ratione prouocauit Deum Nabuchodo-*Chald.* noſor, qui ſuæ potentiæ, & induſtriæ militari, partam de Iſraelitis uictoriam tribuebat. Propterea, inquit Habac.) immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo (Chaldæus Armis ſuis) quia in ipſis incraſſata eſt pars eius, & cibus *Iſa. 10. 15.* eius electus: bonũ piſcatum ſuo reti, id eſt ſuæ induſtriæ, & fortitudini tribuebat. Nunquid igitur (inquit Iſaias) gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea? prouocatus verò, laceſſituſque Deus uehementius comminatur; Væ Aſſur: dixit enim; In fortitudine manus meæ feci, in ſapientia mea intellexi, &c. ſic ergo audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manus eorum.

5 *Diuites Deũ prouocant, cum ſuæ induſtriæ laudem attribuunt diuitiarum.* Poteſt quoq. hæc prouocatio ad ipſos diuites pertinere, qui ſuæ tantum induſtriæ ſuas diuitias, & facultates acceptas referant, cùm Dominus dederit. Huc illud, quod paulò antea ex Oſea afferebamus; Diues effectus ſum; à quo effectus ſit, tacet. Sed quidem alij iuxta Hebræũ, relatiuum, Ipſe, non ad Deum referunt, ſed ad impiũ, qui dicatur Deum adducere, vel portare, vel dare in manu ſua. Ita Pagnin Vatabl. Tygurina, Regia; vt ſit periphraſis hominis, idolorum factoris & cultoris, qui Deum fa-*Oſee. 12. 8.* cit uenire in manus ſuas, portat, tractat, uerſat manibus: *Pagnin.* huiuſmodi enim homines putãtes numen ſibi adeſſe, ve-*Vatabl.* rum Deum prouocãt, & irritant in uanitatibus ſuis; pro-*Tygur.* uocant in eo, qui non eſt Deus: efficit igitur illos auda-*Regia.* ces, quòd cùm ſua manu forment idola, exiſtimant ſe illa *Deu. 32. 21.* pro nutu regere, & moderari poſſe, atque adducere ad lu-*Pſ. 77. 58.* crum ſuarum cupiditatum. Sed vulgata conſtructio atq. lectio multò lenior, & congruentior eſt. Paraphraſim hoc loco ſubtexunt Septuaginta, aut potius addunt explica-*LXX.* tionis gratia, huiuſmodi ſententiam; Verumtamen nemo confidat, cum malignus ſit futurum ſe inſontem, quicũq. irritant Dominum, tanquam inquiſitio in eos non ſit futura. Interim Iob ſuæ vitæ innocentiam tuetur: cuius cũ tabernaculum bonis abũdaſſet omnibus, minimè numen diuinum prouocauit, neque ingratus extitit largitori bonorum: nam beneficium accipere, & à quo acceperis iniurijs, & contumelijs laceſſere hoc, inquit, prædonum, & latronum eſt; qui, quos ſpoliant, ſi non morte, at certè contumelijs, & probris afficiunt, & onerant: at ego lon-*Ingratitudo diuitum, rapina.* gè aliter: nam cum ſumma animi demiſſione Deum colui, accepta quoque illi referens uniuerſa, quæ habui.

VII. Nimirum, interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cœli, & indicabunt tibi.

VIII. Loquere terræ, & reſpondebit tibi: & narrabunt piſces maris.

IX. Quis ignorat, quod omnia hæc manus Domini fecerit.

1 *Quis ſit harum ſententiarum nexus. Creatura propter hominem.*

2 *Particula, nimirum, aſſeuerat. Proſopopœia. Metonymia ſcripturæ regula, cum nomini plurali adiungitur verbum ſingulare.*
3 *Creaturarum mundialium laſſitudo quædam explicata Sapientia, & Paulus.*
4 *Quid loqui ex Hebræo, quid Dei manus.*
5 *Anima quid. Quid ſpiritus, & vt Deus illum, vel neget, vel impertiatur.*
6 *Deus vniuerſis creaturis mala, aut bona diſpenſat.*

2 *Quis ſit horum ſenſus, ſententiæ ſcopus, & nexus.* PLerique exiſtimant hic redire Iobum ad confirmandum, & locupletandum, illam amicorum doctrinam de diuina prouidentia, facilem fuiſſe, & minimè exquiſitam, vt quæ ex creaturis ipſis facilè colligi poſſit; nã clamant omnia Deum prouidentem, atque moderantẽ vniuerſa: vel ideò vulgarem fuiſſe, quod nulla res creata ſit, quæ ſuum effectorem non agnoſcat; neque id eſſe homini duntaxat exploratum, ſed brutis etiam animantibus, atque elementis ipſis ſenſus expertib. ſic Græci. *Græci.* Caiet. *Caiet.* verò exiſtimat hinc probari illud Iobi propoſitum, bona, & mala ſine diſcrimine, bonis perinde, ac malis immitti à Deo, & non propter vlla creaturarum merita; id quod teſtari poſſunt creaturæ ſenſu, rationeque carentes, quæ ſuum bonum, ornatumque acceperunt ab auctore naturę nullis ſuis meritis. *Nexus colligentur.* Sed fortè cohærentius, vt id quod paulò antè dixerat, Deũ dediſſe in manus hominis vniuerſa creata, nunc confirmet vniuerſarum creaturarum teſtimonio, quæ ſentire, & agnoſcere videntur non propter ſe, ſuiue gratia, ſed propter hominem conditas eſſe.

2 אמנם *Nimirum.* Verè, ſanè, licet interrogare iumenta: vel q̃ in Hebræo eſt, quæſo, eia, age, obſecro, *interroga iumenta.* *LXX.* Sept. quadrupedia, Hebraicè, *Behemot*, beſtias, pecora cã- עם pi, vel craſſima, & efferata quęque animantia, nihil prudentię, & familiaritatis cum homine habentia; *& docebunt te*, per Proſopopœiam, perſonam intelligentiæ participem illis tribuit; vel per Metonymiam; ipſe rerũ aſpectus faciet te cognoſcere; ea ipſis ſcies, in originali; *Proſopopœia, Metonymia. Scriptura regula.* Docebit te, id eſt, vna quæque ex beſtijs docebit: cum enim nomini plurali adiungitur uerbum ſingularis numeri, diſtributio fit eorum, quę nomine continentur: ſimile id Eccleſ. 10. *Eccl. 10.* [Muſcę morientes perdunt ſuauitatem unguenti:] in Hebræo Muſcæ perdit, id eſt, quælibet perdere ſufficit: & Gen. 49. *Geneſ. 49. 22.* Filiæ diſcurrerunt ſuper murũ; in Hebræo, Filiæ diſcurrit, id eſt, omnes fœminæ Aegyptiæ muros, & feneſtras aſcenderunt uiſuræ Ioſephum. *LXX.* Septuaginta tropum illuminarunt, Si tibi reſpondeant, id eſt, interrogata, ſi reſpondendi ſenſus illis ineſſet, prędicarent ſane non ſibi, ſed homini nata eſſe, & præcepiſſe *Creatura aliis propter hominem.* illi à Creatore, ut homini obſequantur; adducta ſe eſſe ad Adamum animantia bruta ab ipſo Creatore teſtarentur, *Gene. 2. 19.* nominaque, in ſignum ſubiectionis, ab homine accepiſſe, obſtringique à Creatore perpetua ſeruiture, dum homo uitam mortalem hanc ducat.

3 Non ſolùm uerò id teſtatur primigenia creaturarum conditio, ſed quotidianus quaſi rerum mundialium omnium labor, laſſitudoque ſeruiendi; ſunt enim, (ut Sapiens ait) cunctæ res difficiles, *Eccl. 1. 8.* id eſt, laſſatæ, & fatigatæ multo ſeruiendi labore, atque moleſtia, ſuprà quam poſſit homo explicare ſermone: quod illud ipſum eſt Pauli ad Romanos. 8. *Rom. 8. 20.* Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non uolens (difficilis, moroſa, ingemiſcens, parturiens, ſed obedit tamen, & ſeruit homini) propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis; cùm enim creatura homini ſeruit, potiſſimùm præcepto ſui creatoris deſeruit; ſicut Sapientię. 16. dicitur; *Sap. 16. 24* [Creatura enim tibi factori deſeruiens exardeſcit in tormẽtum aduerſus iniuſtos. & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt, &c.] Igitur cũcta interrogata, non una tantùm, ſed multiplici ratione reſpondebunt, hominis gratia, laborem, & laſſitudinem ſeruiendi imperatam ſibi eſſe à Deo.

LXX. *Et volatilia cœli.* Cœleſtia, aerea, degentia in aere, volantia per medium cęlum *indicabunt*, propriè Septuag. ex Hebræo; Si tibi annuncient, annunciabũt, coram profitebuntur, atque palam exponent.

4 שיח *LXX.* *Loquere terræ.* Propriè; conceptam apud te dubitationem, ſi quam habes, tracta cum terra: eſt enim *Seach*, meditari, & loqui, id eſt meditationem proferre Septuaginta, Enarra terræ, cum terra inſtitue hac de re colloquiũ; *Et reſpondebit tibi*: hoc ſcilicet, operam, ſuoſque fructuum omnium prouentus, Dei prouidẽtia, atque decreto deſtinata eſſe hominum vitæ. Piſces etiam muti rem hanc apertè, & clarè pronunciabunt, vniuerſa Deum ſubieciſſe ſub pedibus hominis, & facta eſſe propter hominem, *Pſal. 8. 7.* & quòd omnia hæc manus Domini fecerit. Sed pergendum, ne immoremur in ſingulis; illo tamen indicato, quod Hilarius, & Ambroſius ſuper id Pſalm. 118. *Hilar. Ambroſ.* Manus tuæ fecerunt me: obſeruant, vtraq. Dei manu hominem factum, at verò quæ minoris erant, altera tantum manu condita, imò, & digito fabrefactos cœlos. Vide quæ de manu Dei diximus capitulo 10. vbi, quid Dei manus, ſignificet.

X. In cuius manu anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis.

5 *Anima quid.* NIhil (inquit) mirum, Deum largitum eſſe alia bona hominibus, cùm vitam ipſam vniuerſis viuentibus tribuat; continet igitur ſua manus, id eſt, ſua potentia animam, qua viuunt, creſcunt, aluntur; ſpirant etiam aliqua viuentia: habet prætereà ſpiritum: aliqui, animam ſpiritualem; *Spiritus quid.* ſed meliùs in communi, vitam, reſpirationem, reſpirandi facultatem, quam pro ſuo arbitrio Deus, vel attrahit, & cohibet, atque denegat; vel laxat, & impertitur; *Pſ. 103. 29. 30.* aufert, aut elargitur: non ſolum igitur ſpiritum, & vitam cunctis impertitur pro ſua poteſtate, *Iſa. 45. 5.* ſed etiam gubernat, & moderatur pro ſua ſapientia: ſimile eſt id Danielis. 5. *Dan. 10. 8.* Deum, qui habet flatum tuum in manu tua, & omnes vias tuas, non glorificaſti, id eſt, qui non ſolùm vitam, ſed ſingulas etiã vitæ actiones moderatur pro ſuo arbitrio. *Iob. 10. 8.* Vide quę ſupra diximus cap. 10. verſ. 8.

6 *Deus vniuerſis creaturis, mala aut bona diſpenſat.* Adde verò hinc oſtendi ex creaturarum teſtimonio, non ſolũ bona, quibus fruitur humana vita, proficiſci à Deo, ſed etiã ea omnia, quæ alijs animantibus bona, aut mala contingunt, pendere à diuina prouidentia, quod etiam interrogata iumenta docebunt; Catulos uidelicet leonum rapere, & quærere à Deo eſcam ſibi, Pſal. 103. *Pſ. 103. 14.* & Deum producere fœnum iumentis; dareq. eſcam omni carni. Pſal. 135. *Pſ. 135. 25.* Volatilia vero interrogata reſpondebunt, quamuis duo paſſeres aſſe veneant, tamen ne vnum quidem ex illis cadere in terram ſine patre cœleſti. Matth. 10. & Lucæ 12. *Matth. 10. 29. Luc. 12. 6.* & pullos coruorum inuocãtes Deum, dimẽſum ſuum accipere à Deo Iob. 39 & Pſ. 146 *Pſ. 146. 9. Iob. 39. 33.* Si verò loquamur terrę, reſpondebit etiam ipſa, ſibi à Deo parari pluuiam, & de fructu diuinorum operum, id eſt, nubium, laturi; ſaturarique que ligna campi. Mala igitur atque bona diſpenſat Deus, rebus vniuerſis creatis. Cùm igitur aliquid ex his deſideratur, vel pluuia terræ, vel paſcua pecudum, uel aliarum arborum fructus, orandus Deus eſt, bonorũ omnium largitor; ſicut faciebat Ioel. cap. 1. *Ioel. 1. 19.* [Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit ſpecioſa deſerti; & flamma ſuccendit omnia ligna regionis; ſed & Beſtiæ agri, quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te.]

XI. Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, ſaporem?

XII. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.

1 *Varia connectendi ratio.*
2 *An Iob fuerit ſuis amicis ſenior, & quę illius ætas.*
3 *Verus & germanus contextus, & interpretatio. Deus guſtu, & auditu percipi h[illegible] mani[illegible] actiones.*
4 *Aures in Hebræo quaſi bilances. Dijudicare quid.*
5 *Diuinæ aures commendatæ ab audiendi acrimonia. Cogitationes, & ea quæ ultra [illegible] voces ſunt. Illuſtrata Sapientia.*
6 *Fauces, palatum, guſtus, idem.*
7 *Cibus Deo ſunt iuſti; impios faſtidit. Illuſtr. David.*
8 *Antiqui, ſapientia, intelligentia, quid propriè.*
9 *Deus à ſapientia, & fortitudine commendatur. Princeps, & iudex, ſapiens, & fortis eſſe.*

1 *D. Thom.* DE contextu cum præcedentibus, via quidquam exploratã, certiue conſtat. Diuus Thom. exiſtimat hic agi de creatoris cognitione perſpicua ex creaturis, experi-

perimento rerum ſenſibilium, quæ per illos duos ſenſus, guſtum, videlicet,& auditum ſignificantur. Addit etiam Caietanus his verbis indicari Theologiam illam amicorum, quam Iob dixerat eſſe facilem, poſſe homini contingere, aut per diſciplinam, quæ fit ex auditu, aut per inuentionem propriam, quæ fit quaſi guſtu quodam, & experimento: & mirum eſt, quantùm Latini, D. Tho. Albertus, Caietanus, Dionyſius, vrgeant, mulgeant, & premant hæc omnia vocabula *ſapientia, ſcientia, prudentia*; ex quibus poſtquam multùm emunxerunt, eliciunt illa diſcrimina, quæ Logici tradunt in libro de poſteriori reſolutione: implent itaque huius loci commentarium ſpinoſis, & aridis obſeruationibus, ex Peripateticorum diſputationibus petitis.

Caietan. D.Thom. Alber. Dioſ. Caietanus.

Chryſoſtomus, & Olympiodorus, alijque Latini, ita interpretantur: Tam facile percipi veriſſima hanc de diuina ſapientia, atque prouidentia doctrinam, quàm facile auris verba dijudicat,& guſtus ſaporem: quæ enim eſt proportio rerum ſenſibilium ad ſenſum, eadem eſt veritatum intelligibilium ad intellectum. Quòd verò deinde ſequitur; In antiquis eſt ſapientia: iterùm Caietanus refert ad ſuam illam experimentalem ſcientiam.

Chryſoſt. Olympiod. Caietan.

2 *An Iob fuerit ſenior ſuis amicis. Olympiod. Polychron. Chaldæus.*

Alij dicunt hic latenter Iob commendare ſuam ſapientiam ex prouectiori ætate: alij ex oppoſito aſſerunt Iob fuiſſe ſuis amicis iuniorem, id quod indicant Olympiodor. & Polychron. initio. cap. 13. Licet ætate, inquit, minor vobis videar, ſapientia autē nulla re ſum inferior: & idem docet Chaldæus ad id capitis 15. Et ſenes, & antiqui ſūt in nobis multò vetuſtiores, quàm patres tui: quē locum ſic Olympiod. explicat; In nobis tribus fuerit fortaſſe aliquis, qui non ſolùm te, verum ēt tuo patre ſit ętate prouectior: atque tunc oportet per ironiam accipere; Soli ſcilicet ſapiant ſenes. & Aſtunica quidem exiſtimat, cùm Iob hæc diceret, non exceſſiſſe quadrageſimum annum. Ego verò exiſtimo, & longè prouectioris ætatis fuiſſe Iobum, quàm ſuos amicos, & quàm illi Aſtunica concedat: ſic exiſtimat Didymus ſuper id ca. 15. Et ſenes & antiqui ſunt in nobis, nam ex illa Græcorum,& Sept. ſupputatione, de qua agemus, cap. vlt. colligitur ſeptuaginta fuiſſe annorum, antequam in ærumnas incideret, aut cùm in illis fuit: nam ſcribunt vixiſſe poſt plagam annos centum Septuaginta; omnes autem annos habuiſſe ducentos,& quadraginta. Alij aliter. Quæ ideò congeſſi, vt rei magnam incertitudinem, & auctorum varietatem oſtenderem.

Aſtunica. Didymus. LXX. Iob 2.42.

3 *Contextus. Germanus.*

Ergo, quod optimum mihi videbitur adiungam. Cum Iob de diuinis attributis multò ſublimiùs, atque magnificentiùs, quàm ſui amici, loqui inſtituerit, oſtenderitque pro ſuo arbitrio omnia Deum bona, aut mala tum rebus vniuerſis conferre, nunc ſpeciatim ad diuinæ ſapientiæ commendationem deſcendit, aſſeritque Deum non minùs ea percipere, & explorata habere quæ in mundo geruntur, quam auris verba dijudicat: vt quidquid agas, quidquid cogites, tanquam veriſſimas quaſdam, & clariſſimas voces, tu ipſe uidearis diuinis auribus inſtillare: neque minus illum cognoſcere, probare, aut reprobare hominum actiones, quàm ſi guſtatu contingeret; dulceſcunt enim Dei palato, quæ honeſtè agimus; at ad amaritudinem prouocant noſtræ improbitates; & ſcit reprobare malum, & nauſeare ad illud, atque eligere bonum; nec non butyrum, & mel comedere: deinde adiuncta argumentatione à minori idem confirmat; Si in antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia, quid de antiquo dierum iudicari oportet? ſi auris uerba dijudicat, qui plantauit aurem non audiet? Quare tandem concludit, Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo: nam hæc duo ad rationem perfectæ prouidentiæ ſpectare uidentur, vt ſtatim explicabimus: ſed iam ad ſingula ueniendum.

Deus guſtu diſcernit hominum actiones. Iſa. 7. 15. Argumētū à minori. Deu. 7. 9. Pſal. 93. 9.

4 אזן *Auris idē & ſtatera. Iob 6. 2.* נחן

Auris; Ozen, & in plurali idem eſt nomen ſtateræ, & lancium: ſunt enim duæ aures velut bilances, quibus expenduntur quæ audiuimus: diximus non nihil hac de re, cap. 6. ad id, Vtinam appenderentur verba mea in ſtatera: congruit autem hoc loco cum uerbo dijudicandi, quod alibi Vulgatus uertere ſolet, probare, & tentare, id eſt, explorare, penitus cognoſcere, attentè, & diligenter expendere.

5 *Dei Auris acerrima.*

Sicut autem alijs locis commendantur diuini oculi contemplātes bonos,& malos, ita hoc loco diuinę aures, quas nihil præterit eorum, quæ agimus; uid. Sapie. 1. ubi dicitur Deus habere Aurem Zeli, id eſt, Zeloſam, videlicet acerrimam; & acutiſſimam ad audiendum, indignabundam, nihil prætermittentem per incuriam, aut negligentiam, ad viuum omnia per auditum reſecantem; vel etiam quodammodo cupidam audiendi: Hæc enim omnia Zelus indicare poteſt: ſimilem dicas aurem hominis zelotypi, qui ſuæ ſponſæ verba cupidè audit,& pōderat, & ſtat poſt parietē, proſpicitq. & audit per cācellos. Auris zeli audit omnia,& tumultus murmurationis non abſcondetur; ſermo obſcurus (id eſt occultus) in vacuum non ibit (non erit impunitus) in cogitationibus impij, interrogatio erit; ſermonum autem illius auditio ad Deū veniet, ad correptionem iniquitatū illius: eleganter Aug. lib. 6. de mendacio, cap. 16. hunc locum tractans, ad cordis ſermonem,& interna verba mentis refert, quę Deus acriter audit, atq. examinat. Neq. verò ſolùm cogitationes, ſunt, verba mentis, ſed etiam ad Deū relata, cętera opus humana habent linguam, & vocem; & ſanguinis effuſus clamat; & clamor peccatorum Sodomiticorū aſcendit in cœlum; atque Scriptū eſt, Lapis de pariete clamabit: ſed ne quis diceret, hæc quidem omnia voces ſuas, linguaſq. habere, at non oportere Deum ſcientem eſſe omnium generum linguarum, addit Sapientia; [Cordis illius ſcrutator eſt verus,& linguæ eius auditor; & hoc quod continet omnia, ſcientiā habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, nō poteſt latere, nec prætereet illū corripiēs iudiciū.

Prou. 15. 3. Sap. 1. 10. Auris Zeli. Cant. 2. 9. Auguſt. Gen. 4. 10. Gen. 18. 20 Hab. 2. 11. Sap. 1. 7. Deus ſcientiam habet vocis.

Et fauces: idem quod alibi vertitur, Palatum, aut guſtus: neque oportet curioſius hoc loco inquirere, an ſenſorium guſtus cōſtituere voluerit in faucibus, an verò ſit in palato conſtituendum, aut in cuſpide linguæ, vel in neruo per totam linguam ſparſo, de quo philoſophi diſceptant: nam ad illam locutionem ſatis fuit communis loquendi, & ſentiendi modus, quo dicimus fauces, aut guttur aliquid guſtare; præſertim cum re ipſa fauces valde delectentur tactu cibi,& potus: vnde Ariſtot. 3. Ethicorum, cap. 10. quod eſt de temperantia, refert Philoxenum voluptuarium hominem, & intemperantem, precatum fuiſſe, vt longiùs ſibi guttur, quam gruis fieret. 6

Ariſt. 3. li. Ethic. c. 10.

Sed quod attinet ad hanc diuini guſtatus allegoriam indicatam, certè non infrequens, neque inaudita eſt in ſacro ſermone: iuſtos enim comedere,& guſtare tanquā cibum ſuauiſſimum dicitur, cùm ipſe apertis verbis dixerit, Cibus meus eſt, vt faciem voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius. Hæc nimirum illius refectio, iuſtus, & iuſtificatio impij. Hæc ſunt lilia, quibus agnus paſcitur; his fructibus oblectatur, cùm paſtor ſit; vt ipſe de ſe teſtatur. Comedi fauū cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo: & iterum; Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructū pomorum ſuorū. Tātā verò voluptatem ex hoc animarum ſanctarum cibo percipit, vt pro hoc mellito conuiuio, vt Pſelli verbis vtar, quaſi gratiam aliquam referret, viciſſim ſe ipſum ſuis fidelibus comedendum præbeat; uam ſtatim adiungit; Comedite amici, & inebriamini chariſſimi: at impios faſtidit,& ad illorum memoriam nauſeat, ſicut ſcriptum eſt. Quoniam Deus ſpreuit (cum faſtidio, & nauſea abiecit) eos,& ad eos quidem, qui putarent Deum oblectari carnium,& ſacrificiorum nidore, aut eſu, & non potius animorum,& cordium, dixit ipſe Deus. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Ergo impij, velut putres carnes, fœtent Deo, ſicut ſcriptum eſt, Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis; non eſt qui faciat bonum,& iterum; Omnes declinauerunt ſimul, inutiles facti ſunt. Pro quo ex Hebræo alij legunt; Omnis receſſit, aut, defecit, videlicet, ſicut vinum deficere ſolet, cùm aceſcit, aut euaneſcit: verbum enim originale eo loco ſignificat eam prauitatem, quæ in vino, aut in vinea ineſſe ſolet: à qua radice dictum eſt Iere. 2. Quomodo conuerſa es mihi in prauum vinea aliena? Pro voce autem inutiles, dicas proprie, fœtidi, putridi, abominabiles; à radice *Alah*: quare eiuſmodi inutile videtur ſignificare, quod comedendo non eſt, propter fœtorem, & putredinem: vnde alij verterunt, Rancidi facti ſunt; ſumpta metaphora à cibis fœtidis, & rancidis, à quibus omnes abhorrere ſolent: Cùm verò illi cibi, quos ſemel comedit Deus, aut frigere, aut aceſcere incipiunt, ait ipſe nauſeabundus; Vtinam frigidus, aut calidus eſſes; ſed quia tepidus es, incipiam te euomere: ſic igitur Dei comedentis fauces indicant ſaporem. 7

Ioan. 4. 34. Cant. 6. 2. Cant. 5. 1. Pſal. 52. 6. Pſal. 13. 2. Regia. Vatabl. סור אלה

In antiquis. Alij vertunt decrepitos: vox originalis 8

ישיש

propriè ſignificat ſenem, longæuum, qui diu viuit: *Sapientia* autem hæc eſt propriè rerum diuinarum, atque humanarum ſcientia; ſcientia autem & *prudentia* non ſunt accipiendę ſtrictè, pro ſcientia rerum agendarum ex debitis circumſtantijs: eandem enim vocem ſtatim vertit interpres intelligentiam; propriè autem eſt acuta, & acris quædam cognitio, qua res quæque intimè cognoſcitur, cuiuſmodi ſit, & quantum ab alia differat, quę omnia in diuinam cognitionem perfectiſſimè conueniunt.

XIII. Apud ipſum eſt ſapientia, & fortitudo; ipſe habet conſilium & intelligentiam.

EX ſapientia, & fortitudine, atque agendi efficacitate, conficit diuinam prouidentiam eſſe omnib. partib. perfectam. Sapiens eſt enim Deus, videns procul, & vſquequaque circumſpiciens, & præterea Fortis, princeps, præualens, robuſtus: hæc enim omnia ſignificat vox originalis. Quòd autem iudicem, aut principem, qui reipublicę, aut vniuerſitati prouidet, hæc duo commendent, *ſapientia*, & *fortitudo*, apertè alijs Scripturæ locis docemur: de Sapientia, Iſaias loquitur, c. 35. [Non vocabitur vltra is, qui * inſipiens eſt, princeps; neque fraudulentus, vocabitur maior;] vt Deum imitetur, qui cùm omnia cognoſcat, nihil ſuſpiciosè, malitioſeve calumniatur; vt idem ſit cum illo, [Prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbę.] Et de robore, atque efficacitatem Eccleſiaſt. [Noli quęrere fieri iudex, niſi virtute valeas irrumpere iniquitatem: tum etiam Exod. 18. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas:] vtrumque requirit, potentiam, & veritatem: quam eſſe veram lectionem Biblia Vaticana probant; tum etiā Sept. qui potentes legunt; Onchelus, Fortes: quamquam pleríque alij vulgati codices habuerint, Viros ſapiētes: & quidem vtrumque cadere poteſt in vocem originalē, *Chail*, quæ ad robur corporis, ad virtutem animi, ad facultatem, & diuitiarum fortitudinem, ad exercitum, vel multitudinem populi pertinere poteſt: & ea omnia in viro principe, & magiſtratu requiruntur, ut corpore robuſtus ſit, ad perferendos labores; & animo etiā ualeat, ſapientia uidelicet, & peritia multarum rerū, & diuitijs quoque polleat; ne adulari cogatur, & munera, aut potētiorum perſonas accipere: pręterea ſit uir uirtutis, id eſt, exercitus, qui dignus ſit, ut exercitui, & multitudini pręficiatur, & quem exercitus integer timeat, & revereatur & potens quæcunque facienda iudicauerit, quaſi armata manu, & inſtructa, ſi opus fuerit, acie perficeret. Et quidē ſub perſona fortiſſimi alicuius militis, aut ſtrenui Imperatoris Salomon deſcripſiſſe videtur optimum magiſtratum, de quo profectò loquitur, cap. 10. Eccleſiaſticæ; [Qui fodit foueam, incidet in eam; & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui ſcindit ligna, vulnerabitur ab eis:] quæ omnes translationes explicant, qualis futurus ſit, optimus magiſtratus, & princeps: vt foueam fodiat, ad expugnandam impiorum munitionem, ut quia impietas habitat diruat, diſſipetque murum impijſſimæ Babylonis: pietatis verò, & honeſtatis terminos, & lapides transferat, dilatet, promoueat: & denique idem ipſe princeps, & magiſtratus, ſicut bonus agricola amputet arbores quas coluit, & præcidat inutiles ramos; ergo ſi militis, ſi Imperatoris munus præſtat, cauere ſibi profectò debet à ſuis ſubditis, tanquam ab hoſtibus, ne per inſidias, & dolos, atque calumnias uiciſſim illi foueam, & laqueos ſtruant ne mordeant illum ſicut colubri; ne opprimant, & defatigent, ſicut moleſtiſſimi & grauiſſimi lapides; ne deniq. vulnerent, & configant, ſicut aſſulæ lignorum, quæ ex ſecuribus, aut ſalcibus diſſilire ſolent. Ergo apud perfectum iudicem, & principem, ſint ſapientia, & fortitudo.

Iſa. 35. 5.
** Et ſapiens ne nocio, ne maliciosſe.*
Matth. 10. 15.
Eccle. 76.
Exod. 18. 21.
Vatic.
LXX.

נגר

חיל

Tum pręterea Deus *habet conſilium* id eſt, rei gerendæ rationem rectam: & cogitationem firmam, & conſtantē, qua mundum adminiſtrat: Cogitat (inquit) Deus ſeriò, & conſtanter de recta, atque commodiſſima mundi adminiſtratione; id eſt, Optima ratione res humanas gubernat. Habet præterea intelligentiam; id eſt, Acutè, intimè diſpicit cuncta, & vnum ab alio diſcernit, & ſuo quodque conſtituit loco. Hæc ſanè etiam in perfecto iudice requiruntur, ne temere, & ſine conſilio aliquid faciat; neue [dicat bonum, malum, & malum, bonum:] ſed aliquando de hoc plura.

Iſa. 5. 20

XIIII. Si deſtruxerit, nemo eſt, qui ædificet: ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat.

1 *Deſtruere, quid propriè: ædificare non ſolum de ædificijs dici. Explicatur Dauid.*
2 *Germana interpretatio.*
3 *Includere quid, aut concludere, in ſacro ſermone, & ex Hebræo. Claues ſymbolum liberæ poteſtatis, & adminiſtrationis. Illuſtratur Dauid, & Matthæus.*

HOc iam ad potentiam deſcribendam, & explicandam peculiariter pertinet. *Si deſtruxerit*, Propriè, euerterit, diſſipauerit, nemo poterit extruere, erigere, inſtaurare: eſt autem valde ampla, & valde vehemens illa ſignificatio deſtruēdi, ut etiam ſignificet anathematizare, & deuorare, & omnino e medio tollere: ergo affert rei exitium, & interitum, aut etiam dicas excommunicationem. Ioſu. 10. [Ne ſitis præuaricationis rei;] prop. ne anathematizandi. Eugubi. & Titelmanus intelligunt de alicuius vrbis, & prouincię deuaſtatione; & forte ad Sodomiticam ruinam, aliarumque ciuitatū deſtructionem reſpicere his verbis potuit, quorum ſupplicium, ruinaque ſempiterna ignis inferni ſimilitudinē repræſentat; vt Iudas Apoſtolus dixit, [Factæ ſunt exemplum, æterni ignis pœnam ſuſtinentes:] quod indicauit Sapiens, c. 10. dicens, Fumigabunda conſtat deſerta terra: quas igitur Deus ciuitates ſubuertit, nemo ędificabit. Alij minus fortaſſe commodè, ad Babylonicam turrim, quam nulla humana uis, aut induſtria, potuit ad faſtigium perducere, deſtruente, id eſt, prohibente ędificium, Deo. Diuus Tho. Caiet. & ipſi fere Gręci de homine interpretantur, quem erectum & quaſi ędificatū, pręclareque inſtructum bonis omnibus, facultatibus, liberis, familia, virtute, & corporis integritate, & robore, Deus deſtruit, deijcit, proſternit, illis omnibus rebus, & veluti fulcris ablatis, quę erectio animo illum ſuſtentare poſſent; huiuſmodi igitur hominem coniectum in intimam conditionem, nemo erigere, aut ędificare poterit. Et quidem utrumque uerbum ędificandi, & deſtruendi, tam de ędificijs, & urbibus, quam de hominibus dici ſolet. Exod. 23. Deſtrues illos; nam honor, fauor, amici, facultates, liberi, familia, ſunt uelut humanę uitę fundamenta, & conſtructio: ſic enim dicebant quondā ad Dauid Pſ. 10. [Quoniam quę perfeciſti, deſtruxerunt;] tua, ò Dauid, officia in amicos, & in Regem Saulem, tua illa pręſidia, & firmamenta, quę ieceras in Saulis aula, & quibus nitebaris, iam ſunt adulatorum, & tuorum inimicorum induſtria, labefactata, deſtructa, conuulſa. Pręterea ædificare domum, ad familiam erigendam, ornandam, multiplicandam pertinet.

נחרס

Eugubin.
Titelm.
Sap. 10. 7.
Geneſ. 11. à 4 ad 9.
D. Thom.
Caiet.
Græci.
Aedificare & deſtruere, non ſolum de ædificijs dici.
Exod. 23. 24.
Pſ. 10. 3.
Exod. 1. 21.

Sed certe melius quadrat, ut in cōmuni dicatur, quidquid uelit Deus, quacunque ratione deſtruere, nemo uel defendere, uel deſtruenti Deo reſiſtere poterit; ſicut Malachiæ 1. dictum eſt. [Si dixerit Idumęa, Deſtructi ſumus, ſed reuertentes reędificabimus quę deſtructa ſunt; illi ędificabunt, & ego deſtruam: & uocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus eſt Dominus uſque in æternum: ſic deſtruendi] uerbum longè patet, & ruinam illorum omnium, quę magna cura, & induſtria parata, ſtabilita, & confirmata uidebantur, affert.

2 *Germana expoſitio.*
Malach. 1. 4

Si concluſerit hominem, uerbum, *ſagar*, ad omnę impedimentum, ad carcerem, ad uincula anguſtias, in quas aliquis conijcitur, referri ſolet. Pſal. 34. [Conclude aduerſus eos, qui perſequuntur me,] id eſt, præclude illis uiam, & aditum, ne poſſint me fugientem conſequi, 1. Reg. 2. [Concluſit Deus inimicum tuum in manu tua:] id eſt, ad extremas anguſtias redactum, tuæ poteſtati permiſit Deus Saulem, unde ſe explicare nulla ratione poſſit: ab hac ipſa radice dictum 2. Regum. 22. Contrahentur in anguſtijs; id eſt, conſtringentur in ſuis clauſuris, & carcere arctiſſimo, tum errorum, tum pœnarum: loquitur enim de impijs, & perfidis Iudæis: & ſic eundem locum Pſalmus 17. ubi Septuaginta lege-

3 סגר
Includere, quid.
Pſ. 34. 3.
1. Reg. 26. 8.
2. Reg. 22. 46.
Pſ. 17. 6.

legerunt; Claudicauerunt à ſemitis ſuis; D. Hiero. dixit; Contrahentur in anguſtijs ſuis: ad mortis quoque, & gladij anguſtias pertinet; vt Pſal. 77. Iumenta eorum in morte concluſit, & iterum. Concluſit in gladio populum ſuum. Ergo (inquit) Si Deus properanti, & currenti homini ad finem optatum, præcludat aditum, ſi viæ impedimenta obijciat, ſi implicet connexis vinculis, ſi detineat in extremis malis, ſi redigat ad extremas anguſtias, ſi conijciat in tenebricoſiſſimum carcerem, ſi coclusum hominem ſeris, clauibuſq. obſtrinxerit, Nemo erit qui aperiat, diſſoluat dolorum funes, & ærumnarum vincula, nemo infringet carceris muros, aut diſijciet veſtes, & ſeras. Fortè hæc concludendi & aperiendi ratio ſupremæ poteſtatis, & liberæ rerum omniũ adminiſtrationis ſymbolom eſt, vt illud Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcumque ligaueris &c. quod aliqui idẽ eſſe intelligunt ac ſi dixiſſet, quodcumque clauſeris, vel aperueris, & Iſaiæ Dabo clauem Dauid ſuper humerũ eius, & aperiet, & nemo erit qui claudat. Longè verò digreditur Caietanus, dum hanc hominis incluſionem refert ad neſcio quam imperſuaſibilitatem humanæ mentis, dum permittit Deus, vt homo ratione interdum aliqua apparente omnino decipiatur, & perſuadeatur: nos dicimus, *cerrarſe de campanna*, motibus obiectis ſuæ mentis perſuaſioni viam obſtruere. Sed certè illud, quod Caietanũ mouere, & adducere potuit ad hunc ſenſum, lectio videlicet originalis, Claudet ſuper hominem non eſt, illius mẽtem ratione, aut argumẽto aliquo religare, ſed quod dicimus, ſub claue aſſeruare, & occludere, & Septuaginta clarius, Si clauſerit contra hominem.

Pſ. 77. 55. 80. — *Matth. 16. 19.* — *Iſa. 22. 12.* — *Caiet.* — *LXX.*

XV. Si continuerit aquas; omnia ſiccabuntur: & ſi emiſerit eas, ſubuertent terram.

1 *Continere quid propriè. Areſactio fontium, & fluminum, ad ſterilitatis, aut diuinæ potentiæ commendationem. Pluuia, & alia creatura natura ſua procliues ad benefaciendum hominibus.*

2 *Emittere, nuntiorum eſſe. Creaturæ ſæuitates in impios; explicata Sapientia.*

3 *Subuertere quid. Illuſtratio Salomon.*

1 Quid propriè continere. — צער — *Caietan.* — *Pagnin.* — *Tygur.* — *Areſactio fontium, & fluminum, commendat diuinam potentiam.* — *3. Reg. 17. 7.* — *Ioel 1. 20.* — *Nah. 1. 4.* — *Zach. 10. 5.* — *Germaniter expoſitio.* — *LXX.*

SI *continuerit*, Aquarum videlicet impetum conantium ſeſe effundere, lateq. per terram vagari, ſi prohibuerit, ſi ceſſare fecerit: nam hæc omnia ſignificat verbum *Ghoſer*. Omnia ſiccabuntur: quoniam in Hebræo tãtum eſt, ſiccabuntur. Caietan. retulit ad areſactionem ipſarum aquarum; id quod indicat etiam Pagnini lectio, atque Tygurina; Prohibebit aquas, & areſcent: quòd, videlicet, poſſit Deus vberrimos fontes, fluuioſque perennes areſacere, quod ſiit in maximè ſterilitatis ſignificationem, aut in diuinæ poteſtatis commendationem proponi ſolet, 3. Regum 17. Siccatus eſt torrens, Ioel. 1. Quoniam exiccati ſunt fontes aquarum. Nahum 1. Increpans mare, & exiccans illud. Zacha. 10. Confundentur (ſiccabuntur, ſordeſcent ſqualore, & ariditate) omnia profunda (limpidiſſimæ, & perennes ſcaturigines) fluminis. Sed multo commodiùs Latinus interpres hanc areſactionem ad terram retulit, & ad alia, quæ in terra cœleſti humore ſuſtinentur, & uirent: atque eodem modo Septuaginta legunt; Siccabit terram, & licet poſterior huius ſententiæ pars de fontibus, fluminibus, mari accipi poſſit; nam videtur ſemper mare impetum facere, velleque per terram excurrere; niſi cohibeatur à Deo; tamen commodiùs accipi poterit de pluuia, & cataclyſmo, cui etiã uerbum continendi elegãter conuenit: nãm videtur ex auctoris naturæ ſtatuta lege, & præcepto, cœleſtis imber ſuis temporibus cogi, & generari, atque ſua ſponte pro temporum ratione terram perfundere: fecit enim Deus cœleſtia lumina, & ſydera, vt eſſent in tempora, id eſt, vt uirtute ſua efficerent viciſſitudines, & mutationes temporum, hybernos imbres, æſtiuos calores, vernam tẽperiem &c. igitur ſua ſponte, ſuoque pondere, atque propenſione decidet in terram imber, & aqua, id eſt, uberes pluuiæ, niſi Deus contineat, & prohibeat, vt quæ per ſe arida eſt, ad ſummam ſiccitatem reducatur, & ad impiorum ſupplicium inuertat rerum naturalem ordinem, & ipſarum creaturarum debitum nexum diſſoluat.

Pluuia, vt videatur natura ſua procliuis ad fœcundandam terram. — *Gene. 1. 14.*

Et ſi emiſerit. Propriè iuxta verbum, *Salach*, ſi miſerit aquas, tanquam nuncium, deferentes, aut iuſſionem, & præceptum demergendæ, & obruendæ terræ, ſibi demandatum perfecturas: vel ſi priùs clauſas, & cohibitas, & diuina potentia compreſſas, uolenteſque irruptionem facere in terram, reique omnes mortalium Deus libere dimittat, & quaſi effrænes, laxatis ſuæ prouidentiæ habenis, permiſerit agere, & vagari pro libito: nam creatura, quæ propenſior eſt, ferturque quaſi naturali lege, & voluptate, ad res humanas iuuandas, & promouendas; eadem ipſa incredibili impetu aduerſus impios concitatur, & niſi à Deo prohibeatur, ſæuiet incredibiliter; ſicut Sapientiæ 16. dictom eſt. [Creatura tibi factori deſeruiens, exardeſcit in tormentum aduerſus iniuſtos: & paulò antè, Impij nouis aquis, & grandinibus, & pluuijs perſequutionem paſſi, & per ignem conſummati.]

2 שלח — *Emitti, nuntiorum eſt.* — *Creatura ſæuitates in impios.* — *Sap. 16. 24.* — *verſ. 16.*

Subuertent. Propriè inuoluent, obtuent, perdent terram; tum etiam vertent & mutabunt terræ faciem, priori deleta, & abraſa: nam ab eadem radice dictũ eſt Deuter. 23. Vertit maledictionem eius in benedictionem, & Prouerb. 12. Verte impios, & non erunt: tunc uidelicet euertuntur, cùm mutatur, & inuertitur eorum fortuna, & uitæ conditio, ut præterita fœlicitas, neque ſit, neque appareat. Indigent igitur omnia diuina prouidentia, diuinæque ſapientiæ moderatione, quæ uelut iniecto frœno præcipitem rerum omnium impetum certa lege, atq. ratione moderetur.

3 הפך — *Prou. 12. 7.*

XVI. Apud ipſum eſt fortitudo, & ſapientia: ipſe nouit & decipientem, & eum, qui decipitur.

1 *Diuina prouidentia circa hominum errores, & fraudes. Deo vindicta.*

2 *Diuina ſapientia ex permiſſione humanæ deceptionis.*

3 *Quid conſi ...; quid conſilium ex Hebræo.*

4 *Varia expoſitio. Diuinæ prouidentiæ currus, & triumphus. Quis dicatur ſtultus ſiue.*

5 *Quid ...; Quis iud... propriè. Iniquorum iudicium ſigna.*

COncluſit ex naturæ operibus confirmationem diuinæ prouidentiæ, cum ſapientia, & fortitudine coniunctæ; nunc aggreditur idem oſtendere ex humanorum morum gubernatione: tam eſt enim ſapiens, vt nulla illum fraus, aut dolus latere poſſit, cuius rationem ille non habeat: alij ex Hebræo legunt; Et errans, & errare faciens; cuius ſenſus is eſſe poſſet; Qui proximum lædit, Deum offendit, ergo qui læſus eſt, Deo uindictam relinquat: utrique enim cum Deo res agenda eſt: qua ratione Dauid etiam dicebat, ſoli ſe Deo peccaſſe, cum Vriam occidere iuſſit. Secundò alij cum Philip. Diuus Thomas, Lyranus, & nonnulli ex recentioribus, inter quos etiam Vatablus; Permittit ſuo iudicio, vt quidam ab alijs decipiantur: in quam rem nouit ille probe, quis à quo facilè, quave ratione decipi poſſit: cum quo poteſt facere Pagnini ex fonte lectio, Eius eſt errans, & errare faciens: nam verbum originale, *Sagah*, non tam pertinet ad fraudem, & deceptionem, qua quis ab alio inuitè fraudatur re aliqua, quàm ad errorem, ignorantiam, incogitantiam mentis; quaſi dicat; Tum decepti hominis ignorantia, tum deceptorum, & impoſtorum malitia, & calliditas, diuinæ prouidentiæ deſeruiunt, quaſi illius adminiſtræ. Quod oſtendi poteſt ex deceptione Achab. Regum 22. & Ezechielis 14. Ego dominus decepi prophetam illum. Qui ſenſus ſicut cum ſequentibus facile cohæret, ita cum antecedentibus difficile nectitur; non enim videtur pertinere ad amplificationem, explicationemque diuinæ prouidentiæ, quam ſuperius propoſuerat, quód deceptiones, & ignorantias, erroreſque Deus permittat: ſed, proculdubio, ex harum rerum permiſſione valde commendatur diuina ſapientia: nam, vt veriſſima Theologia docet, atque Auguſtinus ſæpè ſcribit, Deus non immittit per ſe ignorantiam, aut errorem, ſed tantùm ſpeciales illuminationes ſæpè denegat, quibus ablatis facilis fit in errorem lapſus, & veritatis ignoratio: quare ſi huius prouidentiæ ordini ſubiacent deceptiones, & errores,

1 *Diuina prouidentia circa hominũ errores.* — *Regia.* — *Tygurin.* — *Pſal. 50. 6.* — *Philipp.* — *D. Thom.* — *Lyranus.* — *Vatabl.* — *Pagnin.* — שגה — *Deceptorũ calumnias vindicabit, Deus.* — *Ezech. 14. 9.* — 2 *Diuinæ Sapientiæ commendatio.* — *Auguſt.*

quos per ſubtractionem luminis Deus permittit, & ad certum finem ordinat, profectò eſt Deus pater, fonſque luminis, & Sapientię, & prima veritatis origo, atq. apud ipſum eſt ſapiētia; nam qui ſuperior eſt omni malitia, & calliditate humana, atque prouidentiam habet deceptionum, atque errorum, non poteſt eſſe niſi infinitè ſapiens: ſicut nec penes aliū poteſtas vitæ, & mortis eſſe poteſt, niſi penes illum, qui perfectus vitæ redemptor eſt, vitaq. ipſa: De diuina autem fortitudine ſuperius diximus.

XVI. XVII. Adducit conſiliarios in ſtultum finem: & iudices in ſtuporem.

3 *Conſiliarij, qui propriè.* יעץ *Eſ.30.13.*

C*Onſiliarios*. Qui ineunt conſilium, & ſibi ipſis, vel alij dant rationem agendi; qui nouas rationes negotia gerendi, oportunitates, propriaque commoda capiandi adinueniunt, & excogitant: hęc enim omnia complectitur verbum, *Iagats*, vnde dicitur Pſalm.30. Ibunt in adinuentionibus ſuis; Ruet præcipites impulſi à ſuis ipſis vaniſſimis conſilijs.

4 שלל *Pagnin. Regia.* *R Moyſ.*

In ſtultum finem. Hebraicè, Spoliatos, vel, ſine præda, à radice *Salal*, quod eſt ſpoliare; atque eſt eadem vox, quæ infra redditur ingloriòs, id eſt, ſine honore, ſine expectata præda, atque euentu ſpoliatos. Sed hic tamen eo non ſolū ad honorem, ſed etiam ad ſcientiam, veræque prouidentiæ inopiam referendum videtur: ſic Rab. Moyſes legit, & explicat, Adducit ſapientes in prædam ſcientiæ, id eſt, illorum ſcientiam quaſi prædam, & ſpolia diripit, atque ſcientia tandem ſpoliatos dimittit: in eum igitur finem deueniunt, vt ſtulti ſint, & habeantur.

Symmach. LXX.

Symmachus, Adducit eos, qui prouidentia deliberant, in conſilij inopiā, priuat conſilio. Septuag. illam ſpoliationem ad captiuitatem quandam, & quaſi implicationem conſilij referūt, legentes, Adducit conſiliores captiuos.

Tygurina. Ioel 5.13.

Tygur. Abducit vt prædam; quaſi dicat; illos comprehendit in ſapientia ſua, & conſtringit multis difficultatum, atque ignorātiæ tenebris, vinculiſque impeditos: videtur etiam captiuos

Diuinę prouidē in curru, & triūphus.

ducere, palam triumphans, & illos ante ſuæ prouidentiæ currum, quem trahunt ſapientia, & fortitudo, cōſilium, & intelligentia, captiuos ducit, atque traducit, vniuerſoque mundo ſpectandos, ridendoſque proponit. Alij in communi; Sapientes quoque, atque prudentes huius ſæculi optato fine deijcit: quale illi contingere poteſt, qui cùm certam ſibi victoriæ ſpem pollicitus fuiſſet, vincitur tamē, atque capitur, captiuſque trahitur ante triūphum: ſic Deus diuitem adducit in ſtultum extremæ inopiæ finem; ſuperbum, & arrogantem in extremam deiectionem &c. hic enim finis in illos conuenit, qui neque ſapiunt, neque intelligūt, & nouiſſima non prouident: atq. hac ratione poterit alluſio fieri ad id, quod ſuperiùs de decipiente dixerat.

Stultus ſinis quis. Iob 5.13.

Hæc igitur omnia noſter interpres ſapienter complexus eſt, cùm quaſi per paraphraſin dixit, In ſtultum finem. Eſt autem finis ſtultus, inopinatus, qui neque præuiſus, neq. prouiſus ſit, quì non reſpondet votis; immò omninò eſt votis, ſpeique contrarius, & denique ubi humana ſtultitia, poſt multum cogitandi, & deliberandi laborem publicè ridenda proponitur. Vide quę ſupra diximus ad id capitis quinti, Apprehendit ſapiētes in aſtutia eorum.

5 שפט הלל *LXX.*

Et iudices. Qui ſecundum præſcriptas leges iudicant, legum peritos, rerum publicarū adminiſtratores, ex proprietate vocis. In ſtuporem. Septuaginta, in pauorē, propriè, in conturbationem mentis, ſtultitiam, errorem; uel,

Pauor quid propriè.

in contemptum, quem afferunt ſtultitia, & error; errātes, ſtuleſcenteſque expoſit ludibrio, quaſi dicat; Interdum conſultiſſimus iuris ſententiam pronunciat, qualem neque ſtupidus, planeque ſtultus pronunciaret.

Chryſoſt. Græci.

Chryſoſt. & alij Græci in Catena legerunt ea proprietate Græcæ vocis, Iudices terræ remouit, ablegauit, ſuo loco mouit, quaſi diceret; Viſitat iudices, & deponit de ſede, quos improbos ſtultoſque inuenit. Deus enim ſupremus iudex

Luc 1.5. Pſal.81.1.

ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat; & uerbis grauiſſimis arguit; Vſquequò iudicatis iniquitatem &c. hanc autem pœnam grauiſſimam explicarūt vulgatus, & Septuag. legentes, iudices in pauorem miſit: timendum enim hoc illis eſt à ſupremo iudice.

XVIII. Baltheum Regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum.

1 *Baltheus quid propriè. Regium, & militare ornamentum; cuiuſmodi eſſet.*
2 *Cingere, & accinctus, vocabula militaria. Baltheus etiam ſacerdotalis. Illuſtratus Dauid.*
3 *Fune præcingi ad calamitatem, & captiuitatem.*

B*altheus* à radice, *Iaſar*, quod eſt conſtringere, aut ligare vinculo, aut quacumque alia ratione, ut inſtitutione aliqua, & arctiori diſciplina, quod nos dicimus, *ponere in pœna*: quare alij legunt uinculum. Tygurina autem: Qui ſoluit diſciplinam Regum: quod in hāc ſententiam ab alijs accipitur: Liberat Deus, ſoluitque uinculis eos, quos Reges, ac tyranni captiuos detinent, viciſſimque commutata ſorte ipſos Reges, ac tyrannos in uincula conijcit, funibuſque conſtringit. Sic ferè Hebraizantes, Vatablus, Caietanus, Eugubinus; accipiūt enim uinculum actiue, non quo Reges uinciātur, ſed quo illi alios captiuos uinciant, atque detineant; quod duriuſculū uidetur. Quare ut melius cum ſecunda parte cohæreret, accepit noſter interpres pro Baltheo, regalique ornatu, cingulo honorifico regio inſigni, aut militari, & quidem forte fuit aureus aliquis, aut bullatus Baltheus, inſigne Regum, principumque uirorum. Poſterioribus autē ſæculis ornatus fuit equeſtris ordinis, clariſſimi alicuius magiſtratus, publicæ, atque honorifici muneris, ut patet lege C. de Metatis & Epidemicis, lib. 12. quare ſpoliati cingulo dicebantur, qui magiſtratu, & dignitate priuabantur. Erat autem Baltheus, cingulum ex corio bullis diſtinctum, ex quo pendebat enſis; & vt colligitur ex Quint. li. 11. oblique ducebatur ab humero dextro ad ſiniſtrum; apud noſtrates quondam erat, dicebaturq. *Tabali incheuado*. Hinc forté *Cinctuti*, *Cethegi* dicti ab Horatio, non tam propter arctè conſtringentem Zonam, quàm propter frequentem Balthei vſum; cùm initio naſcentis vrbis, ab armis nunquàm eſſet uſū. Quare Latinus Cingi, accipit pro eo, quod eſt militari ornamento ſe ornare, ut Plaut. aliquando dixit.

1 יסר *Baſthe, quid propriè.* *Pagnin.* *Tygurin.* *Vatabl.* *Caietan.* *Eugubin.* *Baltheus; Regium, & militare ornamentum.* *L. C. de Metatis.* *Epide l. 12.* *L. 3. C. de dom. & prot. eod. li.* *Baltheus cuiuſmodi eſſet.* *Quint. l. 11.* *Cingere, militare verbum.*

Cingitur: certò expediti ſit.

Erat præterea Baltheus inſigne militare, quod ſæpè dicitur. C. de teſtamento militari: atque frequens quoque mentio eſt apud Liuium, alioſque prophanos ſcriptores, Cinctus Gabinus quo præcingebatur Conſul iturus ad bellum. Certe Baltheus (ab alia tamen radice, ſed quæ etiam cingere ſignificat) ornatus eſt ſacerdotum, Leu. 8. Accingens eum Baltheo: atque militum, & ducū, 3 Reg. 2. Poſuit cruore prælij in Baltheo ſuo, qui erat circa lumbos eius, & in calceamēto ſuo, quod erat in pedibus eius, id eſt, militari apparatu ſe inſtruxit aduerſus amicum, & 3. Reg. 20. Non glorietur accinctus, æquè ut diſcinctus, i. dum adhuc in bello es, noli canere triumphum ante uictoriam; nondum depoſuiſti arma, neq. militarem ornatum, nondum pace potiris, & forte ad hunc Regum, atq. iudicum balthei ornatum, alluſum eſt, Pſal. 2. Et nūc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: apprehēdite diſciplinam. Eſt enim illa ſtrictior inſtitutio, qua præcinguntur, & conſtringuntur renes, & laxiores animi affectus uelut uinculum, & cingulum, ea proprietate uocis, quaſi dicat: hoc uobis ornamētum erit, multò quam Regius, & iudiciarius baltheus, pulchrius, atque magnificentius. Ergo inquit Iob; inſignia regia aufert à regibus Deus; anreis ſpoliat ornamentis, illiſque ſeueriſſimus iudex uerbis præcipit: Pone cydarim; tolle coronam, nudoſque, vti Nabuchodonoſori contigit, agit in deſerta, & inculta loca, vt rore cœli infundantur: Imperatoribus etiam ducibuſque fortiſſimis poteſtatem militarē aufert, & exauthoratos dimittit exercitus fortiſſimos, copiaſq. maximas diſſipat.

Heroi. in nrb. Poet. *Plaut. in Amphit.* *C. de teſta. milit.* *Liuius.* *Cinctus Gabinus.* חגר *Leuit. 8. 7.* *3. Reg. 2.5* *3. Reg. 20. 11.* *Pſal. 2. 10.* *Ezech. 21. 26.* *Dan. 4. 52.*

Et præcingit fune. Habitus eſt abiectiſſimi, ærumnoſiſſimiq. hominis, vt opponatur baltheo, qui Reges ornat, indicatur etiam conditio hominis captiui, Iſaiæ 3. Erit pro zona funiculus, & ęquè miſerum eſt, renes, aut caput funiculo præcingi, vt ex 3. Regum 20. conſtat; victi enim, & ſupplices ſerui Ben-adad accinxerūt ſaccis lūbos ſuos & poſuerunt funiculos in capitibus ſuis. Hæc autē diuino iudicio facta abiectio, Regū, & Imperatorum potentiſſimorum ad miſeriam captiuitatem, aut ad aliam calamitoſam

3 *Fune præcingi, ad captiuitatem, & ſeruam.* *Iſa 3. 24.* *3. Reg 20. 32.*

Dan. 2. 21. *Eccl. 10. 17.* *Sap. 6. 4.* *Dan. 4. 10. 11.* ... miſeram conditionem, mille conſtat exemplis, atq. veriſſimis hiſtorijs, & ſacris, & prophanis; vide Dan. 2. Ipſe transfert regna, atque conſtituit, & Eccleſ. 10. Sedes Regum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Eſt enim omnis poteſtas omniſque magiſtratus à Domino Deo, & quamuis Rex in florentiſſimo regno, ſit inſtar florentis, virentiſque arboris, aliquando tamen [Vigil, & Sanctus de cœlo deſcendit, & fortiter clamat; Succidite arborem, & præcidite ramos eius, excutite folia eius, & diſpergite fructus eius, fugiant beſtię, quę ſubter eam ſunt, & volucres de ramis illius.]

XIX. Ducit Sacerdotes ingloriós, & optimates ſupplantat.

1 *Sacerdotis nomen, an ſemper referatur ad ſacrum miniſterium. Explicatur Moyſes, & Samuel.*
2 *Sacerdotis nomen propriè hoc loco ſumptum. Sacerdotes olim ſimul, & Reges.*
3 *Sacerdotum captiuitas in extrema calamitate. Sacerdotes veſtes, ſpecioſæ, & glorioſæ.*
4 *Optimates qui propriè. Quid Ethan apud Dauid, illuſtratur Moyſes.*
5 *Quid ſupplantare. Deus luctator.*

1 *Sacerdotis nomen, quos complectatur.* Sacerdotis nomen, pro quocumque principe, excellentique viro accipi hoc loco plurimorum expoſitio eſt; vt non ſolùm diuina victio deſæuire dicatur in Reges, ſed etiam in quoſcumque viros excellentes, & fortunarum gloria inſignes, & fateor quidem Sacerdotis nomen non ſemper eſſe in ſcriptura ſacri, & eccleſiaſtici officij, ſed *כהן* aliquando honoris, & dignitatis; licèt enim verbũ, *Cahē*, propriè ſignificet miniſtrare in ſacris, aut eſſe deputatũ ad ſacra peragenda, inde tamen transfertur ad eum, qui alicuius regis, aut principis amiciſſimus eſt, vt à ſecretis illius, aut à conſilijs, idque ſeruata tecta proportionis, & ſimilitudinis ratione: nam ſicut ſacerdotes ſunt Deo familiares, & illi notiſſimi, & amiciſſimi, quique cum Deo de rebus grauiſſimis, & arcanis agunt, ita ſane cum Rex, Deus quidã ſit, & diuinæ maieſtatis, atq. poteſtatis ſpecies quædam, atque repræſentatio, qui regi familiariſſimus, & amiciſſimus eſt, Sacerdos quidam eſſe videtur. Huius rei nonnulla exempla aliquando protulimus; ſed *4. Reg. 10. 11.* nunc accipe alia duo, 4. Reg. 10. Percuſſit Iehu omnes qui reliqui erãt de domo Achab, & vniuerſos optimates eius & notos, & ſacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ. *Exo. 19. 6.* Exod. 19. Eritis mihi in regnũ ſacerdotale, gens ſancta, id eſt, ex omnibus regnis vos eritis mihi regnum notiſſimum, familiariſſimum, amiciſſimum, quibus arcana, & ſecretiora conſilia reuelabo. Igitur & potuit hoc loco translatitiè accipi nomen ſacerdotis, vt ſit idẽ quod mox exponitur, optimates.

Sacerdotis nomen propriè ſumptũ. Sed exiſtimo potiùs hoc loco accipi ſacerdotem, propriè, pro eo qui ſacra peragit, & Deo miniſtrat, quod nomen ſemper fuit honorificentiſſimum: nam enumerãtur hoc loco diuerſi gradus, & conditiones honoris, quos Deus pro ſua poteſtate contemptui tradere ſolet, & congruè poſt reges, ſacerdotum meminit; *Reges, ſimul & ſacerdotes quondã.* nam quõdam apud pleraſque nationes, vel reges ipſi ſacerdotes erant, vel regibus proximi: apud Romanos nonniſi ex optimatibus, & patritijs eligebantur, vt ſcribit Dionyſius Halicarnaſ. lib. 2. *Diony. li. 2.* & apud alias Græciæ ciuitates, dignitas ſacerdotum par habebatur Regibus, authore Plutarcho; *Plut. t. 13. problem.* quamuis poſtea is honos hominibus plebeijs communicatus ſit, de quo multa Liuius Dec. 1. *Tit. Liu. dec. 1.*

3 *LXX.* *Sacerdotum captiuitas, in extrema calamitate.* *Ducit.* Alio transfert & aſportat, proprijs ſedibus eiectos, in miſeram captiuitatem abducit. Sic intellexerunt Septuag. legentes. Emittit ſacerdotes captiuos. Sacerdotum autẽ captiuitas extremæ calamitatis ſymbolũ proponitur, cùm vniuerſa reipublicæ, religioniſq. ratio euertitur, & neque prophanis, neque ſacris parcitur. Iere 14. *Iere. 14. 8.* [Si egreſſus fuero ad agros, ecce occiſi gladio: ſi introiero in ciuitatem, ecce attenuati fame. Propheta namq. & ſacerdos abierunt in terram, quam ignorabant. & Thren. 2. *Thren. 2. 6.* Demolitus eſt tabernaculum ſuum, obliuioni tradidit Dñs in Siõn feſtiuitatem, & Sabbatum, & in opprobriũ, & indignationem furoris ſui Sacerdotem, & regem.] Vide Iſa. 22. *Iſa. 22. 15.* vbi ſpoliationem, & detractionem veſtium ſacerdotalium, tum etiam captiuitatem comminatur Deus Sobnæ præpoſito templi: quare rectè ſequitur *Ingloriós* *שלל* *Sacerdotales veſtes, ſpecioſæ.* prop. ſpoliatos, non honore ſolùm, ſed honorificis etiam, & precioſis veſtibus, quibus ſacerdotes, pro ſui muneris dignitate, ſemper fulſerunt: atque adeo eadem originalis vox, quæ ſignificat ſacerdotem eſſe, ſignificat etiã de- *כהן* coratum, & ornatum eſſe ſacris veſtibus, vt illud Iſa. 61. *Iſa. 61. 10.* Quaſi ſponſum decoratum corona, propriè dicas, quaſi ſponſum ſacerdotatũ corona, inſtar ſacerdotis, ſacro ornatu conſpicuum. Nam ſcriptum eſt Exod. 28. *Exo. 28. 2.* Facies veſtem ſanctam Aaron fratri ſuo in gloriam, & decorẽ. Sacerdos igitur veſtibus ſacerdotalibus ſpoliatus, inglorius erit, ſqualidus, ſordidus. Non parcit igitur ſeueriſſimus, & potentiſſimus Deus ſacerdotibus, ſed cùm res exigit, illos ſuo loco & miniſterio mouet, & patrio ſolo, atque templo eijcit, detractis glorioſis ornamentis.

4 *Optimates, qui propriè.* *Et optimates ſupplantat.* Quidam intelligunt conſiliarios, quibus Deus conſilia infatuat. Sed exiſtimo non tam ad ſapientiam, quam ad fortitudinem illud nomen pertinere: *איתנ* nam, *Ethan*, ſolet vertit à vulgato, robuſtus, fortis, à *אתה* radice *Athah*, quæ vox affert fortitudinem, quandam, quę non permittit ſe tractari, & duritiem, quæ pertinaciter reſiſtit, & minime cedit, vel id, quod nunquam cedit, ſed perenniter, & pertinaciter durat; quam vocem, quòd ſignificantior eſſet, in ſua origine retinuere Septuag. *LXX.* Pſal. 73. *Iſa. 73. 15.* Tu ſiccaſti fluuios Ethan, Hieronymus, flumina fortia, aut fortitudinis; *Hieronym.* nam tunc temporis exundantem, & indignantem Iordanem compeſcuit, & exiccauit Deus vt *Ioſue 3. 15.* dicitur Ioſue 3. Iordanis ripas aluei ſui temporis meſſis impleuerat, vel, flumina Ethan, id eſt, pertinaciter, atque perenniter fluentia, quę velociſſimè decurrebant, compeſcuit in medio curſu: ſimiliter ab eadem radice dicitur, *Deut. 21. 4.* Deute. 21. Ducent eam ad vallem aſperam, atq. ſaxoſam. Hebraicè, pro ſaxoſa, eſt fortis, quia propter ſoli duritiẽ, & lapidum copiam, fortiter cultoribus reſiſtit, & ſe tractari, proſcindique aratro non ſinit. Similiter igitur hic intellige optimates, potentes viribus, facultatibus, honoribus, qui ſibi perennè duraturos ſe pollicentur, pertinaciter diuinis monitis reſiſtentes, intractabiles, inſolentes, qui neminem congreſſu, aut colloquio dignãtur; hos Deus ſupplãtat, flectit, inflectit, mutat, deijcit, deturbat; nam hæc omnia non ſunt aliena à verbo originali, *Solaph*. 5 *Supplãtare.* *סלפ* *LXX.* Septuaginta dixerunt; *Dynaſtas terræ euertit*. Congruunt autem omnia cum illa, quam diximus, duritia, acerbitate, ſeueritate, quam Deus adhibitis ſupplicijs emollit. Nollet autem interpres videtur ad ignominiam retuliſſe, cùm dixit, ſupplantat, ignominioſe, inopinatò deturbat. *Caietan.* Id verò, quod Caietanus dixit, facit vt illi, qui pollent animi virtute, deficiant aliquando, & langueſcãt flexi aliqua temporis occaſione, & difficultate; hoc, inquã, non valdè placet. *Philipp.* Neque videtur omnino ſolidum, quod ait Philipp verbo ſupplantandi indicari, Deum iniuſtos, & iniquos amouere, & digniores alios in illorum locum ſubrogare, ut in Eſau, & Iacob perſpicitur. *Gen. 27. 36.* Iacob enim in primogeniti locum, & benedictionem ſe inſinuãs, ſupplantator fuit. Sed illud tamen verius, verbum ſupplantandi ſignificare, Deum ſuperbis reſiſtere, quaſi colluctatorem: *Deus, luctator.* mira igitur ſuperborum temeritas; qui cum ſupplantatore Deo colluctari audeant.

XX. Commutans labia veracium, & doctrinam ſenum auferens.

1 *Quid commutare, quid commutare labia. Veraces qui: explicatur Moyſes.*
2 *Doctrina quid. Accentus dicitur ab Hebræis guſtus ſententiæ: explicatur Samuel.*
3 *Effundo, & effuſio ad copiam pertinet. Cur dicatur Spiritus Sanctus, effuſus: explicatur Dauid, & Ezechiel.*
4 *Principes in Hebræo, liberales.*
5 *Varia lectio. Illuſtratur vulgatus.*

1 *Commutare labia, quid.* Philippus; Commutat promiſſiones ſuas factas per veraces prophetas, illaſque conuertit in comminationes certiſſimas, ſic exigentibus peccatis mortalium, id eſt, efficit, ut qui læta polliceri, & nunciare ſolent, nihil iam niſi triſte, & acerbum prædicent. *Commutare quo eloquentia reddatur.* Alij intelligunt Deum pro ſua ſapientia atque potentia, auferre interdum eloquentiam ab eloquentibus, atque illos reddere mutos, & elingues: & certè verbũ commutandi, *סור* cur, vertitur

titur à vulgato verbo auferendi: commutat igitur, labia, aufert loquendi, & eloquendi facultatem. Sed quare veracium nomine intelligi debeant eloquentes nô video: præſertim cum veraces ex vi originalis, propriè ſint fideles, vti etiam Septuag. reddiderût. Symmach. Non errantes: author Catenæ, Qui digni ſunt, quibus fides babeatur, côſtantes in dictis, atque promiſſis. Eſt enim eiuſdem radicis cum voce, Amen, quæ eſt conſtantia, fidelitas, ſtabilitas dictorum. Quare veraces erût, qui ſolent de futuris verè, atq. prudenter iudicare, vel quorû muneris eſt populum vera docere, vel ſana côſilia præbere; qui ideo veraces & conſtantes in dictis, atq. promiſſis babentur, horum labium, id eſt, dicta, commutat Deus, quaſi in alium locum transfert: propriè, diſcedere facit, vel aufert, id eſt à recto, & vero aberrare & diſcedere permittit, vt nihil verum dicant, nunquam euentura colliment, nihil quod ex re futurum ſit populo ſuggerant. Nam cùm conſilium, ſi rectum ſit, à Deo eſſe oporteat, ſuo iure auferre Deus poteſt, cum illi placeat; ne qui in aliquo veraces extiterunt, ſemper à ſe veritatem ſtare intelligant. Tu metiam illud, commutans, id eſt, labi, & diſcedere permittens (*Haze, que ſe les vaya la lengua ſin querer*) ſicut Deuter. 16. dicitur. Munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum: quo loco Septuag. etiam vertunt, Auferunt verba iuſtorum, id eſt, videntur ipſa verba in ore iudicis, vi munerum commutari, vt cum pronunciare vult ſententiam, pro eo iudicet, à quo munus accepit. Huc ſpectaſſe videtur, quod ait Catenæ author: [Qui in deliberâdo ab errore abeſſe videntur, in contrariam partem conſilia inflectit, id quod in Balaam fecit, cùm dixit Balac: quid eſt hoc, quid agis? vt malediceres inimicis meis vocaui te, & tu econtrariò, benedicis eis? Cui ille reſpondit: Nû aliud poſſum loqui, niſi quod iuſſerit Dominus?]

LXX. Symmach. Nicol. אמן

Deu. 16. 19. LXX.

Nicol.

Nu. 23. 11. 12.

a *Et doctrinam ſenum*. Hebraizantes de hac voce non ſibi conſtant. Nam Septuag. vertunt, Intelligentiam. R. Moyſes, Probationem, vel argumentû. Pagn. Côſilium. Tygur. Iudicium. Regia, Diſcretionem. Hebræus apud Caietanum, Saporem; & quidem à radice, *Thagam*, quod eſt guſtare, cognoſcere, experiri, iudicare, deriuatur guſtus, ſapor, intelligentia, côſilium, probatio, iudicium, doctrina, quæ omnia eodem ferè recidunt: quæ ſignificata, & alia quædam huius vocis, complexus eſt in ſuis concordantijs R. Mardochai, ait enim; nomen, *Thagam*, id eſt, guſtus, ſapor, ſignificat etiam conſilium, & oſtenſionem, id eſt, probationem ad oculum cordis, & diſpoſitionem rei, rationem, argumentum, edictum, decretum; & in Grammatica, accentum cuiuslibet dictionis, eò quod dat ei bonum guſtum, & ſenſum ad intelligendam ſententiam; quâ tem de accentu iiſdem verbis Elias Leuita Thisbites, docet in ſuo Lexico, atq. eandem rê latiùs explicat in libello Iob, *Thagam*, id eſt, bonus ſapor. Iuxta omnes has ſignificationes Deus dicitur auferre doctrinam ſenû; reddit etiâ eos, qui maximè ſapere deberent, inſipientes, inſipidos; torum decretà, ſententias, conſilia, inania & inutilia; illorû argumenta & probationes, futiles, ludicras; illorum prædictiones, fallaces; falſa tandem, dicta & teſtimonia. Sed quia eadem vox aliquando accipitur pro docere, quod conſurgit in aliqua re, aut perſona, ſeruatis circûſtantijs temporis, loci, perſonæ in agendo, vel loquendo, quod R. Mardochai dixit, diſpoſitionem rei, poteſt etiam hic ſenſus ſubeſſe; Auſert ſenibus debitam agendi, & loquendi rationem, ne decorum ſenectute dignum ſeruent. Nam 1. Regum 13. ab hac radice dicitur: Dauid immutauit os ſuum coram Achis, & in titulo Pſal. 33. Immutauit vultum ſuum, id eſt, nullam ſuę perſonæ, neque decori rationem duxit; nam collabebatur inter manus eorum, & impingebat in oſtia portę, defluebantque ſaliuæ eius in barbam; ita hoc loco nô ſolû in doctrinam ſenum, ſed etiam habitum, oris grauitatem, & decorum poſſumus intelligere; auferens; accipiens, tollens: quod autem Septuag. dixerunt, cognouit, forte etiam voluerunt, quòd Deus ſenes dicatur agnoſcere, ut illorum rationem babeat, neq. diſſimulet illorum errata, impunève relinquat, ac ſi non cognoſceret. Nemo itaque effugit illius manum, parcitur ſenibus; at Deus neque ſenibus parcit. Qua ratione autem hoc faciat Deus, explicare nititur Philippus ex illo, Iſaiæ 3. Auferet Dominus à Ieruſalem validum, & fortem, honorabilem vultu, & prophetam, & ariolum, & ſenem. Sed certè hoc aliud eſt; nam Iſaias prædicit populum deſtitutum iri optimis iudicibus, & conſiliarijs, quorum ope & opera ſuſtinetur reſpublica. At Iob ipſis ſenibus infatuationem, & ignominiam comminatur.

LXX. R. Moyſ. Pagnin. Tygur. Regia. Caiet. טעם

R. Mardoc.

R. Mardoc.

1. Reg. 21. 13.

Pſ. 33. 1.

1. Reg. 21. 13.

Philipp. Iſa. 3. 3.

XXI. Effundit deſpectionem ſuper principes: & eos, qui oppreſſi fuerunt releuans.

3 Effundi, & effuſio ad copiam pertinet.

Solet effuſio, magnam profuſi liquoris copiam denotare, & cùm dicitur Deus in nos effudiſſe Spiritum Sanctum, uberem cœleſtis gratiæ copiam, & bonorû affluentiam ſignificare Paulum, obſeruat Chryſ. ad illum locum, baptizabimini Spiritu Sancto: ita etiam deſpectionis effuſio, ingentem deſpectionem ſignificat, ſicut Pſal. 41. Effudi in me animam meam, quoniam trâſibo in locum tabernaculi admirabilis, id eſt, profuſo gaudio lætor, liqueſco totus, & diffluo gaudio, & Pſ. 21. Sicut aqua effuſus ſum, id eſt, præ ingenti timore, pene totus liqueſco, & reſoluor in ſudorem & aquam. Illud etiam ad incredibilem indignationem pertinet; Viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper vos.

Ad Tit. 3. 6. Act. 1. 5. Pſal. 41. 5. Ezech. 20. 33.

4 Princeps, ut vt nominus, liberalis.

Super Principes. Propriè, liberales, munificos; quòd liberalitas, & munificentia virorum principum, atque nobiliſſimorum propria ſit. Ita Dauid, qui grauiter ſcelerat Vriam, facti poſtea pœnitens, ait: Spiritu principali, (propriè, munifico, liberali, ut omnibus benè uelim, benefaciam, proſim gratis, necnon gratuitus omnibus) confirma me. Principes ergo, propter liberalitatem pręſertim, ſolent ab omnibus obſeruari & coli: ſed illos ad incredibilem contemptionem, & ignominiam adducit Deus.

Pſ. 50. 14. נדיב

5 Pagnin. Vatabl. Regia.

Et eos, qui oppreſſi ſunt, releuat. Cùm in Hebr. è conuerſo ſit, fortitudinem fortium debilitas; voluit interpres, ut primæ parti ex oppoſito poſterior reſponderet, ad eos retulit, qui tyrannorum potentia oppreſſi, illa iam à Deo debilitata & fracta, liberantur, releuantur, & eriguntur ad ſublimes honores. Imitatus quidem noſter eſt Septuaginta legentes; Humiles autem ſanauit. Sed quod ad illam lectionem Hebræam attinet, certè vox originalis, nô ſolùm fortitudinem, aut robur ſignificat, ſed cingulû, aut Zonam; quo etiam modo uertitur à vulgato, Iſa. 23. Non eſt cingulum ultra tibi, id eſt, uires, aut robur, quod in accinctis renibus ſignificatur. Ideò fortè hoc loco Hebręorum lectio, cingulum fortium diſſoluit, hunc habet ſenſum. Milites toriſſimos exauctoratos, & baltheo militari ſpoliatos infringit, & debilitat, vt ij, quos oppreſſerât, ex captiuitate, & tyrannide reſpirare ualeant.

LXX.

מזית

XXII. Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

1 *Scripturæ regula, tum alterna conſtructio cuipiam verbo tribuitur.*
2 *Variæ huius ſententiæ intelligentiæ. Eligitur quarta, & optima.*
3 *Multiplicatio rerum, diuinæ ſapientię, & potentiæ argumentum. Illuſtratus locus Machab.*
4 *Subuertere, & ſiccare in Hebræo quid.*
5 *Reſtitutio quid. Deus dux itineris ignoti.*

1 Scripturæ regula.

Iam ad vim illam diuinæ mentis, qua cuncta penitùs deſpicit, explicandam accedere uidetur. Reuelare autem profunda de tenebris, eſt illuſtrare ea, quæ latebant in tenebris, educendo, & ea trahendo de latebris in lucê; nam cum conſtructio unius uerbi tribuitur alteri in ſacro ſermone, utriuſque uerbi, ſignificatio coniungenda præcipitur, ſicut id Iſaiæ: Taceant ad me inſulę, id eſt, tacentes conuertantur ad me audiendum. Nam conſtructio cum præpoſitione, ad, non conuenit per ſe uerbo tacendi, niſi ratione alterius uerbi ſubintellecti, uidelicèt, conuertendi, aut alterius ſimilis. Sic etiam hoc loco, conſtructio cum præpoſitione, ex, vel de, non conuenit uerbo reuelandi, niſi ratione alterius uerbi ſubintellecti, uidelicèt, educere, extrahere, aut alicuius ſimilis.

Iſa. 41. 4.

2 Varia interpretatio.

Senſus verò huius ſententiæ multiplex eſſe poteſt; & primò quidem ſimpliciſſimus, quòd Deus lumen afferat per reuelationem antecacta ratione, rebus omnino à nobis ignoratis, atq. tenebris pluſquam Cimmerijs, inuolutis.

Secundò,

Secũdò, vt pertineat ad diuinã ſapientiã fraudes dete-
2.Cor.4.5. gere, & illuminare abſcondita tenebrarũ, & manifeſtare
cõſilia cordium, atq. machinationes, & inſidias alicui in-
tentas in lucẽ proferre. Nã aliquod moris diſcrimẽ vide-
tur ſignificari per vmbrã mortis, vt aliquando diximus.
Sic ſanè cùm Syriæ Rex inſidias poneret contra Regem
Iſrael, reuelabat Deus per Eliſeũ Prophetã, & produce-
4.Reg.6.9. bat in lucẽ vmbrã mortis Nam mittebat vir Dei ad Regẽ
51. Iſrael dicens: Caue ne trãſeas in illũ locũ, quia ibi Syri in
inſidijs ſunt; quod cũ nõ ſemel, neq bis accidiſſet. Cõtur-
batum *eſt cor Regis Syriæ pro hac re: & conuocatis ſeruis ſuis, ait:
Quare nõ indicatis mihi, quis proditor mei ſit apud Regem Iſrael?*
Luc. 1.29. Tertiò. Eos, qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent,
atq. in manifeſtis diſcriminib. verſantur ſuæ lucis preſẽ-
tia, & fauore colluſtrat atq. in deſperatiſſimis rebus adeſt
Græci. propitius, ſubita & inopinata luce: hoc indicarunt Græci,
Quartò, ſua ipſius Deus arcana cõſilia, quib⁹ decreuit
hominẽ conijcere in maxima pericula, & extremã aleam,
quamuis interdum diſſimulet, & ſuo pectore ſupprimat,
aliquando tandem re ipſa profert, & declarat.
Interpretatio ſimpliciſſima. Sed quintus reliquis ſimplicior & lenior, is eſt; Omnia
eſſe nuda & aperta diuinis oculis, neq. quidquã eſſe poſſe
tam profundũ, tamq. abditũ, quod cõculcare & inuolue-
Heb.4.13. re tenebræ poſſint. Nox enim Deo illuminatio eſt, id eſt,
Pſ.138.12 perinde apud illũ nox, atq. dies lucet; non minùs in tene-
bris, quàm in media luce videt; producit igitur in lucem
vmbram mortis, nam quæ ſub terra ſunt, & in inferis de-
liteſcunt, perſcrutatur in lucernis; ipſa etiã ſepulchra, &
ſubterraneas mortuorũ ſtationes ſuis luminibus perlu-
Pro. 15.11. ſtrat. Nam, vt ait Sapiens; Infernus, & perditio coram eo,
Iob. 26.6. & nullum eſt opprimentum perditioni. Licèt enim cada-
Vide c. 3. uera, & mors operiri & inuolui ſoleant ſindone illa libi-
ver. 5. n. 2. tinaria. Deo tamen nihil eſt opertũ, cui omnia nuda ſunt
& c. 10. v. & aperta. Diximus verò aliquando latiùs de vmbra
22. nu. 56. mortis: tum etiam & de diuini obtutus perſpicacitate.

XXIII. Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & ſubuerſas integrum reſtituit.

NOn ſolùm Deus ſuæ potẽtiæ atq. ſapiẽtię documẽ-
3 ta præbet in his, quæ vnius; vel alterius regia ſunt,
Multiplicatio rerũ ex vno principio. Dei opus. ſed in vniuerſa aliqua multitudine & numeroſiſſimo po-
pulo; eſt enim diuinæ ſapientiæ; & potẽtiæ opus, hominũ
multiplicatio, & propagatio: rurſus illorũ interitus, ge-
nerali aliqua clade, atq. iterũ numeroſior inſtauratio. Ee
quidem non obſcura videtur alluſio huius loci, ad multi-
plicationem generis humani ex primo parente, & deinde
ad ſubuerſionẽ per diluuium, poſtea ad inſtaurationẽ, &
propagationem ex Noè & eius filijs. Has diuinæ potẽtiæ,
atq. ſapiẽtiæ rationes multiplicãdi res creatas, miraculo-
Aug. tract. 24. in Ioa. ſas vocat Auguſtinus, nõ in humanis ſolùm, ſed etiam in
his, quæ ſenſu carent, vt in grano tritici, quod cum ſatis
Ioa. 12.24. paruum ſit, multum fructum affert. Viluerunt certè vſu,
& conſuetudine, aut potiùs deſuetudine, & inſolentia cõ-
ſiderandi, res omni conſideratione digniſſimæ: eſſe autẽ
opus exquiſitæ inuentionis hanc multiplicationem, ele-
2. Mach. ganter dixit auctor libri Machab. 2. c 7. ſeu potiùs illa,
7.23. quæ fœmineæ cogitationi maſculinum animum inſerẽs,
dixit ad filios: [Mundi creator, qui formauit hominis na-
tiuitatem, quiq. omnium inuenit originem, & ſpiritũ vo-
bis iterum cum miſericordia reddet, & vitam.] Et quid,
in hac re, diuina hæc ſunt; Vnum, eſſe principium multi-
tudinem reduci ad vnum; plura in vnum colligi, & vniri,
rurſusq. vnum diſpergi in multa: res maiori explicatione
indigens, & aliquando à nobis fuſiùs explicanda.
4 *Et ſubuerſas* In Hebr. ex verbo legitur: Multiplicat gẽ-
Pagnin. tes, & perdit eas, & extendit, ſiue expãdit, gentibus; Du-
Regia. biũ igitur eſt, an illa expanſionẽ explicueris noſter inter-
Tygurin. pres, verbo reſtituendi, an ſubuertendi. Nam vtrique rei
Vatab. anſam præbet originalis vox, *ſathat* quæ ſignificat expan-
שטח dere, vel extendere, ſicut cùm aliquid expanditur, vt exic-
Siccare, quod in Hebræo. cetur, vt patet Num. 11. Siccauerunt eas per gyrũ caſtro-
rũ, Hebraicè, extenderunt eas; coturnices, videlicet ad
exiccandũ, & Ezech. 26 Siccatio ſagenarũ erit in medio
Nu. 11.32 maris. Hebræ. extenſio, vel expanſio Nam retia ſolent ex-
Ezec. 26.5 tendi, vt ſiccẽtur. Nos dicimus *Tender*: atq. eadẽ etiã voce
vtimur, cùm interitũ, & mortẽ ſignificamus, *Dexole tẽdi-
do*, proſtratũ, videlicet occiſum, euerſum. Sic Sept. hoc lo-
LXX. co legunt: Sternens gentes, quaſi dicant: Proſternens ſub-
uertens, humi proſtratas cõculcat, proterit. Et hanc ſanè

ſignificationem videtur elegiſſe vulgatus, vt ſententiam
hanc conficeret ex partibus inter ſe oppoſitis, & eandem
etiã Hebræi Complutenſes probarunt, qui legerunt, ex-
pandens, vel diſpergens. Illa enim extenſionem intelli-
gunt, quæ eſt exulum diſperſio, & expulſio ex patria. At
Hebraizantes illã aliã expãdẽdi, vel extẽdendi in bonum *Hebraizantes.*
elegiſſe videntur, expandit gentibus, id eſt, multiplicatis
gẽtibus locũ latũ, & ſpatioſa habitationẽ permittit: illud
enim etiã ſũmæ potentiæ opus fuit, cõgregare aquas in lo-
cũ vnum, vt appareret arida, & cõmoda habitatio multi-
plicadis hominib. reliquisq animantibus relinqueretur. *Gen. 1.9.*
In integrum reſtituit. Propriè redire facit, conſolatur, re-
diuiuos iterum reſtituit in vitã: tum etiam in locum ſuũ 5
reducit, & in priſtinis ſedibus reponit, & qui exilij auctos
fuerat, iterum eſt dux itineris, & reductor ab exilio: nam
nachah, quod hic vertitur reſtituere, eſt propriè ducere, נחה
aut ducem itineris eſſe, vnde dicitur Exod. 13. dux itine-
ris & Pſ. 22. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ, & Pſ. 76.
Deduxiſti ſicut oues populum tuum. Ergo reducit Deus
ad fœlicitatem per longe meliùs, breuiuſque compen-
dium, quàm ſperare exul, & miſer potuiſſet.

XXIIII. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos, vt fruſtrà incedant per inuium.

1 *Cor pro voluntate, & affectu, in ſacro ſermone. Regum confirmata voluntas in ſemel ſuſcepto conſilio. Explicatus ſemel, & iterum Salomon.*
2 *Cor, pro animi virtute & robore. Mutare pro timere, ex Hebræo.*
3 *Cor pro conſilio.*
4 *Decepit, pro via errore. Illuſtratus Iſaias & Oſeas.*
5 *Inuium, quid ex Hebræo.*
6 *Quomodo iuſtus incedat per inuium, non eo modo quo impius: explicant Dauid, Iſaias, Paulus.*

HOc aliqui referunt ad cæca conſilia, in quæ princi- x
pes ſe dant præcipites, ſine vllo fœlici exitu: cuius *D. Thom.*
rei, ob id tantùm dicatur eſſe Deus cauſa, quòd illis non *Cor, pro voluntate.*
præferat peculiare lumen ad intuenda & præuidenda ſa-
niora conſilia. D. Tho. autem exiſtimat, cordis nomẽ hoc
loco pertinere potiùs ad voluntatem, quam ad intellectũ
ita vt propter denegatum etiã peculiare auxiliũ, quo in
officio, & recto poſſent reges continere ſe, dicatur Deus,
illorũ corda affectus, voluntatẽ, præceps agere in prauos,
& infœlices exitus. Qua ratione Prou. 21. dictũ à Sapiẽn- *Pro. 21. 1.*
te eſt; [Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu
Domini; quocunq. voluerit, inclinabit illud. Sept. Sicut *LXX.*
impetus aquæ, ita cor Regis in manu Dei.] Sunt. n. illæ *Regum, & principum obfirmata voluntas.*
diuiſiones, quę ex flumine fiunt, aqua diuiſa, & deriuata,
vel propter impetum, vel alia ratione, in plures riuulos.
Igitur ſicut impetu diffluere ſolet in varias partes flumẽ
ita Reges ſæpe in varios affectus diuiſi, feruntur præcipi-
tes. Deus aũt regũ corda, & affectus, quaſi in manu con-
tinet, & vel cohibet & detinet, vel laxat, & pmittit præ-
ceps ferri. Sic igitur *immutat cor principũ*. Et quidẽ cũ hæc
immutatio voluntatis, aut conſilij ab alio homine ęqua-
lis conditionis fieri poſſit, cũ Rex parem non habeat, à *Torcer la voluntad del principe, es ſacar vn rio de madre.*
Deo tantũ immutari põt. Et verò premenda eſt illa par-
ticula, quocũq. voluerit * inclinabit illud; quaſi dicat; ſi-
ue in bonũ, ſiue in malũ: quod non minùs difficile videntur,
quàm ſi ingens flumen extrahere quis extra alueũ conaretur,
& in plures riuos, aut diuiſiones aquarũ deriuare. Tãtũ
vero abeſt, vt Regis obfirmata voluntas humana vi aut
rõne immutari poſſit, vt potius ſicut vmbra, quæ corpus
ſequitur, ita ſapientiſſimus quiſq. ſuam voluntatẽ inuer-
tat, & cõmutet, vt Regiam ſequatur, quod benè in ſe ipſo
expertus Salomon docuit Eccleſiaſt. 8. [Sapientia homi- *Eccle. 8. 1.*
nis lucet in vultu eius, & potentiſſimus faciem illius cõ-
mutabit.] Quare Sapiẽtiæ illa vox eſt, vt in licitis, & ho-
neſtis, neq. latum vnguẽ quis diſcedat à uoluntate prin-
cipis; Ego os Regis obſeruo, & præcepta iuramenti Dei,
(eſt enim Rex velut quidam Deus) ne feſtines recedere *ver. 2. 3. 4.*
à facies eius, neque permaneas in opere malo; quia om-
ne, quod voluerit, faciet, & ſermo illius poteſtate plenua
eſt nec dicere ei quiſquam poteſt; Cur ita facis? id eſt, ne
illi acquieſcas, neque aſſiſtas in concilio, vbi de aliqua
re iniuſta facienda initur conſiliũ. Nam ſi ille ſemel quid-
piam

piam decreuit, nemo poterit illi repugnare. Alij etiam de immutatione conſilij hæc accipiunt, quod ferè eodé pertinet; nam ſi ſemel ſuſcepto conſilio princeps aliquid ſtatuat, non poterit aliter, quam diuina potétia reuocari; Principum enim uirorum illa uox eſt: Quod ſcripſi ſcripſi, id eſt, ſatis deliberato conſilio, quo mutato opus non ſit, res omnes aggredi ſe profitentur. Eleganter in hanc rem Seneca.

Iſa. 19.23

Senec. in Hipp. Act. 1.

Nec me fugit, quàm durus, & verè inſolens.
Ad recta flecti Regius nolit tumor.

Igitur diuinæ potentiæ, atque ſapientiæ eſt, * immutare cor, & conſilia principum.

** Hace Dios, quo mudá porecer, aunque mas determinados eſten.*

2 Sed forte etiam locum in hac ſententia habere poteſt commentarius Polychronij, qui hanc immutationé refert ad conceptum quendam pauorem, & animi conſternationem, quam Deus inijcit Regibus & Imperatoribus fortiſſimis, cùm hoſtem aliquem fugiunt, & coguntur ſe abdere in latebras, & quærere ignotas uias, atq. captare obuia quæque diuerticula: & quadrat uerbum originale ſur, quod eſt auferre, remouere, mutare, quacunq. ratione id fiat, quaſi dicat, Deus aufert cor, autum, animi uir & robur, ſicut & dicitur Amos 2. [Robuſtus corde inter fortes, nudus fugiet in die illa.] Fortiſſimus (inquà) immutabitur corde, quod alijs locis dici ſolet tabeſcere, languere, diſſolui, liquefieri cor, Ioſue 7. [Pertimuit cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactú eſt;] quod forte reſpicit ſudorem algidum, quo timentes perfunduntur: & forté hæc immutatio eſt illa, quam metus efficere ſolet; nos dicimus, *demudarſe*, quæ eſt propria nominis ſignificatio, 3. Reg. 21. [Venit Achab in domum ſuam indignatus.] Vatab. dixit; abalienatus, uel mutatus, aut commotus corde. Regia. Recedens, quaſi extra ſeipſum poſitus. Et quidem R. Mardochai inter alia ſignificata illius radicis hæc aſſignat, deeſſe, deficere, declinare, diuertere, recedere Pagnious; triſtis: quo etiam modo vulgatus, illam ipſam vocé eodem capite uertit, cùm illi dicit Iezabel: Vnde anima tua contriſtata eſt?

Mutari, ad timoré referimus.
סור
Cor, pro animi robore.
Amos. 2.15
Ioſ. 7.5.
3. Reg. 21.4
Pagnin.
Vatabl.
Ver. 5.

3 Illud tandem ſimpliciſſimú uidetur, ut ſit eadé ſententia, quæ ſupra c. 5. [Conſilium prauorú diſſipat, &c. Reprobat cóſilia principú. Sept. permutans, quaſi cómutans cú alijs rumoribus conſilijs, id eſt, deſtruit cóſilia eorú, & ſua ipſius Deus perficit. Aquila, Remouens; Theodotio, Transferens; Symmachus: Euertens: Quod vero Aug. dixit: Reconcilians corda Regum populi terræ: ipſe explicat, Reconcilians ſibi. Illud nimirum diuinę quoq. potentiæ eſt, ſubijcere ſibi corda Regum, & efficere vt ſponté munera offerant, & conſurgant principes, atque adorent ſupremum numen. Vtromque verò impletum videas, cùm Herodis Regis cor, & conſilia immutauit Deus, & cùm trium regum corda ſibi reconciliauit.

Iob 5.13.
Pſal. 32.10
LXX.
Aquila.
Theodot.
Symmach.
Auguſtin.
Matth. 2.
Iſa. 49.7.

4 *Et decipiet*, ſ. errare eos facit; ſequenti parte exponitur, vt fruſtra incedant per inuium: hęc enim deceptio ad vię & itineris errorem pertinet, vt illud Pſ. 118. Erraui, ſicut ouis, quæ perijt: & Iſa. 30. dicitur Deus venturus contra Aſſyrios, ad auferendum frænum erroris, quod erat in maxillis populorum, id eſt, ad auferendam Aſſyriorum potentiam, quæ velut iniecto fręno, gentes alias captiuas huc illuc incedere pro ſuo libito cogebat, & errare atque in extremis oris exulare faciebat. Atque ita verbum decipiendi, hoc loco eſt, *Thaghah*, quod etiam eſt errare, aut aberrare Inde prætereà dicitur, Gen. 37. Inuenit eum vir errantem in agro: & Iſaiæ 3. hæc ipſa vox, decipiendi, ad viæ errorem pertinet; Qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant, id eſt, prauis itineribus te deducunt, vel potiùs errare faciunt, & Oſe. 4. Spiritus fornicationis decepit eos. Simile omnino cum illo Iſa. 28 præ vino neſcieruot, id eſt, errauerunt.

Deceptio, ad inuium iter refertur.
Pſ. 118.176
Iſa. 30.28.
תעת
Gen. 37.15
Iſa. 3.12.
Prou. 4.19.
Ioa. 12.35

Vt fruſtra incedant per inuium. Rectè explicuit interpres, quod in originali eſt. Errare eos fecit in nihilo, uel in inanj; videlicet non ſolùm *in inuio*, vbi nullus ſit difficultatum exitus, ſed etiam in obſcuro, vbi nihil videre inuenireue poſſint, quod illos ad optatum finem perducere, aut promouere valeat; hoc enim inuium eſt, illa via impiorum tenebroſa, in qua neſciunt vbi corruant, Prouerb. 24. & Ioan. 12. [Qui ambulat in tenebris, neſcit quo vadat, id eſt, quem exitum habiturus ſit.

6 Sed nonne etiam (inquit) iuſtus ſui itineris exitú ignorat? cú ſi de Abrahamo dictú ab Apoſtolo Paulo ſit, Hebr. 12. Fide, qui vocatur Abrahá, obediuit in locú exire, qué accepturus erat in hęreditatem: & exijt neſciés, quò iret. Sed reſponſio in promptu eſt, vel ex ipſis Apoſtoli verbis: certus enim erat in hæreditatem vocari, & in itineris exitum fœliciſſimú duci, videlicet in locum, quem accepturus erat: nihilominus Fide exit, quia a nobis exigat Deus cæcam illam, quam Sancti vocant, obedientiæ, & vt ſinamus nos ab illo duci, quamuis videamur per inuium duci; dum enim ille dux noſtri itineris fuerit, noſtros pedes diriget, quamuis nos uię rationem non teneamus: ſicut Pſ. 118. dictum eſt, [Lucerna pedibus meis verbum tuú, & lumen ſemitis meis:] non tam (inquam) lumen oculis, quam pedibus: recta enim (inquit) pergo, ſed rectæ uiæ rationem nódum plane aſſequor, neque uideo: quod idé cum illo uidetur. 2. Corint. 5. [Dum ſumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem.] Quaſi dicat, iter hoc, & uia, uia fidei eſt, obſcura, & cæca, nó uia aperta, & claræ uiſionis; quibus uerbis forte alluſit Paulus ad locú Iſa. 41. de Abrahamo; [Vocauit iuſtum, ut ſequeretur ſe, * tranſibit in pace, ſemita in pedibus eius non apparebit:] & neq. ueſtigium calcati pulueris, & ementę uię non poterit deprehendi in illius pedibus: quaſi dicat, ignota erit ipſa uia homini uiatori, & ſoli Deo cognita; is enim ea media & rationes, per quas hominem ad pręſtitutum finé perducere decreuit, ualdé ab humana ratione ſemotas, intra arcana ſuę ſapientię, & prouidentiæ adyta continet: ſed impij tamen neſciunt quo eant; quoniam cum fœlicem ſibi exitum promittant, infœliciſſimo pręcipitio & uiam abſoluunt, & uitam concludunt; & iter impiorum peribit, quoniam in inuium, in pręceps, & in exitum concluditur.

Iuſtus, quomodo etiam dicatur per
Luc. 1.79.
Pſ. 118. 104.
2. Cor. 5. 6.
Iſa. 41. 2.
** Saldrá à paz y a ſal no.*
Pſ. 1.6.

XXV. Palpabunt, quaſi in tenebris, & non in luce: & errare eos faciet, quaſi ebrios.

1 *Tenebræ craſſiſſimæ. Repetitio eiuſdem rei auget ſignificationem.*

2 *Ebriorum error, qualis. Fur'us ebriorum vomitus, quomodo ad errorem referendus. Explicatur Iſaias.*

His tenebris inuoluentur in omni re gerenda, ut nihilo a cæcis differant; craſſiſſimis tenebris immergétur, ut palpare, & attrectare illas poſſint, ſicut cæci dum attrectare, & tentare manibus conantur, ne offendant, tenebras attrectant; id eſt, nihil apprehendent, cui nitantur: illa autem repetitio familiaris eſt in Scriptura, *in tenebris & non in luce*, id eſt, in tenebris obſcuriſſimis: ut eiuſdem repetitio ſignificationem augeat.

1 Tenebræ craſſiſſimæ.
Thren. 3. 2.
Amos. 5. 18

Et errare eos faciet. Vertigine circú rotatos, ſicut ebrios; ut de rebus iudicent, aliter quàm ſint: eis enim quę conſiſtunt, & hęrent ſixa, moueri uidentur; quę ſimplicia nó eadem, ſed duplicia: mirus in omnibus error. Tum pręterea nullam recti, & ęqui, decoriue rationem ebrius ducit, & uel à pueris eam ob rem ludibrio habetur: ſimile eſt id Iſa. 19. [Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum uertiginis,] (id eſt, propinauit, non uinum, quo efficitùr uertigo, ſed ipſiſſimam capitis uertiginem) [& errare fecerunt Aegyptum in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius, & uomens;] ſicut enim ebrius fœdè ſe, ſuaque omnia turpi uomitu contaminat, ita ij, quibus Deus ad ſuorú ſcelerum pœnam poculum turbulenti erroris porrexit, turpiter * uomunt; nam quidquid dicant, cogitent, pręcipiant, uomitus fœdiſſimus eſt, & non ſolum ſe ipſos, uerum etiam, qui propius accedunt uomitu conſpergút. Vide etiam Iſai. 28. Hi quoque prę uino neſcierunt, & ſubiungitur ſtatim; Ignorauerunt iudicium: quo loco eſt eadem uox, quę Pſ. 143. Eructantia ex hoc in illud; quaſi dicat, eructauerunt, uel profuderunt uomentes iudiciú, id eſt, cum loquerentur, uel conſilium daturi, aut ſententiam ſuam expoſituri, nihil niſi fœdum, acidum, crudú, graué olens, perturbatum, confuſum, uomentium inſtar, pectore depromſerunt. Tum etiam ebrietas hęc ad uehementiores animi paſſiones rectè referri poterit: cum Deus impios permittit effrenatę ſuę libidini, & pręcipiti furori; qui ſpiritus etiam deceptionis dicitur Oſeę 4. [Spiritus fornicationis decepit eos,] id eſt, uehemens præcepsque poſt idola ardor, inſana libido, ebrietatis, & ſpiritus erroris ſimillima.

2 Ebriorú error, qualis.
Iſa. 19 14.
** Es aſco ver lo que hazen y dizen, y los pareceres que dan.*
Iſa. 28. 7.
Pſ. 143. 13.
נפק
Oſea 4. 12

PARA-

BREVIS NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in commentarija fuſius explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

1
Reſpondens autẽ Iob dixit:

TVMENTEM Sophari Orationem comprimere volens ſapientiſſimus Iob, atque ſe ab omnibus inimicorum ſuorum calumnijs tueri, in hæc verba reſpondit: Non poſſum non vos plebeios, atq. vulgaris iudicijs trutina omnia examinantes exiſtimare: inſtar enim ignorantiſſimi vulgi meas vos ærumnas in ea tantùm, quæ ignoratis, referendas ducitis; videlicet vel in occultam Dei ſapientiam, vel in latentia aliqua mea ſcelera; cum tamen in promptu ratio ſit diuini honoris, & gloriæ, quam ille ſibi proponat, atque eliciat ea mea calamitate, & cum tam demiſsè, & abiectè de rebus iudicetis, vultis ſoli ſapientes haberi; atque in veſtro tantùm cœtu, & concilio vniuerſas Theologicas difficultates dirimi debere; vobis tantum oriri, & affulgere ſapientiæ radium, atque illam vobiſcum morientibus pariter occaſuram.

2
Ergo vos eſtis ſoli homines, & vobiſcum morietur ſapientia?

3
Et mihi eſt cor, ſicut & vobis, neq. inferior veſtri ſum: quis enim hæc, quæ noſtis, ignorat?

Atqui, ô amici, non ſum ego tam excors, neque tam à vera ſapiẽtia alienus, quin præclarè de Deo, perinde ac vos, ſentiam; atque multa etiam de illo magnifice & conſtanter prædicare poſſim; non enim ego de ſapientia vobis vnquam conceſſi; an longè ſuperior ſim, alij iudicent: illud tantùm aſſero, quæ vos de Deo atque diuinis, tanquam nimium recondita, iactatis, nemini vel è media plebe ſumpto, ignorata eſſe.

a Quadam de amicitia lege non violanda, & vt Deus ſit vera amicitię exemplar, & infidorum amicorum vltor, & iudex. v. 4. nu. 1. 2. 3. 4.

4
Qui deridetur ab amico ſuo, ſicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur.n. iuſti ſimplicitas.

Cæterùm tanquam diuinarum rerum ignarus, atque à religione alienus à vobis ego, qui pro a amicitiæ, & neceſſitudinis lege honorificè accipi deberem, nunc irrideor; propterea cogor ſane, vt qui nullum aliud habeam perfugium ad ſolam diuinam opem confugere, ea qua veræ amicitiæ, atque beneuolentiæ præſidium polliceri mihi poſſim. De itaque incorruptiſſimi iudicis æquitatem implorabo, qui veræ amicitiæ, & fidei violatores reos peraget, atque ſeueriſſimo ſupplicio afficiet. Ille verò clamanti, & inuocanti proculdubio aderit, atque ope certiſſima ſe præſentem exhibebit, recipietq. in ſuam fidem, quem amicorum infidelitas prodidit. Videt enim ille, quod indigniſſimum eſt, ſanctitatem & perfectionem vitæ minimè fucatam, ludibrio haberi.

b Varia, & accurata huius lampadis tractatio; & vt ſanctitas non ſplendeat in impiorum oculis, ſed ſola vanitas, & impietas; & de nouiſſimo tempore, quo prodet ſe iuſtitia lumen, quadam ad mores. verſ. 5. nu. 2. 3. 4. 5.

5
Lampas contẽpta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutum.

Hominum autem fœliciter nunc agentium hæc eſt cogitatio, atque iudicium, me quondam b lampadis inſtar, fulſiſſe, tunc verò extinctum eſſe, atque omnium pedibus proculcari, ſic exigente vel fatalis temporis neceſſitate, vel diuina iuſtitia; ad meorum ſcelerum vindictam. Neque aliter profectò eſt opulentis hominibus viri iuſti afflicti pietas ludibrio, quàm cum carbo accenſus, aut fax, vel tęda de induſtria proijcitur extra focum, paraturque ad ſtatutum tẽpus, vt cum quis denuò ingreditur, in illum offendens, riſui, atq. ludibrio ſpectantibus fit: cum potiùs iniuſti pedis dolor, commiſerationem, non riſum mouere alijs debere: quid? quòd etiam iuſtus eſt velut lignum accenſum, quem alij omnes, velut rem oppidò infenſam, atque nociuam fugiunt, & cui propter ſummam abiectionem omnea detrahunt: nam in rebus alijs, ad ſpeciem fulgentiorib. cogitationes omnes ſuas defigunt; pietatem verò tanquam rem ignobilem & oſcuram, planè contemnunt. Sed tamen ſuo tempore, cùm omnium vitæ, & actiones in publicum proferentur, latentem nunc ſanctitatem, lucem quoque proferet Deus in apertum publicumque: eſt enim iuſti lampas benè parata ad lucendum, & opportuna olei copia abundans, ne ullas poſtea tenebras, lucis ſiue languorem, atque defectum, cùm ſemel accenſa fuerit, timere debeat. Me igitur, qui nunc ab opulentis hominibus contemnor, & à quo uelut ab accenſo carbone fugiunt, ne qua mearum ærumnarum, atq. morborum ſcintilla ad illos inſiliat, me, inquam, parauit conſtruitque Deus, vt tanquam ad ſalutarem, proficuumque ignem aliquando, maximè opportuno ad meam ſalutem, & ad ſuam gloriam tempore, cæteri accedant, vt mea luce atque calore vtantur; proderoque tandem ijs, qui mihi nunc inſultant, tanquam planè inutili, & nihili homini: at impius quoque velut titio, & torris erit, qui licèt videatur nunc à Deo non contemni, attamen parato tempore conijcietur in rogum, ignemque æternum.

6
Abũdant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum: cùm ipſe dederit omnia in manus eorum.

Fruantur licèt nunc ſumma rerum omnium abundantia, & bonorum copia prædones nequiſſimi, atque ex preda, & rapina pro ſua cupiditate diteſcant: cumque ad omnes ſcelus proiectiſſimi, efferantur & inſoleſcant aduerſus numen, audeantque Deum ſua impietate laceſſere, & fortiſſimo exercituum Domino bellum indicere, cum ille vel ſolo nutu proſternere ſuos hoſtes poſſit; Ingratiſſimi profectò illi aduerſus bonorum omnium largitorem; qui cum ampliſſimas fortunas, & vberrimam bonorum omnium copiam liberè

illorum

illorum poteſtati, & voluntati permiſerit, ex tot ad fœliciter viuendum acceptis muneribus, nihil niſi ventris ingluuiem, voluptatea, atque Dei largitoris contemptum, & obliuionem referunt: ſuç enim induſtriæ, humanæque ſapientiæ adſcribunt ſuam fœlicitatem, atque ſuæ poteſtati, & libidini omnia permiſſa eſſe arbitrantur: & cùm ſint à vera religione alieni, & ſuis manibus falſa deorum numina efficiant, exiſtimant diuinam prouidentiam, atque ſapientiam ſua etiam manu, & poteſtate claudi, & contineri. Minimè verò ego ingratus extiti erga verum Deum, à quo multis beneficijs, quod ingenue fatear, affectus ſum; nam beneficium accipere, & eum, à quo acceperis, contumelijs, & iniurijs laceſſere, latronum atque graſſatorum eſt.

7
Nimirum interroga iumenta, & docebunt te; & volatilia cœli, & indicabunt tibi.

8
Loquere terræ, & reſpõdebit tibi: & narrabunt piſces maris.

Rem dico nulli non notam, ne vos exiſtimetis veſtram doctrinam valde exquiſitam eſſe; cuncta enim, quæ homo habet, Dei beneficio, & munere accepta eſſe, vniuerſæ creaturæ teſtantur: clamant enim non propter ſe, aut ſuæ vtilitatis gratia, ſed propter hominem condita eſſe: id quod vel ipſe rerum omnium, & beſtiarum etiam aſpectus nos docebit: ſi enim illis vox, atque reſpondendi ſenſus & facultas à natura conceſſa eſſent, prædicarent profectò diſertis vocibus, non ſibi, ſed homini natas; ſimulque accepiſſe à Creatore præceptum, vt homini obſequerentur. Neque terreſtria ſolùm, verùm etiam quæ in aere degunt volatilia, rem prorſus eandem ſuis cantibus, & modulationibus clare, & argutè exponent.

9
Quis ignorat, quòd omnia hęc manus Domini fecerit?

Quòd ſi etiam conceptam apud vos hac de re dubitationem Terræ proponeretis, atque cum illa colloquium inſtitueretis, reſponderet ingenuè, ſuam operam omniumque ſuorum fructuum prouentus Dei prouidentia, atque decreto ad hominum victum, vitamq. conſeruandam eſſe conſtitutos.

10
In cuius manu anima omnis viuentis: & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis.

Nihil verò mirum, Deum elargitum eſſe alia bona hominibus, cùm idem vitam vniuerſis viuentibus benignus tribuat: ille enim ſua manu, & poteſtate continet animam, qua viuunt, creſcunt, aluntur, ſpirant; quam pro ſuo arbitrio, aufert, aut benignus impertitur; nihilque boni, aut mali vniuerſis accidit, quod diuina prouidentia non decernatur.

11
Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, ſaporem?

Hæc autem diuinæ prouidentiæ cognitio, obtineri ſanè ab hominibus poteſt, tum aliorum ſenſuum, tum præcipue auditus, & viſus præſidio: neque multo magis difficilè, quam auris verba, & ſonitus dijudicat, & guſtatus ſapores. Et quidem non ſolùm Deus potentiſſimus eſt, ſed etiam ſapientiſſimus: d omnia enim non minùs explorata ille habet, quam auris ſonitus, & guſtandi ſenſus ſapores omnes: quidquid enim agimus, voces quædam ſunt, quaſi diuinis auribus inſtillatæ; neque minus ille cognoſcit, & probat, reprobatuè hominum actiones, quam ſi guſtatu illas contigeret.

d Vt Deo aures, & guſtatus tribuatur vt omnia audeat, omnia guſtatu aut probet, aut reprobet, peculiarra quedam, & oppo tuna ad mores, verſ. 11. nu. 3. 5. 7.

12
In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudẽtia.

Tum etiam ſi ex antiquitate, & longiſſima ætate ſolet commendari ſapientia, quid de illius ſapientia, qui æternus eſt cenſeri oportet? cùm igitur ille ſapientiam habeat, atque rerum omnium agendarum rationem firmam, atque conſtantem, & quantum fieri poteſt acutiſſimè, intimeque cuncta deſpiciat, atque hæc omnia cum ſumma poteſtate atque efficacitate coniuncta ſint, conſequens profectò eſt, illius etiam prouidentiam omnibus ſuis partibus eſſe perfectam, & abſolutam.

13
Apud ipſum eſt Sapiẽtia & fortitudo: ipſe habet conſilium & intelligentiam.

Hanc ille profectò manifeſtat, cùm potentiſſimas, & florentiſſimas vrbes ita deſtruit, & ſubuertit, vt nemo iterum illas erigere, & inſtaurare vel audeat, vel poſſit, neque non etiam cùm hominem, quem primùm fortunis, familiaque ampliſſima, & magnificentiſſima domo, inſtar cuiuſdam pulcherrimi ædificij erexerat, præclaroque inſtruxerat, & mox deſtruit, deijcit, proſternit, atque illa vitæ omnia præſidia, & munimenta aufert, quæ illum erecto animo ſuſtentare potuiſſent, & in id miſeriarum baratrum abijcit, ex quo nullæ humanæ vires atque facultates illum ſubleuare, & erigere poſſint: quidquid enim velit quacunque ratione deſtruere, nemo tueri, aut deſtruenti Deo repugnare poterit.

14
Si deſtruxerit, nemo eſt, qui ædificet: ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat.

Propterea, ſi homini properanti, & currenti ad finem optatum, præcludat Deus aditum, viæque impedimenta obijciat, ſi coniectis malorum & ærumnarum vinculis detineat & implicet, atque in extremas anguſtias redactum & concluſum, quaſi ſeris, clauibuſq. obſtrinxerit, nemo profectò erit, qui aperiat; nemo qui effringat carcerem, & iniecta à Deo vincula diſſoluat.

15
Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur: & ſi emiſerit eas, ſubuertent terram.

Quòd ſi ille etiam aquarum impetum ſeſe conantium effundere ad irrigandam terram, continere voluerit, atque nõ ſolùm pluuiarum cœleſtium imbres, verùm etiam omnium fontium, fluminumque perennes ſcaturigenes comprimere, & obturare, protinus areſcent cuncta, & ad ſummam ſterilitatem, & ſquallorem redigẽtur: quòd ſi vice conuerſa, ſuæ prouidentiæ quaſi laxatas habenas imbribus, fontibus, fluminibus permiſerit, & velut demergendæ terræ præcepto accepto & iniuncto illas libere emiſerit, incredibili ſanè impetu irruptionem in terra facient, ſubuertentque, & obruent omnium mortalium habitationem. Vna igitur diuinæ prouidentiæ

tiæ lex, omnia in ſua ſede, & munere continet, atque præcipitem creaturarum impetum moderatur.

16

Apud ipſum eſt fortitudo, & ſapientia: ipſe nouit, & decipientem, & eum, qui decipitur.

Quod ſi ex naturæ operibus, ad ea quæ ad humanarum actionũ, atque morum prouidentiam, & gubernationem ſpectant, tranſeamus, certè eandem efficacitatis, & ſapientiæ rationem ſeruat, dum permittit, vt alij ab alijs per dolos, & fraudes miſere decipiantur, & cùm probè ille norit, quis qua ratione errare, & decipi poſſit, tum deceptoris fraudem, & dolos, tum eius, qui deceptus eſt, error, & falſa opinio, vt ſuæ prouidentiæ inſeruiant, efficaciter, ſapienterque perficit.

17

Adducit conſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem.

Neque aliter eos, qui conſilia diligenter ineunt, & ſibi ipſis, alijſve certam agendi legem, rationemq. præſcribunt, atque nouas vias, nouaſque opportunitates rerum gerendarum comminiſcuntur, miſerè ſpoliatos, & ſine vlla præda, vlliusve lucri ſpe ad inexpectatum, ſuaque ſtultitia dignum finem deduci permittit. Cùm enim fortiſſimus ipſe, atque potentiſſimus Deus de illorum ſapientia, & conſilio prædam egerit, illos ſtultos, & ſine vlla ſapientiæ laude, & exiſtimatione dimittit, multiſq. difficultatibus irretitos, & conſilij tandem, omniſque ſapientiæ inopes, cunctis ridendos, & deſpiciendos traducit. Tum illos magiſtratus, & iudices, legumque peritos, qui ex legum præſcripto ius populis dicunt, & reſpublicas moderãtur, labi permittit in manifeſtos errores, vt eam ſententiam interdum pronuntient, in dirimendis litibus grauiſſimis, & difficultatibus ingentibus, atque legibus decernendis, qualem neque ſtupidus, planeque ſtultus pronuntiaret: tum præterea illos conijcit in quandam mentis conturbationem, vt planè ſtultiſcant, atque ſuæ dignitatis, & honoris ſede moti, & ablegati, ludibrio ab hominibus habeantur.

e De Balthei, tum ex Hebræo, tum ex Latino varia ſignificatione, & vſu, quædam peculiaria. v. 18 nu. 5. 2.

18

Baltheum regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum.

Interim eos, qui ſub illorum Tyrannorum e diſciplina arctiùs, ſeueriuſque conſtringebantur, liberos ſolutoſque dimittit, atque viciſſim commutata ſorte, ipſos reges, ac Tyrannos Baltheo regio, vel militari, atque honoris inſignibus ſpoliatos, in vincula conijcit, funibuſque, velut ſontes, aut captiuos, abiectiſſimæque ſortis homines conſtringit.

f Quid ſignificet ſacerdotis nomen, & an aliquando non ſolum ſacrum miniſterium afferat, ſed prætereà honorem alium, diſſeritur ad ſcripturarum intelligentiam. v. 19. nu. 1. 2.

19

Ducit ſacerdotes inglorios: & optimates ſupplantat.

f Excellentiſſimos viros, illos præſertim, qui ſacerdotali dignitate inſigniti ſunt, & in ſummo apud omnes honore, contemptui tradere ſolet, atque proprijs ſedibus eiectos in miſeram captiuitatem abducit, non ſolum ſuo honore & munere, ſed glorioſis, & ſplendidis, atque dignis veſtimentis ſpoliatos. Ad hæc viribus & facultatibus potentes viros, qui ſibi, neſcio quam viuendi perennitatẽ pollicebantur, quos propter moroſitatem, & inſolentiam nemo colloquio, atque congreſſu audebat prouocare, facilè Deus ſupplantat, flectit, deflectit, deijcit, terræque Dynaſtas euertit, atq. ſubitò, & inopinatò ad ſummam ignominiam deturbat; dignũ profectò tanta ſuperbia, & audacia ſupplicium, quod congredi, atque colluctari auſi fuerint cum ſupplantatore, & certare, cum Deo fortiſſimo.

20

Commutans labia veraciũ: & doctrinam ſenum auferens.

Neque verò qui multum verbis, & eloquentia valent, gloriari coram Deo poterunt: nam cum ipſe bonorum omnium largitor ſit, aufert omnem facundiæ, & orationis vim ab eloquentibus, vt ij, quorum dictis, atque decretis ſumma fides adhibebatur à populis, deinceps fidem nullam mereantur; vt quos prolabi permittat in manifeſtos errores. Illos igitur, qui maximè ſapere videbantur, deſipientes, & inſulſos reddit, vt nullo rerum decoro ſeruato tum loquantur, tum verò ſe gerant nulla ſuæ ſenectutis, atque perſonę habita ratione.

21

Effundit deſpectionẽ ſuper principes, & eos qui oppreſſi ſunt, releuans.

Super principes autem, qui munificentia & liberalitate potiùs ad ſuperbiam & gloriam, quam ad miſericordiam vtebantur, ingentem deſpectionis, extremæque abiectionis vim profundit, atque illorum potentia, & fortitudine debilitata, & fracta eos, qui oppreſſi tenebantur, quaſi ablato, & proiecto grauiſſimo onere releuat, erigitque.

22

Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis.

Tanta autem eſt diuinæ mentis, in penetrandis, & diſpiciendis vniuerſis humanæ mentis latebris efficacitas, vt ea quæ in tenebris ignorata deliteſcunt, facilè poſſit in lucem proferre, atque rebus omnino ignoratis lumen clariſſimum afferre; occultas fraudes detegere; & in rebus deſperatiſſimis, extremiſque periculis, fœlicem tandem, iucundiſſimumque exitum commonſtrare. Nihil enim poteſt eſſe iam profundè, altèque in tenebris demerſum, quod ille in mediam lucem dare, proponereque non poſſit. Neque verò ſolum manifeſta ſuæ potentiæ, atque ſapientię documenta prębet Deus, in his, quæ ad ſingulos principes ſpectant, verùm etiam in his, quæ ad rerum publicarum, numeroſiſſimorumque populorum adminiſtrationem, & conſeruationem attinent; nimirum cum mirabiliter hominum multitudinem auget, atque propagat; rurſus aliqua generali clade penè conſumit, & conficit; deinde iterum multiplicatos mirabiliter in priſtinas ſedes reſtituit, opportunumque, & longè latum habitandi locum cõcedit, quod vel in illa generali terrarum orbis eluuione apertè conſpici potuit.

23

Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & ſubuerſas in integrum reſtituit.

Sed in omnibus difficultatibus, quas Deus ſua prouidentia affert rebus humanis, illud quoque ſapientiæ, atq. potentiæ opus eſt, quòd

patiatur

24
Qui immutat cor principũ populi terræ, & decipit eos, vt fruſtra incedant per inuium.

patiatur principes, qui periculis & diſcriminibus ſuorum ſubditorum opportunum conſilium atque remedium quęrere tenebantur, pręcipites ruere in exitioſa conſilia, & exitus infęlicifſimos; quòd illorum regum corda, quę potiſſimum á ſupremo numine dirigi, & illuminari deberent, Deus ſuo peculiari lumine, & admonitione minimè dignetur, neque illorum obſtinatę mentis duritiem emollire velit. Interdum verò, cum illi placuit, g cordium, & animorum ruentium impetum comprimit, & á ſuo proprio ſenſu deflectit: ſolet enim regibus, & imperatoribus fortiſſimis, pauorem incredibilem incutere, & vel in fugam, extremaſque latebras conijcere, vt & corde trepident, & facie exalbeſcant, totiſque artubus contremiſcant: ſic, quæ illi nequiter machinabantur, deſtruit Deus, & cum ſanioribus alijs, magiſque ſalutaribus, & opportunia reipublicę euentibus commutat: interim illos vagari & aberrare per ſummas rerum difficultates permittit, miſerando pręcipitio & vitam h & viam concludentes: nam ijs tenebris craſſiſſimis immergentur, vt nihilo cęcis meliores, tenebras attrectare manibus cogantur, multaque vertigine circumrotati, atq; ſuę improbitatis ebrietate commoti, & furentes in errores intolerandos & mentis commotionem, omniſque ſalutaris conſilij ignorationem dilabantur.

g *Vt Regum impetus per ſe indomiti ſint; & vt domari, & cohiberi ſolum diuina potentia, digreſſiuncula. ver. 24. num. 1.*

25.
Palpabunt quaſi in tenebris, & nõ in luce, & errare eos faciet, quaſi ebrios.

h *Quod ſit inter iuſtos, impiosq́; diſcrimen, cum iuſti ambulantes per fidem, videantur per ſummum, & ignotum obſcuratq́; ſemitas ambulare, opportunè ad mores explicatur. ver. 24. nu. 5. 6.*

CAPVT

C A P V T XIII.

Argumentum capitis.

Concludit Iob, quæ hactenus dixerit, non fuiſſe ex ignoratione diuinæ potentiæ, aut ſapientiæ, neq. ex animi aduerſus Deum inſolentia, ſed potius ex bona conſcientia, amicorum verò argumenta ex mendacio, & ſimulatione.

I. Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi ſingula.

1 *Audire, & videre hoc loco pro eodem. Auris aliquando ad reuelationem.*
2 *Particula, Sed tamen, hoc loco aſſertiua. Sadai.*
3 *Capere quid propriè. Iuſtus, & verè, & vrbanè ſe coram Deo metitur.*
4 *Iuſti diligunt aduentum iudicis. Explicatè Paulus, & Lucas. Bona conſcientiæ teſtimonium, fidele.*

1 *An tam di- ſcrete ne- ſint accipiē- da audire, & videre. Olympiod. Polych.*

NON oportet nimium preſsè, & moroſè ad philoſophicam normam, vt plerique Latini faciunt, & ex Græcis Olymp. & Polych. verbum videndi, de experimento, & verbum audiendi, de doctrina, quæ auditu percipitur, accipere, ſed ſenſum accipere ingenuè; Video ſanè hæc, & cū de ijs vos diſſereretis, planè intelligebam: nam neq. ſunt inaudita, neque à communi ſapientū ſenſu, & intelligentia remota: quare vidi, audiui, intellexi: aſſeuerationem verò hæ voces continent, & amplificationē rei benè perſpectæ, & exploratæ, ac ſi eadem res ter per eandem vocem, aut ſynonymam repeteretur. Fortè etiam locum habere poteſt, quod indicat Philip. auris nomine, reuelationem ſibi à Deo factam ſignificari. Etiam, inquit, mihi locutus eſt Deus, & oſtendit ſecreta ſapientiæ ſuæ, vt alludat ad id, quod dixerat Sophar, Vtinam Deus loqueretur tecum: de reuelatione autem, vel apertione aurium, cùm Deus loquitur, dicemus infra c. 33. verſic. 15. & 16. Quod autem ad lectionē attinet, in Hebræo in tertia perſona legitur, Intellexit, vt referatur ad aurē. Lenior ſenſus, ſi in prima perſona, vt etiam Septuag. legerunt.

Philip. Aurium nomi- ne reuela- tionem in- telligit.

LXX.

II. Secundùm ſcientiam veſtram, & ego noui: nec inferior veſtri ſum.

EAdem penè ſententia, quæ cap. præcedenti, verſic 3. quamquam & hic ſenſus poteſt ſubeſſe noſtræ, atq. Septuag. lectioni; Noui quæcumque & vos ſcitis. Vos, inquam, benè noſtis me ſcire, cum mea uobis ſapientia multis argumentis teſtata ſit.

LXX.

III. Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & diſputare cum Deo cupio.

2 אולם *Particula, Sed tamen.* SEd tamen. Non tam eſt aduerſatiua particula, quàm aſſertiua; & in ſenſu illationē habet, & cauſam refert; ideò, propterea, ſanè, quod Dei potentiam atque ſapientiam perſpectam habeam, loqui cū illo cupio, apud illum dicere de meis rebus, non apud vos, qui iniquè de rebus iudicatis. Ille enim, vt eſt ipſa veritas, atq. veritatis amator, benignus audiet, quę pro veritate, & pro tuenda mea innocentia dicere, & conteſtari velim, non me ille opprimet per potentiam, nā eſt Omnipotens, *Sadai*, omnium optimarū rerum vberrimus, potenſq. non ſolùm poteſtate & viribus, ſed etiā lenitate & clementia; tanto igitur, tamq. incorrupto, tamq. benigno iudice mihi opus eſt.

Sadai. שדי

3 אל *Diſputare.* Iudicialiter agere, ratione, & argumentis vltrò, citroque habitis veritatem inquirere, loqui, & viciſſim reſpōdere, & audire: Cū Deo; *El*, iudice incorruptiſſimo; non timeo iudicem, qui innocens ſum; imò illum deſidero, qui innocentem pronuntiet, & meam cauſam aduerſus iniquos teſtes tueatur: cupio, vel ex hac unica re animi aliquam voluptatē capiā, ideò mihi placuit diſputatio cū Deo: hanc voluntatis rationem aliquando ab originali longius Septuag. retulerunt, legentes; Si uolue-

LXX.

ritis piè, & vrbanè; ſi illi accepta fuerit mea hæc diſputandi, & loquendi voluntas: quod ab eadem uoce originali, ſed alijs verbis Latinus interpres reddidit Nume. 14. Si propitius fuerit Dominus, & quoniam uerbum illud, *Caphats*, cuiuſdam uoluptatis, dilectionis, & acceptationis eſt, rectè dicas, perplacebit mihi, ſi illi placuerit.

Iuſtus vrbanè ſe apud Deū metitur. Num. 14. 8 Capere, qd propriè. חפצ

4 Dum verò hęc dicit Iob, indicat ſibi eſſe moleſtam diſputationem cum hominibus contentioſis, & neque uerę amicitiæ cultoribus, neque ueritatis amatoribus. Salutarior mihi erit Dei iudicis ſententia, quam ueſtra hæc diſputandi, & conſolandi ratio. Iuſtorum profectò hoc deſiderium eſt, ut Paul. 1. ad Theſ. 4. teſtatus eſt, ſanctos diligere aduentū iudicis, qui ſuis deſiderijs, & uotis uidentur rapi obuiam Chriſto in aera; videtur enim illis iudex moras trahere; procedunt igitur illis obuiam: ſciūt enim fore, ut ſibi iudex propitius ſit, atq. benignus; ſic illis uiris ſanctiſſimis, Apoſtolis atq. diſcipulis, qui Chriſti Domini aſcendentis in cœlum teſtes aderant. Angeli candidis ueſtibus induti, uti lætiſſimum nuntium deferentes decebat, Viri, inquiunt, Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet (ad iudicandum) quemadmodum uidiſtis eum euntem. vidiſtis, nimirum, maximè beneuolum, atque propitium; pluſquam charitate paterna ſuos cōplectentem. Sic obſeruat in illum locum Chryſoſt. Propterea Iſai. 1. ea pietate & bona conſcientia animos fieri iuſtis in diuino iudicio, Deus ipſe teſtatur; Diſcite benè facere, & uenite & arguite me. Non ſolùm non reformidabitis diuinum iudicium, ſed etiam ad Omnipotentem loquemini, & diſputare cum Deo cupietis.

1. The. 4. 17 Iuſti diligunt aduentū iudicis.

Act. 1. 11.

Chryſoſt. Bona conſcientia teſtimonium. Iſai. 1. 18.

IV. Priùs vos oſtendens fabricatores mendacij, & cultores peruerſorum dogmatum.

1 *Fabricator quid propriè. Illuſtratur David.*
2 *Iobi amicos non errāſſe in fide.*
3 *Med ... quis dicatur in Hebræo.*
4 *Idolorum ... Explicata Sapientia, & Paulus.*
5 *Rophaim, medicus, aut Chirurgus. Illuſtr. Paulus ex Græco.*
6 *Inepta conſolatio.*

PAraphraſi illuſtrauit interpres, & ad diſputationis exordium reduxit, q. in originali, & Sept. ſimplex aſſertio eſt, Vos eſtis fabricatores &c. à radice, *Taphal*, qđ eſt cōponere, concinnare, quaſi dicat; Vos eſtis compoſitores, & quaſi architecti mendaciorum: ſignificat etiam, vnum addere alteri, & imponere; vel unum applicare ad aliud, ut fabricantes ſolent; Vos, inquit, uerbis & oratione compoſita falſa crimina mihi affingitis, & imponitis, atq. mendacia mendacijs additis; quo & ſenſu dixit David Pſ. 118. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborū: vbi Hieron. hanc ipſam radicē ſic reddit; Applicauerūt mihi mendaciū ſuperbiæ; videlicet artificioſè, & per calūniam confingendo, & crimen criminis malitioſe connectendo, & Pſ. 49. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos, & Prou. 12. Teſtis repentinus concinnat linguam mendacij, i. fucum, dolos, ſimulationem; nam ueritas, quæ ſimplex eſt, fucum omnem, aliciturumque ornatum reijcit, atque ſimplici oratione ſe tuetur.

LXX. טפל *Fabricator propriè.*

Pſ. 118. 69. Hieronym.

Pſ. 49. 19. Prou. 12. 19

2 *Cultores peruerſorum Dogmatum.* Falſam doctrinam, & errorē in fide circa prouidentia, & alteram uitam, ſuis amicis à Iobo tribui exiſtimat D. Th. & iudicat etiam Greg. Sed de hac re ſuperiùs tam diſputauimus, atq. ſtatuimus minime hos uiros ſapientiſſimos in ullo Theologico dogmate, aut uniuerſali fidei propoſitione, & fundamento aberraſſe, cùm ipſe Iob planè aſſerat, cōem ſibi eum illis eſſe hanc doctrinā de diuinis attributis: quare quod uocat, Cultores peruerſorū dogmatum, nō tam ad ſpeculationem, quàm ad praxim referendū eſt; qui neque rectam in admonendo, vel conſolando rōnem teneant, ſed importunis, & inutilibus conſilijs, atq. orationibus utātur, atque ſuas illas uniuerſales propoſitiones Theologicas, importunè & peruerſe applicent ad rē particularem. Si in aliquo Latino codice reperiretur, non cultores, ſed curatores, lubens ego illam lectionem amplecterer, tanquam correctionem, & Græcis, atq. Hebræis congruentiorem: nam præterquā quòd facile potuit irrepere pro uoce curatores, uox, cultores, in Hebræo eſt medici, aut curato-

D. Thom. Gregor. Iobi amicos non erraſſe in fide.

Peruerſitas dogmatum ad praxim referenda. Colores, quod in Hebræo.

LXX. res, vel ſanatores; qua etiam ratione Septuag. legerunt,
3 Medici iniuſti. Loco autem peruerſorum dogmatum ſub-
eſt in Hebræo, *Elil*, quod vanitatem, aut falſitatẽ, aut ido-
Medicus idoli in Hebr. quid, lum, quod vanum, & falſum eſt, ſignificat; quare propriè
legetur; Vos eſtis medici falſitatis, vanitatis, aut idoli, id
eſt, vanos, ineptos, atque imperitos medicos imitamini,
qui cũ neque de morbi natura, & grauitate iudicare poſ-
ſint, vtilia omnia negligunt pharmaca, & nociua omnia,
atque acerba adhibent, atque ipſa vulnera amplificant,
atque diſcerpunt; cùm tamẽ medicus is ſit, qui ſalutaria
adhibere debeat: quod verò alij interpretantur, medicos
idoli, id eſt, ſicut medici, qui curant idolum, aut truncum,
vel ſtipitem; qui quamuis multa adhibeant pharmaca, &
fomenta lapidi, lignove, nihil efficiunt; ſic, inquit, nihil
mihi prodeſt veſtra oratio. Hæc, inquam, interpretatio
mihi non placet, coactior enim eſt. Potius ergo dici ui-
dentur, Medici idoli, id eſt, veluti idola mortua, & ſine
ſenſu, ſine ope, ſine auxilio, veluti lapideus quidã Apollo
aut ligneus Æſculapius: nam cùm homo homini non ſo-
lùm medicus, ſed etiam Deus quidam eſſe poſſit, uos ta-
men mihi idola eſtis, falſaque numina; cùm enim ſola-
tium, atque opem, & veræ amicitiæ officium polliceri mi-
Iob 5.11. hi uideamini ueſtra præſentia, condixiſtis enim, vt pari-
ter uenientes ad me conſolandum accederetis; ſed tamen
nihil plus à uobis, quam ab inutili ſtipite ſperare debeo,
4 quòd neque petenti, aut indigenti prodeſſe aliquid po-
Idola, cur ita. teſt. Et quidem hanc (ut ita loquar) inutilitatẽ falſorum
numinum ſæpè exprobrat Sacra Scriptura idolorum cul-
Sap. 13.18. 19. toribus; Sapiẽ. 13. [Non erubeſcit loqui cum illo qui ſine
anima eſt, & pro ſanitate quidem infirmum deprecatur,
& pro uita rogat mortuum, & in adiutorium, inutilẽ in-
uocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non poteſt,
& de acquirendo & de operando, & de omniũ rerũ euen-
1. Cor. 8.4. tu petit ab eo, qui in omnibus eſt inutilis: certè Apoſt. 1.
Cor. 8. dicens, Quia nihil eſt idolum in mundo; ad ipſam
notionem nominis reſpiciens (nam vanitatem, & nihil
ſonat) Docuit etiam, nihil ueritatis, aut opis præſtari à re
inutili hominibus poſſe, nihilq. præter nomen diuinitatis
habere: atque eiuſmodi ſe curando gregi paſtorem ille
Zach. 11. ille præbuit, cui dictum à Zacharia eſt; O paſtor, & ido-
17. lum, qui cùm nullum commodum officiũ pecori impen-
Conſolatores inepti, veluti idola inutilia. das, paſtoris tantum ſimulachrum uideris. Huiuſmodi
igitur medicos idoli; id eſt, medicos, & idola Iob uocat, à
quibus nihil commodi accepiſſet. Sept. Vos autem eſtis
medici iniuſti, & curatores malorum omnes. Symmach.
LXX. Addicti eſtis mendacio, & medici concinnatores mei, ap-
Symmach. parantes abſurda: quare ad eandẽ rem medicam prior ẽt
pars referri poteſt, ita ut fabricatores mendacij dicãtur,
qui minimè ſanantia, ſed falſa potiùs medicamenta ad-
hiberent, atque dolori, vulneribuſque nociua potiùs im-
ponerent. Hi enim iniuſti medici uidentur, & abſurda
Polychr. operantes (vt Polychr. ait) qui cùm ad ſanandum acceſ-
ſiſſent, ſuis ſermonibus, quaſi iaculis, ægrum ſauciarent.
5 Hinc diſces à prælato, & paſtore uerum, aut uanum, &
Prælatus, medicus aut Chirurgus. inutile officium ſuis ſubditis præſtari, & Paulus quidem
peritum chirurgum, aut medicum vult eſſe eum, cuius ſit
Gal. 6.1. alios corrigere, cùm ait; Si præoccupatus fuerit homo in
aliquo delicto, uos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi in-
ſtruite in ſpiritu lenitatis: qui enim acerbè dolenti, acer-
bios remedium adhiberet, planè iniuſtus medicus eſſet:
καταρτίζω inſtruere autẽ ex proprietate Græcæ uocis ad chirurgum
pertinet, qui membra luxata, & ſuo loco mota, reponere
conatur in propria ſede, nos dicimus, *concertar vn hueſſo o membro deſconcertado*: quod quanta lenitate, atque atten-
tione indigeat, opus non eſt explicare.

V. Atque vtinam taceretis, vt putaremini eſſe ſapientes.

1 CVm nullum meis malis ſolatium afferat ueſtra ora-
tio, ſed me potius exulceret, certe in ſtultitiæ notam
inciditis, à qua uos opportunum, prudenſque ſilentium
Iob 2.13. liberaſſet, & fortè alludit ad ſilentium illud ſeptem die-
rum, cum uehementer dolenti ſilentes aſſidebant; quaſi
diceret; Vtinam ſeruaſſetis adhuc amicum illud, ſapienſ-
Inepta conſolatio. que ſilentium. Illud autem parum conſideratæ mentis
fuit, homini ærumnoſiſſimo tremendam Dei potentiam
& ſeueriſſimam iuſtitiam, ad tædium uſque ſuggerere,
cùm potius diuinæ lenitatis memoria lenire illius dolo-
rem debuiſſent.

VI. Audite ergo correptionem meam, & iudicium labiorum meorum attendite.

1 *Corripere quid propriè.*
2 *Varia iudicij accepta: loqui iudicium, quid in Sacro Sermone. Iudicium veritatem affert.*
3 *Princeps, & magiſtratus, veritatis amator. Vulgatus illuſtratus, & defenſus.*
4 *Quinque ex hac ſententia colligenda ad doctrinam.*

POſt imperatum ſilentium, attentionem ẽt poſtulat 1
ſuæ orationi. Correptio autem eſt à uerbo, *Iachach*, *Correptio, quid.*
quod eſt erudire, aut uerbis corripere, aut diſputare etiã יכח
in iudicio, aut extra iudicium: eadem uox quæ ſupra uer-
titur uerſ. 3. diſputare: ſed reprehenſionem amicorũ nunc
parari à Iobo non pauci interpretantur, Philip. D. Thom. *Philipp.*
Auguſt. qui legit, Obiurgationem meã; & ex Græcis Di- *D. Thom.*
dymus, explicans, Confutationẽ, reprehenſionem, redar- *Auguſt.*
gutionem, atq. eadem eſt apud Sept. vox Græca, *Elenchon*, *Didymus.*
id eſt, redargutionem, uidelicet rationem, uel argumẽta- LXX.
tionem, qua uos conuincam ſtultitiæ, & imperitiæ: quare Ελεγχον
quæ infra uerſ. 7. ſequuntur, reprehenſionẽ continere ui-
dẽtur. Sed nihilominus lenius poteſt accipi correptionis
nomen pro diſputatione, & ſuæ cauſæ defenſione, quaſi
diceret; Præſtaret equidem, ut audientes uos, atque con-
ſentiẽtes meæ defenſioni præberetis, qui ſenſus rectè co-
hæret cum parte ſequenti. Magnum autem ſilentium po-
ſtulat, non ſolùm ex præcedente illa particula optandi,
ſed etiam quòd ſemel, & iterum ſilẽtium petit, ut in He-
bræo eſt, Vtinam tacendo taceretis, & idẽ ſignificat lectio
Sept. Sit uobis obmuteſcere, & euadet uobis ſapientia.
Iudicium labiorum meorum. Latini, D. Tho. Dionyſ. iudi- 2
cium accipiunt pro ſententia pronuntianda, qua amicos *D. Thom.*
erroris, & imprudentiæ reos damnet. Sed Polychronius *Dionyſ.*
eleganter interpretatur, veriſſimam ſuæ innocentiæ, cau- *Polychron.*
ſæque defenſionem; eſt enim illa iudicij pars, & quidem
quadrat cum originali; non eſt enim, *Miſphat*, id eſt iudi- משפט
cium, ſed *Rib*, quod eſt in iudicio contendere, & ſe defen- ריב
dere, aut litigare; quare alij litem uertunt. Tygur. con- *Rectè.*
tentionem; Vatabl. litem, aut diſceptationem; ſic etiã He- *Græci.*
bræus apud Caietanum: iudicium igitur labiorum erit *Tygur.*
ipſa apologetica oratio, pro ſua uita, & innocẽtia; & no- *Vatabl.*
mine iudicij, indicatur futura oratio veriſſima, rectè, & o-
rite, & iuſte facienda, cuiuſmodi futura oratio iuſti ſcri-
bitur; Os enim iuſti meditabitur ſapientiam, & lingua *Iudiciũ, ad*
eius loquetur iudicium. Tum etiam Ierem. 12. * Iuſtus *veritatẽ re-*
quidem tu es Domine, ſi diſputem tecum; veruntamen *ferri.*
iuſta loquar ad te: quamquam aliquando Loqui iudiciũ, *Pſ 36.30.*
ad ipſam ſententiam pronunciatam, uel ad veriſſimã ac- *Iere. 12. 1.*
cuſationem, uel litem alicui intentatam referri ſolet, ut 4. * *Ibi id quo*
Reg. 25. Apprehenſum regem duxerũt ad Regem Baby- *à vobis ſo-*
lonis in Reblatha, qui loquutus eſt cum eo iudicium, & *[illegible]*
Ierem. 1 Loquar iudicia mea cum eis (id eſt, Pronuntia- *[illegible]*
bo in illos ſententiam, qua me oſtendam iuſtum, illos au- *me falſa.*
tem impios) ſuper omnem malitiam eorum. *4 Reg 25.6*
Iere. 1. 16.

VII. Nunquid Deus indiget veſtro mendacio, vt pro illo loquamini dolos?

QVod eſt in Hebræo, Nunquid Deo, aut, coram Deo 3
loquimini falſum, aut, mendacium? Septuag. & LXX.
Græci, & nonnulli ex Latinis ad diuinam cogni- *Græci.*
tionem referunt, quam nulla fraus latere poſſit, menda-
ciumve nullum, vt uidelicèt ex Dei omnia intuentis præ-
ſentia, illos deterreat à falſa criminatione, & à temerario
iudicio conſtituendo de hominis alicuius occulta ſancti-
tate, & innocentia: non enim princeps eſt Deus, qui li- *Pro 69.15.*
benter audiat uerba mendacij; nam ſic oporteret omnes
miniſtros ſuos habere impios; imò quòd inſtar Dei ue-
raciſſimi, atq. potentiſſimi debeat eſſe ueritatis amator,
potentiſſimus quiſq. uir, aut magiſtratus, dictũ à Sapien-
te eſt Eccl. 41. Erubeſcite à præſidẽte, & à potente de men-
dacio. Itane (inquit Iob) Deo uidente, & audiente, falſa
in me crimina iactatis? Sed interpres tertium illũ caſum,
pro datiuo commodo accipit, ut, loqui Deo, ſit, loqui ad
Dei cõmodũ, defenſionem, aut gratiã, quaſi ille hominis
mendacio aut patrocinio indigeret; aut quaſi illius iuſti-
tia & cauſa ſtare non poſſet, niſi fraudulenti alicuius pa-
troni & aduocati opera & induſtria: nunquid igitur, qui
bonorum noſtrorum non indiget, indigeat noſtris malis? *Pſal. 15. 2.*

homo quidem conatur intérdum, nō ſolùm ex bono, verùm etiam ex malo, & mendacio aliquid commodi capiat: ſenſum eundem Theodotio ſequutus uidetur, tū etiam Hebręus Olympiod. ut ſtatim dicemus.

Theodotio. Olympiod.

Vide re vero hic liceat uiti ſanctiſſimi mentē clarè apo ſitam, qui contra Dei iuſtitiā, & prouidentiā nihil in ſua cauſa obtinere velit: ea ſtimat enim nulla in re ſe velle; aut poſſe Deo repugnare, cùm ſuę innocentię, ueritatiſque defenſio nihil diuinę inſtitę cauſam lædere poſſit.

Iobi in ſtitia Veritas non indiget mēdacio, ſed mendacium eget veritate.

Secundò aſſeritur quidem à Iobo, ueritatem nollam indigere mendacio ad ſui defenſionem, cùm tamen mendacium omne aliqua ueritate indigeat: verū enim eſt illud philoſophorum axioma. Nullum uerum fundari in falſo; omne tamen falſum inniti alicui uero.

Quòd autem ſincera debeat eſſe, atque veriſſima ueritatis defenſio, atq; omnem mēdaciorum opem reſpuat, dicitur. 3. Eſdrę 4. in illa ueritatis commendatione. [Nō eſt in iudicio eius iniquum.]

3. Eſd. 2. 30.

Tertiò obſerua, quam merito expoſtulet Iob, cū amicis, quòd uelint diuinam ueritatem tueri, deſciſcentes tum à uera Dei dilectione, & charitate, tum ab officio ueræ amicitię; cùm tamen uera charitas [coogaudeat ueritati, & non gaudeat ſuper iniquitatem.]

Amicitia vera cōgaudet veritati 1. Cor. 13. 6.

Quartò Greg. lib. 8. Moral. exenuat illud peccati genus, quod ea zelo quodam, & ſpecie uirtutis admittitur atq; facilè dimittitur. [Nam ſi quęlibet, *inquit*, culpa ſequitur ſolet pia operatione purgari, quātò magis hoc facilè abſtergitur, quod mater boni operis ipſa pietas admittit.]

Greg. lib. 8. Moral. Peccatū ex zelo, facilè dimittitur. Ad uocatorum peccata.

Tādem hic uidentur notari aduocatorum peccata; uidelicèt mendax, & fraudulenta patrocinatio: acceptio perſonarum, oppreſſio pauperum, obiectio falſorum criminum, rei dubię, & cuius, uel tenuiſſima coniectura ſit, firma, & conſtans aſſeueratio: ſed de hoc alias.

VIII. Nunquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini?

1 *Iudiciaria poteſtas Dei propria.*
2 *Acc pere faciem, quid, quo vero ratione dicitur, neque vna ratione redditur à Vulgato. Illuſtratur Malachias.*
3 *Vt ſit benignū de proximo iudicandū. Iudicium hoc loco, quid.*

Philipp. presbyter exiſtimauit, Faciem Dei accipere, idem eſſe, quod perſonam Dei agere, aut repręſentare, & eius uice, & iudicandi munere fungi. Auguſt. legit; [An* ſubſtrahitis uos iudices fitis:] non ſolum quod qui iudicat, Deus quidam ſit, & iudiciū Dei iudicare dicatur, & qui regnat, aut imperat, in ſolio Dei ſedere (nam omnis poteſtas, à Domino Deo eſt) ſed quod Dei cauſam, ipſius Dei, qui incorruptiſſimus iudex eſt, defendere, & iudicare ſtit.n. ille in ſua cauſa iudex optimus; ſicuti à Dauid dictū eſt; [Surge Deus, iudica cauſam tuam. Tum ēt quoniam de occultis, & quę tãum diuinis oculis patēt, ferebant ſententiā, q́ proprium eſt ſpirituum ponderatoris Dei. Sed certe Hebraiſmus hoc loco cæteris omnibus interpretib. benè notos, expreſſus quoq; eſt à Latino interprete, nā faciē in iudicio accipere, uel ſuſcipere, fumere, cognoſcere, teuereri, honorare, ea frequēti Scripturę conſuetudine, pertinet ad acceptationem, gratiam, beneuolentiam, quę contrarius & ęquitatem alicui perſonę confertur, cauſę, ęquitate, & iuſtitia minime conſiderata, ſed tantū perſonę dignitate, q́ uocant acceptionē perſonarum: de quo Theologi in ſcholis diſputant. Accipere aūt perſonam eſt à uerbo, *Naſa*, quod propriè eſt eleuare, uel attollere; quaſi dicas, efficere, ut alius capite, & animo erectus ſit, ur audeat eleuare faciē, aut efficere, ut alicuius faciem eleuatā, & conſpicuā alij ſuſpiciant, & reueteatur. Eſt autē huius phraſis obſeruanda triplex differentia in ſacro ſermone; nā cū de Deo dicit, Eleuare faciē ad aliquē, uel ſuper aliquē, gratuitam Dei beneuolentiā ſignificat, qua aliquē dignatur benignè reſpicit, atq; complectitur; ut Num. 6. Conuertat Dominus vultum ſuū ad te, & det tibi pacem; in Hebræo, & Septoag. [Eleuet faciem ſoam ſuper te, & det tibi pacē,] id eſt, te fortunet bonis omnib. Si aūt de homine dicatur, auſū, & pſumptionē animi ſignificat, vt diximus c. 11. ad id, Tunc leuare poteris faciē tuā. Si verò actiuè dicatur q́s leuare faciem alterius, tunc idem eſt, q́ gratia, faoore,

*Philipp. Auguſt. LXX. * Quareye ſo tractat à Deoi Iaua ra, 9 tenuit iudicium? Deut 1. 17. 2. Paral. 19. 6. Pſal. 81. 1. Pſ. 61. 12. Eccleſ. 10. 4. Iudiciaria poteſtas, Dei propria Pſ. 73. 22. Prou. 16. Faciem accipere, Hebraiſmus. Acceptio perſonarū. D. Thom. 2. 2. q. 13.* נשא *Faciem accipere, non vna ratione dici. Num. 6. 26. LXX. Iob. 11. 15.*

auxilio, aliquem ſuſtinere, ne concidat; ne cadat cauſa in iudicio: quare quod nos dicimus acceptionē perſonarum Hebræus vocat, eleuationem facierū. Quam propriā Hebraici ſermonis loquutionem, non vno tātum modo reddere atq; illuminare ſolet noſter interpres Geneſ. 32. Forſitan propitiabitur mihi. Hebraic. Forſitan eleuabit faciē meam. Sept. Suſcipiet, Scholia Græca. Reuereatur. Deut. 28. Adducam gentem procaciſſimam, quę nō deferat ſeni. Hebr. Quæ non accipiat faciem ſenis. Sept. Nō mirabitur faciem ſenis. Prou. 6. Nō acquieſcet cuiuſquam precibus. Hebraic. Neque accipiet faciem cuiuſcumq. Transfertur etiā ad tes inanimatas, vt cum quis rem aliquam reuereri, & per magni æſtimare videtur, nō tā rei dignitate, quā peculiari aliqua ratione permotus; vt Malac. 2. Nō ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciē in lege, id eſt, Non quòd ego præceperim, ſed quod id è re veſtra ſit, permoti lucri, & vtilitatis ſpe, quædam præcepta reuereamini, quædam nihili facitis. Tandem Leuit. 19. explicatur hoc, quod eſt Honorare faciē alterius, & cōſiderare vultū illius, & Iacob. 2. Intendere in aliquē, & Iudas in ſua Caonica, Mirantes perſonas. Ait ergo Iob; Quis vos conſtituit iudices arbitros, inter me & Deum; cū ego ad vos minimè prouocauerim? ſed eſto, velitis ſanè litem dirimere; at non iniquo iudicio: Dei enim faciem accipitis, cū non attenta æquitate meæ cauſæ, ſed tantum diuini numinis maieſtate, & ſordido, ſqualidoq. meo conſpectu ducti, me læſæ diuinæ maieſtatis reum pronuntiatis ſic dicentes; Miſerrimus hic, erit etiam improbus; & potentiſſimus Deus propter improbitatē huoc puniet extremo ſupplicio: ergo Deo abblandiri, atq. adulati videmini, quaſi ille nō ex ratione, & æquitate, ſed tantùm ex ſua poteſtate mecum agat: neque aliter ſtare illius prouidentia, veſtro iudicio poſſit, quā illius perſonā accipiendo. Neq. verò video, cur debuerit Lyranus, qui hunc ſenſum indicat, reprehēdi ab Eugubino; nā licet accipere faciem, ſit aliquē honorare, tamen id præcipuè in iudicio fieri intelligendum eſt; quare non ſolùm eſt ſenſus; Vos putatis veſtrum iudiciū eſſe Deo honori, & gloriæ: ſed ſenſus eſt ille, quem diximus Huiuſmodi autē nonnulli ſanè ſunt, quos videas iactare, & zelo Dei vri, cùm tamen ipſi humano tantum zelo & inuidia ardentes, & inflammati proximos vrant, & inſectentur: nō enim illi ſpiritum Dei habēt, neq. agūtur diuinitus; ſed immiſericordia, & pertinaciſſima ſuis ſētua abundātia corripiūtur, & aduerſus fratres furūt: in quos eleganter cōueniunt, atq dicentur, quæ Iobus in amicos.

Vulgatus varie reddere ſolet Hebraiſmum. Gen. 30. 20 Loß. Hebr. LXX. Schol. Græc. Deut. 28. 50. LXX. Prou. 6. 35. Malac. 2. 9 Leu. 19. 15. Iacob. 2. 1. Epiſt. Iud. v. 16. Lyra. Eugub. Rom. 8. 14.

Et pro Deo iudicare nitimini. Iterum Greg. eandem interpretationē adhibet, quā ſuperiori parte Philip. adhibuerat; Pro Deo, inquit, iudicare nititur, qui cùm infirma, quæq. in altero reprehendit, apud ſe introrſus per compaſſionem non infirmatur Nam cùm Deus peccati particeps eſſe non poſſit, vtiq. eiuſdem iudiciū certiſſimū eſt, atq. diſtrictiſſimum: homo verò conſideraos ſe ipſum, ne & ipſe tentatur, lenitet debet de ſuo proximo iudicare. Caiet. autem exiſtimat, pro Deo iudicare, eſſe, patroonum Dei agere, & aduocati munus ſuſcipere: at cum accipere faciem alicuius in iudicio ad iudicem referatur, profectò hæc pars videtur præcedentis expoſitio, quare pro Deo iudicare, erit ſententiā pro illo pronuntiare; Quaſi ego (inquit Iob) Deo aliquius iniuſtitiæ accuſem, aut vllā iniquitatem illius prouidentiæ affingam, illū abſoluitis, & me damnaris. Licet quidem iudicare hoc loco, non tā ad iudicis officium ſententiam ferentis, quàm ad litigantis contentionem, ex proprietate vocis originalis pertinet, & ad litigantium diſputationem, & litis tractationem.

3 Gregor. Philip. Homo de proximo leniter iudicet. Gal. 6. 1. Caiet. Iudicium quid. ריב

IX. Aut placebit ei, quem celare nihil poteſt, aut decipietur, vt homo, veſtris fraudulentijs.

1 *Aliorum conſenſio cum Vulgato. Celare in Hebræo, quid.*
2 *Adulatoris queſtus gratia.*
3 *Adulatorum vitium. Principum, & iudicum miniſtri ſæpe decipiunt: explicatur Salomon.*
4 *Qui adulatione gaudet, ſe ipſum decipit. Illuſtratus Paulus & Dauid. Deus adit habet adulatores.*

Nunquid (inquit) bonū (vt aiunt. Hebræa & Græca.) id eſt iucundum, & placens Deo fuerit, ſic cū illo, ſic mecum agere? nou ſanè placebit ei hoc veſtrum externū

1 Hebræa. Græca.

zeli, & curæ diuini honoris ſpecimen, nā celare illum nihil poteſt: vel, vt Græca, & Hebręa habent, Explorat oia: *LXX.* Sept. Bonū ſi inueſtiget vos; inquiret, perueſtigabit cordium arcana; videt ille non ex perfecta charitate, ſed contētione, & temeritate, atq. iudicij præcipitātia, male vos in me animatos hæc loqui. *Conſenſo aliorū cum Vulgata.* Hæc videtur fuiſſe plane noſtri interpretis mens, cōſentientibus etiam in eandem ſententiam Græcis, Latiniſq. interpretibus, & ſic etiam exigente voce originali: nam quod clara paraphraſi illuſtrauit interpres, dicēs, Celare illū nihil poteſt, in origine eſt; *Celare, quid in Hebræo.* חקר Quæret vos: eſt autem *Hhakar*, quærere, id eſt, inquirere, inueſtigare, ſcrutari: vox eadem, quæ infra.c.26. Cauſam, quam neſciebā, diligentiſſime inueſtigabā: & Prouer.25. *Iob.29.16. Prou.25.2. Deut.13.14.* Inueſtigare ſermonē: & Deut.13. Quære ſolicitē & diligenter: & Pſ.138. Domine probaſti me: ait igitur Minimē probabit Deus veſtrā hanc contentionē; quæret, inquiret diligenter, explorabit tum mea, tum veſtra dicta, cordiū arcana perſcrutabitur; Tunc tandem mea illi innocentiā, & cauſam probabo. Quare ille alius *Caiet. Eug.* Caiet & Eugub. commētarius, Bonū, quod quæret vos, id eſt, Nunquid exiſtimatis vtile Deo futurum, quærere, & aſciſcere vos in ſuæ cauſæ patronos, & aduocatos; coactior eſt, & minus benè cohærens. Quod ſi quidquam à præcedente expoſitione 2 diuerſum afferri debeat, dicere etiam lectionē Hebręam, quæ habet, Nonne bonū, & tamen non exprimit, cui debeat bonū, vel vtile exiſtere, hāc ſententiam habere; *Adulatores quæſtum capiunt.* Nūquid hanc Deo adulandi, & blandiendi rationem vtilem vobis futuram exiſtimatis? id quod accommodatē ad vitium, & ingenium adulatorum dicitur; *Epiſt. Iud. v.16. 2.Petr.2.3.* Mirantur enim perſonas (vt Iudas Apoſtolus dixit) quæſtus gratia: &, vt Petrus ait, in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: diuitibus igitur, à quibus aliquid accipere poſſint, blandiuntur. Quod igitur (inquit Iob) præmium veſtræ adulationis vobis à Deo pollicemini? quem quæſtum?

3 *Caiet. Aduocatorum vitiū.* *Aut decipietur, vt homo.* Refert hoc Caiet ad aliud aduocatorū vitiū, qui ſuis clientibus imponere ſolent, ſuadentes illorū cauſam iuſtam eſſe, quamuis iniqua ſit, quòd ſibi lucro, clientibus autē diſpendio eſſe ſolet. Sed potius videtur referendū, vel ad incorruptū Dei iudicium, quod deprauari, detorquerìq. à recto humana perſuaſione, aut fraudulentia, nō poteſt; vt acute *Philip.* Philip. indicauit, in hanc ſententiā; Non poteritis illi perſuadere, vt me condēnet; *Principi, & iudici mendaci impo*nunt. non ille decipitur humana perſuaſiue, neq. aduocatorū fraudulentijs: quod veriſſimū eſt, iudicat. Aliquādo ſanè à facie principis egrediuntur quaſi per errorem multa, vt *Eccleſ.10.5.* Salomon ait; Eſt malū, quod vidi ſub ſole, quaſi per errorē egrediens à facie principis; nam cū ipſe per ſe experiri, & probare ſingula non poſſit, cogitur aliorū fidei, & teſtimonijs acquieſcere, & credere: plerumq. igitur decipiūtur principes falſis teſtimonijs, & infidelitate ſuorum miniſtrorū: at Deus non his mendacijs ſubiacet, nō egreditur ex illius tabernaculo, & iudicio per errorem, vitæ meæ & innocentiæ condemnatio; non enim decipitur vt homo. *Familiaris vulgi deceptio.* Tū etiā illa eſt populi, vulgiq. familiaris deceptio, vt cū quis ſceleris alicuius, capitis quoq. damnatur, quacunq. id ratione fiat, iuſtē, an ſecus, facinoroſus vtiq. omnino habeatur, qui damnatus eſt; iudex autē iuſtus: contingit aūt aliquando ab iniquo iudice innocentē damnari. At, inquit Iob, iudicium tam, ſententiamq. vos de mea vita tuliſtis? exiſtimatis igitur eandē de me exiſtimatione concepiſſe Deū, quā inepium vulgus, quàm veſtrū de me iudiciū probatū habet? at non Deus decipi, vt homo, poteſt veſtris fraudulentijs. Poteſt quoq. ad adulatoriā quandā 4 *Qui adulatione gaudēt, ſeipſos decipiunt.* deceptionē referri; Blandiri Deo videmini, dū illius cauſam agere vos profitemini, & me tanquā Dei hoſtē inſectamini. Placebitis igitur illi, aut probatū habebit veſtrū ſtudiū, & ſinet ſe adulatione decipi, vti ferē homines ſolent? qui cùm veritatē ſuæ ignobilitatis, & imbecillitatis perſpectam habeāt, adulatorum lenocinijs deliniti, mendacio gaudent, & fraudulentias amant; de his Apoſtolus *Gal.6.3.* dixiſſe videtur; Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit: facilē enim adulatorib. aures præbet, & quos mendaces eſſe credit, in ſua cauſa libenter audit, propterea, & ab illis decipitur, & ipſe ſeducit ſe. At non capitur Deus adulatione, neq. decipitur, ut homo, cū ſcriptū de improbo ſit; *Pſal.35.3. Deus odio habet adulato*rem. Doloſē egit (Alij ex Hebr. Blanditur, blādē agit, adulatoria hoc eſt) in cōſpectu eius (Dei) vt inueniatur iniquitas eius ad odiū: cū Deus odio habeat impiū, & impietatē eius: at peculiari quodam odio uidetur proſequi uitiū adulationis, faſtidio, & odio Deo eſt, tū etiā hominibus, ſed quoniam verbū originale decipiēdi, hoc loco eſt, *Hathal*, quod propriē eſt illudere, mentiri, decipere, aut mentiri illudendo, vel illudere mentiendo; ſen- *Decipere, quid propriè.* התל ſus etiam poteſt eſſe & vetus ex Hebræo; Sicut illuditis homini (id eſt mihi) illuditis ei? ita ne putatis Deo mendacijs veſtris impunē illudere poſſe, ſicut & mihi?

X. Ipſe vos arguet, quoniam in abſcondito faciem eius accipitis.

1 *Varia huius abſcondit. expoſitiones, varia quoque lectio Iuſti conſtantia.*
2 *An nūc Iob ad amicos loquatur, an verò ad impios in uniuerſū.*
3 *Commotio, & commouere quid in Hebræo.*
4 *Eleuare hominem ad ſuperbiam. Eleuare Deum ad oſtentationem maieſtatis. Nubes, ab eleuando dicta. Illuſtrantur Lucas & Paulus.*
5 *Turbare, quid in Hebræo.*
6 *Irruere quid propriè. Deus de cœlo dicitur aut ſupplicia, aut beneficia immittere.*

1 ARguet. Conuincet iniquitatis, & iniuſtitiæ reos vos peraget, afficietq. ſupplicio: & videt quidē his uerbis propheta eſſe, arguit. n. illos Deus temeritatis, & iuſtitiæ. vlt *In abſcondito.* *R. Abr. R. Leui. Eugub.* R. Abrahā: & R. Leui apud Eugub. explicant, in abſcondito, id eſt, dū abſconditā, & arcanā ſapientiā illi tribuitis. Alij, dū mihi peccata occulta affingitis. Philipp. in veſtris cordib. & intentionib. occultis, vel in his reb. quæ ad meum animum pertinent, et ſoli Deo cognitæ aūt ſic ē Vatab. in cogitatione veſtra. *Vatabl. Tygur.* Tyguri. [Certiſſimē vos arguet, ſi occulte in gratiam eiuſq. diſcedi ius à recto.] Alij; occulta quadā, & ſimulata ratione diſputandi; vel tandē ſi abſconditis rationib. incertis criminationib. certis mendacijs illū honorare, & meæ vitæ falſis accuſationib. illius ſapientiā, atq. potentiā defendere voltis. *LXX.* Sept. in vniuerſum legerunt; [Si occultas perſonas miratı fueritis: vel, ſi occultē, vt legit *Symmach. Olympiod.* Symmach. perſonā eius verecūdabimini,] id eſt, ueremini contra Deū dicere, idcirco ad gratiā loquimini; id eſt, publicē, palā vos Deus puniet, quòd ſtulto quodā, & ruſtico pudore præpediti, non audetis corā diuina maieſtate dicere me innocentē ab illo affligi, meamq. innocentiā defendere formidatis. Mira ſanè conſtantia, & bonæ con- *Bonæ conſcientiæ fiducia.* ſcientiæ fiducia, mirabilis etiā virtus animi requiritur, vt quis audeat veritatem profiteri in conſpectu Regum & non confundi. *Pſ.118.46.*

XI. Statim vt ſe commouerit, turbabit vos: & terror eius irruet ſuper vos.

TItelmanus in annotationib. obſeruat, videri quidē hæc à Iobo in amicos dici; ſed verē ad illos neq; dici, neq. dirigi, dicūt alij ſed ad impios in vniuerſum, quorū propoſito ſupplicio, & diuini iudicij terrore conetur ſuos amicos in officio continere, ne quid cōtra ſe afferāt, neque clamorib. & contentione inſoleſcant; nā aliquando inter diſputandum, ex leuiſſimis occaſionibus, atque verbis magnæ tragędię, magnęque rerum exaggerationes excitari ſolēt: ſed hęc annotatio coacta eſt. *2 Titelm. Quibus eſt nunc loquatur Iob.* Quare lenior locus accipietur, ſi acerbo rerū ſuarum ſenſu ſtimulatus, & ſtudio ſe defendendi, grauiſſimum ſuis amicis comminetur ſupplicium, ſi quidquam de ſua innocentia per mendacia, & calumnias ſtatuere audeant. Tū etiam, *D. Thom.* ut D. Tho. indicat, illis obijcit rerum aduerſarum impatientiam; ſemel. n. correpti, & caſtigati à Deo, conſtantiā, quam nunc ſani, & fœlices habere uidētur amittent. *3 LXX.* נשא

Statim vt ſe commouerit. Sept. Commotio eius uerſabit vos. *Pagnin. Tygur.* Illa aūt cōmotio ex ui ſuę originis eſt leuatio, & extollentia: quare alij legūt, Excellētia eius turbabit uos, *Caiet. Regia* ita Pagn. Tygur. alij celſitudo. Hebręapud Caiet & Regia. *Complut.* Cōplut. Eleuatio eius, id eſt, cū ſe leuauerit; & hoc ſanē reſpexit Latinus interpres: nā eleuare ſe, idē uidei, ** Eu*rmene*andoſe, ſtilantijs del.* quod ſurgere, & ſe ad puniendū cōparare, & accingere: ſtatim ut ille ſe * cōmouerit, ſi ſurrexerit, ſi aſcēderit ad uindictā; ita cū punit Deus, dicitur [ſurgere, egredi, moueri loco ſuo, deſcendere.] Pōt ē more humano Deo tribui cōmotio quędā, & excandeſcentia irati animi; Si ſe commouerit: id ē, ſi irati animi, & commoti ſigna dederit; Si infremuerit, ſi turbauerit ſemetipſū, nō ut aliquid pati, ſed ut propati uideatur. At Sept. ſurię commotio- *Pſ.81.8. Ier.4.4. Iſa.26.21. Mich.1.3. Ioan.9.3.* 4 *LXX.*

nem

nem Dei intellexerunt, quam ille in animis hominum efficit quaſi dicat terror ab illo immiſſus: idem enim verbum eleuandi, aliquando ſignificat contremiſcere, quòd tremor eleuatione quadam, & ſubſaltatione fiat: vt Nahum 1. Contremuit (eleuata eſt) terra à facie eius: quanquam Olymp in Catena, Commotionem illam, pro vertigine, & vortice diuini ſupplicij accipit, quo illorum faſtus, & glorioſa exiſtimatio obruenda ſit. Turbabit. Septuag. verſabit, circumaget, perterrefaciet.

Nahu. 1. 5.
Olymp.
LXX.

4 Sed fortè non aliene, & quidem ad verbi eleuandi proprietatem accommodatè, hæc Dei cômotio, vel eleuatio, erit diuinæ maieſtatis, & amplitudinis magnifica quædã oſtentatio; Statim vt ſuã maieſtatem, & excellentiã conſpicuam dederit; turbabimini: ea autem celſitudo, aut aſcenſus, vel motus ſurſum, tanquã diuinæ maieſtatis proprius, ſemper Deo tribuitur: quare ſi de homine dicatur, aut creatura alia, frequenter ſuperbiam, & animi elationem ſignificat Iob. 20. Si aſcenderit ad cœlum ſuperbia eius. Hebraice; Eleuatio eius. Num. 16. Cur * eleuamini ſuper populum Domini? quare Iſa. 14. de ſuperbo Lucifero dicitur; Quomodo cecidiſti de cœlo, corruiſti in terrã, qui dicebas in corde tuo; In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meũ, ſimilis ero Altiſſimo. Hoc eſt enim proprium Dei nomen, aut perpetuum epithetũ: ideò Dauid hanc diuinæ maieſtatis oſtenſionem ad ſuorum hoſtium terrorem poſtulabat. Pſal. 7. Exaltare in finibus inimicorum meorum, id eſt, te illis ſublimem, & altum conſpiciendum præbe, quò illos tuo ſplendore exanimes, & proſternas; & ſtatim ſubdit. Propter hanc (populorum collectionem, & eccleſiam tuam) in altum (celſiſſimum tuum iudicis tribunal) regredere Dñs, iudicat populus: ſupremum enim iudicem ſublimia decent ſubſellia: quare cum iudicaturus acceſſerit, Veniet cum poteſtate magna & maieſtate in nubibus Nubes aũt appellationem ſortiuntur ab hac ipſa ratione eleuandi; quaſi dicas eleuationes, aut eleuatas: ad quam rem, & proprietatem vocis videtur Ierem. alluſiſſe c. 10. Eleuat nebulas, & iterum c. 51. Qui leuat nubes ab extremo terræ: quamuis enim tunc uenturus, acceſſuruſq. ſit ad nos, tamẽ non dicetur deſcendere de cœlo, veluti in primo aduentu: nã ſedem ſuam tunc conſtituet in eleuatione, & aſcenſione nubium, propoſitus, & declaratus Deus, iudexque ſupremus uniuerſis creaturis: ad quam diuinæ maieſtatis altitudinem, & manifeſtationem videtur reſpexiſſe Paul. ad Philip. 2. Exultauit illum (declarauit illius maieſtatem, & diuinitatem) & dedit illi nomen (videlicet nomẽ Dei altiſſimi, eleuati ſupra creaturarum uniuerſitatem) quod eſt ſuper omne nomen, quoniam Dñs Ieſus Chriſtus in gloria (celſiſſimo ſupremæ maieſtatis ſolio) eſt Dei patris. Quid mirũ igitur ſi ſtatim vt ſe commouerit, atque eleuauerit, commoueat, conturbetq. mortalium animos?

*Deus oſtentatiõe ſuã maieſtatis dicitur eleuari. Hominẽ eleuare ad ſuperbiam. Iob 20. 6. Num. 16. 3 * Porque os leuantays a mayores? Iſai. 14. 13. Altiſſimus, nomen Dei. Pſal. 7. 7. Luc. 21. 27. Nubes dictæ ab eleuatione. נשיאים Iere 10. 13. & 51. 9. Philip. 2. 9.*

Turbabit vos. Sic Pſ. 46. dicitur diuina eleuatio terrorem incutere; Dominus excelſus, & terribilis: propter celſitudinem timẽdus. Turbare verò eſt, à radice, *Bagath*, quam Vulgatus 1. Reg 16. reddidit, exagitari, Exagitabat eum ſpiritus nequã, & Obſtupeſcere Eſth. 7. Illico obſtupuit: Iſa 21. Emarcuit cor meũ, tenebræ ſtupeſecerunt me. Ait ergo; Obſtupeſcimini tantæ maieſtatis ſplendore.

Pſal 46. 3. Turbare quid. בעת 1. Reg. 16. 14. Eſth. 7. 6. Iſa. 21. 4.

Et terror eius irruet ſuper vos; propriè, cadet ſuper nos: perſtare uidetur in eadem illa diuinæ ſublimitatis conſideratione; Cœlitus deſcendet ſuper uos, quaſi iaculum, pauor, & terror: ſic ſemper ex loco ſublimi pugnare aduerſus mortales dicitur Deus; vt dicere poſſimus, quod in Hiſpanorum prouerbio eſt, Ipſius, & mons, & lapides ſunt. Pſ. 57. Supercecidit ignis, & non uiderunt ſolem, id eſt, dum cœlitus pluit Dominus à Domino ignem, deſuper ſæuiente, & in homines irruente diuina vindicta, impij ſolis huius, atque lucis vſura priuati ſunt: non enim ille eſt ignis illuminans, ſed qui lumen eripiat. Sic Paulus diuinam uindictam, atque iram explicat Rom. 1. Reuelatur enim ira Dei de cœlo, & opem implorant diuinam, qui clamant, Hoſanna (ſalua nos) in excelſis: ſic tũ ſupplicium, tum bonum omne, de ſurſum eſt.

5 נפל Irruere, q. d. Deus de cœlo dimicat. Pſal. 57. 9. Rom 1. 18. Mat 21. 9. 15 Marc. 11. 9. 10. Ioa. 12. 13.

XII. Memoria veſtra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices veſtræ.

1 *Cinis, æterni ſupplicij ſymbolum. Ignis, & cinis Sodomiticus.*
2 *Cinis etiam memoria rei peritura.*
3 *Cinis, æterni ignis repræſentatio: Illuſtratus Malach.*
4 *Anima, ignis: corpus mortuum, cinis.*
5 *Notatus Vatablus.*
6 *Iudicatus Montanus: ceruices ex Hebræo quid propriè; ad eleuationem refert.*

TActi ergo diuino ſupplicio; & fulmine itę diuinæ nihil de veſtra gloria remanebit, præter tenuiſſimum cinerẽ, qui ueſtri ſupplicij meritiſſimi mortales ſemper moneat: eſt enim cinis ſupplicij ſymbolũ, atq. monumentum; vt de Sodoma dictũ eſt ab apoſt. Petro, Ciuitas Sodomorũ in cinerem redigens, & à Iuda Apoſtolo; Facta ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes: de quibus etiam Sap. 10. dicitur; Non tantum in hoc lapſi ſunt, ut ignorarent bona, ſed etiam inſipientiæ ſuæ reliquerũt hominibus memoriam, vt in iis quæ peccauerunt, neque latere potuiſſent: quare ignis ueſtigia in ea terra uiſuntur, fuligo, cineres, atq. hunc cinerem non terræ ſolũ, ſed rebus etiam aliis conſperſum eſſe ad memoriam ſupplicij ſempiternã, traditũ eſt. Nã Ioſeph. li. 5. de bello: Iud. de fructibus, quos illa regio profert, ſic ſcribit; [Colore quidem eſſe edulibus ſimiles; carpentiũ verò manibus in fumum diſſolui, & cinerem, & Solinus, c. 38. ait; De cęlo tacta oppida humus nigra teſtatur, & in cinerem ſolutas apud quæ oppida pomum gignitur, quod licèt habeat ſpeciem maturitatis, mandi tamen non poteſt; nã fuliginem intrinſecus fauillaceam ambitio tantũm extimę cutis cohibet, quę uel leui tactu preſſa fumum exhalat, & fatiſcit in vagum puluerem: vnde eleganter Paulus Oroſius dixit li. 1. c. 5. Apparet forma regionis, ſed inuenitur Regio cineris. Huc igitur alludere potuit Iob comminans acerbiſſimum ſupplicium, & nunquam intermoriturum ſupplicij memoriam, vſurpato nomine cineris, qui & ſupplicium, & ſupplicij memoriam ſempiternam ſignificat.

1 Cinis, ſupplicij ſymbolum. 2. Pet. 2. 6. Iud. v. 7. Sap. 10. 8. Ioſeph. li. 5. de bello Iudaic. c. 5. Solin. c. 38. Paul. Oroſ. lib. 1. c. 5.

Aut certe memoriæ cũ cinere comparatio ſignificabit omnino perituram memoriã; diſſipatur enim, diſpergiturq. cinis flatu leuiſſimo: eſt uerò hoc commeritũ impiorum ſuppliciũ, vt pereat memoria eorum cũ ſonitu, & diſpereat, perdaturq. de terra: nã iuſti memoria permanet, & cũ benedictione uſurpatur. Nam quæ res in cinerẽ redigitur, perire potiùs, & aboleri uidetur. Sic cõminatur Tyro Deus, Ezech. 28. Dabo te in cinerẽ, & de Moab Amos. 2. Eo quòd incenderit oſſa Regis Idumæę vſq. ad cinerẽ.

2 Cinis, peritura memoria. Pſ. 9. & 33 17. & 108. 15. Sap 4. 19. Eccl. 10. 21. Pſ. 111. 6. Prou. 10. 8. Eccl. 39. 13 & 49. 1. Ezec. 28. 18 Amos. 2. 1.

Fortè etiam extremũ gehennę ſuppliciũ, cinis, nomine proponit, nã ignis in cinerem redigit, quæ cõburit: ſe uerò integrũ, incolumemq. remãſurum Iob dicat, atq. ſuis hoſtibus ita ſuperiorem, ut poſſit illos tanquã uiliſſimum cinerem proculcare: ſimilis eſt illa Malach. 4. impij ſacta cõminatio; [Ecce dies ueniet, quaſi caminus, & erunt oẽs ſuperbi, & omnes facientes impietatem, quaſi ſtipula; & inflammabit eos dies ueniens, quę non derelinquet ex eis radicẽ & germẽ. Et orietur uobis timentibus nomẽ meũ, Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pẽnis eius. Et calcabitis impios, cũ fuerint cinis ſub planta pedũ ueſtrorũ: ubi uides ignẽ impijs proponi, qui nõ illuminet, ſed exurat & deſtruat; at iuſtis ſolẽ, qui non exurat, ſed illuminet, & ſanet: illis extrema morte damnatis, mortẽ, & inutilem cinerẽ; his uerò ad uitam reſurgentibus, uitæ actiones, greſſus, conculcandi, proterendique facultatem: fulmina illis ignita; his uerò radios ſolis fulgentiſſimos, atque iucũdiſſimos.

3 Cinis, æternum ignem repræſentat. Mala. 4. 3.

Quod ſi nimis acerba ſint hæc Iobi uerba, nihil aliud hac cineris comparatione ſignificabit, quam ignobilem mortem, & miſerum illorum interitum; impij enim dum de naturali corporis exanimatione, & morte loquuntur cum cinere ſeipſos comparant, Sap. 2. Extinctus cinis erit corpus noſtrũ. Cuius rei illa ratio eſt, quòd anima comparatur igni; corpus uerò exanimatum, cineri, igne iam excocto: ſic enim dixerunt impij: Sermo ſcintilla afflatus eſt in naribus noſtris: de quo plura dicemus ſuper id cap 30. Comparatus ſum fauillæ & cineri.

4 Lenior expoſitio. Sap. 2. 3. Anima, ignis. Sap. 2. 2. Iob 30. 19.

Tandẽ Vatab. ſequutus R Abraham, Iuliam hanc, & ex cinere ductam ſimilitudinem ad ipſas reſpõſiones, & argumenta amicorum refert: Memoriæ ueſtræ, ſunt ſermones cineris, i. Reſponſiones ueſtræ pereunt, & collabuntur. Sed non uideo qua ratione hoc quadrare poſſit. Licèt enim vertas: Memoria ueſtra, ſermones, aut parabolæ cineris; nihil aliud ſignificabit, quã non aliter de illis vſurpandos ſermones, quã de re iam cõbuſta, quæ nihil ſui reliquerit pręter viliſſima quædã veſtigia, & inutiles cineres. Sicut Iſ. 33. dr: Erunt populi, quaſi de incendio cinis.

5 Vatabl. R. Abrah. Iſa. 33. 12.

Et ſic rectè cohærebit cum parte ſequente, vt pro eodem accipiatur cinis, & lutum.

6 *Redigentur in lutum ceruices veſtræ.* Prorſus ignoro, quare Hiſpalenſis noſter Montanus, aliquando in ſuo apparatu hunc locum ſic legerit; Redigentur in lutum cineres veſtri: diſſentientibus vniuerſis exemplaribus, atque voce etiam originali, *Gab*, quæ in ea ſignificatione a nemine vſurpatur; ſed pro corpore, à Septuag. Pagn. Tyg. Caiet. aut pro Tergoribus, & dorſo, à Regia, & pro ceruicibus à Vulgato hoc tantùm loco, & rectè. Nam propriè ſignificat ſuperiorem partem, & prominentem, vnde, uox Latinus *Gibbus* credenda eſt fluxiſſe, & ita R. Mardoch. ait, ſignificare dorſum in animali, ſupercilium in oculo, vel potiùs ea tuberantem illam carunculam, in qua ſunt ſupercilia, & partem illam rotæ prominentem, in qua ſunt canthi, & denique quidquid in aliqua re prominentius eſt: quoniam verò in homine collum erectum, & exaltatum, aut rigidum, & erectum caput, ſi duris prætereà, & rigentibus ceruicibus nitatur, ſuperbiam quandam, elationem, cõtumaciam ſignificat, ideo ſapienter Vulgatus dixit, ceruices, potiùs quàm caput, aut tergora; quod videtur Septuag. dixiſſe elationem, id eſt, ſublime illud, atque excellentiſſimum, quo ſuperbitis, & inſoleſcitis, tunc redigetur in uiliſſimum lutum, quod ab omnibus proculcetur, ſicut ſcriptum eſt: vt lutum platearum delebo eos. Qui ſenſus commodior eſt, quàm qui ab alijs Hebraizantibus traditur, exiſtimantibus amicos hic admoneri, atque deterreri propoſita morte, & humani corporis imbecillitate: Meminiſſe (inquit Tygur.) oportebat uos ſimiles eſſe cineri, & corpora veſtra corporibus argillaceis. Idem placuit Caietano, imò & Auguſtino, qui ait: Corpus luteum, ut fragilitatis ſaltem ueſtræ conſideratione timeatis. Sed primus ſenſus, quem dixi, commodior eſt, & acrimoniæ prioris partis conuenientior.

Montan. in arcano ſermone.
Ceruices in Hebr. quid.
גב
LXX.
Pagnin.
Tygur.
Caietan.
Regia.
R. Mardoch.
Ceruices rigidæ, ad ſuperbiam.
LXX.
Pſ. 17.8. 43
Tygurin.
Caietan.
Auguſt.

XIII. Tacete pauliſper, vt loquar, quodcumque mihi mens ſuggeſſerit.

1 *Loqui in Hebræo, quid. Tranſire in Hebræo, ad ſermonem, vel laborem impenſum refertur: explicatur David.*
2 *Tres præcipuè interpretationes.*
3 *Verbum* lacerandi, *acre: humanas carnes lacerare aut comedere ad ſæuitiam, vel ad calamitatem. Illuſtr. David, & Salomon.*
4 *Varia, Portandi animam in manibus, expoſitio.*

1 IN originali propriè eſt, Tacete à me, nihil mihi loquamini ampliùs, vel, de me, mea curare nolite; vel, quoniam videbantur duci deſiderio ſalutis, & reſipiſcentiæ Iobi, ait; Iſta conſilia miſſa facite, ne illa mihi importunè obtrudatis (*callad y dexadme*) quo ſenſu bene poteſt conſentire id quod ſequitur; Quidquid ego loquar, nihil veſtra intereſt: quamquam audientiam etiam facere uideatur, & conciliare attentionem ſuæ orationi; quod indicat lectio Septuag. Obmuteſcite, vt loquar.

LXX.

Vt loquar quodcumque mihi mens ſuggeſſerit. Propriè, & ex uerbo Vatab. Loquar * & tranſeat ſuper me quidquid: addidit nonnihil Pagn. Tranſeat ſuper me, quidquid uoluerit tranſire: quod aliqui accipiunt, quaſi pro tranſitu alicuius pœnæ, vel ſupplicij, ut Tyguri. paraphraſis explicuit; loquor meo periculo, quidquid tandem ſit mihi euenturũ: & certè uerbum *Ghabar*, propriè ſignificat, trãſire, tranſgredi, prætergredi, & aliquando de pœna dicitur, uel de re aduerſa, quam homo experitur. Sic Pſal. 80. Manus eius in cophino ſeruierunt. Propriè ex Hebræo, Tranſierunt: *paſſaron por alli trabaios*: aliquando uerò etiã ad uerba, & ſermonem refertur, Pſal. 16. Non eſt inuenta in me iniquitas, ut non loquatur os meũ opera hominũ. Hebr. * Cogitaui; non tranſijt os meum, id eſt, neque prauam cogitationem concepi, neq. ad os meum prauum aliquid permanauit. Hieronym. Non inueniſti cogitationes meas tranſire os meũ. Similiter ergo Vulgatus intellexiſſe uidetur, de tranſitu cogitationũ, quod Latini dici ſolet, uenire in mentẽ; aut quidquid in buccam uenerit: qui ſenſus cum altero Hebraizantium coniungi poteſt, Nihil ueſtra intereſt, nam non ego ueſtro, ſed meo damno loquar. Proferam igitur, quocumque ſupplicio uerba mea luere cogar; nam dolori medicinam quæro, & uerbis laborantem animum releuare conor: quod expreſſerunt Septuaginta legentes, Et requieſcam ab ira. Sic, inquit, indulgebo cordi, ſi, quod concepi, ad os tranſierit. Quanquam & illa etiam ad uerbum originale accommodata intelligentia ſit; Tranſeat, id eſt, recedat à me, abeat; ſi loquar, recedet à me dolor, tranſibit, miteſcet: eſt enim ille receſſus, cum illo tranſitu coniunctus: quo ſenſu ab alijs accipitur, id quod nuper aſſerebamus, Manus eius in Cophino ſeruierunt: quod Hierony. legit: Manus eius à Cophino receſſerunt, id eſt, tranſierunt: quod dicere nos poſſumus; *poſſoſe el ſeruir*: nam aliquando hæc uerba conſummationem, & finem important; ſeruierunt, id eſt, ſeruire deſierunt; ſatis ſeruitum eſt, & iam à ſeruiendo ceſſatum.

* Dexadme hablar, y vaya lo que vi niere, y paſſe lo que paſſare.
Vatabl.
Pagnin.
Tygurina.
עבר
Pſal. 80.7.
Pſal. 16.3.
* No me paſſò por la boca, ni por el penſamiento.
Hieron.
LXX.
Hieron.

XIV. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

2 QVare. Duo, aut tres potiſſimi ſenſus, præter minutiores alios, quos ſtatim indicabimus, initio proponendi ſunt. Primò enim aliqui ſuſpicantur nunc Iobum ſubita quadam mentis commotione, aut aliqua deſperationis ſuggeſtione ſtimulatum, ſermonem cum amicis abrupiſſe, & ſecum cœpiſſe colloqui, vt reſpõdeat, repugnetque hoſti interius aliquid inſtiganti, & ad ſe dilacerandum ſtimulanti. Quorſum (ô inimice) ego me dilacerem, & mihi ipſi manus afferam? Sed quidem res ipſa petere videtur, vt iam nũc laxatis orationi habenis, alta proferre incipiat, quæ mens illi ſuggerebat.

Secũdus eſt plurimorum Latinorum interpretum, qui exiſtimant cauſam inquirere, aut culpam, propter quam tantam dolorum, & calamitatum acerbitatem perferre cogatur. Quare; ob quod meum peccatum, lacero; compellor propè vi doloris lacerare, atque diſcerpere, & ferè eo adigor, vt mihi ipſi manus afferre velim. Quod cùm aliqui tropicè, & hyperbolicè dictum uelint, at Philipp. accipit, ut ſonat. [Potuit, inquit, fieri, ut extorquentibus eum nimijs cruciatibus, manus, ſiue labia ſua dentibus laceraret, & ſe iam tormentis deficientè, animam cadentem, velut efferendam portaret in manibus.]

Philipp.

Tertius. D. Tho. Caiet. Lyrani; vt ſe excuſet ab animi impatientis nota, & crimine, quod illi obijciebant; Exiſtimatis me, deſperantis inſtar, mihi velle mortem conſciſcere manibus meis? at quorſum ego me lacerem, & mihi ipſi uitam eripiam? prius ſanè uita, quàm ſpe cadã. Interpretatio hęc mihi non diſplicet, cùm conſentiat optimè cum ſequentibus, & cum Iobi conſtantia, & integritate. Nunc ad ſingulas voces, & minutiores alias exponendi rationes uenieodum.

D. Thom.
Caietan.
Lyra.

Verbum lacerandi, quod eſt *Naſa*, eſt propriè tollere, aut leuare, quaſi dicat; quare tollo, uel leuo dentib. meis carnes meas? quod propter macilentiam dictum nonnulli arbitrantur. Ita, inquit, confectus ſum, & exuctus, vt quàtus ego ſum, leuari dentibus poſſim, & quaſi uno bolo deuorari, & abſumi. Sed durior eſt hic ſenſus, & in rem præſentem non ualde conueniens: Dionyſ. refert ad id quod cap. 2. ex Græcorum notationibus attulimus, Ieſtã ſanieni raſiſſe, ut acerbiorẽ ſibi ipſi dolorẽ efficeret, ſuas carnes exulceratas dilaniando. Sed ſi hoc ibi ualdè nobis probatum fuiſſet, tñ huic loco non ualdè quadraret. Græci uero Chryſ. Olymp. Didymus explicant lacerare, uel apprehendere dentib. ſ carnes, eſſe, agere, & loqui de ærumnis ſui corporis. Nos dicimus, dum de re quapiam agitur, *tomar en la boca, dolo que ſe habla*, & addit Chryſ. Vt qui in cruciatibus ſuas carnes mordent, alleuari ſe ſentiunt, ſic ego dum hęc loquor; quod melius cũ lectione Septuag. cohæret, Requieſcam ab ira apprehendẽs carnes meas dentibus meis, & animam meã ponam in manu. Huc reſpexiſſe uidetur R. Abraham, exiſtimans hęc dici à Iobo ad minuendas plagas, ne eas ſentiat, & forte anſam ſumpſiſſe ex originali uerbo leuandi potuit, quod ad leuandum dolorem, aliarumque calamitatum leuamen pertinere poteſt; ut ſit quod apud nos, *dar alivio a ſu canſado cuerpo con hablar*: ſed neque hic ſenſus dentibus conuenit, neque mordendi ratio leuamen affert. Commodiùs igitur eundem ſenſum amplexatus Didym. acrimoniam & mordacitatem quãdam addit dentibus conuenientè. Dentibus, inquit, carnes meas arripiens, non uobis, ſed mihi ipſe irascar, & idem fere Auguſt. Non mihi parcam, ut non

3
נשא
Lacerare, ad quid referatur.
Dion. in id. lib. c. 2 v. 8
Chryſoſt.
Olympiodo.
Didymus.
LXX.
R. Abraham.
Lacerare, acre verbũ.
Auguſt.

ſolùm

ſolùm vos arguam, ſed etiã me: & certè hæc mordẽdi, &
Prou. 30. lacerandi dentibus ſignificatio, mordacitatis, & maledi-
14. centiæ, frequens eſt in ſacro ſermone: eſt enim generatio,
Gal. 5.21. quæ commandit molaribus ſuis: & Paul. ait: Si inuicem
mordetis, & comeditis, videte ne inuicem conſumamini.
Sed neq. hic commentarius propoſitæ Iobi orationi con-
uenire poteſt; non enim ille cõtra ſe, ſed pro ſe, & pro ſua
Humanas innocentia tuẽda dicere inſtituit. Ergo propriè humanas
carnes lace- carnes comedere, aut lacerare, ſæuitiç cuiuſdam, & inhu-
rare, ad ſæ- manitatis eſt; Pſ. 26. Dũ appropiant ſuper me nocentes,
uitiam, vel vt edant carnes meas: & Iere. 19. extremæ calamitatis eſt;
calamitatẽ. Cibabo eos carnibus filiorum ſuorum, & filiarum ſuarũ,
Pſal. 26.2. & vnuſquiſq. carnem amici ſui comedet in obſidione, &
Iere. 19.9. in anguſtia. Si verò ad ſeipſum referatur, furoris erit, &
Iſa. 49.26. iræ, quæ ſibi non parcat. Iſai. 49. Cibabo hoſtes tuos car-
nibus ſuis, & quaſi muſto, ſanguine ſuo inebriabuntur, id
eſt, furorẽ, quẽ in te cõceperant, in ſe ipſos conuertent, &
Eccleſ. 4.5. Eccl. 4. de deſide, & otio atq; inertia defluente homine di-
citur: Cõplicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, id eſt,
dũ otiũ ſectatur, & laborem fugit, ſibijpſi crudelis eſt; nã
inedia, & fame ſe conficit. Eademq. ratione de homine
voluptario, qui ſe in manus crudeliſſimi ſcorti dederit, ſe
ipſum per ſummam crudelitatẽ, carneſq. ſuas conſumere
Prou. 5.15. ſcribitur, Pro. 5. Ne des alieni honorẽ tuũ, & annos tuos
crudeli, ne fortè gemas in nouiſſimis, quãdo conſumpſe-
ris carnes tuas, & corpus tuum. Ergo hic eſt commodiſſi-
mus huius ſententiæ ſenſus; quorſũ exiſtimatis me velle;
deſperãtis inſtar, aut rabie aliqua, & furore correpti, mi-
hi ipſi mortẽ aliquã crudeliſſimã conciliare, aut me meis
dẽtibus, & vnguibus dilaniare? longè enim ab ea re abſũ.
4
Olympiod. *Et animam meam porto in manibus meis.* Olympio. Animam
in manibus portare, exiſtimat eſſe idem quod pignori op-
** Oſarè po-* ponere.* Pignori, inquit, animam meam oppono, ad pœ-
ner la vida nã verborum meorũ libenti animo ſuſtinendã paratus, ſi
que digo la non fuero vera loquutus. Auguſt. promouens illum ſuum
verdad. prioris particulæ commentarium, ait; Animam meam in
Auguſtin. * manu inſpiciendam, vt nihil celẽ, ſiue vt cõputẽ pecca-
** Tã clara* ta mea: ſed nihil tamen in vita mea ſceleris inueniri pote-
y llana pẽ. rit. Eugub. exiſtimat eandem eſſe præcedentis, atq. huius
drẽ toda mi partis ſententiam, videlicet ſui corporis dilacerationem,
vida como quæ nõ ſolùm dentibus, & morſibus, ſed manibus, & vn-
la palma guibus fit; pręſertim cùm anima, non ſolùm vitam, aut
dela mano. eam partem, quæ à corpore diuiſa eſt, ſignificet, ſed etiã
Eugub. ipſum aliquando corpus: ſed certè germana intelligentia
Anima, ali ex alijs ſcripturæ locis colligi facilè poteſt, in quibus ea-
quando pro dem phraſi vſurpatur, Iudith. 12. 1. Reg. 23. & Pſal. 118.
corpore. quo loco, licèt Auguſt. ingenuè fateatur neſcire ſe quid
Iudi. 12.3. rei ſit, Animam portare in manibus; Hierony. tamen epi-
4. Reg. 28. ſtola ad Suniam, vt qui probè Hebraicè nouerat, docet
25. Hebraiſmum eſſe, quo ſignificatur vitam habere periculo
Pſ. 118.219. expoſitam, quòd enim manu portatur facilè excidit, faci-
Auguſt. le etiam diripi poteſt. Chaldæus eum locum Pſal. ſic le-
Hierony. git, vt vim huius loquutionis exprimat; Anima mea peri-
Chald. clitatur, ac ſi in ſuperficie manus meæ eſſet. Quòd verò
Varlenius. alij exponunt, Animam meam ſolicitus cuſtodio, non ſe-
cus atque rem pretioſiſſimam, quam nunquam tutò de-
ponere, nec vlli credere audemus, ſed ſemper in manibus
circumferimus, alienum eſt: ait itaque Iob; Non eo ſum
animo, vt animam meam, vitamque ipſam per impatien-
tiam, & melioris conditionis deſperationem abijciam, &
voluntario diſcrimini, atque morti objiciam.

XV. Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo: verumtamen vias meas in conſpe- ctu eius arguam.

1 *Particula verumtamen. Varia lectio, & diſpunctio. Deſenſus Vulgatus. Illuſtratus locus Regum.*
2 *Sperare quid propriè.*
3 *Varia huius ſpei intelligentia. Iuſtorum nomen, Sperantes.*
4 *Germanior expoſitio. Explicatus Paulus. Iob non minùs ſperans, quàm Abraham.*

1
Pag. Regia. QVod in Hebræo eſt, Ecce occidet me, Latinus dicit,
Etiam ſi. Sept. Licèt: ſed illud ex originali ſupplen-
dum impendentis mortis periculum; Video ſanè
Deum mihi certiſſimã mortem infligere, ſed non me mors
ab illius charitate, ſpeque deijciet. Septuag. Licèt oppri-
LXX. mat me, qui potens eſt, in ipſo ſperabo. Negatiue & ſine
interrogatione, plerique Hebraizantes legunt; Non ſpe-
rabo, Pagninus, Vatabl. Tygurina, Regia, Biblia Guarini, *Pag.*
vt ſenſus ſit, Quamuis ille me occidat, quamuis nihil mi- *Vatabl.*
hi melioris vitæ expectandum ſit, non tacebo quæ in rem *Tygur.*
meam, meæq. innocentiæ defenſionem dicenda eſſe cen- *Regia.*
ſeo. Paulò ſecus Tygurina [Si me occiſurus eſſet, non *Bibl. Guar.*
expectarem. Vulgatus verò dupliciter legere potuit; vel
neganter, ſed cum interrogatione, vt idem valeat, quod
affirmatio; quam lectionem ſeruat Hebræus apud Caiet. *Caiet.*
& alij, vel quidem particula, *lo*, quæ negationi ſeruit, per *Tostat.*
pronomen vertit, in eo, vel, in ipſo, quod facile fuit; & ne לא
minutiora quædam de harum particularum apud He-
bræos vſu cum faſtidio dicamus, ſatis fuerit indicaſſe לו
Pagninum, qui de illis late in ſuo Theſauro diſſerit; & *Pag. in the-*
Marinum Brixianum, qui etiam peculiares locos, in qui- *ſauro.*
bus reperiuntur, enumerat. Mutatis enim literis mobilibus *Marin. Bri-*
vox eadem, aut non, aut, ei, vel ipſi, ſonat. Et quidem, 4. *xianus in*
Reg. 10. verſ. 8. Septuaginta Hebraizantes, & Latinus in- *ſua Arca*
terpres pari conſenſu particula, *lo*, quæ hic ſubeſt, legunt *Noe.*
per pronomen; cùm diait Eliſeus ad Hazael. Vade, dic ei; *4. Reg. 10. 8*
Sanaberis quamquam alij exiſtimauerint amphibologi- *LXX.*
cam fuiſſe reſponſionem; nam una eadem, ſola ſcriptura *Latin.*
diuerſa, ſignificat, aut ei, aut non. *Hebraizã-*
In ipſo ſperabo. Sperandi verbum *Iachal*, affert expecta- *tes.*
tionem quandam, cum mora & longanimi perſeuerantia; *Amphibolo-*
vnde dicitur Gen. 8. Expectatis vltra ſeptem diebus alijs, *gicum re-*
quam ſpei longanimitatem, & ſuſtinentiæ perſeueran- *ſponſum.*
tiam non ipſa mors impendens illi poterat adimere. Hæc 2
ſanè in illorum animis deſiderata fuit, quibuſcum lo- יחל
quuta eſt Iudith. cap. 8. Poſuiſtis vos tempus miſeratio- *Sperare, &*
nis Domini, & in arbitrium veſtrum, diem conſtituiſtis *propriè.*
ei, &c. & ideò dicamus Domino, vt ſecundum volunta- *Gen. 8. 10.*
tem ſuam ſic faciat nobiſcum miſericordiam ſuam, id eſt, *Iudi. 8. 13.*
opis, & ſalutis accelerationem non debemus nos conſti-
tuere, ſed ille pro bona voluntate ſua; neque debemus
nos cupere, aut velle, ut citò ille nobis orantibus adſit,
ſed hoc tantùm orare, ut ille citò adeſſe uelit, de qua
etiam longanimi expectatione non ſemel loquitur Pau-
lus, pręſertim ad Hebr. & nos aliquando plura.
Sed quidnam expectandum ſibi hic proponat Iob, mi- 3
nimè conſtat inter interpretes, aliqui ad abſolutionem *Varia expo-*
ſententiamque pronunciandum de ſua integritate, refe- *ſitio.*
runt, Occidat ille ſane, ſed nunquam damnationis pro-
pter ſcelus aliquod ſententiam contra me feret; apertè &
palam pronunciabit, non mihi inflictam mortem pro-
pter ſcelus ullum; quod rectè uidetur cum ſequentibus
necti, cum ait: [Vias meas in conſpectu eius arguam.] D.
Thom. hanc ſpem eſſe dicit bonorum ſpiritualium, & *D. Thom.*
futuræ beatitudinis, quam per cruciatus, & per acerbam *Philipp.*
mortem, ſe conſequuturum ſperat. Philipp paulò lar- *Iob 27. 5.*
giùs uerbum ſperandi accipit, ut idem ſit, quod à Deo, *Iuſtorũ no-*
& a uitæ ſanctitate minime recedere: nam exiſtimãt eã- *men, Spe-*
dem eſſe inferiùs, cap 27. ſententiam, Donec deficiam, *rantes.*
non recedam ab innocentia mea; iuſtificationem meam, *Iſa. 40. 31.*
quam cœpi tenere, non deſeram. Et quidem iuſtorum *videtã. 14.*
hæc eſt in ſacro ſermone compellatio. Qui ſperant in *32. & 36.*
Domino; quo illorum pietas & religio ſignificatur, qui *3. & 2. Pa-*
omnes ſuas uitæ rationes, atque ſpes in Deo collocatas *ral. 13. 18.*
habeant. *Iud. 13. 17.*
Sed fortè præſtabit hanc ſpem in uniuerſum accipere; *Pſ. 5. 10. &*
pro expectatione auxilij & remedij aduerſus mala oĩa, *16. 7. 31. &*
fueritque ſententia hæc quaſi prædictio certiſſima melio- *30. 25. &*
ris ſtatus, in quo commutationem accipiet malorum om- *frequenter.*
nium, cum incredibili bonorum omnium affluẽtia. Quã- 4
uis de uita & incolumitate corporis potiſſimùm accipi *Germanior*
poſſit, ut in Iobum aptiſſimè quadret, quod de Abrahami *expoſitio.*
fide dictum eſt ab Apoſtolo. In ſpe contra ſpem credidit, *Ro. 40. 20.*
neque cõſiderauit corpus ſuũ emortuũ; in repromiſſione *Iob non mi-*
ẽt Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, *nus ſperãs,*
dans gloriam Deo. Nam hæc ſpes ſimul eſt humani cor- *quã Abra-*
poris robur, & firmitas; eſt etiam Dei gloria, cultuſq. ab *ham.*
homine impenſus; nam qui ſic ſperãt, dant gloriam Deo. *Gen. 22. 10.*
Non aliter ergo Iob fide, atq. ſpe certiſſima in rebus ſuis *Iob præſtitit*
deſperatiſſimis confortatus, & erectus, non ſolũ cõſtituit *quod poſtea*
ſe ſperare, etiãſi uideat Dei gladiũ ceruicibus ſuis impẽ- *Chriſtus Ie-*
dentem, ſicut quondam Abraham ſtrinxerat in caput ſui *ſus à ſuis*
filij, ſed cum ſe uideat vulneribus iam mortiferis totum *exegit.*
confoſſum, & ſanguine, ſanieq. manantem. Atque eò etiã
Iobi pietas ſpeſque procedit, ut ẽt occiſus ſperare para-
tus ſit, qđ poſteà Chriſtus Ieſus ad ſuæ poteſtatis, boni-
tatiſq.

tatiſque maieſtatem, & gloriam, atque opem certiſſimã in deploratiſſimis noſtris calamitatibus, à nobis exigit; cũ Marthę reformidanti conſpectum fratris quatriduani mortui, atq. fœtentis cadaueris, dixit: [Nonne dixi tibi, quia ſi credis, videbis gloriam Dei?] rurſus eodem loco docuit diſcipulos, mortuum eſſe Lazarum propter illos, ut crederent, atque de diuina poteſtate, & bonitate ſpem certiſſimam conciperent. *Ioan. 11, 40.*

9 Veruntamen. Rectè Latinus interpres imitatus Sept. legentes, Tamen loquar, dixit, Verumtamen, vt Iobi cõſtantiam, & ſpei magnitudinem declararet; Nihil mora meam ſpem, nihil defenſionem meæ innocentiæ lædet. *LXX.*

Via quid. *Vias meas*, Vitæ actiones, & conſilia omnia, viuendi inſtitutum, & conſuetudinem multis actionum, & operũ greſſibus tritam & calcatam, Arguam Philipp. D. Tho. Nicolaus cum alijs Latinis exponunt, reprehendam, caſtigabo: referuntq. ad pœnitentiam de uitę erratis ſuſcipiendam; ita ut quæ dixit, ſint non quidem animi præſumptio, ſed de Dei bonitate concepta fiducia. Si quid (inquit) inuenero, quod correctione, & pœnitentia indigeat, corrigere, & caſtigare paratus ſum; ille verò pœnitentiam agenti aderit propitius. Polychronius ad refellendos amicos pertinere exiſtimauit. Didymus redargutionem dicit eſſe, rei demonſtrationem, optareq. diuinæ prouidentiæ rationem, quam ipſe perceptam haberet, illuſtrem etiam amicis ſuis fieri. Vatabl. non tam ad exactæ uitę pœnitentiam, quàm ad ſequentis puritatem, integritatemque ſeruandam; ni caſtigare, uel arguere vias ſuas in conſpectu Dei, ſit dare operã ut innocenter uiuat coram illo. Sed certè hoc loco arguere, eſt idè uerbum, quod ſupra redditum eſt diſputare. Igitur hæc eſt ſententia. Quamuis me occidat, non uitæ, ſed innocentiæ meæ illo iudice, & uindice uti uolo, & coram illo cauſam meã dicere. Quem ſenſum ferè ſequuntur Græci. *Philipp. D. Thom. Lyran. Arguere quid. Polychron. Didymus. Vatabl. Græci.*

XVI. Et ipſe erit Saluator meus: non enim veniet in conſpectu eius omnis hypocrita.

1 *Non omnis. in ſacro ſermone, nullus Hypocrita quid.*
2 *Aenigmata quid propriè.*
3 *Verbum iudicandi, ordinem, & certam formam afferre. Appropinquare, verbum militare.*
4 *Iobi conſtantia.*
5 *Reorum ſilentium.*
6 *Terror, & metus mortis ex diuino uiſu: explicatur Moyſes, & Iſaias.*

Chryſoſt. PRopriè iuxta Hebræum, & Græcũ, Hoc mihi euadet in ſalutẽ. Chryſoſt. [Id mihi apud Dominũ ſolatio erit, veræ dicere, uoſq. mandacij arguere.] Benè mihi cedet hæc mea coram Deo diſputatio; non. n. mihi uertet temeritati aut ſtultitiæ; ſed potius de illius ueritate, & iudicio, & mea innocentia conceptæ fiducię. Sed eleganter noſter interpres, *ipſe erit Saluator; ſalutis*, & abſolutionis auctor, & ſalutans ſententię pronunciator, iudexque propitius, qui me innocentem abſoluat, uobis licèt accuſatoribus meis reclamantibus. Quod uerò alij explicant pro ſaluatore, fautorem, atque patronum, dum cũ ſuis accuſatoribus diſputat, neque ualdè quadrat originali uoci ſalutis, aut ſaluandi, neque rei propoſitæ: dixerat enim [diſputare cum Deo cupio, & uias meas in conſpectu eius arguã:] interim amicos obmuteſcere iuſſit. *ישע*

Nõ omnis, in ſacro ſermone, nullus. *Non enim veniet in conſpectu eius omnis hypocrita.* Non omnis in ſacro ſermone, ſæpè ualet nullus, ut Pſal. 48. [Quia cũ interierit, non ſumet omnia,] id eſt, nihil omnino ſecum deferet; ſic non omnis hypocrita, id eſt, nullus hypocrita. Sept. Coram Deo dolus nõ ingredietur. Vatabl. Flagitioſus. Pagn. impius. Sed quamuis eodem oĩa pertineant, multò melius atq. ſimplicius, Vulgatus dixit hypocritam: de cuius uocis notione, atq. ratione, ſuperiùs diximus: eſt. n. hypocrita, impius ſimulator, fallax, qui ueteratorio & ficto ingenio loquitur, aut agit, ut obiter perſtringat amicos, qui fraude potius & fucata oratione captioſiſq argumentationib. q̃ ueritate, & orationis ſimplicitate agerent. Quod uero alij dicunt originalem vocẽ ſignificare acceptatorem perſonarũ, ut amicos etiam, notaret, quos perſonã accipere, & Deo adulari ſuperius dixerat, mihi non placet; nam licet eam uocis ſignificationem agnoſcere videatur, R. Dauid in libro radicũ, & R. Mardoch. in ſuis Concordantijs, tamen nullum exemplum proferunt, neque proferre poterunt. Venire autem in conſpectum Dei, eſt coram illo iudice ſtare, apparere, loqui, fiducia aliqua de ſuæ cauſæ ęquitate concepta. *Pſ. 48. 18. Quid hypocrita. LXX. Vatabl. חנף R. Dauid. R. Mardochæ.*

XVII. Audite ſermonem meum, & ænigmata percipite auribus veſtris.

ERgo (inquit) mihi cum Deo diſputanti beneuolas aures præbete. Acute obſeruauit Chryſoſt. ſuæ orationi, atque redargutioni infenſos amicorũ animos animaduertiſſe; ideò beneuolentiã, & attentionẽ poſtulaſſe. Tum etiam geminationem verbi, audiendi, docet eſſe aut ęgritudinis indicem, aut ad comparandam attentionem referri, quòd vel illi attendere nollent, uel quòd ea, quæ dicturus eſſet, multa attentione indigerent. 2 *Chryſoſt.*

Aenigmata. Philippus ex proprietate Latini vocabuli, ænigmata interpretatur, illa ipſa mala, quæ Iob patiebat cũ non propter ſua merita ſuſtineret, ſed eſſent (inquit) [examinationis flagella; idcirco ænigmata voluit appellare: quoniam qui innocentes & iuſtos tribulari conſpiciunt, velut ænigmata illis ſunt, & obſcura diuina conſilia.] D. Tho. aũt ænigmata explicat obſcurum, & difficilem ſermonem, & qui aliud prætẽdat in ſuperficie, aliud verò interius ſignificet. Eodẽ fere modo Hugo, ſermonem ſub figuris occultatum, vt iudicet, non ſemper illud ſignificare velle, quod verba ſonant, ut difficultate propoſita attentiores reddat auditores. Sed certè vox originalis deducitur à radice, *Chaua* quod eſt annũciare, oſtẽdere, indicare. Quare ſeptuaginta, ſimpliciter dixerunt; [Audite verba mea; narrabo. n. vobis audientib.] & Hebraizantes omnes; indicationem meam, expoſitionem, modis verti ſolet alijs locis à Vulgato. Quæ ſignificatio uidetur omnino contraria ænigmati, ſicut & interpretatio, quæ vertitur à Vulgato, Daniel 2. cùm dicitur. [Et interpretationem eius indicabimus.] Sed fortè interpres conſultò hoc loco, ęnigmata vertit, ut reſpiciat ad Iobi orationem ab amicis, aut non intellectum, aut prauè interpretatam; & nunc cuiuſdam ironiæ admiſtione, ſuæ orationis ſimplicitatem, atq. claritatem, amicorum verò tarditatẽ in intelligendo ſignificet. Quare redditur multò elegantiùs, atq. ſignificantius per ænigmata, quã per declarationem, aut annunciationẽ, uel expoſitionẽ. Sententia igitur hæc; Nihil à me obſcurè, aut fucata oratione dicetur, quo vobis prauè intelligendi anſam ullã prębuiſſe uidear: non alijs ego ęnigmatis utor, quam ipſa totius rei dilucida expoſitione; ſcilicet ænigmata vobis proponerem, qui ſimplicem, & apertam ueritatem ſemel & iterum propoſuerim. *Philipp. Quid ænigmata. D. Thom. Hugo. חוה LXX. Regia. Tygur. Caietan. Vatabl. Pagnin.*

XVIII. Si fuero iudicatus; ſcio quòd iuſtus inueniar.

IN Hebræo; Si iudicium diſpoſuero, aut præparauero, aut ordinauero. Nam uerbum, *Gharac*, ſignificat quidquid certa ratione & ordine diſponitur; ut agmen, acies, militia, unde ẽt dicitur: Dirigere aciem. Tum etiã quidquid arte, & rationæ præparatur. Quare rectè etiã Sept. uerterunt: Ecce ego appropinquo iudicio meo. Verbum enim appropinquandi, non ſemel in Scriptura ſignificat acceſſum exercitus ad congrediendum cũ hoſte; qui acceſſus, & congreſſus certa ratione, & arte fit. Ergo uerbũ iudicandi ordinem, & diſpoſitionem certã affert, qualis in iudicio, & in litibus tractandis ſeruari ſolet. Ait igitur ſi rectè, atque accedere permittar ad me tuendũ, ſi ex ordine cauſam meam dixero; ſi ſeruata iudiciorum lege & conſuetudine audiar, Scio me iuſtificatũ, & abſolutũ iri, atque fore, ut *iuſtus inueniar*, pronuncietq. Iam nunc diſpono certam ratione mei defendendi, atq meã coram Deo iudice cauſam tuendi, formam, ordinemque ſeruandam mihi conſtituto Hic ſi mihi a uobis, ſi à Deo ſeruabitur, non dubium, quin obtineam in cauſa. 3 *ערך Verbum iudicandi. LXX. Appropinquare, verbum militare.*

XIX. Quis eſt, qui iudicetur mecum? veniat: quare tacens conſumor?

VErba ſunt exaggerati animi, conſtantiæq. pleniſſima Iam (inquit) per me non ſtabit, quin meę uitæ atq. innocẽtiæ cõtrouerſia, iudicio & ratione peragatur; ſed 4 *Sententia animi excelſi.*

ſed ne indicta meis accuſatorib. lite me videar defendere illos expecto, atq. prouoco. Quis enim eſt, qui iudicetur
LXX. mecũ? Septuag. Quis iudicium ſit facturus mihi, propriè; Qui litigaturus ſit mecũ, qui litẽ, & criminis alicuius ac-
Polychr. cuſatione intentaturus; quiſquis ille ſit, prodeat. Polych.
Olympiodo. & Olymp. Quis iudicabit mihi, quaſi a me læſus iniu-
Caiet. non ria, qui peccatũ aliquod meũ probare poſſit? Caietani ve-
probatur. ro interpretatio illa, vt hæc non ſint verba inquirẽtis, aut prouocantis aduerſariũ, ſed ſuſpicientis Dei maieſtatẽ, cum quo diſputaturus eſt, q. d. Quis, quantuſve ille eſt, cũ quo ego diſputare cupio? illius enim amplitudine deterritus obmuteſcã, & priùs moriar, quã verbum vllum ex meo ore corã illo excidat. Hæc inquã ſententia, & interpretatio quadrare in rem præſentẽ nulla ratione poteſt.

Reorũ ſilentium. *Quare tacens conſumor?* Indicare videtur Reos, & eos qui ſibi alicuius ſceleris conſcij eſſent, vel ex conſcientia ſceleris, vel ex cõſuetudine iudiciorũ tacere ſolitos. Reorum, inquit, eſt male ſibi conſciorum, atq. iudiciariam litem, iudicis ve incorruptiſſimi ſentẽtiam reformidantiũ, tacitos, pullatoſq. coram iudice ſiſti, & aliorum patrono-
1. Cor. 4. 4. rum, atq. aduocatorum oratione vti. Ego verò qui nihil mihi conſcius ſum, quorſum alio aduocato, aut patrono vti velũ, quàm ſimplici mea oratione? quorſum ve ſinam
Polychr. me tacitum damnari? Græci, Polych. Olymp. hũc ſenſum
Olympiod. indicant; Si verum aliquod crimen accuſator aliquis obijciat, neq. verbum amplius, obmuteſcam, moriar; vel cum alijs, Quare moriar, conſumarq. tacitus, quaſi dicat; Non is me dolor cruciabit, quòd indicta cauſa moriar, & falſa criminatione nondum propulſata. Indicarũt etiam hunc ſenſum Septuag. Quia nunc obmuteſcam & deficiam, id eſt, niſi loquar; deficiam & expirabo, vel: Si taceã, ab amicis indicta cauſa damnabor; obtinere igitur a me non potero, vt veriſſimam meæ cauſæ defenſionem non ſuſcipiam? Vel ſimpliciùs, ſi litem nõ dixero, & me oratione non defendero, moriar confeſtim; oportet igitur aduerſarium, & litigatorem ſtatim prodire: nullas enim mihi concedit inducias vis morbi: hoc ferè voluit Tygurina.

XX. Duo tantùm ne facias mihi, & tunc à facie tua non abſcondar.

XXI. Manum tuam longè fac à me, & formido tua non me terreat.

6 CAutionem videtur à Deo petere ante diſputationis congreſſum, ne duplici hac ratione ſecum agere velit. Quare licet idẽ ſenſus ſit, ſed meliùs tamen vulgatus
LXX. per negationem explicuit, quàm Septuag. per affirmationem, Duo mihi præbeas, videlicet, ne manum, id eſt, inflicti vulneris acerbitatem, quæ illi orationis facultatẽ adimebat, exacueret, aut amplificaret Deus, ſed potiùs mitigaret, & extenuaret, liberè loquendi facultate, ſpatioque conceſſo; tum ẽt temperato, atq. occultato diuini numinis ſplendore terrifico. Alij referre conantur hanc formidinẽ ad mortis metum, quem ſolitus erat concipere, qui diuinam aliquam reuelationem, aut viſionem accepiſſet;
Exo. 33. 20 iuxta id Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Qua-
Iud. 13. 22. propter dixit Manue ad vxorẽ ſuam, Iudic. 13. Morte mo-
Iſai. 6. 5. riemur, quia vidimus Dñm. Et Iſa. 6. Væ mihi, quia tacui, & Dominum exercituũ vidi oculis meis, id eſt, perij, neque qui ſupernam viſionem viderit permittetur ampliùs verſari inter mortales. Igitur huius mortis diſcriminis cauſam, nimium terrorem eſſe ex diuino viſo, potuit hoc loco indicare Iob; atque tantam diuini conſpectus lucẽ, & formidinem, ex qua denuo in mortiferam ægritudinem incidat, deprecatur. Sed primus ſenſus ſimplicior eſt.

XXII. Voca me, & ego reſpondebo tibi: aut certè loquar, & tu reſponde mihi.

1
Verbum reſpondẽdi forenſe.
עבה
DAt Deo optionẽ ſuſtinẽdi partes actoris, aut rei, vel potiùs expoſtulantis, obijcientiſq. aut reſpondẽtis atque ſatisfacientis. Nam quacumq. ratione lis peragatur, æquitati atq. veritati nititur. Verbũ autẽ reſponden-
Exo. 20. 16. di aliquãdo eſt forenſe, & iudiciale, perindeq. valet, atq. te-
Gen. 30. 32 ſtificari, vt Exod. 20. Non loquaris contra proximũ tuum
Iſai. 59. 12. falſum teſtimonium. Hebraicè, non reſpõdeas, vel, ne teſtificeris, vice ve rogatus à iudice. Gen. 30. Reſpõdebit mihi cras iuſtitia mea, i. mea innocentia planè teſtificabitur me innocentẽ. Iſa. 59. Peccata noſtra reſponderunt nobis, i. teſtificata ſunt contra nos, & quaſi interrogata à Deo iudice, veritatem ipſam profeſſa ſunt, videlicet ſuos auctores accuſant, & iniquitas aduerſus iniquum teſtis damnationis eſt: ſimile id Oſe. 5. Reſpondebit (teſtifica- Oſe. 5. 5.
bitur, clamabit, accuſabit) arrogãtia Iſrael in faciem eius. 2
(publicè, palam, nihil reuerita ſuũ auctorem. Ex quo ob- Actiones hominũ, teſtimonium ferre coram Deo iudice.
ſeruandũ eſt, tum pias & honeſtas, tũ improbas mortaliũ actiones, teſtes eſſe, aut ſanctitatis iuſtorum, aut improbitatis hominum flagitioſorum, publiceq. & apertè ſuum teſtimonium dicere coram Deo iudice; atq. ſi opus
ſit, ſublato in cœlum clamore. Quo enim grauiora ſcele- Gen. 4. 10.
ra ſunt, eò maiori, clarioriq. voce teſtãtur improbitatem & c. 20. 21.
ſui auctoris. Iã igitur dicere Iob poſſit; Tu mihi, o iudex, Hab. 2. 12.
diẽ, horamq. dicito, & iudiciali quæſtione examina; ſi velis ẽt, vt iureiurando veritatem conteſter, efficiam iubẽs, reſpondebo, teſtificabor, rem ipſam atque veritatẽ profitebor. Verbum autem reſpondendi in ſecunda parte, vt quod ab alia radice ſit, leniùs & ſimpliciùs accipi debet.

In hac autem Iobi oratione, qua Deum ad diſputatio- שוב
nem prouocat, Caietanus ait, licet hæc non dicta ſint à 3
Iobo ex contemptu diuinæ maieſtatis, verba tamen eſſe Caietan.
ſcandaloſa, & arrogantia. Auguſtinus cenſet peccaſſe Iob, quod parũm modeſtẽ, & reuerenter de Dei maieſtate lo- Auguſtin.
quatur. Cæteri omnes illum excuſant, & Græci aiũt hæc profecta fuiſſe ex familiari in Deum charitate, aut ex fi- Græci.
ducia bonæ cõſcientiæ Philip. ex admiratione ignoratæ cauſſæ ſuarum calamitatum. Deniq. procedere poſſunt Philipp.
ex ijs omnibus animi affectibus, quos in Iobi lamentationibus explicuimus, cap. 3.

XXIII. Quantas habeo iniquitates, & peccata? ſcelera mea, & delicta mea oſtende mihi.

1 *Nexus, & ſimplex ſenſus huius ſententiæ.*
2 *Quantum, ad numerum etiam referri, ex Hebræo.*
3 *Quid inter iniquitatem, & peccatum interſit.*
4 *Verum diſcrimen elicitur ex proprietate vocum. Multarum vocum ſimilium coaceruatio, quid indicet.*

NOn omnes eodem modo connectunt: nam quibuſ- 1
dam videtur Iob expectaſſe, vt Deus loquendi ini- Nexus cum præcedentibus.
tium faceret, vt cui priores loquendi uices deberentur. Sed cum ſua congreſſione, & diſputatione non dignaretur Iobum, is contemni ſe arbitratus, in hæc verba conqueritur; Adeòne flagitioſus ego, vt neq. dignus habear, cui improbitatem exprobres? ſaltem igitur ſcelera mea oſtende mihi, & deinde ſequitur; cur faciem tuam abſcõdis, &c. Itane, neque me dignaris colloquio tuo, neq. coram ſententiã fers, ſed indicta cauſa abſentem hominem damnas? Sed ferè interpretum concors ſententia in his verbis agnoſcit ſuę defenſionis exordium; ſed quale conuenire poſſit dolenti, & exulcerato pectori.

Quantas habeo iniquitates? vt ſibi ſuæ cõtrouerſiæ ſtatus exponatur, ſuo iure poſtulat; idque prouenire poteſt ex illo deſiderio cognoſcendi, quam ob cauſam ad tam acer-
bos cruciatus damnatus ſit. Ita Græci intellexiſſe uiden- Græci.
tur, atq. Philip. huius animaduerſionis cauſam cognoſce- Philipp.
re aueo; & quod ijs, qui in cruciatũ, & ſuppliciũ dantur, ſolatium eſſe ſolet, ſupplicij cauſam perſpectam habere; reus licet atque damnatus, poſtulare poſſum, obtinere ẽt
à iudice debeo. Idem ferè Greg. ait; optare, vt ſi quæ ha- Gregor.
bet occulta delicta, innoteſcant, vt deflere illa, atque corrigere poſſit. Sed certè cùm ſibi propoſuerit ſuam innocentiam defendere, paulo dolentiùs, atq. de ſua cõſcientia confidentiùs accipi hæc debent, quaſi diceret: Sceleris alicuius non accuſor, & damnor ad pęnã; oportuiſſe verò iam illud eſſe in iudicio prolatum, mihique propoſitum.

Quantas. Quot quantaſq. nam vox originalis ad utrũ- 2
que pertinet; ad multitudinem videlicèt, & magnitudi- Quantũ ad numerum etiã referri.
nem atque grauitatem, atq. ſubeſt eadem originalis uox
Pſal. 118. Quot ſunt dies ſerui tui?

Iniquitates, & peccata; ſcelera & delicta. Latini curioſiùs Pſ. 118. 84.
inter hæc quatuor diſcrimen conſtituere nituntur. Nam כמה
Greg. ait. Quod licet inter iniquitatem, atque peccatum 3
diſtare nihil Ioan. Apoſtol. perhibeat, cùm ait Iniquitas Ioan. Greg.
pec-

peccatum eſt; ipſo tamen vſu loquẽdi, plus iniquitatem, quàm peccatum ſonare, cùm omnis homo facilè ſe peccatorem fateatur, iniquum verò dicere nonnunquã erubeſcat. Inter ſcelera verò, & delicta hoc diſtabit, quod ſcelus etiam pondus peccati tranſit, delictum verò pondus peccati non tranſit: quia & cùm offerri ſacrificiũ per legem iubetur, nimirum præcipitur ſicut pro peccato, ita etiam pro delicto, & nonnunquam ſcelus in opere, delictum verò plerumque in ſola cogitatione; vnde, & per Pſalmiſtam dicitur, Delicta quis intelligit? Hæc Gregor. D. verò Tho. aliter diſtinguit, nam quæ contra proximum ſunt, exiſtimat propriè dici iniquitates: at ea, quibus homo in ſe ipſo praue diſponitur, & deordinatur, vt gulam, & luxuriã, peccata, quaſi deordinationes: quæ vero contra Deum, ſcelera: tandem omiſſiones, delicta, & Ambro. libro de apolog. Dauid docet latiùs patere iniquitatem, quàm peccatum, contraria ratione, quàm Gregor. Alij ea malitia, aut ignorantia hæc diſtinguunt.

Quid inter ſit inter peccatũ, & ſcelus. — *1. Ioa. 3. 4.* — *Leuit. 6. 27* — *Pſal. 18. 14.* — *D. Thom.* — *Ambr. li. de Apolog. Dau.*

4 Sed certè quæ nunc dicuntur iniquitates, aliquando peccata, aut ſcelera nominantur: quæ nunc delicta, aliquã iniquitates, aut peccata, ut nullũ fixum conſtanſq. diſcrimen aſſignari inter hæc poſſit. Illud tantùm ea proprietate vocum elicitur, Iniquitatem eſſe prauitatem quandam, quę à recto deflectit; atq. ita eadem infra redditur, peccata adoleſcentiæ. Peccata vero, propriè ſunt errata, & propriè eſt aberratio & declinatio à via, quę Exod. 32. vertitur, *Noxa*. *Scelus* autem eſt, quaſi trãſgreſſio, violatio pacti, & conſtituti fœderis, & ſeditioſa aduerſus Deum rebellio; & Gen. 31. vertitur Culpa. Pſ. 32. Iniquitas. Prouerb. 10. Delicta. Tandem, delicta ab eadem radice dicũtur, à qua ſuperiùs peccatum; quare videntur omnia ſynonyma nomina grauiſſimorum peccatorum; eſt que coaceruatio quædam artificio plena: nam ſicut eiuſdẽ uocis repetitio, ita etiam plurimarum eandem rem ſignificantium coaceruatio vim ſolet addere orationi, atq. rẽ ſignificatam amplificat: vel quidem his multis peccati nominibus ſignificat cuiuſcumq. generis peccatum, vt ab omni graui ſcelere, ſiue contra Deum, ſiue contra proximum ſe innocentem afferat, erit ergo ſententia; Quænã ingentia mea ſcelera, ob quæ ad ingentes cruciatus damnet? Inaudita videlicet oportet eſſe facinora, quibus inaudita apud omnium mortalium memoriam, ſupplicia rependantur. Neque verò ſine arte, & acrimonia dicendi illa quarta vox, delicta, repetitur: nam eadẽ eſt (ut diximus) quę peccata; quaſi uideatur Iob quæſiuiſſe vndique nomina, quibus peccata exprimeret; & cùm nouam non inueniſſet, iterum uſurpaſſę priora: doctè igitur hæc indicauit Philip. ait enim his nominibus peccata grauiora, & praua ſignificari: quem locũ corruptè legit Titelm. refert. n. Philip. dixiſſe, ſignificari peccata grauiora, & leuia; pro prauis, parua ſortè legit. Sept. igitur, cùm nullum fere inter illa diſcrimen agnoſcerent, bis tantùm vſurpatũt peccata, & iniquitates. Quòd autem ad locũ Ioa. 1. c. 3. quem adducit Grego. pertinet, veriſſimè ait peccatum eſſe iniquitatem; id eſt, eſſe contra Dei legem: nam iniquitas eſt Græce, *Anomia* quæ contra, *Nomon*, id eſt, legem eſt.

Quod diſcrimen, ex proprietate vocum, elicitur inter hæc quatuor. — עון — פשע — *Exo 32. 32* — פשע — *Gen 31. 36.* — *Pſal. 31. 1.* — *Prou. 10. 12* — *Coaceruatio multa rũ ſimiliũ vocum.* — *Philip.* — *Titelm.* — *LXX.* — *1. Ioa 3. 4.* — *ἁμαρτία ἀνομία*

Oſtende mihi. Fac vt cognoſcam; nam illi mei accuſatores nihil certi, & explorati afferunt; nihil prærerea ego mihi conſcius ſum, quòd ſi ego ſceleris alicuius reus ſim, tibi perſpectum fuiſſe oportet.

XXIV. Cur faciem tuam abſcondis, & arbitraris me inimicum tuum.

1 *Nexus cum præcedentibus.*
2 *Faciem abſcondere, ad ſeueritatem, & indignationem.*
3 *Iudicum priſca conſuetudo ante ferendam ſententiam. Capite damnatis obuelabatur caput.*
4 *Arbitrari quid propriè. Iudicum vultus benignus. Illuſtratus Iſaias.*

1 IN hac dolentis hominis oratione, non decet aliũ leniorem, aut cohærentiorem decurſum quærere, quã coaceruationem quandam rationum ad eundem finem adductarum: quanquam hanc etiam ſententiam cũ præcedenti D. Tho. aptè, eleganterq. ſic nectat; Cumá me rogatus atq. poſtulatus (ò Iudex ſupreme) vt ſi quę apud te ſunt condita & repoſita mea ſcelera proferre velis, taces omnino, ſane uideris tuo iſto ſilentio teſtari, nihil unquam in me repetiſſe, quo te grauiter offenderim. Cur igitur mecum tãquam cum iniquo, atque inimico agis? abſcondis enim auertiſq. à me faciem; vti ſoles, cum tibi vehementer diſplicet conſpectus impiorum hominum. Cæterũ cùm hæc loquitur Iob, agere cum Deo, tanquam cum irato aduerſum ſe principe, aut verò tanquam cum ſeueriſſimo iudice uidetur; nam faciem abſcondere, aut auerſere, indignantis eſt, & ſupplicium inferẽtis; ſicut è contra faciem conuertere, aut illuſtrare, uel illuſtrem, & conſpicuam exhibere, beneuolentis, beneq. facientis eſt: cuiuſmodi eſt id Oſeæ 6. Viuemus in conſpectu eius, id eſt, illo nos inſpiciente, curante, cuſtodiente, cùm igitur viſitatio tua, conſpectuſque longè benigniſſimus quondam cuſtodierit ſpiritum meum, cur nunc peream miſer, te faciem abſcondente? Hæc eſt illa Caini uox querula Gen. 4. Ecce eijcis me hodie à facie tua, & à facie tua abſcondar; & ero uagus, & profugus in terra; omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me.

Nexus cum præcedentibus. — *D. Thom.* — 2 *Faciem abſcondere, ad ſeueritatem & indignationem.* — *Leu. 32. 20 & 31. 17. 18.* — *Pſ. 29. 8. & 12. verſ. 9.* — *Num. 6. 26* — *Pſ. 70. 20. et 89. v. 13.* — *Oſ. 6. 3.* — *Pſ. 30. 17. et 68 2. et 118 verſ. 135.*

At ſi cùm Deo, tanquam cum iudice, agat, id quòd ſequentia quoq. quæ iudicis ſunt, exigere uidentur, ſenſus is eſſe poterit; Damnor miſer indicta cauſa, & lite iam confecta non permittor meũ iudicem videre, neq. deprecari; abſcondit enim ille ſe, & in ſeparatum, priuatumq. ſententiæ ferendæ locum ſe recipit; cùm igitur te non uideã, ſumme iudex, quid exiſtimare de te, atq. de me poſſim, quam te iam in occulto extremam capitis ſentẽtiam contra me ſcribere? hnc facere poteſt illa quorumdã iudicum antiqua conſuetudo, cuius meminit Clem. Romanus lib. 2. conſtit. Apoſt. & D. Baſil. epiſt. 79. fit etiam aliquando mentio in Theodoſij, & Iuſtiniani Codice; cum enim capitis ſententiam laturi erant, obducebant cortinam, & interiecto velo ſe continebant; abſcondit ergo mortis reos damnabant: opportune tunc ſi quis innocẽs damnaretur, dicere ad iudicem æquiſſimum poſſet, Cur faciem tuam abſcondis? Adde etiam quod capite damnatis, ne iudicem, Regemve uidere poſſent, obuelabatur facies, & caput, ut Heſter. 7. ſcribitur; Operuerunt faciem Aman. Perinde igitur (ait Iob) ac ſi iam operto ſim capite, & obuelata facie, meum iudicem, meumque Regem uidere mihi non licet; abſcondit enim ille faciem ſuam à me: ſcio benigniſſimum iudicem, ſi me ille incredibiliter affectum, laborantemque aſpiceret, non amplificaturum ſupplicia, ſed temperaturum, atque mitigaturum: ſed heu me, ſupra mortales omnes miſerrimum, quem ille aſpectu non dignatur.

Iob 10. 12. — *Caietan.* — *Gene. 4. 14.* — 3 *Iudices laturi ſententiam, abſcõdebant ſe.* — *Clē. Ro. l. 2. conſt. c. 52.* — *D. Baſil. in ep. Theod. et Iuſt. Cod.* — *Capite damnatis obuelabatur caput.* — *Heſter. 7. 8.*

4 *Et arbitraris me inimicum tuum?* Tum hanc, tum præcedentem partem retuliſſe Polychronius uidetur ad illum timorem, quem de ſuo hoſte cõcipere aliquis ſolet, à quo ſibi timet, & cauet, & à quo ſe abſcondit. Polychron. ſententia hæc eſt; [Quomodo potes in animum inducere, vt me à ſolio nihil diſtã iam hoſtem tibi eſſe ſuſpicere? quaſi verò ab homine per infirmo vllus tibi metus poſſit impẽdere: id quod etiam indicauit Chryſoſt. cum per ironiam ſententiam hãc reddit; Scilicet meam, quam ignoras contemptam, atque humilem naturæ conditionem. reformidas, cùm ſolium ſim, &c. id quod etiam lectio Septuag. indicat verſ. ſequenti; Nunquid quaſi folium, quod mouetur à uinto, uereberis? & fauere poteſt verbũ arbitrande, quod eſt, *Chaſab*, exiſtimare, reputare, & ſicut apud Latinos ita etiam in ſacro ſermone ſignificat in pretio habere: ſicut Gen. 15. Reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & Gen. 31. Nonne ſicut alienas reputauit nos: id eſt, non pluris fecit nos, quã ſi exteræ, & peregrinæ eſſemus; ait itaque; me arbitraris inimicũ: me æſtimas, quem cauere debeas, & ita te in meum conſpectum nunquam vis dare?

Polychr. — *Chryſoſt.* — *LXX.* — חשב — *Gen. 15. 6.* — *Gen. 31. 15*

Sed lenius hæc pars iungetur cum præcedente, hac ratione; Abſcondis & auertis faciem tuam, perinde atque ab hoſte tibi infeſtiſſimo, cuius conſpectũ non poſſis ferre, quod ſi ad iudicem reſpiciat, ſic poterit ſententia concipi, cùm apud te de mea innocentia dicere inſtituo, abſcondis faciem, & aliò conuertis oculos, planeque oſtendis tibi me ſubtilem eſſe, lõgeque moleſtum. Id verò eſſe ſolet in iudice uitium, quod ab incorruptiſſimo iudice Chriſto Domino longè abfuturum prædixit Iſai. cap. 42. Non erit triſtis neque turbulentus: ut uidelicet vultu ipſo, & triſti ſupercilio, atque auerſa facie priùs reũ damnet, quàm pronuntiata ſententia. Sed nihil mirum, quod ea dolenti pectore, tãtam erga ſe ſui iudicis ſeueritatem, tot vijs, atque rationibus amplificet Iob.

Iudicũ ſereno front, dãnata. — *Iſa. 42. 4.*

XXV. Contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſiccam perſequeris.

1 *Defenſus Iob à cenſura Caietani; illius oratio minimè arrogans.*
2 *Oſtendere potentiam, quid in Hebræo, & vt variè reddatur à Vulgata.*
3 *Deus protector à turbine. Dæmon turbo, & ventus inclemens: illuſtratus Iſaias.*
4 *Folij caduci ad hominem translatio. Folium inconſtantiæ Symbolum.*
5 *Stipula ſymbolum rei inutilis, & ignobilis: tum etiam & aridæ ſenectæ.*
6 *Stipula vnde dicatur in Hebræo; rei leuioris, & minutioris ſymbolum.*
7 *Stipula, aut ventus, aut ignis minatur.*

1 *Caiet. An hæc ſententia ſit arrogantis hominis.*

CAietanus exiſtimat, hac argumentandi ratione Iobũ probare apud Deum ſuam innocentiam; quòd niſi ſuarum ærumnarum cauſam aliã proferat Deus, fiet inde, vt vel cum homine iuſto tanquam cum inimico agat; vel Deus nihili omnino faciat Iobum, neque pluris tanquam folium aridum, aut ſtipulam ſiccam. Cenſet præterea Caietanus, hæc Iobi dicta arrogantis hominis eſſe, & exiſtimantis ſibi diuinorum Dei conſiliorum, atq. prouidentiæ reuelationem, rationemq. reddi debere: ſed ſanè dum ſæpè Caietanus, potiùs Hebræus ille, quem ducem Caietanus ſequebatur, Iobi verba calumniatur, ab amicis Iobi ſtare videtur; quibus Iobi oratio arrogans, & inſolens videatur; cum tamen verba ſint animi incredibiliter demiſſi, atq. ſupplicis, & ſuam infirmitatem agnoſcentes, excitantiſq. ſupremam diuini numinis maieſtatem ad ſui commiſerationem.

Hebr. apud Caiet. notatus.

2 ערץ *Oſtendere potentiã, quid in Hebræo.* *Iſa. 8. 13. Matth. 10. 28. Luc. 12. 4. 5. Iſai. 2. 19. 21. Iſa. 10. 33. Iſa. 25. 3. Iob. 27. 13. Pſal. 35. 5. Pſ. 85. 14. Ezech. 35. 12.*

Oſtendere autem potentiam, eſt in Hebræo ſimplex verbum, *Gharatz*, quod eſt conterere, confringere; aut verò roborare ſe, aut potentiam, & virtutem oſtendere, & exercere in aliquo confringendo, & conterendo, aut timere, & formidare eum, qui pro ſua virtute & robore conterere, & cõfringere poſſit; vnde dicitur Iſa. 8. Ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter; quaſi dicat, qui poteſt conterere, & confringere penitus: vt ad hoc videatur alluſũ Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidũt corpus, animã autẽ nõ poſſunt occidere; ſed potius timere eum, qui poſtquam occiderit corpus, habet poteſtatẽ mittere in Gehennã. & Iſa. 2. vertitur Percutere, & cap. 10 Confringere: inde dicitur Robuſtus. Iſa. 25. Violenti Iob 27. Fortes Pſ. 53. Crudeliſſimi, Ezech. 3. Ergo ait Iob; Itane velis tuam potentiã, & vires oſtendere, & exercere; te potẽtẽ, fortẽ, robuſtũ præbere in conterendo, & confringendo *folio, quod vento rapitur*, quod per ſe ipſum exacta æſtate, in autumno ſua ſpõte decidit ex arbore, vel incitatum vento leuiſſimo auellitur? vel; *Contra folium*, cui auellendo, atq. rapiando ſatis ſit tenuiſſimus ſpiritus; inſurgere iubes vehementiſſimum uentum, qui me ex huius uitæ arbore, ueluti foliũ decuſsũ, & huc, illucq. per fortunę ludibrium, iactet atq. propulſet? Sed neque hoc contentus, collapsũ iã, & decuſsũ foliũ, tuæ poteſtatis manu cõterere, comminuere, cõfringere, & in minutiſſimos pulueres aridam ſtipulã redigere velis? atqui tu pro tua poteſtate, cũ ſumma bonitate, atq. benignitate coniũcta, Factus es (eſſe ſoles) fortitudo pauperi in tribulatione (qui non permittis illum præ imbecillitate virium cadere, aut collabi) ſpes à turbine (vmbra, protectio, refugium, aduerſus turbinis impetũ, & vẽtorũ inclementiam) vmbraculum ab æſtu. (Hęc uerò oĩa præſtari à Deo aduerſus iniquorum ſpirituũ vim, qui raptare & exagitare miſerum hominem, ſuæ poteſtati permiſſum, conantur, ſtatim explicat) Spiritus enim robuſtorũ (qui contendunt potentię ſuę neruos in conterẽdo & cõfringendo infirmo homine) quaſi turbo impellẽs parietẽ. Ego verò, inquit Iob agitor, rapior, impellor ſpirituum inclementiſſimorum impetu, cum neque paries ſim, neq. cõſtans, fixaue rupes; ſed vel tenuiſſimus puluis, uel leniſſimum folium. Tu uerò etiam uelis potentiam pręterea tuam in me perdẽdo oſtendere? atqui alienum etiam eſt à tua natura, & ingenio, quem homines perſequuntur, te perſequi; quin potius calamum quaſſatum (ab hominibus) non conteres, & linum fumigans (propè iam extinctum & impetitum uento) non extingues.

3 *Deus protector à turbine.* *Iſa. 25. 4.*

Dæmon, turbo, & ventus inclemens.

Pſ. 68. 57. Iſa. 45. 3. Mat. 12. 20

4 *Mortalium imbecillitas folij caduci per ſimilit.* *Pſ. 105. 15. 16.*

Sed poteſt hęc Iobi ſententia lõgius patere, ſi de communi omnium mortalium imbecillitate, & inconſtantia loquatur; Cùm tu (inquam) recorderis, quoniã puluis ſumus; & homo, ſicut fœnum dies eius; tanquam flos agri, ſic efflorebit; quoniã ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet ampliùs locũ ſuũ; id eſt, ad leuiſſimã aeris concitationem decutiuntur exucci flores, & arida folia; & cùm non eiſdem ramis, neq. eodem loco fuerint, tamen ad radicem arboris ſine vllo diſcrimine concidunt: omnia. n. mors æquat. Hanc quoq. deciduę hominum gloriæ rationem, & miſerandum caſum, cum clamore, & admiratione iuſſus eſt Iſa. prædicare, c. 40. Vox dicentis clama, & dixi, Quid clamabo? Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quaſi flos agri: exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, quia ſpiritus Domini ſufflauit in eo. Sed tamen illam folij translationem apertius Eccleſiaſticus vſurpauit. c. 14. Omnis caro, ſicut fœnum veteraſcit, & ſicut folium fructificans in arbore viridi, alia generantur, & alia deijciuntur; ſic generatio carnis & ſanguinis, alia finitur, & alia naſcitur. Cõſiderari ergo in homine poteſt, non ſecus atque in folio arboris, ſumma inconſtantia, atque inſtabilitas; ſicut enim ventorũ cõmutatione, aut aliarũ tẽporis varietatũ ratione, ex nutantib. arborũ cacuminibus, & foliorũ commotione obſeruare ſolemus, ita ſane omnis mutationis atq. inconſtantiæ materia, & ſymbolum, homo eſt; nullum enim eſt vel leuiſſimum incommodum, morbus, aut ærumna, quòd in illo, quaſi ventus in arboris folio, ſuam potentiã non oſtẽdat: expoſitus eſt enim omnibus vitæ ærumnis, & temporis viciſſitudini: ſicut infirmum folium pullulat primùm, & grauiſſimo virore blanditur oculis; floret in adoleſcentia; veteraſcit tandem, & collabitur exucto humore, & locũ alijs folijs pullulantibus denuò concedit viridioribus, atque tenerioribus: ergo ait Iob, Cùm folium ſim, quod vitæ incommodis omnibus obnoxium eſt, quod ventos oẽs timet, & vel ad leuiſſimam temporis mutationem tremit, & commouetur, quod facilè conuellitur & decutitur ex vitæ arbore, ne tu indignationis tuæ vehementi ſpiritu incutias vim ventis; cadam, etiam te non impellente, neq. contra me exerente poteſtatis tuæ neruos, atque vires.

Iſai. 40. 6. Eccl. 14. 18

Folij ad hominẽ translatio.

Foliũ, inconſtantia ſymbolum.

5 *Stipula, ſymbolũ rei inutilis, & ignobilis.*

Et ſtipulam ſiccam. Ferè eadẽ ſententia, quæ præcedentis partis, niſi fortè ſtipula aliquid inutilius, & ignobilius ſignificet. Actum (inquit) agere videris; nam rapior, velut arida ſtipula tempore aduerſo, etiam te nõ perſequẽte; ſed per contemptum rei viliſſimæ, atque ignobiliſſimę mei oblito: itane honorem ducis te mihi opponere.

Tibul.

> ,,,,,,,,, *An gloria magna eſt,*
> *Inſidias homini ſuppoſuiſſe Deum?*

LXX.

Senſum hunc indicauit lectio Septuag. Nũquid, quaſi folium, quod mouetur à vento, vereberis? aut quaſi fœno, quod fertur à ſpiritu, oppoſuiſti te mihi? Poterit quoque his verbis ad adoleſcentiæ errata, quorum inferiùs meminit, reſpicere; Cũ ſim ætate, & ægritudine aridus, exuctus, propè confectus, atque ad ſtipulæ ſiccæ ſimilitudinẽ redactus, me perſequeris propter præteritæ virorem vitæ, & laſciuientis adoleſcentiæ leue aliquod erratum? nã in præſenti hac, quam nunc viuo vitam, nihil inueneris pœna, atque ſupplicio puniendum: iam igitur alius ſum, iam exarui; & quidquid vitioſitatis ex florente ętate prouenire poterat, abſumptum eſt: tum etiam, ſi qua quondam vberrimorum fructuum fertilitate & copia, velut prægnans ſpica florebam, virebam, gloriabar, & florente fœlicitate exultabam, iam exarui, iam leuiſeri morbi falce exciſus decumbo, cõteror, & calcor laborum & ærumnarum grauiſſimarũ pondere decuſſis granis, & bonis omnibus ablatis, nihil remaneo niſi ſtipula ſicca, palea, gluma, puluis, quem proijcit ventus à facie terræ; quid ergo nunc à me repetis; quid exigis? quid me perſequeris.

Stipula ſicca ad aridã ſenectam.

6 *Stipula, quid.* קש קשש *Exo. 5. 12.*

Sed ex Stipulæ voce nonnihil præterea eliciendum eſt: dicitur enim ſtipula *Kas*, à verbo, *Kaſas*, quod eſt colligere, & congregare minutatim ſtipulas, aut ligna arida, quę vel vento raptari ſolẽt, vel igne abſumi: quare eſt ſua elegantia, & alluſio rerum, atque etiam vocũ, Exo. 5. Diſperſus eſt populus in omnem terrã. Aegyptij ad colligendas paleas, quę enim diſperſa erant nõ niſi à diſperſo populo colligi poterant minutatim, ſummoque labore. Inde hoc verbũ ſignificat increpare, & reprehendere de erratis ẽs minutiſſimis: verba, quibus R. Mardoch huius vocis proprietatem deſcribit, adſcribẽda duxi. Pręter ſtipulã ſignificatio

ficatio

ficatio illius eſt, inueſtigatio defectus, correptio, increpatio; hoc eſt, *Kaſas*, ſignificat propriè inueſtigare maculas, ſcrutari defectus, hoc eſt, probris afficere: ſicut enim colligens ligna aut ſtipulas, colliget hinc inde, & pariter congregat; itidem qui probris afficit hominem, colligit maculas eius hinc inde, & illa dicit ipſi. Igitur poterit Iob ſuorũ minutiſſimorũ, leuiſſimorũq. erratorum veniã deprecari; Quorsũ nunc minutatim paleas colligas, ô Deus optime, quorsũ minutiſſima errata, & meæ vitæ quiſquilias, ſumma veluti cura, & inueſtigandi ſolicitudine congreges? vel, minutatim colliges paleas, non tam ad leuia peccata, quam ad curam congregandi minutatim peccata referri poterit; Vndiq. colligis, quæ contra me facere poſſunt, ſicut qui paleas ſiccas quærit, & vndecunq. colligit.

7 Cum autem, aut, *perſequeris*, duo ſibi impendere mala ſignificat, quæ paleis minantur, aut turbinē & ventum, qui paleas & quiſquilias raptare, & impellere ſolet, aut vero ignem. Primùm impijs, tanquam ſtipulis, ſæpè comminãtur ſacræ litteræ; ſed Sophonias præcipue cap. 2. cum ab hac ipſa radice congregandi minutatim paleas, aut ligna minuta, dicitur; Conuenite, cõgregamini, gens non amabilis, priùs quam pariat iuſſio, quaſi puluerem tranſeuntem diem: antequam veniat ſuper vos ira furoris Domini; id eſt, qui iã ſicut ſicciſſimæ & leuiſſimæ paleæ & quiſquiliç exaruiſtis, & expoſiti eſtis ventorum ludibrio, ſaltem congregamini in vnum veluti palearum cumulum, & qui varijs ſtudijs, vaniſſimiſque cogitationibus diuiſi, diſperſiq. eſtis, nunc communibus ſaltem ſtudijs, eadēq. omnes animorum conſenſione, corde vno, redite ad verũ, vnicumq. perfugium, & Deum deprecamini: impendet enim vobis vehementiſſimus turbo, & rapidiſſimus ſpiritus diuinæ indignationis, qui vos, veluti leuiſſimum puluerem, & glumam agat, atq. diſperdat in remotiſſimas regiones. At verò ignem ſæpè comminatur ſtipulis Iſai. c. 5. ver. 24. & c. 47. ver. 14. Ioelis. 2. verſ. 5. Nah. 1. verſ. 10. Abdię. 1. verſ. 18. Malach. 3. verſ. 19. Quare fortè inextinguibilem illum ignem ſibi timet, qui paleam ſe, & ſtipulam vocat; ſicut ſcriptum eſt Matth. 3. Paleas autem comburet igne inextinguibili: & Eccl. 21. [Stupa collecta, ſynagoga peccantium, & cõſummatio eorũ flamma ignis]

Stipulę, aut ventus, aut ignis minantur.
Soph. 2. 1.
Mat. 3. 12.
Luc. 3. 17.
Eccl. 20. 10

XXVI. Scribis enim contra me amaritudines, & conſumere me vis peccati adoleſcentiæ meæ.

1 *Amaritudinis ſignificatio longè patens; ad pœnas, & triſtia atque lugubria refertur.*
2 *Amaritudines, peccata ſignificant; & huius ſignificationis ratio quæ. Peccatorum dulcedo in bilem deſinit. Illuſtrati Moyſes, Salomon, Iſaias.*
3 *Amaritudo ad iram & indignationem. Amaritudo apud Ariſtotelem quæ dicatur.*
4 *Amaritudo pro morte. Amara, venenoſa, & mortifera; exempla plurima. Illuſtratus Moyſes, & Oſeas.*
5 *Scribere, verbum ſeuerũ.*
6 *Conſumere, quid in Hebræo. Pœna, culpa ſita: Illuſtrati Salomon & Oſeas.*
7 *Significatio conſumendi, ancepſ.*
8 *Peccata adoleſcentia non referenda ad filios.*
9 *Adoleſcentia, quid propriè.*
10 *Adoleſcentia pro ignorantia: Illuſtratus Dauid.*
11 *Cauſa ad temperandam d. licti pœnam eſt, ſubſequuta ni a honeſtas Deprecatio apud Rhetores quid.*

1 CVm longè pateat ſignificatio Amaritudinis in ſacro ſermone, non eſt huius verſiculi apud omnes vna ſententia: & quidem frequentiſsimè amaritudo refertur ad pœnam, & afflictionem, & quidquid poteſt vitã reddere acerbam, atque moleſtam; exempla non quęſita occurrunt: ſignificationis autem ratio, & analogia illa eſt, quod cum inter ſapores omnes amariſſimus, ſit etiam inimiciſſimus naturę, atque palato; ita etiã amaror, illa omnia ſignificat, quę naturę inimica, & permoleſta ſunt: tũ etiam cum ea, quę amara ſunt, ignea & calida ſint, vt medici, atque Philoſophi docent, interdumque inflammatabile, inflammantur & ęſtuant pręcordia; ſic ſane miſer homo ardet, vritur, ęſtuat: & ſicut (teſte Gal.) amara exiccant, exugunt q. corpus; ita etiam, teſte Sapiente, Spiritus triſtis exiccat oſſa: dicitur aũt amaritudo, de re quacũq. triſti, & lugubri; amara anima; amarus fletus; amarę lachrymę, & Zacharię. 12. Plangēt eũ plãctu, quaſi ſuper vnigenitũ. Hebr. Amaricabũt ſe ſuper eũ, quaſi amaricare ſuper vnigenitũ & Ruth. 1. Veſtra anguſtia magis me premit. Heb. & Sept. Amaritudo eſt mihi ſuper vos, vel, p vobis: & unde dr̃, puocare, irritare, exacerbare aliquē; q in originali eſt, Amaricare; in hoc ergo ſēſu, ſcribere amaritudines erit, ſtatuere pęnas grauiſſimas, & acerbiſſimas in aliquē, q̃ illius aĩ palatũ, & ſēſũ pũgant, & mordeant.

Amaritudinis ſignificatio longè patens.
Amaritudo ad pœnã, et acerbitatẽ.
Galenus.
Pro. 17. 22.
Amaritudo, ad triſtia, & lugubria.
Zach. 12. 10.
Ruth 1. 13.
Hebræi.
LXX.

Alij tamen Amaritudines, peccata interpretãtur, idq. dupliciter: aut quia ad amaritudinē Deum prouocēt; aut quia ipſi homini amaritudinē pariant, & peracerba tadē ipſi peccatori exiſtant, Hoſeę 12. Ad iracũdiã me prouocauit Ephraim in amaritudinib. ſuis. Iere. 31. Pone tibi ſpeculam, conſtitue tibi amaritudines; id eſt, cõſtitue te in loco ſublimi, vnde videre & numerare poſſis colles, & excelſa, lucoſq. omnes, in quibus idolis immolaſti. Deu. 29. Ne fortè ſit inter vos uir, aut mulier, cuius cor ſit ſeparatum a Deo, ut uadat & ſeruiat dijs, & ſit inter uos radix germinãs fel & amaritudinē. Quã ēt ratione Petrus dixit Act. 8 ad impiũ Simonē; In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis uideo te eſſe. Neq. mirum, peccata, quę primùm dulcia uidentur, amaritudines uocari, cum dulcia oĩa in amarorē, & bilē facilè cõmutentur: quare hoc ipſũ uerbũ, *Marar*, unde noſtrũ amarũ fluxit, non ſolum amareſcere ſignificat, ſed ēt mutationē & trãſitũ in amaritudinē quo uidetur reſpexiſſe Iſaias c. 24. Amara erit potio bibentibus eã, id eſt, uertetur in amarorē. Et Prou. 5. Fauus diſtillans, labia meretricis. Et mox ſubditur; nouiſſima aũt amara, quaſi abſynthiũ, id eſt, nouiſſime illã dulcedo amareſcit: ut uniuerſum aũt Ier. 2. dixit c. 2. Vide quoniã malũ & amarũ eſt (id eſt, experimēto diſces amaritudinē tandem parere) reliquiſſe te Dominũ Deũ tuũ. Qua ēt reiũ proportione ſe [illegible] Angelus Ioãni præcepit Apoc. 10. Accipe librũ, & [illegible] illũ & faciet amaricare ventrē tuũ, ſed in ore tuo erit dulce, tanquam mel iuxta hoc, huius ſententię ſenſus eſſe poteſt; Scribis cõtra me amaritudines: notas, obſeruas [illegible] quę te amaricent, & aduerſũ me exacerbent. Sicut ē contra Reges aliquando obſeruãt, & ſcripto mãdari uolũt, quę pręmio, & honore digna pro Rege quis fecerit, ut [illegible] c. 6 cũ Aſſuerus nocte traduxit inſomnē, iuſſit ſibi a[illegible] hiſtorias, & annales eorũ temporum; cũq uentũ eſſet ad illũ locum, quo Mardochęus nũtiaſſet inſidias, rex ait, Quid pro hac fide honoris & pręmij Mardochęus conſequutus eſt? dicat igitur Iob; cum ea ſcribas, & in annal[illegible] s referri pręcipias, quę [illegible] inquam ego geſſerim, tantùm ſcribi, & notari amaritudines & peccata mea iubeas, non [illegible] fide, & charitate obſequia pleniſſima, p[illegible] honore non indigna? hęc frequentiſſima quę [illegible] ex illis non [illegible] unum, aut alterum, atq. [illegible] ullum, ita omni pręmio, atq. honore ſpoliato pœnas, & ſuppl[illegible] grauiſſima mihi conſtituis; & ita in memoria [illegible], & conſtanter conſeruas mea peccata, ac ſi ſcripto, [illegible] inſculpſiſſe.

Amaritudo, propter peccata.
Oſ. 12. 14.
Iere. 31. 21
Deu. 29. 18
Act. 8. 23.
Peccata, ut potè dulcia, in amaritudinem tranſire.
מרר
Iſa. 24. 9.
Prou. 5. 4.
Iere. 2. 19.
Apo. 10. 9. 10.
Eſther. 6. 1.

3 Sed tertiò, quãuis amaritudinis nomine peccata ſignificari minimè intelligamus, certe amaritudo pertinet ad conceptam iram, & ardentē, bilioſamq. [illegible] animi cõmotionē: eſt. n. inter humores amar[illegible], igneus, & ęſtuãs, & natura ſua iratci, & indigna[illegible] inflãmari paratus, & amara ferè pro b[illegible] accipiunt medici; amara. n. omnia, cibi pręſertim, & potius, bilem augent, atque ut etiã dulcia, calida ſunt, ſed hoc inter dulce, & amarum intereſt, ut docuit Gal. q amarũ effic[illegible] caloris exceſſu; uerùm dulce omne, calidũ [illegible], nec tamen omnē calorem noſtrũ exup[illegible], ſed inter [illegible] fundentis, lęuigantis, mollientis: Scrib[illegible] amarit[illegible], uideri põt eſſe id[illegible] que ind[illegible], & iratũ [illegible] here, & decernere aliqu[illegible] mortem, & ext[illegible] ſententiã: nos diceremus, [illegible] *que eſſa ji eſcrenuee.* Hinc ſępe amaritudo pro [illegible] a. Ezec. 3 Ad iracundiã (Hebraic. ad amaritudinē [illegible] prouocaſtimus Dan. 8. Cũ hircus appropinquaſſet p. opè arietē, efferatus (Heb. amaricatus [illegible] in eũ: & c. 11. Cõfortabitur (amaricabit ſe *[illegible]*) Rex auſtri. 1. Reg. 30. Amara erit anima uniuſcuiuſq. uiri ſuis & indi[illegible] qua ēt ratione Pro. 17. dicitur, ēper [illegible] malus. Hebraicè amaritudinē [illegible] Quod Ariſt. [illegible] 4 [illegible] attigit, dũ de mãſuetudine, & eius extremis [illegible] a. n. genus bilioſorũ uocat amaro: an [illegible] illos [illegible] definit, qui cũ difficile [illegible], & [illegible] ſub ira, eiuſmodiq. homines [illegible] amicis permoleſtos; ut poté

Hippo. l. 4. de morbis.
Gal. de ſimpl. Medic. facul. l. 4.
Da. 8. 7. et cap. 11. 5.
1. Re. 30. 6
Pro. 17. 11.
Ari. 4. Ethi. cap. 5.
Amari, qui dicantur.

que

qui ſine vindicta & pœna placari vix poſſint: iuxta hoc quoque potuit Iob dicere, [ſcribit aduerſum ſe amaritudines,] præbereq́; ſe Deum amarum, atque difficilem; Conceptam (inquit) aliquando iram aduerſum me non reddidiſti, neque ceſſaſti, neque ſine ingenti ſupplicio, & pœna, vt in tuam gratiam redirem paſſus es; difficillimum te mihi præbes, mihi inquam, quondam amiciſſimo, & cum grauiſſimas iam de me pœnas ſumpſeris, nondum delinitus eſſe ſinis; iratum te quidem alijs præbere ſoles, ſed iram ſtatim reddis, & deponis, [in momento enim indignationis, *Iſa. 54. 8.* auerti faciem:] at verò contra me, non ſolum iratum, ſed, quòd diuturnius & grauius eſt, [amarum.]

4 *Amaritudo, pro morte, aut mortis ſententia.* Sed quartò tamen, quoniam huius ſententiæ voces ſingulæ forenſes, iudicialesque videntur, videtur quoq; vox [amaritudinis] pro morte, aut mortis ſententia lata, ferendave accipi debere; atque ideo libentiùs aſſeram, quod [amaritudinis] nomen frequenter videam in ſacro ſermone cũ morte coniungi: cuius rei illuſtria quædam exempla accipe. *4 Re. 4. 40.* 4 Reg. 4 cùm filij prophetarum guſtaſſent colocynthidas, clamauerunt dicentes; [Mors in olla, vir Dei: ſunt autem *Perſæ.* cucumeres, aut cucurbitæ ſilueſtres amariſſimæ, proptereaque a Perſis appellantur, *Fel terræ*; atque ex medicorum ſententia, ſi ſupra quatuor obolos ſumantur, lethales ſunt. Hinc [amarum,] mortiferum eſt. *Pſal. 63. 4.* Pſ. 63. [Intenderunt arcum, rem amaram] id eſt, mortiferam, lethali veneno tinctam ſagittam Deuter. 32 *Deut. 32. 24* [Deuorabunt eos aues morſu amariſſimo,] id eſt, letrali, atque mortifero. Iſa. 38. *Iſa. 38. 17.* [Ecce in pace amaritudo mea amariſſima,] id eſt, iucundè *Eccl. 7. 27.* & pacificè mihi agenti aduenit inopinata mors. Eccleſ. 7. [Inueni amariorem morte mulierem,] id eſt, magis lethalem, magiſq; mortiferam: & Num. 5. dicuntur [aquæ ama- *Nu. 5. 18.* riſſimæ,] quæ adulteræ mortem afferebant. Hinc videas perpetuo epitheto mortem dici [amaram,] & diem mortis, *Eccl. 41. 1.* [amarum] quoque [diem] Eccleſ. 41. [O mors, quam amara eſt memoria tua? & 1 Reg. 15. Siccine ſeparat amara mors. *1 Reg. 15 32.* Amos 8. Ponam nouiſſima eius, quaſi diem amarum: *Amos 8. 10* & Prou. 31. Date ſiceram mœrentibus, & vinum his, *Prou. 31. 6.* qui amaro ſunt animo,] id eſt, ijs, qui proferuntur ad extremum capitis ſupplicium. *Dies amarus, quis.* Huius ſignificationis analogia, & ratio ſumi videtur, a lethalibus quibuſdam venenis, quæ cum ignea, & calidiſſima ſint, amariſſima etiam ſunt; iuxta id Deut. 32. *Deut. 32. 33.* [Vua eorum, vua fellis, & botrus amariſſimus; fel draconum, vinum eorum; & venenum aſpidum inſanabile, *Oſ. 10. 1.* & Oſeæ 10. Germinabit, quaſi amaritudo, iudicium ſuper ſulcos agri,] id eſt, iudicium, condemnatio, mors pullulabunt, atque operi, & culturæ eorum reſpondebunt, id eſt, mors & damnatio certiſſima veſtris operibus debetur. Igitur [ſcribere amaritudines,] erit mortem decernere, & ſtatuere, & capitis ſententiam pronuntiare.

5 *Scribere, verbum forenſe.* [Scribere] etiam, rectè cum hac interpretandi ratione congruit; nam forenſe videtur, & iudiciale, & pertinere videtur ad firmum, & irreuocabile iudicis decretum aut ſententiam: ſic Pilatus dixit Ioann. 18 [Quod ſcripſi, ſcri- *Ioan. 18.* pſi;] id eſt, quod ſemel decreui, & ſtatui, ratum & irreuo- *Pſal. 149 9.* cabile eſto. Pſal. 149 [Vt faciant in eis iudicium conſcriptum;] id eſt, prædefinitum, ſtatutum; iam exequentur, videlicet ſancti, ſententiam contra impios, quam Deus tulit, ſtatuit, & definiuit. *Dan. 6. 8.* Sic etiam Daniel 6 [Rex confirma ſententiam, & ſcribe decretum vt non immutetur, quod ſtatutum eſt à Medis & Perſis;] eandemq́ue ſignificationem in iure obtinet verbum [Scribendi; nam Scribere for- *Scribere formulam.* mulam] dicebatur, qui in iudicio aliquem prouocabat; atque hi ſunt libelli iudiciales, quibus ſcripta actionis formula continetur: igitur hoc loco [ſcribendi] verbum ad iudicium, iudicemq; pertinebit; Capitalem mihi litem intendis; aut capitis ſententiam promulgas: quod etiã agno- *Chryſoſt.* uit hoc loco Chryſoſt. docet enim [tranſlationem ductam eſſe a regibus ſententiam ſcripto mandantibus.]

6 יָרַשׁ *Conſumere quid ſit proprie, ĩ Heb. Vatabl. Regia. Caiet.* *Et conſumere me vis.* Verbum *iaras*, poſſidere, aut hæreditare ſignificat; propterea que Varabl. & Hebræus apud Caietanum, atque Regia vertunt, [Hæreditare, aut poſſidere me facis peccata adoleſcentiæ,] id eſt, quaſi iure quodam hæreditario ſuſtinere cogor pœnas debitas peccatis adoleſcentiæ; ſucceſſione enim quadam videntur ad me deuolutæ: nam pœna eſt, quaſi culpæ progenata, & filia, atque adeò ipſe homo grandæuus, & ſenex ſuccedit ſibi ipſi *Pœna, quaſi culpæ filia.* puero, & adoleſcenti: ſuo igitur iure, & naturali quadam ſucceſſione, vir atque ſenex, prioris ætatis peccatorum pœnas luere compellitur; vt meritò dictum ſit; *Iob 20. 11.* Oſſa eius replebuntur vitijs adoleſcentiæ] Ad quam hæreditandi, poſ

ſidendi que rationem pertinet id Prouerb. 3. [Gloriam ſa- *Prou 3. 35.* pientes * poſſidebunt.] ſeptuagin. [Hæreditabunt:] id eſt, *L X X.* hæreditario quaſi iure, ex adoleſcentiæ ſtudijs atque laboribus, deuoluitur in viros ſapientes, atq; ætate prouectos, tanquam prioris ætatis fructus & hæreditas, honor, & gloria [ſtultorum exaltatio, ignominia;] id eſt, exaltant, leuantq; ignominiam, tanquam hæreditatis partem; nihil enim ex turpi adoleſcentia, ad ſenectutem, aut virilem ætatem deuolui aliud poteſt; tranſlatione ducta à diuiſione hæreditatis inter plures hæredes; portionem enim, aut partem ſuam quiſque ſibi leuat, & aſſumit: atque hanc debitæ hæreditatis rationem explicuiſſe etiam videtur Oſe. *Oſ 12. 14.* c. 12. verbo reſtituendi; [ſanguis eius ſuper eum veniet,] id eſt, hoc illius peccatum deuoluetur ad illum, vertente tempore: eſt enim propria illius hæreditas [& opprobriũ eius reſtituet ei Dominus ſuus;] vbi vides verbo [reſtituendi,] eandem hæreditatis, debitique rationem indicari.

** De los estudios y trabajos de la mocedad, ſe heredã la honra en la vejez.*

7 *Cõſumere ẽ accipitur ĩ vtrãq; partem in Hebræo.* Sed tamen licèt hæc verbi ſignificatio vera, atque congruens ſit, Latinus tamen interpres originale verbum accepit in omnino contraria ſignificatione: quod ſæpè in Hebraicis verbis inuenimus; quare ſignificat etiam pellere poſſeſſione, & hæreditate ſpoliare, quod vnica voce expreſſit Vulgatus, [conſumere,] id eſt, ad extremam conſumptionem, inopiamq; redigere, & bonis omnibus exturbare: ſicut 1 Reg. 2. ab hac ipſa radice dicitur; [Domi- *1. Reg. 2. 7.* nus pauperem facit,] ſpoliat, exhæredat. Ergo inquit Iob; Propter peccata adoleſcentiæ, bonis me omnibus ſpolias; & qui me quondam ditaſti, nunc facis pauperem. Ergo vita, ac bonis omnibus [* conſumor]

** Cõdenaye a muerte, y perdimiẽto de bienes.*

Peccatis adoleſcentiæ. Id eſt, propter adoleſcentiæ peccata. Quidam exiſtimauit ſuæ [adoleſcentiæ peccata] vocare, quæ a filijs ſuis adoleſcẽtibus perpetrata fuiſſent, ſibi q; tribui, quod vel filios ſuos non continuiſſet in officio, vel 8 ſegniùs, atque frigidiùs increpaſſet illorum adoleſcentiæ *Peccata adoleſcẽtiæ, non pertinere ad filios.* errata: videri poſſit huic interpretationi fauere lectio Septuag. [Impoſuiſti mihi peccata iuuentutis:] ſed alienus eſt commentarius a Iobi mente, planeq́ue coactus, cùm de ſe omnino loquatur, & ſuam adoleſcentiam potiùs in- *L X X.* telligat, antequam filios ſuſcepiſſet. *Polychr.* Polychronius præterea exiſtimat Iobum nõ agnoſcere vlla [adoleſcentiæ peccata,] ſed hæc amicorum cauſa dicta eſſe, tribuentium illi aliquod, aut præſentis, aut ſuperioris vitæ ſcelus: ſed hæc quoque ſententia aliena eſt a Iobo, & a cæteris interpretibus, qui hoc ex loco, Philippus præſertim, atque Olym- *Philipp.* piod colligunt eximiam viri ſanctiſſimi integritatem, qui *Olymp.* in ætate iam confirmata, atq; matura, nihil ſibi conſciret.

9 *Adoleſcentia, quid propriè* נַעַר *Adoleſcentia.* Eſt in [adoleſcentiæ] voce, & proprietate, quod peccati rationem minuere, & extenuare poſſit; dicitur enim à radice *Naghar*, quod eſt excutere, aut conſurgere facere: atque inde, [excuſſus,] ſignificat puerum, aut iuuenem eius ætatis, qua iam incipit e molliori parentum cura foras excuti, ad aliquid operis, vel miniſterij faciendum; qualis eſſe ſolet a duodecimo, vel decimo quarto anno, vt exemplis patet Geneſ. 37. [Ioſeph paſcebat gre- *Gen. 37. 2.* gem cum fratribus ſuis adhuc iuuenis. Ierem. 32. Iugiter fa- *Ier. 32. 30.* cientes malum in oculis meis * ab adoleſcentia ſua; id eſt, à prima ætate, cùm aliquid agere, aut gerere apti fuerũt] Quod affine eſt vulgato illi Hiſpanorum prouerbio, *El ramo que ha de picar, luego naçe con eſpinas*: & ſic Pſal. 126. dicuntur; [Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſo- *Pſal. 126. 4* rum, Hieron. filij iuuentutis,] id eſt, ab adoleſcentia, a pri- *Hieron.* ma ætate, qua miniſtrare poſſunt, & aliquid muneris, & obſequij parentibus ſuis præſtare. Nunc igitur Iob ex tenera illa ætate nondum confirmata, ſic veniam errati precatur; Quid mirum, ſi cùm primas illas vitæ actiones obirem, errauit iuuenis adhuc & non ſatis bene in operibus pietatis, neq; in rectæ rationis lege, & conſtitutione perfectè informatus, & eruditus?

** La primero que hizieron, en abriẽdo los ojos.*

10 *Adoleſcentiæ peccata leuiora.* *Adoleſcentia, pro ignorantia.* Habent igitur hæc verba conqueſtionem; nam [adoleſcentiæ,] vt quæ ex ignorantia, & imbecillitate frequenter labatur, quodcunque videtur delictum condonandum: quare iuuenis, aut puer idẽ ſonat, quod rudis, & ignorans; & [adoleſcentia,] idem quod ignorantia. Ierem. 1. [Domine neſcio loqui, quia puer ego ſum,] id eſt, rudis, ignorãs, pueri inſtar; quem ſenſum habet illa Apoſtoli ſententia, *Ier. 1. 6. 7.* 1. Corint. 14 [Nolite paruuli effici ſenſibus. 3 Reg. 3. Ego *1. Cor 14. 20* autem ſum puer paruulus, & ignorans egreſſum & in- *3 Reg 3. 7.* troitum meum: & 2. Paral. 13. Roboam erat rudis & cor- *2 Par. 13. 7.* de pauido: Hebraicè, Erat iuuenis:] propterea cùm Sept. *Pſal. 24. 7.* Pſal. 24. legiſſent, [Delicta iuuentutis meæ;] ſtatim addiderunt,

derunt, [& ignorantias meas;] cùm tamen in Hebræo ſit, [Præuaricationes, aut ſcelera,] vt legit Hier. idemq; in epiſtola ad Cyprianum, qua exponit Pſ. 99. vbi LXX. legunt; [Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, ſæculum noſtrum in illuminatione vultus tui; ipſe pro ſæculo,] iuxta Hebræum & Symmachum legit, [Negligentias noſtras:] & Quinta editio interpretatur [adoleſcentiam:] Aquila verò, [errores, ſiue ignorantiam. Et propterea, inquit Hier. dictum eſſe alio loco, Ab alienis parce ſeruo tuo: omnia; aliena videntur eſſe vitia, quæ ignorantia, aut errore committimus, & tamen, inquit, cùm non ſit voluntas in crimine, error in culpa eſt:] quare ignorantia ſolet excuſare, & minuere culpam, atq; pœnam, vt Theologi cum D.Th. docēt. 1. 2. iuriſq; DD. varijs locis, quos indicat Andreas Tiraqu. de pœnis temperandis. Accedit etiam quòd antiqua delicta, multò leniùs puniuntur in iure: quare præteritæ adoleſcentiæ errata veniā merentur: benéq; obſeruat Olymp. hoc loco velle Iobum oſtendere ſe ætatis culpā ſontem aliqñ fuiſſe, vt ætati veniam faciliùs impetret, vt ille dixit.

——— Sed pauci mus, annus
Donamusq; nefas ———

In quam rem eleganter diſſerit Lactantius libro de ira Dei. c. 22. Seneca lib. 3. de ira. Cicero oratione pro Cælio, quem propter ætatem conatur etiam defendere.

Illud etiam præteriti delicti veniam impetrare facilè ſolet, ſi is qui quondam peccauit, poſtea benè honeſtéq; vixerit; Nam inter præcipuas puniendi cauſas, vt docent Plato in Gorgia, & Seneca lib. 1. de clementia, eſt, vt qui peccauit, corrigatur: quæ in antiquo delicto nullam vim habet, præſertim cū multis ſanctè, honeſtéq; factis, ſiqua fuit præteritę ętatis macula, deleta et obliterata fuit. Apud Rhetores autem dicitur hic deprecationis locus: eſt autem [Deprecatio (vt ait Cicero) in qua non defenſio facti, ſed ignoſcendi poſtulatio continetur; videlicet cùm petitur, vt propter egregia merita, alia delicta condonentur.] Igitur Iob multis pietatis facinoribus clarus, conqueritur nunc [peccatis adoleſcentiæ conſumi:] deprecatur etiam ex poſterioribus obſequijs, vitæ prioris errata. Deprecationis huius illuſtre eſt illud, & præſenti rei perſimile exemplum, quod ſcribit lib. 7. Herodot. de Sandoce quodam, errati cuiuſpiam veniam propter multa præclara obſequia deprecante, & demum in crucem à Dario ſublato: quod præſtabit in ſuo auctore legere, quàm deſcribere.

Hier. epiſt. ad Cypria. Pſal. 99. 8. LXX. Tex. Hebr. Symmach. Quinta ed. Aquila. Pſal. 18. 4. D.Th. 1. 2. q. 76. a. 3. 4. Tiraq. de pœnis temp. c. 11. & 13. l. ſi diutur. ff. de pœn. Olympiod. Lactan. lib. de ira Dei. c. 22. Senec. lib. 3. de ira. Cic. pro Cœl. 31. Cauſa ad temperādā pœnā delicti. Plato. Seneca. Cic. de inuent. Deprecatio, quid apud Rhetores. Herod. li. 7.

XXVII. Poſuiſti in neruo pedem meum, & obſeruaſti omnes ſemitas meas, & veſtigia pedum meorum conſideraſti.

1 *Neruum ad imbecillitatem, vel robur ab alijs accipi: Neruum vinculi genus quale.*
2 *Neruum in Hebræo quid.*
3 *Quid neruus, & vincula ſignificent; ad dolores & calamitates referri.*
4 *Ægritudines, & calamitates, cuſtodia arctiſſima. Deſcriptio carceris teterrima ex Ieremia.*
5 *Varia lectio. Conſiderare, in Hebræo quid: exquiſita ſeueriſſimi iudicis diligentia, in inquirendo delicto. Illuſtratur locus Iudicum. De ſenſu Vulgatæ.*
6 *Veſtigiorum conſideratio, ad diligentem criminis inueſtigationem: illuſtratur Daniel.*
7 *Radix quid in Hebræo, & ad quæ transferatur.*

1 INterim, inquit, dū tu ſcribis extremam mei capitis ſententiam, [pedes meos in neruo poſuiſti;] quod miſeriæ & cruciatus amplificatio eſt: & non deſunt quidem, qui de maxima imbecillitate, & tenuitate pedum, totiuſq; corporis, dictum eſſe velint, vt nihil præter oſſa, & neruos habere videretur; & inſuper (inquit) obſeruas [* ſemitas meas,] cùm vix [pedem] figere firmiter præ imbecillitate poſſim. Cæterùm, neq; ſenſus hic cohæret, & tum ab Hebræo, tum à Græco & Latino alienus eſt: namq; potiùs Latinus [neruum] pro robore, & viribus ſumit, & imbecillitatem, eneruem, vel eneruatam appellat: conſentiunt igitur omnes [Neruum, hoc loco eſſe vinculi, aut compedis genus: in qua etiam ſignificatione, licèt ab alia radice, interpres [neruo] vſus eſt. Ierem. 29. [Vt mittas eum in neruum, & in carcerem:] quare ſic legerunt LXX. [Poſuiſti in impedimento pedem meum. Symmac. in anguſtia & miſeria. Aquila, Sicut de ligno carceris: quanquam Catenæ auctor dicat legiſſe Aquilam, [Poſuiſti in cippo pedem meum. S. Auguſt. In compede.] Sed cuiuſmodi fuerit hoc vinculi genus, nondum certò conſtat. Nam Feſtus ait; [Neruum appellari vinculum ferreum, quo pedes vel ceruices impediuntur:] quod ex Feſto iiſdem penè verbis deſcripſit Iſidorus. *Argolla y cadena, ò pie de amigos* atq; idem fortè, eſt illa Auguſtini lectio, [compede; atque neruum] etiam, per compedes explicat Gellius lib. 11. in lepido illo Catonis dicto, [Priuatorum fures in neruo & compedibus ætatem agunt; publici in auro, & purpura viſuntur.] & Hebræus apud Caiet. ait eſſe ferream catenam, qualis apponitur ſuper pedes ſeruorum, ne liberum ſit eis fugere, quamuis, inquit, ex textu tantum colligitur, quòd per modum annuli cingebat infimam tibiæ partem.]

*Aliorū expoſitio. * Eſt oy tan ſlaco, q̃ no me puedo tener en pie, y eſtoy mirando ſi lo aſſiēto bië. Neruum, ad vī et robur. Neruum, vīculi genus. Ier. 20. 2. 3. & c. 29. 26. LXX. Symmac. Aquila. Nicetas. Auguſt. Feſt. Pomp. Iſidor. Auguſt. Gell. li. 11. cap. vlt. Caiet.*

2 Hebræi verò ferè exiſtimant, vocem, *cad*, eſſe vinculi genus ligneum, *brete ò cepo*; quare alij legunt [cippum,] vt Rab. David, Zamorra in dictionario paruo; Complutenſes, qui dicunt eſſe lignum perforatum, quo pedes vinctorum continentur. Rab. Mardochai in ſuis concordantijs; & ait lingua vernacula vocari *cepo*: idem Regia, & Tygur. & idem videntur etiam agnouiſſe Septuaginta, dum hanc ipſam vocem infra cap. 33. vbi hæc eadem ſententia repetitur, [lignum] vertunt.

סד R. David. Zamorra. Complut. R. Mardoc. Regia. Tygur. LXX.

3 Sed quid vinculi, & compedum tranſlatione velit ſignificare Iob, D. Thomas, Lyra, Dionyſius & Latini alij interpretantur, diuinam videlicet legem, diuinorumq; mandatorum vincula, quæ ſunt [alligatura ſalutis;] quibus dicat Iob ſuos pedes, i. animi affectiones detentas, & cohibitas fuiſſe, ne liberè per illicita vagarentur, aut aberrarent: atque ita hac circumloquutione ſignificat ſe innocentem eſſe q. d. Quaſi aberrantem hominem, & à lege tua diſcedentem me damnas, cùm me ſemper tu ipſe continueris intra tuæ legis vincula, & carceres. Sed durè connectitur, & præter rem videtur hæc omne allegoria, cùm manifeſtè per vincula, funes, compedes, carcerem, ſoleant cruciatus, & dolores intelligi, atque debeant, in quibus detineri ſolent capite damnati: fortè etiam reſpicit ad peculiarem aliquem ſuratum, pedumve morbum, atque tumorem, quo prohiberetur incedere, non minùs, quàm ſi compedibus detineretur: vt ſup. diximus cap. 2.

D. Thom. Lyra. Dionyſ. Vincula et neruus, quid ſignificent. Eccl. 6. 31. Vid. c. 2. in enumeratione morborum ſect. 4. num. 2.

4 *Et obſeruaſti omnes ſemitas meas:* amplificatio eſt arctiſſimæ cuſtodiæ. Præterquam quòd in neruo, & in vinculis ſum, omnes aditus, viaſq; præcludis, ne vllum mihi pateat effugium; vt ſi ex vno expediri mihi contingat, in aliud incidam; ita omnes mihi ſemitas alicuius ſolatij liberè capeſſendi intercludis, cuſtodis, obſeruas: & fortè tranſlatio ducitur, non tam ab hominibus cuſtodientibus reos, quàm ab ipſa arctiſſima cuſtodia, in qua quamuis vincti aſſeruentur, nihilominus tamen in carcerem conijciuntur vndique ſeptum muris firmiſſimis, vt omnes ſint euadendi ſemitæ penitus interclusæ: qua ratione ſimillimus erit locus Thren. 3. [In tenebroſis collocauit me] in ſubterranea videlicet, & obſcuriſſima carceris parte [quaſi mortuos ſempiternos] videlicet, non hæc viuorum ſtatio, non damnatorum tantùm, ſed iam mortuorum atque ſempiterna obliuione ſepultorum, [& circumædificauit aduerſum me, vt non egrediar] fortiſſimos atque altiſſimos erexit muros, vt omnem fugiendi ſpem mihi adimeret [aggrauauit compedem meum] nouis me quotidie vinculis additis conſtringit, [ſed & cum clamauero & rogauero, excluſit orationem meam. Concluſit vias meas lapidibus quadris, & omnes vias meas ſubuertit:] omnes videlicet meas cogitationes, atque ſpem libertatis, præcluſis aditibus, intercluſit ille.

Ægritudines & calamitates, cuſtodia arctiſſima. Thren. 3. 6. Deſcriptio carceris teterrimi.

5 *Et veſtigia pedum meorum conſideraſti.* Longè diſcedunt Hebraizantes ab hac lectione. Nam Pagn. cum R. Leui legit, [Super talos pedum meorum imprimetur. Hebræus apud Caiet. Super radices pedum meorum ſculpes. Vatab. ſuper radices pedum meorum excauatus eſt. Tygur. Radicibus pedum meorum veſtigia imprimis. Iſidor. Clarius. Cōſtringis talos pedum meorum:] in huius varietatis cauſa, eſt verbum conſiderandi, *Chokah*, quod Latinus interpres, nō vno modo reddere ſolet: nam Iob 19. vertit, [exarare. Ezech. 23. Exprimere imagines. Ezech 4. deſcribere ciuitatem. Iſa. 10. condere, vel ſtatuere leges, & inde dicitur legifer. Deuter. 33. doctor, Gen 49. dux.] Iud 5. & quidem propria ſignificatio hæc eſſe videtur, formam alicuius rei, Imaginem, aut effigiem ſtatuere, vel exarare, impreſſo ſigno aut nota, aut ſculptura, ſcripturave, aut alia quapiam ratione; quare lex ab hac radice dicitur, quaſi [ſcripta;]

Pag. R. Leui. Caiet. Vatabl. Tygurin. Clarius. חקה מחקים Iob 19. 24. Ezech. 23. 14 & 4. 1. & 33. 22. Deu. 33. 21. Gen. 49. 10. Iud. 5. 15.

[ſcripta;] vel [exarata, aut ſculpta] vitæ imago: & Elias Thisbitea ait, inde dici [impreſſores librorum, *Mekokim*, deſumiq; ex illo Iſa. 10. Væ qui ſcribunt decreta iniqua. Hebraizantes igitur ſuppoſitum huius verbi exarandi, aut imprimendi faciunt [neruum, aut compedem, & veſtigia, aut radicem pedum,] inferioremve illam cruris partem, appoſitum: reddunt itaq; ſenteotiam hanc [*Neruus,] aut compes, aut vinculum ſuper pedes meos imprimetur; ſuā figuram in meis pedibus exarabit, deſcribet, inuret. Sed Vulgatus tamen illam ſignificationem verbi exarandi aut deſcribendi, & ſtatuendi certam formam, & effigiem alicuius rei, ad attentam conſiderationem retulit, quæ velut effigies quædam, atque figura imprimitur conſiderationi, & aſpectui, & quaſi notatur, inuritur, inſculpiturq; in mente, aut in oculis. Et cum idem verbum pertineat etiam ad iudicem, & legiferum, tum etiam ad leges & ſtatuta, videtur hoc loco ea conſideratio debere intelligi, quam ſeueriſſimus aliquis pariterq; ſolertiſſimus iudex adhibere ſolet in inquirendo, & inueſtigando alicuius ſcelere, & coniecturis faciendis, obſeruandiſq; minutiſſimis quibuſcūq; rationibus, verbis, veſtigijs: ita vt reus dicere poſſit, ſeueriſſimum iudicem ſuorum etiam [pedum veſtigia conſideraſſe] & obſeruaſſe, notataq; habere. Quò pertinet Auguſtini lectio, [Radices pedum meorum cōtemplatus es:] nos per amplificationem dicere poſſemus, *quentame los paſſos, y hazeme cabeça de proceſſo, de que paſſe el Sol*: & quidem hanc ſignificationem [conſiderandi,] & obſeruandi, agnoſcit inter præcipuas R. Mardoch. appellatque [cogitationem cordis, & conceptum animæ;] & ad hanc ſignificationem adducere conatur locum illum Iud. 6. [de Machir principes deſcenderunt:] cum enim pro voce, Principes, aut legiſlatores, ſit *Mechokim*, ipſe vertit, [cogitationes. Magnæ cogitationes cordis. Cor enim, inquit, decernebat, & cogitabat, quomodo non venerunt ad prælium.]

** Los grillos ſe me entrā por las carnes, y me deguſtan las gargātas & los pies.*

Exquiſita diligentia in inquirendi delicto.

Aug. lect.

R. Mardoc.

Si velis etiam alluſionem fieri ad illam ſignificationem pingendi, vel deſcribendi formam aliquam aut effigiem, poterit quidem cum mentis conſideratione aptè cōiungi in hanc ſententiam; Super [*veſtigijs pedum meorum*] imaginaris, ideſt, cùm in loco aliquo vetito conſpicis impreſſa veſtigia, illa ſtatim curas, præcipiſq; deſcribi, propriamq; menſuram, atq; figuram depingi, vt melius inquirere poſſis, an illa veſtigij forma meis pedibus conueniat; atq; ita per exquiſitam hanc [veſtigiorum] obſeruationem, me poſſis reum peragere viæ alicuius prauæ; qua [veſtigiorū obſeruandorum] arte, & occulta facinora perquirendi, ſolertiſſimi aliquando iudices vtuntur; & non ſolùm humani veſtigij, ſed etiam vngularum equinarum formam, & figuram deſcribere ſolent, ſi quādo impreſſas videant iuxta cadauer hominis interfecti: qua etiam obſeruatione, & arte vſus eſt Daniel ad detegendam occultam illam ſacerdotum Belis nequitiam; notatis enim in pauimento conſperſo cinere veſtigijs, Regem admonuit; [Animaduerte, cuius veſtigia hæc ſunt: & dixit Rex; Video veſtigia virorum & mulierum, & infantum.] Ergo inquit Iob; Nō contentus quòd me in tam arctam cuſtodiam conieceris, vitæ præterea meæ rationes omnes minutiſſimas, ſupra quàm dici poteſt, accuratè diſquiris; & ita veſtigia obſeruas, vt cùm videas alicubi malè impreſſa veſtigia in via iniquitatis, formam illicò veſtigiorum tranſcribas, vt cum meis pedibus comparata, alicuius mei criminis teſtimonium eſſe poſſit.

Dan. 14. 18. 19.

7 Quod autem de [Pedū radicibus] Hebraizantes legunt, tum etiam Septuag [ad radices pedum meorum perueniſti;] ſicut certum eſt, *Sores*, ſignificare radicem, ſic etiā dubium non eſt transferri poſſe ad ſignificandā quamcumq; rem aliam infimam, & cuiuſque rei fundamentum; quare etiam accommodari ad [veſtigia] poteſt, & ſic etiam inf. 19. dicitur (vbi tamen videtur durior tranſlatio,) Radicem verbi inueniamus cōtra eum:] & quidem eo melius huic loco quadrabit, ſi [veſtigium] ſumatur, vt ſæpè apud Latinos ſolet, nō tantum pro impreſſione pedis, ſed pro ima parte, ideſt, pro planta pedis; qua ratione illi prouerbialiter dicunt [à veſtigio ad verticem.] Ergo inquit; Non ſolùm veſtigia impreſſa conſideras, ſed etiam attentiſſimè diſpicis, an aliquid pulueris meis pedibus adhæſerit, quē nunc ingenti ſupplicio à me excutias, quamuis ego iam pœnitentiæ lachrymis, animi mei maculas eluerim; quāuis ita lotus ſim, vt neq; quidem fortè [indigeā, vt pedes lauem, vt ſim mundus totus;] ſed tu tamen me reputas, quaſi [ſordibus extinctus] ſim: cum quo etiam illa Sept.

Hebraiz. LXX.

שרש

Radix, quæ propriè] Hebræo, & ad quæ transferatur.

Iob 13. 28.

Io. 13. 10.

LXX.

lectio conuenit, [Ad radices pedum meorum perueniſti,] ideſt, me exploraſti à vertice ad pedes, vltimaq; veſtigia. Quid autem hac dicendi ratione ſignificetur, eleganter expoſuit Polych. [Nihil, inquit, eſt in meis actionibus, quod non curioſius perſcruteris, tū cauſas, tum initia, tum fibras eorū, quæ a me in vita agunt, obſeruas, & tenuiſſima quæq; itineris mei veſtigia indagas, vt me ſupplicio cōſtringas.]

Polychron.

XXVIII. Qui quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea.

1 *Varia lectio.*
2 *Conſumere quid: Abſtractum pro concreto. Varia lectio: illuſtratus Dauid.*
3 *Humana imbecillitas in putredine, & veſtimento.*

CVm in Hebræo illius verbi [conſumendi] ſuppoſitum non aliud ſit, quàm relatiuum, quod ad multa referenda indifferens eſt, Caietanus ad [pedem] refert, legēs; [Et ipſe ſicut putredo conſumetur;] quam lectionem alij ferè Hebraizantes retinent, ideſt, propter compedis anguſtias, pes computreſcit, & totus iam manat ſanie & ſanguine. Vatab. multò longius coniungit cum folio illo arido nuper collapſo, quod hoc loco aſſeratur vetuſtate conſumendum: ita vt ſententia integra hæc conficiatur; [Mirum eſt, quod totus ſis in conterendo homine, qui ſimilis eſt folio, quod vento rapitur, et ſicut putredo cōſumitur:] ſed multò, & propinquiùs, & elegantiùs, Latinus interpres pronomen illud cum ipſo Iobo coniunxit: ſic legit Auguſtin. [Qui veteraſco:] & Pagninus; [ipſe homo in compedibus poſitus, vt lignum putridum veteraſcet: atq; Tygur. Cùm ipſe, velut putrida res, vetuſtate conſumendus ſim:] neque obeſt, quòd verbum in Hebræo ſit in tertia perſona, cùm non raro, prima de ſe ſub nomine tertiæ loquatur, vt ſupra obſeruauimus ad initium cap. 7.

1 Varia lect.

Caiet.

Regia.

Vatabl.

August.

Pagnin.

Tygur.

Quaſi putredo. Hoc loco nomen abſtractum manifeſtè pro concreto vſurpatur, non enim conſumitur putredo, ſed res putrida; cuiuſmodi autem ea res intelligenda ſit, nonnulla eſt inter expoſitores varietas: nam Septuag. ſupponunt, [vtrem; Veteraſcet, inquiunt, ſicut vters] ſimiliter legit Auguſt. & quidem videtur quadrare cum verbo originali conſumendi, *Balah*, quod eſt ſeneſcere, aut vetuſtate conſumi, vt fiat alluſio ad illum locum Pſal. 118 [Factus ſum, ſicut vter in pruina;] nam eiuſmodi corium præ frigore & antiquitate rigeſcens, corrugatum, cōtractum, & ad multam duritiem redactum extendi non poteſt, neque vlli vſui idoneum eſt: cum quo facit id Threo. 3. [Vetuſtam fecit pellem meam,] ideſt, plane conſumptus, corrugatus, contractus ſum, ſicut vetuſtiſſimus quidam vter: non aliter, inquit Iob, cōſumptus ſum, & ad incredibilem rugarum contractionem redactus, inſtar vtris: vel etiam in hanc ſententiam; Quamuis nunc morbo, & ægritudine inflatus ſim, atque diſtentus, parum abeſt, quin iam aperto orificio expirem animam, atque inſtar vtris exinanitis iam atque conſumpti, atque propter multam vetuſtatem inutilis, foras proijciar. Hebraizantes verò, [lignum putridum] intelligunt; neque ſine exemplo noſtri interpretis; qui infra cap. 41. ſimili modo vocem originalem vertit; [Æſtimabit quaſi lignum putridum æs:] ſed alij illam ſignificationem [putredinis] libenter amplectuntur, vt R. Mardoc. & quidem vox abſtracta acrior, & ſignificantior eſt, poſſuntque in vnam ſententiam omnia conuenire: ait ergo; Cùm mortalis ego ſim, & corpus hoc corruptibile, & carioſum inſitam putredinis, & corruptionis originem habens; cumq; veteraſcam, & [conſumar quaſi putredo,] quorſum me velis ad ſummam vetuſtatem, malorum grauiſſimorum diuturnitate, redigere? conſumar ego ipſe atque veteraſcam, etiam te non vrgente, neque macerante hoc corruptibile corpus. Affert ſanè huiuſmodi [putredo] ſummam imbecillitatem rei putreſcentis, contemptum etiam, & ingenitum mortis initium in ipſa noſtri corporis conſtitutione. Alia dicemus inferius capit. 17. ad id, [Putredini dixi Pater meus tu es.]

2 רקב

Abstractū pro cōcreto.

LXX.

August.

Cōſumere, quid propriè.

בלה

Pſ. 118. 83.

Thren. 3.

Iob 41. 18.

Putredo, cur ſit res ſymbolum.

Cap. 17. 14.

Et quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea. Vel viliſſimus, minimuſq; vermiculus me comedere, & deuorare poteſt; viliſſimo enim animalculo, imbecillior ego, atque miſerior, atq; eſca vermiū: ſententia hæc frequenter vſurpatur in ſacris; atque de illa non pauca diximus ſup. cap 4.

3 Humana imbecillitas.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

NOTATIO RERVM INSIGNIORVM, quæ in commentarijs fuſius explicantur.

1
Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi ſingula.
2
Secundum ſcientiam veſtram & ego noui; nec inferior veſtri ſum.
3
Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & diſputare cū Deo cupio;
4
Priùs vos oſtendens fabricatores mendacij, & cultores peruerſorum dogmatū,
5
Atque vtinam taceretis, vt putaremini eſſe ſapientes.
6
Audite ergo correptionem meam, & iudicium labiorū meorum attendite.
7
Numquid Deus indiget veſtro mendacio, vt pro illo loquamini dolos?
8
Numquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini?
9
Aut placebit ei, quem celare nihil poteſt? aut decipietur, vt homo, veſtris fraudulentijs?
10
Ipſe vos arguet, quoniam in abſcondito faciem eius accipitis.
11
Statim vt ſe commouerit, turbabit vos; & terror eius irruet ſuper vos.

IAM igitur ea his, quæ dixi facilè vos perſpicere poteſtis, nulla me diuinæ ſapientiæ atque potentiæ ignoratione laborare, hæc enim nūc planè video, & cum vos de iiſdem diſſereretis intelligebam; non enim ſunt inaudita, neque à communi ſenſu, & intelligentia remota; neque ego vnquam deſideraui diuinam viſionem, & reuelationem, quæ de huiuſmodi arcanis me inſtrueret: bene enim hæc mihi perſpecta eſſe, minimè vos latere dubito: propterea itaque quòd præclarè de Deo ſentiam & de illius ſapientia, & æquitate, apud illum dicere pro mea innocentia cupio; atque pro veritate aſſerenda, ratione, & argumentis vltrò, citroque habitis cum illo agere: illius enim ſententiam multò mihi magis ſalutarem, quàm veſtrum iudicium, proculdubio futuram exiſtimo.

Vos quippe compoſitores eſtis, architectique mendaciorum; qui verborum affluentia pugnantes, falſa mihi crimina affingitis, atque mendacia mendacijs imponitis: nam neque rectam in admonendo, *a* conſolandoue laborantis hominis animo, rationem tenetis; Nimirum ignoratis commoda, & opportuna remedia ægritudini adhibere, atque ineptos ſanè, & imperitos medicos imitamini, qui cùm de morbi, & ægritudinis natura, & grauitate iudicare minimè poſſint, vtilia omnia negligunt pharmaca, & omnia nociua, atque acerba adhibent, ipſaque vulnera amplificant, atque diſcerpunt; non ſecus quàm ſi idolum, aut truncum vel ſtipitem curarent: ſic ſanè nihilo magis ſalutaris eſt veſtra admonitio, neque plus ego à vobis commodi ſpero, quàm à medico ligneo, aut lapideo.

a Vt amici, conſolatores & prælati medici, aut chirurgi munus obire debeant, pauca quædam. v. 4. nu. 3. 4. 5.

Quare cum nullum meis malis ſolatium afferatis, imò potiùs meam ægritudinem exulceretis, certè in ſtultitiæ notam incidiſtis, à qua vos opportunum ſilentium liberaſſet: ſilentes igitur, atque attentos ad meam orationem vos deſidero, quamuis ea me audiatis, quæ vos pungere, veſtramque orationem abundè refellere, atque erroris, & imprudentiæ damnare, tum etiam meam innocentiam tueri, & confirmare poſſint.

Dei verò omnia contuentis, præſentia & conſideratio debent ſanè vos à falſa criminatione, temerarioque iudicio deterrere: non enim ille delectatur impijs, mendacibusque miniſtris, neque illius cauſa, & æquitas nunc periclitatur, vt veſtro patrocinio, atque defenſione per mendacia, & meæ innocentiæ calumniam quæſita, ille indigeat.

An illius *b* gratiam inire poſſe vos, arbitramini, ſi meæ cauſæ æquitate minimè attenta auditaue, tantùm diuini numinis ſplendore & maieſtate, atque ſordido & ſquallido meo conſpectu ducti, me læſæ diuinæ maieſtatis reum pronuntiaueritis? firmiter enim, & conſtanter de cernitis, fieri non poſſe, quin miſerrimus, & ſordidiſſimus homo æquè improbus ſim; neque omnipotentiſſimus Deus propter improbitatem, me tam acerbè puniat; quaſi ille non ex ratione, & æquitate, ſed tantùm ex ſua poteſtate mecum agere velit; neque aliter poſſet ille in mea cauſa victor euadere, quam veſtro illo temerario, contra meam vitæ innocentiam iudicio, quaſi ego Deum vllius iniuſtitiæ accuſarem, aut illius prouidentiæ aliquid iniquitatis affingere conarer. Sed quiſnam, obſecro, vos conſtituit iudices? quis Dei patrocinium veſtræ curæ, ſolicitudinique commiſit? quis illius æquitatis defenſionem veſtræ orationi, & diſputationi demandauit?

b Paulò fuſius Elenanda facisi, tractatio ad Scripturarum intelligentiam. ſec. 8. nu. 1. 2.

Nunquid iucundum, gratumque Deo futurum exiſtimatis, ſic cum illo, ſic quoque mecum agere? atqui minimè illi placebit hoc veſtrum externum tantùm iuſti zeli, & diuini honoris curandi ſpecimen; probè enim ille nouit hæc à vobis dici, non ex perfecta in illum charitate, ſed ex contentione atque iudicij temeritate, & præcipitantia: ſcilicet, vti aduocati & patroni ſolent, ita vos Deo tanquam clienti, verba dare poteritis, atque perſuadere magnam, ex meæ innocentiæ oppreſſione, & vitæ damnatione vtilitatem, & laudem ad illum redundaturam.

Vos ſanè ille, qui veritatis, & æquitatis amantiſſimus eſt, ſtultitiæ & temeritatis reos peraget, quòd de occulta mei animi, aut innocentia, aut probitate temerè vos iudicare velitis, atque incertis occultiſque meæ vitæ criminationibus, honores vobis quæratis, & ſtulto quodam, ruſticoque pudore præpediti, formidetis libere coram Deo pronuntiare, me innocentem affligi.

Vos itaque ingens Dei ſupplicium formidare iubeo; nam ſtatim vt ſe ille comparauerit ad ſumendam de impijs vindictam, atque ſuæ *c* maieſtatis magnificentiam & celſitatem conſpicuam fecerit,

c Quæ ſit hæc Dei commotio & vt cùm Deus eleuari dicitur, magnificum ſui ſpecimen præbeat, quædam ad ſcripturarum intelligentiam. v. 11. nu. 3. 4.

rit, ingentem vobis metum incutiet, & animo, & corpore contremiſcetis; cœlitus enim iaculabitur in vos diuinos terrores, & commotiones; cadetque tandem in verticem veſtrum quæ iam imminet, ſeueriſſima vitio.

d De Cinere, & cuiuſnam rei ſymbolum ſit, nonnulla ver. 12. nu. 1. 2. 3.

Tactis igitur vobis diuini ſupplicij fulmine, nihil priſtinæ gloriæ remanebit, præter puluerem, ac *d* cinerem viliſſimum ac tenuiſſimum, qui ſumpti de vobis ſupplicij æternum ſit apud mortales, publicumque monumentum: & enim omnium memoria, quæ honori, & præclaræ exiſtimationi eſſe poterit, ſempiterna obliuione delebitur, non ſecus ac illa, quæ ab igne exuſta, & in cineres redacta, omnino euaneſcunt: nihil profectò in aliorum animis, & opinione remanente, præter viliſſima quædam ſupplicij de vobis ſumpti veſtigia, & inutiles quoſdam cineres. Quidquid autem in vobis nunc eminet, & ſublimius effertur, caput, ceruices, videlicet ea omnia, de quibus nunc gloriamini, inſtar viliſſimi luti ab omnibus proculcabuntur, tum viuentibus adhuc vobis, tum verò cùm infeliciſſimo etiam exitu vitam clauſeritis.

12 Memoria veſtra comparabitur cineri;

Et redigentur in lutum ceruices veſtræ.

Quare nihil iam mihi ampliùs importunè ſuggeratis, neq; aliena curare velitis; vobis enim etiam inuitis & repugnantibus, niſi beneuolas, & attentas aures præbere ſtatueritis, dicam ſanè quidquid ex præmeditata diuque ſuppreſſa oratione, mihi nunc in buccam venerit. Neque verò veſtra hoc intereſt; nam ego non veſtro, ſed meo damno loquar; meo enim dolori, medicinam quæro.

13 Tacete paulisper, vt loquar quæcumque mihi mens ſuggeſſerit.

e De hac duplici phraſi, Lacerandi carnes ſuas, & portandi animam in manibus, paulò fuſior, & accuratior tractatio. v. 14. nu. 2. 3. 4.

Sed quid ego malignæ ſuggeſtionis nunc ſentio, vt ad *e* lacerandum me meis dentibus, & ad mihi ipſi manus afferendas impelli videar? Minimè id ego; dolore licèt acerbiſſimo torquear. Vos verò profectò ſic exiſtimare videmini, me velle deſperantis inſtar, mortem mihi conſciſcere: ſed id vobis perſuaſum ſit, vita me priùs, quam ſpe caſurum; quamuis non immeritò nunc inquiram, quamnam ob culpam, ad eos acerbiſſimos cruciatus damner, & compellar, vt me propè lacerare velim, & inſtantis iam mortis ſtimulos ſentiam; tamque ſim confectus, & tabidus, vt quidquid in meo corpore carnium eſt, dentibus, & vno quaſi bolo attolli, & leuari poſſit; neque de re alia cogitandi, atque dicendi, quam de meis ærumnis doloris acerbitas patiatur? Quod ſi quid acerbiùs dixero, non vobis morſus infigetur, ſed mihi ipſi; nimirum mihi, non alijs iraſcar. Neque verò is ſum ego, qui rabie, & furore correptus, crudeliſſima me morte conficere, meque meis dentibus, & vnguibus dilaniare velim, neque vitam ipſam per impatientiam animi, & melioris conditionis deſperationem abijciam, & voluntario diſcrimini, ac morti obijciam. Vnum illud ſemper contendam, me innocentem torqueri; auſimque animam, vitamque ipſam pignori opponere, ad pœnam meorum verborum libenter ſuſtinendam, niſi vera loquar; non enim aliud dicam, aliud corde ſimulem; perinde enim viuo, ac ſi animam, & cor in manu geſtarem omnibus conſpicua.

14 Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

f Vt iuſti ſpem firmam de Dei bonitate concipere in ſuis ærumnis ſoleant, pau ca quædam ad doctrinam. v. 15. nu. 3. 4.

Semper enim ſumma charitate Deum meum complexus ſum; à qua neque mors ipſa me vnquam deijcere poterit: quod cùm ita ſit, ſpem ergo creditis abijcere me? imò verò ſpes de Dei ope, deq; mea ſalute & meæ innocentia *f* concepta, perſtabo ſanè patiens & longanimis: non enim diuinæ ſapientiæ, atque prouidentiæ tempus ego definiam, neque opis ferendæ rationem, & opportunitatem præſcribam. Interim ſi quid in me peccati, & culpæ inuenero, facti pœnitentia, atque mei ipſius reprehenſione quadam caſtigabo; curaboque deinceps, quoad fieri poſſit, ſanctè, caſteque viuere. Ille verò pœnitentiam agenti proculdubio aderit propitius; atque vtinam ſuæ prouidentiæ rationes, quas ego agnoſco, meis aduerſarijs patefaceret, id enim apud meos accuſatores, ſalutare fore mihi non dubito.

15 Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo; verumtamen vias meas in conſpectu eius arguam.

Interim mihi ſolatio erit, neque vt ſpero malè cedet, mea hæc coram Deo diſputatio; nam vera pro me dicentem, & iuſta poſtulantem, auditurus ille erit, meque ſua ſententia innocentem pronuntiaturus. Impij verò, & hypocritæ, qui maligno, & veteratorio ingenio multa loquuntur, & machinantur, & non tam veritati, quam calumnijs nituntur, nullam poſſunt ſuæ cauſæ fiduciam concipere apud Deum iudicem; in cuius iudicio dolus, & impietas ſtare, & comparere minimè audebunt.

16 Et ipſe erit ſaluator meus; non enim veniet in conſpectu eius omnis hypocrita.

Neq; verò eſt, cur hæc, quæ dixi, veſtros animos commoueant; vera enim ſunt; quare Vos potiùs benignos, atque attentos velim, cùm de rebus difficillimis noſtra diſputatio ſit, deque obſcuriſſimis ænigmatis: ſic enim vos exiſtimatis de meis ærumnis, vt quarũ cauſæ vobis ſint obſcuræ, & prorſus ignoratæ; quamuis ego clarè, diſerteq; de iuſtorum ærumnis, & mea calamitate philoſopher; non enim ænigmata vobis loquor, ſed ſimplicem, et apertam veritatem ſemel, & iterum propoſui: nunc quoq; mentem meam exponam.

17 Audite ſermonem meum, & ænigmata percipite auribus veſtris.

Quod ſi rectè, & ritè accedere permittar ad meam cauſam dicendam, ſcio ſanè me iuſtificatum, & abſolutum iri: quare iam nunc meam coram Deo cauſam tuendi, certam rationem, modumque ſeruandum mihi conſtituo, quem à vobis in reſpondendo quoque ſeruari velim: fiet enim, proculdubio, vt vel hac vna re, in mea cauſa obtineam.

18 Si fuero iudicatus, ſcio quòd iuſtus inueniar.

19 Quis eſt, qui iudicetur mecum? veniat; quare tacens conſumor?

20 Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abſcondar.

21 Manum tuam longè fac à me; & formido tua non me terreat.

22 Voca me, & ego reſpondebo tibi; aut certè loquar, & tu reſponde mihi.

23 Quantas habeo iniquitates & peccata, ſcelera mea, & delicta mea oſtende mihi.

24 Cur faciem tuam abſcondis, & arbitraris me inimicum tuum?

Iam igitur per me non ſtabit, quin meæ vitæ controuerſia iudicio, & ratione peragatur: ſed ne indicta meis accuſatoribus lite me videar defendere, illos expecto, atque prouoco. Eia igitur quare nemo adeſt, qui mihi intendat litem criminis alicuius? quiſquis volet, prodeat tandem: ſed quid ego? ſi Deus cuius amplitudo, atque maieſtas ſuprema eſt, mecum certamen initurus ſit? atqui non tacebo tunc tandem; nam qui ſibi mali alicuius conſcij ſunt, hi iudiciariam litem æquiſſimique iudicis ſententiam reformidant, neque habent quid iure pro ſe dicant; quare patronos conducunt, vt illorum oratione, & patrocinio iuuari poſſint: at ego quorſum alio patrono, quàm mea ipſa ſimplici & aperta oratione vti velim? quorſum vt tacitum me tacitum damnari? quod ſi verum aliquod crimen mihi aduerſarius obijciat obmuteſcam; ſicque tacitus conſumar, & peribo; neque verò amplius is me dolor cruciabit, quòd cauſa indicta, & falſa criminatione nōdum propulſata damnatus fuerim.

Illam autem cautionem ante diſputationis congreſſum poſtulabo, duplici hac ratione contentam; primùm ne doloris, & ægritudinis acerbitatem, quæ me male habet, & orationis facultatem adimit, exacuat, amplificetve Deus, ſed potiùs nunc temperet, & extenuet. Deinde, vt ſuæ maieſtatis ſplendorem terrificum temperet, & diſſimulet, ne mortem mihi tanti numinis terror, & conſpectus afferat: hæc ſi ille mihi concedat, optionem illi ego concedo ſuſtinendi quamcunque partem volet, ſiue actoris, ſiue rei; vel potiùs expoſtulantis, obijcientiſque, aut verò reſpondentis & obiectionibus ſatisfacientis.

Quamuis igitur hucuſque, tanquam indignus, flagitioſuſque habitus ſim, & quem Deus ſuo colloquio minimè dignaretur, nunc tamen factâ veniâ, inde exordiar, vt meæ cauſæ ſtatus mihi exponatur, quamnam ob cauſam ad tam acerbos cruciatus ego damnatus ſim? licèt enim reus meritò damner, iure meo poſtulo, damnationis mihi cauſas exponi, vt &, ſi quæ ſunt, lachrymis deprecer, aut verò ſi me omni crimine obiecto purgauero, publicum habeam de mea innocentia teſtimonium: quod igitur, aut quanta ſint ſcelera, ſemel & iterum, ter etiam, & quater perſpecta mihi eſſe cupio, & poſtulo; nam iſti mei aduerſarij, nihil certi, & explorati afferunt.

Atque cùm à me rogatus & poſtulatus, ò ſupreme iudex, nulla mea ſcelera, quæ apud te ſint delata, proferre velis, ſanè tuo iſto ſilentio teſtari videris, nihil vnquam in me repertum, quo te grauiter offenderim: cur igitur, aut quodnam ob meritum meum, tanquam cum inimico mecum agis? abſcondis etiam, auertiſque faciem, quod vtique facere ſoles, cùm vehementer tibi diſplicet impiorum hominum conſpectus: damnor igitur miſer indicta cauſâ, & lite iam confecta, non permittor meum iudicem videre, neque deprecari. g Cum igitur tuo conſpectu frui non liceat, timeo, ne iam pro iudicum conſuetudine, in occulto capitis ſententiam contra me ſcribas: at ſcio benigniſſimum iudicem, ſi me incredibiliter laborantem aſpectu ſuo dignaretur, temperaturum, mitigarumque tam immanes cruciatus. Sed quid meum ille conſpectum fugiat? quaſi ego hoſtis ſim, quem fugere, & timere ille poſſit: ſcilicet meã imbecillitatem reformidet Deus. An verò auertit ille à me oculos, cùm pro mea innocentia dicere inſtituo, inſtar iudicis, cui reus clamans, impius præſertim, inſenſus eſt, valdeq; moleſtus?

g *Quid ſit Faciem abſcondere, quid etiam, cùm ad iudicem, aut ad iudicium refertur in ſacro ſermone, diſſeritur, verſ. 24. nu. 1. 2. 3.*

25 Contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſiccam perſequeris?

At ſi me audire non vis, neque reſpicere, iam nunc hominem nihilo pluris facere videris, quàm viliſſimas quiſquilias: at tuæ immenſæ poteſtatis non eſt, contra h folium, cui auellendo, & captando aura tenuiſſima ſufficit, aut contra leuiſſimam paleam, quæ ſua ipſius leuitate agitur, & trepidat, tuas vires exercere, & exercere, atque te in conterendo & perdendo potiùs, quàm in tuendo & conſeruando virtutem tuam diuinam teſtari? iam verò collapſum folium quid velis confringere, & in minutiſſimos pulueres redigere? atque tu inſidias homini ſupponere videaris, & tam vehementer imbecillam inſecteris? Quod ſi vllum humanæ vitæ, florentiſque fortunæ virorem auferre decreueris, non ille ego ſum, qui quondam; omnino iam i exarui, & quidquid vitioſitatis ex florente quondam ætate & ſtatu prouenire potuit, abſumptum eſt: florebam quondam velut prægnans ſpica: at nunc bonis omnibus decuſſis, & ne vno quidem grano relicto, inutilis palea iaceo: quid ergo à me repetis? quid perſequeris? quid leuiſſima omnia errata meæ vitæ, velut minutiſſimas paleas, minutatim colligis, vt grauiter me, propter omnium lapſuum meæ vitæ cumulum, reprehendas? Palea ego cum ſim, ne me iuæ indignationis ſpiritu tranſuerſum agas, ne me igni committas.

h *De folij in ſacro ſermone arcana ſignificatione, tum etiam de humana imbecillitate, ex hac folij & arboris ſimilitudine, ver. 25. nu. 4. & vt potiùs Deus ſit protector à turbine nu. 3.*

i *De ſtipula arcana ſignificatione, pluſcula, ver. 35 nu 5. 6. 7.*

26 Scribis enim contra me amaritudines, & conſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ.

Atqui iam k ægritudinis acerbitate, & ardore pereuror; conſtitutas enim a te pœnas grauiſſimas ſuſtineo, quaſi ego te exacerbarim vllo ſcelere, & tuo palato acerbus, & amarus vnquam extiterim, ita obſeruas, & repetis ea, quæ te amaricent, & aduerſum me exacerbent, atque conceptam iram, biloſamque indignationem profundere compellant. Scribis tandem, ſententiamque tua manu, & ſigillo munis, vt acerbiſſima morte plectar, non quidem ob vlla

k *De varia atque multiplici amaritudinis ſignificatione, & vſu in ſacro ſermone, fuſior tractatio. ver. 26. nu. 1. 2. 3.*

præſentis

¶ De ſignificatione adoleſcentiæ, & vt cum ignorantia coniuncta ſit, tum etiam vt ex adoleſcentia petatur deprecatio ſupplicij, quædam ex ſacris & propha- nis. vir. 26.nn.9.10.12.

præſentis vitæ ſcelera, ſed ob aliqua fortè prioris vitæ errata, quorum pœnæ atque ſupplicia in vltimam iſtam, miſeramque ſenectam meam deuoluuntur, atque ſi vel illa prima ætas ſuas culpas, & peccata iure ignorantiæ, & innatæ imbecillitatis, quæ multorum lapſuum occaſiones afferunt, veniam deprecetur, æquum profectò eſt, te parcere annis, & errata priſtina rectè poſtea & honeſte actis benignum compenſare.

Sed me miſerum; interim enim dum ſcribis extremam mei capitis ſententiam, me imbecillum, & præ corporis macie, & tenuitate pedibus conſiſtere non valentem, inermem, & elumbem detines arctiſſimis compedibus, omnibusque vinculorum generibus conſtrictum: ſed quid nunc, obſecro, tanquam fugitiuum, & erronem ſeruum coërces, & ſupplicijs conſtringis, cum me ſemper continueris intra tuæ legis præſcripta? ſanè iſti mei pedes pluſquam compedibus, & ligneis, ferreisque vinculis compediti ſuo morbo, atque dolore ſunt, neque latum vnguem à loco mihi conſtituto diſcedent: obſeruas præterea aditus omnes, atque vias præcludis, quibus mihi ſolatij alicuius, vel tenuiſſimi effugium patere potuiſſet; cùm tamen tam arctè, & fortiter me mea vincula conſtringant, ac ſi impreſſa & immerſa eſſent ipſis pedibus: prætereaque obſeruas & inueſtigas, vbi vnquam veſtigia fixerim, ne quid ſine ſupplicio prætereat, omniaque ſeueriſſimi, & ſolertiſſimi iudicis aduerſus inſignem aliquem impium, in mea cauſa præſtas: omnes enim meas actiones, atque illarum initia, cauſas, fines, & vel tenuiſſimas fibras perſcrutaris, vt inde mihi capitalem criminationem ordiaris.

Sed quidquid tandem de me fiat, putreſco iam totus, ſaniæ, ac ſanguine mano, terramque ipſam infuodo, atque in ipſis vinculis contabeſco: atqui ad ſummam vitæ vetuſtatem redigerer ſane, mihi ipſi ego derelictus, vt qui inſitum habeam corruptionis, & putreſcentiæ initium, etiam te non vrgente, neque meum interitum procurante: ſeneſcerem itaq; ego, planeque deficerem, & inſtar veſtimenti arroderer, & conficerer, vermium, & tinearum eſcam.

27
Poſuiſti in neruo pedem meum; & obſeruaſti omnes ſemitas meas.

Et veſtigia pedum meorũ conſideraſti.

28
Qui quaſi putredo, conſumendus ſum; & quaſi veſtimentum, quod comeditur a tinea.

CAPVT XIIII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Perſequitur humanæ vitæ ærumnarum enarrationem, ex qua diuinam commiſerationem excitet, & ſuis cruciatibus remedium aliquod, atque leuamen quærat.

I. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs.

1 *An Iob de ſe tantum loquatur.*
2 *Hominis, & mulieris nomina appellatiua. Mulier imbecillitatem ſonat. Illuſtratur Paulus, & Ioan.*
3 *Mulier, iniquitatis radix. Lyciorum lex Natiuitas ad conceptionem etiam refertur.*
4 *Quid Breue, & Abbreuiare ex Hebræo: explicatur Dauid, & Eccleſiaſticus.*
5 *Replere, & ſatiari ad animi ventriculum tranſlata. Miſeria, & miſer propriè de homine, quid in Hebræo.*
6 *Varia lectio, & miſeriarum ratio.*
7 *Miſeria, cibus, & potus hominis, & qualem ſomnum, aut inſomnia afferant.*

1 *An Iob de ſe tantum loquatur.*

QVAE hoc loco de hominis imbecillitate, & ærumnis, dicũtur, ſicut ad vniuerſos, qui naturæ humanæ participes ſũt, pertinere certum eſt: ita negandũ non eſt, Iobum de ſe potiſſimum loqui, & quæ dicit, vniuerſa de ſuæ vitæ miſera cõditione velle intelligi: vt ex cõtextu apertè colligitur, cum ait, *Recede paululum ab eo:* videnda omnino ſunt quæ diximus initio, c. 7. in hanc rem ipſam.

2 *Homo.* Hic eſt *Adam,* appellatiuè ſumptum, & mulier eſt, *Iſa,* quæ Gen. 2. dicitur, [Virago, quia de viro ſumpta eſt:] atque cum emphaſi hoc loco dicitur: & Philip. quidem vult alluſionem fieri ad *Euam,* quæ quodãmodo fuit cauſa peccati, & radix, occaſiove, per quam ſerpens peccatum homini propinauit, & immortalitatem eripuit, atque miſerias innumeras in mortalium genus inuexit: rectè igitur Adami, & Viraginis mentio vſurpatur, cùm de humanis ærumnis ſermo fit: nam tranſgreſſionis culpam, & omnium ærumnarum cauſam in mulierem reiecit non Adamus ſolùm, ſed Paulus, cùm 1. ad Timot. 2. dixit. [Adã non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in prævaricatione fuit.] Sed quidem hoc loco, [mulieris,] nomine incredibilis quædam imbecillitas, & miſeriarum tum humanæ naturæ, & conditionis, tum morum ſignificatur: eandemque indicari exiſtimat Auguſt. & Theoph. cum Ioan. 1. cap. regenerationem ſpiritualem [filiorum Dei,] docet fieri, [Nõ ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis: i. mulieris:] ideò enim ſubiungitur, [neque ex voluntate viri;] in cuius ſymbolum videtur accepiſſe Adam mollem, & infirmam carnem, pro coſta, quam ſubminiſtrauit formandæ Euæ, quaſi par pari compenſaretur: quid enim aliud formata Eua fuit, quam mollis, & imbecilla caro? [Repleuit] igitur [Deus carnem pro ea:] atque eò etiam reſpexiſſe videtur Paulus Gal. 4. 4. cùm ait [Dei filium factum ex muliere:] non ſolùm propter myſterium, quod ex ſola virgine ſine viri opera natus fuerit, ſed vt ſignificaret naſci voluiſſe paſſibilem, mortalem, infirmũ, vt qui ex muliere naſceretur: & vt in Dei ſapientia, in qua nihil inualidum, & imbecillum per ſe eſt, ex humana carne, & muliebri infirmitate, humanas ærumnas, & imbecillitatẽ veriſſimè fuiſſe fateretur: contrario modo atque deluſa antiquitas fabuloſè ſuam ſapientiam fortem, & armatam conſtituebant;

Hanc de patre ferunt, ſine matris fœdere natam.

Hinc quidquid molle, & infirmum eſt, [mulieris] compellationem habet in ſacro ſermone. Ierem. 51. [Deuoratum eſt robur eorum, facti ſunt quaſi mulieres.] Cùm verò nõ ſolum ad miſeram naturæ conditionem, ſed etiam ad mo-
3 rum prauitatem locus hic reſpiciat, commodè etiam [mu-
lieris] meminit, quæ totius iniquitatis, ſcelerum, mendaciorum inuentrix, machinatrix, & typus eſt: vti Zach. c. 5. oſtenditur: cùm enim vidiſſet [mulierem ſediſſe in medio amphoræ] dictum illi ab Angelo eſt, [Hæc eſt impietas] quaſi fœminæ iniquitas omnem ſcelerum modum, atque menſuram, non ſolùm implere, ſed etiam cumulare, atq; excedere videatur; ſed de hoc aliquando plura. Mulieris præterea, & matris potiùs, quam viri, & parentis meminit, tum quòd plus mollioris, infirmiorisq; ſubſtantiæ à matre habeamus, quam à patre; tum quod in materna aluo tanquã in totius imbecillitatis, atq; miſeriarum officina formetur homo: atq; hinc fortè Lyciorum illi populi, quos Xanthios appellat Plutarch. lege cauerunt, vt a matribus non à patribus filij generis nomen ſortirentur: atque id in vniuerſum Lycijs lege conſtitutum fuiſſe ſcribit Herod. lib. 1. [Quaſi ſi quis, inquit, obuium percontetur quis nam ſit, quave familia ortus, à matribus, auijsq; protinus genus ſuum repetet:] atque huius ratio illa eſſe videtur, quòd plurima ſubſtantia eorũ, quibus conſtamus, materna ſit: quare miſerrimum, & ærumnoſiſſimum oportet eſſe mortalium genus, quod hac ratione originem ſuam ad [mulierem] refert, [matrem cunctorum viuentium.] Cùm verò [natum] dicit, non ſolùm natiuitatem intelligere videtur, ſed etiam quidquid in hominis cõceptione & formatione præcedit: eſt enim vox *ialad,* non ſolum pariendi, et naſcendi, ſed etiam concipiendi & generandi: atq; adeò etiam ipſa conceptio, & generatio, à philoſophis dicitur natura, quaſi naſcitura: cuiuſmodi igitur eſſe oporteat hominem, cuius principia, & cauſæ ſint putridum ſperma, excrementitius ſanguis, turpis & fœda voluptas, iners ſomnus, faſtidia, & ægritudo matris, incredibiles parturiendi dolores: in natiuitate verò nuditas, lachrymæ, vagitus, & impotentia rerum omnium, & nuda duraque tellus, quæ naſcenti ferat opem? de quo ſupra diximus, cap. 3.

4 *Breui viuens tempore:* in originali propriè, Breuis, curtusvè dierum: nam, [breue,] hoc loco dicitur, à verbo *Kaſſar,* quòd ſignificat abbreuiare, decurtare, abſcindere; *cortar y acortar:* & aliquando etiam hanc abbreuiationem, vel decurtationem Vulgatus refert ad anguſtias, vel compreſſionem ſpiritus, quod dicimus parui cordis, & hinc etiam dicitur. Pſal. 88. [*Minoraſti (in Hebræo, decurtaſti, Hier. abbreuiaſti) dies temporis (adoleſcentiæ) eius:] homo igitur breuis, curtus, præciſus, anguſtus, compreſſusque dierum: anguſtias, compreſſionemque vitæ, indicat illud Pſ. [Menſurabiles poſuiſti dies meos:] quod ex originali legunt alij, [pugillares:] ea enim menſura intelligenda eſt, quæ pugillo fit; eſt enim pugillus menſura media inter palmum quatuor digitorum, & ſpithamam, id eſt, pedem duodecim digitorum; eſt enim longitudo, quanta manus clauſa porrecto pollice per tranſuerſum, quod nos dicimus, *un coto:* vitam nobis non longa manu, ſed compreſſa, & anguſta nobis videtur dediſſe Deus, vitam inquam * *puñna* compreſſam & anguſtam: ex tanta igitur vitæ breuitate & anguſtijs, ſuam mortem, ſuosque dolores deprecatur Iob; hinc enim ad patienter expectandum, & commiſerandum excitatur Deus, vt Eccleſiaſt. docuit, c. 18. [Quid eſt homo (res nimirum viliſſima) natus de muliere & quę eſt gratia (Septuag. Vſus: id eſt, vtilitas; ad nihilum aptus, & commodus videtur, Deo præſertim, cuius ſerui inutiles ſumus) illius? & quid eſt bonum (perpaucum videlicet) aut quid nequam (multis ſanè, repletur miſerijs?) illius: Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni: quaſi gutta aquæ maris deputati ſunt, & ſicut calculus arenæ; ſic exigui (perpauci) anni in (comparatione cum) die æui (æternitatis) propter hoc patiens eſt Deus in illis, & effundit ſuper eos miſericordiam ſuam.

5 *Repletur multis miſerijs:* Proprium atque perpetuum hoc eſt hominis epithetum: nunquam enim non à prophanis ſcriptoribus appellantur mortales [miſeri,] vt optima [quæque dies miſeris mortalibus] non poſſit non eſſe miſera. [Repletus] autem ad ventriculum, & appetentiam refertur: & eſt propriè ſatur, à radice *Sabagh,* quod eſt replere, & ſatiare: & frequenter transfertur ad ærumnas, labores, amaritudines, quæ replent ventriculum cordis: & ſi multæ ſint, faciunt ſtomachum, & mouent nauſeam moleſtiſſimam: quare illam multitudinem, quam Vulgatus expreſſit, non eſt quidem in Hebræo, nec in Græco, ſed tamen latet in verbo [replendi,] quod affert abundantiam, & multitudinem, quæ parit ſatietatem. Pro [miſerijs] autem, eſt vox deducta à radice, *ragaz,* quod eſt inquietari, commoueri, conturbari aliquo vehementi doloris affectu, aut triſtitiæ, metuſve, aut iræ, ex qua vocis amplitudine,
6 aut fœcunditate oritur iucundiſſima quædam lectionum, atque interpretationum varietas.

Et primò quidem doctè Vulgatus ad miſerias retulit, & ærum-

Margin notes (left): אמר אשה — *Gen. 2. 23.* — *Philip.* — *Nota hominis, & mulieris, an appellatiua.* — *1. Tim. 2. 14.* — *Mulier, imbecillitatis ſymbolum.* — *Auguſt.* — *Theophil.* — *Ioan. 1. 13.* — *Ge. 2. 21. 22.* — *Gal. 4. 4.* — *Martianus in Palladis hymno.* — *Ier. 51. 30.* — *Mulier, uniuerſæ iniquitatis.* — *Zach. 5. 8.*

Margin notes (right): *Plutarch. lib. de Cla. mulier. c. 9.* — *Lyciorũ lex & conſuetudo.* — *Herod. li. 1.* — *Gen. 3. 20.* — ילד — *Naſci, ad conceptionem etiam pertinere.* — קצר — *Breue, & abbreuiare ad propriè.* — *Pſal. 88.* — *Hieron.* — * *Aunque no hecho viejo antes de tiempo, y acortando los dias de la vida.* — *Pſal. 38. 6.* — * *Dionos la vida eſtrechada y corta, no à mano abierta, ſino a mano cerrada y apretada.* — *Eccl. 18. 7. 8. 9.* — *LXX.* — *Luc. 17. 10.* — *Miſer, hominis epithetum.* — *Replere, & ſaturari, ad ſenſus, et animi ventriculum.* — שבע

Hab. 3. 16. *LXX.* *Ezec. 12. 18* ** Di de que ſupo tomar el pecho, bi- ue a buſo ä miſerias.* *LXX.* *Pagnin.* *Caiet.* *Gen. 45. 24* *Pſal. 4. 5.* *Polychron.*

& ærumnas, quibus commouetur humanus animus, & ad dolorem & animi mœrorem concitatur: ſicut ab hac radice dicitur Habac. 3 [Conturbatus eſt venter meus:] id eſt, doluit cor meum, & commota ſunt viſcera Septuag. [Extimuit.] & Ezec. 12. ponitur pro commotione, & [feſtinatione] perturbati, atque timidiſſimi animi. [Aquam etiam in feſtinatione, & mœrore bibes.] non aliter miſerrimus homo primo ipſo ſuæ natiuitatis die [* repletur] mœrore, doloribus, ærumnis, [in feſtinatione, & mœrore] viuit, & in conturbatione cordis.

Secundò Septuag. illam commotionem retulerunt ad iram, & ita legunt; [Plenus iracundiæ:] ſimiliter etiam Pagnin Hebræus apud Caiet. & quidem illam ipſam vocem ſæpè Vulgatus vertit [iram, Gen. 45 Ne iraſcimini in via. Hebr. Ne commoueamini. & Pſal. 4. Iraſcimini, & nolite peccare:] hanc verò iram Caietan. (id quod etiam indicat Polychr.) actiuè ſumit, nempe pro malis, & pœnis, quæ inferuntur à diuina ira, & vindicta; vel etiam pro peccatis, quæ Deum ad iracundiam prouocant. Sed commodius ſumetur paſſivè, pro indignatione, qua quis excandeſcit, & commouetur aduerſus ſua ipſius mala, & vitæ incommoda: præterquam enim, quòd ipſa vox ſignificat eum affectum, quo quis interiùs animo commouetur, & inflammatur ira: aliquando tamen etiam in illa ſignificatione vſurpatur, cùm quis non aduerſus alium, ſed quaſi præ dolore ſibi ipſi iraſcitur, Exod 15. [Aſcenderunt populi. & irati ſunt: dolores obtinuerunt habitatores Philiſthijm: & illud; Conturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea & venter meus;] igitur homo dum viuit, multa [* iracundia plenus eſt,] & ad iraſcendum ſibi ipſi, ſuæq; vitæ compellitur.

Exo. 15. 14 *Pſ. 30. 10.* ** Vida enfadoſa, y llena de enojos.* *Regia.* *Eccl. 40. 2.*

Tertiò, quoniam eadem vox ſæpè timoris eſt, Regia vertit, [Satur tremore,] quaſi dicat, nunquam non timet miſer homo natus de muliere: ſemper obſeruantur ante illius oculos impendentium malorum triſtiſſimæ imagines, vti dixit Eccleſ. cap 40. [Cogitationes eorum, & timores cordis, adinuentio expectationis, et dies finitionis:] ad alios enim vitæ timores, accedit ille vltimus vltimi diei, id eſt, mortis metus grauiſſimus: & ſic ſententia hæc non tam erit intelligenda de præſentibus vitæ incommodis, quam de perpetuo illo vitæ comite ærumnarum, & diſcriminum timore, quo ſtatim atque in lucem editus eſt infans, corripitur: in quam ſententiam ſuprà, cap. 3. diem ſuæ natiuitatis incuſauit, quòd [non abſtuliſſet, ab oculis eius mala:] ſi enim qui naſcitur, rationis tunc atque intelligendi compos eſſet, [areſcere] profectò deberet, malorum, & miſeriarum [expectatione,] quæ euenient vniuerſæ ſuæ vitæ, atque ſuarum omnium actionum orbi, & circulo.

Aquila. *Vatabl.* *Tygur.*

Tandem commotio hæc, poteſt omnem tranquilli animi pacem, & quietem excludere, ſic legit Aquila: [Plenus commotionis, & turbationis. Vatabl. Perturbationibus plenus, alij, tumultu. Tygurina; Affatim habens turbarũ:] quæ omnia mirificè noſtræ lectioni ſeruiunt, atque illius ſententiam amplificant: nam [miſeriarum] nomine, miſer ille mœror, dolores miſeri, animi dolentis miſera acerbitas, miſer timor, diſcrimina miſera, turbæ, tumultuſque miſerrimi, malorum denique omnium cumulus continentur.

7 *Vt miſeria ſint cibus, et potꝰ hominis; & quando ſomnũ & inſomnia concilient.*

Sed illud tamen, non prætereundum, cùm [miſerijs] dicitur homo [plenus, & ſatur,] videri, in cibum, & potum illi datas; tùm etiam intimè mortalibus ineſſe; nam inſtar cibi, & potus in hominis ſubſtantiam conuertuntur, & intimos omnes viſcerum receſſus peruagantur: atque ſicut ex cibo vapores excitantur, qui efficiunt ſomnum, ita ex humanæ vitæ [miſerijs,] vaporum inſtar, excitantur triſtiſſimæ imagines, quæ vel ſomnum eripiunt, vel triſtiſſima inſomnia efficiunt, vt ex loco ſuperius indicato Eccleſiaſt. 40. (quo ſæpè vſi ſumus) conſtat; [Modicum tanquam nihil in requie; & ab eo in ſomnis, quaſi in die reſpectus conturbatus eſt in viſu cordis ſui.] Sapiens quoque Prouerb. 4. vſurpauit, cùm de improbis hominibus loquitur; [Non dormiunt niſi cùm malefecerint; & non capitur ſomnus ab eis niſi ſupplantauerint; comedunt panem iniquitatis, & vinum iniquitatis bibunt:] ex prauis igitur operibus, ait excitari vapores, qui ſomnum efficiant, atque inde etiam inſomnia efficiuntur, ex quibus praui cordis coniectura, non omnino mala, neque incerta fieri poteſt: vt ſapienter Plutarchus docuit.

Eccleſ. 40. 6. 7. *Prou. 4. 16.* *Inſomnia improborum.* *Plutar. lib. de virtute & vitio.*

II. Qui, quaſi flos egreditur, & conteritur; & fugit, velut vmbra; & nunquam in eodem ſtatu permanet.

1 *Flos, adoleſcentiæ ſymbolum.*
2 *Flos de vitæ breuitate, & fragilitate.*
3 *Scripturæ regula, cum duo verba diuerſæ ſignificationis iunguntur. Flores carpit mors. Conterere quid propriè. Illuſtrata Sapientia.*
4 *Vmbra, vita breuis. Vmbra, noctis imago.*
5 *Dum prima lux; reliqua vmbra veriſſimiſ... habent, humana inconſtantia; pertinacia in malo.*
6 *Vmbra fallax; locuſta, vita humana: explic. Salomon.*

Vitæ breuitatem, atque miſeram illam conturbationẽ, & commotionem animi, de qua dixerat, multis nunc coaceruatis comparationibus amplificat. Et primam hanc ſimilitudinem ex flore deſumptam, quidam referendam exiſtimant, ad adoleſcentum quorumdam peracerbam, & immaturam mortem, qui cum in iuuentæ flore, & decore iucundiſſimo vernantes eſſent, mortis manu carpuntur, potiùs ferro exciduntur, & truncantur ex arbore vitæ; vt rectè dicas, huiuſmodi humanum florem in Adonidis hortis naſci, in quibus flores omnes Adonidem illum referebant in primò ætatis flore præreptum; nihilque in illis ſerebatur, quod fructum proferret, ſed illa tantum, quæ oblectationi, & delitijs eſſe poſſent: eiuſmodi quoque eſſe ſolent, mulierum horti, [quos] vt Plutar. ſcribit, [in tellis quibuſdam alunt, & curant futilia omnia, & caduca, & ad octo tantùm, vt Plato dixit, dies vernantia.] 1

Florem ad adoleſcentiã refert. *Adonidis horti.* *Plut. de ſera numinis vindicta.* *Plato.*

Sed quidem potiùs videtur de vitæ breuitate in vniuerſum loqui, & quod in vniuerſos homines conueniat. In [flore] autem cum multa poſſint obſeruari, fragrantia, ſuauitas, color, decor, magnitudo, & teneritas, atque mollities, aut etiam fragilitas; Philip. ſanè vult, ſolam fragilitatem hoc loco notari: a quo ego longè abſum; exiſtimo enim, vt cum ſequentibus conuenire poſſit, vitæ breuitatem ſignificari: breuiſſimo enim tempore conſumitur, & abſumitur flos, neque multa diuturnitate opus eſt, vt marceſcat, & deflureſcat, etiamſi, neque aëris violentia decutiatur, neque excidatur ferro, aut decerpatur manu: vltrò enim concidit. Quod eleganter Plutarch ſcribit in ſua illa conuiuiali quæſtione, [An inter pocula vtendum ſit ſertis floreis.] Cum enim folia cum floribus comparat, ait; [Folia data eſſe ob conſeruationem fructus; at flores dum permanent in planta nullam vtilitatem adferre, niſi quod nobis odoratu, aut viſu ſunt iucundi, itaque folijs auulſis, veluti dolent, & mordentur plantæ, & vlceroſum quoddam ijs accidit detrimentum, ac denudatio indecora. At florum detractio vindemiæ cuidam eſt ſimilis; tantumq; a nocendo abeſt, vt ij vltrò marceſcentes decidant, niſi tempeſtiuè demantur:] non aliter igitur [egreditur flos] humanæ vitæ, id eſt, naſcitur mundo viſendus, atque in omnium oculos, lucemq; producitur; hæc eſt enim proprietas verbi, [egrediendi. Et conteritur,] propriè, præciditur, conſcinditur, concidit, exciſus cadit: id eſt, ſtatim atque natus eſt, videtur excidi, & cadere è vita, quod acutè quidam noſtræ ætatis poëta;

2 *Flos, de vita breuitate, & fragilitate.* *Philipp.* *Plut. lib. 3. Sympoſ. q. 1* נצר

Sic roſa vix latum calathi pandebat honorem
Cùm cadit, & rutilo murice pingit humum.

Frequenter enim in Scriptura, continens duorum verborum collatio, & coniunctio, coniunctionem etiam, & continentem ſubſequutionem in re ſignificata adfert: quam rem eleganter expreſſerunt Septuag. [Tanquam flos, efflore ſcens decidit:] id eſt, in ipſa efflore ſcentia, dum effloreſcit: ſignificanter etiam in Hebræo ex verbo legitur, [Egreſſus eſt, & ſucciſus eſt:] id eſt, ſtatim atque egreſſus, & natus eſt: nihil enim expectari videtur aliud, dum quis curat, & colit plantulam aliquã, quam vt egrediatur flos, qui ſtatim, vt apertus fuerit, decerpi poſſit, ne ſi diutius expectetur, defloreſcat & langueat: ſumma enim feſtinatione ex huiuſmodi breuitate [effloreſcendi,] ſe cohortabantur illi ad voluptates capiendas, & floſculos vitæ carpendos: [Vtamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter, & non prætereat nos flos temporibus: coronemus nos roſis, antequam marceſcant:] atque hi ſanè, neque expectare volebant, vt egrederetur, & aperiret ſe, atque effloreſceret roſa, ſed ipſos virides calices carpebant; quia exiſtimarent,

3 *Scripturæ regula.* *LXX.* *Sap. 2. 7. 8.*

marent, vix, poſtquam aperti eſſent, vel momentum du-
raturos: ſic igitur ait Iob: [Quaſi flos egredietur, & con-
teritur:] videtur vigilare & ſummo manè exurgere mora
ad carpendos flores: atque expectare etiam, vt ſtatim atq;
Sap.5.13. ſe aliquis aperuerit, falce præcidat: tanta itaque eſt huma-
Cant.2.12. næ vitæ breuitas, & inſtabilitas, vt [nos orti, continuò] de-
ficere videamur: huc illud videtur facere Cantic. capit. 2.
[Flores apparuerunt in terra noſtra: tempus putationis
aduenit,] id eſt, cum iam apparuerint, egreſſique fuerint
flores, nihil immorandum ampliùs, ſed antequam marce-
ſcant, amputandi, & carpendi ſtatim, atque in faſciculos
Greg. Nyſſ. religandi: ſic putationem illam, interpretatur Greg. Nyſ-
מל ſen. cum verò noſter verbum, *mol*, quod propriè eſt præ-
cidere, aut ſuccidere, vertit [conterere,] ſapienter fecit,
Conterere, quid propriè. vt ſignificantiùs poſſet exprimere tenerrimi floris fragili-
tatem, atque mollitiem, quem, vel inclementia aëris, vel
caſu prætereuntis pes, vel res aliæ leuiſſimæ atterant: vel
manus ipſa, eius qui velit decerpere, facilè conterat, & in-
Flos, ad pulchritudinem refertur. fringat. Nihil verò obſtat cum hac decidui, breuiſſimiq;
floris fragilitate, coniunctam, atq; ſignificatam ſimul eſſe
humanæ vitæ pulchritudinem quandam, quæ interdum
turgere videtur, atque in huius vitæ conuallibus vernare,
& florere, ſed hæc etiam eſt molliſſima gloria, quæ facilè,
aut morbo defloreſcit, aut vetuſtate extinguitur.

4 *Et fugit velut vmbra.* Poteſt hæc pars eandem habere
ſententiam cum præcedente, vt in vtraque eadem vitæ in-
conſtantia, & fugacitas ſignificetur, quæ inſtabilitas, [vm-
bræ] propria, & perpetua eſt, vtpote quam ſol nunquam
eandem efficiat, ſed nunc maiorem, nunc minorem. Sed is
Vmbra vitæ breuis. ſenſus particulæ ſequentis proprius eſt. Quare illud me-
lius, vt hanc vmbræ fugacitatem nunc in eo conſtituat,
quòd breui abeat, & euaneſcat in nihilum, nullo veſtigio
1.Par.29.15 relicto; non aliter vita noſtra, vt 1.Paral 29. dicitur; [Dies
Sap.2 5. noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora.] illud
verò etiam in [vmbra] conſiderari poteſt, quòd ſit quæ-
Vmbra, noctis, & vita mortis imago. dam velut mortis imago; atque quò maior, eò nocturnis
tenebris propinquior, & ſimilior fit: non aliter vita hæc
noſtra mortis quædam ſimilitudo eſt, & quò magis lon-
gæua, eò nocturnis mortis tenebris propinquior: quare
ſic vt vmbra dici poteſt, imperfecta quædam nox: ita ſanè
vita noſtra mors quædã eſt: ſed id habet peculiare, quòd ſicut
[vmbra] habet motum quendam, ita etiam viuens homo,
quamuis vmbra mortis ſit, mouetur, non item cadauer.

5 *Et nunquam in eodem ſtatu permanet.* Vnica vox in ori-
LXX. ginali; [Non perſiſtit, non ſtat. Septuagin. Et non ſtabit:]
Vmbra, & vita humana inconſtãtia. continuò labitur, ſeneſcit; dum viuit, moritur: eleganter
à noſtro dictum eſt; *Nunquam in eodem ſtatu permanet.*
Notandum verò in hac vmbræ, & vitæ humanæ conſide-
ratione, Deum eſſe primam, ſupremamque lucem, [apud]
Iac.1.17. quam [non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbra-
tio:] id eſt, quæ nullam lucis, ac tenebrarum mutationem
per ſuas vices patitur: obumbratio videlicèt viciſſitudina-
ria hæc eſt, vt nunc luceat, nunc obſcuretur: quidquid ve-
Quæ à prima luce deficiunt, mutationi obnoxia. rò à prima luce deficit, quandam lucis mutationem, & ob-
umbrationis viciſſitudinem habet: nam ſecundò lucida, vt
ſol, luna, & ignis, aut extingui & interire, aut obnubilatio-
nem, eclipſim, defectum pati poſſunt: ſic etiam in angelo-
rum natura, quæ ſecunda lux appellari ſolet, eſt inuenire
ſuam tranſmutationem, et viciſſitudinem obumbrationis:
Humana inconſtantia. deinde verò eſt [vmbra,] quæ nonnihil habet luminis ad-
mixtum, ſiue potiùs lux quædam immerſa tenebris; hic eſt
animus ſpiritualis immerſus corpori: atque etiam homo,
quem multò magis oportet eſſe mutationi, & inconſtan-
tiæ obnoxium; Tandem ſunt & ipſæ tenebræ, & mors lu-
ci, & vitæ oppoſitæ, in qua non eſt lucis mutatio, ſed fir-
mitas quædam, atque conſtantia tenebrarum. Hæc verò
hominis inconſtantia, ſi ad corpus, & naturalia referatur,
manifeſta eſt; ſubiacet enim contrariis impreſſionibus, &
viciſſitudini temporis, ætatis, & rerum aliarum, quæ cum
ætate, & tempore mutantur: ſi verò de ſpiritualibus aga-
tur, non eſt minùs certa: mirum eſt enim, quam ſit homo
incõſtans in bono; [claudicat enim in vtramque partem,]
3 Reg.18 21. & in duos pedes: nam nunc genuflectit Baal, nunc Deo:
Pſal.17. 46 nunc procumbit pietati, nunc vitio: paſſim igitur ſtudia,
& actiones mutat: vt de illis dictum eſt, Pſal 105 [Credi-
Pſ.105 1.2 derunt verbis eius, & laudauerunt laudem eius: citò fece-
runt,] id eſt, citò perfecerunt diuinas laudes, atque pietati
Hominis pertinacia in malo. & grati animi memoriæ nuntium remittentes, [obliti ſunt
operum eius:] ſi verò contingat pertinaces eſſe in ſemel
ſuſcepto conſilio, certè illud ad malum pertinet: iuxta id

Gen.11. [Ecce vnus eſt Populus, & vnum eſt labium om- *Gen. 11. 6.*
nibus,] ſummus videlicèt animorum, & ſuffragiorum cõ-
ſenſus in malum, [Cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent
à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant:] ma-
gna igitur humanæ miſeriæ pars in huiuſmodi inconſtan
tia poſita eſt.

Sed illud etiam in vmbra humanæ vitæ miſerum eſt, quòd 6
fallax ſit, & quò breuior eſt, eò longior videatur: ſicut ve- *Vmbra fallax.*
ſpertinæ vmbræ, eò propinquiores ſunt nocti, & minùs
diuturnæ: nam longiſſimæ propè occaſum ſolis abeunt in
nocturnas tenebras; tunc enim cadunt maiores altis de
montibus vmbræ. Sic cum vmbris, quas efficit declinans,
& occumbens ſol, comparat dies ſuos Dauid. Pſalm. 105.
[Dies mei ſicut vmbra declinauerunt. & 108. Sicut vm- *Pſ.101.12.*
bra, cùm declinat, ablatus ſum] cùm videlicet viderer mi- *Pſ.108.23.*
hi duraturus vitam longiſſimam, repentè video me to-
tum euaneſcere, & interire: [& excuſſus ſum, ſicut locu- *Locuſta, ſymbolũ incertæ vitæ*
ſta:] nam inquietum animalculum eſt, quod nunquam in
eodem loco diu conſiſtit, ſed huc illuc ſaltitans, & oculos
fallens, donec penitus è conſpectu ſe ſubducat, commodiſ
ſimè vitam humanam refert, quæ [nunquam in eodem
ſtatu permanet:] ſenſim igitur creſcens vmbra interitui
appropinquat: quod videtur reſpexiſſe ſapiens, cũ Eccl.7. *Eccl.7.1.*
dixit: [Quid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere cùm
ignoret, quid conducat ſibi, numero dierum peregrinatio-
nis ſuæ, & tempore, quod velut vmbra præterit.] Videtur
enim homo [maiora ſe quærere,] cum ea vmbræ longi-
tudine, quam ſibi videtur efficere ſua ipſius vita, colligit
multum ſibi vitæ ſupereſſe, & plurimos annos ſibi pollice
tur: cui ſtatim dicitur, [Stulte, hac nocte repetent animam *Luc.12.20.*
tuam: ille etiam maiora ſe quæſiuiſſe videbatur, qui mor-
tifero morbo correptus dicebat, [In dimidio dierũ meo- *Iſa.38. 10.*
rum vadam ad portas inferi: & rectè dimidium] dixit, nã
longam ſibi vitam, duploque maiorem, quam par eſſet,
pollicebatur, ſeptuaginta, videlicet, aut octoginta annorũ:
nam cùm hæc dicebat, vt ex accurata Regum chronolo-
gia, & computatione annorum colligi poteſt, habebat 36.
aut 38. ann. qui duplicati, paulò plures ſeptuaginta efficiũt

III. Et dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?

1 *Dei reſpectus, quid indicet, ad prouidentiam ab aliis referri.*
2 *Deum reſpicere, ad iudicii ſeueritatem: expenditur Hebræa lectio. Particula, Cur: explicatur Moyſes.*

QVid indicet hic Dei reſpectus, non eadem ratione 1
omnes interpretantur; nam Didym. exiſtimat Iobũ *Dei reſpectus quid ſignificet.*
iſt, tantarumque vitæ miſeriarum conſideratione
mirabundum, nõ caſui, aut fato, ſed diuinis oculis, & pro-
uidentiæ tribuere, quòd miſerrimus homo à Deo reſpi- *Didym.*
ciatur, id eſt, in vita conſeruetur. Alij ad Dei paternam, &
indulgentiſſimam hominum prouidentiam pertinere exi
ſtimant, vt ſit idem, quod Pſal. 143. [Quid eſt homo, quòd *Pſal. 143.3*
memor es eius, aut filius hominis, quia reputas eum?]
quod videntur intellexiſſe Septuagin. legentes: [Nunquid *LXX.*
& hominis rationem feciſti?] hunc ſenſum Dionyſ. & Ly *Lyra.*
ra. poſt D.Tho. ſequuntur: qui hunc diuinorum oculorum *D.Thom.*
conſpectum in res humanas, in ea nunc potiſſimum proui-
dentiæ parte conſtituit, quòd viliſſimo & miſerrimo ho-
mini vitæ leges, & præcepta præſcripſerit, & attentè con-
templetur, an ex lege, & præſcripto rectam teneat viam,
tandemque in iudicium vocet, rationeſque exigat: hunc
ferè commentarium, ex aliorum interpretatione, Polych. *Polychron.*
& Iulia. referunt, in hanc ſententiam: [Cùm tam miſer, *Iulian.*
& imbecillus homo ſit, tu tamen, o Deus, illi rationem es
impertitus, legemque, ac præcepta dediſti, & te facturum
iudicium recepiſti; hæc igitur mihi faciunt poteſtatem li-
beræ orationis, & hac tua bonitate adductus audeo liberè
coram te dicere:] non longè abeſt hinc Philipp. Igitur *Philipp.*
quaſi reflectendo mentem ad ſuam diſputationem, dicere
potuit: Quis ego ſum, vt mecum in diſputationem deſcen
dere & in iudicio dicentem audire volueris?

Cæterùm contextus rerum antecedentium, & ſubſe- 2
quentium expoſcit, vt de ſeueritate potiùs diuini iudicij
loquatur: Nunquid (inquit) ſupremam tui numinis ma-
ieſtatem decet, ad minutiſſimas quaſq; mortalium actio-
nes, ſummo iure examinandas, & diſcutiendas tam accu-

rate &

ratè & diligenter ſe dimittere, neq; humanis erratis conniuere? atque etiam adducere in iudicium? id eſt, vocare, & diem homini dicere, atque facere, vt veniat. *LXX.* Septuag. [Et hunc feciſti venire in iudicium coram te?] in diſceptationem ad cauſæ cognitionem vocare, & litem homini de quibuſcunque leuiſſimis, & minutiſſimis debitis intendere? atque hunc ſenſum non obſcurè indicauit ipſe noſter interpres, cum dixit, [& dignum ducis:] cum tamen in Originali tantum ſit particula, [& aperuiſti, vel, etiam aperuiſti oculos &c.] & poteſt quidem ex proprietate huius vocis is quoq. ſenſus elici, à noſtra lectione nõ alienus, vt ad amplificationem humanæ miſeriæ pertineat; nam *aph*, quæ eſt indeclinabilis particula, peculiarem animi affectum affert: & cum eſt in ſententiæ comparatione, & ſimilitudine, ſignificat, quantò magis, vel, quantò minus; quando verò ſine comparatione eſt, frequenter interrogationi iungitur cum admiratione, & animi affectu, & valet idem quod, [etiam, adhuc, amplius. Geo. 18 Nunquid Hebraicè, Etiam, *aph*, perdes iuſtum cum impio?] quaſi dicat; ita ne fieri poteſt, vt etiam eodem ſupplicio iuſtus cũ impio afficiatur? Gen 3. *Cur* (Heb. etiamne, itane? admirationem, & amplificationem ſeueriſſimi præcepti affert. Septuag. Quid, quia dixit? *que ſi eſte que tal cs aya mandado?*) præcepit vobis Deus, vt non comederetis? Leuit. 26. [Ego quoque hæc faciam vobis:] amplificationem ſuppliciorum terribilium ſignificat: ad hunc ergo ſenſum dixerit Iob: [*Etiam aperuiſti ſuper eum oculos tuos?] & quẽ ipſæ ſuæ agitant ærumnæ, tu tuo iudicio, & hais in illum oculis exagitas? Præterea noſter interpres vtramque partem reddidit in tertia perſona, ſequutus etiam Septuagin. cùm tamen in Hebræo ſit, [& adducere me in iudicium?) vt vel hinc clarè pateat hanc humanæ miſeriæ deplorationem, potiſſimùm ad ſeipſum referri voluiſſe.

Acrimonia brutius orationis ī Hebrae. אף *Gen. 18. 25. Gen. 3. 5. LXX. Leu. 26. 16. *Y ſobre ſus duelos eſſe aymas, que os poneys a guizarlo.*

IIII. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?

1 *Munditiae, aut immunditiae ad vitia, & virtutes & ad peccata quotidiana ab alijs referri.*

2 *Germanior expoſitio de peccato originali. Illuſtratus Dauid, & Ioannes.*

3 *Varia lectio & conſenſio cum noſtra. Peccatum ſordidum.*

4 *Verbi natiuitas tum æterna, tum temporalis, mundiſſima: explicatur Lucas, & Salomon. Sanctiſſimæ virginis propoſitum firmiſſimum ſeruandæ virginitatis. Lilia munditiei ſymbolum: mundum de caſtitate dici.*

5 *Conceptio immaculata virginis.*

1 QVorſum me tam accuratè diſpicias, teſq; meas omnes obſerues, cum ſit nemo, in quo limpidiſſimi tui oculi aliquid ſordium deprehendere non poſſint? Et quidem cùm certum eſſe videatur, de morum, & animi immunditie, & ſordibus præcipuè nunc loqui, ſimul etiam corporis miſerias, & pœnas inuoluit. Sed quæ ſit integra horum verborum ſententia, non eodem modo aſſignatur. Nam D. Thom. quem Nicolaus, & ex parte Caie. ſequuntur, ad virtutes, & peccata in vniuerſum referunt: Niſi virtutibus decoratus, mundiorque, & pulchrior reddar, ſordeſcam profectò peccator ego, & impius in tuis oculis, atque his pœnis, & ſupplicijs nunquam non dignus cenſebor: at poteris pro tua bonitate, ô Deus optime, virtutes mihi, & animi candorem conferre, vt gratus tibi exiſtam, & tantis ſupplicijs abſoluar; ſed longè, & coactè petitur iſte contextus, atque ſenſus.

Ad quid nā munditiei referenda. D. Thom. Lyra. Caietan.

Secundò, Seuerus in Catena, & Hieron y. ſuper id Ezechiel. 18. [Patres comederunt vuam acerbam:] ſententiam hanc referre videntur ad peccata quotidiana, quæ in communi conuictu, & politia humanæ vitæ admittuntur, quorum Deus exigit rationem, non quidem ab infante, ſed ab illo, qui iam ratione vtatur; nam ante rationis vſum neminem dicitur Deus vocare in iudicium: ſed poſtquam vitam humanam, id eſt, rationis, & libertatis arbitrij conſortem viuere incipit puer: hæc expoſitio leniter cohæret, ſed ſola non ſufficit.

Seuerus, Hieron ſup. Ezec. 18. 2. Peccata quotidiana

2 Tertiò igitur hoc loco mẽtionem peculiarem fieri peccati originalis, frequens eſt Patrum cõmentarius. Olympiod. Philip. hic Orig homil. 8. in Leuit. Clemens Alexan. lib. 3. Strom. ad finem. Cyril. hom. 12. in Leuit. Aug. ſuper id Pſalm. 50. [In iniquitatibus conceptus ſum.] & libro 5. Hypognoſt cap 4. & lib. 2. in Iulian. c. 2. & lib. 20 de ciuit. c. 26. Baſil. ſup. 1 Pſal. 32. [Diligit miſericordiam & iudicium:] & alij patres frequenter: atque vt ex peccato originis, & ex infectione naturæ, aliorum peccatorum grauitatem extenuet, & veniam deprecetur; Non me, inquit, debes propter peccati ſordes abijcere; nam illas ex ipſa conceptione contraximus; videturq; propterea intimis hærere medullis; cum immundo ſemine, ex quo progeniti ſumus, videntur etiam malorum, & ſordium ſemina & procliuitas ad peccandum nobis congenita: hæc verò vitare in peculiari cuiuſque noſtrum voluntate poſitum non eſt; tu tantum qui naturæ author es, poſſes ab omni peccati ſorde, & infectione naturam mundare: ex radice igitur peccati originis, ſi alia pullulent, nihil mirandum fuerit. Hinc igitur ſua peccata ſapiẽter extenuat, atq; eodem ſpectare videtur Dauid Pſalm 50. [Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum:] cum enim in Hebræo ſit, [in iniquitate:] vt ſingulare illud peccatum originis ſignificaretur. Septuag. tamen [in iniquitatibus,] dixerunt; non ſolùm vt plura peccata, quæ in peccato originis originantis in Adamo fuerunt, videlicèt ſuperbia, gula, atque inobedientia, ſignificarentur; ſed vt aliorum peccatorum actualium, quorum originale origo, & radix in vnoquoq; noſtrum eſt, ſignificatio nobis daretur: nam concupiſcentia, quæ ex peccato originali orta eſt, velut peccatorum mater eſt, & ad peccatum nos abſtrahit, & illicit, vt Iacobus Apoſt. dixit: [Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum:] atque eadem ratione concupiſcentia appellatur à Paulo, [peccatum, Rom. 7 quod habitat in me peccatum: vt Auguſ explicat Vocatur, inquit, peccatum, quia peccatum ſit, vincit, facit; ſicut vocatur frigus pigrum, quod pigros facit:] & ſtatim repetit Dauid, [Et in peccato] Hieronymus ex Hebræo; [& in peccato concepit me: prop. ex Hebræo; calefacit aut, fouit me. Auguſt. in vtero aluit:] quaſi dicat; Iam inde ab vtero peccati ſeminarium in me eſt: peccatis videor altus, & innutritus, vt qui in peccato conceptus, & cõformatus fuerim: ſimilis eſt id Io. 1. [Ecce qui tollit peccatum mundi:] hæc eſt enim verior, & correctior lectio Vaticana, & quæ in Græco nunc extat, quamquam Græcos etiam codices aliquos, [peccata,] legiſſe ex Orig. homil. 24 in Num. Cypr. lib. 2 contra Iudæos, Chryſ hom. 16. in Io. [peccata] etiam in plurali legentibus, conſtare poterit: ergo Dauid, & Iob non negant peccata, ſed humili, & ſpontanea peccati confeſſione, atq; manifeſtatione innatæ ad peccatum procliuitatis, conantur demulcere ſuum iudicem: atque hanc viam illum placandi, & veniam impetrandi ſibi eſſe à diuina bonitate oſtenſam, ſubdit eodem loco Dauid. [Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi:] quaſi diceret; Cùm ego ſolicitus, incertuſq; eſſem, quanam potiſſimùm re animi ſordes eluere poſſem, tu mihi hanc viam oſtendiſti.

Mundities, & immunditiei, ad peccatum originale. Olymp. Philipp. Iob. & Dauid ex commemoratione peccati originalis veniā aliorum poſtulant. Pſal 50. 7. LXX. Iacob. 1. 5. Rom. 7. 17. Aug. lib. de nuptijs. & concupiſ. c. 23. Hieron. ex Hebraic. Auguſt. Io. 1. 29. Orig. ho. 14 Cypr. lib. 2. contra Iudaeos. Chryſoſ. ho. 16. in Io.

Sed Hebræa, & Græca ita à noſtra lectione diſſident, vt harmoniam efficiant, & in eadem ſententia iucundiſſimā quandam vocum atque particularum varietatem; nam in Hebræo propriè eſt, [Quis dabit mundum ex immundo,] aut, [ex immunditia?] aliquid igitur deſiderari videtur, cum quo illud [immundum] coniungatur: nihil autem videbatur commodius ſuppleri poſſe, quam originem, atq; principium: illa eſt enim omnium macula, quæ in ipſa origine & initio contracta eſt; ſapienter igitur interpres explicationis gratia addit, [conceptũ ſemine;] nam vt Theologi definiunt, per ſemen tanquam per vehiculum, & generationis inſtrumẽtum, dicitur peccatum transfundi per originem in poſteros, quòd videantur in ſemine, quaſi in virtute & radice illius peccati ſordes, & humanæ naturæ infectio contineri. Græci autem legerunt, [Quis enim mundus erit à ſorde?] ſunt autem nomina [mundi, & immundi] in originali etiam oppoſita; [mundum] enim propriè eſt, expurgatum à ſordibus, lotum, purum, candidum, nitens, ſerenum, integrum, ſanum: [immundum,] verò his omnibus contrarium, pollutum, contaminatum, ſordidum, prætereaq; indignum diuino conſpectu, quæ omnia rectè vides conuenire in peccati ſordes, & in maculā. Cùm verò alijs nominibus peccati fœditas explicari ſoleat, pulchra tamen eſt illius turpitudinis, & ſordium hæc appellatio, in quam ſquallor quidam mœrentis animi, & ſordidatus habitus, cruoris, & turpiſſimi ſanguinis maculæ, nubila, craſſa omnia, turbida, immundaque cadunt: nam ea omnia, illa vox comprehendit.

3 Varia lect. & conſenſio cum noſtra. Theologica D Tho. 1. 2 q 81 art. 1. Græci. טהור טמא Peccatum ſordidum.

Nonne

4 *LXX.* *Nonne tu qui ſolus es?* In Hebræo propriè. [Non vnus:] & ita Septuaginta legerunt, [aut nemo,] ſupple, mundus erit: ſed noſter interpres partem etiam illam ſanè illuminauit, *Nonne tu qui ſolus es?* atque hoc dupliciter: primò, vt dicat neminem eſſe mundum, præter vnum Deum vt diuinam originem verbi Dei, ex patre, qui eſt diuinitatis fons, reſpiciat: in qua nihil eſt immundum, aut ſordidum, ſed puriſſima omnia, atque ſplendida, ſicut ſcriptum eſt: [In ſplendoribus ſanctorum ex vtero ante Luciferum genui te:] tum etiam, vt ad filij Dei temporalem natiuitatẽ, per prophetiam reſpiciat, [qui natus eſt ſanctus,] vt Lu. 1. dicitur; [Quod naſcetur ex te ſanctum,] id eſt, quod concipietur, formabitur in vtero [vocabitur, erit, filius Dei:] id eſt, qui puriſſimam naſcendi rationem habet in mente, & vtero patris æterni, idem ipſe ſanctus, purus, immaculatus, diuino conſpectu digniſſimus, imò Deus ipſe, & homo, in tuo vtero concipietur; nam nihil impuræ, & ſordidæ generationis in Dei filij generationem cadere poteſt: ideò virginis omni puritate purior vterus, ab ipſo ſuo filio commendatur odoris ſuauitate, & candore incredibili; [Venter tuus, ſicut aceruus tritici vallatus lilijs:] nam præter fœcunditatem per [triticum] eximiam virginitatis munditiem, atq; candorem per lilia ſignificat: & quàuis nullum videatur firmum ſepimentum ex teneris, & mollibus [lilijs] confici poſſe, tamen firmiſſimum, fortiſſimumq; ue vallum illud fuit, quod ex lilijs conſtructum fuit, videlicèt firmiſſimum quoddam ſeruandæ virginitatis propoſitum, quod illa ipſa virgo explicuit, cùm dixit: [Virum non cognoſco:] verba enim præſentis temporis conſuetudinem, legem, ſtatutũ fixum, firmum, nunquamque violandum ſignificare ſolent: vt ſapienter Origenes, in id Ioan. 1 [Ecce qui tollit peccata mundi,] & Chryſoſt. hom. 17. in Ioan. docent. Nemo verò ignorat, [munditiẽ,] peculiari ratione ad caſtitatem tum corporis, tum cordis pertinere; cùm Dauid precetur poſt impuri amoris ſordes & labem, [Cor mundum crea in me Deus (nam nam de corde, tãquam ex fonte, exeunt impudicitię, adulteria) & ſpiritum rectum (vel, vt Hieronym. vertit; ſtabilem) innoua in viſceribus meis:] nam maiori firmitate, & conſtantia, caſtitas, quàm aliæ virtutes indigere videtur, vt potè quæ grauiores ſuſtineat, magisque aſſiduas hoſtium oppugnationes, & certamina: vt Aug. pluribus docet. lib. de honeſtate mulierum, cap. 2.

Nonnisi verbo æterno, & temporali, munda. — *Luc. 1. 35.* — *Cant. 7. 2.* — *Lilia, puritatis, & munditiæ ſymbolum.* — *Luc 1. 34.* — *Scripturæ regula.* — *Orig. in Io. 1. t. ver. 29.* — *Chryſ. hom. in Ioan.* — *Pſal. 50. 12* — *Matt. 15. 19* — *Mar. 7. 21.* — *Auguſt.*

5 Vel etiam poterit confici ſententia, vt non tam tribuat illam munditiem Deo, aut filio Dei, quàm illius potentiæ; Quis, inquam, dabit, vel facere poteſt, [mundum de immundo ſemine, nonne tu?] id eſt, vnica Dei potentia hoc efficere poteſt: quam præter ordinariam legem, in conceptione immaculatæ virginis exercuit: mirum eſt enim, quantum in illa ſplenduerit diuina bonitas, atque potentia: de qua re præſtat nihil omninò, quàm pauca dicere. Quia verò Septuag. initium verſiculi ſequentis, qui de humanæ vitæ breuitate eſt, cum hac ſententia coniunxerũt, integram, & quam antiquiores Patres frequenter vſurpãt ſententiam huiuſmodi reddiderunt; [Quis enim mundus erit à ſorde? at nemo, & ſi vnus dies ſit vita eius ſuper terram:] & quamuis non multum referat, ſed in ea etiam lectione non nihil varietatis eſt; Nam Clemens Alexandrinus, ſic legit lib. 3 Strom. [Nullus eſt à ſorde mundus, nec ſi ſit quidem vna dies vitæ eius; & idem libro 4. Nec ſi ſit quidem vnius diei vita eius. Ambr. in 5. Luc. Nemo mundus à ſorde, nec ſi vnius diei vitæ ſit in terra: Aug. in Pſal. 50 [Nemo mundus in conſpectu tuo, nec infans cuius eſt vnius diei vita ſuper terram:] ſic etiam Leo Pap. ſermo. de natiuitat. & D. Bernard ſerm. 70. in Cant. [Nec infans certè vnius diei ſine ſorde eſt ſuper terram.

Secunda expoſitio. — *Conceptio puriſſima in immaculata virgine.* — *LXX.* — *Clemens Alex.* — *Ambr.* — *Auguſt.* — *Leo. Bern.*

V. Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt; conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

1 *Argumentatur Iob ex vitæ breuitate ad excitandam diuinam commiſerationem. Breue, & abbreuiari quid; explicant Iſaias, & Ioel.*
2 *Quid vitæ terminum: quid præterire. Quid ſtatutum & lex apud Paulum, & teſtamentum apud Eccleſiaſticum. Quid, ſemel, apud Paulum.*

1 CONditionalem quandam argumentationem conficere nunc Iob videtur, cuius antecedens ſit in hoc verſiculo, & conſequens in ſequenti. Si [breues dies hominis ſunt, recede,] recedere debes [paululũ ab eo, vt quieſcat:] & licèt particula conditionalis exprimatur in Hebræo, tamen non inuenuſtè ſubticetur à Vulgato: *Breues dies hominis:* propriè, decurtati, præciſi, definiti: nam verbũ *Charatz,* ſignificat acuere, præcindere, definire: vel acutè, & præcisè aliquid facere, abſoluere, ſtatuere, vnde dicitur Iſa. 10. [Conſummationem, & abbreuiationem Dominus Deus exercituum faciet in medio terræ:] id eſt, conſumet Populum, & præciſſis, amputatisq; inutilibus impijs, abbreuiabit populum, & ad minutiſſimas iuſtorum reliquias redigit: quam verbi proprietatem retinuit Vulgatus Ioel. 3. [Populi in valle conciſionis:] id eſt, omnes populi congregandi ſunt in valle abbreuiationis, & præciſionis, nimirum in valle Ioſaphat: atque eſt elegans antitheſis inter populorum omnium infinitam multitudinem, & conciſionem, ſiue abbreuiationem: amputatis enim, præciſſis, rejectisq; impijs, quorum [infinitus eſt numerus,] eliciet tandem Deus, & colliget breuem quandam ſummam iuſtorum, & numerũ. Hic igitur dicuntur [dies hominis breues] abbreuiati, decurtati, ſtatuti, & præſciſſi, definiti, præſcripti ad menſuram certam, & anguſtam, & numerũ breuiſſimum: hæc autem vitæ humanæ cõſtitutio, & definitio mox exponitur. Si etiam hic [dierum, aut menſium numerus apud te eſt,] id eſt, mihi non oſtendis, vt eò magis excutier, quò mihi magis occultum eſt, [quid mihi deſit.]

אץ חרץ — *Iſa. 22. 13.* — *Ioel 3. 14.* — *Eccl. 5. 15.* — *Pſal. 38. 4.*

2 *Conſtituiſti terminos eius.* Si conſtituiſti, propriè, feciſti, præparaſti, diſpoſuiſti: [Terminos:] propriè, ſtatuta, præcepta, decreta: hæc enim Dei ſtatuta, atque decreta de hominis vita, ſunt veluti termini, & cancelli, intra quos homo continetur, & ſunt certi fines, quos vltrà, citroque nequit conſiſtere vita, eadem loquendi forma dicitur infrà: Circumdedi illud terminis meis:] id eſt, meis præceptis, & ſtatutis: quod Prouerb. 8. dicitur: [Legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos. & Pſalm. 103. Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur:] in eodem igitur ſenſu, ſed clariùs dixit interpres [terminos eius] Septuag. autem tempus præfixum, & conſtitutum intelligentes, dixerunt: [Ad tempus poſuiſti, & non tranſgredietur] id enim, [tempus,] abſolutè dictum ſignificare ſolet, videlicet certum, & determinatum.

עשה חקה — *Terminum, quid propriè.* — *Iob 38. 5.* — *Prou. 8. 29.* — *Pſal. 103. 9* — *LXX.*

Qui præteriri non poterunt. Verbum [prætereundi] rectè quadrat legi, & ſtatuto: ſicut etiam Pſal. 148. [Præceptum poſuit, & non præteribit:] id eſt, non erit vanum, aut irritum, ſed perficietur, & obſeruabitur: & Matt. 5. [Apex nõ præteribit à lege, donec oĩa fiant: & 24. Verba mea nõ pręteribunt:] ergo hoc Dei decretum, aut mortis aut vitæ, non erit irritum, neque vanum fiet, ſeruabitur: vel, non poterit homo conſtitutos terminos tranſilire: neque decreta & ſtatuta prætergredi. Hinc Paulus hanc moriendi neceſſitatẽ nomine legis & ſtatuti explicat [Statutum eſt, inquit, hominibus ſemel, id eſt, irreuocabiliter, firmiter, conſtanter: nam ſemel loquitur Deus,] vt iterato præcepto opus non ſit. Vtraque verò legis, & præfixi termini ratio coniungitur Actor. 17. Deus fecit ex vno homine omne humanum genus inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum.] & ferè eadem vis eſt Eccl. 14 cùm teſtamentum dr̃ mors, id eſt, lex, ſtatutum, diſpoſitio Dei, & vniuerſalis lex de morte ab omnibus ſubeunda: [Memor eſto, qm̃ mors non tardat, & teſtamentum inferorum, quod demonſtratum eſt tibi, teſtamentum enim huius mundi morte morietur:] id eſt, hoc eſt Dei ſtatutum, & diſpoſitio rerum humanarũ, vt homo intra certos terminos vitæ conſiſteret, & certiſſima, præfinitaque morte tandem deficeret: ſiue igitur [terminos,] ſiue legem, & ſtatuta, ſiue teſtamentum dicas, ſemper dicis aliquid firmum, & conſtans, quod [Præteriri non poterit.]

Quid præterire. — *Pſal. 148. 6* — *Matt. 5. 18. 24. 35.* — *Hebr. 9. 27.* — *Pſ. 61. 12.* — *Act. 17. 23.* — *Eccl. 14. 12*

VI. Recede paululum ab eo, vt quieſcat, donec optata veniat, ſicut mercenarij dies eius.

1 *Eligitur verior expoſitio. Recedere, quid propriè.*
2 *Quieſcere; pro ſinere, aut ceſſare.*
3 *Optata dies apud Hebraizantes, dies mortis.*
4 *Dies optata, dies iucundior, verior expoſitio. Particula, Donec in ſacro ſermone conſequutionem afferre ſolet.*

1 ILlius conſequentiæ, quam diximus, vim, & concluſionem ſic conficit D. Th. Cùm meæ vitæ à te præfixi dies *D. Thom.*

pauciſſimi

pauciſſimi ſint, age, ne me diutius ſuſtentes viuentem, neque tua præſentia conteras, ſed diſcede, meq. morti permitte, vt mortis quiete & tranquillitate tandẽ fruar, interim dum diẽ reſurrectionis expecto, quo merces mihi, tanquam mercenario, pro meis laboribus reddetur. Sed quidem cùm mortem ſæpe non tam precetur, quam deprecetur, non videtur hæc interpretatio cohærere poſſe, neque cum antecedentibus, neque cùm conſequentibus

Frequētior Latinorum & Græcorũ expoſitio. Communis igitur Græcorum, atque Latinorum commentarius hic eſt; *Recede*: recedere profectò debes. quod, cap. 10. dixit, *Dimitte ergo me.* à verbo. *Sagbah.* quod propriè eſt, reſpicere; & per antiphraſim, excæcari, aut caligare: ne me reſpicias, ne me tam accuratè, & attentè obſerues, ſed inſtar heri permittentis ſeruum aliquandiu ſibi viuere, recede paululum, & ſimula te non videre; ita recede, vt videaris abijſſe in regionem longinquam, ac tuos ſeruos aliquandiu permiſiſſe viuere ſuo arbitrio. inde etiam ſignificat diuertere, aut diſcedere: quoniam ſicut qui ſpectatum admittuntur, & videre aliquid cupiunt, accedunt propè, & conuertuntur ad videndũ, ita etiam qui uidere nolunt, auertunt faciem, & oculos, atq. diſcedunt: ſic ſane etiam dixerunt Sept. Recede ab eo. in Hebræo propriè; deſuper eo, exactionem quandam, & obſeruationem permoleſtam afferre ſolet illud deſuper. nos dicimus, *no aſteys ſiempre ſobre el.*

שעה Iob. 10. 20 Recedere, in Hebræo quid.

LXX.

2 *חדל Quieſcere ſinire, aut ceſſare. Gen. 22.*

Vt quieſcat; vt quod ſupereſt vitæ poſſit quietus tranſigere. Quoniam verò verbum *Chadal* ſignificat finire, ceſſare, ſeu quieſcere ab actione, idrò quies ſumi ſolet pro ipſo fine, & ceſſatione, quãdo dicitur Deus quieuiſſe, id eſt, ceſſaſſe ab opere creationis. in hac ergo ſignificatione ſumi poſſet in hoc loco; Tu mihi præfinis vitam; ſit ſane; ſed me demitte: nam quieſcam ego, & ceſſabo, etiam te non vrgente, neq. propellente ad finem, & mortem: ego per me conſumar, neque prætergredi vlla ratione potero terminos mihi præfixos. Sed in alia propria quieſcendi ſignificatione, & quidem opportuniùs ad antecedentia, & conſequentia, à Græcis, & Latinis accipitur.

3 *Complut.* *Donec optata veniat.* Lectio Complutenſis, & præterea Complutenſes in dictione *Chadal*, legerunt in plurali, Donec optata veniant; & quãuis ſenſum non mutet, tamẽ vera, & correcta lectio eſt in ſingulari; & Hebraizãtes quidem interpretantur hic Iobum petere, vt tandiu permittatur viuere, quouſque ipſe ſponte ſua, ſenio iã confectus optet mortem: ſicut mercenarius, poſt peractum diei laborem, ad ſolis occaſum de nocturna quiete ſibi ipſi blandiri, & gratulari videtur: ſic Pagn. [Recede ab eo, & deſinet à malo ſuo, donec perficiat, ſicut mercenarius, diẽ ſuũ. Tygurin. Abſiſte ab eo, ut deſinat, cùm iã grato animo excipiet diem fatalem tanquã mercenarius. Vatab. Donec perueniat ad ſenium; quo tẽpore tædebit illum viuere:] idemque ex conſenſu omnium Hebręorũ placuit etiam Iſidoro Clario, & Eugubino, quaſi dicat: Nunc vitæ deſiderio, & mortis metu excrucior: tãtiſper igitur mihi uiuere permitte; ſcio enim fore, vt non multò poſt, faſtidio mihi uita ſit, & mors in uotis: diẽ igitur optatam, diem mortis interpretantur. Sed non videtur cohærere cum eo quod dixerat, præfixum eſſe cuiq. tempus vitæ; neque omnes quidem ad vltimam ſenectutem perueniunt; quotus enim quiſque eſt, qui ad nauſeam vſque, & tædium vitæ viuat?

Hebraizãtes Optata dies, apud Hebraizãtes dies mortis. Pagnin. Tygur. Vatab. Clarius. Eugub.

4 *Optata dies pro die iucundiori.* Ergo is videtur proprius, atque germanus huius loci ſenſus; Remitte mihi paululũ doloris, & cruciatus acerbitatem, vt aliquo ſaltem ſpatio temporis ſine dolore, ſine gemitu frui, & reſpirare liberè poſſim; quamuis dolores, & cruciatus inſtauraturus poſtea ſis: *ſicut mercenarius* interponit ſuis interdum otium, & gaudium laboribus, & curis, uidelicet, aut quiete nocturna, aut aliquo feriato die, repeti turus deinde ſuum laborẽ: vires enim, & animum reſumere oportet, & non habere iandiu cordis cordam intentam, quin aliquando remittat, & quidẽ

Particula, donec. particula, donec, non ſemper ſignificat determinatũ, aut indeterminatum tempus quo finito aliquid amplius nõ eſt, aut quo incipere debeat id, quod uſque ad illud nũquam exiſterit; quam ſignificationem agnouit Hierony. contra Eluidium; ſed præterea ſignificat conſequutionẽ rerum, uel temporum, Pſ. 70. Ne derelinquas me, donec annuntiem brachiũ tuum; id eſt, ſi me non derelinquas, annuntiabo inuictam tuam potentiam, & illud; [Sede à dextris meis, donec ponam;] id eſt, cùm ſederis ponam;

Hieron. contra Eluidium. Pſ. 70. 18. Pſ. 109. 1. LXX.

ſimili igitur ratione ait Iob. Si à me flagellando receſſeris, optata mihi, atque lætior aliqua affulgebit dies, quã velim, quæ mihi placere poſſit: hunc ſenſum videntur quoque Sept. ſequuti; [Diſcede ab eo, vt requieſcat, & bene velit vitam, ſicut mercenarius:] quæ eadem ferè lectio eſt, cum illa, quam Chryſoſt. refert; [Recede a me vt requieſcam, & complaceat mihi vita mea, ſicut mercenario;] eadem ratione interpretantur Olympiod. & Polychr. vt (inquiunt) ſaltem aſſequar mercenarij relaxationem; nam mali mei calamitas inducias nullas facit, Hæc igitur optata dies, non eſt dies mortis, vt Hebraizantes volebant, ſed vita iucundior; & propterea etiam difficultatem redeundi ad uitam mox proponit; neque etiam eſt dies reſurrectionis, & potiundæ beatitudinis: tunc enim non requieſceret paululum; cum ſempiternis gaudijs potiantur Beati.

Chryſoſt. Olymp. Polychron.

VII. Lignum habet ſpem: ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami eius pullulant.

1 *Varia nectendi, & interpretandi ratio. Reſurgentis hominis cum arbore reuireſcente comparatio.*
2 *Nexus, & interpretatio optima. Diſſimilis homo arbori.*
3 *Lignum quid apud Latinos, item, & apud Hebræos. Illuſtratur Dauid.*
4 *Hebraizantes notati. Laudatus Vulgatus.*
5 *Vireſcere, quid in Hebræo. Arborum morbi.*
6 *Pullulare quid.*

1 *Lyra. Reſurrectionis cum arbore reuireſcente comparatio.*

NOn eadem eſt apud omnes nectendi hunc verſiculum cum alijs ratio; nam Lyranus exiſtimat de reſurrectionis ſpe nunc loqui, & ex arboris comparatione reuiuiſcentis, & vices ſuas mutantis cũ tempore, probare, hominem, niſi deterioris cõditionis futurus ſit, reſurgere debere: nam licet corpus humanum non repullulet, ſicut arbor, tamẽ oportet eſſe in homine partẽ aliam immortalem, ratione cuius expectanda ſit reſurrectio: ſed vt hanc philoſophiam Lyrani nunc non omninò ad viuũ examinemus, certe Auguſt. hunc ferè ſenſum indicauit; docet enim applicationem huius ſimilitudinis debere accipi per ironiam, quaſi dicat; Scilicet homo non reſurget, cum uideatur reſurgere arbor. Cæterum hic ſenſus durior eſt & non omnino facilis ſimilitudo, & ironia difficilè agnoſci poteſt; at Olympiodo. D. Tho. Caiet. Dionyſius, exiſtimant redire iterum Iob ad humanæ miſeriæ deplorationem, & amplificationem, quod uideatur eſſe humana vita deterioris conditionis, quàm arbores; nam hæ ſiue abſciſſæ, & auulſæ, ſiue ſeneſcentes diuturnitate & tempore, tamen agriculturæ, & translationis, inſitionis, irrigationis beneficio iuueneſcunt & germinant; homo vero quacumque ratione à vita excindatur, redire iterum non poterit ad ſimilem uiuendi conditionem.

Auguſt. Olympio. D. Thom. Caiet. Dionyſ.

2 *Nexus, & expoſitio optima. Polychron.* Sed omniũ optimè, atq. ſimpliciſſimè Polych. quẽ recentiores imitantur, exiſtimat deprecationem hanc eſſe illius relaxationis aſſiduorum cruciatuum, ex diſſimilitudine cum arbore; [Nã non ſum, *inquit*, ſicut arbor, quæ abſciſſa licet, atque uetuſtate confecta, pullulare iterũ, atque viuere poteſt; ſed ſi me ſinas ui doloris penitus nunc abſumi, & interire, non erit deinceps Iob, cui benefacere inter mortales poſſis.] Quæ ſanè diſſimilitudo hominis cum rebus alijs, quæ uices eum tempore mutant, cum arboribus, & herbis præcipuẽ, familiaris etiam fuit ſcriptoribus prophanis; nam Lyricus cecinit.

Homo diſſimilis arbori reuireſcenti. Horat. li. 4 Carm. Od. 7.

Diffugere niues, redeunt iam gramina campis
Arboribuſq. comæ.
. Mutat terra vices, , , , , , , , , ,
Nos vbi decidimus
Quò pius Aeneas, quò Tullus diues, & Ancus,
Puluis, & umbra ſumus.
Non Torquate genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.

Huc illud Catulli; *Catull.*

Soles & cidere, & redire poſſunt,
Nobis cum ſemel occidit breuis lux,
Nox eſt perpetuò una dormienda.

& Theocritus in illo Bionis epitaphio, quod Latinum reddidit Monſtrolienſis: *Theocr. Lambin.*

Ebur, cùm ſemel in calto maluo eruit horto.
Aut virens apium, ſoleumq. virentis aneth.
Vero renaſcuntur, aliam, & naſcuntur in annum.
Nos autem magni, & ſapientes, atque potentes,
Vt ſemel occidimus ſub terram, lumine caſſi
Dormimus longum, immenſum, æternumque ſoporem.

3 Nunc de vocibus pauca; *Lignum*, apud Latinos dicitur, quod plantatum non eſt, ſed iam conuulſum, aut exciſum, ſiue aridum, ſiue viride, quod colligatur ex terra: ideo enim lignum, à legendo dicitur: quanquam aliquando, rarò licet, pro arbore vſurpauit Poeta, 2. Georgicon.

Lignum, apud Latinos, quid, & apud Hebræos.

Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſama? ,,,,,,,,,,,,,,,,

Virg. 2. Georg.

At in ſacro ſermone, cùm alia ſint propria uirentium arborum, aut plantarum germinantium nomina, ut *Siach*, Geneſ. 2. Omne uirgultum agri. & *amir* Iſaiç. 17. In ſummitate rami. tamen, *Ghetſ*, indiſcriminatim pro ligno arido, aut pro arbore vſurpatur, quare licèt Sept. habeant arborem, ſimiliterque reddiderint Pagninus, Vatabl. Caiet. eleganter tamen Latinus interpres uim originalis vocis retinuit, ut quę in præſentem locum conueniret; Lignum (inquit) etiam præciſum, & ſemiaridum, habet ſpem, & fortè etiam Pſ. 1. dictum eſt, [Erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarũ: quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo,] vt indicaret, eum qui areſcere cœpit, poſſe conſeri iterum, & plantari, vireſcere, fructumque ferre, ſecus decurſus aquarum diuinę legis: quare homo non tam ſit arbor. quę plantata eſt ſemper, ſed lignum, quod, & aridum eſſe poteſt. Habere autem ſpem dicitur lignũ, de quo nos bene ſperare poſſumus, & polliceri nobis fructum vberem, & uitam, viroremque diuturniorem.

שיח אמיר עץ Gen. 2.5. Iſai. 17. 6. LXX. Pagnin. Vatab. Caiet. Pſ. 1.3.

4 *Si præciſum fuerit.* Ignoro quare Regia cùm lignum dixerit, pręciſa, in genere fœminino legerit: niſi fortè vt genus fœmininum indicaret uocis Hebręę, ſed quo redderetur oratio ſolœca, & inconcinna, planeque obſcura, cùm Latinè igitur loquitur Latinus noſter, & Vulgatus interpres, tanquam aberrans ab Hebraico deſeritur ab Hebraizantibus: aut cũ ad regulas & leges Hebraici ſermonis interpretatur, tanquam parùm Latinus peracerbè ab iiſdem carpitur; iniqui profectò iudices.

Regia. Notari, quidã Hebraizantes, & defenſus Vulgatus.

5 *Rurſum vireſcit* Septuaginta Adhuc pullulabit propriè mutabitur, iuſtaurabitur, innouabitur, à verbo, *Chalaph*, à quo etiam inferiùs dicitur, [Expecto, donec ueniat immutatio mea:] quaſi dicat; Abſciſſus ramus uel ſurculus, ſecum vireſcendi, & pullulandi ſpem, initiumque defert licèt exiſtimarem, eſſe ſermonem non tã de ſurculo abſciſſo, & carpto ex arbore, ſed potiùs de ipſa arbore, quę propter trunci, aut ramorum aliquem morbum, uel ariditatem, ferè tota amputatur relictis tantùm radicibus, & omni ramorum & foliorum honore nudatur: qua ratione elegantior videtur comparatio, & humanis ęrumnis, atque morbis conuenientior: ſunt enim etiam arboribus tum communes, tum priuati morbi & partium debilitas, dolor membrorum; atque laborant fame, & cruditate, nimia etiam pinguitudine luxurię, aliiſque uitiis, quę eleganter numerat Plin. lib. 17. c. 24. Columella, & Pallad. & alij rei ruſticę ſcriptores; tum etiam (ut eleganter dixit Plutarch.) [folijs auulſis, uelut dolent, & mordentur planię. & ulceroſum iis quoddam accidit detrimentum.]

LXX. חלף Vireſcere quid. Infrà uer. 14. Arboribus etiã morbi. Pli. lig. 17. cap. 4. Colu. Pallad. Plutar. li. 3 Sym. q. 1.

Et rami eius pullulant. propriè, & nutriet; vel, lactabit teneros ramos; ſic Sept. dixerunt; Germen eius non deficit. Tygut. Tenera propago; nam *Ianak*, propriè eſt, Lactare, ſeu nutrire, & inde dicitur tener ſurculus, aut germen pullulans; quaſi * lactans; nam ſicut infans ab vbere ſugit lac, ita ramus humorem à ſua radice.

*LXX. Tygur. ינק * Et verius quando eſt a in loco.*

VIII. Si ſenuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius.

IX. Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quaſi cùm primò plantatum eſt.

1 *Quid radix & truncus, & vt hæc duo reſpondeant Pulueri, & terræ. Senium, & mors in arboribus cuiuſmodi.*
2 *Hanc ſententiam peculiariter conuenire in laurum. Huius radices, viuaciores reliquis.*
3 *Odor in ſacro ſermone, quid; de leui cuiuſque rei contactu dictu Explicatus locus Iudicum, Danielis, & Iſa.*
4 *Plantandi verbum, nouitatem quandam affert.*
5 *Varia lectio. Conſumandi verbum ad mortem referri.*

Siue cum ſuperiori ſententia nectatur uerſiculus octauus, ſiue cum uerſicul. 9. ſenſus ſemper idem conſtat. Radix autè licet non rarò ſumatur in Scriptura pro trũco, & ea arboris parte, quæ eminet è terra, ut ſupra diximus, cap. 5. tamen hoc loco pro radicibus ipſis, quę ſub terra ſunt, accipi uidetur, nam trunco opponitur, quare eodem modo uidentur hoc loco radix, & truncus diſtingui, quo puluis, & terra; nam *ghaphar* non eſt, ut putauit Eugubin. terra humida, ubi radices diffunduntur, alieq. bærent; ſed eſt puluis, ſuperiorque terræ pars, leuiſſima, atque minutiſſima, & quæ facilè in limum tranſit perfuſa aliquo humore, ut dictum eſt Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo (*Aphar*, puluere) terræ. & facilè etiam exareſcit, & in tenuiſſima grana diſſoluitur: uti Num. 23. dicitur; Quis dinumerare poſſit puluerẽ Iacob? & ita trũcus cum puluere iungitur, nam eſt proximus primæ illi extimæ portioni terræ. Quare licèt Septuagin. legerint pro puluere: In petra inſeruerit truncus eius, at Polychr. ait; Aquilam dixiſſe, puluerem; & in Hebræo haberi, cinerem: eſt enim propter ariditatem, tenuitatem, leuitatẽ, cinis pulueri ſimilis, Radix uerò terrę tribuitur: nam *eretz* terram abſolute ſignificat, & eam quidem partem, quæ fructus profert; ut Iob. 28. dicitur Terra, de qua oriebatur panis. Radices igitur, ſi uetuſtate, & ſenio ſint confectæ, &c. Suum ſenium etiam arboribus eſſe (uiuunt enim) certum eſt: ſuum etiam ſenectutis uitium, & morbum: nã omnibus arboribus in ſenecta fit cortex rugoſior, ut ſcribit Plin. & quamuis idem falſum exiſtimet, quod aliqui prodidere, uidelicet radices arborum uetuſtate minui; tamen ſeneſcere non negat; neque negare potuit, quod uetiſſime à Theophraſto ſcriptum eſt lib. 1. de hiſtoria plantarum, c. 11. Nouellas, & uigentes arbores longiùs, & altiùs radices mittere, quàm uetuſtas: & marceſcente arbore radicem quoque minui, & uelut una contabeſcere. Moritur autem in puluere truncus, cùm caudex, & ſtipes arboris exareſcit; non enim eadem ratione hic mortuus dicitur, ſicut Ioannis. 12. Granum frumenti, ſi mortuum fuerit; nam illas mors putrefactio quędam ſeminis, quæ multum fructum affert; hic uerò mors trunci, eſt ariditas quædam, ex qua neque fructus, neque folia prouenire poſſent, & quæ mille rimas ducat.

1 Radix quis propriè. Iob 5.3. עפר Eugub. Gen. 2.7. Nu. 23.10. LXX. Polychron. Aquila. ארץ Iob. 28.5. Senium in arboribus. Pli. 16. c. 3. Theoph. l. 1. hiſt. plan. c. 11. Ioã. 12. 24.

Sed cùm uideo hic dici radicem ſeneſcentem, & trunco iam emortuo reuiuiſcere poſſe, non poſſum non coniecturam aliquam, neque omnino leuem facere, non loqui in uniuerſum de quacumque arbore, ſed de illa, quæ ſemper ſacratior cæteris habita eſt; de lauro inquam, de qua quod Plinius ſcribit, cum his Iobi uerbis mirificè congruit; ſic igitur dum de arboribus, & earum partibus loquitur, ſcribit ille loco ſuperius indicato; Quarumdam radix uiuacior ſuperficie, ut lauri: itaque cum truncus inaruit, recisſa etiam lætius fructificat; ut dicere de illa poſſis, ſi ſenuerit in terra radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius. propter inſitam radicum uiuacitatem, ad odorem aquæ lætior germinabit.

2 Hanc ſententiã peculiariter conuenire lauro. Pli. ... Lauri radices truncis reliquis.

Ad odorem aquæ germinabit. id eſt, leuiter etiam attactu humoris uel, ſtatim atque irrigatæ fuerint radices, refloreſcente, & germinabunt, dicuntur arbores quaſi ad capiendum aquæ odorem, & ad humorem contingendum ſe, ſuaſque radices conuertere; tum etiam, & folia, & ramos in eam partem, quæ humidior ſit, conijcere, atque in eandem auidius ſe, & radices diffundere. Odor autem metaphoricè leuem rei alicuius contactum indicat: ut de tribus pueris dicitur Daniel. 3. Quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corporibus eorum, & odor ignis non tranſiſſet per eos, id eſt, neque leuiter illos tetigiſſet, læſiſſetvè; niſi fortè ſignificetur hoc loco per odorem ignis, fumus, hunc enim olet ignis; & Iud. 15. ſicut ſolent ad odorem ignis ligna conſumi, ita uincula, quibus ligatus erat. diſſipata ſunt, & iterum Iudicum. 16. ad idem. Rupit vincula, quomodo ſi rumpat quis filum

3 Odor, quid in ſacro ſermone. Dan. 3. 94. Iud. 15. 14. & 16. 9.

filum de ſtupa tortum ſputamine, cũ odorẽ ignis accepe-
Odoratus de ſenſu contactus cuiuſcunque accipitur. rit, id eſt, contactum ignis, vel, cum ignem ſenſerit. Fortè
autẽ odoris nomine, leuis, & facilis cuiuſpiã ſenſus, actio
indicatur, & quod de viſu aliquando diximus, videlicet
comprehendi & intelligi ſub eo aliorum ſenſuum actio-
nes, ita etiam de odore intelligendum; qua ratione quidã
Iſa. 11. 3. explicant illum Iſaiæ locum. cap. 11. & replebit eum ſpiri-
tus timoris Domini, quod ex Hebræo propriè legitur,
Olfaciet in timore Domini, vel olfacere ipſius erit in ti-
more Domini, vel, Odorare faciet eum in timore Domi-
ni, id eſt, paruo indicio agnoſcet eum; qui iuſtus fuerit, &
pius, facilè ſentiet; ſagax erit in agnoſcendis iuſtis, &
Deum timentibus hominibus; igitur ad odorẽ, & conta-
ctum aquæ, id eſt, irrigationis beneficio germinabit & fa-
LXX. ciet comam. Septuag. legerunt; Et faciet meſſem. Poly-
Polychr. chron. ea Hebr. refert; faciet fructum & quidem verbum
קצר *Katſar* ſignificat id quod præciditur, demetitur, decerpi-
tur; quod cùm indifferens ſit, vel ad fructum, qui ex arbo-
re decerpitur; vel inutilia virgulta, quæ reſecari ſolent;
Vulgatus ſapienter elegit id, quod ad rem facere potiſſi-
mum indicauit, & comam, dixit ut ſignificaret multitu-
עשה dinem germinum, ramorum, palmitum, ex quibus pul-
cherrima conſtat arboris coma. Verbo autem faciendi af-
fertur ramorum quædam aptiſſima compoſitio, & à na-
tura ipſa ſeries, & ordo diſpoſitus, eſt enim facere aptè, &
ordinatè diſponere.

4
LXX. *Sicut cùm primò plantatum eſt.* Eleganter Septuaginta; Si-
Tygur. cut nouella plantatio. ſimplicius in Hebræo, ſicut planta-
tio: languidè autem accipit Tygurina vocem plantatio-
nis, nam non aliud reddidit, quàm plantam. At tracto, in-
נטע quit, humore aqueo, iterum germinat exhibetq. fructus
plantandi verbũ nouitatẽ affert. decerpendos, ut plantæ ſolent: nam licet nomen, *Netagh*,
à plantando dicatur, tamen vox ipſa plantandi, nouita-
tem quandam affert; & ita ſapienter Iſa. 5. Germen red-
Iſa. 7. didit; Viri Iuda germen eius delectabile: & Ezechiel. 34.
Eze. 34. 29 Suſcitabo eis germen nominatum, id eſt, Chriſtum nouũ
Pſ. 143. 12 hominem, teneriſſimum virginis filium, eadem vox Pſal.
143. Quorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentu-
te ſua. Illuminatur igitur originalis vox dilucida para-
phraſi, cùm ait interpres: Sicut cùm primò plantatũ eſt.

X. Homo verò cùm mortuus fuerit, & nudatus, atque conſumptus, vbi quæſo eſt?

5
Altera diſſimilitudinis præcedentis pars. HAec eſt altera diſſimilitudinis pars: Longè (inquit)
aliter ſe habet homo; qui ſemel è vita exciſus, &
conuulſis radicibus penitus ablatus, non poteſt iterum in
eiuſdem ſtatus & vitæ rationi conſeri, neque vireſcere.
Complut. Nudatus; Complutenſes legerunt; Vulneratus; alij, exci-
detur, vel, ſuccidetur, à verbo, *Chalas*, quod eſt vulnerare;
חלש Regiæ Infirmabitur, idem enim verbum, debilitare, aut
Regia. infirmare ſignificat, quæ etiam ſignificatio agnoſcitur à
Ioel. 3. 10. Latino interprete, Ioelis. 3. Infirmus dicat, Quia ego for-
חפש tis ſum. Sed certè videtur noſter interpres legiſſe, *Chalas*,
quod eſt nudare, aut mutare habitum: eodem tamen re-
cidit. Nam homo, ſiue naturali morte intereat, ſiue vio-
lento vulnere excidatur, ramis, boniſque omnibus decuſ-
ſis nudatur & ſpoliatur, atque compellitur alium longè
miſerrimum habitum ſumere.

D. Thom. *Conſumptus.* Hoc D. Tho. refert ad cadaueris conſum-
גוע ptionem, cùm tota oſſium compages ſoluitur; ſed certè
ex vi originalis, *gauagh*, conſumptio hæc, eſt expiratio, &
defectus, aut mors; vnde Geneſ. 6. dicitur. Vniuerſa quæ
Gen. 6. 17. in terra ſunt, conſumentur, & cap. 7. Conſumpta eſt om-
& 7. 21. nis caro. & cap. 35. Conſumptus qui ætate mortuus eſt.
& ca. 35. 29. quare rectè Septuag. dixerunt, Vir cùm mortuus fuerit.
LXX. alij, obijt. Hic ergo erit coaceruatio quædam plurium vo-
cum idem ferè ſignificantium, quæ vim addant orationi,
& ſignificent hominem penitus iam mortuum.

Vbi, quæſo, eſt? id eſt, nullibi eſt, vt inde redire poſſit ad
eandem vitam, quam ſemel reliquit; non enim, ſicut ar-
bor tranſplantatur, ut alio in loco renaſci, & germinare
poſſit.

XI. Quomodo ſi recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areſcat.

XII. Sic homo, cum dormierit, non reſurget: donec atteratur cœlum, non euigilabit: nec conſurget de ſomno ſuo.

1 *Primo interpretandi ratio per diſſimilitudinem hominis, cum mari, & flumine.*
2 *Secunda expoſitio per ſimilitudinem cum eiſdem rebus. Recedere, quid in Hebræo.*
3 *Particulam donec, ad æternitatem referri.*
4 *Donec, al quando de determinato tempore. Cœlorum, & mundi ſenectus, & vetuſtas veſtimento ſimilis.*
5 *Cœlorum defectus in die iudicij qualis. Stellas de cœlo cadere, quid. Cœlorum, & mundi attritio morti ſimilis.*
6 *Mundus veſtimento conſuto ſimilis. Explicatio Dauid, & Ezechiel.*

1
QVoniam particula ſimilitudinis in originali, & in *LXX.*
Septuaginta ſubijcitur, non eodem modo exponi- *Duplex interpretandi ratio.*
tur ſententia hæc; nam alij per ſimilitudinem,
per diſſimilitudinem alij accipiunt. Diſſimilitudo autem
hoc videtur modo poſſe confici, vt ſignificetur homo,
fugacioris vitæ, & irreuocabilioris quàm mare, aut flu-
uius; nam licèt mare in continua mutatione ſit, perpe-
tuoque fluxu, nihilominus tamen, ſi quam aquæ partẽ
deperdere videtur, recuperat ſtatum: & ſi quid abit in
vapores, & à ſole abſumitur, iterum concreſcentib. va-
poribus, & in pluuiam liqueſcentibus, atque decidenti-
bus reſarcitur: & ſi quid exaugent fontes, & flumina,
illud ipſa reſtituunt: nam [omnia flumina intrant in ma- *Eccl. 1. 7.*
re, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt, flumi-
na reuertuntur;] ſimiliter etiam fluuius, atque torrens
iam ſiccatur, iam pleno influit alueo, atque exundat; in-
crementa igitur, aut decrementa per vices accipit: verũ
homo, cætera labentibus aquis ſimilis, in hac vna re diſ-
ſimillimus eſt; nam ſemel extinctus, & exſiccatus non re-
dibit iterum, neque vllam habebit in hoc mundo vitæ
viciſſitudinem, *donec atteratur cœlum*: ita explicat Chry- *Chryſoſt.*
ſoſt. & idem ſenſiſſe videntur Septuaginta legentes; *LXX.*
Tempore enim rareſcit mare; & idem clarius ſentit Au- *Auguſt.*
guſt. ſimul explicans atque legens; [Tempore minuetur *Polychr.*
mare, nam poſt implebitur:] & Polych. huius exemplum
ſubijcit, in fluxu Ponti: pro fluuio autem Polychron. ait
in Hebræo haberi, Torrentem; ſed vtriuſque eadem ra-
tio eſt.

Vulgatus tamen interpres ſimilitudinem ſubeſſe in- 2
tellexerit, atq. expreſſit, quam plerique Latini ſic inter- *Latinorum interpretatio.*
pretantur, vt dicat, reſurrectionem ad ſimilem vitæ ſta-
tum, eſſe natura impoſſibilem, ſicut mare aut fluuius ad
ſummam ſiccitatem redacta, reparari, & reſtitui naturæ
viribus non poſſent. Et commodè vitam, quæ in humido
conſiſtit, cum humore comparat, & mortem cum ſicci-
tate; nam cadauer exuctum, & confectum, humido vitali
deſtituitur: quam ſententiam rectè ex ipſis verbis He-
braicis elicere potuit Vulgatus; nam verbum recedendi
aut abeundi, quod in fonte eſt *azal*, ſignificat omnino a- *Quid Recedere.*
bire, perire, deficere; & aliquando, Vulgatus ad mortem אזל
refert, ſiue ad vitam deficientem.

Donec atteratur cœlum. Dupliciter poteſt ſumi, parti- 3
cula, donec. ſ. vt ſignificet æternitatem, ſeu perpetuita- *Particula, donec, ſignificat æternitatem.*
tem; quare particula, *ghad*, vertitur aliquando, in æter-
num, vel, in ſæculum ſæculi, Pſal. 110. 151. & Iſai. 7. Ex-
celſus, & ſublimis habitans æternitatem. q. d. vſque vi- עד
uens; & propterea aliquando vertitur negatiuè, & ita *Pſ. 110. 9.*
ſimpliciter & propriè hic legi poſſet, Donec non cœ- *Pſ. 155. 6.*
lum. q. d. nunquam non erit cœlum: nam ſecunda vox *Iſai. 7. 15.*
atterendi, etiam in Originali poteſt eſſe particula nega-
tiua; quare ſumit argumentũ ab impoſſibili, quod apud
poetas frequens eſt; Tum etiam faciunt duo impoſſibi-
lia æqualia, aut ex duobus impoſſibilibus, vnum magis
eſſe impoſſibile, quàm alterũ; huiuſmodi eſt illud; [Cœ-
lum & terra tranſibunt, verba autem mea non prætteri-
bunt:] quod autem Hebræus apud Caietan. particulam
atterendi vertit, niſi, vt ſit ſenſus, donec niſi cœlum, id *Matt. 24. 35.*
eſt, donec nihil aliud remaneat in mundo, niſi cœlum; *Caiet.*
valdè frigidum efficit ſenſum, & lectio ipſa inele-
gans eſt.

Cælorum incorruptibilitas.

Huic loco poſſet aliquis quæſtionem obtrudere, de incorruptibilitate cœlorum; ſed non niſi importune; nam ſi argumentum ducatur ab impoſſibili, tantum abeſt, vt Cœlum atteri, aut corrumpi poſſe hoc loco aſſeratur, vt potius oppoſitũ aſtruatur. Quod ſi quis nimiũ pertinaciter contendat, aliquando cœlorum innouatione colligi hinc poſſe, certè non erit alia, quam illa, quam Petrus aſſerit in ſua Canonica.

2. Petr. 3. 10.

4 Poteſt ergo ſecundo particula donec, ſumi pro certo termino temporis, videlicet, vſq; ad diẽ reſurrectionis, et vniuerſalis iudicij, cũ ſigna erũt in cœlo, ſole, luna, ſtellis; quando tam ſuperiora, tum inferiora corpora mirabilem quandam mutationem & innouationem ſubibũt; propter quam poteſt dici, cœlum atterendum. Et quidẽ atterere, in Originali eſſe pôt à radice *Balah*, quod eſt, ſeneſcere, aut vetuſtate conſumere, vel conſumi, atterere, vel conterere, & hac ratione ſæpe dicũtur Cæli ſimiliter vetuſtatem priſtinam, & recentiori alia pulchriorique forma innouãdi: cuiuſmodi eſt illud Apocal. 21. [Vidi cœlũ nouum & terram nouam; primũ enim cœlum & prima terra abierunt:] atq. huius vetuſtatis aut innouationis cœlorũ ratione ſcruta, deſcẽtus ille vltimus cũ vetuſtate, & attritione veſtimenti comparatur. Iſa. 51. [Cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentũ veteraſcet,] id eſt, ſicut veſtimentorum vetuſtum detritũ innouatur, & in melius commutatur, ſic et cœli, ad nouũ claritatis, & pulchritudinis habitum tranſibunt: quo loco Symmach. dixit, Oẽs ſicut veſtimentũ ſeneſcent: vbi Theodoretus breuiter, æque ac dilucidè, [Veſtimentorũ vetuſtate mutabuntur:] quanqua neſcio quæ de mortalitate, & immortalitate cœlorũ, cũ vera philoſophia nõ omnino congruentia, ſubiungit. Ergo tunc cœli videbũtur deficere, & quaſi præ ſenectute caligare, vel potius moribundi inſtar, lumina claudere; Virtutes cœlorũ mouebuntur; (namq. videtur illorum virtus languere) & ſtellæ de cœlo [a] cadent, id eſt, vt colligitur ex Græco, ita flaccida & languida apparebunt ſydera, vt præ debilitate nutare, & cælum mutuari videantur; vel obnubilabũtur, & tenebris obductæ denſiſſimis, extinctæ & mortuæ dices, non aliter qua ſi de cœlo cecidiſſent: prætereo alia cadendi ratione, cum cœlum cometas, ſtellarũ inſtar ſulgentes, in terras iaculabitur. Tum etiam, illa attritio, ſue innouatio, quæ in cœlo & mundo futura eſt, quaſi interitui & morti ſimilis erit propter duo: Primò, quia cœli influxus & priſtinæ actiones, præſertim motus, & quæ a motu pendent, ceſſabunt; quæ agendi, viuiſ, huiuſq. operationum ceſſatio, cum morte coniuncta eſt: tum etia ſecundò, quia prima illa diſpoſitio & ſtatus cum alio commutandus erit; ſicut moribundus homo aliam etiam induit figuram: ſic Paulus ait. 1. Corin. 7. Præterit [b] figura huius mundi donec tandem quaſi exſpirans, mortuuſq. palleſcat, & ſeralib. vmbris obducatur; ſed deinde tamen cum reſurgente homine, quaſi rediuiuum reſurget cœlum, multo pulchrius, multoque ſplendidius. nã pari paſſu cum homine, aliæ quoq. creaturæ gradiuntur; ſicut enim cum homine nouo, erit cœlum nouum, & terra noua, ita etiam ſeneſcente natura humana, iamq. deficiente mortalium vita, ipſe etia mundus [antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt.] Hunc eundem ſenſum indicarunt Sept. legentes, [Quoad cœlum nõ ſit conſutũ; & Chryſoſt. explicat, Quoaduſq. cœlum conſueuerit, & mundus conſtiterit] in cœlo autem, coagmẽtatio & harmonia pôt explicari illa conſuendi tranſlatione; namq. videbitur tota mundi machina diſſui, & diſſolui, cũ non ſuerit vnus, ordinatuſque rerum omniũ motus, ſed plures diuerſi, planeque perturbati, quales neceſſe eſt reperiri in multis corporibus aut partibus diſiunctis, & nullo nexu, vinculoque colligatis. Orbis igitur, qui nunc ex elementis, & cœlis vno ordine, mutuaq; depẽdentia, quaſi ex diuerſis fruſtis compactus, & conſutus eſt, pereunte iam tunc harmonia, & ordine, diſſuetur. Iudicat præterea Chryſoſt. verbum illud conſuendi ad hominis iuncturas, & colligationes membrorum referri poſſe in hac ſententia; Donec cœlum durauerit, non conſuetur, neque coagmentabitur homo; nam illa oſſium compoſitio, & coagmentatio cõmiſſurarum, omniumque membrorum medijs neruis, vinculis, tendonibus colligatio, eſt quaſi quædam veſtimenti conſutio: atque eandẽ tranſlationem indicauit ſuperius Iob, cum dixit, oſſibus, & neruis compegiſti me, quaſi filo & acu ex multis fruſtis me compegiſti, & coagmentaſti: & Dauid; Subſtãtia mea in inferioribus terræ. in Hebræo, acu pictus, aut, conſutus: cum quo facit Ezech. 37. cum prophetare iubetur ad oſſa arida, [Et acceſſerunt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam,] *hueſſo con hueſſo, y pieça con pieça*, deinde vero acceſſerunt nerui, & caro, & tandem, Ingreſſus eſt in ea ſpiritus & vixerunt; non aliter atque homo videtur ſubire ſuam veſtem, cùm illam induit.

Partícula donec, de certo tempore. *Matt. 24. 29.* *Luc. 21. 25.* *Marc. 13. 24.* בלה *Atterere.* *Mundi vetuſtas, & innouatio.* *Apoc. 21. 1* *Iſai. 51. 6.* *Symmach.* *Theodoret.* 5 *Stellas, de cælo cadere quid.* *Matt. 24. 29.* [a] *Por ſeord que de pura flaqueza ſe andan cayendo, y ſe vienen al ſuelo.* *Virtutes cælorum, & mundi, attritio.* *1. Cor. 7. 31* [b] *Que ſe va la figura de eſte mundo.* *Heb. 12. 31* 6 *LXX.* *Chryſoſt. hom.* *Mundus veſtimento conſutus, aut diſſutiſſimus.* *Iob. 10. 11.* *Pſ. 138. 15.* *Ezech. 37. 7. 10.*

Hinc iam videas non eſſe opus ad illorum interpretationem confugere, qui quod videretur ſub vniuerſalem reſurrectionem negaſſe, exiſtimarunt loqui ex aliena ſententia; nam præterquam quòd, dum de reſurrectione loquitur, clariſſime, atque veriſſime vaticinatur, hoc ſanè loco illud quoque veriſſime aſſerit, mortuum naturæ viribus & ordinaria auctoris naturæ lege irreuocabilẽ eſſe ad vitam, vitæque rationem illam, quam ſemel deſeruerit: res quidem ſæpe a nobis repetita.

XIII. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

1 *Proponuntur quatuor huius loci expoſitiones; eligitur quarta.*
2 *Formula optandi in ſacro ſermone. Protegere quid. Vt diuturnius defuncti aſſeruati. Quid faſciculus viuentium apud Dauid.*
3 *Vt diuina miſericordia nos abſcondat, & ſubtrahat à conſpectu diuinæ iuſtitiæ. Propitiatorium quale, & quid ſignificabat. Explicatur Moyſes, Dauid, Ezechiel.*
4 *Quid furor. Quid pertranſire. Quid naſus apud Hebræos, & Latinos.*
5 *Qualis ſit diuinus furor; & vt cum tranquillitate ſit coniunctus: explicata ſuperiora.*
6 *Defunctorum obliuiſcimur. Quando & quorum dicatur Deus meminiſſe.*

NOn eſt facilis, neque vnus apud interpretes ſententiæ huius nexus cum præcedentibus, & quidẽ primo Titelmanus exiſtimat ſermonẽ hoc loco fieri de extremo iudicio, cum enim mentionem feciſſet de Iudicio, Reſurrectione, & ſomno, e quo mortui excitabuntur archangeli, & Dei voce terrifica, quaſi iam tonitrus ille formidandus & tubæ ſonitus in ſuis aurib. perſonaret, pauens totus atque conterritus, o vtinã, inquit, latere, mihi, atq. delitеſcere tunc temporis liceat, ne ante tremẽdi, ſeueriſſimique iudicis tribunal ſiſterer: iacerem quidem in ſepulchri tenebris lubens, quouſq. iudicis ira deferueſceret, & indignatio remitteret; reſurrecturos tamen, in lucemque prodíturus aliquando: hæc exponendi ratio ut non multum cum præſenti inſtituto congruere videtur, ita neque aperta ratione poteſt reijci, tanquã omnino aliena; præſertim cum hæc oratio ſit hominis mille cogitationibus exagitati, milleque triſtiſſimarũ rerum imaginibus, atque terroribus perculſi; quare a ſua vita, & reſurrectione, ad ea quæ vniuerſalem omnium reſurrectionem comitabuntur, facilè gradum facere potuit. 5

Prima expoſitio. *Titelm.*

Secundo, Caietanus auctor ad id quod ſuperius dixerat Iob, mortem videlicet a ſe merito expeti, confirmandũ, nunc orationem reflectere exiſtimat; Optabilius mihi (inquit) eſſet, quam in tam luctuoſa vita commorari; ſi optio igitur mihi daretur, eligerem planè ad mortuos ſecedere, & in ſepulchrum concedere, dum hæc tua indignatio, o Deus ſeueriſſime, remittit; conſtituto tamen mihi tempore, quo me beneuolus, & propitius ad vitam reuoces: namque incidere in manus Dei viuentis, quam in mortis ſalcem, longè magis horrendum eſt: hic commentarius longe petitur.

Secunda expoſitio. *Nicetas.* *Hebr. 10. 31.*

Tertio, alij dicunt, dum hæc loquitur Iob, reſpicere ad tartareos cruciatus, propter quos declinandos viuere optet; Si moriar (inquit) & in inferorum tenebras ruam, hoc mihi daretur, ut ſi moriar, protegar a diuina ira, quæ aduerſus damnatos in inferno exardeſcit, maneamque in ſepulchro, hac quoque pacta, & conſtituta lege, vt me iubeat aliquando Deus reſurgere; illud vero tem-

Tertia expoſitio.

tempus conſtitutum indicari exiſtimant, quo Chriſtus
Greg. Ieſus deſcendit ad inferos, & aſcendens eduxit ſecum
Philipp. vinctos de lacu: hæc interpretatio eſt Greg. Philip. Hug.
Hugo Dio- Dionyſ. ſed leniter non cohæret.
nyſ. Quartò tandem facilè, & cohærenter ſenſus aſſignabi
tur, vt cum de vita irreparabili loquutus ſit, nunc ſubiū-
Quarta ex- gat, non futuram ſibi mortem tam horrendam, neq; tam
poſitio. anxie illam deprecaturum, ſi mortuus uō multò poſt re-
diturus eſſet ad vitam, & nō potius ſempiterna obliuio-
ne contepeliendus: conſtituto igitur, & præfiſo certo ali-
quo tempore, quo vitæ huic, & corpori reſtituatur fore,
vt libentius mortem excipiat. In hac exponendi ratione
nihil eſt aſperum, aut difficilè, nunc ad voces ſingulas.
2 *Quis mihi hoc tribuat.* Si mihi optio datur, hoc opto: He-
Hebraiſm' braiſmus eſt, & valet idem, quod vtinam quanquam ſi-
& formula mul rei optatæ, aut difficultatem, aut impoſſibilitatem
optandi. afferet; exempla occurrunt paſſim.
אשר *In inferno.* In Sool: de hoc dixi ſupra, in ſubterranea mor
Protegeres. tuorum ſtatione videlicet, & animum in limbo, & rece-
צפן ptaculo iuſtorum; & corpus in ſepulchro, vel indiſcrimi-
natim, ſtatum mortuorum intelligit. Protegas; propriè
abſcōdas, cuſtodias, aſſerues; indicat limbum, aut ſepul-
Infernus, et chrum eſſe velut ſcrinium, aut capſam, in quam reponā-
ſepulchrū, tur, & recondantur corpus, animuſue, educenda & reſu-
cuſtodia. menda iterum in reſurrectione, cùm ad alium ſtatū aſ-
ſumi & educi oportet: nam corpus terræ fidei creditur,
& aliquando et mari: quare nunc terra inexorabilis eſt,
[fortis enim eſt mors, & durus infernus,] id eſt, nullius
Cant. 8. 6. precibus adduci poteſt, vt concreditum ſibi pignus, & de-
poſitum reddat, niſi præcepto compulſa auctoris vitæ, &
1. Reg. 25. mortis: Illo autem iubente & terra, & mare dabunt mor-
29. tuos ſuos: ſicut enim eſt faſciculus viuētiū, in quo Deus,
Faſciculus quorum vitam conſeruat & protegit, colligatos habet,
viuentium, ne quis pereat; alios autem, quos peculiari cura nō pro-
quibus. ſequitur, quaſi diſſolutos relinquit, vt facilè perdi & pe-
rire poſſint; ſic ſanè etiam habet Deus faſciculū iuſtorū,
defunctos nimirum, colligatos, numeratos, aſſeruatos in
Marc. 12. theſauro, & ſcrinio, ac receptaculo repoſitos, qui etiam
27. faſciculos viuentiū dici poteſt. Deus enim [non eſt Deus
Luc. 20 38 mortuorum, ſed viuentium:] alios autem impios, ſiue vi
uentes, ſiue mortuos longius à ſe proijcit: indignos enim
iudicat, qui aſſeruentur, & protegantur: verumque indi-
1. Reg. 25. cauit Abigail, benè precata Dauid. 1. Reg. 25. [Si ſurre-
29. xerit aliquando homo perſequens te, vel quærens animā
tuam, erit anima Domini mei cuſtodita, quaſi in faſcicu-
LXX. lo viuentium, apud dominum Deum tuum; porro inimi-
corū tuorum anima rotabitur; quaſi in impetu, & circu-
lo ſundæ.] Sept. illā etiā aſſeruandæ, & cuſtodiendæ, vitæ
aut animæ rationem in hoc loco indicarunt; quod cum
vita, aut anima ſit res, quæ facilè amittatur, & abeat,
Deus vinculo quodam continet, & deuincit quos vult;
aliorum autem vitam proijcit in apertam cœli terræque
planiciē, ut aberrantes pereant: ſic illi legunt, [Erit ani-
ma Domini mei illigata in vinculo uitæ.] Ergo aliqua ex
his ratione, ſe protegi, & aſſeruari cupit Iob.
3 *Et abſcondas me.* Mirum quod non poſtulet aliud perfu-
gium, aut latibulum, quam illum ipſum, cuius furorem
timet, & fugit, & quem latere cupit; nimirū Deū timet,
Pſ. 138. 8. & latere deſiderat, & precatur vt ipſe Deus illum abſcō-
dat; ſcit enim neminem alium poſſe nos abſcondere, &
ſubtrahere diuinæ iræ; non cœlum, non infernum, non
maris extrema, non tenebras ipſas: ergo quod de diuina
Gregor. charitate, dū nos flagellat, dixit Greg [Vna manu prote-
git, & ſuſtentat, altera percutit, idem nunc dicendū, Vna
manu protegit, & abſcondit: alia iraſcitur, & quærit quē
percutiat, & proſternat. Igitur miſericordia nos diuina
diuinæ iræ ſubtrahit, & occultatos efficit: propterea enim
Propitiato- inter Cherubin Deus in propitiatorio ſedebat, quod erat
rium, quale. arcæ operculū aureum, in qua lex, & tabulæ, quæ in arca
erant, tegebantur, & quaſi occultabuntur; nam Deus al-
tera manu legem proponit omnibus ſeruandam, lumine,
igneque vindictæ de tranſgreſſionib. ſumendæ coruſcan-
Deut. 33. 5 tem, & fulgurantem; in dextera eius ignea lex; altera ve-
Pſ. 31. 1. rò manu operit, & occultat legem, & illius tranſgreſſio-
nes propitius diſſimulat; quare beatos illos prædicat Da
uid, [quorū remiſſæ ſunt iniquitates, & quorū recta ſunt
peccata,] id eſt, qui propitiationem, ueniamq. peccatorū
obtinent à Deo; reſidente in operculo arcæ, quaſi arcam
ipſam tegente, & operiente, et legis tranſgreſſionem at-
que ſeueritatem occultantem, atque tranſgreſſores pro-

tegente, & abſcondente ab ira ſua; licet enim pro ſua iu-
ſtitia, & ſanctitate impietati, & ſceleri fauere aut patroci-
nari nulla ratione poſſit; ſed tamen, pro ſua bonitate, & *Sap. 11. 24.*
clementia, peccatores à ſua ira & iuſtitiæ ſeueritate ab-
ſcondit, & noſtra delicta, pro paterna ſua in genus huma- *Ezec. 16. 8.*
num charitate, operit, & diſſimulat peccata hominū. Ea- *Iſa. 38. 17.*
dem hominis à diuina ira, & ſeueritate protectio, & ab-
ſconſio alijs etiám tranſlationibus explicari ſolet Ezech.
16. Expandi amictum meum ſuper te, & operui ignomi- 4
niam tuam. Iſa. 38. Proiecisti poſt tergum omnia pecca- ** Haſta*
ta mea: & quidem his omnibus rationibus homo abſcon- *que ſe os paſ*
ditur, & occultatur, ne diuinæ ſeueritati, atque iuſtitiæ *ſe el enojo.*
pateat, deturq. commeritis ſupplicijs. שוב
*Donec * pertranſeat furor tuus.* Donec deſæuiat, donec de *Pſal. 6. 5.*
ferueat indignatio. Sept. Donec requieſceret ira; propriè ** No paſſe-*
ex fonte; donec reuertatur, vel conuertatur: conuerſio, & *ys adelante*
reditio, verbo, Sub, commutationem quandam affert fu- *eó el enojo.*
roris cum manſuetudine, & lenitate; vt Pſal. 6.* Conuer- *Hieronym.*
terē Domine, & eripe animam meam, id eſt, ne perſiſtas in *Iſa. 12. 1.*
ſemel cœpto furore, deſiſte ab ira indignationis tuæ; quod
ante dixerat; Mitigaſti omnem iram tuam. Hieronym.
Conuerſus es ab ira furoris tui? ſimiliter etiam Iſai. 12.
Conuerſus eſt furor tuus & conſolatus es me: ita etiam
hoc loco, pertranſeat, redeat; auertatur, conuertatur, re-
uertatur. *Furor,* in originali, *Naſus,* id eſt, indignatio, & ira, *Naſus, quid*
quæ tumente, & fumante naſo manifeſtari ſolet, diximus *apud Lati-*
de hoc aliquando; neque eſt apud Hebræos eadem, quæ *nos ſignifi-*
apud Latinos, naſi ſignificatio; nam ex magnitudine naſi, *cat.*
ſubſannatorium hominis ingenium iſti colligunt, vt Mar- *Martial.*
tialis dixit.

Naſutus ſis uſque licèt, ſis denique naſus.
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas.

At Hebræi ex magnitudine naſi, ingenium mite, & quod
nōn facilè exæſtuet cor, ex breuitate autem, animum fa-
cilè excandeſcentem & pronum in iras, vt qui nō habeat
ſatis aperta foramina, quibus irati animi ſpiritus inflam-
matos difflare poſſit; quòd ſi Deus, qui longus, latuſque
naribus dici ſolet, æſtuet, & infletur naſo, magnam vim *Pſal. 56. 6.*
indignationis conceptæ indicabit. Obſeruandum verò, *Chald.*
cum Iob ait libenter ſe expectaturum, donec pertranſeat
furor diuinus, certo apud ſe ſtatuere, fore vt aliquādo trā-
ſeat, & remittatur; agnoſcit enim diuinum furorem eſſe irā;
ira autem furor breuis eſt, ſicut ſcriptum eſt; Ira in indi-
gnatione eius: vel vt Chaldæus ait, momentum, uideli-
cet tullac flammæ ſtipulæ; quæ facilè concipitur, & exur-
git, facile etiam langueſcit, & remittit.
Illud etiam obſeruatione digniſſimum eſt, ſecundum 5
externam ſpeciem uindictæ ſe Deum habere, in morta- *Dei furor,*
lium ſceleribus puniendis, irati hominis, atque furentis *eſt tranquil*
inſtar, qui nulla rerum ratione ductus, quæ obuiam ha- *litate conſiē*
bet, omnia proculcat, atque proſternit, quem neque ra- *ctus.*
tione propoſita, neque prece, aut pretio delinire, & con-
uertere poſſis: cum tamē ſi ipſa per ſe Dei uiſcera ſpecte-
mus, nunquam videatur a furore, & vt ita dicam, parum
attenta, parumque præmeditata ratione agendi minùs ab
horrens, quā m cum hominem ſupplicio afficit; ut Sapiē-
tiæ. 12. præclarè docemur; Tu aūt dominator uirtutis (id *Sap. 12. 18.*
eſt, qui compos es tui, tuæque potentiæ ſapientiſſimus
moderator) cum trāquillitate iudicas (uides animi tran-
quillitatem in medio furore, & iræ commotione; & ma-
gna cum reuerentia (quaſi nimiùm cautus, nimiumq. mi-
nutiſſimarum omnium circumſtantiarum conſiderator, et
circumſpector) diſponis nos: & infra; [Si inimicos ſeruo-
rum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciaſti atten-
tione, (Septuag. addunt, & parſimonia) dans tempus & *LXX.*
locum, per quæ poſſent mutari à malitia, cum quanta di-
ligentia, iudicaſti filios tuos?
Et conſtituas mihi tempus. Cōmodè illuminauit Vul- 6
gatus, quod in originali eſt, & conſtituas mihi legem, aut
præceptum; hac inquam lege, hoc pacto: imitatus eſt in-
terpres Septuag. ut ſæpè ſolet. In quo recorderis mei; ob- *LXX.*
liuio nos defunctorū capit, & obliuioni damus mortuos *Obliuio de-*
à corde: & Deus meminiſſe dicitur illorum, quos ad uitā *functorum.*
reuocat, & quibus uitæ bonorum beneficia confert; atq. *Pſ. 30. 13.*
requirit, & uocat ea quæ non ſunt, tāquam ea, quæ sūt, ut
illis uitæ, & exiſtendi conſortium impertiatur; ſic Diuus *Rom. 4. 17.*
Tho putat diuinam recordationem ſumi pro reſurrectio-
ne & uita; Ne, inquit, ſum ego, ſicut vulnerati dormientes *D. Thom.*
in ſepulchris, quorum non es memor ampliùs, & ipſi de *Pſal. 87. 6.*
manu tua repulſi ſunt. Sed quidem quamuis hoc ueriſſi-

Quando deus dicatur meminiſſe. *1. Reg. 1. 19.* *Gen. 8. 1.* *Gen. 40. 14*

mum ſit; nunc tamen diuina memoria atque recordatio, paulò largius accipi debet, pro diuina beneficentia, & miſericordia, iuata materiam ſubiectam, videlicet iuxta exigentiam miſeri hominis, cuius recordatur; quare cùm 1. Regum. 1. dicitur Deus recordatus Annæ ſterilis certè illi contulit, & fœcunditatem & filium; cũ Gen. 8. dicitur [Recordatus Dominus Noe, cunctorũq. animantiũ] exiccauit terrã, præſtititq. commodã ſtationẽ; ſic.n. legimus: [Recordatus Deus, adduxit ſpiritum ſuper terram:] & cũ Gen. 40. dixit Ioſeph. pincernæ Pharaonis. [Memento mei, cum benè tibi fuerit, & facias mecũ miſericordiã;] ſtatim ſubiecit pro ſua indigentia, & miſeria [vt ſuggeras Pharaonis, ut educat me de iſto carcere:] ergo cũ mortui recordatur Deus, res ipſa diuinam beneficentiam, & miſericordiam, quæ recordationis nomine ſignificatur, quaſi ad hanc vnã rem reſtringit, ut vitam conferat; qua. n. re alia mortuua, qua ratione mortuus eſt, indigere poſſit, quàm vita, & reſurrectione?

XIV. Putaſne mortuus homo rurſum viuat? cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

1 *Quatuor exponendi rationes minùs commodæ. Interrogatio afferens negat. Negans aſſerit. Scripturæ regula cum res certiſſima ſub dubitatione proponitur.*

2 *Quinta, & germanior expoſitio.*

3 *Immutatio reſurrectionis, velut natiuitas, & regeneratio quædam; item & Christi Domini reſurrectio ad hanc allegoriam adducta.*

4 *Immutatio reſurrectionis, ad meliorem ſtatum. Varia exempla ex rebus naturalibus; illuſtratus Paulus.*

5 *Quanta huius immutationis gloria. Christi reſurrectio, virtute diuina. Illuſtratus Dauid.*

6 *Mutatio quid propriè. Reſurrectionis ſpes quàm ſit efficax ad confirmandum hominem.*

1 Difficultatem huius contextus magna interpretũ varietas teſtatur; nã Chaldæos indicat hic eſt ſermonem de beata vita, quam impij non aſſequentur, vtpotè filij æternæ mortis; legit.n. [Si mortuus fuit vir impius, fierine pôt vt viuat?] qua ẽt ratione videntur dici impij non reſurrecturi in iudicio, Pſ. 1. videlicet ad beatã vitã. Sed non leniter cohæret cum præcedentibus, & aliena videtur à tota hac Iobi oratione illa vitæ vſurpatio: at Philipp. exiſtimat, ſermonem eſſe de illa altera reſurgẽtium vita, atque interrogationẽ hanc idem valere quod affirmationem; contra quam in alijs Scripturæ locis accipi ſoleat: nã interrogatio aſſerens, negationi ſimilis eſt; ſicut interrogatio negans, aſſertioni: ſed notat Philipp. eſſe conſuetudinem Scripturis familiarem, vt quę certiſſima ſunt, ſub quadã dubitationis ſpecie aliquando proponantur, vt 1. Corinth. 7. [Puto quod & ego ſpiritum Dei habeam:] cũ tamen ea de re certiſſimus ſibi ipſi Paulus eſſet: & Christus Dominus Lucæ 18. [Cũ venerit filius hominis, putaſne, inueniet fidem in terra?] quanquã in illo Pauli loco, Gloſſa dicat, non eſſe illa verba Pauli dubitantis, ſed increpantis.

Chald. Prima interpretatio. *Philipp.* *Secunda interpretatio.* *Interrogatio aſſerens ſimilis eſt orationi neganti.* *Scripturæ regula.* *1. Cor. 7. 40* *Luc. 18. 18.*

Tertiò tamen Caiet. cõditionaliter uidetur intelligere; namque in Originali eſt conditionalis particula, & אם coniungit cum ſequentibus; [Si mortuus homo rurſum uiueret, mortem ego lubens exciperem, atq. *cunctis diebus, quibus nunc* dolens, inuituſq. *milito*, expectarem auidus, donec veniret *immutatio mea*. & huic cõmentatio fauere poteſt lectio Sept. nam licèt primam partem per affirmationem legant, ſecundam tamen partem per futurum; [Si mortuus fuerit homo, viuet conſummatis dieb. vitæ ſuæ; ſuſtinebo, donec rurſus fiam:] ſed valde dura, valdeque coacta videtur expoſitio.

Tertia interpretatio. אם *LXX.*

Quarto loco alij interrogationem hanc per negationẽ iuxta cõmunem Scripturæ conſuetudinem interpretantur, ſermonemq. fieri de rurſus viuendo vitam mortalẽ, quam neget vllo pacto reſtituendam: ſenſus hic facilis eſt, beneque conueniens; licèt non omnino ſatisfaciat omnibus huius ſententiæ partibus.

Quarta interpretatio.

2 Quare quintò tandem illud videtur cõmodiſſimũ; vt in prima quidem parte loquatur, vt ſæpe diximus, de reditu ad vitam mortalem; in ſecunda autẽ de immortali reſurgentium regeneratione, quaſi dicat: Non poteſt fieri, vt mortuo mihi ſemel, iterum ad hanc vitam redeundi facultas concedatur: quod cum ita ſit, vitæ illius immortalis ſpes me ſuſtentat, quamuis omnino videam hanc vitam mihi deſerendam eſſe: vel, vt dubitationem ipſe proponat de futura reſurrectione; Dum nimium, inquit, formidare mortem videor, videri nolo de alterius vitæ fide dubius, aut parùm firmus, quare ſtatui, ſiniſtræ alicuius ſuſpicioni occurrere, meamq; fidem palam profiteri; nihil enim aliud expecto, quam veriſſimam illam corporum reſurrectionem, & reditum ad vitam immortalem.

Commodior expoſitio.

3 *Immutatio mea*. Symmachus legit; Donec veniat ſancta natiuitas mea. reſurrectio enim natiuitatis, & generationis nomen habere ſolet; renaſcitur enim qui reſurgit, & ingreditur in vitæ nouæ curriculũ, nũquã omnino abſoluendũ: ſic illud Pſal. 2. Ego hodie genui te; quod Paulus de reſurrectione interpretatus eſt, & ſic etiã Matth. In regeneratione; & ad Coloſſenſes 1. Chriſtus dicitur Primogenitus ex mortuis, quod primus fuit reſurgentiũ: & propterea Ioannis. 16. reſurrectionem ſuã natiuitati inſtantis ſimilem eſſe dicit Chriſtus Dominus; [Mulier cũ parit, triſtitiã habet; & vos igitur nunc quidẽ triſtitiam habetis; iterum autẽ] (videlicet; regeneratus, & renatus homo in mundũ) videbo vos, & gaudebit cor veſtrũ, & vt breui huius appellationis, atq. tranſlationis rationẽ indicemus; Terra quidem eſt mater omniũ; ſepulchrum, & ſubterranea ſtatio mortuorum, aut animarũ, eſt terræ aluus, atq viſcera ſicut ſcriptum eſt, [Nudus egreſſus ſũ de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc:] nõ ſtatim atq. concipit Terra mater intra ſe defunctos, illos excludit regeneratos in nouã uitam; nam ſicut certo temporis ſpatio oportet conceptum matureſcere, edendum in vitã mortalẽ, ita ſanè cum ad vitam immortalẽ excludendus homo eſt ex terræ viſcerib. nullum huius conceptionis, & expectandę reſurrectionis ſpatiũ valde longũ exiſtimandum eſt: ſicut aũt mulier cum parit, triſtitiam habet, & dolorib. incredibilibus torquetur, ſic ſanè gemebunda contremiſcet, dolebitq. terra ante reſurrectionem vniuerſalem; erunt .n. terræmotus; & ſicut non ſemper viuus excluditur fętus, ſed frequenter abortiuum, quod nõ videt lucẽ, ita ſanè alij reſurgent in reſurrectionẽ uitæ, alij uerò in reſurrectionẽ iudicij. Videas hæc oĩa in Chriſti Ieſu reſurrectione; nam in ſepulchro, terræq. viſcerib. concipitur primũ corpus, matureſcit tempus regenerationis tribus diebus, contremiſcit, doletq. parturiens terra; ecce.n. terræmotus factus eſt magnus: et ita illud Acto. 2. Quẽ Deus ſuſcitauit ſolutis dolorib. inferni, Chryſoſto. & Oecũ. explicant ipſum infernũ, aut ſepulchrũ, vel mortem Chriſtũ Dominũ cõplexã doluiſſe; [ſolutis, inquit, doloribus mortis, quib. ipſa mors tenebatur cõplexa Chriſtũ:] ſed lætatus terra poſtquã natus eſt homo, & quaſi fæliciſſimum partũ gratulantes dicũt creaturę omnes; [Erit ſepulchrum eius glorioſum, & beatus uenter qui tè portauit:] nomen deinde regenerato, quaſi recens nato imponitur; Nam [Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen; eſt igitur immutatio hæc, natiuitas,] vt Symmachus dixit, & regeneratio.

Symmach. *Reſurrectio; vt ſit regeneratio, & natiuitas.* *Pſ. 2. 7.* *Hebr. 1. 5.* *Mat 19. 28* *Coloſ. 1. 18.* *Ioan. 19. 21. 22.* *Iob. 1. 21.* *Mat. 24. 7.* *Mar. 13. 8.* *Luc. 21. 11.* *Ioan. 5. 29.* *Christi Domini reſurrectio, velut altera natiuitas.* *Mat. 28. 2.* *Act. 2. 24.* *Chryſoſt.* *Oecume.* *Iſa. 11. 10.* *Luc. 11. 27* *Philip. 2. 9.* *Symmach.*

4 Sed certè ipſũ immutationis nomen, ſignificare uidetur commutationẽ, & tranſitum ad meliorem ſtatum, & fœliciorem uitam; qua ratione Paulus dixiſſe uidetur. 1. Cor. 15. [Oẽs quidẽ reſurgemus, ſed nõ omnes immutabimur:] tantùm reſurrectionem iuſtorum, quæ ad uitã beatã eſt, immutationẽ appellans, ut Ambroſius eo loco docuit; quod urget ſtatim Paulus; [Mortui oẽs reſurgent incorrupti, & nos (iuſti) immutabimur; locus, quondã antiquorum Patrum uaria lectione, uariaque interpunctione, atq. multiplici expoſitione perplexus, & impeditus, ſed qui ad alia properantibus nũc non debeat nobis impedimento eſſe. Quare cùm ad explicandam reſurrectionẽ exempla ex rebus naturalibus afferuntur, illa certè commodiſſima ſunt, quæ illam commutationẽ in meliùs repræſentant, ut granum quod putrefactum uiuificatur, uireſcit, atque fructificat, Ioan. 12. & 1. Corinth. 15. tum uerò hanc, tum uerò arborum, quib. hyems loco mortis eſt, at uer, & flores atq. uiriditas loco uitæ, & reſurrectionis: ſimilitudinẽ Nyſſe proſequitũ elegãter orat. 3. de reſurrectione: Bombycẽ, ex verme in auiculam tranſmutatũ, in exẽplũ proponit Baſil. hom. 8. Exa. io hæc uerba. [Quid dicitis uos, quæſo, qui D. Pau. nõ creditis, de ea mutatione,

Reſurrectio immutatio ad meliorẽ ſtatum. *1. Cor. 15. 51.* *Ambroſius.* *Variæ huius commutationis exempla è rebus naturalibus.* *Ioan. 14. 25* *1. Cor. 15. 37. 53.* *Nyſ. orat 3. de reſurrect.* *Baſi. hom 8 Exam.*

ne,quam in reſurrectione fore dicit ? qui pleraſq. videtiſ
4 aeris animàres formas permutare? qualia de verme quo-
que illo Indico cornua protendentes gemina, narrari lo-
lent : hic in erucam vertitur primũ ; fit deinde temporis
progreſſu id,quod bombyx appellatur,& neque in ea fnc
ma perſiſtit,ſed illia præmollibus corniculorum bracteo-
lis ſe ſenſim prolatantibus in alarũ ſpeciem, ita demum
Auguſt. fit volueris. Auguſt. Pſ. 102. Aquilam conſiderat in ſene-
Pſ. 102. 4. cta ſe proluentem, & vetuſtaris plumas cum recentiori-
bus aliJs commutantem,& iuueneſcentem. Deniq. Phœ-
nicem, quæ ex ſe ipſa renouatur,& reuiuiſcit, proferunt
Clemen. Clemens.lib.1.conſtitu.Apoſt.cap. 8. Tertullian. de carne
Tertul. Chriſti, Lactanti. in peculiari hac de re epigrammate,
Lactan. Cyril.Ieroſolymit.catechiſ. 18. Ambroſ.lib. 5. Exam.cap.
Cyri.Ieroſ. 23. quæ omnia ſunt illius beatæ immutationis exempla
Ambroſ. quædam. Igitur ex bonę cõſcientiæ fiducia ſe conſolatur
Iob,ſeque ſuſtentat reſurrectionis,& immutationis ſpe;
ſicut enim illa in melius commutatio, iuſtis conceditur;
ita ſolet negari impijs reſurrectio,q̄ reſurrecturi quidem
Apoc. 2. 11. ſint,ſed in illam infœliciſſimam vitam, quæ mors ſecun-
& 20. 9. et da appellatur: quare dicuntur ſurrecturi in reſurrectio-
21. 8. nem iudicij, id eſt, condemnationis: cum quo id facit. 2.
Ioa. 5. 28. Machab. 7. Potius eſt, ab hominibus morti datos ſpẽ re-
2. Mach. 7. ſurrectionis expectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitan-
14. dos; tibi enim reſurrectio ad uitam non erit: qua etiam
Phil. 3. 10. ratione Paulus docet, qui ſe configurauerit morti Chri-
11. ſti,configurandum eſſe vitæ illius.

5 Sed quanta futura ſit huius immutationis gloria, atq.
Quãta hu- fœlicitas,indicarunt Septuag legentes; Suſtinebo donec
ius immuta- rurſus fiam: non enim ſolum indicant virtute nos diui-
tionis glo- na reſuſcitandos, & iterum uniendam cum corpore ani-
ria. mam, vt homo fiat (quod etiam indicat illud, Ego hodie
LXX. genui te: cum enim prodijt rediuiuus ex ſepulchro Chri
Pſal. 2. 7. ſtus Ieſus quaſi ex terræ viſceribus & aluo, non eſt illum
Chriſti re- terra enixa, id eſt, nulla ad Chriſti reſurrectionem, terræ,
ſurrectio à aut aliarum creaturarum uia, & poteſtas aliquid contu-
virtute di- lerunt,ſed patris æterni virtus,quæ diuina eſt: quare ver-
uina. bum gignendi,etiam parturire ſignificat: quaſi dicat Ego
ילד te,velut pater uiuere uolui,& rediuiuum conſtitui; ego
te parturiui,id eſt,feci,ut te parturiret terra,& quidquid
in ea re facultatis, & uirtutis agendi fuit,meum fuit:)
Reſurrectio ſed præterea,inquam,uidetur illa Septuag.lectio ad crea
ſimilis crea tionem reſpicere; quaſi dicant; donec rurſus fiam, ad ſi-
tioni. milem rationem,qua quondam in prima creatione homo
Chald. eſt à re ereatna immortalis,atque ærumnarum omniũ ex-
pers: quare Chaldæus hanc quoque reſurrectionis cum
creatione ſimilitudinem attendit, cum in illo Pſalmi loco
dixit; Tu purus, ac ſi die iſta ereauiſſem te.

6 Scio quidem, ut illud ultimo loco addamus, immuta-
Mutatio, tinnis nomen poſſe etiam ad mortem referri; nã propriè
quid pro- eſt eiuſmodi mutatio,quæ tranſeundo, & tranſgredien-
priè. do fit; quare poſſet legi, Donec ueniat tranſitus meus; ita
חליף ut mortis ope ſe ſuſtentaret; & hoc expectaret ſuæ mili-
tiæ, atque ærumnarum ſuarum alleuamentum: ſed non
cohæret cum Iobi propoſito, neque eum ſequẽtibus: ma-
nifeſta enim mentio, de reſurrectione fit; cuius ſpe addu-
cebatur Paulus ad militandum bonam militiam, neque
tantum ad colluctandum cum impijſſimis hominibus, at-
que etiam cum poteſtatibus tenebrarum; ſed etiã ad pu-
gnandum cum Beſtija, quibus aliquando uidetur obie-
1. Cor. 15. ctus fuiſſe, cum ipſe dicat 1. Corinth. 15. Si ſecundùm ho-
32. minem ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi
Reſurrectio mortui non reſurgunt? quare ferè ſemper ubi paſſionis,
nis ſpes in- & mortui, ſiue Chriſti Ieſu, ſiue noſtræ mentio fit, reſur-
citat ab la- rectionis fidei adiungitur, tum in euangelio, tum apud
borandum. Paulum. Rom. 4. 6. 8. & 1. Petr. 4. de Militia verò, & mili-
tandi tempore, ſatis multa dicta à nobis ſunt cap. 7.

XV. Vocabis me, & ego reſpondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

1 *Dei vocatio, aut vox, Imperium. Vocare pro imperare.*
2 *Qualis futura ſit vox in ultima reſurrectione, & tuba ar-changeli.*
3 *Aliorum expoſitiones non inutiles.*
4 *Reſpondere, pro obedire. Reſurgentium iuſtorum alacritas.*
5 *Varia lectio. Quidam Hebraizantes notati. Dei ſuſcitantis mortuos charitas.*
6 *Iuſtorum reſurgentium uotum, & reſponſio ad vocem Dei ex-citantis.*

CVm ſemel de reſurrectione dixerit, uidetur nũc mo-
dum etiam prædicere, quo peragenda eſt; & licet 1
quidè ipſe Iob cum Chriſto domino reſurrexiſſe uidea- *Vltima re-*
tur, ut cap. 19. confirmabimus, nunc tamen de ſe loquitur *ſurrectionis*
uel in ſua perſona reliquos homines reſurrecturos intel- *deſcriptio*
ligens, uel etiam de ſe peculiariter loquitur ſimul cum *quædam.*
alijs, quòd tempus, & modus ſuæ peculiaris reſurrectio-
nis, ſibi nunc reuelata non fuiſſent. Hæc igitur Dei no-
catio, uidetur eſſe illa Dei uox, & tuba Archãgeli, de qua *Dei voca-*
Paulus loquitur. 1. ad Theſſalonicenſ. 4. & 1. Corin. 15. & *tio quæ.*
Matthæi. 23. Mittet angelos ſuos cum tuba, & uoce ma- *Theſ. 1. 4.*
gna; ad rei huius ſignum uoce etiam, & clamore utteba- *Mat. 24. 31*
tur Chriſtus Ieſus excitaturus mortuos quoſdam, ut La- *1. Cor. 15.*
zarum, & viduæ filium, & eo etiam alluſio fit Matth. 25. *52.*
[Media nocte clamor factus eſt, exite obuiam, & Pſal. 49. *Ioa. 11. 14.*
Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit: de *Luc. 7. 15.*
quo ait Ioan. 5. Qui in monumentis ſunt, audient vocem *Mat. 25. 6*
filij Dei;] per quam uocem, quidã intelligunt imperium *Pſal. 49. 2.*
diuinum, atque potẽtiam ſupremi iudicis; quod ad Theſ- *Ioan. 5. 28.*
ſalonicenſes dicitur, Iuſſus Dei: nam ſimiliter hoc loco,
hominis reſponſum erit, obedientia, & obſequium cor-
porum reſurgentium ad Dei præceptionem: ſæpe enim
in Sacro Sermone, vox, imperium, præceptumve eſt; &
uocare, præcipere, atque imperare: quo pertinet illud
frequens apud Prophetas, Vocare famem, gladium, for- *Pſ. 104. 16.*
midinem, aut quiduis aliud, id eſt præcipere, & efficere
vt adſint, & audire uocem eſt, ſe audiẽtem, & auſcultan-
tem præbere.

Cæterum multò conuenientius eſt diuinis litteris, vt 2
hæc Dei uox accipiatur ut ſonat, futuraque ſit ſenſibilis, *Vox Dei, et*
& articulata; qua iubeantur mortui reſurgere, & ſiſti an- *Archãgeli*
te iudicis tribunal. At uerò hæc uox reddenda ſit proxi- *futura in*
mè, & immediatè ipſius Chriſti iudicis pectore, & lin- *ultima re-*
gua, ita ut uox Archangeli, dicatur uox ipſius Dei iuben- *ſurrectio-*
tis, & præcipientis, ut Archangelus diuini iudicij mini- *ne.*
ſter, uocem, præconis inſtar, quantum fieri poteſt cõten- *Vox, & tu-*
tam edat, ut mundus uniuerſus exaudiat; nihil certi con- *ba Archan-*
ſtat: ego certè nihil indignum iudico, ſi ea uox emittia- *geli, quæ.*
tur à ſeueriſſimo iudice, ad tam mirabilem effectum; ne-
mo enim indignum iudicet, quòd ad ſuſcitandum Laza-
rum, Infremuerit ſpiritu, & clamauerit; Lazare, ueni fo- *Ioa. 11. 33.*
ras: atque eius deinde uocis ſonitus, quaſi Archangelo
perſtrepente, & buccinante, reddatur & repetatur in uni-
uerſas terræ partes. Sed hac de re tota copioſè, atque ſa-
pienter multa alia in hanc diſputationem diſſerit Pater
Franciſcus Suarez 3. par. q. 56. *Suar. 3. p.*

Is igitur huius diuinæ uocationis ſenſus, atque ſigni- *q. 56. diſp.*
ficatio, cùm eleganter conſonet cum alijs locis ex nouo *50. ſect. 4.*
teſtamento adductis, cæteris pręferendus uidetur; quam- 3
quàm alij huius loci commentarij ab alijs interpretibus
aſſignati, omnino prætereundi, aut contemnendi non
ſint; nam R. Moyſes exiſtimat uocationem hanc referen- *R. Moyſ.*
dam ad diem fatalem: ſi me, inquit, voces, & ad te ac-
ceríſas, morique iubeas, paratus ſum, quòd in ſpem eri-
gar operi manuum tuarum, & erigendo, & ſuſcitando, &
reuocando ad uitam, tuam te dexteram aliquando por-
recturum. Minus uerò placet, quòd Caiet. per quandam *Caietan.*
conditionalem dicendi formulam, ſententiam hanc acci-
piat; Si reſurrectio, inquit, futura eſt poſſibilis, utinam
iam me ad reſurgendum uocares, utinam tibi uocãti iam
ego reſponderem. Aliquantò longius, quòd Vatab. ad iu- *Vatabl.*
dicialem diſputationem refert uocationem hanc; Si me
uocares ad iudicium, & mihi litem denuntiares, ut tibi
reſponderem, hoc profectò tibi dicerem; Num opus ma-
nuum tuarum deſideras perdere, & conterere? Tandem
alij argutè potiùs, quàm ſolidè, huiuſmodi futurum, per
imperatiuum explicant; cuius frequentia ſunt in Sacris
exempla, quaſi dicat; vtinã me uocca, & ego tibi reſpon-
deam; vtinam mihi liceret tecum uerba ultrò, citroq. fa-
cere, dicerem profectò tibi, operi manuum tuarum porri-
ge dexteram: hoc etiam indicat Vatablus.

Et ego reſpondebo tibi: uel ſignificat imperij diuini, uo- 4 *LXX.*
ciſque efficacitatem: ideò legunt Septuaginta uocabis, *Reſpõdere,*
& ego obediam tibi, id eſt, fieri non poterit, quin tibi vo- *pro obedire.*
canti

canti præſto adſim; & quamuis altiſſimo ſepultus ſomno, te clamantem audiam, conſurgamque ſtatim; vel ſignificabit libenter ſe reſponſurum, neque moleſtè excepturum ſonitum Diuinæ vocis, alijs terrificum, iucundiſſimum ſibi; dormiens licèt, ſtatim vt audiero, exurgam; non traham in ſepulchro, & lectulo moras; non erit opus iterum me vocare; nam ſemel vocatus adero: poteſt etiam connecti cum ſequente parte, vt ſtatim conſtabit.

Reſurgentiũ alacritas.

3 *Operi manuum tuarum porriges dexteram:* in Hebræo propriè eſt; Ad opus manuum tuarum deſiderabis; vel, concupiſces: & quidem vox, *cacaph*, eſt deſiderare, amare, concupiſcere; quod Hebraizantes plerique in malum accipiunt, pro deſiderio, & voluntate perdendi, & deſtruendi: quare cum interrogatione legunt R. Leui in commentarijs, Pagninus, Vatablus Bibl. Guarin. Nunquid perdere deſiderabis? ſed vocis germanam ſignificationem iſti ex ſuo cerebro perdunt, & deſtruunt, cùm in origine tantùm ſit, amor, & concupiſcentia. Cæteri enim omnes in bonum accipiunt, & ſine interrogatione, vt Rab. Moyſes, & Rab. Abraham apud Pagninum; Tygurinum, & Caietan. qui hanc Dei concupiſcentiam ad opera ſuum referunt, & ad vitam, quam in reſurrectione homini conferet; vt indicetur charitatem illam, qua permotus Deus, homini in prima creatione vitam, & ſpiritum contulit, nondum extinctam; nam amiſſum ſpiritũ, atque vitam reſtituit tandem: rem eandem Septuaginta commoda paraphraſi elucidarunt; Opera manuũ tuarum ne repellas: ſed eleganter Latinus interpres; porrige dexteram; quod ſingularis cuiuſdam amoris, atq. beneuolentiæ ſignum eſt.

Lect. Hebr. כסף *R. Leui.* *Pagnin.* *Vatabl.* *Bibl. Guar.* *R. Moyſ.* *R. Abr.* *Tygur.* *Caietan.* *Dei Charitas ſuſcitãtis mortuos.* LXX.

6 Poteſt autem hoc deprecanter ſimul, & per prophetiam dici; Aliquando tandem, poſt multa ſæcula dexteram mihi iacenti in altiſſimo puteo porriges; nam cuius aſinus, aut bos in puteum cadit, & non continuò extrahit illum; ego autem ouis ſum paſcuæ tuæ, & vt iumentum factus ſum apud te: vel vt hæc ſit ipſa reſponſionis reddendæ formula; ſcio me tibi vocanti reſponſurum in hæc verba, Porrexiſti tandem, ò Deus, manum; vel, Ad opus manuum tuarum voluiſti, aut deſideraſti, i. Quod me vocaueris, ex propenſo, in opus manuum tuarũ tuendum, atque conſeruandum affectu profectum eſt: vel, Cùm me vocaueris, ad dexteram me conſtitue cũ agnis, cùm electis: licet iam hoc allegoriam ſapiat; nam potiùs videntur verba hominis iacentis, & vt erigere ſe poſſit, alterius opem, & manum poſtulantis.

Luc. 14. 5. *Iuſtorũ reſurgentium reſponſio.*

XVI. Tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parce peccatis meis.

1 *Varius nexus. Eligitur optimus.*
2 *Greſſus, Vita actiones. Dinumerare, ad libellum rationis pertinere. Explicatus Moyſes, & Dauid.*
3 *Varia lectio.*

1 VT hæc cohæreant cum præcedentibus, nihil certi habent interpretes. Primò enim poteſt hæc ſententia confici; Expecto ſanè beatam reſurrectionem, & peccatorum veniam mihi præſtandam, quamuis nunc in numerato habeas, atque punias ſingula mea peccata. Secundò poteſt hic ſenſus ſubeſſe; licet ſpes reſurrectionis omnem mihi mortis acerbitatem, & amaritudinem abſtergere poſſet, tamen dùm me tam acerbè crucias, tamque diligenter obſeruas, non poſſum non mortiferos iſtos cruciatus deprecari, vitæque veniam poſtulare. Tertiò, ſic nectit Diuus Thomas, Ex eo ſane, quòd me ad vitam alteram ſerues, proficiſci videtur, quòd ſingulas meas actiones numeres, & examines, de quibus poſtea rationem reddere compellar; immortalitaris igitur animi, uitæque futuræ hæc indicia ſunt; nam quem beatum poſtea velis efficere condonando illius errata, nunc numeras, obſeruas, punis, minutiſſima quæque delicta; hæc enim ideò facis, vt parcere peccatis commodius, æquiuſque videaris. Sed tandem mihi non diſplicet nexus hinc; vt cùm dixerit Deum ſuo opificio ſubuenturum, nunc ita ſubiungat, Tu verò, Deus, tantum abeſſe videris, vt mihi operi tuo benignus fauere videaris, vt potius omnia hominis, etiam leuiſſima, minutiſſimaque errata particulatim colligas, & publice, palamque punire velis: ſed iam tandem age, o ſeueriſſime iudex, diſſimula, conniue, parce peccatis tui opificij.

Varij nexus, & interpretationes. *D. Thom.* *Nectẽdi ratio.*

Greſſus. Opera, ſtudia, actiones ſingulas, quod via etiam ſolet dici, id eſt, viæ vitæque greſſus. Prouerb. 5. Reſpicit Dominus vias hominis, & omnes greſſus eius conſiderat. Dinumeraſti, ad ſupputationem, minutiſſimarumque rationum libellum verbum, numerandi, pertinet; à verbo *saphar*, quod eſt numerare, & ſupputare; & inde deducitur volumen, aut libellus, quẽ memoriæ, aut quem ſupputatiorum vocamus, ſicut dicitur Gene. 5. Hic eſt liber generationis Adam, & Exod. 17. Scribe hoc ob monumentum in libro, & ibidẽ; * Dele me de libro tuo: a qua etiam radice dicitur Pſ. 55. Vitam meam annunciaui tibi, id eſt, Minutatim tibi numeraui, & ſupputaui, quæ in animo meo ſunt. *Hecs dade cuenta por menudo de me vida.* Hieronym. Secretiora mea * numeraſti, pone lachrymam meam in conſpectu tuo: vnde ducatur metaphora, ſtatim explicatur; ſicut in promiſſione tua, Hebraice; nonne in libro tuo? Hierony. non in narratione tua? id eſt, vtique etiã meas lachrymas redigis in tuos libellos, & obſignatas tabulas, reponiſque in rationario tuo: quare illud, poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo, ea Heb. etiam legitur, In lagunecula, aut, In vtre, vel ſacculo tuo, id eſt bene memori mente ſeruas; non areſcunt tibi meę lachrymæ, omnes greſſus dinumeras, quidquid boni, quidquid mali egerim, ſcriptus profectò eſt liber monumenti coram te.

2 *Greſſus, vita actiones.* *Prou. 5. 1.* *Dinumerare, ad libellũ ſupputatorum referre.* ספר *Gen. 5. 1.* *Exo. 17. 14 & c. 32.* * *Borradme del libro de quentas con los buenos.* *Pſal. 55. 9.* *Hieronym.* * *Pues tuuiſte quenta cõ mis penſamientos, recebid tambien en que te meſtrare mis.* *Hieronym.* *Mal. 3. 16.*

3 *Sed parce peccatis meis.* Senſum expreſſit Vulgatus, nam in fonte proprie eſt, Non cuſtodias, vel, obſerues peccatum meum; quod per expoſitionem partis prioris acceperunt Septuag. legentes; Non præteribit te vllum peccatorum meorũ. Sed cum verbum *ſamar*, ſignificet etiam cuſtodire, aut ſeruare, alij, vt Pagninus, verbo differendi, aut reſeruandi in poſterum interpretantur, & peccatum accipiunt, aut pro culpa, aut verò pro pœna; Pagni. Non differas punitionem meam; Hebræus apud Caietanum. Non reſpectabis ſuper peccato meo, id eſt, ſtatim à me exigis debiti ſolutionem, inſtar ſeueriſſimi exactoris, & creditoris. Vel etiam vt precanter, & optanter dicat, id quod poſtea Auguſt. dixit. Domine hic ſeca, hic ure, ut in æternum parcas. Nihil nunc ſerues, quod à me poſtea exigas: ſnam ante mortem omnia. Alij ad iram, vel indignationem referunt; Non * cuſtodias, nõ ſerues indignationem; depone iam tandem, atque remitte, ſi quid aliquando aduerſum me concepiſti.

Varia lect. LXX. שמר *Pagnin.* *Caietan.* *Auguſt.* * *No guardes enojo, ni queses para adelãte, remaneciendo luego.*

XVII. Signaſti, quaſi in ſacculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.

1 *Theſauri diuinæ iuſtitiæ, qui: quæ item diuitię diuinæ bonitatis, & miſericordia: illuſtratus Paulus.*
2 *Quid Sacculus, quid pondera ſacculi, quid aſſeruaſti in ſacculo delicta. Explicatus Moyſes, & Salomon.*
3 *Varia lectio. Quid curare ex Hebræo.*
4 *Pœna, & ſupplicia dicuntur vulnera: interdum verò medicina peccatorum: Illuſtrati Ieremias, & Oſeas.*

1 DIcis te obſignaſſe, & obſeruaſſe in tuo rationario, & tabulis delicta mea, ſit ſane: ſed ſatis, ſuperque in me animaduertiſti; ſatis à me pœnarum repetitum, & exolutum eſt.

Signaſti: Propriè, ſigillo confirmaſti, & muniuiſti, atque obſignaſti, quæ poſtea nunc uidelicet proferres, & in caput meum redderes. Theſaurizaſti, nimirum, iram: atque peccata; ſic dicitur Deut. 32. Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in Theſauris meis. Quaſi in ſacculo, in faſciculo colligata, ne ullum excidat. Dicũtur autem peccata, quaſi Theſauri diuinæ iuſtitiæ, & iræ, quos Deus ſignare, & aſſeruare uidetur; at uerò homo ipſi Deo theſaurizare, atq. ſeruandos, obſignandoſque tradere diuinæ iuſtitiæ: non enim uideretur diuina iuſtitia per ſeſe locuples, & abundans, niſi noſtra nos illi peccata, tanquã ingentes theſauros traderemus: dicitur enim Deus per ſe ipſum diues, ſed in miſericordia; illius namque bonis nos diteſcimus; at e contrario diuina iuſtitia uidetur diteſcere noſtris peccatis, debitiſque peccatorum pœnis; An (inquit

Signare. *Deut. 32. 34.* *Theſauri diuinæ iuſtitiæ, qui.* *Epheſ. 2. 4.*

(inquit Paulus) diuitias bonitatis eius contemnis? tu autem theſaurizas tibi iram: ubi obſerua bonitatis diuitias Dei proprias eſſe; uos autem nobis ipſis reponere, atque recondere iuſtitiæ, & iræ diuitias in illius theſauris; hac
Rom 2.5. etiā ratione Iacobus Apoſtolus dixit; theſaurizaſtis uo-
Iacob. 5.3. bis iram, in nouiſſimis diebus: nunc enim Deus proferet, effunderetque in uos, quam uobiſmetipſis theſaurizaſtis, atque recondidiſtis, auaritiæ, atque ſcelerum copiam incredibilem.

2 Sed interpres ſanè, dum ſacculū uertit, uidetur reſpexiſſe ad ſacculum ſiue marſupium, in quo ſolebant pondera ſeruari, quæ quondam erant lapidea, ſicut nunc ferrea aut ærea ſunt; de quibus dicitur Deut. 25. Non habe-
Deu. 25.13 bis in ſacculo tuo diuerſa pondera, & Prou. 16. Pondus &
Prou. 16.11 ſtatera, iudicia Domini, & opera eius, omnes lapides ſac-
Mich. 6.11. culi & Mich. 6. Nunquid iuſtificabo ſtateram impiam, & ſacculi pondera doloſa? hoc igitur loco ſignare in ſacculo delicta, erit peccata accuratiſſimè expendere, & ſuo pondere uniuſcuiuſque grauitatem ponderare.

3 *Sed curaſti iniquitatem.* Hebraizantes non legunt eodem
Vata. Reg. modo; nam Tygur. & Vatabl. atque Regia, Conſues, vel,
Pagnin. adiues, aliquid iniquitati meæ: at Pagn. poſt R. Leui. &
R. Leui. R. Abraham & Thargum, Addidiſti pœnam pœnæ; ac ſi di-
R. Abrah. ceret, minutatim colligendo mea peccata, & vnum alteri adiungendo, & addendo, uideris effeciſſe ingentē quendam cumulum peccatorum, quorum nunc a me pœnas repetas, pœnam ſimiliter pœnæ addendo, & cruciatum cruciatui; quid, quòd etiam videris grauiores a me pœnas
LXX. exigere, quam debeam? ſic enim legunt Septuaginta, &
טפל annotaſti, ſi quid inuitus erraui: & quidem verbum Originale *thaphal*, ſignificat adiungere vnum alteri, & cōpo-
Iob. 13.4. nere vnum ſuper aliud; vnde ſupra cap. 13. dictum eſt; Fabricatores mendacij, id eſt compoſitores, & concinnatores, aut amplificatores mendacij: nam hæc omnia fiūt componendo, & amplificando, aut addendo vnum alteri,
Pſ. 118.69. & Pſal. 118. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum. Hierony. Applicauerunt mendacium mihi ſuperbi: quare hoc loco verti etiam poteſt; Applicas, multiplicas, concinnas, componis ſuper iniquitatem meam. Hebræus
Caietan. autem apud Caiet. valdè frigidè vſus eſt hoc verbo, vertens, adhærebis, vel, adiunges meis culpis puniendis: ſed tandem Latinus interpres acutè huius verbi ſignificationem retulit ad medicinam, & curationem; quia curatio alicuius vulneris fit applicatione, & impoſitione fomentorum, & emplaſtrorum, quæ frequenter ex glutino-
R. Mard. ſa materia conſtant; quare dicit R. Mardochai ſignificationem huius verbi eſſe, conglutinationem, & ita in communi, conglutinare, imponere, adiungere, erit idem quod curare: ait itaque Iob: Quamuis egomet meis manibus me vulneraſſem per ſummum furorem, quamuis totus proſciſſus eſſem, & confoſſus rhōphęa & gladijs bis acu-
Eccl. 25.4. tis ſcelerum, quamuis totus ſanie, atque ſanguine peccatorum manarem, tamen tam ſatis pœnarum, tanquam pharmacum appoſuiſti, uſtiones, & ſectiones adbibuiſti, ne tantum malum ſerperet; circumligaſti vulnera, cum homine igitur tam grauiter dolente, tam ſeuerè caſtigato, tam bene curato, mitius iam agito; curata iniquitate, hæc iam moleſtiſſima tot ærumnarum pharmaca remoue, & integræ ſanitati reſtitutum bene me ualere iube.

4 Hic uides pœnas atque calamitates appellari medica-
Pœna, et ca- menta, & pharmaca, quibus peccata, quæ ſunt animi vul-
lamitates nera, ulceraue curantur: licèt enim aliquando ipſę ærum-
interdum næ, vulnera dicantur; atque fœlicitas ſit animi contriti,
vulnera, & languentis ſanitas, ſicut dixit Dauid. Pſalm. 146. Qui
interdū vul- ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorū, & ne-
nerum me- rum; Ipſe vulnerat, & medetur; percutit, & manus eius
dicina. ſanabunt: &; Obducam cicatricem tibi, & à vulneribus
Pſ. 146.3. tuis ſanabo te: tamen nunc plagæ, & vulnera ad animi
Iob 5.18. morbos, & peccata. Pharmaca uero, & medicina, ad infli-
Iere. 30.17 ctas pœnas & ſupplicia referuntur: ſicut & apud Ierem.
& 36.6. 51. Curauimus Babylonē, & non eſt ſanata, derelinqua-
Iere. 51.9. mus eam: & Oſeæ. 11. Ego quaſi nutritius Ephraim, &
Oſ. 11.3. portabam eos in brachijs meis; & neſcierunt, quòd cura-
Hieronym. rem eos: ubi Hierony. Ignorauerunt, quòd curarem eos, & vulnus idolatriæ quadraginta annorū ſpatio abducerem, & priſtinæ redderem ſanitati: propterea additur, cuiuſmodi illa curatio eſſet; In funiculis Adam traham eos: funiculus autem, pœnas, & dolores ſignificat, vt aliquando diximus, & quidem aliqua peccata eiuſmodi ſunt, vt
Gregor. non ſolùm commodè, & breuiter, ſed neceſſariò etiā hac moleſtiſſima pœnarum, & acri ſuppliciorum medicina, non aliter curanda videantur. Caſtigabo te (inquit Deus Ierem. 30.) & in iudicio, vt non tibi videaris innoxius: *Ier. 30.12.*
quia hęc dicit Dominus, Inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua, quaſi dicat; Non aliter, quàm ſeueriſſimo iudicio, grauiſſimoque ſupplicio curari debet, aut poteſt: eſt vero tam efficax remedium hoc, vt deſperatis, proculdubio, morbis ſubuenire poſſit; non aliter, atque fel illud,
quod Tobiæ cœcitati curationem, medicinamque attu- *Iob 11.13.*
lit: igitur qui non ſolū morbos corporis timet, ſed etiam ſeueriſſimam Chirurgi operam, a vulneribus, & morbis animi caueat; nam ſcriptum eſt; Qui delinquit in cōſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici.

XVIII. Mons cadens defluit: & ſaxum transfertur de loco ſuo.

XIX. Lapides excauant aquæ: & alluuione paulatim terra conſumitur, & hominem ergo ſimiliter perdes.

1 *Varius nexus, & interpretatio.*
2 *Explicatur lectio Græcorum. Terra, & Lapides, quorum ſymbolum.*
3 *Defluere, quid.*
4 *Quid excauare; & vt ad vulgare prouerbium alluſerit Vulgatus.*
5 *Varia lectio. Terra pro terra germinibus & plantis. Vulgati interpretis diligentia.*
6 *Homo miſer. Humana vita cum terra, & plantis comparatio.*

Miratur hoc loco Olympiodorus Iobum, qui in me- 1
dijs ærumnis philoſophatur, mente non diſtracta *Olympiod.*
doloribus; & tanquam ſapiens, promit ænigmata, quòd *Varius ne-*
pleraque ænigmatis inuoluta ab amicis audijſſet. Non *xus, & in-*
vno autem tantummodo necti poteſt hęc ſententia cum *terpretatio.*
præcedentibus: primò, vt deprecetur tam immanes cruciatus, in hanc ſententiam; Fortiſſima quæque, vt montes, ſaxa, vetuſtate caeduntur, & molliſſima aquæ gutta excauantur: à fortiori igitur oportet imbecillum hominem validiſſime percuſſum, concidere, & interire: vel ſic mortis vocum; Moriar tandem; nam nihil tam forte, tamque firmum eſt, quod tempore, & vetuſtate non labafcat. Vel tandem, vt de reſurrectione iterum agat; Aliquando montes ingenti terræmotu concuſſi, diſſipatique ſunt; immania ſaxa e ſuis ſedibus excuſſa, atq. aliò trāſlata, & exundantibus aquis nemora, ſyluæ, ædificia radicitus conuulſa; ſimili igitur ratione videris profectò cum homine agere, vt quamuis fortiſſimus, & conſtantiſſimus, a te percuſſus procumbat, & proſternatur; & dolorum morborumque fluctibus agitatus, & impulſus corruat; atque cruciatuum ſæuiſſimorum æſtu, & vorticibus abſorbeatur, nulla ampliùs vitæ, & incolumitatis ſpe relicta.

Græci verò in vltima parte legunt, Et patientiam ho- 2
minis perdidiſti: quod dupliciter ab Olympiod. accipi- *Olympiod.*
tur: primò; vt precetur Deum ne calamitates producat longiùs, Ne miſericordia, inquit, aliqua ei tribuatur, & obtorpeſcat; quòd quidem ſicut ſenſus, ita etiam patientiæ, & tolerantiæ vis remitti videatur: vel, ſi nulla fuerit malorum intermiſſio, in malorū perpeſſione animum demittat; nam fortiſſima quæque continenter impulſa, comminuuntur tandem, & abripiuntur: conſonant om-
nia. Sed paulò durius quod Philippus metaphoricè hęc *Philipp.*
dicta exiſtimat, vt per terram, infirmiores intelligantur,
qui non ſunt tolerandis tentationum diſcriminibus, & *Terra, &*
per lapides, impios illos, qui aquis inundantibus, velut *lapides, quo-*
lapides, & terra conſumpti ſunt, & per montes, ſuperbi: *rum ſymbo-*
per homines verò, ſpirituales viri ſicut ſcriptum eſt, Ho- *lum.*
mines & iumēta ſaluabis Domine: miratur igitur, quòd *Pſal. 35.8.*
ſe, hominem videlicet, eodem ſupplicio cum ſuperbis, & impijs afficiat, & inuoluat Deus. Nunc pauca quædam minutiora.

Mons cadens defluit; Id eſt, defluentibus glebis, aut la- 3
pidibus imminuitur. Rectè autē dixit Vulgatus, defluit; *Defluere.*
nam

נבל nam verbum *Nabal*, ſignificat propriè, illum defluxum
deciduorum foliorum ex arbore, cùm marceſcunt, & lan-
gueſcunt exucto humore, & omni firmitate: quare rectè
LXX. etiam Septuag. dixerunt, & quidem mons cadens, deci-
det: quaſi dicat diuturnitate tandem diſſipatur ingens
ſaxum, & fruſtatim decidit, collapſumque marceſcere vi-
detur, ſicque transfertur de loco ſuo; propriè, auellitur,
vel ſeneſcit, aut inueteraſcit: ſic etiam Septuag. Petra ve-
teraſcit de loco ſuo, id eſt, vetuſtate, exeditur.

4 *Lapides excauant aqua*. Eleganter excauare, dictum eſt,
vt alluſio fieret ad quotidianum illud,

Ouid. 4. de Pont. *Gutta cauat lapidem; conſumitur annulus vſu,*
Et teritur preſſa vomer aduncus humo,

& iterum;

Ouid. li. 1. de arte aman. *Quid magis eſt durum ſaxo; quid mollius vnda?*
Dura tamen molli ſaxa cauantur aqua.

שחק Quanquam in origine propriè ſit; lapides conterſit, com-
minuunt aquæ: hinc enim dictum eſt Exod. 30. Cùm in
tenuiſſimum puluerem vniuerſa contuderis: & eodem
tundendi verbo vſus Lucretius rem eandem expreſſit.

Lucr. lib. 4. *Nam leuiter quamuis quod crebro tunditur illa*
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labeſcit.
Nonne vides etiam guttas in ſaxa cadentes
Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa?

LXX. Eleganter Septuag. dixerunt, læuigauerunt aquæ. Nam
quod pertunditur, & comminuitur, læuigatur, aut leuifi-
catur, & indies aliquid detrahendo ad minutiſſimum, le-
uiſſimumque puluerem reducitur.

5 *Et alluuione paulatim terra conſumitur*. Terræ nomine in-
Terra, quid ſignificet. telligi quidquid in terra germinat, Hebraizantes ferè om-
nes contendunt; ſic Pagnin. dixit germina; Regia, ſpon-
Pagnin. *Regia.* *Vatabl.* te naſcentia. Vatabl. quæ ſponte fundit puluis terræ.
Complut. Complutenſes; Renaſcentia pulueris terræ, & quidem
vox *cephiach*, Leuit. 25. vertitur, Quæ ſponte gignit hu-
mus: & R. Dauid: atque R. Mardochai dicunt eſſe ger-
ספיח men per ſe naſcens ſine ſatione, atque ſemente: vt mani-
Leuit. 25. 5. feſtè colligitur ex 4. Reg. 19. Comede hoc anno, quæ re-
R. Dauid. pereris: in ſecundo autem non (çepiach) quæ ſponte
R. Mardoc. naſcuntur; porrò in tertio anno ſeminate, & metite: huc
4. Reg. 19. 29. etiam reſpexerunt Septuaginta qui hæc terræ ſponte na-
ſcentia, dixerunt Cumulos terræ. Hebræus apud Caiet.
LXX. vertit, germina, aut pullulationes aquæ; vel, caſum, id eſt
Caiet. aquam deciduam. Sed quidem inter has varietates nemo
Latini interpretis diligentia. ſatis mirabitur exquiſitam noſtri interpretis diligentiam;
nam cùm ea verbo legamus in Hebræo, Inundabit, vel
alluet naſcentia terræ puluerem que; per Naſcentia ter-
ræ, atque puluerem profectò, vt res ipſa exigebat, tum ea
quæ è terra naſcuntur, tum terram ipſam vnico terræ vo-
cabulo comprehendit; & quod inundare, aut diluere eſt,
Alluuionem reddidit, & additione illius particulæ pau-
latim, rem totam illuminauit; nam paulatim aqua cor-
rodit, & exedit terram, & quidquid in terra prominet, ſi-
ue cumulus, aut monticulus ſit, ſiue aliquid naſcens ab-
LXX. ſumit. Eleganter etiam, quanquam paulo ſecus Septuag.
R. Dauid. Demerſerunt aquæ ſupina cumuli terræ. Rem quoq. at-
tigit R. Dauid; Aqua, inquit, venit, & defert ſecum pul-
uerem terræ, & ita illa conſumit.

6 *Et hominem ergo ſimiliter perdes?* ſiue cum interrogatione
Homo, ærumnoſus. legatur, ſiue cum aſſeueratione, ſenſus idem in Hebræo
eſt; Hominis (enos) patientiam, aut expectationem
אנוש perdidiſti, id eſt, ſicut hæc, quæ ſenſus experiia ſuor, om-
ni ſpe amiſſa conſumuntur, ſic profectò videris hominē,
enos, miſerum, ærumnoſum, & miſeriarum alluuione im-
mergere, penituſque conuellere, & abripere. In quo ſen-
ſu poteſt quædam eſſe humanę vitæ, hominiſve cū mon-
te, & lapidibus comparatio, tum etiam cunctis, quę ſpon-
te fundit tellus; cum enim homo benè valet, his ſimilis
eſt; cum ſeneſcit verò & debilitatur, ſicut mons collabi-
tur, & ſicut lapides guttis, ita ipſe capitis deſtillationi-
bus alluitur, & conſumitur; & ſicut terræ germina allu-
uione, ita ipſe conuellitur, & marceſcit. Secundò vt per-
tineat ad deſiderium mortis; Fortiſſima quęque leuiſſi-
mus impulſa incommodis diſſipantur; ego vero grauiſſi-
mis agitatus malis, non moriar & conſumar tandē? vel
vt ſibi timeat homini miſerrimo, ne deficiat, & toleran
tiam amittat, qui carneus mollis ſit, non ſaxeus, aut fer-
reus. Vide cap. 6. verſ. 12.

XX. Roboraſti eum paululum, vt in perpe- tuum tranſiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.

1 *Breuitas humanæ vitę. Perpetuum, aut finis, quid: Illuſtra- tus Paulus.*
2 *Roborare actiuè, aut paſſiuè; Quid ex Hebræo: Roborare, ad varia referri. Perpetuum, aut finis ad victoriam, & triumphum. Illuſtratus Samuel.*
3 *Moribundi facies altera. Immutari faciē, frequenter in ma- lum: Illuſtratus Salomon. Facies Hippocratica.*
4 *Emittere quid. Scatebat immiſſa ſpecula.*

Nihilo melius, aut diuturnius homini accidit, quàm 1
rebus alijs corruptioni, & interitui obnoxijs; nam *Breuitas humana vitæ.*
ſicut cętera, ita etiam homo poſtquam breuiſſime vixit,
ſtatim interit: robur enim aliquod habere videtur, dum
floret, dum adoleſcit, dum firma viget ætate; ſed illud
quidquid eſt, paululum eſt, atque breuiſſimum, quod cul-
to illo carmine, quod de vitæ humanæ fragilitate, & bre-
uitate, ſub roſæ ſymbolo, Auſonius edidit, eleganter *Auſonius.*
expreſſit.

Mirabar celerem fugitiua ætate rapinam,
Et dum naſcuntur, conſenuiſſe roſas.
Tot ſpecies, tantoſq; ortus, varioſq; nouatus
Vna dies aperit, conficit vna dies.
Conquerimur, Natura, breui quod gratia florum eſt,
Oſtentata oculis illico dona rapis.

Vel, vt de ſe loquatur; Quondam pollebam ego viribus, *Pſal. 29. 7.*
& dicebam in abundantia mea, Non mouebor in æternū:
ſed illa meæ vitæ, mearumque fortunarum corroboratio
ad ſpeciem tantum fuit, illamque breuiſſimam; ergo ſi
tam breui omni virtute atque robore ſpoliandus, deij-
ciendusque eram, quorſum mihi vires, vitamque ad mo-
mentum duraturam tribuiſti? Quadrat profectò conque- *Iſa. 38. 10.*
ſtionis huius forma in iuuenē, aut virum, qui in dimidio
dierum ſuorum rapitur immatura morte, & fit non ſine
orationis vehemētia comparatio, oppoſitiove quædam,
inter breuiſſimam illam vitæ humanæ corroborationem,
& quaſi confirmationem, atque mortis longiſſimam, diu-
turnamque imbecillitatem, atque defectum, quod ad con
temptum vitæ pertinere videtur; Quale namque robur
eſt, quod certiſſima, breuiſſimaque morte non debilita-
tur? qualis firmitas, & conſtantia, quę mortis pede pul-
ſata, dicto citiùs non proſternitur in perpetuum interi-
tum? qualis in vitam ingreſſus, cui perpetuus tranſitus,
& abitio ſuccedit? quod eleganter interpres illuſtrauit
addita ad antitheſim illa particula, paululum, quę ab alia
ſequente poſtulari videbatur, in perpetuum; Septuag. in *Perpetuum aut finis quid.*
finem; propriè; in ſęculum, vel in ęternum, quod enim in
finem dicitur, eundem ſenſum habere videtur, quòd ſine LXX.
fine, vt ex illo Threnor. 3. explicatur, Perijt finis meus, & *Thre. 3. 18.*
ſpes mea a Domino, id eſt, perijt in finem, vel, ſine fine: *1. Theſſa. 2. 16.*
ſic 1. Theſſalonicenſ. Peruenit ira Dei in illos vſque in
finem, id eſt, perpetuo, ſine fine; & habet quidē eiuſmo-
di conqueſtio, expoſtulatiove, neſcio quam futuræ reſur-
rectionis ſignificationem; non enim voluit Deus homi-
nem viuere, vt hac tantùm vita breuiſſima defunctus,
perpetuo mortis ſomno conſopiretur: igitur vita hæc,
breuiſſima licèt, futuræ vitæ nunquā intermoriturę qua-
ſi ſymbolum quoddam, atque præambulum eſt.

Cæterùm verbum originale *Thokeph*, quod interpres 2
noſter actiue vſurpauit, & robur, quod propriè ſignificat *Roborare actiuè, aut paſſiuè.*
tribuit homini a Deo collatum, Septuaginta etiam acti-
uè acceperunt, ſed Deo robur attribuunt, Impuliſti eum תקף
in finem, & abibit: alij, Vigebis eum perpetuo, vt abeat. LXX.
Hebraizantes neutraliter; Preualebis ei, fortior illo eris. *Hebraizantes.*
Hebręus apud Caieran. Viciſti: quanquam idem exiſti- *Caietan.*
mei, non eſſe vllum verbum Latinū, quod plenè reſpon-
deat voci Hebraę, & id quidem verbū videtur eſſe Chal-
daicum, quod ſępè in Danielis libro vſurpatur, cap. 2. 3. *Dan 2 37.*
4. 5. & 1. Eſd. 4 ſed his omnibus communis eſt is ſenſus *& c. 4. 27.*
ex ſuperiori pendens; Cum molliſſimę, & minutiſſimæ *& c. 5. 20.*
guttę emolliant, atq. demoliantur ſaxa, tu autem, ò Deus *1 Eſd. 4 20*
fortiſſime, omnes tuas vires colligis ad imbecillum ho-
minem deijciendum? te roboras, quaſi aduerſus poten-
tiſſimum hoſtem, vt illum ſuperare poſſis? illum perpe-
tuò

tuò vrges, & à tergo pungis, atque ſtimulas, vt in fugam conijcias? namque illud, in finè, aut perpetuò, poteſt conſtrui cum altero ex illis duobus verbis roborandi, prægualendi, aut pertranſeundi; Perpetuis ærumnis videris hominem vrgere, & impellere, vt ex hac vita iam tandem in perpetuum abeat, nunquam ad eandem conditionem rediturus. Alij per imperatiuum legi volunt, vt ſit mortis quoddam deſiderium; Robora te, & vince, ac ſupera hominem imbecillum; præuale iam tandem; non colluctetis mecum, ſed me, nam potes, proſterne & deijce, vt ſit illa ſententia; Soluat manum ſuam & ſuccidat me. Cum quo conſonat illud in perpetuum; quod triumphū, & victoriā aliquando ſignificat: hic enim eſt finis belli: nam *Netſach*, quod eſt triumphare, aut vincere, idem eſt quod aliquid ad finem victorioſè, & triumphanter perducere: vt illud. 1. Reg. 15. Triumphator in Iſrael, id eſt, qui rem ſemel cœptam perficit (*el que lleua lo que comiença haſta el cabo.*) igitur ait; Vince me, robora te, vt me vincas, vt de me triumphū reportas, vt me penitùs proſternas, & proculces, victoris & triumphatoris inſtar: neq. ab hoc ſenſu aliena ſunt quæ ſequuntur.

Varia conſtructio. *Iob. 6. 9.* *Perpetuum, aut finē, ad victoriā, & triumphum referre.* נצח *1. Reg. 15. 29.*

3 *Immutabis faciem eius.* Olymp. lectionem Septuaginta, Adiecisti ei faciem; interpretatur, minacem, & toruum conſpectum, atque iratum vultum illi exhibuiſti; ſed meliùs de ipſius hominis facie, & vultu. Hæc autem immutatio faciei referri poterit ad varietatem affectuum, & perturbationum, quibus obnoxia eſt humana vita: cogitur enim homo ſubinde varios ſumere vultus; namque tot ſunt mutationes vultus, quot cordis, & animi affectiones, vt Eccleſiaſt. docet cap. 17. Cor hominis immutat faciem illius, ſiue in bonum, ſiue in malum; vt ſcilicet pro varia cordis diſpoſitione, & affectione, vultus ipſe nunc hilaris, nunc triſtis ſit: quanquam ſubiungat ſapiens triſtem vultum, conſtantiorem, & frequentiorem eſſe; nam frequentes huius vitæ ærumnæ non permittunt cordi vllum gaudendi locum, ſpatiumve; Veſtigium, inquit, cordis boni, & faciē bonam difficilè inuenies, & cum labore.

Olympiod. *LXX.* *Eccl. 17. 31.*

Præterea Faciei immutatio ſimpliciter dicta, aliquàdo in malum ſumitur, & deteriorem triſtioremq. habitum, vt illud Eccleſ. 25. Nequitia mulieris immutat faciē eius, & obcœcat vultum ſuum, tanquā vrſus, & quaſi ſaccum oſtendit, id eſt mulier, quæ à natura mollem, amicum, blandum vultum accepit, tamen propter prauitatem, & malitiam, obſcurum, triſtem, toruum, inimicum, immanem ſumit, inſtar vrſi toruum intuentis, & ſacci nigri, luctumque referentis: non enim hic ſeruatur diſcrimen illud, quod inter faciem, & vultū Latini conſtituunt; nam ſic definit, & diſtinguit Nonnius; Vultus eſt voluntas, quæ pro motu animi in facie oſtenditur. Facies, ipſa oris ſpecies: ergo facies, & vultus in ſacro ſermone pro eodē. Non aliter itaque hæc mutatio vultus ad malum, & triſtitiam pertinere videtur. Et quidem uidetur de habitu defuncti, aut moribūdi hominis ſermo eſſe; videtur enim tota facies immutari, & vt Hippocrates docuit, in ſuo prænotionum libello, redditur ſibi ipſi maximè contraria; acutus enim fit naſus, oculi caui, tempora collapſa, aures contractæ, & auriū extremitates auerſæ, cutis circa frontem dura & circumtenta, ac arida, & color totius faciei pallidus, aut etiam niger, & liuidus, aut plumbeus, labra reſoluta, pendentia, albicantia, ita ut noua quędam iam perſona videatur, homini adiecta, ut Septuag. indicatur,* Adieciſti ei faciem; nam vt ille dixit;

Eccl. 25. 24 *Nonnius.* *Moribūdus homo, vt ſacram nouā ſumere videtur.* *Hippocr. Facies Hippocratica.* *LXX.* ** Pareces a lo diſfigurado, quitā dolor a cara que lo diſſes, y pone dolo una maſcara.* *Seneca in Hyppol. 10.*

> *Res eſt forma fugax, quis ſapiens bono*
> *Confidat fragili?*
> *Momento rapitur, nullaq; non dies*
> *Formoſi ſpolium corporis abſtulit.*

Non ſemel igitur in morte, ſed indies immutatur humana facies. Hæc igitur cùm de ſe ipſo dicat Iob, videtur inſtantem mortem deprecari, & totentum extremis mortis anxietatibus, omnium aliarum rerum curam, & cogitationem abieciſſe, ut ſtatim verſiculo ſequenti dicet.

4 *Emittes eum.* Olympiod. ſic interpretatur; A te illum alienum eſſe declaraſti, & ablegaſti; ea proprietate originis nihil amplius affertur quam dimittere, aliquando etiam abijcere, vel eijcere: ab eadem enim radice dicitur Num. 5. Eijciant de caſtris omnem leproſum, & Iſai. 27. Cùm abiecta fuerit, iudicabit eā. Emittes; propriè, abijcies, expelles è uita, & quaſi mutata perſona, naturaliq; habitu depoſito, abire iubebis ad ignotam regionē. Hinc

Olympiod. Emittere, quid. שׁרה *Num. 5. 2. Iſa. 57. 8.*

ſenes, & anus, quaſi dictante natura, ſpecula longè proijciunt; ne ſi ſe in illis contemplari velint, immutatam faciem non agnoſcant, & ſe alios eſſe atque uideri lamentari cogantur; ad quod Lyricus reſpexit, dum aduerſus Lygurinum cecinit;

> *Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,*
> *Mutatus, Ligurinum in faciem verterit hiſpidam,*
> *Dices: Heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)*
> *Quæ mens eſt hodie, cur eadem puero non fuit?*
> *Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?*

Hora. li. 4. Carm. Od. 10.

Atque in hanc rē fertur illud Platonis diſtichon; Æuum fert omnia; longum tempus nouit mutare nomen, & formam, & naturam & fortunam.

Plato.

XXI. Siue nobiles fuerint filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget.

XXII. Attamen caro eius, dum viuet, dolebit: & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

1 *Numeroſam ſobolem non numerandam in maximis bonis. Filiorum errata excruciant ſuos parentes.*
2 *Moribundum hominem ſuorum filiorum obliuiſci, ad ſuos dolores attentum. Chriſti Ieſu erga ſuos Charitas.*
3 *Nobilitatem ad diuerſa referri. Quid propriè in Hebræ. Ignobiles dici, quaſi diminutos, & paruulos.*
4. *Caro, aut anima, pro corpore, aut pro toto homine.*

EMiſſus homo, & expulſus ex uita hac atque dimiſſus à Dei manu conſeruatrice uiuentium omnium, pergit ad inferos, ubi neque ratio, neque ſapientia, neque ſcientia eſt; non enim cognoſcunt, quid apud nos agatur, neque curare poſſunt, quæ ad ſuos pertinent: quæ ignoratio ingentis cuiuſdam miſeriæ genus eſt. Tum etiam, ut Olympiod. & Polychro. indicant, docere uidetur Iob, nullam miſerum hominem ex ijs, quæ poſt eum futura ſunt, utilitatem capere; quæ enim & quanta poſt eius interitum, ſoboles & filiorum progreſſio fuerit, & cuiuſmodi generis propagatio, puſilla, an ampla, ignorat; ut tacitè admoneat, ſpecioſam, numeroſamque ſobolem non magnifieri debere; nam morituro homini, nihil iſtorum fructum aliquem affert: ſimiliter diuitiæ, & nobilitas filiorum, anxium & metu mortis perculſum parentem nihil uidentur iuuare. Alij ad ſolatium quoddam, quod in morte eſt, referendum exiſtimant; Non afferunt iam defunctis parentibus moleſtiam ullam filiorum res; nam mirum eſt, quantum parentes excrucient, quantumque dolorem efficiant filiorum errata: uti Iacob grauiſſimum (ſi unquam ullum) ex Rubeni peccato dolorem accepiſſe teſtatus eſt illis uerbis: Ruben primogenitus meus, & principium doloris mei. Præterea uita hęc doloribus, & ærumnis plena, non amplius erit defunctis moleſta. Vel, ut his uerbis exprimatur mortis, & doloris acerbiſſimi affectus, Moribundus homo ad ſuum dolorem attentus, & impendentis mortis timore correptus, nihil aliud curare, aut cogitare ſinitur, non filios, non familiam, non res alias externas; ſic (inquit Iob) ego nihil aliud nunc ago, quàm meos dolores & cruciatus, meamque mortem, aut deprecari, aut optare, & ærumnas meas omnes mente repetere. Iobi ſententiam hanc non poſſum non, moderatione quadam adhibita, reſtringere & temperare; namque moribundus homo, filiorum curam timore mortis perculſus abijcit quidem, niſi tanta ſit erga ſuos charitas, ut omnem mortis, corporiſque dolorem, & cruciatuum ſenſum uincat; qualem Chriſti Ieſu erga hominum genus, Apoſtolos præſertim, fuiſſe Ioannes ſcripſit: Nam ſciens Ieſus, quia uenit hora eius, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrē, cùm dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et non tam ſui, quam ſuorum ſolicitus, ferculo ſui corporis illos refecit; incredibiliter etiam dolens, & in cruce pendens, matris, atque diſcipuli curam geſſit, & crucem baiulans, non ſolum ſuper ſemetipſo anima illius nō lugebat, verùm, & pias illas fœminas, ſuam ipſius mortem lugere illis uerbis dehortari uiſus eſt; Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete.

Olymp. Polychr. *Numeroſa ſoboles, non numerāda in maximis bonis.* *Filiorū erratis excruciantur parentes.* *Gen. 49. 3.* *2 Moribūdus homo, ad ſuos illum dolores attentus.* *Ioa. 13. 1. Chriſti Ieſu erga ſuos charitas.* *Ioa. 19. 26. 27.* *Luc. 23. 28*

Sine

LXX. *Sint nobiles fuerint*. Nobilitatem hanc Septuaginta ad
Nobilitatē ad diverſa referri. numerum retulerunt, legentes; Et cùm multi fuerint fi-
lij eius, neſcit: ſi autem pauci fuerint, ignorat: eò reſpe-
Vatabl. xit Vatabl. Multiplicabuntur, inquit, filij eius, eo igno-
rante: aut diminuentur, & non aduertet ad eos. Idem
Caiet. Heb. ferè Hebræus apud Caiet. nam inter ea, quæ parētes de-
Paguin. ſiderant, illud vel primum eſt, vt numeroſam ſuſcipiant
Tygur. ſobolem. Alij ad diuitias pertinere exiſtimant; ita Pag.
Reg. Cōplu. vertit enim; Diuites, & pauperes, & Tygurio. An filij
כבד ipſius in ampla fortuna ſint, & quū anguſtia premuntur:
alij ad honorem, ut Regia, uertens, inclytos, & uiles: &
Complut. honorantur filij eius, & minorantur, ſiue di-
Nobilitas, quid in Hebræo. minuuntur; ſed ſanè uox originalis, *cabad*, pondus, &
grauitatem, quam vulgò dicimus, ſignificat, ſub qua ho-
nor, diuitiæ, nobilitas continentur; tum etiam eleganter
Latinus interpres nobilitatem, reddidit, ut cui honor de-
Ignobiles, in Heb. quaſi diminuti. beatur, & quam efficere interdum diuitiæ ſoleant: neque
hoc loco tam intelligenda eſt generis, & ſanguinis nobi-
litas, quàm ſtatus, & uitæ claritas quædam, atque fœlici-
צעיר tas. Ignobiles verò hoc loco dicuntur à radice, *tſaghar*,
Iere. 30. 19 quod eſt diminui, aut minorem & paruulum eſſe; quod
Iob 8. 7. ad nobilitatem, & honorem pertinet, & eleganter reddi-
tur eadem uox, attenuari, Ierem. 30. Glorificabo eos, &
non attenuabuntur, & Iob 8. Si priora tua fuerint parua;
de honore, diuitijs, & omnis generis claritate, & excel-
lentia dictum eſt: duriuſculum uerò eſt id, quod Philip. *Philip.*
nobilitatem hanc ad mores, & animum transfert, in
hanc ſententiam; Ignoro an mei liberi morum nobilita-
te clari extiterint. Nam hanc nobilitatem prædicari fre-
quenter in ſacris literis docet, ex Paulo dicente: Saluta-
te Andronicum & Iuliam, qui ſunt nobiles in Apoſtolis. *Rom. 16. 7.*
Itemque, Vos nobiles in Chriſto, nos autem ignobiles. Et *1. Cor. 5. 10.*
Lucas de Beroenſibus ait: Hi erant nobiliores eorum, *Act. 17. 11*
qui ſunt Theſſalonicæ, qui ſuſceperūt uerbum cum om-
ni auiditate.

Attamen caro eius, hominis moribundi corpus; uel, vt 4
ipſe totus homo, & qui in animi doloribus, gemitibuſ- *Caro, pro toto homine.*
que ſpiritum ducit, non aliud dum uiuerit, aget, quam
attentum ad ſuas ærumnas, & cruciatus, dolere corpo-
re & animo, inſtar vulnerati hominis, & grauiſſime per-
cuſſi.

Et anima. Ipſum dolens corpus, uel ærumnoſa uita, *Anima, pro corpore, aut*
vel totus ipſe homo cum ſuis doloribus aſſiduè colluctа- *pro toto ho-*
bitur; & lugebit, mœrebit, ſe moribundum cogetur lu- *mine.*
gere. *lugebit ſuper ſe ipſo*: vti de ſe dicebat Dauid; Quaſi lu-
gens, & contriſtatus humiliabar. *Pſ. 34. 14.*

PARA-

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

BREVIS NOTATIO RERVM inſigniorum, quæ in commentarijs fuſius explicantur.

1 Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs.

HOmo ſanè malorum omnium, & ærumnarū ſumma & cumulus eſt; vt qui ex muliere, cui ſerpēs peccati venenū propinauit naſcatur: quid enim boni habeat, qui es omnis *a* iniquitatis ſeminario, & mendaciorum, fraudumq. officina prodit, atq. inter ipſas ſordes, quæ neq. dici honeſtè poſſunt, procreatur? Ad hæc uitæ breuiſſimæ eſt, & incredibiles anguſtias perpetuò ſuſtinet; non enim uidetur uitam ab authore naturę accepiſſe larga, & porrecta manu, ſed omniū arcta, anguſta, compreſſa. Quid autem miſeriarum & acerbitatum non cogitur ęrumnoſiſſimus homo deuorare? certè ad nauſeā vſq. oppletur *b* malis, quę & ſtomachū faciunt, & incredibili perturbatione, dolorisq. ſenſu animæ uentriculum, atque ipſum cor afficiunt & mordent. Nulla igitur dicas re alia mortaliū vitam ſuſtineri atq. nutriri, quàm miſerijs & ęrumnis, multo timore & ſolicitudine, grauiſſimiſq. periculis.

a Quædam de mulieris in ſacro ſermone appellatione, ſignificatione, imbecillitate, prauitate, verſ. 1. nu. 1. 2.

b Vt humana miſeria, tum ex proprietate vocabuli, tum ex re ipſa ad multa, & varia referri poſſint, v. 1. nu. 5. 6. 7.

2 Qui quaſi flos egreditur, & conteritur: & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.

Quorum oīum pulcherrimi quidam *c* flores teſtes ſunt, quos cùm in iuuentutis uernarent, immatura mors carpſit, atq. inopinato ex vitæ arbore præcidit. Neq. verò cuiuſquā uita, quantũuis longiſſima, diuturnior cenſeri debet, quàm floſculi nimium fragilis; qui ſtatim vt natus eſt, langueſcit & cōcidit; aut certè exciſus, carptuſq. ſtatim marceſcit, & areſcit; vt præpropera mors nihil aliud expectaſſe uideatur, quàm ut rupto caliculo exoriretur, decerptura ſtatim quod in lucem, conſpectuq. recens prodiret. Neq. non fugacior eſt, atq. inconſtantior labili *d* vmbra, quæ nullo ueſtigio relicto breuiſſimè abit & euaneſcit: atque tunc uel maximè nos fallit, cùm productior, longiuſque videtur; interitui enim, & perpetuis tenebris tunc proximior eſt; ſenſim præterea labitur, & nunquam eadem conſiſtit. Sic ſanè homo dum uiuit, ſeneſcit; imo potius moritur, continuiſq. decrementis, & mutationibus, tum corporis, tum animi ſubiacet.

c Vt ſit iſta humana vita cum flore comparatio accipienda, & quid potiſſimum in illo conſiderari oporteat, explicatur accuratè, verſ. 2. nu. 2.

d De vmbra, & vt illius ſimilitudo ad vitam referatur, & inconſtantiam humanam, verſ. 2. nu. 4. 5. 6.

3 Et dignum ducis ſuper huiuſcemodi aperire oculos tuos? & adducere eum, tecum in iudicium?

Et verò cum tam miſer & imbecillus homo ſit, tu tamen ò Deus, illi rationem es impertitus, legemq. ac præcepta dediſti, & te facturum humanarum actionum iudicium recepiſti; illumq. benignè reſpicis, & rem per ſe caducam conſeruas & ſuſtines? Hæc igitur mihi faciūt poteſtatem liberæ orationis, & hac tua bonitate adductus, audeo liberè coram te dicere, Nūquid ſupremam tui numinis maieſtatem decet, ad minutiſſimas quaſque mortalium actiones ſummo iure examinandas, & diſcutiendas tam accuratè, & diligenter te demittere? neque humanis erratis tantiſper conniuere? atq. diem homini dicere, vt iudicio ſe ſiſtat, & litem de minutiſſimis quibuſcumq. erratis, & debitis illi intendere? & ad illius ærumnarum cumulum tuorum oculorum aſſiduum, terrificumque conſpectum adijcere?

4 Quis poteſt facere mūdum de immundo conceptum ſemine? nonne tu, qui ſolus es?

Quorſum uerò me tam accuratè diſpicias, meaſq. omnes actiones obſerues, cùm ſit mortalium nemo, in quo clariſſimi atque limpidiſſimi tui oculi aliquid ſordium, & labis deprehendere non poſſint? itaque niſi virtutibus decoratus, mundiorq. reddar, ſordeſcam profectò peccator, & impius ego in tuis oculis, nunquamque his ſupplicijs, in quibus nunc iaceo, dignus non ero: at poteris pro tua bonitate. Deus ſanctiſſime, virtutum & animi candorem mihi conferre, vt gratus tibi exiſtam, & tantis ſupplicijs abſoluar. Quis verò ſit, qui peccatis & lapſibus quotidianis non malè habeat? neq. mirum; cum mortales naſcantur infecti peccato *e* originis, vnde etiam animi ſordes ex ipſa conceptione contraximus, & cum immūdo ſemine, ex quo progeniti ſumus, videntur etiam ſemina malorum, & procliuitas ad peccandum nobis congenita: hæc in ſui conceptione vitare, in nullius peculiari voluntate, aut poteſtate poſitum eſt. Tu tantùm qui naturæ author & inſtaurator es, poſſes quoque ab omni peccati ſorde, & infectione naturam mūdare: ex radice igitur peccati originis nihil profectò mirum ſi alia pullulent, & nemo mūdus, incontaminatuſve reperiatur; etiamſi ſit infans, cuius ſit vnius diei vita ſuper terram. Deo enim, atque diuini verbi æternæ generationi, illa ſupra quàm dici poſſit ſanctitas & mūdities propria eſt: omnia enim diuina, pura, mundaque ſunt.

e Vt hoc loco reſpiciat Iob ad peccatum originis, & vt ad diuinam verbi, tum æternam & temporalem natiuitatem; paulò accuratiùs explicatur, verſ. 4. num. 2. 3. 4. 5.

5 Breues dies hominis ſunt: numerus mēſium eius apud te eſt: conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poſſunt.

Tot igitur tantiſq. miſerijs ſordibuſq. implicatus homo, inſuper eſt vitæ breuiſſimæ, & nonniſi decurtato, præciſo, definitoque dierum numero conſtantis (quæ temporis dierumque menſura, quam breuiſſima, mihi perſpecta nō eſt, vt eò magis excrucier, quo mihi magis occultum eſt, quod mihi vitæ deſit;) tu tantùm apud te retines, minimeque pateſacis homini, ſuæ vitæ certam & prefinitam durationem; intra quā, velut intra certos terminos & cancellos, es tuo decreto & pręcepto, humana vita continetur, quos non poterit homo tranſilire; ſicut neque tua mortis, vitæque decreta & pręcepta prætergredi.

Hæc inquam, cùm ita ſint, age ò Deus, ne me diutiùs viuētē con-

ſerues; ſed me morti & quieti permitte, vt interim quieſcam, dum beatę reſurrectionis tēpus expecto, cum merces mihi tanquā mercenario reddetur, vel certe dimitte me, ne me reſpicias, neq. me tā accuratè & attente obſerues; ſed inſtar heri permittentis ſeruum aliquandiu ſibi viuere, recede à me paululum, & diſſimula te videre, vt quod vitæ reliquū eſt, poſſim paulo quietius tranſigere. Tu mihi vitā præfinis: ſed ſine; ſed me dimitte; nam quieſcam ego, atque ceſſabo, etiam te non vrgente, neq. impellente ad interitum. Moriar tandem ego, ſed ſenio confectus; & mortem aduenientem gratus excipiam, conficiamq. ſicut mercenarius, diem meum; is enim de aduentante veſpera, & fine ſui laboris blādiri ſibi, & gratulari ſolet. Interim verò dum firmæ & conſtantis ætatis tempus nondum peregit, inſitum eſt homini vitæ deſiderium, & mortis formido. Remitte itaque mihi paululum ægritudinem & dolorum acerbitatem, vt aliquanto ſaltem ſpatio temporis ſine cruciatu, & ſine gemitu reſpirare liberè poſſim, licèt poſtea inſtauraturus, atq. repetiturus ſis flagella; nam, & mercenarius etiam ſuis laboribus interponit otium & quieta, aut noctu, aut aliquo feriato die. Sic itaque conſequar mercenarij relaxationem, nam mali mei calamitas, induciаs, nullas facit.

Scio ſanè reſurrecturum hominem, cùm etiam rebus ſenſus & cogitationis expertibus quędam redditę vitę ſpecies tributa uideatur: non enim homo deterioris conditionis, quam arbores, futurus eſt; nam hæ ſiue abſciſſæ & conuulſę, ſiue diuturnitate & tempore ſeneſcentes, agriculturę & translationis, inſitionis, irrigationis beneficio iuueneſcunt, & quaſi rediuiuæ rurſus germinant; ſed illud fortè in homine magis irreuocabile, quòd ad eandem uitæ conditionem redire nulla ratione poterit. Non fruſtrà igitur mortem, & dolores deprecor; nam nō ſum ſicut arbor, quę abſciſſa & conuulſa, & vetuſtate confecta, pullulare iterum atque vireſcere poteſt; & licèt amputentur rami omnes, ſolæ tamen radices, & truncus relicta, licèt multa vetuſtate confecta, vt in lauro perſpicitur, lætiora germina proferunt ſtatim enim humorem, vel leuiter attigerunt: at longè diſſimilis eſt hominis natura & conditio; nam exciſus & conuulſus ex vita, atque ramis omnibus, folijſque decuſſis nulla habet radices, neq. virtutem inſitam, vt rurſus in eandem vitæ rationem, quam ſemel amiſit, ſeri, plantari, creſcere, virere poſſit; neque eius animus ibi eſt, vnde ad hanc ipſam uitam facilis illi regreſſus pateat.

Et quidem humana vita multò inconſtantior, fugaciorque eſt in conſtante mari, flumineve fluente. Nam licèt mare in perpetuo fluxu atq. refluxu ſit, nihilominus tamē quam aquæ partem deperdere videtur, recuperat ſtatim, & ſi quid in uapores abit, & a ſole abſumitur, iterum concreſcentibus uaporibus reſarcitur, & ſi quid fontes ac flumina attrahunt, illud reſtituunt reuertentia in mare: non aliter torrens iam eaundat, iam ſiccatur, iterumque accipit incrementa: at homo, cætera labentibus aquis ſimillimus, ſemel extinctus, & areſactus non redibit ad hanc uitam iterum: non aliter quàm ſi mare, aut fluuius ad ſummam ſiccitatem redacta, & omni ſcaturigine obſtructa reparari naturæ uiribus minimè poſſent; neque illud magis erit poſſibile, quàm cœlum, quod incorruptibile eſt, atteri & corrumpi. Non enim humana vita ſemel amiſſa, innouabitur priùs, quàm cęli veteraſcentes, uetuſtatem priſtinam deponant, & cū pulchriori alia, longeque latiori ſpecie commutent. Id enim fiet, cùm prius mundi huius concentus diſſoluetur & huius vniuerſitatis facies, uelut *f* ueſtimentum quoddam, quod ex multis fruſtis compactum, & conſutum erat, perturbato iam rerum omnium ordine diſſuetur. Licèt tandem omnia inſtauranda in melius ſint, tuncq. humani corporis compoſitio & oſſium neruorumq. colligatio, & commiſſurarū omnium concinnatio, quaſi veſtimentum quoddam ex multis partibus, opere quaſi ſartorio conficietur.

f Vt creatura omnes quandam vetuſtatem patiantur; & vt humani corporis ſtructura, veſtimenti cuiuſdam ſimilis ſit, latè explicatur, v. 12. nu. 6.

Sed cùm hæc dico terrificę illius tubę tinnitus videtur, iam in auribus meis perſonare; ita uel ſola iudicij, & nouiſſimæ illius diei recordatione contremiſco: atque utinam tunc temporis latere, atque deliteſcere mihi liceat, non alio me operiente & protegente, quam ipſa diuina g miſericordia, quæ me á ſeueritate ſuæ iuſtitię quaſi abſcondat & ſubtrahat, ne ante iudicis ſeueriſſimi tribunal ſtare compellar; iacerem quidem in ſepulchri tenebris libens, quouſque iudicis ira deferueſceret, & indignatio remitteret; in lucem tamè proditurus aliquando, & quidem nunc quoque mortem impendentem non deprecarer tam anxiè, ſi non multò poſt eſſem ad uitam rediturus; nam conſtituto mihi atque prǽfixo aliquo tempore, quo uitę & luci huic reſtituerer, multò libentius mortem exciperem, neque tantùm auerſarer: quod enim ad hanc ærumnoſiſſimam uitam attinet ſi mihi optio daretur, eligerem ſanè in ſepulchrum concedere, ibique tanquam in ſcrinio quodam, aſſeruari, interim dum hęc tua indignatio remittit; ea lege & pacto, ut conſtituatur mihi tempus, quo me beneuolus & propitius ad uitam reuoces; ſcio enim futurum, ut aliquando deferueat tua indignatio, ut qui natura mitiſſimus ſis; non enim diù perſiſtis in ſemel concepta indignatione.

g Vt ſoleat diuina miſericordia ſontes abſcondere, & eripere ex ſeueritate diui næ iuſtitię, quaedam ad mores, verſ. 13. num. 3. 4.

At quidquid de me ſtatuaſ, beatę illius reſurrectionis ſpes me ſuſtentat; licèt non poſſim non timere mortē, quā ſi mortuus homo mor-

6
Recede paululum ab eo vt quieſcat: donec optata veniat, ſicut mercenarij, dies eius.

7
Lignum habet ſpem ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami eius pullulant.

8
Si ſenuerit in terra radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius.

9
Ad odorem aquę germinabit, & faciet comam, quaſi cum primò plantarum eſt.

10
Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, vbi quæſo eſt?

11
Quomodo ſi recedant aquę de mari, & fluuius vacuefactus areſcat.

12
Sic homo, cùm dormierit non reſurget: donec atteratur cœlum non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.

13
Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me donec pertranſeat furor tuus, & cōſtituas mihi tempus in quo recorderis mei?

14
Putaſne mortuᵘˢ homo rur-

ſus viuat? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

ſus ad hanc ipſam vitam rediret, lubens exciperē, atque cunctis diebus quibus nunc dolens inuitulq. milito, expectarem auidus, donec veniret immutatio mea. Tamen cum neque ſemper uiuere, neque mortuo ad hanc uitam redire concedatur, in illam futuram immortalemque uitam animo & cogitatione totus feror. Verùm enimuerò duoi uideur nimium formidare mortem, nemini uideri uelim de alterius uitę fide dubius, parumue firmus; nam nihil aliud auidus, cōſtanſque expecto, quàm cum me h conceptum ſuis uiſceribus, excludet terra in lucem alteram, noua quadā regenerationis natiuitatiſque ratione, tunc ſanè i commutabor in longè meliorem ſtatum, fęliciorem que uitam.

15
Vocabis me, & ego reſpōdebo tibi; operi manuū tuarum porriges dexteram.

Porrò quanta fuerit reſurrectionis iuſtorum gloria, cū Deus magnificentiſſima l uoce & tuba archangeli, ſuoq. imperio, & iuſſu omnes excitabit, audiam profectò, lubenſque parebo, & meo iudici uocanti lætus occurrā; nunc quoque, ſi me, o iudex, uoces, paratus ſum mori, quod in ſpem erigar certiſſimam fore, ut operi manuum tuarū, erigendo & reuocando ad uitam, tuam dexteram porrecturus ſis: atque utinam iam me ad reſurgendum uocares, utinam iam tibi uocāti ego reſponderem; nunc quoque ſi me ad iudicium & reſponſionē reddendam uoces, hæc tibi ſupplex dicerem: Operi manuum tuarū porrige dexteram; diligis enim quæ feciſti, & propitius indulgenſque tua opera tueberis. Cum igitur mihi laboranti, certiſſimam opem attuleris, uitamque mortuo reddideris, gratus tibi ſic reſpondebo, operi tuo tandem, ò bone Deus, ſubleuando beneuolus propitiuſque accurriſti, apprehenſaque dextera erexiſti.

h Vt reſurrectio ſit, quędam generatio, & natiuitas & ut in Chriſti Domini reſurrectione, terra, quaſi parturiens doluerit, & tremuerit, quędam peculiaria v. 14. nu. 3.

i Vt ſit iuſtorum reſurrectio commutatio in melius non item reſurrectio impiorum, & varia illius mutationis exempla, v. 14. nu. 4. 5. 6.

l De Dei voce & tuba nouiſſima, qua qualiſq. futura ſit, ad ſcripturarum intelligentiam ſatis differitur, v. 15. num. 1. 2. 3.

16
Tu quidem greſſus meos dinumeraſti: ſed parce peccatis meis.

Sed nunc ſane non dolere non poſſum, cum uideam te in numerato habere; ſeueriſſimeque punire ſingula mea peccata, accuratiſſimeque examinare omnes meæ uitæ actiones: & quidem licet beatæ reſurrectionis ſpes omnem mortis acerbitatem, & amaritudinē retundere poſſet, dū tamen me uiuentem tam acerbe crucias, tamq. diligenter obſeruas, non poſſum non mortiferos illos cruciatus deprecari, uitæque ueniam poſtulare. Licèt quidem non me fugiat, ideò minutiſſima quæque errata te nunc punire uelle, quod parcere peccatis meis, & beatum me efficere conſtitueris. Niſi forte tam longe abſis, ut mihi operi tuo benignus fauere uelis, ut potiùs hæc omnia minutatim ſuppures, colligas, palamque uindices, quod iam aduerſum me conceptam iram manifestes. Sed iam tandem, ò iudex optime, conniue, parceque peccatis tui opificij, neque tandiù indignationem retineas. Quod ſi forte quippiam pœnarum luiturus ſum, præſtat ſane ut in hac uita ſtatim luam, neque differas punitionem meam.

m Qui ſint diuinæ miſericordię, qui iſtitiæ thesauri, pauca quędā ad doctrinam, v. 17. nu. 1.

Quod ſi dicas te ſignaſſe, & obſeruaſſe in tuo rationario, & tabulis delicta mea; eſto ſane: ſed ſatis ſuperque in me animaduertiſti, & ne quidem erratulum vllum te præterijt; omnia enim ſunt condita apud te, & ſignata in illis tuis theſauris, quibus tua iuſtitiā uehementer locupletatur, & tanquam in faſciculo colligata aſſeruas, ne uel unum poſſit excidere; atque ſingulorum grauitatem accuratiſſimè expendis, & ſuo pondere, & menſura unumquodque examinas: itaque cum minutatim omnia colligeris, ingentem quēdam cumulum congeſſiſſe uideris, quo nunc ego pœnis atque ſupplicijs obruar; nā dolorem dolori, & nouos ſemper cruciatus adijcis, atque grauiores etiam, quàm debeam uideris à me pęnas exigere; & quaſi ego haberem animum incredibilium ſcelerum vulneribus perfoſſum & dilaceratum, ita ſupplicia exquiſita, & inaudita remedia ad n curationē adhibes, ſed iam ſatis pœnarum adhibuiſti, ne tantum malum ſerperet; curata itaque iniquitate, ſi quę in me eſt, integræ iam ſanitati reſtitutum bene me ualere iube.

n Vt ſint ſupplicia & pœnę, peccatorum medicina, v. 17. nu. 3. 4.

17
Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.

Et quidē firmiſſima quæque, ut montes & ſaxa, uetuſtate exeduntur, & aquæ molliſſimis guttis emollita excauantur; molliſſimus uerò ſuprà quàm dici poſſit, homo, ualidiſſimo ictu concuſſus, non nutet & concidat? atque utinam id iam mihi accidat, nam nihil iam firmum, tamque conſtans eſt, quod uetuſtate & tempore non labaſcat. Montes certè maximi, & grauiſſimi maximis quoque terræ motib. cōcuſſi diſſipantur, immania ſaxa ſuis ſedibus frequenter mota ſūt, & alio tranſlata, & exundantium aquarum impetu nemora & ſyluę fortiſſimaque ædificia radicitus conuulſa: non aliter ſanè uelle uideris hominem perdere prorſusque conuellere, quem tot dolorum, & cruciatuum motibus & fluctibus quatis & impellis; in quibus ſanè timendum eſt humanæ imbecillitati, ne, ſi nulla fuerit malorum intermiſſio, animum demittat, & ſuſtinentiam amittat.

18
Mons cadens defluit, & ſaxum trāſfertur, de loco ſuo.

19
Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra cōſumitur, & hominem ergo ſimiliter perdes.

Verùm enimuerò nihilo melius in diuturnitate & cōſiſtentia homini accidit, quàm cęteris rebus corruptioni obnoxijs, nam poſt quā breuiſſime uixit, mox euaneſcit; robur enim aliquod habere uidet, dum floret, dum adoleſcit, dum ætate uiget; ſed illud quidquid eſt, paulum eſt, longeque breuiſſimum, ut ex meis ipſis rebus didici; nam firmis quondam tum ualetudinis, tum fortunarum omnium uiribus pollere uidebar, ſed ad ſpeciem tantum illud robur fuit. Quorſum igitur uires mihi ad momentum duraturas contuliſti, quē uix ingreſſum in uitā tranſire celerrimè & abire in perpetuū iuberes? tu ipſe tuo robore & uiribus uſus urges & impellis, & à tergo pungis, reiq. per ſe euaneſcenti ſtimulos ad interitum incredibiles adhibes?

ſed eſto ſanè, iam te robora, vt hominem penitùs ſuperatū tot ſupplicijs, minaci, indignanteque vultu obruas, & inflicta morte, de eo tandem triumphes: non iam ampliùs miſer homo cogetur in vita varios ſumere vultus, multiſque perturbationib. agitari, perpetuoque mœrore palleſcere, & obſcurari, quæ omnia ad extremam illam vultus, facieique ſpeciem triſtiſſimam, quam cadauer ſumit, deſinēt tandem: o ſic immutatum, & quaſi laruatum hominem a te abijcies, & ablegabis, & mutata perſona, naturalique habitu depoſito, abire iubebis ad ignotam regionem. Emiſſus vero homo ex hac vita, atq. dimiſſus de Dei manu, viuentium omnium ſuſtentatrice, perget ad inferos, vbi neſcitur, quid apud mortales agatur (neque curare manes poſſunt, quæ ad ſuos pertinēt; quæ ignoratio, ingentis cuiuſdam miſeriç genus eſt) neque vllam vtilitatem capit ex externa iſta bonorum, & familiæ magnificentia, quam inter viuos reliquerit. Non dolebit vero deinceps propter filiorum atque familiæ res curandas, ſed iam morti proximus, exterorum oblitus, cum morte corporiſque doloribus colluctabitur, nam ſic me experientia ipſa docet: eorum enim, quæ ego ſuſtineo, ſenſus, & dolor, omnem aliam curam atque moleſtiam longiſſimè ſuperat.

o De perſona, & laruata quaſi facie, quam cadauer ſumere videtur, & de forma ſugacitate. v. 20. nu. 3.

20

Roboraſti eum paululum, vt in perpetuum tranſiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.

21

Siue nobiles fuerint filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget.

22

Attamen caro eius dum viuet, dolebit, & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de ſexto certamine, id eſt, ſecunda IOBI cum Eliphaz diſputatione.

CAPVT XV.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobi orationem excipit Eliphaz amarulenta, plenaq. ſtomachi reſponſione, atque illum accuſat impietatis, & inſolentis aduerſus Deum animi. Tandem dum impiorum ſupplicia proponit, Iobo perſuadere nititur, propter ſua peccata flagellari.

I. Reſpondens autem Eliphaz Themanites dixit.

1 *Reſpondere, propriè nunc accipiendum. Decorum in diſputatione ſeruandum, ex Paulo & Sapiente.*
2 *Quid ventus ſignificet, varia interpretatio; ſymbolum rei inutilis, & euaneſcentis.*
3 *Stomachus, aut venter, quid in ſacro ſermone, & in Hebr. Imaginatiua, & memoria ventri ſimilis: illuſtratur Salomon.*
4 *Quid vedim, in Hebræo, & quid ſit, atque ſignificet Eurus.*
5 *Expenditur lectio Septuaginta.*
6 *Arguere, quid: extenuatio.*
7 *Timor, quid. Peccandi ſtudium.*

1 *Reſpõdere, quomodo ac capiendum. Olympiodo.* REſpondere, hoc loco ex proprietate Latina accipi debet: nam iam feruet diſputatio, & interrogandi, poſtulandi, obijciendi, reſpondendi, refellendi, redarguendi pugna, & contentio, & quidem rectè Olympiod. obſeruat ſeruari decorum in hac diſputatione; nã uno dicente, cæteri tacẽt, & alter alteri per ſuas uices orationem tradit, quam loquendi tacendive *1. Cor. 14. 29.* præceptionem, & formulam Paulus Corinth. dedit: Prophetę autẽ duo aut tres dicant, & cęteri dijudicent, quòd *Sap. 8. 18.* ſi alij reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Sic etiã Sapiens docet, Sap. 8. In certamine loquelæ illius, ſapiẽtia. Cùm enim loquendum ſit, & in diſputatione concertandum, ſapienter fieri oportet, ut omnia ſecundùm rationem & ordinem fiant, nihilque perturbatum audiatur.

II. Nunquid ſapiens reſpondebit, quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum?

2 QVi fieri, inquit, poteſt, ut ſapiens ſis, cùm tam multa inſolenter, & iactabundè effutias? non enim in ſapientem cadit ſuperbiæ, & multiloquij uitiũ; *Rom. 1. 22.* qui enim dixerunt ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt; perſtrepis itaque, & infremis, inſtar præcipitis & multiſoni uenti. D. Thom. uentum interpretatus eſt, ad captandum uentum, & auram, gloriolamve inanem. Hoc quoque indicauit Chryſoſt. ſed illud potiùs, quòd inutiles, incommodos, ſtultoſque ſermones interpretatus: ſimiliter R. Leui: reſponſiones, argumentationes ſophiſticas & inanes, & uidetur ſic exigi ab originali; in quo ex uerbo legi-

D. Thom. Vētꝰ varia interpretatio. Chryſoſt. R. Leui. Tex. Hebr.

tur; Nunquid ſapiens reſpondebit ſcientiam venti? Sept. Nunquid ſapiens reſponſionem dabit ſcientię * ſpiritus. Et ſic uentus in ſacro ſermone uanum aliquid & inutile, & quod citò euaneſcat ſignificare ſolet, Iere. 5. Prophetæ fuerunt in uentum locuti, & reſponſum non fuit in eis, & Oſeę 8. Ventum ſeminabunt, & turbinē metent: ſimilis ſententia eſt ſupra, cap. 8. uerſ. 2. & cap. ſeq. uerſ. 2.

*LXX. * Mucho de zis oydme, y ſabio ſoy, y todo nyre. Ventus res inutilis, & euaneſcens. Iere. 5. 13. Oſe. 8. 7.*

3 *Et implebit ardore ſtomachum ſuum.* Venter, aut ſtomachus; ſępè in ſcriptura pro corde ſumitur, aut pro thorace, quod eſt cordis & uiſcerum receptaculum; rurſus cor, pro intellectu & mente; & quamuis plura ſint in ſcriptura nomina uentris, & ſtomachi, hoc tamen loco eſt, *Beten*, quod frequenter uenter redditur, etiam cùm pro corde accipitur, ut Prouer. 18. Verba bilinguis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad interiora uentris; quod iiſdem Hebræis uocibus repetitur, & Latinis explicatur, Prou. 27. Verba ſuſurronis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad intima cordis, id eſt, blãda & adulatoria fraus lethale interdum infligit vulnus cordi hominis. Hoc ergo loco plerique intelligunt nomine ſtomachi, mentẽ, quę res trãſmiſſas, & quaſi pręmanſas à ſenſibus concipit, recipit, concoquit, digerit; qua etiam ratione tres Patres, apud Theodoretum accipiunt id, Cant. 7. Venter tuus ſicut aceruus tritici, uallatus lilijs; id eſt, imaginatiua, aut memoria, quę res utiles cum inutilibus ueluti grana cũ paleis continet, iudicij, & rationis uentilabro ſeparentur. Pro hoc tamen analogia uentris, & mentis, vid. D. Greg. 3. p. Paſtor. cap. 23. & Naz. oratio. ad ciu. Naz. hinc illud Bernard. ſerm. 36. in Cant. quòd multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, ſi charitate decocta non fuerit, tranſfuſaque in artus, moreſque animę, conuertitur in prauos, noxioſque humores, atque inflationes, mentiſque tormina efficit; nam ſcientia inflat, charitas uerò ædificat: &, ſcienti bonum, & non facienti, peccatum eſt ei. Ergo inquit Eliphaz. Qui ſapiens eſt, non implet uẽtrem, ſtomachum, animum, mentem, cor, inflatione.

Stomachus, aut venter, quid in ſacro ſermone. בטן Prou. 18. 8. Pro. 27. 22. Stomachus, pro mente. Cant. 7. 2. Imaginatiua, aut memoria, ventri ſimilis. Gregor. Nazian. Bernard. 1. Cor. 8. 1. Iacob. 4. 17.

4 Et ardore, in Hebr. *Kadim*, id eſt, Euro, Vulturno, aut uento ſubſolano. R. Mardoch. obſeruat hunc uentum à Gręcis appellari, *Apelioten*, quod à ſole ſpiret; atq. eadem ratione à Latinis appellari ſubſolanũ. Tum uerò de hoc, tum de alijs Orientalibus uentis, & illorum nominibus, uid. Gell. & Non. Marcel. Senec. lib. 5. Natur. q. 1. Stob. li. 1. eclog. Phyſ. Pli. lib. 2. ſic diſtinguit: ab Oriente ęquinoctiali, Subſolanus; ab Oriente brumali, Vulturnus; illum Apelioten, hunc Eurum Gręci appellant. Rectè autem à noſtro interprete uertitur hic uentus, ardor: nam calidus eſt, & ſiccus, cũ ſub ſole diu immoretur, & ſic ſolet appellari uentus urens, Exod. 10. quare Colum. lib. 5. c. 5. ſcripſit aliquando Euro ſic infeſtari uites, ut niſi tegminibus opacentur, veluti halitu flãmeo fructus uratur: additur etiam ſęuitia, & uehementia ardori Exod. 14. Flante uento uehementi & urenti: quare poetæ Eurum appellant truculentum, rapidum, & pręcipitem, animoſum, tumidum, indomitũ, minacem: & huius eum Zephyro pugna, in exemplum ſęuę alicuius tempeſtatis proponitur.

קדים Ardor quid. R. Mardoch. Gell. li. 2. c. 22. Plin. lib. 2. 46. Exo. 10. 13. Colu. lib. 5. cap. 5. Exo. 24. 21. Sen. in Her. Oetao.

Illum ſi medio decipiat ratis
Ponto, cùm Boreas expulit Africum.
Aut Eurus Zephyrum, cum mare diuidunt.

Ergo duo poteſt in Iobo reprehendere; primum, quod tumidus, iactabundus, inflatus, hoc eſt ſonus multiloquius ſit, inſtar Euri; plenum Vulturno caput, & * plenum ardore ſtomachum: ſecundū (quod videtur attigiſſe Vulgato) inclementiam quandam, & indignationem cum inflammatione cōiunctam; id eſt, iram, animi excandeſcentiam, & accenſionem ſanguinis circa cor, nimiumque ardorem, & inflammatum ſtudium in ſe defendendo, & diſputando cum Deo.

** Que dono de tener algū barreno al ſolano por donde ſe ſe ſalga lo bazo llena la cabeça de viento.*

Quod autem Septuag. legerunt, Impleuit dolorē ventris, longè aliò Chryſoſtomus retulit; videlicet vt implere ſit, morem gerere ægritudini, & amarulenta, concitataque oratione indulgere dolori, & ſenſui cordis, ad cordis ardorem, & ventris dolorem quaſi explendum, & exſaturandum, & ita implere dolorem ventris, idem eſt, quòd implere dolore, id eſt, amaro ſermone & ardente oratione ventrem; qua ratione legit Auguſtin. & legiſſe antiquos interpretes, id eſt Septuag teſtatur Philippus: idemq. ipſe explicat, Implere dolorem ventris, eſſe, ea cogitare, quę animum diſcruciant. Sed certe facilior erit ſenſus, atque ſimilior noſtræ lectioni, vt implere dolore ventrē, ſit iraſci, & ſtomachari, concepta bile & indignatione, & illam etiam conari effundere, & euomere: in maxima enim afflictione, & animi ægritudine, dixit Ierem. cap. 4. Ventrem meum doleo, quòd autem per ventum hunc orientalem, vana opinio de ſe concepta ſignificetur, vt Vatabl. interpretatur, non valde placet.

LXX. Chryſoſt. Auguſt. Philip. Ierem. 4. 19.

III. Arguis verbis eum, qui non eſt æqualis tibi: & loqueris, quod tibi non expedit.

6 Videtur eſſe præcedentis ſententiæ expoſitio, & amplificatio, vt ſapiētiæ opinionem omnino remoueat à Iobo, & ſic Septuagin. ſententiam vtramque iungunt; Nunquid ſapiens impleuit dolorem ventris, arguens in verbis, quibus nō oportet, & in ſermonibus, quibus nulla vtilitas? quæ lectio valde congruit cū Hebræa; nam Latinus interpres explicationis gratia addidit eum qui non eſt æqualis tibi: intelligens obijci ab Eliphaz, quod Iob criminaretur diuinam prouidentiam, & contumelijs opprobrijſque afficeret; nam hoc loco arguere, eſt propriè reprehendere, & corripere; quamquam poſſet quoque non tam ad Deum, quam ad amicos referri, qui acerbiùs tuliſſent, quòd viſus eſſet Iob illos increpaſſe: niſi fortè dicamus aliter interpretem legiſſe codicem Hebræum; nam in eo, quem nunc habemus, illa verba deſiderantur; illa autem duo non eſt æqualis tibi, & non expedit; extenuationes ſunt, pro eo, quod eſt, infinitis te partibus ſuperat, & valde tibi nocet.

LXX. Arguere. יבח

IV. Quantum in te eſt, euacuaſti timorem: & tuliſti preces coram Deo.

7 Plerique in hanc ſententiam interpretantur; Tu tua illa animi pręſumptione, & impudentia, publicè, palamque propoſita, efficis, vt ex te alij diſcant inſoleſcere, & obloqui aduerſus Deum, omnemque diuini numinis timorem, & religionem contemnere; vel, vt R. Leui explicat, quē videntur ſequi, Caietanus, & Vatabl. Tua iſta doctrina, & aſſertio, quòd mala, & ſupplicia eueniāt bonis & iuſtis, tollit religionem, & publicum diuini numinis cultum: quis enim, ſi Deus ſanctos bonoſque tam acerbè, tamque indignè vexet, velit illum timere, & colere, eique religioſe ſupplicare? ſed melius; Quantum in te eſt (in Hebræo, etiam tu, Septuag. Nonne & tu) euacuaſti (in fonte ea verbo, *phar*, labefactaſti, irritum feciſti diſſipaſti, diſſoluiſti; alij etiam dicunt, fregiſti. Septuag. depuliſti, R. Mardochai, Prohibuiſti, impediuiſti) timorem (id eſt, conaris Dei timorem repellere, & impudenter, fronteque perfricta cum illo de tuis ærumnis expoſtulare; excidiſti à Dei timore, & reuerentia, non reueritus tremendam diuini numinis maieſtatem.)

R. Leui. Caietan. Vatabl. LXX. פר R. Mardoc.

Timor, hoc loco pro reuerentia, & tremore; potiùs quā pro religione & cultu, licèt vtrumque cohęreat: ita Græci, Olympiod. Philipp. D. Thom. quare Theodotin legit; Nonne tu recuſaſti timorem? Symmach. nullo pudore loquutus es coram Deo.

Timor quid. Olym. Phil. D. Th. Theodot. Symmac.

Et tuliſti preces. Abſtuliſti, prohibuiſti; propriè etiam, diminuiſti & concuſſiſti, * concidere feciſti; hæc omnia continet verbum, *geragh*, & obſeruandum quidem tanquam ingens piaculum proponi, quod bonis afflictus remittat orandi ſtudium. Septuaginta; Conſummaſti verba talia coram Domino, id eſt, finem impoſuiſti orando, & precando; niſi forte ad verba nimium audacia referatur; nam nō ſolum preces, ſed loquutio, aut loquela ſignificari poteſt verbo originali; quare, conſummare verba, erit aliquid conſummare, & audacter proferre; ſed melior ſenſus noſtræ lectionis, & cum Hebræo congruentior.

** Has dexado caer el cuydado de la oracion. גרע*

V. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blaſphemantium.

1 *Linguam docere à corde, tanquam à præceptore auditorem.*
2 *Imitaris, quid in Hebræo. Lingua pro doctrina instrumentum ſermonis, & ſequenter pro ipſo ſermone: ſ plerumque Moyſis.*
3 *Blaſphemantium, pro aſtutis: rurſus hæ pro ſapientibus.*
4 *Proprio ſermone condemnatus quis.*
5 *Reſpondere, pro teſtificari. Datiuus pro ablatiuo in Hebræo.*

Doctrinam hanc tuam à nemine edoctus es, ſed ex tuo illam cerebro conficta depromſiſti; nihil itaq. mirum, quòd peſſimè loquaris; nā occulta tui animi iniquitas nunc tuis ipſe verbis prodidit, nimirum ex abundantia tui cordis loqueris; neq. ex fonte amaro dulcorem tu producere potes: ſimile quid, in illa quæ Ciceronis nomine aduerſus Salluſtium oratione circumfertur; Ea demum magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, æqualē ac parem verbis vitam agere, nec quidquam obſcęnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ętas tua reſpondeat, & omnis oratio moribus conſonet, neque enim qui ita viuit, vt tu, aliter, ac tu loqui poteſt; neq. qui tam illoto ſermone vtitur, vita honeſtior eſt. Dueius, q Vatab. interpretatur; Non eſt opus, vt te doceā, in quo pecces, cum ipſe tuus ſermo te doceat iniquum eſſe. Paulò etiam longiùs ab originali, quod Septuag. legunt; Reus verbis oris tui. Sed illud tamen notandum, quòd lingua, & os dicantur eſſe, quaſi cordis diſcipulus; inſtruit enim interior affectus non ſolùm os, & linguam ad loquendū, ſed manus, cæteraque membra ad operandum, nam ex corde exeunt furta, blaſphemiæ, homicidia.

1 Quod ſit linguam docere à corde. Cic. in Sal. Vatabl. LXX. Os, cordis auditor, & diſcipulus. Mat. 15. 19 Mar. 7. 21.

Et imitaris (proprie, eligis, vſurpas, aſſumis tanquam tibi imitandam) linguam blaſphemantium, id eſt doctrinam & errantia dogmata hominum prauè de Deo, deque diuinis iudicantium: lingua pro doctrina, ſermone, loquendi, diſputandique ratione metonymicos, cauſa vel inſtrumentum pro effectu: nam inter reliqua vocis inſtrumenta, potiſſima eſt lingua; quare dicitur lingua erudita Iſa. 50. vel iuxta Hebræum lingua doctrinarum, id eſt, eruditè, ſapienter, ornatè, ſuauiter loquendi facultas: ſtatim exponitur, vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt, verbo: ab alijs etiam inſtrumentis ſolent verba, aut loquēdi facultas ſignificari; dicitur enim labiū Geneſ. 11. erat terra labij vnius. Exo. 6. incircumciſus labijs ſum, quomodo audiet me Pharao? id eſt, barbarè loquor, inſtar ethnicorum barbarorum incircumciſorum, qui quod linguam ſanctam non pollerent, barbaros exiſtimabant; dicitur etiam, os, Exod. 4 Quis fecit os hominis? (id eſt, quis illi ſermonis facultatem tribuit) aut quis fabricatus eſt mutum & ſurdum, videntem & cæcum? nonne ego? perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris.

2 בחר Imitari, quid propriè. Lingua, pro doctrina. Inſtrumentū ſermonis, pro ipſo ſermone. Iſa. 50. 4. Gene. 11. 1. Exo. 6. 30. Exo. 4. 11.

Blaſphemantium. Propriè, verſutorum, malignorum, callidorum, à *gharam*, quod eſt vafrè, & malignè agere; illos ergo intelligit, qui ſermone, argumentationeve fallaci, & compoſitis, ſimulatiſque rationibus ſtudent eludere veritatem, & tenebras illi offundere, & cum in Deum blaſphement, impudentiam & temeritatem celare ſtudent verborum ornatu, aut reſpondendi calliditate, aut iuſtitiæ ſanctitatiſve prætextu; ſimillima profectò hæreticorum ſtultitia, & fraudulentia. Septuag. verò contrario modo uidentur intellexiſſe; videlicet, per aſtutos, & callidos, ſapientes; nam legunt, Neque dijudicaſti uerba potentem, id eſt, ſapientum, nobiliumque uirorum uerba, conſilia, monita, non eligis, non probas noſtram exhortationem, quæ tibi ſalutaris extiterit; non admiſiſti, planeque contempſiſti priſcorum ſapientiam & traditiones: licèt fortè cùm Septuaginta legiſſent,

Blaſphemantes, qui propriè. ערם LXX.

Imitaris

Imitaris linguam blaſphemantium,[explicationis gratia addiderunt partem oppoſitam; videlicet, impiós imitatus, ſapientesque contemnis.

VI. Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua reſpondebunt tibi.

4 *Matth. 26. 41.* *LXX.* *Mat. 12. 45.* *Luc. 11 32.*

CVm ipſa tua verba animi tui iniquitatē prodant, ex tuo ore iudicaberis, ſicut ille dicebat; [Quid adhuc egemus teſtibus? vos ipſi audiſtis blaſphemia: condemnabit.] Sept. propriè, Impium te declarabit, & pronunciabit ſupplicio dignū, reum peraget, vt Matth. 12. [Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio, & condemnabunt generatione iſtam;] nimirū declarabūt illā impiiſſima, damnatione, & extremo ſupplicio digniſſimā. Vel, ſi ea, quæ tu ipſe loquutus es expendere velis, tu te ipſe cōdenabis, & aduerſus tuā impudentiā pronuntiabis; tā clare de tua iniquitate conſtat, vt vel te iudice, non ſis abſoluendus.

5 *Expolitio.* *LXX.* *Reſpondere pro teſtificari.* *Hebraiſmus dattiuus pro ablatiuo.* *Pſ. 85. 5.* *Pſ. 26. 8.* *Pſ. 91. 12.*

Et labia tua: idem per expoſitionem, & expolitionem: reſpondebunt tibi. Sept. ex Hebræo propriè, & elegāter; Teſtificabuntur cōtra te; quaſi ad interrogata, & poſtulata reſpondebunt: non rarò reſpondere, pro teſtificari, de quo diximus ſupra. Tibi; de te, Hebraiſmus eſt, datiuus pro ablatiuo, frequens in ſacro ſermone: cuiuſmodi eſt illud, Nunquid Sioni dicet? id eſt, de Sione aliquis dicet? & illud; Tibi dixit cor meum: id eſt, de te cor meū firmiter ſtatuit, & Pſal. 91. Malignantibus (id eſt, de malignantibus) audiet auris mea.

VII. Nunquid tu primus homo natus es: & ante colles formatus?

1 *Primus homo, ſapientiſſimus. Pater, idem præceptor, & doctor: naſci, quod alia etiam ratione ſit.*

2 *Adam appellatiuè ſumi. Primum, ad dignitatem pertinere: explicatur Ioannes.*

3 *Montes & colles antiquitatis, & diuturnitatis ſymbolum, & quare.*

4 *Vera præcedentis dubitationis ratio. Res eſſe incipiunt, cum apparere incipiunt; explicatur Salomon, & Eccleſiaſticus.*

1 *Adam, ſapientiſſimus.* *Eccl. 17. 15*

NOtat illum ſuperbiæ, & arrogantiæ; quod ſe ſapiētia, aut rerum cognitione uideatur cū primò Adamo (pro nomine enim ſubeſt in Hebræo: Primus Adam) cōparare. Adami porrò ſapientia apud omnes, & maxima & explorata fuit, vt qui reliquorum hominum ſicut parens, ita etiam magiſter futurus eſſet, iuxta id Eccl. 17. cum de primis parentibus ſermo eſt; [Conſilium, & linguam, oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & diſciplina intellectus repleuit illos; creauit illis ſcientiam, ſpiritus ſenſu impleuit cor illorum; & mala, & bona oſtendit illis; ait itaque Eliphaz; Tacere nos iuſſiſti, atque audientes, attentoſque nos tibi præbere, quaſi tui muneris eſſet nos docere, noſtraque intereſſet te audire;

Pater, idem eſt præceptor & doctor. *Gen. 18. 19* *Exod. 10. 2.* *Ioel. 1. 3.* *4 Reg. 2. 12* *Iud. 18. 19.*

Primùs videlicet homo doctoris reliquorum hominum munus habuit, & qui prior alijs eſt, uti pater filijs, doctoris etiam munere fungitur: hinc illud eſt de Abrahamo Geneſ. 18. Scio, quòd præcepturus ſit filijs, ac domui ſuę poſt ſe. Exod. 12. Narres in auribus filij tui, & nepotum tuorum &c. & Ioelis 1. Super hoc filijs veſtris, narrate, & filijs veſtri filijs ſuis, & filij eorum generationi alteri; hinc Patris nomen pro magiſtro, & rerū diuinarū doctore ſæpe vſurpatur in ſacris; vt illud 4. Regum. 2. clamantis Eliſei ad Eliam; Pater mi, pater mi: & Iudic. 18. [Vt habeamus te patrem & ſacerdotem.]

Philip. *Naſci, quid propriè.* ילד

Sed huic interpretationi videtur obijcere Philippus, quod non dicitur hoc loco primus homo cōditus, ſed natus, quod non videtur in Adamum conuenire, & quidē originalis vox propriè ſignificat, parere, aut naſci; ſed tamen non eſt in ea vocis proprietate moroſè nimium immorandum; potuit enim natus, pro formato, & conditio uſurpari, ut exponi uidetur in ſecunda parte.

2 *Adam, appellatiuè.* *Pro. 22. 15.*

Vel in hunc ſenſum; *Numquid tu primus homo*. (*Adam* videlicet, ſumpto nō propriè ſed appellatiuè) qui alia ratione, quàm cæteri homines natus ſis, & tecum non traxeris colligatā ſtultitiā in corde tuo, ſicut reliqui mortales? niſi fortè hæc primi hominis appellatio, dignitatem quandam ſignificet; Primus homo dignitate, ſapientia, loco, ſuperior cæteris, quem reuereri, colere, audire debeamus; ſicut & de Chriſto Domino Ioannes dixit, Ante me factus eſt, id eſt, me prior, mihi prælatus, anteit me dignitate, loco, ſapientia. Græci non omnino incommodè ad antiquitatem retulerunt, Chryſoſt. & Polychron. Nunquid ipſe reliquos mortales ętate pręcurris, vt ipſa te longinquitas temporis, & multarum rerum vſus erudierit? neque diſſonat, quod ſequitur.

Primū, dignitate. *Ioan. 1. 15. 27. 30.* *Chryſoſt.* *Polychron.*

3 *Montes, & colles, diuturnitatis ſymbolum.* *Gen. 49. 26* *Habac. 3. 7* *Bar. 5. 6.* *Synecdoche Philippus, & poſt illū pleriq. Latini.*

Et ante oēs colles formatus. Quod longè antiquū eſt, aut maximè diuturnum, æternumue, collium, & montiū appellatione aut comparatione iudicari ſolet: eſt enim illorum epithetū, ęterni, antiqui, diuturni. Gen. 49. Deſiderium collium ęternorum: & Habacuc. 3. Montes ſęculi, & colles mundi, id eſt, longiſſimi & antiquiſſimi temporis, Baruc. 5. Conſtituit humiliare omnem montem excelſum, & rupes perennes. Sed qua ratione per colles, & montes, antiquitas, aut perennitas ſignificetur, non omnes conueniunt: nam plerique exiſtimant per ſinecdochē, rerum primam creationem ſignificari per colles, & montes, videlicet totum, per partem, quòd rerum primò creatarum non vltima pars, montes, & colles fuerint; vel vt colles, & montes pro terra; terra verò, quę nobis proxima, & familiariſſima eſt, pro aliarum rerum vniuerſitate.

Arias Mōt. *Montiū & collium diſtinctio.*

At vero Montanus in apparatu, illam antiquitatis montium rationem excogitat, quòd antequā terra emergeret, recipientibus ſe aquis in locum unum, nulla erat collium montiumque diſtinctio; vt montes eſſent fęcundi, & fructiferi, colles uerò ſteriles & inculti, cum pariter omnes aquis eſſent immerſi.

Pro. 8. 26.

Ad hanc igitur primęuam collium, montiumque diſtinctionem, & conſtitutionem, tanquam ad aliquid primum, & antiquiſſimum, alluſionem fieri, cum hoc loco dicitur, ante omnes colles formatus: & cū Prouerb. 8. Sapientia ait; Ante omnes colles ego parturiebar. Sed quidem rationem hanc Montani non ſatis calleo, uidelicet, quare potius illa diſtinctio montium & collium antiquitatis ſymbolum ſit, quàm receptio, & confluxus aquarū in locum unum, aut quàm cætera omnia quę in prima illa rerum creatione, & conſtitutione contigerunt: & locus ille Prouerbiorum quo ſuam Sapientia ęternitatem comprobat, nullam ſanè affert maiorem diuturnitatem collium quàm aliarum mundi partium, cùm omnes pariter enumerentur, cœli, abyſſi, terra, mare, ęther, fontes, flumina, montes, & colles: quare neque, ut quibuſdam uiſum eſt, poteſt commodè ille Prouerbiorum locus, cum hoc noſtro coniungi, quaſi Eliphaz dixiſſet, nunquid iactas te Sapientiam illam eſſe diuinam, quę ante omnes colles extitiſſe dicitur; neque enim tam ſunt ſententię iſtę inter ſe adeò ſimiles, ut illa Salomonis hinc petita uideatur.

4 *Vera ratio cur colles et mōtes antiquitatis ſymbolum ſint.* *Eccleſ. 1. 4.* *Pſ. 103. 5.* *Gen. 1. 2. 9.*

Sed redeò ad illam collium antiquitatem, quę profectò ex eo ſignificari uidetur, quòd perennem quandam firmitatem, & perpetuam ſtabilitatem montes polliceantur; quare ſicut terra, firmitatis & ſtabilitatis ſymbolum ſunt; terra enim in ęternū ſtat. & non inclinabitur in ſęculū ſęculi: ita etiam firmiores illę, & diuturniores terrę partes, illam ipſam ſtabilitatem, & antiquitatem repręſentant: uel, quod alicui arridere fortè poterit, hęc collium antiquitas ad illam primam mundi reſpicit diſtinctionem; nam cùm tenebrę eſſent ſuper faciem abyſſi, & aquis uniuerſa terra eſſet immerſa, iuſſit Deus, ut ſepararentur aquę ab aquis, & congregarentur in locum unum, ut appareret arida; diffugientibus igitur, diffluentibuſque aquis in ſua receptacula, montium, colliumq. ſumma cacumina eminuerunt, antequam terrę planicies conſpiceretur: prima igitur, & quaſi antiquiſſima mundi inferioris pars, quod ad externam illam quaſi emerſionem ex aquis, & tenebris pertinet, & ad illam faciem, quam modò retinēt, colles, & montes fuiſſe uidentur; atque planam ipſam terrę ſuperficiem hac ratione pręcucurriſſe: quod enim prius apparet, & conſpicuum ſe prębet, prius etiam atque antiquius fuiſſe uidentur; frequenter enim in ſacro ſermone res eſſe dicūtur, cū ſe apparere & conſpici incipiunt: ut illud, Nunc cognoui, quòd timeas Deum id eſt, nunc tui timoris atque pietatis manifeſtum ſpecimen prębuiſti; & Prouer. 8 Dominus poſſedit me in initio uiarum ſuarū, id eſt, in creatione, manifeſta externaque ſigna ſui diuina Sapientia, præbuit; quæ quidem nunquam non ſubſtitit, quippe æterna; ſed tunc uidelicet

Scripturę regula, res dici eſſe, cū apparere incipiunt. *Gen. 22. 12.* *Pro. 8. 22.*

Eccl. 1. 10. Philip. Auguſt. cet ſapientiam ſuam effudiſſe viſus eſt Deus ſuper omnia opera ſua. Quod vero Philip. ſequutus Auguſtinũ, contendere videtur, hoc loco, ſicut & Pſ. 89. angelos intelligi conſilium nomine, quaſi dicat Eliphaz; Nunquid exiſtimas te antiquiorem, aut ſapientiorem ſapientiſſimis ſpiritibus? allegoriam olet.

VIII. Nunquid conſilium Dei audiſti? & inferior te erit eius ſapientia.

1 *Diuina ſapientia deſcripta quadam. Verior interpretatio eligitur.*

2 *Conſilium, quid in Hebraeo. Varia lectio; expenditur Hebrea.*

3 *Magiſtri, & Sapientes Academiæ Theman; ſenes, pro Doctoribus.*

4 *An Iob ſuis amicis ſenior.*

1 *Diuina ſapientia deſcripta. Prou. 8. 30. vbr. 12. Simplicior interpretatio.*

ALiqui ſententiam hanc, tanquam deſcriptionem diuinæ ſapientiæ accipiunt; nam illa de ſe teſtatur in Prouerbijs; Cum eo eram cuncta componens: & rurſus; [Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſũ cogitationib.] Vis igitur (inquit Eliphaz) diuinæ ſapientiæ munus, atque nomen tibi arrogare? Sed certe tanta ſtultitia non videtur potuiſſe Iobo obijci? quare ſimpliciũ interpretabimur, vt cum Iob voluerit amicos docere diuinam prouidentiam; dixeritq. diuinarum rerum doctrinam non eſſe admodum difficilẽ, nunc irrideatur ab Eliphaz; Ita ne diuinæ ſapientiæ arcana tibi patefacta; vt non ſecus ſupremam illam, quàm Deus in humanis reb. rationem ſtatuit, tuorumque ſuppliciorum cauſam exploratam habeas, quã ſi diuino conſilio interfuiſſes, & Deũ prouidentẽ, diſponentẽ, decernentẽ, præcipientem audiuiſſes, planeq. intellexiſſes, & ſua tibi arcana & cõſilia Deus patefeciſſet, & enarraſſet? eleganter Sept. dixerunt; [Conſtitutionem Domini audiſti, & conſiliarius te vſus eſt Deus?] Aquila pro cõſilio dixit, arcana ineffabilia. Theodot. myſteriũ. Symmach. colloquiũ, vox eadem ſæpe ſecretum vertitur à noſtro interprete; vt infra cap. 29. [Quando ſecretò Deus erat in tabernaculo meo: & Pſ. 24. Firmamentũ eſt Dominus timentib. eum: eſt n. Deus ſuorũ magiſter & doctor atq. illis, quæ decreuit & firmiter ſtatuit facienda, reuelat; vt per eandem vocẽ dicitur Amos 3. [Non facit Dominus Deus verbũ, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos:] quare ſubditur eo Pſalmi loco; Et teſtamentũ ipſius, vt manifeſtetur illis.

2 *Conſilium quid, in Hebræo. LXX. Aquil. Theodo. Symmach. Iob. 29. 4. Pſ. 24. 14. Amos. 3. 7.*

Eadem autem vox, quæ eſt ſecretum, aut arcanum, eſt etiam conſilium, aut concilium, quod in concilijs arcana tractentur, & conſilia non niſi ſecretò, ſummaq. prudentia, & fidelitate capi, & initi debeant. Quod autẽ aliqui exiſtimant, vt Caiet. indicat, hoc ad reuelationes pertinere, non quadrat; nam diuinæ reuelationes Iobo, atque eius amicis familiares erant, & illas aliquando Eliphaz protulerat, atq; iactauerat: quare illas tanquam aliquid omnino inſolens, & inauditum Iobo non denegaſſet.

1 *Conſilia, ſecreta ſunto.* סוד *Caiet.*

4 *Et inferior te erit eius ſapientia?* id eſt, exiſtimas te Deo eſſe ſuperiorem, & ſapientiorem, vt illum tam audacter ad certamen prouoces? Fortè ſapientia Dei, nõ erit hoc loco, ea quæ in Deo eſt, ſed quam ille mortalium generi impertitus eſt; quo ſenſu noſtra lectio bene cõgruit cum Hebræa & Græca: nam in Hebræo propriè eſt, Sapientia minuetur ad te? vel, prohibebitur ad te? id eſt, ipſam ſapientiam tu intra te continebis, & tibi ſapientiam omnẽ arrogabis, facileque ſubijcies, vt ipſa te prætergredi vlterius non poſſit? vt cùm de te, deque ſapientia ſermo inciderit, omnes fateantur non plus, non vltrà abeundum eſſe? eleganter Tygurina; [Sapientia ſuos terminos vltra te non porrigit?] Illud etiam affert Vatabl. diminuetur, aut prohibebitur, vel auferetur, ad te, vel infra te ſapientia, id eſt, te pereunte, exiſtimasne prohibendam, imminuendam, auferendam, perituram ſapientiam? Sept. In te perueniet ſapientia? Complutenſes hanc quoque lectionem attulerunt; Prohibita, vel ablata eſt à te, id eſt, vniuerſam ſapientiam ad te reuocatam eſſe credis, & diuina omnia arcana à tua mente exhauſta, & comprehenſa? quid ſi, inferior te erit ſapiẽtia, aut minuetur, vel prohibebitur ad te, vel à te, aut in te, ſignificet, eſſe Iobo minimè oſtenſam veram rerum, & diuinæ prouidentiæ rationem, & occultatam, prohibitam, ablatam; profundiorem illo eſſe quam vt ad ipſum aſcendat; altiorem quàm vt contingi & obtineri ab illo poſſit? nihil igitur ſublime, & exquiſitum ſapere: quare rectè ſequitur.

Varia lectio. Tex. Heb. et Græc. Tygur. Vatabl. LXX. Complut.

IX. Quid noſtri, quod ignoremus? quid intelligis, quod neſciamus?

X. Et ſenes, & antiqui ſunt in nobis, multo vetuſtiores, quàm patres tui.

FOrtè reſpicit ad id quod Iob dixerat cap. 12. In antiquis eſt ſapientia. Non eſt (inquit Eliphaz) cur nos iubeas in tua verba intẽdere, tanquam nobis incognita, & inaudita; nam à parentibus noſtris, atque magiſtris, qui ſapientia, & ætate te tuiſq. maiores exſtiterunt, cum hæc tum præclariora alia & reconditiora dogmata accepimus: noſtra itaque ſapientia, & magis antiqua, & magis cana, quam tua eſt; atque adeò certior, & probatior. Fortè Eliphaz ſuæ Themaniticæ Academiæ, ſuorumque magiſtrorum ſtudium antiquius, quàm apud Huſitas, commendare voluit; nam ſeniorum, & parentum appellatio, eadem quæ magiſtrorum eſt, vt nuper dicebamus; ſicut & Paulus dicebat: [In Chriſto Ieſu per euangeliũ, ego vos genui:] & puero Danieli dixerunt ſenes; [Veni, & ſede in medio noſtrũ, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem ſenectutis.] Indicat etiam Philippus dicere Eliphaz; Senes, ſapientesque noſtri, quamuis tẽ tuiſque ſapientibus multò eſſent ſapiẽtiores, multò tamen de ſe loquebantur, ſentiebantque ſubmiſſiùs.

5 *Iob. 12. 12. Magiſtri Academiæ Theman. 1. Cor. 4. 15. Daniel. 13. 50. Philip.*

Chaldæum vero, atque Olympiodorum exiſtimantes ex hoc loco, Iobum eſſe ſuis amicis iuniorem, ſupra indicauimus cap. 12. ver. 12. ſed multò verior eſt illa Didymi interpretatio; Quamuis inter nos ſenior ſis, ætateque prouectior, nihil tamen quàm nos plus ſapis; nam habemus etiam nobiſcũ magiſtros te prouectiores, atque ſapientiores. Sed primus ſenſus ſimplicior, & germanior.

6 *Chald. Olympiod. An Iob ſenior ſuis amicis. Didym.*

XI. Nunquid grande eſt, vt conſoletur te Deus? ſed verba tua praua hoc prohibent.

1 *Varia lectio; expenditur Hebræa: illuſtratur Moyſes.*

2 *Verbum, pro re. Verbum abſconditum pro prauo.*

3 *Diuinæ miſericordiæ vltro ad nos propenſæ, impedimento eſſe hominum peccata. Quid prohibere in ſacro ſermone. Illuſtratur Ezechiel, & Salomon.*

MIra eſt hoc loco lectionum Hebrææ, Græcæ, Latinæ varietas, atque diſſenſio, ſed tentandum illas ad concordiam adducere. Latina hanc videtur habere ſententiam; Deſperare videris, ò Iob, de meliori fortuna, atque reſtitutione in gradum priſtinum, quaſi id ſit Deo, Ei, forti, potentiſſimo difficile, aut operoſum; propterea que audes illũ verbis, & maledictis lacerare, à quo nihil boni expectes; ſed intellige vel ſolo nutu diuino facile tibi ſolamen, & ſalutem adfuturam, niſi viam præcludas tua iſta inſolenti, & ſtulta oratione, & diuinæ prouidentiæ criminatione.

1 *Lectionum varietas & diſſenſio. Latina ſententia.*

Hebræa, [Nonne parum à te conſolationes Eli] bene ſuppleuit Pagnin. verbum, diſtant, aut, abſunt; ſic enim incidit in ſenſum Vulgatæ; non longè abhorret Deus, vt conſoletur, propè te eſt, non difficile, non magnum, non longiſſimi à te itineris tempus expectandum. Illud verò valde diuerſum, ſi ſuppleatur verbum, æſtimandi. Vatabl. [An parum ſint tibi conſolationes? vel an minores ſint tibi conſolationes; quam vt te cõſolari poſſint?] idem ferè Caietanus, & Tygurina. [Num dedignatis cõſolationes diuinas?] exiſtimasne tuis ærumnis non poſſe Deum parem conſolationem afferre? itane tam grande, tam difficile eſt, Deum tuis mederi malis? contemniſne Dei opem, quam ille conferre præſentiſſimam potẽs eſt? ne illum prouoces, qui te conſolari poteſt. Nunquid (nonne) *grande eſt* (magni habendum eſt) *vt* (ſi) *conſole-*

Pagnin. Lect. Heb. Vatabl. Caiet. Tygurina.

ſoletur (conſolari velit) te Deus quorſum igitur omnem vitæ, & temporalis fœlicitatis ſpem abijcis, atque contemnis? ſimilis formula loquendi Num. 6. ad Sacerdotes, Num parum vobis eſt (omnie grande, & permagni æſtimandū,) quod ſeparauit vos Deus Iſrael, & ab omni populo iunxit ſibi? Iam ſententia Sept. Pauca præ ijs, quæ peccaſti accepiſti verbera: ſic connecti poteſt; Diuinas cōſolationes tibi deberi exiſtimas, cùm tamen commeritas ſceleribus tuis pœnas nondum exolueris; nonne igitur * grande; numquid parum tibi videtur, vt conſoletur te Deus? quare neque leue, neque facile exiſtimes, quod tibi iuſtiſſimus Deus, quod reliquum pœnarum debes, gratis remittat. Eugub. paulò aliter non ad pœnas, ſed ad præmiū refert, Parum tibi videntur conſolationes Dei? id eſt, non ſatis præmij tibi collatum eſſe conquereris, pro ijs quæ aliquando honeſte, & pie geſſeris?

Nu. 16. 9. — LXX. — ** Tenel do a mucho, lo poco que os ha caſtigado.* — *Eugub.*

Sed qui difficiliùs ad noſtram lectionem adduci poſſunt, ſunt Vatabl. & Biblia Guarini, poſt Rab. Leui; qui verbum conſolandi, non referunt ad Deū, ſed ad amicos, Nunquid paruī facis tuorum amicorū cōſolationes? ſic illorum monita contemnit, noſq. appellaſti, Fabricatores mendacij: & medicos vanos, atque oneroſos cōſolatores. Sed nō video vbi illi amicos videant, & Deū nō viderint.

Vatabl. — *Guarin.* — *R. Leui.* — *Iob 13. 4.* — *Iob 16. 2.*

2 *Sed verba tua praua hoc prohibent.* Hebræa tantùm; Verbū abſconditum (velatum, inuolutum, latitans, occultum) tecum; Verbum autem hoc loco, pro re à quibuſdam accipitur; & illud occultū, pro prauitate, Prauū aliquid, quod nos lateat, & Deum minimè lateat. Deum ad te conſolādum per ſeſe propenſum prohibet, & detinet. Cæterum præſtabit, verbum, propriè pro ſermone accipere; nā ſæpè Iobum reprehendunt amici ſtultiloquij, & petulantioris linguæ: quo etiam modo Sept. legunt; Valde ſupra modum locutus es: & verbum abſconditū erit, prauū, à quo Deus oculos; & aures auertat, Deo inuiſum, quod Deus audire nolit; quod quaſi Deum lateat; alij dicunt, verbū abſconditum, quod palā non profers, quod tecū muſſitas, & immurmuras: alij, Hæc tua dogmata de diuina prouidentia, & præmio, ſupplicioq. mortalium, quæ utpote reconditiora, tibi reuelata, & patefacta prædicas. Huc forte Vatabl. An eſt aliquid ſecreti, quod illapsū ſit in animum tuum? uide ut noſtri interpres lectio cæteris illuſtrior, & cohærentior ſit. Quod uerò Hebræus apud Caietanū dixit, Verbum ſuaue tecum, nihil dixit; cùm neque illam uocis ſignificationem, neq. ſenſum probare poſſit, quem ille aſſignat, ualde à re propoſita alienum.

Lect. Heb. — *Verbum, pro re.* — LXX. — *Verbū abſconditum, pro prauo.* — *Vatabl.* — *Caiet. Heb.*

3 Duo hic obſeruanda; Alterum, Iobi ſingularem animi, atque morum integritatem, quē rei nullius accuſare poſſint, præterquam uerbi alicuius; eiusque non quidem praui, ſed prauè accepti, & malignè interpretati. Alterū, hoc loco agnoſcere Eliphaz diuinam miſericordiā in nos procliuem, Deo igitur ſponte ad nos uenienti, atque occurrenti impedimento eſſe noſtra peccata: ſicut Ierem. dixit, peccata ueſtra prohibuerunt bonum à uobis: nam uerbum illud prohibendi, *menah*, motum quēdam affert, quo id quod prohibetur, ſeparatur, & diuertitur ab aliqua re, aut loco, vt per aliam uiam decurrat libere: ſicut Ezech. 31. dicitur, * Prohibui flumina eius, & coercui aquas multas: & Prou. 3. Noli prohibere benefacere eū, qui poteſt, id eſt, pronum ad benefaciendum ne impedias, neque aliò detorqueas eius uoluntatem: non aliter igitur diuinam miſericordiam decurrentem ad nos, noſtra peccata impediunt, & detorquent, ne nobis benefaciat: ſed de hoc aliquando plura.

Iobi ſanctitas. — *Diuina miſericordia, valdè ad nos propenſa.* — *Iere. 5. 25.* — *Quid propriè prohibere.* — מנע — ** Echo el rio por otra parte.* — *Eze. 13. 15.* — *Prou. 3. 27.*

XII. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos?

1 *Eleuari, ad ſuperbiam, quid propriè in Hebræo. Cor, pro arrogantia, & auſu.*

2 *Attoniti oculi, quid in Hebræo. Oculorum nictus ſubſannatorius, moleſtiſſimus. Illuſtratur Sapiens. Præcepta de audiendo. Oculi attoniti, ex vi morbi.*

לקח — *Eleuare, quid.* — *Tomaron y ſon o conel.*

PRo eleuare, eſt in Hebræo uerbum, *Lakah*, quod propriè eſt, capere, ſumere, quòd Hiſpanus dicere ſolet, *Fulano tomò y hizo eſto.* Iud. 14. Dederūt ei ſodales triginta. Hebraicè, * Acceperūt ſodales triginta & fuerūt cū eo: 2. Reg. 18. Abſalō erexerat ſibi cùm adhuc uiueret, titulū; Hebraicè, Abſalon accepit, & erexit in vita ſua titulum: hoc itaque modo legunt Complutenſes hunc locū, Quid te accipit cor tuum? (*quo te tomat?*) quid mali te corripit, quis te cordis furor exagitat, quæ te extaſis te capit ſapientiæ iactantia, & væſanus rerum omnium diuinarum, atq. humanarum contemptus? noſter autē interpres hoc tantùm loco, vertit eleuate, & nūquam uerum; cùm ſemper vertent hoc verbum, accipere, ſumere, aſſumere, capere, auferre: fortè reſpiciens ad propoſitam iactabundi, & inſolentis animi ſuperbiam; nam ſpiritus ille quo percitum, & correptum Iobū putabat Eliphaz, ſuperbiæ erat, qua ſe homo extollit, & eleuat ſupra alios: illi vero loci, qui Latinis verbis huic ſunt ſimiles, certe in Hebræo ab alia radice dicuntur Abdiæ. 1. Superbia cordis tui extulit te, & Ierem. 49. Arrogantia cordis tui decepit te. Cordis autem nomine, auſus & arrogantia effertur, vt Pſal. 100. Superbo oculo, & inſatiabili corde. Hierony. altum corde, ad extollentiam, & ambitionem vtrumque pertinet; nam ambitioſi inſatiabiles ſunt; prop. ex Hebræo, magnum, vel, latum corde; multa enim per ambitionem molimur, multa machinamur, multa complectimur: quare Septuaginta hunc locum reddiderunt; Quid auſum fuit cor tuum? Symmach. ferè cum noſtro dilucidè, Quid, quod exulit te cor tuum?

Iud. 14. 11 — *2. Reg. 18. 18.* — *Eleuari, ad ſuperbiam.* — *Abdi. v. 13* — *Iere. 49. 16* — *Cor, arrogantia et auſus* — *Pſ. 100. 5.* — *Hieronym.* — LXX. — *Symmach.*

2 *Et quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos:* in Hebræo. Quid innuūt oculi tui? eſt enim vox hoc tantum loco reperta; cuius ſignificationem R. Mardochai dicit eſſe inſinuationem, indicationem; in quo Hebræi omnes conueniunt, vertentes, annuere, conniuere, victare oculis: ſed cuiuſmodi ſit iſte oculorum nictus, aut cuius rei ſymbolum, hoc loco non conſtat: aliqui enim ex Hebræis modo Latino accipiunt, pro conniuere, & ſubſannare; qua etiā ratione videtur dictum Pſal. 34. Quid aduerſantur mihi iniquè, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis, & Prouerb. 10. Qui annuit oculo dabit dolorem: nam eiuſmodi ſubſannatorij oculi, & geſtus inimicorū, moleſtiſſimi eſſe ſolent: ait ergo Eliphaz; itane nos, noſtraſq. orationes derideas, & geſtu, & oculis nictando, prodas nos, noſtraque à te contemni? Et quidem qui dicunt ægrè ferunt ſe ab auditoribus benignis, & attentis oculis non reſpici: nam inter illa communia præcepta, quæ Plutarch. de audiendo tradidit, vel in primis eſt, Obtutus in ipſum dicentem, & ſpecies vigilantis attentionis, vultus compoſitus, abdicanſq. non contumeliæ, & moroſitatis modò, verùm etiam ſolicitudinum, & occupationū ſuſpicionem aliarum. Quare in ipſa auditione vitia ſunt, ſupercilium, toruitas, & triſtitia vultus, obtutus vagus, nutus, & alia plura, quæ minutatim loco illo perſequitur Plutar. Caietanus ad ſuſpicientes in cœlum oculos retulit, quaſi cum Deo familiariter loqueretur, ſuoſque amicos, neq. aſpectu quidem dignaretur. Alij ad ſimulatam quandam innocentiæ ſpeciem, & ſanctitatis ſignificationem, quod hypocriſim redoleret; ſic enim ad hypocriſim, & ſimulatas fraudes videtur pertinere id Eccl. 27 Annuens oculo, fabricat iniqua, & Prouer. 6. Homo apoſtata, vir inutilis graditur ore peruerſo (id eſt, qui cū vera Dei, hominumque amicitiā deſeruerit, verbis duplicibus vtitur,) * annuit oculis, terit pede, digitis loquitur, prauo corde machinatur malum: id eſt, proditionem machinatur, & eiuſdem proditionis participibus dat occulta ſigna, quò illos ad capiendam conſilij ſui opportunitatem attentos, & paratos reddat: iſta autem ſigna eleganter numerantur; ſic igitur dicere potuit Eliphaz; Tu nūquam non machinaris malum, etiam cùm oculorum nutibus ſanctitatem ſimulas. Didymus ſic interpretatur; Quid tantum es facinus auſus, vt in Deum aduerſum torqueres obtutū, & quaſi ſuccenſens Deo loquereris? Septuag. Quid ſuſtinuerunt oculi tui, quòd furorem erupiſti ante Dominum? id eſt, quod viſum ad hanc te inſaniam, & furorem adegit. Sed tandem hunc oculorum habitum, Latinus interpres intellexiſſe ſapienter videtur, oculos videlicet apertos, alicubi defixos, non nictantes, ſed inſtar ſtupefacti hominis, aut magnum aliquid ſecum cogitantis, vehementive aliquo interno mentis affectu & ſenſu occupari. Hunc etiam oculorum habitum alij ad ſcrupulos pertinere voluerunt, de quo dixi c. 3. ſed multò veriùs nos ad morbi vim, & lethalem vultus, oculorumque compoſitionem: de quo cap. 2. in enumerationem morborum.

רזם — *R. Mordo.* — *Attoniti oculi, quid in Hebræo.* — *Pſ. 24. 19.* — *Prou. 10 10* — *Plutarc. li. de audiendo.* — *Caietan.* — *Eccleſ. 27. 25.* — *Prou. 6. 13* — *Proditores, hos veluti ſymbolos inter ſe vtuntur.* — ** Guiñar de los ojos, hablar por los dedos, piſarſe el pie, o darſe del codo.* — *Didym.* — LXX. — *Oculi attoniti, ex vi morbi.*

XIII. Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones?

1 *Conſenſio Latinæ lectionis cum Hebræa. Spiritus pro indignatione; illuſtrant Moyſes, & Iſaias.*

2 *Hominis appellatio, ad contemptum. Iuſtificari ad publicam innocentiæ declarationem.*

3 *Qui ſupplicio afficitur, peccatum repræſentat: Explicatur Moyſes.*

1 Cõſenſio lectionis Latinæ cum Hebræa. שוב *Spiritus, pro indignatione.* *Exo. 15. 8.* *Iſa. 25. 4.*

TVm Latina lectio, tum Septuaginta Furorem expiſti ante Dominum; eleganter reſpondet Hebræo, ſub, quod eſt reuertere, aut reducere, quaſi dicat; Quid ſortua cõuertis in cœlum lumina? quid reducis, reuocaſque furorem aduerſus Deum? quid illi per inſaniam, & indignationem reſpondes? quid in illum refundis ſtomachum, & euomis conceptam iram? Spiritus pro ira, indignatione, furore; Exod. 15. In ſpiritu furoris tui (Hebr. Naſi tui) congregatæ ſunt aquæ, id eſt, in ſpiritu furente, furentis & indignantis inſtar, difflato, & tumente naſo. Iſai. 25. Spiritus robuſtorum (indignatio, impetusve, quo impij, & violentiſſimi tyranni feruntur aduerſus iuſtos) velut turbo impellens parietem. Furis itaque indignabundus, ardes oculis, excandeſcis facie, tumes naſo, pectore etiam veluti pleno ardore, & bile promines, & indigna aduerſos Deum profundis.

LXX. *Huiuſcemodi ſermones:* Admirationem habet rei inauditæ: paulò clarius. Septuaginta; Verba talia: vtrumq. additũ ab optimis interpretibus, explicationis gratia, cùm in Hebræo ſimpliciter ſit, ſermones: & pertinere videtur ad innocentiæ aſſeuerationem, quam Iob acriter tuebatur; nam ſequitur.

XIV. Quid eſt homo, vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat natus de muliere?

1 Iob 4. 17. Hominis appellatio, ad contẽptum. Iob 14. 1. זכה *Iuſtificari.*

MOleſtiſſimus, & contẽtioſus argumẽtator Eliphaz, qui rationes, & argumenta ferè eadem, quæ cap. 4. propoſuerat, nunc repetit. Quid, inquit, eſt homo? ad contemptum pertinet, & naturam, materiæ conceptionis, naſcendi, habitandi domos luteas, viuerię denique vitę, & agendi viliſſimam conditionem. Homo (*Enos*) miſerrimus, abiectiſſimus, repletus multis miſerijs. Vt immaculatus. prop. mundus, purus, lucidus, candidus, bene lotus. Et vt iuſtus appareat, i. vt ſanctus, iuſtuſque haberi, declarari, pronuntiari debeat, & eleganter vertitur, appareat, quod in Hebræo eſt, iuſtificetur; tum quòd iuſtificari, aliquando ſit apparere, declarari, haberi, pronuntiari publicè & in iudicio iuſtum & innocentem; tum vt alluderet ad ipſam Iobi externam faciem, & habitum miſerrimum; nam homo pœna, ſupplicioque affectus, peccatum peccatoremque præ ſe fert; ſic enim Chriſtus aſſertor, quòd dolores noſtros, pœnaſque ſuſcepit, peccatum dicitur factus, & ſimilitudinem carnis peccati ſuſcepiſſe, & qui publico ſupplicio afficitur, cum iniquis reputatur, atque ideò iubetur, vt cadauer hominis ſublati in crucem, tanquam peccatoris, cuius vel ſola ſpecies poſſit terram, vniuerſoſque ſpectatores inficere, eodem die de patibulo deponatur, atque à conſpectu remoueatur.

3 Qui ſupplicio afficitur peccatũ afferre, & repræſentare videtur. 2. Cor. 5. 21. Rom. 8. 3. Iſa. 53. 12. Mar. 15. 28. Deut. 21. 23.

Deut. 21. [Non permanebit cadauer in ligno, ſed in eadem die ſepelietur; quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam; ait igitur Eliphaz; Cùm propoſitus ſis extremi ſupplicij exemplum, apparere, & haberi iuſtus nulla ratione poteris; præſertim cùm ipſa naſcendi de muliere, & humanæ generationis ratio, tum peccatum originale, tum mille alias maculas, quibus hominem pollui neceſſe ſit, afferre videatur: tum etiam quòd qui mulierem dixit, primam peccati radicem, & ſeminarium dixit; quomodo ergo ex muliere naſcatur, quod ſanctum, atque immaculatum ſit, & quod iuſtum meritò haberi debeat.

XV. Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis: & cœli non ſunt mundi in conſpectu eius.

Iob 4. 18. Sancti, qui intelligantur à Græcis. Polychr.

ITerum uidetur repetere illam propoſitionem capitis. 4 Ecce qui ſeruiunt ei nõ ſunt ſtabiles; ut argumento à maiori probet hominem carneum, & luteum non poſſe meritò ſanctitatis conſtantiam & firmitatem ſibi arrogare. Per ſanctos autem Græci intelligũt ſanctiſſimos Patriarchas, Adamum, Abrahamũ, Moyſen, Quibus (inquit Polychronius) iratus eſt Deus aliquãdo iraſci. Communior interpretatio, angelos intelligit, qui uocantur Sãcti Dei, quaſi illi familiariſſimi; atque illius obſequio addictiſſimi, quod ferè idem eſt cum illa periphraſi capitis. 4. Qui ſeruiunt ei. Sed fortè meliùs in communi accipietur pro ſanctis, ſiue hominibus, ſiue angelis; cum nemo ſit ita inconcuſſæ, conſtantiſque naturæ, atq. ſanctitatis, qui mutari non poſſit. Propriè ex Hebræo, & Septuaginta, Sanctis ſuis non credet; id eſt, nemo eſt, qui fidelis ſeruus ex naturæ ſuo merito, & ratione haberi uſquequaq. poſſit; à uerbo, *Aman*, quòd eſt credere tanquam rei fideli, & conſtanti, aut fidele eſſe, & conſtans, cui credi debeat. Aug. In ſanctis eius nõ eſt fides: q. ipſe interpretatur; Propter incerta tẽporũ, quib. plerumque falluntur, ut multa dicant, & non faciant: ſed præſtat intelligere * Fidẽ, id eſt, firmitatem, immutabilitatemque naturę. Et cœli, Chaldæus legit, intelligitque, Angelos, quos etiã Auguſtinus, quia propter ſpiritualitatem, incorruptibilitatem, ordinem, ſubordinationem, lucem, gubernationem corporũ, ſimiles ſunt cœlis; uel per ſe uocitari, quia ſunt in cœlo, proprio uidelicet habitaculo ſuperiorum mentiũ, uel per metonymiam, quia angelis orderantur, & mouẽt cœlos: addit Auguſtinus poſſe intelligi ſanctos, in quib. tãquam in cælis, habitare dicitur Deus: quæ allegoria frequẽtiſſima eſt inter antiquos patres; nam iam per cœlum beatos intelligunt, Vt Ambroſ. ſuper Pſal. Beati quorum, uel etiam cœlos dicunt Angelos, ut Origenes hom. 1. in Geneſ. & Ambroſ. lib. 1. Hexameron: ſiue uniuerſaliter Sanctos, aut animam fidelem, ut idem Origenes tractatu 30. in Matthæum. Auguſt. 2. de ſermone Domini in mõte D. Ambro. ſuper Pſal. citatum, & lib. de Abraham. Greg. homil. 14. ſuper Ezechiel. Bernardus ſermo. 27. in Cantica. Sed ſimplicior eſt Græcorum, & aliorum Latinorum commentarius de ipſis cæleſtibus corporibus, quæ uidentur eſſe maximè limpida, pura, lucida, aliena ab externis impreſſionibus, ideoque immutabilia: quare cœlorũ nomine ſignificabitur quidquid lucidum, purum, mundum in creaturis inueniri poteſt, quod ad conſpectum, & oculos clariſſimos neceſſe ſit tenebreſcere, & obfuſcari. Quid autem hoc loco mundum dicitur, propriè eſt lucidũ, pellucidum, diaphanum: & colludit ad denſiores cœlorum ſyderumque partes, quæ ſunt ueluti maculæ quędã cælorum, & ideo nobis lucent, quòd non ſint tranſparentes, neque luci peruię, quaſi dicat; Etiam cæli, qui maximè pellucidi ſunt, ſuas habent maculas, parteſque craſſiores, magiſque opacas, atque materiales; in re igitur clariſſima atq. perfectiſſima uidet Deus maculas, quæ nos prętereunt: tum etiam quod nobis pulcherrimum, & clariſſimum uidetur, cuiuſmodi ſunt Sol, Luna, ſydera, id apud Deum macula eſt, & fortè imperfectiſſima ſui orbis pars; ſic igitur de noſtri animi maculis exiſtimare oportet; interdum enim in noſtris oculis lucet, quod imperfectum, & minùs purum eſt; & falſo ſplendore, atque eminentia pulchritudines nos decipit, quod deforme & turpe; falſa luce, & utilitatis ſpe, quod omnino incommodum, atque exitiale. Caietanus porrò nunquam prętermittit occaſionem obtrudendi ſuam illam ſententiam de animatione cęlorum; exiſtimat enim hoc loco animatos aſſeri ab Eliphaz, & peccatis obnoxios: ſed ſine hoc errore, uerißimus, ſimpliciſſimuſque ſenſus ex dictis cõſtat. Quod autem neque Philoſophia, neque Theologia, eam ſententiã de animatione cęlorum tolerare poſſit, alias docuimus.

Iob 4. 18. LXX. Hebr. אמן *Auguſt. * Nõ eſt de natura ſancto, quæ de ſola eius ſe pendet fier. Chald. Auguſt. Ambroſ. Origenes. Auguſt. Gregor. Bernard. Caiet.*

XVI. Quantò magis abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam, iniquitatem.

1 *Abominabilis. quid; & abominari, quid ex Hebręis illuſtratus. Dauid.*

2 Pec-

2 *Peccator ſe ipſum auerſatur, & introſpicere recuſat, quòd cruciatur ſuo ipſius aſpectu. Statuere, verbum bellicum. Explicatus Dauid.*

3 *Inutilis, quid propriè ex Hebræis. Reprobum, quid in Græco. Peccator, inutilis; ſoli igni opportunus. Illuſtrat Dauid, Ieremias, Paulus.*

4 *Quis dicatur inutilis, aut vanus, & fruſtrà. Aquam bibere vehementem ardorem denotat. Impiorum deprauata conſuetudo, & peccandi ſitis varijs rationibus explicata. Quid auaritia, apud Paulum.*

5 *Bibere aquam, ad voluptatem. Peccandi promptitudo nunquã retardata.*

6 *Aqua, rei facilè parabilis ſymbolum. Explicant Dauid, & Salomon.*

7 *Praua conſuetudinis vis. Impius, ad omne ſcelus proiectus.*

8 *Aqua, malum intimum. Peccatũ, aut aquæ aut vino perſimile.*

HÆc eſt altera pars argumentationis ppoſitæ; *Quantò magis*, ſupple inmũdus & indignus erit diuinis luminibus homo; proprie vir hominum optimus atq. clariſſimus; abominabilis propriè, quem nemo dignari debeat auditu, viſu, familiaritate contactu; qui nihil habet boni, aut pulchri, quo vel Dei, vel angelorũ oculos allicere poſſit; inſunt verò in illo multa, a quibus tũ Dei, tũ angeli conſpectus purus abhorreat. Per antitheſin verò videtur hoc dictum, propter ſanctorum, & cælorum pulchritudinem, quorũ pulcherrima ſpecies eſt, mundities, lux, ordo, concentus mirabilis, conſpectus multò iucundiſſimus, & non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum (de quibus) non audiantur voces: & quod de ſole dixit Eccleſ. non minori iure de integro cælo, cuius ſol pars eſt dici poſſit, Vas admirabile, opus excelſi. Cum n. mirabiliter commendetur cælum ex pulchritudine, mirabiliter impius ex deformitate vituperatur: hominẽ vero miſerrimum, quis ſanæ mentis homo non execretur, & abominetur? ſibi ipſi, dum ſe agnoſcit homo, vileſcit, & fætet; vis originalis verbi explicari uidetur Pſal. 105. [Infecta eſt terra in ſanguinibus, & contaminata eſt in operibus eorum, & fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis: & iratus eſt furore dominus, & abominatus eſt hæreditatem ſuam] (rem videlicet per quam immundam, & turpiſſimo ſanguine foedatam, atq. cruentatam deteſtatus eſt, & execratus) [& tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt &c.] id eſt, turpiſſimis fædiſſimisque dominis, turpiſſima, fædiſſimaque mancipia commiſit. Propterea abominabilis peccator, & præuaricatores nequiſſimi, ne ſe ſuo conſpectu atque conſideratione excrucient, nũquam redeunt ad ſuum cor, neq. conuertunt ad ſe oculos quare ſi ſe aliquando aſpiciant, ſeipſos abominantur, & deteſtantur, atque agnoſcere dedignantur; ſicut Scriptũ eſt Ierem. 31. Poſtquam oſtendiſti mihi, (id eſt, feciſti ut mihi eſſem exploratus, & cognitus) percuſſi femur meũ, id eſt, more gementium, & dolentium comploſi manus, turpiſſimæ rei conſpectum non ferens. Propterea cruciatum hunc minatur Deus impijs Nahum. 3. [Reuelabo pudenda tua in facie tua, & Pſ. 49. Arguam te & ſtatuã contra faciem tuam:] reticet verò quid ſtatuendũ ante faciem ſit, videlicet, tu ipſe abominabilis, ut tui ipſius conſpectus tibi ipſi ingens cruciatus exiſtat: illud tamẽ, ſtatuere, eſt in Hebræo militare verbum; propriè, ordinare, ordine diſponere, inſtar exercitus, aut aciei ordinatæ, ita vt ſingula peccata ſuo ordine diſpoſita, iuxta tẽpus, grauitatem, ſpecies ſuas, atq. iuxta alias patrati ſceleris circunſtantias, ſuo aſpectu terreant, excrucient, oppugnent; ita vt non poſſit impius oculos à re abominanda, & execrando ſcelere auertere, ſed peccatum ſuum cõtra illum ſit ſemper. Huc retulit Theodoretus id Rom. 2. cũ dies iudicij appellatur, dies reuelationis; videlicet cum apertis oculis ſe contemplabitur quiſque, quis ſit; quis fuerit: nunc. n. cæco ſui amore proſequitur ſe Abominabilis homo, nec ſe horret, & auerſatur, tunc verò execrabitur damnatus ſeipſum. De quo ſapienter ſcripſit Baſilius; [Forte grauior, quàm tenebræ, & ignis æternus, hîc pudor erit, ut nunquam non ob oculos habeant ſceleratæ vitæ veſtigia, tanquam ineuitabilis alicuius tincturæ.]

Tandem cùm abominabilis dicitur homo, quẽ nemo auditu, viſu, congreſſu dignetur, videtur dici, & eſſe excommunicatus, cuius familiaritatem vitare omnes debeant: ſic dixit Paulus. 1. Corinth. 16. [Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema:] nemini; videlicet, non abominandus.

Inutilis homo. De propria ſignificatione uerbi *Alach*, nihil certi conſtat; pleriquè. n. exiſtimant ſignificare putridum eſſe, aut fætere, ita Rabbi Mardochai, quẽ ſequutus Pagninus in Theſauro uertit; Putreſcet, aut, fætebit. Hebræus apud Caiet. vertit, putridum. Vatab putridum & fætidum. Complut. corruptum. Regia, graue olentẽ; Chaldæus, & Sept. immundum. Pagninus in uerſione, & Biblia Guarini, Contemptibilem: & exiſtimat Pagnin. & alij deduci per metatheſin litterarum a *chala*, vnde dicitur ſpuma, uel rubigo ollæ, Ezech. 24. ſed cum hoc tantũ loco inueniatur hæc vox, & Pſ. 13. & 52. vbi et uertitur inutilis. [Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſũt,] potius hdem adhibebo Vulgato, & Sept. quam inutilis ſignificationem agnoſcunt etiam Complut. & retinet Tygurina; præſertim cùm res ipſæ connexæ ſint, nã quæ putrida, inutilia ſunt & rectè in hominem peccatorem conueniunt, qui inutilis eſt: quam rem Paulus etiam cum abominatione coniunxit ad Titum 1. [Cùm ſint, *inquit*, abominati, incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi, id eſt, inutiles, reprobandi, reijciendi, certo experimento minimè probati, quorum inutilitas explorata, & cõperta ſit, poſt examen, & probationem minimè fideles, veleſue inuenti; quæ omnia affert Græca vna *adocimos*, qua etiam uoce dicitur Græcè adulterinum numiſma, ſicut & Ierem. 6. dicitur; Argentum * reprobũ vocate eos; e contrario uero dicitur. 2. ad Timotheũ. 2 [Si quis emũdauerit ſe ab iſtis, erit uas in honorem ſanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum:] nã mirũ eſt, quàm ſit iuſtus ad omnem opportunitatẽ, & utilitatem accommodatus; hæc aũt peccatoris inutilitas, aut propter immunditiam, aut propter cauſas alias ex ſolo infirmitatis nomine exprimitur Ezech. 15. Quid fiet de ligno uitis &c. & poſtquam nulli uſui accommodatũ eſſe dicitur, igni tandem non inutile futurum eſſe, uidelicet tanquam æterni ſupplicij, diuinæque iuſtitiæ aptam materia, Deus ipſe teſtatur; qui. n. ſibi nequam eſt, cui alij uſui bonus erit? quod amplificatur Pſal. 128. cùm neque igni commodius uidetur afferi peccator, quia neque uti calamitateſq. pati patienter nouit; [Sicut fœnũ tectorũ, quod priuſquam euellatur, exaruit; de quo nõ implebit manũ ſuã, qui metet, & ſinũ ſuum qui manipulos colligit;] de huiuſmodi. n. ſcriptum eſt; Vt quid terram occupat? uidelicet herba adeo inutilis, ut neq. folia umbræ alicuius proficuæ uſum præbeant; cũ e contra iuſtus ſit arbor, cuius fructus, folia, flores omnino multas cõmoditates habeant; quale deſcribitur lignum illud, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Pſ. 1.

Qui bibit, quaſi aquam, iniquitatem. Fortè hæc eſt inutilitatis ratio quædam; nam cum homo in eum finem cõditus ſit, ut Deum creatorem coleret; qui longius à ſuo fine aberrat, fruſtra creatus uidetur, uanus, inutilis; iuxta illam Philoſophi doctrinam de fine. & uano; nimirũ accepiſſe in vano animam ſuam; Sed fortè & aliam impiorum hominum deprauationem nunc ſignificat; quòd uidelicet ſicut in peccato natus, ita uideatur homo peccãdi aſſiduitate altus, & educatus: quam deprauatæ cõſuetudinis, & propenſionis ad malum rationem, commodè ex aqua, bibendiq. ſimilitudine ducit. Primò. n. bibere, afferre uidetur uehementem quandam appetitionẽ ſitientis pectoris & uentriculi & prauæ concupiſcentiæ ardorem, qui uix largiſſimo, & copioſiſſimo potu multorum ſcelerum reſtingui poſſit; neq. abs re eſt, quod Empedocles exiſtimauit per ignem, qui res diuidit, lites; per aquã, quæ glutinandi, & continendi uim habet, amicitiam uehementem ſignificari: quæ profectò ardenti illi concupiſcentiæ affinis eſt. Quam peccandi inexplebilem ſitim indicauit Paulus Ephes. 4. dum de impijſſimis hominib. dicit, [Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiã:] impios n. appellauit auidos, ſitibundos, inexplebiles peccãdi, auarorum inſtar, qui quò plus habent, plura ſitiunt.

Secundò etiam bibendi appellatione uoluptas quædã & ſitis refrigerium ſignificatur: quare Polychronius hoc dici exiſtimat propter eos, qui ſponte peccant, nulla re aduerſa aut neceſſitate coacti, & ut Gregor. ait, qui bibit facile tranſmittit potum, non enim neceſſe eſt commandere dentibus; ideò bibere, affert peccandi promptitudinem, & facilitatem ſine mora, ſine impedimento. Quæ res ſub impetu quodam, & celeritate equi præcipitis explicatur

Pſal. 18. 4.
Eccl. 43. 2.
Abominabilis, & abominaret q[illegible]. חעב
Pſ. 105. 39. 42.
Ver. 14.
2 *Peccator ſibi ipſi abominandus.*
Iſai. 46. 8.
Ier. 31. 19.
Impius cruciatur ſuo ipſius aſpectu.
Nah. 3. 5.
Pſal. 49. 12. ſtatuere, verbum bellicum. ערך
Pſal. 50. 5.
Theodo. ſuper Ro. 2. 5.
Baſilius Oratione. 23. de Iudicio.
1. Cor. 16. 22.

3 *Inutilis, quid in Hebræo.* אלח
R. Mardoc.
Pagnin.
Caiet.
Vatabl.
Complut.
Regia.
Chald.
LXX.
חלא
Ezec. 24. 6.
Pſal. 13. 3. & 52. 4.
Tygur.
Ad Tit. 1. 16.
ἀδόκιμος
Ier. 6. 30.
* *Plata que no ſe dexa labrar, para nada es bue na.*
2. Thim. 2. 21.
Ezec. 15. 2.
Peccator tã tam inutilis igni opportunus.
Eccl. 14. 5.
Pſa. 128. 6.
Luc. 13. 8.
Pſal. 1. 3.
Pſal. 13. 4.
Ephe. 4. 19.
Auaritia ſitis inexplebilis.
5 *Bibere aquã ad voluptatem.*
Polychron.
Gregor.
Peccandi promptitudo, nunquã retardata.

Ierem. 6. 8. plicatur Ieremiæ 8. Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuũ, ſicut equus impetu vadens ad prælium: quem in medio curſus ocitatiſſimi, nulla vis aut ars retardare poſſit.

6 *Aqua, vel facile parabilis ſymbolum.* Ex ratione autem aquæ, quæ facile parabilis eſt, cum vinum valde pretioſum ſit, illa etiam peccandi facilitas conſiderari poteſt, quòd peccator, & Deum offendat, atq. ſe ipſum diuendat nulla pretioſiſſimæ rei iacturæ conſideratione, & ratione habita, ſicut Prou. 10. dicitur, Quaſi per ipſum ſtultus operatur ſcelus; & Pſalm. 49. Sedens (quaſi per incuriam, & per otium, quaſi nihil agens,) aduerſus fratrem tuum loquebaris, quod Prou. 18. dicitur; Impius, cùm in profundum venerit peccatorũ, contemnit.

Prou. 10. 23 *Pſ. 49. 20.* *Prou. 18. 3.*

7 *Conſuetudo praua, et à ſine peccul·a vi voluptato.* Sed præterea ſignificatur, praua quædam peccãdi conſuetudo, quæ etiam ſine voluptate hominem rapiat, conijciatque in multa ſcelera; nam propter voluptatem dictum eſt Prouerb. 4. vinum iniquitatis bibunt: cæterum in aqua nihil ineſt dulcedinis, ſapor nullus: eò enim improbitatis, & corruptiſſimę cõſuetudinis euadit aliquando impius, vt vel ſolo peccati, & impietatis nomine, nulla præterea mercede propoſita, peccato inſeruiat, quod noſter ille breuiter, æque ac ſignificanter expreſſit;

Prou. 4. 17

Que ſi el pecear vernà ſuera,
No pecara, por pecar.

Huiuſmodi proiectiſſimis peccatoribus ait Ierem. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à ſiti: nam in via peccatorum currendi ſtudio, & contentione, ſiti & ardore pene enecabantur, & exulcerabantur pedibus, omnique manabant ſanguine: reſpondebant verò illi nihilo meliores facti; Deſperaui, nequaquam faciam; adamaui quippe alienos, & poſt eos ambulabo.

8 *Aqua, malũ ſanandũ.* Tandem aquæ potione ſignificari poteſt ingens quoddam, & immedicabile malum, quod peccato, velut venenata potione ſuis ipſe viſceribus infert impius, ſicut ſcriptum eſt, Intrauit ſicut aqua in interiora eius, cum igitur ex hac parte aquæ aſſimiletur, at ea alia perſimile vini peccatum eſt, quòd primo aſpectu intuentibus ſplendeat in vitro, & ſuaueſcat color eius, atque odore, & dulcedine demulceat ſenſum, poſtea mordebit vt coluber, id eſt, velut viperinum venenum, & ſicut regulus venena diffundet. Rectè igitur his omnibus de cauſis dictum eſt, Bibit iniquitatem, ſicut aquam & fortè quidem copiam, & abundantiam, bibendi etiam appellatio affert, cùm ſe homo vt bibendo implet, ita ingurgitat peccatis: de quo dicemus iterum inferius c. 34.

Pſ. 108. 18. *Prouer. 23. 31.*

XVII. Oſtendebam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi.

1 *Oſtendere, quid propriè. Videre, ad reuelationem referri.*
2 *Sapientes ſuam ſapientiam non ſibi arrogant, ſed ad alios magiſtros referunt. Pater pro magiſtro; Explicatur Moyſes.*
3 *Principes ſua ſapientia & experimentis proſunt ſubditis: explicatur Salomon & Dauid.*
4 *Dari principem à Deo, frequens Scripturæ phraſis. Alienus in ſacro ſermone pro infideli, & ethnico, deinde etiam pro hoſte, & inimico. Peregrinus apud ſacros, & prophanos, pro inimico. Illuſtratur Dauid. Iſai. Salom. Peregrina, pro meretrice.*
5 *Tranſire, aut pertranſire, habitus eſt vincentis, & debellantis.*

1 Hinc incipit ſecunda huius capitis pars, in qua, vt Iobum ſcilicet, de impiorum ſupplicio diſſerit: Oſtẽdam tibi Diuus Thomas ſupplendum exiſtimat: ea quæ tu ſcire cupiebas, cùm Deum de cauſis tuarum ærumnarum percontateris. Dionyſius oſtendam tibi tuum errorem: ſed proculdubio referendum eſt ad id, quod ſequitur; Oſtendam, propriè, annuntiabo, declarabo, illuminabo, cæcutienti tibi, & in maximis tenebris verſanti, veriſſimæ doctrinæ lumen præferam; interim attentum te, & patienti animo obiurgationem meritiſſimam audire volo. Quod vidi; quod aſſidua contemplatione, & experimento comperi. Caietanus indicare videtur illam eandem capitis 4. reuelationem, nunc repetere, aut vero perſequi; ſed mihi non diſplicet aliquam aliam reuelationem nunc proferre; coniunctaque verbum videndi, quod illud ipſum eſt, à quo prophetæ dicuntur videntes: quamquam Græci, & alij ad doctrinam ab alijs ſeniori-

D. Thom. *Dionyſ.* *Oſtendere, quid propriè.* חוה *Caietan.* חזה

bus, ſapientioribuſque acceptam pertinere exiſtimant, propter ſequentem ſententiam.

XVIII. Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos.

2 *Communis expoſitio.* Qvod ipſe viderit, multorum ſapientum teſtimonio comprobatum aſſerit, qui etiam parentum ſuorum teſtimonium ad eiuſdem rei confirmationem adducunt: ita ferè omnes Latini, & Græci. Sed fortè hæc de ſeipſo dicit Eliphaz, Ego, inquit, vidi, ab alio doctore accepi, non ego ex meo cerebro fingo; non enim eſt ſapientum nouorum dogmatum ſe ipſos auctores, inuentoreſque conſtituere; ſed potiùs ingenuè & ſubmiſſe, quæ ab alijs acceperint confiteri, & patres, magiſtroſq. ſuos, per quos in ſapientia profecerint, libenter producere, & nominare. Cum quo ſenſu non incommodè nectitur poteſt ſequens ſententia. Ideò nobis, videlicet, ſubmiſſius, & iuxta ſapientiæ præceptum nos gerentibus, data eſt terra, quam poſſidemus nullis prædonum incurſionibus infeſtatam, &c.

Sapientes, ſuã ſapientiã ad alios magiſtros referunt.

Hic vides iterum patris nomen pro magiſtro: quo nomine Ioſeph dixit ſe patrem Pharaonis, vt qui illum de diuinis inſtrueret, atque in agendo moderaretur; non ſecus, ac pater filium, Gene. 45.

Pater, pro magiſtro. *Gene. 45. 8.*

XIX. Quibus ſolis data eſt terra, & non tranſiuit alienus per eos.

3 Hæc, inquam, eſt ſapientum doctrina à clariſſimis illis ſanctiſſimiſq. viris accepta qui res publicas moderabantur, & in ſumma pace, atque tranquillitate continebant; propterea que potuerunt experimentum capere de aliorum tyrannorum infaelici exitu, ſuppliciõque diuino: præſertim cum ſe viderent Dei beneficio, rerũ ſuarum in ſumma ſecuritate, atque tranquillitate potitos: quare Regum & publicorum magiſtratuum experimentum hoc, ut quod veriſſimũ, & reliquis valde ſalutare futurum ſit, ſumma veneratione excipiendum eſt. Non aliter profectò Salomon omnia bonorum genera expertus, experimento, ſapientiaque ſua, tum Regibus alijs, tum vulgo & multitudini conſulere voluit; Ego Eccleſiaſtes fui rex in Ieruſalẽ, & propoſui in animo meo, quærere, & inueſtigare ſapienter de omnibus, & deinde; Vidi cuncta, quæ fiunt ſub ſole, i. expertus ſum, nam ſuo experimento, & oculis prodeſſe nobis cupiebat; vt dicebat Dauid Pſ. 31. diuinam prouidentiam, & rationem agendi cũ mortalibus expertus; Intellectũ tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris; * firmabo ſuper te oculos meos, i. commodato tibi dabo meos ipſos oculos, ne in via offendas.

Principes, ſua ſapientia proſunt ſubditis. *Eccl. 1. 13. 14.* *Pſal. 31. 8.*

** Proſtaràn mis ojos y no à juzgarno, paſaque veas por dõ dar.*

4 *Data eſt terra.* Permiſſa, conceſſa, tradita tanquam moderatoribus: nam verbum *Nathan*, ſignificat aliquando dare aliquid alicui tanquam præpoſito, aut aliquem in aliqua re conſtituere & ponere principem, & præfectum, vt inde dicamus principes, & magiſtratus optimos dari à Deo, pro ingenti dono & beneficio: atque adeò omnem poteſtatem eſſe à Deo, vnde Geneſ. 41. dicitur ab hac radice, Præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Ægypti, & Num. 14. Conſtituamus (Hebraicè, demus, ponamus) nobis ducem. 3. Reg. 16. Poſui te ducem. Hebraicè, & Septuaginta; Dedi, & 3. Reg. 11. Et terram delegauit. Hebraicè, Terram dedit ei, id eſt, præfecit cuidam regioni: ſimiliter hoc loco, quibus terra data eſt, id eſt, qui præfecti ſunt terræ, populis, regionibus.

נתן *Dari, ſcilicet principes, et magiſtratus à Deo.* *Gen. 41. 34* *3. Reg. 16. 2* *3. Reg. 11. 18.*

5 *Et non tranſiuit alienus per eos* Valde durum, quod Eugubinus contendit hoc pertinere ad illam ſapientũ doctrinam, cui nemo contradicere audebat, nemo illã contemnere, aut conculcare: ſimplex igitur, & germanũ, ut optimorum principum circumlocutio ſit, quorum optima adminiſtratio reſpublicas ſuas tuebatur, omnemque hoſtium iniuriam propulſabat.

Eugub.

Alienus. Externus, inimicus. Sed ut conſtare poſſit, quod alienus hoſtem ſignificet, obſeruandum eſt, quod Dei quidem populus, & qui ex genere Abrahami erant, cæteras alias nationes, alienas & peregrinas vocabãt, id eſt, ſicut ſui ſanguinis, ita ſuę religionis exortes Pſal. 57. Alienati ſunt peccatores à vulua, id eſt, quaſi alieni addicti ſunt alteri religioni, & peregrina numina colunt. Iſa. Dere-

Alienum pro hoſte, et infidele. *Pſal. 57. 4.* *Iſai. 1. 4.*

Dereliquerunt Sanctum Iſrael, * abalienati ſunt retrorſum] quaſi non eſſet Deus de longe, & à ſuis patribus agnitus, ſed Deus de prope, id eſt, cum quo non interceſſiſſet diuturna familiaritas, ſed recens eſſet viſus, recenſque auditus, nunquam antea cognitus.

*Comeque no ſuero el Dios conocido de ſus padres, ſe eſtranaro del, y ſe fue con a otros eſtranos.

Et quia omnes alieni, & exteri inuiſum eanſumq. habebant populum Dei, ut qui ab illorum viuendi ratione longè recederet (ſeruum.n. Dei perſequuntur impij omnes) ideò alienus aut, alienigena pro hoſte vſurpatur; nã bella ciuilia, & quæ contra exteros, & alienos non ſunt, contra naturam eſſe uidẽtur; non.n. domeſtici hoſtes eſſe debent; ſed exteri, alieni, ſicut Scriptum eſt; [Surget gens contra gentem & regnum aduerſus regnum,] id eſt, aduerſus aliam exteram nationem. Iſai. 1. Terram veſtrã coram uobis alieni (hoſtes) deuorant. Pſ. 53. Qm̃ alieni (familiares Saul hoſtili animo & barbarorum more) inſurrexerunt aduerſum me. Pſ. 143. Erue me de manu filiorum alienorum, id eſt, meorum inimicorum, quorum viuendi inſtitutum longè a meis moribus abhorret: ſic & Latinus ait, alieno animo eſſe, uel alienum, alienatumve ab aliquo, pro eo quod eſt, minimè amicũ: & Varro quidem de uerborum origine ſcribit, Peregrinum (qui idem eſt cum alieno) dici, quẽ quondam perduellem dicebãt, id eſt, hoſtem; idemq. docuit Cicero, Hoſtis (inquit) apud maiores noſtros, quem nunc peregrinum dicimus. Quare cum Salomon Prou. 5. meretricem appellat alienam, alteramve, fortè ueræ amicitiæ, ueriqꝫ amoris rationem meretrici denegare uidetur, & uerißimam potiùs inimicã eſſe docet. [Quare *inquit* ſeduceris fili mi, ab aliena? & foueris in ſinu alterius?] quãm & antea inimicam, & crudelem dixerat illis uerbis [Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei uiribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena:] Latinus certè, peregrinam pro meretrice uſurpat, ut obſeruauit Donsius, ad id Terentij in Andria, *Ades n'eſt à m̃es ex peregrina*: ſed huius appellationis alia fortè ratio eſt. Vides igitur abundè confirmatam illam alieni pro hoſte & inimico appellationem.

Luc. 21. 31. Iſai. 1. 7. Pſ. 53. 5. Pſ. 143. 7. Varro. de orig. verb. Peregrinus, pro hoſte. Cic. li. 1. off. Prou. 5. 20. v. 5. *Peregrina, pro meretrice Donat.*

6 *Tranſire* autẽ, aut pertranſire, habitus eſt hoſtis incurrentis, excurrentis, proculcantis, depopulantis regionem aliquã; Iſai. 52. [Non adijciet, ut pertrã ſeat p te incircũciſus,] externus, alienus & Nahũ. 1. [Nõ adijciet ultra, ut pertranſeat in te Belial,] id eſt, alienus à cõmuni noſtræ religionis iugo, & lege, ea lea, alienus; Quare cum legem dicitur Deus poſuiſſe aquis, ne trãſirẽt fines ſuos, hoſtiũ ſæuiſſimorum inſtar, illas continuiſſe uidetur, ne exundantes, excurſioneſq facientes, terram depopularentur.

Tranſire, hoſtis bellantis eſt. Iſai. 52. 1. Nahum. 1. 15. Pro. 8. 29

XX. Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit; & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius.

Iſai. 57. 20

HAec ſunt ſapiẽtiſſima illa dogmata tot præuijs laudib. expectata, & celebrata. Impius, impiè, & iniq. agens, inquietus, ſeditioſus, tum in ſuo corde ſicut mare feruens, quod quieſcere non poteſt, tum alios ſeditione tumultuque, & tragœdijs excitatis infeſtans, & conturbans; à uerbo, *Raſag* ... quod eſt inquietum, aut ſeditioſũ eſſe. Quod autem dicitur, ſuperbit, non conſtat an ea ſic propria ſignificatio uerbi, *hul*; nam Complutenſes quindecim ſignifications illi tribuunt; Pagninus ſeptem; R. Mardochai, quinque aut ſex: ſed attentis & expenſis omnibus locis in quibus reperitur, uidetur propriè ſignificare dolorem, aut cruciatum, languorem, pauorem, animiuè commotionem aliquam, quæ ex ſubiecta materia moderationem, & ſpeciem peculiarem accipit; ut uel ſignificet dolorem parturientium; uel enitentis, & molientis facinus aliquod; vel ſolicitudinem, & moleſtiſſimam anxietatem deſiderantis rem quampiam; aut cruciatum, & pœnam hominis excipientis, & ſuſtinentis incurſum, impetumve alterius; timentisve hoſtem, aut ruinam: quare frequẽter uertitur à noſtro interprete, [parturire, dolere cõtremiſcere, cõmoueri, expectare, uenire, irruere.] Hinc orta eſt iucundiſſima lectionum uarietas. Sept. Oẽs uita impij in ſolicitudine. Aquila; in dolore Hebræus apud Caiet. impius dolens. Regia; Se excruciat: alij; Sibi ipſi dolori, & cruciatui eſt. Pagnin. dolet, ut parturiẽs, & Tygur. per paraphraſim: omni tempore ſibi afficit dolore parturientis fœminæ: cum quo id facit Pſal. 10. quod ad eadem radice dicitur; Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore; Hieronymus iuxta fontem; Parturiunt viæ illius in omni tẽpore, id eſt, quidquid agat, & enitatur, ſemper dolet, ſolicitudine conficitur, deſiderijs æſtuat, timorib. cruciatur, denique inter ſpem metumque nunquam non angitur: quare cùm impio multa deſideranti, multa expectanti, multa timenti dictum eſt, vt animæ pedes, & affectiones cõtineat, Prohibe pedẽ tuũ à nuditate; quid nudis pedibus premere, & calcare cogatur, docet Sapiẽs Prou 22. Arma, & gladij in via peruerſi; Sept. Tribuli, & laquei in vijs peruerſis; vt neceſſe ſit intimus animi affectionib. & cordis ſenſu pungi, configi, dolere, excruciari: quod idem Sapiens Prou. 15. eleganti alia tranſlatione expreſſerat; [Iter pigrorum, quaſi ſepes ſpinarũ; ſemper .n. obuias habent difficultates ſpinis obſitas, quas cum ſummo dolore, atque diſcrimine tranſilire, & prætergredi compelluntur, ſi votorum ſuorũ compotes eſſe uelint, ergo inquit Eliphaz: Impius quidem uidetur fælix, ſed illa fœlicitas ementita & fucata eſt, potiùs aſſiduus animi dolor, & cruciatus. Sed Vulgatus interpres uidetur hunc dolorem, & animi commotionem accepiſſe, actiuè pro eo dolore, & cruciatu, quem ſæuus, inſolenſque tyrannus infirmioribus hominibus, per ſummam violentiam infert; ideò ſuperbientem impium hoc loco ad rem totam illuminandam interpres dixit: nam dum ſuperbit impius (id eſt, dum ſuperbus viuit, dum inſolenter, & inique agit) incenditur, (vritur, dolet, cruciatur,) pauper: neque ſine exemplo id facit interpres, nam Chaldæus, atque Symmachus legunt, effertur arrogantia. Theodot. aũt, quam noſter dixit, ſuperbiam ad vanitatem quandã & inanem faſtum retulit; Impius fruſtratur, euaneſcit, ſuperbit; ſed concidunt, deficiunt, pereunt ſtatim illius conatus, quod non poteſt illi non ſummum animi dolorem, atque moleſtiam incredibilem afferre: & hac fortè ratione ſuperbire, pro dolere, cruciari, & parturire dictũ eſt; quòd ſuperbus, & ambitioſus tyrannus magna ſemper ambiat, & difficili deſideriorum multorum ſemper partu laboret, multa moliens, & enitens, tentatis nihil verò perficiẽs, proficienſve: commodè præterea impius ſuperbire dicit, quod ſuperbiæ, omnis generis impietas comes eſſe ſoleat, quare vt ſummam impiorum improbitatẽ ſignificaret, ſuperbiam nominauit; unde Diabolus per excellentiam uocari ſolet peccator, ſeu, quod idẽ eſt, ſuperb. Pſ. 35. [Non ueniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me: ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem. Pes,] inquam ſuperbiæ, quòd ſuperbia ſit uiæ dux, quem cætera uitia ſequuntur, & cuius ueſtigijs inſiſtunt; uel, pes ſuperbiæ, id eſt, ſuperbiſſimi dæmonis; nam ille me, inquit Dauid, tum pedibus, tum manib. pertrahet in extremum culpæ ſupplicijque æterni præcipitium; ubi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem: quaſi omnibus impijs hoc ſit commune uitium ſuperbire, & aduerſus Deum, & homines inſoleſcere. Quare illa eſt impiorum, ſerò licẽt ſapientium, communis, & una uox; Quid nobis profuit ſuperbia?

רשע. הול. Complut. Pagnin. R. Mardoc. LXX. Aquil. Caiet. Hebræ. Regia. Pagnin. Tygur. Pſ. 10. 5. Hieronym. Iere. 2. 25. Prou. 22. 5. LXX. Prou. 15. 19. Pſ. 9. 23. Chald. Symmac. Theodot. *Superbire, pro dolere, et cruciari.* Pſ. 35. 12. 13. Sap. 5. 8.

Et numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius in Hebræo ad verbum; Numerus annorum abſconditi ſunt tyrãno. *Ghariz*; quam uocem noſter interpres inferiùs c. 27. reddit Violentum; Ezech. 35. Crudeliſſimum; Iſai. 25. Robuſtum; at Sept. Pſ 5. Potentem; Pſ. 53. Fortem: rũm hoc ergo loco redditur tyrannus, aut tyrannis, de fortitudine, & poteſtate ſermo eſt, quæ in regia dignitate reſidet; nõ enim ſemper tyranni appellatio malẽ audiuit; vt enim Trogus dixit, Reges quondam ob fortitudinem tyranni dicti ſunt: ſed, quod vero ſimilius eſt, cũ de impijs agat, tyrannidem in malum accipit, cum frequentiori huius nominis apud Latinos vſu, pro ſæua & crudeli dominatione, quæ non certis, & æquis legibus, ſed iniquis vi, & libidine dominetur. Intelligit autem Caietanus hanc ſẽtentiam de violenta morte, quã ferè ſemper potentiſſimi & immaniſſimi quique tyranni malẽ pereunt. Sed non eſt opus ad mortem ipſam referre, cùm ſola mortis memoria, & aſſiduus timor, atque illa ignoratio, & incertitudo vitæ annorum, potens ſit fœliciſſimum quemque, atque potentiſſimum excruciare ut Eccleſiaſticus indicauit c. 40. Cogitationes eorum & timores cordis, adinuentio expectationis, & dies finitionis: & c. 41. O mors, q̃ amara es memoria tua (ſola recordatio, et formido omnẽ uitæ dulcedinẽ diluit, & corrũpit) [homini pacẽ habẽti in ſubſtãtijs ſuis uiro quieto, & cuius uiæ directæ ſũt in

Tex. Hebr. עריץ. Iob. 27. 13. Ezech. 31. 12. Iſa. 25. 3. Pſ. 53. 5. *Tyrannus, non ſemper malè audit.* Trogus. Eccleſ. 40. 2. Eccleſ. 41. 1.

omnib. & adhuc valenti capere cibum? Fortè etiam non tam de morte, quam de dominandi poteſtate ſermo eſt; Neſcit quamdiu duratura ſit eius dominatio & poteſtas; quod indicauit Caieox doctor, exiſtimans his verbis loquuti ab Eliphaz perſtringi, qui breui felicitate potius, ad ærumnas poſtea deuolutus eſt. *Niceras.*

Cùm autem dicitur, incertus numerus annorum tyranni, indicatur eſſe ingentis ſtultitiæ genus tyrannidē exercere, cùm neſcias, quamdiu tibi viuendum ſit; nam ſi ſeruus vigiles, expectetq. dominum, nihil habet cur timere debeat; at ſi dixerit malus ſeruus in corde ſuo, [Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere côſeruos ſuos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis, veniet dominus ſerui illius, in die, qua non ſperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum &c.] Dicuntur præterea incerti anni, proprie, celati, & abſconditi, quaſi res pretioſa, & theſauro digna: quis enim ignoret pretioſum eſſe vitæ tempus, & dies ſingulos ex ſuo theſauro Deum proferre, nobiſque vnumquemque pro ingenti beneficio, conferre? nam non annos, & dies ſolùm, ſed horas etiam atque momenta ille poſuit in ſua poteſtate.

Matt. 24. à 48. Luc. 12. 38 39. Mar. 13. à 33. Act. 1. 7.

XXI. Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.

1 *Perturbatæ conſcientiæ terrores. Sonitus, de malo vicino.*
2 *Impius omnia in deteriùs accipit.*
3 *Concentus harmonicus, eſt impio ſonitus terroris. Sonitu terrifico iuſtum minimè lædi. Illuſtrata Sapientia.*
4 *Mala impiorum ſecuritas, & repentinus interitus. Explicata Sapientia.*
5 *Impiorum externa pax, interna formido.*
6 *Impiorum cordis ſtupor: illuſtratus Salomon.*
7 *Impius ſemper hoſtem timet, Tyrannus præſertim.*

1 *Perturbatæ conſcientiæ terrores. Sonitus, malum proximum ſignificat.* Perturbatæ conſcientiæ terrores commemorat; in Hebræo, ſonitus terrorum, vt numerus multitudinis ſignificationem augeat, i. ſonitus maximè terrificus, vel portendens terribilia mala, & impendentia diſcrimina: nomen autem, ſonitus, timorē affert; nam cum timor de re abſenti ſit, quantò vicinius malum eſt, tanto maiorem timorem iniicit; tunc autem proximum eſt, cùm ſonitus aduentantis, & perſtrepentis auditur; tunc timor etiam ſummus: ſimilis eſt formidinis amplificatio apud Ieremiam; Non tacebo, quoniam vocem buccinæ audiuit anima mea: & eum Nahum magnam illam aduentantiū hoſtium formidinem deſcribit, & valde vicinam ſuorum ciuium ſtragem prædicit; Vox flagelli, & vox impetus rotæ; ſimile eſt illud. *Iere. 4. 19. Nahu. 3. 2.*

Fallor, en arma ſonant; non fallor, & arma ſonabant.

Vicinum malum ſignificat, & veni timoris ingentem: ſimiliter itaque, ſonitus terroris, terrificus, ſemper in auribus impij; id eſt, ſemper timet, expectatque timidus vicinum, imminenſque malum.

2 *Impius omnia in deteriùs interpretatur.* Præterea etiam impius timorem habet aſſiduum in auribus commorantem; nam quidquid audit, malignè, & in perniciem ſuam interpretatur, & quæ ſunt veriſſima amicorum monita, & ſalutaria cōſilia, exiſtimat eſſe machinamenta & dolos, ad ſuum interitum comparata; & cùm ipſe omnes decipere ſtudeat, ab omnibus ſibi verba dari credit: ſic ille habet pauidas, & formidoloſas aures.

3 *Harmonicus ſonitus, ſit impio ſonitus terroris.* Tum etiam, quòd alijs concentus muſicus, & murmur ſuauiſſimum eſſe ſolet, quod aures, animumque demulceat, impijs tamen terror, & formido eſt: nam quem non recreet leuis auræ commotio, & perſtrepitum foliorum mollis illa, quam lenio. ventus efficit, colliſio, murmurve præterlabentis riuuli? at impios terrebit ſonitus ſolij volantis, & ita fugient, quaſi gladium. Sic Sap. 17. de Ægyptijs; Siue ſpiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos auium ſonus ſuauis, aut vis aquæ decurrentis nimiū (Septuag. aut rithmus aquæ) aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonās de altiſſimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore. Semper igitur in illorū auribus terroris ſonitus. Iuſtis verò & ſubitus de cœlo ſonus aduenientis ſpiritus vehementis, non ſolū timorem non facit, verùm incredibilem lætitiam affert; exemplum videas in Madianitis, Iud. 7. cùm ad buccinarum clāgorem, & lagenarum compluſionem Madianitarū caſtra turbata ſunt, & in Syris 4. Reg. 7. Dominus ſonitū audiri fecerat in caſtris, &c. *Leuit. 26. Sap. 17. 19 20. LXX. Actor. 2. 2. Iud. 7. à v. 20. 4. Reg. 7. 6*

4 *Mala impiorum ſecuritas.* *Et cùm pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur.* Præcedentis partis expoſitio videtur, ſiue potius amplificatio cuiuſdam malæ impiorum ſecuritatis. In Hebræo, In pace prædo, aut vaſtator veniet ei, i. ſi cōtingat impium nihil timere, ſed ſecure agere, illud tunc peius, quòd ſubitò tunc, & inopinato opprimetur. Paulo clarius legerunt Septua. Cum putauerit ſe eſſe iam in pace, veniet eius ſubuerſio, id eſt, cū aduerſus ea, quæ timebat, multa ſolicitudine ſe præmunierit, & comparauerit, atq. certo exiſtimet res iam ſuas omnes in tuto eſſe, audiet terrificam vocem; Stulte hac nocte; Res quidem multis ſacris oraculis confirmata: Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet; cùm enim dixerint, pax, & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in utero habentis, & non effugient. Huius rei imago fuit ſtrages illa primogenitorū in ſumma noctis ſecuritate, & ſilentiu, Sap. 18 Cùm enim quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu mediū iter haberet, omnipotens ſermo tuus (iuſſio, verbum uindicans & puniens) de cœlo a regalibus ſedibus, [a] durus debellator in mediam exterminij terram proſiliuit, gladius acutus inſimulatum imperium portans (ſermo inquam, ille iam non amplius vſurus diſſimulatione, & tarditate, ſed ſupplicium præſentiſſimum inflicturus) & ſtans repleuit omnia morte. *Text. Heb. LXX. Luc. 12. 20 1. Theſ. 5. 2. 2. Pet. 3. 10 Apoc. 3. 3. & c. 16. v. 11. Sap. 18. 14. 15. [a] A vſado buen capeā dio à media noche ſobre ſus enemigos al bilo del mayor deſcuydo.*

5 *Quæ impiorū pax, quæ ſit formido.* Sed rogas, quanā ratione cohæreat, vt improbus in pace ſit, cū terroris, & hoſtiū ſonitus ſemper ad illius aures perſonet, & cū impijs non ſit pax? Iſ. 48. & 57. Reſpōderi poteſt, quòd ad externa attinet, in pace ſunt eas, quæ poſſident, nemine illis, aut inſidiante, aut contradicente, & ut Eccleſiaſt: pacem habet in ſubſtantijs, & à forēſi tumultu ſecurus, & liber. Quis enim potētiſſimis iſtis hominibus, quāuis raptores & prædones ſint, litem intendere, & diē dicere audeat? atq. hanc incredibilem rerū omnium abundantiā, & pacē mirabatur aliquando Regius vates, Pſ. 72. Pacem peccatorū uidens. Ceterùm, quod ad internū animi ſenſum attinet, ſemper illi inſidias ſuſpicantur. *Iſa. 48. 22. & 57. v. 1. Luc. 11. 21. Eccl. 41. 1. Pſ. 72. à v. 1. vſque ad 13.*

6 *Impiorū cordis ſtupor.* Adde etiam aliquando impios eò ſtupiditatis deuenire, & tam graui veterno ſopitos eſſe, ut neque has cordis pulſationes animaduertere ueliut; moribundis hominibus ſimiles, quos pleuritis, aut acerbiſſimus alius dolor uexat; qui iam rupto apoſtemate, & ſtupente corpore, ſenſum amittunt, atque putant ſe in ſumma pace, & ſecuritate ualetudinis iam eſſe; cum tamen remittente ſenſu, uitam quoque deficere neceſſe ſit. Eleganti ſane comparatione rem hanc ex Prou. 23. intelligere poſſumus; nam ebrius homo ſi gubernator nauis ſit, cum in ſummo periculo verſetur, & ipſe, ſuaque omnia perditum eant, altiſſimo tamē ſomno, & rerum obliuione immerſus iacet; impius itaque erit, ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo, & dicet; Verberauerunt me, ſed non dolui, traxerunt me, & ego non ſenſi; quando euigilabo, & ruſſus vina reperiam? Impios aliquando quietos, & trāquillos appellari in ſacris alias diximus; ſed corripit tamen illos ſubitus terroris ſonitus. *Pro. 23. 34 34.*

7 *Impius ſemper hoſtem timet.* Vulgatus tū interpres ſapienter ſententiā hanc, & metū prædonis, aut vaſtatoris retulit ad illos conſcientiæ terrores, & inſidiarū ſuſpicionē, de quibus antea dixerat, quòd tum cum perturbata conſcientia, tùm etiam cū alijs ſcripturę locis conuenire videret; hac ratione; In pace, id eſt, cum nemo illi malum moliatur, prædo ueniet ei, i. prędonum aduentum, & impetum timet, & inſidias, vaſtatores ſuſpicatur; & fugit, vt Sapiens ait, nemine perſequente; iuſtus autē, quaſi leo confidens, abſq. terrore erit. Quam iuſti firmam, impauidamq. conſtantiam animi faciē, multis teſtimonijs ſacræ literę confirmant, Prou. 2. verſ. 21. Pſ. 2. v. 3. Iſ. 11. v. 7. Baruch 3. v. 3. Hinc illud; Arma, & gladij in pita peruerſi: nam cū in pace ſit, armatos hoſtes, & bellicas inſidias ſuſpicatur. Hos malę cōſcientię terrores pulchrè deſcripſit Cicero, & pro Roſcio elegāter ait: Reges, atq. tyrannos, qui alijs legibus & iudicijs non tenentur, naturę in lege, & conſcientiæ iudicio uexari, & torqueri. Nā & alius dixit; Nemo ſe iudice nocēs abſoluitur. Sapienter hac de re ſcripſit Seneca. Tutum, inquit, aliqua res in mala conſcientia præſtat, nulla ſecurū; nocens habuit aliqū latendi fortunam, nunquam fiduciā: inde ſomnos mouetur; & quoties alicuius ſcelus loquitur, de ſe cogitat: dat pęnas, quiſquis expectat. Quæ præſertum res in *Sap. 17. 11. Prou. 28. 1. Prou. 26. 5. Cic. li. 2. & 2. de finib. & pro Roſcio. Seneca. epiſt. 97. & 105.*

eus

Plutar. de ſera numinis vindicta. Chalde.

eos conuenit, qui alijs nocuerunt: nam vt idem Seneca dixit Impius tantùm metuit, quantum nocet. Hac de re vide in Plutarcho de ſera numinis vindicta Beſſi exemplum, cui hirundines illius ſcelus prodere videbantur, & audiebantur. Et quidem vulgatum illud prouerbium eſt, Muros clamare. Solus Chaldæus aliter locum hunc accepit de pace ſanctorum, & æternis impiorum cruciatibus. [Quando inquit, iuſti habitabunt in pace in vita æterna, vaſtatio veniet ei.

XXII. Non credit, quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium.

1 *Impius in aduerſis non habet ſubleuantem ſe. Iuſtus fidens de diuina ope: illuſtrat David, & Salomon.*
2 *Impius abijcit ſpem melioris conditionis, & mutandæ mentis.*
3 *Quid circumſpectare, in Hebræo. Gladius, hoſtiles inſidiæ. Quid gladium videre, vel à gladio prauideri.*

1 *Greg.* Qvod ad lectionem attinet, in Hebræo & Græco, non eſt lux, neque in plerisque Vulgatis. Greg. tamè, & alij codices, atq. Vaticanus nouiſſime, illã habet; & videtur addita claritatis gratia, cùm ſenſum nihil mutet, ſed tantum illuminet. Hebr. autem apud Caiet. ſic legit: Non credet plus ab obſcuritate, id eſt, cùm iam ſe exiſtimauerit tutum, atq. liberum à tenebris diſcriminũ, in mortem, & in gladium incurret. Neſcio itaq. cur verbum reuertendi, quod in Hebræo & Græco eſt, expunxerit; nã ſic ex verbo legitur; Non credit reuerti de tenebris, id eſt, cùm omni, & Dei, & amicorum præſidio deſtitutũ ſe videat, ſi fortè ruat in tenebras, ſibi, ſuisq. rebus adeo diffidit, vt de reditu ad lucem, melioremq. ſtatum deſperet: ideò valde ſolicitus, anxiusq. uiuit, & curat, ne vnquam alicuius ope ſibi opus habeat. Propterea David Pſal. 54. pium, iuſtumq. virum ſecure agere, omni ſui cura & ſolicitudine depoſita iubet; Iacta ſuper dominũ (id eſt, poteris tanquã infantulus, qui neq. ſe, neq. ſua curat, vnà ſuorum parentũ curæ cõmiſſus, ſecurè, & tranquillè viuere) & non dabit in æternum fluctuationem iuſto, id eſt, trade è tuæ puppis clauũ gubernatori Deo; ille enim è maris, procellarumq. omniũ diſcriminibus, incolumem te perducet in littus; nã illius Sapiẽtia, per cotẽptibilẽ lignũ, iuſtũ gubernat, vt Sapientia ipſa, c. 10. teſtatur: & iterum cap. 14. Tua aũt, pater, prouidentia ab initio cũcta gubernat: quoniã dediſti & in mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimã, oſtẽdens quoniã potens es ex omnib. ſaluare, etiamſi ſine rate quis adeat mare: impij verò, quib. neque humana, neq. diuina beneuolẽtia auxilio ſit in miſerijs non ſubſiſtunt; nã cùm cadũt, non habent ſubleuãtem ſe; ſuis ipſi euris obruti, & fluctibus immerſi pereũt, & ideò ibi ſubdit David; Tu verò, Deus, deduces eos in puteum interitus, ex quo neque emergere, neque ad lucẽ redire poſſint. Vide quæ ſupra diximus, cùm diſſeremus de ſpe, quam iuſtis afflictis ipſæ tribulationes efficiunt.

Imp us non habet ſubleuantem ſe.
Pſ. 54. 23.
Sap. 10. 4.
Sap. 14. 3.
Pſ. 133. 11.
Eccl. 4. 10.
C. 5. v. 16. num. 5.

2 Sicut autem huius loci hic ſenſus lenis, & bene cohærens eſt, ita etiam non omnino videtur ille alienus, vt ad ſpirituales cõſcientiæ terrores & tenebras hic locus pertineat; ita ſe impius detentum, & cõſtrictum in tenebris, & carcere malæ conſciẽtiæ ſentiet, vt ad illuſtriorem, & meliorẽ mentis ſtatum redeundi, nulla erigatur ſpe: huic proximum eſt, quod Phili. affert de reditu, & cõuerſione ad pœnitentiam peccatorum; Non agit de mutanda mẽte propter obſtinationem, & prauam conſuetudinẽ; Non enim eſt illis, vt ait David, commutatio, id eſt, auerſi ſunt auerſione contenſioſa, vt Iere. dixit, & noluerunt reuerti; ideò ſubijcitur; * Extendit Deus manum ſuam in retribuendo, id eſt, illos de ſua manu dimittit; quod ingens ſupplicium, & retributio eſt. Quod enim aliud grauius ſupplicium immitti impijs poſſit, quàm vt fracto cõſciẽtiæ ergaſtulo, libere, & impunè volitare permittantur, minùs Deo de illis ſolicito; quaſi illorum ſalute deſperata? Dimiſit enim eos, quaſi agnos in latitudine.

Interna impiorũ vincula, & tenebræ. Philip.
Obſtinatio impiorum.
Pſ. 54. 21.
Iere. 8. 5.
** Alça ſu mano dellos, para caſtigalos.*
Oſe. 4. 16.

3 Circũſpectans vndiq. gladiũ. Propriè, ſpeculans, contemplans, & reſpiciens quaſi ex ſpecula, gladium, rectè, circũſpectans, vt ſpeculatores ſolent, gladium inferendæ mortis inſtrumẽtum aptiſſimũ; aut per Metalepſim, hoſtiles inimicitias, damna, & detrimenta omnia. Rectè uerò addidit interpres, particulam undiq. ut indicaret impium ab omnibus ſibi cauere, & ſemper metu excruciari; nam contemplari ſemper cogitur impendentem ceruicibus gladium, ut Syracuſanus ille tyrannus. Symmachus active accepit, præuiſus ad gladiũ, diſpoſitus, & paratus diſcrimini, & morti: ſic etiã Regia, & Hebræus apud Caietanũ; * Conſpectus ipſe ad gladiũ. Vatabl. aſpectus gladio, qui videtur eſſe Hebraiſmus, ut uideri a gladio, ſit, ab hoſtibus obſeruari per occultas inſidias, quas ipſe neque uideat, neque declinare poſſit: non enim minùs gladius, cæteraque diſcrimina uitæ exitalia ſunt, ſi hominem priora uideant, quàm ſi quẽ lupi uidere priores, ut in Prouerbio eſt. Et obſeruandum quidem, cùm ſupplicium dicitur, at non dicitur, a quo inferendum ſit, ſignificari ſubitum, & ineuitabile ſupplicium: huiuſmodi fuit ille lapis ſine manibus, qui cõminuit ſtatuam: ſimilis ſanè eſt hoc loco gladius ſine manibus; non enim dicitur cuius gladius, aut a quo ſtringendus ſit, quare eſt ſimilis comminatio, Iſa. 47. Veniet ſuper te malũ, et neſcies ortum eius; & irruet ſuper te calamitas, quã non poteris expiare; veniet ſuper te repentè miſeria, quã neſcies. Sept. dixerũt, Decretus in manus ferri, quod uidetur ad ſupplicium, & interitum eſſe dicatum aut deuotum, uel Deum è celſiſſima cęlorum ſpecula contemplatum eſſe impios, ut illis meritã ſupplicia conſtitueret: nã ab hac ipſa radice circũſpectandi, & ſpeculandi dicitur, Pſ. 65. Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt: & Genes. 31. Intueatur (ſpeculetur, & contempletur de cœlo) & iudicet Dominus inter nos.

Quid circũſpectare. צפה Gladius, hoſtiles inſidiæ.
Symmach.
Regia.
Caiet.
Vatabl.
** Que ya la tiene echado el ojo para el cuchilo.*
Dan. 2. 34
Iſa. 47. 11.
LXX.
Pſ. 65. 11.
Gen. 31. 49

XXIII. Cùm ſe mouerit ad quærendum panem, nouit quod paratus ſit in manu eius tenebrarum dies.

1 *Quærere panem, pro furari: non probatur Caietanus.*
2 *Panis pro neceſſario victu. Impius, et cum inter epulas cruciatur: contrà iuſtus. Explicati David, & Eccleſiaſtes.*
3 *Quærere panem, mendicantis eſſe. Panis de viliſſimo quocunque cibo. Mouere quid propriè in Hebræo.*
4 *Impius præſumens ſenſu.*
5 *Tenebrarum dies, quis. Manus pro labore.*
6 *Tenebras in manu habere, pro periculis præſentiſſimis. Illuſtratur Moyſes.*

1 Caietanus exiſtimat hic deſcribi tyrãnorum furta & rapinas, quaſi dicat; impius tũc mouet ſe ad quærẽdum panem, id eſt, ad diripiẽda aliena bona, cum nouit fore, ut ſibi noctis tenebræ faucant, ad occultè, tutoq. furãdum: huiuſmodi ſunt impij illi, quos Cicero 1. de legibus eleganter deſcribit, quos nõ natura, neque ratio arcet ab iniuria, ſed pœna; Nã quid faciet, inquit, is homo in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtẽ uel iudicẽ? qui deſerto loco nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit imbecillũ, atque ſolũ? Verum is Caietani ſenſus non cohæret; nam hic nõ tam de peccatis impiorum, quam de pœnis ſermo eſt: idque uerbum ipſum mouendi indicat, ut ſtatim dicemus.

Caietan. Quærere panẽ, furãtes aut deprędantis.
Cic. li. 1. de legibus.
Tenebræ ſunt furibus.

2 Secũdus ergo cõmentarius aliorum eſt, ut quærere panem, idẽ ſit, quod quærere humanæ uitæ neceſſaria, quaſi dicat, ſiue dormiat, ſiue comedat * panẽ, mortis ſuſpicione cruciatur. Res in Baltaſari cœna perſpecta, Dan. 5. qui inter medias epulas uiſa manu mortis ſententiã ſcribẽte, conturbatus eſt: quare in impiũ rectè quadrat illud Eccl. 5. Cunctis diebus uitæ ſuæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna atq. triſtitia. Cùm tamen econtrario iuſtus dicat: Paraſti in cõſpectu meo mẽsã, aduerſus eos, qui tribulant me, id eſt è regione, atq. in cõſpectu hoſtiũ ſecurus, atque tutus menſæ accũbã, & per otiũ, atq. trãquillitatẽ me reficiã: expreſsũ quoq. hoc uideas; Luc. 14. ut Chriſto domino, cũ intraret in domũ cuiuſdã principis Phariſæorũ Sabbato mãducare panẽ, & ipſi obſeruabãt eũ: nã corã ipſis ſuis hoſtibus machinamenta, & dolos fabricãtibus, ſumma animi trãquillitate mãducabat.

Panis pro neceſſario victu.
** No come bocado que le entre en prouecho, comiẽdo no ſe den algũ bocado.*
Dan. 5. 6. v. 5.
Eccl. 5. 16.
Impius inter comedẽdũ angitur.
Pſal. 22. 5.
Luc. 14. 1.

3 Tertiò, ad eũdem ferè ſenſum, ſed paulò preſſius, mouere ſe ad quærendũ panem, uidetur ſignificare extremã inopiam, & indigentiam hominis quotidianum uictum quæritantis, & ſtipem cogentis. Nã eiuſdem loquutionis & ſignificationis vſus eſt, Pſ. 36. Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Panẽ aũt quærere, eſt multo cũ labore quæſitum non inuenire. In hoc autẽ noſtro loco, licet non ſit in Hebræo verbum quærendi, nã tantũ in eſt, Mouetur pro pane, rectè tamen explicationis gratiã additum eſt ab interprete. Et panis hoc loco, non

Quærere panem, de mẽdicitate.
Pſ. 36. 25.
Panis, pro viliſſimo quocunq. cibo.

ſeruesſ; ſed me morti & quieti permitte, vt interim quieſcam, dum beatę reſurrectionis tẽpus expecto, cum merces mihi tanquã mercenario reddetur, vel certè dimitte me, ne me reſpicias, neq. me tã accuratè & attente obſerues; ſed inſtar heri permittentis ſeruum aliquandiu ſibi viuere, recede à me paululum, & diſſimula te videre, vt quod vitæ reliquũ eſt, poſſim paulo quietius tranſigere. Tu mihi vitã præfinis: ſed ſine; ſed me dimitte; nam quieſcam ego, atque ceſſabo, etiam te non vrgente, neq. impellente ad interitum. Moriar tandem ego, ſed ſenio confectus; & mortem aduenientem gratus excipiam, conficiamq. ſicut mercenarius, diem meum; is enim de aduentante veſpera, & fine ſui laboris blãdiri ſibi, & gratulari ſolet. Interim verò dum firmæ & conſtantis ætatis tempus nondum peregit, inſitum eſt homini vitæ deſiderium, & mortis formido. Remitte itaque mihi paululum ægritudinem & dolorum acerbitatem, vt aliquanto ſaltem ſpatio temporis ſine cruciatu, & ſine gemitu reſpirare liberè poſſim, licèt poſtea inſtauraturus, atq. repetiturus ſis flagella; nam, & mercenarius etiam ſuis laboribus interponit otium & quieta, aut noctu, aut aliquo feriato die. Sic itaque conſequar mercenarij relaxationem, nam mali mei calamitas, inducias, nullas facit.

Scio ſanè reſurrecturum hominem, cùm etiam rebus ſenſus & cogitationis expertibus quędam reditę vitę ſpecies tributa uideatur: non enim homo deterioris conditionis, quàm arbores, futurus eſt; nam hæ ſiue abſciſſæ & conuulſę, ſiue diuturnitate & tempore ſeneſcentes, agricolturę & tranſlationis, inſitionis, irrigationis beneficio iuueneſcunt, & quaſi rediuiuæ rurſus germinant; ſed illud forte in homine magis irreuocabile, quòd ad eandem uitæ conditionem redire nulla ratione poterit. Non fruſtrà igitur mortem, & dolores deprecor; nam nõ ſum ſicut arbor, quę abſciſſa & conuulſa, & vetuſtate confecta, pullulare iterum atque vireſcere poteſt; & licèt amputentur rami omnes, ſolæ tamen radices, & truncus relicta, licèt multa vetuſtate confecta, vt in lauro perſpicitur, lætiora germina proferunt ſtatim cum humorem, vel leuiter attigerunt: at longè diſſimilis eſt hominis natura & conditio; nam exciſus & conuulſus ea vita, atque ramis omnibus, folijſque decuſſis nulla habet radices, neq. virtutem inſitam, vt rurſus in eandem vitæ rationem, quam ſemel amiſit, ſeri, plantari, creſcere, virere poſſit; neque eius animus ibi eſt, vnde ad hanc ipſam uitam facilis illi regreſſus pateat.

Et quidem humana vita multò inconſtantior, fugaciorque eſt inconſtante mari, flumineve fluente. Nam licèt mare in perpetuo fluxu atq. refluxu ſit, nihilominus tamẽ quam aquæ partem deperdere videtur, recuperat ſtatim, & ſi quid in uapores abit, & a ſole abſumitur, iterum concreſcentibus uaporibus reſarcitur, & ſi quid fontes ac flumina attrahunt, illud reſtituunt reuertentia in mare: non aliter torrens iam exundat, iam ſiccatur, iterumque accipit incrementa: at homo, cætera labentibus aquis ſimillimus, ſemel extinctus, & areſactus non redibit ad hanc uitam iterum: non aliter quam ſi mare, aut fluuius ad ſummam ſiccitatem redacta, & omni ſcaturigine obſtructa reparari naturæ uiribus minimè poſſent; neque illud magis erit poſſibile, quàm cœlum, quod incorruptibile eſt, atteri & corrumpi. Non enim humana vita ſemel amiſſa, innouabitur priùs, quàm cęli veteraſcentes, uetuſtatem priſtinam deponant, & cũ pulchriori alia, longeque latiori ſpecie commutent. Id enim fiet, cùm prius mundi huius concentus diſſoluetur & huius vniuerſitatis facies, uelut *f* veſtimentum quoddam, quod ex multis fruſtis compactum, & conſutum erat, perturbato iam rerum omnium ordine diſſuetur. Licèt tandem omnia inſtauranda in melius ſint, tuncq. humani corporis compoſitio & oſſium neruorumq. colligatio, & commiſſurarũ omnium concinnatio, quaſi veſtimentum quoddam ex multis partibus, opere quaſi ſartorio conficietur.

Sed cùm hæc dico terrificę illius tubę tinnitus videtur, iam in auribus meis perſonare; ita uel ſola iudicij, & nouiſſimæ illius diei recordatione contremiſco: atque utinam tunc temporis latere, atque deliteſcere mihi liceat, non alio me operiente & protegente, quam ipſa diuina *g* miſericordia, quæ me à ſeueritate ſuæ iuſtitię quaſi abſcondat & ſubtrahat, ne ante iudicis ſeueriſſimi tribunal ſtare compellar; iacerem quidem in ſepulchri tenebris lubens, quouſque iudicis ira deferueſceret, & indignatio remitteret; in lucem tamẽ proditurus aliquando, & quidem nunc quoque mortem impendentem non deprecarer tam anxiè, ſi non multo poſt eſſem ad uitam rediturus; nam conſtituto mihi atque pręfixo aliquo tempore, quo uitę & luci huic reſtitueret, multò libentius mortem exciperem, neque tantùm auerſarer: quod enim ad hanc ærumnoſiſſimam uitam attinet ſi mihi optio daretur, eligerem ſanè in ſepulchrum concedere, ibique tanquam in ſcrinio quodam, aſſeruari, interim dum hęc tua indignatio remittit; ea lege & pacto, ut conſtituatur mihi tempus, quo me beneuolus & propitius ad uitam reuoces; ſcio enim futurum, ut aliquando deferueat tua indignatio, ut qui natura mitiſſimus ſis; non enim diù perſiſtis in ſemel concepta indignatione.

At quidquid de me ſtatuat, beatę illius reſurrectionis ſpes me ſuſtentat; licèt non poſſim non timere mortẽ, quã ſi mortuus homo mor-

ſus ad

f Vt creatura omnis quandam vetuſtatem patiantur; & vt humani corporis ſtructura, veſtimenti cuiuſdam ſimilis ſit, latè explicatur, v. 12. nu. 6.

g Vt ſoleat diuina miſericordia ſontes abſcondere, & eripere ex ſeueritate diuinæ iuſtitiæ, quedam ad mores, verſ. 13. num 3.4.

6
Recede paululum ab eo vt quieſcat: donec optata veniat, ſicut mercenarij, dies eius.

7
Lignum habet ſpem ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami eius pullulant.

8
Si ſenuerit in terra radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius.

9
Ad odorem aquę germinabit, & faciet comam, quaſi cum primò plantatum eſt.

10
Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, vbi quæſo eſt?

11
Quomodo ſi recedant aquę de mari, & fluuius vacuefactus areſcat.

12
Sic homo, cùm dormierit non reſurget: donec atteratur cœlum non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.

13
Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me donec pertranſeat furor tuus, & cõſtituas mihi tempus in quo recorderis mei?

14
Putaſne mortu⁹ homo rur-

ſus uiuat? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec ueniat immutatio mea.

ſus ad hanc ipſam uitam redire, lubens exciperē, atque cunctis diebus quibus nunc dolens inuitusq. milito, expectarem auidus, donec ueniret immutatio mea. Tamen cum neque ſemper uiuere, neque mortuo ad hanc uitam redire concedatur, in illam futuram immortalemque uitam animo & cogitatione totus feror. Verùm enimuerò dum uideor nimium formidare mortem, nemini uideri uelim de alterius uitę fide dubius, parumue firmus; nam nihil aliud auidus, cōſtansque expecto, quàm cum me *h* conceptum ſuis uiſceribus, excludet terra in lucem alteram, noua quadā regenerationis natiuitatiſque ratione, tunc ſanè *i* commutabor in longè meliorem ſtatum, fęliciorem que uitam.

15

Vocabis me, & ego reſpōdebo tibi; operi manuū tuarum porriges dexteram.

Porrò quanta fuerit reſurrectionis iuſtorum gloria, cū Deus magnificentiſſima *l* uoce & tuba archangeli, ſuoq. imperio, & iuſſu omnes excitabit, audiam profectò, lubensque parebo, & meo iudici uocanti lætus occurrā; nunc quoque, ſi me, ò iudex, uoces, paratus ſum mori, quod in ſpem erigat certiſſimam fore, ut operi manuum tuarū, erigendo & reuocando ad uitam, tuam dexteram porrecturus ſis: atque utinam iam me ad reſurgendum uocares, utinam iam tibi uocāti ego reſponderem; nunc quoque ſi me ad iudicium & reſponſionē reddendam uoces, hæc tibi ſupplex dicerem: Operi manuum tuarū porrige dexteram; diligis enim quæ feciſti, & propitius indulgenſque tua opera tueberis. Cùm igitur mihi laboranti, certiſſimam opem attuleris, uitamque mortuo reddideris, gratus tibi ſic reſpondebo, operi tuo tandem, ò bone Deus, ſubleuando beneuolus propitiuſque acceſſiſti, apprehenſaque dextera erexiſti.

16

Tu quidem greſſus meos dinumeraſti: ſed parce peccatis meis.

Sed nunc ſane non dolere non poſſum, cùm uideam te in numerato habere, ſeueriſſimeque punire ſingula mea peccata, accuratiſſimeque examinare omnes meæ uitæ actiones: & quidem licèt beatæ reſurrectionis ſpes omnem mortis acerbitatem, & amaritudinē retundere poſſet, dū tamen me uiuentem tam acerbe crucias, tamq. diligenter obſeruas, non poſſum non mortiferos illos cruciatus deprecari, uitæque ueniam poſtulare. Licèt quidem non me fugiat, ideò *m* inuictiſſima quæque errata te nunc punire uelle, quod parcere peccatis meis, & beatum me efficere conſtitueris. Niſi forte tam longe abſis, ut mihi operi tuo benignus fauere uelis, ut potiùs hæc omnia minutatim ſupputes, colligas, palamque uindices, quod iam aduerſum me conceptam iram manifeſtes. Sed iam tandem, ò iudex optime, conniue, parceque peccatis tui opificij, ueque tandiù indignationem retineas. Quod ſi forte quippiam pœnarum luiturus ſum, præſtat ſanè ut in hac uita ſtatim luam, ueque differas punitionem meam.

Quod ſi dicas te ſignaſſe, & obſignaſſe in tuo rationario, & tabulis delicta mea; eſto ſane: ſed ſatis ſuperque in me animaduertiſti, & ne quidem erratulum vllum te præterijt; omnia enim ſunt condita apud te, & ſignata in illis tuis theſauris, quibus tua iuſtitia uehementer locupletatur, & tanquam in faſciculo colligata aſſeruas, ne uel unum poſſit excidere; atque ſingulorum grauitatem accuratiſſimè expendis, & ſuo pondere, & menſura unumquodque examinas: itaque cum minutatim omnia collegeris, ingentem quēdam cumulum congeſſiſſe uideris, quo nunc ego pœnis atque ſupplicijs obruar; nā dolorem dolori, & nouos ſemper cruciatus adijcis, atque grauiores etiam, quàm debeam uideris à me pœnas exigere; & quaſi ego haberem animum incredibilium ſcelerum vulneribus perfoſſum & dilaceratum, ita ſupplicia exquiſita, & inaudita remedia ad *n* curationē adhibes, ſed iam ſatis pœnarum adhibuiſti, ne tantum malum ſerperet; curata itaque iniquitate, ſi quę in me eſt, integræ iam ſanitati reſtitutum bene me ualere iube.

17

Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.

Et quidē firmiſſima quæque, ut montes & ſaxa, uetuſtate cædūtur, & aquæ molliſſimis guttis emollita excauantur; molliſſimus uerò ſuprà quàm dici poſſit, homo, ualidiſſimo ictu concuſſus, non nutet & concidat? atque utinam id iam mihi accidat, nam nihil iam firmum, iamque conſtans eſt, quod uetuſtate & tempore non labaſcat. Montes certè maximi, & grauiſſimi maximis quoque terræ motib. cōcuſſi diſſipantur; immania ſaxa ſuis ſedibus frequenter mota ſūt, & alio translata, & exundantium aquarum impetu nemora & ſyluę fortiſſimaque ædificia radicitus conuulſa: non aliter ſanè uelle uideris hominem perdere prorſusque conuellere, quem tot dolorum, & cruciatuum motibus & fluctibus quatis & impellis; in quibus ſanè timendum eſt humanæ imbecillitati, ne, ſi nulla fuerit malorum intermiſſio, animum demittat, & ſuſtinentiam amittat.

18

Mons cadens defluit, & ſaxum trāſfertur, de loco ſuo.

19

Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra cōſumitur, & hominem ergo ſimiliter perdes.

Verùm enimuerò nihilo meliùs in diuturnitate & cōſiſtentia homini accidit, quàm cęteris rebus corruptioni obnoxijs, nam poſtquā breuiſſime uixit, mox euaneſcit; robur enim aliquod habere uidetē, dum floret, dum adoleſcit, dum ætate uiget; ſed illud quidquid eſt, paululum eſt, longeque breuiſſimum, ut es meis ipſis rebus didici; nam firmis quondam ſum ualetudinis, tum fortunatum omnium uiribus pollere uidebar, ſed ad ſpeciem tantum illud robur fuit. Quorſum igitur uires mihi ad momentum duraturas contuliſti, quē uix ingreſſum in uitā tranſire celerrimè & abire in perpetuū iuberes? tu ipſe tuo robore & uiribus uſus urges & impellis, & à tergo pungis, reiq. per ſe euaneſcenti ſtimulos ad interitum incredibiles adhibes?

Hh 2 ſed

h Vt reſurrectio ſit, quędam generatio, & natiuitas & ut in Christi Domini reſurrectione, terra, quaſi parturiens doluerit, & tremuerit, quędam peculiaria v.14.an.3.

i Vt ſit iuſtorum reſurrectio commutatio in melius non item reſurrectio impiorum, & varia illius mutationis exempla, v.14.nu.4.5.6.

l De Dei voce & tuba nouiſſima, quę qualisq. futura ſit, ad ſcripturarum intelligentiam ſatis diſſeritur, v.15.annot.1.2.3.

m Qui ſint diuinæ miſericordię, qui illi diuinę iuſtitię theſauri, pauca quędā ad doctrinam, v.17.nu.1.

n Vt ſint ſupplicia & pænę, peccatorum medicina, v.17.nu.3.4.

ſed eſto ſanè, iam te robora, vt hominem penitùs ſuperatū tot ſupplicijs, miþaci, indignanteque vultu obtuas, & inflictam morte, de eo tandem triumphes: non iam ampliùs miſer homo cogetur in vita varios ſumere vultus, multiſque perturbationib. agitari, perpetuoque mœrore palleſcere, & obſcurari, quæ omnia in extremam illam vultus, facieique ſpeciem triſtiſſimam, quam cadauer ſumit, deſinēt tandem: ◦ ſic immutatum, & quaſi laruatum hominem a te abijcies, & ablegabis, & mutata perſona, naturalique habitu depoſito, abire iubebis ad ignotam regionem. Emiſſus vero homo ex hac vita, atque dimiſſus de Dei manu, viuentium omnium ſuſtentatrice, perget ad inferos, vbi neſcitur, quid apud mortales agatur (neque curare manes poſſunt, quæ ad ſuos pertinēt; quæ ignoratio, ingentis cuiuſdam miſeriç genus eſt) neque vllam vtilitatem capit ex externa iſta bonorum, & familiæ magnificentia, quam inter viuos reliquerit. Non dolebit vero deinceps propter filiorum atque familiæ res curandas, ſed iam morti proximus, cæterorum oblitus, cum morte corporiſque doloribus colluctabitur, nam ſic me experientia ipſa docet: eorum enim, quæ ego ſuſtineo, ſenſus, & dolor, omnem aliam curam atque moleſtiam longiſſimè ſuperat.

◦ De perſona, & laruata quaſi facie, quam cadauer ſumere videtur, & de forma fugacitate. v. 20. nu. 3.

20
Roboraſti eum paululum, vt in perpetuum tranſiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.

21
Siue nobiles fuerint filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget.

22
Attamen caro eius dum viuet, dolebit, & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

IOANNIS DE PINEDA SOCIETATIS IESV COMMENTARIORVM IN IOB.

LIBER SEXTVS.

Qui eſt de ſexto certamine, id eſt, ſecunda IOBI cum Eliphaz diſputatione.

CAPVT XV.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Iobi orationem excipit Eliphaz amarulenta, plenaq. ſtomachi reſponſione, atque illum accuſat impietatis, & inſolentis aduerſus Deum animi. Tandem autem impiorum ſupplicia proponit, Iobo perſuadere nititur, propter ſua peccata flagellari.

I. Reſpondens autem Eliphaz Themanites dixit.

1 *Reſpondere, proprie hinc accipiendum. Decorum in diſputatione ſeruandum, ex Paulo & Sapiente.*
2 *Quid ventus ſignificet, varia interpretatio; ſymbolum rei inutilis, & euaneſcentis.*
3 *Stomachus, aut venter, quid in ſacro ſermone, & in Hebr. Imaginatiua, & memoria ventri ſimilis: Illuſtratur Salomon.*
4 *Quid ardor, in Hebręo, & quid ſit, atque ſignificet Eurus.*
5 *Expenditur lectio Septuaginta.*
6 *Arguere, quid: eutonuntio.*
7 *Timor, quid. Precandi ſtudium.*

1 *Reſpõdere, quomodo hic accipiendum. Olympiodor.*

REſpondere, hoc loco ex proprietate Latina accipi debet: nam iam feruet diſputatio, & interrogandi, poſtulandi, obijciendi, reſpondendi, reſellendi, redarguendi pugna, & contentio, & quidem rectè Olympiod. obſeruat ſeruari decorum in hac diſputatione; nã uno dicente, cæteri tacẽt, & alter alteri per ſuas uices orationem tradit, quam loquendi tacendive

1. Cor. 14. 29. præceptionem, & formulam Paulus Corinth. dedit: Prophetę autẽ duo aut tres dicant, & cęteri dijudicent, quòd
Sap. 8. 12. ſi alij reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Sic etiã Sapiens docet, Sap. 8. In certamine loquelæ illius, ſapiẽtia. Cùm enim loquendum ſit, & in diſputatione concertandum, ſapienter fieri oportet, ut omnia ſecundùm rationem & ordinem fiant, nihilque perturbatum audiatur.

II. Nunquid ſapiens reſpondebit, quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum?

2

QVi fieri, inquit, poteſt, ut ſapiens ſis, cùm tam multa inſolenter, & iactabundè effutias? non enim in ſapientem cadit ſuperbia, & multiloquij uitiũ;
Rom. 1. 22. D. Thom. Venti varia interpretatio. Chryſoſt. R. Leui. Tex. Hebr.
qui enim dixerunt ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt; perſtrepis itaque, & infremis, inſtar præcipitis & multiſoni uenti. D. Thom. uentum interpretatus eſt, ad capiandum uentum, & auram, glorióìamve inanem. Hoc quoque indicauit Chryſoſt. ſed illud potiùs, quòd inutiles, incommodos, ſtultoſque ſermones interpretatus: ſimiliter R. Leui: reſponſiones, argumentationes ſophiſticas & inanes, & uidetur ſic exigi ab originali, in quo ex uerbo legitur; Nunquid ſapiens reſpondebit ſcientiam uenti? Sept. Nunquid ſapiens reſponſionem dabit ſcientię * ſpiritus. *LXX.*
** Mucho de tus oydme, y ſabia ſoy, y toda ayre.*
Et ſic uentus in ſacro ſermone uanum aliquid & inutile, & quod citò euaneſcat ſignificare ſolet, Iere. 5. Prophetæ fuerunt in uentum locuti, & reſponſum non fuit in eis, & Oſeę 8. Ventum ſeminabunt, & turbinẽ metent: ſimilis ſententia eſt ſupra, cap. 8. uerſ. 1. & cap. ſeq. uerſ. 2.
Ventus res inutilis, & euaneſcens. Ier. 5. 13. Oſe. 8. 7.

3 *Stomachus, aut venter, quid in ſacro ſermone.*

Et implebit ardore ſtomachum ſuum. Venter, aut ſtomachus; ſępè in ſcriptura pro corde ſumitur, aut pro thorace, quod eſt cordis & uiſcerum receptaculum; rurſus cor, pro intellectu & mente; & quamuis plura ſint in ſcriptura nomina uentris, & ſtomachi, hoc tamen loco eſt, *Beten*, quod frequenter uenter redditur, etiam cùm pro corde accipitur, ut Prouer. 18. Verba bilinguis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad interiora uentris; quod iiſdem Hebræis uocibus repetitur, & Latinis explicatur, Prou. 27. Verba ſuſurronis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad intima cordis, id eſt, blãda & adulatoria fraus lethale interdum infligit uulnus cordi hominis. Hoc ergo loco plerique intelligunt nomine ſtomachi, mentẽ, quę res trãſmiſſas, & quaſi pręmanſas à ſenſibus concipit, recipit, concoquit, digerit; qua etiam ratione tres Patres, apud Theodoretum accipiunt id, Cant. 7. Venter tuus ſicut aceruus tritici, uallatus lilijs; id eſt, imaginatiua, aut memoria, quę res utiles cum inutilibus ueluti granacũ paleis continet, iudicij, & rationis uentilabro ſeparentur. Pro hoc tamen analogia uentris, & mentis, vid. D. Greg. 3. p. Paſtor. cap. 23. & Naz. oratio. ad ciu. Naz. hinc illud Bernard. ſerm. 36. in Cant. quòd multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, ſi charitate decocta non fuerit, transfuſaque in artus, moreſque animę, conuertitur in prauos, noxioſque humores, atque inflationes, morbiſque tormina efficit; nam ſcientia inflat, charitas uerò ædificat: & ſcienti bonum, & non facienti, peccatum eſt ei. Ergo inquit Eliphaz. Qui ſapiens eſt, non implet uẽtrem, ſtomachum, animum, mentem, cor, inflatione.
בטן Prou. 18. 8. Pro. 27. 22. Stomachus, pro mente. Cant. 7. 2. Imaginatiua, aut memoria, ventri ſimilis. Gregor. Nazian. Bernard. 1. Cor. 8. 1. Iacob. 4. 17.

4 *קדים Ardor quid. R. Mardoc.*

Et ardore, in Hebr. *Kadim*, id eſt, Euro, Volturno, aut uento ſubſolano. R. Mardoch. obſeruat hunc uentum à Gręcis appellari, *Apeliotem*, quod à ſole ſpiret; atq. eadem ratione à Latinis appellari ſubſolanũ. Tum uerò de hoc, tum de alijs Orientalibus uentis, & illorum nominibus, uid. Gell. & Non. Marcel. Senec. lib. 5. Natur. q. 1. Stob. li. 1. eclog. Phyſ. Pli. lib. 2. ſic diſtinguit: ab Oriente ęquinoctiali, Subſolanus; ab Oriente brumali, Vulturnus; illum Apeliotem, hunc Eurum Gręci appellant. Rectè autem à noſtro interprete uertitur hic uentus, ardor: nam calidus eſt, & ſiccus, cũ ſub ſole diu immoretur, & ſic ſolet appellari uentus urens, Exod. 10. quare Colum. lib. 5. c. 5. ſcripſit aliquando Euro ſic infeſtari uites, ut niſi tegminibus opacentur, veluti halitu flãmeo fructus uratur: additur etiam lęuitia, & uehementia ardori Exod. 14. Flante uento uehementi & urenti: quare poetæ Eurum appellant truculentum, rapidum, & pręcipitem, animoſum, tumidum, indomitũ, minacem: & huius cum Zephyro pugna, in exemplum ſęuę alicuius tempeſtatis proponitur.
Gell. li. 2. c. 22. Plin. lib. 2. 46. Exo. 10. 13. Colu. lib. 5. cap. 5. Exo. 14. 21. Sen. in Her. Oetæo.

Illum ſi medio decipiat vagis
Ponto, cùm Boreas expulit Africum,
Aut Eurus Zephyrum, cum mare diuidunt.

Ergo duo poteſt in Iobo reprehendere; primum, quod tumidus, iactabundus, inflatus, horri ſonus multiloquius ſit, inſtar Euri; plenum Vulturno caput, & * plenum ardore ſtomachum: ſecundū (quod videtur arriſiſſe Vulgato) inclementiam quandam, & indignationem cum inflammatione coniunctam; id eſt, iram, animi excandeſcentiam, & accenſionem ſanguinis circa cor, nimiumque ardorem, & inflammatum ſtudium in ſe defendendo, & diſputando cum Deo.

Que dixo de tener algū barreno ó ſolano por donde ſe le ſaze llena la cabeça de viento.

LXX. *Chryſoſt.* Quod autem Septuag. legerunt, Impleuit dolorē ventris, longè aliò Chryſoſtomus retulit; videlicet vt implere ſit, morem gerere ægritudini, & amarulenta, concitataque oratione indulgere dolori, & ſenſui cordis, ad cordis ardorem, & ventris dolorem quaſi explendum, & exſaturandum, & ita implere dolorem ventris, idem eſt, quòd implere dolore, id eſt, amaro ſermone & ardente oratione ventrem; qua ratione legit Auguſtin. & legiſſe antiquos interpretes, id eſt Septuag. teſtatur Philippus: idemq. ipſe explicat, Implere dolorem ventris, eſſe, ea cogitare, quę animum diſcruciant. Sed certè facilior erit ſenſus, atque ſimilior noſtræ lectioni, vt implere dolore ventrē, ſit iraſci, & ſtomachari, concepta bile & indignatione, & illam etiam conari effundere, & euomere: in maxima enim afflictione, & animi ægritudine, dixit Ierem. cap. 4. Ventrem meum doleo, quòd autem per ventum hunc orientalem, vana opinio de ſe concepta ſignificetur, vt Vatabl. interpretatur, non valde placet.

Auguſt. *Philip.* *Iere. 4. 19.*

III. Arguis verbis eum, qui non eſt æqualis tibi: & loqueris, quod tibi non expedit.

6 VIdetur eſſe præcedentis ſententiæ expoſitio, & amplificatio, vt ſapientiæ opinionem omnino remoueat

LXX. à Iobo, & ſic Septuagin. ſententiam vtramque iungunt; Nunquid ſapiens impleuit dolorem ventris, arguens in verbis, quibus nō oportet, & in ſermonibus, quibus nulla vtilitas? quæ lectio valde congruit cū Hebræa; nam Latinus interpres explicationis gratia addidit eum qui non eſt æqualis tibi: intelligens obiici ab Eliphaz, quod Iob criminaretur diuinam prouidentiam, & contumelijs opprobrijſque afficeret; nam hoc loco arguere, eſt propriè reprehendere, & corripere; quamquam poſſet quoque non tam ad Deum, quam ad amicos referri, qui acerbiùs tuliſſent, quòd viſus eſſet Iob illos increpaſſe: niſi fortè dicamus aliter interpretem legiſſe codicem Hebræum; nam in eo, quem nunc habemus, illa verba deſiderantur; illa autem duo non eſt æqualis tibi, & non expedit; extenuationes ſunt, pro eo, quod eſt, infinitis te partibus ſuperat, & valde tibi nocet.

Arguere. יכח

IV. Quantum in te eſt, euacuaſti timorem: & tuliſti preces coram Deo.

7 PLerique in hanc ſententiam interpretantur; Tu tua illa animi pręſumptione, & impudentia, publicè, palamque propoſita, efficis, vt ex te alij diſcant inſoleſcere, & obloqui aduerſus Deum, omnemque diuini numinis timorem, & religionem contemnere; vel, vt R. Leui explicat, quē videntur ſequi, Caietanus, & Vatabl. Tua iſta doctrina, & aſſertio, quòd mala, & ſupplicia eueniāt bonis & iuſtis, tollit religionem, & publicum diuini numinis cultum: quis enim, ſi Deus ſanctos bonoſque tam acerbè, tamque indignè vexet, velit illum timere, & colere, eique religioſe ſupplicare? ſed meliùs; Quantum in te eſt (in Hebræo, etiam tu, Septuag. Nonne & tu) euacuaſti (in fonte ex verbo, *phar*, labefactaſti, irritum feciſti diſſipaſti, diſſoluiſti; alij etiam dicunt, fregiſti. Septuag. depuliſti, R. Mardochai. Prohibuiſti, impediuiſti) timorem (id eſt, conaris Dei timorem repellere, & impudenter, fronteque perfricta cum illo de tuis ærumnis expoſtulare; excidiſti à Dei timore, & reuerentia; non reuereris tremendam diuini numinis maieſtatem.)

R. Leui. *Caietan.* *Vatabl.* *LXX.* פר *R. Mardoc.*

Timor quid. *Timor*, hoc loco pro reuerentia, & tremore; potiùs quā pro religione & cultu, licèt vtrumque cohęreat: ita Græci, Olympiod. Philipp. D. Thom. quare Theodotio legit; Nonne tu recuſaſti timorem? Symmach. nullo pudore loquutus es coram Deo.

Olymp. Phil. D. Th. Theodot. Symac.

Et tuliſti preces. Abſtuliſti, prohibuiſti; propriè etiam, diminuiſti & concuſſiſti, * concidere feciſti; hæc omnia continet verbum, *garagh*, & obſeruandum quidem tanquam ingens piaculum proponi, quod homo afflictus remittat orandi ſtudium. Septuaginta; Conſummaſti verba talia coram Domino, id eſt, finem impoſuiſti orando, & precando; niſi forte ad verba nimium audacia referatur; nam nō ſolum preces, ſed loquutio, aut loquela ſignificari poteſt verbo originali; quare, conſummare verba, erit aliquid conſummare, & audacter proferre: ſed melior ſenſus noſtræ lectionis, & cum Hebræo congruentior.

** Has deixado de tener el cuydado de la oracion.* גרע

V. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blaſphemantium.

1 *Linguam docere à corde, tanquam à præceptore auditorem.*
2 *Imitari, quid in Hebræo. Lingua pro doctrina inſtrumentum ſermonis, ſ.equenter pro ipſo ſermone: explicatus Moyſes.*
3 *Blaſphemantes, pro aſtutis: verſus in pro ſapientiores.*
4 *Proprio ſermone condemnatus quis.*
5 *Reſpondere, pro iuſtificari. Datiuus pro ablatiuo in Hebræo.*

DOctrinam hanc tuam à nemine edoctus es, ſed ex tuo illam cerebro conficta deprompſiſti; nihil itaq. mirum, quòd peſſime loquaris; nā occulta tui animi iniquitas nunc tuis ſeſe verbis prodidit, nimirum ex abundantia tui cordis loqueris; neq. ex fonte amaro dulcorem tu producere potes: ſimile quid, in illa quæ Ciceronis nomine aduerſus Salluſtium oratione circumfertur; Ea demum magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, æqualē ac parem verbis vitam agere, nec quidquam obſcęnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ętas tua reſpondeat, & omnis oratio moribus conſonet, neque enim qui ita viuit, vt tu, aliter, ac tu loqui poteſt; neq. qui tam illoto ſermone vtitur, vita honeſtior eſt. Durius, quàm Vatab. interpretatur; Non eſt opus, vt te doceā, in quo pecces, cum ipſe tuus ſermo te doceat iniquum eſſe. Paulò etiam longiùs ab originali, quod Septuag. legunt; Reus verbis oris tui. Sed illud tamen notandum, quòd lingua, & os dicantur eſſe, quaſi cordis diſcipulus; inſtruit enim interior affectus non ſolùm os, & linguam ad loquendū, ſed manus, cæteraque membra ad operandum; nam ex corde exeunt furta, blaſphemiæ, homicidia.

5 *Quod ſit linguam docere à corde.* *Cic. in Sal.* *Vatabl.* *LXX.* *Os, cordis auditor, & diſcipulus.* *Mat. 15. 19.* *Mar. 7. 21.*

Et imitaris (propriè, eligis, vſurpas, aſſumis tanquam tibi imitandum) linguam blaſphemantium, doctrinam & errantia dogmata hominum prauè de Deo, deque diuinis iudicantium: lingua pro doctrina, ſermone, loquendi, diſputādique ratione metonymicos; cauſa vel inſtrumentum pro effectu: nam inter reliqua vocis inſtrumenta, potiſſima eſt lingua; quare dicitur lingua erudita Iſa. 50. vel iuxta Hebræum lingua doctrinarum, id eſt, eruditè, ſapienter, ornatè, ſuauiter loquendi facultas: ſtatim exponitur, vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt, verbo: ab alijs etiam inſtrumentis ſolent verba, aut loquēdi facultas ſignificari; dicitur enim labiū Geneſ. 11. erat terra labij vnius. Exo. 6. incircumciſus labijs ſum, quomodo audiet me Pharao? id eſt, barbarè loquor, inſtar ethnicorum barbarorum incircumciſorum, qui quod linguam ſanctam non pollerent, barbaros exiſtimabant; dicitur etiam, os, Exod. 4 Quis fecit os hominis? (id eſt, quis illi ſermonis facultatem tribuit) aut quis fabricatus eſt mutum & ſurdum; uidentem & cæcum? nonne ego? perge igitur, & ego ero in ore tuo, docebòque te quid loquaris.

2 בחר *Imitari, quid propriè.* *Lingua, pro doctrina.* *Inſtrumenta ſermonis, pro ipſo ſermone.* *Iſa. 50. 4.* *Gene. 11. 1.* *Exo. 6. 30.* *Exo. 4. 11.*

Blaſphemantium. Propriè, verſutorum, malignorum, callidorum, à *gharam*, quod eſt vafrè, & malignè agere; illos ergo intelligit, qui ſermone, argumentationeve fallaci, & compoſitis, ſimulatiſque rationibus ſtudent eludere ueritatem, & tenebras illi offundere, & cum in Deum blaſphement, impudentiam & temeritatem celare ſtudent uerborum ornatu, aut reſpondendi calliditate, aut iuſtitiæ ſanctitatiſve prætextu; ſimillima profectò hæreticorum ſtultitia, & fraudulentia. Septuag uerò contrario modo uidentur intellexiſſe; videlicet, per aſtutos, & callidos, ſapientes; nam legunt, Neque dijudicaſti uerba potentium, id eſt, ſapientium, nobiliumque uirorum uerba, conſilia, monita, non eligis, non probas noſtram exhortationem, quæ tibi ſalutaris exiſteret; non admiſiſti, planeque contempſiſti priſcorum ſapientiam & traditiones: licèt fortè cùm Septuaginta legiſſent,

Blaſphemantes, qui propriè. ערם *LXX.*

Imitaris

Imitaris linguam blaſphemantium,[explicationis gratia
addiderunt partem oppoſitam; videlicet, impiós imita-
ris, ſapientesque contemnis.

VI. Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua reſpondebunt tibi.

4 C*Vm ipſa tua verba animi tui iniquitatẽ prodant, ex
Matth. 26. tuo ore iudicaberis, ſicut ille dicebat; [Quid adhuc
41. egemus teſtibus? vos ipſi audiſtis blaſphemia: condem-
LXX. nabit.] Sept. propriè, Impium te declarabit, & pronun-
tiabit ſupplicio dignũ, reum peraget, vt Matth. 12. [Viri
Mat. 12. Niniuitæ ſurgent in iudicio, & condemnabunt genera-
41. tionẽ iſtam;] nimirũ declarabũt illã impiſſima, damna-
Luc. 11. 32. tione, & extremo ſupplicio digniſſimã. Vel, ſic a, quæ tu
ipſe loquutus es expendere velis, tu te ipſe cõdẽnabis, &
aduerſus tuã impudentiã pronuntiabis; iã clare de tua
5 iniquitate conſtat, vt vel te iudice, non ſis abſoluendus.
Expolitio. *Et labia tua*: idem per expoſitionem, & expolitionem:
LXX. reſpondebunt tibi. Sept. ex Hebræo propriè, & elegãter;
Reſpondere Teſtificabuntur cõtra te; quaſi ad interrogata, & poſtu-
pro teſtificari. lata reſpondebunt: non rarò reſpondere, pro teſtificari,
de quo diximus ſupra. Tibi; de te; Hebraiſmus eſt, da-
Hebraiſmus tiuus pro ablatiuo, frequens in ſacro ſermone: cuiuſmo-
datiuus pro di eſt illud, Nunquid Sioni dicet? id eſt, de Sione aliquis
ablatiuo. dicet? & illud; Tibi dixit cor meum: id eſt, de te cor meũ
Pſ. 85. 5. firmiter ſtatuit, & Pſal. 91. Malignantibus (id eſt, de ma-
Pſ. 26. 8. lignantibus) audiet auris mea.
Pſ. 91. 12.

VII. Nunquid tu primus homo natus es: & ante colles formatus?

1 *Primus homo, ſapientiſſimus. Pater, idem præceptor, & doctor: naſci, quod alia etiam ratione ſit.*

2 *Adam appellatiuè ſumi. Primum, ad dignitatem pertinere: explicatur Ioannes.*

3 *Montes & colles antiquitatis, & diuturnitatis ſymbolum, & quare.*

4 *Vera præcedentis dubitationis ratio. Res eſſe incipiunt, cum apparere incipiunt; explicatur Salomon, & Eccleſiaſticus.*

1 N*Otat illum ſuperbiæ, & arrogantiæ; quod ſe ſapiẽ-
tia, aut rerum cognitione videatur cũ primò Ada-
Adam, ſa- mo (pro nomine enim ſubeſt in Hebræo: Primus Adam)
pientiſſimus cõparare. Adami porrò ſapientia apud omnes, & maxi-
ma & explorata fuit, vt qui reliquorum hominum ſicut
Eccl. 17. 15 parens, ita etiam magiſter futurus eſſet, iuxta id Eccl.
17. cum de primis parentibus ſermo eſt; [Conſilium, &
linguam, oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi,
& diſciplina intellectus repleuit illos; creauit illis ſcien-
tiam, ſpiritus ſenſu impleuit cor illorum; & mala, & bo-
na oſtendit illis; ait itaque Eliphaz; Tacere nos iuſſiſti,
atque audientes, attentoſque nos tibi præbere, quaſi tui
muneris eſſet nos docere, noſtraque intereſſet te audire;
Pater, idem Primus videlicet homo doctoris reliquorum hominum
eſt præceptor munus habuit, & qui prior alijs eſt, uti pater filijs, docto
& doctor. ris etiam munere fungitur: hinc illud eſt de Abrahamo
Gen. 18. 19 Geneſ. 18. Scio, quòd præcepturus ſit filijs, ac domui ſuę
Exod. 10. 2. poſt ſe. Exod. 10. Narres in auribus filij tui, & nepotum
Ioel. 1. 3. tuorum &c. & Ioelis 1. Super hoc filijs veſtris, narrate,
& filijs veſtri filijs ſuis, & filij eorum generationi alte-
ri; hinc Patris nomen pro magiſtro, & rerũ diuinarũ do-
4 Reg. 2. 12 ctore ſæpe vſurpatur in ſacris; vt illud 4. Regum. 2. cla-
Iud. 18. 19. mantis Eliſei ad Eliam; Pater mi, pater mi: & Iudic. 18.
[Vt habeamus te patrem, & ſacerdotem.]
Philip. Sed huic interpretationi videtur obijcere Philippus,
quod non dicitur hoc loco primus homo cõditus, ſed na
Naſci, quid tus, quod non videtur in Adamum conuenire, & quidẽ
propriè. originalis vox propriè ſignificat, parere, aut naſci; ſed
ילד tamen non eſt in ea vocis proprietate moroſè nimium
immorandum; potuit enim natus, pro formato, & condi-
to uſurpari, ut exponi uidetur in ſecunda parte.
2 Vel in hunc ſenſum; *Numquid tu primus homo*. (*Adam*
Adam, ap- videlicet, ſumpto nõ propriè ſed appellatiuè) qui alia ra
pellatiuè. tione, quàm cæteri homines natus ſis, & tecum non tra-
xeris colligatã ſtultitiã in corde tuo, ſicut reliqui morta-
Pro. 22. 15. les? niſi fortè hæc primi hominis appellatio, dignitatem
quandam ſignificet; Primus homo dignitate, ſapientia, *Primũ, di-*
loco, ſuperior cæteris, quem reuereri, colere, audire de- *gnitate.*
beamus; ſicut & de Chriſto Domino Ioannes dixit, An-
te me factus eſt, id eſt, me prior, mihi prælatus, anteit me *Ioan. 1. 15.*
dignitate, loco, ſapientia. Græci non omnino incommo- *27. 30.*
de ad antiquitatem retulerunt, Chryſoſt. & Polychron. *Chryſoſt.*
Nunquid ipſe reliquos mortales ætate præcurris, vt ipſa *Polychron.*
te longinquitas temporis, & multarum rerum vſus eru-
dierit? neque diſſonat, quod ſequitur.
Et ante oẽs colles formatus. Quod longè antiquũ eſt, 3
aut maxime diuturnum, æternumue, collium, & montiũ *Montes, &*
appellatione aut comparatione indicari ſolet: eſt enim *colles, diu-*
illorum epithetũ, ęterni, antiqui, diuturni. Gen. 49. Deſi- *turnitatis*
derium collium ęternorum: & Habacuc. 3. Montes ſęcu- *ſymbolum.*
li, & colles mundi, id eſt, longiſſimi & antiquiſſimi tem- *Gen. 49. 26*
poris, Baruc. 5. Conſtituit humiliare omnem montem ex- *Habac 3. 7*
celſum, & rupes perennes. Sed qua ratione per colles, & *Bar. 5. 6.*
montes, antiquitas, aut perennitas ſignificetur, non om- *Synecdoche*
nes conueniunt: nam plerique exiſtimant per ſinecdochẽ, *Philippus,*
rerum primam creationem ſignificari per colles, & mon- *& poſt illũ*
tes, videlicet totum, per partem, quòd rerum primò crea- *plerique La-*
tarum non vltima pars, montes, & colles fuerint; vel vt *tini.*
colles, & montes pro terra; terra verò, quę nobis proxi-
ma, & familiariſſima eſt, pro aliarum rerum vniuerſitate.
At vero Montanus in apparatu, illam antiquitatis mon- *Arias Mõt.*
tium rationem excogitat, quòd antequàm terra emerge-
ret, recipientibus ſe aquis in locum unum, nulla erat col- *Montiũ &*
lium montiumque diſtinctio; vt montes eſſent fęcundi, & *collium di-*
fructiferi, colles uerò ſteriles & inculti, cum pariter om- *ſtinctio.*
nes aquis eſſent immerſi.
Ad hanc igitur primęuam collium, montiumque di-
ſtinctionem, & conſtitutionem, tanquam ad aliquid pri-
mum, & antiquiſſimum, alluſionem fieri, cum hoc loco
dicitur, ante omnes colles formatus: & cũ Prouerb. 8. Sa- *Pro. 8. 16.*
pientia ait; Ante omnes colles ego parturiebar. Sed qui-
dem rationem hanc Montani non ſatis calleo, uidelicet,
quare potius illa diſtinctio montium & collium antiqui-
tatis ſymbolum ſit, quàm receptio, & confluxus aquarũ
in locum unum, aut quàm cætera omnia quę in prima
illa rerum creatione, & conſtitutione contigerunt: & lo-
cus ille Prouerbiorum quo ſuam Sapientia ęternitatem
comprobat, nullam ſane affert maiorem diuturnitatem
collium quam aliarum mundi partium, cùm omnes pari-
ter enumerentur, cœli, abyſſi, terra, mare, ęther, fontes,
flumina, montes, & colles: quare neque, ut quibuſdam
uiſum eſt, poteſt commodè ille Prouerbiorum locus, cum
hoc noſtro coniungi, quaſi Eliphaz dixiſſet, nunquid ta-
ctas te Sapientiam illam eſſe diuinam, quę ante omnes
colles exiſtiſſe dicitur; neque enim tam ſunt ſententię
iſtę inter ſe adeò ſimiles, ut illa Salomonis hinc petita
uideatur.
Sed redeò ad illam collium antiquitatem, quę profe- 4
ctò ex eo ſignificari uidetur, quòd perennem quandam *Vera ratio*
firmitatem, & perpetuam ſtabilitatem montes pollicean- *cur colles et*
tur; quare ſicut terra, firmitatis & ſtabilitatis ſymbolum *mõtes anti-*
ſunt; terra enim in ęternũ ſtat, & non inclinabitur in ſę- *quitatis*
culũ ſęculi: ita etiam firmiores iſtę, & diuturniores terrę *ſymbolum*
partes, illam ipſam ſtabilitatem, & antiquitatem reprę- *ſint.*
ſentant: uel, quod alicui arridere fortè poterit, hęc col- *Eccleſ. 1. 4.*
lium antiquitas ad illam primam mundi reſpicit diſtin- *Pſ. 103. 5.*
ctionem; nam cùm tenebrę eſſent ſuper faciem abyſſi, & *Gen. 1. 5. 9.*
aquis uniuerſa terra eſſet immerſa, iuſſit Deus, ut ſepara-
rentur aquę ab aquis, & congregarentur in locum unum,
ut appareret arida; diffugientibus igitur, diffluentibuſ-
que aquis in ſua receptacula, montium, colliumq. ſum-
ma cacumina eminuerunt, antequam terrę planicies con-
ſpiceretur: prima igitur, & quaſi antiquiſſima mundi in-
terioris pars, quod ad æternam illam quaſi emerſionem
ex aquis, & tenebris pertinet, & ad illam faciem, quam
modò retinẽt, colles, & montes fuiſſe uidentur; atque
planam ipſam terrę ſuperficiem hac ratione pręcucur- *Scripturę*
riſſe: quod enim prius apparet, & conſpicuum ſe prębet, *regula, res*
prius etiam atque antiquius fuiſſe uidentur; frequenter *dici eſſe, cũ*
enim in ſacro ſermone res eſſe dicũtur, cùm apparere & *apparere in-*
conſpici incipiunt: ut illud, Nunc cognoui, quòd timeas *cipiunt.*
Deum id eſt, nunc tui timoris atque pietatis manifeſtum *Gen. 22. 12.*
ſpecimen prębuiſti; & Prouer. 8 Dominus poſſedit me in *Pro. 8. 22.*
initio uiarum ſuarũ, id eſt, in creatione, manifeſta æter-
naque ſigna ſui diuina Sapientia, præbuit; quæ quidem
nunquam non ſubſtitit, quippe æterna; ſed tunc uideli-
cet

cet ſapientiam ſuam effudiſſe viſus eſt Deus ſuper omnia opera ſua. Quod verò Philip. ſequutus Auguſtinū, contendere videtur, hoc loco, ſicut & Pſ. 89. angelos intelligi colliũ nomine, quaſi dicat Eliphaz; Nunquid exiſtimas te antiquiorem, aut ſapientiorem ſapientiſſimis ſpiritibus? allegoriam olet.

Eccl. 1. 10. Philip. Auguſt.

VIII. Nunquid conſilium Dei audiſti? & inferior te erit eius ſapientia.

5 *Diuinæ ſapientiæ deſcriptio quædam. Verior interpretatio eligitur.*
2 *Conſilium, quid in Hebræo. Varia lectio; expenditur Hebræa.*
3 *Magiſtri, & Sapientes Academiæ Theman; ſenes, pro Doctoribus.*
4 *An Iob ſuis amicis ſenior.*

ALiqui ſententiam hanc, tanquam deſcriptionem diuinæ ſapientiæ accipiunt; nam illa de ſe teſtatur in Prouerbijs; Cum eo eram cuncta componens: & rurſus; [Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſũ cogitationib.] Vis igitur (inquit Eliphaz) diuinæ ſapientiæ munus, atque nomen tibi arrogare? Sed certe tanta ſtultitia non videtur potuiſſe Iobo obijci? quare ſimplicius interpretabimur, vt cum Iob voluerit amicos docere diuinam prouidentiam; dixeritq. diuinarum rerum doctrinam non eſſe admodum difficilē, nunc irrideatur ab Eliphaz; Ita ne diuinæ ſapientiæ arcana tibi patefacta; vt non ſecus ſupremam illam, quàm Deus in humanis reb. rationem ſtatuit, tuorumque ſuppliciorum cauſam exploratam habeas, quā ſi diuino conſilio interfuiſſes, & Deū prouidentē, diſponentē, decernentē, præcipientem audiuiſſes, planeq. intellexiſſes, & ſua tibi arcana & cōſilia Deus patefeciſſet, & enarraſſet? eleganter Sept. dicentes; [Conſtitutionem Domini audiſti, & conſiliario te vſus eſt Deus?] Aquila pro cōſilio dixit, arcana ineffabilia. Theodot. myſteriū. Symmach. colloquiū, vox eadem ſæpe ſecretum vertitur à noſtro interprete; vt infra cap. 9. [Quando ſecretò Deus erat in tabernaculo meo: & Pſ. 24. Firmamentū eſt Dominus timentib. eum: eſt. n. Deus ſuorū magiſter & doctor atq. illis, quæ decernit & firmiter ſtatuit facienda, reuelat; vt per eandem vocē dicitur Amos 3. [Non faciet Dominus Deus verbū, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos:] quare ſubditur eo Pſalmi loco; Et teſtamentū ipſius, vt manifeſtetur illis.

5 Diuina ſapientia deſcriptio. Prou. 8. 30 ver. 12. Simplicior interpretatio.

2 Conſilium quid, in Hebræo. LXX. Aquil. Theodo. Symmach. Iob. 29. 4. Pſ. 24. 14. Amos. 3. 7.

Eadem autem vox, quæ eſt ſecretum, aut arcanum, eſt etiam conſilium, aut concilium, quod in concilijs arcana tractentur, & conſilia non niſi ſecretò, ſummaq. prudentia, & fidelitate capi, & iniri debeant. Quod autē aliqui exiſtimant, vt Caiet. indicat, hoc ad reuelationes pertinere, non quadrat; nam diuinæ reuelationes Iobo, atque eius amicis familiares erant, & illas aliquando Eliphaz protulerat, atq; iactauerat: quare illas tanquam aliquid omnino inſolens, & inauditum Iobo non denegaſſet.

3 Conſilia, ſecreta ſunto. סוד Caiet.

Et inferior te erit eius ſapientia? id eſt, exiſtimas te Deo eſſe ſuperiorem, & ſapientiorem, vt illum tam audacter ad certamen prouoces? Forte ſapientia Dei, nō erit hoc loco, ea quæ in Deo eſt, ſed quam ille mortalium generi impertitus eſt; quo ſenſu noſtra lectio bene cōgruit cum Hebræa & Græca: nam in Hebræo propriè eſt, Sapientia minuetur ad te? vel, prohibebitur ad te? id eſt, ipſam ſapientiam tu intra te continebis, & tibi ſapientiam omnē arrogabis, facileque ſubijcies, vt ipſa te prætergredi vlterius non poſſit? vt cùm de te, deque ſapientia ſermo inciderit, omnes fateantur non plus, non vltrà abeundum eſſe? eleganter Tygurina; [Sapientia ſuos terminos vltra te non porrigit?] Illud etiam affert Vatabl. diminuetur, aut prohibebitur, vel auferetur, ad te, vel infra te ſapiētia, id eſt, te petente, exiſtimaſne prohibendam, imminuendam, auferendam, perituram ſapientiam? Sept. In te peruenit ſapientia? Complutenſes hanc quoque lectionem attulerunt; Prohibita, vel ablata eſt à te, id eſt, vniuerſam ſapientiam ad te reuocatam eſſe credis, & diuina omnia arcana à tua mente exhauſta, & comprehenſa? quid ſi, inferior te erit ſapiētia, aut minuetur, vel prohibebitur ad te, vel à te, aut in te, ſignificet, eſſe Iobo nunimè oſtenſam veram rerum, & diuinæ prouidentiæ rationem, & occultatam, prohibitam, ablatam; profundiorem illo eſſe quam vt ad ipſum aſcendat; altiorem, quàm vt contingi & obtineri ab illo poſſit? nihil igitur ſublime, & exquiſitum ſapere: quare rectè ſequitur.

4 Varia lectio. Tex. Heb. et Græc. Tygur. Vatabl. LXX. Complut.

IX. Quid noſtri, quod ignoremus? quid intelligis, quod neſciamus?

X. Et ſenes, & antiqui ſunt in nobis, multo vetuſtiores, quàm patres tui.

FOrtè reſpicit ad id quod Iob dixerat cap. 12. In antiquis eſt ſapientia. Non eſt (inquit Eliphaz) cur nos iubeas in tua verba intēdere, tanquam nobis incognita, & inaudita; nam à parentibus noſtris, atque magiſtris, qui ſapientia, & ætate te tuiſq. maiores extiterunt, cum hæc tum præclariora alia & reconditiora dogmata accepimus: noſtra itaque ſapientia, & magis antiqua, & magis cana, quàm tua eſt; atque adeò certior, & probatior. Fortè Eliphaz ſuæ Themaniticæ Academiæ, ſuorumque magiſtrorum ſtudium antiquius, quàm apud Huſitas, commendare voluit, nam ſeniorum, & parentum appellatio, eadem quæ magiſtrorum eſt, vt nuper dicebamus; ſicut & Paulus dicebat: [In Chriſto Ieſu per euangeliū, ego vos genui:] & puero Danieli dixerunt ſenes; [Veni, & ſede in medio noſtrū, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem ſenectutis.] Indicat etiam Philippus dicere Eliphaz; Senes, ſapientesque noſtri, quamuis te, tuiſque ſapientibus multo eſſent ſapientiores, multò tamen de ſe loquebantur, ſentiebantque ſubmiſſiùs.

5 Iob. 12. 12. Magiſtri Academiæ Theman. 1. Cor. 4. 15. Daniel. 13. 50. Philip.

Chaldæum verò, atque Olympiodorum exiſtimantes ex hoc loco, Iobum eſſe ſuis amicis iuniorem, ſupra indicauimus cap. 12. ver. 12. ſed multò verior eſt illa Didymi interpretatio; Quamuis inter nos ſenior ſis, ætateque prouectior, nihil tamen quàm nos plus ſapis; nam habemus etiam nobiſcū magiſtros te prouectiores, atque ſapientiores. Sed primus ſenſus ſimplicior, & germanior.

6 Chald. Olympiod. An Iob ſenior fuerit ſuis amicis. Didym.

XI. Nunquid grande eſt, vt conſoletur te Deus? ſed verba tua praua hoc prohibent.

1 *Varia lectio; expenditur Hebræa: illuſtratur Moyſes.*
2 *Verbum, pro re. Verbum abſconditum pro prauo.*
3 *Diuina miſericordia vltro ad nos propenſæ, impedimento eſſe hominum peccata. Quod prohibere in ſacro ſermone. Illuſtratur Ezechiel, & Salomon.*

MIra eſt hoc loco lectionum Hebrææ, Græcæ, Latinæ varietas, atque diſſenſio, ſed tentandum illas ad concordiam adducere. Latina hanc videtur habere ſententiam; Deſperare videris, ò Iob, de meliori fortuna, atque reſtitutione in gradum priſtinum, quaſi id ſit Deo, El, forti, potentiſſimo difficile, aut operoſum; proptereaque audes illū verbis, & maledictis lacerare, à quo nihil boni expectes; ſed intellige vel ſolo nutu diuino facile tibi ſolamen, & ſalutem adfuturam, niſi viam præcludas tua iſta inſolenti, & ſtulta oratione, & diuinæ prouidentiæ criminatione.

5 Lectionum varietas & diſſenſio. Latina ſententia.

Hebræa, [Nonne paruæ à te conſolationes Eli?] bene ſupplent Pagnin. verbum, diſtant, aut, abſunt; ſic enim in eum ſenſum Vulgati, non longè abhorret Deus, vt conſoletur, propè te eſt; non difficile, non magnum, non longiſſimi à te itineris tempus expectandum. Illud verò valde diuerſum, ſi ſuppleatur verbum, æſtimandi. Vatabl. [An parum ſint tibi conſolationes? vel an minores ſint tibi conſolationes; quam vt te cōſolari poſſint?] idem fere Caietanus, & Tygurina. [Num cēdignaris cōſolationes diuinas?] exiſtimaſne tuis ærumnis non poſſe Deum parem conſolationem afferre? itane tam grande, tam difficile eſt, Deum tuis mederi malis? contemniſne Dei opem, quam ille conferre præſentiſſimam potēs eſt? ne illum prouoces, qui te conſolari poteſt. Nunquid (nunc) grande eſt (magnū hiſce in nū eſt) vt (ſi) conſole-

Pagnin. Lect. Hebr. Vatabl. Caiet. Tygurina.

ſoletur (conſolari velit) te Deus quorſum igitur omnem
Nu. 56. 9. vitæ,& temporalis fœlicitatis ſpem abijcit, atque conte-
nis? ſimilis formula loquendi Num.6.ad Sacerdotes; Nũ-
parum vobis eſt (nonne grande,& permagni æſtimãdũ,)
quod ſeparauit vos Deus Iſrael, & ab omni populo iun-
LXX. xit ſibi? ſam ſententia Sept. Pauca præ ijs, quæ peccaſti
accepiſti verbera: ſic connecti poteſt; Diuinas cõſolatio-
nes tibi deberi exiſtimas, cùm tamen commeritas ſceleri-
** Tomaldo a mucho,lo poco que os ha caſtigado.* bus tuis pœnas nondum exolueris; nonne igitur * gran-
de; numquid parum tibi videtur, vt conſoletur te Deus?
quare neque leue, neque facile exiſtimes, quod tibi iuſtiſ-
ſimus Deus, quod reliquum pœnarum debes, gratis re-
mittat. Eugub. paulò aliter non ad pœnas, ſed ad prçmiũ
Eugub. refert, Parum tibi videntur conſolationes Dei? id eſt, non
ſatis prçmij tibi collatum eſſe conquereris, pro ijs quæ
aliquando honeſte, & piè geſſeris?

Sed qui difficiliùs ad noſtram lectionem adduci poſ-
Vatabl. ſunt, ſunt Vatabl. & Biblia Guarini, poſt Rab. Leui; qui
Guarin. uerbum conſolandi, non referunt ad Deũ, ſed ad amicos,
R. Leui. Nunquid parui facis tuorum amicorũ cõſolationes? ſic il-
Iob 13.4. lorum monita contemnis, noſq. appellaſti, Fabricatores
Iob 16. 2. mendacij: & medicos vanos, atque oneroſos cõſolatores.
Sed nõ video vbi iſti amicos videtur, & Deũ nõ viderint.

2 *Sed verba tua praua hoc prohibent.* Hebræa tantùm; Verbũ
Lect. Heb. abſconditum (velatum, inuolutum, latitans, occultum)
tecum; Verbum autem hoc loco, pro re à quibuſdam acci-
Verbum, pro re. pitur; & illud occultũ, pro prauitate, Prauũ aliquid, quod
nos lateat, & Deum minimè lateat. Deum ad te conſolã-
dum per ſeſe propentiam prohibet, & detinet. Cæterum
prçſtabit, verbum, propriè pro ſermone accipere; nã ſçpè
Iobum reprehendunt amici ſtultiloquij, & petulantioris
LXX. linguæ: quo etiam modo Sept. legunt; Valde ſupra mo-
Verbũ abſconditum, pro prauo. dum locutus es: & uerbum abſconditũ erit, prauũ, à quo
Deus oculos; & aures auertat, Deo inuiſum, quod Deus
audire nolit; quod quaſi Deum lateat; alij dicunt, verbũ
abſconditum, quod palã non profers, quod tecũ muſſitas,
& immurmuras: alij, Hçc tua dogmata de diuina proui-
dentia, & præmio, ſupplicioq. mortalium, quæ inpote re-
conditiora, tibi reuelata, & patefacta prædicas. Hnc for-
Vatabl. tè Vatabl. An eſt aliquid ſecreti, quod illapsũ ſit in animum
tuum? uide ut noſtri interpres lectio cæteris illuſtrior, &
Caiet. Heb. cohærentior ſit. Quod uerò Hebræus apud Caietanũ di-
xit, Verbum ſuaue tecum, nihil dixit; cùm neque illam
uocis ſignificationem, neq. ſenſum probare poſſit, quem
illic aſſignat, ualde à re propoſita alienum.

3 Duo hic obſeruanda; Alterum, Iobi ſingularem animi,
Iobi ſanctitas. atque morum integritatem, quẽ rei nullius accuſare poſ-
ſint, præterquam uerbi alicuius; eiusque non quidem
Diuina miſericordia, vltrò ad nos propenſa. praui, ſed praué accepti, & malignè interpretari. Alterũ,
hoc loco agnoſcere Eliphaz diuinam miſericordiã in nos
procliuem, Deo igitur ſponte ad nos uenienti, atque oc-
currenti impedimento eſſe noſtra peccata: ſicut Ierem.
Iere. 5. 25. dixit, peccata ueſtra prohibuerunt bonum à uobis: nam
Quid propriè prohibere. uerbum illud prohibendi; *manah*, motum quẽdam affert,
quo id quod prohibetur, ſeparatur, & diuertitur ab ali-
qua re, aut loco, vt per aliam uiam decurrat libere: ſicut
מנע Ezech.31. dicitur, * Prohibui flumina eius, & coercui
** Eché el rio por otra parte.* aquas multas: & Prou 3. Noli prohibere benefacere eũ,
qui poteſt, id eſt, pronum ad benefaciendum ne impedias,
neque aliò detorqueas eius uoluntatem: non aliter igitur
Eze 13.15. diuinam miſericordiam decurrentem ad nos, noſtra pec-
Prou.3.27. cata impediunt, & detorquent, ne nobis benefaciat: ſed
de hoc aliquando plura.

XII. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos?

1 *Eleuari, ad ſuperbiam, quid propriè in Hebræo. Cor, pro arrogantia, & auſu.*
2 *Attoniti oculi, quid in Hebræo. Oculorum nictus ſubſannatoris, moleſtiſſimus. Illuſtratus Sapiens. Præcepta de audiendo. Oculi attoniti, ex vi morbi.*

לקח PRo eleuare, eſt in Hebræo uerbum, *Lakah*, quod pro-
Eleuare, quid. priè eſt, capere, ſumere, quòd Hiſpanus diceret ſolet,
Fulano tomò y hizo eſto. Iud.14. Dederũt ei ſodales triginta.
** Tomarõ y fuerõ con el.* Hebraicè, * Acceperũt ſodales triginta & fuerũt cũ eo:
2. Reg.18. Abſalõ erexerat ſibi cùm adhuc uiueret, titulũ;
Hebraicè, Abſalon accepit, & erexit in vita ſua titulum?
hoc itaque modo legunt Complutenſes hunc locũ, Quid *Iud.14.11*
te accipit cor tuum? (*que te toma?*) quid mali te corripit, *2. Reg.18.*
quis te cordis furor exagitat, quç te extra te rapit ſapien- *18.*
tiæ iactantia, & vaſtanus rerum omnium diuinarum, atq.
humanarum contemptus? noſter antè interpres hoc tan-
tùm loco, vertit eleuare, & nũquam iterum, cùm ſemper *Eleuari, ad*
vertent hoc verbum, accipere, ſumere, aſſumere, capere, *ſuperbiam.*
auferre: fortè reſpiciens ad propoſitam iactabundi, &
inſolentis animi ſuperbiam; nam ſpiritus ille quo percu-
ſum, & correptum Iobũ putabat Eliphaz, ſuperbiç erat,
qua ſe homo extollit, & eleuat ſupra alios: illi vero loci,
qui Latinis verbis huic ſunt ſimiles, certè in Hebræo ab
alia radice dicuntur Abdiæ.1. Superbia cordis tui extulit *Abdi. v.13*
te, & Ierem.49. Arrogantia cordis tui decepit te. Cordis *Iere.49.16*
autem nomine, auſus & arrogantia effertur, vt Pſal.100. *Cor, arrogãtia et auſus*
Superbo oculo, & inſatiabili corde. Hierony. altum cor- *Pſ. 100. 5.*
de, ad extollentiam, & ambitionem vtrumque pertinet; *Hieronym.*
nam ambitioſi inſatiabiles ſunt; prop. ex Hebræo, ma-
gnum, vel, latum corde; multa enim per ambitionem mo-
limur, multa machinamur, multa complectimur: quare
Septuaginta hunc locum reddiderunt; Quid auſum fuit *LXX.*
cor tuum? Symmach. ferè cum noſtro dilucidè, Quid, *Symmach.*
quod exulit te cor tuum?

2 *Et quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos*: in Hebrço.
רזם Quid innuũt oculi tui? eſt enim vox hoc tantum loco re-
perta; cuius ſignificationem R. Mardochai dicit eſſe inſi- *R. Mardo.*
nuationem, indicationem; in quo Hebræi omnes conue- *Attoniti oculi, quid in Hebræo.*
niunt, vertentes, annuere, conniuere, victare oculis: ſed
cuiuſmodi ſit iſte oculorum nictus, aut cuius rei ſymbo-
lum, hoc loco non conſtat: aliqui enim ex Hebræis modo
Latino accipiunt, pro conniuere, & ſubſannare; qua etiã
ratione videtur dictum Pſal.34. Quid aduerſantur mihi *Pſ.24. 19.*
iniquè, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis, & Pro- *Prou.1010*
uerb.10. Qui annuit oculo dabit dolorem: nam eiuſmodi
ſubſannatorij oculi, & geſtus inimicorũ, moleſtiſſimi eſſe
ſolent: ait ergo Eliphaz; itane nos, noſtraſq. orationes
derideas, & geſtu, & oculis nictando, prodas nos, noſtra-
que à te contemni? Et quidem qui dicunt ægrè ferunt ſe
ab auditoribus benignis, & attentis oculis non reſpici:
nam inter illa communia præcepta, quæ Plutarch. de au- *Plutarc. li. de audiendo.*
diendo tradidit, vel in primis eſt, Obtutus in ipſum di-
centem, & ſpecies vigilantis attentionis, vultus compo-
ſitus, abdicanſq. non contumeliæ, & moroſitatis modò,
verùm etiam ſolicitudinum, & occupationũ ſuſpicionem
aliarum. Quare in ipſa auditione vitia ſunt, ſupercilium,
toruitas, & triſtitia vultus, obtutus vagus, nutus, & alia
plura, quæ minutatim loco illo perſequitur Plutar. Caie- *Caietan.*
tanus ad ſuſpicientes in cœlum oculos retulit, quaſi cum
Deo familiariter loqueretur, ſuoſque amicos, neq. aſpe-
ctu quidem dignaretur. Alij ad ſimulatam quandam in-
nocentiæ ſpeciem, & ſanctitatis ſignificationem, quod
hypocriſim redoleret; ſic enim ad hypocriſim, & ſimula-
tas fraudes videtur pertinere id Eccl.27 Annuens oculo,
fabricat iniqua, & Prouer.6. Homo apoſtata, vir inutilis *Eccleſ. 27.*
graditur ore peruerſo (id eſt, qui cũ vera Dei, hominum- *25.*
que amicitiã deſeruerit, verbis duplicibus vtitur,) * an- *Prou. 6. 13*
nuit oculis, terit pede, digitis loquitur, prauo corde ma- *Proditores,*
chinatur malum: id eſt, proditionem machinatur, & eiuſ- *los veluti*
dem proditionis participibus dat occulta ſigna, quò illos *ſymbolos inter ſe vtuntur.*
ad capiendam conſilij ſui opportunitatem attentos, &
paratos reddat: illa autem ſigna eleganter numerantur:
ſic igitur dicere potuit Eliphaz; Tu nũquam non machi- ** Guiñar de los ojos,*
naris malum, etiam cùm oculorum nutibus ſanctitatem
ſimulas. Didymus ſic interpretatur; Quid tantum es fa- *hablar por*
ctiuus auſus, vt in Deum aduerſum torqueres obtutũ, & *los dedos, pi*
quaſi ſuccenſens Deo loquereris? Septuag. Quid ſuſtinue- *ſar el pie,*
runt oculi tui, quòd furorem erupiſti ante Dominum? id *e darſe del*
eſt, quod viſum ad hanc te inſaniam, & furorem adegit. *codo.*
Sed tandem hunc oculorum habitum, Latinus interpres *Didym.*
intellexiſſe ſapientiùs videtur, oculos videlicet apertos, *LXX.*
alicubi defixos, non nictantes, ſed inſtar ſtupefacti homi-
nis, aut magnum aliquid ſecum cogitantis, vehementive
aliquo interno mentis affectu & ſenſu occupati. Hunc *Oculi attoniti, ex vi*
etiam oculorum habitum alij ad ſcrupulos pertinere vo- *morbi.*
luerunt, de quo dixi c 3. ſed multò veriùs nos ad morbi
vim, & lethalem vultus, oculorumque compoſitionem:
de quo cap 2. in enumerationem morborum.

XIII. Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones?

1 Conſenſio Latinæ lectionis cum Hebræa. Spiritus pro indignatione: illuſtrant Moyſes, & Iſaias.

2 Hominis appellatio, ad contemptum. Iuſtificari ad publicam innocentiæ declarationem.

3 Qui ſupplicio afficitur, peccatum repræſentat: Explicatur Moyſes.

1 *Conſenſio lectionis Latinæ cum Hebræa.* שוב *Spiritus, pro indignatione.* Exod. 15. 8. Iſa. 25. 4.

TVm Latina lectio, tum Septuaginta Furorem erupiſti ante Dominum; eleganter reſpondet Hebræo, ſub, quod eſt reuertere, aut reducere, quaſi dicat; Quid torua conuertis in cœlum lumina? quid reducis, furorem atque furorem aduerſus Deum? quid illi per inſaniam, & indignationem reſpondes? quid in illum refundis ſtomachum, & euomis conceptam iram? Spiritus pro ira, indignatione, furore; Exod. 15. In ſpiritu furoris tui (Hebræ. Naſi tui) congregatæ ſunt aquæ, id eſt, in ſpiritu furentis, furentis & indignantis inſtar, difflatu, & tumente naſo. Iſai. 25. Spiritus robuſtorum (indignatio, impetuſve, quo impij, & violentiſſimi tyranni feruntur aduerſus iuſtos) velut turbo impellens parietem. Furis itaque indignabundus, ardes oculis, excandeſcis facie, tumes naſo, pectore etiam veluti pleno ardore, & bile promines, & indigna aduerſus Deum profundis.

LXX. *Huiuſcemodi ſermones?* Admirationem habet rei inauditæ: paulò clarius. Septuaginta; Verba talia: verumq. additu ab optimis interpretibus, explicationis gratia, cùm in Hebræo ſimpliciter ſit, ſermones: & pertinere videtur ad innocentiæ aſſeuerationem, quam Iob acriter tuebatur; nam ſequitur.

XIV. Quid eſt homo, vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat natus de muliere?

1 Iob 4. 17. *Hominis appellatio, ad contemptum.* Iob 14. 1.

MOleſtiſſimus, & contentioſus argumentator Eliphaz; qui rationes, & argumenta ferè eadem, quæ cap. 4. propoſuerat, nunc repetat. Quid eſt homo? ad contemptum pertinet, & naturæ, materiæ conceptionis, naſcendi, habitandi domos luteas, viuendi denique vitæ, & agendi viliſſimam conditionem. Homo (*Enos*) miſerrimus, abiectiſſimus, repletus multis miſerijs. Vt immaculatus. prop. mundus, purus, lucidus, candidus, bene lotus. Et vt iuſtus appareat, i. vt ſanctus, iuſtuſque haberi, declarari, pronuntiari debeat, & eleganter vertitur, appareat, quod in Hebræo eſt, iuſtificetur; tum quòd iuſtificari, aliquando ſit apparere, declarari, haberi, pronuntiari

זכה *Iuſtificari.*

publice & in iudicio iuſtum & innocentem; tum vt alluderet ad ipſam Iobi externam faciem, & habitum miſerrimum; nam homo pœna, ſupplicioque affectus, peccatum peccatoremque præ ſe fert; ſic enim Chriſtus aſſertor, quòd dolores noſtros, pœnaſque ſuſcepit, peccatum dicitur factus, & ſimilitudinem carnis peccati ſuſcepiſſe, & qui publico ſupplicio afficitur, cum iniquis reputatur, atque ideò iubetur, vt cadauer hominis ſublati in crucem, tanquam peccatoris, cuius vel ſola ſpecies poſſit terram, vniuerſoſque ſpectatores inficere, eodem die de patibulo deponatur, atque à conſpectu remoueatur. Deut. 21. [Non permanebit cadauer in ligno, ſed in eadem die ſepelietur; quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam; ait igitur Eliphaz; Cùm propoſitus ſis extremi ſupplicij exemplum, apparere, & haberi iuſtus nulla ratione poteris; præſertim cùm ipſa naſcendi de muliere, & humanæ generationis ratio, tum peccatum originale, tum mille alias maculas, quibus hominem pollui neceſſe ſit, afferre videatur: tum etiam quòd qui mulierem dixit, priorem peccati radicem, & ſeminarium dixit; quomodo ergo ex muliere naſcatur, quod ſanctum atque immaculatum ſit, & quod iuſtum meritò haberi debeat.

3 *Qui ſupplicio afficitur peccatum afferre, & repræſentare videtur.* 1. Pet. 2. 22. Rom. 8. 3. Iſa. 53. 12. Mar. 15. 28. Deut. 21. 23.

XV. Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis: & cœli non ſunt mundi in conſpectu eius.

ITerum uidetur repetere illam propoſitionem capitis. 4 Ecce qui ſeruiunt ei nõ ſunt ſtabiles; ut argumẽto à maiori probet hominem carneum, & luteum non poſſe meritò ſanctitatis conſtantiam & firmitatem ſibi arrogare. Per ſanctos autem Græci intelligũt ſanctiſſimos Patriarchas, Adamum, Abrahamũ, Moyſen, Quibus (inquit Polychronius) iratus eſt Deus aliquãdo iraſci. Communior interpretatio, angelos intelligit, qui uocantur Sãcti Dei, quaſi illi familiariſſimi; atque illius obſequio addictiſſimi, quod ferè idem eſt cum illa periphraſi capitis. 4. Qui ſeruiunt ei. Sed ferè melius in communi accipietur pro ſanctis, ſiue hominibus, ſiue angelis; cum nemo ſit ita inconcuſſæ, conſtantiſque naturæ, atq. ſanctitatis, qui mutari non poſſit. Propriè ex Hebræo, & Septuaginta, Sanctis ſuis non credet; id eſt, nemo eſt, qui fidelis ſeruus ex naturæ ſuo merito, & ratione haberi uſquequaq. poſſit; à uerbo, *Aman*, quòd eſt credere tanquam rei fideli, & conſtanti, aut fidele eſſe, & conſtans, cui credi debeat. Aug. In ſanctis eius nõ eſt fides: q͂ ipſe interpretatur; Propter incerta tẽporũ, quib. plerumque falluntur, ut multa dicant, & non faciant: ſed præſtat intelligere * Fidè, id eſt, firmitatem, immutabilitatemque naturæ. Et cœli, Chaldæus legit, intelligitque, Angelos, tum etiã Auguſtinus, quia propter ſpiritualitatem, incorruptibilitatem, ordinem, ſubordinationem, lucem, gubernationem corporũ, ſimiles ſunt cœlis; uel per Metonymiam, quia ſunt in cœlis, proprio uidelicet habitaculo ſupernatum mentiũ; uel per metonymiam, quia angeli moderantur, & mouent cœlos: addit Auguſtinus poſſe intelligi ſanctos, in quib. tanquam in cælis, habitare dicitur Deus: quæ allegoria frequẽtiſſima eſt inter antiquos patres, nam iam per cęlum beatos intelligunt, Vt Ambroſ. ſuper Pſal. Beati quorum, alij etiam cęlos dicunt Angelos, ut Origenes hom. 1. in Geneſ. & Ambroſ. lib. 2. hexameron: [illegible] Sanctos, aut animam fidelem, ut idem Origenes tractatu 30. in Matthæum. Auguſt. 2. de ſermone Domini in mõte D. Ambro. ſuper Pſal. [illegible], & Lib. de Abraham. Greg. homil. 14. ſuper Ezechiel. Bernardus ſermo. 27. in Cantica. Sed ſimplicior eſt Græcorum, & aliorum Latinorum commentarius de ipſis cæleſtibus corporibus, quæ uidentur eſſe maximè limpida, pura, lucida, aliena ab externis impreſſionibus; ideoque immutabilia: quare cœlorũ nomine ſignificabitur quidquid lucidum, purum, mundum in creaturis inueniri poteſt, quod ad conſpectum, & oculos clariſſimos neceſſe ſit tenebreſcere, & obfuſcari. Quid autem hoc loco mundum dicitur, propriè eſt lucidũ, pellucidum, diaphanum: & colludit ad denſiores cœlorum ſyderumque partes, quæ ſunt ueluti maculæ quędã calorum, & ideo nobis luceant, quòd non ſint tranſparentes, neque luci peruię, quaſi dicat; Etiam cæli, qui maximè pellucidi ſunt, ſuas habent maculas, parteſque craſſiores, magiſque opacas, atque materiales; in te igitur clariſſima atq. perfectiſſima uidet Deus maculas, quæ nos prętereunt: imò etiam quod nobis pulcherrimum, & clariſſimum uidetur, cuiuſmodi ſunt Sol, Luna, ſydera, id apud Deum macula eſt; & fortè imperfectiſſima ſui orbis pars; ſic igitur de noſtri animi maculis exiſtimare oportet; interdum enim in noſtris oculis lucet, quod imperfectum, & minùs purum eſt; & falſo ſplendore, atque ementita pulchritudines nos decipit, quod deforme & turpe; falſa luce, & utilitatis ſpe, quod omnino incommodum, atque exitiale. Caietanus nec unquam prętermittit occaſionem obtrudendi ſuam illam ſententiam de animatione cęlorum; exiſtimat enim hoc loco animatos aſſeri ab Eliphaz, & peccatis obnoxios: ſed ſine hoc errore, ueriſſimus, ſimpliciſſimuſque ſenſus ex dictis cõſtat. Quod autem neque Philoſophia, neque Theologia, eam ſententiã de animatione cęlorum tolerare poſſit, alias docuimus.

Iob 4. 18. *Sancti, qui intelliguntur à Græcis.* Polychr. Iob 4. 18. LXX. Hebr. אמן Auguſt. * *Nõ ſolũ de natura lecta, quæ de ſola aila ſe poſita ſint.* Chald. Auguſt. Ambroſ. Origenes. Auguſt. Gregor. Bernard. Caiet.

XVI. Quantò magis abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam, iniquitatem.

1 Abominabilis quid; & abominari, quid ex Hebræo illuſtratus. Dauid.

2 *Peccator ſeipſum auerſatur, & intra ſe corde recuſat, quòd conſcientiæ ſuæ ipſius aſpectu. Statuere, verbum bellicum. Explicatur David.*

3 *Inutilis, quod propriè ex Hebræo. Reprobum, quod in Græco. Peccator, inutilis, ſoli igni opportunus. Illuſtrant David, Ieremias, Paulus.*

4 *Quid dicatur inutilis, aut vanus, & fruſtrà. Aquam bibere vehementem ardorem denotat. Impiorum deprauata conſuetudo, & peccandi ſitis varijs rationibus explicata. Quid auaritia, apud Paulum.*

5 *Bibere aquam, ad voluptatem. Peccandi promptitudo nunquam retardata.*

6 *Aqua, rei facilè parabilis ſymbolum. Explicant David, & Salomon.*

7 *Prauæ conſuetudinis vis. Impius, ad omne ſcelus proiectus.*

8 *Aqua, malum intimum. Peccatū, aut aquæ, aut vino perſimile.*

HÆc eſt altera pars argumētationis propoſitæ; *Quantò magis*, ſupple immūdus & indignus erit diuinis luminibus homo; propriè vir hominum optimus atq. clariſſimus; abominabilis propriè, quem nemo dignari debeat auditu, viſu, familiaritate contactu; qui nihil habet boni, aut pulchri, quo vel Dei, vel angelorū oculos allicere poſſit; inſunt verò in illo multa, a quibus tū Dei, tū angeli conſpectus purus abhorreat. Per antitheſin verò videtur hoc dictum, propter ſanctorum, & cælorum pulchritudinem, quorū pulcherrima ſpecies eſt, munditiès, lux, ordo, concentus mirabilis, conſpectus multò iucundiſſimus, & non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum (de quibus) non audiantur voces: & quod de ſole dixit Eccleſ. non minori iure de integro cælo, cuius ſol pars eſt dici poſſit, Vas admirabile, opus excelſi. Cum n. mirabiliter commendetur cælum ex pulchritudine, mirabiliter impius ex deformitate vituperatur: homine verò miſerrimum, quis ſanæ mentis homo non execretur, & abominetur? ſibi ipſi, dum ſe agnoſcit homo, vileſcit, & fætet; vis originalis verbi explicari uidetur Pſal. 105. [Infecta eſt terra in ſanguinibus, & contaminata eſt in operibus eorum, & fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis: & iratus eſt furore dominus, & abominatus eſt hæreditatem ſuam] (rem videlicet per quam immundam, & turpiſſimo ſanguine fœdatam, atq. cruentatam deteſtatus eſt, & execratus) [& tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt &c.] id eſt, turpiſſimis fædiſſimiſque dominis, turpiſſima, fædiſſimaque mancipia commiſit. Propterea abominabilis peccator, & preuaricatores nequiſſimi, ne ſe ſuo conſpectu atque conſideratione excrucient, nūquam redeunt ad ſuum cor, neq. conuertunt ad ſe oculos quare ſi ſe aliquando aſpiciant, ſeipſos abominantur, & deteſtantur, atque agnoſcere dedignantur; ſicut Scriptū eſt Ierem. 31. Poſtquam oſtendiſti mihi, (id eſt, feciſti ut mihi eſſem exploratus, & cognitus) percuſſi femur meū, id eſt, more gementium, & dolentium comploſi manus, turpiſſimæ rei conſpectum non ferens. Propterea cruciatum hunc minatur Deus impijs Nahum. 3. [Reuelabo pudenda tua in facie tua, & Pſ. 49. Arguam te & ſtatuā contra faciem tuam:] reticet verò quid ſtatuendū ante faciem ſit, videlicet, tu ipſe abominabilis, ut tui ipſius conſpectus tibi ipſi ingens cruciatus exiſtat: illud tamē, ſtatuere, eſt in Hebræo militare verbum; propriè, ordinare, ordine diſponere, inſtar exercitus, aut aciei ordinatæ, ita vt ſingula peccata ſuo ordine diſpoſita, iuxta tēpus, grauitatem, ſpecies ſuas, alq. iuxta alias patrati ſceleris circunſtantias, ſuo aſpectu terreant, excrucient, oppugnent; ita vt non poſſit impius oculos à re abominanda, & execrando ſcelere auertere, ſed peccatum ſuum cōtra illum ſit ſemper. Huc retulit Theodoretus id Rom. 2. cū dies iudicij appellatur, dies reuelationis; videlicet cum apertis oculis ſe contemplabitur quiſque, quis ſit; quis fuerit: nunc. n. cæco ſui amore proſequitur ſe Abominabilis homo, nec ſe horret, & auerſatur, tunc verò execrabitur damnatus ſeipſum. De quo ſapienter ſcripſit Baſilius; [Forte grauior, quàm tenebræ, & ignis æternus, hic pudor erit, ut nunquam non ob oculos habeant ſceleratæ vitæ veſtigia, tanquam ineuitabilis alicuius tincturæ.]

Tandem cùm abominabilis dicitur homo, quē nemo auditu, viſu, congreſſu dignetur, videtur dici, & eſſe excommunicatus, cuius familiaritatem vitare omnes debeant: ſic dixit Paulus. 1. Corinth. 16. [Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema:] nemini; videlicet, non abominandus.

Inutilis homo. De propria ſignificatione uerbi *Alach*, nihil certi conſtat; plerique. n. exiſtimant ſignificare putridum eſſe, aut fætere, ita Rabbi Mardochai, quē ſequutus Pagninus in Theſauro uertit; Putreſcet, aut, fætebit. Hebræus apud Caiet. vertit, putridum. Vatab putridum & fætidum. Complut. corruptum. Regia, graue olentē; Chaldæus, & Sept. immundum. Pagninus in uerſione, & Biblia Guarini, Contemptibilem: & exiſtimat Pagnin. & alij deduci per metatheſin litterarum a *chala*, vnde dicitur ſpuma, uel rubigo ollæ, Ezech. 24. ſed cum hoc tantū loco inueniatur hæc vna, & Pſ. 13. & 52. vbi et uertitur inutilis. [Omnes declinauerūt, ſimul inutiles facti ſūt,] potius fidem adhibebo Vulgato, & Sept. quam inutilis ſignificationem agnoſcunt etiam Complut. & retinet Tygurina; præſertim cùm res ipſæ connexæ ſint, nā quæ putrida, inutilia ſunt & rectè in hominem peccatorem conuenit, qui inutilis eſt: quam rem Paulus etiam cum abominatione coniunxit ad Titum 1. [Cùm ſint, *inquit*, abominati, incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi, id eſt, inutiles, reprobandi, reijciendi, certo experimento minime probati, quorum inutilitas explorata, & cōperta ſit, poſt examen, & probationem minimè fideles, veluti inuenti; quæ omnia affert Græca vox *adocimos*, qua etiam uoce dicitur Græcè adulterinum nummiſma, ſicut & Ierem. 6. dicitur; Argentum * reprobū vocate eos; è contrario uero dicitur. 2. ad Timotheū. 2 [Si quis emūdauerit ſe ab illis, erit uas in honorem ſanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum:] nā mirū eſt, quam ſit iuſtus ad omnem opportunitatē, & utilitatem accommodatus; hæc aūt peccatoris inutilitas, aut propter immunditiam, aut propter cauſas alias ex ſolo inhtmitatis nomine exprimitur Ezech. 15. Quid fiet de ligno uitis &c. & poſtquam nulli uſui accommodatū eſſe dicitur, igni tandem non inutile futurum eſſe, uidelicet tanquam æterni ſupplicij, diuinæque iuſtitiæ aptam materia, Deus ipſe teſtatur; qui. n. ſibi nequam eſt, cui alij uſui bonus erit? quod amplificatur Pſal. 128. cùm neque igni commodus uidetur aſſeri peccator, quia neque uri calamitateſq. pati patienter nouit; [Sicut fœnū tectorū, q̃ priuſquam euellatur, exaruit; de quo nō implebit manū ſuā, qui metet, & ſinū ſuum qui manipulos colligit;] de huiuſmodi. n. ſcriptum eſt; Vt quid terram occupat? uidelicet herba adeo inutilis, ut neq. folia umbræ alicuius proficuæ uſum prębeant; cū e contra iuſtus ſit arbor, cuius fructus, folia, flores omnino multas cōmoditates habeant; quale deſcribitur lignum illud, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Pſ. 1.

Qui bibit, quaſi aquam, iniquitatem. Fortè hęc eſt inutilitatis ratio quędam; nam cum homo in eum finem cōditus ſit, ut Deum creatorem coleret; qui longius à ſuo fine aberrat, fruſtra creatus uidetur, uanus, inutilis; iuxta illam Philoſophi doctrinam de fine, & uano; nimirū accepiſſe in vano animam ſuam; Sed fortè ēt aliam impiorum hominum deprauationem nunc ſignificat; quòd uidelicet ſicut in peccato natus, ita uideatur homo peccādi aſſiduitate altus, & educatus: quam deprauatę cōſuetudinis, & propenſionis ad malum rationem, commodè ea aqua, bibendiq ſimilitudine ducit. Primò. n. bibere, afferre uidetur uehementem quandam appetitionē ſitientis pectoris & uentriculi & prauę concupiſcentię ardorem, qui uix largiſſimo, & copioſiſſimo potu multorum ſcelerum reſtingui poſſit; neq. abs re eſt, quod Empedocles exiſtimauit per ignem, qui res diuidit, ſitē; per aquā, quę glutinandi, & continendi uim habet, amicitiam uehementem ſignificari: quę profectò ardenti illi concupiſcentię affinis eſt. Quam peccandi inexplebilem ſitim iudicauit Paulus Ephes. 4. dum de impijſſimis hominib. dicit, [Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitię, in operationem immunditię omnis, in auaritiā:] impios n. appellauit auidos, ſitibundos, inexplebiles peccādi, auarorum inſtar, qui quò plus habent, plura ſitiunt.

Secundò etiam bibendi appellatione uoluptas quędā & ſitis refrigerium ſignificatur: quare Polychronius hoc dici exiſtimat propter eos, qui ſponte peccant, nulla re aduerſa aut neceſſitate coacti, & ut Gregor. ait, qui bibit facile tranſmittit potum, non enim neceſſe eſt commandere dentibus; ideò bibere, affert peccandi promptitudinem, & facilitatem ſine mora, ſine impedimento. Quæ res ſub impetu quodam, & celeritate equi pręcipitis explicatur

Pſal. 18. 4.
Eccl. 43. 2.
Abominabilis, & abominatus q. d. חעב
Pſ. 105. 39 43.
Ver. 14.
2 *Peccator ſibi ipſi abominandus.*
Ieri. 46. 8.
Ier. 31. 19.
Impius cruciatur ſua ipſius aſpectu.
Nah. 3. 5.
Pſal. 49. 15 ſtatuere, verbum bellicum. ערך
Pſal. 50. 5.
Theodo. ſuper Ro. 2. 5.
Baſilius Oration. 23. de Iudicio.
1. Cor. 16. 22.
3 *Inutilis, quod in Hebræo.* אלח
R. Mardoc.
Pagnin.
Caiet.
Vatabl.
Complut.
Regia.
Chald.
LXX. חלא
Ezec. 24. 6
Pſal. 13. 3. & 52. 4.
Tygur.
Ad Tit. 1. 16.
ἀδόκιμος
Ier. 6. 30.
** Plata que no ſe dexa labrar, para nadas buena.*
2. Thim. 2. 21.
Ezec. 15. 1.
Peccator ceteris inutilis igni opportunus.
Eccl. 14. 5.
Pſa 128. 6.
Luc. 13. 8.
Pſal. 1. 3.
Pſal. 13. 4.
Ephe. 4. 19
Auaritia ſitis inexplebiles.
5 *Bibere aquā ad voluptatem.*
Polychron.
Gregor.
Peccandi promptitudo, nunquā retardata.

Ierem. 6. 8. plicatur Ieremiæ 8. Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuũ, ſicut equus impetu vadens ad prælium: quem in medio curſus incitatiſſimi, nulla vis aut ars retardare poſſit.

6 *Aqua, vel facile parabilis ſymbolum.* Ex ratione autem aquæ, quæ facile parabilis eſt, cùm vinum valde pretioſum ſit, illa etiam peccandi facilitas conſiderari poteſt, quòd peccator, & Deum offendat, atq. ſe ipſum diuendat nulla pretioſiſſimæ rei iacturæ conſideratione, & ratione habita, ſicut Prou. 10. dicitur, Quaſi per ipſum ſtultus operatur ſcelus; & Pſalm. 49. Sedens (quaſi per incuriam, & per otium, quaſi nihil agens,) aduerſus fratrem tuum loquebaris, quod Prou. 18. dicitur; Impius, cùm in profundum venerit peccatorũ, contemnit.
Prou. 10. 23
Pſ. 49. 20.
Prou. 18. 3.

7 *Conſuetudo praua, et à ſine voluptate.* Sed præterea ſignificatur praua quædam peccãdi conſuetudo, quæ etiam ſine voluptate hominem rapiat, conijciatque in multa ſcelera; nam propter voluptatem dictum eſt Prouerb 4. vinum iniquitatis bibunt: cæterum in aqua nihil ineſt dulcedinis, ſapor nullus: eò enim improbitatis, & corruptiſſimæ cõſuetudinis euadit aliquando impius, vt vel ſolo peccati, & impietatis nomine, nulla præterea mercede propoſita, peccato inſeruiat, quod noſter ille breuiter, æquè ac ſignificanter expreſſit;
Prou. 4. 17

Quo ſi el pecca vn ſua fuera,
No pecara, por peccar.

Huiuſmodi proiectiſſimis peccatoribus ait Ierem. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à ſiti: nam in via peccatorum currendi ſtudio, & contentione, ſiti & ardore pene enecabantur, & exulcerabantur pedibus, oſſique manabant ſanguine: reſpondebant verò illi nihilo meliores facti; Deſperaui, nequaquam faciam; adamaui quippe alienos, & poſt eos ambulabo.

8 *Aqua, mali venenũ.* Tandem aquæ potione ſignificari poteſt ingens quoddam, & immedicabile malum, quod peccato, velut venenata potione ſuis ipſe viſceribus infert impius, ſicut ſcriptum eſt, Intrauit ſicut aqua in interiora eius, cum igitur ex hac parte aquæ aſſimiletur, at ex alia perſimile vini peccatum eſt, quòd primo aſpectu inſtar vini ſplendeat in vitro, & ſlaueſcat color eius, atque odore, & dulcedine demulceat ſenſum, poſtea mordebit vt coluber, id eſt, velut viperinum venenum, & ſicut regulus venena diffundet. Rectè igitur his omnibus de cauſis dictum eſt, Bibit iniquitatem, ſicut aquam & fortè quidem copiam, & abundantiam, bibendi etiam appellatio affert, cùm ſe homo vt bibendo implet, ita ingurgitat peccatis: de quo dicemus iterum inferius c. 34.
Pſ. 108. 18.
Prouer. 23. 31.

XVII. Oſtendebam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi.

1 Oſtendere, quid propriè. Videre, ad reuelationem referri.
2 Sapientes ſuam ſapientiam non ſibi arrogant, ſed ad alios magiſtros referunt. Pater pro magiſtro: Explicatus Mystes.
3 Principes ſua ſapientia & experimentis proſunt ſubditis: explicati Salomon & Dauid.
4 Dari principem à Deo, frequens Scriptura phraſis. Alienus in ſacro ſermone pro infidels, & inimico, deinde etiam pro hoſte, & inimico. Peregrinus apud ſacros, & prophanos, pro inimico. Illuſtrati Dauid. Iſai. Salom. Peregrina, pro meretrice.
5 Tranſire, aut pertranſire, habitus eſt vincentis, & debellantis.

1 Hinc incipit ſecunda huius capitis pars, in qua, vt Iobum ſcilicet, de impiorum ſupplicio diſſerit: Oſtẽdam tibi Diuus Thomas ſupplendum exiſtimat: ea quæ tu ſcire cupiebas, cùm Deum de cauſis tuarum ærumnarum percontareris. Dionyſius oſtendam tibi tuum errorem: ſed procul dubio referendum eſt ad id, quod ſequitur; Oſtendam, propriè, annuntiabo, declarabo, illuminabo, cæcutienti tibi, & in maximis tenebris verſanti, veriſſimæ doctrinæ lumen præferam; interim attentum te, & patienti animo obiurgationem meritiſſimam audire volo. Quod vidi; quod aſſidua contemplatione, & experimento comperi. Caietanus indicare videtur illam eandem capitis 4. reuelationem, nunc repetere, aut verò perſequi; ſed mihi non diſplicet aliquam aliam reuelationem nunc proferre; conſonatque verbum videndi, quod illud ipſum eſt, à quo prophetæ dicuntur videntes: quamquam Græci, & alij ad doctrinam ab alijs ſemoti-
D. Thom.
Dionyſ.
Oſtendere, quid propriè. חוה
Caietan.
חזה

bus, ſapientioribuſque acceptam pertinere exiſtimant, propter ſequentem ſententiam.

XVIII. Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos.

Qvod ipſe viderit, multorum ſapientium teſtimonio comprobatum aſſerit, qui etiam parentum ſuorum teſtimonium ad eiuſdem rei cõfirmationem adducunt: ita fere omnes Latini, & Græci. Sed fortè hæc de ſeipſo dicit Eliphas, Ego, inquit, vidi, ab alio doctore accepi, non ego ex meo cerebro finxi; non enim eſt ſapientium nouorum dogmatum ſeipſos auctores, inuentoreſque ciniſtituere; ſed potiùs ingenue & ſubmiſſe, quæ ab alijs acceperint confiteri, & patres, magiſtroſq. ſuos, per quos in ſapientia profecerint, libenter producere, & nominare. Cum quo ſenſu non incommode necti poteſt ſequens ſententia. Ideo nobis, videlicet, ſubmiſſius, & iuxta ſapientiæ præceptum nos gerentibus, data eſt terra, quam poſſidemus nullis prædonum incurſionibus infeſtatam, &c. 2
Communis expoſitio.
Sapientes, ſuã ſapientiã ad alios magiſtros referunt.

Hic vides iterum patris nomen pro magiſtro: quo nomine Ioſeph dixit ſe patrem Pharaonis, vt qui illum de diuinis inſtrueret, atque in agendo moderaretur; non ſecus, ac pater filium, Gene. 45.
Pater, pro magiſtro.
Gene. 45. 8.

XIX. Quibus ſolis data eſt terra, & non tranſiuit alienus per eos.

Hæc, inquam, eſt ſapientum doctrina à clariſſimis illis ſanctiſſimiſq. viris accepta qui res publicas moderabantur, & in ſumma pace, atque tranquillitate cõtinebant; proptereaque potuerunt experimentum capere de aliorum tyrannorum infalicitate, ſupplicioque diuino; præſertim cum ſe viderent Dei beneficio, rerũ ſuarum in ſumma ſecuritate, atque tranquillitate potitos: quare Regum & publicorum magiſtratuum experimentum hoc, ut quod veriſſimũ, & reliquis valde ſalutare futurum ſit, ſumma veneratione excipiendum eſt. Non aliter profectò Salomon omnia bonorum genera expertus, experimento, ſapientiaque ſua, tum Regibus alijs, tum vulgo & multitudini conſulere voluit; Ego Eccleſiaſtes fui rex in Ieruſalẽ, & propoſui in animo meo, quærere, & inueſtigare ſapienter de omnibus, & deinde, Vidi cuncta, quæ fiunt ſub ſole, i. expertus ſum, nam ſuo experimẽto, & oculis prodeſſe omnibus cupiebat; vt dicebat Dauid Pſ. 31. diuinam prouidentiam, & rationem agendi cũ mortalibus expertus; Intellectũ tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris; * firmabo ſuper te oculos meos, i. commodato tibi dabo meos ipſos oculos, ne in via offendas. 3
Principes, ſua ſapientia proſunt ſubditis.
Eccl. 1. 13. 14.
Pſal. 31. 8.
** Preſtarete mis ojos y mi diligẽcia, paraque vaias por ab dorar.*

Data eſt terra. Permiſſa, conceſſa, tradita tanquam moderatoribus: nam verbum *Nathan*, ſignificat aliquando dare aliquid alicui tãquam prępoſito, aut aliquẽ in eo aliquare conſtituere & ponere principem, & præfectum, vt inde dicamus principes, & magiſtratus optimos dari à Deo, pro ingenti dono & beneficio; atque adeò omnem poteſtatem eſſe à Deo, vnde Geneſ. 41. dicitur ab hac radice; Præpoſitum eſſe ſciteni vniuerſæ terræ Ægypti, & Num. 14. Conſtituamus (Hebraice, demus, ponamus) nobis ducem. 3. Reg. 16. Poſui te ducem. Hebraicè, & Septuaginta; Dedi, & 3. Reg 11. Et terram delegauit. Hebraicè, Terram dedit ei, id eſt, præfecit cuidam regioni: ſimiliter hoc loco, quibus terra data eſt, id eſt, qui præfecti ſunt terræ, populis, regionibus. 4
נתן
Dari, ad principes, et magiſtratus ſpecta.
Gen. 41. 34
3. *Reg.* 16. 2
3. *Reg.* 11. 18.

Et non tranſiuit alienus per eos Valde durum, quod Eugubinus contendit hoc pertinere ad illam ſapientũ doctrinam, cui nemo contradicere audebat, nemo illã contemnere, aut conculcare: ſimplex igitur, & germanũ, ut optimorum principum circumlocutio ſit, quorum optima adminiſtratio reſpublicas ſuas tuebatur, omnemque hoſtium iniuriam propulſabat. 5
Eugub.

Alienus. Externus, inimicus. Sed ut conſtare poſſit, quod alienus hoſtem ſignificet, obſeruandum eſt, quod Dei quidem populus, & qui ex genere Abraham erant, cæteras alias nationes, alienas & peregrinas vocabãt, id eſt, ſicut ſui ſanguinis, ita ſuę religionis exortes Pſal. 57. Alienati ſunt peccatores à vulua, id eſt, quaſi alieni addicti ſunt alteri religioni, & peregrina numina colunt. Iſa. 1.
Alienus pro hoſte, et infidele.
Pſal. 57. 4.
Iſai. 1. 4.

Dere-

Dereliquerunt Sanctum Iſrael, * abalienati ſunt retror-
* Como q̃ no ſuera el Dios conocido de ſus padres, ſe eſtrannarõ del, y ſe ſueron à otros eſtranos. ſum] quaſi non eſſet Deus de longe, & a ſuis patribus
agnitus, ſed Deus de prope, id eſt, cum quo non interceſ-
ſiſſet diuturna familiaritas, ſed recens eſſet viſus, recens-
que auditus, nunquam antea cognitus.

Et quia omnes alieni, & exteri inuiſum exoſumq. ha-
bebant populum Dei, ut qui ab illorum viuendi ratione
longè recederet (ſeruum.n. Dei perſequuntur impij om-
nes) ideò alienus aut, alienigena pro hoſte vſurpatur; nã
bella ciuilia, & quę contra exteros, & alienos non ſunt,
contra naturam eſſe uidẽtur; non.n. domeſtici hoſtes eſſe
Luc. 21. 31. debent; ſed exteri, alieni, ſicut Scriptum eſt; [Surget gens
contra gentem & regnum aduerſus regnum,] id eſt, ad-
Iſai. 1. 7. ue rſus aliam exteram nationem. Iſai. 1. Terram veſtrã co
Pſ. 35. 5. ram uobis alieni (hoſtes) deuorant. Pſ. 53. Qm̃ alieni (fa-
miliares Saul hoſtili animo & barbarorum more) inſur-
Pſ. 143. 7. rexerunt aduerſum me. Pſ. 143. Erue me de manu filio-
rum alienorum, id eſt, meorum inimicorum, quorum vi-
uendi inſtitutum longè a meis moribus abhorret: ſic ẽt
Latinus ait, alieno animo eſſe, uel alienum, alienatumve
Varro. de orig. verb. ab aliquo, pro eo quod eſt, minimè amicũ: & Varro qui-
dem de uerborum origine ſcribit, Peregrinum (qui idem
Peregrinus, pro hoſte. eſt eum alienum) dici, quẽ quondam perduellem dicebãt,
id eſt, hoſtem: idemq. docuit Cicero, Hoſtis (inquit) apud
Cic. li. 1. offic. maiores noſtros, quem nunc peregrinum dicimus. Quare
cum Salomon Prou. 5. meretricem appellat alienam, al-
teramve, fortè ueræ amicitiæ, ueri que amoris rationem
meretrici denegare uidetur, & uerißimam potiùs inimi-
Prou. 5. 20. cã eſſe docet. [Quare inquit ſeduceris fili mi, ab aliena?
& foueris in ſinu alterius? quãm ẽt antea inimicam, &
v. 5. crudelem dixerat illis uerbis [Ne des alienis honorem
tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extra-
* Peregrina, pro meretrici et Donat. nei uiribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena:] La-
tinus certè, peregrinam pro meretrice uſurpat, ut obſer-
uauit Donatus, ad id Terentij in Andria, Adeon' eſt demẽ-
ex peregrina: ſed huius appellationis alia fortè ratio eſt.
Vides igitur abundè confirmatam illam alieni pro hoſte
& inimico appellationem.

6 Tranſire autẽ, aut pertranſire, habitux eſt hoſtis incur-
Tranſire, hoſtes belli lautis eſt. rentis, excurrentis, proculcantis, depopulantis regionem
aliquã; Iſai. 52. [Non adijciet, ut pertrãſeat p̃ te incircũ-
cilus,] exterous, alienus & Nahũ. 1. [Nõ adijciet ultra, ut
Iſai. 52. 1. pertranſeat in te Belial,] id eſt, alienus à cõmuni noſtræ
Nahum. 1. 15. religionis iugo, & lege, ex lex, alienus; Quare cum legem
dicitur Deus poſuiſſe aquis, ne trãſirẽt fines ſuos, hoſtiũ
Pro. 8. 29 ſæuiſſimorum inſtar, illas continuiſſe uidetur, ne exun-
dantes, excurſionesq faeientes, terram depopularentur.

XX. Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit; & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius.

Iſai. 57. 20 HAec ſunt ſapiẽtiſſima illa dogmata tot præuijs lau-
dib. expectata, & celebrata. Impius, impiè, & iniq.
agens, inquietus, ſeditioſus, tum in ſuo corde ſicut mare
feruens, quod quieſcere non poteſt, tum alios ſeditione
tumultuque, & tragœdijs excitatis infeſtans, & contur-
רשע bans; à uerbo, Raſag h, quod eſt inquietum, aut ſeditioſũ
eſſe. Quod autem dicitur, ſuperbit, non conſtat an ea ſit
חול propria ſignificatio uerbi, hul; nam Complutenſes quin-
Complut. decim ſignificationes illi tribuunt; Pagninus ſeptem; R.
Pagnin. Mardochai, quinque aut ſex: ſed attentis & expenſis om-
R. Mardoc. nibus locis in quibus reperitur, uidetur propriè ſignifica
re dolorem, aut cruciatum, languorem, pauorem, animi-
uè commotionem aliquam, quæ ex ſubiecta materia mo
derationem, & ſpeciem peculiarem accipit; ut uel ſigni-
ficet dolorem parturientium; uel enitentis, & molientis
facinus aliquod; vel ſolicitudinem, & moleſtiſſimam an-
xietatem deſiderantis rem quampiam; aut cruciatum, &
pœnam hominis excipientis, & ſuſtinentis incurſum, im
petumve alterius; timentisve hoſtem, aut ruinam: quare
LXX. frequẽter uertitur à noſtro interprete, [parturire, dolere
Aqu. Cõt remiſcere, cõmoueri, expectare, uenire, irruere.] Hinc
Cai. orta eſt iucundiſſima lectionum uarietas. Sept. Oẽs uita
Hebr. impij in ſolicitudine. Aquila; in dolore Hebræus apud
Regia. Caiet. impius dolens. Regia; Se excruciat: alij; Sibi ipſi
Pagnin. dolori, & cruciatui eſt. Pagnin. dolet, ut parturiẽs, & Ty-
Tygur. gur. per paraphraſim: omni tempore ſibi aſſiciſcit dolore
Pſ. 10. 5. parturientis fœminæ: cum quo id facit Pſal. 10. quod ad

eadem radice dicitur; Inquinatæ ſunt viæ illius in omni
tempore; Hieronymus iuxta fontem; Parturiunt viç illius Hieronym.
in omni tẽpore, id eſt, quidquid agat, & enitatur, ſemper
dolet, ſolicitudine conficitur, deſiderijs æſtuat, timorib.
cruciatur, denique inter ſpem metumque nunquam non
angitur: quare cùm impio multa deſideranti, multa ex-
pectanti, multa timenti dictum eſt, vt animæ pedes, & ſ Iere. 2. 25.
affectiones cõtineat, Prohibe pedẽ tuũ à nuditate; quid
nudis pedibus premere, & calcare cogatur, docet Sapiẽs Prou. 22. 5.
Prou 22. Arma, & gladij in via peruerſi; Sept. Tribuli, & LXX.
laquei in vijs peruerſis; vt neceſſe ſit intimis animi affe-
ctionib. & cordis ſenſu pungi, configi, dolere, excruciati:
quod idem Sapiens Prou. 15. eleganti alia tranſlatione Prou. 15. 19
expreſſerat; [Iter pigrorum, quaſi ſepes ſpinarũ; ſemper
.n. obuias habent difficultates ſpinis oblitas, quas cum
ſummo dolore, atque diſcrimine tranſilire, & prætergre-
di compelluntur, ſi votorum ſuorũ compotes eſſe uelint,
ergo inquit Eliphaz: Impius quidem uidetur fælix, ſed
illa fœlicitas ementita & fucata eſt, potiùs aſſiduus ani-
mi dolor, & cruciatus. Sed Vulgatus interpres videtur
hunc dolorem, & animi commotionem accepiſſe, actiuè
pro eo dolore, & cruciatu, quem ſæuus, inſolensque ty-
rannus infirmioribus hominibus, per ſummam violen-
tiam infert; ideò ſuperbientem impium hoc loco ad rem Pſ 9. 23.
totam illuminandam interpres dixit: nam dum ſuperbit
impius (id eſt, dum ſuperbus viuit, dum inſolenter, & ini
què agit) incenditur, (vritur, dolet, cruciatur,) pauper:
neque ſine exemplo id facit interpres, nam Chaldæus, Chald.
atque Symmachus legunt, effertur arrogantia. Theodot. Symmac.
aũt, quam noſter dixit, ſuperbiam ad vanitatem quandã Theodot.
& inanem ſaltum retulit; Impius fruſtratur, euaneſcit,
ſuperbit; ſed concidunt, deficiunt, pereunt ſtatim illius
conatus, quod non poteſt illi non ſummum animi dolo-
rem, atque moleſtiam incredibilem afferre: & hac fortè
ratione ſuperbire, pro dolere, cruciari, & parturire dictũ Superbire, pro dolere, et cruciari.
eſt; quòd ſuperbus, & ambitioſus tyrannus magna ſem-
per ambiat, & difficili deſideriorum multorum ſemper
partu laboret, multa moliens, & enitens, reuatis nihil
verò perficiẽs, proficiensve: commodè præterea impiùs
ſuperbire dicit, quòd ſuperbiæ, omnis generis impietas
comes eſſe ſoleat, quare vt ſummam impiorum improbi
tatẽ ſignificaret, ſuperbiam nominauit; unde Diabolus
per excellentiam uocari ſolet peccator, ſeu, quod idẽ eſt,
ſuperb. Pſ. 35. [Non ueniat mihi pes ſuperbiæ, & manus Pſ. 35. 12.
peccatoris non moueat me: ibi ceciderunt qui operantur 13.
iniquitatem. Pes,] inquam ſuperbiæ, quòd ſuperbia ſit
uię dux, quem cætera uitia ſequuntur, & cuius ueſtigijs
inſiſtunt; uel, pes ſuperbiæ, id eſt, ſuperbiſſimi dæmonis;
nam ille me, inquit Dauid, tum pedibus, tum manib. per-
trahet in extremum culpæ ſupplicijque ęterni præcipi-
tium; ubi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem:
quaſi omnibus impijs hoc ſit commune uitium ſuperbi-
re, & aduerſus Deum, & homines inſoleſcere Quare illa
eſt impiorum, ſerò licẽt ſapientium, communis, & una Sap. 5. 8.
uox; Quid nobis profuit ſuperbia?

Et numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius in Hebræo Tex. Hebr.
ad verbum; Numerus annorum abſconditi ſunt tyrãno. עריץ
Gharitz; quam uocem noſter interpres inferiùs c. 27. red- Iob. 27. 13.
dit Violentum; Ezech. 35. Crudeliſſimum; Iſai. 25. Robu- Ezech. 31. 12.
ſtum; at Sept. Pſ 5. Potentem; Pſ. 53. Fortem: cùm hoc er-
go loco reddiiur tyrannus, aut tyrannis, de fortitudine, Iſa. 25. 3.
& poteſtate ſermo eſt, quæ in regia dignitate reſidet; nõ Pſ. 53. 5.
enim ſemper tyranni appellatio malè audiuit; vt enim Tyrannus, non ſemper malè audit
Trogus dixit, Reges quondam ob fortitudinem tyranni Trogus.
dicti ſunt: ſed, quod vero ſimilius eſt, cũ de impijs agat,
tyrannidem in malum accipit, cum frequentiori huius
nominis apud Latinos vſu, pro ſæua & crudeli domina-
tione, quæ non certis, & æquis legibus, ſed iniqua vi, &
libidine dominetur Intelligit autem Caietanus hanc sẽ-
tentiam de violenta morte, quã ferè ſemper potentiſſimi
& immaniſſimi quique tyranni malè pereunt. Sed non
eſt opus ad mortem ipſam referre, cùm ſola mortis me-
moria, & aſſiduus timor, atque illa ignoratio, & incerti-
tudo vitæ annorum, potens ſit fœliciſſimum quemque,
atque potentiſſimum excruciare ut Eccleſiaſticus indi- Eccleſ. 40. 2.
cauit c. 40 Cogitationes eorum & timores cordis, adin-
uentio expectationis, & dies finitionis: & c. 41. O mors,
q̃ amara es memoria tua (ſola recordatio, et formido om Eccleſ. 41. 1.
nẽ uitæ dulcedinẽ diluit, & corrũpit) [homini pacẽ habẽ
ti in ſubſtãtijs ſuis uiro quieto, & cui' uię directę ſũt in

Ii omni;

omnib. & adhuc valenti capere cibum? Fortè etiam non tam de morte, quam de dominandi poteſtate ſermo eſt; Neſcit quamdiu duratura ſit eius dominatio & poteſtas; quod indicauit Catenæ auctor, exiſtimans his verbis Iobum ab Eliphaz perſtringi, qui breui felicitate potius, ad ærumnas poſtea deuolutus eſt. *Niceta.*

Cùm autem dicitur, incertus numerus annorum tyranni, indicatur eſſe ingentis ſtultitiæ genus tyrannidê exercere, cùm neſcias, quamdiu tibi viuendum ſit; nam ſi ſeruus vigilet, expectetq. dominum, nihil habet cur timere debeat; at ſi dixerit malus ſeruus in corde ſuo, [Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere cõſeruos ſuos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis, veniet dominus ſerui illius, in die, qua non ſperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum &c.] Dicuntur præterea incerti anni, propriè, celati, & abſconditi, quaſi res pretioſa, & theſauro digna: quis enim ignoret pretioſum eſſe vitæ tempus, & dies ſingulos ea ſuo theſauro Deum proferre, nobiſque vnumquemque pro ingenti beneficio, conferre? nam non annos, & dies ſolùm, ſed horas etiam atque momenta ille poſuit in ſua poteſtate.

Matt. 24. à 48. Luc. 12. 38 39. Mar. 13. à 33. Act. 1. 7.

X X I. Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.

1 *Perturbatæ conſcientiæ terrores. Sonitus, de malo vicino.*
2 *Impius omnia in deterius accipit.*
3 *Concentus harmonicus, eſt impio ſonitus terroris. Sonitu terrifice vel cum minimè lædi. Illuſtratus Sapientia.*
4 *Mala impiorum ſecuritas, & repentinus interitus. Explicata Sapientia.*
5 *Impiorum externa pax, interna formido.*
6 *Impiorum cordis ſtupor: illuſtratus Salomon.*
7 *Impius ſemper hoſtem timet, Tyrannus præſertim.*

1 *Perturbatæ conſcientiæ terrores. Sonitus, malum proximum ſignificat.*

PErturbatæ conſcientiæ terrores commemorat, in Hebræo, ſonitus terrorum, vt numerus multitudinis ſignificationem augeat, i. ſonitus maximè terrificus, vel portendens terribilia mala, & impendentia diſcrimina: nomen autem, ſonitus, timorê affert; nam cum timor de re abſenti ſit, quantò vicinius malum eſt, tantò maiorem timorem iniicit; tunc autem proximum eſt, cùm ſonitus aduentantis, & perſtrepentis auditur; tunc timor etiam ſummus: ſimilis eſt formidinis amplificatio apud Ieremiam, Non tacebo, quoniam vocem buccinæ audiuit anima mea: & cum Nahum magnam illam aduentantiû hoſtium formidinem deſcribit, & valde vicinam ſuorum ciuium ſtragem prædicit; Vox flagelli, & vox impetus rotæ; ſimile eſt illud. *Ierem. 4. 19. Nahu. 3. 2.*

Fallor, an arma ſonant; non fallor, & arma ſonabant.

Vicinum malum ſignificat, & vim timoris ingeminat: ſimiliter itaque, ſonitus terroris, terrificus, ſemper in auribus impij; id eſt, ſemper timet, expectatque timidus vicinum, imminentêmque malum.

2 *Impius omnia in deterius interpretatur.*

Præterea etiam impius timorem habet aſſiduum in auribus commorantem; nam quidquid audit, malignè, & in perniciem ſuam interpretatur, & quæ ſunt veriſſima amicorum monita, & ſalutaria cõſilia, exiſtimat eſſe machinamenta & dolos, ad ſuum interitum comparata; & cùm ipſe omnes decipere ſtudeat, ab omnibus ſibi verba dari credit: ſic ille habet pauidas, & formidoloſas aures.

3 *Harmonicus ſonitus, ſit impio ſonitus terroris. Leuit. 26. Sap. 17. 19 20. LXX.*

Tum etiam, quòd alijs concentus muſicus, & murmur ſuauiſſimum eſſe ſolet, quod aures, animumque demulceat, impijs tamen terror, & formido eſt: nam quem non recreet leuis auræ commotio, & per ſtrepitum foliorum mollis illa, quam lenis ventus efficit, colliſio, murmurve præterlabentis riuuli? at impios terrebit ſonitus folij volantis, & ita fugient, quaſi gladium. Sic Sap. 17. de Ægyptijs; Siue ſpiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos auium ſonus ſuauis, aut vis aquæ decurrentis nimiû (Septuag. aut rithmus aquæ) aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonâs de altiſſimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore. Semper igitur in illorû auribus terroris ſonitus. Iuſtis verò èt ſubitus de cœlo ſonus aduenientis ſpiritus vehementis, non ſolû timorem non facit, verùm incredibilem lætitiam affert; exemplum videas in Madianitis, Iud. 7. cùm ad buccinarum clãgorem, & lagenarum complosionem Madianitarû caſtra turbata ſunt, & in Syris 4. Reg. 7. Dominus ſonitû audiri fecerat in caſtris, &c. *Act. 2. 2. Iud. 7. a. v. 20. 4. Reg. 7. 6*

4 *Text. Heb. Mala impiorum ſecuritas. LXX.*

Et cum pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur. Præcedentis partis expoſitio videtur, ſiue potius amplificatio cuiuſdam malæ impiorum ſecuritatis. In Hebræo, In pace prædo, aut vaſtator ueniet ei, i. ſi cõtingat impium nihil timere, ſed ſecurè agere, illud tunc peius, quod ſubitò tunc, & inopinato opprimetur. Paulo clarius legerunt Septua. Cum putauerit ſe eſſe iam in pace, veniet eius ſubuerſio, id eſt, cû aduerſus ea, quæ timebat, multa ſolicitudine ſe præmunierit, & comparauerit, atq. certò exiſtimet res iam ſuas omnes in tuto eſſe, audiet terrificam vocem; Stulte hac nocte; Res quidem multis ſacris oraculis confirmata; Dies Domini ſicut fur in nocte, ita ueniet; cùm enim dixerint, pax, & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in utero habentis, & non effugient. Huius rei imago fuit ſtrages illa primogenitorû in ſumma noctis ſecuritate, & ſilentio, Sap. 18. Cùm enim quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus (iuſſio, verbum uindicans & puniens) de cœlo a regalibus ſedibus, * durus debellator in mediam exterminij terram proſiliuit, gladius acutus inſimulatum imperium portans (ſermo inquam, ille iam non amplius vſurus diſſimulatione, & tarditate, ſed ſupplicium præſentiſſimum inflicturus) & ſtans repleuit omnia morte. *Luc. 12. 20. 1. The. 5. 2. 1. Pet. 3. 10 Apoc. 3. 3. & c. 16. v. 15. Sap. 18. 14. 15. * A vſo de buen capitan de à media noche ſobre ſus enemigos al bolo del mayor deſcuydo.*

5 *Quæ impiorû pax, quæ formido.*

Sed rogas, quanà ratione cohæreat, vt improbus in pace ſit, cû terroris, & hoſtiû ſonitus ſemper ad illius aures perſonet, & cû impijs non ſit pax? Iſ. 48. & 57. Reſpõderi poteſt, quod ad externa attinet, in pace ſunt eas, quæ poſſident, nemine illis, aut inſidiante, aut contradicente, & ut Eccleſ. ait: pacem habet in ſubſtantijs, èt à forêſi tumultu ſecurus, & liber. Quis enim potẽtiſſimis iſtis hominibus, quãuis raptores & prædones ſint, litem intendere, & diê dicere audeat? atq. hanc incredibilem rerû omnium abundantiã, & pacê mirabatur aliquando Regius vates, Pſ. 72. Pacem peccatorû uidens. Ceterùm, quod ad internû animi ſenſum attinet, ſemper illi inſidias ſuſpicantur. *Iſa. 48. 22 & 57. v. 21. Luc. 11. 21. Eccl. 41. 1. Pſ. 72. a. v. 3. vſque ad 13.*

6 *Impiorû cordis ſtupor.*

Adde etiam aliquando impios eò ſtupiditatis deuenire, & tam graui veterno ſopitos eſſe, ut neque has cordis pulſationes animaduertere uelint; moribundis hominibus ſimiles, quos pleuritis, aut acerbiſſimus alius dolor uexat; qui iam rupto apoſtemate, & ſtupente corpore, ſenſum amittunt, atque putant ſe in ſumma pace, & ſecuritate ualetudinis iam eſſe; cum tamen remittente ſenſu, uitam quoque deficere neceſſe ſit. Eleganti ſane comparatione rem hanc ex Prou. 23. intelligere poſſumus; nam ebrius homo ſi gubernator nauis ſit, cum in ſummo periculo verſetur, & ipſe, ſuaque omnia perditum eant, altiſſimo tamen ſomno, & rerum obliuione immerſus iacet; impius itaque erit, ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo, & dicet; Verberauerunt me, ſed non dolui, traxerunt me, & ego non ſenſi; quando euigilabo, & ruſus vina reperiam; Impios illi quando quietos, & trãquillos appellari in ſacris alias diximus; ſed corripit tamen illos ſubitus terroris ſonitus. *Pro. 23. 34 34.*

7 *Impius ſemper hoſtem timet. Sap. 17. 11. Prou. 28. 1. Prou. 26. 5.*

Vulgatus tñ interpres ſapienter ſententiã hanc, & merû prædonis, aut vaſtatoris retulit ad illos conſcientiæ terrores, & inſidiarû ſuſpicionê, de quibus antea dixerat, quod tum cum perturbata conſcientia, tùm etiam cû alijs ſcripturæ locis conuenire videret; hac ratione; In pace, id eſt, cum nemo illi malum moliatur, prædo ueniet ei, i. prædonum aduentum, & impetum timet, & inſidias, vaſtatoris ſuſpicatur; & fugit, vt Sapiens ait, nemine perſequente: iuſtus autê, quaſi leo confidens, abſq. terrore erit. Quam iuſti firmam, impauidamq. conſtantiam animi faciê, multis teſtimonijs ſacræ literæ confirmant, Prou. 2. verſ. 21. Pſ. 2. v. 3. Iſ. 11. v. 7. Baruch 3. v. 3. Hinc illud; Arma, & gladij in pita perucrſi: nam cû in pace ſit, armatos hoſtes, & bellicas inſidias ſuſpicatur. Hos malæ cõſcientiæ terrores pulchre deſcripſit Cicero, & pro Roſcio elegãter ait: Reges, atq. tyrannos, qui alij s legibus & iudicijs non tenentur, naturæ tû lege, & conſcientiæ iudicio uexari, & torqueri. Nã & alius dixit; Nemo ſe iudice nocês abſoluitur. Sapienter hac de re ſcripſit Seneca. Tutum, inquit, aliqua res in mala conſcientia præſtat, nulla ſecurû: nocens habuit aliqñ latendi fortunam: nunquam fiduciã: inter ſomnos mouetur; & quoties alicuius ſcelus loquitur, de ſe cogitat: dat pœnas, quiſquis expectat. Quæ præterum res in *Cic. li. 2. de finib. & pro Roſcio. Senec. epiſt. 97. & 105.*

eos

eos conuenit, qui alijs nocuerunt: nam vt idem Seneca *Plutar. de ſera numi- nis vindi- cta.* dixit Impius tantùm metuit, quantum nocet. Hac de re vide in Plutarcho de ſera numinis vindicta Beſſi exemplum, cui hirundines illius ſcelus prodere videbantur, & audiebantur. Et quidem vulgatum illud prouerbium eſt, *Chald.* Muros clamare. Solus Chaldæus aliter locum hunc accepit de pace ſanctorum, & æternis impiorum cruciatibus; Quando inquit, iuſti habitabunt in pace in vita æterna, vaſtatio veniet ei.

XXII. Non credit, quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium.

1 *Impius in aduerſis non habet ſubleuantem ſe. Iuſtus fidunt de diuina ope: illuſtrat David, & Salomon.*

2 *Impius aegris ſpem melioris conditionis, & mutandæ mentis.*

3 *Quid circumſpectare, in Hebræo. Gladius, hoſtiles inſidiæ. Quid gladium videre, vel à gladio præuideri.*

1 Greg. QVod ad lectionem attinet, in Hebræo & Græco, non eſt lux, neque in pleriſque Vulgatis. Greg. tamē, & alij codices, atq. Vaticanus nouiſſime, illā habet; & videtur addita claritatis gratia, cùm ſenſum nihil mutet, ſed tantum illuminet. *Caie. Heb.* שׁוּב Hebr. autem apud Caiet. ſic legit: Non credet plus ab obſcuritate, id eſt, cùm iam ſe extimauerit tutum, atq. liberum à tenebris diſcriminū, in mortem, & in gladium incurret. Neſcio itaq. cur verbum *Impius non habet ſuble- uantem ſe.* reuertendi, quod in Hebræo & Græco eſt, ea punxerit; nā ſic ea verbo legitur; Non credit reuerti de tenebris, id eſt, cum omni, & Dei, & amicorum præſidio deſtitutū ſe vi- *Pſ. 54. 23.* deat, ſi fortè ruat in tenebras, ſibi, ſuiſq. rebus adeo diffidit, vt de reditu ad lucem, melioremq. ſtatum deſperet: ideò valde ſolicitus, anxiuſq. uiuit, & curat, ne vnquam alicuius ope ſibi opus habeat. Propterea Dauid Pſal. 54. pium, iuſtumq. virum ſecure agere, omni ſui cura & ſolicitudine depoſita iubet; Iacta ſuper dominū (id eſt, pateris tanquā infantulus, qui neq. ſe, neq. ſua curat, vni ſuorum parentū curæ cōmiſſus, ſecurè, & tranquillè viuere) & non dabit in æternum fluctuationem iuſto, id eſt, trade ei tuæ puppis clauū gubernatori Deo; ille enim è maris, *Sap. 10. 4.* procellarumq. omniū diſcriminibus, incolumem te per- *Sap. 14. 3.* ducet in littus; nā illius Sapiētia, per contēptibilē lignū, iuſtū gubernat, vt Sapientia ipſa, c. 10. teſtatur: & iterum cap. 14. Tua aūt, pater, prouidentia ab initio cūcta gubernat: quoniā dediſti & in mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimā, oſtēdens quoniā potens es ea omnib. ſaluare, etiamſi ſine rate quis adeat mare: impij verò, quib. neque humana, neq. diuina beneuolētia auxilio ſit in miſerijs non ſubſiſtunt; nā cùm cadūt, non habent ſubleuātem ſe; ſuis ipſi curis obruti, & fluctibus immerſi pereūt, *Pſ. 133. 11.* & ideò ibi ſubdit Dauid; Tu verò, Deus, deduces eos in *Eccl. 4. 10.* puteum interitus, ex quo neque emergere, neque ad lucē *C. 5. v. 16.* redire poſſint. Vide quæ ſupra diximus, cùm diſſeremus *num. 1.* de ſpe, quam iuſtis afflictis ipſæ tribulationes efficiunt.

2 Interna im- piorū cru- ciatu, & te- nebræ. Sicut autem huius loci hic ſenſus lenis, & bene cohærens eſt, ita etiam non omnino videtur ille alienus, vt ad ſpirituales cōſcientiæ terrores & tenebras hic locus pertineat; ita ſe impius detentum, & cōſtrictum in tenebris, & carcere malæ conſciētię ſentiet, vt ad illuſtriorem, & *Philip.* meliorē mentis ſtatum redeundi, nulla erigatur ſpe: huic proximum eſt, quod Phili. affert de reditu, & cōuerſione *Obſtinatio impiorum.* ad pœnitentiam peccatorum; Non agit de mutanda mēte propter obſtinationem, & prauam conſuetudinē; Non *Pſ. 54. 21.* enim eſt illis, vt ait Dauid, commutatio, id eſt, auerſiōne *Iere. 8. 5.* auerſione contentioſa, vt Iere. dixit, & noluerunt reuerti; ** Alça ſu mano del- los, para caſtigalos.* ideò ſubijcitur; * Extendit Deus manum ſuam in retribuendo, id eſt, illos de ſua manu dimittit; quod ingens ſupplicium, & retributio eſt. Quod enim aliud grauius ſupplicium immitti impijs poſſit, quàm vt fracto cōſciētiæ ergaſtulo, libere, & impune volitare permittantur, *Oſe. 4. 16.* minùs Deo de illis ſolicito; quaſi illorum ſalutē deſperata? Dimiſit enim eos, quaſi agnos in latitudine.

3 Quid cir- cūſpectare. צפה *Gladius, ho- ſtiles inſi- diæ.* Circūſpectans vndiq. gladiū. Proprie, ſpeculans, contemplans, & reſpiciens quaſi ea ſpecula, gladium, rectè, circūſpectans, vt ſpeculatores ſolent, gladium inferendæ mortis inſtrumētum aptiſſimū; aut per Metalepſim, hoſtiles inimicitias, damna, & detrimenta omnia. Rectè uerò addidit interpres, particulam undiq. ut indicaret impium ab omnibus ſibi cauere, & ſemper metu excruciari; nam contemplari ſemper cogitur impendentem ceruicibus gladium, ut Syracuſanus ille tyrannus. Symmachus *Symmach.* actiue accepit, præuiſus ad gladiū, diſpoſitus, & paratus diſcrimini, & morti: ſic etiā Regia, & Hebræus apud Ca- *Regin.* ietanū; * Conſpectus ipſe ad gladiū Vatabl. aſpectus gla- *Caiet.* dio, qui videtur eſſe Hebraiſmus, ut uideri à gladio, ſit, ab *Vatabl.* hoſtibus obſeruari per occultas inſidias, quas ipſe neque ** Que ya lo tiene e- chado el ojo para el cu- chilo.* uideat, neque declinare poſſit: non enim minùs gladius, cęteraque diſcrimina uitæ exitialia ſunt, ſi hominem priora uideant, quàm ſi quē lupi uidere priores, ut in Prouerbio eſt. Et obſeruandum quidem, cùm ſupplicium dicitur, at non dicitur, a quo inferendum ſit, ſignificari ſubitum, & ineuitabile ſupplicium: huiuſmodi fuit ille lapis *Dan. 2. 34* ſine manibus, qui cōminuit ſtatuam: ſimilis ſanè eſt hoc loco gladius ſine manibus; non enim dicitur cuius gladius, aut a quo ſtringendus ſit, quare erit ſimilis commi- *Iſa. 47. 11.* natio, Iſa. 47. Veniet ſuper te malū, et neſcies ortum eius; & irruet ſuper te calamitas, quā non poteris expiare; ve- *LXX.* niet ſuper te repentē miſeria, quā neſcies. Sept. dixerūt, Decretus in manus ferri, quod uidetur ad ſupplicium, & interitum eſſe dicatum aut deuotum, uel Deum è celſiſſima cęlorum ſpecula contemplatum eſſe impios, ut illis merita ſupplicia conſtitueret: nā ab hac ipſa radice circūſpectandi, & ſpeculandi dicitur, Pſ. 65. Oculi eius ſuper *Pſ. 65. 11.* gentes reſpiciunt: & Genel. 31. Intueatur (ſpeculetur, & *Gen. 31. 49* contempletur de cœlo) & iudicet Dominus inter nos.

XXIII. Cùm ſe mouerit ad quęrendum panem, nouit quod paratus ſit in manu eius tenebrarum dies.

1 *Quærere panem, pro furari: non probatur Caietanus.*

2 *Panis pro neceſſario victu. Impius, et amenter ipſo ne cruciatur: econtrà iuſtus. Explicati David, & Eccleſiaſtes.*

3 *Quærere panem mendicantis eſſe. Panis de viliſſimo quocunque cibo. Moueri quid propriè in Hebræo.*

4 *Impius præſumens ſana.*

5 *Tenebrarum dies, quis. Manus pro labore.*

6 *Tenebras in manu habere, pro periculis præſentiſſimis. Illuſtratur Moyſes.*

1 Caietan. CAietanus exiſtimat hic deſcribi tyrānorum furta & rapinas, quaſi dicat; impius ſic mouet ſe ad quęrēdum panem, id eſt, ad diripiēda aliena bona, cum nouit fo- *Quærere pa- nē, furāti- bus deprę- dantis.* re, ut ſibi noctis tenebræ faueant, ad occultè, tutoq. furādum: huiuſmodi ſunt impij illi, quos Cicero 1. de legibus eleganter deſcribit, quos nō natura, neque ratio arcet ab *Cic. li. 1. de legibus.* iniuria, ſed pœna; Nā quid faciet, inquit, is homo in tene- *Tenebræ fa- uēt furibus.* bris, qui nihil timet, niſi teſtē uel iudicē? qui deſerto loco nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit imbecillū, atque ſolū? Verum is Caietani ſenſus non cohæret; nam hic nō tam de peccatis impiorum, quam de pœnis ſermo eſt: idque uerbum ipſum mouendi indicat, ut ſtatim dicemus.

2 Panis pro neceſſario victu. Secūdus ergo cōmentarius allatum eſt, ut quærere panem, idē ſit, quod quærere humanæ uitæ neceſſaria, quaſi dicat, ſiue dormiat, ſiue comedat * panē, mortis ſuſpicione cruciatur. Res in Baltaſari cœna perſpecta, Dan. 5. qui ** Ne come bocado que lo entre en provecho, te- miēdo no le den algū bo- cado.* inter medias epulas uiſa manu mortis ſententiā ſcribēte, conturbatus eſt: quare in impiū rectè quadrat illud Eccl. 5. Cunctis diebus uitæ ſuæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ęrumna atq. triſtitia. Cùm tamen econtrario iuſtus dicat: Paraſti in cōſpectu meo mēſā, aduerſus eos, qui tribulant me, id eſt è regione, atq. in cōſpectu *Dan. 5. 6. v. 5.* hoſtiū ſecurus, atq. tutus meoſæ accūbā, & per otiū, atq. trāquillitatē me reficiā: expreſſū quoq. hoc uideas; Luc. *Eccl. 5. 16.* 14. in Chriſto domino, cū intraret in domū cuiuſdā princi- *Impius in- ter comedē- dū angitur.* pis Phariſæorū Sabbato māducare panē, & ipſi obſeruabāt eū: nā corā ipſis ſuis hoſtibus machinamenta, & dolos fabricātibus, ſumma animi trāquillitate māducabat. *Pſal. 22. 5.*

Luc. 14. 1. Tertiò, ad eūdem ferè ſenſum, ſed paulò preſſius, mouere ſe ad quærendū panem, uidetur ſignificare extremā inopiam, & indigentiam hominis quotidianum uictum quæritantis, & ſtipem cogentis. Nā eiuſdem loquutionis *3 Quærere panem, de mēdicitate.* & ſignificationis vſus eſt, Pſ 36. Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Panē aūt quęrere, *Pſ. 36. 25.* eſt multo cū labore quæſitum non inuenire. In hoc autē *Panis, pro vi- liſſimo quo- cunq. cibo.* noſtro loco, licet non ſit in Hebręo verbum quærendi, nā tantùm eſt, Mouetur pro pane, rectè tamen explicationis gratiā additum eſt ab interprete. Et panis hoc loco, non

ſignificat, vt aliàs ſæpè, quodcunq. eſculentū; ſed viliſſimū quemque cibum, quo poſſit vita ſuſtentari, vt Pſ. 36. citato, & 1. Reg. 2. Repleti priùs, [a] pro panib. ſe locauerunt. Hi n. reſpondent famelicis & famelici ſaturati ſunt. Motio aūt illa eſt à verbo *Nadad*, quod ſignificat fugā, aut vagum aliquem, & celerem motum, & citū & feſtinabundum diſceſſum, inſtar vagabūdi hominis, & nullo certo loco potentis diu, & tutò conſiſtere, aut inſtar formidantis auiculæ deiectæ è ſuo nido: quare ab illa radice dicitur, Prou. 27. [Sicut auis tranſmigrans de nidulo, ſic vir, qui derelinquit locū ſuum;] vagatur. n. vterq. & Iſa. 16 [Sicut auis fugiēs, & pulli de nido auolantes, ſic erūt filiæ Moab,] vagę videlicet, & profugæ: & eodem capite Vulgatus hanc vagandi ſignificationem agnoſcit, dum ait: [Abſconde fugientes, & uagos ne prodas.]

1. Reg. 2. 5.
[a] *Los artos delos rezados uenderon a ſo pera trabajar por ſo la la comida.*
נדד *Mouerī, in Hebræo qd.*
Prou. 27. 8.
Iſa. 2. 3.
Vatabl.
Regia.
Pagnin.
R. Dauid.
R. Mardoc.

Non incommodè igitur Hebraizantes dixerūt, Vagatur pro pane, vel Vagus, aut vagās ad panē: & illud peculiariter ex Rab. Dauid obſeruat, R. Mardochai, hoc verbum ſignificare elongationem, ſiue motū, aut euagationem ad diſtantiora loca. Hæc igitur eſt impiorum pęna, mendicitas, euagatio, vagus diſcurſus ad remotiores, diſtantioresque regiones, vt victum comparare poſſint, & cum fructu aliquo mendicare; ſed vix tamen mucidū panis fruſtulum inuenire poſſe ſibi perſuadebunt: tanta eſt malæ conſcientiæ vis, præſumentis ſæua.

Nouit, Certò ſibi ſuadet, atque rei huius præſagiū, & coniecturam ex ſui cordis ſenſu facit: ſic legūt Sept. [Nouit in ſeipſo, quod maneat in ruinam: atque hæc eſt pœnæ impij pars non modica, quòd cogatur ipſe ſibi prædicere, & ominari malum.

4
Impius preſumens ſarno.
LXX.

Quod paratus ſit in manu eius tenebrarum dies. Pro die mortis quidam accipiunt, ex frequenti ſacri ſermonis vſu, quaſi dicat; Suſpicatur fore, vt ſame pereat, & ut vagus & profugus nullum perfugiū inueniat, ſicut ſibi timebat Cain: [Ero vagus, & profugus in terra: oīs igitur, qui inuenerit me, occidet me:] & vt deſudet licet, & aſſidue laboret (id. n. manus ſignificare ſolet) pro comparando victu, illū tñ, inſtar ſtipendij, laboris, & ſudoris fructū, tenebras, famē, ærūnas expectet: vti illud Deut. 28. [Plātes & non vindemies eam Fructus terrę tuæ, & omnes labores tuos comedat populus, quē ignoras; & pro ſuo agri colēdi labore, nihil aliud ꝙ famē, & laſſitudinē reportet.

5
Tenebrarū dies, quis.
Gen. 4. 13. 14.
Manus, pro labore.
Deut. 28. 30. 33.

Alij tenebrarum diē, pro ærumnoſiſſimo, & periculoſiſſimo tempore accipiunt, quaſi dicat; Extremā cladē, & inopiā ſibi pollicetur, & cū benefecerit nemini, a nemine ſe accepturū beneficium arbitratur. Poſſunt quidē cadere hæc omnia in [tenebroſam diem, & in tenebrarū] appellationē. Paratū verò eſſe in manu eius, exiſtimat Vatabl. perinde eſſe, atq. illum miſerrimū diem imminere iam, & in propinquo eſſe, nos diceremus, *que ya eſta en la mano*: atque illud ſignificare videtur illa præparatio diei. At Tygur. per manum intelligere uidetur ipſa impiorū ſcelera, & malefacta; nam per paraphraſim ſic ſententiā elucidat; [Scit, quòd ſuis factis periculoſa tēpora acceſſerit] quòd mihi non diſplicet: nam non ſemel dicūtur impij ſuis ipſi manib. ærūnas, diſcrimina, mortē ſibi aſciſcere, id quod vel ipſi agnoſcunt, ut Antioch ille torquēte morbo faſſus eſt, 1. Mach. 6. [Reminiſcor malorū, quæ feci in Ieruſalē; propterea inuenerūt me mala illa; & ecce pereo triſtitia magna in terra aliena.] Quare Sap. c. 1. ſic impios cohortatur: [Nolite æmulari mortē in errore vitæ ueſtræ, neq. acquiratis perditionē in operib. manuum veſtrarum. Impij uerò manib. & uerbis accerſierunt illā, qm̄ digni ſunt, qui ſint ex parte illius.] Hæc eſt nimirum optima impiorum cōmerita merces: niſi fortè ſignificetur ſummū uitæ diſcrimen; ut ſit eadem ferè ſententia, & phraſis, quæ ſupra Portare animā in manib. ſic hoc loco. Tenebras habere in manu, erit diſcrimina, mortē, malorum omnium ſuſpicionem, mala oīa uerſari ante oculos & aſſidua omniū horū cogitatione ſe ipſum excruciare; quo ingēti ſupplicio claudi uidetur caput illud Deut. 28 plenū minis, atq. terrorib. Erit uita tua quaſi pendens ante te, (id eſt, obuerſabuntur aſſidue ante oculos tuos tuæ uitę diſcrimina; uidebisq; illā tremulā & nutātē, ac ſi ante oculos tuos pendula eſſet, quolibet uento agitari, & cōmoueri, caſumq. atq. interitū expectare) timebis nocte, & die, & non credes uitæ tuæ, (id eſt, tu primus ipſe actū eſſe de te dices) manè dices, Quis mihi det ueſperā & ueſpere, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinē, qua terreberis, & propter ea, ꝙ tuis uidebis oculis;

6
Vatabl.
Manus, impiorum ſcelera.
Tygur.
1. Mach. 6. 12.
Sap. 1. 12. 16.
Iob. 13. 14.
Deut. 28. 66.

XXIV. Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum, ſicut regem, qui præparatur ad prelium.

1 *Varia lectio. Vallare quid.*
2 *Hebræi cautum varia lectio Vulgati defenſio, & illuminatio.*
3 *Prælium in Hebræo quid. Vox Hebræa accuratè examinata. Supplicij genus. Globus, quale. Orotium geſtus. Puerum ca vicio matris, ſicut. Illuſtratus locus Regum & Dauid.*
4 *Quid globus, apud Latinos. Vulgati defenſio. Illuſtratus Iſaias. Impij cum regem prelium prodeunte comparatio.*

HEbraizantes non parum hoc loco diſſentiunt à vulgato; nam in prima parte ſuppoſitū uerbi uallandi faciunt ipſum impium; pro vallare autem, quod eſt in Hebræo, *thokeph*: & ſignificat pręualere, roborari, forte fieri, legūt, roborabitur, aut præualebit, quod Hebręus apud Caiet. ſic uidetur accipere; [Roborabitur impius contra ſuas tribulationes, & anguſtias,] nec illas a ſe repellet. Sed Sept. Vatabl. Tygur. tribulationem, & anguſtiā ſupponūt illi uerbo. Sept. [Anguſtia & tribulatio ipſum opprimet. Alij roborantur contra impium, & pręualebunt ei,] potentes erūt impium aſſidua, & periculoſiſſima obſidione cingere, & ad extremas anguſtias redigere quam ſicut ſequentes uoces, ita etiam terror, tribulatio, & anguſtia, bellica ſunt: eſt enim terror, quē ſecum affert hoſtium exercitus, & tribulatio, & anguſtia, quā affert importuna, atque diuturna obſidio; ſic igitur calamitates ipſę roborant ſeſe aduerſus impios, uires colligunt, aculeos omnes exerunt, & exacuunt, &, ut Sapien. ait: [exardeſcunt in tormentum aduerſus iniuſtos.] pręualent igitur mala impijs.

s
Varia lectio.
Vallare qd. תקף
Caiet.
Vatabl.
Tygur.
LXX.

In ſecunda etiam parte uarietas eſt; nam regē faciunt etiam ſuppoſitum, non appoſitum uerbi, & legunt [Vallabit eum anguſtia, ſicut rex, qui præparatur ad prælīū,] id eſt, anguſtia ingenti omnium malorum manu coacta, uti regem decet procedentem ad bellum, quem oēs ſequuntur, impium obſidebit: ſic nullum malum erit, quod non oppugnet impium. At Vulgatus impium cum rege comparaſſe uidetur, quē potiſſimum hoſtes in bello petunt, & cunei militum cingunt; ſiue ut illum in urbe obſeſſum teneant, ne ullus commeatus, ullumve auxilium deferri poſſit, ſiue ut illo capto uictoriam, & triumphum de reliquo populo canant. Propterea Vulgatus uſus eſt uerbo uallandi, quod rei præſenti uidetur quadrare. Et in Regem quidem, cùm in bello eſt totum belli, & militum pondus incumbere uidetur, ut quondam, 3. Reg. 22. Rex Syrię pręceperat principibus curruū triginta duob. dicēs: [Non pugnabitis contra minorem & maiorē quēpiam, niſi contra regem Iſrael ſolum.] & 1. Mach. 6. cum Eleazarus uideret [unam ex beſtijs loricatam loricis regis, uiſum eſt ei, quòd in ea eſſet rex, & cucurrit ad eam audaciter, &c.] Et quidem hic ſenſus cum ſubiecta materia egregiē conuenit: nam de regibus, & tyrannis ſermo eſt; & ad ipſū Iob reſpicit, qui rex erat, quaſi dicat. Si impius rex extiterit, calamitates in illū irruent potiſſimū, non in alios minoris notæ homines, Potentes namq. potenter tormenta patientur. Et uerò quamuis Sept. non regem, ſed rex legant, hunc ipſum ſenſum amplexi ſunt; Sicut (inquiunt) dux in prima acie decidens; nam vt dux aliquando ſuis uiribus fretus primos hoſtes excipit, primaque diſcrimina ſubit, non aliter impij reges, primis maximiſque periculis, & luculentiſſimis plagis; atque ærumnis expoſiti ſunt: ſed hæc iterum in ſequentibus examinanda.

a
Varia lectio.
Pagnin.
Regia.
Caiet.
Vatabl.
Ioan. Forſter.
R. Mardoc.
In regē incumbit totum belli pondus.
3. Reg. 22. 31.
1. Mach. 6. 43.
Sap. 6. 7.
LXX.

Qui præparatur ad prælium, Vox Originalis *Caddur*, vel *Cidor*, videtur ſignificare globū, aut pilā, vel ſphærā, vel rotā, ex Iſa. 22 [Quaſi pilā mittet te in terrā latam:] & Iſa. 29. v. 3. Quaſi ſphærā, quod Vatabl ſic explicat; Sicut qui ligatur manib. & pedib. vt quaſi in globū redigatur, ut ita facilius proijci, & demergi poſſit, ſic erit impius; at R. Sachadi apud Pagnin. explicat Sicut ille, qui pręparatur ad rotā. id eſt, ad perpetua quandam circumuolutionem. & aſſiduitatem recurrentium pœnarum; quod Ioānes Mercerus Sphęram cęleſtē intellexit, quę aſſiduē circumagitur; & perpetuitatem quandam ſecum affert. Sed illud peculiarius, quod R. Leui exiſtimat ſignificari homines damnatos ad orbem, quibus & caput inter genua,

3
כדר
כידור
Iſa. 22. 18. & c. 29. v. 3.
Vatabl.
R. Sachai.
Pagnin.
Mercerus.
R. Leui.

nua,& manus atq. pedes ita ligaotur, vt efficiant orbem;
Verberũ ſupplicium. qua ſupplicij forma nunc ſerui ad verbera præparaotur,
quod dici ſolet, *Puesto a la ley de Vayona*: & quod ea corporis circumuolutio,& in orbem, aut globum reductio,
Geſtus orantium. ſit nimium moleſta,ex illo etiã colligi poteſt, quod orantes ad eam ſe formam componebant, vt vel ipſo corporis
habitu moleſtiſſimo peccati veniam,& impetratione votorum a numine obtinerent: hoc illud eſt Eliæ orantis, 3.
3. Reg. 18. 45. Reg 18. Aſcendit in verticẽ carmeli, & pronus in terram
poſuit faciem ſuã inter genua ſua. Eſt obſeruatione quidem dignum, hanc ipſam eſſe compoſitionem pueri in
Situs pueri in vtero. vtero exiſtentis,de quo ſic ſcribit Ariſt.7 de hiſt.animal.
Ariſt. cap 8 Homo in ſemet conglobatus ſic geſtatur,vt naſum
inter genua, oculos ſuper genua, aures extra genua habeat: atque eadem eſt medicorum optimorum hac de
Hippocr. re ſententia. Nam & Hippoc de natura pueri diſſerens,
Puer, inquit, vt eſt in vtero collocatus, manus habet ad
genua,caputq. pedibus proximum: de qua re eleganter,
Petr. Peramato tr. de hominis procreatione à conceptu in partum. c.7 æque ac ſapienter ſcripſit nobilis medicus Petrus de Peramato Hiſpalenſis noſter, ſuo illo opere de hominis procreatione. Ergo orantes,quaſi damnati, & ad flagella parati,atque ad eam miſerrimam rationem compoſiti, qua
puer miſerrimus in peccato conceptus in vtero exiſtit,
ſupplicabant,& diuinam commiſerationem excitabant:
quo geſtu ſi forte orauit Dauid,rem ipſam quam dicebat
Pſ. 50.7. opportunè repræſentabat: Ecce, inquit, in iniquitatibus
conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea.

Glob. quid. Sed (vt ad noſtram lectionẽ illuminandam redeamus)
proculdubio rem ipſam tetigit Latinus interpres, cum
Prælium dixit;nam apud Latinos globus,eſt hoſtium aut
armatorum militum cuneus, vel caterua, vt cum de inſi-
Tit. Liu li. 1. Annal. dijs Numitori a Remo, Romuloque ſtructis, Liu loquitur,1. Annalium; Itaque vndique regi dolus nectitur,Romulus cum globo iuuenũ, neque enim erat ad vim apertam par,&c.quid, quod etiam in prælio puluetis excitati
conglomeratur nubes,vt illud Æneid 9.

Virgil. *Quis globus, ô ciues, caligine voluitur atra?*
Ferte citi ferrum, date tela, ſcandite muros.

Adde etiam caſtra in orbicularem formam diſponi,vt fortiora ſint, atque ipſum nomen caſtrorum a rotunditate
מעגלה appellationem in Hebræo, *Magbelag*, habere.

Sed hoc loco Sphæra hæc,vel globus,eſt aliquid ad obſidionem bellicam pertinens, vt manifeſte colligitur ex
Iſa. 22.18. locis, Iſa.cap 22. Coronans coronabit te tribulatione, &
quaſi pilam,&c.id eſt,obſidebit primũ,deinde obſeſſam,
& quaſi funibus circundatam,aliò aſportabunt,ſicut dixit ille,2.Reg.17.Si vrbem aliquam fuerit ingreſſus, cir-
2. Reg. 17. 13. cũdabit omnis Iſrael ciuitati illi funes, & trahemus eam
Iſa. 29. 3. in torrentem: vtrumque igitur ad obſidionem pertinet,
& Iſa.29.Circundabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, &
faciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obſidionẽ tuam: quare *cadur*, propriè eſt obſidio,uel globus,
aut ſphæra militum obſidentium; & quidem cum poſſit
accipi, pro ipſo prælio, vel regio apparatu, qui in prælio
eſt; nam præliaturum regem circundare ſolebat globus,
Complut. vel ſphæra militum,ut Complut.dicunt,& Tygur. lectio
Tygur. indicauit; Anguſtia & circumuallatio eum circunſtant,ut
regem conſertis globis præliaturum. Sed ego tamen ſuſpicor,nõ debere accipi actiue pro prælio, quod ipſe ſuis
militibus ſtipatus gerit aduerſus hoſtes; ſed potiùs paſſiue,pro cuneo,& globo obſidentium hoſtium, qui regem
oppugnant,& capere conãtur,vt paulò ante dicebamus:
quare rex dicetur præparari ad prælium, globum, obſidionem,id eſt; præparari in illum prælium, globus, obſidio; nam ſermo eſt de vallo, & anguſtijs, in quas potentiſſimus tyrannus redigitur. Illud vero,quod Regia uertit uocem illam non globum,aut obſidionem, ſed naſtaludium,quod uidetur ea Vatablo deſumptum,dicente, uo-
Regia. Vatabl. cem originalem ſignificare poſſe illud militaris exercitamenti genus,quod *torneo*, uocamus, non uideo qua ratione cum illis duobus Iſa. locis, in quibus tantùm illa vox
reperitur,conuenire poſſit.

Illud etiam non incommodè in hac regis ſimilitudine
obſeruari poſſet,quod ſicut rex, qui comparatur ad prælium, multo militum comitatu cingitur, ita qui bellum
indicit cœlo, multo cum labore, & animi cruciatu, tribulatione, & anguſtia hoſtem ſe Deo præbet, & in eo
etiam diſſimilitudo quædam ponatur, quod regem cuſſodiunt milites,qui illum cingunt;at impium,ipſa pericula
& terrores obſident.

XXV. Tetendit enim aduerſus Deum manum ſuam,& contra Omnipotentem roboratus eſt.

1 *Tendere quid propriè. Extendere brachium, aut manum, cutus habens: Illuſtratus Moyſes.*
2 *Sadai. Roborare quid.*
3 *Peccata ut aduerſus Deum pugnent, & ut Deus ſe ad uerſus illa muniat.*
4 *Varia lectio: Illuſtratus Vulgatus. Erectum, aut rigidum collum, quid ſignificet. Quid obtorquere collum, apud Romanos.*
5 *Erectum collum, omnis proprium ſit.*
6 *Impius ſola ſuperbia armatur aduerſus Deum.*
7 *Ex abundantia, & diuitijs, inſolentia, & temeritas.*

TAnto ſupplicio ſcelus digniſſimum nunc explicat, 1
quod impudenter, & temerè aduerſus Deum, fortiſſimũ,quem nulla vis lædere poteſt, cui nemo repugnare,& contradicere debet, aduerſus Dei legem, & præcepta,religionemque omnem.

Tetendit. Extendit,protendit,intendit,Sept.* leuauit, *Tendere.* נטה
manum,potentiam,uires,uiribus ſuis,facultatibus,potẽtia abutus. Fecit potentiam in brachio ſuo,uibrauit ma- ** Alçò el*
num,& brachiũ; habitus eſt temere & furenter cœlo in- *braço, leuãtò la mano,*
dicentis bellũ. Extendere autem brachium,& manũ, eſt, *y amenazò*
omnem adhibere conatum ad percutiendum hoſtem, uel *al cielo.*
aliquid aliud aggrediendum,aut efficiendũ; ab eadem .n. *Extendere brachiũ, aut habiens*
radice ur. Exod.6. Redimam in brachio excelſo (vel ex- *Exod. 6. 6.*
tenſo) & iudicijs magnis,& 14.c Extende manum tuam *Exo. 14.16.*
ſuper mare: habitus confidentis, & potentiam,uireſque *Nume. 15. 30.*
oſtentantis,& cũ aduerſus Deum dicitur,impudentiam,
& ſuperbiã aſſerit;Vt Num.15.indicatur, Anima,quę per
ſuperbiam,(elata,aut,excelſa manu)aliquid commiſerit.
Eleganter Septuag. Anima,quæ in manu ſuperbiæ,&c. LXX.

Et contra omnipotentem roboratus eſt. Expoſitio,& amplifi- 2 שדי
catio partis præcedentis; contra Sadai,qui omnia poteſt,
qui ſibi ſufficit; aut qui nullius ope indiget, nullis exter
nis armis,aut munimentis, qui ſe ipſo inuictus eſt,homun
cio roboratus eſt:fortem bellatorem conatur prębere ſe,
uirum atque maſculum,indurauit cor ſuum,ut Deo repu
gnaret,& diuinam maieſtatem oppugnaret. Hæc omnia
ſuppeditat uox originalis,Roborandi. Peccata igitur,& גבר 3
ſcelera ſunt arma, quibus aduerſus Deum ſe comparat
impius,& cum inimicitiæ inter Deum, & hominem, initium ſumant ex hominis auerſione,& rebellione; certè
cum ſe Omnipotens aduerſus impium roborat, cũ ſumit *Sap. 5.18.*
armaturam zelus illius,cùm uibrat gladium, cum tendit *Pſal. 7.13.*
arcum,paratq. ſagittas, prouocatur prius ab impudẽtiſſimo hoſte; & mirum eſt,quod ad peccatorum odium,& *Peccati prauitas.*
prauam uim declarandam (nam ſi Deus lædi poſſet, non
alio quàm peccato, & ſcelere ſuarum creaturarum læderetur) dicatur Deus ad bellum procedere,non armis tantum,quæ offenſiua dicuntur,ſed etiam illis munitus,quibus ſe tueatur, & defendat ab ictibus ſcelerum: nam ut
dicitur,Sap.5.Induet pro thorace iuſtitiam: accipiet pro *Sap. 5.19.*
galea iudicium certum: ſumet ſcutum inexpugnabile,
æquitatem. Vbi nota Deũ ſua propria uirtute inuictum
eſſe,non externo aliquo munimento.

XXVI. Cucurrit aduerſus eum erecto collo,& pingui ceruice armatus eſt.

SVppoſitum huius uerbi, currendi, Deum eſſe,& rela- 4
tiuum eum,ad impium referri nonnulli exiſtimãt, ut *Varia lectio.*
dicator Deus, tanquã bellator fortis, incurrere in impiũ
ſumma potentia,& impetu incredibili,ut illũ proſternat;
id indicant plerq. Hebraizantium lectiones; nam quod *Hebraizantes Lect. Hebr.*
in Hebręo eſt, Cucurrit aduerſus eũ in collo, in denſitate
altitudinẽ,uel, vmbonũ ſcutorum eius; ſic Vatab.accipit,
vt Deus inuolaturus dicatur in collũ impij,& incurſurus *Reg. Vata.*
in laminas,dẽſiſſimaſq. partes ſcutorum eius, ita ut nullis armis poſſit Deo reſiſtere, & eo etiam pertinet Tygu. *Tygurin.*
Cum eo concurrens, collum inuadet, ac denſiſſimos clypeos cõuellet. Sed multò aptior eſt noſtri interpretis ſen- *Illuſtratus Vulgatus.*
ſus, ut deſcribatur adhuc ille impiorũ conatus aduerſus
Deum. Qua etiam ratione Septuag. intellexerũt,& Græ- LXX.
ci,fereq. Latini omnes; nã Currere erecto collo in malũ *Græci, Lat.*

 acci-

accipitur, & indomitam quandam ſuperbiam notat; ea-
dem ratione, qua oculorũ elatio ſolet eſſe arrogantis ha-
Iſa.3.16.et bitus, Iſa.3. Ambulauerunt filiæ Iſrael extento collo, &
37.23.& c.48.4. c.37. Super quem exaltaſti uocem, & leuaſti altitudinem
oculorum ſuorum? tum etiam cõtumaciæ, & inobedien-
Exo.32.9. tiæ cuiuſdam indomitæ, erectum & rigidum collum ſym-
Iere.7.26. bolum eſt; ſicut ſcriptum eſt, Iſa.48. Neruus ferreus cer-
Act.7.51. uix tua, & populus iſte duræ ceruicis. Exod.32. Hiere.7.
Vnde illud erat pœnæ genus, ut magiſtratus, ſi quem ſuo
imperio parum obedientem uiderent, in collum inuade-
Liu.lib.4. rent, atque intorquerent: meminit rei huius Liui. lib.4.
Pli. de uiris illuſtribus. & lib.4 Pli de uiris illuſtribus, ſcribens de M Liuio Dru-
ſo Cic.6 in Verrem & pro Cluent. id vſurpaus, aliquem
obtorto collo ab ſubſellia reducere.
5 Rectè autem expreſſit Vulgatus hunc arrogantię, &
contumaciæ habitũ; nam in Originali tantùm eſt in col-
lo, vt ſit metaphora ducta à fortiſſimo, & inſolentiſſimo
hoſte impetum faciente, omni animi formidine, & con-
Translatio ducta à laſciuiente vitulo. ſternatione procul ablegata. Erectio enim colli, illa om-
nia affert, quę contraria ſunt humiliationi capitis, & cer-
uicis, atque animi conſternationi, vel ducetur tranſlatio
a laſciuiente, & procaci uitulo, qui cum iugum excuſſe-
rit, aut nunquam admiſerit, aduerſus herum recalcitrat,
& currit aduerſus eum, petitque cornibus. Quod cum ſe-
quentibus videtur cohærere; nam pinguis ceruix uitu-
Olympiod: lorum propria eſt: quod etiam agnouit Olympiod. nam
illam colli erectionem ad uitulam refert, quæ petulanter
repugnat admittere iugi annulum in collum.
6 *Et pingui ceruice.* Quaſi diceret; Nulla alia arma habet,
quam ſuperbiam, temeritatem, & auſum. Sententia in He
חלב bræo valde obſcura: In dēſitate altitudinis ſcutorũ eius.
Pro denſitate, autem, Vulgatus dixit pinguedinem, aut,
craſſitudinem, nam eadem eſt utriuſq. radix, & pro alti-
tudine, interpres dixit ceruicem, vel dorſum; quaſi hoc ſit
ſcutum, & arma impij, ſua ipſius pinguedo, qua & muni-
LXX. tum ſe exiſtimat, & potentem cum Deo congredi; ſic Se-
ptuaginta; Cucurrit contra eum iniuria, in craſſitudine
dorſi ſcuti ſui. Nihil igitur aliud hēt, quo aduerſus Deum
armatus incedat, quam ſuperbiam & temeritatem; ſicut
Iſa.30.7. de illo Iſa. ait: Superbia tantum eſt, ſine alijs armis, aut
Ier.48.30 uiribus, & illud: Ego ſcio iactantiam eius, & quod nō ſit
Iſa.16.6. iuxta eam uirtus eius, & illud etiã; Superbia eius, & ar-
rogantia eius, & indignatio eius, pluſquã fortitudo eius.
7 Poteſt etiam hæc pinguedo, ſymbolum eſſe diuitiarũ,
Ex abundantia, & diuitijs, inſolentia. abundantięq. bonorum omnium, quę impijs ſolent adde-
re animos, ad quiduis aggrediendum, ſicut dictum eſt, In
craſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit; incraſſatus, impin-
guatus, dilatatus dereliquit Deum factorem ſuum, & re-
Deu.32.15 ceſſit a Deo ſalutari ſuo. Quare Eccleſ.c.31. commendat
Eccl.31.8. diuitem, Qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecu-
niæ theſauris; qui potuit tranſgredi, (diuites enim omnia
Baruch 3.18. ſibi licere credunt) & nō eſt tranſgreſſus: quare Baruc.
3. aurum dicitur eſſe, in quo confidunt homines: vnde il-
lis confidentia & auſus. Non diſſimilem certè habet ra-
tionem facultatis nomen apud Latinos; nã facultas, quaſi
facilitas dicitur, quòd diuitiæ facultatem videantur prę-
bere quiduis aggrediendi, atque perficiendi; nam ut di-
Eccl.3.19. citur Eccleſiaſt.10. Pecunię obediunt omnia; obediunt
enim diuitibus ad nutum omnia, ſicut ille dixit:

——— Omnis enim res
Diuitijs paret, quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens, etiam rex.

Hor. li. ſer. ſatyr.3.
Pſal.72.7. Propterea Pſal.72. dictum eſt: Prodijt quaſi ex adipe (di
uitijs, & bonorum omnium abundantia) iniquitas eorũ,
tranſierunt in affectum cordis. Sed de hoc non ſemel di-
cendi locus, & opportunitas erit. Dicemus quoq. de pin-
guedine verſiculo ſequente.

XXVII. Operuit faciem eius craſſitudo: de lateribus eius aruina dependet.

5 *Voluptarij homines dicuntur pingues; ijdem aduerſus alios immites: illuſtrat David. & Ieremias.*
2 *Pinguedo terra vbertas, & diuitię. Macies, paupertas; explicatur Iſaias.*
3 *Impios excæcat pinguedo.*
4 *Varia lectio. Quid propriè Latera in Hebræo: quid aruina.*
5 *Pinguibus minatur mors. Explicatur Iſaias, & Septenta.*
6 *Aruina, amici, & familiares.*

Præ pinguis eſt, bonorum omnium abundantia, & nul- 1
la rerum externarum exercitatione, ſed ſumma tran-
quillitate & otio obeſa atque diſtentus; namque qui ſe-
mel perfricta fronte numen diuinũ contempſit, totum ſe
deinde tradit voluptatibus, & curandæ cuticulæ, atq. in-
farciendo, & onerando aqualiculo. Neq. verò Caiet. pla- *Caiet.*
cet, qui hæc non tã ad voluptatem, & bonorum copiam, q̃
ad auaritiam refert. Peculiari autem ratione delitioſi, &
voluptarij homines appellantur in ſacro ſerm. pingues,
Pſ.77. Occidit pingues eorum, & electos Iſrael impedi- *Pſ.77.31.*
uit, i. qui cupedias, & cibos exquiſitos expetiuerãt in de- *Pingues, voluptuarij homines.*
ſerto, vt ſcribitur Num 11. ſic etiam Ierem.46. de illis qui
paſcebant ſemetipſos, dicitur; Mercenarij quoque eius,
quaſi vituli ſaginati, verſi ſunt, & c.50. hæc voluptuario- *Nu.11.33.*
rum, & vitulorum pinguium petulantia deſcribitur: Ef- *Ier.46.21.*
fuſi eſtis, ſicut vitulus ſuper herbã, & mugiſtis ſicut tau- *Ier.50.11.*
ri, & forte etiam idem notatur Pſ 22. Circundederũt me *Pſ.21.13.*
vituli multi, tauri pingues obſederunt me, nempe ponti- *Titel.1.12*
fices, & ſacerdotes illi nequam, ventres pigri, & pingues *Delitioſi homines, aduerſus alios immites.*
proptereaque ſæui, & efferati contra mitiſſimum agnum
Ieſum, nam hæc pinguedo tum in ſe ipſa molliſſima, tum
aduerſus alios ſæuiſſima eſſe ſolet: ſicut de illis dicitur
Amos.6. Qui opulenti erant in Sion, & nihil patiebantur
ſuper contritione Ioſeph, & Amos.4. Vaccæ pingues, quæ *Amos.6.1.*
calumniam facitis egenis, quibus comminatur Iſai c.10. *& 4.1.*
Mitte Dominus in pinguibus eius tenuitatem, & ſubtus *Iſa.10 6.*
gloriam eius, ſuccenſa ardebit, quaſi combuſtio ignis, at-
que ijdem ipſi profectò videntur eſſe, de quibus cum Pſ. *Pſal.16.*
16. dixiſſet David, Adipem ſuum concluſerunt, (videli-
cet ſibi ſolis mollitudinem, & lenitatem adhibentes, &
alijs omnibus viſcera miſericordiæ præcludentes) ſub-
dit ſtatim, Saturati ſunt filijs, quem locum Pſalteriũ Ro
manum, & Arabicum, Arnobius, Paulinus in Epiſt. vlt.
ad Auguſt. & ipſe Auguſt. legunt, Saturati ſunt porcina.
Hinc eſt, vt non ſolum diuitiæ, ſed terræ vbertas, ex a
quibus illæ naſcuntur, pinguedinis, & craſſitudinis nomi- *Gen.27.28*
ne ſignificetur, Gene.27. Ros cœli, & pinguedo terrę, & *Gen.45.18.*
45 Ego dabo vobis oīa bona Aegypti, vt comedatis me-
dullam terræ; Hebraice, Pinguedinem, id eſt diuitias, &
bona vberrimæ regionis. Iſa.5. Deſerta in vbertatem ver- *Iſa. 5.17.*
ſa aduenæ comedent, Hebraicè; Deſerta pinguium, id eſt
uberrima quæque paſcua ablata diuitibus, tribuentur pe-
regrinus: ſic et Gen.41. Septē boues pulchræ, & pingues, *Ge. 41.26.*
& ſeptē ſpicæ plenæ, ſeptē annos vbertatis ſignificant; & *Macies, paupertas.*
ſeptē macilētæ ſeptē annos ſterilitatis, atq. adeò macies,
& extenuatio, paupertatis, & ignobilitatis ſymbolũ eſt. *Iſa.17 4.*
Iſaiæ.17. Attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis
eius marceſcet, ſed de alia pinguiũ ſignificatione ſtatim.
Operuit faciē. Sepulti nimirũ videtur illius oculi (qui 3
faciei nomine ſignificari ſolent) nimia pinguedine; & eò *Impij pre pinguedine, cæci.*
ſpectare videtur verſio illius loci Pſ. 72. Prodijt quaſi ex
adipe iniquitas eorũ. Tyg. prę pinguedine oculi eorum
exeũt: contraria. n ratione, tñ incredibilis pinguedo ſigni *Pſ. 72. 2.*
ficatur, qua dicendi ratione forte ſignificatur impius vo- *Tygur.*
luptatibus excæcatus, & auertens faciem ſuam ne videat
cœlum, ſicetiã videtur intelligere Auguſtinus explicas;
Per exaltationē ſuperbię ſuę, abſcondit à ſe Deũ; in quã
rem Olympiodorus ait, in Hebręo haberi, Abſcōdit eos *Olympiod.*
ac ſi diceret, propter delitias, mentis aſpectum amiſit; mi-
rum eſt enim quam reddantur ſtupidi, & obtuſi ſuis vo-
luptatibus, atque diuitijs diuites nonnulli.
Et de lateribus eius aruina dependet. Pro lateribus Hebrai- 4
zantes uerterunt ilia. Sept. De femore; Symmachus, lum- *Hebraizantes.*
bos; alij inguen: Rabbi Mardochai ait eſſe partē dorſi, q̃
coniungitur renibus; ſed propriſſima ſignificatio *Cacel*, *LXX.*
eſt uertebra, *el anego e hueſſo de la xia*; nam dicitur à radice *Symmach.*
cacal, quod inconſtantiam, mutabilitatē, & uertibilitatē *R. Mard.*
affert; ſed rectè hoc loco pro adiūctis accipitur ilijs, & la בסל
teris. Pro aruina, autem, Sept. habent Periſtomium; qua כסל
uocem Olympiodorus ait, ſignificare geminatam, & cir- *Aruina quid.*
cumfuſam carnem circa fœmina: præterea ipſe Olym-
piodorus explicat diploidem; ſed in idem recidunt hæc
omnia; ſignificant enim pinguedinem, axungiam, aut o-
mentum: & certè uox ipſa originalis, *Pimah* ſignificat *LXX.*
opimum, conſonante uoce Latina cum Hebręa. Quod
uero Pagninus dixit lumbricos, non uideo quomodo *Olympiod.*
conueniat voci originali; niſi forte intelligat, ex ni- פימה
mia cibi abundantia lumbricos in diuitibus generari, *Pagnin.*
qui plerumque generantur ex cruditatibus. Regia, *Regia.*
pro lumbricis, lubricos indicauit in margine, &
ipſa

Hebræ. Caiet.

ipſa legit lubricum: hoc etiam non ſatis aſſequor; niſi idē intelligat, quod Pagninus; nam lumbricus, quaſi lubricus a lubricitate dicitur Hebræus apud Caietanū legit, Fecit rugas ſuper illa: & cùm voa hæc hoc tantum loco reperiatur, quiſque pro libito illam vertit, atque obeſitatem omnes exprimunt hominis delitioſiſſimi, cur bonorum abundantia vitiorum omnium materiam ſubminiſtret.

5 *Pinguedinis nomen mortis. Iſa. 34. 6.*

Sed ſolo tamen pinguedinis nomine peccatores malè audiunt, vt qui internecioni & gladio reſeruentur, cùm bene ſaginati fuerint. Iſaiæ. 34. Gladius Domini repletus eſt ſanguine, incraſſatus eſt adipe, de ſanguine agnorum, & hircorum, de ſanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom, id eſt, Deus ipſe ſuæ iuſtitiæ ſacrificiū offert, pinguiſſimis, opulentiſſimisque Idumæorum mactatis: idem expreſſit Amos. cap. 6 Væ, qui opulenti eſtis &c. qui ſeparati eſtis in diem malum: & Iere. 12. Congrega eos, quaſi gregem ad uictimam, & ſanctifica eos in die occiſionis: et Sophonias cap 1. Præparauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos, & erit in die hoſtia Domini, viſitabo ſuper principes &c. id eſt, Deus permittit impios pingueſcere, vt illuſtrior tandem ſit de illis triumphus, atque diuinæ iuſtitiæ gloria, ea illorum mactatione, & ſupplicio.

Amos. 6. 1. Iere 12. 3. Sophor. 1. 7.

Auguſt.

Sed Auguſtini lectio prætereunda nō eſt; Fecit inquit, capiſtrum ſuper fœmora: quod ad impiorum laſciuiā refert, vt libidinibus, inquit, colligaretur, quo vinculo duceretur ad mortem: & quidem Scriptura illo capiſtri aus vinculi nomine, quo ſolent beſtiæ trahi, & alligari, turpem libidinis affectum aliquando notauit, cùm Prouerbiorum 7. dicit vecordem iuuenem meretricijs verbis irretiri, & trahi ad vincula, quibus deinde vinculis ad extremum exitiū, & quaſi ad carnificiam ſtolidus agniculus pertrahatur: neque mirum vinculis, & capiſtro turpem, & voluptuariū hominem conſtringi, videlicet mancipiū viliſſimū belluinæ voluptatis: & res quidem ipſa in proximo eſt; nam omentum, & abdomen, quod in ilijs, lumbiſq. & ventre eſt, cum ijs quæ ſub ventre ſunt, coniunctum eſt: rem autem turpem indicatam eſſe à Paulo, ventris nomine, cum dicit, Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione (repudenda) ipſorum, Hieronym. intelligit, epiſt. 128. ad Fabiolam.

Prou. 7. 7.

Philip. 3. 19 Hier epi ad Fabiol. 128

6 *Gregor. Armino, amici, & familiares.*

Gregorius tandem, quem nonnulli Latini ſequuntur, per aruinam dependentem ex lateribus, intelligit nō tā opulentiam, atque voluptates, quàm quoſdam, vt ita dicā diuitum collaterales, & adminiſtros, qui adhærēt principibus, & illorum latus claudunt, qui ſuis patronis ſiſi, illorum tyrannidem, atq. luxuriam imitantur, ex pauperū rapinis & ſanguine diteſcunt, atque pingueſcunt, qui vt Amos c. 4 ait, dicunt Dominis ſuis, Afferte, & bibemus.

XXVIII. Habitauit in ciuitatibus deſolatis, & in domibus deſertis, quç in tumulos ſunt redactç.

1 *Tres expoſitiones minus commodç.*
2 *Quarta commodior. Conſcientia impiorum terrores. Tyranni frequenter exultant compulſi: illuſtratus Iſaias.*
3 *Commodiſſima interpretatio.*
4 *Impiorum gloria non perſeueratura.*
5 *Radix, quid propriè. Varia lectio.*

1 *Prima expoſitio. Eugub.*

SEntentia quidem plana uidetur, ſed de illa valde diſſentiunt interpretes, quibuſdam ad ſuppliciū, alijs ad improbitatem impij referentibus. Primo ergo indicat Steuchus habitaturum impiū in deſertis locis, vt impunè graſſari poſſit, & excurſiones facere. Secundò Vatabl. & Iſidorus Clarius, quos nonnulli recentiores imitātur, de ſuperbiſſimis tyrānis accipiunt, qui cùm diuitijs abūdent, expenſas inutiles faciunt, animumque adijciunt inſtaurandis ruinis & ciuitatibus euerſis, atque fulciendis collabentibus arcibus, & domibus regijs, ad nullum aliū vſum, opportunitateve, quàm comparandi nominis immortalitatem, tum ea euerſione quarumdam vrbium, tum es euerſarum inſtauratione: atque ſimile videtur id cap. 3. Qui ædificant ſibi ſolitudines. Sed quia, cùm hæc dicebantur, non admodum frequentes vrbes erant, non uidetur in hanc ſententiam commodè potuiſſe dici: neq. locus ille c. 3. fauet, qui de ſepulchris accipiendus eſt: ut eo loco docuimus.

2. Expoſitio. Vatabl. Clarius.

Iob 3. 14.

3. *Interpretatio. Caiet.*

Præterea Caietanus, ad rapinam & auaritiam tyrānorum refert; nam diripiunt non communes tantum rerum publicarum, & priuatarum etiam domorum facultates; quæ expilatio, ſpoliatioq. bonorum, deſolatio, & uaſtatio dicenda eſt: adde etiam, quod per ſummam uiolentiā eiectis proprijs dominis è ſuis ſedibus, illas tyranni occupant, acceſſionemque faciunt ſuis arcibus, & uiridarijs; vt fecit Achab de uinea Naboth 3. Reg. 21. Hos Iſai. c. 5. notare uidetur; Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, uſque ad terminum loci; nunquid habitabitis uos ſoli in medio terræ? In auribus meis ſunt hæc, dicit Dominus exercituum: (ſunt enim ingentia ſcelera, quorum clamor auditur in excelſo) Niſi domus multæ, & deſertæ fuerint, grandes, & pulchræ abſq. habitatore: cōminatur ipſas ſuas domos ampliſſimas deſtructas, & uaſtatas iri ab hoſtibus, ipſis eiectis, qui illas ædificarunt; ut ſupplicium ſceleri, & iniquitati reſpondeat.

4. Reg. 21. 2. 10. Iſa. 5. 8.

2 *4. Expoſitio commodior. D. Thom. Latini. Conſcientiç impiorum terrores.*

Sed quarto tamen loco de pçna impiorum Diuus Thomas & alij Latini accipiunt, uel quòd illi conſcientiç terrores, de quibus nuper dictum eſt, non patiantur impium uno in loco conſiſtere, neque in familiari hominum conuictu & ſocietate uiuere; ideoque in ſolitudinem concedat, & deſolatarum urbium ruinas, & latibula quærat, ſi forte ibi inter lamias & piloſos ſecurus agere, atq. latere poſſit: uel, quòd tandem huiuſmodi impijſſimi tiranni eijciantur in exilium, nō potentibus ſubditus diutius ferre tam iniquam dominationis petulantiſſimæ libidinē; uti cōtigit Nabuchodonoſor Dan. 4. Eijcient te ab hominib. & cum beſtijs, feriſq. erit habitatio tua: & idē indicatur Iſa. 22. cùm ad Sobnam templi præpoſitū dicitur: Dominus aſportari te faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus (is. n. uinctis pedib. facilè quouis aſportatur) quaſi pilam mitte e in terram latam & ſpatioſam (id eſt, in exiliū ad remotiſſimas regiones, unde redire facilè nō poſſis: pro gallo aūt, in Hebr. eſt, ſicut uir, nimirū ſicut princeps aliquis, aut potentiſſimus tyrannus, qui cū ab hoſtib. capitur, exulare cogitur in remotiſſima regione, ut omnem illi ad ſuum regnum redeundi aditum, & ſpem præcludant; proptereaque cogitur habitare in ciuitatibus deſolatis: & ita Septuag. hunc Iſaiç locum legerunt. Conteret uirum, & proijciet te in regionem magnā, & immenſam.

Iſa. 34. 14. Tyrāni exules. Dan 4. 52. 59. Iſa. 22. 17. 18.

LXX.

Huic prætereà commentario affinis eſt illa aliorum interpretatio, ut de extrema inopia accipiatur, ad quam redactus impius tecto careat, & niſi in ciuitatibus deſolatis, deſertiſque, & ruinoſis domibus commorandi, ſeque protegendi locum, aut facultatem non habeat.

3 *Græca interpretatio commodiſſima.*

Tandem quod uidetur optimè quadrare, & cum conſequentibus cohærere, ea Græcorum interpretatione, illud eſt, ut impio comminetur euerſionem ſuæ ciuitatis, & ſuæ domus: & quoniam quæ comparauerat bona, ex rapinis erant, direptioni quoq. expoſita erunt: iuxta quid accipiendum eſt quod dicitur, in tumulos ſunt redactæ; nam in Hebræo effertur per futurum, in tumulos, aut, in cumulos redigentur: atque hunc ſenſum indicaſſe videntur Septuag. qui imprecanter legunt. Habitet ciuitates deſertas, & ingrediatur in domos non habitatas: quæ autem illi parauerunt, alij auferent.

LXX.

XXIX. Non ditabitur, neque perſeuerabit ſubſtantia eius: neq; mittet in terra radicem ſuam.

4 *Perſeuerari.*

NOn ditabitur. Non ſemper diteſcet; neque ſemper ex quocumque iactu, & quocumque piſcatu euadet ditior; & quoniam ſummis negatum eſt ſtare diu, non perſeuerabit. Propriè, non ſurget, non ſtabit, non confirmabitur, non erunt illius opes ſtabiles, & firmæ, non ſemper augebuntur.

5 *Radix, quid propriè.*

Nec mittet in terra radicem ſuam: Radix hoc loco eſt à radice, *malah*, quod eſt perficere, aut conſummare; quare Pagninus ſequutus Rab Dauid, legit, Conſummationē. Hebræus apud Caietanum, Finem, Regia, Complemētū. Rab. Mardoc. Neq. extendetur in terra perfectio eorum. Tygur Neque ad plenum creſcet in terra. Vatabl. Neque tradet terræ conſumationē eorū; ſubaudit ipſe ędificia, quç cùm impius cæperit ędificare, nō poſſit cōſūmare, ut omnes, qui uiderint, illudant ei. Sed cominationem hanc ad arboris perfectionem pertinere, tum Septuaginta, & Græci, tum Latinus interpres ſapienter ex ſapiētib. elicuerunt,

גלה. Pagn. R. Dauid. Hebræ. Caiet. Regia. R. Mardoc. Tygur. Vatabl. Luc. 14. 30.

cuerunt, vbi ramorum mentio fit. Sed in hac eadẽ re extremas perfectę arboris rationes conſiderarunt Græci atq. Latinus; nam Græci cacumen, commam, folia arboris, legunt. n. [Non immittet ſuper terram umbram,] id eſt, in ipſo flore exareſcet, primiſq. germinibus deficiet, non efficiet perfectam comam, non tegmen patulũ, neq. latam vmbram; at noſter interpres in radicibus totã arboris conſummationem conſtituens, firmitatem, & profunditatem illarum impiorum florenti ſtatui denegauit, viſuſque profectò eſt hunc locum cum illo Prou. 12. coniunxiſſe; [Nõ roborabitur homo ea impietate, & radix iuſtorũ non cõmouebitur,] quaſi diceret. Quidquid peccato, & ſceleri innititur, non firmis radicib. innititur; Vermem enim corrodentẽ habet: at pietas & integritas, firmæ ſunt ad honorẽ, diuitias, & bona omnia radices; ideò [iuſti florebunt in æternum ante dominum;] & tranſplãtatis ad uitam alteram, radix eorum nõ commouebitur: uide quæ ſupra diximus c. 5. v. 3.

LXX. *Latini. Græci.* *Prou. 12. 3.* *Pſ. 91. 13. 14.*

XXX. Non recedet de tenebris, ramos eius areſaciet flamma & auferetur ſpiritu oris ſui.

1 *Tenebræ quid. Rami, quos ſignificent. Hoſtes igne, & flamma vtuntur in regionis alicuius diuaſtatione.*
2 *Varia lectio. Affixum apud Hebræos pro pronomine reciproco, aut non reciproco.*
3 *Tyrannorum mors, inopinata. Explicatur Dauid.*
4 *Latinorum expoſitio. Spiritus pro indignatione.*
5 *Impij leuiſſimis occaſionibus ſublati; illuſtrati Dauid, & Iſaias.*

ALlegoria miſta eſt, & ideò nunc tenebras dicit, quę arbori non conueniunt, ſed homini. Caietan. uero ignorantiam intelligit, quę comes impiorũ erit; ſed præſtat afflictiones, diſcrimina, animi mœrorem, & anxietatem intelligere. Ramos, germina, teneros ſurculos, Sept. ſtirpem: ſunt enim etiam ſtirpes, virgulta, quæ de radicibus pullulant: ſiue ut allegoriam diſſoluant, & per ramos, & germina, filiorum ſobolem, & impiorum poſteritatem ſignificatam explicent; nam hoc loco rami dicũtur à radice, *ionak*, quod eſt ſurgere, aut lactare, aut nutrire, quaſi qui adhuc ſugant ſuccum a radice, ſic in Sapientia de liberorum interitu dictum eſt, Contringentur rami eius; uide etiam quæ ſuperius c. 5. diximus. Alij ramorum nomine intelligunt aſſectatores, & aſſentatores, qui ea tyranni opibus uictum trahunt, & illum comitantur, & ornant, quos vnà cum ſua radice exuret Deus. Alij rerum omnium fælicitatem, uxorem, opulentia. Pro flamma autem Sept. uentum dixerunt, nempe urentem, qui ſolet urentia omnia vrere, & decoquere; ſed in originali, flamma eſt uehementiſſimi ſupplicij, atque adeò æterni ſymbolum. Duci autem uidetur translatio à more hoſtium vaſtantium regionem aliquam, qui ſegetes, & arbores ſuccendunt; vt in illa ingenti, quam Chaldæi ediderant, ſtrage conqueritur Ioel; [Ad te, Domine, clamabo, quia ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis;] & Zachar. c. 11. hoſtium copias iam aduentantes prædicit; Aperi Libane, portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.

1 *Tenebræ quid.* *Caiet.* *Rami. quos ſignificent.* *LXX.* יונק *Sap. 4. 5.* להבת *Metaphora ducta a vaſtatione hoſtili.* *Ioel. c. 1. 19. 10.* *Zach. 11. 1.*

Et auferetur ſpiritu oris ſui. Quidam vulgati codices habent, Spiritu oris eius, & eam lectionem retinent Hebraizantes, Paguinus, Vatablus, Regia, Eugubinus: intelligunt autem Dei ſpiritum indignantis, atque vi incredibili perflantis, & incumbentis in impij gloriam, opes, familiam, ramos folia, & omnes fęlicitatis flores, quæ omnia tabeſcent, & decutiẽtur, cum Spiritus Domini inſufflauerit in illa: eundem ſenſum expreſſit Chaldæus, neque mihi diſplicet; nam conſentire poteſt cum correctiori lectione Vaticana, quæ habet oris ſui. eſt enim apud Hebræos eadem particula, quę vice pronominis eius, aut ſui, alijs nominibus affigitur: & frequens etiam eſt apud Latinum interpretem permutatio aliorum pronominum cum reciprocis.

2 *Pagn.* *Regia.* *Vatab.* *Eugub.* *Iſai. 40. 7.* *Chald.* *Vaticana lect. Affixum quod apud Hebr. valet reciprocum.*

Sed tamen alij alios quoq. huius ſpiritus cõmentarios adhibent; nam ſpiritum ſui oris, ipſius impij, interpretantur, diuerſis rationibus. Primò Vatablus refert ad illius pinguedinis conſumptionem, de qua nuper dixerat; Veniat ad eam tenuitatem carnis, qui pinguiſſimus erat, vt uel ſolo flatu, loco ſuo moueri poſſit, propriam inquam ſuo flatu: ſenſus uidetur paulò humilior. Aliquantò erectior & acutior Caietan. Auferetur, propriè etiam iuxta Hebræũ, recidet in ſpiritu oris ſui, videlicet, abſq ægritudine ualens adhuc reſpirare, & ſanus, lætuſq. fruẽs uitali aura; plerumq. enim non morbo, ſed occultis inſidijs petiti diem ſuum obeunt impij; uti Cæſar, cùm admoneretur, ut de paratis inſidijs ſibi caueret, reſpõdiſſe fertur, Mortem inexpectatam, optimam: nam aliam tyranni potentiſſimi expectant. Idem indicari uidetur Pſ. 81. Vos aũt, ſicut homines moriemini (id eſt, ſicut plebeij, quorum nulla in morte ratio ducitur, qui neq. lugentur, neq. extremis honoribus afficiuntur) & ſicut unus de principib (qui repente, & ex inſidijs pereunt) cadetis.

3 *Vatab.* *Caiet.* *Tyrannis ſubitò de medio ſublati.* *Plutarch.* *Pſ. 81. 7.*

Sed tertio nonnihil durior, frequentiſſima tamẽ Latinorum interpretatio eſt Gregorij, Philippi, D. Thomæ, Hugonis, indicat etiã Tygurina, Auferetur, & peribit impius propter indignationem iram & impatientis animi, quam concitatioribus uerbis efflat in Deum; ex ore itaque ſuo iudicabitur; [ſtultum enim interficit iracundia] ſpiritu itaque, id eſt, propter ſpiritum, & indignationem auferetur, miseranda morte plectetur.

4 *Greger.* *Philipp.* *D. Thom.* *Hugo.* *Tygur.* *Spiritus pro indignatione.*

Tandem illud non contemnendum, ut hoc pertineat ad facilitatem quandam, qua impius paratus licet & munitus ab omnibus bonis, cõcidit, & iniens pinguiſſimus, ſi uel ſolo impellatur * Spiritu, & tenuiſſimo flatu, facile, breuiter deficiet; qua ratione dictum eſt Pſal. 145. [Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum;] in extremo habitu, & ſpiritu diſſipantur oia: & Iſaiæ. 2. [Quieſcite ab homine, cuius ſpiritus in narib. eſt, qm̃ excelſus reputatus eſt ipſe;] ſi de potentiſſimo, ſuperbiſſimoq. tyranno accipiatur; Quantũuis uaniſſima ſui reputatione infletur, uiliſſima re ipſa eſt, ut qui uitam ſpiritu, & habitu ducat: meliùs de Chriſto Domino, Cauete ab eo, qui quauis homo ſit, atq. ea ratione, qua homo eſt, habeat uitæ ſpiritum in naribus. id eſt, in reſpirandi facultate; at non tantũ homo, ſed excelſus Deus eſt. Quoniã uero flores ſolent uehementiori uento decuti, Sept. perſtantes in eadem florentis arboris tranſlatione, legerunt; Et decidat flos eius.

Iob. 5. 5. 5 *Impij leuibus incommodis abſumti.* * *Dei bucca in vulg.* *Pſ. 145. 4.* *Iſa. 2. 22.* *LXX.*

XXXI. Non credit fruſtrà, errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus ſit.

1 *Impiorum mala ſecuritas. Aliquando etiam, vitæ, & ſpei omnis abiectio.*
2 *Varia lectio. Illarum variæ Vulgata. Credere, quid propriè.*
3 *Exaro, quid propriè: illuſtrati Ezechiel, & Dauid. Qui Deo non adhæret, abiicit.*

CVm (inquit) repentinus & miſerandus interitus impium maneat, fallitur miſer male ſecurus, neque in animum ſuum inducere põt, ſe indigere prece, & pretio, id eſt, aliena ope, ut à tam certis diſcriminibus liberari poſſit: hæc eſt breuis, & facilis ſententiæ elucidatio. Niſi forte illa præſtantior ſit; Omnino deſperabit tot malis tandem agitatus, fore ut aliqua ratione mortis periculũ effugiat, aut iudicẽ ſuũ placare poſſit, aliorumue ope, & miſericordiam allicere. Sicut ad opulentos quoſdã dictũ eſt Pſ. 48. Frater non redimit, redimet homo (id eſt, neq. frater, neque homo quiuis alius redimere poterit,) [non dabit Deo placationem ſuam, & pretium redemptionis animæ ſuæ:] & in dicitur. 2. Paral. 19. [Non eſt apud Dominũ Deũ noſtrũ iniquitas, neq. perſonarum acceptio, nec cupido munerũ:] & Eccl. 7 [Ne dicas in multitudine munerũ meorũ reſpiciet Deus, & offerente me Deo altiſſimo, munera mea ſuſcipiet] In hanc fere ſententiam dixerunt hoc loco Sept. [Ne credat, quia ſuſtinebit, uana enim euadent ei,] nullo n. modo par erit perferendis incredibilibus his Dei indignantis ictibus, atque vulneribus.

1 *Impiorum mala ſecuritas Impiorum vitæ et remedij omnis abiectio.* *Pſ. 48. 8.* *2. Paral. 19. 7.* *Eccl. 7. 11.* *LXX.*

Sed Hebraizantes ualde diſcedunt a Latino, ſic. n. ea uerba legunt; Non credet æquo, aut ualido, aut recto, is qui errat; ſed mendaciũ erit loco eius; uel, uanitas, aut temeritas erit pmutatio eius. Tygur. non fidet Deo; quaſi dicat, deſperabit de diuina ope; uel nõ nititur Deo. alij nõ credit iuſto & ſapiẽti homini erudiẽti ſe, ut notet Iob qui parere nolit amicorũ monitis. Vatab [Nõ credit fore ut eius fælicitas permutetur, & ad meram uanitatẽ deue-

2 *Varia lectio.* *Hebraizantes.* *Pagnin.* *Tygur.* *Vatab.*

niat.

niat, ſed Vulgatus rectè vertit fruſtrà, vel vanũ, nõ enim
שוה, legit *ſaua*, quod æquum eſſe, ſed, *ſo*, quod eſt ſonus, cla-
שוא mor, vanum, fruſtra; quaſi dicat, ſua vanitate & rerum
æternarum ſtrepitu ſeductus, ſine vllo firmo fælicitatis
fundamẽto, non credet non ſtabit; non perſiſtet, non erit
Credere qd. firmus, non permanebit; nam hæc omnia verbũ creden-
di, Aman. complectitur: quare non incommodè vertit, &
Iegia Regia, Non credet in mendacio errans. Secunda
אמן autem pars à verbo *mur*, quod eſt mutare, aut permutare,
מיר propriè vertitur, Non credet, quòd permutatio: ſed pro
pretio commutationis rectè accipitur à Vulgato: quare
illuminauit ſententiam lucida paraphraſi; Non credit,
quòd aliquo pretio redimendus ſit.

3 Sed impius tamen ſic iudicat de rebus, errore deceptus
Errare, qd propriè. propriè, errat: verbum Originale affert mentis commo-
tionem; videbitur malorum turbine exagitatus inde
תעה moueri, nullumq. verum, aut certum iudicium de rebus
Pſal. 118. 176. capere: ab eadem radice dicitur Pſ. 118. Erraui ſicut ouis,
quæ periit, id eſt, nullum ſalutis certũ remedium vagus,
Ezech. 44. 15. aberransque quærebam, mei impios, & ingentis in quo
verſabar diſcrimine, penè ignarus, & Ezech. 44. Cùm er-
rarent filij Iſrael à me. Alij ſic legunt, & diſpungunt; Non
Qui Deo nõ adhæret, errat. credet fruſtra, igitur errore deceptus erit. Nam qui Deo
non credit, oportet illum aberrare, & ad miſerandos exi-
tus, certiſſimaq. præcipitia petere, ſicut à ſapiente dictum
Eccl. 2. 15. eſt; Væ diſſolutis corde, qui non credunt Deo; & ideò non
protegentur ab eo. Nam diſſoluti, & ſine anchoræ præſi-
dio, quam in diuinam opem iacere deberẽt, agitantur ra-
pidiſſimis malorum fluctibus, & ad immanes ſcopulos
alliduntur.

XXXII. Antequàm dies eius impleantur, peribit: & rami eius areſcent.

1 *Implere quid. Implere dies, & Plenus dierum quid.*
2 *Immatura mors impiorum. Nemo iuſtus immaturè decedit: explicatus Salomon: Illuſtratus Iſaias.*
3 *Vitæ ſpatium conceſſi homini, vt matureſcat velut fructus quidam. Iuuenis cordatus, maturus; ſenex improbus, acerbus. Explicata Sapientia, & Oſeas.*
4 *Ramus, & manus pro eodem; curſus vtrumque proſilijt.*

1 SI perſtet in eadem arboris metaphora, hic erit ſenſus;
LXX. Ante perfectionem, & debitam fructuũ maturitatẽ,
quos daturus erat in ſuo tẽpore, peribit, ſuccidetur. Sept.
Præciſio eius ante horam corrumpetur, i. incidetur, & pu-
treſcet, & ab inciſione, & ferro non ducet opes, neq. noua
germina, ſed rami, manuſq. & brachia areſcent: licet au-
כלא tem in Originali tantùm ſit vnica vox, *male*, quæ cõple-
re, & perficere ſignificat, rectè Vulgatus duob. alijs red-
didit, implere, & perire, vt vitæ immaturæ & rerum om-
nium ſuo fine, & perfectione carentium interitum, & fi-
nem ſignificaret, & quidem, quod in Originali eſt, In die
non ſuo complebitur, non videtur commodiùs, neq. illu-
ſtrius reddi potuiſſe; nam compleri ante ſuum diem, &
tempus cõſtitutũ, eſt potius perire, & deficere; quam vl-
lum complementum, & perfectionem accipere. Implere,
Iſa. 65. 20. autem dies, ad fælicem, longamq. ſenectã pertinet, vt Iſa.
65. Non erit ibi ſenex, qui non impleat dies ſuos. Sed ob-
Gen. 25. 8. ſeruandũ non eſſe eandem dicendi formulam, çùm quis
& 35. 29. dicitur plenus, i. ſatur, dierum, & cum quis dicitur imple-
1. Par. 23. 1 re dies, i. menſuram vitæ bene cumulatam, refertamque
& 25. 28. annis reportare, licèt vtrumq. ad ſenectam pertineat.
Iere. 6. 11. Huiuſmodi verò acerbam mortem, aut potiùs acerbæ
Gen 9. 29. & immaturæ vitæ ſucciſionem ſæpè comminãtur impijs
& 29 14. ſacræ literæ, ut Eccleſiaſt. 7. Ne impiè agas multũ, & noli
1. Para. 17. eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo, i. ne moria-
11. ris, cũ nondum maturueris, ſed acerbis adhuc, & auſteris,
Eccl. 16. 2. atque crudis moribus ſis, & minimè moriendo prępara-
2 tus. Quare nihil mirum, quod impij, quamuis inueterati
Immatura dierum, atque malorum, ſemper conquerantur mortem
mors impio- ſibi importunam, & ante ſuũ tempus accidere: nam cùm
rum. nunquam ſe ad mortem comparauerint, nunquamq. ſen-
Eccl. 7. 18. ſu, atq. moribus maturuerint, ſed ſemper uitiorum, & la-
ſciuientis, luxuriantiſq. animi uirore, & obſtinatione te-
crudeſcentes, mitem operum fructum ſuo tempore non
ferunt; iuſti verò, ut qui diuinæ charitatis calore, ſenſu,
atq. moribus matureſcere, miteſcereque, omni duritie,
& acerbitate decocta, iam inde ab adoleſcentia cęperũt,
nunquam non amplectuntur opportunam mortem, nun-
quamque non decedunt ſuo tempore, & ſuæ uitæ diebus
impletis: cum enim licet ætate iuuenes, ſint ſenes ſint mo-
ribus, morti parati, & maturi procul dubio cenſeri debẽt.
Hæc eſt enim illa Eccleſiæ, propter iuſtorũ iuuenum pieta
tem, facta promiſſio, Non erit amplius infans dierũ, neq. *Iſ. 65. 20.*
ſenex, qui non impleat dies ſuos; quoniam puer centum
annorum morietur, & peccator centum annorum male-
dictus erit, id eſt, nemini in medio ætatis curſu importu-
na mors accidet, nam peruenient omnes ad illam operũ,
atq. ætatis maturitatem, & vitę complementũ, quod non *Sap. 3. 17.*
dierum, & annorum numero, ſed pietatis perfectione, &
morũ integritate definitur: at impius, ſenex licet, & cen-
tum annorum, infans cenſendus erit, ut qui morũ, & ſen-
ſus maturitatem nunquam aſſequutus fuerit, neq. ſuum
illud expectatum ſenectutis, prudentiæq. tempus imple-
uerit Is igitur maledictus erit, fructus videlicet inutilis,
& acerbus. Iuxta Hebr. paruipendetur, proijcietur.
Quare obſeruandum quidem, humanam uitam conce- 3
di homini, ut in eo temporis ſpatio pietatis atque iuſtitię *Vitam conceſſi homini, vt matureſcat diuino palato.*
incrementa accipiat, atque ad perfectam quandam vitæ
morumq. perfectionem atq. maturitatè peruenire poſſit;
quare qui eiuſmodi euaſit, moribus videlicèt, atq. ſenſu
maturus, ſuam perfectionem, ſuumq. temporis comple-
mentum, atq. menſuram accepiſſe videtur; in eum enim
finem conſummationis, atq. perfectionis, vitæ humanæ
ſpatium mortalibus conceſſum eſt, vt Sap. 4 dicitur; Con *Sap 4. 13.*
ſummatus (id eſt, iuxta proprietatem verbi Græci *teleo*, *τελέω*
qui ad complementum peruenit, & conſummationẽ) in
breui expleuit tempora multa, i. cenſetur ſuam menſurã
perfectæ ætatis expleuiſſe: ergo ſi quis matureſcat, &
ſenſu, moribuſq. caneſcat in iuuentute, iucundiſſimũ, &
ſuauiſſimum is præbebit Deo fructum matureſcẽtis ęta-
tis, Dei palato gratiſſimum, ut ipſe teſtatur Oſe. 9. Quaſi *Oſe. 9. 10.*
vuas in deſerto inueni Iſrael, quaſi prima poma ficulneę
in cacumine eius, vidi patres eorum, id eſt, inter alias ſyl-
ueſcentes gentium barbararum arbores, quarum fructus
acerbiſſimus erat, minimeque gratus diuino guſtatui, illi
iuſti Abraham, Iſaac, Iacob, qui Deo gratiſſimi fuerunt,
antequàm veniret plenitudo temporis, & gentium con-
uerſio, & tempeſtiua animorum, morumq. maturitas du-
dum uentura, Deo extiterunt uelut prima, pręcociaq. po-
ma, quibus, licet non admodum multis, reficere ſe ſolet
homo, interim dum expectatur plenitudo fructuũ. Idem
de ſe ipſo teſtatur Salomon Eccleſ. 15 nam Sapiẽtię, pru- *Eccl. 15. 18 19.*
dentiæq. maturitatem re ipſa potius, quàm ſpe, atq expe
ctatione habuit in ipſa prima ætate; Cùm adhuc, inquit,
iunior eſſem, priuſquam oberrarem, quæſiui ſapientiam
palam in oratione mea, ante tempus (ſic pleriq. codices, *Vaticana.*
quamuis correctior lectio Vaticana; ante templũ habeat)
(poſtulabam pro illa, & vſque in nouiſſimis inquirã eam,
& efflorebit tanquam præcox vua. Quid igitur mirum, ſi
cum Deus uidet cordatum iuuenem, beneque maturum,
nihil expectans amplius, illum decerpat è uita? nã imple- *Sap. 4. 13.*
uit tempora multa, nemo enim iuſtus moritur, antequam
dies eius impleantur; ſed ingens tamen ſupplicium, cùm
impius nondum maturus euellitur è vita, non enim ille
in cœleſti beatorum menſa apponendus erit, quippe fru-
ctus inutilis, & immaturus.
Et manus eius areſcent. Eadem vox originalis ſignificat, 4
& manum, & ramum, à radice *caphaph*, quod eſt, incurua- *Manus, & ramus idẽ.*
re: non ſolùm enim manus & vola curuitatem habẽt, ſed
etiam inflectitur ramus ingraueſcens fructu; quare Sept. כפה
dixerunt; Ramus eius non condenſabitur. Symach. Non LXX.
florebit, aut non vireſcet; vt metaphora arboris cõtinua- *Symmach.*
ta ſit: atque eundem habet ſenſum noſtra lectio; nam
rami ſunt uelut brachia aut manus arboris. Si igitur rur-
ſus hoc loco filiorum mentio fiat, hæc erit huius loci ſen-
tentia; Peribit impius antequam honeſtam filiorum ſo-
bolem ſuſcipiat: quòd ſi quos habuerit filios, nõ perma-
nebunt diu, ſed ſtatim areſcent, & extinguentur, quod
propter filiorum Iobi interitum dictum uidetur ab Eli- *Iob 1. 19.*
phaz: atque ex hoc loco per imitationẽ dictum ſanè ui-
detur Sap. 4. [Adulterinæ plantationes non dabunt radi- *Sap 4. à 3. vſque ad 6.*
ces altas, & ſi in ramis in tempore germinauerint, infir-
miter poſitæ, à vento cõmouebuntur, & à nimietate ven-
torum eradicabuntur; confringentur enim rami incon-
ſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad mandu-
candum, & ad nihilum apti: ex iniquis enim omnes filij,
naſcuntur, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parentes.]

XXXIII. Lædetur, quaſi vinea in primo flore botrus eius, & quaſi oliua proijciens florem ſuum.

1 *Vinea quid. Illuſtratè Moyſes, Dauid, Salomon.*
2 *Botrus quid in Hebræo.*
3 *Proijcere quid. Vites & oleæ, quando floreant, quid florentibus noceat. Explicatus Iſaias.*

1 גפן *Vinea, quid propriè.* *Gen. 40.9.* *Pſ. 127.5.* *Gen. 49.11.* *Cant. c. 2.*

PRo vinea eſt, *gephen*, quæ voꝫ propriè ſignificat uitē, *cepa, à parra*, ſic enim vitem ſæpe uertit Vulgatus, Geneſ. 40. Videbam coram me uitem, & Pſal. 127. Vxor tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ, id eſt, quæ cum exteris non pateat, neque in publico conſpiciatur, domeſticis omnibus valdè fructifera ſit, & ipſum vineæ nomen, uitem ſignificat Gen. 49. Ligans ad vineā pullum ſuum, & ad uitem, (id eſt ad alterius generis uitem alia) aſinam ſuam, id eſt, ea quacumque cuiuſque generis uite copioſiſſimus fructus colligetur; ligans, id eſt, onerans; nā cùm iumenta onerantur ligantur etiam: ſic etiam Cant. 2. Vineæ (id eſt vites) florentes, dederunt odorem ſuum: ſic igitur hoc loco uinea in primo flore, eſt vitis florens, dansque odorem ſuum: cùm autem in Hebræo tantum ſit, ſine flore botrus (rectè interpres addidit, in primo flore, explicationis gratia, *eſtando en tierne*) Eſt autē botrus, propriè labruſca, aut vua immatura. Sept. * Vindemietur, ſicut acreſta, ante horā. Lædetur; grandine uehementi, aut urenti pruina decoquetur; propriè, diſſipabitur, opprimetur, perdetur; à radice, *chamas*, quod eſt, inique agere contra aliquem, ui opprimere, diſſipare, rapere: quare ut perſtemus in eadem allegoria; Diripietur fructus immaturus.

2 בוסר *Botr quid.* LXX. *Ἐκ γοηθέη... ὄμφαξ* חמס

Et quaſi oliua proijciens florem ſuum. Proijcere hoc loco, non eſt germinare, aut protrudere florem, ſed potius eijcere, dimittere vt cadat: nam *ſalac*, eſt proijcere in terrā, aut in inferiorem locum; & ſic etiam dicitur ab hac radice; Erit in oſtenſionem, ſicut quercus, quæ expandit, longè à ſe proijcit, ramos ſuos: licet utraque res coniuncta ſit; nā cùm floreſcit oliua, facile flores amittit, & quidem ſicut oliuæ flos delicatiſſimus, quamcumq. cęli iniuriam non ſine damno ſentit, ita etiam florentem fortunā, quæcumque temporis iniuria, & uiciſſitudo urere, & deijcere poteſt. Dicit autem hoc loco proijcere florem, eſſe potius defloreſcere, & amittere florem, quam emittere; nā tunc olea, ac reliquæ etiam arbores detrimenta ſentiunt potiſſimum: nam ſic etiā de arboribus in uniuerſum loquens Plin. tradit li. 17. c. 2. Si cum defloruere, protinus ſequantur imbres, in totum poma depereunt. Circa Vergilias quidem pluere, inimiciſſimum uiti, & oleæ. Non fruſtrà autem tum uitis, tum oleæ ſimul meminit, nā ferè eodem tempore floreſcunt, vti ſcribit Plin. li. 16. c. 25. Floret ſolſtitio uitis, & quæ paulò ſerius incipit olea, & aliquando uites maritantur oleis, ut idem Plinius auctor eſt libro 17. cap. 4.

3 *Quid proijcere.* שלך *Iſa. 6.13.* *Pli. lib. 17. cap. 2.*

XXXIV. Congregatio enim hypocritæ ſterilis: & ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

1 *Congregatio quid: principes qui, Hypocritæ.*
2 *Sterile quid. Impij mors teſtificatur contra illum.*
3 *Ignis, diuina ultio. Ignis et tributum. Munus, quid propriè: Explicatus Dauid. Repetunda.*
4 *Vterus mentis. Quid præparare; Diuitiæ fallaces.*

1 *D. Thom. Cōgregatio, quid.* יעד *Hypocrita. Cur iniqui principes, hypocritæ.* *Dan. 13.5.*

MEritò (inquit Eliphaz) hæc dixerim; eſt enim dignus hypocrita grauiſſimo ſupplicio. Congregatio D. Th. opes congregatæ; bene, ſed prętcrea etiam familia, amici, ſocij, & quæcumque alia neceſſitudine, aut fœdere deuincta, *ello y todos ſus allegados*: nam *iaghad*, non ſolum congregari, ſed in fœdus, & pactum, aut amicitiam conuenire ſignificat *Hypocritæ*: impij, principis præſertim, aut tyranni, qui cum pro ſuo munere tueri deberet Rempublicam & infirmiores iuuare, debileſq. fouere, ipſe, cōtra quā ſui muneris ratio, & ſpecies externa præ ſe ferebat, iuſtitiæ, & ęquitatis euerſor fuit: hi ſanè principes, qui non ſunt quales eſſe videntur, hypocritæ ſunt: quos notat Dan. c. 13. Egreſſa eſt iniquitas de Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbantur regere populum: videbantur quidē externa facie, ſed tamen ipſa minimè regebant ſed potiùs perturbabant, euerſa omnis iuris, ęquitatis, & honeſtatis ratione & lege.

Sterilis. Vox eadem quæ cap. 3. redditur ſolitarium: igitur cōgregatio ſterilis, ſolitaria, ad ſummam ſolitudinem redigetur, ſine filijs, ſine famulis, qui rem promoueāt, & curent; vaſtabitur illius domus: & quoniam uerbū congregandi, & conueniendi, ſignificare etiam ſolet conuenire ad teſtificationem alicuius rei, ideò Septuag. dixerūt; * Teſtimonium impij mors. Cuius multas interpretationes affert Chryſoſ. ſed illa eſt optima, quòd mors, exitus que miſerandus impiorum abunde probabit, cuiuſmodi illorum fuerint uita, atque conditio: adde etiam mortem impij teſtimonium habituram, id eſt, fore omnibus conteſtatam, & ignoratam nemini.

2 *Sterile quid* *Iob. 3.7.* LXX. *Chryſoſt. Su malamuerte dará teſtimonio de ſu mala vida.*

Et ignis. Diuina ultio, & ineuitabile ſupplicium, deuorabit, abſumet & perdet; os & lingua tribui ſolent igni, nam dicitur lambere, comedere, deuorare, & depaſci: augetur nimirum & nutritur ſubiecta materia, ſicut animal ſuſcepto alimento, ſed de hoc poſtea plura. Tabernacula eorum: per paraphraſim Vulgatus ſententiam elucidauit, imitatus Septuag. qui legunt; Ignis comburet domos eorum. Qui munera accipiunt, in Hebræo tantùm eſt; Tabernacula munerum, id eſt, principum, & iudicum iniquiſſimorum, qui ſe ſinunt muneribus corrumpi, quod cum ſit iudice, & principe indigniſſimum, ex hoc cætera principum peccata ſignificabuntur: nam qui ęquitatem munere accepto corrumpit, quid non ille venale habeat? adde etiam tabernacula munerum eſſe, quæ ex uſura, & rapinis extructa, & locupletata ſunt. Caiet. intelligit, munera, quæ offeruntur à redimentibus uexationem ſuam: auctor Catenę exiſtimat hanc eſſe periphraſin auari hominis, & in munera, turpiaque lucra inhiantis; rectè omnia; non enim inter ſe pugnant; neque aliena ſunt à voce originali, *ſochad* quod munus eſt, illud prętertim, quòd iniquè accipitur à principe, vel magiſtratu, quod dicimus, *cohecho, à ſoborno*: tum etiam munus, pretium, vel acceptum, vt alicui noceas: de quo loquitur Pſ. 14. Et munera ſuper innocentem non accepit; his ergo uerbis uidetur Eliphaz latenter accuſare Iobum repetundarum; ſicut enim dixerūt Romani, cùm ex priuatis legibus pecunias repetebant à magiſtratibus male ablatas, captas, coactas conciliatas, auerſas, vt Cicero loquitur accuſans Verrē.

3 *Ignis.* *Nah. 3.15.* *Ioel. 1.19.* *Zach. 1. 11* *Pſ. 20 10.* *Dan. 5. 25.* *4. Reg. 2.15* *Iob 20. 26.* LXX. *Caiet.* *Niceſ.* *Munus, qd propriè.* שחד *Pſal. 14.5.* *Repetunda* *Cic. in Ver.*

XXXV. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem: & vterus eius præparat dolos.

4 TAnto, inquit, ſupplicio dignus eſt, qui ſemper machinatur quomodo alijs dolorem afferat, & quauis occaſione nacta, tandem opere perficit iniquitatem, uiolentiam, rapinam, egenorum oppreſſionem, & imbecillorum expilationem.

Et vterus eius. Mens, pectus, pręcordia, uis cogitandi, & concipiendi: ſic dicitur Prou. 22. Sapientia conſeruata in ventre, ſed uidetur metaphora ducta ab utero fęcundiſſimæ alicuius mulieris, quę uix cum peperit, denuò concipit fœtum alium: ſic impij uterus, & cogitatio nūquam ceſſat ab iniquitate; nam cum concupiſcentia poſtquam unum aliquod facinus conceptū peperit, & excluſit, aliud denuò pręparat, propriè, format, fingit fraudem aliam: nam ab eodem uerbo dicitur c. 31. Formauit me in vulua. Denotatur etiam improbum ingenium, non alia re ualēs, quàm dolo, & fraude: de hac re diximus ſuperiùs nōnulla. Vide auctorem Catenę, qui dolos hos ad ipſum impium refert, qui cùm deuorauit alienas opes, concepiſſe profectò uidetur, quo poſtea cum dolore euomat, & uterus pręparat ſibi ipſi dolos; nam inflatur fallacibus diuitijs, quę ſuum poſſeſſorem fallunt, cùm neque uerę, neq. ſtabiles ſint; Scriptum eſt enim; Diuitias quas deuorauit, euomet: & de uentre illius, extrahet eas Deus; neq. hic ſenſus incommodè uidetur claudere totam Eliphazi orationem: quę verò in hanc ſententiā conferri poſſent, petenda ſunt ea cap. 4. verſ. 8. vide etiam inferius cap. 20. verſ. 15.

Vterus, mēs *Prou. 22.18* *Iaco. 1. 15.* כון *Iob 31. 15.* *Nicetas.* *Scripſum fallit impium.* *Mat. 15.22* *Iob 20. 15.*

PARA-

BREVIS NOTATIO RERVM inſignium, quæ in commentarijs fuſius explicantur.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

1 Reſpondẽs autem Eliphaz Themanites, dixit.

IOBI orationẽ neruis, & acrimonia plenam, iniquè ferens Eliphaz, ſeque ac ſuos amicos contemni arbitratus, illã amarulenta plenaq. ſtomachi reſponſione excepit; ſed non ita perturbata, vt diſputãdi decorum, rectumque ordinem non ſeruet; nam ab altero alteri, ſibique nunc per vicem traditam orationem, ab indignante interrogatione exorſus eſt.

2 Numquid ſapiens reſpondebit, quaſi in ventum loquens: & implebit ardore ſtomachum ſuum?

Qui fieri, ò Iob, poteſt, vt inter ſapientes numerandus ſis, cùm tam multa ad rem parum attinentia inſolenter & arroganter effutias? non .n. in ſapientem facilè cadit ſuperbiæ, & ſtultiloquij peccatum; perſtrepis enim tu, atq. inſanè infremis, inſtar præcipitis cuiuſdam & horriſoni venti, & inanem conaris auram captare inutilibus, incommodiſque ſermonibus, atque ſophiſticis, captioſiſque argumentandi rationibus. Impletus ſanè, diſtentuſq. videris inutili quadam ſcientiæ opinione, quæ mentem inflat; & inſtar vrentis alicuius & inflammati ſpiritus, minacis videlicèt a Euri, aut tumidi, præcipitisve Vulturni, tua præcordia inflammat excãdeſcentis ſanguinis atque iræ ardor, & plus nimio te defendendi, & cum Deo diſputandi ardens ſtudium, & incitata cõtentio. Quaſi verò ea ratione mentis, & ſenſus dolor exaturari expleríque poſſet, atque miteſcere. Quin potiùs dum amarulenta oratione vteris, imples mentem ingenti quodam ſenſu, & aſſidua tuarum ærumnarum cogitatione, quæ vehementi dolore animum tuum diſcruciet.

a De huius venti tum ex ſacris, tum ex prophanis nomine, & ſignificatione, atque natura, quædam. v. 2. nu. 4. 5.

3 Arguis verbis eum qui non eſt æqualis tibi: & loqueris quod tibi non expedit.

Et verò inutili tu oratione diuinam prouidẽtiam laceſſere, & reprehendere videris; cuius celſitudo infinitis partibus tuum captum ſuperat: necnon tuos amicos importunis reprehẽſionibus proſcindis; res videlicèt ad tuam ipſius perniciem opportunè comparata.

4 Quantùm in te eſt, euacuaſti timorem: & tuliſti preces coram Deo.

Tu ſanè iſta animi præſumptione, & impudẽtia publice palamq. propoſita efficis, vt ex te alij inſoleſcere diſcant, & obloqui aduerſus Deum, atq. omnem diuini numinis timorem, religionemq. abijcere: nam qui doceat ſanctos iuſtoſque homines non affici præmijs, ſed ſupplicijs, is ſane ſua iſta aſſertione à Dei cultu homines deterrebit: quis enim velit, vt ſi ſanctus probuſq. ſit, tam acerbè, tamq. ſeuerè à Deo accipiatur, illi ſe ſupplicem præbere? Tum etiam conaris Dei à te timorem repellere, vt qui perfrictã fronte cũ tremenda diuini numinis maieſtate de tuis ærumnis expoſtulare non dubites. Sed quid nõ audeat, qui precãdi ſtudiũ dimiſerit, & pro oratione, inaudita nunc quædam verba aduerſus Deũ iactata ſubſtituerit?

5 Docuit enim iniquitas tua os tuum: & imitaris linguã blaſphemantium.

Hanc de Deo loquendi, ſentiendique rationem à nemine accepiſti, ſed ex tuo illam cerebro confictam deprompſiſti; nunc tandem occulta tui animi improbitas ſeſe tuis verbis prodidit: neque verò opus eſt, vt tibi indicem in quo pecces; nã ipſe tuus ſermo, tacentibus cęteris, facilè te docere poterit, te iniquum, & Deo iniurium eſſe. Verùm enimuerò errantia hominum prauè de Deo deque diuinis ſentientium dogmata, conſiliaq. tuo animo imbuiſti; illaq. tanquam optima, & probatiſſima tibi ſemper ſectanda propoſuiſti, & verſutiſſimorum hominum more fucatis, compoſitiſque rationibus tenebras offundere veritati niteris; ornata potiùs oratione, quám re ipſa, te nobis iuſtitiæ & ſanctitatis nomine probatum cupiens: interim ſalutaria atq. veriſſima tuorum amicorum monita contemnis.

6 Condemnabit te os tuum; & labia tua reſpondebunt tibi.

Ad te, obſecro, parumper redi; fieri enim non poterit, quin tu ipſe mentis compos, aduerſus tuam impudentiam, & temeritatem pronunties, ſi tuorum prauorum verborum teſtimonium aduerſum te attendere volueris, & vel te iudice, minimè abſolueris.

7 Numquid primus homo tu natus es? & ante colles formatus?

Porrò, quòd ad nos attinet, tacere nos nuper iuſſiſti, attentoſque nos tibi præbere: ſcilicet tu antiquiſſimus perinde ac ſapiẽtiſſimus, cuius teſtimonium atque doctrina, ſine vlla probatione alia, probata cæteris eſſe debeãt. Adam tu ille primus humani generis parens, pariter, atq. doctor, cuius interſit docere hominũ genus, & veriſſima dogmata in omnem poſteritatem tranſmittere. An non tu, ſicut cæteri hominum, colligatam in corde tuo ſtultitiam, cùm in lucem editus es, traxiſti tecum, vt te nunc nobis ſapientia iudicioque præferas? at valeo (inquis) rerum vſu atq. experientia: ſcilicèt, ante omnes b colles & montes, parteſque mundi ac terræ primigenias tu cõditus es, mundumq. ipſum ætate & antiquitate præceſſiſti? primuſque deinde conſtitiſti, firmiſſimas ipſas terræ partes, non ſolùm diuturnitate, ſed conſtantia etiam, & ſtabilitate ſuperans: videberis itaque tibi ipſi, vnum primumque ex illis ſummis, celſiſſimiſq. montium cacuminibus, quæ confugientibus aquis in locum vnum, vt appareret arida, Dei præcepto, ex abyſſo emerſerunt; ita quoque tu mundo innotuiſti, & conſpicuus, propoſituſque fuiſti antequam ipſa terræ facies potuiſſet conſpici: ſed hæc minora profectò ſunt

b Cur colles ſint iniquitatis ſymbolum, potiùs quàm alia primigenia partes terræ, diligentiùs examinatur. v. 7. nu. 3 4.

tui

Numquid conſilium Dei audiſti,

& inferior te erit eius ſapientia?

tui animi inſolentia; nam diuinæ tibi ſapientiæ munus atq honorē forſitan arrogaueris; cui perſpecta ſint diuinæ prouidentiæ arcana omnia conſilia, atque cum Deo fueris cuncta componens; illumque prouidentem, diſponentem, decernentem, præcipientem audieris, & nihil ille ſecretioris habeat conſilij, de quo tecum vna non communicet: niſi forte omnem tibi ſapientiæ rationem perſpectam, ſubiectamque eſſe cōtendas, vt & quam Deus mortalibus impertitus eſt, & quam ſua ille mente continet infinitam, præ tua iſta contemnas; ac tecum morienre abituram etiam è mortalium conſpectu arbitreris; atqui ego profundiſſimam eſſe veritatem ſatis ſcio; teque eò ſuperbiæ elatum eſſe credo, vnde illam contingere, aut videre in altiſſimo puteo demerſam nulla ratione poſſis.

9

Quid noſti, quod ignoremus: quid intelligis, quod neſciamus?

Parciùs itaque iſta viris, ò Iob; non enim quæ ſapis, loquerisve, incognita, aut inaudita nobis ſunt; nam ſi nos noſtra induſtria, & ſtudio nihil horum conſequuti fuiſſemus, at potuiſſemus quidem à parentibus noſtris, atque magiſtris, qui vt ætate, ita & ſapientia nos præceſſerunt, tum hæc quæ tu iactas, tum veriora alia reconditioraque dogmata accipere. Propterea que quamuis inter nos tu ſenior ſis, ætateque prouectior, noſtra tamen parentumque noſtrorum ſapientia, multò quàm tu magis antiqua, & cana eſt; atque adeò minus de falſitate ſuſpecta.

10

Et ſenes, & antiqui ſunt in nobis, multò vetuſtiores, quàm patres tui.

11

Nunquid grande eſt vt conſoletur te Deus?

Sed verba tua praua hoc prohibent.

Sed vt hæc omittam, & ad rem tuam iam curandam amico, beneuoloque animo accedam, deſperare, ò amice, videris de meliori fortuna, quaſi Deo potentiſſimo tua in gradum priſtinum reſtitutio difficilis, aut operoſa exiſtere poſſit: proptereaque audes illum verbis, & maledictis laceſſere, a quo nihil tibi ſperandum eſſe arbitreris. At illud tibi perſuaſum velim, vel ſolo illius nutu præſentiſſimam opem, & incolumitatem tibi ad futuram, niſi illius benignitati & clementiæ, tua iſta inſolenti, & ſtulta oratione & criminatione, viam præcludas: non longè à te illius conſolationes abſunt: adeſt ille propè, adeſtque reſipiſcenti, & ſupplicanti: neque vero Dei ſolamen in aduerſis parui æſtimandum eſt; nam poteſt ille parem tuis iſtis incredibilibus calamitatibus medicinam, & incolumitatem afferre; quam cum ille effecerit, ingentis beneficij loco æſtimare te oportebit: nam cùm leuiora ſint tuis ſceleribus, hæc quæ pateris, cùm quippiam de ſupplicio ille remiſerit, gratuitò ſanè ille condonabit, remittetque debitum. Sed Deum ad miſerandum, parcēdumque procliuem, & ſpontè ad te conſolandum accurrentem, aliquid ſanè latentis tuo pectore ſceleris, aut aliquod prauum dogma, quod intimo cordi inſedit, aut aliqua alia ratio quæ nos lateat, detinet, & impedit.

12

Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans attonitos habes oculos?

Hæc dum loquor, alio contorques oculos & c nictas dum audis veriſſima conſilia; vereor itaque ne percitus aliquo prauo ſpiritu, id facias. Hoc ergo tuis peccatis adiunxiſti, vt moroſus, vagus, toruus, ſuperciliofus, nutibusque petulans auditor ſis; neque hoc ſolùm, ſed ſimulato quodam oculorum habitu, & extollentia ſanctitatem ſimulas, & interdum pro tua mentis inconſtantia, non iam nictantes & vagos, ſed inſtar ſtupefacti hominis apertos nunc in cœlum oculos, nunc in terram defigas; nunc illos, vultumque totum in æthera contorqueas, quaſi erumpentem ſtomachum, atque furorem conceptum in Deum refundens, & tumens indignatione pectus indigniſſima aduerſus Deum verborum impudentia exoneres. Cæcus ipſe, tuique oblitus, non te vides, ſentisve tumere pectore, ardere oculis, excandeſcere facie, fumare naſo, & toto corde diſtendi, atque efferri aduerſus nomen.

c. Vt ſunt huiuſmodi oculorum nutus, cùm ab hoſtibus fiunt, moleſtiſſimi, & quæ ſunt impiorū inter ſe ſymbola, quedam ad mores, & Scripturarum intelligentiam. v. 12. nu. 5.

13

Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſmodi ſermones?

14

Quid eſt homo, vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat natus de muliere?

Apage tantam viliſſimi homuncionis ſuperbiam? Quid enim miſerrimus homo ſit, aut cuius materiæ, & conditionis, dum concipitur, dum naſcitur, dum domos luteas habitat, dum quidquid aliud agit, vt mundus, purus, candidus vita atque moribus haberi meritò debeat, ſanctusve, atque iuſtus diuino iudicio, atque ſententia pronuntiari? ſcilicet homo extremis propè ſupplicijs affectus, videbitur ſanctus, & innocens, qui imaginem præ ſe ferat ſceleratiſſimi hominis, meritiſſimas pœnas luentis? ſed quid, ipſa profectò concipiendi, & naſcendi de muliere conditio, ſordes afferr humanę originis, & alias plures maculas, quibus hominem pollui neceſſe ſit; nam qui mulierem dixit, peccati radicem, & ſeminarium dixit: qualis igitur ſis qui de muliere natus ſis, tu ipſe indica.

15

Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis,

& cœli non ſunt mundi in conſpectu eius.

Illud vero, quòd ſemel dixerim, & a te minimè obſeruatum fuit, nunc iterum tibi inſtillabo, etiā ſanctiſſimos illos Patriarchas, Adamum, Noë, Abrahamum, immo & ipſos angelos beatos, qui diuino obſequio dicati ſunt, mutabilis, & inconſtantis naturæ omnes fuiſſe; atque ipſos orbes cœleſtes, quorum lux, ſplendor, mundicies omnem creaturarum aliarum pulchritudinem, & elegantiam vincit, ad Dei conſpectū, & clariſſimos oculos tenebreſcere, & offuſcari: ſunt enim etiam in his corporibus ſupremis ſuæ partes lucidæ, opacæ & craſſiores aliæ, & partes quidem illæ, quæ nobis fulgentiſſimę videntur, fortè ſunt aliarum ſui orbis imperfectiſſimæ.

16

Quātò magis abominabilis

Quid igitur luteus, & carneus homo impuritatis, & mundiciei ſupremæ ſibi laudem vendicet, cùm contingere poſſit, vt quod pulcherrimum, & fulgentiſſimum in humana vita appareat, id apud

Deum

d Vt ſibi ipſi, ſi ſe imp. ns agnoſcat, abominationi & execrationi ſit, atque ſuo conſpectu ſeipſum excruciet, quadam ad mores. v. 16. nu. 5. 3.

e Vt impius inutilis ſit, & quæ huius inutilitatis vatia in ſacris Litteris, accuratè expenduntur. v. 16 nu. 4.

f Quis ſit huius prouerbialis locutionis, bibendi iniquitatem vis, & vt ſæpè, & ex praua conſuetudine impius peccat, interdum etiam ſine peculiari aliqua voluptate, ſuſè exponitur. v. 16. nu. 5. 6.

Deum macula, & nebula craſſiſſima cenſeatur; & qui optimus, & vir nomine digniſſimus inter reliquos mortales appareat, idem re ipſa abominabilis ſit? qui *d* nihil profectò pulchri, nihil boni habet, quo uel Dei, uel angelorum oculos allicere poſſit; quem nemo familiaritate, congreſſuue ullo dignari debeat? Fateres profectò atque uileſceres tibi ipſi, o Iob, ſi te agnoſceres, quod ſi te intus, & in cute perſpiceres, tuam ipſe faciem præ deformitate, & lutulentis ſordibus aſpicere dedignareris; & a te ipſo faciem auerteres, ne tam turpis, fœduſque conſpectus te incredibiliter perterrefaceret, & exagitaret. *e* Putrida ſane res homo, putidaque, grauè olês, immunda, corrupta. & ad omne opus bonum reproba, & inutilis; & cuius certiſſimis experimentis inutilitas conteſtata ſit: ad illum tantùm vſum commoda, & opportuna, ut diuinæ ultionis materia ſit, atque æterni ignis ſempiternum pabulum: nam cùm in hunc finem homo conditus ſit, ut creatorem ſuum agnoſceret, & pius coleret, qui longiùs ab illo diuagatur, & errat, in uanum inutiliterque accepiſſe uidetur animam ſuam: *f* ſitit, quod mirum eſt, non uirtutes; quarum quædam quaſi ſemina inſita habet a natura humana mens, ſed peccata, & uitia; & incredibili ad ea auiditate, & animi propēſione fertur; neque aliter prauç concupiſcentiæ ardorem, & implacabilem ſitim mitigare, & exaturare poteſt, quàm copioſo quodam, quaſi potu multorum ſcelerum, & improbitatis ingurgitatione, ſic ſe randem ſitibundum, & anhelantem reficit ſumma cum uoluptate; nec cogitans, nec uidens rem eſſe diuinis oculis execrandam, quam ipſe facilè, & leuiter, neque minùs inconſideranter, quam ſi os hauſtu aquæ proluerer, aut biberet aquam, facilè, & ſiue ullo pretio parabilem, & aggreditur & perficit.

& inutilis homo,

qui bibit quaſi aquam, iniquitatem?

Sed quæ, ac quanta huiuſmodi proiectiſſimos ad omnia ſcelera impios maneant ſupplicia, vt illorum periculo, & interitu ſapias, tibi, ò amice Iob, nunc exponam; cæcutientique, & in maximis errorum tenebris verſanti veriſſimæ doctrinæ facem præſeram: interim te attentum cupio, & reprehenſionem hanc meam tuæ inſolentiæ peropportunam patiente animo excipere. Quòd enim aſſidua meditatione, aſſiduiſque experimentis colligere potui, compertique ueriſſimum, tibi proponam, atque illud ſane multorū teſtimonio confirmatum, qui pro eadem ueritate antiquiſſima ſuorum parentum teſtimonia, & auctoritatem producebant; ſapientis enim eſt, minimè ſe nouorum dogmatum auctorem conſtituere; ſed eos, per quos in ſapientia profecerit, magiſtros, atque doctores ingenuè confiteri, atque nominare. Neque obſcuros (inquam) neque ignobiles tibi uiros proponam; ſed eos clariſſimos principes, & magiſtratus integerrimos, qui ſumma pace, & tranquillitate ſibi commiſſas Reſp. moderabantur, & in officio continebant; nemoq. barbarus, aut peregrinus *g* hoſtis à uera fide, uerique numinis religione alienus, auſus eſt illorum ditiones, aut fines infeſtare: hi ſane pro ſua poteſtate & rerum peritia, tum de omnium priuatorum hominum, tum de aliorum Tyrannorum uita, moribus, exitu, experimentum capere potuerūt, quo nobis ſuis admonitionibus prodeſſent.

17

Oſtendam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi.

18

Sapientes cōfitentur, & nō abſcondunt patres ſuos.

19

Quibus ſolis data eſt terra, & non tranſiuit alienus per eos.

g De alienis in ſacro ſermone ſignificatione, ad Scripturarum intelligentiam non pauca. v. 19. nu. 5.

h Vt impius dicatur ſuperbire, & nunquam non interius crucietur concupiſcentijs, multa ad mores, & de arcana ſuperbiendi ſignificatione plura. v. 20. n. 5.

Sic igitur de improborum ingenio illi pronuntiabant: Omnes impiè, & iniquè agentes, ſeditioſos, & inquietos eſſe, aſſiduiſque ſollicitudinum fluctibus agitari; *h* inutilibus æſtuare deſiderijs; excruciari timoribus; & ipſos ſibi, quidquid agant, quidquid enitantur, dolores quaſi parturientis fœminæ arceſſere; nam ſua illorum ſuperbia, & ambitio, in incredibiles difficultates illos conijcit; quibus tandem preſſa illorum ſuperbia, & inanis faſtus diſſlatur, & euaneſcit. Et inter alios ille non vltimus ſuperbiſſimis principibus cruciatus exiſtere ſolet, quòd perpetuo mortis metu, atque ſui ſupplicij, quaſi præſagio quodam examinantur; & quandiu illis uiuendū ſit, cùm ignorent, tyrannidem tamen exercere non dubitant, quod ſtultiſſimum eſt.

20

Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit: & numerus annorum incertus eſt tyrannidis illius.

Semper ad illorū aures maximè terrificus ſonitus perſonat, ingentium, impendentiumq. malorum nuntius, atq. eò magis formidandus, quò magis uicinua cladis iamiā periculi repēris, aut hoſtiū clamor irruentiū excipitur: accedit quòd cū præſumat ſæua perturbata conſcientia, timorē habet impius aſſiduum in ſuis auribus commorantem, quòd quidquid audiat, malignè, & in ſuam perniciem interpretatur, & quæ à ſuis uel amicis, uel magiſtris accepit ueriſſima & ſalutaria conſilia, credit eſſe machinamenta, & dolos ad ſuū ipſius interitum comparata, & cùm omnibus imponere ipſe ſtudeat, ſibi ab omnibus uerba dari ſuo animo perſuadet; cumque res clariſſimas obliuiſcatur, nemo eſt de quo non nefarias temerè ſuſpicetur: ſic illi incredibilis cruciatus exiſtit, quod bene conſtituto, & pacato animo dulciter ſonaret; nam in ſumma rerum pace, & tranquillitate, nemine moliente inſidias, aut ſtruente dolos, ille inſidias ſuſpicatur. *i* Quòd ſi fortè uana mentis perſuaſione deluſus, pacem ſibi, atque ſecuritatem adeſſe exiſtimet, reſque ſuas omnes in tuto eſſe; ſubitò, & opinato opprimetur ab hoſtibus ſæuiſſimis, malæque ſecuritatis pœnas dabit. Fallax igitur omnino eſt illa, quam præ ſe ferunt impij mentis tranquillitatem, & pacatæ uitæ fælicitatem, cùm plena ſit occultis animi ægritudinibus, atque incredibilibus cruciatibus.

21

Sonitus terroris ſemper in auribus illius.

& cum pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur.

i Vt falſa ſit impiorum pax, & trāquillitas, & vt quæ maximè delectare ſolent, impium perterrefaciant, multa ad mores, v. 21 nu. 1. 2. 3. 4. 5.

bus. Sed eò interdum uesaniæ, & ſtuporis deueniunt miſeri, ut quaſi peccati ueterno, & altiſſimo ſomno conſepulti, ſua ipſi mala, acerbitateſque non ſentiant.

22 Nō credit, quòd reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndiq; gladium,

Aut igitur ad l conſcientiæ clamores exterrentur, & conſternantur; aut quod miſerrimum eſt, ſtupent & ſurdeſcunt. Illud etiam impij infelicitatem, atque ſupplicium amplificat, quòd cum in diſcrimine aliquo verſatur, tam ſibi ſuiſq. rebus diffidit, ut de meliori ſtatu continuò deſperet, cùm ſe Dei, hominumque auxilio omni, & beneuolentia deſtitutum uideat; non enim habet ſuper quem curam ſuam iactare poſſit, ut iuſti ſolent; qui quidem in maximis difficultatibus uerſantes, ſe ſuaque omnia, de ſua ſalute bene ſecuri, Deo committunt. Hi nimirum in bello pace iucundiſſima fruuntur: ille in pace circumſpectant, & uelut ſolliciti, atque peruigiles ſpeculatores contemplantur, uidereque ſibi uidentur armatos hoſtes aduentantes, & gladiorum, armorumque fulgores quoſdam, tum aliorum diſcriminum, tum certiſſimæ mortis prænuntios.

> l *Vt impius præſumat ſana, & mirabiles ſine terrores prauæ conſcientiæ, quædam, ver. 21. & 22. nu. 2. & 3.*

Illud uerò maturè animaduertiſſe illos oporteret, Deum ex ſublimi cælorum ſpecula contemplari, decernereq. impios omnes ad gladium, atque necem miſerandam.

23 Cum ſe mouerit ad quærendum panem, nouit quòd paratus ſit in manu eius tenebrarum dies.

Interim uerò dum uiuere ſinuntur, ad extremam m inopiam deuoluentur, ut & panem, uictumque neceſſarium ſtipe coacta quæritare cogantur, peregrinas, longeque remotas regiones uagi, & exules, & cùm quidpiam cibi comparauerint, uix audebunt ori admouere, ueriti ne lethali aliquo ueneno infectus, ſibi ab aliquo inimico per inſidias paratus ſit: quod cùm ſibi certo perſuaſerint, incertum eſt, ſamène, an mortis formidine acerbius torqueantur. Sic nūquam non uitam ærumnoſiſſimam, extremamq. cladem ad manus tam paratam ſibi timent, quam profectò ſuis ipſi manibus, ſuiſque operibus ſibi comparauerint.

> m *Quæ ſit huius prouerbialis locutionis? Quærendi panem, ſignificatio, & de impiorum ſupplicijs, quadam v. . 3. nu. 1. 2. 3. tum etiam & de ſignificatione diei tenebroſi, nu. 5. 6.*

24 Terrebit eum tribulatio: & anguſtia vallabit eum, ſicut regem, qui præparatur ad prælium.

Tot itaque malis circumſepti, conabuntur interdum uires colligere, animumque reſumere ad repugnandum; ſed fruſtra: nam ſupplicia omnia importuna obſidione, & incredibili pertinacitate omnium ærumnarum, quaſi coacto agmine, illum cingent; omnibuſque contra illum uiribus pugnabit anguſtia, & tribulatio inſtar potentiſſimi cuiuſdam regis, qui cùm aduerſus hoſtes ſuos in prælium procedit, ingentem exercitum cogit fortiſſimorum militum; & non ſecus in impium irruet, quàm hoſtes ſolent in regem potiſſimum, & imperatorem aduerſi exercitus aciem dirigere; illo enim ſuperato, & interfecto victoriam, & triumphum ſibi pollicentur. Non aliter profectò in impium præparatur prælium, obſidioque calamitatum omnium, perpetua quaſi circumuolutione recurrentium, & quaſi conglobatis cuneis impios in ſummas anguſtias compellentium: uidebitur igitur impius ad globum, exquiſitum uidelicet illud uiliſſimorum mancipiorum ſupplicium, nunquam non diſpoſitus, & paratus.

25 Tetendit enim aduerſus Deum manum ſuam, & cōtra Omnipotentem roboratus eſt.

Tanto n ſupplicio, atq. vindicta, digniſſimum profectò ſcelus, hominis ſeſe impudenter, & temerè efferentis aduerſus potentiſſimum Deum, quem nulla vis, aut lædere, aut repellere poteſt: protenditq. viliſſimus homuncio, atque intendit (quod vel dictu indigniſſimum eſt) manum ſuam, viribus ſuis omnibus, facultatibus, potentia abutens, in cælum, minitans, & nefarium bellum ſuperis indicens, roburque iactans, & brachium vibrans; & contra illum, qui ſibi ſufficientiſſimus, nulliſque externis armis, aut munimentis, ſed ſeipſo inuictus, & inſuperabilis eſt, miſerrimus terrigena conatur ſe virū, ſtrenuumque in bellando præbere, & primus ipſe pacis cum ſuperis fœdera rumpere, vniuerſamque cæleſtem militiam prouocare.

> n *Quæ ſit huius ſententia ex Hebr. vit, & quale ſit illud ſupplicij genus, quod, Glob ... dicitur, ... quadam. ver. 24. nu. 2. 3. 4.*

26 Cucurrit aduerſus eum erecto collo: & pingui ceruice armatus eſt,

Sic erigit iniquus o ceruicas, collū ſubrigit, ceruicem obfirmat, ſuaque pinguedine, copiaque diuitiarum, & bonorum omniū, quæ terra profert, vbertate, quaſi fortiſſimis armis munitum ſe aduerſus diuinos ictus arbitratur; ſed tamē inſtar ſtrenuiſſimi imperatoris incurret in eum Deus, inuolabitque in illius collum, & ſcutum, laminaſq. omnes æreas, atque chalybeas, quibus ſe ille protegit, primo ictu diſijciet: Interim ſanè ille mollibus voluptatibus ſe fulciat, & adipe atque omento ſe infarciat, atque corroboret. Et, ſi libitat, tantum

> o *Cuius habitus, & ſymbolū ſit collum erectum, aliqua ad ſcripturarum intelligentiam, v. 26. nu. 4.*

27 Operuit faciem eius craſſitudo, & de lateribus eius arruina dependet,

p pingueſcat, vt oculi introrſus retracti, eminente totius faciei pinguedine conſepeliantur; atque propter voluptates turpiſſimas mentis aſpectum amittat, latera, iliaque habeat multa pinguedine conferta, atque in fœdiſſimas voluptates opportunè comparata; demq. ab amicis, ſeruis, adulatoribus, qui illius latus claudant, bene munitus ſit. Deus certè pinguiſſimam pecudem mactatione, & gladio ſeruat, igni denique, quem ſua ipſius pinguedine liqueſcente, tāquam oleo nutriens, accendet.

> p *Vt Pingues, & pinguedo malè audiāt in ſacro ſermone, nonnulla tum ad ſcripturarum intelligentiam, tum ad doctrinam opportuna. v. 27. nu. 1. 2. 3. 4.*

28 Habitauit in ciuitatibus deſolatis, & in domibus deſertis, quæ in tumulos ſunt redactæ,

Ad ſummam itaque ſolitudinem, & egeſtatem bonorum omnium redigetur, vt neque domum in vrbe habeat, neque in orbe locum; nam qui alios ſuis domibus, vrbibuſque eiectos exulare fecit, exulare ipſe in ſolitudinibus cogetur, & in vrbibus ruinoſis, deſertiſque domibus pernoctare, & qui ſolitudines etiam infeſtauit, cum rapinis, & prædis inhiabat, in ſolitudine ille feris, & prædonibus præda certiſſima exponetur. Atque adeò eiuſmodi conſcientiæ terroribus exagitabitur, vt vel nemine cogente, ipſe ſe exulem conſtituat,

tuat,atque mortalium aſpectum, familiaritatemque longiſſimè fugiat. Quid enim? ſemperne diteſceret ille,& bonorum omnium atq. fœlicitatis acceſſionem faceret? itane ex inſtabili fortuna ſtabilitatem perſeuerantis voluptatis,ille conſequeretur? minime ſane;non enim ad ſummum, perfectumque perueniet; ſed inchoatam fœlicitatis voluptatem exitus luctuoſiſſimus excipiet; & antequam fructus optatos proferat,radicitus euelletur: Viri enim iuſti altæ ſunt, æquè ac firmæ,perennesque radices.

29
Non ditabitur,neque perſeuerabit ſubſtantia eius.

At infauſtam,& infœlicem arborē mala omnia infeſtabunt; vrens ventus, & exitialis flamma decoquet omnem germinum, atque ramorum honorem; familiam,inquam, vniuerſam,omnemque amicorum apparatum exitio dabit; incumbet denique incredibili impetu in illum, indignantis Dei uehementiſſimus ſpiritus; & qui pinguiſſimus erat ita cōficietur,ut ad extremam tenuitatem, & maciem redactus,vel leuiſſimo flatu impelli,& deijci poſſit;atque adeò ſua ipſius reſpiratione & halitu, præ ſumma imbecillitate commoueatur, atque è ſumma fœlicitate concidat: dignum profectò ſupplicium improbo homine, qui iratus aduerſus Deum verborum inſolentia pugnare auſus eſt.

30
Non recedet de tenebris:ramos eius areſaciet flamma: & auferetur ſpiritu oris ſui.

Hæc cùm impium maneant mala incredibilia, fallitur tamen miſer malè ſecurus,neque in animum ſuum inducere poteſt, ſe indigere aut prece,aut pretio alienave ope, ut ab extremo diſcrimine, atq. dimicatione fortunæ incolumis euadere poſſit. Cum verò iam cum ipſis ærumnis colluctabitur,deſperabit vtique fieri poſſe,ut miſerandæ mortis periculum effugiat, aut iratum iudicem placare, & aliorum opem, & miſericordiam allicere poſſit: imparem igitur ſe tam grauibus malis ſuſtinendis,uel inuitus fatebitur; & ſerò licet,agnoſcet tandem veriſſima eſſe, quæ illi inſtillabantur ſapientum hominum monita,quibus aurem accommodare noluit,errore nimirum & mentis commotione,à vera ſalute vagus,aberranſque; vti illum eſſe oportet,qui à Deo,vnico ſalutis fonte,longiùs recedat.

31
Non credet fruſtra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus ſit.

q *Vt iuſti dicantur maturè auferri, & implere dies ſuos, at impij acerbi, & immaturè ſemper præcidantur, & de fœlici iuſtorum ſenectute, infauſta verò impiorum ſenecta, nota pauca verſ. 35. ... 5. 3.*

Ante q perfectionem itaque, & ante expectatam fructuum maturitatem, ſucciſus putreſcet, & rami eius, & qui ad illum pertinent vniuerſi, areſcent, conuulſi atque dilacerati: non permittetur enim diutiùs uiuere, neque ad lætam fœlicemque ſenectam peruenire. Quod ſi impius aliquis incanuit diuturna ætate,ne ille puer immaturæ ætatis eſt, qui neque ſenſu,neque moribus maturuit, nullumque mitem aut ſuauem bonorum operum fructum protulit: &, centum licèt annorum ſit,maledictus puer omnium execrationibus configetur; nam qui ſanctis moribus eſt,in primo licèt ætatis flore, non ille florens tantum, ſed uberi fructuum optimorum prouentu onuſtus cenſendus eſt,ſancteq. & legitimè uſus tempore illo,quod homini, vt fructus honeſtiſſimarum actionum afferat,conceſſum à Deo eſt.

32
Antequā dies eius impleantur,peribit: & rami eius areſcent.

Sed qui tempore, atque ætate abutitur, expectandus diutius non eſt,uitis nimirum,quę nūquam feret vuas,lędatur, decoquaturque, cum adhuc in flore ſit acerbiſſimis labruſcis onuſta,& grando atque ventus uehemens,uindemiatoris inſtar, botros omnes pręcidant,atque conculcent. Quòd ſi aliquando propter vbertatem uiſus eſt impius, uberem, pinguemq. oliuam referre, in eo etiam illi ſimillimus erit, quòd ſicut flos oliuæ delicatiſſimus eſt, & quantcunque cœli iniuriam non ſine ingenti damno accipit, ita etiam florentem fortunam, quæcumque temporis iniuria & uiciſſitudo urere. atq. deijcere poteſt: proijciet itaque,& amittet ſuos flores, cum inclementia temporis,diuinæq. uindictę ſeueritate,& iuſtitia,ſpoliabitur. Quid plura? vniuerſa, quę ad impium pertinent, ad miſerandam uaſtitatem,ſolitudinemq. redigentur; quid enim non mereatur hypocrita, princeps,inquam,cuius & muneris ratio,& externa facies,bona omnia, bonorumque defenſionem pollicebatur, at re ipſa, hoſtis atque inimicus Reip. cenſeri debeat? Diuina ſanè vltio,& ineuitabile ſupplicium abſumet,inſtar uoraciſſimæ flammę, domos Tyrannorum, qui rapinis, & iniquis muneribus corrupti,turpibus lucris inhiant; proptereaque ſemper corde machinantur, quomodo alijs dolorem inferant, & quàm opportunitate nacta,opere perficiunt conceptam iniquitatem, alienorum rapinam, atque pauperum oppreſſionem: vix itaque ingens aliquod facinus excluſit, ediditque impius, cùm denuò mente ſua concipit, & fingit nouas fraudes, nouaſque fallendi artes: ſed miſer,ipſe ſibi potius, quàm alijs,dolos inſidiaque molitur.

33
Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus eius, & quaſi oliua proijciens florem ſuum.

34
Congregatio enim hypocritæ ſterilis, & ignis deuorabit tabernacula eorum,qui munera libenter accipiunt.

35
Concepit dolorem,& peperit iniquitatem, & vterus eius præparat dolos.

CAPVT XVI.

Argumentum capitis.

Carpit, neque immeritò immiſericordes amicos, & conſolandi imperitos, qui tam acerbos mali vllam, vel lenem verborum medelam adhibere neſciant; illa verò dum commemorat ſterum, a quo exaggerat, ſua vita puritatem vindicat; atque pro extremo ſolatio, ad Deum vindicem, & iudicem appellat.

I. Reſpondens autem Iob dixit.

Reſpondere, nunc vehementius. IAM nunc ardente diſputatione, & contortis vtrinque rationibus verbum reſpondendi, non eſt ita leniter vt quondam, accipiendum, ſed cum quadam pun. ...i, permotique animi acrimonia, & ſenſu, atque occurrendi celeritate, & ſtudio ſe tuendi, cum geſtu etiam conſentaneo his quæ dicuntur.

II. Audiui frequenter talia: conſolatores oneroſi omnes vos eſtis.

1 Varia lectio.
2 Iuſtus, ſurdus & mutus in contumelijs. Reſpondere, & audire idem verbum in Hebræo.
3 Varia lectio. Conſolatio longior, importuna.
4 Cuiuſmodi futura ſit conſolatio. Illuſtratus Salomon.

1 QVæ dixit Eliphaz inter diſputandum ſibi eſſe valde perſpecta Iob aſſerit, & minime inaudita; a quo ſenſu non abhorrent *Græci.* Græci in Catena; Communia, inquiunt, ſunt illhæc omnia verba. *Philippus.* Philip. non accipit de ſola hac diſputatione; nam ait fieri potuiſſe, vt ab alijs alio etiam tempore ſimiles contumelias frequenter excepiſſet. Sed multò meliùs, ſi ad amicorum rationes ſæpè, & cum tædio repetitas, & importunam in reprehendendo battologiam referatur. Propterea namque oneroſos conſolatores appellat, finemque exoptat huiuſcemodi di putandi formæ, cum ſubdit; Nunquid habebunt finem verba ventoſa?

2 *Audiui frequenter talia.* Quod in fonte eſt, multa, Vulgatus doctè vertit, & illuſtrauit aduerbio, frequenter, tum vt obloquentis importunitas apertius ſignificaretur, tum etiam vt aſſereretur Iobi reſponſum ab omni impatientis *Iuſtus, ſurdus & mutus in contumelijs.* animi nota, vtpote qui patientiſſimis auribus frequenter talia audierit. Solet enim vir iuſtus, quod naturæ vitium eſſe ſolet, id in animo ſuo ad virtutem transferre; Quare ſicut quem natura omnino ſurdum creauit, eundem fecit & mutũ: ſic ſanè vt nihil impatientius loquatur, ſurdum ſe, atque mutum præbet conuitijs, & contumelijs, illius *Pſ.37.14.* exemplo, qui tanquam ſurdus non audiebat, & ſicut mutus non aperiens os ſuũ: factus ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones, id eſt, propoſitarum rationum ſolutiones, aut confutationes etiminũ falſo obiectorum; vel rationes alias aduerſarijs reſpondendi, & ſuam dignitatem tuendi. Huic illud, Cum conſiſteret *Pſ.38.3.* peccator aduerſum me (id eſt, cùm me verbis impeteret, & oppugnaret conuitijs) obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, id eſt, cum abunde haberem iuſta & bona, *Audire, & reſpondere idem, in Hebr.* quibus me defenderem, ſilui tamen. In quam rem myſterio carere non videtur, quod Hebraicũ verbum audiendi, *Ghana*, audire, & reſpõdere ſignificet, quod ille reſpondere ſoleat loquẽti, qui audit; ille minime reſpondeat, qui *עָנָה* *Pſ.37.16.* ſurdus eſt: propterea ſubiecit Dauid, Quoniam in te Domine ſperaui, tu exaudies me, Dñe Deus meus: quod alij legunt, tu reſpondebis pro me; vtpote qui exaudias, me perſiſtente ſurdo, atq. muto: ſed beatus tamẽ Iob (vt ſa*Gregor.* pienter obſeruat Greg.) iam nunc per patientiam ſuam typũ ſeruat Eccleſiæ, quæ nouit talia audiẽdo tolerare, & cum eius ſermo non admittitur, ratiocinando deſtruere.

3 *Conſolatores oneroſi.* Rectè Hebraiſmum diſſoluit inter*Hebraiſmus.* pres; quod enim eſt in originali, conſolatores laboris, aut moleſtiæ, in adiectiuum vertit, oneroſos, laborioſos, moleſtos; eodemque ſenſu Septuag. *LXX.* dixerunt, cõſolatores malorum. Aquila *Aquila.* laborum. Theodotio, *Theodo.* moleſtiarum: nam quod Auguſt. *Auguſt.* explicat conſolatores malorum, id eſt, malos poteſtis conſolari, alienũ eſt ab Hebrææ linguæ phraſi conſueta. Sed in quonam id onus atque moleſtia ſita ſit, non conſentiunt interpretes: nam Caietanus quidem re*Caiet.* fert ad laborem reſpondendi, quaſi dicat; Eximium ſcilicet conſolandi officium, atque egregium beneficium, quod non niſi cum graui reſpondendi onere, atque labore longa oratione ſe defendendi accipi poſſit: ſenſus humilior, atque languidior, quam petat diſputationis ardor. Auctor Catenæ fatigationem quandam & moleſtiam au*Nicetas.* diendi intelligit, fatigantis tam, & opplentis auribus lõgiori ſermone, & pleno conuitijs, minime breuibus: nõ enim poteſt ulla longior conſolationis ratio, aut oratio, attentam, aut beneuolam reddere afflicti hominis mentem; *Conſolatio nõ debet eſſe longior.* eũ enim mœror, atque lachrymis totum ſe debere exiſtimet, quidquid illum alio auocat, vel omninò reſpuit, vel non niſi ad breue ſpatium excipit, & feſtinanter. Propterea enim ſapiens præcipit Eccleſ. Inclina aurem tuam & ſuſcipe verba intellectus, & ne feſtines in tempore ob*Eccl.2.2.* ductionis. Surdeſcunt, nimirum, miſerorum aures, atque alterum potius attentas exigunt ad ſuas querimonias, atque ſuſpiria: vt audiant vero, non tam ſunt onerandæ, & fatigandæ, quam irritandæ, ut argutè admonuit Seneca. *Seneca.* Solent, inquit, ad breuem aliquam occaſionem proficiente ſolatio tranſire; ſubrepere ergo debet conſolatio, & fucum facere affectibus.

Sed illud potius, ut ad ipſas cõſolandi rationes, & ma4 teriam referatur importune repetitam. nam qui illũ cri*Cuiuſmodi futura ſit conſolatio.* minabantur, ſuadebantque præſentes ærumnas eſſe præteritorum pœnas ſcelerum, vexabant potiùs, atque opprimebant, iniecti peccati onere grauiſſimo, quam ſubleuabant. Nam quod virum bonum (quidquid illi accidat) maxime lædit, eſt culpæ ſuſpicio; aliæ enim ærumnæ, etiam mors ipſa, uel ſanguinem non eliciunt, uel leuiter pungunt, ſi peccati ſtimulo armatæ ad nos non accedant; ſtimulus enim mortis, peccatum eſt. Ergo ſi quis *1. Cor.15.59.* admonendus ſit, aut corripiendus & multo magis ſi conſolandus, neque admonitio neque conſolatio, importuna, aut grauis futura ſit; ſed quæ benignas, & audientes aures demulceat, atque conciliet, ex Sapientis præcepto Prouer.25. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui ar*Prou.25 ea ſimile.* guit ſapientem, & aurem obedientem. Quaſi dicat, Quod appenditur ex aure, precioſum ſanè eſt, ſed ponderis exigui: nam qui vellet maſſam quandam auri grauiſſimam auribus annectere, aurẽ minimè ornaret, ſed potius oneraret, & fœdè diſcerperet: ſimilis eſto correptio, non leuis precij, ſed leuis tamen ponderis. Propterea ſubiecit ſtatim Sapiens, Acetum in nitro, qui cantat carmina cor*Acetum in nitro, ad aures purulentas.* di peſſimo; qua ſententia ſimilitudinem contineri exiſtimo. Similitudo vero in eo eſt, quòd ſicut acetũ nitro admiſtum, vel ſali, aut alumini, valet ex medicorum ſententia ad curationem aurium purulentarum, & tergendas illarum ſordes, ſic ſanè decantata carmina, ad curandas, & leniendas ægritudines mœſti cordis. Diſſimilitudo verò in eo, quòd non ſit eadem aurium, atque animi curatio, neque eadem male affectis auribus, aut exulcerato cordi inſtillanda: auribus quidem acetum cum nitro, quorum vtrumque acriter mordet, & a parte corporis exulcerata, non niſi moleſtiſſimè accipitur cordi verò ægro ſuauiſſima carmina occinenda, quibus nihil inſit acrimoniæ, *Carmina ... numeroſa, & harmonica.* nihil mordacitatis. Et quidem carmen Latinus appellat, quod ritualibus verbis conceptum eſt: neque vero ſolutis verbis loquaris, ſed * carmine, id eſt numeroſa oratione, ſuis certis pedibus, ſyllabiſque & verbis ſelectiſſimis conſtante, quod dici ſolet, vt concentum efficias, non oppleas, non fatiges: cuiuſmodi ſunt incãtationes illæ, quas animæ medelas eſſe, & præclaris rationibus contineri docet in Charmide apud Platonem Socrates.

** ... ſtlo.*

III. Nunquid habebunt finem verba ventoſa? aut aliquid tibi moleſtum eſt ſi loquaris?

1 Ventoſum, quid in Hebræo, & apud Latinos. Spiritus pro indignatione.
2 Varia lectio. Moleſtum eſſe, quid in Hebræo: ... aduerſus ſeniles. Illuſtrat Dauid, & Eccleſiaſtes.
3 Alterum interpretationis minus commoda.
4 Germaniter intelligentia. Animam pro anima eſſe, quid.

VII. [illegible]

V [illegible]

[illegible] dolor meus: [illegible] omnes artu[illegible].

[illegible]

Niſi in faciem benedixerit tibi, ad eam rem probandam, non erant teſtes valde apti, dolores; ſed aptiores multò amici, qui illius vitæ innocentiam criminabantur, & impatientis animi, & aduerſus Deum inſoleſcentis accuſabant: quare tum de alijs, tum præcipuè de Eliphaz (qui cum illi nunc negotium eſt) Olympiod. & Polychr. hoc dictum accipiunt, qui non ex re ipſa, & veritate, ſed ex morbo, & rerum externa facie pronuntiaret contra Iobum teſtimonium. *Olympiod. Polychr.*

5 *Optimi & œquiſſimi litigatoris partes expleuit Iob. Iudex iudicat ſecundū allegata, & probata. Ioan. 5. 30. Nyſſ. orat. 9. in Cant.*

Obſerua, quod ad litigatorem optimum, atque iudicis obſeruantiſſimum pertinet, hic præſtare Iobum; nam qui teſtes infirmat, contra ſe dicta teſtimonia eleuat, nihil iudici detrahit, ſed potius illius authoritatem egregiè tuetur, qui ſecundùm allegata & probata iudicat: ſupremus verò iudex, tum externa, tum verò internum conſcientię teſtimonium audit, & explorat: quā forenſis iudicij formulam a patre Deo ſe accepiſſe, ipſe Dei filius dicit Ioãnis 5. dum de iudiciaria poteſtate loquitur; Non poſſum ego a me ipſo facere quidquā; ſicut audio, iudico, & iudiciū meū iuſtū eſt: quæ ſententia exponitur a Greg. Nyſſ. ora 9. in Cant. his verbis; Nequit veritas iudiciū peruertere, hæc verò iuſti iudicij sūma finitio eſt, vt quis nō ex ſe ipſo ob quandā animi affectionem quidquā altercantibus concedat, ſed vt rei primum audiantur, deinde ſententia feratur. Egregium ſanè diuinæ æquitatis argumētum, egregium bonæ conſcientiæ, firmumque ſolatium.

6 *Falſi teſtimonij gravitas.*

Deinde verò quàm ſit miſerum falſorum teſtium criminationem ſuſtinere, & ſuæ conſcientiæ innocentię que conſcium fictis conductiſque mendacijs in iudicio opprimi, hinc perſpicere licet, cùm hanc ſuæ calamitatis, aut exaggerandæ, aut explicandæ rationem commodiſſimam Iob exiſtimauit. Sanè hāc Suſānæ pro cruciatu acerbiſſimo ad illius animum emolliendum, comminati ſunt ſenes, Dicemus cōtra te teſtimoniū; cui, vtpote apud homines grauiſſimo, & locupletiſſimo, cùm miſera, & imbecilla fœmina depellendo par non eſſet, rei indignitatē iam ante præſentiens ingemuit; Anguſtię ſunt mihi vndique; Nō tam mortem, quàm falſam teſtium criminationem reformidans: cui conſonat Sap. Eccl. 26. [A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit, Delaturam ciuitatis: & collectionē populi, & calumniā mendacem ſuper mortē omnia grauia. Sed in huius tamē ſuſtinentiæ exemplum, ille nobis recogitandus eſt, qui talem ſuſtinuit a peccatorib. aduerſum ſemetipſum contradictionem, vt ne defatigemini animis veſtris deficientes. *Dan. 13. 21. 22. Eccl. 26. Heb. 12. 3.*

X. Collegit furorem ſuum in me, & comminans mihi infremuit contra me dentibus ſuis: hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt.

1 *Quæritur huius ſententiæ ſuppoſitum.*
2 *Orationes impersonales acriores, & propria ægrorum mentium.*
3 *Varia tranſlationis explicatio.*
4 *Colligere furorem, quid: Illuſtratur Dauid.*
5 *Comminari quid: explicatur Moyſes.*
6 *Infremere quid: frendere dentibus, ſęuum, & belluinum.*
7 *Neq; tranſlationis ratio. Venatorum proprium, obſeruare, & contemplari. Illuſtratur Dauid & Samuel.*

1 *Huius ſententiæ ſuppoſitum quod [illegible]*

HVius etiam ſententiæ, & aliarum ſequentium, quibus vim calamitatum incredibilem explicare conatur, ſuppoſitum quærunt interpretes, nam plane deſideratur; niſi forte ſubaudiendum quis velit, falſiloquū illum, qui paulò ante præceſſit: ſed illi ſoli tantam immanitatem tribuere, non eſt conſentaneum. Ex Hebreis verò & Græcis, & Latinis plerique ſubintelligūt Deū, qui dæmonis opera tot mala Iobo inflixerit, cuius ardentem furorem nunc deſcribit, eo tamen affectu, quo ſępe diximus: & certe huic intelligentię fauet, ſemel aut iterum facta de Deo mētio, prę ſertim cū ait, Cōcluſit me Deus apud iniquum: ſed quidem acerbiora hic dicuntur quam vt videantur Deo tribui. Latinis quibuſdam magis placuit ſupponi his omnibus ſentētijs dęmonem ſęuiſſimū, non frendentem modò, ſed immaniter etiam rugientem, quęrentē deuorare Iobū, & terribilib. oculis obſeruantē prędam, atque apertis faucibus inhiantem: ſed obſtare videtur tum interiecta paulò poſt de Deo mentio, tum etiam quòd non conſtet, an iam nunc facta fuerit Iobo reuelatio artis & procurationis Satanicæ; ea enim moliū valeret ad leniendum dolorē. Alij dolori & morbo exiſtimat dari perſonam immanis hoſtis. Alij tandem, Eliphaz & cæteros amicos his ſententijs perſtringi volunt; Denique alij non in amicos, ſed in petulantes alios homines hæc referunt. Nullus certè ex his non veriſimilis ſenſus. *Iob. v. 12. 1. Petr. 5. 8.*

2 *Afflicti, ira tionibus impersonalib. vtuntur.*

Sed exiſtimo tamen, ſicut oratio Latina ſine ſuppoſito eſt, ita etiam debere accipi impersonaliter: nam eiuſmodi querimoniæ in neminem certò iactatæ, afflicti hominis propriæ ſunt, vt furentem aliquem, & frementem contra ſe dicat, & quis ille ſit prorſus ignoret. & hoſtem cōmemoret, hoſtem verò minime agnoſcat: non ſecus atque ſi in medijs tenebris conſtitutos quis, vim, impetumq. inimicorum ſuſtineret, ictus, vulnera acciperet, hoſtiū ſtrepitum, confuſumque clamorem audiret, néminem autem videret, aut agnoſceret: vti euenit Ægyptijs, de quibus Sap. 17. dicitur; Timore perculſi illius, quę non videbatur, faciei, æſtimabant deteriora eſſe, quæ videbantur: miſer (inquam) ille conqueri poſſet his verbis, dolorem potiùs ſuum, quam hoſtem prodens; Collegit hoſtis meus furorem ſuum in me, infremuit dentibus, conuulnerauit lumbos, circumdedit lanceis. Sic ab hoſtibus incertis, & incognitis preoccupati, aut a laruatis inimicis appetiti, & percuſſi dicere impersonaliter ſolent; *que me matan, que me roban.* Rem prope ſimilem appoſita comparatione expreſſit Homer. lib. Odyſ. 20. *Sap. 17. 16. Homer. 20. Odyſ.*

Con canis immanis, teneros cùm luſtrat in antro
Acta pedum ſonitus catulos, vir limine latrat.
Illu vrenum ledit iguotit, infrontibus vſtat,
Atque ardet pugnare animus: ſic pectus Vlyſſi
Intus latrabat, dum ſacuſt æſtuat ira

Et Hercules Oetæus latente malo, & occulta tabe exeſus, ſic loquitur; *Sen. in Her. Oet. Act. 4.*

Quæcunque peſtis viſcera in noſtra lates,
Procede; quid me vulnere occulto petis.
Omnis et malum, nullumque; quis vultus tibi eſt?
Concede ſaltem ſcire quo peream malo
Quęcunque peſtis ſęuæ, quęcunque eſſera es
Palam timeris, , , , , , , , ,

Et quidem ad quandam inuicti animi laudem pertinet, ſi doleat, ſi vulneretur, incertum eſſe hoſtem, a quo vulnus accipiat, vti Virgil. in illa Turni cum Aenea monomachia li. 12. vulnus deſcribit Aeneæ: Nec pudet ad orationem ſacram, ſed poeticam, illuſtrandam, propʰanos quoque, ſed illuſtriſſimos poetas accerſere. *Ver. 12. Aeneid.*

Ecce viro ſtridens alis allapſa ſagitta eſt,
Incertum qua pulſa manu, quo turbine adacta
Quis tantam retulit laudem caſusne, Deusne
Attulerit: preſſa eſt inſignis gloria facti.
Nec ſeſe Aeneæ iactauit vulnere quiſquam.

Quid, quod ſolent etiam vulnera incertis hoſtis, & à tergo, in tenebris, p inſidias inflicta, ſęuiora, & maiora eſſe?

3 *Vnde ducuntur metaphorę, & ratio huius ſententię.*

Sed rurſus tamen, quam in hac re explicanda rationem teneat Iob, non conſtat apud interpretes: quidam enim volunt ſub hypotypoſi venatoris acerrimi, hoſtem ſuū, quicunque ille ſit, deſcribere: qui cum ſe ad venationem comparat, indignationem quandam, & iram videtur animo concipere aduerſus belluas, quas venari cupit; deinde explorat diligenter, quibus in locis nemoris feræ diſcurrant; eacerit arma, iaculis inſequitur & laceſſit: ſi aſſequatur belluam, circumſiſtunt canes, apertoque rictu minantur, mordent, lacerant. Nō aliter ergo Iobus dicat hoſtem aduerſum ſe furorem collegiſſe, terribilibus oculis obſeruaſſe, canibus deinde venaticis poteſtatem feciſſe irruendi in prædam ſtrictis dentibus, confoſſum tādem ſe mille dolorum iaculis atque ſagittis, & mille proſtratum vulneribus iacere ſemianimem.

Alij explicant dolores, & morbos deſcribi inflictos à crudeli aliquo Tyranno, qui truculenta facie, ardentibus, & minacibus oculis, dentibus ſtridentibus ſęuiat in quēpiam; deinde mittat ſatellites, qui comprehenſum cædant in faciem ignominioſè, & cuſtodibus petulantiſſimis committat; tandem iam extrema ſententia damnatum, atque extremo ſupplicio afficiendū. & carcere eductum collidat in terram, præfigatq. carnificibus pro ſcopo, quem ſagittis configant. Rectè profectò hęc omnia, ſi alia ab alijs non ſeparentur; nam nullum vnius metaphoræ filum ſemper tenet: abrumpitur enim ſæpè vi dolorum, & impetu orationis abripitur in multiplices ſuæ

calami-

calamitatis explicandæ rationes, & tranſlationes, quas
Senec. in Her. Oet. Act. 2. dolor illi conglobatas miniſtrat; & vt ille dixit;

. . . . Format dolor
Errat per omnes, queritur, implorat, gemit

Dolor multiplicatur ſe prodens. Vt ex iam dicendis notius fiet.

Collegit furorem ſuum in me. Omnes ſuas vires in me cōuertit, & incredibili furore in me exarſit. Belluina quædam rabies notatur, vt ſe velut infirmam ouiculam, aut
4 imbecillem, & mutum agnum dicat; hoſtem verò ſuum,
Colligere furorem, quid. lupum rabidum inhiantem prædæ; nam in originali eſt verbum *tanaph*, quod ſignificat rapere deuorare, diſcerpere, lupino more, aut leonino. Inde dicitur Gen. 49. Beniamin lupus rapax: & Pſ 7. Ne forte rapiat vt leo animam meam; quare iuxta proprietatem Hebraicæ lectionis dicere poſſis; Indignatio eius tanquam rapere volentis, & iamiam in prædam irruentis. Et quod pro indignatione Hebraicè eſt naſus, denotat hominis indignantis, & iraſcentis habitum, & conceptum animo furorem diſflatus, & patentibus naſi orificijs fumantem, atq. oculis, & toto ore crudelitatem emicantem: de quo non ſemel diximus. Sed in præſenti re, & tranſlatione, certè miſeranda, & truculenta prædæ alicuius dilaceratio, & venatio belluina deſcribi graphicè ſolet à terrifica, & ardēte immanis ſanteſicæ belluæ ſpecie, quæ poſtquam ſemel concepta eſt, & diu collecta, ſubito atque immodice ſeſe effundit: quod ille deſcripſit.
[margin: טרף Gen. 49. 27 Pſ. 7. 3. Martial.]

Sollicitant pauidi dum Rhinocerota magiſtri,
Seque diu magna colligit ira feræ.
Deſperabantur promiſſi prælia Martis,
Sed tamen is rediit cognitus antè furor.

Apoc. 12. 12 Ergo collecta rabies atque furor ingentem ſtragem minitatur, ſicut & Apocal. 12 [Væ terræ, & mari, quia deſcendit diabolus ad vos, habens iram magnam.]

Comminari, quid. *Et comminans mihi*: propriè, aduerſans mihi, odio me habens: ſunt quidem illæ minæ plenę odio, inuidia, inimicitijs; aut eſt odium, & inimicitię cum minis coniunctę; nam ab eadem radice dictum eſt Geneſ. 27. Oderat Eſau Iacob, nimirum ita vt comminaretur illi mortem, namq. ſubiungitur; [Dixitq. in corde ſuo, venient dies luctus patris mei, & occidā Iacob fratrem meum: adde ēt huiuſmodi odium & minas ex inuidia proficiſci: quare eſt hoc verbo vſus Gen. 49. de Ioſeph loquens Iacob, Inuideruntq. illi habentes iacula; nimirum & inuidia, & odio ardentes; atque iaculis, & mucronibus minitantes mortem, vt deſcribitur Geneſ. 37. Ergo quas Iob ait ſibi intendi minas, odio plenę erant, inimicitijs, & inuidia, nullo ſuo peccato, ſed potiùs propter eximiam vitę innocentiam ab iniquo hoſte illi propoſitæ.
[margin: Gen. 27. Gen. 49. 23 Gen. 37.]

6 *Infremuit contra me dentibus.* Freuduit, & ſimul concuſſis ſtrictiſque dentibus immaniter intonuit. Perſtat in
Quid infremere. deſcribēda belluina immanitate; cùm enim bellua ſimul concutit & ſtringit dentes, videtur iā acuere inſtrumenta iugulandę, & dilacerandę prędę, atque ſono terrifico immanem mortem denuntiare, & quidem quod alibi vertitur à Latino interprete, Frendere. Pſal. 34. Frenduerunt ſuper me dentib. ſuis; & ſtridere. Pſal. 36. ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis; & fremuere. Pſ. 111. Dētibus ſuis fremet, & tabeſcet; nunc reddidit Fremere, ſicut & Thren. 2. Fremuerunt dentibus ſuis, vt vehemētiam, & magnitudinem terrifici ſonitus ſignificaret nā ſic Nonius Marcellus, fremere, & frendere diſtinguit, vt [Fremere, ſit magnum ſonare; at Frendere cum gemitu vel iracundia minitā, aut minax ſonare.]
[margin: Pſ. 34. 16. Pſ. 36. 12. Pſ. 111. 10. Non. Marcel.]

7 *Hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt*: priori dimiſſa, nunc aliam venatoris deſcriptionem, & tranſlationē aggreditur; & quod eſt in originali inflammatorū oculorum acumen, interpres clarè dixit, terribiles, nimirū acrē & vehementem oculorum coniectum, trucem & minacem aſpectum, ſcintillantem, vibrantemq. radios, inſtar diſtricti & radiantis gladij; quaſi dicat; Priuſquā me ferro, aut vulnere peteret, iam terribilibus oculis confixerat, & traiecerat. Ergo acutiſſime prius diſpexit, qua potiſſimum parte feriendus eſſem, vt ingentem dolore efficeret, & primo me ictu deijceret. Refricat forte tum aliorum malorum, tum verò cladis filiorum memoriam. Solēt verò venatores vel ex antris, vel ex ſpecula obſeruare, qua potiſſimū nemoris parte ferę diſcurrāt, ſicut ſcriptū eſt. Pſ 36. Obſeruabit peccator iuſtum, videlicet, ut velut agreſtem quandam feram degentem in ſolitudine, abſtinentem à conuictu impiorum, & peccatorum
[margin: Venatores obſeruant, & contemplantur. Pſ 36. 12.]
vijs inſectetur. Et ſtridebit ſuper eum dētib. ſuis: & iterum Pſ. 9. [Sedet in inſidijs cū diuitibus in occultis; vt interficiat innocentem: oculi eius in pauperem reſpiciūt inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua, inſidiatur vt rapiat pauperem; rapere pauperem dum attrahit eum:] ſicut dicitur etiā Eccleſiaſtici 13. [Venatio leonis, Onager in eremo; ſic paſcua diuitū ſunt pauperes.] Huius terribilis aſpectus, exempla videre licet in Saule, cum non rectis oculis aſpiciebat Dauidem; quod in originali eſt, Oculabat Saul Dauidem; quod Hiſpanus dicit *Troyalo entre ojos, ò miraualo de mal ojo.* Ex quo ſequitur, q. deinde lancea illum configere tentauerit. Quid ſi etiam, vt ſuſpicatur Philipp. reſpiciat ad vmbras aliquas horrificas, & terras imaginea, quas ei, cùm ſe ad ſomnum cōponeret, obijciebat Dæmon? Nam ſupra c. 7. in hanc ferè tem conqueſtus eſt, quod territaretur per ſomnia, atque per viſiones horrore concuteretur.
[margin: Pſ. 9. 8. Eccleſ. 13. 23. 1. Reg. 18. 9. Philip. Iob. 7. 14.]

XI. Aperuerunt ſuper me ora ſua, & exprobrantes percuſſerunt maxillam meam: ſatiati ſunt pœnis meis.

1 *Ducta à venatoribus tranſlatio. Aperire os, ad famem, & auiditatem. Illuſtratur Dauid.*
2 *Apertio oris, ad contumelias.*
3 *Percutere, ad opprobria pertinere: lingua petulans, fuſtis, & gladius. Quis percuſſor, apud Paulum: illuſtratur Salomon, & Eccleſiaſticus.*
4 *Saturitas abundantiam, & copiam affert; ad calamitates refertur.*
5 *Morbus & aerumna, carcer.*
6 *Iniquus quis, hoc loco: Afflictus ſentire debet de Deo in bonitate.*

Circumſiſtentium canum immanes rictus, & latratus videtur deſcribere; aut confuſam illam vociferationem & clamores venatorum capta iam præda, ſicut & ad Thre. 2. [Aperuerunt ſuper te os ſuum oēs inimici tui: ſibilauerunt, & fremuerunt dentib. & dixerunt, deuorabimus: en iſta eſt dies, quam expectabamus, inuenimus, vidimus.] niſi forte apertione oris, inexplebilis auiditas, et fames capiendæ, deuorandæq prædæ ſignificetur; nā eisdē verbis dictū eſt Pſ. 118. [Os meū aperui, & attraxi ſpiritū,] id eſt, præ fame, & ſiti, & præ deſiderio cœleſtis ſapientiæ, quo ardebam, ſpiritum hauſi hiante ore; qui geſtus eſt famem patientis, ardenter deſiderātis, auidè expectantis; nam internus affectus inflammatus, ardentem ſpiritū intus conceptū emittit, & frigidiorem aliū aperto ore inſpirando capit, & attrahit; quare Latinus vocat hiantes cupiditates: & cū Seneca epiſt 73. cū animi intēperātis habitū, ex geſtu corporis externo depingere vult ex Attali ſententia hęc non minùs grauiter, q. ſapienter ſcribit; [Solebat Attalus hac imagine vti; vidiſti aliquādo canē, miſſa à Domino fruſtra panis, aut carnis aperto ore captantem: quidquid excipit, protinus integrum deuorat, ſemper ad ſpem futuri inhiat: idem euenit nobis; quidquid expectantib. natura proiecit, id ſine vlla voluptate demittimus ſtatim, ad rapinā alterius erecti, & attenti.
[margin: 1 Tranſlatio ducta à venatoribus. Thren. 2. 16. Apertio oris quid indicat. Pſal. 118. 131. Seneca E. piſt. 73.]

Si verò hæc oris apertio coniungatur cū ſequentibus opprobrijs & contumelijs, impudentior quædam contumeliarum iactatio, & obloquendi libertas ſignificabitur: nam cū liberam ſibi prædicationem precaretur Paulus Ephes. 6. hac ipſa aperti oris loquutione vtitur, Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium Euangelij, ita vt in ipſo audeam, prout oportet, me loqui.
[margin: 2 Apertio oris, ad contumelias traducitur. Epheſ. 6. 19]

Exprobrantes percuſſerunt maxillam meam: perſtare in re venatoria videri pōt, nimirū cum canes in feræ aures & maxillas irruunt præcipites: ſed verba ipſa planè indicāt tranſijſſe iā à re venatoria, ad cōtumelias, & cōuitia hominū; vel ēt Dæmonū, qui forte catervatim viſi, illud cū ingenti cōuitio ſæpius obtruderēt, Vbi ſunt iuſtitiæ tuæ &c. Percuſſio aūt maxillæ ingentis dedecoris, & extremę ignominiæ eſt, nō tā ex grauitate ictus, aut vulneris, q. ex dignitate, & præſtātia partis, q. percutitur, videlicet humanę faciei. Sed (inquit) pcuſſio nō re ipſa, aut manu, vel colapho inflicta eſt, ſed verbis & opprobrijs, ſicut dicebat Apoſt. 2. Cor. 11. Si quis vos in faciem cædit, quod ſtatim explicat, qua ratione fieret, cùm ſubijcit, Secundum
[margin: 3 Tranſlatio ducta à canibus venaticis. Percutere, exprobrare eſſe. 2. Cor. 11. 21. Opprobria, inſtar gladius.]

ignobilitatem dico, i. cùm quis vos contemnit, & deſpi-
cit velut ignobiles, neque vero minus grauis eſt contu-
melia, aut opprobrium, quam colaphus, aut fuſtis, gla-
diusve, aut vulnus, & quidem de colapho, clarè locus hic
Prou. 14. 3. loquitur, ſed de fuſte, ille Prou. 14. In ore ſtulti, virga ſu-
perbiæ; nam ſtultus, ſuperbus, & contumelioſus, in ore
fuſtem habet, id eſt linguam, qua alios cędit, & diuerbe-
rat: quod percutientis linguæ vitium, longe ab Epiſcopo
1. Tim. 3. 3 abeſſe voluit Paulus, cùm 1. ad Timoth. 3. inter alia præci-
pit, oportere eſſe non percuſſorem: idemque repetit ad
Ad Tit. 1. 7 Tit. 1. Quod Hierony. ad maledicentiam hoc loco perti-
Hieronym. nere exiſtimat, & ad immitem quandam, & improba ſub-
Percuſſor. ditorum obiurgationem. Percuſſorem autem deſcripſit
Matth. 24. Chriſtus Dominus, Matt. 24 ſub parabola mali ſerui, Si
48. autem, inquit, dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, mo-
ram facit Dñs meus venire, & cęperit percutere conſer-
uos ſuos, manducet autē, & bibat cum ebrioſis &c. Qui-
bus verbis, garrulitatis, & maledicentiæ cauſam adiūgit:
ſicut & Paul. cùm ait, Non vinolentum, non percuſſorem
vinolentia videlicet & ebrietas, & garrulum, & contu-
melioſum, atque effrænem in loquendo reddunt, & cla-
uùs flagellum, aut fuſtis, quo percuſſio fiat, explicant Ie-
Iere. 18. 18. rem. 18 qui aduerſus Ieremiam dicebant; Venite, percu-
tiamus eum lingua: neque ab hac ratione omninò abſu-
nt verborum & verberum cognatæ appellationes: qua-
re quod in prouerbio eſt, Non opus eſſe verbis, ſed fuſti-
bus; hic conuertere poſſis, non opus eſſe fuſtibus, & ver-
beribus, cùm adſunt verba contumelioſa. Sed quantum
Pſal. 56. 5. vero vulnus efficiat tactus linguæ, aut verbi ictus, abūde
Prou. 5. 4. illa declarant, quæ aut gladium ancipitem, aut ſagittam
acutam linguam eſſe teſtatur: ſed omni gladio crudelio-
rem, & acutiorem Eccleſiaſticus eſſe confirmat, cap. 22.
Eccleſ. 22. 26. 17. Ad amicum, etſi produxerit gladium, non deſperes: eſt
enim regreſſus, excepto conuitio.
4
Replere, & ſatiari, ad ærumnas. Satietas abundantiā, & copiam affert. *Saturata ſunt pœnis meis.* Repleti videlicet meis doloribus
& cruciatibus: hanc exiſtimant prædam pinguiſſimam,
qua ſe impleant, & infarciant, cùm me innumeris vulne-
ribus dilacerauerint, atque confecerint. Ea ſatietas abun-
dantiam, & copiam affert eius rei, cuius eſt ſatietas, & in
malis quidem & ærumnis, ſiue is ſatiatus dicatur, qui in-
iuriam facit, & contumeliam infert, vt hoc loco, quaſi di-
cat; Abundè, ſatis ſuperque, vltra modum, atque menſu-
ram, alter pœnas infert, perpetitur alter.

XII. Concluſit me Deus apud iniquum: & manibus impiorum me tradidit.

5
Deus. DEus, El, fortis, vt potentiæ, roboriſq. diuini ſpecimen
præberet in me debilitando, non acu punctū, quod
patior, ſed gladiatoris ictus, ſed vulnera ſęuiſſima poten-
tis Dei virtute inflicta. Concluſit. Tradidit veluti in car-
cerem, aut anguſtias, apud iniquū, iniurium, ſuperbū, &
ſæuum dominum, cuſtodem inhumanū, qui arctiſſima, &
indigniſſima cuſtodia omnē mihi libertatis ſpem adimat.
Morbus, & ærumna, cuſtos. Dolorem fortè intelligit, & morbū improbum, qui nun-
quam nō illū in extremis anguſtijs conſtitutū cruciaret.
Et manibus impiorum. Quaſi dicat prædonibus, qui mihi
6
innocenter, & ſecurè gradienti moliti ſunt inſidias: in
Lect. Hebr. fonte eſt; Ad manus impiorum fecit me * declinare, aut
** To ſeguro me yua por mi camino, y el me guiò por veredas ilas y ſēdas de ſalteado res.* diuertere, abductum videlicet & abſtractum de uia recta
redegit me in cæca, & ignota diuerticula. Iniquos autem
vel afflictorum more imperſonaliter nominat, ut ſuprà
obſeruauimus; vel ut quidam Latini, Dæmones intelli-
git, quos plures ſimul in ſuas fortunas, & bona irruiſſe
deplorat; vel ut Græci uolunt, prædones illos Chaldæos,
minimè verò amicos ſuos, quibuſcum agit.
Lat. Græci. Sed obſerua Iobum, vti decet ſapiētem, & religioſum
uirum, de ſuis calamitatibus loquutū; cum illarum enim
grauitate coniungit de diuina benignitate fiduciam con-
Iob afflictꝰ ſonit, de Deo in boni tate. ceptam; Cōcluſit, coniecit me in fœdiſſimum, & tenebri-
coſiſſimum carcerem, ſed concluſit me benigniſſimus
Deus & clauſit a foris oſtium Dominus, potēs, fortis, vt
quod ille clauſit nulla ui, nullo aſtu recludere poſſim, nō
feras, non fores effringere. Samſon nimirum Gazæ con-
Iob 16. 13. cluſus eludere quidem poteſt Philiſtinorum cuſtodias,
Apoc. 3. 7. atque ambas portæ fores cum poſtibus ſuis, & ſera con-
uellere; ſed tamen, quem Deus concludit, & quæ idē clau
dit, nemo aperit, ibi hominem vult in ſilentio, & ſpe age-
re vſque dum dicat mihi; non fugam, non exitum medi-
tari: namq. piiſſimus perinde, atque potentiſſimus Deus
clauem & vitæ habet, neque obliuiſcetur in finem vincti *Matt. 3. 13*
ſui: ideò enim coniectum in lacum leonū clauſit, ſigna- *Iſa. 52. 25.*
uitq. potentiæ ſuæ ſigillo, non quo deuoraret, & perirē, *Iſa 30. 15.*
nullo ſuppetias ferente; ſed ne mihi noceret inimicus bo- *Dan. 6. 20.*
mo; is accurret diluculo, atque opportuno tempore di-
cet mihi, Serue mi, putasne, quod liberare poſſit te Deus
tuus, quem colis? cui reſpondebo lætus, & alacer; Con-
cluſiſti, ò Deus ora leonum, & clauſo licèt, vinctoq. mihi
non nocuerunt, quia coram te iuſtitia inuenta eſt in me.

XIII. Ego ille quondam opulentus, repentè contritus ſum: tenuit ceruicem meam, confregit me, & poſuit me ſibi quaſi in ſignum.

1 *Opulentus, quid propriè. Illuſtrati Ieremias, & Zacharias.*
2 *Contero quid in Hebræo.*
3 *Confringere, quid propriè. Coma, & capilli ſignificant externa bona; ſunt etiam ſymbolum imbecillitatis. Illuſtratus Paulus.*
4 *Renes confixi, quid. Iuſtum propriè pro ſcopo, ad quem tum Deus, tum homines iaculantur: explicatur Paulus, & Lucas.*
5 *Signum, & ſcopus, quod ſignificant Iuſtos nunc columnas; ſempiterni poſitos ultimo ſupplicio conſignandos. Illuſtratur Sapientia.*

LAtinus interpres ſententiam hanc reddidit incitatio- 1
rem, additione duorum aduerbiorum quondam, &
repentè; nimirum ut præſentia mala cum priſtina fœli-
citate cōparata exaggeraret. In Originali, Pacificus erā, *Tex. Hebr.*
tranquillus, quietus, rectè etiam opulentus, & abundās, שׁלה
quod Hiſpanus eadem etiam oratione, & uoce exprimit,
Rico y deſcanſado; tum quòd cum pace, & tranquillitate
videantur bona omnia coniuncta; tum etiam, quoniam
cum diuitijs, & opulentia quædam ſecuræ mentis pax, &
tranquillitas expers formidinis, atq. curarum coniuncta
videatur; ſicut dicebat quondam in abūdantia ſua quie-
tus, & opulentus Rex. Non mouebor in æternum, atque *Pſal. 29. 7.*
quò maior eſt præſens fœlicitas, omnem mali ſuſpicio-
nem, & metum obliuione quadam obruit, atque efficit
beatam illam vacuitatem ægritudinis, atque curarum. *Opulentus*
Hinc in ſacri ſermonis vſu, quietus, & opulentus, cùm *& quietus,*
eiuſdem radicis ſunt, ſignificant, curis, & ſuſpicione im- *quid.*
pendētis mali vacuum, & omninò ſecurum. Sic illud Ie- *Ier. 49. 31.*
rem. 49. aduerſus Cedarenos Arabes; Aſcendite ad gen-
tem quietam & habitantem confidenter, ait Dominus;
non oſtia, neque uectes ei; ſoli habitant. De opulento au-
tem illud Zach. 7 Cum adhuc Ieruſalem habitaretur, & *Zach. 7. 7.*
eſſet opulenta, ipſa & vrbes in circuitu eius, & ad auſtrū,
& in campeſtribus habitaretur; id eſt, cùm ita ſecuræ eſ-
ſent Ieruſalem, atque cæteræ vrbes, ut neque ipſa campe-
ſtria & vrbes in plano poſitæ vllas timerent incurſiones
hoſtium. Ergo Iob tum priſtinam opulentiam, & fœlici-
tatem commemorat, tum animum ab omni ſuſpicione, &
metu liberum cuiuſpiam commeritæ pœnæ, vtpotè con-
ſcium nullius criminis.
Contritus ſum. Propriè, confractus, & calcatus, velut 2
vuæ, aut oliuæ in torculari: diceret Hiſpanus, *eſtruxado*, *Contritus,*
omni fœlicitate, & bonorum opulentia exucta, & extra- *quid pro-*
cta vi, & pondere grauiſſimarū calamitatum: tum etiam *priè.*
labefactatus, & deturbatus ab illo primo ſtatu, abijt in
nihilum, & uelut irrita facta eſt priſtina fœlicitas, amiſ-
ſis viribus omnibus: nam hæc omnia amplectitur *Pur*. פור
Tenuit ceruicem meam. Inſtaurat luctatoris metaphorā; 3
ſolent enim qui luctantur, manu iniecta ceruici, aut col- *Quid con-*
lo ad terram allidere, & reſupinum proſternere hoſtem; *fringere.*
alliſum verò, atque proſtratū, Confregit me propriè, cō- פרץ
triuit cum diſperſione, ſicut confringitur teſta, cuius par-
tes alliſæ ad lapidem, diſſiliunt, & diſperguntur: vnde ab
hac radice dicitur Ierem. 23. Malleus conterens (confrin- *Ier. 23. 29.*
gens atque vehementi ictu diſſilire faciens in partes mi-
nutiſſimas) petram. Significatur itaque maxima quædam
ſtrages, vix, ac ne uix quidem reſarciri ualens, ſicut illud
Pſ. 2. Tanquam uas figuli cōfringes (diſperges, diſijcies) *Pſal. 2. 9.*
eos, ita vt bona illorum omnia diſſiliant; nihil maneat in-
tegrum; in minutiſſimas partes abeant omnia, & ad mul-
tos hæredes, longeque diſſitos deueniant. Septuag. verò LXX.
dum legunt: Tenens me, coma diuulſit, ſic explicantur à *Coma, et ca-*
Græ-

pilli, externa bona. Græci expoſitio. Græcis, ut per comam intelligatur externorũ bonorum ornatus & copia; neque incongrua ſane ratione, & analogia: nam ſicut coma capillis conſtat, quos procreant ſuperfluitates, & excrementa, ſed ornant tamen hominem, efficiuntque honeſtam ſpeciem: ſic ſane diuitię plerumque ſuperfluæ ſunt, utpote quibus natura, quæ paucis cõtenta eſt, minimè indigeat, ſed ornant tamen hominem, & dignitatem conciliant, atq. honeſtatem illam, iuſtumque honorem, de quo loquitur ſapiens *Eccl. 11.14 & c.31.1.* Eccleſ. 31. Paupertas & honeſtas à Deo ſunt, & 31. Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet ſomnum. Ergo manibus auulſi, & lacerati capilli, ſignificant hominem facultatibus vi ereptis, & cum ingenti dolore amiſſis, atq. ualde deformem, caluaſtrum, & depilatũ. Nam quod Phi- *Philip.* lippus contendit ea loquutione ſignificari uirium debilitationem, propterea quòd capillis uirtus ſignificetur, quaſi magna uirtus in capillis ſit, non facile nobis ſuadebit; cum potius capillatura, & benè pexa, atq. curata coma ſit mollioris animi iudiciũ, & muliebris cuiuſdam imbecillitatis; nam uir ſi comam nutriat, ignominia eſt illi. Neque in rem ſuam commodè exemplo crinium Samſonis uſus eſt *1. Cor. 11. 14.* Philip. non enim ſua natura habuerunt illius capilli uim inſitam, ſed ut illam ſibi ſuiſque lacertis nunquã tribue- *Iud. 16.19 20.* ret Samſon, imò potius perpetuò agnoſceret acceptam diuinitus, illam Deus rei, & partium corporis omnium tenuiſſimæ, atque inconſtantiſſimæ alligatam uoluit, atque, quò ſecurior eſſet, ſub infirmitate delitescentem.

4 Et poſuit me ſibi quaſi in ſignum. Quidam ſic, is Dei ſcopus fuit, ut me perderet, ſed uehementior & acrior ſenſus in hanc ſententiam; Ego ipſe poſitus ſum in ſcopum, ut mille iacula, mille ſagittas, exciperem; ego ipſe ſuſtinui ictus, quotquot uel filij, uel famuli, uel pecora ipſa, & armenta ſuſtinuerunt; me ipſum cœleſtis ignis petebat, in me irruerunt Sabæi, in me furens ille uentus a regione *Thre.3.12.* deſerti incubuit. Similis eſt ille locus Thren. 3. Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam, miſit in renibus meis filias pharetræ ſuæ. Configi uerò re- *Renes configi, quid.* nes, eſt teneriores affectus, ipſoſq. molliſſimos animi ſenſus diſrumpi, conſcindi, vulnerari, non modò non expleri deſideria optatis rerum euentibus, ſed irrita omninò, fruſtraneaque fieri; neque tantùm expectata, & deſiderata bona non obtinere, ſed ſuſtinere malorum irruentium impetum.

Sed obſeruandum, cùm dicit Deum propoſuiſſe ſibi hominem pro ſcopo, neſcio quid familiare, & conſuetum *Iuſtus pro ſcopo propoſit᷑, ad quẽ Deus collimat.* Deo, neque non etiam pijs ipſis uiris, quos ictibus, atque ærumnarum, hoſtiumque iactibus præſtituere, iucundum atque feſtiuum Deo eſt; & quod uideatur ſuſcipi animi, & (quod dicunt) exercitij gratia. Id uerò a ſuo iuſto requirit Deus, ut dum ab illo ponitur in ſignum & ſcopum, ſtans, firmuſq. hæreat, non iactum, non ſagittam, uel latum fugiat unguem. Rem hanc agnoſcebat Paulus atque *1.Theſ.3.3.* minimè ignotam uolebat Theſſalonicenſibus, cùm ſcribit, Nemo moueatur in tribulationibus iſtis; ipſi enim ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus: Neque mirũ quod Deus Pater, in ſignum, & ſcopum filium ſuum propoſuerit, ut *Luc.2.34.* prædixit Simeon Senex Lucæ 2. Ecce poſitus eſt hic in ſignum, cui contradicetur.

5 Nomen uerò atque ratio ſigni & ſcopi neſcio quid cer- *Signum, & ſcopus, quid indicent.* tum, præfixum publicè omnibus denotat, ad quod nemo non poſſit impunè iaculari, amici pariter, & inimici, noti & ignoti. Tum etiam neſcio quid præfixum, & ineuitabi- *Pſal 59.6.* le ſignificat, vt dicere poſſis, cum ſemel Deus laboribus, *Iob 3.25.* & ærumnis iuſtum aliquem exercere decreuit, nunquam *1.Theſ.3.4.* aberrare à ſcopo; cùm intendit arcum, nunquam nõ col- *Improbis ſæpe minatur Deus, ſed in hac vita rarò illos collimat.* limare, nunquam dare ſignificationem, vt fugiant à facie arcus; ſed ita Deum minitari ſemper, vt minas, atq. terrorem ictus ſequatur, & vulnus; vti ſupra dixit Iob, c. 3. Timor, quem timebam, euenit mihi, & quod verebar, accidit: & Paulus loco nuper adducto rem hanc perſequẽs, ſic ſubiecit; Nã & cùm apud vos eſſemus, prædicebamus *Pſ.7.13.* vobis paſſuros nos tribulationes, ſicut & factũ eſt, & ſcitis. Sed, quod mirabile eſt, ſic agit cum improbis Deus, vt cùm perpetuas illis intentet minas, gladiũ ſuum vibret, arcum ſuũ tendat, & paret illum, & in eo paret vaſa mortis, atque ſagittas ſuas ardentibus efficiat; nunquam tñ, vel admodum rarò illos collineet diuina vltio, uel quod ſe illi moueant in tribulationibus, cùm illas fugiũt, laboribuſq. ſe ſubducunt; vel quòd Deus intendat arcũ, nunquam verò remittat chordam, aut ita remittat, ut tantũ, non configat: hæc tanta indulgentia niſi nunc conuertantur, erunt profectò poſtea ſcopus, ad quem ſe tandem exerceant, & iaculentur vniuerſæ creaturæ, cùm pro Deo pugnabunt, neque aberrabunt; ibunt nimirum dire- *Sap. 5. 22.* ctæ emiſſiones fulgurum, & tanquam a bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locũ inſilient; videlicet in caput impiorum: neque enim fruſtrà erit illa per Ieremiam comminatio, cap.30. [Ecce turbo Domini, *Ier.30.23.* furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquieſcet: in nouiſſimo dierum intelligetis ea.]

XIV. Circumdedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos, non pepercit: effudit in terram viſcera mea.

1 *Lanceæ, quale telum; pro lancearijs uſurpatum: ſagittarij unde dicantur: multitudo, & copia attribuuntur ſagittis, & ſagittarijs: exponuntur David, & Ieremias.*

2 *Renes unde dicti: vulnerari, quid ſignificent.*

3 *Viſcera, in Hebræo quid: vaſcanum, ...*

PErſequitur illam iaculandi ad ſcopum translationem. 1
Circumdederunt, propriè, circumdederunt, i. iuſſis, effecit, vt circumſiſterent, & obſiderent me lanceæ ſuæ: anti-
quam hic iaculandi conſuetudinem agnoſcit Philip. cùm *Philip.*
ſigna aliqua proponebantur, vt & lanceæ & ſagittę emiſ-
ſæ hærerent penitus infixæ in ſcopo, vt propterea circun-
datus lanceis, & hiſpidus totus, onuſtuſque ſagittis dici
poſſet. Lanceæ, pro Lancearijs: quamuis autem lancea ex *Lancea, pro lancearijs.*
proprietate Latini ſermonis, longiſſimi ſit teli genus, ſed *Lãcea, quale telum.*
tamen hoc loco non videtur aliam habere uelim, quã iaculi, aut ſpiculi, qualecũque id ſit, aut etiam ſagittę: quare perinde eſt, ac ſi diceres, circumdederunt me, ueluti propoſitum ſcopum, ſagittarij, iaculatores: atq. eam vocis originalis ſignificationem agnouit Vulgatus, cũ Gen. *Gen.21.20.* 21. dixit, Factuſq. eſt iuuenis ſagittarius. Quod uero hic *Ragea.* legunt quidam, Circumdederunt me magni eius, huic lo- רבב co vix quadrare poſſe uidetur; licèt enim radix *Rabab* ſi- *ſagittarij unde dicantur.* gnificet augmentum, & magnitudinem, ſiue in quantitate continua, ſiue in diſcreta, quæ propriè multitudo dicitur; hoc tamen loco potiùs eſt diſcreta accipiẽda; a mul- רבים titudine enim ſagittarij dicuntur, *Rabim*, ſiue quia multis ſagittis inſtructas geſſent pharetras, ſiue quia frequentibus iactibus ſagittarum aduerſus hoſtem vtantur; non enim ſicut uno gladio, aut una lancea, ita una ſagitta contentus miles eſt; ſiue quia in ſagittariorum multitudine, & copia ſit poſitum maximum exercitus robur, magna etia uictoriæ pars; ſiue quòd multæ ſimul ſagittæ ex uno tormento bellico excuterentur; hinc uideas multitudinem, & copiam, ueluti propriam ſagittarijs ſolere tribui. *Multitudo, ſagittis tributa.* Iere. 50. Annunciate in Babylone plurimis, omnibus qui tendunt arcum: quo loco ſecunda pars per expoſitionem *Ier.50.29.* adijcitur; qui enim tendunt, contendũtque neruos, & arcus ij ſagittarij ſunt, & plurimi eſſe ſolent, plurimiſque, & frequentiſſimis ſagittis, atque iaculationibus vti: quare forte quod ab hac radice dicitur Pſ. 3. Multi inſurgunt *Pſal.3.5.* aduerſum me, idem ſignificat, quod milites ſagittarij, iaculatores, lancearij, qui me circumdant, & obſident, ut me configant undique, ne ulla mihi ex parte pateat effugium: ſimilis obſidio ſagittarijs, & iaculatoribus tribuitur Iere. 50. Præparamini contra Babylonem per circui- *Ier.50.14.* tum omnes, qui intenditis arcum, debellate eam, nõ parcatis iaculis (ad multitudinem pertinet, de qua nuper dicebamus, *gaſſad ſactas ſin duelo*) quia Domino peccauit. Ergo inquit Iob; Obſident me iaculatores, vndique configunt iaculis, collimant ſagittę uniuerſæ, cęlum iaculatur ignem; æther ventum rapidiſſimum; terra, vermes; vane, domeſtici, contumelias; Dæmon, truces oculos, minas, ac terrores; & miſera hæc mea conditio, aliorum impendentium malorum ſuſpicionem ac metum.

Conuulnerauit lumbos meos. Concidit, proſcidit lumbos, 2
renes; intima vulnera, & plane lethalia accepi; non ſolum *Renes unde dicti.*
cute diſſecor, aut vulneror, ſed intimis viſceribus. *Renum*
nomen in ſacro ſermone, a deſiderando ducitur; & ſicut כליות
renes ſedes ſunt affectus libidinis vehementiſſimi, & nũ-
quam ſatis benè edomiti, ita teneriores, atque magis in- כלה
timos affectus indicare ſolẽt. Quare vulnerari renes erit *Renes vulnerari, quid.*
ardentiora deſideria, teneriores affectus, meliores ſpes fruſtrari, diſſipari. Iere. 12. Prope es tu ori eorum, & longè à *Ier.12.2.*

renibus

renibus eorum,] ideſt, citò annuis illorum poſtulatis, & permittis illos ſuis deſiderijs. Ait ergo ; In lumbos meos, in omnes meas cogitationes & minutiſſima quæque mentis atque cordis arcana penetrauit ira diuina. Tum etiam vires, robur omne exorbuit ; elumbem me reddidit : fortè etiam indicat renum vulnera lethalia eſſe, proindeque ſua mala immedicabilia. Plerumque autem lumborum
Hippocr. in Coacis prænot. dolores diuturnos, & ſæpe recurrentes coniunctos eſſe cum malignis morbis, & grauiſſimis ſymptomatis medici docent.

3 *Viſcera, quid.* *Non pepercit*. Sæua vulnera, & ſine vlla commiſeratione inflicta ; vel, primis vulneribus alia etiam adiecit, quibus [effudit in terram viſcera mea,] fellis vaſculum diſrupit, proſcindente ſagitta, vt nihil mihi ad vitam reliquum ſit viſceribus omnibus diſruptis: quod nos [viſcera,] in fonte eſt, [fel,] quod eſt pars viſcerum ; & quidem hyperbolicè dictum videtur, [viſcera,] pro ſanie, & tabo ex intimis manante ; vel dyſenteriam intelligit, quam ex felle et ardente bile valdè malignam effici medici docent: quæ omnia videntur non poſſe non conuenire Iobo ex
Gregor. treme laboranti : quamuis Gregor. in ſolam allegoriam reſpexit cum dixit hanc [viſcerum effuſionem,] non competere Iobo, propterea que neceſſarium eſſe, vt non iuxta literam, ſeu hiſtoriam, ſed iuxta ſpiritum eccleſiæ membris accommodetur, quæ vndequaque ab hoſtibus circumuenitur, & quidam in ipſa etiam viſcera ſæuiunt, cùm illos, qui in occultis, ac ſpiritualibus actibus latebant, in terram fundunt, & ad ſæcularia negotia protrahunt, &c.

מרורה

XV. Concidit me vulnere ſuper vulnus ; irruit in me quaſi gigas.

1 *Concidere, quid Baal. Pharaſim quid. Ratio nominis Phares : Illuſtratus Samuel.*

2 *Diſruptio muri, cuius rei ſymbolum : Illuſtrati Dauid, & Ieremias.*

3 *Irruere, quid ex Hebræo. Quid Gigas. Illuſtratus Moyſes.*

1 QVod ſuperiùs dixit, [non pepercit,] nunc explicat, ſine miſeratione ſibi inflicta mille vulnera, quod ſi de primò acceptis plagis loquatur, dicet, tot cladium grauiſſimarum nuntia continenter ad ſe perlata : ſi verò de præſenti dolore, dicet illum aſſiduum, nunquamque intermiſſum, niſi acerbiori alio ſubeunte : tum etiam intelliget mille morborum genera complicatorum, vti diximus, cap. 2.

Concindere, quid. *Concidit*. Propriè, diſrumpet me ruptura ſuper rupturam. Sunt hæ voces omnes à radice, *Parats*, quod ſignificat, aliquid erumpere vt quadam, & in obuia quæque irrumpere, quæ propter externam vim conſcindantur, abrumpantur, & diſſipentur: huius ſignificationis & ratio &
פרץ
2. Re. 5. 20. exemplum eſt locus ille. 2. Reg. 5. [Venit Dauid in Baal
Baal Pharaſim qd. Pharaſim,] eſt autem *Baal* quaſi Dominus, aut habens ; & Pharaſim rupturę, aut eruptiones, quaſi dicas, locus rupturarum, aut eruptionum, [& percuſſit eos ibi, & dixit ; Diuiſit Dominus inimicos meos coram me, ſicut diuiduntur
LXX. aquæ :] quod propriè etiam dixerunt Septuaginta.] Diſrupit Dominus inimicos meos coram me, ſicut diſrumpuntur aquæ :] aquas verò diſrumpi, non tam ſignificat ipſarum, vt ita dicam, diſruptionem paſſiuam qua diſſipentur, ſed actiuam, qua erumpentes conuellunt & perdunt obuia quæque. Ergo ſignificat vim diuinæ iræ maximam quæ Philiſthinorum exercitum, quaſi inundatione quadam diſijceret, atque labefactaret, & quaſi mille rupturis milleque conciſionibus dilaceraret. Non aliter Iob irrumpentibus hoſtibus conqueritur, nihil ſibi manſiſſe integrum, diſſipata omnia bona, ſubuerſam domum, diſcerptos filios, corpus etiam diſruptum doloribus, & proſciſ-
2. Eſa. 1. 3. & c. 2. 13. Gen. 38. 29 ſum vlceribus : neque non erit vehementior ſenſus, ſi eò referatur vox originalis, cuius eſt frequens vſus in ſcriptura, nimirum ad muri diſruptionem, quæ fit aut tormentorum vi, aut impetu exercitus vndique inſilientis, quomodo dicitur [diſſipatus murus] Nehemiæ 1. & 2. & Geneſ. 35. quo loco redditur etiam ratio nominis, cùm obſtetrix puero adducenti manum dixit ; [Quare diuiſa eſt propter te maceria ?] nimirum, quia ſecundinam, quæ velut maceria & murus interiectus illum ab altero diuidebat, iam abruperat, neq; tamen egrediebatur primus, [& ob hanc cauſam vocatum eſt nomen eius Phares.] Ergo cùm ait *Ratio nominis Phares.*
2
Iob ſe conciſum vulneribus, vel diſruptum diſruptionibus, plane ſignificat, ſe ſuaq; ie omnia quondam munita fuiſſe diuinæ prouidentiæ vallo, murequc firmiſſimo, iam nunc verò deiecto muro patuiſſe hoſtium inſultibus, vndique oppugnante Dæmone, vndique etiam ſæuiſſimis ſpiritibus aſſilientibus ; nihil igitur illi manſiſſe incolume aut integrum ; nam funeſtam cladem, atque certiſſimum interitum, vel iam ſignificat, vel minatur labefactatio & *Diſruptio muri, quid ſignificet.*
ruptura muri ; ſicut Threnor. 2. ſcriptum eſt ; [Cogitauit Dominus diſſipare murum filiæ Sion ; tetendit funiculum *Thr. 2. 8.*
ſuum, & non auertit manum ſuam à perditione ; luxitque *Pſ. 105. 23.*
antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt : quò etiam illud Pſalm. 105. Dixit, vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius, vt auerteret iram eius ;] ideſt, iam iam diuina ira murum, quo muniebantur, labefactarat & deiecerat, iamiam inſiliebat ad rupturam, qua ad illos tranſiliret : ſed in ea tamen muri parte labefactata oppoſuit ſe firmum fortiſſimus dux Moyſes, qui orationis, & precum armis iamiam impetum facientem Deum compeſcuit : ſed Deum verò aut ſæuiſſimos hoſtes irruentes in me (inquit Iob) nemo compeſcit, nemo ſtat in confractione ; addit enim.

Irruit in me quaſi gigas. Propriè, data occaſione, conceſſo aditu accurrit celeriter ; affert enim vox originalis 3 רוץ
celeritatem quandam, & pronum in currendo affectum ;
qui autem hic dicitur *Gigas*, alibi vertitur ab interprete *Irruere.*
fortis, potens, robuſtus ; aliquando etiam Dominus, vt גבור
Geneſ. 27. cùm ait Iſaac ad Eſau ; [Dominum tuum illum
conſtitui.] ideſt, viribus, potentiaque maiorem ; ſicut *Gigas quid.*
& cùm ſeruus dicitur, inferior viribus ſignificatur : propterea enim ſubiunctum eſt ; [Viues in gladio, & fratri *Gen. 37. 27*
tuo ſeruies,] ideſt, cùm alios armis expugnare & ſuperare potens fueris, illam ipſam victoriæ laudem, armorumque vim atque potentiam ad fratris tui, vtpote potentioris, pedes abijcies. De appellatione autem Gigantis, alias dicemus.

XVI. Saccum conſui ſuper cutem meam ; & operui cinere carnem meam.

1 *Conſumere, quid propriè. Saccus, quid, & qualis fuerit. Cilicium, quale, & cuius rei ſymbolum : & vnde habeat appellationem.*

2 *Operire, quid. Caro, externus ſplendor. Cornu, quid ſignificet.*

DIuus Thomas cum Latinis exiſtimat, his duabus ſententijs Iobum exponere, quanam ratione exceperit 1 *D. Thom.*
tot vulnera, nimirum humili atque demiſſo animo, non reluctanti, neque contumaci, tum etiam habitu ſupplici atque miſerabili, profuſis etiam lachrymis tot mala deprecaretur. Sed illud melius, quod Græci exiſtimant, perſtare adhuc in commemoratione ſuarum ærumnarum, cùm ſtatim ſubdat, [Hæc paſſus ſum &c.] Hæc igitur erit *Græcorum*
ſententia ; Pro ſplendida & regali veſte, quam ſubtilior *expoſitio eſt*
alia, atque mollior interula excipiebat, nunc vnico atque *medior.*
eo viliſſimo amictu contegor, quem * *conſui ſuper cutem* חחר
meam : propriè concinnaui, coniunxi carni meæ : vt hac ** No meha*
ratione extremam inopiam ſignificet. Septuaginta dixe- *ʒ dado ſino*
runt ; [Cilicium aſſuerunt corio meo :] eſt autem pro La- *vn pedaço*
tina voce [Sacci,] Hebræis *Sak* à qua procul dubio Latina *de xerga, à*
traxit originem, certumque eſt, fuiſſe telam duriorem, & *rayz de las*
craſſiorem, ex aſperioribus villis contextam, vehendo fru- *carnes.*
mento aptam, vt conſtat ex Ioſ. 9. & Gen. 42. vnde etiam *Sacc⁹ cuiuſ*
Latini [ſaccarios] dixerunt, à vehendis ſaccis : aliquando *modi fuerit*
etiam vertitur [cilicium.] & rectè, nam apud Latinos [ſac- *Ioſue 9. 4.*
cis] affinia ſunt cilicia, aut ferè eiuſdem materiæ & ratio- *Gen. 42. 25*
nis. Nam Cicero orat. 3. in Verrem, ait, [Cùm iſte fru- *Cic. 3. Ver. 3*
mentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret :] forte eum ea *Var. lib. 2.*
regio habuit, quod Varro. 2. de re ruſtica cap. 11. & Colu- *de re ruſt.*
mella lib. 12. capit. 46. de Cilicia prodiderunt ; hircos, aut *cap. 11.*
capellas ibi inueniri magnis villis, propterea tonderi, ex *Columel. li*
illiſque texturam appellari à Cilibus, cilicia : quorum *bro 12. c. 46*

vſum tum in caſtris, tum in nauigijs fuiſſe, ſcribit Aſconius: & indicat illud Virg. 3. Georg. *Virgil. 3. Georg.*

> *Nec minus interea barbas, incanaque menta*
> *Cinyphij tondent hirci, ſetaſque comantes*
> *Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.*

Seruius. Quo loco Seruius obſeruauit, cilicijs loricas poliri ſolitas, atque tegi tabulata turrium, ne iactis facibus ignes adhærere poſſint. Oportebat igitur eſſe telam craſſiſſimam, proptereaque ægrotanti homini grauiterque exulcerato moleſtiſſimam. *LXX.* Quod igitur Septuaginta dixerunt, [aſſuerunt,] mala ab alijs ſibi illata videtur ſignificare: at in *Cilicium, ſymbolū cõmutationis fortunæ.* originali per primam perſonam dicitur, *Conſui.* Ergo vel ſignificat miſerabilem ſuum habitum; nam quondam ſaccum, & cilicium lugentes aſſumebant; vel ſuæ fortunæ, & ſtatus commutationem, ad extremam inopiæ, & viliſſimæ ſeruitutis rationem deuolutam; huius enim ſymbolum eſt, commutatio melioris veſtis cum cilicio. *Iſa. 3. 24. Amos. 8. 10.* Iſaiæ 3. [Pro faſcia pectorali, cilicium.] Amos 8. [Inducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccum, & ſuper omne caput caluitium;] nam ſerui & accipiebant viliſſimum & craſſiſſimum amictum, & caput atque barbam radebantur.

R. Dauid. R. Leui. Caro, pro toto corpore. *Et operui cinere carnem meam.* Plerique poſt Rab. Dauid in lib. rad. cum, & Rab. Leui in commentarijs, totum pro parte accipiunt, [carnem] videlicet, pro corpore, deinde corpus pro capite: in ſignum (inquit) pœnitentiæ & luctus, operui, inuolui cinere, conieci in puluerem, & cinerem, deieci in terram. Sed præſtat commentarius, quem *LXX.* Septuaginta lectio nobis præbet; [Extinctum eſt in terra robur meum,] id eſt, priſtina omnis fœlicitas prorſus ex- עלל tincta atque deleta: nam illa vox [operiendi,] in Hebræo, occiſionem interdum affert, deuaſtationem, vindemiationem: pro [carne] autem, aut pro robore, quæ inter ſe con- *Operire, quid propriè.* traria videntur, propriè eſt in Hebræo, [cornu meum.] *Cornu, quid* quo ſignificari ſolet quidquid eſt potentiæ, atque ſplendoris: Nam quod in potentioribus animalibus eminet, & quo aut ſe defendunt, aut alia animantia impetunt, cornu eſt: non rarò etiam pro Regia potentia, aut pro regno vſurpatur, de quo plura aliquando dicemus. Nunc Iob ait, ſuum cornu deiectum in terram, id eſt, ſe regem in ſtercore ſedere: ſuam potentiam, ſuaſque vires omnes extinctas, nihil ſibi, quo ſe tueatur, præſidij reliquum eſſe: hæc enim *Caro externus ſplēdor* omnia complectitur vſurpatio [cornu,] quæ omnia [carnis] nomine ſapienter ſignificauit interpres; [caro] enim externum ſplendorem, blandientemque fœlicis fortunæ faciem ſignificare ſolet, vt illud [Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, &c.] Cùm autem ait, [opertum ſe cinere] & puluere, ſe pœnè mortuum iam & humatum de- *Iſai. 40. 6.* plorat; nos in extremis malis dicere ſolemus (*eſtoy enterrado en vida*) De illa autem cæremonia conſpergendi cinerem ſuper caput, nonnulla diximus, cap. primum, & plura inferius.

XVII. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligauerunt.

1 *Intumeſcere, quid. Varia lectio. Facies pro oculis.*
2 *Oculus, ſimilis fonti. Oculorum natura, & diſpoſitio optima: illuſtrat Moyſes, Salomon, & Dauid.*
3 *Varia lectio. Vmbra, & vmbra mortis. Caligare, & caliginoſa quæ dicantur. Oculorum vitia, & morbi.*

1 *Intumeſcere.* חמר INcredibiles atque implacabiles dolores cogunt me lachrymarum vim profundere, quarum non oculi modò, ſed tota facies teſtis eſt, quæ [intumuit,] & exulcerata eſt feruentibus lachrymis: vox [intumeſcendi,] ſignificat turbationem aquæ, atque ſubſidentis luti commotionem, quod turbidam illam & lutulentam efficit: vnde Pagnin. *Pagnin. Regia. Vatabl.* dixit; [Facies mea fœdata eſt luto propter fletum: Regia; Facies meæ lutificatæ ſunt. Vatab. Lutulenta facta eſt, quaſi ſi luto infecta eſſet:] & quidem ab illa radice dicitur Pſalm. 45. [Sonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eorum:] propriè lutum uerunt; vel, æſtuauerunt aquæ, id eſt, tyrannorum potentia, inſtar æſtuantis maria, & intumeſcentia, propter ingentem copiam & commotionem; ſic tranſtulit Hierony. [Sonantibus & intumeſcentibus gurgitibus *Pſal 45. 4. Hieron.* eius:] ſic igitur hoc loco, *Facies mea intumuit,* excreuit, æſtuauit, commota & turbata eſt, imbibito ardentium lachrymarum humore, aſſiduè decidente: neque ſolum facies, ſed pectus etiam, quod imbrem calidæ aquæ decidentem excipit: ſic legunt Septuaginta, [Venter meus com- *LXX.* buſtus eſt a fletu:] quamquam Catenæ auctor, [Ventrem] *Nicetas.* intelligat animam, quæ dolore vratur, neque decidentes *Facies pro oculis.* lachrymæ quidquam remittant: ſed forte illud germanum eſt, vt [facies] pro oculis accipiatur; facies enim ſæpè aſpectum ſignificat, & pro oculis vſurpatur: ſic facies cum oculis per expoſitionem iungitur Iſai. 5. [Væ qui ſapien- *Iſai. 5. 21.* tes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis pruden- *Pſ. 30 13.* tes. Hebraice, & coram facie prudentes: & clarius Pſalm. 30. Proiectus ſum a facie oculorum tuorum;] Et oppor- 2 tunè illa intumeſcentia atque conturbatio oculis tribuitur, tanquam fonti clariſſimo & limpidiſſimo, quem ſi *Oculus, fonti perſimilis.* quis commoueat, & ſubſidentem limum excitet, lutulentum, & inquinatum efficiet. Oculorum autem nomen eſ- עין ſe idem, quod fontis, apertè conſtat ex Deuteronom 33. [Oculus Iacob in terra frumenti & vini:] vbi Septuagin- *Deu. 33. 19* ta. Complutenſes legunt, [Fons Iacob:] nam Iacobæi & Iſraelitæ ex Iacob, tanquam riuus ex fonte profluxerunt copioſa & ſobole, & valde numeroſa poſteritate, quaſi impetu quodam ſcaturientes aquæ; vt Iſai. 27. dixit, [Qui ingredi untur impetu ex Iacob.] Atque illa ſolet eſſe Phyſiognomorum de oculis doctrina, vt humidi ſint, non ſicci, & *Iſai. 27. 6.* natare videantur in ſuo orbe, tanquam aqua in vaſe; ea videlicet eſt optima illorum diſpoſitio; nam vt Ariſtoteles *Oculi optimè affecti.* docuit lib. de ſenſu & ſenſibili, ad aquam referuntur, & pupilla aquea eſt: tum etiam oculus frigidus & humidus eſt, *Ariſtot.* vt idem docuit 2. de Generatione Animalium cap 4. quare Medici malum dicunt, cum [Oculus inareſcens velut ſpuma, atque etiam obſcuratus.] Certe à ſplendore, & ab *Hippoc li. 6 de morb. pop. ſect. 1.* humiditate illa humoris triplicis, Aquei, Vitrei, Chryſtallini commendantur oculi ſponſi; [Oculi eius ſicut colum- *Cant. 5.* bæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima;] non rigent duritie, nec ſqualent ſiccitate, ſed liquidum, & limpidum cernunt. Oculi igitur qui ſplendidi, limpidique fontes ſunt, ſi vim humoris ex internis partibus expreſſi, & ab animi ægritudine & perturbatione concitati concipiant, turgent, turbantur, tument, & æſtuant inſtar turbidi & æſtuantis maris: quare per opportune de oculis dictum fuerit; [Facies mea intumuit a fletu.] Similiſque eſt illa ſuæ ægritudinis amplificatio Dauidis Pſal 6. [Turbatus eſt a furore oculus meus:] *Pſal. 6. 8.* quod Hieronym. dixit, [Caligauit præ amaritudine ocu- *Hieron.* lus meus,] id eſt, præ copia, aut riuulis defluentium lachrymarum, & Pſal 30 [Conturbatus eſt in ira oculus meus; *Pſ. 30 10.* quæ [conturbatio] iuxta Hebræum propriè eſt, attritio, hebetatio, conſumptio, tabes, corroſio, velut à tinea: Poeticum ſanè, ſicut & id Catulli ad Mallium. *Catul.*

> *Mallia neque aſſiduo tabeſcere lumina fletu*
> *Ceſſarent, triſtiq; imbre madere genæ.*

Et palpebræ meæ caligauerunt. Septuaginta propriè ex 3 Hebræo reddiderunt; [Super palpebras meas vmbra:] *LXX.* addit etiam Auguſtin. [Vmbra mortis,] quod auctor Ca- *Auguſt.* tenæ perinde eſſe exiſtimat, ac ſi dixiſſet, [Mortem ipſam *Vmbra.* ante oculos fero:] ſed alienum videtur ab inſtituta oculo- *Nicetas.* rum ægritudine & perturbatione ex aſſiduitate lachry- *Caietan.* marum. Caietanus [vmbram] intelligit illam, quæ efficitur ex ſupercilijs prominentibus, retractis introrſum oculis propter attenuatum humorem et expreſſas lachrymas; ſed ſenſus humilior, quàm pro dignitate & vehementia grauiſſimæ orationis, atque dolentis animi; præſertim cùm lachrymabundi oculi turgeant potiùs, & emineant. Quare potiùs vmbra palpebrarum cæcitatem ſignificat; nam aſſiduum fletum ſequi ſolet caligatio quædam inſiti luminis & hebeſcentia oculorum, mala obſcuritas; atque *Vmbra mortis, quid ſignificat.* adeò [vmbra mortis] ſignificat denſiſſimas illas tenebras, quibus obduci ſolent oculi moribundi eorum, quibus iam mors imminet: de quo diximus cap. 3. Ait ergo Iob, iam *Synedoche.* mea lumina deficiunt, iam caligo, iam morior [Palpebræ] *Oculorum morbi et vitia.* autem, pro ipſis luminibus ſumuntur: & eleganter dixit interpres, [caligauerunt:] Nam Latini oculorum vitium propriè appellant caliginem, ſuffuſionem, nubeculam; *Caligo & caliginoſa, quæ dicantur.* quæ omnia cum vmbra coniuncta ſunt; atque adeò etiam cœlorum lumina cum lachrymantur, id eſt, cùm pluunt, caliginoſa dicuntur; ſic ſcripſit Cicero; [Cœlum hoc, in *Cicero.*

quo

quo nubes, ventique coguntur, quod & humidum & caliginoſum eſt, propter exhalationes terræ.] Pari ſanè lepore Vulgatus dixit Deuteron. [Cœli caligabunt rore:] nimirum cœlo, ſoleque (qui mundi oculus eſt) obductis rorantibus nubibus. Quid, quod (vt à fonte non diſcedamus) fontes atque amnes caligantes vocat Columel. li. 1. capit. 5. [Plerique, inquit, amnes æſtate vaporatis hyeme frigidis nebulis caligant.]

XVIII. Hæc paſſus ſum, abſque iniquitate manus meæ; cum haberem mundas ad Deum preces.

1 *Iniquitas, quid ex Hebræo. Noctua, à rapacitate dicta. Iniquitas, vniuerſa peccata contra proximum.*

2 *Munda preces, quæ. Quæ item puræ manus. Sanguis ſignificat peccata contra proximum: Explicatus Paulus.*

3 *Charitas proximi reddit efficaces preces apud Deum: Explicatus Matthæus.*

4 *Orationis comites. Eleemoſyna & ieiunium.*

5 *Mentis attentio inter orandum: Explicatus Paulus.*

6 *Orationis & precum appellatio, vniuerſam religionem affert: Illuſtratus Daniel: Inimicus conatur auferre ſtudium precandi.*

1 *Quid propriè ſit iniquitas.* NIhil, inquit, horum commerui, cùm erga Deum & homines innocens ſemper vixerim, [abſque iniquitate;] propriè rapina, violentia, iniuria, ſæua violentaque tyrannide; neminem læſi, preſſi neminem. Affert etiam vox originalis
חמס
contemptum illius rei, quæ læditur, cui infertur iniuria, vt id Ezechiel. 22. [Sacerdotes eius contempſerunt legem meam,] idest, vim attulerunt legi, detorſerunt illam ad ſuas cupiditates per ſummam iniuriam, atque contemptum.
Eze 23. 26
Tribuitur autem [iniquitas manibus;] nam impij manibus ſuis vim alijs inferunt, manibus etiam auferunt & rapiunt. Hinc illud Prouerbior. 4.
Prou 4. 17.
[Comedunt panem impietatis,] idest, viuunt ex rapto: quare ab hac ipſa radice *Chamas*, deſcendit nomen auis
Noctua.
rapacis, aduncis vnguibus, noctu volantis & rapientis, quam Hieronym. [Noctuam,] alij Nycticoracem appellant, alij accipitrem nocturnum, aquilam oſſifragam, Gryphum, Harpyam.
תחמס
Le.v. 11. v. 15.
Obſeruat verò Rab. Kimhi id nomen habere ea eo, quòd rapiat & ſpoliet cæteras aues. Rectè igitur hoc loco, per [iniquitatem manus,] deprædatio, ſpoliatio, rapina per inſidias occultas & nocturnas intelligitur, ſicut autem huiuſmodi [iniquitas,] vniuerſa alia quæ proximum lædunt, complectitur; ita etiam, cùm, [abſque iniquitate] manuum habuiſſe afferit, vniuerſum iuſti hominis officium erga proximum ſignificat.
R. Kim.
Iniquitas, vniuerſa peccata contra proximũ.

2 *Mundas* verò [habere ad Deum preces] integrum cultum religionis & pietatis erga Deum indicat: quam ſententiam valde eneruat Vatablus, cùm explicat de ſolo ſermone; [Nihil mali loquutus ſum.] Multò melius Septuaginta, quos noſter imitatus eſt; [Deprecatio mea munda,] idest, peracta mundis manibus, atque nullo fraternæ cædis cruore fœdatis, nulla rapina, nulla proximo illata iniuria: nam huiuſmodi manus ad orandum extentas auerſatur Deus, atque in proximum vniuerſum iniuriarum genus, ſanguinis nomine ſignificare ſolet; ſicut Dauid Pſalm. 50. necis & iniuriarum Vriæ pœnitens, ait, [Libera me de ſanguinibus,] idest, ab omni male merendi de proximo ratione. *Librame Dios de hazer mal a nadie:* quin potiùs benè mereri de omnibus ſtudeam: ſubdit enim, [ſpiritu principali,] munifico, liberali, benefico, omnibus grato, [confirma me.] Propterea Paulus monet. 1. ad Timoth. 2. [Leuare puras manus ſine ira;] quod alij explicant abſque iniuriarum memoria; iuxtà id Marc. 10 [Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem:] ſed congruentiùs actiuè, [ſine ira,] nemini iraſcentes, aut nocentes quacunque ex cauſa, & eò etiam (vt indicat Chryſoſtom.) pertinet, quod additur, [& diſceptatione,] quæ Græcè dicitur [dialogiſmus,] ne re & opere, aut verò [diſceptatione,] & verbo proximum læſerimus, omninò pacato & mitiſſimo erga proximum animo. Eſt nimirum eiuſdem loquutionis formula apud Latinos; nam ſic ſcribit Liuius libro 41. [Omnis præfatio ſacrorum, eos, quibus non ſunt puræ manus, ſacris arcet.] Atque Seneca li. 3. nat. q. [Quid, inquit, eſt præcipuum. Non admittere in animum mala conſilia, puras ad cœlum manus tollere.] Certè ſiue idem, ſiue Seneca alter, repetit non ſemel idem; nam in Oedip.

Vatabl.
LXX.
Sanguinis nomine, peccata contra proximum.
Pſ. 50. 16.
1. Timo. 2. 8
Puræ manus.
Chryſoſt.
T. Liu. lib. 41.

Licet iam tollere ad cœlum piè,
Puras nec vlla ſcelera metuentes manus. *Sen. 1 Oed. Act. Sc. 1.*

& idem iterum de ingenti piaculo; *In Herc. Furem ſc. vlt.*

Quis Tanais, aut quis Nilus, aut quis Perſica
Violentus vnda Tigris, aut Rhenus ferox,
Tagusuè ibera turbidus gaza fluens
Abluere dextram poterit?

Denique ad ſacra peragenda, & preces offerendas, puras manus, puram veſtem, puram aquam, pura etiam vina & libamina requirebant; idest, nihil omnino admiſſum iniquum. Eſt ſanè quod magnam noſtris precibus efficaciatem adſerit, concordia, & beneuolentia erga proximum, atq; nunquam illum læſiſſe: quod fortè indicatur Matt. 18. [Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re, quam petierint, fiet illis à Patre meo:] & èecontrario, preces irritas efficit illata iniuria, ſicut ſcriptum eſt Matth 5. [Si offers munus tuum ad altare & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo] Non enim priùs oraturos, aut ſacrificaturos ad ſe accedere iubet Deus, quam poſt rectè & integrè optimi & iuſti viri officium proximo exhibitum. [Diſcite, inquit, benefacere, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me, dicit Dominus] Neque verò ſolum mundicies manuum ad orationem confert, ſed ſplendor quidam & nitor, quem efficit miſericordia & beneficentia. Propterea enim [ſulſiſſe manus] ſuas dixit Iob ſuperius cap. 9 ſunt enim orationis comites, eleemoſyna, (quæ omne beneficentiæ genus comprehendit) atque ieiunium, quod carnis motus, & impetus frangit, ne vlla praua cupiditate commotus, aduerſus Deum aut proximum efferatur; & vt ſe potiùs læſum, quàm proximum velit. Quod tamen in bonum conuertet Deus, vt detrimenta propter proximum ſuſcepta in multò vberiora lucra cedant, & bona quæ orans pollulauerit, facilius & cumulatius referat, quam ipſe pollulare auderet.

3
Mat. 17. 19
Mat. 5. 23.
Iſai. 1. 18.
4 *Orationis comites, eleemoſyna, ieiunium.*
Iob. 9. 30.

At Græci [mundiciem] hanc orationis ſic interpretantur, quod nullis perturbationis, aut mentis fluctibus admixta fuerit, ac nullis curis diſtracta; quod in illo Pauli loco ad Timoth. per [diſceptationem] intellexit Ambroſ li. 5. de ſacramentis, cap 5. [Plerunque, inquit, negotiator venit ad orationem, aut auarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat, quod eum Deus poſſit audire: & ideò quando oras, diuina humanis præferre te conuenit] Hanc ille diſceptationem eſſe intelligit: ſunt enim dialogiſmi quidam & ſoliloquia, quæ mentem, & cogitationem a Deo auertunt, & ad alias res prophanas conuertunt: & ſicut creata omnia reſpectu diuinorum, tenebræ ſunt: ita etiam ſordes & immundities ſunt, reſpectu illius ſummæ puritatis, atque ſuperni candoris: ergo qui cogitationes terrenas admiſcet cogitationi diuinorum, non habebit [mundas preces;] qui autem defixa in Deum mente orat, [mundas ad Deum habet preces.]

Græci.
Ambr. li. 5. de ſac. c. 5.
Inter orandum attentio animi.

Sed illud notandum, quod ſupra indicauimus, orationis & [precum] nomine vniuerſum religionis & pietatis cultum erga Deum ſignificari: eſt enim totius religionis quaſi fundamentum quoddam. Quare cùm prima Chriſtianæ religionis initia ponebantur, diuino ſpiritu permoti Apoſtoli, dixerunt, [Domine doce nos orare, ſicut & docuit Ioannes diſcipulos ſuos.] Hinc vel ea ſolo orationis ſtudio ablato, vniuerſam Danielis religionem & pietatem ablatum iri, verumque Deum contemptui habendum, principes illi & ſatrapæ, qui Danieli inuidebant, ſibi perſuadentes, dixerunt; [Non inueniemus Danieli huic aliquam occaſionem, niſi forte in lege Dei ſui.] neq; aliam violandæ legis rationem excogitarunt, quàm illam, vt omnis qui peteret aliquam petitionem à quocunque Deo, & homine, niſi a Dario, mitteretur in lacum leonũ: at Daniel aduerſus illarum machinamenta, non alio remedio, quàm ipſa oratione vſus eſt; nam [feneſtris apertis in cœnaculo tribus temporibus contra Ieruſalem in die flectebat genua ſua, & adorabat.] Hoc orandi remedio id

Orationis nomẽ, quid ſignificet.
Luc. 11. 1.
Dan. 6. 5. 10.

Precandi remedium vnicum. Iob 19.20. Iob.15.4. tot ærumnas ſibi relicto, conſolari ſe poterat Iob, atq; in hanc ſententiam dicere, [Relicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos:] dum orare & precari poſſum, non omnino perij; nam ad extremum interitum deueniſſe, qui precandi ſtudium intermiſit, ipſe quoque Eliphaz docuiſſe videtur ſuperius dicens, [Euacuaſti timorem: & tuliſti preces coram Deo.

XIX. Terra ne operias ſanguinem meum, neque habeat locum in te latendi clamor meus.

1 *Varia imprecationis ratio, & formula. Commodior interpretatio.*
2 *Quæ dicantur clamare. Chriſti patientis figura.*
3 *Rerum mortuarum compellatio ad ſignificationem doloris. Vt propheta cœlum, & terram inuocat.*
4 *Operire, quid.*
5 *Sanguis, quid. Vt ſcelera clament: Explicatus Moyſes.*

1 *Aben Eſra, Caietanus. Imprecatoria formula.* CAietan. poſt Aben Eſra exiſtimat hanc eſſe iuramenti deprecatorij formam, quo aſſeueret nullius ſibi iniquitatis conſcium eſſe; Niſi vera (inquit) loquor, inhumatus abijciar, neque me defunctum parens tellus ſinu excipiat: [& non locus clamori meo] vt in Hebræo eſt, ideſt, meæ preces non exaudiantur; vel, clament mea ſcelera, ſi quæ habeo, in cœlum, publicoque iudicio illa vindicet ſupremus iudex, neque patiatur multa latere: ſi quæ, inquit, terra nouit mea flagitia, quæ lucem fugiunt, ipſa in medium atque in lucem proferto. Sic Tygurina. *Tygur. Commodior expoſitio.* [O tellus, ne celes mea ſcelera capitalia.] Sed frequentior, & rei præſenti opportunior ſenſus eſt, vt hæc dicantur ad commouendam miſericordiam: Opto (inquit) vt omnibus explorata, atque probata ſit mea innocentia, & tacentibus hominibus, aut ſuo deprauato iudicio me condemnantibus, ipſæ res inanimes loquantur & prædicent, extremo me ſupplicio affici, nulla mea culpa; meum hunc clamorem atque querimonias ſurdis auribus excipiunt mei amici; audiat terra, audituque multiplicet & reddat, reſonante Echo; meoſque gemitus atque ſuſpiria, numeroſiori repercuſſu referant montes, lepideſque aſſonent valles;

Aura reſponſent ſylua, & vaga certet imago.

2 *Acerbiſſima clamare dicuntur.* Tum etiam is [*clamor,*] quem edunt mei dolores (nam quæ acerbiſſima ſunt, clamare dicuntur, ideſt, vehementi aliquo affectu homines procelluut, & clamare cogunt) minimè contineantur intra terram, ſed vniuerſam aeris regionem peruagatus conſcendat in cœlum. Perſpicitur *Chriſti patientis figura.* hoc loco, non valde latens neque obſcura Chriſti patientis imago, cuius ſanguinem ab impijſſimis deicidis immaniter profuſum, minimè occuluit terra, ſed qua potuit ratione contremiſcens atque commota ſignificauit; prædi- *Matth. 27. 52.* cauit [petræ, & ſaxa] mutuis colliſionibus, ingentique fragore diſrupta; neque non ſua ora [aperuerunt monumenta.] Eſt verò proprium eorum qui in extremis malis *Chryſoſt.* verſantur (vt Chryſoſtom. ait) vt nolint ſua mala celari, atque illorum, neminem non fieri ſpectatorem.

3 *Res mutas, & mortuas compellare, ad ſignificationē doloris.* *Terra.* Poeticum ſanè atque Patheticum, in dolore aut re alia grauiſſima, res mutas, mortuaſve, omni ſenſu audituque carentes, teſtes & auditores compellare: alius cum auibus loquitur, cum feris alius, ſurda littora mareque compellat alius, nemora, ſyluas, quercus, ſaxa: ſic ille dixit,

Propertius.

Et quodcunque meæ poſſunt narrare querelæ,
Cogor ad argutas dicere ſolus aues.

Vt propheta cælū, & terrā inuocet. Scriptores ſacri, [cœlum, & terram] compellant incorruptiſſimos veritatis teſtes, & quorum teſtimonium ad multa ſæcula diuturnum ſit, & longè lateque pateat per vniuerſas regiones; ſi quid enim prædicent & conteſtentur cœli, *Pſal. 18. 6.* [in omnem terram exibit ſonus eorum, & in fines orbis terræ, verba eorum:] & ſi quid terra loquatur, id certè melius generationibus narrare poterit; nam [generatio præterit & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat:] *Eccl. 1. 4. Iſai. 1. 2. Deu. 32. 1. 2.* vid. Iſa. & Moyſen in cantico; non ſolum enim cœlum & terram compellat, ſed [imbrem,] & rorem atque [pluuiam,] vt ſua verba accepta, & ſimul cum guttis aquæ permixta inſtillent in capita, aureſque mortalium. Atque vbicunque ijs rebus inanimatis ſenſus, audituſve tribuitur, indicatur res eſſe eiuſmodi, quæ rerum omnium naturam, & ordinem ab auctore naturæ præſcriptum euertat: atque ideò omnium creaturarum interſit id curare, quaſi dicerent, *Eſta ſinrazon à todos toca.*

4 *כסה* *Ne operias* idem verbum, quod Prouerb. 12. vertitur [diſſimulare:] & Eccleſiaſtæ. 6. [obliuione delere.] Operire igitur hoc loco etiam erit obliuione delere, atque diſſimulare; Quantumuis, inquit, me contegas, contineaſque *Prou. 12. 16. Eccl. 6. 4. Operire, quid.* ſepulchro, tamen ne ſepelias obliuione illam meam incredibilem ſuppliciorum ſine vllo meo ſcelere ſuſtinentiam; quantumuis ſurda ſis, vince te patere his meis clamoribus; mihi aurem benignam præbe: ſimile id Iſa. 1. *Iſai. 1. 2.* [Auribus percipe terra.] Propriè, Inclina aurem, quemadmodum ſurdaſtri facere ſolent, vt audire poſſint [Sanguinem.]

5 *Olympiod. Polychr. Auguſt. Vaticana.* Olympiodor & Polychron. intelligunt [ſanguinem] ex illius corpore fluentem; quaſi diceret, Neque cooperias meum ſanguinem, vt mei ſupplicij veſtigium, atque memoria omnibus conſpicua manere poſſit Auguſtin. legit; [Terra ne operias ſuper ſanguinem carnis meæ:] quod eundem ferè habet ſenſum cum lectione Vaticana, [Terra ne operias:] ſed præſtat vt per [ſanguinem] intelligamus lethales cruciatus, penèque iam inflictam mortem.

Clamor meus. Non ſolùm iſti mei gemitus, ſed etiam viſcerum, & morbi incredibilis, & cruenti ſanieſque cadaueris clamor; quantumuis in ſepulchro lateat cadauer, tamen erumpet foras clamor: ſicut ad Cain dictum eſt, *Gen. 4.* [Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra,] fugerat fratricida teſtes, egreſſus in agrum; occiſum fratrem ab- *Ioſeph 1 li. antiquit.* diderat (vt ait Ioſeph) putans clam fore homicidium; rogatus à Deo, vbinam frater ſit, negat ſe ſcire; atqui vox profuſi ſanguinis, & abditi cadaueris ex ipſis terræ viſceribus erupit, prædicauitque homicidium, atque homicidam prodidit; neque inuenit locum latendi in terra, cùm de terra clamaret; quæ enim [aperuit os ſuum vt exciperet ſanguinem,] eadem ipſo aperto ore cauſam profuſi ſanguinis, atque profuſorem, locum, tempus, & reliqua omnia, quæ coram illa geſta ſunt, ingenuè & ſyncerè conteſtata eſt.

LXX. Quod autem Septuaginta dixerunt, [neque ſit locus clamori meo:] quamuis videatur contrarium habere ſenſum, tamen re ipſa idem eſt; quaſi dicat nullus ſit clamori meo definitus locus, quo gemitus mei atque lamenta conſiſtant, ſed per vniuerſum aeris ſpatium liberè ad cœlum vſq; perferantur, et ad omnium mortaliū aures deueniant.

XX. Ecce enim in cœlo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.

1 *An teſtimonium cœli, an verò Dei nunc proponatur à Iob. Iurandi formula.*
2 *Conſcius, quis dicatur in Hebræo, & Syro. Illuſtratus Moyſes. Deus iudex ſimul, & teſtis.*
3 *In diuino iudicio duo teſtes, Deus ipſe, & conſcientia. Teſtis ſupremus in cœlo, tanquam in ſpecula.*

1 *Eugubinus. An cœli teſtimonium nunc proponatur.* EVgubinus exiſtimat velle nunc Iobum vti teſtificatione cœli, poſtquam terræ teſtimonium produxit: ſed ægrè quadrat; nam non tam cœlum, quàm alium, qui in [cœlo] reſidet [teſtem,] & ſpectatorem habere ſe dicit. Deum igitur cuius [ſedes cœlum,] ſignificat. *Iſa. 66. 1. Caietan. Iuramenti formula.* Caietanus verò, rurſum hoc loco iuramenti formam agnoſcit, quo Deum inuocet ſuæ innocentiæ teſtem, atque conſcientię ſpectatorem, & conſcium. Sicq; erigitur in ſpem, vt qui ab iniquis teſtibus, & parum fidis amicis nunc conuitijs afficiatur, commendetur poſtea à Deo [coram angelis.] Ideò, inquit, clamorem meum latere, aut contineri inferis his regionibus nolo, quoniam appello iudicem teſtemque meum conſidentem in cœlo, qui meæ iuſtitiæ conſcius, meis calumniatoribus, falſiſq; teſtibus damnatis, *Diuinum teſtimoniū.* me innocentem abſoluet. Vel, ſi terra diſſimulet, & comprimat clamorem meum, non ideò cadam mea cauſa, nam iudicem appello, quem nihil latere poteſt. Vel, licet nunc in terra humanis iudicijs opprimi videar, ſcio in cœlis alter de me iudicium fieri; ſcio aliam fieri meæ innocentiæ teſtificationem. Hoc illi bona mens ſolatium ſuggerit, Deum videlicet, qui illum ſemel, & iterum ſuis angelis magnificentiſſimo præconio commendauit.

Et

Et conſcius. Ferè vox ſynonyma cum [teſte,] ſed alterius linguæ, nempe Syriacæ: quarum duarum vocum diſcrimẽ in hoc loco, eſt idem quòd Gen. 31. cum Laban atq; Iacob fecerunt tumulum, comederuntq; ſuper eum; [quem vocauit Laban tumulum teſtis; & Iacob aceruum teſtimonij:] ſapienter autem addidit Vulgatus, [vterq; iuxta proprietatem linguæ ſuæ.] Nam cum vterq; rem vnam ſignificaſſet, Iacob tamen vſus eſt dictione Hebræa; at Laban Syriaca, vt docet Hieron. in traditionibus, et Auguſt. q. 97. *Ghed*, enim [teſtis] eſt, aut teſtimonium Hebræis; at verò, *Sahad* teſtis apud Syros, & hoc loco [conſcius.] Neq; verò quòd Deus teſtis ſit, iudex eſſe non poterit, cum ſcriptum ſit Ierem. 29. [Ego ſum iudex, & teſtis, dicit Dominus;] ne ſibi vllius ſceleris, quantumuis in imò cordis receſſu perpetrati, impunitatem promittat homo; nõ enim alijs externis teſtibus indiget Deus. Et quidem in diuino iudicio nõ deerunt duo veriſſimi teſtes, videlicet, & Deus ipſe, & noſtra conſcientia, propterea què dicitur Deus [teſtis in cælo, de cælo,] in excelſis eſſe, non iam propter loci præſtantiam, & amplitudinem, numinis maieſtate dignam, quam propter locum aptiſſimum ad contemplandum, tanquam ex ſublimi ſpecula, quidquid in terris geritur; [de cælo enim reſpexit ſuper omnes filios hominum: & iterum; Dominus, in cœlo ſedes eius; oculi eius in pauperem reſpiciunt; & Michææ 1. Sit Dominus Deus vobis in teſtem, Dominus de templo ſancto ſuo] id eſt, de cælo in quo vt in templo habitat: & cum hoc teſtis munere ſtatim coniungit iudicis ſeueritatem. [Egredietur Dominus de loco ſuo, deſcendet, & calcabit ſuper excelſa terræ.

Hieron. *Aug. q. 97.* עד שהד *Deus, iudex ſimul et teſtis.* *Iere. 29. 23.* *In diuino iudicio, duo teſtes, Deus ipſe & conſcientia.* *Pſal. 8. 38.* *Cur teſtis ſupremus, dicatur eſſe in cælo.* *Pſal 32. 13* *Pſal. 10. 4.* *Mich. 1. 2.*

XXI. Verboſi amici mei; ad Deum ſtillat oculus meus.

1 *Varia lectio. Verboſus, quis ex Hebræo. Quis deriſor, aut illuſor; Illuſtratus Salomon. Verboſi omnia deteriora reddunt.*
2 *Oculum ſtillare, per translationem dici. Cur lachrymæ dicantur non deſcendere, ſed aſcendere in cælum: illuſtratus Eccleſiaſticus.*
3 *Notatus Hebræus apud Caietanum.*
4 *Varia legendi, & interpretandi ratio.*
5 *Breuiata vita circumlocutio; varius nexus.*

1 CVm illi, inquit, qui amicos ſe præſtare debuiſſent, veræ amicitiæ officium deſerant, neque mihi conſolatores, ſed verborum profluentia moleſtiſſimi criminatores exiſtant, lachrymans, & eiulans ad Deum me conuertam, cuius fidei meam cauſam committam: cùm fleuero, illum mea infortunia tangent; nam flenti mihi non adſunt humani vultus. *Verboſi.* Non eodem modo redditur; nam Vatabl. non accipit in malum, ſed ſimpliciter vertit, & interpretatur; [Colloquutores mei;] qui loquimini & diſſeritis mecum, ad Deum lachrymas fundo, qui teſtis eſt meæ innocentiæ, non ad vos qui cupitis eam labefactare. Complutenſes cum Brugenſi legunt; [interpretes,] quòd Iobi verba ſiniſtrè acciperent, & in deteriorem partem interpretarentur: Pagninus, [Rhetores,] ſimiliterque Tygurina; [Cum amici mei rethorica oratione contra me agunt; manantibus lachrymis Dei opem imploro.] Hebræus apud Caietanum; [Patroni mei, ſocij mei,] irrisores, qui mihi exhibere ſe deberent patronos, aduerſarios experior. Sed huic varietati locum ſanè præbuit verbum *Luts*, quod propriè ſignificat illudere, aut deridere. Quia verò qui illudit, exquiſitis interdum vtitur verbis, & alijs ridiculis verbis reddere ſolet, & imitari alterius dicta, ideo ſignificat interpretari, aut exquiſitè loqui, & Rhetorem agere: hinc Prouerb. 19. [Teſtis iniquus, deridet iudicium:] nam commutat verba, falſo loquitur, ſiniſtrè interpretatur quæ audit, aut videt, rem verboſa oratione exaggerat, veluti deriſores ſolent; & Prouerb. 9. [Qui erudit deriſorem, ipſe iniuriam ſibi facit:] nam in deteriorem partem rem deriſor interpretatur, & vitio atque contemptu odio tribuit, quod ex amicitia & beneuolentia fit: & cap 21. [Superbus arrogans, vocatur indoctus:] propriè, illuſor, aut deriſor; nam ſtultitiæ atque ſuperbiæ ſignum eſt, alios irridere. Hæc omnia complexus eſt illo vocabulo, [verboſi,] Latinus interpres; nam illuſores, interpretes, Rhetores, multis verbis vti ſolent; & illud præterea habent [verboſi,] quod moleſtiſſimi, præſertim ægrotantibus, exiſtunt, ineptè garriunt, veritatem lædunt, & denique importuna loquacitate omnia reddunt deteriora.

Varia lect. *Vatabl.* *Complut.* *Burgenſ.* *Pagni.* *Tygur.* *Caiet.* *Hebr.* *Quid verboſus, in Hebr.* ליץ *Quia dicatur deriſor aut illuſor.* *Prou. 19. 28.* *Prou. 9. 7.* *Prou. 21. 24* *Verboſus omnia reddit deteriora.*

2 *Oculum* verò *diſtillare* guttatim lachrymas, tranſlatio eſt à ſtillicidijs, & pluuia ſumpta, non inaudita prophanis etiam poetis: ſed præterea Pſal. 118. [Dormitauit anima mea præ tædio] Hieronym. ex Hebræo cum Origen. & Ambroſio [Diſtillauit anima mea:] perſpicuè, lachrymata eſt ad Deum iudicem. Mirum, quòd eum præ in ſinum deſcendere, & in terram cadere videantur lachrymæ, non deſcendant tamen, ſed aſcendant ad Deum, & retrò, contrario motu quam imber & ſtillicidia, in cælum ſtillent: ſed mirabilis huius rei illa eſt cauſa occultior humanis oculis; quòd ſicut ſol terræ vapores ſuo calore tepefactos ſurſum euehit, ita piorum feruentes lachrymas benigniſſimus Deus excitat, & eleuat ad ſe: ſic Sapiens docuit Eccleſ. 35 [Nonne, inquit, lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt? à maxilla aſcendunt vſque ad cœlum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis:] eſt igitur huiuſmodi lachrymarum imber, non qui defluat ex nubibus, ſed qui [nubes penetret.] Atque eſt in eo etiam lachrymarum cum pluuia ſimilitudo, quòd ſicut vapores excitati à terra, concreſcentes coguntur in nubes, atque in pluuiam, iterumque decidunt in terram; ſic ſanè lachrymæ, quæ ſurſum aſcendunt, recidunt, non ſuper plorantem, ſed in illius caput, qui ſultum contriſtauit, & lachrymas illi excuſſit; propterea enim eodem loco adiunxit Eccleſiaſticus; [Et exclamatio eius ſuper deducentem eas.] Hæ ſunt illæ quas Salomon commemorat Eccleſ. 4 (vbi propiùs iuxta Hebræum, lachrymæ calumniam patientium) & neminem conſolatorem.] Quod ingens eſſe malum, nunc Iob in ſe ipſo experitur, atque deplorat: qui enim ſolum Deum videat ſibi aſtantem, ad illum ſolum ſtillare, & lachrymari compellitur.

Oculum diſtillare, per translationem dici. *Pſ 118 20.* *Hieron.* *Origen.* *Ambroſ.* *Cur lachrymæ non dicantur deſcendere, ſed aſcendere.* *Eccl. 35. 18* *Lachrymæ ſimiles imbri.*

3 Sed hoc loco non eſt prætereundum miraculum quoddam naturæ, quod Caietanus exiſtimat ex hac Iobi ſententia colligi, videlicet vt cùm Iob dicat, [ad Deum ſtillat oculus meus,] non ambobus ſimul oculis lachrymatus fuerit, ſed propter exiccatum humorem cerebri, nunc ex vno oculo, nunc ex alio manabat lachrymas: interpretatio ſanè aut deploranda, aut (ſi mauis) deridenda, quam Hebræus ille, proculdubio, Caietano ingeſſit.

Caiet.

XXII. Atque vtinam ſic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega ſuo.

4 PRæcaſtigationem eſſe eius, quod dixerat, quidam arbitrantur; Teſtem inuocaui Deum. Sed quid ego miſer? nam ſi cum homine agerem mihi æquali, parique conditionis, omnino me peccati conuinceret; at diuinum iudicium reformandum mihi eſt. Septuagin. contrario ferè modo; optat enim, vt cum hominibus & Deo liberè liceat illi cauſam ſuam tractare & probare; [Sit redargutio viro coram Domino, & filij hominis ad proximum ſuum.] Auguſtin. ferè eodem modo ſicut noſtra lectio; [Dijudicetur vir cum Deo, ſicut filius hominis ad proximum ſuum.] Sed hoc videtur leniter decurrere; cùm appellauerim ſupremum iudicem, & ad illius tribunal prouocauerim, optarem ſanè, vt illius ſententiam nemo ignoraret, ſed publicè omnibus mortalibus audientibus atque videntibus pronuntiaretur; vt in iudicio humano fieri ſolet; ſic enim fieret, vt de mea innocentia nemo dubitaret. Quam interpretationem indicauit profectò Nicetas; [Ipſum, inquit, iudicium, vſque eò illuſtre fore confidit, vt nemini debeat eſſe obſcurum; non ſecus quàm ſi de homine, interque homines factum eſſet.] Quod etiam vaticinando dixiſſe videtur, vt conſtat ex capite vltimo. Niſi fortè optare ſe dicat, ne controuerſiæ huius dijudicatio & abſolutio in extremum iudicij diem differatur; ne eo vſq; dubium & ſub lite maneat ſuæ innocentiæ & exiſtimationis teſtimonium; Vtinam, inquit, poſſet ſupremus iudex compelli, vt in humano iudicio fieri ſolet, vt conteſtata lite & perfecta tota cauſa, acceptiſque teſtimonijs rem ille pro ſua rei totius cognitione & iudicio, abſolueret pronuntiata ſententia. Cum hac interpretandi ratione cohærent optimè ſequentia.

LXX. *Auguſt.* *Lenior interpretatio.* *Nicetas.*

XXIII. Ecce enim breues anni tranſeunt; & ſemitam, per quam non reuertar, ambulo.

5 *Lect. Hebr. LXX.* *Vita breui tatis circũlo quutio.* *3.Reg. 2 2.* *Varij nex° huius ſentētia cum præcedētibus.* *Caiet.* *Iob.14.5.*

BReues annos: annos tranſire,] aut, [annos numerabire,] vt in Hebræo eſt; ſiue [annos dinumeratos venire,] vt Septuaginta habent, ideſt, annos qui numerati & præfiniti ſunt à Deo, & breuiſſima periodo circunſcripti, venire & recedere, ſibique ſine vlla mora ſuccedere: tum etiam [viam vniuerſæ carnis ingredi,] & peragere, quam qui ſemel pertranſierit, repetere non poſſit, certum eſt ad vitæ breuitatem & inſtantis mortis diſcrimen pertinere. Sed quorſum nunc inculcet hanc rem Iob, aut quomodo hæc ſententia cum alijs cohæreat, incertum. Caietano facilè ſe expedit ab hac difficultate dicens, hinc incipere ſequens caput: at nemo cum Caietan. ſentit; Alij ideò dictum putant, vt deprecetur Iob dolores in eo, quod ſibi vitæ reliquum eſt: ſicut cap. 14. dixit; [Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius ſuper te eſt, recede paululum ab eo, vt quieſcat:] ſed non cohæret. Aptiùs nectitur, vt dicat ſibi nullius peccati conſcium de diuino iudicio ſpem concepiſſe, ad quod, non ficto, & ſimulato animo prouocat, ſed veriſſima & maximè ſyncera ſuæ conſcientiæ & veritatis fiducia; vt decet eum loqui, qui morti proximus ſit. * Eſt enim illa aſſeuerandæ veritatis formula, vulgaris. Catenæ auctor, illum orationis contextum non incommodum etiam aſſignat, vt ex eo, quòd mors ſibi impendeat, cupiat & poſtulet, vt ante mortem, de hac ſua cauſa tranſigatur; vt ſaltem viuenti breuiſſimum hoc ſolatium eſſe poſſit, in ſua lite obtinuiſſe, & veritatem demonſtratam omnibus fuiſſe; eſt enim ingens in mora periculum: vel tandem, vt rationem reddat eius, quod proximè dixerat; cum Deus non ſoleat proferre citò contra malos pro innocentibus ſententiam, obnixè poſtulat, vt in hac ſua lite, non procraſtinet iudex; ſed breui rem totam abſoluat: nam ipſe deficit, abitque in mortem celeriùs, quàm vt expectare diutiùs poſſit. Præſertim cùm aduerſarij tandiu inſultaturi ſint, quamdiu affertur diſceptationi huius litis mora.

** Para el paſſo en que eſtoy, que digo la verdad.* *Nicetas.*

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

NOTATIO RERVM INSIGNIORVM, quæ in commentarijs fuſiùs explicantur.

1
Reſpondens autem Iob dixit;

2
Audiui frequenter talia.

Conſolatores oneroſi omnes vos eſtis.

3
Nunquid habebunt finem verba ventoſa?

aut aliquid tibi moleſtum eſt, ſi loquaris?

4
Poteram & ego ſimilia veſtri loqui; atque vtinam eſſet anima veſtra pro anima mea.

5
Conſolarer & ego vos ſermonibus: & mouerem caput meum ſuper vos.

6
Roborarem vos ore meo, & mouerem labia mea, quaſi parcens vobis.

7
Sed quid agam? ſi loquutus fuero, non quieſcet dolor meus, & ſi tacuero, non diſcedet à me.

8
Nunc autem oppreſſit me dolor meus, & in nihilum redacti ſunt omnes artus mei.

9
Rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me;

PRAETERAA proximè oratione Eliphazi, multò acerbiore, quam æger & miſerrimus homo æquis auribus accipere poſſet, punctus Iob, in hæc verba reſpondit; Quæ hactenus a vobis audiui, minimè ſunt inaudita; valde enim, non mihi ſolùm, ſed lippis etiam perſpecta eſſe arbitror: nam eandem ſemper, non ſine *a* tædio & moleſtia cantilenam canitis; quam ego ſæpe ſapientiſſimis auribus excepi, contumelijs licèt conuitijſque pleniſſimam, vt & ſurdus, & elinguis videri iure potuerim. At ſanè eiuſmodi conſolationem meis malis adhibetis, vt multò grauiorem reſpondendi, meque ab obiectis criminibus purgandi, laborem & moleſtiam afferatis; tum etiam audiendi longiores & importuniores ſermones, non leuem defatigationem.

Præſtaret ſanè finem à vobis imponi his veſtris ſermonibus plurimis, & præter rem iactatis, neque certò ſibi conſtantibus, inflatis, turgidis & aduerſum me furentibus. Porrò quid te, ô amice Eliphaz, confirmabit, vt meis dictis repugnare valeas, aut me de mea ſententia deijcere? quidve vtilitatis capies ex tuis reſponſionibus? mihi ſanè hæ tuæ ampullæ, & ſeſquipedalia verba moleſtiſſima ſunt; & quæ ego grauiter audio, à te facile & leuiter iactantur, cum nullo cogitandi, aut præmeditandi labore indigeant: & quidem te, o Eliphaz, à meis contumelijs retrahere deberet mearum reſponſionum lenitas; nam tuis ego conuitijs oneratus, conuitia non reddo: quid enim tu audis moleſtum, cùm multa moleſtiſſima loquutus fueris?

Niſi velitis, ô amici, vt ego veſtram orationem imiter, atque refutem, pari dicendi libidine & contentione. Atqui ſi fieret inter nos noſtri ſtatus commutatio, vt vos tantiſper meo loco ſederetis, & ego conſolatoria perſonam ſuſtinerem, profectò vos ſimilibus verbis onerarem, vt re ipſa experiremini, quàm ſit acerbum, atque indignum ſic cum ægro homine agere. Sed quorſum, obſecro, tam multas rationes obtruditis ſapienti homini, & minimè tot verbis indigenti? nam de eadem materia, de qua vos ad nauſeam vſque diſſeritis, multò luculentiorem orationem ego habebo: atque vtinam anima veſtra & animi ſenſus, corporiſque, & veſtrarum rerum omnium conditio eiuſmodi eſſet, quæ apud me; tunc ſanè liberum mihi eſſet importunis conſilijs, & verborum turba vos onerare, geſtu etiam, & commotione *b* capitis vobis illudere: quanquam id ego minimè facerem; ſed multò quidem meliùs, quàm vos, conſolatoris munus obirem, milleq; rationes excogitarem, quibus veſtram animi ægritudinem lenire aliqua ratione valerem, neque ſemper eandem rem vobis ingererem; ſed me ſocium vobis præberem comem, atque benignum; neque vobis repugnans, ſed potius leniter, & amicè conſentiens, mea oratione veſtros cruciatus excantare compararer, capitis motu meam commiſerationem ad veſtras ærumnas conteſtatus, deiectos vos erigerem, & *c* languentes confirmarem, labiorumque motu conceptum de veſtra calamitate dolorem teſtarer, verbis videlicet leniſſimis, vt qui veſtri doloris commiſeratione & ſenſu neceſſario tangerer; atq; geſtu parū benigno veſtrū dolorem refricare nollem, ſed potius, quoad fieri poſſet, delinire.

Sed cum in ancipiti verſer, quid agam, aut quò me vertam neſcio: hæc enim ſtatuum, & perſonarum commutatio fieri nunc non poteſt, neque video, qua ratione doloris mei acerbitas poſſit remittere; nam neque verbis, neque ſilentio meis malis grauiſſimis medebor; nam ſi pro me loquar, veſtraque dicta refellam, neque releuabitur ſenſus, neq; ſi verba ſupprimam, & gemitus comprimam, vlla ex parte mireſcet. Nihil igitur mirum, ſi nullum veſtra oratione ægritudinis alleuamentum capiam.

Neque verò ego præ doloris magnitudine, qua opprimor, oratione aut ratiocinatione vlla vti poſſum; ſed qua poſſum ratione, tum cruciatus, tum meam innocentiam explicare conabor, vt aliquod innocentiæ afflictæ præſidium & ſolatium comparare queā. Opprimor igitur ira, vt nulla re ſubleuer; elangui, concidi, peneq; mente & corpore ſtupidus redditus ſum, atque ſtupenda quædam ſtrages, in hac mei corporis *d* ſtructura viſitur; ipſa enim oſſa, ſuis ſedibus mota, & perturbata videntur, potiùſque cumulus oſſium, quàm corpus humanum concinnatum oſſibus, inſtar cuiuſdam ciuitatis miſerabili clade vaſtatæ.

Et quidem rugæ, quas ex contractione areſcentis cutis, & ſanie concreſcente contraxi, etiam me tacente mei doloris acerbitatem teſtantur, quam ſi ego celare conarer, illæ me profectò mendacij con-

a *De conſolatoris officio, & qualis eſſe debeat conſolatio, nonnulla. verſic. 16. num. 3. 4.*

b *De capitis motu, & mouendi varietate, & ſignificatione, ad ſcripturarum intelligentiam peculiaria quædam. ver. 5. num. 3. 4.*

c *Vt ſint ægritudines languidæ; at verò conſolationes ſint aduerſus illas robur, & arma. v. 6. nu. 1.*

d *Vt humanum corpus ſit ædificio, aut vrbi ſimile; & illius deiectio, destructioni; ad ſcripturarum intelligentiam accuratè tractatur. ver. 8. nu. 2. 3. 4.*

conuincerent. Cum enim vehementer doleam, illud tamen multò acerbius, quod ex meis rugis & calamitate argumentum petitur ſceleratæ vitæ; & ipſa corporis ægritudo in falſam meæ innocentię criminationem redundet; nemoq; non ſit, qui oblatam ſibi occaſionem meis malis, mei accuſandi non arbitretur. Inſurgunt namq; plures falſi, & coniurati teſtes, qui leuibus coniecturis, & non niſi externis argumentis ſuborti, teſtimonium aduerſum me dicunt; non enim vlla in incorruptiſſimo iudice culpa eſt, ſed in mendacibus omnino falſiſque teſtibus.

& ſuſcitatur falſiloquus aduerſus faciem meam, contradicens mihi.

Sed quem appellem, aut verò de quo non conquerar: nam aduerſarijs multis, dæmone, doloribus ſæuiſſimis, ſeueriſſimoque etiam Deo vndiq; obſideor? *e* quiſquis verò ille ſit, velut acerbiſſimum hoſtem experior, qui quaſi ſe ad venationem compararet, ita aduerſum me, quaſi bellua ſim, indignationem concepit, explorat diligenter vbi ſim, meque clamore & iaculis inſequitur, atque laceſſit, & venaticis canibus poteſtatem fecit irruendi in prædam ſtrictis dentibus. Aut verò ſicut fortiſſimus, ſæuiſſimusq; aliquis tyrannus truculenta facie, ardentibus & minacibus oculis, ſtridentibus dentibus in me ſæuijt, miſitq; ſuos ſatellites, qui comprehenſum in faciem cedant, tandemque ſententia extrema afficiendum colliſit in terram, & ſcopum carnificibus conſtituit, quem multis ſagittis iaculiſque configant; ſic ille omnes ſuas vires aduerſum me conuertit, & incredibili in me furore exarſit; & me, quaſi ferino more rapere, & diſcerpere tentat, ita minas adijcit odio, & infenſione plenas, ad terrificum conſpectum, quo me acutiſſimè transfixit; idemque vrgere videtur canum rictus, atque latratus; omneſque tandem inclamant nunc, & exultant capta iam præda, incredibili auiditate & fame mearum ærumnarum; omnes in faciem meam, & maxillas inuoluant, & indigniſſimis *f* contumelijs, ſæuiſſimisq; alapis afficiunt; neque aliam ſibi promittunt ſuæ famis ſaturitatem, quam ſi incredibilibus vulneribus me dilacerent atque conficiant.

e Vt ſoleant afflicti, & ægri querelas iactare in incertum, & nullo hoſte indicato, peculiaria quadam. v. 10. nu. 2.

10

Collegit furorem ſuum in me; & comminans mihi infremuit contra me dentibus; hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt.

11

Aperuerunt ſuper me ora ſua, & exprobrantes percuſſerunt maxillam meam; ſatiati ſunt pœnis meis.

Vt probra, & contumelia, ſint velut alapæ, fuſtis, verbera, gladius; quædam ad mores, & ſcripturarum intelligentiam. verſ. 11. nu. 3.

Fortiſſimus profectò Deus potentiæ roboriſque ſui in me debilitando atq; frangendo, ſpecimen præbere volens, in extremas me anguſtias coniecit; inhumanum & immitem cuſtodem adiecit, qui arctiſſima cuſtodia omnem mihi libertatis ſpem adimat; permiſitque poteſtatem prædonibus, qui mihi innocenter & ſecurè gradienti moliti ſunt inſidias, atque de via facili, planaque priſtinæ fœlicitatis abſtractum, abduxerunt ad cæca quædam, & ignota diuerticula, ex quibus miſer ego explicari non poſſim.

12

Concluſit me Deus apud iniquum; & manibus impiorum me tradidit.

Eram ſanè quondam ego tranquillus, & quietus in ſumma rerum omnium abundantia, & pace iucundiſſima; at nunc repentè me video confractum, & inſtar vuæ proculcatum, omni bonorum ſucco expreſſo, vi & pondere grauiſſimæ calamitatis. Tum etiam ille inſtar fortiſſimi colluctatoris, manu ceruici & collo iniecta, apprehenſaq; & conuulſa coma, alliſit ad terram, & reſupinum me proſtrauit confregitque, diſiectis mei corporis membris, vt tam horrendæ ſtragis reſarciendæ nulla iam commoda ratio iniri poſſe videatur. Conſtituit præterea me *g* ſcopum, vt omnia malorum omnium iacula & ſagittas exciperem; nam quæ liberi, familiares, ſerui paſſi ſunt, ad me redundarunt vniuerſa; ita ſagittarijs & lancearijs mille obſideor.

13

Ego ille quondã opulentus, repentè contritus ſum. Tenuit ceruicẽ meam, confregit me,

Et poſuit me ſibi, quaſi in ſignum.

g Vt ſæpe iuſtos Deus pro ſcopo conſtituat, ad quem collimet: vt verò rarò nunc configat impios, quamuis minetur ſæpe, perpetuis ſupplicijs poſtea configendos; nonnulla ad mores. v. 13. nu. 4. 5.

Ego verò mille iaculis atque ſagittis infixis hiſpidus totus horreſco; neque tantum extima cute diſſecor, quin intimis etiam vulneribus proſcindor; nam transfixos habeo renes, omneſque molliſſimas atque teneriſſimas, tum animi, tum corporis partes grauiſſimè affectas. Sæuiſſima heu vulnera, & ſine vlla commiſeratione inflicta: & his quidem alia adiecit, quibus & fellis folliculum diſrupit, & omnia viſcera diſcerpſit: ita totus tabo & ſanie mano, intimiſq; viſceribus, morbiſque fœdiſſimis putreſco.

14

Circũdedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lũbos meos, non pepercit; & effudit in terram viſcera mea.

Neq; verò vnius vulneris dolorisvè remiſſionẽ accipio, niſi alio acerbiori ſubeunte; ita mille complicatis malis afficior, iam inde, ex quo primarum grauiſſimarum cladium nuntia, nullo reſpirãdi ſpatio conceſſo, ad me perlata ſunt; ita nihil in me integrum relinquitur, ſed mille cõſciſſionibus diſcerpta omnia, & dilacerata, non ſolũ ab hoſtibus ſæuiſſimis, ſed ab ipſo Deo, qui potentiſſimi, atq; robuſtiſſimi gigantis inſtar, incredibili impetu irruptionem in me fecit.

15

Concidit me vulnere ſuper vulnus;

irruit in me quaſi gigas.

Sed ego tamen tot mala, tot vulnera grauiſſima omnino humili demiſſoque animo ſuſcepi, habitu ſupplici, & miſerabili, profuſis etiam lachrymis, vt ingentem calamitatem deprecari poſſem. Pro ſplendida igitur & regali veſte, quam ſubtilior alia, molliorque interula excipiebat, nunc vnica, eaque viliſſima, atque craſſiſſima veſte, atque homini grauiſſimè ægrotanti, & exulcerato moleſtiſſima contegor; quam conſui ſuper cutem meam, & meo corpori præ ſumma inopia, qua potui ratione, adaptaui; iam enim nihil melius mihi reliquum eſſe video, in tanta rerum omnium commutatione. Propterea carnem, corpuſque totum, ſed caput præſertim, cinere & puluere conſperſi, in ipſamque terram abieci; vt vel hac ratione teſtarer priſtinam omnem fœlicitatem prorſus extinctam, conſepultam, regiumq; ſplendorem, regnique potentiam ad ſummam rerum omnium abiectionem, & inopiam redactam.

16

Saccum cõſui ſuper cutem meam;

& operui cinere carnem meam.

Nunc

17
Facies mea intumuit à fletu & palpebræ meæ caligauerunt.

Nunc verò, incredibiles, & implacabiles dolores cogunt me perennem lachrymarum vim profundere, quarum non oculi modò turgentes, & exulcerati, ſed tota facies tumens, & exulcerata, atque prælachrymis aſſiduè fluentibus *h* turbida, & ſordida, tellis eſt; ſed oculi præſertim, qui inſtar limpidiſſimi fontis eſſe ſolent, nunc ab animi ægritudine & perturbatione, concitatis lachrymis perturbati, inſtar commoti maris tument, & æſtuant, propterea que caligant; & hebeſcente acie, deficientibusque luminibus iam iam morior.

h De oculorum natura, & tum fontis comparatione, tum etiam de lachrymarum æſtu, & commotione, p. cetera quadam ad ſcripturarum intelligentiam. verſ. 17. nu. 1. 2.

18
Hæc paſſus ſum abſque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces.

Nihil tamen horum, quæ ſuſtineo, commerui, cum erga Deum atque homines innocens vixerim, ab omni iniquitate & rapina mundus; omneque iuſti hominis officium accuratè perſoluerim, vniuerſumque religionis & pietatis cultum pius religioſusq; ſemper obierim, atque præclaris alijs operibus pietatis precandi ſtudium aſſiduum, magna cura, & mentis puritate & attentione adiunxerim.

19
Terra, ne operias ſanguinem meum; neque habeat locum in te latendi clamor meus.

Quòd ſi vera non loquor, inhumatus abiiciar, neque me defunctum parens tellus ſinu excipiat; nunc quoque meæ preces non exaudiantur: atque mea ſcelera, ſi quæ habeo, clament in cœlum, publicoque iudicio illa vindicet ſupremus iudex, multaque latere minimè patiatur. Quòd ſi tu, *i* ô terra, nolli aliqua mea flagitia, quibus alios lacerauerim, & innocentum ſanguinem fuderim, tu ipſa, quæ illum exorbuiſti, ne celes, ſed prode, clama, & quæ lucem fugiunt peccata, in medium atque in lucem proferto. Atque vtinam ſic mecum ageretur, vt & tacentibus hominibus, aut ſuo me iudicio temerè damnantibus, ipſæ res inanimæ loquantur, & prædicent, me ſine culpa capitali ſententia plecti: meos igitur clamores & ſuſpiria audi, ô terra, & multiplica, referque numeroſiori repercuſſu, ſeptiesque reſonent montes & valles, neque vllo terræ ſinu, locove contineantur, ſed vniuerſam tandem aeris regionem peruagata conſcendant in cœlum, & in ſupernas omnes ſedes vſq; penetrent; hos enim meæ innocentiæ totiusque veritatis incorruptiſſimos teſtes, & controuerſiæ diremptores compello. Quantumuis verò meum cadauer contegas, contineasque ſepulchro, tamen ne obliuione ſepelias, ô terra, iſtam meam incredibilium ſuppliciorum ſine vllo meo ſcelere ſuſtinentiam: vides ſanè mei ſanguinis riuulos ad te permanantes, ne illum exugas & exorbeas, ſed permitte omnibus conſpicuum fieri, meamque mortem omnibus conteſtatam eſſe.

i Vt ſoleant ſcriptores ſacri res mortuas compellare, & quid illarum teſtimonium ſignificet, ad mores, & ad ſcripturarum intelligentiam ſuſiùs explicatur verſ. 9. nu. 1. 2. 3.

20
Ecce enim in cœlo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.

Teſtis porrò Deus eſt, quem totius meæ vitæ atque verborum ſingulorum ſpectatorem habeo; ideoque meum clamorem inferis regionibus contineri nolo, quod iudicem, teſtemque meum in cœlis confidentem, vnde cuncta diſpiciat, appello; aliter enim ille, quàm mei aduerſarij, & iniqui iſti iudices, de me ſtatuet, cui intimè perſpectus & exploratus ſum.

21
Verboſi amici mei; ad Deũ ſtillat oculus meus.

Ad eum igitur, cùm omni amicorum & conſolatorum præſidio deſtitutus ſim, lachrymans & eiulans me conuerto, atq; illi totam meam cauſam committam; nam cùm fleuero, illum mea infortunia tangent: veſtri enim vultus minimè humani adſunt mihi flenti, quin potius cùm compoſita, & exquiſita oratione, tum etiam contumelijs & irriſione, mei amici aduerſum me agant, Dei opem implorare compellor.

22
Atque vtinam ſic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cũ collega ſuo.

Sed quid ego miſer Deum teſtem inuoco? nam ſi cum homine paris mecum conditionis agerem, nemo me peccati conuinceret; at diuinum iudicium valde mihi formidandum eſt: ſed quæ illius bonitas eſt, & meæ conſcientiæ teſtimonium, potiùs cum illo, quam cum homine agere velim. Illud verò ſanè optarem, vt illius ſententiam nemo ignoraret, ſed publicè cunctis mortalibus audientibus, & videntibus, vt in iudicio humano fieri ſolet, quis ego ſim, & qualis vixerim, renunciarer, neque in vltimum iudicij diem controuerſia hæc incerta maneret: nam ego ſtatim ad illius tribunal prouoco, veriſſimâ & maximè ſyncerâ bonæ conſcientiæ atq; veritatis fiduciâ, vti loqui decet eum, qui morti proximus ſit.

23
Ecce enim breues anni trãſeunt; & ſemitam, per quam non reuertar, ambulo.

Scio enim annos præfixos, & breuiſſima periodo a Deo mihi
circumſcriptos celerrimè præterlabi, atq; iam penè me
viam integram emenſum fuiſſe; quam qui ſemel
prætereat, repetere non poteſt. Cùm igitur pe-
nè iam deficiam, meum iudicem oro, &
obſecro, vt breui rem totam ſua ſen-
tentia dirimat, & de mea cau-
ſa ante mortem tranſiga-
tur, vt vel minimum
hoc ſolatium
viuens ob-
tineam,
quod aliquando in mea cauſa,
patefactâ meâ innocentia,
obtinuerim.

CAPVT XVII.

ARGVMENTVM CAPITIS.

Nihil iam ſibi amplius præter mortem ſperandum, ex ſui morbi grauitate ſtatuit; & dum amicos inſipientia arguit, ſapiens ipſe videtur, ſi ex morte tranquillitatem, poſt tempeſtatem turbulentiſſimæ vitæ, ſibi polliceatur.

I. Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.

1 *Spiritus varia acceptio. Calamitas mentem perturbare ſolet.*
2 *Attenuari, quid ex Hebræo: variè redditur à Vulgato. Iob ſuſpirioſus aſthmaticus.*
3 *Breuiari, quid. Iob non valde ſenex.*
4 *Reticentia, & qua ratione ſupplenda.*

1 *Spiritus, variè acceptus.* HÆc cohæreot cum fine præcedentis capitis, vbi ſe iam peragere dixit mortalitatis huius ſemitam, in mortemque contendere incitatiſſimo curſu, ſignum verò impendentis mortis, affert; [ſpiritum attenuatum.] *Græci.* Græci intelligunt animum commotum, & perturbatum, quod Septuaginta dixerunt. *LXX.* [Pereo ſpiritu agitatus.]

Vt verò vehementior aliqua calamitas hominis mentem perturber, & ſua quaſi ſede dimoueat, vide Gregor. *Nyſſen.* Nyſſenum ſuper Pſal. 6. ad id, [Turbatus eſt à furore oculus meus.] *Vatabl.* Vatabl. *Eugub.* Eugub & alij vires corporis, vitæ vigorem, & robur, vitamque ipſam attritam, & fractam. *Caiet.* Caie. & alij Latini cum *D.Thom.* D. Tho. ſpiritus vitales, qui animæ inſtrumentum ſunt ad vitæ functiones. Sed præſtat vt ſimpliciſſimè accipiatur pro ſpiritu, qui reſpiratione trahitur.

2 *Attenuari quid.* *Attenuabitur*; propriè, [attenuatus eſt:] ſed congruè vertitur per futurum, [attenuabitur,] vt indicetur per momenta magis attenuari, foreque vt breui deficiat. Sed de proprietate vocis originalis *Chabal*, quæ hoc loco vertitur [attenuare,] (חבל) nihil certi conſtat, neque apud ipſos Hebræos, neque apud noſtrum interpretem: is enim non vno tantùm modo, ſed varijs atq; diuerſis vertere ſolet, [diſſipare, Eccl 4 verſ. 5. diſperdere, Iſai. 13 verſic 5. demoliri, Cant. 2 verſ. 15. Corrumpere, Mich 2. verſ. 10 [computreſcere, Iſa. 10 verſ 27 obligare, Prouerb. 13. verſic. 13. Dan. 6. verſic. 22. Parturire,] Pſal. 7. verſ 25. Inde nomen deductum, ad dolorem, famem, pedicam vel laqueum, partû, rugitum, & ad quædam alia accommodatur. Sed quidem ex omnibus locis, in quibus ea vox reperitur, colligere licet, afferre violentiam quandam atque dolorem rei quæ diſperditur, obligatur, & corrumpitur; quare erit idem, quod cum violentia quadam, anguſtia, obligatione, atque dolore rumpi, vt contingit parturienti: quare attenuatio aut corruptio hoc loco nihil omnino pertinet ad putrefactionem ſpiritus graueolentis, quam ipſe poſtea teſtatur, *Iob. 19. 17.* cùm ait, [Halitum meum horruit vxor mea,] quamuis il- *Pagn.* lam aliqui hoc loco ſubolfecerint: nam Pagn. & Regia le- *Regia.* gerunt, [Spiritus meus corruptus eſt;] ſed pertinet ad ſpiritum, qui cum ingenti oſu & dolore emittitur, & cum magna difficultate trahitur; & reciprocatur non niſi cum corruptione, ideſt cum diſruptione pectoris, & pulmonis, totiusque corporis labore, vt totus ipſe homo diſrumpi, diſſipari, diſſoluique videatur. Et fortè difficultate illa reſpirandi laborabat, quam medici dyſpnœam, aut aſthma vocant, aut quæ ex inflammatione pleuritidis oritur, de *Iob, aſthmaticus.* qua diximus cap. 2. Iob itaque tanquam ſuſpirioſus, aſthmaticus, difficilem illum, tenuem, & anheloſum reſpira- *LXX.* tionis ſibilum vocare videtur, [attenuatum ſpiritum,] & vt Septuaginta dicunt, [agitatum,] ideſt crebrum: (nam cùm æger non debita magnitudine reſpirat, frequentia & *Auguſt.* crebritate ſupplere id conatur) vel vt Auguſ. legit, [deficientem:] & quia aſthmaticus ſuffocati videtur, non om- *Tygur.* nino incommodè dixit Tyg. [Iam quidem ago animam.]

3 יעך *Dies mei breuiabuntur.* Vox hoc tantum loco reperta; quæ, vt R. Mardochai ait, propriè ſignificat, excidere, præ- *R. Mard.* cidere, amputare, ideò alij vertût, [Dies mei ſucciſi ſunt;] *Pagn.* quibuſdam verò idem ſignificat, quod extingui; eò fortè reſpexit Tyg. reddens per paraphraſim, [Dies mei ritu lu- *Regia.* cernæ deficiunt.] Sed cùm ex alijs locis coniectura fieri *Tygur.* non poſſit, præſumendum eſt noſtrum interpretem ger- *Breuiari quid.* manè reddidiſſe; præſertim cùm eadem vox [breuiandi, vel abbreuiandi,] ab alia tamen radice, pro præſcindere & decurtare ſumatur; & quidem conuenit huic loco, vt et qui breui ſpiritu anhelat, dicatur vita ipſa abbreuiari, id eſt præſcindi: nos in eadem præſcindendi ſignificatione et alluſione ad Hebraiſmum diceremus, [*acortaſeme el reſuello, que me corta el hilo de la vida.* *Iob in vegeta ætate.* Cum verò [breuiatos dies] conqueritur, in dimidio ſuorum annorum conſtitutum ſe fuiſſe indicat, ætate vegeta, & minimè ſenili, tantùm abeſt vt de ſenectute loquatur, vt exiſtimauit Lyranus. *Lyran.*

4 *Reticentia, qua ratione ſupplenda.* *Et ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum*, in Hebr. [aut ſepulchra mihi;] cùm mutila ſit oratio, indifferens eſt, vt varijs modis perfici poſſit: noſter interpres ſuppleuit, [& ſolum ſupereſt,] ſic enim videbatur exigi ab antecedentibus; Nihil reliquum eſt, quàm vt de mea morte cogitem, aut de mea ſepultura, & funere agatur; iamiam morior; iam me expectat ſepulchrum immorantem in vita diutiùs, qui penè mortuus ſim, atque corruptus. Septuaginta pau- *LXX.* lo vehementiùs, cum deprecatione, [Oro ſepulchrum, & non côtingit mihi.] Catenæ auctor, ſepulchrum pro mor- *Nicetas.* te; [Exopto interitum, & angor vehementer quòd non conſequar; quin etiam expectatione ipſa deludor.] Cùm ſimplici nomine res aliqua compellatur, præſertim ab æſtuante, & ægrotâte homine, affectus eſt vocantis & optantis, aut ſecum aſſidua meditatione cogitantis: eſt.n reticentia illa plena dolore, & animi ſenſu: ſic hoc loco, Sepulchra mihi; ſupple, Opto, quæro, cogito, aut quid ſimile.

II. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

1 *Varia lectio. Hebraizantium diſſenſio, & conciliatio cum Vulgato.*
2 *Interpretis Latini illuſtratio, & defenſio: expenditur lectio, & vox Hebraica. Qui dicantur illuſores: explicatur Moyſes, & Iſaias.*
3 *Diuites impij ſibi ipſis illudunt. Mundus, Caro, Dæmon illuſores: Illuſtratur Salomon.*
4 *Conciliatio Latinæ lectionis cum Hebræa.*
5 *Morari, quid propriè. Quæ dicantur oculorum amaritudines. Peccandi ſtudium. Oculus, ſymbolum erantis.*

INnocens heu morior, & amariſſimas mihi lachrymas excutit, non vllo ſcelere puncta conſcientia, ſed falſi criminis obiectio, & immeriti ſupplicij acerbitas. in He- *Expenditur lectio Heb.* bræo autem eſt valde imperfecta ſententia; [Si non illuſores mecum; vel illuſiones, aut deceptiones:] à verbo התל *Hathal*, quod eſt illudere, decipere, mentiri, falſa etiam promittere; quas omnes ſignificationes varijs locis interpres noſter agnoſcit, & vſurpat; quare tantum videtur in hoc loco ab hac ſignificatione abeſſe verbum [peccandi,] vt Pag. valde miretur, planeque fateatur, ſe ignorare, qua- *Pagnin.* re Hieron. verterit [peccaui:] atq; Burgenſis nihil inue- *Hieron.* nerit in hoc capite additione dignum, præterquam hanc *Burgen.* longiſſimam (vt ipſe ait) diſtantiam lectionis Latinæ ab Hebræa Sed de Vulgato ſtatim. Certè Caiet. lectionem il- *Caiet.* lam ex Hebræo eò refert, vt Iob vocet amicos illuſores, quòd iuberent ſperare temporalem aliquam fœlicitatê, cuius plerunque fallit ſpes: ſenſus eſt coactus. Frequentior eſt magis ad rem; quòd decipere illum conarentur, mentirentur, atque illuderent, conantes perſuadere, illum eſſe peccatorem, neque fieri poſſe, vt innocens puniretur. Sed quidnam in hac ipſa lectione imperfecta ſuppleri oporteat, iterum diſſentiunt Hebraizantes. Pagn. poſt Hebræos *Hebraizantium diſſenſio.* alios; [Nec cum Deo diſputare optarem, niſi eſſent Illuſores mecum,] i. niſi me mei aduerſarij reum agerent, probriſque afficerent, non appellaſſem ad Deum iudicê Bib. *Pagnin.* Guar. [Illud non dicerem, niſi] &c. ideſt, non me tam acri- *Guar. Bibl.* ter tuerer, niſi tam vehementi calumnia accuſarer. Vatab. *Vatabl.* imprecatoriè, [Diſpereã, niſi amici mei ſtudeant mihi imponere]: Iſid. Clar cû aſſertione; [Reuera peruerſi mecû.] *Iſid. Clar.* Sed quis iam non videat hæc omnia verbis tantum, nô re, neque ſententia aliena eſſe à Vulgato? nam cum aſſerit veriſſimam ſuæ vitæ innocêtiam, quam falſis criminationibus ſui amici nitebâtur eludere, certè quod ad ſenſum attinet, tantundem refert dicere, ſe non peccaſſe, quàm ſuos

accu-

accuſatores appellare mendaces & illuſores; quod abundè ſufficeret pro cōciliatione Latinæ lectionis cū Hebręa, & pro interpretis defenſione aduerſus Hebraizantes.

Vulgati interpretis illuſtratio & defenſio.

2 Sed ne tam videatur incuriæ alicuius, aut licentiæ quæſita excuſatio, quam res ipſa; premenda ſunt verba exemplaris; Certè verbum illud illudēdi, aut decipiendi, vt eruditi aliqui obſeruarunt, ſignificare videtur illud illuſionis, aut deceptionis genus, quod cum falſis promiſſis coniunctum eſt; nam illa falſitas contingere ſolet, non ſine illuſione & contemptu illius, cui promiſſio fit: propterea qui falſis promiſſis plebem decipiunt, non deceptores ſolum aut mendaces vulgò appellamus, ſed peculiari nomine illuſores, *burladores*: rem illuſtrabunt exempla, in quibus inuenitur illa vox. Geo. 31. [Pater veſter circumuenit me (Aquila & Symmach. decepit; *bame burlado*) & mutauit mercedem meam decem vicibus;] videlicet, nunquam ſoluta fide, mercedeq́ue promiſſa. Exod. 8. Pharaoni promittenti ſæpe, implenti nunquam, dixit Moyſes [Noli vltra fallere vt non dimittas populum: hinc illud Iſai. 30. Filij mendaces qui dicunt, videte nobis errores:] idest, deceptiones, illuſiones, falſa promiſſa, fœlicitatem nunquam euenturam, *burlerias*. Illi ergo peccatores, diuites præſertim, atque potentiores, qui falſam ſibi impunitatem, ſtabilemq́ue fœlicitatem promittunt, qui ſibi ipſis illudunt, ſeque falluntipſos, mendacio atq; inani ſpe: quare huiuſmodi diuitum impiorum propria, peculiariaq́ue peccata, illuſionea ſunt, ſpes, fallaces, & promiſſiones mendaces; cum enim mundus ſit, qui bene confertam & cumulatam mēſuram bonis omnibus præbere illis in ſinum videatur, mirum eſt quam illos decipiat & ludificetur; inſtar illius, de quo ſcriptum eſt, [Chanaan, in manu eius ſtatera doloſa:] tum etiam cum Caro, prauaq́ue voluptas, huiuſmodi voluptuarios homines ad ſplendidum conuiuium inuitet, miſerè illos decipit; nam cum proponat, [panem abſconditum ſuauiorem eſſe, & furtiuas aquas dulciores,] tū etiam victimæ partem, quæ offerenti cedebat. Prou. 9. tamen mentiur; nam nihil omnino veri boni illa habet, quo animum reficiat: quare vbi nos legimus, [Mulier ſtulta & clamoſa, plenaq́; illecebris, Septuagin legunt, Mulier inſipiens, & audax, indiga buccellæ fit.] De dæmone quid dicam, cum pater mendacij ſit, et ſeductor mortalium? ſed & ipſi ſibi impij imponunt; [faciunt enim opus inſtabile; ex Hebr. opus fallax,] quod votis, & ſpei non reſpondet: & Prou. 20 [Suauis eſt homini panis mendacij, & poſtea implebitur os eius calculo:] ad deluſos igitur diuites illud ſapienter à Seneca dictum pertinet; [Miramur parietes tenui marmore indutos, cùm ſciamus, quale ſit, quod abſcōditur. Cum auro tecta perfundimus, quid aliud, quàm mēdacio gaudemus? ſcimus enim ſub illo auro fœda ligna latitare, nec tantum parietibus aut lacunaribus, ornamentum tenue prætenditur. Omnium illorum, quos incedere altos vides, bracteata fœlicitas eſt; inſpice, & vide ſub illa tenui membra dignitatis, quantum mali lateat.]

Gen. 31. 7. *Aquil.* *Symmach.* *Exo. 8. 29.* *Iſai. 30. 9.*

3

Diuites ſibi ipſis illudunt.

Mundus, Caro, Dæmon, illuſores. *Oſ. 12. 7.* *Prou. 9. 17.* *verſ. 13.* *L X X.* *Prou. 21. 18* *Prouer. 20. 17.* *Senec.*

4 Redeo his poſitis ad noſtram lectionem: nomen quidē originale indifferens eſt ea propria forma, vt illuſionem, aut illuſorem ſignificet & aduerbium, *ghim*, non eodem modo ſemper vertitur; valet enim, [ſi, an, quando, ecce, etiamſi:] eſtq́ue non rarò particula affirmantis; ergo ad verbum dicere poſſumus; Ecce, certè non illuſiones mecum: ſi obſcurior videatur oratio, dicas: Non peccata mecum; illa videlicet, quæ ſunt diuitum hominum peculiaria, qui ſibi multa, vanaq́; promittunt: ſi inconcinnior aut longior videatur, dixeris breuiter ac dilucidè: [Non peccaui:] cum enim tyrannidem & diuitiarum abuſum illi obijciant aduerſarij, opportunè reſpondet, Non ego falſa ſpe mihi ipſi blanditus ſum: non mihi [*illuſit] vana fœlicitas: quem ſeorſum imitatus profectò eſt noſter interpres, ex lectione Sept. legentiū [Quid feci?] Ergo qui tantam claritatem Latinæ lectionis non videat, cæcus erit.

הָתֻלִים עִם

** No he ſido yo delos engañados, que deſengañado he venido.*

Et in amaritudinibus. Cùm, inquit, veritatem, & pietatem ſemper coluerim, peccatorum tamen cum ingenti ſupplicio reus agor: ſiue autem vocem [amaritudinis,] deducas, cum Vulgato à *Marar*, quod eſt amarum eſſe, ſiue à *marah*, quod eſt irritare, aut exacerbare, ſcolus idem eſt; His amicorum ſermonibus amarioribus irritatus, aut exacerbatus animo, noctes duco inſomnes; [moratur,] propriè, [pernoctat, peruigilat;] noctu enim, qui interdiu vagantur, aut negotiantur, ſub tectū perfugiunt, in quo manent & commorantur, vſq; ad lucem; [oculi] igitur pernoctant, idest, in mearum contumeliarum cogitatione, & ſenſu, defixis quaſi oculis hæreo, peruigilo: hæret infixus contumeliarum animo dolor. Ferè Latini omnes [oculorum amaritudines,] lachrymas interpretantur; ſunt enim falſæ, & amaræ; ſed nihil in hanc interpretationē nos cogit, ſicut nihil etiam repugnat. Alij; Me vidente, in faciem meam, cogor probra & cōtumelias accipere, & aſſiduum eſſe perpetuumq́; ſpectatorem meorum malorum, ſic enim dicat Vatabl. Cogor præſentes illuſores intueri, qui mihi amariſſimi & moleſtiſſimi exiſtunt, LXX. hunc oculorum habitum, ad orationem retuliſſe videntur; [Preces, inquiunt, adhibeo cum labore,] idest, dum illi me exacerbāt, & ad amaritudinem adducunt, ego mentis oculos in Deum, profuſis et lachrymis intendo: ſimile id Dauidis, Pſal. 34. [Cùm mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, & oratio mea in ſinu meo cōuertetur;] i. tunc me ad orationem cōuerto in ſinu meo, i. non tam voce & clamore, quam eleuata in Deum mente, & oculis; & Pſ. 108 [Detrahebāt mihi, ego autem orabam;] vt vnico precandi remedio aduerſus hoſtium calumnias me communirem. Oculo frequenter orationis ſtudium & intentio ſignificatur: ſurſum enim aſpicere, habitus eſt cœlitus opem implorantis, & expectātis.

L X X.

5

מרר מרה

Marari gd.

לן

Latini. *Quæ dicantur oculorū amaritudines.* *Lachrymæ, amaræ, & falſæ.* *Vatabl.* *L X X.* *Precādi ſtudium, aduerſus calumnias.* *Pſ. 34 13.* *Pſ. 108. 4.* *Oculus ſymbolum orantis.*

III. Libera me, & pone me iuxta te, & cuius vis manus pugnet contra me.

1 *Apoſtrophe. Varia lectio.*

2 *Deus, vas & ſponſor; tuta apud illum fides. Illuſtratus Moyſes, Dauid, Iſaias.*

3 *Hebraizantium lis cum Vulgato. Pugnare, quid ex Hebræo: vades, & paciſcentes, defigebant manus. Illuſtratus Salomon.*

4 *Interpretum delegatio.*

5 *Latrones vnde dicti, & quod illorum munus. Hyperaſpiſtes apud Græcos. In bello Deus à Dextris inſiſt, claudit ſiniſtrum latus Hoſtis à dextris, quid ſignificet. illuſtrati Dauid, et Zachar. expenditur lectio, & interpretatio Græcorum.*

1 Apoſtrophen eſſe ad Deum, non verò ad Eliphaz, vt exiſtimauit Caietan. certius eſt, quàm vt probatione indigeat. *Libera me*; hoc addidit Vulgatus, vt viam ad id quod ſequitur pateſaceret; liberum, inquit, me redduo ab his aduerſarijs moleſtiſſimis, acerbiſſimisq́; doloribus, [& pone me iuxta te, prop. ex Hebr. Pone nūc, & pignora mihi tecum. Vatab. Pone, appone cor tuum, i. aduerte quæſo animum meis verbis: ſed melius Tygur. Depone, quæſo, pignus, & da fideiuſſorem in cauſa, quæ mihi tecum eſt. Pagn. Pone pignus, vadem aut fideiuſſorem mihi tecum;] idest, huius libertatis, & ſecuritatis, quā poſtulo, illud erit mihi pignus, ſi tecum ſim, ſi te meæ vitæ fideiuſſorem & vadem habeā; ſic ſanè ſignificabis te mihi eſſe propitium. Et ſicut, qui vades dederit, vadere ei, & diſcedere licet, ita ait Iob, Obſtringar ergo nunc vadimonio, vt fide tua, ex hoc calamitatum carcere exire mihi liceat. * *Libera me*, dum ſpondes pro me: clarè rem totam dixit interpretes, *Pone me iuxta te*; illud enim in tuto eſt, quod [habitat in adiutorio altiſſimi, & in protectione Dei cœli cōmoratur.]

Apoſtrophe ad Deum. *Caiet.* *Tex. Hebr.* *Vatabl.* *Pagnin.* ** Sacadme en fiado de ſta carcel de mis males.*

Hinc ſane perſpicere licet, vt vix plus nullibi agnoſcas tutam fidem, niſi in Deo; neminem, qui in re capitali velit pro illo ſponſorem ſe præbere; Inter tot enim fratres, qui veriſſimæ fraternitatis officio fungerentur, ille tantum extitit Iudas, qui vadem ſe pro puero Beniamin Iacob patrem obtulit; dignus propterea principatu, & regno, atq; illa verborum forma vſus eſt Gen. 43. quæ exprimeret, tū ſignificationem verbi Originalis, *gharab*, quod hoc loco ſubeſt; tum etiā rationem vadimonij; [Ego ſuſcipio puerum; de manu mea require illum: niſi reduxero, & reddidero, ero peccati reus in omni tempore:] illud enim [ſuſcipere,] eſt in fidem recipere, aut ſpondere. Id cùm agnoſceret Dauid, eodem ſenſu quo Iob, atq; eadem voce dicebat: [Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me calūniantibus me: ſuſcipe ſeruum tuum in bonum. Aquil. Theod. Hier. ſponde pro me, vt meliùs habeam; & Ezech. Domine reſponde pro me, i. ſponde pro me,] compoſitum pro ſimplici; raptor ad mortē, tua me fide, & vadimonio promiſſo libera. Non aliter Iob; [libera me, & pone me iuxta te;] nuſquam tutum niſi iuxta te perfugium. Atque illud etiam vadis, & ſponſoris proprium, reperiri in Dei filio licer, quod Sapiens indicat Prou. 6 [Si ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam;] nā vades appre-

Pſal. 90. 1.

2

Tuta apud Deū fides, vt apud vadem & ſponſorem.

ערב

Gen. 43. 9. *Suſcipere, quid.* *Pſ. 118. 121.* *Aquila.* *Theodot.* *Hieron.* *Iſai. 38. 1.* *Prou. 6. 1.*

apprehendendam manum alteri dabant, & manum ma-
Pſal. 60. 5. nui adfigebant; at qui pro nobis promiſit vadimonium,
defigendas manus; & pedes cruci tradidit: non enim refu-
git, quo minùs pro omnibus [quæ non rapuit exolueret:] er-
go Latinus interpres in obſcuris omnibus ſententijs, vnus
ipſe alijs omnibus interpretibus prælucet.
3 *Et cuiuſuis manus pugnet contra me.* Nullum aduerſario-
rum impetum timebo, ſi ex æquo & iure coram te iudice;
Pſal. 90. 10 de mea cauſa agatur; [Flagellum enim non appropinquat
tabernaculo tuo,] id eſt, nulla iniquitas, calumniave fami-
Lis Hebrai liæ tuæ, quæ tuo tabernaculo tegitur, nocere poteſt. Rur-
zantiū cū ſus hoc loco Hebræantium expoſtulatio cum Vulgato;
Vulgato. nã in fonte ad verbum eſt; [Quis ille? manui meæ infigat.
Caiet. Heb. Hebr. apud Caiet. manui meæ tãgetur:] quod illi ſic expli-
cant: Quis erit, qui mihi ſtipuletur, aut polliceatur aut ſpō
deat? ſpondendi enim circumlocutio, & cæremonia, eſt
manum tangere, id eſt, quis erit, qui audeat & ſpondeat
Pugnare, pro Deo fore, vt mecum diſceptet, aut me ſuſcipiat in ſuã
quid in He fidem, vel quid ſimile; nam verbum *thakagh* ſignificat de-
bræo. figere, aut infigere, complodere, percutere; & ſi de con-
תקע tractibus dicatur, percutere aut defigere manum, ſignifi-
cat polliceri, aut præſtare vadimonium, vel ſponſionem,
Vades deſi- quòd hæc fierent alteri manu data, vel percuſſa, aut defixa
gebant ma- ad alterius manum; quòd ex Vulgato ipſo pluribus teſti-
num. monijs confirmari poteſt Prouerb. 6 loco nuper indicato,
Prou. 6. 2. & c. 22 [Noli eſſe cum his, qui defigũt manus ſuas,] & qui
vades ſe offerunt pro debitis: ergo defigere, aut imprime-
re vel apprimere manum alterius manui, erit vadem ſe
præbere: atque adeò cùm hæc locutio ſit in Hebræo, eo-
dem modo reddenda videbatur, idemq; ſponſionis ſen-
ſus retinendus. Sed eſt ſanè mirabilis diligentia noſtri in-
4 *Mirabilis* terpretis; obſeruat enim ille vbicumque cum hoc verbo
Latini in- [defigendi,] aut tangendi iungitur, *caph*, id eſt vola, vel pal
terpretis di- ma, aut manus, ſignificari vadimonium, & ſponſionem: at
ligentia. hoc loco quia cum alio nomine iungitur, videlicet cum,
iad, quod etiam [manum] ſignificat, & hoc tantum loco
כף reperitur, ſingularem etiam interpretationem adhibuit,
יד & rei præſenti opportuniorem, videlicet manum percu-
tere, quod Latinè dicitur, manus conſerere, pugnare, di-
Rom. 8. 33. ſceptare, [aduerſus electos Dei?] Quare videtur interpres
5 totam hanc ſententiam retuliſſe ad id officium, quod quō-
Latrones dam habuere latrones; qui ſic dicti ſunt à cingendo la-
vnde dicti tere, & à Græcis dicuntur *hyperaſpiſtes*, quaſi ſatellites,
& quod il- propugnatores, qui clypeo protegunt: vnde Iſai. 43. [Ser-
lorū mun⁹. uire me feciſti in iniquitatibus.] LXX apud Hier. *Hypera-*
ὑπερασπι- *ſpiſtentem me eſſe*, armigerum, lateronem; & Gen. 15 [Ego
στής protector tuus ſum, propriè, ſcutum tuum.] LXX *Hyperaſpi-*
Iſa. 43. 24. *ſtes*, qui te protego ſcuto: atque huc pertinet, cum Deus dr̄
LXX. aut nos protegere, aut ſcuto ſuo nos tueri; de qua voce vid.
Gen. 15. 1. Hieron. Et illud quidem ſemper obſeruandum, cum res
Hier. prol. bellica agitur, aut diuina protectio, ſemper conſtitui Deũ
Bibl. et ep. à dextris hominis; eſt enim latus dextrum cōmodius pro-
ad Sunia & pugnanti, & defendenti, ſicut & ſiniſtrum, quod infirmius
Fretellam. eſt, à manu & brachio dextro protegitur, iuxta id, [Domi-
6 nus protectio tua ſuper manum dexteram tuam, & ; Do-
In bello cō minus à dextris tuis confregit in die iræ ſuæ reges: & ite-
ſtituitur De rum; Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper,
us ad dex- quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear: & ; Aſtitit à
tram ſui iu dextris pauperis, vt ſaluam faceret à perſequentibus ani-
ſti. mam meam.] Eſt igitur Deus ſtipator, & qui iuxta ſe ha-
Pſal. 129 5 bet imbecillum hominem, quem ſcuto protegit, & vibra-
Pſal. 5. 8. to gladio manu dextra, propulſatoq; hoſtium impetu, tu-
Pſ. 108. 32. tum & ſecurum reddit. Hinc ſi non ſeruator Deus, ſed ho-
Pſal. 109 5 ſtis aliquis dicatur eſſe à dextris hominis, ſubiectionem
Hoſtis con- quandam hominis affert, & permiſſam hoſti poteſtatem
ſtitui⁹ à de- nocendi; nam homo tūc inermis eſt, & intectus: ſic enim
xtris, quid vocabant, qui nullum haberet protectorem, aut lateronē;
ſignificet. vt Pſ. 108. [Conſtitue ſuper eum] ſuperat enim & eminet
Pſal. 108 6 loco, & opportunitate vel nocēdi, vel defendendi, qui ſtat
à dextris, cum qui eſt ad ſiniſtrã peccatorem (eadem locu
tio quæ ſupra Dñs protectio tua ſuper manum dexteram
tuam) & Diabolus ſtet à dextris eius: eumq; locum tanq̃
Zach. 3. 1. opportunum ad nocendum, occupare nitebatur Satan Za
char 3. [Satan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei.] Igi
tur cum Iob petit [iuxta Deum conſtitui,] ad illius læuam
collocari exoptat, vt Deus ipſe ſit ad dexteram hominis,
q ille in bello ſecurior & tutior hominis locus ſit. Quæ qui
dem res in illa quæſtione de primatu honoris inter dextrã
& ſiniſtram, ab alijs prætermiſſa, valdè obſeruari debet.
7 Sed non eſt prætereunda lectio LXX. præterquam enim
quod illã vadimonij rationem Hebraizantium non agno- *Expenditur*
ſcunt, neſcio quid ad bellum etiam & pugnam, ſicut no- *lectio et in-*
ſter interpres, indicarunt; [Quis eſt, inquit, ille? manu mea *terpretatio.*
ligetur:] cuius duplex interpretatio aſſignatur à Polychr. *Polychr.*
Si quis mecum diſceptare velit, ad manum meam allige-
tur, vt vna ad diuinum tribunal deducamur, [Vamonos
mano à mano:] ſed languidus eſt ſenſus: paulò acrior al-
ter; vt imprecetur ſuorum bonorum raptoribus, vt in po
teſtatem ſuam vincti & ligati tradantur, & omnis eorum
arrogantia comprimatur; ſed neque valdè cohæret Fortè
germanior ſenſus eſt, Quicunque aduerſarius, aut diſce-
ptator, ſi iure & ex rectæ rationis lege agere velit, reuin-
cietur quidem meis rationibus, & mea manu.

IV. Cor eorum longè feciſti à diſciplina: propterea non exaltabuntur.

1 *Varia expoſitio. D. Tho. cōmodior. Cor, pro mente, & iudicio.*
2 *Gratia noſtra incertitudo. Quæ ſint occulta & incerta diui-*
næ ſapientia reuelata Dauidi; Illuſtratus Salomon.
3 *Hypallage in ſcriptura. Quod Deo permittente fit, Deo tri-*
bui ſolet.
4 *Exaltari quid. Explicatus Dauid. Prophetat Iob.*

De Chaldæis, Sabæisq; latrunculis hæc dicta interpre- 1
tatur Polych. Philipp. ad Diabolum refert, eiusq; ſa- *Polychr.*
tellites: ſed præſtat D. Th. & frequens aliorum Latinorum *Philipp.*
interpretatio, vt hæc de ſuis amicis Iob intelligi velit: Nō *D. Thom.*
timeo (inquit) coram Deo iudice cum iſtis decertare, qui
ſtulti ſunt, & lōgè à rerum diuinarum ſenſu alieni. *Cor eo-*
rum, mentem illorum, qui me lacerant, eò quòd ærumno- *Cor, pro mē*
ſus ſim; *longè feciſti*, excluſiſti, *à diſciplina*, ab intelligētia; *te.*
ſapientia enim tua me innocentem pro tua gloria, & con
ſtantiâ bonæ conſcientiæ, qua non ſolùm illis paratus ſum
rationem reddere, ſed etiam potens veritate ipſa reuince-
re: at humana ſapientia dolentes, ſecundùm faciem iudi-
cant & culpas ex pœnis metiuntur; cùm tamen ipſi etiam
ſapientes de ſe & de ſua animi iuſtitia & ſanctitate vix, ac
ne vix quidem, certam coniecturam facere poſſint: hanc
enim valdè ab humanis oculis abſconditam ſapientiã in- 2
telligere conatus Salomon, (ſic exponente Hieron.) di- *Gratia no-*
xit, cap. 9 Eccl [Omnia hæc tractaui in corde meo, vt * cu *ſtra incer-*
rioſè intelligerem (propriè, vt examinarem, probarem, *titudo.*
ventilarem, puram & mundam elicerem ſapiētiam) ſunt *Eccl. 9. 1.*
iuſti atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & ta- * *Para ve-*
men neſcit homo, verum amore, an odio dignus ſit. Intue- *ntr a ſacar*
ri (inquit Hieron.) iuſtorum quidem opera in manu Dei *eſta verd-*
eſſe, & tamen verum amentur à Deo, an non, nunc eos ſci- *ad en lim-*
re non poſſe, & in ambiguo fluctuare, an ad probationem *pio, y abe-*
ſuſtineant, quæ ſuſtinent, an ad ſupplicium.] Ideò acutè *bada.*
obſeruauit Auguſtin. in Pſal. 50. Dauidem agere gratias, q *Hieron.*
[incerta & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtaſſet illi:] vide- *Quæ ſint in*
licét quòd ad peccati remiſſionem, & gratiæ condonatio- *certa ſapiē-*
nem pertinebat: nam cum hæc nobis incerta, & occulta, *tia reuela-*
propriaque diuinæ ſapientiæ ſint, illi Deus manifeſtauit, *ta.*
cum 2. Reg. 12. clarè dixit illi Nathan, [Dominus tranſtu- *Aug. ſup.*
lit peccatum tuum.] Propterea Salomon ſubiungit; [Oia *Pſal. 50. 8.*
in futurum ſeruantur incerta, eò quòd vniuerſa æquè eue- *2 Re. 12. 13*
niant iuſto, & impio, bono & malo: mundo & immundo,
immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti.] Hanc igi- *Eccl. 9. 2.*
tur occultam ſapientiam ignorabant aduerſarij Iobi, pla-
neque deſipiebant, cùm ex externa calamitatis facie, cer-
tam coniecturam facere ſe arbitrabantur alicuius occulti
ſceleris. *Cor* igitur illorum *longè à diſciplina* fecerat Deus.
Longè feciſti. Qd ad loquutionis formam pertinet, vi eſ- 3
ſe hypallage, pro eo quod eſt, remouiſti, & excluſiſti ab il- *Hypallage.*
lis diſciplinam; & ex Hebræo propriè legunt LXX [Cor *LXX.*
eorum abſcondiſti a prudentia:] pro, abſcondiſti pruden-
tiam ab illorum corde, i. priuaſti communi veroque ſenſu
atq; iudicio illorum mentem. Simile id, 4. Reg 5. [Miſi ad
te ſeruum meum Naaman, vt cures eum à lepra:] propriè
ex Hebræo, [vt colligas eum a lepra:] per hypallagen, id *Græci. in*
eſt, vt colligas lepram ab illo. Quod autē Deo permittenti *Catena.*
& non reuelanti tribuitur, eleganter lectio Græcorum in *4. Reg. 5. 6.*
Catena, illorū ipſorum culpæ & vitio tribuit; nam legūt; *Scriptura*
[Cor ſuum abſconderunt a prudentia.] Fortè vero in ipſa *regula. Qđ*
proprietate Hebraiſmi illa hypallage non eſt; nam fre- *Deo permiſ-*
quenter Scriptura dicit aliquid abſcōdere, id eſt, tegere, & *ſio fit, Deo*
operire; cor autē opertum & tectum, & quaſi ignorantiæ *tribui ſolet.*
tenebris

tenebris obuolutum, ſæpè dici ſolet inſtar rei, quę aliquo velo, uel operculo iniecto clauditur; qua ratione, dicitur cor aperiri, cum cauit ignorantiæ tenebras, & operculũ; & dicitur cor circuncidi, cùm præputium ignorationis ſpiritualis, quaſi quoddam operculum præſcinditur, & remouetur: & illud etiam eſt, aggrauatum cor, quaſi re aliqua craſſa, & graui quodam operimento ſuperiniecto opertum, & abſconditum eſſe.

4 רום *Propterea non exaltabuntur*. Verbum exaltandi ad honorem, & glorificationem pertinet; Non habebunt de quo gloriari poſſint, non reportabunt magnam victoriæ laudem. *Iob ſerpſit ſa.* Si vero ad iudicium referatur, eadè erit locutio, atque illa Pſ. 1. Non reſurgunt impij in iudicio. *Pſal. 1. 6.* Si mecum depugnent, re, & ratione inferiores euadent, neque magnam laudem ex diſputatione referẽt, imò potius pudorem, & ignominiam; nam proculdubiu audient à iudice, Non eſtis loquuti rectum, ſicut ſeruus meus Iob. Prophetaſſe videtur.

V. Prædam pollicetur ſocijs, & oculi filiorum eius deficient.

1 *Partiri, aut diſpertiri, quid ex Hebræo; ad linguæ volubilitatem translata: illuſtratus Dauid, & Lucas ex Græco.*
2 *Quo à Socius. Quid polliceri. Diuitiæ frequenter ex rapina. Tumultus quid.*
3 *Græcorum lectio.*
4 *Oculos deficere, quid. Filij, poſteritas. Mimeſis: Illuſtratus Ieremias.*

1 *Hebraizan tes. Caietan. Regia. Pagnin. Vatabl.* SEntentiam hanc difficilem, & impeditã reddidit vox, præda, quam Hebraizantes oẽs reddunt, blanditiem, aut blandimenta, adulationem molliorem, aut rationem cõpoſitam, & blandam, vel quid ſimile. Et quidẽ verbum *Chalak*, vnde dicitur præda, aut pars, eſt idem quod diuidere, partiri, aut diſpertiri; & ad molla transfertur, quæ facile diuiduntur, & per lubricitatem abeunt in diuerſas partes; & hinc de lubricis dicitur, quæ ſolent eſſe inſtar mollium, ſic Ioſ. 11. Partem montis quæ aſcendit Seir. Hebraicè, montem * partitum, vel diuiſum, q. d. montẽ glabrum, lubricũ, ſerratum. Iſ. 57. In partibus torrentis pars tua: manifeſtè partes eo loco vocat, torrentis lapides partitos, diuiſos, glabros, lubricos, leues, *guijas liſas*. Hinc ad linguæ lubricitatem, & volubilitatem ſæpe transfertur; & Hiſpanus eadem ſanè ratione dicendi diſpartiẽdi, aut diuidendi utitur, pro eloqueuter, celeriter, molliter, aut ſuauiter loqui, *hablar limpio, y liſo, y deſpartidamente, y departir bien*: & prẹter manifeſtos locos ubi Vulgatus reddit, molliter, aut ſuauiter loqui, ut Prou. 2. verſ. 16. 5. verſ. 3. 7. verſ. 5. & 21. 29 verſ. 5. Pſ. 5 verſ. 10. & 35. verſ. 3. & Iſa. 30. verſ. 10 ſubijciemus clara exempla, ubi retẽta eadem uoce diuidendi, retinenda eſt etiam illa molliter loquendi ſignificatio, Pſal 54 Diuiſi ſunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. Hiero. Nitidius butiro os eius pugnat autem cor illius, i. Vultus eius, atque uerba ſuauia ſunt, mollia, diuiſa, diſpertita, lubrica; cum tñ corde occultet irã & inimicitias; ita intus concepta, & diſſimulata efficit, ut molliter, & opportunè ad decipiendum loquatur; quod ſtatim exponit; Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula: idem intelligo in eo loco Actor. 2 Apparuerunt illis diſpertitæ lingue, i. linguæ celeres, expeditæ, volubiles, acuię, molles, ſubtiles, flãmeæ. nam eodem uerbo, *Diamerizo*, quo in illo pſ. 70. utuntur, uſus eſt D. Lucas in Actis. Hinc uideas idem ferè nomen quod partem, aut diuiſionem ſignificat, ſignificare etiam linguæ lubricitatem, mollitiem, blandimentũ, dolos; Vnde quod noſter partem, aut prędam dixit, alij blãdimenta, aut uerba mollia, dicere potuerunt: ita ut annuntiare, aut polliceri ſocijs uerba mollia, aut cõpoſitam orationẽ, ſignificet amicos ſtulte loqui, & alterũ alteri uicẽ ſtultè loquendi, & obloquendi, ſine intermiſſione tradere.

Margin notes: חלק *Partiri, aut pars, quid. Ioſ. 11. 17. * Vna peña cejada, ò vna ſierra pelada, y resbaladiza. Iſa 57. 6. Partiri, aut pars, de lingua volubilitate. Pſ. 54. 22. Hieronym. Act. 2. 3. Διαμερίζω. LXX.*

2 *Socius, qd.* Secunda etiam uox quæ uertitur amicus, uel ſocius, cogitationem ſignificare poteſt; quare alij uertũt, ad blandiendum uel adulandũ annuntiãt cogitationes, id eſt, cogitant quomodo adulatorijs, & fictis rationibus me decipiant, aut quomodo adulari Deo uideantur, dum illius ſe patronos contra me exhibẽt: ſed certè cum, *Ragha*, cogitare ſignificat, potius Chaldęum eſt; quare legitur Danielis 5. verſ. 2. 21 cum amicum aut ſocium ſignificat, Hebræum eſt, multoq. frequentiùs: ſapienter itaque, & accommodate ad ipſum exemplar Latinus interpres dixit, prædam, partem, diuiſionem prædę * pollicetur, propriè, annuntiat; nam qui annuntiat, polliceri uidetur, fore ut ita eueniat, ſicut annũtiat. Retorquet igitur Iob rapacitatem, quæ ſibi obijciebatur, in alios; Non ego raptor, alij ſane prædæ inuigilant, bonis temporalibus, atq. terrenæ fœlicitati comparandæ inhiantq; quæ (vt D. Th. ait) frequenter, vel rapina conſtant, vel certè comparari non poſſunt, niſi aliqua ratione ab alio auferantur, aut alius amittat: ideo videntur temporalia bona habere non nihil admixtum iniquitatis, atque rapinæ. Igitur deſcribere videtur prædonum ingeniũ, qui ſe inuicem cohortantur, vt ſcribit Salomon Prou. 1. verbis ualdè huic noſtræ ſententiæ affinibus; Si te lactauerint peccatores (id eſt, ſi blandis uerbis, atque promiſſis, te allicere tentauerint, & illectare compoſita ad perſuadendum, & decipiendum orationeſ; ſi tibi blandis verbis annuntiauerint prędæ partẽ) ne acquieſcas eis; ſi dixerint, Veni nobiſcum, ſorte mitte nobiſcum, marſupium vnũ ſit omnium noſtrũ, &c. nam ſicut ipſi ſpe lucri ad iniquitatem alliciuntur, ita etiam eodem lucro propoſito, alios ad eandem vitæ, & iniquitatis conditionẽ adducere conantur. Ideò autem raptores alijs, præſertim ſocijs annuntiant prædam, quòd non poſſit impunè vnus tantum homo graſſari, niſi in vnum globũ multi latrones conueniant; vt indicatur Iſa. 9. Omnis uiolenta prędatio cum tumultu; eſt enim tumultus multorũ prædonum inſanus clamor, atque tumultuatio.

Margin notes: רעה *Polliceri.* יגיד ** Prometelles que yrã todos ala parte. D. Thom. Diuitiæ frequenter ex rapina. Prou. 1. 10. Iſa. 9. 5. Tumultus.*

3 *Græcorum lectio. LXX.* Septuag partem pro ſocijs ſumpſiſſe uidentur, nam legunt; Parti nuntiabit mala: ſed in longè alium ſenſum detorquent; q. impius ſupplicio affectus, uidetur ſuũ exitium cæteris nuntiare, & illius interitus, cęteros erudire, atq. modeſtos reddere; quod indicari uidetur illis uerbis diuitis Epulonis, ſepulti in inferno, Mitte Lazarũ, ut teſtetur illis, ne & ipſi ueniant in hunc locum tormentorũ. *Luc. 16. 28.*

4 *Oculos deficere, tamen habitus.* Et oculi filiorum eius deficient. Tum impius, tũ illius liberi, & familiares omnes redigentur ad extremam inopiam: adeoque filij eius, qui rapinæ participes ſunt, oculos in alios defixos habebunt, ut aliquid accipiãt, ſed fruſtra Intentos autem habere oculos, tandemque deficere, habitus eſt, petentis, & expectãtis opem, atque longa expectatione deficientis Pſ 68. Defecerunt oculi mei, dũ ſpero in Deum meum: & Deut. 28. Dabit tibi dominus deficiẽtes oculos; id quod de onagris, etiam expreſſit Ieremias c. 14. Onagri ſteterunt in rupibus, traxerunt uentum quaſi dracones, & defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. Filios autem intelligo non ſolum, ſed uniuerſam etiam poſteritatem, potius quàm cum D. Th. & Caietan. morum, atque vitę imitatores. Sed fortè his uerbis, non tam conatur Iob rapacitatem ſibi obiectam, in alios reijcere, quam per mimeſim quandam cum dolore repetere, & imitari, quæ ſibi obijciebant amici; Prędam (illi aiũt) pollicetur ſocijs, & oculi filiorum eius deficient, id eſt, cùm ſuos liberos atque familiares rapinarum participes faceret, miſer tandem orbatus filijs atque uniuerſa familia eſt: & ſic uidetur cohęrere, quod ſequitur, Poſuit me quaſi in prouerbium vulgi: neque longè abeſt lectio Septuag. Oculi ſuper filios tabuerunt: quamquam ſententiam hanc ex ſua ipſius perſona dictã, indicat lectio Complut. Oculi mei ſuper filios tabuerunt; ut indicet perpetuum luctum, quo repentinum filiorum interitum proſequutus eſt; fuit enim ille dolor grauiſſimus.

Margin notes: *Pſal. 68. 4. Deu. 28. 65. Ier. 14. 6. Filij, poſteritas. D. Thom. Caiet. Mimeſis. LXX. Complut.*

VI. Poſuit me, quaſi in prouerbium vulgi; & exemplum ſum coram eis.

1 *Prouerbium, & parabola quid: illuſtratus Ezechiel, Moyſes, Dauid Vulgat., quid ex Hebræo.*
2 *Patientia Iob, in prouerbium.*
3 *Exemplum quid in Hebræo. Hebraizantium diſſenſio: illuſtratus, & defenſus Vulgatus.*
4 *Exemplum, de grauiſſimo, & publico ſupplicio. Explicatus Moyſes.*
5 *Exemplum, ad irriſionem, & ſubſannationem.*
6 *Pœna grauiſſima, inimicorum gaudium in noſtris malis. Explicatus Eccleſiaſticus.*

EX eo amplificat ſuas ęrumnas, q. ſit vulgi prouerbiũ; eſt autem idem, quod alibi uertitur, parabola Græ- 1 *Prouerbiũ, et parabola quid.*

משל cè præmia dicitur autem à radice *Maſal*; quod uerbum poteſtatem quandam affert, & excellentiam: inde nome quod ſignificat problema, prouerbium, parabolam, dictũ ſententiam, axioma, quod propter ſenſum difficilem, atque reconditum, aut uerò ualde utilem, & ſalutarem, inter reliquas ſententias ſit quaſi propoſitio quædam, quę uocatur Maxima, aut Dignitas, cæteris uidelicet maior, & dignior: ſignificat etiam huiuſmodi ſimilitudines, aut comparationes, quæ fiunt ad maximam, & primam menſuram in aliquo genere, quaſi ad rem excellentiſſimã, & inter cęteras illius generis prædominantem, uti manifeſtè indicatur Ezech. 16. [¹ Omnis qui dicit uulgo prouerbium, in te aſſumes illud, dicens; ſicut mater, ita & filia eius, mater ueſtra Cethæa &c.] Quamuis aũt nonnihil diſcriminis inter parabolam, & Prouerbiũ, tũ a Hieronymo & Baſilio, tum ab alijs aſſignari ſoleat; tñ certe nunc, id quod cõmune utrique eſt, & ex proprietate originalis uocis affertur, tantũ eſt id, quod inter alias ſententias excellit, & dominatur, tanquam princeps & excellens axioma, ſiue ſimilitudinem contineat, ſiue aliam ob cauſam: ergo quod in Prouerbium, aut in Parabolam ſumitur, eſt in eo genere maximum, & excellentiſſimum & quaſi prima menſura reliquorum. Et in genere malorum, & ærumnarum, quod eſt grauiſſimum, & acerbiſſimum, locum dabit prouerbio: ut Num 21. poſt expugnatam Heſebon, & percuſſum Amorrhæum, funditusq. deletum, ſubiungitur; [Idcirco dicitur in prouerbio Venite in Heſebon:] ex inſigni illa Gedeonis ei uictoria contra Madianitas remanſit prouerbium, Sicut in die Madian. Hinc illa grauiſſima comminatio. Deut. 28 [Eris perditus, in prouerbiũ & in fabulã cunctis populis,] id eſt, infœliciſſimi quique te cum comparabuntur, nihilq. familiarius in omniũ ore uerſabitur, q̃ tuæ ærũnæ, & clades: & Pſ. 68. Factus ſum illis in parabolam: q̃ ad amplificationem ærumnarum profectò dictum eſt, & non ſolùm ad ludibrium, ut alij interpretantur. Ergo hoc loco proponi tanquam Vulgi prouerbiũ, non ſolum eſt ludibrio haberi & proponi pro ſcopo, quẽ oẽs probris, et dicterijs configant, ſed frequenti hominum ſermone uſurpari ad miſeriarum amplificationem, pro homine miſerorum omniũ miſerrimo, cum quo vulgus, uel, ut in Hebræo eſt populi, turbæ, hominum aggregationes, ſiue conuentus (*juntas, y corrillos*) ſceleratos homines extremis ſupplicijs affectos comparent. Porro hæc ſententia impersonalis eſt, poſuit, pro, poſitus ſum; uel, ut de hoſte, & aduerſario in communi loquatur, quicunt illi res eſt.

Barch. 16. 44.
¹ Todos los refranes de molas hijos y mulas ma dres lo esfra ran en ti.
Hieronym. Inst. oprom. & Baſ.
Num. 21. 27.
Iſa. 9. 4.
Deut. 28. 37.
Vulgus, quid ex Hebræo.
עמים

2 Eſt verò obſeruandum, illud quod Iobo moleſtiſſimũ erat, videlicet factum eſſe Vulgi prouerbiũ, Deũ uertiſſe in bonum. Nam in maximam Iobi, & patientiæ illius gloriam redundauit, quòd in prouerbium abierit, Patientia Iob, & qui grauiſſimos cruciatus patienti animo perſerat, Iob appelletur, honoris, & clariſſimi præconij ergo.

Prouerbiũ patientia Iobi, in bonũ.

3 *Exemplum ſum coram eis.* De uoce *Thophath*, quam Latinus interpres hoc tantũ loco reddit, exemplũ, magna eſt diſſenſio; nam proprium uidetur eſſe nomen loci, 4. Reg. 23. In ualle filiorum Ennon, unde dicitur Gehenna, in quo loco luſtrabant filios, transferentes eos per ignem, corã idolo Moloch, & inde tartarum, aut ignem inferni ſignificat: ſic accipiunt Targum, R. Dauid, Pagnin. Regia, Hebræus apud Caiet. illi legũt, In igne Gehennæ, uel, in inferno prius ero; quaſi dicat; Etiam oc uiuum adiudicant Gehennæ, & igni inferni, uel miſerandæ alicuius mortis generi Sed res hæc quadrare non poteſt; nam ignis illius uallis Gehennæ multo poſterior fuit, quam Iob. Alij exiſtimãt eſſe uocem Chaldaicam, quæ ſignificat Dominũ, aut Principẽ; quaſi dicat; Qui dominus, & princeps erã, factus ſum in prouerbium, & fabulã; ita R. Leui, & Vatabl. uidetur enim illa uox uſurpari Dan. 3 ubi uertitur, Præfectus regni. Sed neque hoc placet; nam illa uocum Chaldaicarum, cum Hebræis permiſtio quædam, & quaſi confuſio, longe poſterior eſt, ut quæ poſt captiuitatem fuerit, atque ita in lib. Danielis reperitur.

תופת
Quid exemplum.
4. Reg. 23. 10.
2. Par. 2. 8. 2.
Targum.
Regia.
R. Dauid.
Pagnin.
Caiet.
Hebræ.
Dan. 3. 2.

4 Ergo proculdubio, illa uox hoc loco non eſt propria, ſed appellatiua; quare & rectè uertiſſe Vulgatum & duo poſſe ſignificari nomine exempli, ſtatuendũ eſt Primùm, id quod ad grauiſſimum ſupplicium, &, quod dicũt, exemplare pertinet, quod cæteris mortalibus documento, terrori, admirationi eſſe poſſit; & hac ratione Latini dicunt, exempla, aut cruciatus in aliquem edere: quæ ſignificatio bene cohæret cum Prouerbio, quod proximè præceſſit, ſicut enim Prouerbium affert illam comparationem cum extrema, & maxima calamitate, ſic etiam [Exemplũ. Num. 5. Erit mulier in maledictionem, & in exemplum.] Hebraice, in iuramentum; uidelicet, imprecatorium, ſic enim Iuramentum legunt Sept. Compl. & Vaticanũ Aug. q. 11. Execramentum; quaſi diceret. Erit in imprecationem prouerbialem, *Tal te veas, como fulana*: huc reſpiciunt, qui hoc ipſo Iobi loco permota uocem, *Thophath* coniungunt cum *Mophet*, quod prodigium, & portentum ſignificat, quaſi diceret, Exemplum quoddam, prodigioſũ aſpectu, & uiſu triſte, & horrendum: ſic hunc locum legit Ioan. Forſter. [Ponet me in parabolam, & portentũ in oculis eorum:] quod cum alijs, quæ tum ad hanc rem, tum ad alias Hebraicæ linguæ annotationes, & obſeruationes pertinent, Franciſcus Forerius ex illo ad verbum frequenter deſcribit.

Illuſtratus et defenſus Vulgatus.
Num. 5. 27.
LXX.
Complut.
Vatican.
Aug. q. 11.
מפת
Forſteri Theſaurus in ea dic.
יפת

Secundũ ſignificari poteſt, irriſio contumelia, contemptus, quæ cum huiuſmodi miſerando exemplo frequenter coniuncta ſunt; quare erit exemplum ridiculum, uel exemplum irriſionis, quod irridendum proponitur; vel cum quo ridicula quæque, & irriſione digna cõparamus ſic uideas hæc coniuncta Iere. 48 [Erit Moab in deriſũ, & in exemplum omnib. Ezech. Eris opprobrium, & blaſphemia, exemplum & ſtupor in gentib. Nah. 3. Contumelijs te afficiam, & ponam te in exemplum:] atq. ipſe et Paul. cum 1. Corint. 4 ſe ſpectaculum factum diceret, mundo angelis, & hominibus, adiunxit, quod ad contumelias, & irriſionem pertinet, [Colaphis cędimur tãquã purgamenta huius mundi, facti ſumus omnium peripſema:] ſic ſanè legunt Sept. Poſuiſti me fabulam in nationibus, & riſus illis deuenit: ſic ẽt accipit poſt R. Moyſem, & R. Abraham, Lyran. & alij, qui eam uocem *Thophath*, deducunt à *thoph*, ita vt ultimum *thoth* ſit additium: eſt autem *toph*, tympanum, fietque huiuſmodi ſententia: ſicut ſoleat ad tympanum lætari, aut ludere, ita ſanè cunctis ſum ludibrium, irriſio, & de mea calamitate gaudendi lætandique materia: pulſor, percutiorque ab omnibus atq. in meis reſponſionibus, meiſq. ſuſpirijs, atque gemitibus, tanquam in tympani ſonitu, exultant, gaudent, rident, & irrident. Grauiſſimum profectò mali genus, uidere alios in tuis malis gaudentes, & ad tuos gemitus exultantes, cantantes, digitis concrepantes, manibuſque plaudentes: ſicut Thr. 2. ſcriptũ eſt, [Plauſerunt ſuper te manibus omnes tranſeuntes per uiam, ſibilauerunt, & mouerũt caput ſuũ ſuper filiã Ieruſalẽ, hæccine eſt urbs, dicentes, perfecti decoris?] pœna profectò, quæ propter acerbitatẽ, ſimilitudinẽ quandam habere uidetur æterni ſupplicij; dictũ eſt. n. Eccleſ. 6. [Anima nequã diſperdet qui ſe habet, & in gaudiũ inimicis dat illum] (quid ſit autem dati inimicis in gaudium, mox exponitur) & deducet in ſortem impiorũ: eſt. n. illa ſors, extrema impiorum retributio, quam hæreditaria quaſi ſorte poſt mortẽ accipiunt: atq. illud contingere ẽt in aliorum peccatorum pœnam, idem Sapiens docet, c. 23. [Ne adincreſcãt ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundent, & incidam in conſpectu aduerſariorũ, & gaudeat inimicus meus.] atq. illud ſibi pro diuinæ beneuolentiæ argumento datum canebat lætus Dauid Pſ. 40. [In hoc cognoui, quoniam voluiſti me, quoniã non gaudebit] (propriẽ, non vociferabitur, nõ iubilabit. Hieron. nõ uiuſtabit) inimicus meus ſuper me: quod nõ me propones irridendum, irriſionis, & hoſtilis lętitiæ materiã.

Forerius ſuper Iſa. 30. v. 33.
5 *Exemplum ad irriſionẽ & ſubſannationem.*
Ier. 48. 39.
Ezech 5. 15.
Nah. 3 6.
1. Cor. 4. 13.
LXX.
R Moſ.
R. Abrah.
Lyranus.
תף
6 *Thr. 2. 15.*
Eccl. 6. 4.
Eccl 23. 3.
Pſ. 40. 12.
Hieronym.

VII. Caligauit ab indignatione oculus meus; & membra mea, quaſi in nihilum redacta ſunt.

1 *Indignatio actiuè, aut paſſiuè ſumpta. Oculorum caligo, in triſtitia. Illuſtratus Dauid.*
2 *Varia lectio. Membra, quid ex Hebræo.*
3 *Iobi forma immutata, & membra deformata.*

Caligauit ab indignatione. Præ indignatione, uel propter indignationem, dolorem, mœſtitiam. Non tam actiuè cum Græcis propter iram, indignationẽ Dei aduerſum me, quàm è contrario paſſiuè, propter ſenſum & commotionem mei animi, non quidem propterea quod excandeſcã aduerſus moleſtiſſimos meos conſolatores,

1 *Indignatio paſſiuè ſumpta.*

tores ſed [illegible]

[illegible]

VIII. Stupebant iuſti ſuper hoc, & innocens contra hypocritam ſuſcitabitur.

[illegible] *proprie. Iuſtorum grumna ipſis* [illegible] *mirabilis*, [illegible]

C [illegible]

[illegible] upons, & [illegible] conculcat. im- [illegible] iuſti [illegible] & labo- *Hab. 1. 3.*
[illegible] D [illegible] filius noſt [illegible] natu- *Filius Dei*
[illegible] p. dectò iam [illegible] randi [illegible], ſi iuſti *patiens.*
[illegible] mos [illegible] ita damnentur;
[illegible] Nolite [illegible] odit uos mundus: &
[illegible] hæc loqu- *Ioan. 15. 18*
[illegible] minis [illegible] P [illegible] us Theſ- *& c. 16. 1.*
[illegible] N [illegible] ipſi [illegible] ſci- *1. Theſſ. 3.*
[illegible] tionum iuſto- *4.*
[illegible] & ratio ex [illegible] ndi, ve-
[illegible] admi [illegible] ate- *Quondam*
[illegible] baò [illegible] Pſ. 72. Ad *ærumnæ iu-*
[illegible] m, & neſcit [illegible] aſſli c- *ſtorum mi-*
[illegible] ut [illegible] & ut *rabiles.*
[illegible] noratia [illegible] *Pſ. 72. 22.*
[illegible] de [illegible]
[illegible] & [illegible] omo. Ec- *Eccleſ. 7. 8.*
7. C [illegible], & [illegible] robu cor-
[illegible] ò, & ut Sept. *LXX.*
[illegible] & ca-
[illegible] exêplû [illegible] 15. & 10. [illegible] reli- *Ier. 15. 18.*
[illegible] iuſti ſuper hoc: quare [illegible] hu-
[illegible] ſione deterret Salomon, Iuſtus perit in *Eccle. 7. 16.*
[illegible] ſua]
Cûr igitur [illegible] grſſimam
pro [illegible] Noli [illegible] iuſtus multum, neq. ** No prefu-*
[illegible] peſcas:] ne fortè *mays tanto*
[illegible] dum plus ſcire vis, *de ſanto, y de*
[illegible] humanum [illegible] *ſaber el tra*
[illegible] ſtup [illegible] *tamiēto que*
[illegible] *a hypocritam ſuſcitat* [illegible] præcâter; *ſe le deva*
[illegible] cum con [illegible] opter ſe [illegible] *al iuſto.*
[illegible] ſup [illegible] & [illegible] potentiorem 3
[illegible] ſunt fac [illegible], & ſa- *LXX.*
[illegible] ſed for [illegible] & [illegible] hæreticis, *Olympiod.*
[illegible] præcedentis [illegible]; C [illegible] iuſtus af- *Quid ſuſci*
[illegible] us ipſe [illegible] aut alius iuſt [illegible] uidēs, ſuſci- *t re.*
[illegible] commouebitur, incitabitur; animi ob- עוּר
[illegible] affert; Contra hypocri-
[illegible] imagine uelit
[illegible] reddere [illegible] m, quod ille
ca [illegible] contra impium florentem, [illegible] quod uideat illum non [illegible] cipere digna [illegible] perpeti [illegible] iam in
[illegible] iniquitatē.] Sed
[illegible] de ſe loquatur, &
[illegible] excuſet; quid mirū
[illegible] ſi, ut [illegible] illum quē-
[illegible] ſtupo-
[illegible] m adu [illegible] hypocri-
[illegible] oblatrat [illegible] ommouere.

IX. [illegible] bit iuſtus viam ſuam, & mundis [illegible] us addet fortitudinem.

1 *Ten* [illegible] *quod in Hebræo. A fidelibus ſuſtinentia requiritur.* [illegible]
2 *I* [illegible] *conſtantiores, &* [illegible] *Deo explica-* [illegible] *& Dauid illuſtratus Habacuc.*
3 [illegible] *bulatione* [illegible] *Iſaias.*
[illegible]
5 [illegible] *cum* [illegible] *duplicat verbum, cui* [illegible]

Licet [illegible] affli [illegible] excandeſcat aduerſus impiū pro 1
[illegible] inquit Iob) [illegible] ius fœlicita
[illegible] bet aut ſuas ærumnas ita faſtidire,
[illegible] Dei, aut in pieta-
[illegible] & [illegible] ex [illegible] quod [illegible] erga ſe di-
[illegible] expe [illegible] tur; ſed ob id [illegible] antum ad-
[illegible] & [illegible] andeſcit, quòd inique de
[illegible] & Dei beneuolentiam, aut indignationem
[illegible] ex [illegible] fœlicitate, aut miſeria; & ma-
[illegible] lictè laudem, & gloriā extenuare,
[illegible] tollere ſuo prauo iudicio conetur: nam,

 quòd

quòd ad ipſum iuſtum pertinet,potius ex [illegible] & tribulationibus in pietate,& char [illegible]

Tenere,gd. אחז Tenebit(inquit)iuſtus viā ſuam;prop. App[illegible] ſolam e-
nebit firmiter,non diſcedet nec latum qu[illegible] m vnguem,
ſed hærebit firmior in ſuo uiuendi inſt[illegible]tuto & conſuetu-
Theodo. dine,& pietatem,cui aſſueuit,ardentiùs colet Th[illegible]
LXX. tio. Iohærebit iuſtus viæ ſuæ. Sep. Teneat autem [illegible]
viam ſuam;quo fidelitatis nomine ſuſtinentiam [illegible] ctur
ab homine exigere,vt ſe,ſuaque omnia Deo [illegible] at:
1.Tim. 3. nā,vt Paulus ait. In hoc laboramus,& [illegible] maledicimur quia
10. ſperamus in Deū illū,qui eſt ſaluator omnium hominū
maximè fidelū,id eſt,ideo patienti animo [illegible] nos la-
bores,& probra ſuſtinemus,quòd Deus,eos,qui in labo-
Iob. 2. 14. ribus fidē ſuam non mutant ab eo, tunc in hoc mundo,
tum verò in alio ſaluare ſoleat: Igitur in ærumnis ardē-
tiori charitate iuſtus adhæret Deo,non aliter ac [illegible] um
Iuſtus affli- paruulus uerberatur à matre,non fugit,ſed [illegible] ou-
ctus arctius git ad ipſius verberantis complexum, & arctius [illegible] ſe
adhæret uberibus apprimit: ſic monet Eccleſiaſt. c. 2. Coniungere
Deo. Deo,& ſuſtine,id eſt,dū iuſt[illegible] aduer[illegible] tene Deū, nec
Simile. dimitte, ſed adhære [illegible] propè ex Græco
Eccle. 2. 3. Conglutinare illi,quaſi cola,& glutino,adhærebat proſe
Rom. 8. 35. ctò arctiſſimè qui dicebat: Quis me ſeparabit à charita-
te Chriſti?tribulatio an anguſtia? an gladius? an [illegible]di-
tas? an perſecutio? [nulla in ratione de via ſua iuſtus
Paulus dimoueri poterat. Iuſtus et Dauid,rectamq.inſi-
Pſ. 72. 25. ſtens viā,cū dicebat, [vt iumentum factus ſum apud te,
& ego ſemper tecū,]oneratus, licet grauiſſimis ærūnis,
& crebrò virga ronſus,non ideò à recto tramite recede-
bam:ſed uiā meā alacris tenebam. Verū [illegible] iq[illegible] tandn inge-
nue fatetur tribulationum impetu impulſum nutaſſe in
verſ. 2. uia pietatis: Mei(inquit)penè moti ſunt pedes, penè ef-
fuſi ſunt greſſus mei;quaſi dicat;penè ia de dic[illegible] do à
rectā uia cogitabam,lapſui vi[illegible]nus,& in tenēda pietatis
Hab. 2. 1. ſemita languidus,parumque firmus. Iuſtus et Habacuc,
qui cum c. 1. quæſiſſet à Deo cauſam ſuarum,atq. totius
populi ærumnarum grauiſſimarum, ſtatuit non ideò ſi [illegible]
diſcedendum à rectò pietatis tramite, ſed patienter ex-
pectandū Dei reſponſū.[Super cuſtodiā,inquit, meā ſta-
bo,& figā gradum ſuper munitionem,& contemplabor,
vt uideā,quid dicat mihi;] ſic interpretatur in hanc rem
Theodor. Theodoretus. Theodotio autem,& Aquila legunt, *Figā
Theodotio. gradum ſuper circinum,id eſt,immotus perſiſtā,quaſi li-
Aquila. nea,& carcere incluſus,quem tranſgredi non poſſim; ſed
*E'ſ[illegible] ijs iuſtis omnibus præluxit ſanctiſſimi Iobi exemplum,
Dios a pe qui & grauiſſimè affectus uiam tenuit,afflictoſq. omnes
[illegible] in ſua uia confirmauit.

Et mundis manibus addet fortitudinem. Qui iuſtus eſt,non
3 ſolùm non deficit,ſed tribulationibus redditur fortior:
2. Cor 2. 19 bona conſcientia corroborat hominem, ut aduerſis reſi-
ſtere poſſit; at peccati conſcientia enervat potius,atq. de-
bi[illegible]tat,perficit,animos in infirmitate: ut Exo. 1. deſ-
Exod 1. 12. criptum eſt;[Quantò magis opprimebāt eos, tantò ma-
gis multiplicabantur,& creſcebant;] atque huc pertinet
Iſa. 35. 4. illa non ſemel repetita adhortatio, Confortamini puſil-
lanimes;vt non ſolum in ærumnis non deficere, ſed con-
tra ardentiores ire aduerſus aduerſa aſſiſ[illegible] iubeantur.
LXX. Sept. Puris manibus ſumat audaciam.

X. Igitur omnes vos conuertimini,& venite, & non inueniam in vobis vllum ſapientem.

4 EX doctrina conſtituta de iuſtorum ærumnis, inuitat
Quid Con- ſuos amicos,ad mutandam ſententiam , & ad pœni-
uerti. tentiam ſuæ illorū aſſertionis,quā ſe faſum e[illegible] na at.
שוב Porrò verbum originale ſignificat conuerti in quamuis
partem,aut etiam in contrariā; propterea aliquando eſt
Phil p. rei præſentis, & pœnitentiam agentis: ſicnunc tractat
Caiet. Philippus, & Caiet. Alij exiſtimant præcipere Iob ſuis
*Verùd, amicis attentionem, vt doceri poſſint veram de diuina
[illegible] Prouidentia Theologiā. Alij , illos ut uocare ad inſtau-
[illegible] randum diſputationem,quaſi iam [illegible] obnu[illegible] [illegible]
[illegible] inſultet,aut illos laceſſat,* Conuertimini & venite, [illegible]
[illegible] ſed illud eleganter & acutè à Niceta indic[illegible]tur, [illegible]
[illegible] his Iobi dictis illius amicos viſos fuiſſe [illegible] atq.
[illegible] ad illū refellendum ſe comparare, & alterū [illegible] pe-
[illegible] tias ferre,atq.iamiam in aciem progredi [illegible]
[illegible] firmatus animus,& collectis viri[illegible], & [illegible]

ne, vna [illegible] te;non enim vos me , ſed nos ego Nicetas.
men [illegible] indicant Sept.legentes: [Verū- LXX.
[illegible] & uenite quæſo [illegible] inuenio in
[illegible]] 5
[illegible] * Da[illegible]
[illegible] aliquid [illegible]
facere;ſic [illegible] alia uel f- [illegible]
milia u[illegible] cōuerſis Cōuerten-
viu[illegible] periculū verbum du-
au[illegible] habemus,Circu[illegible] ſecundo filios plices ver-
Iſrael Hebraice habet,Reuertere, & circumcide, id eſt, [illegible]
iterū,& ſecundò inſtaura circūciſionem; ſic et hoc loco, ſitur.
Conuertimini, & venite, id eſt,ruſus venite; neq. enim Pſ 84. 7.
quidquam amplius à meminerex torquebitis; neq. u tò Ioſ. 5. 2.
à vobis ego p. æclariorem aliam doctrinam expecto.

XI. Dies mei tranſierunt: cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum.

1 *Nexus cum præcedentibus.*
2 *Tranſire.*
3 *Morbus vigilia,unde proueniat. Cogitationum diſſipatarum multiplex expoſitio. Diſſipare,quid.*
4 *Acerbiſſimus mortis ſenſus. Cogitatio,quid propriè.*
5 *Mærentibus diurnus Sol meridianus occidere.Hypallage. Vertere quid.*
6 *Varia lectio. Particula,poſt,conſectationem offerre. Vulgata lectionis illuſtratio,& defenſio.*

NIhil mirum, ſi nunc Iob vrgente dolore ſermonem 1
abrumpat,& recurrat ad conſuetas lamētationes;
nam acerbiſſimus aliquis dolor non patitur aſſiduā alte- Nexus.
quam orationem, [illegible] cogi[illegible]tionem ſibi perpetuò con-
ſtantem: mo bi enim vis diſſipat cogitationes , atq. ſen-
tētias,præſertim cùm initio eius diſputationis ſibi pro-
poſuerit probandum,ſuas querimonias nō eſſe impatien-
tiæ tribuendas,ſed acerbitati dolorum; neque c[illegible] iar
ſuos alicui ſcelei ri,ſed potiùs aut Dei beneuolentiæ, au
occultæ illius prouidentię;quare dum conqueritur, ſuā
iuſtitiam ex vtraque parte tuetur.

Tranſierunt : conſtitutum temporis ſpatium tam emēſi 2
ſunt,ad præſti[illegible]utum finem peruenerunt;nō tam præter- Tranſire.
grediendi,aut tranſgrediendi vim hoc loco habet, quàm
progrediendi,& decurrendi vſque ad certum terminum.
Dies mei,non ſolùm tempus vitæ,ſed,ut Philippus vitæ Philip.
fœlicitas: vtrumque Hiſpanus eadem uoce ſignificat, *Ta
ſe paſſaron mi dies.* Sept. addunt, Dies mei tranſierunt in LXX.
ſtrepitu. Polychron. interpretatur,in mœrore, atq. æ[illegible] Polychr.
tudine animi.

Cogitationes meæ diſſipatæ ſunt. Caiet. & Latini alij poſt 3
Olymp.hoc referunt ad uigilias,& inſomnia,quam quia labo- Caiet.
rabat;nam cōfuſæ,& perturbatæ ſpecies,& imaginatio- Latin.
nis ſimulachra ſomnum auertunt, & moleſtiſſimas vigilias Olympiod.
[illegible] adducunt,quæ tum ſanos infeſtant,cum mœrore Vigiliarum
aliqua animi ægritudine laborant; tum ex febribus , aut cauſ. unde.
morbo aliquo acuto, ſi prouenitur,ut medici docent, de
quo ſuperius, c. [illegible] diximus. Alij hęc dicta intelligunt de Aliorum in-
multiplicibus animi motibus, & perturbationibus:[illegible] am terpretatio.
enim dolebat,iam timebat,nunc ſe erigebat in ſpem me-
liorem,nunc [illegible] erum c[illegible] debat: nam qui in vno [illegible]
[illegible] am conſiſ[illegible] animus , non poteſt vna cogitatione
in[illegible] us pe[illegible] conſtare Polychronius ad mentis Polychr.
qua[illegible] mentem [illegible] [Vis inquit[illegible] Philip.
que [illegible] ad inſaniam pene perd[illegible] Philip.quod
non [illegible] erat in ſi contem[illegible] ationi rerū diuinarū , ut quò-
dam [illegible], propter uim doloris:]Eſt ſi uer-
bum diſſipandi ex ſua proprietate afferat uiolentiam
quandam,qua aliquid conuel[illegible], radicatur, abrumpi- Quid Diſ-
tur,hoc loco dicere poſſumus, *Cogitationes mea*, præ[illegible] pare.
cordiæ ei,conuulſæ ſunt,potius dicerem hæc per[illegible]ere
ad uiolentiam mortis,ut ſe filum abrumpentis,& huma-
nis cordis cogitationes impetu quodam conuellentis , ar-
que longioris uitę,quæ altè inſider cordi,ſpem eradican-
tis,& reliqua ren[illegible] endari [illegible] ha,& cogitationes
diſſipantis,& diſperdentis. Quantum [illegible] dolorem, & 4
ſenſum efficiat [illegible] ulſio , non dentes ex [illegible] ma- Acerbiſſi-
[illegible] tationum, con[illegible] lum [illegible] mus mortis
& [illegible] atu [illegible] ſum volupt[illegible] tum in [illegible] ſenſus.
ex mo[illegible] minis corde,cum impe[illegible] & irruptio-
ne,

Auguſt. ne, ſignificare poteſt lectio Septuag. Rupti ſunt articuli cordis mei. Auguſt. Conuulſę ſunt compages cordis mei, ſunt enim intimę huiuſmodi cogitationes, & affectiones, veluti cordis articuli, & compages, & veluti partes, & membra ipſius cordis; cû vero cogitationes illæ conuelluntur, & diſſipantur cum ingenti violentia, oportet cor ipſum diſcerpi & dilaniari cû ſummo ſenſu, atque dolore, & in eum cordis cruciatum reſpexiſſe videtur Vulgatus, cùm dixit, Torquentes cor meum: nam propriè eſt; Poſſeſſionis cordis mei: dicuntur enim cogitationes, poſſideri à corde; quid enim magis propriû, peculiareve cordi, aut quid magis inſitum, & innatû, quam ſuę ipſius cogitationes? ſed quia verbum poſſidendi, ex illis eſt, quæ duo contraria ſignificare ſolent, ideo verbum hoc aliqñ ſignificat, extrudi, expellique hæreditate, & poſſeſſione; quare in ipſo nomine latebit antithesis quædam ſignificationum, Cogitationes cordis mei, poſſeſſiones, & hæreditas; imo conuulſiones, expulſioneſque: Alij poſſeſſionem ſumût actiue, eò quod cogitatio cor poſſideat & occupet. Has igitur cogitationes, atque conſilia cùm mors, & dolor diſijciant, & diſſipent, vacuum videtur, & conſilij expers remanere cor. Chaldæus autem, hoc loco vertens, Tabulas cordis, videtur dicere, deletû eſſe quidquid in corde ſcriptum fuerat; ſunt enim cogitationes, velut characteres, & ſcriptura inſculpta cordi, neque diſſonat nomen poſſeſſionis, nam eadem radix, non ſolùm poſſidere, ſed etiam aliquando delere ſignificat, eritque etiâ non inelegans antitheſis; Scriptura cordis, nunc litura eſt.

Quid cogitatio, ex Hebræo. מורשי

Antitheſis. *Domus pâ ſamientos y cregas, bes vinado à tâ ſu neceſſidad y ſalsa de conſejo.*

Chaldæus.

XII. Noctem verterunt in diem, & rurſus poſt tenebras ſpero lucem.

5 *Olympiod. Polychr. Quibus occidat Sol in meridie. Amos 8. 9. 1. Reg. 3. 3.*

OLympiod. & Polychro morbum vigiliarum intelligunt, aut id quod ſæpe diximus, mœrentibus videri lucem obſcuriorem, quam nec iam iucundè aſpiciunt, nec clarè contueri poſſunt; ijs enim dicitur Sol occumbere in meridie; quòd ipſis oculis caligantibus teneb reſcere videatur meridianus Sol; non enim poſſunt caligantibus oculis lucernam Dei aſpicere, antequam extinguatur; tum etiam quod ægrotantibus, quos morbus cogit vigilias agere, vſu venit, vt diem exoptent: lucem & ipſe Iob auidus expectabat; ſed non minùs acerbe appetente die dolebat quàm in nocturno ſilentio: ſed ſenſus ſublimior, & acrior quærimonia erit, ſi noctem calamitatum, & priſtinæ fœlicitatis diem intelligamus. Suppoſitum vero verbi uertendi, ſunt cogitationes illæ diſſipatæ, & rupti cordis articuli, intimique dolores, Verterût noctem in diem, per hypall. diem, in noctem, vel potius, uerterût, propriè, poſuerunt, fecerunt, immiſerunt noctem, & tenebras in diem meæ proſperitatis, offuderunt tenebras ſplendori meæ fortunæ, in die agens, nil niſi tenebras video: tum etiam, lucis mihi vſuram adimunt morbi, & dolores.

Hypallage. Vertere qd. שום

Paguin. Regia. Caietan.

Et rurſus poſt tenebras ſpero lucem: paulò aliter in Hebr. iuxta quod legunt Sept. Lumen propè à facie tenebrarum. Quod Caiet. accipiendum exiſtimat de pauidis cogitationibus, quæ illum cogebant in tenebris, & nocte vti lucerna ſibi proxima, ne peruigil in tenebris, & nihil videns, terreretur horrore nocturno; eſt enim nox timida. Mirû, ut interdum Caiet. permiſerit ſe ab Hebræo illo, cuius opera in his commentarijs utebatur, ad ſenſus humiliores demitti, quam rei. & materiæ dignitas poſtularet: multo conſultius, & elegantius Olymp. Etiam lux ipſa præ animi angore, atque moleſtia, haud procul mihi à tenebris uidebatur. Sed is uidetur eſſe noſtri interpretis ſenſus; Nulla iam mihi lux deinceps affulgebit; quæcumque lux orietur, ſero tandem illuceſcet, nam totû me occuparunt tenebræ; quidquid ſperare poſſem ſplêdoris, lætitiæ, moribundo homini, & iamiam in tenebris, & caligine mortis verſanti, nihil me proderit, quæcumque enim conſequuta poſt has teterrimas, & craſſiſſimas tenebras lux, gaudium, lætitia, non poterit me illuminare. Hæc ſane videtur eſſe germana huius loci ſententia, nam licet Latinę orationi nô uideatur omnino leniter quadrare, tamen non aliam profectò poſtulat Hebraiſmus ille, à facie tenebrarum; nam affert præſentiam miſeriarum, & mortis, quæ vincit omnem uitæ ſpem, & idem omnino eſt à facie, vel, ante tenebras, quod noſter dixit, poſt tenebras nam particula illa poſt, conſequutionem, & coniunctionem unius cû alio afferre uidetur, quod idem eſt, quod eſſe ante faciem alterius: vel quidè dicer, ſe erigi in ſpem, fore vt poſt huius vitæ, & ærumnarum tenebras, alterius beatę diei lux illi affulgeat; nam mortis tenebræ, & nox, lucem illam præcedere debent. At ſi interroganter legas, leniſſimus ſenſus, & tum Hebræis, & Græcis, tum etiam rei præſenti ualde congruus efficietur; nam iubebant illum amici, bene ſperare de fœlicitate temporali iterû recuperanda; nûc oſtendit vanam eſſe ſpem; Lux prope tenebras, & uita morti proxima: ſperare ne debeam fœliciorem conditionem, & poſt tantas tenebras, iterum utiq; lumen recuperandum? hunc autem ſenſum in Hebræo eſſe, & in Latina lectione deſiderari, Eugubin. affirmat; ſed non deſiderabit, qui paulò accuratiùs expenderit.

Olympiod.

Particula poſt.

Illuſtratus Vulgatus. Eugub.

XIII. Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtraui lectulum meum.

1. *Philippi expoſitio non probatur Mortis, & ſepulchri cum propria domo comparatio.*
2. *Alterum lectio. Nihil mortali proprium, præter ſepulchrum. Illuſtratus Paulus.*
3. *Mortis nomina pia, & honorifica.*
4. *Putredinem filium eſſe, quod ſit; varia expoſitio; Vermium quoque, de quibus nunc agit.*
5. *Dicere, pro appellare. Putredo quid propriè.*
6. *Sororis appellatio amoris eſt; Vxorem unam ſignificat; Vxorem miniſtram. Explicatur Samuel, & Sapientia.*

1 *Philip.*

PHilippus ſic interpretatur, quòd ſuos cruciatus dicat eſſe ſimiles cruciatibus inferni; & quaſi iam ſit in domo tartarea, lectum in illarum pœnarum tenebris, in quibus iacere perpetuo debeat, conſtitutum habeat: nô aliter videtur Gregorius Nyſſenus explicare id Pſ. 6. Domine ne in furore tuo arguas me. Ab ijs, inquit, qui acerba caſtigatione acerba illius ſupplicij côdemnati ſunt, furoris eſſe opus, & iræ iudiciû illud exiſtimatur, atq. idcirco quaſi iâ in doloribus, atq. cruciatibus conſtitutus, dolentium voces imitatur. Sed non cohęret ſenſus hic cû reliqua Iobi oratione, Sententia igitur plana eſt, & ſcitis? Quid aliud moribundus homo ſperare poſſit, quâ ſepulchrum, & domicilium commune cû alijs defunctis in inferiû ſubterranea illa ſtatione? Vbinam gentiû quietam mihi ſedem fore pollicebor, quâ meæ domi? Quę foris geruntur, ad uitę actiones, labores, ſolicitudines pertinent; & frequenter aliena ſunt: at quæ noſtræ domi fiunt, ea propiùs nos tangunt; propria namq. ſunt: foris itaq. agitamur, & vagamur, domi quieſcimus: non aliter in ſepulchro, quod eſt mortalium omnium domiciliû, quod nos ex longo itinere, & moleſtiſſima peregrinatione defatigatos recipit, & opportuno ad quieſcendum lecto excipit, nimirû ſtrato in tenebris, clauſis foribus ac feneſtris, vt tenebræ ipſæ pacatiſſimum ſomnum conciliaturæ videantur. Elegater ſane à ſepulchri ſqualloreﾠ& tenebris, ad tenebras quieti, & ſomno dicatas tranſitum facit, cû venuſta quadam rerum colluſione: niſi fortè tenebras ſepulchri, & ſquallidi, ſordidique lectuli ſordes, in quo iacet defunctus, opponat regali ſui cubiculi, & lectuli ſplêdori & magnificentiæ: erant videlicèt quondam thalami regum aurei, & argentei, & opulentiorum hominû eburnei, aut precioſæ alterius materiæ; vt ex illo Amos 6. clarè conſtat, [Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris. Laſciuire,] ſuperfluentem luxuriem in materia & arte lectorum indicat.

Nyſſe. ſup. Pſal. 6. 2.

Plana, & germana expoſitio.

Mortis, & ſepulchri cû proprio domicilio comparatio.

Amos 6. 4. R. Dauid.

At priorê partê ſic legit R. Dauid; Si ædificauero infernus domus mea: nâ cum verbo expectandi kaua, affinitatem habet kau, quod eſt perpendiculum, aut funiculus vel regula ſtructoria, ſenſus igitur erit; Non me tangit rei alterius cura, quàm meæ domus ædificandæ, & parandi mihi ſepulchri, ſenſus idem ferè cùm præcedenti, atque ad rem noſtram valde vtilis. Non enim alicuius ædificij ius proprium comparandum eſſet mortalibus, quam ius ſepulchri, quamuis in aliena, & locata domo viuerent. Quid. n. aduena, & peregrinus Abraham aliud quæſiit in terra hac, [quâ ſpelûcâ, in qua ſepeliat mortuû ſuum? Fide] (vt ait Paul.) demoratus eſt (Syriacè, aduena fuit) in terra promiſſionis, tanquâ in aliena, in caſulis (in tabernaculis, ſub pellibus, non in extructa domo) habitando: ergo ſi aliquid ædificauit, ſepulchrum fuit.

קוה קו

Heb. 11. 9.

XIV. Putredini dixi: pater meus es, mater mea & ſoror mea vermibus.

1 *Mortis appellationes, honorifice.* VT oſtendat mortem ſibi in uotis eſſe, cunctis illam amicitiæ, & neceſſitudinis nominibus compellat, illis præſertim, quæ pietatis cultum, & reuerentiam afferunt, qualia ſunt parentum, quos chariſſimos nobis natura dedit; vt ſignificet ſe non ſolũ amare mortem, verum etiam uenerari, & colere, & uelut rem ſacram exorare, & aduocare in ſuum patrocinium. Nihil uero dulcius peregrinanti homini, quàm poſtliminio reuerſum, parentum complexu, & ſinu excipi; ſed de hoc ſtatim. Cùm vero priùs domum ſuam dixerit eſſe ſepulchrum, nunc autem patris, matriſq. meminerit, certè uidetur ſe filiumfamilias dicere, nondum è paterna domo emancipatum, ſed addictum parentum imperio; non licere itaque ſibi diu extra domum uagari, ſed commoratum paruumper in uita, oportere propediem domum reuerti, atq. mortis imperio ſubiacere. Sed uniuerſam domus ſuæ, id eſt, ſepulchri familiam eleganter deſcribit.

4 *Putredinis filius, quid.* *Putredini.* Niſi ſororis & matris meminiſſet, dicerẽ hac loquendi formula, qua ſe putredinis [illegible] nominat, nihil aliud ſignificari, quàm quòd dici ſolet, ſe eſſe filium mortis, id eſt, certiſſimæ morti addictum; ſed cùm non ſolum patrem, ſed matrem atq. ſororem nominet, blandum aliquid ſignificare uidetur; quod etiam *Origenes.* Origenes indicauit, ſic explicans; Vt pueri conſolatores parentes habent, *Quos vermes intelligat.* ſic ego mortem, & putredinem: de quibus vero putredine ac uermibus loquatur, non conſtat, an de illis, qui ex cadauere creabuntur; an vero de iis, quibus ſcatet uiuẽs adhuc? certè *Gloſſa.* Gloſſa ad noſtræ generationis initiũ reſpexiſſe uidetur. Aut ad uitiatam naturam, & morti ac corruptioni obnoxiam; ex putredine materia, & obſceno ſpermate ſumpſimus initium; atque ex mortali & corruptibili parente: illud igitur generationis noſtræ inſtrumentum commodè uidetur ſignificari poſſe patris nomine atque matris etiam, cùm ſit uermium materia. Sed durior, longiuſque petita uidetur hęc interpretatio. Lenius, *Olympiod.* & propinquius, quod Olympiodorus interpretatur, corporis tabem, atq. putredinẽ, qua manabat totus, & quæ, uelut parens, illum reddebat ſepulchro aptum, ſicut pater filium in lucẽ generat; Putredo, *inquit*, quam in me ipſo cerno, non uitæ, ſed mortis certiſſimæ initium eſt; Hæc cũ mihi pro uita ſit, patrem appello putredinem, corruptionem, tabem; matrem uerò uermes: ſicut uerò patris non editi in ſordibus ſunt, & fęcibus uteri, ſic ſanè ſordidum, & fæculentum continent me illi uermes, quib. plenus ſum, & enituntur ingenti ui, atq. d[illegible], quos in me efficiunt, ut me cedant ſepulchro, & [illegible] meliorem uitam: eundẽ ſenſum ſere ſequutus *Philip.* Philip. rationẽ aliam ſimilitudinis excogitauit; [Tam [illegible], *inquit*, tempore computreſco ut ipſam putredinem, & ſanitulos uermes parentes appellem: & quemadmodum non excellere ſine parentibus nemo poteſt, ita neq. ego ſine putredine, & uermibus; qui ita in me ſunt, quaſi ex eis pęc ſubſiſtere. *Nicolaus.* Alij, ut Lyranus, & frequentes Latini [illegible] putredinem, & vermes futuri cadaueris parentes [illegible] appellari exiſtimant, quod ſicut pueri cum [illegible], ita cadauerũ uermibus propinquitati [illegible] ſed in hac conſideratione potiùs putredinẽ & vermes [illegible], qui ex cadauere generentur, quàm parentes nominat [illegible].

5 *Vniuerſa ſepulchri familia.* [illegible] tamen videtur leuiſſimum [illegible] putauit, ut domus ſuæ, i. ſepulchri familiam recenſeat, & non tam ſuæ [illegible] ſuam putredinem commemorat, quàm putredini, & uermibus communem quãdam perſonam tribuat, quæ in ſepulchro nunquam nõ habitat, & eo confugientes mortuos excipere ſolent, uelut parentes; Iobi igitur ſententia hęc erit; Licet viuus ſim, non eſt tamen cur me putredo, & uermes, quaſi ignotum hominem, & nihil cum mortuis habentem, non amplectantur, neque recipere uelint; nam putredini dico, propitie appell[illegible]; & uermes blande compello, matrem [illegible] procul dubio me tanquam filium mortis, potiùs quàm uitæ, omnino deformatum, & uix tenuiſſima uitæ ueſtigia habentem: certè pueros dolentes, & [illegible] conſol[illegible] parentes; vtinam ergo parentum uice [illegible] com[illegible]ctantur, abſtergant lachrymas [illegible] 14. ſtatuti, hanc mihi cantilenam occinant, [illegible] neq. clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt.

Neque uerò ſolùm illos appello parentes, ſed etiam cum clamore aduoco; id enim etiam ſignificat aliquando uerbum, *Kara*; quaſi dicat, paternam opem inclamans inuoco, & putredinem ac uermes, mortemq. ipſam adeſſe mihi in tantis cruciatibus opto. Tum etiam idem uerbum, קרא occurrere alicui ſignificat; nam occurrentem ſolemus, uel ſalutatione, uel interrogatione aliqua, & proprio nomine compellare: ſic igitur ait Iob; tamiam aduenientem *Putredo, quid.* uideo ſepulchri putredinem, ac uermes, propero in illorum occurſum, atque illos pie, & blande ſaluto; propterea ac- שחת cedentes, blande compello patrem, & matrem. Putredo autem perditionem etiam, interitum, ſepulchrum, aut foueam, & quidquid ad mortem pertinet, ut corruptionem debilitatem, maciem, ſignificat; atque ſi premere uelis etiam uocem originalem, huiuſmodi etiam interitũ importat, qui quaſi per dolos & fraudem fit; quare ſumitur pro deceptione, Dan. 2. verſ. 9. & pro laqueo, uel pedica Ier. 5. v. 26 & pro Fouea, quæ peccatori per inſidias, & inopinato paratur. Pſalm. 9. verſ. 13 Poſſet igitur hæc eſſe huius loci ſententia; Foueam, id eſt, quemcunque interitum, etiam per inſidias, & inopinatum mihi paratum, lætus exciperem, & parentum uice haberem. Neque omni- *Vid. cap. 2.* no ab hoc loco aliena eſt illa allegoria, quã de terrę utero, quo concipimur ederodi, & regenerandi in alteram uitam, ſuperius indicauimus; vt ex hac etiam ratione ſolatium ſibi comparare uelit; Quantumuis (inquit) moriar, tamen parentem, & patrem naſcar, qui me iterum elaborabunt ut redimiuus edat in meliorem vitam.

6 *Sororis appellatio, amoris eſt.* *Et ſoror mea.* Pertinere hoc loco Sororis nomen ad amoris ſignificationem, non dubito; nã ſolent ſorores indulgentiores eſſe, & beneuolentius adeſſe & aſſidere fratri ægrotanti, ut ex illo, 2. Reg. 13. colligi poteſt, Veniat, oro, *2. Reg. 13. 5* Thamar, ſoror mea, & faciat pulmentum, ut comedã de manu eius. Ergo & Iob dolens, ſororem, aduocat, vermes intuitum, non ut comedat, ſed ut ab illis comedatur, & arrodatur. Forte tamen ſororis nomen, hoc loco ſignificat uxorem amantiſſimam; nam in Canticis, Spõſa ſororis *Sororis nomen.* nomen habet; quod proculdubio amantium eſt, ſimiliterq. Sap. 7. quaſi uxoria quædam compellatio, & dile- *Prou. 7. 4.* ctio eſt; Dic ſapientiæ, ſoror mea es; & prudentiam uoca amicam tuam, ut cuſtodiat te, a muliere extranea; quod quidem idem eſt, cũ illo Sap. 8. Hanc amaui, & exquiſiui eam *Sap 8. 2.* a iuuentute mea, & quæſiui ſpõſam mihi eam aſſumere: *Senec. in Hip pol. act. 2.* ſic etiam Phædra uæſano amore correpta Hippolytũ ait.

Me uel ſororem Hippolyte, uel famulam uoca. Vtrũque enim nomen uxorum erat; famulæ enim, uel ancillæ dicebantur, quę ſecundarię uxores erant, ut in uxoribus Iacob, & Abrahami clare conſtat: ſic etiam uideas Aſſuerum Eſther. 15. his uerbis blandientem deficienti uxori, Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus, noli metuere. Fratris autem & ſororis appellationem, nunquã pro uero marito, aut caſta uxore, ſed pro cõcubino, & impuro ſcorto ſumi apud prophanos ſcriptores Iuſtus Lipſius con- *Iuſt. Lipſ.* tendit oſtendere li. 3. varia. lectionum, c. 1. Ego non aſſentiar eã appellationem, ſi impura eſſet, tã crebrò uſurpatam in ſacris. Prima poſt Adamum coniugia inter fratres extiterunt; inter patriarchas poſtea cognatos, qui fratres etiã uocabantur: hinc forte purę nuptię, ſororiæ dici potuerunt: igitur rectè in hunc locũ conueniet, ut parentes tum etiam uxor, intelligantur; nam hi ſolent virum tedeuntem læiſſime excipere, uxor præſertim, quæ lectum *Vxorum munera.* parari iubet molliſſimum; qualem hoſpiti & peregrino, ipſi nimirum Vlyſſi, Heros pręcipiebat Penelope;

Hæc iuſſit famulas molles ſubſternere lectos. *Homerus. Odyſſ. 20.*

Deinde uero aducnturis procis uniuerſa domus parari iubetur.

Vos agite. O Nymphæ, celeres preparate Laertis
Hanc ornare domos, facere & purgare palati
Excelſos thalamos, aulaſq. aſpergite lymphis,
Atque thronis nitidos preſetate inſ[illegible] ſtes,
Purpureos.

Etiã vero uxores miniſteria alia obibant & maritos lauabant apud Thraces; ut ait in Polit. Heraclides; atq. eadẽ te Donatus intelligendum vult illum Ennij uerſiculum;

Eam Tarquinius bona fœmina lauit, & unxit. Atq. eo vii - *Donat. in Hecyr.* ſpexiſſe Abigail, 1. Reg. 25. cũ ait ad Dauid; Ecce famula *1. Reg. 25. 41.* tua ſit in ancillã, ut lauet pedes ſeruorum Dñi mei: quaſi diceret, indigna ſe eſſe, non ſolũ, quæ regi, ſed quę aulico alicui uiro, & nobili nubat. Tũ et vxor parat cibos, ſicut velle maritũ nouit, Ge. 27. Ergo à ſorore, i. ab uxore, cum *Gen. 27. 5.*

ſumma

ſumma indulgentia, & amoris ſignificatione paratis omnibus, quæ ad requiem ſpectare poſſunt, Iob excipi ſe poſtulat, videlicet a morte & ſepulchri vermibus.

XV. Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea, & patientiam meam quis conſiderat?

1 *Afflicti hominis ſolatium. Patientia quid. Iuſtorum ſpes concepta, erigit hominem afflictum. Iuſtorum ſpes in morte, è contra impiorum in vita.*
2 *Deſcendere quid propriè. Repetitio eiuſdem rei ad amplificationem.*
3 *Varia lectio. Illuſtratus Vulgatus. Quæ dicantur inferni radices: explicatus Moyſes.*
4 *Mortis votum. Philippi expoſitio non probata.*

1 QVorſum igitur, O amice Eliphaz, aut vbinam moribundum hominem collocare iubes ſuas ſpes? an in hac ipſa vita, & corporis incolumitate, quæ nulla mihi iam reliqua eſt? quod ſi quidquam boni ego ſperare auderē, quis, obſecro, erit, qui aut ſibi, aut mihi polliceri audeat fore, vt boni alicuius expectatione minimè fruſtrer? Patientiam meā. Philip. quam patienter ſuſtineret aduerſa, & videtur ſane hominis patientis ſolatiū nō leue eſſe, cum ſuam patientis animi ſuſtinentiam inſpici ab alijs, & cōſiderari videt: ſed melius patiētia pro ſpes idem quod antea dixit, Præſtolatio. Quis conſiderat: propriè, quis videbit eam? id eſt, quis videbit impletam? idē ſentit Sept. Aut bona mea videbo? quaſi dicat, Nemo erit, qui non iudicet, nullam mihi ſpem relinqui melioris conditionis. Dauid vero e contrario, erigebatur in ſpē ſuæ ſalutis ex eo, quòd alij ſpem de ipſo concepiſſent, Pſ. 141. Me expectant iuſti, donec retribuas mihi, ne fallacem reddas, aut inanem aliorum iuſtorū de mea ſalute ſpem conceptam, non enim fruſtrà illi, neque leuiter ſperant, ſic Iob; Fruſtra ego, leuiterque ſperem, cùm de mea reſtitutione nemo ſpem vllam conceperit. Forte etiam tacite monet amicos, vt animaduertant diligentiùs, vbinam ſpem ſuam collocare debeant, videlicet, non tam in vita, quàm in morte; eo enim differunt iuſti ab impijs, quod illi ſpes ſuas in uitæ bonis ponunt, vſque ad mortē; illa enim die, peribunt omnes cogitationes eorum: at iuſti in morte bene ſperare incipiunt de meliore vita, & amplioribus bonis [Beati enim mortui, qui in Domino moriuntur; amodo iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis.

Philip. Patientis hominis ſolatium. Patientia, quid. Iuſtorum ſpes, erigit afflictum. Pſ. 141. 8. Spes impiorum in vita, iuſtorum in morte. Pſ. 45. 4. Apoc. 14. 13.

XVI. In profundiſsimum infernum deſcendent omnia mea: putaſne ſaltem ibi erit requies mihi?

2 PEr irriſionem hæc dici exiſtimauit Caiet. cum enim dixiſſet nullam ſibi reliquam eſſe huius vitæ ſpem, nunc ſubiungit; Niſi fortè aliquis ſuſpicetur, me poſſe in ſepulchrum huius uitæ bona deportare, atque ibi fælicitate temporali fruiturum: a quo ſenſu non longè abludit Olym. ſic ſcribens; Nec verò putetis illud mihi eſſe in optatis, vt his rebus deſperatis, quæ apud nos ſunt, in inferorum regione fortunis locupleter. Vtrum contingat id aliquando, vt diuitias in infernum ſuas qui deportet; aut gloriam partam in vita, illuc adducat? quem ſenſum præſefert lectio Septuag. Aut bona mea videbo? aut mecum ad inferos deſcendent, aut pariter ſuper puluerem deſcendemus? ſed profectò hoc non placuit Vulgato, & meritò; nam nunc tam ſerio res agitur, vt nullus uideatur relictus irriſioni locus. Dolens igitur grauiſſimè, ait; Actum de meis rebus eſt, hiſcens terra geſſit me meaq; omnia deglutire; peſſum euut omnia; ruunt in altiſſimū baratrum, unde regreſſio ad vitam, aut ad meliorem ſtatum ſperari nulla ratione poſſit. Et creſcit ſententiæ vis ex triplici uocabulo, profundiſſimi, & inferni, atq deſcendendi; hoc enim uerbum ex propria ratione infimum ſtatum, & deteriorem conditionem extremæ humilitatis, & abiectionis ſignificat, tum etiam infernus, ea omnia claudit: rurſus profundiſſimum, tertiò illa omnia uidetur repetere.

Caietan. Olymp. LXX. Repetitio eiuſdem rei, ad amplificationem. ירד *Deſcendere, quid propriè.*

3 Sed intendunt Hebraizantes grauiſſimam litem Latino interpreti, quòd longè diſceſſerit ab originali, in quo ad uerbum legitur; Fulcra inferni deſcendent, uel, ad fulcra uſq. inferni deſcendent; quod nonnulli Rabini, quos affert Pagn. ad ipſum Iobum referunt, quòd ipſius Iobi fulcra, id eſt, membra, brachia, uires, robur, radices, & cogitationes etiam ipſæ atque ſpes iam conciderant: ſed quidem uox Originalis, *bad*, uectes ſignificat, & ea præterea omnia, quę uelut uectes aliquid ſuſtentant, cuiuſmodi ſunt rami arboris, & brachia corporis humani, & quæ brachiorum formam habent, ut radices arborum. Ergo quod in Hebræo eſt brachia inferni, aut fulcra inferni, ſignificat intimos inferni receſſus, abditiſſima penetralia, & profundiſſimas cauitates, ſinus, & ueluti radices; per quas ſignificatur extrema, & immedicabilis mortis, & interitus conditio: quod alijs uerbis dici ſolet, Inferni nouiſſima, ut Deut. 32. id eſt, profundiſſimæ terræ partes; poſtquam enim dixit, Ardebit uſq. ad inferni nouiſſima; per expoſitionem additur, & montium fundamenta comburet: & Pſal. 114. dicuntur, Anguſtiæ inferni, id eſt, anguſtiſſimi, & arctiſſimi ſinus: ſic enim quod Septuag. dicunt, Dolores mortis, propriè legas, Anguſtiæ inferni. Hier. Munitiones inferni: idem dicitur Pſ. 87. Lacus inferior. Iſa. 14. Profundum laci: & iterum, Fundamenta laci: quanquam uoces Originales aliæ ſunt, ſed res, & ſignificatio: eadem ut aūt orationē, quę imperfecta uidebatur, perficeret interpres, pro ſuppoſito illius orationis addit, omnia mea: nam quem alium ſenſum habere poſſit, quod Tyg. dixit, Vectes inferni ſubſident, aut quod Regia, Fulcra inferni deſcendent, nemo facile conſequi poterit. Quę uerò de inferno ſuperius diximus, conſulenda ſunt.

Hebraizantium lis. Tex. Hebr. Rabbini. Pagnin. בד *Quæ dicantur radices, aut vectes inferni. Deut. 32. 20. Pſ. 114. 3. LXX. Hieron. Pſ. 87. 7. Iſa. 14. 17. 19. Tygur. Regia.*

4 *Putaſne ſaltem ibi erit requies mihi?* in Hebręo ſimpliciter; Si in puluere quies? & cum parte ſuperiori Vatabl. & alij ſic coniungunt; Cùm conquieuero in ſepulchro, meas mecum deferam opes, meaque omnia bona ſimul deſcendent. Septuag. Pariter ſuper puluerem deſcendemus, id eſt, ſimul mecum peribit fælicitatis temporalis conſequendæ ſpes; mors omnia auferet. Sed Latinus ad ardentiſſimum mortis deſiderium retulit; Hæcne, inquā, diu exoptata, & expectata quies adueniet unquam? Quod autem Philippus indicat de inferno damnatorum loqui, & animam ſuam uocare, omnia bona ſua; quia, inquit, in anima omnis ſtatus hominis continetur; & hoc loqui, grauatum miſerijs potiùs, quàm deuictum confidentia. Num qui in hac uita pęnas infernorum ſuſtineat, in locis ipſis pœnarum requiem aliquam habiturus ſit? non uideo (inquam) neque ad Iobi mentem, neque ad litteræ ſeriem, & exigentiam dictum.

Vatabl. LXX. Mortis votum. Philip.

PARAPHRASIS CAPITIS PRAECEDENTIS.

QVIS iam non videat me in mortem incitatiſſimo curſu contendere, cùm me videat ita exili, tenuiq. inſpirare ſpiritu, foreq. vt breui deficiã? Præterquã enim, quod cõmotiori, & perturbatiori animo ſim fractis, & attritis viribus, & ſpiritib. illis, qui animæ, & vitę inſtrumentum ſunt, languentibus iã, ac propriè extinctis, certè vix reſpirare ſine ingenti totius corporis niſu, pectorisq. & pulmonum dolore valeo. Accedit quòd veluti ſuſpirioſus aſthmaticus difficilem illum, tenuem, & anheloſum reſpirationis ſibilum vix traho, neque tutum, breuiſſimum concedi homini vitæ ſpatium, qui tam breuè, & anguſto ſpiritu viuere cogatur. Succidor itaque ex trunco vitæ miſer ego. Nihil igitur mihi reliquum eſt, quam vt de mea morte, & ſepulturæ ratione cogitem, iam enim morior; iam me expectat ſepulchrum, expecto etiam illud, & quidem nulla mea culpa, ſed magno tamen cruciatu, tanti boni poſſeſſio differtur; quin etiam expectatione ipſa deludor.

1 Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.

Sed ſi ad vitam me conuerto, dolere etiam cogar, quòd innocens, heu moriar; & amariſſimas mihi lachrymas excutit, non vllo ſcelere puncta conſcientia, ſed falſi criminis obiectio, & immeriti ſupplicij acerbitas. Neq. me quidem tanta contentione tuerer, niſi tam indignè ab aduerſarijs accuſarer; qui dum me ad criminis confeſſionem adducere conatur, illudere mihi volunt, planeq. perſuadere, me improbè vixiſſe, fierique non poſſe, vt innocens aliquando puniatur. Sed *a* illuſores illi ſunt, planeque mendaces, & calumniatores; neq. enim ego inſtar diuitum aliorum, plenam illuſionibus, mendacibuſque perſuaſionibus, atq. profligatis vitam egi, promittunt enim ſibi fortunæ ſtabilitatem, & rerum caducarum conſtãtiam, & firmitatẽ, quib. mundus iſte, & vaniſſima rerum externarum facies imponit; at nunquam illæ illuſiones me dementarunt. Cùm igitur veritatẽ, atque pietatem nunquam non coluerim, peccatorum tamen cum ingenti ſupplicio reus agor: propterea q. his amarioribus amicorum meorum ſermonib. irritatus, & ſtimulatus animo, dies, ac noctes inſomnes duco, peruigilq. pernocto vſq. ad lucem, atque in mearum contumeliarum cogitatione, & ſenſu defixis quaſi luminib. hęreo: manant interim illa amariſſimis lachrymis; nam cogor in faciem iactatas contumelias, & probra accipere, & aſſiduum, atque perpetuum eſſe meorum malorum ſpectatorẽ: quamuis ego, pro mea pietatis cura, dolens licèt, precandi ſtudium nunquam intermittã, ſed lachrymis manantes oculos in Deum optimum intendam, hocq. remedio & munimento aduerſus hoſtium calumnias me confirmem.

2 Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

a De varia ex Hebræo lectione, ex qua indicatur, quæ nam ſit propria quædam deceptio, & illuſio diuitum, qua ſibi ipſi blandiuntur, ad mores, & ſcripturarum intelligentiam annotatur. v. 2. nu. 1. 2. 3. 4.

Sed, ò Deus optimè, liberum me reddito ab ijs moleſtiſſimis aduerſariorum impugnationibus, acerbiſſimisq. cruciatibus, atq. huius incolumitatis, quam precor, cignus, atque vadem mihi cõſtitue. Neque *b* verò aliud vadimonium poſtulo, quàm vt tecum ſim, tuoq. iudicio æquiſſimo ſiſtar, te enim habeo meæ vitę fide iuſſorem, atq. innocentię defenſorem; tuę itaq. beneuolentię, non obſcuram mihi ſignificationem præbebis, ſi te adeſſe mihi cognoſcam. Interim mihi nunc hoc fidei tuæ vadimonio obſtricto, ex hoc calamitatum carcere exire, & reſpirare tantiſper liceat, atque prope te conſidere ? Nullibi enim tuta, niſi apud te fides. In tuam igitur fidem me recipe. Tunc nullum aduerſariorum impetum pertimeſcam, ſi ex æquo, & iure coram te iudice de mea innocentia, & vniuerſa controuerſia diſceptemus. Sed quis erit, qui mihi præſtita fide, dataq. dextera, polliceri audeat, fore vt potentiſſimus Deus in ſuum me patrocinium recipiat? ſed quid ego? iamiam diuini numinis bonitate, atque meæ conſcientiæ teſtimonio erectus, audeo ſanè, & prouocare aduerſarios, & intrepide manus cum hoſtibus conſerere: nam quid timeat, pro quo Deus pugnat, & cuius ſatellitem clypeatum, & lateronem ille agit, à dextris conſiſtens, & clypeo protegens, omnemq. aduerſariorum vim, ictusq. repellens.

3 Libera me: & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me.

b De Vade, & Fideiuſſore, tum etiã de Hypraſpiſta, & Protectoris officio, & de protectione, & aſſiſtentia à dextris, plura accuratè obſeruantur. v. 3. nu. 2. 3. 4. 5. 6.

Fiet igitur, vt diuina ęquitate mihi patrocinante eos qui mecum diſceptant facilè vincere, & reuincere poſſim: longè enim a vera ſapientia, ſynceroq. rerum diuinarũ iudicio illi abſunt, qui quòd ęrumnoſus ſim, me lacerant, & inſectantur: ijs enim tuę (ò Deus) ſapientię arcana minimè patefeciſti, quę mihi paruulo, & abiectiſſimo, p tua bonitate reuelaſti. Nam inter tuæ prouidentiæ primas, ſupremasq. ratione ponendum eſt, quòd innocentem flagellis, & ærumnis afficias: at huius ſæculi ſapientes tũ ſcelera ex ærumnis, tum ſanctitatẽ ex bonorum affluentia metiuntur; & cùm obtuſiſſimi ſint, & mẽtis oculos, quaſi velamine quodam ignorantiæ craſſiſſimo opertos habeant, occultas hominum mentes, exploratas, atque apertas ſibi eſſe gloriatur. Ideò qui tam apertè deſipiant, ſi mecum re, & ratione diſceptare

4 Cor eorum longè feciſti à diſciplina, propterea non exaltabuntur.

c *De ſignificatione parlis, perliendi, diſpertiendi in ſacro ſermone, et ut hac ad ſermonis ſuauitatem, & ... ſerri debeant, pec... a quadr. ad ... ſcripturarum ... om. v. ...nu.2.3.*

ſceptare velim, non magnam laudem ex ... putatione referent, imò potiùs pudorem, & ignominiam, cū ipſe ... res e... u... ſint. Quamuis illi c... po... a, & ad perſuadendum ... ene ... parata oratione vtantur, & alter alteri orationis, & diſputationis par... eni, & vicem tradat, atq. interdum e blanda, & ad decipiendū appoſi... e ba mihi dare co... ur, & in illa cogitatione hæreant, quomodo Deo uideatur pal ... ocinari, quaſi ille mortalium adulationibus capi, aut ... electari poſſet. Sed ut rem meam agam, & ad meæ innocētię defe... onem redeam, rapinam illi mihi obijciunt; meq. ſolitu... meis lib..., famulis, atq. aſſectatoribus prædæ, quam vi auferremus ab imbecillioribus, partem polliceri, atque illos omnes bonorum ſpe, blandè & amicè ad rapiendum, & deprædandum cohortari. Scilicet ego raptor: Alij profectò, non ego, prędæ inuigilant, & bona temporalia, quæ frequenter cum rapina, & iniquitate coniuncta ſunt, conſectantur, & lactant ſuos aſſeclas, atque ſpe lucri ad iniquitatem alliciunt, quo multo magis impunè, quo plures fuerint, graſſari illis liceat. At cùm impius princeps, duxq. prædonū ſupplicio inſigni fuerit à Deo affectus, cæteros, minoris certè notæ homines illius nequitiæ imitatores, ſuo exemplo ad reſipiſcendū erudiet: tum enim impius; tum illius liberi, & familiares omnes, atque vniuerſa illorum poſteritas redigentur ad extremam inopiam, & qui ad prędādum oculatiſſimi erant, iam tunc petent, cogentq. ſtipem, & opem implorabunt, defixis oculis in alios, ſed fruſtrà tamen; nam nemo illis aderit, nulliu... q. oculos, miſericordiamve allicient. Sed heu, me miſerum, qui nunc huiuſmodi habear, quaſi propter meam impietatem diuino ſupplicio affectus ſim, ſic ſum omnibus ludibrio propoſitus, pro ſcopo, quem maledictis, & probris configant, d & cū quo miſerrimos quoſque, & extremo ſupplicio affectos improbos componant: nullusque hominum conuentus ſit, in quo Iobi ſupplicia cum deteſtatione, & maledictis non vſurpentur. Sed in ſpem adducor fore, vt hoc prouerbium vertat Deus in bonum, & Iobi patientia, atque incolumitas prouerbio locum, ad omnem poſteritatis memoriam, datura ſit. Interim nunc mei accuſatores me viuū inferno adiudicare pergant, & me ſtatuant pro exemplo horrendi ſupplicij quod reliquis mortalibus terrori, & admirationi ſit; interdum etiam me habeant irriſioni, & contemptui, vt de mea calamitate lætandi atque gaudendi materiam præbeam omnibus, qui ad meorum ſuſpiriorū, & gemituum ſonitum, tanquam ad lyram, & tympanum canent, & tripudient: quo quid acerbius dolenti, & ægro animo?

5 Prædam pollicetur ſocijs, & oculi filiorum eius deficient.

Poſuit me quaſi in prouerbium Vulgi, & exemplum ſum coram eius.

d *De exempli & Prouerbij ſignificatione, accuratè differitur .v.6.n.3.4.5.6.*

Sic ſanè mœrore, & ægritudine contabeſco, & intimis viſceribus diſcrucior, neque non oculis ipſis propter cordis tenebras, vimque ingentem lachrymarum penè iam extincto lumine, deficio. Membra verò ipſa, atq. corporis partes deformatas habeo, vt immutata iam figura, & totius corporis habitu, euanuiſſe totus videar; & non tam Iobum, quam vmbratilem Iobi quandam imaginem dicat, qui me viderit.

7 Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea quaſi in nihilum redacta ſunt.

e *Vt de iuſtorum ærumnis non eodem modo iuſti, & impij iudicent: Vt iuſti admirationē concipiant, præſertim ante Christum patientem, obſeruatur. ver.8. num.1.2.*

Verùm enimvero tantam cladem vniuerſis mortalibus, e iuſtis præſertim, incredibilem ſtuporem afferre oportet, qui non temerè, neque inhumaniter de meis rebus, meaq. vita ſtatuere velint, ſed vt homines decet, blandè, atque humaniter: hi nimirum referent meas res in admirandam, & nunquam ſatis ab homine cōprehenſam Dei prouidentiam, qui ſic cum iuſtis agat, vt præmij ampliſſimi loco, cruciatus, & calamitates illis tribuat, ſed impij, & iniqui rerum ęſtimatores, admirationem omnem abijciunt, & ſapere ſe putant, dum externas ærumnas in certa aliqua, & occulta ſcelera reijciunt. Ex quo profectò neceſſe eſt iuſtos afflictos, aut iuſtitiæ afflictæ minimè contemptores, neque calumniatores, commoueri vehementiùs aduerſus hypocritas; hoc enim nomine illos appello, qui falſa fælicitatis ſpecie, & externo ſplendore internam anim... ...titatem, & morū candorem ementiri, probareque conantur: res profectò indigna, quamque æquis oculis, aut pacato animo nemo videat. Hinc nimi... u meæ querelæ, & lamentationes concitatiores. Sed iam, o Deus æquiſſime erigantur ſancti, qui nunc in humili iacent, & ſuo imperio coerceant improbos, atque ſanç doctrinæ ſubijciant.

8 Stupebunt iuſti ſuper hoc, & innocens contra hypocritam ſuſcitabitur.

f *Vt iuſti in ipſis ærumnis conſtantiores, & firmiores reddantur, & propiùs Deo inhæreant. v.9.nu.1.2.*

Interim tamen nemo uerę pietatis cultor, impiorum fælicitati, & viuendi inſtituto inuidere debet; aut ita dolere animo propter ſuas ęrumnas, vt in pietate, & religione vacillet, f imò potiùs ex ſua calamitate firmior, & conſtantior euadere debet & pietati, cui ſemel aſſueuit, pertinacius adhęrere; atque ſemel cœptam ſanctitatis ſemitam inſiſtere audacius; nam eum, qui ardenter Deum amet, nihil poterit à charitate dimouere, fixit enim firmiter gradum in ſtatione ſua; & non ſolum non nutat, ſed ſuo exemplo & ſuſtinentia nutantes omnes, atq. afflictos confirmare potens eſt; nam manuū, operumque mundities, & puritas, non ſolum uires nō debilitat in medijs ęrumnis, verùm ita corroborat hominis animū, ut aduerſus aduerſa omnia audentior ire, & ingentibus difficultatibus occurrere velit.

9 Et tenebit iuſtus viam ſuā, & mundis manibus addet fortitudinem.

Hæc cùm ita ſint, vt meliùs, & æquius de meis ærumnis ſtatuere uelitis, vos, ò amici, admonitos volo; ſapientis enim eſt, conſilium atque ſententiam, cùm res & ratio exigit, mutare. Neque verò his dictis vobis viam ad diſputationem præcludo, non enim cum hæc à me

10 Igitur oēs vos conuertimini, & venite: Et non inueniā in vobis vllum ſapientem.

[illegible] ſtau[illegible] regrat [illegible] lus u[illegible] me [illegible] currere patrar; [illegible] as, [illegible] a exq[illegible] o uobi[illegible] ſint, cert[illegible] pi[illegible] d[illegible], corrip[illegible] ut me dolores ace[illegible] [illegible] Iam profectò, tam co[illegible] [illegible] e omni ſę [illegible] um [illegible] d[illegible] poſſi[illegible]. Varij igor men[illegible] com[illegible] & moleſtiſſimæ [illegible], quas, & morbus, & ægritu lo mihi afferũt non pat[illegible] ul[illegible] me [illegible] cogitatione placidè co[illegible] ſi[illegible] cre. Mortis, h[illegible], [illegible] in ingen[illegible] a[illegible] uſu, uitæ omnes r[illegible] tiones, atque conſi[illegible] quæ iut mo[illegible] rd[illegible] ederent, per ſummam [illegible] co[illegible] & ex[illegible] taxit. & [illegible], quod ſolũ mihi proprium ac peculiar[illegible] videbatur, [illegible] id[illegible] o[illegible] itationes, doloris v[illegible] à me extorquet; ac uelut i[illegible] lu[illegible] orem om[illegible] e [illegible]

11

Dies mei tranſierũt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum.

Mœrore [illegible] lux ipſa obſcura eſt; eum uigilias agere pr[illegible] [illegible] c[illegible] t[illegible] cin auidus expecto; ſed nõ minùs acerbè d[illegible] co ip[illegible] uàm in nocturno ſilentio. Sic incredibilium ærumnarum [illegible] l[illegible] s vniuerſæ meæ fęlicitatis die, & ſplendo[illegible] tenebras [illegible] [illegible] nd[illegible], atque luci[illegible] etiam uſuram mihi [illegible] dimit; ideoq. hem[illegible] totum occupa[illegible] ut t[illegible] ebræ, ſerò lux aliqua raodem obo[illegible] ne[illegible] ori[illegible] undus e[illegible] im qu[illegible] iam ſplendoris, atque læti[illegible] ſpera[illegible] [illegible]: ſed illa tamen me ſpes ſuſtentat, quòd opportunè mortis, & [illegible] ſ[illegible] um æternarum tenebræ præceden[illegible] alterius beatę uitæ l[illegible] clariſſimam; quæ enim in hac uita fulgent, umbræ potiùs, ac [illegible] ſi[illegible] ma ſunt.

12

Noctem verterũt in diem: & ruſus poſt tenebras ſpero lucem.

13

Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtraui lectulum meum,

Non [illegible] hac uita n[illegible] um, a[illegible] arum expecto, præter vnicum ep[illegible] m, ub[illegible] etam [illegible] fa[illegible] pollicentur: illa me don[illegible] s, quaſi ex lon[illegible] & n[illegible] ol[illegible] ſſim [illegible] atione defatigatum ex[illegible] pie[illegible], q[illegible] od [illegible] ort[illegible] um om[illegible] m[illegible] lum; & opportuno ad quieſcendum lecto decumbam, videlicet in medijs tenebris ad ſomnum pacatiſſimum conciliandum ſtrato, ſcilicet is mihi erit pro regali, & magnificentiſſimo thalamo.

14

Putredini dixi, pater meus es, mater mea & ſoror mea vermibus,

Nam tam ardenter mortem exopto, ut cunctis amicitiæ, & neceſſitud[illegible] is nominibus compellare illam non dubitem; parentis enim loco habebò, quam colam, & amem, adeoq. illam uelut rem ſacram in meam opem exoro, & inuoco. & quidem [illegible] ùm me illa excipiet, perinde mihi grata exiſtet, atque cùm quis ex lo[illegible] a peregrinatione, poſt[illegible] mi[illegible] io reue[illegible] tu[illegible], pare[illegible] rum complexu, & ſinu excipitur. Quis enim ignore[illegible] mortales omnes mortis filios eſſe, mortis imperio addictos; quibus non liceat [illegible] u extra mortis domum, & limina uaga[illegible] i? Verùm enimverò h[illegible] qui ex pu[illegible] materia ſuæ generationis [illegible] nitium ſumpſi[illegible], atq. a[illegible] æ corruptioni ob[illegible] ox[illegible] s eſt, qui propter fę[illegible] iſſimum & ſu[illegible] tiſſ[illegible] m morbum tabo, [illegible] nie, ac uermibus ſcatet, & tandem in p[illegible] & uermes [illegible] mort[illegible] m abiturus eſt, no[illegible] ſt e r[illegible] ap[illegible] llet p[illegible] uorum cum ſepulch[illegible] m propria do[illegible] eo me cõfugientem agnoſcent illi procul[illegible] o, mor[illegible] m uitæ filium, plane [illegible] m deformatum, & [illegible] uix te[illegible] ſſi[illegible] a præmeferentem: lachrymabundum igi[illegible] do[illegible] olabuntur, atque demulcebunt iſti mei indulg[illegible] tiſſi[illegible] Video iam illos, morte[illegible] q. ipſam aduẽtantem, ut me ex[illegible] pian[illegible] ccurram lætus, & amanter illos complectar, blandiſq. matris, & patris nominibus mihi, atq. illis blãdiar, & con[illegible] labor. [illegible] q[illegible] d[illegible] etiam mihi *h* ſororiæ delitiæ; uermes [illegible] ſo[illegible] ſorores habeo, quę ægrotanti mihi cibos [illegible] dum meum cadauer ab illis corroditur, & exedi[illegible] [illegible] ſ a [illegible] nihil deſit, tamẽ ipſam, & tabem [illegible] ſororis nomine ad ardentiſſimi amo[illegible] [illegible] m, habiturum me profiteor.

g [illegible] *hic nomina ſignificat, aliquid cha*[illegible] *, & amicum, & qua ratione ſimilitudo patris, & conſtitui debeat inter mortem & parentes, fuit explicatum, ver 14. num. 4.5.*

h De ſororis appellatione, & vt ad [illegible] *ſam referatur; tum apud* [illegible] *actos,* [illegible] *pud prophanos, ad amoris ſignificationem, ver 14. nu. 6.*

15

Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea, & patientiã meam quis conſiderat?

[illegible] O [illegible] ce[illegible] phaz, aut ubinam moribundum hom[illegible] bes? an in hac ipſ[illegible] mortali uita, quæ nulla iam [illegible] qu[illegible] quod ſi quidquam boni ego ſperare audere[illegible], qui[illegible] obiecer[illegible] er[illegible] ui aut ſibi, aut mihi polliceri audeat, fore aliquando, vt [illegible] om[illegible] us e[illegible] pectatione minime fruſtrer? aut quis nam teſti[illegible] eſſe po[illegible] luti[illegible] æ alicuius meæ felicitatis? Interim vos, O amici, moneo, vt non [illegible] in vita caduc[illegible], quàm in morte certiſſima ſpe[illegible] veſt[illegible] olloc[illegible] re v[illegible] s. Nec uerò putetis illud mihi eſſe in op[illegible] s[illegible] hi[illegible] rebus deſperatis, quæ apud nos ſunt, in inferiorum re[illegible] ne[illegible] o[illegible] unis locuplet[illegible] ſcio enim hom[illegible] em, cum interierit, nihil [illegible] n[illegible] s bonis [illegible] m ex[illegible] ortaturum.

16

In profundiſſimũ infernum deſcendent omnia mea: Putaſne, ſaltem ibi erit requies mihi?

Illud tandem mihi ſatis perſuaſum eſt, actum eſſe iam de meis rebus omnibus; terramq. iamiam hi[illegible] re[illegible] ue geſtire vt me deglutiat; nam quæ ad me pertinent vniuerſa, in [illegible] iſſimum baratrum detrudet, atque in extremos, recondi[illegible]ſſimos[illegible] inferni ſinus, & cauitates abdet; eò tandem concident robur, vireſq. omnes, præteritæque ſpes, ac cogitationes, vnd[illegible] emergere ad meliorem fortunã nunquam poſſint. Sed cùm ibi tandem iis malis, quæ patior, grauiſſimis, liber futurus ſim, hæc tandiu exopt[illegible] a quie[illegible] deranti, & dolenti vnquamne homin[illegible] contingeт[illegible]

SED

SEd hoc iam mihi loco paululum ſuſtinere liceat, ne & liber iuſti voluminis menſuram, & labor noſtrarum virium modulos excedat. Cùm enim in nobis cætera tenuia, & imbecilla ſunt: tum ante omnia tenuis, ac præ importuna valetudo: cuius ex perturbatione cùm reſpirare, & emergere licebit, alteram huius operis partem, quam ferè abſolutam habemus, multis ſanè rebus, neque inutilibus, neque iniucundis refertam, emittendam curabimus. Interim laboris noſtri partem, qualiſcumque ſit, ita ab omnibus ſuſcipi velim, vt ſi quid in ea, aut pulchrum, aut vtile eluceat, totum id patri luminum acceptum referant: ignoſcant, ſi quid minùs ſit politum, aut limatum: multa enim huiuſmodi non defutura, vel etiam nullo indicante, ſat video. Neque verò in tanta varietate, obſcuritateq́; rerum, ſemel & iterum peccaſſe mirum eſt. Certè tamen neque voluntati diligentia, neque ſtudium labori defuit: adeò itaq́; nobis ſemper illa, in qua nunquam non fuimus voluntate, vt & læti veriora, melioraq́; doceri, & ad rectam, ſicubi deflexi-mus, viam, à quouis adduci non ingrati velimus.

VA1 1520827

IOANNIS DE PINEDA
SOCIETATIS IESV
Opus eruditiſsimum,

POSTERIORES COMMENTARIORVM IN IOB LIBROS CONTINENS.

IOANNIS DE PINEDA
Societatis Ieſu,

COMMENTARIORVM IN IOB
TOMVS ALTER;

Continens poſteriores Commentariorum Libros VII;
ideſt, poſteriora quinque & viginti Capita:

Quibus, præter luculentam Hebraici Textus interpretationem, & copioſam
Authorum, tum è Sacra, tum è Prophana Schola annotationem,
ipſa Verſionis Latinæ vulgatæ authoritas aſſeritur:

PRAEFATIONIBVS AD SINGVLOS LIBROS,
Summarijs ad quarumque Sectionum initia, ac cuiuſque Capitis
Anacephalæoſi Paraphraſtica illuſtrati:

Indice præterea ſeptemplici, noua, & facili non minùs, quàm artificioſa methodo, cuiuis
Editioni commoda concinnato, locupletati.

PERMISSV SVPERIORVM, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M DC XIX.

Apud Iacobum Sarzinam.

AD LECTOREM.

DIv & nolens, & repugnans, ſed vacillantis tamen naturæ legibus neceſſariò concedens, opus intermiſi, quod reſumptis viribus reſumpſi, & conſeci tandem tibi, Lector, non minori cum deſiderio, & alacritate, quàm cum animi dolore depoſueram è manibus. Etſi enim depoſita in tempus tanti operis ſarcina, vt reſpirarer non ſolùm tenuis, ſed afflicta valetudo, refugere viſa eſt laborem; ſed refugit tamen, vt poſſet confirmatis viribus redire in aciem. Eſt enim in vero Prouerbio; Vir fugiens iterum præliabitur. Congreſſus itaque cum opere prædifficili, prælongo, pręmoleſto, vici tandem, ac confeci illud. An etiam difficultates ſuperarim, & confecerim, vt rebus difficilibus facilitatem, obſcuris lucem, multitudini diſtinctionem, & electionem attulerim, aliorum eſto iudicium. Illud ſcio non ſuturum omnibus idem. Quis enim dubitare vnquam potuit, varia ſemper & diſcrepantia fuiſſe hominum de vna & eadem re iudicia, & ſenſus? Si quidquam in manus, oculoſque hominum emittas, non aliud ſit, quàm in Theatro ſpectandam publicè comediam exhibere; ~~& illam ſingulorum cuiuſque ſortis,~~ aut ingenij cenſuræ permittere, ex quibus alij plaudant, alij non. Atque equidem ſingulari humanitati omnium, in quorum manus peruenit Prior ille meorum Commentariorum Tomus, quamuis plurimum à me deberi libentiſſimus fatear, quod ſinguli propè amiciores de illo tulerint ſententias, vrbaniuſque acceperint, quàm fortaſſe opus ipſum meretur; non tamen mediocrem amiciſſimorum illorum, acutiſſimorumque pariter inferendis ſuffragijs pugnam reperi. Quidam enim non modo optarunt, ſed etiam verbis, & epiſtolis a me contenderunt, vt in Poſteriori Tomo Commentarij ipſi ampliores fierent: Quidam ex aduerſo, vt contraherentur, & ſuccinctiores incederent: Nonnulli in illis plura, quæ ad concionandum inſeruire poſſent, optarunt: Alij illa tantum vt exhiberentur, quę ad expediendam dilucidè, & breuiter Scripturæ ſententiam pertinerent. Illi, vt frequentioribus vterer aliorum Sacrorum librorum teſtimonijs; Hi, ne alijs locis etiam opportunè, & exquiſitè adductis propriam ſententiam impedirem. Aliqui accuratam illam rerum vel ſacrarum, vel profanarum eruditionem ad illuſtrandam alicuius ſententiæ ſenſum reconditum, ſuperuacuam cenſuerunt; Aliqui, potuiſſe me ea in re cum lectoris, & iucunditate, & vtilitate amplius aliquid laboris, & induſtriæ contuliſſe. Curam aliquam purioris dictionis damnarunt Quidam; Quidam maiorem deſiderarunt. Paraphraſis Quibuſdam probatiſſima; Quibuſdam inutilis, & ſuperuacua. Rebus etiam minutiſſimis parcendum non iudicarunt; & in indicibus, & ratione citandarum rerum, atque verborum fuit ſenſuum diſſenſus; poſtulantibus alijs ſecundum folia, & paginas referri, e quibus petenda res eſſet: alijs interim capitula ipſa, & verſiculos, quod factum eſt, comprobantibus. Et quod magis mirari vltro quis poſſit, in ipſorum & typorum, & characterum, & marginum maiuſcula, aut minuſcula quantitate, pro vniuſcuiuſque ſiue animi, ſiue oculorum acie diſcrepatum eſt. Ego interim inter hæc tam diſſimilia ſui iudicia, qui non mihi vni

meo

meo iudicio, ſed alieno pluribus placere, & vtilitati publicæ inſeruire ſtudeo, decreui plurimorum ex partibus diſcrepantibus ſententiam ſequi. id eſt, nullatenus mutare ſcribendi, & commentandi ſtilum; ſed contuendo effigiem Prioris Tomi, continenter contendere, quantum in me eſt, vt hic alter illum referat totus, tanquam vterinum fratrem, imo tanquam gemellum; ſimul enim conceptus vterque, ſimul formatus, vtique ſimul excludendus atque ablactandus videbatur; aut ſaltem edendus ſtatim ſecundus, calci prioris inhęrens. Sed deficientibus viribus, ceſſit alter alteri, non vlla lineamentorum, aut naturæ diſſimilitudine; ſed diſpari tantum temporis, & naſcendi ſorte. Sed hanc tamen diſparitatem, ne quid in ſecundo minus ſit, temperauit non ſolum maior capitum numerus, & rerum ſcitu digniſſimarum copia; ſed laboris, & operæ multum, quo vrgentius à me ipſo contendam, in Lectoris mei gratiam, vt quantum mea feret valetudinis, & ingenij tenuitas, non incedat hic Poſterior ſordidior, aut magis pannoſus, & eruditionis ornamentis vacuus, quam Prior; imo & fortaſſe cultior, & locupletior. Quem ſi, Lector, præ tua humanitate, & vrbanitate benigne ſuſceperis; illiuſque opera & dulcedinis aliquid, & vtilitatis perſenſeris, mea non ſolum abundè explebis vota, ſed tranſfundes etiam in me animos, & indefeſſam voluntatem ad plura, & maiora quædam ſine moleſtia conficienda, quæ non ſine labore, iam in incude ſub malleo mihi contrectantur. Vale.

FACVL

FACVLTAS P. PROVINCIALIS.

MELCHIOR *de Gadea Prouincialis Societatis* IESV *in Prouincia Bethica, poteſtate ad id mihi facta à R. admodum P. N. Claudio Aquauiua Generali Præpoſito, facultatem concedo, vt Poſterior Tomus Commentariorum in* IOB *à P. Io. de Pineda Sacrarum Literarum profeſſore compoſitus, & noſtræ Societatis virorum grauium, atque ſapientum iudicio examinatus, & approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & noſtri officij ſigillo munitas dedimus, Hiſpali, die prima Ianuarij, Anni milleſimi ſexcenteſimi primi.*

Melchior de Gadea Prouincialis.

CENSVRA OPERIS.

COMMENTARIA *hæc Patris Ioannis de Pineda Societatis* IESV *in* IOB *eruditiſſimi viri, & de Sacrarum Literarum apparatu benemeriti, de ſupremi Senatus mandato diligenter perlegi: in quibus nihil Fidei Orthodoxæ contrarium inueni, imò multa ad Sacram Scripturam rectiſſimè, veriſſimeque intelligendam perutilia, & valdè neceſſaria paſſim cum admiratione reperi: elucet enim in eis trium linguarum maxima peritia, ingenij mirabile acumen, & genuina ſenſuum Sacræ Scripturæ explicatio, cum cæteris ornamentis, quæ in doctiſſimis, & eruditiſſimis auctoribus deſiderari poßunt. Cuius rei iam ante ſpecimen præbuit, editis in lucem, cum magna noſtra vtilitate, ſex prioribus libris in priora capita Iobi, qui ſanè indicabant, quales eſſe deberent inſequentes: atque adeo quantum nobis lætitiæ attulit labor ille: tantum intulit deſiderij nondum partu abſoluto: timebamuſque fore, ne immatura morte auctor præreptus, imperfectum relinqueret tam præclarum opus. Quamobrem iudico illud quamprimum emittendum in lucem, vt omnes iam perfruantur tam incredibili eruditione, grauitate, doctrina; auctoremque obſecrare, atque obteſtari debemus, ne ceſſet ab ſcribendo, cum illius opera tantam lucem attulerint, atque indies allatura ſint toti Chriſtiano orbi. Madriti, in noſtro Conuentu Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum, die duodecima Ianuarij, anno Domini* 1601.

M. Fr. Io. Temporal Diffinitor Generalis.

EGo Fr. Io. Ludouicus Secchiatius Rauen. Sac. Theologię Lector, Ordinis Prædicatorum, & Commiſſarius Inquiſit. Venet. Commentaria P. Io. de Pineda è Societate Ieſu in lib. Iob, Venet. 1604. apud Societatem impreſſa perlegi, & pro altera editione, ac publicatione approbaui. Venet. die 28. Iunij. 1619.

Viſa approbat. conced. typis.
Fr. Io. Dom. Vignut. S. T. Doctor. Inquiſit. Gener.

POSTERIORIS *Tomi partitio in ſeptem, quos continet, Commentariorum libros, Capita poſteriora viginti quinque, Colloquia quinque, ſingulorum librorum, atque Certaminum petenda ex Priori Tomo, cuius initio præfixa eſt Diuiſio totius operis: Tum etiam ex Præfatione inſequentis Capitis XVIII.*

INDEX INSIGNIORVM QVÆSTIONVM,

QVAE IN COMMENTARIIS EXPONVNTVR, ordine, & loco, quo occurrerunt, alijs minutioribus prætermiſſis, quas loci alicuius difficultas, & tempus poſtularunt.

AN denarius numerus accipi poſſit pro numero minori. cap.19.verſ.3.nu.2.

An Laban decem vicibus mutarit mercedem Iacob. Ibidem

An Iob fatectur aliquando ſe erraſſe, c.19.verſic.4.nu 3.

An præter filios conuiuantes oppreſſos ruina domus fuerunt Iobo alij ſuperſtites, cap.19.verſ.17.nu.7.

An locus Iob.cap.19. Scio quod Redemptor, &c. *accipi oporteat in literali ſenſu, de vera corporum Reſurrectione, c.19.verſ.25 nu.12.13.14.*

An qui cum Chriſto ſurrexerunt, iterum mortui fuerint, c.19.verſ.25.nu 21.

Qui ſancti nominatim cum Chriſto ſurrexerunt. ibid. num.22.

An oculis corporeis videndus Deus, cap.19.verſic.27. num.5.

An ignis inferni dici poſſit incorporeus, cap.20. verſic.26 num.3.

Quando filius portet iniquitatem patris, cap.21. verſic.19.num.3.

Quomodo dicatur Deus affici, & triſtari ex ſuorum iuſtorum ærumnis, explicatur peculiari digreſſione, c.22.verſ.3.nu.4.5.6.7 8.

An Ariſtoteles Deum cælo concluſerit, cap.22.verſ.12. num.5.

An Cain negauerit Diuinam Prouidentiam, c.22. verſic 15.nu.1.

Quomodo impij ante ſuum tempus moriantur, cap.22. verſ.16.num 2.

Quomodo iuſti ſubſannare impios, & lætari poſſint in illorum exitio, c.22.verſ.19.nu.3.4.5.6.7.8.

Quomodo dies iudicij neque Angelis, neque filio cognitus, c.24.verſic.1.nu.7.

Cur Deus tarde procedat ad puniendum, cap.24.verſic. 23.num 3.

An Buſiris verus Rex fuerit, c.31. verſ.32.nu.3.

An Ægyptij tum à Iobo, tum ab alijs notati fuerint inhoſpitalitatis. ibid.

An miraculum ſit, quod mare non exundet, cap.26.verſic 10.num 2.3.4 5.

An terra ſit ſuperior aqua. ibid.nu.3.

An pueri egredientur ex limbo poſt iudicium, ibid.nu.7.

An montes formati fuerint poſt terræ formationem, c.26 verſic.12.nu.1.

An Iob tueatur innocentiam vniuerſæ ſuæ vitæ, an tantum præſentis temporis, c.27.verſ.6.nu.3.

An ebur antiquum rubeſcat, an vero palleſcat, cap.28. verſ.6 num.3.

An Iobus deſcribens terram auriferam, intelligat terram Sodomorum, c 28.verſ.7.nu 6.

An Ophir ſit noſtrum Peru, & vbi terrarum, cap.28. verſic.16.nu.4.

Vbi proueniat præſtantiſſima Sardonyx, ibid.num.5.

Vbi proueniat optima Cryſtallus, cap.28.verſ.17.nu.3.

Quæ ſiat probatiſſimæ Smaragdi, c.28.verſ.19.nu.1.

Vbi proueniat Topazius, ibid. nu.2.

Vbinam terrarum Æthiopia Orientalis, ibid.nu.3.

An verus aliorum contemptus cadat in virum iuſtum, c.30 verſic.1.nu.3.

An Iob re ipſa ſputa, & ſaliuas acceperit ab impudentibus hominibus, c.30.verſ 10.nu.4.

An Achitophel vero ſuſpendio interierit, an morbo aliquo, c.30.verſic.18.nu.3.

An Hebræi habeant proprium nomen rei turpis, c.31. verſ.10.num.6.

An de iniuſte partis largienda eleemoſyna, cap.31.verſic.20.num 5.

Quæ fuerint cauſa orandi ad Orientem, c.31.verſic.26. num 9

An maius ſit inimicos diligere, quam non gaudere in illorum ruina, c.31.verſ.29.nu.2.

An Buſyris fuerit verus Rex, & idem qui Pharao.c.31. verſ 32.nu.3.

An locus Iob de viris ſui tabernaculi ſaturandis carnibus illius, *debeat aut poſſit accipi de Eucbariſtia, c.31.verſ.31.nu.3.*

An illa verba, c 31. Finita ſunt verba Iob, *ſint de Textu Sacro, c 31.verſic.40.nu.4.*

Ex quo genere fuerit Eliu.c.32.præf q.1.nu.1.

An Eliu fuerit Balaam, c.32 præfat.quæſt.2.nu. 1.

An Eliu fuerit ex Iobi amicis, qui ad illum conſolandum venerunt, c.32 præfat.q.3.nu.3.

An Eliu fuerit Iobi conſanguineus, cap.32.præfat.quæſtio.3 num.3.

An Eliu fuerit ſanctus atque ſapiens, c.32.præfat.quæſtio.4.num.1.

An inter Eliu atque Iobum interceſſerit certamen, cap. 32.præf.q 5.nu.1.

Quo differat diſputatio Eliu ab alijs amicis, c.32. verſic.3 num.5.

An ſomnium & viſio nocturna diſtinguantur in vſu ſacri ſermonis, c.33.verſic.15.num.1.

Quomodo Angeli ſancti, & tutelares acenſent apud Deum ſuos alumnos, c.33.verſ.23.nu 4.

An Angelus noſter ordinarius Cuſtos, noſtram tantum ſalutem procuret, non etiam alij ex quacunque hierarchia, c.33.verſ.23.num.8.

Quod ſit ſanctorum Angelorum officium erga res humanas, cap.33.ver.23.nu.9.

An Diuinæ vocationis vllus ſit terminus, aut tempus præſcriptum, c.33.verſ 30.nu 5.

An Reges improbi præficiantur à Deo, cap.34.verſ.30. num.4

An hominum peccata afferant aliquod detrimentum diuinæ gloriæ, c.35.verſ.6.nu.4.

An vlla fides adhibenda Phyſioguomiæ Aſtrologicæ, aut Phyſicæ, tum etiam Chiromantiæ, cap.37.ver.7. num.5. & ſeq.

An cometæ generentur ab aſtris, c.37.verſ.14.nu.2.

An Dei orationem cum Eliu præceſſerit ſpatium, aut ſilentium aliquod, c.38.præſ.q.1.nu.1.

An fuerit verus turbo, de quo loquutus eſt Dominus ad Eliu.c.38.præſ:q.2.nu.1.

Quo die tempore viſus fuerit Moyſi Deus in medio Rubi, c.38.præſ.q.2.nu.4.

Cuiuſmodi fuerit turbo, loquente Deo ad Eliu, cap.38. præſ.q.3.nu 1.

Qualis fuerit nubes, de qua loquutus eſt Deus Moyſi, ibid.nu.2.

Qualis fuerit vox loquentis Dei de turbine, ibid. quæſtio.4. num.1.

An Deus loquens de turbine, in ipſo turbine vocem dederit? ibid q.5.nu.1.

Qualis fuerit ſonitus buccinæ in promulgatione legis, ibid.q.5.nu 4.

An ſimul cum Dei voce, viſa fuerit Iobo aliqua cæleſtis imago, ibid.q.6.nu.1.

Quem ſua voce, & interrogatione perſtrinxerit Deus, Iobum, in Eliu? c.38.verſ.2.nu.4.

Qualis fuerit funiculus coccineus appenſus in feneſtra Raab, c 8.verſ.5.nu 4.

Quid in ſcripturis ſignificetur per lapidem angularem, & quis illius vſus, c.38.verſ.6.nu.3.& ſeq.

Quomodo aſtra, & res inanimatæ dicantur Deum laudare, c.38.verſ.7.nu 6.

Quando fuerint Angeli creati, c 38.verſ.7.nu.11.

An Mare creatum fuerit coæuum cum Cælo, & terra, c.38.verſ.8.nu.1.

Cur Moyſes videatur prætermiſiſſe Maris creationem, c.38.verſ 8.nu.6.

Cuiuſmodi fuerit fons, aſcendens de terra initio creationis, c 38. verſ.9. nu.5.

An vera ſit vulgata illa proprietas corvorum deſerentium pullos implumes, c.38.verſ.41. nu.3.

An ceruæ parturientes apertum, vel ſecretum ament, c.39.verſ 1.nu 3.

An ceruæ pariendi difficultate, an potius felicitate excellant, c.39 verſ.3 nu.6.7.8 &c.

An Rhinoceros habeat vnum tantum, vel plura cornua, c.39 verſ.5.nu.3.

An Struthio aliquando incubet ouis, vel viſu illa foueat, c.39.verſ.14.nu.1.

An Struthio crudelitate, & ſtoliditate excellat, an vero è contrario, charitate erga pullos, & induſtria, c.39. verſ.16.nu.1.2.3.&c.

An Aquila viuat ſine potu, & gaudeat cadaueribus, c.39.verſ.30.nu.1.

An Iob fuerit unquam verbo lapſus, cap.39. verſic.35. nu.3.c.42.verſ 3.nu.3.

An opportune fiat diuinæ Maieſtatis atque potentiæ deſcriptio, ex concitatione tempeſtatis, cap.40. verſ.4. num 5.

An Elephantus habeat proprium nomen in ſcripturis, c.40 verſ.9.nu.3.

An primus homo habuit proprium nomen, ibid.nu 4.

An in ſtatu innocentiæ ulla animalia eſſent carniuora, c.40.verſ.10 nu.5.

An Elephantus habeat crura ſine flexu, c.40.verſ 13. num.2.

Vtrum impugnatio dæmonis ſit à Deo, cap.40. verſ.10. num.4.

Vtrum ſingulis hominibus ſit ſuus impugnator, ibi.nu.5.

An in fœminis ulla ſit cum umbilico voluptatis conſenſio, c.40.verſ.11.nu.3.

Quæ ſit voluptatis cognatio cum mammis fœminarum, ibid.nu.4.

Cur Chriſtus in publico moriens, non in publico reſurrexerit, c.40.verſ.19 nu.1.

An Behemoth in primo, & literali ſenſu deſignet diabolum, vel potius Elephantem, c.40. verſ 9.nu.1.

An Behemoth deſcriptus ſit ſub forma quadrupedis, an Serpentis, c.40.verſ.19.nu.4.

An Leuiathan ſit cetus, vel monſtroſum aliquod animal, c.40.verſ.20.nu 9.

An Leuiathan ſit animans terreſtris, an aquatilis, c.40. verſ.20 nu.10.

An Leuiathan ſit genus piſcis, an ſingularis animans, c.40.verſ.20.nu.14.

An ſimul cum diuina voce fuerit Iob recreatus cæleſti imagine, c.42.verſ 5.nu.1.2 3.&c.

Cur ſcriptura ſileat Iobi ſanitatem, c.42.verſ.6.num.1.

Quando fuerit Iobi plaga curata, ibid.& ſeq.

An Deus loquutus fuerit ad Iobi amicos cum procella, & turbine, c.42.verſ.7.nu.5.

Cur Iobi amici non ſint affecti manifeſto ſupplicio, c.42. verſ.7 nu.7.

Cur Aaron conſors detractionis non fuerit quoque particeps lepræ cum Maria, ibid.nu 8.

An compaſſio eſſe poſſit de præterita ærumna, c.42 verſic.9.num.7.

Quod cuius gentis, cuiusve partis ornamentum inaures eſſent, c.24.verſ 9.nu.11.

An Iobus ſubito fuerit factus duplo locupletior, ibidem, num.13.

Cur non ſuſcepit Iob duplo plures filios, cap.42.verſic.13. num.2.

Quæ nomina propria filiarum Iobi, & quæ illarum ſignificatio, & doctrina, c.42 verſ 14.nu.1.& ſeq.

Quæ vulgati Interpretis conſuetudo in vertendis proprijs nominibus originalibus per voces appellatiuas, c.42 verſ.14.nu 6.

Quæ fuerit ſumma annorum uniuerſæ vitæ Iob, cap.42. verſ.16. num 2.

INDEX VOCVM HÆBRAICARVM,

QVÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR, ET ILLVSTRANTVR:

Tum varijs exemplis Latini Interpretis, tum aliorum Interpretum varia lectione.

א

אבד ABad, perdere, euanescere, c.22. v.7. nu. 4. Perditum, c.28. v.22. nu. 3.

אבה Abah, *deſiderare*, pater, Aprilis, cap.38. verſ. 28. nu. 5. pauper, c.24. uerſic. 11. nu. 6 cap.29. verſic. 16. num. 5 cap.30. uerſ. 25. num. 5. *Velle*, c.23. verſic. 13. nu. 4.

אבל Abal, mœrere, c.29. v.25. nu. 4.

אבן Eben, *lapis*, perpendiculum, capit.38. verſic. 5. numero 4.

אדם Adam, rubere, *Sardius*, rubinus, cap.28. verſic.16. num. 5.

אדמה Adamah, terra, habitator, c.31. v. 38. nu. 2.

אהל Ahal, *ſplendere*, extendere; tabernaculare, c. 18. ver. 14. num 3. & 4.

אבות Oboth, Pythones, ventriloqui, capit.32. uerſi. 20. num. 2.

אבנים Obnaijm, *rota figuli*, ſella parturientis, cap.38. uer. 28. num. 6.

אוה Iuah, deſiderare, bonum, cap. 18. v. 1. num. 3. cap. 31. v. 35. num. 3.

און On, dolor, violentia, iniquitas, cap. 20. v. 10. num. 5. cap. 25. ver. 19. nu. 1. c. 22. ver. 15. nu. 6. idolum, c. 31. uer. 26. nu. 4.

אור Or, lumen, pluuia, riuus, cap. 18. verſ. 5. num. 2. c. 37. uer. 11. nu. 3.

אות Oth *ſignum*, character, c.37. v. 7. nu. 13.

אזן Ozen, *audire*, ponderare. c.33. v. 1. nu. 3.

אחר Ahhar, tardare, *Aquilo*, retro, poſt, c. 23. uer. 9. num. 7. nouiſſimum, c. 19 uer. 25. nu. 26. *rurſus*, c. 19. v. 26. nu. 1. c. 22. uer. 20. nu. 6.

אחז Ahhaz, *tenere*, apprehendere, c. 18. uer. 9 nu. 1. ibid. uerſic. 20. num 4 cap. 23. uerſic. 11. num. 2. c. 26. uerſic. 9. num. 3 *concuti*, c. 21. uerſ. 6. nu. 9. poſſidere, c. 38. v. 13. nu. 1.

אטר Atar, claudere, impedire, c. 37. uer 7 nu. 15.

איד Ed, *fluctus*, perditio, c. 30 uer. 12. nu. 5. c. 31. v. 3. nu. 5. *interitus*, c. 21. v. 17. nu. 2.

איה Aieh, *vultur*, pica, c. 28. v. 7. nu. 4.

אלים Elim, *Angeli*, fortes, c. 41. uer. 16. nu. 1.

אים Aiom, *horribilis*, potens, mirabilis, c. 20. uerſic. 25. nu. 5.

איש Is, uir, *inueteres*, inſula, c. 22. uer. 30. nu. 4.

אכל Acal, *comburi*, deuorari, c. 20. uer. 26. nu. 5.

אל El, Ad, *de*, c. 34. uer. 33. nu 3. *Deus*, fortis, cap. 24. v. 25. num. 3.

אלה Alah, *maledicere*, iurare, c. 31. uer. 30. nu. 3.

אם Im, ſi, nunquid, c. 19. v. 6. nu. 1.

אמן Aman, fidelem eſſe, *reputare*, c 39 uer. 24. nu. 3. Ita. *vere*, c. 34. uer. 12. nu. 4. Ancilla, nutrix, c. 19. v. 15. nu. 6. c. 31. uer. 13. nu. 3.

אמר Amar, *dicere*, ſtatuere, c. 21. uer. 14. nu. 1. c. 32. uerſi. 7. nu. 1. c. 34. uer. 18. nu. 4.

אנש Anas, deplorare infirmari, *uir*, imbecillus, cap. 25. uer. 6. nu. 3. c. 32. uer. 1. num. 1. c. 33 uer. 27. num. 3 cap 37. uer. 7. num. 16. *violentum*, cap 34. uer. 6. num. 4.

אסף Aſpha, *auferre*, congregare, c. 27. uer. 19. nu. 2. trahere, c. 34. uer. 14 nu. 5.

אסר Aſar, ligare, conſtringere, c. 19. uer. 7. nu. 4.

אף Aph, adhuc, c 37. uer. 1. nu. 1.

אפק Aphak, fortificare, *fuſile*, c. 40. uer. 6. nu. 4.

אפר Epher, *cinis*, puluis, c. 34. uer. 15. nu. 2.

ארב Arab, latere, inſidiari, luſtrum, cap. 37. uerſic. 8. numero 1.

ארז Erez, *cedrus*, alerze, c. 40. uer. 12. nu. 4.

ארח Arahh, iter facere, c. 34. uer. 8 nu. 2.

אריה Arieh, Leo *catulus*, c. 38. v. 40. nu. 7.

ארך Erec appaijm, longis naribus furor, cap. 19. uer. 11. num. 1.

ארץ Erets, *terra*, agri, c. 22. v. 8. nu. 2.

שמדי Aſmodi, Aſmodæus, princeps ignis, cap. 31. uer. 12. num. 2.

אשר Aſar, beatificare, *recta incedere*, cap. 23. uerſic. 11. num. 4.

את Eth, uarij caſus articulus, c. 19. v. 17. nu. 6.

אתן Ethan, fortitudo pertinacia, cap. 33. verſic. 19. numero 4.

ב

באש Baaa, fœtere, labruſca, c. 31. uer. 40. nu. 2.

בד Bad, *uectis*, membra, c. 18. uer. 13. nu. 5.

בהל Bahal, *pertimeſcere*, feſtinare, c. 21. uer. 6. num. 9 cap. 30. uer. 15. num. 1. *turbari*, cap. 23. uer. 15. num. 4. cap. 23. uer. 17. nu. 5.

בורית Borith, *herba fullonum*, ſapo, cap. 22. uerſic. 30. numero 4.

בוש Bos, erubeſcere, cap. 29. v. 3. num. 4. uerenda, c. 35. uer. 10. nu. 10.

בחר Bahhar, eligere, excellere, c. 34. uer. 4 num. 4. expetere, c. 34. v. 34. nu. 5.

בטן Beten, *venter*, uiſcera, uterus, c. 22. uerſic. 18. numero 6.

בין Bin, ſcire, experiri, c. 42. uerſ. 3. num. 5. *intueri*, ponderare, cap. 26. uer. 14. num. 4. ſapientia, cap. 28. uer. 13. nu. 4.

בכה Bacah, flere, fluere. c. 28. uer. 11. nu. 5.

בלה Balah, *inopia*, turbatio, ſenectus, cap. 27. uerſic. 20. num. 2. nihilum, cap. 30. uer. 15. numero 1. *expectare*, *facere*, *conſumere*, cap. 31. uerſic. 26. numero 2.

בליל Belil, confundere, ager, pabulum, migma, c. 34. uer. 6. num 1.

בלי Beli, non, nequaquam, c. 33. uer. 9. num. 2. c. 34. uer. 18. num. 5.

בליעל Belighal, Belial, *Apoſtata*. cap. 34. uerſic. 18. numero. 5.

בעל Baghal, agricola, maritus, c. 31. uer. 39. num. 3. c. 22. uer. 24. nu. 1.

בצר Batſar, *ſilex*, munitio, robur, *comportare*, cap. 27. uer. 17. nu. 1 auare rapere, cap. 27. uer. 8. nu. 1. *tribulatio*, uinea, aurum, c. 36. uer. 19. nu. 3. latere, cap. 42. uer. 2. nu. 4.

בקר Bakar, uacca, c. 21. uer. 10. num. 1. uigilare, matutinum, c 38. uer. 7. nu. 5.

ברא Bara, creare, efficere aliquid ſelectum, cap. 37. uer. 11. num. 1.

בבה Barah, eligere, frumentum, ibid. nu. 2.

ברך Barac, benedicere, benefacere, cap. 31. uerſic. 20. numero 4.

ברר Barar, mundum eſſe, probari, cap. 22. uer. 30. num. 5. paſtus, capit. 39. uer. 4. num. 12. expurgare, cap. 37. uerſic. 11. num. 1. purum, capit. 33. uerſic. 3. num. 3.

בתל Betbul, *virgo* innupta, cap. 31. uerſic. 1. nu. 10.

בתר Bathar, emoneri, ſubſultare, capit. 37. uerſic. 1. numero 3.

a a Gaa,

ג

גאות Gaa, *gloria*, decor, c. 22. v. 29. nu. 2. *altitudo*, c. 37. v. 4. nu. 3. tumere, c. 38. nu. 11. v. 6.

גאל Gaal, *redimere*, propinquus, c. 19. ver. 25. num. 4.

גבה Gabah, *erigi*, ſuperbire, cap. 36. ver. 7. nu. 5.

גביש Gabis, eleuare, vnio, lapis, eminentia, cap. 28. ver. 18. nu. 2.

גבר Gabar, *Gigantes*, c. 26. verſic. 5. num. 7. & 9. cap. 38. verſic. 19. nu. 3 pręualens Gallus, c. 38. verſ. 36. num. 4.

גדד Gadad, accingere, latro, cap. 19. verſ. 12. nu. 2. c. 21. ver. 3. nu. 4.

גדל Gadal, magnum eſſe, multum, cap. 19. ver. 4. num. 4. cap. 34. verſ. 24. num. 5. creſcere, c. 31. verſ. 18. num. 2.

גור Gur, *transferre*, mouere, cap. 18. ver. 19 num. 5. peregrinari, c. 18. uer. 19. nu. 5. Aduena, c. 19. ver. 15. nu. 2. *peregrinus*, proſelytus, ibidem. timere, c. 19. v. 29. nu 1.

גוא Gueua, exaltatio, c. 22. uer. 29. 1. & 2. *Superbia*, Tyrannus, c. 23. v. 17. nu. 4. *Vagina*, corpus, c. 20. ver. 25. nu. 2.

גוח Gueuath, erumpere, profundere, cap. 38. verſic. 8. num. 8.

גזל Gazal, *diripere*, extorquere per fraudem, c. 24. v. 2. nu. 5. ibid. v. 9. nu. 1. reſiſtere, c. 20. v. 19. num. 4. *transſire*, c. 24. v. 19. nu. 8.

גלל Galal, ſordeſcere, *ſterquilinium*, cap. 20. ver. 7. num. 4. *deuoluere*, præcipitare, cap. 30. verſic. 14. numero 4.

גלה Galah, *aperiri*, reuelari, c. 30. v. 28. nu. 1.

גמא Gama, ingurgitare, iuncus, circulus, cap. 40. verſic. 21. num. 1. *ſorbere*, effodere, cap. 39. uerſic. 24. num. 2.

געש Gaghas, turbare, timere, capit. 34. verſic. 20. numero 3.

ד

דבק Dabak, adhærere, con[iu]ngi, c. 31. v. 7. num. 4.

דבר Dibber, loqui, prophetare, c. 29. v. 22. num. 4. deſertum, pellis, c. 38. v. 26. nu. 1.

דגה Dagah, piſcari, multiplicari, Dagon. cap. 40. verſic. 20. nu. 19.

דון Dun, proſpicere, c. 36. ver. 31. nu. 1.

דוע Doagh, præcedere, exultare, c. 41. v. 14. nu. 4.

דכא Daca, atterere, conſumere, c. 19. v. 2. nu. 4. c. 34. uer. 25. nu. 4 confringere, c. 22. v. 9. nu 5.

דלל Dalal, indigere, egeſtas, macies, cap. 20. verſic. 10. num. 3.

דעך Daghac, extingui, euaneſcere, c. 18. uer. 5. nu. 3.

דרך Darac, calcare, fidenter incedere, cap. 22. verſic. 15. num. 6.

ה

האח Heahh, Vahh, euge, c. 39. v. 25. nu. 1.

הבל Habal, orbis, pars habitabilis, c. 34. uer. 13. num. 4. fruſtra, c. 35. v. 16. num. 1.

הוד Hod, Laudare, gloria, c. 37. ver. 22. nu. 2.

היה Hajah, eſſe, c. 18. v. 15. nu. 6.

הכר Hacar, admirari, non erubeſcere, cap. 19. verſic. 3. num. 5.

הלל Halal, inſanire, laudare, c. 31. v. 26. nu. 5.

הלא Hala, nunquid, ecce, vtique, c. 22. v. 5. nu. 2. niſi, c. 22. v. 12. nu. 2.

הלך Halac, uenire, c. 20. v. 25. num. 5. progredi, cap. 34. uer. 8 nu. 2.

הלתל Halthal, gurguſtium, culter, ſpina, cap. 40. uer. 26. num. 4.

המה Hamah, tumultuari, multitudo, c. 39. v. 7. nu. 4.

הן Hen, Ecce, c. 19. v. 7. nu. 1. c. 24. v. 5. nu. 3. ſi, c. 19. v. 7. nu. 2. c. 21. v. 27. nu. 1.

העב Haghah, abominari contemnere, cap. 30. verſic. 10. num. 3.

הפך Haphac, ſubuertere, cap. 28. uerſic. 9 num. 3. conuertere in nihilum, cap. 30. uer. 15. num. 1. mutare, cap. 30. uer. 21. num. 1. uertere, cap. 34. uerſic. 36. num. 6. reſtituere, cap. 38. uerſic. 14. num. 2.

ז

זהב Zabab, aurum, ſplendere, c. 28. v. 17. nu. 1.

זור Zur, alienus, abalienatus, c. 19. uer. 13. nu. 4. c. 19. v. 27. nu. 5.

זהם Zaham, abominari, inquinari, c. 33. v. 20. nu. 2.

זק Zik, compedes catenæ, manica, c. 36. v. 8. nu. 2.

זכך Zacac, purificare, fulgere, uitrum, c. 28. verſic. 17. num. 2.

זמם Zamam, cogitare, machinari, c. 11. v. 27. nu. 2. præmeditari, c. 31. v. 11. nu. 1.

זקק Zakak, colare, conflare, defæcare, cap. 28. verſic. 1. num. 3.

זרה Zarah, exhorrere, nauſeare, c. 19. v. 17. nu. 1. uentilare, Arcturus, c. 37. v. 9. num. 4. conculcare, c. 39. uer. 15. nu. 3.

זרם Zerem, turbo, imber, Arcturus, c. 37. v. 9. num. 7.

זרש Zaras, circumligare, diſſoluere, c. 34. verſic. 17. numero 5.

ח

חבא Hhaba, cohibere, abſcondere, c. 29. v. 10. nu. 2.

חבל Hhabal, dolere, ligari, cap 21. ver. 17. num. 4. funis, pignus, cap. 22. uer. 6. num. 2. prohibere, c. 34. 32. num. 4. c. 36. uer. 9. num. 3. gubernaculum, c. 37. ver. 12. nu. 4.

חבר Hhabar, iungere, incantatur, amicus, cap. 40. v. 25. num. 2.

חבק Hhabak, amplexari, induere, c. 24. v. 8. nu. 5.

חבש Hhabas, ſanare, c. 34. uer. 17. nu. 3. ſcrutari, faſciare, c. 28. uer. 11. nu. 6. medicus, Chirurgus, c. 29. v. 15. num. 5.

חוג Hhug, Terminus, circulus, c. 26. v. 10. nu. 5.

חול Hhul, remanere, parturire, c. 20. uer. 21. nu. 3. gemere, c. 26. uer. 5. nu. 2 palma, arena, phęnix, c. 29. v. 18. nu. 4.

חוץ Hhuths, platea, uia, c. 18. uer. 17. nu. 4.

חוש Hhus, rapi, feſtinare, c. 20. v. 2. nu. 5.

חזז Hhaziz, procella, tonitruum, cap. 28. uer. 26. nu. 4. c. 38 uer. 25. nu. 4.

חזה Hhazah, uidere, contemplari diuina cum lætitia, c. 39. uer. 31. nu. 2. noſſe, c. 27. v. 12 nu. 4.

חזק Hhazak, exardeſcere, roborari, c. 18. u. 9. nu. 3. ſolidum, uiolentum, c. 37. uer. 18. nu. 5.

חטא Hhata, purgare, peccare, c. 41. uer. 16. num. 1. aberrare, c. 33. uer. 27. nu. 7.

חיך Hhec, Guttur, palatum, cap. 20. uer. 13. nu. 3. c. 34. uer. 3. nu. 3.

חכה Hhacah, expectare, Longanimiter ſuſtinere, c. 32. v. 5. nu. 1.

חכם Hhacam, Sapientia, Prudentia, c. 26. v. 3. nu. 3. intelligere, c. 28. uer. 13. nu. 2.

חלל Hhalal, vulnerare, cadauer, c. 39. uer. 30. num 4. interficere, c. 24. v. 12. nu. 2. abſti, c. 27. uer. 5. nu. 5. c. 34. uer. 10. nu. 2

חלמיש Hhallamis, ſilex, ſaxum, c. 18. uer. 9. nu. 2.

חלף Hhalaph, tranſire, irruere, perforare, c. 20. uer. 24. num 4. inſtaurare, c. 29. uerſ. 20 nu. 4 pars, c. 32. uer. 17. nu. 5.

חלץ Hhalats, mutare, ueſtes, lumbi, ſpolia, c. 31. uerſic. 20 nu. 3.

חלק Hhalak, diuidere, partiri, c. 21. uer. 17. nu. 3. dare, c. 39. uer. 16. nu. 3.

חמה Hhamah, calor, Sol, c. 41. uer. 21. nu. 2. cap. 36. v. 18. num. 2.

חמם Hhamam, caleſieri, indignari, c. 30. uer. 28 nu. 2.

חמד Hhamad, deſiderabile, panis, c. 33. uer. 20. nu. 3.

חמס Hhamas, uim pati, exprobrari, c. 19. v. 7. nu. 2.

חמר Hhamar, turbare, intumeſcere, c. 30. v. 19 nu. 2. lutum, c. 38. uer. 14. nu 2.

חנן Hhanan, deprecari, c. 19 uer. 16. nu. 1. ſuperuacue, gratis, c 22. v. 6. nu. 6.

חנה Hhanah, obſidere, caſtrametari, cap. 19. verſic. 12. num. 9.

חנף Hhaneph, ſimulator, Hypocrita, Princeps, c. 36. v. 13. num. 2.

חסה Hhaſah, Petra, Velamen c. 24. v. 8. nu. 4.

חסיד Hhaſid, Accipiter, herodius, c 39. uer. 13. nu. 4.

חפף Hhaphaph, occultare, thalamus, c 33. uer. 9. nu. 3. portus. ibid.

חפך Haphac, auerſari, inſurgere, aduerſari, c. 19. uer. 19. num. 7.

חפץ Haphats, uelle, complacere, c. 22. uer. 15. nu. 5. cap. 21. uer. 21. nu. 2. c. 21. uer 3. nu. 3. Stringere, c. 40. uer. 12. nu. 1.

חפש Hhaphas, conſumere, mutare, c. 30. uer. 18. num. 2.

Hhatla,

חצא Hhatſa, diuidere, pars, extremum, c. 26. verſic. 14. num. 1. dimidiare, arma, cap. 21. verſic. 2. num. 3.

חצר Hhatſar, demetere, fœnum, herba, cap. 40. ver. 10. num. 5.

חקר Hhakar, inueſtigare, ſcrutari, cap. 13 v. 27. nu. 5. c. 29. v 16. nu. 5. c. 36. verſ. 16. nu. 5. conſiderare, c. 28. v. 3 nu. 4.

חקק Hhakak, exarare leges ferre, terminus, c. 38. ver. 11. num. 2. cap. 26. verſ. 10. nu. 1. c 28. verſ. 16. num. 3. mors, mandatum, cap. 23. verſic. 12. nu. 5. cap. 23. verſ. 15. num 1. ordo, c. 38. verſi. 33. num. 1.

חקר Hhakar, inueſtigare, inoumerabilis, c. 34. ver. 24. nu. 2 nouiſſimus, c. 18 v. 16 nu. 4.

חרב Hharab, gladius, arma. c. 40. v. 11. nu. 3.

חרל Hharul, ſentes, vrtica, impetus, cap. 30. verſic. 7. nu. 4.

חרד Harad, expauere, admirari, cap. 37. verſic. 1. nume. 2.

חרף Hharaph reprehendere, exprobrare, c. 27. v. 6 n. 2. expellere, delere, c. 18. verſ. 18. nu. 4. nubilis, c. 31. v. 10. nu. 10. Hyems, adoleſcentia, c. 29. v. 4. num 1.

חרץ Hh rets, concidere, cap. 24. v. 24. nu. 8.

חרש Hharas, arare, prolongare, c. 39. v. 10. nu. 3. ariditas, c. 41. verſ. 21. nu. 2.

חשב Hhaſab, habere, reputare, c. 19. v. 11. nu. 3.

חסד Hneſed, miſericors, ſanctus, c. 30 v 25. nu. 7.

חשך Hhaſac, obtenebreſcere, auferre, c. 8. v. 6. num. 1. ſeruare, prohibere, c. 21. v. 30. nu. 1. eruere, c. 33. v. 18. nu. 1.

חתה Hhathahh, accendere, ignem fouere, c. 21. verſic. 13. nu 5.

חתת Hhathath, confringi, conſternari, c. 21. v. 13. nu. 5. extimere, c 31. v. 15. nu 3.

חתל Hhathal, faſciare, panni infantiæ, cap. 38. ver. 9. num. 5.

חתם Hhatham, ſignare, claudere, c. 37. v. 7. nu. 12. cap. 38. verſ. 14. num. 2. condicere, cap. 24. verſic. 16. num. 2.

ט

טבע Tabagh, ſolidare, immergere, c. 38. v 6. nu. 2.

טוב Tob, bonum, victus, c. 21. verſ. 13. num. 1. iucundum, c. 36. v. 13. nu. 4.

טוח Toahh, viſcera, renes, occultum, cap. 38. ver. 36. num. 1.

טחן Tahhin, molere, ſcortari, c. 31. v. 10. nu. 3.

טמא Tama, ſordeſcere, claudi, obſtinari, c. 18. uerſ. 3. num. 2.

טפק Taphak, Stringere, complodere, c. 27. v. 23. nume. 6.

טרח Tarahh, deſiderare, aggrauare, fatigare, cap. 37. verſ. 11. nu. 2.

י

יגה Iagah, affligere, contriſtare, abijcere, cap. 29. ver. 2. num. 3.

ידע Iadagh, conoſcere, ſcire, c. 18. verſ. 21. nu. 2 c. 21. v. 19 on. 5. c. 22. v. 13. nu. 1. c. 23. v. 3. nu. 2. c. 23. v. 10. nu. 1. c. 28. v. 7. nu. 2. cap. 30. v. 23. nu. 3. c. 24. verſ. 2. nu. 4. conſtituere, cap. 34. v. 4. nu. 4. c. 37. v. 19. nu. 1. c. 38. v. 2. num. 2. cap. 42. verſic. 3. num. 3.

יחל Iahhal, expectare longanimiter, cap. 20. verſ. 21. num. 3.

יהוה Iehouah, qui eſt, c. 18. v. 15. nu. 6.

יחד Iahhad, ſimul venire, coodere, c. 19. v. 12. nu. 1.

יכח Iacahh, arguere, accuſare, conuincere, c. 26. ver. 4. nu. 5. c. 39. v. 32. nu. 1. increpare, caſtigare, c. 33. v. 19. nu. 2.

ילד Ialad, concipere, parere, generare, cap. 21. v. 10. num 3.

יסד Iaſad, conuenire, conſultare, fundare, c. 19. v. 19. num. 3.

יסר Iaſar, erudire, conſtringere, c. 33. v. 16. nu. 2.

יגע Iaghag, Labor, deſatigatio, c. 39. v. 11. nu. 2.

יעל Iaghal, Ibex, c. 39. v. 1. nu. 1. & 2. præualere, c. 30. v. 13. num. 3.

יען Iaghan, gentere, ſtruthio, c. 39. v. 13. num. 3. Syrenes, c. 30. v. 29. nu. 7. & 9.

יעף Iaghaph, Laſſus, ſitiens, c. 22. v. 7. nu. 4. c. 22. v. 25. nu. 3. erectio, robur, ibid.

יעץ Iaghats, conſulere, admuenire, voluptas, c. 20. v. 18. nu. 4. c 29. v. 21. num. 4. cogitare, decernere, c. 26. v. 3. nu. 1.

יצק Iaghak, ſoluere, fundere, concreſcere, c. 37. ver. 10. nu. 2.

יצא Iatsa, procedere, egredi, c. 29. v. 7 nu. 1. c. 38. v. 32. nu. 1 progenies, c. 31. v. 8. nu. 2. tranſire, producere, c. 23. v. 10. nu. 4. germinare, filij, nepotes, c 27. v. 14. nu. 2.

יצב Iatſab, reſtituere, ſtare, c. 38. v. 14. nu. 2.

יצק Iatſak, anguſtum, fundere, fluere, c. 28. v. 2. nu. 1. c. 36. v. 16. nu. 8. c. 36. v. 38. nu. 3.

יצר Iarſar, arctari, impediri, obſideri, cap. 18. ver. 7. num. 1.

יקש Iakas, c. 30. v. 30. nu. 7. offendere, peccatum, c. 22. v. 4. nu. 4. c. 37. v. 24. ou. 4.

ירא Iare, timere, colere, c. 32. v. 6. nu. 3.

ירד Iarad, detrahere, cadere, c. 24. v. 13. nu. 4.

ירה Iarah, proijcere, præcipitare, c. 30. v. 19. nu. 1. pluere, docere, legem ferre, c. 22. v. 22. nu. 3. c. 27. v. 12. nu. 1.

ירע Iaragh, affligere, vexari, c. 20. v. 26. nu. 7.

ישב Iaſab, ſedere, cathedra, ſolium c. 29. v. 7. nu. 3. credere, reddere, c. 39. v. 12. nu. 3. manere, expectare, c 24. v. 13 nu. 5.

ישן Iaſan, dormire alte, c. 33. v. 15. nu. 5.

ישר Iaſar, rectum eſſe, ſimplex, bonum, c. 33. v 3. nu. 2. æquitas c. 33. v. 23. nu. 10. conſiderare, c. 37. v. 3. num 1.

ישע Iaſagh, ſaluare, adiuuare, maior, c. 22. v. 7. nu. 1. ſuſtentare, c 26. v. 2. num. 4.

ישש Iaſas, ſenex, decrepitus, diu durans, c. 29. verſic. 8. num. 2.

כ

כאב Caab, languor, dolor, c 33. v. 19. nu. 3.

כבה Cabah, extinguere, opprimere, c. 18. v. 6. nu. 1.

כבד Cabad, aggrauare, multi, glorioſi, c. 34. verſ. 24. num. 2.

כבר Cabar, multiplicare, roborare, cap. 35. verſic. 16. num. 3.

כוח Coahh, Vitor, Fructus, c. 31. v. 39. num. 2. virtus, potentia, diuitiæ, c. 30. ver. 2. num. 1. c. 36. ver. 5. num. 2

כון Cuo, iouadere, lege conſtituere, c. 18. ver. 12. nume. 4. permanere, proſpere incedere, c. 21. ver. 8. nu. 2. locus honorificos, ibidem, præparare, c. 27. v. 17. num. 2. ſubſiſtere, cap. 32. ver. 22. num. 3.

כחד Cahhad, ſuccidere, extirpare, c. 22. v. 20. nu. 4.

כזר Catar, crudelem eſſe, non miſereri, c. 30. ver. 21. num. 1.

כיד Cid, interfectio, detrimentum, euentus malus, c. 21. ver. 20. nu. 2.

כידן Cidon, Clypeus, gladius, c. 39. v. 23. nu. 3.

כימה Cimah, Pleiades, Arcturus, c. 38. v. 31. nu. 4.

כנור Ciuor, cithara, organum, c. 21. v. 12. num. 5. Pſalterium, c. 30. v. 31 nu. 4.

כף Ceph, ſaxum, latibulum, c. 30. v. 6. nu. 4.

כלא Cala, prohibere, claudere, fraudulentus, c. 22. v. 7. num. 1.

כלה Calah, ducere, complere. c 21. v. 13. nu. 4.

כלח Dalahh, abundantia, uita, c. 30. v. 2. nu. 2.

כלם Calam, arguere, erubeſcere, c. 20. v. 3. nu. 4.

כנה Canah, nominare, æquare, aſſimilare, c. 32. v. 21. nu. 2.

כנף Canaph, extremitas, ala, c. 37. v. 3. nu. 6. c. 38. v. 14. nu. 2. c. 39. v. 26. nu. 5.

כסא Ciſa, opprimere, obruere, c. 22. v. 11. nu. 17. abſcondere, c. 31. v. 33. nu. 3. operire, thronus, c. 26. v. 9. num. 2.

כסה Ciſah, liberare, protegere, c. 32. v. 17. nu. 4.

כסל Caſal, incouſtantem eſſe, Arcturus, cap. 38. v. 31. nu. 5.

כסף Ceſeph, argentum, deſiderabile, c. 28. v. 11. nu. 2.

כפף Caghaph, incuruare, manus, pugillus, c. 36. v. 32. num. 2.

כפר Caphar, expiare, propitiari, c. 33. v. 24. nu. 4. vitulus, c. 38. v. 40, nu. 7.

כרם Cerem, vinea, vitis, c.22.ver.6.nu.3.

כרה Carah, concidere, præparare, c.40. ver.25.nu.1.

כרע Caragh, incuruari, corruere, cap.31.verſic.10.nu. 4.c.39.v.3.nu.7.

כתב Cathab, ſcribere, leges ferre, c. 19.v.23.nu.3.

כתם Cethem, aurum, colores, tinctura, cap. 28.verſ. 16. nu. 1.

כתר Cathar, ſuſtinere, conſiſtere, cap. 36. verſic. 1. num. 3.

ל

לבש Labas, circundare, veſtire, c.39.verſ.19. nu.4.

לוה Lauah, apponere, c.23.verſ.7.nu.2.

לן Lun, Habitare, pernoctare, c.19.verſ.4.num.2.dimittere, c.24 verſ 7.nu. 1. morari, pernoctare, c.29 verſ.19.nu.4.c.39.verſ.9.nu.4.

לבי Lebi, Leo, Leæna, c.38 v.40.nu 6.

למרבה Lemarbeh, ad multiplicandum, magnificandum, cap.34.ver.24.nu.5.

לעג Lagagh, irridere, ſubſannare, c.20 ver.3.nu.3.

לעד Lagad, in perpetuum, futurum, cap.19. verſic. 24. num.7.

לקח Lakahh, ſuſcipere, rapere prædam, c.23.v.32.nu. 4. ducere, c.38.verſ. 20.nu.6.

לקש Lakas, Vindemiare, pluuia ſerotina, cap. 24.ver. 6.num.6.

מ

מאס Maas, deſpicere, abominari, c.19.v.18.num.2.non dignari, cap.30.ver 1.num.3. diſplicere. c. 36. ver.5.num.3. reprehendere, cap. 34.verſic. 33. num.4.

מה Mah, cur? quis? cap.26 verſic.2. num.2.

מדוע Meduagh. cur, quare? cap 24. v.1. num.1.

מדד Madad, menſura, magnitudo, c.31. verſic.12.nu. 2 c.38.ver.5.nu.3.

מול Mol, atteri, ſuccidi, reſecari, c.18.ver.16. nu.2.

מזר Mazer, ſeparare, Lucifer, c.38. ver. 32.nu. 2.diſpergere, Arcturus. c.37.verſ.9. nu.4.

מוץ Mots, fauilla, puluis, cap.21 verſ.18.nu.1.

מחץ Mahhats, ſuperbire, inualeſcere, cap 26 verſ.12. num. 4.

מטר Matar, pluuia, imber, c.37 verſ.6. nu. 3.

מטה Meteh, virga, baculus, c. 37.v.13.nu.2.

מן Min, præ, pluſquam, á, de, c.32.ver.2. nu.4.

מים Maijm, aquæ multæ, cap.12.ver.7. nu.2.

מכך Macac, humiliari, labefactari, concidere, cap 24. verſic. 24.num. 5.

מלא Male, concipere, cap.39. verſ.2.nu.4.

מלל Malal, loqui, ſententia primaria, cap.30.verſic.9. nu.2.verbum, c 33.verſ.8.nu.1.

מלט Malat, euadere, eripi, c.19.verſ. 20. nu. 2. incolumitas, c.20. verſ.20 nu.5. ſaluari, cap.22. verſ. 30. nu.5.

מלכות Malcuth, Angelus, nuntium, c.33.v.23. nu.4.

מלץ Malats, loqui, eloqui ſuauiter, Ibid. nu. 5.

מעד Moghed, conuenire, domus teſtamenti, c.30.ver. 23. nu.3.

מעיל Meghil, veſtimentum, pallium, cap.29.verſic.14. num. 2.

מצא Matſa, venire in c.23.verſ.3.nu.3.reſtituere, cap. 34.uerſ.11.nu.2.

מרד Marad, rebellem eſſe, deficere, cap.34.v.13.nu.1. & 4.

משל Maſal, c 27.verſic. 1. nu 2. poteſtatem exercere, c.25.v.2.nu.3.comparare, c 41.v.24.nu 1.

משחית Mashhith, percuſſor, corrumpens, cap. 33.verſic, 22.num.2.

משפחת Miſphahhath, domus, cognatio, familia, c.31. in Præfat.nu.3.

מתים Methim, viri, homines, mortales, c. 19. verſ. 19. nu.2.mortuum, cap.33. ver.22. nu.3.

נ

נא Na, ecce, quæſo, c.40.v.10.nu.1.c.42. verſ.4.nu. 2 eia, obſecro c.33.verſ.1.nu.2.

נאק Naak, gemere, conqueri, c.24.verſ.12. nu.1.

נבט Nabat, intueri, luſtrare, c.28.verſic.24.nu.4. obſeruare, c.35.v.5.nu.3.

נבל Nabal, ignobile, ſtultum, c.30 ver. 3.nu. 1. concentus, c.38.v.37.num. 4. ſtultitia, turpe flagitium, c.42.ver.9. nu.5.

נגה Nagah, lucere, Lux matutina, diluculum, c. 18. verſ.5.num 6.

נגד Nagad, Dux, Princeps. c.31.v.37.nu. 3. indicare, docere, c. 29 v.10. nu.1.

נגר Nagar. detrahi, deduci, extendi, c.20. v.28. nu.3.

נגע Nagagh. tangere, peruenire, c.19 v.21.nu.5.

נדב Nadib, Princeps, liberalis, c.21.v.28. nu. 4.c. 22. ver.7.nu. 1. deſiderare, c.30. v.15. nu. 2. Dux, c.34.v.18 nu.6

נהג Nahag, abire, abducere, c.24.v.3.nu 1.

נחושת Nehuith, æs, chalybs, c. 20.v.24. nu 4.

נהר Nahar, fluere, affluere, c.22. v.16. nu.10.

נוד Nud, mouere, conſolari, c.42.v. 9. nu 6.

נוא Noa, frangere, perſuadere, ſubuertere, c.34. ver. 10 nu.2.

נום Num, dormire leuiter, c.33.v. 15.nu.5.

נזר Nezer, corona, ſeparatio, conſecratio, cap. 19. ver 7.nu 5.

נחל Nahhal, tenere, hæreditare, c.26.v.9. nu.6.

נחם Nahham, pœnitere, conſolari, c 21.v.2 nu.2.

נחת Nahhath, deſcendere, ſenſim dimittere, c.21.v.13. nu 5.recumbere, c.30.v.16 nu 9.

נכר Nacar, abalienare, extraneus, c.19 v.3. nu.5. c.31.v.3 nu.3.ignorare, c.21.v.29 nu.2.cognoſcere, c.34.v.19.nu.1.

נעם Nagham, gloria, pulchritudo, c.36.v.12. nu.4.

נער Naghar, filius puer, c.24.v 5.nu 6. Iuuenis, c.29. v. 8.nu. 1.tempeſtas, c.36.v.14.nu.1. excutere, c.38.v.13.nu.6.

נפח Naphahh, affligere, exſufflare, cap. 31. v.40. nume. 3.

נפל Naphal, nephilim, cadere, proſternentes, gigantes, c.26.ver. 5.num.6.cadauer, cap. 23.verſic. 25.nu 3.

נצא Natſa. pluma, ala, c.39.verſic.13 nu 4.Accipiter, c.39.verſ. 26 num.3.

נצח Natſahh, vincere, finire, c.22. ver. 5.nu.4.c.33. v.7.nu.5 finis, c 34.v.36 nu.5.

נקה Nakah. innocens, immunis culpæ, & pœnæ, cap. 22.v.19.num.6.

נקף Nakaph, circundare, contcrere, perforare.c. 19. v. 6.nu.1.

נקר Nakar, confringere, confundere, perforari, c. 30. verſ.17.nu. 4.

נשק Nakas, armatus, armatura, c.39 v.21. nu.4.

נשא Naſa, aſſumere in altum, aſcendere, c 25.v.3.nu. 4.tenere, c.21.v.12.nu.4.accipere, cap. 24.uerſ. 10 nu,5, tollere, comburere, c.32.v. 22.num.3. rapere, cap.36.v.3.num.1.ſuperbia, c.20.v.6. nu.1 Princeps, c.32.v.8.nu. 4. nubes, c.20. v. 6. num. 2.

נשג Naſag, transferre, attingere, c.24.v. 2.nu.3.apprehendere, perſequi, c.27.v.20. nu. 1.

נשמה Neſamah, ſpiramentum, uita, c.26.v.4.nu.5.c.27. v.4.nu.1.c 32 v.8. nu. 5.

נשק Naſak, oſculari, adorare, c.31.v.26 nu. 22.

נשר Neſer, Aquila. Vultur, c.39.v.27 nu.1.

נתר Nathar, diſſipare, conterere, c.30.v.13.nu.1.

נתם Nathan, dare, ſuſtentare.c.24.v.33.nu. 1.ponere,

נתן præbere, c 38.v.36.nu 5.

נתץ Nathats, deſtruere, euertere, capit.19.uerſi.10.num. 10 1.

ס

סגר Sagar, claudere, aurum, concluſura, incluſor, c.28. uer.15.nu.2.

סוד Sod, conſiliari, conſilium, conſiliarius, c. 19. v. 19. nu.1.ſecretum, c.29.v.4.nu.3.

סוס Sus, exultare equus, c.39 v.21.nu. 2.

סור Sur, auferre, transferre, c.19.uerſ.7.num. 4. c. 19. v. 10.nu.2.c.21.v.17 num. 1.recedere, deflectere de uia, c.21.v.14.nu.2.c 27.uerſ.2. nu. 2. c. 34. uerſ 5.nu.6.auertere, c.33 uer. 17.nu. 1. tranſire, proculcare, c.34.uerſ.20.nu.5.

סית Sith, ſaluare, excitare, cap.36.uerſ.6 nu.3.ſuperare, c.36.uerſ.18.nu.2.

סכן Sacan, obtegere, tabernaculum, c.18 uerſ.14.nu.3. acquieſcere, c.22.uer. 21.nu.1.iucundum, concludere, c.38.uer.8 nu.6.

סלה Selah, nota rei grauiſſimæ pertinens ad muſicam, c.35.uer.10.nu.2.

סלח Salahh, conferre, reijcere, æſtimare, c.28. verſic. 16 num.1.
סלל Salal, opprimere, ſternere, c.30.v.13.num.5.
סער Saghar, turbo, tempeſtas, cap.18.v.20.n.4.c.38.in Præfat.nu.2.
ספח Saphahh, congregare, commorari, cap.30.v.7.n 3.
ספק Saphak, plaudere, complodere, c.20.v.22.num.1. percutere, c.34.v.26.n.2.conſtringere, c.34 ver. 37.num.2.
ספר Sepher, liber monumentum publicum, c.31.v.35. nu.3.enumerare, c 28.v.27.num.3.

ע

עב Ghab. Groſſum, denſum, nubes caliginoſa, c.20. v.7.num.2.
עבד Ghabad. ſeruire, timere, colere, c. 19.v.16.num 3. c.21.v.15.num.5.e colere terram, c.39.verſ.9. num. 1.
עבר Ghabar, aboriri pertranſire, c.21.v.10.n.3. Hebræus, c.21 v.29.n 5. tranſire, ſaluari, c.33.verſ. 18 n.3. perferre, c.34.v.20 n.4.
עגב Ghagab, amare, cantare, Cithara, cap.30.verſ 31. num.5.
עגל Ghegel, vitulus, c.21.v.10 n 2.
עגם Ghagam, compati, condolere, c.30.v.27.n.5.
עד Ghed, perpetuum, æternum, c.20 v.4 nu 1.
עדן Gheden, deliciari, micare, lux, c.38.v.31.n.3.
עוה Ghauah, inique agere, curuitas, c.22.v.5.n.1. derelinquere, incuruare, c.33.v 27.num.7.
עול Ghaual, iniquitas, idolum, c.31.v. 27.n.14.c.34.v. 10.n.4. inutile, iniuria, c.24.v.20.8.
עוד Ghul, exultare, ſurgere, c.31.v.29 n.3.
עש Ghus, Arcturus, veſperus, c.38.v.32.n.3.
עות Gauath, affligere, percutere, perdere, c.19.v.6.n. 4. ſubuertere, confundere, c.37.v.12.num.4.
עת Gheth, tempus, articulus temporis, c.32.v.1.n.6.
עז Ghazaz, fortificare, munire, ſecurum eſſe, c.26.v. 2.nu.5.
עזב Ghazab. celare, prohibere, detinere, c.20.v.13.n. 3 Ibid.v.19 n 2. derelinquere, reſiduum, c.18.v. 4 n.3.c.39.v.11.num 2.
עטר Ghathar, coronare, cingere, c. 19.v.9 n.5.
עטן Ghatin, viſcera, mulctralia, vbera, cap.21. ver.26. num.4.
עטף Ghathaph, vertere, connectere, circumtegere, c. 23.v.9 num.2.
עיף Ghaiaph, laſſus fuit, & labore enectus, c.22.ver.7. num. 4
על Ghal, ſuper pro, iuxta, aduerſus, apud, c.19.v.25. n.28.c 33.v.13.n.3.c 34 v 13. nu.2.
עלל Ghalal, effeminatus, conditus, c.36.v.14 n.4.
עלה Ghalah, aſcendere, honorari, c 34.verſ.14.num.5. curſus, c.38.v.25. num.2. occultare, æquare, c. 32.v.21.nu 2. occulta Sapientiæ, c. 28. verſ.21. num. 1.
עלס Ghalas, gloriari, Struthio, c.34.v.13.nu.3.
עלע Ghalagh, lambere, exſorbere, c.39 v.30.n.1.
עמל Ghamal, laborare, dolore, c.20 v.22.nu.2.
עמד Ghamad, ſtare, ſuſtentare, c 34.v.24 n.3.
ענה Ghanah, audire, reſpondere, c. 19 v.7.nu.2.c.30. ver.29 nu.7. Anguſtia, cap.36.verſ.15. nu.3 afflictio cap.30.v.16.num.2. corruere, cap.30.v. 24.nu.1.cap.19 v.25.n.28. canere, vlulare, c.30. v.19 num.3.
ענד Ghanad coronare, circumdare, c.31.v.36.num 3. Pleiades, c.28.v.31.num.3.
עפר Ghaphar, Ghopheret, plumbi lamina, pulueritium, c.19.v.24.n.1.c 19.v.25 nu 28. cinis, c.30. v.19 n.3 c.28.v.28.n.3.
עץ Ghets, lignum, arbor, c 19.v.10.n.2.
עצם Gatſam, durum, firmũ, c.30.v 21. nu.2.
ערבה Gharabah, Arabia, deſertum, cap. 24 v.5.n 6.cap. 39 v.6.n.3.
עקב Gh-kab, planta, calcaneus, c. 18.v.9 n.1. inueſtigare, ſupplantare, cap.37.v.4.n 5.
ערך Charac, reſpondere, ordinare, diſponere, c.32.v. 14.n.2. pretium, ordo, gradus, cap. 28 v 13.n.2. ponere, c 23.v.4.n.1.
ערץ Gharats, ualere, uiolentum, terrificum, c.27.v.13. n.4. deſertum, horridum, c.30.v.6.n.3.
ערק Gharak, fugare, c 30.v.17.nu.5.
עש Ghes, n. ordens, tinea, c.27.v.18.nu.1.
עשה Ghaſah, facere, creare, c.32.v 2.num.3. cum induſtria, & arte, c.35.v.6.n 2.c.40. v.10.n.2. diſponere 27.v.18.nu 3.c.28. v.25.n.1.c 28. verſ. 26. n..c.31.v.15.nu 1. curare, aptare, c.25. uerſ.2. num.7.
עשק Ghaſak, calumniari, opprimere, c.35.v.9.n.2.
עתק Ghathak, ſubleuari, viuere, inueteraſcere, c.21.v. 7.n.2. auferre, c.32.v.15.n.3.

פ

אפר Paar, coronare, glorificare, decorare, c.19.verſ.9. num.5.
פגע Pagagh, aduenire, obuiare, c.39.v.32.n.9.
פדע Padagh, liberare, redimere, c.33.v.24 n.3.
פוץ Purs, diſpergere, diuidere, conterere, cap.18.uerſ. 11.num.3.
פור Pur, confirmare, c.40 uerſ.3.nu.3.
פוש Pus, ſcelus, copia, incrementum, c.35.v.15.n 2.
פז Pazaz, fortificare, fortitudo, aurum, c.28.verſ.17. num. 6.
פחד Pahhad, vereri, reuereri, timere, c.23. uerſ. 15.5.
פטדה Pitedah. Topazius, Smaragdus, c 28.uer.19.nu.1.
פלא Pala, ultra modum, mirabile difficile, c.42.uer.3. num 5.
פלח Phalahh, parere, confringere, c. 39.uer.3.nu.9.
פלל Palal, iudicare, conſiderare, c.31.v.11.n.3. magnum mirabile, c.37.uerſ.16.nu.3. orare, intercedere, c.42.uer.8. nu.4.
פלג Phalag, fluere, diuidere, pelagus, c.20.uer. 17.nu. 6. dare, c.38.uerſ.25.nu.2.
פלץ Phalats, timere, tenebræ, c.21.v.6 n.9.
פלס Palas, ponderare, libramentum, nubes, c.37.v.16. num. 1.
פנה Panah, reſpicere, ante oculum, opes, c.28.v.18.n. 6. angelus, c.38.ver.6.num. 11.
פגע Panagh, orare, occurrere, c.21.v.15.n. 8.
פעל Paghal, loqui, operari, c.34.v.32. num.5. nocere, c.35.v.6.n.1.c.36.v.3.nu.2.
פקד Pakad, uiſitare, caſtigare, c. 31.v. 14.nu.3.
פר Par, uitulus adultior, c.21 uer.10.nu.2.
פרע Paragh, abijcere, poſtponere, c 28.v.13.n.2.
פרץ Parats, aperire, rumpere, c. 30 v.14.nu.4.
פרש Pharas, expandere, ſpargere, c.26 v.9. n.8.c.39.v. 26.n.5. diuidere, c. 28 v.4.nu 5.
פטש Paſas, iudicium tribuere, condemnare, c.36.v.6. n.4. ſpoliare, ſuadere, c.16.v.9 nu.1.
פשע Paſagh, contemnere, c 35.v.6.num.7. ſcelus, c.36. ver.9.num.6.
פתח Pathah, lactare, illectari, lætari, c.31.ver. 16.n.11.
פתח Pathahh, aperire, patere, c.29 v.19.n.3.c.30.v.11. n.4. irare, c.39 v.10.nu.2.

צ

צדק Tſadak, iuſtificare, iuſtum eſſe, c.22.v.3.n.2.
צוד Tſud, capere, uenari, c 19.v.6.nu 6.
צוח Tſauahh. clamare, implorare opem, cap.27.ver. 9. num. 1.
צאן Tſon, Greges, pecudes, armenta, c.21.v.11.n.1.
צוק Tſuk, coarctare, perdere, comburere, cap.32.verſ. 18.nu.2.
צור Tſur, ſilex, petra acutiſſima, c.18.v.4.n.5.c.19.uer. 24.num.3.
צל Tſal, umbra, imago, c.24.v.17.nu.2.
צלע Tſelagh, coſta, latus, flagellum, c.18.uer.22.nu.5.
צמא Tſama, ſitire, concupiſcere, c 31.v.10.num.8.
צמם Tſamam, cincinnus, capillus, c.31.v.10.num.9.
צנף Tſaneph, circundare, diadema, c.29.v.14.n.4.
צעק Tſaghak, anguſtiare, anguſtia, oppugnatio, c.17. v.9.n.2. clamare, dolore, c.19.v.7.n.2.
צעד Tſaghad, calcare, incedere, deducere, c. 18.uer.14. num. 11.
צער Tſaghar, minui, iunior, infirmus, c.30.v.1.nu.2. antiquus decrepitus, c.32.v.6.nu.3.
צפן Tſaphan, ignorare, abſconditum, c. 24.uer.1.nu.5. ſeruare, c.21.uerſ.19.nu.2.
צפנת פענח Tſaphnath, Paghneahh, Saluator mundi abſconditorum reuelator, c.24.uerſ.1 nu.5.
צרר Tſaiar, ligare, conſtringere, c.26.v.8. num.1.

Kadam,

ק

קדם Kadam, ante, oriens, c.13.v.8.n.5.priſtinam,primum,c.29.v.2.n.3.
קדר Kadar,mœrere,obſcurum eſſe,cap.30.verſic. 27.num.2.
קדש Kadas, ſanctum, commune, pollutum, cap.31.v.10.num. 14.effœminatus, cap.36.verſicu.14.num.2.
קו Kau,linea,perpendiculum,c.38.v.5.n.4.
קוה Kauah,expectare diu, cap.30.v.26.n.2.
קול Kol,vox,tonitruum, c.28.v.26.n.4. ſonus,c.37.v.4.num.4.
קום Kum,origi,ſubſidere,c.22.verſ.20.num.3.cap.24.v.22.num.4.decernere, firmare,c.22.verſic.28.num. 1.
קטם Katham,ſuccidi,auferri,c.22. v.16.nu.1.
קל Kal,leue,velox,c.24. v.18.n.4.
קלל Kalal,leuiter loqui,c.39 v.33.n.2.
קמט Kamat,auferri,ſuccidi,c.22.v.16.n.1.
קץ קצץ Katſats,præſcindere, tempus, finis,c.28.verſic.3.num.1.
קצר Katſar, metere, meſſis, rami, propagines, cap.18.v.16.nu.2.demetere, abbreuiare,cap.24.ver 6.num. 1.
קרב karab,breue,c.20.v.5.n.4.
קרח karahh,Chryſtallus, gelu, c.38 v.28.n.2.
קשט keſitah, ouis, numus, firmitas, cap. 42.verſicu.9.num.8.

ר

ראה Raah,videre,lætari,c.31.v.26.num.5. intelligere, c.32.v.5.nu.5. venerari, c.35. v.53.conſpicere, attente,c.19.v.27.num.3.
ראש Ros,caput,principatus, c.37.verſ.24.n.4.cap.40.verſ.14.num.1.
ראמה Ramoth,Rhinoceros,pellis,corallium, c.28.verſ.18.n.2.& 3.c.39.v.9.n.2.
רבב Rabab,multiplicare, magnificare, c.35.v.6.n.2.c.35.v.9.n.4.multum,c.22.v.5.n.3.
רבה Rabab,irrigare,inebriare,c.37.v.11.nu.2.
רגז Ragaz,fremere,iraſci,c.39.v.24.nu.1.terreri,perturbatio,c.37.v.2.nu.3.
רגע Ragagh, conturbare, diuidere,congregare,ca.26.v.12.n.1.ſubitum,quies, punctum, cap 21.ver.13.num. 3.
רדף Radaph auferre,perſequi, c.19.v.22.num.1.c 30.v.15.num. 2.
רהב Rahab, ſuperius,tumultuans,c.26.v.12.n.5.
ריב Robor,iurgari,lis,cauſa, cap.19.v.3.num.3.c.29.verſ.16.num.5.contendere,c.33. verſ.13.nu.3.contradicere,moleſtia afficere, cap.19.verſic.3.num.3.
רוח Ruahh,ſpiritus,anima,ſpiramentum,c.26.v.4.n.5.& 6.ſpatium,c.32.v.20.num.4.
רוף Ruph,contremiſcere,concuti,confringi,c.26.verſ.11.num.3.
רוע Roagh,conterere,affligere,c.34.v.24.num.2.vlulatus,commotio,cap. 39.v.25.num.3.clamare, gaudere,cap.30.v.5.num.4.improbe agere,cap.22.v.5.num.1.
רום Rum,eleuari,diſcedere,c.24.v.24.num.1.
רחב Rahbab,latitudo,fælicitas,c.36.v.16.nu.6.
רחם Rabham, miſereri, gratuito, c.24.v.20.nu.1.cap.34.v.8.n.1.c.34.ver.10.num. 4. condemnare, c.34.v.12.nu.4.
רחע Rahhagh,comminuere,nubes, cœlum, c.37.verſ.18.num.3.
רחק Rahhak,elongare,relegare,c.22.v.23.n.3.
ריק רקק Rik,Rakak,effundere,euacuare,leuem eſſe,c.22.v.9.nu.2.
רמה Ramah,vermis,tinea,c.24.v.20.num.5.c 35.verſ.6 num.3.
רמס Ramas,conculcare, conterere,c. 19.v.22 num.2.
רנה Ranah,ſonare,cantare,c.36.v.23.n.2.
רנן Ranan conſolari,exultare,cap 29.verſ.13.num.3.laudare,iubilare, cap. 38. verſic.7. num.6.ſtruthio,pauo,c.39.v.13.num. 1.lætari,acclamare, c.20.v 5.nu.3.
רעה Raghah,paſcere,comedere,c.24.uerſ.2.nu.5.
רעע Raghagh,nudare, dimittere, confringere,c.20.v.19.num.2.
רעם Ragham,exhortari,clamari,cap. 39.v.25.num.5.hinnitus,clamor,c.39.v.19.n.4.
רעש Raghas,feruere,commoueri, c.39 v.24.n.1.ſuſcitare,terrere,c 39.v.20.n.1.
רפארפים Rapha, Raphaim, Rophim, c.26.v.5.n.4 mederi, alligare,c.34.v.17.n.4.
רפה Raphah,laxare,diſſoluere,languere,c.26.v.5.nu.5.deterere,c.27 v 6. n.1.
רצץ Ratſats. confringere, opprimere,c.20.v.10.n.5.c.20.v.19.n.1.
רצה Ratſah, deprecari, bene uelle, c.33.v.26.n.1.placere,placare, c.20.v.10.nu.2.
רשע Raſagh,uocare impium,c.34.v.18. num.6.inique agere,c 34.uer.24.n.3.ſeditioſus,rebellis,c.20.v.29.n.5.c.22.v.8.n.7.
רשת Raſath,rete,laqueus,c.18.v.8.n.1.
רתם Rothem,geniſta, iuniperus,cap.30 verſic 4.n.4.

ש

שאל Saal,petere,expetere,c.31.v.30.n.1.
שאול Seol,infernus,ſepulchrum, c.21.v.13.n.5.
שאף Saaph, protrahere, attrahere, deſiderare, c.36.v.20.n 5.
שבב Sabab,moueri,circumagi,errare,c.18.u.5.num.4.conuertere,luſtrare,c.27.v.12.n.2.
שביב Sabib, flamma, ſcintilla, fila aranearum per aerem uolantia,ibid.ſeneſcere, captiuare,c.41.v.23.num.2.
שבה Sabah,conuertere,captiuare,c. 42.v.10.n.1.
שבט Sebet,uirga,diſciplina, c.37.v.13.n.5.
שבך Sabac,rete,cancelli, perplexum, c.18.v.8.num.6.
שבר Sabar,conterere,confringere,c.29.v.17.n.2.inſtructum, iniquum, c.24.v 20.nu.7.ponere,atterere,fluctus, c.38 v.10.n.2.
שבת Sabath,quieſcere poſt laborem,c.32.v.1.n.1.
שגה Sagah,ignorare,decipi, c. 19.v.4.n.1.
שדד Sadad, Saddai, Omnipotens, uincens omnia,uaſtator,ubertimus, cap.21.verſ.15.num.2.& 3.c.21.verſ.20.num. 3.c.22 verſ.23.num. 1.c.22.verſ.26.num.4 c.27. verſ.2.nu.5.c.29.verſic.5.num.1.cap.37.verſ.23.n.1.Sadad, uaſtare,c.12.v.15.n 2.Sad, uber, mamma,c.21.uer.15.nu.4.c.24.v.9.n.1.confringere glebas, ſarrire,occurrere,c.39.v.10 nu 2.
שחר Sahar,diluculum,fuſcum,turbidum,c.38 verſ.12.num 4.
שוא So,uanus,mendax, fruſtraneum, c.31.v.5.n.3.
שוב Sub,ſuccedere,uertere, conuertere,c.20 verſic.2.num.4.reſtituere,reddere,c.20.verſ.10 num.5.cap.42.verſ.10.nu 1.auertere, cap.23.verſ 13.nu.3.tradi,c.30. verſ. 23. n.2. inducere,cap.34.v.25.n.3.non deſiuere,c.34.v.36.n.3.c.34.v.36.nu.6.ſeneſcere,c.41.v.23.n.2.
שהם Soham, ſardonya,criſtallus, cap. 28. verſicu. 16.num.5.
שוח Soahh,fouea,diſcrimen,c.33.v.13.num 2.
שום Sum,ponere,diſponere, c.22.v.22.num. 5.cap.34.v.13.num. 4 inijcere, cap. 40.v.27 num.1.prouocare,c.36.v.13 n.3.dirigere,c 34.uer. 14 nu.2.c.34.v.23.n.1.c.38 v.5.n 2.
שוע Soag,ululare,uociferari,cap.19.verſ.7.num.3.implorare opem,c.29.v.12 n. 1.cap 30.verſic.24.nu.1.clamare, Tyrannus,c.34.uerſ.19.num.2.c.35.v.9.n.3.c.38.v.41.num.6 magnitudo, ſalus,c.36.v.19.n.2.
שוף Suph, confringere,conciliare, abſcondere,c.3; v.21 num.3.
שור Sor, taurus, bos,c. 21.v.10.n.2.murus,acerrus,c.24.v.11 n.4.
שור Sur,intueri,c.35.v.13 num.3.c. 37.verſ.3 num.2.conſiderare,inſidiari,c.35 v.5.nu.3.repetere,c.33.v.27.nu.2.imperare, Princeps, Iudea,c 29.v.9 num.3.
שות Soth,ponere,diſponere, conſtituere,c.30.v.1.nu.5.c.38.v.36.num.9.
שיח Siahh,diſputare,conqueri,meditari,c.20.v.4.n.5.ſermo,c.23.u.2.n.3.
שחח Sahhabh,cubare, incuruari, inſidiari,leæna,c.38.v.40.n.8.
שחל Schachal,panthea,aſpis,c.28.v.8.nu.4.

Sahhata,

שחץ Sahhars, ſuperbia, robur, inſtitor, cap. 41. verſic. 25. num. 2.

שחק Sahhak, leuiſſimum, æther, nubes, cap. 35. verſic. 5. num. 4. cœlum, cap. 37. verſic. 18. num. 3. cap. 38. verſic. 37. num. 2. contemnere, cap. 39. verſ. 6. num. 4.

שחר Sahhar, circuire, inſtitor, c. 28. ver 8. nu. 3. vigilare, mane ſurgere, c. 24. verſ. 5. nu. 6.

שחת Sahhath, corruptio, ſepulchrum, cap. 33. verſic. 24. num. 3.

שטן Saran, aduerſarius, odio habere, cap. 30. verſic. 21. num. 2.

שכב Sacab, iacere, proſterni, c. 27. v. 19. nu. 5. dormire, accubare, c. 40. ver. 16. nu 2.

שכה Sacah, aſpicere, pingere, gallus, cap. 38. verſic. 36 num. 3.

שכל Sacal, ſcire, intelligere, c. 24. v. 27. nu. 2.

שכם Sacam, latus, ſcapula, c. 31. v. 22. num. 3. conſurgere, c. 38. ver. 19. nu. 4.

שכן Sacan, habitare, commorari cum alijs, c. 18. ver. 14. nu. 3. c. 18 ver. 15. nu. 4.

שכך Sacak, perflare, deualtare, c. 37. ver. 8 num. 1. c. 38. verſ. 19. nu 4.

שלח Salahh, egredi, eijcere, cap. 37. ver. 22. nu. 3. c. 21. ver. 11. num. 2. dimittere, c. 22. v. 9. nu. 1. ponere, c. 30. verſic. 11. nu. 5. ſubuertere, cap. 30. ver. 12. num. 4. gladius, miſſile, c. 36. ver. 13. nu. 5. c. 33. v. 18. num. 4.

שלט Salat, arripere, dominari, c. 24. v. 19. nu. 8.

שלך Salac, mittere, proijcere, c. 27. ver. 20. nu. 4. extrahere, c. 29. v. 17 nu. 3.

שלם Salam, pacificare, reddere, ſoluere, cap. 21. verſic. 19. nu. 4. c. 22. v. 27. nu. 4. c. 25. ver. 2. nu. 8. explere; c. 23. v. 14. nu. 1.

שם Sam, ibi, illuc, tunc, c 18. v. 21. nu. 1.

שמלטכה Simlatecha, taciturnitas, intrinſecus latens, res turpis, c. 31. v. 10. nu. 7.

שמד Samad, conterere, proculcare, cap. 19. verſic. 22. num. 2.

שמם Samam, ſtupere, mirari in deſolatione, & vaſtitare, c. 18. v. 20. nu. 3.

שמע Samagh, audire, obedire, c. 22. verſic. 27. num. 1. cap. 31. verſic. 35. num. 3. intelligere, cap. 35. ver. 13 nu. 2.

שמץ Samats, ſtilla, pauxillum, cap. 26. verſic. 14. numer. 2.

שמש Semes, Sol, miniſter, c. 38. verſic. 13. nu. 3. cap. 41. verſ. 21. num. 2.

שנבים Senabim, ebur, dentes, Elephantus, cap. 40. verſic. 9. nu. 3.

שנן Sanan, repetere, iterare, mutare, cap. 29. verſic. 22. num. 1.

שען Saghan, aburi, niti, recumbere, cap. 24. verſic. 23. num. 6.

שער Saghar, horror, procella, rapere, cap. 18. verſic. 20. num. 4.

שפחה Siphhhah, familiares, familia, cognatio, cap. 31. ver. 34. nu 3.

שפט Saphat, iudicare, iudicium exercere, cap. 32. verſ. 9. num. 3. c. 31. uer. 11. nu. 3. litis tractatio, cap. 34. verſic. 4. num. 4. capit. 34. verſic. 12. numero 4.

שפך Saphac, marceſcere, effundere, cap. 30. verſic. 16. num. 1.

שפק Saphak, opprimere, complodere, cap. 36. ver. 18. num. 2. & 4. nudare, emere, cap. 33. verſic. 21. num. 3.

שפר Saphar, pulchritudo, ornatus, cap. 26. verſic. 13. nu. 1. & 3.

שקט Sakat, requieſcere. pax, c. 34. v. 29. nu. 2.

שקל Sakal, appendere, ficlus, c. 28. v. 15. nu. 3. c. 23. ver. 25 nu. 2.

שרד Sarad, relinqui, euadere, ſaluare, cap. 18. verſic. 19. num. 4. c. 20. uerſic. 26. num. 7. cap. 27. verſic. 15 num. 3.

שרה Sarah, diſſoluere, diſtorquere, cap. 37. uer. 3. nu. 1. c. 37 uerſ. 3. nu. 2.

שריח Siriah, thorax, lorica, iaculum, cap. 41. verſic. 7. num. 3.

ת

תעב Thagab, abominari, dedignari aliquem victu, & familiaritate, c. 19. ver. 19. nu. 1.

תהם Thaham, abyſſus, aer, c. 28. ver 14. nu. 2.

תוה Thauah, ſignari, ſubſcribere cap. 31. uerſic. 35. numer. 3. deſignare, delineare, cap. 37. uerſic. 7. num. 13.

תוף Thoph, tympanum, c. 21. uer. 12 nu. 4.

תור Thor, taurus, bos, c. 21. uerſic. 10. nu. 2.

תורה Thorah, lex, circumluſtrans, irrigans, cap. 22. uer. 22. num. 1.

תשיה Thuſiah, prudentia, ſtatutum, cap. 26 uerſ. 3. nu. 5. lex, ſubſiſtentia, ualide, cap. 30. verſic. 22. numero 7.

תחת Thahhath, quaſi, quoniam, cap. 34. uerſic. 26. numero 1.

תמן Theman, dextrum, mare, meridies, cap. 23. uerſic. 8. num. 3.

תלם Thalam, arare, ſulcus, c. 39. uer. 10. nu. 5.

תלע Thalag, vermis, putredo, c. 25. v. 6. nu. 3.

תמם Thamam, perficere, ſtatuere, cap. 23. verſic. 13. num. 2.

תמם Thaman, immaculatum eſſe, perfectum, cap. 22. ver. 3. nu. 2.

תמה Thamah, pauere, admirari, cap. 26. uerſic. 11. numero 4.

תנים Thanim, coluber, draco, cap. 30. verſic. 29. num. 2. & 3.

תעה Thaghah, uagari, errare, c. 38. uerſ. 41. nu. 7.

תפל Thaphal, inulſum, inſulſum, cap. 24. uerſic. 12. nume. 5.

תותח Thothahh, iaculum, catapulta, malleus, cap. 24. verſ. 20. num. 6.

F I N I S.

INDEX QVARVNDAM VOCVM, QVÆ EX GRÆCO EXPLICANTVR AD PECVLIAREM SCRIPTVRARVM INTELLIGENTIAM.

A

ἄλκιμον — Robuſtus, ſufficieos. cap. 21. verſic. 15. num. 2.
ἀνυπαρξία — *Inopia*, inexiſteotia, c. 18. verſ. 14. nu. 16. c. 27. ver. 20. nu. 2.
ἄλιμος — *Sine famo*, extatians herba, c. 30. ver. 4. nu. 5.
ἀρκευθος — *Lignum Arceuinum*, iuniperinum, c. 30. verſic. 4. nu. 4.
ἀσκὸς — *Lagencula*, vas vinarium, cap. 25. verſic. 19. num. 5.

Γ

γειῶραι — Terræ incolæ, c. 19. verſ. 15. nu. 5.
γνῶθι σεαυτὸν — Cogooſce te ipſum, c. 36. ver. 14. ou. 4.

E

ἐπικλητοὶ — *Vocati*, nobiles, c. 18. verſ. 27. nu. 2.
ἐπισκέπτομαι — Viſitare, ſuperintendere, cap. 20. verſic. 29. num. 6.
ἐνταφιασταὶ — Curatores cadauerum, ſepultores, c. 21. verſic. 32. nu. 10.
ἐκοίμησαν — Iacere facere ſilentes, c. 24. ver. 10. nu. 4.
ἐπέχω — Expectare, reprimere, c. 27. ver. 8. no. 1.
ἐπισκοπὴ — Viſitatio, inſpectio, c. 33. ver. 16. nu. 4.

Z

Ζόφος — Caligo, cap. 28. verſ. 18. num. 6.

H

ἡγέομαι — Arbitrari, æſtimare, c. 19. verſ. 11. nu. 3.

I

ἱμαντολογίας — Volubilitas, circumactio linguæ, cap. 38. verſic. 2. oum. 2.

K

κατεσθίω — *Comedere*, depaſcere, arrodere, c. 19. verſ. 55. num. 4.
κακία — Malitia, cap. 22. verſ. 5. oum. 1.

Λ

λατρεύοντες — Seruientes, milites conducti, c. 19. verſic. 12. num. 4.
λόγον ποιεῖσθαι — Curam alicuius habere, c. 52. verſ 4. nu. 4.

M

μονόζωνοι — Latrones, milites, accincti, c. 19. verſ. 12. nume. 6. c. 26. ver. 25. nu. 9.
μάταιοι — *Vani*, ſtulti, miſerandi, c. 25. ver. 5. num. 8.

Π

πολλὴ — Multum, magnom, cap. 19. verſ. 2. nu. 5.
πειρατήριον — Militia, teotatio, c. 19. ver. 12. nu. 6.
προσήλυτος — Aduena, io quilinus, colonus, cap. 19. ver. 15. nume. 2.
πανεπίσκοπος — Omnia viſitans, c. 20. verſ. 29. nu. 6.
ἐπαλαίοντα — *Inueteratum*, moleſtum, c. 21. ver. 7. nu. 3.
παρορᾶς — Diſſimulare, noo ſatis aduertere, cap. 22. verſic. 5. num. 5.
παραδειγμάτισον — Exemplificare, proponi in exemplum, c. 52. verſ. 19. ou. 2.
παράδειγμα — Exemplum ſupplicij, c. 22. verſ. 19. no. 2.
παραίνεσις, — Caſtigatio admonendo facta, cap. 22. ver. 19. num. 2.
περιποιέω — Vendicare, poſſidere, vti, c. 27. verſ. 17. nu. 4.
πλεονεκτῶν — Auaritia, circumuentio, c. 31. ver. 11. nu. 2.
πλεονέκτης — Appetitor, & occupator alieni, cap. 3. verſic. 11. num. 1.
πληθὺς — Pleiades, Pluralitas, c. 38. verſ. 31. ou. 2.

Σ

σκόπος — Speculator, explorator, 31. verſ. 37. nu. 2.
σοφία — Sapientia, occultum, c. 28. ver. 18. nu. 6.
σαπρίας — Vinum fętidum, fructus peſſimus, c. 31. verſic. 40. num. 2.

T

Τέλεχος — Truncus, c. 19. ver. 25 nu. 17.
τιμωρία — Puoitio, ad tuendam læſi dignitatem, 52. verſic. 19. num. 2.
τραχηλίζω — Reſupinare, decervicare, c. 26. verſ. 6. num. 2.
τρώγλη — Cauerna. vode Troglodytes, c. 30. v. 8. ou. 2.

Y

ὕπαρξις — Exiſteotia, ſubſtantia, c. 18. ver. 14. ou. 16.

Φ

φοῖνιξ — Phęnix, palma, c. 18. v. 25. n. 17. c. 29. v. 18. n. 4.

X

χωνευτὴς — Probator, examinator, c 53. verſ. 10. nu. 5.

Ψ

ψιλὴ — Chlamys, veſtis militaris, c. 19. ver. 12. nu. 5.
ψωμὸς — Panis buccella, c. 22. verſ. 7. nu. 7.

Ω

ὡρισμένος — Defioitus, ordinarius, legitimus, cap. 24. verſic. 53. nom. 5.

INDEX SIMPLICIVM DICTIONVM,

QVÆ IN SACRO SERMONE FREQVENTER OCCVRRVNT,

ET DILIGENTER IN HOC OPERE examinantur ad Scripturarum intelligentiam.

A

ABigeus, cap 24.verſic.3.num.1.
Abominari, cap.19.verſic.19.num 1.
Abominatio, cap.33.verſic.20.num.2.
Aborriri, cap.21.verſic 10 num.4.
Abraham, cap.21.verſic.29.num.5.
Abſcondere, cap 31.verſic.33.num.3.
Abſconditus, cap.24.verſ.3.num.1.
Abſit, cap.27.ver.5.num.5.cap 34.verſic.10.num.2.
Abſorbere, cap.40.verſic.18.num.1.
Abyſſus, cap.28.verſic 14.num.1.& 2.
Acanus, cap.31.verſic 40.num.1.
Accingi, cap.38.verſic.3.num.1.
Accinctus, cap.29.verſic.25.num.3.
Accipiter, cap.39.verſic.25.num.1.2.3.
Acquieſcere, cap.22.verſic.21.num.2.
A-Deo-datus, cap.42.verſic 14.num.5.
Adam, cap.31.verſic.33.num.3.
Adamas, cap 23.verſic.16.num.3.& 4.
Addere, cap.36.verſic.1.num.2.
Additamenta, ibidem.
Additus, cap.40.verſic.20.num.2.
Adæquare, cap.34.verſic.9.num.4.
Adinuentio, cap.20.verſic.18.num.4.
Adoleſcentia. cap.29.verſic.4.num.1.2.3.4.
Adoleſcens, cap.36.verſic.14.num.1.
Aduenire, cap.36.verſic.32.num.9.
Aduena, cap.19.verſic.15.num.2.
Ærugo, cap.17.verſic.9.num.4.
Æs, cap.31.verſic.10.num.10.
Æternum, cap.23.verſic.7.num.5.
Æther, cap 35.verſic.5.num.4.
Affligere, cap.19.verſic.1.num.3 cap.31.ver.39.nu.3.
Agricola, cap.31.verſic.39.num.3.
Ala, cap.38.verſic.13.num.2.
Alienus, cap.19.verſic.27.num.4.
Alligare, cap.34.verſic.17.num.4.
Altitudo, cap.40.verſic.5.num.1.
Amarum, cap.21.verſic.26.num.6.
Amicus, cap.40.verſic.25 num.2.
Amygdalus, cap.31.verſic.10.num.10.
Ancilla, cap.31.verſic.13.num.3.
Angelus, cap.33.verſic.23.num.3.4.&c. cap.41.verſic.16. num.3.
Angulus, cap.38.verſic.6.num.11.
Anima, cap.23.verſic.13.num.4.cap.24.verſic.7.nu.2 & 3. cap 30. verſic.16.num.1.
Annulus, cap.38.verſic.6.num.2.
Antiquus, cap.32. verſic.6.num 3.
Aperire, cap.29 verſic.19.num.3.c.35.verſ.16.num.2.
Apes, cap.29.verſic.17.num.1.
Aqua, cap.22.verſ.7.num.2.3.& 7.cap.22.verſic.11.nu.5. c.28.verſic 14.num.3.
Aquila, cap.39 verſic.27 num.2.3.&c.
Aquilo, c 28.ver.8 num.7.c.26.verſic.7.num.1.2.3.
Aram, cap.32.præf.quæſt.2.num.3.
Arabia, cap.39 verſic.6.num.3.
Arare, cap.39 verſic.10.num.2.
Arceutinum, cap.30.verſic.4.num.4.
Arcturus, c.37 verſ.9 nu.4.c.38.verſ.31.num.1.
Arcus, cap.20.verſic.24.num.8.
Argentum, cap.28.verſic.1.num.1.2.
Arguere, cap.21.verſic.31.num.5.
Ariolus, cap.32.præfat.quæſt.1.num.4.
Aſcendere, cap 36.verſic.20 num.4.
Aſcopa, cap 32.verſic.19 num.2.
Aſmodæus, cap.31.verſic 12.num 2.
Aſpicere, cap.33.verſic.27.num.5.
Aſſimilare, cap.32 verſic.21.num 2.
Aſſumere, cap.27.verſ.1.num.3.& 4.
Attendere, cap 33.verſic.31.num.1.
Atterere, cap.19 verſic.2.num.4.
Attingere, cap.24.verſic.2.num.3.
Attrahere, cap.28 verſic 18.num.5.
Auaritia, cap.31.verſic.11.num.2.
Audire, cap.22.verſic.14.num.7.c.22.verſ. 27.nu.2.c.33. verſ.1.num.4.cap 35.verſ.13.num.2.
Auditor, cap.31.verſic.35.num.2.& 3.
Auertere, cap.23.verſic.13 num.3.
Auferre, cap.27.verſic 19 num.2. cap.34 verſic.5.num.6. cap.31.verſic.39.num.3.
Aurio, cap.30 verſic.4.num.2.
Aurum, cap 28 verſ.16 nu.3 & 4.cap.28.verſic.17. nu.2. & 6 c.36.verſ.19 num.2 c.37.verſ.22.num.1.
Auus, cap.42.verſic.16.num 5.

B

BAal ſiue Bel, cap.32.ver.26.nu.8.c.31.verſ.39.nu.3.
Balena, cap 41.verſic.22.num.1.
Behemoth, cap.40.verſ.9.num 2.
Belial, cap.34.verſ 18.num.5.
Bellum, cap.20.verſic.23.num,7.
Benedictio, cap.31.ver.20.num.4.c.42.verſic42.num.2.
Beneficus, cap.21.verſic.28.num.4.
Bethſames, cap.31.verſic.26.num.8.
Bonum, cap.22.verſic.18.num.3.cap 36.verſic.13.num.2.
Brachium, cap 18.verſic.13.num.7.cap.22.verſic.8.num.2. cap.22.verſic.9.num.5.cap 38.verſic.15.nu.4.
Buccina, cap.26.verſic.13.num.3.
Buz, Buzites, cap.32.præſ.quæſt.1.num 2.

C

CAballus, cap.39.verſic.21.num.1.
Cadauer, cap.33.verſic.15.num.3.
Cadere, cap.26.verſic.5.num.6.
Cæcus, cap.28.verſic.28.num.4 c.29.verſic.15.num.2.
Cælum, cap.37.verſic.18.num.2.
Calamus, cap.40.verſic.17.num.4.
Calcare, cap.18.verſ.14.num.13.
Caligo, cap.22.verſic.13.num.2.cap.22.verſic.14.num 2. cap.38.verſ.9.num.5.
Canis, cap.30.verſic.1.num.4.
Canna, cap.31.verſic.22.num.4.
Capere, cap.40.verſic.9.num.1.
Carcer, cap.19.verſic.8.num.1.& 3.
Cardines, cap.22.verſic.14.num.15.
Caro, cap.19.verſic.20.num.1.cap.31. verſ.10.nu.10. c.34. verſic.15.nu.1.c.41.verſ.14.nu.1.
Cartilago, cap.36.verſic.13.num.1.
Caſſia, cap.42.verſic.14.num 12.
Catenæ, cap.36.verſic. 9.num 3.
Catulus, cap.38.verſic.40.num.6.&c.
Cauda, cap.40.verſic.12.num.1.
Cauerna, cap.30.verſic.6.num.3.
Cauma, cap.30.verſic.30. num. 1.
Cauſa, cap.24.verſic.6.num.7.cap.29.verſic.16.num.5.

Cedrus.

Cedrus, cap. 40. verſic. 22. num. 3. & 4.
Celre, cap. 19. verſic. 24. num. 4. & 5.
Cetus, cap. 41. verſic. 22. num. 1.
Ciconia, cap. 39. verſic. 13. num. 4.
Cingere, cap. 19. verſic 6 num. 6.
Cingulum, cap. 38. verſic. 3. num. 2.
Cinis, c. 30. ver. 19. num. 3. cap. 34. verſic. 15. num. 2.
Circuire, cap. 22. verſic 14. num. 12.
Circumdare, c 19. ver 6. nu. 6 cap. 31. verſic. 36. nu. 3. c. 38. ver. 11. num. 1. c. 39 ver. 19 num. 4.
Clamare, cap 30. verſic. 5. num. 2. c. 28. verſ. 41. num. 6.
Clamor, cap. 31. verſic. 38. num 2.
Claua, cap. 41. verſic. 19. num. 6.
Clypeus, cap. 39. verſ. 22. num. 2. c 41. verſ. 6. num. 7.
Cogitatio, cap. 21. verſ. 27. num. 2. c. 38. verſ. 36. num. 3.
Cognoſcere, cap. 34. verſic. 19. num. 2.
Colligare, cap. 27. verſic 19 num. 2.
Colligere, cap. 27. ver. 19. num. 2. cap. 30. verſic. 7. num. 3. cap. 34. verſ 14 num. 5.
Color, cap. 28. verſic. 16. num. 2. & 3.
Coluber, cap. 26. verſic. 13. num. 2.
Columna, cap. 26. verſic. 11. num. 1.
Comedere, cap. 20. verſic. 23. num. 6. cap. 31. verſic. 21. num. 13.
Communis, cap. 31. verſic. 10. num. 14.
Compingere, cap. 38. verſic. 39. num. 4.
Complere, cap. 36. verſic. 11. num. 3.
Concidere, cap. 40. verſic. 25. num. 1.
Comparare, cap. 41. verſic. 24. num. 5.
Commutatio, cap. 28. verſic. 15. num. 5.
Conceptus, cap. 38. verſic. 37. num. 2.
Concipere, cap. 21. verſic. 10. num. 3.
Concludere, cap. 38. verſic. 8. num. 6.
Conculcare, cap. 39. verſic. 15. num. 3.
Condemnare, cap. 34. verſic. 29. num. 2.
Condictus, cap. 36. verſic. 14. num. 4.
Conferre, cap. 22. verſ. 3. num. 3.
Confiteri, cap. 40. verſ. 9. num. 4.
Confringere, cap. 22. verſ. 9. num. 5.
Confundere, cap. 40. verſ. 7. num. 1.
Confuſio, cap. 31. verſic. 10. num. 10.
Congregare, cap. 26. verſic. 12. num. 1.
Conquiſitor, cap. 19. verſic. 25. num. 2.
Conſilium, c. 21. verſ. 16. num. 3. & 4. c. 26. verſ. 3. nu. 1. & 2. c. 29. verſ. 21. num. 3.
Conſiſtere, cap. 33. verſic. 5. num. 4.
Conſolari, cap. 31. verſic. 10. num. 12.
Conſtringere, cap. 34. verſic. 37. num. 2.
Contemplari, cap. 35. verſic. 5. num. 3.
Contendere, cap. 33. verſic. 13. num. 3.
Contradicere, cap. 33. verſic. 10. num. 2.
Contremiſcere, cap. 26. verſic 11. num. 3.
Conturbare, cap. 23. verſic. 16 num. 5.
Conuerſari, cap. 31. verſic. 10. num. 12.
Conuerti. cap. 22. verſic. 23. num. 1.
Conuiuium, cap. 42. verſic. 11. nu. 4. cap. 32. verſ. 7. num 3.
Cornucopiæ, cap. 42. verſic 24. num. 17.
Corona, cap. 19. verſic. 7. num. 5. & 6.
Corpus, cap 40. verſic. 6. num. 2.
Corruptio, cap. 34. verſic. 24. num. 3.
Coruus, cap 38. verſic. 41. num. 8.
Cremium, cap. 30. verſic. 30. num. 2.
Crudelis, cap. 30. verſic. 21. num. 1.
Cryſtallus, cap. 38. verſic. 30. num. 2.
Cubare, cap. 38. verſic. 40. num. 8.
Cum, cap. 40. verſic. 20. num. 3.
Currere, cap. 34. verſic. 9. num. 5.
Curſus, cap. 38. verſic. 25. num. 2.
Cuſtodire, cap. 22. verſic. 15. num. 5.
Cythara, cap. 30. verſic. 31. num. 4.

D

Dagon, cap. 40. verſ. 20. num. 20.
Dare, cap. 24. verſic. 23. num. 2.
Decabæus, cap. 42. verſic. 9. num. 9.
Deducere, cap. 40. verſic. 20. num. 2.
Deficere, cap. 27. verſic. 19. num. 2.
Demetere, cap. 24. verſic. 6 num. 1.
Dimittere, cap. 39. verſic. 51. num. 2.
Denarius, cap. 19 verſic. 3. num. 1. 2. & 3.
Derelinquere, cap. 39. verſic. 11. num. 1.
Deſerere, cap. 27. verſic. 6. nu. 3. deſertum, cap. 38. verſ. 26. num. 2.
Deſiderium, cap. 30. verſic. 15. num. 3.
Deſtruere, cap. 19. verſ. 10. num. 1.
Deuorare, cap. 19. verſ. 22. nu. 4. cap. 37. verſ. 20. nu. 3.
Dextera, cap. 39. verſic. 5. num. 6.
Dextrum, cap. 23. verſic. 8. num. 3.
Diadema, cap. 29. verſic. 14. num. 4.
Dies, cap. 23. verſ. 3. nu. 2. c. 30. ver. 16. nu. 2. cap. 32. verſ. 7. num. 1. c. 36. verſ. 11. nu. 3.
Differre, cap 21. verſic. 30. num. 3.
Dimittere, cap. 22. verſic. 9 num. 1.
Diripere, cap. 24. verſ. 2. num. 5.
Diſcedere, cap. 24. verſic. 24. num. 2.
Diſpergere, cap. 40. verſic 6. num. 1.
Diſplicere, cap. 34 verſ 33. num. 4.
Diſſipare, cap. 38. verſic 31. num 6.
Diſſimulare, cap. 22. verſ. 5 num. 5.
Diuidere, cap. 28. verſic. 4 num. 5.
Doctrina, cap. 22. verſic. 22. num. 4.
Doctor, ibidem, num. 3.
Dominari, cap 18. verſic. 8. num. 3.
Dominus, cap. 31. verſic. 15. num. 1.
Dolor, cap. 30. verſic. 28. num. 2. c. 35. verſ. 6. num. 4.
Dolus, cap. 31. verſic. 5. num. 4.
Dormire, cap. 38. verſic. 15. num. 5.
Draco, cap. 30. verſ. 29. num. 1, 2. 3. 4. 5.
Draco volans, cap. 26. verſ. 13. num. 5.
Durum, cap. 30. verſic. 21. num 2.
Dux, cap. 29. verſic. 10. num. 5.

E

Ebria, cap. 34. verſic. 7. num. 4.
Ecce, cap 40. verſic. 10 num. 1.
Effœminatus, cap. 36. verſ. 14. nu. 2. 3. 4. 5.
Egeſtas, cap. 20 verſ. 10. num. 3.
Egredi, cap. 29. verſ. 7. nu. 1. c. 37. verſ. 9. nu. 2.
Eiulare, cap. 35 verſ. 9. num. 3.
Eleuare, eleuatus, cap. 20. verſ. 6. nu. 1. & 2.
Eligere, cap. 33. verſ. 3. num. 3.
Eliu, cap. 32. præfat. quæſt. 4 num. 3.
Enarrare, cap. 37. verſic. 23. num. 2.
Ephœbiæ, cap. 36. verſic. 14. nu. 5.
Epiſcopus, cap. 20 verſic 29. num. 6.
Equus, cap. 39. verſic. 21. num. 2.
Erectio, cap. 22. verſic. 25. num. 3.
Ergo. c. 18. verſ. 21. nu. 3. cap 35. verſ. 56. nu. 2.
Erigi, cap. 36. verſ. 7. num. 4.
Erudire, cap. 33. verſ. 16. num. 2.
Erumpere, cap. 38. verſic. 8. num. 8. & c. 19. verſ. 25. nu. 10. cap. 21. verſ. 14. num. 1.
Exactor, cap. 35. verſ. 5. num. 7.
Exaudire, cap. 19. verſ. 7. num. 2.
Excelſus, c. 21. verſ. 22. nu. 2. 3. & 4. c. 36. verſ. 21. nu. 2.
Excurrere, cap. 38. verſ. 13. num. 3. & 6.
Excuſſum, cap. 36. verſ. 14. num. 1.
Exercitus, cap. 29. verſ. 25. num. 2.
Exhortari, cap. 39. verſ. 25. nu. 1.
Exinanire, cap 22. verſ. 9. num. 2. & 3.
Expectare, cap. 30. verſ. 26. num. 2. cap. 32. verſic 4. num. 1. cap. 35. verſ. 14. num. 4.
Explere, cap. 23. verſ. 14 num. 1.
Exſufflare, cap. 31 verſ. 39. num. 3.
Extinguere, cap. 28. verſic. 6. num. 2.

F

Fabricari, cap. 37. verſ. 12. nu. 3.
Facies, cap. 26. verſ 9. nu. 5.
Facere, cap. 22. verſ. 17. num. 3. c. 35. verſ. 15. num. 1. cap. 40. verſic. 10 num 1.
Fauilla, cap 42. verſ. 6. num. 3.
Fel, cap 19 verſ. 28. num. 3.
Ferre, cap. 40. verſ. 15 num. 2.
Feſtinare, cap. 40. verſic 18. num. 3.
Filius, cap. 19. verſic. 17. num. 7. & 8.
Finis, cap. 23. verſ. 7. num. 5.
Finire, cap. 31. verſ. 40. num. 3.
Flatus, cap 34. verſ. 14 num. 3.

Flere,

Flere, cap.18. verſic.12.num.5.
Florere, cap.30. verſ.12.num.2. & 3.
Fluctus, cap.30. verſic.12.num.5.
Fluuius, cap.22. verſ.16 num.3.
Fœmur, cap.31.verſ.10.num.10.
Fœnum, cap.40.verſ.10.num.5.cap.40 verſic.10.num.5. 6.7.& 8.
Forma, cap.30.verſic.1.num.13.
Formido, cap.18 verſic.11.num.2.
Fornicarius, cap.30 verſ.1.num.12.
Fortitudo, cap.36.verſic.21.num.3.c 40.verſ 11.nu.1.
Fouea, cap 33.verſ.18.nu.2.c.40. verſ.8.nu.3.
Frangere, cap 38.verſic.11. nu.2.
Frater, cap.19.verſic.13.num.2. cap.22.verſic.6.nu.4.c.31. verſ.10 num.14.
Frænum, cap.30.verſic.12.nu.5.
Frumentum, cap.37.verſ.11.num.1.
Fucus, cap.42.verſic.14.nu.21.
Fugare, cap.37.verſic.21.num.3.
Fulgere, cap.37.verſ.4.nu.1.
Fulgur, cap.38.verſic.35 num.1.
Fulmen, cap.41. verſic.14. num.5.
Fundamentum, cap.22.verſ.16.num.4.c.38.verſ.4.num.7. & verſ.5. nu.1.
Fundere, cap.37. verſic.10. num.1.
Funis, cap.36.verſ.11.num.1.& 2.
Funiculus, cap.39.verſ.1.num.9.
Fur, cap.24. verſic.3.num.1.

G

GAllus, cap.38. verſ.36.nu.4.
Gallus ſylueſtris, cap.39.verſ.13.num.1.
Gemere, cap.26.verſic.5. num 2.
Geniſta, cap.30.verſic.4 num.4.
Germen, cap.21. verſ.8 nu 4.
Gigantes, cap.26.verſ 5.nu.3.4.5.6.7.8.9.& 10.
Gignere, cap.38.verſ 28.num.1.
Glacies, cap 38.verſ.28.num.2.
Gladius, cap.19 verſ.29.num.2.3.4.5. & 6.c.20.verſic.24. nu.8.c.21.verſ.30 nu.4.c.33.verſ.18.nu 4.c.36. verſ.20. nu.5.cap.40.verſ.14.nu.2.
Glarea, cap.30.verſ.6.num.4.
Gloria, cap.19.verſ.9.num.2.c.31.verſ.28.num.16.
Gomer, cap.24.verſic.10.num.6.
Gradi, cap.34.verſ.9.nu.2.
Gratis, cap.22.verſ.6.nu.6.
Graue, cap.22.verſ.9.num 2.
Grex, cap 21.verſ.11.num.1.
Gurguſtium, cap.40.verſic 26.num.4.
Guttur, cap 31.verſ.30.num.1.
Gymnaſium, cap.36.verſ.14.num.5.

H

HAlitus, cap.29 verſ.19.num. 4.
Halleluia, cap 38.verſ.7.nu.9.
Hamus, cap.40.verſic.19.num.3.
Haſta, cap 41.verſ.17.num.2.
Hebræus, cap.21.verſ.29.num.5.
Heliopolis, cap.31.verſ.26.nu.8.
Herba, cap.33.verſic.20 num.2.
Hinnitus, cap.39.verſ.19 num.3.
Hodie, cap.33.verſ.6.nu.3.
Horror, cap.33.verſic.15.num.2.
Hortus, cap.31.verſ.10.nu.11.
Humerus, cap 31.verſic.36.num.1.
Humiliare, cap.31.verſ.10.num.12.
Hyems, cap.29.verſic 4.nu.1.cap.37.verſ.6.nu.3.
Hypocrita, cap.20 verſ.5.nu.5.c.34.verſ.30.nu.6.
Hypotheca, cap.22.verſ.6.num 2.

I

IAculum, cap.36 verſic.13.nu 4.
Ibex, cap.39 verſic 1.num.2.
Idolum, cap.13.verſic.26 num.4.
Ignis, cap.20.verſ.26.num.6.cap.22.verſ.20.num.5.c.28. verſic.5.num.2.3.&c.
Ignominia, cap.31.verſ.19.nu.10.
Ignorantia, cap.19.verſ.4.num.1.
Illuſor, cap.24.verſ.23.nu.6.cap.34.verſ.30.nu.6
Imber, cap.37.verſic.6 nu.3.
Immunditia, cap 31.verſic 10 num 13.
Imponere, cap.30.verſ.22.nu 4.
Impius, cap.24.verſic.6.num 5.
Implere, cap.38.verſic.27.num.4.
In, cap.22.verſ 30.nu 4.cap.36.verſ.15.nu.3.
Incendens, cap.41.verſ.14.num.5.
Incipere, cap.36.verſic.2.num.2.
Increpare, cap.33 verſ.19.num.2.
Incluſor, cap.28.verſ 15.num.2.
Inequitare, cap.30.verſ.22.num.5.
Incus, cap.41.verſic.15.num.2.
Infernus, cap.26.verſic.6.num.1.
Infirmitas, cap.30.verſ.25.nu.6.
Infinitum, cap.22.verſic.5.num 4.
Inauris, cap.42.verſic.9 num 11.
Incedere, cap.31.verſ.26.num.10.
Indicare, cap.31.verſic.6.num 5.
Ingredi, c.31.verſ.10 nu.12.c.40.verſ.11 nu 4.
Iniquus, cap.22.verſic.15.nu.6.
Iniquitas, cap.22.verſ.5.nu.1.cap.36.verſ.21.nu.2.
Innocens, innocuus, cap.22.verſ.19 nu.6.
Inopia, cap.36.verſ.21.nu.3.cap.27.verſ 20.nu.2.
Inquilinus, cap.19.verſic.15.num.1.
Institor, cap.28.verſic.8.num.2.& 3.
Inter, cap.42.verſic.15 num 4.
Inſuper habere, cap.30.verſic.2.num.3.
Introire, cap.24.verſic 2.num.5.
Intueri, cap.26.verſic.4.num.3. cap.28.verſic.24.num.4. cap.35.verſ.5.num.3.cap.35.verſic.13.num.3.
Intelligere, cap.34.verſic.27.nu.2.cap.42.verſ.3.nu.4.
Interlocutio, cap.34 verſ.32.num.5.
Inuenire, cap.23.verſ.3.num.4.cap.31.verſic.29. num.3. cap.32.verſic.3.num 2.
Inuidia, cap.36.verſic.5.num.4.
Inueſtigare, cap.37.verſic.4.num.5.
Ira, cap.36.verſ.13.nu.3.cap.36.verſic.18.num.2.
Irriſor, cap.31.verſic.4.num.2.
Iter, cap 21.verſic.3.num.2.cap.30.verſic.13.num.1.
Iucundum, cap.35.verſic.3.num.1.
Iudicare, cap.31.verſic.11.num.3.
Iudicium, c 19.verſ.7.nu 3.c 27.verſ 2.nu.2.3 & 4.cap.32. verſ.9 nu.3. cap.34.verſ.4 nu.4.cap.40.verſ.3.nu.3.
Iuuenis, cap.29.verſ 8.num.1.
Iumentum, cap.40.verſ.9.nu.2.
Iuniperus, cap.30.verſic.4.num 4.
Iuſtificare, cap.22.verſic.3.num.2.
Iuſtitia, cap 30.verſic.25.num.7.
Iuxta, cap.33.verſ.5.nu.3 cap.40.verſic.20.nu.3.

L

LActare, cap.31.verſ.26.num.11.
Lagena, cap.40.verſic.3.num.3.
Laguncula, cap.32.verſ.19.nu.2.
Lambere, cap.39 verſic.30.num.2.
Lampas, cap.33.verſic.23.num.10.
Lapis Angularis, & ſequentis, c.38.verſ.6.num.3.4.5.&c. vſque ad verſic.7.
Laqueus, cap.18.verſic.8.num.1.& 2.cap.18.verſic.1.nu.3 & 4.cap.22.verſic 10.num.1.
Latibulum, cap.37.verſic.8.num.1.
Latitudo, cap.18. verſ.7.nu.2.cap.36.verſ.16.nu.6.
Latro, cap.19.verſic.12.num.2.& 3.
Laudare, c.37.verſ.22.nu.4.c.38.verſ.7.nu.6 & 9.
Laus, cap.20.verſ.5.nu.3.c.31.verſ.28.nu.16.
Lectus, cap.19.verſic.25.num.23.
Leo, cap.29.uerſ.17.nu.2.cap.38.verſ.40.nu.7.
Leue, cap.22.verſic.9.num.2.
Leuiathan, cap.40.verſic 20.nu.3.& nu.21.
Lex, cap.22.verſic.22.num.2.
Liber, cap.19.verſ.23.nu.4.cap.31.verſ.35.nu.3.
Liberare, cap.33.verſic.18.num.3.
Ligare, cap.40.verſic.20.num.1.
Liqueſcere, cap.30.verſ.22.num.4.
Loqui, cap.22.uerſic.17.nu.1.c.27.uerſ.4.nu.3.
Lucerna, cap.18.uerſ 6 num.3.4.&c.
Lucifer, cap.38.uerſic.32.num.2.

Ludere, cap.40.verſ.15.nu.3.
Lumbi, cap.38.verſ.3 nu.2.c.40.verſ.11 nu.2.
Lumen, cap.18.verſic.6.num.7.cap.22.verſ.28.num.4.
Luna, cap.25.verſic.5.num 3.4.& 5.
Lutum, cap.27.verſic.16.num.1.c.30.verſ.19.nu 5.
Luſtrare, cap.37.verſ.12.nu.2.
Lux, c.24.verſ.13.nu.1.cap.31.verſ.36.nu.21.c.36.verſ.32.
nu.4.5.6.cap.38.verſic.24.num.2.& 3.

M

MAgnitudo, cap.34.verſic.24.num.6.
Malleus, cap.42.verſic.19.num.6.
Maledicere, cap.24.verſ.18.num.6.
Malua, cap.30.verſ.4.nu.1.
Malum, malitia, cap.22.verſ.5.nu.1.
Malus, cap.37.verſ.12.nu.4.
Mane, cap.24.verſ.14.num.1.c.38.verſ.7.nu 5.
Manere, cap 31.verſic.32.num.1.
Manus, cap.21.verſic.16.num.2.cap.23 verſic.1.num.4.& 5.cap.28.verſic.9.nu.2.cap.33.verſic.6 num.4.cap.33.verſic.29.nu.2 cap.35 verſ.7.nu.4.c.36.verſic.32.nu.7.
cap.37.verſic.7.num.5.& 6.
Mare, cap.22.verſ.16.num.10.cap.23.verſ.8.nu.4.
Mater, cap.38.verſic.28.num.6.
Matri. Pater ibidem.
Medicus, cap.26 verſ 5.num.4.
Meditari, cap.27.verſic 4.num.5.
Meditatio, cap.37.verſic.2.num.4.
Membrum, cap.31.verſic.20.num.10.
Memoria, cap.18.verſic.17.num.3.
Mentiri, mendacium, cap.29.verſ.16.num.3.c.34.verſ.6.
num.2.3.
Meſſis, cap.18.verſic.16 num.2.
Migma, cap 24.verſic.6.num.1.
Miles, cap.19.verſic.12.num.4.5.c.25.verſ.3.nu.1.
Mille, millia, cap.33.verſic.23.num.7.
Miluus, cap.39.verſic.13.num.4.
Miraculum, cap.33.verſic.6.num.3.
Mittere, cap.27.verſic.20.num.2.cap.38.verſic.35.
num.1.
Molere, cap.31.verſ.10.num.3.
Molle, cap.23.verſic.16.num.2.
Monoceros, cap.39.verſic.5.num 2.
Morari, cap.39.verſic.9.num.4.cap.41.verſ.13.nu.3.
Mordere, cap 19.verſic.22.num.4.
Mortale, cap.33.verſic.22.num.3.
Mortiferi, ibidem.
Mouere, cap.18.verſ.18.num.4.
Mulier, cap.26.verſic.4.num.3.
Multitudo, cap.34.verſ 24.num.2.
Multiplicare, cap.35.verſ.6.num.2.
Munditíes, cap.37.verſic.21.num.2.
Mundus, cap.28 verſic.24 num.4.
Murus, cap.30.verſ.14.num.4.
Myrtus, cap 22.verſic.3.nu.8.

N

NAſus, cap.36.verſic.32.nu.11.
Neelaſſa, cap.39.verſ.13.num.3.
Nefas, cap.32.verſic.12.nu.2.
Negotium, cap.31.verſic.10.num.12.
Nepos, c.42.verſ.16.nu.5.
Nequitia, cap.31.verſic.10 num.10.
Nexus, cap.22.verſic.6.num.5.
Nexu vinctus, ibidem.
Nidus, cap.29.verſic.18.num.3.
Nix, cap.37.verſ.6.num.2.
Nomen, cap.18.verſ.17.num.2.
Notus, cap.38.verſic.2.num.3.
Nouiſſimus, cap.18.verſ.20.nu.2.
Nubes, cap.26.verſic.8.num.2.& 3.cap.28.verſ.26 nu 4.
cap.30.verſ.15.num.3.
Nunquid, c.20 verſ.4.num.4.cap.22.verſic 5.num.2.
Nunc, cap.33.verſic.6 num.3.

O

OBſeruare, cap.39.verſic.2.num.2.
Occulta, cap.20.verſic.11.num.3.
Occurrere, cap.21.verſic.15.num.8.
Oculus, cap.21.verſic.20.num.1.
Odium, cap.36.verſic.5.num.5.
Offendiculum, cap.34.verſic.30.num.7.
Olera, cap.31.verſic.10.num.11.& 13.
Oleum, cap.30.verſic.17.num.4.
Omnipotens, cap.29.verſic.5.num.1.
Onager, cap.39.verſic.5.num.2.&c.
Onus, cap.27.verſic.5.num.3.c.31.verſ.36.nu.2.
Onyx, cap.28.verſic.16.num.5.
Ophaz, cap.28.verſ.17.num.6.
Ophir, cap.28.verſ.7.num.3.
Operari, cap.34.verſic.22.nu.4.c.35.verſ.6.num.1.
Operire, cap.38.verſic.9.num.4.
Opprimere, cap.18.verſ.6.num.2.
Opprobrium, cap.29.verſ 4.num.1.
Opus, cap.34.verſic.11.num.2.
Orare, cap.42.verſ.8.num 4.
Orbis, cap.18.verſic.18.num.3.c.34.verſ.13.nu.4.
Ordinare, cap.32.verſic 14 num.1.c.37.verſ.19.nu.2.
Organum, cap.21.verſic.12.num.5.
Oriens, cap.23.verſic 8.num.5.c.30.ver.22.nu.2.
Orion, cap 38.verſ.31.nu.5.
Oſſa, cap.20.verſ.11.num.1 & 2.cap 30.verſic.17 num.4.
c.36.verſ.16.num.4
Oſculari, cap.31.verſic.16.num.12.&c.
Ouis, cap.42.verſic.9.num.9.

P

PActum, cap.31.verſic.1.num.4.
Palea, cap.41.uerſ.17.nu.3.
Panis, cap.20.uerſ.14 num 2.cap 22.uerſ.7.num.7.
Parabola, cap.27.uerſ.1 nu.2.c.30.verſ.9 nu.2.
Parens, cap.31.uerſ.34.nu.5.
Pars, cap.27.uerſic.13 num.2.
Paſcere, cap.24 uerſic.2.num.2.
Patrare, cap.31 uerſ.10.nu.13.
Pater, c.19.verſic.13.nu 2.c.29 verſ 16.nu.1.& 2.cap.30.
verſ.1.nu.3.c 32.verſ.5.nu.3.
Pauper, cap.24.verſ.11.num.6.
Pauere, cap 37 uerſic.1.num.2.
Pax, cap.21.uerſ 9 num.1.cap.25.verſ.2.nu.8.
Placere, cap 34.uerſ.9.num.4.
Peccare, cap.35.uerſ.6.num.6.& 7.
Pecunia, cap.42.uerſ.11.nu 9.
Pedes, cap.28.verſic.4.num.6.c.29.verſ.6.num.1.cap 38.
verſ.10.num.10.
Pelagus, cap 38.uerſic 25.num.2.
Pellis, cap.18.uerſ.14.num.5.
Penna, cap.19.uerſ.12.nu.5.
Perambulare, c.22 uerſ.14.nu.12.
Perficere, cap.23.uerſ.11.num.2.
Percutere, cap.34.uerſic.26.num.2.
Perditio, c.26.uerſic.6.nu.1.cap.28.verſ.20.nu.8.
Petere, cap.18.uerſic.17.num.1.
Peritia, cap.38.verſic.2 num.3.
Perpendiculum, cap.38.uerſ.5.nu.4.& 5.
Perpetuum, cap.36.uerſ.7 num 3.
Perſuadere, cap 36 uerſ.18.nu.2.
Pertranſire, cap 34.uerſ.20.num.4.& 5.
Peru, c.28 uerſ.16.nu.4.
Petra, cap.22.uerſ.25.nu.1.
Pharetra, cap.30.uerſic.11.nu.2.& 3.c.32.uerſ.10.nu.10.
cap.39.verſ.23.num.2.
Phœnix, cap.29.verſ.18 num.4.
Pictura, cap.38.verſ.36.num.3.
Pignoris capio, cap 22 verſ.6.nu.2.
Pignus, ibidem.
Pinguedo, cap.36.verſ.17.num.9.
Planta, cap.18.verſ.9.nu.1.
Platea, cap.18.verſ.17.nu.4.
Pleiades, cap.38.verſic.31.num.2.3 & 4.
Pluuia, cap.20.verſ.23.num.8.cap.22.verſic.16.nu.3.
Pomum, cap.31.verſic.10.num.13.
Ponere, cap.23 verſic.4 num.1.cap.30.verſic.1.nu.4.c.38.
verſ.5.nu.2.c.38.verſ.9.nu.2.
Portare, cap.31.verſ.36.nu.2.
Potius, cap.33.verſ.8.num.3.
Poſſe, cap.42.verſ.1.num.3.
Poteſtas, cap.25.verſic.2.nu.3.
Poſſidere, cap.38 verſic.16.num.2.
Post, cap.36.verſ.21.num.3.

Pho-

Phoſphorus, cap.38.verſ.32.nu.2.
Præcepium, cap.39.verſ.27.nu.1.
Præcingi, cap.38.verſic.3.num.1.
Præcipitare, cap.40.verſic.28.num.1.
Præparare, cap.38.verſic.23.num.3.
Pretium, cap.28.verſ.13.nu.2.
Præualere, cap.36.verſic.9.num.6.
Primum, cap.29.verſic.2.num.3.
Princeps, cap.21.verſic.28.num.4.cap.29 verſic.9.num.3. cap.31.verſic.37.num.3.cap.34.verſic.18.num.6.
Principium, cap.40.verſic.14.num.4.
Primogenitus, cap.18.verſ.13.num.1.2.3.
Procedere, cap.29.verſ.7.nu.1.
Profundum, cap.38.verſ.16 nu.2.
Prohiberi, cap.22.verſ.7.nu 6.
Propitiatorium, cap.33.verſ.24 num.4.
Proſelytus, cap 19 verſic.15.num.2.
Proſterni, cap.31. verſic.10.num.12.
Protrahere, cap.36.verſ.20 num.5.
Phthirophagi, cap.30.verſic.8.num 3.
Prudentia, cap.26 verſ 3.num.5.
Pſalterium, cap.30.verſic.9.num.1.
Puer, cap.29.verſic.5.num.2.& verſ.6.nu.1.
Pugnare, cap.20.verſic.23.num.7.& 8.
Pugna, cap.28.verſic.2.num.3.
Pulchritudo, cap.26.verſic.13 num.1.c.36.ver.11.num.4.
Puluis, cap.40.verſic.8.num.3.
Puteus, cap.33.verſic.18.num.2.
Python, cap.33.verſic.20.num.5.

Q

QVaſi, cap.24.verſic.14.num.5.
Quercus, cap.22.verſic.8.num.1.
Querela, cap.33.verſ.10. num.1.
Qui-ſtare fecit-Solem, cap.42.verſic.14.num.5.
Quies, cap.21.verſic.26.num 4.
Quieſcere, cap.38.verſic.20. num.4.
Quoties, cap.21.verſic.17.num.1.

R

RAdix, cap.18.verſic.16.num.1 cap.19.verſic.28.nu.2. cap.29.verſic.19.num.1.
Ram, cap.32.præf.quæſt.2.num.1.
Ramus, cap.31.verſic.10.num.11.
Rapha, cap.26. verſ.5.num.3.
Rebellis, cap.24.verſ.13.num.1.& 4.
Recedere, cap.19. verſic.13.num.4.
Redimere, Redemptor, cap.19 verſic.25.num.2.3.
Relinqui, cap.18.verſ.19.num.4 c.20.verſ.26.nu 7.
Reliquus, cap 27.verſic.15.nu.3.
Remanere, cap.18 verſic.19.nu.4.
Repetere, cap.29.verſ.22.num.1.c.36.verſ.3.nu.1.
Reſpicere, cap.22.verſic.27 num.1.
Reſpondere, cap.19.verſic.3.num.4 cap.2.verſ.1.num.1. cap.32.verſ.23.num.2.c.34.verſ.1.num.1.
Reſtituere, cap.38. verſic.14. num.2.
Reſurrectio, cap.19. verſic.25. num.15.
Rete, cap.18.verſ.40.num.3.
Retrahere, cap.34.verſ.14.num.3.
Reuelare, cap.36. verſic.10.num.1.
Reuerti, cap.22. verſ.23.nu.1.
Rex, cap.34.verſic.18.num.4.
Rhinoceros, cap.39.verſic.11.num.2.2.
Riſus, cap.29. verſic.24.num.1.
Riuulus, cap.20.verſic.17.num.6.
Robur, cap.18.verſic.12.num.1.& 2.c.36.verſ.9 nu.6.
Rufus, cap.22.verſic.2.num.9.

S

SEculum, cap.22.verſic.15.num.1.
Sagena, cap.40.verſic.26.num.3.
Sagitta, cap.31.verſic.10.num.10.
Salſugo, cap.39. verſic.6. num.3.
Salus, cap.30.verſic.15.num.3.
Salius, cap.31.verſic.10.num.11.
Saluare, cap.36.verſic.6.num.2.c.36.verſ.16.nu.3.
Sanare, cap.34.verſ.17.num.4.
Sancta, cap.31.verſ.10.num.14.
Sanna, cap.22.verſic.19.num.5.& 6.
Sapphirus, cap.28.verſic.6.nu.1.& 1.
Sapientia, cap.26. verſic.1.num.3.c.28.verſic 13.num.2. cap 28.verſ.18.num.5 & 6.
Sardonyx, cap.28.verſ 16.num.5.
Scelus, cap.36.verſic.9.num.6.
Scire, cap.22.verſ.13.num 1.
Scirote, cap.21.verſic.6.num.3.
Scopere, ſcopos, cap.31.verſic 37.num.2. Scopus, ibid.
Scribere, cap.19.verſic.23.num.3.
Securus, cap.42 verſic 14.num.5.
Sedere, cap 20. verſ.11.nu.5.cap.24.verſ.11.num.3.c.19. verſ.7.nu.3 c.32.verſ.5.num.3.
Semel, cap.33.verſic.14.num.4.5.6.7.11.12.& 23.
Semen, cap.21.verſic.8.num.1.
Semita, cap.18.verſic.10.num.6.
Sempiternum, cap.13.verſic.7.num.5.
Seneſcere, c.41.verſ.23.nu.2.
Septenarius, cap.42.verſ.8.num.3.
Sermo, cap.26.verſ.14.num.2.
Serpens, cap.40 verſic.20 num 11.
Seruire, cap.39.verſ.9.num.1.
Seruus, cap.19.verſic.15.num.7.& verſic.6.nu.1.2.3.c.31. verſ.13.num.7.& verſ.15.num.3.
Siclus, cap.22.verſic.15.nu.3.
Sicut, cap.33.verſic.5.num.2.
Signare, ſignum, cap.37.verſ.7.nu.12.13.14.15.16.17.
Silex, cap.19.verſic.24.num.3.
Simplicitas, cap.33.verſic.3 num.2.
Siniſtrum, cap.37.verſ.22 num.1.
Sinus, cap.19.verſ.27.num.3 4.c.23.verſ.12.nu.3.4.c.31. verſ 33.nu.4.
Siphnius lapis. cap.30.verſ.26.num 1.
Sitiens, cap 31 verſ.10.nu.8.cap.34.ver.7.nu.4.
Similitudo, cap.40.verſ.24.num.4.
Sol, cap.25.verſ.5.nu.5 c.38 verſ.23.nu.6.
Solidum, cap.37.verſ 18.nu.5.
Solium, cap.26.verſic.9.num.7.
Somnus, cap.33.verſ.15.num.3. Sopor, ibid.
Sorbere, cap.39.verſic.24.nu.2.
Soror, cap.31.verſic.10.num.14.
Spargere, cap.37.verſic.11.num.4.
Spatium, cap.32.verſic.20 num.4.
Spes, cap.19.verſ.10.nu.2.cap.27.verſ.8.nu.1.
Spina, cap.31.verſ.40.num.1.
Spiritus, cap.26.verſ.4.num.7.c.27.verſ.4.nu.1.c.32.verſic.8.nu 2.3.4.5 c.37.verſ 10.nu.1.c.33.ver.4.nu.3.c.34. verſ.14.num 3
Spiramentum, cap.26.uerſic.4 num.2.3.4.
Spuere, ſputum, cap.30.verſic.10 num.6.
Stare, cap.24.uerſic.22.num.3.4.cap.29.verſ.8.nu.2.c.32. uerſic.5.num.3.
Stercus, cap.20.uerſ.7.nu.4.
Sterilis, cap.24.uerſ.2 num 2.& 3.
Sterilitas, cap 21.uerſ.10.nu.6.
Stillare, c.20 uerſ.23.nu.7.cap.29.uerſ.22.num.4.
Stringere, cap.27.uerſ.23.nu.6.c.40.uerſ.12.nu.1.
Striphnus, cap.20. uerſic.17.num.4. cap.20. uerſic.18. num.2.
Struthio, cap.39.uerſic.13.nu.2 3.&c.
Struthiocamelus, ibid.num 5.6.&c.
Stultus, cap.28.uerſ 28 num.4.
Stultitia, cap 42.uerſ.8.num.5.
Sub, cap.41.uerſ.21.num.3.
Subſannare, cap.19.uerſ.5.nu.5.
Subſannatio, cap.22.uerſic 19.num.5.7.8.
Subſeſſor, cap.24.uerſ.15.num.2.
Subuertere, cap.34.uerſ.5.nu.5.c.34.uerſ.12.nu.4.
Succidere, cap.22.uerſ.20 num.1.&c.
Sulcus, cap.31.uerſic.10.num.11.
Sulphur, c.18.uerſic.15.nu.10.21.12.13.14.17.
Super, cap.18.uerſ.6.nu.7.
Superbia, cap.33.uerſ.18 num 4.
Superbus, cap.26.uerſ.12.num.4.& 5.
Suſcipere, cap.22.uerſ.22 nu.4.
Suſceptor, cap.22.uerſ.3.nu.8.
Suſtentare, cap.26.uerſic 2.num.4.
Syrenes, cap.30.uerſic.29.num.6.

T

TAbernaculum, cap.18.uerſ.14.nu.1.2.3.4.5.6.7.8.
Taurus, cap.21.uerſic.10.num.8.

Tectus, cap.33.verſic.9.num.4.
Tempeſtas, cap.36.verſic.14.num.1.
Tempus, cap.28.verſic.2.num.1.
Tendere, cap.18 verſ.14.num.3.
Tenere, cap.26 verſic.9 num.6.
Tenebræ, cap.20.ver.26.num.1.cap.22.verſic.11.num.3.
4.cap.29. verſ 2 num.3.
Terra. c.22.verſic.8. nu.2. cap.22.verſic.24.nu.1.2.3.4.5.
cap.31.ver.38.num.2.
Terrigenæ, cap.22.verſic.15.num.4.
Terror, cap.37.verſic.2.num.3.
Thalamus, cap.33.7.9.num.3.
Theſaurus, cap. 38. verſic. 22. num.2.3.4.5.
Thorax, cap. 41. verſic. 17. num.3.
Timere, c.19.verſ.29.num.1.c.22. verſ.4.nu.3.4.c.23.verſic.15.num.6. cap. 32. verſic.15.num.2.
Timor, cap.33.verſic.15.num.2.cap.26. verſic.11.num.3.
cap.28.verſic.28.num.3.
Tinea, cap.27.verſic.12.num.1.
Tonare, cap.37.verſic.4.num.4.
Topazius, cap.30.verſic.8.num.1.
Troglodytæ, cap.30.verſic.8.num.2.
Trahere, cap.34.verſic.17.num.3.
Tranſire, cap. 23. verſic. 10. num. 4. cap. 33. verſic. 18.
num.3.
Triſtitia, cap.35.verſic.6.num.4.& 5.
Tunica, cap.29.verſic.14.num.2.
Turbo, c.21.verſ.18.num.2. cap.28.præfat.quæſt.2.nu.5.
Tympanum, cap 21.verſic.12.num.4.
Tyrannus, cap.34.verſic.19.num. 2.

V

VAcca, cap.21.verſic.20.num.5.6.7.& 8.
Vacuus, cap.22.verſ 9.num.2.
Væ, cap.31.verſ.3.num.2.
Vagina, cap.20.verſic.25.num.2.
Vah, cap.39 verſic 25 num.1.
Vanitas, cap.31.verſic.5.num.3.
Vas, cap.28.verſic 17.num.7.
Velamen, cap.24.verſic.8.num.4.
Vectis, cap.26.verſic.13.num.5.cap.38.verſic.11.num.3.
Venire, cap.37.verſ.9.num.2.cap.42.verſic.11.num 2.
Venter, c.20.verſ.20.nu.1.c.30.verſ.27.nu.1.c.32.verſ.18.
num.6.cap.40.verſic.11.num.4.cap.40 verſ.11.num.6.
Ventus, cap.21.verſic.18.num.2.
Verbum, cap.72.verſic 28.num.1.
Vereri, cap. 32.verſic.6.num.4.
Veſtis, cap.19. verſic.7. num.2. cap.22. verſic.6. num.7.
cap.27.verſic.17.num.2.
Vertere, cap 34.verſic.16.num.6.
Veſperus, cap.38.verſic 32.num.2.
Vetus, veteraſcere, cap. 21. verſic.7.num.2.
Vetuſtas, cap.32.verſic.15.num.3.
Via, cap.19.verſic.8.num 2. cap.22.verſ.3.num 1.cap.23.
verſic.11.num.2.cap.30.verſic.13. num.1.cap.34.verſ.8.
num.1.cap.34.verſic.11.num.2.
Viator, cap.21.verſic.29 num.4.
Videre, cap.20.verſic.17. num.5.cap.22.verſic.14.num.5.
cap.22.verſic.19 num.1. cap.31.verſic.26.num.5.
Vidua, cap.22. verſ.9.num 1. cap.29.verſic.13.num.2.
Viduitas, cap.24.verſic.21.num.5. & 7.
Vincere, cap.22.verſic.5.num.4.
Vinea, cap.22.verſic.6. num 3.
Vincula, cap 36.verſic.9.num.3. cap.40.verſic.19.num.3.
cap.40.verſic.20.num.3.
Vinum, cap.36.verſic.19.num.2.
Vir, cap.32.verſ.1.nu 1.cap.37.verſ.24 nu.1.
Virga, cap.21.verſ.9.num.2.c.37.verſ.13.nu.2.
Virgo, cap 31.verſic.1.num.10.
Violentia, cap.27.verſic.13.num.4. cap.34.verſ.20.nu.5.
Virtus, cap.18.verſic.7.num.3.
Vis, cap.18.verſic.7.num.3.
Viſcera, cap.38.verſic.36.num.1.
Viſitatio, cap.33.verſ.16.num.4.
Viſitare, cap.31.verſic.14.num.3. cap.38. verſic.7.num 5.
Vita, cap.36.verſ.4 nu.7.c.38.verſ.13.nu 3.cap.30.verſ.2.
num.2.c.33.verſ.26.nu.4.
Vitrum, cap.28.verſic.17.num.5.
Viuificare, cap.36.verſic 6.num.2.
Vngues, cap.19 verſ 12.num.5.
Vnicornis, cap.39 verſic 9.num.7.
Vnum, cap.42.verſ.1 num.3.
Vociferari, cap.29.verſic.12 num.3.
Volare, cap.20.verſic.8.num.1.
Vomer, cap 31.verſic.10.num.11.
Vmbilicus, cap 31. verſic. 20. num.20. cap. 40. verſic. 11.
num.2 & 3.
Vmbra, cap.24.verſic.17.num 2.cap.40.verſic.16. num.3.
& 4.
Vſquequo, cap.19.verſic.2 num.2.
Victus, cap.19.verſic.17.num.8.9.cap.20.verſ.14. num.2.
cap.32.verſic.18.num.6.cap.38.verſic.29.num.1.

INDEX

INDEX PECVLIARIVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ PHRASIVM,
HEBRAISMORVM, REGVLARVM, FIGVRARVM;
Quæ in Commentarijs exponuntur.

A

ANtitheſis, cap.37.verſ.24 num.4.
Antonomaſia, c.18.verſ.20.num.1.c.31.verſ.26.nu.5.c.31.verſ.28.num.17.
Apoſtrophe, c.32.verſ.16.num.1.c.34.verſ.2.nu 5.c.36.verſ.4.nu.1.c.37. verſ.19.num.3.
Abſcondere vultum, c.34.verſ.29.num.4.
Animam exire, c.26.verſ.4 num.3.
Aperire aures, c 33.ver 16.nu.1. Os, c.33.verſ.2.num.1.
Apponi ad patres ſuos, c.27.verſ.19.num.2.
Apponere cor. vide Cor.
Arbor iniquitatis, c.24.verſ.20.nu.7.
Aſſumere ſermonem, c.36.verſ 3.nu.1.
Aſtra matutina, c.38.verſ.7.num.2.
Audire audiendo, c.37.verſ.2.num.1.
Auris audiendo, c.37.verſ.2.num.1.
Auris zeli, cap.22.verſ.14 num.7.
Abſtracta nomina habere ſolent in ſcripturis acriorem ſignificationem, c.18.verſ.12.num 4.
Affirmationes præcedentes ſolent Hebræi opponere, & confirmare per negationes ſequentes, c.27.verſ.11.num 1.
Alluſionibus ad confirmationem, & elegantiam frequenter vtitur ſcriptura, c.38.verſ.23.nu.1.c.38.verſ.26.nu.2.c.38.verſ 38.num.2.c 39.ver.11.nu.2 c.40.verſ.6 nu.1.c.40.verſ.18.num.3.
Anticipatione hiſtoriæ frequenter vtitur ſcriptura, cap.42. verſic. 10. num.5.
Antiſtrophe, cap.19 verſ.11.num.1.

B

Brachium hominis, & brachium Dei, c.40.verſ.4.nu.1.
Brachij celſitudo, c.38.verſ.15.num.4.
Brachium extentum, c.26.verſ.2.nu.4.

C

Conceſſio, c.19.verſ.4 nu.3.c.33.verſ.32.nu.2.
Cæli pinguedo. vide Pinguedo.
Cæli militia. vide Militia.
Caput mouere, c.42.verſ.11.num.6.
Caput anguli, cap 38.verſ.6.nu.12.
Captiuare captiuitatem, c 42.verſ.10.nu.1.
Cato vniuerſa, c.34.verſ.15.nu.1.
Carnibus humanis ſaturari, c.19.verſ.22.num.3.
Clamor terræ, c 31.verſ.38.nu.1.
Coram Domino, c.32.verſ.2 nu.3.
Columnæ terræ, cap.38.verſ.6.nu.1.
Cor apponere, c.34.verſ.14.num 2. Corde ſapiens, cap.37.verſic.24 num.3.
Cordis contritio, effuſio, liqueſcentia, ſciſſio, mollitudo, c.23.verſ.16.num.5 fortitudo, c.36.verſ.5.nu.2.
In Caſu ſolet conſiderare ſcriptura quatuor tantum differentias poſitionum, c.23.verſ 8.nu 4.
Caſus certius ſæpe reddendus in ſacro ſermone, c.19.ver.27.num.2.
Caſus primus nominandi frequenter accipitur abſolutus in ſcripturis, c.24.verſ.20 nu.5.c 37.verſ.23.nu.1.
Cognoſcendi verbum ſolet apud Hebræos excludere omnem dubitationem, c.19.verſ 25 nu.1.
Copulatiua particula ſolet eſſe nota ſimilitudinis, cap 34.verſ.3.num.2. tum etiam aſſertiua, cap 19.verſ.25.num.1.aut disiunctiua, cap.28.verſ.17.num.2.
Coniugatio ſexta Hebræorum affert duas actiones, c.19.verſ 9.num.1.c.22.verſ.29.num.2.

D

Dare iudicium, cap.36.verſ.6.nu.4.dare faciem, os, pedem, &c. c.31.verſ.30.num.1.
Denarius. vide numerus.
Deus petræ, c 39.verſ.28.num.1.
Dei ira, c.19.verſ.21.nu.2.3.furor, c.35.verſ.15.num.1.manus, c.19.verſ 21.nu.5.c.27.v.11. nu.2 c.33.v.4.nu.3. brachium, c.40. verſ.4.num.1.vox, c.37.v.2. nu.4.c.34.v.34.nu.1.c.40.ver.4.nu.3.facies, c.33.v.26.nu 2.c.34.verſ.39.num.4.ſonus oris, c.37.verſ.2.nu.4.& 5.ſpiritus, c.34.verſ.14.num.3.4.5.vestigia, c.23.ver.11.num.3.dies, c.24.verſ.1.nu.1.via, c.23.verſ.11.num.1.c 40.verſ 11.nu.3.c.14.num 1.& 2. populus, c.36.ver.6.nu.4.gladius, c.19.v.19.nu.33.ſopor, c.3.verſ.15.nu.2.filij, c.38.verſ.7.num 9.ancillę, c.40.verſ.24.num 5.
Dies feſſionum, c.24.v.23.nu.5 dies hominis, c.18 ver.20.nu.1.Dei, c.24.verſ.1.nu.1.iudicij, c.23.v.1.nu.8.afflictionis, c.30.verſ.27.num.3.dura, c.30.verſ.25.num.3.
Tres digiti, c.22.verſ.14.num.11.
Domus teſtamenti, c.30.v.23.nu.3.tinca, c.27.ver.18.num.1.2.menſurarum, c.38.verſ.5.nu.3.
Cum affectus humani tribuuntur Deo, ſignificatur peculiaris effectus in creaturis, c.22.verſ.19.nu.8.
Deus loquens aut increpans res inanimatas, quid ſignificet, cap.26.verſ.11.nu.4 & verſ.12.num.1.2.
Deus dicitur de nouo ſcire, cum nos ſcire facit, c.31.ver 6.nu.3.
Quod difficilius eſt ſolent ſcriptura prætermittere, vt fidem faciant facilioribus, cap.31.verſ.30. nu 1.

E

Epiphonema, cap.18.verſ.21.num.1.
Euphemiſmus, cap.36.verſ.14.num.2.
Extenuatio, c.20 verſ.18.num.4.
Eleuare faciem. vide facies.
Effęminatorum domunculę, c.36.verſ.14.nu.4.
Epitheto ſolent Hebræi circumloqui per participia præſentis temporis, cap.25.verſ.2.num.5.
Extenuatio, cap.24.verſ.12.num.2.

F

Faciem eleuare, c.22.verſ.26.nu.6.auertere, c.29 verſ.2.num.4. c.34.verſ.14 num.4.
Filius hominis, cap.25.ver.6.nu.3.filius ſuperbię, c.28.verſic.8.num.1.c.41.verſ.25.nu.2.
Filia Struthionis, cap.30.verſ.29.num.9.
Finis orationis, c.42.verſ.7.num.11.
Foueam videre. vide Videre.
Verbum futuri temporis afferre ſolet indefeſſum ſtudium rei ſignificatæ, c.19 ver.28.nu 1.c.21.verſ.28 num.4.c.30.verſ.16.num.2.& certitudinem rei, c.27.verſ.19.nu.1.c.37 verſ.24.nu.2 licet cum aliqua mora, c.34.verſ.28.nu.6.

G

Gladius Dei. vide Dei.
Gladius tranſiens, c.36.verſ.12.nu.4 gladij tegmen, c.19.verſic.29 num.4.
Genitiuus conſtructus cum ſubſtantiuo non ſemper valet idem, quod adiectiuum, c.37.verſ.6.num.3.

H

Hyperbole, c.19.ver 3.nu.2.c.20.v.11.nu.5.c.26.ver.ou.1.
Hypallage, c.18.v.8.nu.1.c.19.ver.18.nu.3.c.31.verſ.29.nu.3.c.31 verſ.37.nu.3.c.32.ver.21.nu.3.c 33.ver.18.num.3.
Hyſteron Proteron, c 19.verſ.12.nu.9.c.23.verſ.3 nu.2.
Homo Dei, c.26.v.5.nu.10.iniquitatis, c.34.v.36.num.6.
Hebraiſmum ſolet vulgatus Interpres aliquando retinere, aliquando diſſoluere, aliquando partim retinet, partim diſſoluit, cap.18.verſ.15.num.1.

I

Ironia, c.20.verſ.11.nu.6.c.20.v.3.n.3.c.26.v.3.n.5.c.33.v.32.n.2 c.34.v.36.n.1.c.36.v.1.n.2.c.37.v.18.n.1.c.35.v.14.nu.4.
Ironię ſpecies, confeſs.nihil nocitura, c.33.v 32.nu.2.
Ire, & reuerti, cap.38 verſ.35.num.2.
Iudicium dare, c.36.v.6.nu.4. iudicij veritas. vide Veritas, iniquitas iudicata, vel iudicium, c.31 verſ.11.nu.3.
Iuſtitia, & iudicium, c.18.ver.18.nu.4. iuſtitiam reddere, c.33.verſ.27 num.1.
Interrogationibus vtitur Scriptura non ex ignorantia, ſed ex ſcientia factis, c.38.verſ 3.nu 4.c.38.verſ.6.nu 17.cap.38.verſ.16 nu.1.item etiam per contemptum, c.38.verſ 2 nu.3.& ad declarandam difficultatem rei, c.18.verſ.13.nu.4.
Ira tribuitur Deo ad declarandum iuſtum, grauéq; ſupplicium, cap.19.verſ.11.num 2.
Leuare ſermonem. Vide Sermo.

Loqui mollia, c.40 verſ.22.nu.1. loqui alicui, c.34.ver.34 nu.6. loqui ſemel, c 33.verſ.14.nu.6.7.
Lucem videre, c.33.verſ.28.nu.3. ſemita lucis, cap.38.verſ.20, num.3. lux vultus, c.29.ver.24.nu.4.
Longus, latusq. naribus, c.34.verſ.14.nu.4.

M

Metalepſis, c.17.verſic.9 nu.4.cap.24.verſ.18.nu.4.c.30.verſ.15, nu.1.c 33.verſ.16 nu.1.
Metonymia, cap.18.verſ.14.nu.1.c 19.ver.9.nu.7.c.19.verſ.29.nu.2.c.21.verſ.2.nu.1.c.23 ver.2.nu.4.c.24.ver.2 nu.3 c.24.v.23.nu 2.c.26.v 4.nu.5.c.27.v.2.nu.1.c.28.v.14.nu.1.c.38.ver.30.nu.1.c.38.v.16.n.2.c.39.ver.3.nu.10.c.39.v.22.nu.1.
Mimeſis, cap 34.verſ.31.num.1.
Manum extendere, c.28.v 9.nu.2.c.30.v.24.nu.2. mittere, c.30.v.24.nu.2. abſcondere, c.29.ver.9 nu.4. oſculari, c 31.verſ.28.nu.23. ponere ſuper os, c.39 ver.34.nu.4. manu adorare, c.31.v.26.n.13.c.31.v.27 n.15. manus laborantis, c.20.v.22.nu.2.
Mammona iniquitatis, c.21.verſ.7.nu.5.
Militia Cæli, cap.25.verſ.3.nu.1.& ſeq.
Mirari perſonam. vide Perſonam.
Mouere caput. vide Caput.
Maſculina nomina. vide nomina.

N

Nomina abſtracta. Vide Abſtracta.
Nomina pluralia. Vide plurale, aut ſingulare.
Nomen portare, c.27 v.1.nu.3 nomen parentis, c.18.v.19.nu 1.
Nomina propria ſolet Latinus interpres vertere per voces appellatiuas, vt vim vocum originalium doceat, c.41.ver.15.nu.3 &c.
Nomina propria rerum frequenter ignorant Hebræi, cap.28.verſ.7.nu.4. c.28.ver.18.nu.1.2.&c.
Nomina maſculina attribuere ſolet Scriptura rebus fortibus, c.45.verſ 6. num.5.
Genus neutrum, quo carent Hebræi, circumloquuntur per maſculinum, & fœmininum, cap.36.verſ.21.nu.2.
Negatio verbo ſoluta ampliſſimam habet in Scriptura ſignificationem, c.32 verſ.5 nu.5.
Negatione addita nomini ſine vllo verbo, ſignificant Hebræi extremum vel interitum, c.27.verſ 19 nu.5.
Numerus ternarius ſumitur in Scriptura pro quolibet numero paruo, cap. 37.verſ.20 num.1.
Numero plurali vtitur Scriptura ad amplificationem, cap 37 v.9 nu. 1. c.40.ver.10.nu.1. ad perfectionem, c.32.ver.13.nu.1.c.36. verſ.19. nu.2. ad vehementiam, c.31.verſ.32.nu.2.c.42.verſ 3.nu.2.
Omnes numerari vſque ad quinque ſunt paucitatis in vſu ſacri Sermonis, c.33.verſ.30.nu.4.
Numerum ſeptenum, aut denarium ſumunt ſcriptura pro indefinito, c.19. verſ.3.nu.2.
Solent Hebræi in numerando pro vltima vnitate ponere integram ſummam totius numeri, c.33.u.14.nu.10.
In numeris conſideranda eſt perfectio, & non certa ſumma vnitatum, c.19.verſ.3 nu.2.
Numero frequenter permutantur in ſcriptura, c.18.verſ.15.nu.7.
Nominatiuus abſolutus. Vide Caſus.

O

Obliuiſci Deum, c.35.verſ.10.num.1.
Oculi inclinati, c.22.verſ 28.nu.3. inſanientes, c.31.verſ.1.nu.9. diminuti, cap.36.verſ.7.num.2.
Olla feruens. c.41.verſ.9 nu.4.
Oſculari manum, cap.31.verſ.28.num.23.
Occidens ſolet Scriptura comprehendere ſub Oriente, Aquilonem ſub Meridie.
Orationem reddit ſcriptura vehementem ſine ſuppoſito, c.19.verſ 8.nu.1.
Optandi verbum. Vide verbum.

P

Paronomaſia, c.24.v.18 nu.7.c.37.v.11.n.4. c.37.verſ.14.nu.4.
Permiſſio, cap.21.verſ 3.num.3.
Pleonaſmos, c.36.verſ.20.num.4.
Panis, & aqua, cap.22.ver.7.num.7. panis deſiderabilis, cap.33.verſ.20.num.3.
Pluuia temporanea, & ſerotina, c.29.verſ.23.num.3.
Perſonam mirari, c.22.verſ.8.nu.5.c.35.verſ.15.num.3.
Portare nomen. Vide Nomen.
Apponi ad Patres. Vide apponere.
Poſitiones Cœli. Vide Cœlum.
Puteus interitus, cap.33.verſ.18.num.2.
Participia Hebræorum ſolent valere idem, quod verbum præſentis temporis, cap.27.verſ.2.nu.1.
Particulæ aliquando ſeruiunt in ſacro Sermone ad ornatum, & tranſitionem, c.28.verſ.26 nu.3.
Particula aduerſatiua frequenter aſſeritur in ſcriptura, c.32.v.8.nu.1.
Perſona frequenter permutatur, c.22.verſ.8 nu.4. c 23.ver.9 num.7. c.40.ver.4.nu.1.
Secunda perſona addit vehementiam orationi, c.36.verſ.17.nu.2.
Præteritum imperfectum ſignificare ſolet continuationem, aut repetitionem ſuæ ſignificationis, c.42 verſ 10.nu.3
Pronomina, Meus, Tuus, Suus aſſerunt charitatis affectum, c.19.ver.16. nu.6.c.30 ver.3.nu.2 c.34. ver.30.nu.1.c.34.ver.36.nu.1.
Plurale. vide verbum, Nomen abſtractum, Numerus, Singulare.

Q

Quinque Vide Numerus.
Quis. Vide Relatiuum.

R

Repetitio maligna, c.22.v.16.n.12.c.24.v.18.n.6.c.36.v.12.n.4.
Reticentia, c.22.v 16 n.12.c 24.v.18.nu.6.c.36. verſ.32.nu.4.
Reddere. Vide iuſtitiam.
Rationale iudicij, c.29.verſ.16.nu.3.
In repetitione eiuſdem vocis ſemper eſt peculiaris affectus, ſed non ſemper idem, c 19.ver.21 nu 1.c.21 ver.1.nu.1.c.27.ver.22.nu.5.cap.28. ver.22.nu.3. ſed non ſemper ſic repetitio cum incremento ſignificationis, cap.19.ver.21.nu 1.c.27 ver.22.nu.5.
Relatiuo quis, ſuppreſſo nomine antecedente, ſolent vti Scriptura ad contemptum, c.38.verſ.2.nu.4.

S

Synecdoche, c.18.ver 9.nu.1.c 19.ver.29 n.4.c.26.v.7.n.2.c.31.v.20.nu.3.c.40 v.11. nu.4.c.38.verſ.7.nu 5.c.38.v.37.nu.4.
Sinonymia, cap.20.v.17.nu.6 c.33.v.14.n.2.c.38.v.11.num.6.
Semita ſæculorum, cap 22.verſ.15.num.2.
Sermonem leuare, aut aſſumere, c.34.v.32 nu 2.c.36.v.3.nu.1.
Sinus ſtrictus, aut laxus, c.31.verſ.33.nu.4.
Spiritus naſi, c 34 verſ.15.nu 3. Spiritus vteri, cap.32.verſ.18. nu.3. Dei. Vide Deus.
Stylus mendax, cap.28.verſic.28.num.4.
Statera iuſtitiæ, cap.31.verſic.6.num.1.
Suppoſitum. Vide Oratio.
Septuaginta interpretes ſæpe confundunt Res cum Daleth, c.29. verſ. 6.nu.6.c.38.verſ.36.nu.2.
Superlatiua quæ in Hebræo ſermone deſiderantur, ſupplere ſolet Latinus interpres ſuper addito nomine hoc, c.22.ver.5.nu 3.
Scripturæ verba ſimpliciter accipienda, vbi nihil abſurdi ſignificatur, c.38.præfat.q.2.num.2.
Singulare conſtructum cum plurali pluraficatur, cap.24.ver.23.num.4. c.27.verſ.21.nu.5.

T

Tenebras videre, c.22.verſ.11.num.4.
Terra viuentium, c.28.verſ.13.nu.3. clamans. Vide Clamor.
Terra vniuerſa, c.42.verſ.15.nu.1.
Tranſire per ignem, c.33.verſ.18.nu.3.
Ternarius. Vide Numerus, Digitus.
Tempora futurum, imperatiuum, optatiuum, permutata, aut confuſa in Scripturis, c.18.ver.15.nu.1.c.18.ver.16 nu.1.

V

Vallis lachrymarum, c.28.verſ.21.nu 5.
Veritas iudicij, c.29.verſ.16.num.3.
Verbum magnum, & verbum paruum, c.33.v.15.num.12.
Via immaculata, c.22.verſ.3.nu.2. via hominis, c.32.v.4.nu.1. *Dei*. vide Deus.
Videre, & audire, c 21.v.13.nu.2. tenebras. Vide Tenebras. lucem, vide Lux. foueã, vide Fouea. non videri, c.33.v.21.nu.2.
Virga virorum, c.22.verſ.4.num.4. virtutis, aut florens, cap.21. verſ 9.nu.2.& 3.
Virtutes Cœlorum, c.26 verſ.11.nu.4.
Vitæ dator, cap.26.verſ 4.nu.5.
Vmbra mortis. c.24.verſ.17.nu.2.
Verba Hebræa frequenter habent contrarias ſignificationes, c.23. v.12. nu 2.c.24.v 23.nu.6.c.26.v.12.nu.1 c 32.v.15.n.4.c.33.ver.18. num.3.c.34.ver.17.nu 5.cap.36 ver.14.nu.2.c.38.ver.11 num.6.
Verbum fœmininum conſtruere ſolet Hebræus cum nomine maſculino, c.18.verſ.15.nu.4. item verbum ſingulare cum nomine plurali, c.37. verſ.24.num.3.
Verbum optandi cum pronomine Quis, ſignificare ſolet difficultatem rei, c.19 verſ.23.nu.1.
Duorum verborum diuerſae conſtructione ſolet Scriptura vni verbo tribuere, vt vtriuſque ſignificationem coniungat, c.24.verſ.12.num 2.
Verba incitandi, & perſuadendi, hortandi, aut dehortandi ſolent ſumi in Scriptura cum ſignificatione completa, c.36.verſ.18 nu.4.
Actiones verborum ſolet tribuere ſermo Hebræus rebus, habentibus res factas per tales actiones, cap 40.verſ.12.nu.5.

Z

Zeugma, c.21.verſ.13. nu.3. cap.23.verſ.17.nu.4.c.32.verſ.15. num.4.cap.35.verſ.13.nu.2.

INDEX

INDEX RERVM
IN QVO EA TANTVM
DESIDERABIT LECTOR,

QVAE VEL AD VOCVM SIMPLICIVM SIGNIFICATIONEM, & vſum, vel ad Scripturarum Phraſes & Regulas prioribus Indicibus indicantur,

A

ARON cur non percuſſus lepra, ſicur Maria, cap. 42. verſ. 7. nu. 8. Illius veſtium allegoria, cap. 34. verſ. 24. oum. 7.

Abelem quomodo reſpeaerit Deus, cap. 22. verſ. 27. num. 1.

Abigeus, & Abigeatus quale crimen, & quo differat à ſutro. Vide *Fur.*

ABRAHAM.

Habuit multos ſeruos, & proſelytos, cap. 19. verſ. 15. ou. 3. Reſurreait cum Chriſto, cap. 19. verſ. 25. num. 22. Vnde nomen acceperit, cap. 21. verſ 29. nu 5. fuir rrinomius, cap. 32. præſ. qoæſt. 1. nu. 2. Illius fides, cap 23. verſ. 11. nu. 5. hoſpitalitas, cap. 31. verſ. 31 nu. 3.

ABVNDANTIA.

Abundantiæ, & felicitatis periphraſis, cap. 22. verſ. 24. num. 2. promiſſa iuſtis, vide *Iuſtus.* Eſt inconſtans, vide *Fortuna, Bona temporalia, Diuitia, Felicitas.*

ACCEPTIO PERSONARVM.

Non cadit in Deum, vide *Deus* Cadit in iudicem, Principem, diuitem, impios, vide *Index, Princeps, Diues.* Solet fieri lucri gratia, cap. 22. verſ. 8. nu. 5.

Acanus, qualis herba, & quarum virium, cap. 31. verſ. 40. nu. 1.

Achitophel quo morbo iotenerir, an vero ſuſpendio, an morbo ſuſpendioſo, cap. 30. verſ. 18 nu. 3.

Acinacis, id eſt, gladius Scytharum Deus, cap. 19. verſ. 29. nu. 6.

Achao furatus pallium, quid ſignificet, cap. 19 verſ. 12. oum. 5.

ACCIPITER.

Accipitris plura genera, cap. 39. verſ. 16. nu. 21. Pugnaciſſimus, & velociſſimus, ibid. Nidulatur in locis altiſſimis, cap. 39. verſ. 27. nu. 3. Noruegiani velociſſimi, c. 41. verſ. 23. nu. 3. Preſtantiores, cap. 39. verſ 26. nu. 7. Quomodo plumeſcat, ibid. nu. 5. Cur Apollini ſacer, ibid. Accipitris Tinnunculi natura mirabilis, ibid nu. 7. Symbolum perſeuerantiæ, ibid. num. 4. & Chaldæorum, cap. 39. verſ 29. nu. 2. Cultus ab Ægyptijs, cap 39. verſ. 26. nu 6. Accipitrum ciuitas, ibid.

Accuſatorum ingenium, & calumnia, cap. 35 verſ. 2. ou. 4.

Actus interni malitia redundans in externum, c. 31. ver. 1. nu. 5.

ADAM.

Adam accipiens à Chriſto pignus reſurrectionis, c. 19 verſ. 25. nu. 15. Reſurrexit cum illo, ibid. nu. 22. An illud ſit proprium nomen primi hominis, cap. 40. verſ. 9 nu 4.

ADAMAS.

Adamas Arabicus duritie incredibili, cap. 23. verſ. 16 num 3. 4. Minus durus duriori eapolitur, ibid. oum 4. & frangitur, & perforatur, cap. 34. verſ 18. no. 3. Eſt ſymbolum Dei frangentis, & polientis improbum, ibid. & diuinæ vindictæ, cap. 23. verſ. 16 oum 5. ideo dicitur eſſe in manu Dei, ibid. num. 4. eſt ſymbolum fortis Prædicatoris, cap. 34. verſ. 18. nu. 3.

Admiratur vulgus inſolita, ſapientes conſueta, cap. 37. verſ. 14. nu. 2. Admiraotis geſtus, vide *Caput.*

ADOLESCENTIA.

Ex proprio nomine affert diligentiam, cap. 38. verſ. 13 nu. 6. dicitur quaſi occulta, c. 20. verſ. 11. nu. 3. cur dicatur adoleſcens excuſſus, c. 36. verſ. 14 nu. 1. & c. 38. verſ. 14. nu. 6.

Adoleſcentia obnoxia peccatis, quæ dicuntur occulta, cap. 20. verſ. 11. ou. 3. Quæ ſint illius peculiaria vitia, ibid. & num 7. Illius peccata non leuia, cap. 29. verſ. 4. ou. 2. Eſt libidinoſa, cap 20. verſ. 11. ou. 7. Ea ſtudio voluptatis ſæpe mutat amicitias, ibid Secure graditur, cap. 18. verſ. 7. num. 3. Adoleſcentum peccata fortia, mors acerba, cap 18. verſ. 13. nu. 13.

Aufert illos primogenita mors, vide *Mors.* Adoleſcentiæ & Autumni ſimile opprobrium, cap. 29. verſ. 4. nu. 1. Comparatur cum hyeme, ibid. Caret maturis fructibus, ibid Adoleſcentia ſancta res mirabilis, cap. 29. verſ. 4. nu. 2.

Adoleſcentum parentes quæri ſoleot, cap. 32. præſ. qnæſt. 1. nu. 4. Vt ſe gerere debeant erga ſenes, vide *Senex.*

Adonidis cultus qualis, cap. 38. verſ. 15. nu. 5. cap. 31. verſic. 26. oum. 7.

Adorantium varij ritus, cap. 31. verſ. 26. nu. 9. 10. 11. 12. &c.

Adulator Deo maaimè inſenſus, cap. 32. verſ. 22. ou. 4 permutat virtutum ac vitiorum nomina, ibid.

ADVLTERIVM.

Adulterij grauitas, & pœna, cap 31. verſ. 11. nu. 2. dicitur ſcelus præmeditatum, ibid nu. 1. profundum, ibid. num. 2. Latrocinium, fraus, crimen inexcuſabile, ibid. Curatur peculiaritee à Iudicibus, ibid. Supplicium illius ignis, cap. 31. verſic. 11. nu. 3. Lapidatio, ibid. Effoſſio oculorum, cap 31. verſ. 1. nu. 6. caſtratio, cap. 31. verſ. 22. nu. 5. & adulterij ſecreti ſupplicium publicum, cap. 24. verſ. 15 nu. 3. Adultero par adulterium rependitur, cap. 31. verſ. 10. num. 2. & ſterilitas, cap. 34. verſ. 21. num 4 Adulteri correpti à dæmone, cap. 31. verſ. 11. num. 2. Perturbati, & fugientes inſtar hinnuli, cap. 24. verſ. 17. nu. 4. illorum deſcriptio ea alijs notis, cap. 24. verſ 16. num. 1. Viri adulteri reddunt vaorez adulteras, cap 31. verſ. 10. ou. 2. Saleti & Machrini Lea de adulterio, cap. 31. verſ. 11. nu. 3. Adulterorum oculi, vide *Oculus.*

Ædificiorum luxus, & ſuperbia à ſanctis contempta, cap. 27. verſ. 18. nu. 3.

AER.

Vide *Ventus.* Aer ſolidiſſimus, idemque tenuiſſimus, cap. 37. verſ. 18. nu. 4. Illius cum ære comparatio, ibid. nu 6. Aer circunſtans mare, inſtar paonorum infantilium, cap. 38. verſ. 9. num 5. 6. 7. 8. Deus ex aere pugnans contra mortales, cap. 20. verſ. 23. num. 8.

ÆS.

Quodnam metalli genus, cap. 18. verſ. 2. no. 3. Cur fuſum ſit ſolidius, cap. 40. verſ. 6. oum. 4. Foit priſca armorum. & inſtrumentorum agricolandi materia, cap. 20. verſ. 24 nu. 1. Aereus gladius ſalutaris, ibid. nu. 2. Aeris cultris Sacerdotes detonſi, ibid. Aerea ſupellex. cap. 20. verſ. 24. num. 6. Arcus, ſymbolum inuicti roboris, vide *Arcus.*

ÆGYPTVS, ÆGYPTII.

Ab Ægyptijs manaſſe ritus Romanorum, & Græcorum, c. 18. verſ. 15. nu. 6 Illorum conſuetudo maledicendi in doloribus, cap. 19. verſ. 7. num. 1. In medicandis cadaueribus, cap. 18. verſ. 15. oum 6. In perducendis damnatis ad ſupplicium fune pendente. cap. 24. verſ. 12. num. 6. In mittendis muneribus ad damnatos, ibid. In interficienda muliere grauida, cap. 24. verſ. 23. nu. 3. & c. 33. verſ. 27. num. 1. In deferenda menſura inundantis Nili ad templum Serapidis, cap. 22. verſ. 18. nu. 3. In inſtruendis Regibus ante altaria præconio Sacerdotum, cap. 33 uer. 27. nu. 7. In permittendo mortis arbitrio damnatis, cap. 30. verſ. 24. nu. 7.

Illorum de muſica opinio, cap. 21. uerſ. 12. nu. 1. Negarunt prouidentiam, cap 22 uerſ. 16. nu. 8. Fuerunt inhoſpitales, c. 31. uerſ 32. ou. 1. Multi ad Iſraelitas conuerſi, cap. 19 verſic 15, no. 4. Quomodo Deum pingerent, cap. 22 uerſ. 12. num. 4.

Ægyptiorum Regum beneficentia, cap. 29. uerſ. 12. ou. 4.

Propter Nili abundantiam Ægyptos cœli oblita, cap. 38. uerſ. 26. num. 3.

ÆTERNVM, ÆTERNITAS.

Ex Æternitate confirmatio diuinæ Sapientiæ, & infinitatis, cap. 38. uerſ. 4. num. 4. Cur Sapientia Æterna dicatur fundamentum, ibid. Aeternitas ſymbolum, vide *Calum.*

ÆTHIOPIA, ÆTHIOPES.

Aethiopum appellatio continet Arabes, cap. 28. uerſ. 19. nu 3. & Madianitas, ibid. & Troglodytas, ibid. Aethiopes Orientales, ſiue Abyſſini notati à Iobo, cap. 30. uerſ. 8. nu 2. unde uxor Moyſis Aethiopiſſæ, uide *Moyſes.*

AFFECTVS ANIMI.

Affectus immoderatus vult cætera quoque ſecum perturbari, cap. 18. uerſ. 4. num. 6. Aegri animi uarij motus, & affectus, cap. 29. uerſ. 20 nu. 4. uide *Amantes, ira,*

Ageſilai

Ageſilai pulchrè dictum de Aſiæ populis, cap. 21. uerſic. 19. num. 5.

Agnorum claudendorum & emittendorum ratio, cap. 21. uerſ. 11. num. 2.

AGRICOLATIO.

Agricolationis uerba ad rem uxoriam tranſlata, c. 31. uerſ. 39. nu. 3. Integra agricolandi ratio, & plures arationis differentiæ, cap. 39. uerſ. 10. nu. 2.

Alima qualis herba, cap. 30. uerſ. 15. num. 2. Idoneus cibus pauperum, ibid.

Alexandri Seueri humanitas erga pauperes, cap. 31. uerſic. 16. num. 1.

Alexandri pudicitia, & modeſtia oculorum, cap. 30. uerſic. 1. num. 11. Illius galea pennis candidis ornata, cap. 39 uerſ. 13. num 2.

Alphabetarius Pſalmus quid ſignificet, cap. 22. uerſ. 3. nu. 2.

Ante Altaria olim dormitum ab Ethnicis, cap. 22. uerſ. 6. nu. 7.

Amaritudo Symbolum rei lethalis, cap. 20. uerſic. 25. num. 3. & omnis acerbitatis, cap. 21. uerſ. 26. nu. 7. & cap. 27. uerſ. 2. num. 5.

AMBITIO.

Ambitio etiam inter fratres, cap. 17. uerſ. 2 num 2. Seminat diſcordiam inter magiſtros, & diſcipulos, ibid.

AMICITIA, AMOR.

Amantium ingenium querulum, cap. 29. uerſ. 20. num. 3. affert peculiarem familiaritatem, & ſcientiam, cap. 19. uerſic. 13. num 3.

Amicitia infidelis, ibid. uerſ. 4. Diſſoluitur calamitate, ibid.

Amicus ærumnoſus inſtar uaſis confracti, ibid.

Ananias, Azarias, Miſael reſurgentes cum Chriſto reſurgente, cap. 19. uerſ. 25. nu. 25.

ANGELVS.

Quando creatus, cap 38. uerſ. 7. num. 11 cap. 40. uerſ. 10. num. 4. cap. 40. uerſ. 14. num. 3 4. 5. cur non facta fuerit mentio illius in Geneſi, cap. 37. uerſ. 7. num. 11. Angeli ſunt in magno numero, & nobis indefinito, cap 25. uerſic. 3. num. 3. cap. 33. uerſ. 23. num. 7. Sunt uelut oculi, manus, & aures Dei, ibid. num. 5. & internuntij noſtri apud illum, ibid. Celeres ad efficienda Dei iuſſa, cap. 25. uerſ. 3 nu. 4. illorum exercitus fortis, & terrificus, ibid. nu. 1. dicuntur aſtra matutina, cap. 38. uerſ. 7. nu. 2. & filij Dei, ibid. nu. 9. Sunt Deo ualde ſimiles, cap. 40. uerſ. 14. num. 4. Videntur habere dignitatem primogeniti, & Sacerdotis, ibid. & num. 5. & primus angelus uidebatur præferre Dei ſtemmata, ibid. num. 4.

Sunt Eccleſiæ firmior pars compatiens infirmiori, c. 33. uerſ. 24. nu. 2. Curant ualetudinem ſuorum alumnorum, ibid. & procurant ſanitatem hominum, ibid. Docent hominem, cap. 33. uerſ. 23 num. 10. & dicuntur lampades, ibid. alacriter conuolant ad noſtram opem, ibid nu 8. & ſunt oculi nobis proſpicientes, cap 40 uerſ. 19. nu. 1. Offerunt, & amplificant noſtra opera apud Deum, cap. 33. uerſ. 23. nu. 9. Cur dicantur habere thuribula, ibid. Vigilant, ut nos defendant à latronibus nocturnis, cap. 35. uerſ. 10. nu. 4.

Angelus bonus quomodo nos accuſet, ibid. num. 4. Licèt initio terreat, poſtea conſolatur, ibid. Requirit ab homine bona opera, cap. 33 uerſ. 24. nu. 5. ad peculiares effectus, peculiares Angeli mittuntur, ibid. verſ. 23. num. 8. Lætati ſunt in ſua creatione propter myſterium incarnationis, cap 38. verſ. 7. nu. 10. & plauſerunt ſuo Creatori propter creationem terræ, & aſtrorum, ibid.

An Angeli defenſores Iacobi, & Petri fuerint illorum ordinarij cuſtodes, cap. 33. verſ. 23. nu. 8.

ANGVLVS.

In angulis turres fortiſſimæ, cap. 38. verſ. 6 nu. 8. Conſtant fortiſſimis lapidibus, ibid. Vnde habeat nomen, ibid. num. 11. quid ſit caput anguli, ibid. nu. 12. Angularis, vide *Lapis*.

ANIMA.

Dicitur ignis, cap. 30. verſic. 19. num. 4. Nititur in cælum inſtar flammæ, ibid. Seruit corpori coacta, cap. 31. verſ. 1. num. 3. Gerit bellum cum corpore, ibid. vide *Corpus*.

ANIMALIA.

An inter animalia terreſtria vllum ſit princeps reliquorum, cap. 41. verſ. 24. nu. 3.

An in ſtatu innocentiæ vlla animalia eſſent carniuora, cap. 40. verſ. 15. nu. 2.

Quæ animalia celeriora ad Venerem, cap. 41. verſ. 14. num. 1.

Plura terreſtria, quàm volatilia, cap. 38. verſ. 38. num. 5. Animalia & plantæ Dei quoque milites, & exercitus, cap. 25. verſ 3. nu 1. animalcula quædam impatientia ſolis, cap. 24. verſ. 19. num. 7. Cur minimis beſtiolis afflixerit Deus Pharaonem, cap. 24. verſic. 22. num. 2. ex prouidentia circa animalia ſolatium, & ſpes hominis afflicti, cap. 38. verſ 39. nu. 1.

Annulus vnde habeat nomen, cap. 38. verſ. 6. nu. 3. annulorum priſca inſignia, cap. 37. verſ. 7. nu. 11.

Anni cum hebdomada proportio, cap. 36. verſ. 12. num 3 Sacri anni initio maturescentes fruges in Palæſtina, cap. 29 verſic. 23. num. 3.

Antichriſtus cur dicatur cauda diaboli, cap 40. verſ. 12. num. 1. illius inceſſus inſolens, cap. 18. verſ. 14 nu. 13.

APES.

Bombyzantium tumultus, ſymbolum impiorum, c. 18. verſ 9. num. 3. Illarum Rex ſymbolum optimi Principis, cap. 19. verſ. 17. num. 1. Illarum Sapientia, cap. 35. verſ. 11. num. 1.

APOSTOLVS.

Apoſtolorum poteſtas ad ædificandum, & deſtruendum, c 38. verſ. 5. num. 6. Piſcantur, & diſſecant Leuiathan, cap. 40. verſ. 25. num. 7. illum etiam comedunt, ibid. Cur dicantur nomine fœminco, Ancillæ Dei, cap. 40. verſ. 24. nu. 5.

Apoſtrophe an in exordio ſit vitioſa, cap. 32. verſ. 16. nu. 1.

AQVA.

Symbolum ingentis gaudij, vel calamitatis, cap. 21. verſic. 20. nu. 3. & abundantiæ, cap. 34. verſ. 7 nu. 3. Eſt etiam ſua aquæ ebrietas, ibid. num. 4. Aquæ potu laxantur viſcera, ibid. num. 4.

Aqua frigida ſymbolum vulgaris beneficij, cap. 22 verſic. 7. num. 3. Priſca illius refrigerandæ ratio, ibid. Calida olim in delicijs, ibid.

Aquæ ducendæ præcepta, & ratio, cap. 38. verſ. 25. nu. 2. Quædam aquarum miracula, cap. 38. verſ. 30. num. 2.

Quomodo aquæ initio congregatæ in locum vnum, cap. 26. verſic. 12 num. 1.

AQVILA.

Aquilæ multiplex genus, cap 39. verſ. 27. num 1. 2. Volatus rectus, ibid. Nidulantur in locis altiſſimis, & remotiſſimis, ibid num. 3. amant montes, ibid. aliquæ etiam ſiluas, & littora, ibid. Excellit viſu, cap. 39. verſ. 29. nu. 2. Eſt etiam munda, ibid. An viuat ſine potu, cap. 39. verſ. 30. num. 1. Sanguine inſpergit pullos, ibid Euchariſtiæ ſymbolum, ibid. num. 2. Pennæ illius noxiæ, ibid. Symbolum auari Principis, ibid. num. 3. Ex illa præſagium Regni, ibid. nu. 3. Aquilæ aſtus in conterenda teſtudine, cap. 20. verſ. 7. nu. 8. Symbolum inconſtantis fortunæ, ibid.

AQVILO.

Cur habeat nomen a diſpergendo, cap. 37. verſ. 9. num. 4. ſimul ſpirans cum Auſtro, ibid. nu. 6. Efficit gelu & niuem, cap. 37. verſ. 10 nu. 1. Illius vires, & effecta, ibid. nu. 2.

ARABIA, ARABES.

Vnde habeat nomen, cap 39. verſ 6. num. 3. abundat Onagris, ibid. Arabes adoratores Solis, & Elementorum, cap. 31. verſ. 26. num. 8.

Arabicę lapidicinę, vide *Pyramis*.

Arabica Phœnix, vide *Phœnix*.

ARANEA.

Aranearum tela octoginta circulis conſtans, cap. 27. verſic. 18. num 2 Plura illarum genera, ibid. Symbolum breuitatis humanæ vitæ, ibid. num. 3.

ARBOR.

Arbores procerę ſolem quærunt, cap. 20. verſ. 7 nu. 3. quę amant aquas, cap. 29. verſ. 19. nu. 2. Steriles, infælices, ibid. num. 3. Illarum cibus, & deſiderium nix, & pluuia, cap. 37 verſic. 11. num 4. Arbor de cælo tacta, ſymbolum impij, cap. 18. verſ. 16. nu 1. Virentis allegoria, & ſignificatio, cap. 19 verſ. 10. num. 3. Regni ſymbolum, cap. 20 verſic. 7. num. 3. Arborum radices, vide *Radices*. Arborum cortices, vide *Cortex*.

Arcadum origo, & antiquitas, cap. 38. verſ. 4. nu. 6.

ARCVS.

Arcus cæleſtis prænuntians pluuias, cap. 37. verſ. 14 nu. 4. Illius encomium, ibid. Deus ſerenans videtur humeris ſuſpendere arcum, ibid. Arcus ęreus ſymbolum inuicti roboris, cap. 20. verſ. 24. nu. 4. & imminentis mali, ibid.

Vide *Arma*, *Aes*, *Gladius*.

Arcturus quo tempore oriatur, cap. 39. verſ. 2. nu. 5.

Argumentum, vide *Diſputatio*.

ARGENTVM.

Habet nomen à concupiſcentia, cap. 28. verſ. 1. num. 2. naſcitur inſtar ſtirpis, ibid. num. 1. Candidum licet, producit lineas nigras, quibus inficit ſuos amatores, cap. 18. verſic. 1. num 2. Quando primo ſignatum, ibid. Ponderari ſolitum, cap. 28. verſ. 15. num. 3.

Ariſtoteles, an cælo Deum concluſerit, cap. 22. verſ 12. num. 5.

ARMA.

ARMA.

Cur armis tribuantur facies, & acies, c.19.verſ.29.nu.2.& 3.

Arma priſca, arcus, & gladius, cap.29 verſ.20.nu.3.

Priſca armorum materia, vide *Aes, Gladius, Arcus.*

ARROGANTIA.

Arrogantium ingenium, & mores, c.32 verſ.5.nu.2.c.32.verſ. 10.nu.1.c.32.verſ 14.nu.3.cap 33.verſ.6. num.3 c.34.verſ. 16 nu.4 cap 34.verſ.32.nu.5. Sunt imperiti, cap.38.verſ 2. nu.2.molles, & effœminati, cap.36.verſ 14.num 8. multiloquio laborant, cap 36.verſ.1.nu.1 & ſibi potius, quàm Deo captant laudem, ibid. vide *Superbia.*

ARVNDO.

Serpentibus lethalis, cap.40.verſ.14.nu.8. Quomodo Chriſto patienti tradita à diabolo, ibid. Symbolum vanitatis ſæcularis vitæ, cap.40 verſ.16 nu.2.

ASINVS.

Familiari curatore gaudet, cap.39 verſ.6.nu.3. agnoſcit familiarem, ibid. ſcientiſſimus rectæ viæ, & periculi declinandi, cap 39 verſ.7.nu.8.

Aſpidis dentes venenati, cap.20.verſ.14.num.3. Caput terrificum, cap.20.verſ.14.nu.3.

AVARITIA.

Arguitur & inſtruitur ex diuinâ liberalitate, cap.22 verſic.7. nu.2. prohibet vi, quod ſponte fluit ad pauperes, ibid nu.6. & prohibet familiam ab operibus miſericordiæ, ibid.nu.5. Illius malum occultum, cap.31.verſ.28 nu.22. inſtar tineæ, cap.27.verſ.18.num 1 Seruit iuſtorum liberalitati, ibidem. verſ.17.num.4.

Auari molles, & effœminati, cap.31.verſ.24.num 3 adorant fœlicitatem temporalem, cap.31.verſ 36.nu.20 Sunt pauperrimi, vide *Diuites.* Perſimiles ſanguiſugæ, cap.20.verſic. 20 num.3.& ingratorum, ibid.nu.4 inſtar ebriorum remedia noxia quærentes, cap.24.verſ.11.nu.6 ingenti ſiti laborantes, ibid. Sed Deus curat illos euacuatione, ibid. Cur aliquando dicuntur ſatiati, cap.20 verſ 20 nu.2. Licet ſint inſatiabiles, ibid.num.1.2.3. Sibi tantum congregant, & nunquam reſtituunt ablata, ibid.verſ.19 nu.5. Eſt illorum venter ipſa auaritia, ibid.verſ 20.num.1.& eſt ſordida illorum parſimonia, cap.20.verſ.17 nu.2.

Auaritia in dilatandis terminis, cap.24.verſ.2.nu.4.
Vide *Diuitia, Rapina, Impius, Princeps.*

ATHENIENSES.

Athenienſium Lex de debitoribus, vide *Debitores.* cur appellati Terrigenæ, cap 38 verſic 4 num.6. gloriabantur de antiquitate. ibid.

Audacia, ante pericula præcipites facit, in ipſis periculis timidos, cap.39.verſ.21 nu.3.

Auctores prulani diteſcentes ex Sacris, cap.20.verſ.25.nu.3.

AVDIRE, AVDITOR.

Benè audiendi præcepta, cap.18.verſ.1.nu.1.cap.29.verſic.25. num.1.non debet auditor curioſa quærere, cap.29.verſ.23. nu 2.debet eſſe attentus, ibid.

AVIS.

Auium pauciora genera, quàm animalium terreſtrium, vide *Animalia.* Quædam illarum vocis, & intelligentiæ documenta humanæ ſimilia, cap.35.verſ.11. num.3. Diomedis aues intelligentes, ibid. Auium lugubrium cantus, cap.30. verſ.29.nu.6. noctu cantantes funeſtæ, cap 35.verſ.11.nu.5. Auicularum & piſcium par venatio, cap.40.verſ.24 no.3. Paſſerculorum aucupium fœmineum & delicatum, ibid.

AVRVM.

Habet nomen à ſplendore & cura, cap.28.verſ.1.nu.3.& à cuſtodiendo, cap.28 verſic.15.num.2.& à puritate, cap 28. verſ.17.nu 1.& à ſoliditate, ibid.num.6.& à concludendo, cap 28.verſ.15.nu.2.

Quis illius inuentor, cap.28. verſ.2.nu.3. capitur multis modis, cap.22.verſic.24.num.5. eruitur à Gryphibus, cap.28. verſ.7.nu.3. concupiſcitur à Picis, ibid.nu.4. habet ſympathiam cum Vulture, & Accipitre, ibid.nu.5.

Præ cæteris metallis gignitur purgatiſſimum, cap.28.verſic.1. nu.3. præſertim in Ophir, cap.22.verſ.24.nu.5.& fulgentiſſimum, c.28.verſ.16.nu 3.& in Ophaz, cap.28.ver.17.nu.6.

Aurum, & alia metalla ſeruntur, & germinant, cap 28.verſ.1. nu.3. aurum Peruanum ſerpens, & adhæreſcens, ibid. illius eruendi varia ratio, cap.28.verſ.3 num 6 cur aurea poma Proſerpinæ ſacra, cap 28 verſ.1.nu.1. Aurifodinæ obſcuræ, & periculoſę. cap.28.verſ.3.num.6. Illius hoſtes Babytaces non effodiunt, ſed defodiunt, ibid Aurifera terra ſterilis, cap.28.verſ 7.nu.2. Aureæ catenæ quondam nobilium vincula, cap.28.verſ.1 nu.5.

AVSTER.

Arabiæ infeſtus, cap.37.verſ.22.nu.2. Pigit terremotum, ibid. concuſſit domum filiorum Iobi, ibid. nu.3. Videtur Chriſtus de illo loquutus in parabola domus ædificatę ſuper arenam, ibid.num 3. adducit pluuiam, ibid. Simul ſpirans cum Aquilone, vide *Aquilo.* Vide *Ventus, Tempeſtas.*

B

BALAAM cuias fuerit, incertum, cap.32.præf.quæſt.2. num.2. An fuerit Madianita, ibid.num 3. an Ariolus, & Magus, ibid.num.4.

Baldad tumultuoſus diſputator, cap.18.verſ.1.nu.1.

BALENA, CETVS.

Habet nomen ab immanitate, c.40.verſ.23.nu.2. Balenarum magnitudo, cap.26.verſ 5 nu 15.cap.40.verſ.20. num.18. præſertim in mari Rubro, cap.26.verſ.5.nu.15. illarum dux Muſculus, ibid nu.17.& cap.40.verſ.24 nu.1. Fœtus mirabilea, cap.26 verſ.5.num.17. impingere ſolent in litus, ibid. verſ.12.nu 6. Multipliciter retunditur illarum ſuperbia ab Auctore naturæ, ibid.

Deſcriptio belluæ Cetaceæ, cap.40.verſ.20.num.18 Lingua permagna, ibid oculi rubentes, cap.41.verſ.9.num.2.& lucentes, ibid.num.1. Superciliolæ, & torué intuens, cap.41. verſ.25.nu.1. Dentes & maxillę vaſtiſſimæ, ibid. Ore vaſto excipit fœtus, ibid. cutis duriſſima, cap.41.verſ.6 nu.3 habet os in fronte, cap.41.verſ.9 nu 2. nares inſtar follis ferrarij, cap.41.verſ.9.nu.4. Reflat nimbos, & concitat tempeſtates, ibid.num. 2 & 3 habet cor hirſutum, cap 41.verſ.15. nu.1 æſtuat interno igne, cap 41.verſ.9.nu.1. Ludit in tempeſtatibus cap.40.verſ.22.nu.2. reſpirat vehementer, c.41. verſ.9.num 3.cap.41.verſ.22.nu.5. incredibilis voracitas, cap.41.verſ.23.nu.3.

Creata ad ſpecimen diuinæ potentiæ, cap.41.verſ.24. num.3. Princeps belluarum maris, cap 41.verſ.25.num.2. Eminet in mari inſtar inſulæ, cap.41 verſ.23.num 1. Dominatur in profundo maris, cap.41.verſ.22.num.1. conculcat pretioſos Maris theſauros, cap.41.verſ.21.nu 3. Frequenter tangitur de cœlo, cap.41.verſ.14.nu.5.

Cetorum captura, cap.40.verſ.24 nu.1.& verſ.25.nu.4.& excoriatio, verſ.26.num.1. Periculoſus cum illo congreſſus, cap.40.verſ.27.nu.2. Symbolum diaboli, vide *Leuiathan.*

Baſiliſcus, ſymbolum maledici, cap.20.verſ 16.nu.5.

Beatorum vulnera conſeruanda ad gloriam, vide *Martyres.* Senſus externi etiam beandi, cap.19.uerſ.27.nu.6.

BEHEMOTH.

Quid illius nomen ſignificet, c.40.uerſ.9.nu.3. Commentum Hebræorum appetentiū illius carnes, ibid. An ſit Elephantus, cap.40 uerſ 9.nu.6. an diabolus, ibid.nu.1. interpretatio de diabolo non omninò certa, cap.40.uerſic.19.num.6. An deſcribatur forma Serpentis, an ſub forma quadrupedis, ibid.num 3.4. Membra Behemoth uitia diaboli, cap.40. uerſ.19 nu.2 aut uitioſi & improbi, num.3. Sic diabolus eſt beſtia multorum capitum, ibid. Vide *Elephantus.*

BELLVM.

Inſtar conuiuij, cap.20 uerſ.23.nu.7. inſtar pluuiæ, ibid. Bellum per laqueos, quale, ibid.nu.8. Bellum dubium, & uictoria incerta, cap.22.uerſ.25.nu.2.

BENEFICIVM, BENEFICENTIA.

Beneficentia quid diuinum, c.35.uerſ.8 nu 2. Homo ad benefaciendum natura ſua comparatus, ibid. Sanitatis argumētum, ibid.nu.3 Cogitationes benefaciendi, dignæ Principe, c.36.uerſ. 5.num.5. Vide *Princeps, Miſericordia Dei.*

Beneficia accepta teſtantur Deum præſentem, cap.31.uerſ.15. nu 3. collata extenuare, liberalitatis, & modeſtiæ eſt, cap 31. uerſ. 17.num.2. illorum memoria generat fiduciam, cap.35. uerſ 14.num 5.

Beneficia communia ſingulari gratitudine animi proſequuntur ſancti, cap.36.uerſ.3.nu.2. Cur beneficia ingratis dentur, cap 38.uerſ 27.num 5. Quod repellit indignus, confert digniori Deus, ibid. Vide *Gratitudo, Ingratitudo.*

Beniamin cur dictus filius dexteræ, cap.18.uerſ.12.nu 2.

Bileſcunt dulcia, cap 20.uerſ.14 num.5. & uina dulcia ibid. Vide *Ira.*

Bis anno fertilis terra, & graues pecudes ubi, cap.19 uerſic num.2.

BONVM.

Bonorum triplex genus, cap.17.uerſ.9.nu.4. quid ſingulis generibus inimicum, ibid. Quæ bona in magno pretio olim habita, ibid.

B 3

B O S.

Natus ad ſeruiendum, cap. 39. verſ. 9 nu. 1. mitis, & obediens, ibid. Natus uinculis, cap. 39. uerſ. 10. nu. 1 Intelligentię cuiuſmodi, cap. 35. uerſ. 11. nu. 1. Reſtituit cum fœnore acceptam ſementem, cap. 39. uerſ. 12. num. 3. trituraus non alligandus, ibid. Gaudet recente, & mundo pabulo, cap. 40. uerſ. 10. nu. 6. Quod illius pabulum, cap 39 uerſ. 9. num 3. Curari debet ab opere, ibid.

B R A C H I V M.

Dei quam forte, cap. 18. uerſ. 13. nu. 7. Humanum, quam infirmum, ibid. Ei peculiares utriuſque notæ, ibid. Symbolum roboris, ibid.

B R V T V M.

Brutorum quædam intelligentiæ documenta, cap. 35. uerſ. 11. num. 1, & 3. Eo prudentiora quo homini ſimiliora, ibidem. nu. 1. Error illius tribuentium ueram rationem, ibid. Homo præ cæteris, ratione excellens, ibid. nu. 2.

Buccinæ clangor in promulgatione legis, qualis, cap. 38 præſ. quæſt. 5. nu. 4.

C

C A D A V E R.

INſtar vaſis vacui, corpus verò viuens inſtar vaſis pleni vitali humore, cap. 30. verſ. 16. nu. 1. ab Aegyptijs bitumine condiebatur, cap. 18. verſ. 15. nu. 6. Tum etiam apud Æthiopes, cap. 21. verſ. 32. num. 10. & peculiares illius medicandi medici, ibid. Contegebatur olim pretioſis veſtibus, cap. 21. verſ. 26 nu. 8. dicitur cinis, cap. 30. verſ. 19. nu. 4. Vide *Corpus, Anima, Defunctus, Mors*.

C Æ L V M.

Dei Thronus in iuramento non aſſumendus, cap 26. verſic. 9. num. 9. Deus tamen per Cælum iurans, ibid. Cur Thronus Dei coloris Sapphirini, cap 28. verſ. 6. num. 3. Symbolum æternitatis, cap. 26. verſ. 9. nu. 4.

Cælum, & Terra velut duo vbera Auctoris naturæ, cap. 21. verſ. 15. num. 4 Stabilis illius ſedes, cap. 23. verſ. 3. num. 5. & Cælorum ſedes pacatiſſimæ, cap. 25. verſ. 2. nu. 6. & 7.

Deus perambulans vniuerſum altero pede in Cælo, altero in terra, cap. 22. verſ. 14. nu. 16. Sed circa Cæli cardines, & polos peculiariter relucens illius potentia, ibid. non ſolùm è Cælo, ſed è centro omnia videt, ibid.

Cæli poſitiones non tot apud Sacros, quot apud profanos, cap. 23. verſ. 8. num. 3. & 4. qui illius columnæ, & virtutes, cap. 26. verſ. 11. nu. 1. & 2. Deus ob Cælorum fabricam laudatus, cap. 35. verſ. 10. num. 3.

Nihil tutum à Cæli iniurijs, cap. 40. verſ. 7. nu. 2. è Cælo pendentia opera ruſtica, cap. 37. verſ. 7. num. 14. Cælum fert leges rebus inferioribus, cap. 38. verſ. 33. nu. 2.

Caietani error de animatione Cælorum, cap. 21. verſ. 22. nu. 3. cap. 25. verſ. 5. nu. 5.

C A I N.

Negator Diuinæ prouidentiæ, cap. 22. verſ. 15. nu. 1. Diuini iudicij, ibid. Interfectus à Lamec venationi vacante, cap. 34. verſ. 15 num. 3.

Calumnia moleſtiſſima viro Sapienti, cap. 21. verſ. 2. num. 1. quæ dicatur oppreſſio per calumniam, cap. 24. verſic. 3. num. 3.

C A N I S.

Canis, & Leo ſymbola Vigiliæ, cap. 20. verſ. 21. nu. 5. Eſt etiam Cani ſua dignitas, & laus, cap. 30. verſ. 1. nu. 4 quæ illius cibaria, ibid. Villaticus, & peculiaris, ibid. Præfectus canum quale miniſterium, ibid. nu. 5.

C A P I L L I.

Capillorum color flauus in pretio apud Palæſthinos, cap. 42. verſ. 14. num. 20. Quomodo capilli Sponſi commendentur à nigrore, ibid.

CAPRA, CAPREA.

Caprarum ferarum pietas erga parentes, cap. 39. verſ. 1. nu. 5.

Caprea apud Salomonem quod genus animantis, ibid. nu. 2.

Capreolus, aut Rupicapra ſpectans ad idem genus, ibid. nu. 1. Videntur eſſe idem cum Ibice, ibid. nu. 2.

C A P V T.

Paruum, ſtolidum, cap. 39. verſ. 16. nu. 4. Mouetur admiratione, cap. 42. verſ 11. num. 6 & ex affectu conſolantis, & commiſerantis, ibid.

Carceris circumloquutio, & deſcriptio, cap. 19. verſ. 8. num. 1.

Cardines agrorum & oſtiorum qui apud Latinos. cap. 12. verſic. 14. num. 17.

Carnis, & ſpiritus pugna, & leges diuerſæ, cap. 31. verſic. 1. num. 3.

C A S T I T A S.

Mentis, & corporis, cap. 40. verſ. 11. num. 1. eſt Dei ſimilitudo, cap. 31. verſ. 3 nu. 3. Dicitur ſanctimonia, & honor, cap. 31. verſ. 2 nu. 6. eſt ſanctimonia Euangelica, ibid. Cur peculiariter dicatur, Deus caſtitatis, ibidem. Corpus caſtum æſtimat Deus tanquam ſuum, cap 40. verſ. 13. num. 3. in quo habitat, cap. 31. verſ. 2. num. 4. Illius ſymbolum Elephantus, vide *Elephantus*. & lumbi compreſſi, Vide *Lumbi*. Vide *Fornicatio, Luxuria, Concupiſcentia*.

Cauma, quod morbi genus, cap. 30. verſ. 30. nu. 1.

Cecrope cur dictus biformis, cap. 24. verſ. 23. nu. 3.

C E D R V S.

Arbor montana, cap 40. verſ. 12. nu. 4. multiplicata mirabiliter in Libano, ibid. Cedrina pix qualis, ibid. nu 3 Illius folium hirſutum, & ſpinoſum, & fructus paruus, ibid. num. 4. Quomodo illius ſimilis Elephanti cauda, ibid.

Centrum Terræ, comparatum cum Lapide Angulari, cap. 38. verſ. 6. nu. 15. Illius ſimilis Paterfamilias, vide *Parens*.

C E R A S T E S.

Color arenoſus, cap. 18. verſ. 10 num. 4. Symbolum mortis, & occultarum inſidiarum, ibid.

C E R T A M I N A.

Vulcania prælato lumine, cap. 18. verſ. 6. nu. 7. in ſingulari certamine ictus primus ſorte datus, cap. 38. verſic. 3. num. 3. Prouocatus arma deſignat, ibid. nu. 2.

C E R V V S, C E R V A.

Halitu extrahunt Serpentes, cap. 39. verſ. 3. num. 7. habent inteſtinum infirmum, ibid. num. 9. in curſu ſubinde acquieſcunt & reſpectant, ibid. Quo tempore maximè rugiant, ibid. num. 10.

Ceruæ quo tempore concipiant, cap. 39. verſ. 1. num 5. ibid. verſ. 2 nu. 5 Tempore pariendi periclitantur, cap. 39. verſ. 2. nu. 2. cap. 39. verſ. 3 nu. 7. Cur pariant in aperto, ibid. verſ 1. num. 3. an facilitate, an verò difficultate pariendi excellant, cap. 39. verſ. 3. nu. 7. Seſeli Herba præparant ſe ad partum, ibid. Et edunt inuolucrum fœtus, ibid. nu. 9. à partu occultant prolem, ibid. verſ. 1. nu. 3. Accubantes concipiunt, & lactant hinnulos, cap. 39. verſic. 3 num. 8. Prolem ſaltu inſtituunt, ibid. verſ. 4. nu. 11.

Ceruini hinnuli celeriter creſcunt, ibid. verſ. 4. nu. 11. Minus timidi, quàm parentes, ibid.

Cetus, vide *Balena*.

C H A M.

Cur non ipſe, ſed Chanaan maledictus à Noe, cap. 20. verſic. 10. nu. 4.

CHIROMANTIA.

An habeat aliquid veri, cap. 37. verſ. 7. nu. 7. & 8. Phyſica non eadem, quæ Aſtrologica, ibid. nu. 8.

Vide *Phyſiognomia*.

CHRISTVS, CHRISTIANVS.

Chriſti Domini facinora dicuntur illius memoria, & filij, cap. 18. verſ. 19. nu. 1. Eſt forma optimi Principis, vide *Princeps, & Deus*. Primogenitus mortuorum, cap. 18. verſic. 13. nu. 1 cur dicatur ſtannum apud Zachariam, cap. 23. verſ. 10. nu. 5. Illius virtus ſemper efficax, cap. 25. verſ. 2 nu. 3. illius reſurrectio, Vide *Reſurrectio*. Deſcenſus ad inferos, cap. 38. verſiculo 17. numero 4. incarnatio repræſentata in Sole, Vide *Sol*.

Chriſtianiſmus quid ſit, cap. 18. verſ. 25. nu. 9.

Chriſtiani quondam accuſati inertiæ, cap. 39. verſ. 7. num 5. Sunt ſimplices, ibid. cur dicantur amatores vnicornium, ibidem.

Cibi faſtidium lethale, cap. 33. verſ. 20. num. 1. Cibus peculiaris quorundam animalium, vide ſuis locis.

C I C E R O.

Aliter ſentiens, aliter ſe gerens circa Deorum adorationem, cap. 31. verſ 26. nu. 2.

Ciconia pietatis ſymbolum, cap. 39. verſ. 13. nu. 5. cur dicatur diuina iuſtitia habere alas ciconiæ, ibid.

C I N G V L V M.

Extremum ornamentum, cap. 38. verſ. 3. nu. 1. Symbolum militis parati ad prælium, nihil aliud expectantis, ibid. Marti ſacrum, ibid. nu. 2 Cinctus muliebris ſpecioſus, ibid. nu. 2. Lumbi præcincti, Vide *Lumbi*

Cinis loco fimi arboribus, cap. 37. verſ. 11. num. 4 locus pœnitentis. Vide *Terra*.

C L A M O R.

Athletarum & pugilum, quo ſe confirmant, cap. 19. verſ. 7. nu. 5. Clamor exercitus, ibid. pertinet ad petendum res magnas, & diuinas, ibid.

Scelera in cęlum clamantia quæ, c.24. verſ.6.num.8. Deus illorum auditor, cap.24.verſ. 12.nu.4.

Clamor abſonus coruorum, vide *Coruus*.

Claua priſcum armorum genus, cap 41.verſ.19.20.nu.6.

Clauus ęreus aproinſiſus ne putreſcat, c.20.verſ.24.nu.2.

Cleopatræ mors qualis, cap.18.verſ.15.nu.6.

COCYTVS.

Vnde habuit nomen, cap.21.verſ.31.nu.4.cur fabuloſa res vſurpata ab interprete Latino, ibid.nu.5.

COGITATIO.

Quomodo cordis cogitatio cõiũcta cũ oculis. Vide *Oculus*.

Clara doctrina de comprimendis cogitationibus propria Euangelij, c.31.verſ 1.nu.15.etiã tradita a Moyſe, ibid. Nutritur & fouetur viſa pulchritudine, ibid. num.16. Etiam ſine opere noxia, ibid.ingentes minæ illi propoſitæ a Deo vidente, ibid.nu 18. Prouenire ſolet ex cordis inſtabilitate, ibid nu.17.& cap.30 verſ.16.nu,1. dicitur eſſe pictura cordis, cap.38.verſ. 36.nu.3.

Prauarum cogitationum varię comparationes, c.31. verſ.1. nu.16.comprimuntur conſideratione diuinæ præſentiæ, ibid ou.18. Multiplex illarum differentia, ibid.num.17. Tumultuantes reprimuntur reprehenſione, c.38.verſ.2. num.4. Vide *Cor, Concupiſcentia*

Cognomen quomodo dicatur in Hebræo, cap.32.verſ.21. nu.2. Cur dicatur ſimilitudinarium, ibid.nu.3.

COLLVM.

Groſſum, fortium, cap.41.verſ.13.num.2. Colli torques, præmium victoriæ, ibid. Collum victi proculcatum à victore, cap.18.verſ.14.nu.14.

COLVMNA.

Columnæ filiorum Seth, ex qua materia, & quid continerent, cap.19.verſ.24 nu.7.

Columnæ Cæli, Vide *Cælum*.

Columnæ Terræ, Vide *Terra*.

Columna Symbolum Principis, vide *Princeps*.

Stabilitatis & ornamenti Symbolum, cap.26.verſ.11.nu.1.

COMETA.

Quæ idonea Cometarum materia, cap.37 verſ.14.nu.2.an generentur ab aſtris, ibid.

Miniſtri Regum a Commentarijs, cap.31.verſ.35 oum.4.

Comparatio quomodo facienda inter æquales, cap. 22. verſic.2.nu.6.& 7.

COMPASSIO.

An compaſſio verſari poſſit circa præteritam ærumnam, cap.42.verſ.11.uum.7. Quomodo compatiamur Chriſti Ieſu paſſioni præteritæ, ibid.

Concubinæ Patriarcharum veræ vxores, cap.19 verſ.17. num.9.

Concupiſcentia impiorum exardeſcens, c.18.verſ.7.nu.5.

CONFESSIO.

Quædam confeſſio fiebat quondam publica per publicum ſacrificium, cap.31.uerſ.33.nu.3. Confeſſio criminis cur dicatur corona, cap.31.uerſ.36.nu.4.

CONIVGIVM, CONIVGES.

Coniugum amor, cap.19 uerſ.17.nu.2. Vterque eiuſdem ſpiritus, & halitus, ibid. Patriarcharum caſtitas ante coniugium, cap.31.uerſ.1.num.1. Coniugati dicuntur uenter Eccleſiæ. Vide *Eccleſia*.

CONSANGVINEI.

Solent detrahere Sancto Patriſamilias, c.31.uerſ.34.nu.5. etiam pauperes non deſpiciendi, Vide *Pauperes*.

CONSCIENTIA.

Dicitur Spiritus Dei in homine, cap.27.uerſ.4.nu.1. Habet ſuum tribunal, cap.35.uerſ.2.nu 3. Increpat hominem, neque unquam illum deſerit, cap.34.uerſ. 11.nu.3.

Conſcientiæ bonæ teſtimonium in Iobo & Paulo quale, cap.27.uerſ 6.nu.4.

Conſcientia mala deijcit hominis faciem ne aſpiciat in cęlum, c.22.uerſ.26.nu.6. Illius terrores diurni, atque nocturni, c.24.uerſ.17.num.2.3.4.unces ſecretæ, & remorſus, cap.24.uerſ.20.nu.4.

CONSILIVM, CONSILIARIVS.

Conſilium debet eſſe liberum, cap.19.uerſ.19.nu.5 & ſecretum, ibid.nu.6. Conſilium humanum, fundamentum, & oſſa actionum. Vide *Oſſa* eſt imbecillum, cap.26.uerſic.3. num 2. diuinum prima agendi regula, ibid. Non corrigendum ab homine, ibid.num.4. Conſilium diaboli. Vide *Diabolus*.

Conſiliarijs debet uti Princeps, cap.19.uerſ.19.nu.3.& 7. Quales illi eſſe debeant, ibid.

CONSOLATIO.

Mutat animum hominis afflicti, cap 21.uerſ.2.nu 2. nunc uerbis, nunc ſilentio pręſtatur, ibid. Opportunitas illius obſeruatur a Deo, cap.24.uerſ. 1.nu.6. quam amici impiè negauerant Iobo, poſtęa humaniter impenderunt, cap.42.uerſ.6.nu. 3.

CONSTANTINVS.

Referens annonæ ubertatem acceptam uero Deo, cap.12. uerſ.18.nu.3. Prohibuit deferri menſuram Nili in templum Serapidis, ibid.

CONSVETVDO.

Dicitur ſemita, cap.18 uerſ.10.nu.6.habet os anguſtum, & ſtomachum latiſſimum, cap.36.uerſ.16.nu.7. Ad uaria ſemper peccata pertrahit, cap 27.uerſ.6.nu.2.

CONTVMELIA.

Ingens illius acerbitas, c 10 uerſ.2.nu.5. excipienda cum ſilentio, c.19.uerſ.7.num.4. Victor, qui ſilet, c.32.præſ. quęſt.5 nu.3.iactatur inſolenter aperto ore, c.19 uerſ.5. num.5. Triplex difficultatis gradus in illa perferenda, c 19. uerſ.7.num.5. Debet ſuſtineri patienter à ueritatis doctoribus, cap. 19.uerſ.2. num.5. Etiamſi inferatur ab ignobilibus, cap 30 uerſ.3.nu.4.

Si iactetur aduerſus iuſtos, recidit in ſuos auctores, c.42. uerſ.7 ou.6. Non fert Deus ſuorum iniurias, ibid. Vide *Iniuria, Sanna, Subſannatio*.

CONVIVIVM.

Amicitiæ Symbolum, c.42.uerſ.11 nu.4. Conuiuia perpetua improborum, c.21.uerſ 13.num.1. Illorum miniſtri pueri atque puellę, c.29.uerſ.6.num.1. Priſcus ritus ungendi pedes, ibid. Saltationes etiam adhibitæ, c.21.uerſ. 13.nu.3. Quæ dicantur anathemata conuiuiorum, ibid.

COR.

Cordis inſtabilitas, Vide *Cogitatio*. Concipit, & parit actiones uirtutis, & uitij, cap.20 uerſ. 14.nu.1. Cur peccata nunc dicantur eſſe in corde, nunc egredi ex corde, ibid. cur cordi potiſſimum tribuantur perturbationes, c.37. uerſ.1 nu 4.illius anguſtiæ, & dilatatio per mœrorem, & lætitiam, cap.18.uerſ 7.num.1

Cor in omnibus animantibus neruoſum, c.41.uerſ.15.nu.1. Cor hirſutum, ſignum fortitudinis, ibid. Cor equi, & quorundam boum cum oſſiculis, ibid. Cor Leuiathan. Vide *Leuiathan*.

CORALIVM,

Quondam pretioſum, c.28.uerſ.18.nu.2.potiſſimũm apud Indos, ibid. Vbi potiſſimũm naſcatur, ibid.

CORNIX.

Cornicula Bethica non ſolũm loquens, ſed ſermocinans, cap.35.uerſ.12.num.3. Cornix Martis Regis Ægyptiorum literas perferens, ibid.

CORNVA.

Cornuum uarius uſus, c 42.uerſ.15.nu.16. Cornu copiæ, quid, & quale fuerit, ibid.nu.17 Cornua Rhinocerotis, & Monocerotis. Vide *Rhinoceros*.

CORONA.

Coronarum narię appellationes, cap.19 uerſ.9.nu.5. Symbolum honoris, & dignitatis, ibid. Tum etiam copiæ, & multitudinis ibid.num.6. Deponebatur a Sacerdotibus in luctu, ibid.oum.7.

Corona Quernea Symbolum antiquitatis, c.38.v.4.nu.6.

CORPVS.

Corpus humanũ inſtar tabernaculi breui diſſoluendi, c.18. v.14.nu.7. Corpus caſtum æſtimat Deus tanquam ſuũ, cap.40.uerſ.13.num.3. Vide *Caſtitas, Cadauer, Anima*.

Impij inſtar brutorum uacantes corpori, Vide *Impius*.

Dicitur uas, & templum, c.31.uerſ. 2.nu.4.& 6.

Caſſia, aut canella, eſt cortex abraſus, cap.42.uerſic. 14.15. num.12.

CORVVS.

Coruorum intelligentia, & uox, c.35.uerſ.12.nu.3. cur illius ante alias aues mentio facta. c.38.uerſ.41. nu.8.eſt obliuioſus, ibid.& uorax, ibid num.4 & clamoſus, ibid. nu 6.habet exploratam naturam agrorum, ibid.num 7. excludunt prolem tota ſua regione, ibid.nu.4.& 6 Senes comeduntur à iunioribus, ibid nu.6. illius eſca uaria, & multiplex, ibid.nu.5. Crudelis erga prolem, ibid.nu.3. & 4 Auaritiæ Symbolum, ibid nu.8.

An coruini pulli, antequam plumeſcant, albicent, & propterea deſerantur à parentibus, ibid nu.2. Deus coruinos pullos adoptans, ibid.nu.1.& 6. Prouerbium, Mali Corui, Malum Ouum, ibid.nu.6.

COTY-

COTYLIDONES.

Vnde habeant nomen, cap.40.uerſic.11.num.5. ſunt uelut umbilici interni, ibid, Quem habeant uſum in humano corpore, ibidem.

CREATOR, CREATVRÆ.

Creator omniſcius titulo Creatoris, Charitatis, & Prouidentiæ creaturarum. Vide *Deus, Sapientia*,

Tribus digitis librat mundum, & pulſat organum creaturarum, cap 22.uerſ.14.nu.11.artificum præſtantiſſimus, cap.24. uerſ 1. nu.6. omnia efficit per unicum uerbum, c 33. uerſ.14. nu.13. Bonitate impulſus mundum creauit, cap.35.uerſ.14.nu.1. ſluder ſemper amplificare ſuas creaturas, ibid. Ponderat creaturas iuſta trutina, c.28. uerſic.25.nu.2.

Creatori cuncta ſeruiunt, etiam contra peculiares ſuas inclinationes, c.31.uerſ 41 nu.8. Dei ſcientia uelut mater creaturarum, cap.38 uerſ 29.nu.7 Gratia Dei creaturarum nutrix, c 38, uerſ.9.nu.1. Deus Pater, & Mater ſuarum creaturarum, c 38.uerſ.29.nu 4. ſunt ſui parentis ſimiles, ibid. Vocatur Matri pater, non ſolùm generans, ſed quaſi cum labore quodam illas enitens, ibid.nu 6.

Creaturæ edocentur a Deo certo operari.c.38.uerſ.15.nu. 4. Certas ſedes, & actiones ab illo accipiūt, c.28.uer.26. nu.4. Mouentur, & manu ducuntur a creatore, c 38 uerſ. 20.nu.6. Mutant naturas ſuas, & uires aduerſus hoſtes Dei hoſtes pro iuſtis, c.38.uer.23.nu.2. Conſpirant cum Creatore ad commoditates mortalium, cap.37.uerſ.11. nu.3. Sunt uelut liber notarum muſicarum, ad quem homines canunt Diuinas laudes, c.36.uerſ.23 24.nu 3. Sol uelut mater creaturarum inferiorum, c.38, uerſ.29.nu.6.

CREDITOR.

Creditorum inhumana gloriatio erga debitores, c.31.uerſ, 36.nu.5. Habebant debitores pro mancipijs. Vide *Debitores, Diues, Auarus.*

CRYSTALLVS.

Optima iuxta Mare Rubrum, c.58.uerſ.17.nu.3. & c.38. uerſ.30.nu.5. Quomodo generetur, c.28.uerſ.17.nu.5.

CROCODILVS.

Crocodili, calliditas, os lubricum, Symbolum impietatis, & inſidiarum, cap.20.uerſ.13.nu.1.

Cupiditas, Inſtar ſanguiſugæ, cap.20.uerſ.20.nu.3. Vide *Auaritia, Concupiſcentia.*

CVRIOSITAS.

In perſcrutandis rebus Diuinis compreſſa Diuino ſupplicio, cap.37.uerſ.24.nu.4.

CYTHARA.

Quale inſtrumentum, cap.21.uerſic.15.num.5. illius fabrica, & deſcriptio, ibid.

D

DAGON.

INferni piſcis, cap. 40.uerſ.20.num.50. Habet nomen à verbo piſcandi, ibidem.

DANIEL.

Quomodo Danieli collatus honor ſenectutis, cap 32.uerſ. 7.nu.5. Reſurrexit cum Chriſto reſurgente, c.19. uerſ. 25.nu.25. Statuæ Danielis conſideratio, Vide *Statua.*

DAVID.

Reſurrexit cum Chriſto, cap.19.uerſ.25.num.25. Figura mendicorum, cap.20.uerſ 21.num.2. promiſſa illi pluta regna, ſi non peccaſſet, ibid.

DEBITVM, DEBITOR.

Debitores tanquam mancipia creditorum, c.22.uerſ. 6.nu. 5. Dicebātur nexu uincti, ibid. Athenienſium lex aduerſus obæratos, & debitores, ibid. Debiti ſolutio pacem conciliat, cap.21.uerſ.19 num.4. Ideo ſoluere eſt pacificare, ibid. Vide *Creditor.*

Decabæus, Muſcta antiqua decem boū, c.42.uerſ.11.nu.9.

DEFVNCTVS.

Defunctorum imagines apud Ægyptios, c.40.verſ.8.no.3. Facies alligata, cap.21.uerſ.32.nu.10. Sepeliuntur etiam obliuione uiuentium, cap.24.uerſ 20.num.1. Sunt uelut manipuli congregati in horrea, cap.27.uerſic.19.num.2. Vide *Sepulchrum, Mors, Funus, Cadauer.*

Delphinus præbet ſe familiarem homini, cap.40. uerſ.26. nu.3. Dormit erecto collo, cap.41.uerſ.13.nu.3.

DENARIVS.

Denarij numeri dignitas, uſus, ſignificatio, cap. 19.uerſ.3. nu.1. & 2. An decem aliquando ſumantur pro numero minori. Vide etiam in Indice Scripturarum.

Deſertum, plenum horrore, cap.18.verſ.15 nu.3. excolitur, & rigatur a Deo, cap.37.verſ.13.nu.5. Vide *Pluuia.*

DESIDERIVM.

Deſiderium inutilium diſcrimen, cap 30.verſic.20.num.5. Vide *Concupiſcentia, Cogitatio, Auaritia.*

DETRACTIO.

Vitium, & ſupplicium detractionis capitale, cap.42.ver 9. nu. 5. Sæuum, & crudele, c.19.uerſ.22.nu.4. Dicitur morſus, & deuoratio, ibid. Significatur per linguam Serpentis, cap. 50.uerſ.16.nu.3.

DEVS.

Diuinæ naturæ deſcriptio, c.22.uer.12.nu.6. Illius attributa inter ſe nexa, cap.38.verſ.16.nu.1. Immenſitas inſtar immenſi Maris, c.22.uerſ.15.nu.7. Celſitudo varijs nominibus ſignificata, cap.25.verſ.12.nu.8.9 10. Deitatis indiuiduum aſſertum à Caietano, cap.23 verſ.13.nu.2.

Per omnia penetrare, antiquorum teſtimonia, c.52.uer.12. nu.6.c.34.v.22.nu.2. Cur inducatur nunc equitans, nūc recumbens in lectica, c.22.verſ.12.nu.7. Cur, & quando dicatur deſcendere de Cœlo, cap 22. verſic.13. num.2.

Deus forma optimi Principis circumdatus veritate, c 19. uer.19.nu.3 quod illius ſatellitium, c.25.uer.3.nu.1. veſtitura, & ornatus omnibus regnis, c 34 uerſ 24.nu.6.7.

Dei lux nobis caligo, c 22.uerſ.14.nu.2. illius laus, & magnificentia, hominis ſilentium, & ignorantia, c.36.uerſ. 8.nu.9. Præbet hominibus materiam ſuarum laudum, ibid. Deus Sol, cap 25.uerſ.5.nu.5. eſt ignis, homo uero carbo accenſus, ibid.uerſ.6.num.1.

Dei potentia ſalutaris, & benefica, c 41.uerſ.2.nu.5. etiam erga ea, quæ nondum exiſtebant, ibid. Bonorum noſtrorum nihil indigens, c.35 uerſ.7.nu.1. ſua dona ex noſtra manu accipit, ibid.num.3. Bonitate impulſus creans, & amplificans creaturas, c.34.uerſ 14.nu.1. Illius ſuprema poteſtas cum ſuprema æquitate coniuncta, cap.40. uerſ.5.nu.6. Omnia efficiens per unicum uerbum, c.33. uerſ.14.nu.13. Nihil damni timens, nihil lucri appetens, cap.22.uerſic.4.nu.3 Diues latifundijs, c.22.uerſ 14.nu. 23. Dei brachium inuictum, cap.26.uerſ.2.nu.4 tribus digitis librans mundum, & efficiens concentum in creaturis, cap.22 uerſ.14.num 11.

Illius æquitas ex illius ſuprema poteſtate, c.40. ver.5.nu.6. Ponderator iuſtiſſimus naturæ creatæ, c.28.uer 25.nu 2. etiam res leuiſſimas æquiſſimè ponderat, ibid. Certas ſedes, & actiones ſingulis præſcribit, ibid. verſ 26.nu.4. Æquiſſimus moderator rerum etiam ratione carentiū, c.34.uerſ.13.num.4. Non accipit perſonam hominum, cap.34. verſ.19 nu.3.cap 34. verſ.24.nu.2. corrigit inferiorum iudicum errata, cap.34.uerſ.13.nu.3. & vocat ad examen omnia, cap.34 verſ.22.num.2.

Eſt videns, & audiens, c.22.uerſ.13.nu.2. Cuſtos, & vigil, c.24.verſ.23 nu.7. Cur Dei Sapientia dicatur parturiri, c.26.uerſ.5.nu.2 Illius cogitationes nunquā irritæ, c 42. uerſ.2.num 4. Illius conſilium ſuprema agendi regula, c.26 uerſ.3.nu.2. Omniſcius ex ratione creationis, c.22. verſ.14.nu.7. & ex amore ſuarum creaturarū, ibid.nu.9. & ex facilitate gubernandi, ibid.nu.11. Dicitur Epiſcopus, & Panepiſcopus, c.20 verſ.29.num.6. Propitius audit, & reſpicit, c.22.verſ.27.nu.1. quomodo etiam exaudiat per ignem, ibid. Diuini Luminis ac cognitionis efficacitas, cap 55 uerſ.3.nu.6. & uerſ 5.nu.5. Dei conſilia ſublimiora omni humana Sapientia, cap.33.uerſic.12. num.2. & immutabilia, cap.33 verſ.14.nu.2.

Ad benefaciendum propenſus, c.21.ver.15.nu 9. illius beneficentia cum niue Libani comparata, c.22.verſ.18.nu. 1. quærenti ſponte occurrens, ibid. Et quacumque ratione obuium ſe præbens homini, c 34.verſ.11.nu.3 offert ſe etiam improbis, c.22.verſ 17. nu.2.3.4. & verſ 18.nu. 1.2. & præit nos in virtutum actionibus, c 23. verſ.11. nu.3. Non gaudet inuenire impios, cap.34.verſ.12.nu.4. eſt tamen medicus, & chirurgus rerum deprauatarum, cap.34.verſ.17.num.3 4. Deus potens parcendo, cap.36. verſ.22.num 1. ſua fortitudine, ſapientia, & beatitudine facit ſpem miſeris, ibid.& num.2. Parcus in puniendo, profuſus in benefaciendo, cap.35.verſ.7.nu 2. Deſtruit in menſura, cap.38. verſ.5.nu.5. & habet in manu regulam ad ædificandum, & ad deſtruendum, ibid.nu.6 alienis armis hominem puniens, cap.40.verſ.14 nu.8 beneficia etiam ingratis confert, cap.22.verſ 18.nu.2.

Deus primum cenſetur ſub nomine iudicis, c.20.verſ.5.nu.2. Iudex, & auditor clamorū, c.35.verſ.9.nu.2 licet interdum

dum non reſpondeat, cap. 35. verſic. 13. num. 2. abſcondit ſe poſt pronuntiatam ſententiam, cap. 42. verſ. 9. nu. 1. Iudicia erga fęlices, & erga ærumnoſos diuerſa, cap. 21. verſ. 3. nu. 7. non ſemper est iuſtitiæ rigore gubernans, cap. 19. verſic. 6. num. 5. quamuis numquam iniuſtus, ibid. Refert in librum memoriæ hominum actiones, cap. 31. verſ. 35. num 4. bona, & mala diſpenſat, cap. 22 verſ. 17. num. 4. quomodo illi tribuatur ira, cap. 19. verſ. 11. nu. 2. & 3.

Dei in perſequendo, & affligendo benignitas hominis crudelitas, cap. 19. verſ. 22. num 2. Diligit populum ſuæ acquiſitionis, cap. 19. verſ. 25. num. 2. dicitur peculiari cognomento conquiſitor, ibid. & Redemptor habitans in medio ſui populi, cap. 18. verſ. 15. nu. 4.

Amator pacis, & concordiæ, c. 25. verſ. 2. nu. 8. Vendit ſeruum contumacem hoſtibus, vt emendatum redimat, cap. 19. verſ. 25. num 3. interdum emittit fluuium indignationis, cap 30. verſ. 23. num. 4. interdum differt ſupplicium ex ira, cap. 21. verſ. 30. nu. 3. & adducit paulatim arcum, ibid nu. 4. Sed eſt natura ſua propenſus in noſtras iucunditates, cap. 22 ver. 3. num. 4. eſt medicus, & conſolator, ibid num 8 Non fraudat ſuos iuſtos neceſſario ſolatio, cap 33. verſ. 14. num. 2. nutrix creaturarum, cap. 25. verſ 14 nu. 7. & mater, ibid num. 9. & agricola, & paſtor, ibid nu. 10. Si ab homine recedat, extremus interitus, cap. 32. verſ. 17 nu 2 quantum malum eſſe illius inimicum, cap. 19. verſ. 11. num 3. ipſius vita facit ſpem viuendi ſuis cultoribus, cap. 19. verſ. 26. nu 7. cur vitam ſuā iuramento interponat, ibid. nu. 8. Cur Deus viuens in iuramento aſſumptus, cap. 27. verſ. 2. num. 1. anticipato præmio conducit ſeruos, cap 21. verſ. 15. nu. 6. illius facies conuerſa, & vigilans cuſtodit nos, cap 29. verſ. 5. num. 4. auerſa viam malis patefacit, ibid. Illius miſericordia inundans, cap. 25. verſ. 11. nu. 6. aliquando reprimitur ab incurſu fluuij indignationis, ibid Punit citra, afficit præmio vltra condignum, cap. 33. verſ. 27 num. 7. Vide *Iuſtitia*.

Accurrit iuſtorum ſuorum voluntati, cap. 24. verſic. 1. num. 4. precibus, cap. 27. verſ. 10. nu 5. longanimiter expectat hominis fructum, cap. 24. verſic. 20. num. 7

Pater orfanorum, viduarum, pauperum, vide ſuis locis.

Ex aere pugnat contra impios, vide *Aer*.

Diuinæ Gloriæ finis ſemper quærendus, cap 33 verſ. 14. nu 11.

Diuinæ Cauſæ patrocinium quomodo vitio vertatur homini, cap 26. verſic. 1. num. 3.

Diuum eſſe per ſe notum, cap. 36. verſic 24. nu. 3. Naturale animæ de Deo teſtimonium, ibid. Cognitio diuerſa ex varia diuerſi luminis participatione, ibid. laudatur noſtro ſilentio, & ignorantia, ibid. vincit ſcientiam noſtram, cap 36. verſic. 26. num. 4. luctamur cum illo, quando illius cognitionem quærimus, & aliquando videmur vincere, ibid. num. 2. de Deo & Diuinis parcè loquendum, cap. 21. verſic 6. num. 9. cap. 22. verſic. 2. nu. 9. quædam de illo clariora quædam obſcuriora, cap. 32. verſic. 2. num 8. Cur multa à nobis de Deo ignorentur, cap. 22. verſic. 2. num. 8. Sermo de Diuinis inſtar cæleſtis pluuiæ, cap. 27. verſic. 11. num 1.

Dei ſerui us. Vide *Seruus*. Aeternitas. Vide *Aeternum*. Miſericordia, & Iuſtitia. Vide *Iuſtitia*. Prouidentia. Vide *Prouidentia*, *Creat r*, *Creatura*. Regnum, Vide *Rex*. Brachium, facies, oculi, manus, via, pedes. Vide in Indice Scripturarum.

DIABOLVS.

Eſſe Behemoth in prima, & litterali ſignificatione multorum ſententia, cap 40 verſic. 9. nu 1. & 2. quamquam id non omninó certum, cap 40. verſic. 19 nu. 1. continet aſtus. & vires plurimarum belluarum, cap. 40 verſic. 10. nu. 1. Ideo repræſentatur in Dracone habente multa capita, & multas coronas. ibid. & appellatur beſtia propter ſtatum ineptitudinis ad beatitudinem, ibid.

Illius cibus quis, cap. 40. verſic. 10. num. 5. inhiat in noſtrum exitium, ibidem, numero 8. cauda illius Antichriſtus, c. 40. verſic. 12. nu. 1. nerui teſticulorum, falſi prædicatores, ibid. Caro illius [illegible] oſſi, cap 40. verſic 13. nu. 3 Oſſa, conſilia, & aſtutiæ, ibid. nu. 1. & 2. Naſus illius teſimatus à Chriſto, & aſtutiæ compreſſæ, cap. 40. verſic. 19. nu. 4. Lingua illius reſponſa à Chriſto etiam ligata, cap. 40. ver 20 nu. 22. illius os eſt mors, cap. 40. verſic. 20. nu [illegible] habet pectus prauum, & ſinuoſum, cap. 30. verſic. 5 num 1.

Eſt ſemper paratus ad noſtrum damnum, cap. 40. verſic. 14. num. 6. Poſtulans ſemper facultatem nocendi, ibid. Inſidiatur noſtro fini ac morti, cap. 40. verſic. 12. num. 2. Obſeruat cum inuidia iuſtos, cap. 40. verſic. 10. num. 1. inuidet ſanctis etiam bona temporalia, cap. 40. verſ. 10. num. 6. habet oculos rubentes, & iratos, cap. 41. verſic. 15. num. 4. fœnum nobis interdum offert, cap. 40. verſic. 10. num. 6. impugnant ſinguli ſingulos homines, cap. 40. verſic. 10. num. 4. eſt Angelus crudelis, cap. 33. verſic. 22. num. 2.

Dicitur primogenitus mortis, cap. 18. verſic. 13. num. 3. Habet etiam alia plura nomina ſignificantia illius fraudes, & noſtrum damnum, cap. 18. verſic. 15. nu. 8. Triumphat nos noſtris armis, & membris, cap. 40. uerſic. 11. nu. 2. & fit fortis ex noſtra infirmitate, cap. 40. verſ. 11. nu. 4. & ſeq. nu. 2. nititur nos captiuare, cap. 40. verſ. 23. num. 3. & illudit ſuis captiuis, cap. 40. verſic. 11. num. 3. eſt Tortor ſub Deo iudice, cap. 40. verſic. 23. nu. 4. & vt noceat, ſeruit in miniſterio uiliſſimo, ibid. num. 3.

Suo ipſius Gladio vulneratur à Deo, cap. 40. uerſic. 14. num 7. & malitia illius contra ipſum pugnat, ibid. nu. 8. & ſua arte ſæpe deluditur, cap. 19. uerſ. 20. nu. 3. & ut uincatur, eſt retorquenda aduerſus illum ſua ars, ibid. Tradidit Chriſto Domino arundinem, qua ipſe lethaliter percuſſus eſt, c. 40. uerſic. 14. nu. 8. illius impugnatio cadit ſub diuinam prouidentiam, cap. 40. uerſic. 10. nu. 4.

Diaboli durities indurans homines inſtar incudis, cap. 41. uerſ 15. nu. 5. excitat tempeſtates, cap. 26 uerſic 12. num 4. ſubijcit ignem noſtræ concupiſcentiæ, ibid.

Chriſtus dux integri exercitus aduerſus Diabolum, cap 41. uerſ. 20. nu. 8. captus eſt à Chriſto, & triumphatus in publico omnium conſpectu, cap. 40 uerſic 19. nu. 1. & uel inuitus fatetur ſe Dei ſeruum, cap. 40. uerſic 23. nu. 3.

Diabolus in montibus adoratus, cap 40 uerſic. 15. nu. 5 & in littoribus, & lucis, ibid. uerſ. 17. num. 4. Adoratus in forma piſcis, cap. 40. uerſic. 30. num. 19. Dominatur in mare huius mundi, tanquam Cetus immaniſſimus, ibidem. Terra, mariq. nocentiſſimus, ibid. Illudit hominum ſtultitiæ, cap 40. uerſic. 15. num 4. habet molitudinem ſimulatam, cap. 40. uerſic. 25. num. 3. & mendacia, cap 41. uerſic. 4. num 5.

Diabolum nobis ſubijcit Deus, cap. 40 uerſ. 27. nu 3. & illuditur, tanquam paſſerculus ab ancillis Dei, cap. 40. uerſic. 14. nu. 5 extrahunt illum è mari, & concidunt Apoſtoli. & prędicatores, cap 40. uerſ 26. num 4. Hamus, quo capitur, eſt Chriſtus uel Euangelium, cap. 40 uerſ. 20 num. 12. Sagena, qua extrahitur, Dei Potentia, cap. 40. uerſ. 26. nu. 4. Taberna piſcaria, in qua diſſecatur, & eſenteratur, officina confeſſariorum, ibid.

Obſtetricatus eſt e Cœlo cum ingenti illius cruciatu, & dolore, cap. 26. uerſ. 13. nu 2. eſt Coluber Tortuoſus, ibid. afficitur ſupplicio digno illius ſuperbia, cap. 40. uerſic. 20. nu. 2. Appellatur peccator, & non eſſe, cap. 18. uerſ. 15. nu. 8. habitat in tabernaculo impij, ibid. nu 9. & extrahit inuitam animam impij, cap. 20. uerſic. 15. num. 4

Quomodo Dæmon ſuperior imperet inferioribus. Vide *Angelus*.

Dirce, & Themis aſſiſtentes Ioui, quid ſignificarent, cap. 29. uerſ. 14 nu. 4.

Dies legitimi, & utiles in Iure, qui, cap. 24. uerſ. 23. nu. 5. Dies, Seſſionum, ibid.

Dilatatio, cordis, & anguſtiæ. Vide *Cor*.

DILECTIO.

Veræ dilectionis ſignum, cap. 31. uerſ. 29. num. 2. An dilectio inimicorum ſit maius, quam non gaudere in illorum ruina, ibid.

DILVVIVM.

Diluuij tempore quomodo inuerſus rerum ordo ex Hebræorum traditione. cap. 24. uerſ. 19 nu. 6. Immiſſum ad eluendas Gigantum ſordes, cap. 26. uerſ. 5 num. 13. Quomodo in illo apertæ cataractæ Cœli, cap. 26 uerſ. 8. nu 4.

Diſciplina debet ex propria ratione ſui nominis libenter ſuſcipi, cap. 22. uerſic. 23. num. 4. Vide *Correptio*, *Reprehenſio*.

DISPVTATIO.

Diſputantium uitium potiùs uerba, quàm ſenſum calumniari, cap. 20 uerſ. 1. nu. 2. Virtus, rem agere ſuam, abſtinendo à contumelijs, cap. 20 uerſ. 3. nu. 3. Vitium item eadem cum tædio, & circulo repetere, cap 33. uerſ 1 num. 1. Non ſolent præſtare breuitatem, & alia, quæ initio diſputationis pollicentur, cap. 32. uerſ. 14. num. 5. Nota ambitioſi diſputatoris, cap. 18. uerſ. 1. num. 2.

DIVES, DIVITIÆ.

Diuitiæ priſcæ potiùs pecoribus, quàm argento conſtabant, c. 42. verſ. 11. nu. 10. Sunt pars fœlicitatis, cap 21. uerſic. 7. num. 1. Pijs, & impijs communes, ibid. nu. 2. Diues, & pauper æqualis apud Deum conditionis, cap. 34. uerſ. 19. num. 3.

Dantur à Deo ad communicandum, cap. 22. verſ. 7. num. 6. Sponte fluunt in pauperum domos, niſi detineantur in iniuſtitia, cap. 50. verſ. 53. num. 3. Sunt ea ſe ſe inconſtantes, cap. 21. verſ. 7. nu. 5. Inimicæ ſomno, & quieti, c. 21. verſ. 32. nu. 2. dicuntur robur, cap. 18. verſ. 12. num. 1. illis inhiare ſolent Latrones, cap. 18. verſ. 12. num. 1. Comparantur cum ſomno, & cum ſomnio, cap. 20. verſ. 9. num. 1. Sed expergeſiunt diuites in morte, cap. 50. verſ. 8. nu. 3. 4. 5. 6. 7.

Diuitiæ impiorum aliquando diuturnæ, cap. 21. verſ. 7. num. 5. ſed frequenter fallaces, ſi ſint ex auaritia, cap. 27. verſic. 8. nu. 5. Deo collatæ ſunt ſtabiles, ibi. iniquæ clamant in Cœlum, cap 54. verſ. 6. nu. 8.

Diuitiæ impiorum ſunt inutiles ſibi, & alijs, cap. 20. verſ. 15. num. 4. Quomodo illorum diuitiæ dicantur collatę à Deo, ibid. nu. 5. Et quomodo illis negetur vſus facultatum malè partarum, cap. 20. verſ. 17. nu. 3. & illorum facultates ducendæ captiuæ, cap. 20. verſ. 18. nu. 1.

Diuitibus frequenter obijcitur iniquitas, & rapina, cap. 50. verſ. 28. nu. 1. cap. 51. verſ. 7. nu. 4. ſibi tantum congregans ſtultus, cap. 20. verſ. 17. nu. 3. aliena rapientes amittunt propria, cap. 20. verſ. 15. nu. 4.

Diuitiæ reconditæ deuorantur, cap. 20. verſ. 15. nu. 2. Reddunt diuites malè ſecuros, c. 21. verſ. 26. nu. 4. Alieni panis appetentes, cap 55. verſ. 7. nu. 7. & loquaces, c. 21. verſ. 14. nu. 1.

Diuites in media luce exercentes latrocinia, c. 22. verſ. 6. nu. 6. dicuntur leones, cap. 21. verſ. 7. num. 4. Reges, & Domini, cap. 34. verſ. 18. nu. 4. Sæui in pauperes, timidi erga compares, cap. 50. verſ. 19. nu. 2. inhumani, c. 20. verſ. 21. nu. 2. immiſericordes, & mendaces, cap. 52. verſ. 7. nu. 5. Mendaciores, quam pauperes, cap. 22. verſ. 6. nu. 6. turpius, & frequentius mentientes, cap. 31. verſ. 5. nu. 3. Pauperiores ipſis pauperibus, cap. 22. verſ. 7. num. 7. Liberales tantùm erga alios diuites, ibid. verſ. 8. nu. 1. Ideo dicuntur quercus, ibid.

Cruciantur indefinenti fame bonorum, cap 18. verſ. 15. nu. 1. Illorum mors acerbiſſima, cap. 18. verſ. 13. nu. 3. cur dicantur grandes interitu, cap. 18. verſ. 14. num. 15. cauendum, ne inhonorem pauperem, cap. 51. verſ. 6. nu. 2. Vide *Auaritia, Princeps, Pauper*.

DIVISIO.

Diuiſio idonea alicuius operis quam neceſſaria, cap. 18. præſ. nu. 2. ſimilis Anatomicę diſſectionis, ibid.

DOLOR.

Eſt furor quidam, & ira, cap. 30. verſ 28. num. 2. & perturbatio animi, ibid Leo ſęuus, cap. 33. verſ. 21. num. 3. cum triſtitia coniunctus, cap. 35. verſ. 6. nu. 4. differt à triſtitia, ibid. nu. 5. Nocte ingraueſcere ſolet, cap. 30. verſ. 18. num. 3. dolentis hominis affectus exſpectantis ab hoſte remedium, cap. 30. verſ. 54. num. 7.

DOMINVS.

Nomina ſerui, & Domini, non naturę, ſed peccati, cap. 31. verſ. 15. nu 1. & fortunę, ibid. Sancti quomodo ſe gerant erga ſeruos, ibid. num. 2. Alij inſolentes, & moroſi erga illos, cap. 31. verſ. 13. nu. 7. Sed Dominorum inſolentia comprimitur conſideratione Supremi, & Diuini Domini, cap. 31. verſ. 14. nu. 1. & cõſideratione humanitatis, & naturę ęqualis, ibid. verſ. 15. num. 1.

DRACO.

Draconum vaſtitas, cap. 40. verſ. 50. num. 10. habitatio anceps, & incerta quorundam, ibid. Sunt terreſtres, atque marini, cap. 30. verſ. 29. nu. 2. pugnant cum Elephanto, ibid. num. 4. Sunt appetentes ſanguinis, ibid. nu. 5. Habent linguam inſtar hami, cap. 40. verſ. 19. nu 3. Vide *Elephantus, Serpens*.

Draco volans, cuiuſmodi exhalatio, cap. 26. verſ. 13. nu. 5.

E

EBVR.

SCribendi materia, cap. 19. verſ. 24. nu. 8. Illius pretium proximũ gemmis, c. 28. ver. 18. nu. 2. Rubeſcatne, an palleſcat antiquitate, c. 58. verſ. 6. nu. 3. ſolitum tingi purpura, ibid.

EBRIETAS.

Symbolum ingentis calamitatis, aut ſupplicij, c. 21. verſ. 10. nu. 3. Eſt etiam ſua aquę ebrietas. Vide *Aqua*. Cur pars inferior dicatur ebria, ſuperior verò ſitiens, c. 34. verſ. 7. nu. 4.

ECCLESIA.

Eccleſię firmitas tabernaculum fiducię, cap. 18. verſ. 14. nu. 4. Pulchritudo omnibus conſpicua, c. 19. verſ. 25. nu. 2. comparata cum Luna, cap. 25. verſ. 5. num. 3. inſtar noui mundi, cuius Sol Chriſtus, cap. 33. verſ. 14. num. 13. An repręſentetur ſub nomine ędificij conſtantis ex duobus tantùm parietibus, cap. 38. verſ. 6. nu. 11.

Eccleſiæ, & Iuſtorum incrementum nouiſſimum. Vide *Iuſtus*.

EFFOEMINATVS.

Dicitur Cinædus, cap. 36 verſ. 14. nu. 3. ſolebant nubere habitu muliebri, ibid. nu. 4. Domunculæ effœminatorum quę, ibid geſtabant peculiares ſtolas, ibid. Supplicium Sodomiticum, ibid. Vide *Eunuchus*.

ELEEMOSINA.

Largienda etiam de pane delicato, cap. 31 verſ. 17. nu. 1. conferenda ſine ſuperbia, cap. 31. verſ. 20. nu. 1. habet ipſa Eleemoſyna vocem, & clamorem, etiam tacente paupere, ibid. num. 4. non debet nos ab illa retrahere pauperum ingratitudo, ibid. num. 4. Nam eſt illius ſuſceptor, & retributor Deus, ibidem.

Vide *Pauper, Diues, Miſericordia, Beneficentia, Compaſſio*.

Elementorum harmonia, cap. 38. verſic. 37. nu. 5. Vide *Creator, Creatura, Eius prouidentia*.

ELEPHANTVS.

Ipſe eſt Behemoth, cap. 40. verſ. 9. nu. 1. non habet nomen proprium in Scripturis, ibid. nu. 3. Appellatur plurali numero plurium beſtiarum, cap. 40. verſ. 10. nu. 1.

Illius natura innocua, cap. 40. verſic. 15. num. 1. Vitę diuturnę, cap. 40. verſ. 10. nu. 1. duplici corde, ibid. Frequens in India, & in Arabia, ibid. nu. 4. Proximus intelligentię, & ingenio humano, ibid. nu. 3. Gaudet locis humentibus, & umbroſis, cap. 40. verſ. 15. nu. 1. & verſ. 16. nu. 2.

Vacat in occulto generationi, cap. 40. verſ. 17. nu. 3. Ideo ſymbolum caſtitatis, cap. 40. verſ. 12. nu. 6. habet cornua prominentia ex ore, cap. 40. verſic. 10. num. 1. quales illius dentes, cap. 40. verſic. 13. num. 1. Dorſum habet, & coxendices fortiſſima, linguam paruam, cap. 40. verſic. 11. num. 1. & 2. & verſic. 12. num. 4. ventrem mollem, ibid. num. 2. Genitale paruum, cap 40. verſ. 12 num. 2. quale illius ſemen, ibid. Proboſcis cartilaginea, & muſculoſa, cap. 40 verſ. 13 nu. 5. an habeat pedes, & crura ſine flexu, ibid. num. 2. magna illius ingluuies, ibid. verſ 14 nu. 1. Siticuloſus, & largi potus, & vinoſus, c. 40 verſ. 11. nu. 4. ſed ſitis patiens, ibid. verſ. 18. nu. 3. quæ illius cibaria, & cibariorum blandimenta, cap. 40. verſic. 10. numero 7. ſomnus illius, & accubitus, cap. 40. verſiculo 16. numero 5. Elegans illius deſcriptio, cap. 38. verſic. 13. num. 5.

Multiplex illius vſus, cap. 40. verſ. 10 nu. 2. Computatur pro magna poſſeſſione, & curatur à Regibus, ibid Illius cum boue comparatio, ibidem, nu. 6. Seruit bello, & fert in dorſo turribus lignea, cap. 40. verſ. 11. nu. 1.

Pugna illius, & inimicitię cum Rhinocerote, cap. 40. verſ. 14. num. 3. & cum Dracone, ibid. nu. 4. Et cum vermibus Gangeticis, cap. 40. verſic. 19. num. 4. capitur oculis à Dracone, ibidem, num 4.

Læditur & illuditur à pluribus beſtiolis, cap. 40 verſ. 15 nu 3. multiplex illius venatio, cap. 40. verſ. 19. nu. 2.

Elephas fœmina robuſtior, cap. 40. verſ. 11. num. 4. quomodo ineatur à mare, cap. 40. verſ. 11. nu. 2. & verſ. 16. nu. 3. Illius pulli cuius magnitudinis, cap. 40. verſ. 12. nu. 6.

Quare Elephantus dicatur initium viarum Dei, capitulo 40. verſic. 14 num. 1. & quo tempore creatus, ibidem. Eſt ſymbolum largè bibendi, cap. 40. verſic. 18. num. 2. & 3. & auaritię, ibid. num. 2.

Elias cur ab aliquibus dictus Leuiathan, capitulo 40. verſic. 50. numero 6.

ELIPHAZ.

Loquutio Dei ad Eliphaz, & ad alios amicos cum procella, cap. 42. verſ 7. nu. 5. antequam à Iobo digrederentur, ibid. nu. 3. dignior cæteris amicis, ibid. nu 5.

Eliſeus quorum maledixit pueris, cap. 20. verſ. 10. nu. 4.

ELIV.

An fuerit ex progenie Abraham, an verò ex Nachor, capitulo 32. præfat. quæſt. 1. numero 2. 3. an ex poſteris Eſau, ibidem, numero tertio. Num fuit Balaam, ibidem quæſt. 2. numero 1. cur non computetur inter Iobi amicos, ibidem quæſt. 3. numero 1. 2. 3. Fortè fuit Iobi conſanguineus, ibid. num. 3. Illius nomen, & patria confirmant veritatem huius hiſtorię, cap. 32. verſ. 2. num. 1.

Fuit adoleſcens acer, & vehemens, capitulo 32. verſic. 2. numero 2. Sapiens, & iuſtus, capitulo 32. pręfat. quęſt. 3. numero 3. ſed ſtimulatus à Satana, ibid. quæſt. 5. num 1. quęſt. 4. num. 3. minus peccauit, quam alij amici, ibidem. & cap. 42. verſic. 7. numero 9. iniuſtè iraſcitur, cap. 32. verſic. 3. num. 1. quam habuerit iraſcendi cauſam, cap. 32. verſ 2. num. 3. Cur nec laudatus, nec reprehenſus à Deo, cap. 32. verſ. 3. num. 4. & cap. 42. verſ. 7. num. 9.

Fuit

Fuit eloquentiſſimus, cap.32.præf.quæſt.4. nu.1. quod illius dicendi, & diſputandi propoſitum, cap.32.verſ.2.nu.3. an exiſtimet Iobum ſanctum, cap. 32.verſ.3.num.4. an eadem obijciat Iobo, quæ alij amici, ibid nu.5. an per mendacium calumnietur Iobum, cap.35.verſ.2.nu.4.
Cur minus moleſtus videatur Græcis, quàm Latinis, cap.32. verſ.6.num.5
An Deum cœlo concluſerit, cap.35.verſ.5.nu.5.
Epicurus notatus à Paulo, cap.21.verſ.14.nu.6. Illius ſententia de Prouidentia, ibid.nu.11.
Epiſcopi munus apud Indos quale, cap.20.verſ.29.nu.6.
Deus Epiſcopus, & Panepiſcopus. vide *Deus.*

E Q V V S.

Equi Arabici an generoſi, cap.39 verſ.18 num.3. Silueſtres in Syria, ibid.nu.4. Equi Palmati, ibid. Ægyptij militares, ibi. Hiſpani vento geniti, cap.39.verſ.20.nu.3.
Deſcriptio equi fortiſſimi, ſed minimè pulchri, cap.39.ver.19. nu 2. Equus Marti ſacer, ibid. Symbolum belli, ibid. Præſagit pugnam, cap.39.verſ.29. nu.3. quomodo bello aſſuefaciendus, cap 39.verſ.22.nu 2. Armatus eſt ſimilis locuſtæ, cap.39. verſ.20.num.2.& 3. Illius cadauer generat veſpas, ibid.nu.3 quibus incitetur ad curſum, cap.39 verſ.25.nu.5.
Non ſequitur ducem, cap.39 verſ.21.num.2. Imperij ſymbolum, cap 39.verſ. 19 num.3. non reformidat ſplendens ferrum, cap.39.verſ.22.num.2. perturbatur ad repentina, ibid. nu.1. mulcetur muſica, cap.39.verſ.10.num.2. gaudet colli ornamentis, cap.39.verſ.19 nu.5.
Equi generoſi indicia ab apertis naribus, cap.39.verſ.20.nu.4. ab optimis vngulis, ibid.verſ.21.nu.1. ab exultatione, & inceſſu glorioſo, cap.39.verſ.21.nu.2. ab audacia, ibid nu 3. à commotione, & feruore, cap.39 verſ.24.num.1. à lætitia, & exultatione, audito claſſico, ibid.nu.3. à docilitate, c.39. verſ.25.num.2.
Equus Rufus ſymbolum ſeuerioris Prouidentiæ, cap. 22. verſ.2.num.9
Equitantes nobiles, cap.30.verſ.12.nu.5.
Erubeſcentiæ ingentis periphraſis, cap.40. verſ.8. nu.4.

E S A V.

Agreſtis, & rudis ex ſua Phyſiognomia, cap.37.verſ.7.nu.10. vter fortior, ipſe, an Iacob. vide *Iacob.*
Eua Adami coniux, & quaſi filia, cap.38.verſ.20 nu.7.

E V N V C H V S.

Eunuchi impuri, cap.36.verſ.14 nu.3. Eodem corporis temperamento, quo fœminæ, ibid. Caſtrabantur ad vſum turpem, ibid. Olim magna ex parte infecti Arriana hæreſi, ibidem. Vide *Effœminatus, Adulterium.*
Euphratis tractus quæ comprehendat, cap.32.præf.q.2.nu.2.
Excelſum eſt Dei nomen, Angeli, Cœli, Iudicis, Potentis, cap. 2.verſ.22.nu.2. 3.4.
Excelſorum caſus periculoſior, cap.22.verſ.20.nu.3.
Excelſus locus. Vide *Locus, & Cœlum.*
Exemplum publicum ex impiorum manifeſto ſupplicio, c.22. verſ.19.nu.1 2.cap.34.verſ.26.nu.3. Vide *Supplicium.*
Exilium ſubeuntis habitus, & dolor, cap.27.verſ.23.nu.7.

E X O R D I V M.

Exordiendi ratio optima per manum Dei, cap.27. verſic.22. nu.5. an Apoſtrophe apta exordijs. Vide *Apoſtrophe.*
Exordiorum vitia, cap.34.verſ.2.nu.3.

E X P E R I M E N T V M.

Efficit hominem peritum, inexperientia imperitum, cap 38. verſ.2. nu.3 Experientia ærumnarum conciliat miſericordiam alienæ calamitatis, ibid.
Experimentum Diuinæ dulcedinis ex obedientia Diuinæ Legis, cap.21.verſ.15.nu.4.
Exercitus multorum hoſtium inſtar multorum funium, c.18. verſ.10.num.3.

F

FAlſa dogmata inſtar lucis breuiter extinctæ, cap.18.verſ.5. num.2. & 3.
Fames ingens ſupplicium, cap.20.verſ.10. nu.3. nihil illa miſerius, cap.17.verſ.14.nu 2.
Fel, & Abſynthium an ſint ſtirpes aliquæ, & cuius naturæ, cap.19.verſ.28.nu.3. quid ſignificent, ibid.
Fertilitatis ingentis Periphraſis, cap.21.verſ.33.nu.1.

F E R R V M.

Potiſſimùm ad terræ culturam, cap.28.verſ.2.num.1. illius inuentor quis, cap.28.verſ.2.num.3. varius illius vſus, ibid. num.1. Ferrifodinæ minus profundæ, quàm aliorum metallorum, ibid.num.4.

FIDES, FIDELIS.

Fides, fundamentum, cap 22.verſ.16.num 4. infidelium ſtructura ſine fundamento, ibid.nu.5. Prouidentiæ fundamentum vitę humanę, ibid. Fides vnius Mediatoris neceſſaria, cap 19. verſ.25. num.1. Fidei cognitio, in quo certitudinis gradu, ibid. Fidelis viri definitio, cap 18. verſ.15.num.9. Gentium ad Fidem conuerſio, cap 19.verſ 25.nu.5.

F I L I V S.

Dicitur lumen, lucerna, imago Patris, cap 18 verſ.6.num.7. Viſcera parentum, cap.27.verſ.14.num.1. Germen, cap.21. verſ.8.nu.4. Arma parentum, cap. 18 verſic.12.num 2. Nomen, & Memoria, cap.18.verſ.17.num.3.cap.18.verſic.19. num.1.
Filij ſpecioſi fœlicitas parentum, cap 42.verſ 15.nu.2. Reip. bonum, ibid. num 3. Rarò naſcuntur ex deformi vxore, ibidem.
Aſtant parentibus moribundis, c.18.verſ.19. nu.2. quondam plures ſuperſtites parentibus defunctis, quam nunc. ibid. quomodo portent ſupplicium parentum, cap 21.verſic.19. num 2. qui dicantur filij impiorum, cap 21.verſ.19.num.3. quomodo in illis torqueantur parentes, ibid.
Filiorum nominibus impreſſa memoria beneficiorum, c.42. verſ.15.num.2. Vide *Parens, Mater.*

F L V M E N, F O N S.

Fluminum, ac fontium mirabiles eruptiones ex terræ cauernis, cap.28 verſ 4.nu.4. 5. Deus illorum ſcaturigines comprimens, & ſiſtens, inſtar chirurgi, cap 28.verſ. 11.num.6. ſymbolum affluentiæ, cap. 20.verſ.17.nu.7.
Fluuius tribulatio, ira Dei, hoſtes, cap.22.verſ 16 nu.3.
Flores breues, & diarij, cap 42.verſ 15.nu.9. vt minimè neceſſarij, ita minimè diuturni, ibid.

F OE M I N A.

Vindictæ cupida, cap.19. verſ. 17. num 4. imbecilla, cap 26. verſ 4.nu.3. inuentrix veneni, ibid. Nequitiæ ſymbolum, ibid. Illius illecebræ mendaces, cap.31.verſ.9 num 2. Tota cum omnibus ſuis membris compoſita ex ſalutatibus, & venenis, ibid.num.4.
Fœminarum inſidiæ, & artes ad decipiendos viros, cap. 40. verſ.11.nu.4. Sunt Diaboli fortitudo, ibid.nu.4.
Fœminarum virtus, deſpicere fucos faciei, cap. 42 verſ. 15. nu.8.& domi ſe continere, ibid. num 13. optimum illarum ornamentum fama abhorrens ab immoderato cultu, ibid. nu.21. Repręſentantur hę virtutes in tribus Iobi filiabus, ibid nu.8 & ſequentib.
Fœminarum pręclara manuum opera, cap 38.verſ.36 nu. 2. dicuntur habere conſilium, & ſapientiam manuum, ibid.
An fœminę ſuccedant in hęreditate parentum, cap. 42. verſ. 15.num.4.
Fœlicitas humana ſua ſponte marceſcens, cap. 24. verſic. 24 num.8. Vide *Diuitiæ, Fortuna, & Impij Fœlicitas.*

F OE N V M.

Fœnum, & paleæ actiones vitioſæ, cap.40.verſic. 10.num. 5. & temporalia bona, ibid.nu 6. Symbolum inconſtantis fœlicitatis, ibid.nu.6.& hominis, ibid.nu 8.
Folia arborum, quibus primi parentes ſe contexerunt, qualia, cap.24.verſ.7.num.2.

F O R T V N A.

Illius inconſtantia, cap.30 verſ.1. num. 1. Priſtinę fœlicitatis commemoratio miſera, ibid. illius ſymbolum, nubes tranſiens, cap.30 verſic.15.num.3.cap 30.verſic 22.num 6. duplex illius comparatio, ibid. numero 3. Vide *Fœlicitas, & Impij Fœlicitas.*

F O R T I T V D O.

Non verſatur circa tempeſtates, cap.41.ver.6 num.4. Deſcriptio fortitudinis indomitę. cap.41.uerſ.17 &c. nu.1. illius ſymbolum columna, ibid. Fortes in periculis, ante pericula quieti, cap.29.uerſ 21.nu.3.

FORNICATIO, FORNICARIVS.

Fornicarius quis, & cui ſimilis, cap.30.uerſ. 1.num.11. Eſt diſſipator ſubſtantiæ, cap.31.uerſ. 2.num.1. fugit illum Deus, ibid.nu 4. Eſt profanus, ibid.n.4. iniuria afficit Deum, ibid. Relegatur à ſanctorum conſortio, cap 31.uerſic.3. num.3. Eſt abalienatus à Diuinis, ibid.
Nauſeat Deus ad conſpectum hominis luxurioſi, ibid.num 3. Illius ſupplicium in corpore, & in animo. ibid. nu.4. interitus, & naufragium bonorum omnium, ibid.
Fornicarijs illudit Diabolus inſtar militis inuerecundiſſimi, cap.40.uerſ.11.nu.3. illius membra ſunt membra Diaboli, cap.40.uerſ.11.nu.2. & uerſ.13. nu.3.
Vide *Caſtitas, Luxuria, Adulterium, Fœmina.*

FRATER.

Fratrum multiplicatio ſymbolum mutui auxilij, cap.57.verſ.14.num.2. Illiberales, & inhumani erga fratres turpiſſimi, cap.22.verſ.6.nu.3.
Vide *Proximus*.

FVLGVR.

Cur potiùs videatur, quàm audiatur tonitruum, c.37.verſ.4.oum.1. quorſum ſæpè fiat meotio Fulguris in deſcriptione tempeſtatis, cap.37.verſ.11.nu.4 Fulguris, & Fulgurationis Periphraſis, cap.37.verſ.3.nn.5.& verſ.15.nu.4.

FVLMEN.

Dicitur coluber tortuoſus, c.26.verſ.13.nu.5. Cur repreſentet Satanam de cœlo cadentem, ibid. Creditum eſſe Iouis arma, ibid.num.6. Deus cognomento Fulgurator, & Fulminator, cap.37.verſ.3.nu.3. Cur diceretur, fulminare Iupiter ex aliorum Deorum ſententia, ibid.nu 4.
Fulminum mirabilis generatio, cap.36.verſ.32.33. oum.2.& eruptio inſtar prælij, ibid. Cùm ſit igneum, mirum eſt cadere, cap 37.verſ.3.nu 1 variæ Fulminum differentiæ, ibid. verſ.2.num.4. Effectus mirabiles, cap.37.verſ.5.nu.1.
Symbolum famuli obſequentiſſimi, cap.38.verſ.35.nu.2.

FVNDA.

Perantiquus illius vſus, & inuentio, cap.41.verſ.17.18.no.5.
Iaciebantur non ſolùm lapides, ſed etiam Plumbeæ glandes, ibid. Funditores, & Sagittarij io froote eaercitus, cap.41.verſ.19.20.num.7.
Funem pendentem geſtabant damnati apud Ægyptios, c.24.verſ.11.oum.7.

FVNVS.

Funerum odores, & flores, cap.18.verſ.15.nu.7. Laudationes defunctorum illis adhibitæ, c.18.verſ.17.nu.5. Priſci ritus Romanorum, & Ægyptiorum, ibid. Nabathæorum, & Arabum in ſepeliendis Regibus conſuetudo, c.20.verſ.7.nu.5. adhibita Monomachia, & conuiuia apud Thraces, cap.21.verſ.32.nu.4.tum etiam tibiæ, & cantus, ibid.nu.6. Funeralis pompæ deſcriptio, ibid.verſ.32 num.6.7.& ſeq.
Funera carentia luctu in peſtilentia. Vide *Peſtilentia*.
Seueri, & Pertioacis fuoera magnificentiſſima, cap.18.verſic.15.oum.6.

FVR, FVRTVM.

Furtum quomodo ioquireretur à magiſtratibus, cap.19.verſ.16 oum.3.
Furunculi ſordidi deſcriptio, cap.19.verſ.9 num.1. ingenium quale, cap.20.verſ.19.nu.3. Fur, & Abigeus quo differant, cap.24.verſ.3.nu.1. furis nomen dictum de peccatis contra proximum, cap.24.verſic 5.num.8. ſignificat adulterium. Vide *Adulterium*.
Furtum militi ſeuerè interdictum. Vide *Miles*.
De Futuris quomodo ſtatuendum, & quomodo loquendum, cap.24.verſ.1.ou.7. Futurorum contemplator iuſtus, Præſentium peccator, cap.51.verſ.16.nu.4.

G

GAd, quid ſignificet, cap.19.verſ 12.ou.5. illius benedictionis expoſitio, ibid.
Galli Gallinacei multiplex appellatio, cap.38.verſ.36.oum.4. Encomium ex induſtria, & intelligentia, ibid.
Gehenoæ nomen vnde, cap.20.verſ.56.nu 6.

GIGAS.

Gigantum appellatio, cap.20.verſ.25.nu.5. Varia item nomina à ſanitate, & robore, cap.26.verſ.5.num.3.4.à terrendo, diſſoluendo, & irruendo, ibid.nu 5.& 6. ab ornameoto veſtimentorum, & torque, ibid.nu.7.
Habitarunt in montibus, ibid.nu.10. ſuperbientes ex corporis proceritate, ibid. ſuperbi, & immanes, ibid. Illorum occaſio ex peccato, ibid. Pugna cum Hercule, ibid.
Res Gigantum non eſt fabuloſa, ſed vera, ibid.num.8. illorum allegoria, ibid.nu 6.& 10. ciuitas, ibid.nu.7. ſignificant vaſtiſſimos piſces, & Cete grandia, cap.eod.ou.15. Symbolum Dæmonum, ibid.nu.13.

GLACIES, GRANDO.

Comprehendit gelu, & pruinam, cap.38.verſ.29.oum.2. Lapideſcit, cap.38.verſ.30.num.1 cur potiùs Maris ſuperficies, quàm Profundum conglaciet, cap.38.verſ.30.nu.3.
Grando quo differat à niue, cap 38 verſ.22.num.2. Illius theſauri, & promptuaria quæ, ibid.nu.3.

GLADIVS.

Gladius monſtrum terrificum, ebrioſum, vinolentum, cap.19.verſ.59.num.3. Adoratus a Scythis, ibid.ou.6. inſigne iudicum, ibid.nu.7. Dabatur à Romanis Proconſuli profecturo in Prouinciam, cap.19.verſ.29.nu.7. Gladius Æreus ſalutaris, cap.20.verſ.29.nu.2.
Inuolutus ſignificat occultas inſidias, cap.19.verſ.29.num.4. ſymbolum poteſtatis, & ſupplicij iuſti, ibid.oum.6.& præſentium, vel immioentium malorum, cap.20.verſ.24.nu.8.
Granateoſes Patroni, & Martyres, cap.19 verſ.24.nu.2. Libri plumbei, ibid.
Gregorius ſemper vtilia conſectans, cap.27 verſ.1.no.2.
Gryphes auri cuſtodes an vera animalia, & vbi terrarum, cap.28.verſic.7.num.3.
Guadalcanalis argentifodinæ, cap.58.verſ.3.ou.6.
Guttæ pluuiæ mirabiles. vide *Pluuia*.

H

HÆRETICI.

HÆretici, & falſi Prophetę cur dicantur habere oculos Auroræ, cap.41.verſ.9.num.4. ſunt os Diaboli, ibid.
Harpocrates cur coram Serapide ſitus apud Ægyptios, c.31.verſ.31.num.6.
Haſtæ multiplex genus, cap.40.verſ.17.nu.2. portabantur ſeptenæ a ſingulis militibus, ibid.
Hebraizantium ſtudium iniquum aduerſus Vulgatum interpretem, cap.19.verſ.53 ou.2.cap.24.verſ.21.nu.4.
Hercules catenis alligans populos, quid ſignificet, cap.34.verſ.30.num.7.
Herodes cur combuſſerit Annales Hebræorum, cap.19.verſ.25.num.3.
Hieronymi commentaria in Iob mendoſa, & notha, cap.34.verſ.17 num.3.
Hiſpaniæ montes Auferi, cap.36.verſ.53.24.oum.3. ſterilitas locuples, cap.28.verſ.7.nu 2.

HOMO, HOMICIDIVM.

Homo ſyncerus quis dicatur, cap.32.verſ.21.nu.5. imbecillus cum Diuina magnitudine comparatus, cap.56.verſ.4.nu.1. illi propria loquendi facultas ſileotes, aut muti videntur ſimiles brutorum, cap.18.verſ.3.nu.1.
Hominis ex terrena origine ignorantia, & impotentia, c.38.verſ.4.num.4.& ignobilitas, ac ſuſtinentiæ, & humilitatis admonitio, ibid.nu.5. Admonetur etiam tum Diuinæ Potentię; tum humanę fragilitatis, c.38.verſ.14.nu.6 Cętera propter hominem creata, c.28.verſ.27.ou.3. Vide *Prouidentia*. Cur dicatur lutum, & cinis, cap.30.verſ.19.num.4.
Hominis brachium forte ex coniunctione cum Diuino, c.40.verſ.4 nu.2. illius attributa, ibid.ou.1.
Homo peccato obbruteſcens, cap.35.verſ.11.nu.5. Requirens ab illo Deus rationem præceptorum, cap.28.verſ.27.nu.3. Habet iniquam trutinam, cap.28.verſ.26.oum.2. ſolet eſſe crudelis in perſequendo, cap.19.verſ.25.nu.2. Quamuis illi maximè cooueoiat miſericordia, cap.19. verſic.23.num.6. Eſt ioutilis, qui vita abutitur, cap 30.verſ.2.nu.1.2.3. Quibus propter peccatum mulctatus fuerit, c.38.verſ.21.ou.3.
Hominis ingratitudo. Vide *Gratitudo*.
Homicidij immanitas, cap.54.verſ.15.num.5. Eſt venationi ſimile, ibid.ou.3.& videntur homicidæ oppreſſores pauperum, ibid.num.4.

HOSPITALITAS.

Hoſpitalitatis ſtudioſus Abraham, cap.31.verſic.31.num.3.& diuerſæ alię gentes, quamuis alię inhoſpitales, cap 31.verſ.32.nu.4. Iupiter hoſpitalis, ibid. Ægyptij inhoſpitales, ibid.nu.3. verę hoſpitalitatis forma, cap.31.verſ.3.num.2. Hoſpitia quondam publica, ibid nu.1. Dignum inhoſpitalitatis ſupplicium, cap.31.verſ.32.ou.3.4.

HOSTIS.

Quamuis inualidus non contemoendos, cap 54.verſ.23.nn.5. etiam illi impendenda miſericordia, cap.19 verſ.21.num.4. Lætatur, & concinit in alienis malis, cap.30.verſ.9.num.1. comparatur cum Aquila. Vide *Aquila*. hoſtium Imperatorum colla calcari ſolita, cap.18.verſ.14.nu.14. Vide *Vultur*, *Virga*.
Humerus, decorari ſolitus præclaris inſignibus, c.31.verſ.36.nu.5. Locus honoris, & ſupplicij, ibid.& nu.2.

HVMILITAS.

Requirit animi magnitudinem, c.36.verſ.19.nu.4. cur humilis dicatur abſconditus, c.40.verſ.8.nu 3. Diabolus inſtruens exercitum aduerſus humilitatem Chriſti. vide *Diabolus*.
Hyænę vox ſymbolum fictę miſericordię, c.20.verſ.13 nu.1.
Hyperbolicę loqoutiones à vulgo deſumptę, cap.26.verſ.17.num.1.

HYPOCRITA.

Eſt mollis, & effœminatus, cap. 36. verſ. 14. nu. 8. Cur Deo maximè infenſus, cap. 36. verſ. 13. nu. 4.

Eſt Princeps impius, ibid. nu. 2. notatur, cap. 23. verſ. 12. nu. 6. illius figura idolum deauratum, ibid. cur præferat ſtateram. Vide *Statera*.

I

IACOB.

Qvot vicibus deluſus à Laban, cap. 19. verſ. 3. nu. 2. Reſurrexit cum Chriſto, cap 19. verſ. 25. nu. 23. illius luctantis cum Angelo allegoria de Theologo, & Theologiæ ſtudio, c. 36. verſ. 26. nu. 2. & ſequentib. Cur in ipſa victoria claudicaret, c. 36. verſ. 26. nu. 4. Vincens in Aurora quid ſignificet, ibid. & tam viribus, quàm precibus, ibid. Habuit Phyſiognomiam, & ſigna ingenioſorum, ibid. num. 2. Et fuit fortior, quàm Eſau, ibid.

Iacobi filij cur, & quomodo diſpoſiti duplici ordine à Moyſe, cap. 19. verſ. 17. nu. 10.

IBEX.

Quodnam animantis genus, cap. 39. verſ. 1. nu. 12. vnde habeat nomen, ibid num. 4. Cur dicatur Ibex petræ, ibid. Occultat partum, & excellit charitate erga prolem, ibid. nu. 5. Concipit in tranſcurſu, ibid nu. 6.

IDOLVM, IDOLOLATRIA.

Vnde habuit nomen, cap 31. verſ. 26. num. 4. vnde originem, ibid num. 3. & 4. Prima idololatria circa Solem & Lunam, ibid. nu. 3. circa elementa, ibid. num. 6. deficientia idolorum oracula coram Euangelio, cap. 40. verſ. 20. nu. 22.

Idololatriæ grauitas, cap. 31. verſ. 28. nu. 16. Cur dicatur fornicatio, cap. 31. verſ. 39. num 3. variç illius appellationes, c. 31. verſ. 28. nu. 17. Symbolum omnium peccatorum, ibid.

Idumæi illudentes Iſraelitis captiuis grauiter puniti, cap. 21. verſ. 6 num 2.

Ichthiophagi cetorum carnibus victitantes, cap. 40. verſic. 26. nu 6. illorum deſcriptio, & mores, ibid.

IGNIS.

Habet cognationem cum ſulphure, cap. 28. verſ. 5. nu. 3. & cum calore naturali animalis, ibid. nu. 2. cum gemmis, ibid. nu. 3. & 4. & cum ignitis lapidibus genitis in aqua, ibid. num. 4.

Ignis, & ſulphur Diuina vindicta, cap. 18. verſ. 15. nu. 10.

Cur Deus dicatur ignis, c. 20. verſ. 26. nu. 6. Symbolum ſupplicij Sodomitici, cap. 18. verſ. 15. nu. 10. & cuiuſcumque alterius grauiſſimi, cap. 20. verſ. 10. nu. 7. c. 22. verſ. 20. nu. 5. & 6.

Ignis iudicij non lædet iuſtos, cap 20 verſ. 10. nu. 7.

Ignis inferni cæcus, ſed vorax, cap. 20. verſ. 26. num. 6. impium non illuminans, ibid. nu. 1. Æternus. vide *Infernus*.

Ignorantia comprimens hominis ſuperbiam, cap. 37. verſ. 19. nu. 3. Arguitur ea hominis origine, & materia lutea. Vide *Homo*, & *Sapientia*.

Imitatio quando noxia, cap. 35. verſ. 8. nu. 1.

IMPERATOR.

Imperatores armati ius dicebant, cap. 29. verſ. 14. nu. 1. illorum diadema quale, ibid. num. 4. Mos calcandi collum hoſtium, cap. 18. verſ. 14. nu. 14. Vide *Rex*, *Princeps*.

IMPIVS.

Deterritus difficultate virtutis effusè ſe tradit improbitati, cap. 23. verſic. 11. num 7. & cautus in illa, cap. 31. verſic. 5. num. 4.

Excæcatur ſplendore vanitatis, & ſurdeſcit tumultu, cap. 36. verſ. 10. nu 2. Cur dicatur filius Belial, cap 34. verſ. 18. nu. 4.

Allicitur lucro ad improbitatem, cap. 24. verſ. 6. nu. 7.

Ad præſentia tantùm attentus, futurorum oblitus, cap. 21. verſ. 16. nu. 4 inſtar Mercenarij attentus ad lucrum, cap. 21. verſ. 15. nu. 1. 6 & 7. & cap. 22. verſ. 17. nu. 3.

Amat diſpendium propter peccatum, & negligit compendium virtutis, cap. 24. verſ. 5. nu. 3.

Animo, & ſenſu abalienatus à Deo, cap. 22. verſ. 17. nu. 3. nihil ab illo expectans, quàm vtilitatem, ibid. illorum preces prauè ordinatæ, cap. 21. verſ 15. nu. 7.

Impij iuueniliter laſciuiunt, cap. 20. verſ. 11. nu 8. importuni voluptatis conſectatores, cap. 20. verſ. 12 num. 1. Epicuri de grege, cap. 21. verſ. 26 nu. 5. voraces, cap. 20 verſ. 12. num. 1. & inſatiabiles, cap. 20 verſ. 20. nu. 1. & 2. & verſ. 23. num. 1. ardentiſſimè inhiantes improbitati, cap. 20. verſic. 13. numero 4. & habentes ſtomachum ardentem, cap. 20. verſ. 12. num. 1.

Illorum gloria ſtulta, cap. 20. verſ. 5. nu. 3. Lux fallax, cap. 18. verſ. 5. nu. 3. & breuis ſplendor, cap 18. verſ. 5. nu. 4. cap. 20. verſ. 5. nu. 5. inſtar tineæ, cap. 27. verſ. 18. nu. 1. & inſtar ſpinarum ardentium, cap. 18. verſ. 5. num. 3. & inſtar ſtipulæ, cap. 20. verſ. 5. num. 6. & theſauri lemurum, cap. 20. verſic. 8. nu. 8. tumultuantes inſtar apum, cap. 18. verſ 5. nu. 3. Splendor ſemel extinctus, nunquàm inſtaurandus, cap. 18. verſ 6. nu. 2. inſtar ſomni auolantis. cap. 27. verſ. 19. num. 1. inconſtantiores aqua, & ſpuma, cap. 24. verſ. 18. nu 3.

Viuunt fœliciter communi aliorum plaga erepti, cap. 21. verſ. 30. nu. 1. Omnes eis ſeruiunt quamuis inuiti, cap. 21. verſ. 32. num. 8.

Impiorum armenta fœcunda, cap. 21. verſic. 10. num. 4. 5. 6. 7. vxores inſtar Vaccarum ſuperbarum, & laſciuarum, ibid. nu. 8. filij inſtar vitulorum, ibid. Corpori tantùm inſtar pecorum, vacantes, ibid. verſ. 14. num. 1. illorum hæreditas in terra, cap. 27. verſ. 13. num. 3. Hæreditate, & bonis diuiduntur à iuſtis, cap. 21 verſ. 17. num. 3. repentè opulentiſſimi, c. 20 verſ. 8. num. 8.

Illorum vita breuis, cap. 24. verſ. 24 num. 3. vita illorum ſomnus, mors, vigilia, cap. 20 verſ. 8. nu. 8. Fœlicitas ſimilis conchæ, limacis, ceræ, procellæ, fæni, cap. 24. verſ. 19. nu. 7. Nebulæ, ibid. num. 8. arboris venenatæ, & extirpatæ, cap. 22. verſ. 20. nu. 3 cap. 24. verſ. 20. nu. 8. ſpicæ demeſſæ, cap 24. verſ. 24. num. 8 Ædificium ſine pedibus, ſine radicibus, & fundamento, cap. 22. verſ. 16 nu. 4. inſtar pulueris rapti, cap. 21. verſ. 18. num. 2. & 3. ſed poteſt fieri ex puluere granum, ibid. nu 3.

Sunt in bono timidi, in improbitate audaces, cap 24. verſic. 5. nu. 3. cap. 24. verſ. 18. nu. 3. ex timiditate ineunt inter ſe ſocietatem, quamuis ſint hoſtes omnis humanitatis, cap. 24. verſ. 5. nu. 4. molles, & effœminati, cap. 36. verſ. 14. num. 8. vigilant ad ſcelus, cap. 24. verſ. 5. nu. 6 & ſunt vniuerſæ ſuæ familiæ duces ad impietatem, ibid num. 5. Summo mane captant ſceleris occaſionem, cap. 21. verſ. 6. nu. 1. & 2.

Improborum inter ſe odia, & inimicitię, cap. 36. verſ. 5. nu. 5. vnus alterius tortor, & punitor, cap. 20. verſ. 17. nu. 5 c. 40. verſ. 14 num. 8.

Inſidiantur ſocijs, cap. 22. verſ. 6 nu. 4 non ſolùm ſibi, ſed alijs etiam noxij, & exitiales, cap 18. verſ. 8. nu. 5. cap. 20 verſ. 7. nu. 4. cap. 21. verſ 18. num. 1. & 4. inſtar viperæ. Vide *Vipera*.

Viuunt malè ſecuri, cap. 34. verſic 20. num. 2. cap. 22. verſ 10. num. 3. abutentes gradiendi licentia, & ſecuritate, cap. 18. verſ. 7. num. 3. & ita concluduntur viæ, & greſſum extremis anguſtijs, ibid nu. 2. aberrantes proprio conſilio, ibid nu. 4. & cap. 21. verſ. 16. num 3. comprehenduntur ſuis ſtudijs, cap. 18. verſ. 10 nu. 6 Ruinæ illorum multiplex cauſa, c. 20. verſ. 7. num. 7. & 8.

Digna impiorum retributio, vt omnia timeant, ab omnibus lędantur, cap. 20. verſic. 22. num. 3. Permittuntur ſaginæ, & deinde macello, cap. 20. verſ. 23. nu. 2. ſtulta illorum gloriatio, cap. 20. verſ. 5 nu 3.

Illorum voluptati par reſpondens ſupplicium, cap. 18. uerſic. 15. num. 7.

Malè ſentiunt de iudicio, & celeritate aduentantis Iudicis, cap. 22. uerſ. 10. nu. 3. Cęci, & pręcipites in ſcelera, cap. 21. uerſ. 31. nu. 2. Reſiſtunt lumini, cap. 24. uerſ. 13. num 8. ſunt tenebræ, ibid. nu. 2. & lucifugę, cap. 24. uerſ 13. nu. 4. obſcuri, & aſtuti cap. 27. uerſ. 18. nu 2.

Inducię Dei cum impijs uiuentibus, bellum poſt mortem, cap 24. uerſ. 23. nu. 4. patienter ab illo ſuſtinentur, cap. 33. uerſ. 27. num. 1.

Cur etiam diutiùs ſpectemur, ibid. interim illos afficit beneficijs, cap. 33. uerſ. 29. nu. 3.

Impiorum mœror, & timor in morte, cap. 21. uerſ. 13. num. 5.

Pręſagiunt ſuam ſortem extremam, cap. 21. uerſic. 29. num. 7. Nam euadentes ex pręſentibus incident in futura, cap. 21. uerſ. 30 nu. 2.

Impijs imminens nox ſupplicij, cap. 24. uerſ. 23. num. 7. ſimul totum illis infligendum, ibid ipſi eunt obuiam ſuo ſupplicio, cap. 17. uerſ 20. num. 1. Afficiuntur nocturnis cruciatibus, cap. 34. uerſ. 20. num. 2. & terroribus, cap. 24. uerſic. 17. num. 2. 3. cap. 24. uerſic. 23. num. 8. ſua illos torquet impietas, cap 40. uerſic. 14. num. 8. inquieti nunquàm non iactantur, & exagitantur, cap. 24. uerſic. 18. num. 1. cap. 34. uerſ. 8. num. 1. Suum ipſi rogum ſibi componunt, & accendunt, cap. 20 uerſ. 10. num. 7. ſibi ipſi hoſtes, & inſidiatores, c. 18. uerſ. 8. num. 5. cap 18 uerſ. 11. num. 3. ſibi, & alijs noxij, cap. 20 uerſ. 7. nu. 4. c. 21. uerſ. 18 nu. 1. & 4. ſibi, quàm alijs nocentiores, cap. 18 uerſ. 8. nu. 5. geſtant ſupra ſe ſaſcem lignorum, quibus concremandi ſunt cap 24. uer. 12. num. 6. Pręciduntur illis manus, cap. 21. uerſ. 16. nu. 2. Conſumuntur ſiti, & ariditate, cap. 18. uerſ. 9 nu. 3. 4. 5.

Diſcrimina ſemper minantia impio, c.18. ver. 11. nu. 1. Præſentia mala inijciunt metum futurorum, ibid. num. 2. ignorant ſuum periculum, cap. 18. verſ 10. num. 2. & ſuum exitum, vt qui ambuleo pedibus ſuperbiæ, cap. 18. verſ. 7. num. 4. tentant fugere ex periculis, & fruſtra, cap 50 verſic. 24. num. 3. ſed incumbunt diſcrimina indies grauiora, ibid. num. 7.

impiorum repentinus interitus varijs ſimilitudinibus explicatus, cap. 27. verſic. 20. num. 1. repentinæ tenebræ, cap. 18. verſ. 5. nu. 2. mors ſtulta, cap. 36. verſ. 15. nu. 5. & immatura, cap. 36. verſ. 14. nu. 6. proculcantur à morte, cap. 18. verſ 14. num. 13. & 15. cur dicantur non eſſe, aut non futuri, cap. 18. verſic. 15. num. 6.

Conſtringuntur inſtar vaſis teſtacei, cap. 18. verſ 11. num. 3. & inſtar arboris areſcentis de Cœlo tactæ, cap. 18. verſic. 16. num. 1. proſcribuntur propter ſua ſcelera, cap. 18. verſ 14. nu. 17. oppugnantur vndique, c. 57. verſ. 20. nu. 3. neque cœlo, neque terra capiuntur, cap. 27. verſ. 21. num. 1. mittuntur in exilium, cap. 57. verſ. 23. num. 7. illorum proprius locux quis, ibidem.

impij poſt ſupplicium aliquando eruditi, & videntes, cap. 21. verſ. 20. nu. 1. publicum illorum ſupplicium ad exemplum, cap. 22. verſ 19. num. 1. opportunum vtpote à Deo vigilante inflicto, cap. 24. verſ. 5. nu. 8 & in omnium oculis inſtar latronum comprehenſi, & puniti, cap. 18. verſ. 10 nu. 6. ea quo alij inſtruuntur. cap. 24. verſ. 20. nu. 3.

impij morbis breuibus, atque leuibus affecti, cap. 21. verſ. 13. num. 3. dicuntur in morte potiùs incuruari, quàm inclinari, ibid. num. 4. illorum mors leuis, & quieta, ibid. num. 5. deſcendunt in infernum celerrimè propter peccati pondus, ibid. num. 6. veluti carbo ignitus conſeruantur in gehenna, ibid num. 5.

impiorum poſteritas obſcura, cap. 18. verſ. 16. nu. 1. familia infœlix, ibid. Amici, & collaterales calamitoſi, cap. 18. ver. 12. num. 6. decipiunt eos, quibus multa pollicentes pauca præſtant, cap. 50. verſ. 13. num. 1. Habent lachrymas Crocodili, & vocem Hyenæ, ibid.

Vide *Iuſtus, Pietas, Mors, Princeps, Diues, Auarus, Tyrannus.*

Impudentis hominis finis, vultus, maledicendi libido, c 19. verſ. 3. nu. 4. 5.

imprecandi formula, cap. 27. verſ. 7. nu. 3. Imprecationes Propheticæ quales. Vide *Propheta.*

inanimata quomodo moueantur, aut increpentur à Deo, c. 26. verſ. 11 nu. 4. vide *Creatura.*

inauris, cuius membri ornamentum, cuius figuræ, & cuiux generis, cap. 42. verſ. 11. nu. 7.

incendiariorum pœna ignis, cap. 31. verſ. 22. nu. 5.

indignatio ſolet cadere in viros probos aduerſus Principes indignos, cap. 36. verſ. 6. num. 3 & in Deum, qui frequenter potentes perdit, ibid.

infantis valetudo quomodo tuenda, cap 38 verſ. 9. num. 7. inſpergendus ſale, & faſciandus, ibid.

INFERNVS.

Inferorum Regnum, & domus Regia ſub terra, c. 38 verſ. 17. num. 2. varia nomina illorum cruciatuum, cap. 21. verſ. 33. nu. 3. omnium reuocatio ad duos, cap. 24. verſ. 19 nu 2. omnia malorum genera in infernum confluentia, ibid. Iuſti ex ſuis tribulationibus colligentex grauitatem cruciatuum, cap. 22. verſ 3. num. 7. illorum æternitas, cap. 20. verſ. 18. nu. 2. 3 cap. 20. verſ. 26. nu. 4. cap 27. verſ. 19. nu.

ignis inferni cæcus, & ſine lumine, cap. 20. verſ. 26. nu. 5. & 6. fornax & nutrimenta illius, ibid. num. 4. An aliquod lumen ibi affulgeat, ibid num. 5 quomodo diuidatur inter damnatos, cap. 21. verſ. 17. nu. 3. Exurit inæqualiter, cap. 24. verſ. 19. num. 2. An ille ignis efficiat cruciatum frigoris, ibid. Probabilius videri eſſe ibi proprium frigoris cruciatum, ibid. & num. 3.

Inferis Dijs in littoribus ſacrificatum, cap. 40. verſ. 17. num. 4.

INGRATITVDO, INGRATVS.

Ingratitudo hominum quanta, cap. 22. verſ. 18. num. 2.

Deus ea liberalitate ingratis beneficia conferens, ibid. ingrati beneficijs deteriorex, cap. 30. verſ. 26. num. 1. vota concepta ex grato animo pro beneficijs acceptis, c. 22. verſ. 27. nu. 3. 4. filij ſuis nominibus teſtantes gratum animum ſuorum parentum, cap. 45. verſ 14. 15. nu. 2.

inſtitor quis dicatur in Iure, cap. 28. verſ 8. nu. 3.

INVIDIA.

Quo differat ab odio, cap. 36. verſ 5. nu. 5. ſolet naſci, & nutriri ea ſimilitudine, ibid. ſolet calumniari aliorum ſermones ſimplices, cap. 19. verſ 28. nu. 2.

inuocatio Sanctorum aſſerta ab Eliu, cap. 33. verſ. 53. num 3.

IOB.

Quæ dogmata Catholica aſſerat, cap. 18 præfat. num. 3 multò ſapientior, quàm illius amici in Prouidentia aſſerenda, cap. 23. verſ. 13. nu. 1. Eccleſiæ figuram repræſentans, ibid. collatus cum Dauide, & Ieremia, cap. 31. verſ. 30. num. 3. & cum Salomone, cap. 59. verſ. 29. nu. 3. & verſ. 11. num 4. ſuo tempore ſanctiſſimus mortalium, cap. 42. verſic. 8 9. num. 4 & conſeruans primam gratiam, cap. 27. verſ. 6. nu. 4. inſtar lucernæ accenſæ ſuper candelabrum, cap. 22. verſic. 5. num. 6. Comparatus cum Phenice Arabica, cap. 19 verſ. 55. nu. 16. ſeruauit Euangelium, cap. 31. verſ. 1. num. 1. generoſiſſimus Athletarum, cap. 18. præfat. nu. 5. à Deo coronam referens, cap. 31. verſ. 36. nu. 3.

Euangelicæ manſuetudinis imago, cap. 31. verſ. 31. nu. 1.

Eximia illius humilitas, cap. 23. verſ. 10. num. 5. modeſtia reſpondendi, cap. 42. verſ. 4. 5. nu. 1. Pietas, & vrbanitas dicendi, cap 39. verſ. 34. nu. 1. conſtantia, & fiducia, cap. 27. verſ. 1. num. 1. & 3. cap. 27. verſ. 6. num. 1. modeſtia in extenuandix ſuis egregijs operibus, cap. 31. verſ. 18. nu. 4. tantum ſe neceſſario, & opportune laudans, cap. 29. verſ. 12. num. 5. nunquam inſoleſcens ſanctitatis defenſione, cap. 31. verſic. 37. num. 3. Suæ conſcientiæ diligens examinator, ibid. num. 1.

Iob Rex Regum, cap. 29 verſ. 12. nu 3 ab exteris acceptus, vt ſuus Princeps, cap. 29 verſ. 25. nu. 2. Erga ſeruos benignus, cap. 31. verſ. 31. num. 2. Et cum illis æqualitatem ſeruans, cap. 31. verſic. 13. num. 2. & 3. Non dedignatur æqualitatem ſuorum propinquorum, cap. 31. verſ. 34. num. 6.

Habuit multos proſelytos, cap. 19. verſ. 15. nu. 3. Rectè inſtituens ſuos auditores, cap 29 verſ. 23. nu. 1. & vtiles differendi quæſtiones proponens, cap. 59. verſ. 25. num. 1. Illius eloquentia, cap. 29. verſ. 21 num. 1. illius actio, & geſtus peculiares in loquendo, ibid. Silentio potiùs, quàm verbis vicit Eliu, cap. 31. verſ. 13. nu 7. An prouocerit ex contemptu, an potiùs ex animi modeſtia, quòd illi non reſponderit, ibid.

Reſurrectionis Propheta, c. 19. verſ 25. nu. 3. Expectat videre ſuum Redemptorem ipſis oculis corporis, cap. 19. verſ. 27. num. 3. 4. 5. 6.

Eadem illius cutis cum omni ſua materia reſuſcitanda, c. 19. verſic. 26. num. 12. Deſiderat nouiſſimum iudicium, cap. 23. verſ. 8 nu. 2.

Conuertebat Diuina beneficia ad virtutis materiam, cap. 29. verſ. 5. num. 1. & 2.

Acerrimus Diuini honoris defenſor, cap. 26. verſ. 1. nu. 1. Illius fides, & religio circa vota promittenda, & ſoluenda, c 22. verſ. 27. num. 5. Et circa Prouidentiam, cap. 23. verſ. 13. nu. 2. Certam diuitiarum menſuram ſibi præſcribens, cap. 31. verſ 25. num. 5. A pueritia miſericors, cap. 31. verſ. 18. nu. 3.

Iobi afflictio plena contumelijs acerbiſſimis, tum amicorum, tum hominum ignobiliſſimorum, cap. 19. verſ. 1. nu. 2 & 3. & ſequent. Amicorum illius iniquum ſtudium, & libido in exprobrando homini patientiſſimo, cap. 19. verſic. 3. num. 2. Accepit à viliſſimis, & petulantiſſimis ſeruis indigna conuitia, cap. 19. verſ. 16. num. 1. Laborauit maraſmo, & totius corporis conſumptione, cap. 19. verſ. 20. num. 1. Tum etiam tumore labiorum, cap. 19. verſ. 20. nu. x. Et febri nocturna, cap. 30. verſ. 17. num. 5. Et morbo ſuſpendioſo, cap. 30. verſ. 18. num. 3. Omni ex parte dolens, cap. 19. verſic. 7. num. 1. Et loquens ex interno doloris ſenſu, ibid. Non ſemper in ſterquilinio ſeſſitans tempore calamitatis, cap. 19. verſ. 18. num. 4.

illius hiſtoria, & ærumnę allicit poſterorum miſericordiam, cap. 19. verſ. 23. num. 5. Aduerſus illum Diabolus bos tantùm, non Leo, cap. 40. verſic. 10. num. 6. Nam depaſtus eſt fœnum externorum bonorum, ſeu non profudit illius ſanguinem, ibid.

Iob miraculo viuens, & miraculo reſtitutus, cap. 19. verſic. 26. num. 6. Illius amici miraculo excitati ad illum conſolandum, cap. 32. præf quæſt. 3. num. x. An ſubitò, & miraculo factus duplo locupletior, cap. 42. verſ. 11. nu. 13.

Cur Scriptura ſileat illius ſanitatem, cap. 32. verſ. 6. nu. 1. quo tempore curatus, ibid & num. 2. & ſeq. In morbo ante curationem lęto, & quieto animo, ibid.

Qualis illius vultus, & habitus poſt certamina, ibid. Valetudo conſequuta duplo quam anteà firmior, cap. 42. verſic. 6. num. 6. Nondum ſanati oratio pro amicis Deo, gratiſſima, cap. 35. verſ. 10. num. 4 An poſt turbinem cœleſti aliqua viſione recreatus, pręſertim in ſecunda Dei oratione, cap. 42. verſ. 5. num. 4.

An reprehenſus imperitiæ à Deo, cap. 38. verſ 5. num. 4. & 5. cap. 42. verſ. 3. num. 3. Non cohibuit, quantum oportuiſſet,

tumul-

tumultuantes animi cogitationes, cap.38.verſ.2.num.4. An etiam modum in loquendo, exceſſerit, ibid.nu.5. An verò lapſus, cap.39.verſ.35.num.3. Agnoſcit leuiora peccata, cap.27.verſ.6.nu.3. Finis orationis, & extrema controuerſię clauſula pro illo, cap.42.verſ.7.nu.10.

Iob fine filijs inſtar euulſę arboris, cap.19.verſic.10.nu.2. An habeat ſuperſtites alios pręter priores illos ruina oppreſſos, c.19 verſ.17.num.5. Cur poſteà non ſuſceperit duplo plures, cap.42.verſ.13.nu.2. & an hęreditas diuidenda inter illos debuerit eſſe duplo pinguior, ibid.

Illius tres filię repræſentarunt tres illius ſtatus, c.42.verſ.14.nu.8. Vnde acceperint nomina, ibid.

Quę nomina propria, & originalia, cap.42.verſ.14.nu.1. Tres illarum virtutes in contemptu fucorum, & pigmentorum, cap.42.verſ.14.nu.7.

Eximia pulchritudo, & famæ odor, ibid. Maturè locatæ matrimonio, cap.42.verſ.15.num.4. Succeſſerunt in paterna hęreditate ex aſſe cum fratribus, ibid.

Quot in vniuerſum annos vixerit Iob, cap.42.verſic.16.num.2. An debuerint eſſe duplo plures pięteritis ante plagam, ibidem.

An illius vxor eadem priſtina, cap.42.verſ.14.nu.13. videtur fuiſſe alia magis pulchra, & pia, ibid.

Dies mortis ſancti Iobi, cap.42.in fine. Cadaueris conditura, & pyramis ſepulchralis, & epitaphium pyramidi inſcriptum, ibid.

I O N A S.

Reſurrexit cum Chriſto reſurgente, cap.19.verſ.25.num.25. illius ira aduerſus Niniuem, qualis, cap.18.verſ.1.nu.3.

Ionathæ Chaldęi patentes, & paraphraſis, cap.28.ver.7.nu.7.

Ioſephi cognomentum inditum à Pharaone quale, cap.24.verſ.1.nu.5. Munus Cancellarij in curia Pharaonis, cap.28.verſ.13.num 2.

I V D Æ I.

Aliqui exiſtimantes, Deo Cœlo concluſum, cap.22.verſic.12.nu.7. vel intra Palęſthinam, cap.22.verſ.14.nu.13.

I R A, I R A T V S.

Iræ Diuinę Theſaurus, cap.21.verſ.30.num 4 inſtar arcus adducti, ibid.

irę gladius conditus in vagina longanimitatis, ibid. num.4. cùm tribuitur Deo, denotat graue ſupplicium, cap.19.verſ.11.num.3.

iræ magnę deſcriptio, cap.19. verſ.11. nu.1. illius ſymbolum olla feruens, cap.41.verſ.12.nu.4.

Naſcitur ex contemptu alterius, cap.32. verſ.2.num.2. illius habitus qualis, ibid. Abhorret à recta ratione, cap.32.verſ.5.nu.5. Cęca illius conſilia, ibid.

irati tumentis deſcriptio, cap 32.verſ.18.nu.3. iratorum temperamentum quale, cap.41.verſ.12.num.4. Habent oculos ſanguineos, cap.41.verſ.9.nu.2. Aliæ item affectiones iratorum, cap.32.verſ.2.num.2. Creduntur inimici, cap.32.verſ.3.nu.1. cap.33. verſ 3.nu.2.

iuſta iraſcendi cauſa ad comprimendam improbitatem, cap.32.verſic.3.num.5. Sed cauendum à perturbatione animi, ibidem.

Qui irato verbo lædit fratrem, os Diaboli, cap.41. verſic.12.nu.4. iracundis occaſiones præcidendæ, ibid.

iraſcibilis, & concupiſcibilis ſimilis bigę equorum, cap.18.verſic 4. num.2.

Iſraelitæ olim proprio cognomento iuſti, cap.22. verſic.16.num.12.

I V D E X.

Abſit ab illo, quidquid damnari poteſt, cap.34.verſ.10.nu.3. & 4. illius manus præferens inſigne inſtar Diuinę manus, cap.34.verſ.25.nu.9.

iudicum varia inſignia, cap.19 verſ.29 num 7. Præſertim arma, & gladius, ibid.

ijdem olim, qui Imperatores, cap.25.verſ.3.nu.5.

De ſede, aut de ſuggeſto loquebantur, cap.29 verſic.7.num 3. Celebrabant in portis iudicia, cap.29 verſ.7.nu 2.

iudicis diligentia in explorando delicto, cap.29 verſ.16.nu.3. Pręſertim in furto perquirendo, ibid & numero 5. Sed in proferenda ſententia ſolet eſſe ſalutaris cunctatio, ibidem, num.3.

Dicitur auditor, cap.31.verſ.35.nu.2. illius ſymbolum ſtatera, cap.31. verſ.6.nu.1.

Deus iudex benignior, quàm homo, cap.26.verſic.3.num.4. Requirit ab homine peculiariter incorruptum de rebus iudicium, cap 34.verſ.28.nu.3. Corrigit inferiorum iudicum errata, cap.34 verſ.28.nu.3. Et requirit à iudice lenitatem, cap.34. verſic.28 num.3. imploratur opis cauſa ab afflictis contra iudicem iniquum, cap.34 verſ.28.num.4. Etiam homine tacente, apppellat ad illum pauper inique oppreſſus à iudice, ibid.nu.5.

Iudex iniuſtus pollutor virginis iuſtitiæ, cap. 34. verſic.10.num.3. illius aures aut Aſininæ, aut amputandæ, cap.35.verſ.9.nu.5. venalis illius auditus, ibid.

Lacedæmoniorum conſuetudo in pronuntianda ſententia, cap.34.verſ.18.nu.6.

Iudicis incorrupti terror comprimens improbos accuſatores, cap.36.verſ.2. num.4. Bonis, atque improbis vtilis, cap.29.verſ.17 num 2.

I V D E X, E T I V D I C I V M Nouiſſimum.

Iudex ſimul expectandus, atque timeodus, cap.35. verſic 14.nu.2. iuſti illum auidè expectant, cap.19 verſic.26.num.3. videbunt cum incredibili voluptate, cap.19 verſ.27.nu.2. & 3. Aduolabunt ad illum tanquàm Aquilæ ad cadauer, cap.19 verſ.26.num 3. Hæc ſpes ſanctos ſuſtentat, cap.19.verſ.27.num.7.

Nunc inſtar arcus adducti, cap. 21. verſic.30 num.4. Habet apud ſe libellos noſtrarum cauſarum, & delationum, c 23.verſic.7. num.3. Ponderat in ſuo iudicio lachrymas innocentium, ibidem. Eſt forma optimi iudicis, cap.29.verſ.16.num.5.

Iudicis condemnantis impium præmium, cap 22. verſic.19.nu.4. quamuis debeat compati damnatis, ibid.

Dies iudicij quomodo neque Angelis notus, cap 24. verſic.1.nu.7. dicitur dies afflictionis, cap 30 verſ.27.nu 3. Refertur ad minas impiorum, cap.24.verſ.1.num 8. inſtar lapidis oneris mente ponderandum, cap.31. verſ 23.num.3. Semel, & immutabiliter peragendum, cap.33.verſ.14.num.6.

Dei iudicia ab homine probanda, & ſuſcipienda, cap.35.verſ.14 nu 2. & 3.

Vide *Deus, Mors, Impij. Ira, & Iuſtitia Diuina.*

I V N I P E R V S.

An ſit idem, quod geniſta, cap.30.verſ.4.nu.4.

Iuniperi carbones acerrimi, ibid. An radices iuniperorum cibo idoneæ, ibid. Folia, & vmbra qualis, cap 30.verſic.7.num.4.

I V N O N I S.

Reginæ ſimulacrum, cap.34.verſ.24.nu.7.

I V P I T E R.

Inuocabitur, vt audiret, cap.34.verſ.9.nu 2 inuocatus ab antiquis ſub nomine Occulti, vel Abſconditi, vt ſe manifeſtaret, cap.28.verſ.20.nu.1.

Iupiter Hoſpitalis, cap.31.verſ.32.nu.4.

iurandi formula per Deum uiuentem, cap. 27. uerſic. 2. numero 1.

IVSTITIA, DIVINA.

Iuſtitia eſt uirgo ſanctiſſima, cap.34 uerſ.10.num.3. Medicina Reipublicæ, cap.29.uerſ.15.num.5. Miſericordia, cap.24.uerſ.20.num.5.

Commiſeratio, & indignatio ſimul Regiæ uirtutes, cap 29.uerſ.117.nu 1.

iuſtitiæ Diuinæ amplificatio, cap 34.uerſ.21.num.1. Par pari impijs rependens, cap.18.uerſic.8.num.4. cap.24.uerſic.14.nu.1. cap.24.uerſ.24.nu.9. cap.31. uerſ.8.nu.1. cap.24.uerſ.22.nu.2. cap.31. uerſ.10. nu.2. cap.31.uerſ.22.nu.5. cap.40.uerſ.7.nu.2. & uerſ.10. num.2. Temperatur Miſericordia, cap.24.uerſ.20 nu.3. cap.24.uerſ.23.nu.5. cap.33.uerſ.27.nu.7. cap.36.uerſ.12.nu 3. cap.38.uerſ.5.nu.5. Cur dicatur, habere alas milui, cap.24. uerſ.20.nu.3. Punit citra condignum, cap.36.uerſ.12.nu.3.

iuſtitiæ Diuinæ theſauri qui, cap.21.uerſ.19 num 2. Non tam vult uindictam, quam correctionem, & pœnitentiam, ne puniat, cap.33.uerſ.17.nu.2. ſeruat ſupplicium, quod differtur, ibid.

Dum non punit, ſeruat impios in carcere, c.24.uerſ.12.nu.5. Obſeruat opportunitatem inſtar Medici, ad executionem, cap.24.uerſ.1.nu.5.

Pręmittit aliquando munera, & temporalem fœlicitatem, cap 24.uerſ.12.nu.6. Cur Deus tarde, & paulatim puniat. cap 22.uerſ.5.nu.5. cap.24.uerſ.23 nu.3. & 4.

Deus puniens ex iuſtitia cognitus ab impijs, cap 21. uerſ 19.nu.5. iure procedit ad uindictam, cap.22.uerſ.4.nu.6. illius iudicia, & ſupplicia cur comparentur cum luce, ibid. Sunt coniuncta cum ſuprema ratione, & æquitate. cap.23.uerſ.13.num.4.

Dicitur Dei Iuſtitia Gladius fulmineus, cap.22 uerſ.10.nu.3.

Eſt

Eſt illius vindicta celerrima, ibid. Dicitur falx, cap. 22. verſ. 20. nu. 3. Et illius miniſtri Angeli meſſores, cap 24. num. 8. Eſt illius decretum immobile, c. 23. verſ. 13. nu. 3. quamuis ſit ſeuera, nunquam eſt crudelis, cap. 41. verſ. 1. nu. 4.

Parat impijs vincula, & laqueos, in quæ incidant, fugientes licet, cap. 36. verſ. 9. nu. 4. Pauciora ſcelera manifeſto ſupplicio proſequitur, cap. 35. verſ. 15. nu. 5.

I V S T V S.

Iuſtus ſibi, & alijs proficuus, cap. 51. verſ. 18. nu. 1. Futurorum memor, præſentium oblitus, cap. 21. verſ. 16 nu. 4. Illa contemplatur inſtar Sagittarij, ibidem num. 5. Habet excellentem gradum ſimilitudinis cum Deo, cap. 38. verſ 28. nu. 4. Gratis omnibus benefacit, cap. 24. verſ. 20. nu. 8. Etiam ſuo diſpendio procurat gloriam Dei, cap 40. verſ. 3. nu. 2. Vultu ſemper conſtans, & nihil indignum agens, cap. 22. verſ. 19. num. 8. cap. 22. verſ. 24 num. 1. cap. 28. verſ. 1. num. 3. quamuis gradiantur timidè, & cautè, cap. 18. verſ. 7. nu. 2. & 3. Perfunduntur dulcedine Diuinæ Legis, cap 21. verſic. 55. numero 4.

Iuſtorum, & improborum diſcrimen in futuro ſæculo, cap. 51. verſ. 26. num. 1. Nunc natura, & mundus communis omnibus, ibid. num 1. & 2. Piorum, & impiorum vitæ, & exitus comparatio, cap 21. verſ. 15. nu. 4. Iuſti ſeges erecta, improbi ante tempus demeſſi, cap. 22. verſic. 20. num. 3. Iuſtorum via anguſta latiſſimè, improborum latiſſima anguſtè, c. 36. verſic. 1. verſ. 16. num. 9. Impij morbis breuiſſimis ſublati, Iuſti diuturnis vexati. Vide *Morbus.*

An verus aliorum contemptus cadat in virum iuſtum, cap. 30. verſ. 1. nu. 3. & 4.

Deus ſuorum iuſtorum iniurias non ferens, cap. 42. verſic. 7. num. 6. Pugnat pro illis aduerſus impios, cap. 25. verſ. 29. num. 2. tractantur delicatè à Deo, cap. 52. verſ. 26. num. 4. Percipiunt ex Deo veras delitias, ibidem, num. 5. Dicuntur habitare in thalamo, cap. 33. ver 9. nu. 4. & dicuntur Protecti, ibid. habent præmium depoſitum apud Deum, cap. 36. verſ. 32. num. 3. & eſt illis promiſſa vitæ iucunditas, cap. 36. verſ. 11 nu. 1. & illos efficit Deus ſuperiores quocumque diſcriminet, cap. 18. verſ. 8. nu. 7.

Iuſti aduerſa patientes orant pro aduerſarijs, cap. 19. verſ. 21. nu. 3. Illos vocant amicos, ibid. Et laborantibus impendunt miſericordiam, ibidem, nu. 4. Et benignè prouidetur de neceſſarijs, cap. 19. verſ. 29. nu. 1 Et conſtituit illos Deus Iudices in propria cauſa, cap. 42. verſ. 10. nu. 5.

Iuſtorum cognomentum datum Iſraelitis, cap. 52. verſic. 16. num. 12. Vide *Pietas, Sanctus, Impius.*

L

LAban quot vicibus mutarit mercedem Iacob, cap. 19. verſ. 3. numero 2.

Labia ſunt iuſtar portarum, & cuſtodum, cap. 4. verſ 5. nu. 1.

Lactis procreatio, fructus Paternæ charitatis, cap 39. verſ. 16. num. 2. quomodo terra lacte, & melle manans, cap. 20. verſiculo 17. num. 7.

LACÆDEMONES.

Fuerunt ex progenie Abraham, cap. 31. verſ. 10. nu. 1. Illorum Iudicum conſuetudo in pronuntianda ſententia capitis, cap. 34. verſ. 18. nu. 6. Regum cuſtodia qualis, cap. 25. verſ. 3. num. 2.

LAPIS ANGVLARIS.

Quibus angulis conſtet, cap. 38. verſ. 6. num. 5. Quis illius in fundamento locus, & vſus, ibid num. 6. Foras educitur, & angulum confirmat, ibid. nu. 7. Cur dicatur ſummus, & pretioſus, ibid. Eſt fortiſſimus, ibid. num. 8. Et nectit duos parietes, ibid. num. 9. Temeritas eorum, qui eum vſum nectendi duos parietes negarunt, ibid. num 10. & 11. An poſſit eſſe in ſummo ædificij loco, ibid. num. 12. An poſſit ſimul eſſe lapis offenſionis, ibid. num. 13. Comparatur cum illo centrum terræ, ibid. nu. 15. Eſt ſymbolum Principis, & patrisfamilias, ibid. nu. 8.

L A T R O.

Latronum ſitis, & auiditas, cap 18. verſ. 9 num. 3. 4. habent nomen a latendo, & inſidiando, cap. 18. verſic. 12. num. 6. illorum nomen cur tranſlatum ad milites, cap. 19. verſ. 12. nu 2. Varia illorum viuendi ratio, ibid. nu. 3. 4. 5. Latronum Principes qui, ibid. nu. 2.

Latrocinium æque vt bellum, Perſis honeſtum, ibidem, num. 4. & 5.

L A T V S.

Laterum vulnus læthale, cap. 18. verſ. 12. num. 4. Dolor verberum grauiſſimus, ibid. num. 5. Priſcus cruciatus, & dilaniatio laterum, ibid. Eſt ſymbolum amicorum, & collateralium, ibid nu. 6.

L A V S.

Proprio ore frigeſcit, cap. 59. verſ. 12. num. 5. Quinque cauſæ laudandi ſe citra inuidiam, ibid.

L E O.

Regium animal, & Regalium virtutum, cap 38. verſ. 39. nu. 2. ſolitariè incedens, & ſuperbum, cap. 24 verſ 4. num. 2. nunquàm præbens documentum timoris, cap. 38. verſ. 40. nu. 8. in occulto fugiens, in aperto ſubſiſtens, ibid. dormit in aperto, ibidem, num. 7. & apertis oculis, ibidem, num 2 Eo dormiente in naui, periclitatur nauis, ibidem, num. 2. Viuit ex præda, ibidem, num. 3. Incuruat ſe ad venationem, cap. 38. verſ. 40 num. 8. Poſt multa deuorata triduo abſtinet, ibid. verſ. 39 num 3.

Diuerſa illius nomina, pro diuerſis ætatibus, cap. 38. verſ. 40. num. 6. Leo. nomen Epicænum, ibidem. Leæna virili nomine appellata, ibid. Excellit charitate erga catulos, ibid.

Catulus Leoninus vnde habeat nomen, ibid. nu. 7. non longè progreditur ex antro, ibid. nu. 8. Erga illum peculiaris Dei Prouidentia, cap. 38. verſ. 39. nu. 5.

L E P R A.

Inſtar ſputi reiecti in faciem, cap. 30. verſ. 10 nu. 5. dicitur oriri, germinare, aut florere, cap. 30. verſ. 12 nu. 3.

L E V I A T H A N.

Vnde habeat nomen, cap. 40. verſ. 20. num. 1. 2. & ſeq. cap. 40. verſ. 20. num. 21. Commendatur Diuina Potentia ex illius creatione, cap. 41. verſ. 2. nu. 6. Mentiuntur, & expectant Iudæi conuiuium ex illius carnibus ſalitis, cap. 40. verſic. 20. nu. 7. quale animal ab illis fingatur, ibid.

An ſit terreſtris, an marinus ſerpens, cap. 40. verſ. 20. num. 10. Eſt Cetus, aut Balena, ibid & nu. 19.

An ſit ſingularis animans, ibid. num. 15. An vitæ nimium diuturnæ, & perpetuæ, ibid. An ſit peculiare genus Cetorum, ibid. nu. 16.

An ſit Diabolus, cap. 40. verſ. 20. nu. 9. & quæ illius allegoria, Iiſdem locis.

Vide *Balena,*

L E X.

Vnde dicatur, cap. 52. verſ. 52. nu. 2. Comparatur cum muro, ibid. Et cum limite, cap. 38. verſ. 11. num. 2. Et cum pluuia, quæ fœcundat animum, cap. 25. verſ. 22 nu. 3. Et cum pabulo, quod appetitur ab ſtomacho animi, cap. 23. verſ. 15. nu. 3. & cum luce, cap. 24. verſ. 13. nu. 1.

Debet obſeruari hilariter, cap. 23. verſ. 12. nu. 3. Cuſtodit nos, ſi illam cuſtodiamus, cap. 22. verſ. 25. num. 2.

Magnæ illius commoditates, & æquitas, cap. 16 verſ. 21. nu. 4.

Conſuetudines, & Leges humanæ poſthabendę Diuinis, c. 23. verſ. 12. nu. 5.

Lex vetus quomodo data cum clangore buccinæ, cap. 38 præſ. queſt. 5. num. 4. Et cum terræ motu, ibid.

Vide *Terræ motus.*

Librorum materia multiplex, cap. 19. uerſ. 24. num. 8. ibidem. & peculiariter in linteo ſcriptitarum, ibid.

Libido ignis, & vlcus ex inflammatione, cap. 31. verſ. 12. nu. 2. Vide *Concupiſcentia, Fornicatio.*

Lignum putridum, aut carioſum, ſymbolum imbecillitatis, cap. 41. verſ. 17. num. 3.

E Limbo an egreſſuri pueri poſt Iudicium, c. 56. ver 10 nu. 7.

Lingua occultans aliquid propria ſerpentis, & inſidiatorum, cap 20 verſ. 12. nu. 6. Serpentum bifida, ibid.

Locus ſuperior ad Dei Maieſtatem, inferior ad humanam ignobilitatem, cap. 40. uerſic. 9. num. 1. Vide *Excelſum*, & *Cælum.*

L O C V S T A.

Contra Locuſtas pugnatur in Syria, cap. 39 uerſic. 20 num 3. Illarum ſimilis equus celeritate, & armis, ibid. num. 2. & 3. Locuſtę habentes caudas aculeatas Diaboli ſymbolum, cap. 40. uerſic. 12. num. 2. illarum deſcriptio, cap. 39 uerſic. 20. num. 3.

Longimani liberalitas, & ſapiens reſponſum, cap. 35. uerſic. 7. num. 2.

L V C E R N A.

Regni ſymbolum, cap. 18. uerſ. 6 nu. 3. & Principis ſuſtentandi ſacultatibus popularium, ibid. nu 4.

Lucernarum uſus nocturnus, ibid. num. 5. appenſę, & ſublimes, ibid. num. 5. & 6. Vide etiam in Iudice uocum ſimplicium.

Luciani martyris editio, cap. 30. uerſ. 4. nu. 2.

Lucifer vnde habeat nomen, cap. 38. verſ. 35. num. 2. dicitur Phoſphorus, aut Veſperus, aut Veneris ſtella, ibid.
Ludus Latrunculorum, cap. 19. verſ. 12. nu. 4.

L V M B I.

Symbolum luxuriæ, aut generationis, cap. 40. verſ. 11. num. 2. compreſſi, & cincti caſtitatis, ibid. Symbolum virilitatis, cap. 38. verſ. 3. num. 2. Sunt pars infirma corporis cingulo confirmanda, ibid.
Compatiuntur morbis fœminarum vteralibus, cap. 30 verſ. 12. nu. 6 Vide *Cognatio*.

L V M E N, L V X.

Symbolum vitæ, & fęlicitatis, cap. 18. verſic 6. num. 3. Vide *Impius*.
Communicat vitam animantibus, cap. 38 verſ. 32. nu. 3. multiplices illius opes, cap. 36. verſ. 32. nu. 5.
Lucis Theſauri apud Deum, cap. 36. verſ. 32. num. 4 & Diuinæ gloriæ ſymbolum, ibidem. Dicitur deliciæ ſtellarum, cap 38 verſ. 31. num. 31. Repræſentat pluuias, & humidas impreſſiones, cap. 38. verſ 34. num. 2. illius ſemita eſt motos aſtrorum, cap. 38. verſic. 19. num 3. illius locus, & tenebrarum, ibid. num. 4.
Lux communis ad impiorum terrores, & ad piorum ſolatium, cap. 38. verſ. 13. num. 4. illius beneficio impij comprimuntur, ibid. num. 6.
Lux rerum ſpecies, & forma ſæpiùs ablata, ſæpiùs reſtituta, cap. 38. verſ. 14. num 5. luminis, & aſtrorum radij inſtar tabernaculi expanſi, cap. 25. verſ. 5. num. 2. Lux impiorum. Vide *Impius*.

L V N A.

Vnde habeat nomen, cap. 25. verſ. 5. num. 5. imperfectiſſima aſtrorum, ibid. Pulchritudinis ſymbolum, ibid. Ex altera tantùm parte illuminata, ibid. num. 4. Stultitiæ ſymbolum & humanæ inconſtantiæ, ibid.

L V S T R A T I O.

Luſtratio aduerſus hoſtes quomodo fieret, cap. 18. verſic. 16. numero 8.
Luſtratio amatoria, ibid. Luſtratio, & dedicatio nauis, ibid. Luſtrationes, & purgationes per omnia Elementa. Vide *Elementa*.

M

MAceria quid propriè ſit, cap. 38. verſ. 6. nu. 11.
Magi poſteri Balaam, cap. 32. præfat. quæſt. 2 nu. 3.
Magnanimitatis proprium, maxima negligere, cap. 41. verſic. 25. numero 1.
Magnus, quorum cognomentum, cap. 36. verſ. 26. nu. 1.

MALEDICENTIA.

Maledicendi, & imprecandi libido, cap. 31. verſ. 30. num. 2. 3. coniuncta cum impudentia, cap. 19. verſ. 3. nu. 3.
Malleus peculiare armorum genus, cap. 41. verſ. 19. nu. 6.
Malogranata veſtis Aaron, ſymbolum regnorum, capit. 34. verſ. 24 num 7.
Malua habita quondam in delicijs, cap. 30. verſ. 4. nu. 2. cibus viliſſimus, ibid.

M A M M A.

Mamma fęminarum ſedes voluptatis, cap. 40. verſ. 17. nu. 4. ſentiunt cum vtero, ibid. Cur inter illas dicitur adulteriũ reſidere ibid. Cur homini addita in pectore, ibid.
Manſuetudinis exemplum Chriſtus, cap. 31. verſ. 31. num. 1. Tum etiam Iob, & Dauid, ibid.
Vide *Blaſphemus*, *& Ira*.

M A N V S.

Propria ſolius hominis, cap. 37. verſ. 7. num. 6. Eſt inſtrumentum ante inſtrumenta, ibid. quæ manuum miniſterio fiant, ibid. Cur homini duæ datæ, cap. 35. verſ. 8. nu. 5.
Manibus impreſſæ lineæ an aliquid ſignificent, cap. 37. verſ. 7. nu. 7. manus hiſpidæ Eſau quid ſignificent, ibidem, nu. 10. An poſſit ex illis fieri aliqua coniectura morum, ibid.

M A R E.

An Mare creatum fuerit de terra, cap. 38. verſic. 7. num. 4. cur Moyſes videatur illius creationem prætermiſiſſe, ibid. nu. 6.
Mare magnum dicitur Mediterraneum, cap. 23. verſ. 9. nu. 4. Eſt inferiùs terra, cap. 26. verſ. 10. num. 3. Non eſt perpetuum miraculum, quòd non exundet, ibidem. Continetur perpetuo Dei præcepto, cap. 38. verſ. 10. num. 5. Cur Maris termini dicantur Diuini, ibid. num. 2. quæ illius oſtia, & repagula, cap. 38. verſ. 8. num. 7. & verſ. 11. num. 3. quæ illius portæ, cap. 38. verſ. 17. nu. 1. quando fuerit concluſum intra carceres, cap. 38. verſ. 8. nu. 5.
Maris vulua, aut mater quæ, ibid. num. 2 duplex illius naturalis locus, ibidem. Similitudo item, aut diſſimilitudo eum fętu, ibidem. Deus inſtar ſeueriſſimi Iudicis illius ſuperbiam comprimens, ibidem, num. 6. Maris tranquillatio ex Dei Potentia, cap. 26. verſ. 12. num. 2. habet idem centrum cum terra, cap 26. verſ. 10. num 5. Cur ſignificetur nomine Meridiei, cap. 23. verſ. 9. num 4. Illius theſauri, & commóditates, cap. 28. verſ. 14. num. 3. Mare, & abyſſus ſymbolum opulentiæ, ibid.
Ex illius profunditate commendatur Diuina Potentia, ca. 18. verſ. 16. num. 4. Deus nunc ſuper fluctus gradiens, nunc in profundo, quid ſignificet, ibid. Fundum illius herbidum, & nemoroſum, cap. 26 verſ. 5. nu. 11.
Cur Deus voluerit mare ſemper agitari, & furere, cap. 38. ver. 11. num. 5 potiſſimùm circa littora, ibidem, nu. 6. Eſt velut infans ligatum manibus, & intra cunabula repoſitum, cap. 38. verſ. 9 num. 6. Fluctus, & refluxus inſtar fluctuationis cunabuli, ibid. & Deus obiens munus nutricis, & gerulæ, ibid. num. 7. Iam nunc mare ſeneſcens affluens deſtillationibus catharri, ibid. num. 8
Rubrum Mare habens in profundo ſyluas, & nemora, cap. 26. verſ. 5. num. 1. & monſtra admirandæ magnitudinis, cap. 40. verſ. 20. nu 15. Abundat Cetis, cap. 40. verſ. 25. nu. 6 Quænam maxima bellua Maris Indici, cap. 40. verſ. 20 nu. 16.
Parium Mare herbidum, & floridum, cap. 26. verſ. 5. nu. 11.
Maris glacialis miracula, cap 38. verſ. 30. nu. 3 Cur potius ſuperficies, quàm profundum conglaciet, ibid.
Marſias Tibicen quomodo diſſimulauerit vitium deformitatis, cap. 32. verſ 6. nu. 1.
Martyrum vulnera conſeruanda in cælo poſt reſurrectionem, cap. 19. verſ. 26 nu. 5.

M A T E R.

Matris nomen affert reuerentiam, cap. 38. verſ. 29. num. 6. matris mores communicati filiabus, cap. 42. verſ. 15. nu 4.
Deus velut mater creaturarum. Vide *Deus*, *Sol*, *Creatura*.
Materfamilias veniebat in partem hæreditatis, cap. 19. verſic. 17. numero 9.

M A T V T I N V M.

Matutinæ apud Ethnicos Deorum ſalutationes, cap. 31. verſ. 26 num. 9. Matutina vigilia pertinet ad curam, & diligentiam, cap. 24. verſ. 5. num. 6. impenditur ab impijs improbitati, ibid. nu. 8.
Captatur à Deo ad ſupplicium improbitatis, ibid. nu. 8.
Matutinum tempus compotationi importunum, cap. 24. verſ. 6. numero 2 ſed amatur ab ebrioſis ad conuiuia, & ebrietatem, ibidem.
Medullæ nutriunt oſſa, nutriuntur verò adipe, cap. 21. verſic. 26. num. 6.
Membro peccanti ſolita adhiberi pęna. cap. 31. verſ. 26. nu. 5.

MENDACIVM, MENDAX.

Mendax ſtylus ſcribarum, cum opera non reſpondent ſcripturæ, & legi, cap. 28. verſ. 28. num. 4. Nam vera ſapientia eſt in obſeruatione veritatis, cap 28. verſ. 27. num. 6 & verſ. 28. num. 6. cur mendaces ſint periuri, cap. 33. verſ. 3. num. 5. Mendaces diuites, & Hypocritæ. Vide *Diues*, *Hypocrita*, *Princeps*.
Meotidis Lacus conglacians, cap. 38. verſ. 30. nu 3.

M E R C A T O R.

Mercatorum auaritia, & ſuperbia, cap. 28 verſ. 8. nu. 5. diligentia, ibid. conſuetudo conuiuandi, cap. 40. verſic. 26. num. 3. Vide *Inſtitor*.
Mercenariorum defraudatio clamat in Cęlum, cap. 24. verſ. 6. nu. 8. cap. 24. verſ. 11. nu. 5 cap. 3. verſ. 38. nu. 3. & eſt velut homicidium, cap. 24. verſ. 6. nu. 8.

M E R E T R I X.

Meretrix ſaltatoria, cap. 31. verſ. 11. num. 5. crudeles illius illecebræ, cap. 26. verſ 5. nu. 4. Eſt velut noxia hædera, cap. 31. verſ. 3. nu. 4. Illius oculi iaculum, cap. 31. verſ. 9. nu. 4. Manus, cor, veſtis, inceſſus, inſtar veneni, ibidem. Vide *Fornicarius*.

M E R I D I E S.

Significat Mare, & cur. Vide *Mare*.
Non eadem Meridies apud omnes, cap. 24. verſ. 11. nu. 1. ſignificatur appellatione dextræ. vide *Dextrum*.
Cur feneſtræ, & meridiei idem nomen, cap. 24. verſ. 11. nu. 4.
Meridie ardente Deus viſus Moyſi in Rubo, cap. 38. præfat. quæſt. 2. num. 4.
Meridiationes ante, & poſt cibum, cap. 34. verſ. 11. nu. 2.
Mereri non ſolùm ſibi, ſed etiam alijs ſignum eximiæ ſanctitatis, cap. 42. verſ. 10. nu. 3.

Meſopotamia quid comprehendat, c. 32. præf. q 2. nu. 2.
Meſſi ros ſalutaris, c. 29. uerſ. 19. nu 4. in meſſe, & perceptione fructuum iubilatio, & clamor, c. 30. uerſ. 5. nu. 2.

METALLVM.

Metallorum, & Margaritarum generatio ſub aquis, cap. 26. uerſic 5 num 12.
Metallorum ſundendorum inuentor Tubal Cain, cap. 28. verſic. 2. num. 3.
Cur fuſa, aut malleo ducta ſint ſolidiora. Vide *Fuſile, Aes.*

METEORA.

Meteororum theſauri qui, c. 38. uerſ. 22. nu. 3. ſummacum ratione diſpenſantur, c 36. v. 31. nu. 1. 2. Diriguntur à Diuina Prouidentia ad ſupplicium impiorum, c 37. uerſ 3. num. 3. Seruiunt Deo pro armis aduerſus mortales, c. 38. v. 23. nu 2. Vide *Pluuia, Grando, Fulgur, Fulmen, Nubes.*
Michael Balbus Imperator, qua ratione exegerit de Thoma ſupplicium, c. 18. v. 14. num. 14.

MILES.

Militis, vt latronis deſcriptio, & viuendi ratio, c. 19 v. 12. n. 4. Priſcæ militum galeæ varijs inſignibus ornatæ, c. 39. v 13. nu. 2. Abhorrent a ſapientia, c. 29. v. 10. num. 1. Cur dicātur Vngues, & Pennæ, c. 19 verſ. 12. nu. 5. & Gladius tranſiens, & deuaſtans, c. 36. v. 12. nu. 5.
Militaris in ſurando licentia, c. 19. v. 12. nume. 5. Furtum illis ſeuerè interdictum, ibid.
Vide *Latro, Aquila, Koldgen.*
Milui nomen dictum in Hebræo à miſericordia, cap. 24. verſic. 20. num. 3.
Mineruæ Templi inſcriptio arcana, c. 28 v. 21. nu. 1.
Minium apud Romanos ſacrum, c. 28. v. 16. nu. 2.
Miracula quæ fiebant à Chriſto Domino, multò perfectiora, quàm quæ ſolis naturæ viribus, c. 42. v. 6. nu. 4 5.

MISERICORDIA, MISER.

Solet eſſe quibuſdam naturaliter quaſi innata, c. 31. v. 18. n. 2. & 3. Illius quædam in pueris exempla, ibid.
Homo erga hominem eſto potius miſericors, quàm ſeuerus, c. 19. v. 21. num. 6.
Miſericordia re ipſa, & non ſolùm verbis impendenda miſeris, cap 30 verſ. 25. num. 4. Præſtanda ex affectu paterno, cap. 29. v. 16. n 1. ita vt miſericors videatur animo ſauciari, c. 30. ver. 25. num. 5.
Miſericordia eſt argumentum innocentiæ, & ſanctitatis, c. 30. v. 25. num. 7. & perfectæ iuſtitiæ erga omnes, ibid. nume. 8. Promittitur illi regnum, ibi. nu. 2. & Diuinæ deliciæ, ibid. Vide *Compaſſio, Tribulatio, Beneficentia, Amorus, Rapina, Diues, Proximus.*
Miſericordia erga alios, remedium contra propriam miſeriā, c. 30. v. 26 num. 2.
Miſerorum ſemper maximus numerus, c. 35. v. 9. nu. 2. Habentur ludibrio a fęliciter agentibus, c. 19. v. 5. n. 4. 5. ſed debemus illam proſequi cum miſericordia, c. 19. v. 6. n. 1. etiamſi ſit inflicta à iudice, vel à Deo, ibidem, & nu. 2. non debet ab homine crudeliter aggrauari, c. 23. v. 2. num. 4.
Ille eſt miſericordia digniſſimus, quia miſer eſt ſine culpa, c. 22. verſ 6 num. 6.
Molochites lapis, cuius naturæ, c. 28. v. 16. num. 5.

MONS.

Montes dicuntur cęli columnæ, c. 26. v. 11. nu. 2. Illorum formatio poſt terræ formationem, c. 26. v. 15. num. 1. Sunt feraces oliuarum, cap. 29. ver. 6. num. 3. & origo ſontium. ibid. Euertuntur ad eruendum aurum, cap. 28. verſic 9. num. 3. ſolent mutari in magna alicuius regionis mutatione, c. 18. verſ. 4. num. 4. Priſca circa illorum cacumina Religio, c. 26. verſ. 12. num. 2.

MORBVS.

Morbus dicitur ira Dei, c. 19. v. 11. nu. 2. peccati pœna, cap. 18. v. 13. nu. 1. & c. 33. v. 19. nu. 5. dæmon miniſter inferendorū morborum, c. 33. verſ. 22. nu. 2. & c. 33. v. 24. num. 2. Primus morbus periculoſior, & acerbior, ibidem. Reducitur in ſordes, & infirmitatem humanæ originis ex luto, c. 30. verſic. 19. nu. 3. Deus illius commiſeretur, c. 33. verſic. 24. num. 1. Homines verò diutius ægrotantibus precantur mortem, c. 19 ver. 18. num. 4.
Aegrotantium inſtructio, cap. 33. verſ. 27. nume. 4. infirmo orandum, & pęnitendum, c. 33. verſ. 19. num. 5. valet peccatorum confeſſio ad recuperandam valetudinem, c. 33. verſ. 27. num. 6.
Conualeſcentes ex morbo, deſiderant domo exire, ibid. nu. 5. & ad templum, ibid. Sanitatis confirmatæ periphaſis, c. 33. v. 25. num. 3. & c. 33. v. 27. num. 5.
Improbi morbis breuiſſimis ſublati, c. 21. ver. 13. num. 3. Iuſti diuturnis vexati, ibid. num. 4.
Vide, *Mors, Dolor.*
Mortis circumloquutio, c. 21. verſ. 21. num. 3. c. 21. verſic. 26. num. 8. c. 21. verſ. 32. nu. 7. c. 24 ver. 12. nu. 3. c. 24. verſic. 20. num. 1. c. 25. ver. 6. nu. 2. c. 27. ver. 19. nu. 3. cap. 29. verſ. 18. num. 3. & c. 30. verſ. 23. num. 2.
Significatur in depoſitione tabernaculi, cap. 18. verſ. 14 nu. 8. Dicitur dies hominis, cap. 18. v. 20. nu 1. & vigilia poſt ſomnum, & crapulam huius vitæ, c. 20. v. 8. num. 3. 4. abrumpit fallacia mortalium ſomnia, ibid. num. 5. eſt examen vniuerſæ vitæ, c. 18. v. 20. num. 1. inſtar laquei abſconditi in terra, c. 18. ver. 10. nu. 4. quamuis ex ipſo terræ aſpectu cognoſcatur, ibid. Illius acerbitas ſignificata in calcaneo pedis conſtricto, c. 18. v. 9. num. 1. & 2. & in ſtipula arida, c. 29. verſic. 19 num. 4.
Mortis domus, & arx ſub terra, c. 38. verſ. 17. num. 2. illius portæ ſoli Deo patentes, ibid. num. 3. habet os anguſtum, & ſtomachum ampliſſimum, cap. 36. verſ 16. nume. 4. illius in terra dominatus quatenus iuſtus, & quatenus Tyrannicus, c. 30. verſ. 23. num. 2.
Mors miſeris ſolatium, vita pęna, c. 30. v. 24. nu. 7. deſideratur ex animi imbecillitate, ibid. nu. 7.
Mortis arbitrium quondam permiſſum damnatis, ibid. nu. 7.
Mors primogenita reſpondens quaſi peccato iuueni, & forti, c. 18. v. 13. num. 3.
Mors ſecundaria quæ, ibid. Morti noſtræ inſidiatur diabolus, c. 40. verſ. 12. num. 2.
Mors appetit impium, c. 29 v. 19 num. 8. Secundum ſpeciem placida, ibid. inſidiatur illi, ibid. Re vera valde difficilis, & acerba, c. 29 verſ. 19 num. 4. & valde terribilis, c. 18. ver. 14. num. 10. Deſęuiens in illius corpus, & animum, ibid. nu. 11. & deformans illius faciem, ibid. & triumphans ſuperbiam, ibid. num. 15. & proculcans omnem humanæ vitæ faſtum, ibid. inſtar Regis irati inexorabilis. ibid. nu. 17. Cuncta redigens in nihilum, c. 18. v. 15. nu. 6. Falſa impiorum in morte quies ſabuloſis nominibus indicata, c. 21. ver. 33. num. 6. quomodo non illis valde moleſta mortis cogitatio, ibidem numero 2.
Mors ſanctorum plena ſpe beatæ reſurrectionis, c. 18. verſ. 14. nu. 8. Dormiunt in morte, impij coguntur vigilare, cap. 21. verſic. 32 nu. 4. Eſt contraria morti ſtultorum, cap. 36. verſic. 12. num. 5. Fruſtrantur in morte ſpem diaboli, cap. 40. verſ. 28. num. 3.
Mortalis, & mortuis tantum poſitione, & habitu vidētur differre, c. 33. ver. 22. num 3. Mortuorum teſtimonium verax, c. 21. verſic. 29 num. 8.
Vide *Impius, Iuſtus, Diues, Pauper, Infernus, Sepulchrum, Funus, Tyrannis.*

MOYSES.

Lucens inſtar Lunæ, ex conſortio Dei, c. 25. v. 5. nu. 5. Quomodo protectus Dei dextera, c. 36. v. 32. nu. 8. Reſurrexit cum Chriſto, c. 19. verſ. 25. num. 24.
Cantici Moyſis, quæ propria materia, cap. 32. verſ. 19. num. 4.
Vxor illius Aethiopiſſa, Madianitis, c. 28. v. 19. nu. 3.

MVNDVS.

Optimo ordine, & modo creatus à Deo, c. 38. uerſ. 4. nu. 3. Eſſe animal error antiquorum, c. 22. uer. 12. num. 11. Eſt inſtar domus ſuis partibus diuiſæ, & diſtinctæ, c. 38. uerſ. 4. nu. 7. Productus à Deo tanquam à Patre, & matre, cap. 38. v. 29. nume. 6. 7. Renouatur per viciſſitudines, & generationes, cap. 38. uerſ. 14. num. 3.
Vide *Creator, Creatura, Prouidentia.*
Muſculus Cetorum dux. Vide *Balena.*

MVSICA.

Apud Aegyptios inutilis, & effœminata, c. 32. uer. 12. num. 1. apud Romanos pueris tradita, ibid. num. 3. Si ſit intemperata, eſt coniūcta cum libidine, ibid. nu. 6. Eſt cognata conuiuijs, & aliquando etiam cum pietate coniūcta. c. 30. v. 31. num. 5. quanquam plerique abutantur muſica, ibid. Conuenit rebus lætis, ibid. num. 4.
Muſica inſtrumenta, è quibus uaſis confici ſolita, cap. 38. uerſic. 37. num. 4.
Muſtum non operculandum, c. 32. uerſ. 20. num. 1. Symbolum cogitationum diuinarum, ibid. num. 5.
Mutus, ſimul etiam, & ſurdus, c. 19. uerſ. 7. nu. 2.
Myrtus cuius uirtutis, cap. 22. uerſic. 3 num. 8
Myrteta Babylonis, Symbolum diuinæ prouidentiæ, cap. 22. uerſ. 2. num. 9.

N

NABAL.

Stultus, & inhumanus, cap. 20. verſ. 21. n. 2. Cur cor eius eſt mortuum audita liberali eleemoſyna Abigail, ibid.

NABVCHODONOSOR.

Per flagella eruditus, c. 33. verſ. 14. num. 9. Statuæ ab illo viſæ partes, ſignificantes diuerſa, c. 29. verſ. 15. nu. 4.

Narnienſis ager, ſic ceſcens imbribus, cap. 36. verſ. 18. num. 4.

Nataino num circa ſepulchra vigilandi ritus, c. 21. v. 32. nu. 1.

Naturæ lex æquiſſima, cap. 37. verſ. 13. num. 5. 6. Prouidet illi gratuito Deus, ibidem num. 6. Vide, *Creator, Creatura, Prouidentia*.

NAVIS, NAVIGATIO.

Nauis periclitans dormiente Leone, cap. 38. verſ. 40. num. 5. Nauigantes cur dicantur Angeli, cap. 42. in fin. Vota nauigantium, ibid.

Nauigatio Symbolum fugę, cap. 42. verſ. 18. numero 5.

Deus nubibus præſidens, quaſi naui vectus. Vide *Nubes*.

Nepotes an comprehenduntur appellatione filiorum. cap. 48. verſ. 16. num. 3.

NILVS.

Nili incertæ eacreſcentiæ, cap. 28. verſ. 4. num. 5. exundationis menſura delata in templum Serapidis, cap. 22. ver. 18. nu. 3. Propter illius affluentiam Aegyptus Cæli oblita. Vide, *Aegyptus*.

Nimbus, & imber quo differant, cap. 37. verſic. 6. numero 3. Vide *Pluuia*.

NIX.

Niuis mirabilis, cap. 37. verſi. 6. num. 5. Fouet terras, ibidem.

Nix & Cryſtallus tanquam buccellę ardentes ex Dei ore, cap. 37. v. 10. num. 2. Eſt cibus, & panis arborum, ibid. expetitur ab arboribus, c. 37. verſi. 11. nu. 4 Fœcundat tellurem, ibid. Quo differat à grandine, cap. 38. verſi. 22. nu. 2.

Eſt Symbolum rerum optimarum, cap. 37. verſ. 6. num. 2 ſeruit Deo pro armis fortiſſimis, quamuis molliſſima, c. 38. v. 23. num. 2.

Noe, cognomento ... ius, cap. 22. verſi. 19. num. 5. Reſurrexit cum Chriſto, cap. 19 verſ. 25. nu. 25.

NOMEN.

Nominum propriorum ea una lingua in aliam trãſlatio, & interpretatio, quatenus debeat fieri, cap. 42. verſic. 14. num. 2. Pleraque nomina propria reddita nominibus appellatiuis, ibidem nu. 5. Virtus nominum Hebraicorum, ibid.

Nominum filiarum Iobi conſideratio, & Doctrina. Vide, *Iobi filij*.

NOX.

Nocte vagantes, inſtar veſpertilionum, cap. 35. verſi. 10. nu. 4. & 5. inuertunt naturæ ordinem, ibid.

Noctes dolores leuari, aliquando etiam ingraueſcere, cap. 30. v. 17. nu. 3 Vide, *Tenebræ, Tempeſtas ſomnus*.

Nocturna impiorum ſupplicia. Vide, *Impius*.

NVBES.

Variæ nubis appellationes, cap. 38. verſi. 26. num. 4. & cap. 36. verſi. 29. num. 4. Sunt pluuię vehiculum. Vide, *Pluuia*. & velut vehiculum & Nauis Dei naucleri, cap. 37. verſi. 52. num. 5. & terreſtrium Tabernaculum Dei Imperatoris, c. 36. ver. 29. nu. 4. & tribunal, ex quo iudicat, cap. 36. verſi. 31. num. 2. ſeruiunt Deo multipliciter, cap. 36. verſi. 59. nu. 4. Præſidet nubibus Deus, ibidem. Ex illius præcepto concurrunt inter ſe, & illius voce, quomodo eleuentur, cap. 38. verſ. 34. nu. 3. Et quomodo, qua ve virtute eleuatæ tertia die cap. 38. v. 9. num. 3.

Duplex nubium obſequium, & commoditas, cap. 26. verſic. 9. nu. 8. aliæ item multæ opportunitates, cap. 37. verſ. 12. nu. 4. & 5. Impendunt ſe totas in terræ commodum, cap 37. verſi. 11. num. 2. Multiplex illarum differentia, ibid. num. 5. Fouent Mare inſtar veſtis. Vide, *Mare*.

Mirum a nubibus tenuiſſimis obſcurari cæleſtis lumina, c. 36. v. 28. num. 6. Varie concurrentes cum Sole efficiunt tempeſtates, cap. 36. v. 29. nu. 6. ex nube paruula tempeſtatis prognoſticum, cap. 36 verſi. 29. nu. 2. aut ea nubibus quieſcentibus in cacuminibus montium, ibidem. Rubentes quid ſignificent, cap. 37. verſ. 11. nu. 1. ex nubibus item pendentia alia meteora, cap. 37. verſi. 16. num. 5. certus illarum diſcurſus, & viæ, ibid.

Sunt Symbolum obedientiæ, nuntij diligentiſſimi, c. 37 verſi. 12. nu 6. & Prædicatorum, cap. 37. verſi. 13. num. 6. & iuſtitiæ ſimul, & miſericordię, ibid. nu. 3.

Nubes inter Iſraelitas, & Aegyptios inſtar Diuini Arcus, cap. 38. verſ. 23. num. 1.

NVDITAS.

Extremæ nuditatis periphraſis, cap. 24. verſ. 8. num. 5. nudum qui non veſtit, nudus ipſe coram Deo, cap. 54. verſic. 7. nu. 5. & cenſetur ſpoliaſſe pauperem, ibidem, & numero 2. Vide, *Miſericordia*.

NVMERVS.

Numerus multitudinis de homine ſingulari dictus, honoris gratia, c. 18. verſ. 2. nu. 3. & 4. Poſitus pro ſingulari, ibi. n. 4. Vide Indicem Regularum, & vocum ſimplicium.

Nundinarum inſtitutio, vnde orta, cap. 18. verſi. 17. nu. 4.

Nuptijs tedæ accendi, & præferri ſolitæ, cap. 18. verſi. 6. nu. 5.

Nutricis munus, c. 38. verſ. 9. nu. 7. Deus nutrix creaturarum. Vide, *Creatura, Mare*.

O

OBEDIENTIA.

Obedientiæ voa quæ, c. 38. v. 35. nu. 5. Illius ſymbolum Nubes. Vide, *Nubes* & Fulmen. Vide, *Fulmen*. Deſcriptio famuli obſequentis, & exequentis mandata, ibid. nu. 1.

Obliuio coniuncta cum negligentia, cap. 19. v. 14. num. 8.

OBSTINATIO.

Obſtinata peccandi licentia, cap. 20 verſ. 11 num. 6. & cap. 50. verſ. 24. num. 3. Illius perpetua epitheta, cap. 22. verſi. 5. nu. 4. Cordis durities adamantina, cap. 23. verſi. 16 nu. 3. vſque ad finalem impœnitentiam, cap. 24. verſ. 19. numero 9. *Vide Mors, Impius*.

OCVLVS.

Oculi ſunt feneſtræ animi, cap. 31. verſ. 1. num. 1. & ex corde ab animo foramina, cap. 36. verſ. 7. num. 5. Cur illis tribuatur cogitatio, cap. 31. uerſ. 1. nu. 7. Coniunguntur cum hominis intelligentia, c 35. uerſi. 11. num. 4. & cum intentione animi, cap. 31. uerſ. 1. num. 9.

Tribuitur illis fornicatio, & concupiſcentia, ibidem, nu. 8. & cap. 31. uerſ. 7. num. 3. ſunt ualde importuni, ibid. nu 2. quomodo fręnandi, & moderandi in aſpectu præſentium, ibid. nu. 3. Sunt ſimiles Naphtæ, in quam inſilit ignis, cap 30. v. 1. num. 11.

Qui dicantur oculi inſanientes, cap. 31. uerſ. 1. num. 3. & diminutio, cap. 36. uerſ. 7. num. 2. Defixi in aliquo argumentum amoris, ibid. & ſubſeſſores, cap. 24. uerſ. 15. nu. 2.

Oculi modeſti, argumentum innocentiæ, cap. 31. uerſ. 1. nu. 8. Magnum illorum momentum ad caſtitatem, ibid. nu. 5. Curioſi damnantur, ibid. nu. 9.

Pulcbritudo oculorum nigrorum, c. 45. uerſi. 14. num. 18. Venus Nigrocula, Pallas Cæſia, ibid.

Oculi pleni adulterij, qui, cap. 24. uerſ. 15. num. 2. Exſpectant noctem, ibid. Dicuntur ſubſeſſores alienorum matrimoniorum, ibid. Timent hominem, non Deum, ibid. num. 3. Vide, *Adulterium*.

Oculorum ſuperbia, ibid. Vide, *Superbia*.

Oenomanus Philoſophus Prouidentiæ aſſertor: cap. 52. uerſ. 14. num. 3.

OLEVM.

Oleum cum lumine cognatum, cap. 24. uerſi. 11. nu. 4. & cum auro, c. 28. uerſ. 1. nu. 3. Illius ſubtilitas, Symbolum eorum, quæ animum penetrant, cap. 30. uerſ. 17. nu. 4.

Omnipotens Dei nomen, & uariæ illius etymologiæ, cap. 21. uerſ. 15. nu. 2. 3. 4. c. 21. v. 20. nu. 3. c. 22. v. 3. nu. 3. c. 22. v. 26. nu. 4. c. 29. v. 5. nu. 1. & c. 31. v. 2. nu. 1.

ONAGER.

Frequens in Arabia, cap. 39. uerſ. 6. nu. 3. Amat ſolitudinem, & campos apertos, ibid. Quod illius pabulum, ibidem, & cap. 30. uerſ. 8. nu. 8. Viuit paruo contentus, cap. 39. uerſ. 6. nu. 4. Reſpondet ex oppoſito aſino domeſtico, cap. 39. uerſ. 5. nu. 2. ignauus, & timidus, cap. 24. uerſ. 5. nu. 1.

Eſt Symbolum libertatis cap 39. uerſ. 5. num. 2. & ferinæ impudentiæ, c. 24. uerſ. 5. nu. 1. & improbitatis, ibid. num. 2. & temperantiæ, c. 39. uerſ. 7. nu. 4.

Onyx. Vide, *Sardonyx*.

Ophir, ubi terrarum, c. 28. uerſ. 7. num. 7. An ſit noſtrum Peru. Vide, *Peru*.

ORATIO.

Eleuat faciem ad Deum cum animi conſtantia, c. 22. uerſ. 26. uerſ. 6. Debet fieri cum perſeuerantia, cap. 29. uerſ. 20. nu. 2. & cum mentis tranquillitate, c 29 uerſ. 4. nu 4. & de rebus, c. 22 uerſ. 28. num. 2. obtinet uictoriam de hoſtibus, & deludit diabolum, c. 19. v. 20. nu. 3. Illius ſtudium ualde ſalutare ibid. Et ad illam nos excitat hoſtium ſæuitia, cap. 41. v. 3. nu. 7. Eſt inſtar congreſſus bellici cum Deo, cap. 33. uerſ. 5. num. 4. & uelut libelli ſupplices, cap. 27. uerſic. 9. num. 8.

Illius

Illius auditor Iudex ſupremus, ibid. Præſto illi adeſt Deus, cap.27.ver.10. num.5. Habet exitum iocundiſſimum, ibid. Non ſolùm illam audit, ſed etiam reſpicit Deus, cap.35. verſic.27.num.1.

Orandi ſtudium, & neceſſitas ſublata à negatoribus Prouidentiæ, cap.21. verſic.15. num.7. & improbi in oratione diffidunt, cap.27.verſ.9.nu.1. At iuſti Deum inuocant in omni tempore, cap.27.verſ.10.num.5.

Cur oratio fieret ad Orientem, & à quibus fieret, cap.31.verſic.26.num.9.

Oriens cur prima mundi pars, cap.23.verſ.8.num.6.

Oriens Sol, Vide, *Sol.*

Orionis deſcriptio, cap.38.verſic.31.num.5.

Orator iratus qualis, cap.32 verſ.5.nu.5. feruidus, & tumidus, cap.32.verſ.20. num.3. inſtar follis ferrarij, ibid.

Orationis fucus, & puritas in quo conſiſtant, cap.33. verſ 3. num.3.4. Artificium delinire auditoris animum, cap.33. verſ.23.num.5.

Orationis Grachi aſperitas fiſtula delinita, c.32.verſ.6 nu.1.

Organi antiquitas, & ratio, cap.21.verſ.12.nu.5.

Oſculum manuum in adoratione, cap.31.verſ.26.nu.15.

O S S A.

Sunt firmiores corporis partes, cap.20 verſ.11.nu.1. nutriuntur medullis, cap.21.verſ.24.num.6. Bene aut male habentia quid ſignificent, cap.30.verſ.17.nu.4. Solent prominere ex ingenti corporis macie, cap 33.verſ.21. nu.31. cur dicantur impleri præmio, aut ſupplicio, cap.20.verſ.11.nu.1. Significant inueteratos mores, ibid.nu.2. Symbolum conſiliorum, cap.40.verſ.13.num.2. cur mors Oſſea, ibid.num 3. Oſſibus, non carne vtendum aduerſus robur diaboli, ibid. num.2. Oſſiculum in corde equi, aut bouis. Vide, *Cor.*

Ouis indicebatur, cum irrogabantur mulcta, cap.42. verſic.11. num.8. Tunc dicebatur genere virili, ibid.

P

P A L M A.

ANnuis gradibus creſcit, cap.29.verſic 18.num.5. Amans aquarum, cap.29.verſ.19.nu.2. Fœlicitatis Symbolum, ibid. Diuturnitatis Symbolum, cap.29.verſ.18.nu.4. Iudææ inſigne, cap.39.ver.18.num.4. Palmæ Ægyptiæ vis, & natura, cap.22.verſ.2.num.9.

Palmati equi. Vide, *Equus.*

P A P Y R V S.

Papyrus, Nauium materia, cap.19.verſ.24.num.8. & an etiam ex illa confecta fuerit capſa illa iuncea Moyſis, ibid. Scribendi materia, ibidem. Noſtra Papyrus an eadem, quæ priſca, ibid.

P A R A B O L A.

Eſt ſententia grauiſſima, & notiſſima, cap.30.verſ.9.num.2.& præ alijs excellens, cap 27.verſ.1.num.2.

Parabola filij prodigi explicata de impijs cap.27. verſ.3.nu.3.

PARAPHRASTES.

Vterque Chaldæus edidit Paraphraſim in vniuerſa Biblia, cap.19.verſ.28.num.3.

Paſſiones animi robuſtæ, quæ, cap.36. verſic.19. numero 5. Vide, *Affectus.*

Paſtoris ius, quod, cap.27.verſ.15. num.4. Vide, *Princeps, Iudex, Deus.*

PATER, PARENTES.

Pater familias inſtar centri in circulo, c.29.verſ.5.nu.2. Cura, & diligentia cuſtodiendæ domus, & filiæ virginis, cap.24. verſ.26.nu.3. Exemplar filiorum, cap.29.verſ.5 nu.3. illius exemplum grauiſſimum, c.21.verſ.22.num.5 erat quondam Iudex ſuorum filiorum, cap.40 verſ.3 nu 2.

Parentes ſunt imago Dei, cap.34.verſ.36.num.3. Prouidentiæ ſimul, & ſeueritatis ſymbolum, ibid.num.4 Patris nomen Diuinum, cap.38.verſ.28.nu.5. Dicitur etiam habere verum, ibid.num.1.

Omnium animalium erga prolem charitas, cap.39. verſic.16. num.2. Cur primogenitos magis diligant, cap.39 verſ.16. num.3. Eo plus illos diligunt, quo maiori labore comparati ſunt, cap.39.verſ.16.num 5.

Parentum ſterilitas dicitur orbitas quædam, & viduitas, c.21. verſic.10.num.6.

Parentes miſeri, deſtituti præſidio filiorum, cap.18.verſic.22. num.2. Cruciantur in filijs, cap.20.verſ.10 num.4. Timent illos caſtigare, cap.22.verſ.4.nu.4. ſunt negligentes in filiorum educatione, cap.21.verſ.11.nu.3. Corrident, & colludunt liberis, ibid.num.5. Improbi exercent rapinam ditandis liberis, cap.32. verſ.8. num.2.

Parentum vultus obſcurus, & triſtis ad filiorum errata, c.29. uerſ.24.nu.5. Mutuus amor ac reuerentia parentum, & filiorum, cap.25.uerſ.4.num.4.

Præceptum de honorandis parentibus in confinio duarum tabularum, cap.38.uerſ.28.num.5. Vide, *Filius, Mater.*

Paſſiones. Vide, *Affectus, Ira, Amor.*

PATIENTIA, IMPATIENTIA.

Patientiæ deſcriptio, & periphraſis, cap.34.uerſic.7.num.1. eſt Deo honorifica, cap.40.uerſ 3.nu.5. Duplex illius præmium, cap.19.uerſic.3.num.3 & cap.42.uerſic.10.num.5. Vide, *Contumelia.*

Impatiens ærumnarum ingratus erga Creatorem, cap. 34. uerſic.10.num.1. Eſt mollis, & effœminatus, cap.36.uerſic.24.num.8. Similis perturbati hominis, cap.22 uerſic.10. num.2. Et oblitus Diuinæ opis, cap.23.uerſ.3. num.1. Vide, *Ira, Tribulatio.*

P A V L V S.

Olet Chriſtum, quo eſt plenus, cap 32.verſic.20.nu.6. Cur ſe Romanis commendet, c.18.uerſ.17.num 2. Cur reſiliens uipera ex illius manu, cap.33.uerſ.26.num.4.

Pauli, & Iſaiæ conſonantia, cap 23.uerſ.7.nu.5. Quale illius conſcientiæ teſtimonium. Vide, *Omnipotens.*

Pauo maleuolus ſimul, & glorioſus, cap.39.uerſic.13.num.1. Illius pennæ idoneæ galeis militum, ibid.nu.2.

P A V P E R.

Pauperis nomen à deſiderando, cap.24.uerſ.11.nu.6. Quid interſit inter illius ſitim, & ſitim diuitis, ibid. Cur Patris, & Pauperis nomina affinia, cap.29.verſ 16.nu.1. Cur dicatur uacuus, aut euacuatus, cap.22.uerſ.9.num.2.& Paupertas dicitur funis, & uincula, cap.36.uerſ.9 num.4.

Pauperis cum humilitate peculiaris cognatio, & cum ſanctitate, cap.24.uerſ.4.nu.4. etiam læſus tacet, ibid. Pauperes dicuntur populus Dei, cap.36.uerſ.6.num.5. & Deus eſt illorum uas, cap.31.uerſic.20.num.4.

Pauperes fugiunt conſpectum diuitum ſuperborum, cap.24. uerſ.4.num.2. ſunt piſciculi, & auiculæ, c.18.uerſic.8 nu.3, illorum refrigerio refrigeratus Deus, ibid. Maledictus, qui prohibet panem ſuum à paupere, cap.22. uerſic. 7 num.0. Dei prouidentia in ſuſtentandis pauperibus, cap.24. uerſic.10.num.6.

Pauperes interdum ſuperbi, cap.35.uerſ.12.num.1.& ingrati, cap.31.uerſ.20. num.4. Cur Deus permittat illos opprimi, cap.35 uerſ.12. num.3. ſed oppreſſores ſuos ueluti homicidæ, cap.24.uerſ.25.num.4.

Pauperum mors languida, c.18 uerſ.13.nu.3. cur illis oriuntur ſcripturæ ſitim, potius quam famem, cap.18.uerſic 12. num.1.

Sancti erga pauperes munifici, cap.31. uerſic.16. num.1. non ſunt expectandi, ut petant, ibid.nu.2.3 Cur habeant oculos in manibus diuitum, ibid.num.2. etiam inuitandi ad menſam, c.31.uerſ.17.nu.8. Vide, *Diues, Pauci, Miſer, Miſericordia, Eleemoſyna.*

PECCATVM, PECCATOR.

Peccatum eſt contra Dei honorem, c.35.ver.6.nu.7. Contemnit Deum, ibid. Appetit deſtruere Deum, ibid, nu.10. Quamquam nihil re ipſa ille lædi poſſit, ibid. At aliquando per peccatum læditur illius honor, ibid.nu.11.

Deus ueluti dolens ex noſtris peccatis, cap.35.uerſ.6. num 4. Videtur amaritudinem, & triſtitiam ex illis capere, ibid. num.6.

Peccata, & malitia pugnant contra ſuum poſſeſſorem, cap 40. uerſ.14 num.8 & ſunt ſcintillæ ſæuientes in ſuos cultores, c.18.uerſ 5.num 4.& materia laqueorum, quibus peccator conſtringitur, cap.18 uerſ.8. num.2. & menſura ſupplicij, ibid.num 4.& inſtrumentum, quo utitur Deus uel Diabolus ad ſupplicium impiorum, cap.40 uerſ 14. num.8.& ſemen producens fructum pœnarum, c.21.uerſ.30.num.4.& pondus grauiſſimum, quo impius deſcendit celerrime in infernum, cap 21.uerſic.13.nu.6.& inſtar canis excubantis ad oſtium, & comitantis animum impij uſque ad Dei tribunal, cap.20.uerſic.11.num 5.

Sunt conuitium, & ignominia, cap.17.uerſ 6 nu.8. Dicuntur occulta, cap.20.uerſic.11.num.3. generant mortem, cap.18. uerſ.13. num.3. Aeterno ſupplicio nunquam ſatis puniuntur, cap 20.uerſ.11.nu.5. Videntur habere diuerſos ætatis gradus, ut quædam peccata ſint adoleſcentiora, & fortiora, cap.18. uerſic. 13 num.3. illorum aſſiduus comes eſt afflictio, cap.22.uerſ.15.num.6. & periculum, cap.18.uerſic 8. num 7.

Peccator eſt non homo, cap.18.uerſ.15.num.9.

Peccati confeſſio honorifica,c.21.verſ.31.nu.2.Præteritorum peccarorum memoria proficit ſanctis ad humilitatem, cap. 27 verſ.6.num.4. Vide *Impius, Pietas*.

Pectoris tunſio,geſtus pœnitentis, c.39 verſ.34.nu.4.eius cęrimoniæ antiquitas, ibid.

Periandri tyranni reſponſum ad Thraſibulum, cap.24.verſic. 24.num.9.

Peripateticorum dogma de abſtinentia, cap. 18. præfatio. num 5.

PERPENDICVLVM.

Adhibetur ad ædificandum,& deſtruendum,c.38.verſ.5.nu.5. an fuerit coccineus ille funiculus Raab, ibid.num.4.

Perpetuitatis circumloquutiones prouerbiales,cap.26.verſic. 10 num.6.

Perſarum Regum mos referendi in commentarios merita ſuorum populanum, c.31.verſ.35.nu.4.

Peru an Hebræis agnitum, c.28.verſic 16.nu.4. vnde habuerit nomen, ibid & num.5.

PESTILENTIA.

Peſtilentia cur à Dauide ſuſcepta potius, quàm fames aut bellum, c.18.ver.12.nu.1. Illius nota,quod funera careant luctu, c. 27.verſ.15 num.5.

D.Petrus ſignificatus in Sapphira, c.28.verſ.6.nu.3.

PHARAO.

Submerſus fremente Mari Rubro, æthere tonante, cap. 22. verſic. 16.num.10. Ductus Diuina Sapientia ad ipſum ſupplicium, c 20. verſ. 12.num.5.

PHILOSOPHI.

Priſci in religione turpiter errantes,c.31 verſ.26 num.2. Illorum potiſſima contemplatio extra templos, cap 37.verſ. 11. num.4. & Cæli, ac ſiderum, ibid.

PHOENIX.

Phœnix auis Arabica moriens,& reuiuiſcens, Reſurrectionis Symbolum,c.19.verſ.25.nu.16 vitæ longiſſimæ,cap.29.verſic. 18.num.4. Diuturnitatis Symbolum,ibid. Supremus illius honor, & funus quale, ibid. Ibi contemplantis ſuum Redemptorem figura, ibid.

Phyſeter. Vide *Balæna*.

PHYSIOGNOMIA.

Quid veri habere poſſit,c.37.verſ.7.nu 9 & 10. Nazianzenus illius peritus, ibid.nu.9 Iuliani improbitas ex ipſa Phyſiognomia, & habitu, ibid. Ingenioſorum Phyſiognomia. Vide *Iacob*. Manus, collum, & alia ſigna feri, & agreſtis hominis. Vide *Eſau, & Chiromantia*.

PIETAS.

Illius,atque Sapientiæ Diuinæ elogium,cap.28.verſ.13.nu.3. Eſt potiſſima in Reipublicæ alicuius conſtitutione, cap.28. verſ.27.nu.6. eſt complectenda fortiter, inſtar ingentis Lapidis, & oneris, c.27.verſ.6.num.1. debemus nos obligare cum illa, ne dilabamur, ibid. Seminanda, & excolenda patienter, cap 28.verſ.18.nu.5. Illius Theſaurus abſconditus, ibid.num 4.

Pietatis fructus,c.34.verſ.29.num.2. Reportat triumphum de tyrannis,cap.36.verſic.9 num 2.& de ærumnis,c.36.verſ.7. nu.3.& de vinculis, & ſeruitute,c.36.verſ 9.num.2.3.ex illius radice prouenit magna fructuum vbertas,c.42.verſ.15. nu.3. Vide *Iuſtus, Impius*.

De pignore non capiendo lex qualis,cap.22.verſ.6.num.2. Pignoratorum inhumanitas, ibid.num.3.

PINGVEDO.

Pinguedo Symbolum delitiarum, & affluentiæ, c.36.verſ.16. num.9. Pinguia & dulcia valde nutriunt, ibid.

Pingues hebetes, & voluptuarij, cap.21.verſ.26.num.5.

PISCIS.

Piſcium capita,corporis proportione maxima, cap.41.ver.13. nu.1. tantum habent collum,qui reſpirant, ibidem. quibuſdam innata lux quædam, cap.41. verſic. 8. num.5. Iiſdem inſtrumentis quibus capiuntur, trahuntur, cap.40.verſ.20. num.22.

Vaſtiſſimi ſunt quaſi Gigantes, c.26.verſ.5.nu.15. ſunt maiores terreſtribus, ibid. quamquam aliqui paruitate mirabiles, ibid. Et mirabilis illorum fœcunditas,ibid num.16. Referunt figura & ſimilitudine animalia terreſtria,& alias res inanimatas, ibid.nu.18.& Piſciculi Symbolum pauperum, c.18.verſ.8 num.3.

Piſcium & auicularum par venatio, cap.40. verſic. 24.num.5. Silentij Symbolum, c.40.verſ.20.nu.21. Quondam à Syris adorati, ibid.num.20.

Piſcis Muſculus. Vide *Muſculus, & Balæna*.

Dagon infernus piſcis. Vide *Dagon, & Leuiathan*.

Pleiades ſignum Aquilonare,cap. 38.verſ.31.num.2.unde habeant nomen, ibid.

PLVMBVM.

Plumbi nomen,generatio,natura,c.19.v.24.nu.1.

Plumbeus ſtylus nunquam in uſu, ibid. In plumbi lamina quo modo olim ſcripturarum, ibid. Plumbei libri Granatenſes, ibid. Vide, num.2. *Granata*.

PLVVIA.

Pluuiæ,& roris cauſę,& generatio,c. 38. v.28.nu.2.illius,lex, & diſpenſatio iuxta leges aquæ ducendæ, c.38.verſ 25 n.2. una pluuia eſt materia alterius,c.36 verſ. 27.num.5.eſt cęli pinguedo, ibid. Deus habet illius claues, ibid.nu.4.illius vehiculum nubes,c 26. v. 8. num.3. & alia mirabilia pluuiæ, ibid.nu.1. Aqua pluuialis purgatiſſima, c.36.v.27.num.4.

Deus habens in numerato guttas pluuiæ, ibid.nu. 5.quæ naturalis cauſa generationis guttarum, c. 26.v.8 nu.2 Multitudo guttarum exhilarat terram, ibid.

Pluit Deus in deſerto gratis,c.38.ver.26.nu.1.cur deſerto ſterili conſeratur,ca.38.verſ. 27 nu 5.quod Deus auferr terræ cultæ, profundit in incultam, ibid liberalitatis documentū, & Symbolum,ibid num 4. & Diuini Verbi, ibid.num.5.

Ablata pluuia Deus debellans hoſtes, c. 38.ver.13 nu.3.illius cum ſerenitate commutatio ex Dei Potentia,c.36.v.27.n.5. vbi terrarum nunquam pluat,cap.37.ver. 13.nu.3.

Pluuia ſerotina quæ,c.24.ver.6.num.6.obtinebatur precibus, c.29.ver 23 nu. 3.

Symbolum belli,& ſupplicij,c.20 ver.23.nu.7.& 8.

POENITENTIA.

Pœnitentia peccatoris admirabilis,c.33.v.17.nu.2.opus diuinæ uirtutis,ibid. Auertit diſcrimina uitæ, ibid. Deregit inſidias aduerſariorum,c.33.v. 18.nume.1.obtinet ſanitatem, cap.33.verſi.19.nu.5. inducit homini nouam faciem, ca.33. uerſ.24.nu.4.conſolatur, & mutat hominis animum,ca.21. verſ.1.nu.2.&, cap.42 verſ. 6.num.2. eſt quaſi pretium redemptionis,& uitæ, c.38.verſ. 14 nu.3. Deus propter pœnitentiam,& lachrymas indulgens plures annos uitæ,cap.33. uerſi.17.num.5. & confirmatam ualetudinem, c.33.ver.25. nu.4.& uitam diuturnam, & fęlicem,c.33. uerſi.26.num.4. & animi tranquillitatem,cap.24.uerſic.23.num.2.& viuificatur gratia amiſſa, c 33.v.26.nu 3.

Verè penitens ſibi,& alijs precatur ueniam, c.33. verſ.27.n.3. Impenitens abutens pœnitentiæ tempore, dicitur illuſor, cap 22.verſ. 18. nume. 2. & cap.24.verſic. 23.num.7. Deus concedens pœnitendi locum, ſimul miſericors & iuſtus, ibidem,num. 5.

In Polo Aquilonari ſtellæ efficaciores, c. 23.uer.9 nu.7.

Policratis Regis gemma qualis, cap 38. verſ 16.num.5.

Pollinctoris officium quod, cap.33. uerſic 26.num.2.

Pondera iactari ſolita in hoſtes,cap. 41. verſ.19.nu.6.

Porta locus iudiciorum. Vide, *Iudicium*.

POTENS, POTENTIA,

Potentioribus antipathia quædam cum ſanctitate, ca. 24.ver. 4.num.4.& cognatio quædam cum iniquitate, c.31.ver.22. nu.3 Illis minantur Scripturæ famem, & pauperibus ſitim, cap.18.uerſ.12 nu.3.comparantur cum nubibus,c.20.verſ. 7.num.2.dicuntur eleuati, ibidem, nu.1.

Potētes ſolent eſſe plus nimio ſæueri ſui Iuris exactores,c.31. verſ.21.num.2.epulantur quotidie ſplendidè,c 18 verſ.12. nu.1.inſidiantur pauperibus,c.18.uer.8.nu.3 & ſuis etiam ſocijs potentibus,& diuitibus,ibid.nu.4. Ab illorum gregibus, & armentis nulli agri tuti,cap.24. verſ.3. nu.5.illorum auxilium infidele, cap. 34. verſic. 19. nume.2. Potentia non irritanda,cap.3. verſi. 20.nu.4.

Deus eſt potentium iudex,c. 21. verſi.22.nu 3.ſapientiſſimus in illis iudicandis,ibid.nu.4.ruunt ſubito,c. 18.verſ. 10.nume.6. Vide, *Diues, Pauper, Princeps*.

Protoſianus collis argentifer, cap. 26.verſi 11.num.2.

Prędeſtinationis ſignum, Pietas a pueritia proficiens,cap.31. verſ. 18.num.3.

PRÆDICATOR, PROPHETA.

Dicitur Angelus,cap.33.verſi.23. nu 3 debet eſſe honoris ſui contemptor,cap.18.verſ.1.nu.3 benignus in comminando, ibid. Cur illius comminationes dicantur ſtillare,c 29.v.22. n. 4. Illius officium eſt in faciem exprobrare, cum oportet. ca.21.uerſ.33.nu. 3. Debet pollere animi fortitudine,ibid. Et liberè loqui coram Regibus, c. 34 uerſ. 18.num.1.& non debet accipere perſonam Principum, cap.21 verſ. 33.nu.4. debet eſſe adamas fortior improbo, cap. 34.uerſic.18 nu.3. Debet eſſe ſuauis ſimul,& utilis,cap.29. verſ.22.num.2.accommodatus captui auditorem, ibidem,nu.3.

Prophetarum onus quale, cap. 27. verſ. 1. num. 3. imprecationes quomodo accipiendæ, cap. 22. verſ. 19. nu. 4.

Præſentium contemptor iuſtus, attêtus ad futura, cap. 31. verſic. 16. nu. 4. Futura ab illo inſpici, tanquam præſentia, ibid. Vide, *Iuſtus*.

PRIMOGENITVS.

Primogenitus fortitudo parentis, cap. 18. verſ. 13. num. 2. cur magis dilectus parentibus. Vide, *Parentes*. Primogenitus creaturarum Chriſtus, ibid. num. 2. Primogenitus mortis diabolus, ibid. num. 1. Primogenita mors acerbiſſima, ibid. nu. 3. Aut reſpondens peccatis adoleſcentiæ. Vide, *Mors*, *Adoleſcentia*.

Cur ſancti dicantur primogeniti pauperum, cap. 18. verſ. 13. num. 2.

PRINCEPS.

Princeps inſtar Solis gratuito illuminans, cap. 18. verſ. 6. nu. 4. & ſummo mane viſitans, cap. 29 verſ. 7. nu. 1. & inſtar lucernæ ſuſtentandæ facultatibus popularium, ibid. Et inſtar candelabri ſuſtentantis lucem populi, c. 18 verſ 6. nu. 6. Eſt chirurgus, & alligator, cap. 34. verſ. 8. num. 1. & inſtar columnæ ſuſtinentis regnum, cap. 34. verſ. 24. num. 3. inſtar fluminis, quod Diuina potentia aliquando areſacit, ibid. inſtar Dei accipientis preces ſubditorum, cap. 35. verſ. 9. nu. 5. inſtar Leonis vigilantis, cap. 38. verſ. 38. nu. 2. inſtar mali nauis ſimul, & naucleri, cap 17. verſ. 12. num. 4. inſtar ſidi portus, cap. 33. verſ. 8. nu 3. & inſtar turris munitæ, cap 29. verſ. 15. num. 6. Deus quidam terrenus, ibid. Et medicus, currus, & auriga, cap 29. verſ. 15. nu. 4. 5. Non ſolum caput Reipub. ſed etiam inſtar reliquorum membrorum, ibid. nu. 4. Et debet præire exemplo, cap. 29. verſ. 10. nu 1.

Deus forma optimi Principis. Vide, *Deus*. Et Chriſtus Ieſus. Vide, *Chriſtus*. Eſt Deo quam ſimillimus, cap. 36. verſ. 6. num 3. Et item illi chariſſimus, ibidem. Eſt idem iudex, cap 19. verſ 9 nu 1.

Sponte facit, quod facit, cap. 34. verſ. 18. nu. 6 & ſponte ſe ſubdit legi, ibidem. & Sponte etiam libidini ſeruit, cap. 34. verſic. 27. num. 1 Principis Clementiſſimi deſcriptio, cap. 34. verſ. 19. num. 2. illis potiſſimum inſidiantur hoſtes, cap. 19. v 29. nu. 2. Quomodo eum Principe agendum, cap. 21. verſ. 31. num 6. Principis adoleſcentioris diſciplina, cap. 21. verſ. 33. num. 8.

Principis optimi munus quod, cap. 34 verſ 9. nu. 3. debet abhorrere a muneribus, cap. 36. verſ. 18. nu. 4. & vigilare, c 36. verſ. 20. nu 2. innocentes tueri publico teſtimonio, cap. 36. verſ. 22. num 9 & comprimere inſolentiam potentiorum, c. 31. verſ. 34. nu. 3. liberales, & benefici, c. 21. verſ. 28. nu. 4. & cap 19 verſ. 12 num. 4. debet habere vultum lætum, cap. 29. verſ. 24 num. 4. cuius humanitas nihil detrahat maieſtati, cap. 29 verſ. 25. nu. 3 propria illius ſapientia, ibid. & Regius ſplendor, c. 29. verſ. 11. num. 3. & paterna charitas, cap. 29 verſ 12. num. 4. & uirtus quædam diuina, ibid. & habeat ſubditos tanquam fratres, cap. 22. verſ. 2. nu. 4. eſt pater orphanorum, cap. 29. verſ 16 nu. 1. nam miſeri indigent Principis tuitione, cap. 29. verſ. 13. nu 3. & 4. illius opem implorant pauperes, cap. 34. verſ. 19. nu. 2 eſt illi cum bellijs pugnandum, cap 19 verſ. 17. nu. 2. & eſt paſtor, at improbus eſt lupus, ibid nu. 3. & 4.

Princeps ſine viribus, ſine prouidentia inſtar idoli mortui, capit. 18 verſ. 13. nu. 7. impius, eſt Hypocrita, c. 36. verſic. 10. num. 3. Principes interdum vulpino ingenio, c. 34. verſ. 18. nu. 1. abutuntur principatu, & dominãdi libidine, c. 25. verſic 2. nu. 3 auari, ſtulti, & fraudulenti, cap. 32. verſ. 7. num. 1. accipiunt perſonas ſubditorum, cap. 32. verſic. 8. num. 5. vendunt ſua patrocinia, & ſecuritatem ſuis ſubditis, cap. 24. verſic. 23. num 1. Protegunt peccata ſuorum popularium, cap. 40. verſ 16 num. 3. Habent vultum terrificum, cap. 21. verſ 31 num. 6 Sunt oneroſi Reipublicæ inſtar ſtatuæ lapideæ, cap 29 verſic. 15 numero 3. eleuant ſe ſuper populum, ibidem.

Etiam diſcolis debita obedientia, cap. 34 verſ. 18. num. 1. illorum improbitatem comprimit Deus, & ſancti aduerſus indignos Principes, cap. 36. verſ. 6. nu. 3. Illos excolit diabolus tanquam ſuam terram, cap 40. verſ. 15 nu. 1. & illis adhæreſcunt peſſimi quique populares, ibid. nu. 3. Periclitatur ſub illis Reſpublica, præſertim ſi dormiant, cap. 38. verſ. 39 nu. 2 & eſt miſera, cap. 14. uerſ. 24. num. 2. ſtudent occultare ſua peccata, c. 31. uerſ. 33. nu. 3.

Principum Conſiliarij quales, Vide *Conſiliarius*. Quos debeat Princeps maximè charos, & familiares habere, c. 19. uerſ. 19. num. 6 & 7. Illius miniſtri dicuntur brachia, cap. 22. uerſ. 8, nume 3. Priuati, & familiares, quales eſſe debeant, ibidem, nu. 6. qui, ſi auari ſint, perdunt Rempublicam, cap. 22. verſic 9 nume. 2. nam miniſtri iniqui ſunt inſtar ſanguiſugæ, cap. 24 verſ. 24. nu 2 Vide, *Rex*, *Dux*, *Tyrannus*.

Promethei Mythologia ignem de cœlo aduehentis, cap. 29. verſic. 19. num. 4.

Propheta, Vide, *Prædicator*.

PROSELYTVS.

Proſelytorum lex, cap. 19. verſ. 15. num. 2. alij fuerunt genere, alij adoptione, ibid. Quo animi affectu Pharıſæi facerent proſelytos, ibidem, num. 5. Habuerunt multos Iob, & Abraham, ibid. num 3.

PROVIDENTIA.

Prouidentia, Sapientia, & Scientia Dei ex multis capitibus probata, cap. 22 verſ. 14. nu. 6. 7. & ſeq.

Prouidentiæ fides fundamentum humanæ vitæ. Vide, *Fides*.

Prouidentiæ lux per omnia diffuſa, cap. 37. verſ. 3 num. 5. velut ſal omnium, quæ fiunt, cap. 24 verſ 12. nume. 5 & velue clauus Dei naucleri, cap. 37 v. 12. nu 5. efficit concentum in creaturis, c. 22. verſ. 14. nu. 21. dicitur Montes ærei apud Zachariam, cap. 34. verſ. 24. num. 7. & myrteta Babylonis apud eundem, cap 22. verſic. 13. num 9. & ordinarius Prouidentiæ curſus dicitur Semita ſæculi, cap. 22. verſic. 15. nume 3. 4.

Prouidentia obſcura, illius effecta manifeſta, c. 32. verſ. 2. n. 9. intenta in ſcopum diuinæ gloriæ, & commodi mortalium, c. 30 verſic. 11. num 3. Non ſolum circa hominem, ſed etiam circa res alias vniuerſas, c 38. verſ. 12. nu. 3. & c. 38. verſ. 25. num. 1. ſed aliarum creaturarum Prouidentia propter hominem, c. 22. verſ. 24. num. 10.

Duæ diuinæ Prouidentiæ viæ, punire, & miſereri, c. 40. v. 14. num 1. illius formula poſtquam diu ſuſtinuit, grauiter punire, c. 21. verſic. 22 nu. 1. Prouidentiæ periphraſis, c. 26. verſ. 4. nu 5. & c. 33. verſ. 9. num 4.

Negantes Prouidentiam, Cœlo Deum concludebant, cap. 22. verſ. 12 num. 2 error circa illam ſtultus, Deum non videre, quia non videretur, cap. 20. verſ. 14. num. 1. 2. 3. & ſequen. Errantium Philoſophorum rationes, ibidem. Cur improbi frigidè ſentiant de diuina prouidentia, cap. 22. verſic. 5. numero 5.

Pſalmus 4 de Prouidentia illuſtratus, c. 32. verſic. 18. nu. 3.

Dei Prouidentia in ſuſtentandis Pauperibus. Vide, *Pauper*.

PROXIMVS.

Qui proximum lædit, ſe ipſum lædit, c. 20. verſ. 10. nume. 6. habendus tanquam frater, c. 22. verſic. 6. num. 4. datur crimini, non illi benefeciſſe, cap. 25 verſ. 7. num. 1.

Peccata in proximum, eadem in Deum, cap. 24. verſic. 13. nume. 2 Peccata contra proximum dicuntur furtum. Vide, *Furtum*.

Phthirophagi vnde habeant nomen, & viuendi rationem, c 30. verſ 8. num. 3.

PVER.

Puer miſericors tanquam aliorum puerorum pater, c. 31. verſ. 18. nu. 2. Bona pueri indoles ingens Dei beneficium, ibid. nume. 3. Puer meritorius quo habitu incederet, c. 36. verſ. 14. num. 5. Pueri impudicis ſaltationibus aſſueſcentes, c. 21. verſ. 11. num. 5.

Pugillarium forma, & materia, cap. 19. verſic. 24. num. 8.

PVLCRITVDO.

Pulchritudinis ſuauitas, & lux, c. 26. verſ. 13. nu. 3. & cap. 42. verſi. 14 nu. 10. Periphraſis, & laus, c. 38. verſic 6. num. 3. debet eſſe coniuncta cum bono famæ odore, cap. 42. verſ. 14. nume. 15. eſt velut ignis, cap. 30. verſic. 1. nu. 13. capit ſtultos amatores, c. 42 verſ. 14. nu. 11. Lis eſt illi cum pudicitia, c. 30. verſ. 1. num. 13. Leuius peccatum quod pulchritudo ſuadet, c. 31. verſic. 1. num. 11. Alexander duntaxat aduerſus pulchritudinem ſuperbus, cap. 30. verſic. 1 num 13. dicitur de rebus iucundis, & ſuauibus, ibid. Vide, *Fœmina*, *Virgo*, *Cogitatio*, *Oculus*.

PYRAMIS.

Pyramidum vſus, cap. 42. in fine, fiebant ex Arabicis Lapidicinis, ibidem.

Pyramis ſepulchri S. Iob adhuc extans, ibid.

Pythones pectore reſonantes, & reſponſa dantes, cap. 32. verſic 20. num. 5.

R

RABBINORVM.

SOmnium de Iobi filijs intemperans, cap. 24. verſ. 1. num. 3. commentum de Leuiathan, & Behemoth. Vide ſuis locis.

RA-

RADIX.

Quid illius nomine comprehendatur, cap. 18. verſic. 16. nu. 1. illius malum ariditas, ibid. Radicibus victitantes Troglodytæ, c. 30 verſ. 8 num. 3. Radix Oeſculi tantæ altitudinis, quantæ rami, cap. 18. verſ. 16. nu. 3.

Raphaelis diligentia, & alacritas in curando Tobia, cap. 33. verſic 24. nu. 2. Vide, *Angelus.*

RAPINA.

Rapina frequenter inutilis raptori, cap. 20. verſic. 18. num. 2. quod proximo auferitur, vertitur in ignem, cap. 20. verſ. 26. nu. 7. Rapina cenſetur non beneſeciſſe indigentibus, c. 20. verſ. 19 num 6. & cap. 22. verſ. 6. num 6. Vide, *Auaritia, Miſericordia, Proximus.*

Rationalis fulgores quales, cap. 28. verſic. 17. nu. 4. Quid ſit rationale iudicij, cap. 29. verſ. 16. nu. 3.

Rationis, & orationis affinitas, c 18. verſ. 3. nu. 1.

REDEMPTOR.

Redemptor, vnum ex Dei nominibus, cap. 19. verſ. 55. nu. 2.

Proprium Dei filio, ibid. nu. 4. affert potentiam, & bonitatem, ibid. nu. 3. Et gratuitum Redemptionis pretium, ibid. nu. 4.

Redemptionis, & Redemptoris leges, ibid. num. 5. Debet eſſe cauſa Reſurrectionis redimendo a morte, cap. 19. verſic 25. nome. 15.

Renibus cur tribuatur concupiſcentia, cap. 19. verſ. 27. nu. 2. & Sapientia, cap. 38. verſic. 36. num. 1. Sunt Symbolum deſideriorum, c 19 verſic. 27. nu. 2.

Repentina omnia grauiora, cap 21 ver. 10. nu. 3. Equus ad repentina perturbatur. Vide, *Equus.*

Reprehenſio non debet eſſe contumelioſa, c. 19. verſ. 3. nu. 5. ſed temperanda conſolatione, c. 19. ver. 22. nu. 6.

RESPIRATIO.

Eſt manifeſtum vitæ ſignum, cap. 34. verſ. 15. num. 3. Dei reſpiratio nunc quieta, nunc violenta quid ſignificet, ibidem. Vide, *Spiritus.*

Reſponſionis conſtantia, & circulus non vitioſus, cap. 23. verſic. 1. num. 1.

Reſtituuntur difficile, iniquè ablata, cap. 31. verſic 7. num. 4. Vide, *Auaritia, Rapina.*

RESVRRECTIO CHRISTI; & aliorum.

Reſurrectio dicitur vigilia cap 27 verſ. 19 nu 5. illius circumloquutio ex reſtauratione pellis, cap. 19. verſ. 26. nu. 1. & 2. eſt velut altera natiuitas, ibid. num. 2. Eſt eiuſdem numero, quod ceciderat, ibid. nu. 3. Cur oporteat idem numero reſurgere, cap. 19. verſ. 25. num. 12. illa pars materiæ, in qua ſanctus peculiariter excelluit, retinenda in Reſurrectione, ibid. num 12.

Reſurrectionis argumentum ex creatione hominis, c. 19. verſic. 25 nume. 28. Ex eo quod etiam corpora referant ſuum præmium, cap 19. verſ. 25. num. 12. ex eo quod non ſuſceperit Iob duplo plures filios poſt plagam, cap 42. verſic. 13. nume. 2. ex Phœnice Arabica reuiuiſcente, cap. 19. verſic. 25. num 16.

Reſurrectio noſtra ex Chriſti Reſurrectione; & vita colligenda, cap. 19. verſ. 26. nu. 8. 9. 10. 11. Chriſtus reſurgens alios ſecum ſuſcitans, cap. 19. verſ. 25. num. 19. & 30 cum illo reſurgentes tranſlati ad vitam immortalem, cap 19. verſ. 25. num. 21. qui nominatim reſurrexerint cum illo, cap. 19. verſic. 25. num. 22. 23 & ſeq. vbi ſita illorum monumenta qui venerunt in ſanctam ciuitatem, cap. 19. ver. 25. nu. 27. Reſurrectionis pignus Chriſtus contulit Adamo, ibid. nu. 15.

Cur Chriſtus in publico moriens, nō in publico reſurrexerit, cap 40. verſ. 19. nu. 1. Propter ſpem Reſurrectionis mortui flectunt genua in nomine Ieſu, cap. 19. verſic. 25. nume. 15. Chriſtus reſurrexit illuceſcente die Dominica, cap. 19. verſic. 25. nume. 30.

Rete, & laqueus quo differant, cap. 18 verſ. 8. nume. 1. ſignificant diſcrimina, ibidem, num. 2. conficiuntur, ex peccatis. Vide, *Peccatum, Impius.*

Reuelatio an perfectior, vel imperfectior, quo magis ſenſibilis, c. 38. præf. quæſt. 6. num. 1.

REX, REGNVM.

Sapientia Regibus pro littore ad comprimendos fluctus animi, cap. 38. ver. 11 nu. 3. Regales aliæ virtutes, cap. 29 verſ. 16. num. 3. cap 34. verſ. 24. num. 7. Repræſentatæ in Leonis humanitate, & fortitudine, cap. 38. verſ. 39. num. 2. præſertim veritas, cap. 29 verſ 16. num. 5. Potentia, & Sapientia, c. 36. verſ. 5. nu. 2. Eloquentia, c 29. verſ. 21. num. 1. Non tam debet vacare Philoſophiæ, & contemplationi, quam adminiſtrationi Reip. cap. 29. verſic. 16. nu. 5.

Regiæ maieſtatis deſcriptio, & periphraſis, cap. 36. verſic 23 nume. 2. illius veſtium, & cultus cum Diuino comparatio, cap. 40 verſic. 3. nu. 5. Quomodo homini priuato agendum cum Rege, cap. 48. verſic 14. num. 16

Regum ſatellitium ex quibus olim militibus, cap. 55. verſ. 3. nu. 2. Macedonum, Alexandri, Maſaniſſæ, quale, ibidem. Salomonis ſatellites an Gigantes, cap. 26. verſ. 5. nu. 9

Regni Symbolum armus, & brachium, cap. 38. verſ 15. nu. 4. & vniuerſa Regna ſignificata in malogranatis veſtis Aaron cap. 34. verſ 24. nu 7. In ſtatua Danielis, ibid. In Quadrigis conſiſtentibus inter montes æreos apud Zachariam, ibid. num. 10. In arbore ſine radicibus, ibid.

Regna terræ Dei propria, c 34. verſ. 24. num. 10. eſt ille Rex vniuerſorum ſęculorum, ibid. num. 5. Rex ille magnus, homines Reges puſilli, ibid. num. 5. Cur peculiariter voluerit appellari Rex Iudæorum, ibid nu. 7. veſtitur vniuerſis regnis, ibidem. Vtitur hominibus, tanquam adminiſtris, & Pro regibus. ibidem num. 7. Illius Sapientia, & Potentia cōtinet vniuerſa Imperia, ibid. num. 10. mutat, & transfert regna, ibid. & nu. 12. Quæ cauſę transferendorum regnorum, cap. 34. verſic. 24. num. 10.

Rex iratus proſcribens ciuium bona, c 18. verſic. 14. num. 16. Improbus dicitur Hypocrita, cap 34. verſ. 30. nu. 6. ingens Dei ſupplicium permittere Regem impiū c 34. v. 30. nu. 2. eſt miniſter Diuinæ Iuſtitiæ, ibid. nu. 2. Quatenus eſt vtilis Reipublicæ ibid. Quæ peculiariter peccata puniat Deus Tyrannide Regis improbi, cap. 34. verſ. 30. num. 7. Regum Lapſus, pœna populorum, ibid. num. 7. Vide, *Princeps, Imperator.*

RHINOCEROS.

Vnde habeat nomen, cap. 39. verſic 9 num. 1. An ſit idem qui Monoceros, cap. 19. verſ 9. nu. 2. ex oppoſito reſpondet bo-ui domito, cap. 39. verſ. 9. nu. 1. longè abhorret à terræ cultura, & vinculis, ibid. Deſcriptio illius, & hiſtoria, cap. 39. verſic. 9. num. 5.

An Rhinoceros Plinij, idem qui Inbi, ibid. num. 6. an habeat duplex cornu, ibid. num. 7. Quando Romæ primum viſus, ibidem, num 7.

Ritus priſcus ſe incidendi, & inurendi, cap. 37. verſ. 7. nu. 11. manaſſe pleroſque ab Aegyptijs. Vide, *Aegyptus.* Item Ritus ſunerum, & Aegyptiorum. Vide ſuis locis.

Romana Reſp. non Reſpublica, c 18 verſic. 15. nu. 9.

Roris generatio, cap. 38 verſ. 19. nu. 2. Vide, *Pluuia, Meſſis.*

Rubrum Mare. Vide, *Mare.*

S

SACERDOS.

Sacerdotum munditia, cap. 42. uerſic. 7 num. 6. Comitantur Deum, tanquam ſerui & famuli, cap. 40. verſ. 20. num. 2. illorum exiſtimationi, & honori conſulit Deus, cap. 42. v. 7. nu. 6. illorum contemptum ulciſcitur immiſſa Tyrannide improbi Principis, cap. 34. verſ. 30. num. 7.

Sacerdotij Symbolum Sapphirus. Vide, *Sapphirus.*

Sacerdotum munus inſtruere regem. Vide, *Aegyptus.* Propria illorum ueritas, cap 29. verſ. 16 num. 3. Aegyptiorum geſtamen quale, ibidem. Rationale iudicij. Vide *Rationale.* Veſtes Vide, *Aaron.* In luctu deponebant coronas, c. 19. verſi. 9. num. 7.

Pręter Sacerdotem, adſtantes etiam offerre dicuntur, c. 42. v. 8. num. 2.

SALOMON.

Illius Thronus, cap. 26. v. 9. nume. 7. Satellitium quale. Vide, *Rex.* Fuit Rex Regum, c. 29. verſ. 12. nu 3.

SALTATIO.

Saltationum in honeſtarum turpitudo, cap 21 verſ 11. nu. 5. Docentur, & ducuntur à Diabolo, ibidem. Priſcus ſaltandi, & canendi mos, cap. 21. verſic. 12. nume. 2. Vide, *Conuiuium.*

SAMSON.

Mala illius ſecuritas, & fiducia priſtinę fortitudinis, cap. 18. verſi. 7 num. 3. Permolens, quid, cap. 31. verſ 10. num. 3.

Sanctus Vide, *Iuſtus, Pietas.*

Sanguiſugę filię, & uoces, quę, cap. 20. verſi. 20. num. 3. infixo ſemper ſanguini capite oriuntur, ibidem.

Sanitas, fęlicitatis pars non modica, cap. 21. verſ. 16. num. 3. Vide *Morbus.*

SAPPHIRVS.

Sapphirus fuſe, accurate tractatur, et deſcribitur ex patria, colore, pulchritudine; tum etiā illius Symbola, & vſus, atque

vires, c. 18. verſ. 6. nu. 2. 3. 4. Fuit ſcribendi materia, cap. 19. verſ. 24. nu. 8. Sanna. Vide, *Subſannatio*.

SAPIENTIA.

Eſt aliquid ſublime, & Regale, c. 28. verſ. 28. num. 5. eſt Virgo pudiciſſima, cap. 28. verſ. 20 nu. 1. Illius periphraſis, c. 34. verſ. 34. nu. 6. Habet nomen Græcum ab obſcuritate, c. 28. verſ 18 nu. 6. Illius elogium, cap. 28. ver. 13. nu. 3. Tantum excellit diuitias, quantum lux colores, cap. 28. ver. 16. nu. 2. eſt lux creaturarum, cap. 28 verſ. 27. num. 4. eminenter continet aurum, cap. 28. verſic. 19. num. 4 non tam auro, quam paupertate emitur, c. 28. verſ. 15. nu. 1. illius fama omnia cōplet, cap. 28. verſ. 22. nu. 4. non mouetur gratia, cap. 32. verſic 21. num. 1.

Cur dicatur Minerua gaudere ſapientibus, c 36. verſ. 5. nu. 4. In certamine Sapientiæ non eſt accipienda perſona, cap. 32. verſ. 9. num. 2. Cur Sapientia tribuatur abſconditis, & renibus, cap 38. verſ 36. num. 1.

Sapientia inſtar littoris, compeſcens, & tranquillans impetus animi, cap 38. verſ. 11. num. 3.

Eſt patienter, & longanimiter quærenda, cap. 28. ver. 18 nu. 5. Quibus notis dignoſcitur, & inuenitur, c. 28. verſ. 13. nu. 3. Deus quærit amatores, & inueſtigatores illius, cap. 28. ver. 27. nu 5 Certa illius inueſtigandæ via, & ratio, ibid. nu 6.

Cur Sapientia tribuatur voluntati, cap 28 verſ. 28. num. 4. Eſt coniuncta cum legis obſeruatione, c 28. v. 27. nu. 6. Reſidet in corde inclinato ad dexteram, cap. 28. verſ. 28 num. 5.

Sapientiæ practicæ in Deo, & in homine, vis cap. 28. verſ. 12. num. 3. Terrena vbi inueniatur, ibid. nu. 4. Diuina quibus ignota, c. 28. verſ. 13. num. 1.

SARDONYX.

Sardonyx. vel Sardius Lapis cuius naturæ, c. 58. verſ. 16. n. 5. Cur ab aliquibus dicatur Smaragdus, ibid. Vbi proueniat præſtantiſſima, ibid.

Scandulæ Scriptoriæ quales, cap 19. verſ. 24. num. 8.

Scientia viſionis quo verbo ſoleat ſignificari, c. 19 ver. 25. n. 1.

Scorpionis cauda venenata, Diaboli Symbolum, cap. 40. verſic. 12. num. 2.

Scribendi multiplex materia, & ratio antiquorum indicata à Iobo, cap. 19. verſ. 24. num. 7. 8.

Scytharum Deus, gladius, c. 19 verſ. 29. nu. 6. Cur iurarent per Ventum, & Acinacem, ibid.

Segetum deſiderium imber, & nix, cap. 37. verſic. 11. num. 3. 4. Vide, *Terra*, *Pluuia*, *Meſſis*.

Seminum mortuorū mirabilis viuificatio, & parturitio, c. 26. verſ. 5. num. 11.

Semen Elephanti Vide, *Elephantus*.

Semen cedri. Vide, *Cedrus*.

SENEX.

Senes cur dicantur ramus, & iuncus, cap. 40. verſ. 21. num. 1, ſunt obſeruandi adoleſcentibus, cap. 32. ver. 5. nu. 3. Coram illis aſſurgendum, cap. 29 verſ. 18. nu. 2 ſenectutis priuilegium in loquendo, cap. 32. verſ. 7. nu. 1. variæ ſenectutis circumloquutiones, cap. 29. verſ. 18. num. 1.

SENSVS.

Senſus habent etiam ſuum iudicium, & veritatem, cap. 34 verſic. 3. nu 3. ſenſus humani quomodo coniuncti cum intelligentia, cap. 33. verſic. 11. nume. 4. Vide, *Oculus*, *Videre*, *Audire*.

Senſus externi etiam beandi. Vide, *Beatus*.

SEPTENARIVS.

Erat numerus familiaris ſacrificijs, cap. 42. verſic. 9. nu 5.

Septenæ Hoſtiæ ad grauitatem peccati expiandi, ibid. Vnde natus ſeptenarij honor, cap. 42. verſ. 8. num. 2. Vide alia in Indice Scripturarum.

Septentrionis pueri epitaphium, cap. 21. verſic. 11. nume. 6. Vide, *Aquilo*. *Meridies*.

SEPVLCHRVM.

Sepulchrum inſtar areæ, defuncti inſtar manipulorum, ca 21. verſ. 32. nume. 8. Cur ſepulchrum dicatur congeries, ibid. num. 5. Conſtituebatur in conuallibus, vel ad ripas fluminum, cap. 21. verſ. 33. num. 6. Dicitur domus; vita vero tabernaculum, cap. 30. verſ. 23. nume. 3. & domus teſtamenti, ibidem.

Quomodo vigilandum ad ſepulchra mortuorum, c. 21 ver. 32. num. 1. Naſamonum circa illa ritus, ibidem. Thracum ſepulchra qualia, ibid. nume 5. Vide, *Funus*, *Pyramis*, *Defunctus*, *Mors*.

SERMO.

Sermonis facultas propria hominis, cap. 18. verſic. 3. nume. 1. eſt coniuncta cum ratione, ibid. Videtur aliquib. brutis conuenire, ibid. nu. 1. Cur peculiari ratione tribuantur illi ſordes, aut mundities, ibid. num. 3. Vide *Verbum*, *Contumelia*, *Maledictum*.

SERPENS.

Serpentum partes quæ, cap. 40. verſic. 19. num. 3. ſunt guloſi, & ebrioſi, cap. 20. verſ. 12. num. 6. Non tam voraces, quam guloſi, cap. 40. verſic. 9. nume. 3. Delectantur locis humentibus, ibidem.

Habent veneni veſicam ſub lingua, cap. 20. verſ. 12. n. 5. & triplicem dentium ordinem, c. 41. verſ. 5. num. 2. Nullam belluam timent, cap. 40. verſ. 20. num. 10.

Serpentum nomen tam in terreſtres, quam in marinos conueniens, cap. 40. verſ. 20. nu. 13. Aquatiles aliquando habitāt in ſicco, & terreſtres aliquando in aqua, ibid. Montanorum deſcriptio, ibid nu. 10 ſunt incertæ habitationis, ibi. nu. 11. Terreſtres vaſtiſſimi, & ſquamoſi, ibid. nu. 10.

Sunt ſymbolum inſidiarum, cap. 20. verſic. 12 num. 6. & voluptatis, ibid. Et illarum lingua detractatoris, cap. 20. verſic. 16. num. 5.

Sertij Polenſis paraſiti epitaphium, c. 19. verſ. 24 num. 6.

SERVVS, SERVITVS.

Nomina ſerui, & Domini non naturæ, ſed peccati. Vide, *Dominus*: Breue ſeruitutis nomen, cap. 31. verſic. 15. num. 3. Seruorum proprium ſeruire ad oculum, c. 19 verſ. 15. nu. 7. Diuerſi illorum gradus, & miniſteria, c. 19. verſ. 16. num. 3. illorum ingenium illiberale, cap. 19. verſ. 17. nu. 10. Accommodant ſe ad alterius voluntatem, c. 22. verſ. 21. nu. 2.

Seruis præmium propoſitum in vita futura, c. 31. ver. 13. nu. 7. Serui corpore tantum, non item animo, c. 31 verſ. 15. nu 3. illorum egregiæ virtutes, ibid. illorum filij chari ſuis Dominis, c. 19. ver. 17. nu. 6. Quomodo Herī cum illis agendum, c. 19. ver. 16. nu. 1. & dominorum erga illos vel moroſitas, vel humanitas, c. 31. ver. 13. nu. 7.

Seruus in iure nullus cenſetur, ibid. verſ. 15. nu. 1.

Serui Iſraelitæ diuerſæ rationis, c. 19. verſ. 15. nu. 3.

Seruitutis ſymbolum catenæ, & vincula, c 36. verſic. 9. nu. 3. Improbi, ſunt vere, & animo ſerui, c. 31. v. 15. nu. 3.

Seruire Deo tenemur titulo Redemptionis, cap. 19. verſic. 25. nu. 3. illius ſeruitus feliciſſima, ibid. Vide, *Dominus*.

SILENTIVM.

Silentium aduerſus iras, & contumelias, cap. 32. præfat. quæſtio. 5. num. 3.

Silentium ſapientibus ſolet eſſe reſponſum aduerſus iniquos, quæſtio 1. num. 3. illius Symbolum, oris capiſtrum, cap. 18. verſ. 3. num. 1.

Silex, materia ad æternitatem memoriæ, c. 19. verſ. 24. nu. 3. & ad gladium acutiſſimum, ibid.

Similitudo conciliatrix amicitiæ, cap. 36. verſic. 5. nu. 4. Inuidiæ occaſio, ibidem, nu. 5. Quiſque gaudet ſimili, ibid.

Simplicitas ſtudioſè ſimulatur ab aſtutis, cap 33. verſicu. 3. nume. 5.

SINVS.

Quæ corporis pars, cap. 19. verſ. 27. num. 3. Eſt Theſaurus arcanorum, ibidem, nume. 5. & memoriæ, ibidem. Et rerum charisſimarum, ibid. num. 3. & præmij excipiendi, ibid. n. 4. Et rerum pretioſiſſimarum, cap. 23. verſ. 12. num. 3. & lucrī venandi, ibid. nu. 4.

In ſinum quorſum deſpuerent antiquitus, cap. 59. verſic. 27. nume. 4.

Siphnij Lapidis natura mirabilis, c. 30. verſic. 26. nu. 1.

Smaragdus probatiſſima, vbi, cap. 28. verſic. 19. num. 1. Vide, *Sardius*.

Smyrites Lapis duriſſimus, & cuius naturæ, c. 40. ver. 13. nu. 6. c 41. verſ. 8. nu. 6.

Sodomiticum ſupplicium acerbiſſimum. Vide, *Ignis*. Sodomæ opes, & vbertas, c. 28. verſ. 7. nu. 6.

SOL.

Tres illius appellationes in Hebræo, cap. 41. verſ. 21. num. 2. ex ſuo nomine dicitur, nos præueniens, c. 23. verſ. 8. nu. 6. & habet nomen à miniſtrando, cap. 38. verſ. 13. nu 6. Diuinæ bonitatis imago, cap 25. verſ. 5. num. 5. dicitur eſſe propria Dei creatura præ cæteris. ibid. In illius Creatione quomodo repræſentatum Myſterium Incarnationis, c 38. verſ. 17. nu. 10 quomodo creatus, ibid.

Solis varietates pro diuerſis ſignis, cap. 37. verſic. 22. num. 2. ſuis circulis numerat annos humanæ vitæ, cap. 38 verſ. 13. num. 4. Eſt terræ Sponſus, & maritus, cap. 38. verſ. 28 nu. 6. & inſtar matris fouet creaturas inferiores, ibidem, num. 7. Cur dicatur Sponſus procedens de Thalamo, cap. 33. verſicu. 8. num. 8.

In vnica Solis luce, vniuerſæ illius opes contentæ, cap. 36. verſic. 32. num. 5. & quaſi vniuerſitas creaturarum, ibid. Solis ex luce encomium, ibid. Radij illius cur dicantur acuti, c. 41. verſ. 25. nu. 2.

Sol ab antiquis adoratus ſub nomine Adonidis, cap. 31. ver. 26. nu. 7. ab Aegyptijs præſertim, ibid. Et prima idololatria circa Solem, & Lunam. Vide *Idololatria*. Multitudo priſcorum idolorum reuocata ad vnicum Solem, ibid. num. 7. creditus ab antiquis auri gleba, c. 31. ver. 36. num 21. Ciuitas Solis apud ſacros, & profanos, quæ, cap. 31. verſ. 56. nu. 8.

Solem mergi, & condi vltra montes, opinio antiquiorum, c. 38. verſ. 20. nu. 5.

Eclipſis Symbolum infælicitatis, cap. 31. verſic. 36. num. 21. Vide *Lux*.

SOLITVDO, SOLITARIA VITA.

Illius encomium, c. 39. v. 5. nu. 5. ſolitudinis amatores videntur mundi ſapientibus, eſſe aſini ſylueſtres, ibid nu. 5.

Solitudo cordis, potius quam corporis quærenda, ibid. num. 5. Cur ſolitarium eſt Diuinis rebus familiare, ibid. Ferinæ animæ paſſiones ſolitudine cicurantur, ibid. num. 6.

SOMNVS, SOMNIVM.

Somniorum ciuitas mundus hic, c. 50. verſ. 8 nu. 4.

Somniorum inſula, ibid. Somnia impiorum perturbata, ibid. num. 5. ſomnia ebrioſorum qualia, ibid. nu. 4.

Somnium, aut ſomnus nunc dicitur vita, nunc mors. Vide *Vita, Mors*.

Somni ſimulachrum, c. 30. verſ. 57. num. 3.

Somnia Diuina duplicis generis, cap. 33. verſ. 55. num. 5. ſunt coniuncta cum horrore, ibid. manent infixa menti, & narrantur poſtea minutatim, c. 33. verſ. 16. nu. 3. Indicium quo dignoſcuntur, eſt illorum vtilitas, c. 33. ver. 17. num. 1. Fines peculiares Diuinorum Inſomniorum, ibid. Quod dicatur ſigillum inſomniorum, c. 33. ver. 16. nu. 2.

Somnus aliquando præparans morioni Diuinæ, c 33 verſ. 15. nu. 4. ſed non eſt ſemper neceſſarius, ibid nu. 1. quo differat à ſopore, & horrore, ibid. nu. 2.

Sophir olim aureæ terra nominata, c. 55. ver. 54. nu. 5.

Sophiſtarum vitia, cap 38. verſ. 22. nu. 2.

Speculorum materia, cap. 28. verſic. 17. num 2.

S P E S.

Spei comes, timor, c. 19 verſ. 57. num. 2. Eſt vigilantium ſomnium, ibid. num. 2.

Spes amantium credula, ibid. Accenditur labore, ibid. num. 4. eſt ſimilis perpendiculi cementariorum, c. 38. verſ. 5. num. 5. Vide *Iuſtus, Impius*.

Spinæ ardentes ſymbolum impiorum, cap 18 verſ. 5. num. 3.

Spina arbor ebrietatem prohibens, cap. 21. verſ. 40. num 1.

SPIRITVS.

Vide *Deus, Vita*.

Spiritus hominis quomodo dicatur Spiritus Dei, cap. 26 verſic. 4. num. 4.

Spiritus triplices apud Medicos, & Philoſophos, ibid. nu. 6.

SPVERE, SPVTVM.

Spuendi in morbis priſcus ritus, c 30. ver. 10. nu. 4. & in ſinum, c. 19. verſ. 27. nu. 4. & in illum faciem, qui non ſuſcitaret ſemen fratris, c. 30. v. 10. nu. 5. Eſt indignantis, ibid. Et pertinet ad extremam ignominiam, ibid. num. 6. An Iob re ipſa acceperit ab improbis ſputa, ibid. nu. 5.

Stabilitas propria pacti, conſilij, atque iudicij, cap. 40. verſ. 3. num. 2.

STATERA.

Iuſtitiæ ſymbolum, c. 31. verſ. 1. nu. 2. propria Diuini iudicij, ibid num. 1. Quamquam illam etiam præferant hypocritæ, ibid. nu. 1. Deus ponderat res grauiſſimas, homo autem leuiſſimas, ibid. nu. 1.

STELLÆ, SIDERA.

Deus paſtor Stellarum ducens, & reducens, cap. 52. verſ. 14. nu. 14. & c. 38. verſ. 32. nu. 1. inſtar Imperatoris recenſentis milites, ibid. Inſtar præcentoris mouens illas ad concentum, ibid. nu. 2. Efficiunt harmoniam, cap. 38. verſic. 7. nu. 6. Videntur eſſe domeſtici, & familiares domus Dei, ibi. nu. 8. Quomodo Deum laudent, c 38. verſ. 7. nu. 5. 6. cur dicantur Aſtra matutina, ibid. nu. 5.

Sunt Cœli pulchritudo, cap. 26. ver. 13. num. 1. & illius facies, c. 56. verſ. 9. num. 5. 6. illorum Ortus, & Occaſus mirabiles, c. 38. ver. 35. num. 1. propinquitates, & interualla ex Diuina Prouidentia, c. 38. verſ. 31. nu. 5. quomodo dicantur de Cœlo cadentes, c. 56. ver. 13. num. 4. Quomodo fabuloſis aſtrorum nominibus vtantur ſcripturæ, c. 38. verſ. 31. nu. 5.

Stella Vener. Vide *Sol, Luna, Lumen, Lux*.

S T E R C V S.

Symbolum extremæ abiectionis, cap. 50. verſ. 7. nu. 4. In ſtercore olim ſepeliri ſolita Regum cadauera, ibid. nu. 5.

Sterilitas parentum orbitas quædam atque viduitas, cap. 21. verſ. 10. nu. 6. Vide, *Fertilitas, Abundantia*.

Sternutatio olim exitioſa, c. 30. verſ. 8. num. 3. cuius facultatis ſit opus, cap. 41. verſic. 9. nu. 2.

Stibij natura, & vis ad curandos, & pulchrifaciendos oculos, cap. 42. verſ. 14. num. 17.

Stomachus ardens quorum ſit proprius, cap. 20. verſic. 52. numero 1.

S T R V T H I O.

Struthio glorioſa, c 39. ver. 13. nu 2. habet nomen à luctu, vel à lætitia, ibid. nu. 3. Et à miſericordia, quod ſit crudelis, ibid. num. 4. Fœminæ ſunt lugubriores, cap. 30. verſ. 29. num. 2. & Symbolum fœminei luctus, ibid. nu. 9. Sed ſunt indignæ commiſeratione, ibid. num 9

Struthio Arabica excellit magnitudine, c. 39 verſ. 13. num. 6. an excellat charitate erga pullos, ibid. verſ. 16. nu. 1. an aliquando incubet ouis, ibid verſ. 14. nu. 1 an viſu illa foueat, ibid. nu. 2. Quo tempore pariat, ibid. nu. 2 Deſerit prolem, c. 39 verſ. 16. nu. 1.

Cur dicatur ſtolida, c 39 verſic. 17. nu. 4. Stolide omnia deuorat, ibid. Eſt induſtria, & cauta aduerſus venatores, ibidem, verſic. 18. nume. 5 celeriter ex paruis initijs adoleſcit, ibid. nume. 1.

Struthophagorum ratio, & viuendi inſtitutum, cap. 30 verſ. 19. nume. 9

Stiphnus herba cuius naturæ, c. 50. ver. 17. nu. 4. ore tractata dureſcit, ibid. ver. 18. num. 2.

Stultus inſtar temulenti, amicis etiam noxius, c 19. v. 2. nu. 5. Vide, *Sapientia*.

Stupratores infandi virginum, c. 24. verſ. 21. nu. 1.

Stylus ferreus, aut oſſeus primus apud Thuſcos, c. 19 ver. 54. nu. 1. Plumbeus nunquam in vſu, ibid.

Subſannantium geſtus aperto ore, & exerta lingua, c. 19. verſic. 5. num. 5 ſanna cum geſtu oris, & ſonitu narium, c. 52. verſ. 19. num. 6.

S V L P H V R.

Sulphuris lux qualis, c. 18 verſic. 15. nu. 10. fugat animalcula, ibid. num. 3. adhibitum ad multarum rerum expiationem, ibid. nu. 8. illius cum igne, & cum gemmis affinitas, cap. 28. ver. 5. nu. 3. Eſt ſymbolum Diuinæ vltionis, c. 18. verſic. 15. num 10. & ſupplicij Sodomitici, ibid.

Sulphurea terra. Vide, *Terra*.

Supellectilis pretioſæ nimius luxus, c. 58. verſic. 17. nu. 6.

Supellex vitrea. Vide, *Vitrum*.

S V P E R B I A.

In quo conſiſtat, cap. 41. verſ. 55 nume. 2. Primum peccatum, c. 18. verſ. 13. nu. 4. Frequenter coniuncta cum dignitate ſublimi, c. 22 verſ. 7. nu. 1. Quantum diſtet à Diuina celſitudine, cap. 18. verſic. 15. num 6. videtur cum Deo de altitudine contendere, cap. 20. verſ. 7. nu 2. comparatur cum nube, ibid. prodit ſe per oculos, cap. 22. verſic. 29. nu. 3. eſt manus, & pes cęterorum peccatorum, c. 55. v. 15. nu. 2.

Superborum vna quæ, cap. 20. verſic. 7. nu. 8. incedunt ſolitarij inſtar Leonum, c. 24. verſ. 4. nu. 5. dedignantur viam pauperum, ibid nu. 3. Sunt Deo inuiſi, cap. 35. verſ. 6. num. 9. illis reſiſtit Deus, c. 41. verſ. 25. num. 3. ſe ipſos extollunt etiam nemine extollente, c. 24. verſ. 54. num. 5. extolluntur ab impijs, ibidem. Se non agnoſcunt habentes ſquamas in oculis, cap. 41. verſic. 8 nu. 7. & dubitant de aliorum ſcientia, c. 34. verſ. 33. num 5.

Superbiæ ſupplicium ex illius radice germinans, c. 33. ver. 17. num. 3. illius dignum ſupplicium, c. 50 verſic. 7. nu. 8. c. 40. v. 7. nu. 5. Punitur primogenita morte, c. 18. uerſ. 13. num. 4. & manifeſta luxuria, c. 36 verſ. 14. num. 9. Deus ſuperbiam puniens humilitate placatur, c. 33. verſ. 17 nu. 3. Vide, *Arrogantes, Impius, Taurus*.

Supplicantes procedebant coronati, c. 31. verſ. 36. nu. 3.

S V P P L I C I V M.

Supplicij publici ſumendi variæ cauſæ, c. 22. ver. 19. nu. 5. Gaudent de illo iuſti, ibid. num. 3. Reportant ex illo ſuum præmium iudices punientes, & damnantes impium, ibid. nu. 3.

Supplicium Sodomiticum. Vide, *Sodoma*.

Supplicij menſura ipſum peccatum, cap. 18. verſic. 8. nume. 4. Vide, *Iuſtitia, Ira, Ignis, Pluma, Iudex, Peccatum, Impius*.

Syria cur coniungatur cum Meſopotamia, c. 32. præfat. quæſtio. 2. num. 3.

T

TABERNACVLVM.

QVæ contineat, c. 13. verſ. 14. nu. 1. figitur, & auellitur, ibid. nu. 3. Conficiebatur, ex pellibus, & erigebatur ad breue tempus, ibid num. 5. Conuenit peregrinis, militibus, & paſtoribus, ibid. num. 4.

Myſtice ſignificat humani corporis fabricam breui diſſipandam, c. 18 ver. 14 nu. 8. & eſt ſimilis illius ſtructura humani corporis, ibid. num. 3. quod ſit tabernaculum Chriſtiani militis, cap 28. verſ. 14. num. 7.

Quæ ſint tabernacula fiduciæ, ibid. nu. 4. tabernaculi obſeſſio quid ſignificet, cap 19. verſ. 12. num. 9

Tabulæ æreæ duodecim, cap. 19. verſic. 24. nu. 8.

Tarquinij ſtratagema docentis potentiores de medio tollendos, cap. 14. verſ. 24 num. 9.

Taurus Symbolum ſuperbi, c. 21. verſic. 10. num. 8.

Tedæ accenſæ prælatæ nouis nuptis, cap. 18. verſ. 6. nu. 7.

TEMPESTAS.

Dicitur via Dei, c. 26. verſ. 14. nu. 1 oſtendit Deus ſupremam maieſtatem in illius concitatione, cap. 40. verſ. 4. nu. 5. dicitur phiala iræ Dei effuſa in aerem, ibid. num. 3. Deus in illa oſtendit ſe vniuerſitatis Creatorem, & prouiſorem, c. 38. verſ. 1. num. 2. & oſtendit ſe in illa terribilem, & in ſerenitate iucundum, cap. 37. verſ. 22. nume. 3. Deus tempeſtatis atque ſerenitatis auctor cum timore laudandus, ibid.

Significatur nomine turbinis, c. 38. præf. quæſt 3. num. 2. deſcribitur ex concurſu contrariorum ventorum, cap 37. verſic 9. num. 5. & verſ 22 num. 3 cum nocte, & tenebris coniuncta. cap. 27 verſ. 20 nu. 4. Auſtrales eſſe ſolent ſæuiores, cap. 37. verſic. 22. num. 2. & æſtiuæ grauiores c. 37 verſ. 6 nu. 3 Recludit agricolas domi, cap. 37. verſ. 7. nu. 14. Non faciendum die ab agricola, niſi in tempeſtate, quòd nocte poſſit, ibid. num 14.

Tempeſtates excitans Diabolus increpatur à Deo, c. 56. verſic. 11. nume. 4 concitantur etiam a Balenis. Vide *Balena.* Tranquillantur Dei Potentia, ibidem, num. 2.

Circa tempeſtates non verſatur fortitudo, cap. 41. verſic. 16. nume. 4.

TEMPVS.

Temporum opportunitates, & articuli homini iudicati à Deo cap. 37 verſ. 22 num. 2.

Temporum varietates ex varietatibus Solis, cap. 38. verſ. 22. num. 1. ſunt Symbolum ſpei mutandæ fortunæ, cap. 37. verſic. 22 num. 4.

Tempus ſerotinum, & pluuia ſerotina in quem menſem cadebant, cap 24. verſ. 6. num. 6. tempus veſpertinum opportunum captandis impuris voluptatibus, ibidem, verſ. 15. numero 1.

TENEBRÆ.

Pertinent ad carceris horrorem, cap 19. verſic. 8 nu. 1. quomodo poſſint reſiſtere lumini, cap. 24. verſ 13. num. 1. obſcura, & nigra melancholica, cap. 22. verſic. 17. nume. 4. c. 30. verſic. 28 num 2 ſignificant difficultates rerum agendarum, cap. 29. verſic. 3. num. 3. & vitæ diſcrimina, cap. 18. verſic. 7. nume. 2.

TERMINVS.

Terminorum agrorum antiqua religio, c. 24. verſ. 2. num. 2. dilatantur per iniquitatem ab auaris, & Tyrannis, ibid. nu. 4. Diuino beneficio ſeruantur, & cuſtodiuntur, ibid.

TERRA, TERRÆMOTVS.

Terræ fundamentum ipſa ſua ſtabilitas, cap. 56. verſ. 7. nu. columnæ, & ſoliditas, cap. 38. verſ. 6. nume. 1. Firmitas refertur in Dei voluntatem à Patribus. ibid. num. 17. eſt controuerſia apud Philoſophos, ibidem, verſic 7. nume. 3. cur terræ centrum dicatur Lapis Angularis, cap. 38. verſic. 6. numero 14.

Terra humiditate compingitur, ſiccitate diſſoluitur, cap. 38. verſ. 38 nume. 2. tota riuulis, & fontibus tanquam venis diſcurrentibus, diſtinguitur, ibid. illius omnes partes exactæ ad lineam directionis, cap. 38. verſ. 5. num. 2 latitudo, & ambitus illius quantus, c. 38. verſic. 18. num. 1. cur illius cauernæ dicantur portæ mortis, cap. 38. verſ. 17. nu. 2 quatenus fundamentum, eſt prior ex præcipuis mundi partibus, cap 38. verſ. 7. num 3.

Terra locus humanæ humilitatis, cap 40. verſ. 7 num. 2. illius cum morte peculiaris affinitas, c. 38. verſ. 17. num. 2. laquei mortis in illa ſtructi. Vide *Mors.*

Laudatus Deus ab Angelis propter terræ creationem, cap. 38. v. 7. nu. 10. illius pulchritudo animalia, & plantæ, c 26. verſ. 13. nu. 1. terræ ſulphureæ feraces, cap. 28. verſ. 3. nu 5.

Terræ motus quantum habeat terroris, cap. 26 verſ. 11. nu. 5 concutit montes, ibidem. Comitatus eſt legem in monte Sina, ibid. num. 2.

Terrigenæ cur appellati Athenienſes, cap. 38. verſ. 4. numc. 6.

Texendi inuentum à Deo, cap. 38. verſ. 36. nu. 1.

Thare artifex idolorum. c. 12. verſ. 19 num. 3.

Theodori martyris conſtantia, & voluptas in cruciatibus, c. 42. verſic. 6. nu. 4.

THEOLOGIA, THEOLOGVS.

Luctatus cum Deo inſtar Iacobi luctantis cum Angelo, c. 36. verſ. 24. num. 3. ambitio optima Theologiæ, & Sapientiæ, ibid. num. 3. Interdum videtur vincere Deum, interdum vinci, ibid. nu. 3 Sed vincit Deum non tam viribus, quam precibus, & lachrymis, cap. 36. ver. 26. num 4.

Gymnaſia Theologiæ tabernacula antiqua, quibus docebat Melchiſedech. cap. 36. ver 56. num. 3. Vide, *Iacob.*

Tibiæ, & Tibicines, adhibiti in funeribus, c. 21. verſ. 32. nu. 6. Diuerſæ a Tubis, & Tubicinibus, ibid.

TIMOR.

Timoris propria materia quæ, cap. 35. verſ. 6. num. 4. eſt ſæuitiæ parens, cap 12. verſ. 4. nu. 3. contrarius temeritati, c. 23. verſic. 15 nu. 5. Soluit paraſangas inferiores, cap. 41. ver. 16. nu. 2. coniunctus cum fraudulentia, cap. 35. verſ. 6 nu 2.

Timor Dei collatus iuſtis in pignus hæreditatis, cap. 18. ver. 1. num 2. dicitur frænum, cap. 30. verſ 55. num. 5. comparatur cum tempeſtate, c 31. verſ. 23. nu. 1.

Tympanum quale inſtrumentum cap 21. verſic. 12 num. 4.

Tinnunculi accipitris natura mirabilis, cap 28. verſ. 7 nu. 5.

Tinnorum caucæ habitæ in delicijs, cap. 40 v. 26 nu 3.

Tituli quorundam Pſalmorum illuſtrati, capit. 23. verſic 7. nume. 5.

Topazij natura, inuentio, patria, ſignificatio, vires, cap. 28. verſ. 19 nu. 1. 2. 3. 4.

TONITRVVM.

Tonitrui cauſa, & generatio, cap 26. verſ. 14. num 2. & terror, ibid. num 4 & c. 37. verſ 1. nu. 2. Dei vox, c. 37 verſ. 2. num. 4. Cur poſterius audiatur, quam videatur fulgur, cap. 37. verſic 6. num 3.

Efficiunt concentum, cap. 38. verſ. 37. num 3. & ſunt velut tubæ clangentes Dei prælianti aduerſus homines, cap. 37. verſic. 4. nu 5. ſonitus, & fragor comprimit ſuperbiam mortalium, ibidem, num 3. ſignificat Dei vultum indignantem cum fremitu, ibid. nu 4.

Multæ tonitruorum differentiæ, cap. 37 verſ 2. num. 4.

Torrentes auriferi apud Soanes, cap. 28. verſ. 4 num. 3. in illorum alueo gemmæ, & metalla, ibid. num 3.

TRIBVLATIO.

Eſt inſtar lictoris comprehendentis impium, cap 27 verſ. 20. num 3. dicitur frenum. cap. 30. verſ. 11. nume. 6. & fluctus, cap. 30. verſic. 12. num. 5. & fluuius, cap. 22. verſ 16. num. 3. & murus ruptus, cap. 30. verſ. 14 nume. 4. tenet hominem captiuum, cap. 22. verſ. 29. num 2. probat iuſtos, velut ignis aurum, cap. 23. verſ. 10. nume. 3 eſt mors, liberatio vero reſurrectio, & calcaria ad currendum in via Dei, cap. 23. ver. 11. num 6 emollit, & liquefacit hominem inſtar ignis, cap. 23. verſ 16. num 2. dicitur opprobrium, cap. 19. verſ. 4 nume. 1. illarum, & melioris ſpei Symbolum, Mare, cap. 38. verſic. 8. num 6.

Calamitoſus ſtatim eripi poſtulans ex ſenſu partis inferioris, cap 24. verſ. 1. nume. 6. ſed ſtatim committens Deo opportunitatem ſuæ ſalutis, ibid. Suſtinet immaturam ſenectutem, cap. 14 verſ. 14 num. 4.

Deus admonens ſuos iuſtos impendentium tribulationũ, c 23. verſ 17. nu. 4. adiungit ſe illis Deus velut plumbum, ne conſumantur, ibid. verſic. 10. num 4. & fulgent velut aurum, ibid. num. 2. Et ex ſuis ærumnis concipiunt ſpem beatæ vitæ, cap. 19. verſic. 26. num. 6 & nutriunt ſpem, atque teſtantur Diuinam Potentiam, & gratiam, cap. 22. verſ. 3. num 5. 6. & ſeq. ad Deum ire compellunt, cap. 23. verſ. 3 nu. 1.

Cur Deus amet, & velit ſuorum iuſtorum tribulationes, c 22. verſ. 3. nu. 5. & ſequentibus. Eſt res valde obſcura, cap. 22. verſ. 2. nu. 9. Membra, in quibus ſancti tribulati ſunt, cum omni ſua materia reſuſcitanda, cap. 19. verſic. 26. num. 4. & iuſtorum ærumnæ probant cogitationes aliorum, cap. 23. uerſic. 10. nume. 3. non enim ſunt ſemper propter peccata, cap. 22. uerſic 4. num. 3. & uerſic. 5. num. 6. quamuis iuſti in tribulationibus ſint ſoliciti de ſuis peccatis, cap. 23. uerſic. 10. num. 5. Sunt perferentibus ſalutares, inferentibus noxiæ, cap. 30. uerſic. 13 num. 3. Ponderantur lachrymæ, & afflictiones in Diuino Iudicio, cap. 23. uerſ. 7. nu. 3.

Tardi-

Tarditate auxilij, & diuturnitate ærumnarum creſcunt merita iuſtorum, cap. 35. verſ. 13. nu. 1. & licet Deus non reſpondeat, percipit clamorem afflictorum, ibid. nu. 2. & palpebræ eius interrogant oppreſſores, & Tyrannos, ibid. nu. 3. Agût Deo gratias pro ſuis ſupplicijs, cap. 35. verſ. 14. nu. 4. Denique ſanctitas vincit omnes ærumnas, cap. 36. verſ. 7. nu. 3. Deus conſtituit ſe in media tribulatione ſuorum iuſtorum, cap. 38. præf. quæſt. 1. num. 4.

Tribulationes flagellant impios, inſtar brutorum, c. 34. v. 36. nu. 5 & cruciant impium, ſed purgant iuſtum, c 34. verſ. 36. nu. 5. non lædunt hominem, niſi ipſe animo lædatur, c. 35. verſ. 8. num. 4.

Homo per calamitates eruditur, cap. 36. verſ. 9. nu. 4. & Deus medetur cæcitati humanæ tenebris calamitatis, cap. 36. verſ. 10. nu. 2. ideo affligit, vt ad ſe alliciat, ibid. Statim igitur adeundus Deus, & complectendum illius flagellum, ibid. nu. 3. Nam ingens ſtupiditas non reuerti ad flagellantem, ibid. nu. 3. Denique flagellum extorquet à iuſto preces & clamorem, ab impio iram, cap. 36. verſ. 30. nu. 4.

Trinitatis Myſterium indicatum à Iobo, cap. 37. verſ. 4. nu. 2.

Triſtitia quid, & circa quam materiam, cap 35. verſ. 6. nu. 5.

TROGLODYTÆ.

Habitantes in cauernis, cap. 18. verſ. 10. num. 3. viuendi ratio illorum, cap. 30. verſ. 7. num. 1. vnde habeant nomen, ibid. verſ. 8. nu. 2. ſtrident lingua, cap. 28. verſ. 19. nu. 3. victitant radicibus, vide *Radices*. Pertinent ad Aethiopes Orientales, cap. 28 verſ. 19. nu. 3.

Tumulus Symbolum rei deſtructæ, cap. 30. verſ. 54. nu. 3.

Tunicæ periſtomium ſolet eſſe iuſtæ menſuræ, cap. 30. verſic. 18. num. 3.

TVRBO.

Deus de turbine compeſcens hominis ſermonem, c. 33. præf. quæſt. 1. num. 2. excitat attentionem ad Diuinâ Orationê, ibid. quæſt. 1. num. 5. comitatus eſt Dei vocem loquentis, ibid. quæſt. 5. nu. 2. 3. Quomodo attemperatus illius fragor cum Dei voce, ibid. num. 4. Verus turbo, & procella, de qua loquutus ad Iob, cap. 38. præf. quæſt. 2. nu. 2.

Eſt ventus circumactus, ibid. quæſt. 3. num. 1. & verſans prope terram, ibid. num. 4. An in turbine aliquid ſit viſu ſenſibile, ibid. quæſt. 6. nu. 3. comprehendit integram tempeſtatem, vide *Tempeſtas*, repræſentat perturbatum hominis ſtatum, cap. 38. præf. quæſt. 2. nu. 4.

TVRPIA.

Rerum turpium ſanctę, & honeſtæ circumloquutiones tum ex Sacris, tum ex profanis, cap. 31. verſ. 10. nu. 6. & ſeq. vſque ad verſ. 11. An in Sacro ſermone ſit proprium aliquod nomen rei turpis, ibid. verſ. 10. nu. 6 multa re turpia, nominibus honeſta, & è contrario, ibid. nu. 7.

TYRANNVS.

Tyranni deſcriptio, cap. 34. verſ. 19. num. 2. Illius periphraſis, cap. 32. verſ. 8. num. 2. cap 41. verſ. 3. num 4 eſt peſtilentia, cap. 34. verſ. 28 n. 6 & tempeſtas, atque Mare procelloſum, cap. 33. verſ. 8. nu. 3. dicitur per excellentiam iniquus, c. 22. verſ. 16. num. 6.

Vociferatur contra pauperes, cap. 34. verſi. 19. num. 2 auarus, cap. 34. verſ. 18. num. 4. inhumanus, & turpis lucri ſectator, cap. 22 verſ. 6. nu. 1. inuidus, cap. 24. verſ. 52. nume. 1. habet brachia longiſſima, & rapacia, cap. 22. verſ. 8. nu. 2. ſæuit in viduas, & pupillos, cap. 22. verſ 9. nu. 1. Eſt peſſimus medicus euacuans pauperes neceſſario ſanguine, cap. 25. verſ. 9. nu. 2. vendit ſua patrocinia, ibid. verſ. 10. nu. 4. infeſtat terminos alienos, cap. 24. verſ. 2 nu. 2. infeſtat vicinos, & greges, atque paſtores aliorum, ibid. nu. 5.

Tyrannorum immanitas ſibi, & alijs inutilis, ibi. ver. 6. nu. 6. illorum lex, excelſa demetere, cap. 24. verſ. 22. nu. 3. ſuperbiunt ex Dei obliuione, cap. 35. verſ. 10. nu. 2.

Deus ipſe protector à Tyrannorum potentia, cap. 24. verſi. 8. nu 4. cap 27. verſ. 13. nu. 5. cap. 34. verſ. 29. nu. 2. ſunt miniſtri Diuinæ Iuſtitiæ, cap. 34. uerſ. 30. num. 3. & quodammodo Reip. utiles, ibidem. Falſa illorum fęlicitas, c. 24. uer. 22. nu. 5. ſupplicium grauiſſimum, cap. 31. uerſ. 8. nu. 1. ſuperbia perpetuo punita, cap. 35. uerſ 12. nu 2.

Vide *Princeps*, *Impius*, *Pauper*, *Diues*, *Auarus*.

V

VACCA.

SYmbolum ſuperbæ, & petulantis fœminæ, cap. 21. uerſic. 10. num. 8.

Vacuum, aut inane dicitur locus intrinſecus corporum, c. 56. uerſ. 7. num 3.

Velocitatis mirabilis deſcriptiones, & exempla, c. 54. verſ. 18. num. 4.

VENENVM.

Venena calidiſſima, & amariſſima, cap. 20. verſ. 14. num. 3. expuuntur, & continentur dentibus aſpidis, ibid. Vomitione vtendum aduerſus illa, cap. 20. verſ. 15. nu. 1.

Veneni inuentrix fœmina. Vide *Fœmina*.

VENTER.

Venter animæ memoria, cap. 32. verſ. 18 nu. 6. inſtar ſtomachi coquentis cibum, ibid. Venter Eccleſiæ, coniugati, cap. 40. verſ. 11. nu 6. ſignificat rem turpem, ibid. Cur datus Elcazaro pro præmio, ibid nu. 6.

Ventris ſeruitus quam miſera, cap 41. verſ. 1. nu. 4.

VENTVS.

Ventorum differentię, cap. 37. verſ. 22. num. 2. Spirantes quaſi ex Dei ore, cap. 37. verſ. 10 num. 1. Sequuntur circulum Solis cum ordine ſurgendi, atque cadendi, ibid. verſ. 12. nu. 2. meridiano tempore ſolent quieſcere, ibid. num. 3. Illorum commoditates, ibid. nu. 4.

Ventus eſt aer impulſus vehementiſſimus, cap. 37. verſ. 18. nu. 4. ventus validiſſimus contrarius Auſtro, c. 37. verſ. 20. nu. 4. Ventus vrens Orientalis, ibid. verſ. 21. nu. 1. venti nimboſi ſpirantes ab Auſtro, vel ab Africo, c. 37. verſ. 9. num. 2 venti peculiares ſingulis regionibus, c. 38. verſ. 24 nu. 4.

An venti contrarij ſimul ſpirare poſſint, cap. 38. verſ. 9. nu. 6.

VERBVM.

Ex verbis non præmeditatis ſubitaneì partus, c 32. verſ. 18. nu. 5. Stultorum dolores, & parturitio verborum, ibid. Verborum, & linguæ affinitas cum igne, cap. 41. verſ. 12. nu. 3.

Cur Paulus Hebræis verborum, & ſermonis ſanctitatem pręcipiat, cap. 31. verſ. 10 num. 6.

Qui proximum verbo lædit, os Diaboli. Vide *Proximus*, *Ira*, *Contumelia*, *Sermo*.

Verborum aculeus, & contumelia, quam difficilis toleratu, cap. 19 verſ. 2. num. 5.

Vermes Gangetici ingentes, inſidiantes Elephantis bibentibus, cap. 40. verſ. 19. nu. 4.

VESTES.

Veſtibus olim latrones inſidiantes, cap 18 verſ. 9. num. 3. & 4. Illarum luxus notatus, cap. 28. verſ. 16. nu. 2. dicuntur gloria, cap. 40. verſ. 5. num. 4. Veſtium tincturæ Indicę, cap. 18. verſ. 16. nu. 1. ſunt Symbolum exteriorum bonorum, c. 19. verſ. 9 num. 2.

VIA, VIATOR.

Vię facilis, & expeditę deſcriptio, cap 19. verſ. 12. num. 7. via iuſtorum Deo familiariter nota, cap. 23. verſ. 10 num. 1. Vię iuſtorum, & impiorum diſcrimen. Vide *Iuſtus*, *Impius*.

Vię Dei, & viæ hominis allegoria, cap. 23. verſ. 11. nu. 1. 2.

Viatoribus notum, prouerbio de re peruulgata, cap. 21. verſ. 29. num. 6.

Boni viatores fauſta nuntia perferentes, c. 31. uerſ. 33. nu. 3.

Vię lacteę conſideratio, cap. 37. verſ. 16. nu. 4.

VICTORIA.

Victoria reddit inſolentes, & audaces, cap. 18. uerſ. 14. nu. 14. Obtinetur precibus, cap. 19. verſ. 20. num. 3. Victoria de hoſtibus quo modo procuranda, cap. 24. uerſ. 6. num. 5.

Victi à minoribus ingens ſupplicium, cap. 20 uerſ. 10. num. 5. Vide *Bellum*, *Hoſtis*.

VIDVA, VIDVITAS.

Cur peculiariter dicatur Deus teſtis uiduę, cap. 29. uerſic. 13. nu 2. & illarum etiam maritus, ibid.

Varię uiduitatis circumloquutiones, cap. 24. uerſ. 21. nu. 5. & illius incommoda, c. 22. uerſ. 9. nu. 1. deſolata, & mortua, quæ dicatur, cap. 24. uerſ. 21. nu. 6. 7. uidua non audens muttire, tantum in corde gemens, cap. 29. uerſ. 13. nu. 2. Duæ peculiares uiduarum uirtutes, cap. 24. uerſ. 21. nu. 7.

Viduæ, & pupilli nomina miſerabilia, c. 18. uerſ. 14. nu. 4.

Vindictæ appetitus ardens, cap. 31. uerſ. 30 nu. 2.

VINVM, VINEA.

Vineæ Cœlum, & Solum temperatum, cap. 24 uerſ. 18. no. 8. Vinum, Vinea, & aurum cur eodem nomine ſignificentur, cap 36. uerſ. 19. nu. 3. Symbolum ingentis afflictionis, c. 21. uerſ. 20 num. 3. Splendens in uitro Symbolum fœlicitatis, cap. 37. uerſ. 22. nu. 1. & iucunditatis, cap. 24. uerſ. 18. nu. 8. Vina dulcia bileſcunt. Vide *Dulcia*.

VIPERA.

Viperæ caput exitiale, cap. 20. uerſ. 16. num. 4. concipit exucto maris capite. Ibidem. lingua illius gemina, cauda velociſſima. Ibidem. num. 5. Eſt Symbolum impij inſidiantis alijs impijs, ibidem, num. 5.

VIR-

VIRGA.

Virga Dei florens producit plagam, & ſupplicium, cap. 31. verſ. 9. nu. 2. ſignificat hoſtem. Ibidem, nu 3.

Virilia Symbolum virtutis, cap. 40. verſ. 12. nu. 3.

VIRGO.

Diligenter cuſtodienda a Patre familias, cap 24. verſ. 16 nu. 3. ſed ſtulta, niſi ipſa ſe cuſtodiat. Ibidem. Debet eſſe domi abſcondita, publice laudata, cap. 31 verſ. 14. num. 15. eo tutior, quo ſeuerior, & auſterior, ibid. Vide *Pulchritudo*.

Cur virgines dicantur ægritudines oculorum, cap. 30. verſic. 1. num. 13. Vide *Oculus*.

Viſcerum nomine continentur omnia vitalia, cap. 38. verſic. 36. num. 1.

VITA.

Deus prima vitæ origo, cap. 34 verſ. 14. num. 4 illam reſpirando communicat, ibidem. Auertendo faciem, & reſpirationem aufert, ibidem, nu. 4. Vita in Deo vnita, in creaturis diſperſa. Ibidem num. 9.

Spiritus Dei nunc viuificans, nunc conſumens, cap. 34. ver. 15. num. 3. & vita omnium participata ea Diuino Spiritu, c. 26. verſ. 3. nu. 4. Dei epithetum, vitæ dator. Ibidem, ver. 4. n. 5.

Cur vita ſignificetur in Hebræo plurali nomine vitarum. Ibi. nu. 5. illius circumloquutio, cap. 27. verſic. 4. num. 2. ibid. verſ. 19. num. 3.

Vita, vigilia, cap 21. verſ. 35. nu. 9. imò ſomnus, & ſomnium, cap. 20. verſ. 8. nu. 4 inſtar lucernæ, quæ facile extinguitur, cap 21. verſ. 17. num. 1. inſtar fluuij prætereuntis, cap. 22. verſ. 16. nu. 3. inſtar telæ aranearum, cap. 27. verſ. 18. num. 2.

Viuere atque valere coniuncta, cap. 21. verſ. 8 nu. 2 illius fœlicitas eſt theſaurus Lemurum, cap. 20. verſ. 3. num. 5. illius extremum dicuntur reliquiæ igni deuorandæ, cap. 22. verſ. 20. num. 6.

Vita indignus, qui vita abutitur, cap. 30. verſ. 2. num. 3. & qui accepit in vano animam, cap. 31. verſ 4. nu 3. vitæ præſentis amatores, cap. 28. verſ. 13. nu. 3. contemptores inſtar mortuorum. Ibidem. Vide *Mors*, *Homo*.

VITRVM.

Vitri nomen à luce, cap 28. verſ. 17. nu. 2. Origo, & inuentio. Ibidem, nu. 5. vitrea ſuppellex non minoris pretij, quam argentea, aut aurea, ibidem, nu. 5. Vide *Cryſtallus*.

VITVLVS.

Inutilis remouendus à matre, cap. 21. verſ. 10. num. 6. quonam loco fuerint vituli erecti à Ieroboam, cap. 24. verſ. 31. nu. 3.

VMBILICVS.

Vmbilici quæ conſtitutio optima ad ſanitatem, & fortitudinem, cap. 40. verſ. 11. num. 3. An vmbilicus potius referatur ad fœminam, quam ad marem, cap. 40. verſ. 11. num. 3. & 5. An habeat aliquem vſum in generatione, ibid. nu. 5.

Vmbilicus non præciſus Symbolum impietatis, & idololatriæ. Ibidem, num 4. Symbolum intemperantiæ, & mollitudinis fœmineæ. Ibid. nu. 6.

VMBRA.

Dicitur nequitiæ torpor, cap 40. verſ. 17. num. 4. & bona temporalia, ibidem, nu. 1. Protectio, & defenſio improborum, ibid. nu. 3. Cur vmbra ametur à Diabolo. Ibidem, nu. 5.

VNICORNIS.

Vnicornis eſt animal non vnius tantum generis, c. 39. verſ. 9. nu. 3. An ſit idem, qui Rhinoceros, ibid. nu. 1. Illius imago, & deſcriptio, ibid. num. 3.

Eſt Symbolum vnius veri Dei Ibidem, nu. 7. & ſimplicitatis Chriſtianæ, cap 39. verſ. 7. nu. 5.

Vocationis Diuinæ an vllus ſit terminus, cap. 33 ver. 30. nu. 5. vitandi extremi errores circa illam, ibidem, &c. ver. 31. n. 1.

Voluminis longitudo, & latitudo apud Zachariam quid ſignificaret, cap. 24. verſ. 14. nu. 2.

Voluntati dare ſolemus, quod eſt intellectus, cap. 34. verſic. 14. num. 2.

VOLVPTAS.

Inebriat partem inferiorem, cap. 34. verſ. 7 nu. 4. Illius vis maxima, cap. 20. verſ. 12. nu. 4. Sapientiæ inimica, c. 28. ver. 13. nu. 3. Machinatur homini interitum, cap. 31. verſ. 3. num. 4. eſt naufragium bonorum omnium, ibid. Eſt velut hedera. Ibidem, nu. 4. Vide *Meretrix*. Eſt deceptio, cap. 31. verſ. 9. nu. 1. Dicitur aqua, & potus. Ibidem, verſ. 10. nu. 8.

Eſt coniuncta cum diuitijs, cap. 58. verſ. 13. num 3. & cum intemperantia, c. 40. verſ. 12. nu. 4. obducit, & perplectit oculis mortalium telam, ne appareat peccati turpitudo. Ibid. verſ. 12. num. 4. ſed abrumpitur à Deo. Ibidem debet illi intercludi aditus, cap. 20. verſ. 15. nu. 4.

Voluptas vera ex Deo percipitur, ſed permiſta amaritudine ex mundo, cap 52. verſ. 26. nu. 5.

VOTVM.

Votorum concipiendorum, & ſoluendorum religio, & antiquitas, cap. 25. verſ. 27 nu. 2. votum ſub conditione, ibid.

Affigebantur genibus Deorum, ibid. num. 3. Pro quibus rebus conciperentur, ibidem, & num. 4. vota quamuis ſpontanea, addunt animo vim, & fortitudinem, cap. 27. verſ. 6. nu. 2.

VOX.

Vox Domini loquentis cum Iobo an exterius percepta, c. 38. præſ. quæſt. 5 attemperata cum fragore turbinis. Ibid. nu. 4. Vide *Tonitruum*, & in Indice Scripturarum.

Vrbis euerſæ deſcriptio, cap. 30. verſ. 15. nu. 2.

Vulcania certamina. Vide *Certamen*.

In Latina Vulgata lectione nihil mutandum, cap. 54. verſ. 5. nu. 1. & vbique defenditur Latinus Vulgatus Interpres.

VVLTVR.

Vultures concipiunt aduerſæ Auſtro, cap. 39. verſ. 26. num. 6. Sunt ardentiſſimæ charitatis erga pullos, cap. 39. verſic. 30. nu. 2. Sanguinarij, & obſeruatores cadauerum, ibid. nu. 4. Acutiſſimi odoratus. Ibidem, num. 4. Symbolum hoſtium, ibid. num. 4. Vide *Aquila*, *Accipiter*.

VXOR.

Vxor, & maritus eiuſdem ſpiritus, cap. 19. verſ. 17. nu. 2.

Vxor ducenda ſine honeſto. Vxor Iobi. Vide *Iob*, *Fœmina*, *Virgo*, *coniuges*.

Z

ZElus ſanctorum in lucrifaciendis hominibus Deo, cap 19. verſic. 15. num. 4. Vide *Proſelytus*. & Gentium conuerſio ad *Fidem*.

FINIS.

INDEX PECVLIARIVM SCRIPTVRÆ LOCORVM,

QVI IN HOC OPERE SPARSIM EXPLICANTVR, & illuſtrantur, vel ad Scripturæ Phraſim, vel ad obſeruationem doctrinæ, & morum.

PRAETER ALIOS PLVRES, QVOS PASSIM OFFENDET LECTOR vel indicatos, vel exempli gratia cateruatim occurſantes.

GENESIS.

1.1. Creauit Deus, cap. 28. verſ. 27. num. 3.
6. Fiat firmamentum, cap. 26. verſic. 7. num. 2. cap. 37. verſic. 18 num. 3.
6. Congregentur aquæ in locum vnum, cap. 26. verſic. 10. num. 4. cap. 26. verſ. 12. nu. 1.
12. Aurum terræ Euilath optimum, cap. 28. verſ. 7. nu. 1.
14. Sint in ſigna, & tempora, cap. 24. verſ. 1. nu 6.
18. Vt præeſſet nocti, cap. 25. nu. 2.
29 Ad imaginem & ſimilitudinem, cap. 36. verſ. 5. nu. 4.
2.1. & omnis ornatus eorum, cap. 25. verſic. 3. num. 1. cap. 26. verſ 13. num. 1.
8. Fons aſcendebat de terra, cap. 36. verſ. 28. num. 4 cap. 38. verſ. 9. nu. 5.
7. Spiraculum vitæ, cap. 26. verſ. 4. nu 7.
8. Plantauerat Paradiſum ab initio, cap. 23. verſ. 8. nu. 6.
17. Morte morieris, &c. cap. 33. verſ. 22. nu. 3.
3.23. Emiſit eum Dominus de Paradiſo, cap. 22. verſ. 19 nu. 1. vt operaretur terram, cap 39. verſ. 9. nu. 1.
4.4. Reſpexit ad Abel, & ad munera eius, cap. 22. verſ. 27. nu. 1.
7. Pro foribus peccatum tuum aderit, cap. 20. verſ. 11. nu. 5. cap. 24. verſ 33. num. 8 cap 29. verſic. 7. num. 2. cap. 33. verſic. 22. num. 2.
8. Egrediamur foras, cap. 20. verſ. 4. nu. 2.
12. Non dabit tibi fructus ſuos, cap. 31. verſ. 39. nu. 2.
22. Fuit malleator in cuncta opera æris, & ferri, cap. 28. verſic. 3. nu. 3.
5.23. Occidi virum in vulnus meum, &c. cap. 24. verſ. 15. nu. 3.
6.4 Hi ſunt potentes a ſæculo, &c. cap. 16. verſ. 5. nu. 9.
5. Cuncta cogitatio hominis intenta ad malum, cap. 20. verſ. 12. nu. 3.
6. Tactus dolore cordis, &c. cap. 35. verſ. 6 num. 4.
12. Omnis caro corruperat viam ſuam, cap. 31. verſic. 10. num. 19.
7.11. Apertæ ſunt cataractæ Cæli, cap. 26 verſ. 8. nu. 4.
22. In quibus eſt ſpiraculum vitæ, cap. 26. nu. 7.
8.7. Emiſit coruum, & non reuertebatur, cap. 38. verſic. 41. num. 8.
10 8. Robuſtus, & potens in terra, cap. 28. verſ. 5. nu. 9.
25. Nomen vni. &c. cap. 29. verſ. 17. nu. 6.
11.15. Deſcendam, & videbo, cap 21. verſ. 29 nu. 7.
28. Mortuus eſt Aram ante Thare patrem ſuum, cap. 18. verſ. 19. nu. 3.
12.5. Animas, quas fecerat, cap. 19. verſ. 15. nu. 4.
13. 18. Ad Aquilonem, & a Meridiem, &c. cap. 23. verſ. 8. num. 4.
18. Mouens tabernaculum, &c. cap. 18. verſ. 14. nu. 3.
15.12. Cum Sol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham, cap. 33. verſ. 15, num. 2.
16. 2. E regione fratrum ſuorum figet tabernacula, cap. 18. verſ. 14 nu. 3.
18.2. Sedens in oſtio tabernaculi, cap. 31. verſ. 32. nu. 2.
25. Abſit à te, vt occidas iuſtum cum impio, &c. cap. 27. verſ. 5. num. 4.
19.21. Suſcepi preces tuas, cap. 22. verſ. 8. nu. 4.
34. Ecce dormiui heri, &c. cap 30 verſ. 24. nu. 4.
20 6. Induxiſti ſuper me, & ſuper regnum meum peccatum grande, cap. 31. verſ. 11. num. 2.
16. Memento te deprehenſam, cap 22. verſ 4. num. 5.
21.9. Non erit hæres filius ancillæ, &c cap. 19 verſi. 17. nu. 9.
22.12. Nunc cognoui, quod timeas Dominum, cap. 19. verſic. 25. num. 4.
23.4. Princeps Dei es apud nos, cap. 29. verſ. 25. nu. 2.
24 3. Ad terram, & cognationem meam, &c cap 32. præfat. quæſt. 1. num. 3.
7 Ipſe mittet Angelum ſuum coram te, cap. 33. verſic. 23. num. 8
10. Syria fluuiorum, &c. cap. 32. præf. quæſt. 2. nu 3.
25.5. Filijs concubinarum largitus eſt munera, cap. 19. verſ. 17. num. 9.
27.27. Ecce odor filij mei, &c. cap. 20. verſ. 17. nu. 5.
28. 3. Deus omnipotens benedicat tibi, cap. 21. verſic. 15. num 3.
17. Angelos aſcendentes, & deſcendentes, cap. 25. verſic. 3. num. 5. cap. 38 verſ. 35. num. 2.
22. Votum voui, decimas offeram, &c. cap. 22. verſic. 27. num 2.
29 34. Nunc quoque copulabitur mihi vir meus, cap. 40. verſ. 20. num. 3.
30.41. Ponebat Iacob virgas, &c. cap. 23. verſ. 7. nu. 2.
31.7. Mutauit mercedem meam decem vicibus, cap 9. verſic. 3. num. 2.
24. *Tota Iacobi lucta allegorice tractata, & illuſtrata*, cap. 36. verſ. 26. num. 3.
32. Tetigit neruum fœmoris eius, cap. 31. verſic. 10. nu. 10.
33.12. Inueniſti gratiam, &c. cap. 23. verſ. 4. nu. 3.
19. Emit agrum centum agnis, cap. 24. verſ. 12. nu. 2.
34.19. Amabat puellam valde, cap 22. verſ. 3. nu. 3.
35.11. Ego Deus omnipotens, creſce, &c. cap. 21. verſic. 15. nume. 3.
29. Mortuus, appoſitus eſt populo ſuo, cap. 27. verſic. 19. nume. 2.
37. 22. Manus veſtras ſeruate innoxias, cap. 30. verſic. 24. nume. 2.
23. Nudauerunt eum tunica talari, c. 19. verſ. 9. nu. 1.
31. Tulerunt tunicam eius, mittentes, qui ferret ad patrem, cap. 33. verſ. 19 nu. 4.
40. 13. Reſtituet te in gradum priſtinum, cap. 21. verſic. 8. nume. 2.
42. 35. Vocauit eum Saluatorem mundi, cap. 24. verſic. 1. nume. 5.
43. 18. Vt violenter ſubijciat ſeruituti, c. 26. verſ. 5. nu. 6.
44.17. Abſit a me, vt ſic agam, &c cap. 34. verſ. 10. nu. 3.
47.31. Adorauit conuerſus ad lectuli caput, cap. 19. verſic. 25. numero 23.
48.14. Commutans manus, ſcio fili, &c. cap. 19. verſ. 25. nu. 1.
16. Angelus, qui eripuit me de cunctis malis, &c. cap. 33. verſ. 23. num. 8.
49.3. Primogenitus fortitudo mea, cap. 18. verſ. 12. nu. 2. c. 31. verſ. 1. nu. 2. cap. 40. verſ. 14. nu. 4. Maior in imperio, cap. 26. verſ. 3. num. 5.
4. Effuſus es ſicut, &c. cap. 30. verſ. 16. nu. 1.
5. In conſilium eorum non intret anima mea, &c. cap. 40. verſ. 13. num. 2.
13. Sedit in forti arcus eius, cap. 36. verſ. 20. num. 2. cap. 26. verſ. 25. num. 6.
18. Ceraſtes in ſemita, cap. 18. verſ. 10. nu. 8.
19. Gad accinctus præliabitur ante eum, cap. 19. verſ. 12. nume. 2.
24. Diſſoluta vincula brachiorum illius, cap. 40. verſic. 4. nume. 2.
50. 1. Ruit ſuper faciem parentis flens, & deoſculans eum, cap. 18. verſ. 19. num. 3.

EXO-

EXODVS.

3.22. Aduena fui in terra, &c. cap 19. verſ. 15 num. 2.
3.2. Videbat, quod arderet, & non combureretur, cap. 20. verſic. 20. num. 5.
3. Videbo viſionem hanc magnam, cap. 19. verſic. 27. numero 3.
8. Lacte, & melle manans, cap. 20 verſ. 17 nu. 7.
12. Qui eſt, miſit me, &c. cap. 18. verſ. 15. nu. 6.
14. Sum, qui ſum, cap. 21. verſ. 16. nu. 4.
15. Hoc nomen meum, & hoc memoriale, cap. 18. verſic. 17. num. 3.
22. Poſtulabit mulier à vicina ſua, & hoſpita ſua, cap. 19. verſ. 15. num. 1.
4.7. Ecce manus leproſa, &c. cap. 19 verſ 25. nu. 24.
5.8. Menſuram laterum non minuetis, cap. 36. verſic. 27. numero 4.
7.5. Scient Ægyptij, quia ego ſum Dominus, cap. 19 verſic. 6. num. 3.
9.17. Adhuc retines populum, &c cap. 19 verſ. 12. num 8.
10.7. Vſque quo patimur hoc ſcandalum, cap. 18. verſic. 10. num. 3.
16. Flare fecit ab Occidente Ventum vehementiſſimum, cap 27. verſ. 20. nu. 4.
12. 12. Tranſibit per terram Ægypti, &c. cap. 34. verſic. 20. num. 5.
38. Vulgus promiſcuum innumerabile, cap. 19. verſic. 15. num. 2 4.
43.44. Alienigena non comedet, ſeruus emptitius, &c. c. 19. verſ. 15 nu 3.
13.5 Terra fluens lacte, & melle, cap. 29 verſ. 6 nu. 3.
9. Erit quaſi ſignum in manu tua, cap. 37. verſ. 7. num. 7.
15.1. Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, cap 22 verſ. 19 num. 3.
7. Miſiſti iram tuam, quæ deuorauit eos, &c. cap. 19. verſic. 11. num. 2.
16.16. Gomor per ſingula capita, cap. 44 verſ. 10. nu 6.
17.16. Manus Solij Domini, & bellum Domini erit contra Amalec, cap. 26. verſ. 9. nu. 4.
18.21. Qui oderint auaritiam, &c. cap. 22. verſ. 3. nu. 3.
22. Leuius ſit tibi partito in alios onere, cap. 29. verſic. 15. num 3.
19.5. Peculium de cunctis gentibus, cap. 19. verſic. 25. numero 2.
16. Clangor buccinæ vehementius perſtrepebat, cap. 38. præfat. quæſt. 5. nu. 1.
21.48. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire Coloniam, cap. 16 verſ. 15. num. 2.
24.10. Quaſi opus Lapidis Sapphirini, & quaſi Cælum, cum ſerenum eſt, cap. 28. verſ. 6. nu. 2.
25.8. Facient ſanctuarium, & habitabo in medio, &c. cap. 18. verſ. 15. num. 4.
20. Reſpicient ſe mutuo verſis vultibus, cap. 41. verſic 8. num. 5.
28.2. Facies veſtem Aaron in gloriam & decorem, cap. 19. verſic. 9 num 2.
30. Pones in Rationali iudicij doctrinam, & veritatem, cap. 18. verſic. 5. num. 1. cap. 28. verſ. 17. num. 4. cap. 29. verſic 16. num. 3.
30.10. Deprecabitur Aaron, &c. cap. 33. verſ 24. num. 4.
32.1. Videns populus, quod moram faceret, &c. cap. 19. verſic. 3. num. 4.
6 Sedit populus manducare, & bibere & ſurrexerunt ludere, cap. 21. verſ. 13. nu. 2.
33.19 Oſtendam tibi omne bonum, cap. 36 verſ. 32. nu. 6.
22. Protegam te dextera mea, cap. 36. verſ. 52. num. 8.
34. 7. Nullus apud te per ſe innocens eſt, cap. 22. verſic. 19. num. 6.
29. Cornuta erat facies Moyſi, cap. 25. verſ. 5. nu. 5.
39.29. Fecerunt laminam Sacræ venerationis, cap. 19. verſic. 9. num. 5.

LEVITICVS.

13.11. Si effloruerit lepra in cute, cap. 30. verſ 12. num. 3.
48. Quidquid ex pelle confectum eſt, cap. 28. verſic. 17. num. 7.
26.13. Confregi iugum ceruicum veſtrarum, vt incederetis erecti, cap. 22. verſ. 20. num. 3.
32. Diſperdam terram veſtram, & ſtupebunt inimici veſtri, cap. 18 verſ. 20 num. 3.
18.17 Inceſtus eſt, &c. cap. 31. verſ. 11. nu. 8.
19.34. Coram cano capite conſurge, cap. 32. verſ. 5. nu. 3.
36. Statera iuſta, & æqua ſint pondera, cap. 31. verſic. 6. nume. 1.
20.4. Si negligens populus terræ, & quaſi paruipendens dimiſerit hominem, cap. 34. verſ. 29. nu. 1.
25.23. Terra mea eſt, & vos aduenæ, cap. 19. verſ. 15. nu. 8.
39. Non eum opprimes ſeruitute famulorum, cap. 19. verſic 16. num. 3.

NVMERI.

11.20. Comedetis carnes donec vertatur in nauſeam, cap 19. verſ. 17. nu. 1. c. 33. verſ. 20. nu. 1.
22. Vt poſſit ſufficere ad cibum, cap. 23. verſ. 3. nu. 4.
12.6. In viſione apparebo, vel per ſomnium loquar, &c. c. 33. verſ. 15. nu. 1.
8. Maria apparuit candens lepra, &c. cap. 42. verſ. 7. num. 6. & 10. & verſ 15. nu. 2.
14. Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, &c. cap. 30. verſic. 10. num. 5.
13.23. Stirpe Enac vidimus, cap. 26. verſ. 5. nu. 7.
33. Populus proceræ ſtaturæ eſt, cap. 38. verſ. 1. nu. 3.
34. Vidimus monſtra quædam de genere Giganteo, cap. 26. verſ. 5. nu. 7.
14.9. Receſſit ab eis omne præſidium, cap. 24. verſic. 25. numero 10.
34. Annus pro die computabitur, cap. 36. verſicu. 11. numero 3.
15.39 Oculi per res varias fornicantes, cap. 31. verſic. 1. numero 8.
22. 5. Miſit ad Balaam, qui habitabat ſuper flumen terræ filiorum Ammon, cap 32. præf. quæſt. 2. nu. 2.
23. 1. Aedifica mihi ſeptem aras, cap. 42. verſ. 10. nu. 2.
7. De Aram adduxit me Balac, cap. 32. præf. quæſtio. 2. nume. 2.
21. Non eſt idolum in Iacob, &c. cap. 31. verſicu. 16. numero 4.
24. 4. Qui cadit, & ſic aperiuntur oculi eius, cap. 21. verſic. 20 num 1. cap 32. præf. quæſt. 2. num. 5. Semen eius erit in aquas multas, c. 26 verſ. 5. nu. 11.
25. 4. Tolle Principes, & ſuſpende eos contra ſolem, cap. 22. verſ. 19. num. 1.
26.26. Recedite de medio, &c. cap. 24. verſ 24. nu. 1.
31. 23. Quod poteſt tranſire per flammas, cap. 23. verſic. 10. numero 4.
35. 8. Iuxta menſuram hæreditatis ſuæ, &c. cap. 33. verſ. 3. numero 2.

DEVTERONOMIVM.

1.28. Filios Enacim vidimus, c. 26. verſ. 5. nu. 7.
2. 6. Aquam emptam haurietis, cap. 40. verſ. 12. nu. 5.
10 Emim primi fuerunt habitatores eius, c 10. verſ. 25 n. 5. cap. 26. verſ. 5. nu. 8.
25. Audito nomine tuo paueant, &c. cap. 26. verſic. 5. numero 2.
36. Non fuit ciuitas, quæ effugeret, cap. 36. verſic. 21. numero 2.
7. Non eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, &c. cap. 27. verſ. 10. nu. 5.
4. 16. Ne forte faciatis vobis imaginem piſcium, &c. cap. 40. verſ. 20. nu. 19.
24. Eduxit de fornace ferrea Aegypti, cap. 20. verſic. 26. numero 6.
6. 13. Ipſi ſeruies, cap. 21. verſ. 15. nu. 5.
7. 10. Reddit odientibus ſe ſtatim, &c. cap. 27. verſic. 13. numero 3.
19. 14. Non aſſumes, & transferre terminos, &c. c. 24. verſic. 2. nume. 4.
23. 4. Conduxerunt contra te Balaam de Meſopotamia Syriæ, cap. 32. præf. quæſt. 2. nu. 5.
18. Non ſit meretrix, nec ſcortator, &c. cap. 36. verſic. 14. numero 2.
24. 10. Non ingredieris domum eius, vt pignus auferas, c. 26. verſic. 6 num. 2.
25. 9. Tollet calceamentum de pede, ſpuetque in faciem, &c. cap. 30. verſ. 10. num. 5.

Hiſta-

27. 15.13. Hi ſtabunt ad benedicendum, & è regione iſti ſtabunt ad maledicendum. &c. cap. 19. verſ. 17. nu. 10.
28. 12. Aperiet Dominus Theſaurum ſuum optimum Cœlum, &c. cap. 38. verſ. 22. nu 4.
31. Maledictus fructus, &c. cap. 20. verſ. 17. nu. 3.
29. 18. Radix germinans fel, & amaritudinem, &c. cap. 19. verſ. 28. nu. 3.
18. Et aſſumat ebria ſitientem, &c. cap. 37. verſ. 7. nu. 4.
20. Sedebunt ſuper eum omnia maledicta, cap. 20 verſ 11. numero 5.
23. Sulphure, & ſalis ardore comburens, cap. 18. verſ. 15. numero 11.
30. 4. Si ad cardines Cœli fuerit diſſipatus, &c. cap. 22. verſ. 14. nume. 15.
31. 40. Leuabo ad Cęlum manum meam, &c. cap. 26. verſ. 9. numero 4.
32. 2. Concreſcat in pluuiam doctrina mea, cap. 29. verſic. 22 nume. 2.
4. Dei perfecta ſunt opera, &c. cap. 19. verſ 4 nu. 1.
6. Nunquid non ipſe eſt pater tuus qui poſſedit te, &c c. 19 verſic. 17. num. 1.
8. Quando diuidebat altiſſimus gentes, conſtituit terminos populorum, &c. cap. 34. verſ. 24. nu. 7.
10. Inuenit eum in terra deſerta, &c cap. 29. verſic. 5. numero 4.
13. Vt ſugeret, &c. cap. 29. verſ. 6. nu. 3.
33 9. Conſtituit eum ſuper excelſam terram, cap. 29 verſic 6. num. 3.
18. Deum, qui te genuit, dereliquiſti, cap. 18. verſic. 4. nume. 5.
41. Leuabo ad Cœlum manum meam, &c. Et ſi acuero vt fulgur, gladium meum, &c. cap. 19. verſic. 11. num. 3. cap. 19. verſic 29. nume. 6. cap. 20 verſic 55. nume. 3. cap. 22. verſ. 10. nu 3.
33. 2. De Seir ortus eſt nobis, cap. 25. uerſ. 5. nu. 5.
9. Qui dixit patri ſuo, neſcio uos, &c. cap. 31. uerſic. 34. numero 4.
12. Quaſi in thalamo tota die morabitur, cap 33. uerſic. 6. numero 4.
13. Non accipies loco pignoris ſuperiorem, & inferiorem molam, cap. 22 uerſ. 6. nu. 7.
17 Cornua Rhinocerotis, &c. cap. 39. uerſ 5. nu. 2.
19. Inundationes maris, quaſi lac ſugent, &c cap. 28. uerſic. 14. num 3.
24. Tinget in oleo pedem, &c. Ferrum, & æs, calceamentum, &c. cap 29. uerſ. 6. nu 2.
27. Et ſubter brachia ſempiterna, cap 40. verſ. 4. nu. 1.

I O S V E.

2. 18. Funiculus coccineus, &c. cap. 38. verſ 5. num. 4.
7. 21. Vidi inter ſpolia pallium coccineum, cap. 19. verſic. 15. numero 5.
10. 24. Ponite pedes ſuper colla regum, &c. cap. 28. verſic. 14. numero 14.
11. 6. Equos eorum ſubneruabis, cap. 39 verſ. 19. nu. 3.
21. Inſuc interfecit Enacim, &c. cap. 26. verſ. 5. nu. 10.
13. 3. A fluuio turbido, qui irrigat Ægyptum, &c. cap. 45. verſ. 14. num. 5.
24. 2. Trans fluuium habitauerunt patres veſtri, cap. 52. verſ. 29. num. 5.

I V D I C E S.

3. 15. Vtraque manu pro dextera vtebatur, cap. 37. verſic. 7. numero 15.
3. 26. Siniſtram manum miſit ad clauum, cap. 28. verſic. 9. numero 2.
30. Supellex varia ad ornanda colla congeritur, num. 41. verſ. 13 num. 2.
8. 24. Date mihi inaures ex præda veſtra, &c. cap. 42. verſic. 11. num. 11.
14. 6. Catulus Leonis ſæuus, & rugiens occurrit ei. cap. 38. verſ. 40. num. 7.
16. 12. Tota nocte cum ſilentio præſtolantes, cap. 41. verſic. 3. numero 2.
21. Vinctum catenis, & clauſum in carcere molere fecerut, cap. 31. verſ. 10. num. 3.
19. 9. Dies ad occaſum decliuior, &c. cap. 27. verſ. 6. nu. 1.

R V T H.

3. 13. Si te voluerit propinquitatis iure retinere, &c. cap. 19. verſ 25. num. 4.
4. 4. Audire te volui, &c. cap. 33. verſ. 16. nu. 1.

R E G V M I.

1. 15. Effundi animam coram Domino, cap. 30 verſ. 16. nu. 1. Mulier infęlix ego ſum, cap. 30. verſ. 25. nu. 3. Exiſtimauit Annam temulentam, cap. 23. verſ. 3. nu 1.
16. Ne reputes ancillam tuam quaſi vnam de filiabus Belial, cap. 32. verſ. 2. num. 4.
28. Commodaui eum Domino, &c cap. 40. verſic. 20. numero 2.
2. 3. Deus ſcientiarum Dominus eſt, cap. 52. verſic. 13. numero 1.
Ipſi præparantur cogitationes, cap. 28. verſ. 25. nu. 2.
7. Dominus pauperem facit, & ditat, &c. cap. 20. verſic. 15. numero 3.
10. Dominum formidabunt aduerſarij eius, &c cap. 37. verſ. 10 num. 3.
12. Filij Belial neſcientes Dominum nec officium Sacerdotum, &c. cap. 34. verſ. 18. nu. 4.
3. 7. Samuel necdum ſciebat Dominum, cap. 19. verſic. 13. nume. 3.
14. Pater ſuus non corripuit, &c cap. 29 verſ. 24 nu. 5.
6. 22. Ero humilis in oculis meis, cap. 22. verſ 29. nu. 3.
9. 15. Dominus reuelauerat auriculam Samuelis, cap. 33. verſ. 16. num. 1.
10. 7. Fac, quæcumque inuenerit manus tua, cap. 31. verſi. 15. numero 2.
11. Et quis pater eorum, &c. cap. 35. verſ. 8. nu. 3.
12 6. Dominus, qui fecit Moyſen, & Aaron, &c. cap. 40. verſic. 10. num. 3.
14. 18. Cum ille nominaſſet arcam Dei, &c. c. 54. v. 26. nu. 6.
47 Quocumque ſe verteret, ſuperabat, cap. 24. verſic. 6. numero 5.
15. 23. Quaſi ſcelus idololatriæ eſt nolle acquieſcere, &c. c. 36. verſ 13. num. 4.
29. Triumphator in Iſrael, &c. cap. 53. verſ. 7. nu. 5.
16. 14. Exagitabat eum ſpiritus nequam, cap. 18. verſic. 11. nume. 2.
17. 6. Clypeus tegebat humeros eius, cap. 39. verſ. 23. nu. 3.
42. Cum inſpexiſſet, & Philiſthæus, & vidiſſet. &c. cap. 35. verſ. 5. num. 3.
18. 10. Cecidit porrectus in terra, cap. 22. verſ. 50. nu. 3.
22. Ecce places regi, cap. 52. verſ. 3. nu. 3.
20. 20. Abſit, non morieris, cap. 34. verſ. 10. nu. 3.
25. 8. Da quod inuenerit manus tua, cap. 50. verſ. 21. nu. 2.
26. Viuit Dominus, qui prohibuit te ne venires in ſanguinem, &c. cap. 24. verſ. 14. nu. 2 cap. 27. verſ. 9. nu. 2. Fiant ſicut Nabal inimici tui, cap. 27. verſ 7. nu. 3.
29. Anima Domini mei erit ligata in faſciculo vitæ, &c. cap. 37. verſ. 19. nu. 3.
26. 12. Sopor Domini irruit, &c. cap. 33. verſ. 15. nu. 2.
28. 3. Pythones, &c. cap. 32. verſ. 20. nu. 5.
12. Quare impoſuiſti mihi? tu es enim Saul, cap. 34. verſic. 18. num. 1.
35. Conturbatus enim erat valde, &c cap. 23. verſ. 16. n. 6.

R E G V M I I.

1. 18. Vt docerent filios Iuda arcum, cap. 29. verſ. 20. nu. 3.
22. Sagitta Ionathæ nunquam redit retrorſum, cap. 23. verſic. 16. num. 2.
23. Saul, & Ionathas amabiles, &c. cap. 36. verſ. 13. nu. 4.
2. 17. Diſpoſita domo ſua ſuſpendio interijt, cap. 30. verſic. 18. num. 3.
21. Sume armaturam eius, cap. 31. verſ. 21. nu. 3.
3. 8. Nunquid caput canis ego ſum aduerſus Iudam, cap. 30. verſ. 1. num. 5.
4. 2. Duces Latronum, &c. cap. 19. verſ. 12. nu. 2.
6. 3. Impoſuerunt arcam Dei ſuper plauſtrum, cap. 30. verſic. 22. num. 4.
20. Quam glorioſus fuit Rex Iſrael diſcooperiens ſe, c. 19. verſ. 9. num. 2.
7. 10. Non addent filij iniquitatis, vt affligant, &c. cap. 19. verſic. 18. num. 2.

Tulit

8. 1. Tulit Dauid frænum tributi de manu Philiſthijm, c 24. verſic. 14. num. 2.
2. Percuſſit Dauid Moab, & menſus eſt duos funiculos, &c. cap. 38. verſ. 5. nu. 5.
12 8. Si parua ſunt iſta adijciam tibi multo maiora, cap. 37. verſic. 7. num. 4.
12 Ego autem faciam in conſpectu Solis huius, &c cap. 24. verſic. 25. nu. 3. cap. 18. verſ. 10 num. 6. cap. 22. verſic. 19. n. 1.
Eo quod tuleris vxores tuas, &c. cap. 31. verſ. 10. nu. 2.
39. Traduxit Ammonitas typo laterum, cap. 33. verſic. 18. numero 3.
13. 14. Arguam eum in virga virorum, cap. 22. verſic. 4. nu. 4.
39. Ceſſauit Rex perſequi Abſalon, c. 26. verſ. 4 nu. 3.
14. 17. Sicut Angelus Domini, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur, cap. 31. verſ. 35. nu. 2.
15. 30. Peccaui: ſed honora me coram ſenioribus, &c. cap. 31. verſ. 33. nu. 3.
16. 12. Si forte reſpiciat Dominus, & reddat bonum pro malo, cap. 21. verſ. 6. nu. 2.
21. 16. Deficiente Dauid, Ieſbibenob, &c cap. 26. verſ. 5. nu. 3. cap. 42. verſ. 14. nu. 5.
19. A Deo datus filius ſaltus, cap 42. verſ. 14. nu. 5.
22. 24. Cuſtodiam me ab iniquitate mea, cap. 22. verſic. 25. nume. 5.
23. 8. Dauid quaſi tenerrimus ligni vermiculus, cap. 41. verſic. 17 num. 3.
24 1. Furor Domini commouit in eis Dauid, &c. cap. 34. verſic. 30 nu 7. c. 36. verſ. 18. nu. 8.
24. Melius eſt, vt incidam in manus Domini, &c. cap. 38. verſic. 12. num. 1.

R E G V M III.

1. 4. Abiſag dormiebat cum Rege, &c. cap. 21. verſic. 21. numero 2.
4. 19. Dedit Deus Sapientiam Salomoni ſicut arenam, &c. cap. 38. verſ. 11. nu. 3.
27. Neceſſaria menſæ Salomonis præbebant, &c. cap. 19. verſic. 14. num. 6.
5. 4. Non eſt Satan, neque occurſus malus, &c. cap. 24. verſ. 2 nume. 4.
6. 10. Operuit domum lignis cedrinis, &c. cap. 26. verſic. 9. numero 6.
33. Fecit poſtes de lignis oliuarum, c. 30. verſ. 4 nu. 4.
8. 10. Dominus dixit, vt habitaret in nebula, cap. 22. verſic. 13. nume. 2.
19. Sint populi tui aperti, vt ex audias, &c. c. 22. v. 27. n. 1.
10. 22. Dentes Elephantorum, c. 40. verſ. 9. nu 3.
27. Tanta abundantia argenti quanta lapidum, cap. 27. verſ. 16. num. 1.
11. 3. Iratus eſt Dominus Salomoni, eo quod auerſa eſſet mens eius. &c. cap. 21. verſ. 15. nu. 5. cap 31. verſ 3. nu. 3.
13. Deprauatum eſt cor eius per mulieres, &c. cap. 31. verſic. 3. num. 3.
36. Vt remaneat lucerna Dauid, &c. c. 18. verſ. 6. nu 7.
Audiuit Abias ſonitum pedum eius, & ait, Ingredere, &c. cap. 41. verſ. 4. nu. 5.
14. 14. In hoc die, & in hoc tempore, &c. cap. 23. verſic. 2. numero 2.
17 17. Ita vt non remaneret in eo halitus, cap. 26. verſic. 4. nume. 7.
20. Etiam ne viduam affixiſti? &c. cap. 29. verſic. 13. nu 2.
22. Expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, cap. 26. verſ. 4. nu. 5.
18. 24. Qui exaudierit per ignem, &c. cap. 22. verſ. 27. nu. 1.
44. Nubecula parua quaſi veſtigium hominis, cap. 36. ver. 29. num. 2. c. 36 verſ. 32. nu. 7.
20. 32. Seruus tuus Benadab dicit, viuat oro te, anima mea, cap. 40. verſ. 23. num 3.
Frater meus, quod acceperunt, viri pro omine, cap. 19. ver. 26. nume 6.
34. Fac tibi plateas in Damaſco, cap. 18. verſiculo 27. numero 4.

R E G V M IV.

2. 24. Eliſeus maledixit pueris, &c. c. 20. verſ. 10 nu. 4.
5. 14. Reſtitura eſt caro Naaman ſicut caro pueri, cap. 33. verſic. 25. num. 3.
6. 23. Appoſita ciborum magna præparatio, cap. 40. verſic. 25. num. 1.
8. 19. Vt daret illi lucernam, &c. cap. 18. verſ. 6. nu. 3.
9. 29. Iezabel pinxit oculos ſuos ſtibio, cap. 42 v. 14 nu. 17.
12 7. Accipietis pecuniam iuxta ordinem veſtrum, c. 34. verſic. 19. num. 1.
18. 4. Vocauit nomen eius Nehuſtam, c. 10. verſ. 24 nu. 6.
19. 30. Mittet radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum, c. 18. verſ. 16. num. 3.
20. 5. Ecce ſanaui te, & die tertio aſcendes in templum, c. 33. verſ. 27. num. 4.
9 Gladius iudicij, &c. cap. 19. verſ 29. nu. 6.
23. 1. Stetit rex ſupra gradum, cap. 29. verſ. 7. nu. 4.
7. Domunculas luci, &c. cap. 36. verſ. 14. nu 2.
24. 14. Tranſtulit omnem artificem, & incluſorem, cap. 58. verſic. 15. num. 2.

PARALIPOMENON I.

2. 3. Quare hoc quæris Dominus meus, quod in peccato reputetur Iſrael, c. 34. verſ 30. nu. 7.
55. Cinæi venerunt de Calore patris domus Rechab, c. 42. verſ. 14. nu. 5.
4. 22. Qui ſtare fecit Solem. viri que Mendacij, &c. Ibid.
6. 10. Ipſe eſt, qui ſacerdotio functus eſt, cap. 34. verſic. 18. numero 1.
7. 18 Soror eius regina peperit virum Decorum, cap. 42. verſic. 14. num 5.
24. 23 Sedit Salomon ſuper ſolium Domini, &c. cap. 24. verſic. 13. num. 1.
29. 11. Tu dominaris omnium, &c. cap. 25. verſ. 2. nu. 3.

PARALIPOMENON II.

3. 7. Texit domum laminis de auro probatiſſimo, c. 28. verſic. 16. num. 4.
12. 7. Non ſtillabit furor meus, &c cap. 50. verſic. 23. num. 7. cap. 29. verſ. 22. nu. 4.
16. 14. Poſuerunt eum ſuper lectum plenum aromatibus, combuſſerunt ſuper eum ambitione nimia, cap. 18. verſic. 15. numero 6.
21. 19. Non fecit ei populus ſecundum morem exequias, cap. 18. verſ. 19. num. 3.
22. 31. Filij, qui egreſſi fuerant de vtero eius, cap. 21. verſ. 8. numero 4.
26. 16. Eleuatum eſt Cor eius in interitum. c. 31. verſ. 1. nu. 6
28. 22. Tempore anguſtiæ auxit contemptum in Dominum, cap. 23. verſ. 11. num. 7.

E S D R A S.

7. 6. Dedit eis ſecundum manum Domini, c. 19. verſ. 11. n. 5.
25. Secundum Sapientiam Dei, quæ eſt in manu tua, cap. 34. verſic 20. num. 6.

N E H E M I A S.

5. 13. Sic excutiatur, & vacuus fiat, cap. 25. verſ. 9. nu. 2.
6. 2. Percutiamus fœdus pariter in Vitulis, c. 45. verſic. 14. numero 5.

I V D I T H.

7 8 Cui etiam Dominus contulit ſplendorem, &c. cap. 42. verſic. 14. num. 5.
9. 4 5. Tu feciſti priora, & illa poſt illa cogitaſti, &c. cap. 40. verſic. 3. num. 4.
13. Capiatur laqueo oculorum ſuorum in me, cap. 42. verſic. 14. num. 5.
13. 28. Gladio perforari præcipiam latera tua, cap. 18. verſic. 12. nume. 4.
14. 10. Nullus audebat cubiculum virtutis Aſſyriorum pulſando, aut intrando aperire, c. 25. verſ. 2. nu. 6.

T O B I A S.

2. 8. Parentes, & cognati eius, &c. c. 31. verſ. nu. 5.
3. 8. Aſmodæus, Rex ſuper omnes filios luxuriæ, cap. 31. verſic. 12. num. 2.
14. Ad te Domine, faciem meam conuerto, &c. cap. 52. verſic. 26. num. 6.
5. 16. De qua domo, aut de qua tribu eris, cap. 32. præfat. quæſt. 1. num. 8.

ESTHER.

ESTHER.

1. 23. Hiſtorijs, & annalibus traditum coram Rege, cap. 31. verſ. 35. nu. 3.
13. 9. 10. 11. &c. Domine Domine Rex omnipotens, &c. c. 34. verſ. 24. nu. 6.

IOB.

Paſſim ſecum ipſe confertur tum ſuis locis, tum alienis, ſed illa præſertim alia loca illuſtrantur.

1. 12. Ecce vniuerſa, quæ habet, in manu tua ſunt, &c. cap 40. verſ. 10. num. 6.
7. 15. Elegit ſuſpendium anima mea, cap. 30. verſ. 18. num. 3. cap 30 verſ. 24. nu. 7.
24. 16. Perfodit in tenebris domos, ſicut in die condixerant ſibi, cap. 37. verſ. 7. nu. 13.

PSALMI.

1. 1. Qui non abijt in conſilio impiorum, &c. cap. 34. v. 8 nu. 1.
2. In lege Domini voluntas eius, cap. 23. verſ. 12 nu. 3.
3. Quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, &c c. 19. verſ. 19 nu. 2.
4. Fructum ſuum dabit in tempore ſuo, cap. 42. verſic. 12. num. 1.
5. Impij tanquam puluis, &c c. 21. verſ. 18. num. 1. cap. 24. v. 18. nu. 2.
2. 2. Principes conuenerunt in vnum, cap. 19. verſ. 19 nu. 3.
9. Tanquam vas figuli confringens, &c. cap. 40. verſ 6. nu. 1.
12. Apprehendite diſciplinam, &c. cap. 31. verſ. 26. nu. 14.
3. 4. Suſceptor meus es, cap. 22. verſ. 9. nu. 1.
6. Ego dormiui, & ſoporatus ſum, &c. cap. 22. verſ. 31. nu. 4.
41. In tribulatione dilataſti, &c cap. 18 verſ. 7. nu. 1.
3. Diligitis vanitatem, & quæritis mendacium, cap. 31. verſ. 4 num. 3.
7. Quis oſtendet nobis bona, cap. 21. verſic. 15. nu. 3. cap. 22. verſ. 17. nu. 3.
5. 2. Intellige clamorem meum, cap. 37. verſ. 2. nu. 4.
4. Mane aſtabo tibi, & videbo, cap. 33. verſ. 5. nu. 4.
6. 1. Ne in furore tuo, &c. cap. 19. verſ. 11. num 2. cap 30. verſ. 27 nu. 3. cap. 35. verſ. 15. num. 1.
8. Turbatus eſt a furore oculus meus, &c. cap. 30. verſic 28. num. 2.
7. 4. Conculcet in terra vitam meam, cap 18. verſ 15. nu. 15.
5. Decidam ab inimicis meis inanis, cap. 21. verſ. 8 nu. 8.
8 In altum regredere: Dominus iudicat, &c. c. 21. verſic. 22. num. 3.
13. Gladium ſuum vibrauit, &c cap. 19 verſ. 29 nu. 3.
17. In verticem illius iniquitas eius deſcendet, cap. 20. verſ. 10. num. 6.
8. 6. Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, c. 18. ver. 14. nu. 7.
7 Inueterani inter inimicos meos, cap. 22. verſ. 16. nu. 1.
9. 1. Deſpicis in opportunitatibus, cap 24. verſ. 1 nu. 6.
7. Sub lingua eius labor, & dolor, cap 20. verſ. 12. nu. 3.
11. Sciant gentes quoniam homines ſunt, cap. 19. verſic. 6. num. 3.
29 Rapere pauperem, dum attrahit eum in laqueo ſuo, c 18. verſic 8. num. 1.
33. Inclinabit ſe, & cadet, &c. cap. 26. verſ. 5. num 6. cap. 38. verſ. 40. nu. 8.
10. 2. Parauerunt ſagittas ſuas in pharetra, cap. 30. verſ. 11. num. 2.
3. Laudatur peccator in deſiderij animæ ſuæ, cap. 20. verſ. 5. nu 3. cap 27. verſ. 8. nu. 1.
4. Palpebræ eius interrogant filios hominum, cap. 35. verſ. 13. num. 3.
6. Pluet ſuper peccatores laqueos, &c. cap. 18. verſ. 15. n. 10. cap. 20. verſ. 23 nu. 8.
8. Humiliabit eum; inclinabit ſe, & cadet, c 18. verſ. 8 nu. 3.
15. Exultabit lingua, &c cap 20. verſ. 5. num. 3.
21. 3. Vana loquuti ſunt, &c cap. 31. verſ. 4. nu. 3.
7. Purgatum terræ, &c. cap 36. verſ. 27. nu. 5.
9. In circuitu impij ambulant ſecundum altitudinem tuam, &c. c. 14. verſ. 24. no. 2.
14. 5. Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus, c. 22 verſ 8. num 6.
15. 1. Bonorum meorum non eges, cap. 35. uerſ. 7 num. 1.
2. Sanctis, qui ſunt in terra, mirificauit omnes voluntates meas, &c. cap. 24. verſ. 1. num. 4.
7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum, c. 26. verſ. 3. num. 2. c. 27. verſ. 14. num. 3. c. 27 verſ. 13. num. 3.
9. Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo, cap 23 verſic. 7. numer. 3.
10. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem, cap. 33. verſ. 18. num. 2.
16 4. Ego cuſtodiui vias duras, c. 23. verſ. 11. num. 6.
5. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, &c. capitul. 29 verſ. 11. numer. 2.
10. Adipem ſuam concluſerunt, c. 21. verſ 26. nu. 5.
14. Domine a paucis de terra diuide eos in vita, &c. cap. 21. verſ. 17. num. 3. c. 27 verſ. 14. num. 3.
De abſconditis tuis ad impletus eſt venter, &c. c. 20. verſic. 20. num. 2. c. 27 verſ. 14. num 3.
15. Dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis, cap. 22. verſic. 20. num. 6.
18. 1. Cæli enarrant gloriam Dei, &c. c. 36. verſ. 32. num. 4.
5. In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. cap. 38. verſic. 5. numer. 6.
6 In ſole poſuit tabernaculum, c. 25. verſ. 5. num. 2.
14. Delicta quis intelligit, &c.
15. Ab alienis parce ſeruo tuo, c. 21. verſ. 30. num. 1.
19 1. Protegat te, &c. cap. 36. verſ 21. num. 2.
8 Hi in curribus, & hi in equis, &c. c 39. verſ. 19. num. 3.
20. 9 Inueniatur manus tua omnibus inimicis, &c. c. 23. ver. 4. num. 4. c. 31. verſ. 25. num 2.
10. Dominus in ira ſua conturbabit eos, &c. cap. 34. verſic. 15. numer. 3.
21. 10. Tu es, qui extraxiſti me de vtero, &c. cap. 38. verſicul. 8. numer. 8.
14. Loquuti ſunt labijs, &c. c. 22. verſ. 19. num. 7.
25. Cor meum, tanquam cera liqueſcens in medio ventris, cap. 23. verſ. 16. num. 2.
30. In conſpectu eius cadent omnes, qui deſcendunt in terram, c. 19. verſ. 25 num. 15.
22. 10. Coronam de Lapide pretioſo, cap. 28. verſic. 17. num. 6. cap. 28. verſ. 19. num. 4.
23. 1. Domini eſt terra, c. 22. verſ. 14. num. 13. *& quæ ſequuntur*, cap. 34. verſ. 24. num. 56. Orbis terrarum, & qui habitant in eo, c 18. verſ. 18 num. 3.
2. Super maria fundauit eam, &c. c. 38. verſ. 38. num. 2.
4. Qui non accepit in vano animam, &c. c. 26. verſ. 4. num. 4. cap. 31. verſ. 5. num. 3.
15. Firmamentum eſt Dominus timentibus eum, capit. 19. verſ. 19. num. 6. c. 29. verſ. 4. num. 4.
25. 2. Vre renes meos, &c c. 19. verſ. 27. num. 2.
4. Cum iniqua gerentibus non introibo, &c. cap. 20. verſic. 21. numer. 3.
26. 2. Edant carnes meas, c. 19. verſ. 22. num. 3.
4. Videam voluptatem Domini, c. 19. verſ. 26. num. 2.
19. Terra viuentium, c. 18. verſ. 26 num. 7.
27. 3. Ne ſimul trahas me cum peccatoribus, &c. cap. 34. verſ. 14. num 5.
7. Diſſipabit oſſa eorum, qui hominibus placent, capitul. 32. verſ. 22. num. 4.
8. Dominus fortitudo plebis ſuæ, c. 26. verſ. 2. num. 5.
6. Comminuet eas, tanquam vitulum Libani, cap 21. verſic. 11. numer. 3.
29. 8. Vox Domini præparantis ceruos, c. 26. verſ. 5. num. 2. cap. 39. verſ. 1. num. 3. & verſ. 2. num. 7.
30. 10. Conturbatus eſt in ira oculus meus, &c. cap. 32. uerſic. 58. num. 6.
12 Et timor noctis meis, &c. c. 19. uerſ. 14. num. 7.
13. Tanquam uas perditum factus ſum, &c. c. 19. uer. 13. n. 4.
16. In manibus tuis ſortes meæ, c. 24. uerſ. 1. num. 6.
19. Muta fiant labia doloſa, cap. 24. uerſ. 21. num. 7.
31. 5. Dixi, confitebor aduerſum me, &c. c. 31. uerſ. 33. num. 3.
8. Firmabo ſuper te oculos meos, c. 26. uerſ. 3. num. 1.
9. In camo, & fræno maxillas eorum conſtringe, c. 24. v. 12. num. 6. c. 33. uerſ. 14. num. 9
18. Erubeſcant, & deducantur in infernum, capit. 19 uerſic. 3. num. 4.
32. 6. Spiritu oris eius omnis uirtus eorum, c. 26. v. 13. n. 2. & 3.
7. Congregauit aquas quaſi in vtre, c. 26 verſ. 10. nu. 2.
16. Gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis, capit. 26. verſ. 5. num. 9.
33. 1. Exultate Iuſti in Domino, c. 20. verſ. 5. num. 3.
6. Accedite ad Deum, & illuminamini, c. 29. verſ. 24. num. 4.

8.Immittet Angelus Domini in circuitu, &c. cap.33.verſic. 23. nu. 8.
11.Diuites eguerunt,c. 20.ver 19.nu 3.c.21.verſ.7.nu.4.
13.Quis eſt homo,qui vult vitam,c. 21.verſ.7.nu.1.
34 3. Veniat illi laqueus,quem ignorat,c. 18.verſ.10.nu.2.
4.Et altitudinis montis ipſius, &c. c.26 verſ.11.nu.2.
22.Ne ſileas a me,cap 41.verſ.3.nu.2.
35.4. Noluit intelligere,vt bene ageret,c.24.verſ.22 nu.6.
6.Veritas tua vſque &c.c.22 verſ.14.nu.3.
12. Non veniat mihi pes ſuperbiæ, cap. 18.verſic.7.num.4. c.22.verſ. 15. nu.2.
13.Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem,cap.18.verſi. 21.nu. 1.
36.4 Delectare in Domino.&c.c 27.ver. 10 nu.3.
18.Proſpicit,quod veniat dies eius, c.18.ver.20.nu.1.
37.Quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico, cap.22.verſic. 40.num 5.
37 6.Sicut onus grauatæ ſunt,&c.c.24.ver.12.nu.6.
8.Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus,c.40 verſi. 11.nu 3.
12. Proximi mei aduerſum me appropinquauerunt,c.19 v. 14. num 7.
18.In flagella paratus ſum,c.18.verſ.12.nu.5./
30. 10 Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, cap.36.verſ.21. num. 2.
24.In increpationibus corripuiſti hominem, &c.c 33.verſ. 19. nu.3.
39 9 Vt facerem voluntatem tuam Deus,volui,&c.cap.23. ver.12.num.3. & legem tuam in medio ventris, &c.cap.32. verſ.18.nu.6.
13.Comprehenderunt me iniquitates,c.20 verſ.11.nu.5.
40.5.Quando morietur,&c c.19 verſ.18.nu.4.
41. 9. Et memor ero Hermonij a monte modico, cap.42.verſ. 14. nu. 5.
42.9 In die mandauit Dominus miſericordiam, & nocte canticum eius,c.36.verſ.24.nu.3.
43.16.Operuit confuſio faciem meam, c.13.ver. 17.nu.4.
19 Declinaſti ſemitas noſtras à via tua c.23.ver.11.nu 7.
13.Vendidiſti populum tuum ſine pretio,& non fuit multitudo in commutationibus, c. 28.verſ.15. nu.3.
44.7.Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi,&c.capitulo 23.verſi. 3.num.5.
10.In veſtitu deaurato,&c.cap.28.verſ.16.nu.3.
45.9.Dominus cuſtodit aduenas, c.19.verſ.15 nu 2.
46. 7.Quoniam Rex omnis terræ Deus, &c.cap 34.verſi.24. num. 5.
47.13. Iniquitas calcanei mei circumdabit me, c.18.verſic.19. nu. 1.c.20 ver.10.nu.6.c 40. ver 12.nu.1.
8.Frater non redimit,redimet homo? &c. capit.33 verſ.24. nu. 5.
10.Et viuet in finem, &c.c.23 verſ.7. nu.5.
13.Comparatus eſt iumentis, &c.c.40.verſ.10.nu.2.
49 10 Non accipiā de domo tua vitulos, &c.c 35. ver.7.nu.1.
50.8. Occulta ſapientiæ,&c.c.38 verſ 36.nu.1.
54.2.Contriſtatus ſum in exercitatione mea,&c.cap.13 verſi. 1.num.3.
14.Homo vnanimis,dux meus,& notus,&c.cap.19.verſ.13. num. 4.
22.Extendit manum ſuam in retribuendo,cap.11.verſi.19. num. 4.
23.Contaminauerunt teſtamentum eius,capitulo 30.verſic 24.num.2.
25.Non dimidiabunt dies ſuos,c.vl.ver.31.nu.1.
57 8. Iniquitates manus veſtræ concinnant,c. 20. verſ.10.n 6.
9 Sicut cera quæ fluit,&c.c.24. verſ.19 nu.7.
10.Sicut viuentes,ſic in ira abſorbet eos,c.17.ver. 21.nu.2.
18. Lætabitur iuſtus,cum viderit vindictam, &c.c 22.verſ. 19.num.3.
58.11.Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos,c.35.v.5.nu.3.
61.5.Pretium meum cogitauerunt repellere,c.20.verſ.7.nu.1.
9.Effundite coram illo corda,c. 30. verſ.16.nu.1.
10. Vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum,c.24.v.24.n.2.
11.Diuitiæ ſi affluant,nolite cor apponere, cap.20.verſic.9. nu.3 c 34.verſ. 14.nu.2.
12. Semel loquutus eſt Deus,&c. cap 33.verſic. 14.num.6. & 10.12.13.
63. 7. Accedet homo ad cor altum,& exaltabitur Deus, c.33. verſ.12. nu.2.
8.Sagittæ paruulorum,&c.c.42. uerſ.7.num.6.
64.2.Replebuntur vbertate, cap 36.ver.28.nu.3.
7.Accinctus potentia, &c. cap.38.verſ.3.nu.1.
9.Exitus matutini, & veſpere delectabis, &c.cap.31.verſi. 26.nu.5.
11.In ſtillicidijs eius lætabitur germinans, cap. 26. verſ. 8. nu.2.c.36.verſ.16. nu. 9.
12.Benedicis coronæ anni benignitatis tuę,cap. 19.verſi.9. num. 6.
65.7 Quis dominatur in virtute ſua,c.15.verſ.5.nu.3.
11 Induxiſti nos in laqueum, c.22.verſ.10.nu.1.
66.6.Scopebam ſpiritum meum,c.31.verſ. 37.nu.1.
67.10.Pluuiam voluntariam,&c c. 37.verſ.13.nu.4.
11. Animalia tua habitabunt in ea, c. 40.verſ.25.nu.7.
12. Dominus dabit verbum Euangelizantibus, &c.cap.40. verſ. 24.nu.5.
25.Viderunt ingreſſus tuos Deus,c.18.ver.14 nu.13.
68.15. Tempus beneplaciti Deus, &c. c.24.ver.23.nu.4.
16 Neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.&c.cap.36.verſic.16. nu 5.
23.Quem tu percuſſiſti,perſequuti ſunt,cap 19.verſ.6.nu.1. c.19.verſ. 21.nu.6.
27.Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum, cap.23. ver.2. nu. 4.
69 2. Ad inuocandum me feſtina,c. 20. verſ.2.nu.5.
70.15. Non cognoui literaturam,&c. c 38.verſ.31.nu 6.
21.Lingua mea meditabitur,c. 27.verſ.4.nu.3.
71.17. Ante Solem permanet nomen eius, cap. 18. verſi. 19. num.1.
21.Defecerunt laudes Dauid.6.58.cap.19 verſ 17.num.2.
72.4. Non eſt reſpectus morti eorum,c.31.verſ.40.nu.3.
7.Prodijt,quaſi ex adipe, iniquitas,c.21.verſ.20.nu.5.
11.Quomodo ſcit Deus,&c.c.12. uerſ.13.nu 1.
20.Velut ſomnium ſurgentium, &c.c.20.ver 8.nu.4.
22.Vt iumentum factus ſum apud te, c.34.uer.9.nu.3.
73.14. Dediſti eum eſcam populis Aethiopum, cap.40.uerſic. 25. nu. 8.
74.9.Inclinauit ex hoc in hoc,c. 21. uerſ 17.nu.3.
75.6.Dormierunt ſomnum ſuum,&c.c.20. uer.8.nu.8.
6. Nihil inuenerunt uiri diuitiarum in manibus, c.21.uerſ. 16.nu.2.c.27. uer. 19.nu.4.
7 Dormitauerunt, qui aſcenderunt equos, cap.33.uerſic.5. num. 3.
13.Qui aufert ſpiritum Principum,c.16 uer.4.nu.4.
76.10 Continebit in ira ſua miſericordias, &c.cap 22.uerſic. 12. nu. 9.
77 8. Generatio praua, & exaſperans,c.14.uerſ.11.nu.6.
21. Audiuit Dominus,& diſtulit, c 21.uer.30.nu.3.
59.Sicut Vnicornium ſanctificum ſuum, &c.cap.28. uerſi. 18 nu.2.
78.12. Redde uicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum, cap.19. uerſ.28.nu 3.
79.3. Excita potentiam tuam,& ueni.cap.41. uerſ.1 nu.2.
9.Vineam de Aegypto tranſtuliſti,c.22.uerſ 6.num.2.
80 8. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, cap. 28. præfat. queſt. 2. nu.4.
13.Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum,c.23 uerſ. 16. nu. 5.
82.14.Pone illos,ut rotam, & ut ſtipulam,&c. cap.20.uerſi.5. num. 5.
83.6.Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit,&c.c.18.uerſ.5.nu.5.
7.Benedictionem dabit Legiſlator, c. 22.uer.22.nu.3.
39 Diſtuli Chriſtum tuum, c. 21 uerſ.30.nu 3.
85.3.Inueniatur iniquitas eius ad odium,c. 23.uerſ.3.nu.4.
86.4. Memor ero Raab, & Babylonis, &c.c.26.uerſ.12 nu.5.
5. Ecce alienigenę, & Tyrus, & populus Aethiopum, &c. c.28.uerſ.19 nu 3.
87.14.Sicut homo ſine adiutorio,&c.c.33. uer.22.nu.3.
6. Sicut vulnerati dormientes in ſepulchris,quorum non es memor,&c.c.14.uerſ 20. nu 1.
11. Aut medici ſuſcitabunt, &c. c.26.uerſ 5.nu.4.
12.Numquid narrabit aliquis in ſepulchro, &c cap.16 uerſ. 6. num. 2.
17.Terrores tui conturbauerunt me, c.18.uerſ.11.nu.2.
88 8.9 Magnus, & terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt c.19 uerſ 19.nu.3.c.25.uerſ.3.nu.1.
13. Aquilonem, & Mare, &c. cap.23.uerſ 8.num.7.cap 23. uerſ. 9. num. 3.
14.Firmetur manus tua omnibus inimicis tuis,cap.18.uerſ. 13.nu.7.
15.Miſericordia,& Veritas precedent faciem tuam,&c.cap. 19.uerſ 26 nu 3.

19.Domi-

19. Domini eſt aſſumptio noſtra,c.41.verſ.8.num.8.
44. Deſtruxiſti eum ab emundatione,c.37.verſ.21.num.2.
47. Vigne quo auertis,&c. c.34.verſ.29 num.4.
89.3. Miſericordia ædificabitur in Cœlum,c. 22.verſ.23. nu.2.
4. Mille anni ante oculos tuos,tanquam dies heſterna, &c. c.24.verſ.25.num.2.
10. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur,cap.26.verſicul. 18.numer.2.
17. Opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos,capitul.22. verſ.3.num. 4.
90. *Pſalmus integer Paraphraſi illuſtratus,& ad Iobum relatus*, c.42. verſ. 16. num.3.
15. Cum ipſo ſum in tribulatione,&c.cap.38.præfat. quæſt. 2.num.4.
93.21. Captabunt in animam iuſti,c.19. verſ.12.num.2.
100.5. Superbo oculo,& inſatiabili corde,&c. capit.82. verſic. 8.numer.6.
8. In matutino interficiebam,&c.c.24. verſ.14.num.1.
101.4. Defecerunt,ſicut fumus, dies noſtri, *& quæ ſequuntur*, c. 30.verſ.30.num.2.
6. Adhæſit os meum carni meæ,c.19.verſ.20.num.1.
26. Initio tu Domine,terram fundaſti,c.38.verſ.4.num.7.
27. Omnes ſicut veſtimentum veteraſcent,&c. c 36.verſic. 26.numer.6.
29. Semen eorum in ſæculum dirigetur,c.21.verſ.8. num.2.
103.2. Qui tegis aquis ſuperiora ſuis,c.26. verſ. 7.num.2.
5. Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam,&c.c.26.verſic. 7 num.4.c.26.verſ.12.num.1.
18. Montes excelſis ceruis,&c.c.39.verſ.1.num.4.
25. Puſilla animalia cum magnis,c.26.verſ.5.num.15.
26. Draco iſte,quem formaſti ad illudendum ei , capitu. 40. verſ. 25. num.2.
104. 18. Ferrum pertranſijt animam eius , donec veniret verbum eius,&c.c.37.verſ.13.num.5.
21. Vt erudiret Principes eius,&c.c.26.verſ.14.num.4.
36. Primitias omnis laboris eorum,&c.c.40. verſ.14. nu.4.
106.3. Ab Aquilone,& Mari,c.23.verſ.8.num.8.
18. Omnem eſcam abominata eſt anima eorum,capitul.33. verſ.20.num.1.
29. Statuit procellam eius in auram,c.30.verſ.27.nu.2.
108.7. Detrahebant mihi,ego autem orabam,cap.19.verſicul. 20.numer.3.
20. Operiantur,ſicut diploide confuſione, cap. 29. verſicul. 14.num.2.
110.7. Veritas,& iudicium,c.29.verſ.16.num.3.
111.9. Cornu eius exaltabitur in gloria,c.31.verſ.81.num.2.
113.6. Montes exultaſtis ſicut arietes,c.21.verſ.11. num.4.
115.3. Quid retribuam Domino,&c.c.35.verſ.2. num.3.
117.12. Circumdederunt me ſicut apes , & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis,&c.c.18.verſ.5.num.4.
22. Factus in caput anguli,&c.c.38. verſ.6.num.11.& 12.
118.1. Immaculati in via,c.22.verſ.3.nu.2.c.23.verſ. 11.nu.1.
19. Præuaricantes reputaui omnes peccatores,cap. 23.verſ. 10.numer.5.
20. A iudicijs tuis timui,c. 21.verſ 5.num.7.
32. Cucurri,cum dilataſti cor meum,cap.18.verſ.17.num.1. cap.36.verſ. 16.num.6.
61. Funes peccatorum circumplexi ſunt me,&c. capitul.18. verſ.10.num.3.
70. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum,c. 33.verſ. 24.nu.1.
128. Ad omnia mandata tua dirigebar, c.33. verſ.23.nu.10.
148. Præuenerunt oculi mei ad te diluculo,cap.23.verſic.8. numer.6.
119.3. Cum carbonibus deſolatorijs,c.30.verſ.4.num.4.
5. Incolatus meus prolongatus eſt,c.42.verſ.14.num.5.
120.4. Non dormitabit,neque dormiet,&c.c.33.verſ.15.nu.5.
121.7. Fiat pax in virtute tua.c.21.verſ.26. num.4.
124.3. Vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas,c.31. verſ.26.num.14.
125. 4. Conuerte captiuitatem noſtram , ſicut torrens in Auſtro,c.42.verſ.10.num.2.
6. Euntes ibant,&c. venientes venient,&c.cap. 19.verſicul. 21.numer.1.
126.4. Sicut ſagittæ in manu potentis,ita filij excuſſorum,ca. 18.verſ.12.num.2.
129.2. Fiant aures tuæ intendentes,&c.c.33. verſ.23.num.5.
131.4. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,c.33.verſ.15.num.5.
5. Donec inueniam locum tabernaculum &c cap. 18. verſic.
11. De fructu ventris tui,&c.cap.19.verſ.17.num.9.
134.1 Exaltabo te Deus meus Rex,&c. *Et quæ ſequuntur magna ex parte illuſtrantur*,cap.34.verſ.24.num 5.
135.9. Lunam in poteſtatem noctis,cap.25.verſ.5.num.2.
136.1. Domine probaſti me,& cognouiſti me,cap.23.verſicul. 10.numer.2.
7. Memor eſto Domine filiorum Edom in die Ieruſalem,ca. 21.verſ.6.num.2.
38.6. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me,capitul. 22. verſic. 13.num.1.
9. Si ſumpſero pennas meas diluculo,&c cap. 24. verſic.18. num.5.c.13.verſ.8.num 7.38.verſ.13.num.3.
23. Si via iniquitatis in me eſt,deduc me in via æterna,c.22. verſ.11.num.4.
40.10. Singulariter ſum ego,donec tranſeam, capitul.18.verſ. 8.numer.6.
41.4. Io deficiendo ex me ſpiritum meum,&c.cap.42.verſicul. 3.numer.5.
8. Me expectant iuſti,donec,&c. cap.1.verſ. 14.num.4.
42.7. Copioſa apud eum redemptio,cap.19.verſ.25.num.2.
13. Regnum tuum regnum omnium ſæculorum,&c.cap.18. verſ.14.num.5.
44.14. Imples omne animal benedictione,capitul.42.verſicul. 5.numer.1.
46.4. Numerat multitudinem ſtellarum,&c.capitul.22. verſi. 14.numer.13.
47.3 4. Dat niuem,ſicut lanam,&c.c.37.verſ.6.num.2.
6. Mittit cryſtallum ſuam,ſicut buccellas,&c.cap. 37.verſi. 10.numer.2.
48.7. Laudate Dominum de terra Dracones, cap.40.verſicul. 20.numer.10.
50.6. Omnis ſpiritus laudet Dominum,c.26.verſ.4.num.3.

PROVERBIA.

1.15. Confilijs ſuis ſaturabuntur,&c.cap.20. verſ.18.num.4.
26. In interitu veſtro ridebo,& ſubſannabo, &c.c.18.verſic. 12.num.3.c.22.verſ.19.num.5.
3.7. Recede à malo,ſanitas quippe erit vmbilico tuo, cap. 37. verſ.24.num.3.
27. Noli prohibere benefacere,&c.c.22.verſ.7.num.6.
32. Cum ſimplicibus ſermocinatio eius,c 19.verſ.19.nu.6.
4.2. Donum bonum tribuam vobis,c.22.verſ.14.num.3.
12. Cum ingreſſus fueris,non arctabuntur greſſus tui, c.28. verſ.15.num.3.cap.22.verſ.21.num.1.
16. Non dormiunt,niſi cum malefecerint,capitul. 20.verſi. 14.numer.1.
5.15. Bibe aquam de ciſterna tua,&c.c.31.verſ.10.num.5.
1. Incidiſti in manum proximi tui,&c. c.40.verſ.20.num.2.
19. Vbera eius inebrient te,c.40.verſ.11.num.4.
6.61. Quaſi viator egeſtas,& pauperies,quaſi vir armatus,cap. 27.verſ.20.num.1.
30. Non grauis eſt,culpa,cum quis furatus fuerit,&c. ca.31. verſ.11.num.2.
7.6. De feneſtra domus meæ video paruulos,&c. cap.31. verſi. 9 numer.1.
8.8. Iuſti ſermones mei,recti ſunt intelligentibus, capitul. 42. verſ.3.num.4.
9. Diſſolutus in opere ſuo frater eſt ſua opera diſſipantis, c. 30.uerſ.29.num.8.
15. Per me reges regnant,&c.c.24.uerſ.12 num.3.
18. Opes ſuperbæ,&c.cap.21.uerſ.7.num.2.
22. Dominus poſſedit me,&c. *& quæ ſequuntur*,cap. 38.uerſ. 4.numer.5.
25. Ante omnes colles ego parturiebar,c.26.uerſ.5. num.2.
28. Aethera firmabat ſurſum,c.36.uerſ.27.num.4.
30. Cum eo eram cuncta componens,c.22.uerſ.14.num.17.
33. Audite diſciplinam,& nolite abijcere eam, capitulo 28. uerſ.13.num.2.
9.16. Ignorauit,quod ibi ſint Gigantes,&c. *& quæ ſequuntur*,ca. 26.uerſ.5.num.4.
10.7. Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis,c.21 verſ.7.num.4.
18. Abſcondunt odium labia mendacia,c.20.uerſ 12.num.5.
24. Quod timet impius,ueniet ſuper eum,capitul 19.uerſic. 29.num.1.
11.14. Vbi non eſt gubernator, populus corruit , ſalus autem, ubi multa conſilia,c.19.uerſ.19.num.3.
16. Mulier gratioſa inueniet gloriam,&c. cap. 36. uerſicul.
17.numer.

26. Qui abſcondit frumentum, maledicetur in populis, cap. 22. ver. 7. num. 6.
32. 7. Vertie impium, & non erit, &c. c. 24. ver. 36. num. 6.
30. Nonit Iuſtus iumentorum ſuorum animas, cap. 30. verſ. 21. numer. 1.
13. 13. Qui detrahit alicui rei, ipſe in futurum obligat, cap. 22. verſ. 6. nu. 3. cap. 34. verſ. 33. num. 8. qui timet præceptum, in pace verſabitur, c. 21. verſ. 19. nu. 4 c 34. verſ 33 nu. 3.
25. Venter impiorum inſaturabilis, c. 20. verſ. 20. nu. 3.
14. 15. Seruo ſenſato liberi ſeruient, c. 31. verſ. 25. num. 3.
24. Corona ſapientum diuitiæ illorum, &c. cap. 19. verſic. 10. numer. 6.
15. 1. Sermo durus ſuſcitat furorem, c. 19. verſ. 2. num. 5.
11. Infernus, & perditio coram Domino, c. 26. verſ. 6. nu. 1.
16. 5. Spirituum ponderator eſt Dominus, c. 31. verſ. 6. num. 2.
10. In iudicio non errabit os eius, c. 21. verſ. 34 num. 2.
17. 3. Sicut ignem probat argentum, &c. ita corda probat Dominus. c. 23. verſ. 10. num. 3.
26. Quid prodeſt ſtulto habere diuitias, cum ſapientiam emere non poſſit? c. 28. verſ. 15. num. 1.
17. In anguſtijs frater comprobatur, c. 19. verſ 21. num. 2.
27. Pretioſi ſpiritus vir eruditus, c. 32. verſ. 18. num 4.
18. 9. Mollis, & diſſolutus in opere ſuo, &c. c. 27. verſ 6. nu. 1.
23. Cum obſecrationibus loquitur pauper, cap. 9. verſicul. 16. numer. 1.
17. 9 Qui altero ſermone repetit, c. 29. verſ. 22. num. 1.
11. Gloria viri eſt iniqua prætergredi, c. 34. verſ. 20. nu. 4.
24 Parata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutientes, &c. c. 18. verſ. 11. num 4 c 41. verſ. 19. num. 6.
20. 17 Suauis eſt homini panis mendacij, &c. cap. 20. verſicul. 18. numer. 2.
21. 3. Facere miſericordiam, & iudicium, &c. capitul. 30. verſic. 26. numer. 7.
16. In cœtu Gigantem commorabitur, &c. c. 21. verſ. 15. nu. 4.
5. Arma, & gladij in via peruerſi, c. 21. verſ. 15. num. 4.
22. 9 Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicitur, capit. 30. verſ. 25. num. 4.
23. 11. Ne attingas terminos pupillorum, c. 24. verſ. 25. num. 5.
31. In nouiſſimo mordebit vt coluber, c. 30. verſ. 14. num. 5.
24. 9. Cogitatio ſtulti peccatum, c. 31. verſ. 14. num. 2.
14. Vijs ſuis replebitur ſtultus, & ſuper eum erit vir bonus, c. 33. verſ. 27. num. 7.
21. Cum detractoribus ne commiſceaaris, capitul. 29. verſic. 22. numer. 1.
28 In ruina eius non exultet cor tuum ne forte auferat ab illo iram ſuam, cap. 21. verſ. 6. num. 2.
30. Per agrum hominis pigri, &c c. 34. verſ. 54. num. 6.
25. 1. Gloria Regum inueſtigare ſermonem, c. 29. verſ. 16 nu. 5.
2. Auſer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum, &c. c. 22. verſ. 8 num. 7.
26 6 Peccantem virum inuoluet laqueus, & iuſtus laudabit, &c. cap. 20. verſ. 5. num 4.
9. Quomodo ſi ſpina naſcatur in manu temulenti, ſic parabola in ore ſtulti, c. 19. ver. 2 num. 5 c. 31. verſ. 40. num 1.
23. Quomodo ſi argento ſordido ornare velis vas fictile, ſic labia tumentia, &c. c. 20. verſ. 13. num. 1.
28. Os lubricum operatur ruinas, c. 20. verſ 13. num. 1.
27. 13. Tolle veſtimentum eius, qui ſpopondit pro extraneo, c 31. verſ. 1. num. 10.
17 Homo exacuit faciem amici, &c. cap. 18. verſ. 2. num. 2. cap. 19. verſ. 3. num...
28. 14. Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus, &c. cap. 22. verſ. 6. numer. 4.
16. Dux indigens ſapientia multos opprimet, capitulo 29. verſ. 10 num. 1.
17 Hominem, qui calumniatur animæ ſanguinem, ſi vſque ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet, &c. c. 20. verſ 24 num. 7.
29. 13. Pauper, & diues obuiauerunt ſibi, vtriuſque illuminator eſt Dominus, c. 21. verſ. 6. num. 2.
30. 1. Verba congregantis, filij vomentis, &c. capit. 42. verſic. 14. numer. 5.
4. Quis colligauit aquas quaſi in veſtimento, cap. 26. verſic. 8. numer. 3.
Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, &c. cap. 20. verſ. 20. num. 3. cap. 22. verſ. 9. num. 3.
24 Tria ſunt mihi difficilia, &c. c. 33. verſ. 14. num. 9.
20. Via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergit os ſuum, &c. cap. 31. verſ. 20. num. 12.
6. Date ſiceram mœrentibus, & vinum, &c. c. 21. verſ. 6. nu 1.
31. 8. Aperi os tuum muto, cap. 30. verſ. 21. num. 1.
12. Reddet ei bonum, & non malum, c. 19. verſ. 17. num. 4.
35. Fallax gratia & vana eſt pulchritudo, c. 42. verſ 14. nu. 8.

ECCLESIASTES.

1. 4. Oritur Sol, & occidit, &c. cap. 31. verſ. 36. num. 21.
8. Non ſaturatur oculus viſu, cap. 20. verſ. 9. num. 1.
2. 1. Vadam, & affluam delicijs, cap. 20. verſ. 20. num. 3.
10. Nec prohibui cor meum, &c. cap. 38. præſ. q. 5. numer. 5. oculis meis non negaui eis, cap. 31. verſ. 1. num. 8.
3. Tempus omnis rei tunc erit, cap. 18. verſ. 21. num. 2.
4. Melius eſt puer pauper, & ſapiens, &c. capitul. 36. verſic. 9. numer. 3.
5. 2. Ne temere quid loquaris, &c. cap. 21. verſic. 6. num. 9 cap. 31. verſ. 30. num. 3.
3 Ne dederis os tuum, vt peccare facias carnem tuam, &c. cap 22. verſ. 16. num. 4.
7. Excelſo excelſior eſt alius, &c. cap. 34. verſ. 13. num. 3.
10. Quid prodeſt poſſeſſori, niſi quod cernit diuitias oculis ſuis, cap 31. verſ. 36 num. 21.
15. In die bona fruere bonis, cap. 21. verſ. 13. num. 1.
18. Vir cui dedit Deus diuitias, nec dedit ei poteſtatem, &c. cap. 21. verſ. 16 num. 2.
7. 3. In domo luctus viuens cogitat, quid futurum ſit, cap. 21. verſ. 19. num. 7.
9. Melior eſt finis orationis, quam principium, melior eſt patiens arrogante, cap. 42. verſ 7. num. 10.
8. 1. Sapientia hominis lucet in vultu eius, &c. cap. 23. verſ. 17. num. 4. cap. 29. & verſ. 24. num. 4.
2. Ego os Regis obſeruo, &c. cap 18. verſ. 14. num. 4.
3. 4. Ne feſtines recedere à facie eius. &c. c. 21. verſ. 31. num. 6.
9. 2. Vniuerſa æque eueniunt iuſto, & impio, cap. 21. verſicul. 26. numer. 2.
10. 2 Cor ſapientis in dextera eius. cap. 28. verſ. 28. num. 5.
20. Aues Cœli portabunt vocem tuam, c. 21. verſ. 32. nu. 3.
11. 8. Lætare iuuenis, &c. auferiram à corde tuo, &c. cap. 20. verſ 22. num. 7.
12. 3 Nutabunt viri fortiſſimi, c. 19. verſ 6. num. 4.
13. Deum time, hoc eſt omnis homo, c. 21. verſ. 21. num. 2.

CANTICVM.

1. 6. Nolite me conſiderare, quod fuſca ſim, &c. ca. 41. verſ. 25. num. 1. quia decolorauit me Sol, cap. 31 verſ. 26. num. 9. Filij matris meæ pugnauerunt contra me, &c. c. 31. verſ. 1. num. 3.
3. 3. Ferculum fecit ſibi Rex Salomon, &c. c. 26. verſ. 9. num. 7.
7. Lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt, &c. c. 26. verſic. 5. num. 9.
4. 1. Abſque eo, quod intrinſecus latet, cap. 31. verſ. 10. num 8.
4. Collum tuum, ſicut turris Dauid, &c. c. 29. verſ. 25. nu. 6.
13 Emiſſiones tuæ paradiſus, &c. cap. 21 verſ. 21. num. 2.
5. 6. Aperi mihi, quia caput meum plenum eſt, rore, capitul. 31. verſ. 9. num. 5.
10. Dilectus meus candidus, & rubicundus, cap. 42. verſicul. 14. numer. 17.
6 3 Pulchra es amica mea, ſuauis & decora, ſicut Ieruſalem, cap. 42. verſ. 14. num 5.
7. 2. Venter tuus aceruus tritici vallatus lilijs, cap. 32. verſic. 18. numer 6.
4. Porta filiæ multitudinis, cap. 42. verſ. 14. num. 5.
8. 6. Pone me, vt ſignaculum ſuper cor tuum, &c. capitul. 37. verſic. 7. num. 10.
9. Quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt, *& quæ ſequuntur* cap. 24. verſ. 16. num. 3.
12. Vinea mea coram me, &c. cap. 34 verſ. 36. num. 2.

SAPIENTIA.

1. 1. Sentite de Domino in bonitate, &c. c. 22. verſic. 16. num. 8.
3. Probata virtus corripit inſipientes, cap. 36. verſ. 9. num. 5.
5 Corripietur à ſuperueniente iniquitate, c. 35. ver. 6. nu. 5.
6 Renum illius teſtis eſt, &c. cap. 22. verſ. 12. num. 1.
7 Quod continet omnia ſcientiam habet vocis, capitul. 22. verſic. 14. num. 7.
10. Auris zeli, &c. cap 22. verſ. 14. num. 7. cap. 24 verſic. 12. numer 4.
11. Cuſtodite nos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, c. 20. verſ. 18. num. 4.
14. Non eſt inferorum regnum in terra, cap. 30. verſicul. 23. num 2. cap. 38. verſ. 17. num. 2.

2. 2 Frua-

2.2. Fruamur bonis, quæ ſunt, cap. 20. verſ. 11. nu. 7.
6. Coronemus nos roſis, &c. cap. 24. verſ. 6 nu. 2.
11.12. Fortitudo noſtra rex iuſtitiæ, cap. 24. verſ. 6 nu. 7.
14. Factus eſt in traductionem cogitationum noſtrarum, cap. 21. verſ. 30. nu. 3.
17. Videamus, ſi ſermones illius veri ſunt, captiulo 20. verſi. 17. nu. 6.
3.6. In tempore erit reſpectus illorum, c 23. ver. 10. nu. 3.
13. Fumus flatus eſt in naribus, &c. c. 19. ver. 19. nu. 4.
4.3. Spuria vitulamina non dabunt radices altas, cap. 31. ver. 12. nu. 4.
6. Filij teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parentes, cap. 21. verſi. 19. nu. 2.
1. Stabunt iuſti in magna conſtantia, cap. 22. uer. 19. nu. 8.
5.8. Quid nobis profuit ſuperbia, aut diuitiarum iactantia, cap. 31. verſ. 25. nu. 3.
10. Cuius, cum præterierit, non eſt veſtigium inuenire, c. 24. verſ. 18. nu 4.
22. Ibunt directæ emiſſiones fulgurum, &c. capitu. 37. verſi. 3. num. 3.
13. Continuo deſiuimus eſſe, cap. 20. ver. 5. nu. 5.
18.19. Accipiet armaturam zelus illius, &c. c. 29. ver. 14. nu. 1.
6.4. Præoccupat, qui ſe concupiſcunt, cap. 21. verſ. 15 nu. 9.
7.15. Mihi dedit Deus, dicere ex ſententia, &c. capitu. 29. verſi. 21. nu. 1.
8.1. Attingit à fine vſque ad finem, &c. cap. 22. verſ. 28. num. 1. cap. 23. verſ. 7. nu. 5.
11.10. 11. Hos tanquam pater monens probaſti, &c. Illos autem. &c. cap. 34 verſ. 36. nu. 5.
24. Diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam, cap. 24. verſ. 18. nu. 3.
27. Qui amas animas, cap. 24. verſ. 18. nu. 3.
12.1. Quam bonus, & ſuauis eſt Domine Spiritus tuus in omnibus, cap. 27. uerſ. 24. nu. 1. cap. 26. ver. 3. nu. 1.
2. Ideo eos, qui exerrant, partibus corripis, c. 22. ver. 5. nu. 5.
18. Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, c. 22. uerſ. 4. nu. 4. cap. 23. verſ. 7. nu. 3.
19 Illius uirtus iuſtitiæ eſt initium, c. 24. nerſ. 18. nu. 3.
34. Subſtantiam, & dulcedinem tuam oſtendebas, &c. c. 22. verſ. 3. num 4.
13.1. Vani autem ſunt omnes homines, cap. 22 verſ. 2 num. 8. In quibus non ſubeſt ſcientia Dei, &c. c 31. verſ. 27 num. 3.
7. Perſuaſum habent, quoniam bona ſunt quæ uidentur, cap. 31. verſ. 26. nu. 11.
14.3. Tua pater Prouidentia, &c. c. 34. verſ. 36. nu. 2.
14. Superuacuitas hominum idola adinuenit, &c. cap. 31. verſ. 27. nu. 3.
26. Cumperirent antiqui Gigantes, &c. c. 26. ver. 5. nu. 13.
15.4. Vmbra picturæ, cuius aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam, cap. 40. verſ. 16. nu. 4.
16. 10. Filios tuos nec venenatorum vicerunt dentes, cap. 22. verſ 9. num. 1.
11. Ne in altam incidentes obliuionem non poſſent tuo vti adiutorio, cap. 24. uerſ. 20. num. 1.
20. Panem de Cælo præſtitiſti ſine labore, cap. 22. verſic. 3. num. 4.
23. Creatura Creatori deſeruiens, cap. 19. ver. 25. nu. 2.
28. Quoniam oporter præuenire ſolem ad benedictionem tuam, c. 23. verſ. 8. nu. 4. c. 31. ver. 26. nu. 9.
17.1. Fugitiui perpetuæ Prouidentiæ, &c. c. 22. ver. 16. nu. 8.
14. Noctem ab altiſſimis inferis ſuperuenientem, cap. 38. v. 20. nu. 5.
18.16. Gladius acutus inſimulatum Imperium portans, c. 19. uerſ. 29. nu. 6. Tanquam durus debellator, &c Ibid. nu. 7.
21. Proferens ſeruitutis ſuæ ſcutum orationem, cap. 21. verſic. 15. nu. 8. & 9.
19.3. Deteſtabiliorem inhoſpitalitatem inſtituerunt. & *& quæ ſequuntur*, cap. 31. verſ. 32. nu. 3.
4. Ducebat illos ad hunc finem digna neceſſitas, &c. ca. 26. num. 5. Timor Domini cum fidelibus in vulua concreatus eſt, cap. 31. verſ. 18. nu. 3.
29. Ad tempus ſuſtinebit patiens, & poſtea reditio iucunditatis, cap. 42. verſ. 12. nu 1.
3.2. Iudicium patris audite filij, cap. 40 verſ. 3. nu. 5.
3. Ne feſtines in tempore obductionis, &c. cap. 36. verſi. 10. num. 3.
12. Quid eſt homo, vt poſſit ſequi regem factorem ſuum? cap. 23. verſ. 11. nu. 5.
30. Ne contradicas verbo veritatis, &c cap. 22. v. 2. num. 9.
15. Amico fideli nulla eſt comparatio, cap. 22. verſ. 2. nu. 7.
19. Quaſi is qui arat, & qui ſeminat, accede ad Sapientiam, &c. c. 28. verſ. 18. nu. 5.
24. Sapientia doctrinæ ſecundum nomen eſt eius, &c. ibid. num. 6.
25. Inijce pedes tuos in compedes illius, &c. cap. 27. verſi. 6. num. 1.
28. continens factus, ne derelinquas, eam, &c. Et quaſi lapidis probatio, &c. cap. 27. verſ. 7. nu. 1. cap. 31. verſ. 23. nu 3.
9. 2. Ne des mulieri poteſtatem animę tuę, ne ingrediatur in virtute tua, &c. cap 40. verſ. 21. nu 4.
10. 3. Concupiſcentia ſpadonis deuirginauit iuuenculam, &c. cap. 34. verſ. 10. nu. 1.
5. In manu Dei poteſtas hominis, &c. cap. 34. verſ. 25. nu. 9.
8. Regnum transfertur propter iniuſtitias, &c. cap. 34. verſi. 24. nu. 12.
10. In vita ſua proiecit intima ſua, &c cap 22. verſ 7. nu. 2.
18. In pigritijs humiliabitur contignatio, c 24. ver. 24. nu. 5.
19. Pecuniæ obediunt omnia, cap. 28. verſ. 15. nu. 1.
13.21. Venatio Leonis Onager in eremo, ſic & pauper, &c. ca. 24. verſ. 4. nu. 2.
15.2. Obuiabit illi quaſi mater honorificata, cap. 21. verſiculo 15. nu. 9.
13. Non dixeris per Deum abeſt, &c cap. 28. verſ 27. num 3.
8. Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui Gigantes, ca. 26. verſ. 5 nu. 13.
16. 31. Anima omnis vitalis denuntiabit in conſpectu illius, *& quæ ſequuntur*, cap. 35. verſ. 12. nu. 4.
17.27. Quid lucidius Sole? & hoc deficit, &c. cap. 38. verſic. 25. num. 3.
19. 3. Putredo, & vermes hęreditabunt illum, cap. 25. verſ. 6. nu. 2. cap 40. verſ. 11. num. 4. Et extolletur in exemplum maius, &c. cap. 33. verſ. 3. nu. 4.
4. Qui delinquit in animam ſuam, inſuper habetitur, c. 30, verſ. 2. num. 3. Qui credit cito, leuis eſt corde, cap. 37. verſ. 6. num. 2.
20. 8. Eſt correctio mendax in ore contumelioſi, cap. 19 ver 3. num 6.
22. 20. Pungens oculum deducet lachrymas, & qui pungit cor, profert ſenſum, cap. 15. verſ. 7. nu. 5.
23. 6. Aufer à me ventris concupiſcentias ne apprehendant me, cap. 40. verſ. 11 nu. 3.
23. Duo genera abundant in peccatis, &c. capitulo 20. verſ. 12. nu. 1.
25. Homini fornicario omnis panis dulcis, cap. 30. verſic. 1. nu. 12.
28. In plateis ciuitatis vindicabitur, c. 24. verſ. 15. num. 3. ca. 24. verſ. 17. nu. 4.
24. 10. In omni gente, & in omni populo primatum habui, &c. cap. 28. verſ. 27. nu 6.
25.4. Spes à turbine, *& quæ ſequuntur*, cap. 24. verſ 8. nu. 4.
26. 15. Contra omnem ſagittam aperiet pharetram, donec deficiat. *& quæ ſequuntur*, cap. 31. verſ. 10. nu. 10.
27. 12. Stultus ſicut Luna mutatur, cap. 25. verſ. 5. num. 4.
28. Plaga doloſa diuidet vulnera, cap 18. verſ. 8 nu. 5.
29. 15. Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hęc pro te exorabit, cap. 31. ver. 20. nu. 4.
32.4. Loquere maior natu, cap. 32. verſ. 7. nu. 1.
33.21. Anima calida, quaſi ignis ardens, cap. 18. uerſ. 9 nu. 5.

10. Mondũ illuminans in excelſis Dominus, c. 25. v. 5. nu. 5.
12. Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum, &c. cap. 39. verſic 1 o num. 5.
27 28. Illic præclara opera, varia beſtiarum genera. &c. cap. 26. verſ. 5. num 18.
33. Multa dicemus, & deficiemus in verbis, conſummatio autem ſermonum, &c. cap. 37 verſ. 23. nu. 5.
44. 1. Sol in aſpectu annuntians in exitu, c 36. v. 32. nu. 4.
5. Deiecit exultationem Golia, cap. 31. verſ. 25. nu. 3.
47. 21. Poteſtatem habuiſti in corpore tuo, c. 31. v. 2. nu. 6.
22 Dediſti maculam in gloria tua, &c. c. 31. verſ. 10. nu. 5.
51. 3. A laqueo linguæ iniquæ, &c. cap. 29. verſ. 7. nu. 1.
13. Pro morte defluente, &c. cap. 22. verſ. 16 nu. 3.

ISAIAS.

1. 3. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus, &c. cap. 35. verſic 11. num. 1.
6. Non eſt circumligata, c. 34 verſ. 17. nu. 5.
18. Quærite iudicium, & venite, & arguite me, c. 23. v. 6. n. 1.
27. Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iuſtitia, cap. 22 verſ. 10. nu. 5.
2. 5. Præcipitabit faciem vinculi colligari, &c c. 40. v. 12. nu 4.
3. 2. Auferam fortem, & virum bellatorem, c. 26. verſ. 5. nu. 9.
6. Veſtimentum tibi eſt, &c. cap. 22. verſ. 6. nu. 7.
7. Non ſum medicus, &c cap. 19. verſ. 25. nu. 10. c. 29. verſic. 15. nu. 5 cap 34. verſ. 17. nu. 5.
9. Agnitio vultus eorum reſpondit eis, c. 19 verſ. 3. nu. 5.
16. Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion. &c. cap. 36. verſic. 14. num. 4.
20. Gemmæ in fronte pendentes, c. 19. verſic. 13. num. 1. cap. 18. verſ. 15. nu. 7.
24. Pro Zona funiculus, c. 19. verſ. 26. nu. 1.
4. 5 Super omnem gloriam protectio, cap. 33. verſ. 14. num. 2.
9. Tempore accepto, &c. cap. 24. verſ. 23. nu. 4.
5. 4. Fecit labruſcas, c. 31. verſ. 40. num. 2
6 Aſſur virga furoris, &c. Ipſe autem non ſic arbitrabitur, &c. cap. 19. verſ. 22 nu. 3.
8. Væ qui coniungitis domum ad domum, cap. 20. verſic. 8. nu 8. cap. 24. verſ. 2. nu. 3.
9. Nunquid non tu percuſſiſti ſuperbum, &c. c 26. v. 12. n 5.
10 Effundam, quaſi aquam indignationem, c. 21. v. 20. nu. 3.
11. Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem, &c. cap. 24 verſic. 6 num. 2.
13. Nobilitas eius, & multitudo ſiti exaruit, &c cap. 18. verſic. 12 num. 1.
14 Dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum. cap. 36. verſ. 16. nu. 7.
20. Vngulæ equorum, vt ſilex, c. 19. verſ. 24. nu. 3.
7. 4. Vide, vt ſileas, cap 22. verſ. 15. nu. 5.
14. Ecce Virgo concipiet, cap. 20. verſ. 11. nu. 3.
20 Radet Dominus in nouacula conducta pilos pedum, cap. 31. verſ. 10 nu. 10. cap. 40. verſ. 14. nu. 8.
6. Pro eo quod abiecit populus iſte, &c. cap. 21. verſ. 6 nu. 2.
8. 15. Liga teſtimonium, ſigna legem, &c. c. 27. v. 7. num 12.
9 9. Multiplicabitur eius imperium, cap 23. verſ. 24. nu. 5.
13. Non eſt reuerſus ad percutientem ſe, c. 36. verſ. 10. nu. 3.
14. Diſperdet Dominus incuruantem, & refrænantem, c. 40. verſ. 21. num. 1.
20. Vnuſquiſque vorabit carnem brachij ſui, &c. cap. 22. verſic. 9. num 5.
10. 1. Væ qui condunt leges iniquas, c. 19 verſ. 23. nu. 3.
6. Ad gentem fallacem mittam eum, &c c. 38. v. 14 nu. 1.
27. Computreſcet iugum à facie olei, c. 19. v. 29. nu. 2.
35. Confringet lagunculam in terrore, c. 22. verſ. 16. nu. 6.
11. 5 Erit iuſtitia cingulum lumborũ eius, &c. c. 38. v. 3. nu. 2.
13. 6 Quaſi vaſtitas à Domino veniet, c. 21. verſ. 15. nu. 2.
9. Stellæ Cæli, & lumen earum non expandent, &c. cap. 25. verſ. 5. nu 2. cap. 38. verſ. 31. nu. 6.
13. Mouebitur terra de loco ſuo, cap. 38. verſ. 6. nu. 16.
14. Rapina pauperis in domo ueſtra, c. 24. uerſ. 3. nu 5.
21. Piloſi ſaltabunt ibi, cap. 21. verſ. 21. nu. 5.
23. Syrenes in delubris uoluptatis, cap. 30. uerſ. 29. nu. 6.
14. 9. Suſcitauit tibi Gigantes, cap. 26 uerſ. 5. nu. 4.
19. Proiectus es de ſepulchro quaſi ſtirps inutilis, cap. 19. uerſ. 19. num. 1.
22. Perdam nomen Babylonis, & reliquias, & germen, c. 22. verſic 20. num. 6.
30. Primogeniti pauperum.
16. 6. Superbia eius, pluſquã fortitudo eius, c. 31. verſ. 25. n. 3.
7. 1. A facie malitiæ collectus eſt iuſtus, cap. 57. verſ. 19. nu 2.
6 Excuſſio duarum, aut trium oliuarum, &c. c. 33. verſic. 30. num. 4.
13. Rapiuntur, ſicut puluis montium, cap. 21. verſ. 18. nu. 2.
18 2. Væ terræ cymbalo alarum. quæ mittit in mare legatos, & in vaſis papyri ſuper aquas, c. 19. verſ. 24. num. 8. cap. 21. verſ. 16. nu. 10. cap. 28. verſ. 19 nu. 3. Ite Angeli veloces ad gentem expectantem, &c. cap. 38. verſ. 5. nu. 5.
18 4. Sicut nubes roris in die meſſis, cap. 29. verſ. 19. nu. 4.
15. Percuſſimus fœdus cum morte, &c. c. 22. verſ. 10. nu. 3.
19. 16. Timebunt à facie commotionis manus Domini, &c. c. 19. verſ 29. nu 5.
21. Cognoſcent Ægyptij Dominum, & vouebunt, &c. c. 22. verſ 27. num. 5.
20. 13. Deceperunt Ægyptum angelum populorum, cap. 38. verſ. 6. num. 8
21. 15. A facie gladij, à facie arcus, &c. cap. 19. verſ. 29 nu. 3.
22. 3. Sine argento redimemini, c 19. verſ. 25. nu. 5.
14. Ædificabo mihi domum latam, c. 38. verſ. 5. nu. 3.
17. Aſportari te faciet, ſicut aſportatur gallus, &c. cap. 27. verſ. 19. num. 2.
23. 18. Veſtientur vſque ad vetuſtatem, cap. 32. verſiculo 5. numero 4
24. 9 Amara erit potio bibentibus, c. 20. verſ. 14. nu 5.
26. 3. Occurriſti lætanti, & facienti iuſtitiam, &c. cap. 21. verſic. 15. num. 9
10. Miſereamur impio, & non diſcet iuſtitiam, cap. 24. uerſic. 20. num. 2.
14. Gigantes non reſurgant, &c. cap. 26 verſ. 5. nu. 4.
19. Expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere, quia ros lucis, &c. cap. 19. verſ. 25. nu. 29.
27. 8 Qui ingrediantur impetu ad Iacob, capitulo 18. verſiculo 16 num. 3.
8. In menſura contra menſuram, c. 38. verſ. 5. nu. 5.
11. Hæc requies mea: Reficite laſſum, cap. 22. verſ. 7. nu. 4.
28. 14. Viri illuſores, &c. cap. 34. verſ. 30. num. 3. dominamini in populum, &c. cap. 26. verſ. 2. nu. 3.
16. Qui crediderit, non feſtinet, cap 20. verſ. 2. nu 5.
Mittam in fundamentis Sion Lapidem Angularem pretioſum, &c. cap. 38. verſ. 6. nu. 6.
19. Tantummodo ſola vexatio dabit intellectum auditui, cap. 21. verſ. 19. nu. 5.
21. Peregrinum opus eius ab eo, cap. 19 verſ 15. nu. 7.
24. Nunquid tota die arabit arans, &c. capitulo 38. verſiculo 6 num. 2.
29. 4 Erit, quaſi Pythonis, de terra vox tua, cap. 32. verſiculo 20. num. 5.
30. 6. Faciem meam non auerti ab increpantibus, cap. 19. verſic. 3. num. 3.
8. Scribe ſuper buxum, & in libro, c. 19. uerſ. 23. nu. 3.
18. Expectat Dominus, vt miſereatur, &c. cap. 36. uerſiculo 22. num. 1.
20. Non faciet auolare, à te vltra doctorem, cap. 22. verſiculo 22 num. 3.
24. Commiſtum migma comedent, c. 24. uerſ. 6. nu. 1.
29. Frænum erroris, quod erat in maxillis populorum, c. 30. uerſ. 11. num. 6.
10. Audiri faciet Dominus gloriam uocis ſuæ, &c. cap. 26. uerſ. 14. nu. 4. Terrorem brachij ſui oſtendet in comminatione furoris, cap. 22. uerſ. 8. nu...
31. 6. Conuertimini, ſicut in profundum receſſeratis, cap. 20. uerſic. 14. num. 4.
32. Non uocabitur ultra inſipiens, Princeps, &c. cap. 22. uerſic. 7. num. 1.
8. Princeps ea, quæ digna ſunt Principe, cogitabit, cap. 36. uerſic. 5. num. 6.
30. Tabernacula fiduciæ, &c. cap. 18 uerſ. 14. nu. 4.
17. Cultus iuſtitiæ ſilentium, cap 34. uerſ. 29. nu. 2.
33. 10. Nunc conſurgam, dicit Dominus, &c. cap. 21. uerſiculo 22. num. 3.
34. 11. Extendet ſuper eam menſuram, ut redigatur in nihilum cap. 38 uerſ. 5. nu. 5.
38. 13. Quaſi Leo, ſic contriuit oſſa, c 33. uerſ. 21. nu. 3.
20. Sicut pullus hirundinis, &c. cap. 33. uerſ. 26 nu. 2.
21. Non aſpiciam hominem ultra, cap. 33. uerſ. 27. nu...
22. Nolite illudere, ne forte conſtringantur uincula ueſtra, cap. 36. uerſ 9. nu. 3.
40 9. Aſcende tu, qui Euangelizas Sion, capitulo 40. uerſiculo 24 num. 5.
22. Qui ſedet ſuper gyrum terræ, cap. 38. uerſ. 4. nu. 7. Ex-

tendit velut nubilum Cælos, cap.26.verſ.7.num.2.cap.34.
verſ.24.nu.11.
22. Abſcondita eſt via mea,&c.cap.27.verſ.2.nu.3.
29. Dat laſſo virtutem, & his, qui non ſunt, &c.cap.20.verſic 7.num.4.
41.3. Quis vocauit ab Oriente iuſtum, vt ſequeretur, &c cap.28.verſ.4.num.6.
Semita in pedibus eius non apparebit, cap.24.verſ.18.nu.5.
8. Iſrael ſerue meus, & ſemen Abraham, in quo apprehendite, cap.19.verſ.25.nu.3.
14. Nolite timere, qui mortui eſtis ex Iſrael, cap.33. verſic.22.num.3.
42.8. Gloriam meam alteri non dabo, cap.31.verſ.28.nu.16.
43.17 Contriti ſunt, & extincti, cap 18.verſ.16.nu.2.
24. Non emiſti mihi argento calamum, &c. cap.40. verſ.17.num.4.
25. Qui deleo iniquitates tuas propter me, cap.41.verſic.1.num 5.
44 5 In nomine Iſrael aſſimilabitur, cap.32 verſ.21.nu.2.
45 4 Vocaui te nomine tuo, aſſimulaui te,&c.ibid.
6 Tolla de Samijs terræ, cap.38.verſ 4.nu.5.
46.28 Quare dicis Iacob, & loqueris Iſrael, abſcondita eſt via mea, &c.cap.21 verſ.32.nu.3.
47 2. Denuda turpitudinem, cap 31.verſ.10.nu 7.
6. Non poſuiſti eis miſericordias, cap.23.verſ.2.nu.4.
7. In die vna ſterilitas, & viduitas, cap.21.verſ.10.nu.6.
48.19. Stirps vteri tui, &c.cap.21.verſ.8 nu 4.
5.1 Quis eſt creditor meus, cui vendidi vos,&c. In iniquitatibus venditi eſtis, cap.19 verſ.25.nu.3.
4. Vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt, verbo, cap 24.verſ.1.nu 6.
11. Ecce vos omnes accendentes ignem, &c. cap.20. verſic.10.nu 7.
51.26. Non tollent de te lapidem in Angulum, & lapidem in fundamenta, c.37.verſ 6.nu.7.
53.3. Cum conſummaueris deprædationem, &c cap.18. verſic.8 num.4.
6 Ecce ego lignum aridum,&c.cap.19 verſ.10 num.2.
54.3. Miſericordia mea non recedet à te, cap.23.verſ.12.nu.2.
14 Iter facite ei, qui aſcendit, cap.19 verſ.12.nu 7
55.10. Quomodo deſcendit imber, & nix de Cælo, & illuc vltra non reuertitur, &c.cap.38.verſ.27.nu.5.
57.5. Qui conſolamini in dijs, cap 31.verſ 10.nu 12.
15. Habitans æternitatem, &c.cap.36 verſ.26.nu.7.
58 1. Annuntia populo meo ſcelera eorum, cap.21. verſic.31.nu.2.cap.36.verſ 9 nu.5.cap.36.verſ.13.nu.4
2. Appropinquare Deo, volunt, &c.cap.27.verſ 10.nu.5.
5. Contorquere, quaſi circulum, caput, cap.40.verſ 21.nu.1.
61. Diſſolue colligationes impietatis, &c.cap.20.verſic.19.nu.1.cap.22.verſ.6.nu.5.
7. Frange eſurienti panem tuum, cap.31.verſ.17 nu.1.
9. Dicet, ecce adſum, cap.22.verſ.27 num.1. Si deſieris extendere digitum, &c cap 36.verſ.16.nu.4.
13 Vocaueris Sabbathum delicatum, cap.22 verſ.26.nu 4.
14. Suſtollam te ſuper altitudines terræ, cap.30. verſic.22.num.5.
59.1. Non eſt abbreuiata manus Domini,&c. cap.35.verſic.7.num.2.
13. Peccare, & mentiri contra Dominum, cap 35.verſic.6.num.7.cap.36.verſ 9 nu.6.
17. Aporiatus ei, quia non eſt, qui occurrat, cap.21.verſ.15.num.8.
19. Cum venerit tanquam fluuius, cap.22.verſ.16.nu.3.
60.5. Inundatio camelorum operiet, &c.cap.22.uerſ 11.nu 7.
6. Mirabitur, & dilatabitur cor tuum, cap.22.verſ.10 nu.2.
61.3. Qui immolat bouem, quaſi interficit virum, cap.24.uerſic.14.num.2.
62.3. Eris corona gloriæ in manu Domini, &c.cap.29.uerſ.14.num.4.

IEREMIAS.

1.13. Ollam ſuccenſam ego uideo, cap 41.verſ.12.num.5.
2.16. Conſtuprauerunt te uſque ad uerticem, cap.24. verſ.21.nume.1.
19. Amarum eſt reliquiſſe te Dominum, c.20. ver.14.nu.5.
20. Dixiſti, non ſeruiam,&c.c.34.verſi.20 num.4.
23. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à ſiti, cap.21. verſic. 10 num.1.
3.9. Ex facilitate fornicationis ſuæ contaminauit terram, c.24.verſ.18. num.4.
5.23. Populo huic factum eſt cor incredulum, cap.21.verſ 14.num.2.cap.22.ver. 5. nu.4.
6.2. Speciosæ, & delicatæ aſſimilaui te, cap.22.verſic.26.nu.4.
7. Sicut frigidam facit ciſterna aquam, ſic frigidam fecit malitiam,&c.c.20.verſic.13.num.4.
8. Mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum, c.28.verſ.28. num 4.
14 Pax, & non erat Pax, cap.21.ver.9.nu.1.& curabant contritionem populi mei cum ignominia, c.39.verſ 34.nu.2.
28 Aes, & ferrum uniuerſum corruptum,&c.cap.20.verſic.24.num.4.
7.18. Filij colligunt ligna, & patres ſuccendunt ignem, cap.21.verſic.12 num.2.cap.14.verſ..num.5.
8.5.6. Auerſus eſt populus auerſione contentioſa, cap.22.ver.5.num.4.
13. Congregans congregabo eos, cap.34.verſ.14 nu 5.
7. Quis non timebit te Rex gentium, tuum enim eſt decus, cap.22. verſic 14.nu.7.
9. Aurum de Ophaz, ca.28. verſ.17 num.6.
12. Qui fecit terram, & præparat orbem, &c.cap 22.ver.14.num. 7.
13.17. In abſcôdito plorabit anima mea à facie ſuperbiæ, cap.33.verſic.17.num.4.
15.4. Dabo eos in feruorem, cap 34.verſic 30.nu.3.
10. Vt quid me genuiſti virum rixæ, cap.21.verſ.31.nu.4.
16.4 Mortibus ægrotationum morientur, c 32.verſ.19 nu.5.
14. Nunquid deficiet de petra agri nix Libani, &c.cap 24.v.13.num 1.
17.1. Stylo ferreo, vngue adamantino, cap.19.verſi.24.nu.1.
9. Prauum eſt cor hominis, &c. *& quæ ſequuntur*, cap.31.ver.1 num.17.
14. Laus mea tu es,&c.cap.20.verſ.5.num 3.
16. Diem hominis non deſideraui,&c.c.18.verſi.1 nu.3.
18.3. Diſſipauit uas manibus ſuis, &c. cap.19.verſ.25.nu.12.
8. Agam & ego pœnitentiam, &c.c.42.verſ.10.nu.3.
22. Adduces ſuper eos latrones repente, cap.19. verſic.12.nume.2.
22.13. Væ qui ædificat domum ſuam in iniuſtitia, &c. cap.18.uerſi.15.num.7.& cap.27. verſic.18.num.3.
14. Cænacula ſpatioſa,&c.c.32 verſ.20. nu.4.
23.23. Putas ne Deus è vicino ego ſum, &c. cap.32.verſic.19.nu.4.
25 10 Perdam uocem Sponſi, & uocem molæ, & lucernæ, capit.18.verſi.6.nu.5.
34. Diſſipationes veſtræ, & cadetis,&c.c.18.v.11.nu.3.
26.10. Cum feceris iudicia in terra, iuſtitiã diſcent, &c.ca.21.verſic 19.nu.5.
51. In ueritate miſit me Dominus, cap.21.verſ.31.nu.4.
27.18. Occurrant Domino, &c.cap.21.verſi.25.num.8.
29 2. Fabrum, & incluſorem,&c.cap.28.verſi.15.nu.2.
14. Dura facta ſunt peccata tua,&c. cap.30.verſ.21.num.2.
30.23. In nouiſſimo dierum intelligetis ea, cap.18. uerſic.20.nume 1.
31.10. Congregabit, & cuſtodiet eum ſicut paſtor,&c.cap.29.uerſi.2.num. 4.
32.10. Dedi librum poſſeſſionis, cap.19 uerſi.23.nu.4.
33.9. Pauebunt, & turbabuntur in omni pace, quam ego fa-

LAMENTATIONES.

1.9. Sordes eius in pedibus eius,cap.31.uerſ.10.num.10.
20. Conturbatus eſt uenter meus,ſubuerſum eſt cor meum in me,cap.30. uerſ.27.nu.1
5.6.Obliuioni tradidit Dominus feſtiuitatem,cap. 19.uer.14. num.6.
3.7.Vt peruerteret hominem in iudicio,Deus ignorauit *& quæ ſequuntur*,cap.19. verſ.6. num.5.
11.Semitas meas ſubuertit, cap. 34.verſ.5.num.6.
32.Si abiecit, miſerebitur,cap. 19.verſ.2.nu.2.
44. Operuiſti in furore, oppoſuiſti nubem,&c.cap.38.verſ. 8.num. 6.
66. Seſſionem eorum , & Reſurrectionem eorum vide,&c. c.30.verſ.9. nu. 5.
4.1.Mutatus eſt color optimus, cap 28.verſ. 16.nu.3.
2.Amicti auro primo,cap.28.verſic. 16.num.1.
3. Crudelis, quaſi Struthio. 14. nu. 3.cap.30.verſ.29.nu.7. cap. 39.
6. Et non ceperunt in ea manus, cap.21.verſ. 13.num.4.
7. Rubicundiores ebore antiquo, cap.28.verſ.6.num.3.
31.Inebriaberis,atque nudaberis,cap.31.verſi.10.nu.10.
5.13.Adoleſcentibus impudice abuſi ſunt, c. 31.verſ.10 nu.3.

BARVC.

3.26.Ibi fuerunt Gigantes,ſcientes bellum,&c.cap.56.verſ.5. num.9. & 13.
6.61. Nubes, quibus cum imperatum fuerit perambulare in uniuerſum orbem, &c.c.36. verſ.12.nu.4.
14. Habet in manu gladium, & ſecurem, cap. 19.verſic.29. num. 8.
72. Melior eſt homo iuſtus, qui non habet ſimulachra, nam erit longe ab opprobrijs,c.41.verſ.4 nu.5.

EZECHIEL.

1.10.Pleni erant oculis,&c.cap.36.verſ.31.nu.6.
24. Sonitus alarum Cherubin, quaſi vox Dei Omnipotentis,&c. c.26.verſ.14.
26.Aſpectus Lapidis Sapphiri,ſimilitudo Throni,cap.28.verſic.6.num.3.
3. 8.Dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum,c.21.verſic.31.nu.5. Et faciem tuam valentiorem faciebus eorum, &c. cap.34.verſ.31.num.5.
5.5.Ieruſalem, in medio gentium poſui eam. cap. 34. verſic. 26.num.3.
7.10. Egreſſa eſt contritio, floruit virga, c.21.verſ.9.nume. 5. c.33.verſ.17.num.3.
18. Operiet eos formido, &c. c.23. verſ.18. num. ..
19.Et argentum eorum in ſterquilinium,c. 20.v.7.nu.5.
8.16. Dorſa habentes,contra templum.&c. c.31.v.26.nu.9.
17. Applicans ramum ad nares ſuas,c.18. ver.15.nu.9. c.35. verſ 26. nu. 12.
9.2.Atramentum Scriptoris ad renes, &c.c.31.v.35.nu.4.
9.Repleta eſt terra ſanguinibus, &c. c. 35. v.28.nu.16.
11.17.Brachium eius ſiccabitur,& oculus eius dexter obſcurabitur,c.18.ver.13.nu.4.
13.13.Erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione,&c.c.22.verſ. 16. nu. 3.
14 15. Receſſerunt à me in cunctis idolis ſuis,c. 19.v.13.nu.3.
18.20. Si fuerint tres uiri iſti in medio eius, &c. cap.42.ver. 10. num. 2.
16.4. Non eſt præciſus vmbilicus, &c.c.40.v.11.nu.3.& 4.
7.Pilus tuus germinauit,&c.c.31. verſ.10.nu.9.
43. Probaſti me in omnibus, c.31.verſ.6.nu.9.
45.Quæ proiecit virum ſuum,c.51.verſ. 10.nu.4.
17.3. Aquila magnarum alarum. magnarum unguium,&c.ca. 19.verſ.12. num. 5.
16.Inſaniunt concupiſcentia oculorum ſuorum,cap.31.ver.1. num.5.
8.16. Pignus non retinuerit,&c.c.21.verſ...nu.6.
21.Si egerit pœnitentiam, uita viuet, c.33.verſ.26.nu.4.
20.Viſitans iniquitatem patrum in filios, c.21.v.19.nu.3.
21.5. Eduxit gladium ſuum irreuocabilem, cap. 21. verſ. 30. num. 3.
24. Dedi turbationem gladij acuti,& limati ad fulgendum, amicti ad cædem,c.31.verſi.29. nu.3.
22.5. Triumphabunt de te ſordida,nobilis,grandis interitu, c.18.verſi.14.num.15.
6.Singuli in brachio ſuo fuerunt in te ad effundendum ſanguinem.cap.22.verſic.8. nume.4.
23.3. Subacta vbera,& fractæ mammæ pubertatis,&c.c.40.v. 51.num. 4.
5.Inſaniuit libidine,&c.cap.20.verſi.13.num.3.
6.Væ ciuitati ſanguinum,ollæ cuius rubigo in ea, &c.ca.50. verſ.11.nu. 5.
24.14. Ego Dominus loquutus ſum, veniet, & non tranſeam, cap.23.verſi. 53.num.3.
57.Corona tua circumligata ſit tibi, c.19. verſ.9.nu.6.
26.40.Stilla ad Africum, cap.29. verſ.22.nu.4.
27.15 Chodchod poſuerunt in mercatu tuo, cap. 58.verſ.18. num. 3.
3.12. Tu ſignaculum ſimilitudinis. *& quæ ſequuntur*, cap.40.v. 10. num. 3.
17. Ante faciem regum dedi te,vt cernerent te,cap.41.verſ. 25.num.1.
28.19. Nihili factus es,& non eris in perpetuum, cap.18.verſi. 15.num. 6.
29.3.Ecce ego ad te, Pharao Draco magne, &c.cap.40.ver.20. nu. 15.
31.4.Aquæ multæ nutrierunt illum,cap.28.verſ.14.nu 3.
32.2. Aſſimilatus es Draconi, & ventilabat cornu,&c.cap.38. verſ 8. num.8.
34.11.12.Viſitabo eos,ſicut viſitat paſtor gregem,cap.33.ver. 29.num.3.
16. Paſcam illos in iudicio,cap.35.verſ. 2.nu.3.
36.9.Arabimini,& accipietis ſementem,&c.cap.39.v.9.nu.1.
30.Non portetis vltra opprobrium famis in Gentibus, ca.29. verſ.4.nu.1.
37.11. Oſſa hæc vniuerſa domus Iſrael eſt, capit. 19.verſi.25. num. 12.
37.21.Gladius vniuſcuiuſque in fratrem ſuum.cap.19.ver.29. num. 3.

DANIEL.

4.28. Ex hominib. abiectus eſt, & fęnum,vt bos, comedit,&c. cap.33. verſ.14.num.9.cap.40.verſ.10.nu.2.
5.5. Aſpiciebat articulos manus ſcribentis, cap. 18.verſic.10. num.2.ca.21.verſi. 31. num.4.
6.8.Confirma ſententiam, & ſcribe decretum,cap.19.verſ.23. nume. 3.
24. Donec arriperent eos leones, cap. 24. verſ. 18.nume.3. cap.24.verſic. 19. nu.8.
8.23.Impudens facie, intelligens propoſitiones, c.36.v.9.n.3.
9.7.Tibi Domine iuſtitia,nobis autem confuſio faciei,&c.cap. 33.ver.26.num. 41.
9.10. Hebdomada annorum,&c.cap.36.verſ. 12.nu.3.
11. 43. Per Lybiam, & Aethiopiam tranſibit. cap. 18.verſi.14. num. 13.
12. 10. Eligentur, & dealbabuntur,&c.cap.31.verſ.5.num.5.
24. Vt finem accipiat peccatum,&c. cap.39.verſ.7.num.12.
13.9. Declinauerunt oculos, ne viderent Cęlum, c.22.ver.53. num.2.cap.22.v.26.nu.6.
12. Obſeruabant ſollicitius, videre eam,cap. 24.verſic.55. nume. 2.
32. Vt uel ſic ſatiarentur decore eius,ibid.
50. Tibi dedit Deus honorem ſenectutis, cap. 29. verſic.4. nume.4.cap.32. ver. 7.nu.2.

OSEAS.

1.14.Ego lactabo eam,cap.31.verſ. 26. num.10.
22. Exaudiam Cęlos, & illi exaudient terram, &c. cap.37. verſ.11.num.8.
4.14.Cum meretricibus conuerſabantur. c. 31.verſ.10.nu.12.
19. Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis,cap. 26. verſ.8.nu.3.
5.10.Principes eius, quaſi aſſumentes terminum,cap.24.verſi. 2.num.3.
11. Ephraim fractus iudicio, c.50. verſic.19.nu.1.
6. In tribulatione mane conſurgant ad me, &c. cap.36.verſic. 10.num.3.
8.4. Regnauerunt, & non ex me,cap.34.verſic. 30.nu.5.
6.In aranearum telas erit vitulus Samariæ, &c.cap.18.verſ. 5. nu. 4.
9. Abijt ſibimet ſolitarius,&c.c.39. uerſ. 7.nu.7.
9.8.Speculator Ephraim cum Deo meo Propheta, c. 26. uerſ. 25. nu. 6.
9.Profunde peccauerunt,ſicut in diebus Gabaa, c.20.uerſ. 13.num.4.cap.31.verſic. 11.nu.2.

10. Quaſi poma ficulneæ in cacumine eius, cap.31.verſ.37. num.2.
10.6. Confundetur in voluntate ſua, c.21.verſ.16.num.3.
12.10. Viſionem multiplicaui, & in manu Prophetarum aſſimilatus ſum, c. 33.verſ.29.nu.2.
14.4. Viuent tritico, cap.34.verſ.7.num.4.

IOEL.

2.16. Egrediatur Sponſus de cubili ſuo, c.33.v.8.nu.3.23. Dedit vobis Doctorem iuſtitiæ, &c.cap.22.verſ.22.nu.3. Pluuia, ſicut in principio, cap 30.verſ.1.nu.2.
3.13. Populi, populi in valle conciſionis, cap.24.ver.24.nu.8.

AMOS.

1.3. Super quatuor non conuertam eum, &c.c.33. verſ.30.n.5.
2.6 Et pauperem pro calceamentis, cap. 24.verſ.3.nu.1.
7. Viam humilium declinant, &c.cap.24.verſ.6.nu.2.
18. Vinum damnatorum bibebant, cap.24.verſ.6.nu.5.
4.1 Vaccæ pingues, &c.cap.22.verſ 10.nu.8.
7. Ego prohibui à vobis imbrem, &c.cap.37.verſ.3.nu 3.c.37. verſ 13.num.3.
10. Loquentem perfectè abominati ſunt, c.19.verſ.19.nu.1.
5.19. Quomodo ſi fugiat vir à facie leonis, &c. cap.18. verſic. 11.num 1. [illegible]
6.2. Si latior terminus eorum termino veſtro eſt, c.24.nu.3.
3. Separati eſtis in diem malum, & appropinquatis ſolio iniquitatis, cap.18.verſ.14.nu.10 cap.27.verſ.18 nu.1.
9. Si reliqui fuerint decem viri, &c. cap 22.verſ.16 nu.6.
10. Tace, & non recorderis nominis Domini, quia ecce Dominus mandauit, c.23.verſ.3 nu.1.
7.7. Dominus ſtans ſuper murum litum, &c. cap. 33. verſ.25. num... cap.33.verſ.25.num.4. Quid tu uides Amos, &c. c. 34.verſ.18.nu.3. [illegible]
8. Ecce ego ponam trullam in medio populi mei, c.24. verſ. 6.num.1.
12. Vxor tua in ciuitate fornicabitur, cap.31.verſ.12.num.6.
9 1 Auaritia in capite omnium. [illegible]
7 Numquid non vt filij Aethiopum uos mihi eſtis, cap.31. v.11.nu.3.

ABDIAS.

4. Si exaltatus fueris ut aquila, &c.c.39.verſ.27.nu.3.
11. Non deſpicies in die fratris tui, &c. cap.21. verſ.6.nu.2. cap.19 verſ.22.num.22 [illegible]
12. Non magnificabis tuum in die anguſtiæ, cap.19. verſic.5. num. [illegible]

IONAS.

7 Terræ uectes concluſerunt me, &c.cap.36.verſ.29 nu.7.
4 2. Afflictus eſt Ionas, & iratus, &c.c.18 verſ.1 nu.2.

MICHÆAS.

1.7. Lingent puluerem, ſicut ſerpentes, &c. c.32.v 6.nu.4.
6 8. Faciam planctum, quaſi Draconum, &c.c.30.v.29.num.2.
10. Ne ploretis in domo pulueris, c.23 verſ.14.nu 2.
11. Tranſite uobis habitatio pulchra, c.18.verſ.2 nu.4.
2. 3. Cogito ſuper familiam iſtam malum, vnde non auferetis colla veſtra, c 23 v.12.nu.3 & 24.v.24.nu.1.
6 Ne loquamini loquentes, c 19.verſ.22.nu.4.
11. Vtinam eſſem vir non habens ſpiritum, &c.c.18.v.1 n 3. ſtillabo tibi in vino, &c.c.20.verſ.23 nu.7.
3.8. Repletus ſum fortitudine ſpiritus Domini, vt annũtiem, c.21.verſ.31.nu 6.
4.13. Interficies Domino rapinas eorũ, & fortitudinem, c.21.

HABACVC.

1.4. Non peruenit vſque ad finem iudicium, c.23.verſ.7.nu.5. cap.28.verſ.88 nu.3.
8. Aduolabunt, vt aquila, facies eorum ventus urens, &c. c. 39.verſ.29.nu.2.
11. Tunc mutabitur ſpiritus, & tranſibit, c.38.verſ.7.nu.2.
14. Facies homines quaſi piſces, c.22 verſ.9.nu.5.
2.5. Quomodo vinum potantem decipit, &c. cap.24. verſ.11. num.6.
9. Væ, qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, vt ſit in excelſo nidus eius, &c.c.39.verſ.29 nu.3.
3.1. Pro ignorantijs, c.19 verſ.4.nu.1.c.21.verſ.14.nu.5.
5. Ante faciem eius ibit mors, &c cap.41.verſ.13.nu.4.
6. Stetit, & menſus eſt terram, &c.c.40.verſ.6.nu.1.
Aſpexit, & diſſoluit gentes, c.37.verſ.1.nu.3.
12. In fremitu conculcabis terram? cap.18.verſ.14.num.13. cap.26.verſ.14.nu.4.

SOPHONIAS.

1.2. Congregans congregabo omnia, &c.cap.34.verſ.14.nu.5.
2.1. Conuenite, & congregamini gens non amabilis, c.21.verſ. 18.num 3.
5. Væ, qui habitatis funiculum maris, c.42.verſ.14.nu.2.
3.3. Principes eius in medio eius quaſi leones, &c.cap.20.verſ. 21.num.3.
15. Abſtulit Dominus iudicium, &c c.27.verſ.2.nu.4.
17. Silebit in dilectione tua, c.27.verſ 6.nu.4.

AGGÆVS.

2.9 Meum eſt argentum, &c.c.20.verſ.15.nu.5.

ZACHARIAS.

1.8. Vir ſuper equum rufum, &c.cap.22.verſ 2 nu.9.
2.5. Murus ignis in circuitu, cap.24.verſ.2 nu.4.
13. Conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo, cap.33. verſi.25. num.2.
4 7. Mons magne, in planum, c.24.verſ.24.num.9. Educet lapidem primarium, cap 38 verſ.6.nu.7.13.
10. Quis deſpexit dies paruos? cap.24.v.14.num.3.cap.42. verſ.12.num.1.uidebunt lapidem Stanneum in manu Zorobabel, cap.23.verſ.10.nu.5.
12. Suffuſoria ex auro, c.28 verſic.1.num.4 cap 37. verſ 22. num.1.
5.1. Volumen uolans, cap.22.verſ.10.nu.3.
2. Longitudo eius uiginti cubitorum, &c.c.24 v.5.nu 8.
9. Habebat alas milui, &c.c.39.v.13.nu 4.
3.11. Vt ſtabiliatur, & ponatur ſuper baſem ſuam, c.22. verſ. 19 num.1.
7.7. Cum Ieruſalem habitaretur, & eſſet opulenta, cap. 21. verſ.26.nu.4.
12 Poſuit cor ſuum vt adamantem, cap 24.verſ.6.nu.2.
9.8. Circundabo domum meam ex his, qui militant mihi, &c. cap.25.verſ.3.nu.4.
10. Mulieres duæ egredientes, & ſpiritus in alis earum, *& quæ ſequuntur*, c.24.verſ.20.nu.3.
13. Extendi mihi Iudam, quaſi arcum, *& quæ ſequuntur*, c. 41.verſ.19.num.8.
10 1. Petite à Domino pluuiam in tempore ſerotino, &c.c 24. verſ.6.nu 6.
12.3. quaſi lapidem oneris, cap.24.verſ.3.nu.1.
13.8 9. Ducam tertiam partem per ignem, &c. cap.23.verſic. 10. num.3.
14.7. Erit dies una, quæ nota eſt Dom.&c.c.14.v.1.nu 8.

MACHAB. I.

1.6.Elephanti docti ad prælium,&c.c.40.verſ.11.nu.1.
15.Gymnaſia,& Ephębæ,&c.c.36 verſ.14.nu.5.
9.11. Fundibularij,& ſagittarij præibant exercitum,c.41.ver. 19. num.6.
12.7.21. Inuentum in Scriptura de Spartiatis & Iudęis, quoniam ſunt fratres,c.31.verſ.10.nu.1.

MACHAB. II.

6.14.Vt in plenitudine peccatorum puniat, &c.cap.24.verſic. 23.num.7.
8.27.Miſericordiæ initium ſtillans in eos,c.29.verſ.22.nu.4.
9.8. Qui ſibi videbatur,etiam fluctibus maris imperare. c.26. verſ 12.num.2.
13. Orabat ſceleſtus Dominum,à quo nõ eſſet miſericordiam conſequuturus,c.27.verſ.9 nu.2.
15.34. Omnes Cæli benedixerunt Dominum, cap.40.verſ.5. num.3.

MATTHÆVS.

1.1. Liber Generationis,&c.c.19.verſ.23.nu.4.
3. Efrom genuit Aram,cap.32 verſ.18.nu.5.
4.19.Venite poſt me,&c.cap.23.verſ.11.nu.3.
5.4.Saltauit,& placuit,&c.c.21.verſ.11.nu.6.
16.Lucerna ſuper candelabrum,c.18.verſ.6.nu.6.
22 Qui dixerit fratri ſuo Raka,c.22.verſ.9 nu.2. qui iraſcitur ſine cauſa,&c c.32.verſ.2.nu.5.
23.Si frater habet aliquid aduerſum te, &c.42. verſ.9.nu.5.
25.Eſto conſentieos aduerſario,&c.c.3[illegible] verſ.24.nu.2.
27. Gehenna ignis,&c.c.24.verſ.19.nu.1.
28 Qui viderit mulierem ad concupiſcendum,&c.c.31.verſic.1.nu.1 c.31 verſ.1.
34.Non iurare omnino per Cęlum, quia Thronus Dei eſt, &c. c.26 verſ 9.nu.4.
45 Qui ſolem ſuum oriri facit,&c.c.25.verſ.5.nu.4.
6.13.Ne nos inducas in tentationem,c.36.verſ.18.nu.2.
19.Ærugo,& tinea demolitur,c.18.verſ.9.nu.4.
26.Reſpicite volatilia Cęli,&c.cap.38.verſ.41 nu.5.
8 9 Dico huic,vade,& vadit,&c.& alij,&c.c.38.verſ.35.nu.2.
12. Stridor dentium,cap.24.verſ.19.nu.1.
9.16.Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres,cap.32.verſic.19.nu.2.
23.Cum vidiſſet Tibicines,&c.cap.21.verſ.32.nu.7.
10.42 Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis,&c. c. 29.verſ.16.nu.1.
12.38.Signum de Cęlo quærebant.&c. cap.18. verſ.4.nu.8.
18.28.Tenens ſuffocabit eum,&c. cap.22.verſ.6.num.4.
Redde,quod debes,ibidem,num.6.
21.32.Nonne oportuit te miſereri conſerui tui,cap.31.verſ.14. num.3.
51.Diuidit eum,& partem eius ponet cum hypocritis,c.12. verſ.17 num 3.
22.5.Pauper,& humilis,&c.c.36.verſ 9.nu.5.
15.Vt caperent eum in ſermone,c.19.verſ.28 nu.2.
23.22. Implete menſuram patrum,c.33.verſ.30.nu.5.
24.19.Virtutes Cęlorum mouebuntur,cap.26.verſ.11.nu.4.
28.Vbicumque fuerit corpus,illuc congregabuntur, & aquilæ,cap.19.verſ.26.nu.3.c.39 verſ.30.nu.3.
36.De die illa,& hora nemo ſcit,c.14.verſ.1.nu.7.
26.41.Vigilate,ne intretis in tentationem, &c. c.41. verſic.2. num.2.
63.Adiuro te per Deum viuum,c.27.verſ.2.nu.1.
27.53. Exeuntes de monumentis venerunt in ſanctam ciuitatem,cap.19.verſ.25.nu.27.

MARCVS.

4.29. Dixit mari,tace,obmuteſce,cap.26.verſ.12.num.4.

LVCAS.

1.25.Deus reſpexit,auferre opprobrium meum, cap.19.verſ. 4.num.1.
53.Diuites dimiſit inanes,c.22.verſ.9.num.2.
78. Viſitabit nos oriens ex alto,cap 25.verſ.3.nu.6.
4.6. Quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa, cap.18.verſ. 4.num.5.
6.15. Simon,qui vocatur Zelotes,c.42.verſ.14.nu.2.
36. Menſura bonã,&c. dabunt in ſinũ veſtiũ, c 19.v.27.n.4.
7.35.Sapientia iuſtificata eſt à filijs ſuis,c.35.verſ.2.nu.5.
9.54. Vis dicimus,ut ignis deſcendat, *& quæ ſequuntur*, cap.26. verſ.3.num.4.
10.18.Satanam ſicut fulgur de Cœlo cadentem, cap.26. verſ. 13.num.5.
19.Dedi vobis virtutem calcandi,&c.c.28 verſ.14.nu.2.
12.1. Anima,habes multa bona,&c.c.20.verſ.8.nu.5.cap.20. verſ.20 nu.2.c.27.verſ.8.nu.2.
15.Non in abundantia cuiuſquam uita eius eſt, &c.cap 27. verſ 8.nu.2.
18.Congregabo,quæ nata ſunt mihi, &c. cap.20.verſic.19. num 5.
13.8 Nondum erat tempus ficorum.c.24.verſ.20.nu 7.
32.Dicite vulpi illi,&c.cap.34.verſ.18.nu.1.
34 In lecto vno unus aſſumetur, alter relinquetur, cap.33. verſ.23.num.3.
14.13.Cum facis conuiuium,uoca pauperes,&c. cap.31.verſ. 17.num.3.
15.3. Da mihi portionem ſubſtantię,c.27.v.13.nu.3.
16.Cupiebat implere uentrem de ſiliquis,&c.cap.30. verſ. 1.num.4.
16.9. Amicos de Mammona iniquitatis, cap.20. verſ.28.nu.1. cap.31.verſ.21.nu.5.
23. Lazarus in ſinu Abrahę,c.21.verſ.13 nu.2.
18.3.Nec audebat,oculos in Cęlum leuare, cap.22. verſic.26. num.6.
21 4.Ne grauentur corda ueſtra crapula, & curis, &c.cap.20. verſ.8.num.3.
7 In nubibus cum poteſtate magna, &c. cap.36. verſic.29. num 4.
22.24.Conſiderate coruos,quia non ſeminant, &c. c.38. verſ. 41.num.4.
25.Benefici uocantur,cap.21.verſ.22.nu.4.
32.Non eſt Deus mortuorum, ſed uiuentium, cap.19.verſ. 26.num.7.
24 34.Dicebat. Pater dimitte illis,&c.cap.42.verſ.10.nu.8.
24.25.Incipiens à Moyſe,c.19.verſ.25.nu.24.

IOANNES.

1.5.Et tenebræ eam non comprehenderunt, cap.24.verſic.13. num.1.
35. Angelos aſcendentes, & deſcendentes ſuper filium hominis,cap.25.verſ.3.nu.4.
2.19 Soluite templum hoc,c.19.verſ 26.nu.3.
5.14. Ne deterius tibi aliquid contingat, cap.22. verſicul.10. num.3.
8.5.Abraham uidit diem meum, cap.19 verſ.25.nu 22.
43.44. In veritate non ſtetit, & ſi dixero, &c. cap.28. verſ. 28.num.4.
9 39.Vt qui non uident,uideant,&c.ibidem.
10.24.Thomas,qui dicitur Didymus,cap.42.verſ.14.nu.2.
34. Nonne ſcriptum eſt in Lege ueſtra, cap.22. verſic.22. num.1.
16.20 Mundus gaudebit,cap.20.verſ.11.nu.8.
18 36.Regnum meum non eſt de hoc mundo, cap.28. verſ.13. num.3.
20.27.Quia uidiſti me Thoma,&c.cap.20.verſ.17.nu.5.
21.20.In ſinu recubuit,cap.19.verſ.27.nu.3.

ACTA APOST.

1 6.7.Non eſt ueſtrum, noſſe tempora, uel momenta,&c.cap. 24.verſ.2.nu.6.
11.Sic veniet,quemadmodum uidiſtis eum, cap.19. verſic. 27.num.3.
23. Barſabas, qui cognominatus eſt iuſtus, cap 42.verſ.14. num.2.
2.24. Quem ſuſcitauit,ſolutis doloribus inferni, c.18.verſ.10. num.1.
29. Cuius eſt ſepulchrum apud nos,c.19.verſ.25.nu.25.
7.16.Emit ſepulchrum pretio argenti,c.42.verſ.11.nu.2.
9.15.Vas electionis eſt,vt portet nomen meum, cap.27. verſ. 1.num.3.
10.26.Surge,& ego homo ſum,cap.31.verſ.15.nu.2.
12.3.Circunda tibi ueſtimentum tuum,& ſequere me,cap.38. verſ.3.nu 1.
11.Nunc ſcio uere,quia miſit Dominus Angelum ſuum,&c. cap.33.

cap 33.verſic.23.num.8.
13 15.Non ſicut vos æſtimatis,hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia,cap.24 verſ.6 nu.2.
14 5. Viri,quid hæc facitis, & nos mortales ſumus, c.31.verſ. 25.num. 1.
15.Dimiſit gentes ingredi vias ſuas, cap.21. verſ.15. num.3. cap.22.verſ.18.nu.3.
17.27.28.In quo viuimus,&c.Genus ergo cum ſimus Dei,&c. cap.19 verſ.25.num.8.
21.3. Cum apparuiſſemus Cypro,cap.19.verſ.18 nu.3.
27.24 Dat omnibus vocem, & inſpirationem, cap.26.verſ.4. num.5.
28.3. Excuſſit beſtiam in ignem,nihil mali paſſus,cap.33.ver. 26.num.4.

EPIST. AD ROM.

1.1.Vocatus Apoſtolus,& ſegregatus,&c.c.18.verſ.17 nu.2.
21.Inuiſibilia intellecta conſpiciuntur,&c.cap.36.verſ.23. num.3.
26.Tradidit eos in paſſiones ignominiæ,c.31.verſ.2.nu.6.
31. Superbos,elatos,non obedientes,c.40. verſ.23.nu.1.
2.4.Putas,quia tu effugies &c. c.24.verſ.23.nu.6.
5.Theſaurizans tibi iram in die iræ,c.21.verſ.30 nu.4.
3.5.Iniquitas noſtra iuſtitiam Dei commendat,cap.22.verſ.3. num 9
25.Iuſtificati ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuę,&c. c 36.verſ 5.nu. 6. vt ſit ipſe iuſtus,& iuſtificans, &c. c.18.verſ.16 num.1 c. 24.verſ.23.nu.5.
6.12.Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore,cap.40. verſ.11.nu 2.
7.23.Video aliam legem in membris meis,c 30 verſ 1.nu.3.
11.34 Quis conſiliarius eius fuit,c.41.verſ 2.nu.6.
14.18.In ſpem contra ſpem,c.19.verſ.10.nu.2.
16.20. Deus conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter, cap.22.verſ 16 nu.6.

I. AD CORINTH.

4.2.Maledicimur,& benedicimus,c.19 verſ 7.nu.5.
18. Contemplantibus nobis,non quæ videntur,ſed quæ non videntur,c 21.verſ.26.nu.5.
6.12 Sed ego ſub nullius redigar poteſtate, cap.40.verſic.11. num.5.
14.Neſcitis,quod templum Dei eſtis,c.31.verſ.1 nu 17.
7 1. Bonum eſt homini, mulierem non tangere, cap.31. verſ. 9.num.4.
9 9.Numquid de bobus cura eſt Deo,cap 22.verſ.14.nu.9.
17 Si volens hoc ago,mercedem habeo,c.23.verſ.12 nu.3.
15.22.In Chriſto omnes viuificabuntur,c. 9.verſ.25.nu.15.
44. Surget corpus ſpirituale,c.20.verſ 26.nu.3.
53. Mortale hoc induere immortalitatem, cap 19.verſic.26. num.2.
54.Abſorpta eſt mors in victoriam,c.23.verſ.7.nu 5.

II. AD CORINTH.

1.10.Qui ſuſcitat mortuos,qui de tantis periculis nos eripuit, c.19 verſ 25.nu.13.
3.5.Sufficientia noſtra ex Deo,c.21.verſ.15.nu.3.
7.Gloria vultus Moyſi,quæ euacuatur,c.24.verſ.5.nu.4.
4 12 Mors in nobis aliquid operatur. vita vero in vobis, c.21. verſ.29 nu 7.
6.11.Os noſtrum patet ad vos,c.29.verſ.23.nu.2.
8 Non ſolum facere, ſed & velle cœpiſtis, cap.30. verſic.25. num 6.
12.Si voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet,accepta eſt,c. 0.verſ 25.nu.3.
10.8.De poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædi-
6.8. De carne metet corruptionem,c.40.verſ.10 nu.6.

AD EPHESIOS.

1.7. Habemus redemptionem per ſanguinem eius,c.38. verſ. 6.num 7.
4.6.Vnus Deus,& Pater omnium,&c.c.34.verſ.36.nu.2.
18.Alienati à vita Dei, per ignorantiam Dei, &c.c.22.verſ. 17.num.2.
19.Deſperantes ſe tradiderunt,&c c.20.verſ 13.nu.4.
5.3 Omnis immunditia,& auaritia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos,cap.31. verſ.10 num 8.cap.31.verſic.11. num.2.
6.Nemo vos ſeducat inanibus verbis, &c cap 22.verſic.10. num 3.
29.Carnem fouet,& nutrit,&c.c.18.verſ.12.nu.6.
6.5.Seruite dominis carnalibus,&c.c.31.v.15.nu.3.
7.Non ad oculum ſeruientes,c 19. verſ.15.nu.7.
8.Et vos domini,eadem facite illis,&c.c.31.v.13.nu.7.
12. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, &c. cap.21. verſ.4.nu 4.
12.3 Sapere ad ſobrietatem,c.24.verſ.2.nu.8.

AD PHILIPPENSES.

1.28. Quæ illis eſt cauſa perditionis,vobis autem ſalutis,cap. 30.verſ.13.nu.3.
2.27. Infirmatus eſt uſque ad mortem, ſed Deus miſertus eſt eius,&c.c.33 verſ.24.nu.1.
3.19. Quorum Deus uenter eſt,&c.cap.31.verſ.2.num.6.c.40. verſ.11 nu 6.
21.Dominus corporis,&c.c 31.verſ.2.nu.4.

AD COLOSSENSES.

1.15.Primogenitus omnis creaturas,c.18.verſ.13.nu.2.
2.8.Ne quis uos decipiat,c.18.verſ.5.nu.3.Per philoſophiam, ſecundum elementa,c.22.verſ.14.nu.6. ſecundam traditiones hominum,c.28.verſ.28.nu.5.

I. AD THESSAL.

4.6 Ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem,c.31.verſ.11.nu.2.
5 2.Dies Domini,ſicut fur,&c.c 27.verſ.20.nu.1.
4.5.Qui dormiunt,& qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt, cap.20. verſ 8.nu.3.

I. AD TIMOTH.

1.6.17. Præſtat nobis omnia abunde ad fruendum, c.22. verſ. 7.nu.2.ibid.nu. 6.
20.Quos tradidi Satanæ,&c.c 40.verſ.23.nu.3.
5.5. Quæ vere vidua eſt,& deſolata,cap.24. verſ.21.num.6. 7.
8. Si quis ſuorum,& maxime domeſticorum, &c. c.29.verſ. 12.num.2.

AD HEBRÆOS.

1.1. Multifariam olim Deus loquens,cap.33. verſ.14. nu.11. cap.33.verſ 29.nu.2.
14.Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus,c.33. verſ.23.nu.8.
4.12. Penetrabilior omni gladio ancipiti, c.34.verſ.22.nu.3.
13. Omnia nuda, & aperta oculis eius, &c. cap.26. verſ.6. num.2.
9 27.Statutum eſt hominibus ſemel, &c. cap.33.verſ.14.nu.2. & num.6.
10 32.Magnum certamen ſuſtinuiſtis,&c.cap.38. verſicul.14. num.3.

14. Pacem, & ſanctimoniam, &c. c. 31. verſ. 2. ou. 6.
16. Ne quis fornicatnr, aut prnfanus, ut Eſau, &c. c. 31. ver. 2. num. 4.

CANONICA IACOBI.

1. 9. Vir duplex animo inconſtans eſt, &c. cap. 40. verſic. 10. num. 6.
21. Inſitum uetbum, cap. 23. verſic 12. nu. 1.
2. 2. Si intendatis in eum, qui indutus eſt, &c. cap. 29. verſic. 4. oum. 3.
16. Si iodigeanr, &c. Dieat autem aliquis: ite in pace, &c. eap 55. verſie. 7. ou. 5. e. 30. verſic. 25. nu. 4.
3. 5. Ecce quantus ignis, quam magnam ſyluam incendit, &c. cap. 41. verſic. 12. num. 1.
4. 1. Vnde lites, & bella, &c. eap. 21. verſie. 4. nu. 5.
13. 5. Dicatis, ſi Dominus uoluerit, &c. eap. 55. verſic. 38. oum. 1.
5. 1. Ærugo in teſtimonium erit, & deunrabit catoes ueſtras, cap. 20. verſic. 26. num. 7.
4. Merecs nperariorum clamat, c. 24. verſic. 6. nu. 8.

I. PETRI.

1. 1. In quo exultatis, &c. quem eum non videritis, diligitis, &c. cap. 19. verſie. 27. num. 7.
2. 8. Lapis offenſionis, &c. cap. 38. verſie 6. nu. 13.
4. 14. Quod eſt hooo ris, & virtutis Dei ſuper uns requieſcit, eap. 22. verſic. 9. num. 1.
Si exprobramini in onmine Chriſti, *& quæ ſequuntur*, c. 40. verſic. 3. num. 5.

II. PETRI.

3. 3. Illuſores, ſecundum prnprias concupiſcentias, cap. 54. verſic. 23. num. 6.

CATHOLICA IVDÆ.

16. Mirantes perſonas lueti gratia, eap 52. verſic. 8. nu. 5.
19. Qui ſegregant ſemetipſos, cap 31. verſic. 10. nu. 12.

APOCALYPSIS.

1. 4. Qui erat, qui eſt, & qui venturus eſt, c 18. verſic. 15. nu. 5.
15. Primogenitus mortunrum, cap. 18. verſic. 13.
4. 4. In circuitu ſedis ſedilia viginti quatnnr, *& quæ ſequuntur.* eap. 19. verſic. 19. nu 3.
4. Septem lampades ante Thronum, &c. cap. 33. verſic. 23. num. 10.
9. 10. Mittentes coronas ſuas ante Throonm, &c. cap. 19. verſie. 19 num. 5.
5. 9. Dignus es Domine, aecipere librum, ibidem, nu. 6.
6. 5. Qui ſedebat ſuper equum nigrum, habebat ſtateram in manu ſua, cap. 31 verſic. 6. oum. 1.
9. 7. 8. 9. Similitudines Locuſtarũ, ſimiles equis paratis in prælium. &c. cap. 39 verſic. 20. num 2.
11. Rex abyſſi, Abaddno, &c. cap. 33 verſic. 25.
19. Poteſtas equorum in nre eorum, &c. cap. 41. verſic. 12. num. 5.
12. 2. Habebat capita ſeptem, & cornua decem. cap. 40. verſic. 10. oum. 1.
12. Sciens, quia modicum tempus habet, eap. 41. verſie. 3. Væ terræ, & mari, &e. cap. 40. verſic. 19 num. 3. cap. 40. verſic. 20. num. 12. & 19.
13. 1. Beſtia aſceodit de mari, ſimilis Pardo, & Vrſo, &c. c. 40. verſic. 10. num. 1.
16. 17. Effudit Phialam iræ Dei in aerem, cap. 40. verſic. 4. num. 3.
17. 8. Beſtia fuit, & nnn eſt, eap. 18. verſic. 15. oum. 6.
18. 7. Quantum glnrificauit ſe in delicijs, &c. cap. 31. verſic. 55. oum. 3.
19. 15. De ore eius gladius ex vtraque parte acutus, cap. 34. verſic. 55. num. 3.

F I N I S.